

THEOLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

EX TRACTATIBUS OMNIUM PERFECTISSIMIS UBIQUE HABITIS, ET A MAGNA
PARTE EPISCOPORUM NECNON THEOLOGORUM EUROPÆ CATHOLICÆ,
UNIVERSIM AD HOC INTERROGATORUM, DESIGNATIS,
UNICE CONFLATUS,

PLURIMIS ANNOTANTIBUS PRESBYTERIS
AD DOCENDOS LEVITAS PASCENDOSVE POPULOS ALTE POSITIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

NIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS VIGESIMUS-QUINTUS.

DE ORDINE. — DE ORDINATIONIBUS ANGLICANIS. — DE CÆLIBATU ECCLESIASTICO. — DE
OFFICIIS SACERDOTALIBUS ET PASTORALIBUS. — DE MATRIMONIO. — COMPENDIUM AL-
PHABETICUM TRACTATUS SANCHEZ DE MATRIMONIO. — DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII. —
VARIE APPENDICES DE MATRIMONIO. — DE SYNODO DIOECESANA LIBRI OMNES.

28 VOLUMINA : 138 FRANCIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
EN VIA JACTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO DENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1841

**ELENCHUS
AUCTORUM ET OPERUM**

QUI IN HOCCE VOLUMINE CONTINENTUR.

FERRONE.

Tractatus de Ordine.

KENRICK.

De Ordinationibus Anglicanis.

FERRONE.

De Cœlibatu Ecclesiastico.

SOETTLER.

De Officiis Sacerdotalibus et Pastoralibus.

FERRONE.

Tractatus de Matrimonio.

SOAREZ.

Compendium totius Tractatûs de S. Matrimonii Sacramento R. P. Sanchez,
ordine alphabetico dispositum.

MOSEK.

De Impedimentis Matrimonii, adjunctâ Collectione Declarationum ac Decretorum
Romanorum Pontificum circa varia dubia Matrimonium concernentia.

DROUIN.

De Bonitate et Licitate Matrimonii. — De Solemnitatibus ad contractum Matrimonii
requisitis. — De Ritibus Matrimonii conferendi.

THEOLOGIA NANCEIENSIS.

De Monogamiâ.

BILLUART.

De Consensu ad Matrimonium requisito.

THOMAS EX CHARMES.

De Castitate in usu Matrimonii servandâ.

THEOLOGIA NANCEIENSIS.

De Ministro, Materiâ, Formâ et Effectibus Sacramenti Matrimonii.

BENEDICTUS XIV.

De Synodo Diocesana Libri omnes.

INDEX RERUM.

Excudebat Migne,

in via sicut s'Ansonne, hors la barrière d'Enfer.

TRACTATUS DE ORDINE.

(AUCTORE R. P. PERRONE.)

Proœmium.

1. Si qua est in re theologicâ disputatio que ad nos qui in sortem Domini vocati sumus, et facti ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei maximè spectet, ea profectò est quam ordinatur. Agendum est enim de Ordine, de eo scilicet ritu quo segregati à fidelium cœtu constituimur in ecclesiasticâ hierarchiâ et ad ecclesiastica munia obeunda ut totius Ecclesie utilitati, atque æternæ animarum saluti pro virili inserviamus.

2. Ordinis nomen bifariam à Patribus accipitur, vel pro ipsâ sacrâ ordinatione, seu ritu quo Ecclesie ministri inaugurantur, vel pro ecclesiasticâ hierarchiâ, sive Ecclesie ministrorum gradu ac dispositione juxta nativam hujus vocis significationem (1). Primo sensu propriè à Latinis ordinatio vocatur, seu *sacra ordinatio*, à Grecis *χειροτονία* seu *manuum extensio* aut *porrectio*, interdùm verò *χειροθεσία* seu *manuum impositio* dicitur (2).

3. De Ordine in priori sensu accepto agere nobis propositum est. Hinc quatenus Ordo sacram inaugurationem significat nos ducit ad statuendam Sacramentum veritatem, atque ad investigandum quibus potissimùm ritibus et gradibus tanta hæc dignitas competat et quænam sit in usu quo materia, forma, subjectum et minister. Quibus aliud caput subnectimus ad præcipuam ecclesiastici ordinis decus vindicandum, quod in continentis professione consistit.

CAPUT PRIMUM.

DE SACRAMENTI ORDINIS VERITATE.

4. Ordo seu *sacra ordinatio* definiri consuevit: « Ritus sacer seu Sacramentum novæ legis à Christo institutum, quo spiritualis potestas confertur Sacramenta efficiendi et ministrandi, cæterasque ecclesiastica munia pro jure obeundi. » Prout ordo dicitur ritus sacer omnes omninò gradus seu ordines complectitur, etiam eos in quibus ex plurimorum sententiâ, Sacramenti ratio desideratur; prout verò dicitur Sacramentum ad eos tantum gradus atque ordines re-

(1) Juxta hanc significationem S. Augustinus de Civit. Dei, l. 19, cap. 15, n. 4: « Ordo, inquit, est parum dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio... »

(2) Cf. Witsasse, tract. de Sacram. Ordinis, p. 1, q. 1, art. 1. Notandum porro est cum Petavio de rebus Hierarchiâ, lib. 1, cap. 8, n. 10, vocem *χειροτονία* ambiguo usurpari; ac sæpè Ordinationis Sacramentum, id est, consecrationem significare; interdùm verò nudam electionem, que popularibus suffragiis olim fiebat. Hæc autem vocis ambiguitate, ut inferius videbimus, novatores sæpè abusi sunt.

fertur in quibus vera Sacramenti ratio dignoscitur.

5. Omnium primi seculi XVI novatores hujus Sacramenti veritatem convellere ausi sunt, licet verbis ad fallendum compositis cum de eo disserunt, interdùm utantur (1). Quamobrem, etsi pastoribus suis à regibus aut magistratibus electis ac approbatis manus imponant, negant tamen, si Anglicanos excipias, sacram ejusmodi actionem veri nominis Sacramentum esse, quod conferendæ gratiæ vim habeat, quo spiritualis nota imprimatur atque indelebilis character, quo denique potestas tribuitur docendi, conficiendi atque administrandi Sacramenta, sed veluti nudam ceremoniam habent, quâ delecto pastore sacrum munus committi declaratur, assignarique stipendium. Ex istorum enim placitis fideles omnes Baptismi vi sacerdotio sunt instructi nec egeant nisi publicè deputatione ut sacerdotii munere fungantur. Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO. — *Ordo sive sacra ordinatio est verè et propriè Sacramentum à Christo Domino institutum.*

6. De fide est, quam his verbis Tridentina synodus, sess. 25, can. 5, definivit: *Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram ordinationem non esse verè et propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum ecclesiasticarum imperitiis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, et Sacramentum; anathema sit.*

7. Hæc autem veritas tum ex verbo Dei scripto, tum ex verbo Dei tradito luculentissimè constat. Scribens enim Apostolus de Timothei ordinatione, in priori ad ipsum datâ Epistolâ 4, 14: *Noli, inquit, negligere gratiam que in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*, ac iterum in posteriori ad eundem epistolâ, 1, 6, scribit: *Admoneo te ut reasceltes gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Exponens porro ejusmodi hæc gratia sit, ita ibidem immediatè subdit: Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis.* Ex his autem tria illa habemus que adversariis ipsis fatentibus, requiruntur ac sufficiunt ad verè ac propriè Sacramentum constituendum, ritum nempe externum in manuum impositione, gratiæ promissionem ritui illi annexam, ac propterea Dei mandatum seu divinam institutionem, que ex ipsâ gratiæ promissione profluit. Solius enim Dei est ejusmodi ri-

(1) Cf. Witsasse, l. cit., art. 2.

tum externum instituere, qui gratiæ non solum significandæ, sed et conferendæ vim habeat.

8. Id ipsum præterea constat ex perpetua Ecclesiæ traditione, cujus testes locupletissimi Patres sunt, ex quibus alii sacram. ordinationem *Sacramentum* appellant, ut Leo M. (1), et Gregorius item M. (2); alii etiam *invisibilem gratiam* à Deo concedi in hoc Sacramento docent, ut Ambrosius (3), et Gregorius Nysseus (4); alii denique non dubitârunt Ordinem cum Baptismo ita conferre, ut explorati principii loco sumerent utrumque esse veri nominis Sacramentum, eandemque esse utriusque rationem; in his Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos contendit iterum ordinandos non esse quos hæretici jam ordinaverant, quia baptizati ab hæreticis non rebaptizantur; sic enim disputat: « Si in fide suâ baptizato baptizans nocere non potuit, et in fide suâ sacerdotem constitutum constituens non inquinavit, » n. 11, ad Villars. Similia habet S. Augustinus in lib. 2. cont. Epist. Parmeniani, ubi ita invictè Donatistas perstringit: « Nulla ostenditur causa cur ille qui ipsum Baptismum amittere non potest, jus dandi potest amittere. Utrumque enim Sacramentum est; et quâdam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur (5). »

9. Testes insuper hujus traditionis sunt œcumenicæ synodi Chalcedonensis, et Nicæna II (6), tum synodi particulares cujusmodi sunt tum Constantinopolitana, an. 459, à Gennadio coacta (7), tum Bracharensis I (8) et Toletana VIII (9), quæ omnes declarant gratiam esse ordinationis effectum, atque ad eam ordinationis ritum in Sacramentorum loco et numero habitum fuisse. Sic enim inter cæteras loquitur œcumenica synodus Chalcedonensis: « Si quis episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, et non venalem gratiam vendiderit... de proprio gradu in periculum veniat. »

(1) Epist. 12 ad episc. provincie Mauritanie Casar., cap. 5, ed. Baller.: « Quis igitur, dicens, tolerare audeat quod in tanti Sacramenti perpetratur injuriam? » Loquitur autem de ordinationibus per tumultum factis.

(2) Lib. 4, in 1 Regum, cap. 5, num. 1: « Is, inquit, qui promovetur, bene foris ungitur, si intus virtute Sacramenti roboretur. »

(3) Lib. 1 de Spiritu sancto, cap. 5, n. 71, et serm. 10 in ps. 118, n. 17.

(4) Orat. in Baptismum Christi, Opp. edit. Paris. 1615 tomo 2, p. 802: « Eadem verbi (Christi) vis, scribit, sacerdotem augustum ac honorandum facit, novitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Cum enim heri ac tempore superiori unus è multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul: eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore vel formâ mutatus, sed quod ad speciem externam attingit, ille sit qui erat, *invisibili quâdam et gratiâ invisibilem animam in melius transformantem gerens.* »

(5) N. 28. Alia testimonia PP. Cf. apud Bellarm., de Sacram. Ord., cap. 3, et apud Witsasse, l. c., q. 1, art. 2.

(6) Synod. Chalced., can. 2, apud Hard., Acta conc., tomo 4, col. 601. Nicæna, can. 5, ibid. tomo 4, col. 496.

(7) Ibid., tomo 2, col. 785.

(8) Can. 3, ibid. tomo 3, col. 386.

(9) Cap. 3, ibid. col. 961.

10. Loculentissimum denique divinx nojæ traditionis testimonium est eadem Ecclesiarum omnium et ipsorummet hæreticorum de quorum societate et origine hæretodoxi nostri gloriantur consensio. Morinus in toto suo Commentario de sacris Ordinationibus, et Renaudotius, tomo 5 operis quod inscribitur: *Perpetuitas fidei catholice*, omni monumentorum generostenderunt septenarium Sacramentorum numerum à Græcis et Orientalibus semper agnitum, et propogatum fuisse, atque ordinationem in septenario illo numero constantissimè recensitam fuisse (1). Bossuetius autem, in historia Variationum, demonstravit nec Waldenses nec Wiclefitas, neque Hussitas in hoc doctrinæ articulo à fide Catholicorum recessisse. Est igitur perpetua et constans omnium Ecclesiarum, omniumque temporum, atque ab hæreticis ipsis confirmata traditio, ordinationem esse veri nominis Sacramentum.

11. Ad probationem verò cumulum jam accedit recentiorum Protestantium confessio, qui non dubitârunt sacro huic ordinationis ritui gratiæ divinx collationem ascribere (2). Tanta scilicet est veritatis vis, ut ab adversariis ipsis consensus extorqueat.

Difficultates.

12. Obj. 1° Impositio manuum quam allata Scripturarum loca commemorant familiaris erat veterum Hebræorum ritus, quo apostoli modò ad morbos curandos, modò ad preces Deo fundendas, modò in alios etiam fines deinceps uti cœperunt. Ergo nullà ratione traduci potest ad peculiare aliquod Sacramentum. 2° Præsertim cum suspiciam in Scripturis appareat hanc manuum impositionem adhibitam fuisse à Christo, cum apostolos suos sacerdotes instituit aut Ecclesiæ præfecit. 3° Gratia verò quam Apostolus narrat se contulisse Timotheo per impositionem manuum suarum non est gratia sanctificans, sed gratia miraculorum et prophetiæ, quæ *gratis data* vulgò appellatur, quam propterea *χρησμα* vocavit ad discrimen alterius gratiæ sanctificantis, quæ ab eodem Apostolo plerùmque designari consuevit vocabulo *χρημα*. 4° Hoc sanè expressè affirmat ibidem Apostolus, dùm ait gratiam Timotheo datam fuisse *per prophetiam*, quæ est donum gratis datum. 5° Quamobrem rectè Ecclesiæ Patres utrumque Pauli testimonium

(1) Cf. etiam Joseph. Simon. Assemanum, Biblioth. Orient. tomo 3, parte 1, pag. 556 et 575.

(2) Id apertè ex recentioribus latenter D. Marheineke, in Systemate catholico, vol. 3; Kaiser in Theologia biblica, seu Judaismo et Catholicismo; Erlangen 1814; Fessler, qui in suo Manuali liturgico hanc proponit ordinationis formulam: « Ordinans unâ cum omnibus assistentibus ambas manus extendens super caput ordinandi dicat: Accipe Spiritum sanctum ad ministerium operis, seu officii sacerdotii, quem nos manuum impositione tibi conferimus; quorum remiseris peccata remittentur eis, et quorum retinueris, retenta erunt. Vi potestatis mihi Dei nomine traditæ mediante, et in Ecclesiâ, ego te consecro et ordino sacerdotem Ecclesiæ evangelicæ, præconem Evangelii J. C. et dispensatorem sanctorum Sacramentorum suorum in nomine Patris, etc. » Apud Esslinger, *Apologie de la religion catholique*, etc., 1854.

explicarunt vel de gratiâ miraculorum, vel prophetiæ. vel de facultate docendi. 6° Denique utcumque apostoli Pauli testimonia accipiantur, Ordinis tamen Sacramentum minime probant. Ille enim loquitur de impositione manuum *presbyterii*; Catholicorum autem constantis sententiæ est, non presbyterio, sed episcopos tantum Ordinis Sacramentum administrare posse. 7° Accedit quòd Sacramentum novæ legis Christianis omnibus debet esse commune, ordo autem peculiaris est clericorum. Ergo.

15. R. ad 1. D. Ritus materialis, Tr. vel C. prout à Christo instructus est gratiâ sacramentali, seu prout Christus eidem ritui alligavit gratiæ collationem, N. Alloquin et ipsium Baptisma ex albo Sacramentorum esset expungendum, cum non minus hic baptizandi ritus apud veteres Hebræos obtinuerit (1).

14. Ad 2. N. C. Potuit enim Christus pro supremâ quâ pollebat auctoritate absque peculiari ritu sacerdotali dignitatem apostolis conferre, et ipsis interea præcipere ut ad inaugurandos sacerdotes impositione manuum uterentur. Nec enim tantum ex his quæ Christus fecit, sed ex his quæ ipse faciendâ mandavit thesim nostram astruimus.

15. Ad 3. N. Est enim gratia *virtutis et dilectionis*, ut ipsemet exposuit. Id porrò quod additur de voce *χρησιμα* collatâ cum voce *χρησις* nullius prorsus ponderis esse reponimus, tum quia idem Apostolus, Rom. 5, 15, hæc eadem voce utitur ad gratiam sanctificantem significandam dum ait: *Non sicut delictum, ita et donum*, Gr., *χρησιμα*, tum quia vetustissimi Græcorum Patres gratiam quâ Filii Dei nominamur et sumus *χρησιμα* appellant, ut Clemens Alex. (2). Gregorius Nazianz. (3) atque Theodoretus (4). Hinc etiam Pauli interpres Joannes Chrysost. quod Paulus in objecto loco *χρησιμα* vocaverat, ipse *χρησις* exposuit, hom. 1 in 2 Tim., c. 1, n. 2. Idem autem Paulus imperitiam gratiam Timotheo dicere maluit *χρησιμα* quàm *χρησις* quia scilicet ordo tum gratiâ sanctificante initiatus auget et cumulat, tum eosdem multis præterea donis exornat ad aliorum utilitatem et salutem. Appositè Chrysostomus ita verba posterioris Epistolæ ad Timotheum enarrat: « *Admonere te ut resuscites gratiam Dei*; hoc est, gratiam spiritus, quam accepisti ut præsis Ecclesiæ, ut signa edas et cultum omnem exhibeas. Penes non enim est illam vel extinguere, vel accendere (homil. 1 in 2 Tim.). » Quibus verbis *gratiam gratis datam* S. doctor ita commemorat, ut gratiam sanctificantem minime excludat. Atque hoc modo explicandi sunt cæteri Ecclesiæ Patres, qui Pauli verba vel de gratiâ miraculorum, vel prophetiæ, vel de facultate docendi quoquomodo

explicasse videntur. Ab hæc autem expositione nec ipsi recentiores Protestantes abhorre videntur (1).

16. Ad 4. D. *Per prophetiam de futurâ Timothei ordinatione*, C.; per donum prophetiæ, vel N. vel subd.; præter gratiam sanctificantem, Tr.; ad hujus exclusionem, N. Ilorum porrò expositio nobis verisimilior videtur, qui ea Pauli verba non de effectu manuum impositionis interpretantur, sed de prophetiâ, sive revelatione, quâ admonitus Paulus Timotheo manus imposuerat, et episcopum consecraverat coherenter ad ea quæ 1 Epist. ad eundem Timotheum 4, 18, ipse Apostolus scripserat: « *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias* (2). »

17. Ad 5. Responso patet ex his quæ dicta sunt ad 5.

18. Ad 6. D. Id est, episcopi, C.; simplicis presbyteri, N. Vox enim *presbyteri* seu *presbyterii* ab initio, ut suo loco ostendimus, æquivoca fuit, atque usurpabatur ad designandos sacerdotes sive primi, sive secundi ordinis, id est, tum episcopos tum presbyteros propriè dictos; hic porrò ab Apostolo adhibitum esse ad significandos episcopos patet tum ex S. Joan. Chrys., qui Homil. in hunc locum declarat Apostolum id dicere: « *Non de presbyteris hic loquitur, sed de episcopis*; neque enim presbyterii episcopum ordinabant; » tum ex antiquissimis versionibus, quæ verba illa reddunt: « *Per impositionem manuum episcopi* (3); » tum denique ex Apostolo ipso, qui 2 ad eundem Timoth. Epistolâ scribit: *Per impositionem manuum mearum*. Non desunt qui contendunt vocem illam *presbyterii* non ad Ordinis ministerium, sed ad subjectum, seu ad ordinatum ipsum referri atque adeò significare officium presbyteri, vel episcopi, ut sensus sit: *Per impositionem manuum quæ creatus es presbyter*. Hæc autem interpretatio quam Calvinus ipse probavit (4), difficultatem omnem de medio tollit.

19. Ad 7. D. Quoad utilitatem, Tr. vel C.; quoad perceptionem, N.

CAPUT II.

DE MULTIPLI ORDINUM NUMERO ET DIGNITATE.

20. Loquens Tridentina synodus, sess. 25, cap. 2,

(1) Cf. Rosenmüller, schol. in hunc loc.

(2) Hanc expositionem sequitur ipse Calvinus in Comment. in 1 ad Timoth. 4, 14, ubi scribit: « *Dicit (Apostolus) gratiam illi datam esse per prophetiam*. Quomodo? Quia scilicet Spiritus sanctus oraculo Timotheum destinaverat, ut in ordinem pastorem cooptaret. Neque enim delectus tantum fuerat hominum iudicio, ut fieri solet; sed præcesserat Spiritus sancti nuncupatio... Itaque sensus est Timotheum, cum prophetarum voce adscitus fuit in ministerium, et deinde solemnî ritu ordinatus, simul gratiâ Spiritus sancti instructum fuisse ad functionem suam exsequendam. Unde colligimus non inanem fuisse ritum, quia consecrationem quam homines impositione manuum figurabant, Deus Spiritu suo implevit. » Quid clarius?

(3) Sanè versio Æthiopica ita reddit Apostoli verba: *Cum impositione manuum episcoporum*. Cf. Polygl. Walt.

(4) Tum in Comment. in hunc loc., tum Instit. lib. 4, cap. 5, § 16.

(1) Cf. Lightfoot, Harmonia quat. evangel., p. 5, in Joan. 3, 25, Opp. ed. Ultrajecti 1692 vol. 1, pag. 446, seqq.

(2) Pædagogi lib. 1, c. 6, p. 931.

(3) Orat. 40, p. 638.

(4) Epist. Græcor. decretorum, cap. 28, tom. 4, p. 516. Hæc aliaque exempla cf. apud Svicerum in Thesaurò Eccles., tomo 2 ad vocem *χρησιμα*.

de sacris Ordinibus, hæc habet *Cum divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium; consentaneum fuit, quò dignius et majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissimâ dispositione plures et diversi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruissent, ita distributi, ut qui jam clericali tonsurâ insigniti essent, per minores ad majores ascenderent.*

Nam non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis sacra litteræ apertam mentionem faciunt; et quæ maximè in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent, et ab ipso Ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi, scilicet, acolythi, exorcistæ, lectoris et ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non vari gradu. Nam subdiaconatus ad majores ordines à Patribus et sacris conciliis refertur, in quibus et de aliis frequentissimè legimus. Can. autem 2, sic eandem doctrinam sanxit: Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesiâ catholicâ alios ordines, et majores, et minores, per quos, velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur; anathema sit.

21. Quæ verba singula mirâ sapientiâ referta, si quis attentè perpendat intelliget ita Tridentinum doctrinam catholicam tradidisse, quin vel Ecclesiæ Græcæ, vel diversis scholarum placitis quidpiam detraxerit, vel uni potius quàm alteri sententiæ adhærere videatur. Hoc enim unum definit de fide, nempe in Ecclesiâ catholicâ præter sacerdotium alios esse ordines et majores et minores, minimè verò 1° quot sint et quinam sint; 2° an omnes divinitus fuerint instituti necne; 3° an omnibus et singulis ratio competat Sacramenti vel quibus in particulari; 4° an omnes æquè imprimant characterem; 5° an iidem semper vigerint, an alii præterea.

22. Porrò omnes catholici consentiunt: 1° præter sacerdotium alios esse ordines et majores et minores, quod fides docet; 2° ex his episcopatum, presbyteratum et diaconatum divinitus institutos esse; 3° presbyteratus ordinationem veri nominis esse Sacramentum.

23. Dissentiunt autem Græci à Latinis 1° circa ordinum numerum; Latini enim septem ad minimum ordines agnoscunt: sacerdotium, diaconatum, subdiaconatum, acolythatum, exorcistatum, et ostiariatum; Græci verò non nisi quatuor numerant, sacerdotium videlicet, diaconatum, hypodiaconatum et lectoratum. 2° Dissentiunt iterum Græci à Latinis in eo quòd isti subdiaconatum inter ordines majores, saltem à pluribus seculis recenseant, illi verò inter ordines minores quem propterea extra sanctuarium conferunt perinde ac lectoratum.

24. Ast neque inter se conveniunt Latini 1° circa ordinum numerum; canonistæ enim plerique, præsertim ex antiquioribus, novem esse contendunt eò quòd in his recenseant et episcopatum et clericalem tonsuram, quam quidem tanquam nudam cæremoniam ac dispositionem ad ordines theologi communiter habent; qui præterea 2° inter se disceptant num episcopatus sit ordo specie distinctus à presbyteratu, an

verò ejusdem presbyteratus ejusque characteris extensio. 3° Disputant utrum omnes ordines tam majores quàm minores divinitus fuerint instituti, an verò tres hierarchici tantum, episcopatus videlicet, presbyteratus et diaconatus; 4° ac propterea num omnibus ex æquo ordinibus dignitas Sacramenti competat necne.

25. Nos methodo quam sectari crepimus insistentes, prius quæ ad fidem pertinent vindicabimus, postea astruemus quæ nunc penes theologos certa ac rata sunt, demùm nonnulla adjiciemus scholia ad ea illustranda de quibus adhuc theologi inter se decertant.

PROPOSITIO PRIMA. — *Est in N. T. sacerdotium visibile et externum à Christo Domino institutum, quod non est omnibus commune, sed apostolorum proprium externo ritu in Ecclesiâ propagandum cui competit vera Sacramenti ratio.*

26. Quatuor partes complectitur propositio, institutum nempe à Christo fuisse in novâ lege externum ac visibile sacerdotium; hoc verò sacerdotium non esse commune omnibus christianis; idem sacerdotium externo ritu esse propagandum in Ecclesiâ; et demùm huic ritui competere dignitatem Sacramenti.

27. Prima pars de fide est à conc. Tridentinò sess. 25, hoc can. 1, definita: *Si quis dixerit non esse in novo Testamento sacerdotium visibile et externum; vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium prædicandi Evangelium, vel eos qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes; anathema sit.* Reliquæ autem partes ad eandem fidem pertinent, utpote totidem corollaria, quæ artissimo nexu cum primâ connectuntur, et ex eâ necessariò profluunt.

28. I. Sic verò primam partem evincimus cum Tridentinis Patribus qui, in cit. sess., cap. 1, hæc præclare habent: *Sacrificium et sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege extiterit... Hoc autem ab eodem divino Salvatore nostro institutum esse, atque apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem ejus, necnon et peccata dimittendi, et retinendi sacra litteræ ostendunt, et catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit.* Unde sic: Christus instituit verum et propriè dictum sacerdotium, visibile nempe atque externum, si verum et propriè dictum instituit sacrificium. Atqui Christus, ut constat ex iis omnibus quæ suo loco disseruimus, instituit Eucharistiam tanquam verum et propriè dictum sacrificium (1). Ergo.

29. Major porò propositi argumenti propositio facile ostenditur ex intima ac necessariâ connexionè ac relatione, quæ intercedit inter sacerdotium et sacrificium, quæ tanta est, ut alterum sine altero nunquam extiterit; unde Apostolus, I. Petr. 5, 1, principii loco

(1) In tract. de Eucharist., n. 244, seqq.

ponit quòd omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Et sanè sui erant in lege naturæ sacerdotes, familiarum nempe principes et filii natu majores, qui sacrificia facerent; in lege etiã Moysis sacrificiis offerendis sacerdotalem ordinem designavit ipsemet Deus ex familiâ Aaron; ergo eum Christos in novâ lege Eucharistiam instituerit tanquàm verum ac propriè dictum sacrificium, consequens est verum pariter ac propriè dictum sacerdotium ipsum instituisse.

30. II. Istud porrò verum ac proprium sacerdotium externum atque visibile non esse omnibus fidelibus commune secùs ac cum suis Lutherus contenderit, sed apostolorum proprium Christum instituisse, quæ est altera propositionis pars quam plurimis canonibus sancivit Tridentina synodus (1), luculentissimè ostenditur.

31. Eos enim tantùm sacerdotes Christus instituit ad quos ea verba pertinent: *Hoc facite in meam commemorationem*; atqui hæc ad solos præsentés certissimè pertinent, nempe ad apostolos, quos Eucharisticæ mensæ voluit esse participes, ut Matthæus 26, Marcus 14, Lucas 22, unanimiter et accuratè describunt. Ergo solos apostolos sacerdotes Christus instituit. Et verò, si imperfecta et egena elementa, cujmodi ex Apostolo erant legis naturæ ac Mosaicæ sacrificia à proprio et peculiari ministro oblata fuerunt, consentaneum etiã videbatur ut sacrificium eucharisticum omnium præstantissimum Deoque plenum non ab omnibus indiscriminatim offerretur, sed ab iis tantùm quibus id muneris peculiariter tributum fuisset. Id ipsum conficitur ex potestate alterà christiani sacerdotii propriâ, dimittendi scilicet ac retinendi peccata, quam Christus nonnisi apostolis contulit, Joan. 20, illis verbis: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt*, ut suo loco ostendimus.

32. Accedit Ecclesiæ totius auctoritas, quæ universali et publico usu constanter adeò et semper ostendit sacerdotium à Christo tributum apostolis solis fuisse, et ab ipsis deinceps in eos tantùm descendisse qui ab iisdem apostolis certo ordine et ritu initiati fuissent, ut nunquàm, ne sæviente quidem tyrannorum persecutione, permisissent, ut qui sacerdotes non essent, jura et officia sacerdotii propriis affectarent. Ex patribus integri exscribendi essent tractatus qui hanc veritatem confirmant. Nobis propterea satis sit describere quæ S. Joan. Chrysostomus, lib. 5 de Sacerdotio, habet: « Sacerdotium enim in terrâ quidem peragitur, sed cœlestium ordinum classem obtinet; et iure quidem merito. Non enim homo, non angelus, non archangelus, non alia quæpiam creata potestas; sed ipse Paracletus hoc officium ordinavit, qui manentibus in carne auctor fuit ut angelorum ministerium animo conciperent. » Qui exinde concludit sa-

(1) Tum can. 1, et can. 5, sess. 23, et can. 2, sess. 22, can. 4, sess. 14.

cerdotes angelis ipsis, nedùm principibus ac regibus dignate præstare

33. III. Nec minùs luculenter astruitur tertia propositionis pars; sacerdotium enim ex dictis ad sacrificium refertur; atqui sacrificium quòd Christus instituit, voluit in Ecclesiâ esse perpetuum, ergo et sacerdotium. Cùm rursum Christus sacerdotibus facultatem commiserit remittendi aut retinendi peccata, tamdiù debet hæc facultas perdurare, quamdiù peccata erunt in mundo remittenda aut retinenda, nempe usque ad consummationem sæculi, idèquæ et sacerdotes qui eadem exerceant. Voluisse insuper Christum, ut ritu externo a se instituto sacerdotium propagaretur, id factò suo ostenderunt apostoli; Act. enim 13, 2, legitur eos qui Antiochiæ commorabantur jussos à Spiritu sancto fuisse ut segregarent Saulum et Barnabam in opus ministerii ad quod assumpserat eos: *Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos*. Sic ibid. 14 iterùm legitur à Saulo et Barnabâ per singulas Lystriensium, Antiochenorum, aliarumque gentium ecclesias creatos fuisse presbyteros per manuum impositionem, ut habet Græcus textus, v. 25, ubi illi perhibentur *χειροτονησάντες, seu extendentes manus* ad creandos presbyteros. Idem præterea apostolus Paulus Cretensibus Titum præficit episcopum, Ephesiis autem Timotheum; Tito insuper præceptum ut constitueret per civitates presbyteros; Timotheo autem ne citò cuique manus imponeret. Qui ergo à Christo instituti sacerdotes fuerant apostoli, iidem sacerdotium in alios propagârunt, quod perpetuâ deinceps successione eodemque ritu ad nos usque propagatum est, ut omnia publica ecclesiastica documenta demonstrant, omnia Græcorum et Orientalium Euchologia, omnesque rituales Latinorum libri testantur.

34. IV. Denique quòd probandum ultimo loco assumpsimus, competere scilicet huic ritui externo quò propagatum est sacerdotium Sacramenti dignitate prout aperit docet Tridentina synodus, laudatè sess. can. 4: *Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere: Accipe Spiritum sanctum, aut per eam non impietati characterem; vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursum fieri posse; anathema sit, ex dictis facillè colligimus. Etenim quòd Christus ipse in apostolis primum instituit, quod voluit in Ecclesiâ suâ esse perpetuum, atque ab apostolis in alios propagari certo aliquo et constanti ritu divinitus instituto, atque præcepto, qui non modò significandæ, verùm etiã efficiendæ justitiæ et sanctitatis vim habet, illud profecò veri nominis Sacramentum appellari et esse debet; atqui tale est sacerdotium, seu si placet, ritus ille quo sacerdotium confertur; ergo.*

35. Et sanè si de fide est aliquam ordinationem esse Sacramentum, vel dicendum sacerdotium omnium ordinum nobilissimum ac præstantissimum, et ad quòd tanquàm ad commune principium et finem reliqui omnes ordines referuntur, Sacramenti dignitate gaudere, vel nutare istud fidei nostræ dogma. Atque hinc factum est ut nullus unquàm catholicus hanc veritatem in dis-

putationem vocaverit, imò nec ullus hæreticus; hæretici enim aut negant ordinationem esse Sacramentum, aut si illam Sacramentum esse tenent in sacerdotio eam inveniri concedunt.

36. Ex his porrò sequitur optimè sacerdotium definiiri posse ita ut sit : *Ordo sacer et Sacramentum divinitus institutum, quo tribuitur potestas consecrandi corpus et sanguinem Domini necnon remittendi ac retinendi peccata* (1).

Difficultates.

37. Obj. Adversus primam part. : Nullibi in Evangelio aut scriptis apostolorum sacerdotium mentio fit, vel nomen occurrit sacerdotii propriè dicti. 2° Apostolus, Hebr. 7, 24, eçs aperte excludit, cum nullum alium sacerdotem in N. T. admittat præter Christum, qui eò quòd *maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium*. 3° Quod quidem ex ipsis Catholicorum principis planè conficitur : eujusmodi enim est sacrificium, ejusmodi est sacerdotium, cum mutuò ad se hæc referantur; atqui in conficiendâ Eucharistiâ non verum, sed mysticum tantùm sacrificium offertur atque representativum; siquidem non verè separatur sanguis à corpore in Christo. Ergo nonnisi mysticum

(1) In Pontificali Romano additur : « Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare et baptizare. » In quibus singulis profectò tanta nobilitas est atque excellentia, ut sacerdotes in Scripturis et Patribus non modò Dei interpretes, internuntii atque legati, sed angeli, sed dii etiam appellentur, propterea quòd Dei personam in terris gerant, et Dei vicem et numen apud nos teneant. Quare S. Joan. Chrysostomus, loco cit., concludebat : « Idcirco sacerdotium obeuntem ita purum esse decet, ac si in cœlis inter potestates illas collocatus esset. Cum enim videris Dominum immolatum et jacentem, et sacerdotem sacrificio incumbentem ac precantem, omnesque pretiosos illo sanguine rubentes, an putas te adhuc cum hominibus et in terrâ esse? Non potius in cœlos translatus, omnique carnali cogitatione eliminatâ, modò animo menteque purâ, quæ in cœlis sunt circumspicis? Quapropter cum magno timore (ita sermonem ad imitandos convertit consecrans antistes) ad tantum gradum ascendendum est, ac providendum ut cœlestis sapientia, probi mores, et diuturna justitia, ad id electos commendent... Nempe tales esse studere debent, ut in adiutorium Moysis et duodecim apostolorum, episcoporum videlicet, qui per Moysen et apostolos figurantur, dignè per gratiam Dei eligi valeant. » Atque hæc quidem ferventissima vota sunt Ecclesie catholice quæ propterea in conc. Tridentino, sess. 23, cap. 14, de Ref., decrevit ut ad presbyteratûs ordinem assumantur qui *ad docendum populum, et administranda Sacramenta, diligenti examine procedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, ut præclarum bonorum operum exemplum, et vite monita ab eis possint expectari*. Atque hæc quidem sapientissimè à Tridentinâ nono constituta sunt, quæ tamen ulterius progressa non est.

Verùm intra hos fines minimè se continere Pistorienses : eò enim temeritatis deventerunt, ut, prop. 53, ecclesiasticæ disciplinæ corruptelam, quæ vetus ecclesiasticæ ordinis decus, propemodum, ut ii quidem aiunt, extinctum est, cum ab eis causis, tum illi etiam tribuant, quòd recessum sit à veteri instituto, quo (ut ait synodus, § 3) *Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admittendum staterat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem*. Quæ propositio meritò à Pio VI, in const. *Auctorem fidei*, damnatur ut *falsa, temeraria*, etc.

et representativum esse potest in novâ lege sacerdotium.

38. R. Ad 1. D. Si vocem spectes, C.; si rem per illam vocem significatam, N. Jam verò controversia nostra non est de nomine, sed de re; quoniam verò adversarii nostri non rejiciunt *Trinitatem*, aut Filii seu Verbi cum Patre *consubstantialitatem*, alique religionis nostræ dogmata, licet hæc nomina in Scripturis minimè reperiantur, sic neque rejicere possunt sacerdotium, licet sacerdotii nomen in novo Testamento non reperiat, quando aliunde ex rebus ipsis necessariò colligitur sacerdotii dignitatem à Christo fuisse institutam atque apostolis collatam. Cæterùm, quare altaris ministri ab initio sacerdotis nomine insigniti non fuerint, ratio esse potuit, prout observat card. Rossensis, ne confunderentur cum sacerdotibus Mosaicis (1).

39. Ad 2. D. Excludit Apostolus alios sacerdotes, qui Christo in sacerdotio succedant, uti alii aliis succedebant sacerdotibus Aaronicis, C.; qui ejus vices gerant, seu ministerium ei præstent in sacrificio offerendo, N. (2).

40. Ad 3. D. Sacrificium eucharisticum est mysticum et representativum ratione modi quo offertur, C.; ratione rei quæ offertur, seu in se, N. Verum enim et reale quoad essentiam est sacrificium quod in altari offertur, cum in Eucharistiâ verè offeratur corpus et sanguis Christi, et non in figurâ, ut suo loco ostendimus, ideòque verum quoque ac reale debet esse sacerdotium, et non mysticum tantùm ac representativum.

41. II. Obj. Adversus alteram prop. partem 1. Scripturæ passim Christianos omnes sacerdotio insignitos exhibent : Apostolus enim Petrus, 1 ep. 2, 5, Christianos vocat *sacerdotium sanctum*, et ibid., v. 9, eosdem dicit *regale sacerdotium*, et *Juannes*, Apocalyp. 1, 5 et 6, refert Christum ipsum nobis omnibus hæc prærogativam contulisse dùm *lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo*. 2° Patres propterea idem sacerdotium fidelibus indiscriminatim omnibus pariter tribuunt, inter quos S. Hieronymus, qui, dial. adversus Lucif., n. 4, memorat *sacerdotium laici*. 3° Præcipue verò Tertullianus, qui, in lib. de Exhortatione castitatis, c. 7, hoc sacerdotio propriè dicto omnibus communi tanquàm principii loco constituto, rectè infert secundas nuptias vetitas esse omnibus indiscriminatim Christianis, eo quòd vetitæ sint sacerdotibus, ait enim : « Vani erimus, si putaverimus quòd sacerdotibus non licet, laicis licere. Nonne et laici sacerdotibus sumus? Scriptum est : *Regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit*. Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesie auctoritas, et

(1) In op. : *Sacri sacerdotii defensione contra Lutherum*; Colon. 1525. Congressus tertius, n. 15. Cf. etiam Nat. Alexand., diss. 15 in Hist. eccl. sec. 15 et 14, § 32.

(2) Cf. quæ scripsimus in tract. de Eucharist., n. 260, seqq., quæ hæc pariter referuntur

honor per ordinis concessum sanctificatus à Deo (seu ut alii legunt *adeo*). Ubi ecclesiastici ordinis non est concessus, et offers et tinguis, et sacerdos es tibi solus.... Igitur si habes jus sacerdotis in temetipso.... digamus tinguis, digamus offers (1)? 4° Nec facta desiderantur ex historiâ ecclesiasticâ ex quibus discimus laicos in necessitatis casu munia sacerdotalia obuisse. Refert enim Theodorotus, Hist. eccl., l. 1, c. 25, S. Frumentium, hominem laicum, auctorem fuisse iis quos ad Christi fidem apud Indos, seu Æthiopas converterat, ut quemadmodum sub Romano imperio fieri solebat, et convenirent, et *sacra celebrarent*, at nemo ibi tunc episcopus erat, nemo presbyter, cum S. Athanasius Frumentium Alexandriam reversum primum illarum gentium episcopum renuntiaverit (2). Ergo.

42. R. ad 1. D. Exhibent Scripturæ commune Christianis omnibus sacerdotium internum, mysticum et improprie dictum, C.; externum, reale et proprie dictum, N. Aliud enim est sacerdotium externum, visibile et proprie dictum, quod videlicet refertur ad sacrificium Eucharistiæ, atque ad potestatem remittendi vel retinendi peccata, de quo nos loquimur; aliud autem sacerdotium internum, mysticum ac improprie dictum, quod refertur ad potestatem offerendi *spirituales hostias*; ut loquitur Petrus, l. c., seu *hostiam laudis Deo*, ut inquit Paulus, Hebr. 13, 15, cuiusmodi sunt orationes, et omnia opera bona, quæ justî præsertim charitate inflammati in altari mentis suæ Deo immolant. Hoc quidem commune est omnibus Christianis, qui abluti aquâ salutari sacerdotes dicuntur, quia, ut inquit S. Augustinus, *membra sunt unius sacerdotis* (3). Ast sacerdotium proprie dictum nullibi Scripturæ omnibus promiscuè fidelibus tribuunt, cum nullibi fidelibus vel potestatem conficiendi et consecrandi, vel remittendi ac retinendi peccata tradant; atque exinde responsio patet ad singula testimonia ex Scripturis prolata, quin diutius in his immorari debeamus (4).

(1) Edit. Rigaltii; paulò autem aliter hunc textum præ se ferunt editio Pamellii et edit. B. Rhenani.

(2) Ita Grotius apud Petav., de Potestate consecrandi, cap. 5.

(3) Ut magis pateat quo sensu veteres objecta Scripturarum loca acceperint, jurerit integrum textum S. Augustini in medium afferre: cum enim S. doctor, lib. 20, de Civit., cap. 10, adduxisset verba Joannis ex Apoc. 20, 20: *Sed erant sacerdotes Dei et Christi, et regnabant cum eo mille annis*, addit: « Non utique de solis episcopis et presbyteris dictum est, qui proprie jam vocantur in Ecclesiâ sacerdotes; sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum *christiana*, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt unius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: *Plebs*, inquit, *sancta, regale sacerdotium.* »

(4) Nec illud omnitendum est quod observat cit. Joan. Rossensis, strenuus catholice doctrinæ propugnator adversus Lutheranos op. et loco cit., apostolum nempe Petrum usurpassè verba Exodi 19, 6, ad universum populum dicta: *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale et gens sancta*, eaque applicatæ populo christiano. Itaque cum nec Hebræa gens unquam singulos de populo vere sacerdotes aut reges fuisse censuerit, nec cuiquam in mentem venerit omne sacerdo-

43. Dices: Illis omnibus Christus facultatem dedit conficiendi Eucharistiam quibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*; jam verò non solis apostolis hæc Christus dixit, sed omnibus fidelibus quos Apostoli repræsentabant, cum et ipsi debeant Christi passionem commemorare. Ergo.

44. Resp. Neg. apostolos omnes fideles repræsentasse cum ad eos Christus ea verba protulit. Apostoli enim multiplicem personam gerebant; interdum enim omnes fideles, interdum presbyteros, interdum episcopos referebant; quando autem unam aut alteram personam referebat ex subjectâ materiâ atque ex sensu traditionali dignosci debet; cum igitur constet tum ex facto ipso apostolorum, tum ex constanti Ecclesiæ praxi nunquam alios quam ad id ordinatos, Eucharistiam confecisse, evidenter constat apostolos in illâ actione non omnes proniscuè fideles, sed solos in eorum sacerdotio successores repræsentasse. Neque obstat quòd etiam fideles debeant Christi passionem commemorare; alia enim in eâ re sacerdotum, alia fidelium est ratio, siquidem fideles laici commemorant passionem Christi Eucharistiam sumendo, sacerdotes verò eam commemorant præterea conficiendo (1).

45. Ad 2. D. Sacerdotium Patres tribuunt fidelibus omnibus *internum* de quo paulò ante diximus, C.; externum et proprie dictum, N. Quodnam autem sit *sacerdotium laici* de quo loquitur S. Hieronymus aliàs exposuimus (2), nempe de sacerdotio agit quod vi Baptismi fideles consequuntur, scilicet spirituale ac mysticum.

46. Ad 3. N. Plura enim sunt quæ Tertullianum de sacerdotio sensisse evincunt, quod ceteri Patres cum universâ Ecclesiâ sensere. In ipso enim objecto loco sæpius agnoscit ejusdem generis nunc apud nos ac olim fuerit apud Hebræos sacerdotium reperiri, verum nempe et externum. In libro autem de Præscriptionibus hæreticorum, cap. 41, ideo eorum ordinationes temerarias, leves et inconstantes dicebat, quia apud illos *alius hodie episcopus, cras alius; hodie diaconus qui cras lector; hodie presbyter qui cras laicus* (3). At si omnes indiscriminatim Christum peculiare, visibile, atque externum à Deo ipso in familiâ Aaron constitutum esse excludendum, sic nemo sanus secum animo reputaverit omnes Christianos ita sacerdotes nuncupari, ut excludatur sacerdotium externum ac proprie dictum à Christo in apostolis eorumque successoribus constitutum.

(1) Cf. Petav. in Diatribâ de Potest. consecrandi, cap. 2.

(2) In tract. de Enchar., n. 569, seq., ubi alia præterea refelluntur, quæ hic spectare possunt. Consulto omissi que ex actis S. Petronille objici solent, quasi ipsa consecraverit Eucharistiam. Etenim totam hanc narrationem fabulosam esse ostendi Henricus Dodwellus in dissert. de Jure laicorum sacerdotali et sententiâ Tertulliani, cap. 5, p. 312. Quoad reliquas difficultates minoris momenti, cf. Petavium in Diatribâ cit., cap. 5.

(3) Quam benè hæc Tertulliani exprobratio in hæreticos protestantes quadrat! Nam et ipsi non solum hanc inconstantiam produunt in suis ministris, sed præterea et *laicis sacerdotalia munia injungunt*, ut de hæreticis sui temporis immediâtè subdit Tertullianus.

stiani veri nominis sacerdotio fruuntur, inepta sanè est episcopi, diaconi, lectoris, presbyteri et laici differentia. In libro denique de Monogamia, cap. 12, hæc de laicis hominibus habet : « Cum extollimur, et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus ; tunc omnes sacerdotes quia sacerdotes nos Deo et Patri fecit ; cum ad perfectionem disciplinæ sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, et impares sumus, id est alios laicos, alios sacerdotes esse pœalm confitemur. De sacerdotio itaque inter o ac impropriè dicto Tertulliani sententia in cit. loco exponi debet. Ideò enim probat laicos sacerdotes esse, quia scriptum est : *Regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit* ; tale igitur sacerdotium designat, quale designat regnum. Atqui nemo dicit Tertullianum concessisse Christianis omnibus verum regnum, ergo nec sacerdotium. Sed jam directe ad singulas adducti testimonii partes.

47. *Nonne et laici sacerdotes sumus?* D. Lato sensu, juxta dicta, C. ; stricto sensu seu propriè, N.

48. *Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesie auctoritas*, D. Differentiam externam, qualis oritur prout ipse ibid. subdit per ordinis concessum, C. ; internam et propriè dictam, N. (1).

49. *Ubi ordinis non est concessus et offers* ; D. Domi Eucharistiam jam consecratam, prout disciplina illius temporis ferebat, C. ; conficis, N. (2). Sic etiam : *in tinguis*, D. ; in necessitatis casu, C. ; ex officio, N. ; et sic de cæteris munus sacerdotilibus dicatur, prout ea laici obire possunt.

50. *Igitur si habes jus sacerdotis in teipso*, D. ; in potentia nempe ad ordinationem, C. ; in actu (5), N. ; vel etiam : *jus sacerdotii impropriè dicti*, C. ; propriè dicti, N. Et hæc de insigni hoc Tertulliani loco dicta suf-

(1) Animadvertendum hic est differentiam inter ordinem et plebem aliam internam esse, aliam externam. Interna est illa quæ oritur ex ordinis characterè ; externa illa est quæ in specie quadam dignitatis consistit, vi cujus stabant olim in templo laici, sedebant episcopi et sacerdotes. Priorem illam callidè Tertullianus dissimulat, ut assequatur quod maxime contendit, atque posteriorem tantum commemorat. De externâ autem hujusmodi differentia loqui Tertullianum ipsius verba demonstrant : *et honor per ordinis concessum sanctificatus*. Notandum est etiam in hoc loco quòd verbum *constituit* idem valet atque *exigit, requirit, postulat*, cum rei, sicut Ecclesie auctoritas postulet ut ordo a plebe jure divino discernatur.

(2) Alludit nempe Tertullianus ad usum qui tunc temporis obtinebat ut Christiani, qui in cryptis et carceribus sævientè persecutione detinebantur, Eucharistiam jam consecratam quam secum detulerant, absente sacerdote, Deo offerrent, cuius ad id præcibus adhibitis quas in synaxibus audire consueverunt, ac inter se distribuèrent. Cf. Petav., de ecclesiast. Hierarchiâ, lib. 3, cap. 5.

(5) Hic sensus apertè colligitur ex ipsâ orationis serie ; subdit enim, *ibid.* : « Omnes nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique Sacramentis ejus abundis apud simus... Usque ad hoc nisi et laici ea observent, per que presbyteri alleguntur quomodo erunt presbyteri, qui de laicis alleguntur ? Ergo pugnare debemus ante laicum justum, a secundo matrimonio abstinere, dum presbyter et se non alias potest quam laicus qui semel fuerit maritus. »

ficiant ; neque verò prætermittendum est totam Tertulliani argumentationem juxta consilium quod ipse Montanista factus sibi ipsi proposuerat, deterrendi Christianos à secundis nuptiis, esse planè sophisticam (1).

51. Ad 4. N. Nam nulla ejusmodi exempla proferri possunt. Theodoretus verò loquitur de conventibus in quibus Romanorum more preces Deo fundebant gentes illæ recens Christi fidem amplexæ, et mercatores illuc appulsi. Nec obstat vox *liurgias*, cum constet vocem hanc interdum minùs pressè usurpari, perinde ac sæpenumerò usurpatur vox *synaxis*. Mens Theodoretî meliùs colligitur ex Rufino, Hist. eccl., lib. 1, cap. 9, ex quo hanc historiam Theodoretus et Socrates mutuati sunt (2).

52. III. Obj. adversus tertiam propositionis partem : 1° Nusquam legimus in Scripturis Christum externum manum impositionis ritum ad sacerdotum propagationem insituisse aut præcepisse. 2° Accedit quòd Apostolus, Heb. 5, 4, scribat : *Nec quisquam sumpsit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron*. Quoniam igitur ratione, inquit Calvinus, qui apud nos sunt, sacerdotes dici possunt, cum eorum neminem Deus tanquam Aaron vocaverit (5) ? Ergo.

53. R. Ad 1. D. Explicite, C. ; implicite N. Nam eo ipso quòd Christus huic ritui gratiam conferendi vim tribuit, ut paulò ante ostendimus, etiam servandum præcepit, quin necesse sit ut nos adjuncta in quibus id præcepit assignare debeamus, cum non omnia fuerint litteris consignata quæ ipse fecit. Potuit igitur hunc ritum instituire atque præcipere eo tempore quod inter resurrectionem atque assensum ejus in cælos medium intercessit, potuit etiam alio tempore.

54. Ad 2. D. Nisi vocetur à Deo sive immediate, sive mediatè, C. ; immediate semper, N. Alioquin solus Aaron verus fuisset sacerdos in V. T. Itaque illi omnes censentur à Deo vocati, qui à legitimo ministro ordinationem accipiunt. Si enim Christus præcepit apostolis ut per manuum impositionem propagarent sacerdotium, illos certè vocat quos apostoli eorumque legitimi successores dignos tali dignitate judicaverint.

PROPOSITIO II. — *Præter sacerdotium sunt in Ecclesia catholica alii ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.*

55. Est de fide totidem verbis à Tridentino definita

(1) Cf. de hoc Tertulliani testimonio præter Petavium, II. cit., Hardannum, de Potest. consecrandi, cap. 2, qui tamen censet contra communem sententiam hunc hanc à Tertulliano adhuc juniore, ideòque catholicè et laico fuisse conscriptum, in Operibus selectis, Amstelod. 1709. Cf. etiam Georg. Math. Leopoldum Dürckem, in Dissert., lene editâ 1747, de sacrâ Cœnâ à laicis administratione, in qua, p. 8, seqq., exponit non levem contentionem, que de hoc testimonio orta est inter Rigaltium et Albaspinuam Cf. præterea Zornium, Opusc. sacr., tomo 1, p. 734.

(2) Cf. Petav., in Distribâ cit., cap. 5, ubi etiam exponit canones Nicænum, Laodicenum et Ancyrannum, qui objici solent.

(5) Inst. lib. 4, cap. 18, § 9.

can. 2 superius descripto : *Si quis dixerit præter sacerdotium*, etc. (1).

56. Præter sacerdotium de quo hucusque egimus numerat Ecclesia diaconatum, subdiaconatum ac reliquos minores ordines superius recensitos. Ad mentem concilii Tridentini ostendendum nobis est de diaconatu præter traditionem sacras Litteras mentionem facere, de reliquis autem antiquissima ecclesiastica documenta, quæ eos ordines veluti totidem gradus exhibent per quos ascenderetur ad sacerdotium.

57. Ac primò quidem ad diaconatum quod spectat, nota sunt quæ Act. 6, 4, sequ. leguntur de institutione diaconorum ex occasione quâ excitatum est murmur Græcorum adversùs Hebræos; apostoli enim convocatâ multitudine dixerunt : *Non est æquum nos detinere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, pleios Spiritu sancto et sapientiâ, quos constituamus super hoc opus... Et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu sancto, et Philippum... Hos statuerunt ante conspectum apostolorum : et orantes imposuerunt eis manus.* Hos porrò juxta Christi institutionem electos et ordinatos esse patet tum ex ipso ordinationis ritu, tum ex ordinatorum virtutibus, tum denique ex ipsorum officiis; uti ex adductis verbis palàm fit. Ac 1° quidem manuum impositione initiati sunt, non secùs ac episcopi et presbyteri : *Orantes* (apostoli) *imposuerunt eis manus.* 2° Ad virtutes quod spectat electi sunt ex universâ multitudine viri septem *boni testimonii, pleni Spiritu sancto et sapientiâ*: certè apostolus, 1 Timoth. 3, easdem ferè in diaconis virtutes requirit ac in episcopis, et cum iisdem præterea conjungit in epist. ad Philipp. 1. Quorsùm verò tot eximix virtutes, tanta Spiritus sancti plenitudo nisi ad ordinem sacrum electi fuissent? 3° Id clarissè adhuc constat ex officiis quæ mox ab ipsorum ordinatione diaconi exercuerunt; Stephanus enim in Actis apostolicis exhibetur plenus gratiâ et fortitudine, faciens prodigia et signa magna in populo, Evangelium prædicans, disputans in synagogâ, ita ut Hebræi resistere non possent sapientiæ et spiritui qui loquebatur; quod et fecisse perhibetur diaconorum alter Philippus, à quo præterea (Act. 6) multi sunt baptizati.

58. Hinc factum est ut Patres antiquissimi et apostolici, ejusmodi fuerunt S. Polycarpus et S. Ignatius M., affirmant diaconos esse ministros Christi et Ecclesiæ Dei, non hominum, non ciborum, non po-

tuum; ille in Epist. ad Philippenses, cap. 8, iste in Epistolis ad Trallianos et ad Magnesianos (1). Clemens item Romanus, in Ep. 1 ad Corinth. (2), non obscure indicat ex Christi ordinatione ab apostolis diaconos fuisse constitutos, quod confirmat etiam S. Ignatius scribens ad Smyrnæos, cap. 8: *Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem; et presbyterium ut apostolos; diaconos autem reverentiam ut Dei mandatum.* Factum præterea est, ut à conciliis passim diaconi vocentur manus, oculi, pedes episcoporum, quorum munus perpetuò fuit assistere episcopis vel sacerdotibus rem sacram ad altare facientibus, et Eucharistiam ad absentes deferre, ut ex omnibus veteribus monumentis constat.

59. Quare vel doctores ipsi inter Protestantés manus victas veritatis luce compulsi dare coacti sunt. Pearsonius enim Cestriensis in Angliâ Calvinianorum episcopus (3), Guillelmus Beveregius (4), Grotius tum ex Actorum historiâ, tum ex Patrum auctoritate, atque universæ Ecclesiæ consensione fessi sunt *primos diaconos*, ut inter cæteros loquitur Beveregius, *per apostolicam ordinationem non mensarum tantummodo, sed totius Ecclesiæ ministros constitutos esse*, atque, ut subdit Pearsonius, *et ad sacrum officium fuisse electos et ordinatos, cum mensæ discipulorum tunc temporis communes et sacræ etiam essent, èd quòd Eucharistiam in communi convictu celebrarent* (5).

60. Quod spectat ad reliquos ordines, antiquissima ecclesiastica monumenta de iis loqui tanquam de re jam communiter acceptâ nullo negotio evincunt. Et enim Cornelius, Romanus pontifex, in epist. ad Fabium Antiochenum, anno circiter 232, de Novatiano sic loquitur : « Ergo ille Evangelii viudex ignorabat unum episcopum esse oportere in Ecclesiâ catholicâ, in quâ tamen seichat presbyteros esse quatuor et quadraginta, septem autem diaconos, totidemque subdiaconos, acolythos duos et quadraginta exorcistas, et lectores cum ostiariis quinquaginta duos (6) ? » Refert præterea Anastasius Bibliothecarius causam fuisse à Caio Rom. pontifice, an. circiter 285, ne quis constitueretur episcopus qui non antea fuisset ostiarius, lector, exorcista, sequens (acolythus), subdiaconus, dia-

(1) Ep. ad Trall., cap. 2; epist. ad Magn., cap. 6.

(2) Cap. 42. Scribit enim S. Pontifex : *Καὶ τούτοι οὐ κινῶντες ἕκαστος τὸν ἑαυτοῦ ἕργασμα περὶ ἐπισκοπίας καὶ διακονίας. Οὐδὲν γὰρ πῶς ἔστιν ἡ γρηγορ. Καταστάσις τοῦ ἐπισκοποῦς αὐτῶν ἐν διακονίᾳ, καὶ τοῦ διακονοῦ ἐν πρεσβ. Neque hoc novè : à multis enim temporibus de episcopo et diacono scriptum fuerat: sic enim alicubi dicit Scriptura : *Constituam episcopos eorum in justitiâ, et diaconos eorum in fide.* De quo textu Scripturæ cf. Cotelerium in h. loc. Nullus suspicatur locum istum Clementis respexisse Irenæum dñm scriberet, lib. 4, cap. 44 (in ed. Massueti, cap. 26, n. 5); 4 Tales presbyteros novit Ecclesia; de quibus et propheta ait : *Et dabo principes tuos in pace et episcopos tuos in justitiâ.**

(3) Lection. in Acta apostol., pag. 55.

(4) In Canon. apostol., in can. 2 apud Coteler Patre apost. tomo 1, pag. 456.

(5) Loco cit.

(6) Apud Euseb., Hist. eccl. lib. 6, cap. 43.

(1) Non semel monuimus canonem esse dogmaticum, etiamsi ejusdem directum objectum sit de re ab Ecclesiâ institutâ, quia agitur de facto cum jure conjuncto, ac propterea agitur indirectè de potestate à Christo Ecclesiæ collatâ. Quamvis proinde ordines diaconatu inferiores ab Ecclesiâ instituti fuerint, jure potuit Tridentinum anathema iis dicere, qui præter sacerdotium negant alios esse in Ecclesiâ ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur. Hos enim ordines Ecclesia instituit juxta datam sibi à Christo potestatem, quapropter si quis negaret hos ordines in Ecclesiâ esse, perinde faceret, ac si tale facultatem Ecclesiæ fuisse à Christo attributam denegaret.

onus, presbyter (1). Accedunt antiquissimi Patres, Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, Hieronymus, Augustinus et alii passim, qui modò conjunctim, modò divisim de majoribus, minoribusque ordinibus ita loquuntur, ut idem septenarius numerus, eademprehendatur antiquitas, quod inter cæteros eruditus ostendit Wilassius (2).

61. Cùm verò laudatî pontifices et sancti Patres necnon synodus Carthaginiensis IV, aliaque antiqua concilia sive particularia sive generalia de his ordinibus loquantur tanquàm de re omnibus cognitâ et exploratâ, non defuerunt propterea theologi qui censuerint omnium ordinum sive majorum sive minorum institutionem à Christo, vel saltem ab apostolis repetendam esse juxta notissimam Augustini regulam: « Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolicâ traditum rectissimè creditur (3). » Quidquid porrò sit de hâc sententiâ, quam paulò post expendemus, non est omitendum in Ecclesiâ Græcâ, aliisque orientalibus non eosdem ac apud Ecclesiam occidentalem viguisse ordines minores, neque vigere. Græci enim, ut patet ex eorum euchologis et pontificalibus libris, non videntur agnoscere nisi solum lectoratum; cùm insuper, generale concilium VIII an. 869, adversus Photium coactum declarasset, act. 10, can. 5, episcopos creati non posse, qui cunctis aliis ordinibus initiati non fuissent, ibidem tamen quatuor tantùm gradus enumerat, lectoratum scilicet, subdiaconatum, diaconatum et sacerdotium (4). Ostendit autem Renaudotius nec Jacobitas Ægyptios, nec Nestorianos Syros à Græcis in ordinum numero definiendo dissentire (5).

62. Ex his igitur quæ sive ex Scripturâ sive ex traditione attulimus constat quod ostendere nobis proposuimus, præter sacerdotium esse in Ecclesiâ ordines et majores et minores per quos veluti per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.

Difficultates.

63. I. Obj. Ex catholicorum doctrinâ ἡ ἐκκλησία quâ in episcopatu habetur plenitudo sacerdotii, sic in diaconatu habetur plenitudo ministerii, in quo proinde ordines reliqui includuntur. Jam vero 1° diaconatus non est ordo propriè dictus, sed mera deputatio ad aliquod ministerium et quidem profanum; primi enim diaconi, ut legitur in Actis apostolicis, ideò creati sunt, quia æquum non erat apostolos *derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis*; 2° et constituti præterea ibidem dicuntur super illud opus ob quod antea factum fuerat murmur Græcorum adversus Hebræos; at istud opus erat *ministerium quotidianum*, ideòque profanum. 3° Quare S. Hieronymus, in epist. ad Evangelum: « Quid palitur, scribebat,

mensarum et viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisue conficitur?... Sciant quare diaconi constituti sint, legant Acta apostolorum, recorderent conditionis sue (1). » 4° Neque hæc fuit singularis Hieronymi opinio, idem namque tradiderunt Chrysostomus, Theophylactus, Œcumenius (2) et Neocæsariense concilium (3), 5° quorum auctoritate permoti Trullani concilii Patres eundem locum de profano tantùm munere diaconis imposito explicarunt can. 16 (4). Quanquàm etsi darentur diaconos ad spirituale munus obeundum electos esse, non tamen inde sequitur ordinatione propriè dictâ eos esse consecratos, 6° cùm manuum illa impositio quâ initiati sunt, non fuerit nisi nuda cæremonia, quæ et in consecratione diaconissarum in usu erat, quin tamen catholici concedant eam fuisse ordinationem propriè dictam. Ergo.

64. R. Ad 1. N. Nec obest primos diaconos institutos dici ad mensarum ministerium; illic enim S. Lucas sibi tantùm proposuit exponere occasionem, vel causam quâ permoti sunt apostoli, ut ordinationem divinâ jam voluntate sancitam accelerarent, uti ex dictis in probationibus patet; præsertim si addatur causam illam non fuisse nisi temporariam ac peculiarem Ecclesiæ Hierosolymitanæ, et diaconatus tamen institutio deberet esse in Ecclesiâ universali, et quidem perpetuâ, ut constat ex facto.

65. Ad 2. D. Quod tamen ministerium quotidianum civile simul et sacrum erat, C.; civile tantum et profanum, N. Id enim, ut vidimus, fatentur ipsimet Protestantæ.

66. Ad 3. D. Hæc scribit Hieronymus occasione sumptâ ex diaconorum institutione, C.; ad exclusionem ministerii sacri et quidem primarii, N. Idem enim S. Doctor in hâc ipsâ epistolâ affirmat diaconos vindicare sibi in Ecclesiâ id quod Levitæ fuerant in templo (5); in epistolâ verò ad Heliodorum diaconatum appellat *tertium sacerdotii ordinem* (6). Dim igitur S. Hieronymus in objecto loco diaconos vocat mensarum viduarumque ministros, ad cohibendam quorundam diaconorum audaciam atque impudentiam tendit, minimè verò ad ipsum diaconatus ordinem deprimendum. Nonnulli enim diaconorum propter eo-

(1) Epist. 146, edit. Vallars.

(2) In Homil. vel comment. in cap. 6 Act. apost.

(3) Can. 14, apud Hard. Acta concil., tom. 1, col. 286.

(4) Ibid., tomo 3, col. 1667.

(5) En ejus verba quibus concludit epistolam: « Et ut sciamus traditiones Apostolorum sumptas de veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesiâ. » Cf. in hac epist. annotationes Vallarsii. Scripta est autem hæc epistolâ à S. Doctore adversus quemdam Falcidium, qui diaconos presbyteris coequalabat, aut etiam antelecebat, atque ambitionem diaconorum Romanæ Ecclesiæ turbatur.

(6) Ep. 16, n. 8, ed. Vallars. Alia similia ejusdem S. Doctoris cf. in epist. 52 ad Nepotianum, 22 ad Eustochium, et in aliâ ad Theophilum; item in comm. in cap. 7 Michææ, et cap. 60 Isaiaæ.

(1) De Vitis Rom. pontificum cum notis varior. edit. Blanchinii, Romæ, 1725, tomo 2, pag. 249, seqq.

(2) Tract. de Ord., parte 1, quæst. 2, art. 1.

(3) De Baptismo, lib. 5, cap. 24.

(4) Apud Harduin. Acta concil., tomo 5, col. 904.

(5) Perpétuité de la foi, tomo 5, liv. 5, ch. 6.

rum paucitatem, episcoporum favorem et gratiam quā plurimū valebant, potissimū verō propter honorum temporalium dispensationem iis conceditam eō arrogantiae ac superbiae devenerunt, ut suae conditionis immemores atque gradū presbyteros posthabere, seque illis anteferebant. Hinc S. Doctor consulto eos mensarum viduarumque ministros vocavit, ut vilioris officii (quod diaconos instituendi occasio fuit) admoniti, desisterent se comparare cum presbyteris ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur.

67. Ad 4. N. Atque inprimis non id tradidit Chrysostomus; cuius mens, ut patet ex orationis serie, est, quōd nonnisi seriū nomen diaconorum, sicut et presbyterorum et episcoporum in Ecclesiā introductum fuerit, licet ad id quod per nomen significatur fuerit ordinatū, ut ipse loquitur in loco qui obijcitur; nec alia mens fuit Theophylacto et Oecumenio Chrysostomi epitomatoribus (1). Neocæsariense autem concilium id unum affirmat, can. 14, quōd *diaconi septem esse debent ex canone, etiamsi sit magna civitas, ejus autem fidem facit liber Actorum* (2). In quibus verbis nihil est quod adversariis patrocinetur.

68. Ad 5. D. Ita tamen ut non excluderent diaconos ad sacra ministeria destinatos, C.; ad illorum exclusionem, N. Singularis enim fuit Patrum synodi Trullanae sententia toti antiquitati contraria, ideōque commentitia, de duplici diaconorum classe, quorum alii vulgariū mensarum tantū ministri essent, et honorum temporalium oeconomi, ut septem priores illi à S. Lucā memorati; alii mysteriū servientes de quibus loquitur Paulus ad Timotheum. Agnoscent igitur Trullani Patres quosdam ab apostolis diaconos ordinatos fuisse ut operarentur sacris, quod nobis satis est (3). Cæterum concilium istud illegitimum est atque ab Ecclesiā minime receptum.

69. Ad 6. N. Cūm adhibita fuerit, et adhuc usurperetur, uti ostendimus, ad veram conferendam potestatem, et quidem, ut certum videtur, saltem ex traditione, ex institutione divinā. Nec obest quōd eadem manuum impositio adhibita fuerit in diaconissarum inauguratione; nam eadem quidem fuit si materialiter, ut dicitur, spectetur, non autem eadem formaliter, cūm ex mente Ecclesiae ea non fuerit nisi mera caeremonia quā suis officiis diaconissae addebantur (4).

(1) Hom. 14 in Acta apost., n. 5; in ejus verba: « Unde puto nec diaconorum, nec presbyterorum... fuisse nomen admissum nec manifestum. Sed jam ad hoc ordinati sunt; nec simpliciter hoc munus illis creditum est; sed precati sunt ut potestas illis concederetur, » et paulō ante jam scripserat referre S. Lucam quōd *ordinati sint per orationem. Hoc enim est ordinatio. Manus viro superponitur; totum vero Deus operatur, ejusque manus est, quae tangit caput Ordinati.* » Quibus certē nihil luculentius ad rem nostram dici poterat.

(2) Cf. loc. cit.

(3) Cf. Christ. Lupum, schol. in hunc can., Opp. edit. Venet. t. 3, p. 73.

(4) De diaconissarum inauguratione agit Morinus in comment. de sacris Ordinationibus, p. 5, exercit. 10. Postquam verō, c. 1, n. 1, scripserat: « Tres illi an-

Hæ autem diaconissae, licet antiquissimæ institutionis nempe apostolicæ, ut patet ex Apostolo, Rom. 16, 1, et ex 1 ad Timoth. 5, 9, quas ipse Plinius memorat in celebri sua ad Trajanum epistolā, sive ob gliscentiam in dies earum vitia, sive etiam ob antiquatam consuetudinem conferendi Baptisma per immersionem sensim sine sensu desierunt in universā Ecclesiā, adeō ut sec. X labente vix ullibi earum vestigium supersit (1).

70. II. Obj. 1° Saltem quos Catholicos minores ordines vocant, non fuerunt ab initio nisi officia sine ministeria, quæ delectis hominibus committebantur absque ullā initiatione ab episcopo vel sacerdote, prout 2° non obscurè colligitur ex S. Ambrosio, lib. 1, de Officiis, scribente: « Alius distinguendæ lectioni aptior, alius psalmo gratior, alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu sollicitior, alius sacrario opportunior habetur. Hæc omnia spectet sacerdos, et quid cuique congruat, id officii deputet (2). » 3° Hæc autem officia prout ad episcopos vel sacerdotis nutum delecti exercebant, sic ad eorumdem nutum ab iisdem exercendis hi ipsi removebantur, uti de cantoribus seu psalmistis, atque fossariis contigisse novimus.

tiquissimi rituales Græci uno consensu, et eodem tenore nobis tradunt diaconissæ ordinationem et similibus propositis et verbis quibus diaconi, administratam. Utraque enim ordinatio *perpetua et perpetua*, dicitur. Utraque ad altare à pontifice celebratur, et eodem liturgiæ loco; in utraq; manus imponitur dum apprecatur ponit; in utraq; stolā collo apponitur, in altari ordinatus et ordinala communicantur. Calix sanguine Christi plenus ut ex eo degustet, in manus traditur. Postquam, inquam, hæc retulisset, in theologos insurgit, qui negant ordinationem ullam mulieribus competere posse. Atverō in hoc latet æquivocatio; si enim sermo sit de ordinatione propriè dictā, quā initiati velut per gradum in sacerdotium tendant, rectissimè theologo ac jure negant ordinationem mulieribus competere posse, ut nos ipsi paulō post ostendimus, si verō sit sermo de quādam inauguratione seu ritu quo ad officia, quæ diaconissis committebantur, deputarentur, certē nihil obstat quominus feminis conferatur; sed hic ritus totus caeremonialis est, qualis censetur ille quo sanctimonialibus velum confertur, seu virgines consecrantur. Cf. Baronium ad an. Christi 34, n. 283. Hinc in laicorum censu diaconissæ habebantur, quidquid asserat Morinus.

(1) Cf. card. Bona, Rerum liturg. lib. 1, cap. 25, § 15, cum notis Roberti Sala. Præcipua diaconissarum officia erant 1° episcopo vel presbyterico feminas baptizanti adesse, ut universa actio quæ par erat honestate et decencia perageretur; 2° easdem inungere oleo sacro ante baptismum, quæ nonnisi in fronte à diaconoangebantur; 3° easdem præterea adhuc catechumenas privatim insituere in necessariis doctrinæ christianæ capitibus; 4° ægrotantes feminas invisere, et martyribus et confessoribus in carcere delictis ministrare; 5° in ecclesiis in quibus peculiaris ac propria erat feminarum janua, assistere ad introitum mulierum custodiendum; 6° in Ecclesiā ipsā suum cuique locum feminis assignare; 7° tandem reliquis viduis præesse et earum necessitatibus, ubi opus esset subvenire, quare in quibusdam canonibus *presidentes et gubernantes* vocabantur. Cf. Goarium in Euchologio, in not. ad earum ordinationem; necnon Theoph. Raynaudum S. I. in op. de sobriā alterius sexus Frequentiā, cap. 8, ubi plura de diaconissis earumque officiis disserit.

(2) Tomo 2 edit. Maur., cap. 44.

4° Accedit hos ordines perinde ac subdiaconatum primitivæ Ecclesiæ incognitos prorsus fuisse, adeo ut 5° recte Calvinus de Catholicis scripserit: « Quæcumque de ministris suis ordinibus habebant (Catholici) constata esse ex inscitis insulasque mendaciis, doctrinæque de ordinibus ecclesiasticis novitium esse inventum, de quo nunquam alibi, quam apud ineptos canonistas legitur, » Instit. lib. 4, c. 19, § 24; qui deinde pergit ostendere 1° quàm novæ, ineptæ et nugatoris sint ceremoniæ quæ in ordinatione clericorum à Romanâ Ecclesiâ adhibentur; 2° quàm insolens in scholis et canonibus minores istos ordines Sacramenta Catholici faciant; 3° quòd in singulorum ordinum officiis Christum sibi collegam scholastici efficiant; 4° quòd acolythum alio etiam nomine vocent *ceroferrarius*, verbo, ut ipse arbitratur, magico, certè insanito gentibus et linguis omnibus, cum acolythus Græcis pedissequum simpliciter significet. Addit præterea creati apud nos eximii pompæ et solemnitate lectores, ostiarios, acolythos ad ea ministeria exequenda, quibus vel pueros laicos præficimus, « Quis enim, inquit, ibid., §§ 25, 24, cereos ut plurimum accendit, quis urceolo vinum et aquam infundit, nisi puer aut ex laicis sordidulus aliquis, qui ex eâ re questum facit? Nonne iidem eamunt, nonne templorum januas claudunt et aperiunt? Quis enim in eorum templis unquam vidit vel acolythum vel ostiarium suis partibus fungentem?..... Exorcistas verò in quem tandem finem consecrant? Fingitur illis potestas data imponendi manus super dæmoniacos, sed tali se potestate præditos dæmonibus persuadere non possunt, quia eorum imperiis non cedunt dæmones. Ergo fateatur, concludit, nullum hodiè esse in Ecclesiâ usum nec fructum sacrorum suorum ordinum, totamque Ecclesiam suam anathemate plenam. » 6° Hoc tandem agnovisse visa est synodus Pistoriensis, quæ in prop. 55 « vehementer optare se prolegetur, ut aliqua ratio inveniretur ministræ clerici (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) à cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provecioris ætatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi missis et aliis officiis velut acolythi, etc., ut olim, inquit, fieri solebat quando ejus generis officia non ad meram speciem pro majoribus ordinibus suscipiendis reducta erant. » Ergo.

71. R. Ad 1. N. Si enim ordinis nomine, prout hic ad minores ordines restringitur, venit ritus sacer quo spiritualis potestas traditur ad ecclesiastica munia pro jure obeunda, quemadmodum ab initio tradidimus, relatè præsertim ad sacerdotium, cum recensiti ordines præter subdiaconatum à laudatis pontificibus Cornelio et Caio recensentur tanquam gradus quidam ad sacerdotium, cum præterea concilium Carthag. IV, an. 398 celebratum, singulorum tradendorum ritus et nomina singillatim describit atque declaret, eorumque omnium collationem episcopo tribuat, jure concludimus non ut nuda ministeria et officia, sed tanquam totidem ordines verè et propriè à veteribus habitos fuisse.

72. Ad 2. N. Ad prob. autem D. ex S. Ambrosio debet episcopus cuique officium deputare per legitimam ordinationem, C.; absque ordinatione subd. committendo aliquid ex illis officiis uni vel alteri ex jam ordinatis, C.; scèus, N. Aliquam enim ordinationem S. Ambrosius in objecto loco supponit, cum loquatur de clericis. Sacerdotis autem nomine episcopum designari ostendunt Maurini editores in annot. in loco citato.

73. Ad 3. D. Id est, officia seu ministeria peculiaris ad quæ per ordinationem deputati erant ad nutum episcopi, vel sacerdotis exercebant vel non exercebant, C.; ordines ipsi ex nutu episcopi pendebant, N. Ad cantores autem seu psalmistas, et fossarios aut alio nomine copiatos aut laborantes nuncupatos quod attinet, dicimus aut ordines non fuisse propriè dictos, sed nuda officia ac ministeria quæ aliquibus clericis committebantur, aut saltem non fuisse ordines in univèrsâ Ecclesiâ receptos (1).

74. Ad 4. D. Ita ut ad summum ex his colligatur horum ordinum institutionem non posse ex apostolis repeti, Tr.; Ecclesiam ab antiquissimis temporibus, crescente Christianorum multitudine, hos ordines non constituisse, N. Hoc porrò nobis in presentiarum sufficit.

75. Ad 5. Resp. perperam Calvinum in minores ordines insurgere, cum partim falsa sint et calumniosa, quæ ipse affirmat, partim à scopo prorsus aliena: etenim ex dictis mala ejus fides patet, dum 1° de minoribus ordinibus affirmat de his non legi nisi apud ineptos canonistas, uti ex adductis probationibus abundè liquet; dum 2° appellat novæ, nugatorias, etc., ceremonias illas majestatis plenissimas quas ad nos usque transmisit antiquitas. Eas enim describunt non solum Ordo Romanus, Isidorus, Rabanus Maurus, sed et concilium Carthaginiense IV, et Carthagin. III; dum 3° omnibus indiscriminatim Catholicis tribuit sententiam illam, quæ non est nisi peculiaris opinio privatorum theologorum, quòd ordines minores sint Sacramenta, quæ opinio sicut liberè ab his defenditur, sic ab aliis tutò rejici potest; dum 4° pariter omnibus scholasticis ascribit quod non est nisi paucorum, qui etiam in propriâ ratione, seu latiore sensu docent Christum exercuisse officia illa, quæ minoribus ordinibus insigniti exercent; dum 5° Ecclesiam Romanam carpit eò quòd *ceroferrarii* vocem adhibere ceperit, quam quidem antiquissimam esse constat ex concilio Carthag. IV, quod eam jam usurpaverat (2); dum 6° Ecclesiæ crimini vertit quod ex ministrorum locutiò repeti debet; nunquam enim Ecclesia officii sui clericos admonere desit, quæ solenni decreto sancit in Tridentino concilio, sess. 25, de Reformat., cap. 11, ut minores ordines per temporum interstitia

(1) Cf. Morinum, op. cit. exercit. 11, cap. 2. Verùm de hoc paulò infra.

(2) Capitulo 6. Cf. apud Hardoin. Acta concil. tom. 1, col. 979, ubi invenientur cætera capitula in quibus singulorum ordinum majorum et minorum tradendorum ritus describuntur.

nisi aliud episcopo expedire magis videatur, conferantur, ut eò accuratius in unoquoque munere juxta præscriptum episcopi se exercent. Postmodum verò in eadem sess., cap. 17, decrevit ut sanctorum ordinum à diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolorum temporibus in Ecclesiâ laudabiliter receptæ et pluribus in locis aliquandâ intermissæ in usum juxta sacros canones revocentur, utque in posterum hujusmodi ministeria non nisi per constitutos in dictis ordinibus exercentur, uti res ipsa pluribus in locis ejusmodi disciplina viget, nisi necessitas quandoque exigat ut ab aliis quàm à clericis hæc ministeria exercentur (1); dùm 7° exorcistarum potestati tribuit defectus qui aut ab infirmâ ipsorum vel emergentiorum fide tantum oriuntur. Sæpè enim tum antiquis, tum recentioribus temporibus exorcistarum imperio demones cessasse innumeris propè exemplis ostendit Martenius, de antiq. eccles. Rit., lib. 5, cap. 9.

76. Ad 6. D. Hoc agnovisse visa est Pistoriensis synodus temerario ac hæretico spiritu ducta, C.; catholico, N. Illa propterea propositio à Pio VI in constit. *Auctorem fidei* proscripta fuit tanquam *suggestio temeraria, piarum arrium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servanda, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentia imminutiva, in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones, et speciatim per Tridentinum probatam injuriosa, favens hæreticorum in eam convitiis et calumniis.*

In doctrinam capituli superioris scholia.

77. Horum scholiorum seu animadversionum objectum sunt: 1° sacramentalis dignitas, quatenus nempe et quibus ex recensitis ordinibus competat; 2° ordinum numerus, institutio, nomina; 3° gradus, varietas, vicissitudo. De his enim singulatim controversia aliqua viget inter theologos et eruditos homines. Cum nobis proposuerimus nullam domesticam questionem agitare, idcirco, deposito omni contentiosis studio, quid verisimilius juxta communiorum doctrinam de illis sentiendum nobis videatur, quâ fieri poterit brevitate et perspicuitate aperiemus.

78. I. Circa dignitatem sacramentalem prima quæ sese offert controversia est de episcopatu, utrum nempe spectari debeat prout à presbyteratu distinguitur tanquam ordo ac sacramentum necne. Si ordinis nomine significetur gradus, nulla potest esse

(1) Nec enim omittendum est in ecclesiis quæ in oppidis ac villis reperiuntur paucos admodum, quandoque verò nullos clericos inveniri, quo fit ut officia quæ essent clericorum propria laicis demandentur. Ceterum minus cautè recens quidam auctor absolute pronuntiat: « Hodie ab omnibus quidem suscipiuntur ordines illi, sed vix unquam ab illis qui eos suscipiunt exercentur. Nemo jam ostiarii officii fungitur, nisi viles persone mercede conductæ; nulla est lectoris functio, nullus exorcistarum in Ecclesiâ usus. Acolythi functio manet quidem, sed eam exercent laici aut simplices clerici, » etc. Quæ quidem universim sumpta sunt falsa. Conferantur hæc cum illis quæ ex Calvino attulimus, et ex synodo Pistoriensi. Hæc præ affirmit « minores ordines in veteri Ecclesiâ magis officia fuisse quàm ordines. »

contentio, cum de fide sit definitum dari in *Ecclesiâ catholicâ hierarchiam divinâ ordinatione institutam ac constare ex episcopis, presbyteris et ministris*, sess. 25, can. 6; controversia itaque viget, seu potius viguit de episcopatu, quatenus nomine Ordinis significatur ipse ritus consecrationis. Veteres plerique scholastici censuerunt episcopatum neque ordinem esse propriè dictum neque proinde Sacramentum, sed solam extensionem presbyteratus (1), seu, ut alii loquuntur, simplicem deputationem extrinsecam ad aliquas functiones seu ministeria, quibus peragendis non erat idoneus presbyter (2). Verùm sententia nunc temporis communis et omnino tenenda, est episcopatum et ordinem esse specie distinctum à presbyteratu, et Sacramentum. Si enim res ad scripturam exigatur, nullum dubium superesse posse videtur. Nam si ad ordinem et ad sacramentum constituendum ritus externus requiritur, gratiæ collatio et divina institutio, cum hæc omnia, ut ex dictis patet, in episcopatum concurrant, dubitari profectò nequit quin episcopatus sit ordo et Sacramentum. Rursùm, si ubi distincta habetur materia, forma peculiaris, distincta item ac peculiaris conferatur potestas, distinctum habetur ordo sacramentalis, cum episcopatus distinctam habeat materiam, formam ac potestatem à presbyteratu, rectè colligitur ipsam distinctum ordinem esse et Sacramentum (3). Hinc definiri potest episcopatus: *Ordo supremus et sacramentum, quo presbyteri potestas tribuitur conferendi sacramenta confirmationis et ordinis, regendique Ecclesiæ sibi committam.* Ex

(1) S. Th. in 4° Sent., dist. 24, q. 2, art. 2, ad questionem utrum episcopatus sit ordo, resp.: *Episcopatus non est ordo*. Sic etiam S. Bonaventura in eadem dist., q. 3, concludit: *Episcopatus propriè non est ordo*, et in corp. artic.: *Episcopatus, inquit, prout distinguitur contra sacerdotium, dicitur dignitatem quendam vel officium episcopi annexum, et non est propriè nomen ordinis, nec notus character imprimatur, nec nova potestas datur sed potestas data amplior*. Opp. edit. Rom. 1596, tom. 5, p. 369. Card. autem Raymundus Capisochius, ord. Pr., in *Controvers. theolog. selectis*, Romæ 1670, controvers. 28, de Episcopatu, § 2, offert octoginta auctores quos ipse proficitur ferè omnes vidisse, qui negant episcopatum esse ordinem, et singulorum loca distinctè apponit. Hoc ipsum argumentum fusè prosequitur. Ad eò verum est quod scripsit Canus, theologorum numerum obstruere neminem debere! Adderem et pondus, siquidem præter Magistrum Sententiarum, S. Thomas, ut vidimus, S. Bonaventura, Scotus, Innocentius V, Estius, etc., sententiam negativam tuerentur. In hoc etiam nostro collegio Romano paulò ante societatis extinctionem adhuc eadem sententia publicè propugnabatur, ut constat ex thesibus per id temporis evulgatis; adhuc astruuntur in thesibus circa quæ examen instituitur illi qui cooptari cupiunt in collegium S. Bonaventuræ in urbe ex FF. ord. Min. conv. de nob recensitis an. 1835, diss. 14, thes. 4. Attamen, nedum probabilis nunc hæc sententia censetur, sed jam à nonnullis censura notatur.

(2) Confer Morinum, op. cit. exercit. 5, cap. 1, seqq.

(3) In Constit. apostol., quæ nemo sublebat antiquissimas esse, lib. 8, cap. 5 et 6, ubi solam sermo fit de ordinatione episcoporum, sed præterea peculiaris forma, seu oratio præscribitur recitanda in ipsorum consecratione.

quâ definitione patet presbyteratum esse fundamentum et initium sacerdotii, episcopatum verò ipsius apicem et complementum, atque in ordinatione episcopali perfici quod in ipsâ presbyterali ordinatione jam fuerat inchoatum, atque adeò ita se habere episcopatum cum presbyteratu, ut fastigium domus cum fundamento.

79. Verùm quid dicendum de chorepiscopis, seu episcopis agrorum et pagorum, quique interdum alio nomine vocabantur *episcopi tituli* seu *vicarij* aut *oppidani*? Reponimus satis implicatam hanc esse questionem. Illud certum videtur, 1° jam inde à sec. IV initio in Oriente eos viguisse, ut patet ex can. 15 concilii Neocæsariensis (1) et ex can. 12 concilii Ancyran (2), in Occidente verò sec. V, ut constat ex conc. Regensi in Gallis an. 450 celebrato (3). 2° Certum pariter videtur quandoque chorepiscopos fuisse dignitate episcopali insignitos, ut plurimum autem solo presbyteratu (4). Nobis videntur chorepiscopij ordinario jure non fuisse nisi episcoporum adjutores, ministri atque vicarij, eâ ferè ratione quâ vicarij foranei apud nos sunt (5).

80. Diaconatum Sacramentum esse communis et certa est theologorum sententia (6), quia in ipsum conveniunt divina institutio, gratiæ promissio et ritus externus, ut ex paulo ante disputatis apertè liquet. In ordinatione enim diaconorum dicitur: *Accipe Spiritum sanctum*, quod non frustra proferri definit Tridentina synodus, can. 4. Ipsi in ordinatione manus imponitur; de divinâ demùm institutione diaconatus Patres antiquissimi superiùs adducti nos docuerunt, quod et Tridentinum non obscurè tradit in cit. can. 6. Quare diaconatus definitur potest: *Ordo sacer et Sacramentum, quo potestas tribuitur proximè inserviendū presbytero rem sacram facienti*. Neque obest septenario Sacramentorum numero, si dignitas sacramentalis tribuitur etiam episcopatu ac diaconatu; omnes enim nõent hos ordines non esse nisi Sacramenta partialia, seu partes unius ejusdemque Sacramenti quod est Ordo (7).

(1) Apud Hard., Acta, etc., tom. 1, col. 186; celebratum porrò est hoc concilium an. 344.

(2) *Ibid.*, col. 275, ex vers. Dionysij Exigu; nam in Collect. Isidori est, n. 13. Eodem anno hoc concilium celebratum est ac Neocæsar.

(3) Can. 5, *ibid.*, col. 1749.

(4) Cf. Morinum, op. cit. exercit. 4, capite 2. Nat. Alexandrum in Appendice ad disa. 44 in sec. IV; Wiltasse de Sacram. Ordin., p. 2, in Append. ad quest. 1, art. 5; Joan. Assemanum, *Bibl. Orient.* tom. 5, p. 2, pag. 826, seqq.

(5) Præter cit. AA., cf. Thomassinum de veteri et novâ Discipl., p. 1, lib. 2, cap. 1, § 10; Aloysium Nardi in excellenti op. *Dei parrochi*, Pesaro 1829, t. 1, cap. 16, qui invicè præterea insurgit in Juveninum, Van Espenium, aliosque qui contendunt parochos juris esse divini, ac successores septuaginta discipulorum; ac multa corrigit ex iis quæ Morinus scripsit de chorepiscopis.

(6) Negant diaconatum esse Sacramentum Durandus in 4, d. 24, quest. 2, n. 6, et Cajetanus, tom. 1 opusculorum, aliosque pauci.

(7) Exinde patet Calvini inscitia, dñm *Instit.* lib. 4, capite 19, § 22, scribit: *Est verò istud perquam*

81. At competitne eadem Sacramenti dignitas subdiaconatu ac reliquis minoribus ordinibus? Graves theologi affirmant, sed alii æquè docti et majores etiam numero negant. Quatuor porro argumenta, seu potius argumentorum classes quas affert Morinus nos inclinant, imò et trahunt in sententiam negantem. Hic enim eruditus auctor, productis antiquorum testimoniis et veteribus documentis, ostendit neque subdiaconatum, neque minores ordines esse divinitus institutos, sed ab Ecclesiâ adjectos, idque evincit 1° ex illorum veterum testimoniis, qui expressè affirmant, crescente fidelium multitudine, ab Ecclesiâ pro opportunitate præfatos ordines institutos esse (1). 2° Ex istorum ordinum modò unius, modò alterius, aut etiam plurium cessatione, additione, immutatione, abrogatione et in stauratione, quæ certè in rem divinitus institutam cadere non possunt (2). 3° Ex monumentis et testimoniis quæ probant istorum ordinum respectivam subordinationem in altiorum ordinum promotione sæpè non fuisse servatam, ita ut lectores, e. g., creati fuerint quin priùs fuerint ostiarii, acolythi quin unquam fuerint ostiarii, lectores, exorciste; diaconi quin priùs fuerint subdiaconi (3); quæ rursùm pro arbitrio non fecisset Ecclesiâ, nisi censuisset ad divinam institutionem hos ordines minimè pertinere. 4° Demùm ex fine quem juxta Romanorum pontificum et conciliorum testimonia sibi potissimùm præstituit Ecclesiâ in his ordinibus instituendis et conferendis, ne scilicet neophyti sacrorum rudes et tyrones statim presbyterio inaugurarentur antequàm fidei dogmata, et Sacramentorum caeremonias didicissent (4). Jam verò si deest his ordinibus divina institutio, evidens est ipsi nullâ ratione dignitatem sacramentalem et collationem gratiæ ex opere operato posse competere.

82. II. Ex his porro quatuor argumentorum classibus prorsum est inferre quid sentiendum sit de ordinum numero atque institutione. Si enim Ecclesiâ lapsu temporis instituit sibi ordines diaconatu inferiores, mirum esse non debet si neque constans neque universalis sit horum ordinum numerus. Duos siquidem tantùm agnoscit Ecclesiâ Græca, uti superiùs vidimus, subdiaconatum nempe et lectoratum; Syri et Maronitæ habent præterea cantoratum seu psalmodiatum, qui apud ipsos requiritur tanquàm gradus ad lectoratum suscipiendum (5); sed neque constans ipse ordinum numerus fuit in utràque Ecclesiâ, Occidentali nempe ac Orientali. Etenim olim in Ecclesiâ Latinâ, ut ex certis documentis constat, in usu pariter erat cantoratus, uti patet ex conc. Carthaginiensi III (6).

ridiculum quos affirmant (Catholici) septem esse Sacramenta, dum recensere ipsa voluit, tradidit enumerat.

(1) Op. cit. exercit. 11, cap. 1, § 4, seqq.

(2) *Ibid.*, § 7, seqq.

(3) *Ibid.*, cap. 2, § 1, seqq.

(4) *Ibid.*, cap. 5.

(5) Cf. *ibid.*, cap. 1, § 8; Joseph. Sim. Assemanum, *Biblioth. Orient.* tom. 5, part. 1, p. 575; alii tamen contendunt non esse nisi officium, non autem gradum peculiarem ad sacerdotium.

(6) Apud Hard., Acta concil., tom. 1, col. 963. At tamen in conc. 10 statuitur: « Psalmista, id est, can-

Quinimò in nonnullis ecclesiis particularibus videntur viguisse aliqui ordines, qui nunc desierunt, contra verò nonnulli, qui in quibusdam ecclesiis obtinebant, in usu apud alias non erant, ut fidem facti auctor epistolæ S. Hieronymi nomine vulgatæ ad Rusticum Narbonensem, in quâ legitur : « Primus in clericis *Fossariorum ordo* est (1), cæteros autem ordines recensens exorcistatum et acolythatum omninò præterit. Idem fossariorum ordo, ut jam adnotavimus, viguit apud Syros, à quibus *laborantes* dicebantur, et alicubi *copiata*, ut liquet ex epistolâ ad Antiochenos S. Ignatii nomine inscriptâ (2), ut alia documenta prætermittam. Cæterùm in Ecclesiâ Romanâ constans ac perpetuus fuit septenarius ordinum numerus, qui ab initio in eâ viguit atque ad nos usque pervenit.

83. Longa res esset omnia singulorum ordinum munia recensere; præcipua tamen ac magis uniuscujusque ordinis propria ex illorum definitione quam jam subjicimus colligi possunt.

84. Subdiaconatus itaque ex dictis definiri potest : *Ordo seu ritus sacer quo potestas tribuitur ministrandi diacono et sacerdoti in missæ sacrificio*. In Græcâ Ecclesiâ manum impositione et extra sanctuarium conferri solet, in Ecclesiâ Latinâ per traditionem calicis vacui cum patenâ vacuâ superpositâ cum formâ annexâ.

85. Acolythatus est ordo quo traditur potestas ministrandi subdiacono et diacono in missæ sacrificio. Conferuntur autem per traditionem ceroterarii cum cereo, necnon et urceoli vacui cum respectivâ formâ eam comitante.

86. Exorcistatus est ordo quo potestas traditur nomen Domini invocandi super eos qui ab immundis spiritibus obsessi ENERGUMENI seu ARREPTITI dicuntur. Quare episcopus in exorcistarum inauguratione librum illis porrigit in quo exorcismi continentur, aut Missale vel Pontificale, et eâ utitur formâ quæ exprimit ejusmodi potestatis collationem.

87. Lectoratus autem est ordo quo confertur potestas divinos utriusque fœderis libros et sanctorum Patrum scripta publicè in ecclesiâ legendi; qui ordo apud Græcos per manum pariter impositionem et adjunctam precem, apud Latinos verò per sacri codicis traditionem cum prece annexâ confertur.

88. Ostiariatus denique definiri solet : *Ordo quo clericus, tum templo et sacris rebus asservandis præficiuntur, tum ut divinis mysteriis que in eo peraguntur reverentiam conciliet*. Hujus materia ex concilio Carthagin. IV et Pontificali Romano sunt claves Ecclesiæ, quæ ab episcopo clerico initiando traduntur, forma verò verba quæ clavium traditionem comitantur.

89. Posuimus autem in postremi hujus ordinis de-

tor potest absque scientiâ episcopi, solâ jussione præbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi præbytero : Vide, ut quod ore cantas, corde credas; et quod corde credis operibus comprobas. Sed cf. Martenium, de antiq. eccles. Ritib., lib. 1, part. 2, cap. 8, art. 1, § 1.

(1) Apud Morin., l. cit., § 9.

(2) Apud Coteler. Patr. apost. tom. 2, p. 112. Cf. ejusdem annotat.

initione verba quo clericus; quia receptus in Ecclesiâ mos est ut nemo ad ordines promoveatur, quin prius fuerit clericali tonsurâ insignitus per quam in clerum quisque cooptatur. Definiri eum passim tonsura solet : « Cæremonia ab Ecclesiâ instituta quâ fideus baptizatus et Sacramento Confirmationis consignatus sacro ritu in clerum instituitur. » Dixi ita passim definiri tonsuram clericalem, quia non detulerunt ex veteribus scholasticis et canonistis, qui pluribus argumentis persuadere conati sunt clericalem tonsuram et ordinem esse, et Sacramenti quoque dignitatem obtinere, quæ quisque expendere poterit apud Prosperum Fagnanum, qui ea collegit (1).

90. Nobis satis sit adnotare 1° adversus Calvinum, qui tonsuræ ritum ludibrio habet velut superstitionis ac vanitatis plenum, eum antiquissimum esse, ex vetustissimis enim Ecclesiæ Divionensis Actis refert Martenius S. Benignum presbyterum, sancti Polycarpi discipulum, tonsuræ clericalis indicio deprehensum, et à Terentio comite, sec. II labente, morte multatum (2). Impius Christianorum irrisor Lucianus, seu quisquis est auctor dialogi inscripti *Philopatris*, Trajano cœvus, clericum describit è montibus ad ecclesiam venientem detonsâ comâ (3). Sic etiam Ammianus Marcellinus scribit Diodorum quemdam ab ethnicis Alexandriæ sub Juliano Apostatâ, qui sec. IV imperabat, extremo supplicio fuisse addictum, quod puerulos tendens, illos clericatu initiare (4). Prudentius quoque, egregius sec. IV poeta, S. Cypriani attonsonem in clericum describebat his verbis : « Deflua cæsaries compescitur ad breves capillos (5). » Et hæc sufficient, omissis concilio Carthag. IV et Toletano II (6), aliisque non paucis monumentis antiquissimis (7), ad ostendendum adversus Calvinum clericalis

(1) Commentaria in secund. parte primi libri Decretalium. Romæ 1661, tit. de Ætate et Qualitate, cap. Cùm contingat, n. 44, seq., ubi viginti duo pro suâ sententia argumenta urget. Deinde se expedire nititur ab argumentis theologorum qui contrario placito adherent.

(2) Op. cit. sec. part., lib. 1, cap. 8, art. 7, § 2. Si tamen fides hujus S. martyris actis adhibenda est.

(3) Cf. edit. Frid. Reitzii, Amstelod., 1743, tomo 3, pag. 608, seg. 21 : « Ostendit mihi malè vestitus aliquis è montibus huc adveniens, comam detonsam, insculptum in theatro hieroglyphicis literis Illus nomen : hunc auro viam inundatum. »

(4) Lib. 2, cap. 11 edit. Henr. Valesii; Paris, 1684, pag. 326, ubi cf. notam editoris. Cf. etiam Sirmundum in notis ad Sidonium, pag. 52, ad verba Sidonii - Coma brevis, barba proluxa.

(5) Hymn. 15 *Peristephan.*, v. 50 edit. Faustini Arevali, S. I., tomo 2, pag. 1206, ad quem locum cf. annot. Arevali viri doctissimi.

(6) Conc. Carthag., apud Hard. Act. concil., tomo 1, col. 982, can. 44, statuit : *Clericus nec comam nutriat, nec barbam*. Nonnulli codices addunt : *Nec barbam radat, aut tondet*. Cf. ibid. conc. Toletan., can. 1. apud Hard., tomo 2, col. 1439.

(7) Cf. apud Pelliciam, op. cit., de christianæ Ecclesiæ primæ, mediæ et novissimæ Politicæ, lib. 6, Venet., 1782, ubi prudenter observat hic auctor putandum propterea non esse eam tonsuræ formam primis seculis obtinuisse quæ postea inducta est, sed eo referri ut coma tonderetur neve cirri diffunderent, adeo ut qui clero accensebantur tenerentur breviores de-

tonsurae ritum priori Ecclesiae aëvo obtinuisse, ideòque vacare illum vanitate omni atque superstitione ex ipsius Calvinii principis. 2° Annotare præterea juverit variam pro diversis Ecclesiis et temporibus fuisse clericalis tonsurae formam atque figuram, ut videre est apud cit. Martenium (1) et Morinum (2).

91. Ad ordinem demum gradum quod spectat, certum est, uti jam innuimus, subdiaconatum à Græcis et olim atque nunc etiam, inter minores ordines recenseri; à Latiniis verò nonnisi sec. XII cœpisse inter ordines majores seu sacros connumerari. Insigne hujus rei documentum habemus ex synodo Beneventanà an. 1091 celebratà sub Urbano II, quæ, cau. 1^a, decrevit ut nullus in episcopum eligatur, nisi in sacris ordinibus religiosè vivens fuerit inventus. « Sacros autem ordines dieimus diaconatum et presbyteratum: hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse (3). » De gradu autem episcopatus relatè ad presbyteratum sequenti capite ob rei gravitatem jam agere aggredimur.

CAPUT III.

DE EPISCOPORUM PRÆSTANTIA SUPRA PRESBYTEROS.

92. Magni momenti controversia est, quam adversus Presbyterianos suscipimus, qui Aeri seculi IV novatoris, et Wiclefitarum ac Waldensium hæresim renovârunt de omnimodâ episcoporum cum presbyteris aequalitate sive quoad potestatem ordinis, sive quoad potestatem jurisdictionis. Cùm verò de potestate ordinis, seu ordinem conferendi peculiaris disputatio institenda sit, hic de præstantiâ tantum agemus, quæ episcopis competit super presbyteros quoad dignitatem, gradum ac potestatem, quæ omnia sub generalis jurisdictionis nomine comprehendi solent. Sit igitur

PROPOSITIO. — *Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino.* , , ,

93. Prior propositionis pars est de fide utpote his verbis definita à Tridentinâ synodo, sess. 23, can. 7: *Si quis dixerit episcopos non esse presbyteris superiores...*, anath. sit. Pars verò posterior quâ hæc præstantia jure divino assertur licet de fide non sit, cùm Tridentinum id noluerit expressè definire (4), attamen certa

ferre capillos, uti reipsâ ostendunt allata documenta, allaque similia quæ afferri possent. Aliud præterea cogitare, vigentibus persecutionibus, esset absurdum.

(1) De antiq. eccl. Ritib., lib. 1, parte 2, cap. 8, art. 7, § 4, seq.

(2) Op. cit., exercit. 15. Cf. etiam Thomassinum, de vet. et novâ Discipl., parte 1, lib. 2, cap. 37, seq.; et Hallerium, de sacris Ordinationibus et Election., in append. ad sect. 8, art. 2, seq.

(3) Apud Hard, tomo 6, parte 2, col. 1695.

(4) Cf. card. Pallavicini *Storia del concilio di Trento*, lib. 18, cap. 14, ubi refert contrariam aut diversa Patrum Tridentinorum suffragia circa hunc doctrinae articulum, et plerosque Patres censuisse superioritatem episcoporum quæ consistit in potestate jurisdictionis non esse à Deo immediatè, sed solum mediatè; deinde, cap. 15, refert proximum P. Lainez orationem ad hanc ipsam sententiam strenuè propugnandam, ubi notanda sunt verba Pallavicini, quibus, § 14, cap. 15, expost. responsonem Lainez duabus adversario-

ac rata est apud Catholicos adversus Lutheranos; atque, ut videbimus ex iisdem fontibus quibus astruitur episcoporum præstantia supra presbyteros, evincitur ex divino jure cum descendere.

94. Sic igitur adversus Blondellum, Salsasium ac Presbyterianos reliquos assertam propositionem astruimus. Vix IV Ecclesiae seculo Aeri *dogma supra hominis captum* ut illud vocat S. Epiphanius (1) in Ecclesiam invexit illis verbis: « Quânam in re presbyteros episcopus antecellit? Nullum inter utrumque discrimen est. Est enim amborum unus ordo, par et idem honor, ac dignitas; vix, inquam, hæc protulit Aeri, cùm ab universâ Ecclesiâ, testibus Epiphaniò et Augustino, uti hæreticus habitus est (2), eò quòd novitatem Ecclesiae catholicae fidei contrariam invexerit... »

95. Sanè adversus hanc Aerii novitatem stat 1° sacrarum Litterarum auctoritas ex quibus discimus à Christo duodecim apostolos electos fuisse ac discipulis prælatos. Supremam enim apostolis Christus contulit potestatem in Ecclesiâ, iisque promisit sessionem super sedes duodecim ad iudicandas duodecim tribus Israël; ne verò deesset judicarius hic numerus, in locum Judæ proditoris suffectus est divinâ dispositione S. Matthias. Porrò unanimis penè est Patrum sententia episcopos successores esse apostolorum, quemadmodum presbyteri dicti ab iisdem sunt successores septuaginta duorum discipulorum qui in inferiori gradu à Christo constituti fuerunt.

96. Adversus eandem novitatem stant 2° Patres apostolici, qui I et II Ecclesiae seculo floruerunt, S. Clemens Romanus, Ep. 1 ad Corinth., cap. 40: « Summo quippe sacerdoti, inquit, sua munia tributa sunt, et sacerdotibus locus proprius assignatus est, et levitis sua munia incumbunt. » S. Ignatius, qui sub finem ejusdem seculi et sub secundi initium floruit, utpote martyrio coronatus an. 107, plura in rem nostram habet, ac primo quidem insignis est locus in Epistolâ ad Smyrnenses, cap. 8: « Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem, et presbyterium ut apostolos, diaconos autem reveramini ut Dei mandatum. » Quibus verbis apertissimè ecclesiasticarum difficultatibus, alteram positam ab hæresi Aerii, alteram verò à Const. Martini V. « La riposta fu, scribit, che l'eresia di Aerio era il dire, tutti i preti secondo la ragion divina esser uguali, onde vi comprendeva il sommo Pontefice, il quale di ragion divina è superiore a tutti. Quanto era alla bolla di Martino, osservò: condunnarsi per eretici gli schernitori delle immagini, perchè in tale scherno si contiene il dispregio di Dio e de' santi. Esser pertanto eresia il negar la giurisdizione superiore ne' vescovi in rispetto a' preti, perchè ciò è un negare l'autorità che di ragion divina ha il Pontefice, il quale disagguaglia nella giurisdizione i ordini da' secondi. » Cf. item lib. 19, cap. 6.

(1) Hæres. 75, cap. 3, ed. Petav.

(2) S. Epiph., l. cit.; S. Augustinus, lib. de Hæres., cap. 55.

hierarchy exhibet in tres diversos gradus distributam. In epist. verò ad Trallianos, cap. 12, scribit : « Decet singulos vestrum et præcipit presbyteros, refocillare episcopum in honorem Patris Jesu Christi et apostolorum ; ac denique in epist. ad Magnesianos, cap. 6 : « Hortor, inquit, ut hoc sit vestrum studium, in Dei concordia omnia agere, episcopo presidente Dei loco, et presbyteris loco senatûs apostolici, et diaconis mihi suavissimis, quibus commissum est ministerium Jesu Christi. » Non aliter autem potuerunt Biendellus ac Salmatus vim horum testimoniorum declinare, quàm negando contra omnium criticorum consensum has epistolas genuinum esse S. Martyris factum in quo ab ipsis Calvinianis reſellantur (1).

97. Stant 3° adversus Aeriî novitatem ex III sec. Clemens Alexandr. et Origenes ex Græcis, Tertullianus et Cyprianus ex Latinis. Nam Clemens, lib. 6 Stromatum, cap. 15, scribit : « In Ecclesiâ sunt progressionis episcoporum, presbyterorum et diaconorum. » Origenes verò, hom. 11 in Jerem., scribit : « Plus à me (presbytero) exigitur quàm à diacono ; plus à diacono quàm à laico. Qui verò totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro omni Ecclesiâ reddit rationem (2). » Deum S. Cyprianus, ep. 27 : « Dominus noster, scribit, cujus præcepta et monita observare debemus, episcopi honorem et Ecclesiæ suæ rationem disponens, in Evangelio loquitur, et dicit Petro : .... *Ego dico tibi quia tu es Petrus*, etc. ; inde per temporem et successio-nem vices episcoporum ordinatio et Ecclesiæ ratio decurrit, ut Ecclesia super episcopos constituitur, et omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. Cùm hoc itaque divinâ lege fundatum sit, » etc. (3).

98. Testimonium adversus Aeriûm 1° perhibent successiones episcoporum ad quas antiquissimi Patres hæreticos sui temporis constanter provocant. Harum primum documentum exhibet Hegesippus apud Eusebium, ubi recenset successiones Ecclesiæ Corinthiæ, item Romanæ et Hierosolymitanæ (4) ; 2° exhibet S. Irenæus, qui lib. 3, c. 5 : « Habemus, inquit, nomenclare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi in Ecclesiis, et successores eorum usque ad nos. » atque immediatè subjecti Romanorum pontificum successio-nem à Petro usque ad Eleutherium, qui tunc temporis (sub finem sec. II) duodecimo loco episcopatum à S. Petro habebat ; 3° exhibet Tertullianus, in lib. de Præscript. sic hæreticos accessens : « Edant ergo origines Ecclesiarum suarum ; evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apo-

stolis vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census stas deservit, sicut Smyræorum Ecclesia habet Polycarpum ab Joanne collocatum ; sicut Romanorum, Clementem à Petro ordinatum ibidem ; perinde utique et cæteræ exhibent quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant (1) ; » 4° exhibet Eusebius passim quoad nobiliores Ecclesias. Episcoporum igitur successio quam à primis usque temporibus diligentissimâ sedulitate contexebant Ecclesiæ Patres tum episcoporum à presbyteris distinctionem, tum illorum super istos præstantiam ostendit, neque enim presbyteri, sed episcopi tantum apostolorum successoribus inseruntur.

99. Testimonium dicunt 5° utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis antiquissimi quique rituales libri à Martenio (2), et Goario (3) prolati in quibus et hæc inter episcopos et presbyteros perpetua reperitur distinctio, et ad auctorem Christum refertur, quod pariter efficiunt constitutiones apostolicæ (4).

100. Stant 6° adversus Aeriî novitatem omnes prorsus christiani nominis communionem, in pluribus authenticisque monumentis ostendit Renaudotius (5). Stat denique præscriptio, cùm nulla epocha assignari possit ab adversariis in quâ induci cœperit hæc distinctio, contra quam statim non exurgant ineluctabilia monumenta anteriora quæ illam jam non supponant, prout contigit Salmasio atque Blondello ; ille enim circa initium aut medium II seculi, iste post annum à Christo 156, primum introductam autamarunt, ast Clemens Rom., Hermas primi atque apostolici seculi Patres ; tum Ignatius et Polycarpus, qui initio sec. II florebant jam commemorant episcopos à presbyteris distinctos, atque presbyteris superiores exhibent.

101. Cùm itaque tanta testium et monumentorum vis, cùm publica utriusque Ecclesiæ, imò communio-nem omnium seu sectarum documenta certissima, cùm præscriptio adversus profanam Aeriî ejusque seclatorum novitatem pro catholico dogmate pugnent, concludendum est quod ab initio proposuimus, episcopos verè presbyteris superiores esse, idque jure divino prout allata documenta testantur.

Difficultates.

102. I. Obj. Apostolorum ætate nulla erat inter episcopos et presbyteros neque nominis, neque gradûs aut potestatis differentia. Nam 1° Apostolus cùm in Epist. ad Titum 1, 5, præmississet : *Hujus rei gratiâ reliqui te Crete, ut constituas per civitates presbyteros*, pergît, v. 6, demonstrare quales essent presbyteri oppidatim constituendi, et describit episcopum, dicens v. 7 : *Oportet enim episcopum sine crimine esse, etc.*

(1) Cap. 32, edit. Rigalt.

(2) Loc. cit. art. 11.

(3) In Euchologio, pag. 307, seqq. ; cf. pag. 311, notas Goarii in ordinem observari solitum in episcopi consecratione. Cf. etiam los. Assemanum II. cit.

(4) Lib. 8, cap. 4 et 5.

(5) *Perpétuité de la foi*, tome 5, livre. b, ch. 10.

(1) Cf. præter prælationes Jacobi Usserii et Isaaci Vossii in Epistolas S. Ignati, dissertationes ejusdem Jac. Usserii Armachani de Epistolis SS. Ignatii et Polycarpi, nec non Vindicias epistolarum S. Ignatii scriptas à Joanne Pearsonio apud Cotelerium, tomo 2 Pair. Apost.

(2) Edit. Maur. Opp. tomo 5, p. 189. Cf. in hunc loc. adnotat. de la Rue.

(3) Alia innumera propè documenta cf. apud Natalium Alex., dissert. 44 in sec. IV, et apud Witsasse, t. act. cit. p. 2, sect. 3, art. 1, cap. 1, seqq.

(4) Hist. eccl. lib. 4, cap. 5 et 22.

2° Verum quod omnem dubitationem tollit illud est quod legitur Act. 20, 17: Paulus à *Miletto mittens Ephesum vocavit majores natu* (Gr. *presbyteros*) *Ecclesiae, qui cum venissent ad eum et simul essent, dixit eis: ... Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* Quo in loco iidem planè sunt presbyteri simul et episcopi, qui cum in unà civitate essent, omnes indiscriminatim à Paulo ad illius Ecclesiae curam regemque vocantur. 3° Aique hinc ratio patet quare idem Apostolus in Epist. ad Philipp. 1, 4, episcopis tantum et diaconibus salutem dicat, nullà presbyterorum mentione factà; quare rursùm in 1 ad Timoth. 5, virtutes explicaverit, quae in episcopis et diaconis requiruntur, sicut verò de virtutibus presbyterorum, quia nempe episcopi et presbyteri in nullà re differant. Ergo.

103. R. D. A. Apostolorum aetate nulla erat inter presbyteros et episcopos differentia nominis, Tr.; gradus et potestatis, subd.; relatè ad personas quae tunc temporis ut plurimum utrumque presbyteratus et episcopatus gradum obtinebant, C.; nulla erat differentia inter presbyteratum et episcopatum, N. Observare itaque inprimis difficultia hae Scripturarum loca difficilliora adhuc evasisse ob diversas eorumdem explanationes quas tum veteres tum recentiores dederunt. Sunt enim qui censent episcopi et presbyteri denominationem primi ac secundi ordinis sacerdotibus olim communem fuisse, ut S. Joan. Chrysostomus (1); Theodoretus arbitratur nomen episcopi vel presbyteri tributum tunc temporis fuisse solum sacerdotibus secundi ordinis, eos verò quos modò episcopus vel antistites nuncupamus, non episcopus sed apostolos nominatos esse (2). Contra verò S. Epiphano placuit episcopi nomen semper summis, nunquam verò secundi ordinis sacerdotibus tributum esse (3). Recentiores verò sive catholici sive protestantes scriptores non magis inter se consentiunt, et alii in unam, alii in aliam sententiam concedunt. Expositio S. Joan. Chrysostomi aptior et commodior nobis videtur.

104. Verum his sententiis dimissis, quae minus idoneae videntur omnibus objectis locis explanandis, aptissima via ad id obtinendum ea nobis visa est quam tenuit Petavius. Doctissimus hic vir existimat primis illis Ecclesiae temporibus, quae quoad formam et disciplinam attinet, quaedam illius infantia dici possunt, presbyteros vel omnes vel eorum plerisque sic ordinatos esse ut episcopi pariter ac presbyteri gradum obtinerent; id quodammodò exposcentibus illius aetatis adjunctis ob incrementum religionis christianae, ut quae soli episcopi praebare possent, cujusmodi essent Sacramenta Confirmationis et Ordinis conferre, ab omnibus administrarentur. Sic porò plures episcopi in unà eademque civitate seu ecclesìa communi consilio

res ecclesiasticas administrabant, apostolis tanquam majoris gradus pontificibus obsequentes, donec refrigerante pristina illà claritate, et imitandi Christi, amplectendaeque modestiae et humilitatis amore, ad tollendas simulates, et in schismatis remedium, ut Hieronymus loquitur, unum aliquem è turbâ presbyterorum eligi placuit, qui superponeretur cæteris. Atque ita desière pari non solum dignitate, sed etiam ordine ac potestate plures creari, translata in unum tam honoris quam jurisdictionis prerogativâ, et episcoporum successio coepit (1). Ex hoc autem systemate quod Machnio (2), aliusque doctissimis viris valde probatur, non modò consequitur nunquam in Ecclesià non fuisse potestatum gradumque discrimen, episcopatus nempe et presbyteratus, licet ambo hi fuerint passim in eadem capita collati, sed praeterea omnes propositas difficultates faciliè disjici, ut cuilibet consideranti patebit.

105. II. Obj. Ex Patribus antiquissimis 1° alii universum clerum in duos tantum ordines seu classes distribuunt, presbyterorum scilicet et diaconorum, non commemoratis episcopis, aut episcoporum et diaconorum non commemoratis presbyteris (3); 2° alii vocant presbyteros apostolorum successores (4); 3° alii episcopi ordinationem *novellam* dicunt (5); 4° alii denique veteres episcopi presbyteros passim appellant *collegas* suos, *compresbyteros fratres* aut vicissim (6). Quae totidem argumenta sunt perfecta episcoporum et presbyterorum aequalitatis. Ergo.

106. R. ad 1. D. Patres aliqui clerum in duas classes universim distribuunt peculiare ob causas, C.; ad exclusionem vel episcopatus vel presbyteratus, aut etiam ob istorum identitatem, N. Causae autem ob quas haec distributio ab illis Patribus facta est repeti possunt 1° ex unitate sacerdotii; 2° ex eo quòd, respectu illius aetatis ecclesiasticae infantia, alicubi soli episcopi cum diaconis, aut presbyteri cum diaconis Ecclesias regerent; 3° ex commione nominis iuxta dicta. Haec autem majus robur acquirunt si primò observetur eodem Patres saepe alibi, saepe etiam in iisdem quae obijciuntur locis presbyteros vel episcopos commemorasse (7); si observetur praeterea Polycarpum, Justinum, Clementem Alex., Cyprianum, Hilarium quos

(1) Ita Petav. passim, praesertim verò Dissertat. eccl. lib. 1, cap. 1 et 2, et lib. 1 de eccl. Hierarchiâ, cap. 4.

(2) Origin. et Antiquit. christian. tomo 4, p. 557, seqq., monente ejusmodi episcopos II et III saeculo *episcopos nationum* fuisse appellatos, quâ de re Photus, cod. 48, cf. etiam Thomassinum de vet. et novâ Eccles. disciplina, tomo 1, lib. 1, cap. 54.

(3) Ita Clemens Rom. in 1 Ep. ad Corinth. n. seq. cap. 42; S. Polycarpus in Ep. ad Philipp.; Justinus, apol. 1; Clemens Alex., lib. 7 Strom.; Cyprianus, ep. 42; Hilarius in ps. 154, alique apud Witassium et Nat. Alex., II. cit.

(4) Ut rursùm Clem. Rom., in 1 ad Cor., cap. 1; Pappas apud Euseb., I. c.; Irenaeus, lib. 3, cap. 2, ibid.

(5) In Epist. ad Magnes., cap. 3.

(6) Cf. apud eund. AA.

(7) Id aperte constat ex testimoniis in probat. libris allatis.

(1) Rom. 1 in Epist. ad Philipp., n. 1.

(2) Comment. in cap. 5. Ep. 1 ad Timoth., v. 1. Id ipsum scripserat in Comm. in Ep. ad Philipp., cap. 1, v. 1, de qua interpretatione Cf. Petav. lib. 2 de eccl. Hierarch., cap. 1.

(3) Hucres. 75, cap. 5.

nobis adversarii opponunt, omnes, si unum excipias Polycarpum, post annum 156 floruisse; postquam scilicet, fatente ipso Blondello, inducta jam fuerat inter episcopos et presbyteros distinctio, ideoque argumentum contra Presbyterianos ipsos probare.

107. Ad 2. D. Vocant alii presbyteros apostolorum successores, id est, episcopos, G.; simplices presbyteros subd.; in sacerdotio et sacerdotalibus officiis, C.; in episcopatu, N.

108. Ad 3. D. Vocant nonnulli episcopi ordinationem *novellam* respectu subjecti, Demæ scilicet, junioris adhuc, Magnesianorum episcopi nuper creati, C.; respectu ordinationis episcopalis, N., ut ex ipsâ epistolâ quam S. Ignatius ad Magnesianos scripsit lectione patefit (1).

109. Ad 4. D. Alii vocant presbyteros *collegas, compresbyteros, fratres* in sacerdotio, vel in ministerio ad quod ab episcopis in partem sollicitudinis vocati erant, C.; in episcopatu, N. Alioquin cum apostolus, in Epistolâ ad Philemonem vocat Archippum, Aristarchum, ac Demam *coadjutores, cooperatores, et commilitones* suos, ac fideles generatim omnes dicit *fratres* suos, sicut et Christus apostolos *amicos et fratres* vocavit, omnes fideles, etiam laici, Apostolo imò et Christo æquales forent, quod nemo dixerit (2).

110. Inst. S. Hieronymus perfectam ejusmodi episcoporum et presbyterorum æqualitatem ex professo propugnat. Etenim ipse passim docet eundem esse episcopum et presbyterum præsertim verò in Commentariis in Epist. ad Titum, ubi scribit: « Idem est ergo presbyter qui et episcopus, et antequàm diaboli instinctu studia in religione flerent, et diceretur in populo: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*, 2° communi presbyterorum consilio, Ecclesie gubernabantur. Postquàm verò unusquisque eos quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, 5° in toto orbe decretum est ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesie cura pertineret, et schismatum semina tollerentur (3). » Quapropter ibidem 4° monet episcopos ut *novent se magis consuetudine, quàm dispositionis dominicæ varietate, presbyteris esse majores, et in communi debere Ec-*

clesiam regere (1). Quod et confirmat in Epist. ad Evangelum, in quâ congestis Scripturarum testimoniis ut suadeat eundem esse presbyterum ac episcopum, 5° pergit: *Nam et Alexandria à Marco evangelista usque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in exceliori gradu collocatum, EPISCOPUM nominabant: quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem instruunt noverint, et archidiaconum vocent.* 6° *Quid enim facit, exceptâ ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat* (2)? Quæ quidem omnia aperta sunt aded, ut commentario non indigeant. 7° Merito idcirco Blondellus adversus catholicos apologiam scripsit tanti doctoris. Ergo.

111. R. N. A. Nemo enim fortassè ex veteribus, si omnia ritè perpendas, heterodoxis adversatur magis quam Hieronymus. Ille siquidem dignitatis et potestatis præstantiam in episcopis super presbyteros agnoscit, qui episcopos vocat successores apostolorum, cæteros verò secundi ordinis sacerdotes in septuaginta discipulorum locum successisse affirmat; qui vituperat, eosque in portu naufragium facere ait, quicumque docent nihil inter episcopum et presbyterum interesse. Atqui primum sæpè constituit Hieronymus, ac præsertim in epistolâ ad Fabiolam (5); alterum verò in libro adversus Joannem Hierosolymitanum episcopum (4). Rursus qui negat in unâ ecclesiâ plures episcopos fuisse; qui solis episcopis jus facit ordinationis; qui eodem discrimine ait sacerdotibus episcopus antecellere, quo Aaron inter filios eminebat, imò quo Moyses populo Israel præstabat, is profectò episcopos à sacerdotibus gradu et auctoritate et quidem jure divino secernit. Atqui quatuor hæc docet Hieronymus in eadem illâ ad Evangelum epistolâ, ex quâ potissimum sibi Hieronymum adversarii vindicant, et suum esse confirmant. Ergo.

112. Ad 1. Itaque prob. D. Docet Hieronymus eundem esse episcopum et presbyterum nomine, G.; re, N. Quod patet ex probationibus ipsis quas adducit; nisi præterea dicere velimus ipsum alludere ad illa Ecclesie incunabula, in quibus, juxta Petavium aliosque doctos viros paulò ante commemoratos, utraque dignitas in uno eandemque personam concurrebat.

(1) Ibid.

(2) Epist. 146, n. 1, ed. Vallars.

(3) Epist. 78, ed. cit., ubi agens de mansionem sextâ Israelitarum in deserto in Elim exponit nomine duodecim fontium significari duodecim apostolos, et per septuaginta palmas septuaginta discipulos, scribens: « Nec dubium quid de duodecim apostolis sermo sit: de quorum fontibus derivatæ aquæ, totius mundi siticitatem rigant. Juxta has aquas septuaginta creverunt palme quos et ipsos secundi ordinis sacerdotes intelligimus præceptores. » In epistolâ verò 71, ad Marcellam, ed. cit., n. 3, « apud nos, scribit, apostolorum locum episcopi tenent, et alibi passim, ut in Comment. in cap. 1 Michææ, in ep. ad Heliodorum, etc.

(4) N. 57. « Nihil interest, scribit, inter presbyterum et episcopum; eadem dignitas mittendis (episcopi et missi (presbyteri); hoc satis imperitè: in portu, ut dicitur, naufragium. » Opp. edit. Vallars tom. 2, col. 447.

(1) Illic merito Cotelerius verba S. Ignatii M. *νεοτερων τερον*, vertit *juvenilem ordinationem*. Integer porrò textus hinc est: « Sed et vos docet non fabularius ac superbi uti etate episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem importari illi reverentiam; quem admodum novi sanctos lætere presbyteros (en distinctionem inter episcopum et presbyteros); non respectientes ad apparentem juvenilem ordinationem, sed ut prudentes in Deo credentes ipsi; non ipsi autem, sed Patri Jesu Christi, omnium episcopo. »

(2) Optimè S. Joan. Chrysostomus, hom. cit. in c. 1 ad Philipp. « Antiquitas, inquit, ipsi etiam presbyteri vocabantur episcopi, et diaconi Christi, et episcopi, presbyteri. Quocirca *vel hodie multi* episcopi ita scribunt: *compresbytero et condonaco*. Pioccidente verò tempore proprium (aque distributum est nomen, ut hic quidem episcopus, ille verò presbyter appellentur. » Cf. Nat. Alex., dis. cit., § 27.

(3) Comm. in cap. 1, v. 5.

113. Ad 2. D. communi presbyterorum ecclesie gubernabantur *consilio*, C.; *potestate*, seu auctoritate, N. Nisi dicamus presbyterorum nomine eos à S. doctore designari, qui præterea dignitate episcopali pollebant juxta allatam animadversionem.

114. Ad 3. D. In toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electis superponeretur ceteris eo tempore quo, juxta dicta, utraque potestas uni eisdemque personæ adhuc conferebatur, C.; post id temporis, N. Id enim, auctore ipso Hieronymo, contigit cum dictum est: *Ego sum Pauli*, etc., an. scilicet Christi 55, id est longè ante epocham à Blondello assignatam, ante an. scilicet 136, in quâ, juxta ipsum, episcoporum distinctio à presbyteris induci copit. Ex occasione porro schismatis Corinthiaci altera potestas ab alterâ divulsa est, ac sua unicuique collata, ratione diversæ ordinationis (1).

115. Ad 4. D. Quoad regiminis ecclesiastici formam et exercitium, C.; quoad jus ipsum regiminis, N. Ut patet ex verbis immediatè sequentibus: « Imitantes Moysen, qui, cum haberet in potestate solus præcæso populo Israel, septuaginta elegit cum quibus populum indicaret (2). » Jam verò si Moyses instar possunt episcopi soli per se Ecclesiam regere, tantum abest ut episcopus Hieronymus adæquet eum presbyteris, ut superiores in regendâ Ecclesiâ et jure quidem et lege divinâ apertissime faciat.

116. Ad 5. D. Quoad electionem et electionis modum Ecclesiæ Alexandrinæ proprium, non exclusâ legitimâ consecratione, C.; ad hujus legitimæ consecrationis exclusionem, N. De solâ enim electione episcopi ejusque suffocatione immediatâ in locum episcopi defuncti loquitur S. Hieronymus. Hæc autem electio ex solo presbyterorum collegio fieri consuevit ad turbas vitandas, et ab ipsis presbyteris, secus ac consuetudo obtineret in aliis Ecclesiis per eam ætatem. Porro episcopus electus et episcopi appellationem et jurisdictionem statim ab electione adipiscebatur, deinde statuto tempore consecrabatur, ut ex certissimis documentis constat, quæ collegit Witasse (3), atque ex his etiam solutio patet difficultatis quæ petitur ex duplici similitudine à S. doctore desumptâ ex militibus qui eligunt imperatorem, et ex diaconis qui sibi præficiunt archidiaconum. Referuntur enim hæc similitudines ad electionis modum (4).

117. Ad 6. Resp. 1°: Ergo saltem ordinatio, quæ præcipiè juxta S. Hieronymum episcopi præstant presbyteris, excipienda est ab hæc æquitate.

118. Resp. 2°: D. Quòd presbyter non faciat, id est, *facere non possit* ex delegatione episcopi, vel summi pontificis, C.; jure suo, N. Ut patet ex ipso S. Hieronymo, qui id apertè fatetur (5).

(1) Cf. Petav., II. cit.

(2) Loco cit., col. 696.

(3) De Ord. p. 2, q. 2, art. 2, ad 5 inst. Cf. etiam Nat. Alex. diss. cit., § 24.

(4) Cf. Petav., de eccl. Hier., I. 1, c. 9.

(5) In Dial. adv. Lucifer, n. 9, ubi scribit S. doctor: « Ecclesie salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam et ab omnibus

119. Ad 7. Resp. non nisi per summam injuriam Blondellum apologiam tanti doctoris texuisse, qui profectò hæretico ejusmodi defensore non eget; præsertim cum quæ paulò asperius minisque limatè ex animi fervore et disputationis impetu adversùs Flacidium diaconum ipse scripserat modestè corrigat, atque albi emolliat. Sanè apertissime sententiam suam declaravit Hieronymus, dum catholicæ doctrinæ summam complectens gravissimis verbis epistolam suam ad Evangelium absolvit: « Et ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de V. T., quod Aaron et filii ejus atque Levite in Templo fuerunt, hoc sibi episcopi, et presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesiâ. » Quis porro negat Aaron divino jure sacerdotibus præcelluisse? Similiter ergo de episcopis statuendum est, auctore Hieronymo. Sensit verò argumenti vim Blondellus, qui, cum ad hunc nodum pervenisset, alio distulit ejus solutionem quam nunquam dedit; sensit Salmasius, qui propterea, cum Presbyterianorum causam sub eum nomine Wallonis Messalini nomine peroraret, eo se recepit, ut scriberet hujusmodi dissolutionem à Salmasio expectandam esse (quasi verò alius esset laryvatus ille Messalinus, alius autem Claudius ipse Salmasius); adhuc illam expectamus (1). Quæ cum ita sint, necesse non est aut eximium doctriam et sanctitatem virum Aeriiani dogmatis insinulare, uti fecit Michael Medina (2), aut gratis cum Celotio, asserere objecta ejus loca ab hæreticis fuisse vitata (3).

120. Et hæc ad S. Hieronymum vindicandum sufficiant. Ad cætera autem ex sanctis Patribus et scriptoribus ecclesiasticis argumenta deducta dissolvenda tria hæc præ oculis habenda sunt: 1° eos qui sacerdotii gradum supremum dixerunt, vel unam episcopi et presbyteri affirmarunt esse ordinationem, respectum habuisse ad sacerdotium prout refertur ad potestatem conficiendi corpus Christi, quâ utique nulla excelsior datur; 2° sæpè antiquos Patres atque scriptores de sacerdotio in genere loqui, cujus ut vidimus, bipartitus est gradus: alter quo potestas tribuitur conficiendæ Eucharistiæ, alter quo auctoritas conceditur illos consecrandi, qui Eucharistiam conficiens datur potestas, tot in ecclesiis effluenter schismata, quot sacerdotes. Inde venit ut sine chrismate et episcopi jussione, neque presbyter, neque diaconus jus habeant baptizandi.

(1) Cf. Witasse, loc. cit.

(2) Lib. 1, de sacrorum hominum Origine et eorum continentia, cap. 5, qui præterea eandem labem Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, Theodoro, Primasio et Sedulo aspergit; hinc graviter vapulat à Petavio.

(3) De Hierarchiâ eccl., cap. 15; Durandus verò, in 4, dist. 14, q. 55; Alphonsus à Castro, lib. Adv. hæres., verbo *Episcopus*; Domin. Soto, in 4, dist. 24, art. 1; Vasquez, disp. 140, alique arbitrantur Hieronymum quidem admisisse magnam episcopos inter et presbyteros discrepantiam, illudque optimis de causis institutum; potuisse tamen id humano dumtaxat jure, id est, ecclesiastico, fuisse inductum. Quod pariter probabile existimat Scotus, in 4, dist. 5. In hoc porro S. doctor, juxta hos auctores, longè distat ab errore Aeri et Wicleffitarum. Cf. quæ superius retulimus ex card. Pallavicini

ciunt; 3° denique, inter eos qui nobis obijciuntur, multos esse scriptores obscuros, ignotos, sæpè in errorem abreptos, adèquè nullius auctoritatis, cujusmodi sunt Ambrosiaster (1), auctor quæstionum in *poym*, et vetus Testamentum (2), atque etiam Euty-chius, patriarcha Alexandrinus (3), quem Latinum fecit Seldenus, quem tamen linguarum orientalium penè rudem in Eutychiei testimonio interpretando turpissimè lapsus esse animadvertit Renaudotius (4).

CAPUT IV.

DE SACRÆ ORDINATIONIS MATERIA, FORMA, SUBJECTO ET MINISTRO.

121. Ut eà quà præ est perspicuitate de singulis, quæ hoc capite complexi sumus, agamus, diligenter in primis quæ in controversiam à Theologis vocantur, ab his quæ catholicam doctrinam vel fidem attingunt secernamus oportet.

122. I. Cùm nomen ordinationis latè pateat, omnesque tam hierarchicos quàm inferiores ordines complectatur, diversà proinde ratione de materiâ et formâ ordinum hierarchicorum à materiâ et formâ inferiorum ordinum disserendum est. Etenim circa inferiores hos ordines unanimis theologorum sententia est illorum materiam apud Latinos esse instrumentorum traditionem, seu porrectionem, formam verò orationem seu verba, quæ in eâ instrumentorum porrectione proferuntur; apud Græcos verò, manuum impositionem cum oratione annexâ.

123. Sed magna lis viget circa materiam et formam essentialem ordinum hierarchicorum. Veteres enim scholastici ferè omnes non ambigunt eam in instrumentorum pariter porrectione, et comitantibus eam verbis constituendam esse; at postquàm sanior critica

Cæterùm cf. card. Baronium, ad an. 58, à num. 1 ad 14, qui copiosissimè de hoc egit argumento, ac S. Hieronymum egregiè ab omni vindicavit calumniam.

(1) Comment. in cap. 4 Ep. ad Ephes., item in cap. 5 Epist. 1 ad Timoth., ad calcem Opp. S. Ambrosii.

(2) Quest. 101, in Append. ad tom. 5 opp. S. August. Auctor harum quæstionum à Blondello idem censetur ac auctor cit. commentariorum in Epist. S. Pauli, nempe Hilarius Sardus.

(3) In Chronico, seu lib. de Origine Eccles. Alexandr., Arabicè conscripto.

(4) De la Perpétuité de la foi, tom. 5, liv. 5, ch. 10, ubi loquens de Eutychiei historia, scribit: « C'est un paradoxe que Selden entreprit de soutenir pendant les troubles d'Angleterre en faveur du parti presbytérien, dont il étoit un des principaux acteurs. Il n'avoit aucunes preuves que celle qu'il prétendit tirer d'un passage d'Eutychieus, patriarche d'Alexandrie, qui n'étoit pas alors imprimé, et qu'il n'entendait pas, rapportant à l'ordination ce qui avoit rapport à l'élection du patriarche. C'est ce qu'Abraham Echellensis a prouvé très-clairement dans le livre qui a pour titre *Eutychieus vindicatus*, auquel les Protestants n'ont pas fait de réponse solide. » Cf. etiam eundem auctorem in Histor. patriarch. Alexandr.; Sollerium, Acta sanct.: tom. 5, mensis Junii, ubi de patriarchis Alexandrinis: *Morum de sacræ Ordination.*, p. 3, exercit. 7, cap. 7; et Mamachum, Origin. et Antiquit. christian., tom. 4, p. 508 et seqq.; Petavius, de eccl. Hier. lib. 1, cap. 15, § 19, monet ab hoc auctore lectorem satis credulum requiri.

rimas omnes antiquitatis perscrutata est, communior jam evasit sententia quæ in solâ manuum impositione et oratione sitam esse materiam et formam horum ordinum tuetur.

124. Sanè pro hæc pugnant 1° Scripturarum testimonia quæ adduximus ad adstruendam Sacramenti Ordinis veritatem; 2° pugnant Ritualia omnia et Sacramentaria ante nongentos ad minimum annos conscripta, magnâ diligentia à Menardo (1), Martenio (2) et Morino (3) perquisita et prolata; 3° pugnant Constitutiones apostolicæ (4), concilium Carthaginiense IV (5), Nicænum I (6), Antiochenum, celebratum an. 541 (7), Ancyranum (8), aliæque permulta antiquioris Ecclesiæ monumenta in quibus de instrumentorum porrectione nec verbum occurrit: imò concilium Cathag., can. 5, in eo constituit discrimen subdiaconatum inter et hierarchicos ordines, quòd isti manuum impositione, ille instrumentorum traditione conferrentur (9); 4° pugnant antiqui Patres, qui de ordinatione loquentes non aliam materiam memorant quàm manuum impositionem, imò nec Isidorus, qui VII (10), nec Alenuus, qui VIII (11), nec Amalarius (12), neque Habanus Maurus (13), neque Walafridus Strabo (14), qui IX seculo de Ritibus conferendi sacros ordines ex instituto pertractarunt, instrumentorum porrectionis meminere; 5° denique pugnant pro eadem sententia omnes orientales Ecclesiæ, Græci enim, Syri, Ægyptii, Maronitæ, etc., nunquàm aliam agnoverunt vel agnoscerunt præter hanc unam manuum impositionem. Quòd si in solâ manuum impositione essentialis et adæquata materia ordinationis consti-

(1) In notis et observat. in librum Sacramentorum S. Gregorii pape, edit. Maur., tom. 3, notâ 757.

(2) Op. et loc. cit., cap. 8, art. 9 et art. 11.

(3) Op. cit. totâ parte 2.

(4) Lib. 8, cap. 16, ubi inter cætera hæc leguntur: *Constitutio vobis episcopis. Cùm presbyterum ordinis, episcopo, manum super caput ejus ipse impone.* Eadem ferè occurrunt cap. 17, ubi agitur de ordinatione diaconorum.

(5) Can. 5.

(6) Can. 19.

(7) Can. 10.

(8) Can. 9 ex versione Dionysii Exiguï, aut 10 ex versione Isidori.

(9) En canonis verba: *Subdiaconus cùm ordinatur, quæ manuum impositionem non accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuum, et calcem vacuum.* Ex quibus verbis excluditur Arcudii aliorumque opinio, qui censent manuum impositionem in instrumentorum porrectione contineri, ut omittant exinde sequi etiam ordines minores conferri pariter manuum impositione, quia et in illorum collatione dum episcopos porrigit instrumenta manus imponit; id ipsum die de collatione Baptismi, extreme Unctionis, etc.

(10) De Officiis, lib. 2, cap. 5.

(11) Lib. de divinis Officiis, cap. 54 et seqq.

(12) De ecclesiast. Officiis, lib. 2, cap. 12 et seqq. Extat in Biblioth. Patr. de la Bigne, Colon. Agripp., 1618, tom. 9.

(13) De Institut. clericorum, lib. 1, à cap. 5 ad 9.

(14) De Rebus ecclesiast., cap. 24 et seqq. Morum scriptorum collectionem exhibet Melchior Hittorpius, in op. de catholicæ Ecclesiæ divinis Officiis ac Ministeriis, varii vetustorum ferè omnium Ecclesiæ Patrum et scriptorum libri. Colonizæ, 1568, 1 vol. in fol. Iterùm Romæ, 1591.

tuenda est, jam prono alveo fluit formam pariter essentiali et adequatam constituendam esse in oratione quæ cum comitatur; adeoque, quod pariter exinde sequitur, respectu sacerdotii secundam præcisè manuum impositionem esse materiam essentiali: prima enim nullâ verborum formâ determinatur, tertiâ verò præterquam quòd iis adhibetur, qui jam cum episcopo Eucharistiam consecrârunt, apud Græcos et Orientales in usu planè non est, prout nec penes Latinos ante sec. XIII, ut ex vestris monumentis evincunt Martenius (1) et Morinus (2). Ex his propterea etiam sequitur antiquitûs in ordinatione non adhibitam fuisse illam formulam: *Accipe Spiritum sanctum*, quâ pa-sim scholastici, quos plures etiam recentiores theologi secuti sunt, tradunt conferri potestatem in corpus Christi mysticum, seu potestatem remittendi peccata.

125. Qui tuentur manuum impositionem esse essentiali et adequatam materiam ordinationis hierarchicæ, docent instrumentorum porrectionem processu temporis ab Ecclesiâ Latinâ fuisse adscitam ad majorem declarationem potestatis quæ per manuum impositionem confertur (3).

126. Præcipuum fundamentum illorum theologorum qui adhuc astruunt materiam essentiali ordinationis vel esse solam traditionem instrumentorum, vel saltem partialem, est decretum Eugenii IV, pro instructione Armenorum, ubi ait: « Sextum Sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus

(1) Loc. cit., art. 9, § 12, ubi hæc scribit: « Præter hanc manuum impositionem, aliam describit editum Pontificale Romanum ab episcopo post communionem faciendam, hæc proferente verba: *Accipe Spiritum sanctum: quorum*, etc.; quæ quidem ita essentialis ordinationi presbyterorum videtur nonnullis scholasticis, eâ tñ omi-sâ, perfecti diei uqueant presbyteri; nam, etsi jam acceperint potestatem offerendi sacrificii, necdum tamen acceperunt dimittendi peccata. Verùm toto aberrare cælo inficias nullus ierit, qui antiquos ordinationum sacramenta ritus vel levi perlostrât oculo; aptote qui *nullam ipsorum ritus mentionem* fecerint. » Quod deinde luse prosequitur. Eadem ferè habet Hugo Menardus, loc. cit., n. 757, circa *summ*. Non inde tamen sequitur frustra ab episcopo proferri verba illa: *Accipe Spiritum S.*, siquidem declarant magis ac magis potestatem à sacerdote in essentiali manuum impositione acceptam, ut adnotat Morinus loco mox citando.

(2) Op. cit., exercit. 7, cap. 5.

(3) Sanè veteres, qui primi locuti sunt de instrumentorum porrectione, hæc explicati nem suppediant; ita, e. g., Hugo Victorinus, lib. 2 de Sacrament., p. 3, cap. 12, scribit: « Accipiunt calicem cum vino et patenam cum hostiis de manu episcopi, *quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant placabiles Deo hostias offerendi*; » et Petrus Lombardus, lib. 4, dist. 24: « Accipiunt etiam, inquit, calicem cum hostiis, ut per hoc sciant se accepisse potestatem placabiles Deo hostias offerendi. » Eadem habet Durandus, lib. 2 Rationalis, cap. 10 et seqq. Ex quibus infert Martenius, l. c., § 17, verba quæ proferuntur ab episcopo in traditione calicis et patenæ: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, missasque celebrare*, etc., non pertinere ad essentiali, sed ad majorem collatæ potestatis declarationem, præsertim cum incognita illa formula videtur omni Ecclesiæ annis minimùm 993.

traditionem confertur Ordo: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem (1). » Ast nisi velimus in absurda incidere admitti debet responsio Bellarmini aliorumque, qui dicunt scopum summi Pontificis fuisse inducendi Armenos ad uniformitatem cum Ecclesiâ Romanâ in collatione ordinum, idèoque hæc solam recensuisse quàm Armeni non adhibebant (2).

127. Et hæc quidem disseuimus, spectantes quæstionem hæc in abstracto, ut dicitur, seu speculativè; ceterùm, cum in praxi tutior pars in administratione Sacramentorum teneri debeat, ac optima notæ theologi diversas sententias tueantur, hinc absume piaculo alterutra non posset omitti scilicet aut manuum impositio, aut instrumentorum porrectio, ex quibus juxta plures theologos in Ecclesiâ Latinâ materia totalis et adequata sacre ordinationis coalescit. Quòd si traditio instrumentorum omi-sa esset, deberet omninò suppleri; imò, tota esse sub conditione ordinationis iteranda, prout à sacrâ congregatione sanctum est apud Benedictum XIV, in op. de Synodo (5).

128. II. De subjecto ordinationis pauca à nobis dicenda sunt. Ratum quippe et exploratum est apud omnes ad valorem ordinationis 1° requiri masculinum sexum. Ecclesia enim semper execrata est Marcossianos, Montanistas et Collyridianos sacram ordinationem mulieribus conferentes. Nunquam aut in lege naturæ, aut in lege Mosaicâ femina ulla sacris altari-bus admota est; nec Christus, neque apostoli vel ipsam Deiparam Virginem sacerdotio exornârunt. Imò, apostolus Paulus, 1 Cor. 14, 34, præcipit ut mulieres in ecclesiis taceant, nec iis docere permittit, nec dominari in virum, sed in silentio esse.

129. Nec refert passim in monumentis ecclesiasticis, recenseri diaconissas, presbyteras, aut episcopas; nec magni præterea faciendum est quod aliqui addunt non repugnare mulieribus politico regimen, vel abbatissas præesse mulieribus, vel denique ethnicis indiscriminatim mulieres æquè ac viros ad aras admisisse: etenim diaconissarum inauguratio, ut vidimus, nullam relationem ad sacerdotium habebat; presbyteræ verò etiam ad episcopæ non erant nisi uxores presby-

(1) Apud Harduin., Acta conc., tom. 9, col. 440.

(2) Jam alia monimus quæ retulit Eugenius IV in Inst.uct. Armenorum desumpta esse ad verbum ex opusculo S. Thomæ de Sacramentis.

Ceterùm, cum pleraque alata documenta non ex solâ Ecclesiâ orientali et ex orientalibus scriptoribus, verùm etiam ex Ecclesiâ et scriptoribus Latinis desumpta sint, exinde refellitur Harduini sententia, qui censuit aliam materiam pro sacris ordinationibus S. Paulum Orientalibus, aliam S. Petrum Occidentalibus tradidisse; tum etiam illorum placitum excluditur qui vellent materiam adequatam pro Græcis esse solam manuum impositionem, pro Latinis præterea esse instrumentorum traditionem. Qui enim ita censent, parùm se versatos ostendunt in antiquitatis monumentis. Licet verò in Ordine Romano, et Rom. Pontificali instrumentorum porrecte præscribitur in collatione ordinum hierarchicorum, atamen cum vetustiora documenta non habeant, imò, ut vidimus, excludant, ambigendum non est progressu temporis illam fuisse adjectam.

(3) Lib. 8, cap. 10, § 15.

terorum vel episcoporum, quas isti ante ordinationem iuxerant. Ad id verò quod adjicitur de regimine politico, reponimus aliam esse rationem regiminis politici, aliam ecclesiastici longè sublimioris, à Christo instituti. Quod verò spectat ad abbatissas, dicimus illarum potestatem non esse verè jurisdictionis, quæ videlicet ex auctoritate clavium descendat Ecclesie concessã, sed earum munus ad vigilantiam referri, ad curam quamdam domesticam, materiam et economicam. Quòd si ethnici ad aras admittebant etiam mulieres, ex insanis ethnicorum ritibus perperam colligitur etiam admitti eas posse in religione christianã, cum id unicè à Christi voluntate pendeat. Et hæc dicta sufficiant adversus mulierosos sive veteres sive recentiores hæreticos.

150. Exploratum pariter est 2º apud omnes solum baptizatum idoneum esse ordinationis subjectum, quin pluribus id confirmare nitamur. Baptisma enim est omnium Sacramentorum fundamentum, et totius spiritualis vitæ janua. Nullum denique dubium est ad valorem ordinationis in adultis requiri consensum, ita ut nulla sapiens ac irrita à Romanis pontificibus declarata sit ordinatio obluentis ac invito collata. Si quæ porro monumenta ecclesiastica contrarium suadere videntur, explicari debent de reluctantiã quãdam animi, non autem de omninodã et absolutã (1).

151. Et hæc quidem requiruntur ut valida sit ordinatio; ut verò sit præterea legitima plures aliæ conditiones requiruntur de quibus consulti possunt canonistæ ac theologi qui morales tradunt institutiones.

152. III. Reliquum est ut nonnulla attingamus de ministro ordinationis. Hic potest esse vel ordinarius, vel extraordinarius, sive ex delegatione; rursùm vel legitimus est, vel illegitimus.

153. Totius sacre ordinationis, quæ nempe omnes omninò ordines complectatur sive majores sive minores ministrum ordinarium ac proprium esse solum episcopum, ut ex dicendis constabit, de fide est. Tota igitur quæstio versatur circa ministrum extraordinarium, nùm scilicet possit presbyter ex concessione, seu delegatione Romani pontificis ordines conferre.

154. Nunc inter omnes catholicos theologos convenit posse presbyterum à Romano Pontifice delegari ad ordines minores ac subdiaconatum conferendos (2); quod verò spectat ad ordines hierarchicos una jam pariter sententia est theologorum, hos con-

ferri non posse nisi à solo episcopo. Si qui fuerunt ex veteribus scholasticis et canonistis qui docuerint posse Romanum pontificem delegare presbyterum ad inaugurandos diaconos et presbyteros (1) jamdiu istorum paucorum sententia obsoleta est, nec ullum patronum jam sibi vindicat, quin opus sit pluribus eam refellere. Ad diaconatum enim quod attinet, de quo potissimè controversia viguit, qui tenuerunt eum posse ex delegatione Romani Pontificis à presbytero conferri, in nituntur tanquam fundamento præcipuo in privilegio abbatibus Cisterciensibus ab Innocentio VIII concesso, ut possent monachis sibi subjectis præter minores ordines et subdiaconatum, etiam diaconatum conferre (2). Verùm plerique negant ejusmodi privilegium unquam fuisse concessum, plures verò non immeritò suspicantur diploma pontificium depravatum fuisse; cum nutet propterea singulare, ac fortassè unicum fundamentum hujus sententiæ, nutat sententia ipsa eidem innixa.

155. Et hæc quidem de ordinationis ministro ordinario et extraordinario. Si sermo sit de ministro legitimo et illegitimo, haud exigua existit disceptatio inter doctos et eruditos viros. Legitimus porrò mihi

(1) Ita censuerunt auctores Glossæ, in can. *Mandis quoque impositionis*, de Consecr., dist. 5; Innocentius IV, in caput *Quand*, de Consuetudine, qui eandem sententiam tribuit etiam Sylvestro antiquo canonistæ, « Sylvester, inquit, dixit quod ex delegatione Domini Pape, et adminiculo Sacramenti habiti, quilibet clericus potest, quicquid habet ipse conferre. » Item Angelus de Clavasio, in Summâ, necnon Hugo et Hugolinus antiqui canonistæ, alicujus pauci apud Morinum, exercit. 4, cap. 3. Hinc Natalis Alex., diss. 44 in Append., de Chorepiscopis, scribit: « Non improbabile visum est doctis quibusdam viris, simplices sacerdotes, Summi Pontificis delegatione posse alios ordinare. » Recentis deinde hujus sententiæ patronos quos nominavimus, ac præterea Bernardus in 4 decretalium, Guillelmo Altisiodorensi, Petro Aureolo, Nicolao de Orbellis, et ex recentioribus Vasquezio, Preposito, Maratio, qui eam probabilem autumant, meritò concludit: « Hæc tamen sententia, quæ traditioni repugnat, sequenda non est. »

(2) Hæc sunt verba privilegii, ut præfertur, dati ab Innocentio VIII, an. 1489, 5 idus april., abbati Cisterciensi et quatuor primis sui ordinis coabbatibus: « Ac ne monachi dicti ordinis pro suscipiendis subdiaconatûs et diaconatûs ordinibus extra claustrum discurrere cogantur, tibi et successoribus tuis, ut quibuscumque dicti ordinis monachis, aliis verò quatuor abbatibus præfatis ac eorum successoribus, ut suorum monasteriorum predictorum religiosus quos ad id idoneos repereritis, subdiaconatûs et diaconatûs ordines hujusmodi alias ritè conferre . . . auctoritate apostolicâ et ex certâ scientiâ, tenore præsentium, de speciali dono gratiæ indulgemus. » Ita apud Martenium, l. c., art. 5, § 1, qui illud diploma pro genuino habet. Verùm hic auctor ulterius nimis progreditur; pro certo enim sumit à chorepiscopis omnibus indiscriminatim olim administratos fuisse sacros presbyteratûs et diaconatûs ordines. Quod attinet ad auctores qui censent posse sacerdotem ex delegatione Romani Pontificis diaconatum conferre, cf. apud Morinum, l. c. Henriquez, in Summâ, in additionibus ad lib. 10, de Ordine, affirmat simile privilegium indultum esse præsulibus Franciscanis in India degentibus. Ast. cf. Hallerium, op. cit., ubi de ministro ordinationis, art. 2, sect. 5; Witsasse, de Ordine, p. 1, q. 5, art. 2, sect. 3.

(1) Hæc enim antiquitûs invaluerat consuetudo, ut passim insignes monachi aut in populo caelibes ad clericatum raperentur, et invitè ac reclamantes ab episcopis consecrarentur, dum diaconi eos firmiter teneant, interdum etiam eos comprimerent ne reclamarent. Sic enim olim factum fuit S. Epiphania, germano fratri S. Hieronymi, Pauliniano, S. Paulino, S. Augustino, aliisque multis. Cf. Lupum, diss. cit. de Latinorum Continentiâ, c. 1, necnon Morinum, op. cit., p. 3, exercit. 41, cap. 2, qui longè plura alia exempla profert.

(2) Cf. Benedictum XIV, de Synodo, lib. 2, cap. 11, § 40. Cf. etiam Marten., op. et loc. cit., cap. 8, art. 5, § 1.

ster ordinationis vocatur ille, qui non modò catholicus est, canonicè electus, et proprius episcopus, sed ejus præterea ordinatio omnibus Ecclesiæ legibus planè consentit; contra verò illegitimus cui horum vel aliquid deest, vel qui in conferendis ordinibus easdem Ecclesiæ leges infringit.

136. Ordinationes ab illegitimo ministro peractas illicitas esse nemo unquam theologorum dubitavit: utrum verò præterea irritæ, inanes ac nullæ habendæ sint implicatissima olim quæstio fuit, adeò ut Magister sententiarum scribat: « Hanc quæstionem perplexam ac penè insolubilem faciunt doctorum verba, quæ plurimum dissentire videntur (1); » deinde profert quatuor sententias quin ulli adhæreat. Monumenta ecclesiastica prope innumera pro utràque sententiâ sive affirmantè irritas esse ejusmodi ordinationes, sive negantè stare omninò esse habendas. Irrito prorsùs conatu, Hyacinthus Sbaralea, post Morinum, contrarium suadere tentavit in disput. de saceris pravorum Ordinationibus (3).

137. Quòd si invalidæ censentur ordinationes Anglicanæ, non idè est, quia ab episcopis hæreticis et schismaticis conferuntur, sed tum ob defectum successionis episcoporum (4), tum ob vitiatam essentia-

(1) Lib. 4, d. 25.

(2) Hæc expendant inter cæteros Morinus, exercit. 5, cap. 1 et seqq.; Christian. Lupus, in diss. de simonia Crimine, cap. 16 et 17, Opp. edit. Ven., 1735, tom. 4; Hyacinthus Sbaralea, ord. min. Conventual., in op. nòx citando.

(3) Vol. 1. in-4°, Florentiæ, 1750, qui sub finem cap. 12, nempe postremi suæ disputationis, communem theologorum sententiam, quæ stat pro valore ordinationis ab hæreticis, simoniacis, intrusis, etc., factæ, vocat inveteratum errorem; His enim verbis disputationem suam absolvit: « Atque hæc quidem satis pro hæc de saceris quorundam ordinationibus disputatione: utinam autem et ad inveteratum errorem extirpandum satis. » Quod nescio an modestè dictum sit. Cæterum, non est permiscenda, ut nonnulli incontinentè faciunt, sententiâ Morini atque Sbaraleæ, cæterorumque qui eis astipulantur cum errore Donalistarum, Waldensium, Albigenium, Wicelitarum et Hussitarum, qui valorem Baptismi et Ordinis à probitate vel improbitate ministri repebant: longè enim alio ex fonte hæc catholicorum hominum disceptatio promanat.

(4) Tradunt enim scriptores coævi Matthæum Parkerum, à quo reliqui episcopi Anglicani hæretici originem trahunt, fuisse Londini in diversorio à J. Scorræo episcopo Roffensi inauguratum, unà cum tribus aliis absque legitimâ materia ac formâ. Siquidem Scorræus, super eorum capita impositis sacris bibliis, hæc verba tantum adiecit: « Accipite potestatem prædicandi verbum Dei in suâ puritate. » Per annos plurimum factum istud ab oculatis testibus traditum pro certo habitum est, quin ullus reclamaverit. Postea tamen Protestantes eidem opposuerunt Acta Lambethana, eruta, ut affirmabant, ex archivio palatii archiepiscopalis Lambethensis, quæ exhibent Parkeri aliorumque ordinationem solemniter factam esse in sacello ejusdem palatii à Gul. Barlowio electo episcopo Cestriensi, 17 dec. 1539. Prodiit autem

liter formam (1), propt adversus Courayerium ostenderunt Harduinus (2), Le Quiennius (3) alique passim.

His itaque per partes declaratis, jam accedimus ad propugnandum dogma catholicum de sacræ ordinationis ministro adversus Protestantés.

PROPOSITIO. — *Episcopi habent potestatem ordinandi quæ non est illis cum presbyteris communis.*

138. De fide est. Eam enim definiunt Tridentini Patres, sess. 25, can. 7, his verbis: *Si quis dixerit, episcopos . . . non habere potestatem . . . ordinandi; vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem, anathematizabit.* Duas partes habet propositio, quarum altera est episcopos habere potestatem ordinandi, altera verò est illam quam habent potestatem non esse illis cum presbyteris communem. Utramque porrò simul astruimus, cum probationes utriusque communes sint.

139. Scriptura, traditio, perpetua Ecclesiæ praxis et omnium antiquarum communionum seu sectarum consensus pro assertionis nostræ veritate ineluctabile prorsùs suppeditant argumentum. Christus enim imprimis sacerdos summus apostolos suos sacerdotes instituit; deinde septem diaconos à multitudine electi à solis apostolis ordinantur, Act. 6. Saulus et Barnabas ibid 14, presbyteros per Ecclesias constituunt; idem præterea Paulus 1 ad Timoth. 4, et 2 ad eundem 1, testatur impositione manuum suarum Timotheum or-

primo ejusmodi Acta post medium seculum, nempe an. 1615. Hinc tanquam supposititia aut saltem suspecta catholici scriptores ea non immeritò traxerunt. Hæc disceptatio finem suum attigisse videbatur, donec his annis denudò mota est, ex occasione quâ doctor Lingard pugnavit pro veritate Actuum Lambethanorum, adversus quem insurrexit Thomas Hodgson. Protestatus tamen est Lingard non propterea propugnare voluisse valorem Anglicanarum ordinationum. Cf. The cathol. Magazin, vol. 6, febr. 1835, n. 40, pag. 70.

(1) Anglicani, sub Eduardo VI, an. 1549, abolito Rituali Romano, novum condiderunt; in hoc porrò Rituali hæc forma præscribitur ad consecrandum episcopum. Consecrans minister in primis Deum orat, « ut servum suum ad ministerium episcopatus vocatum doctrinæ suæ veritate instruat, vitæ innocentiam adornet, eamque largiatur gratiam, ut semper ad Evangelium promulgandum paratus sit. » Deinde manus ordinando imponens, pergit: « Accipe Spiritum sanctum, et excitate memineris gratiam quæ in te est per manuum impositionem, etc. » Denudò, sacra Biblia porrigens, concludit: « Attende lectioni, exhortationi: seriò meditare omnia quæ in hoc libro continentur, » etc. Ex quibus patet nullam in ejusmodi formulâ consecrandi, offerendi et ordinandi mentionem occurrere, secus ac universa traditio semper et tenuit ac docuit, præterquam quod per illam doctrinæ veritatem, et Evangelii promulgationem significant Anglicani doctrinam calvinisticam ac reformatam.

(2) *La Défense des ordinations anglicanes résolue;* vol. 2, Paris, 1727.

(3) *Nullité des ordinations anglicanes;* 2 vol., Paris, 1725. Tum in alio opere: *La même Nullité de nouveau démontrée contre le P. Courayer;* 1 vol., Paris, 1730. Cf. præterea Theodorice de S.-René, *Justification de l'Eglise romaine sur la réordination des Anglans épiscopaux;* 2 vol., Paris, 1728. Hi quidem adversus Courayerium, hos plures antiquiores præcesserunt, uti Hardinayus, Hojwood, Fitz-Simon, etc., etc.

dinatum fuisse. Denique verò et Timotheo 1 ep. 3, et Tito 1, 5, idem Apostolus mandat quibus debeant imponere manus et ordines conferre.

140. Non minùs certa sunt, quæ ex traditione habentur. Constitutiones apostolicæ nuncupatæ præcipiunt ut episcopus à duobus vel tribus episcopis ordinatur, presbyter verò ab uno tantùm episcopo, ut diaconus et reliqui clerici (1). Hinc S. Athanasius accusatorem suum, Ischiram, ideò sacerdotem non fuisse probabat, quia non ab episcopo, sed à simplici sacerdote Collutho ordinatus fuerat (2). Cùm propterea Novatus Romanum episcopatum ambiret, maximè sollicitus erat, Eusebio teste (3), ut episcopus aliquis circumveniret, à quibus episcopalem ordinationem acciperet. Adèò vel ipsis hæreticis tunc temporis, nempe sec. III, persuasum erat nonnisi ab episcopo episcopum institui posse. Quare S. Epiphanius, Hæres. 73, sic adversus Aerium scribebat: « Ordo siquidem episcoporum ad gignendos patres præcipuè pertinet; huius enim est patrum in Ecclesiâ propagatio; alter (presbyterorum) cùm patres non possit, filios Ecclesiæ totius regeneratione producit (4). » Colubre est paulò ante relatum Hieronymi dictum: « Quid facit, *exceptâ ordinatione* episcopus, quod presbyter non faciat? » « Solâ namque ordinatione, subdit S. J. Chrysostomus, superiores (episcopi) sunt, atque hinc tantùm videntur presbyteris prestare (5). »

141. Ecclesiæ perpetua praxis meliùs colligi non potest, quàm ex antiquissimis ritualibus libris Græcorum et Latinorum, in quibus constanter solus episcopus exhibetur sacræ ordinationis minister (6). Eadem rursùm ex perpetuâ ipsius agendî ratione evincitur, ex quâ patet vel dirrissima persecutionis tempore nunquàm à presbytero aut episcopo, aut presbytero et diacono initiatos fuisse.

142. Omnes demum Orientis Ecclesiæ, licet è quâvis communione, unanimè in hunc articulum consentire, luce clarè evincunt indubia monumenta à Renaudio collecta (7). Hic præterea, cùm narrasset Ethiopas diù carentes metropolitanâ, presbyteriarum ad episcopalia munia obeunda coegisse, sapienter addit ausura hunc ut sacrilegum, et omni vi destitutum ab Alexandrinis patriarchis habitum fuisse. At exinde factum est, ut aliis apud eos irreperet abusus, evchendi scilicet ad sacerdotium quò plures possent, nullâ adhibitâ diligentia, ne diù sede metropolitana præsulè viduatâ sacerdotibus destituerentur (8).

Difficultates.

143. Obj. 1°: Apostolus, 1 ad Timoth. 4, 14, *Noli,*

(1) Constit. apost., lib. 8, c. 16 et seqq.

(2) Cf. S. Athanasii Apologiam contra Arian., n. 12, opp. edit. Maur., tom. 1, p. 1, pag. 134; necnon Fragment. 2, ex opere hist. S. Hilarii, n. 5, et n. 16 ad calcem Opp. S. Hilarii Pietav., edit. Maur., tom. 2.

(3) Hist. eccles., lib. 6, c. 45.

(4) Cap. 5.

(5) Rom. 11 in 4 Ep. ad Timoth., n. 1.

(6) Cf. Marten., de antiquis Eccl. Ritib., lib. 1, p. 2, art. 11.

(7) *Perpét. de la Foi*, tom. 5, liv. 5, ch. 8.

(8) *Ibid.*, ch. 18.

inquit, *negligere gratiam... quæ data est tibi... cum impositione manuum presbyterii.* Non igitur soli episcopi, sed et presbyteri potestate pollent manus imponendi. 2° Quapropter in conc. Carth. IV statutum fuit ut *cùm presbyter ordinatur, episcopo eum benedicente, et manum super eum tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentès sunt, manus suas iuxta manum episcopi super caput illius teneant* (1), quod et adhuc servatur. 3° Nec desunt exempla in historiâ ecclesiasticâ quòd presbyteri alios presbyteros ordinaverint. Concilium enim Ancyranum an. 314 celebratum constituit can. 13: *Vicarius episcoporum, quos Græci chorepiscopos vocant, non licere vel presbyteros, vel diaconos ordinare... sine præcepto episcopi* (2). Quod confirmat concilium Antiochenum celebratum an. 341, can. 10 (3). Id ipsum constat ex concilio Meldensi an. 843, can. 64 (4), docetque S. Isidorus, lib. 2 de Officiis ecclesiasticis, c. 6, et apertissimè summus pontifex Zacharias ad Pipinum scribens: « Chorepiscopi ordinent etiam lectores et subdiaconos atque exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec presbyterum verò nec diaconum audeant ordinare præter civitatis episcopum cui ipse cum possessione subjectus est (5). » Jam verò chorepiscopi ex communi sententiâ presbyteri tantùm erant. Ergo.

144. R. Ad 1. D. Id est, episcopi, C.; presbyterii, subd.: in ordinatione passivâ, C.; activâ, N. Jam superius ostendimus nomina episcopi et presbyteri promissè ab initio usurpata fuisse, hic verò sumi ad significandum episcopum declarat idem Apostolus, dùm in 2 ad eundem Timotheum testatur se eum ordinasse. Adnotavimus præterea ex Calvini ipsius interpretatione posse objecta verba de ordinatione passivâ, seu de subjecto ordinationis intelligi.

145. Ad 2. D. Impositione manuum cæremoniali, C.; sacramentali, N. Nec enim in tali manuum impositione presbyteri formam aliquam pronuntiant, sed solus episcopus.

146. Ad 5. N. Ad allatas verò probat. reponimus agi in citatis documentis de illis chorepiscopis qui characterè episcopali præditi erant, cujusmodi ex antiquitate plures fuisse novimus (6), quamvis per se chorepiscopatus hunc gradum non exposceret. Nisi enim de solis in episcopali gradu constitutis adducta documenta deberent intelligi, profectò neque S. Epiphanius, neque S. Joannes Chrysostomus aut S. Hieronymus, aliique passim, tantâ fiduciâ affirmassent ordinationis munus ita episcopis competere, ut hoc solo distinguerentur à presbyteris; neque Aerius siluisset, si de contrariâ praxi tunc constitisset, prou in adversariorum hypothèsi debuisset certè constare,

(1) Can. 3, apud Harduin. Acta conc. tom. 1, col. 979.

(2) Ex vers. Isidori apud Hard. Acta, etc., *ibid.*, col. 276.

(3) *Ibid.*, col. 598.

(4) *Ibid.*, tom. 4, col. 1491.

(5) Epist. 7, cap. 1; apud Harduin., tom. 3, col. 1901.

(6) Cf. Nat. Alex., dissert. cit.

cùm eà potissimum ætate chorepiscopi florent tunc tum in orientalibus tum in occidentalibus provinciis.

147. Ne tamen solis conjecturis inniti videamur, placet id ex ipsis quæ obijciuntur conciliis confirmare. Concilium enim Ancyranum statuit : *Si qui episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illâ parochiâ, in quâ fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, et vîvâ pressulibus earum inferrè..., eos abijci placuit. Quòd si voluerint in presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri residere, non abijciuntur propriâ dignitate (1).* Et concilium Antiochenum : *Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quantumvis manus impositionem episcoporum perceperint, et ut episcopi consecrati sint, tamen S. synodo placuit, ut modum proprium recognoscant... Nec presbyterum verò nec diaconum audeant ordinare præter civitatis episcopum (2).*

148. Inst. : 1° S. Leo M. ratas habuit ordinationes à pseudo-episcopis factas (3). 2° Theodoro et Socrate testibus (4), à conc. Nicæno facta est potestas presbyteris catholicis manus imponendi (gr. *προϋποψισβασι*), et proponendi nomina eorum qui in clerum eligi meruerint. 3° Novatus presbyter, prout refert S. Cyprianus, sibi et felicissimum diaconum constituit (5); Cassianus verò narrat Daniele à B. Paphnutio prius ad diaconatum, ac postea ad presbyteratum electum fuisse (6). Ergo.

(1) Can. 17, ex vers. Dionysii Exigui apud Hard., tom. 1, col. 278.

(2) Ibid., col. 597. Multò minùs favent adversariis aut conc. Meldense, aut Isidorus, aut Zacharias, qui, ll. cit., non modò non tribuunt chorepiscopis facultatem ordinandi diaconos et presbyteros, sed planè contrarium astruunt. Verba que adducuntur ex Zachariâ sunt concilii Antiocheni, cujus auctoritatem urget S. Pontifex, ut statim non competere chorepiscopis ullam ordinandi facultatem.

(3) Epist. 167, ed. Ballerini, resp. ad inquisit. 1.

(4) Apud utrumque historicum, lib. 1, cap. 9.

(5) Epist. 49.

(6) Collat. 4, cap. 1.

149. R. Ad 1. D. Ratas habuit S. Leo ordinationes factas à pseudo-episcopis, id est episcopis illegitimis, C.; episcopali dignitate destitutis, N. Id enim constat ex orationis serie, in quâ loquitur de his episcopis qui, contra ecclesiasticam regulam, et nec à clericis erant electi, nec à plebibus expetiti, nec à provincialibus episcopis cum metropolitani judicio consecrati. »

150. Ad. 2. D. Facta est à conc. Nicæno presbyteris catholicis potestas manus imponendi, id est, eligendi, C.; consecrandi, N. Sic enim textum Theodoretii vertit, ac vertendum ostendit Valesius (1).

151. Ad 3. D. Referunt citati auctores Novatum et Daniele constituisse et promovisse ad diaconatum et presbyteratum mediâ, C.; immediatè sen per se, N. Contrarium enim eruitur ex contextu. Idem enim S. Cyprianus qui scripsit de Novato : *Qui isthic adversus Ecclesiam diaconum fecerat » pergit dicens : « Illic (Romæ) episcopum fecit » id est, curavit ut Novatianus à tribus tumulentis episcopis consecraretur, uti novimus ex historiâ (2). Sic etiâ cum Paphnutius perspectam haberet Danielis sanctitatem ipsum læstinavit ad sacros ordines (3).*

(1) In annotation. in cap. 9 lib. 1 H. E. Socratus, ubi aperte ostendit, pluribus adductis locis parallelis, *προϋποψισβασι* idem esse, quod proponere nomina ordinandorum. Hinc verba synodici conc. Nicæni sic vertit : *Illi verò qui, Dei juvante gratiâ, vestrisque precationibus, nullo unquam in schismate deprehensi sunt, sed in catholica et apostolica Ecclesiâ absque labe ullâ perseverant, potestatem habent eligendi, et proponendi nomina eorum qui in clerum adlegi meruerint.*

(2) Cf. Eus., Hist. eccl., l. 6, c. 45.

(3) Cf. annotation. D. Alardi Gazæi, ord. Bened., in loc. cit., qui observat Cassianum minimè scripsisse quòd Paphnutius ordinaverit, sed quòd ad ordinem, seu officium hujusmodi provexerit, ordinandum ad episcopos destinando, seu eis commendando vel offerendo, ut solent abbates, et alii prælati episcopis inferiores religiosos sibi subjectos ad episcopum cum litteris commendatis mittere : quemadmodum S. Benedictus statuit, cap. 6 Regule.

DE ORDINATIONIBUS ANGLICANIS

Auctore KENRICK, Philadelphie in Americâ coadjutore.

Controversia præsertim circa consecrationem Matthæi Parkeri versatur, qui, initio regni Elizabeth, depositus et expulsus à suis sedibus episcopis catholicis, archiepiscopus Cantuariensis designatus est; ab illo enim ceteri qui deinceps sedes episcopales occuparunt consecrati dicuntur. Negarunt plurimi scriptores catholici Parkerum unquam consecratum; irritos quippe dicebant evasisse omnes conatus ad episcopum aliquem inducendum ut sacrum perageret ritum. Actis Lambethianis quæ consecrationem à Guillelmo Barlo, electo episcopo Cicestriensi, 17 die decembris 1559,

tribus aliis assistentibus episcopis, peractam referunt, nullam fidem deberi contendebant, utpote quæ non nisi post annos quinquaginta in medium adducta sunt (1). Horum tamen authenticæ suffragatus est novissimè Lingard, historicus Angliæ elegantissimus scriptor : cui in re quam ipse, uti verisimile est, maturo perpenderit iudicio, nolumus refragari, ad eos penes quos sunt documenta rei gestæ examen remittentes. Liceat tamen aliqua in medium proferre ex tractatu de

(1) Tract. de Eccl., c. 12, vol. 1.

Vocatione ministrorum, anno 1618 ab Antonio Champneus, Anglo origine, doctore Sorbonico, edito, mutata. Sic autem se habet registrum, prout, post Masonum consecrationis vindicem, refert Champneus.

Anno 1559	Guillelmum Barloum ;
Matthæi Parkeri	Johannem Scoreum ;
Cant. consec.	Milonem Couerdallum ;
17 dec.	Johannem Hodgekinsonum.

per—

Hæc consecrationis relatio à cæteris omnibus quæ eodem registro continentur, tum quæ præcesserant, tum quæ ab ipsis Anglicanis peractæ referuntur, in eo discrepat, quòd episcoporum qui consecrationis munus obierunt tituli desidererent, nominibus familie contra morem insertis. Exemplum dat ipse Masonus consecrationis post quatuor dies peractæ.

Anno 1559.	Matth. Archiepisc. Cant. ;
Edem. Grindallus	Guillelmum Cicestrensem ;
consecr.	Johannem Herefordiensem ;
21 decem.	Joh. Bedfordiensem.

per—

Jam animadvertendum illam diversitatem vel interpolationem prodere, vel eos qui consecrassè Parkerum dicuntur, non fuisse episcopos, qui semper consueverunt suis titulis in actis solemnioribus uti. Equidem Masonus qui ordinationes suæ sectæ vindicandas susceperat, nullibi potuit reperire consecrationem Barloi in registro aliquo ecclesiarum relata, quamvis eâ tempestate et prioribus seculis magna adhiberetur diligentia in rebus gestis hujusmodi referendis. Constat ex actis sub Cranmero quæ profert, eum electum esse episcopum Asaphensem, designatum etiam Menevensem, Henrico VIII regnante, sed eum reverà episcopale suscepisse munus explorârunt illi passim cœvi scriptores (1), quod ex ipsis Elizabethæ mandatis colligere licet : nec enim alia idonea datur ratio cur Elizabethæ litteræ patentes episcopo catholico Landavensi inprimis directæ sint : « Elizabetha Dei gratiâ, etc., RR. in Christo patribus Antonio Landavensi, Guillelmo Barlo, quondam Bathoniensi episcopo, nunc Cicestrensi electo, Johanni Scoreo quondam Cicestrensi, nunc Herefordiensi electo, Miloni Couerdallo quondam Exoniensi episcopo, Johanni suffraganeo Bedfordiensi, » etc. Profectò ipsum quod frustra posuerunt studium haud leve est cæteros non fuisse consecratos (2).

Denus autem Barloum, à quo pendet tota ritus vis, fuisse episcopum, et Parkerum consecrassè, liquet in mandatis dedisse Elizabethæ ut « juxta formam statutorum in hæc parte editorum et provisorum » consecratio fieret. Masonus alitè prædicat Parkerum haud consecratum juxta Pontificalis Romani ritum, sed « per orationem, sancti Spiritus invocationem, manuum impositionem, ac religiosa promissa, in habitu qui gravitatem et auctoritatem archiepiscopalem deceret (*togâ* scilicet, uti explicat Champneus), concione habitâ ab erudito Theologo de munere et fidelitate à

pastore gregi suo debitâ » (1). Rituale quippe puero Edwardo VI regnante editum, primo Elizabethæ anno lege restitutum est, quod ritus ferè omnes in consecratione episcopi præscriptos omisit, aliis quibusdam inductis ut prava principia de supremâ auctoritate regâ in rebus etiam ecclesiasticis sancirentur. Mandatum regium quo designabatur episcopo legi consuevit ; juramentum de supremâ illâ auctoritate exigebatur ; deinceps interrogabatur electus de suâ vocatione ad episcopatum, juxta Christi voluntatem et regni constitutionem ; de Scripturarum sufficientiâ in omnibus quæ ad salutem sunt necessaria, et de voluntatis proposito omnem peregrinam doctrinam extirpandi. Cum assensum præstitisset, precabatur consecrator ut Deus vires illi daret ad hæc efficaciter præstanda ; et impositis manibus dicebat : « Accipe Spiritum sanctum, et memento resuscitare gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum, quia Deus non nobis dedit spiritum timoris, sed potestatis et sobrietatis. »

Jam verò nihîl illo ritu continetur quod episcopalis auctoritatis communicationem significet vel efficiat, sed pleraque denotant regni officialem ad errores propagandos qui lege sanciebantur, constitutum (2). Si quid valoris ei inesset, impositioni manuum cum verbis illis : « Accipe Spiritum sanctum, » tribuendum foret : at nihîl determinat illam manuum impositionem ad episcopale munus communicandum, cum adjecta verba gratiam jam datam significant. Plerisque quidem placuit theologis formam episcopatus essentialem in illis verbis : « Accipe Spiritum sanctum, » reponere ; sed prolata in ritu consecrationis, prout in Ecclesiâ fit, sensum habent ex adjunctis definitum, cum in Rituali Edouardiano vaga sint et incerta.

Equidem irritam et inanem esse formam illam Edouardinam, ex legibus latis ad dubium tollendum, declarante Elizabethæ se omnem supplere defectum ex auctoritatis regis plenitudine, colligitur. Ipse mutavit, iis insertis verbis : « In munus et opus episcopi, quod tibi nunc committitur, impositione manuum mearum ; » adedè illis de valore prioris ritus dubitandum videbatur. Consuetudo autem Ecclesiæ Romanæ, quæ conversos è sectâ Anglicanâ cum suis honoribus non suscipit, sed si presbyteri vel episcopi habitû fuerint, et in clerum catholicum adscisci velint, eos ordinationis integro ritu sacrâ donat potestate, argumentum est haud leve explosas penitus esse omnes rationes quibus nituntur ordinationes Anglicanæ. Constat quippe eam semper agnoscere ordinationes Græcorum, et cæterorum qui ab eâ disjuncti sunt schismate vel hæresi, qui tamen ritum essentialem ordinandi servant, et nefas ducere eas iterare ; quapropter non nisi veritate manifestâ censenda est Anglicanas prorsus respuisse, tanquam nullius momenti.

His de ordinis episcopalis potestate apud Anglicanos, quadam de jurisdictione adjicienda duximus.

(1) Plura videsis apud Champneum, c. 14.

(2) De Consecratione episcoporum Ecclesiæ Anglicanæ, p. 151.

(1) Vide Milner's End of Controversy, letter 20.

(2) Vide Milnerum loco citato.

Jurisdictio est potestas regiminis, quæ episcopi conceditur sibi greges regunt. Inter theologos disceptatur utrum immediatè proficiat à Christo, vel medio pontifice, omnibus latentibus eam ex Christi lege pontificiæ auctoritati subjacere. Constat autem omnem potestatem sacram à Christo derivari, adèd ut nulla sit quæ à principibus civilibus vel à populo derivetur. Jam verò tota qualiscumque sit Anglicanorum episcoporum jurisdictio à rege seu reginâ derivata prædica-

tur in plurimis legibus et edictis, præsertim quæ in schismatis primordiis lata sunt, ejus rei indicia ordinationis ritus adhuc præbet. Ergo omni prorsus jure spirituali carent, quippe qui hæc à Spiritu sancto ad regendam Ecclesiam positi sunt, sed à potestate civili in sedes episcopales intrusi. Hoc vitio laborant, adèd ut Oxonienses, successione apostolicæ jura prædicantes, hæc suæ sectæ, sed Ecclesiæ catholicæ agant causam.

DE CÆLIBATU ECCLESIASTICO, SEU DE CONTINENTIÆ LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA.

(AUCTORE R. P. PERRONE.)

Vix dici potest quo insano furore sacrum cælibatum insectati fuerint sec. XVI *sacrorum emendatores*, quos verè Deus ultionum Dominus tradidit in desideria cordis eorum et in passionibus ignominia, de quibus propterea Erasmus scripsit : « Omnis tragedia exit in catastrophe comicam... Unde tanta carnis rebellio in his qui se jactant agi spiritu Christi (1) ? » Hæc ratione non paucos assecas, seu cœnosos homines invenerunt, qui reformationi promovendæ operam navarent, quorum hic unicus scopus est et objectum attributionis, sacrilego nempe fœdere se conjungere. His veluti auxiliâres copiæ accessere pseudo-politici ac libertini, qui argumentis undique corrogatis vel ex physica ipsâ hominis constitutione, vel à societatis indigentia, vel ex therapeutica in aciem prodierunt, ut tot miserorum superstitionis mancipiorum, ut ipsi loquuntur, patrocinium susciperent. Nostrarum partium itaque erit importunum ejusmodi patrocinium repellere, ac vindicare præcipuum hoc catholici cleri decus ostendendo adversus Protestantæ istius continentie legis antiquitatem et æquitatem, contra omnes autem nec juri divino et naturali neque reipublicæ emolumentis legem hanc adversari.

PROPOSITIO PRIMA. — *Continentiæ lex sacris ministris imposita certissimum habet in antiquissimâ Ecclesiæ traditione fundamentum.*

Talis enim ea lex censenda est, quæ fundatur in exemplo Apostolorum, in consuetudine ab ipsis apostolicis temporibus universaliter ferè recepta, atque in antiquissimis conciliorum ac Pontificum sanctionibus. Ejusmodi porrò est lex continentie sacris ministris imposita.

Ac primò quidem in exemplo apostolorum fundari vincunt Tertulliani verba : « Petrum solum invenio maritum per soctum... Cæteros cum maritos non invenio, aut spadones intelligam necesse est, aut continentis (2); » et clariora adhuc S. Hieronimi, dum adversus Jovinianum ac Vigilantium novatorum no-

strorum antesignanos scripsit : « Christus virgo, virgo Maria utiusque sexus virginitatis dedicavere principia; apostoli vel virgines vel post nuptias continentis (1). » Quamobrem vel ab ipsis primis Ecclesiæ seculis, etsi continentia nondùm clericis, saltim in Ecclesiâ universali, imposita fuisset certâ aliquâ ac declaratâ lege, consuetudine tamen, moribusque jam obtinebat, ut sacris ordinibus initiati ab uxoriibus abstinerent quas ante ordinationem duxerant. Testes hujus consuetudinis in Ecclesiis orientalibus sunt Origenes (2), Hieronymus (3), Eusebius (4) et Epiphanius (5), qui præterea non uno in loco affirmavit illius consuetudinis originem ab apostolico ævo atque instituto esse repetendam (6).

Dixi : *Saltem in Ecclesiâ universali* certâ aliquâ lege nondùm clericis continentiam impositam fuisse, quia licet in Ecclesiâ orientali consuetudo ab apostolis usque vigerit, ut citati auctores aliaque monumenta testantur, attamen non desunt exempla presbyterorum et episcoporum in antiquâ historiâ ecclesiasticâ, qui matrimonio in illis regionibus juncti fuerint ac liberos etiam ex conjugio susceperint (7). In Ecclesiâ tamen Latinâ res aliter se habuit; contendunt enim satis validis innixi fundamentis eruditi viri B. Petrum Apostolum omnes prorsus episcopos, presbyteros et diaconos continentie legi subjecisse. Loquens enim Tertullianus de clero Africano : « Quanti, inquit, in ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suæ honorem (in primævum paradisi statum) restituerunt, quique se

(1) In Apologetico, pro libris contra Jovinian., seu epist. 48 ad Pammachium, n. 21, edit. Vallars.

(2) Homil. 25 in Num., n. 5, circa finem, et lib. 3 contra Celsam, n. 48, ubi etiam cf. adnot. editor. Maurin.

(3) Lib. cont. Vigil., n. 2.

(4) Demonstrat. evangel., lib. 1, c. 9.

(5) Exposit. fidei, n. 21, edit. Petav.

(6) Hæc. 48, n. 9, et hæc. 49, n. 4, ibid.

(7) Cf. Christ. Lupum, dissert. primâ proœcial., de Latinarum episcop. et clericorum Continentiâ, c. 1 et seqq., edit. Ven., tom. 4, pag. 3 et seq.

(1) Epist. ad frat. infer. german.

(2) Lib. de Monogam., cap. 8, edit. Rigalt.

jam illius ævi filios dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis, et totum illud quod intro paradisum non potuit admitti (1)? Vox porro *dicaverunt* aperte hic votum ac professionem significat. Hinc alibi clericos vocat « viros virgines ac voluntarios spadones (2). » Cum verò ipsemet Tertullianus in majorem Carthaginiensis Ecclesie clerum cooptatus fuisset, se à conjugio separavit (3). Volens propterea Aurelius Africanus dioceseos primas pristinam in episcopis, presbyteris et diaconis castitatem restituere, dixit in secundâ synodo Carthaginiensi: *Quod apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus* (4). Cum verò Africa perinde ac reliquæ occidentales provincie sive immediatè à Petro sive ab iis quos vel ipse, aut ejus successores Romani Pontifices ad Evangelium in eas regiones inferendum miserunt fidei primordia acceperint (5), planè consequitur à B. Petro apostolorum principe continentie legem clericis tum in Romanâ Ecclesiâ, tum in aliis ab ejus successoribus fundatis impositum fuisse.

Atque hinc laetum est, ut S. Siricius, qui an. 385 floruit, ejus legis meminerit tanquam ab Apostolo instituta, ejusque observantiam urgeat, atque in transgressores tanquam in violatæ legis reos animadvertat (6). Eandem legem supponunt Innocentius I (7) et Leo M. (8). Eadem ratione sese gesserunt concilia quæ aut IV ineunte seculo celebrata sunt, ut Eliberitanum (9), aut eodem exeunte, ut Taurinense (10), Carthaginiense II (11), Carthaginiense V (12), aut V sec. incipiente, ut Tolentanum I (13), aliaque per multa (14), quæ nunquam innovent se novam legem condere, sed ab apostolicâ sanctione profectam urgere, aut instaurare profitentur. Exinde patet quare nullum in Latinâ Ecclesiâ sit invenire exemplum episcopi, presbyteri, aut etiam diaconi impunè continentie legem transgredientis (15), prout reperimus in Ecclesiis orientalibus.

(1) In lib. de Exhort. castit., c. 14.

(2) In lib. de veland. Virgin., c. 10.

(3) Ut patet ex duobus ejus libris ad uxorem.

(4) Cf. Codicem can. Eccles. African., can. 3, apud Hard. Acta conc., tom. 1, col. 867.

(5) Sic enim expressè testatur S. Innocentius I, in epist. 25 ad Decent., n. 2 apud Constant.

(6) Epist. 1 ad Himerium, episc. Tarrac., n. 10; ubi cf. annot. Constantii. Cf. etiam ejusdem S. Pontificis epist. 5, ad Alfos, et monitum eidem præfixum à Constantio, n. 6.

(7) Ep. 2, ad Victricium, c. 9, ibid.

(8) Epist. 167, ad Rusticum Narbon., edit. Balle- rin., in responso ad inquisit. tertiam.

(9) Can. 25, apud Hard., l. c., col. 253. Celebratum est autem an. 315.

(10) Celebrat. an. 395, can. 8, apud Hard.; ibid. col. 960.

(11) Loco cit.

(12) Ibid. in Cod. canon. Eccles. African., can. 70, apud Hard., l. c., col. 905; est celebratum hoc concilium an. 400.

(13) Can. 1, ibid. col. 990.

(14) Cf. Ludov. Thomassinum, de veteri et novâ Disciplina, p. 1, lib. 2, cap. 60 et 61.

(15) Cf. Constant., in annot. (1), in epist. 1, Snicii ad Himerium, n. 10, col. 651.

Partim verò ex Ecclesiâ Latinâ lex hæc ad alias Orientis Ecclesias pervenit, præsertim ad eas quæ ad Patriarchatum occidentale spectabant, ut constat ex Pynito Gnosiorum antistite, qui clero suo legem castitatis imposuit (1), frustra eum dehortante S. Dionysio Corinthiorum episcopo. Constat præterea ex conciliis Neocesariensi et Ancyranò eandem legem in Ponticâ diocesi constitutam fuisse (2), nec non per Thessalonicam, Macedoniam et Achalam, ut refert Socrates (3). Quod verò spectat ad Ecclesiam Alexandrinam, illud certum est S. Marcum continentie legem suis successoribus veluti hereditariam reliquisse (4). Eadem viguit lex in Antiocheno patriarchatu, atque ætate S. Epiphani per universam Cyprum recepta fuit (5). Postea verò factum est ut clerici in illis provinciis à primaræ disciplinæ puritate desciverint atque ad solum episcopatum cælibes vel continentes ut plurimum è monachis electi promoverentur. Atverò reliquis clericis majoribus integrum fuit uxores quas ante initam ordinationem duxerant retinere, uti postea sancitum est per canones Trullanos. Ad ordines vero diaconatu inferiores quod spectat, varia primum fuit Ecclesiarum disciplina (6), deinde verò in Ecclesiâ Latinâ subdiaconi tantum continentie lege obligati sunt.

Ex iis igitur quæ hucusque disseruimus constat luculentissimè continentie legem sacris ministris impositam in antiquissimâ Ecclesie traditione certissimum habere fundamentum, prout in propositione nostrâ enuntiatum est.

Difficultates.

Obj. : Perperam Pontifici exemplum jactant apostolorum ad cælibatûs legem cohonestandam : 1° certum enim est non solum apostolos uxores retinuisse, sed secum eas insuper circumduxisse, teste Paulo 1, Cor. 9, 5, scribente : *Nunquid non habemus potestatem mulierem sociorem circumducendi, sicut et ceteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas?* 2° Sanè vel

(1) Cf. Lupum, diss. cit., cap. 1.

(2) Apud Lupum, l. cit.

(3) Ibid.

(4) Ibid.

(5) Hæres. 59. cap. 4, ed. Petav. Post tot documenta quæ invictè ostendunt semper viguisse in Ecclesiâ occidentali legem continentie quoad clericos majores, quis unquam suspicatus esset hominem qui eorum studet potuisse affirmare a tunc hæc nostrâ non nisi sec. XI, a Greg. VII legem hanc primum fuisse inductam? Attamen Ranke, in op. cit., tom. 1, lib. 1, § 3, pag. 52, ubi loquitur de Gregorio VII, scribit : « En introduisant le célibat, ils (pontifices Benedictini) changèrent tout le clergé séculier en une espèce d'ordre monacal. » Ad hoc unicum non est splendendum imperitiam hujus auctoris protestantis Berolinensis in ecclesiastica historia testimonium. Plura alia facile afferri possent, quæ hominem produnt versutum, fraudulentum et apertum ferè calumniatorem Romanorum pontificum. Scopus hujus scriptoris est terevere apologiam Protestantismi; quem ut obtineat nullis artibus parcat, atque ubi opus est, apertus utitur mendacis. Ast hæc effugia seculum nostrum non amplius admittit, et terevere apologiam absurdî Protestantismi est laterem lavare.

(6) Cf. Thomassinum, loc. cit., c. 61, n. 1.

ipse Paulus uxorem habuit quam compellat ad Philipp 4, 3 : « *Etiam rogo et te, germane compar, adjuva illam... cum Clemente*. Græcè enim est *σὺς γυναικὸς (syzyge gnesie)*, quæ vox propriè conjugem significat. Aperte autem id testatur Clem. Alex. (1). 5° Sic perperam obstrudunt antiquæ Ecclesiæ traditionem; cum enim ageretur in concilio Nicæno de inducendâ novâ lege, ut qui essent *sacris initiati non uterentur uxoribus legitimè sibi ante ordinationem consociatis*, Paphnutius, episcopus Ægyptius, ac singulari castimoniam commendatissimus, vehementer vociferatus est : *Grave hoc jugum clericis et sacerdotibus non esse imponendum, ac satis esse ut qui in clerum fuissent ascripti juxta veterem Ecclesiæ traditionem jam non amplius uxorem ducerent, ut referunt Socrates (2), atque Sozomenus (3), qui addunt quòd in Paphnutii sententiam, concedentibus universi concilii Patribus, controversia sedata est, et potestas permissa cuique pro arbitratu ab uxorum consuetudine abstinendi.* » 4° Hinc tot illa exempla sanctorum episcoporum et sacerdotum, qui matrimonio juncti fuisse, atque in episcopatu et sacerdotio liberos suscepisse leruntur. Hos inter cinct S. Gregorius Nazianzenus, qui ab episcopo patre suo progenitus est unà cum fratribus et sororibus ejus natu minoribus. Hinc synodus Ancyrana, an. 514, can. 9, permisit ut in officio manerent illi diaconi qui in suâ ordinatione protestati essent velle se nuptias inire, dein verò uxores duxissent (4); hinc denique in Græcis et orientalibus Ecclesiis jamdudum post Trullanam synodum ea disciplina viget, ut soli episcopi continentia lege astringantur; presbyteri autem et diaconi ductis ante ordinationem uxoribus legitimè uti valeant. Ergo.

R. N. A. Ad 1. prob. D. Id est pias feminas, quæ juxta Hebræorum morem sacros operarios comitabantur, ut ipsis ministrarent, prout de Christo ipso legitur, Matth. 27, 55; Marci 15, 41; Luc. 8, 2, C.; uxores vel N. vel subd. Quæ haberentur ab ipsis ut sorores Tr.; secus, N. Quomodo enim hæc conciliarentur cum iis, quæ suo et aliorum nomine protestatus est Petrus, Matth. 19, 27 : *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te?* Hæc autem expositio traditur etiam à Clemente Alex. qui nobis opponitur; scribit enim : « Non ut uxores, sed ut sorores circumducebant (apostoli) mulieres, quæ unâ ministrature essent apud mulieres, quæ domos custodiebant; per quas etiam in gynæceum, absque ullâ reprehensione malivæ suspicione, ingredi posset doctrina Domini (5). »

Ad 2. N. innivus tum auctoritati omnium ferè antiquorum, Tertulliani, Ambrosii, Hieronymi, Epiphani, Theodoret, etc., qui id expressè inficiantur;

(1) Apud Euseb., H. E. lib. 5, cap. 50.

(2) Hist. eccl., lib. 1, cap. 11.

(3) Hist. eccl., lib. 1, cap. 25.

(4) Ex vers. Dionys. Exigu apud Harduinum, Acta conc., tom. 1, col. 273.

(5) Stromat. lib. 3, edit. Poterit, Venet., 1757, tom. 1, p. 536. Cf. etiam Const. apost., lib. 5, cap. 15, edit. Coteler.

tum potissimum auctoritati ipsius Apostoli, qui, 1 Cor. 7, v. 7, 8, aperitissimè scribit : *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum... Dico non nuptis et viduis : Bonum est illis si sic permaneant sicut et ego.*

Nec obstat quod opponitur ex Epist. ad Philipp. Nemo siquidem est qui ignoret *σὺς γυναικὸς* non tantum dici de eo qui matrimonio junctus foret, verum etiam de collegâ, *sodali, cooperatore* (1). Sanè veteres versiones omnes coherenter ad Græcum textum in genere masculino reddunt hæc vocem. Syriaca : *Mi vere sodalis*; Ethiopica : *Frater mi et sociè mi*; Arabica : *O candidè Syzyga* (2). Nec alio sensu eandem vocem exponunt Patres omnes Græci et Latini, atque hic loqui de *conjugè falsam dicit* S. Joan. Chrysostomus, Theodoretus *stultum*. Ipsi Calvinus et Beza eodem sensu hæc vocem acceperunt (3), nec abnuunt, imò ita esse vertendam contendunt recentiores Protestantè (4); nec desunt qui *σὺς γυναικὸς* existentiam fuisse nomen proprium, ut patet ex versione Arabica (5).

Clemens porrò deceptus est ex vocis æquivocatione, nec tantæ præterea auctoritatis est Clemens, ut ipsi præferre non debeamus communem Patrum consensum, consensum antiquarum versionum, et quod caput est, auctoritatem ipsius Apostoli (6).

Ad 5. N. juxta dicta. In concilio autem Nicæno, agentibus potissimum Sedis Apostolicæ legatis, ut verisimile videtur, propositum erat Ecclesiæ Romanæ disciplinam extendere ad Ecclesiam universalem. Restitit Paphnutius quoad illos tantum qui matrimonio juncti ad sacros ordines presbyteratus et diaconatus ascendissent, quoad reliquos verò qui exilibus sacris ordinibus initiati essent servandam censuit antiquam Ecclesiæ traditionem de non inveniendis nuptiis. Consilio Paphnutii sacer Patrum consensus acquievit. Ex his patet Nicænam synodum Protestantibus minimè patrocinari, cum ipsi contendunt posse ad emendatorum suorum exemplum sacris jam ordinibus initiatos inire conjugium (7), in concilio autem statutum tantum est, conjugia jam contracta ante ordina-

(1) Cf. Bernard. à Piconio, in Comment., in hunc loc. Sanè Nomen Paleopolitanus vocat Christum *σὺς γυναικὸς* Patris, et Aristophanes in Pluto eadem vocem utitur ad significandum, consodalem cooperatorem.

(2) In Polyglott. Walton., T. V.

(3) Cf. Estum, in h. l.

(4) Sic etiam in hunc vers. scribit Rosenmüller : « *σὺς γυναικὸς* non tantum dicitur de matrimonio junctis, verum etiam de collegis, ut sit pro *σὺς γυναικὸς*. Intellegit igitur (Apostolus) episcopum, vel primum inter presbyteros Philippenses. Et aphroditum nonnulli fuisse existimant, ad quæ a per apostrophem se vertat oratio, tanquam presentem futurum, ubi epistola hæc in Philippensium Ecclesiâ legeretur. » Cf. etiam Koppe, in epist. S. Pauli.

(5) Ibid.

(6) Cf. adnot. Potterii, in loc. cit. Clem. Alexandrini; nec non Cotelerum, in not. 44 ad epistolam interpolatam S. Ignati M. ad Philadelphenos. Nam et hic interpolator inter apostolos conjugatos recenset Paulum.

(7) Nam Lutherus, sacerdos, et voto præterea obstrictus, sanctimoniam in uxorem duxit; Calvinus

tionem non esse dissolvenda (1). Ex veteri insuper traditione descendit clericis cælibes novas non posse celebrare nuptias posteaquàm sacris fuerint ordinibus initiati : hæc autem legem œcumenicam sanxit concilium. Patet denique *novam* vocari legem de quâ proponendâ agebatur non *absolutè* sed *relativè* nempe ad Ecclesias orientales, cum ea jamdiu vigeret in Ecclesiâ Romanâ, imò in totâ Ecclesiâ occidentali, quæ in suo instituto permansit. Cæterùm, licet universalis lex de perfectâ continentia non fuerit à synodo Nicænâ sancita, plures tamen episcopi ad proprias diœceses ex concilio reduces edixerunt ut clerici majores vitam perfectè continentem agerent. Hanc legem tulit servarique jussit in universo suo Antiocheno patriarchatu S. Eustatius : ita quoque se gessit S. Alexander patriarcha Alexandrinus quoad universam Ægyptum, quamvis contrariam tulisset sententiam Paphnutius in Nicænâ synodo (2).

Ad 4. D. In Ecclesiâ Latinâ seu occidentali, N. ; in orientali, subd. ; antequàm peculiari sanctione integræ continentia lex constituta fuisset, Tr. ; hæc lege constitutâ, N. Nullum exemplum, ut paulò ante annotavimus, suppetit in Ecclesiâ Latinâ episcoporum, presbyterorum et diaconorum, qui impunè conjugio ante ordinationem inito visi fuerint, vel nuptias, ordinatione jam susceptâ, inierint. In Ecclesiâ orientalibus, antequàm in particularibus diœcesibus lex continentia constitueretur juxta ea de quibus in superiore responsione egimus, occurrunt nonnulla exempla ab adversariis allata, quæ propterea tuto omitti possunt perinde ac reliqua quæ subdunt, cum ad rem præsentem non faciant (3).

Quod speciatim attinet ad S. Gregorium Nazianzenum seniore Stilingus omni argumentorum genere invictè ostendit adversùs Tillemontium, nonnisi ante episcopatum filios ex S. Nonnâ progenuisse, idèque, et S. Gregorium cognomento Theologum ejus natum maximum (4).

Synodus Ancyrana de his diaconis loquitur qui invitè pariter, et ipse licet diaconus, conjugio copulatus est.

(1) Idque juxta can. apostolicum 6, qui sic se habet : *Episcopus aut presbyter propriam uxorem nequaquam sub religionis (sen servandæ castitatis) prætextu adficiat ; si verò ejecerit, excommunicetur.* Verùm ut animadvertit Lupus, diss. cit., cap. 2, hic canon viget pro solis Ecclesiis orientalibus, nunquàm verò vim habuit in Ecclesiâ occidentali, quæ ex lege à S. Petro latâ semper plenam servavit continentiam, cui legi certè refragari noluit synodus Nicæna. Sed cf. eundem auct.

(2) Cf. Lupum, l. c. Nonnulli in dubium revocârunt hanc historiam. Ast perperam ; etenim præter auctoritatem Sozomeni et Sozomeni, ejus meminit S. Ambrosius in epist. 65 ad Ecclesiam Verceil., n. 64, edit. Maur., necnon synodus Gangrensis, quæ ad eam apertè alludit can. 4 Sententia Paphnutii postea lege etiam imperiali confirmata est, quæ extat lib. 16 Cod. Theodosiani, leg. 44, de Episcopis et Presbyteris. Cf. tamen Valesium, in cap. 11, lib. 4 Sacrarum ; Zaccaria, *Storia polemica del celibato sacro* Roma 1774, lib. 1, cap. 5.

(3) Cf. Renaudot, *Perpétuité de la foi*, tom. 5, liv. 6, chap. 8.

(4) In inscriptat. de Tempore natali S. Gregorii Nazianz. præmissâ, tom. 3 mensis septembris.

ad ordinationem rapiébantur, prout non semel ea ætate contingebat, quæ res plena alex erat (1).

Trollana demùm synodus, ut antea movimus, permisit contra majorem instituta, ut diaconi et presbyteri licitè convenire possent cum uxoribus quas ante ordinationem duxerant ; quâ in re licet à puriori disciplina deflexerit, nullâ tamen ratione Protestantibus suffragatur (2).

PROPOSITIO II. — *Continentiæ lex sacris ministris imposita est clericali statui convenientissima.*

Ilia enim lex apprime conveniens clericali statui censenda est, quæ tum vitæ sanctionem præfert, tum sacris muneribus ritè obeundis conducit, tum illa aret impedimenta, quæ cum ecclesiastica vitæ instituto nequeunt consociari. Talis porrò est lex continentia sacris ministris imposita.

Ac primò quidem sanctam esse continentia legem ratione objecti sui nemo inficias iverit, qui meminertit continentiam et semel et iterùm à Christo Salvatore nostro et ab apostolis et factis et verbis summopere commendatam fuisse. Hanc enim verò Christus sanctificavit in se ipso, et commendavit, dum, apud Matth. 19, 11, apostolis mirantibus ea quæ ipse dixerat de statu conjugali, et dicentibus : *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, respondit : *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est .... Sunt eunuchi, qui seipos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Hanc quoque suo exemplo confirmavit apostolus, cæterisque ut eam complecteretur auctor fuit, 1 Cor. 7, imò et toto ferè integro capite ; servaverunt et cæteri Apostoli, ut ex Tertulliano ac Hieronymo ostendimus, à quorum instituto cepit istius legis origo ; si verò sermo sit de Ecclesiâ Latinâ, ab ipso apostolorum Principe lex hæc imposita fuit. Hæc scholæ edocti Patres apostolici et qui eos secuti sunt, continentiam sunt professi. Quapropter hoc institutum jam viguit

(1) Fuit enim frequenti in usu positum ut vitæ sanctimonia et rerum sacrarum scientia insignes monachi aut in populo cælibes ad clericatum raperentur, et licet invitè ad reclamantes ab episcopis consecrarentur. Sic enim contigit, ut diximus, S. Epiphanius, Pauliniano fratri germano S. Hieronymi, S. Paulino, S. Augustino, aliisque permittis. Reclamantes verò solebant quandoque verè, quandoque autem subdole, ut elaborerent, affirmare sibi haud proleto possibilem perfectæ castitatis custodiam. Sic enim protestatus est S. Synesius, quamvis non rapinis, sed duntaxat invitè ad Pentapoliæ Ptolemaidis episcopatum erectus. Propter hos mota fuit questio an verè et ex corde Protestantes per manuum impositionem astricti essent ad plenam castimoniam, et à conjugio in perpetuum exclusi. Ea res asperior visa est ac plena periculi, cum præsertim nonnulla prava exempla in oculos incurrerent. Hinc factum est ut Ancyrana synodus tali ratione ordinatis veniam fecerit, ut matrimonium inirent. Quod attinet ad presbyteros, cum isti non eligerentur nisi an. ætatis 50, nullius momenti censebatur illorum protestatio.

(2) Elenchum scriptorum catholicorum qui vindicias egerunt clericali cælibatibus usque ad suam ætatem exhibet Zaccaria, in præfat. ad opus cit. : *Storia polemica del celibato.*

et aetate Ecclesiæ florentissimâ quam ad eod. Protestantes extollunt.

Magis autem consentaneam esse legem istam statui illorum quibus imponitur ostendere operosum non est. Jam verò tum rei ipsius natura, tum unanimis Patrum, imò et populorum omnium consensio, prout ipsimet adversarii non diffidentur, apertè satis evincit statum hunc quo homines in sortem Domini vocantur et ad sacra munera obeunda eliguntur, et veluti inter Deum et homines medi collocantur, reliquos et sanctitate et præstantiâ longè superare. Jam verò, quò status aliquis sublimior et sanctior est, eò sanctius et sublimius vitæ genus postulatur; esse autem ejusmodi cælibatus conditionem allata tum Christi et et apostolorum exempla et instituta, tum etiã instituta et sensa omnium gentium, tum paulò post ostendimus, planè demonstrant.

Præterea hanc legem plurimùm conferre ad officia ritè obeunda clericorum statui annexa non minus evidenter constat. Præcipua enim clericalis militiæ officia sunt sacrificium offerre, orare, præesse, docere, Sacramenta administrare, infirmorum et pauperum curam gerere, atque id genus alia religionis et charitatis officia præstare quæ vim postulant alienis curis minime distractum, qui possit esse omnium consiliarius, iudex, pater, imò et eorum quorum commodis et salutì prospicere veluti sui jure debet, famulus et administer. Jam verò quis neget magis conferre ad ejusmodi munia præstanda cælibatum quàm conjugium (1)? Quapropter si Apostolus declarat quòd *qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat uxori, et divisis est* (2), minus profectò confert ad præstanda quæ Domini sunt, status conjugii quàm cælibatus; quod vel ipse Calvinus fateri debuit in commentariis ad citatum Pauli locum, his verbis: « Ergo sic intellegimus divisum esse hominem conjugatum, quia partim Deo, partim conjugii se addeat: non sit autem Dei in solidum ..... Summa totius disputationis (Pauli) huc redit, meliorem esse cælibatus conjugio, quia in illo major sit libertas, et expeditius serviant homines Deo (3). » Huc accedit quòd exhibitus præ conjugio ministris qui Ecclesiæ præsentur populorum obsequia et venerationem conciliat: ipsique ministri ad Sacramenta majori assiduitate administranda, et ad pauperum ac infirmorum curam gerendam sint paratiores, et quotidiana experientia evincit. Enimverò sacerdotis christiani munus nihil mortale refert, eumque vel-

ut viventem divinitatis imaginem hominibus exhibet. Sanè: effice sacerdotem simul et conjugem eique mariti et patris nomen adjuuge, illum veluti è cælo deturbasti, nec quidquam quod ab aliis secretat hominibus in ejus moribus et vitâ invenies (4).

Per cælibatum denique illos removeri obices, qui sacerdotalibus ritè obeundis in conjugali statu quàm maximè obsistant compertum est. Si quis enim conferre velit clericorum et conjugatorum munera et partes, hujus rei veritatem nullo negotio deprehendet. Conjugatus enim economicis et domesticis innumeris propè curis obstrictus est, conjugis et liberorum sustentatione providere debet, istorum institutioni seu educationi prospicere, futura ipsorum sorti consulere, aliaque non pauca matrimonii onera ferre quibus absterrita ingens hominum turba à matrimonio contrahendo ultrò se retrahit. Porrò, si, Apostolo teste, 2 Timoth. 2, 4, *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*, ut nempè magis expeditus sit in officiis suis exsequendis, nemo est qui non videat ab his omnibus oneribus liberum esse calibem Ecclesiæ ministrum, qui propterea non debet negotiationibus vacare et quæstibus, bona ecclesiastica in propinquos dissipare, ac dignitates ecclesiasticas constituere hæreditarias non sine ingenti Ecclesiæ detrimento (2). Illa verò quæ possidet poterit in pauperes erogare, huc aliore contagioso morbo laborantes iuvare, dignitate digniori dimittere aliaque præstare, quæ matrimonio junctus vix, ac ne vix quidem præstare potest. Quid si parocia præcesset in vicis

(1) Appositè auctor articuli *Du cælibat des prêtres dans les circonstances présentes* in rem nostram scribit: « Ah! s'il m'éta't permis de parler ici d'autre langage que celui de la raison, je tracerais aux yeux de tous le portrait d'un prêtre devenu époux et père. On le verrait préférer sa maison à l'Eglise, sa femme à la beauté toujours ancienne et toujours nouvelle, qui doit remplir son âme; ses propres enfants au troupeau de Jésus-Christ: on verrait l'égoïsme des sentiments vulgaires remplacer dans son cœur cette charité ardente qui le rendait sensible à toutes les douleurs. Enfin le caractère du prêtre chrétien, ce caractère sublime, qui l'élève au-dessus de l'humanité, qui nous le représente comme l'image vivante de la divinité sur la terre, serait effacé par un caractère plus terrestre, moins relevé, celui de père et d'époux. En un mot, le prêtre ne serait plus qu'un homme ordinaire. » Cf. *Annales de philosophie chrétienne*, 1re année, sec. édit., Paris, 1833, p. 295.

(2) Si clerici non tenerentur ad cælibatum, instituerentur *casæ*, ut vocant, sacerdotales, episcopatus aliaque beneficia ecclesiastica ex patribus in filios pervenirent, sive hi vocarentur ad meundum statum sacerdotalem, sive non. Principes, optimates facili invaderent Pontificatum, ingenti, ut patet, ecclesiastici statûs pectûâ. Vita et abusus omnia pervaderent. Qui quidem abusus ex magnâ parte medio præsertim ævo gliscere cœperunt, exinde illa scandala, quæ tantoperè magnificè at Protestantes et increduli, orta sunt. Ulterius in dies ejusmodi abusus progressi essent, nisi eis fortiter restitisset verè immortalis pontifex S. Gregorius VII, cujus famam, licet priùs dilaceraverint Protestantes, nunc demùm apologiam contulerunt, inter quos eminent Muller et Voigt. Cf. *Annales de philosophie chrétienne*, cinquième ann., t. 10, Paris, 1833, in art. *Examen de l'Histoire de France par M. Michélet*, art. 5. *Le Moyen-Age*, pag. 286 et seqq.

(1) Cf. Zaccaria, op. cit., lib. 3, c. 1.

(2) 1 Cor. 7, 32, 35.

(3) In v. 35 et v. 38 opp. edit. Amstelædam. 1667, tom. 7. Consentit etiã in hanc interpretationem Rosenmüller, qui in v. 32 scribit: « Munus enim curam non habet, qui se, non totam familiam curat; » et affert illud Terentii, *Adelph. 5, 4, 13: Ducit uxorem; quam ibi miseriam vidi I nati filii: alia cura.* Attamen post hæc ausus est hic rationalista inficiari unquam Apostolum dedisse de virginitate aut cælibatu consilium dùm Apostolus dicit: *Consilium do*; nec inficiatus est Calvinus.

aut pagis constituta, quæ vix præbent victui parochi necessaria? Quid si vellet ad silvestres ac barbaras gentes christianæ fidei lucem afferre (1)?

Hæc itaque si tecum ipse reputes, et sanctitatem clericalis status ejusque munus præstantiam expendas, ac denique gravissima incommoda et difficultates quas lex continentie admittit, nullo negotio deprehendes, quàm justas ob causas eadem castimonie lex sacris ministris imponatur.

Difficultates.

Obj. : 1° Non juvat cælibes catholicos origo istius legis, cum Apostolus commendaverit continentiam non absolutè, sed *propter instantem necessitatem* (2), ut ipse loquitur, seu propter ingruentes persecutiones quibus factum est, ut per tria subsequenta secula vix esset, vel ex ipsis laicis, qui uxorem ducere vellet; cessantibus igitur persecutionibus ac peculiaribus adiunctis, et ipsa lex consuetudine inducta cessare debuit. 2° Cæterùm, ut bene adnotat Calvinus, vetare quod Dominus liberum reliquit nullà ratione hominibus licet, cum præsertim nihil iniquius sit quàm conjugio interdicerè, et necessitate ad vi ad continentiam eos adigere, qui non essent ad eam servandam idonei. 3° Sed nec possunt clerici eandem legem in se suscipere, et continentiam polliceri, cum nemo possit in se suscipere ac polliceri quod non est in sua potestate. Atqui talis est continentia quæ donum Dei est, quod omnibus desiderantibus nullibi Deus se concessurum spondedit. 4° Hinc tot illa scandala et mala ex imposita clericis continentie lege, tanquam ex fecundissima parente existierunt. quot ex nullà unquam vel humanà institutione vel lege profecta sunt. 5° Quibus per honestum conjugium provisum fuisset, et cum quo æquè, imò et meliùs forsan sacerdotalia officia consistere possunt. 6° Primi enim Christiani, licet matrimonio juncti essent, quotidie communicabant et vacabant orationi. 7° illa porrò divisio et sollicitudo, de qua Apostolus, non retrahit ab amore Dei, cui rectè satisficit per dilectionem proximi, ejusmodi uxor est. 8° Ad pauperes verò quod attinet, experientia compertum est longè liberaliores laicos esse præ clericis, qui, si divites fuerint, facultates suas imò et ecclesie in pretiosis suppellectilibus comparandis impendunt, in equis, in curribus, denique in propinquis et cognatis diandis. 9° Certè Job et Tobias uxorem habebant, primus tamen erat pater pauperum, alter verò et in paupertate sua quod poterat indigentibus trihuebat. Ergo.

R. Ad 1. N. Plura porrò hic congerunt adversarii, quæ falsa sunt, ac primò perinde valere ex mente Apostoli *propter instantem necessitatem*, ac *propter ingruentes persecutiones*, quæ expositio non solum gratuita est, sed planè aliena ab Apostoli mente, qui per

(1) Ut meliùs intelligatur utilitas cælibatus respectu missionariorum, satis est oculos conjicere in missiones Catholicorum et Protestantum, ut quisque intelligat quàm impari exitu illic suscipiantur. Sed cf. quæ de hoc argumento scripsimus, t. 1, de verà Religione, p. 2.

(2) 1 Cor. 7. 26.

instantem necessitatem vel inexistentem in conjugio molestiam significat, vel temporis angustias et vitæ brevitatem, ut ipsemet, v. 29, exponit dicens : *Tempus breve est; reliquum est, ut qui habent uxores tanquam non habentes sint.* Quæ cum omnium ætatum sint, non ad persecutionis tempora coarctatur, sed ad omnem ætatem sese porrigit apostolica continentie commendatio et consilium, prout intellexerunt objecta verba Ecclesie Patres et concilia (1). Deinde pro certo sumunt adversarii solà consuetudine legem hanc introductam esse, cum juxta dicta, in Ecclesia occidentali B. Petri auctoritate fuerit constituta. Tertio denique, factum ipsum falsam ostendit adversariorum theoriam, tum ex eo quòd exempla quæ adduci solent de episcopis et presbyteris conjugio junctis à plurimùm spectant ad persecutionis tempora, tum etiam ex eo quòd cessantibus persecutionibus maxime viguerit etiam in orientalibus Ecclesiis continentie institutum.

Ad 2. D. Nullà justà causà interveniente, C.; justis de causis, N. Omnis enim potestas Ecclesie data est in ædificationem, ideòque et facultas condendi leges in Ecclesie ipsius bonum, cujusmodi ea est quam in superioribus probationibus evicimus. Certè non inficiabitur ipse Calvinus divino, ac naturæ jure permisam esse venationem, aleam et mercaturam; atqui tamen Ecclesie decreta summopere ipse commendat, quibus venatione, alea et mercaturæ clerici interdiciuntur (2); ergo, Calvino ipso auctore, potuit Ecclesia hominibus vetare id quod Dominus liberum reliquisset. Quanquam non absolutè nuptias hominibus interdicit Ecclesia, sed eà tantum conditione posità, si quis initiari sacris ordinibus velit, quod quidem cum sit unicuique liberum, neminem idcirco per vim ad continentiam Ecclesia cogit. Ipsi igitur sibi clerici vinculum cælibatus scientes ac volentes injiciunt, qui cum probè norint quæ altaris ministerio sit annexa conditio, nubendi facultate sponte se abdicant (3).

(1) Cf. Zaccaria, op. cit., lib. 3, cap. 1, § 8. Verùm quod magis confirmat interpretationem nostram, est expositio acerrimi cælibatus sacri impugnatoris, nempe Calvinii, qui in hunc locum ita scribit : « Sensus est, ergo expedire arbitror propter necessitatem, quæ sancti in hac vitâ urgentur semper, ut libertate ac commoditate cælibatus fruantur omnes : quoniam hoc illis conduceret. Porrò sunt qui *necessitatem* referunt ad Apostoli seculum, quod certè piis turbulentissimum fuit : sed mihi videtur designare potius voluisse inquietudinem quæ sancti perpetuò in presenti vitâ jactantur. Itaque ad omnia secula extendo : atque ita accipio, sanctos susque deque versari sæpius in terrâ, et multis variisque procellis esse obnoxios, ut minimè ad conjugium apposita esse videatur eorum conditio. » Atamen vix est ex recentioribus Protestantibus qui objectum locum non exponat de persecutionis tempore, quodque deterius est, non veneratione huic expositioni prius à Joviniano invecatæ, nonnulli catholici subscribere, cujusmodi inter cæteros est anonymus Etruscus, quem impugnat Zaccaria. Professores Friburgenses, de quibus postea dicemus, eandem expositionem obtudunt, quia advertant sibi met turpiter contradicere.

(2) Instit. lib. 4, cap. 12, § 22.

(3) Cf. Zaccaria, op. cit., lib. 3, cap. 5, § 6.

Ad 5. D. Non possunt clerici in se legem continentiar suscipere propriis viribus confisi, C.; divinæ gratiæ auxilio innixi, N. Hoc porro gratiæ auxilium Deus rectè petentibus nunquam denegat, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, ut ex 1 Cor. 10, 13, docet Tridentina synodus (1). Quis enim patiatur impossibile dici continentiam quam Christus ejusque Apostolus et commendarunt et consulerunt, et cujus exempla illustria et innumera omni ætate historia suppeditat? Quòd si nuptias clericis permittendas esse adversarii contendunt, quia continentia non est in nostrà potestate, cur eadem de causâ aliæ nuptiæ non permittantur illi qui vel absente, vel diuturno morbo implicatâ uxore uti non potest (2)?

Ad 4. D. Quot nempe adversarii fingunt et amplificant, N.; aliquot subd.: ex hominum vitio, C.; ex vitio legis, N. Quamvis enim fateamur cum S. Augustino, « quamlibet professionem habere suos fictos, » et continentiar legem nonnunquam infringi, cum homines esse non desinant Ecclesiæ ministri, negamus tamen inprimis tot tantaque extitisse scandala, quot amplificat novatores ac libertini passim. Hi enim omnes Vigilantium et Jovinianum imitantur, qui, teste Hieronymo, « nulli cælibi credebant pudicitiam (3), » cunctosque sibi pares arbitrantur. Quòd si anteaetis temporibus, medio præsertim ævo, ejusmodi multiplicata scandala sunt, totum id acceptum referendum est constitutioni politicæ illius ætatis quâ fiebat ut statui clericali manciparentur, qui nullam ad eum vocationem præ se ferebant (4), aliisque causis extrinsecis quæ longum esset singillatim recensere. Cæterum fassus est ipse Voltairus quovis tempore laicos homines deteriores ecclesiasticis fuisse (5). Inficiamur denique ex negligentia legis rectè contra legem concludi posse. Ecclesiæ enim in ejus infractores semper insurrexit, et abusus ac vitia corrigere ac tollere nisa est (6). An matrimonium improbant

(1) Sess. 24, can. 9.

(2) Nulla ferè difficultas urgeri potest adversus continentiar professionem, que interqueri nequeat in pluribus casibus adversus monogamiam, aut quæ saltem non faveat licentiæ. Sanè Salvador, in suâ *Hist. des Institutions de Moïse*, liv. 7, ch. 2, affirmat monogamiam interdum sanæ ethicæ adversari. Robertus Owen, in Statibus Federatis America septentrionalis, non ita pridem inter causas malorum quæ societatem premunt recenset primo loco proprietatem uxori sui vinculum conjugale, et ita porro homines progrediuntur.

(3) Lib. advers. Vigilant., n. 2.

(4) Cf. Michelet, op. cit., tom. 1, pag. 457, seqq.

(5) *La vie séculière*, scribit, *a toujours été plus vicieuse que celle des prêtres, mais les désordres de ceux-ci ont toujours été plus remarquables par leur contraste avec la règle*. Apud com. de Maistre, *du Pape*, liv. 3, chap. 5.

(6) Verè scripsit auctor, art. cit., *Du célibat des prêtres: Le clergé lui-même s'empresse toujours de faire justice de ces membres corrompus, et les rejette loin de son sein. Les autorités ecclésiastiques servent encore plus sévères, si elles avaient plus de pouvoir sur leurs membres. Faut-il pour quelques crimes abolir une institution qui fait des saints?* Cf. Feller, *Catéchisme*

adversarii, quia sanctam conjugii fidem longè plures turpiter violant?

Ad 3. N. Nec enim sublatâ continentiar lege simul tollerentur ejus generis vitia atque peccata. Etenim apud eas gentes ubi Ecclesiæ crelibatus despicitur, ibi ea magis eveniunt quorum insimulantur Catholici. Nam mores corruptissimi, fœdissima vitiorum colluvies, cujusque ordinis hominum effrenata libido, flagitiorum ac scelerum genus omne maximè occurrunt. Satis est oculos conjicere in Angliam aliasque regiones in quibus *Reformatio*, ut vocant, dominatur, atque in auctores qui de illis scripserunt, ut quilibet persuasum habeat frenum quod adversarii proponunt longè impar esse iis malis præcavendis (1).

Ad 6. R. 1°, Tr. Quis enim scit an illa Christiani præstarent, de quibus Apostolus eos monitos voluit, juxta ea quæ in probationibus retulimus?

R. 2°, D. Non meliùs seu perfectiùs communicari et oratori si cælibis fuissent, N., secùs, Tr. Nec enim inficiamur hæc, aliaque id genus plura absolutè consistere posse cum conjugio, sed affirmamus juxta dicta longe sanctiùs et perfectiùs hæc à cælibe præstari, seu, ut loquitur S. Joan. Chrysostomus: « Per continentiam (oratio) fit exactior (2); » quod autem de oratione dicitur, de cæteris à fortiori est intelligendum. Magna præterea disparitas intercedit inter

philosophique, art. *Célibat*, n. 525, ubi præclaras et accuratas invenies observationes.

(1) Possem hujus assertionis vades minimè suspectos dare: Gueneum, de Provinciis Fœderatis; Clericum, in pluribus articulis veteris et novæ Bibliothecæ; Bodwardum, serm. 6, ex collect. Bunei tom. 4 Leibnizii, in Collect. opusculorum philosophicæ; Berkeleyum, in Orat. ad Republicæ moderatores, auctorem libri Gallicè inscripti: *Lettres sur les Anglais*; Anglicanum episcopum Gisbertum, in pastoralibus suis epistolis; Bayle, in Dict. critico, art. *Vayer (de la Mothe)*, not. (h); Cobbet, in Historiâ Reformationis; aliosque non paucos; ast necesse non est, cum agatur de re satis apertâ ac publicâ. Non ita pridem in publicis ephemeridibus census institutus est delictorum quæ in Angliâ deducta sunt ad tribunalia, ex quibus eruitur tertâ parte superare ea quæ in Gallis patriâ exhibentur, licet in hæc regione tot classes societatis incredulitas infecerit. Bene hic aptari possunt verba Hieronymi, lib. 4 advers. Jovin., n. 56: « Quotidiè necchorum sanguis effunditur, adulteria damnantur, et inter ipsas leges et securas ac tribunalia flagrans libido dominatur. » Certè Bayle, loc. cit., loquens de Vayer alicujus scriptoribus: *Is neus représentent*, inquit, *l'impudicité comme un déluge de Décaution, qui couvre toute la terre, et comme un nau, que le mariage FACILITE AU LIEU DE LE REFRÉNER.*

(2) Rom. 19, in 1 ad Cor., n. 2. Deinde, ut bonè advertit Zaccaria, aliud est loqui de oratione, aliud verò de studio orationis, hoc verò nonnisi agrè cum oneribus matrimonii componitur. Cf. op. cit., lib. 3, cap. 4, § 3.

Sed præstat homini catholico opponere testimonium auctoris protestantis, Leibnizii, qui in *Systemate theol.* hæc præclare scribit: *Etsi matrimonium sit Sacramentum, et irreprehensibile censi debet, satendum tamen est, ob manifestas rationes et consensum populorum et verba expressa Scripturæ sacræ, plus laudis habere cælibatum custoditum, nam et mens solutor est ad celestium rerum contemplationem, et animo ac corpore integro atque mundo à libidine et carnali affectu purius dignitas sacra tractantur.* (Pag. 529.)

hæc quæ à laicis præstantur, et officia sacerdotalia.

Ad 7. D. Non retrahit talis divisio et sollicitudo ab amore Dei quoad ejus substantiam, C.; quoad ejus perfectionem, N. Id enim, ut vidimus, fatetur ipse Calvinus.

Ad 8. Vel N., vel D. Relatè ad eos qui immemores propriæ conditionis et obligationis vitam degunt, C.; quoad alios, N. Satis est fastos ecclesiasticos evolvere, ut quisque intelligat innumeros quovis tempore in Ecclesiâ Dei sanctissimos ecclesiasticos floruisse, qui omnia sua, imò et seipsos impendunt in proximi, pauperum præsertim, levamen. Ut autem vetera exempla præmittamus, legant inter cætera adversarii Vitam S. Caroli Borromæi, S. Francisci Salesii, V. Bellarmini, S. Alphonsi Mariæ de Ligorio, ac pudore suffundantur. Quòd si aliqui sunt qui secùs faciunt, ipsi viderint.

Ad 9. D. Si ecclesiastici conjugati totidem forent Job et Tobias, Tr.; si ex experientiâ contrarium constet, N. Nota est liberalitas præsulum Anglicanorum; si hæc porro conferatur cum verè monachorum et cleri Anglici priùs catholici liberalitate et hospitalitate, reperiemus hos Jobos et Tobias apud cælibes clericos ferè exclusivè inveniri (4).

Inst. Sacerdotes Mosaci, ac ministri protestantes, quamvis conjugati recte proprii ministerii officii fungebantur atque funguntur. Ergo.

R. Neg. paritatem. Ad sacerdotes enim Judaicos quod attinet, peculiare illius populi constitutiones exposcebant ne ipsi cælibes essent. Deus enim constituerat sacerdotium hereditarium, et aliâ ratione propterea providit tum sacerdotum, tum populi utilitati. Hæc autem causæ religionem ac politicum publicum regimen spectantes cessarunt in religione christianâ (2). Indoles præterea illius legis carnalis eam non præ se ferebat perfectionem quæ requiritur in lege christianâ. Attamen, etiam quoad potuit, continentia exigebatur à sacerdotibus Judaicis dùm propriis munus fungi deberent (3).

Quod verò spectat ad ministros protestantes, dico ipsorum officium longè angustius esse quàm compa-

rari possit cum officiis cleri catholici. Illis enim ut plurimum nullum aliud onus incumbit, quàm semel in hebdomadâ ad populum verba facere. Ipsorum ministerium eam non postulat venerationem quam requirit sacerdotum catholicum. Nullam aut ferè nullam ministri protestantes in populum exercent auctoritatem, contra ac eveniat in sacerdotibus catholicis (1). Catholici enim sacerdotes non solùm tenentur ad pensum quotidianum persolvendum divini officii, sed præterea tenentur ad Sacramenta administranda tum benè tum malè valentibus. Sæpiùs concionari debent, pupillorum ac viduarum, indigentium cujusque generis necessitatibus prospicere, aliaque penè innumera præstare à quibus omnibus feriali sunt ministri protestantes (2).

PROPOSITIO III. — *Continentiæ lex neque juri divino neque juri naturali adversatur.*

Non adversari continentia legem juri divino ex iis facilè colligitur quæ in superiori propositione ex Christi et apostolorum exemplo et adhortationibus attulimus; nec non ex exemplo tot virorum, qui à remotissimâ antiquitate singulari sanctitatis ac doctrinæ laude in Ecclesiâ catholicâ floruerunt, qui cælibes omnes fuerunt, cujusmodi sunt Clemens Romanus, Ilermas, Ignatius, Justinus, Cypranus, Ambrosius, Basilius, uterque Gregorius Nazianzenus atque Nysseus, Hieronymus, Augustinus alique plurimi, qui cælibem vitam egerunt. Nemo porro, nisi per summum nefas, eos omnes tanquàm violati juris divini reos traducet. Summis præterea laudibus continentia ac virginitatis professionem iidem extulerunt, ita ut Barbeyracus calvinianus homo in sanctos Patres acerbè invidiosè identidem scripserit eos finem modumque in prosequendis ejus virtutis laudibus excessisse (3); Gibbonius verò, protestans pariter et incredulus, asserere non dubitaverit immodica esse, magnifica ac illustra nimis præconia quibus Patres eandem virtutem prosecuti sunt, in cujus commendationem,

(1) Id apertè testatur abb. de Pradt, qui, in op. *Du Jéuitisme ancien et moderne*, Paris, 1828, 5e édit., ch. 6, loquens de provinciis Europæ meridionalibus et catholicis, scribit: *Aussi l'influence du prêtre y est-elle fort grande, tandis qu'au nord (provincies protestantibus) elle est insensible.*

(2) Rubichon, testis ocularis, in op. *De l'action du clergé sur les sociétés modernes*, Paris, 1829, ch. 1, de clero Anglicano hæc habet: *Sur dix-huit mille ecclésiastiques, il en est dix à onze mille seulement qui exercent le sacerdoce, mais qui, chargés de famille, font du sacerdoce une des industries qui les alimentent. Ils n'ont à s'occuper ni du catéchisme, ni de la confession, ni des malades, ni des pauvres, ni du bréviaire, ni de la messe. Le dimanche matin, ils quittent leurs affaires pendant deux heures, pour faire leur service; ce service fini, ils reviennent à ces mêmes affaires jusqu'au dimanche suivant. Les autres huit mille ecclésiastiques vivent dans le monde, où ils dépendent aude- là des revenus que la loi destinait à un sacerdoce actif. Ex authenticis censibus ostendit, quòd, ex 10,801 parochis, vix 4,490 resideant in propriis parocciis, dum 6,311 sunt non residentes.*

(3) In Præf. ad opus Puffendorffii, de Jure naturæ et gentium.

(1) Cf. Zaccaria, ib., § 5; Cobbet, qui in op. *Storia della riforma, trad. dal Pagni*, parte 2, p. 20, inter cætera scribit: « I vescovi (cattolici) fondarono 41 collegi in Oxford. Prima non vi erano poveri. Dalla Riforma in poi buccarono come g'insetti nel l'èritto a coprire la faccia del l'Inghilterra. Dopo 50 anni di prigione, bollì roventi, impicature, etc., si fece la legge della *tassa de' poveri*, finchè pochi anni addietro, un certo Malibus parroco protestante fece un progetto di legge, che a tutti quelli che nasceranno dopo un certo giorno, ed a tutti i genitori eziandio di tali persone, venga ordinato che si neghi soccorso e sieno abbandonati alla punizione della natura. » En præclarum speciem charitatis clericorum conjugatorum!

(2) Cf. *Annales de Philos. chrét.*, art. cit.: *Du célibat des prêtres*, p. 289.

(3) Exod. 19, 42; Levit. 24, 9; coll. Luc. 1, 23. Hic ritus adeò religiosè servabatur, ut, teste Josepho Flavio, quodam anno solenne sacrificium omissum fuerit, eo quòd summus sacerdos nocte præcedenti illustionem passus fuerit. Cf. S. Hieron., lib. 4 advers. Jovin.

ut profanus homo loquitur, ipsi turbidum suæ eloquentiæ flumen effuderunt (1).

Sed neque juri naturali sacram continentiae legem adversari vel exinde evincitur, quòd si adversaretur, idè esset quia existeret aliqua naturæ lex quæ omnibus et singulis humani generis individuis injungeret matrimonium; atqui ejusmodi lex non existit; 1° quia alioquin omnes et singuli, tum masculitum feminae, sive pauperes fuerint sive divites, sive sani sive infirmi, sive pauperes sustentendis matrimonii oneribus sive impares, sive servi sive liberi, omnes omnino, inquam, et singuli prorsus hæc lege obligarentur ad nuptias contrahendas, quod nemo sanè dixerit, neque adversarii nostri contendant utpotè absurdum, pluribusque in casibus impossibile; 2° quia si existeret ejusmodi lex, populi eam cognovissent, agnovissent legislatores, sapientes et jurisnaturalis periti: jam verò tantum abest, ut populi et legislatores, sapientes cujuscumque ætatis hanc legem agnovissent, reosque propterea ac legis naturalis infractores traduxerint cælibatùs sacri cultores, ut eos potius vel ipso naturæ lumine ducti summo semper in pretio habuerint, et honoribus cumulaverint; prout de Ægyptiis, Indis, Persis, Græcis atque Romanis eruditè ostendit Henricus Morini (2). Hoc demùm fassi sunt non pauci ex adversariis ipsis, qui cælibatùs originem in religione christianâ ex ideali mysticismo repetunt, qui sub initium religionis christianæ invaluerat circa cælibatùs et continentiam (3). Cùm igitur naturæ lex quæ omnes ad nuptias cogat non existat, meritò concludimus continentiae legem sacris ministris impositam juri naturæ minimè adversari.

(1) De Casu imperii Rom., cap. 15. Cf. Baronium, ad an. 57, n. 65, seq.; Nat. Alex., diss. 19 in sec. IV; Lessium, de Justitiâ et Jure, lib. 4, c. 2, seqq.; Bozium, de Signis Ecclesiae; Canisium, in Catechismo, q. 4 et 5; Zaccaria, op. cit., lib. 5, cap. 2.

(2) Cùm hæc notissima sint, nec in dubium revocentur ab adversariis nostris, qui præterea exinde colligunt originem cælibatùs in religione christianâ, ne nimii essemus, silentio prætermisimus innumera propè documenta, quæ eruditi viri collegerunt, ut ostenderent summo semper in pretio apud omnes gentes habitos eos fuisse, qui sacris muneribus obœndis addicti cælibem vitam profiterentur. Cf. Henry Morin, *Histoire critique du cælibat*, quæ inserta est vol. 4 Academiæ inscriptionum, p. 308, seqq. Hæc dissertationem magnâ ex parte refert, et in compendio exhibet Zaccaria, op. cit., *Dissertatione previa sul cælibato tra le nazioni prima di G. C. Cf. etiam Albertum Fabricium, in Bibliographiâ antiquariâ, Hamburgi, 1760, p. 388, seqq.; com. de Maistre, in op. Du Pape, lib. 5, c. 5, § 1, Traditions antiques. Verùm quod magis mireris, ipse infensissimus hostis ecclesiastici cælibatùs Dr. Frank, in op. *Sistema completo di Polizia medica, trad. dal tedesco*, Milano, 1805, vol. 1, sec. 1, art. 2, § 5, et ipse adducit pleraque documenta ut ostendat quòd ille *cælibat ecclesiastico è commune a quasi tutte le religioni*.*

(3) Ita professores Friburgenses in supplicii Libello quem gubernio obtulerunt an. 1828, pro abolitione cælibatùs ecclesiastici, qui ab ideis paganis, Judaicis, et philosophicis Orientis repetunt legem de ecclesiastico cælibato! Verùm de hoc postea.

Difficultates

1. Obj. : Adversus priorem prop. partem : 1° Deus omnibus matrimonium imperavit, Genes. 1, 28, dicens : *Crescite et multiplicamini, et replete terram*; 2° tum etiam apud Matth. 19, 4, ubi ait Christus : *Non legisit quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne unâ?... Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* 3° Hinc Apostolus, Hebr. 13, 4, sine ullâ exceptione pronuntiat : *Honorable connubium in omnibus et thorus immaculatus.* 4° Quare idem Apostolus, 1 Timoth. 4, 1, ex Spiritu sancto denuntiat fore novissimis temporibus homines impios attendentes spiiibus erroris, et doctrinis demoniorum, prohibentes nubere. 5° Ac denique 1 Corinth. 7, 2, generatim ait : *Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat*; 6° cujus quidem jussionis vers. 9, rationem reddit dicens : *Melius est enim nubere quàm uri.* 7° Specialim verò in 1 ad Timoti 5, 2, atque in Epist. ad Titum 1, 6, constituit, ut episcopus sit *sanctus uxoris vir, filios habens subditos cum omni castitate.* 8° Verùm quid clarius illis Pauli verbis in eadem ad Timoth. Epistolâ, v. 14, quibus absolutè præcipit ut omnes juniores nubant? *Volo, inquit, juniores nubere, filios procreare.* Ergo.

Resp. ad 1. D. Et adducta verba expriment benedictionem, et fecunditatem quam Deus hominibus contulit, C.; præceptum nuptiarum, subd. Temporarium, et respectu totius multitudinis, Tr.; perpetuum et respectu singulorum, N. Jam verò citata verba significare potius benedictionem et collatam hominibus fecunditatem non obscurè colligitur ex iis quæ ibidem leguntur. Postquàm enim Deus creavit cete grandis, et omnem animam viventem, et omne volatile, benedixit eis similiter dicens, v. 22 : *Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris; avesque multiplicentur super terram*; quæ profectò verba non puto adversarios nostros velle exponere de mandato nubendi; quare ergo similiter de fecunditate intelligere recusant quæ nobis obijciunt (1)? Verùm, esto non benedictionem, sed præceptum importent, an ad omne tempus, et singula humanæ speciei individua præceptum ejusmodi pertinebit? Hoc porrò est quod nunquàm ipsi evincunt. Imò contrarium apertè colligitur ex illis verbis, *et replete terram*, quibus satis exprimitur illud præceptum, si quod est, non respicere nisi primordia vel restaurationem generis humani, quod cessat post sufficientem propagationem; alioquin nec Christus nec Apostolus consilium continentiae dedissent.

Ad 2. D. Relatè ad indissolubilitatem matrimonii jam contracti de quâ hic loquitur Christus, C.; ad matrimonium contrahendum, N.

Ad 3. D. Apostolus pronuntiat honorabile connubium in omnibus nuptis esse debere, C.; in non nuptis, subd.; quoad eos qui nullâ vel lege vel voto prohibentur à nuptiis, Tr.; quoad istos, N. Apostolus

(1) Cf. Ant. Bianchi in op. *Il lberinnaggio esamina-*
(2), etc. Milano, 1818, cap. 2, p. 27, seqq

enim hic loquitur de nuptiis et eos hortatur ut continentium et thorum servent honorabile et absque maculâ, quia, ut immediatè subdit, *fornicatores et adulteros judicabit Deus* (1).

Ad 4. D. Denuntiat Apostolus fore hæreticos damnantes nuptias ut simpliciter malas, C.; Ecclesiam quæ definiit eas esse bonas, N. Significat enim futuros hæreticos qui damnaturi essent nuptias utpote in se malas et à malo principio invectas, quales reipsâ fuerunt Simoniani, Saturniani, Ebionitæ, Marcionitæ, Encratitæ, Manichæi, quos omnes Ecclesia catholica perinde ac novatores reliquos damnavit ut hæreticos (2). Nullâ autem ratione potuit significare Ecclesiam, quam ipse vocat columnam et firmamentum veritatis, quæ definiit nuptias bonas esse, nec calibatuum iis qui in clerum sunt ascribendi injungit, nisi quatenus melior est, et ipsorum statui magis conveniens.

Ad 5. D. Uxorem habeat quam unusquisque duxerit, C.; quam ducere debeat, N. Ut patet ex orationis serie. Verè spiritus immundus excæcavit hæreticos qui talia obtrudunt, ut astruant divinum conjugii mandatum; præsertim cum ibidem Apostolus apertè declaret se loqui *secundum indulgentiam, non secundum imperium* (3).

Ad 6. D. *Melius est nubere quam uri*, id est, quam fornicari, iis scilicet qui liberi sint, C.; quam tentari, præsertim si castitatis vel lege vel voto sint obstricti, N. Nec enim uritur qui tentationem patitur quidem, sed eidem viriliter resistit, eamque vincit, sed potius coronatur; sicut non uritur qui calefit, sed qui ab igne reapsè aduritur et læditur (4). Hic accedit quòd Apostolus hic loquatur de iis qui liberi sunt, non verò de aliis qui ad vincendas tentationes non ad conjugium, sed ad orationem, jejunium, sensuum custodiam, corporis macerationem confugere debent, à quibus tamen subsidiis atque remediis pejùs quam à cane et angue abhorrent adversarii nostri.

Ad 7. D. Debet ex Apostolo episcopopus esse unius uxoris vir, id est, non bigamus, C.; maritus esse, N. Alioquin neque Timotheus, imò neque ipse Apostolus idonei fuissent ad episcopatum. Sanè hoc sensu verba Apostoli universa intellexit antiquitas (5).

(1) Cf. Bernard. à Pic., in h. loc., nec abnuit Rosenmüller, qui hunc textum ita exponit: « Ab omnibus conjugio suos servetur honos... *ἁγιασμοῦ, integritatis*, quod inquinari scortatione et adulterio non debet.

(2) A nonnullis observatum fuit antiquos illos hæreticos in ejusmodi errore incidisse ex sublimi ideâ, quam de virginitate et continentia Christus et apostoli Ecclesiæ tradiderunt; atque, ut moris stultorum est, in oppositum scopulum inciderunt.

(3) *Τούτοις δὲ λέγει κατὰ συγγράμην, ὃ κατ' ἐπιταγήν.* Perinde ac si diceret: Non præcepto, sed permitto; non jubeo, sed indulgeo, quod optime expressit Syriaca versio: *Hoc autem dico tanquam infirmis, non ex præcepto.* Corinthi, ut notat Baronius, Annal. tomo 1, erant genio suo salacissimi, et præ cæteris Græcis veneris studio deditissimi. Cf. Cornel. à Lapide, in fine cap. 6, et in cap. 11, 3; Tirinum, in fine cap. 6; Fromondum in præfat.

(4) Cf. Bernard. à Pic. in h. loc. et Estium.

(5) Cf. Renaudot., *Perpét. de la foi*, tome 5, liv. 5, ch. 7.

Ad 8. D. Volo, id est, malo viduas juniores et quidem fornicarias nubere et matres familiâs esse quam incontinenter vivere, C.; id est, præcepto omnes prorsus nubere, et veto viduas esse ac permanere, N. Nempe eodem sensu hic loquitur Apostolus, ac postea scripsit Hieronymus ad Ageruchiam: *Quia nullò tolerabilis est digamam esse quam scortum* (1). Quid porrò hoc commune habet cum calibatu ecclesiastico (2)?

II. Obj. adversus alteram propos. partem: Calibatus matrimonio adversatur quod est à nature jure omnibus ac singulis imperatum, adversatur igitur ejus professio juri naturali. 1° Natura enim hominem ad matrimonium inclinat, 2° et in eum finem sexuum diversitas ab eadem naturâ est ordinata. 3° Quod veteres philosophi docuerunt his ducti principiis: I. Natura homini indidit immortalitatis desiderium, hoc autem homo explere nequit quam per suisipsius reproductionem in filiorum procreatione, in quibus pater vivere pergit. II. Perinde est non dare alicui individuo existentiam, cum fieri potest, ac individuo jam nato vitam auferre, quod gravissimum scelus est. III. Quilibet tenetur naturæ restituere quod ab eadem accepit, dedit verò natura singulis individuis existentiam, ergo et hanc per alterius procreationem quilibet cum possit eidem restituere debet. Hinc gravis semper flagitii sontem eum habuerunt qui cælebs vixisset, et atrocioribus poenis in alterâ vitâ addictum iri rati sunt, aut saltem infelicem habuerunt eum qui uxore ductâ absque liberis decessisset. Ergo.

R. N. A. Ad 1. prob. D. Natura hominem ad matrimonium inclinat quin ullam inducat obligationem, Tr.; ut indicat obligationem subd. Generale et vagam respectu totius speciei quæ ejus conservationi prospiciat, Tr.; strictè sumptam, quæque semper et in omni casu singula speciei individua obliget, N. Responso patet ex superiùs dictis.

Ad 2. D. Ita ut omnes possint, si velint, matrimonium inire, C.; ita ut omnes debeant, N. Aliud porrò est loqui de idoneitate quam natura dedit, aliud de officio; alioquin in absurda incidereamus.

Ad 3. D. Non pauci, seu potius nonnulli philosophi si senserunt, sed immiritò atque stultis principiis ducti, C.; meritò, ac solidis principiis innixi, N.

Ac I id non evincit inditum à naturâ immortalitatis desiderium; ejusmodi enim desiderium afficit proprium individuum, neque expletur per vitam filiorum, in quibus nonnisi improprie pater vivere dicitur.

Non II, cum magnum intersit discrimen inter

(1) Epist. 123 ad Ageruchiam, n. 4; seu ut scribit ep. 69 ad Salvinam, n. 10: « Intelligimus illum non stantibus coronam, sed jacentibus manum porrigere. Vide qualia sunt secunda matrimonia, quæ lupanariibus præferuntur; quia declinaverunt quædam post Sathanam. Ideò adulescentula vidua, quæ se non potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat quam diabolum ». Edit. Vallars.

(2) Cf. Zaccaria, op. cit., lib. 3, cap. 3, § 1, et seq.

eum qui natus est et cum qui necdum vivere cepit; qui enim jam natus est jus acquisivit ad sui conservationem, quod nemo ledere potest absque immani flagitio, contra verò qui necdum natus est ejusmodi jus neque acquisivit, neque acquirere potuit cum nondum esset.

Non denique III, eò quòd quisque debeat nature restituere quod ab eà accepit sub eà tantum obligatione quà accepit; cum verò nullà obligatione obstructus pater filio dederit existentiam, hinc filius nullà pariter obligatione adigitur ad hanc ipsam existentiam alteri tribuendam. Quare enim falsa ac stulta sint principia, quibus veteres philosophi permoti sunt ad eam sententiam amplectendam, exinde etiam patet falsitas consecutionum quas ex illis deducebant (1).

Inst. Ex physiologià et medicinà. 1° Instinctus quo à naturà in matrimonium ferimus est prorsus *irresistibilis* seu invincibilis; 2° hinc cælibes innumerus propè morbis obnoxii sunt non solum corporis, sed 3° et animi quo fit ut rustici, tristes, severi ex ipsorum solitudine, atque ex pugnà quam susinere coguntur, efficiantur (2). Ergo.

Resp. N. Cum ejusmodi assertionem falsitatis prorsus arguant innumeri prope cælibes utriusque sexus, qui ex confessione ipsorum adversariorum intemperatam servant castitatem. Inter cæteros recens auctor queritur *maximam cælibum partem bene nimis vitam continentie servare* (3). Neque omitendum est ex principiis religionis catholicæ, Deum gratiæ suæ subsidio iis omnibus qui sincerè opem et auxilium ab eo precantur suppetias ferre; nemo porrò nisi atheus ac materialista Dei actionem in creaturas suas negaverit. Si verum esset adversariorum principium, gubernetia quæ religioso cælibatui favorunt tot hypocritarum causas egissent, omnisque licentia permittenda iis esset qui vel matrimonium contrahere nequeunt, aut legitimum matrimonium uti non possunt. Quis autem ferat ejusmodi absurda atque ab effrenatà libidine profecta principia (4)?

(1) Cf. Bianchi, op. cit., pag. 344, seq., ubi hæc argumenta fusè discutit et dissolvit.

(2) Ita Franck, op. cit., lez. 1, art. 2, § 12, seqq. Mahon *Medicina legale e Polizia medica trad. dal francese*, ediz. 5, Milano, 1820, tom. 4, del *Celibato*; § 84, seqq. AA. *Dictionnaire des sciences médicales*. artic. *Celibat*, ac presertim tomo 41, art. *Contenance*. Sic etiam Jac. Barzellotti, in op. *Questioni di medicina legale*, ediz. 7, Pisa, 1850, tom. 1, lib. 1, *Afrodisiologia o Venere forense*, hinc inde ea scribit quæ cum continentie professione conciliari nequeunt. Sic alii passim.

(3) Ita auctor op. *Continuation de l'Esprit des lois*, pag. 40.

(4) Omni quâ potui diligentia expendi quæ ab irreligiosis ac materialistis, sive physiologis, sive medicis, afferuntur adversus cælibatum, et compertis eorum conclusiones deducere ad effrenam licentiam in innumeris propè casibus, et adjunctis in quibus ex utroque sexu quilibet inveniri debet. Aut itaque ipsi putant vera esse principia, sive theorias quas ponunt, et tunc omnes debent pravas conclusiones admittere quæ viam aperiant omnibus flagitiis. Si verò eas respuant, fateantur opus est easdem theorias aut falsas, aut saltem plus æquo amplificatas esse quas ipsi ven-

Ad 2. R. I. N. Tum quia celeberrimi physiologi ac medici datâ operâ contrarium ostendunt (1); tum quia experimentum quotidianum falsitatis arguit adversariorum assertionem. Plures enim cælibes ad decrepitanam usque ætatem pervenerunt, atque in dies perveniunt et quidem bene valentes (2). Ex recensio-nibus *statisticis*, ut vocant, constat longævitate[m] propriam potissimum esse monialium et religiosorum, id est, cælibum (3), quod confessi sunt inter cæteros Baco de Verulamio (4), et Mahon (5), ex veteribus verò Galenus id ipsum confirmat (6), cujus quidem phænomeni non una causa assignatur à peritioribus medicis (7).

diunt. Plerumque ex casibus particularibus, per inductionem isti concludunt ad universale, at ex hæc agendi ratione pari modo nos ex casibus particularibus qui innumeri propè sunt et omni exceptione majores, jure possemus assurgere ad universalitatem.

(1) Inter quos recensentur Nicolii, serm. 6, tract. 2, c. 5; Cagnato, lib. 1, obs. 1; Santorelli, *Antipraxis* lib. 16, c. 5. Redignus alique non pauci apud cl. Scotti in *Catechismo medico*, art. *Celibato*.

(2) Brown cælebris med. Anglus, in op. *Errores populares*, lib. 1, p. 282, observat cælibatarios dultius, cæteris paribus, vivere quam conjugatos. Leonicensis, doctissimus med. Italus, referebat acceptam continentie valetudinem perfectam quâ fruebatur an. 90. Iasech puerochus Leodiensis qui mortuus est ætatis suæ an. 125, id ipsum affirmabat. Cf. Feller, *Catechisme philosoph.*, art. cit. Cf. etiam Maistre, *Soirées de Saint-Petersbourg*, tom. 1, soir. 4. Celeberrimus Newton virgo mortuus est, atque ut loquitur Zimmerman, ætate an. 85, deultit in sepulchrum id quod infelix juvenis nostra miserè projecit ætate an. 14. Ast Newton cogitationem in cælum intentam jugiter tenebat.

(3) Consuli hæc recensiones quæ paucis ab hinc annis tum Venetis tum Mediolani prodierunt, aliasque non paucas, ac semper inveni majorem longævitate[m] in cælibibus quàm in nuptis etiam quoad numerum.

(4) Cf. Sir Francis Bacon's Works. London, 1805, in 8, tom. 8, pag. 558.

(5) Op. cit. t. 4, p. 261. Placet ejus verba exscribere, cum sint hominis cælibatui infensi: « Se quelli, inquit, che per ubbidire ai doveri del proprio stato o per qualche altro motivo, ricusano di ascoltare la voce della natura non ne provano sovente alcun incomodo; se anche l'esperienza dimostra, che i religiosi cælibatari rigidi osservatori delle sue leggi hanno goduto sino ad una estrema vecchezza della più florida salute, ciò deve ascrivarsi ad un beneficio di questa stessa natura, da essi disprezzata, e che non si manifesta in niuna parte più provida, e nell'industrioso artificio col quale essa forma l'umor prolioco. » Ad quid igitur tot declamationes adversus cælibatum?

(6) De locor. affectionibus, lib. 6, cap. 6. Id ipsum fateatur Haller, *Elementa physiol.* lib. 7, p. 555, loquens de cænobitis, qui per longum vitæ curriculum exactissimè vota quæ nuncupaverant, servaverunt.

(7) Cf. Zacciam. *Quest. medic. legalis* lib. 6, ut. 1, de Erroribus medicorum, quest. 5, n. 4, seqq. Mahon ipse l. c. scribit: *L'assorbimento (profluvio humo) si trasmetterà al sangue delle particelle di una sostanza attiva che stabiliranno la sanità ed accresceranno le forze; alia ibid. videri possunt; nec enim theologum decet in nonnullis ad particularia descendere. Adde naturam multiplice ratione sibi prospicere, ut idem auctor observat. Quod quidem ex professo ostendit cl. Laurentius Martini, professor in Univers. Taurinensis, in op. *Lezioni di fisiologia*, Torino 1850, tom. 10, lez. 82, p. 96, ubi inter cætera scribit: « Una siffatta*

R. II. D. Qui tamen, si qui sunt, communes pariter sunt cujusvis conditionis ac status hominibus, Tr. vel C.; proprii calibum tantum, N. Jam verò Horstius et Tissot agunt de morbis litteratorum; Ramazzini de morbis artificum; Plempius de morbis togatorum; Peringle de morbis militum; Furstenau de morbis medicorum; Haller tractatum edidit cui titulus: *Vita humana morbus continuus, sive tractatus de Morbis ætatum* (1). De morbis demum conjugatorum egerunt Hippocrates, Pere, Chambonius, Aretæus, Savonarola, Mahon, Franck, alique non pauci, ostenduntque longè fortassè præ cæteris statum ejusmodi periculosiorem esse (2). Ad quid igitur adversarii obtrudunt nobis morbos calibum?

Ad 3. vel N. vel D. Qui tamen mæror, animique labor si conferantur cum iis anxietatibus quibus conjugati discruciantur, penitus evanescent, C.; in se, Tr. Quid porrò conjugati perferre non debent vel à querulâ uxore, vel à filiorum turbâ, proterviâ, inobedientiâ, malis moribus, etc.? Quid si pugnandum præterea sit cum fame omniumque penè rerum inopiâ, adeò ut pauci inveniantur quos non pœnituerit initi matrimonii? Quod spectat ad rudiores agrestesque mores, severitatem ac tristitiam quibus sibi fingunt adversarii laborare cælibes, eos rursùm revocamus ad experientiam ex quâ constat cælibes ut plurimum hilariiores lætiioresque cæteris esse, adeò ut excitârint invidiam eorum qui contrarium institutum sectantur. Si qui sunt ex calibum cœtu qui præclaras illas dotes præ se ferant, eæ non ex cælibatu, sed vel ex animi indole, vel ex naturali affectione, institutione aliusve causis prorsus extrinsecis repeti debent, quas leviores animi labes facile est in omni hominum cœtu invenire; uti ex consuetudine cuius innatescet (3).

PROPOSITIO IV. — *Continentiæ lex sacris ministris imposita quæ societatis bono adversetur, illud potius mirificè promovet.*

Hæc propositio est adversus illos angustæ mentis philosophos et politicos, qui non ita pridem dolebant

quæstione è molto delicata. Non vuolsi tuttavia pretere-
rire, perchè alcuni la propongono, e vorrebbero che
si potesse dimostrare come la continenza sia contraria
alle leggi della sanità. Noi dunque stabiliamo, che
que' casi, in cui la continenza ha nociva, sono anzi
immaginarj, che probabili. Ragioniamo senza pre-
venzione; nè mancheremo di validissimi argomenti a
conquidere i nemici della verginità. » Qui dænde the-
sim suam egregie astruit ex inimis physiologiæ prin-
cipis. Utinam indissolubile conjugium inter scientiam
ac religionem aliquando celebraretur! Verum plures
cupiunt vanam captare gloriam apud stultos, mente
non minùs quàm corde corruptos. Ast constanter
tandem aliquando scientia vindicet se de injuriâ sibi
illatâ, dum irreligionis ac impietatis inservire cogitur
contra eja vota.

(1) Oeniponti, 1695. Etiam Hippocrates, in epist.
ad Domagetem scripsit: *Ὅλος ἔσθρονος ἰσθμος.*

(2) Apud Scotti, op. et loco cit.

(3) B. Biscardi in Resp. ad problema. *Se più felice
sia lo stato del celibe, o del conjugato.* Venez., 1554.
Qui tamen longius progressus est quàm par fuerit,
nimis enim exaggerat conjugij mala. Cf. præterea Pe-
trum Blossium epist. 79 ad R. Diaconum; Soto de
Justitiâ et Jure, lib. 7, q. 1, art. 1.

Europæ vices, ob certam perniciem quam eidem in-
stare clamabant ex damnis quæ in societatem prove-
niant ab ecclesiasticorum cælibatu. Hi porrò parùm
sibi constantes tolerantiam nomine vellent libertatè
clero catholico adimere, eumque jugo matrimonii sub-
jicere.

Sic verò veritatem thesis astruimus: Lex illa soci-
etatis utilitati, reique publicæ commodis conducere di-
cenda est, quæ et familiis perennitatem, et generis
propagationem affert; quæque efficit ut litteræ et bonæ
artes vehementiùs excolantur; quæ denique publicæ
beneficentiæ et claritatis instituta mirificè promovet
amplificatque. Atqui talis est continentia lex.

Per eam siquidem Ecclesiæ ministri, qui sunt mini-
stri publici à quovis domestico negotio liberi, totos se
mancipare possunt publico fratri ac concivium suo-
rum commodo ac utilitati; contra verò si domesticis
curis detinerentur quæ conjugio annexæ sunt, in duas
veluti partes distraherentur; publicæ siquidem ac pri-
vatæ rei cogereantur curam gerere. Cùmque domestica
ejusmodi ac privata commoda, ut sæpenuerò evenire
conspicimus, sacerdotis matrimonio juncti animam
totam ad se rapiant, illud dubio procul evinceret, ut
tantùm publicæ utilitati detraheretur quantum dome-
sticis curis ipse vacaret (1).

Hæc propterea domestica sollicitudine vacui Eccle-
siæ ministri magis in primis idonei inveniuntur ad
communicandum vim moralem ac religiosam privatis
familiis, ut conjuges mutuo amore se prosequantur,
ad paci eorum consulendum, ad eos à vitis ac effreni
licentiâ deterrandos atque à similitudinibus, quæ protectò
multo magis nocent propagationi, quàm eidem multi-
plicata inconsultò conjugia prospiciant. Cùm verò ex
familiarum firmitate et conservatione pendeat firmitas
et conservatio societatis, quæ ex totidem familiis ex-
surgit et coalescit, sequitur cælibem clericum multò
magis conferre ad ejusdem societatis conservationem
ac perpetuitatem quàm conjugatum (2). Rursùm, cùm

(1) Optimè auctor art. cit. *Du Célibat des prêtres* :

« Il y a dans chaque état deux classes de citoyens, ou
pluôt dans chaque citoyen deux hommes, l'homme
publique et l'homme privé : celui-ci concentré dans sa
famille, travaille en silence à son propre bonheur,
et à celui des êtres qui lui sont chers; l'autre, sortant
de la sphere étroite où la nature semblait l'avoir cir-
conscrit, s'élève à la hauteur des fonctions auxquelles
il est appelé, et se sacrifie tout entier aux intérêts
publics dont il est dépositaire. Car nos forces et nos
facultés sont si bornées que, pour bien répondre au
vœu de la Providence, ou pour bien servir le pays,
nous devons, autant qu'il est en nous, diminuer et
resserrer nos obligations privées à mesure que nos
devoirs publics s'étendent et se multiplient. Or, tel
est le prêtre; c'est un homme public, ou pluôt c'est
l'homme de tous. Il doit être prêt à voler à chaque
moment où la voix de l'infortune et de la religion
l'appelle, dans la cabane du pauvre, dans le palais des
grands, dans le temple du Seigneur. Il est respon-
sable devant Dieu et devant les hommes, d'une heure,
d'un moment. »

(2) Quidam ex recentioribus philosophis dixit :

« La loi qui permet le célibat n'est point opposée à la
loi qui règle le mariage. La fin du mariage est de con-
server le genre humain par la reproduction : la fin du

bonum individuorum à bono ac felicitate societatis, cuius membra sunt, omnino pendat, evidens est non posse cælibes Ecclesiæ ministros bonum societatis promovere, quin bonum promoveant singulorum individuorum.

Quod verò spectat ad intellectualem ac moralem institutionem nemo sanus negaverit longè aptiorem ad eam curandam ac perficiendam eum inveniri, qui totus in eâ esse possit, et qui ob excellentius sublimiusque vitæ genus quod proficitur auctoritatem et fiduciam sibi conciliare possit, quàm qui domesticis negotiis implicatus est, ac in nullâ re reliquis præstat super quos influxum exercere debet. Talis porro est, tum rei ipsius naturâ inspectâ, tum etiam communi hominum iudicio, cælebs Ecclesiæ minister, qui sive erudiendæ in literis juventuti, sive in eorum animis ad pietatem atque ad bonos mores informandis totum se reddere potest, qui præterea facilius in ipsorum parentum voluntatem eam auctoritatem influere valet quam ipsi in cæteris despicerent. Ex his autem pendet civilis cultura et institutio, quæ ob magis crescit quò majorem influxum exercere potest sacer Ecclesiæ minister. Hæc autem religiosa, intellectualis ac moralis institutio ad bonas artes etiam se protendit, ad scientias, litteras, totamque ingenui civis vitam (1).

cælibat est de donner à la société des ministres uniquement occupés de leurs fonctions, et qui conservent les hommes, les uns en leur communiquant la force morale de vivre en paix avec leurs semblables, les autres en les empêchant par la force physique de troubler la paix. Ce sont des lois de conservation des familles, et la société se perpétue et s'accroît bien plus par la perpétuité des familles que par la fréquence du mariage. » *Annal. de philosoph. chrétien.*, tom. 1, p. 294. Quare vel ipse Montesquieu in op. *L'esprit des lois*, liv. 23, ch. 2, magnum hoc moralis ac politices oraculum protulit, que la continence publique est naturellement jointe à la propagation de l'espèce.

(1) Satis est comparare inter se publica ædificia, templa præsertim, hospitia alique quosmodi quæ à Catholicis excitata sunt, tum medio ævo, tum sequenti ætate ubique terrarum, necnon monumenta sculpturæ, architecturæ et picturæ cum ædificiis aliisque monumentis Protestantium, ut quisquis intelligat solam religionem catholicam pulchri ac magnifici idealem atque, ut ita dicam, cœlestem inspirationem ingerere. Facili quisque levi inspectione inter duo aut plura simulacra aut tabulas pietas discernere potest inter opus Catholicum, et opus Protestantum. Caret enim istius animus pietate, quam propterea nequit exprimere in operibus ingenii sui. Cf. Rubichon, op. cit. *De l'action du clergé*, etc., ch. 10, *Du Cælibat dans ses rapports avec la population*, pag. 287, seq., necnon egregia opera Cypriani Robert : *Essai d'une philosophie de l'art, ou introduction à l'étude des monuments chrétiens*, Paris, 1837, cum lectionibus que circa monumenta christiana in lucem ex eodem auctore prodierunt, et D. Rio : *De la Poésie chrétienne dans ses principes, dans sa matière et dans ses formes, avec une analyse et observationibus* cl. com. de Montalembert. Paris, 1837. Hic porro auctor spectatur tanquam æstheticæ christianæ instaurator.

Anno clapso D. Welby Pugin, architectus Anglus, ex solâ comparatione monumentorum Catholicorum et Protestantium, primum stimulum habuit ad amplectendam religionem catholicam veluti divinam, prout reipsâ fecit. Cf. ejus opus inscriptum : *Contrasts between the noble edifices of the 14. th and 15. th centuries and*

Beneficentiæ demùm atque charitatis instituta ortum et incrementum vel ex toto vel magnâ saltem ex parte à cælibe sacrorum ministrorum vitâ pendere ipsa patefacit rei de quâ agimus natura. Ipsi enim quibus orphanorum, senum, infirmorum ac miserorum turba demandata est, veluti omnium parentes ac refugium in societate spectantur eo præsertim nomine quòd ab omnibus domesticis ac publicis negotiis feriatii sint. Charitas quam in omnes suadet, inòd præcipit christiana religio nullum invenit in ipsis impedimentum quo in cunctos se diffundat. Ipsâ suâ vivendi ratione cælibes ministri mediatores constituuntur inter divites et egenos, inter debiles ac potentes et corrogant undique media quibus indigentia subveniant quæcumque possunt ope. Hæc de causâ et libenter opulenti eisdem subsidia tribuunt, et pauperes ad eos magnâ fiduciâ confugiunt. Hæc porro in clericis conjugatis uxore ac frequenti sobole onustis, vix, aut ne vix quidem concipi possunt (1).

Ne quis verò suspicietur ea quæ paucis contraximus theoretica tantum esse, non autem practica, juverit factis et experimentis publicis hæc omnia confirmare.

Ac primò quidem ex publicis tabulis compertum est nuspiam regna aut provincias civium multitudine et opibus floruisse, nisi ubi viguit cleri catholici cælibatus. Si Europa ad illud potentia atque opulentia culmen pervenit in quo eam suspicimus, totum id acceptum tam utili institutioni referre debemus. Nobis satis hic sit commemorare Italiam, Gallias, Belgium, Austriacum imperium, Helvetiam catholicam, Hiberniam, quæ si comparentur cum regionibus in quibus cælibatus à ministris proscriptus est, patebit cæteris paribus, longè magis præ istis illas populi frequentia

similar buildings of the present day shewing the decay of taste. Lond., 1837; tum : *An apology for the contrasts, being a defence of the assertions advanced in that publication against the various attacks made upon it.* By Welby Pugin, Esq. author of the book in question, Lond., 1837.

(1) Apprimè comes de Maistre, in op. cit. *Du Pape*, liv. 5, ch. 5, § 2, hæc de clero catholico scripsit : « Cette puissance, encore plus merveilleuse, qui peut attendrir un cœur pétrifié et le rendre à la vie; qui va dans les palais arracher l'or à l'opulent insensible ou distraît pour le verser dans le sein de l'indigence; qui affronte tout, qui surmonte tout, dès qu'il s'agit de consoler une âme, d'en éclairer ou d'en sauver une autre; qui s'insinue doucement dans les consciences pour y saisir des secrets funestes, pour en arracher la racine des vices; organe et gardienne infatigable des unions saintes; ennemie non moins active de toute licence; douce sans faiblesse; effrayante avec amour; supplément inappréciable de la raison, de la probité, de l'honneur, de toutes les forces humaines au moment où elles se déclarent impuissantes; source précieuse et intarissable de réconciliation, de réparations, de restitutions, de repentirs efficaces, de tout ce que Dieu aime le plus après l'innocence; debout à côté du berceau de l'homme qu'elle bénit; debout encore au côté de son lit de mort, et lui disant, au milieu des exhortations les plus pathétiques et des plus tendres adieux... *Partez!* cette puissance surnaturelle ne se trouve pas hors de l'unité. »

abundare (1). Quod profectò repeti nequit nisi à cælibe cleri catholici vitâ, atque à vi religionis, quâ fit ut matrimonii jura ac leges sanctiùs custodiantur, firmentur familiæ, conserventur, augeantur.

Quid de institutione juventutis intellectuali ac religiosâ dicam, cui informandæ gratuita scholæ à cælibe catholicorum clero ubique locorum apertæ sunt eo successu, ut nulla sit civium classis, quæ instructionem ad civilem culturam tantoperè necessariam summâ facilitate haurire nequeat? Si verò literaria hæc institutio quæ ad eò confert ad societatis felicitatem, comparetur cum scholis, ut vocant, *normalibus ac mutuis* quales à Protestantibus excogitatæ sunt, illicò apparebit quàm immane inter utrasque intercedat discrimen. Ex illis enim quotidie cives bene morati, optimi magistratus, utilissimi patres familiâs prodeunt; contra verò ex istis homines protervi, societatis perturbatores, increduli, seu flagella societatis ut plurimum emergunt. Diuturna experientia id apertissimè ostendit, ita ut ejusmodi scholæ magis ac magis dilabantur (2).

Demùm industriâ et ope cleri catholici ubique patere domicilia ad diversas miserorum classes colligendas, ac in dies nova erigi nostris quotidie oculis usurpamus. Quid verò non contulit et confert sollicita cælibis cleri charitas nosocomiis, orphanotrophiis, gerontotrophiis, mente captis, surdis ac mutis, ac reliquis miseris cujuscumque generis? Invidio quidem oculo hæc omnia hospitia ac domicilia charitatis aspiciunt Protestantes, at steriles ipsi sunt nec quidpiam unquam quod aliquâ ratione conferri possit cum institutionibus Catholicorum; licet verò maximè voluerint, et conatus omnes eò direxerint, nisi pertinemem vix umbram in suis imitationibus protulerunt. Vix enim reperimus inter eos qui velint se devovere tot sacrificiis sine ullâ mercedis spe ad miserorum levamen, neque, etsi optarent, possent domesticis curis detenti ac præpediti (3).

(1) Cf. Rubichon, op. cit., ch. 10, *Du Célibat dans ses rapports avec la population en France*, ubi non de solum Gallias, sed de aliis provinciis ac regnis tum absolutè, tum relativè spectatis, atque ex recentissimis censibus ostendit veritatem facti quod asseruimus.

(2) Vixdum ortæ sunt ejusmodi scholæ normales ac mutuae, ut incautè eas admiratè haud pauca civitates catholice asseriverint. Verùm fructus paulò post arborem proderunt, tanta enim inesserat juvenum animos arrogantia ac tumor, ut vix patrum imperium sustinere vellent; depravatè præterea mores ut plurimum omnem ab eis pudorem excusserunt; atque exinde factum est ut pedetentim ejusmodi scholæ evanuerint, ac locum cesserint institutoribus ecclesiasticis ac religiosis.

(3) Innumera penè sunt instituta charitatis, quibus viri ac mulieres se devoverunt ac devotent solatio omnis classis miserorum, ad eò totam vitam insumant in illis charitatis operibus, à quibus natura abhorret; cernere est nobiles puellas quæ delicatè enotivè in paternâ domo mundum ac vanitates evasæ sunt, omni humanæ spei nuntium remittentes se totas mancipare infirmorum ac egenorum molestiis et incommodis sublevandis, sæpè tempore luis ac contagiosi morbi imperterritas sese exhibere illorum

Exinde factum est ut nonnisi languente ac deficiente fide, ac inter civiles motus exsurgerent increduli, religionis ac societatis hostes teterrimi adversùs Catholicorum cælibatum; hujus tamen generis homines ut plurimum à legitimo conjugio abhorrent, ut cælibatum libertinum consecentur. Verùm ex hoc nova ratio sese offert principibus ac veris politicis ad eò salutarem institutionem ab istorum stultis declamationibus luendi, utpote tot honorum quæ in societatem proveniunt matrem fecundissimam et altricem tutissimam.

Constat igitur ex dictis clericorum continentiam quaquaversùs spectetur quin adversetur societatis bono, illud potius mirificè promovere prout demonstrandum assumpsimus.

Difficultates.

I. Obj. 1° Cælibes viri innumeris propè civibus republicam defraudant (1). 2° Nulli præterea prosunt cælibatùs molestiæ et incommoda; 3° pluribus verò prodesse possent clericorum conjugia, 4° quibus castiores et puriores fierent ipsorum mores, eorum liberi meliùs instituerentur, iterùm in terris vivere viderentur Zacharias et Elisabetha corumque filii Præcursoris virtutes æmularentur (2). 5° Institutio quæ si universalis fieret destrueret societatem non est perfectio, sed insanientis et aberrantis mentis effectus, talis porrò est continentie professio (3); 6° eam proinde Græci et Romani datis legibus proscriperunt, infamiam notarunt cælibes eosque gravibus poenis addixè-

curæ, nec aliam mercedem præter sacrificium propriæ vitæ sibi proponere. Sanè nec pauci religiosi aut sanctimonialis femine his institutis charitatis addictæ hilares vitam profuderunt. Plura utriusque sexus individuatorum millia ubique gentium in Ecclesiâ catholicâ hoc heroicum vitæ genus instituant, ac maria trajiciunt ut in Asiam, Africam et Americam apud barbaras et sylvestres nationes hujusmodi transferant beneficentiæ opera. Verè catholica religio charitate vivit et operatur. Contra verò apud acatholicos omnia frigescent, ne dùm mulieres, sed ipsi ministri, ut vocant, sectarum, non solum nil ejusmodi moliantur, sed ad minimi periculi aspectum se retrahunt ac fugiunt, sub specie quod nolint in proprias domus luem inferre, atque uxori ac filiis perniciem consciscere. Ita reposerunt non ita pridem ministri Protestantes in stabilibus federatis America, cum lues indica regiones illas depopularetur, ita respondit anno elapso archiepiscopus Anglicanus Dublinensis exprobrationibus quas propterea sustinere cogebatur. Esto, verùm nonne ejusmodi excusationes meliorem conditionem esse cælibatùs ecclesiasticè ostendunt? Optima præterea ratio est, quia quemadmodum extra unitatem vera fides, sic vera charitas non invenitur.

(1) Ita post Protestantæ auctor op. *Les inconvenients du célibat des prêtres*, Genève 1781, et quod mirum est, medici illi libertini quoque superius recensui hanc urgent difficultatem; unde patet an ex physiologicæ ac medicinæ fontibus, an potius ex impietate illâ amplificè incommoda quæ urgent adversùs continentie professionem.

(2) Sic auctor anonymus tract. *Della necessità ed utilità del matrimonio degli ecclesiastici*, an. 1770, sine loco edit., part. 1, p. 107, cui accessi Franck, op. cit. *Sistema completo di Polizia medica*, t. v., § 16.

(3) Ita Bretschneider. Cf. op.: *Henricus et Antonius, seu De Procelitismo Ecclesiæ Romanæ et evangelicæ* Vind., 1828.

re (1). 7° Sanè dùm Protestantium provincia florent, qualient regiones Catholicorum in deserta communitate, ita ut vix incolæ ad agros colendos ac mechanicas seu illiberales artes exercendas sufficiant (2); 8° cujus quidem infrequentia alia causa assignari non potest præter ingentem cælibum ecclesiasticorum multitudinem. 9° Hinc spiritus sæculi, quod in progressu, ut aiunt, versatur, non amplius patitur ejusmodi institutionem (3). 10° Quare ut demùm abrogaretur supplices libelli non ita pridem germanis dati sunt (4) de quorum felici exitu spes non modica affulget. Ergo.

R. Ad 1. D. Cælibes universim sumpti, C.; ecclesiastici, N. Mirum est pseudopoliticum cum Protestantibus in unum invehi cælibatum ecclesiasticum tantquam unicam reipublicæ perniciem, et oculos avertere ab immensâ cælibum turbâ, quæ vera causa existit damni quod reipublica à cælibatu patitur. Viget enim præter ecclesiasticum cælibatum militaris, cælibatus nauticus, cælibatus philosophicus, cælibatus famulitius, cælibatus libertinus cum quibus omnibus si comparatur pauci ecclesiastici qui continentiam profitentur, patebit risu excipiendos esse adversariorum clamores, qui ex sole odio in clerum catholicum, seu potius in religionem catholicam oriuntur. Si tantoperè ipsis cordi est reipublicæ profectus, quare non insurgunt in recensitos cælibatus à quibus innumerorum civium procreatio impeditur, et causa sunt effrenis libidinis et vitiorum colluctus (5)? Quod si ecclesiastici sub aliquo respectu defraudant civibus reipublicam, abundè compeasant hoc detrimentum per conservationem familiarum, ut vidimus, et morum integritatem quam mirificè promoveant, quibus fit ut longè major propagatio ex legitimis conjugii habeatur, quam si connubia frequentiora celebrarentur (6). Quis

(1) Cf. Plutarchum in Lycurgo, opp. t. 1, p. m. 64. Platon., de Legib., lib. 4 et lib. 6; ut testatur Cicero, de Legibus, lib. 2, inter leges duodecim tabul. et hæc reperiebatur: Cælibes. Esse. Prohibent, cujus executio demandata erat ædilibus. Plura alia recenset H. G. Henocæus, Antiq. Rom. jurispr. illustr. Syntagma, l. 1, tit. 25.

(2) Sic auctor *Recherches philosophiques sur le célibat*.

(3) Ita professores Friburgenses in libello supplici de quo mox dicemus.

(4) An. 1828, tres dati sunt ejusmodi libelli à pro-fessoribus Friburgensibus in Brisgoviâ, alter magno duci Badenst, alter comitis magni ducatus, tertius episcopo Friburgensi. In ducatu Hesse-Darmstadt quidam deputatus D. Ernestus Hoffmann., die 15 jun. 1850, obtulit pariter propositionem, seu motionem ut vocant, ad abolendam legem cælibatus ecclesiastici. Item, die 17 sept. ejusdem anni plura ibid. diffusa sunt postulata ad eundem finem; demùm in Gallis 1829 et 1850, hæc eadem questio proposita et agitata est in publicis regni comitiis.

(5) Cf. *Dictionnaire abrégé des sciences médicales*, Milan, 1822, vol. 4, 5, art. *Célibat*, *Contenance*, *Incontinence*, in quibus evidenter ostenditur non ex cælibatu virtutis ac religionis causâ suscepto, sed ex cælibatu involuntario, ex incontinentiâ sive in conjugio sive extra conjugium omnem societatis moralem corruptionem provenire, sobolis procreationem impedire, etc. Nec dissentiunt Mahon, Franck, aliique cælibatus ecclesiastici insectatores.

(6) Audiamus auctorem art. *Célibat*, cit. Diction.

porrò ignorat rectos mores nervos esse civitatum?

Ad 2. N. Prosumt enim ejusmodi molestia et incommoda si quæ sunt, imprimis ipsi cælibi ad coronam; prosunt universo gregi seu populo christiano, dùm ipsi non subtrahitur quod impenderetur familiæ curis ac privatae filiorum et uxoris institutioni et sustentationi; prosunt omnibus veneratione quam eibi conciliant; prosunt orphanis, pauperibus, infirmis, prosunt, ut verbo dicam, societati universæ, quæ tot emolumenta inde derivat, ut ex probationibus constat (1).

Ad 5. D. Qualia adversarii fingunt, C.; vera et realia, N. Exaggerata porrò, imò et chimerica planè esse commoda quæ ex clericorum conjugii provenire adversarii deprædicant, patefaciunt regiones illas in quibus ecclesiasticorum cælibatus non viget Presbyteri siquidem conjugati tum apud Græcos schismaticos tum in imperio Russico incredibili ignorantia laborant, in Sacramentis administrandis crimina simoniaca admittunt, rarè admodum divina celebrant mysteria; ipsorum doli, negligentia, otium, abjectio in causâ sunt cur omnibus in contemptu habeantur, sola politica motiva efficiunt ut tolerentur (2). Apud ipsos Protestantes longè minoris jam æstimantur mariti ipsorum

« Si ces derniers (cælibataires) cherchent souvent à éluder le vœu de la nature dans l'acte de la reproduction, par suite des circonstances sociales, n'en est-il pas de même chez un grand nombre de gens mariés, dans les classes les plus élevées, et les classes moyennes de la société? La crainte de voir diviser un héritage destiné à soutenir l'orgueil nobiliaire, celle de ne pouvoir subvenir aux besoins d'une famille nombreuse, réduisent considérablement le nombre des naissances dans ces deux classes... Le célibat n'est donc pas l'ennemi des mœurs et de la santé publique. Nous pourrions citer à l'appui de cette opinion des faits nombreux et concluaient, si nous avions fouillé dans les turpitudes du cœur humain. » Cf. etiam Bergier, *Dist. de Theolog.*, art. *Célibat*.

(1) Hæc ipsa commoda ex clero catholico cælibe in societatem provenire ultro fassus est auctor certè in hæc parte minimè suspectus, Filangieri in op.: *La scienza della legislazione*, lib. 2, c. 5.

(2) A Petro I, cui Magni cognomentum accessit, imperii Russici fundatore magnâ ex parte instauratum est schisma moscoviticum, quod junjam in suum finem vergebat, idque præstitit ex motivo politico, ut idem nempe esset caput civilis et ecclesiastici regiminis, et religiosa institutio politica prorsus evaderet. Hoc politicum principium magnâ constantiâ prosecuti sunt subsequentes imperii moderatores, qui interdum vexationibus et omni argumentorum savitie his presentium diebus conati sunt, et nituntur contra publica pacta religionem catholicam abolere in regionibus suæ ditioni subjectis. Si artes Juliani apostatæ compararentur cum illis quibus illud gubernium utitur ad finem hunc perversum obtinendum, discipuli magistrum superasse viderentur. Duplex semper scopus in ditione imperii præ oculis habetur, protensio finium imperii et schismatis, ut sic propriam, quam vocant Ecclesiam, opponant Ecclesie Romanæ. Id non obscure fateatur quem sæpè alias citavimus, Filaret, dùm vota emittit ut protendantur imperii fines, et sic schisma protendantur. Ast non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Cæterùm hinc fit ut ipsorum pop., quos vocant, seu presbyteri uxoriæ, qui omnibus contempti sunt ob ignorantiam et ebrietatem cui passim indulgent, et ob simoniam, sus-tententur, imò foveantur. Cf. de Maistre *Du Pape*, loc. cit.

ministri quàm apud nos catholici presbyteri (1). In Angliâ verò omnes ferè libri eò spectant ut clerum invisum, et summopèrè contemnendum reddant (2); nec religionis Anglicanæ ministris theatrorum licentia præcitur; si quis in scenam inducitur veluti stolidus, chrius, leno, *minister* exhibetur (3). Quæ omnia cum adversariis benè perspecta sint, eò votis omnibus tendunt, ut pari ordine ponant clerum catholicum per cælibatûs abrogationem.

Ad 4. D. Si conjugii vi impeccabiles clerici evade-
rent, C.; secus, N. Nec enim in his quæ ex experi-
mento pendunt debemus poeticam imaginationem se-
qui, sed res prout in se sunt spectare. Eadem enim
in conjugatis clericis cerneretur, quæ in conjugatis
laicis contingere solent, qui procul profectò absunt ab
illâ sanctitate quam adversarii fingunt, ac præterea
illis vitis sordesceret ad quæ inclinant rei domesti-
cæ amplificandæ sollicitudo, ac filiorum sustentatio et
futura ipsorum conditio. Certè clerus Anglicanus ux-
oratus non exhibet totidem Zacharias et Elisabethas,
eorumque filii quàm longissimè absunt ab æmulandis
et in se referendis virtutibus S. Precursoris (4). Itaque
non conjugium, sed habitus castitatis ab adolescentiâ
susceptus remedium incontinentiæ validius suppeditat;
ubi enim pudore soluto labem hujusmodi quispiam
contraxerit, difficulter admodum ejus memoriâ
ad peccatum non provocatur. Nam quò majora sunt
epidemiis irritamenta, eò magis urit.

Ad 5. D. Eadem ratione quâ noxia fieret quævis
ars et disciplina si omnis hominum cœtus ad illam
excolendam sese converteret, C.; diversâ ratione,
N. Nempe ex hoc argumento, si quid valeret, sequeretur
eliminandas è societate literas esse, repudiandas
artes quaslibet seorsim sumptas; quia profectò si
omnes studiis vacarent periret commercium, agrorum
cultus, omnes fame perirent. Ad eò acuti sunt Prote-
stantes qui politicos agunt, dàm non verentur per

(1) Cf. de Maistre, op. et l. cit., ubi plura hujus as-
sertionis documenta profert, atque inter cætera scri-
bit: « L'anathème est inévitable. Tout prêtre marié
tombera toujours au-dessous de son caractère. La su-
périorité incontestable du cergé catholique tient uni-
quement à la loi du célibat... Qu'est-ce qu'un ministre
du culte qui se nomme réformé? C'est un homme
habillé de noir, qui monte tous les dimanches en
chaire pour y tenir des propos honnêtes. A ce métier
tout honnête homme peut réussir... J'ai examiné de
très-près cette classe d'hommes; j'ai surtout interrogé
sur ces ministres évangéliques Popinon qui les envi-
ronne, et cette opinion même s'accorde avec la nôtre,
pour ne leur accorder aucune supériorité de caractè-
re. »

(2) Cf. ibid. necnon in op. *The extraordinary Black
Book, an exposition of the united church of England and
Ireland*. London, 1851, chap. 1.

(3) Cf. A. Réponse aux nouveaux docteurs, part. 2,
p. 225.

(4) Cf. A Letter to his royal highness the duke of
Gloucester, Chancellor, on the present corrupt state of
the University of Cambridge; by R. M. Beverley, Esq.
edit. London, 1855, in quâ auctor ostendit ferè omnes
ministros anglicanos studiis vacare in universitatibus,
quæ sunt totidem sedes iniquitatis. Vide præsertim,
p. 12, 14, 17, 18.

summam impudentiam traducere Christi consilia tan-
quàm lutosi et inepti animi seusa. Nova est adeò
hæc difficultas ut eam sibi objecerint et excusserint
SS. Hieronymus et Augustinus, postea verò S. Tho-
mas. (1)

Ad 6. D. Greci et Romani proscripterunt et infamia
ac pœnis multarunt cælibatûs libertinum et vitiosum,
C.; religionis et virtutis causâ susceptum, N. Nos
enim contrarium ostendimus, et fatentur ipsi adversa-
rii, qui cælibatûs institutionem non ex Christi e
Apostoli consiliis, sed ex ideali fudorum, Græcorum,
et Romanorum perfectione et mysticismo, qui omnium
animos invaserat, atque ex instituto sacerdotum etnici-
corum repetere maluerunt (2) Quomodo autem leges
placere poterunt quod adeò suspiciebatur? Itaque
effrenem illorum licentiam objectæ leges ferunt, ex
quâ fit ut complures animo ac sensibus vitiatîs ex
epicurismo, em fugiant societatem, quâ, ut loquitur
Montesquieu, fierent meliores, ut aliam sequantur,
quâ pejores semper evadunt (3). Hinc porrò cæliba-
tum et nos damnamus utpote societatis pestem.

Ad 7. N. Hoc enim pudum mendacium est. Sola
Italia, quæ ecclesiasticis viris præ regionibus reliquis
abundat, sufficit ad falsitatis arguendam adversariorum
assertionem. Hæc enim spectatâ soli arcâ superat
Sinus ipsas civium seculorum numero (4). Quòd

(1) Cf. S. Hier., lib. 1 cont. Jovin., n. 56; S. Au-
gustin., de Bono conjugii cap. 10; S. Th., cont. Gent.,
lib. 3, cap. 156, ubi hanc ipsam difficultatem his
verbis sibi proponit, n. 3: « Si bonum est quòd unus
contineat, melius est quòd multi, et optimum quòd
omnes. Sed ex hoc sequitur quòd genus humanum
deficiat. Non igitur bonum est quòd aliquis homo om-
nino contineat. » Solvit porrò hæc ratio: « Ab his
quæ sunt necessaria, quamvis quantum ad singulos
melius sit quòd absterneat, melioribus deditus, non ta-
men est bonum quòd omnes absterneat, sicut et in
ordine univèrsi apparet; quamvis enim substantia
spiritualis sit melior quàm corporalis, non tamen esset
melius univèrsum in quo essent solùm substantiæ
spirituales, sed imperfectus, et quamvis sit melius
oculus pede in corpore animalis, non tamen esset
perfectius animal nisi haberet oculum et pedes. Ita
etiam nec multitudo humani generis haberet statum
perfectum, nisi essent aliqui intendentes generationis
actibus, et aliqui ab his absterneat, et contemplationi
vacantes. » Cf. etiam Feller, *Catèch. Philosoph.*, loco
cit.

(2) Uti professores Friburgenses in supplici libello
de quo supra.

(3) *Esprit des lois*, tome 5, livre 25, ch. 2

(4) Balbi, *Compendio di Geografia*, Torino, 1834, ex
tabulis statisticis quas exhibet *Europa*, pag. 876, et
Asia, pag. 1102, constat Italiam singulis milliariis
quadratis continere 225 individua; imperium verò Si-
nense vix continere 42 individua. Continet Italia
vigesimal primam partem incolarum totius Europæ;
superat Borussia, quæ non habet nisi 156 individua
pro singulis milliariis quadratis. Belgium pariter, quòd
apprimè catholicum est ac pluribus institutionibus
religiosis et viris ecclesiasticis abundat continet 455
individua pro singulis milliariis quadratis. Et hæc
sufficiunt ad os obstruendum incredulis ac Protestan-
tibus, qui incusant religionem catholicam, quòd per
cælibatûs inducat immunditatem incolarum. Cæterum
enim hæc difficultas respiciat potissimum Hispanias, qui
hæc obtrudunt, perinde ac si ab univèrsis cælibatûs ec-
clesiasticis causâ illa quæ illis cernitur incolarum in-

si nonnullæ regiones minus populo replete sunt, id à causis omnino extrinsecis pendet, ut mox dicemus, quæ communes sunt regionibus Catholicorum æquæ ac Protestantium.

Ad 8. N. Sed hæc causæ sunt: prima, ingens coloniarum in exteras regiones deductio; secunda, conjugiorum difficultas quæ crescit prout minuitur alimentorum ratio. Jam verò experientia demonstrat, doctiores-que politici ostendunt agrorum culturâ præ cæteris artibus degendæ vitæ rationem comparari, è contrario hæc comoda luxu corrumpi; hine cultura neglecta, inde verò luxus, qui novorum civium germen vel à radice excindit, imminuitur necessariò populi frequentia. Num verò sublatò ecclesiastico cælibatu civitatum luxui frenum injiciatur, aut agriculturæ studium crescat judicent adversarii; tertiâ præterea causa incolarum infrequentia est cælibatus libertinus de quo paulò ante diximus; quarta est militia; quinta, acrior scientiarum cupido; sexta, commercium, navigatio, longinqua itinera, artes plurimæ, quæ sæpè efficiunt ut multi aut conjugio valeant, aut saltem jugalibus se vinculis scientiæ etate proveccti, cùm scilicet rem familiarem aut compararunt aut amplificarunt; septima sunt tot illustres familiæ in quibus propter beneficiarum jura ac primogenita, exceptis natu majoribus, reliqui cælibem vitam ducere ut plurimum coguntur; octava est ingens famulorum turba; nona est tot hominum naturalis indoles, qui austeris adèo moribus præditi sunt et vitæ severitate, ut agrè admodum garrulam uxorem ferre possint, et liberorum ejulatus et clamores. Quæ cùm ita sint, mirum est pseudopolíticos uni ecclesiastico cælibatui ascribere quod à tot aliis causis pendet, et quas ipse fusè prosequitur Filangierius (1).

frequentia repetenda esset, non advertunt ad peculiâres phases seu vices illius regionis, quæ octo ferè seculis pugnare debuit adversus Saracenos ut ab istorum se jugo eriperet; et ad alia bella, quæ adversus Gallos sæpè sustinuit; ad detectionem Americæ quæ factum est ut innumeri in novam illam orbis partem se transfererint, aliaque ejusmodi adjuncta. Vix autem ad tempus quievit, ab an. 1814 ad 1850, ut numerus civium incrementum cœperit 4,000,000, licet clerus secularis et regularis constaret 1,000,000; ut patet ex *Diario Rom.*, 25 jan. 1850.

(1) *Scienza della legislazione*, lib. 2, à cap. 1 ad cap. 8 inclusivè. Longum esset omnia persequi quæ hic auctor commemorat. Nobis satis sit nonnulla afferre, ex iis quæ scribit cap. 8, quæ mirificè confirmant causas à nobis recensitas: « Funesta riflessione, scribit, i vizi e i disordini hanno per così dire una filiazione reciproca fra loro. L'uno produce l'altro, e il prodotto da nuova forza al produttore. Così la miseria, e il celibato violento di alcune classi de' cittadini, impediendo i matrimoni cagionano l'incontinenza pubblica; e l'incontinenza pubblica diminuisce il numero de' matrimoni. Dove ci è corruzione, l'uomo sdegnava una moglie, e dove ci è povertà, dove ci sono molti celibi per forza, ivi ci dev'essere corruzione. » Quod deinde nimis forsàn liberè evolvit, deinde prosequitur: « Qual vuoto non deve lasciare nella popolazione quest'eccesso della pubblica incontinenza? Qual meraviglia, che nella maggior parte delle nazioni fra cento uomini si fa appena un matrimonio in ogni anno? » et in notâ ibid.: « Leggansi i calcoli di M. Süssmilch. Egli dice, che in Olanda si fa il conto, che

Ad 9. D. Si per spiritum seculi significentur libertini, increduli, cœnosi homines, C.; si sapientes, graves, veri politici, N. Illi porrò homines nunquam constituerunt spiritum seculi, sed licentia, quos seculum, imò et secula velut ignavos, perditos, societatis facem spreverunt et exhorruerunt. Talium porrò hominum spiritus abhorret etiam à catholicâ religione. Quodlibet seculum aliquid ferre nollit, adèoque si id atenderetur, hæc quæ ipsorum perversæ indoli non arident, essent tollenda, Ecclesia non attendit spiritum seculi, sed spiritum *seculorum*. Quâvis autem ætate viri prudentes ac populus ipse institutionem cælibatús ecclesiastici susceperunt; nunquam populus Ecclesiæ ministros conjugatos optavit; si qui verò sit qui liberè vivat et scandalum præbeat, petit populus ut corrigatur aut amoveatur à ministerio, ejusque in locum melior substituat, nunquam verò ut uxor ei deatur.

Ad 10. D. Ab iis qui spiritu hujus seculi agebantur, C.; à reliquis, N. Hi qui libros supplices dederunt guberniis pro cælibatús abrogatione pauci omnino fuerunt si cum cæteris comparetur, qui altè reclamârunt adversus ejusmodi conatus, qui extremam perniciem inferrent catholicæ religioni (1). Irritæ semper cesse-

sopra 64 persone vi è un matrimonio; nel mentre in Svezia se ne fa uno sopra 126; nella Marca di Brandeburgo, e in Finlandia uno sopra 108; a Berlino uno sopra 110; in Inghilterra uno sopra 98, 115, 118. » Jam verò numeratæ regiones omnes pertinent ad Protestantés. Ex quo discimus, quænam apud illos vigeat morum corruptio. Et hi sunt qui declamant adversus cælibatum ecclesiasticum!

Et hæc quidem in hypothési adversariorum sunt dicta, quòd nempe incolarum frequentia promovet societatis felicitatem. Ast inquirere præstat nunq̄ ecce hæc atque in considerata propagatio in reipublicâ bonum reipsâ cedit? Jam verò nec pauci nec minoris subselli philosophi ac politici expensis utriusque rationum momentis contrarium ostenderunt. Omissis porrò Aristotele, lib. 7 *Politice*, c. 4, et Heineccio *ad legem Juliam et Papianam Popaniam*, lib. 1, cap. 12, n. 12, qui hæc argumenta versant, non deferunt reipublicæ quæ vel ob insolentiam plebis vel ob agri angustiam, vel sterilitatem, de coercendo potius quàm de amplificando civium numero cogitantur. Malthus parochus anglicanus in op. *Essai sur le principe de la population* (trad. de l'angl.), necessitatem continendi intra certos limites propagationem ostendit. At pessimus homo ulterius progressus est; hic siquidem qui inanem pronuntiaverat continentia professionem, ad coercendam propagationem proposuit *frenum morale*. At frenum morale et quidem coactum verè in praxi inane esse deprehendit; quare, ut jam diximus, legem comitiis probandam proposuit, quâ stateretur ut iis qui post statam diem nascerentur, perinde ac eorum parentibus omne subsidium denegaretur, et sic rigori ac punitioni nature dimittantur, nempe ut fame intereant. Malthus se socium adjecti Scarlèti in eundem finem, nempe ut minueretur tributum quod in pauperes erogatur. Attamen clerus Anglicanus percipit quotannis libell. sterlin. 9,440,000, seu libellas Gallic. 256,000,000, dum clerus totius Christianismi in universo orbe non percipit nisi lib. sterl. 9,000,000, seu libell. Gallic. 225,000,000. Cf. op. cit. *The extraordinary Black Book*, etc., p. 59. Cf. etiam *Storia della Riforma*, etc., lett. 4.

(1) Inter quos eminet vir certè minimè suspectus, nempe Ab. de Pradt, cujus articulus cui tit. *Le Clergé*, relatus est in *Tribuna catholica* diebus 25 et 27 augu-

runt ejusmodi machinationes vel apud ipsos Protestantibus (1), ac frustra sibi blandiuntur de felici successu pauci isti libertini, qui nec advertunt ad anomaliam, ut sic loquar, petendi à guberniis abrogationem illius legis quæ ecclesiasticæ, imò et apostolicæ est institutionis, quæque à primis Ecclesiæ seculis ad nos usque pervenit.

II. Obj. 1°: Cælibatûs intolerantia ea est quæ tot compulsi clerici regularis ac secularis membra sec. XVI ad reformationem excogitandam ac propagandam, quæque tot in societatem intulit clades; 2° accedit per cælibatum clericos extraneos quodammodo societati fieri. Nullâ enim ratione permoveri possunt ad societatis jura tuenda. Hinc, quin Ecclesiam ejusmodi institutio societati devinciat, magis eam à societate devellit ac separat, et statum in statu verè constituit. Cùmque hi cælibes clerici nullo vinculo erga patriam et commune solum teneantur, cum potestate externâ, Romano nempe Pontifice, arctius colligantur, quo fit ut sub libertatis ac independentiæ colore, patria alat in sacerdotibus tot hostes ac proditores, vel saltem cives segnes nec de vero patriæ honore sollicitos, in aptos ad præclara facinora. Hinc collectationes perpetuæ inter sacerdotum et imperium quæ societatem affligunt. Quaquà igitur versus spectetur continentia lex, à sanâ politicâ eliminari debet (2).

R. vel N. vel D. Ad reformationem excogitandam, N.; ad eam excogitam amplectendam, subd.: Nonnullos corde ac mente corruptos, C.; benè moratos ac propriæ professionis spiritu actos, N. In primis falsum est regulares aut seculares sacerdotes sacramta cælibatum detrectantes animam converisse ad reformationem excogitandam; alias enim ac longè diversas causas assignat de Pradt, de cælibatu verò ne verbum quidem habet. (3). Sanè Henricus VIII cælebs non erat, neque cælibatûs causâ Elisabetha ejus filia Anglicanam reformationem instauravit (4). Quod si sti an. 1855, adversus memoriam, seu libellum sup- plicem profess. Friburgens. Cf. *Catholicon Spiræ*.

(1) Cf. *ibid*.

(2) Ita Breitschneider, op. cit.

(3) *Concordat de l'Amérique avec Rome*, Paris, 1828, chap. 5, 6. Etiam Ranke, op. cit., liv. 4, chap. 2, § 4, aliam causam reformationis assignat: *On a dit, scribit, que la cause de cette attaque, attribuée d'abord à l'abus des indulgences, avait été toute secondaire; mais.... rien n'était plus capable que la doctrine des indulgences de scandaliser un homme comme Luther, d'un sentiment religieux mystique très-prononcé, pénétré des notions sur le péché et la justification telles qu'il venait de les exprimer dans un livre de théologie, inspiré par l'Écriture dont il s'était nourri avec toute l'ardeur d'un cœur altéré. Celui qui croyait avoir découvert les rapports éternels entre Dieu et l'homme et qui, avec les propres lumières de sa raison avait appris à comprendre l'Écriture, devait être le plus profondément offensé par un pardon des péchés qu'on pouvait obtenir pour de l'argent. Ita quidem hic pietista, qui suspicatus fuerit se risum excitaturum in his omnibus quibus perspecta sunt effusa libido, audeat, projecti mores, incredulitas optimi parentis sui!*

(4) Tam Henricus VIII quam ejus filia Elisabetha sub gravibus penis conjugio clericos interdixerunt. Notum est anecdotum Cranmeri cùm voluit in Angliam introducere uxorem quam duxerat in Germaniâ.

identidem sacerdotes omni pudore, conscientia ac religione destituti commodam admodum ac mollem reformationem amplexi sunt, cupiditatibus iisdem impulsu fuere quibus quotidie tot conjugati ac cælibes libertini impelluntur ad habenas omnes vitio ac licentiæ laxandas, æquè dispositi ad profitendum Islamismum, ut ita colonescent propriam defectionem; quod non ita pridem contigisse novimus (1).

Ad 2. N. Theoretica siquidem hæc principia seu potius imaginationis æstus ac somnia experientia quotidiana repellit. Nullos siquidem fideiores subditos principes experitur quam Ecclesiæ catholicæ multos. Ipsi ut plurimum primæ victimæ sunt rebelhum civilium motuum, quos excitant liberiores homines, uti ex publicis documentis compertum est. Quæ porro ab adversariis objiciuntur ea prorsus sunt quæ magis cælibatum excolendum suadent. Agitur enim de Ecclesiæ libertate ac independentiâ; alioquin Catholici perinde ac Protestantes subicerentur duræ dominationi civilis regiminis; ab ipsâ penderent in dogmate, liturgiâ et disciplinâ. Sine cælibatu vix actum non

Ahnc professores universitatum Cantabrigiensis et Oxoniensis tenentur ad cælibatum.

Cùm Geb. Truchses archiepiscopus Coloniensis defecisset ad Protestantismum, ac de more suam et ipse duxisset uxorem, Elisabetha hanc ad eum Epistolam dedit: « Prædilecte domine dùm à vobis concepta fuerat intentio, seu voluntas laborandi ut reformatio induceretur in archidiecesim vestram, mihi admodum grata, et auditu jucunda fuit. Sed quantum inde voluptatis hauseram, tantum postea contristabar, cùm intellegem circumstantias *connubii vestri* per quas dilucide ostendistis, in incœptis vestris *longè operosius operalam esse carnem et ejus titillationem*, quam spiritum religionis veræ. Prudentiores homines probi præviderunt infortunium tuum, cùm impossibile sit feliciter evenire. Quare non est ut congeramini vos ubique deserere. Quidquid egistis, Catholicis maximo offendiculo fuit, neque à Protestantibus approbari, aut saltem gratum haberi poterat. Interea tamen intum cor meum afflicto fortuna vestra, eoque magis quod nullum amplius vos adjuvandi remedium videam. Cæterum quod à me petistis, ut indulgeam vobis habitationem in regno meo, scitote modernas temporum circumstantias non ferre ut hoc à me permittatur, et jam legato meo apud Hagam demandavi ut istius rei causam vobis aperiat. » ELISABETHA REGINA.

A. D. 1576.

Cf. *The catholic Magazine*, vol. 6 febr. 1855, n. 49.

(1) Neminem invenire eum ex presbyteris, aut religiosi qui identidem ad Protestantismum defecerunt, qui uxorem aut statim aut paulo post non duxerit, imò sæpè jam filios non susceperit ante defectionem. Novissima exempla quæ habuimus in Germaniâ et in Helvetiâ id confirmant. Cf. *Il Catt. Inco di Lugano*, 28 febr. 1858. Sanè nisi libido eorum mentes excacasset, quomodo potuissent absurdum Protestantismum præferre religioni catholicæ? Verè his applicari possunt quæ de Aristippo scriptis Lactantius in Instit. divini. epist., cap. 59, segm. 7: *Qui ut amicitia suæ Laidi placeret, Cyrenaicam instituit disciplinam, quâ summi boni finem in voluptate corporis collocavit: ne aut peccatis auctoritas, aut vitii doctrina deesset.* Sic isti cœnosi homines, ut placeant *amicula suæ* Protestantismum profiterentur, ne aut peccatis auctoritas, aut vitii doctrina desit. Hoc ipso anno 1858, ut *amicula suæ* placeret quidam archidiaconus Ecclesiæ Græcæ ad Alcoranum defecit. (Cf. *Catolico di Lugano* 15 marzo 1858), ne pariter aut peccatis auctoritas, aut vitii doctrina deesset Sic reliqui omnes.

esset de ipsâ Ecclesiæ subsistentiâ (1). Si solo ac patriæ per uxorem et filiorum turbam, ut vellent adversarii, addicti essent sacerdotes mariti, deesset jam centrum commune unitatis, ac pro diversitate statuum seu principatum, diversa, imò contrarie essent ecclesiasticorum sollicitudines, divisi essent ab invicem, uti Protestantes.

Protestantismus cùm vitam in semetipso non habeat, adminiculis exterioribus opus habet ut regatur, principibus indiget qui eum fulciant; at Ecclesia catholica vim ac vitam suam habet ex unitate fidei, capitis ac liturgiæ; habet à Christo fundatore suo, nec opus est ei aliquo exteriori adminiculo vel auxilio, ut vivat, et regatur, ac conservetur. Quinimò vivit ac regitur, frustra in ipsam obnubilantibus omnibus portis inferi ad ejus destructionem consociatis. Non obstantibus diris vexationibus, novos semper ac illustres filios acquirit, dùm Protestantismus potentissimorum regum ac principum protectione tectus quotidie magis tabescit, atque ad terminum suum properat et ad interitum vergit.

Sacerdos catholicus verè universalis est, id est, omnis ætatis, omnisque regionis, ac universæ terræ, dùmque majestatem cultus in metropolitanarum urbium templis explicat, novit pari ratione se conferre ad Peruanos ac Indos, ut eorum necessitatibus spiritualibus ac temporalibus provideat. Quemadmodum verò S. Paulus ab Hierosolymis per circuitum usque ad Illyricum omnia Evangelio replevit, sic S. Franciscus Xaverius ad extremas Orientis plagas se transtulit, ut Occidentales perlustravit S. Vincentius Ferrerius, aliique penè innumeri.

(1) Ipsi Protestantes de hâc agendi ratione conqueruntur; in quomodo loquatur unus ex ipsis : « Le Protestantisme n'a pas moins avili la dignité sacerdotale... Les prêtres protestants se sont défaits bien vite de toute apparence religieuse, et se sont tous mis très humblement aux pieds de l'autorité temporelle... Parce que la vocation des prêtres protestants n'était nullement de gouverner l'État, il n'aurait pas fallu en conclure que c'était à l'État à gouverner l'Église... Les récompenses que l'État accorde aux ecclésiastiques les ont rendus tout à fait séculiers... Avec leurs habits sacerdotaux ils ont dénoullé le caractère spirituel... L'État a fait son métier, et tout le mal doit être mis sur le compte du clergé protestant. Il est devenu fivole... Les prêtres n'ont bientôt plus fait que leur devoir de citoyens... L'État ne les prend plus que pour des officiers de police... Il ne les estime guère, et ne les place que dans la dernière classe de ses officiers... Dès que la religion devient le service de l'État, il est permis de la regarder dans cet état d'abaissement, comme l'ouvrage des hommes, et même comme une fourberie. C'est de nos jours seulement qu'on a pu voir l'industrie, la diète, la politique, l'économie rurale, et la police entrer dans la chaire... Le prêtre doit croire qu'il remplit sa destinée et tous ses devoirs en faisant lecture en chaire des ordonnances de la police. Il doit dans ses sermons publier des recettes contre les épizooties, montrer la nécessité de la vaccination, et prêcher sur la manière de prolonger la vie humaine. Comment donc s'y prendra-t-il après cela pour détacher les hommes des choses temporelles, et périssables, tandis qu'il s'efforce lui-même, avec la sanction du gouvernement, d'attacher les hommes aux galères de la vie? » Ita Marheineke professor Heidelbergensis

Sola religio catholica per potentissimam actionem suam in individua singula, movet, agit atque excitat ministros suos ad magna quæque, eisque imprimis religionis sigillum. Protestantismus terrenus in omnibus hæsit incertus inter cælum ac terram, inter Christianismum ac Hellenismum, inter Rationalismum et Pantheismum, humi serpit nec nisi humilia et abjecta at excoigere aut moliri valet (1).

Hæc habui, quæ in hanc questionem dissererem; pauca quidem, si rei molem species, at si finem quem intuemur, protectò non pauca.

Veritas enim, quæ omni ætate eadem, in apricum prolata, Ecclesiæ praxis vindicata, adversariorum fraudes detectæ, eorum disserendi ratio omni ex parte expensa. Quocirca jure mihi et bonis omnibus glorandum est, tum quòd eam causam tueamur, quæ criminationibus non obruitur, et calumnias læcessita pulchrior emergit, tum quòd cum eo hominum genere manus conseramus, qui à libidine, non à ratione argumenta mutantur (2).

In op. : *Sur le vrai caractère du Prêtre évangélique*, impress. Hamburgi in Musæo patrio Germanorum (trad. de Fallem.). Possem hæc innumeri propè exemplis confirmare, nisi longius quàm par sit abducerer.

Nonnulli principes protestantes uncti sunt eadem potestatem in clerum catholicum exercere; ast archiepiscopus Colonienis, arch. Posnanienis, aliique non pauci ostenderunt aliâ virtute præditos esse sacerdotes catholicos cælibes præ ignavis et captivis Protestantium ministris, eo ipso quòd solo ac patriæ per uxorem et filios delivi sint.

(1) Cf. Handschue, op. cit., Henricus et Antonius, etc., ubi refellit Bretschneider, necnon ab Lager : *Sur le célibat ecclésiastique dans les rapports religieux et politiques*, cujus extant plures articuli in oph. *L'Univers*. Rosmini, *Sur le Célibat*, Rovereto 1835.

Casterûm D. Portalis, an. 1807, hæc advertit adversus pseudopoliticos qui promovere vellent conjugium clericorum : *Un prêtre catholique aurait trop de moyens, s'il pouvait se permettre d'arriver au terme de la séduction par un mariage légitime. Sous prétexte de diriger les consciences, il chercherait à gagner et corrompre les cœurs, et à tourner à son profit particulier l'influence que son ministère ne lui donne que pour le bien de la religion.*

(2) Cùm sæpius de professoribus Friburgensibus mentionem injecerim, dissimulare postremo loco nequeo scandalum quod non ita pridem Dr. Schreiber in eadem Friburgensi universitate professor theologicæ moralis, ac membrum consilii ecclesiastici, præbuit auditoribus suis. He enim postquam asseruit infirmitatem esse præcipuum decus et robur Ecclesiæ tum quoad res fidei, tum quoad res morum, non erubuit sub hinc secundi vol. *Theologiæ moralis* affirmare ecclesiasticum cælibatum præceptum sacerdoti catholico injunctum, esse contra naturam, injustum, immorale et antichristianum. Quâ in re acutus homo non vidit se principum posium hâc disserendi ratione destruere. Enimvero clericis et recens sacerdoti inaguratus talia effutire peinde est ac dicere : *Ecclesia illa cui ut magister et sacerdos peccatis ratione addictus sum, et erga quam in animis vestris amorem excitare deberem, non est vera nec à Christo fundata, utpote quæ errorem et peccatum docet, et lege injustâ et iniquâ filios suos obstringit.* In quo ipse non reperit nisi quòd novem ant decem abhinc annis docuit Dr. Amann professor et membrum pariter consilii ecclesiastici, qui inter sacri cælibatus impugatores non extremum locum obtinet ob historiam cælibatûs à se editam. Quàm benè autem idem professor Schreiber de suis alumnis

promeruerit, evincitur ex munere argenti cyathi, quo hanc auream doctrinam corroborarunt ejus audi-

tores. Satis profectò foret ut ipse periclitum deponeret, atque apertum hostem Ecclesie catholice profiteretur.

SOETTLER VITA.

Paucissima de Joan. Gasp. SOETTLER commemorant biographi, nisi quòd seculo proxime elapso theologiam in Universitate Argentoracensi singulari nominis famè professor est. Illud autem ad hujusce scriptoris laudem simul et ad ipsius lucubrationis commendationem magis confert, quàm sterilis aliquando et ambiciosa vite descriptio, summum scilicet doctrinæ custodem et magistrum, nempe Leonem Papam XII, illud opus magno in pretio habuisse, ideòque cardinalem archiepiscopum Novariensem rogavisse ut illud de novo typis manderet ad ecclesiastici cœtus universi commodum atque utilitatem, ex quo nempe presbyteri omnes optima documenta haurirent ad instituendam propriam agendi rationem, necnon ad dirigendas animas ipsorum curæ ac vigilantie demandatas. Porrò exquisitum hoc opus juxta adeò honorificè expetitam Novariensem editionem anni 1825, immutato paululum titulo, recudimus, qui priùs sic se habebat: *Monita ad parochos aliosque sacerdotes animarum curam habentes, quorumcumque sacerdotum, Novariensium præsertim, spiritali, gradui, etc., accommodata.*

DE OFFICIIS SACERDOTALIBUS ET PASTORALIBUS.

MONITA PRÆVIA

AD EOS QUI AD STATUM ECCLESIASTICUM ET MUNUS PASTORALE ALIQUANDO
SUSCIPENDUM ANHELANT

I. Cùm vix fieri possit ut dignus sacerdos et bonus deinceps animarum pastor evadat, qui ad sacerdotium divinitus minimè vocatus ab adolescentiâ in animi virtutibus ac scientiis nequiquàm profecerit, necesse ideò est ut qui ad statum ecclesiasticum munusque pastorale aliquando amplectendum anhelant, ante omnia perpendant num ad statum illum fuerint à Deo vocati. Hinc iterùm atque iterùm æquo animo libent oportet vocationis signa ab auctoribus his de rebus agentibus tradita, quæ sibi conveniant, maturè et coram Deo considerent, neque hunc statum amplectantur, nisi se vocatos esse moraliter certi sint.

Hoc autem examen instituant deposito omni inordinato affectu, et posthabiti quocumque consideratione humanâ; unicò intenti, ut cognoscant quæ sit voluntas Dei beneplacens; pro fine sibi proponentes Dei gloriam, propriam et proximi salutem, idque statuentes quod statuisse voluerint in mortis articulo, ubi instabit hora quâ Deo rationem reddiduri sint. Animo proponant hujus status et ejus functionum sanctitatem, onera, obligationes, difficultates: dotes ac virtutes quas habere, defectus et vitia quæ vitare; uno verbo, qualis esse debeat vir ecclesiasticus, et maximè animarum pastor. Deinde attendant ad sua talenta, capacitatem, profectum in studiis, indolem, bonas et malas propensiones, defectus, vitia, animi dispositionem; totum vite suæ tenorem animo revolvant; quales ab

infantiâ fuerint, nunc sint, et vero similibus in posterum futuri sint, considerent; neque vocatos se existiment, nisi his omnibus attentis, se ad vitam verè ecclesiasticam ducendam, et munia huic statui inherentia dignè implenda dispositos, ac verè capaces et idoneos, sentiant; seque talem vitam ducturos, et hæc munia ita impleturos esse prudenter confidant.

Porrò, qui sunt indolis agrestioris, animi ferocioris, levis et instabilis, aut mollis ac ignavi, pravis habitibus ac consuetudinibus implicati, luxurie, intemperantiae, lusi, arrogantiae, avaritiae, seculi vanitatum ac voluptatum amori, similibusve vitis dediti, ad virtutes viro ecclesiastico necessarias parùm propensi, et è contra ad ea quæ sacris canonibus interdiciuntur procliviores; jugis obedientiae impatientes, et disciplinam ecclesiasticam aversantes; exercitia pietatis negligentes, aut obiter tantùm ac perfunctoriè peragentes; Sacramenta rariùs aut ex humano respectu, sine vero pietatis sensu suscipientes; animum ad se rarò advocantes, suæque perfectioni non studentes; conversationem cum ecclesiasticis ad normam sacrorum canonum viventibus parvi facientes; sed è contra frequentare ac imitari amantes laicos aut ecclesiasticos in suâ loquendi et agendi ratione liberiores; de rebus divinis rarò, de terrenis verò multùm disserentes; beneficia ac dignitates ambientes

et de pinguibus redditibus, quos desiderant, sæpius loquentes; interim tempus otio terentes, studia negligentes, et vix de obligationibus, quæ beneficiatos circa suas funciones et usum reddituum premunt, cogitantes, aut exemplo illas negligentium, et pro conscientie suæ laxitate extenuantium eas metientes; statum ecclesiasticum amplecti volentes, ut parentibus aliisque placeant, sibi suisve honestiorem sustentationem, aut etiam divitias procurent, honores adipiscantur, commodiorem vitam agant, aliis eum non amplecturi.

Illi et similes prudenter confidere nequeunt, se modo verè ecclesiastico victuros, et hujus statûs munia ritè obituros esse: unde nec eum amplecti præsumant, quamvis etiam patet ac sibi blandiantur, quòd cum ingressi, sensus et mores emendaturi sint; hos enim quamdù non de facto emendaverunt, signa non vocationis præ se ferunt, nec nisi summâ temeritate huic statûi sese devoverunt. Itaque eos notabili tempore, et penitenti aut saltem insigniter emendatos esse oportet, antequàm vocatos se esse, et hunc statum amplecti posse, sperare valeant. Imò, qui vitiosi sese emendant, ut ad statum ecclesiasticum promoveantur, sæpè huic emendationi nimium fidunt; solum ad tempus sese continent et pravos habitus refrenant, sed radices eorum non evellunt; at que postmodùm sub disciplinâ non amplius constituti, sed sibi ipsis relictis ad vomitum redeunt, mali sacerdotes evasuri; in iis enim impletur illud Scripturæ: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senesceat, non recedet ab eâ*, Prov. 22, 6. Hinc vix sibi satis cavere possunt, qui ita constituti, tamen statum ecclesiasticum ambiunt; et circa eos peculiariter cautos esse oportet confessarios, utpote qui ex officio teneantur ab ordinibus, quantum per ipsos stat, etiam denegatâ absolutione, removere eos quos non vocatos esse vident.

Cæterùm cum ab electione statûs pendere solet temporalis ac æterna felicitas, et nulla sat magna dari possit securitas ubi periclitatur æternitas, de re tanti momenti deliberantes proprio suo judicio non nitantur, sed consilium petant juxta monitum Ecclesiastici, cap. 32, v. 24: *Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non penitebis*. Consilium autem petant tum ac præcipuè à Deo, cum humiliter ac ferventi oratione precantes ut eis ostendat viam per quam juxta ejus beneplacitum ambulent; tum et ab hominibus, superioribus nempe ecclesiasticis, conscientie directoribus, aliisque intelligentibus, verè probis, de eorum salute, Dei et Ecclesie gloriâ piè sollicitis, qui rem eâ quæ par est curâ examinaturi, et quid convenire judicaverint, ingenuè docturi sint. Caveant verò ne duci se sinant ab eis qui statûs ecclesiastici obligationes, pericula ac difficultates non satis norunt, de eo secundùm spiritum hujus sæculi nequam judicant; et sola attendunt motiva humana; quales quidem non rarè sunt ipsi etiam consanguinei et parentes, qui, ut ait D. Chrysostomus, *corpus natorum suorum amant animam autem contemnunt, desiderant illos*

valere in sæculo isto, et non curant quia sint passuri in alio.

II. Qui, omnibus debitè consideratis, sese ad statum ecclesiasticum vocatos esse judicant, seriò incumbant studiis, et omnem impendant laborem ut in scientiis viro ecclesiastico necessariis proficiant. Neque illis sufficiat addiscenda ita tenere, ut in examinibus utcumque examinatoribus satisfaciant; sed meminerint unumquemque pro modulo talentorum scientiis acquirendis allaborare debere; ac proinde major desideratur profectus in iis quæ præclariora sortiti sunt talenta; cui enim plus datum est, plus requiretur ab eo, et qui plus cæteris in hoc mundo accepisse censetur, ab auctore mundi gravius inde iudicabitur; cum enim exigentur dona, rationes etiam creascunt donorum, S. Greg., hom. 9 in Evang.

Quantumvis autem quis sibi videatur in studiis profecisse, semper summopere caveat ne eum sua scientia extollat. Etverò si quis se existimet scire aliquid, nondùm cognovit quomodò oporteat eum scire, 1 ad Cor. 8, v. 2; et longè plura sunt quæ nescit quam quæ scit; quæ autem scit, non tam sunt sui laboris fructus quam dona Dei. *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* 1 ad Cor. 4, v. 7. Unde omnem animi elationem fugiat, de se demissè sentiat et loquatur, edoceri malit quam docere; charitatem quæ ædificat in omnibus sectetur, atque recordetur nihil intolerabilius esse sciolo superbo et arroganti. A rerum vanarum et inutilium studio absteat, et multò magis adhuc à librorum prohibitorum lectione, hancque sibi sub nullo pretextu permittat, quippe quæ seriùs oclis juvenilia imprimis corda corrumpere, ac fidem, si non extinguere, saltem labefactare solet.

III. Qui scientias adipisci non curat, hunc à sacerdotio repellendum docerit Scriptura, Osee 4, v. 6: *Quia repulisti scientiam, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi*. Ast non scientia modò, sed et aliæ dotes ac virtutes desiderantur in iis qui se statui ecclesiastico mancipant. Unde statum ecclesiasticum amplectentes, illas sæpè sæpius meditentur, et adipisci totis viribus enitentur; morum innocentiam, teneram in Deum pietatem, cordis et corporis puritatem, obedientiam, mansuetudinem, modestiam, gravitatem, sobrietatem, etc., etc., sectentur; officia hic et nunc incumbentia prompto et alacri animo, non ad oculum servientes, sed ut Deo placeant, accuratè adimpleant, spe freti, fore ut assueti rectè peragere quæ modò ipsis imponantur, etiam aliquando ita peragant, quæ in sacro ministerio ipsis incumbent. *Unâ animi consensione*, ait D. Carolus Borromæus in suis ad Clerum monitionibus, *unoque spiritu elaborate, ut et divino cultui, et celestium rerum meditationibus, et orationi, et sacrarum ecclesiasticarumque literarum studiis vacetis*.

Idcirco in seminario degentes, disciplinæ lubentes se subjiciant, sibi que religioni ducant, regulas præscriptas, etiam in minimis, fideliter servare; tum quia aliis obedientiæ fructus et merito sese privarent,

aliis esse scandalo, relaxationis disciplinæ, quæ in communitate ecclesiasticâ non parvi momenti est, causa existere, imò et è seminario dimitti, à statu ecclesiastico removeri, suæ vocationi deesse, suamque salutem periculo exponere possent; tum quia, si in seminario disciplinæ et ordinato vivendi generi assuefiant, vero similis quoque in posterum disciplinæ ecclesiasticæ amantes erunt; illis quibus oportebit bonâ voluntate subjacebant, et ordinatè vivant. Item singularitatis notam in omnibus effugiant; à privatis amicitis, nimiquæ familiaritate abstineant; animum ab omni factione alienum gerant, susurriones ne agant, nec discordiam seminantibus aures præbeant; sed sine personarum acceptione sodales omnes honore præveniant, et erga singulos urbanos se et affabiles exhibeant; mutam charitatem, concordiam ac benevolentiam adament, aliorum defectus patienter ferant, eorum indoli sese accomodent, in omnibus quæ honesta sunt et licita, iis placere studeant, ad eò omnium existimationem, considerationem et amorem sibi concilient; si enim sciant sic illorum animos sibi devincire, magnam afferunt spem fore ut deinceps sibi devinciant animos eorum quibuscumque vivendum et agendum ipsis erit; dum ex adverso contrarium prorsus metuendum est, si modò contraria sit eorum agendi ratio. Id vincit quotidiana ac defenda experientia; qui enim in seminariis disciplinæ, laboris mutique amoris impatientes superioribus suis visis sunt, haud animo dissimiles in animarum regimine exercendo plebi apparent.

IV. Ubi instat tempus ordines suscipiendi, magnam de his existimationem concipiant, atque ad eos meliori quo poterunt modo sese præparent, ut gratias ad eorumdem functiones debitè obundas tanto-per necessarias mereantur accipere. Maximè verò ubi de suscipiendò sacerdotio agitur, hujus dignitatem benè attendant, et quantum sanctitatem exigat, ritè considerent; à levissimis etiam maculis sese emundent; cum summâ veneratione et sancto timore ac tremore illud suscipiant, ac primum missæ sacrificium celebrent, in hoc effugientes omnes vanos apparatus, convivia ac similia, quæ neosacerdotis animum distrahere, curiositatem magis quàm pietatem excitare, aut etiam peccatus potiùs ansam dare quàm edificare nata sunt (1).

V. Sacerdotio imitati si quæ ad S. ministerium scitu necessaria necdùm satis perspecta habent, sine morâ addiscant, seque ad illud exercendum aptos reddant ac idoneos, ut nempe, nisi superioribus aliter visum fuerit, coadjutoris munia obire valeant; neque quis natalibus, divitiis, officiis, quibus parentes aut consanguinei eminent, superbiens, existimet, sacri ministerii functiones indecorum esse sub alio pastore obire; quasi verò apud Deum, cuius se ministrum in ordinatione suâ professus est, sit personarum acce-

ptio, et non omnes sacerdotes optare debeant ut sibi dicatur: *Ite et vos in vineam meam*, Math. 20, v. 4, quasi verò non omnibus hujus seculi conditionibus, dignitatibus et officiis supereminet sacerdotum dignitas, eorumque functionum excellentia; quasi verò non sit sacerdote indignum mollior otium, et velle, ut sibi immeritò conferatur beneficium quod deberet esse merces laboris. Qui ita sentit et sacras functiones fastidit, Ecclesiæ ipsique Christo injuriosum se exhibet, estque cur timeat ne ei aliquando dicatur: *Inutilem servum eiecistis in tenebras exteriores*, Matth. 25, v. 30. An dedecuit parochia subesse, cum Filium Dei non dedecuerit, subditum esse pauperi fabro, ejusque filium haberi? Luc. 2, v. 3, et Math. 13, v. 55. Apage præjudicia quæ aversatur sancta religio, et è quibus sacerdos de sacris functionibus rectè sentiens abhorreere debet.

His similibusque abjectis, sacro ministerio obeundo paratos se episcopo suo sistant sacerdotes, atque etiam eò lubentè animo pergant, quò ab illo mittantur, confisi fore ut eò fructuosius, Deo dante, in vineâ Domini laborent, quò magis fuerint erga præpositos suos dociles et obsequentes, siquidem *vir obediens loquetur victoriam*, Prov. 21, v. 28. Absit, ut ex inordinato erga parentes et propinquos affectu refugiant ubi adire parochiam ab illis suo judicio nimium distantem, ubi tamen verò similis majorem Dei gloriam promovere possent. Qui ita vocem carnis et sanguinis audiunt, sibi dictum putent: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus*, Matth. 10. Atque intelligant istud D. Caroli Borromæi *Mihi intolerandum videtur quòd adsint nonnulli quibus cum ecclesia proponitur cui deserviant, respondent statim eam sibi commodam non esse, ab agnatis et propinquis nimium distare. Absit utinam ab universo clericorum catu spiritus iste*.

Absit ut vana sui existimatione capti, putent sibi non convenire ut ad rudiores et pauperes rusticolas mittantur, quasi verò essent supra Magistrum suum Christum, qui pauperibus evangelizare missus est, Luc. 3, 4, 8, etc., et rudiores plebem edocere in deliciis habebat; ad quam quidem plebem erudiendam eò lubentius convolare debent sacerdotes, quòd ut plurimum major sit illius docilitas, et uberior em proinde fructum apud eam sperare liceat. Absit ut commodioris vitæ et mollis otii cupidè aversentur parœcias, ubi major parochianorum numerus, aut locorum distantia majorem postulat diligentiam, laborem, et defatigationem; pudeat sub Christo capite suo spinis coronato velle mollem et otiosam vitam vivere. Pudeat nolle in sudore vultus sui quærere oves pro quibus bonus ille Pastor animam suam dare dignatus est.

Sacerdos qui spiritum ecclesiasticum habet, à nutu superiorum suorum pendet, atque si unam parœciam præ aliâ ambiat, ambit eam in quâ sub pastore disciplinæ ecclesiasticæ tenaci, experientiâ edocto, zelo flagranti, et artis parœciam benè gubernandi perito subijci queat. Et verò sub tali pastore vitâ verè sacer-

(1) Lecto perutili auctoris documento, legere præstabit postremam Novariensem synodum, part. 2, cap. 3, de Sacrifici missæ, et ven. episcopi Caroli à Basilicâ Petri scripta.

totali vivere, sacri ministerii functiones dignè implere, parociam eo quo par est zelo, prudentiâ ac discretione regere addicet; labori assuescet, et aliquando ipse bonus pastor evadet. Unde *artis artium* tirocinium apud ejusmodi virum, quantumvis cæterotroquin laboriosum sit, aut minus emolumentum temporale, aut minorem promotionis ad beneficium spem offerat, anteponat ei ubi minor occurrit labor, et major temporalis commodi aut promotionis spes affulget, sed minor habetur in spiritu ecclesiastico proficiendi, in sacris functionibus sese exercendi, et rectam parocia gubernationem addiscendi occasio.

VI. Sacerdos, cum sit in sortem Domini vocatus, Deumque sibi in hereditatem elegerit, juxta D. Hier., epist. ad Nepotian., sese debet speciali modo divinæ providentiæ committere. Itaque sibi præsentia habens ista Psalmistæ verba, psal. 56, v. 23: *Non vidi justum derelictum, et psal. 54, v. 23: Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet, non dabit in æternum fluctuationem justo*, de obtinendo beneficio non sit adeò sollicitus; ea quippe sollicitudo non raro mentem excuriat, aptitudinem ad sacras functiones minuit, ad agendi modos sacerdote indignos impellit, et peccandi ansam prebet; sed pro viribus satagat ut se exhibeat dignum Ecclesiæ ministrum, qui suo labore et sanctâ conversatione ab beneficio vocari mereatur; talemque si se exhibuerit, confidat se quoque promotum iri, Deo ita disponente, ubi id ad Dei gloriam et animæ salutem contulerit.

Maximè autem caveat ne simoniâcâ mediis aliâve illicitâ ratione sibi viam sternat ad beneficium. Quid quid enim de ejusmodi promotionibus sentiant aut dicant laxioris conscientia homines, sacros canones arbitrariâ interpretatione aut subdolis artibus eludere conantes, quisquis salutis suæ curam gerit, semper aversabitur ea ad beneficium perveniendi media, quæ per sacros canones interdicuntur, nec ullam privatum et clanculum admittit explicitè vel implicitè propositam conditionem, quam palam et publicè fateri erubesceret; attendens scilicet quàm periculosum sit donum Dei possidere pecuniâ, munere à manu, lingua vel ab obsequio, et memor illorum Christi Domini verborum (1): *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro*. Quæ quidem et perpendi oportet ab iis, qui resignando, permutando, conferendo aut aliter beneficium aliis procurant, ne fortè hæc occasione querant emolumentum, quod ipsis sit in perditionem (2).

Cæterum beneficium acceptet nemo, qui ad illius officium implendum ineptus sit, siquidem, cum beneficium non detur, proinde nec accipi debet nisi propter officium; aptus autem aliquod acceptans, beneficium, officium eidem annexum meliori, quo poterit, modo implere sibi proponat, et impleat. Porrò ut ita officium suum impleat pastor, observare conetur, quæ sequentibus monitis dicentur.

(1) Joan. 10, v. 1.

(2) Vid. Act. 8, v. 18, et seq.

MONITA GENERALIA

DE ECCLESIE MINISTRORUM ET INPRIMIS PASTORUM DIGNITATE EORUMQUE MINISTERII PRÆSTANTIA AC DIFFICULTATE.

Oportet ut animarum pastor munus suum magni æstimet, et illud alacri animo, cautè tamen ac circumspectè obeat. Ad hoc autem ut adducatur, consideret statûs sui excellentiam, utilitatem quam in populum christianum conferre potest; consolationem, meritum ac mercedem quæ ipsi præparata sunt; nec tamen omittat attendere ad difficultates ac pericula quibus exponitur.

I. Summa est profectò Ecclesiæ ministrorum et imprimis pastorum dignitas, eorumque ministerii præstantia; non nisi sanctas atque divinas functiones obeunt, atque propositum habent finem omnium nobilissimum, Dei videlicet gloriam et animarum salutem.

Ex millibus electi, atque à fidelium multitudine segregati, in sortem Domini vocantur et sunt peculiaris ejus hereditas. Ex hominibus assumpti, supra homines evehuntur, et in his quæ ad Deum sunt constituuntur. In templum domini introducti, fiunt familiares ejus et domestici; ad cultum tabernaculi deputati, in Sancta sanctorum admittuntur; facti fra-

tres et amici Christi, ejus mensæ assident, illius in sinu requiescunt, et absconditorum Dei consiliorum notitiam ex ejus pectore hauriunt. Mediatores Deum inter et homines, plorant inter vestibulum et altare, dona et sacrificia offerunt pro peccatis populorum; verbum reconciliationis habent in ore suo, et iudicium Dei exercentes, quodcumque solverint aut ligaverint in terris, solum aut ligatum erit in cœlis. Mysteriorum Dei dispensatores, uberes gratiarum fontes in plebem christianam scaturire faciunt. Pro Christo legatione fungentes, vices ejus gerunt et personam exhibent; qui eos audit Christum audit, qui eos spernit Christum ipsum spernere censetur. Dei adiutores, coadjutores Christi, sal terræ, lumina mundi, fidei columnæ, forma gregis, Verbum domini annuntiant, fidei veritatibus homines illustant, ab iniquitate revocant, virtutibus excolunt, filios et hæcædes Dei, cohæredes Christi, regni quæ cœlestis participes efficiunt. Divinâ providentiâ positi, Ecclesiam militantem regunt, patientem suffragii sublevant; triumphantem novis in dies incolis locupletando lætificant,

Ha de sacris ministris eorumque functionibus passim loquuntur Scripturæ et Patres (1). Unde et altonitus exclamat D. Bernardus : *Quantam dignitatem contulit vobis Deus ! quanta est prerogativa ordinis vestri ! prætulit vos Deus regibus et imperatoribus ; prætulit ordinem vestrum omnibus ordinibus ; imò , ut altius loquar , prætulit vos angelis et archangelis , thronis et dominationibus .*

Adèò sublimis est ordo pastoralis , adèò fidelibus utilis atque proficuum , cùm ab eo tot ac tanta omnis generis bona spiritalia in eos dimanent . Verùm et ex eo commendandus , quòd per ipsam temporalis privatorum ac reipublicæ felicitas egregiè promoveatur . Etverò cùm religio eò tendat ut quælibet communitatis membra esse in suis respectivè officiis contineant , atque sic omnia in reipublica ordinatè instituantur et conserventur ; pastores autem in id incumbant , ut populis religionis sensus ingerant , et ejusdem præceptorum observantiam per timorem simul et amorem divini numinis suavi quidem , ast efficacissimà ratione urgeant , hinc spontè fluit , ad publicam prosperitatem summopèrè conducere eorundem ministerium . Demus reipsà pastorem qui suo munere ritè perfungens debita apud suos auctoritate polleat , nonne is subditis obedientiam erga superiores , et his suavem subditos regendi rationem , parentibus debitam liberorum curam , liberis erga parentes obsequium ; domesticis fidelitatem erga dominos , dominis paternam erga domesticos affectum et sollicitudinem inspirabit ? Pupillum et viduam suscipiet ; pauperum necessitatem sublevabit ; iniquorum hominum injustitias coercerebit ; charitatem instillabit , effrenatam juvenutis libidinem refrenabit ; familiarum infamationem avertet , lites sopiet , inimicos mulcebit , civicas discordias componet ; uno verbo , innumeris propè modis privatæ et publicæ paci , tranquillitati atque prosperitati consulat . Profectò bonus pastor magnus est thesaurus ; procul et de ultimis finibus pretium ejus ; donum maximum , quod ex singulari favore populo suo se daturum in diebus misericordiæ pollicebatur Dominus , Jerem. 3 , 13 : *Dabo vobis pastores juxta cor meum .*

Porrò quàm gloriosum est tantà dignitate fulgere ! quàm dulces et consolatione plenum ita posse concivium , fratrum , reipublicæ hono prospicere ? eò suavius , id est , quòd , dùm pastor aliorum salutem consuit , suam ipse efficacius promovere valeat . Enimverò quotquot erga alios functiones exercet , tot nanciscitur occasiones legem Domini meditando , tenentorem pietatis sensum concipiendi , à vitis sibi cavendi , virtutes excolendi , merita sibi congerendi , et viam sternendi ad cœlestem coronam , quam retribuet Deus his qui se dignos animarum pastores exhibuerint .

II. Quantacumque sint muneris pastoralis commo-

(1) Vid. ad Galat. 1 ; Act. 20 ; ad Ephes. 4 ; 2 ad Cor. 5 ; Matth. 18 ; Joan. 20 ; Luc 10 ; Matth. 5 , etc. ; D. Chrysost. . etc.

da , ne quis tamen existimet leve illud esse et facile . Non ita profectò de eo sentiebant tot sancti viri , quorum alii illud in se suscipere non sunt ausi , alii non nisi tremebundi ac inviti susceperunt . Reverà *ars est arrium regimen animarum ; grave onus vel angelicis humeris formidandum* , ait Gregorius . *Difficilem rem suscepi regere animas et multorum servare moribus* , aiebat D. Benedictus , et S. Augustinus scribens ad Valerium episcopum non verebatur dicere *nihil esse in hac vità difficilius , laboriosius , periculosius episcopi , aut presbyteri , aut diaconi officio* . Quæ quidem quàm verè dicta sint , procul dubio intelliget , qui ritè consideraverit quas operas præstare , et functiones obire debeant , quotque et quàm variis in occasionibus versari soleant pastores . Unde si muneris pastoralis dignitas , et aliorum ac proprium commodum procurandi media eidem annexa ad illud allicere apta sunt , difficultates ac pericula in eo occurrentia ad illud aspirantes movere debent , ut ei se non temerè immisceant , sed priùs beàè perpendant , an tanto oneri ferendo pares sint ; qui verò illud suscipiunt , animam suam ad laborem ac tentationem præparent ; quæ sibi incumbant , rectè intelligant et fideliter adimpleant , *quoniam judicium durissimum his qui præsent , fiet* , Sap. 6 , 6 , et scriò monet Apostolus , Colos. 4 , 17 : *Vide ministerium quod accepisti in Domino , ut illud impleas .*

Porrò quæ in sacro ministerio constituti et maximè pastores observare debeant ad hæc revocari possunt , quæ nempe observare debent : 1° Erga seipsum ; 2° circa domum suam et administrationem rerum temporalium ; 3° erga parochianos suos ; 4° erga vicinos parochos , coadjutorem aliosque sacerdotes . Quæ quidem totidem capitibus exponuntur , quibus et quædam adjiciuntur peculiariter notanda ab administratore parochiæ vacantis , et à novo pastore .

CAPUT PRIMUM.

DE HIS QUÆ PAROCHUS OBSERVARE DEBET ERGA SEIPSUM.

I. Hoc corde gerere debent quicumque morti obnoxii , et maximè sacerdotes , ut tandem salvi fiant , hoc unum est necessarium , Lucæ 10 , 42 ; *hoc est omnis homo* , Eccles. 12 , 13 . Itaque animarum curam habens , hanc ita gerere satagat , ut in eà aliquando salutem consequatur ; *quid enim prodest homini , si manudum universum lucretur , animæ verò suæ detrimentum patiatur , aut quam dabit homo commutationem pro animâ suâ* , Matth. 16 , 26 . Sequatur hoc D. Bernardi monitum : *A te incipit consideratio tua , et in te finiatur ; quicumque evagetur , ad te revocaveris eam cum salutis fructu : tu tibi sis primus , tu tibi ultimus ; nemo tibi germanior unico matris tuæ .* Jam verò , ut salutem consequatur , oportet ut adimpleat officia , tum quæ ipsi cum omnibus christianis communia , tum quæ ipsi ut sacerdoti et pastori propria sunt .

Ignitur quæ alios secundum legem Evangelii facere vel omittere docet , hæc ipse sibi dicta putet ac observet juxta exemplum Christi : *Capiti Deum facere , et docere* , Act. 1 , 1 . Statùs sui sanctitatem exendens .

persuasum habeat, quòd et ei respondere debeat morum sanctitas longè major, ac in iis qui non in tam eminenti gradu constituti sunt. Scilicet *præponderare debet sacerdotum vita, sicut præponderat gratia dignitatis; tantum inter eos et quemlibet alium virum probum interesse debet, quantum inter cælum et terram.* Cùm pastoralis auctoritate suis præsit, etiam præsit exemplo. *Spectaculum factus mundo et angelis et hominibus, 1 Cor. 4, 9, pro certo habeat istud D. Hieronymi, epist. 2, ad Heliodorum: In te oculi omnium diriguntur; domus tua et conversatio tua quasi in speculo constituta, magistra est publicæ disciplinæ, quidquid feceris, id omnes sibi faciendum putant.*

Unde curet ut *perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus, 2 Tim. 3, 17; providens bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, 2 Cor. 8, 21, ut Deus in omnibus glorificetur; et ipse bonam confessionem confitens coram multis testibus, 1 Tim. 6, 12, ac forma gregis factus ex animo, 1 Petr. 5, 3, possit confidenter dicere: Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis, Joan. 13, 15: Quis ex vobis arguet me de peccato? Joan. 8, 46. Christum Jesum exemplar sacerdotum, et pastorum intueatur atque imitetur. Ejus personam refert, hinc et illius mores induat, agendi ac conversandi modum æmuletur: in omnibus sentiat in se, quod et in Christo Jesu, Philipp. 2, 5; ut ipse ambulavit, ambulet, ut ipsius figura expressaque forma dicere valeat: Vivo, jam non ego, vivit verò in me Christus, Galat. 2, 20, et: Imitatores mei estote, sicut et ego Christi, 1 Cor. 4, 16.*

II. Cùm singulis quasi momenti occasio aut etiam necessitas urgere possit exercendi functionem quæ statum gratiæ exigat, pastor conscientiam semper puram servet, ne fortè in eo impleatur illud Scripturæ, Levit. 22, 5: *Omnis homo qui est in immunditiâ, si accesserit ad ea quæ consecrata sunt, peribit coram Domino.* Absit ut in domo Dei scelus admittat, in terrâ sanctorum iniqua gerat; numquid enim videret gloriam Domini? nequaquam. *Quasi à facie colubri fugiat peccatum, Eccli. 21, 2; atque cùm qui spernit modica, paulatim decidat, ibid., 19, 1, et à minimis incipiat qui ad majora prolabitur, à levissimis etiam culpis sibi caveat, ne mentiarum iniquitas sibi dùm dicet: Ego in innocentia meâ ingressus sum; perambulabam in innocentia cordis mei, psal. 25, 1, et ne Deus, qui plantavit eum et elegit ex omni carne, loquatur malum super eum; eliminet ipsum de tabernaculo suo, et deleatur nomen ejus de libro viventium, et eum visus non scribatur.*

III. Ut morum innocentiam servet, ad omnes suos actus attendat, et in omnibus cautè procedat; sæque infirmitatis consensus assidue oret, et auxilia sibi necessaria supplex à Deo efflagitet; hostis ubique insidiantis fraudes, et innumera status sui pericula prævideat; quo pacto ab iis sibi cavere possit, mature pendat, atque ut adversus ea potenti dextera Excelsi fulciatur, instanter obsecret, ac preces consuetas omni quâ par est, devotione persolvat. *Deficiti sim-*

ctus, quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum, psal. 11, 2. Desolatione desolata est omnis terra, quia non est, qui recogitet corde, Jer. 12, 11. Absque meditationis exercitio nullus, secluso Dei miraculo speciali, ... ad rectissimam christianam religionis normam attingit, Gerson, tractat. de Medit.; è contra beatus vir qui in lege Domini meditabitur die ac nocte, et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, psalm. 1. Hinc sacerdos det operam ut *meditatio cordis ejus sit in conspectu Domini quotidie, psal. 18, 15.* Meditationem verò instituat animo benè disposito, et corde docti ad divina eloquia. Neque sit *similis viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo, qui abiit et statim oblitus est qualis fuerit, Jac. 1, 23, seq.* Sed quæ meditatur, sibi applicet, pios voluntatis affectus excitet; proposita non generalia tantum, ast particularia circa hujus vel illius defectus fugam, hæc vel illam virtutem in hæc vel illâ circumstantiâ exercendam efformet, eaque strenuè exequatur; pro viribus agat, et Deum non tentet.

Meditationi jungat piorum librorum lectionem, juxta monitum Apostoli 1 Tim. 4, 13: *Attende lectioni;* quam quidem lectionem si negligeret, maximo et multiplici fructu seipsum privaret, siquidem sacri libri *docent ignaros, arguunt otiosos, excitant torpentes, stimulant dormientes, corrigunt errantes, erigunt corruentes, terrent ridentes, consolantur legentes, laudant humiles, vituperant superbiales, confortant debiles, repræmunt præsumentes, nutigant turbatos, lætificant tristes, justificant pios, damnant perversos.* (Vid. Regul. Cleui.) Inter alios autem libros legat eos qui agunt de his quæ ad munus sacerdotale spectant, et cum in hoc magis instruere apti sunt; atque præprimis scrutetur Scripturam sacram, quæ *divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitiâ, 2 Tim. 3, 16.*

Cæterum lectionem ita instituat ut ea sit certa et ordinata, non vaga et desultoria; non legat cursim, perfunctoriè; sed studii et recreationis causâ, vel ex curiositate; sed tractim, seriò, attentè et animo discedendi, probandi, quæ sit *voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta, Rom. 12, 2, atque custodiendi verbum illius, ut ministerium suum implere et seipsum edificare valeat; sicque non modò intellectum suum illuminet, sed etiam affectum inflamet.* Eloquia Dei abscondat in corde suo, veritates quas intellexit, retinere curet; pios affectus eisdem congruentes eliciat, et lectionem concludat brevi quâdam aspiratione, quâ Deo supplicet ut semen in terram cordis jactum servare atque fecundare dignetur.

IV. Cùm defectus et vitia sua nunquam quis emendaturus sit, nisi ea eorumque fontes ritè cognoverit, sacerdos his agnoscendis allaboret; atque hunc in finem conscientia suæ examen singulis diebus, aut etiam unoquoque die iterato, instituat; in quo quidem examine omnes animi sui motus, cogitationes, sensus, desideria, verba et opera observet; defectuum suorum causas investiget; et maxime attendat ad vitium illud

ad quod magis pronus est. Hos autem defectus non frustra consideret, sed in amaritudine animæ suæ perpenderit, pro viribus emendare conetur; occasiones in illos prolabendi prævideat et declinet, aut si non possit declinare, in illis sibi à lapsu caveat; causas quantum poterit, amoveat; præsertim verò enitatur extirpare vitium unde cæteri ejus defectus ut plurimum nasci solent; illo enim extirpato hi facile corrigentur.

Recordetur, contraria contrariis curari, unde ut vitia et defectus suos emendet, actus virtutum oppositarum omni datâ occasione eliciat; neque animo deiciatur, si non omnes simul defectus evitet; sed eos successivè eradicare curet, et secum reputet, si quot annis unum alterumve vitium, et defectum radicatus extirparemus, unam alteramve virtutem adipisceremur, brevi nos fore sanctos atque perfectos, imitat. Christi. lib. 4, cap. 11.

V. Multùm profectò ad morum emendationem et vitæ perfectionem confert frequens et pia Sacramenti Pœnitentiæ susceptio, utpote quâ non solum à peccatis commissis liberemur, sed etiam ab iis in posterum præservemur: igitur clerici quoque et sacerdotes optime sibi consulunt, si sæpius ad illud accedant, tametsi nullius gravis noxæ conscios se sentiant. Et verò in multis offendimus omnes, Jac. 3, 2, et septies, id est, sæpius, cadit etiam justus, Prov. 24, 16. Porrò hæc offense et lapsus, licet in se leves, Deo tamen displicent, charitatem minuunt, atque si negligantur, sensim sine sensu teporem ingenerant, et ad majora peccata disponunt. Quare qui salutis suæ prodigus non est, ab iis illicitò purgari curat, et sacerdos de suâ perfectione verè sollicitus, meritò singulis circiter octiduis peccata sua deponit. Verùm ad tribunal pœnitentiæ nunquam accedat, nisi animo verè contrito et humiliato, sincerè penitens et homo bonæ voluntatis, qui media procurandæ emendationi apta adhibere seriò proponat et adhibeat, ne fortè secundâ hæc post naufragium tabulâ abutens, magis reus recedat, et mortem inveniat, ubi vitam diuturniorem querit.

Insuper summoperè optandum ut sacerdos singulis annis per aliquot (octo, v. g.) dies continuos peculiari modo ad se animum advocet, et postposito omni alio negotio, annos æternos in mente habens, exercitiis spiritualibus vacet; in iis totius anni tempus et modum, quo illud impendat; an et quos defectus admiserit aut emendaverit; an et quem in virtute progressum fecerit, et similia expendat; lapsus suos defleat, generali confessione declaret, animum et spiritum ecclesiasticum renovet, gratiam quæ ei per impositionem manuum presbyterii in ordinatione data est, resuscitet; atque ne improvisâ morte imparatus abripiatur, omnia sic disponat qualiter disposita vellet si jamjam moriturus et Deo rationem redditurus esset. Item consultissimè agat, si singulis mensibus uno die ejusmodi exercitiis incumbat, seque per ea ad majores solemnitates disponat. Quæ quidem exercitia inprimis meritò sudaverit iis sacerdotibus qui variis negotiis distraluntur; necnon et

illis qui multùm in sacro ministerio occupantur; dùm enim per varias actiones vitæ hujus sollicitudo distenditur, necesse est de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere: unde ad reparandam mentium puritatem quorundam dierum exercitio jure instituitur, in quibus aliorum temporum culpæ accuratius inquirentur et per pia opera redimantur (1); atque cum novè rarè contingat, ut dùm in functionibus etiam sacris, aut preparatione ad illas desudamus, et pro aliorum salute laboramus, de nobis ipsis non satis cogitemus; dùm aliis invigilamus, ad nos minùs attendamus; dùm actioni plurimùm damus, non satis demus considerationi; hinc oportet ut ad cor redeantes, nobiscum ipsis intremus in iudicium, et finem respicientes, videamus qualiter in districto Dei iudicio stare poterimus, quod quidem secum reputans S. Bernardus monet: *Memento proinde reddere te ipsum tibi, nec semper dare actioni, sed considerationi, aliquid tibi et cordis et temporis sequestrare.*

VI. Cæterùm sacerdotes in omni sui ipsius examine potissimùm attendat ad sui status obligationes: quales eæ sint, an et quomodò illis satisfecerit, coram Deo, qui non irridetur, Gal. 6, 7, perpendat; atque summam in eo curam ponat ut non sibi falsâ conscientia illudat. Periculosissima res est falsa conscientia, et hæc tamen quàm facilè efformatur, tam difficulter deponitur. In omni statu sunt qui eâ laborant. Danatur nempe qui transeuntes in affectum cordis, et omnia librantes staterâ dolosâ, boni et mali rationem nomenque invertunt; quodcumque volunt, bonum est, et quodcumque eis placet, sanctum est, ait August. Suâ scientiâ timidi et proprio iudicio confisi, quemquam consulere et intelligere nolunt, ut benè agant; suâ præsumptione excecati, ut meros scipulos respiciunt, quæ juxta pondus sanctuarii verè peccata sunt, et aliquando maxima sive in se, sive propter scandalum, sive propter contemptum, sive ob alias circumstantias, imò interdùm arbitrantur, se per hæc obsequium præstare Deo; in his sæpè eò magis culpandi, quod sibi ipsis permissa velint, aut à se admitti, advertere nolint, quæ in aliis studiosè observant et aceriùs reprehendunt.

Si aliquando conscientia remorsus experiantur, ad sua desideria concervant sibi et sequuntur magistros prurientes auribus, et à veritate quidem auditum avertunt, 2 Tim. 4. Consulunt, sed rem ita exponunt, ut consultus juxta eorum inclinationem responsurus sit; juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas propheta erit, Ezech. 14, 10. Dùm deberent sese mandatis Dei, Ecclesiæ præceptis et canonibus, timoratorum praxi conformare, conformant se huic sæculo nequam; abusus, pravæ consuetudines, malorum exempla ut suas regulas habent, atque sic excusant excusationes suas in peccatis, spatiosâ viâ incedunt, etiam irridentes eos qui arctam viam tenere conscientia suæ esse ducunt. Miserè, ast suâ culpâ, decepti, nesciunt quòd ab eis recesserit Dominus; iniquitatem et sacrilegia

(1) Vide serm. 4 S. Leonis papæ de Quadragesimâ;

quasi aquam bibunt inscii; aliquando, sed serò nimis *videntes, turbabuntur timore horribili et mirabuntur in subitatione insperatè salutis; gementes præ angustia spiritûs; diceutes intra se, penitentiam agentes et præ angustia spiritûs gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum et in similitudinem improprietii. Nos insensati! vitam illorum aestimabamus insaniam et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos suis illorum est. Ergo erravimus à viâ veritatis, Sap. 5, 2 et seq.*

Horrenda sanè sors, quam ut effugiat sacerdos, sincerè et in simplicitate quodam inquirat veritatem; postquam ex animo oraverit: *Damni intellectum, et scrutabor legem tuam, ps. 118, 54*, hanc seriò meditetur, ejusque intelligentiam ex conciliis et SS. Patrum scriptis hauriat; quis esse debeat vitæ suæ tenor, addiscat ex S. canonibus et statutis diocesanis de vitâ et honestate clericorum agentibus; quæ sibi ratione sui statûs, et muneris pastoralis incumbant, ex iisdem fontibus, libris Ritualibus aliisque auctoribus verè probatis edoceri studeat. In exemplum sibi proponat sacerdotes et pastores, qui sanctitate et doctrinâ in Ecclesiâ floruerunt, atque imitentur eos Ecclesiæ ministros, qui ad illos propius accedere conantur et accedunt.

In rebus dubiis eos sequatur auctores, qui passim à timoratis et verè intelligentibus magis probati, et (1) à nimio rigore perinde ac laxitate alieni judicantur; atque consilium petat ab iis qui morum integritate et scientiâ commendati, sine humanâ consideratione responsuri sint secundum id quod post maturum examen in timore Domini institutum expedire judicaverint; imò si rei ratio et gravitas snedere videantur, ad superiores ecclesiasticos recurat.

Neque adeò strictè attendat, an hæc vel illa præcepti sint, vel consilii, aut sub gravi, vel levi tantum præcipiantur. Sed ubi, omnibus consideratis, prudens maneat dubium, partem sequatur, tutiorem (2); quæ solius sunt consilii non idèò negligat; maxime ubi videt, ea si præstet, ad gloriam Dei, propriam perfectionem, aliorum ædificationem, parochianorum salutem insigniter conductum iri; præterquam enim exinde augeantur meritum et corona gloriæ, promptior evadet ad servanda quæcumque præcepti sunt; dum è contra is cui satis est observare quæ præcepta sunt, paulatim eò devenit, ut et hæc omittat, aut etiam erroneo judicio existimet meri consilii esse quæ præcepti sunt. Quod quidem sibi in primis dictum putent animarum pastores, qui ni benè caveant, faciliè

(1) Nobis hîc visum est sacerdotes proficendè monere, ut quæ in scholis, dum in tractatione de Conscientiâ versarentur, quoad tutorismi, probabilismi ac probatorismi, systemata addidicerint, in auctororum præsertim moralium delectu sibi cautè proponant.

(2) Eo in loco auctoris sententia sic accipi debet, ut, si rationibus quæ hinc inde militent, maturè excussis, positiva adhuc dubietas emergat, uternam agendi modus practicè amplectendus sit, eam, quæ legi, non verò quæ libertati favet, partem teneamus.

sibi persuadebunt se è hæc vel illa non teneri, cum tamen teneantur; et quos cæteroquin non parum dedecet, velle se ita restringere ad eos labores, ad quos strictè tenentur erga illos à quibus aluntur, et qui ut vitam haberent et abundantius haberent, summus sacerdos et animarum pastor Dominus Jesus Christus non dubitavit manibus tradi nocentium et crucis subire tormentum. Quæcumque autem præcepta sunt, etiam sub levi tantum, accurratè servet, hæc enim prætergredi Deo quadamtenus injuriosum, populis non rarò in scandalum, et sacerdoti valde periculosum est, cum illud ad transgressiones graves viam sternat, atque sic eum æternæ damnationi exponat.

Cæterum tamen sacerdos, dum à laxiore conscientia sibi cavet, scrupulosam sibi non efformet, alias sibi ipsi et aliis onerosus, atque ad munia pastoralia minus aptus erit. Ab extremis absteinat, et in medio, in quo virtus est, consistat. Absit ut laxiores sententias amplectens, juxta eas passionibus suis indulget, aut saltem perfectionem suam negligat, et tepidam vitam agat; is enim status utique valdè luctuosus est atque periculosus; et vix illis qui in ipso tranquillè vivunt, cum de tepido Christus ipse dicat: *Quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te vomere ex ore meo, Apoc. 3, 16*. Verùm et absit, ut rigidas quæcumque opinionibus sibi sequendas, autmet; ad omnes propè actus et functiones anceps hæreat; de iis quæ peregit semper anxius et inquietus dubitet, nec sibi ipsi consulere possit, nec aliis consilium dare audeat; talis non sit sacerdos, sed verè timoratus pro viribus, at sine immoderatâ anxietate, defectus suos, quantum humana fragilitas patitur, corrigere, et de virtute in virtutem ascendere conetur; sanæ æthicæ principia sibi et aliis pro suâ prudentiâ applicet, seque et eos divinæ Providentiæ fiducia committat, sciens quòd *'sit bonus Deus Israel his qui recto sunt corde, ps. 72, 1*.

VII. Cum non rarò accidat ut homo sibi ipsi relictus, et maxime in propriâ causâ erret, parochus non erubescat consilium aliorum exquirere tum in iis quæ ipsum spectant, tum in illis quæ ad parochiæ gubernationem attinent; *Quis enim est ita sapiens, qui omnia plenè scire potest? Imitat. Christi, lib. 1, cap. 9*. Profectò intolerabilis est superbiæ argumentum, existimare se nullius egere consilio; humilitatis contra et prudentiæ indicium, illud exposcere; atque eò lubentius illud quisque petat, quòd sic tutius acturus, et majore animi tranquillitate fruiturus sit. Verùm consilium petiturus sequatur hoc monitum: *Cum sapiente et conscientioso viro consilium habe, et quare potius à meliore instrui quam tuas adinventiones sequi, ibid., cap. 4*.

In consiliarium verò præsertim assumat conscientie suæ directorem; quem proinde talem eligat, qui vias Domini edoctus, illum, quæ par est sollicitudine, prudentiâ et animi fortitudine dirigat. Utic conscientie suæ statum candidè et ingenuè aperiat, ejusque monita debita docilitate excipiat. Quòd si fortè paro-

chus ruri commorans vicinum sacerdotem non habeat, quem experientia satis edoctum, et in viis Domini ita versatum existimet, ut se ipsi plena fiducia committere possit, alium quempiam in quo fiduciam suam collocare queat seligat, eumque saltem subinde adeat, atque cum eo de statu conscientie sue et parcæ gubernatione conferat, interea pro ordinariis confessionibus assumat è vicinis, quem sibi præ cæteris magis convenire iudicaverit.

VIII. Sacerdos non legitime impeditus, missam celebrare omittens, quantum in se est, privat sanctissimam Trinitatem laude et gloria, angelos lætitiâ, peccatores veniâ, justos subsidio et gratiâ, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam spiritali Christi beneficio, et seipsum medicinâ et remedio contra quotidianâ peccata et infirmitates. Ne igitur sacerdos raro celebret, ita innocenter vivat, ut quotidie mereatur ad altare accedere; idque multo magis ut præset, operam dabit pastor; id enim suadet edificatio populi, qui facile scandalo læderetur, si videret pastorem, qui, cum alios ad frequentem communionem et missæ auditionem monere debeat, ipse raro celebraret, ac occasionem missam audiendi parochianis subtraheret; et maximè, si se terpsis lucri cupidum ostenderet, celebrationem sæpius omittens, nisi pro clemosynam accipiat.

Quantumvis autem consultum sit ut sacerdos quotidie celebret, meritò tamen id subinde omittere poterit tum ex humilitate (v. g.) ubi in defectum aliquem graviozem, quamvis etiam non mortalem, lapsus est; tum ad majorem devotionem in se excitandam, ubi nempe sese tepere sentiens absque debito fervore celebraturus esset. Ex his tamen motivis sæpius abstinere à sacro faciendo, non verè humilitatis, sed hypocrisis Deo et hominibus exosæ argumentum foret. Ex arida autem consuetudine, temporalis emolumentum cupiditate, aliâve consideratione humanâ nunquam celebret, sed unicè intendat gloriam Dei, propriam et proximi salutem promovere.

Præ primis autem caveat ne gravis culpæ reus præsumat ad altare accedere, ne fiat ei mensa Domini in laqueum, in retributiones et in scandalum, sibi que manducet ac bibat iudicium. Itaque celebraturus semper conscientiam suam præviè discutiat; et si se gravis peccati conscium deprehendat, prius confiteatur, nec unquam aliter celebrare audeat, quantumvis sibi contritus videatur; et licet adire non possit confessarium ordinarium, aut alium in quo speciale fiduciam reposuerit; in hoc enim eventu quicumque haberi potest, aduendus est, vel à celebratione abstinendum. Quòd si desit omnis copia confessarii, neque celebrare attentet, nisi subsit vera necessitas; hæc autem si adsit, non verò fingatur, præmissâ debitâ contritione celebrare poterit, postea quamprimum confessurus, et caveat, ne fortè copiam confessarii non habeus, et tamen celebrare volens, culpas, quarum conscius est, facilius excuset, aut earum gravi-

tatem imminuat, ut se ita celebrare posse sibi persuadeat, falsam conscientiam efformans et ex culpabili incertiâ sacrilegè celebrans.

IX. Quæ horarum canonicarum recitationem spectant, sacerdos accuratè observet, non ex necessitate et quasi invitus, sed animo lubenti et ex vero pietatis sensu, ne hæc oratio ei fiat in peccatum. Ut autem officium magis piè ac utiliter recitet, studeat, adhibitis interpretibus, eorum quæ legit, sensum intelligere et ad eum attendere. Hanc ipsam propterea in sententiam divus Carolus Borromæus, in suis ad clerum Monitionibus sacerdotis cunctosque quotidiano horarum canonicarum penso obstrictos pervenustè sic alloquitur fol. 22: *In psalmorum autem, canticorum et hymnorum intelligentiam studiosè incumbite, ut dum psallitis (aut eos legitis) pro sensuum sanctissimorum, quos mente concepistis, ratione vos ad omnem pietatis devotionisque affectum excitetis.* Exinde enim valdè instrui et edificari poterit, simulque ea deprimere quibus plebem sibi commissam instituat et edificet. Insuper horas canonicas quotidie persolvendi onere obstricti illud nunquam obliviscentur, quod concil. Later. V, sess. 9, cautum sic legitur: *Statuimus et ordinamus quòd quilibet habens beneficium cum curâ, vel sine curâ, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro ratâ omissionis officii et temporis; sed eos tanquam injustè perceptos in fabricas ecclesiarum hujusmodi beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur.* Sapientissimæ huic citati concilii sanctioni consona penitus est sancti Pii V bulla, n. 135, incipiens: *Ex proximo*; unde sibi jure et naturali, et ecclesiastico beneficii fructuum privationem iudici videat parochorum ex cœtu quisquis horarum canonicarum omissionem popularis concionis festis diebus habendæ onere, aut extraordinariâ penitentium frequentia coonestari perperam sibi blandiatur (1).

X. Cum Christus Dominus in venerabili Eucharistiæ Sacramento absconditus, omnes, et maximè sacerdotes amicos et domesticos suos, tam amanter invitet, Matth. 11, 28: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos,* absit ut sacerdos aut parochus in ecclesiâ non compareat, nisi dum divina officia celebranda, aut functiones peragendæ urgent; aut his oscitanter peractis, illicò fugiat; et dum parochiani venerabile Sacramentum frequenter invisunt; ipse huic devotioni desit. Qui ita se gerit, quomodo poterit, quin erubescat, dicere: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini?* ps. 83, 2 et 3. Itaque potius cum delictis Christi sint esse cum filiis hominum, delictis quoque sacerdotis sint esse cum ipso. Ante et post officia divina, prout circumstantiæ patientur, co-

(1) Ad feliciorum verò sanctorum sensum captum à divo Carolo Borromæo loco cit. intantum, quisquis sui, alienique spiritus inhiat emolumentis, ut omnigenâ securitate poterit Cursu completo Scripturæ sacre, opere ex selectissimis et exquisitissimis commentariis conflato. (Editores.)

ram venerabili Sacramento tempus aliquod transigat, atque illud aliàs frequenter invisat.

Ibi Deum suum pronus adoret; obta ab eo beneficia recolat et gratias de iis agat; in amaritudine animæ defectus et culpas suas expendat, defleat ac veniam efflagitet; fiduciam in Deum Salvatorem suum significet; eum qui nos tantoperè amat, redamet; pro se et parochianis suis exoret; spiritum sapientiæ et intellectûs supplex petat; quæ parochianis proponere intendit, meditetur, et utiliter proponendi gratiam postulet; in rebus dubiis consilium, in adversis solatium, in prosperis humilitatem poscat: uno verbo in omnibus necessitatibus ad hunc thronum gratiæ confugiat, et ex iis misericorditer eripietur; sic petitiones ejus ascendent ad Deum, et ipse ei dabit benedictionem, cum quâ venient pariter omnia bona; qui enim hic petit accipit, quâ querit invenit, et pulsanti aperitur, Matth. 7, 8.

XI. His pietatis exercitiis adjungat orationes jaculatorias, quibus subinde per diem mentem ad Deum elevet; sese cum eo uniat; illi se, suaque opera et proposita commendat, etc. Item alia pietatis exercitia, ad quæ, ut infra dicitur, parochianos hortari convenit, ipse quoque observet, quantum poterit, tum ut eos suo exemplo ad docilitatem efficacius moveat, tum ut et ipse fructum spirituales exinde percipiat. Præsentæ Dei sapiens recorderetur, ut in veritate dicere possit: *Providebam Dominum in conspectu meo semper*, ps. 15, 8; hæc enim tuta est et brevis ad perfectionem via: *Ambula coram me, et esto perfectus*, Gen. 17, 1.

B. V. Mariam, suos et ecclesiæ suæ patronos, angelum custodem, cæterosque cœles colat et invocet, sequæ et parochianos suos eorum precibus commendet. Passionem D. N. Jesu Christi piè recolat, præsertim temporibus ac diebus ad illius memoriam agenda peculiariter consecratis; cùmque, si velimus cum Christo conglorificari, debeamus et conpati et conformes fieri imagini filii Dei, carnem cum vitis et concupiscentiis crucifigat, non in bonis et deliciis ducat dies suos, ne in puncto ad inferna descendat, sed spiritu facta carnis mortificet, ut vivat; dignos penitentia fructus faciat, ut et pro aliis fieri possit in tempore iracundiæ reconciliati. Semper sobrius, saltem subinde ad sui mortificationem solitè parcus utatur verbis, cibis, potibus, somno et jocis.

Quilibet sacerdos reminiscatur, sese à Deo fuisse de hoc mundo electum, ut non amplius ad mundum pertineat. Si adversitates ingruant, et cum hominibus flagelletur, ne eum teneat superbia, hæc constanti animo ferat, tollat crucem suam et sequatur Christum, quem oportuit pati, et ita intrare in gloriam suam, et qui docuit per multas tribulationes oportere nos intrare in regnum Dei.

XII. Christum Dominum, qui in omnibus honoravit Patrem suum, et ei obediens fuit usque ad mortem, et mortem crucis, imitetur, suisque superioribus noxam gerat, et disciplinæ ecclesiasticæ tenax observet, quæ sacri canones et statuta diocæsana circa tonsu-

ram et habitum clericorum, ingressum popinarum, lusum prohibitos, venationem ac similia præscribunt; atque in his semper ad magis timoratos se conformet; in omnibus modestiam et gravitatem sacerdotalem præ se ferat, maximè cùm ad hæc multùm attendere solet populus, et offendi, quando iis deesse videt sacerdotem, præsertim parochum. Item sequatur exemplum et monitum Christi, Matth. 11, 29: *Discite à me quia mitis sum et humilis corde*. Mansuetudinem ut virtutem in sacerdote maximè optandam et parochi ir. parœciæ regimine summoperè necessariam habeat, atque in eâ de die in diem proficere studeat, quoscumque iræ, indignationis, impatientiæ motus sine morâ refrænans.

De se demissè sentiens et abjectus in oculis suis, etiam exterius humilis appareat. Omnem arrogantiam detestans et vel ipsam præsumptionis ac vanitatis speciem aversans, quidquid superbiæ sapere posset, in victu, vestitu, suppellectili, inessu, sermone aut opere fugiat, nunquàm suam sed semper et in omnibus Dei gloriam quærat. Seriò animadvertat, sibi tantam ruinam ingruere quantâ præfulget dignitate, si illâ superbiat. Non extollatur, eò quòd parochianorum rector positus sit, sed fiat quasi unus ex illis, et tantò illis major est, tantò magis se humilem præstet. Neque natalibus, divitiis aut scientiâ tumidis, inter confratres aut alibi in Ecclesiâ Dei honores ambiat, multò minùs modo qui sacerdotem dedecet adipisci quærat, sed cum Psalmistâ sentiat: *Elegi abjectus esse in domo Dei mei*, ps. 83, 11; aliàs enim displicebit Deo, atque etiam ut plurimum coram hominibus confundetur.

XIII. Considerans quàm horrendum et probrosum in viro ecclesiastico scelus, innumerisque penè malis affluens sit vitium luxuriæ, illud toto animo aversetur, ac Deo casto corpore servire et hujus corde placere totis viribus entatur. Vel ipsam hujus peccati umbram timeat, fugiatque, quantumvis etiam innocenter hactenus vixerit; nam et eum respicit hoc dictum B. Hieronymi: *Nec in præteritâ castitate confidas; nec sanctorum David, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior*; sensus suos sub disciplinâ custodiat; quia *mors ascendit per fenestras*, Jer. 9, 21. Omnes peccandi occasiones, et quidquid illicitæ concupiscentiam, ac fovere solet, tanquàm pestem evitet; qui enim amat periculum, peribit in illo, Eccl. 5, 27. Omnem intemperantiam devitet, nam præterquam virum ecclesiasticum potissimum dedecet scandalum parare, eum ad sacras functiones ineptum reddere, et tristes simos exitus habere solet, peculiari modo concupiscentiam provocat; venter enim, ut ait D. Hieronymus, epist. 83, ad Ocean., *mero et cibis æstuans cito desumat in libidines*; et *luxuriosa res vinum*, Prov. 20, 1; vitam otiosam fugiat, præterquam enim quòd turpissimum sit virum ecclesiasticum ignaviâ marcescere, et quasi totâ die otio se dedere, cùm Christus et apostoli in vigiliis, in laboribus multis, et defatigatione fuerint, et tot alii sacerdotes in vinea patrisfamilias indefessi laborent atque pondus et æstum diei

ferant, *multam malitiam docet otiositas*, Eccii. 33. 29. et maxime locum præbet peccato luxuriæ, à quo qui sibi cavere vult, labori debet incumbere, et semper aliquid operis facere, ut eum diabolus jugiter occupatum inveniat; quem quidem in finem etiam aliquando poterit convenienti alicui labori manuum incumbere.

Cùm, teste Hieronymo, *initium libidinis sit in conversatione mulierum*, juxta monitum Ecclesiastici 42, 12, in medio earum ne commoretur, neque cum iis, saltem junioribus, conversetur, aut eas invisat, nisi cùm necessitas subest. Præ oculis habeat illud auctoris Imitationis Christi, l. 4, cap. 8 : *Non sis familiaris alicui mulieri, sed in communi omnes bonas mulieres Deo commenda*; necnon istud B. Hieronymi ad Nepotianum sacerdotem et pastorem : *Si propter officium clericatus, aut vidua visitatur aut virgo, nunquam domum solus introcas. Solus cum solâ, secreto, absque arbitro vel teste non sedas. Caveto omnes suspiciones, et quidquid probabiliter fingi potest; ne fingatur, ante devita. Crebra munuscula, et sudariola, et oblatos ac degustatos cibos, blandasque litterulas sanctus amor non habet*. Hinc si illas ægotantes ex officio adeat, quantum fieri poterit, solus cum iis non colloquatur; neque earum confessiones excipiat, nisi alio præsentem, ita tamen distante, ut audire quæ dicuntur non possit, aut saltem januis, si morbus permittat, non clausis. Neque ab his regulis recedat quamvis devotæ sint mulieres, quibuscumque agendum ipsi est, nam et harum frequentatio periculo non vacat, meritoque monet modò laudatus B. Hieronymus : *Feminam quam vides bene conversantem, mente dirige, non frequentia corporali*.

Devotarum etiam mulierum, quarum conscientiam dirigit, omnem erga se affectum timeat; licet enim habeat speciem pietatis, atamen virtutem ejus ferè semper extinguit; quem quidem affectum si subrepere directioni senserit, non nisi in confessionali, cratibus interjectis, eas alloquatur; et si hoc non sufficiat, ut periculis obviet, directionem illarum dimittat, maxime si pares erga penitentes in se sentiat affectus. Quin et in ipso pœnitentiæ tribunali pœnitentes quas-cumque doceat, non nisi quæ necessaria sunt, eloqui, et abscissa superflua confabulatione, eas ad virtutum christianarum praxim adhortetur; extra tribunal verò, si fortè illas alloquendi rationabilis causa suadeat, observet hoc B. Augustini dictum : *Sermo brevis et rigidus cum mulieribus est habendus*. Domum autem suam illas ventilare non patiat, neque earum obsequio utatur, ut in re tam lubrica et castitati et famæ suæ consulat.

Vagas mulierculas stipem ostiatim emendicantes pernoctare in domo prebyterali non sinat, neque inibi earum confessiones, etsi rogatus, excipiat; periculosam enim esse ejusmodi misericordiam, experientia compertum est. Neque puellas domum suam facile introducat, ut vel hyme ad ignem calefiant, aut doctrinam christianam doceantur, nam et hoc periculosum esse potest. Quibuscumque demùm mulieribus, quarum pudicitia suspecta habetur, fores perpetuò

clausas habeat. Cantilenas amatorias et quæcumque teneriores affectus excitare possunt, sacerdos omninò ignoret. Scurrilitas verò, turpitudò et stultiloquia ne nominentur in sacerdote, sicut decet sanctos; nec iis quidem verbis utatur, quæ detorqueri in pravam sensum possent. *Consecrasti os tuum Deo, tabulas jam aperire illicitum, assuefacere sacrilegium*, ait D. Bernardus.

XIV. Animarum pastor charitate peculiariter fer-veat; nec enim ei Christus dicit : *Pasce oves meas*, Joan. 20, nisi cùm ipse in veritate dicere poterit : *Tu scis, Domine, quia amo te*. Diligat igitur Deum, diligat proximum, non verbo solum et lingua, sed opere et veritate, 1 Joan. 3, 18; quæ quidem dilectio efficiat ut zelus domus Dei comedat eum, et zelo flagrans pro Domino Deo exercituum ejus gloriæ promovende, et animarum saluti procurande totus incumbat. Ibi verba Domini obliti sunt inimici ejus et convenerunt adversus Dominum et adversus Christum ejus, ut murum æreum se obtulerunt eis, nec timeat à facie eorum. Deum si offendi videat, doleat, et ut offensa impediatur, aut reparetur, pro viribus elaboret; et è contra ut in omnibus glorificetur, optet, et obtinere curet.

Amet animas, quas Christus Dominus ex ardentissimo amoris sui igne sanguine proprio emit, desponsavit et abluit. In ministerium missus propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, ut eos à malo retrahat, ad bonum alliciat, in viam salutis ducat, aut in eam retineat, totis viribus enitatur, memor, *omnium divinarum esse divinisimum Deo cooperari in salutem animarum*, ut ait S. Dionysius. Animam etiam vilissimam hominis perire, summus ei dolor sit; ne eum respiciat flebilis hæc querimonia : *Cadit asina et est quæ sublevet; cadit anima et non est quæ reputet*, D. Bern., lib. 5 de Consid.; perit justus, et non est qui mereat, in corde suo. Ordinatus tamen sit zelus ejus, lacem in alienam messem non immittat, propriis suis ovibus invigilet, nec alienas, rationabiliter invito earum pastore, ad se trahat; nec etiam ad alienas curandas, in aliorum parocciis se conferat ibi operaturus, dùm interea ex defectu vigilantie proprii pastoris detrimentum patiuntur oves ejus.

Cùm fortis sit ut mors dilectio, Cant. 8, 6, talis quoque est zelus, qui inde nascitur. Ubi pastor ex officio, et ex Dei ac superiorum voluntate negotium suscepit, illud magno animo prosequatur, tametsi malorum odium in se experiat. Atque si quid ab eo exigatur quod conscientia non permittit, se nec precibus nec minis flecti patiat; etsi propterea hominum gratia amicitiaque excidat, Deum habere amicam gestiat, ejusque favorem omnium hominum benevolentie præferat, neque terreatur ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant; sed timeat eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam, Lucæ 12, 5.

Pastor tamen zelum habeat discretum et sapiat ad sobrietatem, sciatque, non raro Satanam sese transfigurare in angelum lucis, et incautos pastores ad ea

impellere, quæ primo intuitu bona quidem videntur, postmodum verò funestos exitus sortuntur: quod quidem maximè contingit, ubi quis agit ex avidiori impetu, præcipientiâ, præiudicio; ubi de suâ auctoritate tuendâ nimium sollicitus, eam si sperni videat, magis indignatur, quàm si aliàs Deus offendatur; aut ubi vanæ gloriæ cupidus, hanc potius querit quàm animarum salutem. Unde pastor nunquam dicat aut faciat, quos rabidus et acrior zelus suggerit; sed prudens sicut serpens, et simplex sicut columba, in omnibus respiciat finem; antequàm agat, maturè deliberet, et in agendo cautè procedat.

Cohibeat impetum iræ, nec quidquam statuât, donec agitatæ mentis perturbatio conquieverit. Sui quasi immemor et gloriæ Dei ac animarum salutis unicè intentus, quæ ad has promovendas aptiora videntur, eligit. Cùm labores ex voto succedunt, miseræ et imbecillitatis suæ conscius nihil inde laudis sibi desumat; verùm, quia *neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*, 1 Cor. 3, 7, huic bonorum omnium largitori grates rependat, seipsum verò reputet servum inutilem, qui, quod facere debuit, fecit. Si quid contra spem evenerit, et fructus labori non responderit, expendat, annon id ex aliquo suo defectu provenierit, atque si ita esse deprehendat, propterea coram Deo sese humiliet et circumspiciat aliâ vice agere proponat; si defectum à se admissum non advertat, rem divinæ voluntati committat, atque in patientiâ animam suam possideat.

XV. *Facilius est domi latere quàm foris se posse sufficienter custodire; et nemo securè appareat, nisi qui libenter latet; nemo securè loquitur, nisi qui libenter tacet;* et meritò quis dixit: *Quoties inter homines fui, minor homo redi?* atque non rarò qui aliis putat placere ex suâ cum illis conjunctione, incipit magis displicere propter defectus quos in eo observat (1). Hinc pastor sit homo interior et solitudinis amator, nec se ad exteriora nimium diffundat; inprimis autem non sit familiarior cum laicis, nam *non aliudè clericalis ordinis dignitas fuit offensa, quàm à nimia laicorum familiaritate* (2); imò nullo etiam sacerdote familiaris utatur, nisi quem mortuâ probitate cognoverit commendari.

Si, quod avertat Deus, inter sacerdotes existant apertè mali, hos devitet, atque etiam rarò conversectur cum iis qui perfectioris vitæ institutum carpere in aliis solent; *Qui*, ut ait D. Carolus Borromæus, *non modò bonum ipsi facere nolunt, sed et ab eo cæteros distrahant, dicentes: Quid factiis? ad quid tot reformationes? ad quid tot constitutiones et statuta? Væ huiusmodi sacerdotibus!* Falsi fratres sunt, à quibus cavendum est; alioquin eorum sermones et exempla optimi etiam sacerdotis mores corrumpunt, aut saltem eum ducent ad vitam salutis amittende periculum. Tales autem aut ali perversi homines, si sacerdotem perfectionis suæ studiosum et vero zelo prædium derideant, aut etiam

persequantur, nec miretur ipse; nec animo cadat; cùm omnes qui piè volunt vivere in hoc seculo, et maximè sacerdotes, qui suo officio enixè funguntur, persecutionem patientur; sed in hoc similis esse gestiat Christo Domino, quem Pharisei deridebant, et sicut Paulus, sibi gaudeat de contumeliis et persecutionibus.

Cùm tamen etiam sacerdoti dulce sit, jucundum et utile amico habere quos frequentet et quibus revelet cor suum, siquidem *amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius*, Eccli. 6, 15; amicos sibi eligat, sed juxta regulam à S. Bernardo traditam: *Illos suscipe, illos dilige, illis te associa, quos videris contemptores seculi, sectatores virtutis, amatores disciplinæ; horumque amicitiam foveat, multùm enim exinde proficiet; nam qui cum sapientibus graditur, sapiens erit*, Prov. 13, 10; et *plerisque justis aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus verò lætitiâ*, D. Ambros. in Psalm. 118.

XVI. Caterum inter homines conversectur ratione dignè Evangelio Christi, et ostendat ex bonâ conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ, Jac. 3, 15; *non contendet, neque clamabit*, Matth. 12, 19; *non habeat amaritudinem conversatio illius, nec lædium convictus illius, sed lætitiâ et gaudium*, Sap. 8, 16. Absit tamen ut, lætitiæ significandæ gratiâ, maximè inter seculares, mimum et histrionem agat, jocosque et sarcasmis risum moveat: *Fatus enim in risu exultat vocem suam: vir autem sapiens vix tacitè ridebit*, Eccli. 21, 25; et cæteroque huiusmodi ineptiæ in mendaciâ et detractiones plerùmque deflectunt. Hinc neque sit multiloquax; nam in multis sermonibus invenietur stultitiâ, Eccli. 5, 2; et in multiloquio non deerit peccatum, Prov. 10, 19. Ponat custodiam oris suo et ostium circumstantiâ labiis suis; loquatur pauca et appositè, quæratque occasionem conversationi subinde piâ quædam immiscendi quæ ædificare valeant, ad eò ut *Christi bonus odor sit vite in vitam; et quisquis ei jungitur, quasi ex salis lacte æternæ vitæ sapore condiatur*, ut ait Gregorius. Recordetur quoque, oportere parochum esse secreti tenacissimum; quidquid ejus fidei committitur, id inviolatè in corde suo servet; de secretis familiarum sermonem non habeat, defectus et peccata occulta ne aperiat, imò de ipsis publicis non loquatur, nisi cautè et quando legitima ratio suadet. Uno verbo, ita sit discretus ut rei quæ taceri debet, revolvandæ in rapax habeatur; talis enim discretio parochianorum fiduciam ei conciliabit, dum è contra hæc sine illâ nunquam obtinebitur, aut brevi amittetur, ipseque contemptibilis evadet. Hinc et curiosorum hominum blanditiis minime ne cedat, sciaturque artem astutos eorum quæsitus eludendi, ita tamen, ut mendacii et defectus sinceritatis incusari non possit; neque fidat iis qui secretum à se servatum iri spondent et religiosè promittunt; nam et hæc promissa rarò admodum servari, experienciâ compertum est; unde, si consilium petendum sit, non cum obvio quovis homine, levi et multiloquo agat causam suam, sed cum eo, quem nosci esse verè

(1) Vid. Imitat. Christi, lib. 1, c. 20.

(2) Concilium Aquil., anno 1596.

sapientem et secreti tenacissimum. Insuper consideret, non rarò quedam reperiri, quæ primo intuitu videntur secretum non exigere, et quæ tamen vir sapiens, et præsertim parochus silentio celare debet, quippe quæ si ab eo relata fuisse dignoscantur, indiscretus existimabitur.

XVII. Cùm labia sacerdotis, maximè autem pastoris, debeant custodire scientiam, et populi legem de ore ejus requirant, studio diligenter incumbat, necesse est; neque ab illo eximit vel ea, quam sibi jam comparavit rerum cognitio, vel quam habet, addiscendi facilitas. Enimverò scientia, quæ ante sacerdotium acquiritur solet, aut primis sacri ministerii temporibus comparatur, ut plurimum modica aut admodum mediocris est, et ulteriore perfectione indiget; atque, nisi constanti studio fovetur, sensim sine sensu minuitur, adeò ut provecità ætate etiam ignorentur quæ ignorari sacerdoti nefas est, et hoc pacto suo officio malè fungendi periculo sese exponit.

Qui autem suæ facilitati et talentis etiam præclaris ædens studia negligit, magnum quodè discrimen incurrit, tum quia otiosam vitam aget, quæ semper malos exitus habere nata est; aut rebus scelestis, vel saltem vanis, aliisve viro ecclesiastico non convenientibus tempus suum teret; tum quia non sufficit functiones sacerdotales quocumque modo peragere, sed eas quisque peragere debet pro modulo talentorum quæ à Deo accepit, et proinde eò melius ac perfectiùs, quò præclariora talenta sortitus est; atque si obiter tantum studiis incumbens, minus benè functiones suas obeat, quàm obisset, si convenientem laborem impendisset; aut si scientiam talentis suis proportionatam comparare negligens, ineptus evadat ad eam Ecclesiæ procurandam utilitatem, ad quam eidem procurandam majora ei præ aliis talenta concesserat divina Providentia, non immeritò habetur ut ille qui talentorum suorum partem in terram defodit; nec sine causâ metuit ne ut servus inutilis, aut saltem longè minus utilis reputetur et gravem Deo rationem redditurus sit. Vide Matth. 25.

Hic et accedit, suis talentis superbientes, et studia negligentes, ac sese ad sacras functiones minus præparantes, sapiùs turpiter decipi, ac sibi blandiri se satis scire quæ tamen non ita callent, idèoque sibi et aliis malè consulere. Quæ quidem inprimis notent neo-sacerdotes, quos nondum experientia edocuit.

Porrò sacerdos, curam animarum habens, incumbat studio 1° theologiæ dogmaticæ, adeò ut veritates religionis ritè noscat, eas fidelibus modo eorum capiti accommodato explanare, et, datâ occasione, contra religionis hostes tueri, ac de eâ quæ in ipso est spe rationem reddere valeat. 2° Theologiæ moralis, ut suas et populi sibi concrediti obligationes perspetcas habeat, seque et cum in rectâ salutis viâ dirigat. 3° Omnino convenit ut non sit ignarus historiæ et disciplinæ ecclesiasticæ; atque optimè sibi consulat, si et juris canonici quædam sibi notitiâ comparet,

et præcipuè decreta concilii Tridentini cognita habeat; multum enim ad informandos mores valet, et eum variis in circumstantiis juvare poterit hæc cognitio. 4° Sese rubricarum tractatoribus dedat ad obtinendam cognitionem rituum ac caeremoniarum Ecclesiæ; spiritum et mentem Ecclesiæ in iis institutis, eorumque significationes nosse studeat; exinde enim ipse ædificabitur, et populum, cui ea exponet, ædificare poterit; ex eadem ratione discat mentem Ecclesiæ in instituendis variis anni festivitibus, necnon probatas vitæ sanctorum historias legat. 5° Incumbat lectioni asceticorum, ut supra jam dictum est; ex iis enim studium pietatis ipse hauriet, et alii instillare valebit. 6° Concionatores et libros catecheticos, atque auctores de sacrâ eloquentiâ et modo instruendi agentes, necnon eos qui de aliis sacri ministerii functionibus agunt, assiduè legat: consulat et sanctos Patres nostros in fide et doctrinâ duces ac magistros.

Præcipuè autem vacet lectioni et studio sacræ Scripturæ; hæc enim propriè est liber sacerdotalis, quem ut jugiter quasi manu terat pastor, optandum est, juxta monitum B. Hieronymi, epist. ad Nepot.: *Divinas Scripturas sæpiùs lege; inò nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur*; ex quo inexhausto thesauro colligit innumera suæ et suorum instructioni aptissima.

Divini eloquii pretiosissimus Codex à D. Ambrosio, lib. 3 de Fide, cap. 7, idè *Liber Sacerdotalis* appellatus est, quòd nedum animarum regimini præficti, sed etiam quotquot ad sacrosancta sacerdotii munia obeundâ anhelant, sacri ejusdem divinique codicis lectioni assuescere debeant. Hunc sacre lectionis ardorem accendere debent: 1° *Immensa rerum addiscendarum utilitas*; 2° *Mira profunditas*; 3° *Denique attemperata obscuritas* (1). Huic verò lectioni tempestivè incumbant, atque etiam sacram Scripturam legant linguâ vernaculâ exaratam, quâ aliquando populos instructuri sunt, ut et textus in hæc linguâ sibi familiares reddant, eosque faciliùs et accuratiùs in medium alferre sciant. Consultum quoque est ut Scripturam successivè totam legant, incipiendo tamen à libris novi Testamenti; semel autem sacro ministerio, et maximè pastorali officio addicti rem ita instituunt, ut unoquoque circiter anno Biblia sacra integra legant; quod quidem faciliè præstabunt, si consuecant quotidie aliquot capita legere. Primum verò solum legant ipsum textum, tum Latino, tum vernaculo idiomate expressum cum notis ad majorem textûs intelligentiam appositis. Deinde, ubi sic unâ aut alterâ vice integra Biblia legerint, adhibere poterunt unum alterumve interpretem, cujus ope textum magis ac magis intelligant; quem quidem interpretem meritò consulunt. quoties in instructionibus uti volent aliquo textu, saltem si ejus sensus non adeò apertè pateat; quò

(1) Præcelsas eas divini Codicis proprietates scholasticorum perlicue, ubi de theologiæ prolegomenis disputant, perelegantè evolunt.

enim meliùs sensum textus intelligent, eò aptiùs et utilius eum applicabunt.

Porrò animi dispositiones, quas sacræ Scripturæ lectioni operam daturus, assiduæ orationis ope, sibi comparet. oportet, hæc quatuor sequentes recensentur, nempe 1° *cordis mundities*, vel saltem *cordis emundandi voluntas*; 2° *recta intentio*, de quâ egregiè disserit S. Bern., serm. 56 in Cant.; 3° *summa reverentia*, atque *non minor humilitas*; 4° tandem *ardor discendi ab omni novitatis amore semotus*. Hasc animi dispositiones quisquis pretioso Dei dono fuerit assecutus, singulas sacras paginas, ne dicam, puncta et apices leget cum pietate, et bonos affectus sacri auctoris induere sibi que quasi proprios reddere studebit. Imò cuicumque lectioni vacet ductus pietatis sensus; atque ut exinde majorem utilitatem percipiat, peculiariter attendat ad ea quæ pro suâ et populorum instructione aptiora judicat; potiora ex illis extrahat, quæ secundum ordinem materiarum in librum ad id paratum referat, subinde relegat, ac, datâ occasione, adhibeat. Quæ quidem imprimis dicta sint pro iis qui in sacro ministerio occupari incipiunt. Imò ad statum sacerdotalem aspirantes tempestivè, et saltem ubi theologiam frequentare incipiunt, concionibus assiduè intersint, et earum, sicut et meditationum ac exhortationum, quæ ipsis proponuntur, analysim faciant et magis observatâ digna notent ac servant; his enim aliquando in sacro ministerio multùm juvari poterunt.

Porrò, cum assidua lectio quamdam librorum suppellectilem supponat, ad statum ecclesiasticum aspirantes de hæc sibi comparandâ tempestivè solliciti sint; subinde, pro suis facultatibus, aliquem librum coemant, atque successu temporis sic eurent sibi paulatim bibliothecam viro ecclesiastico convenientem comparare.

Neque quis dicat se libris non indigere, aut iis comparandis parem non esse. Qui enim ita loquitur, det gloriam Deo, et fateri tenebitur primum esse sordidum et legendi negligentem, ad discendi incuriam, aut superbiam et temerariæ præsumptionis argumentum; alterum non nisi vanum prætextum.

Et verò quis sibi blandiatur sese propriis viribus relicto valere ea cognoscere quæ sacris ministris scitu necessaria sunt, cum sancti Patres aliique præstantissimi viri ad ea addiscenda continuam quasi lectionem, continuam studium sibi opus esse judicaverint; profectò infandæ ille temeritatis sit oportet qui se tantis viris sapientiozem existimat. Qui autem libris sibi comparandis impares ac impotentes se jactant, ut plurimùm vanum obtrudunt effugium; libros sibi comparandos esse suadeant, eosque comparandâ sincera ipsis sit voluntas, et tunc non diù decrit facultas. Et sanè sicut artifex primum omnem suam curam eò convertit ut instrumenta sibi necessaria procuret, ita et sacerdos in eo curam suam collocare debet, ut, posthabitis omnibus sibi aliunde non absolutè necessariis, libros sibi comparet, hinc si iis sibi comparandis ex animo intenti sacerdotes sint, brevi eos sibi comparabunt.

Neque enim magna exigitur collectio: ex quolibet rerum sciendarum genere aliqua sibi procurent opera, et hæc, donec plura colligendi facultas detur, sufficere poterunt. Imò consultum est, ut neosacerdotes libro theologiæ dogmaticæ et moralis æque juris canonici paucos legant; sed curent ut quos legunt benè intelligant et memoriæ altè imprimant; atque ut plurimùm poterunt contenti esse scriptis aut auctoribus in scholis explicari solitis, interim sibi procurantes libros asceticos, concionarios, catecheticos, Biblia cum notis, sacræ Scripturæ interpretes (1), etc. Qui autem auctores præ aliis comparandi sint, licet non nominatim adnotantur, quia circa eorum delectum varii variè sentire atque etiam in variis dioccesibus varii peculiariter commendari possunt; qui verò metuit, ne minus benè eligat, magis peritus consulat, juxta eorum consilium catalogum librorum, quibus indiget, conficiat, eosque sibi successivè comparet, ratos sese vel è vivis ereptum ex bibliothecâ optimis libris fertâ apud sapientes quosque meliorem famam adepturum quàm si victu, vestitu, pretiosâ suppellectili supereminere studuerit, præsertim si ultimâ suâ dispositione curaverit, ut libri à se relicti deveniant in manus ejus aut eorum qui illis ad gloriam Dei et animarum salutem benè usuri sint; quâ quidem dispositione, etiam post multa tempora, uberes fructus parere poterit prudens ejus œconomia, atque nomen ejus erit in benedictione.

Cæterùm qui lectionis et studiorum amator libros sibi comparat, abstineat à comparandis ac legendis iis qui mali sunt et prohibiti, aut de rebus vanis et inutilibus agunt, ut supra jam monuimus. Quòd si tamen satis edoctus sit ut et libros prohibitos sine periculo legere valeat, eoque in loco vel officio sit ut illorum notitiam habere debeat, aut saltem expediat, eos, obtentâ priùs licentiâ, legere, poterit ex animo eorundem notitiâ ad illorum refutationem et tuendam religionem uti; sed caveat ne in manus infirmorum, qui scandalo lædi possunt, deveniant, ipseque illos legat sobriè et circumspectè; nam periculosi esse possunt ipsi etiam doctis minùs cautis, aut minùs humilibus, aut ad legendum novitatis libidine affectis; quibus et faciliè evenire potest, quod evenit illis de quibus ait Apostolus, ad Rom. 1, 21, 22: *Evauerunt in cogitationi-*

(1) Ad auctoris implenda vota planior sacerdoti via à nobis strata est; nam præterquam quòd *Scripturæ sacræ et Theologiæ Cursus completi* jam in lucem prodierunt, mox prelis nostris etiam cidendi sunt in unamquamque partem scientiæ ecclesiasticæ cursus completi ad instar priorum. Modus idem, charta eadem, eadem forma et dimensio, idem voluminum pretium; quod typographos attinet, cura major; et quod operum castigationem et emendationem, quàm cum maximè acre et attentum nostrum erit studium.

Auctores à nobis in varias partes comparandi, a magnâ parte episcoporum, et sapientissimorum quorumcumque Europæ catholicæ doctorum universim ad hoc interrogatorum designandi sunt; et sic bibliotheca optimis operibus repleta non nimîa pecuniâ, paulatim, à quocumque diligentî sacerdote comparari poterit. (Editores.)

bus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Cui quidem malo ut obviam eat sacerdos, scientiæ quæ sine charitate inflat, charitatem quæ ædificat; doctrinæ, quæ, cum deest pietas, exæcere solet sapientes, pietatem et humilitatem jungat.

XVIII. Demùm, cum sacerdos animarum curam habens variis negotiis et occupationibus distentus esse soleat, quibus vix aut ne vix quidem satisfacere valet, nisi omnia secundùm ordinem fiant; aliunde cum, teste Augustino, ordo deuat ad Deum, à quo quæcumque conveniunt, ordinata sunt, quicquid omnia in numero, pondere et mensurâ fecit, sacerdos cuilibet actioni suæ certum et conveniens tempus assignet, sibi quæ præfigat diei ordinem juxta quem surgat et cubitum petat, pia exercitia instituat, missam celebret, studio vacet, infirmos visitet, etc. Siquidem hoc pacto singula quæ fieri oportet aut expedit, certo certius perficiet, atque etiam majori cum fructu et merito, cum Deo ordine, quem, ut ei placeamus, in actionibus nostris observamus, magis delectetur quàm ipsis actionibus.

Huic tamen ordini non ita insistat, ut ne cum quidem invertere, aut opus inceptum interrumpere velit, dum id necessitas aut rationabilis causa suadet. Sic dum studio vacat, si ad ægrotum vocetur qui periculosè decumbit, studium interrumpat et ægrotum in-visitat; si orationi intentus petatur à parochiano, qui cum alloqui desiderat, non eum, sub prætextu orationis cui vacat, alloqui recuset; aut, priusquàm eum alloquatur longam moram trahat, ipsique impatientiæ et obmurmurationis occasio sit, etc., sed sciat, in talibus circumstantiis Deum propter Deum deserendum esse.

CAPUT II

DE HIS QUÆ PASTOR OBSERVARE DEBET CIRCA DOMUM SUAM ET ADMINISTRATIONEM RERUM TEMPORALIUM.

I. Pastor domui suæ benè præesse sciat et studeat: *Si enim ei præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* 1 Tim. 3. 5. In illâ sordes perinde ac luxum devitet, atque in vestitu, supellectili, mensâ et similibus congruentem sectetur mediocritatem. Domum parochialem non vertat in tabernam, ciborum lautitiâ, vinisque exquisitis hospites alliciens atque detinens, ut hominum amicitiam et inane munificentæ nomen sibi comparet. Laudabiliter tamen moderatam exercebit hospitalitatem erga consanguineos, affines, amicos aliosque, maximè ecclesiasticos et religiosos; quos quidem satius est in domo parochi commemorari ac decenter excipi quam cauponas aliasve laicorum domos ingredi. Si tamen extranei sint et ignoti, ab eis sibi non immeritò cavebit pastor, maxime si non authentica ferant testimonia; quo quidem in casu eos poterit ad mensam invitare, sed in aliam honestam domum pernoctaturos mittere, idemque ut, eo absente, observent, coadjutori ac famulis præcipiat.

II. Animarum pastor non alias quàm perspectæ sibi probitatis personas proprio famulatu admittat, adedque nullas domi suæ feminas unquam recipiat,

de quibus prudenter confidere nequeat, fore ut parocciæ incolis pietatis exempla, seu ædificationis argumenta præbeant. Cum autem adolescentulas sibi domi ancillantes juniores præsertim parochi firmioris ætatis feminis præoptare plerùmque videantur; ne idèò malignè susurrantium sese dicteris exponerent, aut in deteriore rerum eventu, quem Deus avertat, juvenili etiam fortassè turpitudini rationem ullam in obtenderent, Juris canonici quàm plurimæ pagina, provincialium conventuum sanctiones, et synodalia penè cuncta statuta, icto quodammodò fadere, providam jusserunt legem, ne ullus pastor malesuade nondùm atatis discriminum expertus ancillantem sibi mulierem juvenili adhuc ætate vigentem domi secum aleret. Domesticis verò certam vivendi normam præscribat, curetque, ut ad hanc sese conformet; præcipuè injungat, ut pietatis exercitiis vacent, divinis officiis et instructionibus diligenter intersint. Sacramenta assidue in parocciâ suscipiant; eos tamen, communiter saltem, in confessione non audiat, sed alium habeant confessarium ordinarium. Curet ut preces serotinas unâ simul recitent, ipsique eas, saltem sabinde, cum eis recitet, et aliquem librum pietatis ipsis prælegat, aliisque præbeat domi suæ exempla pietatis, quæ patresfamilias imitentur.

Domesticis luxum in vestibus interdicat: congruum eis laborem imponat, nec illos patiatur otiosi; nimio tamen labore ne gravet. Nocturnum è domo egressum ancillæ præsertim, aut famulo, multòque magis omnem cauponarum ac chorearum frequentationem vetet; neque patiatur extraneos noctu domum induci. Imò generatim moneat ut nimiam cum parochianis familiaritatem non habeant, eos rarò invisitent et rariùs invisantur ab iis; quod quidem ut meliùs servetur, sæpè præstat in famulatu habere extraneos, quàm parocciæ incolas; itidem non facilè permittet, ut parochianorum infantes è sacro fonte levent, et vix unquam, ut nuptiis intersint.

III. Domesticis pacem et concordiam enixè commendat, tum ad vicem, tum cum parochianis servandam. Si uni quamdam præ aliis veniam concedat, ne is eâ abutatur accuratè invigilet; familiaritatem verò eis non permittat: unde si famulum unâ cum ancillâ habere debeat, ætate jam maturum et verè probum habere curet; quemque autem habuerit, maximè autem si juniorem conducere coactus fuerit, ejus agendi normam, tum domi, tum extra eam, observet diligentissimè. Neque domesticis quibuscumque, quantumvis probi videantur, nimium fidat; dantur enim qui artis dissimulandi periti, heros minùs cautos decipiunt; imò etiam verè probi, si minùs se observari animadvertant, sensim à justitiæ tramite deflectunt. Hinc pastor illis ita invigilet, ut eos semper cautos esse oporteat. Aliquando, serotinis etiam horis sub aliquo prætextu, eos vocet; nonnunquam seriùs, interdùm citiùs quàm vocetur, domum debeat, ut eos ita cogat similes esse famulis quos, cum venerit Dominus, invenerit vigilantes. Et sanè, ni has cautelas adhibeat, magna sequi possunt incom-

moda et scandala, quæ ipse diu aut semper ignorabit, eò quòd, ut sæpè accidit, nemo sit qui eum moneat.

IV. Pastor non sit *sicut leo in domo suâ, evertens domesticos et opprimens subjectos sibi*, Ecl. 4, 55; sed, si ei sit *servus fidelis, sit ipsi quasi anima sua, quasi fratrem sic eum tractet*, ibid. 33, 31. Paterno affectu eos prosequatur, convenienter illos sustentet, non tamen superflue, ne id eis obsit; si autem in aegritudinem labantur, eorum peculiarem curam gerat. Non agat cum illis dure, sed neque familiariter, longas cum illis sermocinationes non instituat, præcipue verò eum ancillis; multò minùs cum illis jocetur; non patiat ut ei obloquantur, ullo modo reverentiæ ei debite desint, præsertimque coram parochianis aliisque extraneis. In rerum domesticarum gestione certam aliquam fiduciam illis significet, gestorum tamen rationem exigat: nimia enim diffidentia animos alienos efficit, et nimia confidentia insolentes reddit, atque hæc et illa non rarò ansam præbent infidelitati.

Ita se erga illos gerat ut semper intelligant se non dominos esse, sed domesticos, quos possit, eum voluerit, dimittere. Non tamen facile dimittat, frequens enim mutatio rei domesticæ nocet, nec parochianos ædificat; proinde, si domesticus *præoccupatus fuerit in aliquo delicto*, eum *instruat et corrigat in spiritu lenitatis*, ad Gal. 6, 1. Si non emendat, severius arguat, atque, si incorrectum adhuc eum deprehendat, dimittat; imò, si tale sit delicti genus, ut ejus in domo parochiali detentio grave periculum aut scandalum pareret, etiam sine morâ dimittat.

Ut verò domesticos liberè corrigere, vel etiam dimittere valeat, in omni agendi ratione irreprehensibilis existat, sicque timendum ei non erit, ne dimissus mali aliquid in vulgus spargat. Item ab iis mutam non accipiat pecuniam; stipendium, ut primùm debetur, fideliter solvat, et ne illud quidem ut depositum servet, nisi certus sit se semper parem fore eidem illicò reddendo. Neque ullam cum iis conventionem ineat, quâ sibi adimatur illos dimittendi libertas; id enim ut plurimum vergit in incommodum, et solet ansam præbere dictariis, suspitionibus ac rumoribus. Quòd si domestici staterint nubere, ideòque invisant ac invisantur, juvat eos, saltem ordinariè loquendo, dimittere.

V. Domesticus pastor præcipiat ut extraneos in domum parochialem divertentes urbanè excipiant ac eis debita obsequia præsentent, ast nunquàm liberius aut familiarius, quàm par sit, cum ullo advenâ agant; itidem ut parochianos, qui pastorem, vel coadjutorem, si quem habeat, allocuturi accedunt, etiam semper comiter excipiant et parochum aut coadjutorem sine morâ acciant; neque præsumant curiosè sciscitari quæ velint eum alloqui, multò minùs sibi arrogent jus parochianos objurgandi, vel monita eis præbendi; aut minas intendant, sese pastori rem delatoros; aut è contra spondeant, se in illorum gratiam apud pastorem acturos, quasi non parvi apud eum valerent illorum bona vel mala commendatio. Uno verbo, severè interdicit ne se quovis modo parœcie

regimini immisceant, aut evulgent quæ in domo parochiali geruntur, nisi ea evidentè ad parochianorum ædificationem conducere, et citra ullius offensionem innotescere possint.

Cùm verò tantam discretionem ex parte domesticorum vix sperare liceat, caveat ne coram eis quidquam geratur quod in parœciâ cognosci dedecet. Unde, si parochiano monitum dandum, aut aliud quidpiam alienjus momenti dicendum sit, nunquàm eum co loquatur coram domesticis; imò nec in cubiculo quod situm sit prope cubiculum domesticorum, ne hi fortè quæ dicuntur audire possint. Item si parochianum ipse adeat monita daturus, et quorum suspicio apud domesticos oriri posset, ne his quidem dicat quò se conferat; multò minùs iis innuat quæ in parœciâ geruntur; quæ monita his vel illis dederit aut dare proponat; quomodò hæc vel illa didicerit, etc. Imò nec parochianorum alios præ aliis coram ipsis laudet; nam, si hæc referri contingat, qui minùs laudati fuerint offendi possent; qui magis, inanem gloriam concipere poterunt, aut etiam defectus suos in sacro foro aperire non audebunt; et generatim non levi vitio vertitur animarum pastori iis de rebus sermonem coram famulis habere. Hinc eis non committat, ut, quæ in parœciâ geruntur, referant; atque, si sponte suâ aliquid referant, perinde se gerat, ac si eorum dicta parvi aut nihili duceret.

VI. Sorores, neptes, aliasve consanguineas in domo parochiali habere, non rarò ipsis perinde ac pastori novium est, saltem si juniores sint. Unde si eas admittendi gravis ratio non urgeat, præstat non admittere; si verò admittat, circa illas easdem circiter cautelas adhibeat ac circa domesticos. Nominatim omnem ipsis luxum interdicit, alias eum quæstus ac lucri cupidum reddent, et pauperibus elemosynæ obtinendæ spem ac fiduciam adiment, atque parochianos obmurnurandi ansam dabunt; eas ad pietatis exercitia astringat; nimiam auctoritatem eis ne concedat; atque, si ipsis rei domesticæ curam committat, invigilet ne vel prodige sibi concredita dissipent, vel tenacioris domesticis, mercenariis necessaria denegent, eique hoc pacto, cujus jussu agere censentur, avaritiæ notam inurant. Otiari et circumvagari non patiat, familiaritates periculosas prorsus impediât, et matrimonio jungendas è domo dimittat, aut saltem severissimè observet, sciatque, ut plurimum non juvare, ut consanguinei aut consanguineæ pastoris parochianis nubant, multò minùs ut in parœciâ domicilium figant: exinde enim non rarò pastori obveniunt incommoda et molestiæ. Et verò occurrere possunt circumstantiæ in quibus, consanguineos inter et alios parochianos subortis difficultatibus, ipse consanguineorum partem suscipiet, aut saltem suscepisse putabitur, atque sit minuatur aliorum in ipsam fiducia. Si consanguineorum res prosperè succedant, credetur illos de suis redditibus ditare. Si malè succedant, importunis sollicitationibus subsidia ab illo extorquebunt. Si fortè se minùs rectè gerant, vix audebit eos debite corrigere; aut si corrigat, indociles fortè habebit indeque

eveniet ut et alios non eâ, quâ par est, auctoritate et efficaciâ corrigere valeat, etc. Si parochus parentes habeat indigentes, eos congruenti sublevet; atque si, ut eos in domum parochialem admittat, necessarium aut conveniens videatur, operam det, ut ii suâ agendi normâ bonum exemplum præbeant, ipseque erga eos ita se gerat, ut domesticos cæterosque parochianos exinde ædificet; non tamen ferat ut ipsi indebitam auctoritatem sibi arrogent, seque parocæiæ administrationi ingerant.

VII. Pastor parocæiæ suæ redditus et jura cognita habeat et teneat; eorum titulos diligenter custodiat, nec beneficio præjudicium afferri permittat. Sibi debita solvi curet, atque in solvendo negligentes etiam urgeat; qui enim solvendo pares, solvere negligunt nec tempestive urgentur, sibi ipsis præjudicium et pastori molestiam creare solent. Attamen quæ juris sui sunt, non rigore, sed benignè exigat (1). Si tamen verè indigentes sint, solum in se, vel in æquivalenti (quod consultus videtur) per modum elemosinæ restituat: ita enim eum duritiæ incusare non poterunt, sed potius commendabunt ejus misericordiam. Item aliquando suadet prudentia ut jure suo minùs strictè utatur, præsertim in ipso beneficii ingressu, ne avarus videatur. Multò magis suadet prudentia et charitas, ut non facilè propter jura sua lites parochianis moveat, utpote quæ multa mala parere soleant. Quocirca si ei abnegetur jus aliquod, cui sine notabili suo et successorum præjudicio renuntiare non possit, omnem moveat lapidem ut juris illius parochianos convincat; nec litem suscipiat aut prosequatur; nisi cum alia omnia convenientia media inutiliter adhibita fuisse vidcrit; atque tunc quidem erga parochianos etiam contumaciores ita se gerat ut videant eum habere animum tum ab omni odio et indignatione, tum ab inordinato erga temporalia affectu alienum, solo justitiæ amore duci, et nonnisi invitum litem adoriri. Alias quoque lites pro se sive citra necessitatem contentiosè non intenet vel prosequatur, per eas enim ut plurimum spiritus devotionis extinguuntur, mens superfluis curis angitur, odia foventur, tempus functionibus parochialibus debitum absumitur, et pastor ut vir litium ac tumultuum amans parochianis invisus redditur, minùsque aptus est ad lites inter eos

(1) Hocce eximii auctoris monitum laudes undecumque promeretur; quilibet namque pastor ecclesiæ cui præficitur redditus ac jura perspiciet, et ex officio teneat, oportet, simulque eorum titulos diligenter asservet, ne fortè illorum jactura quodpiam ecclesiæ ipsi, quam regit, detrimentum inferat, sibi tamen subditos ad solvendum desides nedum cautè et prudenter urgeat, quin etiam jisdem, si actu solvendo duxerit impares fuerint, congruentem moram impertiatur; si duntaxat, ac multò magis perpetuam ad id præstandum difficultatem passuri prævideantur; jus suum omnimodis remittat, quin æquivalens aliud quidpiam pastor ipse è miserimæ domi scrutis elicuit sibi retribuât, prætoris ad id jussu cogente, quòd absit, exposcat. Ubi verò de funerariis juribus exigendis agatur, exactoris animus erga inopes procul dubio mitescet, si tritissimæ Tobie cap. 4, et Psalmi 9, v. 58 sententias sæpe capitis perpendent.

præcavendas aut sopiendas. Cæterum si pastor per suos domesticos aut mercenarios bona sua ipse colat, aut decimas colligat, facilis ipsi contentiones cum parochianis obvenire possunt, atque etiam majores ipsi labores, curæ, sollicitudines, molestiæ cum domesticis aliisque snboriri solent. Hinc nisi specialis ratio obstet, videtur præstare, ut bona sua et decimas colonis elocet, sic enim temporalibus negotiis minùs implicatus, tranquillior vivet, tenacitatis et cupiditatis divitiarum notam incurrendi periculo minùs sese exponet, et attentiori animo suæ perfectioni et sacro ministerio incumbere poterit.

In exigendis atque percipiendis juribus stolæ ut vocant, vel ipsam avaritiæ umbram fugiat. Nihil evigat, nisi dum juxta statuta diocæsana aut legitimam consuetudinem exigendi jus habet; atque hoc ipsum non durius exigat, multò minùs sibi ante peractam functionem solvi postulet, ita ut hanc pro pretio divenire videatur; erga pauperes autem misericordem se exhibeat, quid sibi debeatur, significet quidem, sed facilè relaxet ex toto vel ex parte, prout suadebit eorum indigentia.

Si fideles occasione certarum functionum ex animo benevolo citra obligationem oblationes facere aut munuscula dare soleant parochi, hic grato animo accipere poterit, non autem ut sibi debita petat aut deberi sibi contendat; multò minùs audeat determinare quid offerre, aut quantum ei dare debeant, præterquam enim turpis lucri cupidus videretur, incurreret periculum ne parochiani ejus petitioni resisterent, unde ipsi afferretur molestia; vel ne timidiores resistere non auderent ac solverent invitè, unde ipse iniquæ extorsionis reum se constitueret.

Parochus neque parochianos ad sumptus superfluos adigat, ut ipse alterve parochus commodum exinde percipiat (v. g.) à desponsandis exigendo ut proclamationes fiant in pluribus ecclesiis quàm necesse sit; aut stipendium petendo pro proclamationibus, quas non fecit, sub prætextu scisci posse, ut in suâ parocæiâ fiant, exigere, etc.; neque tamen ex benevolentia aut sub prætextu paupertatis partium aliove ullo motivo prætermittat exigere, ut proclamationes fiant, aliæque serventur, quæ concilium Trid., et statuta diocæsana præscribunt.

VIII. Rem domesticam ita insituat ac gerat ut nec tenacitatis, nec prodigalitatis vel incuriæ accusari queat. Rebus suis diligenter invigilet, non tamen minutissima quæque sordidè curet. Immoderatos sumptus non faciat, et præsertim in ingressu beneficii cautus procedat, ne similis evadat malesano illi, qui *vultus ædificare turrin, non priùs sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, et postquam cepit ædificare, non potuit consummare*, Lucæ 14, 28 et seq. Tametsi pingue beneficium obtineat, multitudine tamen reddituum, qui communiter exaggerantur, falli se pertimescat, et ad expensas quoque attendat, et casus fortuitos prævideat, caveatque ne aliquando ære alieno gravatus ad angustias redigatur, aut etiam debitis solvendis impar, remor-

drute conscientiâ, decedat præditis famâ sacerdote indignâ et parochianis scandalo futurâ. Tinquam bonus paterfamilias, prudensque et providus œconomus, redditus suos sapienter administret, omniaque ita disponat ut semper habeat unde honestè secundùm statum suum sese sustentet, pauperes sublevet, aliaque pietatis opera convenienter exerceat.

Absit ut prodigus res suas dissipet, sed absit quoque, ne tenacior evadat et avarus; à quo quidem vitio eo magis sibi caveat, quòd viros etiam cæteroquin pietati deditos, nisi benè sibi attenderint, invadat, multùmque iis noceat, ut observat D. Carolus Borromæus: *Quàm multi sacerdotes sunt adhuc boni, modesti, integræ vitæ, studiosi, exemplares; sed hæc maledicta tenacitas et avaritia Deo et populis suis reddit exosos, ac eorum vitæ et prædicationibus omnem admittit fidem.* Itaque ne terrenorum cupiditate captus ex beneficio suo thesaurizet, ac bona plurima in annos plurimos reposita habeat, et comparari possit illi diviti, cui dicitur in Evangelio, Lucæ 12, 20: *Stulte, hæc nocte animam tuam repetent à te, quæ autem parastis cujus erunt?* In necessariis sibi prospiciat, sed non attentet thesaurizare sibi thesauros in terrâ, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizet autem sibi thesauros in cælo, ubi neque ærugo neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt neque furantur, Matth. 6, 19, 20. Serio coram Deo expendens verba Tridentini, quibus prohibetur ne beneficiati ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos ditare studeant, omnem inordinatum carnis affectum erga eos deponat. Si indigentes sint, pro ratione status eorum illos moderatè sublevet, ditare autem non præsumat; si non indigeant, sibi dictum putet ac sequatur illud D. Caroli modò laudati: *Quid mihi et tibi est mulier; nondùm venit hora mea. O vitam sic sacerdotes agnatis et parentibus dicerent: Quid cum redditibus nostris? non hos pro vobis accepimus, sed pro pauperibus juvandis ac nostro victis.* Atque reverà considerans, honestæ sustentationi superflua piè impendenda esse, ita illa impendere ex animo secum statuat; et cum melius sit nunc tempestivè providere et aliquid boni præmittere quàm super aliorum auxilio sperare (1), pauperum manibus in cælum præmittat; quæ autem ita non præmissa fuerint, post mortem piè impendi curet, tempestivè conficiendo testamentum debitis solemnitatibus stipatum, ac talibus adhibitis cautelis, ut illud suum effectum sortitum esse meritò possit confidere, pro certo habens, et s.æ salutis, et sacerdotii, et ipsius religionis honori illum multùm consulere, qui piè disponit de bonis ecclesiasticis.

CAPUT III.

DE HIS QUÆ PASTOR OBSERVARE DEBET ERGA PAROCHIANOS SUOS.

ARTICULUS PRIMUS.

De quibusdam generatim observandis.

I. Pastor sibi suadeat ad parochianos suos se miti,

(1) Imitat. Christi, lib. 4, cap. 23.

ut eos salvos faciat. Animadvertat id effici non posse sine magnâ curâ et operâ, multùmque errare qui ad curas ecclesiasticas currunt, quasi deinceps sine curis victuri, ut ait D. Bernardus. Cura autem eò major requiritur, quòd ex eâ pendeat parva pastoris salus. Etverò omnes et singuli parochiani sollicitudini ejus committuntur, atque de iis in die judicii rationem redditurus est. Igitur de unoquoque sibi dictum putet: *Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro animâ ejus*, 3 Reg. 20, 39. Non ad requiem vocatur, sed ad laborem; in vincam patrisfamilias ire jubetur, non ut otietur, sed ut in eâ operetur et fructum afferat. *Elegi vos et posui vos ut eatis, et fructum afferatis*, Joan. 15, 16. Hoc solo titulo potest parœciæ suæ redditus percipere, et aliter illos percipere nefas est: *Pensemus*, inquit D. Gregorius, hom. 17, *cujus damnationis sit, sine labore hæc percipere mercedem laboris.* Et sanè pastor, qui laborem refugit ac otietur, eò magis culpandus est quòd ex hoc ejus otio innumera propè mala in suos parochianos redundent. Quod nempe de agro hominis pigri testatur Scriptura, Prov. 24, 30, 31: *Per agrum hominis pigri transivi... et ecce totum repleverunt urticae, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat;* id et accidit parœciæ pastoris otiosi: ignorantia et rerum divinarum oblivio inducitur; frontem audacter attollunt homines perversi; seducentur et corrumpuntur innocentes; despecta jacet pietas et morum integritas, invalescunt abusus, grassantur vitia, horrida evadit totius parœciæ facies.

Absit ergo ut pastor otio indulgere velit. Potius ipse operi serio incumbat, et gregi suo sollicitus invigilet. Firmiter secum statuat totis viribus adniti, ut animarum sibi concreditarum salutem promoveat; idque ut efficiat, nulli parcat labori vel industrie, ita ut coram Deo et hominibus ad parochianorum testimonium confidenter provocans interrogare audeat: *Quid potui facere vineæ meæ et non feci?* Is. 5, 4. Ne delicatior refugiat quæ nauseam et molestiam creare solem: qui ita vocem naturæ audit, non est aptus sacro ministerio. Neque de conservandâ sanitate nimium sollicitus, sub levis cujuscumque, aut imaginationis vi exaggeratæ infirmitatis aut periculi prætextu à labore desistat, aut saltem arduum quemque coadjutori committat, qui enim *per vicarium inservit, non nisi per vicarium remunerabitur*; et qui officio suo deest, et servet vitam suam in hoc mundo, in futuro perdet eam (multò minùs eò deveniat parochus, ut parùm ipse laborans, ne coadjutorem quidem ad debitum laborem astringat, aut etiam eum ab illo avocet, pro tribunali assiduè sedere, frequenter concionari, catechizare, etc., volentem impediat). Quem charitas Christi urget, hunc terrent nec frigus, nec æstus, nec vigiliae, nec tribulatio, nec angustia, nec fames, nec nuditas, nec periculum, nec persecutio, nec gladius: omnia sustinet propter electos, animam suam non facit pretiosior, quàm se, dummodò consummet cursum suum; unde et eam ut bonus pastor dat pro ovibus suis, si necessitas postulet, ut aliquando possit

eum fiduciâ dicere : *Quos dedisti mihi, custodivi, et nemo ex eis perivi, nisi filius perditionis*, Joan. 17, 12

Parochus tamen citra necessitatem se non exponat. Omnia tempus suum habeant, atque ita ordiuntur ut se nimio labore indiscretè non gravet, nec vires suas ante tempus exhauriat. Laboret, prout prudentia suadet, et laborabit diù, nisi fortè consummatus in brevi expleat tempora multa, et Deus properet eum è tentationibus eripere, eò quòd ipsi placita sit anima illius. Si periculosè instent functiones, ut apud ægros contagioso morbo infectos, non se sinat immoderato timore concuti; convenientes tamen cautelas adhibeat, atque tunc Deo vitæ et mortis arbitro sese tranquillo animo committat, ceteroquin secum reputans, quàm pretiosa sit in conspectu Domini mors sacerdotis, qui martyri charitatis ex hac vitâ migrat.

II. Caritas est quæ ad labores quoscumque generosè suscipiendos, et pericula quæcumque, ubi necesse est, pro animarum salute subeunda movet; quapropter, ut supra jam monuimus, eâ ferveat pastor tum erga Deum, tum erga parochianos. Horum patrem se esse intelligat, et eos habeat ut filios suos; tenerrimum erga illos affectum concipiat, viscera misericordiæ induat, ut beatos eos reddat ex animo optet, idque datâ occasione optare se significet et efficere conetur. Vicissim eorum sibi amorem et fiduciam conciliare satagat; ita tamen, ut unâ simul debitam auctoritatem apud eos servet, et congruam reverentiam tanquàm pro Christo legatione fungenti sibi exhiberi curet.

Hæc autem quo pacto obtinebit? Non obtinebit, si dominari affectet, et attentet in virgâ ferreâ parochianos regere, potestatem suam exaggeret, minas indiscretè intentet, jura non competentia sibi arroget, de natalibus, divitiis, etc., gloriatur, affectatam gravitatem præ se ferat, elatiore fronte incedat, parochianis vix aditum domûs parœcialis concedat, divitiis se jungat, pauperes ut viles despiciat, superbo oculo intueatur, alloqui illos vix dignetur, austerè imperet, etc.; qui talem se exhibet, contemptibilem se reddit et exosum; erunt fortè qui eum metuant, verùm non eum amabunt, ac fiduciam suam in eo collocabunt nulli, aut paucissimi; reverentiæ signa dùm illi exhibebunt, corda ut plurimum ipsorum longè erunt ab eo; erunt ei ut duro domino ad oculum servientes, ast ut patrem filiali affectu non prosequentur.

Itaque pastor, qui suorum sibi amorem, fiduciam ac reverentiam conciliare, et eâ quâ par est auctoritate pollere gestit, eos defectus evitet, et è contra humilem, mitem, mansuetum, comem, affabilem et benevolam se præbeat. Nulla sit apud eum personarum acceptio; inopi perinde ac opulento fores pateant; quemcumque qui eum alloqui desiderat admittat, ideoque non modò societatem, in quâ sine necessitate detinetur, sed, ut supra dictum est, etiam studium vel piâ exercitia, quibus vacat, interrumpat, ut justo parochiani desiderio satisfaciât. Præ oculis habeat illud Augustini : *Quòd Christiani sumus, nobis sumus; quòd præpositi, aliis sumus*, et istud D.

Pauli, 2 Cor. 4, 5 : *Nos autem servos vestros per Jesum; necnon hoc S. Gregorii Nazianzeni : Nos verò nec adversus plebèum et infimi ordinis hominem supercilium attollimus*. Omnes benignè excipiat, atque ita cum illis agat, ut non habeant unde meritò conquerantur; nec ubi convenire eum debeant, contremiscant, sed fiducialiter ad eum accedant. Cæterùm tamen fortis sit et constans ac flecti nescius, ubi id exigit gloria Dei et salus animarum.

Coram parochianis non compareat, nisi in habitu decenti, et semper debitam gravitatem ostendat; cum rusticis familiariter vivere, compotare, jocari, ludere dedignetur, atque eorum convivia etiam rogatus declinet; talis enim familiaritas parochi auctoritatem immineat, eumque contemptui exponeret. Item in omni suâ agendi ratione irreprehensibilis suas obligationes ad amissum impleat, atque publicè ac privatim in omnibus ita circumspèctè procedat, ut ejus capacitatem et sapientiam parochiani intelligant, dignumque judicent, cui cor suum revelent, et animæ suæ salutem committant. Conetur quoque vicinorum parochorum et maximè superiorum suorum æstimationem promereri; nam exinde augebitur parochianorum de eo existimatio. Unde et summopèrè caveat, ne indiscretò zelo quidquam faciat vel dicat, quòd superioribus retatum ab his improbandum esset; atque si fortè quid tale evenierit, rem meliorem quo poterit modo reparat, ad hoc ut querelæ non deferantur, aut delatæ amicâ compositione sopiantur.

III. Præterea regionis judicem aut magistratum, præpositos atque primores incolas sibi devincire studeat; horum enim benevolentiam si sibi comparet, eorumque auctoritate fulciatur, ipsi exinde multùm auctoritatis accedet; dùm è contra si eos sibi infensos reddat, perpetuos habebit in suis functionibus adversarios, et in bono parœciæ promovendo innumera ei occurrent obstacula. Porrò ut eos sibi devinciat, illos in ipso beneficii ingressu et postea subinde invisat. Cum iis tamen familiaritatem inire, eorum gratiam avidè aucupari, frequenter se illis mensæ socium adjungere, periculosum esse potest. Idcirco neque frequentius quàm deceat, eorum domos adeat, nec nisi rarò cum iis epuletur; atque nec ipsis nobilibus quærat abjectis obsequiis placere, nec timidè cum illis agat, sed omnem fastum animique tumorem deponens clericalem gravitatem cum modestiâ et humilitate christianâ conjungat; atque si eorum animos sibi devinctos habeat, illos curet eò adducere, ut parochianis bono exemplo sint, et eum in promovendâ eorum salute adjuvent. Ad illorum tamen auctoritatem pro reprimendis abusibus et puniendis delinquentibus non recurrat, nisi rei gravitas suadeat, et aliter frangi nequeat delinquentium pervicacia. Quòd si fortè dictorum præpositorum animos sibi devincire non valeat, salutem ita se erga eos gerat, ut ad apertam discordiam non deveniant, nec ipse iis verbo aut facto causam det justas querelas deferendi.

IV. Quamvis parochus elaborare debeat, ut parochianorum omnium animos sibi devinciat, fieri tamen

potest, ut eos non semper sibi devinctos habeat. Sunt enim in omni ferè parœciâ mali, quorum cupiditatibus obistere; abusus, quos abjicere; scandalosi, quos redarguere; in peccaminibus habitibus consopiti, quos duriorum religionis veritatum expositione excitare; præjudiciis excecati, quibus vel invitis lumen veritatis proponere, etc., debet pastor; atque hæc cum non rarò displiceant, evenire potest, ut audiantur obloquia et murmurationes, oriuntur difficultates, atque etiam sint, quibus pastor exosus evadat. Verùm si eâ, quâ par erat, discretione et prudentiâ in dietis circumstantiis egerit, non turbetur propterea cor ejus, sed recogitans illud Apostoli ad Galat. 1, v. 10: *Si hominibus placerem, Dei servus non essem*, suo officio ritè fungi pergat; quos adversarios patitur, paterno affectu prosequi non desinat, eorumque respicientiam Deo commendat, atque si etiam quid mali ab ipsis sibi inferri contingat, quantum poterit, dissimulet, vincat in bono malum, eosque se moderatè agendi ratione ad meliorem frugem revocaturum, sibiq; temporis successu etiam devincturum esse confidat.

ARTICULUS II.

Pastor debet parochianos suos cognoscere.

I. Cùm functiones pastorales ut plurimum tales sint, quæ personalem pastoris præsentiam exigunt, pastor assidè in parœciâ suâ resideat, atque circa hanc residendam observet, quæ jam suo loco dicta sunt, et recordetur eum, qui extra parœciam vagari amat, multi temporis jacturam facere, ac gregi suo minùs invigilare, et inprimis ægrotos periculo facilitè exponere.

II. Christus aiebat, Joan. 10, v. 14: *Cognosco oves meas*; et hoc ipsum debet pastor posse de seipso dicere; et verò quomodò debite pascet oves suas, nisi eas cognoverit? Unde juxta monitum Scripture, Prov. 27, v. 3: *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque reges considera*, curet cognoscere 1° numerum parochianorum, ut sciat, pro quot animabus rationem redditurus sit; 2° communem parochianorum statum quoad temporalia, scilicet an maxima eorum pars dives sit, an pauper, vel sint omnes æqualiter mixti: pro hæc enim diversitate diversimodè eorum multitudine agendum est; 3° communem eorum indolem, an nempe passim sint indole mitiore, quæ monitiis facilitè se flecti patiantur; an duriore quæ monitis obstat; an generosiore, quæ etiam ad ardua religionis officia excitari possit, an verò segui et abjectâ, quæ etiam ad infima vix adducatur; 4° quo ingenio sint et capacitate; 5° an in fidei et morum doctrinâ rudes et ignari, an autem et quantum instructi; 6° vitia, ad quæ magis propensi sint; sunt enim vitia, quæ passim apud incolas serpunt, et in quibus extirpandis peculiariter elaborare debet pastor, ut ebrietas, luxuria, etc.; 7° vitiorum occasiones et fontes, unde in populum dimanat corruptela; quales quidem esse solent inprimis loca inhonestâ, tabernæ, choreæ, conventicula personarum diversè sexûs; incuria parentum ac dominorum circa proles et domesticos; juvenitibus corruptores; malevoli, qui parochianos contra pastorem excitant;

negligentia in frequentandis officiis divinis et instructionibus, aut suscipiendis Sacramentis, etc.; ad hæc enim advertit prudens pastor, ut communium malorum radices evellat.

III. Præter generalem hæc parœciæ cognitionem, meritò curabit etiam sibi comparare cognitionem quamdam specialem singulorum sibi subditorum, et quidem tum juvenutis, de quâ plura dicentur infra, tum et adultorum; qui nempe sint ignotentes, quinam et quantenus instructi; qui boni et alios ædificare soliti; qui mali et scandalosi; quæ eorum indoles; qui inimicitias odia fovent; qui liberorum et domesticorum rectam curam gerant; qui eandem negligent, etc.; qui pauperes elemosynis juvandi; qui divites et qui inter hos sint misericordes; qui orphani, viduæ auxilio indigentes; qui ægroti; uno verbo qui specialis consilio, monitione, solatio, vigilantia et curâ pastoris egeant.

IV. Porrò ut hæc cognitiones acquirat parochus, consultò instituit descriptionem parœciæ secundum plateas et vicos; et quidem describet singulas domos et familias, atque in his patrem et matrem familiæ, liberos secundum ætatem, famulos, ancillas, aliasve personas ibi commorantes; 2° in albo apposito describat pueros confirmatos, et nondùm ad communionem admissos; 3° item adnotetur, qui speciali auxilio indigent, ut pauperes, ægroti, etc.; 4° quod respicit qualitates, quæ in laudem aut vituperium vergunt, ut si quis bonus sit aut malus, scandalosus, etc.; memoriæ eas imprimat, scripto autem non redigat, ne fortè hoc scriptum in alienas manus deveniat, unde oriri possent mala et jurgia; aut si quid scripto notandum judicet, ne è memoriâ excidat, eas qualitates designet numeris, aliisve signis, ita excogitatis et ordinatis, ut eorum intelligentiam alter quis non valeat assequi, atque has ipsas notas sedulò conservet, ne in alienas manus deveniant.

Cæterùm qui sint modi, quibus ea, quæ cognosci juvat, cognoscat pastor, partim per se patet, partim indicabuntur inferiùs.

ARTICULUS III.

Pastor debet parochianis suis bonum præbere exemplum.

I. *Væ homini illi per quem scandalum venit*, ita Christus ipse testatur; Matth. 18, v. 7. Hoc autem si de omnibus scandalosis verum sit, quantum magis de clerico, sacerdote, aut pastore! cujus sanè prava exempla eò efficacius ad malum pertrahunt, quæ major est ejus officii dignitas, et in plebem auctoritas; præjudiciumque creare solent toti ordini ecclesiastico, ipsæque religioni; siquidem, ut observat D. Augustinus, malevoli, dum ab uno crimen admitti vident instant, satagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur; et si quid in illo justè reprehendatur, ejus vitio religionis nostræ æstimatio gravetur, ut notat D. Gregorius. In quo quidem et eò magis adhuc crescit et damnabilior evadit culpa pastoris, quòd non unum aliquem de grege, sed totum gregem suum, imò ut plurimum vicinas etiam parœcias exemplo suo ledat. Et verò, si ei qui unam scandalizat animam expedit, ut molâ asinaria suspendatur circa collum, et demergatur in pyri-

fundum maris, qui innumeras animas scandalizat, et urbes integras, et plebes, viros, mulieres, pueros, quid pati merebitur? Unde meritò asserit D. Gregorius: Nullum puto, fratres charissimi, ab aliis majus præjudicium, quàm à sacerdotibus, tolerat Deus, quando eos quæ ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit; quando ipsi peccamus, qui comenscere peccata debemus.

Hæc seriò perpendat pastor, et proponat omnem suam agendi rationem se ita institutum, ut nemini unquam fiat in laqueum et petram scandali. Hunc in finem devitet non solum ea quæ mala sunt, sed etiam quæ aliquam mali speciem habent, intimè ratur parochianos illa non raro, sive ex malevolo animo, sive ex infirmitate, malè interpretari, exinde proprios suos defectus et excessus excusare, aut saltem suspitionibus, judiciis temerariis, detractionibus peccandi occasionem sumere. Hinc et pastor conscientie suæ examen instituens, in specie circa hæc materiam sese examinet, atque investiget an suæ agendi ratione alios in præconcepis pravis opinionibus et erroribus confirmaverit, illis suos defectus excusandi, liberius peccandi, pravis occasionibus sese exponendi, malè suspiçandi, judicandi, aut aliter delinquendi ansam præbuerit. In quo quidem examine, ut veritatem meliùs intelligat, curet edoceri quid de ejus agendi normâ sentiant et dicant parochiani; aut, habitâ ratione indolis et dispositionis eorum, et quæ de aliorum sacerdotum non absimili vivendi normâ eosdem dixisse experientiâ edoctus est, judicet quomodò ipse ob suam agendi normam apud ipsos audiat, et quomodò ii prudenter præsumi queant interpretari hæc vel illa quæ ipse agit, dicit vel omittit; v. g., si familiaris sit cum personis diversi sexus; eas sine necessitate sæpè invisat; juvenes, procaeces, otiosas, mali nominis aut famæ domi suæ retineat; ancillæ alterive mulieri nimiam auctoritatem concedat; adeò ut eam, cum delinquit, corrèpere non audeat, aut dimittere timeat. Si ebriosus sit, aut saltem frequens in consortiis, ubi edendo, bibendo, vanis sermonibus et confabulationibus, immoderato aut per sacros canones prohibito lusu tempus teritur cum neglecto studii, visitationis ægrotorum, etc.; si de prædiis comparandis nimium sollicitus, et pecuniæ tenax, agriculturæ totum se dedat, mercatorem agat, minima sordidè curet, sibi delibita severè exigat, pauperes repellat, aut saltem non pro suâ facultate elemosynas eis largiatur, etc.; si incestu, habitu, vultu, verbis arrogantiam ostendat, etc.

Scilicet meritò præsumat hæc et similia parochianos offendere; igitur ea emendet etiam ex hæc ratione ne per illa scandalum afferat; imò eadem de causâ, quantum fieri potest, quoque abstineat ab iis quæ, etsi non per se illicita sint, tamen rudiioribus et infirmis possunt esse occasio ruinæ spiritualis, ut supra jam dictum est. Hinc præ oculis habeat hæc Apostoli dicta: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, 1 ad Cor. 6, v. 12. Peribit infirmus in tuâ scientiâ, frater, propter quem Christus mortuus est, ibid. 8, v. 11. Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo car-*

nem in æternum, ibid., v. 13. Etverò bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis, Joan. 10, v. 11; quantò magis ergo, etiam cum aliquo suo incommodo cavebit ab iis quæ possent ipsis esse peccati occasio!

II. Pastori non sufficit ut nemini sit scandalò, sed etiam debet esse omnibus in ædificationem, atque talem se exhibere, ut ejus vivendi tenor parochianis sit exemplar, quod intuentes atque in se experientes, sobriè, justè, piè et sanctè vivant, prout superius jam dictum fuit. Idcirco sibi dicta putet et sequatur hæc Apostoli monita: *Exemplum esto fidelium, 1 ad Tim. 4, v. 10. In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, ad Tit. 2, v. 7. Videat quo pacto possit in hæc vel illâ circumstantiâ totam parociam vel aliquos aut aliquem in particulari ædificare. Si ad omnia benè attenderit, singulis propè diebus aliquam sibi occasionem dari advertet; et sæpè absque gravi negotio, imò facillimè poterit id efficere: hinc ejusmodi occasiones prævideat, eisque benè utatur, maximè autem præluceat exemplo in iis quæ parochianis commendat.*

ARTICULUS IV.

Pastor debet pro parochianis suis orare.

I. Pastor, ad imitationem apostolorum ipsiusque Christi Domini, debet instare orationi. Orare autem debet non modò pro se, ut, cum multiplici infirmitate circumdatus sit, et gratiâ Dei indigeat, hanc obtinere mereatur, sed et pro cæteris fidelibus; maximè autem pro parochianis, siquidem constitutus est mediator Deum inter et homines, atque *ex hominibus assumptus, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, ad Heb. 4, v. 1.* Unde, quoties celebrat, parochianorum specialiter meminerit, atque etiam sacrificium pro ipsis applicet. Verùm nec hoc ipsi sufficet; sed, ubi aliis negotiis non impeditur, sit in oratione assiduus, atque animas sibi commissas tum in genere, tum in specie Deo commendat, eumque exoret tum pro publicis necessitatibus communitatis, tum pro privatis singulorum, spiritualibus nempe et temporalibus. Pro beneficiis à Deo collatis gratias rependat, et ulteriora efflagitet; pro peccatoribus vitæ emendationem et veniam, justis perseverantiam, tentatis constantem et fortitudinem, etc., postulet; divites, pauperes, afflictos, ægrotos, mortis in agone constitutos, parentes, liberos, domesticos, juvenes, uno verbo omnes et singulos tanquam dilectissimos filios suos in Christo, Patri misericordiarum et Deo totius consolationis offerat, eumque, ut quæcumque necessaria et proficua largiri dignetur, suppliciter exoret, adeò ut cum Apostolo testari possit: *Gratias agimus semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione. 1 ad Thess. 1, v. 2.*

II. Cæterum orationem suam instituat cum omni humilitate, quam tamen comietur summa de Dei bonitate concepta fiducia. Etverò si apud Deum multum valet deprecatio cujuscumque justî assidua, Jac. 5, v. 16, quidni multum valet deprecatio, quam pro suis fundit animarum pastor ad id ex officio et peculiari modo deputatus? Neque precetur solum pro vi-

vis, sed et pro defunctis, ut ad locum refrigerii, quietis beatitudinem et luminis claritatem eò promptius deveniant, atque in gloriâ Dei collocati pastoris et parochianorum interesse et patroni existant. Insuper et parochianos moneat, ut sese mutuis orationibus juvent : *Orate pro invicem ut salvemini.* Jac. 5.

ARTICULUS V.

De instructionibus suis ovis tradendis à pastore.

Pastor instruere potest vel publicè vel privatim : publicè quidem prædicando et catechizando ; privatim per domos scilicet aut alio in loco apposito docendo et monendo. De singulis his instruendi modis singulatim agetur.

§ 1. *De necessitate prædicationis et dotibus in prædicatione requisitis.*

I. Deus vult sincerè salutem omnium hominum, maximè fidelium. Hanc autem eorum salutem ut promoveret, inter alia instituit ministerium prædicationis, tanquam medium utilissimum, atque juxta ordinariam suæ providentiæ dispositionem, ut plurimum etiam necessarium. Scilicet placuit Deo per prædicationem salvos facere credentes, 1 ad Cor. 1, v. 21 ; hinc est, quòd Apostolus tantoperè prædicationem commendat : *Prædica verbum, insta opportune, importantè, etc.*, 2 ad Tim. 4, v. 2 ; ipseque fateatur, sibi incumbere necessitatem evangelizandi, et subiungat : *Væ enim mihi est, si non evangelizavero*, 1 ad Cor. 9, v. 16. Eterò per prædicationem orbis ad fidem conversus est, et hominum mores immutati sunt ; atque per eam inter Christianos fides fovenda et morum integritas conservanda aut restauranda est ; siquæ illa deficeret, fides omni procul dubio non parùm elanguesceret ; magis adhuc refrigeresceret charitas, et cresceret morum corruptela.

Et sanè homines rudes solent ad divina non admodum attendere, plures legere non norunt, aut saltem lectioni librorum de religione agentium parùm incumbunt ; sæpè ea quæ legunt, non sufficienter intelligunt, maturè non perpendunt, brevi obliviscuntur ; atque sic fidei ac morum veritates vel nunquam ritè perspectas habent, vel saltem iis vitam suam non conformant, nisi concionibus instruantur, et ad benè vivendum moveantur. Videlicet ad eos maximè pertinere illud Apostoli : *Fides ex auditu ; auditus autem per verbum Christi.... Quomodo audient sine prædicante ?* Cæterum non pauci qui sibi videntur in hoc seculo sapientes esse, atque aliarum etiam disciplinarum, scientiarum et artium gnari sunt, scientiam tamen salutis haud satis exploratam habent, imò et aliquando circa multa ad religionem pertinentia mirè cæcutiunt ; aut si eandem sufficienter instructi sint, quæ norunt, nec expendunt, nec ad praxim redigunt, sed cupiditatibus suis abripiuntur, vel tepidi elanguent, suæque salutis malè consulunt, nisi voce prædicatorum à vitibus retrahantur, à tepore cæcutientur et ad virtutis exercitium animentur.

II. Hæc cum ita sint, facilè quisque intelliget, omnes pastores procurandæ animarum salutis vacare et media ad hunc finem instituta adhibere teneri, iis

idèò incumbendum prædicandi officio. Ita est profectò, hancque eorum obligationem in sacris Litteris, sanctis Patribus et conciliis consignatam prudens nemo inficiabitur (1). Et quidem hoc munere fungi debent per seipsos, nisi legitime impediti sint, nec negare audebit, qui consideraverit, illum, qui animarum curam habet, pastorem, magistrum, ducem, patremque esse eorum qui ejus curæ commissi sunt ; utique enim oves per suum pastorem pasci, discipuli per suum magistrum erudiri, milites per suum ducem regi, ac erigi, filii per suos parentes nutriri debent.

Unde parochi hæc seriò meditantem prædicationem incumbant, et quidem per seipsos, nisi obstat impedimentum, quod coram Deo et Ecclesiâ verè sit legitimum. Perpendant autem, Deum non irrideri ; neque sibi blandiantur, à prædicando exemptos se esse propter obstaculoa ficitia, et imaginationis filigmenta, ut sunt umbraticularum infirmitates, quibuscum, ut aiunt, non compatitur labor in præparando sermone impendendus, aut defatigatio in eo dicendo subeunda ; quas quidem infirmitates vanos esse prætextus, intelligerent, si attenderent, se non rarò in aliis rebus majorem animi applicationem adhibere, aut corporis defatigationem pati, quam requireretur ad sermonis elaborationem, aut ejusdem pronuntiationem.

Caveant, ne excusatos se existiment ob defectum temporis ad sese præparandum necessarii ; quòd quidem tempus idèò deficiat, quia sine sufficienti ratione è parocciâ absunt, recreaciones non necessaria sibi indulgent, consortiis et conviviis frequenter intersunt, quibus interesse pastorem, nec opus est, nec sæpè decet ; rebus et negotiis temporalibus nimium occupantur, etc. ; talia enim eos ita non excusant, ut potius magis reos constituent ; quæ quidem idcirco oportet omittere, vel moderatius eis vacare, ut non negligatur prædicationis officium ; imò si in numerosâ admodum parocciâ plurimæ incumbant aliæ sacri ministerii functiones, ut in magnis civitatibus, parochus eas subinde per alios peragi curet, remque ita instituat, ut aliquod ipsi supersit tempus, quo se ad prædicationem præparare, et saltem plerùmque prædicare valeat ; quemadmodum et apostoli constituerunt qui ministrarent mensis, ut ipsi prædicationi vacarent : nam, aiebant, *non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis ;* Act. 6, v. 2.

Multò minùs ut legitimum impedimentum adducant, sese necessariâ scientiâ carere, studio non esse assuetos, artis concionatorie imperitos, timidores-

(1) Quòd terrimis impii Vernantii diceris Tridentina comitia ineluctabile vallum obruderent ; neminem quippe in foro conscientie ad Dei verbum audendum, missæ parochiali interesse teneri, cum impiè, tum audacter Vernantius assererat ; sess. 5, cap. 2, sess. 22, cap. 8, de Sacrific. missæ, et sess. 24, cap. 4 et 7, solemniter ac sapienter proclamantur, quam graviter animarum pastores demandatas sibi plebes salutifero divini verbi pabulo alere teneantur. Præter Tridentinos præsulés, quibus missæ divini eloquii pagine suffragantur, Vernantii insensam antiqui Ecclesiæ quoque canones refellunt, ac efficaciter proterunt.

que adeo, ut non audeant publicè dicere, etc.; hæc enim si ita sint, quæ conscientia ausi sunt suscipere curam animarum, ejus una ex præcipuis partibus est prædicatio? Omnem abigant ignaviam ac timiditatem, totisque viribus enitentur, ut apti evadant; aut si non valeant aptos se reddere, observent quæ à facilliter ineptis observanda notantur; generatim verò meminerint semper pastores de gravissimo coram Deo hoc loco negotio agi (1).

Dei ob senium, veramque infirmitatem aliudque verè legitimum impedimentum prædicationi vacare nequit, hic tutà conscientia alium de consensu episcopi substituere potest; imò etiam aliter non impeditus aliquoties per annum consultò alium aliquem concionatorem adhibebit, verùm, quantum in se est, curabit, ut non nisi verè idoneos substituat; atque si legitime impeditus ordinariè alium substituere debeat, satagat, ut quoad fieri potest, eundem substitutum habeat, cui, quantum necesse est, statum parœciæ aperire, et eum in proponendis materiis juxta inferioris dicenda magis necessariis ac proficuis dirigere possit. Cæterùm qui senio aut infirmitate gravatus, aliquando tamen verba quadam adificationis populo annuntiare potest, ea annuntiet, nam et pauca talis boni pastoris verba parochianorum animos movere poterunt et fructum non exiguum afferre.

III. Pastores non modò prædicare debent, sed et hoc munere ita fungi, ut verbum Dei per eos annuntiatum apud auditores fructum afferat. Porro licet is fructus præcipuè pendeat à gratiâ Dei, qui interius dat incrementum, dùm sacerdos exterius plantat et rigat, non parùm tamen ad eum producendum juvat sacerdotis persona et modus, quo prædicationem suam instituit. Scilicet vivus quidem est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ, ad Ileb. 4, v. 12; verum ut hæc vim et efficaciam habeat, multùm conducere solet, si præferatur cum eâ dignitate quæ verbum Dei decet, et ab eo qui, quantum in se est, elaborat, ut se dignum reddat, per quem Deus exhortetur, et det voci ejus vocem virtutis. Ideò et Apostolus monet: *Sollicitè cura te ipsum, rectè tractantem verbum veritatis*, 2 ad Tim. 2, v. 15. Igitur qui prædicandi munus suscipere molitur, prius consideret, an ad illud

(1) Quoad sacerdotes animabus regendis addictos, qui lingue collisionis, inscitæ, alterutivæ physici, aut moralis defectus causâ impediuntur, quominus saluberrimum divini verbi ministerium obire valeant, Tridentini antistites, superius citatâ sess. 5, cap. 2, providas, appositâque leges jusserunt; idem namque statuitur, ut legitimo impedimento affecti, adeoque non solâ desidiâ ducti per alium id faciant, quod per se ipsos exequi absolute nequeunt; hoc verò, ut liquet, ad inscios, adeoque peritū hinc et sancto prædicationis muneri sustinendo prorsus imparis extenditur. Cæterùm ibidem episcopi censuris, aliisve pœnis quibuslibet ignavos urgere districtè jubentur, ut in posterum plebs iis nefarius pastoribus commissa celestis divini verbi alimoniâ minimè fraudetur. Quâ de re sacerdotes nostri consulant concil. Trident., sess. 21, de Reform., cap. 6; concil. Prov. 1; syn. Vocecomit., tit. 5, de Prædicat., et Scripta Ven. episcopi et Clerici à Basilicâ Petri.

apto dotes requisitas habeat, dignusque sit, qui pro Christo legatione fungatur.

IV. Verùm quæ requiruntur ad hoc munus ritè obeundum? Inprimis scientia, ordinata cogitandi ac ratiocinandi ratio, judicium rectum, morum integritas, pia intentio, oratio, debita præparatio. Requiritur et nonnulla ex parte corporis, sed de his inferioribus pauca quædam dicentur. Requiritur 1^a scientia; qui enim alios prædicando edocebit, qui ipse inductus est? Qui veritates religionis persuadebit, qui persuadendi artem ignorat? 2^a ordinata cogitandi atque ratiocinandi ratio; qui enim claras rerum notiones ingeret, et ratiocinio convincet, qui rectè cogitare et ratiocinari nescit? 3^a judicium rectum: qui enim auditorum mentes doctrinâ illustrabit, eorumque voluntates ad bonum flectet, qui dijudicare non valet, quæ pro variis personarum, locorum ac temporum circumstantiis opportuè dicenda sint? 4ª morum integritas; qui enim sapientiam in hoc ministerio necessariam à Deo obtinebit, qui vitiosus est, cum ea in malevolam animam non introeat, nec habitet in corpore subdito peccatis? Sap. 1, v. 4. Quomodò verbis persuadebit veritates, quas factis negat; observationem legis, quam violat; exercitium virtutis, quam non colit; fugam viii, cui ipse deditus est? Profectò loquendi auctoritas perditur, cum vox opere non adjuvatur: *cujus vita despicitur, restat, ut ejus prædicatio contemnatur*; D. Gregorius. *Fac ut loqueris, et me facilius emendas*; D. Ben., serm. 59 super Cantica. *Dabis voci tuæ vocem virtutis, si quod suades, prius tibi illud cognosceris persuasissæ; validior operis, quam oris vox*; 5ª pia intentio; quomodò efficaciter tractabit verbum Christi, qui ea, quæ Jesu Christi sunt, non querit? 6ª oratio; qui enim sibi blandietur, se obtenturum donum proficue dicendi, qui illud non supplex efflagitaverit? 7ª præparatio; hæc enim et rebus ipsis et auditoribus debetur reverentia, ut nihil nisi accuratissimum, et, quantum fieri potest, diligentissimè elaboratum afferatur. Neque dabitur nobis, quid loquamur, nisi quæ dicamus, seriò præmeditati fuerimus. Scilicet tunc tantùm adjuvabit Deus infirmitatem nostram, quando quæ facere potuimus, fecerimus. Qui de suis viribus imparatus suggestum concessit, ut plurimum descendit sine honore et sine fructu; inutilia ac superflua, ad rem non pertinentia dicit, et verè necessaria ac proficua omittit; obscurè, minus accuratè aut etiam falsa eloquitur; eadem ad nauseam repetit; multa dicendo vix quidquam rectè et ferè semper sine unctione dicit; auditores insufficienter, aut etiam malè instructos, non commotos, imò et lædio affectos dimittit, estque, cur metuat illud Jeremiæ: *Malecunctus qui facit opus Domini fraudulenter*; Jer. 48, v. 10. Siquidem si de quocumque, à fortiori de sacro oratore verum est, quod dicit Quintilianus, non solum negligentis, sed et mali et in susceptâ causâ perfidi ac proditoris est, pejus agere, quam possit.

V. Itaque prædicandi munus suscepturus conve-

mentem sibi scientiam comparet, eorum nempe, quæ supra enumeravimus. Perspectas habeat regulas sacræ eloquentiæ, quas quidem ex infra dicendis, necnon ex auctoribus illas tradentibus, lectione concionum secundùm illas elaboratarum, ac earundem expositione in seminariis fieri solitâ hauriat. Neque existimet, artem hanc benè predicandam sine magistro, sine labore adduci; est enim ars, omnium intelligentium iudicio, difficilissima. Præterea etiam sibi comparet notiã cordis humani et conversationis hominum; hæc enim eum multùm juvabit, ut fructuosè dicat, imò ipsi in animarum regimine passim proderit. igitur cognoscat cordis humani bonas et malas propensiones, variosque modos, quibus illud flecti se patitur; singulas ætatis, conditionis et sexus passiones, defectus, vitia et virtutes; variorum statuum commoda et incommoda; diversas indoles, dispositiones et affectiones avari, prodigi, luxuriosi, etc.; usus, consuetudines, fraudes, dolos, et similia peccata, quæ dominantur; prætextus, quibus ea excusari solent; uno verbo satagat hominum, saltem eorum ad quos debet verba facere, omnem agendi, loquendâ, cogitandâ normam dignoscere, ad eò ut eos eorumque mores ad vivum delineare valeat, haud secus, ac si perpetuò cum illis versaretur, eorumque corda intueretur.

VI. Hanc autem cognitionem quo pacto assequatur pastor? 1° Proprium suum cor consulat, ejusque motus et affectus scrutetur, et exinde jam aliorum quoque corda non parùm perspecta habebit; nam in multis propensionibus et affectibus assimilantur corda hominum. Secum animo volvat homines, quibuscum hactenus vixit, aut quos aliter cognoscebat; eorum varias indoles, inclinationes, desideria, etc., quæ advenit; agendi normam, quam observavit; atque exinde rursus conjicere poterit quales esse soleant homines; 2° apud auctores asceticos, casuistas, concionatores, sanctos Patres, auctores sacros, nominatim apud evangelistas, apostolum Paulum, prophetas, ut Jeremiam, Ezechielem, etc., Job, in libris Proverbiorum, Sapientiæ, Ecclesiasticæ, Ecclesiastæ, etc., historiis antiqui Testamenti, graphicè descriptas reperiet indoles, passiones, mores hominum, ex quibus amplam notiã haurire poterit. Demùm in hominum consortio ad eorum facta et dicta attendat, et mentem advocet; atque sic illos cognoscat, quantum necesse erit, ut sermones suos eorum necessitatibus accommodare possit modo quo infra dicetur.

VII. Sit moribus integer, et sectator veræ pietatis, maximè autem devitet eos defectus, qui adverti et populos offendere solent; curetque ut animum habeat ab omni saltem gravi peccato purum ne ipsi dicatur: *Quare tu enarras justitias meas, assumis testamentum meum per os tuum; tu verò odisti disciplinam et projecisti sermones meos retrorsum?* ps. 49, 16, 17. *Qui ergo alium doces, te ipsum non doces; qui prædicas non furandum, furaris; qui dicit non machandum, macharis; qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum*

inhonoras; nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, ad Rom. 2, 21 et seq.

VIII. Prædicet non ex necessitate, consuetudine vel desiderio acquirendi gloriam aut aliud commodum temporale, sed ex zelo purissimo procurandæ gloriæ Dei et hominum salutis. Diligat animas, easque Christo lucrifacere intendat, considerans quàm id Deo gratum, et mercedem in æternum duraturam promereri aptum sit. Elverò *qui converti fecerit peccatorem a errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte et operiet multitudinem peccatorum,* Jac. 5, 20; et *qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates,* Dan. 12, 3.

IX. Sermonem elaboraturus confugiat ad Patrem luminum ejusque auxilium efflagiet. In ipso laboris decursu pia ad eum suspiria emittat, atque suggestum jamjam consensurus, se suosque auditores Christo, cujus personam geret, brevi at ferventi deprecatione commendet; ac Spiritus sancti assistentiam humillimè exposcat.

X. In elaborando sermone nulli pareat labori, eumque tempestivè præparet, ne instante prædicationis tempore, eum quomodolibet perficere debeat; quod enim ad eò præcipitanter fit, rarò benè fit. Quod si tamen pastor aliis negotiis legitime impeditus minùs æquo præparare se potuerit, et opus sit ut sermonem habeat, parochianos verbi Dei auditione non frustret, sed quantum circumstantia patitur, præparatus, nonnulla eis proponat, opem divinam eò enixius efflagitans, atque confidens, verbum Dei etiam tunc non reversurum esse vacuum.

XI. Cæterum, cum unusquisque propriam donum habeat ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic, 1 Cor. 7, 7, et Dominus servorum uni quinque, alteri duo talenta, alii unum tantùm concesserit, quisque ad prædicandum vi beneficii aut aliter à superioribus legitime vocatus huic muneri pro modulo talentorum quæ accepit, fideliter vacet; atque si medioerâ tantùm talenta accepit, non ideò animo cadat, sed eorum quæ ipsi desunt, defectum majori studio ac pietate compensare conetur, et speret fore ut Deus, quæ ex parte oratoris deficient, interiore suâ gratiâ in auditorum animis suppleat; sic enim aliquando videre est, qui medioeri scientiâ, sed studio et applicatione magis assiduâ, præditi minoribus talentis, sed majori pietatis sensu prædicantes, uberes in populis fructus afferunt.

§ 2. *De his quæ prædicator præstare debet, et modò illa præstandi.*

I. Cum prædicatio eò tendat ut hominum salus promoveatur, ea autem non promoveatur, nisi per fidem et mandatorum Dei observationem, siquidem Scriptura docet: *Sine fide impossibile est placere Deo,* Heb. 11, 6; et: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,* Matth. 19, 17; hinc prædicatoris munus in eo situm est ut quæ credere et facere oportet, auditores edoceat, illosque eò adducat ut illa credant, et hæc opere perficiant. Debet igitur 1° illis veritates religionis proponere, ut intelligant quæ credere, et quæ

facere ipsi debeant; 2° eas veritates illis persuadere, id est, illos convincere ea quæ ipsis proponit, credenda et facienda esse; demùm eos erga credenda et facienda piè afficere, eorumque voluntates flectere, ut credenda ex voluntatis imperio credant, isque firmo assensu adhæreant, et facienda facere sibi proponant et faciant.

Hæc autem quomodò assequetur? 1° Ut auditores veritates religionis, quas proponit, intelligant, debet eas clarè exponere; 2° ut eas illis persuadeat, debet illas solidè probare; 3° ad auditores erga illas veritates piè afficiendos et flectendos, ut credendis assensum præstent et facienda expleant, debet adhibere mediâ ad movendum apta; cùmque ad hæc omnia præstanda etiam multùm condat, si auditores delectet, debet quoque id efficere. De quibus quidem singulis quædam monere juvat ad mentem D. Augustini, lib. 4 de Doctrinâ christianâ, meritò super his consulendi.

II. Ad auditores sermonem habet prædicator, ut ipsi eum intelligant, atque otiosus est omnis sermo quem auditor suo ingenio non intelligit. Unde clarum esse oportet sermonem, eòque clariorem quò minor est auditorum captus. Porrò ut clarus evadat sermo, prædicator 1° evolvat materias auditorum captui accommodatas; quas verò materias, et quo ordine eas tractare debeat pastor, infra dicitur; 2° in iis exponendis quæ proponenda statuit, methodicè procedat, ea clarè declarando, ordinatè distribuendo, à magis notis transeundo ad minùs nota, et singula suo loco collocando, ita ut omnis vitetur confusio, et alia aliis lucem afferant; de quo quidem rursus dicitur infra; 3° de rebus dicendis nitidas ipse ideas et conceptus habeat, hosque apertè ac distinctè exprimat vocibus propriis, usitatis ac perspicuis; veniat ut Apostolus non in sublimitate sermonis (1 Cor. 2, 1), sed in simplicitate. Rudiioribus loquatur, non ut spiritualibus, sed ut parvulis in Christo et carnalibus, lac potum det, non escam solidiorem. Summo perè devitet defectum eorum qui loquendi modos peregrinos, obscuros et ambiguos adhibent, suosque sensus artificiosè quæsitis metaphoris et allegoriis ita occultant et involvunt, ut velut ænigmata solvi debeant, et non nisi subtiliori ingenio ac multâ consideratione detegi valeant. Studeat potius ut omnia plana sint et obvia, quæ primo intuitu concipiuntur, et non modò intelligi possint, sed non possunt non intelligi. Idcirco notet, quod insinuat Augustinus, ut orator sacer, si opus sit, perspicuitatis gratiâ, aliquando negligat verba cultiora, neque curet quid benè sonet, sed quid benè indicet atque exprimat, quod ostendere intendit. Si quæ tractanda occurrant, quæ intellectui magis impervia sunt, hæc aliis atque aliis verbis exponat, et multiplici varietate verset, comparationibus et similitudinibus illustret, ac meliori quo poterit nodo evolvat, donec ab auditoribus intelligi prudenter presumat.

III. Porrò in religione christianâ exponendâ piurimi occurrunt loquendi modi ipsi proprii, quibus

nempe res divinæ et spirituales exprimuntur, et quibus homines aliàs non utuntur, aut saltem non in eodem sensu; quales, v. g., sunt *mors et vita spiritualis, animalis homo, regeneratio, sùd abnegatio, gratia*, etc. Item in sacris Scripturis habentur textus plurimi, qui sunt allegorici, metaphorici, aut aliter à communi loquendi modo alieni; vel quorum intelligentia pendet ab antiquo aliquo usu, consuetudine, lege, loco, tempore et similibus quæ enuntiant, vel ad quæ alludunt. Hæc autem nisi auditoribus exponantur, eorum multi ea non intelligunt, et quidem non rarò etiam ii qui ceteroquin de religione edocti videntur; hinc operæ pretium est ea exponere; neque auditorum bono consulit, qui ut ostendat, quantum in sacra Scripturâ versatus et ejus loquendi modis assuetus sit, dictos loquendi modos et textus in suo sermone congerit, eumque illis ornat, gratuito supponens, eos ab auditoribus suis intelligi, aut parùm curans an eos intelligant.

IV. In his tamen exponendis modum ponere sciat prædicator. Non immoretur in iis exponendis quæ ab auditoribus passim intelligi dignovit; neque omnia quæ in decursu orationis adhibere juvat, admodum minutatim evolvat; neque molestâ digressionem tales expositiones proponat; sic enim orationis seriem indecenter interrumpet, sermo languescet, et nauseâ afflicterentur auditores. Sed ita exponat eos terminos vel loquendi modos, qui in propositione aut divisione orationis adhibentur; eos textus, qui in probationem adducuntur, aut occurrunt in Evangelio aut Epistolâ, cujus explicatio suscipitur; aut si in reliquo sermonis decursu adducatur similis terminus vel loquendi modus, qui ab auditoribus putatur non intelligi, pressè exponatur, paucis, ad manifestioribus vocabulis; quâ quidem ratione efficitur ut quæ dicuntur nescientibus fiant perspecta, nec tamen sententiis sint onerosa.

V. Præterea; ut intelligibiliorem se reddat concinator, brevibus periodis ut plurimum utatur, et omninò abstinat à sensibus illis longioribus, ad quorum finem dum pertingit auditor, initium vix aut ne vix quidem amplius reminiscitur. Cæterum quamvis facillè intelligibilem esse oporteat prædicatorem, ne tamen existimet, sese idcirco debere popularem loquendi rationem adoptare. Non sanè. Verbum Dei semper convenienti dignitate tractet, lingue quâ loquitur benè peritus sit, et loquatur simpliciter quidem, sed purè, dilucidè, sed non abjectâ ac vili ratione; ineptias, facetias, anilia proverbialia nunquam proferat, ne vituperetur ministerium ejus.

VI. Veritates quas proponit prædicator, etiam debet auditoribus persuadere. Cùm autem rationabile esse debeat obsequium fidei, enitatur, ut eas persuadeat adductis sufficientibus credendi motivis; idque præstet etiam erga rudiiores auditores; nam et horum assensum prudentem esse oportet; atque inter eos, qui de plebe sunt, ut plurimum existunt, qui sermonis momenta ponderare valent, aut præoccupatâ mente concionem audiunt, nec veritati cedunt, nisi solidis

rationibus probatur; imò generatim ita dispositi sunt homines, ut nihil sibi suadere possint, nisi eis adducantur motiva verè apta ad persuadendum: et profectò falluntur, qui sibi blandiuntur, fore, ut vano strepitu, multo clamore aut iniis crebrò intentatis persuadeant. Quamvis enim quæ exteriores sensus feriunt, apud rudes non parùm jurare soleant ad convincendum, non tamen sufficiunt, nisi et jungantur rationes, quæ prudentem mentis adhesionem obtinere valeant; atque si, his non adductis, auditores aliquando moveri contingat, levis est hæc commotio, nec diù perseveratura.

VII. Itaque prædicator dicta sua probationibus munit. Has autem desumat ex Scripturâ sacrâ, sanctorum Patrum testimoniis, conciliis, ratione, experientia. Et verò loquitur nomine et auctoritate Dei: igitur ostendere debet, ea quæ proponit, esse veritates ab ipso Deo propositas, et verè verbum Dei, sequè merito eum prophetis dicere: *Hæc dicit Dominus*; quod quidem ostendet, si sermonem suum confirmet ex sacris Scripturis, quæ sunt verbum Dei, vel ex Patribus et conciliis, quæ Scripturas interpretantur et eorum sensum aperiunt. Absit igitur, ut orator sacer, quasi orationem academicam haberet, totus sit in exponendis motivis profanis, et ea quæ revelata suppeditat, omninò negligat.

Porrò ubi in probationem adducuntur textus Scripturarum, adducendi sunt qui in sensu litterali accepti probent, non verò qui, in tali sensu ad materiam de quâ agitur, non pertinent, et nonnisi in alienum sensum detorti ad illam traducuntur ob aliquam verborum similitudinem; infirma enim et Dei ministro parim digna est probatio, quæ arbitraria tantùm et à Spiritu sancto non intentâ interpretatione nititur. Aliquando tamen etiã mysticus ac moralis sensus adhiberi potest, maximè in homiliis, de quibus infra; verùm hoc sobriè fiat, atque ad materiam elucidationem potius, quàm ad probationem. Item Scripturæ textus non nudo et arido modo laudentur, sed cum aliquâ paraphrasi et expositione, quâ fiat, ut sensus magis pateat, et veritas validiùs inculcetur.

VIII. Cæterim laudandos textus sive Scripturæ, sive Patrum benè deligat concionator, nec textus nimium congerat; sed afferat communiter breviores, magisque validos, retentu faciliores, et apposité explanatos. Neque ullos adducat linguâ Latinâ, quin eos linguâ vernaculâ explanet; sed vel solùm illos afferat linguâ vernaculâ; vel si utatur phrasi Latinâ, non recitet longiores, sed brevissimos, nec frequenter. Pariter dùm textus citat, non semper librum, caput, versum scrupulosè indicet, id enim memoriam fatigat, ostentationis speciem habet, orationis seriem intersecat, et quamdam rebus caliginem inducit. Ipsum tamen auctorem sacrum vel sanctum Patrem meritò appellabit, v. g. *ut docet ipse Christus in Evangelio B. Matthæi, D. Paulus scribens ad Romanos, D. Augustinus*, vel generalitèr: *ut docent Scripturæ*, etc. Consultum quoque est, ut auctoris liber et caput interdùm citeatur, maximè in locis ubi degunt acatho-

lici, ut nempe sic Catholici ipsi magis instruantur, et acatholicis magis innotescat, nec doctrinam nostram ex sacris Scripturis haurire, nos hæc negligere, ut ipsi nobis aliquando per calumniam objiciunt.

IX. Probationes ex ratione petite sunt argumenta, quæ desumuntur ex theologiâ, philosophiâ, historiâ, exemplis, similitudinibus: neonon conclusiones, quæ ex Scripturæ, Patrum, conciliorum textibus, Ecclesiæ consuetudine, usu, precibus, aut aliunde deducuntur. Hæc argumenta debent esse simplicia, quæ statim sensato virò innotescant: non verò talia, quæ eminus ducentur et multâ meditatione inventa fuerint; item materiæ sic congruant, ut directè ac immediatè probent, quin oporteat illa ex generalibus principiis inferre; nec nimis theoretica, abstracta et ab interiore theologia penè deprompta, sed facilia et naturalia. Ubi autem afferuntur historiæ et exempla, hæc ut plurimum desumantur ex Scripturis à quibus omnium quidem generis suppeditantur, atque cum extra omnem dubium sit eorum auctoritas, magis convincere valent (1). Aut si fortè aliquando aliunde petantur, id fiat rarò, et semper ex auctoribus verè probatis, nunquàm ex apocryphis, multò minùs recenseantur falsa et fabulosa, talibus enim ministerium suum deprimit et fidem sibi adimit concionator. Ex historiis autem et exemplis referantur ea sola, quæ ad scopum conferre possunt, et reticeantur circumstantiæ ad rem non pertinentes; neque nudè tantùm proponantur, sed modo oratorio, atque exinde deducantur conclusiones, quæ persuadere et edificare valeant.

X. Dùm adducuntur comparationes ac similitudines, hæc auditorum captivi accommodatæ sint; petantur ab eorum vitæ genere, aliisve rebus, quas sæpè sensibus subjectas habent, aut sibi facilè effingere possunt, non verò à fictiliis, aut apud auditores parùm notis. Sic apud rusticolas petantur ab agris, vineis, frumento, vite, arboribus, aliisque agriculturæ partibus, à pastore gregi suo invigilante, agricolâ agrum suum sedulò colente, semen laboriosè serente, messem avidè expectante, manipulos hilariter colligente, dolente ac ingemiscente, dùm fructus grandine intereunt, etc.; quales quidem comparationes, ac similitudines etiã passim in sacrâ Scripturâ occurrunt. Attamen similitudines ac comparationes, historias et exempla in oratione non congerat, nec iis nimium insistat, adeò ut solam imaginandi vim occupare intendere videatur. Neque raptim et obiter plurima ejusmodi solùm indicet, nulli ullatenùs insistens, exinde

(1) Ex sæpèscipiùs citato Ven. episcopi à Basilicâ-Petri scriptorum opere populorum doctori maximè cavendum est, ne alias historias, aliave exempla suis in sermonibus ad populum habendis in medium proferat, quàm quæ ex divinis eloquiis, aut saltem ex probato Ecclesiæ scriptore depromuntur. Hinc è sacerdoti suggestu, aut altari perpetuo exulent levis admodum capitis nonnullæ aniles fabellæ de magicis artibus, aut lamiarum conventiculis, ne fortè quæ *adverse sunt*, non satis discrimen, quod ab humanâ historiâ divinam severit, introspectientes sicuti anilibus iis fabellis, ita et factis sacrarum Litterarum ineluctabilibus falsum subesse suspicentur

enim parùm admodùm instruuntur et ædificabuntur auditores, præsertim rudes, qui ea vel satis explorata non habent, aut iis ita propositis animam applicare non poterunt; sed unam tantùm, vel alteram historiam, exemplum, similitudinem, vel comparationem adducat, et convenienter evolvat; aut si plura passim nota exempla, historix, etc., occurrant, aliqua adducat, sed uni alterive præcipuè insistat.

XI. Poterunt quoque dicta confirmari sententiis sanctorum, aliorumve præstantium virorum; concionator tamen non ostendet eruditionem, laudando ethnicorum doctrinam, poetarum versus, et philosophorum disciplinam; sed si hæc nonnunquam commendari posse iudicet, ut exinde perversos Christianorum mores, aut pravas nostrorum temporum opiniones ac præiudicia refellat, id faciat rarè et breviter, nec in iis quasi præcipuam probationis vim constituat.

XII. Experientia quoque utiliter in subsidium probationis adduci potest, maximè, ubi ostendendi sunt fructus virtutis, aut mali effectus ex aliquo vitio nasci soliti; vel ubi describendi sunt hominum mores, de quâ quidem descriptione dicitur infra; item ubi emendanda sunt præiudicia et falsa conscientia, quam sibi quoad certos abusus aut vitia efformare solent homines, nam et hæc fugari oportet; quod quidem pertinet ad refutationem objectionum, quæ probationi subiungenda est, scilicet ut penitus convincantur auditores, concionator sibi quoque opponere debet, quæ contra veritates propositas, earumve probationes adductas objici possent, illaque solidis responsionibus refellere, adèò ut auditoribus non supersit, quid reponant, sed rationum evidentiâ victi fateri cogantur: *Manifestum est, et non possumus negare. Act. 4, v. 6.*

XIII. Verumtamen in ipsis probationibus adducendis modum habeat prædicator. Videlicet ubi sermonem instituit de aliquo mysterio, ut Trinitatis, Incarnationis, etc., illud probare non aggrediat, sed certum et probatum supponat, ut dicitur infra. Item nec immoretur in probandis iis, quæ ab auditoribus admitti et credi constat: sic apud rudes non suscipiat probare existentiam Dei, inferni, immortalitatem animæ, etc.; multò minùs sibi objectiones contra has veritates proponat, suspicans esse, qui de illis dubitant; hæc enim vulgo possent dubia ingerere, ejusque fidem labefactare: sed de his agens indubitatum eorum certitudinem et auditores de his convictos supponat; aut si aliqua adducat, quæ iis probandis inservant, illa non adducat, quasi has veritates probari oporteret, et ipse demonstrare vellet; sed quasi solum auditoribus divina oracula circa has veritates in memoriam revocare eorumque meditationem suadere intenderet; aut si fortè insinuet existere, qui de his veritatibus dubitant, hos exhibeat ut impios et insanos, à quibus tanquam à facie colubri lugunt quicumque sapiunt. Quòd si de similibus veritatibus sermo habeatur in civitatibus, ubi inter auditores præsumi possunt adesse increduli eas negantes, aut in

dubium revocantes, aut alii, qui contra pravos incredulorum sermones aut libros præmuniendi ac in fide confirmandi sunt, tunc meritò adducantur probationes, et refutantur objectiones, sed hoc fieri oportet modo solidissimo; si enim fieret minùs solidâ ratione et imperfectè tantùm, noceret potius quàm prodesset. Unde qui in refutandis incredulorum cavillationibus non egregiè versatus est, eas sibi opponere omittat. È contra immoretur prædicator in probandis præsertim iis, circa quæ laborare præiudiciis vel falsâ conscientiâ communiter dignoscuntur auditores; aut quibus adversantur recepti abusus, pravæ cupiditates, aut quæ, ut observentur aut omittantur, magnos conatus adhiberi, et vim corruptæ naturæ inferri oportet.

XIV. Neque putet sibi probanda esse singula que in medium profert, etiam incidenter tantùm: verùm insistat probationi illius, quod est proprium sermonis argumentum, atque eorum quæ ad illius confirmationem directè tendunt; et hæc ipsa eatenus probet, quatenus ad convenientem auditorum instructionem ac convictionem necessarium videtur: auditor enim semel convictus convinci amplius non debet, et probationes nimium iteratæ tædium ei ingenerant, ejusque memoriam obtundunt. Unde concionator non tæxi laboret in coacervandis probationibus, quàm in deligendis optimis, iisque benè evolvendis; ab infirmis autem argumentis absteineat, præcipuè ab iis, quæ non fundantur, nisi in lusu verborum, allusionibus, translationibus, ac similibus speciosis, et merè arbitrariis nugacis rabulis triciis.

XV. Cui et quoque, ut momenta convenienti ordine disponat, atque ita, ut oratio crescat gradatim, et ad validiora argumenta ascendat, et sub finem omnium gravissima adducantur; sicque auditoris animus semper magis ac magis ad assensum flectatur, et in eo semel dato penitus conquiescat. Hinc et non semper eodem modo rationes suas ordinet, in unoquoque, v. g., sermone incipiendo à probationibus Scripturæ, deinde deveniendo ad SS. Patres, etc.; sed hunc ordinem pro varietate materiæ variet; eoque magis, quòd in certis materiis magis movere soleant probationes ex his, quàm ex illis fontibus deprentæ, sic aliquando magis movent auctoritates, aliquando magis argumenta ex ratione, vel experientiâ petita. Unde quem ordinem servare juvet, prudentis concionatoris est dijudicare: hunc quidem multùm juvabunt perspecta auditorum indoles et dispositio, experientia, seria materiæ meditatio et præstantium concionum lectio (4).

XVI. Quod verò attinet ad objectiones, quas pro-

(4) Lectu digni semper habiti sunt sequentes non certè infimæ notæ oratores, nimirum Segneri, Torriani, Turchi, Pellegrini, atque hujus præcipuè sermones numeris omnibus absoluti in Tobiam editi, ex quibus animarum duces divinæ prædicationis artem apprime haurient. Quique verò auctoribus illis passim uti poterunt, qui ornatè dicendi, et proficuè concionandi gloriâ celebriorem in suâ diocesi famam fuerint adepti.

ponet et solvet concionator, adducendæ non sunt nisi eæ, quæ prorsus necessaria: esse prudenter censentur; nec aliæ, quàm quæ ab auditoribus adduci solent, aut illis facilè in mentem venire posse præsumi possunt (1); eæ verò proponendæ sunt sine dissimulatione et cum certâ quâdam vi, eoque modo, quo eas proponerent auditores, si illis eas proponendi daretur facultas. Solvendæ autem sunt ex iisdem fontibus, ex quibus probationes ipsæ desumendæ sunt, Scripturis nempe, Patribus, etc.; atque curandum, ut illis plenè satisfiat. Cæterùm ad diluendum objectiones, eosque præcipuè prætextus, quibus excusari solent certæ injustitiæ, inimicitiar, detractioes, etc., multùm conferet, si auditores ipsi iudices instituantur, conficiatque hypothesi, quâ eadem injustitiæ, etc., contra eos admittantur, consulat læsos, quid ipsi de similibus prætextibus sentirent; atque ostendat, consultâ eorum conscientiâ, earum injustitiarum, etc., reos ob similes prætextus excusatum non iri; atque inde concludat, quàm vani sint isti prætextus, et quàm malè iis excusatos se velint, qui aliis eosdem non suffragari vident, et quibus proinde meritò applicatur illud Christi, Luc. 19, v. 22: *Ex ore tuo te iudico, serve nequam.*

XVII. Concionator etiã in id incumbat, ut auditores eum libenter audiant, quò enim libentiùs audiunt, eò faciliùs convinci se et moveri patiuntur; dùm è contra difficulter convincuntur et moventur, qui non audiunt libenter. Porrò ut libenter audiatur, auditores delectet, necesse est. *Etverò quis tenetur ut audiat, si non delectetur... quis eum velit audire, nisi auditorem nonnullâ etiã suavitate detineat?* D. August., lib. de Doctrinâ Christ., cap. 26. *Bonorum quidem ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verbum... quod tamen si fiat insuaviter, ad paucos quidem studiosissimos suus pervenit fructus, qui ea quæ discenda sunt, quàm obiectè incallèque dicuntur, scire desiderant.* Ibid., cap. 41.

Hinc concionator auditores suos delectare studeat iisque placere. Delectabit autem et placebit, si sermonem suum debitè exornet. Verumtamen animadvertat, idèò tantùm sermonem ornandum esse modo qui placeat, ut sic veritates ipsæ, quas proponit, meliùs insinuentur, placeant et moveant. *Illud enim, quod agitur genere temperato, id est, ut eloquentia ipsa delectet, non est propter seipsum usurpandum, sed ut rebus quæ utiliter honestèque dicuntur... aliquantò promptiùs et delectatione ipsâ elocutionis accedat, vel tenaciùs adhaereat assensus.* Ibid., c. 25. Unde sermo exornandus est, moderatè tamen, sobriè, et solùm quatenùs ornatus ad auditorum convictionem et commotionem conferre potest. *Temperati generis ornatu non jaclanter, sed prudenter utamur, ut monet Augustinus, non ejus sine contentâ, quo tantummodò delectatur auditor, sed hoc*

(1) Ruri autem præsertim parochò palàm ejus plebe concionabundo quàm maxime est cavendum, ne dùm ejus concio in mysteriorum, aut dogmatum materiã versatur, per prolepsin quamdam iis obiectis occurrat, quæ auditurum animos nunquàm, aut saltem difficulter subissent.

potius agentes, ut etiam ipse ad bonum, quod persuadere volumus, adjuvetur.

Non igitur prædicator ineptè et deformiter loquatur; omnemque ornatum omittat; verùm nec ubique eloquentiæ flores spargere affectet, ac soli quasi ornatui studeat. Oratio nec inornata relinqui, nec indecenter ornari debet; non affectatâ elegantia, nec intermissâ gratiâ dicat orator sacer, si enim gratiam deserit, tunc sui ipsius contemptum, et divini ipsius verbi satisfactionem ac fastidium creat. Si nimiam affectet elegantiam, hæc vim orationis enervat; auditores ad flosculos, quibus orator sensus suos exprimit, magis attendunt, quàm ad ipsas res, quas proponit; penitè sese delectationi dedunt, nec commoventur; à concione tales redeunt, quales ad illam accesserunt: oratoris elegantiam, ingenium, luculentam dicendi rationem laudant, sed mores non emendant. Mediã ergo viã incedat prædicator, ornatum non negligat, sed eum solum quærat, quem sacri oratoris scopus suadet.

XVIII. Porrò ad huncce ornatum et auditorum delectationem janì suo modo conducunt, quæ supra indicavimus ut apta ad hoc, ut auditor res propositas ritè intelligat et de iis convincatur, hic enim libenter et eum quâdam delectatione audit, quæ ita proponuntur, ut ea facilè intelligat; ac ita probantur, ut convinci se sentiat. Ideirò prædicator ut auditores delectare valeat, materiam illis accommodatam evolvat, debitè distribuât, ad varia orationis membra variã et opportunè adductâ transiitione descendat; omnia intelligibiliter proponat et solidè demonstret; hæcque proferat modo oratorio, convenienterque amplificet, hinc inde insertis comparationibus, exemplis, interrogationibus, aliisque figuris illustret, et tropis exponat; quas quidem ornatè dicendi rationes ex arte rhetoricâ hauriat, atque in Scripturis, Patribus, probatis concionatoribus passim occurrentes observet, ac illorum attentâ lectione et diligenti sermone elucubratione adhuc meliùs addiscere iisque assueferi conetur.

Cæterùm adhibendæ non sunt figuræ eminus emendicatæ, termini nimis exquisiti, sententiæ subtiliores, elocutiones nimium tornatiles et splendiores, in quibus ars et ostentatio appareant, sed tales, quas ipsa rerum sublimitas et magnificentia parant, quæque ex commotione oratoris rerum, quas pronuntiat, veritate ducti, ejusque cordis abundantia, ac zelo spontè fluant; quæ nempe sermoni quamdam quidem suavitatem, sed simul etiã gravitatem ac pondus addant; nec puerili verborum numero aures afficiant ac demulceant, ut eorum corda immota relinquant. *Aufer mihi, iuquebat D. Ambrosius, lenocinia facumque verborum, quia solent enervare sententias.* Virilis sit, fortis et sanctus sacræ orationis ornatus. Etverò quis ferat oratorem, qui, ubi vertuntur rerum æternarum momenta, et de procurandâ animarum salute agit, verba artificiosè ancupat, syllabas dimittit, voces venustè componit, ut aurium voluptati inserviant? Ille enim fit velut æs sonans, aut cymbalum tintiens,

1 ad Cor. 13, v. 1; vel potius *quasi carmen musicum*, quod suavi dulcique sono canitur. *Audiant ejus verba auditores et non faciunt*, Ezech. 33, v. 32; cum tamen ut faciant, illi summopere cordi esse debeat.

XIX. Videlicet sacri oratoris est, eos, ad quos sermonem habet, erga veritates propositas pie afficere, illosque eò adducere, ut credenda non modò credant, sed et facienda perficiant. Nimirum sunt quaedam veritates theoreticæ, quæ, licet ex iis etiam conclusiones practicæ deduci possint, non ita tamen ex se ad praxim tendunt, sed solum credendæ proponuntur; atque ut has veritates credant auditores, sufficere solet, ut divinitus revelatæ et credendæ demonstrantur. Verum ubi agitur de veritatibus practicis, non ita facile auditoribus suadentur; adeoque, ut jam superius observatum est, in earum probatione magis immorandum; imò tametsi auditores eas intimè admittant, non ideò tamen in praxim reducunt. Ea nempe est conditio hominum, quos originaria labes, et peccatum præsertim actuale infecerit nondum pœnitentiâ deletum, vitiosis habitibus ei adjectis, ut etiam videant meliora, probentque, et tamen deteriora sequantur. Imò ea est non rarò ipsorum etiam justorum ad malum proclivitas, et in virtute tepor, ut sensim à bono iterum deflectant, et in malum abripi se patiantur. Jam verò ut vitiosi à suis iniquitatibus retrahantur, et justi in bono confirmetur ac semper justiores evadant, institutum est prædicationis munus.

XX. Ne ergo existimet prædicator, muneris suo se fecisse satis, si auditores benè eruderit, atque de veritatibus, quas proposuit, etiam plenè convicerit, virtutem, v. g., cujus exercitium suadet, amplectendam, vitiumque, ad cuius fugam hortatur, aversione dignum probaverit. Insuper enim muneris ejus est, efficere, ut auditores eas veritates, de quibus convincuntur, non ore tantum, sed et operibus fateantur; non modò virtutem prosecutione dignam astiment, sed et exercent; vitium non solum fugiendum esse agnoscant, sed et aversentur ac fugiant. Ita nempe prædicabant apostoli et viri apostolici: per eos non modò veritatibus religionis edocti sunt populi, sed eò etiam adducti, ut mores suos immutarent, vitis valdecerent, virtutes colerent, et fierent gens sancta, sectatrix bonorum operum; atque ut hæc quoque assequatur, sibi potissimum proponat et elaboret quicumque orator sacer. Hic præcipuus ejus finis, ultima laboris ejus meta esse debet, ad quam cætera omnia referenda sunt; eoque si non perlegerit, scopum suum nondum plenè obtinuit, quantumvis etiam cæteroquin eruditè et ingeniosè dixerit. Peccatorum conversio, justorum in bono perseverantia et perfectio prædicationis effectus et fructus sit, oportet.

XXI. Hos verò effectus, hos fructus quo pacto obtinebit prædicator? Si non solum intellectum auditoris, perspicuè docendo, solidis rationibus probando, suavi quâdam amenitate loquendo, illustret; sed etiam voluntatem potenter moveat ac flectat. Ut prædicationem sequatur morum emendatio, tranquillè relinquendi non sunt auditores, sed in illorum pectus ita descen-

dat, ut in eorum animis tumultuetur; audaces terrendi, timidiore erigendi, frigidi accendendi, corda concutienda; timor ac tremor, gaudium, lætitiâ, similesve affectus in auditoribus excitandi, adeò ut à prædicatione revertentes, prædicatoris quasi oblitii, veritatibus, quas audierunt, unicè intenti, piæque affecti meliora spondeant et exequi stantur: v. g., ubi peccatores oratorem sacrum de pœnitentiâ disserentem audierint, piè turbati humilitate, confusione, ac contritione affecti recedant, percutientes pectora sua, non oratoris facundiam laudantes, sed lacrymis peccata alluentes. *Nolim*, inquit D. Franciscus Salesius, *ut populus ex ecclesiâ pedem efferens dicat: Quàm excellens est hic orator! Quàm acri et felici est memoriâ! Quàm eruditè, quàm benè dicit! Mallem audire: Quàm speciosa est pœnitentia! Quàm necessaria! Deus meus, quàm bonus es! Quàm justus*, etc. Hæc qui obtinerit, numeris omnibus absolutus est, et perfectus orator; ut ergo ejusmodi sit, enixè enitatur, ac potissimum servet sequentia.

XXII. Cum hominum corda flectere opus sit divinæ gratiæ, mutatio dexteræ Excelsi, orator christianus, ut supra jam monuimus, precibus et supplicationibus ad Deum confugiat, et ab eo postulet donum ita dicendi, ut auditores moveat ipsosque efficacit dictis suis obsequentes. Nam, ut ait D. Augustinus, *noster ille eloquens hæc se posse pietate magis orationum, quàm oratorum facultate, non dubitet, ut orando pro se ac pro illis, quos est allocutus, sit orator, antequam dicat... et quis facit, ut quod oportet, et quemadmodum oportet, dicatur à nobis, nisi in cujus manu sunt et nos et sermones nostri?* Lib. supra laudat., cap. 15.

Tractet materias practicas, que ad morum informationem, vitiorum extirpationem, virtutis exercitium tendant; aut si evolvat materias de se theoreticas, semper saltem nonnulla inserat que ad praxim referantur. Has autem conclusiones practicas variet pro varietate materiæ, unde eas deducit, necnon habita ratione necessitatis auditorum aliarumque circumstantiarum. Neque generalia tantum principia morum tradat, sed ad particularia descendat, et principia diversis casibus applicet atque auditorum moribus accommodet; nec enim ea sibi metipsis auditores applicare solent; ideòque et sermonem ad auditores ita dirigat, elaboret, ut ii rem suam agi intelligant.

Perpendat quos affectus, juxta subjectam materiam, auditorum indolem et dispositionem, excitari conveniat, et ad eos excitandos motiva adducat; sicut enim intellectus non credit, nisi proponantur motiva credendi, ita nec flectitur voluntas, nisi afferantur motiva ad flectendum apta. Non simpliciter inelamet: *Gaudete, exultate, timete*, etc.; sed præmittat, aut statim subjungat, cur gaudendum, exultandum, timendumve sit; atque in eodem etiam sermone varios affectus excitare conetur; hic enim isti, illic verò illi facilius excitantur.

Observet quoque, etiam ad movendum aptissimè, sæpè tamen parùm movere, nisi et proponantur eo modo qui et ipse sit aptus movere; qui quidem modus consistit tum in pronuntiatione et externâ actione,

de quâ dicitur infra; tum et in ipso dicendi genere; quod nempe varium esse debet pro varietate affectuum, qui excitandi sunt. Sic ubi excitandi sunt affectus mites et compositi, dicendi genus placidum sit ac mite, propriè, jucundè et credibiliter dicatur, ad eò ut omnia ex rerum hominumque naturâ fluere videantur; ideòque et numeri suaves sint ac molles, et perpoluta junctura, unde fiat ut auditor non vinci se et rapi, sed spontè se dederè, et libenter ad oratoris sententiam accedere videatur. Ubi autem excitandi sint motus concitati ac vehementes, dicendi genus patheticum erit ac vehemens, quod cum amplâ quâdam et sententiarum gravitate ac majestate verborum feratur, et in quo adhibeantur illustriores figuræ, quæ animos percellant, quasi invitos flectant, et ad oratoris nutum abripiant, ut hypotiposis, prosopopeia, admiratio, exclamatio, apostrophe, etc.; quales quidem in arte rhetoricâ docentur, in Scripturâ sacrâ, apud Patres aliosque non infimæ notæ oratores passim occurrunt.

Neque tamen quis existimet, oratorem sacrum in elaborando sermone has figuras exquisitè inquirere, atque, ut eas artificiosè disponat. semper sollicitè curare teneri. Non sanè; sed illas ex arte rhetoricâ perspectas habeat regulas, quæ circa eas adhibendas tradi solent, ritè meditetur et altâ mente reponat, ac subinde, quotannis saltem relegat, sacræ Scripturæ et potiorum oratorum loquendi et figuræ adhibendi modos sibi assiduâ lectione familiares reddat; atque inde fiet, ut si aliquandiu sermones suos peculiari diligentia elaboraverit, magnam habeat componendi facilitatem, ac convenientes figuras adhibeat, quin multùm inquirat, inò de illis inquirendis et adhibendis vix cogitet.

XXIII. Ut prædicator auditores moveat, et in eis affectus, quos excitare intendit, excitet, debet ipse prior commoveri, et illos in se affectus experiri. Scilicet, si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi; Horat., in Arte poeticâ. Vix enim aliorum corda tangere valebit, qui secus ac loquitur, affectus est, neque ex animo gemitur; pectus nempe est quod disertos facit; Quintil., lib. 10. Igitur materiam suam enixè meditetur, et auditorum personam induens observet, quos affectus in iis excitari conveniat. Deinde que illos movere posse videntur, mente volvat atque revolvat, eorumque imagines vividiori quo poterit modo, sibi proponat, easque quasi intuens seipsam commoveat, et ardens concipiat desiderium auditoribus communicandi motus, quos excitatos in se senserit. Ita autem commotus atque affectus meritò confidat, sese auditores commotum atque affectum ire, præcipuè si pietate sit et merito gravis. Sicut enim ad persuadendum, ita et ad movendum efficacia admodum media sunt pietas et merita oratoris sacri, de quo imprimis verum est illud Virgilio:

*Tum pietate gravem ac meritis si fortè virum quem
Conspexere, silent, erectisque auribus adstant.*

Ille regit dictis animos, et pectora mulcet.

XXIV. Non tamen orator totius ferè concionis decursu motus et affectus assiduè excitare conetur, hoc

enim foret immodicum, et verteretur in vitium. Sed quemadmodum sanguis per singula corporis membra diffunditur, ita et in singulis orationis partibus hinc inde nonnulla inserat orator, quæ ad movendum valeant. Sic in exordio quædam dicat, quibus placidos ac lenes affectus excitet, et auditores ad ipsum benevolè audiendum disponat. Post unum alterumve argumentum, aut saltem sub uniuscujusque partis finem, etiam affectus aliquos excitare studeat; atque demùm in peroratione omnes vires exerat, et omne industria suæ robur in eo collocet, ut de auditorum cordibus triumphum referat, illisque imprimat motus, quos ut experiantur, orationis suæ scopus efflagitat.

Ceterùm verò religio tot ac tanta habet media ad movendum apta, ut qui ea appositè proponere novit, meritò confidat auditores commotum iri. Unde que omnis generis excelsa exhibet religio, animo impressa gerat orator, et auditoribus eâ, quæ decet dignitate ac majestate, proponat; modò Dei bonitatem, misericordiam, charitatem; modò justitiam et iudiciorum ejus severitatem; modò rerum omnium temporalium contemptibilitatem et mortem certo certius horâque incertâ adventuram, judicium, infernum, cælum, felicem vel infelicem aternitatem inculcet, etc.; convincat auditores, rem suam agi, illam maximi momenti esse neque longè abesse utilitatem vel perniciem, sed jamjam instare, etc.

XXV. In concione, sicut et in aliis quibuscumque instructionibus, quas instituit, semper veritatem sectetur Summoperè caveat, ne unquam falsas proferat resolutiones; peccata, etiam sub prætextu majorem de illis horrorem ingerendi, non exaggeret, nec ut criminosa proponat, quæ talia non sunt; nec ut præcepta, quæ solum sunt consilii: jam arcta via est, quæ ducit ad vitam, Matth. 7, v. 14, nec arctior efficienda; idque foret eò periculosius, præsertim in pastore, quòd apud auditores ab aliis veritate edoctos, vel edocendos fidem ac fiduciam amitteret. Non tamen veritates, quantumvis arduas, dissimulet; nec audiat eos, qui dicunt: *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores*, Isaicæ 50, v. 10. Vix illis pastoribus, qui consuunt pulvis sub omni cubito manûs; et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis, Ezech. 13, v. 18. Hinc ne in docendo erret, dogma expositurus, auctorem de eo agentem; doctrinam verò moralem expositurus, casuistam probatum consulat. Ab extremis absteat: ne severiorem doctrinam affectet, et ea que Patres nonnulli aliquando hyperbolicè dixerunt, ad litteram tenenda minimè insinuet; sed ea vel omittat, vel debite enucleata proponat, atque in instructionibus ea tradat principia morum, quæ postea in sacro Pœnitentiæ foro tutè sequatur.

XXVI. Ad morum emendationem multùm conferet eorundem descriptio. Idcirco concionator, opportunè captâ occasione, pravæ cordis humani inclinationes ac dispositiones, improborum hominum cogitandi, sentiendi ac agendi rationes describat. Hæc autem descriptiones veræ sint, et non meri imaginationis factus; non eminus quæsitæ, vel solis sublimioribus

ingeniis propriæ, sed communes et auditoribus accomodate, non satyricæ, sed simplices morum imagines, vividæ tamen, ad eum ut quæ describuntur, oculis magis conspici, quam audiri videantur. Sicut autem vitia, ita et virtutes depingi possunt; sic tamen semper, ut auditor non in oratore mores pingendi artem admiretur, sed vitia abhorreat, virtutem amet et seletur.

XXVII. Concionator saltem ordinarius, potissimum verò parochus sibi dictum putet; *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuntia populo meo scelera eorum*; Isaia 58, v. 1.

Sermones suos ita instituat, ut non de obviâ quâcumque materiâ, multò minus de eâ, quæ populum sibi commissum non respicit, loquatur, sed eas evolvat, quæ ad spirituales plebis suæ profectum, et morum emendationem tendant. Non sit speculator cæcus, canis mutus non valens latrare, grassantibus vitis et abusibus parcens; sed prophetarum zelum amulans populi prævaricationes arguat. Id tamen faciat discretè et prudenter. Non minimos quosque abusus graviter corripiat, sed corrigendis iis operam det, qui verè gravis momenti sunt; aut saltem alios reprehendat lenius. Insectetur publicè ea sola mala, quæ sunt publica; et privata studeat privatâ correptione emendare. Neminem publicè nominet, nec ita designet, ut ab auditoribus distingui possit, et conqueri, ut sicut contra eum peculiariter oratoris verba directa forent: ideòque non declamet contra abusum muneris, quod quis solus in communitate exercet, sed generaliter ita mores et vitia pingat, ut rei seipsos depictos videant, nec tamen concionatori eos designandi intentionem possint jure attribuire. Non è suggestu redarguat mores clericorum vel religiosorum, magistratûs, etc. Sermoni nihil immisceat, quod injuriosum et animos exacerbare potius, quam emendare valeat. Vitia reprehendat et abusus corrigat opportunis tempore et circumstantiis; atque ubi parochiani ad respicientiam magis parati præsumi possunt. Si quæ intra hebdomadam deordinatio in parocciâ accidit, non statim proximâ die dominicâ contra illam declamet; sed prius animadvertat, an non utilius corripi possit, si aliquandù differat correctio. Non publicè conqueratur de iis, quæ fortè privatim contra ipsum gesta sunt. Si in parocciam confluerint alieni parochiani, eo tempore non suis exprobet, quæ hi extranei ignorant, et quæ tunc temporis sibi coram extraneis excusari jure dolerent.

In animadversionibus semper recordetur spiritûs lenitatis, quo in primis pastorem duci oportet, et certò sibi suadeat, plura se apud parochianos effecturum, si se magis benevolam, quam austeram exhibeat. Vitia et peccata objurgans, peccatoribus parcat; dum vitia se detestari significat, indignationem contra reos non præ se ferat, sed potius commiserationem; dum imminetentem ipsis interitum annuntiat, non videatur in hoc eorum interitu ridere, sed potius ingemiscat, condoleat, lacrymetur, ut Christus qui flevit super mox interituram ingratham urbem Jerusalem. Non loquatur

quasi vindictam anhelans, et petens ut ignis de cælo descendat ad prævaricatores absurdos: qui ita agit, nescit cujus spiritus sit, et profectò non est spiritus Christi. Potius imitetur Deum Patrem, qui cum esset filius iræ et inimici ejus, Filium suum pro nobis redemptionem dedit; veniam et gratiam pro iniquis supplex efflagitet potius quam ultionem. Aliquando etiam criminosos quadamtenus excuset, prout Christus et Apostolus excusarunt deicidium Judæorum, ut nempe hæc indulgentia eos faciliùs lucrari valeat.

Item ubi nimium odiosæ videri possent objurgationes in secundâ personâ per allocationem in auditores infortæ; in terciâ personâ, aut etiam in primâ, seipsam comprehendens et eorum personam induens, loquatur. Neque reprehensiones generales instituat, ad eum ut neminem excipere videatur; hoc enim innocentes posset exacerbare; quin potius dum hinc criminosos insectatur, dignos illinc eos commendat, qui à vitis, quæ carpit, immunes sese custodiunt. Quòd si sermonem habeat de criminibus teterrimis, nec frequenter committi solitis, poterit addere, se sperare, nullos inter auditores eadem flagitia admisisse, seque de eis agere solitum, et contra ea illos magis præmoniat. Pariter peccata, quæ non apertè communita sunt et passim grassantia, velut communita non exhibeat; quò enim communitiora putantur, eò faciliùs excusanda creduntur, et difficiliùs eorum horror inspiratur; et fuga suadetur.

XXVIII. Caterùm quamvis ut plurimum præstet leniter reprehendere, ubi tamen lenes reprehensiones effectum suum non sortiuntur, ad duriores deveniendum est. Primum amicè monendi, et per viscera misericordiæ Dei obsecrandi, utque animæ suæ misereantur, urgendi sunt peccatores; his autem si non cedant, acriori ac vehementiori modo arguendi sunt, maximè ii, qui aliis pariunt scandalum; nam id et exemplo suo docuit Christus, et jussit Apostolus: *Increpa eos durè*, ad Tit. 1, v. 15, *coram omnibus argue, ut et ceteri timorem habeant*, 1 ad Tim. 5, v. 20. Itæc tamen acris ipsa animadversio adhuc fiat in patientiâ, et pastor significet, se ita non objurgare, nisi ex amore, et ut delinquentes opportunè ac utiliter confusos emendet, cum Apostolo dicat, ad Philipp. 1, v. 8: *Testis est mihi Deus, quomodò cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi; et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientiâ, ut sitis sinceri in diem Christi, et in omni sensu, ut probetis potiora*, 2 ad Cor. 11, v. 29: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* Fateatur se ægrè admodum ad duras animadversiones devenire; nec nisi, quia necessitatem ipsi imponit munus quod gerit, et ratio quam de animabus suæ curæ commissis redditurus est. Significet, ideò se acri reprehensione apud illos uti, quòd paterna sui viscera commota sint intuitu periculi damnationis, cui eos expositos videt; aliunde verò pater proprium filium, quem diligit, arguit, et contristare non metuit, ut salvet.

Quantùmvis pervicaces Spiritui sancto restiterint, de eorum conversione non desperet, atque etiam

meliora de ipsis se confidere profiteatur; se, suosque labores ad eorum conversionem offerat, et cupiat anathema esse pro iratribus. Si suis monitis, obsecrationibus, lacrymis et reprehensionibus, abolitionem aliusuum, simulque vitiorum extirpationem obtinuit, gratias Deo rependat, auditorum docilitatem laudet, eosque soletur cum Apostolo dicens, ibid. 7, v. 9: *Et si contristati vos in Epistolâ (sermone) non me pœnitet, nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.*

XXIX. Ubi materiam aliquam ex professo evoluit, eam ita explanat, ut integra habeatur illius instructio; atque si id unico sermone efficere non valeat, plures adhibeat. Unde ut explorata habeat, aut in memoriam revocet, quæcumque de hâc materiâ scitu necessaria sunt aut utilia, prius probatos auctores de illâ consulat: sic de aliquo vitio acturus, casuistam, concionatorem ascetam legat, qui huius vitii accuratam definitionem, varios illud committendi modos, illius fontes, effectus, gravitatem, prætextus, quibus excusari solet, etc., referat. Caveat tamen, ne desiderio uberius instructionis tradendæ abreptus, exponat, quæ ad auditores non spectant, aut illis nocere magis, quam prodesse possent. Sic coram rusticis non referat injustitias advocatorum, iudicum, etc.; non iis recenseat modos injustos, qui ab iis committi non solent, et quos edocti fortè adhiberent; de luxuriâ loquens generatim quidem indicet, innumeras esse rationes illam committendi, ad species tamen ne ita descendat, ut modestiam lædat et castas innocentium aures offendant; sed ita loqui studeat, ut audaciores et criminosis defectus suos intelligant, aut saltem suspicentur, timidores autem et pudici quæ ignorant, non introspeciant; hinc præsertim de criminibus in usu matrimonii committi solitis mentionem non faciat, nisi valdè genericè innuens, in matrimonio non omnia esse licita, sed etiam graviter peccari posse; unde conjuges hortetur ut iis de rebus confessarios consulant.

§ 3. *De orationis sacræ partibus et dispositione.*

I. Orationi sacræ præmittitur textus aliquis, qui ex Evangelio vel ex Epistolâ diei occurrentis, aut aliunde ex sacrâ Scripturâ deponi debet. Hic verò talis eligatur, ut non omnibus penè materiis congruere possit, sed materiæ evolvendæ unicè competat, et in se contineat ipsam orationis propositionem et partitionem; textus enim huiusmodi optimè concionando viam sternit. Si sermonem elaboranti nullus occurrat materiæ ita proprius, alium assumere poterit, semper tamen talem, à quo aptâ transitione ad materiam suam deveniat; sicque poterit parochus, qui continenter explanat materias, textum ex Evangelio proferre, et breviter exponere, atque sermonem ad materiam persequendam paulatim deducere.

II. Prima orationis pars est exordium, in quo fit brevis quedam textus expositio, et ejusdem ad materiam exponendam applicatio. Enuntiantur orationis propositio ac divisio; et, si libuerit, etiam addatur in fine exordii aliqua per apostrophem Dei aut sancti invocatio,

III. Porrò propositio debet esse simplex et una, quæ veritatem aliquam singularem continet in decursu orationis evolvendam, et ad quam proinde omnia orationis argumenta, partesque singulæ referantur, et ad illam quodammodo collinearè cernantur. Membra autem partitionis seu divisionis debent in ipsâ propositione contineri, eamque evolvere; sicque itidem distingui, ut unum in altero non contineatur; verum propositionem, quam partiuntur, omnino exæquent. Neque nimium dividenda propositio, sed sic tantum, ut bipartita, aut ad summum tripartita sit oratio.

Præterea propositio, illiusque membra enuntianda sunt apertè, clarè ac distinctè, adeò ut ab auditoribus absque ullo negotio faciliè intelligantur; imò si ad feliciorè intelligentiam conferre videatur, etiam variis modis exponi possunt, breviter tamen et ademptè omni dictione superflua, et adhibitis iis solis, quæ necessaria sunt, ut auditor perspectum habeat oratoris intentum, et sciat, quid ille dicat, quidque dicturus sit. Hinc omnino cavendum, ne propositio et divisionis membra enuntientur artificiosè, allegoricè, ænigmaticè, per symbolum, aut parabolam, aut aliter sic obscurè, ut auditor non nisi conjectionibus, aut ne hoc quidem modo oratoris mentem detegere valeat. Hallucinantur, qui industriam suam in eo collocant, ut sic artificioso dicendi modo mentem suam tegant, et, donec eam in decursu exponant, auditores circa illam suspensi et dubii hæreant. Profectò quò simpliciores, nitidiores et capti faciliores sunt propositio et divisio, eò magis oratoris fini inserviunt.

IV. In exordio debet orator auditorem idemè comparare ad reliquam dictionem, ideòque in id incumbat, ut eum benevolam, attentam et docilem reddat, hoc enim quamvis in totâ oratione concionatori cordi esse debeat, maximè tamen in ipso primordio.

V. Porrò ut auditorem benevolam reddat, variis modis et artibus uti potest. Sic quamdam modestiam præ se ferat; quod quidem maximè decet, ubi oratio habetur coram auditoribus eruditis, aut non vulgari, sed eminenti auctoritate, conditione, aut dignitate præfulgentibus; aut si orator junior sit, et necdum in arte dicendi multum versatus; 2° quidquam inserat, quod ad laudem auditorum tendat, et oratoris existimationem de illis significet. Sic apud auditores doctos, pios, aut eminentis auctoritatis, etc., eorum ingenii aciem et scientiam, pietatem, benevolentiam; apud vulgares, eorum verbi divini audiendi desiderium, docilitatem commendat. Nunquam tamen illis auditoribus indecorè, perspectamque adversus veritatem blandiatur, aut sese coram illis nimium deprimat, aut timidum se exhibeat; id enim indignum foret sacro oratore, qui personam Christi gerit, et nomine Dei loquitur; 3° suum erga auditores affectum eorumque salutis procurandæ zelum exprimat; qui modus benevolentiam sibi conciliandi præcipuè congruit pastori, alterive concionatori ordinario; 4° habeat vultum ad pietatem compositum; gravitate, et suavi tamen amonitate loquatur; certâ quadam fiducia fructum sui sermonis sibi spondeat, non tamen de victoriâ quasi jam

partâ præproperè gloriatur, etc. Et harum quidem artium modò hanc, modò illam pro varietate circumstantiarum prudenter adhibere poterit orator, atque sic debitam existimationem et benevolentiam sibi conciliabit præsertim pastor, qui apud suos morum integritatem, scientiam, et animarum salutis zelum præfert.

VI. Qui auditorem habet benevolam, jam et attentum eum fore, non immeritò confidit; ut tamen majorem attentionem in eo excitet, variâ rursùs arte pro varietate materiæ et circumstantiarum utatur: scilicet ostendat materiam, quam exponere suscipit, esse scitu nedùm perutilem, sed necessariam, et consolatione plenam, etc.; spondeat, se de eâ esse acturum modo auditorum captui accommodato, clarè, breviter, fraudulenter se veritatem non dissimulaturum, nihil tamen exaggeraturum, nullo præjudicio ducendum esse, sed traditurum quod Scriptura, Patres, concilia docent, ratio suadet, experientia confirmat; quem quidem loquendi modum præsertim adhibere juvat, ubi agitur de materiâ, circa quam auditores præjudicii laborantes, conscientiam erroneam sibi efformavèrè; aut quæ observatu difficilis et ardua videtur: quo in casu sive in exordio, sive in orationis decursu commonebit, illud, etsi durum videatur, observatu tamen necessarium esse, utpote à Deo præceptum; possibile, imò et facile ac jucundum, Deo gratiâ suâ infirmitati nostræ opitulante.

Quòd si auditores parùm instructi sint, orator eos attentos reddere conetur ostendens, quàm utile, imò necessarium, et dulce sit edoceri; eos tamen propter incitiam, saltem in ipso exordio, non acriter reprehendat, sed illam potiùs aliquatenùs excusari posse portendat. Item si materiam evolvat, quæ ipsis nova videri possit, eò quòd circa eam vel nunquàm accuratè instructi fuerint, vel eam non satis intellexerint, aut iterùm oblii sint, innuere ipsis poterit, se eis dicturum, quæ fortè nunquàm ritè perspecta habuerunt, adedque ut ea benè intelligant, suâ nullùm interesse. Ubi è contra materiam explanet, quam auditoribus sæpè inculcari oportet juxta inferiùs dicenda, asserat, tantù momenti eam esse, ut satù perpendi vix possit: atque polliceatur, se eam novò quodam modo expositurum esse; adeoque ille speret, fore ut sese adhuc de eâ disserentem libenter audiant. Caveat tamen, ne hoc similive modo cupiens auditores attentos reddere, videatur antecessores suos imperitiæ aut negligentia in instruendo ineusare, aut suam jactare scientiam et peritiam; sic enim auditores potiùs offenderet, et eorum attentionem minueret.

VII. Docilis dicitur, qui attentè enpit audire; unde quæ ad conciliandam attentionem valent, conferunt etiam ad docilitatem; hæncque meritò sperat, qui debite expressis propositione ac divisione apertè et breviter summam rei, de quâ acturus est, exponit, et suadet, eam ejusmodi esse, quæ ritè cognosci et perpendi mereatur. Hinc et concionator animadvertat, an in suâ propositione contineatur terminus, qui explicari debeat; eò quòd, v. g., duplicem sensum habeat, ut vox *vanitientia*, quæ nempe sumi potest pro virtute vel pro

Sacramento: tumque quo sensu intelligat, exponat. Pariter si materia, quam evolvit, connexionem habeat cum aliâ, quâ non perceptâ illa posset non satis intelligi, hujus materiæ cognitionem quamdam ingerat, breviter tamen et solùm quantum opus esse videtur. Atque ideò si materiam continenter exponat, consultum est, ut quæ de illâ in postremo sermone tradidit, quoad substantiam repetat, ut nempe hæc in auditorum memoriam reducta modò dicendis lucem afferant; hæc tamen repetitio summam fiat, oportet; atque sufficere poterit, ut propositio ejusque partitio, ac subdivisiones prioris sermonis, non tamen rudi, sed aliquatenùs expolitâ ac elegantî ratione repetantur.

VIII. Circa finem exordii adhiberi potest quedam invocatio, prout fert usus, vel suadet materia, aut solemnitas, in quâ habetur concio; unde pro varietate circumstantiarum varia esse debet. Sic in festo SS. Trinitatis converti poterit ad sanctissimam Trinitatem; exposito venerabili Sacramento, ad Christum in eo realiter præsentem; in sermone de passione Domini, ad Christum è cruce pendentem; in festo B. M. V., aut alicujus sancti, ad B. M. V. aut sanctum; ad Spiritum sanctum, etc.; hæc tamen invocatio pressè et vero pietatis sensu efficiatur.

IX. Cæterùm exordium reliquis orationis partibus cohæreat; non nimia prolixitudine auditores tardio afficiat, dum è contra reliquæ dictioni disponere illum, debet; naturale sit, nec ideò altè repetitum; simplex verò, in quæ ars non appareat; sententiis et gravitatè plurimùm, splendori verò et concinnitatè parùm studeat; ita demùm sit dispositum, ut suaviter ac leniter per illud orator auditoris animum subeat. Ex abrupto non fiat, nisi habitâ ratione materiæ illud expositant, v. g., si nova, vel inaudita aliqua concionandi occasio enascatur, quâ inspectâ orator peculiariter et extraordinariè commotus auditorum animos veluti abrupte intendat.

X. Post exordium orator descendat ad evolvenda membra divisionis; exponat, quæ expositione indigent; probet, quæ probare instituit; refutet objecta; hinc inde consentat eos quosdam affectus excitet; hic verò observet, quæ superiùs citata hæc dicta sunt. Item notet, ipsa divisionis membra seu partes rursùs in alias subdividi posse: quod quidem consultò fit, maxime apud rudes, quorum attentio sic angeri, et memoria juvari potest. Cavendum tamen, ne nimùm laxentur et pressæ sint hæc subdivisiones; autoritatè enim multùm detrahunt minuta hæc membra, seu potiùs frustula; prætereaque qui ita pressè atque ubertim dividunt, obscuri evadunt. Cæterùm in subdivisionibus id præcipuè erit servandum, ut vis orationis crescat, et posteriora subdivisionis membra potiore probandi aut movendi, quàm priora vim habeant, quod et passim fiet, ubi verba vel sententiæ congeruntur; semper enim oratori elaborandum est, ut quod secundo loco ponitur, fortius ac vehementius prioribus sit, et sic deinceps.

XI. Peroratio seu epilogus est exitus totius orationis, et duas habet partes, recapitulationem nempe et

effectuum concitationem. Per recapitulationem res dispersæ ac diffusæ dicte unum in locum congeruntur, et reminiscentiæ iuvandæ causâ sub uno veluti aspectu subjiciuntur. Per hanc in auditorum mentem reduci debent propositio, divisio, et subdivisiones seu membrorum divisionis probationes; non tamen semper omnes, sed solum ex unaquaque argumentatione, quod magis grave et momentosum est; et quidem unumquodque dicatur quàm brevissimè. Quæ autem ita repetuntur, graviter dicenda sunt, et aptis sententiis exolienda. Ac proinde in variis sermonibus variè fiat hæc recapitulatio: v. g., modò simpliciter: ostendî, etc.; modò alloquendo auditores: intellexistis, etc.; modò sermonem convertendo ad eos, ad quos præcipuè spectabat oratio: audistis, peccatores, etc.

In affectuum concitatione observet, quæ superius de affectibus excitandis dicta sunt; atque insuper notet, non modò pro varietate materiæ, sed et pro variâ auditorum dispositione affectus varios excitandos esse: ita si terrificam veritatem proposuerit, in peroratione totis viribus elaboret, ut salutarem timorem inculcat; nonnulla tamen inserat, quæ animos timoratorum vero similiter nimium dejectos solari queant; et vicissim, si exposuerit materiam quæ solari valeat, perorationi terrificâ quædam inserat, ne scilicet peccatores de veritate consolari aptâ præsumentes in peccatis tranquillè perseverent, aut tepidi in suo tempore elanguescant; imò si peccatores terrificâ veritate commotos esse dignoscat, in spem illos erigat; aut è contra justos, ne superbiant, aut sibi nimium fidant ob veritatem quampiam consolatoriam in medium prolata, aliqua addat, quæ eos in humilitate, salutari timore et diffidentia de suis viribus contineat. In peroratione eò tendat, ut auditores salutaria proposita concipiant, quæ quidem illis suggerat, modò simplici mentione, modò per interrogationem, modò per orationem, quam pro ipsis aut eorum nomine fundat, etc. Pressè nihil non tentet, ut eos nonnisi commotos et salubriter instructos dimittat.

§. 4. De actione externâ oratoris sacri.

I. Ad assoquendum concionis finem valdè confert actio externâ; et quidem actio in dicendo una dominatur, quidquid ferat adversa Severi sententia. Si enim illa tenenda foret, vix optimis quoque oratoribus, nisi illi vocalissimâ forent, ceteris valentissimâ: id, quod rudiori plebeculæ unice placere solet. Quod quidem maximè verum est, ubi concio habetur ad rudes auditores, utpote qui exteriori actione non parùm convinci ac moveri soleant; modus enim, quo res exprimentur, non minùs eos movet, quàm res ipsæ, quæ dicuntur; et quò magis misusve appositè feriuntur eorum sensus, eò et jam magis misusve flectuntur eorum animi. Hinc nullam errant, qui toti sunt in elucubrando sermone, modum verò illum profertendi nihil faciunt; oportet quippe unum facere, et alterum non omittere; id est, sermonem ritè elaborare orator, eumque postmodum rectè pronuntiare sata-

II. Verùm quomodò instituenda externa actio? Circa hæc meritò consulatur, qui regulas ejusdem tradunt; nos tamen aliquas hæc recensemus.

III. Sacer secum orator reputet, se ministrum Dei esse, et pro Christo legatione fungi: unde loquatur, ut potestatem habens, et præditus auctoritate. Dicat distinctè, verba integrè pronuntiet, et extremas præcipuè syllabas non elidat; nec nimis celeritate, quæ profert, confundat, nec nimis lentè sermocinetur. Fugiat absurdum vocis tenorem, monotonomiam, vitium cantandi, aut vocem ultra vires augendi, etc.; hæc enim audientium aures injucundè feriunt, et profectò nihil ingredi potest affectum, quod statim aurem quodammodò exasperat. Naturalis sit pronuntiatio, non affectata, sed loquentis indoli conveniens; in exordio ut plurimum levis; in rerum expositione sermoni conformis, etc. tamen aperta; in argumentatione magis agilis, acrior, et instantior; in affectibus excitandis, his accommodata: orator nempe hos affectus in se experiatur, et pro animi sui sensu eloquatur; et maximè caveat, ne fortè res mediocres, aut etiam leves magno conatu pronuntiet, quasi solâ voce suadere intendat; aut è contra res magni momenti sègiter proferat, earumque vim enervet. Absit, ut frigidè dicat, quæ eum vehementer commotum postulant, aut è contra tumultuosè clamitet in dicendis illis, quæ animum sedatum supponunt.

IV. Corporis habitus omninò modestus sit, gravis tamen, sed absque affectatione; caput erectum et secundum naturam motus accipiat ex ipsâ actione, ut eum gestu concordet, ac manibus obsequatur; aspectus enim semper eòdem vergat, quò gestus, præterquam ubi quidpiam damnare, aut à nobis arceere oportet; tunc enim videri debemus illud vultu aversari, manu repellere. Item caput non circumquaque rotet, nec frequentior sit illius nutus; aliquando tamen potest orator vel annuendo aliquid confirmare, vel annuendo negare, vel alio quodam motu temperato verecundiam, languorem, admirationem aliosve ejusmodi affectus designare; corpus non hinc et inde multum jactet et vehementius agitet, verùm neque, ut si illud movere nesciat; semper in eodem situ relinquat (1).

Non sit nimis gesticulatione molestus, perinde ac si velit, quidquid profert, gestibus exprimere et quasi histrionem imitari; in his tamen neque parcus ita sit, ut manus vix audeat atollere. Gestus non sit effeminatus, mollis, nimis exquisitus aut elegans; sed neque indecorus et inurbanus; non semper: *Am,*

(1) Auctor, dum sacrum oratorem egregie monet, ne ille in statuæ morem corpore obligescat; statim laudabiliter subdit, eidem esse cavendum, ne crebris, ac in compositis corporis jactationibus sese vehementius exagitet. Sic visu indecorum est, quin etiam circulatoriam redolet jactationem, parochum ex altari, aut sacro suggestu concionantem hinc illucque cursitare, adeò ut satagere magis, quàm agere in sacrâ oratione dicendus sit. Denique coronidis loco oratores sacros de turpi solacisimo vitio fugiendo commoneamus, quod tum admittit, cum aliud voce profertur, et aliud gestu monstratur.

sed varius pro varietate rerum quæ dicuntur. Manus nempe ipsæ quasi loquantur, vocent, interrogent, mimentur, exorent, etc.; supra oculos non tollantur, infra pectus non dimittantur; manus sinistra sola gestum non agat, dextræ tamen frequenter se accommodet; manus sensili modo efferatur, et deponatur. Ad se manum referat orator, dum de seipso loquitur; alium dum alloquitur, ad hunc manum intendat. Gestus sinistrorsum incipiat, et dextrorsum desinat. Quibus autem gestibus exprimiendi sint varii affectus, edocebit natura optima in his magistra.

V. In agendo præcipuè vultus dominatur, et in ipso plurimum valent oculi. Unde pro rerum naturâ variè componendus est vultus, et variè fingendi oculi. Orator scilicet vultum induat modò hilarem, modò morstem, nunc blandum, nunc minacem, etc., prout suadent ea quæ pronuntiat; non tamen præ se ferat tetrum magis vultum, quàm ad gravitatem compositum; atque frequenter in eo appareat grata quædam serenitas. Item oculorum motus his, quæ profert, accommodet, iique sint mites, asperi, languidi, torpentes stupentes, etc.; hosque non quasi semper in eodem loco defigat, sed auditores circumspiciat, ad eum ut in eorum vultu et habitu aspiciat, quomodò ejus verba excipiant, et an iis commoveantur.

VI. Pressius, cum tanti momenti sit actio externa, oratores sacri, maximè autem sacerdotes primis vicibus, quibus sacro ministerio vacare incipiunt, in id incumbant, ut hanc actionem ritè discant instituere. Regulas de hæc tradi solitas præ oculis habeant et sequi conentur; concionatores, qui in cã excellunt, imitari studeant, præsertim autem eos, quorum indoli sua propria similior esse videtur. Antequàm concionem publicè habeant, circa modum eam pronuntiandi sese exercent; atque cum ut plurimum in propriâ causâ quis facilè cæcutiat, et defectus suos non agnoscat, præcentur amicos aliosve, ut defectus, quos in iis viderint, ingenuè aperiant; seque dociles præbeant.

Neque falli se patiantur, et benè se dicere autumant, eo quòd sint, qui eorum dicendi modum laudibus extollant; hi enim non rarò sunt vel rerum non satis periti, vel adutores, vel qui taliter novis tropibus animum volunt addere; ideòque quæ in oratione benè dicta sunt, laudant, quæ mendosa sunt, reticent; unde qui verè cupiunt proficere, libentius audiant eos, qui ipsis defectus aperiant, quàm qui laudes ipsis tribuunt. Idque ipsum etiam servent circa ipsam concionem compositionem; hanc nempe saltem juniores sacerdotes aliorum censuræ subjicere non erubescant, et illis, qui ingenuè quid sentiant, fatentur, maximas grates habeant, suisque defectibus emendandis enixè vacent. Profectò si juniores concionatores ita dociles se exhibeant, et ii, qui eos edocere valent, amicè et paterno affectu eos moneant atque erudiant, spes maxima affulget, fore ut in dies magis magisque crescat præstantium concionatorum numerus.

VII. Cæterum quod de pronuntiatione monuimus,
TH. XXV.

de totâ actione externâ dictum sit; ea nempe debet esse secundum naturam, sine affectatione, et cuiusque indoli accommodata; hinc regulas artis quisque sibi applicet, illisque ita assuefiat, ut earum executio ipsi quasi naturalis evadat, nullumque artis vestigium appareat. Quod quidem cum facile assecutus sit qui huic rei à teneris exercitus fuerit; adolescentibus optimè consulend magistri, qui ipsos modum declamandi et publicè dicendi in scholis tempestivè edocebant, regulas circa eum tradent, eisque servandis illos assuefacient.

VIII. Præterea memoriæ orator sermonem apprime mandet, ne anceps in eo proferendo hæreat, aut orationis seriè abruptum, vel eadem sæpè repetere cogatur, hæc enim dicentem turbare, auditores malè afficere, et optimi etiam sermonis vim enervare solent. Ut autem ex lapsu memoriæ, quæ etiam aliquando oratori studio potest deficere, minus dedecus metuendum sit, concionator habeat copiam verborum, ad eum ut si hæc vel illa è memoriâ labantur, facilè possit alia substituere, quibus mentem suam exprimat; imò cum integri etiam sensus possint elabi, sermonis sui substantiam, divisionem, subdivisiones, præcipua argumenta, etc., menti accuratè imprimat, ut saltem hæc in medium proferre valeat, nec hæsitet; à quo vitio præcipuè sibi caveat coram rudibus auditoribus.

Hinc et concionator ipse sermones suos elaboret, nec alienos recitet; nam aliena difficultius retinentur, imò plerumque sine affectu proferuntur, ac produnt concionatoris negligentiam; non tamen timeat aut erubescat concionator aliorum conciones imitari, præsertim si ad promiscuam plebem sermonem habeat. Non aliena surripiat, sed quæ apud alios propriis sermonibus magis congruere judicaverit, hæc seriò meditetur, sibi quæ propria reddat, ea suo indoli accommodans; vel etiam multiplici lectione memoriæ suam ita dilet, ut ubi de aliquâ materiâ disserendum est, multa ei occurrant quæ tanquàm propria sermone inserat.

IX. Cum novitas auditores percellere, delectare ac movere soleat, etiam illi studeat orator sacer; non sanè novas adducendo doctrinas, sed veritates religionis proferendo aliquo modo qui auditoribus novus sit, puta novam instituendo sermonis partitionem, nova adducendo argumenta, aut usitata sub novo aspectu proponendo, Scripturæ aut Patrum textus minus notos laudando, aut laudari solitos magis enucleando, etc.; quos quidem novè dicendi modos identidem saltem reperiet qui veritates religionis assidue meditabitur, et præcipuè sacras Scripturas debità attentione evolvit; veritates enim religionis multos certè aspectus exhibent, sub quibus expendi, et proponi possunt; atque Scripturæ sacræ tot ac tanta continent, ut thesaurum efficiant qui exhauriri nequit, à quo semper quidquam novi deponi potest. Quæcumque autem ita nova aut novè pronuntiantur, naturaliter adducantur, nec emindè petantur; talia nempe

(Six.)

sint quæ videantur cujusque potuisse, aut etiam debuisse menti occurrere.

5. *De variis prædicationis et instructionum generibus.*

I. Varia sunt instructionum genera, quibus in prædicatione uti potest pastor, videlicet concio, homilia, collatio, panegyricus, simplexque monitum.

Per *concionem* hic intelligitur sermo, quo certa quædam veritas normâ oratoriâ evolvitur, in quâ proinde præcipuè observanda sunt, quæ hujus artis magistri circa orationis unitatem, partitionem, etc., præcipiunt, et magnâ ex parte superiùs tradita sunt.

II. *Homilia* juxta ejus notionem, quam ex sanctorum Patrum scriptis eruimus, definiri potest: Simplex ac devota singularum cujuspiam Evangelii aut Epistolæ partium expositio. Hæc concionandi ratio antiqua admodum est, et sanctis Ecclesiæ Patribus per familiaris. Potest plerumque adhiberi circa ea Evangelia, quorum partes se invicem respiciunt, et arcetorem inter se connexionem habent, qualia sunt de filio prodigo, de divite epulone, de economo infideli, virginibus prudentibus et fatuis, Phariseo et Publicano, muliere Chananæâ, Samaritanâ peccatrice, Lazaro à mortuis excitato, etc.; circa quæ variæ homiliæ typis impressæ habentur. In paræcis tamen ubi fiunt instructiones familiares, etiam in aliâ Evangelia et Epistolæ haberi possunt homiliæ. Si tamen variæ, quæ in illis continentur veritates aut facta, sufficienter exponi non valeant, aut in auditorum animis confusio timeatur propter illorum multiplicitatem, poterit pastor unius tantum, aut alterius veritatis aut facti expositionem habere, et cætera omittere, aut ea breviter tantum exponere; quod quidem maximè præstare poterit, si de his aliâs jam egerit; tunc enim præcipua de illis antea dicta summam in auditorum memoriam reducere proderit, et sufficere.

III. In hoc prædicationis genere, præmisso apposito præludio, fiat primùm singularium Evangelii aut Epistolæ partium literalis expositio; in hæc expositione annotentur et explicentur etiam circumstantiæ personarum, loci, temporis, etc.; reddatur ratio cur tale evangelium, vel talem epistolam eo tempore populo proponi jubeat Ecclesiâ; ostendatur relatio antiqui fœderis ad legem novam, prout nempe suadet aut patitur materia. Exposito sensu literali adducatur sensus moralis, et post unamquamque partem, aut etiam notabilem circumstantiam emittentur conclusiones et fiant applicationes, atque excitentur affectus, ad eum ut populus ab aliquo scelere arceatur, ad aliquam virtutem excitetur, aut aliter ædificetur. Atque ideò in expositione vel sola, aut saltem præcipuè exponenda sunt ea quæ conclusionibus ædificationis capacibus occasione subministrant; et in parabolis exponendis immorandum est in iis quæ rectâ ad illarum finem tendunt, et omittenda, aut saltem obiter tantum referenda, quæ non eòdem ducunt, sed solum ornatis gratiâ adjecta fuere. Demùm apposito epilogo concluditur homilia.

IV. *Collatio* est instructio quæ fit per modum dia-

logi, per quæstiones ac responsiones (1). In eâ alter magistri ac defensoris, et alter discipuli ac objicientis personam sustinet; hic quæstiones ac objecta proponit, ille ea solvit. Hoc instructionis genus præsertim adhiberi potest in evolvendis materiis ad mores et Sacramenta spectantibus. Populo plurimum prodesse solet, eumque attentum reddere, atque in eo varia proponi possunt quæ in aliis instructionibus non ita accuratè proposita sunt. Igitur ubi plures sunt in paræciâ sacerdotes, consultò aliquoties intra annum, et maximè feriis esurialibus, hæc collationes habeantur; aut etiam parochus sacerdotem aliquem extraneum ad id adhibere poterit. Hæc autem collationes ritè elucubrentur, et non mediocri prudentiâ ac discretione fiant.

Magister idoneo exordio materiam exponendam declaret, et in quæstiones quasdam præcipuas, quæ cæteras includant, dividat, atque audientium animos ad salubriter audiendum disponat, et in fine sese convertat ad adversarium, eumque excitet ad dubitates suas, objectaque in medium proferenda. Deinde discipulus, seu objiciens propositam materiam summam repetat, incipiatque quæstiones subterfugias, quarum singulis defensor seu magister luculenter, solidèque satisfaciat, eaque hinc inde intermisceat quæ ad excitandos affectus valent; serveturque ordo materiæ convenientis, et debita connectio, ad eum ut sublati interrogacionibus, faciliè exurgeret sermo ritè ordinatus.

V. Discipulus proponat quæstiones non pueriles, non ineptas, sed de solis rebus scitu utilibus, aut necessariis; perhibeat casus, difficultates, prætextus, dubia, quæ auditores ipsi proponerent, si eis arguendi facultas tribueretur, ad eum hæc proponi sibi gaudeant, et responsa avidè expectent. Hæc autem nec vili nec aridâ ratione, nec nimium fusè aut pressè exponat; verùm aliquâ dignitate, aliquâ extensione, clarè ac distinctè, modestè, seriò tamen et quâdam dicendi vi; pressius, ita ut videatur ex animo auditorum partes suscipere; se talem exhibeat qui habet sinceram voluntatem addiscendi, veritatem cognoscendi, eamque sequendi, idque interdum significet; simul tamen etiam aliquoties innuat se non facile crediturum, sed velle solidis rationibus ad id duci. Idem nonnunquam edicat se ea quæ exposita fuerunt, nunc rectè intelligere, illa breviter repetat, convictum se fateatur, et magistri conditionem, in exponendo claritatem, in probando soliditatem, in instruendo patientiam laudet, eique grates habeat, sibi de perspectâ veritate gratuletur, sancta proposita exprimat, aliòve affectus quos in se exinde experitur, significet, etc.

(1) Ratio, cur nostrates sacrorum antistites cum veteres, tum recentiores collationis publicæ nunquam praxim invexerint, consequens ista fortassis assignari posset. Namque cum ratio collationis, et ordo exposcat, ut duorum in eâ agentium alteruter nonnulla adversus fidei morumque veritates, quas plebs audientis docetur, objecta, vel dubitationes ad minus obtrudat, sacræ idcirco illius institutionis mos apud nostras hæc gentes minimè viget. Adde illiusmodi exercitacionem rudiori populo ex eo probari quòd ejus occasione risu corrumpere soleat.

Irre tamen aptè ac opportunè adducat, ubi nempe merito autumat, non aliter sentire et affectos aut afficiendos esse auditores. Cæterùm verò nihil proponat solvendum, vel innuat, nisi illud quod eum inter et magistrum præstitutum est; idèquæ ante collationem omnia ab eo proferenda, aut obijcienda scriptis exarentur, non tamen legantur in collatione, sed memoriter pronuntientur.

VI. Defensor ex parte sui, quæ proposita sunt, fideliter repetat; obijcientem enim auditores non semper penitè intelligunt; idèntidem objectam difficultatem magis evolvat, aut etiam magis urgeat; claram expositionem, solidam responsonem, etc., spondeat; adversarii et in ejus personà auditorum docilitatem laudet; et sciscitetur an dicta benè intelligat, animum addat ad quascumque difficultates et dubietates afferendas.

Hæc instructio sit aliquatenùs familiaritùs quàm concio, atque in eà etiam plura specialia, modò tamen alicujus momenti sint, descendere licet; etsi autem familiaritùs, semper tamen graviter evolvendæ sunt materiæ; et quamvis interdùm esse possit locus auditoribus subridendi, ubi, v. g., agitur de vitio quod ceu odio, sic et risu dignum est; id tamen fiat perrarò; imò omninò cavendum præceptorì præsertim, ne cachinnos moveat aut fundat, et nugari videatur. Hæcque instructio demùm concludatur peroratione, quæ juxta superiùs dicta elaboretur.

VII. Panegyricus à panegyri, sive à solemniurn Danaorum congressuum loco hoc nomen adeptus, si duplicem illius finem inspicimus ex D. Chrysost., serm. 1 de Martyr., definiri potest: Oratio ad celebrandas sanctorum laudes instituta, unde auditorum animi ad illorum sequenda vestigia alliciantur. Non equidem inficias ibimus, panegyricam orationem etiam circa redemptionis nostræ mysteria posse haud ineptè versari; illud tamen homiliæ tenori magis congruere plerique sentiunt. Porrò solemnitates martyrum exhortationes sunt martyriorum; eorumque et aliorum sanctorum gloriæ à populis frequentantur, ut et illis debitus honor deferatur, et nobis virtutis exempla exhibeantur; ut cognoscamus, quanta eos gloria maneant in cælis quorum natalitia celebrantur in terris; atque sic provocemur ut eos virtute pari, devotione consimili ac fide imitemur, dimicemus ac vincamus, et parâ victoriâ cum illis aliquando triumphemus. Unde panegyricum habens non ita sanctorum res gestas ac virtutes celebret, ut nulla ad informandos mores documenta afferat, neque è contrario de moribus tam copiosè disserat, ut res gestas ac virtutes sanctorum vix in medium lucemque proferat; posteriori enim modo debitum honorem ac laudem sanctis detraheret; priori autem auditores dimitteret sine fructu, quem tamen ut referat, omnis oratoris sacri finis esse debet. Sed medium teneat, atque suam idem sanctis præconia tribuat, ast et auditores ad eorum emendationem ardentè cohortetur ac moveat. Itaque sanctorum gloriâ oculis auditorum pro-

ponat, ut ejusdem desiderio eos accendat. Ostendat hanc gloriâ consecutos eos non fuisse, nisi per graves labores, vim sibi illatam, certamina, vitiorum fugam, virtutis exercitium, in honore perseverantiam; innuat, et nos ad magna præmia pervenire non posse, nisi per magnos labores; unde si mentem delectet magnitudo præmiorum, detertere nos minimè debet certamen laborum; moneatque sic, ut neutiquàm pigeat in sanctis imitari, quod celebrare delectat (1). Ut verò ad hanc imitationem auditores validiùs ac suaviùs adducat, exemplo sanctorum, qui etiam ut nos naturâ infirmi erant, eis suadeat, omnia nos posse in eo qui nos confortat.

VIII. Plerùmque magis immoretur in recensendis illis virtutibus quas in suo statu facilè imitari possint auditores, atque si alias referat, simul ostendat, quo pacto illas suo modo imitari queant, aut loco earum alias virtutes colere, qui eas et Deo placere et magna præmia promereri valeant. Item si perhibeat, quantâ fidelitate sancti sui statùs munia et obligationes impleverint, auditores moneat, ut et ipsi ad eorum æmulationem sui statùs obligationes fideliter adimpleant, summum sic meritum relaturi, quod in quovis statu pro modulo fidelitatis, quâ illius obligationes adimplentur, comparari potest. Si referantur actiones peculiaris perfectionis, subjiciat sanctos ad hanc perfectionem pervenisse, quia in minimis fideles erant et communia ac quotidiana opera rectè peragebant; unde ut in his eorum vestigia premant, auditores hortetur. Extraordinaria dona ut prophetia, miraculorum, etc., sanctis concessa, et mira quæ operati sunt, silentio non prætermittat; valent enim ad confirmandam fidem, commendandam Dei potentiam, et augendam sanctorum venerationem, etc.; sed adijciat, non in his sitam fuisse eorum sanctitatem, sed ea fuisse gratuitò data in aliorum utilitatem, sanctitatis commendationem, etc.; et ut ea miremur, sanctosque magis honoremus, etc. Si recensentur eorum naturæ dona, ut nobilis propago, etc., id fiat ut magis magisque splendeat eorum gratiæ cooperatio, terrenorum contemptus, etc.

Præterea, tametsi exempla movere soleant cum tamen, ut superiùs dictum est, non rarò homines videant meliora probentque, et deteriora sequantur, orator etiam in ipsis orationibus panegyricis media movendi et animos flectendi usurpet. Itidem cum magis proni simus ad illos imitandos, quos pluris æstimamus, et in quibus majorem habemus fiduciam, hinc concionator recensens ea quæ sanctos veneratione dignos exhibent, auditoribus hanc venerationem instillet; itidemque eorum apud Deum potestatem et sincerum erga nos affectum perhibeat, necnon moneat auditores, ut eos fiduciâ invocent; atque eosdem etiam ipse sibi et auditoribus adesse roget; quod quidem maximè utiliter fieri potest, ubi habetur oratio in festo patroni Ecclesiæ. Ne tamen sanctorum erga nos affectum et potestatem nimium exaltet, adeò ut innue-

(1) Vide S. Augustinum, serm. 47, de Sanctis; S. Chrys., serm. 1, de Martyr.

re videatur illos magis quam Deum ipsum ad nos iuvandos proclives esse, aut illorum patrocinio salvandos, qui eos imitari neglexerint, et in vitis vitam duxerint; quin potius ed. cat. temerariam esse hanc confidentiam, et sanctos non patronos, sed delatores eorum fore qui illos labiis invocaverint, factis autem tum ipsis, tum Deo injuriam irrogaverint.

IX. Cæterum panegyrica oratio non singula vel minima quæque sanctorum facta (1) persequi debet, nec omnes eorum virtutes serie quâdam recensendæ sunt; sed id duntaxat efficiendum, ut cunctæ panegyrici partes in unicum veluti corpus coalescant: quod quidem appositè fieri potest, si res gestæ, ac moralia quæ inde colliguntur, documenta ad unum quiddam, ut puta peculiarem eam virtutem quâ præcipuè sanctus effulsit, revocentur; vel facta juxta varios vitæ status, quos sortitus est, aut munia quæ obivit perhibeantur. Nunquam verò encomium alicujus sancti petatur ex ejus comparatione cum sole, lunâ, animalibus, liquoribus, etc.; talia enim inepta sunt, sanctos, ac oratorem sacrum dedecent, et auditores ad risum movent, nec edificant. Poterit tamen orator laudem ducere ex comparatione cum aliquo sancto veteris Testamenti, quocum analogiam habere dignoscitur sanctus novi Testamenti, qui laude afficitur. Temperet orator quàm maximè ab iis laudibus, quæ futiles sunt ac ineptæ, aut hyperbolem redolent; neve sanctum, cujus laudes pronuntiat, cæteris omnibus, injuriam iis irrogans, anteferat. Nec fabulosa, aut incerta vel dubia referat ex auctoribus apocryphis minùsve probatis, sed cuncta de non suspectis hauriat; aut si ii de sancto qui laudandus est, pauca referant, ad ejus vitæ statum, conditionem, dignitatem, aut similia, quæ nota sunt, attendat; virtutes, quas in tali statu et conditione haberi oportuit, et quas sanctus ille utique habuerit, perhibeat, ac exinde sancti encomium ducat; in hoc enim eventu præstat communia dicere, quàm specialia et propria sine sufficienti fundamento asserere (2). Ubi autem habetur probata vitæ ejus historia, orator omnes illius circumstantias attentè et piè expendat, et studeat discernere virtutes quibus potissimum enituit, et inde sancti encomium ducat.

X. Traditis panegyrici præceptis, ea quæ de myste-

(1) Quisquis ibi ex auctore adhibitam methodum communi hujus artis peritorum existimationi vindicare gestiet, omnimodè rationis adminiculo fretus quomodolibet reverentè reponat, auctoris ipsius verba illud perinde sibi velle, ac si litissimis summorum eâ in arte præceptorum vocibus usus traderet, duplicem in panegyrico ordinem, seriemve distingui, *naturalem* nempe, et *artificialem*. Prior series seu ordo habetur dum naturalem historię ac temporis ordinem sequimur, posterior ille est narrationis tenor, quo naturalis veluti ordinis oblitus omnia ex arte ad quædam capita revocamus. Hic tamen ordo illi anteferatur, cum oratio circa longioris ævi cursum, innumeratasque penè præstantium facinorum laudes versetur; scilicet enim maximo auditores tedio afficerentur.

(2) Hic, lector benigne, recolle quæ in superioris annotationis calce de *artificiali ordine* dignis de causis *naturali* anteferendo pressè recensuimus.

riis conciones spectant, adjicere visum est. Has nempe ita institui oportet, ut non sint steriles dissertationes, sed proficue instructiones; non solum mysteriorum expositiones, sed et hortamenta virtutum. Unde orator de mysterio agens, illud supponat, nec in eo probando, saltem apud rudes, immoretur (1). Illius litteram juxta revelationem et ad Ecclesię mentem exponat modo auditorum captui accommodato, magis autem ejusdem spiritum perscrutetur et exponat. Consilia Dei in eo recenseat, et quo pacto illis respondere quisque debeat. Mysterii ipsius circumstantias innuat, et virtutes quæ in illis apparent oculis proponat, et ad earum imitationem excitet, necnon ad vitia iisdem opposita fugienda hortetur; fructum ex mysterio percipiendum describat, et quomodo percipere illum auditores valeant, ostendat; perfectiones Dei quæ in eo elucet evolvat; misericordiam, amorem, etc., Dei erga homines recenseat, atque admirationem, animi gratitudinem, amorem reciprocum, etc., auditoribus instillet. Ubi agitur de mysterio sublimi et inscrutabili, ut illud humiliter venerentur ac adorent, suadeat; ostendatque quàm utilis sit illius revelatio, utpote quæ occasionem exhibeat magis meritoꝝ intellectum nostrum *captivandi in obsequium fidei*. Utiliter quoque exaltari poterit religio ex ipsâ mysteriorum sublimitate, et mirâ quæ illa inter est connexionem. Pressius, nihil non tentet orator, ut auditores magnam erga mysteria reverentiam concipiant, eaque piis affectibus prosequi, et morum præsertim integritate venerari studeant ac proponant.

XI. Ulterius pastor instruere potest per *simplex monitum*, quo nempe ab aliquo scelere, peccandi periculo et occasione, vel abusu suos dehortetur; vel è contra ad aliquam virtutem, laudabilem usum, aut sanctum quodpiam pietatis exercitium eos alliciat. Ejusmodi monitum sæpè magis prodest, quàm alia instructio; enixius enim et libentius illud auditur, facilius animo imprimitur, ac vehementius commovet auditores; de eo inter se colloquuntur, et promptius illi morem gerunt. Hinc parochus hoc instructionis genere utatur, non tamen frequentissimè, neque propter res levis momenti, ne vilescat et contemnatur; sed identidem opportunis occasionibus, et ubi suadet rei gravitas. Monitum verò daturus auditores præviè hortetur, ut illud attentè auribus excipiant. Rem de quâ acturus est, clarè, distinctè et breviter exponat; graves deinde rationes, et quedam movendos auditoribus apta adjiciat, et laudabilibus quosdam Scripturæ textus rei congruentes. Atque initio, aut in fine moniti auditoribus innuat sese omnia ex eorum docilitate præstolari, et ita eorum benevolentiam sibi comparabit.

(1) Ob divinæ religioni infestissimas, quæ nunc temporis, Deo dante, præterere, temporum turbulentiis, nedum civibus et extraneis, verum etiam montanis plebibus ad perennem earum salutem prolece arbitramur, præcipuas fidei veritates auctoritatis rationisque momentis fulcire; ita tamen ut sacer institutor audientibus de eorum credulitatis firmitate suspicari neutiquam videatur.

Si verò parochiani monito obsecuti fuerint, postea hoc eorum obsequium laudet, ac gaudium suum ostendat; quàm Deo gratum et illis utile sit, exponat. Sin aliter obsecuti fuerint, post alicujus temporis lapsum iteratò moneat, sed paulò aliter, aliis adductis rationibus et Scripturæ textibus, etc., aut etiam alio instructionis tenore adhibito. Monita sua breviter edicat; si enim longiora sint, minuitur attentio, et eneruat eorum vis; non tamen obiter fiant, et ita pressè, ut suadendi vim non habeant. Ritè autem elucubrentur, et singula verba pensentur, et quidquid profertur, postquàm perpensum seriò fuerit, pronuntietur; unde nunquàm in primo fervoris æstu, sed rebus ad trutinam maturè exactis habeantur.

§ 6. De materiis instructionum.

I. Cùm plebs christianà instructione indigeat circa ea omnia quæ ad sempiterna evadenda supplicia, æternamque vitam assequendam necessaria penitus sunt, aut saltem valdè conferunt; sempiternæ idcirco auditorum salutì non admodùm oratores illi consulant, qui summis vix labiis delibant, seu obiter attingunt et quandoque etiam culpabili silentio prætereunt materias ejusmodi, quas omnibus quidem fidelibus exploratas omninò esse aut necessum est, aut saltem valdè prodest; dùm è contra in aliis minùs necessariis à se delectis sæpè immorantur (1). Et verò qui ejusmodi concionatores etiam complurium annorum serie audierint, non paucas fidei veritates ignorabunt, aut eà saltem quæ par est ratione non intelligunt, nec uberem inde fructum percipient. Igitur concionatores ordinarii, quibus fidelium instructio commissa est, inquirent quid ab iis qui ante eos hoc munere functi sunt, traditum fuerit, suasque materias ita disponant, ut eorum auditores ordinatim omnia scita necessaria, aut saltem utilia addiscant. Id autem maximè cordi sit pastorì ut cum Apostolo, Act. 9, 23, in veritate dicere valeat: *Mundus sum à sanguine omnium, non enim subterfugi, quominùs annuntiarem omne consilium Dei vobis.* Salgat insuper pastor ut exponat populo sibi commisso religionis mysteria et dogmata, doctrinam morum, quæ ad Sacramenta, sacrificium, gra-

(1) Perpendenda hæc divi Caroli Borromæi referta querimonis verba è synodi V Mediolanensis paginis excerpta: *Nos multam hactenus diligentiam adhibuimus ut omnes et singuli Christi fideles in fidei christianæ rudimentorum institutione erudirentur; sed cum parùm nos hucusque profecisse eà in re cognoverimus, negotti, periculique magnitudine adducti huc præterea decernimus.....* Quemam verò à pastoribus, ad plantandam æternæ salutis institutiones atque enodandis populo tradendas, methodis servanda sit, consulatur divus Augustinus in ejus opere de catechizandis Rudibus, cap. 10. Ad id autem ipsum sanctè, salubriterque explendum non parce conferent pretiosa, quæ perinclutus universi catholici orbis splendor, doctorique Bened. XIV parochus præbuit documenta aequè ac saluberrima hortamina ex divinis eloquiis, sanctorum Patrum sententiis, ac sacrorum canonum sanctionibus eruta, quibus scatenet constitutiones ejus lincæ, altera incipiens: *Cum religiosi*; altera verò hoc habens initium: *Etsi minimè nobis*, quibus undecumque consone sunt geminæ ejusdem notificationes, primi videlicet voluminis nona et decima.

tiam, justificationem, solemnitates in Ecclesiâ celebrari solitas, ritus ac cærenonias sacras, novissima hominis, etc., spectant; neque omittat aliquam ipsius instructionem tradere circa preces matutinas et serotinas, circa modum sacrificio missæ, aliisque officiis divinis salubriter assistendi, venerabile Sacramentum visitandi, piis lectiones faciendi, orationem mentalem habendi, cæterasque pietatis partes obeundi (1).

II. Cùm autem veritates religionis miram quandam inter se connexionem habeant, et alia aliis lucem afferant; cæteròquin verò expedit, ut scientia salutis certà methodo et ordinè doceatur, parochus quemdam sibi in suis instructionibus ordinem præstituat, juxta quem materias suas appositè distribuat, et continenter explanet. Quem porrò ordinem sibi præstituet (2)? Varius variis placere, et magis apposi-

(1) Cùm Deus, præente divi Augustini, lib. 12 de Trinit., cap. 14, celebri effato, virtutum theologicarum actibus maximè colatur, festis idcirco diebus, qui divino præcipuè cultui devoventur, fidei, spei et charitatis actibus eliciendis christiana plebs, proprio duce pastore, assuescat; id, quod sæpiùs quam fieri possit, per semetipsam esse efficiendum pastoris voce identidem docetur, thesi præsertim ejus considerationi proposita, quam fel. rec. Alex. VII. disripienter confixit sequentibus hisce vocibus expressam: *Homo nullo anquàm vitæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei et charitatis ex vi præceptorum divinarum ac eas virtutes pertinentium, ex cujus impie sententiæ proserptione spontè fluit illatio isthæc: Ergo tenemur sæpè fidei, spei et charitatis actus elicere; adeoque super omnia pastoribus cordi sit oportet virtutum theologicarum frequens et accurata explanatio.* Aliunde dùm laudatus Bened. XIV, loco citat., patentes, ut liberos suos ad rudimenta christianæ fidei addiscenda assiduè mittant, per parochos exorari decernit, in calce constitutionis incipientis: *Cum Religiosi*, superitis memoratæ, sancti archiepiscopi Borromæi exempla secutus, episcopos operam dare monet, ut parochorum quisque plebem sibi demandatam cum adultæ, tum tenellæ adhuc ætatis, diebus quibusque festis, Tridentini ad modum præscripti, sanctæ religionis nostræ mysteria, Dei ac Ecclesiæ mandata doceat; confessarii verò, ut quæ muneris sui sunt, erga earum rerum ignaros, quæ necessitatem, ut scholæ inquirunt, medi spectant, adimplant; utque demùm ante vel post parochialem missam per ipsummet animarum pastorem fidei, spei et charitatis actus recte compositi, populo intermi pastoris verba iterante, elata voce recitentur. Hæc verò minùs provide, minùs sapienter præclarus idem pontifex, notificatione quintà vol. 4, aureis certè exaranda characteribus parochis inuit, ad æternam animi salutem sat minime fore, si fidelis populus ea que Deus Ecclesiæ, utpote divinæ: fidei articulos revelavit, confusè ac generatim interiori ejus assensu excipiat; viciatimatenonnulla præcipua fidei capita distincto explicitoque credulitatis actu comprehendat, oportet. Quam in sententiam Arghico doctori pergratum pontifex ipse diris devotus ab Innocentio XI theses, n° 5, 6, 7, 16, 17, 22, 23, 62 et 83, in medium adduxit quissimè profert. Eisdem tantò doctoris momentis mordicus inberant synodi Vicecomit., tit. 2 de Doctrinâ christiana, fol. 7, et Novariensis postrema, parte 1, cap. 7 de Doctrinâ christianâ.

(2) Sessione 5, aliàs laudatâ, cap. 2, itomque sess. 24, cap. 7, Tridentini Patres quid animarum curatores sibi demandatis plebibus tradere debeant, et quo pacto illud tradant, s. pienter inuunt. Quamquametsi pro instructionibus et prandio præsertim ad populum habendis, quid ultra Catechismum Roma-

tus videri poterit; unde unusquisque pastorum propriâ in diœcesi receptam magis, plerisque zelo et scientiâ præditis probatam eâ de re methodum servabit; ubi verò nulla hæcenus inventa sit, eam quisque teneat, quam post maturam rerum discussionem magis profuturam duxerit. In parœciis tamen ruralibus sequens opportunè methodus servanda videtur.

III. Primum pastor parochianis suis ingerat generalem quamdam ideam et notitiam totius religionis, ipsiusque œconomix; exinde enim magna oriatur apud eos de Deo et religione existimatio, salutaris Dei timor, ardens veritates fidei apprimè cognoscendi desiderium, et sincera divinis mandatis obsequendi voluntas.

IV. Deinde cum operæ pretium sit, ut fideles in historiâ religionis instruantur; ejus quippe cognitio eos ædificare non parùm valet, cisque captu minùs impervia reddit, quæ iis ex sanctis Evangeliiis et Epistolis prælegi, aut sacris in concionibus proponi solent; tunc siquidem facta historica referuntur, aut ad illa alluditur; idcirco pastor sacram hanc historiam in aliquibus instructionibus continenter habendis exponere hoc modo poterit.

V. Disserat 1° de Deo, ejus naturâ et perfectionibus; 2° de Dei operibus, creatione mundi, angelorum et hominis; item de statu in quo conditi sunt angeli, ac de spirituum malorum lapsu, et de aliorum perseverantiâ ac confirmatione in bono, æternâque beatiudine; necnon de statu innocentix primi hominis, ejus peccato, et iis quæ exinde evenerunt; 3° de necessitate Liberatoris illiusque promissione à Deo misericorditer factâ. Ostendat, nullum hominem aliter quàm per Salvatorem salutem consequi potuisse; fidem in ipsum omni ævo necessariam fuisse; atque ipsos primos parentes, eorumque posteror gratias, quibus poenitentiam agerent et piè viverent, non nisi intuitu futurorum ipsius meritorum assecutos esse; 4° commemoret poenitentiam primorum parentum; necnon liberos, quos procreârunt, inter quos, complures sanè cum sacrâ Scripturâ solum meminerit Cain, Abel et Seth, horum peculiarem mentionem habeat, diversam indolem Caini et Abelis, eorumque eventus narret; atque circa Seth innuat, eum parentum pietatem imitatum Deum fideliter coluisse, traditionem de futuro Liberatore in ejus familiâ conservasse, et itidem ad posteror transmisisse; narret ejus descendendum plerosque longâ annorum ære sua vestigia secutos; demùm tamen cum aliis pravis hominibus societate initi, scelestos illorum mores inisse, adeò ut, factâ generali corruptione, Deus illos universali diluvio deleverit, exceptis Noe, num (opus certè nulli alteri eo de genere secundum) pastores quærent, profectò nos fugere. Etenim Tridentinæ synodi, ac Romanorum pontificum jussu aureus liber ejusmodi exaratus, jurisque publici factus, Scripturæ sanctæ, Patrum et solemniorum Ecclesiæ declarationum vestigiis proximè inherens, solidè, præcè ac eleganter homini christiano necessaria complectens, diutissimum populorum doctoribus institutorum suppellectilem suppedat; meritò propterea ad *parochos* veluti missus forinsecus inscribitur

ejus uxore, tribus filiis, Sem, Cham et Japhet, ac horum uxoribus.

VI. 2° Describat egressum Noe ex arcâ, sacrificium ab eo oblatum, arcum in signum pacti de non in posterum interficiendâ omni carne aquis diluvii exhibitum; multiplicationem familiæ Noe, confusionem linguarum in ædificandâ turri Babilonicâ, eamque ædificantium dispersionem. Perhibeat cognitionem, et cultum veri Dei diù in familiâ Sem perseverasse, cum interea alii plerùmque in idololatriam aliaque crimina laberentur; et demùm impietatem, seu omnigena flagitia grassari penè ubique cœpisse.

VII. 3° Deveniat ad Abrahamum, qui erat unus ex descendentibus Sem, quem Deus præ cæteris elegit, ut esset pater populi Deo precibus consecrandi, qui Dei cognitionem ac cultum servaret, et ex quo Reparator nasceretur. Narret ejus vocationem, egressum de terrâ et cognatione suâ, ingressum in terram Chanaan, fœdus Deum inter et ipsum initum, circumcissionem in ipsius signum institutam, miram Isaaci nativitatem, sacrificium, etc. Transit ad historiam Esau et Jacob, et hujus filiorum; præsertim verò referat quæ contigerunt circa ipsum Josephum; quomodò tota hæc familia in Ægyptum secesserit, ibidemque commorata atque multiplicata fuerit; post mortem Josephi ab Ægyptiis vexata ac in duram servitutem redacta sit; nec silentio prætereat Jacob morientis de futuro Messâ vaticinium.

VIII. 4° Hujus populi à Jacob, cui nomen *Israel* attributum est, *Israelitici*, aut aliter *Hebræi* ac *Judaici* nomine appellati admirandam è captivitate liberationem, egressum ex Ægypto, transitum maris Rubri, mansionem per quadraginta annos in deserto, frequentes murmurationes ac prævaricationes et poenas propterea inflictas, manna de celo stillans, ac legem in monte Sinai traditam referat; innuatque iteratam in eâ promissionem de futuro Messâ; necnon de iis quæ Moyses et Aaron spectant.

IX. 5° Meminerit ingressum populi in terram Chanaan, duce Jesue, ejusque initam possessionem juxta promissionem Abrahamo factam; deletionem habitatorum Chanaan, quos ob nefanda eorum crimina ita plectere statuerat Deus justus et terribilis scelearum vindex. Mores populi, et Dei erga eum agendi rationem sub judicibus enarret, sicut et præcipua gesta horum judicum.

X. 6° Addat ob enixas populi preces Deum eidem reges concessisse. Textat historiam Saulis, Davidis et Salomonis; referat divisionem in duo regna, Judæ nempe et Israel post mortem Salomonis; mores regum et populorum perhibeat, variasque vicissitudines quas experti sunt, prout nempe Deum colebant, vel ab ejus cultu recedebant. Prophetarum Eliæ, Elisei, Isaie, qui iis temporibus florebant, vivendi normam, zelum, miracula et predictiones, tum de iis quæ Judæis, vicinisque gentibus obventura erant, tum de futuro Messâ, exponat.

XI. 7° Declaret populum Israeliticum minis à Deo

per prophetas intentatis meliorem non effectum, tandem inter gentes dispersum, et in captivitatem redactum fuisse; tunc verò penitentiâ motum ad Deum sincero corde reversum, ejus legem fideliter servasse, atque etiam singularia virtutum exempla dedisse, ut accuratè ostendunt historici Tobix, Susannæ et Estheris libri; Deum misericordiâ ductam eum medias inter gentes conservasse, contra inimicos ejus deletionem meditantis tutatum fuisse, remque ita disposuisse, ut etiam principum, quibus serviebat, gratiam obtineret, illique permitteretur juxta legem suam vivere, suosque judices habere; ei quidem liberationem à captivitate post septuaginta annos Deum promississe, et per prophetas prædixisse; quæ liberatio statuto tempore secuta est, Cyro Judæis permittente, ut in patriam redirent et templum Jerosolymitanum restaurarent.

XII. 8° Enarret Judæorum reditum & captivitate ac templi restorationem, difficultates ac labores quo in eo faciendis fortiter sunt perpassi; cultum divinum in illo restitutum et magnâ pietate exhibitum. Recenseat persecutiones contra eos motas à vicinis gentibus et regibus, maximè ab Antiocho, quibus non obstantibus maxima populi pars legi et cultui veri Dei constanter adhæsit. Referat martyrium Eleazari, septem fratrum Machabæorum eorumque matris; præclara gesta Mathathæe ejusque filiorum, variasque vicissitudines hujus gentis usque ad adventum Christi Domini. Debitas præsertim laudes edat prophetarum, qui tempore captivitatis, aut post eam floruerunt, quales nominatim erant Ezechiel, Jeremias, Daniel, Habacuc, Sophonias, Aggrus, Zacharias, Malachias; rursumque horum vivendi et agendi rationem, prædictiones, etc., enarret; nec silentio prætermittat falsos prophetas qui populo loquebantur placentia, et impediebant quominus minis prophetarum Dei cederet, sicque eum decipiebant. Suas laudes etiam habeat Jesu filii Josedech, Zorobabelis et Nehemiæ, sub quibus restauratio templi et murorum ejus effecta est. Adnotet quoque, secundum hoc templum exteriori structurâ tenus longè inferius fuisse templo primùm à Salomone erecto, ejus tamen gloriam longè majorem ex eo duendam esse, quòd illud ingressurus esset futurus Reparator Messias, Christus Dominus, sicuti reverà ingressus est, et uti tempore ipsius restorationis prædixit propheta Aggeus. Addat quoque, prophetarum ultimum fuisse Malachiam; deficientibus tamen prophetis, Judæos semper suos habuisse sacerdotes, qui illos legem Dei docerent, fidem in Messiam foverent, ejusque desiderio illos inflammarent. Item referat, sub adventum Christi inter Judæos ortas esse varias sectas appellatas Phariseorum et Sadduceorum, quorum creberrimè evangelicæ meminerunt.

XIII. Cæterùm hæc non singillatim persequenda, sed ut plurimum sub aspectu quodam generico exhibenda sunt; atque ubi ad particularia descenditur, ea pressè tantùm proponenda, et memoranda illa sola quæ insigniora videntur; unde in totâ hæc historicâ narratione in id pastor incumbat: 1° Ut dignoscantur

præcipui eventus et mores populi Israelitici; 2° ut innoscescat quo pacto in illo conservata sit religio, et præcipuè fides et spes futuri Reparatoris; simulque pateat legem Mosaicam, ejusque ritum, totumque populum Israeliticum, imò et quæ in patriarchis contigerunt, magnâ ex parte fuisse figuras Christi Domini, legis novæ, ipsiusque Ecclesiæ christianæ; atque hinc etiam nonnullos insigniores typos opportunâ occasione exponere, et eorum relationem ad novum Testamentum designare proderit; 3° ut commendetur divina potentia, misericordia, justitia, providentia, etc.; 4° ut de hominibus probis ac sanctis mente concipiatur magna æstimatio et virtutis amor; è contra verò impij ac criminosi, utpote Deo et hominibus exosi cernantur, ac instilletur vitiorum horror et aversio. Unde parochus elaboret ut hinc inde commoveantur auditores, in iisque excitentur affectus qui hunc fructum in illis progignere solent.

XIV. Ulteriùs etiam auditores edoceat, Deum, quamvis populum Israeliticum in populum peculiarem sibi elegisset, ejusque specialem curam gessisset, non idèd tamen cæteras gentes absque salutis medio reliquisse; sed inter eas salutem illos consecutos esse, qui traditiones à primis parentibus acceptas conservarunt, verum Deum agnoverunt, fidem in futurum Liberatorem retinuerunt, legem naturæ impleverunt, et Deo cultum debitum exhibuerunt (adjuvante utique gratiâ, quæ nullis unquam defuit nationibus), cujusmodi quidem inter cæteras gentes extiterunt, ut Melchisedech, Job et alii, quos Scriptura laudibus afficit. Addat tamen, hos numero paucos fuisse, et si excipiatur gens Judaica, nationes alias fuisse idololatriæ deditas et moribus depravatas, ac universum quasi orbem ignorantix tenebris obvolutum, flagitiis ac criminibus suffusum fuisse eo tempore quo Christus genus humanum redempturus adventit.

XV. His præmissis doceat, in his rerum adjunctis in terris apparuisse Jesum Nazarenum, et sese uti generis humani Liberatorem quatuor mille annos et ultra cunctis gentibus expectatum, et ardentè adèd desideratum Deum-Hominem ostendisse, in quo impletæ sunt omnes prophetiæ. Perbreve textat historiam de ejus nativitate, vitâ, miraculis, morte, resurrectione, ascensione, descensu Spiritûs sancti, prædicatione apostolorum, christianæ religionis propagatione, jugi conservatione feras inter persecutiones, universi orbis reformatione, idololatriæ eversione, Ecclesiæ catholicæ triumphis in hæreticos relatis, urbis Jerosolymitanæ, prout vaticinatus Christus Dominus fuerat, eversione, gentis Judaicæ dispersione, et jugi ac singulari ejus conservatione, etc. Doctrinæ evangelicæ perfectionem, mediõrum salutis ubertatem ac facilitatem, gratiæ affluentiam, Dei visionem ac beatitudinem à justis plenè purgatis statim post mortem assequendam commendat. Dignitatem Christianorum extollat, eosque præ omnibus gentibus, vel ipsis Israelitis beatos prædicet, et omnimodè conetur efficere, ut auditores erga Christum Redemptorem ac Legislatorem suum tenerrimo amore fla-

grent, summâ reverentiâ ejus doctrinam prosequantur, ejusque magis ac magis addiscendâ, expendendâ et servandâ desiderium sinceramque voluntatem concipiant.

XVI. Cæterum quamvis pastor præfati ordinis tenax uberiorem laborum ejus fructum sit omni procul dubio percepturus, non ei tamen mordicus, ne dicam mechanicè, inharrendum semper est; imò satius est ejusmodi ordinem nonnunquam deserere, ut Evangelia et Epistolas, quæ passim occurrunt, explanet, materiasque certis temporibus magis consentaneas exponat. Cùm verò Evangeliorum ac Epistolarum explanationem populo habendam suadet consuetudo eorum prælectio, et aliunde longè utilis proponantur materie quæ temporì congruant; imò cùm multùm delectet varietas, meritiò etiam varia adhibebit instructionum genera. Unde ut pastor his omnibus, servatò tamen debito ordine, faciat satis, rem sic disponere poterit:

XVII. 1° Intra duos circiter annos sermones habeat in Evangelia diebus dominicis legi solita, necnon et in aliquas peculiare Epistolas, quarum explanatio magis populo profutura censeatur: eosque sermones ad modum homiliæ in dicta Evangelia et Epistolas, vel popularis concionis elaborat. In homiliæ autem aut concionis exordio Evangelii historiam, aut Epistolæ subjectum pressè ac summam auditoribus exponat; ut præcipuas saltem contextûs sacri partes, si materia id patiatur, evolvat. Quos tamen vertente hoc anno sermones habuerit, non quidem eodem anno sequenti iterabit; verùm alios populo proponet.

XVIII. 2° Diebus solemnioribus Paschæ, Pentecostes, etc., aut festis B. Mariæ Virginis, aliorumque sanctorum, de illis mysticis sermonem habeat, aut laudes sanctorum panegyricè oratione celebret, aut saltem quâdam auditoribus dedicandis apta de illis referat brevi quâdam exhortatione. Nec ineptum erit aliquando nonnulla dicere etiam de iis sanctis, quorum dies festi non amplius celebrantur à populo.

XIX. 3° Tempore Adventûs etiam singulis diebus dominicis eas conciones ad populum habeat quibus ad ritè perendam dominicæ Nativitatis festivitatem disponatur. Item dominicis Quadragesimæ taliter concionetur, ut fideles ad dignos penitentiae fructus producendos et ad paschalem confessionem et communionem habendam præparet (1). Ubi autem tem-

(1) Præter conciones sacras festis Adventûs D. N. J. Christi diebus, et universo esuriali spatio quadragesimario haberi solitas, et tunc post primam Quadragesimæ dominicam amaranum rectores familiares puero- rum et puellarum instructiones eum in finem aspi- cantur, quò scilicet pueri sufficienti cognitione ac eruditione præditi, Paschæ vertente quindena, sacre primordium sibi admittantur; reliqui autem, ubi primùmetas illud patiatur, ex concionum Later. IV, cap. 21, et Trident., sess. 14, cap. 5, prescri- pto, sacramentalem confessionem suam à teneris habere assuefiant. Cæterum ab admissionis die pres- byteris aliquot zelo, doctrinâ, ac pietate prævalentibus admissos magis magisque instituendos con merte

pore Adventûs et Quadragesimæ etiam fieri solent instructiones per hebdomadam (quæ sanè ut fiant saltem eo tempore, ardentè exoptat Ecclesia, et ut plurimam à pastoribus exigere solent episcopi, aut eos saltem monere) ad illas habendas eligi poterit specialis quædam materia continenter tradenda, ut de præceptis Decalogi, Ecclesie, peccatis capitalibus, Sacramentis; eaque exponi poterit per collationes, si opportunum videatur, quæ quidem collationes etiam per annum, non tamen frequenter, horis pomeridianis haberi poterunt.

XX. Porro si pastor inter materias, quas concionis, homiliæ, collationisve methodo traditurus est extra superius recensitum ordinem, in aliquam incidat, quam in aliâ instructione jam exposuerit, aut deinde explanare statuerit, tunc populum monebit, eandem se jam explicuisse, aut opportuno tempore se illam accuratè explanaturum; unde pressè tantummodò que jam tradidit aut explanare constituit, exponat, sicque auditores aut jam sibi tradita non obliviscen- tur, aut eorum que ipsi docerunt, præviam notionem habebunt, hancque uberiorem sibi tradi expectabunt.

XXI. Ne quis tamen existimet pastorem adeò fre- quenter ad populum suum concionantem audientibus oneri ac taxio fore; licèt enim pastoribus, à quibus parochiani valdè distant, hiemali tempore ob dierum brevitate, locorum distantiam, et itineris peragendi difficultatem crebrè concionandi tempus minimè sup- petere possit, id nihilominus, saltem quantum satis est, præstare valebunt, si bona iis voluntas non desit; si ipsos studio ac labori vacare non tædeat; ac demùm si non duntaxat, quam par sit, in sermonibus ad populum habendis immorentur. Neque est cur metuant ne tædium auditoribus afferant; populus enim ut plurimum cupit audire verbum Dei, illudque lu- benter excipiet, si instructiones benè elaborentur et appositè fiant; sicque non deerunt auditores, modò tempus opportunius, ut puta antemeridianum post misse sacrificium, habendis instructionibus assignetur. Quod quidem in multis parochiis experientiâ comper- tum habent parochi frequentibus instructionibus pop- ularibus assueti, quorum exemplum alii æmulantes saltem experii debent, nùm etiam fideles sibi com- missi eandem verbi divini excipiendi cupiditatem sortiri valeant, si ad id alliciantur, idèoque breviores habeantur instructiones. Plerùmque enim usuvenit, ut minus crebræ, sed diuturniores parochi sermones auditores, præsertim rusticolas, molestiâ afficiant (1).

juvat, ut indictis die ac loco primam communionem, uti par est, Deo juvante, peragere valeant.

(1) Equidem paræciarum rectores etiam ruri, sive extra oppida et urbem commorantes, pro pomeri- diana instructione ad pueros primùm, deinceps vero ad adultos habendâ minus saltem horæ spatium eum quadrante impendere debent. Generatim verò præ- senti rursus inspecta, rusticolas non egrè magis quam civés sacras aurius institutiones excipere experientiâ comper- tum est. Verumtamen sive ruri, sive in urbe sacerdo- tes animarum regimini partes obeant, concionibus in modum afferendis auti parum imparatis sese audientibus

Hinc animarum pastor in rurali parœciâ ad populum agens horæ dimidium ordinariè non prætergrediatur; in hoc tamen peculiâres quisque suæ diœcesis consuetudines servare tenetur. Cæterùm ad fagandam auditorum molestiam pauca, sed ritè elucubrata proferat; quo pacto sermonis popularis elucubratiō ac pronuntiatio parochum leviori defatigatione, et minori audientes tædio procul dubio afficiet.

XXII. Demùm, etsi omnes illarum veritates populo continenter tradi debeant, religionis tamen quædam enixius crebriusque christianæ plebis auribus inculcandæ sunt, ac repetendæ. Pastor scilicet accuratius elaborat ut fidelibus sublimem atque magnificam ideam imprimat de Deo præ cæteris omnibus; ut nempe intelligant Deum esse unum, summum, æternum, et incommutabile bonum, quo solo beari valeamus; cætera autem omnia, aut bona non esse, aut eatenus bona, quatenus ad summum illud bonum assequendum conducunt; proinde Deum super omnia diligendum, et alia quæcumque parvi ducenda, dummodò eo aliquando fruamur; 2° hominibus lapsi indigentiam et infirmitatem auditoribus proponat, ut cognoscant quotas ac quantas Christo Liberatori grates debeant habere, qui non sanguine suo redemit, nobisque gratiam et gloriam largiturus est, modò gratiam supplicibus precibus efflagitemus, obtentæque illi cooperemur, et vocationem nostram bonis operibus certam efficiamus; 3° ostendat quoti et quanti hostes nos interius exteriusque obsideant querentes et circueantes ut nos devorent; unde inferat quàm cautos ac circumspectos nos esse oporteat, de propriis viribus diffidentes, uni Dei auxilio fidentes, cum timore ac tremore salutem nostram operantes; 4° doceat quàm arcta via sit et angusta porta, quæ ducit ad vitam, et quàm pauci inveniunt eam; regnum cœlorum vim pati, et violentos illud rapere; unde hortetur auditores ut à viâ spatioâ, quæ gradiuntur multi, sed quæ ducit ad mortem, declinantes, angustam portam subire contendant, mundo remittant nuntium, semetipsos abneqent, spiritu facta cornu mortificent, crucem suam gestent, et Christum sequantur; ipsi verò non huic seculo nequam sese conforment; et Deo, non sibi, non mundo vivant; 5° ad media salutis, orationem, meditationem, Sacramentorum susceptionem eos sæpè sapius hortetur; 6° novissima hominis, quorum seria meditatio nequissimos etiam peccatores à vitis retrahere et justos in bono confirmare valet, graphicè describat, seu vivis coloribus exprimat, ac in memoriam ipsorum redigat, etc.; 7° peccati horrorem, virtutis amo-

ribus prodant; ast eo ipso tempore quo instruere eosdem satagunt, ordinatâ loquendi ratione delectent; eminusque hoc pacto tædium abfuturum nobis suadeant; languescitis stquidem et inordinati sermonis fructus quovis tempore tredium, contemptumque fuisse explorata res est. Indubium tamen est, nec ordinatè, nec delectabiliter plebem sibi demandatam pastorem illum instituere posse, qui universum hebdomadis stadium non aliquantulo studio ritè concionando opportuno, sed inanibus curis crebrò insumit.

rem instillare jugiter enitatur, et præcipue grassantia crimina eradicare totis viribus studeat, idèdque opportunè et importunè obsecrando, increpando ac arguendo illa insectetur, etc., etc.

XXIII. Præterea ut pastor monita circa materiarum distributionem hactenus tradita meliùs exequi valeat, 1° habeat libellum, in quo recensitas materias exaret ordine quo illas continenter explanare velit, et intra aliquot annos absolvere valeat; 2° alterum habeat libellum, in quem referat materias à se explanatas; quas quidem inscribet unâ cum anno et die quibus eas exposuit; 3° insuper omnes suas instructiones, ipsaque simplicia monita pastor ad scripta perpetuò redigat, simulque ineuntis in margine exordii adnotet annum diemque quo tum instructiones, tum monita hujusmodi habuit; adnotabitque itidem Evangelium, vel Epistolam, unde dominico die præcisè tali, vel solemnè aut feriale concionis à se habitæ argumentum deprompsit, ut nempe sic uno veluti oculi ictu res expositas cum exponendis conferens, quæ jam enucleatæ, et quænam sibi adhuc enucleandæ sint, prospiciat. Si parochus coadjutorem habeat, materiarum tributionem à se factam ei significet; nam si coadjutor ipse ad concionandum quandoque deputetur, posset eadem quæ parochus jam tradidit ineptè iterare, nisi in materiarum defectu à pastore regatur.

§ 7. De instructionibus catecheticis.

I. Instructio catechetica est ea quæ per interrogationes et responsiones traduntur prima fidei rudimenta, id est, primæ, fundamentales, atque ad æternam salutem consequendam scitu magis necessaria christiænæ religionis veritates; quanquam et his sufficienter explanatis aliæ etiã utiles, etsi non adeò necessariae, meritò adjuvantur. Hinc facitè intelligit quisque, quanta utilitatis atque etiam necessitatis sit hæc instructio. Quemadmodum enim in omni arte et scientiâ parùm admodum, aut nihil prorsus proficere valet, qui non benè callet prima illius principia, ita et in religionis scientiâ parùm proficiet qui non ritè et assidue instructus prima fidei rudimenta animo impressa nequaquam gerit; præsertim cum hæc auditoribus explorata supponi soleant, et de his ex professo non disserat in aliis instructionibus, ut concionibus, homiliis, etc. Huc accedit hisce instructionibus etiã prima pietatis semina teneris infantium animis injici; quæ quidem si injecta non fuerint, non deerit ratio cur prudenter metuantur, ne ejusmodi infantes veram pietatem nonquam animò concipiant.

II. Itaque pastori indubium prorsus sit, summi momenti et gravis obligationis esse instructiones hujusmodi, ipsiusque ac totius parœciæ plurimum interesse, ut eæ assidue et ritè instituantur. Si enim negligantur, infantes erantur ab utero, ad salutem necessariam vix unquam benè addiscunt, pravos habitus à teneris induent, quos fortè nunquam exuent, sicutque legis divitiæ ignari et moribus depravati malam generationem constituent nequiores adhuc datari. È contra si ritè instituantur instructiones catechetice, teneræ

parvulorum mentes scientiâ salutis imbuuntur; ipsi tempèstivè ad pietatem efformabuntur, et erunt parentum atque pastoris gloria, gaudium et corona; aliquando futuri boni cives, probi Christiani, parœciæ decus, optimi parentes, domini cordati, quorum carâ et exemplo religio et pietas perpetuè florebit.

III. Neve pastor autemet catechesim habendi munus adeò facile aut abjectum esse, ut clericis, vel alteri cuivis ferè omninò committere, vel ipse absque ullâ præparatione obire possit; vel demùm quasi invitus idem munus, utpote sibi dissentaneum quandoque suscipere cogatur. Namque erroneas esse de hujusmodi instructionis genere hasce opiniones, saluberrimi ejusdem fructus, ac innumeræ animarum utilitates affatim ostendunt; faciliem verò hanc instruendi rationem non adeò esse mox tradenda evincunt; illius autem dignitatem ac excellentiam demonstrant tum ipsæ, quæ exponendæ sunt, materiæ, tum finis quæra instructor sibi proponere debet, gloria nempe Dei et animarum salus, tum mens Ecclesiæ ejusmodi instructiones tam sæpè præcipientis (1), easque instituentibus, vel audientibus varias indulgentias concedentis; tum et exempla virorum sanctitate et doctrinâ insignium, qui illas habere honori sibi duxerunt. Itaque pastor tam illustrium virorum exemplum æmuletur, ipsiusque Christi Domini vestigia premens sinat parvulos ad se venire, et eos per seipsum erudiat, quantum circumstantiis suis inspectis licuerit; aut si omnes, et semper per se instruere nequeat, aliis eos committat, sed illis invigilet, ac de profectu quem pueri retulerint, rationem sibi reddi postulet, utpote qui et ipse eam de suis hinc oïbus aliquando summo Pastori redditurus sit.

IV. Ut quis utiliter catechesim habeat, debet servatâ proportionè easdem habere dotes ac dispositiones et ferè eadem servare ac ille qui prædicationis munere fungitur. Præcipuè charitate et divinæ gloriæ ac animarum salutis procurandæ zelo ferveat, se suosque catechumenos Deo in oratione (2) commendat, morum integritate ipsis præfulgeat, instructiones eo quo par est modo elucubret, easque non obiter ac utcumque, sed meliori quo poterit modo instituat. Habeat competentem scientiam, et potissimum nitidas rerum de quibus agit notions sibi comparet, sciaturque earum accuratas definitiones et explicationes tradere, calleat artem omnia tam methodicè edocendi, ut faciliè intelligantur et animis instillentur. Noscat et modum sese catechumenis ita insinuandi, ut eum libenter audiant; adeòque consulat libros eo de genere agentes, et alios experien-

(1) Vide Trident., sess. 24, cap. 4, de Reform.

(2) Aliud hoc loco ad feliciorem auctoris captum nobis adnotandum occurrit, nimirum *catechumenorum* nomine toto articulo 5 paragrapho 7, alios ab iis quos polemici theologi, et historiæ ecclesiasticæ monumenta eâ appellatione donarunt, propter instructiones sacras Baptismatis susceptioni præmissas, subintelligendos, pueros videlicet utriusque sexus, necnon adolescentes, qui primis religionis nostræ rudimentis à christiane disciplinæ moderatoribus ad id deputatis imbuuntur.

tiâ edoctos imitetur, quorum instruendi ratio haud fallacem ipsi normam præberit; ipse verò varios instructionis modulos probet, eumque erga suos alumnos accuratè adhibeat, quem practicè utilioiorem aptioremque discipulorum captui repererit.

V. Ut plurimùm erga catechumenos præsertim parvulos, mitis sit ac mansuetus, et paterna viscera induat, seque exhibeat, *tanquam si nutrix fovet filios, suos*, 1 Thess. 2, 7; non tetro vultu, minacibus gestibus, et imperantis vocis tono auctoritatem sibi conciliare, ac timorem illis incutere velit; sed potiùs gratâ oris serenitate, amicâ allocutione sincerique affectûs significatione eos sibi devinciat, amore et fiduciam sibi conciliet. Familiarior tamen non sit maximè erga ætate adultos, et erga puellas valdè circumspectus esto; summam præ se ferat modestiam et convenientem gravitatem, quâ fiat ut catechumeni reverentialem erga eum timorem concipiant, eumque filiali confidentiâ simul et veneratione ejus muneri debitâ alloquantur, et dicta ejus excipiant.

Singulari sit patientiâ præditus, quam nec juvenilis alumnorum evagatio, nec ingenii tarditas, similes defectus vincant; atque idcirco antequàm catechesim auspicetur, aliquatenus ad se animum advocet, impatientiæ occasiones, quæ occurrere possunt, prævideat, seque contra tentationes præmuniat. Sermo-nes ejus sint familiares, auctoritate tamen prolati. Ut amicus cum amico, pater cum filio de re gravis momenti disserit, ita discipulis veritates Religionis exponat, et circa illas eum ipsis conferat. Eosdem monitis suis, et modo, quo instructiones suas instituet, convincat, necessarium, perutile et honorificum esse religionem penitus edoceri; eòque illos adducat, ut non ex necessitate, sed lubenti et alacri animo instructiones adeant. Eorum qui catecheticas instructiones frequentant, nomina perspecta habeat, ita ut eos, sicut bonus pastor oves suas, nominatim vocare queat; insuper autem etiam cognoscat eorum ingenium, capacitatem, indolem, etc., ut his se accommodet in suâ loquendi et agendi ratione; omnibus omnia fiat, et cum puerulis quasi habluat.

VI. Materiæ ad catechesim spectantes eo ipso ordine, quem liber in unaquaque diocesi ejusmodi instructionum normas præbens præscribit, evolvi debent. Cæterùm, etsi ejusmodi materiæ ordinariè juxta utriusque diocesis probatam consuetudinem, normasque consuetas tradendæ pueris sint, nonnunquam tamen catechista attentis quibusdam anni temporibus, alias præter recensitum ordinem explicare potest. Sic, ex. gr., œrialium feriarum tempore consueto ordine neglecto, de Pœnitentiæ et Eucharistiæ Sacramentis agere licet, ut alumni eo de genere scitu magis necessaria calleant, simulque ad ejusmodi Sacramenta dignè suscipienda disponantur, tempore potissimum paschali, aut dominicæ Nativitatis, Epiphaniæ, parœciæ patroni, vel sanctæ Deiparæ festivitæ ingruente (1). Ineunte verò

(1) Vetusta alicubi, atque undecumque commendanda viget consuetudo, ut singuli animarum

Adventûs dominici tempore proficuè exponetur mens Ecclesiæ quoad modum quo fideles illud exigere debent. Idem ante vel post instructionem speciale quoddam monitum alumnis præbeat; vel etiam ab uno vel altero illorum peti potest, ut aliquid repetat ex habitâ instructione, sicque in audiendo verbo divino attentiores evadent, atque etiam poterit catechista res traditas compendiosè repetere; meritiôque suadebit ut qui scribere didicerunt, ea scriptis earent, quorum adhuc neminerint; imò si pastor possit materias ejusmodi instructionum ita tribuere, ut materias, quas in Evangelii explanationibus manè proposuit, etiam iisdem diebus, aut saltem haud notabili temporis intervallo interjecto proponeret in instructionibus pomeridianis, id ad alumnos sanè attentiores efficiendos multò magis conduceret; atque hoc pacto ex utroque illo christianæ institutionis genere uberiorem iidem fructum perciperent. Et hæc quidem de catechisi habendâ in antecessum dicta sint; quæ verò catechistæ munus peculiariter respiciunt, statim exponuntur.

VII. Triplex catechistæ munus recensetur: primum, erga discipulorum intellectum, qui circa credenda, omittenda, vel agenda rectâ notione imbundus est; secundum, erga eorum voluntatem, quæ ad ea credenda, agenda, vel omittenda flecti debet; tertium erga memoriam, cui ea altè imprimenda sunt, ne oblivione deleantur.

VIII. Jam verò ut catechumeni intellectus rectâ ejusmodi rerum notione imbutur, magister eivam det operam ut ea quæ in ordinario dioceseos catechismo habentur, ritè intelligat; quare interrogacionem ad amussim perlegat, prout in rudimentorum libro prostat, aut eam non aliter proferat memoriter. Insuper eandem alii terminis conceptam pronuntiet, saltem si ad accuratorem illius perceptionem conferre videatur. Id ipsum quoad responsionem omninò nec aliter præstat. Si quæstio in plures quæsitus subdividi queat, ut sapius fieri potest, illam subdividat; idque ipsum servet circa responsionem; sic enim res apprime enucleantur, rudium captui magis accommodantur, et multò clariore evadunt. Sic responsio ad quæstionem, *quis dicendus sit Christianus atque Catholicus*, ita subdividi poterit: *quid debet facere Christianus atque Catholicus?* — *Debet profiteri doctrinam Jesu Christi. Q. Quis est Jesus Christus.* — *Jesus Christus est verus Deus, et verus homo, etc. Q. Uti debet profiteri hanc doctrinam?* — *Debet eam profiteri in Ecclesiâ Jesu Christi. Q. An debet præterea aliquid recepisse?* — *Debet fuisse baptizatus... recepisse Sacramentum Baptismi, etc.* In quibus quidem responsionibus etiam meritò magister curabit, ut respondentes integros sensus referant; cujusmodi sensus illi esse debent, quibus quæstionis status exprimitur; curatores, quadragesimali tempore evoluti, pomeridianis eorum instructionibus Sacramenti Pœnitentiæ actus, seu quasi partes populo explicant; intra verò paschalis quindone spatium de dispositionibus ad sacram Synaxis dignè sumendum necessarius sermo ab iisdem pastoribus creberrime ad populum habeatur.

ita enim res enixiùs alumnis inculcantur. Hinc si, v. g., quæsitus hujusmodi sit: *Quot proprietates seu qualitates contritionis?* Non absolutè subjungi debet: *Quanam est prima... secunda...?* sed addatur: *Quanam est prima proprietatis contritionis...?* et in responsione dicatur: *Prima proprietas contritionis est, etc.*

IX. Si verò occurrant termini, quos discipuli non percipere meritò præsumunt, hoc eis catechista explanet. Scilicet si vox contineat sensum qui in sacra Scripturâ, vel ab Ecclesiâ determinatus est, ut sunt, v. g., hæc voces, *gratia, sanctitas, transsubstantiatio*, hunc sensum explanet; et si fortè talis vox analogiam habeat cum iis, quorum notio per reflexionem aut sensationem à nobis habetur, hanc analogiam explicet, ut sic illius vocis significatio manifestè appareat. Si agatur de mysterio, non valde magistro est insudandum ad explicandam ejus naturam; sed in id incumbat, ut auditores terminos, quibus illud enuntiat, intelligant, et interrogati ritè respondeant. Si exponendi sint actus, vel affectus, ut catechumeni hos intelligant, jubeantur in animum revocare, quid senserint, dum eosdem actus, vel similes affectus habuerunt. Hinc quid sit assensus fidei intelligant, si attendant ad fidem humanam, et assensum qui datur hominibus aliquid referentibus. Quid sit contritio, percipient, si attendant ad dolorem, quem experti sunt; aversionem, quam conceperunt in aliis rerum circumstantiis; ita nimirum hæc et similia enucleari possunt; innatur tamen discernimen, quod merè naturalia inter et supernaturalia, horum et illorum motiva et proprietates intercedit.

Instructor in suis explicationibus non ita brevis et verborum parvus sit, ut obscurus fiat; nec æquo prolixior, ita ut orationem habeat, non catechesim. E proposito nunquam digrediat, nisi hoc ad instructionis finem tendat: nullam itidem sublimem excitet quæstionem auditorum captui non admodum consentaneam. Non ambiat doctus et eruditus videri; sed solum alumnos suos in rebus ad salutem necessariis, aut verè utilibus erudire. Omnem verborum fucum refugiat, et simplici familiarique stylo doceat; non tamen vili et abjectâ ratione loquatur; verbum quippe Dei exponendum deceat ignobilis loquendi ratio. Ut autem explicationes facilis intelligant discipuli, eos moneat, ut materiam explicandam prius perlegant, et quantum fieri potest, ipsi intelligere studeant. Ut in aliis omnibus, ita et in hujusmodi instructionibus veritatem sectetur, religionis documenta nec exaggeret, nec imminuat, atque ipsis etiam parvulis non ut gravia peccata exponat, quæ ejus modi non sunt, ut leviam mendaciam, leves inobedientiæ, etc., sed tamen veris adductis rationibus etiam ab illis abstrerri debent. Neque eos confirmet in anilibus fabulis, ineptiis, superstitionibus, etc., quas identidem à parentibus aliisque narrari audiunt; sed potiùs præjudicia inde exorta destruat, aut illos adversus ea præmuniat; ita tamen cautè, ne minuatur parvulorum erga parentes reverentia, aut horum etiam circa illos vera auctoritas. Pastor quoque parentes ipso

moveat ne anilia ejusmodi et fabulosa pueris suis facta proponant, nec animos eorum imbuant hisce fictionibus, quæ ipsis falsas ideas de rebus ad religionem spectantibus ingerant, vanum timorem injiciant, etc.; sed jugiter veritatem sectantes rectam iis rerum notionem instillent.

X. Alumnorum intellectus non modò claris notionibus imbuti, sed etiam suaderi debet; adeòque adducantur rationes, quibus veritates cognitæ eis suadeantur, et omne dubium circa illas adimatur, aut præpediatur. Unde si catechesis habeatur coram ætate adultis, et præjudicio jam affectis, qui non facillè convinci queant, proportione quâdam servatâ, argumenta ut in concionibus adducenda sunt; ubi autem habentur ætate minores et magis dociles, sat erit si veritates clarè exponantur, et afferantur nonnullæ rationes unde fiat ut ratiocinabilibus sit eorum fidei obsequium.

XI. Ut magister muneri sibi commisso erga pueros voluntatem faciat satis, oportet, hujusmodi instructiones ab eo institui, servatâ quâdam proportione, quemadmodum conciones ipsas non aliter habendas esse monuimus. Videlicet si materias theoreticas exponat, ex illis deducere debet conclusiones morales et practicas. Si morum doctrinam exponat, coram alumnis examen hocce instituat, num scilicet communiter ejusmodi moralia documenta homines exequi soleant; inde enim discipuli idem intelligent, quid de propriâ agendi ratione sentire debeant. Item nonnulla inserat, quæ affectus materiae consentaneos excitare valeant, adeò ut instructio illa non sit nuda veritatum religionis expositio, sed etiam incitamentum ad pietatem, morum emendationem, virtutisque exercitium; et alumni ab eâ recedant non solum magis instructi, sed quoque commoti, meliorem vite rationem Deo despondentes.

Porrò conclusiones ejusmodi morales tales esse debent, quæ ex materia explicatâ sponte suâ fluant, auditoribus, eorumque necessitatibus accommodatæ sint; debentque variæ esse pro varietate materialium. Sic si sermo sit de Dei immensitate, seu ubiquote, audientes hortetur, ut illius sæpè reminiscantur; sæpè meditentur se versari in conspectu Dei, præsertim ubi urget aliqua tentatio; caveant, ne quid sceleris admittant, bonum verò alacriter ex amore Dei amplectantur, et perficiant, etc. Cæterum ut instructor magnam de rebus divinis existimationem ac pietatem discipulis suis inspiret, de veritatibus religionis semper reverenter ac piè loquatur.

XII. Ut doctrina christiana alumnis veritates religionis altè imprimat, easdem illis intelligibiles reddat suis explanationibus, ut jam monuimus; quæ enim benè percipiuntur, faciliùs retinentur; dum è contra vix animo hærent, quæ non rectè concipiuntur. Præterea debet elaborare, ut catechumeni materias, quæ in libris catecheson traduntur, memoriter addiscant et recitare valeant. Cùm autem plura et varia sint catecheson subjecta, quæ non nisi singillatim edisci possunt, certa ideò eorum tributio fieri debet, et varæ materiæ variis instruendorum classibus assi-

gnentur, oportet: quo certè in negotio singularum diocæseon statuta, peculiareque consuetudines, alumnorum ætas, seu capacitas, et alia id genus similia spectari debent.

XIII. Cùm parochus experientiâ penè quotidianâ doceatur, eos, qui semel eucliaristico pani sumendo admissi sunt, minùs promptos et alacres in catechismo addiscendo sese exhibere, festisque instructionibus minùs assidue interesse, aut fortassis etiam è parociâ discedere, aliunde verò summo per decet ut adolescentuli catechismum toti diocæsi communem memoriter pronuntiare sciant; satagat ideò pastor, ut omnes primæ communioni admissi hunc catechismum memoriter didicerint, nullumque alium admittat, nisi illi suadeat ingenii alumnorum tenuitas, aliave legitima ratio, quæ semper prudenti animarum pastori rationabilis causa esse potest, cur genericæ regulæ exceptio seu modificatio aliqua apponatur. Ut autem illi totum catechismum hoc pacto didicerint eo tempore et ætate, quæ eis ad primam communionem accedere licebit, discipulos in varias et plures, quatuor, v. g., aut quinque classes distribuat; materias quoque catechismi in totidem partes dividat, et uniuscujusque classis alumnis suam materialium partem attribuat intra annum memoriter addiscendam; quam qui didicerint, anno sequenti ad superiorem classem provehantur. Quòd si intra annum iteratò repeli queat materia assignata, illud bis terve fiat, ut sic eam omnes accuratius addiscant, vel etiam uberius vertente anno diligentia specimem exhibeant; et ita superiùs expressâ promotione digniores evadant. Iidem ne oblivioni fortassis dentur ea quæ præcedentibus annis menti impressa fuere, unoquoque anno singula repetantur, quæ antea memorie mandata sunt. Ut verò pane eucliaristico primòdum reficiendi ad id meliori, quæ fieri poterit, ratione disponantur, talis classium et materialium distributio fiat, ut anno sanctæ communioni præcedenti integrum lidem catechismum memoriter didicerint, ac recitare valeant: ipso autem admissionis anno illum duntaxat repetere, cæterasque instructiones excipere teneantur. Præterea in eâ materialium tributione catecheson præses, seu rector efficiat, ut tenerioris ætatis infantibus addiscenda tradantur, quæ sunt ad salutem necessaria necessitate mediè, utpote consueta preces, breviores formulæ actuum fidei, spei, charitatis, contritionis, etc., et tempestivè ea tradantur, quæ ad dignè Sacramentum Pœnitentiæ suscipiendum requiruntur.

Interea dum pueri in ordinario catechismo addiscendo versantur, operam det pastor, ipseque hoc identidem faxit, ut si simul aliquam historie religionis notionem sortiuntur, quam ex catechismo historico haurire facillimum erit, eamque libenter, et non absque aliquali fructu audiant; vel etiam catechismum aliquem historicum, ut memoriter ediscant, designare diligentioribus poterit, qui præter materias propriæ classi attributas juxta diocæsani catechismi normas huic religionis nostre historie operam navabunt. Uti

pueri erudiendi sunt, ut ad Pœnitentiæ Sacramentum, et primam eucharisticam communionem dignè accedere valeant. eis tradi possunt, atque permitti etiam quidam libelli, qui praxim in utriusque illius Sacramenti susceptione servandam proficue disquirunt. Hi tamen soli eisdem pueris libelli permitti debent, qui probato auctori attribuuntur, et ordinariâ auctoritate editi fuere; neque catechismus in diœcesi præscriptus propter illos libellos in desuetudinem penè abeat.

XIV. Quanquametsi parochus luculenter et distinctè religionis veritates enucleare valeat, non idèo tamen sibi suadeat, alumnos singulos ejusmodi veritates percepturos esse, atque retenturos. Cùm igitur hoc instructori cordi esse debeat, ut quæ exponit intelligat ac retineant, pueros circa ea interroget, ut sic liqueat, an ea intelligat ac remitti valeant. Nec sequatur normam eorum qui multa explicant, sed alumnos vix unquam, aut obiter tantùm de eis interrogant; quin potius notabile instructionis tempus hæc examine absumat. Sic enim intelligit non pauca, quæ clara, vel satis exposita videbantur, non fuisse ab alumnos nedùm tenella adhuc ætatis, verùm etiam provectoris intellecta; imò experientia ulterior ei suadebit, pueros ejusmodi examine magis instrui, quam magistri explanationibus, tum ob majorem eorumdem ad ea, quæ proferuntur, attentionem, tum propter methodum illorum captivi magis consentaneam, uberioremque in dicendo perspicuitatem.

XV. Examen ejusmodi duplici ex fine instituitur, 1° ut cognoscatur, an benè reminiscantur eorum, quæ memoriter addidicerunt. Unde efficit, ut interrogati altâ, gravi, ac intelligibili voce loquantur, distinctè pronuntient, sensus integros proferant, nihil addant, nihilque demant; quæstiones verò æquè ac responsiones enuntient. Uterius eosdem moneat, ut sese invicem interrogent, sibi quæ mutuo respondeant; quæ verò addiscere debeant et recitare, illis attribuat instructor, eosque etiam, qui recitare teneantur, designare poterit, sed et alios quosdam disquirat, et quidem hinc inde, ne sint qui arbitantes se non examini subjectum iri, addiscere negligant; 2° instituitur hoc periculum ut innoscant, an res, earumque explicationes traditas perceperint, et adhuc retineant. Hoc autem ut dignoscat instructor, non tam animadvertat, an verba singula repetant, quàm utrùm sensuum eorum reddant. Idcirco primùm quidem instituere poterit quæstionem, sicuti habetur in catechismo. Si autem interrogatus responsum ex catechismo deprobat, ac proferat, non idèo statim eum laudet; sæpè enim pueri memoriter recitant, quod tamen non apprime intelligunt; idque maximè suspicari licet, ubi velocius quàm par sit, pronuntiant, sensus dimidiant, hic illic quædam verba omittunt, vel eorum ordinem invertunt, ita ut sensus corrumpatur; hinc responsione ex catechismo habitâ, præsertim si non penitus accuratâ sit, instructor quæstionem eandem proponat aliis terminis, atque si tunc discipulum non accurate, sed dubiè et anxie respondentem observet, concludat, eum vim quæstionis non satis attingere;

secus, si promptè, firmiter, ac ritè respondeat. Item rem meritò intelligere presumitur, si quæstioni, ut in catechismo prostat, aliquantullâ verborum inmutatione faciat satis, eundemque prorsus sensum servet. Porro non rarò accidit, ut pueri non valente respondere iis terminis, quibus catechismus utitur, vel qui fuerunt ab instructore usurpati, metuant, ne malè responderint, idèo quæ pusanibiles evadant, licèt fortè responsio recta sit. Quare ubi alumnos anceps hæret, et timorem prodit, animus ei addi debet, ut scilicet quarumcumque vocum usu, quid sentiat, innuere valeat; imò excitetur à magistro, ut quidpiam suæ sententiæ immisceat, idque instructor assequetur, si initiales responsionis ab eo eliciendæ terminos eidem suggerat.

Pariter quæstionem subdividat, et proponat quæsitâ in quæ illa iterùm tribui potest, idque ipsum servet circa responsiones; sic enim aliquid proprio Marte adicere adiguntur, et magister clarius dignoscet, an benè res intelligat; habebitque hoc pacto occasionem res ipsas eisdem accuratius enucleandi lidem proderit unam alteramve quæstionem pluribus singillatim proponere, atque si omnes ritè respondeant, meritò censetur res fuisse ab omnibus percepta. Si isti benè, et illi perperam responderint, laudetur, et magis inculcetur responsio recta; aut iterùm his, qui malè responderunt, proponatur. Quandoque etiam expedit eis, qui ritè respondent, eandem quæstionem iteratò, vel etiam pluribus singulatim proponere, quoniam statim innatur, num responsum rectum fuerit, an non; hoc enim pacto innoscet, utrùm discipuli tantummodò conjiciendo, an verò ex certâ rerum notitiâ responderint. lidem ut instructor magis magisque alumnorum quoad res sibi expositas intelligentiam periclitetur, si materia id patiar, proponantur iisdem quidam non impervii casus eorum captivi accommodati, ut eorum resolutionem ipsi præbeant; si enim eos ritè resolvant, tunc patet, doctrinam sibi traditam affatim ab eisdem intelligi. Quæ certè casuum propositio et resolutio à pueris elicita ulterius hoc emolumentum progignere solet, nimirùm adstantes maximè attentos effici, et res animis peculiari quodam modo inflgi. Instructor tamen solutiones rectas à pueris elicitas ipse elatâ voce repetat, et adductis principiis et rationibus conficiat.

Quòd si è pluribus unus tantùm aut alter malè responderit, eos errorem pressè dedoceat, aut per alium, qui meliùs prævideatur responsurus, errorem ipsum dedoceri studeat, et ulterius procedat. Si verò plures perperam responderint, rem denuò explanet, ac magis magisque enucleare studeat, rursusque illos interroget, donec eam percipi nòrit; præstat enim pauculos quæsitus exponi, quos apprime omnes intelligant, quàm plures, qui à pueris percipiuntur. Caterùm laudibus, munusculis, aliisque idoneis modis pueros eò adducat, ut clarâ ac distinctâ voce respondeant, et à cæteris omnibus hoc pacto responsione intelligatur; tunc quippe examen ejusmodi iteratæ explicationis rationem habebit. Cùm autem id semper

obteneri non solet, et aliunde pueri ut plurimum non sufficienti vi et robore loquantur, magister subinde responsa ab iis elicita voce elata repetat, ut sic in decursu examinis pressè explanationem suam denuò proponat, et mentibus aliùs inurat. Ab ipsis etiam quantumvis parvulus efflagitandum, ut verba omnia graviter et distinctè pronuntiet, nec quidquam demant; monendique sunt magistri et parentes, ut huic recitandi rationi illos à teneris assuefaciant; unde prorsùs improbanda est, ac emendanda consuetudo eorum, qui dum parvulus edocent preces aut catechesim, puerili et blaso gutture ipsi verba pronuntiant, parvulosque taliter verba pronuntiare, atque hinc inde syllabas, aut fortassè etiam verba demere perferunt: quem perperam sic verba proferendi morem à pueris contractum difficulter exuere possunt; quare ut ejusmodi vitium præcaveatur, ubi tales eruduntur, eis unicus tantùm sensus proponatur, aut pauca verba recitentur, quæ retentis singulis syllabis et litteris repetant; nec integrà oratione, aut pluribus simul sensibus gravanda est eorum memoria; atque ut hoc quoque modo memoriter addiscant, qui sciunt legere, exorentur.

XVI. Ut catechumeni ex ejusmodi instructionibus optatum fructum referant, 1° alto eisdem silentio, summâque attentione opus est, quod ut instructor assequatur, singulis loca sua assignet, quæ propriâ suâ auctoritate nunquàm immutent; ea autem assignet habitâ ratione ætatis et profectûs eorumdem; 2° suas instructiones ritè elaboret, atque ita proferat, ut ipsa materias proponendi ratio quamdam divini verbi ingluviem puerilibus in animis progignat, et attentionem concitet; 3° materiæ necessitatem et utilitatem commendat, præsertim explicationis initio, vel in decursu, dum ad materiam magis captu imperiviam, vel notabiliorem gradum facit; hoc tamen medium nec frequenter, nec iisdem terminis utens adhibeat, ne vilescat; 4° aliquando ab alumnis attentionem comiter expostulet; interdùm munus attendendi, et instructiones non sine fructu excipiendi obligationem seriò et graviter illis exponat, et innuat rationem quam Deo reddiduri sunt de instructionibus quas in propriam utilitatem vertere neglexerint, etc.; 5° ejusmodi semper locum teneat, sive dum explicat, sive dum pueros periclitatur, unde illos valeat prospicere, atque eos jubeat vel in catechismi librum si quid ipse ex illo proferat, vel in ipsum oculos intorquere; 6° hinc illuc oculos jaçet, et si quos minùs attentos repererit, illos minaci oculo intueatur, vel etiam paupis explicatione, vel interrogatiombus supersedeat, ut ii se conspici animadvertant, et conticescant, attentioresque evadant; secùs verò res traditas repetere jubeantur, quo pacto negligentia suæ poenas dabunt. In eo autem examine certum ordinem servet, ut omnes singulatim interroget; hunc tamen ordinem nonnunquàm interrumpat, ac modò hunc, modò illum interroget, vel absolutè eum pergere in dandâ responsione imperet, ut sic omnes suspensi hæreant, incerti quo momento appellandi sint. Insuper instru-

ctorem aliumve, si fieri possit, constituat, qui discipulos observet, et silentium haberi curet; aut ex illis modestiores constituat, qui minùs attentos notent, et deferant; caveat tamen, ne ab his ipse falsis delationibus decipiatur, vel illos aliorum invidia exponat.

XVII. Pueros minimè attentos, uti par est, corripit, primùm verbis lenibus, deinde asperis; et si necesse sit, levibus quoque indictis penitentibus, ut genuflexionibus, recitatione alicujus orationis coram venerabili Sacramento, etc. Aliæ autem punitiones corporales, si necessariae videantur, à parentibus, præceptore, aliove, cui competit earum constitutio, infligantur, ipse verò eas nunquàm infligat; id enim sacerdotem dedecet, et solet puerorum fiduciam ac morem, nisi extinguere, saltem minuere. Eùm èdum puniitio ab illo præcepta, licèt per alium faciendâ, odiosa sit, illam plerùmque non palàm præcipiat, sed illos, ad quos ea pertinet, moneat, ut eam ferè sponte suâ subcant; aut si jubeat id fieri, significet, se eò usque non devenisse nisi necessitate compulsus, ac zelo gloriæ Dei et eorum profectûs, recti ordinis amore ductum. Haud secùs se gerat erga illos, qui addiscendi desidiam produunt, neque unquàm probrosis, ludicris, aut satyricis vocibus utatur, quæ pueros, vel parentes lædere, ac exasperare valeant. Erga grandiusculos alumnos majori adhuc prudentiâ sibi opus esse quisque novit; nec illos publicis penitentibus subjiciat, aliavè duriora mediâ adhibeat, quæ à superioribus improbanda forent, et exasperare magis quàm emendare solent. Sed ut illos in officio contineat, gravem se erga eos, et tamen benevolentem exhibeat; rem eorum agi ostendat, conscientiam compellet, eorum sicut et parvulorum indolem expendat, eique in suis monitis, et animadversionibus obsecundet; gloriæ et honoris aculeo illos incitet, promissis ac præmiis alliciat, minas rerum adjunctis accommodatas intenet, grandiusculos pudore suffundat; det operam, ex. gr., ut coram illis parvulus ea ritè proferat, quæ ipsi nesciunt: hosve etiam privatim ad se advocet, et enixè hortetur; aut interdùm etiam parentes moneat; summoperè autem instructor precaveat, ne immodicus, imprudensque zelus eos ita exasperet, ut coram eo nedùm insolescant, verùm etiam effreni quâdam licentiâ percili eundem palàm omnibus contemnant. Quo in casu cum iis onnem rixandi, seu contendendi occasionem prudenter devitet; verùm iræ motus exhibeat, aliquibus monitis insolentes compescere interim studeat; deinceps verò ad se illos accersere baud prætermittat, eosdemque non scabris, sed paternis vocibus seriò moneat, sicque proprium crimen fatentes veniam petant, eique debitam satisfactionem erogent. Ipse tamen in satisfactione exigendâ ne nimio rigore utatur, adeoque quantalibet injuriæ sibi illatæ reparationem uti congruam habeat. Hisce verò in rerum adjunctis judicis opera, et multò magis auctoritas nunquàm interjiciatur.

Quòd si alumni in crimina labantur extra instructionum tempus, si publica sint et passim nota, criminosis meritò de illis salubria monita dabit, eosque

redarguet generatim in publicis instructionibus. Idem parvulos ob leves defectus et quotidianas, dissipationem, v. g., ac immodestiam in ecclesiis, singillatim arguere poterit. Grandiuseulos autem, qui post generica monita non respicerint, privatim moneat; aut si sic moniti non respiciant, aliunde verò de publico crimine agatur, spesque aliquis affugeat criminosos palam objurgatos emendatum, ceterosque utili metu affectum iri, palam quidem à pastore oburgentur, debite tamen prudentiæ normis undecumque servatis, ne veluti nimio zelo percitus à puerorum parentibus traducatur.

XVIII. Si puerorum numerus in eandem instructoris vires attentionemque vincat, et in eadem parœciâ plures sacerdotes habeantur, aliive, qui sancto et salubri ejusmodi muneri exercendo pares sint, idque minimaè peragere dedignentur; tunc separari debent, ac seorsim instrui. Imò parochus nullum alium sacerdotem vel clericum secum habens consultò et laudabiliter grandiuseulos, saltem eos qui ad primam communionem jam accessère, à parvulis secernet, ut horum eorumque instructioni diverso tempore vacet. Hoc tamen si non fiat, sed omnes simul conveniant, res ita ordinentur, ut nihilominus omnes attenti sint, et fructum percipiant. Quare instructionum tempus ita distribuatur, ut tum parvulis, tum grandiuseulis quædam ipsis accommodata explicet, hosque et illos periclitetur. Dùm verò examinat parvulos, occurrentem, quamdam questionem difficiliorem ætate provecioribus, è contra in horum examine faciliorem aliquam questionem parvulis proponat, ut sic omnium attentionem foveat. Ne tamen in examine parvulorum nimium tempus terat, illud committere poterit instructori, tempore præsertim hiemali; ubi tamen ille catechisim docet, è parvulis etiam aliquot interroget.

XIX. Expletâ notabili quâpiam catechismi parte et pro illius repetitione ab alumnis habendâ, die, loco, ac tempore indicitis, puerorum memoriâ juvandæ gratiâ, tota materia ab instructore per utilissimam recapitulationem quamdam sic contrahatur, ut instructiores saltem à magistro interrogati, elatâ voce, ad justas collationis eum inter et ipsos institutæ, ritè respondeant, eisque debite propterea laudes persolvantur. Hoc utilis verè exercitationis genus, si semel aut bis habitum sat omnibus alumnis instituendis ac examinandis fuerit, ut major iis æmulationis æstus instilletur, munusculis aliquibus in præmium præsertim doctiorum propositis, in majori parœciæ templo coram universo populo, aut illius saltem primoribus aliqui apparatu fiat: id, quod D. Caroli Borromæi instructionibus consentaneum penitus est; adeoque prædictæ collationis instar, secluso magistro, inter solos alumnos instituendæ, toties id ipsum fiat, quoties doctrinæ christianæ alumnis distribui debeant premia, quorum distributioni singuli parœciæ, si qui sint, sacerdotes, open operamque præbeant oportet.

XX. Catechismi pijs exercitationes maximi momenti esse nemo inficari potest; parochus idcirco elenchum, seu album accuratè conficiat, in quo omnes et

singuli parvuli, ac pueri, sive de parœciâ sint, sive aliunde, utputa famuli, seu domestici illuc advenerint, describantur, easque pijs, utilibusque catechismi instructionibus assidue interesse ædigat, eorumque absentix, quoties hæc contigerit, rigidam rationem petat penes quoque eorum parentes, rationum auribus gravissimæ hujusce obligationis momentum ac magnitudinem sæpè sæpius inculcabit. Hinc si aliquot adultæ ætatis ejusmodi instructiones minis frequentare noverit, mitius erga eosdem se gerat; et imò paternis potiùs monitis allicere, quàm minis illos cogere adoriatur.

XXI. Cùm nemùm pueris et juvenibus, sed etiam ætate provecioribus perutilis, imò et nonnunquam necessaria sit instructio ejusmodi, hos quoque allicere studeat, atque etiam minis instructis, ut intersint in sacro tribunali per modum poenitentix imponat. Hosce pastor hortetur, ut quæ à teneris memoriæ impresserunt, ad sese nunc advocare satagant, eaque fortassè ex animo jam decessisse noverint; unde liquet, eas rerum notiones, quæ ad salutem necessariæ sunt, procul dubio animo excidere, nisi sæpè aut identidem sacrarum instructionum occasione recolantur. Inde etiam modum propriam prolem sanctè instituendi quisque ediscere poterit: quibus omnibus addi à pastore poterunt tot tantæque plenariæ indulgentiæ iis auspiciò concessæ, qui sanctas ejusmodi institutiones frequentarint, et reliquas à summis Pontificibus conditiones huic negotio adjectas expleverint. Pro instructionibus habendis horas populo commodiore eligat; atque si sint, qui interesse plerumque non possint, ut qui tempore æstivo pecora ruri custodiunt, aut aliter impediti sunt, illis saltem suscedantur, ut, quantum possunt, intersint; et ubi aderunt, eos specialius instruat; aut etiam illos ipse ruri invisat, vel opportuno tempore domi conveniat, vel ad se advocet, sicutque instructionum præteritarum defectum suppleat; ne fortè sibi ovisbusque suis terrena illa prophetæ querimonia competere dicatur: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*, Thren. 4, v. 4.

Instructiones suas, sicuti optimi pastores sese gerere solent, quàm frequenter instituat; unde ad Tridentini concilii mentem singulis diebus nemùm dominicis, verùm etiam festis quibuscumque ejusmodi instructiones habeat; sic quippe fideles cuncti, præsertim juvenes, quoad pietatis christianæ officia edocentur, simulque arcentur ab otio, quod illos in apertum peccandi discrimen festis præsertim diebus conjicit. Ab hæc proinde tam salubri sanctæque exercitatione vacare nclæs sive feriarum autumnalium prætextu, sive aliâ quâlibet de causâ, quæ veram absolutamque minimè impotentiam arguat atque convolvat

XXII. Pastor verò quoad hocce pretiosum instructionis genus sequentem hanc methodum servet, videlicet: 1° audito æris campani sonitu, cantetur hymnus quidam spiritualis; 2° ab instructore vel discipulorum aliquo altè, distinctè ac intelligibili ratione recitetur aliqua oratio, quæ à cæteris omnibus repetatur:

sic, ex. gr., recitentur Oratio Dominica, Salutatio Angelica, Symbolum Apostolorum, actus fidei, spei, claritatis, contritionis perfectæ et imperfectæ, propositi emendationis, et similes preces, quas fideles scire oportet aut decet; et ita distribuantur ut unaquæque illarum intra anni spatium aliquoties recitetur; sæpissimè verò actus fidei, spei, charitatis, contritionis, ac propositi iterentur; 3° expletâ oratione, catechisis præses absentes notet, aut annotari jubeat; 4° interroget circa illud, quod alumni memoriter addiscere debuerunt, et materiam pro alterâ instructione addiscendam assignet; 5° pressè repetat, quæ in præcedenti instructione explicata sunt, et super his examen instituat; 6° novam materiam explicet, statimque circa illam examen habeat; neque illud in proximam instructionem differat; si enim statim examinet, discipuli utpote mox examinandi attentius explicationem excipient; catechista verò animadvertet eam intelligat, et si necesse sit, eam, quædam adjiciendo, intelligibiliorem reddere poterit, et efficere ut facilius menti imprimatur. In hoc tamen examine ut plurimum interrogentur, qui majorem percipiendi facilitatem habere dignoscuntur, et de quibus spes affulget eos explicationem feliciter repetituros esse; itidem in hujusce periculi iteratione altero in exercitio habendâ minori capacitate præditi majores partes obibunt; 7° expleto periculo, instructor quoddam monitum iis præbeat eisdem instituendis, suo in officio continendis, aut saltem edificandis aptum et idoneum, cujusmodi sacris in Literis facilitium reperire erit; 8° hæc peractis, oratio aliqua, aut spiritualis hymnus decantetur; sicque discipulos dimittat. Percaveat insuper pastor, ne pueri et puellæ, si eadem in ecclesiâ, quod parùm expedit, instituantur, turmatim ac promiscuè illinc egrediantur.

§ 8. *De sermonibus à pastore habendis certis anni tempestatibus et circumstantiis.*

I. Juxta argutam Magistri Sententiarum animadvertionem, ideò *lex æterna ordinem servari jubens et turbari vetans* communiter describitur, quòd Deus, à quo universi ordinis cum physici, tum moralis idea, atque imago prodit, ea acceptiora sibi fore in sacris Litteris denuntiat, quæ in ejus obsequium, nostramque utilitatem ordinatâ ratione ferent. Quocirca concionabundus quilibet animarum pastor ordinem nedùm in dicendo quempiam mordicus servet; sed operam det insuper, ut ad varias anni tempestates, variaque rerum adjuncta popularium sermonum argumenta conformet; idque feliciter pastor efficiet, si complurium conciliorum consilio inhaerens canonem quemdam ad id paratum sibi asservet, in quo extraordinariis occasionibus consentanea concionum themata prostant. Sic, ex. gr., occasione Adventûs D. N. Jesu Christi, Septuagesimæ, Sexagesimæ, Quinquagesimæ et Quadragesimæ, quid fidei populo tunc temporis præstandum sit, quidve de sanctæ Ecclesiæ consiliis ac spiritu tenendum appositis pastores concionibus edoceant. Id ipsum quoad sacrosancta fidei nostræ mysteria à christianæ plebis doctoribus non absque

notabili animarum lucro efficietur, iis minime silentio prætermittis, quæ festum Purificationis B. M. V. et dominicam Palmarum spectant: quæ de re non tenuem concionatori sacro opem impartitur Durandi *Rationale*, et egregium Benedicti XIV opus *de Festis*. Adventante verò sacræ episcopalis visitationis tempore, circa illam, atque multiplicia universæ dioceseos spiritualia emolumenta parochorum sermones aliquot ante festis versabuntur; accuratius quidem occasione ipsâ de Confirmationis Sacramento, ejusque ritè suscipiendi ratione, institutiones tempestivas, iteratas, appositasque pastores habebunt; illudque ipsum sacris Ordinibus impendentibus fiet, Romani Catechismi monitis normisque servatis. Idem huc serpente, aut scitatis, belli, alluviei, frugum inopie, alteriusve publicæ calamitatis discrimine impendente, pastores de sturam ovium commodis, perenni que salutè solliciti enixam sermonibus suis operam dabunt, ut reorum pectorâ poenitentia spiritus sensusque subeant, atque hoc pacto mitis et misericors Deus posteriores suas ultiones ac flagella ab eis oculis avertat. Messium è contra ubertas si universorum animos ingenti gaudio afflicat, ut quelibet alia communis prosperitas inibi vigeat, parochi ad populum crebriò sermoneantes eum ad agendas Deo optimo maximo grates excitent, necnon omnibus et singulis grati animi sensus inurere satagant, ne fortè supernis favoribus Israelitarum instar, cum nimium saturati surrexerunt *ludere, et bibere*, ad Dei offensam abutantur. Insuper vernâ tempestate ineunte, rucularum pastores, quomodò agrestes etiam inter labores ingentem meritorum cumulum comparare sibi valeant, eos instruere non prætermittant; ut si Dei presentiam interdû animo recolant, proindeque ab omni peccato saltem gravi lasciviæ, detractationis, scurrilitatis, turpium cautionum abstineant, imò et quotidianas operas, quas sustinentes *pondus diei et æstus* explere solent, ad Dei gloriam, eorumque flagitiorum expiationem utiliter ac meritorie referant. Eadem penè monita rucolicis æstivo, autumnoque tempore parochus exhibeat: verùm sub hiemis adventum tam publicè quàm privatim *arguendo, obsecrando, increpando* consulat ac provideat ne in vigilis nocturnis, quas rustici per hiemem agunt, unâ simul juvenes puellæque consententur; quin etiam promiscuos ejusmodi congressus, unde tam frequens et obvia peccandi consurgit occasio, abolere committatur.

II. Summâ verò sollicitudine parociarum rectores gregem sibi demandatum à noxiis et mortiferis paucis avertant, cujusmodi sunt ludi aleatorii, quibus præter blasphemias ritasque inde exorientes, honestarum familiarum fortunæ sæpè luctuosum in modum evertuntur; tum etiam choræ, et turpia Bacchanalia spectacula, terribimus larvarum abusus verò probrosus, necnon cauponæ vitiorum omnium palæstræ ac gymnasia, omniumque scelerum officinæ. Corruptelas omnes nituntur eliminare, quas hominum vel improbitas, vel infirmitas, vel inscitia invexerit, objectasque difficultates forti et constanti

animo in iis evellendis pervincant.

III. Denique parocciarum regimini mancipati, ut Tridentini concilii sæpè sæpius iteratis jussibus morem gerant, sacrosancti altaris sacrificii mysteria, atque coelestia, quæ ad fidelem populum inde profluunt, lucra, ac penè ineffabilia emolumenta explanabunt, quidpiam ex iis, quæ in Sacro peragendo leguntur à sacerdote, aut sunt palam populo exponentes.

ARTICULUS VI.

De sollicitudine pastorali.

Nequissimum est, quin noverit, sollicitudinem pastoralem in eo sitam esse, ut pastor salutis animarum studiosus, quæ eam promoveo, velit ex animo et amplectatur; quæ verò illi obsunt, arceat, et fugare enitatur. Ad hanc sollicitudinem hæctenus tradita præsertim de instructionibus referuntur, perinde ac dicenda de divini officii celebratione, Sacramentorum administratione, etc. Ad hæc, eòdem tendunt pastorales vigilantia, parocciæ visitatio, abusus seu corruptelarum abolitio, etc., privatæ monitiones et correctiones, specialis cura adolescentium, et aliorum quorundam parocciæ incolarum.

§ 1. *De vigilantia pastorali.*

I. Quemadmodum paterfamilias liberis suis, et pastor sui gregis ovibus, ita parochus ecclesiæ, quam ipse regit, invigilare tenetur. Cùm autem, teste Ezechiele, c. 3, Deus unumquemque animarum pastorem spectatorem dederit domui Israel, idcirco summè et ineffabili erga spirituales ejus subditos vigilantia ipsi opus est.

Hæc autem vigilantia pastoralis *universalis, constans et assidua* sit, oportet. Debet 1° esse *universalis*, quatenus animarum pastor omnia peccandi pericula, et occasiones ab iis avertere debet; peccandi quidquid æternæ illarum salutis obesse potest, ut è grege suo eminè absit, curare enixè tenetur; et è contra operam dare, ut omnigena evangelica virtus ibidem efflorescat.

2° *Constans* verò pastoris vigilantia eatenus erit, quatenus sanctum illum zeli pastoralis ardorem, quem in ipso ad parocciæ regimen ingressu præ se tulit, usque perpetuè fovere et asservere enitetur.

3° Demùm pastoralis vigilantia *assiduitatem* Jacobi verbi, Geneosæ cap. 31, v. 40, perbellè exprimit: *Viginti annis sui, inquietabat Jacob Labano, tecum..... die noctuque, vestu urebar et gelu, fugebatque somnus ab oculis meis.* O utinam Jacobi verba pastor quisque in spiritualis villicationis suæ exitu, dum ad Christi Judicis tribunal properat, ullo absque mendacio repetere posset non de materialibus Labani ovibus, sed de animabus pretiosis Christi sanguine redemptis!

§ 2. *De visitatione parocciæ.*

Perantiquus aliquot in diocesis mos viget, ut statis anni temporibus pastor sacer oves proprias in earum ædibus invisat. Nuperus equidem parochus quilibet non sublimi ac exquisitè, sed vel medioeri urbanitate reclamante, perperam id muneris uspiam negligeret, dum scilicet ad parocciam, quam regendam suscipit, primum pedes admoveat; verùm cùm juxta

Ritualis Romani præscriptum ac ritum ad ædium benedictionem in dominicæ resurrectionis pervigilio, aut alio quovis tempore, inspectà uniuscujusque Ecclesiæ consuetudine, habendam quis Ecclesiæ ferre tenetur; atque ipse, impendente aut evolutà paschali quindena, colligere vel juxta varium dioceseon usum, ostiatium tribuere schedulas paschalis præcepti impletionem attestantes (vulgò *Bighetti Pasquali*) consuecat; quilibet ergo pastor unoquoque anno ovile suum iteratò invisat, necessum est; quà occasione auspiciatò arreptà, bonos in sancto eorum consilio confirmare, mæstos afflictosve solari, pusillanimes erigere ac roborare, impiosque corrumpere, uti par est, ac redarguere haud difficile poterit, quin distinctis vicibus universæ parocciæ lustrationem habeat. Adde ulterius parochum quotannis animarum censum conficere, parocciæ sæpè sæpius ægrotos invisere, et spiritualibus illos Ecclesiæ subsidiis communire teneri. Quid porrò iis rerum adjunctis opportunus ad accuratam sibi universæ parocciæ cognitionem comparandam? Non comiter verò parochus se gerat erga paschalis præcepti violatores; verùm in illos acriter invehat. Eorum itidem nomen et agnomen peculiare in album referat, ut illos opportuno tempore ordinario deferat, à quo quid sibi agendum, expostulet. Neminem tamen hujus furfuris hominum è vivis fortè sublatam, inconsulto episcopo, ecclesiasticà sepulturà orbare præsumat; sibi quippa nulla in foro externo jurisdictio competit, ut liquet.

§ 3. *De tollendis abusibus, et introducendis usibus piis.*

I. Quisquis perarduum animarum regimen ex Tridentinis comitis angelicis humeris formidandum suscepit, divinitus in eo se constitutum esse meminerit, ut, teste Jerem., cap. 1, *evellat, ædificet, et plantet.* Hinc Ecclesiæ cujuslibet rectori abusus ibidem grassantium abolitio cordi præcipuè sit oportet, eorumque præsertim qui in cauponis, choreis, nocturnisque amborum sexuum congressibus, aliisque id genus similibus luxuriæ fomentis expleri solent, rurique perfamiliares esse perhibentur; quibus abolendis dum enixam pastor operam navat, prudentià duce, id præstat, caveatque ne in ipso ad parocciæ regimen ingressu, et adversus antecessoris sui tortassis optimi, aliorumque ecclesiæ continens regentium pastorum in *artium arte* præstantium praxim immoderatè exactoris oculus notam incurrat. Cæterùm cum divo Gregorio magistro *contraria contrariis* curari expedit; perspectæ idcirco ejusmodi abusus originè opposita phar-maca parochus prudenter adhibebit.

II. Quemadmodum verò rudis popellus otio, quod, attestante divini Spiritus sententià, plurimum quidem *malitiam docet*, feriis tantummodò festis sese dedere permittitur, adeoque tunc temporis teterrima plerùmque admitti flagitia solent; prudens idcirco ac pervigil animarum pastor dominicis, reliquisque festis diebus plebem sibi concedit divini verbi predicatione, sacrisque officiis debità pietate ac majestate peractis ita distineat, ut nihil ei temporis supersit, quod ebrietatibus, ludis, comessationibus, carnisque nequitia

absumi possit. Jam verò ad hoc ipsum assequendum non parùm conferet unius aut alterius pii sodalitiù insitutio; hæc quippe ratione parœciæ incolæ crebriori Sacramentorum susceptio, divinis officiis, concionibus sacris, piæ lectioni, proficue meditandi methodo, infirmorum solamini ac SS. altaris Sacramenti visitationi magis magisque assuescent. Ubi verò intra parœciæ fines crux, aut simulacrum sanctum quoddam intra aut extra sacellum habeatur, quò fideles eo quidem tempore, quod divinas interest functiones, oratori sese recipere soleant, id pastor summis efferat encomiis; aut si pia ejusmodi consuetudo nondùm ibi invaluit, eam parochus, præter omne infrequentioris ad ven. Sacramentum accursus periculum, invehere studeat.

III. Reverà pietate adeò ac devotione erga SS. Sacramentum insignes nonnullæ provinciæ reperiuntur, ut festis quibusque diebus singuli parœciarum fideles, horà unicuique suâ attributâ, hymnis et canticis utilissimam ac verè commendandam ejusmodi adorationem habeant, cui propius alicubi etiam pastor iis saltem horis, quæ sacra intersunt ac consequuntur officia, adesse solet; ipseque sacrorum itidem dicrum luce jamjam occidente, plebis sibi creditæ adultos congregat, ut serotinæ unâ simul preces recitentur. Proh verè commendanda pietas, ac consuetudo servanda!

IV. Piorum usum numerum hoc alicubi obtinet, ut, dum sacrum privatim fit etiam per hebdomadam, Adventûs dominici, aut feriarum esurialium tempore, sacerdotum alter cathedram ascendat, atque inde preces ex libro quopiam elatâ voce proferat, simulque iis auditis, fideles astantes appositos ac consentaneos piæ lectioni affectus eliciant. Illud itidem sacris pastoribus inculcandum superest, ut quotannis sermone appositum habeant de votis Baptismi, eaque unâ cum auditoribus iterent; sicuti non minor pietas eo in exercitio elucet, quo nonnullis in diœcesibus infantes Deo consecrantur; quâ occasione pastor accuratum ad illorum parentes sermonem habet, quo summa ac prorsûs invidenda baptismalis innocentia pretiositas, ejusque tenenda haud inferior, quæ unice genitores intuetur, sollicitudo exponitur; demùmque infantes ipsi sanctæ Deiparæ Virginis, sanctorum angelorum tutelarium, parœciæ auspiciis seu patroni, aliorumque cœlitum præsidio, necnon astantum precibus committuntur; potissimùm verò in concionis exitu orator eosdem Dei, eni dicantur, paternæ bonitati, efficacique benedictioni devovet.

V. Denique cum, D. Basilio teste, *dominicæ passionis frequens recordatio cunctis anime vulneribus promptam medelam afferat, et inferorum ipsas potenter profiget potestates*; hanc ideò Christo Domino gratissimam devotionem parochus fidelibus suis sæpè sæpius inculcet: cujus voti facilimè compos evadet, si interiori aut externo ecclesiæ parietis singula passionis Christi adjuncta in tabellis depicta appendi curaverit, procesque consuetas interdùm unâ cum

suis fidelibus palâm ac devotè recitaverit (1). Immemor verò nunquàm parochus esto pretiosæ erga præcelsam Dei matrem devotionis, quam ut omnibus et singulis subditis suis ex animo instillet suadeatque, enixè elaborabit.

§ 4. De privatis parochorum monitionibus et correctionibus.

I. Equidem pastor omnibus Ecclesiæ, cui præest, fidelibus debitor est; graviori tamen onere illius premuntur humeri erga scandalosos, aut quomodolibet criminosos, quorum resipiscentia, ut plurimum ad appositâ parochi correptione pendet. Corruptio istiusmodi, utpote quæ spiritalis elemosyna in scholis appellari solet, nunquàm absque gravi necessitate habebitur; nunquàm idè fiet levibus inanibusque de causis. Evangelica isthæc fratris delinquentis correptione, sicuti ceteris ad eam faciendam requisitis conditionibus prædita esse debet, ita juxta prudentiæ leges fiat, oportet; videlicet in iis cunctis rerum adjunctis, quæ ad Dei gloriam, et animarum lucrum conferre magis valeant.

II. Quisquis hoc sancto charitatis munere fungi adoritur, illius qui corripiendus est, ætatis, conditionis, et indolis rationem habebit, quibus omnibus correptionis modulom congruere necessum est. Quamobrem spirituale hoc pharmacum de se amarum lenitate adeò ac mansuetudine mulceat, temperetque, ut observantia proximis nostris, senioribus præsertim, seu in potestate constitutis debita, nullatenus ledatur, juxta illud Apostoli 1 ad Tim. cap. 5: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*. Quæcumque verò eadem occasione fraterno amore ductus proferet, firmis solidisque rationibus fulcire studeat, fiduciamque suam de corrupti docilitate identidem innuat. Verùm tamen rei, de quâ agitur, confessionem, nisi ad correptionis finem necessum sit, à criminoso extorquere ineptè satageret.

III. Quamlibet verò corrupti reluctantiâ parochus oppidò vincet, si in eum nunquàm invehatur, sed tamen haud timidè, benè verò seriò, et utpote auctoritate præditus graviter eundem alloquatur. Pressiùs, opportuno tantùm tempore minaces sententiæ, plerùmque verò dulcia, et amica verba ex pastoris labiis erumpent, si sequentem hanc Prov. 15 loquendi normam oblitus neutiquàm sit: *Responsio mollis frangit iram, et sermo durus suscitât furem*. Tantæ huic corripientis lenitati difficulter correptus etsi pervicax resistere poterit; quòd si fortè usueviet, non ideò statim pastor omnem filii sui lucrandi spem amittat; morbum quippe, quem pharmaca nunquàm prima colibere non valent, iterata sæpè sæpius comescunt. Hæc spectat illud D. Chrysostomi effatum: *Dixisti semel, et non audivit: dic bis et ter, et toties, donec persuaseris*. Sanctis hisce parochus officiis admodùm proficiet, si paternam aut tutoriam potestatem, sub quâ criminosus constitutus foret, adversus contumacem invocabit.

(1) Sanctum ejusmodi exercitium superiùs expressum Via crucis communis solet appellari.

IV. Pervicaci adeo homini pastor minimè irascatur; quin potius eumdem, si postea resipuerit, paterni affectus argumentis ac speciminibus haud dubiis excipiat. E contra si ei actu renitenti mali quidpiam eveniat, ipsum inde iteratò corripiendi occasionem depromat, ex qua fortassis iteratà correptione, si Deus ambobus fuerit, voti compos parochus efficietur.

V. Profectò spiritualis hujusce elemosynæ fructus ab inordinatà quâ exercetur ratione identidem proteritur; unde nisi notorii enormisque scandali reparandi ratio aliud suadeat, palàm cæteris nec reum saltem acriter objurget, nec ei à se habitam aut habendam correptionem esse sinat aliis innotescere.

§ 5. De peculiari curâ parvulorum.

I. Peculiaris parochi vigilantia erga parvulos tum in spiritualibus, tum in literis instituendis requiritur. Hosce pastor sanctè instructurus prophetae vocibus utens eosdem sic alloquatur: *Venite, filii, timorem Domini docebo vos*, ps. 33, 11. Hinc certè Dei et virtutis amor, vitii fuga atque abominatio, sanctorum precum frequentia, *ecclesiarum Dei* observantia, præstita legibus omnigenis ac superioribus obedientia, ac cætera omnia Christi Evangelio consona efflorescent. Pueros ipsos, qui ad sacrum Pœnitentiæ tribunal accedere, si sufficienti scienciâ polleant, pluries intra annum minimè vetabuntur, comiter ac benignè excipiat, patienter audiat, eorumque morum emendationem promoveat; hæc quippe ratione virtutum semina teneris illorum animis injiciet; quibus in obediendis pastoralis curæ officiis maximum gloriæ suæ fastigium situm esse sibi suadebit.

II. Parochi summopere interesse, ut pueri nonnisi apprime instructi ad Eucharistiæ Sacramentum primò accedant, equis minimè videat? Quocirca tanti momenti negotium ac innumera propemodum ejus consecraria parentibus suis inculcet, quos itidem monebit, in ejusmodi promotione habendâ nedum cognitionem candidatorum, et scientiam, sed morum præcipuè, integritatem inspicere à pastoribus atque perpendi; peculiari verò distinctoque in albo describat eos quos post unum alterumve annum ejusmodi privilegio donandos fore confidit, eorumque potissimum occasione catecheson curam geret, nedum quoad scientiæ gradus, verum etiam circa illorum agendi rationem.

III. Non hæc opportunior ulla institutori occasio occurret ad edocendos pueros panem eucharisticum primâ vice sumpturos de rectâ propriâ disquirendæ conscientiæ ratione, suaque flagitia confessorio quoad numerum, species, et varia rerum adjuncta innuendi; quam quidem ritè sic confessionis emittendæ rationem feliciter instructor pueris insillabit, si ipse pœnitentis personam conditionemque gerens, eos pœnitentiæ actus palàm iis peragat, quos ab iisdem haberi tunc maximè insinuat.

IV. Idem præcedenti primæ Eucharistiæ sumptioni anno, sive extremo ad illam præparationis tempore, candidatos sæpius sacramentaliter audiet quàm ante;

quare ut omni procul dubio dignoscat, utrùm ritè confitendi methodum percellant, secus verò illos accuratius instituat, eorumque vitæ emendationem efficacius assequi elaboret, quin tamen notitiâ sacramentali ullatenus uti pueris ipsis videatur, duabus ante esuriales ferias, tribusve hebdomadibus, iterumque circa quadragesimalis stadii dimidium, eos in sacro Pœnitentiæ foro audire poterit. Cæterùm ut pœnitentes eum tenellæ, tum provectæ ætatis ad proprias conscientiæ moderatori noxas ullo absque pudore perhibendas animosiores efficiat, earum eos se penitus immemorem perpetuò exhibeat; quo pacto confessio sacramentalis gravis et odiosa nunquam evadet.

V. Eosdem edoceat quo pacto suscipiendæ, et susceptæ sanctæ communionis exercitium institui debeat; sive quasnam preces ante et post eucharistici panis sumptionem aut memoriter, aut ex aliquo pio volumine fundi necesse sit, quosve sanctos elici affectus tunc deceat; hanc enim praxim eos toto vitæ suæ curriculo servaturos sperare licet. In hujusmodi tamen admissione efficiendâ nullius unquam personarum acceptiois tum alumnis ipsis, tum eorum parentibus suspicionem ingerat, adeò ut nonnullos ex partiali amore, alios verò ex animo cuiquam familiæ infenso rejicere videatur; verum in hisce rerum adfunctis ita se gerat instructor, ut unius Dei gloriæ, et alumnorum salutis studio sese duci omnes intelligant. Hinc nisi gravis id ratio dicet, instructori minis eruditum non anteferas; quos verò repellere dignis de causis decernit, ne verbis exasperet, benè verò soletur, eisque animum addat, ut altero anno sacris in institutionibus magis proficere valeant. Neve pastor unâ cum iis erret, qui non ante pubertatis annos eum pueros, tum puellas primæ communionis veniâ donandos esse censent; imò si novennis puer aut puella superiùs recensitis polleat dotibus, tanto beneficio orbari non debet; id, quod ibi facilè usuveniet, ubi spiritualis puerorum institutio nullatenus negligitur, ast mirum in modum efflorescit. Spiritualibus insuper hujusce admissionis emolumentis non puer ille, aut fortassis etiam adolescentulus effectus, orbandus est, qui inopibus prognatus parentibus, et crassioris licèt minervæ, vitæ tamen integerrimus, familiari urgente egestate, opificii cuiuspiam addiscendi gratiâ alò mittetur, ubi christianæ institutioni vix operam navare poterit.

VI. Quò verò admissi ad sanctam Eucharistiæ primam sumptionem sese ritè disponere valeant, eos aliquot ante diebus ex suggestu ad altari coram populo promulget; unâ cum illis appositas piaseque exercitationes sanctæ communioni præmittendis habeat eosque enixè hortetur, ut sacro quotidie intersint, oris et facti modestiam sectentur, puerilis nugacitatis fascinationem devitent, piæ lectioni, aliisque non vulgaris pietatis partibus impigrè dent operam. Confessionis itidem generalis nisi necessitatem, uti de eorum peris que confidere erit, notabilem saltem utilitatem iisdem insinuet; quod ut ritè ab illis fiat, enixè studebit.

VII. De primâ puerorum communione solemnî quâdam apparatu faciendâ populus, in cuius non leuem hoc ædificationem verget, præmoneatur; atque sacrosanctam ejusmodi actionem concio preparatoria præcedat; eucharistica verò, seu gratiarum actionem, gratumque ipsorum animum exprimens subsequatur exhortatio. Pericula candidatis pastor seu instructor, tentationes seductionesque proponat, quibus subesse poterit illorum innocentia, cuius defensionem parentes pastoralibus monitis adducti invigilent, oportet. Summopere verò commendandus quorundam parochorum mos esse videtur, qui pueris ipsis munuscula quæpiam, utputa pios libellos, aut imagines, totidem veluti peractæ primæ communionis testimonia, eodem die attribuant, quibus certè ad Sacramenta crebrò suscipienda alliciuntur; ad frequentem tamen communionem pueri non adeò validè excitentur, ut adigi potius quàm allici dici possint; id enim posset eosdem in proximum sacrilegæ communionis discrimen conjicere.

VIII. Cùm juvenum ætas et cupiditates immodicæ pari gressu procedant et adolescant, pastorum idcirco sollicitudo erga parœciæ suæ adolescentes in dies augeat necesse est. Intra annualium instructionum, sermonumve curriculum concreditæ sibi plebi graves multiplicesque conjugii obligationes inculcare haud prætermittant, ne juvenes cæcutescentes illud ambient, ibique animæ interitum nanciscantur, ubi flagitiorum, seu concupiscentiæ remedium repertos sese sperabant. Pressius pastores à conciliandis nuptiis mordicè abhorreant, penitus rati negotium ejusmodi periculis innumeris circumseptum esse; infanda namque malorum seges ex perperam initis conjugii profluere quotidie cernitur. Tandem filisfamilias suadeant, omnigeno jure, divino scilicet, naturali, civili et canonico matrimonia insciis aut rationabiliter invitis genitoribus imitari improbari.

§ 6. De curâ patrumfamilias.

I. Cujuscumque pastoris erit speciales parentum erga prolem obligationes ex sacro suggestu aut altari explanare, ad hoc ut rectus parœciæ ordo cùm moralis, tum politicus asservetur; ex optimâ quippe liberorum institutione omnigenam nedum parœciarum, verùm etiam regni, aut imperii cujusvis prosperitatem efflorescere exploratum est. Hinc præclarè sacer Ecclesiastici scriptor, cap. 42, innuit, patremfamilias cui propriæ prolis recta cordi sit institutio, perrarò etsi fessum somno dedere se posse.

II. Animarum rector patresfamilias ulteriùs edoceat, quo pacto liberos suos ad pietatis munia flectere, et à vitiiis arcere possint; blanditiis quippe interdum, quandoque verò minas ac verbera ad perutilem ejusmodi finem conducere sacræ ipsæ Litteræ monent. Omnimodè autem paterfamilias severitati non parcat, ut liberos suos retrahat à cauponis, cæterisque vitiorum ac nequitiae officinis, quæ universorum fidelium, juvenumque præsertim conscientias quàm exitiosæ sint, ex alibi traditis eruitur. Quomodò denum parochus erga ejusmodi officinas exercentes, commu-

nitati præpositos, et patresfamilias in sacro potissimum Pœnitentiæ foro gerere sese debeat, ubi de Sacramentorum administratione sermo habebitur, trademus.

§ 7. De pace et tranquillitate inter spirituales subditos fovendâ.

I. Cùm pax et sancta animorum conjunctio inter præcipua ac pretiosa Dei dona apud ipsos infideles recenseantur, pervigiis ideò pastoris erit tantam paci tuendæ, aut si fortè jam exulaverit, restituendæ operam navare, quanto illa ubique gentium pretio habita perenniter fuit. Hinc parochus in propriâ parœciâ sit velut angelus pacis, et cùm publice, universæ scilicet communitatis, tum privatæ, singularum nempe familiarum tranquillitatis acerrimus esto propugnator. Quapropter ejus subditorum lites, controversiasque, si quas fortè frigidum illud divi Chrysostomi verbum *meum et tuum* excitaverit, prudenti zelo ductus dirimere, et absque ullâ prorsus personarum acceptione sopite studeat, ratus hoc pacto mutuum pretiosamque dilectionem ab Apostolo Christo prædicto tantopere inculcatam in ejus grege perinde ac in prævio cœlestis suavitatis paradiso juvençum regnaturam.

II. Præterea parochus edocebit, ab ejusmodi sanctæ animorum conjunctione, mutuæque dilectione ne inimicos quidem esse secernendos; ethnici namque ipsi amicis bene velle et facere nòrunt, minimeque refugiant. Quinimò nihil esse Christi asseclis, discipulisque gloriosius, quàm inimicis ex animo parcere, simulque benefacere haud semel fideles suos pastor admonèbit; quare adversis rationibus, quæ obrudi ab aliquibus, solent enodatis, speret quidem è proprio grege lites, odia simulatesque cunctas, Deo favente, brevi exulaturas. Moneat ulteriùs plebem sibi concreditam ab irâ, detractatione, livore, contumeliis, cæterisque id genus similibus odii simultatumque fomentis sibi abstinendam, à quibus proinde pastor oves suas equè ac ab omni injuriôsâ, vel damnificâ locutione, aut actione pro viribus absterrebit. Pacis equidem perennitati consulat populorum doctor, iis suadens odia vel acerrima et inveteratas simulates ex dolose confictis imputationibus, ineptive suspicionibus ortum nonnunquam ducere, ex cuius fraudis vel unico metu auditorum quisque præconceptum simultatis ignem jamjam in pectore suo defervescere sentiat; quem quidem ex divini Spiritûs sententiâ, *priusquàm sol occidat*, extinguendum salubriter suadebit. Soppositâ verò aliquâ oris vel facti proximis illatâ injuriâ, ad honoris aut damni reparationem jus in naturâ ac lege divinâ fundatum laso iussu, pastor evinct. Quancquàm etsi cordati homines vel gravibus probis injuriis que lacessitii penes judicem deus, agere detrectant, intimè rati ejusmodi oblocutorum, præsertim rudium, verba probrosa et facta meliori seu puriori ulbis aut pagi incolarum parti contemptibilia videri.

III. Verùm tamen si vocalis aut realis injuriâ tantum valere estimetur, ut eam passus ab exigendâ reparatione abstinere nolit, aut fortassis etiam nequeat

tunc pastor admoncat, lasso nec statim, id est, indignationis restu adhuc percito, nec absque probi cuiuspiam viri, litibus infensi, consilio quidquam agendum; imò eundem satùs acturum pronuntiet, si antequàm prætoris opem imploraverit, debitam sibi satisfactionem pii prudentisque cuiuspiam mediatoris operà erogari postulet. Si tamen iis mediis ad prætoris tribunal evadendum incassum adhibitis, soli illius sententiæ reus acquiescere velit, id omnino seposità ultionis libidine, ac hostili sensu remoto, faciendum pastor insinuet; legalis quippe ordinis usus, si hostilis penitùs animus absit, nihil ex se flagitii arguit.

IV. Cùm vulgus præsertim rude et ignarum in varia et adversa studia discendi soleat, unde infanda malorum litiumque seges fluere solet, ut ideò animarum moderator terrirna ejusmodi schismata efficaciter præpediat, magistratuum omniumque rei politicæ gestorum gratiam, necessitudinem ac observantiam comparare sibi pietate, zelo, doctrinà, disertèque concionandi assiduitate studeat. Hos tamen amicis hortationibus blandisque monitis, si fortè è muneris proprii finibus deflectere videantur, ad meliorem frugem ita redigere enitatur, ut spiritualia inter et temporalia paræciæ suæ negotia dissonum nihil intersit. Itidem verò urbis, oppidi vel pagi incolis Pauli sententià usus erga *sublimiores* nedùm ecclesiasticas, verùm etiam politicas potestates non ex metu punitionis, sed *propter conscientiam* omnimodam subordinationem sæpè inculcet; ex quâ constanti geminâ hujus potestatis harmoniâ publica certè utilitas efflorescit, modò ii quibus Deus, à quo omnis potestas effluit, obtemperandi onus imposuit, laudabili docilitate legum laboribus obsequantur. Singula hæc pastor monita subditis suis uberiori emolumento præbabit, si apposita occasione arrepta, ut pax dùm publica munia civibus distribuuntur, teneri parentis affectu, nimioque procul zelo, seu immodico dicendi impetu coercito, sanctas ejusmodi institutiones habeat. Denique ex sacri suggestu aut altari parochus hanc veritatem popul. inculcabit, nimirum tam bene de Deo, universaque hominum societate eos mereri, quibus fratrum dissidia quotidie sopiendi cura et amor est, quàm malè discordiarum satores, imò et pessimè de Deo atque hominibus certè mereantur. Quare summorum pontificum non pauci, dùm pii alicujus sodalitiu institutionem concessere, sanctum pacificandi inimicis officium sodalibus assignarunt, illudque uberrimis indulgentiis jure optimo ditare sapienterque cumulare gestierunt.

V. Prosperè cuncta equidem, sive è voto pastoru optimo cedent, si paræciam suam tanquàm magnam familiam cuius ipse pater sit, habeat, cunctosque ejusdem Ecclesiæ fideles, ut liberos suos parili dilectione prosequatur. Hinc si eorum alter coram se fortè de altero conqueratur, utrumque seorsim audiat, ac benignè excipiat, nec ullam, nisi utroque sufficienter audito, sententiam proferat; in extremo autem rerum eventu pastor efficiat ut ambo, nonnisi pace contenti, à se discedant. Quid quod? Tametsi neutra dis-

sidentium pars reficiendæ pacis studio ad se accedat, eos nihilominus accersere ad controversiam dirimendam properet; quo pacto utpote paterfamiliæ propriæ prolis amatissimus ejus animi corporisque prosperitati consulat. Cæterùm potissima ab eodem pastore dissidentium animæ ratio habeatur; quapropter quidquid sit, de quo controversia agitur, præcipuè verò si ejus resolutio ad jus civile referatur, non facillè mentem suam prodât, nisi de re penitùs evidenti ii controversentur, ne fortè quis de illo malignè susurret, ac querimonias deinceps hic illicque edat, perinde ac si rebus non omninò ad parochum pertinentibus sese ingereret; unde ad ulteriorem peccatorum seriem duntaxat abruptendam, ejusmodi controversiam dirimi suâ ipsius interesse fateatur. In his pretiosis tamen charitatis partibus obundis non jussu ac imperio, sed precibus et exhortationibus modèstè ac prudenter utatur, Patremque luminum cœlestem exoret, ut ei sapientiam opportunosque rixantium voluntatis flectendæ, ac iræ mulcendæ modos impertiat.

VI. Denique vix illi animarum duci, qui non cordium conjunctionem et pacem, benè verò scissuras, discordiasque inter fratres, filiosve suos conserere audeat! Atque ne fortè alicui dissidio, contentioni, atque simili inordinationi pastor ipse occasionem inopinatò præbeat, singula sua verba, nutus, facietiasque jugiter expendat, ratus omnium in se paræciæ incolarum oculos deghi ac intorqueri. Viduæ tamen, et pupillo, ubi eos injustè vexari noverit, efficaciter patrocinari non vereatur; quin etiam ex Tridentinæ sententiæ tenore sese eorum patrem et patronum profiteatur. Id ipsum in aliorum levamen ac præsidium præset, dùm hosce ab extraneis iniquè opprimi viderit; proptereaque integrum controversiæ objectum aut docti jurisconsulti ac pervigilis operà, aut imploratâ superiorum, ad quos spectat, auctoritate dirimi et absolvi satagat, aut quod salus erit, amicè componi. Itidem parochus fas erit, et quidem à fortiori, cuiuspiam subditi sui, vel universæ paræciæ juribus, quorum vindiciæ nemini ob sint, mordicis patrocinari, servatâ tamen semper mutuâ dilectione, omnique semoto scandali, sacerdotii et pastoralis officii contemptis discrimine. Sacpissimè verò fidelibus suis pastor mutui concordisque amoris studium inculcet; simulque omnimodam summo Rom. Pontifici, regibus, seu principibus, magistratibus, dominis, cæterisque in potestate constitutis subjectionem et observantiam ex animo deferri, instar inuentis Ecclesiæ primorum fidelium oportere ostendat.

§ 8. De curâ pauperum et infirmorum.

I. Ecclesiarum rectorem quemque Tridentini antistites, sess. 23, de Reform., cap. 1, sapienter commonefaciant, pupillorum sibi, viduarum, inopum et orphanorum curam demandatam à Deo fuisse; adeoque Psaltes regii verba, ps. 10, 14, utpote suis auribus ingesta expendat: *Tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adjutor.* Neve his dissona sunt tritissima

Tobiæ verba, cap. 3, v. 7, quæ veri ac proprii nominis mandatum arguunt : *Ex substantiâ tuâ fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere...* Equidem inspecto charitatis ordine divinitus instituto, propinquiores minùs propinquis, religiosiores minùs piis, minùsque probis anteferre fas est, neminem tamen illorum, utpote qui Christi imaginem peculiari ratione referant, contemptui habere fas unquam erit. Pastori verò summopere cavendum, ne stipe nonnullis quotidie penè erogatâ otium foveat eorumdem; aut verè egenis pueris emendicatam stipem abneget, eò quia improbis parentibus sint prognati. Præcipua demùm eorum inopum ratio habeatur, qui nimio rubore impediuntur, quominùs suis in ærumnis alienam opem invocent.

II. Consuetam ac penè communem inopum genitorum incuriam in propriâ prole sanctè instituendâ quilibet parochus accuratè suppleat; imò si in parochiâ ludimagister adsit, eorum liberorum curam peculiariter illi commendet. Parentibus itidem pastor inopibus apprimè suadebit ne liberos suos hæc illucque vagari ac sæpè sæpiùs otiosi sinant; quin etiam his et illis sedulò parochus ipse invigilet ad hoc ut dominicis reliquisque festis diebus è parochiâ nequam decedere, sacrum ac divina officia unâ cum christianâ institutione prætermittent, audeant. Subsidiorum denique mensuram, quæ stipem cogentibus pastor erogare tenetur, ex superiùs Tobiæ memorato cap. 4, v. 8, colligere poterit.

III. Si pastor erga pauperes incolumes sollicitus sit oportet, quantò magis dùm ægritudine aliquâ afficiuntur, quibus necessaria ut divites erogent promptè et sanctâ hilaritate suppeditent, appositis sermonibus monebit et hortabitur! propria tamen monita et exhortationes vim efficaciamque sortientur ineffabilem, si ipse quoad ægrotantium pauperum levamen et opem utili præverit exemplo. In necessitatibus extraordinariis aliquot pios probosque homines designare expediet, quos pro graviter egentibus infirmis stipem ostiatim cogere minimè pudeat.

IV. Nedùm pauperes morbo aliquo detenti, verùm etiam omnes et singuli spirituales subditi jus propriè dictum habent, ut pastor omnimodo zeli fervore, agritudinis cujuspiam occasione, iisdem spiritualiter opituletur. Imò ex sacro altari aut suggestu ad populum agens eum palàm comoneat, sese vehementer exoptare, ut nullâ habitâ noctis, pluvie, frigoris aut veni ratione ad ægrotos omnes invisendos, gravi præsertim et periculosâ infirmitate detentos, acciat. Insuper si quem ægrotare non absque vitæ discrimine resciverit, etiam minimè accitus eundem identidem invisat, eumque (1) præsertim instante, sanctis Ecclesiæ subsidiis communiat, ratus hisce in negotiis satius esse de vigilantia excessu, quàm de minimâ illius carentiâ incusari; ægrotos autem vel cunctis sanctæ Ecclesiæ subsidiis donatos

(1) Ecclesiarum rectores Innoc. III et Pii V hæc de re providas constitutiones consulant.

crebrò invisat, egregii sacrarum literarum Eccl. 7 moniti usque memor : *Non te pigeat visitare infirmum; ex his enim in dilectione firmaberis.* Nec demùm pastor eos infirmos suæ præsentie spiritualibus emolumentis et solatiis orbabit, qui non periculosâ, verùm diutinâ detinentur infirmitate.

V. In ægrotis invisendis haud diutiùs quàm oporteat immoretur : inanes in ægroti cubiculo devitet ipse sermones, itidemque ab aliis devitari jubeat : quoties ad alienjus ægroti cubile parochus accesserit, eundem toties de propriæ tranquillitate conscientie, confessionemque iterandi consilio, aut absolutâ fortassis etiam necessitate prudenter interroget : jacens in lecto infirmitatis hominis ætati, conditioni cæterisque illius adjunctis congruentia monita paucis, ac morbi tolerantiam insinuantibus verbis exhibeat. Crebriorem equidem sacramentalis confessionis iterandæ mentionem pastor inferat, dùm eundem semper, aut saltem sæpè irrequietum esse aut ipse noverit, vel propinquis ægrotantis innuerint; experientiâ quippe compertum est, ejusmodi nonnullos vel gravissimâ agritudine detentos mortis in agone duntaxat extremo confessario scelera illa patefecisse quæ in priore confessione hesternâ fortassis etiam die habitâ sacrilego rubore perciti silentio suppresserant. Si plures in eadem parochiâ sacerdotes confessarii habeantur, pastor ipse ægrotò liberam propriæ conscientie moderatoris electionem præbeat; sicque infirmo bona aut ferè quælibet sint, de quibus testamentariis tabulis legitimè disponere possit, id ipsum, Christi lege sanctâ suadente, efficiendum pastor admonebit.

VI. Si tandem morbus ingravescat, parochus nunquam aut ferè nunquam infirmum derelinquat; et quænam iis omnibus in rerum adjunctis erga ægrotum morti proximum, aut jam fato functum præstare debeat, Rit. Rom. consulat fol. 78, è cujus vel apice digredi tunc præcipuè nefas erit.

ARTICULUS VII.

De celebratione officiorum divinorum.

I. Pastoris est cujuslibet divina officia, et præcipuè sacrosancta altaris mysteria ita peragere, ut ad uberiorem Dei gloriam populique ædificationem conserant. Primum itaque de sancto missæ sacrificio; deinceps verò de divinis officiis celebrandis hic agendum erit.

II. Cùm ex Tridentinis Patribus, sess. 22, cap. 2, sancti altaris sacrificii, penitusque divini oblatione placatus Dominus gratiam et donum penitentia concedens flagitia populi etsi turpissima dimittat; una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit solâ offerendi ratione discrepans; quidquid idcirco in missæ celebratione à tanti sacrificii dignitate alienum est, parochus quilibet per semetipsum, et per alios, parochie videlicet sacerdotes, evitare mordicus auferrique satagat. Cæterùm missam parochialem festis præsertim diebus, necnon cæteras sacras funciones statis horis et populo, quod fieri poterit, magis opportunis persolvere oportet. Ubi plures missæ in eadem

ecclesiâ festis diebus solent celebrari, quedam illarum distributio taliter fiat ut fideles alterutri commodè interesse queant. Ast missæ illius tempore, intra quam popularis concio haberi solet, nullius alterius missæ celebratio permittatur, nisi pergravis aliud ratio suadeat; quo in casu tintinnabuli pulsus etiam ad hostiæ et calicis elevationem prætermittatur.

III. Ubi primùm parochus fideles suos in ecclesiâ congregatos nôrit, quamlibet aliam functionem, cui tunc ipsum vacare contingat, imò et poenitentes ipsos, eo uno, quem actu audit, excepto statim derelinquat, et præhabita non admodum proluxâ, ne fortè populus susurrare incipiat, ad missam præparatione, sacrosancto statim munere suo fungi festinet. Hoc tamen sic intellectum velim, ut quicquid divini officii pastor peragendum suscipit, debitâ gravitate et majestate perficiat, sacras caeremonias haud mutilet abruptave; pressius, sacra cuncta ritè sic expediat et absolvat, ut fidelibus suis non scandalo sit, sed veræ sanctæque œdificationi. Ad divina officia eâ quâ par est majestate ac gravitate peragenda summo perè conferet cantûs Gregoriani peritiâ nedùm in pastore ipso, verùm etiam in iis omnibus qui altari quomodolibet ministrant, seu ad sacra peragenda aliquatenus concurrunt; lique adventante aliquâ solemnitate tempestivè edoceantur ne palam universo populo moneri et corrigi eosdem oporteat, unde certè divinæ rei quæ peragitur non tenuis inordinatio enasci solet. Anniversariis in propriâ ecclesiâ fundatis, aliisve peculiaribus obligationibus ad amussim satisfieri parochus elaborat; necnon onerum quorumcumque, quæ *legatorum* nomine veniunt, accuratum clenchem habeat et asservet, haud planè immemor, iis non satisfaciendum incuriam coram Deo et legum ecclesiasticarum latoribus iniquè ferri, graviterque ab iisdem mulctari.

IV. Parochus ut enim regio Psalte absque ullo mendacio Deo fateri valeat, sese domûs dominiacæ decorem delixisse, eandem decenter ornari satagat, omnemque idcirco suppellectilem sacram quoad illius munditiem, dum solemniora præsertim anni festa recurrunt, invisat; simulque accuratum totius suppellectilis censum conficiat, ne sacrilega fortè manus ejuſpſiam templo inservientis, alienisve quidquam surripiat. Reddituum fabricæ pastor curam gerat juxta attributam sibi à legibus, consuetudine, aut fundatorum tabulis potestatem. Ubi verò Ecclesiæ redditus tenuis admodum censeantur, et aliunde fidelium erogationes oblationesve sat minimè sint magnis et extraordinariis sumptibus exæquandis, quos non voluptas, sed necessitas absoluta suaserit, parochus ipse, si pinguis beneficii compos fuerit, cœptum aut incipiendum opus piâ erogatione aliquâ promoveat; plus enim facta quàm nuda et arescentia verba movendi vim habere vetus atque tritissimum fert adagium.

Si quæ oriatur difficultas, hujus resolutionem ab episcopo aut ejus vicario generali expostulet. Ecclesiæ reddituum administratores ipse regat et adjuvet, ab iisque habitæ administrationis quotannis rationem juxta

Tridentini præscriptum, sessione 22, de Reform., cap. 9, exigat. Caveat tamen pastor de difficultatibus à se inventis aut excogitatis pium sanctumque templi ejuſpſiam œdificandi reficiendive consilium præpedire conetur; hâc quippe ratione penes parocciæ nedùm improbos, verùm etiam probos homines odio ac despiciatui habebitur.

ARTICULUS VIII

De Sacramentorum administratione.

I. Duo hoc loco pastoris menti occurrere debent, 1° nempe Sacramentorum administrationem divinitus sibi fuisse demandatam; 2° ac sacrosanctum hoc munus tantam sibi dignitatem attribui, ut ne angelicis quidem substantiis ea unquam competere valeat. Quare eùm innumera penè ac ineffabilia sint spiritualia fidelium commoda atque emolumenta, quæ ex salutaribus illis cœlestis gratiæ fontibus effluunt, consequens fit, nonnisi magnâ conscientiæ puritate, modestiâ, gravitate, intimoque pietatis sensu, ad sanctos ejusmodi ritus parandos sibi esse accedendum.

II. In Sacramentis administrandis, ubi Ritualis Romani præscriptum, vel legitima saltem consuetudo id postulet, utputa dùm Viaticum SS., aut extremam Unionem ægrotis ministrat, congruâ efficacique exhortatione sacram ejuſmodi functionem absolvat; id quod etiam ut propriæ Ecclesiæ usui obsequatur, servare poterit quoad Baptismi Sacramentum, quo collato in baptizatorum libro ad normam nuperimè citati Ritualis Romani consueta adnotatio ab eodem pastore accuratissimâ ratione fiat oportet; sicuti distinctis in libris actus sepulcrales, matrimonia, et Confirmationis susceptæ documenta describi accuratâ itidem et à prædicto Rituali Romano depromptâ methodo necessum omninò est.

III. Quapropter parocciæ archivium, aut si non illud extet, receptaculum quoddam extraneo cuius impervium, serâque, clausum expressos superiùs adnotationum parocciarum libros custodiat, eumque præsertim qui baptismales actus continet, ob eas nempe adnotationes quæ Baptisma spurixæ proli collatum respiciunt et attestantur, licèt hujusmodi adnotatio patris etsi agniti nomen et agnomen silentio præterire debeat, matris duntaxat sufficienti expressione habitâ. Feminis fœtu gravidis maximam animulæ, quam utero gerunt, curam sæpè inculcet; potiori autem ratione puellis ex crimine prægnantibus invigilet. Obstetrices multâ pietate, artisque certo certius arduæ peritiâ præditas duntaxat excipiat, easque, præsertim si ab aliquâ personâ ad id legitimè deputatâ approbatæ minimè fuerint, quoad varios eventus, modosque Baptismi privatim conferendi apprime periclitetur.

IV. In quarumdam dioeceseon parocciis, ubi ad susceptorum munus obeundum solutus ac soluta acciantur è catechesis exercitationibus nondum egressi, parochorum iidem convenire tenentur periculo subijciendi, antequàm ad baptismalem fontem accedant; quem quidem morem aut jampridem invecum pastor asservet, aut sectis invehat, eùm illius virtute adole-

scentes et adolescentulæ festas institutiones sacras sedulo adire cogantur. Periculum tamen ejusmodi sic comiter à pastore fiat, ne grave nimis videatur, ac propter illud parochus ignaros ex susceptorum munere repellens exosos evadat.

V. Dùm tempus adventat quo episcopus pueros sanctæ Confirmationis Sacramento donaturus est, eosdem palàm universo fidelium cocto, quoad hujus Sacramenti essentiam, effectus, cæremonias dispositionesque ad illius susceptionem necessarias edoceat, eorumque parentes admoneat sibi omnimodè satagendum, ut pueri confirmandi ob varias scholasticorum de hujusce Sacramenti materiâ sententiis sacri ritus initio in Ecclesiâ ante sacrum anulisitèr adsint, nec inde unquam excedant, nisi ab eodem antistite confirmante, ejusve ministris discessu: veniam obtineant. Paternos itidem præmonet, consuetam schedulam, quæ baptismale confirmandi nomen exhibeat, junctarum ejusdem manuum digitis esse interjiciendam; eo autem temporis puncto quo antistes ejusmodi Sacramentum administrat puero vel puellæ, horum dexterum humerum patrini, vel matrinæ manu itidem dexterâ contractandum. Summâ verò observantiâ cum pastor, tum ejus subditi Confirmationis inelytum administratum prosequantur; illud quippe reverenda illius dignitas exposcit; aliunde verò ad magnam de hoc Sacramento existimationem omnibus et singulis parœciæ incolis ingerendam certo certius id ipsum conferet. Cognationis denique spiritualis ex hocce perinde Sacramento, ac ex Baptismate exurgentis mentionem accuratamque institutionem habebit. Pressius, cætera omnia juxta synocales leges et decreta adimpleat.

VI. Quoad Eucharistiæ Sacramentum duo obiter hic adnotanda occurrunt: 1° Hujus augustissimi Sacramenti præcelsam dignitatem, Ecclesiæque, quam quævis inordinatio dedecet, sanctitatem expescere, ut fideles ad eucharisticum convivium non inordinatè, turmatim ac confusè, verùm decenti ratione, devotèque accedant. Ritualia equidem parochus suadere, ut intra missam à fidelibus astantibus communio sumatur; verùm tamen hoc intelligi debet de particulis in eadem missâ consecratis.

. VII. Quos autem sacrâ communione reficere, vel ab eâ arceri pastor possit debeatque, ex alibi traditis innotescit. Neminem tamen è mensâ eucharisticâ palàm arcebit, nisi de palàm manifestè indigno agatur; si enim ejus ocula indignitas sit, non pane eucharistico sanè ex Christi Domini exemplo orbandus erit, qui semetipsum Judæ occulto adhuc proditori concessit. Multò verò minùs sancta celestis alimonix refectio alicui vel ob privatas similitates parochum inter et illum fortè exortas, aut ob paschalis temporis lapsum deneganda est; interim quippe panis angelicus illi exhibeatur, deinceps verò æquâ ac rationabili causâ urgente, clam privatimque, uti par est, commoneat.

VIII. De sacrificio missæ parochus ad populum agens præcipuas missæ partes recenseat, quibus major

astantium fidelium devotio atque attentio responderi procul dubio debet, præcipuè sanctæ sacerdotis communionis tempore. Moneat ulterius ex compluribus missis unâ simul celebratis unam tantummodò diebus festis posse ad Ecclesiæ præceptum implendum conferre; unde liquet, varia multò minùs complurium sacerdotum missarum frustra in unam missam integram, quâ Ecclesiæ præcepto fiat satis, coalescere neutiquam posse.

IX. Indulgentiis plebi sibi conceditæ propositis, promulgatisque quas summi pontifices iis concessere, qui SS. Viaticum, dùm ad ægrotos defertur, devotè ac corde contrito fuerint comitati, necnon præ ipsis in lecto infirmitatis decumbentibus Deum exoraverint, enivè pastor elaboret, ut ejusmodi indulgentias lucrandi desiderio fideles sui intimè flagrent. Jure igitur optimo parochus quisque dabit operam, ut frequens devotorum è SS. Sacramenti præsertim sodalitate sacco indutorum corona sanctum Viaticum comitetur.

X. Dùm parochus fideles suos circa extremæ Unionis essentiam, admirandos effectus, conditionesque in illius subjecto requisitas accuratè instituet, eosdem unâ simul exitioso præjudicio inter rudes ignarosque penè cunctos serpente extere elaboret, quò scilicèt extremæ Unionis susceptione ineluctabilis interitis prognostica infirmum offendere autmant; imò si quæ alia præjudicia ibidem serpsierint, det operam ut ex ovili suo mystico tandem aliquando exulent. Pastor denique omnimodè curet, ne quis suorum hujusce adeò proficui Sacramenti expers fato fungatur.

XI. Perarduum hancce de Matrimonio, varisque difficultatibus implexam impedimenta dirimentia præsertim tractationem efficiunt; quamobrem leviores parochus ille, minisque impervias difficultates offendet, qui scholasticas de hoc magno Sacramento institutiones quas adolescens addidit, sæpè recolat atque percaleat. Dixi *impedimenta dirimentia præsertim*; namque si eorum alterum subsit, tametsi inculpabiliter ignoretur, neve à sponsis, quod non rarò usuvenit, ex quâdam animi ruditate, simplicitate vel malitiâ reticeatur, irritum planè matrimonium evadit, cujus convalidatio quantum ærumnarum, et laboris pastoribus afferat, æquis minimè videat? Hinc si vel levis animus pastoris suspicio quoad occultum impedimentum dirimens quodpiam pulset, rem tamdiù infectam sinat, quamdiù dubietas cuncta evanuerit.

XII. Præterea populum sibi demandatum edoceat, summum flagitium libello supplicii ad Sedem Apostolicam misso vel mittendo inesse, in quo ad indultum pontificium fraudulenter extorquendum super aliquo conjugii obice, aut quid falsum inuitur, tuncque dispensatio obreplicia erit; aut quid necessariò exprimendum reticetur, quo in casu surreptionis vitio dispensatio laborabit; in utraq; enim specie irritum prorsùs pontificis indultum, nulliusque propterea roboris ac valoris itidem conjugium esse una est canonicistarum ac theologorum vox atque opinio. Heu quot et quanti lacrymabiles hujusmodi eventus sub eius

scelerae fraudis tegumento delitescunt! Caveat idcirco pastor ne taliter per testes iurejurando etiam falsas dispensationis petendae causas attestantes decipiat. Libellis ejusmodi supplex, quovis secluso crimine, ad datariam apostolicam, secus autem ad poenitentiarium mittendus est. Pastore et ordinario concorditer oratorum paupertatem attestantibus, caeterisque conditionibus ritè servatis, gratis indultum ejusmodi sponsi assequi poterunt. Pastor itidem cavebit ne sponsis eorumve propinquis nimiam fidem habeat, dum fallaci aliquà causâ, quam semper comminisci mendaciter suscipiunt, ut sibi ab episcopali cancellariâ tres conciliares proclamationes, seu tria banna relaxentur, per ipsument parochum superiorem ecclesiasticum exorare solent. Satis equidem erit, ab uno solum banno plerumque, à binis quandoque, perrarò autem à tribus dispensationem petere.

XIII. Affinitatem dici et esse *propinquitatem inter certas personas oriam ex quacumque copulâ carnali completâ* novcrit quisquis sacrae ethices institutiones summi vel labii delibavit. Matrimonium per illam dirimi usque ad secundum gradum, si ex criminosa carnis commixtione, et usque ad quartum inclusivè, si ex licitâ copulâ proderit, necnon vetustos canones hoc impedimentum usque ad septimum gradum extendentes nihili esse faciendos explorata res est. Haud minùs compertum est, valere conjugium inter vitricum et uxorem privigni: itidem quempiam posse ducere novcræ propriæ matrem, eò quia *affinitas non parit affinitatem*. Affinitatis autem gradus taliter supputari debent, ut quot consanguinitatis gradus sunt, affinitatis totidem recensentur.

XIV. Parochus in matrimonii celebratione ea omnia servet, quæ Rituale Romanum servanda præcipit. Moneat ulterius sponsos, ab initorum sponsalium die sibi in eadem domo manere nefas, donec matrimonium celebretur. Et ne fortè occultum aliquid impedimentum, quod sponsalibus subsit, pridè, vel fortasse eodem matrimonii die occasione sacramentalis confessionis detegatur, cui reparando non ampliùs absque millenis scandalis occasio, facultasque opportuna suppetat; pastor idcirco sponsis omnibus suadeat ut initiis sponsalibus, citiùs quàm fieri possit, confessarius suum adeant, quo pacto castè magis sanctiusque vivant, necnon piis operibus sese ad magnum Sacramentum illud dignè suscipiendum disponent.

XV. Pastor ipse vel alius confessarius quilibet generali, aut saltem annuali confessione propositâ, nil prætermittat, quo sponsos eosdem tanto Sacramento dignos reddat; ut eos adversus omnia peccandi discrimina præmuniat, Tobiae ac Saræ exemplum, aliaque apposita motiva iisdem proponat; sanctam verò communionem uno alterove die ante matrimonii celebrationem habendam, sacramentali confessione iteratâ, eisdem in sacro Poenitentiae foro prescribat, iis adjectis monitis, quæ illorum conscientia et circumstantiis congruere magis judicaverit.

XVI. Confessarius inter caeteras sponsorum obli-

gationes eas quoque quæ conjugii usum intuentur, iisdem hæud sanctæ modestiæ immemor exponat. Caeterùm quantacumque sit sponsorum ruditas atque inscitia, eosque erudiendi necessitas, extra sanctum poenitentiae tribunal confessario pastorive nulli unquam vel perbrevem hisce de negotiis facili pacto instructoris etiam conscientia exitiosis sermonem habere fas erit; imò eorum conscientia moderator ad summum talibus in rerum adjunctis cautè ad eò modestique se gerat, ut ab iisdem interrogari potiùs quàm illos interrogare debeat; quod facili negotio usavenire poterit, si nedùm semel, verùm et iteratò pluries gravi ac sententiosæ huic normæ institerit, nimirum *non omnia, uti nupturientium plerique sentiunt, conjugibus licere, sed ea duntaxat quæ ad prolis, bonum assequendum conducunt*. Denique confessarius paulò liberius cum mare quàm cum sponsâ hisce de rebus agat; eo quippe satis instructo, hæc ab eodem, sacerdote jubente, ulterius instruetur, inquit cl. auctor de Christi Ecclesiâ optimè meritus.

XVII. Pespicium est sponsos non esse à proprio pastore adigendos ad consuetum conscientiae moderatorum relinquendum; id quippe eisdem quamdam propria flagitia revelandi facilitatem tunc potissimum necessariam adimeret, non absque fortassis eorum animæ detrimento. Peropportuna verò occasione arreptâ, quâ utriusque sponsi consensus in futurum conjugium à pastore disquiritur, eos probet nunquam signum crucis, fidei rudimenta, Symbolum apostolorum, Decalogum, orationem Dominicam, Ecclesiæ præcepta, salutationem Angelicam, et septem Sacramenta didicerint, quarum rerum notiâ si ipsi careant, tandiù matrimonii celebrationem parochus differat, quamdiù ea didicisse eosdem novcrit. Memerit idem pastor, tunc temporis ambobus exhibitâ sponsis monita de piis usibus sectandis, nelariisque fugiendis, domoque, si illam subierint, eliciendis non parùm profutura; eos idcirco prolis procreandæ familiares apostolos fore præmoneat, ut piâ lectione, ac verbi Dei meditatione vel auditione, ad sanctam rectamque optatæ prolis institutionem præluant. Caeterum laborum omnium, quos in iis instituendis admonendisque pastor sustinebit, uberrimam sibi à Deo mercedem reddendam speret, quâcum innumera toties gaudia jungentur, quoties ab ejusmodi piis conjugibus, eorumque liberis veræ pietatis fructus proferri aspexerit.

XVIII. Ex compluribus salutis alienæ promovendæ mediis, quæ pastori unicuique suppetunt, unum et potissimum, Sacramenti Poenitentiae administratio frequens, sancta et prudens, certo certius est. Namque experientiâ compertum est, in iis parocciis sanctam pietatem, morumque integritatem jugiter efflorescere, ubi parochi sacramentalibus excipiendis confessionibus assiduum operam navant. Re quidem verâ ubinam pastores meliùs or'um suarum morbos et necessitates, quàm in hoc sacrosancto tribunali sedentes dignoscere valent? Ibi porrò sacerdos intima poenitentium præcordia fodiit, contingit, et movet;

publicis quippe Institutionibus fideles quidem hortatur generatim et docet; perpauci tamen sunt qui adversus semetipsos Prophætæ verba usurpent: *Tu es ille vir*. Ast in hoc sacro atque saluberrimo conscientiarum lavacro sacer administer peculiari et efficaciori ratione abusuum reformationem, morum emendationem, pietatis virtutumque instaurationem promovet.

XIX. Væ segnibus in hæc parte animarum pastoribus! Rursus væ illis, si nedùm ægrè, verùm etiã invitè ac reluctantes sacrosancti ejusmodi ministerii partes obierint! Numquid desides pastores illi iniquent fideles suos aliò sese conferre, ibique peccata sua deponere posse? Annon oves jus habent, ut à proprio pastore adjuventur, adversus morbos præmuniuntur, vel iis jam affecti sanentur? Quà ergo conscientia nedùm charitatis, verùm etiã justitiæ strictè sumptæ officia negligunt, pedibusque impiè ac crudeliter proterunt? Quòd si fortè regerant ejusmodi pastores velle se ad sanctum illud tribunal advocari, annon hoc unum idemque sonat, ac si candidè faterentur, sese confessarii munere reluctantè et ægrè fungi? Jamverò doctores mystici et ascetæ omnes ad sanctorum Patrum et Ecclesiæ mentem frequentem Sacramentorum Pœnitentiæ et Eucharistiæ susceptiõnem fidelibus incitent, ergone aliud judev, et aliud præco clamat? Apage ejusmodi minimè cordatos pastores, qui licèt frequentem communionem, ne Jansenianæ cohorti nomen inscriptissimè videantur, nequitiam proscribere audeant, factò nihilominus id ipsum astruant. Neque demùm eorum desidum pastorum aliquis obsistat antea traditis astruens, ruricolis saltem tantam Sacramentorum frequentiam permittit haud delere; quòd si fortè exceptionem reperit, quoque illa fundamento nititur? Non certè apud Patres, doctores Ecclesiæ, aliosve hanc materiam evolventes; ejusmodi ergo exceptio merum putidumque est desidiæ turpis ac maleciadæ signum.

XX. Adde confessarios præsertim parochos, qui ab hoc sacrosancto munere obeundè abhorrent, arduum magis sibi negotium facessere; quò enim magis poenitentes, lique præcipnè qui *pravo habitu aut occasione proximè implicati* sunt, ab hoc salutari conscientiarum lavacro abstinere, eò difficilior eorum emendatio atque resipiscentia evadit. Huc accedit, probabile perquam esse, majoribus etiã anni festivitibus pastorem desidiæ ac otio deditum ob penè immensam poenitentium frequentiam tædio nauseaque affici, atque adeò aut sanctum munus ab eo ceptum perbreve derelinqui, aut secus indispositos upote ritè dispositos judicari, et ab eodem nequiter absolvi; vel tandem aliquos diutini laboris evitandi gratiã tanquam absolutionis incapaces dicto citius dimitti.

XXI. Hæc aliisque id genus similibus momentis coram Deo ab unoquoque animarum pastore perpenis, sui æquè ac fidelium proprii gregis interesse plurimum nõrit, ut nedùm magnis seu solemnioribus diebus in sacro Pœnitentiæ foro assiduus sit, sed

universo anni stadio. Quemadmodùm verò pastores aliquot conscientie angores scrupulosve in hæc parte causari solent, utrumque ideò aut nimii rigoris aut immodicæ laxitatis excessum Sacramenti hujus administer fugiat atque deviet. His itaque monitis adductus animarum dux, utpote officii sui, seu justitiæ legibus obstrictus, festis quibusque præcipuè diebus sanctum Pœnitentiæ tribunal adeat, eorumque pervigiliis. Quòd si coadjutorem aut vicarium habeat, curet ut confessionibus audiendis assiduè vacent; si verò diebus dominicis hiemalibus ob perbreve spatium diurnum confessionibus ipsis excipiendis tempus desit, negotiosis profestive diebus assiduè magis ejus Sacramenti administrationi incumbat.

XXII. In sacro autem Pœnitentiæ foro parochus, aliusve quis ejusdem Sacramenti administer, hæc duo sequentia monita nunquàm oblivisci sataget: primò, omni conatu fideles omnes, præsertim verò adolescentie periculis nondùm egressos, ab inepto aliò se conferendi more hujus Sacramenti suscipiendi gratiã esse absterrendos. Secundò, quibusdam in facti speciebus poenitentibus absolutionis beneficium denegandum vel differendum. Denegat iis equidem 1° qui nulla, ait Rituale Romanum, dant signa doloris; 2° iis qui alienam rem restituere detrectant; 3° qui debita minimè dissolvere, famam alienam injustè læsam sarcire, aut damna irrationabiliter alteri illata reparare nontiquàm student; 4° qui pravum habitum appositorum mediõrum usu evellere non elaborant; 5° qui remediis à confessario præscriptis, et ad resipiscentiam necessariis uti renuunt; 6° qui simulates odiaque deponere, et fratri suo reconciliari mordicis recusant; 7° qui ignorant res necessarias ad salutem necessitate mediè, uti suo loco jampridem traditum est; 8° qui abstinere renuunt ab usuris, superstitionibus, artibus illicitis, aliisque commerciis turpibus, puta obscænis cauponis, et officinis vitiorum omnium palæstris exerceendis; à quò tamen lege cauponæ licitè honestaque ratione exercitæ excipiuntur; 9° tandem qui proximam delinquendi occasionem deserere nolunt, vel aliis ruinæ spiritualis occasionem præbent, quales sunt qui componunt, imprimunt, vel divendunt libros fidei aut bonis moribus adversos; ii tamen excipiendi sunt qui efficaciter resipere statuunt. Extra verò mortis periculum confessarios absolutionis beneficium generatim illis differat, quibus dubia contritiõnis seu dispositionis indicia sunt; sicuti de recidivis, consuetudinariis, scandalosis, et adolescentibus vitam otiosam agentibus sentiendum est.

XXIII. Denique pastor in sacro Pœnitentiæ foro sedens illud à cl. cardinali Bellarmino præclarè traditum sæpissimè animo revolvat: *Non esset tanta peccandi facilitas, nisi esset tanta facilitas absolvendi*. Quapropter poenitentes suos Deo, ac semetipsum, priusquam sacrum ac formidandum illud adeat tribunal, enivè commendat, arduisque in speciebus nihil unquam definit atque resolvat, nisi quod Institutionibus moralibus Ecclesiæ probati cujuscumque auctoris consentaneum videatur, quodque mortis supremo in

certamine actum is esse voluerit. Dùm verò sermones, snos, institutionesve ad populum sæpè sæpius habet, ejus auribus doctoris gentium egregiam sæpè sæpius sententiam inculcet, nimirum sicuti aliorum Sacramentorum, ita et hujus sacerdotes Christi non dominos seu proprietarios, sed simplices *mysteriorum Dei dispensatores* esse et *administratos*; unde sequens spontè fuit illatio, confessarios videlicet sive pœnitentium flagitia alligaverint, sive ea solverint, juxta expressam Christi Domini voluntatem perpetuò agere, nec secus ipsos agere posse.

CAPUT IV.

DE HIS QUÆ PASTOR AGERE TENETUR ERGA PAROCHOS CONTERMINOS, SACERDOTE M SUAS VICES GERENTEM, ALIOSQUE.

I. Decet omninò concordēs esse eorum sacerdotum animos, qui conterminis ecclesiis regendis præfecti sunt. Quare pastor quisque sodalium suorum modò hunc, modò illum, intra tamen urbanitatis ecclesiasticæ moderaminis tramites, invisere gestiet, omninimè hoc pacto animum sibi ita devinciet, ut neminem illius sodalitatē infensum sibi esse prudenter arbitrari valeat. Eorum quisque cavebit ne alter alterum eo præcisè die conveniat quo ejus parœciæ, ad quam sese confert, incolæ insanire, seu spectaculo turpi cuiquam vel abusu nequiter indulgere soleant. Idem sentiendum, si nundinæ ibidem habeantur; si enim illuc contermini pastores eo tempore, seu iis in rerum adjunctis accurrant, publicis insanisve illius pagi spectaculis, ni verbis, facto saltem suffragari videntur, sicut adversus illa postmodum non amplius declamare audebunt.

II. Contermini tamen pastores, dùm sese invicem invisunt, nedùm de rebus temporalibus, verum etiam de spiritualibus, utputa de speciebus moralibus, parœciæ ritè regendæ ratione, abusus convellendis, sanctis ipsique usibus invehendis, proficua disertaque concionandi methodo, reliquisque ad perennem fidei suorum salutem atinentibus sermocinari gestient; sicut per hæc familiares collationes sententiarum unitas non absque magno annularum lucro constanter asservabitur.

III. Eodem tempore ecclesiasticus ille cœtus moderatim bibere, ludere et epulari neutiqum vetabitur, modò oblectamenta sacris canonibus interdicta, in conditi clamores, alcæ lusus, tenellux cantilene, et quidquid scandalum respicit, illic exulent; si enim pastores alcæ, comessionibus, scurrilitati, obrietatibus, omnigenisque vitis sese dedant, eum in popularibus sermonibus habendis illos qui ejusmodi inordinationibus indulgent, fuerint insectati, ni elata, submissa voce saltem sibi ab auditoribus respondebitur: *Medice, cura teipsum*, Luc. 4, v. 28.

IV. E pastoribus compluribus, quos necessitudo ac fraternus amor coegit, ille quem fratres domi suæ, sodalesque conveniunt, ab ejusmodi sanctæ necessitudinis atque fraternitatis speciminibus parœciæ sacerdotes ne excludat, illud quippe sacerdotes sibi subje-

ctos infensos efficeret; cum è contra diutina experientia parochos quosque docuerit, perarduum esse sacerdotes, qui in parœciâ sunt, amicos sibi fidos reddere et asservare. Intra latè jucundique ejusmodi convivii varia eloquia, nullum planè quod aut sacramentalis sigilli fractionem, aut summi Pontificis, episcopi, regis, ac magistratum spretum atque irrisionem ullatenus vel in speciem redolere possit, habeatur. Denique cautelas cunctas superiùs § 3 recensitas, necnon in antecessum nuper traditas coram famulis et ancillis, uno verbo laicis singulis servare convivantes apprimè studebunt, ne turpi eosdem enormique scandalo ledant; idque multò magis servandum diebus illis quibus foraneæ parochorum congregationes ad calendarii casus morales resolvendos ex synodi præcepto habebuntur. In prandio tamen eâ occasione congregatis parando mensæ frugalis apparatus esto, canique nemo laicorum, multoque magis femina nulla accumbere permittatur.

V. Sicuti nuperrimè innuimus parœciæ sacerdotes inter illiusque rectorem sollicitè *spiritus unitatem in vinculo pacis esse servandam*, sic inter conterminos parochos animorum conjunctionem instar primorum Ecclesiæ fidelium pastorumque summo perè diligi et æstimari oportet, adèo ut ipsi in corde uno animaque unâ subsistere ac vivere patentur. Quocirca pastorum nemo similitates inter alios sodales obortas unquam foveat, sed illicò restringere elaboret. Pressè, nulla inter ejusmodi fratres animabus regendis addictos æmulatio, livor nullus, nullaque de primatu assequendo contentio fiat.

VI. Parochus coadjutorem, vel vicarium seu viceparochum habens sincero eumdem affectu prosequatur, nimiam erga eum dominationem haud exerceat, neque illum, si domi suæ eumdem secum alat, utpote famulorum alterum ad vilia quæque et abjecta officia, seu domus obsequia ecclesiasticum neutiqum statum decentia deputet, sed erga ipsum comis et urbanus sit, citra nimiam tamen familiaritatem. Quid quod? parochus idem det operam ut parœciæ suæ incolæ vices suas gerenti sacerdoti debitum honorem deferant, omnemque observantiam à domesticis eidem præstari enixè satagat jubeatque.

VII. Sæpè cum sacerdote eodem proprias vices gerente de sacri ministerii functionibus familiares collationes habeat, instructionesque, quibus ille adhuc indiget, ipsi tradat, citra tamen omnem affectionem, quâ ejusdem præceptoris prærogativam sibi arroget. Appositos libros, proficuosque, præcipuè si recens sacerdoti dignitate donatus fuerit, ei tradat, deque illis identidem familiaris ab amobus disceptatio habeatur; sacras verò functiones, quas ille nondum obierit, rectè obeundi rationem eidem innuat; uno verbo vires ex animo suas omnes pastor exerat, quò coadjutor in semetipso cunctam suam spem fiduciamque colloct; eique omnes dubietates suas proponat, ab eoque instrui efflagiet.

VIII. Parochus coadjutori suo sacras functiones obœnti præstò assiduè sit, et quidquid ab eo menses

actum est, comiter eidem inuauit; quidquid verò ritè excoctus est, sic laudet, ut animam inde sumere is valeat. In inuisendis ægrotis, si nihil obstitèrit, eundem comitem habeat. Id ipsum pastor seruet, dùm erga parocia primores urbanitatis munia obeat, aut animi levandi gratià deambulet; coram verò famulis, cæterisque parocia incolis identidem parochus ipse significet sese vices suas gerentem multo amore, et non minori observantiâ prosequi, eique propterea congruam in parocia sacris negotiis auctoritatem elargiatur. Demùm circa passim occurrentia pastor quænam sit ejus mens disquirat, ut illius idoneitatem feliciùs hoc pacto deprehendat, eundemque, si opus sit, ulteriore instructione imbuat.

IX. Ut idem parochus vices suas gerenti presbytero spiritum ecclesiasticum magis magisque instillet, de status ecclesiastici dignitate, ejusque oneribus ac sanctitate creberrimum sermonem habeat. In illius mores prudenter cùm domi, tum extra eam animadvertat; perrarò tamen, nisi de gravis momenti vitis agatur, eundem acriter arguat, verùm paterni affectùs expressione moneat. Nihil demùm eorum quæ parochus nòsse, atque *ex officio* addidicisse tenetur, coadjutorem suum ignorare patiatur, relatè ad ea præsertim quæ Matrimonii Sacramentum intuentur, ut puta quæ pacto consanguinitatis conficiendum, informatio quoad dirimentes matrimonii obices instituenda, a S. Sedem vel ordinarium recurrendum scribendumve sit; quæ omnia coram se ab ipso fieri postulet, ut ea practicè addisecat.

X. Supervacaneum hic pastorem admonere foret proprias vices presbytero agenti cum incolum, tum morbo quopiam detento, si in iisdem parocialibus ædibus secum maneat, eodem modo singula honestæ vitæ commoda, puta mensam, ignem, cubile, medicæ artis subsidia, seu pharmaca, aliæque id genus similia eroganda esse, ac si de familiâ parochi esset. Pactam eidem itidem mercedem nedùm minimè dilata, verùm etiam temperiùs solvendam enixè curet. Uno verbo quod sibi pastor iisdem in circumstantiis rationabiliter fieri vellet, id ipsum vicario ut fiat det operam. Itæ quippe ratione parochus eundem sibi magis subjectum, graum, docilem addictumque efficit, et ad ea quæ sui muneris sunt, alacriùs promptiùsque perficienda sic alliciet.

XI. Coadjutor, seu vicarius pastorem vicissim suum honore debito prosequatur, subque illius disciplinâ sacri ministerii partibus, seu muneribus imbuti studeat. Quæ sibi agenda sint, ab eo humiliter petat, parochi verò monitis consiliisque morem gerat. In divinorum officiorum celebratione nihil, inscio pastore, addere vel demere audeat, quodque laudabilis institui aut fieri posset, ingenuè et reverenter parochi declareat. Tandem de statu ægrotantium, quos invisit, pastorem certiorum accuratissimè faciat.

XII. Perutile nedùm aliis, sed sibi etiam coadjutorem munus obire, alibi jam fusèque monuimus; per illud quippe rectum animarum regimen, quod ab Ecclesiæ Patribus *ars artium* solet appellari, commodè

ab eo addisci potest. Verùm tamen sacerdos parochi vices agens ejus defectus ne unquam revelet; quin potiùs egregiam illius indolem, aliasque virtutes, seu dotes commendet. Nimiam cum parocia incolis necessitudinem, seu familiaritatem devitet, eorum præcipuè domos haud frequenter adeat, qui sese pastori suo infensus aliquatenus prodiderunt; omnia verba factave sua perpendat, quin tamen versuti nimium, inurbani, severi superbie presbyteri notam incurrat.

XIII. De parocialis regiminis œconomiâ neque cum pastoris sui famulis, neque cum ullo laico sermone habeat. Eos autem qui coram se parochum veluti nimium suorum jurium tenacem aut avarum traducere auderent, graviter objurget ac refellat. Deducet itidem parochi vices gerentem de stipendiù tenuitate coram laicis conqueri; hoc enim pacto quærimoniâ illius auctor videtur, licèt sacerdos, pecuniæ rebusque temporalibus nimis inhiare, simulque pastorem suum aliqui afficit dedecore. Caveat postremo ne pium hominem quempiam à fundandis anniversariis, aliove pio opere instituendo ullo modo avertat, ad hoc ut hæc sibi potiùs ad totidem missas celebrandas tribuantur. Rei pastoris familiari non sese ingerat; famulos verò et ancillas ejusdem nec despiciatui habeat, neque immoderatam cum iis familiaritatem ineat.

XIV. Quantum verò cùm parochorum, tum eorum parociales vices agentium famæ atque utilitati frequens horum mutatio obsit, nemo non videt. Hæc accedit crebra nimis ejusmodi coadjutorum mutationem parocia fidelibus nedùm admirationi, verùm et enormi scandalo esse, cujus damna spiritualia æquis magè quàm animarum dux coram Deo, doctorque impedire ac avertire tenetur? Commendanda idèò, summisque undecumque encomiis afficienda episcoporum providentia est, qui ex variis variè indolis sacerdotibus eum ad vicarii munia obeunda deligere ac deputare solent, qui pastoris cujusque indoli magis consentaneus esse appareat, sicuti præclarè eorum sacrorum antistitum providentiæ certo certius est atque omninò plaudendum, qui sacerdotes adolescentiâ nondùm flore seu annis egressos ad ejusmodi vicarii munus exercendum deligunt, ut sub animarum rectoribus ardentiori zelo pro Dei gloriâ præditis parocialis exercitiù tirocinium sibi et Ecclesiæ utilissimum ponant.

CAPUT

DE IIS QUÆ PAROCIAE VACANTIS ADMINISTRATOR SERVARE TENENTUR.

I. Si parochum aliquem fato cedere, aut aliò transferri contingat, qui parocia vacantis curam regimenque spirituale suscipit, sedulam navet operam ut ecclesiæ illius pastore viduatæ fideles nihil penitus spiritualis detrimenti patiantur. Eandem equidem parocia regiminis œconomiâ, quam ille repererit, sartam, ni Deus Ecclesiæ id velit, tectamque seruet; necnon omnes parociales libros, aliave documenta ad eccle-

siam illam utcumque spectantia enixè fideliterque custodiat.

II. Si parœciæ vacatio ob pastoris obitum contingat, administrator primo die festo preces aliquas ab universo populo fundendas indicet, tum ut Deus beatam requiem defuncti pastoris animæ largiatur; tum etiam ut mittat, videlicet eidem ecclesiæ concedat alium fidelem ac zelo apostolico flagrantem parochum, qui illius mystici Christi gregis portuinculæ curationem, uti par est, gerere valeat.

CAPUT VI.

DE IIS QUÆ NUPERUS PASTOR SERVARE DEBEAT.

I. Nuperus animarum pastor sibi firmiter sudeat, in ipsum parœciam suam primitus ingredientem universorum fidelium oculos intorqueri, multumque propterea interesse ut il de proprio pastore non modicam extemplò existinationem concipiant; quare tunc maximè gravem, modestum, comem benignumque sese exhibeat, cunctaque superiùs tradita monita servare studeat.

II. Cùm primam nuperi pastoris concionem omnes avidè excipere cupiant, eam idcirco non utcumque elaboratam, sed accuratè adèò elucubrâtam proferat, ut per eam fidelium suorum amorem ac reverentiam sibi conciliare valeat. Suas ipse obligationes sincerè exponat, quarum ex impletione gravia quidem sibi incommoda, iis verò innumera penè enolumenta certo certius obventura populo sudeat. Spondeat ulterius se ejusmodi oneribus accuratius quam fieri possit, Deo opitulante, satis esse facturum; propriumque pondus quantumlibet grave suarum ovium docilitate non parùm allevatum iri ostendat. Populorum deinceps erga proprios pastores officia obligationesque perhibeat, earumque ab executione æternam eorum salutem, omnigenamque vel temporalem prosperitatem pendere illis apprime sudeat. Universorum denique precibus sese commendat, seque vicissim pro iis Deum exoraturum polliceatur; simulque sese paratum esse ad cuncta diu noctuque iisdem salutus perpetuæ media eroganda, non secluso ipsius vitæ discrimine, profiteatur. In fine autem concionis sese unâ cum fidelibus suis Deo omnipotenti, sanctæ Deiparæ Virgini, parœciæ ipsius patrono, sanctisque cœli universis commendat.

III. Nuperus pastor libros adnotationum parœcialium, aliæque documenta seu scripta ad parœciam quomodolibet spectantia ab iis in quorum manus deveniunt, sibi promptè et fideliter reddi studeat, eaque enixè custodiat. Unâ cum libris documentisque iis parœcialibus indulta, seu dispensationes S. Sedis Apostolicæ, Indulgentiarum brevia, episcopi mandata, ordinationes et edicta; necnon fideliter scripta ea cuncta asservet, quæ ad ecclesiæ parœcialis, vel capellarum ibidem extantium jura, privilegia, fabricarum quovis modo pertinent; hæc quippe cùm ipsi, tum ejus successoribus prædesse possunt.

IV. Juxta alibi tradita monita, nuperus quisque animarum pastor in primo ad parœciam suam ingressu

urbanitatis leges servet, præcipuè erga urbis, oppidi, aut pagi primores, ceterosque in auctoritate constitutos, quos quantà observantiâ, jugique honore, quo tamen datis occasionibus regendi potestas neutiquàm frangatur, prosequi debeat, itidem alibi exposuimus. Usus quos antecessor etiam ad populi preces exaudiendas invexit, nec pallam vituperet, nec statim immutet; quinimò antecessoris ejusdem regimen in spiritualibus præhabitu, etsi vituperatione dignum nunquàm carpere audeat, donec prudentia reformationem absolutam aut partialem tantummodò opportuno tempore suggesserit. Interim verò, nisi Christi lex sancta vetet, invectos mores ni approbet, saltem dissimulet.

V. Suo loco itidem monuimus quo pacto, quavè prudentiâ ecclesiæ parœcialis rector erga publico munere quopiam fungentes, et ab Ecclesiæ legum tramitibus deflectentes sese gerere debeat. Haud deteriore parochi prudentiâ opus est, ne novum insuetumque aliquid proponat ac excoquatur, antequàm ejus subditorum animos ad id cautè disposerit; hinc quippe innumeræ penè ecclesiarum inordinationes ortum plerumque ducunt, quâ in re alieno parœciali exemplo quàm propriarum ærumnarum lacrymabili eventu instrui mali.

VI. Ut verò parochus de universis Ecclesiæ parœciæ fidelibus optimè mereatur, deque illorum hoc pacto docilitate semper atque præcipuè extraordinariis quibusdam in rerum eventibus haud ineptè sibi blanditus esse censeatur, dùm parœciæ beneficii primitus ingreditur, non terrificas illicò fidei veritates christianæ plebi suæ concionabundus proponat, verim illas potiùs in medium proferat, quarum explanatio paterno ejus affectui exprimendo locum idoneum præbeat. Denique si illius antecessor fato functus vir fuerit numeris omnibus absolutus, hujus concionandi, agendique rationem, cujus accuratam ipse notitiam sibi comparare sataget, imitari ac sequi haud pigeat.

VII. Postremò si in mystico proprio ovili aliquot abusus corruptelasve grassari perspexerit, in iis convellendis accuratè servet ea quæ ad paragraphum 3 articuli 6 sub capite 3 hinc de negotiis satis superque tradidimus. In depellendâ verò fidelium suorum ruditate quoad scitu necessaria, eaque, quam fortè nòsset, fugandâ inscitâ cunctas vires suas pastor exerat, nervosque omnes intendat, quod equidem non tenuis laboris est opus. Dùm autem *acceptabile* Adventus dominici, vel esurialium feriarum tempus advenit, spiritualia exercitia, vulgò *missiones* vel per se vel per alios pios et doctos sacerdotes in spirituale suorum fidelium commodum habere poterit; quæ quidem spiritualia exercitia nuperus pastor cùm parœcialis beneficii possessionem inierit, non sanè prætermittet, si remoto abhinc tempore, uti passim usuvenit, ea ibidem habita nunquàm fuerint.

VIII. Cùm tamen pastor omnia ad missiones seu spiritualia exercitia pertinentia solus implere nequeat; aliunde verò fidelibus singulis quoad confessarij dele-

ctum libertas omnimoda, uti suo loco præmonuimus, concedenda sit; alios idcirco sacerdotes, seu operarios, obtentâ prius ordinari veniâ, ex diocesi, si imbitam salutari huic operi, et apostolico muneri exercendo assueti reperiantur, aut aliunde ad se advocet, quibus eum de concione præparatoriâ, de morali parœciæ statu, quem eisdem tunc temporis ipse exponet, deque horarum et concionalium materialium tributione sermocinabitur. Quidquid autem unâ cum piis divinoque zelo flagrantibus iis sacerdotibus propositum statutumque ad feliciter sanctum illud opus perficiendum fuerit, parochus nedùm illud populo ore tenus denuntiabit, verùm scripto etiam exteriori ecclesiæ parieti affixo, quoad præsertim horarum distributionem, promulgare studebit. Conterminos quoque parochos, episcopo non abnuente, ad sacramentales confessiones excipiendas, si qui præcipuè sint, ac numero plurimi, quod sæpè accidit, qui generales confessiones instituere laudabiliter velint, occasione eâdem accersere expediet, obtentâ pridem ab ordinario super reservata facultate, quâ nedùm parochus, ejusque piæ cooperatores, verùm et singuli illic accersiti sacerdotes uti valeant. Cæterùm in sermonibus elaborandis sanctæ ejusmodi occasionei consentaneis à sacris verbi Dei præconibus monita cuncta in antecessum tradita serventur. Relatâ demùm ad methodum in piis sanctisque exercitiis, seu missionibus servandam, egregia S. Ignatii hæc de re præcepta consulantur. Quòd si non omnia ex voto cesserint, non idèò cor boni pastoris amaritie tristitiæque afficiatur; namque uberiorem illum animarum fructum, quem sanctæ missiones primâ vice habitæ progignere, Deo sic daute, non potuère, aliàs fortassis repetite referent.

IX. Verùm tamen si alio ullo tempore expediat, aut etiam oporteat animarum pastorem sanctæ ejusmodi exercitia instituere, et in sacro Pœnitentiæ foro assiduum sese præstare, id jubilei tempore profectò expedit, quo animi ad salutiferos pœnitentiæ affectus et actus disponantur oportet. Quoniam verò faustissimi atque sacerrimi ejus anni dimidium attingimus, quem Romæ anni sancti jubileum spiritaliter dicit nobis sanctum jubileum concessum iri speramus, nonnulla idèò vel obiter quæ ad salutare tempus illud attinent hic delibare statinans. Jubileum itaque defirmi potest: *Indultum Pontificis indulgentiam plenariam et magna privilegia tribuens certa opera in bullâ vel brevi præscripta præstantibus.* Sicuti indulgentiarum omnium, ita jubilei potissimum vim utilitatemque fidelibus pastor suis in sermonibus et catechesibus ex-

ponat; illud siquidem pia mater Ecclesia per supremum pastorem elargiendo eâ potestate quam sibi divinitus datam esse jure optimo gloriatur, divitias diffundit in filios suos spiritualis illius thesauri inestimabilis, qui ex infinitis satisfactionibus passionis, et mortis Christi Domini, omniumque sanctorum, quorum communione fruimur, meritis coalescit, ejusque applicatione efficit ut celeritis persolvant temporariæ pœnæ debitum quoad eorum flagitia sibi Sacramenti virtute jam dimissa. Postremò fideles suos parochus quilibet edoceat, illos de assequendis jubilei spiritualibus emolumentis ineptè sibi blandiri, qui constituta à summo Pontifice jubilei largitore opera non eo quo præscribuntur modo, veræque pœnitentiæ spiritu perficiunt. Cætera verò quæ id ipsum spirituum deliciarum tempus, jubileum scilicet, indulgentiarum et facultatum suspensionem, condiciones ad illud lucrandum necessarias, easque implendi rationem intuentur, parochus haurire poterit ex ipsi pontificiæ concessionis litteris, necnon ab iis auctoribus qui ex professo iis de rebus agunt, præcipuè verò ab egregiis fel. rec. Benedicti XIV constitutionibus, quæ nihil prorsus hisce de negotiis desiderandum relinquant.

X. Et hæc quidem monita ad uberiorem Dei gloriam, parochorum aliorumque animarum curam sacerdotum generum utilitatem referimus: *Quicumque ea secuti fuerint, pax super illos et misericordia,* inquit Paulus ad Gal. 6, v. 16. Quisquis ea legens atque expendens nonnulla repererit quæ nimio animarum pastoribus oneri seu gravamini esse videntur, is secum reputet, divini Pastoris oves sibi concreditas non corruptibilibus, inquit divus Petrus, Ep. 1, cap. 1, v. 18, auro, vel argento, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati, redemptas esse. Anteam insuper ille divi Chrysost., serm. 90 in Gen., sententiam hæc quæso expendat: *Curam fratrum nostrorum gerere summa vitæ nostræ.* Similia penè sunt, quæ divus Hier., ep. 14 ad Paulin., habet. Postremò extremi judicii diem animo revolvat, quo pastor quivis *pastorum Principi, cùm apparuerit, de animabus sibi demandatis rationem reddere tenebitur, cœlestis sanè gloriæ coronam percepturus, si pervigil earum ac cordatus custos fuerit; secus vero obitæterni animi amaritie ac confusione obruendus.* Istæ profectò quisquis haud obiter perpenderit, instar gentium Doctoris, 2 ad Cor. 12, v. 15, perditos in Christo filios sibi commissos affari taliter gestiet: *Ego autem libentissimè impendam mea omnia, et superimpendam ipse pro animabus vestris.*

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

(AUCTORE R. P. J. PERRONE.)

Prooemium.

1. Matrimonium ab eo dicitur, inquit catechismus Romanus, quod femina idcirco nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est (1). Aliis præterea nominibus matrimonium donari consuevit, *connubii* scilicet, *conjugii*, *nuptiarum*, de quibus fusè S. Thomas (2). Definiri autem solet: *Viri et mulieris maritalis conjunctio, inter legitimas personas individuum vitæ consuetudinem retinens* (3); quod si agatur de Matrimonio non solum quatenus officium naturæ est, sed quatenus præterea est Sacramentum, datæ definitioni addi debet: *Et à Christo ad dignitatem Sacramenti elevata*. Ab aliis verò Matrimonium prout Sacramentum est fusius definiri, seu potius describi solet: *Sacramentum novæ legis, quo significatur conjunctio Christi cum Ecclesiâ, et gratia confertur ad sanctificandam viri et mulieris legitimam conjunctionem, ad uniuersos arctius conjugum animos, atque ad prolem piè sancteque in virtutis officiis et fide christianâ institueudam*.

2. Ex his autem definitionibus colligitur 1° naturam, sive rationem aut essentiali matrimonii propriè constitui in *vinculo*; quod exprimitur per vocem illam *conjunctio*, quæ designat illam obligationem et nexum vi cuius firmitas, permanentia atque stabilitas matrimonii exsurgit, minimè verò consistere in usu, qui separari potest à dominio, seu potestate quam in proprium corpus conjuges per consensum verbis de presenti expressum sibi invicem tradunt (4); col-

ligitur 2° conjugii christiani proprietates esse unitatem et indissolubilitatem, quæ significantur per subsequentia verba, *inter legitimas personas individuum vitæ consuetudinem retinens*; seu, ut clarius dicitur in alterâ definitione, *viri et mulieris legitimam conjunctionem*, etc.; colligitur 3° nonnullas requiri conditiones sub quibus tantum iniri possunt conjugia, quod innuitur per verba, *legitimas personas*, vel per *legitimam conjunctionem*. Atque tria hæc præcipua capita sunt circa quæ tota hæc nostra versabitur disputatio, tum scilicet circa Matrimonium in se spectatum et quatenus Sacramentum est, tum circa ipsius proprietates, tum denique circa ipsius impedimenta ac potestatem ea apponendi. His nonnulla adiciemus circa quæstionem hæc nostrâ præsertim ætate agitatam de *connubiis mixtis* vulgò nuncupatis.

CAPUT PRIMUM.

DE MATRIMONIO IN SE SPECTATO.

3. Matrimonium in se spectatum considerari potest vel prout officium naturæ est, vel prout est Sacramentum, seu clarius, prout officium illud à Christo sanctificatum est, qui ipsum exivit ad dignitatem Sacramenti, eidemque sacramentalem gratiam adjunxit. Dum igitur consideratur quatenus officium naturæ est, disceptari posset utrum bonum sit ac honestum, quod plures ex veteribus hæreticis inficiati sunt. Cum verò jamdiu obsoleverit ejusmodi error, ac nemo sit qui eum denuò excitaverit, ab illis, datâ operâ, refellendis supersedemus. Sanè, quod ex lege naturæ à Deo ipso confirmatâ proficiscitur, illud profectò naturâ ac ratione sui nullum vitium admittit vel turpitudinem, ac proinde bonum est ac honestum. Tale porò est matrimonium.

4. Natura enim, etiam secluso peccato, inclinat hominem ad proles generationem, et ad eum finem sexuum diversitas est ordinata (1); jam verò proles, sicut concepta in lucem edebet, ita in lucem edita per nutritionem et educationem debet secundum corpus et animam perfici, idque eadem naturâ dictante, quæ non tantum generationem rei, sed et protectionem et perfectionem ejus intendit. Hæc autem necessaria nutritionis et educationis officia certos requirunt parentes, eosque vinculo quodam permanente colligatos; in hoc autem vinculo, ut diximus, matrimonii sunt, quatenus scilicet per usum significatur conjunctio realis Christi cum Ecclesiâ per incarnationem, tum etiam quatenus major inde firmitas conjugii exsurgit, ut suo loco dicemus.

(1) Cf. Estium, l. c., § 1, et Catech. Roman., part. 2, cap. 8, § 13

(1) De Matrim. Sacram. c. 8, n. 2. Hinc apud Gregorium IX, cap. *Ex litteris*, de Conversione infidelium: *Matri*, inquitur mulier, *infans ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus: ac ex hoc legitima conjunctio maris et femine magis MATRIMONIUM, quam PATRIMONIUM nuncupatur*. Apud Pileum Decretales Greg. pape IX, Paris. 1687, t. 2.

(2) In 4, d. 27, q. 1, art. 1.

(3) Hanc definitionem, quæ est Magistri Sententiarum, imò potius Codicis Justinianæ, suam fecit Catechismus Rom., l. cit., n. 5, ubi eandem per partes exponit.

(4) Cf. Estium in 4, d. 26, § 13, qui hanc veritatem adversus Wiclefitas aliosque hæreticos multiplici argumentorum genere ostendit. Sanè verum existit conjugium inter protoparentes in terrestri paradiso ante quemcumque conjugii usum; id ipsum dicitur de conjugio inter beatam Virginem et S. Joseph. SS. PP. unanimes in hæc sententiæ sunt, et ecclesiastica historia plura suppeditat exempla sanctorum qui perhibentur vero matrimonio conjuncti, quamvis nunquam conuenerint; ejusmodi fuit conjugium S. Pulcheriæ cum Marciano, S. Henrici cum S. Cunegundâ. Quod si nonnulli Patres aut theologi interdum scriperunt usu matrimonium perfici relatè ad perfectam et plenam rationem signi seu Sacramenti, id affirmâ-

ratio constituta est; matrimonium igitur quâ naturâ officium est, lege ipsius naturæ est constitutum.

5. Hanc naturæ legem ratam habuit et confirmavit naturæ auctor Deus. Principio enim virum, seu marrem creavit et feminam, ad prolem videlicet suscipiendam idoneos. Feminam quoque ex viri latere condidit, ut ostenderet arcitissimum esse inter eos matrimonii vinculum; quæ cum instinctu quodam divino probè intellexisset Adam, in eam vocem erupit: *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne meâ... Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suæ: et erunt duo in carne unâ* (1). Quibus verbis perpetuum et indissolubilem conjugii ævum declaratum fuisse Tridentinum docuit (2). Compertum igitur est in horto ipso deliciarum, acut ante peccatum, constitutum et initum matrimonium esse. In novo autem Testamento ipse Dei Filius non modò præsentia suâ nuptias honestavit, et miracula omnium quæ edidit primo consecravit, sed præterea commendavit locupletissimis iis verbis, quæ leguntur *Math. 19, 6: Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Quare Paulus Corinthiis, *Ep. 1, 7, 38*, inter cætera significavit: *Qui matrimonio jungit virginem suam benè facit*, ac 1 *Timoth. 4, 1*, futuros matrimonii accusatores appellavit homines *attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum*. Atque hujus divinx et apostolicæ doctrinæ adversarios quovis tempore sancti Ecclesiæ Patres, concilia, imò et Ecclesiâ universa non semel anathemate percussit (3).

6. Ex his porrò quæ de honestate matrimonii contraximus, facilè intelliguntur ejusdem fines, qui tres

(1) *Genes. 2, 24*, posteriora hæc verba: *Propter hoc dimittet homo patrem, etc.*, tanquam à Deo ipso prolata retulit Christus, *Math. 19, 5*.

(2) *Sess. 24, cap. unic.*, de Matrimonio.

(3) Cf. *Estium*, loc. cit., § 3. Ex his non solum patet veterum hæreticorum insania, qui nuptias damnabant, verum etiam Barbeyracii et Gibbonii impudentia, ex quibus alter in op. de morali Patrum Doctrinâ, alter verò in op. de Casu imperii Romani, in Patres iniqui, eisdem succensent quasi impuritatem quamdam, labem et vitium invenerint in matrimonio etiam justo atque legitimo, propterea quòd virginitatem conjugio, viduitatem alteris nuptis anteponant; quòd arceant à sacerdotio bimaritos, et eos qui viduam, vel ancillam vel ab alio reputatam duxissent; quòd sentiant matrimonium cupiditatis explendæque libidinis studio meundum non esse; quòd venet virum cum gravidâ uxore consuescere; quòd denique tradant habere aliquid conjuges de quo erubescant.

At quis non videat iniquè prorsus impios homines in Patres debacchari? An quia virginitas matrimonio, viduitas præfertur alteris nuptis, idcò reprobatum conjugium ut malum? *Nunquid argentum non erit argentum*, inquit S. Hieronymus, *si aurum argento pretiosius est?* lib. 1 cont. Jovin., n. 5. Rectè etiam cætera docuerunt Patres; cum enim ad officium nascentur homines, non ad voluptatem, culpâ profectò non vacabunt, qui solius voluptatis causâ vel matrimonium neunt, vel abutuntur uxori; scilicet procreatio liberorum debet esse hominibus modus cupiditatis, quem modum cum sæpè transiit concupiscentia, quæ ipsis castioribus animis potenter insidiatur, idcò habere dicuntur aliquid conjuges de quo erubescant. Cf. P. Balmi in morali Doctrinâ Patrum vindicatâ. Cf. etiam quæ de his scripsit Clem. Alex., *Pædag. lib. 2, cap. 10*.

enumerantur: princeps quidem atque primarius procreatio est, et procreations complementum, quod in prolis sustentatione ac liberali ad virtutem institutione consistit. Alter finis in mutuo adiutorio situs est, scilicet in communi vitæ societate, officii, atque ope mutuâ, quam sibi conjuges invicem præstant in re domesticâ administrandâ, atque in vitæ incommodis facilis perferendis. Tertius matrimonii, seu potius matrimonium contractum, finis est sedandæ concupiscentiæ propositum; matrimonium enim quod sanis hominibus ante peccatum vim tantum officii habuit, ægrotis postea factum est etiam remedium, ut Apostolus docet (1).

7. Cæterum cum hoc naturæ officium, seu perique loquuntur, naturalem contractum (2) Dominus Salvator noster elevaverit ad dignitatem Sacramenti, de eodem quatenus Sacramentum est potissima nobis disputatio esse debet adversus recentiores hæreticos, Lutheranos, Calvinistas, Socinianos aliosque novatorum surculos, qui etsi matrimonii sanctitatem et divinitatem ejus originem ultrò fateantur, eidem tamen Sacramenti dignitatem eripere omni modo conantur. Atque hæc quidem veritas ea est quam in primis tueudam suscipimus; deinde verò, ut ordo postulat, quid verisimilius inter tot quæ circumferuntur theologorum sententias tenendum sit de ejusdem Sacramenti materiâ, formâ atque ministro, subjiciemus. Sit itaque

PROPOSITIO I.— *Matrimonium est verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum.*

8. De fide est, quam Tridentinum, *sess. 24, can. 1*, his verbis definivit: *Si quis dixerit, Matrimonium non esse verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus inventum, neque gratiam conferre; anath. sit* (3).

(1) *Corinth. 7, 2-6*. Ex his porrò refellitur abjecta rationalistarum et naturalistarum sentiendi ratio circa matrimonii notionem. His enim matrimonium nihil aliud est nisi «societas diversi sexus personarum ad naturalem et rationabilem stimuli sexualis expletionem inita.» Cf. Aug. de Roskowany, de Matrimonio in Ecclesiâ catholicâ, tom. 1, § 16, 17. Auguste Vind., 1857.

(2) Nonnulli contendunt nullo modo contractum esse, aut dici posse, conjugium; saltem pressè seu stricto sensu, quia conjugio deest objectum, seu res, circa quam contrahi possit. Substantiam quippe matrimonii efficit mutua obligatio conjugum ad amorem et fidelitatem, quæ omnem contrahendi ac paciscendi naturam relinquit. Hinc nonnisi improprie matrimonium contractus dici potest, quatenus scilicet verbum *contrahere* ad ea significanda quæ per matrimonium intenduntur, usu quadamtenus roboratum usurpari solet; aut saltem dicunt contractum, si quis matrimonio inest, à reliquis toto, ut aiunt, cælo diversum esse. Cf. Roskowany, op. cit., § 18, necnon auctorem disert. de Impedimentis matrimonii, Mechliniæ, 1854, ed. 4, p. 126, seq. (vide infra.) Nos tamen, ne à consuetâ loquendi ratione recedamus, contractus nomen usurpabimus, quo usum est Trid., *sess. 24, cap. 1*, de Ref. mauri., etsi fateamur, ut postea videbimus, matrimonium à quolibet alio contractu planè differre.

(3) Ex verbis conc. Tridentini, quibus definit Matri-

9. Hanc veritatem satis apertè innuunt sacræ Litteræ, traditio docet, perpetua et constans Ecclesiæ praxis confirmat.

10. Ac primò quidem innuunt Scripturæ; celebre enim est Paulinum testimonium Ephes., c. 5, v. 25: *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro eâ... Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesiâ.* Quibus verbis Apostolus non solum significat Matrimonium exhibere signum, seu representationem unionis Christi cum Ecclesiâ, sed præterea complectitur officia quibus conjuges per illam unionem astringuntur, amorem præcipuè supernaturalem quo se mutuò diligere debent sicut Christus diligit Ecclesiam. Nemo autem negaverit ad hæc officia præstanda opus esse gratiæ Salvatoris et quidem jugi, qualem nempe Sacramenta tribuunt ad statim sanctificandum atque ad ejus finem obtinendum. Hinc, præter insignes theologos, Catechismus Romanus Paulino comitate utitur ad probandam Sacramenti matrimonii veritatem. Cùm tamen nobiles alii theologi et interpretes Cajetanus, Vasquez, Estius, Fromondus, Bernardinus à Piconio aliique non pauci *efficaciter* saltem sive ex hoc sive ex aliis quæ afferri solent Scripturarum locis non probari hanc veritatem contendunt, et concilium Tridentinum ipsum eam Pauli sententiam commemorans, hoc Paulum *inmisisse* tantummodò affirmet, ideo hæc ipsa voce nos pariter usi sumus.

11. Quod verò Scripturæ innuunt, traditio extra omne dubium ponit. Etenim utriusque Ecclesiæ Patres, iique antiquissimi, Matrimonium in numero Sacramentorum habuerunt, dum 1° Christianorum conjugium alii inter res sacras numerant ad religionem pertinentes à ministris Ecclesiæ certo ritu celebrandas, eujusmodi inter Græcos sunt S. Ignacius M. (1), Clemens Alex. (2), S. Basilius (3); inter Latinos verò Tertullianus (4), S. Ambrosius (5), S. Siricius papa (6); dum 2° alii tradunt Christum dum nuptiis interfuisset isdem benedictionem, sanctitatem, et gratiam quæ antea carebant, adjunxisse atque indicasse; ita

monium unum esse ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, apertè refel-luntur Oberthur in Ideâ biblicâ Ecclesiæ Dei, part. 1, pag. 90, Solisbaci, 1828; Holder et Beda Mayer, qui, eum secuti, affirmare non dubitarunt Christum panca solum Sacramenta instituisse (Baptismum et Eucharistiam), sed Ecclesiæ pro ratione et indigentia temporum potestatem reliquisse eadem augendi, idque nominatim de Matrimonio valere. Ita desipiunt in Germaniâ homines qui se catholicos profitentur!

(1) Epist. ad Polycarp., cap. 5 ex edit. Cotelerii, tom. 2.

(2) Stromat. lib. 3, juxta antiquam edit. Sylburgianam, p. 191, seqq.; juxta editionem verò Potteri recusat. Ver. et., 1757, tom. 1, p. 532, seqq.

(3) Hexaem. , hom. 7, opp. edit. Maur., tom. 4, pag. 68.

(4) Lib. 2 ad uxorem, cap. 8 edit. Rigalt., p. 171, seqq., in quem loc. cf. not. Rigalt.

(5) Epist. 19 ad Vigil., edit. Maur., tom. 2, col. 814, n. 7.

(6) Epist. ad Himerium Tarrac., cap. 4, apud Constant., col. 628.

ex Græcis, Cyrillus Alex. (1), Epiphanius (2); ex Latinis, Ambrosius (3) et Augustinus (4); dum 3° denique alii *Sacramenti* nomine Matrimonium nuncuparunt, quod fecit Tertullianus (5), Ambrosius (6), Chrysostomus (7) et Augustinus passim, præsertim verò in lib. de Bono conjugali, ubi inter cætera scribit: *In nostrarum nuptiis plus valet sanctitatis Sacramenti quam fecunditas uteri (8), et paulò post: Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque homines in causâ generandi est, et in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit (9).* Ibidem verò ostensus Matrimonii vinculum esse indissolubile etiamsi nulli filii procreentur, clericorum similitudine utitur in quibus Sacramentum ordinationis permanet etiamsi aut ad muneris functionem non admittantur, vel ab eadem arceantur, unde apparet *Sacramenti* nomen quod nuptiis tribuitur ab Augustino, propriè adhiberi, non latius (10).

12. Maximum demùm pondus ad eandem veritatem comprobendam addit perpetua et constans utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis consensio et praxis. De Ecclesiâ enim Latinâ, ante Tridentinum, hujus rei fidem faciunt Eugenius IV (11), ante Eugenium Constantiense concilium (12); ante concilium Constantiense Lucius III (13); ante Lucium Gregorius M., prout fatentur adversarii nostri (14); ante Gregorium Sacramentalia et rituales libri, qui inter 7 Sacramenta semper nuptias recensent (15). De Ecclesiâ Græcâ constat ex Hileremiâ Græcorum patriarchâ, qui, sub finem sec. XVI in censurâ *Confessionis Augustanæ* ex

(1) Lib. 2 in Jo., in cap. 2, v. 4, opp. edit. Paris., 1638, tom. 4, p. 153.

(2) Hæres. 51, quæ est Alogorum cap. 50 edit. Pe-tav., tom. 1, p. 452; et Hæres. 67 Hæreticarum cap. 6, ibid., pag. 714.

(3) Epist. 42 ad Siricium, n. 2, ed. Maur., tom. 2; col. 966.

(4) Tract. 9 in Jo., n. 2.

(5) De exhortat. Castitat., cap. 5.

(6) Lib. 1 de Abraham., cap. 7, n. 59, edit. cit. tom. 1, col. 302.

(7) Hom. 20 in Epist. ad Ephes., n. 4, opp. edit. Maur., tom. 11, p. 148.

(8) Cap. 18, n. 21.

(9) Cap. 24, n. 32.

(10) Sic enim ibidem scribit: « Quomodòdum si fiat ordinatio clerici ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis *Sacramentum ordinationis*; et si aliquâ culpâ quisquam ab officio removeatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamvis ad judicium permanente. » Demùm concludit: « Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, *Sacramentum.* »

(11) In Decret. seu instruct. pro Armen., apud Hard., Acta concil., tom. 9, col. 440.

(12) Ibid. tom. 14, col. 945.

(13) In Decreto cont. hæret., ibid., tom. 6, par. 2, col. 1878.

(14) Id Calvinus fatetur Instit. lib. 4, cap. 19, § 34, scribens: « Pro Sacramento datum (Matrimonium) nemo usque ad Gregorii tempora viderat. »

(15) Cf. Martenium de antiq. eccles. Ritib., lib. 1, p. 2, cap. 9, art. 5.

nomine totius Ecclesiae Graeca septem profitetur esse in Ecclesia Sacramenta à Christo instituta, ac de Matrimonio peculiariter ait : *Divinum Sacramentum esse, atque unum ex illis septem quae Christus et Apostoli Ecclesiae tradiderunt* (1). Atque id ipsum profitentur diversa concilia coacta adversus Cyrillum Lucarum nova dogmata fabricantem (2); ante hos omnes concilium Florentinum (3), quod in hac professione jam præcesserat Simeon Thessalonicensis (4); quibus prævereant symbolici libri, et Euchologia (5). Quòd verò eadem sit Coptorum Jacobitarum, Syrorum, Nestorianorum, Eutythianorum, seu Monophysitarum fides, dubitare non patiuntur publica Euchologia in quibus de Matrimonio agitur perinde ac de Sacramentis reliquis, uti ostendunt Renaudotius (6) et Assemanus (7).

13. Si illud propterea inter Sacramenta novae legis ponendum est, quod inter res sacras locum habet, quod Christus benedictione, sanctitate et gratià exornavit, quod verè et propriè Sacramentum appellatur, quod Ecclesia universa constanter ac perpetuò inter Sacramenta à Christo instituta retinuit; cum tale sit ex Patrum testimoniis et utriusque Ecclesiae certissimis documentis Christianorum conjugium, profectò sequitur quod demonstrandum assumpsimus, nampè Matrimonium esse verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, prout etiam cordatiores inter Protestantes jam nobis ultrò concedunt (8).

Difficultates.

14. Obj. : Satis certa non est Patrum auctoritas ad astruendam Sacramenti Matrimonii veritatem : 1° Patres enim nullibi apertè docent vel Christum

(1) Cf. op. cui tit. : *Censura orientalis Ecclesiae de præcipuis nostri seculi hæreticorum dogmatibus*, Hieremias Constantinopolitani patriarche, etc., à Stanislao Socolovio ex Graeco in Latinum conversa, Dilingæ, 1582, cap. 7, pag. 103, et p. 111, 116.

(2) Cf. apud Renaudotium, *De la Perpétuité*, etc., tom. 5, liv. 6, ch. 1.

(3) In Decreto Union. Armen., apud Hard., Acta concil., tom. 9, col. 440.

(4) Apud Renaudot., op. et loc. cit.

(5) Cf. apud Goarium in Euchologio ubi de ritu agit singulorum Sacramentorum, præsertim verò ubi agit de Matrimo. sub tit. de Officio coronationis nuptiarum, p. 385, seqq., et p. 397, seqq., cui addatur Orthodoxa confessio cathol. et apost. Ecclesiae orientalis. Lips., 1695, quest. 115, ubi quaeritur : « Quoddam sextum est mysterium (*Sacramentum*) ? Resp. *Honorabile conjugium*, quod primò quidem nuptio vari feminaeque in se invicem consensu... instituitur... Deinde sancitur consecraturque hæc illorum consensio ac promissio per sacerdotem. »

(6) Loc. cit.

(7) Bibliothecæ orientalis tom. 5, part. 1, pag. 556, et tom. 3, part. 2, pag. 319, seqq., ubi agit de Syris Nestorianis.

(8) Cf. Leibnium in Systemate theolog., p. 514, Esslinger, op. cit. *Apologie de la religion catholique par les auteurs protestants*, qui agens de matrimonio adducit testimonia ex Marheineke, Meyer et Schwarz, quibus constat Protestantes admittere conjugium veluti statum à Deo sanctificatione et gratià auctum, quæ conjuges sanctè possint instituire prolem, esse vocatum in Scripturis *mysterium et Sacramentum*, signum *sacrum* unionis Christi cum Ecclesia.

Sacramentum Matrimonii instituisse, vel Matrimonium gratiam conferre ex opere operato; 2° quòd si interdum locuti videntur de Matrimonio tanquam de re sacrà, vel Sacramento, ut ex ipsis Patrum locutionibus patet, rem sacram vel Sacramentum latiori sensu usurparunt, ut inter cæteros usurpavit S. Leo M., Augustinus passim, Dionysius Areopagita nuncupatus, qui, in lib. de ecclesiast. Hierarchiâ, inter Sacramenta etiam recenset monasticam consecrationem; 3° vel eodem sensu quo Sacramentum dixerunt Adæ conjugium et conjugia Hebræorum, quæ profectò non fuisse verè et propriè Sacramenta nunc passim catholici theologi docent adversus Launoum, qui, in lib. de Regiâ in Matrimonium potestate, innumera propè Patrum testimonia congestit, ut astrueret Matrimonium in antiquâ lege fuisse verum Sacramentum (1); 4° quòd præterea omne dubium tollit circa germanam SS. Patrum mentem, ut observat Erasmus, est ipsorum agendi ratio dum pugnant adversus impias Tatiani, Enekratitarum, Gnosticorum ac Manichæorum hæreses, quæ nuptias utpote noxias damnabant; nullam enim validius argumentum à Patribus urgeri poterat quàm Sacramenti dignitas à Christo Matrimonio addita ad hæreticos refellendos; attamen de eâ nec verbum habent. Imò nec ipse Jovinianus, qui, licet totus esset in extollendo connubio super virginitatem, omniaque argumenta quæ ad rem suam facere viderentur diligentissimè conquisisset, de dignitate Sacramenti silet omninò. Ergo.

15. R. N. A. ad 1 prob. D. Conceptis verbis Tr. acquivalenter, N. Etenim id docent Patres quoties affirmant Christum nuptias presentia suâ *sanctificasse, gratiam per Matrimonium haberi*, seu conferri, dum tanquam *rem sacram* habent Christianorum conjugium, et cum *Sacramentum* vocant, et ita vocant, ut conferant etiam quoad effectum cum Baptismo et Ordine. En verba S. Epiphani: *Venerabiles enim esse nuptias ac Dei aspirante gratiâ caeleste regnum obtinere, quis vel ex eo non cognoscat quòd ad nuptias invitatus Salvator ipse fuerit, ut iis benediceret* (2)? Et ante ipsum Tertullianus : *Unde sufficimus*, inquit, *ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio; angeli renuntiant, Pater ratum habet* (3)? S. Innocentius I de bigamo simultaneo ita scribit : *Statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium quod erat primitus divini gratiâ fundatum, conventumque secundæ mulieris, prioris superstitè nec divortio ejectæ, nullo pacto posse esse legitimum* (4). Verba Augustini superius recensuimus, ejus mentem exponentes. Falsa itaque sunt quæ adversarii assument.

16. Ad 2 D. Patres interdum latiori sensu Matrimonium rem sacram et Sacramentum vocant Tr. vel

(1) Cap. 11 opp. edit. Colonia: Allobrogum, 1751, tom. 4, part. 2, pag. 710, etc.

(2) L. c., har. 67, p. 114.

(3) Loc. cit. ex lib. 2 ad uxorem.

(4) Epist. 36 ad Probum. Apud Coustant., col. 94 Cf. ib. not. edit.

C. semper N. Optima siquidem regula ad veram Patrum mentem in locutionibus quas adhibuerunt assequendam est Ecclesiae fides, juxta cujus analogiam ipsi loquebantur. Jam verò, uti invictè ostendimus, Ecclesia quovis tempore Matrimonium inter Sacramenta verè et propriè dicta habuit. Ex hac porrò animadversione responsio patet ad singula Patrum testimonia quæ nobis objici possent, cum minimè contendamus semper et in singulis testimoniis eos vorem Sacramenti pressè et strictè usurpasse.

17. Ad 5. Eadem esto responsio. Admittimus autem testimonia quæ improbo et inani labore ex Patribus congestit Launois minimè evincere Matrimonium in veteri lege ab iis ceu Sacramentum habitum fuisse, cum Patres nonnisi latiori sensu et ratione signi seu figuræ futuræ unionis Christi cum Ecclesiâ, quam Matrimonium in se spectatum præ se ferebat, Sacramentum nuncupaverint. Contra verò conjugium Christianorum Sacramentum Patres dixerunt ratione tunc signi, tum gratiæ quam significat et confert ad fidelium unionem sanctificandam, ut ostendimus. Verùm de Launoio postea.

18. Ad 4 N. Argumentum enim quod ducitur ex Patrum agendi ratione adversus hæreticos utpote negativum planè evertitur ex positivis documentis quæ adduximus, præsertim verò ex perpetuo ac constanti Ecclesiarum consensu, quod planè invictum est; nulla enim mira hujus consensionis in retinendâ et asserendâ veritate hujus Sacramenti ratio assignari potest, ut sæpè monuimus, præter divinam et apostolicam traditionem. Nestoriani profectò et Eutylianii, qui à seculo 5 ab Ecclesiâ catholica separati sunt, nonnisi ab eadem Ecclesiâ discere potuerunt Matrimonium esse Sacramentum verè et propriè dictum. Cæterim Patres operam perdidissent in astruendâ sacramentali nuptiarum dignitate adversus eos qui nuptias ut impuras et à malo principio invecias traducebant. Quod verò spectat ad Jovinianum, observare juverit ipsius quæstionem non attigisse præcisè Matrimonium, sed potius *statum conjugalem*, quem *statu* seu professioni virginitalis et continentie præferbat. Nulla propterea necessitas ipsi incumbat ad causam suam propugnandam ut urgeret elevationem nuptiarum ad dignitatem Sacramenti.

19. Inst. Atquæ nec satis constans est Ecclesiae traditio: 1° etenim non defuerunt, sive ex canonistis sive ex scholasticis, qui apertè negaverint, post Magistrum sententiarum, per Matrimonium gratiam conferri, quibus assentitur vetus glossa cap. *Honorantur*, quæ tradit Matrimonium institutum tantum fuisse in *remedium peccati*. 2° S. Thomas autem dari per Matrimonium gratiam propugnat solum ut *probabilis* (1); 3° eadem ratione sese gesserunt Scotus, Bonaventura, Paludanus, Durandus, de quibus et de reliquis scholæ theologis Melchior Canus universim pronuntiat: « Cum quererent an Matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maximè finiendum erat, non definiunt tamen; sed in his referunt, quæ in hominum opinione sunt

posita (1). » Ex his Durandus, ulterius progressus, apertè negat Matrimonium esse Sacramentum, sicut ex professo inficiati sunt canonistæ non pauci. Ergo.

20. R. N. Subsump. Ad 1 prob. D. Quin tamen negaverint Matrimonium esse Sacramentum, C.; secus Tr. Certum enim est 1° omnes theologos admisisse Matrimonium tanquam unum ex septem Ecclesie Sacramentis à Christo institutis; 2° certum est præterea scholasticos omnes cum Magistro sententiarum hoc agnovisse discrimen inter Sacramenta veteris legis et Sacramenta novæ legis, quòd ista *conferant gratiam*, illa autem gratiam tantum *significent*; 3° certum demum est Durandum malè audivisse tanquam hæreticum eo quòd negaverit Matrimonium esse Sacramentum, ita ut in secundis curis operum suorum ad hanc heresis inviam declinandam admisserit Matrimonium esse Sacramentum, etsi cum nonnullis aliis coævis theologis negaverit conferre gratiam. Imò neque hoc quidem absolutè affirmavit, eo quòd ipsius sententia, ut ipsemet non diffidet, communi theologorum ætatis suæ doctrinæ adversaretur, sed solum ut *probabilem* in medium protulit (2). Hæc porrò cum rata et explorata sint, patet controversiam verti in quæstionem criticam, quid nempe sibi voluerint scholastici per illam formulam: Matrimonium institutum solum esse in *remedium concupiscentiæ*. Estius existimat scholasticos locutos esse « de principali fine, sive effectu Sacramenti » juxta constituta ab ipsis principia (3). Eadem ratione effectum Magistri sententiarum ex quo illud ceteri hauserunt, exposuerat. Sensus itaque

(1) De Locis theolog., lib. 8, edit. Colon. 1585, p. 245.

(2) Cf. D. Durandi à S. Porciano ord. Præd. et episc. Mendensis in Petri Lombardi sententiis, etc. Venet., 1581, lib. 4, dist. 26, quæst. 3, fol. 367, tergo num. 5, ubi apertè scribit: « Tenendum est absolutè quòd Matrimonium est Sacramentum, cum hoc determinet Ecclesia *extra de hæreticis*, ubi numerat Matrimonium inter alia Sacramenta; » et n. 8, quod attinet ad collationem gratiæ, exposuit sententiâ canonistarum, de quâ profectus se nihil velle pronuntiare, pergit: « Moderni autem theologi quipsi communiter tenent quòd per Sacramentum Matrimonii confertur gratia, nisi contraentes ponant obicem, sicut fit in aliis Sacramentis, quibus æquiparatur Sacramentum Matrimonii in hoc casu, quia non videretur ab eis posse teneri quòd Matrimonium sit Sacramentum novæ legis. »

(3) Sic enim scribit in 4, d. 26, § 9: « Ad illud quòd 2 distinct. dicit (Magister sentent.) conjugium esse in remedium tantum, non improbabilius responderi potest ex sancto Thomâ cum locum explicante, quòd ibi Magister loquatur de principali fine sive effectu Sacramenti Matrimonii. Quamvis enim omnia Sacramenta, et contra peccatum valeant, et auxilium bonè vivendi præsent, rectè tamen trifariam ista secundum Magistrum dividuntur; quòd quedam principaliter instituta sunt ad juvandam hominem in bono, ut Confirmatio, Eucharistia et Ordo; quædam ad delenda vel vitanda peccata, ut reconciliatio, extrema Unctio et Matrimonium; quædam ad utrumque effectum, ut Baptismus, quo et vetus homo moritur et novus nascitur. » Qui deinde respuit auctoritatem glossæ cap. *Honorantur*, et alterius glossæ cap. *Quidquid*, unâ cum interpretibus ita sententibus, qui pauci sunt, et in quæstione quæ ad theologum propriè spectat, facile labi potuerunt.

(1) Supplem. q. 42, art. 3.

istius locutionis videtur, quòd per Matrimonium non conferatur eadem specie gratia, quæ in cæteris Sacramentis confertur, sed gratia tantum medicinalis in remedium concupiscentiæ (1).

21. Ad 2. D. In sensu exposito, et quidem in Supplemento, C.; absolutè et in Summâ, N. In hæc enim plura emendavit S. doctor ex iis quæ scripserat in commentariis super Magistrum sententiarum. Jam verò in Summâ, 2-2, q. 100, art. 2 ad 6, expressè reprobatur illorum sententiam, qui negant conferri gratiam in Matrimonio, ac præterea absolutè pronuntiat quòd dare pecuniam pro Matrimonio..., in quantum est Ecclesiæ Sacramentum, est illicitum. »

22. Ad 3. Responsio patet ex his quæ de germanâ scholasticorum mente disseruimus. Verisimilius porro est Canum non attendisse ad penitentiæ illorum sensum, alioquin minùs se infensum in scholasticos ostendisset, re nondùm presertim eliquatâ. Cæterùm, ut aliàs animadvertimus, ne iniquiores in ipsos simus, semper perpendenda sunt ætatis in quâ scholastici scribebant, adjuncta omnia, summa monumentorum et librorum inopia quâ laborabant, defectus codicum, et mediolorum quibus nunc abundamus, ipsis autem deerant.

23. II. Obj. Omnia desunt in Matrimonio, quæ ad verum Sacramentum constituendum requiruntur. 1° Deest enim in primis divina institutio, cùm Matrimonium longè ante Christum in mundo vigerit; 2° deest gratiæ collatio, alioquin non præferretur cælibatus conjugio gratiâ aucto, quâ ille caret; 3° imò et signum ipsum deest ejusdem gratiæ in Matrimonio, quod non perficitur nisi contrahentium consensu; 4° quòd si dicatur per ejusmodi consensum significari unionem Christi cum Ecclesiâ, cùm hæc unio per Matrimonium non efficiatur, sed ipsum longè præcesserit, dicendum foret signum vacuum, ut omitatur 5° plura alia signa præcessisse, vel existere unionis Christi cum Ecclesiâ quin tamen dici possint Sacramenta; 6° deest denique in Matrimonio ritus externus, sive cæremonia sacra divinitus instituta ad gratiam significandam, ut ex se patet. Quæ omnia confirmantur ex ipsâ Ecclesiæ agendi ratione; 7° Ecclesia enim spectat conjugium ut immunditiam, à quo proinde sacerdotes arceat; 8° eidem impedimenta apponit per quæ profectò Sacramenti materia essentialiter immutatur, ac irrita reddidit matrimonia clandestina; 9° verùm et ipsum conjugii opus tale est ut mentem à Deo avocet, neque in ipso in quo essentia Matrimonii consistit Spiritus sanctus adesse potest; 10° quare ille qui in Evangelicâ parabolâ (Luc. 14, 20) recusavit venire ad nuptias cælestes, hanc causam prætexuit: *Uxorem duai et ideò non possum venire*; 11° atque hinc factum est ut passim contrahentes paciscantur de dote ac pretio, quod quidem pactum absque simoniacâ labe in Sacramento admitti nequit; 12° theologi demùm acriter adhuc inter se disceptant circa Matrimonii materiam, formam atque ministrum. Ergo.

(1) Cf. ibid.

24. R. N. A. Ad 1 prob. D. Matrimonium longè ante Christum in mundo existit sub ratione naturalis unionis seu contractûs, C.; sub ratione Sacramenti propriè dicti, N.

25. Ad 2. D. Præfertur cælibatus matrimonio quatenus statum constituit, C.; quatenus est Sacramentum, N. Quatenus enim Matrimonium Sacramentum est, ipsum præferimus cælibatui; quatenus verò statum conjugalem dicit, eidem præferimus cælibatum, qui et suas gratias longè potiores annexas habet, dicente Apostolo, 1 Cor. 7, 38: *Qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit; qui non jungit, melius facit.*

26. Ad 3. N. Nam ipse contractus ex eo quòd fuerit elevatus ad dignitatem Sacramenti, signum jam factus est gratiæ à Deo per ipsum conferendæ ad ritè præ se ferendam sive representandam unionem Christi cum Ecclesiâ.

27. Ad 4. D. Ideòque nos dicimus conjugium electum esse ad unionem illam solùm significandam seu representandam ex Christi institutione, C.; ad efficiendam, N. Etiam Eucharistia instituta est ad representandam Christi passionem, quin tamen eam efficiat.

28. Ad 6. N. Nam contractus ipse externus utpotè à Christo electus ad gratiam significandam et conferendam est ejusmodi ritus.

29. Ad 7. N. Hæc enim putida calumnia adversariorum est; siquidem Ecclesia Matrimonium semper commendavit tanquàm in se bonum et honestum, et à Christo sanctificatum, ut ostendimus. Quòd si interdùm vel à nonnullis conciliis, vel Romanis Pontificibus conjugium immunditiæ nomine donatum est, non ratione sui, sed aut ratione subjecti incapacis ob vota alave impedimenta ad matrimonium contrahendum, aut ratione actûs conjugalis, non quidem absolutè, sed respectivè ad munditiam quam præ se fert continentia, ita conjugium denominatum est (1). Arceat verò Ecclesia sacerdotes à nuptiis tanquàm à statu minùs perfectò, ac minùs convenienti dignitati et muneribus sacerdotalibus, ut suo loco declaravimus, non autem tanquàm à re malâ.

30. Ad 8. D. Materia ex quâ, ut aiunt, constare, seu confici potest Matrimonium, C.; ex quâ *reipsâ constat*, seu efficitur, N. Materia enim ex quâ constituitur Matrimonium non quælibet est duorum individuorum conjunctio, sed *legitima* conjunctio, quæ quoties adest et ritè fit, toties conjugium celebratur, quin sit in Ecclesiæ potestate impedire quominus Matrimonium, seu Sacramentum habeatur. Ast Ecclesiæ munus est determinare condiciones quæ ad legitimam ejusmodi conjunctionem constituendam requiruntur, ut nempe materia idonea seu apta sit ad Sacramentum. Ex hæc autem potestate sibi à Christo collatâ Ecclesia apponit impedimenta dirimentia, ac decernit irrita esse clandestina connubia, salvâ tamen semper et incolumi essentiali Sacramenti materiâ (2).

(1) Cf. Bellarm., lib. univ. de Matrim., p. 1, cap. 5, § 19, seqq.

(2) Vana Patrum Tridentinorum suffragia quæ ar

31. Ad 9. D. Si brutorum more exerceatur, C.; si ritè, ut Christianos conjuges decet, saltem absolutè, N. Falsum porrò est quod adjucent adversarii, matrimonii essentiam in actu ipso conjugali consistere; ut enim paulò ante animadvertimus, potest in matrimonio separari exercitium à jure; usus conjugii non est nisi accessorius, atque ad summum, ut nonnullis placet, integralis quoad matrimonium (1); falsum præterea est quod iidem adversarii assumunt, non posse Spiritum S. inesse ipsi actui, si, ut diximus, sicut christianum decet exerceatur ratione finis, ratione modi, ratione sobrietatis (2).

32. Ad 10. D. Quia passus est homo ille eà de causâ se nimis abripi secularibus curis, C.; præcisè quia uxorem duxerat, N. Cæterùm ex his patet adversarios confessione suâ confirmare meliorem statu conjugali esse cælibatum, cum agitur de divino famulatu.

33. Ad 11. D. Paciscuntur de dote ad onera futuri conjugii sustinenda, C.; de Sacramenti pretio, N. Mirum proinde videri debet plures ex antiquis canonicis ex occasione hujus difficultatis permotos esse ad negandum conjugio dignitatem Sacramenti.

34. Ad 12. D. Disceptant theologi in determinando quæ sit materia, quæve minister, C.; in admittendis debitâ materiâ, formâ et ministro ad Sacramentum constituendum, N. Hæ porrò controversiæ in omnibus ferè Sacramentis locum habent. Cæterùm quid de his verisimilius censendum sit jam expendimus.

De materiâ, formâ atque ministro Sacramenti Matrimonii.

35. Quæstiones de materiâ et formâ Sacramenti Matrimonii pendent à principalis controversiæ solutione, quæ est de ministro. Etenim si hujus Sacramenti minister est sacerdos, jure infertur ejusdem materiam esse contractum naturalem, ut vocant, ab

pluribus congregationibus prolata sunt, ad componendam potestatem Ecclesiæ in discernendis impedimentis matrimonialibus cum essentiâ Sacramenti quæ non subest Ecclesiæ potestati, refert card. Pallavicini lib. 22, cap. 4, seqq. Deinde verò ut respondent eidem difficultati à Suavio, seu Paulo Sarpio, proposita circa decretum conc. Tridentini quo irrita fiunt matrimonia clandestina, hæc præclare scribit lib. 9, cap. 25, § 15: « Certò benè e, che il contratto matrimoniale non è Sacramento per la sua natura e senza divina elevazione: si che l'esser di Sacramento e l'esser di contratto sono due essenze distinte, la seconda delle quali poteva stare senza la prima; benchè ora per divino decreto *sieno inseparabili* (almeno fuori di caso accidentale) *tra battezzati*. Si come dunque perchè le specie consacrate sono inseparabili sì, ma distinte dal corpo di Cristo; la potenza naturale, quantunque non possa alterar in corpo, può alterar le specie; e per questo modo può fare che il corpo non vi rimanga: così per lo stesso rispetto la potestà ecclesiastica può alterare il contratto, benchè non possa alterare il Sacramento; e per questa via può impedire che una tal forma di contrarre non rimanga Sacramento, com'era prima. E se il miriamo con occhi ingenui e purgati, vedremo ciò intervenire in tutti gli altri impedimenti data Chiesa introdotti. »

(1) Cf. Estium loc. cit., in dist. 26, § 15.

(2) Cf. Bernard. à Picou, in cap 5 Epist. ad Ephes.

ipsismet contrahentibus mutuo consensu perfectum, formam verò benedictionem, seu sacra verba à sacerdote prolata. Quòd si ministri Matrimonii dicuntur ipsi contrahentes, materia et forma, juxta magis receptam apud hujus sententiæ patronos opinionem, erit utriusque contrahentis consensus verbis seu signis expressus, licèt sub diverso respectu; materia scilicet prout consensus significat corporum traditionem, forma prout significat mutuum eorumdem acceptationem.

36. Jam verò utrùm hujus Sacramenti ministri sint contrahentes, an sacerdos, quæstio est magnâ animorum contentione agitata inter theologos. Alii enim cum Melchiorè Cano, qui fortassè omnium primus hanc sententiam in scholas invexit (1), aut saltem toto nisu instauravit, censent verum hujus Sacramenti ministrum solum esse sacerdotem (2). Alii autem antiquæ sententiæ adherentes, existimant non alios Sacramenti Matrimonii ministros esse agnoscendos præter contrahentes. Quod enim attinet ad peculiare nonnullorum opiniones, qui mediam quamdam viam tenuerunt, vix aliquot astipulatores nacti sunt.

37. Canus et qui cum eo sentiunt, ad propriam astruendam sententiam urgent 1° sanctorum Patrum

(1) Adduci passim solet post Melchiorum Canum tantquam primus assertor hujus sententiæ, quòd scilicet Sacramenti Matrimonii ministri sint sacerdotes, Guillelmus episcopus Parisiensis, eò quòd ipse, in Tract. de Baptismo, cap. 1, commendaverit vix benedictionis et orationis sacerdotalis ad gratiam Dei conciliandam. Attamen certum videtur id unum significare voluisse Guillelmum, quòd hæc benedictio non requiratur ut pars essentialis Sacramenti, sed solùm ut eo ritu conjugium celebretur qui ab Ecclesiâ præseribitur, ob plures causas quas enumerat. Sanè Guillelmus benedictionem sacerdotalem ad Matrimonii essentiam non pertinere apertissimè tradit in op. de septem Sacramentis, Florentiæ, 1579, in quo cap. 26, cum declarasset matrimonia clandestina esse prohibita, et tribus modis Matrimonium dici posse clandestinum, id est, cum 1° celebratur sine testibus; 2° cum celebratur absque solemnitate quam Ecclesiâ in nuptiis adhibere solet, prout sunt benedictio aliæque ejusmodi; 3° cum non proponuntur *banni*; docet tamen ejusmodi matrimonia clandestina vera esse conjugia quamvis illicita, et concludit i: « Nec sic contrahentes possunt separari, » cum ibi verus sit consensus per verba de presentibus expressus: *hæc illa quæ dicta sunt (idèoque et benedictio) deficiant, quæ non sunt de essentiâ Sacramenti*; sed solus consensus prædictus. Porro si benedictio ex sententiâ Guillelmi non pertinet ad essentialiam Sacramenti Matrimonii, sequitur profectò ipsum non existimasse sacerdotem esse hujus Sacramenti ministrum. Sic afferri etiam solet pro hæc sententiâ Paludanus; at certum est Paludanum contrarium omninò docuisse. Eum adhibis in 4 Sentent., Paris., 1514; hic enim, l. c., dist. 26, q. 4 apertè proficitur Matrimonium perlicè per consensum contrahentium, ita ut verba quibus exprimitur consensus et acceptatio sub diversâ ratione constituent materiam et formam Sacramenti; solvit præterea difficultatem quam sibi proponit adversus veritatem Sacramenti Matrimonii petitam ex eo quòd omne Sacramentum debeat à sacerdote administrari, secus ac eveniat in Matrimonio, cui perficiendo non requiritur sacerdos, ostenditque, quodlibet Sacramentum aliquid habere sibi proprium, in quo cum reliquis non convenit. Ita fol 141.

(2) De Loc. theol. lib. 8.

doctrinam quã tradunt benedictione sacerdotis Matrimonium sanctificari, conciliari, obsignari, præsertim verò conc. Carthaginense IV quod ita decernit : *Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus suis vel paranympis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentiã ipsius benedictionis in virginitate permaneant* (1). Quo jussio pro ritu accidentali ac merè ceremoniali apposita non videtur. Quapropter, concludunt, qui ministerium hujusmodi sacerdotibus denegant, si facere videntur incauti, ut Sacramenti veritas contra novatores ex traditione defendi vix possit (2).

38. Urgent 2° prolationem verborum parochi à concilio Trid. præscriptam in nuptiarum celebratione : *Ego vos in matrimonium conjungo* (3), quæ profectò si comparantur cum aliis : *Ego te baptizo... Ego te absolvo*, patet eandem in omnibus vim inesse efficiendi quod significant, non autem declarandi solum, aut testandi esse conjunctos.

39. Urgent 3° analogiam aliorum Sacramentorum, quæ non nisi à sacerdotibus administrantur, scribente præsertim Apostolo : « Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum (id est, Sacramentorum) Dei (4) ; » quæ cum nullam exceptionem patiantur, etiam Sacramentum Matrimonii includunt, quod propterea etiam à sacerdotibus administrari debet. Hisce argumentis alias addunt rationes ductas ab aliquarum synodorum auctoritate, quæ vocant sacerdotes Matrimonii ministros ; à profanitate

(1) Can. 15 apud Hard., Acta concil., tom. 1, col. 980.

(2) Nonnulli æstn disputationis abrepti limites omnes modestæ excessisse videntur in contrariã impugnanda sententiã. Sanè Jo. A. Petzek Friburgensis Canonum professor in opuse, « Vindiciæ dissertationis de Potestate Ecclesiæ in statuendis Matrimonii impedimentis, Friburg., 1787, pag. 49, not. 27, sententiam quæ contrahentes Sacramenti ministros statuit, et infirmam nisi fundamentum, et planè religionis dignitatibus periculosam esse asseruit, eo quòd, illã admissã, nullã ratione adversus Protestantæ Matrimonii Sacramentum ex traditione vindicari possit. Car. Jos. de Lasaux in op., Uebereinstimmung der Franzosischen, etc., seu Consensum legum Gallicarum de divortio cum Dei verbo, Coblenz, 1816, pag. 30, seqq., opinionem de contrahentibus tanquam ministris Sacramenti ab erroneã, ut ait, sententiã de Matrimonio Christianorum quòd absque Sacramento consistere nequeat profluxisse censet. Quam hic auctor vocat sententiam erroneam de inseparabili ratione contractus et Sacramenti in conjugis Christianorum, est sententia planè catholica, ut postea videbimus Marian. Dobmayer in Systemate theol. cathol., tom. 7, Salisbaci 1819, p. 428, seqq., docet ob traditionis tantum obscuritatem et nondum latam ab Ecclesiã definitionem in scholis opinionem novitiam de contrahentibus Sac. Matrimonii invasisse. Sauter in op. Fundamenta juris Eccles. cathol., edit. 3, Rotulm. 1826. Mauro Hagel theologo Dillingano sententiã de sacerdote ministro ad eam certa fuit, ut oppositam sententiam planè absurdam esse affirmaverit, et inter scholasticorum commenta numeraverit in op., Demonstratio Rel. christ. cathol., August. Vindel. 1852, tom. 2, p. 212. Sic alii non pauci apud Roskowany, op. cit., § 27.

(3) Sess. 24 de Reformat., cap. 1.

(4) 1 Cor., 45.

conjugiorum, quibus nisi forma aliqua vel ritus sacer accedat nihil sacri continent, quæ præterea solis interdum nubibus atque inter absentes contrahi possunt ; à defectu intentionis in contrahentibus conficiendi Sacramentum, sine quã tanen Sacramentum confici nequit ; à sanatione conjugiorum, ut vocant, in radice quin novus consensus ex alterã parte requiratur, quo in casu cum non habeatur contractus, nec Sacramentum haberetur (1) ; à mirã denique opinionum diserepantiã inter theologos adversæ sententiæ dùm in suã hypothesi materiam et formam definire certant.

40. Bellarminus et qui ab eo sunt, pro antiqũ communitariõ sententiã tuendã innotantur 1° auctoritate Eugenii IV, qui in Instruct. pro Armenis : *Septimum, inquit, est Sacramentum Matrimonii... : causa efficiens Matrimonii regulariter loquendo est mutuus consensus per verba de presenti expressus* (2) ; necnon concilii Tridentini docente Christum non solum approbasse conjugium in statu innocentie institutum, sed præterea gratiam promeruisse, quæ naturalem conjugum amorem perficeret, eãque gratiã præstare Matrimonium in novã lege veteribus communibus, ex quibus patet, juxta Tridentinum, nihil immutasse Christum in contractu Matrimonii, sed solum illum gratiã suã exornasse, quo factum est ut contractus ille qui antea non erat nisi naturalis, quique à solis contrahentibus per mutuum consensum perficiebatur, elevatus sit ad dignitatem Sacramenti.

41. 2° Innotantur declaratione ejusdem Tridentini, quod in decreto de Reformat., cap. 1, apertè docet *clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta rata et vera esse matrimonia, quamdiũ Ecclesia*

(1) Ea conjugia in radice sanari dicuntur, quæ contracta sunt cum aliquo occulto impedimento dirimentis, ac periculum instat ne si alterutri conjugum id innotesceret, retraheret se à conjugali societate magno populi scandalo, et prolis susceptæ detrimento. In his rerum adjunctis permittitur, ac etiam suadet, ut alter conjugum, qui impedimentum novit, renovet consensum aut expressè aut tacitè cum altero. Quòd si et in hoc quoddam periculum deprehenderetur, et ambo conjuges ignorent nullitatem conjugii, relinquuntur, ut aiunt, in bonã fide, seu in persuasionem de valore initii matrimonii. Hæc autem phrasim de sanatione in radice orta ex eo est, quòd per quamdam fictionem juris consuetur Rom. Pontifex dispensare ab illo impedimento, antequam contrahentes darent consensum.

(2) In decreto Union., apud Harduin., l. cit. Nonnulli cavillantur circa Eugenii verba : *Causa efficiens Matrimonii, cum debuerit dicere : Causa efficiens Sacramenti Matrimonii* ; ex quo inferunt Eugenium de solo contractu hæc dixisse, eò magis quòd ipse noluerit controversiam in scholis agitatam dirimere. Ast vehementer errant qui talia exogitant : 1° quia subiecta materia et orationis series non alium admittunt sensum quam de Sacramento ; 2° quia auctoritate Eugenii nondum exogitata erat distinctio inter Sacramentum et contractum in conjugis Christianorum, 3° quia nulla tunc temporis vigebat controversia de ministro Sacramenti Matrimonii, cum unanimis fuerit T. T. omnium sententiã solos contrahentes esse ministros ; 4° quia, ut sæpè diximus, Eugenius in suo decreto, ea quæ spectant ad Sacramenta ad verbum desumpsit ex opusculo S. S. Thomæ, qui certè in animo non habebat aliam definire controversiam scholasticam, præsertim cum ut vidimus, illã ætate non existeret.

ea irrita non fecit. Cùm verò irrita fecerit Tridentinum hæc matrimonia, noluit tamen decretum suum robur habere nisi post triginta dies ab ejus publicatione. Quibus ita compositis, sic isti theologi argumentantur: Juxta Tridentinum quamdiù clandestina matrimonia irrita ab Ecclesiâ facta non sunt, rata et vera fuerunt et adhuc sunt in regionibus omnibus in quibus Tridentinum decretum publicatum non est: atqui ex Innocentio III, in cap. *Quanto de divorciis* et ex communi loquendi usu, Tridentini præsertim ætate recepto, matrimonia rata et vera non erant meri contractus naturales aut civiles, sed sacramenta quæ tamen solo libero contrahentium consensu perficiebantur et perficiuntur; ergo non sacerdos, sed contrahentes soli sunt Sacramenti Matrimonii ministri (1). Quod confirmant ex illis conjugis quæ præsentem quidem parochum, sed ipso invito, imò obliuctante, contrahunt, quæ tamen ita vera conjugia sunt ut Ecclesiâ hos conjuges neque compellat neque invitet ad accipiendam parochi benedictionem. Id ipsum concludunt ex matrimoniis initis coram parochum, aut vicario generali, aut cardinali, non sacerdotibus, sed vel diaconis vel subdiaconis, aut etiam in minoribus ordinibus quandoquæ constitutis; tum etiam ex conjugis quæ ex dispensatione pontificiâ sive in regionibus hæreticorum (2) sive in regionibus infidelium absque

præsentâ sacerdotis à fidelibus celebrantur, quæ omnia ut vera matrimonia et sacramenta censentur.

42. 3° Inuitur in ipso Sacramenti effectu, qui est indissolubilitas. Etverò hæc ab ipso Sacramento oritur, non autem ex solo naturali, aut civili, contractu, qui per se dissolubilis est, ut patet ex conjugis infidelium quæ dissolvi possunt per alterutrum conjugis conversionem, ut paulò post ostendemus, secùs ac eveniat in fidelium conubiis, quæ semel legitime contracta et consummata, nunquàm quoad vinculum possunt dissolvi. His addunt verba quæ in adversariorum hypothesei formam constituunt Sacramenti Matrimonii: Ego vos conjungo, aut alia quæ eundem sensum reddunt, nova esse ac desiderari prorsus in omnibus ferè antiquis Ritualibus libris quos recenset Martenius (4); imò alicubi sacerdos hæc sola verba adhuc pronuntiat: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (2); quæ proinde ut vera Sacramenti forma haberi nequeunt; quod non obscure insinuare etiam videtur Tridentinum dicens: *Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque provincie ritum*. Demùm novitatem contrariæ sententiæ urgent, quæ ante Cœcum vix, aut ne vix quidem, in scholis nota erat: cùm sententiâ illâ, quæ contrahentes ministros Sacramenti Matrimonii esse statuit, in totâ catholicâ Ecclesiâ longo seculorum decursu unicè atque exclusivè obtinuerit.

43. Hæc potiora argumenta sunt, quibus hujus posterioris sententiæ patroni causam suam tuentur, qui præterea observant adversarios rationes magis speciosas esse quàm solidas. Etenim Patrum testimonia evincunt quidem Matrimonium esse rem sacram,

cebant, ex dispensatione Romanorum Pontificum usque ad hæc tempora receptum esse, ut siue hisce ritibus celebrarentur. Pius VIII, in brevi dato die 25 mart. 1830, ad archiepiscopum Colon. et episcopos Trevirenses, Paderbornenses et Monasteriensis, declarat validâ conjugia mixta, quæ fortè in illis regionibus contrahantur siue parochi præsentia, collatis in eam rem opportunis facultatibus. Alia documenta exhibere prætermittit. Porro nunquàm mens Ecclesiæ aut Rom. Pontificibus fuit, ut tot Christi fideles inirent contractum merè civilem absque Sacramento.

(1) De ant. Eccl. Ritib., lib. 1, p. 2, cap. 9, art. 3, § 6, ubi inter cætera scribit: « Deinde datis sibi mutuo dextris exigebat (sacerdos) ab utroque consensum, in quo totam Sacramenti Matrimonii essentiam reponebant antiqui. Inaudita quippe apud eos erat illa verba parochi: Ego vos conjungo, etc., in quibus aliqui ex recentioribus scholasticis formam hujus Sacramenti constituunt, quæ tamen desiderantur, » etc.

(2) Cf. Sotum in 4, dist. 26, a. 5.

(3) Sane nonnisi duos ex totâ antiquitate laudat potuit theologos Melchior Canus pro suâ sententiâ Guillelmum nempe Parisiensem, et Paludanum; porro, adductis ipsorum testimoniis ostendimus istos auctores non solum patrociniatos non esse hujus opinio, sed eidem plane adversari. Ex his propterea constat Canum omnium primum fuisse, qui eam inveniit in scholas catholicas; edidit porro Canus suum opus de Locis theolog., an. 1562. Merito proinde Henr. Klee in diss., mov. citandâ, p. 69, not. (8), sic scribit: « Melchior Canus fuit primus qui generali omnium admiratione et scandalo affirmavit contrahentes non esse ministros, »

(4) Quod diximus de communi loquendi usu Tridentini ætate recepto, juxta quem veri et rati nomine intelligebatur conjugium inter Christianos initum, ac proinde Sacramentum evidenter constat ex Historiâ concilii, et ex præcipuâ difficultate quæ ab episcopis et theologis opponentibus promovebatur adversus eos qui urgebant decretum ad irritandam matrimonia clandestina: Illud enim liquet ex Historiâ card. Pallavicini, lib. 22, cap. 4, seqq., et iterum lib. 23, cap. 8. Nos brevitate gratiâ unum aut alterum documentum afferemus. Refert itaque Pallavicini, lib. 22, cap. 4, n. 8: « In questa sentenza (negativa) concorse Giovanni Trivigiani, patriarca di Venezia, il quale nego non pure la convenienza ma la potenza: allegando, non potersi (dal concilio) far nullo quel Sacramento, il quale ha tutta la sua essenza, benchè gli manchino le dovute solennità: come per esempio, ancora che un sacerdote consacrasi senza le sacre vesti, fa vero Sacramento, sol che concorra la materia e la forma. Or consistendo l'essenza del Matrimonio nel mutuo consentimento sensibile, e richiedendosi l'altre solennità o per decoro o per prova, il difetto di esse (opponeva egli) non può torrer valore. » Et, num. 16, loquens de suffragio Constant. Bonelli episc. Tifernatis satis prolixo, quo comprobavit Ecclesiæ fas esse ejusmodi conubiâ clandestina irrita facere, sic ex ejus mente prosequitur: « Comprovò che la Chiesa poteva annullar tali matrimoni non già annullando il contratto, e così togliendogli l'esser materia idonea del Sacramento, come avevan ragionato alcuni; Perchè il contratto del matrimonio tra fedeli non è predecente nè distinto dal Sacramento; onde l'annullazione come di questo, così di quello non è soggetta a podestà della Chiesa. » Alia ejusmodi cf. n. 20, 25, 25, ex quibus luculentissimè evincitur, ita Patrum Tridentinorum animis insidisse sententiam illam quæ matrimoniis clandestinis veri Sacramenti rationem inesse dicimus, ut qui id non videat captus plane oculis videatur.

(2) Notum est in Angliâ et in liberrimiâ, ob gravissimas pœnas comminatas a civili potestate sacerdotibus qui catholicorum nuptis assistebant ac benedi-

utpote sanctificationem à Christo Jesu, qui amoris naturalis suam adiecit gratiam, adeoque et in facie Ecclesiae ex ecclesiasticis institutis ac legibus celebrandum esse, ita ut qui secus fecisset peccati reus teneretur (1); at minimè evincunt gratiam conferri per sacerdotis benedictionem, vel sacerdotis esse hujus Sacramenti ministros, quod tamen ab adversariis ostendi debet. Observant præterea contrarium potius ex illis Patrum testimoniis probari; cum enim hanc sacerdotis benedictionem secundis et ulterioribus nuptiis constanter tota denegaverit antiquitas, tamen utrum eæ veri Sacramenti vim habuerint dubitatum est à nemine (2). Quod verò additur ex concilio Carthaginiensi de ritu servandi virginitatem primâ nuptiarum nocte, nullius prorsus ponderis esse convincitur, si ratio habeatur illius originis, quæ ex Tobie exemplo introducta est, et diversimodè viguit in diversis Ecclesiis (3).

44. Reliquas duas probationes facillè excludunt; altera enim quæ petitur ex verbis à Tridentino præscriptis in nuptiis conciliandis mirificè potius contrariam sententiam confirmat, quod vel ex eo deducitur, quòd, referente Card. Pallavicini, Cane opinio paucos omninò ex Patribus Tridentinis habuerit sectatores (4).

(1) Tertullianus, lib. de Pudicit., cap. 4, edit. Rigalt., pag. 537, testatur quòd Montanistæ plerique conjugia clam inita adulterina esse existimaverunt, aut saltem de us non fuerint legitima dubitaverunt. Scribit enim: « Ideò penes nos (Montanistas) occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, juxta mœchiam et fornicationem judicari periclitantur. Nec inde consertæ obtentu matrimonii crimine eludant. » Ex quibus duo habemus, nempe 1° apud Psychicos, id est, catholicam Ecclesiam, conjugia clandestina viguisse, et valuisse, adeoque fuisse quidem vetita, non tamen fornicaria et flagitiosa; 2° Montanistas de ipsorum valore ut in re dubiâ deliberasse inter sese opinionibus atque sententiis. Adcò pervertet res est tum abusus, tum valor matrimonii clandestini! Cf. Ch. Lupum, diss. de peccat. et satisf. Indulgentiis, cap. 1, opp. edit. cit., tom. 6.

(2) Cf. Martenium, loc. citat., art. 1, § 7.

(3) Cf. ibid., art. 4, qui præterea ostendit hunc usum ab ipsis paganis interdum servatum fuisse.

(4) *Istoria del conc. di Trento*, lib. 20, cap. 4, n. 1, ubi scribit: « Essendo concordati (i theologi) negli altri punti, dissentivano sopra due. L'uno era: se qualunque matrimonio fra Cristiani fosse Sacramento: il che sentivano quasi tutti: o sol quello che vien benedetto dal sacerdote; secondo l'opinione di Guglielmo Parigino, la quale era difesa dal prenommato Simone Vigor, e da pochi altri. » Hoc verò magis confirmatur ex his quæ refert idem historicus, lib. 22, cap. 8, § 16, quod cum omnium propè Patrum suffragia in eo decreto statuendo coaluissent, ut ad nubentia cum debita solemnitate celebranda tres in posterum testes adhiberentur, ex quibus unus saltem esset quæsitus, quique contracta nubentia in codicum referret, disceptatum initio fuit utrum scriba an verò parochus ad id officium seligeretur. Convenit porò, ob plures quas profert rationes, inter omnes Patres ut seligeretur parochus. Concludit demum his verbis § 17: « Queste furono le ragioni le quali mossero tanto i vescovi, quanto gli ambasciatori et gli stessi principi della cristianità ad aver per meglio che facesse di mestiero al valore l'intervimento del parrochiano; il che la recati gravissimi beni e nian-

Altera verò quæ ex analogiâ cæterorum Sacramentorum desumitur nullius ponderis est, cum nemo nesciat quælibet Sacramenta sibi aliquid peculiare vindicare, quod Sacramenti reliquis commune non est, ut liquet ex Eucharistiâ quæ non in actione transeunte, ut alia Sacramenta, sed in re permanente consistit, quæque olim à diaconis passim administrabatur, quandoque etiam à laicis; et sic responsio patet ad textum Apostoli. Dùm verò nonnullæ synodi vocant sacerdotes Matrimonii ministros, aut impropriâ significatione hanc denominationem usurpârunt, aut incautè etiam, ut animadvertit Benedictus XIV (1). Si qua autem profanitate inest in fidelium conjugii, ea non à conjugii ipsis quæ à Christo elevata sunt ad dignitatem Sacramenti repeti debet, sed ex contrahentium vitiis. Sic nemo ignorat nuda verba interdum supplere in contractuum celebratione, quin etiam contractus inter absentes per alios fieri posse. Dùm verò fideles nuptias ineunt intendunt contrahere matrimonium ad Ecclesiam mentem, hæc autem intentio sufficit ad Sacramentum efficiendum. Quod autem attinet ad sanationem conjugiorum *in radice*, nullam creat difficultatem, siquidem ejusmodi sanatio non minùs impedit Sacramentum quàm contractum, et consistit in quâdam, ut dicitur, fictione juris, quâ præsumpti conjuges, etsi contractus seu Sacramentum nullum fuerit, tamen ut ulterius malum vitetur, in bonâ fide relinquuntur (2). Nec meliùs demùm causam adversariorum juvant dissidia theologorum, quæ nec tot fortassè nec tanta sunt quot quæcumque ab ipsis exaggerantur, quæque si quid officerent veritatè Sacramenti, vix ullum Sacramentum haberent. Ita quidem secundæ sententiæ patroni.

45. Quæ cum ita se habeant, si quis ea quæ attulimus mente anticipatis iudicis vacuâ perpendat, alteram hanc sententiam longè validioribus probari argumentis quàm priorem illam, facillè judicaverit. Præterquam quòd enim posterior hæc sententia et antiquitate et universalitate alteri præstat (3), illo caret gravissimo

disordine. Ergo ex mente PP. Tridentinorum, parochus non ut minister, sed ut testis stabilis et quæsitus nuptiis assistit. Hic notandum est Simonem Vigor, qui postea ad Protestantismum defecit, suam sententiam hausisse ex jam edito Cane opere de Locis.

(1) De Synodo, lib. 7, cap. 27 et seq. Nec omittendum synodos quæ ita locutæ sunt, celebratas esse postquam Cane sua ediderat commentaria.

(2) Hic præterea observare jurevit hæc difficultatem, si qua est, non minùs urgere, imò magis, adversæ partis theologos; cum cum nullum fuerit Sacramentum ob impedimentum dirimens, quod in ejus administratione intercessit, novâ opus esset sacerdotis benedictione, ut Sacramentum validè administraretur, tamen nunquam hæc requiritur.

(3) Quamvis non pauci theologi adhæserint Cane sententiæ, longè plures tamen antiquam sententiam propugnârunt, quos recensent Dom. Soto in 4 Sent., d. 26, q. 2, art. 3; Bellarminus, de Matrim., cap. 7, n. 8; Vasquez, de Matrim., disp. 3, dub. 3; Theophil. Raynaudus, in Heterochitis Spirit. pont. 14 opp., tom. 16; Van Espen, Jur. Eccles. univ., t. 1, p. 2, tit. 12, cap. 3, n. 4; quod attinet ad recentiores his

incommodo, et ad hanc usque diem in Ecclesiâ nunquam audito, quòd scilicet in fidelium conjugis contractus à Sacramento distingatur, quasi verò id fieri probabili aliquâ ratione possit. Atqui in priori sententiâ innumera penè in christiano populo celebrata essent, et celebrarentur conjugia, quæ rationem quidem contractus haberent, non verò Sacramento, ita ut plurimi toto vitæ tempore sine hoc Sacramento viverent, Ecclesiâ non obsistente et verò etiam interdum probante. Accedit præterea ex eadem sententiâ et aliud haud leve proflueret incommodum, quòd, eâ semel constitutâ, causas matrimoniales ad Ecclesiam exclusivè pertinere vix ostendi possit, uti ex dicendis patebit (1). Nec omninò spernenda denique est ratio à posterioris sententiæ patronis deducta ex naturâ contractus naturalis aut civilis, qui per se minimè postulat omnimodam firmitatem, cum indissolubilitas Matrimonii Christianorum unicè pendeat à Sacramento; quam ob causam res *Sacramenti*, post S. Augustinum, à theologis ea vocatur, utpote dos et proprietates conjugii christiani seu Sacramenti. Hinc in adversariorum placito quòd omnia conjugia absque sacerdotali benedictione inita non forent nisi contractus civiles, sequeretur ea esse per se dissolubilia, ac omnimodâ firmitate destituta (2); quod absolum est et Ecclesiæ doctrinæ contrarium. His perpensis, posteriori huic sententiæ, quæ in hæc Romanâ Ecclesiâ pariter viget, plenè adhaerendum ducimus, eique subscribimus.

CAPUT II.

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS.

46. Duae, ut inuimus, præcipuè sunt connubii christiani proprietates, *unitas* et *indissolubilitas*. Unitati adversari possunt *polyandria* et *polygamia*, sive simultanea, sive successiva. Indissolubilitati duplex quoque opponi potest matrimonii dissolutio, *perfecta* scilicet quoad vinculum, atque *imperfecta* quoad thorum et quoad habitationem.

47. Ad polyandriam verò quod spectat, quæ in eo consistit ut una mulier plures simul maritos habeat,

ferè annis adhuc eam propugnârunt redactores theol. Aschaffenburgenses: *Katholische Kirchenzeitung*, 1836; Ferdinand. Walter, canonista Bonnensis, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, seu *Institutiones juris canonici*, Bonnæ, 1829, § 510, p. 565 et 568, not. (o). Henr. Klee, *Die Ehe, eine dogmatisch-archæologische Abhandlung*, seu *Matrimonium. Dissertatio dogmatico-archæologica*, Mainz, 1835, p. 65. B. Liguori tract. de *Matrim.*; aliique passim; adeò ut hæc sententiâ semper communiter existerit, adversariis frustra clamores querelasque jactantibus in oppositâ opinione perstringendâ.

(1) Res est notatu dignissima, quòd omnes ecclesiasticæ potestatis osiores, Jansenistæ aut Jansenismum malè olentes, atque homines civilibus curis addicti, quos vulgò *regalistas* nuncupamus, factio agmine sese præstitit novæ hujus opinionis astipulatorum assertoresque.

(2) Ex hæc distinctione inter contractum civilem et Sacramentum in connubiis Christianorum, factum est ut Napoleon in codice suo omnem ferè indissolubilitatem à matrimonio abstulerit. Historiam legislationis Napoleonicæ uberius exposuit et recensuit Kùstner in op. de *Matrimonio* atque ratione quæ ei cum civitate et Ecclesiâ intercedit. Lips. 1810, p. 76. seq. †

nemo unquam inter Christianos extitit, qui eam scitam esse dixerit, cum vel ethnici ipsi solo rationis lumine illustrati velut abominandam turpitudinem ac naturæ adversantem execrati eam fuerint. De polygamia autem successivâ nulla jam movetur quæstio, cum velerum nonnullorum hæreticorum, nominatim Montanistarum, error penitus obsoleverit, et Græci nonnisi ex jure ecclesiastico penes ipsos eam prohiberi doceant (1). Restat propterea ut de unâ agamus polygamia simultancâ, quam novæ reformationis coryphæ Lutherus, Melancthon, Bucerus cæterique socii probârunt, dum in famosâ consultatione an. 1539 habitâ decreverunt concedi posse Philippo Hassiæ Landgrævio, ut vivâ adhuc legitimâ uxore, aliam in matrimonium duceret. Ii unanimiter docuerunt polygamiam simultaneam non ita divinæ legi adversari, ut nullam dispensationem admittat in casu saltem necessitatis; si nimirum uxor quæcumque de causâ debitum conjugale reddere nequeat (2). Imò Joan. Lyserus cum aliis contendit polygamiam divino jure permitti, humano duntaxat vetari (3).

48. Circa indissolubilitatem diversæ quæstiones definiendæ proponuntur prout matrimonium spectatur aut ut *verum*, aut ut *ratum*, aut denique ut *consummatum*. *Verum* autem tantum dicitur conjugium quod est in infidelitate contractum; *ratum* præterea quod à fidelibus initum est juxta conditiones ab Ecclesiâ statutas; *consummatum* denique quod usu interveniente completum est.

49. Igitur quoad matrimonium *verum* seu in infidelitate contractum nunc inter omnes Catholicos convenit, si paucos neotericos excipias, quos mox refellemus, illud dissolvi posse quoad vinculum, si alteruter conjugum ad fidem convertatur, alter verò noli cum ipso tranquillè vivere et absque injuriâ Creatoris.

50. Quoad matrimonium *ratum* Catholicæ docent illud posse dissolvi per sanctionis vitæ professionem in aliquo regulari ordine ab Ecclesiâ approbato, obliantibus Protestantibus, qui cum à religionis votis abhorreant, unanimi consensione tradunt hæc nullius esse momenti ad conjugia dissolvenda. Novatoribus è

(1) Cf. Arcudium de Concordiâ Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis, lib. 7, cap. 27, seqq., præsertim cap. 29, p. 550.

(2) Cf. Bossuet, *Histoire des Variations*, liv. 6, § 6: « Il fut dit, scribit Bossuetus; pour la première fois, depuis la naissance du Christianisme, par des gens qui se prétendaient docteurs dans l'Église, que Jésus-Christ n'avait pas défendu de tels mariages. Cette parole de la Genèse: *Ils seront deux dans une chair*, fut éludée, quoique Jésus-Christ l'eût réduite à son premier sens. » Attamen ejusmodi instauratores sacrorum Evangelii nomine hæc facultatem dederunt! Inde intelligas qui tandem sit Scripturæ privato sensu explicatæ usus apud peculiaries istos Evangelii vindices.

(3) Hic Lyserus sub eminentis nominibus Theophilii Alethæi, Vincentii Athanasii, Gottlieb Wahremundi, varia in lucem opuscula edidit ad causam agendam polygamiam, inter quæ eminent quod inscripsit: *Polygamia triumphatrix*. Alios polygamie patronos recenset Franc. Buddæus in op. *Institutiones theologicæ moralis*, Lips., 1727, p. 2, cap. 3, sect. 6, § 9, in not.

diametro adversantur Græci schismatici, qui, teste Mathæo monacho, in Quest. matrimo., non ratum tantum, sed et consummatum matrimonium solemnè religionis voto dissolvi propugnant.

51. Quoad matrimonium consummatum doctrina catholica est adversus Protestantes, nullo unquam in casu dissolvi posse quoad vinculum Christianorum conjugium, neque scilicet propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugio, neque propter alterius conjugis adulterium.

52. Et hæc quidem de dissolutione matrimonii quoad vinculum; nam de dissolutione imperfectà quoad thorum, sive quoad cohabitationem, plures causas esse ob quas dissolvi possit, doctrina pariter catholica est adversus Lutheranos, qui nullam hujus separationis causam legitimam admittunt, licet adeò faciles se præbeant in causis multiplicandis dissolutionis matrimonii quoad vinculum.

53. Nostri igitur numeris est catholicam doctrinam ex ordine vindicare adversus Ecclesie obrectatores in singulis articulis, qui eo quo diximus modo, ab ipsis impugnantur.

PROPOSITIO PRIMA. — *Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divinà prohibitum.*

54. De fide est, juxta can. 2, sess. 24 conc. Tridentini: *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nullà lege divinà esse prohibitum, anathema sit.*

55. Hæc autem definitio tum Christi, tum Apostoli Christi doctrinam declarantis auctoritate fulcitur, atque perpetuà Ecclesie traditione. Christus enim, Matth. 19, v. 4, seqq., seiscitantibus Phariseis si licet homini dimittere uxorem suam quâcumque ex causâ, respondit: *Non legis quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dixit: Propter hoc dimittit homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Instandibus porro Phariseis, v. 7, seq.: *Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudiij et dissolvere?* reposuit Christus: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur, et qui dimissam duxerit mœchatur.* At si polygamiam non damnasset Christus, minime affirmasset mœchari illum qui, suâ uxore dimissâ, aliam duxerit, aut mœchari eum qui duxerit ab alio dimissam; repugnat enim esse mœchiam ubi verum est conjugium, et contra mœchus haberi non potest, qui uxorem dimissam ducit, si prius conjugium verè solutum fuerit. Igitur si uxore dimissâ aliam ducere non licet, id multò minus licere priori retentâ, judicandum est (1).

56. Verùm, quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensum, illud est quod scribit Apostolus 1 Cor. 7, v. 10, 11: *His qui matri-*

monio juncti sunt, præceptio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere in-nuptam, aut viro suo reconciliari; et Rom. similiter 7, 2: Quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri. Igitur vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. Quamvis porro Apostolus in adductis locis expressè non loquatur nisi de solâ uxore, cum tamen in cit. Epist. ad Corinthios parè conditionis virum et uxorem faciat in conjugii juribus, consequens est quòd ex quæ de muliere scripsit, de viro pariter sint intelligenda, eò vel magis quòd polyandria penes Judæos, ad quorum legis normam scripsit Apostolus, minime obtineret (1).

57. Res denique tota conficitur ex perpetuà Ecclesie traditione. Ex Patribus enim alij affirmant adventientem Christum omnem illam veterem polygamiam consuetudinem delevisse, ut Chrysostomus (2); alij denuntiant lege Evangelij reum esse adulterii, qui aliam uxorem querit, cum habet suam, ut Ambrosius (3), et Augustinus (4). Concilium verò Milevitanum II, an. 416, adversus Pelagium celebratum, cap. 17 decrevit: *Placuit ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissis ob uxore, neque dimissa à marito alteri conjungantur, secunde nuptiae, nisi se dimet reconcilientur* (5). Eadem habet Innocentius I (6); Nicolaus verò I, in responsis ad consulta Bulgarorum, dicit, inquit, *tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum ulla permittit* (7). Addeò verò constans ac perpetuum fuit hæc de re Ecclesie judicium; ut facultatem, quam

(1) Primum exemplum, quod occurrat in historiâ Judæorum de feminâ quæ dederit libellum repudiij viro suo illud est quod refert Josephus Flavius, Archæol. lib. 15, cap. 7, n. 10, ed. Havercamp., de Salome Antipatri filia ac Herodis M. sorore de qua scribit Josephus: *En illi (Castobaro marito suo) constituto misit libellum ad dissolvendum matrimonium, contra quàm ferunt Judæorum leges. Nam viro quidem apud nos id facere licet, nequiquam verò feminæ, quæ spontè discesserit, alteri nubere fas est, nisi prius à marito dissolvatur.* Hinc Joseph Scaliger, Animadv. in Eus., p. 159, seu n. 2015, de Salome: *Andacissima, inquit, mulier prius Hebræorum assa est à viro discedere.* Alterum occurrit lib. 18 Archæol., cap. 5, n. 4, ejusd. edit., de Herodiade, quæ, dimisso priori marito Herode, Magni Herodis filio, nupsit ejus fratri Herodi pariter cognomento. Animadvertit porro et hic Josephus hoc factum esse contra patris leges, scribens: *Herodias, ut quæ in adulterio induxerat leges patrias violare, Herodi nupsit, viro suo, à quo viro discessit, ex eodem patre fratri.* Hujus exemplum postea alie perditæ feminæ imitæ sunt. Cf. Seldenum: *Uxor Hebræa*, lib. 3, cap. 19, Londini 1646.

(2) Homil. 56 in Genes., n. 5, ed. Maur., tom. 4, p. 542, et hom. 62, aliis 65 in Matth., n. 1, 2, edidit., tom. 7, p. 620, seq.

(3) Lib. 4 de Abraham, cap. 7, n. 59, et esp. 4, n. 25, ubi cf. adnot. Maur. edit.

(4) Lib. 4 de Nuptijs, cap. 10.

(5) Apud Hard., Acta concil. tom. 1, col. 1220. Pertinet autem hic cano ad concilium plenar. African. Carthagin. an. 407 celebratum.

(6) Epist. 6 ad Exuperium Tolosan., cap. 6 apud Constant., col. 794.

(7) Cap. 51 apud Hard., Acta concil. tom. 5, col. 371.

(1) Hoc ipso argumento utitur Budæus, loc. cit.

paulò antè meminimus, Philippo Hassiæ à novatoribus factam christianis orbis exhorruerit, et ipsi Lutherani ne tanti facinoris rumor in vulgus efflueret, omni ope cùm primùm patratum est, curaverint (1). Atamen Joan. Gerharδο teste, celebris postea apud eosdem fuit bigamia comitiis à Gleichen, quæ ab ipsis non solum tolerata, sed etiam probata fuit (2).

Difficultates.

58. Obj. : 1° Apostolus, 1 Timoth. 3, 2, docens episcopum oportere unius uxoris virtum esse, satis apertè indicat pro Judæorum more aliis uxorum pluralitatem posse concedi. 2° Quod probè intellexit imperator Valentinianus 1, qui teste Socrate (3), legem tulit ut, *civis liceret duas simul habere uxores legitimas*, atque ut exemplo legem firmaret Justinam duxit, Severà adhuc vivente, quod 3° et fecisse imperator alter Lotharius perhibetur. 4° Quare Gregorius II, in epist. ad Bonifacium, cuidam indulsit ut propter uxoris suæ infirmitatem aliam duceret (4); 5° quem dùm Gratianus temerè hâc de causâ accusat veluti sacrorum canonum, et doctrinæ apostolicæ et evangelicæ infractorem (5) nonnisi propriam insectiam prodit. 6° Et sanè quomodò divinâ lege abrogata dici potest polygamia quam tantâ cum laude sanctissimi patriarchæ et reges in V. T. frequentârunt? 7° Hæc enim neque liberorum procreationem, neque honestam educationem impedit, nec familiæ pacem ac tranquillitatem perturbat, ut olim Hebræa gens, nunc verò plerique Orientis populi exemplo esse possunt. Quare si intolerabiles uxoris mores, si ejusdem sterilitas, reipublicæ status atque aliæ ejusmodi causæ persuadent polygamiam, ex juris naturæ *et gentium* principis ea permitti posse videtur. Ergo.

59. R. Ad 1. D. Ita docuit Apostolus ad excludendam in episcopo polygamiam successivam, C; ad excludendam polygamiam simultaneam, N. De polygamia enim successivâ Apostoli effatum universa intellexit antiquitas, ut sue loco ostendimus (6); et

(1) Loco cit., Hist. des Variat., n. 6.

(2) Loc. 26, cap. 5, § 226.

(3) Hist. eccles., lib. 4, cap. 31.

(4) Apud J. Hartzheim S. J. Concilia Germanica, Colon. Agripp., 1758, tomo 1, p. 34; sic porrò se habet hoc responsum, quod exhibetur n. 2: « Nam quod proposuisti, quòd si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum est, ille qui se non poterit continere, nubat magis; non tamen subsidii opem subtrahat ab illâ quam infirmitas præpedit, et non detestabilis culpa excludit. »

(5) Causâ 32, q. 6, cap. 18, apud Pithæum, Corpus Jur. can., tomo 1, p. 391.

(6) Tract. de Ordine, n. 198. Interpretatio quam dedit Theodoretus tum in hunc Pauli loc., tum in ep. 110 ad Domnum Antiochenum, hujus Paulini textus de bigamo nempe *simultaneo*, est prorsus singularis, quamque ipse excogitavit ut semet purgaret, quòd promovisset ad Tyriorum episcopatum Irenæum comitem, qui successivè bigamus erat. Quam ob rem de violatis Ecclesiæ canonibus accusatus, ipse contra interpretationem et sensum antiquitatis aliâ ratione omnino verba Pauli exposuit. Cf. Renaudot., *Perçet. de la Foi* tome K liv. 6 ch. 8 circa finem. Cf.

apertè illius mens colligitur ex simili loquendi ratione quâ in eadem epistolâ usus est Apostolus, 1 Tim. 5, 9, qui disserens de diaconissâ statuit ut non eligatur nisi *quæ fuerit unius viri uxor*.

60. Ad 2. N. Sanior enim critica jam rejicit tantam commentitiam Socratis narrationem de Valentiniani facto, ac de lege ab eo latâ. Etenim non solum Baronius (1), et cruditus Valesius (2), aliique auctores catholici (3) passim hujus historiæ veracitatem respuunt, sed et respuerunt, vel saltem in gravem falsitatis suspicionem revocârunt heterodoxi ipsi scriptores, inter quos eminent Puffendorfus (4), atque Boddæus (5); idque meritò, 1° quia ejusmodi legis nullam prorsus mentionem inveniunt Sozomenus, Theodoretus, Zosimus, et qui Valentiniani gesta studiosissimè prosecutus est Ammianus Marcellianus; 2° quia nihil eâ de re ejus temporis Patres et ecclesiastici auctores memoriæ prodiderunt; nec Damasus Rom. pontifex, nec episcopi cæteri Valentiniano coævi, nec Hieronymus adversus eam legem reclamârunt, quæ fuisse christianæ religioni adèe injuriosa; 3° quia præmortuâ Severâ, Justinam duxit Valentinianus, ut post Baronium ostendit Valesius (6); 4° quia cit. Ammianus, quamvis Valentiniano infensus, eum commendat ob castitatis professionem scribens: *Omni pudicitia cultu domi castus et foris, nullo contagio conscientia violatus obscenæ, nihil incestum*, etc. (7).

61. Ad 3. D. Id fecisse perhibetur Lotharius contra legem Christi, C.; legitime, N. Adversarii onus incumbit ostendendi sive Lotharium sive alios qui hoc attentârunt juxta Christi legem egisse, ut aliquid proficerent. Flagitia enim etiam principum nunquam possunt factum aliquid cohonestare. Porrò de Lotharii polygamia hæc scribebat Nicolaus I, quæ et aliis ejusdem criminis viro illi principi sociis aptari debent: *Annon districtâ ultione ferendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech imitatus esse dignosceris?* Nicolaus præterea contubernium cum pellice imperatori prohibuit, episcopos verò assentores, quique facinus probaverant è sedibus dejecit (8).

62. Ad 4. D. Indulsit Gregorius II ut aliquid duceat etiam Christ. Lupum, diss. de cleric. Continent., cap. 1.

(1) Ad an. 370, n. 125, ubi fusè de hoc argumento agit; cf. etiam adnot. Pagii ad an. 375, n. 5.

(2) In not. 2 ad cap. 31 libri 4 Soer.

(3) Cf. Nat. Alex. in sec. 4, cap. ult., art. 4.

(4) De Jure naturæ et gentium. Francofurti ad Moenum, 1706, tomo 1, lib. 6, cap. 1, de Matrimonio, § 16.

(5) Institut. Theologiæ dogmaticæ, Lips., 1744, lib. 5, cap. 4, § 47, in not., pag. 1319, quibus addendus est W. Lowth in adn. ad loc. cit. Socratis, qui præterea ex alio capite ostendit falsam esse Socratis narrationem, dùm refert Justinam virginem fuisse; ex Zosimo enim constat Justinam prius nuptam fuisse Magnentio tyranno.

(6) Loco cit. Cf. etiam Pagium loco cit.

(7) Lib. 30, cap. 8, edit. Valens., Paris., 1681.

(8) Acta quæ spectant ad Lotharii lacinus cf. apud Hartzheim, Concilia Germanica, tomo 2, a pag. 265 ad pag. 355.

ret aliam uxorem ob prioris infirmitatem, quæ nempe talis esset, ut plerisque placet (1), quæ consiliueret impedimentum dirimens perpetuæ impotentiae, Tr.; ob infirmitatem quatenusque quæ supervenerit matrimonio aliâs legitime contracto, N. Ideo verò transmisimus primum distinctionis membrum, quia viris eruditus epistola illa suspecta est, ab aliis verò ut supposititiâ rejicitur (2).

63. Ad 5. D. Quem Gratianus accusat errore facti deceptus, Tr.; errore juris, N.

64. Ad 6. D. Polygamiam patriarchæ et reges frequentârunt in V. T., et quidem, ut plures existant, ex divinâ dispensatione (3), C.; quæ propterea frequentari etiam possit in N. T., sublata à Christo omni polygamia simultaneâ, N., ut constat ex adductis probationibus.

65. Ad 7. Tr. Hæc enim aliaque ejusmodi rationum momenta ad summum evincerent polygamiam juri naturali absolutè non esse contrariam, prout cum suis contendit Calvinus (4); seu, ut alii censent,

(1) Hanc tamen responsionem respuit Estius, in 4 Sent., d. 53, § 6, qui censet Gregorium II (quem ipse cum Gratiano dicit III) non permisisse alterum matrimonium tanquam justum et legitimum, sed tanquam minus malum respectu fornicationis cum pluribus, quæ illi viro erat metuenda propter ejus incontinentiam. « Quæ responsio, subdit, si non placet, fatendum erit cum Gratiano rescriptum hoc Gregorii, tanquam sacris canonibus, imò evangelicæ et apostolicæ doctrinæ penitus adversum, non esse recipiendum. Pontificem autem non voluisse tanquam fidei dogma definire, sed solum opinionem suam de re nondum definitâ aliis declarasse. » Cf. Estius, *Défense de l'Histoire des variâtes*, § 62.

(2) Cf. Collet, *Continuatio Prælect. theologic. Hon. Tournely, Venet., 1757*, tomo 8, cap. 5, art. 2, sect. 3 n. 131. Cf. Binterim, in op. cit., Monumenta, etc., tomo 6, part. 1, p. 451, agens de impedimento impotentiae, hanc epistolam ex silentio Othonis et Willibaldi suspectam pariter habet. Sebast. Berardi, in op. Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti, Venet., 1777, p. 2, tomo 2, cap. 68, contendit Gregorium II locutum esse de conjugio inito in infidelitate, quod cum Sacramento non sit, eam non habet firmitatem quam sibi vindicat conjugium Christianorum quod Sacramentum est. Cum igitur jus naturale omnimodam firmitatem non exposcat in conjugio, ita ut in nonnullis casibus dissolvi nequeat, ad ejus normam Gregorius responsum non dedit, non autem juxta jus evangelicam et apostolicam, quod profectò doctus Pontifex non ignorat. Sanè Germani recens conversi erant operâ S. Bonificii ad religionem christianam, hinc ille de quo loquitur S. Pontifex et cum quo mitius agendum censuit, connubium adhuc ethnicæ contraxerat; superveniente verò impotentia in ejus uxore, declaravit Pontifex prius conjugium dissolvi posse, ac novum initi. Cf. p. 166, seqq.

(3) Ita inter cæteros tenent Bellarminus, de Matrim., cap. 11, n. 25, seqq., et Estius, l. c., § 6, qui arbitrantur polygamiam ex se nunquam licitam fuisse. Alii autem cum S. Thomâ, in Suppl., q. 65 art. 1, censent verisimiliter polygamiam absolutè, seu essentia et primariis conjugii finibus non adversari, et tandem licitam fuisse, quamvis evangelicæ lege sublata non est, adversari autem secundarias, ut vocant, conjugii finibus, ejusmodi sunt pax, tranquillitas, mutua obsequia, etc. Cf. Collet, op. cit. cap. 5, art. 2, concl. 1.

(4) Calvinus uxorum simultaneitatem tam strictè jure naturali prohibitam autumat, ut patriarchas, quòd

non adversari primariis conjugii finibus, id est, prolis generationi, ejusdemque institutioni; nullo autem modo evincunt polygamiam non fuisse à Christo in novâ lege abrogatam. Siquidem adversus facta rationes congruentiæ non valent. Cæterùm quæ de orientalium populorum felicitate, pace domesticâ, educatione familiæ ambitiosè jactantur, facillè ipsis eorum annalibus et experièntiâ refelluntur. Sed præterea addimus felicitatem illam, et pacem iis rationibus et mediis apud illos comparari, quæ naturæ atque indoli societatis maritalis omninò repugnant. Uxores enim in gynæceum tanquam in perpetuum carcerem detruduntur (1), liberi etiam, mares potissimum, plerùmque eunuchis vel servo, rarè matri, in disciplinam traduntur. Utrùm verò hæc appellanda sit beatitudo et felicitas, utrùm societas maritalis, et liberalis filiorum institutio, ipsis polygamia patronis pronuntiandum relinquimus.

PROPOSITIO II. — *Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro conjugè ad fidem converso, noli alter cum eo pacificè vivere, vel non consentiat habitare sine contumeliâ Creatoris.*

66. Hæc propositio certa est. Vix enim unquam de illius veritate dubitatum fuit usque ad medium seculum anteauctum, ex occasione solemnisi decreti quod supremus senatus Parisiensis, die 2 jan. 1758. edidit, ad confirmandum judicium latum à curiâ Suesionensi, die 5 febr. 1756, in causâ Judæi Borach Levi Argentinensis recens ad fidem conversi, quo eidem vetitum est aliud inire conjugium, quamvis uxor Judæa renueret obstinatè habitare cum ipso (2). Ex hoc autem tempore plures prodire libelli ad evincendam indissolubilitatem ejusmodi conjugiorum, quorum longa ac inutilis res esset catalogum texere (3). Inter

plures uxores duxerit, violatâ hâc in parte juris naturalis, ac adulterii reos traducere non veretur. De quo cf. Puffendorffum, op. cit., lib. 6, cap. 4.

(1) Comes de Maistre, *du Pape, livre 3, ch. 2*, apposite scribit: « La femme est plus que l'homme redoublée au Christianisme. C'est de lui qu'elle tient toute sa dignité. La femme chrétienne est vraiment un être *sur naturel*, puisqu'elle est soulevée et maintenue par lui jusqu'à un état qui ne lui est pas *naturel*. » Paulò ante jam adduxerat observationem D. Buchanan, qui in op. *Christian Researches in Asia, etc.*, by the R. Claudius Buchanan, Lond., 1812, p. 66, scripserat: « Dans tous les pays où le Christianisme ne règne pas, on observe une certaine tendance à la dégradation des femmes. »

(2) Qui primus conjugio interdixit Borach Levi fuit Fitz-James episcopus Suesionensis, qui non infimum locum tenet in historiâ Jansenismi. Levi appellavit ab hujus sententiâ ad senatum Parisiensem, qui decretum episcopi Suesionensis confirmavit. Omnia quæ ad hanc celebrem causam spectant collecta sunt in op. cui tit.: *Recueil important sur la question de savoir si un Juif peut se remarier après son baptême*, 2 vol. in-12, 1759. Leidant in op. *Code matrimonial*, t. 1, p. 450, et Pothier, tom. 2, n. 499, illius collectio nis analysis instituerunt.

(3) Præcipui sunt: *Dissertation ou l'on prouve que S. Paul n'enseigne pas que le mariage puisse être rompu lorsqu'une des parties embrasse la religion chrétienne*, par Alex. Desessarts, 4 vol. in-12, 1765. *Traduction*

hujus novæ doctrinæ patronos eminent Augustinus Gervasio Vindobonensis professor (1) et auctor Institutionum theologiarum Lugdunensium (2), quos non pauci in Germaniâ præsertim (3) et Galliæ secuti sunt, ex quibus unum recensimus Tabaraud (4) Jansenianæ factionis postremis his annis fulcrum præcipuum. Sic igitur adversus hos neotericos omnes, qui plerùmque permoti videntur ad eam sententiam propugandam quod contraria sit ei quam sequitur Ecclesia Romana, assertam propositionem astruimus.

67. Illa propositio certa censenda est, et à quovis cordato catholico tenenda, quæ solidum habet in Scripturis fundamentum, atque in communi Patrum doctrinâ, in Romanorum pontificum decretis et in constanti Ecclesiæ praxi; quæque demum communi theologorum et canonistarum suffragio gaudet; talis porro est asserta propositio.

68. I. Solidum fundamentum enuntiatum thesım habere in Scripturis, constat ex verbis Apostoli, 1 Cor. 7, 40, seq. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præceptio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quod si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illâ, non dimittat virum...* Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi; in pace autem vocavit nos Deus. Apostolum verò hic loqui de solutione quoad vinculum, non autem tantum quoad thorum manifestum fit 1° ex antithesi quam instituit inter conjugia fidelium et conjugia in infidelitate prius contracta, atque ex dispari conditione quam inter ejusmodi conjugia intercedere declarat. Conjugia enim inter fideles inita affirmat esse absolute indissolubilia quoad vinculum, cum dicat: *Quod si discesserit* (fidelis quæcumque ex causâ), *manere inuptam, aut viro suo reconciliari*; conjugia verò è contra in in-

des deux livres de S. Augustin à Pollentius, avec des notes, cujus auctor est D. Pilé; item: Collectio variarum dissertationum casum Apostoli illustrantium editore Juc. Leplat., 1 vol. in-8°, Leodii 1779. Ferè omnia opera, quæ contra dissolutionem horum conjugiorum edita sunt, in indicem librorum prohibitorum fuerunt relata. Horum auctores perique factioni Jansenisticæ, aut aliæ curiæ fuerunt addicti.

(1) In tract. seu lib. 3 de Sacram. Matrim., cap. 5, opp. tom. 2, Viennæ, 1766.

(2) Diss. 4, art. 3.

(3) Inter quos non infimum locum tenet Eybel, ac novissimè Dr. Binterim qui in op. cit., Monumenta Ecclesiæ christiano-catholicæ primi, mediæ ac novissimæ ævi, tom. 6, p. 1, Mantissa 1, satis prolixam edidit dissertationem pro indissolubilitate horum conjugiorum. Verùm de hoc cl. auctore paulò post disseremus.

(4) In op. *Princip. sur la distinct. du Contrat, et du Sacrement de Mariage*, nov. edit., p. 52, 55, item p. 279, seq. Alios recentiores auctores cf. apud D. Jos. Carrière, de Matrimonio; Paris., 1837, tom. 1, p. 2, de Prop. Matr., sect. 5, c. 1. Miram porro videri debet inter hos auctores etiam recenseri card. La Luzerne, qui et ipse huic sententiæ astipulatus est in *Instr. sur le Rituel*, num. 670.

fidelitate inita dissolubilia esse asserit, dicens: *Quòd si infidelis discedit, discedat, quin ullam apponat restrictionem; imò magis hanc libertatem declarat adjuvando: Non enim servituti, etc.* 2° Ex eo quòd si Apostolus nomini de separatione quoad thorum, aut quoad habitationem loqui voluisset, nihil omninò concessisset fideli super infidelem, quod jam non esset in ejus potestate; cum infidelis, discessione suâ quoad thorum et cohabitationem, jam matrimonium dissolverit; ergo quin dicamus aut supervacanea, aut sensu vacua esse Apostoli verba, conclusionam necesse est de dissolutione quoad vinculum ipsum esse locutum. 3° Constat ex ratione quam adducit Apostolus dicens: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi; servituti porro nomine hic significari non potest nisi vinculum illud quo fit ut alteruter conjugum debeat aut cæcè vivere aut alteri parti reconciliari, de quo paulò ante locutus fuerat eum ageret de conjugio fidelium, quodque inferius, v. 59, ligamen vocat, ejusque solutionem, liberationem. Cum igitur huic servituti minime obnoxium esse fidelem conjugem doceat Apostolus, consequens est per infidelis discessionem planè dissolvi matrimonium in infidelitate contractum.*

69. II. Fundatur thesis in communi Patrum doctrinâ; quotquot enim cit. Apostoli verba explanant, ea de perfectâ dissolutione intelligunt. Sic S. Ambrosius: « Quidam, inquit, putant omne conjugium à Deo esse, maxime quia scriptum est: *Quæ Deus conjunxit, homo non separat.* Ergo si omne conjugium à Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo Apostolus dixit: *Quòd si infidelis discedit, discedat?* In quo et mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, et ostendit non à Deo (esse) omne conjugium (1); id est, non omne conjugium esse insolubile, cujusmodi est illud infidelium de quo loquitur S. doctor. Sic et Ambrosiaster antiquissimus auctor, atque Ambrosio ipsi coævus, ab hæc communi ac receptâ Ecclesiæ doctrinâ minime recedit exponens Apostoli textum: *Si infidelis, scribit, odio Dei discedit, fidelis reus non erit dissoluti matrimonii... ac per hoc non est peccatum ei qui dimittit propter Deum, si alii se junxerit* (2). S. Joannes Chrys. partem in hunc modum interrogat: « Quid est autem, si infidelis discedit, discedat? Ut si jubet te sacrificare, aut sociam esse impietatis propter matrimonium, aut recedere, melius est ut divellatur matrimonium quam pietas (3). » Theophylactus, qui Chrysostomum in

(1) Lib. 8 in Luc., num. 2, edit. Maur., qui præterea, ibid., n. 8, subdit: « Unde et Apostolus: *Dequantio, inquit, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.* Et infra: *Cæteris, inquit, ego dico, non Dominus; si quis frater infidelem habet uxorem et relinquat eam.* Itaque ubi est impar conjugium, lex Dei non est. Et addidit: *Quòd si infidelis discedit, discedat.* Simul idem Apostolus negavit legis esse diviniæ, ut conjugium quæcumque solvatur; nec ipse præcepit, nec dedit discedenti auctoritatem, sed culpam absolutè destituit. »

(2) Comment. in h. loc. in append. opp. S. Ambros., edit. Maur., tom. 2, p. 154.

(3) Rom. 19, in cap. 7, Ep. 1 ad Cor., p. 5

epitomen redegit eadem fermè verba adhibet in commentis, in hunc locum, scribens : « Veluti si tibi imperet, ut suæ particeps fias infidelitatis aut discedas à matrimonio, discede : satius enim est conubium solvere, quam pietatem (1). » Eadem ratione exponit Œcumenius (2). Sermonem verò in his esse de dissolutione conjugii quoad vinculum ipsa orationis series declarat.

70. III. Fundatur in Romanorum pontificum decretis, et constanti Ecclesiae praxi, quæ profectò apud catholicum virum magnum pondus habere debent. Jam verò celebre est Innocentius III doctissimi pontificis decretum, quod exstat in cap. 7 *Quanto de divortis*, his verbis expressum : « Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente; qui relinquitor, ad secunda, si voluerit, vota transibit; et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus : *Si infidelis discedit, discedat; frater enim vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi*. Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non est tamen ratum (3). » Quod quidem decretum sequentes pontifices probaverunt ad unum omnes. His propterea innixus sapientissimus pontifex Benedictus XIV, lib. 6, de Synodo, c. 4, § 2, scribebat : « *Certum est, infidelium conjugium, ex privilegio in fidei favorem à Christo Domino concessio, et per Apostolum, 1 Cor. 7, promulgato, dissolvi, cum conjugum alter christianam fidem amplectitur, renuente altero, in suâ infidelitate obdurato, cohabitare quidem volento, sed non sine contumeliâ Creatoris, etc.* Hanc verò doctrinam in praxim deductam fuisse in universâ Ecclesiâ luculentis exemplis evincitur ab eodem pontifice, tum loco cit., tum lib. 13, c. 31, § 2, seq., qui plures casus recenset excussos et resolutos à summis pontificibus S. Pio V, Gregorio XIII, et Paulo V. Quibus adjecti possunt responsa à S. congregatione concilii Tridentini interprete sæpius data; id ipsum evincunt Rituales libri variarum Ecclesiarum, ut Evessionensis (4), Metensis, Bononiensis in Britannia minori, Ebroidensis, aliique passim, qui eandem praxim confirmant (5); usus item qui ab immemorabili viguit dissolvendi ejusmodi conjugia in regionibus in quibus Judæi degunt, ut in Italiâ, Germaniâ, Galliis, nominatim verò in diocesisbus Argentinensi, Virdunensi, Metensi, Tullensi (6). Neque adversarii nostri diffidentur à pluribus seculis, in Occidente præsertim hanc praxim obtinuisse, quin aliquis unquam reclamaverit. Aut igitur fatendum est in casu nostro conjugia

dissolvi, aut Romanos pontifices, imò universam Ecclesiam, contra bonos mores graviter deliquisse, dum tot adulteria coonestavit.

71. IV. Fundari demum thesims nostram in communi et constanti theologorum et canonistarum doctrinâ res facti est quam nec adversarii ipsi in dubium revocant; si enim in totâ antiquitate unum fortassè Cajetanum excipias (1), quem omnes norunt fuisse novitatum aucupem, nullum invenies qui huic doctrinæ non adhaeserit. Ante Gratianum quidem, sec. IX, hanc doctrinam propugnârunt, ut vidimus, Theophylactus et Œcumenius inter Græcos; sec. XI, Hugo à S. Victore (2) inter Latinos. Rursus sec. XII, inter Græcos eminet interpres canonum doctissimus Theodorus Balsamon (3), et inter Latinos Petrus Lombardus (4), et qui in ejus operum commentarios ediderunt (5); post Gratianum verò ad unum omnes ad hæc usque tempora eam tradiderunt.

72. Si igitur ea propositio certa censenda est, quæ in Scripturâ, Patribus, Romanorum pontificum decretis, Ecclesie praxi et communi doctorum auctoritate fundatur, cum talis sit ex dictis propositio iusta, tanquam certa ea omnino tenenda est, ita ut nulli cordato theologo absque insigni temeritatis notâ ab eâ recedere fas sit.

Difficultates.

73. I. Obj. : 1° Matrimonium quod jure naturæ validum ac legitimum est, omnibus theologis fatentibus, est prorsus insolubile; 2° tale autem est matrimonium infidelium quod Deus ipse conjunxit, et quod 3° suo modo unionem Christi cum Ecclesiâ pariter representat. 4° Christi præterea et Apostoli sententiæ de indissolubilitate matrimonii cujuscumque generales sunt, neque ullam exceptionem patiuntur. 5° Si

(1) Attamen Cajetanus ipse Comment. in 1 Cor. 7, v. 15, cum retulisset nostram expositionem de perfecta conjugii dissolutione subdit : « In hoc sensu communiter intelligit hæc Pauli verba Ecclesiâ; hinc enim intelligit liberum esse tam christianum quam christianam conjugem si infidelis conjux separatur, ad contrahendum cum alio seu cum aliâ conjugum. » Deinde, contrariâ suâ sententiâ expositâ, pergit : « Quia tamen antiquo Ecclesiæ usu sensum communem textus hujus firmatum credo, et *textus capax est hujus sensus communis; idèò dicendum est, etc.* » A Cornelio a Lapide comment. in hunc Apostoli locum adducitur pro contrariâ sententiâ etiam Dom. Soto, in 4, d. 59, a. 4. Ast lapsus hic est à Lapide : siquidem l. c. Dom. Soto oppositum prorsus docet cum S. Thomâ et multorum auctoritate Innoc. III, aliorumque qui à Gratiano adducuntur. Cf. in op. cit. edit. *Mentum Campi 1581, tomo 2, p. 512.* Id ipsum dicitur de Petro Soto, quem Paulus Sarpus, in *Hist. Conc. Trid. lib. 7, num. 64*, adducit tanquam faventem sententiæ de indissolubilitate ejusmodi conjugiorum; certum enim pariter est Petrum Sotum communi adhaesisse sententiæ, ut constat ex *Institutione sacerdotum, lect. 12.*

(2) De Sacramentis, lib. 2, part. 11, cap. 15, opp. edit. Venet. 1588, tomo 3, fol. 299.

(3) Cf. apud Beveregium in Synodico, Oxon. 1672, necnon in Photi Nomocan. apud Justellum, in *Bibliotheca Juris canonici veteris, Lutet. 1661.*

(4) Lib. 4, d. 39.

(5) Quatuor circiter mille recensentur qui super Petrum Lombardum commentaria scripserunt.

(1) Opp. edit. Venet. 1755, tomo 2, p. 160.

(2) Comment. in h. loc., opp. edit. Paris, 1630, tomo 1, p. 480, qui clarius adhuc loquitur.

(3) Apud Pithœum, *Decretales, etc.*, tomo 2, p. 221. Eadem fermè habet in cap. *Gaudemus*, 8, de *Divort.*, ibid., p. 222.

(4) Quod editum est ab ipsomet D. de Fitz-James, an. 1753, tomo 1, pag. 272.

(5) Cf. apud D. Jos. Carrière, op. et l. c., p. 187.

(6) *Ibid.*

theologi propterea constare sibi volunt, fateantur necesse est matrimonia in infidelitate contracta nullo unquam in casu dissolvi posse.

74. R. ad 4. D. Si nulla exceptio aut dispensatio, Deo ipso auctore fiat, Tr.; si divina auctoritate fiat exceptio aut dispensatio, N. Alioquin Deus nunquam permisisset conjugiorum dissolutionem, attamen respiciendo permisit per libellum repudiij. Quamvis ergo matrimonij indissolubilitas nature admodum consentanea sit, non est tamen eodem jure strictè omninò imperata (1).

75. Ad 2. D. Ita tamen, ut possit eodem Deo auctore dissolvi, C; ita ut dissolvi nequeat, N. Responso patet ex dictis; potiori enim jure Deus conjunxerat matrimonia Hebræorum, quæ tamen, ipso permitente, dissolvi poterant.

76. Ad 3. Idem est responsum. Nam etiam concubina Hebræorum potiori ratione, seu ratione typi, futuram Christi cum Ecclesiâ conjunctionem repræsentabant, et nihilominus poterant dissolvi.

77. Ad 4. D. Generales Christi et Apostoli sententiæ nullam exceptionem patiuntur, quæ fiat auctoritate humanâ, C.; auctoritate divinâ, N. Alioquin nec matrimonia rata fidelium per solemnem sanctionis vitæ professionem possent dissolvi; quod profectò adversarii nostri non dicent, si catholici esse velint.

78. Ad 5. N. Optimè enim sibi constant theologij dum admittunt matrimonia infidelium per divinam dispensationem dissolvi posse; non autem humanâ auctoritate. In eo autem versatur adversariorum error, ut patet ex propositis difficultatibus, quòd supponant à nobis admitti ejusmodi infidelium conjugia humanâ auctoritate dissolvi; cum nos è contra doceamus solâ divinâ auctoritate id fieri, seu nomine Dei, qui, ut loquitur Benedictus XIV, *talem exceptionem in favorem fidei apposuit, ut paulò ante dictum est.*

79. II. Obj. et inst. Atqui ejusmodi exceptionis Scriptura inprimis non meminit. 1° Illud enim Apostoli: *Si infidelis discedit, discedat*, nimis obscure est et ambiguum ut certò colligi inde possit dissolutio vinculi conjugalij, et potestas facti fideli alterius conjugij inveniendi. 2° Imò scholasticorum expositio verbi *discedat*, haud faciliè potest confirmari regulis hermeneuticis, et contraria menti Apostoli omninò videtur. 3°

(1) Vidimus ex S. Augustino firmitatem plenam conjugio provenire ex ratione Sacramenti; hinc non desunt graves theologij et canonistæ, et juris naturalis periti qui arbitrentur matrimonij dissolutionem non adversari primario saltem juri naturali, etsi secundario adversetur, cum non infirma rationum momenta ex jure naturali petita hanc dissolutionem damnent. Cæterum si juri naturali primario adversaretur conjugij dissolutio, eam nunquam Deus in veteri lege permisisset, prout fecit. Cf. De Chapt de Rastignac, in op. *Accord de la révélation et de la raison contre le divorce*. Paris. 1790. Barruel, *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*, 1789. D. De Bonald, *du Divorce considéré au XIXe siècle*. D. De Nougarede, *de la Législation sur le mariage et sur le Divorce*, 1802, et in op. *Histoire des lois sur le mariage*, 1805, quos citat D. Carrière, op. et l. c., p. 154, seq.

Cum enim Apostolus constituerit tanquam principium, diversitate religiosæ confessionis non solvi conjugium, ad propositum sibi questionem: quid facto opus sit si infidelis nolit pacificè cum fideli cohabitare? respondet: *Si infidelis discedit, discedat*, perinde ac si diceret: Nos christiani impedire non valeamus, quominus infidelis juxta leges civiles, relicta fideli alterâ parte conjugali, novum ineat conjugium, potius omnia nobis dimittenda sunt, quàm ut fidem abnegemus. Hæc ratione respondit Apostolus juxta æquale utriusque jus conjugale modò declaratum, ita ut sensus sit: Si ethricismus alterius partis conjugalij non dat christiano discedendi facultatem, quantò minus eam infideli dare poterit sanctissima christiana religio? Quòd si scandalizatus infidelis discedit, discedat; fides nostra, quæ ad pacem monet, culpâ vacat, sed, ut ait Chrysostomus, ille infidelis causam præbuit, ut is qui fornicatus est; 4° injusta igitur ab infideli facta separatio, ut concludit Hammond (1), juxta Paulinam argumentationem nullum præbet fideli privilegium, et quidem, ut testatur Chrysostomus, tam parùm id valeret præstare, quàm ad id valet fornicatio. 5° Illud, v. 11, positum Pauli principium: *Quòd si discesserit manere inemptam* habet hic locum; nec ut maneat inupta res tam difficilis esse debet christianæ secundum illud v. 29: *Tempus breve est, reliquum est ut qui habent uxores tanquam non habentes sint*. 6° Eò magis quòd reconciliatio cum parte infideli semper esset à Dei gratiâ speranda, cum juxta leges Romanas liceret redire ad prius conjugium, *spreti repiti vestigia lecti*. Incumbit proinde fideli derelictæ, ut pro conversione infidelis conjugis oret. 7° Verba autem: *Non enim servituti subjectus est*, etc., quæ huic interpretationi obesse videntur, non debent intelligi de servitute conjugalij, sed de servitute peccati, ita ut ex Apostolo fides omnibus sit præferenda, cum non eâ ratione vir et uxor alligati sint, ut debeant etiam ad peccandum inservire, et seipsos perdere. 8° Sanè in fœdere in quo utraque pars æqualibus juriibus gaudet, ejusmodi et conjugium, servitus locum habere nequit. 9° Præsertim cum Apostolus hic vocabulus utatur τὸ ἀδελφικὸν καὶ τὸ γυναικικὸν quibus locòd conjugium nondum solum esse indicat. 10° Ne autem etiam in casu quo conversio sperata locum non haberet, sine solatio fidelem conjugem relinquere Paulus, pergit, v. 17: *Unicuique sicut divisit Deus*, id est: cogita quia Deus ita tecum voluit, hanc christianam regulam quilibet fidelium, in quocumque denum casu sit, sequatur. 11° Hæc igitur interpretatio de separatione quoad victum thoronumque, simplicissima et maximè litteralis Paulini textus videtur. Nostri scholastici in hæc questione, dum ex verbo *discedat* concludunt, fidelem conjugem non adigi ad infidelem sequendum, si is pacificè cohabitare nolit, sed posse alteri nubere, supponunt quod est in questione (2). Ergo.

(1) Annot. in Ep. Paul. ex edit. Clerici, p. 144.

(2) Ita Binterim, in diss. cit. circa indissolubilitatem conjugij quod exstat fidelem inter et infidelem, § 2

80. R. Neg. Subs. ad 1 prob. D. In se, Tr. Si ei accesserit Ecclesie interpretatio que sensum germanum determinet, N. Jam verò Cornelius in Lapide fusè ostendit non solum ex contextu, sed ex communi interpretum Græcorum et Latinorum expositione, Romanorum pontificum interpretationem genuinam præ se ferre Paulini testimonii sententiam (1). Ad do obscuritatem quam exaggerant adversarii, si qua reverà sit, novam esse rationem subjiciendi propriam interpretationem expositioni Ecclesie.

81. Ad 2. N. Hanc enim oppositionem cum hermeneuticis regulis et Apostoli mente non deprehenderunt non solum scholastici, ut adversarii fingunt, sed neque Patres et interpretes ut vidimus, neque Romani pontifices. Mirum proinde est ipsos solos, qui tamen fatentur, imò contendunt Pauli textum nimis obscurum esse, ejusmodi oppositionem invenisse.

82. Ad 5. N. Tota enim hæc adversariorum expositio nititur falso, ut aiunt, supposito, quòd scilicet Apostolus constitutum à se principium de indissolubilitate matrimonii extendat pariter ad casum sibi propositum de infideli, qui nolit pacificè vivere cum

Illud verò in cl. auctoris commendationem silentio prætereundum non censeo, quòd vix ipsi innotuerit per litteras ad eum datas à R. D. Carolo Vizzardelli à secretis pro litteris Latinis SS. Domini N. Gregorii XVI, 6 kal. oct. 1852, summum Pontificem ægrè tulisse sententiam quam in 6 tomo, p. 1, Mantissa 1, astruxerat circa indissolubilitatem conjugii fidelem inter et infidelem, si hic sine injuriâ Salvatoris cohabitare nolit, ut statim se receperit, ac insequentem emiseric declarationem: « In rebus theologis à suppreæ totius Ecclesie magistro, cui Jesus Christus docendi munus demandavit edoceri, maxima discipuli laus est et gloria Quà de causâ, quamquam quæstio proposita à concilio nondum sit definita, sulcifici tamen mihi auctori operis citati, significata summi pontificis nostri Gregorii displicentia, ut eam loco citato assertam et defensam de indissolubilitate præfati conjugii sententiam, tanquam decretis summorum pontificum et pravi Ecclesie contrariam declarem et rejiciam, sicut et omnia alia opuscula infallibili Ecclesie catholice summique Pontificis judicio humiliter subjecio. Dusseldorf, 16 octobr. 1852. Dr. Binterim. » Inserta est autem hæc declaratio tomo 7, p. 2, ad finem operis archæologici. Ita se gerunt qui ex animo catholici sunt.

(1) Comment. in hunc loc. Vidimus ipsum Cajetanum non abnuere ejusmodi expositionem Apostoli menti consentaneam esse, atque contextui, sic enim scribit l. c.: « Quia tamen antiquo Ecclesie usu sensum communem textus hujus limitatum credo, et *textus capax est hujus sensus communis*, idèò dicendum est quòd Dominus in Evangelio non communem utriusque conjugii, sed marito propriam tradidit libertatis legem, ut textus ipse manifestè dicit. Paulus autem communem utriusque conjugii legem libertatis promulgat, auctoritate procul dubio divinâ, quâ solâ separari potest quod Deus conjunxit, juxta verbum Domini de conjugio, non Christianorum, sed ab initio mundi constituto... Infidelitas autem, quæ ad animam spectat, paris censetur jurs in utroque conjugio à Paulo. Et hæc dicta sint ad satisfaciendum quæstioni de contrarietate doctrine Pauli ad doctrinam Christi. Christus enim solum fornicationis causam excepit solutionis conjugii quoad vinculum (juxta peculiarem Cajetani sententiam de quâ postea); Paulus autem alteram docens causam, docet non esse solum fornicationis causam. »

fideli, cum tamen ex orationis serie contrarium planè appareat. Etenim cum Apostolus declaraverit insolubile manere connubium, si infidelis consenserit pacificè degere cum fideli, eò quòd diversitas confessionis non sit ratio conjugii solvendi, postea ad casum nostrum deveniens contrarium omnino statuit, dicens: Quòd si infidelis discedit, seu abruptim matrimonii vinculum, disrumpat ut ei placet atque penitus divel-lat; et tunc conjux fidelis liber erit, utpote solutus ab eo vinculo, quod licet injustè, tamen ex parte suâ infidelis disrupit ac solvit. Hunc enim sensum exigit antithesis à Paulo instituta inter duos priores casus in quibus apertè omnem exceptionem susulit, imò expressam apposuit restrictionem de obligatione manendi in priori conjugio, quamvis divortium quoad thorum victumque interesseret, et inter tertium casum in quo absolutè pronuntiat Apostolus vinculum semel ab infideli solutum, tale permanere. Sanè per verbum discedat solutionem conjugii quoad vinculum ex parte infidelis juxta leges Romanas significari adversarii ipsi fatentur; quare igitur nunc contendunt coarctari ejus significationem ad solam separationem quoad thorum et habitationem respectu fidelis? Quæ porrò adjiciunt adversarii, nihil aliud evineunt, quam infidelem iniquè ac injustè se gerere dum propter religionem christianam solvit conjugium, quod et nos ultrò fatemur, nec infidelitatem hoc jus ei tribuere. Ast non evincunt, quod ipsis probandum esset, Deum ex hæc occasione non dedisse in favorem fidei Christiani privilegium novas inveniendi nuptias.

83. Ad 4. D. Injusta infidelis separatio nullum præbet fideli privilegium per se, C.; ex Dei dispositione, N. Neque enim nos, ut objectio supponit, ex injustâ infidelis separationem repetimus privilegium de quo est sermo, sed ex Deo, ut sæpius diximus, qui in fidei favorem in ejusmodi casu illud fideli concessit. Hinc ruit etiam animadversio quæ ex Joan. Chrysostomo fit.

84. Ad 5. N. Alioquin S. Paulus hæc restrictionem non prætermisisset; non solum verò hic eam Apostolus prætermisit, sed ut patet ex toto contextu, potius exclusit. Quod porrò additur de vitæ brevitate ad rem præsentem non facit.

85. Ad 6. Esto; non tamen inde sequitur debere partem derelictam manere innuptam, cum possit suâ frui libertate; secus agere, esset propositum sanctoris consilii, non obligatio.

86. Ad 7. N. Nam Apostolus loquitur de immunitate à servitute relativè ad solutionem conjugii; eum enim dixisset: *Quòd si infidelis discedit, discedat, continenter addit: Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*. De peccato nec verbum habet Superstructa proinde expositio est violenta adversariorum glossa.

87. Ad 8. D. In foedere conjugali non datur servitus propriè dicta, C.; Impropiè dicta quâ fiat ut neuter conjux possit se ampliùs à jugo retrahere et ab obligationibus quas secum fert matrimonium, N. Ludunt propterea adversarii in ambiguo dum talia obtrudunt.

38. Ad 9. N. Nemo enim qui non sit in Græcâ lingua hospes ignorat, ut cætera omitam, voces *ἐπίθετος* et *γυναικίως* promiscuè sumi tam pro nuptiis quàm pro non nuptiis præsertim in Scripturis.

39. Ad 10. N. Ejusmodi enim sunt pie adversariorum meditationes, non verò verborum Pauli germana expositio.

40. Ad 11. N. Ut constat ex dictis; quare auctores potiùs novæ hujus interpretationis, non autem scholastici, supponunt quod est in quæstione, dum ex verbo *discedat* concludunt datum esse privilegium fidei novas nuptias ineundi. Scholastici enim, imò verius theologi omnes et interpretes pro se habent sensum veterum Patrum, et Romanorum pontificum, et Ecclesiæ praxim quibus adversarii destituti sunt.

41. Inst. Atqui neque traditio, neque Ecclesiæ praxim favent horum theologorum interpretationi. 1° Antiquiores Patres de hac quæstione prorsus siluerunt. 2° Augustinus verò, quo meliorem Apostoli interpretationem et traditionis testem habere non possumus, universam quæstionem expendit in duobus ad Pollentium libris de Conjugiis adulterinis, et ubique adversatur iis qui pro hujusmodi conjugiorum dissolutione pugnant. Non modò enim conjugalis vinculi insolubilitatem omni in casu absque ullâ exceptione tuetur, non modò ait lib. 2, c. 4: *Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit; esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus*; verùm etiam lib. 1, c. 18, ubi propiùs ad hanc quæstionem accedit, ideò inter cætera ostendit non expedire ut conjuges fideles dimittant infideles, *quia in alia conjugia cum ceciderint viventibus eis à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillimè resolvuntur*. Atqui legitimis, non verò adulterinis nexibus colligantur, si fidei ita liceret ab infideli conjuge discedere, ut posset alias nuptias contrahere. Idem repetit cap. 25, ubi inter cætera scribit: *Propter quodlibet fornicationis genus sive carnis, sive spiritus, ubi et infidelitas intelligitur, et dimisso viro non licet alteri nubere, et dimissâ uxore non licet alteram ducere, quoniam Dominus nullâ exceptione factâ, dicit: Si vir dimiserit virum suam, et alii nupsarit, machatur; et omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, machatur.* Ergo Augustinus circa ullam ambiguitatem planè et expressè indicavit omnia, atque ipsa infidelium conjugia, nunquàm dissolvi posse. 3° Neque hoc Augustini iudicium infirmare potest theologorum et canonistarum in asserendo contrariâ opinione conspiratio; horum enim auctoritas pluris faciendâ non est quàm auctoritas Gratiani et Innocentii III, quibus unicè inmittuntur; atqui constat utrumque fuisse deceptum. Etenim canon *Si infidelis* ab utroque laudatus tanquàm Gregorii II. sententiâ, non ejus est, sed auctoris Commentariorum in Epistolas Pauli, quod opus Hilario diacono, homini obscuro, schismatico, et erroribus Luciferianorum contaminato eruditi ascribunt. Cùm ergo Innocentius et Gratianus opinionem suam à fonte impuro combiberint, ac cæteris proinde propinârunt, eorum omnium auctoritas obrucere theo-

logum non debet, qui si paucos viros, modò graves, secum habeat, poterit sanè adversus plurimos stare; non enim numero homines judicantur, sed pondere. 4° Ex dictis præterea et illud colligitur quare nulla exempla solutorum ejusmodi conjugiorum anteriora sec. Ecclesiæ X proferri possint (1). Ergo.

42. R. Neg. subs. Ad 1 prob. D. Quia nulla eis se prebuit occasio de hac quæstione scribendi, Tr. vel C. Quia ipsis de hoc privilegio non constitit, N Duo hæc permisceri inter se nec possunt nec debent, ut ex pluribus aliis controversiis etiam dogmaticis planum fit. Posteriores verò de eâ loquuntur, atque, ut vidimus, nobis suffragantur.

43. Ad 2 N. Tantùm enim abest ut S. Augustinus quæstionem hanc universam expenderit, ut ne attingat, quidem; tantùm abest ut doctrinæ nostræ adversetur, ut nequidem casum hunc nostrum examini subiciat, ut quisvis duos libros ad Pollentium perlustrans faciliè sibi persuadere poterit (2). Hinc mirum

(1) Ita l. c. Gervasio, qui præterea insurgit adversus Van Espenum, eò quòd in analysi Decreti Gratiani confidenter asseruerit præsentem Ecclesiæ disciplinam dissolvendi matrimonium neophytorum fundatam esse super claros textus S. Augustini ex libris de adulterinis Conjugiis.

(2) In his assertionibus Gervasii plura sunt perperam dicta; siquidem 1° falsum est hanc quæstionem inter alias fuisse à Pollentio propositam S. Augustino; 2° falsum pariter est S. Augustinum agitàsse in his libris quæstionem de conjugii in infidelitate contractis, et de casu conversionis alterutrus conjugis, renuente altero pacificè vivere et sine injuriâ Creatoris cum converso ad elistianam religionem. Agitur igitur S. doctor in libro priori duas quæstiones quarum altera est, circa illud 1 Cor. 7, 40: *His qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quòd si discesserit nuptiam, etc.*, quòd dominicum præceptum Innocentius putabat pertinere ad mulieres à viris recedentes præter formationis causam, hisque solis vetitum esse alteri viro nubere, contra verò S. Augustinus ad eas tantùm spectare contendit, quæ à viris fornicationis causâ recesserint, atque præter hanc unicam causam recedere (nempe quoad thorum et habitationem) fas omninò non esse. Altera quæstio, quæ in hoc priori libro discutitur, versatur circa illud Apostoli, ib. 1 Cor. 7, 12: *Cæteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, quòd monendo dictum ab Apostolo docet Augustinus, ita ut fideles juxta Apostoli consilium in relinquendis conjugibus infidelibus datâ licentiâ non utantur. Pollentius enim sentiebat vetitum ibi esse à Paulo, ne conjuges etiam infideles dimittantur à fidelibus. Postremò, atque, ut ita dicam, obiter attingit S. Augustinus quæstionem de catechumenis in ultimâ vitæ periodo constitutis, an iis nec petentibus neque pro se respondere valentibus prosit baptizari, ac resolvit affirmativè.*

In posteriori autem libro, S. doctor arguit Pollentium eò quòd existimaverit adulterio perinde atque morte solvi conjugium, ad idque spectare quòd scribit Apostolus, 1 Cor. 7, 59: *Quòd si dormierit vir ejus, liberata est, ita ut unum idemque significet mortuum et adulterum*. Deinde diluit Pollentii argumenta ac varia confutat, quæ suboriri timebat incommoda, nisi repudiâtâ adulterâ, aliam ducere viro liceat.

Itaque in secundâ quæstione hujus posterioris libri observat S. Augustinus, quòd dimittere conjugem infidelem nec vetet nec jubeat Christus, moneat verò Paulus ne fiat, quando scilicet iste infidelis consentit habitare cum fidei, quia etsi liceret ex Christo id fa-

est adversarios sibi Augustinum tantâ fiduciâ vindicare, et opponere Innocentio III et theologis omnibus.

94. Dùm itaque in priori textu qui nobis opponitur ex lib. 2: *Nullius viri*, etc., affirmat S. doctor tunc mulierem desinere esse uxorem prioris viri, si iste moriatur, loquitur de casu adulterii, quo non solvi matrimonium propugnat adversùs Pollentium, qui contendebat adulterium posse morti equiparari, ac proinde immediatè prosequitur: *Non si fornicetur*, quibus verbis explet sententiam, et tamen ab auctore quem refellimus prætermittuntur.

95. In altero autem textu non accedit S. Augustinus ad hanc quæstionem, sed exponit verba Apostoli: *Cæteris ego dico, non Dominus: Si quis frater*, etc., de consilio non dimittendi conjugem infidelem etiam quoad thorum et habitationem, eùm conjux infidelis consentit pacificè vivere cum conjuge fidei ob incommoda quæ ex illâ separatione orientur; Pollentius enim contendebat in citatis Apostoli verbis contineri præceptum (1).

96. In tertio demùm propositionem illam generalem: *Propter quodlibet fornicationis genus*, etc., profert S. doctor coherentem ad Apostoli consilium de quo supra. Quod vero spectat ad alteram textûs Paulini partem: *Quòd si infidelis discedit, discedat*, eam non attingit, nec verbum de eâ habet. Cùm igitur quæstio S. Augustini eum Pollentio circumscripta fuerit ad conjugia Christianorum, vel infidelium quorum alter convertitur et alter consentit habitare cum illo, propositiones ejus generales coercendæ sunt ad substratam materiam; alioquin sequeretur nec dirimi posse juxta Augustinum conjugia rata Christianorum per solemnem professionem, adeòque non posse qui in seculo relicti est novas contrahere nuptias, quod adversatur Ecclesiæ doctrinæ.

97. Nunc coronidis gratiâ addimus 1° vel ipsum S. Augustinum doctrinam suam veluti omninò certam minimè proposuisse, eùm sub finem libri 1, scribat:

cere, non tamen expedit ob gravia incommoda quæ evinde orientur, quia multa sunt quæ fieri licent, at non expediunt; etsi enim hoc injustum non sit, *prohibet tamen Apostolus consilio charitatis*. Demùm c. 20 ostendit S. Augustinus de conjugibus infidelibus non dimittendis consilium Apostoli esse, non præceptum, et constanter insistit in illis verbis: *Si quis frater habet uxorem infidelem*, etc.; aliam verò partem in quâ consistit quæstionis nostræ cardo: *Quòd si infidelis discedit, discedat*, nullâ unquam ratione attingit.

Brevem hanc volumus duorum istorum librorum de adulterinis Conjugiis analysim instituere, tum ut patet quàm parùm fidendum sit neotericis doctoribus dùm tantâ fiduciâ jactant auctoritatem S. Augustini, ut arguant Ecclesiæ proxim; tum ut pateat principia generalia quæ ipsi objiciunt ex S. Augustino esse coercenda ad substratam materiam. Hæc vidit Binterim, hinc, ut mox dicemus, in patrocinium causæ suæ non ascivit S. doctorem.

(1) Binterim hæc de causâ, non solùm inter Patres quos pro suâ sententiâ adducit, non recenset S. Augustinum, sed præterea apertè proficitur se eum debitâ reverentiâ ab hæc Augustini interjectione recedere. Cf. ep. et l. c., § 2.

« Quæstionem tamen de conjugii obscerrimam esse non nescio. Non audeo profiteri omnes sicut ejus vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse vel jam posse, si urgear, explicare (1). » Et sanè nonnulla habet quæ cum doctrinâ nunc ab Ecclesiâ catholicâ receptâ non planè coherent, e. g., dùm docet ibidem non aliam ob causam quàm ob adulterium admitti posse separationem quoad thorum, eùm Ecclesiæ contrarium stauerit in conc. Tridentino, à quo alie plures percensentur, ut ex inferiùs dicendis constabit 2° ipsum S. doctorem agnoscere majorem firmitatem in conjugii Christianorum, quàm in aliis quoad vinculum. Jam verò hoc falsum esset, si admittetur Augustinum docuisse quælibet conjugia etiam in infidelitate contracta nonnisi morte dissolvi; 3° proinde concludimus ejus generalia principia ad alia non minus certa ac generalia ejusdem S. Patris principia esse evigenda, cujusmodi illud est: « Quod universa tenet Ecclesiæ, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolicâ traditum rectissimè creditur (2), et aliud: « Quod toto per orbem frequentat Ecclesiæ, quin ita faciendum sit disputare, insolentissimâ insanie est (3). » Et hæc de Augustino.

98. Ad 5. Resp. 1. Nego suppositum, tale nempe fuisse Augustini judicium, ut ex hæctenus disputatis apertissimè constat.

99. R. II. D. Si theologi et canonistæ dùm in aliquam sententiam conspirant solidis destituerent rationum momentis, C. Si solidis sint fundamentis mixti, ut in casu nostro, N. Falsum præterea est theologos et canonistas unicè inniti Gratiani et Innoc. III auctoritati; sed fulciantur insuper auctoritate reliquorum Rom. pontificum, imò et Ecclesiæ universæ, quæ hanc doctrinam in proxim deduxit. Quamvis autem canon *Si infidelis* S. Gregorii M. non sit, desumptus tamen est ex antiquissimo scriptore sec. IV, qui hæc in parte receptam in Ecclesiâ doctrinam secutus est, nec aliquid commune habet cum erroribus sectæ cui adhesit. Pro certo autem adversarii assumunt in suâ argumentatione textum Apostoli, ac Patres quos laudavimus nobis non astipulari, eùm nos contrarium ostenderit. Quod verò adiciunt de paucorum theologorum gravitate, intelligendum procul dubio est de gravitate *relativâ*; istis enim neotericis qui impugnant Ecclesiæ doctrinam theologi omnes qui ipsis adversantur leves sunt, eùm sibi solis vindicent gravitatem et pondus.

100. Ad 4. D. Id est, nulla documenta suppetunt anteriora sec. X, quibus constet dissoluta fuisse ejusmodi conjugia, Tr. Nulla reipsâ soluta fuerunt, aut saltem solvi non potuerunt, N. Etenim eo ipso quòd sec. V, ut testimonia à nobis allata ostendunt, doctrina nostra fuerit in Ecclesiâ communis, patet eadem ætate,

(1) Cap. 25, n. 52. Tantùm abest ut S. Augustinus voluerit se fideliorem hâduous interpretem exhibere præsertim in questione de quâ agimus!

(2) Lib. 4 de Bapt. c. 24, n. 51.

(3) Epist. 54 ad Januar. n. 6.

imò et anterioribus seculis in proximam eam fuisse deductam, vel saltem deduci potuisse, nisi rerum adjuncta et humana prudentia aliter faciendam dictassent. Non enim omnia quae licent semper expediunt. Perturbationes porrò, scandala paganorum, infidelium principum leges, nullam perversionis periculum, imò conversionis alterius parvis spes aliud tunc temporis suadebant. Haec autem cum postea cessaverint, frequentiores ejusmodi conjugiorum solutiones factae sunt (1).

101. III. Obj. : 1° Cum alter conjugum in haeresim labitur, nec vult pacifice et sine Creatoris injuriâ cum : ho conjugè vivere, non dissolvitur matrimonium, etsi par videatur ratio, atque eadem incommoda occurrant, quae in matrimonio infidelium observantur. 2° Conjugale vinculum dissolvi nequit propter adulterium, ergo nec propter infidelitatem, quae naturae matrimonii multò minus vel nullatenus adversatur. 3° Non consentiunt theologi et canonistae quoniam certo et definito tempore prioris conjugii vinculum dissolvatur; nec verò dissolvitur antequam secundum contrahatur; nam si ante illud tempus altera quoque pars convertatur, non erit amplius dissolutioni locus; nec dissolvitur quando secundum contrahitur aut jam contractum est : etenim ut secundum validè iniri possit, omninò necesse est ut nullum sit vinculum prioris. 4° Denique in iis quae ad Sacramenta pertinent tutiorem partem eligere debemus; sed longè tutius est ut conjux fidelis continentiam servet quam nubat; nam si se continet nihil metuendum est; si verò nubat obicit se periculo frustrandi Sacramenti, atque inducende polygamiae simultaneae. Ergo.

102. R. ad 1 et 2, N. paritatem. In iis enim quae à Dei seic volentis arbitrio pendent, comparationes instituende non sunt. Nihil proinde proficiunt adversarii nisi ostendant à generali indissolubilitatis lege divinitus exceptam non fuisse causam infidelitatis, sicut haeresis et adulterii causas exceptas non fuisse paulò post ostendimus. Accedit haeresim et adulterium supervenire in objectis casibus matrimonio, infidelitatem verò ipsum praecedere.

103. Ad 3. D. Non consentiunt omnes in puncto temporis definiendo quo prioris conjugii vinculum dissolvatur, Tr.; circa dissolutionem ipsam, N. Ceterùm Benedictus XIV, l. c., ex quodam decreto congregationis concilii ostendit longè probabilius prius conjugium dirimi nec antequam contrahatur, nec postquam contractum fuerit, sed quando contrahitur secundum; ut enim secundum hoc validè contrahatur, minime necesse est, ut adversarii asserunt, primum ante fuisse solutum, sed sufficit si primum tunc dissolvatur quando contrahitur alteram (2).

(1) Mirum videri debet Binterim urgere auctoritatem Patrum Graecorum, et proximam Ecclesiae Graecae pro indissolubilitate conjugiorum infidelium in casu nostro, cum competum sit semper faciliores se exhibuisse Patres Graecos et Graecam Ecclesiam in solvendis conjugis, etiam Christianorum, ut postea videbimus, quam Patres Latinos aut Latinam Ecclesiam.

(2) Atque id sensit S. Thomas, qui in Suppl. q. 59

104. Ad 4. N. suppositum. Si enim sententia nostra certa est, ut eam evicisse confidimus, adversariorum non tutior, sed *falsa* omninò erit et omni probabilitate destituta, imò et *erronea* utpote contraria Romanorum pontificum doctrinâ et Ecclesiae praxi. Alioquin ipsi pontifices in damnatum propositionem impigressent. Itaque non magis tutum esset hanc sententiam sectari, quam olim fuisset sectari sententiam S. Cypriani (quae tamen gravitate, doctrinâ et sanctitate longè adversariis nostris praestabat) de rebaptizandis tinctis ab haereticis, cum adversaretur sententiae S. Stephani Romani pontificis.

105. Et haec quidem cum interpellari conjux infidelis potest; quid si interpellari non possit? Sacra congregatio concilii adhasit illorum sententiae, qui censent in ejusmodi casu necessariam esse summi Pontificis dispensationem, cujus est declarare in quibusnam rerum adjunctis desinat obligare praecipuum divinum quocum praedicta interpellatio ante rescissionem matrimonii videtur conjuncta (1). Sanè Gregorius XIII locorum ordinarius, parochis et presbyteris missionariis societatis Jesu in Angolâ, Æthiopiâ et Brasiliâ delegentibus potestatem fecit dispensandi cum quolibet conjuge, qui christianae religioni nomen dederit, ut novum posset inire conjugium, omissâ interpellatione alterius conjugis infidelis, quem constaret legitime interpellari non posse (2). Hinc etiam Benedictus XIV (3) potestatem concessit nuntio Venetiis commoranti, ut in simili rerum eventu posset ab ejusdem interpellationis onere eximere conjuges conversos existentes in loco pio catechumenorum ejusdem civitatis Venetiarum.

106. Ex dictis et illud à fortiori consequitur, posse conjugem fidelem in ejusmodi rerum statu profiteri religionem aliquam ab Ecclesia approbatam, et si de marito sermo sit, suscipere sacros ordines, quia quamvis non dissolvatur connubium quoad vinculum, solvitur tamen quoad thorum et habitationem, ita ut conjux pertinax in suâ infidelitate jus ad utrumque amittat, etiamsi postea respiscat et convertatur, prout contingit in casu adulterii, ac ita censet S. Thomas (4). Quoad quaestiones reliquas hic agitari solitas

art. 5, ad 2 : « Crimen, inquit, uxoris nolentis cohabitare sine continentia Creatoris absolvit virum à servitute, quâ tenebatur uxori, ut non possit eâ vivente aliam ducere : sed novum solvit matrimonium, quia si de blasphemia illâ converteretur, antequam ille aliud matrimonium contraheret, redderet ei vir suus : Sed solvitur per matrimonium sequens, ad quod pervenire non posset vir fidelis, nisi solutus à servitute uxoris suae per culpam ejusdem. »

(1) In decreto dato 17 jan. an. 1722.

(2) Cf. Benedict. XIV, de Synodo dioc., lib. 13, cap. 21, n. 4.

(3) Cf. ejusdem Constit. quae incipit : *In supremâ*, in ejus Bullarii tom. 1, n. 417, pag. 485, seqq.

(4) Cf. in Suppl. q. 59, art. 4, et art. 5, ad 4 ubi haec in rem nostram scribit : *Si post conversionem viri aliqua probabilis spes de conversione uxoris sit, non debet votum continentiae viri emittere, nec ad aliud matrimonium transire... Si autem non sit spes de conversione, potest ad sacros ordines vel ad religionem accedere, prius requisitâ uxore ut convertatur : et tunc*

consuli possunt theologiæ moralis institutores.

PROPOSITIO III. — *Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum dirimitur.*

107. De fide est juxta sanctionem concilii Trid., sess. cit., can. 6 : *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anath. sit.* Ita verò ejus veritatem astruimus. Ecclesia, auctoritate sibi divinitus tradita, ut paulò post ostendemus, potuit contractui conjugali nonnullas condiciones apponere ut valeat seu legitime contrahatur : ergo et eadè auctoritate potuit eidem contractui jam inito condiciones apponere ut firmus consistat vel dissolvatur.

108. Potuisse autem Ecclesiam hanc conditionem juxta divinam sibi factam potestatem apponere, ut solvatur vinculum conjugale matrimonii ratu et non consummati, si voluerit alter conjugum perfectiorem vitam amplecti per solemnem religionis professionem, constat ex facto. Universà enim Ecclesià approbante, Innocentius III, in cap. *Ex parte*, de Conversione conjugatorum (1); et ante ipsum Alexander similiter III, in conc. Lateranensi III, quod celebratum est an. 1179, cap. *Verum* (2), et cap. *Ex publico*, sub eodem titulo (3), non solum declararunt id fieri licitè posse, sed præterea et exemplo sanctorum id confirmarunt, ac verba Christi : *Non licet viro uxorem suam, nisi fornicationis causâ dimittere*; de matrimonio consummato intelligi debere affirmarunt. Ceteri subsequentes pontifices id ipsum constanter docuerunt; sed et ante laudatos pontifices non obscura suppetunt sanctorum Patrum effata, et sanctorum exempla à Bellarmino collecta (4), quæ si rem planè non conficiunt, ostendunt tamen Ecclesiæ spiritum, et hujus dogmatis germen in traditione, quæ postea evoluta est. Porrò juxta notissimas S. Augustini regulas superius adductas : *Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissimè insanivè est*; ac iterùm : *Quæ sunt contra fidem vel bonam vitam* (Ecclesia) *non approbat, nec tacet, nec facit* (5), rectè concluditur ex eollatâ sibi auctoritate 1° Ecclesiam ita sanxisse circa matrimonia rata et non consummata fidelium, qui sanctius vitæ genus profiteri constituunt; 2° jure Tridentinum adversùs Protestantes cit. canonem statuisse, quia, licèt, ut plerisque theologis placet (6), non ageretur in eo nisi de re ad disciplinam spectante,

si postquam vir sacros ordines suscepit, uxor convertatur, non est sibi vir sacros reddendus, nec debet sibi imputare in pœnam tardæ conversionis, quòd viro suo privatur.

(1) Apud Pithœum, op. cit. tom. 2, pag. 175.

(2) *Ibid.*, p. 174.

(3) *Ibid.*

(4) Lib. 2 de Monachis, c. 38.

(5) Epist. 55 ad Januar., cap. 10, n. 55.

(6) Sanè Suarez, de Religione, tom. 3, lib. 9, cap. 22, n. 20, concludit : *Votum solemne religionis habere hunc effectum* (solvendi conjugium ratum fidelium) *EX ECCLESIE STATUTO*, quod deinde fusè ostendit. Ipsum plures recentiores theologi sequuntur, Kagler, Simonnet, auctor theologiæ Wirceburgensis,

cùm tamen, ut aliàs animadvertimus (1), illa sit cum jure conjuncta, rectè potuit anathema dicere iis qui hâc de causâ Ecclesiæ doctrinam et pravam perstringunt.

109. Hæc nobis brevior ac tutior via ad hanc veritatem vindicandam visa est. Si quis tamen aliam inire velit contendens eam repetendam esse aut immediatè ex jure divino aut ex ipsâ naturæ legè (2), per nos licet.

Difficultates.

110. Q. : 1° Matrimonium legitime contractum jure naturali et divino est indissolubile; 2° verba Christi : *Quod Deus conjunxit, homo non separat*, sunt prorsùs generalia neque exceptionem admittunt, et 3° matrimonium ratum fidelium est æquè verum Sacramentum ac sit matrimonium consummatum, ideòque nullà unquam ratione dirimi potest; institutum siquidem et ipsum ratione ad representandam perpetuam ac indissolubilem Christi cum Ecclesiâ conjunctionem; quapropter conjuges, dum matrimonium celebrant, mutuam atque irrevocabilem sibi tradunt in corpus potestatem. Quòd si hæc, quæ explorata apud omnes sunt, utpote in ipsâ matrimonii naturâ ac divino jure fundata, comparantur cum probationibus thesis, longè meliùs hujus falsitatis elucescet. 4° Primò enim non possunt ejusmodi solutionis monumenta sec. XII antiquiora proferri. 5° Exempla præterea sanctorum non sunt ad rem, cum non constet utrùm nuptias aut sponsalia tantùm contraxerint, neque utrùm fuerint soluta illorum conjugia quoad vinculum, aut tantummodò quoad thorum; et, quod caput est, utrùm jure ita illi se gesserint necne. Non enim, ut cuique compertum est, omnes actiones sanctorum ad strictam regulam exigi possunt. 6° Cùm igitur neque ex verbo Dei scripto, neque ex verbo Dei tradito constet de hâc exceptione pro matrimonio rato, 7° ut non pauci ex ipsis catholicis theologis fatentur, 8° unde ejusmodi exceptionem derivare possumus? Num ex jure ecclesiastico? Atqui Ecclesia nihil potest in Sacramentorum substantiam; 9° et si hæc ratio semel admitteretur, quot sequerentur absurda? Pontifices nempe pro libito posse conjugia quæcumque dissolvere, uti per suspensionem ordinum, quæ tamen absona esse nemo non videt. Attamen nullum discrimen assignari potest inter votum solemne ordinum et votum solemne religionis, quod, ut animadvertunt Sarpis et Courcierius (3), 10° non est nisi jure eccle-

Drouin, La Luzerne, alique passim apud Carrière, op. cit. p. 2, sect. 5, § 2.

(1) Cf. tract. de Euch., num. 353; de Ord., n. 55, et alibi.

(2) Alii enim hunc effectum repetunt ex jure naturali; alii ex jure divino positivo, quorum sententias refert et expendit Suarez, loc. cit., et latè confutat. Ex recentioribus tamen adhuc repetunt ex jure divino positivo Billuart, diss. 5, art. 2, § 1, Tournely, quest. 5, art. 2, ad quest. Ad *matrimonium ratum et non consummatum*, etc., post conclus. ad quest. 1, resp. 5, seu edit. Paris. 1765 tom. 11, p. 175. Huic sententiæ adhaeret Carrière, l. c.

(3) Storia del concilio di Trento, Londra 1757, lib. 8, num. 65.

siastico constitutum, quemadmodum declaravit Bonifacius VIII, in 6 Decretalium, cap. unico, de Voto et voti Redemptione. Ergo.

411. R. ad 1. D. Matrimonium legitimum contractum absolute utroque jure indissolubile est, Tr. vel C.; contractum conditionatè, N. Hanc porò conditionem: *Nisi perfectio in vitam ante ejus consummationem juxta Ecclesiæ doctrinam profiteri velim*, tacite includit omne Christianorum conjugum juxta dicta.

412. Ad 2. D. Nullam exceptionem admittunt ex auctoritate humanà, C.; divinitus acceptà, N. Addimus præterea ex Ecclesiæ interpretatione, ut vidimus, hæc aliæque similia Scripturarum effata de matrimonio consummato accipi seu intelligi debere.

413. Ad 3. D. Sed conditionatè susceptum, C.; absolute, N. Conditione autem non purificatà, ut aiunt, per consummationem matrimonii, contactus transit in absolutum. Sacramentum porò, ut omnes norunt, sequitur naturam contractus ex quo exsurgit. Exinde responsio patet ad id quod adicitur de representatione unionis Christi cum Ecclesià, et de potestate quam conjuges vicissim in corpus suum tradunt.

414. Ad 4. Tr. Ex eo enim quòd hujusmodi solutionis momenta afferri nequeant sec. XII anteriora, id unum sequitur, nempe Ecclesiam hæc suà potestate usam non esse ante illam epocham; quanquam, uti annotavimus, Romani pontifices in suis decretis non tanquam de jure novo aut novà praxi recens inventà loquuntur, sed tanquam de re jamdiu in usu posità (1).

415. Ad 5. D. Id est, sanctorum exempla quæ adduci solent rem decretoriè per se non omnino conficiunt, C.; non insinuant saltem, ut diximus, Ecclesiæ spiritum, N. Uinc cæteræ coincidunt superstructæ adversariorum observationes.

416. Ad 6. D. Non constat ex Dei verbo sive scripto sive tradito de hæc exceptione factà divinitus immediatè, Tr.; saltem mediatè, uti exposuimus, N.

417. Ad 7. D. Ut non pauci theologii fatentur, qui Catholicii nomine tenès sunt aut Janseniani (2), C.;

(1) Sic enim inter cæteros loquitur Innocentius III, cap. *Ex parte 14*, de Convers. conjugat. : *Nos tamen nolentes à PRÆDECESSORUM NOSTRORUM VESTIGIIS DECLINARE, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem capitulum consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quòd reliquis ex tunc legitime poterit alteri copulari.*

(2) Tales sunt Leridant, *Examen de deux questions sur le mariage*, pag. 458, seqq.; Pilé, *Dissert. sur l'indissolub. absolue du lien conjugal*, qui affirmare non dubitavit juxta principia Janseniana, fidem circa matrimonii indissolubilitatem à duodecimo seculo obscuratam esse, ac irritum esse concilii Tridentini decretum, cui defuit necessaria libertas; Tabaraud, *Principes sur la distinction*, etc., 1 ed. p. 28, pag. 235, seqq., et pag. 591, ac in novà edit. pag. 581, seqq. Nec vorò silentio præterendum censeo hos ipsos auctores eosdem esse, qui impugnarunt doctrinam et praxim Ecclesiæ catholicæ de dissolutione conjugii infidelium, cum eorum alter ad fidem christianam converteretur, renuente altero pacifice cohabitare cum converso; nec aliter se gerere debebant si sibi con-

verè Catholici. N. Ejusmodi enim theologii prædiores potius appellandi sunt, qui non verentur adversus dogmaticam concilii œcumenici definitionem Protestantibus causam catholicam prodero. Hoc! scèpe nimium ob ejusmodi homines genere Ecclesià debuit!

418. Ad 8. Resp. ab auctoritate divinà quæ Ecclesiæ suæ hanc facultatem communicavit, ac præcipuè Christi vicario Romano Pontifici. Quamvis verò Ecclesià directè nihil possit in Sacramentorum substantiam, indirectè tamen, ut jam innuimus, et uberius paulò post explicabimus, plura statuere potest ad legitimam illorum administrationem ac susceptionem.

419. Ad 9. Neg. illa absurda sequi quæ adversarii autamant; non sequitur imprimis posse Romanos pontifices pro libito conjugia solvere, cum hæc potestas illis à Christo collata fuerit in ædificationem, non autem in destructionem. Nihil præterea se posse circa matrimonia consummata quoad eorum solutionem, non semel ipsi summi pontifices professi sunt. Tota igitur eorum potestas versatur circa matrimonia rata et non consummata in quibus, ita poscentibus rerum adjunctis, dispensare possunt, quidquid nonnulli sentiant (1). Constat enim plures pontifices sæpius in illis dispensasse; quare ne dicamus Romanos pontifices in re tam gravi, non dissentiente, inò tacitè saltem approbante universà Ecclesià, errasse, ac præterea totidem adulteria permisisse iis qui post ejusmodi solutionem ad nova vota transierunt, fatendum est traditam illis à Christo fuisse hanc facultatem.

420. Non alterum sequitur; siquidem non ignorant

stare volebant. Hi omnes magistrum suum secuti sunt Paulum Sarpium qui loc. cit. jam scripserat: *Che non si sciolga il legitimo matrimonio non consumato per la solenne professione religiosa è stato UN GRANDE ANDRE DEL CACCIO di pronunziare anatema contro il sentimento, che in se è ortodosso quanto altro mai. Imprecocchè se è vero che il matrimonio ha tutta la sua perfezione prima della coabitazione, e che il Vangelo non permette il divorzio se non nel caso di adulterio, non si sa vedere, con quale autorità condannar si possano quei che pretendono che il nodo del matrimonio non rompa dalla professione solenne di religione; tanto più che la solennità della professione è una cosa di diritto puramente ecclesiastico, etc. Verum et, quæ adversus Sarpium scripsit card. Pallavicini *Istoria del concilio di Trento*, lib. 25, cap. 9, n. 7.*

(1) Ita ex recentioribus sententiis Tournely, loc. cit. edit. cit., p. 178, Collet. de Matrimon., n. 443, seqq. Carrière autem l. c., puncto 3, questionem problematicè proponit, ita tamen ut innuat se in negantem sententiam inclinare per motum principio de sequendà parte tutiori, ubi agit de valore Sacramentorum. Jam verò, cum idem auctores fateantur sæpius Romanos pontifices in ejusmodi conjugis dispensasse, incipientes saltem a Martinò V usque ad Pium VII, ut refert Carrière, non video quare ab auctoribus catholicis hæc potestas Romanis pontificibus denegari possit, aut etiam in dubium revocari. Huc enim apprime facit principum laudatum à Bened. XIV, quod habet Veracruz in Specul. part. 2, art. 27: *De Pontificis potestate postquam dispensavit dubitare, INSTAR SACRILEGII EST; esset enim Christo, quasi approbare, quòd non satis Ecclesiæ suæ providisset. Nulla ferè sunt argumenta quæ ab his auctoribus proferuntur, quæqua intorqueri nequeant adversus hanc ipsam propositionem, quam et ipsi astrunt adversus Protestantes.*

pontifices quòd intercedit discrimen inter solemne castitatis votum quod emittitur in professione religionis, et illud quod fit in susceptione ordinum. Illud enim astringit votentem ad statum perfectiorem, istud verò non item; minùs præterea abhorret à conjugio status clericalis quàm religiosa professio (1).

121. Ad 10. D. Votum solemne religionis non est nisi ecclesiastico jure institutum quoad solemnitatem, C.; quoad voti substantiam, N.

122. Dices: S. Augustinus, lib. 1 de Nuptiis, c. 11, docet matrimonium ratum et non consummatum firmius esse rato et consummato. Ergo.

123. Resp. D. Quoad mutuum amorem, juxta scopum quem sibi S. doctor proposuit (2), C.; quoad fœdus conjugale, N.

PROPOSITIO IV. — *Propter heresim, aut molestantem cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugate dissolvi non potest matrimonii vinculum.*

124. De fide est, ut patet ex can. 5, quem cit. sess. novatoribus opposuit Tridentinum: *Si quis dixerit, propter heresim, aut molestantem cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugate, dissolvi posse matrimonii vinculum, anath. sit.*

125. Matrimonium enim propter eas causas dissolvi non potest quoad vinculum, si Christus generali legi à se constituto de perpetua conjugii indissolubilitate illas exceptiones minimè apponit. Atqui.

126. Etenim Christus de matrimonio absolute pro-

(1) Cf. Suarez, op. cit. de Religione, tom. 5, lib. 9, cap. 25, n. 9 et 10, ubi duas affert rationes quibus inducta est Ecclesia ut statueret matrimonium ratum fœdum et non consummatum dirimi per solemnem religionis professionem, non autem per ordines sacros; ac 1ª quia conjugium et professio religiosa ex naturâ rei inter se pugnant; non item verò sacer ordo. Status enim religiosus postulat perfectam renuntiationem seculi, ut ipse loquitur, et abnegationem propriæ voluntatis ac proprii corporis, rerumque omnium, conjugium autem à contrario postulat vitam secularem. Clericatus verò per se non postulat renuntiationem seculi; et ideò nec obligatio numeris, neque usus ejus habet ex naturâ rei repugnantiam cum conjugio et usu ejus. 2ª Status religiosus est status perfectionis acquirendæ, et ideò requirit separationem ab usu conjugii et aliis actibus secularibus, et potestas illius conceditur omnibus qui matrimonium non consummaverunt, etiamsi illius vinculo actu astricti sint. Ordo verò infra episcopatum non constituit hominem in statu perfectionis, neque in viâ ad illum, et ideò, licet propter reverentiam sacri ministerii expediat semel ordinatum non transire ad nuptias, nihilominus non decuit propter ordinationem, quæ perfectionis professionem non requirit, vinculum matrimonii dissolvi. Episcopatus autem, licet sit status perfectionis acquirendæ et exercendæ, non tamen per se includit media efficacia ad perfectionem acquirendam, et ideò illi etiam tributum non est, ut dissolvat matrimonium ratum; finis enim hujus privilegii est hominem expeditum relinquere ad profitendam perfectionis viam. Hucusque Suarez.

(2) Proposuit enim hic sibi S. doctor ostendere non dissolvi conjugium etiamsi conjuges pari consensu constituerint se ab omni complexu conjugali abstinere, sit enim: *Abst. ut inter illos vinculum conjugale respuatur: imò firmius erit, quò magis ea pacto secum inierint, quæ charitas concordisque servanda sunt, non voluntariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus vitiorum.*

nuntiat Matth. 19, 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur, et qui dissolvam duxerit moechatur;* quæ verba clariùs adhuc Marci 10, 11, et Luc. 16, 18, repetit, quin unquam exceptionem apponit. Imò S. Paulus, optimus Christi verborum interpres, 1 Cor. 7, 10, omnem exceptionem excludit dicens: *His qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere inemptam, aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat.*

127. Quare has exceptiones universa repudiavit antiquitas; non modò enim Patres et Ecclesia eas nunquam agnovère, sed directò excludunt, sive cum unanimiter docent esse adulteram eam quæ vivente viro fuerit cum alio viro, juxta illud Apostoli Rom. 7, 2, inter quos eminent S. Hieronymus (1), et S. Augustinus (2), qui inter cætera scribit: *Hujus procul dubio Sacramenti res est, ut mas et femina comitibus copulati, quoadmò vivunt, inseparabiliter perseverent* (3). Sive cum rejiciant unanimi consensu leges ab imperatoribus latas, quibus permittebatur plenum divorcium seu repudium, inter quos S. Joan. Chrysostomus hæc habet: *Ne mihi leges ab externis conditas legas, præcipientes dari libellum repudiij, et divelli. Neque enim juxta illos judicaturus est te Deus in die illâ, sed secundùm eas quas ipse statuit* (4); S. Hieronymus, qui prolatis Christi verbis: *Quicumque dimiserit, etc.*: *Alia, inquit, sunt leges Cæsarem, alia Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit* (5); S. Ambrosius in eundem sensum scribit: *Dissolvit ergo uxorem quasi jure, sine crimine; et potes id tibi floere, quia lex humana non prohibet, sed divina prohibet... Andè legem Domini cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: QUÆ DEUS CONSERVAVIT, HOMO NON SEPARAVIT* (6). Eadem formè repetit S. Augustinus (7).

128. Cùm verò hæc leges ferè solæ sint quas nobis objiciunt adversarii, ideò ab aliis difficultatibus afforendis supersedemus, quæ ut plurimum non afficiunt nisi sequentem propositionem, easque propterea cum cæteris commodiùs disjiciemus.

PROPOSITIO V. — *Non errat Ecclesia cùm docet et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi.*

129. De fide est, juxta can. 7 concilii Trid. his verbis conceptum: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm docet et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, ma-*

(1) Epist. 55, ad Amandum, n. 5, edit. Vallars.

(2) In duobus libris ad Pollentium de Conjugiis adulterinis, quos vidimus esse de hoc argumento. Item in lib. de Bono conjug., cap. 24.

(3) Lib. 1 de Nuptiis, cap. 10.

(4) In Hom. de Libello repud., in illum locum: *Mulier alligata, etc.* 1 Cor. 7, 39, n. 1. Edit. Maur. opp. tom. 5, p. 204.

(5) Epist. 79 ad Oceanum, de morte Fabiolæ, n. 5, edit. Vallars.

(6) Lib. 8, in c. 16 Luc., n. 5, ed. Maur.

(7) Lib. de Nupt. cap. 10. Alia testimonia cf. apud Tournely, edit. cit. tom. 11, p. 125, seq.

trimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjugate vivente, aliud matrimonium contrahere; mœcharique eum, qui dimissâ adulterâ, aliam duxerit; et eam, quæ, dimisso adultero, alii nupserit; anahi. sit.

150. Suppositis porrò Scripturarum et Patrum testimoniis in superiori propositione adductis, sic enuntiatam propositionis veritatem adstruimus: si alicubi inveniretur exceptio adulterii à generali evangelicâ indissolubilitatis matrimonii lege, esset profectò in Christi verbis Matth. 5, 32: *Omnis qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari; et qui dimissam duxerit, adulterat, et ibid. 19, 9: Quicumque dimiserit uxorem suam, etc., ut supra recensuimus; nullum siquidem aliud ex Scripturis ab adversariis documentum afferri potest. At qui in verbis his ejusmodi exceptio non continetur. Etenim si contineretur talis exceptio, profectò neque qui, uxore dimissâ, aliam duceret, neque qui dimissam duceret, mœcharetur; jam verò ex iisdem citatis textibus mœchatur tam qui, adulterâ dimissâ, aliam ducit, quàm qui ducit dimissam; ergo in laudatis verbis ejusmodi exceptio non habetur, sed intelligenda duntaxat ea sunt de dimissione quoad thorum. Quæ omnia confirmantur tum ex aliis evangelistis, apud quos hæc clausula omninò omittitur, tum ex apostolo Paulo, qui sive in Epistolâ ad Rom. 7, sive in 1 ad Corinth. 7, verba Christi exponens, de solâ dimissione quoad thorum explicat ad exclusionem solutionis quoad vinculum.*

151. Neque alia fuit in universum Patrum et Ecclesie doctrina. S. Augustinus ita eam propugnavit, ut ab ipso primùm in Ecclesiam illam invecctam fuisse Lutherani et Calviniani (qui se nempe Augustini et quidem unius asseclas toties profitentur) asserant, et ab Ecclesiâ solâ Augustini auctoritate receptam. Certè Bohemerus non erravisse, ait, *judicio suo, qui scripserunt, mortuo Augustino, universum orbem factum fuisse Augustinianum* (1). At enim nec primùm nec solum S. Augustinum de indissolubilitate ita judicasse ostendunt antiquissimorum Patrum utriusque Ecclesie testimonia, quæ indicat Bellarminus (2), affert verò ac fusè expendit Tournelyus (3).

152. Nos ex his brevitatibus gratiâ duo seligimus documenta omni exceptione majora: alterum suppeditat concilium Eliberitanum an. 313 celebratum, quod can. 9 statuit: *Fidelis femina, quæ adulterum manum reliquerit fidelem et alterum ducit, prohibetur ne ducat; si autem duxerit, non prius accipiat communionem quàm is quem reliquit de seculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit* (4). Alterum verò

exhibet S. Hieronymus, qui in Epist. ad Amandum scribit: *Quandò vitit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitios omnibus cooperatus, et ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet* (1); et in Epist. ad Oceanum, Fabiolæ, amplissimæ matronæ Romanæ; publicam poenitentiam refert, quæ cum ob viri sui adulterium aliaque flagitia alteri nupsisset (quod imperatorum etiam christianorum legibus liceret), in se reversa, *totâ urbe spectante Romanâ, ante diem Paschæ, in basilicâ quondam Laterani, qui Cesariano truncatus est gladio, staret in ordine poenitentium, episcopo, presbyteris et omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squattidas manus, sordida colla submitteret* (2). In more igitur positum erat ante S. Augustinum in Ecclesiâ Occidentali, præsertim verò in Ecclesiâ Romanâ, juxta evangelicam et apostolicam disciplinam, ut loquitur concilium Milevanum II (5), neque dimissum ab uxore, neque dimissam à marito, etiam ex fornicationis causâ alteri conjungi posse; alioquin Fabiola se ream non inclamasset, neque publica poenitentia se subjecisset (4).

153. Addimus contrariam sententiam latissimam pandere viam adulteriis et connubiis facillimis dissolutionibus. Quos enim conjugalis initi fœderis poeniteret, novique facillimi amores implicarent, illi præsentissimum remedium haberent; vel enim adulterium sibi permitterent, quo invisum conjugium dirumpere liceret, vel saltem (quod solet apud heterodoxos identidem evenire) occasionem arripere, ut levioribus conjecturis permoti sibi invicem crimen illud impingerent, quò facilius ad alia vota transirent. Hoc demùm fassus est protestans scriptor ephemericus Edenburgensis, qui vel eo nomine summopere commendat, suisque meditando proponit Encyclicam Pii VIII, in câ parte quâ summus hic Pontifex hortatur episcopos et clerum ut invigilent super doctrinam catholicam de indissolubilitate Matrimonii (5).

tereundum silentio est nonnulla documenta quæ profert haud esse gemina.

(1) Loc. cit.

(2) Epist. 77, n. 5 ed. cit. Refert præterea ibidem S. doctor ad excusationem Fabiolæ, quod ita ipsa se gesserit ignorans EVANGELICUM RIGOREM, in quo *mabendi universa causatio, viventibus viris, feminis amputatur.*

(3) An. 416 celebratum, can. 17, cujus verba hæc sunt: *Placuit ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjungantur; sed ita maneant, aut sibi met reconcilientur. Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur.* Apud Harduin.. Acta conc. tom. 4, col. 1220. Animadvertit autem Harduinus ab Isidoro plures citari canones sub nomine conc. Milevani, qui tamen ad alia concilia pertinent; ejuſmodi inter cæteros est quem adduximus, qui constitutus est à conc. plenario Africae an. 407 celebr.

(4) Alia documenta cf. apud cit. AA.

(5) Cf. *Mémoires catholiques*, janv. 1850, *Variétés*, ubi legitur: « Voici une réflexion remarquable qu'un journal protestant d'Edimbourg fait à l'occasion de la lettre encyclicale du saint père (Pie VIII): Le pape exhorte les évêques et le clergé à inculquer à leurs troupeaux la doctrine catholique sur l'indissolubilité du lien conjugal. C'est la partie la plus sensée de la

(1) In lib. 4 Decret., tit. 19, de Divort.

(2) De Matr. cap. 16, n. 48, seqq.

(3) Quæst. 5, art. 2, concl. 3, argum. 2, seu cit. ed. loc. cit., pag. 146, seqq.

(4) Apud card. de Aguirre, Collectio maxima Concil. Hispan., p. 387, ubi in commentario in hunc canonem plura eruditus hic auctor congressit. Non tamen præ-

154. Antequam accedamus ad disjiciendas difficultates, animadvertimus sententiam de matrimonii dissolutione propter adulterium quoad vinculum damnatam non esse ut *haeticam*. Canon enim Tridentinus directè editus est adversùs Lutheranos et Calvinistas, qui Ecclesiam erroris incusabant, non autem adversùs Græcos et Orientales, qui adhuc tenent conjugium propter adulterium, etiam quoad vinculum, posse dissolvi, prout refert card. Pallavicinus (1). Non tamen concedimus Launoio hunc canonem esse disciplinarem, ideòque Ecclesiae auctoritate mutabilem, cum agatur in eo de doctrinà *evangelicà* et *apostolicà*, ut canon ipso significat (2).

lettre de sa sainteté, et elle mérite que les Protestants, aussi bien que les Catholiques, la méditent sérieusement. Dans notre pays, lorsqu'un mari ne veut plus de sa femme, ou qu'une femme ne veut plus de son mari, ils n'ont qu'à se faire surprendre en flagrant adultère pour se soustraire au joug conjugal et pour former une liaison qui leur convient mieux. Il peut être juste et raisonnable de libérer la partie offensée d'un engagement qui a été violé et déshonoré par l'autre partie contractante; mais il est absurde, et plus qu'absurde de faire du crime un moyen de s'affranchir.

Esslinger, in opus. et loc. cit., *Apologie*, etc., adducit auctores protestantes recentiores, ejuſmodi inter ceteros sunt Meyer, Morgan, etc., qui aperte fatentur vinculum conjugale, etiam in casu adulteri, juxta Christi verba esse prorsus indissolubile, ut profiteretur Ecclesia catholica.

Atamen ministerum Borussiae, ut alliciti Catholicos ad novam ecclesiam evangelicam (nempe *sectam antievangelicam*, seu *Lutherano-Calvinisticam*), inter cetera quae proponit motiva, quibus permoveri debeat Catholicus ad obtinendam benedictionem nuptialem à ministro protestante, illud recenset, quòd hæc ratione ei licitum sit, quoadcumque liberit, dissolvere primum conjugium ac novum inire. Cf. *L'Ami de la relig.*, 20 mars 1836. Sanè anno 1837, tribunalia Borussiae decreverunt 2391 divortia ex 5888 petitionibus. In Anglià non ita pridem quidam, fure ad collum uxoris suae alligato, eam vendendam ad mercatum traxit. Cf. de hoc argumento Chapt. de Rastignac, in op.: *Accord de la révélation et de la raison contre le divorce*, 1790: Barnet, *Lettres sur le divorce à un député de l'assemblée nationale*, 1789; D. De Bonald, *Sur le divorce considéré au XIXe siècle*; D. Nougarede, in duobus scriptis. *De la Législation sur le mariage et sur le divorce*, 1802, et *Histoire des lois sur le mariage et sur le divorce*, 1803, quas recenset Carrière, op. cit. tom. 1, part. 2, art. 1.

(1) Lib. 22, cap. 4, n. 27, seqq., n. 50, refellit Paulum Sarpium, qui, ut ipse scribit: *Piglia baldanza di commettere l'altro (dettato) in proverbiare il concilio quasi di una mutazione a vento, e senza prò ed effetto; mentre racconta che molti non vedevano differenza tra la prima forma e la seconda; ma che tuttavia si rimisero alla maggior parte. Là dove non solo in verità LA DIFFERENZA V'ERA, BENECHÈ SOTTILE.*

(2) Cf. Henr. Klee, diss. cit. de Matrimonio, qui, p. 56, n. (u), ostendit perperam à nonnullis objici adversùs indissolubilitatem conjugii quòd Eugenius IV post absolutum concilium Florentinum eam Græcis proposuerit, quod non fecisset si de re dogmaticè ageretur. Nec verò Græci opponere potuissent, neque se ad rem hanc discutendam aliquid in mandatis accepisset, neque hanc praxim solvendi penès ipsos conjugia sine conveniènti ratione (*exceçionis*) obtinere, ut legitur apud Hurd., tom. 10, col. 430. Ad hæc enim reponit Klee, quòd si controversia hæc merè discipline fuisset, Romanus Pontifex minime eam

Difficultates.

155. I. Obj. : 1° Verba Christi : *Nisi ob fornicationem*, apertam continent à generali lege de indissolubilitate exceptionem; 2° nisi enim eam contingerent, duo sequerentur absurda; ac primò propter solam fornicationem marito licere uxorem dimittere; porrò Catholici fatentur, imò contendunt plures, præter fornicationem, legitimas esse posse uxoris dimittendae causas quoad thorum et habitationem; secundò appositè Christum non respondisse Pharisæorum interrogationi; illi enim quæsierant num ita liceret uxorem dimittere, ut aliae nuptiae permitterentur; Christus verò respondisset licere quidem uxorem dimittere propter fornicationem, integro tamen perseverante conjugii vinculo. 3° Sensus propterea verborum Christi alius esse nequit nisi iste: Mœchatur qui alià de causà quàm ob fornicationem uxorem suam dimittit et aliam ducit; item mœchatur qui dimissam alià de causà quàm ob fornicationem, eam ducit. 4° Quà significatione Christi verborum semel constitutà, corrui vis præcipua argumenti Catholicorum. 5° Marcus porrò ac Lucas suppleri debent per Matthæum; 6° Paulus verò intelligi debet de communiter contingentiis, minime verò de eo quod causà extraordinarià interveniente fieri potest, ut in casu nostro. Ergo.

156. R. Ad 1. N. ut constat ex adductis probationibus; hæc propterea clausula aut referri debet, ut plerique contendunt interpretes, ad priorem Christi sententiæ partem, nempe ad dimissionem uxoris, quæ non licet nisi ob fornicationem, et tunc hic sensus esset verborum Christi apud Matthæum: Quicumque ob aliam ab adulterio causam, uxorem suam dimiserit, eaque vivente, sive adultera sit, sive non, aliam duxerit, mœchatur (1); et cessat difficultas; aut intelligi hæc clausula debet, ut alii existimant, in sensu, ut vocant, *negativo*, ita ut Christus interrogatus à Pharisæis nam liceret dimittere uxorem quâcumque ex causà, responderit non licere quâcumque ex causà, sed solum ob causam fornicationis, nihil verò pronuntiaverit de eo quod fieri possit post ejusmodi dimissionem, aliam nempe uxorem ducere annon, ne Pharisæos offenderet. Quod verò hic prudenti silentio Christus pressit, aperuit discipulis, qui cum *in domo* essent, ut refert S. Marcus, de eodem interrogaverunt eum, et absque ullà exceptione perpetuam conjugii indissolubilitatem statuit sive ex parte viri, sive ex parte uxoris (2); aut demùm hæc clausula, ut non-

protulisset, quoniam in his rebus plena Ecclesia Græcæ libertas data erat, sectandi nempe propria instituta; deinde Græci quin se ab hac expostulatione liberarent ex defectu missionis, potuissent statim respondere hic agi de re ad disciplinam spectante, adeòque liberà, quod tamen non præstiterunt.

(1) Bellarminus, de Matr., cap. 16, n. 7, observat quòd Evangelistæ omittant quidem interdum aliquid, aut addant, quòd alii Evangelistæ non omiserunt, aut non addiderunt, sed nunquam ita omittant, ut sententia reddatur falsa; nam aliqui Evangelistæ homines deceperunt, quibus Evangelia sua tradiderunt, nullà mentione factà aliorum Evangelistarum.

(2) Marc. 10, 10. Cf. Bellarm., loc. cit.

nulli ex recentioribus præsertim autumant, debet restringi ad legem Mosaicam, ad cujus mentem locuti fuerant Pharisei, non autem porrigi ad legem evangelicam. Juxta hanc expositionem, cum lex viro permitteret dare libellum repudiæ uxori in qua *fedilitatem aliquam invenisset*, Deut. 24, 1, Pharisei latius legem interpretantes, dimitti posse uxorem docebant *quæcumque ex causâ*, Christus autem dimissionem ad eam solum causam coarctavit, de qua lex loquitur, et etiam excepit fornicationem, quin aliud adjiceret circa omnimodam indissolubilitatem, quam ipse postea constituit (1). Quæcumque ex his interpretationibus admittatur, quæ ferè in idem recidunt, illud semper ratum erit, Christum in objectis verbis nullam exceptionem apposuisse, nisi dicere velimus eum qui venerat non ad solvendam legem, sed ad eam adimplendam, seu ad inducendam majorem in moribus perfectionem, voluisse ut adulteri non solum viverent, sed *alteri nubere*, dum Moyses statuisset: *Morte moriantur mœchus et adultera*, Levit. 20, 10. Commoda planè reformatio, quæ similis illi foret quam induxerunt Protestantes cum jugum religionis catholice excussissent.

157. Ad 2. N. Etenim non sequitur primum absurdum, cum solum adulterium legitimam causam ipsi conjugio intrinsecam præbeat, eamque perpetuam, divortii faciendi. Crimen enim illud ejusmodi est, quod naturæ conjugii directè adversatur, et jus dat parti innocenti perpetuæ separationis, licet partem infidellem pœnitentæ admitti sceleris, et ad meliorem frugem se recipiat. Cæteræ omnes causæ extrinsecæ sunt ac temporariæ. Quare Christus prioris illius utpote gravissimæ meminit, quin alias excluderet; adjici præterea debet, Christum allusisse illâ clausulâ ad legis Mosaicæ permissionem, de qua paulò ante disseruimus.

158. Non sequitur alterum absurdum: duo quippe in unâ quæstione Pharisei Christo proposuerant, 1° utrum liceret dimittere uxorem *quæcumque ex causâ*; 2° utrum quæcumque ex causâ uxore dimissâ, liceret alteram ducere; Christus igitur ita attemperavit responsionem suam ut primum coarctaret, ut diximus, ad solum gravissimam causam conjugio intrinsecam,

(1) Hanc interpretationem jam dederat Jos. Motta in Diatribâ de divortiorum jure, Venet. 1727, § 123, et § 19, seqq. Calmet id ipsum insinuaverat Comment. in Deut. 24, 1. Interpretationem hanc illustrandam et insinuandam assumpsit sibi Lud. Nachi abbas Camaldulens., in eruditâ diss. hæc de re editâ Venet. 1792. Nonnulli magno impetu adversus eam insurreverunt, ita ut vix Nachium hæreseos non damnaverint, eò quod opinionem tutatus fuerit constanti doctrinâ Patrum repugnantem, et alex plenam. Verum nihil in eâ sententiâ quod periculum redoleat inesse videtur. Nec enim omnis Scripturæ interpretatio nova contraria est Patribus, sed ea tantum quæ fidei adversatur aut receptæ in Ecclesiâ doctrinæ. Si qua autem interpretatio fidem et Ecclesiæ doctrinam juvat et firmat potius, non idèò aspernanda quod nova sit. Hinc optime S. Bernardus: *Si quid, scribit, dictum est præter Patres, quod non sit contra Patres; nec Patribus arbitror, nec cuiquam displicere debere.* Hom. 4 super *Misus est*, edit. Maur., tom. 3, col. 761.

nampe ad fornicationem; alterum juxta aliquos sine apertâ responsione dimisit, cum id faciliè ex principiis à se expositis de origine matrimonii, Pharisei colligere possent (1); juxta alios verò penitus sustulit, pronuntians adulterum fore qui adulterâ dimissâ aliam duceret, et hoc pacto abrogavit libellum repudiæ, quem ad cordis ipsorum duritiam Moyses eis concesserat. Quod benè intelligentes ejus discipuli dixerunt: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Christus verò quin emolliret sententiâ suam eos remittendo ad uxorem fidelitatem, inde potius occasionem sumpsit exhortandi omnes ad continentiam.

159. Ad 3. N. Ex dictis siquidem constat Christum aut de facultate alteram uxorem ducendi post prioris dimissionem penitus siluisse, aut etiam exclusisse; quare nullâ ratione admitti potest sensus quem Christi sententiæ adversarii affingunt, qui præterea excluditur tum ex aliis Evangelistis, tum ex Apostolo, tum demùm ex Ecclesiæ interpretatione et praxi; ut omittam juxta adversariorum expositionem sequi longè pejorem fore conditionem innocentem quàm adultere; innocens enim quæ injustè dimissa esset, alterum non posset inire conjugium; posset verò ea quæ ob fornicationis crimen repudiata est.

140. Ad 4. D. Si reipsâ adversariorum expositio subsisteret, C.; si planè adversetur Christi menti ejusque doctrinæ, N. Porrò ostendimus illam nullo modo admitti posse quin conjugii honestas et firmitas labefacteret, eamque adversari prorsus doctrinæ Salvatoris nostri tum per loca parallela, tum per Apostolum patefactæ.

141. Ad 5. D. Quoad causam divortii, Tr. vel C.; quoad causam dissolutionis, N. Assumunt enim adversarii tanquam certum quod falsum est, Christum scilicet apud Mattheum fornicationem veluti causam

(1) Cf. Bellarm. loc. cit. n. 23. Cf. etiam eruditum Motta, Diatr. et loc. cit., qui advertit acrem quæstionem tunc viguisse, inter Sammæanos et Hillelianos, circa causam quam requirebat lex ad repudium, ne lascivientis mariti arbitrio, indissolubile vinculum, ac naturâ arcissimum ligamen, non sine etiam familiarum perturbatione violaretur. Sacer textus præscribit, pro causâ dispensationis à lege maritali à Deo latâ, uxoris *fedilitatem*, Deut. 24, 1; Hebr. est *ערוה דבר*, quæ voces propriè significant *nuditatem rei*; est enim *ערוה* à rad. *ערה*, *nudus fuit*; metonymicè verò accipitur eadem vox pro *turpitudine ac fedilitate*. Cf. Winer in Lexico Manuali ad hanc vocem. Sanè omnes antiquæ versiones, Alexandr., Syriaca, Samaritana, Arabica, etc., habent *rem turpem*. Jam verò quid Moyses per ejusmodi *fedilitatem* seu *rem turpem* significare voluerit, quæstio magna exstitit inter duas recensitas scholas. Judæi sententiâ Sammæi patris, seu secundi à principe synedrini, nimia facilitate repudium jam indulgentes sectantes, ex minimâ causâ uxores proprias dimittebant; juxta indulgentiorem adhuc facilitatem scholæ Hillelianæ, dimitti poterant uxores etiam ob dapes nimio igne adustas eique appostas; ex sententiâ etiam rabbi Akibæ, si maritus inveniret aliam eâ pulchriorem aut sibi comodiorem. Christus Dominus has omnes causas rejecit, et causam divortii ad solum causam adulterii revocavit; deinde adiecit nemini fas esse, post peractum divortium, aliam præterea ducere uxorem. Cf. Seldenum: *Uxor Hebræa*, lib. 3, cap. 18, Iahn, *Enchiridion Hermeneut. general.*, § 29, quoad interpretationem Deut. 24, 1.

dissolutionis conjugii, et facultatis ineundi novas nuptias assignasse, cum tamen ejusmodi sive dissolutionis sive facultatis Christus ibidem nec verbum habeat, aut penitus excludat iuxta dicta. Optimè verò inter se tres evangelistae componuntur, si dicatur de solo divortio quoad thorum et habitationem Christum Dominum esse locutum apud Mattheum; alioquin falsæ essent sententiæ absolutæ ipsius Christi quæ leguntur apud Marcum et Lucam (1).

142. Ad 6. N. Apostoli enim verba absoluta sunt et universalia; etenim 1 Cor. 7, 10: *His, inquit, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*; tum ibid., v. 59: *Mulier alligata est legi QUANTO TEMPORE vir ejus vivit; quòd si dormierit (non si fornicatus fuerit) vir ejus, liberata est; cui vult nubat*; tum denique Rom. 7, 2, seqq., ubi iterum inculcat: *Si mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri; igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro*. Jam verò cum adulterii casus non admodò infrequens sit, ut extraordinarius dici possit, si per illud crimen conjugium dissolveretur, vera non esset toties inculcata ab Apostolo perpetua matrimonii indissolubilitas.

143. II. Obj.: 1° Plures Patres, quos recenset Launoius (2), docuerunt solvi conjugium per adulterium; 2° plura item concilia id ipsum astruunt, inter quæ peculiariter recensentur Arelatense I, an. 514 celebratum; Venetense in minori Britannia, an. 465; Vermeriense an. 752; Compediense an. 757. Quibus addendum ipsum Pœnitentiale Romanum, quod potestatem tribuit conjugii innocenti ut iterum nubat, vetat autem parti nocenti. 3° Haud pauca leges imperiales id ipsum statuunt aequà causâ ductæ, cum nemo teneatur absque culpâ perpetuum continentiam profiteri. 4° His omnibus permoti insignes theologii, Cajetanus, Catharinus, Erasmus et Launoius, non dubitarunt cum Græcis propugnare conjugium per adulterium penitus dirimi. 5° Quod vel ipsa œconomia, seu temperamento quo usum est Tridentinum, adstruitur; vel enim propter adulterium reipsâ dirimitur conjugium juxta Christi sententiam, et in hæc hypothesis erravit reipsâ et errat Ecclesia Latina, dum docuit ac docet juxta evangelicam et apostolicam doctrinam illud non dirimi; vel propter adulterium divini non potest, et in hæc hypothesis errat Ecclesia Græca, dum docuit ac docet propter fornicationem matrimonium dissolvi, et tunc concipi nequit quomodò Tridentinum toleraverit, et adhuc Ecclesia Latina teneret in Græcis Catholicis tot conjugiorum solutiones, ac proinde totidem adulteria. Dicendum igitur nihil à Christo et ab Apostolo fuisse constitutum, sed agi de re merè disciplinari, de qua Ecclesia pro diversis rerum adjunctis statuere potest, prout ad societatis bonum conferre sibi visum fuerit. Ergo.

144. R. Ad 4. D. Id docuerunt tot Patres quot re-

(1) Cf. Bellarm. l. cit.

(2) De regis in matrimonium Potestate, p. 5, art. 1, cap. 5, edit. cit. opp. t. 1, p. 2, pag. 826, seqq.

censet Launoius, N.; aliquot, nondum ab Ecclesiâ diremptâ questione, Tr. Cum singula à Launoio congesta Patrum testimonia expendere nobis datum non sit, ne nimis protrahatur hæc disceptatio, generatim ad elidendam illorum vim observamus, 1° plures ab eo Patres laudari, qui ejus opinionem funditè labefactant, ejusmodi sunt Hieronymus, Ambrosius, Innocentius I et Gregorius M. (1); 2° plurimum sententiæ Launoium corrupisse atque vitiasse, uti apertè ostendit inter cæteros Jac. Leullierius (2); nos verò brevitate gratià unum seligimus male ipsius fidei exemplum. Cum enim Joannes VIII, in epist. 63 ad Ederedum gentis Anglicæ archiepiscopum respondisset: *Cum pio rem legitimo sibi matrimonio junctam quisquam deserere nequeat, nullâ ratione prorsus illi conceditur aliam, vivente priore, conducere*, Launoius incommoda illa verba: *Nullâ ratione prorsus*, quæ totam immutant sententiam, planè sustulit. Item in his Joannis VIII verbis: *Præcipimus neque virum ab uxore, neque uxorem à viro, nisi causâ fornicationis, discedere; quòd si ob hoc discesserit, manere innuptam vel innuptam*, Launoius inmutavit vocem *hoc in aliud*, quâ mutatione alia omnino evadit Pontificis mens (3). Crimine ab uno disce omnes; 3° animadvertimus Launoium multos quoque Patres sibi favere existimasse, propterea quòd verba Christi recitantes affirmant nefas esse, exceptâ adulterii causâ, uxorem dimittere et aliam ducere. Hæc verò satis commodè exponi possunt eâ ratione quâ exposuimus verba Christi; tales sunt Origenes, Tertullianus, Lactantius, Hilarius Pictaviensis atque Isidorus (4). 4° Eorum quoque suffragio gloriarî Launoium, quos debebat tanquam sibi maximè adversantes agnoscere; laudat enim S. Basilium atque Epiphanium, qui non ob solum adulterium, sed et propter alia flagitia matrimonii solutionem videntur admittere (5), quod certè Launoius non dicit; 5° denique

(1) Istorum testimonia superius dedimus.

(2) In op.: In librum magistri Launoii theol. Paris., qui inseritur in: Regia in matrimonium Potestas, observationes, inter opera Laun. cit. edit. Colon., tom 4, p. 2. Cf. observ. 1, § 2, seqq., observ. 2, etc.

(3) Ibid., observat. 4, § 15. Cum Marcus Antonius de Dominis, ex quo documenta sua hausit Launoius, auctoritatem Joannis VIII prætermisisset nupote sibi contrariam, hæc retulit Launoius, atque ut in sententiam suam traheret, textum vitavit. Insignis sævè probitas hostium Ecclesie Romanæ!

(4) Cf. Tournely, l. c., p. 203, seqq.; Collet. op. cit., n. 167, seqq., qui longè majori diligentia in singula objecta Patrum Græcorum ac Latinorum loca inquirat, quam Tournelyus, ostenditque saltem dubios esse textus qui ex his aliisque Patribus afferuntur à Launoio.

(5) Juxta edit. Maur. opp. S. Basilii in annot. ad can. 5, S. doctores in epist. canonicâ 4 ad Amphilochem, quæ est n. 188. Secutus est S. Basilium Romanas leges, quas tamen fatetur cum Evangelio minis consentire. Lex Constantini jubet in *repudio mittendo à feminâ in hæc sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulchrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit*. At eadem lege viris conceditur ut adulteras uxores dimittant. Basilium præterea censuisse ream adulteri esse uxorem, quæ injustè dimissa alteri nupsit, minime verò maritum juxta consuetudinem quæ tunc obtinebat apud Græcos, ar-

nil mirum esse si nonnulli Patres solutionem propter adulterium admittere videntur, cum perdifficiliæ questionem agerent nondum iis temporibus expeditam, nec ullo adhuc Ecclesiæ universalis iudicio explanatam. Quare ipse S. Augustinus, de cuius sententiâ dubitari nequit, in lib. de Fide et Operibus ita scribebat: *In ipsi divinis sententiis ita obscuram licet dimittere, et iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram uxorem, et quantum existimo, veniat ibi quisque fallatur*, cap. 19, n. 20. Ex quo autem concilium Florentinum, seu Eugenius IV, in Instruct. Armenorum (1) et præsertim concilium Tridentinum apertè docerunt Matrimonium in ipso adulteri casu insolubile esse, jam nullus vel minimus dubitandi locus esse potest (2).

145. Ad 2. D. Nonnulla concilia ac Pœnitentiale Romanum potestatem faciunt conjugi innocenti ut iterum nubat post obitum conjugis adulteri, cui juxta severiorem illius ætatis disciplinam id non concedebatur, C.; vivente adhuc conjugè adultero, N. Id colligitur ex conc. Forojulienſi ac Triburienſi (5), tum ex S. Leone in epist. ad Rusticum Narbonensem (4), ex quibus patet eam disciplinam olim viguisse, quæ nonnullorum documentorum illustrationi inservit. Si quæ tamen concilia provincialia sunt aut pœnitentia (5), quæ commodè explicari non possunt de solutione quoad thorum et habitationem, iis applicanda est observatio quam quinto loco posuimus in superiori responsione. Neque illud silentio prætereundum, quòd non pauci abusus quandoque in nonnullis provinciis irreperiant circa conjugiorum dissolutionem, qui apertè pugnant cum lege evangelicâ ac doctrinâ uni-

bitatorum idem Maurinus editor, qui tamen adjicit S. doctorem aliter docuisse ante episcopatum. Arcudius, de Matrimonio, cap. 21 et 22, omni quâ potest ratione nititur Basilii verba in bonum sensum trahere. Certè non uno in loco S. doctor communem doctrinam sequitur. Cf. etiam Collet op. cit., n. 194, seq. Quæ dicta sunt de S. Basilio accommodari pariter debent S. Epiphiano de quo pariter cf. antores cit.

(1) Apud Harduin., Acta, etc., tom. 9, col. 440.

(2) Cf. quæ adversus Launoium scribit Leullier., op. cit. observ. 4, § 10 et seq.; nec enim veritas est Launoius cum apostatâ Spalatensi, M. A. de Dominis, tum decretum Eugenii IV, tum canonem Tridentinum carpere et vellicare.

(3) Concilium Forojulienſe celebratum est an. 791; Triburienſe verò an. 895. Porrò illud can. 10, statuit, ut, *resoluto fornicationis causâ jugali vinculo, non liceat viro, quantum adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet sit illa adultera; sed nec adulter, quæ pœnas gravissimas vel pœnitentiæ tormentum luere debet, aliam accipere uxorem, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare*, MARRO. Apud Hard., tom. 4, col. 859, seq. Istud verò, can. 45: *Mulier quæ tantum nefas commiserat, alterius pœnitentia, atque continentis et inupta permaneat*. Ibid. tom. 6, col. 455.

(4) Quæ in edit. Ballerini. est 167, in resp. ad inquisitionem 15, col. 1425.

(5) Talia, ex gr., sunt Capitula selecta Theodori Cantuariensis, apud Bacherium, tom. 9 Spicilegii, in quorum 113 statuitur: *Laiens à quo recessit mulier, cum consensu episcopi post septem annos aliam accipiat; si in capitulationem per vim ducta est, post annum aliam esse ere potest; et in 113: *Conjux uxore fornicatur, licet eam dimittere, et aliam recipere*, p. 62.*

versæ Ecclesiæ (4), ex quibus propterea Launoius nullum pro causâ suâ potest patrocinium quærere.

146. Ad 3. D. Quæ propterea à Patribus atque Ecclesiâ improbatæ sunt, C.; quæ jus legitimum tribuant, N. Nullæ enim hominum leges possunt legi evangelicæ et apostolicæ derogare (2). Quod verò subditur de æquitate nullius momenti esse deprehendet, qui animadvertit semper in potestate esse læsi conjugis cum nocente reconciliari, si nolit perpetuam continentiam profiteri (5); ac propterea ejusmodi incommodo quempiam subijci per infirmitatem aut absentiam alterius conjugis, prout jamdiu annotavit S. Augustinus (4).

147. Ad 4. D. Ante concilium Tridentinum, si de Cajetano, Catharino et Erasmo sit sermo, C.; post Tridentinum subd. Nonnulli temerarii et hæreticorum fautores, C.; verè Catholici, N. Cum tres priores scripserint antequam à concilio Tridentino canon de quo agimus constitutus esset, aliquâ veniâ dienti sunt, præsertim cum omnes disertis verbis se subjecerint Ecclesiæ iudicio (5). Cæterum Cajetanus et Catharinus novitatum aucupes plus æquo fuisse superius annotavimus, Erasmus verò non theologum, sed grammaticum fuisse quodammodò præformatorem tot errorum vios postea Lutherus adoptavit ac suos fecit, aliàs pariter admonuimus; inter hos autem et ille annumeratur de conjugii dissolutione propter adulterium (6). Launoius porrò auidax et intemperans criticus non dubitavit causam Protestantium agere tum in hoc tum in aliis catholicæ doctrinæ capitibus contra Tridentinæ et Romanorum pontificum sanctiones (7). Ejus proinde natura habenda est, imò ab ipso perpetuò cavendum.

(1) Hujus rei præter duo capitula modo allata ex Theodoro Cantuar. fidem faciunt conc. Vermeriense, an. 742 celebratum, quod can. 2, 3, 9, 17, quos quisque apud Hard. tom. 5, col. 1990, seqq., recollere potest, eam facit facultatem nubendi quam nemo sanè admittit; item concil. Venetense an. 465, can. 2, ib. tom. 2, col. 797. Cf. etiam Nat. Alex. Hist. Eccl. sec. 7, cap. 4, art. 9, n. 7, ubi notat abusum qui irreperat in Galliis, ut matrimonia bonâ gratiâ, seu mutuo consensu conjugum, ob solam discordiam et rixas continuas dissolverent. Item ibid., art. 10, ubi agit de Theodoro Cantuariensi.

(2) Cf. Leullierum, opere cit., observat. 4, § 7, seqq.

(3) Cf. Bellarm. de Matr. c. 17, n. 5.

(4) De adulteri. Conjugis, lib. 2, cap. 6, 7, 9.

(5) Cf. Bellarm., l. c., cap. 15, n. 14.

(6) Erasmus enim suas edidit annotationes et paraphrases in sac. Scrip., ad eoque et in cap. 5 et 19 Matth., et 10 Marci, item cap. 7 Epist. 1 ad Corinth., ubi lassissimè probare nititur solvi conjugium propter adulterium, an. 1515, biennio nempe antequam Lutheri factio oriretur. Ex hæc epochâ prorsus deprehendimus non Erasmus à Luthero, sed Lutherum ab Erasmo huic errorem hausisse. Cæterum, cum an. 1526 facultas Parisiensis ex Erasmi commentariis quatuor propositiones excepisset, quibus adstruebatur conjugii solutio propter fornicationem, et hæreticas declarasset, Erasmus huic eorum se subiecit.

(7) Cf. etiam adversus Launoium Joan. Bapt. Thiers

148. Ad 5. N. Prudens enim œconomia quâ usum est Tridentinum nec Græcis favet, nec evincit agi in casu nostro de re tantum disciplinari ac liberâ, quæ nempo subsit Ecclesie potestati. Enimvero animadvertimus superioribus seculis questionem hanc nondum fuisse eliquatam, nec ullo Ecclesie iudicio diremptam, nonnullos proinde Patres et concilia, etiam interdum aut provincialia aut nationalia in diversas circa hoc doctrinæ catholicæ caput abissis sententias. Porro apud Græcos invaluerat sententia de dissolutione conjugii ob adulterium, ac propterea consuetudo illud dirimendi quom ulterius creverent. Apud Latinos, præsertim verò in Ecclesia Romanâ, contraria sententia et praxis constanter viguit, qua tamen hæc de causâ unquam Græci Latinis molestiam creaverint, propriâ consuetudine contenti. Cùm verò insurrexerint Protestantes, et Ecclesiam erroris ob hanc doctrinam accusarint, concilium Tridentinum adversus eos directè canonem emisit, quo ipsorum audacia frangeretur, et indirectè ut erronea et prava traduceretur sententia et praxis Græcorum. Exinde patet Ecclesiam, quamvis directè anathemate Græcos non perculerit, nullâ tamen ratione aut cohonestare aut tolerare praxim Græcorum tanquam legitimam, imò prorsus ut ream ac pravam traducere, utpote quæ opponatur doctrinæ evangelicæ et apostolicæ quæ hanc solutionem damnat. Quòd si Græci pergant ita sentire et agere, ac propterea præcèti dùm ita se gerunt, nisi eos ineluctabilis ignorantia excuset, ipsi viderint; nam in hoc casu eadem ratione hæc peccata invitè tolerat Ecclesia prout tolerat ceteros peccatores (1). Hinc ruit quod ab adversariis subditur de praxi disciplinari quæ Ecclesie potestati subijciatur (2).

Defensionem diss. de Auctoritate negantis, argumenti, Paris, 1664. Quanquam, quod attinet ad impugnationis rationem, accusatus fuit Thiers quòd ærem nimium ac vehementem se exhibuerit, ita ut ipsi applicatum fuerit Virgilianum illud: *Tantæque animis cœlestibus iræ?*

(1) Quare etiam Klee, in cit. dissert. de Matrimon., Moguntia 1835, pag. 56, notâ (2) observat quòd anathema concil. Tridentini non feriat eos qui in falsam praxim lapsi sunt, neque eos qui theoricè astruunt dissolutionem conjugii, malè quidem sed tamen *verisimiliter*, seu juxta opinionem, sed illos tantum, qui dogmaticè affirmant Ecclesiam errorem docuisse aut docere, dùm tradit conjugia ob adulterium alterius conjugum dissolvi non posse. Certè, pergit ipse, canonis materia eos quoque perstringit qui malè operantur ac opinantur. Cf. tamen Collet. l. c. n. 315, seq.

(2) Cf. Renaudotius, de *la Perpétuité de la foi*, liv. 6, ch. 7, qui tamen plus quam par sit progredi videtur; etenim præterquam quòd in dubium revocat additamenta, quæ leguntur in Actis vulgatis concilii Florentini, in quibus juxta dicta Eugenius IV exprobrat Græcis conjugiorum dissolutionem propter adulterium, affirmat liberum esse Græcis degenibus sub Latinorum diuone, novas inire nuptias post repudium adulteræ, aut saltem nihil adversus hunc usum statutum fuisse. Jam verò, uti observat Klee, loco c., Clemens VIII, an. 1595, jussit in instructione quam pro Italo-Græcis dedit, decreta conc. Tridentini relativa ad conjugia verit in Græcam linguam vulgarem, et publicari penes Græcos et Albanenses; nec ullo pacto sacerdotibus integrum esse declaravit, ut per-

PROPOSITIO VI. — *Non errat Ecclesia cùm ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.*

149. Est de fide; totidem siquidem verbis ea definita est à Tridentino sess. 24 hoc can. 7: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm ob multas causas separationem inter conjuges, quoad thorum, seu quoad habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit.*

150. Hæc autem causæ ad quatuor potissimè revocantur, quarum prima est adulterium juxta illud Christi apud Math. 19, 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur.* Cùm enim ex dictis hoc Christi oraculum intelligi nequeat de dissolutione conjugii quoad vinculum, sequitur intelligendum esse de dimissione quoad thorum et quidem in perpetuum, ita ut qui ita dimittit, possit sine consensu dimissi vel dimissæ, vitam monasticam profiteri aut sacris ordinibus initiari (1). Altera causa est alterius conjugis apostasia vel hæresis cum periculo subversionis alterius juxta illud Apostoli, Tit. 3, 10: *Hæreticum hominem... devota, et illud Christi Math. 5, 29: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te; tum etiam, Math. 10, 37: Qui amat patrem aut matrem... plus quam me, non est me dignus.* Tertia causa, si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum altero cohabitare sine Deum offendendi periculo; quod ex iisdem Christi oraculis constat. Quarta denique causa est mutus consensus ad religiosum aliquod institutum profutendum, vel ad suscipiendos sacros ordines, quò spectat illa Christi sententia Math. 10, 29: *Omnis qui reliquerit... uxorem... propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit*, prout reipsâ fecerunt apostoli. Ad ordinationem verò præter uxoris consensum requiritur ut ipsa, si juvenis præsertim sit, religionem aliquam profiteatur; quòd si fuerit senex atque extra incontinentiæ periculum, ut votum simplex castitatis saltem emittat coram episcopo (2). Hæc causas generatim complectitur Apostolus, 1 Corinth. 7, 11: *Quòd si discesserit, manere inmutam, aut viro suo reconciliari.*

mitterent dissolvi conjugia, eamque, si qua tentaretur dissolutio, tanquam nullam ac irritam haberi. Hanc porro instructionem confirmavit Benedictus XIV, in constit. *Etsi pastoralis*, datâ die 6 maii 1742, in cujus § 7, n. 2, decrevit Pontifex: « Matrimonia inter conjuges Græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiuntur (ordinarii locorum); et si quæ de facto præcesserunt, nulla et irrita declarent. » Cf. in Bullario ejusdem Pontif., ubi est n. 87, tomi 1 p. 179. Cf. etiam ejusdem opus de Synodo, lib. 15, cap. 22, § 4, ubi referi à S. congregatione denegatam fuisse facultatem denuò nubendi Græco, qui eam petierat, quòd ejus uxor mœchata esset, ejusque crimen juridicè fuisset probatum, ac præterea a iudicibus lata fuisset sententia, quâ posset novum matrimonium inire.

(1) De Convers. conjugatorum, cap. 13, apud Pitheum, tomo 2, pag. 175.

(2) Loco cit. de Convers. conjugat., cap. 5 et 6, ibid., p. 174.

151. Cum jamdiu obsoleverit novatorum error à Tridentino canone proscripius, ab afferendis ipsorum difficultatibus supersedendus, quas discussit Bellarminus ac plenè disjecit in lib. unic. de *Matrimonio*, cap. 14. Ad conditiones verò quod attinet, quæ in prefatis causis requiruntur, ut legitima fiat separatio inter conjuges, eas explanant canonistæ ac theologiæ moralis institutores ad quos hæc provincia spectat; hæc enim persequi nostri muneris non est.

CAPUT III.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM FACULTATE.

152. *Impedimentum* nomine in subjectâ materiâ significatur id omne quod obstat quominus matrimonium *validè* aut *licite* contrahi possit. Si tale sit eju modi obstaculum sive impedimentum ut conjugium irritum prorsus ac nullum efficiat, dicitur *dirimens*; si verò tale sit ut connubium illicitum tantùm reddat, *impediens* nuncupatur. Cum autem omnium jam sermone trita hæc vocabula sint et pervulgata, quamvis, ut nonnulli contendunt, minis propria sint (1), non inde propter-

(1) Jamdiu Launoius, in cit. libro de regiâ in matrimonium, opp. edit. Colon. tomo 1, p. 626, de impedimentis dirimentibus scribens, eam adjecerat observationem: « Romanâ simplicitate diceretur magis proprie et apertius: non servatis nec solutis legibus vir et mulier ad contrahendum matrimonium redduntur inlibales; solutis, libales. » Gœschl. in op. *Versuch einer historischen Darstellung der Ehegesetze*, seu *Specimen expositionis historice legum matrimonialium*, Aschaffenburg 1858, p. 134, n. 548, censet impedimentorum *impedimentum et dirimentum* nomenclaturam et divisionem in divisione S. Thomæ, Suppl., q. 44, 68, suum fundamentum habere. Cæterùm cum neque sic dicta impedimenta dirimentia proprie *dirimant* matrimonium, sed prorsus nequidem verum matrimonium contrahi sinant; neque impedimenta impedimenta nuncupata proprie *impediunt*, quia etsi cum illis licite contrahatur, subsistit tamen, tunc non pauci vellent alius nominibus ea vocari. Th. Dollner Juris matrimonialis, prout in Austria inde à temporibus Josephinis traditur, editor, in op. *Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis*, Wien., 1815, paginâ 57, mallet ea vocari *obstacula matrimonii*, et ita reipsâ vocat in tomo 2 operis sui. Sanè jus matrimoniale Austriacum (quod aliquoquin potestatem Ecclesie ad meras prohibitiones, et ad sic dicta impedimenta impedimenta coercet) jam ab an. crederet 1819 impedimenta mere canonica nomen *præcepta prohibitiva* (*Eheverbote*), civilia verò, *impedimenta* (*Ehehindernisse*) nuncupare consuevit. Alii arbitrantur melius vocari posse impedimenta dirimentia *causas nullitatis*, impedimenta autem *simplicia impedimenta*, ut Dr. Ant. Theiner in peculiari dissert. de Matrimonio quam Uratavla, 1825, edidit, et in quâ varias doctorum catholicorum circa hæc questionem opiniones proponit. Notiones porrò impedimentorum utriusque generis uberius evoluit et illustravit Nic. München in dissert. de Jure Eccles. cathol. statuendi impedimenta matrimonium dirimentia. Colon. 1827, p. 20, seqq., et p. 35, seqq. Cum tamen card. Bellarminus, op. c., cap. 18, n. 5, jamdiu animadvertit impedimenta dirimentia non idèo sic nuncupari quòd matrimonium *verum* dirimant, sed quia matrimonium *de facto*, non *de jure* contractum irritum reddunt; exinde patet nihil esse in tali nomenclatione, quo etiam delicatiores offendi possint, quin necesse

ea cogimur ad eam loquendi rationem deserendam. 153. Impedimenta quæ irritum conjugium, ac nulliusvaloris efficiunt, quindecim numerantur, quæ his versibus continentur:

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen;
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas;
Amens, affinis, si clandestinus et impos.
Si mulier sit raptâ, loco nec reddita tuto.*

Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

154. Impedimenta porrò quæ conjugium illegitimum tantùm reddunt quatuor sunt his versibus expressa:

*Ecclesie vetitum, tempus, sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt juncta tenere.*

155. De singulis ex professo agunt canonistæ ac theologiæ moralis institutores. Dogmatici theologi munus est vindicare potestatem legislativam Ecclesie in illis statuendis, quod et nos facere aggredimur. Vix ulla controversia viget circa impedimenta impedimenta nuncupata, ast magna reperitur circa dirimentia 1° inter Protestantes et Catholicos. 2° Inter pseudo-politicos, theologosque neotericos *regalistas* dictos, et sinceros Catholicos qui partes Ecclesie teneant.

156. Waldenses omnium primim impedimenta matrimonium dirimentia contemnerè ausi sunt (1); Lutherus et Calvinus cum suis sectariis matrimonium ut merum contractum civilem spectantes, minimè verò ut Sacramentum, non alia agnovèrè impedimenta, quàm quæ in Levitico, cap. 18, constituta sunt, nec aliud quidpiam in Christianorum conjugio admiserunt, quod non esset politice ac civili potestati obnoxium.

157. Marcus Antonius de Dominis, primis sec. XVII annis, archiepiscopus Spalentinus, deia verò apostata, totus in id incubuit, ut efficeret matrimonii vinculum et causas matrimoniales potestati ecclesiasticæ nullo modo subesse, etiamsi admitteret matrimonium esse Sacramentum, quod tamen apostata negabat (2). Marcum Ant. de Dominis pressè secutus est, imò magnè ex parte descripsit Launoius in opere quod edidit de regiâ in matrimonium Potestate, an. 1672. Constituit porrò Launoius, facultatem statuendi impedimenta matrimonium dirimentia adeò proprio et nativo jure ad solos reges et principes pertinere, ut Ecclesia eam exercere non possit nisi vel usurpatione, vel indulgentia ac concessione principum (3); cum verò animadvertent, concilium Tridentinum docuisse sess. 14, can. 4, quem inferius dabimus, hæc potestatem Ecclesie competere sub anathematis pœnâ; novo planè ac antea inaudito figmento contendit doctor hic Parisiensis Tridentinos Patres Ecclesie nomine reges ac principes significasse.

158. Quamvis ab initio erronea Launoii doctrina sit à recepto longâ seculorum serie usi loquendi recedere.

(1) Sacra propterea facultas Parisiensis in damnatione Lutheranae doctrinae sententiam, quâ Ecclesie in rebus matrimonialibus potestas denegabatur, vult ea damnato Waldensium errore procedentem confixit.

(2) De Repub. ecclesiast. l. 5, c. 11.

(3) Art. 4, cap. 3, edit. cit., p. 749, seqq.

penè jacuerit, imò acriter fuerit impugnata (1); postea tamen si peculiarem ejus canonis à Tridentini interpretacionem excipias, propugnari paulatim cœpit, seculo præsertim elapso, cùm suum fereret ecclesiasticæ potestati adversum. Rati nonnulli theologi et canonistæ quòd conciliū in illo canone apertè non declaraverit utrūm ex Christi institutione, an verò ex indulgentiâ principum potestas in causis matrimonialibus Ecclesiæ competat, in eam venerunt sententiam ut assererent originarium jus statuendi impedimenta proprium principum esse, Ecclesiam autem ex principum concessione eam per plura secula exercuisse, aut etiam exercere. Magno impetu exinde causidicorum et canonistarum turba eam doctrinam propugnare aggressa est (2). Inter hos eminet Bened. Oberhauser, qui thesīm insequentem Fuldæ propugnandam proposuit an. 1765, potestatem Ecclesiæ statuendi impedimenta matrimonium dirimentis esse ex beneficio *juris alicui*. Quam assertionem cùm Lud. Beck, alique hæreses notassent, Oberhauser duplici edito libello notam hanc à se repellere nisus est, in quibus totam suam theoriam exposuit, et suos adversarios impugnavit (3). Ast irritò conatu, siquidem et hæc theoriâ rursus hæreses fuit expostulata, cui impugnacioni perperam amarulentum libellum ipse iterum opposuit (4).

(1) Insurrexit statim adversus Launoium Dom. Galesius Rubensius episcopus, in op.: *Ecclesiastica in matrimonium Potestas. Apologia pro veritatis et catholicæ de jure Ecclesiæ in sancendis legibus fidelium matrimonium impediendis et dirimentibus*, Romæ 1677. Cui Launoius peculiari libello respondere conatus est, cui tit.: *Joannis Launoii, contestatorum in libro Galesii erratorum index locupletissimus*, Paris., 1677, inter opp. Laun., l. c., p. 885-1000. Insurrexit præterea Jac. Leullerius doctor Sorbonicus atque S. Ludovici in insulâ Parisiensi parochus, op. cit.: *In librum magistri Launoii theologi Parisiensis, qui inscribitur: REGIA IN MATRIMONIUM POTESTAS, observationes, auctore theologo Parisiensi*, Paris., 1678. Ille præter innumera propemodum Launoii ratiocina quæ falsa deprehendit, quæque emendavit, ostendit, ut paulò ante innumis, plurium ab eo auctorem textus fuisse depravatos, et in alienum sensum violenter detortos, totumque ferè à Launoio exilatam et transcriptum Spalatensium quondam antistitem, deinde hæreticum apostatam Marc. Antonium de Dominis. Demùm in Launoium calumniam acuit Gerhaisius, doctor pariter Sorbonicus, in op.: *Traité du pouvoir de l'Eglise et des princes sur les empêchemens du mariage*, Paris., 1690. De Thiers pariter Launoii impugnatore superiùs verba fecimus.

(2) Cf. Roskowany, op. cit. § 8, qui observat ejusmodi canonistas veritos non esse ecclesiasticam potestatem impetere, ex principio systematis Protestantium collegialis; nec defuisse qui affirmarent regulas de matrimonio in sacrâ Scripturâ contentas pro Jædico solum populo latis esse, juriisque statûs civilis derogare nequivisse.

(3) Horum libellorum prior sic inscribitur: *Systema historico-criticæ divinarum potestatum in legibus matrimonialibus impedimentorum dirimentium, ex quibus principia ante theologiæ et jurisprudentiæ canonicæ*. Posterior verò: *Apologia historico-criticæ divinarum potestatum, etc.*

(4) Cui titulum fecit: *Causa decisa divinarum potestatum in legibus matrimonialibus*, Franc. 1777. In hoc porò libello Oberhauser modestie et æquitatis

159. Sub horum theologorum et canonistarum auctoritatis auspiciis prodit an. 1783, constitutio Josephi II, quâ cognitio causarum matrimonialium iudicio imperii civilis committitur. Summum principium novæ hujus legis matrimonialis innititur in eo quòd, « matrimonium sit civilis contractus, ac ut talis à paritate aliorum contractuum et pactorum à civili foro regi debeat, ideòque solum Imperium civile vera, id est, dirimentia, ut dicunt, matrimonii impedimenta statuere, et in his dispensare possit (1). » Ecclesiæ ex hæc constitucione id unum permittitur ut possit præcepta quorundam prohibita constitucione quæ religionem mores promoveant ad conservandam Sacramenti Matrimonii dignitatem. Imperiale Josephi edictum plures intulit perturbaciones, ac diuturnum exortum inde est certamen, quòd effecit ut dispensationum matrimonialium systema intra 40 annos pluries mutaretur (2).

160. Legislatio Austriacæ principia pluribus astruere ac defendere professores canonum et theologi Jansenianorum plectis addicti nisi sunt, inter quos in Belgio non obtinet postremum locum Le Plat (5), in Italiâ Aloysius Litta (4), Petrus Tamburini (5), et Th. Nestius (6), in Brisiaviâ Jos. Ant. Petzek, Adopta-

leges excessisse, atque Launoii argumenta pro principum jure in causis matrimonialibus concessisse, ostenditur in *Wienerische Kirchenzeitung*, seu *Ephemerid. ecclesiasticis Vindobonensibus* 1786, p. 445, seqq. Adversus novum hanc Oberhauseri libellum scripsit M. A. Hochetadt in Disquisitione canonica, Mogunt. 1780, cui ille aliam opposuit lucubracionem: *Pagella volentes de causâ decisa pro studio juris regii integri illustrandâ*, Francf. et Lips. 1782.

(1) Cf. *Vollständige Sammlung aller Verordnungen und Gesetze Joseph's des Zweyten*, seu: *Completa collectio omnium decretorum et legum Josephi II*, Wien. 1788.

(2) Historiam dispensationum juxta plures epochas digessit Thomas Dolliner, in opere cit. *Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis*, Wien, 1814, p. 42-54. Legislatio matrimonialem Austriacam, rei naturâ inspectâ et catholicis principiis expositis, recenter severo examini subiecit celebris De Moy in exiguo quidem, ast summi pretii libello, quem inscripsit: *Von der Ehe, und der Stellung der Katholischen Kirche*, etc., seu *De matrimonio et de conditione catholice Ecclesiæ in Germaniâ relatè ad hoc disciplinæ caput*, Landshut, 1850, quo sibi magnam famæ existimationem comparavit.

(3) Cf. *Wienerische Kirchenzeitung*, seu *Ephemer. Eccl. Vindob.* 1785, n. 44.

(4) In op. *Del diritto di stabilire impedimenti dirimenti il matrimonio*, Milano, 1782.

(5) In prælectionibus de Justitiâ Christi et Sacramenti, in quibus tom. 2, cap. 5, ut loquitur Petrus Deodatus in 1 diss., de quò mox dicemus, professor Ticinensis per summa capita Launoianum systema in generalè proponit, additis identidem Launoianæ tabulæ civilis quibusdam coloribus, qui in opinionem illam inducunt fucam veritatis speciem; atque ita, ut ante fuerat pollicitus, ex historico theologo ac jurisperito possit se exhibuit.

(6) In op.: *De dirimentibus impedimentis sibi singulari*, Florentiæ, 1783. Ille porò advocatus Pistoriensis ingenè proficitur, se librum suum Paulo Sarpio duce ac magistro confecisse, ideòque honori gratique animi causâ, æternis ejusdem verbis cum dem dicatum voluit.

vit (1) autem ac sua fecit eadem principia pseudo-synodus Pistoriensis (2).

161. Legislatio matrimonialis Gallicana, quæ inde post rebelles civiles motus constituta est an. 1792, non modò omnes matrimoniales causas ad civilem magistratum revocavit, verùm etiam omnem sanctitatem ac firmitatem abstulit à conjugis (3). Quamvis porrò Napoleón in novo codice suo irreligiosam illam legislationem reipublicæ temperaverit, attamen et ipse omnem Ecclesie auctoritatem in causis matrimonialibus abstulit, et magistratus civiles conjugio præfecit. Juxta hunc codicem unus actus ad ineundum legitimum matrimonium requirebatur, consensus nempe declaratio coram civili magistratu; nec opus erat, imò nec licebat doctrinam catholicam de Sacramento Matrimonii et consensu coram parocho duobusque testibus patefaciendo, respicere (4).

162. Demùm à non paucis recessum est ab hæc sententiâ, quâ solis principibus tota tribuitur potestas statuendi impedimenta matrimonium dirimentia; et apud plures invaluit doctrina quâ traditur utrique potestati ecclesiasticæ et civili *ex æquo* potestas in causis matrimonialibus, et præsertim constituendi impedimenta quæ irritum reddant Christianorum conjugium. Theologi Galli non pauci huic astipulantur sententiæ, quorum partes novissimè suscepit D. Carrière, in suo tractatu de Matrimonio (5). Is proficiter se amplecti tanquàm probabiliorem Gallorum opinionem, eò quòd hujus patroni felicitis se expedire videantur ab extraneorum auctoritatibus, ut ipse loquitur, quam se expediant extranei à Gallorum argumentis theologis (6).

163. Talis est historiæ summa de hæc controversiâ, quæ excitata primùm est à Protestantibus, et

Præter hæc opera prodierunt ex Italiâ eodem tempore plures libelli ab auctoribus anonymis conscripti, ex gr.: *Del diritto di stabilire impedimenti al matrimonio. Cremona, 1784. Diritto libero del Sovrano sul matrimonio. Regole di obbedienza sul consulto fra la potestà secolare, e l'autorità ecclesiastica. Napoli, 1788. Favere de' teologi di corte di S. M. Siciliana in risposta ad una memoria della curia Romana concernente i diritti del Sovano sul matrimonio de' sudditi cattolici. Napoli, 1789.* etc. Rectè comparaveris ætatem illam plæge ranarum.

(1) In opp. de Potestate Ecclesie in statuendis matrimonii impedimentis, an. 1785; affirmat porrò Petzekus *Ecclesie jus solùm regulas quasdam circa administrationem Sacramenti Matrimonii rogandi, seu sic dicta impedimenta impedientia constituendi competere, impedimenta verò dirimentia tantùm à civili imperio poni posse, quippe cui unice insit auctoritas quoslibet contractus aut approbandi aut irritandi.* Petzekii doctrinam inter cæteros secutus est Georg. Rechberger cancellarius episcopalis Lintiensis in op.: *Manuale del giure ecclesiastico Austriaco. Trad. dall' tedesco. Venez. 1819,* cujus auctoris principia suo loco exequiemur.

(2) Hæc synodus an. 1786 celebrata est.

(3) Cf. Staudlin, *Geschichte der Vorstellungen und Lehren, von der Ehe*; seu: *Historia expositionum et doctrinarum de matrimonio, Götting. 1826.*

(4) Cf. opus cit. Kustner, de Matrimonio, etc.

(5) Prælectiones theologice majores in seminario Sancti Sulpitii habitæ. De Matrimonio, vol. 2 m-8°, Paris., 1857.

(6) Tomo 1, p. 156.

instaurata ab apostatâ Marc. Ant. de Dominis, deinde verò à Launoio (1), postea verò à Jansenistis et aulicis scriptoribus, et ad nos usque pervenit (2).

164. His omnibus opposuit auctoritatem concilii Tridentini, quod, sess. 24, hos canones novatoribus objecti, can 5: *Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et diuimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediunt et dirimant, anath. sit.* Can 4: *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anath. sit.* Can. 12: *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit.*

165. His canonibus non modò asserta est catholica veritas adversùs Protestantés, sed præterea omni ulteriori controversiæ circa Ecclesie potestatem legislativam in constituendis impedimentis et in cognoscendis causis matrimonialibus aditus præclusus videbatur. Qui tamen voluerunt catholici personam retinere et favere simul civili potestati, plura commenti sunt ad illorum canonum vim eludendam. Quæ porrò ab his excogitata sunt eò referuntur ut vel asserant 1° *Ecclesie* nomine ibi reges et principes designari; vel 2° canones illos non esse dogmaticos sed disciplinares; vel 3° definitum quidem esse à Tridentino Ecclesiam posse statuere impedimenta matrimonium dirimentia, minimè verò utrùm id Ecclesia possit jure suo et originario, et non potiùs ex tacito vel expresso principum consensu; vel 4° non *solum* Ecclesiam potestate gaudere ejusmodi impedimenta statuendi ita ut æquè non competat eadem potestas civili reipublice; vel denique 5° decerni quidem causas matrimoniales pertinere ad iudices ecclesiasticos; non autem *omnes* causas, neque ad *solos* ecclesiasticos iudices.

166. Ut igitur nos refellamus perniciosos hos omnes errores ac novitates, 1° adversùs Protestantés decretorum Tridentinorum veritatem vindicabimus; 2° adversùs Marc. Ant. de Dominis, Launoium, Pistorienses et aulicos universim omnes eorum astipulatores evincemus Ecclesie nomine in Tridentinis canonibus ecclesiasticam hierarchiam significari; 3° hos ipsos canones verè esse dogmaticos; 4° præfatos item canones non de adventitiâ ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intimâ, originariâ, ac propriâ Ecclesie potestate loqui; 5° *solum* Ecclesiam prædictam esse potestate statuendi impedimenta quæ vinculum matrimonii afficiant; 6° denique omnes prorsùs matrimoniales causas ad solos iudices ecclesiasticos pertinere. Sit itaque

(1) Protestans Ant. Reiserus, in op. edito Amstelodami an. 1685, recenset Launoium inter *confessores* et testes *evangelico-catholicæ veritatis*, nempe inter Lutheranos. Cf. Zaccaria *Anti-Febbronio* Cesena, 1781, tomo 1. Pref. cap. 2, pag. 76.

(2) Cf. Roskowany, op. cit. à § 1 ad 15, ubi eruditissimus auctor fusè totam hanc historiam exponit

PROPOSITIO PRIMA. — *Potest Ecclesia constituere impedimenta matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit.*

167. De fide est, ut constat tum ex adductis can. 3 et 4 concilii Tridentini, tum ex inferiùs dicendis. Ita porro ejus veritatem astruimus.

168. Ideò juxta novatores Ecclesia constituere non potest impedimenta matrimonium dirimentia, quia matrimonium non est Sacramentum, sed contractus merè naturalis atque politicus; atqui ex demonstratis (cap. 1, prop. 1), matrimonium est verè et proprie Sacramentum novæ legis. Ergo Ecclesia potest constituere impedimenta matrimonium dirimentia.

169. Hanc conclusionem agnovit ipse Calvinus, qui propterea scripsit: *Ubi enim semel obtinere (Catholici) Matrimonium esse Sacramentum, conjugium causarum cognitionem ad se contraxerunt, quippe res spirituales erat profanis iudicibus non attractanda (1).* Hinc non solum Christus Matth. 19, Marc 10, et Luc. 16, statuit impedimentum ligaminis, et hoc declaravit Apostolus, uti superius vidimus, sed præterea Christus eam facultatem Ecclesie suæ dedit, dum ei commisit Sacramentorum dispensationem, eidemque facultatem fecit statuendi, quæ ad eorundem administrationem pertinent, ejusmodi profectò est declarare atque statuere quænam sit legitima eorundem Sacramentorum materia.

170. Hæc proinde potestate semper usa Ecclesia est, sive cum approbavit matrimonia quæ legibus imperialibus vetabantur, sive cum irrita declaravit matrimonia legibus imperatorum tum ethnicorum tum christianorum probata (2). Apostolus, 1 Cor. 5, excommunicavit eum qui habebat uxorem patris sui; S. Ignatius M. universim scribit: *Decet verò ut sponsi et sponsæ DE SENTENTIA EPISCOPI conjugium faciant; quo nuptiæ sint secundum Dominum, et non secundam cupiditatem (3);* S. Justinus M. in Apologia majori (4), et Athenagoras in Legatione pro Christianis (5) tanquam adulterina traducunt nonnulla conjugia legibus imperialibus permessa; eadem habet Tertullianus, qui in libro de Coronâ milit. : *Coronant, inquit, et nuptiæ sponso. Ideò non nubamus ethnicis, ne nos ad idololatriam usque deducant, à quâ apud illos nuptiæ incipiunt (6),* quibus verbis significat passum improbatas nuptias cum infidelibus, quæ postea cultûs disparitatis consuetudine, ut ait Bellarminus, impedimentum dirimens constituit (7). In concilio Eliberitano (8), et in conc. Neocesariensi statuitur impedi-

mentum affinitatis intra certos gradus (1), de quo à legibus civilibus nihil constitutum fuerat (2). Hæc sanè aliaque ejusmodi documenta quæ passim in superioribus propositionibus attulimus et paulò post copiosius afferemus, nec adversarii nostri diffidentur, apertè evincunt Ecclesiam jure hoc suo juxta facultatem sibi à Christo traditam perpetuò usam esse.

Cùm verò Protestantium difficultates eadem fermè sint, quæ à pseudo-catholicis urgentur, eas propterea in sequentibus propositionibus afferemus ac refellemus.

PROPOSITIO II. — *Ecclesie nomine à Tridentinis canonibus 3 et 4 non reges et seculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur.*

171. Hæc propositio certa est et fidei proxima, ejusque contradictoria falsa et heresi proxima utpote profecta ex hæreticali principio, quòd potestas civilis jure gaudeat originario et sibi proprio statuendi impedimenta matrimonium dirimentia, ut ex dicendis patebit.

172. Jam verò etsi Ecclesie nomen quandoque latè pateat, ac generatim acceptum vel fidelium congregationem, vel hujus congregationis partem aliquam significet, ipsi tamen Launoiani et Pistorienses adversarii contra novatores nobiscum propugnanti eo nomine sæpiùs designari quos *duces in Ecclesiâ, custodes et speculatores summus Paterfamilias instituit*, ut loquitur Gersonius (3), maxime verò cum Ecclesia dicitur interpres Scripturarum, custos traditionis, iudex controversiarum, vel regendi, imperandi, docendi, similive jurisdictionis actus illi tribuuntur. Atqui in laudatis Tridentinis canonibus agitur de potestate atque jurisdictione; declaratur enim Ecclesiam posse dispensare, posse constituere impedimenta, neque in iis constituendis errasse. Ergo cum de Ecclesie potestate et jurisdictione, atque de doctrinâ in quâ ipsa errare nequit Tridentini canones loquantur,

communione placuit abstinere, nisi fortè dari pacem velotius necessitas coegerit infirmitatis. Hæc autem pœna constituta erat adversus delinquentes, qui matrimonium attentassent, et resiliissent ab incestis illis ruptis; ut enim observat Balsamon, in can. 76 S. Basilii. *Iis qui desistunt, non iis qui perseverant in peccato, dabantur penitentiae.* Cf. card. De Aguirre, op. cit. in hunc can., tomo 1, p. 665, seqq.

(1) Hoc concilium celebratum est an. 514. Sic verò statuit can. 2: *Mulier si duobus fratribus nupsert, abijciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu, propter misericordiam, si promiserit, quod facta incohærentis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum penitentiae consequatur.* Apud Hard., Acta Concil., tomo 1, col. 282.

(2) Hujus assertionis vadem damus inter cæteros Missingerum, qui in Comment. in lib. 1 Instit. Juris civil., tit. 10, § 6, scribit: *Inter transversales verò afines nulla jure veteri erat prohibitio, et poterat aliquis fratris sui defuncti uxorem matrimonio sibi conjugere.* L. 8, C. de Incest. nupt., multò magis patri, vel avunculi uxorem, aut consobrini; verum hodiè per Justinianum hoc correctum et mutatum est, per lib. 5, etc.

(3) Serm. in Domin. 19 post Pentec. consider. 3, opp. edit. Ellices Dupin. Antwerp. 1706, tomo 3, col. 1500.

(1) Instit. lib. 4, cap. 19, § 37.

(2) Cf. Leullier, op. cit., observ. 4, § 5.

(3) In epist. ad Polycarp., cap. 5. Cf. apud Coteler., PP. Apost. tomo 2, pag. 42.

(4) N. 15, ubi scribit S. M.: *Quemadmodum etiam ii qui in lege humana duplex matrimonium ineunt... peccatores sunt apud magistrum nostrum.* In quem loc. cf. adnot. Marani, p. 50.

(5) Numm. 32 et 53.

(6) Cap. 15, ed. Rig.

(7) De Matrim. cap. 35, prop. 3.

(8) Can. 61: *Si quis post obitum uxoris suæ, sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennio à*

jure concludimus nomen illud *Ecclesiae contractæ sumi*, pro illis videlicet, qui specialit quodam signaculo dedicati sunt ad divinum servitium, ut idem loquitur Gersonius (1); in quam sententiam Christus ipse inquebat, *Math. 18: Si eos non audierit, dic Ecclesiae*, id est, Ecclesiae praelatis, ut interpretatur Chrysostomus (2).

175. Nemo præterea dubitat eosdem Tridentinos Patres Ecclesiae nomen eadem ratione scriptis intellexisse, nominatim sess. 15, can. 9; sess. 14, can. 15; sess. 21, can. 2; sess. 22, can. 5 et 7, tum hæc ipsa sessione 21, can. 7, 8 et 9; quis porro ambigat similiter quoque intellexisse in iis decretis, ubi sibi propositum erat, Lutheri errorem proscribere, qui cum matrimonium ad classem rerum merè profanarum et contractuum purè civilium relegasset, non principibus secularibus, sed Ecclesiae pastoribus denegabat auctoritatem constituendi impedimenta matrimonium dirimentia? Quis præterea in animum inducat suum, concilium Ecclesiae nomine voluisse principes designare ubi de jurisdictione agitur in materia spirituali et sacramentali? Igitur tum ex ipsorum adversariorum confessione, tum ex rei de qua agitur naturâ, tum ex Christi sententiâ, tum denique ex declarato Tridentinorum consilio, apertè colligitur nomine Ecclesiae eò loci non reges et seculi principes, sed ecclesiasticum ordinem atque hierarchiam designari (3).

Difficultates.

174. Obj. 1°. Certum est Ecclesiae nomen de omnium Catholicorum cœtu generatim usurpari, prout usurpârunt Patres Tridentini, cum, sess. 24, de Reform., cap. 1, sanxerunt matrimonium in *facie Ecclesiae* celebrandum esse; atqui nihil est in Tridentinis decretis, quod generalem hanc nominis acceptionem ad Ecclesiam tantum pastores coercet ac revocet. 2° Deinde omnium Lutheranorum error in eo erat ut affirmarent servanda esse impedimenta in Levitico expressa, non quæ *hominum legibus* fuerant deinceps constituta; propterea quòd nulla humana potestas, ut inquebant, jus habet dirimendi matri-

monium; atqui Lutheranus hic error satis convellitur definiendo Ecclesiam posse constituere impedimenta, sive Ecclesiae nomen sumatur pro universitate fidelium, sive ad seculi principes revocetur, qui sunt præcipua Ecclesiae pars. Ergo ex Tridentinorum consilio atque proposito nihil erui potest quo generalis illius vocis acceptio ad solos Ecclesiae pastores detorqueatur. 3° Accedit de re illic agi, quæ ad ordinem civilem atque politicum spectat, quæque propterea civilem potestatem directè afficit; ergo Ecclesiae vocabulum à Tridentino usurpatum est juxta generalem sui acceptionem; cum verò de Ecclesia totâ prædicari possit, quod ab unâ ejus parte efficitur, rectè inferri potest à Tridentinis Patribus Ecclesiae nomine designatos fuisse reges ac principes (4).

175. Resp. Ad 1. D. Nisi ex subjectâ materiâ, scopo aliisque constet coarctandam non esse ejus significationem, C. Si contra omnia clament, uti ostendimus, in casu nostro esse coarctandam ad cœtum ecclesiasticum ejus significationem, N. Quemadmodum enim nomine Ecclesiae regentis, gubernantis, pascentis intelligitur clerus, sic è contra per Ecclesiam quæ regitur, pasciunt et gubernantur intelliguntur laici. Porro in Tridentinis canonibus sermo est de Ecclesia regente, docente, leges ferente, seu auctoritatem exercente. Cum verò in decreto Reformationis statuitur Matrimonium celebrandum esse in *facie Ecclesiae*, nulla tribuitur auctoritas, sed ratio testis solummodo. Adde nil repugnare et hic etiam nomen Ecclesiae acitè ad clerum significandum accipi, cum constitutum sit ad valorem matrimonii debere illud coram parochia celebrari, ita ut nullum foret conjugium, si absente parochia, coram fidelium multitudine celebraretur (2).

176. Ad 2. D. Ita tamen ut Lutherus *legum humanarum* nomine significet *leges ecclesiasticas et pontificias*, C. Leges principum, N. Satis enim est oculos conjicere in librum de Captivitate Babyl., ut quisque illicò intelligat Lutherum perpetuò declamare adversus impedimenta à conciliis atque à Pontificibus constituta, quæ vocat *leges hominum, leges tyrannicas, contrarias legi Dei*, etc., atque concludit: « Statuit reges Papa? Sibi statuat, meâ salvâ libertate, vel occultè surreptâ (3). » Quare, cum catholici doctores multas collegissent animadversiones contra Lutheri librum de Captiv. Babyl., atque inter cæteras hanc Lutheri sententiam de conjugii impedimentis censurâ notassent: « Christianis nihil ullo jure imponi posse legum sive ab homine, sive ab angelis, nisi quantum volunt; » idem Lutherus in responsis ad eosdem articulos reposuit: « Hoc non de civibus, sed de ecclesiasticis dixi. » Rursùm autem cum hanc aliam ejusdem libri propositionem censors nostri recensuis-

(1) In tract. de Potestate ecclesiasticâ, consid. 4, edit. cit. tomo 2, col. 227, ubi expressè adnotat Gersonius tali significatione sumi nomen Ecclesiae, cum sermo est de ecclesiasticâ potestate, ut est in casu nostro. Cf. item eundem auctorem, in tract. de Religion. Perfectione, consid. 3, ubi scribit: *Sicut Ecclesia significat principaliter universalem congregationem fidelium, et inde dicitur catholica, id est, universalis; nomen tamen istud vulgaris usus restringit ad clerum.* Ibid. tom. 2, col. 685. Gersonii autem nomen adversariis cum quibus agimus ingratum non est.

(2) Hom. 60, al. 61, in *Math.*, n. 2, ed. Montf. opp. tom. 7, p. 607.

(3) Cf. Leullier, op. cit., observ. 9, qui invictè confutat Launoium; ostenditque novum planè atque inauditum esse figmentum, *Ecclesiae* nomine reges et principes significari. Attamen commentum istud adoptavit auctor operis: *Theologisch-statischer Versuch über die Kirchliche*, etc., seu: *Theologico-statistisches specimen de ecclesiasticâ potestate circa res matrimoniales*, Lips. 1791.

(1) Ita Launoius, op. cit., art. 3, cap. 5 partis primæ, p. 751, seqq., exscribens M. Ant. de Dominis, ex lib. 5 de Republ. ecclesiasticâ, cap. 11.

(2) Cf. Leullier, observat. 9.

(3) Edit. Jenæ, 1557, tom. 2, fol. 296 recto.

sent : « Nullo Impedimento prohiberi matrimonium, aut contractum dissolvi, præter primum affinitatis gradum; » idem Lutherus reposit : « Hoc dixi juxta præceptum Dei, licet Papa aliud ordinet. » Si ergo Lutheri interpretem adhibeamus ipsum Lutherum, cum ipse leges humanas, seu leges hominum de matrimonio redarguit, non leges principum, quas ubique intactas reliquit, sed leges Ecclesie pastorum intellexit, quos subsannandi causâ *homines*, eorumque leges appellabat *humanas*; quod probè novit facultas theologica Parisiensis, quæ has Lutheri propositiones, I : « Conjunctio viri et mulieris tenet, quocumque modo *contra leges hominum* contigerit; » II : « Debent sacerdotes omnia matrimonia confirmare, quæ *contra ecclesiasticas* vel pontificias leges fuerint contracta; » hæc censurâ notavit : « Utraque horum propositionum est falsa, *Ecclesie potestatis* derogativa, et ex damnato Waldensium errore procedens (1). » Sic igitur his constitutis validiùs adversarios perstringimus : ipsis fatentibus, Tridentini Patres in iis canonibus constituendis sibi proposuerunt hæreticorum et præsertim Lutheri errores convellere : atqui Lutherus Ecclesie nomine non principes, sed sacros pastores designabat, ut adducta ejus loca declarant; ergo id ipsum Tridentinos Patres intellexisse fatendum est.

177. Ad S. N. Quatenus enim contractus matrimonium constituit materiam Sacramenti, est omninò spiritualis et inseparabilis à Sacramento, ideòque juris divini et ecclesiastici. Ita universa tenuit antiquitas, nec nisi seriùs cœpit in conjugis Christianorum separatio induci inter rationem contractus et rationem Sacramenti (2). Hanc distinctionem aulici scriptores mordicùs astruxerunt (3), quibus postea se adjeecerunt illi Gallicani theologi qui Sacramentum à

(1) Cf. card. Gerdil, *Trattato del Matrimonio*, parte 2, § 1, qui inter cetera observat adversùs hoc Launoii commentum, quòd scribet Tridentinum *Ecclesie* nomine significaverit *alteram Ecclesie personam*, nempe principes, sit omninò absurdum etiam ex eo capite, quòd concilium nec potuerit omnes principes *collectivè*, neque *distributivè* sumptos designare in suis canonibus; non *collectivè*, alioquin semper requiretetur omnium principum consensus ad aliquod impedimentum dirimens sancendum, quod in praxi est impossibile; non *distributivè*, alioquin principes singuli possent impedimenta dirimenta constituere, et *Ecclesie* nomine quilibet princeps in particulari veniret, quod repugnat. Deberent præterea in Launoii interpretatione evadendi ab hæc auctoritate sancienti matrimonii impedimenta omnes principes heterodoxi et infideles, alioquin concilium *Ecclesie* nomine significasset etiam ethnicos et hæreticos, quod vel cogitare impium est; his tamen Launoius hanc auctoritatem tribuit. Sequeretur insuper ex Launoiana expositione concilium anathemati subjecisse eos qui dicerent errasse aliquem particularem principem in statuendo quovis impedimento dirimente; quod pariter implicat. Igitur quaquaversùs Launoiana Tridentinum canonum interpretatio spectetur, falsa, violenta ac undique absurda deprehenditur.

(2) De hoc argumento fusiùs ac datâ operâ agemus in seqq. propositt.

(3) Quotquot initio hujus capituli auctores recensimus à germanâ catholicâ doctrinâ quocumquò recedentes circa potestatem statuendi impedimenta, ad unum omnes huic distinctioni innituntur.

matrimonio civiliter inito separare nisi sunt (1); ex illis nonnulli adeò sunt progressi, ut non dubitaverint affirmare in arbitrio fidelium constitutum esse, sive solum contractum inire, sive præterea Sacramentum conjugii suscipere (2). Sed frustra : dum enim Christus conjugalem conjunctionem viri et mulieris ad originariam divinam institutionem revocavit, et in Ecclesia suò Sacramentum esse voluit, hoc ipso unâ pariter voluit ut fideles gratiâ suâ uterentur, ac pròinde non aliter quàm servatis conscientie et Ecclesie legibus ac præceptis in fœdus nuptiale conclescerent (3). Quare, juxta principia fidei catholicæ, quodvis legitimum matrimonium Sacramentum sit oportet. Quemadmodum verò quævis ad operandam æternam salutem instituta, divinitusque ordinata media Ecclesie essentialia sunt, ita eorumdem mediorum usus et susceptio nequiquàm ab arbitrio ac beneplacito iis uti cupientium pendent (4). Cum verò nulla seculi potestas jus ullum habeat in iis quæ pertingunt ad Sacramenta, eorumque administrationem, hinc nullo jure gaudent neque directè neque indirectè in iis quæ *intrinseca* sunt contractui matrimoniali, prout Sacramentum est, et effectus spirituales producit. Verùm de hoc iteràm paulò post.

PROPOSITIO III.—*Recensiti Tridentini canones dogmatici sunt, et fidei regulam constituunt.*

178. Et hæc propositio eadem certitudine gaudet quâ præcedens, ut patet ex dictis, et ex censurâ quam

(1) Cf. Roskowany, op. citat. § 49.

(2) Hanc sententiam astruxit Kuslner, de Matrimonio, Lips., 1810, pag. 49.

(3) Cf. Pallavicini, *Istoria del Conc. di Trento*, lib. 22, cap. 8.

(4) Cf. Luc. Ferraris, in *Prompta bibliotheca canon.*, Romæ, 1767, vol. 5, pag. 201; Gerdil, *Trattato del Matrim.*, p. 1, § 5; Devoti, *Institut. canon.*, tom. 2, edit. Venet., 1822, pag. 164. Verum præstat doctrinam nostram confirmare auctoritate adversariis non suspectâ, nempe tum synodi Pistoriensis, tum ejusdem synodi acerissimi defensoris, episcopi Nautensis. Sic igitur synodus loquitur in decr. de Matrim., § 6 : « Che sebbene il contratto non include essenzialmente e di sua natura il Sacramento, non si può inferire, che sia in arbitrio de' fedeli il separarlo. Anzi essendo stato instituito il Sacramento per conferre la grazia necessaria a sostenere il peso coniugale, è chiaro il precetto di riceverlo, e quindi il tralasciarlo sarebbe farsi reo di grave colpa. » Cf. *Atti e decreti del concilio diocessano di Pistoia dell'anno 1786*. Alter verò scribit : « Per que' teologi, i quali tengono esser nel matrimonio degli sposi cristiani inseparabile la qualità di Sacramento della Chiesa da quello di umano contratto, la dottrina della suddetta potestà originaria potrà riputarsi come una conseguenza di questa indivisibilità delle due qualità di contratto e di Sacramento, che riconoscono nel matrimonio.

Cf. *Motivi dell' opposizione fatta dal vescovo di Noli alla pubblicazione della bolla Auctorem Fidei* ad calcem op. *Riflessioni in difesa di monsig. Scipione Ricci e del suo sinodo di Pistoia sopra la costituzione Auctorem Fidei*, an. 1796, pag. 55. Ex his habemus 1^a juxta Christi ordinationem non posse à conjugibus christianis separari Sacramentum à contractu conjugali; 2^a huic inseparabilitati inniti originariam potestatem Ecclesie in contrahenda unione sacramentali ex parte conjugum christianorum. Tanta est vis veritatis ut assensum extorqueat etiam ab acerrimis ejus impugnatoribus!

postea subjiciemus latâ in prop. 59 synodi Pisto-nensis.

179. Sanè illi canones dogmatici sunt ac fidei regulam constituunt, qui editi ab œcumenicâ synodo proponunt sub anathematis poenâ quid credendum aut docendum sit. Atqui tales sunt recensiti canones editi à Tridentinâ synodo. Ergo.

180. Major potirò propositi argumenti neque ab avversariis nostris in dubium revocari potest, qui contendunt in eo distingui canones qui disciplinæ vocantur à canonibus dogmaticis et doctrinalibus, quòd illi præcipiant quid agendum sit aut omittendum, isti proponant quid sit credendum aut docendum.

181. Minor autem evidenter patet : 1° ex ipso canonum tenore, siquidem in utroque canone, 3 nempe et 4 dicitur : *Si quis dixerit* Ecclesiam non posse, aut Ecclesiam non potuisse *constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errâsse, anath. sit.* Objectum igitur directum horum canonum est potestas Ecclesie, etjusque infallibilitas in impedimentis constituendis; nemo verò negabit hic non agi *de lege* aut *præcepto*, sed *de articulo doctrinæ* ab omnibus sub anathematis poenâ profuturo.

182. Patet 2° ex scopo et declaratione ipsius concilii Tridentini; scopus enim statim deprehenditur ex titulo ipso qui præfixus est session. 24, nempe *Doctrina de Sacramento Matrimonii*, quo apertè ostendit synodus sibi proposuisse doctrinam tradere, non autem nuda præcepta aut leges constituere disciplinæ. Quod magis adhuc constat ex Patrum Tridentinorum declarationem quam canonibus præmiserunt : *Sancta et universalis synodus cupiens occurrere* (impiorum hominum temeritati), *insigniores prædictorum schismaticorum hæreses et errores, ne plures ad se trahat perniciose eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumque errores decernens anathematismos.* Quibus præmissis, continuò synodus canones promulgavit in quibus sub anathematis poenâ errores illorum singillatim proscripsit. Atquisolemnis errorum et hæreseon proscripio definitionem involvit, seu declarationem doctrinæ catholicæ, atque à fidelibus suscipiendæ. Ergo.

183. Patet 3° ex sensu totius Ecclesie. Vix enim absoluta est Tridentina synodus, ut omnes doctrinæ in canonibus definitæ tanquàm totidem articuli fidei in universo orbe catholico receptæ fuerint, ut patet ex omnibus synodis provincialibus quæ in variis mundi partibus post Tridentinum sunt celebratæ (1). Quòd si interdum aliquæ oppositiones factæ sunt circa concilii Tridentini publicationem, hæc nunquàm attigerunt dogmata à Tridentino in canonibus definita, sed solum ea quæ constituta sunt in decretis de Reformatione. Igitur vel dicendum Ecclesiam universam usque ad Launonium turpiter errâsse, vel præfatos canones omninò dogmaticos esse, et fidei regulam constituere (2).

(1) Cf. Nat. Alexandr., diss. 42 in sec. 45 et 46, art. 16.

(2) Cf. Gerdil., *Tratt. del Matrim.*, p. 2, § 3, opp.

Difficultates.

184. I. Obj. 1° Si falluntur graviter, non propter dictum anathema Tridentinos canones non ad disciplinam tantum, sed etiam ad fidem pertinere docent; quasi verò canon in disciplinæ causâ editus anathemate muniri non possit. Nescierunt Gregorium junorem cum quasdam circa matrimonium leges negligi perspiceret, ut illæ diligentius custodirentur quam antea, in Romano concilio decreta hæc condidisse : *Si quis commatrem spiritualem duxerit in conjugio, anathema sit; Si quis consobrinam duxerit in conjugio, anath. sit;* quis autem propter denuntiatum anathema duplex, dogma fidei duplex à Gregorio constitutum assereret? Spectandum est inprimis utrum canonis materia fidei dogma ferat. Atqui canonum de quibus est sermo materia nullum fidei dogma præ se fert, ut patet. 2° Præterea ad sinceram hujusmodi canonum vim asséquendam præcipuis eorum finis est investigandus; jam verò tota in eo fuit Tridentina synodus ut Lutheri commentum labef.icaret, qui nullum humanæ potestati jus tribuebat in matrimonium; hoc igitur unum ad dogma pertinere dicendum est, nempe humanæ potestati jus aliquod in matrimonium esse tribuendum; 3° ea igitur Tridentini verba, *Ecclesiam potuisse* ac *posse* constituere impedimenta matrimonium dirimentia præter propositum sibi finem adjecta dicenda sunt, ac proinde catholicum dogma non præ se ferre, prout juxta theologos omnes dogma non præ se fert responsio Nicolai I ad Bulgaros data, dum non interrogatus atque incidenter dixit valere Baptismum in nomine Christi administratum. Id ipsum dicatur de nomine *Ecclesie* his canonibus obiter inserto, quod accessorium est proposito illi fini quem Tridentini Patres ob oculos potissimum habuere, definiendi scilicet civilem nuptiarum pactiorem humanæ subjacere potestati, quod Lutherus obstinatè negabat. Cum verò exploratum perspectumque sit apud omnes principale tantum, non verò accessorium, in definitionibus ad fidem pertinere, concludendum est fidei dogma minimè esse, *Ecclesiam potuisse aut posse* impedimenta dirimentia constituere.

edit. Rom., tom 45, pag. 235, seq., necnon tres egregias dissertationes Petri Deodati, quarum prior inscribitur : *Defensio Tridentinorum canonum de Ecclesie potestate in dirimentia matrimonium impedimenta adversus Launonium, Tamburinum, Nestium aliosque recentiores, auctore Petro Deodato Neapolitano; Neapoli, 1786.* Altera Italico idiomate exarata : *Nuova difesa de' canoni 3, 4, della sessione 24 del concilio di Trento scritta da Pietro Diodato Napolitano contro l'erroneo anonimo libro stampato in Cremona, Can. 1784, siæ loco impress. an. 1788.* Tertia pariter Italico idiomate. *Terza difesa de' canoni Trentini sugli impedimenti matrimoniali scritta da Pietro Diodato Napolitano contro gli erronei liberali stampati di recente in Napoli e divisa in due parti, Megalopoli, 1788.* Qui eodem an. epistolam latinam dedit ex Megalopoli, ad anonymum antecessorem Taurin., quâ illustrantur. ejus editæ ex typographiâ Sofficetti, an. 1788, propositiones de potestate Ecclesie in matronia. Cf. præterea Emmanuel. Marian. D'Ituriaga S. I. *L'auvocato pistoiese citato al tribunale dell' autorità, della buona critica, e della ragione sulla padestà della Chiesa intorno a' matrimonii.* Opp. edit. Genueis. 1789 vol. 4.

185. R. Ad 1. D. Falluntur graviter qui ex solo anathemate concludunt canonem aliquem dogmaticum esse, C.; qui præterea ex subjectâ materiâ, ex scopo et declaratione eorum qui canonem crediderunt, id colligunt, N. Jam verò nos ipsi regulam dedimus ex quâ dignosci possit quando canon anathemate firmatus dogmaticus sit censendus, quando verò disciplinarius, quòd scilicet in dogmatico res proponatur credenda, aut docenda, in disciplinari autem res facienda aut omit-tenda. Ex hâc porrò regulâ faciliè deprehenditur canones Gregorii junioris, seu II, inter disciplinares esse recensendos, cum non agatur in iis de re credendâ, sed de re præstandâ; contra verò ex eadem regulâ constat canones Tridentinos dogmaticos esse, cum in iis agatur de profitendâ existentâ potestati in Ecclesia statuendi impedimenta, quâ eadem Ecclesia, ut ostendimus, ab ipsis temporibus apostolicis ad nos usque semper usa est. Hanc porrò negare certè hæreticum est. Juerit ad dictorum confirmationem in medium afferre auctoritatem adversarij nostris minimè suspectam, scilicet Van Espenii, qui, cum nonnulla præmississet, quæ postea subjecimus, sic in rem nostram concludit: *« Igitur, filium traditionis insecta, synodus Tridentina rectè anathema dixit in eum qui dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia, vel in iis constituendis errasse (1). »*

186. Ad 2. Resp. 1^a: Ergo ex concessione adversariorum scopus Tridentini fuit non disciplinam statuere, sed jus aliquod definire, quod negabat Lutherus.

187. Resp. 2^a: D. Ita tamen ut Lutherus, ejusmodi jus negando humanæ potestati, negaret Ecclesiæ ipsi, C.; potestati civili, N. Id abundè constat ex documentis quæ ex Luthero ipso paulò ante retulimus. Sed ut melius Lutheri mens intelligatur, integrum ejus textum, prout legitur in lib. de Captiv. Babylonicâ, placet describere. *Dico, et quod in me est facio, monens, et rogans omnes sacerdotes et fratres, si viderint aliquod impedimentum, in quo Papa potest dispensare, et quod non est in Scripturâ expressum, ut ea matrimonium confirmet, quæ contra ecclesiasticas, tyrannicas vel pontificias leges fuerint contracta... Conjunctio enim viri et mulieris est juris divini, quæ tenet, quocumque modo contra leges hominum contigerit, debentque leges hominum ei cedere... sine ullo scrupulo (2).* Scopus ergo præcipuus Lutheri, quem rectè thesims dixeris, est quòd debeant à sacerdotibus confirmari matrimonia inita contra leges

ecclesiasticas et pontificias. Quare verò? Quia impedimenta ecclesiastica et pontificia non sunt expressa in sacris Litteris; leges autem humanæ cedere debent legi divinæ, idèquæ nullum jus humanæ potestati in matrimonium est tribuendum. Quibus positâ, sic rursùm interquemos adversariorum argumentum in ipsos hoc modo: Ad fidei dogma illud pertinere dicendum est, quod præcipuum veluti sibi finem proposuit synodus, quæ in eo tota fuit, ut Lutheri commentum labefactaret; atqui Lutherus præcipuè ecclesiasticas et pontificias leges conjugia dirimentes repudiabat; ergo Tridentina synodus hoc veluti præcipuum finem sibi proposuit, ut assereret seu definiret Ecclesiæ potestatem condendi hujusmodi leges; et quod consequens est, hanc potestatem seu jus has leges condendi ad fidei dogma pertinere.

188. Ad 5. N. Ut patet ex dictis, ac proinde negativitatem inter canones Tridentinos et responsonem Nicolai I, si tamen authentica, ac non poliùs, ut plures suspicantur, spuria, vel saltem interpolata illa Nicolai epistola habenda est. Sic neg. postremam partem propositi argumenti desumptam ex nomine Ecclesiæ, quæ omnia ex hactenus disputatis corrumpit.

189. H. Obj. : 1ª Quæ pertinent ad Sacramenti essentiam, et divinam habent à Christo institutionem, planè distinguenda sunt ab iis quæ sunt tantummodò eidem Sacramento accessoria, atque postea inducta ab Ecclesiâ. Quod enim Sacramento essentiale est, et à Christo institutum, illud certâ stabilitate gaudet; quidquid autem ab Ecclesiâ inductum est eadem stabilitate caret, atque totum ad eas leges refertur, quæ disciplinæ nuncupantur. Atqui matrimonium impedimenta tanquam ab Ecclesiâ deinceps constituta propugnantur: ergo illi canones Tridentini ad solam disciplinam referri possunt, eò vel magis quòd ab ejusmodi impedimentis concedantur dispensationes, quæ in fidei dogmatibus locum habere non possunt. 2ª Rursus: constare certè non potest quidpiam definitum fuisse à Tridentinis, quod ad dogma pertineat, nisi certò constet in Tridentinis decretis jus definitum fuisse, non verò factum: atqui utrùm Ecclesia erraverit necne in constituendis matrimonii impedimentis res facti est, minimè verò juris; cum ergo Tridentinum in can. 4 definiert Ecclesiam in impedimentis constituendis non errasse, profectò rem facti declaravit, non verò juris.

190. Resp. Ad 1. D. min. Impedimenta tanquam ab Ecclesiâ deinceps constituta propugnantur, C.; ipsa potestas ea constituendi, N. Duo adversarij permiscunt in allato argumento planè inter se distincta, nempe potestatem seu jus, et exercitium seu objectum ejusdem potestatis, seu juris. Potestatem Ecclesiæ definiunt concilium Tridentinum de fide esse; et hæc utpote à Christo collata, est essentialis, immutabilis, ipsique Ecclesiæ, ut mox ostendemus, originaria; exercitium autem et objectum potestatis seu juris est disciplinare, mutabile ac dispensationibus onnoximum.

191. Ad 2. D. min. Res facti est cum jure conjuncti ab eoque dependentis, C.; meri facti, N. Ideò enim

(1) Cf. Jus ecclesiasticum universum, Lovan., 1700, tom. 1, p. 2, tit. 15, c. 1, § 20, p. 674.

(2) Opp. edit. Jen., 1537, tom. 2, fol. 295, tergo. Incipit autem Lutherus totam hanc declamationem, ibid., fol. 295, recto, his verbis quibus luculentissè ostenditur ejus scopus: « Hactenus de ipso matrimonio. Quid autem dicemus de impijs legibus hominum, quibus hoc vitæ genus divinitus institutum, est irretitum, suum ac deorsum tractatum? Deus bone, horror est intendere in temeritatem Romanensium tyrannorum, ad eò pro libidine suâ dirimentum, rursùm cogentium matrimonia... Verùm gaudeo istis decorosis legibus suam tandem contigisse gloriam. Nempe earum beneficio hodiè Romanenses facti sunt nundinatores... O digna pontificibus nostris negotiatio, » etc. Quid clarior?

ex mente concilii Tridentini non erravit Ecclesia in constituendis matrimonii impedimentis, quia Ecclesia potuit et potest ea constituere; alioquin utique errasset usurpando sibi potestatem quam Christus ei minime concessit. Satis est canonem legere, ut evanescat difficultas.

192. III. Obj. : 1° Dato etiam canonem à Tridentinum dogma fidei continere, non tamen is de dogmate religionis revelate, sed de dogmate *juris naturalis* erit accipiendus. Cum enim Ecclesiae potestas statuendi impedimenta matrimonii beneficio principum obtigerit, atque à tempore concilii Tridentini, seculorum aliquot quietà possessione fuerit firmata, potestas autem concessa aliorum consensu vera sit ac legitima, quà quisque secundum etiam *juris naturalis* principia licitè uti possit, jure quoque Tridentinum contra eos qui hanc ei potestatem abnegabant anathema pronuntiare poterat; quod tamen anathema, si principes, uti justè possunt (cùm nulla detur adversus jura *majestatica* præscriptio), potestatem hanc revocârunt, cessante ratione ob quam vibratum est, et ipsum suo carebit effectu (1). 2° Præterea, doctrina canonibus his contenta multos vel in ipso concilio Tridentino nacta est adversarios, qui licet plurimum suffragiis superati cedere debuerint, nihil ex actis concilii luci publicæ nondum expositis erui potest, cùm non constet votisne eorum, qui à Spiritu S. positi sunt regere Ecclesiam Dei, an verò illorum, cardinalium non episcoporum, generalium ordinum, abbatumque veteri decisivum ex dispositione humanâ seriori concessum est tempore, victi sint. Tum profectò quemadmodum definire non est integrum quâ ex parte vota steterint saniora, ita saltem dubiis de facto hoc nobis esse licebit (2). 3° Saltem res controversa est inter catholicos, neque ab Ecclesiâ hactenus decisa utrùm canon ille dogmaticus sit, item utrùm de divinitus acceptâ auctoritate intelligi debeat necne. Cùm igitur agatur de scholæ opinionione, eam quisque pro lubitu sequi vel rejicere potest (3). 4° Demùm ex historiâ discimus anathema intentatum eos tantum ferire, qui potestatem constituendi impedimenta dirimentia Ecclesie ideò dene-gârunt, ut dogma Sacramenti abolerent quique libertatem matrimonii ineundi sine restrictione à quorumque demùm posita indulgendam esse contenderunt; quam opinionem Lutherus fovit, quâ admissâ, nec ex delegatâ potestate unquam Ecclesia impedimenta statueret potuisset; quique denique Ecclesiam male usurpatæ potestatis alienæ ream agebant. Qui autem juris publici universalis principis et antiquissimæ traditioni inherentes hanc potestatem ex principum

(1) Ita Jos. Ant. Petzek, in op. de Potestate Ecclesie in statuend. impedim. matrimonii. Friburg. Brig., 1783, §§ 73, 74.

(2) *Ibid.*, loc. cit., § 101.

(3) Ita professores Lovanienses in suis responsis ad questiones de potestate Ecclesie statuendi impedimenta matrimonium dirimentia per Joan. Henric. cardinalem, ad Frankenberg archiepiscopum Mechliniensem et Belgi primatem an. 1789 propositas.

beneficio Ecclesie obtigisse affirmant, nec dogma Sacramenti abnuunt, nec concessam vel acquisitam potestatem veram esse et legitimam indicantur; hos proinde non ferit anathema (4). Ergo.

195. R. Ad 1. N. Tota enim adversarii argumentandi ratio nititur principio hæretico, ut sequenti propositione ostendemus, quòd scilicet potestas quâ utitur Ecclesia in constituendis impedimentis, sit ipsi delegata à principibus, non autem propria et originaria sibi à Christo concessa. Hoc autem everso fundamento, ruit ædificium superstructum. Adeò violenta est hæc conclusio, adeò contorta, ut nemini in mentem venire poterit, qui anticipatis iudicis præoccupatus non sit. Equis unquam sanæ mentis sibi persuadere poterit Tridentinos Patres in canone illo conficiendo voluisse *uris naturalis dogma*, ut loquitur adversarius, ad mentem auctoris definire? Hæc ipsa agendi ratio evidenter ostendit perditæ causæ ejusmodi scriptores patrociniū suscepisse.

194. Ad 2. N. Hæc enim ratione nullum fidei dogma tum à Tridentino tum a conciliis œcumenicis reliquis definitum consistere posset. Omnes hæretici ac Protestantes possent hæc ratione quasvis definitiones eludere adversus proprios errores latas. Actum esset de infallibilitate Ecclesie, quæ decreta Tridentini tanquam totidem fidei articulos venerata est. Et his discimus quò ruant aulici ejusmodi scriptores.

195. Ad 3. N. Tum quia, ut diximus, Ecclesia illos canones tanquam dogmaticos agnovit; tum quia doctrina quæ seculi principibus duntaxat tribuit potestatem originariam ac propriam statuendi impedimenta matrimonium dirimentia à Pio VI in const. *Actorem fidei* hereticali est notâ confixa. Quare cùm Launiois omnium primus novam suam interpretationem obrusit, statim ab omnibus verè catholicis impugnatu est, ejusque interpretatio rejecta. Verùm de hoc in insequenti propositione.

196. Ad 4. N. Siquidem hæretici Lutherani et Calvinistæ non ideò negabant Ecclesiam habere potestatem constituendi impedimenta, ut sibi viam sternerent ad negandam veritatem Sacramenti, sed è converso cùm negassent Christianorum connubium Sacramentum esse, intulerunt Ecclesiam nullo jure polere in Christianorum conjugia. Sic enim se gessit Lutherus, qui, lib. cit. de Captiv. Babil., prius constituit Matrimonium non esse Sacramentum, deinde declamat in leges pontificias statuentes impedimenta dirimentia (2); sic pariter se gessit Calvinus, cujus verba retulimus. Hanc propterea ob causam concilium Tridentinum, can. 1, cit. sess. 24, prius fundamen-

(1) Hæc urget Jo. Jos. Pechem Austriaeus canonicus in suis Prælectionibus in jus ecclesiast., p. 2, § 458.

(2) Sanè Lutherus, loc. cit., prius insumit duas paginas cum dimidio ut evincat Matrimonium non esse Sacramentum, deinde verò tanquam corollarium colligit nullâ ratione competere Ecclesie facultatem statuendi impedimenta. Id apertè constat ex verbis quæ paulò ante ex illo descripsimus: *Hactenus de ipso matrimonio. Quod autem dicemus de impiis legibus hominum?* etc.

tam, ut ita dicam, jecit definiendo Matrimonium esse Sacramentum, deinde can. 5 et 4, in eos anathema dixit, qui negant Ecclesiam jus habere statuendi impedimenta, sive admittant sive negent Sacramenti veritatem. Agitur enim de duobus distinctis erroribus quos concilium distinctis anathematibus confixit. Veniunt proinde nollat hi qui se jactant juris publici universalis principis et antiquissimae traditioni inhaerere, dum negant Ecclesiae potestatem constituendi impedimenta originariam, et eam transferant in saeculi principes, nunquam poterunt se ab anathemate Tridentino subducere (1).

PROPOSITIO IV. — *Præfati Tridentini canonis non de auctoritate ex tacito vel expresso principum consensu, sed de infirmis, originariis ac propriis Ecclesiae potestate loquuntur.*

197. Est de fide, ut patet ex constit. dogmatica Auctorem fidei, in qua *Doctrina synodi* (Pistoriensis) *asserens ad supremam civilem potestatem duxerat originariis spectare contractum matrimonii apponere impedimenta hujus generis quae ipsam nullum reddant, dicanturque dirimentia; quod jus originarium praetera dicitur cum jure dispensandi essentialiter conexum, subjungens supposito assensu, vel consentia principum, voluisse Ecclesiam jure constituere impedimenta dirimentia ipsam contractum matrimonii; quasi Ecclesia non semper poterit, ac possit in Christianorum matrimonii jure proprio impedimenta constituere, quae matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti tenentur etiam in terris infidelium, in hisdemque dispensare, damnatur ut canonem 5, 4, 9, 12, sess. 24, conc. Tridentini evertere, haeretica (prop. 59). Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut à numero impedimentorum tollat cognitionem spirituum, atque illud quod dicitur publice honestatis impedimentum, quorum origo reperitur in collectione Justiniani; tam ut restringat impedimentum affinitatis, et cognationis ex quacumque licitâ aut illicitâ conjunctione provenientis ad quartum gradum juxta civilem numerandi rationem per lineam lateralem, et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae; quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta Ecclesiae auctoritate constituta, vel comprobata: item quâ parte exponit Ecclesiam per potestatem civilem spotiari posse jure suo dispensandi super impedimentis ab ipsâ constitutis, vel comprobatis, declaratur ut libertatis ac potestatis Ecclesiae subversiva, Tridentino contraria, exhereticali supra damnato principio profecta (prop. 60)(2).*

(1) Cf. Aloys. Caccagni in tract. del Matrimonio cristiano, qui insertus est in opere periodico *Giornale ecclesiastico di Roma. Supplemento quisto per i mesi di settembre ed ottobre 1791.*

(2) Ex his patet quoddam judicium ferendus sit de eo quod scribit Reuberger, op. cit., *Manuale del jure canonico Austriaco*, tom. 2 § 159: *Dai principii che su questa materia abbiamo esposti (L. § 780.) nel diritto pubblico, facilmente si deduce a chi compete il diritto di stabilire gli impedimenti del matrimonio. Imperciocchè riguardano essi 0 1. la validità giuridica del contratto matrimoniale, 0 2. qualche sua*

198. Et sanè cum de fidei dogmate agatur, uti tenemus, si jus constituendi impedimenta dirimentia vel ab hisdem dispensandi, principum esset originarium ac proprium, id constare deberet vel ex verbo Dei scripto, vel ex verbo Dei tradito; vel saltem constare deberet de hoc consensu vel tacito vel expresso à principibus Ecclesiae aliquando dato. Atqui neque ex Scripturâ neque ex traditione constat jus istud esse principum originarium ac proprium; neque ullum monumentum occurrit in totâ antiquitate, quo evincatur praestitum esse hunc consensum Ecclesiae à saeculi principibus, ut impedimenta constitueret aut ab his dispensaret. Ergo.

199. Contra verò cum ex Scripturâ et traditione certum sit matrimoniale contractum à Christo eventum esse ad dignitatem Sacramenti, hoc ipso patet Christum ipsam à principum jure, contractum matrimoniale subtraxisse, atque Ecclesiae potestati extera Sacramenta moderandum tradidisse.

200. Quare, ut vidimus, Christus apposuit impedimentum ligaminis abrogando polygamiam simultaneam, ac declarando moechum illum esse qui uxorem ab alio dimissam duxisset; Apostolus damnavit incestum Corinthiam qui duxerat uxorem patris sui; item constituit ut liber esset conjux fidelis cum quo conjux infidelis nollet pacificè vivere, seu absque contumeliâ Creatoris; Ecclesiae à temporibus ipsis apostolicis usque ad Constantinum eâ potestate usa est, ut allata documenta ostendunt, quia presumi possit id eam fecisse ex tacito vel expresso consensu Neronis, Caligulae, vel Domitiani. Quod si tunc temporis Ecclesia jure suo et originario usa est, concipi nequit ipsam jus suum amisisse sub imperatoribus christianis.

201. Huc accedit, quòd si ex principum consensu Ecclesia potuisset et posset aliquid circa conjugii impedimenta statuere, debuisset id saltem innui in canonibus Tridentinis, ne generalibus verbis videretur

qualità morale, 0 3. il Sacramento ed i suoi effetti. Quegli impedimenti che rendono il contratto giuridicamente irritò, e sono perciò in senso stretto dirimenti, soggiacciono alla podestà del sommo imperante, e la Chiesa non può stabilirli se non che coll' espresso o tacito consenso dell' imperante, avvegnachè il contratto di matrimonio, avuto riguardo al diritto, prende la sua forza dalla sola podestà civile... Quegli impedimenti finalmente che si riferiscono al Sacramento soltanto, sono soggetti alla podestà ecclesiastica: tuttavia siccome non ostano essi che sussista valido il contratto civile, così anche riguardo al Sacramento non possono aver forza di dirimere, attesochè secondo l'istituzione di Cristo qualunque contratto matrimoniale legalmente valido, somministra giusta materia di Sacramento, ed alla podestà ecclesiastica non compete il cangiare la materia da Cristo istituita; perciò non sono se non che impedienti, cioè per aver la Chiesa definito quelle cose che si devono osservare per ricevere deguamente il Sacramento, in modo che omettendolo il Sacramento illecitamente bensì, ma non per altro invalidamente si riceva. Illec quidem cancellarius episcopalis Lintiensis, quae aperte pugnant cum canonicis Tridentinis dogmaticis definitis, et haereticali censurâ notata sunt in allatâ const. Auctorem fidei.

concilium aliquid statuere quo originarium principum jus maximè læderetur. Aderant concilio legati et oratores principum oculatissimi, et principum jurium defensores acerrimi, qui clamare profectò non destitissent, si quidpiam quod vel minimum lædere suorum dominorum jura videretur, vel à longè fuisset suspecti à concilio constitui. Atqui tamen ex tot legatis et oratoribus nemo unus hiscere est ausus cùm à Tridentinis Patribus præfati canones proponerentur. Imò cùm Galliarum rex summopere optaret ut nullum declararetur, seu irritum fieret conjugium, quod à filiifamilias iniretur contra parentum voluntatem vel absque ipsorum consensu, ad idque obtinendum per oratorem suum enixè rogasset concilium, quod et alii principes præstitierunt, restitit concilium, imò contrarium declaravit esse tenendum sub anathematis poenà (1), contra verò novum constituit impedimentum dirimens clandestina conjugia. Jam verò in adversariorum hypothesi satius fuisset Galliarum regi uti jure suo; evidens igitur esse adversariorum sententiam novum esse inventum atque ad id temporis planè inauditum, quod nec suspicatus est ipse Lutherus, qui aliquin certè hortatus principes fuisset ut datum assensum revocarent, quo juxta ipsum, ecclesiastica, tyrannica, pontificia potestas ad eò abusa erat.

202. Nec prætereundum silentio est, quòd si Ecclesia potestatem suam reverà à principibus fuisset mutata, eam sibi nullatenus dogmaticà sanctione vindicasset, cùm ejusmodi concessio sit factum merè humanum, nec propterea objectum dogmaticæ definitionis, prout observavit archiepiscopus Mechliniensis et Belgii primas card. de Franckenberg, qui præterea adjicit potestatem hanc Ecclesiæ esse omninò necessariam, cùm aliàs pro munere suo sufficienter

(1) Cf. card. Pallavicini in Hist. conc. Trid., lib. 22, cap. 1, § 16, ubi refert legatos Gallos duo solemnè petitione regis nomine postulasse à concilio, tum ut dirimerentur conjugia clandestina, tum etiam ut irrita fierent conjugia filiorumfamilias inita absque parentum consensu. Verùm cùm agatur de re tanti momenti, ex quà luculentissimè evincitur principes tunc temporis pro certo habuisse soli Ecclesiæ jus competere statuendi impedimenta dirimentia, operæ pretium censeo integrum textum exhibere. « Pertanto gli ambasciatori francesi, scribit ipse, nel cui regno per avventura il disordine (conjugiorum clandestinorum) riusciva più frequente, e più pernizioso, il giorno ventesimoquarto di luglio fecero una solenne richiesta al concilio in nome del re; che tali matrimoni per l'avvenire s'annullassero; rinnovandosi l'anteche solennità delle nozze. E se alle volte per gran cagione paresse il far altramente; almeno i matrimoni non s'avessero per legittimi qualora non v'intervenisse la presenza del sacerdote e di tre o più testimoni; e che insieme s'annullassero i matrimoni contratti da' figliuoli di famiglia senza il consenso de' genitori, come per lo più e dannosi e disconvenevoli alle famiglie, e materia d'odio più che d'amore tra i consorti: ma per rimediare alla trascuraggine de'parenti nel provvedere allo stato de' figliuoli, si prescriveva un termine d'anni oltre al quale se'l figliuolo dal padre non fosse accoppiato in matrimonio, gli divenisse lecto Pelegrini compagnia per se stesso. » Jam verò ex his postulationibus altera à Tridentino probata fuit, altera autem rejecta. In utroque casu Ecclesià jure suo usa est.

curare non posset ut unio conjugalis, ad Sacramenti dignitatem erecta, cum honore ac debità decentià à fidelibus dignè tractaretur; nec prætermittit quòd in opposità sententià facilè contingere posset, ut dogmatica Ecclesiæ definitio falsa foret, ex. gr., sub infidelium dominatione, item casu quo principes concessam à se potestatem revocarent (1).

203. Quare vel ipse Van Espen scribere non dubitavit: « Constat jam à pluribus seculis Ecclesiam, et quidem *privativè et cum exclusione principum secularium* impedimentò dirimentia inter Catholicos ordinasse, eaque pro temporum et locorum circumstantiis nonnanquàm extendisse vel limitasse, aut etiam relaxasse; ac per consequens negari non potest quin Ecclesià hæc potestate à primis seculis pacificè usa fuerit (2). » Deinde allegat tractatum Gerbesii in quo ostenditur « hanc auctoritatem non accepisse Ecclesiam à principibus secularibus, sed à Christo, camque *jure proprio* à primis seculis usque ad hæc tempora semper hæc auctoritate usam esse. » Demùm concludit verbis superius relatis: « Igitur flum traditionis insecuta synodus, rectè anathema dixit in eum, » etc.

204. Sive igitur argumenta negativa spectemus, sive positiva ex naturà rei, ex factis Christi et apostolorum, ex perpetuà Ecclesiæ praxi, ex principum agendi ratione, ex veritate Tridentinæ definitionis, ex confessione demùm infensissimorum Ecclesiæ Romanæ adversariorum deducta, constat, quòd evincere proposuimus, præfatos scilicet canones Tridentinos non de adventitià ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intimà, originarià ac proprià Ecclesiæ potestate loqui, prout à Pio VI definitum est (3).

(1) Ita immortalis jurum ecclesiasticorum in Belgio propugnator card. de Franckenberg in suo *Judicio doctrinæ super doctrinà professorum seminariorum generalis Lovan.*, die 28 jul. 1769. Hoc porro archiepiscopi Mechliniensis iudicium non solum ipsa facultas sacra Lovaniensis, verùm etiam episcopi Belgii Antuerpiensis, Gandavensis, Brugensis, Iprensis, Ruremoudensis, necnon archiepiscopus Cameracensis, episc. Atebratensis alique passim certatim amplexi sunt, imò summus Ecclesiæ pontifex Pius VI apostolicà auctoritate confirmavit, simulque zelum archiepiscopi promeritis laudibus extulit litteris ad eum datis 24 martii 1790.

(2) Loc. cit., § 17.

(3) Meritò propterea cl. Binterim in op. *über Ehe und Ehescheidung*; seu de Matrimonio et Divortio Dusseldor., 1819, pag. 25, expositionem adversariorum can. 4 conc. Tridentini de delegatà potestate Ecclesiæ pronuntiavit esse *formalem satyam* adversus Ecclesiæ jurisdictionem. Sic eam scribit: « Ego illam (expositionem nimirum quòd synodus Tridentina, can. 4, de delegatà jurisdictione tantum loquatur) veram adversus ecclesiasticam potestatem satyam appello nec satis concipere queo quoniam pacto tot, licet docti, ætatis nostræ canonistæ sese contra Ecclesiæ decisionem valeant tueri. Nam Ecclesià in suis œcumenicis conciliis nunquam certe de eà potestate declarandà vel constablandà sollicita fuit, quam ex principum favore accepit, sed de illà tantum que à divino ejus fundatore tradita ipsi fuit atque commissa. Ac prior quidem potestas ad historiam pertinet, posterior ecclesiasticas decisiones complectitur. Nullum porò exemplum invenio, quo Ecclesià aliquid sub anathemate definit, quòd ex principum favore derivari. »

Difficultates.

205. I. Obj. : 1° Matrimonium, canonistis et theologis consentientibus, passim dicitur contractus *civilis* ad dignitatem Sacramenti à Christo evectus; materia itaque *ex quâ*, ut aiunt, fit Sacramentum, est civilis contractus; atqui solius principis est leges ferre pro contractu civili; ergo ex ipsâ rei naturâ constat ad solos principes spectare jus originarium circa matrimonium etiam quâ Sacramentum, ita ut ipsi soli possint impedimenta statuere, aut Ecclesia ex ipsorum tacito vel expresso consensu. 2° Hoc verò clarîus adhuc patet ex eo quòd dignitas Sacramenti accedat contractui civili, cujus proinde naturam non immutat, prout non immutat calicis materiam superveniens benedictio. 3° Sanè incredibile est Christum Dominum, qui professus est regnum suum non esse de hoc mundo, voluisse per evocationem matrimonii ad dignitatem Sacramenti principes jure quo antea pacificè fruebantur desituere atque privare. 4° Quod benè intellexit S. Thomas, qui apertè scribit : « Personæ illegitimæ ad matrimonium contrahendum dicuntur ex eo quòd sunt contra legem, quâ matrimonium statuitur. Matrimonium autem in quantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ, in quantum est Sacramentum, statuitur jure divino; in quantum est in officium communitatis, statuitur lege civili. Et idèd ex quâlibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium contrahendum illegitima (1). » 5° Hinc nunquàm potest satis commendari concilii Tridentini moderatio atque sapientia, quod definitivè quidem posse Ecclesiam impedimenta constituere, et de causis matrimonialibus cognoscere, at nunquàm definitivè quo jure, utrùm scilicet nativo, an verò à principibus communicato id possit; 6° quod Van Espen animadvertit scribens : « Nequaquàm dubitamus quin Ecclesia habeat auctoritatem similis impedimentia (dirimentia) inducendi, prout per concilium Tridentinum definitum est; sed et hoc fatendum est concilium non definisse utrùm ex Christi institutione, vel utrùm ex principum indulgentiâ tacitâ vel expressâ, hæc auctoritas inducendi impedimenta dirimentia Ecclesie competat (2). » Ergo.

206. R. Ad 1. D. maj. Matrimonium passim dicitur contractus civilis ad dignitatem Sacramenti à Christo evectus latori sensu et improprie, C.; stricto sensu et proprie, N. Sic enim canonistæ et theologi loqui consueverunt, quatenus matrimonium in societate contrahitur, non autem quatenus significare præcisè intendunt quòd Christus ad dignitatem Sacramenti evexit; si qui verò sunt qui illam loquendi formulam pressè ac severiori sensu adhibeant, perperam pror-

sis eam usurpant (1). Nec enim Christus contractum civilem, seu contractum ad normam legum civilium ininitum aut ineundum ad dignitatem Sacramenti evexit, sed contractum naturalem qualem exigit officium nature; officium siquidem naturæ essentialis est ac ipsi matrimonio intrinsecum, idèdque et contractus naturalis; contra verò civilis forma, ut ita loquar, quâ matrimonium contractus civilis evadit, accidentalis est, extrinseca atque mutationibus perpetuis obnoxia. Cùm verò contractus matrimonialis constituat materiam Sacramenti, hæc profectò non debuit ab hominum arbitrio pendere (2). Hinc D. pariter minorem. Principis est leges ferre pro contractu civili in ordine ad forum civile quoad ea que sunt vinculo conjugali extrinseca, C.; in ordine ad forum internum quoad nexum ipsum matrimoniale et sacramentale, N. Nam in ea que sunt ipsi vinculo conjugali intrinseca nullum jus habet princeps, utpote quæ separari nequeant ab ipso Sacramento, ut paulò infra magis declarabimus.

207. Ad 2. N. Dignitas enim Sacramenti non supervenit vel ipsi contractui naturali, sed contractus naturalis in actu ipso quo perficitur ex Christi institutione induit naturam Sacramenti, quod ab ipso jam inseparabile est. Notandum siquidem hic sedulo est non supervenire rationem Sacramenti contractui naturali jam in *suo esse* constituto et perfecto, cujusmodi est aqua respectu Baptismi, panis respectu Eucharistiæ. Sed ratio Sacramenti exurgit et perficitur in actu ipso quo sub debitis conditionibus perficitur contractus, quemadmodùm ratio Sacramenti Baptismi oritur ex ablutione, et ratio Sacramenti Eucharistiæ ex prolatione verborum consecrationis. Quare non se habet contractus naturalis respectu Sacramenti Matrimonii ut materia *remota*, sed ut materia *proxima*, quæ consisit in ipsâ applicatione, seu collatione. Hinc cùm Matrimonium perficiatur ipso contrahentium consensu expresso sub debitis conditionibus, hoc ipso actu fit signum efficaciæ gratiæ, adèdque Sacramentum. Atque exinde patet discrimen quod itercedit in adductâ pa-

(1) Inter cæteros ita loquitur Sanchez de Matrimonio, tom. 2, lib. 7, disp. 2, num. 2, ubi cùm statuisset posse principes ponere impedimenta matrimonium dirimentia etiam quatenus est Sacramentum, pergit : *Nec obstat principis secularis potestatis, matrimonium esse Sacramentum, quia ejus materia est contractus civilis, quâ ratione perinde potest illud ex causâ justâ irritare ac si Sacramentum non esset, reddendo personas inhabiles ad contrahendum, et sic illegitimum et invalidum contractum.* Verum de hujus auctoris principio paulò post agemus. Id ipsum præsterunt theologi qui eum secuti sunt, Tournely, Collet, alique passim.

(2) In adversariorum hypothesis, quòd Christus evexerit Matrimonium, quatenus contractus civilis est, ad dignitatem Sacramenti, hoc sequeretur absurdum, Christum scilicet principibus ethnicis, aut hæreticis et impnis reliquisse facultatem moderandi materiam Sacramenti, ita ut materia sacramentalis valor penderet ab illorum arbitrio. Quod profectò nemo sanus dixerit. Jam verò sub ratione politicæ dominationis inter se pares sunt catholici principes et principes infideles et atheolici, cùm omnes habeant idem objectum, temporalem videlicet subditorum felicitatem.

(1) Suppl. q. 50, art. 1, ad 4. Similia habet S. doctor, lib. 4 cont. Gent., cap. 78, ubi scribit : *In quantum igitur (matrimonium) ordinatur ad bonum naturæ, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem à natura inclinantem in hunc finem; et sic dicitur naturæ officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi civilis legis. In quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesie, oportet quod subjaceat regimini ecclesiastico.*

(2) Loc. cit.

ritate inter calicem et supervenientem ei benedictionem (1); multò igitur minùs ratio Sacramenti supervenit contractui civilì.

208. Ad 5. Resp. 1^a : Cùm constet de facto, conjecturæ nostræ conticescere debent.

209. Resp. 2^a : D. Ita tamen ut abundè eos compensaverit, C; secùs, N. Inprimis Christus quod mercè civilis est in contractu conjugii intactum principibus reliquit, ita ut ipsi jure suo uti possint in legibus circa matrimonium constituendis quæ ad bonum republicæ et tranquillitatem familiarium conducere possint, quæque efficiant effectus civiles et externos. Quod verò attinet ad vinculum ipsum, si hoc Christus subtraxit principum jurbus, longè eos compensavit per sanctissimam religionem, quæ subditorum mores meliores ferent, et civis absolutissimi evaderent. Ex his autem firmitas pendet principatum, cùm Christiani teneantur principibus subesse, obedire, rectigalia solvere non solum propter metum, sed etiã propter conscientiam (2).

(1) Hoc perspicuè et paucis verbis exponit Angelicus doctor, in 4to Sent., d. 27, q. 1, ad 4^{am} quest., scribens : *Sicut se habet ablutio exterior ad Baptismum ita se habet expressio verborum ad hoc Sacramentum (Matrimonium), ut dictum est; et ibid., q. 26, q. 2, art. 3, ad 2° : Aclus exteriores et verba exprimentia consensum directè faciunt nexum quemdam, qui est Sacramentum Matrimonii. Cùm verò adversarii non admittant Angelici auctoritatem nisi quando ipsis favere videtur, juverit hoc ipsum adstruere auctoritate adversarii minime suspecti, nempe Van Espenii, qui op. cit. p. 2, tit. 12, cap. 4, num. 7, ait : *Causa igitur efficiens et perficiens matrimonium est mutus consensus, ut sicuti sponsalia de futuro contrahuntur solo consensu in nuptias futuras, ita matrimonium per consensum de presenti in nuptias perficitur, juxta regulam juris : « Nuptias non concubitus, sed consensus facit. » Unde pontifex (Innocentius III), in cap. 25, 10, de Sponsalibus, tanquam indubitatum suæ resolutionis fundamentum assumit, quod sufficit ad MATRIMONIUM SOLUS CONSENSUS ILLOREM DE QUORUM QUARENIQUE CONIUNCTIONIBUS agit. Loquit autem Van Espenium de Matrimonio, prout est Sacramentum, constat ex antecedentibus et consequentibus numeris; nam num. 3 ponit discrimen inter matrimonium infidelium et fidelium, quod illud sit tantùm verum, istud præterea ratum et Sacramentum; n. 5, scribit : *Matrimonium RATUM inter fideles esse verum SACRAMENTUM nemo Catholicorum dubitat, et ostendit auctoritate Eugenii IV et conc. Tridentini; deinde n. 7, exponens hujus Sacramenti causam efficiantem et perficientem, reponit, ut vidimus, in consensu contrahentium; deinde eodem n. 7, post adducta verba pergit : Quod autem dicit Eugenius IV, in cit. decret. pro Armen. : Causa efficiens matrimonii NEGLIGENTER est mutus consensus per verba de presenti expressus, nullatenus sic intelligendum, quasi aliquando alia esset causa efficiens matrimonii quam MUTUS CONSENSUS, sed quòd is consensus non semper sit exprimentus per verba. Quare cum ex Van Espenio per illud efficiatur et perficitur Sacramentum, quo efficiatur et perficitur contractus, patet se habere contractum ad Sacramentum ut materiam proximam, sicut se habet ablutio quæ efficiatur et perficitur Sacramentum Baptismi, ut loquitur etiã S. Thomas, 3^a p., q. 66, art. 1, et post ipsum Catech. Rom., pag. 2 de Sac. Bapt., Cf. Gerdil. cit. tract. de Matr. pag. 1, § 5, ubi solvit difficultatem M. A. de Dominis pentam ex similitudine aquæ quæ est materia Baptismi, et panis et vini, prout sunt materia Eucharistiæ.***

(2) Cf. Gerdil. ibid., § 4, digressionem circa calum-

210. Ad 4. D. Statuitur juxta S. Thomam etiã lege civili in ordine ad forum civile et quoad effectus civiles, C; in ordine ad vinculum ipsum conjugale, ex quo conficitur Sacramentum, N. Quo sensu verissimum pariter est quod subdit Angelicus doctor : *Ex quâlibet ipsarum legum aliqua persona potest effiri ad matrimonium contrahendum ILLEGITIMUM, id est, in respectivo ordine. Etverò S. Thomam nullam vim in civilibus legibus agnovisse constituendi impedimentum, quo irritum reddatur ipsum matrimonii vinculum, apertè evincunt inter cætera quæ scribit in eodem Supplemento, ex quo objecta verba adducta sunt : Prohibitio, inquit, legis humanæ NON SUFFICERET ad impedimentum matrimonii, NISI INTERVENIRET ECCLESIE AUCTORITAS, quæ idem etiã interdicat (1). Igitur principes, juxta S. Thomam, eas tantùm leges ferre possunt, quæ impediunt matrimonii contractum in ordine suo, seu civili, ut dictum est.*

211. Ad 5. D. Non definitur Tridentinum quo jure

niam ab adversariis impactam defensoribus jurum ecclesiasticorum, quòd detrahant auctoritati principum. Cf. etiã J. Vinc. Bolgeni in op. *Problema se i giansensisti siano giacobini*, Roma, 1794, necnon J. B. Gemini *La Cabala de moderni filosofanti scoperta in faccia ai piccoli e ai grandi della terra*, Assisi, 1792; item Cajet. Aloys. Del Giudice *Scoperta de veri nunci della sovranità sedicenti regalists*; ex his patebit quinam veri sint principum hostes, utrum alicui et Jansensiste, an verò qui jura Ecclesiæ defendunt.

(1) Quest. 57, art. 2, ad 4. Alia plura S. Thomæ in hac rem testimonia congestit Ilturiaga, in op. cit. : *L'advocato pistoiese*, etc., cap. 2, § 2. Proficitor tamen me non omnia admittere quæ ibid. docet hic auctor, de quo suo loco disseram. Cf. Muzzarelli in diss. *Del contratto del matrimonio in quanto Sacramento*, opusc. 29 edit. Flor., 1822, tom. 8, p. 222. Leullierius præterea jam animadvertenter in op. cit., observ. 2, § 2, S. Thomam in loco adducto ex lib. 4 cont. Gentes, non agere de impedimentis matrimonii, sive de auctoritate eorumdem constituendorum; sed solum explicare varios conjugii fines, et horum respectu matrimonium quasi diversis legibus obnoxium dicere. Quod verò attinet ad alterum desumptum ex Suppl. quest. 50, Jac. Clemens doctor Lovaniens. cum Prospero Fagnano in cap. 157° *Utrum autem*, de Cognatione spirit., lib. 4 Decretal., respondet, sensum verborum S. Thomæ nequaquam eum esse, ut lex civilis quemcumque inhalem reddere queat ad matrimonium contrahendum; sed unquamque ex illis legibus, de quibus loquitur S. doctor, efficere posse ut aliquis, ineundo conjugio habilis non sit, nimirum legem naturalem, quæ omnibus hominibus communis est, posse impedimenta statuere relatè ad omnes eos etiã qui nullius imperio subsunt; legem civilem, quæ matrimonia respicit solum ratione habità ad commune republicæ bonum, posse condere impedimenta civilia relatè ad subditos infideles, Ecclesiam demùm Christianorum conjugia invalida definire posse, quæ cùm ad Sacramentum naturam evecta sint, tum ex suâ essentia, tum ex effectibus gradum legibus civilibus multò nobiliorum habeant. Cf. in *Tratè du pouvoir de l'Eglise sur le mariage* p. 157, necnon op. de Impedimentis matrimonii, Mechl. 1854, p. 108, seq., 127, 153, 146, seqq. (Infra.) Nonnullis tamen subitibus potius visa est hæc Clemens evasio quam solida. Esto, non est tamen contemnenda. Nos aliam dedimus. Cæterum S. Thomam constanter Ecclesiæ tribuisse potestatem impedimenta statuendi patet ex lib. 4 cont. Gent., c. 78, quodlib. 5, art. 5, in comia in 4to Sent., dist. 57, q. 1, art. 1, dist. 40, art. 4, dist. 42, q. 1, art. 1, ibid., q. 2, art. 2, ad 4, etc.

Ecclesia statuere possit impedimenta expressè, eò quòd id nunquam fuerit in dubium revocatum, C; æquivalenter, N. De germano enim sensu Trident. in laudatis decretis nobis constat ex censurà ac notà hereticali inusità à Pio VI propositioni 59 synodi Pistoriensis.

212. Ad 6. N. Verba enim quæ obijciuntur ex Van Espenio non sunt hujus auctoris, sed à posteriori Lauvoanà aliqnà manu adjecta textui Van Espenii, in editione longè post auctoris obitum Lovanii, seu potius Lutetiæ Parisiorum an. 1735 vulgatà. In editionibus siquidem auctore adhuc in vivis agente adornatis objecta verba non habentur (1). Hinc aliud exurgit argumentum de novitate hujus sententiæ, ac specimen intemeratæ fidei theologorum et canonistarum aulicorum.

215. II. Obj. 1°: Pauca exstant à primis Ecclesiæ seculis leges circa fidelium matrimonia ab Ecclesià late (2), 2° seu verè soke vigeabant juris Romani leges ad quas passim provocant Ecclesiæ Patres; 3° ex publicis enim monumentis constat principes de matrimoniis leges tulisse, Ecclesià eis paruisse, seu illis se conformasse, cumque vellet impedimenta statuere ad principes confugisse. 4° Jam enim sec. II Athenagoras in Legatione pro Christianis apertè professus erat: *Unusquisque nostrum uxorem suam secundum leges à vobis positas ducit* (3). 5° Honorius et Theodosius lege Ravennæ latà an. 409, statuunt quando, cum quibus, et quâ de causâ in impedimentis dispensandum sit (4); codex Justinianæus his legibus ceterus est. 6° Quare, cum Patres Milevitani decrevisent: *Placuit ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito alteri conjungantur*, subdunt: *In quâ causâ legem imperialem petendam promulgari* (5). Hinc 7° Theodoricus Gothorum rex veniam cuidam fecit, ut nuptias inire posset cum consobrinâ, Cassiodoro teste (6); 8° in legibus Longobardorum rex Luitprandus statuit ut *amodò nullas presumat, relictas de consobrina suo sobrino uxorem ducere; cur? quia Deo teste, Papa urbis Romæ per suam epistolam nos admonuit ut tale conjugium fieri nullatenus vermitteremus* (7). 9° Si quæ igitur antiquitatis leges ab Ecclesià

late sunt circa Christianorum conjugia, prohibitive potius dicenda sunt quàm irritantes connubia; 10° aut certè fatendum est ipsam jus sibi indebitum usurpassè, 11° cujus rei fidem haud dubiam faciunt spurie Isidori decretales. Ergo.

214. R. Ad 1. Esto, pauca late sint prioribus seculis leges ab Ecclesià, quæ fidelium conjugia irrita redderent, ex hoc id animum evincitur, illorum temporum adjuncta hoc temperamentum poposcisse. Ceterùm, cum non desint exempla istarum legum, hoc ipso efficitur potestate suâ in iis ferendis Ecclesià usam esse.

215. Ad 2. N. Nam præter juris Romani leges, alia conditæ ab Ecclesià sunt. Nonnullas superius inuimus, quibus ad pleniorum dierum confirmationem alias subjicimus; ommissis enim decretalibus quibus Callixtus pontifex initio seculi III, et Julius papa eodem seculo statuerunt impedimentum *consanguinitatis*, utpote inter spurias ab eruditis rejectis (1), concilium Neocesariense, an. 314, constituit impedimentum *affinitatis*, perinde ac concil. Eliberitanum (2). Impedimentum *publicæ honestatis* constitutum fuit à Siricio (3); impedimentum *voti* à conc. Eliberitano (4), Carthagin. IV (5), Chalcedonensi (6), item à Siricio et Innocentio I (7). De impedimento *raptis* egit synodus Ancyrana an. 314 (8), neenon synodus Chalcedonensis (9) et Simmachus papa (10). De impedimento *criminis* ab Ecclesià insitū ut certum est ex concilio Altheimensi (11). Matrimonium ob *cultus disparitatem*

(1) Cf. apud Harduin.. Acta conc. tom. 1, col. 112, seqq., et col. 555. Attamen hoc impedimentum consanguinitatis certò constitutum est à conc. Agathensi; an. 506, can. 61, Arvernensi an. 535, can. 12, etc.

(2) Concil. Neocæs., can. 2, ibid., col. 282, conc. Eliberit. postò post celebratum can. 61, ibid., col. 256. Cf. etiam S. Basilium, ep. 160, al. 197, ad Diodorum.

(3) In epist. ad Himerium Tarrac., cap. 4, apud Constant. col. 628. Verba autem Siricii hæc sunt: *De conjugali velatione requisisti, si desponsatum aliè puellam, alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio quæ nuptiarum sacrosanctis imponit, apud fideles cujusdam sacrilegi instar est, si ullâ transgressionem violeto. In quem loc. et. adm. edit. Ideò verò textum attulimus, quia nihil non moluntur adversarii, ut vim hujus constitutionis eludant.*

(4) Can. 15, in quem canonem cf. comment. card. de Aguirre, tom. 1 op. cit., p. 407, seqq.

(5) Can. 104, apud Harduin., loc. cit., col. 985.

(6) Can. 16, ibid., tom. 2, col. 608.

(7) Siricius in ep. cit. ad Himer., cap. 6, Innocentius verò in epist. ad Victricium, cap. 42, apud Constant. col. 704, seqq., in quem locum inter cætera scribit editor: *Inde autem quomodo invenitur, quæ ab Innocentio sacramentum virginum conjugia improbari quidem, sed non solvi putant, nobis laet. Verum ipsam adhibis in loc. cit.*

(8) Can. 14, ex coll. Isidori, 10 autem ex collect. Dionysii Evigii. Apud Hard. tom. 1, col. 276.

(9) Can. 27, ibid., tom. 2, col. 612.

(10) Epist. ad Casarium Arel., cap. 4, apud Hard., tom. 2, col. 958.

(11) Celebratum est hoc concilium an. 916; agens porrò de hoc criminis impedimento, provocat ad antiqua canonum statuta; sic enim loquitur: *Illud communis decreto secundum canonum instituta definimus, et præjudicamus, ut, si quis cum uxore alienius, uxoreve eo, fornicatus fuerit, mortente marito, synodi tunc factæ*

(1) Sanè in edit. Lovaniensi anni 1700, quâ utor, verba illa omninò desunt. Cf. edit. Venet. 1781, in cujus præfatione apertè dicitur quòd ea quæ in eâ editione addita sunt inter asteriscos spectant ad Supplementum editum an. 1729, nempe post mortem Van Espenii. Porro citatus textus reperitur inter asteriscos.

(2) Ha. Petzek, diss. de Polest. Eccles., Friburg. 1785, p. 48, seqq., 72, seqq. Auctor op. cit. *Theologisch-statistischer*, etc., seu *Specimen theologicum-statisticum de ecclesiasticâ Potestate in rebus matrimonialibus*, et Thom. Dollmer in op. pariter cit. *Handbuch des Eherechts* seu Manuale juris matrimonii.

(3) Loc. cit. ex Legat. pro Christ.

(4) Cod. Theodos.: *Si nuptiæ ex rescripto petantur*, tit. 10. Cl. Cod. Theodos. cum perpetuis notis et comment. Jac. Gothofredi Lugdun., 1665, t. 1, p. 287.

(5) Loc. cit. apud Harduin.

(6) Variarum lib. 7, num. 46: *Formula quâ consobrina legitima fiat uxor*. Opp. M. Aureli Cassiodori, edit. Rothomagi 1679, tom. 1, p. 125.

(7) Apud Bas. Joan. Herold, Originum ac Germanicarum antiquitatum libri. Basileæ 1557, p. 219, tit. 21,

fieri prohibuit conc. Eliberitanum (1), Arelatense (2), et Arvernense (3). Cùm itaque omnia ferè impedimenta quæ adhuc vigent, ab Ecclesiâ constituta fuerint, de quorum plerisque nullum occurrit in imperialibus legibus vestigium (4), patet falsum omninò esse quod ab adversariis assumitur, solas videlicet vigeisse primis seculis juris Romanæ leges. Quòd si Patres interdum ad leges imperatorum provocant, ad eas provocant quas Ecclesiâ, ut mox dicemus, et probavit et suas legit.

216. Ad 3. D. Principum legibus matrimonialibus Ecclesiâ paruit quas ipsa adoptavit, C.; quas rejecit aut correxit, N. Minimè inficiamur Ecclesiâ plures imperiales leges adoptasse, etiã quoad effectus ecclesiasticos. Ast non omnes admisit, sed plures rejecit vel correxit, cujus assertionis vadem damus auctorem protestantem Joan. Fridericum Bockelmann, qui plures leges enumerat ad matrimonium spectantes ab Ecclesiâ vel abrogatas vel correctas (5). Jam verò exinde patet Ecclesiâ jure suo usam esse, sive cùm proprias ad effectus sacros leges commuales condidit, sive cùm justis de causis principum constitutiones adoptavit, sive cùm eas correxit. Item semper exercetur jus legislativum in utroque casu (6).

217. Ad 4. D. Ducebant Christiani uxorem juxta eas leges quas Ecclesiâ adoptaverat, juxta dicta, C.; juxta omnes leges indiscriminatim, N. Contrarium enim ostendimus.

218. Ad 5. D. Honorius, Theodosius Junior, Justinianus aliique leges tulerunt matrimoniales ut custodes, patrocinatores ac vindices legum canonicarum, C.; ut sancirent auctoritate propriâ leges ecclesiasticas, ad communicandam eis intrinsecam firmitatem quâ ante carebant, N.

219. Ne videar sine tabulis hanc assertionem obditus ei claudatur illicitus; ne ulterius ei conjungatur matrimonio, quam pius polluit adulterio. Apud Hartzheim, Conc. Germ., t. 2, p. 588. Solent adduci ad hoc ipsum astrictum verba S. Augustini, ex l. 4 de Nuptiis, c. 10: *Mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri connubium non potest cum quo præcessit adulterium; verum hæc lectio dubia saltem est; editores enim Lovanienses et Maurini omittunt particulam negativam, quâ tamen moneant in antiquis editionibus quibus quâ sunt correctores Romani, illam reperiri.*

(1) Can. 45, 46 et 47 apud card. de Aguirre, Conc. Hispan. tom. 1, pag. 428, seqq.

(2) Can. 41 apud Hard, Acta conc., tom. 1, col. 265.

(3) Celebratum an. 535, can. 6, ibid., t. 2, col. 1181.

(4) Sanè vel ipse apostata M. A. de Dominicis, lib. 5 de Repub. ecclesiast. n. 67, fatetur quòd LEX SOLA ECCLESIASTICA impedimentum possit cognationem spirituales occasione Baptismi, Ordinem sacrum, et vota solemnia, ac defectum solemnitatum quarumdam, etc.

(5) De differentiis juris civilis et canonici, nos cap. præcedenti plura attulimus Patrum testimonia, quibus improbant leges ab imperatoribus latas quas nullius esse ponderis affirmant respectu Canonorum, ejusmodi erant illæ quibus permittebatur divorcium. Non paucas leges civiles ab Ecclesiâ correctas pariter exhibet Nicolaus Munchien in Dissert. de Jure Eccles. cathol. statuendi impedimenta matrimonii, dirimentia, Coloniae 1827, pag. 76, seqq.

(6) Cf. Roskowany, op. cit., § 37-41, et Gerdil, tract. cit. p. 1, § 9.

trudere, unum aut alterum testimonium afferam ex codice Justinianæ, ex quo constat hunc imperatorem in legibus quas tulit ad canones sciendos, non aliud sibi proposuisse quàm se eorum custodem et vindicem exhibere, atque urgere ipsorum executionem. Si civiles leges, inquit, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientiam securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum et divinarum legum custodiam quæ super salute animarum nostrarum definitæ sunt (1)? Quibus verbis ostendit se contradistinguere leges civiles quarum sibi potestatem tributam affirmat, et sacros canones quos jungit legibus divinis quarum tantum custodiam sibi ascribit. Prosequitur verò ibid. imperator: *Qui enim sacros canones custodiunt, Domini Dei adjutorio digni sunt; qui autem transgrediuntur, ipsi semetipsos judicio reddunt obnoxios.* Si ex imperatore reus fit coram Deo qui sacros canones transgreditur, ergo in canonibus agnovit vim obligandi in conscientia, ideòque vim non mutuantur ex imperatoris sanctione. Accedens deinde propius ad rem nostram, apertè profertur vim prohibitivam in canonibus dicens: *Quod autem divini canones prohibent, clericos esse qui secundam uxorem duxerunt, et inter sanctos Basilium docens: ait: « Dignos canon ministerio exclusit, et ex iis prole genitos. »* Demum concludit Justinianus: *His igitur, quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes præsentem sancimus legem (2).* Quibus in antecessum visum est imperator axioma evertere à recentioribus aulicis statutum: *Canonibus legibus, non leges canonibus adjectas esse (3).* Eadem ratione sese gesserunt principes occidentales, Childbertus, Chilpericus, Clotarius II, Carolus M., aliique passim, qui protestantur se legibus suis canonum tantum executionem urgere (4).

220. Ad 6. D. judicantur PP. Milevitani potendum ut imperialis lex ferretur, quâ mandaretur executioni canon seu lex in concilio statuta, seu potius declarata, C.; quâ ab imperatore constitueretur quod ex se Patres Milevitani facere non potuissent, N. Tria hic præstant Africani Patres: 1º condunt legem, aut potius legem à Deo conditam declarant, ne scilicet liceat vivente conjuge ad aliam transire: *Placuit ut secundum, etc.* Si ita placuit Patribus, ergo legem condunt, seu potius divinam legem declarant; 2º hujus legis violatoribus, quas possunt pœnas infligunt, nempe poenitentiam; 3º postulant ab imperatore ut hanc legem suâ quoque auctoritate communiat, pœ-

(1) Novel. 137.

(2) Ibid.

(3) Cf. Natal. Alexandr., Hist. eccl., sec. VI, c. 7, art. 2, qui inter cetera scribit: *Licet veto de rebus et personis ecclesiasticis leges tulerit Justinianus, in ipsum esse aliquot, qui assereret ipsum Ecclesie auctoritatem usurpasse Veteres enim canones renovavit duntaxat; et paulò post: Si quas verò novas leges tulit de ecclesiastica disciplina Justinianus, vim illæ non habuerunt ullam; nisi quia sunt ab Ecclesiâ receptæ et approbatæ.* Quod deinde allatus documentis ostendit. Cf. etiam card. Gerdil. cit. *Trattato del Matrim.*, part. 1, § 11.

(4) Hujus rei documenta vide apud Gerdil., loc. cit.

nas corporales infligendo (1).

221. Ad 7. D. Veniam fecit pro foro civili et quoad civiles effectus, C.; quæ valeret coram Deo, N. Theodoricus præterea in tali præbendâ facultate innitur auctoritate legum; at certum est leges Christianorum ejusmodi inter consobrinos conjunctiones interdixisse (2).

222. Ad 8. D. Ut canonum custos et vindex, C.; eccl'as, N. Responsio patet ex dictis in resp. ad 6. Cum enim plures semper existant qui magis pœnis temporalibus quàm spiritualibus afficiantur, coacti non semel sunt tum pontifices tum episcopi in conciliis adunati adversus legem ecclesiasticarum contemptores expetere à principibus edicta ac leges quibus illi cogerentur ad leges ecclesiasticas servandas. Talis est origo plerarumque civilium constitutionum quæ habent pro objecto res sacras.

223. Ad 9. N. Quamvis enim antiquitùs nondùm obinuerit formula nunc in usu recepta, quâ conjugia contra Ecclesiæ leges inita dicuntur *irrita, nulla*, etc., æquivalentibus verbis id ipsum significabatur. Patres enim et concilia per quasdam nuptias affirmabant *divinam legem et jura naturæ perrumpi, adulteria committi, eas manere non posse; esse repellendas*, etc.; interdùm perpetuas penitentias atque excommunicationi subiciebant veritas nuptias attentantes. Quis porrò non videat in his agi non de solâ prohibitione, sed de *irritatione* ejusmodi conjugiorum (3).

224. Ad 10. N. Hæc enim mera est apostata Spalatensis criminatio, quam postea personati Catholici iterare non erubuerunt (4). Si Ecclesiâ usurpavit indebitum sibi jus, proferant igitur adversarii qui nos auctores invasionis illegitimæ incusant, assignent tempus quando hæc potestatis legislativæ invasio ab Ecclesiâ fieri cœpit; retegant artes et machinationes quibus ambitiosum ad eò consilium ad optatum exitum Ecclesiâ perducere molita sit. Fierine potuit ut om-

nes Christiani orbis præsules, lique sanctissimam in unum conspirare poterint ad aliena jura usurpanda? Numquid clanculùm, an verò aperte id perentârunt? At quomodò nemo ex iis quòrum maxime intererat de violato jure clamare, insurrexerit adversus hanc invasionem, nemo conquestus sit ex tot principibus de propriis juribus ad eò sollicitis, ex tot aulicis et principum assentatoribus? Cùm agatur de gravi ad eò criminatione, non conjecturis ad suspicionibus indulgendum, sed documentis ea comprobanda est, quæ nulla prorsus neque ab apostatâ Spalatensi, neque ab ejus sequacibus hucusque proferri poterunt. Calumniam propterea notam non effugiunt.

225. Ad 11. N. Leges enim et canones aut pontificum rescripta quibus impedimenta matrimonium dirimentia apponuntur longè antiquitate superant sec. IX, quando primum prædiere Isidori decretales. Recolantur quæ superius adduximus. Merces Isidorianæ sunt semper postremum effugium ecclesiasticæ potestatis osorum, quamvis sexcenties illud fuerit ad nihilum redactum atque prostritum (1). Neque illud omitendum est, quòd, cùm Hinemarus Rhemensis falsitatem harum decretalium eodem quo prodierunt seculo ostendere sibi sumpserit, argumentum omnium validissimum, quod ex perpetuam tributâ Ecclesiæ potestate legislativâ in impedimentis dirimentibus constituendis erui poterat, in adversariorum hypothesisi, nec attigerit quidem.

PROPOSITIO V. — *Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta matrimonium dirimentia, quæ scilicet matrimonii vinculum afficiant.*

226. Est certa, ut aperte colligitur ex can. 4 superius recitato concilii Tridentini, et ex censurâ prop. 59 synodi Pistoriensis in constitut. *Auctorem fidei*, et sequitur ex præcedenti quam vindicavimus propositione.

sotto l'invocazione di lui le ordinazioni fatte da essi riguardo al matrimonio, come provenienti da autorità ricevuta da Dio, e diretta, e regolata dal suo Spirito. Stolta impudenza, che scuopre la malignità dell'animo, senza punto giovare all'intento. Egli è assioma di universale giurisprudenza, fondata sull'equità naturale, che un pacifico possessore di lunghissimo tempo mantenuto, ed esercitato senza interruzione per mezzo di frequentissimi atti notorii, con perfetta acquiescenza delle parti interessate, fa presumere un qualunque più giusto titolo, e che a togliere il diritto, non basta un dubbio, anche probabile in contrario, ma esser d'opo, che la mala fede sia concludentemente provata da chi si prende a contrastarlo. »

Attamen Spalatensis dictum iteravit Lannous, imò ulterius progressus est, dum rejecto præscriptionis titulo, affirmat op. cit. part. 1, art. 2, cap. 8, seu edit. cit. p. 697, Pontifices ita se gessisse *per usurpationem in eas causas jurisdictionem*. Deinde alii passim idem effatum tantos secuti magistris adoptarunt.

(1) Verè nostris adversariis applicari possunt quæ de Lutheranis, Calvinistis aliisque hæreticis scripsit Van Espenius: *Omne Catholicorum penâ ornamentarum ereptum iri crediderunt, si hæ decretales (Isidorianas) supposititias esse probarent.* (P. 4, cap. 1, § 4, apud Iturraga, op. cit. cap. 5, § 1.)

Ceterum cf. quæ de hæc Isidorianâ collectione scripserunt doctissimi fratres Ballerini in appendice ad sancti Leonis Opera, Venet. 1757; tract. de antiquis tum editis tum ineditis Collectionibus canonum p. 3 cad. 6 præsertim verò § 3. segg.

(1) Cf. Leullier, op. c., obs. 5, § 1 et 2.

(2) Etenim hæc consobrinarum nuptias prohibuerat Theodosius, ut patet ex lege datâ ab Arcadio, d. c. 16, lib. 5, Cod. Theod. de incest. Nupt., et lib. 4 ejusdem Cod., tit. 4: *Si nuptiæ ex rescripto petantur*, datâ ab Honorio. Cf. etiam S. Ambros. epist. 60 edit. Maur., aliàs 66. Hujus legis Theodosianæ memnerunt etiam Libanius, orat. de Angaris, editâ à Gothofredo; S. Augustinus, lib. 13 de Civit. Dei, cap. 16.; Paulus Diaconus, lib. 13, alique.

(3) Cf. Roskowany, op. cit., § 36.

(4) Hanc calumniam omnium primus, ut diximus, struxit adversus Ecclesiam M. A. de Dominis, qui in op. cit. lib. 5, n. 67, scripsit: *Per accidens tamen, et ex sola usurpatione, deinde præscriptione, si tamen præscriptio hæc bonam fidem adjunctam verè habeat, etiam in Ecclesiâ (potestas hæc) reperitur.* Apposuit Card. Gerhlius, op. cit., § 12, ad hanc criminationem respondit; « Degno di un apostata si è questo nero sospetto, che tenta qui lo Spalatense di spargere sulla buona fede della Chiesa, quasché tanti santi Pontefici, tanti venerabili Padri adunati nei concilii avessero conspirato per una sì lunga serie di secoli, ad usurpare una incompetente autorità lesiva de' diritti della podestà civile, nè avessero temuto di chiamare lo Spirito santo in patrocinatore di questa da loro conosciuta usurpazione, promulgando

227. Ad tollendas porrò ambiguitates circa verum propositionis sensum adjuvamus verba illa: *Quæ scilicet matrimonii vinculum efficiant*; quibus significare intendimus questionem hic minime institui de eo quod jure proprio seculi principes constituere possint circa contractum conjugalem, prout contractus civilis ac politicus spectatur. Ultrò enim damus principes posse ad bonum societatis cui præsumt leges ferre quibus conjugia subditorum politice legitima fiant, et ea constituere quæ spectent ad *civiles effectus*, successiones nempe, dotem, hæreditates, aliaque ejusmodi quæ vinculo matrimonii extrinseca sunt. Agimus propterea de eo quod matrimoniali contractui intimum est ipsanque constituit, nempe de vinculo in quo ex dictis matrimonii essentia consistit.

228. Non pauci, ut innuimus, præsertim ex Galliâ theologi contendunt competere principibus supremam et independentem potestatem statuendi impedimenta matrimonium dirimentia, æquo jure ac competit Ecclesiæ. Ex horum sententiâ si quis ineat nuptias cum aliquo ejusmodi civili impedimento, nullæ istæ evadunt non modò in ratione contractûs, verum etiam in ratione Sacramenti; hanc sententiam amplexus est, ut diximus, D. Carrière (1). In Germaniâ pariter pe-

(1) Hanc sententiam inter cæteros tenuerunt ante Carrière Gerbaisius in op. *Traité du pouvoir de l'Eglise et des princes sur les empêchemens du mariage*, par M. Gerbais, etc. Paris 1696, edit. sec., de Sacram. Matrim., quæst. 7, art. 2, concl. 1; Collet., de Matrim. cap. 3, art. 2, concl. 1. Denum Carrière op. et loc. cit. III omnes, alique non pauci cum ipsis hanc tribuunt principibus potestatem statuendi dirimentia impedimenta ex jure ipsis proprio et innato, quamvis asserant nonnisi *indirectè* attingere matrimonium quantum Sacramentum est, cum illorum potestas solum directè attingat conjugum prout est contractus civilis, seu, ut loquitur Carrière, etiam prout est *contractus naturalis*. Nonnulli præterea adjuvant principes ex pietate erga Ecclesiam à pluribus seculis huic potestati cessasse, et ea que spectant ad matrimonii vinculum Ecclesiæ reliquisse, aut saltem eadem potestate eos uti non posse nisi cum consentiâ ab Ecclesiâ. Has autem limitationes seu coarctationes respuit D. Carrière, cit. tract. de Matrim. p. 3, sec. 2, cap. 2, num. 371, seqq., ubi præterea negat Ecclesiam sibi reservare posse hanc auctoritatem; utriusque propterea quam reliqui omnes progressus est (a).

(a) Hic Italcorum theologorum princeps erga Gallicorum theologorum principem nimis indulgentem se præbere nobis videtur. Quamvis enim non nostrum inter hos *tantas componere lites*, si quid tamen concivibus in concivis gratiam liceat subjicere, dicemus, salvâ nostrâ in P. Perrone reverentiâ, salvâ quoque nostrâ ejus præcellentia necnon in nos benevolentia memoria 4° Quòd si attentè evolvantur Gerbaisius, in opere citato: *Traité du pouvoir*, etc., part. 2, propositione 2; Gibertus in opere: *Traité historique du pouvoir d'établir les empêchemens du mariage*, part. 2, pag. 18 edit. Paris, 1725; Collator Andegavensis, de Matrim., art. 3, pag. 285 edit. Paris, 1778, quos omnes ipse in exemplum adducit D. Carrière, illi auctores longe acerbius explodunt sententiam quæ assertit principes ab Ecclesiâ posse suo jure destitui. 2° Notandum est allato in loco sententiam auctoris propriam non exponi, alienum vero systema unice enarrari. Non nisi ad n. 396 D. Carrière quid ipse sentiat aperit, proprimque animi iudicium solità Sulpitanorum moderate ratione nobis videtur explanasse, quantum præsertim ad ea in quibus totus questionis cardo versatur. (Editores.)

nes eos qui moderatè audiunt, hæc doctrina sectatores nacta est (1). Nonnulli demum, quamvis principibus potestatem tribuant constituendi impedimenta dirimentia, existimant tamen eâ facultate eos uti non posse nisi concurrat auctoritas Ecclesiæ.

229. Jam verò soli Ecclesiæ competere posse facultatem constituendi jure proprio et originario impedimenta matrimonium dirimentia, quæ nempe efficiant ipsum conjugale vinculum, tum ex intimâ rei naturâ juxta Christi dispositionem, tum ex constanti Ecclesiæ doctrinâ et praxi; tum denique ex incommodis quæ in adversariorum hypothesis necessariò orientur, evincimus.

230. Ac I quidem ex intimâ de quâ agitur rei naturâ juxta Christi dispositionem. Etenim Christus, juxta dicta, officium naturæ, seu contractum naturalem quem Deus ipse instituit ante peccatum, quemque antiqui patriarchæ priusquam civiles leges constituerentur inierunt, ad sacramentalem dignitatem evexit; et ita evexit ut quoties legitimæ personæ naturalem hunc contractum efficerent, toties conficerent Sacramentum. Quare ex hæc contractûs naturalis elevatione factum est, ut uno eodemque actu et contractus et Sacramentum habeantur in conjugio Christianorum, seu contractus et Sacramentum identificentur per unum eundemque actum. Hinc nonnisi cogitatione ratio contractûs à ratione Sacramenti distinguitur (2). Porrò, si ita est, jam sequitur ad illam solum auctoritatem ex Christi institutione spectare jure decernendi condiciones, quæ requiruntur ut personæ legitimæ seu idoneæ censi debeant ad contractum conjugalem celebrandum, adeoque et ad Sacramentum conficiendum, cui à Christo demandata est Sacramentorum cura et administratio. Atqui hæc nec est, nec esse potest nisi sola Ecclesia. Nam solius Ecclesiæ munus est declarare quantum legitimâ materia Sacramentorum sit, præsertim cum agitur de materiâ *proximâ*, cujusmodi esse diximus contractum naturalem respectu Sacramenti Matrimonii; solius Ecclesiæ est conditiones apponere quibus proxima hæc materia legitima aut illegitima haberi debeat; solius igitur Ecclesiæ est proprio et originario jure impedimenta constituere quibus contrahentes inhabiles ac illegitimi fiant ad contractum ineundum, adcòque et ad Sacramentum conficiendum (3).

(1) Sic sentit Kustner, de Matrimonio, Lips. 1810, et D. Pachmann, in *Pletz's theol. Zeitschr.*, seu *Theologicis Ephemeridibus Pletzii Wien. 1833*, vol. 2, p. 15; Buelholtz in iisdem *Ephem.*, an. 1836, v. 2, p. 16.

(2) Quapropter contractus et Sacramentum in conjugis Christianorum non possunt spectari veluti *duæ realitates*, seu duæ res ab invicem distinctæ ac separabiles, ut passim fit ab his qui tenent contrariam doctrinam. Distincta quidem est in Christianorum connubio ratio *formalis*, ut scholæ loquuntur, contractûs, et ratio *formalis* Sacramenti, minime verò contractus ipse et Sacramentum, perinde ac si essent duæ res, ab invicem distinctæ.

(3) Absurdum sanè est affirmare Christum constituisse principes tanquam moderatores materiæ Sacramentorum; si enim possent quidpiam constitui circa materiam Sacramenti Matrimonii, eadem ratione possent constituere in ordine ad alia Sacramenta

231. II. Idipsum præterea non minùs clarè evincitur ex constanti Ecclesiæ doctrinâ et praxi. Enimverò Ecclesia velut unum idemque semper habuit contractum et Sacramentum, ita ut nunquam ratum senserit esse contractum in ullo casu, cum ex defectu conditionum nullum sive irritum fuit Sacramentum. Semper Ecclesia ut adulteros spectavit illos coram Deo qui, inito tantùm contractu civili, absque Sacramento simul cohabitaverint. Provocamus reipsâ adversarios, ut ex totâ antiquitate vel unum proferant exemplum matrimonii quod Ecclesia tanquàm legitimum agnovit eò quòd juxta leges civiles celebratum sit, neglectis conditionibus à se constitutis. Quare, ut superiùs vidimus, identitas hæc contractùs et Sacramenti præcipua difficultas extitit in concilio Tridentino ad irritanda matrimonia clandestina, cum nulla sit Ecclesiæ potestas in Sacramenti substantiam. Omnium primus Melchior Canus insinavit sententiam de duplici distinctâ realitate in contractu et Sacramento Matrimonii, ut ita se extricaret à gravissimis difficultatibus quibus sensit urgeri novam à se propositam doctrinam de sacerdote ministro Sacramenti Matrimonii (1).

232. Deinde constans Ecclesiæ praxis in vindicandâ sibi soli potestate statuendi impedimenta dirimentia constat 1° ex eo quòd ipsa impedimenta hæc constituerit tribus prioribus Ecclesiæ sæculis, ut allata documenta ostendunt, ita ut irrita haberit conjugia illa quæ à legibus juris Romani probabantur tanquàm legitima; 2° ex eo pariter constat quòd ipsa velut adulterina interdum spectaverit conjugia, quæ ab imperatoribus christianis permittebantur (2), contra verò Baptismi, e. g., Eucharistiæ, etc., quod nemo catholicus dicit. Præterea, si Christus hanc dedisset potestatem principibus, vel dedisset ut principes christiani sint, aut absolute prout sunt reipublicæ civilis moderatores seu principes civiles; porro primum dici nequit, cum nulli tunc temporis principes christiani extiterint; alterum verò repugnat, alioquin etiam principes acatholici et infideles possent, sicut *indirectè*, ut adversarii propagant, irritum facere Sacramentum, uti superiùs annotavimus, jus exercentes in Sacramenti materiam. Quid verò magis absolum dici aut fingi potest, quàm ex voluntate Neronis, Caligulæ, etc., debuisse pendere valorem materię ad Sacramentum efficiendum? Hinc tamen devenire debent qui hanc facultatem tribunt principibus constituendi impedimenta dirimentia. Quòd si principes infideles hanc potestatem non habuerunt, quomodo hanc consecuti sunt amplectendo religionem christianam, adeo ut dum filii Ecclesiæ evaserunt, auctoritatem acquisissent in ea quæ privatè et exclusivè ad Ecclesiam ipsam spectabant? Hoc rursum evincere debent adversarii. Cf. Muzarelli, opuse. cit. pag. 215, seq.

(1) De Locis theol., lib. 8, cap. 5, sed. cf. que contra eum scripsit Bellarmin., de Matrimonio., cap. 7.

(2) Superiùs attingimus Patrum effata, quibus conjugia ab imperiabilibus legibus permessa, post dissolutionem ex causâ adulterii, reprobantur. Id ipsum dicitur de lege latâ à Constantino M., quæque reperitur in Cod. Theodosiano, lib. 5, tit. 16, de Repudiis, quâ imperator, sublatis aliis repudiorum causis, statuit, in repudio mittendo à feminâ hæc sola crimina inquiri, si homicidium, vel mediamentarium, vel sepulcrorum dissolutionem maritum suum esse probaverit... In masculis citam si repudium mittant, hæc tria crimina inquiri conveniet, si masculum, vel medicamentarium, vel conciliatricem repudiare voluerit; agi porro in hæc lege de repudio quo fas sit alteram ducere, patet ex parva quæ

habuerit ut legitima nonnulla conjugia quæ rejiciebantur tanquàm illegitima etiam à codice christianorum principum (1); 3° id ipsum constat ex eo quòd ab Ecclesiâ tantùm confirmatione seu approbatione vim irritandi christianorum conjugia obtinuerit sive intra sive extra imperii fines impedimenta quæ in jure Romano constituta erant tum ab imperatoribus ethnicis, tum ab imperatoribus christianis (2); 4° constat ex legum civilium correctione, irritatione, ampliatione, quæ, ut vidimus, per jus canonicum factæ sunt circa impedimenta; 5° patet ex ipsâ agendi ratione imperatorum ac principum christianorum sive in condendis legibus suis ad canonum normam ut robur ac firmitatem adipiscerentur (3), sive in rogandis conciliis, cum optarent aliquid impedimentum constitui (4).

233. III. Denique eadem veritas astruitur ex incommodis quibus urgetur adversariorum hypothesis Fieri enim non potest, ut sciè observat Bellarminus (5), ut eadem potestas sequè et immediate ad duo et propriè diversa tribunalia pertineat. Utraque enim esset suprema et independens circa idem objectum. Impossibile autem est ut ex duplici circa idem objectum

immediate sancitur quoad eos qui absque recensitis criminibus repudium miserint; subdit enim: *Nam si ab his criminibus liberam ejecerit, omnem dotem restituere debet, et aliam non ducere.* Cf. in hac lege commentarium Gothofredi edit. cit. tom. 1, p. 510, seqq. Porro, ipso Gothofredo fatente, canones nunquàm permiserunt in ejusmodi repudiis aliam uxorem ducere. Cf. etiam card. de Aguirre in can. 61 cone. Eliberitani.

(1) Hujus rei luculentissimum exemplum inter cætera suppeditat conjugium initum à filisfamiliis absque consensu parentum, quod et antiquòs atque nunc etiam à pluribus legislationibus veluti illegitimum, imò irritum declaratum est, attamen Ecclesia illud ratum habet ac legitimum; alia exempla cf. apud I. Gerdi., tract. cit. p. 177, seqq. Recens exemplum suppeditat responsio sacre Pœnitentiariæ data 1 Jun. 1824, ad episcopum Vivariensem, quæ declarat valida omninò esse Christianorum conjugia ita cum impedimentis civilibus irritantibus, quæ præterea addit: *Ita eruitur ex instructione à suprema inquisitione per S. congregationis concili organum, ad episcopum Brexionensem, an 1824 transmissâ: 4 Matrimonii fidelium quibus nullum obstat canonicum impedimentum, suam quoad maritalem uxorem inesse vim et valorem, quatinusque tandem fuerint impedimentum à seculari potestate, Ecclesiâ non consultâ nec prohibente, perpetuum ac nulliter constituta;* et nec verò hæc responsio in Rituali Bellicensi, t. 3, p. 72, ed. sec.

(2) Sanè Ecclesia protendit fines suos ultra dittonem Romani imperii, ut notum est; porò etiam ipsa leges seu canones statueret, statuebat pro omnibus Christi fidelibus: quando propterea confirmabat leges Romanas in ordine ad matrimonium vim ipsas obligandi communicabat, ita ut nemo in conscientia foro sive intra sive extra imperii fines eas infringere posset.

(3) Cf. Gerdi., l. c. p. 1, § 11.

(4) Cf. superiùs dicta circa preces oblatas à legatis regis Galliarum concilio Tridentino, ut duplex constitueret impedimentum.

(5) De Matrim., cap. 21, n. 44. Quamvis verò, ut superiùs annotavimus, adversarii uomini indirectam principibus tribuant potestatem in matrimonio prout Sacramentum est, tribuunt tamen supremam, propriam ac immediatam in idem conjugium prout est contractus civilis; merito propterea affirmat Bellarminus admitti non posse in idem objectum duas potestates æque supremas, proprias ac immediatas.

ab invicem independenti ac supremâ potestate non oriuntur collisiones, ita ut altera probet quod ab alterâ velatur. In casu autem nostro magis adhuc manifestum fit incommodum quod ex potestatum conflictatione oritur, cum agatur de Sacramenti valore. Idem enim conjugium ut verum Sacramentum haberetur ab Ecclesiâ, quod nullum omnino esset ac inane, juxta regimen politicum. Qui hæc ratione nuptiali fœdere conjuncti essent, rei totidem fornicationum fierent coram Deo, juxta Ecclesiæ sententiam, citra scelus verò ac legitimum jure uterentur juxta sententiam politici regiminis, aut è converso fornicarii essent juxta civile tribunal et legitimi sponsi coram Deo juxta tribunal Ecclesiæ. Quis porro non videat exinde animi seu conscientiæ perturbaciones oriri, morum honestatem periclitari, ac innumera propè mala progigni? Alterum incommodum quod ex eodem principio dimanat sunt simulatæ et jurgia quæ sùpote naturâ inter civitatem et Ecclesiam interesse debent, uti experientia ostendit in illis regionibus penes quas ejusmodi legislatio viget (1). Quid si ageretur de provinciis in quibus dominantur principes acatholici, quique ut plurimum omni quâ possunt operâ catholicæ religioni extinguendæ student? Numquid rata non erunt conjugia quæ Catholici inirent quidem juxta Ecclesiæ leges at contra leges quas sanxerunt principes acatholici (2)?

234. Quæquid igitur versùs spectetur controversia ista, sive intimam rei naturam ex Christi dispositione expendamus, sive constantem Ecclesiæ doctrinam et praxim, sive demùm gravissimam quæ in adversariorum hypothèsi exoriuntur incommoda,

(1) Roskowi op. cit., § 40, loquens de legislatione Austriacâ hæc habet: « Archiepiscopus Viennensis ad omnes dioceses suæ parochos circulare emisit id contentis, ut omnes parochi, quoniam civilis constitutio matrimonialis ad contractum solum, et non unâ ad Sacramentum foret referenda, canonicas sanctiones circa matrimonium perlatas donec ipsi quoque observare pergerent. Atvero legislator civilis jam nunc diserte declaravit, per suam constitutionem canonicis quoque præceptis ipsam Sacramentum atinentibus derogatum esse, omnesque episcopos obligari, ut delinque civilem duntaxat constitutionem instar normæ observent. Cum autem clerus, non obstante hæc declaratione, porrò etiam plures in praxi difficultates formaret, et matrimonium quod canonicis requisitis ritè concurrentibus initum esset, ut verum ratumque à civitate agno-ei debere palàm enuntiarer; diuturnum exortum est certamen, quod effectum ut dispensationum matrimonialium systema intra 40 annos pluries mutaretur.

Ephemerides Aschaffenburgenses an. 1854, p. 470, eventurum amuntiarunt in imperio Austriaco, ut demùm conventio, seu concordatum fieret cum Sæcæ Apostolicæ ad omnem collisionem jurum tollendam. Quod verò dictum est de legislatione Austriacâ, dici pari jure debet de legislatione Gallicâ, ex qua non minora incommoda orta sunt et quotidie adhuc oriuntur.

(2) Equidem novi Carrière reponere, nihil posse principes in destructionem, ideoque nullus vis fore leges quas sive Catholici sive acatholici iniurias tolerent. Ast querat ipse ab illis principibus utrum leges quæ non ita prudem in regionibus Galliarum limitis, de quibus paulo post agemus, late sunt, justæ sint an verò injustæ? Quis iudex erit? Illi justissimas et æquissimas reputabunt, Catholici verò injustas planò

constat soli Ecclesiæ Jus competere constituendi impedimenta matrimonium dirimentia, nec ullâ ratione competere posse seculi principibus, prout ostendere nobis proposuimus.

235. Nunc demùm addo hanc doctrinam constanter tradidisse et in proximè deducisse Romanos Pontifices, ut patet ex Benedicto XIV passim (1), Pio VI (2), Pio VIII (3), Greg. XVI (4) atque ex responsis datis à congregationibus Romanis (5).

236. Priusquàm manum à tabulâ amoveamus, et illud ex dictis animadvertere debemus, nec posse principes auctoritate sibi propriâ et originariâ cum subjectione ad Ecclesiam statuere impedimenta quæ vinculum conjugale afficiant, quod principes eam potestatem non habeant. Raque quod à Bellarmino aliisque theologis traditur, posse principes, Ecclesiâ concurrente, impedimenta cum effectu dirimente statuere, debet eo sensu intelligi, quòd scilicet ejusmodi principum sanctiones vim producenti effectum illum tunc tantùm adipiscantur, cum ad eas accesserit Ecclesiæ auctoritas, quâ solâ virtutem hanc dirimendi conjugia leges civiles obtinere possunt. Quicumque alius sensus esset contradictorius.

Difficultates.

237. I. Obj. 1° Quamvis argumenta quæ ab auctoritate ducuntur magis patrocinentur contrariæ sententiæ, quæ ideo tenenda esset si quæstio ex auctoritate et iniurias dicitur. Et en collisionis fontem uberrimum.

(1) Præsertim de Syn. Dioc., lib. 8, cap. 12, n. 6, ubi, prolata novellâ 89 Leonis imperat., addit: *Verum hæc constitutio, cum à principe laico prodierit, non potuit matrimonii validitatem, quo ad forum conscientie infringere.* Et, Constit. 2, datâ ad Henricum cardinal., ducent Eboracensem, die 9 feb., an. 1749, ubi § 7, loquens de lege laicâ ab imp. Theodosio, quâ nuptiæ inter Christianos et Judæos interdixit, ait: *Verum duæ hæc occurrunt difficultates: prima, quid hæc lex, utpote à laico principe condita, NULLAM HABERE VIM IN MATRIMONIUM DEBEAT, etc. Idque confirmat auctoritate Estii. Cf. ejus Bullar., tom. 5, p. 8.*

(2) In lit. dat. ad episcopum Motulens., die 16 sept. 1788, de quibus postea.

(3) In Encyclicâ 29 maii 1829, in quâ affirmat matrimonium non laicam tantum ex lege, sed ex divinâ regi debere, ac non terrenis, sed sacris rebus ipsum accensendum esse, ideoque Ecclesiæ omnino subiecti.

(4) In Encyclicâ 15 august. 1852, ubi ait: *Memoies (populi) sacris aliud (matrimonium) rebus annumerari, et Ecclesiæ prout subiecti, præstitutas de ipso ejusdem Ecclesiæ leges habeant ob oculos, usque parant sanctæ accuratè, IX QUARUM EXECUTIONE OMNINO PENDET EJUSDEM CONNUBII VIS, ROBUR AC JUSTA CONSOCIATIO.*

(5) Paulo ante dedimus responsonem datum 1 jun. 1824, in quâ concurrunt auctoritas S. Penitentiarie, Inquisitionis et Congregationis concilii Trid.

Hæc auctoritates sibi obijcit Carrière easque eludit sub eo pretextu, quòd Summi Pontifices nihil definire intenderint; responsones verò S. Penitentiarie tanti non sint ponderis, ut ex eis dirimi debeat controversia. Ast hæc sunt evasiones; quamvis enim Pontifices Romani noluerint questionem definire, ostendunt saltem quæ ipsis mens sit, et quinam sensus et praxis Ecclesiæ; si autem ex cathedrâ defluisset controversiam, jam contra fidem peccarent patrocinatores contrariæ sententiæ. Quis pariter apprime Catholicis magna veneratione excipit responsa aut decreta Romanorum Congregationum, quæ consulere solent Romanos Pontifices antequàm ea emittant.

tate definienda foret, graviore tamen ratione militare videtur pro theologorum Gallorum sententiâ. 2° Etenim neque ex rei naturâ, neque ex ratione Sacramenti ad quam à Christo evectum est fidelium conjugium, neque demùm ex mutuis utriusque potestatis, ecclesiasticæ et civilis, relationibus ostendi potest Christianorum conjugium ita ad Ecclesiam pertinere, ut pariter non subsit principum potestati in ordine ad impedimenta dirimentia constituenda. 3° Sanè, licèt matrimonium evectum sit ad dignitatem Sacramenti, non idèò desit esse contractus naturalis et civilis; Sacramentum enim non tollit contractum, ut patet, et ille contractus non minùs spectat ad bonum societatis: ergo semper subditur principi. Sub eo respectu igitur, verum esse materiam Sacramenti esse contractum principi subjectum, et quidem contractum *naturalem* in quo sita est ejusdem Sacramenti materia. Hic itè contractus est civilis, cùm inter cives initur, et idèò subest principi auctoritati, qui eundem contractum potest irritare, etiam prout naturalis est. Nec idèò attingit Sacramentum; impedit solùm quominus materia existat: porrò prius esse existere materiam, quàm Sacramentum; non dissimili prorsus ratione ac vinum aut aquam corrumpens Eucharistiæ aut Baptismatis Sacramenta non afficeret. Pariter non idèò mobilis efficitur Sacramenti materia, quæ semper consistit in contractu valido; nec minùs fixa permanet inter varias regnorum leges, quàm inter varias leges quas Ecclesia tulit variis ætibus. 4° Et verò in adversariorum sententiâ dicendum esset principes, quando religio christiana in eorum imperiis propagatur, et sic matrimonia subditorum Sacramenti rationem recipiunt, aliquid amittere de suis juriibus temporalibus; atqui illud opponitur constanti doctrinæ Ecclesiæ, et nemo non videt quàm odiosa inde redderetur religio principibus (1). Ergo.

238. R. Ad 1. N. Etenim hoc ipso quòd adversarii fateantur argumenta que ducuntur ex auctoritate magis patrocinari sententiæ nostræ, facilè colligitur etiam rationum momenta quibus innitur auctoritas eidem doctrinæ suffragari. Alioquin inferendum esset, ut absque solidis rationibus Romanos Pontifices, congregationesque in re tam gravi huc doctrinæ astipulari, eamque in praxim deducere, aut privatis hominibus magis competas esse has rationes, quàm Ecclesiæ universalis moderatoribus (2). Verùm, et hoc prætermisso, incipiamus rationes que ab adversariis proferuntur validiores esse his quibus innitur doctrina nostra, ut ex earum analysi constabit. Hæ siquidem rationes quas adversarii prætant, eadem illæ

sunt quibus M. Antonius de Dominis, Lanoius, cæterisque ecclesiasticæ potestatis oses innixi solis principibus, ad Ecclesiæ exclusionem, auctoritatem tribuunt leges sancienti quibus dirimantur Christianorum conjugia, quasque superius disjecimus.

239. Ad 2. Negamus quoad omnes suas partes.

240. Ad 3. seu ad 1. prob. D. Matrimonium, licèt evectum sit ad dignitatem Sacramenti, non idèò desit esse contractus naturalis in suo conceptu formali, quatenus mente à Sacramento distinguitur, C.; ratione sui, quatenus identificatur cum Sacramento, N. Responsio patet ex iis quæ paulò ante exposuimus. Nam ex eo quòd contractus conjugalibus uno eodemque actu, quo talis efficitur, evadat Sacramentum juxta Christi institutionem, quamvis non amittat rationem formalem contractus, reipsa tamen spectari non amplius potest nisi sub ratione Sacramenti. Nullum propterea instans concepiti potest, in quo à principe exerceri possit in talem contractum potestas, nisi velit adversarii Christum Sacramentum ipsum principum dispositioni tradidisse, etiamsi ipsi sint acatholici et infideles (1). Ratio porrò contractus *civilis* quàm *civilis*, est prorsus extrinseca ipsi connubiali nexui, eumque supponit jam in suo esse constitutum (2). Quare nec debent nec possunt adversæ partis theologi duas has contractus rationes simul permiscere, cùm immane inter utramque interpositum sit discrimen. Ratio enim contractus *naturalis* est ipsi conjugio intrinseca et essentialis, ratio verò contractus *civilis* est eidem extrinseca, accidentalis ac superveniens.

(1) Hic sanè devenerunt nonnulli theologi ex præfacto principio, ut assererent posse principes infideles statuere impedimenta que attingant subditos christianos, inter quos emittit Sanchez, lib. 7, disp. 3, n. 7, cujus verba hæc sunt: *Id vero monerim, fideles subditos infidelibus principibus, utpote qui eorum oppida inhabitant, astringi legibus eorum justis trinitibus matrimonium... Quare si cum eo dirimenti impedimento contrahant, erit nullum matrimonium.* QUÆ RATIO SACRAMENTI SUPERADDITA FIDELIUM NON IMPEDIT, etc. Hoc idem absurdum collatum debet admittere D. Carrière, si sibi ipsi constare velit. Nam, eum, juxta principium ejus, possint civiles potestates contractum naturalem attingere et ex jure suo innato, originario, et independente, ita ut efficiant non amplius idoneam materiam Sacramenti, eà ratione quàm aqua corrumpitur aut panis, et nequeant esse materia Baptismi et Eucharistiæ, profectò sequitur ita posse principes infideles allicere contractum naturalem fidelium, ut, juxta leges civiles, irritum fiat Sacramentum ipsum. En quò ducant ejusmodi theoria, ut, valor nempe Sacramenti pendeat etiam à Turcis, paganis et hæreticis!

(2) Exinde int. potissima illa ratio cui innuntur adversarii, que ducitur ex prioritate, seu anterioritate contractus civilis et naturalis respectu Sacramenti, ex quâ nonnulli idèò progressi sunt, ut non solum principibus secularibus tribuerint potestatem statuendi impedimenta irritantia Sacramentum, verùm etiam ut potior sit potestas principum in matrimonium quatenus Sacramentum est, quàm potestas Ecclesiæ. Princeps enim potest, juxta ipsos, effectus civiles tribuere matrimonio ab Ecclesiâ irritato, quia possunt in effectus tribui etiam matrimonio invalido, non potest verò Ecclesia tribuere rationem Sacramenti Matrimonio à principe irritato, *quia sine contractu existere nequit Sacramentum* Ita Carrière, loc. cit., n. 563, cum Baston, *Concordance*, etc., pag. 13.

(1) Ita Carrière, tom. 1, part. 3, sec. 2, cap. 2, n. 559, cum auctoribus quos pro se adducit.

(2) In negotio religionis nemo negaverit primas partes sibi vindicare auctoritatem. Equidem novi à D. Carrière affirmari tunc solum controversiam dirimendam auctoritate esse, cùm hæc ineluctabilis est; verum ejus erit judicium ferre de auctoritatis pondere, præsertim eum agitur de Romanorum Pontificum constitutionibus? Inquire in intrinseca rationum momenta quibus innitur auctoritas, non ad privatos spectat, alioquin sectaremur methodum protestanticam.

241. Exinde corruunt omnes deductæ consecutiones, nempe: ergo Sacramentum non tollit rationem contractus naturalis et civilis; ergo semper subijctur principi; ergo materia Sacramenti est contractus naturalis et civilis principi subjectus; ergo potest princeps irritare contractum naturalem quin attingat Sacramentum, aliæque ejusmodi. Hæ siquidem omnes dimanant ex falso principio, et ex perperam intellectâ catholicâ doctrinâ de Sacramento Matrimonii. Hoc verò clariùs adhuc patet ex adductâ similitudine de immutatione aquæ prout est materia Baptismi, et panis prout est materia Eucharistiæ, quam cum ab apostatâ de Dominis mutuati fuerint adversarii, supponunt cum ipso id quod falsum esse ostendimus, contractum nempe proinde se habere ad Sacramentum Matrimonii, ac se habeat aqua aut panis ad Sacramentum Baptismi aut Eucharistiæ. Ast in hoc graviter hallucinantur; ut enim in præcedentibus propositionibus ostendimus, contractus naturalis non est materia remota Sacramenti Matrimonii, ut aqua est materia remota Baptismi, et panis materia remota Eucharistiæ, sed proxima, quæ propterea nullâ ratione à principe immutari aut irritari potest, quin attingat immediatè Sacramentum ipsum.

242. Ad 4. N. Hæc insuper difficultas quæ pariter, ut vidimus, ab apostatâ de Dominis, à Launio, à Jansenianis ac Regalisticis proponitur, disjecta pridem à nobis est. Jus principum propriè tantùm fertur in contractum civilem, qui supervenit contractui naturali, idèoque, si sermo sit de conjugis fidelium, supervenit Sacramento. Porro hoc jus à Christo ipsis intactum relictum est; hinc principes, si bonum societatis id postulet, possunt contractum civilem illegitimum et irritum facere, in ordine scilicet ad effectus civiles, adèd ut vi legum illum spectare possint veluti nullum, non autem in foro conscientiæ et coram Deo. Cùm verò in ipsorum imperiis religio christiana propagatur, aut ipsi permanent in infidelitate, et nullum jus habent in contractum conjugalem à fidelibus initum in foro conscientiæ, sed conservant illud quod habuerunt in contractum civilem et extrinsecum; aut fidem profitentur, et nova ipsis inest obligatio se subjiciendi Ecclesiæ doctrinæ, ac filios obsequentes se erga eandem exhibendi, non autem acquirendi jus quo antea carebant (1). Falsum præterea est quod adversarii affirmant, opponi doctrinam nostram constanti Ecclesiæ doctrinæ; ut enim cætera silentio præteream quæ hùc afferri possent, atque ut insistam argumento quod versamus, Ecclesiæ contrarium ostendit praxi suâ, sive ante sive post principum conversionem, uti evincunt documenta quæ attulimus (2).

243. Inst. Saltem ostendi nequit ex utriusque civilis et ecclesiasticæ potestatis mutuis relationibus, soli Ecclesiæ competere jus statuendi impedimenta

dirimentia. 1° Si quæ enim contrariæ sententiæ momenta essent, hæc vel ex jure vel ex facto desumerentur; neutrum porrò dici potest. Non ex jure: nam quæ ex jure afferuntur argumenta peti solent sive ex repugnantia duplicis supremæ, immediate ac independentis potestatis in idem objectum; sive ex incommodis, nempe ex utriusque potestatis conflictu; jam verò repugnantia illa supponitur et non probatur, imò potiùs evincitur contrarium. Nam, licèt objectum idem sit, sub diverso tamen respectu attingitur ab utràque potestate, et diversus est finis utriusque, in quo nulla esse potest pugna, idque etiam patet ex pluribus exemplis, v. g., festorum, honorum quæ sunt Deo dicata, in quæ utraq; potestas directè et immediatè jus exercet (1). Incommoda pariter quæ predicantur oriri ex conflictu, ab abusu potestatis oriuntur, non autem necessariò ex ipsâ rei naturâ; quare facilè tolli possunt si utraq; potestas suis limitibus se contineat, aut aliâ ratione invicem se componant hæc potestates. Adde impedimenta, utpote duas negationes, non posse propriè esse contradictoria. 2° Sed neque ex facto: aut enim attendimus ad priora secula, et certum est, ut ostendunt theologi Galli, principes per plura secula constanter exercuisse hanc potestatem tanquàm sibi innatam et propriam, absque ullâ reclamazione, imò cum approbatione Ecclesiæ (2); aut attendimus ad posteriora seu recentiora Ecclesiæ secula; porrò, quamvis in his Ecclesiæ exclusivè hanc exercuerit potestatem, id unioè repetendum est ex principibus, qui pro suâ erga Ecclesiam pietate, ipsi omninò reliquerunt curam causarum matrimonialium (3), quin tamen dici possit quòd principes jus suum amiserint: aliud enim est jure suo non uti, aliud eo spoliari, præsertim cùm agitur de jure innato euidam potestati; et, si voluissent, non potuissent principes suis se jurbus abdicare (4). 3° His rationum momentis adducti jam plures theologi exteri, Petrus Soto (5), Sanchez (6), Sahnaticenses (7), Pirrhing (8), Selvaggius (9), alique passim (10) eandem teneant doctrinam. Ergo.

(1) Ita Carrière, loc. cit., num. 564, seqq.

(2) Ibid., num. 568.

(3) Ibid., n. 571.

(4) Ibid.

(5) De Instit. sacerdotum, de Matr., lect. 4.

(6) De Matr., lib. 7, d. 5, num. 2.

(7) De Matr., cap. 11, n. 14.

(8) Lib. 4, tit. 1, n. 150.

(9) Instit. canonic., lib. 2, tit. 9, n. 2.

(10) Doleo quòd inebant inter hos theologos recensere ipsum Ituriaga, qui, in op. cit., *Confutazione dell' avvocato pistoiese*, cap. 1, § 2, edit. cit. vol. 4, pag. 82, hæc scribit: *Non è già che io intenda di restringere la potestà del principe agli effetti civili del contratto, sicchè non possa estendersi INDIRETTAMENTE agli effetti altresì del Sacramento. No: che anzi all'opposto dichiaro, che i principi secolari, attesa la loro sovranità, forniti sono di tutta la potestà, che basta di sua natura ad annullare sì fattamente il contratto matrimoniale, che QUESTO MATERIA PIU NON SIA NEMMEN DEL SACRAMENTO. Verum quidem est quod ibid., subdit immediatè: *A PATTO però, che vi concorra la Chiesa colla sua o positiva approvazione, o per lo meno permissione.* etc. Ast constituto semel principio, reliqua*

(1) Cf. Muzzarelli, in opusc. cit., pag. 215, seqq.

(2) Id constat ex iis omnibus legibus imperialibus quas Ecclesia aut correxit aut abrogavit, juxta dicta.

244. R. N. A. ad 1 prob. N. min. Non enim tantum supponitur ejusmodi repugnantia, sed planè evincitur. Siquidem eadem res ad duos diversos dominos absolutos et independentes pertinere non potest, ab unoquoque enim in solidum possideretur, quod omninò implicat, cum neutrius esset. Nec refert quòd sub diverso respectu, et ob diversos fines idem objectum duæ potestates attingerent; nam si utraque potestas est æquè immèdiata, suprema et independens, unaqueque totum objectum sibi vindicat ac sum facit, cum diversi fines sint objecto ipsi extrinseci. Hinc si duo æquali jure domum possiderent, quorum alter vellet eam cultui divino dicatam, alter verò eandem habitare contenderet et convertere in suos usus, hi domum attingerent sub diverso respectu et ob fines diversos, attamen neuter eam posset habere. En quibus principis adversarii nitantur! Exempla verò quæ afferuntur ex fœsus ac beneficiis contrarium evincunt; æquis enim verè Catholicis tribuat principi potestatem immediatam, supremam, independentem in festa et beneficia ecclesiastica? Hæc relinquenda sunt Protestantibus, et Pistoriensibus (1).

245. Nec feliciter se expediunt adversarii ab incommodis sive conflictu qui inde oriretur inter duas potestates. Nam inprimis infirmam Ecclesiam potestate sua abuti posse, ut objectio supponit; deinde dicimus ex ipsâ rei naturâ in adversariorum hypothesis hunc oriri conflictum. Quod enim juxta Ecclesiam conducit ad bonum spirituale, juxta potestatem civilem ducere potest ad temporale detrimentum, ut patet ex conjugii filiorum familiâ, quæ justas ob causas irritare noluit Tridentinum ad conscientiam tranquillitatem in non paucis casibus: contra verò ob familiarum perturbaciones aliasque causas, eadem irritat in diversis regionibus lex civilis; et en quomodò in hoc aliisque propè innumeris ejusmodi casibus, absque potestatis abusu oriatur conflictus, sed oriatur necessario atque ex ipsâ rei naturâ in adversariorum sententiâ.

246. Facile quidem est *speculativè*, ut aiunt, tolli hæc incommoda, si nempe utraque potestas intra limites suos se contineat; ast *practicè* est difficillimum, et constat ex his quæ paulò ante commemoravimus, et ex experientiâ liquet. Idipsum confirmatur ex tot mediis quæ ad hunc finem obtinendum excogitarunt istius ententiæ patroni, quorum alia absurda sunt, alia inequuntur. Sufficit adversarii vel hinc unguis, ut cetera sibi vindicent. Cæterùm, et hic auctor in hæc constituendâ doctrinâ progreditur ex falso principio, quòd contractus naturalis et civilis separatus spectari possit à Sacramento in conjugii Christianorum.

(1) Sanè cum synodus Pistoriensis, prop. 74, astruxisset episcopo fas esse *jure proprio* transferre dies ab Ecclesiâ præscriptos pro festis juniivse celebrandis, hæc propositio proscripta fuit ut *falsa, juris conciliorum generalium, et Summorum pontificum læsiva, scandalosa, schismati favens*, à Pio VI. Quid si synodus jus istud secularibus principibus vindicasset? Quare cum principes, attentis temporum adjunctis, optassent aut translationem, aut abrogationem festorum, ad S. Sedem conferuntur ut eam obtinerent; quomodo igitur Carrière tribuit principibus secularibus jus directum et immediatum in dies festos, et in beneficia?

et Ecclesiæ injuriosa (1).

247. Id verò quòd postremo loco adjicitur, non posse scilicet duas negationes, cujusmodi sunt impedimenta, contradictorias esse, discutendum logicis relinquimus; nos contenti erimus animadvertere adversarium ludere in verbis. Quamvis enim impedimenta per se effectum negativum enuntient, et, si ad eundem effectum producendum ab utraque potestate constituantur, nunquam possint esse contradictoria, si tamen altera declaret conjugium validum quòd ab alterâ irritum declaratur, oritur profecto collisio et contradictoria oppositio. Id porrò contingit in pluribus casibus; ita ut sæpè idem conjugium quòd juxta sanctiones canonicas legitimum esset, e. g., conjugium filii familiâ, invitis parentibus, esset illegitimum ac nullum juxta sanctiones civiles. Idem die de cæteris.

248. Ad 2. N. Sive attendamus ad priora secula,

(1) Nam aliqui, statuente matrimonii materiam esse contractum matrimonialem civiliter legitimum ac validum, intulerunt de principali matrimonio re politico societatis esse judicare. Ecclesiæ verò omnisi potestatem circa administrationem Sacramenti relictam esse, ita tamen, ut ejusdem leges subsessent *placito regio* cui Dollner, in op. cit., *Handbuch des in Oestreich geltenden Eherechts*, seu Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis. Alii docent componi posse dissidia, si Ecclesiæ in suis caeremonialibus legibus, et in sciendis impedimentis matrimonium, ut ipsi loquuntur, tantum impedientibus, sese principis seu status civilis accommodaverit, et palam declaraverit leges illas canonicas matrimonium prohibentes, quæ à statu politico probate non fuerint, abrogatas esse; uti auctores scripti periodici *Archiv für das Katholische Kirchen- und Schulwesen*, seu Archivium pro catholica ecclesiarum scholarumque naturâ; Francofurt., 1840, tom. 1, quæst. 2: *Kann der Kathol. Geistliche bei Schliessung der Ehe, Civilbeamter und Pfarrer zugleich seyn?* Utrum ecclesiasticus catholicus possit in matrimonii contractu, civilis magistratus et parochus simul esse? Sic etiam scriptores alterius ephemeridis: *Theologische Zeitschrift, von Batz und Brenner*, seu *Theologica ephemerides exarata à Batz et Brenner*, v. 4, Bambergæ, 1811, pag. 437, seqq.: *Wie sind die Collisionen zwischen Staats und Kirchengesetzen in Bezug auf die Ehehindernisse zu heben?* seu Quomodò sint auferendæ collisiones, inter leges statû et Ecclesiæ circa impedimenta matrimonialia? Nec defuerunt, qui *Ecclesiæ protestantiæ* exemplum attulerunt, quam affirmarunt *mediâ viâ* in hoc argumento incidere, adeoque tenere tutissimum iter! Ita Marklin, *Ueber die Ehe, Eine dogmatisch-kirchenrechtliche Abhandlung*, seu Dissertatio dogmatico-canonica de Matrimonio, quæ inserta est in *Klaiber's Studien der evangelischen Geisteslichkeit Wurttemberg's*, seu Studia evangelicæ cleri Wurttemberg, à Klaiber conscripta, vol. 6, p. 144, seqq. Sanè Kemnitius, in Exam. cone. Trid., parte 2, p. 453, ad can. 12, hæc habet: *Quia matrimonium in Ecclesiâ normam nabet ipsum verbum Dei, et in causis matrimonialibus multi accidunt casus conscientiarum, Ecclesiæ non potest prorsus et simpliciter causas matrimoniales à se ad politicum magistratum rejicere. Nunquam verò vetus Ecclesiæ causas matrimoniales ita ad suum forum transtulit, ut prorsus excluderet politicum magistratum: ferre enim leges ad magistratûs officium perinet. Nempè hucusque pervenerunt, qui rati sunt posse facile componi dissidia, quæ oriri possunt inter utramque potestatem, circa jus statuendi impedimenta dirimentia. Itaque nulla alia suppedit via ad incommoda hæc tollenda, quam juxta sanam doctrinam tribuere Ecclesiæ jus in matrimonii vinculum et Sacramentum, principibus verò jus in effectus civiles in foro externo.*

sive ad posteriora. Etenim, licet prioribus seculis principes leges sanxerint conjugia irritantes, ut ostendimus, vim nullam habuerunt quoad convivia fidelium nisi approbatione tacita aut expressa ipsius Ecclesiae, quae cum illas leges honestati ac juri divino conformes esse deprehenderit, eas adscivit ac suas fecit; quod si eas deprehendit iisdem principiis adversari, aut rejecit aut correxit. Falsum propterea est quod cum de Dominis et Launoio (1) universim asserunt adversarii aut saltem innuunt, illam potestatem principes exercuisse nullatenus obistente, imò probante Ecclesia. Contrarium siquidem constat ex facto, ex omnibus scilicet illis canonicis sanctionibus quibus leges illae aut abrogatae aut correctae fuerunt (2).

249. Quod si sermo sit de seculis posterioribus, in quibus, ipsis fatentibus, sola Ecclesia hoc jus exercuit, verè gratis adversarii asserunt principes pro sua erga Ecclesiam pietate curam causarum matrimonialium eidem reliquisse. Nam nec tempus assignare possunt hujus concessionis, nec documenta; meris conjecturis indulgent, et tales quidem afferunt, ut si admitterentur, fraudulentam usurpationem ex parte Ecclesiae indicarent (3). Restat praeterea semper dissolvenda in hæc hypothese difficultas, quae petitur ex concilio Tridentino agendi ratione, dum soli Ecclesiae tribuit hanc potestatem (4) non reclamantibus, imò probantibus principum legatis et oratoribus, qui certè non siluissent, si saltem in dubium revocatum esset jus

(1) Jam Spalatensis, op. et loc. cit., n. 6, scripsit: *Leges (imperatorum) invenio, resistentiam non video*. Launoius effectum istud mirè amplificat, op. cit., p. 771. Cf. Leullier, op. cit., observ. 4, § 7.

(2) Benedictus XIV, de Synodo, l. c., nempe lib. 9, cap. 11 et 12, plura exhibet exempla legum imperialium, quae à jure canonico correctae et improbatæ sunt. Mirum proinde videri debet Carrière pro se adducere hujus pontificis auctoritatem. Id ipsum nos superius ostendimus ex confessione auctoris protestantis Bockelmann.

(3) Profectò D. Carrière, l. c., n. 571, scribit: *Hujus concessionis initium præcisè assignari nequit, sed paulatim invaluit: quidam dicunt usum illum invaluisse circa tempora Caroli M., de quo vide Gerbais, 3 p., c. 3, p. 379 et seqq. Alii dicunt ortum verisimiliter habuisse quando, gentibus barbaris variis inperiti partes invadentibus, magna inducta est confusio; quò posita, cura legum ad mores spectantium ad pastores Ecclesiae, quasi naturaliter devoluta est (a).*

(4) Dixi, soli Ecclesiae à Tridentino concilio tribui potestatem statuendi dirimentia impedimenta; si enim verba can. 4 in nativà suà significatione accipiantur, nemo inficias iverit de solâ Ecclesia ea esse intelligenda, uti etiam patet ex communi loquendi usu. Etenim si quis ab aliquo seiscitaretur cujus sit dominus aut ager ille, ac responderetur: *Est Petri*, quis alio sensu acciperet hanc responsionem, nisi quod dominus aut ager ad solum Petrum spectaret? Quis suspicaretur eatenus dici domum illam aut agrum esse Petri, quatenus etiam sit Pauli aut Terentii? Quamò minus si hoc diceretur in publico et solemni instrumento! Altamen, juxta adversarios, Tridentinum, dum hanc astruit potestatem Ecclesiae sub anathematis ponnâ, intelligendum etiam esset de potestate civili. Quis talia sanæ mentis admittat?

(a) Veremur ne P. Perrone in vitus horum verborum vim aliquantisper exaggerarit, et ex his plura quam recipiâ amplectuntur expresserit. Eò enim loci D. Carrière nō fallimur id unum significavit, nempe quòd,

principibus innatum, proprium ac tale cui etiamsi voluissent, cedere non potuissent juxta ipsos adversarios.

250. Ad 3. D. Plures theologi exteri eandem doctrinam teneunt cum illis tamen coarctationibus quas adversarii non admittunt, et quidem immeritò, C. jure merito et absque coarctationibus, N. Utiq̃ue fatendum est nonnullos theologos exteros tenuisse sententiam de jure principum proprio in statuendis impedimentis dirimentibus; verùm hic non pauca sunt animadvertenda; ac 1° eorum plerosque eâ scripsisse aetate quâ hæc in parte plena vigeat inter civitatem et Ecclesiam concordia; nec præviderunt quæ seculo superiori ex occasione hujus sententiæ dissidia exorta sunt; 2° eandem doctrinam is circumscripsisse limitibus ex quibus nihil esset pertimescendum; nam simul docuerunt non posse principes nisi cum subjectione, atque, ut aiunt, cum dependentiâ ab Ecclesia eam potestatem exercere (1); 3° nonnullos praeterea inficiatos esse jus istud esse principum proprium et originarium, sed adventitium ipsisque traditum ex Ecclesiae concessionem (2); 4° eosdem falso principio inniti in hæc astruendâ sententiâ quòd scilicet contractus civilis materiam constituat conjugalis nexûs (3), quod tamen nec adversarii amplius admittunt. Quæ cum ita se habeant, patet nullum suffragium ex horum theologorum sententiâ accedere posse ad doctrinam quam impugnamus cohonestandam. Nunc addimus vel ipsum clerum Gallicanum ad hæc usque ferè tempora communi sententiæ astipulatum esse, uti ex certissimis (4) documentis constat; nec etiam

perturbatâ ab ingruentibus Barbaris civili societate, principes ipsi, spontè suâ, tot arduis sustinendis impares, onerosam curam abjecerint, quam Ecclesiae tutelae commiserint; unde forsân concludendum, jus illud naturaliter, sensim, tacite, absque concussione, in ditionem Ecclesiae venisse. Hic, et cum tali interpretatione, agrè invenias quid *fraudulentam usurpationem* Ecclesiae sonet. (Editores.)

(1) Ita Sanchez, l. c.; Kugler, n. 1040 et 1044; Salmanticenses, cap. 11, n. 15; Ituriaga, l. c., aliiq̃ue passim.

(2) Ita Basil. Pontius, op. cit., cap. 11; Bernard. Bayer, Theol. univers. dogm., tomò 3, pag. 2005-Feier, Matrim. ex instit. Christi, Pest., 1838, p. 43; Tournely, l. c., principes civiles nonnisi concurrente Ecclesia impedimenta matrim. statuisse probat: 1° ex edictis principum Chilperici an. 577; Childeberti, an. 595; Carolomani, an. 743; Caroli M., in Capitul.; Caroli Calvi, Henrici II, Caroli IX, etc.; 2° ex eo quòd principes ipsi in propria causâ ad potestatem ecclesiasticam se contulerint; 3° ex eo quòd reges in suis edictis accuratè distinxerint id quod in matrimonio politicum est ab eo quòd est spirituale. Hic auctor tamen postea non satis sibi cohæret.

(3) Constanter ferè omnes theologi qui hanc sententiam teneunt, ut fundamentum constituerunt contractum civilem esse materiam Sacramenti, uti etiam ex allatis ipsorum testimoniis constat. Cùm verò Carrière vidisset hoc fundamentum facili subruì, ipse constituit contractum *naturalem* esse Sacramenti materiam, ita ut à principe ineptus reddi possit ad materiam Sacramenti.

(4) Inter ceteros Gallos theologos satis sit recensere Nat. Alex., qui, Theol. dogm. et moral. lib. 2, art. 3, prop. 1, scribit: « Regum christianissimorum edicta, quæ matrimonia filiorumfamilias in vitis parentibus

nunc temporis deesse Gallos theologos qui eidem adhaerent (1).

PROPOSITIO VI. — *Causæ matrimoniales spectant ad iudices ecclesiasticos, et quidem causæ omnes ad solos ecclesiasticos iudices spectant.*

251. Quoad priorem partem enuntiata propositio de fide est, ut constat ex recitato can. 12 Tridentino, sess. 24 (2), et ex superioribus vindicatis; posterior pars est certa, ut ex dicendis patebit.

252. Causarum verò matrimonialium nomine illas omnes complectimur quæ relationem habent ad ipsum Matrimonii vinculum, seu ad Sacramentum, minimè verò eas quæ, ut paulò ante declaravimus, ipsi vinculo extrinsecæ sunt (3). Quo sensu statuimus omnes omnino causas matrimoniales spectare ad solos iudices ecclesiasticos; reliquæ enim spectare possunt ad iudices seculares.

253. Hæc autem quæstio permisceri nequit cum eâ quam de impedimentis hucusque institutis: quamvis enim maximam hæc habeant inter se affinitatem, altera tamen ab alterâ sejungi debet. Nam etiam in illorum quos refellimus sententiâ, quòd competat principibus jus statuendi impedimenta dirimentia, causæ matrimoniales pertinere debent ad forum ecclesiasticum (4).

invalidè contracta declarant, *invalidè*, inquam, *quoad effectus quosdam civiles, non quoad rationem Sacramenti*, sive quoad substantiam contractus, qui materia Sacramenti *proxima* est. » Sic etiam Isaac. Habert in op. de Justitiâ conubialis edicti, quod Ludovicus XIII, de filiorum nuptiis invitis parentibus, annis 1629 et 1630, promulgaverat. Sic alii apud Muzzarelli opusce. cit. p. 224-225. Id ipsum constat ex cleri Gallicani expositulatione factâ ob edictum Ludovici XIII Blesensis edictum an. 1579, confirmans quod *invalidè contracta* declarabantur conjugia quæ celebrata non essent ad ejusdem edicti normam. Petit porro clerus 1° quòd declararetur « ut non aliter intelligantur hæc voces *validè* aut *invalidè* contractum matrimonium, quàm per relationem ad contractum civilem, et nullatenus ad contractum spirituales Sacramenti; 2° ut non astringantur ecclesiastici ad iudicandum secundum hujus edicti (Ludov. XIII, an. 1629) simulque Blesensis articulos, sed juxta sacros canones, et ecclesiastica decreta, quæ sunt unica regula et norma iudicii ecclesiasticorum. » Respondit porro rex per suum regium consilium his verbis: « Communitio cleri, quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit: *validè* aut *invalidè* contracta matrimonia non esse aliter explicanda, quàm *persolam relationem ad contractum civilem* per laicos iudices; altera pariter difficultas justa, et rationi congrua visa est. » (Document. cleri gallic., t. 5, apud Muzzarelli opusce. cit., p. 225.) Hæc ipsa refert Carrière, op. cit., n. 585, aliæque addit n. 586.

(1) Inter cæteros Bouvier, qui in edit. 3° mutavit sententiam quam antea propugnaverat, cf. *Mémorial cathol.*, tomo 12, p. 49.

(2) Talem fuisse mentem concilii Tridentini, definiendi scilicet ut articulum fidei, ad ecclesiasticos iudices spectare causas matrimoniales, atque ita fuisse intellectum can. 12 cum editus est, fidem facit ipse Paulus Sarpus, qui refert apud Pallavic. Hist. concil. Trid., lib. 23, cap. 9, n. 11, *che parne strano a' politici il PARI ARTICOLO FIDEI, che le cause matrimoniali appartengano al giudice ecclesiastico.*

(3) Cf. Bellarm., de Matrim., c. 32, n. 3 et seqq.

(4) Hinc Pallavicini, loco cit., n. 12, postquam evertit quod Paulus Sarpus assumpserat ad carpendum hunc, can. 12, subdit: *Ma tutto ciò sia*

254. Quibus præmissis, sic priorem partem astruimus adversus hæreticos quibus Tridentinum canonem suum opposuit. Ex demonstratis Matrimonium est Sacramentum, ita ut in Christianorum conjugii contractus à Sacramento non distinguatur; atqui ad Ecclesiam pertinet de Sacramentis iudicare, ergo et de contractu ex quo Sacramentum constat.

255. Deinde, ipsis Protestantibus ultrò fatentibus, quamvis conjugium non esset Sacramentum, est tamen res conscientie ac divinæ institutionis, atque à legibus divinis pendens; ad Ecclesiæ igitur pastores spectat inquirere et iudicare utrùm legitimum sit, honestum ac licitum, et ad divinæ legis normam exactum; alioquin paci et tranquillitati conscientie non prospiceretur.

256. Demùm id ipsum vincitur ex eadem ratione Christi, apostoli Pauli, et perpetuâ Ecclesiæ praxi. Christus enim causam de repudio ac de divortio iudicavit, Matth. 5 et 19, nec eam ad magistratum politicum remisit, prout fecit cum ageretur de hæreditate, Luc. 12, 14; sic etiam Apostolus, 1 Cor. 7, causam iudicavit de conjugio inter fidelem et infidelem. De praxi autem Ecclesiæ tot sunt documenta, quot Romanorum pontificum decreta, et canonum sanctiones quæ quovis seculo editæ sunt ad conjugia spectantes. Quoties exortum dubium est, non ad principes seculares aut magistratum politicum, sed ad Ecclesiæ pastores executiendum et iudicandum delatum est. Nunquàm legimus tribus præsertim prioribus Ecclesiæ seculis Christianos ad civiles magistratus causas conjugales iudicandas detulisse (1).

257. Atque hinc factum est ut Lutheri sectatores vel primo ipso reformationis, quam vocant, seculo, principium de solius regiminis civilis in matrimonia auctoritate non ubique adoptaverint. Imò eò usque progressi sunt ut suscipere cœperint jus canonicum Catholicorum, illudque ceu normam in causis matrimonialibus dijudicandis ad forum suum ecclesiasticum derivare studuerint (2). Hinc Bohemerus scri-

dello a rifiuto di quel che assume il Soave nell'oggezione, non a difesa di questo canone Tridentino, alla quale non faceva di mestieri; trattandosi in esso non di statuere gli impedimenti, ma di conoscere le cause matrimoniali. Senza dubbio, tosto che al matrimonio sia conceduta la dignità di Sacramento, s'arguisce con evidenza, che tocchi alla Chiesa la potestà di giudicar quello, che è necessario per giudicarne il valor; come in tutti gli altri Sacramenti si scorge.

(1) Cf. Bellarm., l. c.

(2) Id nominatim factum est in Ordine regulativo Ecclesiæ Brunsvicensis ac Luneburgensis an. 1569. (Cf. Willig., *Auszug der Churfürstlich B. L. Landesgesetztes*, seu: *Epitome juris territorialis statusum electoralium*. Goetting., 1780); item in Regolamento consistoriali Brandeburgico, an. 1753. Cf. etiam quoad an. subsequent. novum Corpus constit. Prusso-Brandenburgens., præcipuè Marchicum, edit. 2, Berolini, 1764, necnon *Annalen des Katholischen, Protestantischen, und Jüdischen Kirchenrechts*. Von Lipperi, 1. Heft., seu: *Annales juris Ecclesiastici catholici, protestantici, et judaici*. Fasc. I. Francof. ad Moenum 1831, p. 125, seq. Quod mirum esse non debet, cum, teste auctore ipso protestante libelli: *Ueber die heutige Gestalt des Eherechts*, seu: *De hodiernâ juris*

here non dubitavit : Aded causæ matrimoniales ad ^U consistoria nostra spectant , ut doctrina juris pontificii universa de hac materiâ ferè recepta sit...., ut nequidem magistratus secularis per modum præventionis de iis cognoscere queat...; proinde quæstio principalis tamdiu suspendenda, donec de causâ natalium in foro ecclesiastico fuerit cognitum (1). Hanc eandem sententiam Anglicani sectantur, quarum ipsorum regi tribuunt proprietatem principis seu capitis Ecclesiæ (2). Nec mirum, cum vel ethnici ipso naturæ lumine ducti Matrimonium tanquam rem sacram habuerint, et sacerdotibus iudicandum reliquerint (3).

258. Altera propositio pars ex priori fluit. Et enim si ratio Sacramenti inhærens contractui naturali ex Christi institutione, est fundamentum quare causæ matrimoniales ad Ecclesiam spectent, cum hæc ratio universalis sit et omnes prorsus causas matrimoniales afficiat quæ ad conjugii vinculum referuntur, evidens est omnes prorsus causas matrimoniales ad solos iudices ecclesiasticos pertinere.

259. Ad effugium porrò quod attinet invecum à nonnullis aulicis scriptoribus ut se ab anathemate Tridentino subtrahant, iis ipsis verbis placet illud evellere quibus usus est Pius VI, in epistolâ quam *matrimonialis Formâ*, Berolini, 1833, p. 8, 9. Lutherus ipse, qui omnem de matrimonialibus causis cognitionem principibus asserbat, non dubitaverit tamen ipse etiam in iisdem propriâ auctoritate sententiam dicere, perinde ac si essent causæ merè spirituales et ecclesiasticæ. Cf. Roskowany, op. cit., de Matrim. in Ecclesiâ cathol., § 5.

(1) Jur. Eccl. Protestant., l. 2, tit. 2, §§ 25, 26, 27. (2) Cf. op. cui tit. : *il Peccato in religione e in logica degli atti e decreti del concilio dioccesano di Pistoia*, cap. 28, p. 328, seqq.

(3) Sic scribit Deodatus, in epist. cit. ad antecess. Turinensem, § 17, p. 21 : *Nationes omnes gentilium, Aegyptiorum nempe, Græcorum ac Romanorum, necnon alibi nunc etiam viventes ethnicorum respública, et habuerunt, et habent religiosum matrimonii vinculum, de quo tanquam de re sacrâ iudicant. Naturæ vox nationum firmata consensu, nunc amplius non exauditur ab his qui unicè veram fatentur christianam religionem. Novitatis amor impotens (de te non loquor, clarissime vir), turpis quorundam nomine theologorum adulatio, nec ab his audita, quibus eam student offerre, et perversum ac malè ergo Apostolicam Roman. Ecclesiam, omnium matrem, et magistratam animatum ingenium, se potius indomitus ac effrenatus furor universæ naturæ voces à corruptissimis ethnicis, ab inimicis Ecclesiæ heterodoxis auditas, nunc amplius non exauditur.* Jam Jacob. Cujacius Paratita in libros quinquaginta digesterum, lib. 23, tit. 2, de Jure nuptiarum scripserat : *Est autem titulus hic de Ritu nuptiarum, quod pontificale verbum est: nam et quas fas esset ducti, Pontificum notionem fuisse intelligimus ex Tacito, l. 1, et Dione, l. 48, quâ item solemnitate, venuti deductione in domum mariti, et aquæ, ignisque prælatione et acceptione.* Cf. Opp. edit. Paris., 1617, tomo 1, col. 522.

Quid? quod ipsum agnovit impius Mirabeau, qui in publicis conatibus an. 1790 hæc verba protulit : *C'est à l'Église, dont la hiérarchie est de droit divin, à régler la manière de juger ses causes, et en qui réside la puissance d'ordonner sur chacune; car vouloir régler les droits de la hiérarchie chrétienne établie par Dieu même, comme dit le concile de Trente, c'est assurément le plus grand attentat de la puissance politique contre la puissance religieuse.* Tanta est veritatis vis!

sub formâ brevis dedit ad episcopum Motulensem : *« Ignotum nobis non est, scribit, quosdam adesse, qui secularium principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis (12) captiosè interpretantes, illud defendendum susceperunt, ut quoniam Tridentini Patres hæc dicendi formulâ usi non fuerint ad solos iudices ecclesiasticos, aut omnes causas matrimoniales, potestatem reliquerunt iudicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quæ sunt merè facti. Sed scimus etiam hanc captivulam et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis ita generalia sunt, omnes ut causas comprehendant, et complectantur; spiritus verò sive ratio legis aded patet, ut nullum exceptioni, aut limitationi locum relinquat. Si enim hæc causæ non aliâ ratione pertinent ad unum Ecclesiæ iudicium, nisi quia contractus matrimonialis est verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis, sicut hæc Sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hæc causæ spectare unicè debent ad iudices ecclesiasticos, cum eadem sit ratio in omnibus, ut concors est canonistarum sententia, ne iis quidem exceptis, quos minimè favere Ecclesiæ iuribus satis superque eorum scripta demonstrant. Etenim ut verbis verum Van Espenii (Jos. Eccles., p. 3, tit. 2, c. 1, n. 4, et n. 11 et 12), Unanimi consensu receptum est causas Sacramentorum esse merè ecclesiasticas, easque quantum ad substantiam earum ad iudicem ecclesiasticum privatè spectare, nihilque circa eorum validitatem aut invaliditatem iudicem seculari posse decernere; eò quod hæc ex naturâ suâ sunt merè spirituales. Et sanè, si quæstio versatur de validitate ipsius matrimonii, solus iudex ecclesiasticus est competens, ipseque solus de hac quæstione cognoscere potest, etc.* (1). Hucusque Pius VI, qui præterea in constit. *Auctorem fidei*, prop. 58 synodi Pistoriensis damnavit, quæ statuit sponsalia propriè dicta actu merè civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum præscripto subjacere, — quasi actus disponens ad Sacramentum non subjaceat sub hæc ratione juri Ecclesiæ; quæ quidem propositio falsa, juris Ecclesiæ quoad effectus etiam et sponsalibus vi canonice sanctionum profluentes lesiva, disciplinæ ab Ecclesiâ constitutæ derogans declaratur, et ut talis proscribitur.

260. Cùm porrò fundamenta contrariæ assertionis, seu doctrinæ anticatholicæ unicè constituantur ex separatione contractus et Sacramenti, ex legibus principum, ac demùm ex captivulâ illâ, quæ à summo Pontifice Pio VI, omni destituta fundamento declaratur, et menti Tridentini concilii contraria, supersedemus à novâ confutatione harum difficultatum, quas jam diluimus cùm in præcedentibus propositionibus adversus apostatam M. Ant. de Dominis, Laurentium aliosque eorum assecclas disputarem.

261. Præstat potius inquirere ad pleniorem gravissimi hujus argumenti absolutionem, utrùm possit

(1) Die 16 sept. 1788, apud Moser, de Impedimentis matrimonii, Mechlín., 1854, n. 13, pag. 175.

episcopus dispensare in matrimonio impedimentis dirimentibus. Benedictus XIV, de Synodo diocesana, lib. 9, cap. 2, quæstionem hanc expendit, ostenditque nullâ ratione episcopo competere facultatem relaxandi hæc impedimenta, quæ saltem publica sint, et cùm patet accessus ad S. Sedem. Nam cùm ejusmodi impedimenta ortum habeant aut à concilio generali, aut à summis pontificibus, nequit episcopus utpote inferior, auctoritate propriâ, eorum decreta infringere, iisque ullâ ratione contraire. Sic etiam *negativè* resolvit eandem quæstionem Pius VI, in litteris datis ad archiepiscopum electorem Trevirensem, die 2 febr. 1782 (1). Quare episcopi nequeant absque manifestâ usurpatione sibi hanc arrogare facultatem, cùm hæc solis summis pontificibus competat. Ex his patet à vero ablutere nonnullos neotericos, qui ad episcopos remittunt pro impedimenti quavis dispensatione eos qui aliquo irretiti impedimento contrahere conjugum contendunt (2).

262. Quæ de Ecclesiæ potestate in matrimonio impedimentis et causis hætenus attingi, si in vulgus minus probentur, nil moror. Eâ siquidem cogitatione delector, quòd traditionis vestigiis ingressus non ab hæreticis modò, sed à theologis aulæ magis quàm veritati faventibus causam Christi vindicaverim. Semen erroris jacere novatores, aulæ theologî evolverunt. Nostrâ autem ætate consiliis in melius revocatis, scriptores cunctis suffragiis, si nomen unius alteriusve expungas, hæc à principibus potestatem ablegare cœperunt.

CAPUT IV.

DE MATRIMONIIS MIXTIS.

263. Conjugia *mixta* ea dicuntur quæ inter Catholicum et acatholicam aut è converso inter Catholicam et acatholicam celebrantur. Acatholicorum autem nomine hic significantur aut hæretici, aut schismatici, omnes scilicet qui extra unicam veram Ecclesiam inventiuntur, et ad aliquam sectam aut schisma spectant; qui tamen communi Baptismi ratione Christianorum nomine censentur.

(1) Apud Moser, op. cit. de Impedimentis, etc., p. 167, n. 10, ubi cùm Pontifex pluribus rationibus fusè quod sibi proposuerat ostendisset, concludit: *Omniò igitur sustineri neutrum potest, vel Ecclesiam jure proprio non habere potestatem constituendi impedimenta dirimentia, vel episcopum quonlibet posse impositum à catholicâ Ecclesiâ legis vinculum dissolvere, etc.*

(2) Inter cæteros Georg. Rechberger, op. cit. *Manuale del gius. eccles. Austriaco*, tomo 2, § 160, ubi scribit: *Per tal motivo è decretato, che mai non si possi negare, e gratuitamente si debba concedere la dispensa che alcuni di DELICATA COSCIENZA domandano al vescovo nel grado di comunione non proibito dalla legge civile. Meritò idcirco hoc opus à S. Sede in indicem librorum prohibitorum relatum est decreto 17 jan. 1820. Deinde verò imperator Franciscus I. decreto 30 aprilis 1853, eliminavit idem opus à scholis omnibus seminariorum regni Lombardo-Veneti, et decreto 31 januar. 1854, extendit hanc suam determinationem ad omnes universitates provinciarum Germanicarum, et cum Jure canonico Rechberger eliminavit pariter à cursu theologicò Historiam ecclesiasticam Dannemayer. Hæc ratione factum est ut illi auctores qui veritatem non sunt, ut hominibus assentirentur, prodere veritatem, nec Deo placuerint nec hominibus, ut passim fit.*

264. Ratum jam penes omnes est ejusmodi conjugia valida esse (1); sic etiam, ea per se esse illicita, adeò ut sine Romani Pontificis dispensatione iniri legitime nequeant, pariter nunc inter omnes convenit, et nos paulò post ostendemus.

265. Cùm verò Romani pontifices nonnisi ob graves causas, et tantum sub appositis conditionibus, ejusmodi dispensationem concedant quibus conjugum prolisque æternæ salutî prospiciatur, hinc factum est ut his servatis, non modò nullum caperet detrimentum catholica Ecclesia ab iis conjugiiis, sed non modicum inde emolumentum derivaret. Sanè experientia id patefecit tam alibi, tum presertim in provinciis fœderatis Americæ septentrionalis et in Angliâ, ubi horum connubiorum incrementatione factum est, ut fides catholica magnum incrementum cœperit, ac novos in dies progressus faciat.

266. Si verò mixta hæc connubia sine illis conditionibus et cautionibus celebrentur, extremam afferunt perniciem catholice religioni, uti pariter experientia ostendit in illis regionibus penes quas, sive ex præsulum negligentia, sive ex illatâ vi illæ servatæ non sunt. Hoc probè perspexerunt nonnulla acatholica gubernia quæ, posthabitis solemnibus et publicis promissis et pactis de servandâ religione catholicâ novorum subditorum quos acquisierunt, conspirârunt ad eandem penitus abolendam. Ut finem hunc obtinerent inter tot media quæ invenerunt, et hoc de promovendis quoquoque potuissent connubiis mixtis maximè idoneum repererunt (2). Ab initio cautè et clanculum, prout rerum adjuncta posecebant, res deducta est; malis artibus præterea, fallaciis, quandoque etiam apertis mendaciis pastorum catholicorum zelum et vigilantiam eludere horum guberniorum ministri nisi sunt (3). Cùm verò hæc detecta fuerunt, tunc demum,

(1) Irrita esse conjugia inita inter Catholicos et acatholicos nonnisi pauci jurisperiti docuerunt, quos recesset Basilius Pontius, in Appendice de Matrimonio Catholici cum hæretico, cap. 1, num. 2. Contraria verò sententia recepta est unanimi consensu à theologis et canonistis, qui omnes adhaserunt doctrine S. Thomæ, qui in 4 Sent., dist. 39, q. 1, art. 1, ad 5: *Si aliquis fidelis, inquit, cum hæreticâ baptizata matrimonio contrahit, verum est matrimonium, quamvis peccet contrahendo, si sciat cum hæreticam; sicut peccaret, si cum excommunicatâ contraheret; non tamen, propter hoc, matrimonium daimeretur.*

(2) Cf. Tract. de verâ Religione, p. 2, n. 250, n. (a), ubi inter tredecim præcipua media quibus utuntur acatholici ad promovendum proselytismum, et ad religionis catholice extinctionem, recensuimus undecimo loco matrimonium mixtum in regionibus seu provinciis catholicis. Incredibile dicta es, quanto studiè postremis his amnis schismatici et hæretici hæc mixta connubia promovent, tanguam medium omnium apud sinum ad finem quem illi intendunt assequendum.

(3) Cf. *Expositione di fatto documentata su quanto ha preceduto e seguito la deportazione di monsignor Diaste, arcivescovo di Colonia*. Hæc porrò expositione scripserunt, cum et authentica sit atque à S. Sede promanaverit. Nonne tamen cum illi præsto esse, quæ demò recusa est in-8° Cl. etiam in opus. cu tit.: *Lettres écrites de Rome à M. Le comte de Montalantbert, pair de France, sur la conduite du gouvernement prussien envers l'archevêque de Cologne, par l'abbé P. P.*; Paris, 1858, pag. 21. Ex præfat. ad justificationem

depositâ personâ, exiliis, deportationibus, aliisque sævitiis sacerdotes catholicos cogere ad ejusmodi nuptias jungendas seu benedicendas sategerunt, omissis duabus præcipuis conditionibus à Romanis pontificibus iterum iterumque inculcatis. Harum prior est ut conjux catholicus promitteret se effecturum quod ex se erit, ut respectivè futurus maritus aut uxor ad religionem catholicam convertatur; altera verò, eaque potior, ut universa proles in religione catholica instituat (1).

267. Has condiciones utpote contrarias fini quem unice intuebantur, gubernia illa acatholica omnino respuerunt, jusseruntque episcopos parochiis sibi subiectis demandare, ut nuptiis mixtis benedicerent, omni admonitione prætermisâ, omnique conditione sepositâ, quin etiam ne auderent denegare sacramentalem absolutionem parti catholica, quæ detrectaret se subijcere conditionibus præscriptis à Rom. pontificibus, ac novissimè à Pio VIII, tum in brevi, tum in instructione quam eidem adjecerat. Ejusmodi condiciones adversari legibus gubernii declarârunt, nec proinde servari posse, reumque fieri qui civiles leges circa hos articulos prævaricaret (2). Nonnulli præsules in regno Borussia ab initio partim animo fracti, partim decepti ad tempus jussionibus illis cesserunt (3),

diplomaticam factam à gubernio Borussia circa deportationem archiepiscopi Coloniensis patet crimen et quidem unicum, cujus causâ in exilium actus est archiepiscopus, situm in eo fuisse quod citò nimis divulgaverit secreta gubernii mandata. En præfationis verba in sermonem Gallicum conversa : *Car à peine lui eut-on transmis la volonté du roi son maître, qu'il provoqua les esprits à la révolte par la PUBLICITÉ PRÉCOCE qu'il donna vis-à-vis du peuple, aux ORDRES DU GOUVERNEMENT ; alluduit autem ad conventionem de qua paulò post disseramus.*

(1) Cf. breve Pii VIII, dat. die 25 mart. 1850, in cit. exposit. Docum., n. 5, pag. 5.

(2) Cf. cit. Exposit., pag. 22, seq.

(3) Archiepiscopus com. de Spiegel fait instrumentum quo usus est Borussia regni negotiorum gestor Bunsen, ad articulos conficiendos in conventionne habuit Berolin die 19 junii 1854, quibus ehdebantur quæcumque in cit. brevi Pii VIII constituta erant circa celebrationem conjugiorum mixtorum. Hujus conventionis existentiam constanter negavit Bunsen quoties à S. Sede de eâ interpellatus est, ut constat ex cit. Expositione et ex annexis documentis. Attamen eidem jam subscriperant episc. Trevirensis, Monasteriensis et Paderbornensis. Cf. præterea Epist. cit., p. 50.

Jam verò ex seductione et infirmitate his gubernii usionibus cessasse tam ipsum archiepisc. com. de Spiegel, quam episcopos reliquos dubitari nequit. Quod atinet ad tres memoratos episcopos, constat ex solemnium eorum retractatione, præsertim verò episcopi Trevirensis cum animam ageret, de qua postea licemus; quod verò spectat ad arch. com. de Spiegel, planum fit ex epistola quam ad unum ex collegis suis scripsit die 25 jan. 1852. Quoniam verò hæc epistola nondum vulgata est, quod sciam, placet hic eam integrè subjicere, quæ sic mihi lingua Gall. communicata est : « J'exprime à votre grandeur la reconnaissance profonde que je lui dois pour la lettre riche en contenu dont elle a daigné m'honorer sous la date du 14 de ce mois. Cette lettre a été, sous beaucoup de rapports, très-instructive pour moi. J'y ai trouvé, en outre, confirmée ma conviction que notre carrière,

domec archiepiscopi Coloniensis et Posnaniensis pastoralis fortitudine præditi, mala catholice fidei impon-

à nous évêques catholiques, est semée partout d'épines dans nos états de la confédération germanique. Nous avons peine à nous maintenir debout, et à remplir, comme il convient, et d'une manière réelle et fructueuse (*in realitate et efficacitate*) les obligations qui nous sont imposées à l'égard des ouailles confiées à nos soins. Votre grandeur désire connaître ma manière de voir relativement à la marche à suivre dans le cas des *marriages mixtes*. Je m'empresse d'otempérer à votre demande, quoique ma manière de voir ne concorde pas avec le contenu de la pièce que votre grandeur m'a communiquée confidentiellement. Vu l'ordre du cabinet royal, en date du 17 août 1825, relatif aux cas de mariage mixte; vu, dis-je, cet ordre qui est un empiètement profond sur la constitution de l'Eglise, et une violation, j'ai cru devoir enlever aux curés et attirer à moi la connaissance de tous les mariages mixtes, afin de garantir la cause sainte du Sacrement du Mariage, et de prévenir toute occasion prochaine de danger. Un curé n'est autorisé à demander la permission d'assister au mariage (*licentiam assistendi*), qu'autant que les futurs époux ont donné une déclaration volontaire que tous les enfants seront élevés dans la religion catholique. Par contre, je permets la publication des bans, quand on la demande, sans aucun égard à cette promesse; s'il ne se découvre aucun empêchement, le curé délivre aux futurs époux une déclaration par laquelle il constate que les proclamations ont été faites, et qu'il n'a été découvert aucun empêchement dirimant. Si la cérémonie nuptiale est faite par le curé protestant, le mariage est valide, même *in foro ecclesiastico*, et indissoluble pour l'époux catholique; mais il demeure illicite; c'est pourquoi l'époux catholique se trouve sous le poids des censures ecclésiastiques, et il ne peut lui être porté secours qu'au tribunal de la confession, et par le Sacrement de la Pénitence, *præstatis præstans*. Tout ce qui s'éloigne de cette pratique, qui est pour moi pénible et pleine d'embarras, je le regarde comme canoniquement illégal. Ma manière d'agir a trouvé, il est vrai, de l'opposition chez les autorités supérieures de l'État; les discussions en sont arrivées jusqu'au chef suprême visible de notre sainte Eglise, et une décision du Pape sera toujours pour moi, comme cela convient, règle de conduite, comme au surplus les canons des conciles et autres décrets rendus par le Pape, ou par la sacrée Congrégation à Rome sur les mariages mixtes détestés par l'Eglise, servent de point d'appui à ma manière d'agir. La bonne intelligence qui règne entre votre grandeur et les professeurs de théologie catholique admis à l'université protestante, me fait beaucoup de plaisir; par là, il sera possible d'exercer une influence salutaire sur l'instruction et l'éducation des élèves en théologie. Mais quant à ce qui concerne l'examen *pro admissione ad seminarium episcopale*, cet examen me paraît être fait par l'État, et M. l'évêque n'y est admis que comme assistant. Cet état de choses est, à mes yeux, insultant pour l'évêque, et empiétant sur les droits de l'Eglise, dont l'exercice et le maintien sont affaire de l'évêque. L'approche du carême m'a imposé le devoir d'adresser à mes diocésains une lettre pastorale sur la conduite qu'ils ont à tenir dans les temps présents toujours encore pleins d'expressions. Je prends la liberté d'en joindre ici un exemplaire pour votre grandeur, et de lui réitérer l'assurance de ma considération illimitée.

Cologne, 25 janvier 1852

De votre grandeur épiscopale

Le très-obéissant serviteur,
Ferdinand SPIEGEL,
comte de Seseberg,
archevêque de Cologne.

Ex hæc epistola intelligimus 1° quoniam fuerit verus

dentia animadvertentes, virili planè animo se murum opposuerunt pro domo Israel. Ast horum alter ab archidicecesi suà avulsus est, alter verò omni ratione vexatus in mœrore et lacrymis vitam ducere cogitur. Parochi illi qui Deo magis quàm hominibus obedire decreverunt eandem sortem experti sunt, et expectantur.

268. Ex hæc rerum gestarum compendiosâ expositione patet eò demùm, relictis ambagibus, contraversiam deduci, 1° utrùm conjugia inter Catholicum et acatholicam et è converso inter acatholicum et Catholicam legitimè, saltem absque summi Pontificis dispensatione, iniri possint; 2° utrùm, sartis tectisque conscientiæ juribus, possint sacerdotes catholici ejusmodi nuptias benedicere, omissis conditionibus à S. Sede præscriptis; 3° utrùm possint principes acatholicos cogere sacerdotes catholicos ad eas nuptias jungendas appositis illis conditionibus non servatis. Quas quidem quæstiones expandere aggredimur, præmissâ fundamentali doctrinâ de his conjugiis, ex quâ cæterarum quæstionum solutio tanquàm ex suo principio pendet.

PROPOSITIO PRIMA. — *Conjugia inter Catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt utpote graviter improbatâ jure naturali et divino, atque à jure ecclesiastico penitus interdicta.*

269. Propositio est certa et omnium doctorum calculo probata. Diximus porrò illicita esse hæc mixta conjugia regulariter, ut singularem atque obsoletam illorum excluderemus sententiam qui ea conjugia aut invalida prorsus aut ita illicita naturâ suâ traduxerunt, ut nunquàm validè aut licitè iniri possint, auctoritate etiam summi Pontificis interveniente. Diximus præterea conjugia mixta esse illicita utpote improbatâ ab utroque jure naturali et positivo divino, minimè verò, quòd iisdem penitus adversetur ita ut, justâ causâ interveniente, exceptionem legitimam admittere non possint.

270. Jam verò hoc sensu posite propositionis veritatem ita per partes evincimus. Ac primò quidem improbari hæc mixta conjugia jure naturali constat ex eo quòd quilibet vitare debeat grave perversionis periculum ac proinde propriæ animæ jacturam. Porrò exploratum est ejusmodi periculum multiplici ex capite inesse istis conjunctionibus. Cùm enim hæreticæ sæctæ commodiorem vitæ rationem profiteantur, jejuniâ, abstinentiâ, exomologesim, aliaque non pauca quæ arctiorem vivendi rationem efficiunt, prorsus abjiciant; cùm præterea odio persequantur veritatem; cùm ferre nequeant, aut vix agrè patiantur professionem illorum actuum religiosorum quos catholica renerunt status, adhuc etiam in vivis agente arch. Spiegel, quiddam falsò effutierit auctor *Justificationis* quam paulò ante commemoravimus; 2° nondum Spiegel post biennium, ex quo datum fuerat, innotuisse breve Pii VIII; 3° quinam fuerint veri animi sensus hujus archiepiscopi antequàm illum ab arrepto proposito gubernium Borussiae dimoveret. Atque utinam in illis persitisset, nunc certam à Deo mercedem suæ fidelitatis consecutus esset!

ligio jubet, difficile admodùm est ut quis forti animo tum continuis blanditiis aut minis, interdùm etiam, imò sæpè, apertis vexationibus resistat (1).

271. Huc referuntur quæ Patres prosequuntur pericula, quibus deterrere nitentur Christianos ab infidelibus viris aut mulieribus in matrimonium ducendis, cùm eadem sit ratio infidelium et hæreticorum, seu acatholicorum. Dogma siquidem seu articulus fidei est *extra Ecclesiam catholicam nullam dari salutem*, sive ethnicus, sive hæreticus, sive schismaticus ille sit qui sciens et volens extra Ecclesiam reperitur. Porrò cæteris omissis, sic Tertullianus scribebat: *Domino certè non potest pro disciplinâ satisfacere, habens in latere diaboli servum, procuratorem domini sui ad impediendâ fidelium studia et officia. Ut si statio faciendâ est, maritus de die condicatur ad balneas; si jejuniâ observandâ sunt, maritus eadem die conviviunt exerceat; si procedendum erit, nunquàm magis familiaris occupatio obveniat* (2). S. verò Ambrosius: *Cum sancto, inquit, sanctus eris, et cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quantò magis in conjugio, abi una caro et unus spiritus est! Quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides?.... Non possunt hoc dispares fide credere, ut ab eo quem non colunt, putent sibi, connubii impertitam gratiam. Ratio docet, sed amplius exempla commonent. Sæpè illecebra muliebris deceptit etiam fortiores maritos, et à religione fecit discedere. Et idèd tu vel amori consule, vel errore cave. Primum ergo in conjugio religio quæritur* (3). Sic Patres reliqui passim loquuntur (4). Si hæresis præterea, juxta dicta, legitima causa esse potest dissolvendi conjugia, saltem quoad victum thorumque, imò interdùm et necessaria dissolutio est, si instet nempe periculum perversionis, quantò magis naturali lege, seu conscientia dictante quisquam astringitur ad ejusmodi conjugia cum hæreticis vitanda? Accedit periculum quod instat futuræ proli ne à conjuge hæretico pervertatur. Quid enim in tenerâ liberorum mente valeant prava exempla, malæ insinuationes, blanda verba, in Ecclesiam catholicam contemptus, aliaque id genus propè innumera, quæ in domesticis familiis ex tali conjunctione evitari non possunt, nemo est qui ignoret (5). Ut præteream profanationem Sacramenti, jurgia, periculum divortii quod semper instare potest ex parte eorum qui profitentur conjugiorum dissolubilitatem (6); quæ qui-

(1) Cf. Nicol. Serarinn, de Catholicorum eum hæreticis matrimonio Questiones, cap. 2, § 7, seqq., ejusdem Opusculorum theologiorum, Moguntii 1614, t. 2.

(2) Lib. 2, ad Uxorem, cap. 4, edit. Rigalt., p. 168.

(3) Lib. 1, de Abraham, cap. 9, n. 84, ed. Maur.

(4) Cf. apud Serarinn, loco cit.

(5) Hæc omnia fusè et eleganter persequitur Serarinn, l. c., § 12.

(6) Protestantes, ut suo loco ostendimus, conjugiæ dissolutionem ob leves causas passim admittunt, hinc tria fere millia unius anni spatio in solo regno Borussiae vidimus fuisse à tribunalibus decreta divortia. Præterea, Luthero auctore, vir uxores plures simul ducere poterit, ut paulò ante pariter vidimus; is verò præterea poterit, eodem docente (lib. de Vitâ conjug.,

dem omnia evidenter ostendunt mixta connubia graviter lege naturali, seu conscientia improbari, prout vel naturæ lumine Islamitæ atque ethnici ipsi (4) cognoverunt.

272. Verùm non minùs solidè altera propositionis pars evincitur, talia scilicet conjugia improbari jure divino. Deus enim Hebræis prohibuit ne conjugia discederent cum infidelibus (2); eadem porrò ratio militat circa conjugia fidelium catholicorum cum acatholicis, ut constat ex Deut. 7, 3: *Neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuum ne sequatur me; sed christus adhuc id constat ex Apostolo, qui ad Titum scribit: Hæreticum hominem... devota* (5). Si verò ex Apostolo hæretici vitandi sunt, quomodò poterunt cum ipsis iniri connubia? Rursùm idem Apostolus regulam inveniendam conjugiorum Christianis præbens: *Cui vult, scribit, nubit; tantum in Domino* (4). Jam verò ille tantam in Domino habere censetur, qui in verà Christi Ecclesià, ac Domino probante et auspicante nuptiali fœdere jungitur. Hæc verba propterea enarrans Tertullianus scribit: *Cum dicit Apostolus, tantum in Domino, jam non suadet, sed exerte jubet. Igitur in istà maximè specie, nisi obsequimur periclitamur* (5).

275. Atque hinc factum est ut Ecclesiæ ejusmodi conjugia Catholicorum cum hæreticis semper non solum exhorruerit, uti Patres omnes Græci et Latini testes sunt loquentissimi (6), sed insuper pluribus tom. 6 ed. Wittemb., fol. 77), si acquiescere nolit uxor, ancillam invitare; uxor autem poterit ab illo qui impotens sit, flagitare, ut ex leviro, seu mariti illius fratre, vel propinquo alios liberis pariat (lib. de Capt. Babyl., ed. cit., fol. 34, apud Serarium, l. c., § 8.

(1) Cf. Serarium, l. c., § 10, qui plura profert hujus rei documenta. Verum quod magis mireris illud sanè est, quod vel ipsi hæretici ab initio abhorruerint à conjugis mixtis, invidis scilicet cum Catholicis. Sic inter cæteros scribit Albertus gentilis Calvinianus in Anglià jurisconsultus, lib. 2 de Nuptiis, c. 19, p. 228: *Matrimonium est divini juris communicatio; quoniam communicare debent conjuges in verbo eodem, et eisdem Sacramentis. Est societas divina donis. Nam eadem utrique esse debet ecclesià; et private ecclesiæ domesticæ, et privatarum precum communicatio, etiam et sepulchri, quod religiosi juris est communicatio... Dicam palam: Non licet nobis commiscere conjugia cum Paganis, qui nobis sunt antichristiani. Cf. etiam Gerbardus, Loc. theol., tit. de Matrimo. Carpovium, Jurisprudentia consistorialis, tit. 1, de Ref. 6, n. 36, ubi conjugia inter Lutheranos et Catholicos tum solum licita perhibentur, cum spes affulgeat quod catholici induci possit ad profitendam doctrinam Lutheranam, ac filii institui debeant in hæc doctrinã. Ita quidem Calvinistæ ac Lutherani olim sentiebant, nunc Evangelici, id est Calvinistæ-Lutherani torquent catholicos eo quod nolint benedicere has nuptias! *Quantum mutati ab illis!**

(2) Exodi 23, 32; 34, 16. Deut. 7, 3. Patres hæc Scripturæ testimonia ad hæreticos etiam passim extendunt. Inter cæteros S. Ambrosius, lib. cit. de Abraham, c. 9, n. 84, ita loquitur: *Cave gentilem aut Judæam atque alienigenam, hoc est, hæreticam et omnem alienam à fide tuâ uxorem accersias tibi.*

(3) Cap. 5, 10.

(4) 1 Cor. 7, 39.

(5) Lib. 2, ad Uxor., cap. 1.

(6) Patrum testimonia quibus improbantur mixta

sanctionibus conciliorum tum œcumenicorum tum particularium severissimè ea celebrare veterit. Ne præstitutos nobis fines prætergeriamur, unum aut alterum canonem afferemus. Concilium Chalcedonense, action. 13, can. 14, statuit: *Neque copulari debet nuptura hæretico, aut Judæo, vel pagano; nisi fortè promittat se ad orthodoxam fidem persona orthodoxæ copulanda transferre* (1); Laodiceum pariter, can. 51, sanxit quod non oporteat cum hæreticis universis nuptiarum fœdera celebrare, nec eis filios dare vel filias, sed magis accipere, si tamen christianos se fieri promittant (2). Sic alia plura id ipsum sanxerunt sæpius ac inculcaverunt (3). Has porrò canonicas sanctiones Romani pontifices ratas habuerunt, ac veluti pro universis Ecclesiis vicè legis habentes agnoverunt, uti S. Leo M. (4), Bonifacius V (5), Stephanus IV (6), Nicolaus I (7),

connubia adducit ac summã diligentiam evolvit J. B. Kutschken Dr. theologie et imp. reg. professor theol. moralis in univers. Olmuziensi, in op. *Die gemischten Ehen von dem katholisch-kirchlichen Standpunkte aus betrachtet*, seu: *Matrimonium mixta sub respectu catholico-ecclesiastico considerata*, edit. 2. Viennæ, 1838, p. 45, seqq., ubi Tertulliani, S. Cypriani, S. Zenonis, S. Ambrosii, S. Hieronymi, S. Augustini sententias singillatim profert, quibus nituntur avertere fideles omni argumentorum genere à mixtis conjugis. Quibus plures alios Patres id ipsum inculcantis adhibet Binterim in peculiari tract. de Matrimonio mixto, Opp. tom. 7, p. 2, c. 3, § 2, inter quos S. Ignatium, S. Irenæum, auctorem Oper. imperfecti in Matul. inter Opera S. Joan. Chrysostomi.

(1) Ex vers. Dionysii Exigui apud Harduin., Acta Conc., tom. 2, col. 607.

(2) Ibid., tom. 1, col. 788.

(3) Talia sunt Eliberitanum cann. 15, 16, 17, ubi cf. notam Ferdin. de Mendoza in ed. P. Mansi; Arcelatense, can. 11; Canones Nicæno-Arabiensis, can. juxta versionem P. Turriani S. J., 55, 67, juxta P. Alphons. Pisanum in lib. 3 de Actis conc. Nicæni, can. 57 et 68; juxta Abrahamum Echellensem, can. 75; Cartbaginense III, can. 12; Aguthense, can. 67. Cf. Gratian., causâ 28, q. 1, c. 16; Tolosanum (an. 694), cap. 20; Trullanum, can. 62. Cf. in hunc lib. Balsamon. et Zonaram. Poseniense, an. 1309, cap. 8, quod prohibet expressis verbis matrimonium cum hæreticis et schismaticis. Quoniam verò hujus concilii verba ad rem nostram maximè faciunt, lubet ea hic describere; titulus hujus capituli est: *Ne aliqua fidelis alicui infideli matrimonialiter jungatur*. Sic porrò se habet caput ipsum: *Ut fides catholica, quæ scissuram erroris cupidè aspernat, nullius schismatis, vel fermenti pravitate hæreticæ maculetur; de consilio et assensu presentis concilii, perpetuo probabimus edicio, ut nullus nostræ legationi subiectus, qui vult repertari et haberi catholicus, præsumat de cætero, hæretico, Patreno, Gæzaco, schismatico, vel alteri fidei christianæ contrario, maxime Ruthenis, Bulgavis, Lithuanis, in errore manentibus... hiam, neptem, consanguineam suam connubio tradere vel eas eis modo atquo copulare; cum hoc sit in predictæ fidei christianæ detrimentum non modicum et iacturam. Nam sicut didicimus ab esperto, viri ab unitate fidei catholice separati, uxores suas, quantivis catholicas, instigante diabolo, ad infidelitatis errorem trahunt potius quam trahantur. Apud Harduin., tom. 7, col. 1500, seq. Cf. etiam Kutschken, loco cit., p. 111, seqq.*

(4) Serm. 82, item serm. 15, et alibi.

(5) Cf. Bedam, Hist. Gent. Anglor., l. 2, c. 9, 11.

(6) Cf. apud Baronium, ad an. 770, epist. ad Carolum et Carolomanum.

(7) Resp. ad consult. Bulg., n. 22.

Bonifacius VIII (1), Clemens VIII (2), Urbanus item VIII (5), Clemens XI (4), Benedictus XIV (5), Pius VI (6), Pius VII (7), Pius VIII (8), ac demum Gregorius XVI (9), qui eorumdem præterea observantiam urgere nunquam desisterunt.

274. Constat igitur quod ostendere proposuimus, conjugia scilicet Catholicorum cum acatholicis illicita regulariter esse utpote juri naturali et divino improbatæ, atque ab ecclesiastico graviter interdicta, nec proinde absque gravi peccato iniri posse.

Difficultates.

275. Obj. Quæ de jure naturali proferuntur justo amplius aucta sunt; quæ verò de jure divino ad rem præsentem non pertinent; quæ demum ex jure ecclesiastico urgent non amplius vigent. Sanè 1° nimis probarent si pressè acciperentur quæ ex jure naturali adducuntur argumenta, nempe absolutè et in omni casu ejusmodi connubia illicita esse, quod tamen neque Catholicis contendunt; 2° experientia rerum magistra satis ostendit non semper mala illa ex istis conjugii profluere, aut saltem facili ratione præcaveri posse; 3° eò vel magis quòd plerique acatholici indifferentes se præbeant in religionis negotio, nec eo labore intolérantia furore quo Catholicis aguntur. 4° Multò minùs thesım evincunt quæ prædicantur de jure divino, siquidem eo jure solim vetantur conjugia fidelium cum infidelibus, ethnicis nempe atque idololatris, nullatenus verò attingunt connubia quæ inter diversas Christianorum communionem, seu societates celebrari possunt; 5° nec id pleræque sanctiones ecclesiasticæ evincunt; 6° quarum præterea plurimæ nonnisi à particularibus conciliis constitutæ sunt, nec proinde vim legis obtinent pro universâ Ecclesiâ; 7° si quæ tamen ab œcumenicis conciliis prodire leges, utpote disciplinares mutationi subjacent, imò contrariâ consuetudine etiã abrogatæ sunt; 8° hoc præsertim ex eo constat quòd, ipsis Romanis Ponti-

ficibus annuentibus, non ampliùs servantur conditiones ab iis præscriptæ, cujusmodi, ex. gr., est promissio acatholici profitendi fidem catholicam. Ergo.

276. R. N. A. ad 1 prob. N. Eadem etenim theoria hic viget, quæ locum habet in quavis re morali, cum agitur de eo quod naturâ suâ præ se fert imminens peccandi periculum, juxta illud Eccl.: *Qui amat periculum, in illo peribit*. In hoc proinde casu lex naturalis, seu ipsa conscientia præcipit illud vitare ne quis se objiciat evidenti æternæ salutis discrimini ac propterea æternum exitium incurrendi. Hæc porò non absolutè seu necessariò inducunt ad peccatum et ad interitum: sed si media adhibeantur opportuna, cavere absolutè possunt, quandoque etiã licitè, imò et felici exitu periculum vincitur, ut patet ex connubio Esther cum Assuero, atque ex non paucis exemplis quæ suppeditat historia ecclesiastica (1). Quapropter cum nos disseramus de iis quæ spectatâ rei naturâ contingere solent, patet tum vera esse quæ attulimus, tum gravi interveniente causâ et legitimâ auctoritate, ut paulò post ostendemus, posse licita heri mixta connubia.

277. Ad 2. D. *Non semper, C.*; saltem ut plurimum recensita mala non profluunt. N. Porò prudentis hominis est expendere quid ex rei naturâ et communi rerum eventu evenire soleat. Si quæ dentur exceptiones, illæque rarissimæ, regulam generalem non infringunt, sed potius statuunt atque confirmant, ut notum est. Habenda præterea ratio est adjunctorum omnium, idollis præsertim eorum penes quos ejusmodi connubia celebrantur. Quo fit ut illud ipsum quod respectu nonnullorum innoxium est, perniciosum fiat respectu aliorum, qui in diversis rerum adjunctis reperiuntur. Quæ quidem uberiùs postea declarabimus.

278. Ad 3. D. Indifferentes se præbent plerique acatholici in negotio religionis, Tr., vel C.; in sectæ conservandæ aut propagandæ studio. N. Duo hæc permisceri inter se nequeunt, cum ingens inter utrumque discrimen interpositum sit. Utique non pauci acatholicorum morbo, ut ita dicam, indifferentiæ in religionis negotio correpti sunt, adeò ut parvi aut nihili faciant religionem quæ Deus verè honoratur et colitur. Addo plerumque, saltem nunc temporis, acatholicos se indifferentes exhibere sive quis profiteatur Islamismum, sive Judaismum, Socinianismum aut rationalismum, seu deismum, imò fovere passim ejusmodi professiones (2). Ast non ita se res habet

(1) In 6 Decr., l. 5, t. 2, c. 14.

(2) Cf. Spondanum, Annal., ad an. 1600, n. 5, ubi invenies condiciones easdem duci Baresi propositas, quas nunc Ecclesia evigit

(3) Litter. Apostol. 22, 50 decembr. 1624.

(4) Cf. Clementis XI Epistolas et Brevis selectiora, Romæ, 1724, epist. dat. 25 febr. 1736, ad episcop. Agenensem; item epist. ad principem Bipontinum, dat. 25 jul. 1707, et epistoma d. tam 22 sept. 1708, ad eundem. In utraq; porò epistolâ abunt summus Pontifex illum à lege cognationis eximere, ut in matrimonium duceret principem catholicam, nisi priùs illa ejurasset suæ sectæ hæresim.

(5) Const. 51, ad primatem, archiepisc. et episc. Poloniae, quæ incipit: *Magna nobis*, dat. 29 jun. 1748, in ejusd. Bullarii tom. 2, pag. 415, item in const. ad eisdem datâ die 8 augusti ejusd. anni, quæ incipit: *Ad tuas manus*, ibid., p. 491. Cf. etiam in op. de Synodo, lib. 6, cap. 5, num. 5, seqq.

(6) In Rescripto ad card. de Franckenberg, arch. Mechlin., die 15 jul. 1782, apud Moser, op. cit. de Impedimentis Matrım., ed. cit., p. 179.

(7) In Rescripto ad episcopos et vicarios capitul. Galliarum die 17 febr. 1809. Ibid., p. 194.

(8) In Brevi de quo supra, dat. 25 mart. 1850.

(9) In Allocutione habita die 10 decem. 1857. Cf. *Esposizione di fatto*, etc., Docum., n. 16.

(1) Paulò post ejusmodi exempla subjiciemus. Interim cf. quæ scribit Serarius opusc. cit., § 18, tum quæ post eum copiosè disputat de hoc ipso argumento Basil. Pontius in Append. cit., cap. 4, n. 1, seqq.; necnon § 1 ejusd. capituli, n. 14, seqq.

(2) Notum est in Russico imperio Israelitas plenè frui posse libertate, et propriis institutis in iis quæ ad religionem spectant legitime uti; non paucos idololatrias pacificè degere, quin unquam molestiam sustinere cogantur; posse aliam religionem profiteri dummodo catholicam excipias; *Alcoranus* idiomate Arabico pro Islamitis ejusdem imperii sabbitis gubernii sumptibus ad eorum commodum recensus est in

cum agitur de propria secta, quatenus opponitur religioni seu Ecclesiae catholicae, et conservanda et promovenda. Tunc collata omnium studiis omni quacumque possunt ope corrumpere Catholicos nituntur atque pervertere, ad se eos trahere quavis ratione satagunt, et impedire suorum reditum ad catholicam fidem, *proselytismum* quem Catholicis exprobrant, mediis etiam iniquis promovere non erubescunt (1). Hinc intelligitur quo sensu se tolerantés, Catholicos verò intolerantes prædicent. Nempe ex eorum mente Catholicis intolerantes sunt eo quòd, licet homines diligant, odio habent eorum errores: contra verò se tolerantés profitentur eo quòd, demptà veritate ejusque sinceris cultoribus, quos ut plurimum odio habent et persequuntur, tolerant errores omnes (2).

folio, cum præcipuis commentariis, Petropoli, 1820, quem quidem præ oculis habeo. Quot verò Catholicis, Graeci praesertim uniti, seu Rutheni, vexationes ac persecutiones patiantur, quibus artibus decipiuntur ut ad schisma se conerant, paulò post dicemus. Id ipsum pendè contingit in regno Borussiae. Nonnulli in Gallis conquesti sunt, quòd novus episcopatus erectus fuerit Juliae Caesareae, vulgò *Algeri*, ut hæc ratione via sterneretur Islamitis ad amplectendam religionem christianam, id est, fidem catholicam. Idem in Helvetiae provinciis acatholicis evenire solet, et alibi passim.

(1) Hinc referuntur calumnias, mendacia, fraudes omnigenae quibus solent Protestantes in Gallis, in Anglia, in Provinciis Foederatis Americae, etc., catholicam religionem, Romanam Sedem et urbem, clerum universum, ritus, etc., apud suos et apud Catholicos impetere ac dehonestare. Quamvis sexcenties illa disjecta fuerint, à diabolariis tamen scriptoribus ac disputatoribus quotidie renovantur, perinde ac si prima vice proferrentur. Excipiendi tamen ex hoc numero sunt graves nonnulli scriptores, qui hanc agendi rationem dedignati sunt.

(2) Si quis conferat libertatem quòd fruuntur Protestantes in Gallis et in imperio Ausiurico, cum vexationibus quibus undique premuntur Catholicis in ditione Russicà et Borussiae, impossibile est ut admiratione non percellatur. Protestantes enim, in Gallis praesertim, liberè suos conventus celebrant, templa aedificant, insuper gubernium passim particeps fit sumptuum. Contra verò Catholicis in diebus regionibus, nec ipsa conscientiae libertate uti possunt; non solum templa fictis de causis erigi ipsis non permittuntur, sed ea quibus antea utebantur usdem vi eripiuntur, ut schismaticis aut Protestantibus tradantur. In imperio Russico, an. 1855, executioni mandatum est edictum (*ukase*) datum à Catharina, an. 1775, quo jussert solas illas villas seu pagos, qui 400 individua numerarent, posse templum habere cum unico sacerdote; cum verò villulae seu pagi in Russicà et Poloniae ditione, qui talem incolarum numerum recenseant rarissimi sint, factum est ut hoc praetextu jam à Catharina eriperentur Catholicis, an. 1775, templa 1200, an. verò 1855, supra 800, alia denòd Catholicis erepta sunt. In Borussiae, in solà provincia Silesiae, brevi spatio actualis episcopi, debuerunt Catholicis credere Protestantibus 150 templa. Anno clauso Uratislaviae Protestantibus debuit tradi magnificum templum à S. *Crucis* nuncupatum, erectum à S. Edwige ducissà Silesiae ac Poloniae reginà; in illà porò civitatis parte, si excipias unicum Lutheranum, qui laicus est, soli Catholicis degunt. Varsoviae adhuc licet magnificum templum S. *Crucis*, quod an. 1855 conversum est in aedem metropolitanam Russicam, ubi novus episcopatus schismaticus creatus est 22 april. 1857. Vlna pariter licet amissionem templi S. *Casimiri*, quae urbs unita fuit alteri pariter epi-

Hæc porò agendi ratio magis elucet in illis guberniis juxta quorum *politiceam* status et religio identificantur, seu ex politicis rationibus eò tenditur, ut unus idemque sit imperator et pontifex maximus.

279. Ad 4. D. Omnia N.; aliqua, subd. Quae tamen ob motivi identitatem aequè pugnent contra connubia cum infidelibus et cum haereticis sive acatholicis in-eunda, C.; secus, N. Ac in primis quae attulimus ex Apostolo directè afficiunt haereticos, ut patet; quae verò ex V. T. allata sunt, licet expressè non loquantur nisi de solis infidelibus, cum tamen ratio perversionis quae in iis assignatur, ut causa datae sanctionis aequè valeat adversus conjugia Catholicorum cum acatholicis, jure ex iis inferimus ejusmodi conjunctiones lege divinà improbari (1). Nunc verò adjicimus motivum illud validius adhuc esse ad deterrandos Catholicos à jungendis nuptiis cum acatholicis, quam Christianos à conjugii ineundis cum infidelibus, 1° quia perversionis periculum eò gravius in illis est, quòd haereseos aut schismatis venenum occultis est, et blandius ac sensim sine sensu incautus propinatur: 2° quia quod infidelis vi extorquere non potest, haereticis astuta sapè extorquet simulatione; 3° quia infidelis ut Satanæ satelles apertè incedit, haereticis seducit ut angelus lucis; 4° quia periculum perversionis eò majus est, quòd liberis caput suum haeresis erigit, atque à potestate civili fovetur (2); 5° quia majori horrore afficitur Christianis ac percellitur infidelitate absolutà, quam partiali, cujusmodi haeresis est.

280. Ad 5. D. Quia ex Ecclesiae sensu, juxta Christi sententiam, qui Ecclesiam non audiunt tanquam ethnici ei sunt et publicani, C.; quasi aliquando ut illicita non damnaverit mixta conjugia Catholicorum cum haereticis, N. Sæpè Ecclesia tantùm damnat in suis canonibus conjunctiones Christianorum cum infidelibus, ast sæpè etiam promiscuè damnat et eadem ratione connubia Catholicorum tam cum haereticis

scopatu schismatico, qui creatus est Polocii 24 jun. 1855; attamen Varsoviae ac Vlnae, si copias militares excipias, nemo est qui schisma profiteatur. Verùm dies me delibet et omnia recensere vellem quae contra religionem catholicam in imperio Russico et in regno Borussiae communi conspiratione aguntur. Attamen si eos audias, acatholicos tolerantés sunt, intolerantes verò Catholicis Cf. operante inseriptum: *Collectiones ad historiam ecclesiasticam seculi 19, in Germanià, sive de novissimo rerum ecclesiasticarum statu in eadem regione*, Augustæ Vindel., 1855; attamen nondum eruperat apertum bellum adversus Catholicos. Haud ignoro nonnullas exceptiones adversus hoc opus factas fuisse, sed et illud scio non potuisse Protestantes in perisque quae ibidem referuntur, falsitatis auctorem arguere.

(1) Vidimus Patres et concilia textus allatos ex V. T. urgere contra conjugia Catholicorum cum acatholicis. Cf. præterea Pontium, l. c.

(2) Cf. Bunterin in diss. cit. de Matrimoniis mixtis, cap. 1, p. 6. Strenuus hic catholice Ecclesiae propugnator, sive ob hanc dissertationem, sive præcipuè ob aliud ejus scriptum, de Foedere catholico inter fratres et sorores, de non ineundis nuptiis nisi parè catholicis, in vincula conjectus est. Jam plures alii catholici sacerdotes qui strenuè Ecclesiae catholice jura propugnârunt, eandem sortem experti sunt.

quàm cum infidelibus (1); interdùm etiã, prout occasio ferebat, solas damnat nuptias Catholicorum cum acatholicis tum hæreticis tum schismaticis (2). Ex hæc porrò agendi ratione intelligimus Ecclesiam nullum possuisse discrimen inter eos qui extra ejus sinum degebant, sive id ob hæresim, sive ob schisma, sive ob infidelitatem contigerit (3).

281. Ad 6. D. Etiam, C.; solùm, N. Etenim præter sanctiones particularium synodorum, atulimus etiã canonem synodi œcumenicæ Chalcedonensis; addimus præterea canones illos à pluribus conciliis et Rom. Pontificibus adduci ut omnes Christi fideles obligatione obstringentes, seu ut habentes vim legis pro universâ Ecclesiâ, atque in codicem universæ Ecclesiæ proinde relatos esse (4).

282. Ad 7. D. Subjacent mutationi, legitima auctoritate interveniente, C.; absque legitima auctoritate, N. Eadem enim auctoritate mutatio in lege fieri debet à quâ lex constituta est, non autem ab inferiori, multò minùs à privatis individuis. Falsum porrò est contrariã consuetudine leges illas abrogatas esse; corruptela proinde, quæ alicubi inducta esset, aut vis illata sacris Ecclesiæ pastoribus, nullo modo officere possunt legi universæ Ecclesiæ, quæ semper urget ejus observantiam (5).

(1) Recolantur conciliorum et SS. Pontificum decreta paulò ante commemorata.

(2) Superius retulimus verba conc. Poseniensis. His addimus verba S. Augustini ex ejus ep. 23, n. 5, quibus improbat conjugia Catholicorum cum Donatistis schismaticis: *Nonne inquam scimus, scribit, quòd tibi et uxor, ut fideliter conjungant corpora sua, jurant sibi plerumque per Christum, et ipsius corpus Christi diversâ communione dilantari? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta pernicies animarum, si ablati de medio in his regionibus fuerit, quis explicet verbis quam tibi palmam præparet Dominus?*

(3) Observat Kutschek, op. cit., in præf., pag. 12, Ecclesiam nihil facere quantum quisque à veritate aberret, atque contentam esse generali illà prohibitione omnis commercii ac matrimonii fidelis cum quovis individuo, quod ad Ecclesiam non pertinet. Posterioribus temporibus immutasse tantum disciplinam quoad conjugium christiani cum non christiano, seu non baptizato, quod invalidum declaravit, nihil verò immutasse circa legitimitatem conjugii Catholici cum acatholico.

(4) Cf. Binterim, op. e., § 2, p. 22.

(5) Has siquidem leges semper inculcârunt Romani Pontifices, atque, ut omittamus quæ superius attulimus ex Benedicto XIV, de tolerantia S. Sedis, quæ interdum quâdam prudentiâ, ne deteriora mala enascantur, nonnulla dissimulat ac tacet, cum nequeat impedire, Pius VI, in Rescripto ad card. de Franckenberg, dato die 13 jul. 1782, regulas sive à predecessoribus sive à conciliis statutas in iungendis matrimoniis mixtis renovat et confirmat. Quare cum ministerium Berolinense, ut induceret archiepiscopum Poseniensem ad permitteudam benedictionem illarum nuptiarum, quæ celebrarentur contra sanctiones canonicas, invocasset præscriptionem, seu usum invalescentem benedicendi ejusmodi nuptias, Reverend. D. arch. Martinus Damm, apostolice planè libertate, in epistolâ quam ad regem Frid. Guillelmum dedit, die 28 oct. 1837, respondit: *Pour ce qui regarde la prescription que nous opposo votre ministère des affaires ecclésiastiques, j'ai déjà expliqué plus haut comment il est arrivé que çà et là quelques mariages mixtes ont été bénis par des prêtres catholiques. C'est-là une erreur dans*

283. Ad 8. D. Id est, ita poscentibus rerum adjunctis, interdùm Rom. Pontifices ægrè tolerant, ut nonnullas condiciones expressè non servarentur, Tr., vel C.; absolutè et in aliis rerum adjunctis, N. Fieri utique quandoque potuit ut Romani Pontifices difficillimæ seu duræ necessitati cesserint, nec insisterint pro nonnullarum conditionum observantiâ, majus semper Ecclesiæ bonum præ oculis habentes. Attamen quod in eis fuit nihil unquam omiserunt, quo consulerent peculiari etiã illarum animarum salutem, sive secretâ pactione, sive alio modo. Ex his verò quæ, urgente aliqua necessitate, facere compulsi sunt, inferri nequit sic Rom. Pontifices se gerere debere in aliis adjunctis, præsertim cum agitur de animarum pernicie, et fides periclitatur. Regula juris est quòd exceptio firmet legem (1).

PROPOSITIO II. — *Nonnisi Romani Pontificis dispensatione licitè possunt iniri conjugia mixta; graviter proinde peccarent sacerdotes catholici qui absque pontificiâ dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia suâ, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent.*

284. Hæc propositio eadem certitudine gaudet quæ antecessens utpote ejusdem legitimum corollarium, quod et de subsequenti ob eandem rationem intelligi debet.

285. Tres porrò enuntiatæ thesises partes complectitur: 1° connubia mixta Catholicorum cum acatholicis ex Rom. Pontificis dispensatione licitè iniri posse; 2° nonnisi præviâ summi Pontificis dispensatione servatisque conditionibus ab eo præscriptis posse licitè celebrari; 3° demùm quod consequens est, reos

laquelle les nombreuses révolutions politiques que nous avons subies ont entraîné quelques membres de notre clergé. Mais je dois hautement protester contre les conséquences que votre ministère prétend tirer de ces faits. On ne prescrit pas contre la vérité, et, d'après la doctrine catholique, on doit renoncer sur-le-champ à des erreurs, quelle qu'ait été leur durée, dès qu'il conste authentiquement que l'organe infallible du sentiment de l'Eglise sur tel ou tel point de doctrine s'est prononcé. Or cela a eu lieu à l'égard des mariages mixtes; ils ne peuvent être bénis toutes les fois que des garanties suffisantes pour le salut éternel de ceux qu'ils compromettent, ne sont pas données; et un gouvernement qui veut protéger la religion catholique dans toute sa pureté ne peut exiger que des prêtres catholiques aient pour lui des complaisances qui blessent leur conscience. Cf. opusc. cit. Lettres sur l'affaire de Cologne et de Posen, Paris, 1838, pag. 76, seq. Attamen in Declaratione officiali, quæ inserta est in Ephemeride statûs Borussiae, die 31 dec. 1838, præmissâ commendatione moderationis, civitatis, longanimitatis gubernii erga clerum catholicum, urgetur adhuc hæc præscriptio, imò tacta approbato S. Sedis, etc., circa benedictionem horum conjugiorum; et archiepiscopos supine ignorantia (ignorança la plus complète) legum regionis suæ arguitur! Cf. hanc declarationem apud l'Ami de la Religion, 8 jan. 1859, n. 3069, et 24 jan. n. 3076.

(1) Satis nobis hic sit describere verba Benedicti XIV, qui cum asseruisset se nonnulla dissimulare in dispensationibus circa matrimonia mixta, sic pergit: *Quod autem nunc facimus, attestamus tibi ad pedes Crucifixi, id unice nos facere, ut sanctæ religioni nostræ majora damna eveniantur. Quæ verba usurpat ad sua facti Pius VI, in cit. Rescripto ad card. de Franckenberg, apud Moser, op. cit. v. 170.*

feri coram Deo sacerdotes catholicos, seu parochos, qui absque legitimâ facultate, nec servatis præscriptis conditionibus, tales nuptias conjungerent.

286. Jam verò sic eam quoad primam partem instruimus: Ex dictis conjugia mixta ideò illicita sunt, quia jure naturali et divino improbantur potissimè ratione periculi perversionis quod ipsis inest, et quia jure ecclesiastico sunt interdicta. Si propterea per conditiones ab Ecclesiâ præscriptas removeatur ejusmodi periculum, et Romanus Pontifex utpote supremum Ecclesiæ caput, à lege ecclesiasticâ dispenset, nihil impedit quominus ea conjugia licitè iniri valeant.

287. Et sanè, quamvis graviter utroque jure naturali et positivo divino improbatâ fuerint connubia Hebræorum cum infidelibus, nihilominus haud pauci sanctissimi viri ac mulieres cum infidelibus connubia contraxerunt, quod fecerunt inter cæteros Esther cum Assuero, Booz cum Ruth Moabitide, Salomon cum pluribus alienigenis, qui nisi passus esset seduci cor suum, in reprehensionem non incurrisset, prout nec alii recensiti reprehensi ideò à Deo fuerunt. Eadem porrò ratio astipulatur conjugii Catholicorum cum aatholicis, si absit periculum, et gravissimæ causæ idem exigant. Hinc etiam in annalibus ecclesiasticis plures reperimus utriusque sexûs Catholicos qui tum cum infidelibus tum cum hæreticis miscuere connubia, e. g., S. Monicam cum Patrio ethnico; Ingundem cum Hermenegildo adhuc ariano; Ringundem cum Reccaredo pariter ariano; Sigebertum et Chilpericum Francorum reges, qui duxerunt Brunichildem et Galswintham filias Athanagildi Hispaniarum ariani regis (1).

288. Quare non rarò Rom. Pontifices dispensarunt ut hæc conjugia licitè celebrarentur; sic, ut cæteros omittam, Clemens VIII, licèt ægrè, dispensavit tamen cum duce Barensi ut Catharinam, Henrici IV, Gallie regis, sororem hæreticam duceret (2); Urbanus VIII, ut Henrica Ludovici XIII soror nuberet Carolo I, Anglorum regi (3); sic alii Pontifices passim in Germaniâ, Angliâ, Hollandiâ, aut immediatè per se, aut facultate episcopis specialiter communicatâ id ipsum

(1) Cf. Pontium op. et loc. cit.

(2) Hæc tamen dispensatio importunis atque iteratis precibus extorta suo caruit effectu, eo quòd obierit Catharina, priusquam Clementis litteræ in Gallias fuissent delatæ.

(3) Cf. Buterim, op. cit., pag. 46, qui observat Jacobum Caroli patrem, et Ludovicum XIII, atque principem ipsum sponsum, nempe Carolum, contractum matrimoniale juramento firmare debuisse continenter 30 articulos, inter quos ille aderat, quòd regina religionem catholicam liberè profiteri posset, et secum Londini haberè episcopum et viginti quatuor sacerdotes; quòd liberi usque ad an. 15 in Ecclesiâ catholica instituerentur, et sine respectu ad religionem in Gubernio Britannico vigentem pariter eandem profiteri possent. Jacobum præterea in superadditis secretis articulis promississe, fore ut statim post conjugium initum, omnibus captivis catholicis libertas concederetur. Atamen nonnisi reluctante nuntio apostolico conditiones has illi posuere.

præstiterunt (4). A nemine porrò cordato theologo in dubium revocari potest tot Romanos Pontifices in tantum momenti limites propriæ auctoritatis minime excessisse, dum ea connubia permisissent. Atque hinc factum est ut ferè unanimis catholicos doctores sint in hæc sententiâ astruendâ (2).

289. Porro nonnisi præviâ Rom. Pontificis dispensatione posse mixta celebrari connubia, servatis ab eo præscriptis conditionibus, prout secundo loco ostendere proposuimus, ex dictis facilè evincitur. Etenim cum leges ecclesiasticæ quæ vetant ejusmodi conjugiorum celebrationem, vel à conciliis œcumenicis, vel à synodis particularibus quidem, sed ab universâ Ecclesiâ receptis, fuerint constitutæ, nonnisi à totius Ecclesiæ supremo capite Romano Pontifice in iis dispensari potest. Inferiores enim nihil possunt in leges à superiori auctoritate latas, uti etiam contingit in politicâ societate. Supremi præterea pastoris est tum judicare num dispensationis causæ tales concurrant ob quas licita ac utilis communi bono eadem evadat, tum decernere conditiones sub quibus tantum ipse dispensandi propositum habeat (3). Hinc quoties principes pro se, sive episcopi ipsi pro subditis suis hanc optarunt dispensationem, toties ad Romanum Pontificem confugerunt.

290. Posse autem Romanum pontificem apponere conditiones sub quibus tantum ejusmodi connubia iniri valeant, probatione non indiget. Ipse siquidem utpote Christi, vicarius debet bono spirituali animarum prospicere, ac bono totius Ecclesiæ sibi commissa; debet avertere fideles quæcumque potest ope à perversionis et apostasiæ periculis, atque, ut verbo dicam, debet uti potestate quâ præditus divinitus est, in ædificationem, non autem in destructionem. Qua-

(1) Cf. Moser, op. cit., cap. 15 de Matrimoniis Catholicorum cum hæreticis, p. 51, seqq. (Infra.)

(2) Sanè Pontius, op. cit., cap. 5, n. 2, scribit: *Nullum legi hætenus, qui diceret ita esse illicitum conjugium hæreticum catholico, ut in nullo casu liceat, quamvis audiri non paucos qui adeò periculum perversionis conjugii et prolis, quod in hoc matrimonio reperitur, exaggerant, ut dicerent illud periculum evidens esse.* Deinde, n. 10, adductis auctoritatibus. Sanchez, lib. 7, de Matrim., disp. 72, n. 5; Azor, tom. 1, lib. 8, c. 11, quæst. 5; Navarri, lib. 1 Consil., tit. de Constitutionibus, cons. 59 et 60; Bellarmini, lib. de Matrim., c. 2, prop. 4; Estii in 1 Cor. 7, n. 59, aliorumque, iterùm concludit: *Itaque ut uno verbo dicam, nullum legi ex his qui scripta sua evulgârunt, qui diceret ita illicitum esse matrimonium Catholicum cum hæretico, ut in nullo casu contracti posset sine peccato, etiam conjuge perseverante infideli.*

(3) Cf. Benedictum XIV, de Synodo diocæsi, iib. 9, cap. 5, n. 3, ubi scribit: *Pontifici ergo auctoritatî infaria sit ab vis qui illius interventu opus non esse contendunt, ut matrimonium inter partes, alteram catholicam, et alteram hæreticam, licitè contrahantur.* Sanc Pius VII, in Rescripto ad episc. Galliarum, 17 tobr. 1809, ut postea videbimus, ipsis episcopis hanc denegatam fuisse facultatem affirmat, ac si ab ipso peteretur facultas dispensandi in his conjugis, eam ipsis se denegarum profiteretur, dicens: *Quare si à nobis petitioni huic respondendum nunc esset, responsum certè nostrum à constantî hujus sanctæ Sedis regulâ, et prædecessorum nostrorum exemplo agendique ratione dissidere non posset.*

propter, omnibus expensis, eas potest et debet conjugis mixtis celebrandis condiciones apponere, quas viderit magis conducere ad propositum finem, et cum illis limitationibus sine quibus perniciosa fieret ejusmodi dispensatio, prout ferunt locus, tempus, personæ, cæteraque adjuncta omnia. Hæc sanè ratione perpetuò se gesserunt Romani Pontifices, in illis facultatibus concedendis (1).

291. Demùm, quod postremo loco enuntiavimus, graviter scilicet peccare parochos qui absque Rom. Pontificis dispensatione, nec servatis conditionibus quæ ab eo præscriptæ fuerint, connubia mixta præsentia suâ, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent, apertè sequitur ex hactenus disputatis; violenter enim canones ab Ecclesiâ sancitos; cooperarentur

(1) Pius VI, in Rescripto ad card. de Franckenberg, arch. Mechliniensem, postquàm constantem Ecclesiæ hæc in re disciplinam ac prædecessorum suorum praxim episcopis Belgii præ oculis posuisset, ut ostenderet se nec posse nec velle italia probare conjugia, declarat parochum catholicum, si matrimonium nullâ ratione impedire valeat, eidem materiam suam exhibere posse præsentiam, modò sequentes observet cautelas:

1° Ut tali matrimonio non assistat in loco sacro, nec aliquâ sacrâ veste indutus; ut etiam nullas Ecclesiæ preces recitet, neque ullo modo conjugibus benedicat.

2° Ut pars hæretica scripto ac juramento coram testibus promittat se permissuram ut pars catholica religionem suam liberè exerceat, prolemque omnem in eâ insituat.

3° Ut similiter pars catholica eodem modo promittat se hoc præstuturam, ut comparis conversionem efficaciter procuret. Cf. Moser, op. cit., p. 61, seqq.

Hæc porrò cautele jam servatæ fuerant in matrimonio inito à Carolo I cum Galliæ Henriciâ, cui sacerdos quidem assistit, sed extra ecclesiam, ita ut nulla data fuerit benedictio nuptialis, ut fuscè refert Bened. XIV, de Synodo, lib. 8, cap. 5, n. 5, quamvis hoc conjugium celebratum fuerit cum dispensatione Urpâni VIII, et secreta capitula de quibus superiùs disserui, fuerint apposita.

Predictis omninò conformis est instructio S. Congregationis card. concilii Trid. interpretum circa matrimonia mixta, die 15 Jun. 1793 emissa, et à Pio VI approbata 19 ejusdem mensis, ac missa ad pastores ducatus Cliviensis, in quâ sequentia observanda præscribuntur, ne, ut additur, *approbationem sapiat tolerantia*:

Catholicum præ omnibus, vel Catholicam parochi monent, quòd contrahendo matrimonium cum a Catholicis vel a Catholicis, validè quidem contrahant, sed illicitè.

Atque hinc planè consequitur nullo actu positivo ipsos posse isthæc matrimonia probare, aut suo expresso consensu et auctoritate confirmare. Quapropter, si cogantur in hæc temporum conditione, et propter leges in transactione religionis anni 1673 præscriptas, matrimoniis Catholicorum cum muliere a Catholicis assistere, satagant ut se merè passivè habeant, atque tanquàm invitè audiant duntaxat utriusque consensum; verumtamen obstineant omninò à precibus recitandis, à benedictione impertiendâ, atque ab omni alio Ecclesiæ ritu adhibendo.

Caveant insuper ne in publicandis matrimoniis mixtis religionem expriment contrahentes a Catholicis; sed contrahentium tantum enuntient nomina et cognomina.

Abstineant rursus à concedendis dimissivis, ubi secundum canones Ecclesiæ catholice canonice aliquod impedimentum sit inter contrahentes, etc. Cf. ibid., pag. 63, seq.

positivè aliorum peccato; transgrederebantur limites sibi præstitutos; gravissimi scandali se reos efficerent, probarent sacrilegum conjugium, actumque de nique prorsùs illegalem ponerent; quæ profectò absque gravi prævaricatione fieri nequeant (1).

Difficultates.

292. I. Obj. adversùs prim. part. Nec Rom. Pontifex dispensare potest in matrimoniis Catholicorum cum hæreticis, nec, si dispenset, licitè ea iniri possunt; nam 1° in omnibus conjugis mixtis manifestum inest perversionis periculum tum ex parte conjugis catholici, tum ex parte prolis; 2° experientia profectò ostendit hæc conjugia pessimum exitum sortita esse; 3° hinc legitur 3 Reg. 11, 1, seq.: *Rec Salomon adamavit mulieres alienigenas multas... de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingrediantur ad vestras: certissimè enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum.* Cùm verò eadem ratio vigeat, imò major in connubiis Catholicorum cum a Catholicis ob faciliorem seductionem, exinde constat nullo unquàm in casu ea licita fieri posse. 4° Divina porrò lex quæ vetat ejusmodi conjugia, cùm moralis sit, nunquàm à quâcumque demùm auctoritate, etiam supremâ, potest relaxationem admitti. Ad hæc majus pondus accedit, si observetur 5° nunquàm licitam esse Sacramenti profanationem, quæ in talium conjugiorum celebratione semper intervenit, sive minister Matrimonii dicatur sacerdos, sive dicantur ipsi contrahentes; nam sacerdos, in priori sententiâ, administraret Sacramentum manifestè indignis; quòd si ministri sint contrahentes, et ipsi sacrilegè invicem sibi administrarent Sacramentum, et indignè perciperent. 6° Peccarent præterea Catholici contrahentes etiam ex eo capite, quòd communicarent in re sacrâ cum excommunicatis. Sive igitur accedat Rom. Pontificis dispensatio, sive non, nunquàm erunt licita mixta conjugia. 7° Dicendum propterea est Ecclesiam, seu Rom. Pontificem cùm in iis dispensat, solum ea permittere, seu tolerare, minime verò probare, cùm semper à talibus committionibus abhorreere pergat. Ergo.

293. R. N. A. ad I prob. D. Quod tamen absolute averti, seu removeri potest, C.; quòd absolute removeri nequeat, N. Haud inficiamur grave inesse periculum in his conjugis, uti evincunt ea omnia quæ in superiori propositione disseruimus. Attamen cùm ejusmodi periculum intimum non sit, nec necessariò perversionem includat, quæ solum pendet ex dispositione fidelis seu catholici, hinc si ea adhibeantur media quæ suggerit ipsa religio, ac præscribunt Romani Pontifices cùm in his conjugis dispensant, averti illud potest. Neque omnimodum sæpè imminere periculum perversionis, sin minus in fide, saltem in moribus, quoties aliquis etiam cum conjugè catholice fœdere nuptiali jungitur, qui depravatâ mente ac voluntate cùm sit, ipsam in malam partem pellicere

(1) Cf. Serarium, op. cit. cap. 3.

cilè posset; nemo tamen dicit nunquam licita esse ejusmodi connubia (1).

294. Ad 2. D. Obpravam animi dispositionem atque ob neglectas conditiones quæ præscriptæ fuerant, C.; per se, N. Si qui enim naufragium fecerunt in his conjugii, ideò est, quia eorum fides ante ipsas nuptias infirma erat, neque christianâ flagrabant charitate; quia defectu rectæ intentionis se hæretico potius conjugio copularunt quàm catholico, sive ambitionis sive libidinis æstu alteriusve cupiditatis permoti. Si enim majoris divinæ gloriæ intuitu, catholicæ religionis augmento, reipublicæ tranquillitate ducti hæretico nupsissent; si præterea orationi, humilitati, religionis acibus operari dedissent, triste procul dubio naufragium evasisset. Sanè plures pii viri ac mulieres adhortationibus, bonæ conversationis exemplo, ac precibus, tum infideles tum hæreticos ad veram religionem perduxerunt, eorumque animas lucrati sunt (2). Sibi propterea, non dispensationi, imputare debent scandalum quod infirmi isti Catholici sunt passi.

295. Ad 3. Juxta communiter contingit, C.; absolutè, N. Deus prænuntiavit in adductis verbis quod, spectatâ communi infirmitate, evenire solet, minimè verò quod ita necessariò et absolutè evenire debeat; alioquin de fide jam esset inseparabile et universim annexum esse his conjugii non solum periculum, sed ipsam perversionem; quotquot præterea ejusmodi connubia inière lapsi essent in idololatriam et infidelitatem, quæ quàm procul distent à vero, allatis exemplis edocemur (3).

296. Ad 4. D. Si lex moralis seu naturalis vetaret aliquid intrinsecè malum, C.; si aliquid vetet quod tale absolutè non sit, N. Porrò jam ostendimus periculum quod inest conjugii mixtis ejusmodi non esse, ut absolutè averti ac removeri non possit. Ad legi-

timam autem auctoritatem spectat decernere quando et quousque immineat illud periculum, et media ad illud amovendum idonea præscribere. Quæ si executioni mandentur, divinâ opitulante gratiâ, periculum aut omninò cessat, aut saltem remotum fit (1).

297. Ad 5. N. semper intervenire Sacramenti profanationem in conjugii mixtis, sive minister censatur sacerdos, sive dicantur contrahentes. Sacerdos enim publicè ac legitimè petentibus Sacramenta, non peccat si ea administret, quamvis privatè sciat indignum esse qui petit, ut notum est. Porrò legitimè illi petere censetur administrationem Sacramenti Matrimonii, qui facultatem à superiore obtinuerunt. In veriori autem sententiâ, quòd ministri sint contrahentes, peccat quidem pars hæretica sive administrando, sive suscipiendo Sacramentum; non peccat tamen pars catholica neque in administrando neque in suscipiendo Sacramento. Nam justâ ac legitimâ causâ interveniente potest quisque ab alio petere et accipere rem per se bonam, etsi ille qui dat ex pravâ dispositione peccet dando; in hâc enim hypothese alterius malum permittit, non autem intendit; id ipsum dicatur de administratione ob quam necesse non est ut minister inquirat in interiorem actualem dispositionem ejus qui publicè ac legitimè Sacramentum petit, ut modò animadvertimus (2).

298. Ad 6. D. Si absque legitimâ dispensatione communicarent cum excommunicato in re sacrâ, C.; si cum legitimâ dispensatione, N. Hæc enim communicatio solis ecclesiasticis legibus prohibita est; quare si legitimâ auctoritate freti Catholici ineam conjugium cum hæreticis, hoc ipso ab illâ prohibitionem soluti sunt.

299. Ad 7. N. Romanorum enim Pontificum mens in ejusmodi dispensationibus est omninò in conscientia tutos eos officere, qui talibus connubiis consociantur; alioquin nullâ opus esset dispensatione. Licet verò Ecclesia, seu Rom. Pontifex, abhorreat, ab illis nexibus, et quoad fieri potest, impedire satagat (3); si

(1) Cf. Pontium in Append. cit., cap. 8, n. 7; card. de Lugo, in Tractatu de Sacramentis, disp. 8, sect. 14; nec non Benedictum XIV, de Synodo, lib. 9, cap. 3, n. 3, ubi inter cætera scribit: *Non nimis graviter eandem auctoritatem (pontificiam) ab illis lædi dicendum est, qui aliquo ab hinc tempore asserere et jactare cœperunt, dispensationes hujusmodi à Rom. Pontifice minimè concedi posse, etiamsi gravis causa concurrat, atque omne perversionis periculum absit.*

(2) Inter cætera exempla satis sit illud afferre S. Monicæ matris S. Augustini, quæ Patrium ethnicum ad christianam fidem exemplo et adhortationibus adduxit, ut refert S. Augustinus, Confession. lib. 9, cap. 9, n. 22, et Sigeberti regis Francorum, qui, teste S. Gregorio Turonensi, in Hist. Francorum, lib. 4, cap. 27, Brunichildem arianam ad Ecclesiam catholicam per admonitionibus lucratus est; quod et præstitit Chilpericus, eodem teste, ibid., cap. 28; sic plures alii, ut ab initio innumus, præstiterunt. Hæc propterea pariter referri potest quod scripsit Apostolus, 1 Cor. 7: *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidem.* Dummodò tamen, ut diximus, per legitimam dispensationem connubia hæc celebrentur, et justis de causis, servatisque appositis conditionibus. Quare non semper ex effectu judicari debet, ut pluribus ostendit Pontius, l. c., cap. 4, § 2, n. 14, seqq. Hinc vulgatum illud: *Careat successibus opto*

Quisquis ab eventu facta notanda putat.

(3) Cf. Pontium, loc. cit.

(1) Animadvertendum verò hic est, quando Romanus Pontifex dispensat in his conjugii, ipsum tantum dispensare in eo quod ejus potestati subjicitur, videlicet in lege ecclesiasticâ prohibente ejusmodi nuptias, non autem illum dispensare ac dispensare posse in lege naturali prohibente ea conjugii ratione periculi. Quare, si adhuc dispensatione positâ pontificâ, perseveraret periculum perversionis, nequaquam liceret illud conjugium intri, quia vigeret integra naturalis obligatio. Id porrò locum haberet, cum non omnia adjuncta Pontifici patefacta fuerint. Etenim si omnia ipsi aperte fuerint exposita, et Rom. Pontifex dispensationem concedat, non absque temeritate posset in dubium revocari utrum licitè conjugium celebrari possit; supponi enim deberet Pontificem aut rem non satis perpendisse, aut errasse dispensando. Cf. Pontium, loc. cit., cap. 8, n. 7.

(2) Cf. card. de Lugo, loc. cit., sect. 14, n. 226-229, et Benedictum XIV, loco pariter cit., necnon Collect. Tract. de Matrim., cap. 2, sect. 5, concl. 4, num. 314.

(3) Cf. Bened. XIV, de Synodo, lib. 6, cap. 5, atque Moser, op. cit., ubi profert quamplura documenta ex Rom. Pontificibus, qui semper ejusmodi conjugiorum detestationem professi sunt. Ne longiores simus, nobis sufficit attulisse quæ scribit Bened. XIV in decretali

tamen gravis intercedat causa quæ religionem ac publicam tranquillitatem promoveat, indulget saltem ut licitè contrahantur.

300. II. Obj. adv. reliquis prop. partes : 1° Parochi melius quàm episcopus aut supremus Pontifex novisse possunt quid in casibus particularibus tum contrahentium tum reipublica bono melius conferat; 2° saltem poterunt episcopi ejusmodi dispensationem, cum opus fuerit, tribuere; 3° præsertim quod olim ita receptum fuerit, et 4° contrariâ consuetudine contraria lex abrogata censi possit, ut non pauci auctores docent, et 5° sæpè inpediantur cum S. Sede communicare. Ergo.

301. R. ad 1. D. Si præter hanc cognitionem practicanam non requireretur præterea legitima auctoritas, Tr. Si hæc requiratur, N. Jam verò hic non agitur de solâ rei notitiâ, sed de legitimi et idoneâ auctoritate derogandi legibus ab universâ Ecclesiâ solemniter constitutis, non solum ad unius vel alterius individui, sed ad totius Ecclesiæ bonum, conservationem, et augmentum. Hæc autem auctoritas, uti ostendimus, soli supremo Ecclesiæ hierarchæ adjudicanda est.

302. Ad 2. N. Ut patet ex modo dictis. Eadem enim ratio quam adduximus in superiori response, valet pro episcopis singillatim sumptis (1).

303. Ad 3. Neg. cons. Quidquid enim potuerint quondam episcopi juxta antiquum jus, certum est, juxta recens jus à pluribus seculis in Ecclesiâ vigens, id jam amplius episcopos non posse. Quare Pius VII testatur nunquàm à S. Sede fuisse episcopis concessam facultatem in his conjugii dispensandi, quamvis instantissimè eam postulassent: *Apostolica Sedes, inquit, ægrè admodum multâque cum cautione ad præfatum periculum (perversioni) quoad fieri posset removendum, nec nisi gravi aliquâ intercedente causâ eque ferè publicâ, licentiam hanc consuevit impertiri. Episcopis verò, licet instantissimè postulantiibus, eandem licentiam dare, in Europâ præsertim, nunquàm concessit* (2).

304. Ad 4. N. Ut constat ex duabus constitutionibus Benedicti XIV, quarum altera incipit: *Magnæ nobis* (3), altera verò cujus initium: *Ad tuas manus* (4). Priori constitutione Summus Pontifex rumorem quendam per Poloniam grassantem quòd Sedes Apostolica conjugia mixta indulsit celebrari, acriter impugnat, ac nonnisi per injuriam et intolerabilem calumniam ex-Rescripto, dato die 4 nov. 1741, ad Epp. Belgii, § 5, ubi scribit: *Dolens inprimis quammaximè sanctitas sua, eos esse inter Catholicos, qui insano amore turpiter dementati, ab hisce detestabilibus connubiis quæ S. Mater Ecclesia perpetuò damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum antistitum qui scelerioribus propositis spiritualibus penis, Catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo sese hæreticis conjungant, etc.*; in ejus Bullario, tom. 1, pag. 88. Eadem fermè repetit Pius VIII, in brevi cit.

(1) Benedict. XIV, de Synodo, lib. 9, cap. 3.

(2) Apud Moser, op. cit., pag. 83.

(3) Dat. 29 jun. an. 1748, in ejusdem Bullario, tom. 2, p. 413.

(4) Dat. 7 august. ejusd. anni, ibid., p. 491.

cogitatum atque disseminatum fuisse affirmat; simulque ostendit antiquam Apostolicæ Sedis disciplinam ac regulam, quâ talia conjugia semper reprobaverat, ad sua usque tempora constanter servatam, tunc quoque integram vigere ac religiosè custodiri (1). Alterâ autem constitutione confutat Pontifex falsam illam persuasionem, quasi ex consuetudine cui nemo in illo regno se opponeret, Ecclesiæ consensus, vel dispensatio rectè deduceretur: *Tolerat quidem, inquit, in aliquibus locis Apostolica Sedes matrimonia inter catholicum et hæreticum, vel hæreticum et catholicum, cum nequeat impedire, et ecclesiasticâ quiddam prudentiâ, ne majora mala enascantur, dissimulat ac tacet; at quòd Apostolicæ Sedis auctoritate, gratiosa in hisce matrimoniis dispensatio super gradu aut alio impedimento concedatur, fieri nunquàm potest, nisi præcedat hæresis abjuratio, juxta ejusdem Sedis Apostolicæ disciplinam.* Hinc episcopum quemdam qui cum duobus Lutheranis dispensaverat in gradu prohibito, ob spem quæ præfulgebat ut ad fidem catholicam adjungerentur, graviter redarguit (2).

305. Ad 5. Resp. in his rerum adjunctis posse episcopos passivè se habere, nec ullam omninò positivam dare dispensationem, cum eam dandi facultate careant. Sic ansam non tribuent acatholicis Ecclesiam magis opprimendi (3).

PROPOSITIO III. — *Non possunt acatholici, quin omnia lædant æquitas jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliore ritu sacro nuptias mixtas, quæ, neglectis canonicis sanctionibus, contrahuntur.*

306. Ut plenius intelligatur quid sit illud de quo præsens questio instituitur, animadvertere quædam oportet scitu apprimit necessaria. Ea verò sunt :

307. I. Inter cætera fidei nostræ dogmata hoc quoque firmissimum constare atque certissimum, nemini

(1) En Pontificis verba : *Prædecessor noster Clemens XI, in congregatione S. Officii coram se habità die 16 jun. an. 1710, mandavit inhiberi per litteras archiepiscopo Mechliniensi ne ullas omninò licentias aut dispensationes impertiretur pro matrimoniis inter contrahentem catholicum et alterum hæreticum celebrandis, nisi abjuratio hæresis prius processisset; theologos autem qui contra hujusmodi præxim opiniati fuerint acriter admonendos decrevit. Et paulò ante jam assernerat : Neque verò necesse habemus ea omnia in medium proferre quibus luculenter demonstrari posset antiquitas ejus discipline, quâ semper Apostolica Sedes Catholicorum cum hæreticis conjugia reprobavit. Sed aliqua duntaxat afferre sat erit, quibus ostendamus eandem disciplinam ac regulam ad nostra usque tempora constanter servatam, apud nos et Apostolicam Sedem non minus integram vigere et religiosè custodiri.* Deinde subjicit documenta.

(2) Sic enim loquitur Summus Pontifex : *Nos ignoramus quid egerint episcopi prædecessores; id solum nobis compertum est, quòd si dispensaverint in matrimonio non contracto, sed contrahendo, in matrimonio inter duos adhuc in hæresi permanentes, peperim ac malè egerunt, grave admiservunt peccatum, multorumque malorum reos se fecerunt, quia facultates eis concessas attento animo non considerarunt, ex quibus, veluti ex fonte, omnis delegata auctoritas dimanat. Loc. cit., pag. 493.*

(3) Cf. Serarum, op. cit., cap. 4, § 39, seqq., ubi totum istud argumentum doctè ac luculenter evolvit.

scilicet qui extra Ecclesiam catholicam culpabiliter ex hac vitâ decedat, ad æternam salutem patere aditum posse (1).

308. II. Ecclesiæ pastoribus id munus commissum esse ut ad catholicam Ecclesiam, quæ sola vera est, adducere pro virili curent quoscumque ab hac salutis semitâ aversos noverint, sive in infideles sint, sive hæretici, sive schismatici; rursumque provideant ne Catholicis ullum periculum sit, quo à rectâ fide avertantur; de summâ enim agitur rerum omnium.

309. III. Non posse propterea eosdem Ecclesiæ pastores, quin gravissimo apud Deum scelere teneantur, et animarum quas Christus redemit sanguine suo proditores sint, inertes aliquid prætermittere, quod ad duplicem illum finem obtinendum pertineat.

310. IV. Canonicas leges quæ vel à primis Ecclesiæ seculis circa matrimonia mixta sancitæ sunt eò demum referri omnes, ut duplex ille finis obtineatur.

311. V. Romanos Pontifices, qui præcipui sunt canonicarum legum custodes ac vindices, nunquam non fuisse sollicitos pro eo munere quo funguntur, ut illæ sartæ tectæ servarentur, ne æterna cuiusquam salus in discrimen adduceretur; eaque propter tanquam illicitas semper exhorruisse, et verò etiam damnasse nuptias mixtas ab aliquibus fortè initas his neglectis canonicis legibus, quod ex paulò supra demonstratis compertum est.

312. VI. In his Pium VIII sanctæ memoriæ, quantum iniquis temporum conditionibus aliquantulum cesserit, atque, ut loquitur Gregorius XVI, *suam eò usque protulerit indulgentiam, ut ipsâ verissimè dici queat illos attingisse limites quos prætergredi nefas omninò sit* (2), legibus tamen essentialibus prorsus inhaerisse. Hæ autem præcipuè duæ sunt: tum nempe ut mulier catholica præsertim cum viro a catholico nuptura diligenter ab episcopo vel à parochæ edocetur quæ circa huiusmodi nuptias ecclesiasticorum canonum sententia sit, seridquè iterùm atque iterùm admo-reatur de gravi scelere quod admittit si eos violare presumat; tum ut agnoscat sese in filios quos à Deo expectat acturam crudelissimè, si in iis quas contrahit nuptias illorum institutionem viri a catholico arbitrio esse permittendam intelligat (3). Ad hæc decrevit quòd si posthabitis hisce monitis mulier illicitas nuptias inire velit, *abstinere debeat catholicus pastor non solum à nuptiis quæ deinde flant sacro quocumque ritu honestandis, sed etiam à quovis actu quò approbare illas videatur*; atque adeò permittit tantum assistentiam quam vocat *passivam*. Demùm, ut querelis omnibus præclodat aditum, declarat veras ac ratas, scilicet validas, nuptias mixtas quæ à dato brevi celebrari contigerit non servatâ formâ à Tridentino præscriptâ

(modò nullum aliud obstat dirimens impedimentum) in diocæsiibus Coloniensi, Trevirensi, Paderbornensi et Monasteriensi (1).

313. VII. Gubernium Borussiae pontificias has literas, quas idem expetierat, vel saltem episcopos ut illas expeterent auctoritate suâ adduxerat, primò per fraudem occultasse (2), tum secretâ conventionè habitâ earundem vim eludere (3), demùm episcopos ac cæteros Ecclesiæ catholicæ ministros vexare, ac pessimis modis cogisse ut, contemptis cautionibus à Pio VIII impositis, connubia mixta solemnitatibus in Ecclesiâ sanctâ usitatis ex regnî statutis et legibus

(1) *Ibid.*

(2) Hæc omnia referuntur in cit. *Esposizione*, à pag. 5 ad 9.

(3) Juvèrit hic ipsa verba describere quibus usus est Gregorius XVI, in allocut. cit. *Quis porro, inquit, futurum putaret ut pontificia isthæc declaratio (Pii VIII), indulgentissimâ licèt, et semel atque iterùm per regium in Urbe oratorem accepta, eo sensu adluberetur, qui inconcussa catholicæ Ecclesiæ principia perverteret, et hujus Apostolicæ Sedis menti penitus repugnaret? Verùm, quod nemo unus fingere aut excogitare posset, quodque vel leviter suspicari crimen fuisset, id artificioso secularis potestatis impulsu factum est. Vix rem non sine maximâ animi molestiâ novimus, nihil distulimus quin expostulationes nostras iis ad quos pertinebat defendendas committeremus, unâ simul declarantes quanta nos ex apostolico munere teneret necessitas fideles opportunè monendi ne illud ab sanctâ hâc Sede profectum arbitrarentur, à quo ipsa planè abhorret. Cùmque ita nobis fuisset responsum, veluti nullo querelæ nostræ inniterentur fundamento, epistola accessit alterius ex prædictæ regionis præsulibus, qui instante morte, redditurus æternò Judici rationem villicationis suæ, misso ad nos apographo instructionis traditæ ab episcopis urgente civili gubernio, accuratè significabat se, damna gravissima exinde Ecclesiæ oritura, lassosque illius canones, divinæ gratiæ lumine inspicentem, errorem, cui subscripserat, liberâ mente motaque proprio retractare. In curam proinde statim incubuimus ut, perlato ad serenissimum regem germano istius apographi exemplo, magis magisque innotesceret, nos nihil à memorialis episcopis rationem interpretandi apostolicas prædecessoris nostri literas, utipote Ecclesiæ principia ac legibus adversantem, omnino reprobare. In Expos. cit., doc. 16, pag. 84, seq.*

Hæc autem secretâ conventio, quæ priùs à Confluentibus (vulgò *Coblenz*) nuncupata est, ex quâ prodit *Instructio*, reipsâ locum habuit Berolini, 19 jun. 1834, inter Bunsen et arch. Coloniensem Com. de Spiegel. Illa porro eadem est, de qua Bunsen Borussiae orator apud S. Sedem interrogatus ex officio, respondit: « Non seulement l'existence d'une telle instruction est moralement impossible, mais qu'il a la certitude positive que cette prétendue instruction n'a jamais existé! » Cf. *Exposit. cit.*, doc. 6. Hinc conventio ac instructio inde emissæ subscripserant, præter arch. Coloniensem Spiegel, episcopi Trevirensis, Paderbornensis et Monasteriensi. Cùmque ab ephemeride *Aschaffenburgensi*, an. 1836, n. 12°, cum nonnullis mutationibus publicata esset, idem episcopi qui ei subscripserant, in hæc ipsâ ephemeride, n. 150, declarârunt hoc documentum *opus peritum esse quajdam calumniatoris*! Cf. *Lett. cit. sur l'affaire de Cologne, Paris 1838*, p. 35. E septem verò articulis ad quos illius conventionis instructio redacta fuerat, excludebantur conditiones duæ, quibus unice positus, Pius VIII, ut diximus, pro suâ potestate declaraverat connubia isthæc mixta iniri licitè posse; scilicet 1° seria admonitio faciendi partu catholicæ de gravi crimine quo se obstringeret contra canonum leges,

(1) Cf. in tract. de verâ Religione, p. 2, n. 264, quo sensu exposuimus quod hic dicitur *culpabiliter*, ne quis nos arguat nimium veritatem hanc urgere. Quæ porro illic scripsimus, hic pariter intellecta volumus.

(2) In allocutione habitâ die 16 decemb. 1837. Cf. *Esposizione di fatto, etc.*, doc. 16, pag. 84, seqq.

(3) *Ibid.*, docum. 3, pag. 6.

honestarent (1). Dira inde adversus Ecclesiam orta persecutio, quæ in dies acrior fit, apud eos scilicet qui non modò *tolerantiæ* nomen pleno ore deprædicant, sed etiam culti politici haberi volunt et appellari (2).

314. Quibus ita constitutis, propositionis nostræ veritatem evincere operosum non est. Etenim jura omnia aequitatis postulant ut nemo quavis ratione ea agere compellatur, quæ fidei quam profitetur, quæ reluctantis conscientiæ sensui, quæ jussu auctoritatis legitime adversentur, quæque hostibus Ecclesiæ subsidio essent in ipsius Ecclesiæ pestem et animarum perniciem. Atqui hæc planè agere sacerdotes catholicos acatholici homines compellunt, dum eos urgere nituntur ad nuptias mixtas benedictione aliove ritu sacro honestandas neglectis canonibus legibus. Ergo.

315. Majorem hujus argumenti propositionem ne ab adversariis quidem nostris in dubium revocari posse existimamus. Ex iis enim ferè capitibus veteres christianæ religionis apologetæ ostenderunt ab imperatoribus ethnicis contra Christianos et leges iniquè fuisse latas et iniquissimè sævitum (3); rursùm novatores illi qui initio seculi XVI *reformatores Ecclesiæ*, hoc est, perturbatores, dici voluerunt, cum se ad Ecclesiæ obedientiam adduci sentirent catholicorum principum auctoritate, nullum finem fecerè clamoribus et querelarum, hæc unà de causâ, quòd fidei ac conscientiæ suæ obniti contra jus fasque cogentur; demùm iisdem clamoribus et querelis obstreperant nostris auribus itè ipsi qui nunc Catholicos vexant, si rerum conversione factâ, cogentur simile quæpiam à catholicis hominibus pati, quanquam utrique ratione juris utantur admodum dispari (4).

316. Jam verò minor propositio aequè evidentissima est. Etenim quominus sacerdotes catholici nuptias mixtas sacro ritu cohonestent, prætermisissis ecclesiasticis legibus, facit inprimis ea, quam profitentur, fides. Nam fides catholica docet, ut supra animadvertimus, nemini qui versetur extra catholicam Ecclesiam, epem ullam salutis reliquam esse. Igitur qui ejusmodi ducunt connubia, quin spondeant sese effecturos ut pars acatholica veram religionem amplectatur, et proles omnis ex matrimonio suscipienda in verâ religione instituat, si perversè agunt atque im-

male matrimonium incedo; 2º promissio ab eadem præstanda, quâ polliceretur fore ut soboles omnis catholice religionis institueretur. Cf. *Exposit. cit.*, p. 7, 8, et *ibid.*, docum. 17, p. 87, seqq.

(1) Has leges paulò post proferemus.

(2) *Annales* propterea ecclesiastici posteris tradunt tres præcipuas persecutiones quas hoc seculo vertente passa est catholica Ecclesia, ab ethnicis in regno Turchinensi, à schismaticis in imperio Russico, ab hæreticis in regno Borussia; simul tamen referunt latus ab Ecclesiâ Christi victorias, quia scriptum est: *Et portæ inferi non prævalent adversus eam.*

(3) Cf. Tertull., *Apologetic.* n. 1 et 2; Justin., *Apolo.* n. 3, seqq., *Minut. Felic.* in Octavio, n. 33-38, etc.

(4) Cf. Jac. Gretzeri opusce. cutit. : « *Judex et dux hæreticorum nostri temporis* », præsertim cap. 41 opp. edit. Ratisbon., tom. 47 p. 415, seqq.

piè, cum se ipsi ac sobolem suscipiendam exponant certissimo exitio. Quare eodem illo actu grave crimen admittunt, dicente Apostolo: *Qui suorum et maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* (1). Immanem crudelitatem exerunt in liberos suos, quos non Christo, et castissimâ Christi sponsæ Ecclesiæ, sed Satanæ ejusque regno amplificando progignunt. Pessimam prævaricationem imitantur veterum Hebræorum, qui *immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis, et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan* (2); imò eò peiores et crudeliores Hebræis sunt judicandi, quò animæ corporibus præstantiores sunt. Dum igitur sacerdotes catholici blanditiis, minis, vexationibus, mulctatione honorum, exilio, carceribus adiguntur ad illicitas has nuptias ritu sacro honestandas, coguntur actu positivo probare id quod catholica fides tanquam scelus nequissimum improbat.

317. Coguntur præterea conscientiæ suæ leges prætergredi. Neque enim possant illi nisi reluctantè conscientia actum ponere, quos impium esse intelligunt, et vetitum ecclesiasticis legibus, cooperando positivè, ut aiunt, per sacri ritus exhibitionem, aliorum peccato et sacrilegio. Ultra enim admittatur sententia de ministro Matrimoni, aequè ad Sacramenti profanationem concurrerent. Nam si sacerdotis ministerium illud sit, scienter Sacramentum conferrent positivè indignis; si verò sit contrahentium, conferunt positivum actum ad sacrilegam ejusdem Sacramenti administrationem. Nefas utrumque et sacrilegum est.

318. Tertio coguntur leges infringere à legitima auctoritate decretas. Legitima enim auctoritas circa res merè spirituales, in quibus profectò continetur conjugiorum christianorum per sacrum ritum celebratio, nullâ ratione ad principes temporales pertinet, multò verò minus ad catholicos, sciunt ethnicos, hæreticos et schismaticos, sed in unâ Ecclesiâ prorsus consistit. Cum igitur Ecclesia quovis tempore sacris legibus sacerdotibus interdixit ne connubis mixtis assistant, aut ritu sacro, aliove exteriori actu ea probare videantur, nisi statuta canonum observentur, sequitur haudquaquam illis licere aliter agere, quin leges infringant à legitima auctoritate sancitas.

319. Quarto coguntur sacerdotes catholici subsidio esse Ecclesiæ hostibus in ipsius Ecclesiæ pestem et animarum perniciem. Id quod liquet apertè 1º ab inspecto acatholico consilio in illis condendis legibus, quibus jubent liberorum institutionem viri arbitrio relinquendam esse, aut mares quidem paternâ, feminas verò maternâ religione informari (3), aut

(1) 1 *Timoth.* 5, 8.

(2) *Ps.* 105, 37, 38.

(3) Ut omnibus patrat ratio legislationis Borussiae quæ pertinet ad connubia mixta opera pretium nos facturos credimus, si eam hic legentium oculis subjiciamus.

I. Antequàm ederetur Codex civilis regni Borussiae, id quod contigit an. 1792, sponsis diversæ commu-

etiam sobolem omnem ex mixtis connubiis susceptam eâ religione innutriti debere, quæ potissima, sive, ut dici consuevit, dominans habeatur (1). Atqui consuetudinis integrum erat per *pacta*, quæ vocant *antenuptialia*, convenire inter sese, quâ religione proles esset instituenda. Matrum porro catholicarum studium quo prolem suam imbuebant catholicis institutis, nihil ferè à matris protestantium retardabatur, utpote qui per id potissimum temporis *indifferentissimum* sectantes, non valde erant de religione solliciti. Quam rem annuadvertens legislatio Borussia, in Cod. civili, p. 2, tit. 2, § 74-84, sequentia edixit. § 76 : Si parentes diversæ confessionis fuerint, masculi debent institui in religione patris usque ad ætatis an. 14, feminae verò in religione matris. § 77 : Hæ leges eludi nequeunt per aliquod antèrius pactum intantum inter parentes. § 78 : Cùm parentes concordēs inter se fuerint circa religiosam proliis institutionem, nemo jus habebit sese intermiscendi.

II. Hic rerum status plenè immutatus est à regiâ declaratione, quæ data est die 21 nov. 1805. In eâ enim quædam graves jactatæ sunt, quòd ex religio-sâ liberorum institutione domestica familiarum tranquillitas perturbaretur; tum verò sancitum ut in posterum omnes infantes institui deberent in religione patris, atque ut lex ista nullo modo à conjugibus pacto infringi posset. Nemo ausus est contradicere; quare decretum hoc eò facilis ad effectum ductum est, quòd *indifferentissimi* labes hominum animo maximam partem pervaserat, clerus autem pro iniquâ temporum conditione contuitur. Atque hæc certe spectant verba von Altestein quibus invocatur *prescriptionem* in favorem legislationis Borussiae adversus archiepiscop. Posnaniensem. Verum cui tandem aut quando auditum est, vim ex unâ parte, metum ex alterâ constabile titulum *prescriptionis* fundare? Præsertim cùm antiqua consuetudo, ut idem archiepiscopus apertissime ostendit, et nos infra videbimus, si unum aut alterum factum excipias, in quo vis injusta interessit, constanter obtinuit.

III. Interea provinciæ Rhenanæ Gallicæ ditioni subjectæ ex *concordato* seu conventionē an. 1801, in us omnibus quæ ad religionem perlinerent, summâ libertate fruebantur; atque adeo eum, an. 1814, in potestatem venerunt regis Borussia, nihil in ipsis innovatum est. Duo etenim obstitabant maxime, tum Gallicæ legislationis ratio, quæ conjugibus in sobolis institutione libero jure uti concesserat, tum populorum in avitam religionem propensa admodum studia. Quare vicarius generalis Aquisgranæ evencilem epistolam, an. 1818, 24 jul., dedit ad clerum universum, quæ interdicebatur quævis *assistentia* ecclesiastica matrimonii mixti, nisi prius *spontè formaliter* polliciti fuerint se institutores *totam* sobolem *absque exceptione* in religione catholicâ. Similes encyclicas litteras dederunt vicarius Trevirensis et Monasteriensis ad clerum suarum diocesium. Denique post ipsos undecim annos, nempe 17 aug. 1825, promulgata est ordinatio aulicæ (*Cabinetts ordre*), quâ 1° praxis conformis juri canonico quæ ad hanc diem servata est in provinciâ Rhenanis, est *abolita* et spectata ut *abusiva*; 2° clero catholico æque ac protestantico interdicta; 3° decretum ut declarato die 21 nov. 1805 promulgata positivæ in provinciâ etiam Rhenanis vigeat; 4° itemque ut pacta inter sponsos antea inita circa filiorum educationem irrita sint et invalida. Cum magna exiude turbatio orta esset, Borussia rex auctor fuit episcopis provinciæ Rhenanæ ut consulerent S. Sedem per epistolam ad eos datam, Berolini, 28 febr. 1828, de quâ mox dicemus. Cf. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, pag. 25, seqq., necnon *Esposizione documenta*, etc., pag. 1, seqq., docum. 1 et 2.

(1) Hæc rerum series in imperio Russo. Jam inde ab an. 1825, die 13 maii (quæ epocha notanda est,

lium hoc acatholicorum eò spectat, ut sectam suam huius amplificent in exitum catholicæ Ecclesiæ. 2° Ab lucrosa experientia filiarum regionum, in quibus talia connubia sanctionibus ecclesiasticis contemptis usurpata passim fuere : cùm enim antea solam catholicam fidem profiterentur, easdem mox in provincias quas vocant *mixtas* degenerasse novimus (1), denique brevi temporis intervallo nullum propè retinuisse antiquæ religionis vestigium. 3° Ab ipso acatholicorum hominum facto : neque enim vexare adeo catholicos sacerdotes aggressi fuissent; idque in conspectu omnium gentium, quasi eos nihil puderet severitæ suæ, nisi fixum animo destinatumque habuissent quovis pacto provehere initas ad Ecclesiam catholicam exterminandam politicas machinationes. Verum non modò isthæc per seipsos conari omnibus artibus, sed etiam pastores ædificandæ christianæ plebi institutos velle cogere, ut sociam sibi operam adjungant, genus quoddam est crudelitatis et insanæ nunquam hactenus auditum. Nam si neque hoc ab imperatoribus ethnicis tentatum, si neque ab Juliano illo Apostatâ excogitatum dixerim, nihil præter veritatem dicam.

320. Denum ut illud quoque adjiciam iis quæ disserui confirmandis accommodatum, affirmo non posse acatholicos vi adigere sacerdotes ad connubia mixta ritu sacro honestanda, aut hæc eadem connubia tantâ contentione promovere, quin suis principis valedicant, et à se ipsi dissentiant multò turpissime. Asserunt enim vulgò posse Catholicos in eâ fide quam profitentur salutem assequi, illos autem è contrario *intolerantes* dicunt, quòd sentiant extra Ecclesiam catholicam salvum fieri neminem. Igitur non anima-

eum coincidat cum decreto dato 17 augusti ejusdem anni à rege Borussia circa matrimonii mixta, imperator Alexander in *dieta*, quam nominat Varsoviensi, denunciaverat examen institutum esse novi Codicis civilis ad politicam regni Poloniæ administrationem instituti. Imp. Nicolaus, an 1827, Codicis hujus civilis et *ecclesiastici* primum volumen publicavit. Cùm autem legibus quæ conjugia spectabant, clerus acriter obstitisset, ex in usum non fuere deducta, sed in alterâ *dieta* Varsoviensi habitâ, mense maio an. 1830, imperatoris jussu iterum excussæ. Secuti non multò post rebelles Poloniæ motus, quibus sedatis, idem imperator legem edidit, quâ ecclesiastici omnes jubebantur usitato solemnibus benedictionis ritu consecrare nuptias mixtas catholicos inter et schismaticos mendas, ita ut qui sectis facere aude-ret, læsæ majestatis crimine teneretur. Nota est præclara responsio à D. Gutkowski episcopo Podlachæ generali Golowni reddita. Rursus per edictum (*ukase*), constituit ut proles omnis in Poloniâ orta ex conjugis mixtis religione græco-schismaticâ imbueretur, et filii qui ante latum edictum nati essent cogentur ejurare catholicam fidem. Quomobrem pueri puellæque reluctantes in carcerem concepti sunt, parentes quibus resistendi tantæ impietati animus fuit, in exilium acti; non paucæ christianæ matres, sanctissimarum martyrum quas antiquas memorat fortitudinem imitantes, et catenis vincæ, liberorum suorum exitum prosecutæ sunt.

(1) Unam hæc provinciâ Silesiam appellabo, quæ antequam regis Borussia dominationi subiceretur, tota planè catholica erat, nunc autem Protestantes numero terè ac potentiâ Catholicis præstant.

rum studium, sive ut Catholicos ad salutem revocent, verum suæ sectæ propagandæ libidine et politiciis quibusdam rationibus adducti, fraudulentum hoc consilium pervertendi Catholicorum mentes inierunt; atque dum verbis istorum *intolerantiam* damnant, iidem se produunt factis decantatæ ad eam *tolerantiæ* acerbissimos inimicos (1).

(1) Hæc videlicet spectat genus omne fraudum et malorum artium quibus utrumque regimen Russicum et Borussiaicum, à pluribus retrò annis, obstinato consilio nitur ad religionem catholicam in illis provinciis funditus evertendam. Quæ moliti in hanc rem aggressivæ fuerint sive schismatici, sive Protestantes, ea paucis complecti nequaquam possumus; pauca tamen ab illis gesta commemorabimus, ex quibus unusquisque capere cæterorum conjecturam possit: Deleti ordines monastici; templa Catholicis per vim ablata atque heterodoxis concessa; novæ academix instituta et seminaria extructa, in quibus clerici catholici doctrinis acatholicis erudiantur; cautum ut sedes episcopales vacuæ diuturnam pastorum orbitam sustineant; novi in iisdem regionibus erecti episcopatus schismatici, qui nunquam vacui relinquuntur; episcopi catholici ac reliqui homines è clero spe et illecebri adducti ad veram Christi fidem deserendam; sacerdotibus qui ad schismaticos deficiant decedæ uxoris per sacrilegum matrimonium, id quod antea vitium fuerat, potestas facta; exilio mulctati qui in avità religione constantes reperti sunt, gravissimæ irrogatæ pœnæ scriptoribus catholicis, qui se opponere machinationibus studuerunt; pœniæ à contrario collata iis qui adversus religionem catholicam satyras, mendacia, calumnias in libros inverecundos congressere, atque ejusmodi librorum pestis in omnem partem diffusa. Cujus quidem rei exempla proferre aliqua nobis sufficiat. Stourdzia nescio quis, turpi edito opusculo cui tit.: «*Consideratio super Ecclesiâ orthodoxâ Græco-Russâ,*» nobilitatem generis assecutus est, et 20,000 rublorum quos dicit munere donatus. Item Karamsin inter optimates ascriptus est, viginti possessionibus auctus, ditatusque ingenti summâ 500,000 rublorum ob opus inscriptum: «*Historia imperii Russici;*» posterius hoc opus, cujus auctor furore impotens in Ecclesiam Romanam debacchatur, non modò tanquam classicum usurpatur in scholis publicis, sed etiam sumptibus imperii Russici in omnes propè usitatas nunc temporis linguas conversum est. Constantinus OEconomus, quod an. 1835 Petropoli satyras conscripserit in religionem catholicam, non ita pridem propositus est ad episcopatum in novo Græciæ regno, qui tamen, ob effrontem ejus impudentiam et calumnias, ab ipso clero Græco repulsam sustinere debuit. Filaret præsens metropoli Moscoviensis, hortatu regiminis Russici dialogos composuit *inter dubitantem et persuasum de orthodoxâ Græco-Russicâ Ecclesiâ*; in his nihil omittit, quod invidiam possit in Ecclesiam Romanam concitare, eamque, abjectâ prorsus omni verecundiâ, accusat defectionis, sacrilegii, et tyrannidis. Porrò hic liber Petropoli an. 1829 primò typis excusus, jussu imperatoris in omnia imperii gymnasia injectus est, ut in usu catechismi historici ac dogmatici adhibeatur. Prætermitto iniquas artes, quibus homines agrestes coguntur ejurare catholicam fidem, ac, si repugnent, crudelissimè verberationis genere, quod ibi *knut* vulgò nominant, cædi jubentur, ita ut non pauci in medio cruciatu vitam amittant. Hæc aliæque propè innumera, quorum documenta vulgarissima in omnium propè manibus sunt (cf. inter cætera *ukase* 10 febr. 1852, item aliud *ukase* datum paulò post, quo supprimuntur monasteria seu conventus 1946; *Ephemeredum ministerii interioris*, die 10 (22) febr. 1856; *ukase* quo erigitur episcopatus Græco-schismaticus 12 (24) jun. 1855; *ukase* 22 apr. 1854, item aliud 25 nov. 1855, circa conjugia mixta, etc., etc.), hæc, inquam, rei

321. Constat itaque quod demonstrandum assumptissimum, acatholicos nempe jura omnia æquitate violare, proindeque auctoritate suâ perniciosissimè abuti, dum cogere nituntur sacerdotes catholicos ad cohonestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ neglectis ecclesiasticis legibus contrahuntur.

Difficultates.

322. I. Obj. 1° Reus efficitur qui leges patrias violare præsumit; ita porrò se gerunt qui honestare recusant consuetis solemnitatibus connubia mixta iis cautionibus pretermittis, quæ civilibus regni legibus non probantur. 2° Neque id immeritò, sive quia nulla externa potestas, cujusmodi est pontificia, immiscere se potest politicæ alieni regni administrationi sine *placito regio*; 3° sive quia condiciones quas Catholicis exigunt tolerantix adversantur, ac propterea conscientix libertati et paci tum publicæ tum domesticæ, atque discordias mutuas in familiis alunt. 4° Igitur istas *cautiones*, uti vocant, principes acatholici interdixere acquisitis legibus, quas si qui prætergredi audeant, meritis pœnis jure mulctandi sunt ut pacis perturbatores ac læsæ majestatis rei. 5° Præterea nemo est qui nesciat quòd si fortè duarum potestatum auctoritas ex adverso concurrat, subditi teneantur sui principis auctoritati parere, alioquin status in statu constitueretur, 6° præsertim cum principis munus sit publico bono prospicere. 7° Nulla proinde æquitatis jura acatholici lædunt, dum sacerdotes catholicos, omissis quibusvis cautionibus, ad connubia mixta consuetis ritibus honestanda adigunt. 8° Falsum est aut catholicæ religionis odio, aut suæ sectæ amplificandæ studio, quæ Catholicorum calumnia est, principes acatholicos ista jussisse; sed ex aliis planè causis iisdemque justissimis ad hæc jubenda illi fuere permoti. Ergo.

323. R. Ad 1. D. Reus efficitur qui leges patrias violat justas, C.; injustas, quasque propterea salvâ conscientia servare nequit, N. Jamverò tales leges illæ censeri debent, quibus aliquid vel præcipitur, vel prohibetur quod adversatur religioni quòd nihil antiquius homini esse debet. Igitur qui metu pœnarum his legibus obtemperaret, ille religioni in re gravissimâ injurius atque in seipsum iniquus, non modò imbecillitatis, sed etiam impietatis pessimum exemplum pro-

acatholicæ subvertendæ geruntur in imperio Russico. Horum exitus ejusmodi fuit, ut plus quam sexagies centena millia (vulgò 6 *milliones*) Catholicorum avulsi jam sint, dimidii ferè seculi spatio, ab unitate catholicâ. Quod ad regnum Borussiaicum attinet, ne in similibus enarrandis videar esse prolivior, adeat qui cupit ista cognoscere op. cit.: *Collectiones ad historiam ecclesiast. sec. XIX, in Germaniâ, etc., Augustæ Vindeli*, 1853, cui tamen plura additamenta fieri possent.

Utrumque tamen hoc gubernium, die 12 sept. an. 1772, publicè, solemniter ac sanctè promiserat, permissurum se novis subditis liberum omnino religionis exercitum; sequè pariter solemnè fide obstrinxerat servando *tractatû* anni 1770, quem *Pacta conventa* nominare solent, ut scilicet religio, cultus et disciplina ecclesiastica in provinciis à se recens acquisitis conservaretur, in *statu quo*, ut aunt, nihil autem attentaretur unquam in posterum, quod perverteret statum illum aliquâ ratione posset.

deret. Et sanè si quæ obijcitur ratio suâ veritate constaret, potuissent pariter imperatores cihnici, ariani, iconoclastæ de violatis patriis legibus Christianos atque Catholicos incusare, dùm hi detrectabant aut thus adolere idolis, aut arianismum, reliquasque hæreses profiteri, quod nemo sanus dicit. Porrò lex quæ vetat sacerdotibus quominus benedictione aliove ritu sacro honestent nuptias mixtas, neglectis cautionibus præscriptis, ab Ecclesiâ constituta est juxta potestatem sibi divinitus attributam ad religionem tueandam; hinc eam legem prætergredi scelus nefarium est. Quamobrem cum ecclesiastica potestas civili opponitur, in iis maximè à quibus integritas religionis pendet, tenetur quoscumque ex conscientia auctoritatis ecclesiasticæ, quæ sola est in rebus spiritualibus legitima, obtemperare, civili autem *passivè* resistere. Hoc ab innumeris etiam catholicæ fidei martyribus factum accepimus, quibus in ore fuit præclara illa vox : *Oportet obedire Deo magis quàm hominibus*, et : *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*.

324. Ad 2. N. Tum quia juxta professionem religionis catholicæ pontificia auctoritas dici nequit externa respectu quorumcumque fidelium; nam Christus Petro ejusque legitimis successoribus omnes prorsus agnos et oves suas pasceudas commisit juxta illud Joan. 21, 15-17 : *Pasce agnos meos...*, *pasce oves meas*; tum quia Romani pontifices, ut paulò ante diximus, non constituerunt leges illas, sed earum urgent executionem, utpote earum custodes et vindices. Cùm verò concilia canonice leges ediderunt, ignotum adhuc erat novum illud de *placito regio* commentum, quod postremis his temporibus ab aulicis scriptoribus inventum est. Quòd si absurdum est affirmare Ecclesiæ leges, quæ pro objecto habent res mere spirituales, vim obligandi mutuari à *placito regio* principum etiam catholicorum, quantò magis absurdum et absonum est asserere vim illam leges ecclesiasticas mutuari à sanctione principum acatholicorum, hæreticorum videlicet, schismaticorum aut infidelium!

325. Ad 3. D. Conditiones illæ adversantur *tolerantiæ religiosæ* seu professioni promissuæ veræ et falsæ religionis, erroris et veritatis, C.; *tolerantiæ politicæ* seu *civili*, N. Possunt quidem acatholici pro ingenii sui libidine religionem eudæ, dogmata contraria miscere, ex Lutheranæ et Calvinisticæ sectæ tertiam nescio quam utrâque absurdiorum consuere quam *evangelicam* (1) nominent; non enim in magno discrimine

(1) Tali denominatione insignita est nova, ut vocant, forma religiosa quam Fridericus Guillelmus III, rex Borussiae invenit, ac in nova sua *Agenda* suis subditis Protestantibus servandam proposuit. Plura hic observari possent, quæ vel invito in mentem subeunt. Verùm ea ita silentio premo, ut prætermittere nequeam consuevisse veteres hæreticos fucum facere imperiis, speciosi alicujus nominis usurpatione. Sanè S. Augustinus, in lib. *de Hæresibus*, ad *Quodvultidam*, inter cæteros n. 39 recenset *Angelicos*, et n. 40, *Apostolicos*. Magnifica tamen hæc nomina efficere non poterunt, ut magniloqui illi aut non essent aut non haberent hæretici. Ad eò verum est magna nomina rerum naturam non immutare!

ponendum est sive unum sive alterum errorem profiteantur, sive etiam plures simul; at id nequeunt præstare Catholici, quibus unica vera religio est, ad exclusionem absolutam quorumcumque sectarum et errorum, dicente Apostolo Eph. 4, 5: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*. Istud tamen non impedit quominus politicè omnes tolerentur. Quòd si adversarii ad eò solliciti sunt de conscientia libertate, quare hanc adimunt sacerdotibus catholicis, eos cogendo ad id præstandum quod ipsi salvâ conscientia libertate præstare non possunt? Si ad eò ipsis cordi est pax publica et domestica, quare tantâ animorum contentione promovent conjugia mixta, quæ nõrunt cum pace consistere non posse (1)? Pax illa quam acatholici vellent obrudere quovis bello periculosior est: eò quippe spectat, ut sensus omnis religionis ex animis hominum radicibus evellatur. Cæterum quoniam feminarum acatholicarum penuria non est, eas sibi poterunt acatholici in matrimonium jungere, et cum eisdem pacatè tandem et tranquillè vivere. Quid quod ipsi optimè nõrunt quibus obligationibus Catholici teneantur, ut licitè valeant mixta inire conjugia? Igitur cùm se ultrò iisdem conditionibus subjiciant, non est cur de domesticis dissidiis conerantur, si ejusmodi conditiones pars catholica pro suo jure servare velit.

326. Ad 4. N., ut patet ex modò dictis; præsertim si principes isti acatholici, qui tales leges ferunt aut tulerunt, solemnè pacto se astrinxerint ad conservandam suorum subditorum religionem in *status quo* eam reppererunt, ac se obligaverint ad nullas invehendas novitates contra disciplinam et praxim, quæ priùs in illis regionibus obtinebant. Violatè proinde fœderis rei dicendi sunt qui secus agunt, ac propria auctoritate abuti contra omnia æquitalis jura. Rationes seu motiva, quæ postea adducuntur ad innovationes honestandas et violentias quas exercent, sunt illa ipsa quæ in *Æsopianis* fabulis lupus ingerit adversus agnum, aut leo in partitione prædæ. Quod verò adjicitur de perturbatione pacis ac læsæ majestatis crimine, solidius fundamentum non habet; siquidem ipsi principes acatholici sunt, qui tranquillum rerum statum, qui priùs vigeat perturbârunt, omnia susdequæ verterunt, leges conficiendo quæ illas conscientia ac salvis juribus naturali, divino et ecclesiastico servari nequeunt. Sibi propterea imputare debent, si sacerdotes catholicos reluctantes experiuntur. Quare non magis perturbatores ac læsæ majestatis rei dicendi sunt catholici sacerdotes dùm renuunt latis ejusmodi legibus obtemperare, quàm perturbatores ac rei læsæ

(1) Ut zeli hujus immoderati unum aliquod exemplum referamus, notum est ex op. cit. *Collections ad hist. eccl. sec. XIX, in Germania*, etc., pag. 63, regimem Borussiae innumeros juvenes Protestantés destinare ad officia civilia et militaria obeunda in regionibus seu provinciis purè catholicis, ut scilicet puellarum genere atque opibus præstantium sibi poscant connubia, atque ita in illis provinciis primariæ ac nobiles familie, quæ civitatum firmamenta sunt, incipiant lucè protestantiæ depravari.

majestatis dicendi essent antiqui martyres, qui idola colere, aut arianam aliasve hæreses profiteri, secùs ac postulare imperatorum edicta, detrectabant. Nec verò æquiori juri principes catholici Catholicos in præsentî penis afflicti, quàm olim ethnici et hæretici in Christianos et Catholicos supplicis adhibitis deservirent. Par utrobique ratio omnino est, cum utrobique agatur de libertate conscientie tuendâ.

527. Ad 5. D. Si princeps non prætergrediatur suæ potestatis limites, Tr. vel C.; si eos prætergrediatur, ut in casu nostro, N. Objectum enim de quo præsentem questionem institutum est merè spirituale, atque adèd alienum prorsùs à potestate politicâ; alioquin si principes catholici cogere possent sacerdotes catholicos ad impediendum illicitam benedictionem, seu, quod idem est, ad probanda conjugia, quæ Ecclesia innixa juri divino et naturali detestatur, possent eodem jure potestatem exercere in Sacramenta reliqua (1), in veritates dogmaticas quæ ipsis non probantur, et, ut uno verbo complectar omnia,

(1) Ne videar aut conjecturis, aut suspicionibus indulgere, ob oculos ponam particulam epistolæ quam Frid. Guillelmus ad quatuor episcopos dedit die 28 febr. 1828, quæ rex *evangelicus* dum eius facultatem facit, ut ad sedem apostolicam se convertant, responsione nullâ expectatâ, immisceat se iis rebus, quæ in totâ religione sanctissimæ sunt, secretis scilicet sacre confessionis arcanis. En ejus verba : «..... Cependant, pour calmer vos scrupules, je consens à ce que vous vous adressiez au Pape, auquel vous exposerez la question, et je donnerai l'ordre à mon ministre près la cour de Rome, de presser la décision pontificale. Dans la confiance fondée que cette décision favorable et pacifique ne se fera pas attendre, je veux bien suspendre la publication de quelques ordonnances, et surtout d'une loi pénale destinée à assurer l'exécution du décret du 17 août 1825, dans le cas où mes justes espérances viendraient à être trompées. En attendant, je m'en repose sur votre zèle et sur votre vigilance pour qu'il ne se représente plus de ces irrégularités, qui, d'après votre opinion même et celle des autres évêques des provinces de l'ouest, n'ont pas de rapport avec la question des mariages sans réserve, et qui, d'après les lois fondamentales de ma monarchie, sont incompatibles avec l'ordre public et avec la liberté des consciences. De ce nombre sont d'abord le refus de publier, dans les églises catholiques, les bans de mariages de ceux qui ne veulent point prendre l'engagement dont j'ai parlé; et en second lieu, le refus de l'absolution, par lequel les prêtres catholiques punissent celui de leur communion dont le mariage a été béni dans une église *évangelique*, parvenant ainsi indirectement à arracher des deux époux une promesse forcée. Je ne puis et je ne dois plus souffrir un seul instant une atteinte si violente portée à la paix des familles et à la liberté de conscience, en dépit des lois. Ainsi donc, d'un côté, pour éviter d'exaspérer et de froisser les esprits; de l'autre, pour mettre le clergé dans l'impossibilité de dire que l'impolabilité du secret de la confession ne lui permet pas de déclarer que le refus de l'absolution tient à une autre cause, et pour l'empêcher ainsi, non seulement d'échapper aux lois, mais encore de présenter sous un jour odieux une mesure indispensable à leur maintien, j'attends de vous que, convaincus de la nécessité des mesures à prendre, vous prenrez celles que votre autorité épiscopale met à votre disposition, afin de prévenir de pareils abus, et de les réprimer s'ils venaient encore à se manifester. » Cf. op. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, etc., pag. 27, seqq.

profani homines fieri possent arbitri religionis divinæ. Hæc in religione, seu potius sectâ, ut aiunt, protestantica, quæ humani cerebri artificium est, locum habeant, per nos licet; at in religione catholica divinitus institutâ non habent. Quod autem adicitur, non debere constitui *statum in statu*, quædam est politico-rum cantilena quæ risum provocat, et fortassè idem ipsi qui talia proferunt, quæ sibi elint non intelligunt, nisi ii contendant Evangelium ipsam in regionibus infidelium promulgari non debere, ne aliter *status in statu* constituatur.

528. Ad 6. D. Munus principis est prospicere publico bono per media legitima, C.; per media illegitima, N. Tale profectò principis munus est; ast nunquam princeps publico subditorum suorum bono prospiciet, nec illud consequetur per leges quæ ipsis libertatem auferant profitendi sanctè integrèque catholicam religionem.

529. Ad 7. N. Omnia quin potius pessumdaunt. Etenim 1° apertè violant solemnes promissiones, quibus, ut vidimus, se obstrinxerunt (1); 2° violant libertatem religiosam sacerdotum et sponsæ catholicæ, cui non ampliùs licet in matrimonio contrahendo eâ uti juris æqualitate, quâ à lege evangelicè donata est (2); 3° hæc violant quin consilium ullum aliud sibi propositum habere possunt, quàm ut sacerdotes ipsos catholicos cogant sacrilegam conferre operam ad religionem catholicam evertendam. Nam hujusmodi benedictio ad valorem conjugii non requiritur, cum à servandâ formâ in ejus celebratione per concilium Tridentinum jussâ Pontifex dispensaverit; nec ut licitum possit reddere quod est illicitum snapte naturâ; nec ad conscientie pacem contrahentibus conciliandam, qui probè intelligunt ex benedictione per vim extortâ nullo modo adimi intrinsicam deformitatem conjugii contra omnia jura initis; nec demùm exigi potest, ut contrahentium votis, satisfiat; nam pars acatholica eo ritu quâ à suo protestante ministro peragitur contenta, hujusmodi benedictionem contemnit; pars verò catholica negligit, quippe quæ novit

(1) Hanc solemnem promissionem in mentem revocat regi Borussia arch. Posnaniensis Dunin, in literis ad eundem datis die 28 octob. 1837, scribens : « Lorsqu'en 1815 votre majesté prit de nouveau possession du grand-duché de Posen, elle fit, le 15 mai de la même année, aux habitants de ce grand-duché cette promesse solennelle : *Votre religion sera maintenue.* » Cf. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, etc., p. 74. Cf. præterea quæ de promissionibus Catharina et Friderici II factis an. 1772 paulo ante scripsimus.

(2) Cf. cl. Joan. Joseph Ignat. Dollinger prof. ord. theologie in Universitate Monachiensi egregium opusc., cui tit. : *Ueber Gemischten Ehen, Eine Stamme Zum Frieden*, seu : *De Matrimoniis mixtis, Vox pacis*, edit. à Regensburg., 1838, pag. 20. Sæpè posthac hoc opusculo utar, cum ejus auctor non minùs doctus et eruditus sit quàm sincerus catholicus. Divinâ Providentiâ factum est, ut difficillimis his temporibus Universitatis Monachiensis instructa sit professoribus doctissimis et sanâ doctrinâ potentibus, qui sese opponere valeant in rebus conatibus et perversis machinationibus adversariorum Ecclesie catholice. Inter eos distinctum occupat locum Dr. Goerres, quem verè vocaveris *evangelicorum malleum*.

sine tali benedictione matrimonium validum constare. Unum igitur illud restat, quod velint principes acatholici sacerdotes cogere, ut extrinsecâ quâdam sacri ritûs specie ostendant probare se et publicè honestare hæc illicita conjugia; seu, quod idem est, aperitè profiteantur nihil illegitimum in hisce nuptiis reperiri, et ad *Protestantismum* provehendum nefario ministerio committant (1).

550. Ad 8. D. Si verba attendantur, C; si facta, N. Nunquàm profectò dicent acatholici consilia cogitationesque suas ad rem catholicam subvertendam spectare; imò verò si loquentes illos andras, tutores se catholice religionis esse, ac, si supersis placet, defensores etiã atque patronos verbis amplissimis prædicabunt (2). Verùm si animum adjungamus ad ea facta expendenda, quæ lapsu temporis contingunt, tum demùm intelligemus, quò pertineat catholice rei ab istis suscepta defensio. Videbinus enim religionem catholicam in multis regionibus in quibus olim florentissima exstitit, nunc hisce tutoribus ac patronis ad interitum ruere (3). Atque in aliis etiam provinciis quæ sub istorum hominum imperio continentur idem exitus foret certissimè pertimescendus, nisi supernus quidam animi vigor, quo novitatibus acriter resistent, sacerdotum pectora communiaret. Quanquàm neque illud omninò verum est, ad eò astutè sua consilia acatholicos moliri, ut quò intendantur non innotescat (4). Cæterùm si talia adversus se tentari fortè à principibus catholicis animadvertent, clamoribus implerent omnia; at cum illi eadem faciant, rem æquissimam, causamque justissimam ex eorum verbis taciti æstimare debemus.

531. II. Obj. Atqui leges quæ cogunt sacerdotes

(1) Cf. Doellinger, op. cit., pag. 9, seqq.

(2) Sanè von Altestein, Bunsen, et ephemeride, mercede conductæ certatim extollunt benigntatem munificentiam, clementiam summam, præclarè gesta à regimine Borussiae in gratiam religionis catholice. Eadem ratione quâ olim clementia regiminis Anglici sub Elisabethâ ad sidera tollebat, dum sanguine Catholicorum Anglia redundaret. At postea altera femina protestans D. de Stael eam nuncupavit *Tiberium feminilem*.

(3) Recolatur quæ paulò ante attulimus de statu religionis catholice in diocibus Russicâ et Borussia.

(4) Hujus rei documentum luculentissimum exhibet quoad Borussiae epistola, quæ regis jussu data est ad quandam provinciã consiliarium protestantem, eò quòd filium suum siverit ad religionem catholicam informari. « J'ai appris, scribitur, que vous avez fait élever dans la religion catholique votre fils...., quoi que vous appartenez vous-même à la religion évangélique. Bien qu'une telle conduite puisse invoquer sa justification dans les lois, je ne puis m'empêcher de vous déclarer que vous avez montré par là pour votre religion une indifférence coupable, qu'il est de mon devoir de blâmer. » En quò tendit anglorum zelus! Cf. *Année de la religion*, 5 juan 1858. Quoad Russiam verò alterum non minus luculentum documentum suppeditat edictum (*ukase*) datum ab imp. Nicolao die 2 januar. 1859, relatum ab *Ephemeride officiali Petropoliitanâ* atque insertum in *Ephemeride Augustæ vindex*, die 19 ejusd. mensis. Hoc imperiali decreto integra promittitur libertas eunt tunc tunc ad metalla aliaque opera publica damnatis, qui *profiteri velint religionem dominantem* (istorum damnatorum plerique sunt catholici Poloni utriusque ritûs, Græci nempe et La-

catholicos ad consecranda sive benedictione sive alio ritu sacro mixta conjugia, etiam quando sponsi detrectant se obstringere ad instituentiam omnem sobolem in religione catholice, inuitantur principiis justitiæ et æquitatis. Ac 1° inuitantur perfectâ conditione paritate, quæ intercedere debet inter utriusque *confessionis*, catholice scilicet et acatholice, contrahentes; minister enim protestans nullam exigit sponsonem ut sponsis benedictionem impertiatur, ergo neque eam exigere debet sacerdos catholicus; alioquin si ab utroque denegaretur benedictio, nullus jam esset reliquus conjugis mixtis locus, quod quidem magnum civili societati detrimentum importaret (1); 2° inuitantur patrociniò quod princeps suscipere debet eujuslibet religionis, quam sui subditi sectantur, et maximè *dominantis*, uti solemus vulgò dicere. Admissâ enim cautione quam Catholici exigunt, si conditione uterentur multò meliore, opesque suæ religionis non modò confirmarent, sed etiam auferent. Hic sanè tendit Ecclesia catholica, quæ hæc ratione promovet eam quam vocant *tacitam reformationem*, quæ sensim quidem, ast certò illam evertet, quam tercentum abhinc annis majores nostri tanto studio peregerunt (2); 3° inuitantur ipsis Catholicorum principiis; ideò enim juxta catholicam doctrinam nequeunt sacerdotes impertiri ejusmodi benedictionem nuptiis mixtis absque præviâ sponsonem, quia illæ adversantur fini præcipuo conjugii christiani, quod dignitate Sacramenti à Christo auctum est, nempe: *Ut populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christum cultum et religionem procrearetur, atque educaretur*, uti loquitur Catechismus Romanus (3), seu ad conservationem et augmentum Ecclesiæ catholice. Atqui hæc eadem ratio æquè militat pro ministris protestantibus, cum etiam Ecclesia protestans velit ut conjunctiò matrimonialis juvet ad doctrinæ suæ fines latius augendos, ac propterea protestantes ministri quoque munere et religione teneantur efficere, ut proles instituatur in religione *evangelicâ* (4). Quæ cum ita se habeant, patet 4° posse quidem sacerdotes catholicos, prout leges iis ultrò permittunt, hortatos inducere partem catholicam ne sinat prolem institui in aliâ religione, minimè verò posse ab utroque contrahente exigere formalem, ut vocant, pollicitationem de instituendâ sobole omni in religione catholice, quod leges vetant; 5° secus agere esset abripi principio intolerantiæ et *fanatismi* aut superstitionis, quòd scilicet nequeat Ecclesiæ impertiri benedictionem suam *illi conjugio cuius proles damnationi educaretur* (5); 6° eò verò magis, quòd hic non agatur de aliquo fidei articulo, sed

(1) Neque hic stetit imperatoris munificentia, sed apostatis præterea hic honos tribuitur, ut aureum numisma cæruleo lemnisco e collo pendens deferant, ad instar scilicet equestris insignis ordiais S. Annæ.

(2) Ita *Ephemerides univers. Rheni inferioris*, die 6 jan. 1858.

(3) Ita cit. *Ephemerides Rheni inferioris*, in art. inserto diebus 8, 9, 10, 11 feb. ejusd. anni.

(4) P. 2, cap. 8, sect. 1, n. 15.

(5) In cit. *ephemer.*, loco cit.

(6) *Ibid.*, in art. 6 januar.

de praxi ad mutabilem disciplinam spectante, in quâ proinde Ecclesia debet sese accommodare iis quæ præsens rerum status ac relationes cum aliâ confessione exposcunt, prout reipsâ sapienter se gerunt ministri protestantes, qui non abnuunt in conjugiiis mixtis commendabili prorsûs indulgentiâ suam agendi rationem necessitati sociali attemperare (1). Ergo.

332. R. N. A. Ad 1. prob. D. Si eadem ratio viget pro sacerdote catholico in exigendâ præviâ illa conjugum pollicitatione, ac viget pro ministro protestante in eâ non exigendâ, C.; si longè diversa omninò vigeat, N. Jam verò sacerdos catholicus cogitur ad ejusmodi pollicitationem exigendam 1° ex Ecclesiæ legibus, quibus ex conscientiâ obtemperare debet, nisi velit gravi scelere se commaculare; 2° ex ipsâ rei naturâ, quâ fit ut nequeat ritu sacro honestare conjugium illicitum et sacrilegum, cujusmodi illorum est, qui actu constituti ac dispositi sunt ad instituentiam sobolem in eâ sectâ quam ipsi fide tenent falsam esse, et in quâ culpabiliter ex hâc vitâ decedenti nullus patet aditus ad salutem; 5° ex necessitate patetificandi horrorem quem profiteretur Ecclesia cujus sacerdos minister est, erga sacrilegas ejusmodi nuptias. His porrò rationum momentis permoventi nequit minister protestans, qui nullam sibi superiorem auctoritatem agnoscit in religionis negotio; qui profertur tolerantiam religiosam, ita ut in quâlibet confessione, ut vocant (perinde ac si Protestantes fidei confessionem aliquam haberent), quilibet possit salutem eternam adipisci (2); qui denum nullam tribuit conjugio Sacramenti dignitatem. Nunc verò et illud adjuicimus, falsum esse tolli perfectam illam conditionis paritatem per catholicæ Ecclesiæ praxim, atque impediri connubia mixta. Nam si sponsi renuant se subijcere conditioni sine quâ non tribuitur illis benedictio à sacerdote catholico, se convertunt ad ministrum protestantem, qui eam illicò ipsis ex animo imperitur (3).

333. Ad 2. N. Ut enim princeps acatholicus æquo jure diversæ communionis asseclas lueri dicatur, debet prout unaquæque fert religio, iisdem patrocinari. Cùm verò Ecclesia catholica profiteatur se abhorreere ab ejusmodi conjugiiis eaque detestari, profectò qui cogit sacerdotes ad has nuptias positivè ritu sacro probandas, convincitur his suis legibus non se patrocinari Catholicis, sed eos penitus opprimere. Id porrò magis confirmatur ex eo quod ejusmodi conjugia absque benedictionis collatione, imò absque formâ prescriptâ à Tridentino fuerint, saltem quoad illas provincias de quibus potissimum agimus, valida declarata.

(1) Ephemerides Rheni inferioris, in art. 6 januar.

(2) Cf. quæ scripsimus in tract. de verâ Religione p. 2, prop. 12, ubi ostendimus Protestantes recitiores passim tolerantiam hanc religionem profiteri; qui verò secus sentiunt pugnant cum ipsis Protestantibus principis.

(3) Quinimò Protestantes, ut vidimus, Catholicos ad petendam à suis ministris eam quam vocant benedictionem invitât : et eo nomine allicuit, quòd hâc ratione in ipsorum sit potestate novas, cùm libuerit, nuptias inire. Commoda planè.

334. Quod verò adjicitur de mente Ecclesiæ catholicæ delendi reformationem tribus abhinc seculis tanto molimine inductam, possemus reponere, ipsam in hoc longi munere sibi à Christo demandato prædicandi Evangelium omni creaturæ, docendique omnes gentes sive infideles sive apostatas esse revocando ad unicè veram religionem, reducendo oves errantes ad unicum Christi ovile et ad pastorem à quo discesserant, ac proinde devios quoque ad salutis tramitem, quaerendo quod perierat (1). Verum, hoc prætermisso, si talis esset Ecclesiæ mens in cautione illâ exigendâ, Ecclesia promoveret quâcumque posset ope ejusmodi mixta connubia, induceret filios suos ad has nuptias incundas, ut Protestantem facere consueverunt. Atqui Ecclesia fideles suos omni modo avertit ac retrahit ab his nuptiis incundis, admonet episcopos et parochos ut omni quâ possunt ratione avertere satagent subditos suos ab his conjugiiis, quam vis sponsonem præmittant de institutione prolis universæ in religione catholica (2). Cùm id præstare integrum Ecclesiæ fuerit, cavet tamen ne ea conjugia fierent (3).

335. Supponunt præterea adversarii in hâc difficultate deterri Catholico à jungendis nuptiis cum hæreticis ob denegatam benedictionem; ad experientia contrarium evincit in ordinum præsertim nobiliorum cœtu, qui aut velut inanem cultûs speciem hanc benedictionem spectant, aut humanos favores eternæ salutis præferunt; ejusmodi porrò hominum nunquam exiguus est numerus (4). Accedit Protestantes, si quod detrimentum inde patiantur, abundè sibi compensare tum ex sobole quam ex ministrorum suorum conjugiiis percipiunt, tum ex statu fluctuanti et instabili propriæ doctrinæ, quæ sese attemperat individuâ, ætatibus et conditionibus uniuscujusque, quo fit ut plures semper inveniantur qui *facilem* hanc potius reformationem amplecti velint quàm se subijcere rigidiæ atque inflexibili Ecclesiæ catholicæ doctrinæ et

(4) Ecclesia enim catholica quæ Ecclesia est omnium seculorum, utpote à Christo fundata, quovis seculo rebelles filios suos ad se revertentes collegit, et ad unitatem à quâ recesserant revocavit. Ita recepit Gnosticos, Manichæos, Arianos, Macedonianos, Nestorianos, Eutychanos, etc.; nunc colligit Lutheranos, Calvinistas, Socinianos, Evangelicos, rationalistas, et si qui alii sunt qui à veritatis viâ, ac propterea à viâ æternæ salutis deflexerint. Missio enim quam ipsa accepit à Christo Fundatore suo tam se porrigit ad infideles, quam ad hæreticos, et apostatas et incredulos, quicumque denum sint aut quovis nomine vocentur. Nunquam fieri potest, ut Ecclesia ab hoc salutari ministerio desistat. Omnes schismatici, hæretici et apostatæ fuerunt aliquando filii sui, saltem ratione Baptismi, ideòque multò minus potest Ecclesia negligere quod in se est, istorum æternam salutem. Equidem novi hæc Protestantibus non arident. Ast velint nolint, ita se res habet. Accusent licet Ecclesiam catholicam supersitionis, intolerantiæ, *fanatismi*, perinde est; nec enim veritas immutari idcirco potest.

(2) Cf. hæc documenta apud Moser, in op. sæpiùs cit. de Impedim. matrim. Nonnulla ex iis nos superius dedimus.

(3) Cf. Doellinger, op. cit., pag. 21.

(4) Ibid., p. 26.

praxi (1); tum ex libertate quam tribuunt divortii faciendi quando quis propriae uxoris pertesus sit, ac novam appetat; tum denique ex statu politico Germaniae, in qua Catholici ut plurimum sub regimine principum protestantium inveniuntur, qui nihil intentatum relinquunt, quo Protestantismum provehant cum catholicae religionis pernicie (2). Quare si quid in ejusmodi rerum vicibus instat periculi, totum id Catholicis instat.

356. Ad 3. N. min. Tum quia Protestantium sectae nullum principium, seu centrum unitatis habent, et ideo communis auctoritatis interprete quodam, et quasi nuntio destituntur, quo fit ut planè ignoremus quid velint aut nolint; tum quia si negationem excipias, id est, abnegationem catholicae veritatis in qua solà omnes unanimi planè consensu conveniunt, nullam habent doctrinam positivam in qua coalescant, si incipias ab articulo de existentia Dei et desinas in articulo de futura carnis resurrectione, et vità aeternà, atque à primo Bibliorum libro, nempe Genesi, donec ad postremum pervenias qui est Apocalypsis (3);

(1) Cf. *Ibid.* p. 27, seq., qui accuratè observat olim non parùm Ecclesiam professesse ex intestinis diversarum sectarum dissensionibus ac mutuis bellis quibus ad sectionem usque altera alteram persequebatur; ast verò nunc ex externo fœdere inter omnes sectas inito, quae Protestantismi commune nomen usurpant, factum esse ut non leve ex hac parte Ecclesiae detrimentum passa sit. Posset rectè affirmari unicam jam dari in religione divisionem, Catholicorum scilicet et acatholorum, quia acatholici omnes sive schismatici, sive haeretici, sive infideles, unanimi prorsus ratione conspirant, et vires jungunt adversus Ecclesiam catholicam, quae praeterea lugeat non paucos filios suos ad inimicorum castra descivisse, et cum illis in eundem finem invisse laedus. Porrò rem hanc seriò perpendenti, id argumento ineluctabili erit unicam veram religionem in Ecclesia catholica inveniri, quae non ab alio quàm à Deo fundatore suo regitur, necque in humanis illi subsidii spem suam collocare potest. Quam bene possit Ecclesia catholica iniquis his temporibus apostolorum verba usurpare, *Act. 4, 24, seqq.: Domine... qui Spiritu sancto, per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terre, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus? Convenerunt verè adversus puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel.*

(2) Cf. Dollinger, *ibid.*

(3) Cf. quae scripsimus in tract. de verà Religione, p. 2, prop. 6, 7 et 9, cum apposis annotationibus. Illis documentis nunc adjici debet opus *eminentè protestans* quod non ita pridem vulgavit doctor Strauss professor in Universitate Tubingensi. Ille auctor protestans in Vita Christi Jesu longà dissertationum philologicarum et criticarum serie sibi proposuit evertere authenticitatem omnium Evangeliorum; atque in Christo Jesu non aliud agnovit, nisi *ideam symbolicam humanitatis*. Sub hoc respectu non abiit Strauss admittere Jesum Christum veluti Deum-Hominem, veluti centrum unionis naturae divinae et humanae, ac denique veluti mentem inflatam, quae se manifestat in finito, quin amittat conscientiam pristini status sui. Dixi hoc opus *esse eminentè protestans*, quia profuit ex intimà Protestantismi essentia seu naturà, quae tota consistit in libertate exanimis, et in independentià absolutà rationis seu spiritus privati à quavis auctoritate, sive in iudicandis libris canonicis et inspiratis à non canonicis et non inspiratis, sive in sensu determinando horum libro-

nullam fidem, nullam certam ethices ac praxi normam (1); tum denique quia nullo scrupulo anguntur in honestandis nuptiis eorum qui detrectant se obligare ad instituendam prolem in eà quam vocant religionem *evangelicà*. Huc accedit, ut saepius adnotavimus, nunc Protestantes apertè fateri Catholicos in propria religione salvari posse, quod nos negamus fieri posse in quolibet Protestantismi sectà. Catholici propterea sibi planè in suà praxi coherent, minimè verò acatholici.

357. Ad 4. N. Hoc enim perinde esset atque contendere, posse quidem sacerdotes catholicos admodum, instruere, et cohortari fideles, quin certiores fieri queant de fructu, seu exitu hujus admonitionis, instructionis et cohortationis. Deinde nemo est qui

rum. Haud planè ignoro viginti aliosve fortassè plures insurrexisse ex Protestantibus qui calamum acuerint adversus Strauss, ut sic Protestantismum ab hac impietatis notà liberarent; ast et illud novi, infeliciter prorsus exitu id eos praestitisse, aut praestare posse ex suis principiis. Nam Strauss usus est jure suo, seu jure quod ipsi tribuit protestantismus in utroque examine instituendo, eodem nempe jure quo ante ipsum ex eodem principio usus jam fuerat alter Protestans Carol. Hasc, in Vita pariter quam edidit Christi Jesu, alique Protestantes rationalistae usi fuerant et ad eandem conclusionem devenerant. Quomodò itaque poterunt Protestantes sive Strauss, sive rationalistae reliquos refellere, quin ipsum fundamentum Protestantismi penitus subruant? Egregè porrò ex hac saltem parte id ostendit Wegscheider, qui, in praef. ad suas Institutiones theologicas, evincit rationalismum ex intimà Protestantismi essentia profuturè, qualis à Luthero institutus est, cujus propterea *pluribus* manibus suum voluit opus esse dicatum. Verùm, juverit hoc confirmare auctoritate hominis haud suspecti, scilicet, Judaeo-increduli Salvador. Hic siquidem in op. : *Jésus-Christ et sa doctrine*. Paris 1838, tome 1, préface, p. 19, loquens de opere Strauss hac habet : « Enfin, l'ouvrage du professeur de Tubingue a surtout un grand sens comme dernière expression de l'esprit du Protestantisme. La réforme s'était fait illusion à elle-même, en se croyant un mouvement tout chrétien, un retour pur et simple aux doctrines évangéliques. » Ex his intelligimus 1° justos fuisse meritorum Strauss erga protestantismum aestimatores eos qui non ita pridem ipsum elegerunt ad *cathedram theologicae* Tigurinam, perperam imperitis non paucis obtentibus, qui nondum pervenire poterunt ad legitimas Protestantismi conclusiones; intelligimus 2° quo sensu Protestantes sibi asciverint nomen *Evangelicorum*, eadem nempe significatione quà Scipionum cognomen tum Africanum luit, deletà Carthagine Africae metropoli. Quo sensu neque nos abnuimus Protestantes *Evangelicos* nuncupare.

(1) Hujus rei pariter documenta dedimus tract. et loco cit. Ille verò ne extra nostrum argumentum vagetur, ut magis pateat quam bene sibi coherent Protestantes circa benedictionem conferendam conjugii mixti, satis erit conferre Protestantium leges inter se. In Borussia Protestantes exilio, bonorum expoliatione, vinculis publicis plectantur episcopus et sacerdotes catholicos detrectantes impertiri benedictionem conjugii mixti, etiàmsi nulla processerit sponsio de educatione prolis in religione catholica; in Anglià verò Protestantes non ita pridem, seu antequam abrogaretur Codex penalis contra Catholicos, veterant sub capitis poenà, ne quis sacerdos ullis conjugis conferret benedictionem. Cuiam meliùs mentem protestanticè religionis assecuto fides habenda, Anglone an Borussia?

ignoret sponsos amore captos, ut mire valeant optatum conjugium, ad omnia se paratos exhibere; nuptiis postea initis, omnia oblivisci. Quod si ita fit, etiam cum aliqua intercesserit promissio, quò facilis illà omisà id continget? Demùm ita se gerere debent sacerdotes catholici, quia Ecclesiæ leges id postulant, à quibus recedere sine pecculo ipsis non licet.

538. Ad 5. D. Esset pervereri principio inconcusso fidei catholicæ, quòd extra veram Ecclesiam nulla detur salus, quòdque adversarius vocare lubet *intolerantiam* et *fanatismum*, C.; secùs, N. Vocent Protestantes hunc fidei nostræ articulum sive *intolerantiam*, sive *fanatismum* aut *superstitionem*, nullà nostrà refert; ita nos credere profiteamur, et juxta hanc fidei professionem nos gerere debemus. Non sunt Catholici quòd eternæ damnationi eos addicant qui culpabiliter extra veram Ecclesiam ex hac vità decedunt, sed Christus, sed Deus est qui eos judicabit, et pro culpæ ratione eos puniet, cum scriptum sit, *Math. 18, 17: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*; et *Marci 16, 16: Qui non crediderit, condemnabitur*. Nequit tamen sacerdos catholicus indifferens esse ac æquo animo pati, ut sponsus vel sponsa sinat filios suos institui in alià religione ab eà quam ipsi profitentur, ac fide tenent unicè veram esse, et in quà solà credunt patere posse aditum ad salutem.

539. Ad 6. N. sequel. Quamvis enim non agatur de fidei articulo, agitur tamen de eà praxi quæ aretè connexa est cum fidei articulo, et juxta quam ritè administrari debent Sacramenta ut salutis media. Exigere prepterea conditiones quas intima rei natura postulat, ut Sacramenta salutaria esse possint, res non est disciplinæ mutationis obnoxia, sed est dispositio quæ necessariò requiritur, constans et immutabilis, ut cum fructu Sacramentum suscipiatur. Alioquin dicendum foret dispositiones illas quas requirit Ecclesia in pœnitente ut ritè absolvatur, ad mutabilem disciplinam spectare. Motivum ideo quòd Ecclesia ducitur ad negandam benedictionem sponsis qui propositum servant instituendi prolem in alià religione, ex eo oritur quòd perversam eorum animi comparationem uti doctrinæ et mandatis Christi fundatoris sui adversantem existimet. Ad eò verò conceptus hic ecclesiasticus non cooperandi sacrilegis nuptiis mixtis cordi est Rom. pontificibus, ut Pius VIII derogaverit canonì concilii œcumenicì quoad illas provincias, in quibus hæc parochi presentia et benedictio à regimine politico vi exigitur (1).

540. III. Obj. 1° Factum est agi de praxi immutabili in eà benedictione denegandà, alioquin Ecclesia nunquam à suo hoc principio recessisset, prout novissimà hæc etate recessit, cum rata duxit ea conjugia quæ antiquitùs ut illicita et invalida repudiabat. Jam verò semel ac Ecclesia ita se gessit, nequit jam respuere consecutiones quæ ex hæc agendi ratione descendunt. 2° Accedit in Germanià fuisse ab initio consuetudine priùs et usu receptum, postea verò etiam

lege cautum *ubique* circa conjugia mixta, quòd haberetur tanquam *inadmissibile pactum*, et *sponsio* initià inter sponsos de prolis educatione ante conjugii celebrationem (1); 3° in imperio autem Austriaco lege latà sancitum est nullam exigendam sponsonem esse in conjugis mixtis ad impediendam benedictionem; episcopi verò acceperunt huic legi, et adhuc ita se gerunt, accommodantes sese rerum ordini qui à legislatione inductus est (2). 4° Ratio porrò harum legum aperta est; auctoritas enim paterna et jus quòd ex eà profluit, oritur tantùm ex conjugio jam contracto; quare cum pater per hujus tantùm consummationem jus acquirat, ac possit se obligare ad aliqùod quòd ipsum conjugium afficiat, sequitur pariter tunc temporis tantùm se obstringere posse circa prolis institutionem (3); 5° quæ cum ita sint, non debet Ecclesia scrupulos ingerere conscientias delicatas earumque pacem perturbare (4); 6° attentè præsertim praxi, quæ jamdiu in non paucis diocesisbus involvit de consecrandis nuptiis mixtis benedictione, quamvis nulla sponsio inter contrahentes præcesserit circa catholicam futuræ sobolis institutionem (5); 7° aut saltem convivere debet, ut sponsi inter se conveniant de maculis instituendis in religione patris, feminis verò in religione matris. Ego.

541. R. Ad 1. N. Nunquam siquidem Ecclesia recessit à principio quòd vindicavimus, quòd scilicet nec possint nec debeant administrari Sacramenta actu perversè dispositis. Aliud porrò est agi de validà, aliud verò de legitimà seu licità Sacramenti administratione. Ecclesia quamvis semper exhoruerit conjugia mixta, ea tamen habuit ut validè contracta (6). Quando suam tribuit benedictionem, non ei mens est eam conferre parti acatholicæ, quam optimè novit neque in conjugio admittere Sacramenti dignitatem, neque æstimare hunc ritum sacrum, et neque vinculum conjugale ut insolubile habere, sed eam tribuere intendit tantùm parti catholicæ, seu filio aut filie suæ, quamvis ambo sponsi se coram parochò sistant (7).

542. Ad 2. N. Etiam nec ante nec postea usu et consuetudine receptum unquam fuit in Germaniæ et provincis, multò minùs lege cautum, ut *inadmissibile* haberetur *pactum* à sponsis initum ante conjugii celebrationem. Imò verò, et nos paulò ante ostendimus,

(1) Ita Bunsen in scripto officiali cui tit. *Expositio, etc.*, relato saltem per epitomen in *Ephemerid.* 11 Janv. 1858.

(2) Ita auctor artic. insert. in *Ephemeride universalis*, diebus 8, 9, 10, 11 februar., qui id affirmat auctoritati innixus Reehbergeri, cujus opus velut *Evangelium* juris canonici spectat. Attamen nos superius vidimus personum hoc opus ab utraqùe potestate ecclesiasticà et civili proscriptum fuisse, atque à scholis omnibus eliminatum.

(3) Idem, loco cit.

(4) *Ibid.*, diebus 9-15 mart. 1858.

(5) *Ibid.*, diebus 8, 9, 10 et 11 febr.

(6) Sola synodus Trulliana, quæ tamen ab Ecclesià Romanà recepta non est, declaravit invalida connubia mixta; cum verò Ludovicus XIV latà lege constituerit in Gallis hæc ipsas nuptias invalidas, episcopi Galis in praxi eas semper spectarunt ut validas in facie Ecclesiæ.

(7) Cf. Doellinger, op. cit., p. 53.

(1) Cf. Doellinger, op. cit., pag. 53, 45, seqq.

pacta ante-nuptialia non modò usu et consuetudine, sed etiam legum auctoritate firma erant et rata. Sæpe in Bavariâ, ubi præ reliquis Germaniæ provinciis Catholicis Protestantibus permixti sunt, juxta edictum 24 martii 1829, et antèrius aliud edictum *constitutions-note* an. 1818, § 14, decernerent quòd si *velut pacto conjugali conjuges inter sese statuerint, quâ religione filii debeant institui, id eam habeat efficaciâ* (1). Eadem lex jamdiu promulgata fuerat in electoratu Palatino, nempe an. 1709 (2). Eadem viguit in magno ducatu Assis-Darmstadtensi, ubi præterea eorum est ut parochus catholicus jus habeat negandi celebrationem conjugii in quo cautiones ab Ecclesiâ prescriptæ non servarentur (3). In provinciis Rhenanis nullam usquam prohibitionem viguisse quominus pacta ante-nuptialia à sponsis fierent ante celebrationem conjugii ultrò fatetur adversarius quem impugnamus (4). Igitur cum falsum sit quod ipse assumit, hoc ipso tota corruiat difficultas.

345. Ad 3. Negamus planè *Josephinæ* quam vocent *legislationi* non fuisse sive ab Apostolicâ Sede sive ab

(1) Apud Doellinger, ib., p. 46.

(2) Cf. Opus inscriptum : *Die religiöse Erziehung der Kinder aus gemischten Ehen, eine geschichtlich, etc.*, seu : *Religiosa educatio prolis in conjugii mixta. Expositio historico-juridica*, Spira, 1857, pag. 98, ubi narratur quòd cum elector Palatinus Joan. Guillelmus prius constitisset prolem ortam ex connubiis mixtis institui debere in religione patris, regiminis Borussiae minis pernotus, deinde etiam violentis quibusdam artibus, quas idem regimen in vindictæ speciem exercuit adversus catholicos suos subditos (ex his patet quàm antiquè sint machinationes regiminis Borussiae adversus Ecclesiam), tractationibus eâ super re ultrò citròque habitis, demùm legem tulit an. 1709, quâ sanxit, § 3, ut in conjugii mixtis integrum esset parentibus educare soboles, prout ferebant legitima pacta nuptialia, seu etiam authentice eorum conventiones stante matrimonio. Ex quo facto constat quantum recesserit regimen Borussiae à pristinis suis institutis.

(3) Apud Doellinger, loco cit., p. 17.

(4) Sed præterea praxis antea vigens in provinciis Rhenanis testem habemus locupletissimum ipsam D. Hüsgen, qui in epist. datâ ad parochum B. de F. canonicum et consiliarium ecclesiasticum die 30 sept. 1828, inter cætera scribebat : « Sur ce point (conjugiorum mixtorum), il n'y a eu aucune négociation entre le métropolitain et les suffragants, mais ces derniers ont, avant comme après, admis pour leurs diocèses la pratique suivie dans le diocèse de Cologne. La pratique observée par notre administration diocésaine touchant les mariages mixtes est, depuis 1825, la suivante : sans égard à l'éducation religieuse des enfants, le mariage des futurs époux est proclamé dans l'église. Dans le cas où les époux font par écrit ou de vive voix devant témoins, la promesse de faire élever tous leurs enfants dans la religion catholique, il est permis au curé catholique, cæteris salvis, d'assister au mariage ; mais si cette promesse n'est pas donnée, le curé catholique est tenu, après les proclamations faites, de délivrer à la partie catholique *testimonium libertatis* ad omni impedimento canonico dirimente. Désormais le curé catholique n'a plus à s'occuper de la célébration religieuse du mariage. Si, après la consommation d'une semblable union, l'époux catholique se présente au saint tribunal de la Pénitence, rien ne s'oppose à ce qu'il soit admis à la participation des Sacraments, cæteris salvis, dans le cas où le confesseur le trouve véritablement repentant de la démarche qu'il a faite, et empressé d'employer la

épiscopis constanter et vehementissimè reclamatum (1). Et verò inde spes non levis oborta est, quod superiùs adnotavimus, fore ut precaria isthæc legislatio, quæ non paucas identidem mutationes subit, ex antiquis institutis in universâ Ecclesiâ vigentibus omnino temperetur (2). Cæterùm legislatio Austriaca in eo quod spectat ad conjugia mixta, non est coercita, ut autumat adversarius, sed est facultativa seu permissiva, ita ut si pater sit protestans, possit quidem, sed non debeat seu non teneatur prolem in protestantica sectâ instituire. Possunt præterea juxta eandem legislationem sponsi ante matrimonium de prolis institutione inter se patisci ; si autem reuant obtempere sanctioni canonice, quâ exigitur formalis promissio de universe prolis educatione in religione catholica ad obtinendam sacerdotis benedictionem, non adiguntur parochi à civilibus magistratibus ut matrimonia hæc illicita benedictionis ritu coonestent. In totâ diocesi Lintensi receptum est ut nulla tribuatur benedictio conjugii mixtis sine præviâ sponsione circa catholi-

doceat, une instruction appropriée, la prière et le bon exemple pour opérer le salut de l'époux hérétique et des enfants : néanmoins la fixation du temps devra être laissée au jugement du confesseur. Par cet exposé fidèle des faits, » etc.

Ita quidem Hüsgen seniebat et scribebat an. 1828. Nunc verò ex litteris quæ non ita pridem hæc perveperunt à viro fide dignissimo patet eum, communito consilio, cogitare alia omnia. Offero pœnas harum litterarum periodos. *Que vidimus et audivimus testatur. Perquam infantem nobis est, quod vicarius generalis Hüsgen omnia secundum desiderium et voluntatem Protestantium et Hermetianorum operetur. Si quis parochus pro re archiepiscopi fortiter dixerit, aut pro eodem in templo cœverit, hic statim ad remotionem et tenuam parochiam mittitur, licet decem et etiam viginti annorum spatio sine parochia decurrerit. Si verò hoc agendi ratio aliquid non placuerit, hic tabulâ ab omni animarum curâ arceatur. Hinc fit quòd *inaccessa nostra* (Coloniciensis videlicet) *optinis pastoribus orbetur. Plures parochie aut vocant, aut ad Hermetianis occupantur, etc.* Quamvis à S. Sede concessum illi fuerit vicarium generalem agere, hæc duplici additâ lege, 1^a ut in matrimoniis mixtis servanda curaret, quæ in brevi Pii VIII sancita erant ; et 2^a ut Hermetianis in officio contineret.*

(1) Quicumque de his expostulationibus certior fieri cupiat, satis est ut recolat rescripta Pii VI, quæ paulò ante commemoravimus data ad card. de Frankenbergh, atque ad reliquos Belgii episcopos. Alia ejusmodi documenta profert Moser, op. cit. de Imped. matrim., et vulgatissima sunt. Attamen auctor articulorum quos sæpè citavimus affirmare intrepidè audeat *legislationem Josephinam circa matrimonium permissivam in Germania ex parte episcopatus et curiæ* (nempe sanctæ Sedis) *sive oppositionis aut molestiæ!*

(2) Exemplum litterarum afferimus, quas nuper piissimus imper. Ferdinandus eisdem suæ ditionis episcopo dedit : *Cum sponsus catholica ait ipse, et sponsa protestans venturâ se obligaverint ad educandos filios omnes, quos ex hoc matrimonio suscipient, in religione catholica, majestas sua sibi certò pollicetur fore ut Dom. V. R. nullam aliud impedimentum matrimonio Asie, quod in facie Ecclesiæ celebrari potest, obiciat, atque ita negotium istud totum expediat, ut inde neque auctoritatis civilis, neque auctoritatis ecclesiasticæ jus in discrimen vocari debeat.* Apud Doellinger, op. cit. p. 56, seq. Quid præterea jam sentiant canonistæ Austriaci de hoc argumento patet inter cæteros ex opere D. Rost, cui tit. : *Religions-wissenschaftliche Darstellung*

eam totius sobolis institutionem; eadem praxis viget in diœcesi Ænipontinâ (1).

344. Ad 4. N. Adversarii enim principium est pro-
sus absurdum et contrarium legislationi omnium
gentium. Nulla siquidem uspiam legislatio reperietur
quâ interdicantur validæ pactiones antequam sponsi
ineant conjugium illud è contrario apud omnes gen-
tes usu ipso inductum novimus, ut sponsi ante matri-
monium ineundum ad aliquid se obligare invicem
possint, idque legali scripto confirmare, in rebus etiam
quæ ad futuram prolem pertineant, cujusmodi est ar-
ticulus *de proles successione*. Quòd si sponsi, antequam
conjugium ineant, possunt inter se pacisci de succes-
sione hæreditatis, ac de aliis non paucis quæ spectent
ad futuram prolem, quantò magis pacisci queant circa
ejusdem religionem, quæ objectum est longè præstan-
tius et sanctius!

345. Ad 5. Si ageretur de solis *scrupulis*, C.; si
agatur de violatione obligationis seu muneris omnium
maximi quo parentes erga Deum obstringuntur, N.
Utique hæretici pro suâ opinandi licentiâ existimant
id quod est ab Ecclesiâ circa matrimonia mixta san-
ctum, rem levissimam esse, quam homo prudens re-
ligioni non habeat (2). Ecclesiæ autem à Christo
edoctæ alius est sensus, contraria planè doctrina;
sentit enim ac docet eos Catholicos qui ita animo sunt
comparati, ut aut parvipendant religiosam liberorum
institutionem, aut eam dimittant parti acatholicæ, in
gravissimum crimen incurrere; quòd si officium di-
vinâ lege parentibus impositum sanè omnium maxi-
mum sive per socordiam, sive per contemptum abji-
ciant, æternæ filiorum suorum salutis proditores fieri.
Quomobrem neque potest neque debet falsæ cujusdam
pacis obtentu parentes ejusmodi in tam perversâ ani-
mi dispositione relinquere.

346. Ad 6. D. Id est, nonnullorum privatorum aut
ignorantiâ, aut animi ignaviâ, Ecclesiæ lex alicubi
violata est, Tr.; legitime collata est illis conjugis be-
nedictio, N. Etenim potuerunt interdum sacerdotes
aliqui, sui oblii muneris, sive ut potestati civili ve-
lificarentur, sive honorum illecebris aut metu pœna-
rum, eò adduci, ut sacrilegum hoc facinus perpetra-
rent. Verum hic non disputamus quid ex privatorum
culpâ fieri possit, sed quid legitime fieri possit et
omnino debeat. An verò assentatorum hominum per-
fidia, aut ignavorum pravitatis unquam efficiet ut lex

aliqua licite violetur, obsistente præsertim ac recla-
mante legitimâ Ecclesiæ auctoritate (1)? Si hoc
quispiam contendat, non modò lex quævis ecclesia-
stica, sed etiam civilis divinaque ipsa lex poterit im-
punè violari, eam quotidie ingens hominum perditio-
rum turba illas prætergredietur.

347. Ad 7. N. Nunquam enim Ecclesiâ à seipsâ
dissentiet, neque permittet ut sponsi pactum ineant,
quo filii patris, filiæ verò falsâ religione matris im-
buantur. Hoc quippe iniquum est, et omni juri con-
trarium. Imò ne sponsi quidem ipsi pactum hujus-
modi inire inter se licite possunt. Utervis enim illo-
rum hæresim sectans, aut hanc veram esse aut falsam
judicat. Si veram, cur liberis suis ad eò sit inimicus,
ut eadem hæresi nolit omnes enutrirî (2)? Si verò
falsam, cur non modò sibi, sed etiam liberis suis
iniquus esse velit, ut impiam sectam proficientes exitio
pereant sempiterno? Ad hæc libet quærere num cat-
holicus pater sit filiorum tantum, an etiam filiarum
pater? Similique ratione num mater catholica filiarum
mater dicenda sit, an etiam filiorum? Profectò tales
parentes qui sunt, ut sic velint sobolem partiri, re-
ferre mihi videntur mulierem quæ coram Salomone
rege alteri dicebat: *Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur* (3). Imò pessimæ feminæ crudelitatem longè su-
perant. Illa enim cupiebat ut alienæ sobolis membra
in duas partes discerperentur; isti verò prolem à se
genitam sic dividunt, ut non in corpora, sed in ani-

(1) Cf. quæ superius ex archiep. Posnaniensi lit-
teris ad regem Borussiae datis adduximus. Illis verò
aliud ejusdem testimonium subnectimus. Cùm enim
ex occasione allocutionis à Gregorio XVI habitæ die
15 superioris septembris, quâ viri fortitudo et agendi
ratio commendata fuerat, *Ephemerides regni Boru-
sici* inconstantiâ illum accusassent, ita reverendissi-
mus archiepiscopus in suâ responsione impositam sibi
calumniam à se removit: *On ne se lasse pas de pré-
tendre de nouveau que tous les pères de mon diocèse bé-
nissentent les mariages mixtes sans exiger une promesse
préalable; quoique près de mille faits recueillis à la hâte
dans les registres de l'Eglise, et un grand nombre de
contre-preuves envoyées à diverses reprises, et toujours
de nouveau, à son excellence le ministre non Altestein,
soient venus prouver le contraire; bien que le gouverne-
ment royal, en fait, ne semble pas les avoir agréés,
comme le prouve le document (pièce justificative A), qui
s'en rapporte expressément à une décision ministé-
rielle du 30 mai 1857. Cf. *Ami de la Relig.*, 17 févr.
1859. Fructus porrò impavidæ hujus archiepiscopi
agendæ rationis fuerunt publica vincula, ad quæ vir
octogenarius damnatus est à clementissimo regimine
evangelico.*

(2) Quid censeant Protestantes de doctrinâ catho-
lica, quamquam à Socinianis et rationalistis, ut vidi-
mus, toti sunt, liquet, cæteris prætermisiss, ex Cate-
chismo Heidelbergensi, seu instructione in doctrinâ
christianâ pro Ecclesiis reformatis, novissimè edito
Sutzbachi, an. 1826, in cujus præmio *predicantes*
dicuntur sese eidem jurejurando obstringere. Itaque
in hoc libro symbolico, pag. 36, octava interrogatio
hæc est: *Quodnam intercedit discrimen inter cænam
Domini et Missam papisticam?* Resp.: *Missæ nihil
aliud propriè est, nisi abnegatio unitæ sacrificii et pas-
sionis Jesu Christi, ac maledicta idololatria.* Nescio
utrum hæc in ore istorum hominum risum magis an
indignationem moveant.

(3) 3 Reg. 3, 26.

der Ehe, seu: *Expositio religioso-scientifica de matri-
monio*. Vien. 1854.

(1) Cf. Doellinger, ibidem.

(2) Quomodo harum rerum quas Ecclesia catholica
servat, æquos æstimatores habere Protestantés pos-
sumus, quibus præcipua fidei christianæ capita sub-
verttere nulla religio est? Satis sit ad hanc assentio-
nem confirmandam adducere Catechismum ad usum
ecclesiarum et scholarum protestantico-christianarum
editum Spiræ 1822, confectum à generali synodo pro-
testante circuli Rhenani, et à supremo regio consilio
approbatum. In hoc porrò catechismo evangelico de
Trinitatis mysterio et Christi divinitate ne unam quidem
syllabam legas; dogma autem *Redemptionis humani
generis ex impiis Socinianorum placitis* describitur.

mas creviant, dumque unam partem Christo et Ecclesie, alteram impietati et malo dæmoni addicunt. Nonne in supremo iudicii die filia hæretica catholicum patrem, filius autem hæreticus matrem catholicam iustissimè accusabit (1)?

348. Neque verò quispiam opponat è duobus malis minus esse eligendum. Equis enim istos in eam necessitatem conjecit, ut alterum faciendum sit? Nonne satius esset ut Catholici ab ineundo cum hæreticis aut schismaticis matrimonio penitè abstererent? Ultrò igitur volentesque sese iis vinculis implicant, quibus deinde suæ soboli iniquissimi esse coguntur. Neque omitendum est conjugem hæreticum aut schismaticum multis de causis permoveri posse ut ad sese universam sobolem trahat. Verùm etiamsi demus quòd fidem pactis promissisque servare velit, tamen: *Unus ædificans*, ut verba usurpem Ecclesia-

(1) Exinde apparet iniquitas illarum legum quibus sancitur ut masculi patris, femina verò matris religionem sectentur; aut, quod deterius, ut universa proles orta ex conjugis mixtis profiteatur religionem quam vocant *dominantem*. Eadem erat imperatorum ethnicorum ratio, qui editis legibus omnes cogebant ut gentium superstitiones profiterentur.

stici, et unus destruens: quid prodest nisi labor? Unus orans, et unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus (1)?

349. Hæc de matrimonio paulò prolixius pro rei gravitate agere volui; in quâ tractatione nihil me scripsisse profiteor, quod ex veritatibus amore et catholice doctrinae tuendæ studio non sit profectum. Cæterum si quid fortè videatur à me dictum esse liberius quàm ut placere quibusdam possit, velim ut æqui homines sedato attentoque animo secum reputent quæ sanctissimus Mediolanensis antistes Ambrosius ad Theodosium piissimum imperatorem olim scripsit: *Sed neque imperiale est libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale, quod sentias, non dicere... Siquidem hoc interest inter bonos et malos principes, quòd boni libertatem amant, servitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quàm quod sentiat non liberè pronuntiare. . . . Quod fucio primam tuâ amore, tuâ gratiâ, tuæ studio conservandæ salutis (2).*

(1) Cap. 54, 28, 29. Cf. Serarium, op. cit., cap. 2, § 14 et seqq.

(2) Epist. 40, edit. Maur., n. 2, 5.

MONITUM.

Universos inter tractatus de Matrimonio eminet absque dubio quem exegit Sanchez; opus quidem apud omnes gentes celebratissimum, quod omnes adeunt professores, ex quo omnes hauriunt scriptores, quodque omnes unanimi consensu theologi laureatum aureumque inclamârunt. Quamvis autem meritò in omnium oribus operibusque versetur, aliunde plus quàm cæteri redundanti stylo scatet, præsentibus temporum adjunctis sæpè alienum est, ac nudis picturis insistens, pudico lectori periculum ingerit. Inde fit ut, dum promissis quinque millibus epistolis cujuslibet gentis doctorum consilia arcesseremus, eos inter qui de Sanchezio rebus resciperant, nullus, nequidem Hispanus, existerit, qui diffusioris hujus auctoris orationis, à cœvibus rebus longinquitatis, crudarumque imaginum immemor, totum opus ut edendum commendârit; imò nonnullus integrâ conscientiâ id fieri posse negaverit. Istas inter angustias quod agendum esset incerti, quæ sequantur exegimus. Bonis omnibus locupletari, cunctaque mala vitare tentavimus, idèque, ne celebri tractatu, ex quo præpostera omnia de Matrimonio scripta manârunt, careret opera nostra, ita ut titulum usurpasse viderentur inscriptum: *Theologiae Cursus completus....., ex tractatibus omnium perfectissimis ubique habitis... , unicè conflatus, etc.*, quæsimus an quis Sanchezium epitome quâdam circumscripserit. Tenaciter investigantibus contigit ut in manus incideret Emmanuelis Soarezii Compendium, quodque plurimi omnium interest, visum est nobis illud opusculum omni Sanchezii medullâ saginari, nec ejus stylo prolixiori, venerisque descriptionibus adulterari. Hoc ergo Compendium gaudentes edimus, præsertim Ecclesie doctrinâ in re tam momentosâ referent, castitati mentis, verborum et oculorum consulens, voluminumque numerum diminuens. Quò verò cœtaneis accommodatiora præstaremus, quod magni omnium iudicio refert, ab orthodoxo doctissimoque P. Perrone, nunc Romæ flore annorum vigente, opera mutuavimus, quæ solitâ urbanitate benignitate haurienda permisit, omnia concedens quibus ditescerò possent *Cursus completi*; unde ipsius de Matrimonio tractatum supra revidimus. Quibus ita absolutis, nobis pari reverentiâ videmur scientiæ studiosos castitatisque cultores observasse, lectorum simul et operis commodo consuluisse, sacerdotum minus necnon editorum officia implevisse, eum denique peritice tractatum, quem quilibet æquo pollens iudicio et votis exposcere possit, et plausu excipere debeat. Nec ullam temeritatis notam talia scribendo nos incurrere arbitramur, quippè quòd, præter laudatos Sanchezii ac P. Perrone tractatus, luculentum quoque opus Moser de *Impedimentis*, sæpissimè ab inlyto Italæ Theologo adductum, subijctum, cui etiam accedunt, tum Pyrrhi Corradi lucubrations de *Dispensationibus*, hujusce *Cursus* vol. 19 supra recusæ, tum nonnulli probatissimi auctores, e quibus plurimas summi sanè momenti speciales quæstiones deponimus, nempe Thomas ex *Charmes*, Billuari, Antonius, Benedictus XIV, Drouin, Theol. Nanciensis. Eumverò ne sibi lectores lucum injiciant, abs re non erit hic repetere, nullum tractatum, quantumvis perfectum famaque divulgatum; nullum etiam quantumcumque peritum ac diligentem auctorem, omnes propositis quæstiones amplecti, nec ulla omninò rimas expendas relinquere. Inde fit ut in hoc nostro opere præstantissimos etiam tractatus plerumque coronent variæ appendices, quæ si deessent, nec omnimodè perfectos, nec completos *Cursus* nostros prædicare fas esset.

SANCHEZ VITA.

SANCHEZ (Thomas), Cordubæ natus an. 1551, societatem Jesu ingressus est anno ætatis 16, variisque in eâ functus muneribus, Granatæ obiit anno 1610, austeris moribus vir maximè commendabilis.

Scripsit: 1° De *Decalogo*, de *Votis monasticis*, variisque circa moralem et jurisprudentiam quæstionibus,

4 vol. in-fol.; 2° tractatum de Matrimonio; typis primùm Genævæ excusum an. 1592, in-fol. In hoc opere omnes collegit auctor quæstiones quæ de his rebus perarduis moveri possunt; cùmque ad dirigendos in praxi confessarios necnon animarum directores scriberet, scopum intentum præclare assecutus est, quanquam optandum magnooperè foret ut in describendis quibusdam rerum imaginibus decisionibusque exprimendis, moderatori calamo usus aliquando fuisset. Illud certè constat, de quo nullus mirandi locus apud viros qui dũce experientiã nõrunt quid possit mens recti conscia Deoque omninò intenta, ipsum nempe in rebus ita salebrosis ne minimum quidem quantum ad mores proprios mali affectum expertum esse, quippe qui stratus ad Crucifixi imaginem libros suos exarabat. Hinc ergo colligendum quantum ad recentium quorundam philosophorum hypocrisis accedant, quantumque factitium boni studium redoleant omnimoda convicia quibus inclutum Jesuitam insectati sunt homines qui libidinosos corrupti animi æstus turpissimorum librorum assiduã lectione, obscenarumque effigierum contemplatione fovent ac superincendant.

SOAREZII (1) MONITUM AD LECTOREM.

Pancis, lector amice, Instituti mei rationem tibi aperiam. Dùm perpendo humanæ vitæ brevitatem, theologiæ moralis longitudoinem, decidendorum casuum, quos vocant conscientie, præcipitem occasionem, ferendũ iudicium difficultatem, non possum non adduci, ut existimem de animæ salute eos rectè merveri, qui immensas de moribus disceptationes in epitomen contrahunt, contractas ordinis nitore illustrent, illustratas doctorem auctoritate roborant, è quorum sensibus proderint. Hanc ob causam cùm disputationes de Sacramento Matrimonii à Patre Thomã Sanctio Cordubensi è societate Jesu editas legerim ac relegerim, penèque admiratus doctrinæ præcellentiam, ne-

cessitatem, difficultatem, resolutionum acutiem, multas novas quæstiones non sine laude superadditas, statim cogitavi de opere universo in periodos reducendo, quò utriusque juris ac fori professoribus præceptis pateret; alphabetico ordine distribui, memoriæ juvandæ causã; loca auctoris apposui, auctoritatis conciliandæ ergo. Hæc sivo tibi probentur, sive secus, nobis sat erit, ut cum Martiali dicere possim:

Hæc, si displicui, fuerint soluta nobis.

Hæc fuerint nobis præmia, si placui.

Interim vale, dùm illuminante Deo alia aggrediar.

(1) Nihil de SOAREZ (Emmanuelo Laurentio) suppetit historia, nisi quòd Ulyssiponensis presbyter theologus, præcipuam nominis laudem, vulgato præsentì Compendio, adeptus sit. Huic enim opusculo singulare illud prægium accedit, quòd cùm ordine alphabetico procedat, faciliò inde rerum inquirendarum modus, ac via planior efficiatur: cùmque præterea difficiles plerumque nec parùm castis auribus graves quæstiones strictiori calamo perstringat, quas in lagenti tractatu stylo liberiori Sanchezus prosecutus est, hinc meritò affirmare non dubitaverimus illam prioris auctoris epitomen magis et universaliòs quàm longam posterioris opus legendam et à multò pluribus acupandam fore.

COMPENDIUM TOTIUS TRACTATUS DE S. MATRIMONII SACRAMENTO

R. P. THOMAS SANCHEZ,

ORDINE ALPHABETICO DISPOSITUM.

•••••

Abbas.

Abbatès, vel alii habentes jurisdictionem quasi episcopalem, possunt erga subditos dispensare in iis quæ Trid., sess. 24, cap. 6, de Reform. concedit episcopis, scilicet ut possint absolvere et dispensare circa omnes casus occultos nec deductos ad forum contentiosum, exceptà irregularitate ex homicidio voluntario; subditi tamen horum abbatum non possunt ad episcopum confugere circa hos casus, lib. 8, disp. 2, num. 12.

Abortus.

1. Procurare abortum, aut medicinas applicare

pregnanti ob ejus salutem, cum abortus periculo, illicitum est, quando probabiliter constat factum nondum animatum esse; nunquàm tamen licitum est procurare abortum, ut occultetur peccatum matris ne infametur. Et idem dicendum si fuerit necessarium ad evitandum periculum vitæ, lib. 9, disp. 20, n. 9 et 10.

2. Quando probabiliter creditur factum esse animatum, licet pregnantì medicinis uti, quæ sunt per se et directè ordinate ad expellendos humores praves, ut est venarum ruptio, etc. Item modico licet illas applicare, et tenetur, licet prægnans eis uti non te-

neatur; non tamen est licitum prægnanti uti medicinis que directè et per se sunt ordinatæ ad abortum; secus dicendum, quando medicinæ sunt æquè ordinatæ ad salutem et abortum, licèt de vitâ matris et factis medici dubii sint, lib. 9, disp. 20, num. 14, 16, 18 et 19.

Absolutio.

1. Dùm in novâ constitutione reservatur absolutio alicujus peccati in odium illius, ut fecit Xistus V contra malè promotos ad ordines, ignorans invincibiliter constitutionem, non incurrit hanc reservationem; secus dicendum de ignorantâ casuum reservationis superioribus ad bonum regimen Ecclesiæ, lib. 9, disp. 52, num. 18.

2. Absolutio in foro conscientie fit extra confessionem; secus dicendum de potestate absolvendi in foro penitentia, lib. 8, disp. 34, num. 29.

Acceptio personarum.

Acceptio personarum non reperitur in facilius dispensante in matrimonii impedimentis cum divitiis et potentibus, lib. 8, disp. 19, num. 5.

Accusatio.

1. Accusare licet viro adultero jam dimisso, adulterium, ante sententiam admissum, quamvis in prius iudicium non fuerit per viam actionis deductum ad instaurandum matrimonium, lib. 10, disp. 9, num. 25.

2. Accusatio adulterii, quoad pœnam criminalem et civilem, præscribitur quinquennio; secus dicendum, quoad petendum divortium, quod nunquam præscribitur, lib. 10, disp. 3, num. 9.

Actio, actor et actus.

1. Actio cui datur, eidem competit exceptio et re- tentio, lib. 6, disp. 58, num. 54.

2. Actus quando non valet ut agitur, tunc valet eo modo quo valere potest, quando est defectus ex parte causæ efficientis, lib. 1, disp. 20, num. 30, et disp. 21, num. 1 et 4.

3. Actus non operantur ultra intentionem agentium, lib. 1, disp. 21, num. 1, et lib. 2, disp. 56, num. 3.

4. Actus præsumitur factus secundum propriam ejus naturam, lib. 1, disp. 57, num. 4. Et in dubio præsumitur factus ita ut valeat, lib. 1, disput. 58, num. 4, et lib. 3, disp. 55, num. 19.

5. Actus appellatione non venit actus qui invalidus est, lib. 3, disp. 2, num. 5. Et actus invalidus non dicitur simpliciter talis, ibid.

6. Actus annullato et irritato est pœna, quando est in odium transgredientis; secus dicendum quando imponitur propter defectum alicujus solemnitate requisitæ ad faciendum actum, lib. 3, disp. 4, num. 8 et 9. Et obligat etiam ignorantes quoad nullitatem actus, licèt non quoad alias pœnas, lib. 3, disp. 17, num. 10.

7. Actus præceptus fieri sub certâ formâ sine clausulâ annullativâ valet in ordinario eâ omissâ; secus dicendum de legato, lib. 3, disp. 52, num. 1 et 5.

8. Actus viciatur ex parte conditionis, non verò ex

omissione modi, lib. 3, disp. 55, num. 2. Et actus etiam validus manet formâ omissâ, quæ jam in jure communi inest, nisi constet contrarium ex intentione omittentis formam, ibid., num. 3 et 4.

9. Si duo actus fiant eodem die, et non constat qualis eorum præcedat, præsumitur præcedere ille qui est necessarius ad actus valorem, lib. 3, disp. 55, num. 19.

10. Actus voluntatis non potest esse coactus simpliciter quoad actus velle et nolle; secus dicendum de actibus exercitiis per alias potentias, ut ambulare, movere membra, etc., lib. 4, disp. 1, num. 2.

11. Actus binus inducit consuetudinem, lib. 4, disp. 1, n. 22, et actus in uno casu permissus, et in alio prohibitus, in dubio censetur factus in casu permissio, lib. 6, disp. 6, num. 4.

12. Actore nil probante juramentum deferendum reo in causis conjugalibus, lib. 7, disp. 115, n. 28.

13. Actus conjugalis in gratiâ exercitus, debitique circumstantis vestitus, est meritorium, et conferit gratiam ex opere operantis tantum, lib. 9, disp. 4, num. 3.

Adoptio.

1. Adoptionis jurisperitorum definitio sic est, sc.: Actus legitimus per quem fit filius, aut nepos qui non est, penè naturam imitans; theologorum verò alia est, sc.: Extraneæ personæ in filium vel nepotem, vel deinceps legitima assumptio. Et est duplex, quædam perfecta, per quam adoptatus transit in potestatem adoptantis, et illi succedit, et dicitur arrogatio. Altera imperfecta, quæ dicitur simplex adoptio per quam non transit adoptatus in potestatem adoptantis, lib. 7, disp. 65, num. 1 et 2.

2. Adoptatus per adoptionem simplicem non est hæres necessarius ex testamento, benè ab intestato. Per arrogationem verò est necessarius hæres ab intestato, et ex testamento in quartâ bonorum parte. Item adoptari potest, qui non est sui juris, arrogari verò minime. Item adoptio potest fieri auctoritate judicis competentis, arrogatio verò solâ principis auctoritate, et arrogator tenetur satisfacere de restitendis bonis arrogatâ personis ad quas essent perventura. Item in adoptione non requiritur verbum utriusque expressum; secus in arrogatione, ibid., n. 2.

3. Adoptans debet esse sui juris, major 25 annis, in arrogante verò requiruntur anni 40, et si habeat minus non potest arrogare. Item in adoptante requiritur possibilitas ad generandum, vel si non possit, id non fit ex defectu naturali, sed ex casu accidentario; item debet adoptans excedere adoptatum ætate 18 annorum; item sacerdos potest adoptare, et mulier ex privilegio principis, ibid. n. 3.

4. Adoptio solvitur sex modis: 1° naturali morte adoptantis, 2° morte ejus civili, 3° ob nuptias incestuosas, 4° ob dignitatem episcopalem, 5° per sententiam, 6° per emancipationem, ibid., n. 4.

Adulter et adulterium.

1. Adulter potest petere debitum ab uxore, etiam

exigere, dum alter ignorat ejus adulterium, vel suspicatur levibus indicis. Est autem exigere petere rem debitam, et importat coactionem, petere autem minimè : petimus enim etiam gratis concedenda, lib. 10, disp. 1, num. 2, 4 et 5.

2. Adulterium est alieni thori violatio. Et ut fornicatio admissa post sponsalia de futuro non est adulterium, mutat tamen peccati speciem, dum ultra fornicationem est injustitia adversa sponsalium fidei, et est necessariò confitenda solum ex parte sponsæ de futuro, ex parte verò sponsi minimè, lib. 4, disp. 2, num. 2, 3, 4 et 7. Et filii concepti ex tali fornicatione sunt naturales, ibid. num. 8. Item non cessat ratio adulterii sponsæ de presentibus fornicante ex consensu mariti, ibid. n. 9.

3. Adulter perdit donationem propter nuptias post sententiam judicis, et post confirmationem sententiæ appellatæ, et si falsis testibus se tueatur, tenetur restituere solum expensas litis, penam verò minimè : Item maritus interficiens uxorem adulteram, auctoritate judicis bona ejus statim ad filios pertinent quoad proprietatem et usumfructum, si non sint filii familiaris, sive sint ex alio, sive ex eodem matrimonio; si verò agatur civiliter, obtinebit maritus dum superstes fuerit uxor adultera usumfructum illorum honorum, etiamsi sint filii ex alio matrimonio, eà verò mortuà succedent plenè filii in eis, lib. 10, disp. 8, num. verò 12, 13 et 14.

4. Vir adulter potest pacisci cum uxore adulterâ, ut conviviat in divortium, ne ipsam criminaliter accuset, lib. 10, disp. 6, n. 10.

5. Vir innocens non tenetur uxorem adulteram ad suam pristinam amicitiam revocare, et vir jurans uxori se eam non accusaturum de adulterio futuro, non valet pactum, nec juramentum, quoad accusationem criminalem, secus quoad civilem, sc. ad divortium et dotem petendam; fas tamen est viro adulteram emendatam sibi reconciliare, lib. 10, disp. 13, n. 1, 2 et 3.

6. Nullum extat præceptum divertendi ab uxore adulterâ pertinaci, et quantumcumque publicâ, solâ attentâ ratione adulterii; tamen tenetur divertere ab uxore adulterâ, sive debitum negare ratione solum præcepti vitandi scandali, et non oritur hæc obligatio ex præcepto correctionis fraternæ, nec ex aliquo præcepto ecclesiastico, nec ex periculo incertitudinis prolis vitandæ; et vir non satisfacit huic obligationi uxorem retinens tanquam sororem. Eximitur tamen ab illâ ubi delictum adeò occultum est, ut probare nequeat, videlicet quando vir aliter cavere scandalum potest, et nil refert utrum vir sit innocens, necne; et tenetur obedire excommunicationi jubenti admittere non correptam adulteram. Item hæc obligatio dimittendæ uxoris in publico adulterio perseverantis, quando aliis mediis non satis consultur scandalo cavendo ac suspicioni consensûs viri in adulterium, est sub mortali, nisi urgeat ad eam retinendam aliqua justa causa præponderans, ut damnum corporis vel animæ ipsius vel uxoris, et infamia; item spes emen-

dandæ, dummodò caveat scandalum semper aliis mediis, et si non fuerint sufficientes ad id sedandum, erit scandalum passivum, et non activum. Nota tamen, quòd rarò obligat hoc præceptum dimittendæ uxoris adulteræ pertinacis, uxor tamen innocens nunquam obligatur hoc præcepto dimittendi viri adulteri pertinacis, aut abstinendi ab actu conjugali, lib. 10, disp. 13, num. 4, usque ad 29.

7. Adulterii exceptio quando de illo agitur civiliter, ut quoad divortium, vel dotis amissionem, est peremptoria, atque ita opponi potest ante vel post litem contestatam, et quocumque tempore usque ad sententiam; secus si agatur criminaliter, lib. 10, disp. 6, n. 12.

8. Adulteræ uxori est imposita pœna mortis, etiam quando matrimonium fuit nullum ob aliquod impedimentum; secus dicendum si ob defectum consensûs, lib. 10, disp. 8, num. 32.

9. Conjux adulterii sui conjugis conscius potest in foro conscientie secluso scandalo ab ejus habitatione divertere, quamvis adulterium sit occultum; nec ad id desideratur sententia judicis, unde hæc dimissio cessante scandalo est licita, vel quando matrimonium fuit clandestinum. Item conjux adulter occultus expulsus, qui novit innocentem esse certum de adulterio, non potest petere restitutionem ad cohabitationem in foro conscientie; secus si ignoret, nec conjux innocens certus sit. Item conjux cui constat matrimonium esse nullum, potest propriâ auctoritate divertere, si fieri potest sine scandalo, ita ut dimissus non sit restituendus; attamen in foro externo conceditur restitutio, quamvis impedimentum sit notorium, lib. 10, disp. 12, n. 31, usque ad 38.

10. Conjux innocens tacitè censetur condonare adulterii injuriam per copulam habitam cum conjuge adultero etiam occulto, sive petendo, sive reddendo debitum, et non licet amplius accusare, licet copula habeatur celebrato jam divortio, et requiritur ut innocens sciat adulterium, et copula spontè habita sit. Item quando spontè et scienter retinet adulterum, et nullâ necessitate compulsus familiarem se exhibet illi; ut ridens, laudans, comedens, dans oscula et amplexus, spontè; secus, si illa det compulsus Ecclesiæ præcepto, reddere debitum, et omnes hi actus per quos censetur condonare innocens, requirunt intentionem condonandi in foro conscientie, et si non adsit, non est condonatio; secus in foro externo, l. 10, disp. totâ 14.

11. Adulter volens accusare adulteram criminaliter, quod licitum est, non tenetur illi redere debitum, ibid., num. 8.

12. Vir non habens certitudinem, sed probabiles adulterii uxoris præsumptiones, ob quas justè inducitur ad credendum, non præjudicat juri divortii, nec accusandi reddendo debitum; secus exigendo, ibid., n. 10.

13. Innocens ignorans adulterium uxoris, et sciens sodomiam, reddens debitum censetur solum condonare sodomiam, et potest agere ad divortium ratione adulterii ignorati, ibid., n. 11.

12. Innocens reddens debitum ex praecepto iudicis, sive adulterium sit notorium, sive occultum, non censetur remittere, *ibid.*, n. 14.

13. Mulier reddens debitum adultero metu quocumque, licet non sit cadens in constantem, non censetur condonare. Idem dicendum, quando debitum honestate servata negare non potest, *ibid.*, num. 15.

16. Innocens existimans teneri se, vel deceptus ab aliquo id dicenti, reddens debitum adultero, non censetur condonare, *ibid.*, num. 16. Item quod dictum est, eodem modo dicendum de sponsalibus, n. 24.

Aetas.

1. Aetas requisita ad jejunandum, requiritur omnino completa, de momento ad momentum computato natiuitatis puncto, ut si die jejunii impleat aliquis aetatem 21 annorum, ante punctum quo implet, potest jentaculum sumere, et semel eo sumpto non tenebitur eo die jejunare, *lib. 2, disp. 24, n. 23.*

Affinitas.

1. Affinitas est propinquitus personarum ex carnali copulâ proveniens, et durat post mortem ejus qui causa fuit contrahendae affinitatis. Non habet gradus, sed mensuratur inter affines juxta gradus consanguinitatis; et stipes in affinitate dicitur duplex illa persona, quae per carnis copulam commisceatur, cum utraque sit origo et radix hujus affinitatis. Unde linea affinitatis est duplex, sicut et consanguinitatis, quaedam recta ascendentium et descendentium. Ascendentes sunt socer, socrus, noverca; descendentes verò gener, nurus, privignus. Alia verò linea est transversa collateralium, hi sunt qui alterutri sunt conjugii consanguinei in lineâ transversâ; et vir, et uxor non sunt inter se affines, sed principium affinitatis, *lib. 7, disp. 64, n. 1, 2, 3, 4 et 5.*

2. Affinitas non oritur ex solâ vasis femine penetratione, non immisso intra vas viri semine. Et non habenda est fides, nisi in foro conscientia, copulam habentibus, ac seminis effusionem negantibus. Item nec oritur ex copulâ in quâ sola femina seminat, nec ex congressu spodonum consummantium intra legitimum vas, nec ex quâcumque extra vas pollutione, vel quibuscumque tactibus, nec ex copulâ sodomiticâ, *lib. 7, disp. 64, num. 8, 9, 10, 11, 12 et 13.*

3. Affinitas oritur ex copulâ extra vas, si virile semen quâcumque arte, vel matrice femineâ illud attractante in vas femineum subintraret, sive copula sit illicita, sive habita cum feminâ prorsus invitâ, ignorante, ebriâ, dormiente et insanâ, sive copula sit omninò occulta. Et non requiritur ad contrahendam affinitatem semen femineâ; sufficit enim si vir solum seminet; et affinitas non oritur ex matrimonio rato; sed est vera et propria publica honestas, *lib. 7, disp. 64, à num. 15 usque in finem.*

4. Affinitas orta ex matrimonio consummato est quid naturale, et oritur tempore infidelitatis etiam usque ad quartum gradum, quamvis matrimonium sit non consummatum. Affinitas tamen orta ex copulâ fornicariâ non est naturalis, nec ex sponsalibus initis tempore infidelitatis oritur aliquid naturale impedi-

mentum, *lib. 7, disp. 65, à n. 4 usque ad 9.*

5. Affinitas orta sive ex matrimonio, sive ex fornicatione, in nullo gradu lineae rectae ita prohibet jure naturali matrimonium, ut illud irritum reddat; idem dicendum de gradibus affinitatis in lineâ transversâ, quamvis sit naturalis indecentia, *lib. 7, disp. 66, n. 37 et 11.*

6. Affinitatis triplex erat genus antiquis irritans matrimonium subsequens, primum erat inter personam copulâ licitâ vel illicitâ cognitam, vel è contra inter personam cognitam et consanguineos cognoscentis. Secundum inter virum affinem, et maritum seu uxorem sui affinis. Tertium erat cum marito seu uxore illius conjuncti secundo affinitatis genere; quae affinitas extendebatur ad septimum gradum, et postea fuit restricta usque ad quartum tantum, *lib. 7, disp. 67, num. 1 et 5.*

7. Affinitas hodiè solùm oritur ex copulâ licitâ vel illicitâ, scilicet inter habentem carnalem copulam, et sanguineos mulieris cognitâ, et è contra inter mulierem cognitam, et cognoscentis consanguineos, nec ex unâ affinitate oritur alia, et non extenditur ad alias personas, *lib. 7, disp. 67, n. 2.*

8. Affinitas orta ex copulâ illicitâ per concilium Tridentinum, sess. 24, de Matrimonio, cap. 4, est restricta ad secundum gradum, sive sit orta ex stupro, vel alio quocumque illicito concubitu. Et ita est restricta, ut non sit incestus ultra secundum gradum accessus ad consanguineum ejus cum quâ fornicatus est. Et affinitas superveniens sponsalibus, ea dirimit, *lib. 7, disp. 67, à num. 4 usque ad 10.*

Alimentum.

1. Vir tenetur praestare alimenta uxori lite motâ de valore matrimonii, quamvis illa indotata sit, *lib. 2, disp. 4, n. 51.*

2. Vir non tenetur alere uxorem, quae in favorem matrimonii periculosam incisionem passa est, et mansit incurabilis, et iudicatum fuit matrimonium irritum, *lib. 7, disp. 93, num. 22.*

3. Vir tenetur uxorem alere cohabitantem viro; secus dicendum de uxore recedente ab illo absque ejus culpâ et cum magnâ temeritate, licet vir dotem habeat, vel eam indotatam duxerit. Secus dicendum, si uxor absit à viro propter nimias castigationes; et quamvis ob propriam culpam, ut haeresim, in carcerem perpetuum includatur, sive dos maneat apud ipsum, sive indotatam duxerit, dum divortium non celebratur ratione haereditatis, *lib. 9, disput. 4, à numero 19 usque ad 23.*

4. Si uxor, quae culpâ suâ aberat poenitentia ducta, ad virum rediens, jam tunc tenebitur illum alere; secus dicendum, quando ob sevitiam mariti uxor inculpate fugerit, si ad virum redire renuat, ille dans cautionem sufficientem de securitate, *lib. 9, disp. 4, n. 25.*

5. Vir tenetur alere uxorem, quando neutrius conjugis delicto separatio contigerit, ut ob morbum contagiosum, *lib. 9, disp. 4, n. 25.*

6. Vir tenetur prius subvenire parentibus, et filiis

in extremâ necessitate, quàm uxori; secûs dicendum extra extremam necessitatem, lib. 9, disp. 4, n. 23.

7. Maritus inop. non tenetur uxorem alere, etiam dote vel parte ejus promissâ ab extraneo non solatâ; secûs dicendum, si fuit promissa ab ipsâ uxore, vel parente, qui ratione impotentie non solvunt, nisi malitiosè promississent. Et si vir alat uxorem non solutâ dote, et nil protestetur, non potest petere alimenta à promissore, lib. 9, disp. 4, n. 27, quoad maritum inopem et quoad alia, lib. 9, disp. 5, à n. 2 usque ad 7.

8. Vir tenetur alere uxorem, quam sine promissione dotis duxit, quamvis pater dives sit, et nolit constituere dotem. Secûs dicendum quando illa dives sit, et renuat constituere dotem, lib. 9, disp. 5, n. 8 et 9.

9. Quando uxor ducta est dotata, sed ad ejus delictum publicata est dos, si fortuito casu perit, tenetur vir uxorem alere; si verò culpâ uxoris dos publicata fuit, si parentes ejus sunt divites, non tenetur vir alere eam; secûs si sint pauperes, ibid., n. 10.

10. Vir non tenetur præbere alimenta uxori adultere, licet ille causam dederit expellens eam injustè. Secûs dicendum, si vir expulisset eam, eo sine ut adulteretur. Et hoc totum procedit in foro conscientie; secûs in exteriori. Item non tenetur eam alere si in solis oculis et amplexibus deprehendatur, nec tenetur ministrare alimenta, et litis expensas uxori adulteræ durante lite intentatâ ad divortium. In foro tamen exteriori contrarium dicendum est, lib. 10, disp. 8, n. 24 usque ad 28.

11. Vir non tenetur præbere alimenta uxori adulteræ pertinaci, lib. 10, disp. 13, n. 17.

12. Uxor dives tenetur præbere alimenta viro et filiis. Item viro suâ culpâ bannito, exsulanti, et in tramicibus versanti, lib. 9, disp. 4, num. 25 et 27.

13. Alimenta non sunt præstauda uxori viduæ transeunti ad secundas nuptias infra annum luctûs, dùm ei dos non restituitur. Secûs dicendum si relicta illi fuere in testamento, lib. 7, disp. 87, n. 50. Filius tamen si fuerit dives ex matris substantiâ tenetur alere matrem pauperem secundò nubentem, et dotare. Secûs si aliunde sit dives, eodem lib. 7, disp. 88, n. 52.

14. Questione motâ de alimentis præstaudis adulteræ à viro separata coram iudice seculari, viroque excipienti de sufficienti causâ divortii, nampe de adulterio, debet secularis lite supersedere, donec ecclesiasticus iudex questionem dirimat, potestque interim iudicem secularem exhibere, libro 10, disp. 8, num. 17.

15. Alimenta, vel legata relicta uxori non debentur secundæ, quando proprio nomine expresso relicta fuere primæ, nisi secundæ uxori normen prioris imposuisset. Quando verò relicta fuere sub nomine appellativo, si testator erat conjugatus tempore testamenti, intelligitur de presentî solâ uxore, et si solutus erat matrimonio; non debentur posteriori uxori, lib. 7, disp. 91, à n. 58, 59 et 60.

Amentes.

1. Amentes et mente capti non possunt contrahere validè, nec sponsalia, nec matrimonium ex defectu deliberationis, lib. 1, disput. 8, n. 15. Secûs dicendum de habentibus lucida intervalla, ibid., n. 16. In dubio autem quando non constat eum de quo tractatur antea furore correptum esse, non presumitur furiosus, sed sanæ mentis. Secûs quando constat aliquem dementiâ affectum fuisse, nec constat consuevisse habere lucida intervalla, ibid., n. 17. Et gaudens lucidis intervallis peccat contrahendo, et aliquando mortaliter, n. 18. Et ebrius tempore ebrietatis contrahens nihil facit, licet haberet ante tempus ebrietatis voluntatem contrahendi; et non est simile de Baptismo, ibid., n. 19 et 20. Unde non sufficit ad sponsalia, et matrimonium voluntas virtualis, nisi quâ in se voluitum est, ibid., n. 21. Et dantur aliqui amentes in unâ materiâ, et in aliis fruentis rationis usu, ita ut possint facere, et inire matrimonium, ibid., n. 25.

2. Conjugi non omninò ratione destituito, sed fatuo (id est simplici) tenetur alter conjux reddere debitum. Item dicendum, si in unâ re fuerint amentes, et in alterâ non, vel si habeant lucida intervalla, lib. 9, disp. 23, à n. 1 usque ad 5. Et si ambo fuerint perfectè amentes, separandi sunt donec ad mentem redeant, et reus esset culpæ, qui eos ad copulam incitaret, ibid., n. 5. Etiam amentes non conjugatos conjugere, et habeant copulam, est peccatum mortale, et habet easdem circumstantias, ac si illi essent sui compotes, quas tenetur confiteri qui eos incitavit, ibid., n. 6.

3. Quando alter conjux solus est amens ex naturâ rei, est licitus concubitus. Unde si non sit periculum abortûs, aut damni notabilis conjugis sani nulla erit culpa. Idem dicendum, quamvis sit periculum ut amens seminet extra vas; sed solum est consilium abstinere tunc. Unde etiam licitus est concubitus quando uxor est mentis compos. Etiam est licitum uxori movere ad copulam conjugem insanum; secûs dicendum, si illa est amens, lib. 9, disp. 23, à n. 7 usque ad 9.

4. Probabilius est conjugem sanum non teneri per se, et ex naturâ rei debitum reddere amanti, quamvis nullum abortûs, aut damni conjugis periculum sit. Dicitur per se, quia si periculum sit in conjugate furioso negato sibi debito effusionis seminis, tunc tenetur per accidens. Quod periculum non habet locum in mabeo, quando illa su amens. Item est licita copula inter utrumque, vel alterum tantùm conjugem ebrium, lib. 9, disp. 23, à n. 10 usque ad 12.

Amplexus.

1. Amplexus et oscula non efficiunt suspicionem violentam, ita ut ex eis probetur adulterium, quando alia non concurrunt, lib. 10, disp. 12, n. 47.

Appellans, appellare.

1. Appellans à sententiâ jam latâ, tuens se falsis testibus, solum tenetur solvere expensas litis, non

verò poenam pecuniariam restituere, lib. 10, disp. 8, n. 14.

2. Appellatione sponsæ venit sponsa de futuro; et appellatione uxoris venit uxor de presenti, nondum cognita, quando materia est favorabilis, aut indifferens. Secus dicendum, si fuerit odiosa, lib. 1, disp. 1, n. 2 et 3.

Annulus.

1. Sponsa non acquirit anulum traditum in Ecclesiâ tempore nuptialium benedictionum, si antea donatus erat, lib. 6, disp. 23, n. 10.

2. Traditio annuli ex se est signum equivocum, unde secundum consuetudinem loci significat sponsalia, vel matrimonium, et quando procedunt, verba matrimonii operatur matrimonium; si verò sponsalium, sponsalia. Et, ut significet matrimonium, requiritur ut annulus ponatur in medio digito. Si verò non ponatur in medio, significat sponsalia, lib. 1, disp. 22, à n. 1 usque ad 4.

3. Quando habito tractatu inter amicos de matrimonio contrahendo, mittit sponsus arrhas, vel jocularia, nihil aliud exprimens, et sponsa acceptavit, sunt sponsalia. Idem dicendum, si femina requisita spontè manum dedit ad fidem recipendam, lib. 1, disp. 22, n. 5 et 6.

Arbiter et arbitrium.

1. Arbiter et arbitrarius non possunt recusari, nisi existente novâ causâ, vel denuò cognitâ, lib. 7, disp. 113, n. 8.

2. Quando requiritur arbitrium alicujus, et ille non vult arbitrari, vel malè arbitrari, debet recurri ad judicem, lib. 1, disp. 34, n. 32.

Archiepiscopus et archipresbyter.

1. Archiepiscopi et episcopi possunt validè dispensare sine causâ in constitutionibus suæ synodi diocesanae. Secus dicendum de decretis synodi provincialis, lib. 8, disp. 17, à n. 32 usque ad 37.

2. Archiepiscopus non potest adiri à subditis suffraganeis, ut retractet sententiam matrimonii his confirmatam, aut à quâ appellatum non est, quando postea error reperitur, lib. 7, disp. 100, n. 9 et 10.

3. Archipresbyter ecclesiæ cathedralis non potest interesse matrimonio, nec administrare alia sacramenta in totâ diocesi. Secus si esset deputatus, et esset annexum officio, sed hodiè non est talis consuetudo, lib. 5, di p. 27, n. 2.

Arrha.

1. Arrha, quæ est signum matrimonii contrahendi valet in sponsalibus. Sed ut valeat, requiritur, ut statim tradatur, etiamsi dicat: Do tibi centum pro poenâ si matrimonium tecum non contraxero, et reipsâ tradat illa centum, lib. 1, disp. 25, à n. 2, 3 et 4.

2. Acceptio arrhæ probatur solâ confessione recipientis, quando contrarium non probatur, lib. 10, disp. 35, n. 5.

3. Arrhæ possunt constitui in quâcumque quantitate. Unde cautela est justa pro matrimonii securitate. Magnas arrhas tradere et stipulari in quadri-

plum; et si contrahentes sint minores, facere, ut parentes tradant, lib. 1, disp. 35, n. 9 et 10.

4. Arrhæ possunt constitui in specie, ut in quodam fundo, et utrinque possunt opponi, lib. 1, disp. 35, n. 12 et 14.

5. Tradens arrhas, eas amittit si suâ culpâ matrimonium non sequatur. Eo autem secuto redeunt ad tradentem, et nil harum arrharum lucratur sponsa per osculum, lib. 1, disp. 36, n. 2 et 3.

6. Qui absque culpâ à sponsalibus resilit non amittit arrhas quas tradidit, sed ipsi restituendæ sunt, v. g., si ingressus est religionem, aut ignorabat impedimentum canonicum inter illos. Secus dicendum, si conscius erat. Urde si sibi reddantur tenebitur restituere. Item non amittit arrhas, quando tradens arrhas in morâ non fuit ante obitum suum, vel recipientis, contrahendi matrimonium, lib. 1, disp. 36, n. 4, 5 et 6.

7. Quando alter contrahens solus tradit arrhas, et culpâ non tradentis matrimonium minimè sequitur; tenetur hic restituere duplum, id est, ipsas arrhas, et tantundem de suo patrimonio. Et si conventum sit ut restituat triplum vel quadruplum, tenetur ad hoc; tamen si fuerit minor 25 annis non tenetur amplius quàm ad id quod recepit, lib. 1, disp. 36, n. 7 et 8. Et hoc non habet locum in foro conscientie ante judicis sententiam, lib. 1, disp. 37, n. 4. Et debitor poenæ conventionalis potest eam prescribere, si spatio triginta annorum non petatur, lib. 1, disp. 37, n. 5.

8. Quando uterque arrhas dedit, et recepit, injustè resilens suas perdit, et quas accepit restituere tenetur. Quando utraque quantitas æqualis est, et omnia quæ dicta manent, ut non tradens arrhas teneatur ad duorum, et quadruplum, habent locum, etiam attento jure canonico, lib. 1, disp. 7, n. 9 et 11.

9. Pater tradens arrhas et promittens filiæ matrimonium, non amittit illas, si faciat quidquid in se est ut filia adimpleat, et illa non vult, lib. 1, disp. 36, n. 15.

10. Ille qui fornicatus est, vel aliud vitium patitur, ob quod si alter sciret, posset à sponsalibus validè contractis resilire; si dùm est, ignarus resiliat, lucratur arrhas, et potest eas retinere, lib. 1, disp. 68, n. 10.

11. Arrha apposita in contractu ingrediendi religionem cum religiosis, vel alio homine into, est omninò irrita. Secus in voto facto Deo, et in voto matrimonii ineundi quando validum est, lib. 1, disp. 39, n. 5 et 6.

Arrhæ Hispanæ.

1. Arrhæ Hispanæ non lucratur uxor putativa, quando uterque conjux credidit matrimonium valere, lib. 6, disp. 20, n. 3.

2. Arrhæ acquiruntur consummato matrimonio, et non per osculum, lib. 6, n. 18, disp. 22.

3. Arrhæ Hispanæ non sumuntur pro eo quod traditur in signum matrimonii contrahendi de quo actum est; sed sunt donatio facta sponsæ per sponsum in re-

murationem pudicitiae vel nobilitatis, vel dotis sponsae, quas soluto matrimonio sponsa lucratur. Donatio verò propter nuptias antiquitas non reddebatur soluto matrimonio, et hæc est differentia inter arrham et donationem propter nuptias, quæ conferebatur pro oneribus matrimonii, lib. 6, disp. 1, n. 1.

4. Arrhæ non dantur in præmium virginitatis, nec sunt restituendæ ab eâ quæ verè virgo non est, licèt à marito virgo crederetur, lib. 6, disp. 27, n. 3 et 4.

5. Arrhæ non requirunt insinuationem, licèt summam insinuationem ad sui valorem indigentem excedant, dummodò non excedant decimam bonorum partem quæ vir tunc possidet, lib. 6, disp. 29, n. 3. Et arrhæ possunt constitui ante matrimonium, vel post, si vesit consummatum, sive non, lib. 6, disp. 28, n. 1 et 2.

6. In regno Castellæ vir tantum potest decimam bonorum partem pro arrhis promittere uxori. Potest tamen excedere octavam dotis sponsæ partem, et uxor etiam potest constituere arrhas viro, non excedendo decimam bonorum ejus partem, lib. 6, disp. 27, n. 1, 2 et 4.

7. Arrhæ possunt promitti de bonis præsentibus et futuris, uxorque eligere poterit tempus quo bonorum viri valor computandus sit, et tunc decimam bonorum non debet excedere, et promissio de solis bonis præsentibus intelligitur, si futura non exprimantur. Unde sola bona quæ tempore promissionis maritus possidebat, ad taxandam arrharum quantitatem, inspicienda sunt sive augeantur sive diminuuntur. Idem dicendum, quamvis tempore promissionis nulla bona haberet; imò licèt vir obliget bona præsentia et futura pro arrharum securitate, nisi in promissione arrharum explicet se promittere de bonis futuris, promissio intelligitur facta de solis bonis præsentibus, lib. 6, disp. 29, à n. 5 usque ad 9. Et promittens arrhas, licèt non habeat hæredes necessarios, non potest excedere decimam bonorum partem, ibidem, n. 10.

8. Cùm de bonorum computatione faciendâ tractatur, ut liqueat quantitas decimæ arrharum, deducendum est omne æs alienum, et onera et tributa quæ solvuntur, et æstimandus est valor officiorum vendibilium; secùs de non vendibilibus. Item computanda sunt etiam illa ad quæ vir habet actionem, lib. 6, disp. 29, n. 11, 12 et 13.

9. Si arrhæ excedant decimam bonorum partem, non sunt omninò invalidæ, sed tantum quoad excessum. Item dicendum si fundus excedens valorem decimæ constituatur nomine arrharum, vel sponsalitiæ largitatis, lib. 6, disp. 29, n. 14 et 16. Tamen quidam tertius, vel extraneus, vel viri consanguineus potest nomine arrharum ultra decimam bonorum validè uxori promittere; nisi donetur à consanguineis, vel extraneis, non verè de propriis bonis, sed sponsi, vel si donans vult ut donationem acquirat maritus, ibid., n. 8.

10. Decima arrharum computanda est secundùm bona quæ reverà erant promittentis tempore promissionis, lib. 6, disp. 3, n. 20. Et si bona fuerint majorata, computatio debet fieri ad respectum ususfructus, seu reddituum, quos promittens arrhas percipiturus est, toto vitæ suæ spatio, deductis expensis, lib. 6, disp. 31, à n. 1 usque ad 4.

11. Arrhæ ultra decimam non sunt validæ in foro conscientie quoad excessum, sed debent restitui, nullâ judicis sententiâ expectatâ, lib. 6, disp. 33, n. 2. Nec quoad excessum confirmantur juramento, nec obligant, nec indigent relaxatione, lib. 6, disp. 34, n. 2.

12. Uxor et ejus hæredes non tenentur probare esse arrhas intra decimam bonorum partem, ut eas obtineant, sed incumbit viro vel ejus hæredibus. Præcipuè quando uxor, vel ejus hæredes arrhas jam possident; vel adsunt aliquæ conjecturæ et præsumptiones quibus judices sibi quodammodò suadent, arrhas minimè excedere decimam, lib. 6, disp. 35, à n. 1 usque ad 5.

13. Arrhæ sunt extrahendæ ex eâ parte de quâ potest vir in præjudicium ascendentium vel descendentium disponere, ut in Castellâ de quinto bonorum, si filii supersint ex priori matrimonio, vel ex tertio si solos ascendentes habeat, et si tempore promissionis carebat filiis, sunt extrahendæ ex toto hereditatis corpore, licèt post promissionem nascantur. Et sic potest, non obstantibus illis, pater in vitâ, vel in morte disponere de integro quinto, lib. 6, disp. 36, num. 14, 15 et 16.

14. Arrhæ non sunt solvendæ, quando dos promissa non solvitur. Et quando non solvitur integra dos, vel plus æquo æstimatur, potest maritus pro ratâ dotis non solute, vel pluris æstimate, quantitas arrharum. Nisi matrimonium initum fuerit habitâ fide de dote certo tempore solvendâ, et ante id tempus matrimonium dissolutum fuerit. Tunc enim, licèt dos soluta non fuerit, tenetur vir, vel ejus hæres ad integras arrhas solvendas. Tenetur etiam ad integras arrhas, si vir partem dotis remittat, lib. 6, disp. 37, n. 1 usque ad 4.

15. Minor potest promittere arrhas de bonis immobilibus quæ servando servari possunt cùm judicis decreto. Et quando sine decreto promittat, et donet hujusmodi bona nomine arrharum, ratificabitur donatio hæc transacto quinquennio, postquam minor impleverit 23 annos, lib. 6, disp. 38, n. 3, 7 et 8. Item potest minor promittere arrhas de bonis mobilibus, ut pecunia, solùm cum auctoritate curatoris, si eum habeat, et si sine eâ arrhas promittat aut donet, obligatur naturaliter. Et si minor det arrhas moderatè, non potest implorare restitutionis beneficium. Quando autem dicatur quantitas moderata, vel non, relinquatur arbitrio prudentis, ibid., n. 39, 40 et 41.

16. Promissio arrharum valebit facta à minori accedente juramento, sive bona sint mobilia, sive non; et sive intercedat auctoritas curatoris aut judicis, sive non; nec poterit uti beneficium restitutionis, nisi casu quo majori competat, ibidem, n. 43, lib. 6, disp. 38.

17. Filius familiæ potest donare arrhas inconsulto patre, etiam promittere, lib. 6, disp. 59, n. 11.

18. Mater quæ secundò non nupsit, quemcumque ex descendentibus meliorare potest in tertiâ et quintâ arrharum parte. Et melioratio generalis honorum facta comprehendit arrhas. Potesque quintam partem cuiilibet extraneo legare; et ita nullum est discrimen inter arrhas et cætera bona in regno Castellæ. Item habens solos ascendentes potest de solâ tertiâ arrharum parte in eorum præiudicium disponere in eodem regno Castellæ, lib. 6, disp. 40, n. 4 et 7.

19. Mulier secundò nubens tenetur reservare arrhas filiis prioris matrimonii, quas ab eorum patre accepit; et inter illos sunt æqualiter dividendæ ex testamento, aut ab intestato. Nec potest ex illis instituere majoratum, aut meliorare quemcumque eorum filiorum, sive vir dedisset arrhas, sive alius nomine ejus, lib. 6, disp. 41, n. 5.

Aspectus.

1. Aspectus et verba turpia inter conjuges absque pollutionis periculo, nunquam sunt peccata mortalia. Erunt tamen venialia, si ad voluptatem, licita autem si ad procurandum copulam referantur, lib. 9, disp. 44, n. 15. Est tamen peccatum mortale, quando adsit periculum pollutionis; secus dicendum si sola distillatio sequatur, lib. 9, disp. 45, n. 41 et 42.

2. Aspectus turpes inter omninò solutos sistendo in eorum delectatione, communiter non sunt mortales, sicut tactus, sed solum veniales. Nisi aspectus sit ordinatus ad alium malum finem, vel sint valdè turpes, quamvis non ex libidine fiant, sed ex indiscretâ mortificatione, aut curiositate. Nisi ob solam curiositatem videat aliquis personam diversi sexus nudatam brevi tempore, ut non detur occasio magnæ commotionis in corpore, vel si ratione ætatis puerilis, aut senilis, aut frigidissimæ complexionis cesset id periculum, commotionis magnæ in aspiciente, lib. 9, disp. 46, n. 21, et 22, 25 et 24.

3. Aspiciere verenda alterius sexus aperta vestibus ita subtilibus, ut parum aspectui obstant, peccatum mortale est. Secus dicendum de aspectu brachiorum, pectorum nudorum feminarum, secluso periculo alio. Et idem dicendum de videtibus crura mulierum in fluvio lavantium, quamvis adsit aliqua delectatio ex eo aspectu consurgens cessante alio periculo, vel malâ intentione, lib. 9, disp. 46, n. 25 et 26.

4. Inter personas ejusdem sexus, vacat culpâ lethali, se nudas aspiciere, vel verenda, ut quando nantant, dummodò absit delectatio. Secus dicendum quando vir feminam videt natantem, et è contra. Erit tamen lethale inter duos viros propter vehementem propensionem ad sodomiam, si adesset periculum consensûs. Vel ob personarum gravitatem, ut inter duos episcopos. Item non est mortale, sed tantum veniale propria verenda aspiciere ex quâdam curiositate absque aliâ malâ intentione, et periculo, lib. 9, disp. 46, n. 27 et 28.

5. Est mortale aspiciere concubitum viri cum fe-

minâ. Non est tamen communiter lethale aspiciere concubitum brutorum, vel partes eorum fedas turpiter commotas, nisi sit in aspiciente aliqua delectatio sensualis, lib. 9, disp. 46, n. 29 et 30.

6. Quoties aspectus ratione delectationis notabilis veneræ, vel periculi est mortalis, fatendæ sunt circumstantiæ personarum; sicut in copulâ ipsâ, lib. 9, disp. 46, n. 51.

7. Liciti sunt aspectus et colloquia mutua sponsis do futuro, licitumque est frui voluptate, quæ inde nascitur, secluso pollutionis consensûve in copulam periculo, et excusantur à mortali et veniali, si adsit finis honestus; et quando voluptas est finis, erunt venialia, dummodò aspectus non sit valdè impudicus, lib. 9, disp. 46, n. 54.

Assessor.

1. Assessor episcopi potest esse clericus conjugatus, lib. 7, disp. 46, n. 14.

Audire.

1. Verba amatoria audire vel loqui, quæ vulgò *requeros* appellamus, secluso periculo ruinæ, ob solam vanitatem, et ad conciliandum vanum amorem, levemque delectationem, non excedit culpam venialem, lib. 9, disp. 46, n. 57.

Auctoritas.

1. Auctoritates sanctorum, legum et conciliorum provincialium in decreto Gratiani insertæ vim canonis minimè habent, nisi ex pontificis aut concilii generalis decreto desumptæ sint, lib. 9, disp. 12, n. 5.

Avus.

1. Avus in regno Castellæ habet nepotem sub potestate, quando concipitur ante emancipationem filii, licet nascatur post, lib. 7, disp. 82, n. 7.

B

Benedictio.

1. Benedictiones Ecclesiæ non sunt iterum, recipiendæ quando matrimonium fuit nullum ob occultæ impedimentum, et clam convalidatur, lib. 2, disput. 37, n. 15.

2. Benedictiones nuptiales sunt antiquissimæ, et ritus in ipsis consueti convenientissimè ab Ecclesiâ adhibentur ad ritè peragendos actus valdè appetitui carnis consonos, ad quos ordinatur matrimonium. Administratio earum solum pertinet ad proprium parochum, vel alium ejus licentiâ, vel ordinarij, non obstante quâcumque immemorabili consuetudine aut privilegio. Et si aliquis, sive secularis, sive regularis ausus fuerit impertiri benedictiones alterius parochiæ sponsis, sine parochi vel ordinarij licentiâ, manet ipso jure suspensus tamdiù, quamdiù ab ordinario ejus parochi, à quo benedictio suscipienda erat, absolvatur, lib. 7, disp. 82, n. 4 et 2. Et ad dandas has benedictiones sufficit parochus utriusque contrahentis, ibidem, n. 4.

3. Benedictionum omissio ex negligentia, si absit contemptus, non est mortale, sed tantum veniale peccatum. Dicitur autem ex contemptu eas omittere,

quando quispiam perinde eas nibili facit, ac si essent res vanæ, libro 7, disput. 82, n. 6.

4. In regno Hispaniæ filifamilias conjugati ante susceptionem benedictionum, non eximuntur à patriâ potestate, et habet pater retentionem usufructus de bonis adventitii, et nepos conceptus ante eas susceptus, licet nascatur post eas susceptas, sub avi potestate manet, sed filius, illis susceptis, manet sui juris, quoad favorabilia et odiosa, lib. 7, disput. 82, num. 7.

5. Attento jure ecclesiastico benedictiones non sunt impediendæ secundis nuptiis, quando uterque, vel alter conjux in primis nuptiis eas recepit, lib. 7, disp. 82, n. 13. De consuetudine verò hodiernâ sola secundarum nuptiarum benedictio interdicitur, quando uterque conjux illam suscepit in alio conjugio. Quæ consuetudo non inducit præceptum. Et ut consuetudo legem aboleat, non desideratur scientia Pontificis, sed eo ignorante potest induci, lib. 7, disp. 82, n. 15, 20, 25 et 21.

6. Quando priores nuptiæ, in quibus uterque conjux benedictiones accepit, reperuntur irritæ, in posterioribus nuptiis non sunt repetendæ benedictiones, lib. 7, disp. 82, n. 26. Et clericus benedictionem secundis nuptiis impertiens in casu non permisso, suspendendus ab ordinario. Quæ suspensio non est pena ordinaria hujus delicti, sed arbitraria attentis circumstantiis, quæ gravius aut levius reddunt delictum. Et licet absolutio hujus suspensionis esset reservata summo Pontifici, tamen hodiè jam sublata est talis reservatio per extravag. *Conversazioni*, Joan. XXII, nondum typis excusam, lib. 7, disp. 82, n. 28, 29 et 30.

7. Benedictiones jure veteri interdicebantur ab Adventu ad Epiphaniam, à Septuagesimâ usque ad octavam Paschatis, à diebus Rogationum ad octavam Pentecostes. Sed hodiè per Trident., sess. 24, de Matrimonio, cap. 10, sunt tantum interdiciæ ab Adventu usque ad Epiphaniam exclusivè, et à feriâ quartâ Cinerum usque ad octavam Paschatis inclusivè. Quæ prohibitio incipit à primis vespers sabbati præcedentis primæ dominicæ Adventûs. In feriâ autem quartâ Cinerum, à mediâ nocte illius ferie, consuetudine alienjus Ecclesiæ non servante oppositum, lib. 7, disput. 7, n. 1 et 2.

8. Sacerdos dans benedictiones temporibus prohibitis peccat mortaliter, et gravi penâ arbitrio judicis plectendus est. Sponsi verò id præceptum transgredientes, sunt separandi ad tempus, scilicet dum feriarum tempus durat; nisi sit periculum incontinentiæ in alterutro conjugè; tunc enim alio penâ injungenda arbitraria, *ibid.*, num. 3, 4 et 5.

9. Episcopus non potest dispensare, ut temporibus prohibitis recipiantur benedictiones de jure ordinario. Secus dicendum in casu ingenti, ubi non est recursus ad summum Pontificem. Tamen in feriarum tempore non prohibentur sponsalia de futuro, nec denuntiationes, lib. 7, disp. 7, n. 6, 7 et 8. Prohibita est etiam in his temporibus traditio sponsæ in

sponsi domum, si aliquantulus sit excessus sub veniali. Et si fuerit moderata traditio, nulla culpa erit. Dicitur autem traditio solemniss, convivium et vanum lætitiæ signum, *ibid.*, n. 15, 16, 17 et 18.

Beneficium.

1. Beneficium non amittitur per sponsalia de futuro; tamen amittitur per matrimonium validum, nondum consummatum, non expectatâ judicis sententiâ. Nec recuperatur sponsâ proficiente. Amittuntur etiam accessus, regressus, et quælibet alia jura ad beneficium ecclesiasticum competentia, libro 7, disput. 42, à n. 1 usque ad 7.

2. Clericus contrahens matrimonium validum, retinendo beneficium peccat mortaliter, et tenetur dimittere illud, et potest impetrari tanquam vacans, ac alteri conferri, et tenetur restituere omnes fructus à se post matrimonium initum perceptos; nec potest matrimonio jam contracto resignare beneficium in favorem tertii, lib. 7, disp. 42, à n. 10 usque ad 15.

3. Beneficia non amittuntur ipso jure per matrimonium contractum invalidè, quæcumque de causâ sit nullum; sive eò quòd sit in sacris constitutus, sive ob consanguinitatem, vel aliud impedimentum dirimens, sive scienter, sive ignoranter, sive ex defectu ætatis quocumque modo, vel defectu consensûs, vel quando est nullum eò quòd fuit sine paroco. Tandem potest clericus resignare beneficium tertii post matrimonium contractum irritum, antequàm eo privetur per judicis sententiam, lib. 7, disp. 42, à n. 1 usque ad 9.

4. Quicumque conjugatus est incapax beneficii etiamsi habeat animum sumendi statim ordines, lib. 7, disp. 42, num. 14.

5. Capax est beneficii conjugatus, quando legitimâ uxoris licentiâ obtentiâ, ad sacros ordines promovetur, ipsâ scilicet sene proiitente continentiam, aut juvene proficiente. Idem dicendum de illo qui ob uxoris adulterium legitimè ad ordines promovetur, *ibid.*, n. 16.

6. Suscipiens, vel recipiens conjugatus beneficium non juvatur regulâ de triennali possessore. Secus dicendum de aliis inhabilibus, ut irregularis, aut excommunicatus, *ibid.*, n. 15.

7. Ut conjugatus obtineat beneficium, solus papa dispensat, sive sit curatum, sive simplex, *ibid.*, n. 13.

8. Beneficia non vacantia ipso jure potest beneficiarius lite pendenti antequàm privetur ipsa resignare, non obstante quòd alius impetrârit, si clericus his privetur. Et non obstante eâ impetratione, si episcopus possit dispensare; ut ille delinquens retineret beneficium, non impediretur ea dispensandi facultas, lib. 7, disp. 42, n. 42.

9. Conjugatus beneficii incapax, est quoque pensionis incapax, nisi sit capax ex dispensatione Pontificis, lib. 7, disp. 44, n. 9.

10. Recipiens beneficium curatum, animo recipiendi sacerdotium intra annum, non tenetur fructus perceptos restituere eo tempore quo sanam habuit intentionem, quamvis postea mutata voluntate non promoveatur intra annum. Idem dicendum de reci-

pianti animo non promovendi, et postea voluntate mutatâ intra annum promoti, l. 7, disp. 43, n. 1, 7, 8 et 9.

11. Qui recepit beneficium curatum, hæsitans an promoveatur, aut conditionali intentione, nimirum ascendendi ad ordines tempore sibi jure præfixo, nisi interim felix ejus quid sibi contingat, ut mors fratris primogeniti; non tenetur fructus restituere, si loquatur de conditionali. Si autem animus sit verè dubius et hæsitans, secùs dicendum, lib. 7, disp. 43, n. 10.

12. Qui recepit beneficium curatum cum intentione promovendi, et postea mutatâ, non promotus est, non tenetur fructus perceptos restituere à tempore quo mutavit intentionem. Item non peccat accipiens illud animo non retinendi in perpetuum, sed donec pinguis fiat, lib. 7, disp. 43, n. 11 et 12.

13. Recipiens beneficium curatum intentione non promovendi intra annum, nec promotus est, tenetur in foro conscientie restituere fructus perceptos eo tempore iniquæ voluntatis, et peccat mortaliter. Attamen statim acquisivit dominium, etiam durante malâ intentione, lib. 7, disput. 43, n. 1, 2, 3, 4 et 5.

14. Peccat mortaliter, sed non tenetur ad fructus restituendos recipiens beneficium simplex, cui est annexus ordo sacer, cum animo non sumendi ordines, sed transeundi ad matrimonium. Idem dicendum, si animus sit dubius. Secùs si conditionalis. Dicitur autem beneficium cui annexus est ordo sacer, illud quod obligat ad onus aliquod petens ordinem sacrum, lib. 7, disp. 43, n. 13, 14 et 15.

15. Beneficium simplex, cui non est annexus ordo sacer, recipiens animo contrahendi matrimonium, non peccat mortaliter, sed tantùm venialiter. Idem dicendum de acceptante pensionem eodem animo, libro 7, disput. 43, n. 19 et 20.

16. Collatio beneficii aut presentatio irrita, confirmatur dispensatione supervenienti, et non indiget aliâ novâ collatione, aut presentatione, lib. 8, disp. 7, n. 12.

17. Beneficium principis est latè interpretandum, quando nihil contra jus, sed præter disponit, lib. 8, disp. 1, n. 4.

Bestialitas.

1. Bestialitas est causa divortii. Secùs dicendum est, si concubitus sit cum bestia mortuâ, lib. 10, disp. 4, n. 14.

Bigamia.

1. Irregularitas bigamie fuit inducta propter defectum significationis conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ conjunctio est unius cum unâ. Et cùm bigamus cum pluribus contrahit, defectum in Matrimonio Sacramento patitur, et ideo dicitur ex defectu Sacramenti, lib. 7, disp. 83, n. 1.

2. Triplex est bigamia, alia vera, scilicet quoties quis duplex matrimonium legitimum inît, utrumque consummans. Alia interpretativa, quando unum aut utrumque ex duobus matrimonis fuit nullum, consummatâs ambobus; vel cùm quis ducit non virginem,

vel si virginem eam post adulterium cognovit. Alia est si iniquum, quando in sacris constitutus aut professus contrahit, ac consummat etiam cum unâ et virgine, lib. 7, disput. 84, n. 2.

3. Irregularitas bigamie nunquam contrahitur absque matrimonio vâlidulo, vel irrito, interveniente in utroque copulâ carnali intra vas femineum. Intellige in foro conscientie; secùs in externo. Et non requiritur seminatia mulieris; sed sufficit recipere semen ex quâcumque arte, licet vas non corrumpatur membro viri, lib. 7, disp. 83, à n. 3 usque ad 7. Non tamen erit bigamus contrahens cum femina ab alio cognitâ cum copulâ extra vas, aut sodomitè, ibid., n. 7.

4. Irregularitas bigamie solo jure pontificio inducta est, ac proinde potest Pontifex in illâ dispensare, lib. 7, disp. 86, n. 6.

5. Episcopus non potest dispensare in bigamiâ verâ, vel interpretativâ quoad ordines sacros suscipiendos; secùs quoad ordines minores, et quoad usum susceptorum, et quoad bigamiam interpretativam proveniente ex delicto occulto. Secùs dicendum de quâcumque aliâ bigamiâ verâ vel interpretativâ, licet bigamus ad rem non transeat. Potest tamen dispensare in verâ et interpretativâ, urgente necessitate ministrorum, quando non est via ad pontificiam ratione distantie regionis. Idem poterit in similitudinariâ, quando clericus vel professus contrahit cum unâ et virgine; secùs si cum viduâ et corruptâ, vel duplex inît matrimonium; non poterit tamen episcopus dispensare cum clerico ducente viduam, quoad officium; secùs quoad beneficium, lib. 7, disput. 86, à num. 11 usque ad 23.

6. In dispensatione bigamie requiritur explicatio illius specificè, et non satis est dicere esse bigamiam. Et item necessarium est facere mentionem Bigamie veræ, interpretativæ et similitudinariæ, si simul concurrant, lib. 7, disput. 86, n. 24.

7. Bigamie irregularitas contrahitur per duplex matrimonium contractum ante Baptismum, vel unum antea, et aliud postea, vel unicum cum corruptâ, vel cognoscens uxorem adulteram; quæ non tollitur per Baptismum, sed manet postea, lib. 7, disp. 83, à n. 8 usque ad 10.

8. Nulla bigamie irregularitas tollitur per professionem; demptâ eâ quæ oritur defectu natalium, scilicet illegitimus quoad ordines tantùm, non verò ad dignitatem, lib. 7, disp. 86, n. 2, 3 et 4.

9. Bigamia interpretativa dicitur talis, quia deficit à verâ, quatenus verè non dividitur caro in plures. Et quatuor modis invenitur: 1° per matrimonium duplex, unum vâlidum, et alterum irritum, vel ambo irrita, licet contrahens ignoret nullitatem, putans esse verum; 2° per matrimonium cum viduâ cognitâ à primo marito; 3° per matrimonium cum corruptâ per fornicationem; 4° per copulam carnalem cum uxore ductâ à se virgine post adulterium ab illâ factum, licet ab illo non sciatur illud, lib. 7, disput. 84, n. 1, 2, 6 et 15.

10. Irregularitas interpretativa non contrahitur quando quis ducit virginem, putans eam esse corruptam, lib. 7, disp. 84, n. 8. Item non est irregularis corruptus ducens virginem, nec ducens uxorem viduam, vel fornicariè cognitam invalidè propter aliquod impedimentum, licèt sit validum juxta præsumptionem Ecclesie. Item non est irregularis ducens feminam à se solo defloratam, lib. 7, disp. 84, num. 9, 10, 11, 12 et 14.

11. Est ligamus ille qui duxit virginem, et post adulterium eam cognovit, sive scienter, sive igno-
ranter, etiã Ecclesiã precipiente, et licèt illa vi cognita sit in adulterio, ibid., num. 15, 16 et 17. Utrum autem hæc irregularitas sit ex delicto an non, affirmat doctor, ibid., n. 6.

12. Clericus in sacris constitutus, vel professus, cum viduã cognitã à priori viro, vel virgine contrahens, est bigamus similitudinariis. Secus de transiente ad nuptias habente votum castitatis, vel de contrahente cum muliere tale votum habente, lib. 7, disp. 85, à num. 1 usque ad 12.

Blanditiæ.

1. Blanditiã principum et superiorum incutiunt metum viri constantis, quando insunt tacite minæ, ut quia princeps solet scævire in suis blanditiis resistentes, lib. 4, disp. 7, num. 5.

2. Blanditiã non incutiunt metum levem, ita ut ei extorta sint restituenda, ut solent meretrices facere cum verbis amatoriis, lib. 4, disp. 11, n. 1 et 2.

Bona.

1. Bona subjecta restitutioni possunt alienari pro dote filie contrahentis matrimonium, vel ingrediens religionem, lib. 4, disp. 26, n. 7.

Bullæ.

1. Privilegio bullæ concedentis receptionem Sacramentorum à quolibet sacerdote, non potest interesse matrimonio qui non est proprius parochus, lib. 3, disp. 19, n. 3. Et bullæ cruciatæ vel jubilæi privilegia sunt strictè intelligenda, lib. 8, disp. 4, n. 7.

2. Virtute bullæ possunt commutari vota partim in temporale belli subsidium, et partim in quævis pietatis opera; non tamen sufficit minima pecunie quantitas, factã reliquã commutatione in opera pia, sed relinquatur arbitrio confessoris inspectis gravitate voti commutandi, ac facultatibus voventis, lib. 8, disp. 15, n. 1.

3. In bullã cruciatã vel jubilæo vota censentur reservata solùm ea quæ sunt summo Pontifici reservata. Unde vota quæ commutari possunt virtute bullæ sunt hæc : Votum temporale castitatis; votum castitatis conjugalis; votum non petendi debitum, licèt sit factum de communi consensu, votum conservandæ virginitalis, quando constat non esse castitatis; votum non nubendi, quando non est factum in favorem tertii; votum assumendi ordines sacros; votum disjunctivum, cujus altera pars est reservata, ut castitatis, vel assumendi ordinis sacri, si nondum pars reservata electa sit; votum assumendi habitum beatarum; votum ingrediendi ordinem militarium, dempto or-

dine D. Joannis; votum item perseverandi in religione, ut tempore novitiatús liceat ex causã justã egredi; item votum religionis, ut non impleatur tempore præscripto, sed aliquandiu differatur; votum strictioris religionis, ut vovens ad laxiorem transeat, erogatã aliquã elemosynã in belli subsidium, quæ suppleat eam religionis strictioris excessum, vel additis cum hæc elemosynã aliis operibus piis, quibus suppleatur; item vota castitatis vel religionis post Pontificis commutationem in materiam non reservatam. Item vota castitatis emissa à conjugatis in omnibus casibus in quibus potest episcopus dispensare; item vota pœnalis castitatis et religionis, etiã impletã conditione: secus dicendum de votis in casibus in quibus potest dispensare episcopus ratione solius necessitatis; unde non potest commutari votum castitatis, quando post illud est contractum matrimonium, ut possit vovens petere debitum, lib. 8, disp. 15, à n. 3 usque ad 10.

4. Virtute bullæ possunt commutari omnia juramenta religionis seu castitatis pœnalis, seu conditionalia, sive impletã conditione, sive non. Secus dicendum de juramentis absolutis, lib. 8, disp. 15, n. 11. Etiam potest commutari juramentum et votum simul quando est factum juramentum in confirmationem voti. Secus si independentè à voto; et in dubio præsumitur factum ad confirmationem voti, lib. 8, disp. 2, n. 25. Quæ commutatio votorum potest fieri etiã post impetratam talem commutationem aut dispensationem à Pontifice; et si negata sit ab illo, vel quando pœnitens se presentaverat Pontifici de mandato confessoris nolentis commutare, sive non potentis, vel quamvis sciatur Pontificem nunquam commutare, nisi in certa opera, ut menstruas confessiones, lib. 8, disp. 14, n. 7 et 8.

5. Virtute bullæ potest commutari pœna pecuniaria jam debita ex fractione voti pœnalis, vel etiã ex voto directo, ut si promisit quotidie dare certam elemosynam, et aliquibus diebus non erogavi, lib. 8, disp. 15, n. 14.

6. Durante bullã vel jubilæo, potest confessorius votum commutare dicens: Commuto tibi ex nunc hoc votum in id quod quidam vir doctus judicavit commutandum; et violans votum ante declarationem viri docti non est reus illius, lib. 8, disp. 15, n. 15.

7. Transacto jubilæo possunt commutari vota ante illud emissa, nec tunc commutata, sive præcedenti generali commutatione, sive non; idem dicendum de dispensatione irregularitatis; idem quando pœnitens memor fuit voti, et noluit tempore jubilæi petere talem commutationem. Idem dicendum de eo qui præmissã sufficienti conscientie discussione nullius culpe mortalis meminit, et ideò non fecit confessionem, implevit tamen cætera opera in jubilæo petita. Secus dicendum transactã bullã cruciatã, lib. 8, disp. 15, à num. 16 usque ad 19.

8. Intendens lucrari jubilæum, et postea illud non lucratus est, manet absolutus à reservatis, et à commutatione votorum, si intendat lucrari jubilæum

tempore absolutionis. Idem dicendum de aliis dispensationibus virtute jubilæi; quamvis confessarius commutârit vota non præscribens opera subrogata, et licet voti non fuerit conscius confessarius, sed generaliter sic commutârit omnia vota. Idem dicendum si in confessione oblitus sit alienjus reservati. Secus si non præcedat confessio, eò quòd non habeat conscientiam peccati mortalis, lib. 8, disput. 13, num. 20, 21 et 22. Et si tempore jubilæi non fuit commutatio facta voti oblitus, postea eo non obtento, non potest fieri, *ibid.*, n. 23.

9. Intendens lucrari jubilæum, et post confessionem minimè lucratus est, licet obtineat casum absolutionem, et votorum commutationem, nullam culpam committit, libro 8, disp. 13, n. 24.

10. Commutatio votorum virtute bullæ, vel jubilæi, ut fiat, necessariò non requiritur confessio, lib. 8, disp. 13, n. 25.

11. Bullæ cruciatæ privilegia non expirant morte Pontificis, lib. 8, disp. 28, n. 93. Et non censentur revocata per jubilæum, quod conceditur vigesimoquinto anno, et ita fuit defensum à doctore, anno 1600, ut ille testatur, lib. 8, disput. 33, n. 10.

12. Virtute bullæ cruciatæ est eligibilis confessor semel approbatus ab ordinario, cujus licentia occultè est revocata, ita ut sit communis error. Idem dicendum, si sit irrita ob defectum occultum communiter ignoratum, et idem de paroco, cujus beneficii collatio fuit irrita ob defectum communiter latentem, lib. 8, disp. 34, n. 14.

C

Canilena.

1. Canere vel facere canilenas turpes plenas lascivis, peccatum est mortale, lib. 9, disput. 46, n. 24.

Canonicus.

1. Canonicus dispensatus in ætate ad ordines, habet vocem in capitulo, à quâ erat incapax ratione defectus ordinis subdiaconatus, lib. 8, disput. 1, n. 23.

2. Canonicus ut sit capax commissionis à Papâ factæ, sufficit esse in dignitate tempore presentationis rescripti, etiamsi non habeat eam tempore impetrationis; et quocumque temporis puncto, cessante dignitate, transit commissio ad successorem in dignitate. Secus dicendum quando commissio est personalis, lib. 8, disput. 27, n. 12 et 28.

Capellania.

1. Accipiens aut retinens capellaniam absque animo saltem conditionali ascendendi ad sacerdotium, quando ea habet onus missarum per capellanum implendum, peccat mortaliter. Secus dicendum si fideliter impleat onus, et redditus non excedant centum nummos aureos, nisi aliud constet ex verbis institutoris, lib. 7, disp. 45, n. 15.

Capitulum.

1. Capitulum sede vacanti potest dispensare in omnibus casibus occultis concessis episcopo. Secus dicendum de commissione factâ episcopo tanquàm Sedis Apostolicæ delegato; et quando non competit episcopo via ordinaria, lib. 8, disp. 2, num. 10.

Cardinalis.

1. Ut conjugatus fiat cardinalis, solum requiritur sumere ordines sacros sine ingressu religionis uxoris, licet ille non creetur episcopus, lib. 7, disp. 44, num. 4.

Catechismus.

1. Catechismus est instructio fidei quæ fit ante januam Ecclesiæ super baptizando, diciturque sic à *catechizo*, quod est instruo. Et attento jure antiquo contrahebatur ex illo impedimentum impediens per professionem fidei nomine infantis factam, et extendebatur ad personas et gradus, ad quas cognatio ex Baptismo orta, sive sit, vel esset ante Baptismum, sive post, sive simul, et non oriebatur ex exorcismo; quod impedimentum impediens est omninò sublatum per conc. Trid., sess. 24, de Matrimonio, c. 2, lib. 7, disp. 10, à n. 1 usque ad 12.

Causa.

1. Causa justa dispensandi in denuntiationibus, non solum est suspicio malitiosi impedimenti, sed sunt multe aliæ arbitrio ordinarii. Prima, est contrahentium pudor, aut verecundia orta ex disparitate nobilitatis, ætatis, vel divitiarum, vel quando ambo sunt senes. Secunda, quando est infamia concubinarum existimati diu conjugati. Tertia, si sint magnates, licet non sit timor impedimenti. Quarta, appropinquitas temporis quo benedictiones interdicuntur, et est periculum consummandi matrimonium ante illas, vel fornicationis ante contractum matrimonium. Quinta, quando prius matrimonium contractum publicè, reperitur nullum ob aliquod impedimentum occultum. Sexta, consanguinei impediens injustè; et pater dicitur injustè impedire, quando dolo, vi, vel falsitate, vel calumniis impedit. Secus quando cum precibus. Idem dicendum, si parentes impediunt ratione consummandi patrimonii, et debent iudices esse intenti in capiendâ informatione malitiosi impedimenti, si testes deponant de auditu, et sæpè datâ operâ coram testibus contradicent aliqui cum minis ad fingendum justam causam. Unde inquirendum est de contradictionis causâ, et videndum an sit verisimilis et justa, ob disparitatem; et an sit timor, injustis modis fore ut impediatur matrimonium, attentâ personarum conditione, ut minis, fraudibus. Septima est quando parentes, vel tutor volunt ut virgo indigno nubat. Octava, quando expedit valdè conjugium, et timetur impediri. Idem si virgo deflorata sit, et existat periculum in morâ, vel quando est infamata, cum non esset virgo, vel quando est infamata, cum non esset virgo, vel quando est periculum resiliendi à fide datâ. Nona est repentinus casus contrahendi matrimonium, ut si duo essent plectendi, quia concubinarum. Decima est periculum anime, ut meretriv, vel concubinarum volentes contrahere. Undecima est vitio scandali statim inito matrimonio. Duodecima est quando duo volunt in articulo mortis contrahere ad legitimandam prolem. Idem, non existente sobole, ut transitus sit securior; et antequàm dispenses ordinarius, debet informari an aliqua impedimenta sint inter contrahentes, lib. 3, disput. 9, à num. 10 usque ad 20.

2. Causæ desideratæ in voti ordinis sacri aut professionis dispensatione, sunt pax totius regni, ejusve ad fidem conversionis, et quæcumque urgentissima valdè boni communis. Et non sufficit bonum privatum ipsius votantis, lib. 8, disp. 3, n. 2, 5 et 8.

3. Causa justa dispensandi in impedimentis dirimentibus, satis est, ut referatur ad bonum commune indirectè; et quando in conc. Trident., sess. 24, cap. 5, de matrimonio statuitur ne in secundo gradu consanguinitatis dispensetur, nisi inter magnos principes, nomine illorum intelligantur soli domini titulares; et decretum non procedit in publicâ honestate, etiam in primo gradu, nec in quocunque gradu affinitatis fornicariæ; Papa verò ex benignitate solet dispensare cum personis inferioris notæ, licèt non adsit nisi tantùm bonum privatum, et ejusmodi causæ sunt: 1° Matrimonium jam initum cum ignorantia rigoris prohibitionis Trident. 2° Proles jam habita. 3° Diturmitas matrimonii malè contracti. 4° Scandalum in separatione oriturum. Ultima, clementia Pontificis, cum puella pauper sit, velique patruelis ipsam ducere, ac honestè dotare. Et licèt dispensatur faciliùs cum divitibus et potentibus, et allegata nobilitas intelligitur ex parte patris tantùm; et quando allegatur quòd contrahentes sunt principales, vel ex principioribus, intelliguntur viri potentes, et valdè divites. Item causa urgentior requiritur in dispensatione gradus consanguinitatis, quàm affinitatis. Idem dicendum de lineâ rectâ respectu transverse, et de cognatione spiritali respectu carnalis, lib. 8, disput. 19, à num. 1 usque ad 7.

4. Causæ communiter assignatæ sunt hæc: Prima est extinctio magnæ litis, evitatio scandali inter cognatos, et obviatio alicujus magni delicti. Secunda est non reperiri æquale conjugium ob angustiam loci, vel ob magnam sobolem, quæ verificatur, licèt in locis circumvicinis reperitur, et non solum verificatur ratione generis æqualitatis, sed etiam morum, retatis et filiorum, vel ingenii, lib. 8, disp. 19, à numer. 8 usque ad 15.

5. Tertia causa est defectus dotis competentis ad nubendum æquali, ibid., num. 16. An verò sit causa justa dispensandi, quando dos feminae est sufficiens ad nubendum sibi æquali, at minis sufficiens respectu viri eam ducere volentis? negat Doctor. Item nec augmentum dotis, et patrimonium mulieris habentis dotem competentem, ibid., num. 17 et 18. Causa tamen est justa, quando cognati in tertio gradu, sub conditione matrimonii inter se inveniendi, instituti sunt hæredes, quando hæreditas est opulenta; secùs si sit parvi momenti. Idem dicendum si patrimonium feminae litibus implicatum est, et mulier destituta est homine qui item tanquam propriam gerat, et consanguineus est valdè necessarius ratione peritæ litis, vel alâ de causâ, num. 19 et 20. Femina non censetur pauper et dote carens, nil possidens, quando pater est dives. Secùs si careat jure succedendi, vel quando legitima ad dotem non sufficit, licèt melioretur à patre præ aliis filiis, quòd est maxime verum in regno Castellæ.

Vel quando frater, vel alius quicumque velit eam dotare nullo præcedente pacto; secùs, si præcedat pactum dotandi cum conditione nubendi consanguineo, num. 21, 22, 25 et 24. Dicitur verò pauper et carens dote, si parentes nequeunt aut non possunt dare competentem dotem, et indiget illâ ad decendam vitam honestam, num. 25. Non censetur verò dote carens competens, quando renuntiavit bonis animo, ut titulo pauperatis impetraret dispensationem ad nubendum consanguineo; secùs, si non eo animo, num. 26. Et mulier potest renuntiare legato vel hæreditati ut dispensatio effectu non defraudetur, si renuntiatio fiat ante acceptionem tacitam vel expressam, ne valor dispensationis cesset, sive sit antequàm mittat Romam, sive post dispensationem Pontificis. Item non fraudatur dispensatio, si hæres, vel legataria instituta sit, illâ insciâ, et post initum matrimonium pervenit hæreditas vel legatum, num. 27 et 28.

6. Quarta causa est conservatio divitiarum in eadem cognatione, ibid., num. 30. Quinta causa est illustris familiae conservatio in eodem sanguine, n. 31. Sexta causa est excellentia meritorum sive dispensationem petentis, sive ejus cui petitur, ut si strenuè pugnavit contra infideles, ibid., num. 32.

7. Septima causa est proles habita ex consanguineâ, quando bonâ fide suscepta est, scil. per matrimonium putativum verum, ibid., numero 33. Quando causæ singule non sufficiunt, multe aggregatæ adjuvant, ut allegare orbitatem à patre vel parentibus, num. 34. Et quando gradus est remotus, sufficit absque causâ copiosior pecuniaria compositio ad sumptus publicos, ibid., num. 13.

8. Causæ sufficientes ad relaxanda juraamenta in solum Dei honorem facta sufficiunt ad similibus votorum dispensationem, lib. 7, disp. 20, n. 1. Item causæ sufficientes ad dispensationem aliorum votorum erunt etiam sufficientes ad dispensandum in votis castitatis et religionis, habentes proportionem illis debitam, ibid., n. 2.

9. Ad dispensandum in voto requiritur causa illius executioni obstans. In commutatione verò sufficit quæcumque occasio. Unde non est causa justa ut dispensetur in voto, conferre magnam pecuniæ quantitatem, nullâ existente causâ obstante, tamen ut commutetur votum sufficit, lib. 8, disp. 20, n. 3, 4, 5 et 6.

10. Causa obstans vel est ex parte materie, vel ex parte votantis: prima ex parte materie est dubium viri prudentis, an res promissa sit facta mala, aut inutilis, aut majus bonum impediens, et in dispensatione major bonitas boni impediti spectanda est, non tantùm in se considerata, sed etiam quatenus obligat ex voto. Tamen in commutatione sufficit bonum in quòd commutatur, ut sit melius, vel æquè bonum tantùm in se consideratum. Et item in dispensatione non requiritur certitudo sufficientiæ causæ. Secunda causa est dubium an quis voverit, vel an votum obliget, ob materie vel animi se obligandi defectum, lib. 8, di. par. 20, à num. 7 usque ad 11.

11. Causa sufficiens ad dispensandum ex parte votantis est quando datur facilitas et imprudentia in votando, deficiente maturâ deliberatione. Item ex causâ impubertatis sine alterâ possunt dispensari vota puerorum ante pubertatem emissa. Item metus non incussus ad extorquendum votum excludens maturam deliberationem; secus si non excludat maturam deliberationem. Item quando metus est injuste incussus ad extorquendum votum, licet non cadens in virum constantem, nec minuens maturam deliberationem. Item error circa causam voti impulsivam. Item est causa sufficiens periculum transgrediendi votum, ortum ex ipsius votandi statu, ut si conjugatus habeat votum castitatis, ut petat debitum tantum. Item maxima implendi voti difficultas, licet procedat ex pravo habitu votantis, nullâ existente spe emendationis; secus si existat. Item utilitas privata votantis. Item in voto non ludendi est causa sufficiens, tentatio exponens votentem assidue transgressioni voti; secus si non adsit, nisi vehemens desiderium ludendi. Item difficultas magna superveniens casu quo non sit talis, ut voti obligationem extinguat. Item quando votens magnis scrupulis vexatur. Item necessitas boni communis dispensandi in voto castitatis, aut religionis, etiam ex malitiâ proveniens; secus dicendum de necessitate conservandæ progeniei alienigenis nobilissimi ducatus, nisi admixta aliquâ commutatione. Item est justa causa dispensandi in voto simplici castitatis morbus cui actibus veneris solis succurri potest, admixtâ aliquâ commutatione; secus de voto solemnî. Item morbus continuus, desperatâ salute, est justa causa respectu voti religionis, lib. 8, disput. 20, à p. 12 usque ad 26. Item major causa desideratur ad dispensandam in voto quàm in lege, cæteris paribus, lib. 8, disp. 18, num. 4.

12. Causa insufficientis ad dispensandum sufficiet admixtâ aliquâ commutatione, et minor sufficit ad dispensandum in voto poenali quàm in absoluto. Item quando adsunt juramentum et votum simul, major desideratur causa ad dispensandum, non verò ad commutandum. Item causa sufficiens ad dispensandam in voto non petendæ dispensationis, est illa quæ est talis ad dispensandum in voto, quando eadem causa reperitur ex utroque voto. Item multò minor causa requiritur ad dispensandum, ut differatur executio voti quàm in ipso voto, lib. 8, disp. 20, à num. 23 usque ad 32.

13. In principe dispensante præsumitur causa, si dispensat motu proprio, et non ad instantiam partis in jure humano; secus si dispenset ad instantiam partis in jure divino vel naturali. In foro tamen conscientie semper præsumitur causa justa dùm defectus cause non constat subdito. Item semper credendum est inferiori prelato dicenti se ex justâ causâ dispensasse, lib. 8, disp. 17, n. 14, 15 et 16.

14. Non est necessarium ut verificetur causa tempore quo mittitur Romam ad obtinendam dispensationem; secus dicendum de tempore quo conceditur dispensatio Romæ, vel tempore executionis ordinarii,

quamvis vera sit tempore præcedenti vel subsequenti, lib. 8, disp. 50, n. 2, 4 et 5.

15. Causâ impulsivâ dispensationis cessante, non cessat dispensatio. Idem dicendum de finali non omninò cessante. Et in dubio an cessarit omninò judicanda dispensatio valida, lib. 8, disput. 50, n. 7, 8 et 9.

16. Dispensatio deducta ad ultimum effectum non cessat cessante causâ finali, quando revocari aut commodè dividi non potest; secus quando cessat veritas causæ antequàm ordinarius dispenset, quando ad ultimum effectum non est deducta; vel si deducta est, is est commodè divisibilis, lib. 8, disp. 50, n. 10, 11 et 12.

17. Dispensatio extinguitur cessante omninò causâ finali post dispensationem vicarii vel confessoris: sic omninò perfecta in se, quando nondum sortita est suum effectum; vel si coepit sortiri, est commodè divisibilis. Secus dicendum, si tempore medio inter concessionem Pontificis et executionem ordinarii deficiat veritas causæ, cum sit vera utroque tempore, vel quando ordinarius dispensavit, et dispensatio non deducta ad effectum cessante causâ si redeat iterùm, lib. 8, disp. 50, n. 14, 16 et 17.

18. Causa finalis, quoad inducendam subreptionem in rescriptis gratiæ vel justitiæ, est illa quæ, si non existit, princeps gratiam concedere minimè vult, vel quando ei significatur, denegat petita. Impulsiva est illa quæ falsò expressa principem movet ad facilitus concedendum petita; vel si vera est, et ea non taceatur, moveret ad difficultus concedendum; at reverà prorsus concederet gratiam in utroque eventu, lib. 8, disp. 24, n. 8. Et in dubio præsumitur impulsiva, *ibid.*, n. 20.

Cautio.

1. Nomine cautionis absque aliâ additione comprehenditur simplex cautio cum bonorum hypothecâ, et appositione poenæ, et an debeat esse juratoria, relinquatur arbitrio judicis, lib. 10, disput. 18, num. 34 et 44.

2. Quando cautioni adduntur hujusmodi particule, v. g., planè, idoneè, rectè, sufficienter, competentè, et aliæ similes, necessaria est cautio fide jussoria, vel pignoratitia. Idem quando interponitur cautio ob suspicionem personæ. Et in his casibus non sufficit hypotheca, l. 10, disp. 18, n. 35, 36 et 37. Tamen quando ille qui tenetur satisfacere, quia est advena, aut pauper, et nec fidejussorem, nec pignora habet, satisfacit præstando cautionem juratoriam, *ibid.*, num. 58.

3. Judex ex officio etiam parte non petenti, potest cogere partes ad cautionem securitatis præstandam, lib. 10, disp. 18, n. 59.

4. Cautio danda est adulteræ, quæ vult reconciliari et non audet, lib. 10, disp. 18, num. 5. Item sufficit cautio juratoria tantùm, quando obligatus ad fidejussoriam, est evidenter idoneus, et sive ex partis instantiâ, sive ex officio procedatur, semper judicabitur cautio sufficiens arbitrio judicis, *ibid.*, n. 43 et 44.

Et non obstanti cautione præstitâ, non potest uxor castigari à viro atrociter, secùs si moderatè; ibidem, num. 46.

Certitudo.

1. Conjux non tenetur credere alii conjugi dicenti se fictè consensisse, si tractatur de fide adhibendâ ut teneatur, vel possit alii nubere. Sufficit tamen certitudo moralis, ut possit ei credere, et alii nubere, orta ex conjecturis, lib. 2, dist. 45, n. 3, 4.

2. Fides adhibenda est in foro interiori, conjugi dicenti se fictè consensisse; secùs in foro exteriori, ibid., n. 2.

3. Conjecturæ efficientes certitudinem moralem requiruntur arbitrio judicis; tamen sufficiens conjectura est, quando vir protulit verba consensûs, et statim revocavit. Item quando statim retractat se, et recusat, ingrediens religionem. Idem dicendum de viro longè dispari, se retractante, contrahente aliud matrimonium, vel ingrediente religionem, vel sumente ordines sacros. Idem quando non est disparitas, sed detegitur à viro fictus consensus confirmans juramento intervenientibus magnis signis, ita ut vir prudens omninò acquiescat; sed rarò hoc sufficit, lib. 2, disp. 45, à num. 5 usque ad 9. Utinam autem apud Indos sit sufficiens conjectura dicere alterum se fictè consensisse, attentâ eorum consuetudine, et conditione; doctor non audeat affirmare, nisi sit probata vitæ, ibid., n. 40.

4. Mulier dicens se fictè consensisse metu levi parentis, cum sit honestæ vitæ, et alii nubens, est sufficiens conjectura, ut possit vir aliam ducere, et existentibus indicis prædictis ficti consensûs; non licet sine judicis auctoritate matrimonio priori spreto, ad aliud transire, nisi celebretur cessante scandalo in loco longinquo, lib. 2, disp. 45, n. 12 et 13. Utrùm autem dissensus in matrimonio probetur utriusque conjugis confessione, asserentis se fictè consensisse? affirmat doctor, ibid., n. 15.

5. Propter testimonium unius jurantis interfuisse impedimentum dirimens non tenetur conjux à matrimonio abstinere, impedimentumque credere, quamvis sit fide dignus, amicus, vel parochus, vel jam sit fama. Tenetur tamen diligentiam adhibere, et quamdiù diligentiam non adhibet, non potest petere debitum; tamen diligentia sufficienti adhibita, nil inveniens potest deponere dubium, et si audivit à fide non dignis, non tenetur facere diligentiam, lib. 2, disp. 45, à num. 25 usque ad 29.

Circumstantia.

1. Circumstantia accessûs contra naturam cum propriâ uxore est explicanda, et est adulterium ex utrâque parte, et est gravius peccatum, quam inter solutos, lib. 9, disp. 18, num. 3, 4 et 5.

2. Circumstantiæ personarum statûs in tactibus libidinosi sunt necessariò fatende. Idem dicendum de accessu conjugati, vel ad conjugatam, ubi non est seminis effusio, et idem de aspectibus et verbis turpibus, lib. 9, disp. 46, num. 18, 19, 31 et 46.

3. Circumstantia duplicis præcepti prohibentis rem,

duplicem malitiam continet, et necessariò fatenda, quando prohibitio est respectu diversæ virtutis. Exemplum sit: Injectio manuum violentarum in clericum prohibita jure naturæ ob injustitiam, et prohibita jure ecclesiastico sub excommunicatione ratione religionis ob reverentiam debitam. Vel sacerdos beneficiatus omittens horas canonicas. Item conjugatus committens adulterium cum conjugatâ. Transgressio voti et juramenti de eadem re. Tandem religiosus Franciscanus violans jejunium vigiliæ cadentis in feriâ sextâ. Secùs dicendum quando res prohibetur ratione ejusdem virtutis, ut excommunicatio latronibus lata in latrocinium, præceptum audiendi sacrum, vel abstinendi à servilibus ratione duplicis festi; præceptum jejunii ratione vigiliæ incidentis in quatuor temporibus, vel in quadragesimâ, lib. 9, disp. 45, n. 5 et 6.

4. Copula habita inter illos qui aliquo impedimento dirimenti laborant, est circumstantia necessariò fatenda, quando Ecclesia interdicat matrimonium ob speciale motivum alicujus virtutis; sed, si in pœnam delicti admissi, lib. 7, disp. 5, num. 5 et 6.

5. Circumstantia copulæ habitæ inter impeditos ad contrahendum ratione consanguinitatis, aut affinitatis, est fatenda, habetque diversam speciem à simplici fornicatione. Item circumstantia luxuriæ habitæ cum cognatâ spiritali, vel legali vel cum consanguineâ in primo gradu sponsæ propriæ de futuro, vel cum infidelis, aut cum hæreticâ, lib. 7, disp. 5, à n. 8 usque ad 13. Idem dicendum de circumstantiâ coitûs cum impedimento dirimenti impotentis, ut si frigidus, vel eunuchus coeat. Item de circumstantiâ ratione voti simplicis, aut ordinis sacri. Secùs dicendum de circumstantiâ incestûs cum consanguineâ ante matrimonium contractum obtentâ dispensatione, vel de circumstantiâ copulæ habitæ cum raptâ consentienti antequàm restituarit ad locum tutum, aut de circumstantiâ habitæ copulæ cum feminâ, cum quâ non potest iniri matrimonium ratione impedimenti positi in pœnam, v. g., criminis, ibid., à n. 14 usque ad 18.

6. Ut circumstantia addat novam luxuriæ speciem, requiritur primò nova malitia opposita alii virtuti quàm castitati, ita ut delinquantur contra ambas, ut incestus opponitur castitati, et pietati; sacrilegium castitati et religioni, adulterium et raptus castitati et justitiæ. Secundò requiritur vitii deformitas privaus à conditionibus requisitis ab ipsâ naturâ genericè omnibus animalibus convenienti in ipso concubitu, ut peccata contra naturam, lib. 7, disp. 14, num. 2.

7. Circumstantia copulæ habitæ cum pœnitente, vel filiâ spiritali, est necessariò fatenda, sive confessio sumatur ut medium, sive non, lib. 7, disp. 55, n. 1 et 4. Idem dicendum de circumstantiâ voti annexi Ord. sacro, vel profess., lib. 7, disp. 27, n. 19 et 20.

8. Sacerdos simul professus fornicans satisfacit dicendo se sacerdotem esse. Idem si professus dicat se votum emisisse. Item sacerdos professus satisfacit

dicens se esse professum tacito sacerdotio. Item sacerdos non professus fornicans satisfacit dicendo se esse sacri Ordinis, vel se voto castitatis ligatum esse, licet sit episcopus; nisi forte ratione scandali, si fornicatio sit publica. Item religiosus societas Jesu, votis biennii simplicibus ligatus, satisfacit dicens se peccasse contra votum castitatis, lib. 7, disp. 55, à num. 27 usque ad 34. Utùm verò cetera religiosi peccata, quamvis voto non adversentur, habeant rationem specialem circumstantiæ status? negat doctor, ibid.

9. Qui expressè vovit castitatem, et postea suscepit ordines sacros, et emisit vota in societate Jesu, fornicans satisfacit, dicens se contra votum castitatis peccasse. Idem dicendum de professo, vel sacerdote, vel habente votum castitatis et promittente se non habiturum mollitiàm, dicente se professum, vel sacerdotem esse tacito eo voto respectu mollitiæ, lib. 7, disp. 55, num. 55 et 56.

10. Sacerdos, vel habens votum castitatis, se obligans jurando, tenetur lateri circumstantiam juramenti, lib. 7, disp. 55, num. 4. Utrum autem professus sacerdos fornicans satisfaciat, dicens se emisisse votum castitatis? satis probabile esse affirmat doctor, num. 58.

11. Circumstantia juramenti, et voti facti de eadem re, est necessariò fitenda. Secùs dicendum de circumstantiâ voti et juramenti sæpè repetiti, lib. 7, disp. 27, num. 25 et 26.

Clandestinum.

1. Sponsalia clandestina, id est, sine paroco et testibus celebrata, sunt valida, et culpâ vacat contrahens illa, lib. 1, disp. 12, num. 2; et disp. 13, n. 2.

2. Matrimonium clandestinum non obligat ratione juramenti, nec ratione damni illati, famæ, vel virginitatis, licet habeant contrahentes animum se obligandi eo modo quo possunt, lib. 1, disp. 20, n. 3, 4, 5 et 6.

3. Matrimonium clandestinum dicitur tale, vel ex defectu testium, vel denuntiationum; cæteris tamen solemnitatibus relictis, non dicitur clandestinum sed minus solemne, lib. 5, disp. 1, n. 3.

4. Matrimonium clandestinum ante conc. Trid. erat validum, post verò est irritum justissimis causis, lib. 5, disp. 5, n. 2 et 3. Utrum autem sit morale contra jus naturale clam contrahere, etiàm post Trid. et infideles peccent sic contrahendo? affirmat doctor, ibid., n. 5, 6, 7 et 8.

5. Ecclesia potest, et de facto irritavit matrimonium clandestinum indirectè inhabilitando personas, et directè annullando immediatè ipsum contractum. Et item irritavit matrimonium clandestinum, quatenus est Sacramentum indirectè, et remotè, irritando proximè, et immediatè ipsum contractum, non mutando materiam essentialè Sacramenti, sed modum tantùm. Et sic potest variari diversis temporibus, lib. 5, disp. 4, n. 2, 4, 5, 6 et 7.

Clausula.

1. Clausula generalis posita post casus requirentes speciale mandatam, continet alios similes, non autem

longè majores expressis, lib. 2, disp. 11, n. 3. Item clausula in fine posita comprehendit omnia præcedentia, lib. 5, disp. 7, n. 17.

2. Clausula *Tuo judicio, prudentiæ, conscientiæ, vel, ut tibi videbitur*, non requirit judicalem cognitionem causæ, nec testes jurantes, lib. 5, disp. 8, n. 4 et 5. Et commissâ re arduâ censetur electa industria personæ, quando determinatur persona; secùs quando indeterminatè committitur presentibus et futuris, lib. 5, disp. 7, n. 20.

3. Clausula posita in principio, medio, vel fine dispositionis, refertur ad omnia in eâ contenta, quando omnium precedentium est eadem ratio, lib. 6, disp. 22, n. 19; et lib. 8, disp. 16, n. 11; et lib. 10, disp. 15, num. 15.

4. Clausula posita ad executionem contractûs non mutat, nec auget ejus naturam, lib. 6, disp. 29, n. 9. Item clausula posita in uno paragrapho, vel versiculo, non refertur ad aliud, lib. 7, disp. 108, n. 5. Item clausula rescriptorum non censetur in dubio juri tertii derogare, lib. 8, disp. 7, n. 6. Item clausula *Non obstante*, in litteris dispensationis apposita, non reddit gratiam validam, nec auget illam, supplens qualitates non expressas, lib. 8, disp. 24, n. 5.

5. Clausula *Dummodò mulier rapta non sit*, intelligitur de raptu ad finem contrahendi matrimonium, etiamsi raptus contingat post Pontificis dispensationem, et ante expeditionem ordinarii, lib. 8, disp. 25, n. 17 et 18. Et clausula solitæ de stylo curiæ apponi, censetur appositæ, quamvis non exprimentur, lib. 8, disp. 25, n. 19.

6. Clausula *Dummodò non spe facilioris dispensationis copula habita sit*, verificatur quando alter conjux solùm illam spem concepit, nec est necesse mentionem illius facere, lib. 8, disp. 34, n. 31.

7. Clausula dispensationis in foro conscientiæ, discreto viro doctori confessori ex approbatis ab ordinario, intelligitur de approbato ab episcopo, et cum limitatione personarum, scilicet ad audiendas virorum confessiones ratione ætatis. quamvis sit indoctus doctor ille requisitus ad expediendas bullas, lib. 8, disp. 34, n. 15, 16 et 17.

8. Clausula dispensationis fori conscientiæ continentes causam periculi incontinentiæ, ut verificentur, non sufficit quodcumque periculum lapsûs, vel quocumque carnis tentationes, sed requiritur frequens lapsus maximo cum periculo, lib. 8, disp. 34, n. 19.

9. Clausula dispensationis fori conscientiæ præcipiens confessori examinationem veritatis precum, intelligitur de examine sine testibus, sed ipsi solo cum quo dispensandum examinato, cujus dicto standum est, nisi confessorio contrarium constet extra confessionem. Et hæc dispensationes non sunt præsentandæ ordinario, juxta concil. Trid. Item examen non requiritur, quando res est notoria, licet sit ipsi soli dispensaturo, lib. 8, disp. 34, à num. 21 usque ad 24. Utrum verò maneat dispensatio valida, quando confessorius sine examinatione, et sine scientiâ veri-

atque causæ allegatæ dispensationem executioni mandata? negat doct., licet causa allegata sit vera, *ibid.*, n. 26.

10. Clausula continens monita et consilia danda à confessore, non inducit formam, et conditionem, et eorum omisio non vitiat dispensationem, *lib. 8, disp. 34, n. 27.*

11. Sensus clausulæ jubentis absolvere à mutatione propositi pro hac vice, et pro formâ consuetâ Ecclesiæ, injunctâ poenitentia salutari, est hic: Si fortè is cum quo dispensandum in voto, tibi violationem ejus passus fuerit, absolve eum hac vice in formâ Ecclesiæ consuetâ, injunctâ ei poenitentia salutari. Quæ clausula absolutio non ponitur ut conditio necessaria, sed conditionaliter, unde non est necessaria ad has dispensationes expediendas confessio ejus cum quo dispensandum, sive per doctorem, sive per religiosos virtute privilegii, *lib. 8, disp. 34, n. 28, 29 et 30.*

12. Clausula continens opera in quæ confessor debet commutare, vel votum castitatis, vel religionis, ita præcisè exigit illa, ut nullum arbitrium relinquatur mutandi, aut temperandi confessori quoad aliquas confessiones faciendas, et aliqua opera perpetua, inter quæ sunt aliqua quotidie exercenda, et tenetur confessarius injungere hæc; tamen quantitas et electio horum operum relinquatur arbitrio confessoris. Item imponere confessionem menstruam et non frequentiore; et potest satisfieri huic confessioni menstruæ, si quocumque die, singulis mensibus fiat, et si mensis transeat sine confessione non tenetur illam supplere alio mense, et satisfaciit mensi quo incidit præceptum confitendi unicâ confessione. Non tamen satisfaciit confessioni ad quam ex voto, vel poenitentia tenetur, nec confessarius hæc imponere potest, nec potest ad libitum hæc taxare, sed secundum regulas prudentiæ, causas justas perpendendo regi debet, ut decernat quod spiritali poenitentis salutari expeditius fore judicabit, quod semper attendendam, imponens onus ejus fragilitati accommodatum, attentis ejus viribus, et corporeis, et spiritualibus, *lib. 8, disp. 34, à num. 55 usque ad 60.*

13. Opera poenitentia in quæ confessor commutare debet, sunt sequentia. Aliqua die in unaquaque hebdomadâ à carne abstinere, vel jejunare, vel cilicio, verberibusque semel in eâ carnem affligere. Opera poenitentia voti religionis sunt: Recitare quotidie litanias, psalmos poenitentiales, quinque orationem dominicam, et toties angelicam loco horarum canonicarum. Opera pietatis pro voto castitatis sunt: Recitare quinque quotidie orationem dominicam et angelicam pro purgatorii animabus, vel peccato mortali infectis. Item erogare quotidie elemosynam, aut aliud quodvis ex quatuordecim misericordiæ operibus quotidie exercere, et poterit ex istis eligere quod sibi placuerit. Et confessor tenetur dilaniare litteras. Et, si postquam parti fuerint restituta, dilanentur, aut comburantur, valet ex tunc dispensatio, vel si omninò amittantur isne recuperandi spe, et si apud partem manserint,

non frustratur dispensatio suo valore, sed nil prorsus suffragantur in foro externo. Et quando dispensatur, ut incatur matrimonium, legitimando prolem suscipiendam in foro conscientia, talis proles verè est legitima quoad spiritualia et temporalia solo in foro conscientia, etiamsi nullam faciat mentionem legitimationis, et non est irregularis, sed capax ordinum, et beneficii in dicto foro, et potest succedere utrique parenti, et uterque parens ipsi. Secus dicendum in foro externo, quando uterque parens fuit conscius illius impedimenti, cum quo virtute dispensationis contraxit: quando autem alter prorsus ignarus fuit hujus impedimenti, et bonâ fide contraxit, proles erit quoad omnia legitima in utroque foro, *lib. 8, disp. 34, à num. 41, usque ad 50.*

14. Clausula apposita ad contrahendum matrimonium, vel instaurandum irritum ratione impedimenti occulti, scilicet (dummodò impedimentum sit occultum) intelligitur de occulto, quod distinguitur contra publicum, quamvis res ipsa publicè constet, et non sit publica quatenus impedimentum. Secus dicendum, quando sit publica quatenus impedimentum, scilicet in civitate, vel saltem in majori parte viciniae, monasterii, vel parochiæ, saltem apud decem personas, vel quando ad forum contentiosum deductum est. Erat tamen occultum, si reus absolutus sit omninò etiam falsis testibus requisitis, licet interveniente semiprobatone, sive res justè, sive injustè sit delata in iudicium, et nil parti intimatum sit, *lib. 8, disp. 34, à num. 55 usque ad 58.*

15. Clausula apposita in dispensatione in foro conscientia, ac matrimonium irritum instaurandum, continens ut contrahentes experiantur priùs an possint continenter cohabitare, vel tanquam frater et soror. Existimat doctor, ad hanc experientiam non esse obligandos in his casibus, sed statim cum illis dispensandum nisi adsit spes ut illa sit alicujus utilitatis, quod rarò continget, considerata fragilitate hominum, et quando præcipitur ut conjux ignarus certior fiat de consensu nullitate, non est clausula inducens conditionem et formam, sed instructionem, *lib. 8, disp. 34, n. 60 et 61.*

16. Clausula *Gratis ubique* in dispensatione fori conscientia posita, denotat nil pro illâ exigi, nec per viam compositionis, nec summus poenitentarius potest aliquid accipere in signum gratitudinis, nec potest exigi compositio, quæ in foro externo solvenda erat, quando in dispensatione fori externi qualitas aliqua tacita est, *lib. 8, disp. 34, n. 64.*

17. Clausula, retinens dotem viro, vel alio supplicandam, verificatur, quando dos feminae augetur, ita ut augmentum illud cum dote feminae simul dotem constituat sufficiente juxta illius qualitatem, sive ipse eam ducat, sive alius dotem augeat; et ordinarius tenetur examinare diligenter hujus causæ veritatem, ut augmentum promittens sit illo solvendo, et facere, quo scriptura publica promittat, muliere acceptante, et advertat non obstat quantitatis huic promittendæ, quod sit in præjudicium filiorum, quo habeat

ex alio matrimonio, lib. 8, disp. 55, num. 6 et 7.

18. Clausula retinens expediendum esse gratis dispensationem fori externi sub excommunicatione latae sententiae, non intelligitur de stipendio aut premio laboris jure, vel consuetudine debitum, quod communitate non corrumpit iudicem, nec eum à recto desistere obligat. Et delegatus ad exequendam dispensationem non potest recipere esculenta et poculenta, quae paucis diebus consumi possunt, permissa iudicibus delegatis. Et licet iudex delegatus ad lites teneatur munera recepta contra prohibitionem restituere, officialis expediens bullas non tenetur ad restitutionem munerum sponte oblatum, licet delinquat contra prohibitionem; et finita delegatione, accipiens munera, non incurrit excommunicationem, lib. 8, disp. 25, à num. 9 usque ad 14.

19. Clausula apposta ordinario ut examinet veritatem precum, non requirit ab ordinario factam cognitionem causae iudicalem, sed solum sufficit informatio absque figurâ iudicii, et nulla erit necessario, quando constat veritatem causae esse notoriam, tamen dispensans ignarus veritatis, non tenet dispensatio, quamvis preces sint veræ, lib. 8, disp. 35, num. 15 et 16.

20. Clausula *Non obstantibus quibuscumque ordinationibus apostolicis*, utrum derogat decreto concilii circa gradus consanguinitatis et affinitatis prohibitos, cum requiratur specifica mentio concilii, quae hic non invenitur; affirmat doctor, dicens hanc regulam matrimonii faciendi fallere, quando Papa dispensat in speciali et certo casu, contra concilii generalis prohibitionem, libro 8, disp. 35, num. 17.

21. Clausula habens ut matrimonium celebretur juxta formam concilii Tridentini, non continet dispensationem omnino consummatam. Et dispensante ordinario, dummodò præmittantur denuntiationes, valet matrimonium, illis non præmissis. Et quando dispensatur in foro externo, ut matrimonium irritum iterum incurratur, sunt denuò faciendæ, nisi paulò ante in priori matrimonio invalido præmissæ essent; secus verò si multum temporis spatium transiisset. Si quæras quodnam dicatur longissimum tempus, doctor reputat trimestre, licet arbitrio prudentis semper relinquendum esse dicit, lib. 8, disp. 55, num. 18, 19 et 20.

22. Quamvis non addatur clausula legitimans prolem in foro externo, tamen proles habita ante matrimonium, vel ex matrimonio irritato instaurato, manet legitima quoad omnia in utroque foro. Tamen quando legitimitur nullo modo matrimonio, manet talis quoad spiritualia in utroque foro, nisi sit in locis jurisdictionis temporalis Papæ, explicans se legitimare quoad omnia. Et quando proles suscepta est ex matrimonio irritato malâ fide utriusque contracto, legitimatio erit quoad spiritualia tantum in utroque foro, nisi pontifex dispenset in matrimonii radice, aut in locis suæ temporalis jurisdictionis; attamen si alter pater erit bonâ fide, quamvis pontifex non legitimet, erit proles legitima quoad omnia in utroque foro, et quoad

omnia in utrumque parentem, sed parens, qui mala fuit, non gaudebit jure legitimi parentis, lib. 8, disp. 55, n. 25.

23. Clausula dispensationis absque causâ concessæ, dum ait: *Ex quibusdam rationabilibus causis*, non debet probari, idem de clausula continente contrahentium qualitatem, dum allegatur se esse nobiles, aut ex principalioribus sui oppidi, quando ponitur merè narrando; secus quando per modum causæ, et conditionis, lib. 8, disp. 54, num. 24 et 25.

Clericus.

1. Percutiens clericum inventum cum sponsâ de futuro, est excommunicatus cum reservatione ad summum Pontificem; secus dicendum de sponsâ de præsentî, etiam nondum cognitâ, lib. 1, disp. 1, num. 6.

2. Clerici audientes comœdias propter curiositatem, sine periculo ruinæ, non peccant mortaliter, cessante scandalo et contemptu, lib. 9, disp. 45, n. 41.

3. Clericus conjugatus non admittit ipso jure pensiones datas pro ministerio merè temporali, vel pro re gestâ in defensione Ecclesie, vel quia est advocatus illius. Idem dicendum, si pontifex reservet pensionem alicui eâ lege, ut possit eam retinere, si ad ordinem militare transeat, et legitime professus ineat matrimonium. Secus dicendum de pensione alicui collatâ, titulo clericali, ut loco beneficii, licet sit constituta sine onere spirituali, nisi aliud constet ex tenore litterarum pensionis, lib. 7, disp. 44, à num. 2 usque ad 8.

4. Clericus conjugatus cum unicâ, et virgine, defrensus tonsuram, et vestes clericales, et serviens alicui ecclesie ex deputatione episcopi, gaudet privilegio canonis et fori; secus dicendum quando contraxit bis, aut cum unicâ, et virgine, et non defert vestes clericales, aut tonsuram, aut non ministrat ecclesie, lib. 7, disp. 46, n. 1 et 2. Quando autem ex aliquâ causâ non est bigamus, vel quia non consummavit secundum matrimonium, vel quando post initum matrimonium cum unicâ, et virgine, illa commisit adulterium, et cognovit eam, servando alias conditiones, non perdit privilegium canonis, et fori; et factus bigamus gaudet privilegio fori, quoad delictum ante bigamiam commissum, ibid., num. 3 et 4.

5. Vestes clericales extrinsecus apparentes debent esse honestæ, secundum consuetudinem suæ terræ, vel episcopatus, ut gaudeat privilegio, lib. 7, disp. 46, num. 5 et 6. Cujus autem sit cognoscere, an habeat conditiones requisitas, et vestes clericales, ut gaudeat privilegio fori, et an lite hæc pendenti custodiendus sit in carcere ecclesiastico, an non; non resolvit doctor, ibid., num. 7.

6. Clericus conjugatus non amittit privilegium per unam aut alteram habitus dimissionem, dummodò continuò illum deferat, vel quia non habet tonsuram, quia capillis caret, lib. 7, disput. 46, n. 8 et 9.

7. Clericus conjugatus debet delere tonsuram, et vestes clericales tempore commissi delicti, ut gaudeat privilegio fori; secus dicendum de delatione habitus tempore captus, ibid.

8. Clericus conjugatus, præter privilegium fori et canonis, reputatur in aliis laicis, quæ omnia privilegia perdit per matrimonium tantum ratum, non verò per sponsalia, nec potest esse vicarius episcopi in spiritualibus, nec delegatus ad causam spiritualem. Potest tamen esse assessor, vel vicarius in temporali jurisdictione, si fortè eam habeat episcopus; item non potest interesse divinis officiis tempore interdicti, nisi aliud constet ex consuetudine; nec habet privilegium immunitatis, quoad gabellas, et munera secularia, lib. 7, disput. 46, à num. 12 usque ad 19.

9. Ut clericus conjugatus, servans conditiones requisitas, amittat cætera privilegia clericalia, præter duo, scilicet canonis et fori, non desideratur monitio aliqua, vel sententia iudicis, lib. 7, disput. 44, n. 19.

10. Clericus conjugatus servans omnia requisita, gaudet privilegio fori in causis criminalibus, et in civilibus minimè, et potest juxta pro executione causæ civilis cum in carcerem detrudere, ibid., n. 25.

11. Clericus conjugatus servans omnia requisita, non amittit privilegium canonis et fori, si negotiationibus vacet, ibidem, n. 26.

12. Clericus conjugatus cum unicâ et virgine, vestes clericales et tonsuram deponens, resumptis illis iterùm, mortuâ uxore, recuperat privilegia clericalia, ibidem, n. 29 et 30.

13. Clericus initiatus cum litteris dimissoriis capituli, sede vacanti, quando eas concedere nequit, non amittit privilegia clericalia ipso facto absque sententiâ, ibid., n. 48 et 20.

14. Clericus, cum quo dispensatum est ad matrimonium ineundum, tenetur recitare horas canonicas, dum habitum non mutat ad utendum dispensatione. Secus dicendum, ubi induit habitum secularem, lib. 8, n. 44. Idem dicendum de religioso, ibid.

Cognatio carnalis.

1. Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stîpîte descendentiâ carnali propagatione contractum. Distinguitur per lineas et gradus. Linea dicitur ordinata collectio personarum, ab uno stîpîte descendentiâ, diversos continens gradus. Gradus est habitudo, seu mensura distantium personarum, quæ cognoscitur quotâ consanguinitatis distantia aliqui consanguinei conjungantur. Linea est triplex, altera ascendentiâ, ut pater, avus, altera descendentiâ, ut filius, nepos. Altera transversa, sive collateralis, ut fratres, quæ dividitur in æqualem et inæqualem, lib. 7, disp. 50, n. 1 et 2. Stîpites est persona illa, à quâ omnes personæ de quarum conjunctione tractatur, descendunt, et originem ducunt, ibid., n. 3.

2. Quando persona cujus gradus quæritur, est in lineâ rectâ ascendentiâ, vel descendentiâ cum aliâ, si inter ipsam, et alteram personam nulla persona mediet, sunt illæ in primo consanguinitatis gradu lineæ rectæ. Si verò inter ipsas aliqua persona mediet, aut multiplex, tunc, numeratis omnibus personis medius et extremis, demptâ de numero unâ personâ, et quot personæ restant, tot sunt gradus, lib. 7, disp.

50, n. 4. Et in hoc concordat jus canonicum cum civili, ibidem, n. 7.

3. Quando personæ, quarum gradus quærentur, sunt in lineâ transversâ æquali, eodem gradu distant inter se, quo distant à communi utriusque stîpîte proximo, qui est parens, ut duo fratres distant inter se in primo gradu, quia in eo distant à proximo stîpîte; et quando personæ in lineâ transversâ inæquali consanguineæ distant inæqualiter à communi stîpîte, eo gradu distant inter se quo remotior distat à stîpîte, ut patruus, et filius ex fratre. Et in hoc non concordat jus canonicum cum civili. Computatio tamen juris canonici servanda est quoad matrimonia; juris verò civilis quoad successiones, tam in foro seculari, quàm ecclesiastico. In aliis verò contractibus, quælibet computatio in proprio foro, lib. 7, disput. 50, à n. 5 usque ad 8.

4. Cognatio carnalis in rectâ lineâ dirimit matrimonium jure naturæ, inter parentes, et filios, etiam permanente naturâ integrâ, Adamo non peccante, lib. 7, disp. 51, num. 6, 7 et 8. Utrùm possit Deus dispensare, ut hoc matrimonium ineatur vel licitum sit citra ejus specialem dispensationem, ad conservationem speciei, manentibus solum patre et filiâ; in utroque casu affirmat doctor, ibid., n. 9 et 10.

5. Cognatio carnalis in rectâ lineâ ascendentiâ, vel descendentiâ non dirimit matrimonium in infinitum, lib. 7, disput. 52, n. 13. Irritatur tamen jure naturæ solum in primo gradu ascendentiâ, vel descendentiâ, ut inter solos parentes et filios; licet aliquo modo sit contra jus naturæ in aliis gradibus contrahere. Unde infideles, excepto primo gradu possunt contrahere validè in omnibus aliis, si non prohibeatur legibus suis, et fideles ultra quartum gradum in lineâ rectâ ascendentiâ, vel descendentiâ, ibid., n. 19, 20, 21 et 22.

6. Cognatio carnalis non impedit nec dirimit matrimonium jure naturæ hodiè in omnibus gradibus prohibitis in Levitico; nec obligant aliqui hodiè, quia prohibiti in Levitico; cujus contrarium affirmare est hæreticum, lib. 7, disp. 52, n. 4, 6 et 7.

7. Cognatio carnalis in lineâ transversâ, dirimit jure naturæ matrimonium solum in primo gradu, ut inter fratres et sorores, unde infideles conjuncti in isto gradu, si convertantur, separandi sunt. Quod faciendum est quando separationem non ægrè ferunt, lib. 7, disp. 52, n. 11, 12 et 13.

8. Cognatio carnalis jure antiquo ecclesiastico dirimebat matrimonium usque ad septimum consanguinitatis gradum, hodiè verò usque ad quartum, sive in lineâ collateralis transversâ, sive rectâ ascendentiâ, et descendentiâ. Et prohibitio ista est convenientissima, lib. 7, disp. 53, n. 1 et 2.

9. Cognatio carnalis non dirimit matrimonium, quando contrahentes distant inæqualiter à communi stîpîte, si remotior distet ultra quartum gradum, quamvis unus distet in primo gradu, et alter ultra quartum, lib. 7, disp. 53, n. 4 et 5.

Cognatio legalis.

1. Cognatio legalis est propinquitas ex adoptione proveniens, et est triplex. Prima inter adoptantem et adoptatum, ac adoptati descendentes, et est linea recta. Alia est linea transversa inter adoptatum et filios carnales adoptantis. Alia est ad similitudinem affinitatis naturalis inter adoptantem et uxorem adoptati. Et cognatio legalis, quæcumque sit, non oritur ex adoptione imperfecta, matrimonium impediens, nec dirimens, lib. 7, disp. 63, n. 5 et 6, 9 et 10.

2. Cognatio legalis est adoptione, servatâ omnimodâ formâ præscriptâ legibus, dirimit matrimonium subsequens jure humano. Unde apud infideles valet matrimonium, si fiat adoptio. Item dirimit sponsalia præcedentia. Tamen superveniens matrimonio jam contracto, non impedit petitionem debiti, lib. 7, disp. 63, à n. 11 usque ad 22.

3. Cognatio legalis dirimens matrimonium in primâ specie rectæ lineæ et in tertiâ affinitatis legalis non cessat solutâ adoptione. In secundâ verò specie lineæ transversæ non dirimit, nisi quamdiù durat adoptio, vel patria potestas. Et, ut cesset, debet servari solemnitas legibus præscripta in dissolvendâ adoptione per emancipationem, lib. 7, disp. 63, n. 24 et 25.

4. Cognatio legalis non oritur inter adoptantem et adoptivi parentes, lib. 7, disput. 63, num. 26. Item filii legitimi adoptantis possunt contrahere cum adoptivis post parentis adoptantis mortem. Item quamvis vivat adoptans, si filii legitimi, aut adoptivi sint emancipati. Item fratres adoptivi inter se, et filii duorum fratrum adoptivorum, et filia carnalis illegitima adoptantis cum adoptato possunt contrahere, lib. 7, disp. 63, n. 27, 28, 29 et 30.

5. Cognatio legalis inter adoptantem, et adoptantis descendentes, protrahitur in infinitum. Quod intelligendum est de ascendentibus adoptantibus et descendentibus adoptatis, et non de aliis, nec de illis qui erant extra potestatem adoptivi tempore adoptionis; et nulla cognatio legalis contrahitur inter patrem adoptantem et filiam filix adoptivæ, nec inter adoptantem et quoscumque filios illegitimos adoptati, lib. 7, disp. 63, n. 34, 35 et 36.

Cognatio spiritualis.

1. Cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum ex statuto Ecclesiæ consurgens, propter collationem Baptismi, vel Confirmationem, vel susceptionem recipientis hæc Sacramenta, et est solo jure ecclesiastico inducta, et dirimit matrimonium subsequens et sponsalia præcedentia, et ex aliis Sacramentis non oritur, nec extinguitur morte personæ, quâ mediâ est contracta, lib. 7, disp. 54, à num. 1 usque ad 8.

2. Cognatio spiritualis non oritur ex Baptismo, vel Confirmatione irritâ, nec ex iteratione solemnium Baptismi in ecclesiâ, nec ex Baptismo iterato sub conditione propter dubium veritatis prioris Baptismi, postquam constet priorem fuisse validum. Oritur ta-

men quando quis nondum integrè natus baptizatur validè, lib. 7, disp. 62, n. 5, 6 et 7.

3. Cognatio spiritualis, attento jure antiquo, contrahatur per paternitatem, per compaternitatem, et hæc duplex cognatio transfundebatur à viro in uxorem; tandem per paternitatem, et idem erat in Confirmatione. Verùm hæc cognatio quatenus ad fraternitatem sublata est per Trident., sess. 24, de Matrim., cap. 2, et mansit solum paternitas et compaternitas, restricta tamen, ne transfundatur ad uxorem. Unde paternitas contrahitur, inter baptizantem et baptizatum; et intra paternos cum ipso baptizato; compaternitas inter baptizantem cum patre et matre baptizati, et inter parentes carnales baptizati cum patris Baptismi, et non extenditur ad plures personas, per motum proprium Pii V editum 1566. Unde non contrahitur inter patris; et vir et uxor suscipientes alienum filium, non privantur petitione debiti. Item cognatio spiritualis ante Tridentinum contracta, est modò restricta, ut Pius V explicavit. Item parentes naturales illegitimi contrahunt hanc cognationem, parentes verò adoptivi minimè. Item hæc cognatio potest contrahi duplici ex capite, ita ut duo possint ad invicem esse patris, lib. 7, disput. 54, à n. 9 usque ad 17.

4. Cognatio spiritualis contrahitur quando quis in necessitate filium suæ concubinæ baptizat, ita ut non possit eam ducere. Item contrahitur à baptizante ex Baptismo non solemnî in articulo necessitatis. Secus dicendum de susceptore non in Baptismo solemnî; quamvis susceptor velit munus susceptoris obire, lib. 7, disp. 62, num. 10, 11 et 14.

5. Cognatio spiritualis non contrahitur, post Tridentinum, per omnes tangentes baptizatum, vel confirmatum, nec contrahitur quando nulli designatur, lib. 7, disp. 57, n. 8, 9 et 12.

6. Cognatio spiritualis contrahitur quando plures duobus patris designantur, aut duo viri, aut dua feminae. Secus dicendum, quando sunt plures designati, et parochus non admittit eos, licet tangant baptizatum, lib. 7, disput. 57, n. 14 et 15. Contrahunt tamen quando designati sunt, et non repulsi à parcho. Item quando parentes duos designant, et parochus plures admittit, et omnes infantem simul suscipere, soli à parentibus designati contrahunt cognationem. Sed si designati à parentibus non tetigere infantem, sed soli quos parochus nominavit, non contrahunt talem cognationem. Idem dicendum de quocumque non designato tangente, quando nullus ex designatis tetigit, *ibid.*, n. 16, 17 et 20.

7. Quando neutrum ex designatis, aut unum solum, parochus admisit, suscipientes ambo infantem contrahunt cognationem spirituales, parochus non habente legitimam expellendi causam; secus quando adfuit legitima. Item quando parentes non designarunt patris, et parochus duos aut plures designavit, omnes contrahunt cognationem, lib. 7, d. 57, n. 18 et 19; et cognatio spiritualis contracta ante Tridenti-

(*Quatorze.*)

non, eò quòd teligere plures duobus, est ablata modò, ibid., n. 21.

8. Cognatio spiritualis non potest contrahi per procuratorem, nisi sit consuetudo, nec procurator sibi contrahit cognationem, quando nomine alterius suscepit infantem. Item nec contrahit, concessà sententià dicente contrahi per procuratorem, si tempore quo infantem procurator suscipi revocatus, non factus certior de revocatione, lib. 7, disp. 39, n. 4, 5, 6, 8 et 12.

9. Cognatio spiritualis contrahitur ab hæretico baptizante, confirmante, vel tenente; secùs dicendum de infideli etiam catechumeno, etiamsi postea baptizetur, vel christianus simul cum infideli suscipiat puerum; nec est capax cognationis spiritualis passivæ. Item contrahitur in Baptismo à non confirmato; secùs in confirmatione. Item contrahitur in confirmatione, et Baptismo à religiosis, quamvis peccent. Item contrahitur ab episcopo non confirmato confirmante; secùs si suscipiat, lib. 7, disp. 6, à num. 2 usque ad 21.

10. Ut contrahatur cognatio spiritualis, non desideratur quòd patrinus excedat ætate baptizatum, nec certa ætas præscribitur in patrino; unde puer cujuscumque ætatis dummodò usum rationis habeat ad peccatum mortale contrahendum, potest esse legitimus susceptor in Baptismo, vel confirmatione, licet sit minor septennio. Secùs si usu rationis careat, lib. 7, disp. 61, num. 3, 4 et 5.

11. Cognatio spiritualis, ut contrahatur, non sufficit responsio patrinorum, nisi baptizatum aut confirmatum teneant, dùm hæc Sacramenta suscipiuntur, aut hunc de sacro fonte levent; nec sufficit catechumenum tenere super fontem ante Baptismum; nec sufficit quicumque levantes de sacro fonte, sed qui primùm suscipiant puerum de baptizantis manibus, ubi primùm baptizatus est. Nec sufficit quicumque tactus momentaneus digito vel manu, sed requiritur patrinus sic infantem tangere, ut verè teneant, et levent ex sacro fonte, etiamsi catechumenus sit adultus. Non tamen desideratur ut patrini immediatè puerum tangant, sed sufficit, quamvis vestibus contactus sit, lib. 7, disp. 56, à num. 1 usque ad 6.

12. Susceptio baptizati in ipso Bapt. aut levatio de sacro fonte, sufficit ad contrahendam cognationem spiritualem, absque patrinorum pro puero responsione dùm catechismus fit; l. 7, disp. 57, n. 10.

13. Cognatio spiritualis contracta post matrimonium, non impedit petitionem debiti, quando parens baptizavit communem filium in necessitate, et dicitur necessitas, quando non adest alius, nec clericus, nec laicus, et datur periculum moriendi absque Baptismo. Idem dicendum quando parens fuit patrinus in necessitate, et nullus alius aderat, vel quando in necessitate non tenet, ut verus susceptor, sed materialiter. Parens tamen ultra necessitatem baptizans filium communem, peccat mortaliter, lib. 9, disp. 26, num. 2, 3, 4 et 5.

14. Conjux extra necessitatem scienter baptizans,

aut tenens tanquam patrinus in Baptismo, vel in Confirmatione filium, privatur jure exigendi debitum; tenetur tamen reddere. Idem dicendum, quando conjux non solùm ex certà scientià, sed etiam ex malitià, atque in matrimonii fraudem, baptizat, aut tenet communem filium. Secùs dicendum de tenente communem filium in catechismo, lib. 9, disp. 26, n. 7, 8 et 11.

15. Cognatio spiritualis est difficilis dispensationis, nec summus Pontifex solet inter levantem et levatum dispensare; verùm inter levantem et parentem levati dispensat rarò, existente urgentissimà causà, lib. 8, disp. 19, n. 7. Petita in dispensatione cognationis spiritualis, ut subreptitia non sit, vide verbum *Dispensatio*.

Cohabitare.

1. Conjuges ex jure naturali ac divìno tenentur cohabitare, quæ obligatio oritur ex ipamet contractùs conjugalis naturà, et talis cohabitatio est homini naturalis, id est, ex naturali inclinatione dimanans, lib. 9, disp. 4, num. 2, 3 et 4.

2. Conjuges possunt mutuo consensu esse separati quoad thorum, dummodò legitima adsit causa, ut amor continentie servandæ absque periculo incontinentiæ; secùs quando adest tale periculum, vel fit odio et indignatione, lib. 9, disp. 4, num. 5.

3. Vir non potest diutiùs abesse, qualis autem sit hæc diuturna mora relinquatur arbitrio prudentis, consideratis absentis causis, et incontinentiæ periculo. Nec valet statutum, aut consuetudo, ut vir possit abesse ab uxore diutiùs. Conceditur tamen viro diuturna absentia ex causà justà, ut si sit ad bellum vocatus à principe, vel ad familiæ gubernationem, et rem familiarem tuendam; et tenetur deferre mulierem secum volentem illum comitari, quando alicubi est diù habiturus, et suppetunt necessariæ expensæ ad transferendam uxorem; secùs quando statim rediturus, aut nullibi notabilem moram facturus, sed ad varia negotia peragenda in diversis locis tendit, lib. 9, disp. 4, num. 12, 13 et 14.

4. Conjux non tenetur habitare cum conjuge furioso, vel sæpè ebrio cum periculo vitæ, vel quocumque alio gravissimo, arbitrio prudentis; secùs quando non existit tale periculum, et solùm est molesta cohabitatio et rixa, lib. 10, disp. 18, num. 17.

5. Celebrato divortio, auctoritate judicis ecclesiastici, ratione severitatis, aut furoris alterutrius conjugis, licet alteri, aut utrique ad religionem, vel ordines sacros transire, quando sanus cum illo non potest habitare absque vitæ periculo, et nulla est spes redeundi ad pristinam mentem, vel saltem ad furorem sedandum, ut possit esse tuta cum illo habitatio; secùs quando non desperatur reditus ad pristinum statum, et non diffiditur de remedio, lib. 10, disp. 18, num. 48.

6. Uxor non tenetur cohabitare cum viro habenti concubinam, etiam extra propriam domum, sine sufficienti cautione de expellendâ eà, et ampliùs non

admittendâ, poenâ appositâ, si deficiat à fide præstitâ, lib. 10, disp. 18, num. 20.

Comœdia.

1. Facere, componere, repræsentare, et audire comœdias valdè turpes, ac ad venerem excitantes, peccatum est mortale; secùs quando non sunt tales, lib. 9, disp. 46, n. 42.

Compensatio.

1. Mutua conjugum adulteria compensantur quoad poenas civiles, v. g., amissionis dotis, et aliorum hujusmodi; secùs dicendum quoad poenam et accusationem criminalem; nec talis exceptio admittitur: imò vir adulter potest in conscientiâ criminaliter accusare uxorem adulterantem, et adversus eam licitè poenam illam, sententiâ judicis præcedenti, exequi, lib. 10, disput. 8, à n. 29 usque ad 45.

2. Quando post latam sententiam divortii, innocens labitur in adulterium, non tenetur redire ad conjugem dimissum, non datur enim in hoc casu compensatio. Debet tamen iudex ex officio hos conjuges reconciliare, licèt alter conjux minimè petat, quando manifestam esset periculum conjugum, et aliorum scandalum vivendo perditissimè, lib. 10, disp. 9, num. 50 et 51.

3. Vir fornicans post divortii sententiam, quæ transit in rem judicatam, non tenetur in foro conscientie admittere uxorem ob adulterium à se derelictam, donec per Ecclesiam compellatur, l. 10, disp. 9, n. 52; nec tenetur crimen fateri coram iudice interrogante, nisi indicis, aut semiplenâ probatione præcedenti, aut infamiâ; nec tenetur in conscientiâ redire ad consortium conjugale, etsi juridicè interrogatus neget, vel falsis testibus se defendat; ibid., n. 53. Et innocens factus professor, vel in sacer constitutus fornicans, minimè potest extrahi à monasterio ob fornicationem. Idem de clerico fornicante post ordines assumptos dimittente uxorem ob fornicationem notoriam; secùs dicendum, si sententia non præcedat, et dum fornicator est novitius, vel cum solis ordinibus minoribus, vel cum solo voto castitatis. Attamen non tenebitur redire, si fornicatio acciderit post sententiam, et ante mutationem status; et non est restituendus uxori. Innocens tamen postea adulterans potest repetere priùs adulterantem, ut sibi reconcilietur, ibid., num. 54, 55 et 56.

4. Compensatio non datur inter adulterium carnale minus conjugis, et spirituale alterius, quoad divortium, nec inter spirituale utriusque conjugis, lib. 10, disp. 46, num. 3 et 4.

Concilium.

1. Concilium negans in aliquo casu dispensationem, si Pontifex dispenset absque causâ novâ urgentissimâ, peccat mortaliter, sed tenet dispensatio, lib. 5, disp. 45, num. 5.

2. Concilio potest derogari sine specificâ mentione, quando in casu speciali contra concilii decretum dispensatur, lib. 8, disput. 35, num. 17.

Conditio.

1. Conditio dotis solvendæ non censetur remissa

per copulam habitam post sponsalia, quoad solutionem dotis; secùs quoad expectationem eventûs conditionis ad purificandum matrimonium, lib. 1, disp. 26, num. 15.

2. Conditio obligans ad nuptias, et eas prohibens, et aliæ, quas jure rejicit, rejiciuntur etiam in foro conscientie, et capitur legatum contra expressam testatoris voluntatem, lib. 1, disp. 33, num. 2; et disp. 34, num. 1.

3. Conditio consistens in lucro non acquirendo, interposita ab ipsis contrahentibus, irrita est, ut: Promitto tibi centum, si mecum contraxeris; secùs quando cessat turpitudinis præsumptio, et fit causa dotis vel donationis in præmium dotis receptæ, vel in juventutis aut nobilitatis compensationem. Et in dubio semper præsumenda est causa honesta, lib. 1, disp. 33, n. 5, 4 et 3.

4. Conditio apposita non à contrahentibus, sed ab alio, ut: Lego tibi, si tale matrimonium inieris, valet, non tantùm facta per modum conditionis, sed per viam modi, ut: Instituo Titium hæredem, ut ducat Mariam, vel ut ducat aliquam de familiâ: nomine familie intelligitur persona in gradu permisso à jure canonico, quamvis obtineri possit dispensatio, lib. 1, disp. 33, à num. 6 usque ad 9.

5. Conditio contrahendi cum aliquâ personâ illegitimâ non valet, aut si persona indigna est nuptiis. Quando verò apponitur conditio viduæ, ut nubat indigno, tunc non rejicitur talis conditio omninò, sed quamvis non teneatur illi nubere, tenetur ab aliis nuptiis abstinere, ut non amittat legatum, lib. 1, disput. 33, num. 10, 11 et 12.

6. Conditio apposita virgini, ut nubat Titio, censeatur impleta, ut non amittat legatum, si alteri nubat ex consensu paterno, lib. 1, disp. 33, num. 13.

7. Jussus contrahere cum personâ nobili, ducens nobilem primâ vice, et deinde viduus effectus ignobilem ducens, amittit legatum, vel hereditatem, lib. 1, disput. 33, num. 14.

8. Jussus aliquam ducere, renuens primò, et postea annuens, amittit legatum, vel majoratum, si conditio privat ipso jure nolentem parere conditioni; secùs si non privat. Minor tamen potest uti beneficio restitutionis in integrum, lib. 1, disp. 33, num. 15.

9. Si gravatus, vel jussus aliquam ducere, jam illam duxerat, vel quanto tempore expectandus sit, ut conditioni pareat, non resolvit doctor, lib. 1, disp. 33, num. 16.

10. Jussus ducere Mariam, primò aliam ducens, et viduus effectus, volens Mariam ducere, non amittit legatum, vel hereditatem. Idem dicendum de jusso ingredi religionem, et primò ducente uxorem, lib. 1, disp. 33, num. 17.

11. Jussus aliquam ducere, volens ille, illa renuens, et postea annuens, et tunc ille renuens illam ducere, non perdit legatum. Si uxorem aliam duxit, vel obtinet jam legatum, vel si non obtinet, est legatum non quantitatis, sed speciei; secùs dicendum, si altero mortuo non est copulatus, nec obtinet legatum,

et est quantitas, lib. 1, disp. 33, n. 18.

12. Jussus cum aliquâ contrahere pœnâ amissionis legati, vel hæreditatis, non amittit eam, si absque culpâ ipsius conditio deficit, vel quia renuit, vel prius obit, quàm ille in morâ constitutus sit. Idem dicendum, quando illa primò alii nubit, et vidua facta vult contrahere. Et hoc intelligitur quando ista conditio ponitur in ultimâ voluntate; secus quando in contractu irrevocabili. Qualis autem modus servandus, quando femina datâ operâ latitat; non explicat doctor, l. 1, disp. 33, n. 19, 20 et 21.

13. Quando testator dicit: Lego Mariæ, si Titius eam ducat, debetur legatum Mariæ, si per ipsam non stat, si intuitu ejus, vel favore, testator volucrit contrahi matrimonium; secus si favore alterius, lib. 1, disp. 33, num. 22.

14. Si conditio mixta absque neutrius culpâ deficiat, ut si Maria instituta, vel legataria, eâ lege, ut Titio nubat, antequàm in morâ sit, obit, vel ipse Titius, omninò legatum perit, vel institutio, nisi sit favore alimentorum, libertatis, causæ piæ; vel si conditio partim impleta sit, et si est in primogeniis, et hoc ex præsumptâ testatoris voluntate, vel quando contrahendi præceptum conditionis naturam induit. Secus si modi, qui modus mixtus, si delicta culpa ejus qui tenebatur implere, non habetur pro impleto; secus, si culpa ejus in cujus personâ implendus erat, l. 1, disp. 33, n. 24 et 25.

15. Quando conditio mixta deficit testatoris facto, ut si legat ecclesiæ, si in eâ sepeliatur, moriendo testator excommunicatus, ob quod in loco sacro sepeliri non potuit, habetur pro impletâ, lib. 1, disp. 33, n. 26.

16. Conditio non impedita à contrahentibus, sed à quodam tertio, qui, v. g., matrimonium impedit, censetur non impleta. Secus dicendum in majoratibus, vel si impediens solvendo interesse non sit, vel si justè impediat, vel si impediatur à tertio, cujus consensus requiritur, lib. 1, disp. 33, n. 27.

17. Conditio abstinendi à matrimonio contractui adjecta, non rejicitur, sed vitiat contractum, ac irritum reddit, lib. 1, disp. 34, num. 2. Rejicitur tamen ab hæreditate, vel legato absolutè, et habetur pro non scriptâ, non solum quoad primas, sed etiam quoad secundas nuptias etiam contra expressam testatoris voluntatem et intentionem, lib. 1, disp. 34, n. 2 et 3.

18. Conditio à filiis procreandis avertens, prorsus rejicitur, ut, si non habuerit filios, vel si sine liberis moriatur. Item rejicitur, quando extraneo legantur centum, si virgo non nupserit. Idem dicendum, si testator dicat: Lego Titicæ, si non nupserit, centum, ut det Titio, sive nubat sive non, recipiet legatum, et restituet Titio. Idem dicendum de conditione nuptias prohibente adjectâ, legato relicto patri, tutori, curatori, vel am eo ita conjuncto cum personâ quæ abstinere debet à nuptiis, ut probabile sit fore ut eâ abstineat, ne legatarius amittat legatum illud. Si autem legatum relinquatur Titicæ et extraneo, si non nupserit

Titia, rejicitur conditio pro parte Titicæ debitâ, et valebit pro parte extraneo relicta, et ita nubenti Titia, nec illa, lib. 1, disp. 34, n. 7, 8, 9 et 10.

19. Conditio retrahens ab ingressu religionis valida est. Unde si legentur Titio ducenta, si uxorem duxerit, centum verò si religionem ingrediatur, ingrediens in religionem solum centum consequitur; et licet minus legare religionem ingredienti, et plus manentibus in seculo, ratione familiæ conservationis. Item licitè adjectur conditio ne clericus religiosus succedat in majoratu, lib. 1, disp. 34, n. 11, 12, 13 et 14.

20. Conditio ad religionem invitans, v. g., si ad religionem transeat, valida est, vel si fiat sacerdos. Secus dicendum de conditione vivendi continenter; valida tamen erit conditio, v. g., si castè et honestè vivat; et ingrediens religionem bonâ fide, si exeat justâ causâ in anno novitiatûs, consequitur legatum tali conditione relictum. Secus si malâ fide ingressus est, vel exivit sine causâ, lib. 1, disput. 34, n. 13, 16 et 17.

21. Conditio non contrahendi matrimonium, nisi consensu tertii, vel talis personæ, etiam rejicitur à legato absolutè. Unde non valet conditio quâ pater filium gravat in legato ultra legitimum, ne absque consensu matris vel alicujus propinqui uxorem ducat. Idem de conditione in legato adjectâ, ne uxorem ducat absque patris consensu. Idem dicendum si aliquis leget illi centum, qui puellam violavit, si de consensu patris illam ducat, lib. 1, disp. 34, à num. 18 usque ad 23.

22. Conditio ineundi matrimonium cum consilio talis personæ non rejicitur à legato, sed valet, exceptis casibus in quibus non est necessarium sequi consilium, vel quando est magnum periculum in consilii requisitione ratione libertatis matrimonii, vel quando qui daturus est consilium est absens, et est periculum in morâ. Quod non tenet quando requiritur consensus, vel quando is cujus consilium requirebatur obit vivo testatore, lib. 1, disp. 34, à num. 24 usque ad 27.

23. Conditio adjecta legato, v. g.: Si Titia non nupserit, habeat post mortem suam centum, non tantum rejicitur, sed etiam tempus; secus si apponatur aliud tempus, sive certum, sive incertum, ut post biennium, ibid., num. 28.

24. Conditio nuptias prohibens, quamvis rejiciatur virgini adjecta in legato, admittitur in viduâ, et nomine viduæ intelligitur, quæ matrimonium consummavit, non autem aliàs corrupta. Et eadem conditio valet in viduo, lib. 1, disp. 34, à num. 29 usque ad 31.

25. Conditio nubendi arbitrato alicujus imposita viduæ, valet. Et si non vult arbitrari, vel vivo testatore arbitratus moriatur, et vidua non fuit in morâ petendi consensum, admittitur ad legatum, et si injustè arbitretur, potest recurrere ad judicem, lib. 1, disp. 34, n. 32.

26. Conditio non contrahendi matrimonium, impo-

sita impotentibus et eunuchis, valet; se. ūs in muliere sterili. Item valet conditio prohibens nuptias favore cause p̄x, lib. 1, disp. 34, num. 53 et 54.

27. Conditio nuptias impediens, non perpetuò, sed ad tempus, vel respectu solum aliquarum personarum, valida est, v. g., Titia non nubente ante 25 annum; et -i tempus fuerit nimium, iudex arbitrabitur. Idem dicendum de conditione: Si Titia nupta non erit, vel si non contrahat in tali oppido, si extra illud commodè potest contrahere, vel si non nupserit Caio, Titio et Sempronio, vel cum ignobili descendente à Judæis, vel Sarracenis. Satis tamen est nobilitas ex solâ paternâ lineâ, vel ex privilegio concessa. Item jussus non contrahere cum Judæis, intelligitur non solum de primo, sed de secundo et tertio matrimonio valido, etiam non consummato; secus de non valido, lib. 1, disp. 34, à num. 35 usque ad 42.

28. Conditio tacitè subintellecta non reddit actum conditionalem, lib. 1, disput. 67, num. 3. Item conditio mente retenta nihil operatur in contractibus, lib. 1, disput. 65, num. 1. Utrum conditio retinendi proprium adverteretur substantiæ professionis, et eam irritet, non resolvit doctor, lib. 5, disp. 9, n. 14.

29. Conditiones quæ admittuntur et rejiciuntur in matrimonio, admittuntur et rejiciuntur in sponsalibus. Item in matrimonio aliquid adjici potest quintupliciter: primò, tanquàm tempus; secundò, ut modus; tertio, per modum cause; quarto, per modum demonstrationis; quintò, per modum conditionis, lib. 5, disp. 1, n. 1 et 2.

30. Conditiones quædam sunt generales, quæ insunt, licet non exprimentur, aliæ speciales. Quædam harum sunt intrinsecæ, quæ matrimonio ex necessitate veniunt, aliæ extrinsecæ. Harum aliæ sunt necessariò eventuræ, aliæ impossibiles, aliæ contingentes et possibiles. Harum aliæ sunt honestæ, aliæ turpes, aliæ indifferentes, seu omninò impertinentes. Ex turpibus quædam sunt contra substantiam et bona matrimonii, aliæ verò minimè, lib. 5, disp. 1, n. 3.

31. Quando constat de intentione apponentis conditionem, illi standum est. In dubio autem hujus intentionis, statur præsumptio fori externi. Et quando est præsumptio juris, transfertur onus probandi in adversarium, lib. 5, d. 1, n. 4.

32. Matrimonium conditionem non recipit; bene tamen ejus consensus; admittit enim conditiones generales, quæ in omni contractu intelliguntur, tacitèque insunt, ut: Si viverimus, si tu quoque consenseris, lib. 5, disp. 1, n. 5 et 6.

33. Conditio: Si Deo placuerit, vel si Deus voluerit, non suspendit, nec reddit contractum conditionalem, si intelligatur de voluntate beneplaciti, quâ Deus omnia aut vult aut permittit. Secus dicendum, si intelligatur de voluntate approbatiâ, quâ Deus approbat omnia, quæ fuerint juxta ejus beneplacitum, lib. 5, disp. 1, num. 11.

34. Conditio: Si Ecclesiæ placuerit, est vera conditio, et subsistente impedimento suspendit consen-

sum, donec constet Ecclesiam approbare, factâ indagine, lib. 5, disput. 1, n. 12.

35. Conditiones intrinsecæ, quæ necessariò insunt in matrimonio, et absque quibus matrimonium consistere non potest, non reddunt matrimonium conditionale, ut: Si non fueris consanguinea, vel affinis; et quamvis hæc conditio: Si non es consanguinea, non reddat matrimonium conditionale, operabitur tamen, ut scienter contrahens cum consanguineâ sub eâ conditione, minimè incurrat excommunicationem Clementinæ unice de Consanguinitate, lib. 5, disp. 1, num. 13 et 14.

36. Conditio extrinsecæ necessariò eventura, ut: Si cras sol oriatur, non suspendit matrimonium, si contrahentes putabant conditionem esse necessariam; secus, si contingentem esse putabant, vel quando conditio est necessaria in se, respectu verò nostri contingens. Item non suspendit quando conditio necessaria habet diem incertum, sive certum, ut: Si cras sol oriatur, vel si Titius morietur; secus quando prædicta conditio apponitur, non ut conditio, sed ut temporis præfixitio. Item non suspendit matrimonium conditio: Si Antichristus nascetur, aut condemnabitur, lib. 5, disp. 2, à num. 2 usque ad 7.

37. Conditio impossibilis reputata possibilis à contrahentibus non rejicit à matrimonio vel sponsalibus, sed suum sortitur effectum in utroque foro, non suspendens contractum, sed irritans statim. Et quamvis conditio improdenter existimata possibilis non vitiet in foro externo, vitiat tamen in foro conscientiæ, lib. 5, disp. 5, num. 8, 9 et 10.

38. Ut conditio impossibilis habeatur pro non adjectâ, ultra cognitionem impossibilitatis conditionis, exigitur etiam ut contrahentes conscii sint constitutionis capitis finalis de conditionibus appositis, stantientis eam conditionem haberi pro non adjectâ, et censeri purum matrimonium. Et oportet ut ambo contrahentes sciant talem conditionem esse impossibilem, et jus statuens habere pro non adjectâ. Unde moraliter loquendo non eveniet casus, in quo etiam in foro externo judicetur validum matrimonium contractum sub conditione impossibili, lib. 5, disp. 3, à num. 11 usque ad 14.

39. Conditio impossibilis habetur pro non adjectâ, quando dubia est contrahentium intentio, an animo consentiendi, vel potius irridendi eam conditionem apposuerint. Si verò constet ex conjecturis, conditionem impossibilem joco appositam esse, et absque animo contrahendi, tunc vitiat matrimonium: v. g., quando sic contrahens expressit, nolle se aliter consentire, nisi eveniente eâ conditione, et magna est disparitas contrahentium, lib. 5, disp. 3, n. 15, 16 et 17.

40. Fideles, dum Sacramenta recipiunt, censentur ea recipere juxta Ecclesiæ intentionem, et dum contractum ineunt matrimonii, et nõrum conditionem esse impossibilem, eamque rejici ab Ecclesiâ, et pro non adjectâ haberi, sed præsumere consensum purum et absolutum, videntur velle purè contrahere juxta

Intentionem Ecclesie, et ut Ipsa Ecclesia præsumit, et iudicat tale matrimonium, nisi aliter explicent suam intentionem; et caput finale de Consanguinitate non solum habet locum in foro externo, sed etiam in interno; et contrahentes consanguinei matrimonium sub conditione impossibili, ut: Si digito cælum tetigeris, non incurrunt excommunicationem Clementinæ unicæ de Consanguinitate et Affinitate quando illi contrahunt solum in eventum ejus conditionis, et non aliàs; secus quando volunt contrahere secundam dispositionem juris. Et idem dicendum de conditione turpi. Et sacerdos duceus viduam sub conditione impossibili, est irregularis, quando fuit conscius eam rejici, et conformiter constitutioni Ecclesiæ id matrimonium celebrat; secus quando fuit ignarus, vel non conformiter illi constitutioni contraxit, lib. 5, disp. 5, à num. 18 usque ad 25.

41. Conditio impossibilis apposta de præsentì, vel de præterito, rejicitur, et habetur pro non adjecta, et quando conditio partim est possibilis, et partim impossibilis, rejicienda quatenus impossibilis, et adimplenda quatenus possibilis, lib. 5, disp. 4, num. 2, 3 et 4.

42. Conditio jure impossibilis rejicitur à matrimonio, et habetur pro non adjecta, si referatur ad jus præsens; secus si ad jus futurum, ut: Contraho tecum si aliquando licebit inter consanguineos inire matrimonium, vel: Si hoc anno liceat id quod modò est jure prohibitum, quod intelligit doctor de jure humano. Rejicitur etiam, quando est certum et manifestum conditionem esse contra jus, vel naturam impossibilem; secus si id sub iudice sit; unde contrahens cum consanguineà eà conditione: Si licet cum consanguineà contrahere, incurrit excommunicationem Clement. primæ de Consanguin. et Affinit., si novit esse impossibilem de jure, et vult contrahere conformiter juris dispositioni; secus si nolit hi consanguinei contrahere, nisi in eventum conditionis, lib. 5, disp. 4, n. 5 usque ad 10.

43. Conditio de facto impossibilis quando non est talis respectu aliorum, sed solum respectu illius personæ cui proponitur implenda, non rejicitur, sed habet effectum suspendendi, ut si dicatur pauperi: Si dederis centum millo in dotem; secus quando est impossibilis etiam respectu aliorum, ut: Si dederis montem aureum, aut unum regnum, aut imperium, lib. 5, disp. 4, n. 12, 13 et 14.

44. Conditio quæ naturam suam possibilis est, at ex accidenti, vel lapsu temporis impossibilis, non rejicitur à matrimonio; sed si vera est, valebit matrimonium; si falsa, vitabitur; ut: Contraho tecum si es virgo; tamen rejicitur conditio: Si filia tua vivit, casu quo nunquam habuisset filiam, lib. 5, disp. 4, à num. 15 usque ad 18.

45. Conditio impossibilis contraria substantiæ matrimonii, non rejicitur, sed annullat matrimonium, ut: Contraho tecum, si veneris ad exequias meas, vel si non ascenderis Capitolium, lib. 5, disp. 4, n. 19.

46. Conditio: Si Papa, vel princeps dispensaverit, est impossibilis quando non solet in talibus dispensare; secus, quando cum causâ solet. Et, nomine principis, non solum intelligitur supremus, sed inferior; et talis promissio matrimonii sub tali conditione obligat, si adsit justa causa, et solitus est dispensare. Secus quando deest causa, et Pontifex non solet. Et est probabile, non obligare promissionem, quando impedimentum est solum impediens, per solum Pontificem dispensabile, et contrahentes sub conditione: Si Papa dispensaverit, nullo modo peccant, nec incurrunt excommunicationem Clementinæ unicæ de Consang. Et quod dictum est de his qui se obligant sub istâ conditione ad matrimonium, dicendum est etiam de quicumque conditione dependenti à voluntate principis circa alios contractus. Quando verò consanguinei promittunt, non expressâ conditione: Si Papa, etc., promissio non obligat; secus quando jam de dispensatione tractant, vel quando sic impediti contrahant per verba de præsentì sub istâ conditione: Si Papa dispensaverit, licet sint in secundo gradu consanguinitatis, et Papa difficilè dispenset. Item promissio facta inter impletos sub conditione: Si Papa, etc., ante impletam conditionem non obligat, ut sponsalia, secus dicendum post eventum conditionis. Idem dicendum de fidei promittente matrimonium infidei: Si convertatur; lib. 5, disput. 5, à num. 2 usque ad 31.

47. Conditio: Si patri placuerit, in dubio non est de præterito, sed de futuro, et, si adjiciatur matrimonio, quando est de præsentì, aut præterito, est validum eâ impletâ, licet contrahentes ignorent implementum, et credant parentibus displicere, casu quòd eis placeat, licet virtualiter, ut si tunc essent dormientes, et placuerat eis; et si tunc non placet, non sufficit postea placere, lib. 5, disp. 7, à n. 1 usque ad 5.

48. Si conditio sit de præterito, ut: Si patri placuit, et in tempore præterito aliquando placuit, et aliquando displicuit, standum est posteriori voluntati; et si illa fuit complacentiæ, valet; secus si fuit displicentiæ, lib. 5, disp. 7, n. 6.

49. Conditio apposta de futuro, ut: Si patri placebit, vel placuerit, et pater prius dissenzit, et post consentiat, verificatur de primo consensu patris, sive dissensu. Et sufficit taciturnitas patris, ut censeatur impleta conditio. Secus si conditio sit: Si pater dicat se consentire, et si pater jam obierat, et sciebant mortem, habetur conditio tanquam non adjecta; si verò eam ignorabant, validum est matrimonium sub illâ contractum, lib. 5, disp. 7, num. 9, 12, 13 et 19.

50. Conditio honesta et possibilis adjecta matrimonio de præterito, vel præsentì, non illud vitiat, nec suspendit. De futuro verò suspendit adjecta in ipso actu contrahendi matrimonium; secus si ex intervallo, jam inito matrimonio, vel si mutuo consensu apponatur. Secus dicendum in sponsalibus, vel aliis contractibus qui mutuo consensu ponuntur et destruuntur, lib. 5, disp. 6, n. 1, 2, 3 et 4.

54. *Conditio de futuro, sive referatur ad arbitrium alterius, sive non, suspendit matrimonium, v. g. : Contraho tecum si pater consenserit, vel si tantam dotem dederis, quando est causa justa dandi, ut si sit disparitas inter contrahentes; alia est conditio turpis, sive arbitrium referatur ad extraneum, sive ad illum in cuius potestate est contrahens. Et quamvis conditio honesta suspendat tam matrimonium, quam sponsalia usque ad conditionis eventum, non potest tamen alter antequam conditio deficiat recedere à sponsione, lib. 5, disp. 6, num. 5, 6, 7 et 8.*

52. *Quando uterque conjux est habilis, et contrahit per verba de presenti sub conditione honesta, ut : Si pater voluerit, vel dotem dederis, adveniente conditione consurgit verum matrimonium absque novo consensu, nec requiritur ut conjuges sciant conditionem existisse. Idem dicendum de contrahentibus inhabilibus sub conditione : Si Papa dispensaverit, adveniente dispensatione, lib. 5, disp. 8, à n. 3 usque ad 11.*

53. *Quando quis duas feminas duxit de presenti sub conditione honesta, ea simul impletà, neutrum matrimonium valet; si verò conditio non simul impleatur, praevalbit matrimonium, cuius conditio prius impletur. Quando autem sunt sponsalia contracta cum duabus sub predicta conditione, sive prius, sive simul impleatur conditio, primum non manet validum; unde ex illo non oritur publica honestas. Tenetur tamen expectare eventum conditionis, primi contractus, et eveniente tenetur ad illum, licet simul utraque conditio eveniat, non ratione sponsalium, sed promissionis, quae est irrevocabilis per secundam promissionem, lib. 5, disp. 8, à n. 12 usque ad 19.*

54. *Matrimonium contractum de presenti coram parcho et testibus, sub conditione de futuro, post triid. fit validum impletà conditione; et non requiritur, quòd conditio sit impleta coram parcho. Etiam non requiritur, quòd parochus et testes videant dispensationem, quà contrahunt consanguinei, vel mandatum procuratoris. Idem dicendum, si pendenti conditione se cognoscant affectu uxorio, l. 5, disp. 8, à n. 20 usque ad 25.*

55. *Conditio contraria substantiae matrimonii, aut bonis ejus, illud irritum reddit, etiam stando in jure naturali. Intelligitur primò quando conditio adjecta adversatur praesenti matrimonio; secùs si alii matrimonio adversetur. Secundò quando conditio est de futuro, secùs quando est de praesenti, vel de praeterito, dempto uno casu, v. g., quando conditio de praesenti, vel de praeterito, tangit, vel efficit matrimonium in futurum, ut : Contraho tecum, si invenisti, vel habes venena sterilitatis ad utendum in matrimonio, tunc cum vitabit. Tertio, sive adiciens conditionem contrariam matrimonii principaliter id intendat, ut sequatur aliquid contra matrimonii substantiam, sive non. Quarto, sive conditiones adiciantur suspensivè, sive in vim obligationis. Quintò, si ea conditio sit impossibilis, adhuc vitiat matrimonium, licet aliàs rejiciatur. Unde haec conditio : Si adulte-*

randum tradideris, vitiat matrimonium. Item dicendum : Si prolem neces, aut mutiles, aut mancam reddas, aut oculos eruas; secùs dicendum de conditione : Si prolem à nobis semper abjiciamus et alendam exponamus, lib. 5, disp. 9, à num. 3 usque ad 15.

56. *Conditio contraria bonis matrimonii, quamvis sit honesta, illud vitiat, v. g., conditio de servandà castitate, faciendo votum nunquam petendi, vel reddendi debitum. Item cohabitandi simul nunquam; secùs si fuerit ad tempus. Item vitiat matrimonium pactum vel conditio abstinendi à copulà diebus certis, ut sextis feriis, vel alio tempore ultra bimestre praefinitum à jure post initum matrimonium; secùs dicendum de conditione, v. g. : Ut liceat ingredi religionem ante consummationem matrimonii, vel post ex communi consensu; annullabit si conditio sit : Ut ambo, vel alter teneatur ingredi religionem, sive ante, sive post consummationem matrimonii, lib. 5, tota disp. 10.*

57. *Conditio : Ut alter conjux non teneatur reddere, quoties alteri non licet exigere, est contra matrimonii substantiam; secùs dicendum de conditione : Ut possit conjux debitum negare, quoties alter caret jure justitiae ad petendum, ut adulter, lib. 5, disp. 11, n. 1, 2 et 3.*

58. *Matrimonium contractum inter Judaeos sub conditione : Ut possint dare libellum repudii, est nullum. Idem dicendum de infideli contrahente secundum ritum suum : Ut habeat tot uxores, quot possit alere, quando id deducit in pactum; secùs si non deducit, nec habet animum dandi libellum repudii, licet non habeat intentionem servandì alia bona, lib. 5, disput. 12, à num. 1 usque ad 5.*

59. *Quando conditio apponitur contraria substantiae matrimonii ab altero tantum contrahente; nec sunt sponsalia, nec matrimonium, ut videtur probabilis doctoris, lib. 6, disp. 13, n. 5.*

60. *Conditio turpis non contraria substantiae matrimonii, nec ejus bonis, habetur pro non adjecta ut : Contraho tecum si furtum admiseris, incitat enim ad peccandum; et ut rejiciatur, oportet utriusque contrahenti constare, conditionem esse turpem, et jure rejici. Non rejicitur tamen quando est de praeterito, vel praesenti supponens jam factum, et non sciendum, et quando ex aliis conjecturis colligitur contraria voluntas, lib. 5, disp. 13, à num. 1 usque ad 7.*

61. *Conditio : Si mecum concubueris, contraham tecum, rejicitur tanquam turpis, si intelligatur de concubitu turpi, et manent sponsalia absoluta; et si de concubitu licito, suspendit matrimonium ad eventum ejus, lib. 5, disp. 16, n. 3 et 4.*

62. *Conditio : Contraham tecum, si te virginam invenero, si intelligatur per aspectum matronarum, vel aliam justam indaginem, non rejicitur; secùs, si intelligatur per concubitum. Item conditio : Si mihi in primo concubitu placueris, rejicitur; et si quis dicat : Contraham tecum, vel dabo tibi centum, si mecum coieris, non erunt sponsalia, nec matrimonium.*

secutâ copulâ, nec per eam videtur recessum à conditione, lib. 5, disp. 16, à num. 5 usque ad 9.

63. Conditiones impertinentes ut : Si navis ex Asiâ venerit, vel Antichristus nascetur, vel : Si non es cæca, muta, cocles, leprosa, non rejiciuntur, sed suspendunt matrimonium ad eorum eventum, lib. 5 disp. 18, num. 1 usque ad 4.

64. Conditiones turpes et impossibiles, sicut rejiciuntur à matrimonio, ita etiam rejiciuntur à sponsalibus; et vitiantur sponsalia, sicut vitiantur matrimonium per conditionem contrariam substantiæ matrimonii, quando conditio contraria ponitur tanquam implenda post matrimonium; secus dicendum, quando ante, ut : Contraham tecum, nisi ante initium matrimonium aliam ditioiorem, aut pulchriorem invenero. Item conditio contra matrimonii fidem, ut : Si ante matrimonium forniceris, non vitiat sponsalia; secus de conditione adversâ bono prolis, ut : Si ante matrimonium venena quibus sterilis efficiaris, sumas, lib. 5, disp. 17, n. 1, 2 et 3; et lib. 5, disp. 14, n. 3.

Confessarius.

1. Quoties ignorantia est vincibilis et culpabilis lethaliter, cujuscumque juris, vel facti sit, non potest confessarius dissimulare, quamvis admotio non sit profutura, et quædamque scandalum pœnitentis sequatur; et tenetur admonere. Et ignorantia, quæ in uno culpabilis est, in alio est invincibilis. Et quando pœnitens fuerit se deliquisse in modo contrahendi, eò quod matrimonium est nullum, et nullitatem invincibiliter ignoret, debet se habere cum illo tanquam eum invincibiliter ignoranti. Item scientia speculativa non facit malam fidem, et licet pœnitens aliquando in malâ fide fuerit, nunc autem in bonâ sit, reputandus est tanquam ignorantâ invincibilis laborans; et ut confessor discernat, an sit bona fides, curet bono modo intelligere, an pœnitens credat, se esse in bono statu, vel dubiam conscientiam habeat. Quod prudenter faciendum est, ne ex interrogatis aut interrogandi modo constitutur pœnitens in dubiâ fide, qui prius illesam conscientiam habebat, lib. 2, disp. 38, num. 2 et 3.

2. Confessarius tenetur admonere pœnitentem, qui ex conscientia erroneâ credit aliquid esse peccatum mortale, l. 2, disp. 38, n. 4. Nem tenetur quando spes probabilis est, ut monitio prosit sine gravi scandalo, et detrimento, cujuscumque juris ignorantia sit, aut facti. Et casu quo tenetur, non tenetur admonere ante absolutionem; sed satis est post eam, nisi confessarius probabiliter credat, ante absolutionem profuturam monitionem, post verò minime, ibid., n. 5. Et quando ignorantia est invincibilis juris humani, aut facti absque tertij præjudicio, non tenetur confessarius admonere, vel quilibet alius, quando nulla inde sequitur utilitas, imò sequitur scandalum, vel difficultas, potius tenetur tacere, ut non sequantur inconvenientia dicta, ibid., n. 6 et 7. Item conjugi neganti debitum ex aliquâ causâ, existenti quæ in dictâ ignorantia invincibilis valoris matrimonii, potest confessarius, et tenetur præcipere ut debitum reddat, et non absolvere, si non proponat; et non mentitur confessa-

rius dicens, illum esse suum conjugem cum reputatione. Et idem dicendum, licet ignorantia sit circa jus divinum et naturale, et peccatum illud per ignorantiam excusatum sit in detrimentum proximi; etiam tenetur tacere, si existimat suam monitionem non profuturam, ut quando pœnitens possidet aliquid bonâ fide non suum, et est difficultum relinquere illud, vel in usurâ. Idem dicendum, licet pœnitens suscipiat bonè monitionem, medium tamen est difficile propter scandalum, aut infamiam; et confessarius potest differre hanc monitionem in aliud tempus accommodatius, ut profectus sequatur; et est consilium paulatim monere, quando sic convenit, ibid., n. 8, 9, 10 et 11. Item non tenetur admonere confessor, licet sit spes fore ut alius admoveat, n. 13. Tenetur tamen admonere, et aperire veritatem, quando pœnitens dubius interrogat confessorem; secus quando solus est scrupulus. Et hoc intelligitur, quamvis admotio non sit profutura. Item tenetur quando ex ignorantia timeatur malum boni communis, unde fit si esset scandalum, publicaque fama nullitatis matrimonii, teneretur confessor. Item si fructus monitionis non speretur statim, sed post; secus quando confessarius est proprius parochus, et potest impedimentum probare; tunc enim debet tacere et dissimulare, quando fructus non speratur, licet spes non proficiendi proveniat ex malitiâ pœnitentis, ibid., n. 14, 15, 16, 17 et 18.

3. Doctor publicus, sive concionator, tenetur publicè veritatem docere, licet fructus alicujus privati non speretur, sed scandalum, nisi fuerit pusillorum in totâ republ. cã. Tunc enim differenda ea doctrina in aliud tempus, lib. 2, disp. 38, n. 19.

4. Confessarii delegati possunt extra diœcesim audire confessiones subditorum episcopi, qui eos approbavit; lib. 34, n. 1 et 2.

5. Confessarius debet et tenetur admonere pœnitentem habentem impedimentum affinitatis, ad potendum delitum, ignorantem invincibiliter, quando facilis est recursus ad episcopum qui in eo dispensat, et credit monitionem profuturam. Secus dicendum, quando non profutura est, et non datur remedium facile episcopi. Idem dicendum de habente impedimentum cognationis spiritualis, quamvis in hoc casu potest facilius dissimulare, lib. 9, disp. 27, n. 10.

6. Confessarius episcopi potest ipsum absolvere, et cum ipso dispensare in omnibus, in quibus potest episcopus cum subditis, etiam in casibus occultis episcopo concessis per Trid., sess. 23, cap. 6, de Reform., lib. 8, disp. 3, n. 3.

7. Confessarius et parochus non potest dispensare in jejuniis, esu carniæ, observatione festorum, et votis, nisi fuerit consuetudo, lib. 8, disp. 9, n. 27.

8. Confessarius, cui committitur dispensatio in foro conscientie, si declaravit, dispensationem esse validam, aut subreptitiam, potest retractare sententiam, et potest alius confessarius adiri, et potest dividi dispensatio, ita ut alius dispenset, et alius legitime prolem, lib. 8, disp. 27, n. 30.

9. *Confessarius occultè revocatus, vel cujus licentia est irrita ob vitium occultum, et datur communis error, est eligibilis per bullam, lib. 8, disp. 34, n. 14.*

Confessio.

1. *Confessio utriusque sponsi impedimenti, satis est ad sponsalia, etiam jurata, dirimenda; item sufficit confessio sponsi obstantis celebrari matrimonium, non verò recusantis, lib. 1, disp. 72, à n. 1 usque ad 4.*

2. *Confessio delicti cum circumstantiâ excusante valida est, quando nulla alia via potest constare, nisi ex ejus confessione; tunc etiam fides adhibenda quoad delictum et circumstantiam; ut si quis fateatur se necesse hominem, sed in propriam defensionem, lib. 3, disp. 15, n. 9 et 10.*

3. *Confessio dotis receptæ, de quâ non constat, facta, per virum, non censetur donatio facta uxori, quandò simulatè fit causâ honoris, licet fiat ante matrimonium. Et si constet de animo donandi, non valet, nec morte confirmatur, sed solum præsumitur spes futuræ numerationis. Si verò fiat constante matrimonio, confessio in dubio censetur facta animo donandi, sed potest revocari expressè, vel tacitè. Tamen donatio consurgens ex tali confessione erit irrevocabilis, in omnibus casibus, in quibus donatio valida est inter conjuges. Et si vir ignobilis, aut senex fateatur se dotem recepisse, ab uxore juvenculâ, valet confessio. Et in dubio censetur facta animo donandi ac remunerandi: et est firma, et irrevocabilis, sive fiat ante matrimonium, sive post. Et quando hæc confessio habet vim donationis, nil refert si elapsa exceptionis non numeratæ dotis tempora sint. Et quando dos ante matrimonium fuit promissa, et eo constanter fateatur vir receptionem, non præsumitur animus donandi, sed verè receptam fuisse, lib. 6, disp. 9, à num. 2 usque ad 10. Utrum hæc confessio præjudicet creditoribus, et quid si vir fateatur se recepisse dotem ab alio quàm ab uxore; non resolvit doctor, ibidem, n. 9.*

4. *Sigillum confessionis violatur, quando quis utitur illâ ad externum regimen et gubernationem. Et si ipsi poenitenti extra confessionem manifestetur peccatum, non violatur propriè, sed offenditur, nec potest negare indigno noto per confessionem, suffragium, Eucharistiam, ordines casu quo tenebatur, si extra confessionem conscius esset indignitatis illius, lib. 3, disp. 16, à n. 2 usque ad 7. Et casu quo possit licitè, retentâ contrariâ opinione, non tenetur, ibid. Et eligens indignum solâ confessione cognitum, minimè subicitur pœnis juris in eligentes indignum impositis, ibid., n. 6.*

5. *Parochus vel ordinarius inveniens in confessione impedimentum dirimens matrimonium volentium contrahere, non potest expellere peccatorem etiam occultè potentem; potest tamen confessor ipsum secretò monere ut desistat, prius obtentâ licentiâ ab ipso poenitente; non tamen tenetur illum petere, lib. 3, disp. 16, à n. 8 usque ad 16.*

6. *Confessio non est necessariò præmittenda matrimonio, vel benedictionibus post illud contractuum suscipiendis, lib. 7, disp. 9, n. 14.*

7. *Confessio non est necessaria ad commutanda vota, vel absolvendum à reservatis virtute bullæ, vel jubilæi, lib. 3, disp. 15, num. 25. Idem dicendum, si fiat commutatio virtute privilegiorum religiosorum, lib. 8, disp. 16, num. 11.*

8. *Confessio conjugis impotentis allegantis se post matrimonium alias feminas cognovisse, non satis est ad divortium, et, si fuerit minor, potest contra illum confessionem restitui, nec erit sufficiens confessio in foro conscientie, ut possit negare debitum, et divertere, lib. 7, disp. 112, à num. 15 usque ad 18.*

9. *Confessio conjugis sufficienter probat adulterium ad divortium, etiamsi tendat contra professionem religionis, lib. 10, disp. 12, n. 49 et 50.*

Conjux.

1. *Qualemcumque conjugum, nil refert prius interrogari, et verba proferre, sed honestius est à viro initium sumere, lib. 2, disp. 31, n. 12.*

2. *Conjux innocens, quamdù status utriusque est omninò immutatus, potest adulterum cogere ut sibi reconcilietur, et tenetur adulter convivere, quamvis sententia divortii præcesserit, nec desideratur retractatio sententiæ per judicem facta, lib. 10, disp. 10, à num. 2 usque ad 5.*

3. *Quando conjux innocens mutavit statum, factus professus, aut sacris ordinibus initiatus, non habet jus ad reconciliandum adulterum; secus dicendum, si emisit tantùm simplex votum castitatis, lib. 10, disp. 10, num. 6.*

4. *Conjux adulter, nullâ præcedenti sententiâ, non potest statum mutare, nec vivere, et si mutet, potest revocari ab innocenti, ut redeat ad usum; præcedente verò sententiâ judicis secularis detrudentis adulteram in religionem, transacto biennio potest profiteri. Et si post biennium nondùm est professa, potest revocari ab innocenti, lib. 10, disp. 10, num. 7 et 8.*

5. *Latâ à iudice ecclesiastico sententiâ divortii, non potest conjux adulter transire ad religionem invito innocenti, et ingrediens potest revocari etiam post professionem. Idem dicendum, si ingrediatur innocente ignorante, et deficiente ejus licentiâ; secus si innocens id sciat, et non contradicat cùm possit. Item potest revocari adulter, si innocens revocet licentiam datam adultero ut emitat votum antequàm fiat; innocens tamen potest manere in seculo absque voto aliquo. Item potest revocare innocens adulterum, donec profiteatur, quando est monitus, et non vult. Et adultero juranti, ac probanti votum se emisisse, fides adhibenda est etiam in foro externo, lib. 10, disp. 10, à num. 9 usque ad 17.*

6. *Conjux non potest irritare votum castitatis, vel religionis, factum à conjugè adultero post divortium celebratum, sive cum licentiâ innocentis, sive sine illâ, casu quo posset irritare matrimonio integro. Tamen instaurato postea matrimonio, censebuntur sicut si*

emissa essent ante matrimonium, lib. 10, disput. 10, num. 14.

7. *Coniux adulter non privatur ipso iure debiti petitione, dum inscius est alter, et potest compelli per iudicem, ut reddat, licet innocens habeat levia indicia, et non sufficientia ad divorcium. Et non tenetur fateri coram iudice suum adulterium occultum. Tamen si adulter sciat innocentem habere sufficientem certitudinem si foro conscientie, non potest compelli, ut sibi debitum reddat. Et si falsis testibus se taceat, non tenetur restituere innocenti bona, quorum amissione damnandus erat, lib. 10, disp. 12, num. 8; et lib. 1, disp. 68, num. 4 et 5.*

8. *Coniux, ut possit negare debitum, vel propria auctoritate divertere, requiritur solum moralis certitudo; et non sufficit dubium de alterius adulterio, nec quæcumque suspicio probabili, sed desideratur violentia. Dicitur autem violenta, non solum quando invenitur solus cum solâ, nudus cum nudâ in eodem lecto jacens, in multis locis s. cretis ad hoc aptis, et horis electis, sed etiam quæcumque alia similis, quæ vehementer suadet conjugis adulterium. Unde invenire solum cum solâ in loco abdito extra lectum, et hominem aptam ad concubitum, non sufficit, nisi aliæ circumstantiæ concurrant, loci, temporis, vel personarum, licet deprehendantur se amplectentes et osculantes. Item non sufficiunt xenia missa ab adultero adulteræ, aut verba amatoria, et litteræ etiam confitentes adulterium, lib. 10, disput. 12, à num. 50 usque ad 48.*

9. *Coniux suspiciens adulterium uxoris, potest illam observare cum testibus idoneis ad eam convincendam de adulterio. Non potest tamen offerre illi occasionem ut adulteretur, aut famulis ut furentur, nec pactum iniire, et amasio ejus castitatem violare tentanti connivere, concedens tempus, et locum; non solum ut adulterium permittat, sed ut in illo deprehendatur, lib. 10, disp. 12, n. 52, 53 et 54.*

10. *Coniux petens matrimonium dissolvi ratione impotentie, tenetur speciem illius impotentie, et causam allegare, et declarare iudici ecclesiastico, lib. 7, disp. 108, n. 10.*

11. *Coniux impotens, sive impotentia se teneat ex parte viri, sive ex parte femine, potest adversus matrimonium proclamare, allegando propriam frigida-tatem, ut permittatur transitus ad alias nuptias, quando ignarus fuit illius tempore matrimonii. Et potest iudex separare eos, si adsit periculum incontinentiæ, lib. 7, disp. 104, à num. 1 usque ad 6.*

Consensus.

1. *Consensus ad matrimonium ita requiritur, ut nequeat nec de potentia Dei absolutâ absque illo consistere, sive sumatur dum est contractus humanus à propria voluntate consurgens tanquam à causâ, sive dum est vinculum matrimonii. Nec de facto fuit inter primos parentes absque consensu illorum. Potest tamen Deus dare viro potestatem in corpus femine, et è contra absque illorum consensu, ratione majoris dominii, lib. 2, disp. 26, à num. 1 usque ad 6. Nec est talis potestas in republicâ, sive ecclesiasticâ, sive*

seculari. Potest tamen princeps ob bonum communitate aliquos compellere ut matrimonio jungantur, lib. 2, disp. 27, à num. 1 usque ad 4.

2. *Consensus matrimonialis necessariò debet fieri non explicitè ad carnalem copulam, sed in jus et potestatem ad talem copulam: implicitè autem, et virtute ad copulam, quantum est ex parte contractûs. Et sic consensus Virgo Maria in copulam, et non est de matrimonii essentiâ consensus implicitus in copulam ex parte contractûs, lib. 2, disp. 28, num. 3 et 4. Utrùm verò Beata Virgo contraxerit matrimonium; negat doctor, ibid. num.*

3. *Consensus internus ad matrimonium non sufficit, sed requiritur verbis, vel signis expressus, non ut conditio sine qua non, sed de ratione matrimonii, et ipsius contractûs, ita ut si Deus revelet utriusque mutuos consensus, non sit matrimonium, l. 2, disp. 50, à n. 1 usque ad 4.*

4. *Consensus expressus per verba, non requiritur, ut valeat matrimonium, sive in loquelâ carentibus, sive in potentibus loqui, et contractum solum nuptibus est Sacramentum. Et verba nec requiruntur necessitate præcepti; peccat tamen venialiter ille, qui non exprimit verbis consensum quando justa causa non adest, lib. 2, disp. 31, à n. 1 usque ad 101.*

5. *Consensus conjugum non est necessarium simul præstari, sed sufficit temporis morâ intercedente, modò consensus prioris conjugis revocatus non sit. Et quando alter non statim consentit, credendum est alteri dicenti se revocasse consensum, lib. 2, disp. 32, n. 3 et 4. Requiritur tamen simultas moralis in præstando consensu, ita ut non magnum intervallum inter unius et alterius consensus distet; et quale hoc sit, arbitrio prudentis viri relinquatur, ibid., n. 7. Et quando consensus alterius fuit minus legitimus, ut fictus, vel metu extortus, sufficit denudò consentire, dum alter consensum non revocavit. Et non oportet aliquid intimare alteri conjugi, sed sufficit internè consentire post; secus quando ex parte utriusque consensus est irritus. Et sufficit consentire post, quocumque spatio temporis interjecto, nec requiritur parochus, aut testes. Utrùm verò per Trid., sess. 24, c. 1, de Matrimonio, sint hæc correctæ, ita ut necessarium sit jam consensus simul tempore ab utroque præstari; negat doctor ponens duos casus in quibus validum est matrimonium. Primus est, quando alter coram parochi et testibus consentit, altero nil respondente; et post 15 dies, iterùm coram eodem parochi, et eisdem testibus is, qui priùs tacuerat, consentit. Secundus est, quando qui in præsentia parochi et testium consentit, dedit alicui potestatem ad acceptandum suo nomine, et hoc acceptante coram eodem parochi et testibus, alter postea consentiret, lib. 2, disp. 32, à n. 7 usque ad 17.*

6. *Consensus, quo duo falsò credentes subesse impedimentum dirimens consensere in matrimonio, sufficit, quando contrahentes intendunt consentire quantum in ipsis est; et credendum non est his di-*

centibus se non consensisse in foro externo; secus in interno, lib. 2, disp. 33, à n. 1 usque ad 4.

7. Consensus, quo aliqui ex errore putantes validum, fuisse matrimonium, prius illud ratificavit, non sufficit, etiam si illi consensu ratificent adhuc, lib. 2, disp. 34, n. 1, 2 et 3.

Constitutio.

1. Constitutio est odiosa illa, quæ intendit principaliter odium alicujus, et est favorabilis illa, quæ continet favorem, licet secundario redundet in damnum alterius. Quod intelligitur, quando odium à favore distingui nequit. Quando verò potest commodè distingui, extendenda quoad favorem, restringenda quoad odium, lib. 1, disp. 4, n. 4.

2. Pontifex potest constitutiones suas revocare, non solum quoad effectus jure humano in eis in posterum incurrendos, efficiens ut non incurrantur, sed etiam quoad jam incursum, abolendo illos, ac si ea constitutio edita nunquam fuisset, lib. 8, disp. 7, num. 4.

3. Constitutio lata in favorem animarum ad evitandum peccatum, sive odiosa, sive favorabilis, est amplianda, lib. 7, disp. 9, n. 8.

4. Constitutio limitans, vel corrigens mensuram, censetur corrigere, vel limitare rem mensam, quando est eadem ratio, lib. 7, disp. 10, n. 10.

5. Constitutio declarans aliam, recipit omnes interpretationes, quas declarata recipit, lib. 7, disp. 46, n. 21.

Consuetudo.

1. Binus actus consuetudinem inducit, lib. 4, disp. 1, n. 22. Et ut consuetudo deroget legi circa sacramentalia, non indiget scientiâ principis, lib. 7, disp. 82, n. 18, 19 et 20. Nec consuetudo potest efficere licitam pluralitatem uxorum, lib. 7, disp. 80, num. 10.

2. Consuetudo nullas vires obtinet ad dissolvendum matrimonium legitimum, potest tamen impedire ad tempus, et efficere ut ad tempus separetur in pœnam, eò quòd adversus prohibitionem initum sit. Item potest, quando est approbata à Papâ, inducere impedimenta dirimentia, et inducta jure canonico abolere, lib. 7, disp. 4, à num. 4 usque ad 4.

3. Consuetudo legitime præscripta ac rationi consona, vires habet inducendi novum impedimentum dirimens, etiam Papâ ignorante, dummodo sit mixta clericorum et laicorum. Item habet vires abolendi aliquod impedimentum dirimens, efficiendo habiles qui erant inhabiles. Illa dicitur consuetudo non rationi consona, quæ refragatur juri divino et naturali, lib. 7, disp. 4, à n. 11 usque ad 14.

4. Consuetudo probatur, quando unus doctor excellens eam esse asserit. Ut Navarrus, qui varias regiones longè inter se dissitas peragravit, ac centesimum vitæ suæ annum complevit, semper studiis intentissimè vacans, ac undique circa scientiæ quæstiones consultus, et Romæ tandem diù moratus est, quò ex universis orbis partibus dissolvendæ quæstiones hæ deferuntur. Et quando affirmat talis doctor se in tantâ ætate, nec vidisse, nec audisse, benè proba-

tur talis consuetudo, libro 7, disput. 17, num. 8.

5. Consuetudo obtinens liberum esse servum qui ducit ancillam, valet etiam quoad alienigenam contrahentem, ubi viget consuetudo; secus si ignorans consuetudinem contraxit, lib. 7, disput. 21, n. 4.

Consulere.

1. Consulere minus malum, gratiâ vitandi majoris, quando aliter evitari nequit, licitum est, etiam et persuadere, et opem ferre sine obligatione restitutionis, licet ad utrumque non sit determinatus, proponendo illi minus malum. Nunquam tamen est licitum offerre complicem, cum quo admittendum. Et requiritur, quòd omninò ad majus sit determinatus. Non tamen est necessarium exprimere eam conditionem: Si majus malum facturum es. Et non solum privato licitum est consulere alteri minus malum ad vitandum majus, sed etiam parentibus, confessoribus et iudicibus, quando aliter non possunt impedire. Et hi potentes impedire aliâ viâ utrumque damnum, tenentur restituere minus consulentes, lib. 7, disp. 11, à n. 14 usque ad 23.

2. Quando majus, vel minus damnum non est eidem personæ, sed diversis inferendum, non licet consulere minus damnum inferri uni ad vitandum ne majus inferatur alteri, nisi ad ambo determinatus esset, et damnum unius est modicum, alterius verò magnum, ut unus pauper, alius dives, lib. 7, disp. 11, n. 24.

3. Volenti mea bona rapere, licet ad illa tuenda consulere ut alterius rapiat, nullâ nominatâ personâ, dicens: Si furari vis, sine me, multi alii sunt à quibus possis furari, lib. 7, disp. 11, num. 25.

4. Utrum liceat consulere æquale malum ad vitandum æquale; affirmat doctor minimè videre rationem quâ id concedi possit; fatetur tamen libenter hunc consulentem excusari à restitutione, si erat omninò æquale, eidemque alterutrum absque eo consilio certissimè inferendum, lib. 7, disp. 11, num. 26.

5. Licet nemini tali consilio uti, v. g., consulere sibi minus malum, quia potest et tenetur utrumque cœvere, nec potest patrare peccatum veniale ut caveat in se vel in alio mortale gravissimum, lib. 7, disp. 11, num. 27.

6. Habenti votum castitatis, aut reliqua matrimonium impediencia, et ita carnis illecebris agitato, ut se continere nequeat, sed passim succumbat, licet suaderi potest ut matrimonium ineat, ut sic minus peccet, lib. 7, disp. 11, n. 29.

Contemptus.

1. Contemptus constituens culpam mortalem in his quæ ex solo contemptu culpam lethalem debent habere, est ille, quando aliquis nihili facit, ac si esset vanum, ut in Sacramento Confirmationis, si pro nihilo duceretur, quasi puerile existimans; et sic in similibus, lib. 7, disp. 82, num. 6.

Contractus.

1. Contractus alii à donatione, ut venditio, permutatio, valent inter conjuges, lib. 6, disp. 1, num. 11. Item contractus conditionalis obligat ante condi-

tionis eventum, ita ut resiliere non liceat, lib. 5, disp. 6, num. 8.

2. Contractus, quo aliqui se obligant cum certâ pœnâ sub conditione pendenti à voluntate principis, non obligat, nec pœnâ, lib. 5, disp. 5, n. 9.

Copula.

1. Copula vi extorta post matrimonium ratum intra bimestre, consummat illud, potest tamen sponsa vi oppressa ingredi religionem, manente vinculo matrimonii, nisi fuerit secuta proles. Idem dicendum, quando fuerit cognita metu gravi, lib. 2, disp. 22, à n. 4 usque ad 12.

2. Sponsus, invitâ sponsâ copulam extorquens intra bimestre, non potest ingredi religionem. Idem dicendum, quando ante matrimonium consummatum tradidit alteri deforandam. Quod intelligi, quando alias non potest injuria sufficienter resarciri. Si tamen de facto ingrediatur, dissolutum manebit vinculum matrimonii, et sponsus cogens intra illud bimestre, peccat mortaliter, licet non affirmet velle religionem ingredi, nec ingressum præmeditatur, lib. 2, disp. 22, num. 8, 9 et 15.

3. Utrûm sponsa per vim oppressa ante bimestre possit semen expellere de feminâ, quæ non à sponso vim passa est, affirmat doctor posse incontinenti; sed postea post possessionem pacificam vasis, negat. De sponsâ autem à sponso per vim cognitâ non audet affirmare, et manet dubius, lib. 2, disput. 22, num. 17.

Credendum.

1. Credendum est in utroque foro promittenti matrimonium dicenti se revocasse consensum, si alter statim non repromittat, lib. 1, disp. 5, n. 14.

2. Asserenti se non promissurum, si à principio talis causa abesset, credendum est in utroque foro, si iudicio prudentis, consideratis negotii circumstantiis, verisimile sit non promissurum, si illam præcogitasset, lib. 1, disp. 62, n. 6.

3. Credendum est sponso dicenti se accessisse ad sponsam, et non consummâsse, nec seminâsse, in foro conscientiæ; secus dicendum in foro externo, lib. 2, disp. 21, n. 8.

4. Quando sponsus uterque confitetur se non consummâsse, illis non credendum est, si sponsa non erat virgo, et domum sponsi traducta est; secus si traducta non sit, et si erat virgo aspecta, talis appareat, licet domum sponsi traducta sit, lib. 2, disp. 23, num. 1 et 2.

5. Credendum est juramento conjugis dicentis, se credidisse esse suum conjugem cum quo copulam habuit, habito respectu ad ejus honestatem, et alias probabiles conjecturas, lib. 10, disp. 5, n. 17.

6. Credendum non est in foro externo juramento dicentis se vovisse castitatem absque aliâ probatione, lib. 10, disp. 10, n. 17.

7. Credendum non est in foro externo professio dicenti, sive juranti, se fidei professum, vel noluisse intra quinquennium ratificare professionem. Poterit tamen superior in foro conscientiæ illi credere, atten-

dis circumstantiis, et clam expellere, lib. 7, disp. 37, n. 14.

8. Credendum non est in foro externo habentibus copulam, et negantibus semen esse emissum; secus in foro interno, lib. 7, disp. 64, n. 9.

9. Credendum non est in foro externo dicenti se habere commissionem ad dispensandum, vel faciendum aliud, licet sit cardinalis legatus. Secus quando est persona constituta in excelsâ dignitate, et in nullas præjudicium est, ut ex facultate dispensandi, absolvendi, et concedendi indulgentias. Unde credendum est episcopo dicenti, se alienum subditum cum licentiâ promovisse; vel literis summi pœnitentiarii dicentis sibi vivæ vocis oraculo commissum esse, ut dispenset in aliquo casu pontifici reservato. In foro tamen interiori cuicumque viro timorato ac confessori dicenti sibi delegatam esse potestatem ad absolvendum, vel dispensandum credendum est, lib. 8, disp. 17, à n. 17 usque ad 22.

Crimen.

1. Duo sunt crimina dirimentia matrimonium subsequens. Primum est adulterium cum machinatione mortis alterius conjugis; secundum est adulterium cum fide datâ de contrahendo matrimonio post conjugis mortem, vel cum contractu matrimonii de presenti cum adulterâ, quare adulterium solum non sufficit, lib. 7, disp. 78, n. 1.

2. Ut adulterium cum machinatione mortis sit crimen dirimens, requiruntur quinque conditiones. Prima est, ut adsit machinatio mortis conjugis alterutrius, sive ab alterutro conjugis, sive ab adultero facta, effectu subsecuto; nimirum, ut reverâ sequatur illius conjugis interfectio machinata. Sufficit autem mandatum vel consilium; non tamen ratihibitio ejus interfectionis, etiam nomine alterius conjugis effectæ. Secunda, ut machinatio sine vestiatur in eundem matrimonium inter conjugem superstitem et adulterum, vel simul mortis machinatorem. Tertia, ut adsit adulterium, quando solus alter ex contrahentibus mortem conjugis machinatus est; vel si adulterium desit, uterque illius machinationis reus sit. Quarta, ut adulterium requisitum sit utrique contrahenti notum. Ultima, ut matrimonium prius fuerit verum, quamvis non consummatum fuerit, divortiumve celebratum sit. Nec impedimentum hoc reddit machinantem inhabilem simpliciter ad quodcumque aliud matrimonium, sed tantum respectu adulterantis, vel ejus qui simul in conjugis mortem machinatus est, ad in eundem inter se matrimonium, lib. 7, totâ disp. 78.

3. Ut adulterium cum fide totâ de matrimonio post conjugis mortem, vel cum contractu matrimonii de presenti cum adulterâ, sit crimen dirimens matrimonium, sex requiruntur conditiones. Prima, adulterium cum seminis intra vas effusione. Secunda, ut cum adultero concurrat promissio etiam simplex futuri matrimonii, aut contractus matrimonii de presenti; sive adulteri iam præcedat, sive subsequatur illa, dummodò non sit remissa fides matrimonii, aut matrimonium illud de facto initum jam dissolutum, quando adulterium supervenit.

Incorrigibilis, et est timor damni inferendi uxori. Imò potest aufugere, lib. 9, disp. 24, à num. 2 usque ad 7.

10. Coniux reddendo debitum cum periculo notabili propriæ salutis, peccat mortaliter; et non tenetur, nisi ea copula desideretur ad bonum commune, ut ad pacem regni, vel universi. Item non tenetur, sed potest quando est grave periculum incontinentiæ in exigente, lib. 9, disp. 24, à num. 8 usque ad 12.

11. Abstinere à copulâ ex communi consensu, ne prolem multiplicent, quam alendo non sunt, nulla est culpa, nisi in altero coniuge sit periculum incontinentiæ. Tamen absque communi consensu non excusat regulariter à debiti petitione, nolle multiplicare prolem; secùs si filii sunt multi, et alii non possunt, si deficiat periculum incontinentiæ. Est culpa mortalis negare debitum, no filius ex maculato sanguine concipiatur, ut à Judæis, et à Sarracenis. Tamen licitum est negare illud ad vitandum magnum in bonis fortunæ, vel famæ, detrimentum vel ad magnam in illis utilitatem comparandam, lib. 9, disp. 25, à n. 1 usque ad 5.

12. Incestuosus coniux cum alterius conjugis consanguineo, aut consanguineâ, si incestus sit intra vas consummatus, nequit petere, ac tenetur reddere. Idem dicendum, si uxor rem habeat cum consanguineo viri, quamvis non sit consummatum matrimonium, et incestus sit occultus, vel quando non contraxit affinitatem; sed solum consensit, et causa fuit ut alter contraheret; secùs dicendum de coniuge cognoscenti affinem suæ uxoris, vel eam cum quâ habet impedimentum publicæ honestatis. Privatatur tamen à debiti petitione coniux incestuosus, si eo coniuge mortuo aliud liceat matrimonium; nisi consuetudo sit, ut talis liceat absque dispensatione. Tamen non privatatur à petitione debiti incestuosus cum propriis consanguineis; secùs si cum consanguineis uxoris, licet sit juvenis, et adsit periculum incontinentiæ, sed erit justa causa dispensandi. Undè ex his inferitur, si absque dispensatione petat debitum, peccare mortaliter; tamen non privatatur à petitione debiti cognoscentes, sive ante, sive post matrimonium, consanguineam uxoris ultra secundum gradum, id est, in tertio, vel in quarto, lib. 9, totâ disp. 27.

13. Utrùm arcantur à petitione ac redditione debiti conjuges ambo effecti affines per mutuam copulam cum consanguineis alterius, affirmat doctor quosd petitionem, sive fraudulenter, sive non, vel si unus solum contrahat affinitatem cum consensu alterius. Verùm quosd redditionem distinguit, si ex malitiâ id impedimentum inciderit; affirmat, si non ex malitiâ, licet ex culpâ utriusque, negat, lib. 9, totâ disp. 28.

14. Contrahens coniux affinitatem cum altero coniuge ante matrimonii consummationem, non tenetur religionem ingredi, sed reddendo potest consummare, lib. 9, totâ disp. 29.

15. Coniux contrahens incestuosam affinitatem, aut cognationem, ut debiti petitione privatatur, non de-

sideratur iudicis sententia, aut condemnans, aut saltem crimen declarans, lib. 9, totâ disp. 30.

16. Femina cognita vi præcisâ, à viri consanguineis, potest petere debitum; secùs dicendum si Levi metu inducta fuit. Item nec reddere, si interfuit consensus viri, nisi uterque id fecerit in fraudem matrimonii. Item non poterunt nec reddere nec petere, licet metus sit gravis, seu eodens in feminam constantem ab ipso viro illatus, lib. 9, disp. 31, à n. 1 usque ad 5.

17. Coniux factus cognatus, aut affinis alterius conjugis, habens ignorantiam invincibilem facti non privatatur petitione debiti. Idem dicendum de habente ignorantiam invincibilem qualcumque, et quantumcumque crassam, dummodò non sit ingens temeritas, vel affectata. Idem dicendum quando scitur consanguinitas, at ignoratur eam esse intra secundum gradum. Similiter non privatatur habens ignorantiam similem juris humani prohibentis; secùs si sciat jus prohibens, at penam ignoret privationis debiti, lib. 9, disp. 32, à num. 43 usque ad 50.

18. Coniux cognoscentes consanguineam sponsæ, vel consanguineum sponsi, privatatur debiti petitione, licet sit ante matrimonii consummationem, lib. 7, disp. 35, num. 6.

19. Debiti petitio impeditur per quodcumque impedimentum dirimens superveniens matrimonio, quando est propriâ culpâ contractum, lib. 9, disp. 32, n. 45.

20. Non quoties mortalis est petitio, peccat reddens. Unde tenetur reddere uxor certa de valore matrimonii viro petenti affectu fornicario, aut credenti esse impedimentum irritans matrimonium; sed tenetur coniux exactius avertere exigentem, præcepto correctionis fraternæ, si non adsit timor odii, indignationis, et incontinentiæ; rarissimè tamen ad hoc obligatur. Item quando petitio est venialis, non peccat reddens. Item non solum licitè potest reddere, sed tenetur ubi est mortalis petitio ob circumstantiam solius petentis, ut quia malâ fide petit, aut habet votum castitatis. Tamen non peccat negans, quando ob vitium personale amittit jus exigendi coniux, ut ob adulterium, affinitatem, aut cognationem contractam post matrimonium; et non amittit jus negandi, quamvis coniux sciens et prudens debitum petat ab incestuoso, semel et sæpè. Non poterit tamen illi negare debitum, si incestuosus impetret dispensationem, sive altero annuente, ignorante, vel invito, lib. 9, disp. 6, à num. 4 usque ad 10.

21. Coniux non peccat mortaliter reddendo incestuoso petenti ante impetratam dispensationem affinitatis, aut cognationis. Idem de ligato castitatis voto, adultero, aut de priori bimestri ante consummationem matrimonii. Imò tenebitur reddere si adest periculum incontinentiæ; peccat tamen reddendo ipse coniux incestuosus, aut ligatus voto, quoties non tenetur ex iustitiâ reddere, seclusâ compensatione cum adulterio incestuosi, et priori bimestri ante consummatum matrimonium. Item femina que tenetur non reddere.

non peccat reddendo ob tuendam pacem matrimonii, quando vir instanter petat; tamen est mortale reddere, quando petens delinquit mortaliter et aliquam circumstantiam ipsius actus, v. g., petens in loco sacro, publico, aut cum periculo abortus, etc., lib. 9, disp. 6, à n. 11 usque ad 16.

22. Maritus cui petere est interdictum, non tamen reddere, ratione voti, cognationis, affinitatis, potest aliquoties insinuare uxori, et offerre ad usum conjugalem, petereque ab eâ debitum non in gratiam sui, sed gratiâ uxori complacendi, nisi vovisset de uxoris licentiâ. Item potest exigere, quando ex signis ad uxoris conditione conjicit illam appetere, et non petit præ verecundiâ; secus dicendum de muliere, cui interdictum est petere ratione voti, nisi maritus talis sit, ut more feminæ non audeat petere. Item vir sic impeditus, sentiens periculum incontinentiæ in uxore, potest exigere ab altero, quamvis de licentiâ ejus vovisset, sive impeditus sit vir, sive femina, sed non potest sic impeditus petere sibi quoties vehementibus carnis stimulus urgetur; tamen licitum erit illi manifestare alteri conjugi suum impedimentum, ne ejus petitionem expectet; sed non tenetur illi manifestare impedimentum ne petat. Item talis impeditus non potest provocare non impeditum, ut petat, nec etiam non impeditus impeditum. Item conjuges astricti voto castitatis conjicientes mutuum exigendi voluntatem, si eis liceret, possunt licitè copulam habere non petendo. Idem dicendum quando quilibet sentit alterum indigere copulâ, vel affectare, et petiturum si posset. Sed quando alter signa petitionis ostendit, hic peccat, alter verò annuens minimè, lib. 9, disp. 7, à num. 1 usque ad 11.

23. Uxor non tenetur reddere debitum viro sacris initiato, et sibi restituto, vel professo, quando confessio fuit valida; secus quando nulla, lib. 7, disp. 58, n. 22.

24. Dispensatus absque legitima causâ, in voto solemnium ordinis sacri nondum suscepti, potest petere debitum; secus post ordines susceptos, lib. 8, disp. 8, n. 4.

25. Conjug se reddens impotentem ex actu copulæ præcedentis, non peccat; secus si scienter se reddat impotentem mediis illicitis, ut crebrò accedens ad feminas, vel se polluens. Et ultra peccatum adulterii tenetur fateri se reddere impotentem. Item peccat se reddens impotentem abstinentiis advertens; secus si non advertat, sed bonâ fide servans præcepta Ecclesiæ, et alia moderata ex devotione. Et nunquàm uxori consulendæ sunt abstinentiæ, ut deformior reddatur; vir tamen de justitiæ rigore non tenetur uti calidis, ut potens ad copulam efficiatur, sed de lege charitatis aliquando tenebitur. Item conjug excusatur à jejuniis Ecclesiæ, quando aliter uxori suæ reddere debitum non potest, non verò ut fiat potentior, lib. 9, disp. 3, à n. 1 usque ad 10.

26. Conjug innocens certus de alterius adulterio, propriâ auctoritate, quamvis adulterium sit occultum, et lis pendens sit, potest negare debitum adultero,

lib. 10, disp. 12, n. 5 et 7. An verò teneatur tunc lite pendente, præcipiente giudice sub excommunicatione; affirmat doctor non teneri ex naturâ rei obedire; at posse teneri ratione scandali vitandi, ibid., num. 6.

27. Judex ecclesiasticus, imò et secularis, quando non est lis de valore matrimonii, potest compellere ad cohabitandum, et reddendum debitum. Et ecclesiasticus potest cum censuris, et invocato secularis auxilio, et procedere contra laicum delinquentem uxorem, lib. 9, disp. 4, à n. 6 usque ad 8.

28. Actus conjugalis est licitus causâ prolis, aut debitum reddendi, et proles debet referri ad Dei cultum. Si verò intendatur gratiâ habendi successorem, est veniale; et non est necessarium referre actu, sed habitu; nec expressè intendere, sed non excludere. Et quamvis exigens debitum peccet, reddens culpâ vacat; et si bono fine conceptum peti et reddi, finisque variatur in ipso actu extra tempus seminis, culpa est. Item quoties finis est mortalis, aut venialis, erit actus conjugalis mortalis, aut venialis. Et nunquàm est mortalis ratione finis, si finis non sit mortalis. Item in ipso actu excludere prolem, v. g., quando minimè concipi optant conjuges, est veniale; licitum tamen est desiderare non habere plures filios ex defectu divitiarum. Idem quando ponuntur alii fines extranei, et secundarii. Si verò intendatur bonum utile, et accedere ad uxorem pretio conductus est peccatum veniale, si utilitas illa esset finis principalis. Item est veniale referre actum conjugalem ad solum bonum Sacramenti; et nullum peccatum erit, si referatur, non exclusis aliis finibus boni prolis, aut fidei, lib. 9, totâ disput. 8.

29. Licitum est petere, vel reddere debitum causâ vitandæ fornicationis in se, vel in altero, lib. 9, totâ disp. 9. Item est licitum petere aut reddere causâ restaurandæ, vel tuendæ salutis corporis, quando aliud remedium aptum non invenitur; et si inveniat, est culpa venialis, eodem lib. 1, totâ disp. 10.

30. Petere debitum, vel reddere causâ voluptatis transgredientis fines, et limites matrimonii excedentis, peccatum est mortale. Quando verò non excedit, est veniale, vel quando finis est satiare libidinem. Etiam est veniale calidis uti, et alio medio, ut sæpius coire possit; nulla tamen est culpa acceptare voluptatem oblatam in actu conjugali, nisi nimius excessus proeuretur; tamen alter conjug tenetur reddere debitum petenti ob voluptatem, lib. 9, totâ disp. 11.

31. Petere, vel reddere debitum variato situ, servato legitimo vase, non est mortale, sed grave veniale, et nil eorum quæ conjuges in copulâ efficiunt servato legitimo vase, excedit culpam venialem. Item si conjuges convenirent variato situ, ne ita certa sit proles, non peccant mortaliter; secus si animo impediendi fetum, licet concumbendo his modis non impediatur. Item nulla est culpa quando est justa causa, v. g., ob pinguedinem viri, vel propter suffocandam prolis periculum. Tandem conjug exigenti modo indebito quoad situm, alter non tenetur, nec potest licitè reddere,

quando sic concubere est lethale; secus si petens est liber culpæ, abt solum veniale est in exigente, lib. 9, totâ disp. 16.

52. Petere, aut reddere debitum intra vas præposterum, animo libi consummandi, est sodomia lethalis, peccatumque contra naturam: et mulier consentiens, peccat mortaliter; secus quando vir soleat retrahere membrum extra vas tempore effusionis seminis, et uxor consentiat copulæ; quando vir vult legitimè uxori copulari, quò excitet; vel majoris voluptatis acceptandæ gratiâ, si inchoet copulam cum eâ sodomiticam non animo consummandi, nisi intra vas legitimum sine periculo effusionis extra illud, peccat mortaliter. Quando verò verenda viri tangunt solum superficiem vasis præposteris uxoris, aut in ejus os intromittuntur sine periculo pollutionis, est peccatum veniale, lib. 9, disp. 17, à n. 2 usque ad 5.

55. Petere, vel reddere debitum est illicitum, quando desperatum est de potestate seminandi intra vas, sive ex viri imbecillitate, aliove morbo, aut ex supervenienti femine arctitudine, et non vult incisionem pati. Tamen liciti sunt tactus dum abest pollutionis periculum. Item licitum est conari ad seminandam, quando datur probabilis spes seminandi intra vas, quamvis per accidens extra illud effundatur. Item senes impotentes perpetuò seminare intra vas, possunt uti tactibus, si abest periculum pollutionis; secus de copulâ cum eo periculo; tamen si sit spes seminandi intra vas, vel si aliquando seminet intra, licet vix, licet copula cum periculo effusionis extra, et quando non constat impotentiam esse perpetuam, et vir sibi persuadeat, potest accedere ad uxorem, et potest petere, et reddere tenetur: licet femina semen receptum non possit retinere, nec sit spes retinendi, et continuo ac semper expellat. Item solum licet conari ad copulam, et experiri, ubi dubium est de prædictâ impotentiâ, dum est probabilis spes seminandi intra vas naturale, lib. 9, disput. 17, n. 20 usque ad 26.

51. Vir tactus eunuchus, vel valde senex coire potens, seminare verò minimè, potest petere et reddere debitum. Item licet petere, et reddere, quando femina non potest prolem vivam edere, cum gravi periculo vitæ, sed illa non tenebitur reddere. Non tamen licet petere, nec reddere quando mulier est certa de impotentiâ, eò quòd transactum est triennium, et non potest probari, lib. 7, disput. 102, à num. 6 usque ad 12.

53. Consulendum est, ut curetur simultanea seminis effusio, etiam se provocando tactibus ante concubitus, non est tamen necessaria ad generandum; multum tamen confert, ut facilius generetur. Unde vir non tenetur expectare femine effusionem, et non peccat se ad prius seminandum provocans, sed potest ubi semen effundit, copulam continuare donec femina seminet. Item licet femine, virili jam membro extracto, tactibus se excitare, donec seminet; et erit culpa venialis extra vas effundere aliquam parvam distillationem, et nulla erit, si vir præter intentionem effun-

dat ex festinatione, lib. 9, disp. 17, à num. 7 usque ad 14.

56. Vir retrahens se ante seminis proprii emissionem, peccat venialiter, non existente justâ causâ, si nondum uxor seminavit, nec seminandi in ipsâ, vel in illo extra vas periculum subsit; peccatum verò erit mortale si detur tale periculum. Item femina seminante, maritus datâ operâ, ante proprii seminis emissionem à copulâ desistens, peccat venialiter; et è contra desistens mulier, seminante viro; et tunc peccatum erit, si post seminationem femine ante suam, desistat, advertens periculum vitæ sibi imminens, si seminet, ut si fera aut hostis veniret, etiam cum periculo extra vas effundendi. Tamen in coitu fornicario postquam femina seminavit, aut est in seminandi periculo inevitabili, non solum non tenetur seminare, sed seminando novam committit culpam. Item eunuchus non emittens aptum semen ad generationem, fornicando peccat duplex peccatum, alterum fornicationis, alterum contra naturam. Item maritus, uxore dissentiente, non seminans, peccat crimen injustitiæ lethale, lib. 9, disp. 19, à num. 5 usque ad 9.

57. Debitum exigere tempore menstrui in nullo eventu excedit culpam venialem. Et nulla erit, si exigat ad vitandum in se, vel in alio fornicationem, vel si vir fluxum seminis patiatur. Et uxor tenetur reddere debitum tempore menstrui dempto uno casu, v. g., si conjuges probabiliter existiment monstrum ex eo concubitu gignendum, lib. 9, totâ disp. 21.

58. Petere et reddere debitum tempore prægnationis, est peccatum mortale, si periculum abortus sit; et sine tali periculo, nec est veniale petere, et sub præcepto est reddere. Idem dicendum de tempore proximo post partum in quo durat illa immunditia corporalis. Et idem de tempore quo mater sobolem lactat. Excusabitur tamen si ita sit pauper, ut non sit solvendo nutrici lactatæ, eò quòd excruciantur ubera, vel quando lac est perniciosum proli, vir tamen non condemnatur exigens, lib. 9, totâ disp. 22.

59. Conjux non excommunicatus potest petere debitum ab excommunicato, et excommunicatus tenetur reddere, et potest etiam petere, et non excommunicatus tenetur illi reddere. Idem dicendum quando uterque est excommunicatus, lib. 9, disp. 14, à n. 18 usque ad 22.

40. Petere debitum et reddere in loco publico coram aliis, est peccatum mortale, et tactus redduntur illiciti, et qualitatis culpæ pensanda est ex actuum qualitate, et astantium fragilitate, lib. 9, disput. 15, num. 1 et 2.

41. Petere, vel reddere debitum in loco sacro extra necessitatis casum, est peccatum mortale sacrilegii, et locus manet pollutus; secus dicendum quando diu sunt in ecclesiâ, ut uno mense, et petunt, et reddunt ad evitandam incontinentiam. Et desideria in ecclesiâ extra necessitatem sine intentione consummandi intra illam, sed extra, non sunt sacrilega, nec aspectus, nutus, verba inhonesta, nec tactus quantumcumque turpes absque periculo pollutionis, etiam inter solutos lib. 9, disput. 15, à n. 5 usque ad 21. Et

nomine loci sacri ad hunc effectum intelligitur sola ecclesia consecrata, aut benedicta deputata ad divina, aut ad fidelium sepulcrum, a tecto interiori usque ad pavementum, et à summâ arâ usque ad parietem oppositum. Unde non est sacrilegium si copula habeatur supra ecclesiæ tectum, vel ibi interficiatur, nisi quod est supra ecclesiæ tectum sit capella ejusdem ecclesiæ ad quam patet aditus ad ipsam ecclesiam. Idem si habeatur extra parietes ecclesiæ, nisi sit illa pars parietum exterior cœmeterium. Item non reputatur locus sacer, locus sub ecclesiâ constitutus; utsi ibi sit cella, caverna, aut spelunca, nisi sit fornix, quæ appellatur sepultura concava. Idem dicendum de portâ ecclesiæ, et de cameris ecclesiæ inhærentibus, de turre, et sacristiâ. Tamen veniunt nomine ecclesiæ, propylæa circumducta intrinsecus per templi summitatem ad pulverem tecto excutiendum. Item chorus, locus organorum, et locus deputatus ad confessiones mulierum intra ecclesiæ parietis concavum ex parte mulierum, non ex parte confessoris. Sed non venit nomine ecclesiæ camera instar odæi, vulgò tribuna; secus dicendum de ecclesiâ, ab episcopo benedictâ, cœptaque ipsius auctoritate ædificari, vel destructâ auctoritate episcopi, ut reædificetur; secus si sine ejus auctoritate, et non sit spes reædificationis. Item comprehenditur nomine ecclesiæ, si laxetur ecclesia parte aliquâ sibi additâ, aut capellâ, licet non benedicatur; secus dicendum de oratoriis privatis. Item venit nomine ecclesiæ, ecclesia eremitarum auctoritate episcopi erecta, et præsumitur talis, quando sym-bolum est supra tectum erectum, et pulsatur publicè, et celebratur missa indifferenter omnibus per decennium. Item cœmeterium benedictum ab episcopo, et claustra religiosorum, si benedicta, aut deputata sint ad sepeliendum; secus dic de aliis habitaculis illorum, licet prior conventus benedicat omnibus noctibus dormitorium, et aspergat aquâ lustrali, et sit ibi altare constitutum ad celebrandum. Idem dicendum de loco profano in quo est sepultus aliquis, attento jure canonico; secus attento jure civili, lib. 9, disp. 15, à n. 23 usque ad 43.

42. Pactum juramento firmatum, et initum mutuo consensu conjugum de non petendo, et reddendo debitum, possunt ambo mutuo consensu illud remittere, si fuit factum in eorum favorem; secus si intuitu pietatis, ut continentiam ad Dei cultum observarent, lib. 6, disp. 37, num. 20.

43. Petere, vel reddere debitum tempore feriarum, nulla est culpa, nec prohibitio talis invenitur, lib. 7, disp. 7, à n. 21 usque ad 23; nisi fiat in contemptum. Dicitur autem contemptus, quando operans vult contradicere legi, vel non vult illi se subjicere. Idem quando dicit: Non abstinere modò, licet Deus præcipisset; vel si parvi pendat festum, quod non accidit nisi in hæretico, vel infideli, lib. 9, totâ disp. 12.

44. Petere, vel reddere debitum die quâ communicaturus est, indecens est, sed caret omni culpâ, si petatur ratione prolis, licet in actu venialiter miscantur. Item ratione vitandæ fornicationis, licet sit ve-

nialis culpa, ratione voluptatis; nisi sit magna festi solemnitas, v. g., dies jubilæi, specialis devotio, vel nota aliqua ex omissione communionis. Et conjux non excusatur à redditione debiti; nec tenetur illa die sub veniali abstinere à communione: et ut decenter ad Eucharistiam accederet post coitum conjugalem, non est opus intercedere triennium, ut amplius, sed mora debet esse, dum illa mentis evagatio perseverat. Item petere, vel reddere post Eucharistiam, nec venialis culpa est; quamvis sit consilium ab illâ abstinere, lib. 9, totâ disp. 13.

Declaratoriæ litteræ.

1. Pius V in motu quodam proprio edito anno 1566, die 26 augusti incipienti, sanctissimus declaravit, non esse necessariam gradûs propinquieris mentionem, sed sufficere remotioris, obtentis tamen postea litteris declaratoriis super propinquiori. Et de solis gradibus consanguinitatis, et affinitatis loquitur, dempto semper primo. Quæ litteræ declaratoriæ petuntur in solo foro externo, ut caveatur scandalum; remoto illo, non sunt necessariae, nec obligatorie; et matrimonium initum virtute dispensationis solum exprimentis remotiorem gradum, illis non obtentis, validum manet; quamvis ordinarius abutens dispenset, non allatis illis. Et quando petitur dispensatio, pro foro conscientie, affinitatis ex copulâ fornicariâ occultâ, non sunt necessariae, dummodò propinquior non sit primus gradus, lib. 8, disp. 24, à n. 23 usque ad 35.

Delectatio.

1. Si conjux delectetur in actu conjugali in alterius viri, aut femine cogitatione, carnaliter dilectorum, peccat mortaliter; secus dicendum, si sit delectatio in solâ pulchritudine viri, aut femine; ut ad actum conjugalem excitetur, lib. 9, disp. 17, num. 6.

2. Delectatio venerea, seu libidinosa dicitur illa, quæ in ipsâ carne sentitur cum commotione spirituum subservientium generationi circa partes libidinosas, ad differentiam ejus, quâ placet tactus, usus proprii corporis, seu alieni, lib. 9, disp. 46, num. 5.

3. Conjuges possunt sine peccato mortali delectari morosè, secluso pollutionis periculo, in copulâ cogitatâ tanquàm presenti, dum absentes sunt, aut eo tempore, vel in loco in quo copulam exercere non possunt, quamvis ex illâ delectatione consurgat membri commotio, tamen committunt solum peccatum veniale, lib. 9, disp. 44, à n. 2 usque ad 5. Et peccabant mortaliter præviso periculo pollutionis; secus si prævisâ distillatione, lib. 9, disp. 45, n. 40 et 42.

4. Licitâ est conjugatis delectatio morosa, quando copula est illicita ratione salutis, abortusve periculi, remoto pollutionis periculo, vel ratione impotentie supervenientis matrimonio, vel ratione affinitatis contractæ ab uno, vel utroque conjuge respectu alterius; secus dicendum, si debiti petitio sit interdicta ratione dubii de valore matrimonii, vel ratione voti. Tamen erit licita delectatio, si alter, vel uterque conjux vovisset solum se non petiturum debitum, lib. 9, disp. 44, à n. 19 usque ad 27.

5. Licitî sunt omnes actus voluntatis, ut delecta-

(*Quinze.*)

tionis, gaudii, et desiderii circa copulam futuram, vel præteritam habitam, vel habendam tempore conjugii. Tamen est illicita delectatio sensitiva de copulâ habendâ tempore conjugii, vel de copulâ cogitatâ sub conditione, si adesset matrimonium. Licita tamen est delectatio appetitûs sensitivi ex tactibus, aspectibus, et verbis cogitatis ab sponsis de futuro consurgens in casu, quo licita ei sunt, remoto periculo pollutionis; sed vidui peccant mortaliter, admittentes delectationem veneram, et sensitivam ortam ex copulâ habitâ, tempore matrimonii, cogitatione, lib. 9, totâ disp. 47.

Delegata potestas.

1. Ordinarius potest delegare, non autem delegatus, nisi principis supremi. Item delegatus ad universitatem causarum reputatur ordinarius, et potest subdelegare unam et alteram causam, lib. 3, disp. 31, n. 2 et 3. Ille autem dicitur delegatus ad universitatem causarum, cui genus causarum committitur sub uno nomine collectivo, quamvis non sit generalissimum sed subalternum, licet sit restrictum quoad tempus, quantitatem, vel quoad locum, *ibid.*, n. 4. Item delegatus inferioris principis non ad universitatem causarum potest subdelegare ex licentiâ tacitâ, vel expressâ, num. 6, 7; et non potest ordinarius dare licentiam subdelegandi nomine ipsius delegati, n. 8. Item delegatus inferioris principis ad unam causam non potest totam illam subdelegare, nec articulum, jurisdictionem contententem; potest tamen, qui nudi ministerii est, n. 10. Item nullus delegatus etiam principis potest subdelegare cum facultate subdelegandi, n. 9. Item ordinarius non potest totam jurisdictionem, inconsulto principe, delegare. Item parochus in perpetuum, inconsulto episcopo, nisi ad breve tempus, v. g., per duos menses, vel tres ex aliquâ justâ causâ, *ibid.*, n. 11.

2. Parochus proprietarius potest delegare alteri sacerdoti licentiam assistendi matrimonio cum facultate subdelegandi, lib. 3, disp. 31, n. 12. Item non proprietarii possunt delegare assistentiam matrimonio alteri, licet sit ad breve tempus, n. 13 et 14. Tamen hi non possunt delegare totam curam, sed aliquas causas, nisi sit consuetudo in contrarium. Item non possunt delegare cum facultate subdelegandi, n. 15 et 17. Potest tamen parochus dicere: Ex nunc ego do facultatem assistendi matrimonio, sacerdoti quem tu designaveris, n. 18.

3. Parochus præsens assumens vicarium, ut illum adjuvet, hic vicarius non potest delegare. Item episcopus committens, aut ejus generalis vicarius, sacerdoti, ut recipiat informationem, ac testes ad aliquorum habilitatem, et informatione receptâ assistat matrimonio, hic delegatus non potest subdelegare informationem, assistentiam verò maximè. Item delegatus ad assistendum alicui matrimonio à parochia perpetuò, non potest subdelegare, nisi principis supremi delegatus sit; secus si sit delegatus ad assistendum omnibus matrimoniiis parochiæ, licet limitetur tempus, l. 3, disp. 31, n. 19, 20 et 21.

4. Potestas delegata est odiosa, et non est extendenda de casu expresso ad non expressum, lib. 3, disp. 33, n. 9.

5. Jurisdictio voluntaria delegata potest extra territorium exerceri. Unde non solum parochus, sed sacerdos delegatus ab illo, validè assistet extra parochiam, licet dicat: Vade domum Mariæ, et assiste ibi matrimonio, licet domus sit intra parochiam, vel si dicat: Conjunge Petrum et Mariam in meâ ecclesiâ, et similia, lib. 30, totâ disp. 34.

6. Revocatio delegati, necessarium est ut sit illi intimata ab episcopo per nuntium ad id destinatum, vel epistolam. Et non sufficit quæcumque notitia revocationis, lib. 3, disp. 30, n. 13.

7. Officialis episcopi, cui delegatur dispensatio in impedimentis matrimonio, potest subdelegare informationem, et receptionem testium, non verò ipsam dispensationem, lib. 8, disp. 27, n. 43.

8. Quando committitur aliquid in Trid. vel alibi episcopis tanquam Sedi Apostolicæ delegatis, vel quando dicit Pontifex: Auctoritate nostrâ hoc fac, est potestas delegata, nisi aliâs competat illis de jure ordinario, lib. 8, disp. 2, n. 10.

9. Delegata potestas potest revocari à superiore absque causâ, solo suo arbitrio, non solum validè, sed etiam justè, et licitè per se loquendo, lib. 8, disp. 33, n. 7.

10. Potestas delegata potest committi expresso nomine solo proprio delegati, aut solo nomine dignitatis, aut utroque. Et si fuerit commissa personæ, cessat morte delegati; secus si dignitati. Et an commissio facta sit personæ, vel dignitati, judicandum est ex subjectâ materiâ, et aliis verbis; et si deduci nequeat, tunc ex proprii nominis delegati, aut ejus dignitatis expressione. Et in dubio, utraque concurrens, v. g., personalis, et realis; præfertur personalis. Et commissio facta personæ non transit ad successorem, facta verò dignitati transit, ut facta vicario episcopi; secus dicendum de commissione factâ legato etiam à latere sub nomine dignitatis, vel factâ canonico. Item illa dignitas propriè habet successorem, quæ perpetuò exigitur in Ecclesiâ. Item commissio transit ad successorem, licet non contineat jurisdictionem, et licet ille cui commissio fit nomine dignitatis sit conjunctus sanguine, aut stricto amicitie vinculo cum delegante, lib. 8, disp. 27, à n. 1 usque ad 13.

11. Commissio facta expresso nomine dignitatis, et personæ simul, censetur personalis, et non transit ad successorem, nisi commissio secundum alterum intellectum reddatur omninò inutilis, lib. 8, disp. 27, à n. 17 usque ad 21.

12. Commissio personæ facta non expirat cum ejus dignitate, secus si sit realis, licet non deponatur, sed transferat se ad aliam non continentem primam, et quamvis res non sit integra. Et personalis commissio cessat cessante personæ dignitate, re integrâ, licet persona delegati sit privata officio, vel dignitate in delicti poenam; vel quando transit ad statum incompatibilem, lib. 8, disp. 27, à n. 22 usque ad 28.

13. Officialis episcopi dicitur vicarius generalis. et commissio illi facta non potest expediri per episcopum, etiam remoto illo. Et si sit factus episcopus ejusdem episcopatus, non potest expediri commissio facta illi formâ ordinariâ, dicendo : Officiali talis diocesis. Si verò fuerit commissio personalis, poterit. Item vicarius capituli, sede vacanti, potest expedire dispensationes commissas officiali, licet clausula dicat : Vicario episcopi. Item vicarii prælatorum habentium jurisdictionem quasi episcopalem. Item vicarius episcopi confirmati, et nondum consecrati; et si duo sint officiales episcopi, et delegatio fiat simpliciter officiali, et alter ex illis sit principalior, illi soli censetur commissio facta. Quando verò est æquè uterque principalis, iudex erit, quem elegerit actor, vel cui primò fuerint litteræ præsentatæ. Et si fuerint simul utrique præsentatæ, neuter effectus est iudex, donec princeps declaret. Et ubi præsentatum est cuidam rescriptum ex aequalibus episcopi, non potest alter adiri. Et postquam pronuntiavit, rescriptum est subreptitum, non potest retractare sententiam, lib. 8, disp. 27, à num. 29 usque ad 59.

14. Litteræ dimanantes à Sede Apostolicâ, aut sunt iustitiæ, et tunc pereunt morte concedentis, re integrâ; secus si non integrâ. Dicitur autem res non integrâ, quando iudex jussit legitime partes citare. Aut litteræ sunt gratiæ, et tunc sic distinguendum est : Aut ea gratia cum limitatione conceditur, aut absolutè; si cum limitatione, aut ad beneplacitum, et voluntatem personæ concedentis, tunc cessat concedentis morte, quamvis res non sit integrâ; secus si concedens dicat : Donec revocaverò, vel talem rem fecero; si enim ante revocem non revocet concedens, vel non faciat illam rem, gratia est perpetua; atque eadem perpetuitate gaudebit, si ad beneplacitum Sedis concessa sit. Quòd si absolutè concedatur gratia, aut est facta, quia nempe respectu ejus favor conceditur, à nullius executione pendet, aut pendet ab executione commissarii necessarii, utpote cui imponitur præceptum exequendi, ut contingit in dispensationibus matrimonialibus, et non perit gratia morte concedentis, quantumvis res sit integrâ. Aut est gratia faciendâ, quæ scilicet respectu ejus cui fit, non est perfectè concessa; sed pendet ab executione commissarii voluntarii, utpote cui non præcipitur, excipi, sed sola exequendæ gratiæ licentia datur, et perit morte concedentis, re integrâ, secus non integrâ. Dicitur autem res integrâ in his rebus, in quibus non est citatio partis, quando commissarius primum actum exercere cœpit correspondentem citationi partis in jurisdictione contentiosâ, ut si cœpit vocare partem ad cognoscendum de precum veritate, lib. 8, totâ disp. 28.

15 Non est necessaria scriptura ad substantiam gratiæ. Nec gratia expirat mortuo Pontifice ante litteras expeditas; et fas est in foro conscientiæ eâ uti ante expeditas litteras, et potest solvi et recipi pensio litteris non expeditis. Et quamvis ita conventum sit inter partes, tenetur solvere ille qui ita convenit in

primis sex mensibus; transactis autem illis, recipiens, et solvens incurrit excommunicationem reservatam summo Pontifici per motum proprium Pii V; et non potest pensio recipi, nec solvi, non confectis litteris. Item gratia continens jurisdictionem, vel aliquid faciendum, ut ad testandum, valet ante litteras expeditas moriente concedente. Sed dispensatio non suffragatur in foro externo, litteris non expeditis, et quando expediuntur, suffragatur à tempore confessionis gratiæ, etiamsi mortuo Papâ qui eam concessit, expediuntur litteræ nomine sequentis in formâ : *Quia rationi congruit*; tamen litteræ concedentes jurisdictionem judici qui per eas deputatur, requirunt necessariò ante iudicii initium eas expeditas esse, ita ut si incipiatur iudicium antea, nihil valeat, lib. 8, totâ disp. 29. Utrùm autem requiratur semper scriptura ad probationem gratiæ, non resolvit doctor, ibid., num. 8.

16. Potestas delegata ad dispensandum in votis, vel juramentis Deo factis, non extenditur ad commutandum. Item potestas ad dispensandâ, vel commutanda vota, non extenditur ad juramenta, quando juramentum est independentè à voto; secus si est in confirmationem voti; tamen potestas ad dispensandum vel relaxandum juramenta soli Deo facta extenditur ad vota, lib. 8, disp. 3, à num. 14 usque ad 23.

Demonstratio.

1. Demonstratio, v. g. : Accipio te quæ, vel quia es sterilis, vel quia procuras venena sterilitatis, per se sumpta nunquam suspendit nec vitiat matrimonium, cujuscumque sit qualitas, sive sit turpis, sive contraria substantiæ matrimonii, sive vera, sive falsa sit, habetur pro non adjectâ, ac firmum manet matrimonium, secus dicendum, quando apponitur per modum conditionis; tunc enim si fuerit turpis, rejicitur; honesta, suspendit; si contraria substantiæ matrimonii, irritat; et si apponatur ut modus, si sit contrarius substantiæ matrimonii, irritat; si impossibilis, vel turpis, rejicitur; si necessarius, habetur pro impleto; et si est honestus et possibilis, non suspendit; lib. 5, disput. 19, à num. 4 usque ad 16.

Denuntiatio.

1. Denuntiare impedimenta matrimonii occulta tenetur qui ea novit, et correctio prætermittenda si probabilis extat spes, ut prosit. Non tamen tenebitur denuntiare, si timeat probabiliter magnum scandalum. Tenebitur tamen quamvis acceperit impedimentum sub secreto, et confessionis secreto, cum tamen non sit vera confessio. Item tenetur, si audivit à personâ dignâ, eâ non denuntians antea; secus, si non est fide digna, levisque reputaretur ejus dicto denuntians; et si audivit, et non meminit à quo audivit, vel audivit à personâ nihil certum scienti. Consulendum est tamen huic audienti à non fide dignis personis, ut faciat illas testificari, quando impedimentum non est infamatorium. Item non tenetur denuntiare, si novit, contrahentes impetrâsse dispensationem occultam pro

conscientiæ foro, cum sit impedimentum occultum, lib. 3, totâ disp. 13.

2. Denuntiationes non sunt de matrimonii essentiâ; sunt tamen de præcepto obliganti ad mortale eas omittere, vel non facere eas in utriusque parochiâ, secûs dicendum, si omittatur una ex tribus, quando moraliter creditur, nullum esse impedimentum, vel quando non fiunt continuæ, et magnum non intercedit spatium inter unam et alteram, lib. 3, totâ disp. 5.

3. Denuntiationes debent fieri in utriusque parochiâ contrahentis à proprio parochi, vel alio de ejus licentiâ, et debent fieri in parochiâ ubi diutius habitârunt. Non tamen faciendæ ubi est moderna habitatio; nec ubi est antiqua, si consanguinei contrahentium ibi non sunt, sed tunc debent fieri ubi sunt. Et debent fieri tribus diebus continuis festivis, et non debent immediatè se subsequi, et si sola una præmittatur, non debet statim matrimonium celebrari, et debent fieri inter missarum solemnias. Tamen sufficit ut fiant in locis publicis competentibus. Idem dicendum, quamvis non sit dies festivus, et aliquâ ex causâ est magnus concursus populi ad Ecclesiam, lib. 3, totâ disp. 6.

4. Denuntiationes repetendæ sunt, quando factis matrimonium differtur, vel matrimonium in quo sunt factæ fuit irritum, sed instauratur in foro externo, nisi paulò ante præmissæ essent, lib. 8, disp. 33, num. 20.

Dignitas.

1. Vicarius capituli, sede vacante, habet dignitatem requisitam, ut possit esse delegatus pontificis. Item vicarius episcopi confirmati, et nondum consecrati. Item vicarius prelatorum habentium jurisdictionem quasi episcopalem in suâ diocesi, nulli episcopo subditâ, lib. 8, disp. 27, à num. 32 usque ad 35.

Dispensatio.

1. Habens privilegium dispensandi in casibus episcopi, non potest dispensare quando episcopo conceduntur ratione solius necessitatis, lib. 2, disp. 40, n. 9.

2. Vicarius generalis episcopi in matrimonii impedimento non potest dispensare, nec in aliis in quibus potest episcopus, nisi specialiter committatur, lib. 2, disp. 40, num. 12.

3. Episcopi non poterant, attento jure antiquo, dispensare in denuntiationibus matrimonii, sed solum consuetudine scitâ, et toleratâ; hodiè tamen per conc. Trid. possunt non solum illi, sed etiam abbates habentes jurisdictionem quasi episcopalem; et non solum dispensare, sed etiam abbreviare tempus, vel prolongare denuntiationes ex justâ causâ. Item dispensare ne fiant diebus festivis, sed ferialibus. Item prelatus alterius contrahentis potest cum utroque dispensare. Item vicarii sancti Joannis; secûs dicendum de vicariis foraneis, et de parochi. Item non solum episcopus, sed etiam vicarius possunt delegare hanc facultatem, lib. 3, totâ disp. 7.

4. Dispensatio in matrimonii denuntiationibus,

exigit justam causam sub mortali. Sufficit tamen cognitio causæ extrajudicialis sine figurâ judicii, et testibus non jurantibus. Et dispensatio potest fieri extra diocesim, quamvis lite subortâ circa illam, ea cognitio causæ debeat fieri intra, lib. 3, totâ disp. 8.

5. Episcopus negans dispensationem in denuntiationibus, existente causâ justâ, quandoque peccat, quandoque autem minime; tamen tenetur, quando scandalum sequitur, vel datur suspicio malitiosi impedimenti, vel expedit, valdè ad bonum animæ, aut corporis; secûs quando nullum publicum, aut privatum notabile damnum sequitur. Item quando adest causa, potest episcopus ponere aliquam multam pecuniariam, non ob dispensationem, sed in delicti poenitentiam; et existente justâ causâ non datur appellatio quoad effectum suspensivum, sed solum devolutivum, ut compellat superior inferiorem dispensare. Et in isto casu tenetur superior dispensare, vel cogere inferiorem, ut dispenset. Quando autem dispensatio non erat debita, sed gratuita, verbi gratiâ, quia non tenebatur, non datur appellatio; potest tamen implorare officium superioris, ut ex officio et misericordiâ dispenset, non verò de rigore juris. Item quando jus ex aliquâ causâ præcipit dispensationem, tunc si nolit juxta, potest appellari, quoad effectum devolutivum, et suspensivum, et actionem habet, ut secum dispenseretur ex præcepto legis. Item quoties episcopus tenetur dispensare, et non potest haberi copia illius, ut dispenset, vel deneget, potest omissis denuntiationibus contrahi matrimonium. Idem dicendum, quando quis tenetur cum aliquâ contrahere, et diù distulit, timeturque si modò absolvatur, fore ut non contrahat, et confectio instat, v. g., quia est proximus morti; secûs dicendum quando concurrunt aliæ causæ justæ, sed episcopus non tenetur dispensare, licèt possit. Item parochus, omissis denuntiationibus, assistens matrimonio mortis sibi comminate timore, non peccat, nisi fiat in contemptum, lib. 3, totâ disput. 10.

6. Is cujus culpâ evenit impedimentum ne sponsalia perficiantur, tenetur dispensationem procurare; v. g., si femina sit deflorata, vel patiatur magnum famæ detrimentum, ni ducatur in uxorem. Et idem quando, cessantibus his, potest faciliè impetrari dispensatio; secûs quando nec hæc concurrunt, et dispensatio eget magnis expensis, et magnâ morâ, lib. 4, disp. 56, n. 4.

7. Dispensatio sæpè continet aliquid jure communi non prohibitum ad placandas conscientias, maxime quando stando in jure communi dubie erant, ut passim in bullis circa ova, et similia, lib. 2, disput. 37, num. 15.

8. Ineuntes matrimonium invalidum ignorant, omissis denuntiationibus, non solum quando fuit impedimentum consanguinitatis, sed quodvis aliud, carent spe dispensationis, quando impedimentum est tale, ut denuntiationes præmissæ conferre possent ad illud detegendum, lib. 3, disput. 42, n. 7; et disp. 45, num. 2.

9. Dispensatio est adeò strictè interpretanda, ut

si aliquid operetur, extendenda ampliùs non sit. In aliquibus tamen casibus non strictè interpretanda: 1° quando dispensatio est concessa proprio motu ob publicam utilitatem, quod intellige, quatenùs propria verborum significatio patitur; 2° quando est in juris corpore clausa; 3° quando versatur circa juris communis materiam, juxta illud intelligenda est; 4° quando est in privato statuto, aut consuetudine populi, quæ erant juri communi contrariæ; 5° quando concessa est toti religioni in perpetuum; 6° quando est debita, eo quòd princeps ob causam occurrentem teneatur dispensare; 7° quando extenditur ad necessariò et inseparabiliter connexa; 8° quando fit à legislatore, et non ab inferiori. Ultimus est, quando dispensatio est in causâ matrimonii; nisi sequatur scandalum ex largâ interpretatione: et generaliter, quoties constat de concedentis intentione, dispensatio extenditur ad id quod concedens intendit, lib. 8, disp. 1, à num. 5 usque ad 50.

10. Potestas dispensandi circa beneficia concessa episcopo, non est restringenda solum ad beneficia simplicia, lib. 8, disp. 2, n. 8.

11. Potestas dispensandi est latè interpretanda, ut favorabilis, quamvis ipsa sit odiosa. Extenditur tamen solum ad casus quoquo modo adaptabiles casibus in potestate expressis. Item est latè interpretanda, quando solum agitur de solo præjudicio ipsius concedentis facultatem; secùs quando vergit in tertii præjudicium; vel consuetudine inducta sit certa interpretatio in eâ materiâ. Nec facultas dispensandi absolute concessa extenditur ad dispensandum in jure naturali, vel divino, quando id tale est, ut specialissimè reservetur summo Pontifici; secùs si non est ita strictè. Item interpretabitur latè, quando ea conceditur ad petitionem, et favore ipsius dispensantur, cum personis non expressis; secùs si ad petitionem talium personarum expressarum, lib. 8, disput. 2, à num. 1 usque ad 6. Item quando est dubium utrùm dispensatio extendatur ad aliquem casum, interpretandum est, eam non extendi; secùs si fuerit dubium an potestas dispensandi extendatur, ut virtute illius possit dispensari, ibid., n. 9. Item potestas dispensandi concessa in Trident., sess. 24, episcopis, non est odiosa, et competit abbatibus, et aliis prelatibus habentibus jurisdictionem quasi episcopalem, ibid., num. 12.

12. Potestas dispensandi in quodam casu, eo tacto, timore ne facultas denegetur, est subreptitia, quando petens scit prelatum esse in contrariâ voluntate habituali, quia in similibus nunquam vult dispensare, vel quando opinatur se non posse; secùs, quando non adest hæc voluntas habitualis, vel opinio contraria, lib. 8, disp. 21, n. 24.

13. Potestas dispensandi in aliquo gradu, extenditur ad gradum ex utroque latere secùs dicendum, quando adjunctus est alius gradus etiam inferior, ut si contrahentes sint conjuncti in secundo et tertio gradu, et potestas sit ad solum secundum, lib. 8, disp. 24, n. 9 et 10. Item potestas dispensandi in

gradu consanguinitatis, non extenditur ad eundem affinitatis, ibid., n. 19. Tamen potestas dispensandi in affinitate includit potestatem dispensandi in publicâ honestate simul concurrenti, licèt sit ex matrimonio rato, ibid., n. 41. Item potens dispensare in aliquo gradu, potest in eo dispensare, quamvis sit mixtus ex alio propinquiori, nisi alter eorum distet à stipite in primo gradu, ibid., num. 34.

14. Papa potest dispensare non solum in jure divino et naturali pendenti ab humanâ voluntate, ut in voto, sed etiam in jure divino absoluto, aliquando in casu aliquo speciali, ex causâ urgente, non in universum id jus in quo dispensat, abrogando, sed ejus obligationem verè tollendo per veram dispensationem, lib. 8, disp. 6, à num. 1 usque ad 6.

15. Papa potest dispensare cum legitimâ causâ, ut sacris initiati uxores ducant, tamen si absque causâ, peccabit gravissimè; sed tenebit matrimonium. Item potest dispensare in voto solemnium religionum, existente justâ causâ; et illâ deficiente, non valebit matrimonium; et sic dispensatus ubi dimisit habitum, non tenetur ad officium divinum, lib. 8, disp. 8, à num. 1 usque ad 11. Utrùm Pontifex possit dispensare, ut matrimonium monachi ad tempus duret, nempe donec habeat prolem, et statim ad religionem redeat; negat doctor; potest tamen Papa ita cum monacho dispensare, ut si habitâ prole uxor liberè consentiat, vel causam divortii perpetuum dederit per fornicationem, teneatur ad religionem redire, ibid., n. 9.

16. Papa non potest dispensare in impedimentis jure divino et naturali dirimentibus matrimonium, v. g., in primo gradu ascendentium, ut inter parentes et filios, et in primo lineæ transverse, ut inter fratres et sorores; tamen in aliis omnibus potest ille solus. Unde nec legatus à latere potest in eis dispensare, nisi in speciali casu cum necessitate, sine aditu ad pontificem, et quando impedimentum est occultum. Item episcopus non potest dispensare in cognatione spiritali ex Baptismo non solemnî orâ; nec in publicâ honestate ex sponsalibus; nec in cognatione legali, licèt non detur facilis recursus ad Papam, lib. 8, disp. 6, à num. 11 usque ad 17.

17. Papa potest dispensare, ut in quâcumque ætate matrimonium initum valeat, modò pueri usum rationis habeant, lib. 7, disput. 104, num. 11.

18. Papa potest dispensare in radice matrimonii irriti, legitimando prolem indirectè quoad bona temporalia, et directè quoad spiritualia erga personas sæe jurisdictioni non subjectas, etiam nullâ existente causâ. Peccabit tamen gravissimè, quamvis parentes mortui sint. Et si cedat in tertii præjudicium, credit doctor noluisse Pontificem juri aliorum acquisito derogare. Atamen Papa non poterit, quando proles habita fuit, nullo præcedenti matrimonio irriti, legitimare eam quoad temporalia extra loca sæe jurisdictionis temporalis; vel quando matrimonium fuit irritum ob impedimentum juris naturalis vel divini, etiam in casu speciali, in quo potest

dispensare in tali impedimento. Idem dicendum de prole genitâ ex professo, vel in sacris constituto. Idem quando matrimonium fuit nullum ex defectu consensûs alterius, vel utriusque. Item princeps secularis nullâ ratione potest legitimare prolem habitam ex matrimonio irrito, ut capax sit ordinum, ac cæterorum ecclesiasticorum, lib. 8, disp. 7, à num. 4 usque ad 11.

19. Papa non potest dispensare in pluralitate uxorum, lib. 7, disp. 80, n. 9; secûs de cognatione spirituali, lib. 8, di-p. 19, n. 7.

20. Dispensare censetur Papa, vel princeps supremus, vel quicumque inferiores admittentes scienter ad actum jure prohibitum, in quo illi possunt dispensare. Item censetur tacitè dispensare, quando prælatus, cum potest facillè contradicere, non contradicit, sed tacet; tamen non censetur dispensatio ultra casum expressum, lib. 8, totâ disp. 4.

21. Papa erga seipsum potest dispensare in his, in quibus potest cum subditis. Idem dicendum de supremo principe seculari, et episcopis, prælatis regularibus, sive provincialibus, sive generalibus, sive præpositis localibus, vel vicegerentibus. Idem de habente jurisdictionem delegatam in universum cum aliquâ communitate, cujus ipse est pars; secûs si cum certis personis, lib. 8, totâ disp. 3.

22. Legatus à latere non potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus, nec habet majorem jurisdictionem in provinciâ sibi commissâ, quam episcopus in suo episcopatu, lib. 8, disp. 6, n. 15; nec dispensat validè absque legitimâ causâ in causis sibi commissis, lib. 8, disp. 17, n. 5.

23. Episcopus potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus in casu magnæ necessitatis, lib. 8, disp. 6, n. 24; secûs extra casum necessitatis, ibid., n. 17.

24. Episcopus in impedimento dubio omninò non potest dispensare, sed potest declarare, gratiâ tollendi scandali, non esse opus dispensatione. Quando autem non est res omninò dubia, et datur præsumptio pro impedimento, tunc eget pontificiâ dispensatione, et existentibus opinionibus negantibus, et affirmantibus, potest sequi probabilem, et non probabiliorē opinionem, lib. 8, disp. 6, n. 18; nec potest dispensare virtute Trid., sess. 24, cap. 5, de Reformat., cum habentibus impedimentum dirimens, quando bonâ fide, præmissisque denuntiationibus contraxere, ut denuò ineant, ibid., n. 19.

25. Episcopus potest dispensare in omnibus impedimentis impediētibz solum matrimonium, exceptis sponsalibus, voto et impedimento interdicti eccles., quando superior interdixit matrim.; secûs si ipse, vel inferior, l. 7, d. 17, à num. 10 usque ad 15.

26. Episcopus, seclusâ reservatione, potest dispensare in suâ dioecesi in omnibus votis, sicut Pontifex in toto orbe. Ratione verò reservationis, non potest dispensare in absolutis castitatis religionisve votis, etiam emissis à personâ alterius potestati subjectâ, ut à conjugatâ, servo, filio, siue licentiâ viri, domini,

vel patris. Potest tamen in voto temporali castitatis conjugalibus servandæ, non petendi debitum absque licentiâ, vel cum eâ alterius, vel de communi consensu facto; secûs dicendum de voto virginitalis servandæ, nisi expressè volens noluerit se ad castitatem obligare, sed solum ad corporis integritatem consistentem in abstinentiâ à primo luxuriæ actu. Potest etiam episcopus dispensare in voto non ineundi matrimonium, nisi sit in favorem tertii id petentis, cujus interest, ut emissum sit. Si tamen remittatur jus, tunc poterit, et tertius potest remittere totam illam obligationem, si solum ejus intuitu fuit factum; secûs si simul religionis ad id offerendum Deo. Et in dubio censetur factum in favorem tertii. Et quando alterius nihil interest, censetur in dubio factum in honorem Dei. Potest etiam dispensare in voto non assumendi ordines sacros, et in voto disjunctivo, cujus altera pars est reservata, altera autem non. Item in voto assumendi habitum feminarum, quas vulgò Beatas vocant; secûs dicendum de voto ingrediendi religionem ordinis militaris D. Joannis. Item potest dispensare in voto cæterorum ordinum militarium, et in voto strictioris religionis, et perseverantiæ in religione et post exitum, justâ causâ poterit nec iterum ingrediatur. Et in differendâ voti religionis executione, dummodò non sit adeò, ut sit periculum in eum statum incidendi, ut fiat impotens. Item potest dispensare, vel commutare, quando votum castitatis, vel religionis commutatur à Pontifice in materiam non reservatam; tunc enim poterit in eam, vel in aliam commutare. Et quando is cui Pontifex votum castitatis commutavit in confessionem menstruum, nec commutationem implevit, non tenetur ad prius castitatis, religionisve votum, nec habet impedimentum ad matrimonium. Et hæc votorum reservatio non est tam strictè accipiendâ, quin liceat episcopo dispensare, magno incontinentiæ periculo eminenti, nec dato facili recurso ad Papam ratione paupertatis, vel alius causæ. Idem dicendum de cæteris votis reservatis Pontifici; secûs dicendum dato facili recurso ad Pontificem, aut ad nuntium habentem commissionem in eis dispensandi. Item potest episcopus dispensare in voto castitatis ex perturbatione animi emisso, quando volens est juvenis, et est suspectus, et hoc ad majus periculum incontinentiæ vitandum. Item quando est periculum incontinentiæ ex morâ adeundi Pontificis. Et hæc dispensatio episcopi in his votis Papæ reservatis non solum deserviet illi usui ad quem necessitas cogit, ut in voto religionis et castitatis, lib. 8, totâ disp. 9.

27. Episcopus potest dispensare in votis castitatis et religionis pœnalibus, sive pœna sit incursa, sive non; secûs dicendum de votis absolutè emissis, quamvis ea volens eligat in pœnam et supplicium peccati admissi, vel ad vitandam infamiam, vel dedecus. Item potest dispensare in votis conditionalibus, ante et post conditionem impletam, quando votum est verè conditionale, et non apparenter, et quando conditio est de futuro, nec tacitè inest; secûs de vo-

tis sub conditione de præterito, vel de præsentī, vel quæ tacitè inest, et apponitur eo modo quo inest. Et idem quod dictum de voto religionis, et castitatis, et aliis votis conditionalibus, dicendum de juramentis conditionalibus, et pœnalibus, lib. 8, totà disp. 10.

28. Episcopus potest dispensare in voto castitatis post matrimonium consummatum emissio a uno conjugē sine alterius licentiā; secūs si ante consummationem matrimonii animo ingrediendi religionem ad implendum votum. Item potest quando vovens se habuit negativè, nec de ingressu, nec de opposito cogitans. Idem cum eadem distinctione dicendum; quando votum fuit emissum cum alterius consensu, vel quando ambo sine consensu alterius continentiam voverunt, vel quando uterque vovit ab altero petitiā licentiā, non per modum contractūs; secūs quando vovit uterque per modum contractūs, nec ut petant, nec ut reddant debitum, nisi detur magnum incontinentiæ periculum sine ricorso ad Pontificem præ paupertate, vel aliā causā, vel ad nuntium habentem commissionem; et hæc dispensatio ob urgentem necessitatem solum est ad petendum debitum: unde qui fornicatur, peccat contra votum. Item quando conjuges voverunt continentiam per modum contractūs hæc lege, ut si soboles, quam tunc habebant, obiret, possent uti matrimonio, potest episcopus dispensare; secūs dicendum si hoc modo: Postquàm habuerimus prolem, promittimus ex tunc continentiam. Poterit tamen, si dicant: Si Deus nobis hoc beneficium concesserit, ut habeamus prolem, promittimus in gratiarum actionem, continentiam; et hoc sive ante, sive post impletam conditionem. Item potest, quando uterque vovit continentiam ad tempus cum mutuo consensu. Item quando conjuges remittunt sibi ipsi renuntiationem juris petendi vel reddendi, poterit ad reddendum et petendum dispensare, quamvis sit aditus ad Pontificem, libro 3, totà disputatione 11.

29. Episcopus semper potest dispensare cum ligato conjugato voto castitatis transeunte ad nuptias, ut petat debitum solum, quamvis matrimonium non sit consummatum, et præsentē Papā. Item cum conjugē, cui debiti petio est prohibita ratione affinitatis contractæ cum altero conjugē, etiam præsentī commissario bullæ *Cruciatæ*, vel existentibus religiosis Mendicantibus habentibus commissionem. Item cum conjugē contrahente cognationem spirituales cum suo conjugē ad petendum debitum. Quod intellige de affinitate, vel cognatione spirituali contractā post matrimonium, lib. 8, totà disp. 12.

30. Episcopus potest dispensare in juramentis castitatis, religionisve pœnalibus et conditionalibus, sicut potest in votis similibus, ut dictum est num. 27. Item potest in absolutis non includentibus in se votum; secūs si includant. Item quando manent reservata vota, manent etiam juramenta ejusdem materie; secūs ubi ea vacant, lib. 8, totà disp. 13.

31. Episcopus potest dispensare in votis novitiorum emissis, sive ante, sive post ingressum, ante tamen

professionem, lib. 9, disp. 39, num. 44.

32. Doctor probabiliter judicat posse episcopum dispensare interveniente urgentissimā causā, v. g., pro hono pacis, in ætate legitimā ad matrimonium, lib. 7, disp. 104, num. 12.

33. Episcopus non potest dispensare, quando dispensatio committitur à Pontifice officiali diœcesis, item quando officialis est factus episcopus ejusdem diœcesis, non potest quando commissio est realis; secūs si personalis, lib. 8, disp. 27, num. 30 et 31.

34. Episcopus potest dispensare in lege pontificiā, vel concilii, quando conceditur dispensatio, non explicando cui conceditur, quamvis non sit latæ sententiæ, et imponat pœnam quam solus Pontifex potest imponere, lib. 8, disp. 5, à num. 1 usque ad 5.

35. Episcopus non potest dispensare, ut plures adhibeantur patrini in Baptismo, vel Confirmatione, vel hi sint duo viri, aut duæ mulieres, contra conc. Trid., lib. 7, disp. 27, n. 6 et 7.

36. Episcopus potest dispensare cum familiari tricenari in interstitiis, vel natalium defectu, lib. 8, disp. 1, num. 25.

37. Quando episcopus potest jure ordinario in aliquā re dispensare, quamvis obtenta sit commissio à Pontifice, potest adiri ad episcopum, vel ad potentem ex privilegio, quamvis virtute commissionis jam confessorius dispensasset, vel ipse ordinarius. Tamen quando Pontifex de eo casu consultus denegavit dispensationem, judicans non adesse causam, non potest episcopus, nisi nova proponatur causa; potest tamen si sit solutus propter causam eadem aliis denegare, tamen huic concedere dispensationem. Idem dicendum, quando episcopus dispensat ex commissione expressā annexā dignitati, etiam si ex speciali commissione dispenset; secūs quando ex solā episcopii in casa necessitatis. Idem de habentibus privilegium ad dispensandum: et postquàm remiserunt dispensationem ad Pontificem, etiam dicitur casus occultus, lib. 8, totà disp. 14.

38. Episcopi electi et confirmati, licet nondum consecrati, possunt dispensare in casibus occultis concessis per Trid., sess. 24, de Reform., cap. 6. Idem dicendum de superioribus etiam localibus, seu conventualibus religionum exemptarum erga religiosos eis subditos, ut expressè concessit Pius V, in quodam brevi, cujus verba refert Emmanuel, Quæst. reg., tom. 1, q. 61, artic. 9; lib. 8, disp. 2, n. 11 et 13.

39. Episcopus potest dispensare validè sine causā in suis constitutionibus etiam juratis, et licet transeat in contractum, in commodum alterius ex legitimā causā; secūs dicendum de constitutionibus confirmatis à summo Pontifice, lib. 8, disp. 17, à num. 27 usque ad 31.

40. Mandatum dispensandi non est dispensatio, donec ordinarius, vel confessor dispenset, l. 8, disp. 30, num. 12.

41. Commissarius bullæ *Cruciatæ* potest dispensare pro solo conscientie foro in affinitate ortā ex copulā fornicariā, in primo et secundo gradu, et legitimæ

prolem susceptam et suscipiendam, concurrentibus quatuor conditionibus : 1° ut matrimonium cum illo impedimento sit contractum, servatâ formâ Trid., v. g., cum præsentia parochi, numero testium, et denuntiationibus; 2° ut impedimentum sit occultum; 3° ut adfuerit bona fides saltem ex parte alterius contrahentis, ignorantis impedimentum tempore contractûs; ultima, ut conjux igtiorans certior fiat de nullitate prioris consensûs, quamvis ei non declaretur causa nullitatis, ut evitentur scandala; licet Pontifex sit præsens; secus de episcopo dispensante ratione magnæ necessitatis. Item commissarius potest dispensare solum in impedimento affinitatis ex copulâ fornicariâ, nunquam ante matrimonium, et conjuge certiore pritis facto de nullitate consensûs, ut dictum manet : at episcopus potest in omnibus impedimentis jure pontificio dirimentibus occultis, et aliquando ante matrimonium contractum. Nec desideratur, quod alter conjux sit certior de nullitate matrimonii. Item commissarius potest legitimare prolem ex eo matrimonio irrito susceptam pro foro conscientie, quoad omnes ordines, et quævis beneficia, non tamen ad bona temporalia : episcopus verò solum potest cum illegitimo dispensare quoad ordines minores, et ad quævis beneficia simplicia, et cum quocumque illegitimo : commissarius verò solum cum habito ex solo matrimonio irrito propter impedimentum fornicariæ affinitatis; quod potest facere dispensando in matrimonio; quæ dispensatio, sive fiat à commissario, sive ab episcopo pro solo foro conscientie, non est facienda publicè cum notario et testibus, lib. 8, disp. 6, à num. 25 usque ad 27.

42. Commissarius bullæ *Cruciata* potest dispensare ad petendum debitum cum conjuge, cui interdicitur ratione affinitatis cum altero contractæ; secus de impedimento cognitionis spiritualis, lib. 8, disp. 15, n° 15.

43. Superiores religionis possunt in novitiorum votis dispensare, et in omnibus in quibus possunt cum religiosis, lib. 9, disp. 39, num. 44.

44. Religiosi per privilegium concessum à Leone X possunt dispensare solum cum incestuosis, cum consanguineis conjugis, ut possint petere debitum; tamen illo matrimonio dissoluto, non possunt ad aliud transire cum affine ratione copulæ incestuosæ, lib. 8, disp. 6, n. 28 et 29.

45. Privilegia religiosorum circa commutationem et dispensationem votorum, sunt hæc. Paulus III concessit religiosis societatis Jesu facultatem commutandi vota, his verbis : « Conceditur facultas quorumcumque undecumque ad snos venientium, confessiones audiendi, et confessionibus diligenter auditis, ab omnibus peccatis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, et à quibusvis ex ipsis casibus resultantibus sententiis, censuris, et penis, exceptis in bullâ *Carnæ*, absolventi, necnon et vota commutandi. » Et Gregorius XIII, anno 1575, in suâ bullâ in favorem societatis Jesu concessâ, incipiente : *Ad perpetuam rei memoriam*, extendit hoc privilegium ad vota jurata : excipiuntur tamen in dictâ facultate Pauli III quinque vota reser-

vata communiter. Et circa facultatem dispensandi concessit Mendicantibus Innocentius VIII posse dispensare in votis, in quibus potest episcopus jure ordinario, non ratione necessitatis, licet sint et reservata aliqua : exceptis peregrinationis ultra duas dietas, id est, 20 leucas. Item possunt omnia vota dispensare, in quibus casibus possunt et commutare, et in omnibus concessis episcopo ordinariè. Insuper provinciales Mendicantium habent privilegium, ut possint concedere suis confessoribus approbatis juxta Trid. auctoritatem ad dispensandum ad petendum debitum cum his qui ante matrimonium casutatem voverant, quod concessit Pius V vivæ vocis oraculo, quod extenditur etiam antequam vovens habeat matrimonium consummatum. Idem dicendum in priori bimestri ante consummationem matrimonii. Item possunt dispensare, quando fuit factum post matrimonium initium, ad petendum debitum, in casu, quo potest episcopus. Item possunt commutare juramenta poenalia, et conditionalia, etiam impletâ conditione, non tamen juramenta absoluta. Item religiosi Mendicantes, si sint viri docti, et confessores approbati, possunt ex commissione Pontificis dispensare in foro conscientie ad petendum debitum cum conjugibus, qui contraxerunt cognationem spiritualem : et hæc facultas concessa religiosis commutandi et dispensandi vota, non restringenda, ut solum eo privilegio uti possint erga subditos episcopi illius diocesis, in quâ sunt religiosi, lib. 8, totâ disp. 16.

46. Dispensatio est juris relaxatio à potestatem habente relaxandi facta. Per particulam, relaxatio, differt ab interpretatione, abrogatione, derogatione, et irritatione, lib. 8, disp. 1, n. 2.

47. Dispensatio ad ordines cum illegitimo extenditur solum ad minores, nisi illegitimus sit promotus ad illos, idque Pontifex dispensans sciat : at quando dispensatio est ad omnes ordines, tunc extenditur etiam ad sacros; et redditur beneficii simplicis capax; secus si dispensatio sit ad ordines, non additâ particulâ universali, nisi sit jam ad illos promotus sciente Pontifice. Et est dispensatio totalis, quando absolutè dispensatur cum illegitimo in irregularitate sine addito; secus quando sine addito et non absolutè, lib. 8, disp. 1, n. 26, 27 et 28.

48. Dispensatio ad plura beneficia extenditur ad licentiam non residenti in utroque. Item dispensatio in defectu ætatis ad curatum extenditur ad non suscipiendos ordines tempore prefixo : at dispensatio ad non residendum, non extenditur ad consecutionem fructuum, lib. 8, disp. 1, n. 19 et 20.

49. Dispensatio cum episcopo, ut consecrationem differat, extenditur ad retinenda beneficia. Item dispensatio cum canonico ad sacrum ordinem ante legitimam ætatem recipiendum, extenditur, ut vocem habeat in capitulo, lib. 8, disp. 1, n. 25 et 24.

50. Dispensatio, sive licentia ad testandum extenditur ad codicillos, et donationem causâ mortis : et facit convalescere testamentum antea factum, nec

finitur primo testamento connecto, lib. 8, disp. 1, n. 9, 17, 18 et 58.

51. Dispensatio, sive licentia ad edenda ova extenditur ad lactinia. Item dispensatio ad edendas carnes extenditur ad lactinia, lib. 8, disp. 1, n. 59.

52. Dispensatio, sive licentia ad ordines ab alieno episcopo accipiendos, non extenditur ad dispensandum cum ordinante in irregularitate, vel aliis impedimentis, lib. 8, disp. 1, num. 25.

53. Dispensatio non admittit argumentum à majori ad minus, et fallit regula juris in 6, dicens: Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus. Secùs dicendum in dispensationibus favorabilibus; vel quando exprimitur ratio in ipsà dispensatione, vel quando id minus est annexum, vel inclusum in majori tanquàm pars ejus, vel ab eo inseparabile, vel quando dispensatio inducitur canone, vel lege. Secùs quando ab homine, vel quando majus et minus sunt in eodem genere; secùs si sunt in diversis generibus, lib. 8, disp. 1, à num. 51 usque ad 57.

54. Dispensatio, quando est dubium an extendatur ad aliquem casum, interpretandum est non extendi, lib. 8, disp. 2, num. 9.

55. Dispensatio voti tacito juramento, vel juramenti tacito voto est subreptitia, quando juramentum est in confirmationem voti, et dependens ab illo, et quando reperitur idem vinculum. Item quando idem reperitur multoties, non est opus mentionem facere repetitionis, lib. 8, disp. 2, n. 24 et 25.

56. Quando votum non nubendi est factum in favorem tertii, necessarium est mentionem facere, nisi ille tertius renittat. Item professus, et initiatus ordine sacro petens dispensationem, tenetur explicare, quo ordine sit initiatus, et non sufficit dicere se esse in ord. sacro, lib. 8, disp. 24, n. 21.

57. Tunc solum sunt subreptitia quæcumque rescripta gratiæ, vel justitiæ ex taciturnitate veri, quando tacetur veritas, quam jura expressis verbis declarari jubent; vel est talis, quæ intrinsecè attinet ad dispensationem. Estque causa finalis illius, quia, eà veritate expressâ, aut omninò denegaretur dispensatio, aut cum aliquo moderamine concederetur. Item similiter vitiantur ex falsi expressione, quando contingit circa causam finalem, ita ut, eà falsitate non expressâ, denegarentur litteræ, aut his esset moderamen adhibendum; quod intelligendum est, quando plures causæ narrantur, et finalis est vera; nam si una causa narretur, et ea falsa sit, quæcumque illa sit, non valebit rescriptum. Tamen si litteræ concedantur ex motu proprio, valent, non obstanti subreptione veritatis tacitæ; secùs si esset subreptio falsitatis narratæ. Item non vitiantur litteræ in neutro foro, quando falsi expressio, aut veri taciturnitas contingit solum circa causam impulsivam, licèt dolo contingat. Si autem sit circa causam finalem, sic distinguendum est: Si est causa totius rescripti, totum vitabitur, sive dolo, sive ignorantiter contingat; si solius partis est causa, et altera pars est omninò separata, illa sola pars vitabitur, in quâ est subreptio etiam dolosa. Si autem partes

conjunctionem quamdam habeant separabilem, tamen quoad valorem, tunc si ignoranter, id est, non per fraudem et malitiam subreptio admissa sit, valebit in utroque foro rescriptum quoad solam partem, in quâ non fuit subreptio; si verò per fraudem et malitiam, ea quoque pars vitabitur, et corruet, in quâ non fuit subreptio; non tamen ipso jure, et in foro conscientiæ, ante judicis sententiam, sed post illam, l. 8, totà disp. 21.

58. Ut dispensatio non sit subreptitia, concurrentibus pluribus impedimentis, requiritur narratio omnium, et exprimerè quoto gradu consanguinitatis, affinitatis, vel publicæ honestatis conjuncti sunt. Item est necessaria mentio utriusque conjunctionis; v. g., si sunt conjuncti duplici titulo in eodem, vel diverso gradu, ut si est bis affinis, consanguineus, vel si habet duplicem publicam honestatem, et cognationem spiritualem, lib. 8, disp. 24, à num. 1 usque ad 5: at non tenetur narrare affinitatem esse contractam ex pluribus fornicationibus cum eadem personâ. Item iteratio copulæ antequàm ordinarius dispenset, non vitat dispensationem, ibid., n. 7 et 8.

59. Imperans dispensationem tenetur narrare inæqualitatem gradûs consanguinitatis ex parte femine, ut si amita viri sit in secundo et tertio gradu; secùs si in quarto: nec in affinitate et publicâ honestate est necessaria hæc explicatio. Item tenetur explicare distantiam gradûs, an sit in lineâ rectâ in consanguinitate, affinitate solum ex copulâ licità et publicâ honestate. Item an cognatio spiritualis sit filiatio, vel paternitas, vel compaternitas; non est tamen explicandum an sit contracta ex Baptismo, vel Confirmatione. Et est etiam explicandum in publicâ honestate, an oriatur ex matrimonio rato, quando petitur dispensatio in primo gradu, lib. 8, disp. 24, à num. 12 usque ad 16. Item in affinitate concurrenti cum publicâ honestate, non est necessaria mentio de publicâ honestate, quando explicatur affinitas ex copulâ licità proveniens; secùs factâ solius affinitatis in genere mentione. Item dispensatio valet in tertio, vel quarto gradu, licèt non explicetur an ex copulâ licità oriatur; secùs dicendum, si affinitas sit in primo et secundo gradu, ibid., à num. 36 usque ad 40. Item dispensatio valet errando in gradu, explicando majorem, cum tamen sit minor, nisi minor sit diversæ speciei. Tamen subreptitia erit, si erretur in gradu, explicando minorem, cum sit major, quantumvis ex ignorantia inculpatâ procedat, ibidem., à num. 17 usque ad 20.

60. In dispensatione matrimonii inter consanguineos, vel affines, non est necessaria mentio copulæ incestuosæ inter eos habitæ ex humanâ fragilitate, et non cum spe facilioris dispensationis, quando contingit post dispensationem concessam à Pontifice, vel penitentiario, et expeditam cognitâ precum veritate ab ordinario, vel confessore, quamvis sub eâ conditione sit concessa. Secùs dicendum, quando contingit ante dispensationem à Papâ, vel post, prius tamen quam ordinarius illam expediat, et quando matrimo-

nium fuit initum et consummatum cum impedimento dirimenti, cum animo ut facilis Pontifex dispenset, animus cum matrimonio explicandus. Item explicanda spes facilioris dispensationis, lib. 8, totâ disput. 25.

61. Qui impetravit dispensationem, et ob aliquos scrupulos sibi objectos, impetravit aliam strictiorem, potest certior factus de dispensationis valore illâ uti, scilicet priori, l. 8, disp. 22, num. 16.

62. Qui impetravit dispensationem ad ducendam consanguineam, et postea noluit eam ducere, et impetravit alteram ad ducendam aliam, non potest uti priori, licet non utatur posteriori vaudâ, lib. 8, disp. 22, num. 19.

63. Dispensatio prodest renuntianti illam, dum superior non acceptat renuntiationem, nisi dispensatio esset circa juramentum, aut votum. Et solus superior, à quo gratia manat, potest acceptare renuntiationem; nec amittit vires dispensatio, etsi impetrans litteras cancellet, concidatve. Item dispensatio prodest ad matrimonium, si ante illius usum aliud matrimonium ineatur, lib. 8, totâ disp. 32.

64. Ligatus voto religionis, aut castitatis, aut non ineundi matrimonium cum consanguineis, petens dispensationem ad ducendam consanguineam, vel habens votum, et juramentum de eadem re, casu, quo sunt vincula distincta, tenetur mentionem facere omnium istorum impedimentorum. Tamen ligatus sponsalibus de futuro cum aliquâ feminâ, vel voto castitatis, aut religionis ante pubertatem emisso, nec postea ratificato, volens consanguineam ducere, solius consanguinitatis tenetur mentionem facere, et postea, vel antea obtinere remissionem sponsalium à feminâ, et relaxationem voti à patre, vel tutore. Similiter quando unum impedimentum est occultum, alterum publicum, solum publicum tenetur manifestare Pontifici, et occultum sacræ Pœnitentiariæ cum mentione publici, lib. 8, totâ disp. 25.

65. Litteræ ad beneficium possunt absque mandato impetrari, non verò ad lites. Beneficium tamen non potest acceptari absque speciali mandato. Item dispensationes et alia privilegia, ut impetrentur, non requirunt speciale mandatum, sed possunt validè impetrari, eo cui impetrantur ignorante. Tamen non prodest illi donec ab ipso acceptetur, vel ab alio habente speciale ejus mandatum. Et quando impedimentum est commune utrique contrahenti, scilicet consanguinitatis, vel affinitatis, sufficit ab altero impetrari dispensationem, altero ignorante. Secus si tantum alterius, vel commune utriusque, sed in utroque diversum, ut votum in uno, aut in utroque, lib. 8, totâ disp. 26.

66. Dispensare sine causâ, in lege divinâ, aut superioris, est mortale; at in propriâ lege veniale, si desit scandalum, ac notabile aliorum damnum. Item eandem culpam committit petens, vel acceptans, nisi ignorantia excusetur, et quoties utitur dispensatione, peccat venialiter ces-ante scandalo, et notabili aliorum damno, l. 8, totâ disp. 18.

67. Dispensatio alicui commissa in lege superioris, intelligitur si adsit justa causa, lib. 8, disput. 17, n. 4.

68. Dispensatio in voto castitatis et religionis ad contrahendum restricta ad primum matrimonium non extinguitur quando matrimonium fuit solum ante consummationem; vel quando fuit nullum non scienter; et quando dispensatio non fuit restricta ad primum actum, nec explicat ut liceat toties, quoties libuerit, si illa sit totalis, et absoluta, licet toties quoties, nisi causa omninò illius cessârit, ut potestas dispensantis limitata sit. Idem dicendum de dispensatione partiali, existente eadem dispensationis causâ, lib. 8, disput. 51, à num. 1 usque ad 12.

69. Dispensatio in voto religionis ad ineundum matrimonium, non prodest ut vovens possit manere in seculo absque matrimonio, lib. 8, disp. 31, n. 7.

70. Dispensatio in voto ad contrahendum cum aliâ, valet quando dispensationis allegata se tenent omninò ex parte ejus cum quo dispensatur; secus dicendum quando se tenent ex parte personæ cum quâ est contrahendum, l. 8, disp. 31, n. 13 et 14.

71. Dispensatio cum monacho, qui habitum dimisit, ut secum facilis dispensetur tacito animo quo dimisit habitum, est subreptitia, lib. 8, disp. 25, num. 38.

72. Dispensatio in voto religionis, tacendo fuisse simul votum perseverantis, subreptitia est, lib. 8, disp. 24, num. 25.

73. Dispensationes concessæ à superiori in lege suâ cum aliquo, nullâ compositione factâ, sed omninò gratis, absque causâ legitimâ, possunt validè revocari, non tamen licet; et erit mortale quando dispensatio erat necessaria ad bonum subditi; secus dicendum de dispensatione factâ ab inferiori in lege superioris. Item dispensationes pro foro externo concessæ, non possunt ad libitum revocari, sed existentijustâ causâ; et tunc restitutâ compositione solutâ per eum cum quo dispensatum est. Item concessæ pro foro interno, l. 8, disp. 33, à num. 11 usque ad 14.

74. Dispensatio in impedimento criminis semiplenè probati, ne crimen in litteris manifestatum ab impetrante noceat ipsi in foro externo, impetranda est hæc cautelâ. Si absque animo ducenda concubinæ interfecit uxoris acciderit, narret sibi impedimentum opponi interfectionis uxoris, cum verè non interfecerit: et si talis animus adfuit, narret Pontifici se de eo delicto infamatum, ac delatum in foro externo, damnatumque esse arbitrariâ penâ defecto plenæ probationis, et ne fateatur, nec neget, delictum in eâ narratione, in sacrâ pœnitentiariâ petat aliam dispensationem, referendo quòd in publicâ fori externi propositum est, ac ibi tacitam esse veritatem ob periculum propriæ proditionis; et in hæc debet impetrans fateri veritatem, lib. 8, disp. 24, num. 22.

75. Dispensatio communi consensu etiam tacito obtenta, est communibus expensis solvenda, nisi alter teneatur ad id matrimonium ratione legati, aut majoritatis, et tempore quo conventum est de matrimonio, ignorabat alter dispensationem impetratam

non communi consensu; et resiliens justè absque alterius culpâ non tenetur refundere illi partem quam solvit, tenetur tamen quando dedit fidem cum firmo, aut dubio animo ingrediendi religionem. Item tenetur integras expensas solvere illi qui præbuit alteri culpabilem causam resiliendi. Item is, cujus culpâ evenit impedimentum, ne sponsalia perficiantur, tenetur suis expensis procurare dispensationem. Item deflorans virginem, datâ fide de matrimonio, vel mulierem bonæ famæ cognoscens, tenetur restituere expensas ingrediens religionem; secûs quando non ad sit fides data, vel defloratio sit spontanea, sine fide. Tamen quando defloratio fuit injuriosa, nempe violenta, aut precibus violentiæ æquipollentibus, aut dolo, tenetur ad omnes expensas, si post fidem datam transeat de facto ad religionem, ad quam non potest tutâ conscientia adire in hoc casu: et hæc promissio, vel quæcumque sponsalia non probantur testibus singularibus, lib. 8, totâ disp. 36.

76. Dispensatio non est committenda vicario diocesis utriusque contrahentis, sed satis est in precibus mentionem fieri diocesis alterius, lib. 8, disp. 35, num. 5.

77. Dispensatio cum consanguineis, ut ineam matrimonium, efficit ut postea copula habita inter illos ante matrimonium initum et post, non sit incestuosa, lib. 7, disp. 67, num. 9.

78. Dispensatio extenditur ita ut liceat uti illâ extra dispensantis territorium, et ubique, lib. 8, disp. 31, n. 16 et 17; at dispensatio ad beneficium non confert jus ad aliud, lib. 7, disp. 42, num. 9.

79. Dispensatio irregularitatis ex celebratione excommunicati celebrantis, non petit multiplicem celebrationem explicari, lib. 8, disp. 24, n. 7.

Distillatio.

1. Differt distillatio à pollutione, quatenus non est ita mordax, ac grossa, faciliusque fluit nec cum tantâ carnis commotione, et in minori copulâ, aliquandoque imperceptibiliter, et sine carnis motu, lib. 9, disp. 45, num. 2: et est mortale procurare illam notabilem, aut causam ejus etiam notabilem, ibid., n. 35; et disp. 17, num. 18. Item est mortale inter conjuges, si sequatur ex tractibus, aspectibus, verbisque turpibus, ibid., disp. 45, num. 42.

Divortium.

1. Divortium dupliciter usurpatur, primò ut importat dissolutionem matrimonii, quoad thorum, et cohabitationem; secundò, ut importat dissolutionem quoad vinculum. Inter Romanos tribus modis connubia dissolvebantur. Primò usurpatione, seu diffractione, remanicipatione, et diremptione. Causas autem repudii non numerat doctor, nisi unam, v. g., si mulieres erant presentes certis ludis qui fiebant, marito prohibente vel ignorante. Hodie differunt repudium et divortium, quatenus divortium solius uxoris est; repudium verò tum uxoris, tum etiam sponsæ de præsentî nondum cognite, lib. 10, disp. 1, n. 1 et 2. Dicitur autem divortium, vel à diversitate men-

tim, vel quia in diversas partes eunt qui matrimonium distrabant, ibid.

2. Repudium olim fuit licitum Judæis ex dispensatione Dei in lege naturali; gentilibus verò nunquam: et post legem evangelicam, nec Judæis, nec gentilibus est licitum. Et nunc Judei quoque, et gentiles repudiantes uxorem peccant mortaliter, nisi ignorantia invincibilis excuset; et non obstat sufficienter lex evangelica promulgata. Item gentiles conversi repudiantes tempore infidelitatis legitimas uxores, cogendi sunt ad illas redire, quamvis alis se immisceverint, nisi accidat casus in quo per conversionem dimittatur alterius matrimonium infidelitatis tempore contractum, lib. 10, disp. 1, à num. 7 usque ad 14.

3. Divortium ratione adulterii non solvit matrimonii vinculum: unde neutri conjugi licet, alio superstate, ad alias nuptias transire, l. 10, totâ disp. 2.

4. Divortium potest celebrari ratione adulterii, non solum quoad thorum et cohabitationem, sed etiam quoad curam de jure nature: unde sat est adulterium admissum tempore infidelitatis; et potest peti quantum tempore transacto; et licet jus accusandi quoad pœnam criminalem et civilem præscribatur quinquennio, lib. 10, disp. 5, à num. 2 usque ad 9.

5. Divortium non potest peti ob solam voluntatem fornicandi, nec per copulam sodomiticam cum uxore invitâ, nisi ad tempus, donec desistat, nec per pollutionem extraordinariam cum aliâ feminâ, nec per molliem, sive viri, sive uxoris, nec per amplexus et oscula libidinosâ, et tactus ad mammillas, adulterio non secuto; nec per solam penetrationem vasis in copulâ naturali, vel sodomiticâ, sine effusione seminis intra illud; secûs dicendum de effusione seminis intra, sine penetratione. Item per concubitum cum feminâ vel bestiâ mortuâ potest peti, nec per semen casu incidens intra vas, ut si effusum in balneo atrahat matrix. Tamen petitur divortium ob sodomiam sive activam, sive passivam, licet sit inter duas feminas, si infundatur semen intra vas, vel præposterum feminæ. Item per bestialitatem, lib. 10, totâ disput. 4.

6. Divortium non potest fieri per fornicationem conjugis cum consensu alterius, aut ipso sciente ac dissimulante, lib. 10, disp. 5, à n. 1 usque ad 5. Potest tamen fieri si vir det causam fornicandi, nolens cum uxore habitare, expellendo eam, et denegando alimenta, aut debitum; secûs si dedit ansam, eò quòd negavit matrimonium, ibid., à num. 6 usque ad 9.

7. Non est justa divortii causa, quando infidelis ad fidem conversus dedit ansam infideli fornicandi, nolens cum illâ habitare, sed repudians; licet tunc repudiatus infidelis ad aliud matrimonium transeat, lib. 10, disp. 5, num. 8 et 18.

8. Divortium non potest celebrari, quando uxor probabiliter credens virum decessisse, alii nubit, vel è contra: requiritur enim culpa mortalis ad divortium. Secûs dicendum, quando conjux non certificatus, et ante diligentiam factam, petit et dedit debitum, stans in illo secundo matrimonio. Item non potest celebrari quando uxor probabiliter credens esse

mortuum, fornicata est, lib. 10, disp. 5, num. 11 et 12.

9. Divortium non potest celebrari, quando uxor fuit violentè cognita, licèt causam violentiæ dedisset; secus dicendum, quando non vi præcisâ, sed metu cadentè in virum constantem cognita fuit, lib. 10, disp. 5, à num. 15 usque ad 16. Item non potest celebrari quando uxor commiscuit cum viro putans esse maritum suum, et ad probandam bonam fidem sufficit ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem, et ad alias conjecturas, *ibid.*, num. 17.

10. Divortium potest peti quando separatim matrimonium ratione impotentiae, detecto errore, instauratur, si impotens reputatus fornicatus sit, aut ad aliud matrimonium transit consummans reputatus frigidus, et ideo separatim. Idem quando dissolutum est ob omnimodam arctitudinem feminae, et postea fornicata est ab alio copulâ fornicariâ, vel conjugali; secus dicendum quando matrimonium ob solam impotentiam respectivam separatim est, et detegatur error prioris sententiae. Item in hoc non compensatur copula impotentis cum copulâ potentis, lib. 7, totâ disp. 101.

11. Solus judex ecclesiasticus est competens ad cognoscendum de adulterio, ut ratione illius divortium celebretur; at ad imponendam poenam sanguinis, solus secularis: tamen quoad alias poenas, est mixti fori, et datur locus præventioni, lib. 10, disp. 8, num. 15 et 16.

12. Si infideles principibus christianis subjecti petant divortium, vel agatur de viribus matrimonii inter eos, solus judex secularis est competens: at si alter est fidelis, et alter infidelis, actor debet sequi forum rei, lib. 7, disp. 3, n. 9.

13. Divortii causâ actâ non potest transiri ad accusationem criminalem adulterii, vel è contra, nec per modum exceptionis potest allegari adulterium deductum ad criminale iudicium contra adulteram petentem viri restitutionem; secus dicendum in foro conscientiae, l. 10, disp. 8, num. 18, 19 et 20.

14. Sententia divortii non transit in rem judicatam in iis quæ sunt in adulteri conjugis favorem, benè tamen in his quæ in ejus odium, et innocentis favorem redeunt, lib. 10, disp. 9, à num. 1 usque ad 4.

15. Divortii sententia retractanda est, Ecclesiâ inveniente se deceptam, quando neuter statum mutavit, illicque reconciliandi sunt, et tenentur; secus quando uterque mutavit statum, professionem faciens. Si tamen innocens tantùm mutavit statum, factus religiosus, clericus, vel habens simplex votum castitatis, cognitâ falsitate, est restituendus alteri conjugi cui debitum tenetur reddere, petere tamen minimè, lib. 10, disp. 9, à num. 6 usque ad 12.

16. Conjug innocens non potest propriâ auctoritate ab adulteri habitatione divertere in foro externo, quando adulterium est occultum; quare si adulter conjug restitutionem petat, non admittitur exceptio innocentis opponentis adulterium occultum, donec restituatur conjug dimissus; secus dicendum, quando adulterium ita notorium est, ut nullâ prorsus tergi-

versatione celari possit, lib. 10, disp. 12, à num. 10 usque ad 30.

17. Divortium celebrari potest, quando conjug innocens remisit aduiterium remissione mente retentâ, nec signo aliquo externo conjugi nocenti expressâ, lib. 10, disp. 5, num. 19. Et reconciliatus si relabatur in adulterium, potest de illo adulterio novo accusari, secus de remisso jam, *ibid.*, num. 20 et 21. Et non potest innocens lapsus in adulterium illud recompensare cum adulterio à se priùs condemnato, lib. 10, disp. 6, num. 7.

18. Divortium ob adulterium non potest ab Ecclesiâ restringi, et casus in quibus non permittitur divortium ob adulterium, censentur excepti solo jure naturali et divino, et non Ecclesiæ statuto, lib. 10, disp. 5, num. 13.

19. Datur compensatio, quando ante sententiam divortii uterque conjug adulterium commisit. Et debet esse utrumque adulterium certum et non dubium, et utrinque delictum sufficiens ad divortium. Nec refert, quòd sint fornicationis diversæ naturæ, ut sodomia cum adulterio: nec refert, uter conjug sit priùs lapsus in adulterium: nec obstat compensationi adulterii mutui, si alter conjug plurima adulteria, alter verò unum solùm admiserit: nec etiam refert, quòd unum adulterium sit secretum, alterum verò publicum, et occultus tenetur compensare; non tamen datur compensatio adulterii unius conjugis cum adulterio alterius jam condonato à conjugè posterius adulterante. Item potest celebrare divortium adulter paciscendo cum adulterâ, ut consentiat, et ipsam non accusabit criminaliter, lib. 10, disp. 6, à num. 1 usque ad 10. Item potest celebrare divortium conjug adulter emendatus, si admonitus alter in adulterio persistat, libro 10, totâ disp. 7.

20. Ob nullum crimen aliud à fornicatione carnali, vel spirituali, licèt conjugibus divertere, si conjug illo implicitus non inducat ad peccandum alterum, tamen causâ correctionis aliquando licet discedere. Primò, quando est inductio ad peccandum et timetur ruina animæ, ut ob lenocinium viri; secundò, quando vir recepit viros procecos cum periculo uxoris; tertio, renuente conjugè habitare, nisi sub conditione peccandi; quartò, si conjug alit uxorem bonis ex furto aut usurâ acquisitis; tamen excusatur uxor à peccato, utens his bonis, non sumptuosius vivens. Et hoc divortium non est perpetuum, sed ad tempus, et sic non requiritur iudicis sententia, et non solùm licet divertere, sed tenetur conjug innocens, libro 10, totâ disp. 17.

21. Divortium non potest celebrari ob pertinaciam alterius conjugis in aliquâ excommunicatione, lib. 10, disp. 15, num. 12. Idem dicendum, si vir in uxoris fraudem se venundet, tamen non tenetur derelictus captivum sequi, lib. 7, disp. 25, n. 5. Idem si vir de se timeat fore ut uxorem interficiat, vel quando vult cum uxore aliò migrare, et ipsa nolit, lib. 10, disp. 18, num. 9.

22. Sententia divortii inter Indos, vel aliæ cause

matrimoniales, non exigunt observari ordinem iudicium adhibito tabellione, et testibus iuramento astrictis, lib. 10, disp. 19, n. 1.

23. Divortio facto, attento iure Codicis, filii usque ad primum triennium apud matrem educandi, majores autem triennio facti apud patrem, nisi aliud iudex arbitretur expedire. Attento verò iure communi recentiori, quando culpa alicujus factum est divortium, apud innocentem sunt educandi, nisi sit infidelis, et nocens fidelis; vel quando innocens transit ad secundas nuptias: item quando innocens pauper, et culpabilis dives, lib. 10, disp. 20, num. 1, 2 et 3. Et quando culpa matris divortium sit, cogenda est ad expensas educationis filiorum, non tamen tenetur ante sententiam iudicis; et quando neuter est in culpa divortii, ut si mutuo consensu separentur, filius educetur à matre minor triennio, major verò à patre, nisi iudex aliud arbitretur. Et quando matrimonium fuit contractum invalidè bonà fide, filius interim conceptus, est communibus expensis alendus, et quando alter parens fuit in malà fide, alendus ab eo qui malam fidem habuit, nisi pauper sit, alius autem dives, *ibid.*, disp. 20, à n. 4 usque ad 11.

24. Compensatio adulteriorum, ita fit quoad divortium, ut si conjux innocens fornicetor ante sententiam divortii, teneatur redire ad conjugem dimissum, et sibi reconciliari. Et dimissus potest, divortii sententià latà, accusare, ad matrimonium instaurandum, alterum conjugem de adulterio ante sententiam ab eo commisso, quamvis delictum non fuerit deductum in iudicium per viam actionis; et tenetur reconciliari, quamvis sit jam professus, vel sacris initiatus, lib. 10, d. 9, n. 24, 25 et 26.

25. Ebrietas sæpe repetita cum periculo vitæ uxoris, est justa divortii causa, lib. 10, disp. 18, n. 8. Et privat jure exigendi debitum ab uxore, dummodò absit periculum incontinentiæ in ebrio, lib. 9, disp. 25, n. 12.

Dormiens.

1. Dormiens et ebrius nunquàm potest amittere gratiam, nec admittens homicidium antea prævisum, lib. 9, disp. 45, n. 31.

Dominium.

1. Dominium per actum internum transferri non potest, quia hæc translatio per traditionem fit, lib. 1, disp. 2, n. 3.

Donatio.

1. Donata à consanguineis conjugum, et ab amicis illorum parificentur, lib. 6, disp. 26, num. 2. Quando donatur utrique conjugi ab extraneo, nec alterius contemplatione, est donum dividendum, num. 3. Idem si donetur utrique ab æquè consanguineis utriusque, *ibid.* Quando donans est consanguineus solus conjugis donatarii, aut amicus, soli donatario acquiritur donum, num. 4. Idem quando est æquè utriusque consanguineus, n. 5. Idem quando alter conjux consanguineus donantis non est causa proxima illius donationis, n. 6. Idem quando conjugis donatarii extant benemerita erga alterius conjugis consanguineum donantem, n. 7; secus si benemerita sint collata de communibus bo-

nis, *ibid.* Quando scilicet mariti extant merita erga donantem uxori, acquiritur ea donatio soli marito, n. 8; et semper standum est voluntati donantis, si de illà constat, n. 9. Donata à consanguineis viri uxori, censentur donata viro. Item donata à consanguineis uxoris viro, censentur donata uxori, licet donatio fiat à consanguineis alterius utriusque conjugi, nisi contraria loci sit consuetudo, vel donans sit princeps, vel augusta. Item, si fuerit res donata solum apta conjugi, cui donatur, sive sit indifferens, semper censetur donata conjugi, cujus contemplatione donatur, nisi fuerit mortuus, cujus contemplatione fit donatio, *ibid.*, à num. 10 usque ad 16. Vir ratum habens consanguinei donationem, non censetur donare illam uxori, et ita non confirmari morte viri, num. 19. Item donata à consanguineis sponsi sponsæ, vel è contra ante consummatum matrimonium, non sunt sponsalitia largitas, et ita minimè acquiruntur per osculum, vel copulam, n. 22. Et ista donatio semper habet tacitam conditionem, v. g., si matrimonium sequatur, *ibid.*, n. 25.

2. Donatio inter conjuges, vel sponso, quedam est simplex, quedam verò ob causam. Illa, quæ ex merà donantis liberalitate proficiscitur, hæc verò, quæ non merè liberaliter, sed ob aliquam causam fit, et est triplex. Quædam sponsalitia largitas, de quà videnda littera L, in ipso verbo; et alia arrha, de quà eodem verbo dictum manet supra; et alia donatio propter nuptias, vel ante illas, de quà hic, lib. 6, d. 1, num. 1.

3. Donatio simplex inter virum et uxorem non est valida, quatenus ad libitum potest revocari à donante. Donatarius tamen non tenetur illam restituere statim, licet fiat ante consummatum matrimonium receptasque Ecclesiæ benedictiones. Idem si fiat ante contractum matrimonium, dilato effectu in tempus matrimonii contracti. Idem si fiat donatio per interpositas personas; et licet diù conjuges separati habitaverint. Idem de donatione factà à socero nurui. Cæteri autem contractus inter conjuges valent, ut venditio, legatum, etc., lib. 6, disp. 1, à num. 2 usque ad 11.

4. Donatio inter conjuges putativos utroque sciente nullitatem matrimonii, valida est in foro conscientiæ, donec applicetur per iudicem fisco petenti. Si tamen solus conjux donans vel legans sciat nullitatem matrimonii, tunc valet in utroque foro; secus dicendum quando donator erat in bonà fide, donatarius minimè, vel quando uterque inscius nullitatis putabat matrimonium valere, lib. 6, totà disp. 2.

5. Donatio inter conjuges facta inter imperatorem et imperatricem, regem et reginam, et inter omnes principes superiorem non recognoscentes. Idem quando donatarius non sit ditior, licet donans reddatur pauperior, et vice versà. Idem quando donatur in tempus soluti matrimonii. Idem quando uxor donat viro causà honoris vel dignitatis adipiscendæ; gratià ludorum auctoritate publicà preparandorum, causà studiorum, vel licentiæ, aut doctoratûs obtinendî, causà militiæ, vel nobilitatis. Idem quando vir remittit dotem, vel partem ejus promisit, vel remittens usu-

ras dotis non solutæ, de quarum solutione conventum erat, vel donans uxori quid annuum ad alimenta, non excedens fructus dotis. Idem quando causâ exili conjuges sibi donant. Idem quando alteruter conjux utitur seriis, animalibus, et vestibus alterutrius, vel in ejus ædibus gratis habitat. Ultimo quando donatio est remuneratoria, lib. 6, totâ disp. 3.

6. Donatio inter conjuges ex quâ donans non redditur pauperior, licet donatarius fiat ditior, est valida. Idem si legans aut donans causâ mortis conjugi, roget ille, ut leget, aut donet illud alteri conjungi. Item quando conjux donat conjugi rem alienam, vel ea quæ prodigè consumpturus erat, vel fructus ex prædio percipiendos: secus si vir donet rem uxoris, vel è contra eâ promittente, vel donante viro, lib. 6, disp. 4, à num. 1 usque ad 6.

7. Donatio dotis, quam uxor, constante matrimonio, viro constituit, valida est. Vir tamen constante matrimonio vel ante referendo se ad tempus contracti matrimonii dotans uxorem, non valet: secus quando vir exceditur ab uxore, nobilitate, vel ætate, compensatâ nobilitate cum divitiis; et hæc donatio facta uxori causâ hujus excessus, non gaudet privilegiis dotis. Item valida est dos, quam facit deflorator deflorate, ducendo illam uxorem, etiam quando dispensatur cum clausulâ dotandi eam; et quando est consuetudo dotandi; et quando est pro bono pacis inter consanguineos viri et uxoris, v. g., ratione conciliandi discordias; lib. 8, totâ disp. 7.

8. Donatio inter conjuges causâ mortis valida est, sed non transfertur dominium etiam traditione secutâ. Item valet, si mutuo sibi donent, eâ lege ut alterius obitu superstes ipsius bona habeat, dum vitâ fruatur. Nec ad valorem donationis requiritur traditio; tamen confirmatur hæc donatio quoad dominium, deportatione viri donantis; licet vir revocare possit dum vixerit. Et hæc donatio retrotrahitur quoad fructus perceptos ad tempus donationis factæ, et traditionis secutæ, non verò quoad dominium. Tamen non valet, adjecto pacto de non revocando, lib. 6, totâ disp. 10.

9. Donatio inter conjuges invalida firmatur juramento, sive donans præmoriatur, sive non, aut interveniat traditio vera, vel ficta, et juramentum debet esse de futuro; secus de præsentis, vel de præterito. Homagio, vulgò plecto (ou méage), non firmatur juramento, lib. 6, totâ disp. 11.

10. Donatio præsumpta consurgens ex confessione factâ per virum dotis receptæ ab uxore, confirmatur juramento de futuro; secus de præterito, vel præsentis, lib. 6, totâ disp. 12.

11. Donatio inter conjuges contra prius non donandi juramentum facta, non firmatur juramento, licet ille cum quo contrahitur, ignorasset prius juramentum, lib. 6, totâ disp. 13.

12. Donatio invalida inter conjuges confirmatur morte naturali donatoris, vel accidentali gladii. Idem de donatione factâ ante matrimonium, collatâ in matrimonio tempus, quatenus non præjudicat legitime ascendenti vel descendenti, quæ non est pro-

prie legatum. Prima conditio requisita ut confirmetur morte, est traditio rei donatæ in quocumque tempore vitæ donantis, vel aliquid habens vim traditionis veræ, vel fictæ, ut confessio dotis receptæ, factâ à viro, constante matrimonio, vel retentio usus fructus, et similiter quando uxor erat debitoris mariti, et animo donandi remittit, vel si tradat donans donatario rei donatæ instrumenta, vel conficiat instrumentum rei donatæ, vel si rem sibi faciat transferri debitam rei uxorem per se, vel per alium. Secunda conditio est, ut prius decessat donans, et in dubio an prius obierit, firmatur. Tertia est, ut non excedat donatio quingentos aureos absque insinuatione; et quando excedit, solus excessus non confirmatur. Quarta est, ut donans in eadem voluntate permaneat usque ad mortem, nec tacite, nec expressè revocans, lib. 6, totâ disp. 14.

13. Ut dicatur donatio revocata, requiritur evidenter constare de revocatione: at non requiritur revocatio traditionis. Item censetur revocata tacite per alienationem, pignorationem, etiam generalem, et per specialem hypothecationem rei donatæ: item per specialem institutionem rei donatæ; secus per generalem; item per legationem illorum quæ donaverat, utens verbis legati, etiam per divortium postea secutum, vel per adulterium, aut luxuriosum osculum: item si permittat palpari mammillas, vel si probetur fuisse in balneo cum alio viro, vel si percoctavit absque causâ extra domum: item per graves, et non leves inimicitias supervenientes, quavis donans codicillum faciens non revocet, et inimicitias culpâ donantis ortæ sint. Tamen donatio consurgens ex confessione dotis receptæ, facta per virum, constante matrimonio, non censetur revocata confessione: accūs dicendum, alienatione factâ ipsius rei donatæ, lib. 6, totâ disp. 15.

14. Donatio invalida inter conjuges confirmatur morte civili, quâ vir donans in exilium mittitur, vel efficitur servus pœnæ, non verò hominis. Si tamen uxor est donans, non confirmabitur simili morte civili uxoris. Item confirmatur professione conjugis donantis, sive ante matrimonium consummatum, sive post, facta legitime de licentiâ uxoris in religione incapaci possidendi bona in communi: secus dicendum de factâ in religione incapaci ad possidenda bona in communi; tunc enim poterit revocare dum vixerit, lib. 6, totâ disp. 17.

15. Donatio invalida inter conjuges morte confirmata retrotrahitur, non quoad dominium, sed quoad fructus perceptos tantum à tempore traditionis. Item non retrotrahitur quoad fructus, ex excessu perceptos, si fortè donatio excedit legitimam summam, nec insinuata fuit. Nec potest hæc donatio morte confirmata ante confirmationem usucapi, et transfertur dominium talis donationis à tempore mortis, nullâ spectatâ hereditatis additione. Et hæc donatio revocata aut morte non confirmata retrotrahitur quoad solos fructus naturales, illosque tantum tenetur conjux donatarius restituere, et fructus industriales sibi comparat, nec ad comparandum eos requiritur bona fides;

et donatio confirmata morte retrotrahitur quoad omnes fructus tam naturales quam industriales, lib. 6, totâ disp. 16.

16. Donatio remuneratoria, quæ verè et propriè talis est, nec dicitur donatio simplex, non exigit merita ex justitiæ lege mercedem poscentia; sed sufficiunt ea merita quæ virum honestum et probum decet remunerare, obligentque lege gratitudinis ad antidota. Nec requiritur in donatione exprimi ob benemerita fieri, sed sufficit probare merita præcessisse, etsi merita non sint aliàs debita, et sint insignia, et donatio meritis æquipollent. Et si ea excedat, in eo excessu est donatio simplex. Tamen qualiter hæc merita debeant æquipollere, arbitrio prudentis relinquatur, attentâ donantis qualitate, an sit dives an pauper. Et hæc donatio remuneratoria valet inter conjuges. Et si uxor ante matrimonium, sine spe matrimonii, donet viro, potest vir matrimonio secuto remunerare, lib. 6, disp. 6, à num. 1 usque ad 12.

17. Donatio remuneratoria, quando non est debita lege justitiæ, non minuit legitimas ascendentium et descendentium, sed extrahitur de eâ parte de quâ donans potest liberè disponere. Et in Castellâ, si fiat filio, computatur in tertâ et quintâ honorum parentum portione, lib. 6, disp. 56, à num. 2 usque ad 5. Et donatio remuneratoria non revocatur utriusque filiorum, nec quando donans cogitabat de illis, lib. 6, disp. 56, num. 16.

18. Donationes minutas et elemosynas factas prudenter à parentibus pro modo substantiæ et qualitate personæ, et quas his attentis postulat recta ratio atque bonorum administratio fieri, non tenentur parentes computare in quintâ honorum parte, sed pertinent ad sumptus ordinarios, et ad bonorum administrationem. Secus si limites prudentiæ, et hujus recte administrationis excedant, licet fiant alicui ex filiis, lib. 6, disp. 56, à num. 8 usque ad 11. Et in dubio, et quoties alia conjectura capi potest, non præsumitur donatio, lib. 6, disp. 25, num. 10.

19. Donatio propter nuptias vel ante nuptias non est in usu hodiè. Successerunt loco illius arrhæ. Distinguitur tamen donatio sic: Est id quod confertur à viro vel ab alio ipsius loco pro matrimonii oneribus ad similitudinem dotis, quæ confertur viro per uxorem, et sic appellatur dos, lib. 6, disp. 1, num. 1.

Dos.

1. Dos promissa servienti femine, cum conditione serviendi honestè, debetur, si ancilla stuprum admisit major 25 annis, transactis novem annis servitii, lib. 4, disp. 24, num. 12.

2. Quoties fas est parentibus exheredare ob causas jure permissas, immunes sunt ab obligatione dotandi filias; tenentur tamen constituere dotem filiabus quas matrimonio collocant, etiam nullâ factâ mentione dotis; et quamvis filia dives sit; et non solum nubenti, sed monasterium ingredienti; et taxanda est dos con-

tare filiam nubentem indigno, et ipsis invitis, majorem 25 annis; et minorem 25 annis absque suo consensu digno promittente dotem, sive non, nisi filia dives sit. Idem quando vir vel femina indignam matrimonium inière, habentes alimenta; secus quando non habent alimenta; tunc enim tenetur pater non solum filio dare, sed ejus uxori, lib. 4, disp. 26, à num. 1 usque ad 21.

3. Dos quam constituit vir ignobilis nobili, vel senex juvenescens ante contractum matrimonium, deducenda est ex toto hæreditatis cumulo, ut res alienum. Idem si vir dotet consanguineam, eò quòd eâ lege dispensavit. Pontifex in consanguinitate vel alio impedimento. Idem de dote constitutâ per virum uxori, eò quòd defloravit eam, casu quo tenetur eam docere. Dos tamen constituta per virum ignobilem nobili, constanti jam matrimonio, deducenda est de eâ parte de quâ potest vir liberè disponere illesâ legitimâ. Idem de dote constitutâ ratione consuetudinis permissentis, vel ratione boni pacis, nullo inito concordie pacto. Si tamen incatur pactum, tunc deducenda ex toto hæreditatis corpore, lib. 6, totâ disp. 8.

4. Dos tradita viro bonam habenti fidem per mulierem consciam nullitatis matrimonii, non est restituenda, etiam soluto matrimonio, lib. 6, disp. 2, num. 5.

5. Dos constituta per virum femine, quam esse virginem credebatur, restituenda non est, eâ non existenti virgine, lib. 6, disp. 27, n. 5.

6. Dos ultra taxam legis Castellæ, v. g., excedens bonorum decimam partem, à quodam tertio promissa de propriis bonis, sive sit extraneus, sive consanguineus, valet, et si fidejubeat valet et fidejussio, lib. 6, disp. 29, n. 19.

7. Dos amittitur ob adulterium, quando vir dedit causam, expellendo uxorem è domo, lib. 10, disp. 5, n. 10; etiamsi motu cognita sit, ibid., n. 16.

8. Dos amittitur ab adulterâ, sive civiliter sive criminaliter accusatâ, quamvis illa sit tantum promissa. Idem dicendum de sponsâ de presenti ante consummatum matrimonium, vel quando matrimonium factum nullum ob impedimentum; secus si ex defectu consensûs, vel initum metu cadenti in virum constantem. Tamen vir non lucrabitur dotem, si propriâ auctoritate adulteram in adulterio repertam interimat; secus si auctoritate judicis, et si dos illi applicata jam fuerit per sententiam judicis, secutâ morte adulteræ etiam ob adulterium procedens; tamen in conscientia non tenetur illam restituere, lib. 10, disp. 8, à num. 2 usque ad 9; et non debetur ante judicis sententiam dos adulteræ, ibidem, n. 15.

9. Dos recuperatur cum cæteris bonis, conjugibus semel reconciliatis, sive reconciliatio præcedat sententiam, sive non, lib. 10, disp. 8, n. 21; et dos non perditur à viduâ ob fornicationem, lib. 7, disput. 30, num. 9.

10. Dos viduæ non amittit prælationem per trans-

plexus, et tactus ad mammillas, adulterio non secuto, lib. 10, disp. 4, n. 12.

11. Dos non potest repeti à viro pertinaci in excommunicatione, nisi propter eam sit damnatus tanquam hæreticus, lib. 9, disp. 14, n. 25.

12. Dotis causa est solius iudicis secularis; tamen pertinet ad iudicem ecclesiasticum solum tanquam res accessoria, quando erga illum agitur de divortio, lib. 10, disp. 8, n. 15.

13. Dos potest integra recuperari, soluto matrimonio, non solvendo ex bonis dotalibus debita à viro contracta ad ipsam et familiam alendam, etiam famulorum mercedem, domus locationem, vestes et cibaria familie. Et idem dicendum de filiis respectu patris, lib. 9, disp. 4, n. 28 et 29.

14. Dotis non solute causâ uxor non potest è domo expelli, vel in illam non traduci, lib. 9, disp. 5, à n. 11 usque ad 18.

Dubitans.

1. Dubitans de deliberatione requisitâ ad promittendum, tenetur implere promissionem, lib. 4, disp. 8, num. 10; item dubitans de promissione utrùm promiserit manens dubius, adhibitâ sufficienti diligentia, non tenetur ad promissionem, lib. 4, disp. 9, n. 11; secus dicendum de dubitante de animo se obligandi, vel de usu rationis post septennium, *ibid.*, num. 12, 13 et 14.

2. Non dubitans, sed opinans se vovisse, ut magna determinatio iudicii sit ad hoc, tenetur ad impletionem voti. Si verò fuerit medioeris, dividenda est res promissa, lib. 2, disp. 41, n. 34.

3. Certus voti ratione libertatis, dubius tamen de ejus obligatione ratione debitas materie, aut finis, vel alicujus circumstantiæ tunc occurrentis, tenetur ad impletionem voti, lib. 2, disp. 41, n. 35.

4. In dubio melior est conditio possidentis, non solum in materiâ justitiæ, sed etiam in aliis virtutibus à justitiâ. Et possidens bonâ fide, et mox dubitans an sit sua, non tenetur restituere, quando factâ diligentia adhuc dubius est, lib. 2, disp. 41, n. 12 et 32; et si negligens fuerit in vero domino inquirendo, et negligentia causa fuit ut veritas non possit deprehendi, vel inveniatur esse alienum, tenetur restituere, prudentis arbitrio, alteri de quo dubitat, vel eo ignoto, pauperibus, quantum alterius intererat veritatem detegi plus vel minus juxta qualitatem spei quæ erat veritatem assequendi, et si post omissam diligentiam debitam appareat rem esse alienam, tenetur ex tunc fructus restituere, *ibid.*, n. 13.

5. In æquali dubio tenetur iudex sententiam ferre pro possessore; et si res in nullo possessore invenitur, dividenda est inter eos de quibus dubitatur; et si dubium non est æquale, dividenda est res juxta dubii proportionem; et si res fuerit individua (ut servus) sorte alteri applicanda, vel uni res, alteri verò dimidium æstimationis, lib. 2, disp. 41, à n. 14 usque ad 16.

6. Dubitans an suo consilio vel actione operatus sit,

præsumendum est absque consilio alium minimè facturum, nisi oppositæ conjecturæ aliud suadeant; item depositarius vel commodatarius dubitans æqualiter an suâ culpâ depositum vel commodatum perierit, immunitis prorsus est à restitutione, lib. 2, disp. 41, n. 17 et 18.

7. Possidens bonâ fide, præmissâ debitâ diligentia, manens dubius, potius credens rem esse alienam, tenetur partem restituere pro ratione illius majoris propensionis. Item possessor bonæ fidei dubitans an res sit sua ante examinationem factam, licet possit rem detinere, tenetur tamen ab ejus usu et ejus alienatione abstinere, v. g., de usu quo res consumitur; si verò examine præmissa adhuc manet possidens dubius, potest uti re illâ, eamque alienare, et tenetur admonere emptorem hujus dubii sub obligatione restituendi damnum inde secutum, quando moraliter spes foret ut dominus appareat; secus si nulla est spes, lib. 2, disp. 41, à num. 19 usque ad 22.

8. Quando possidens rem accepit dubiâ fide, titulo emptionis vel quovis alio, v. g., dubitans an furtiva sit, tenetur restituere non integrè, sed plus vel minus pro dubii qualitate quo rem illam assecutus est; nisi possidens injustè abstulerit rem à possessore bonæ fidei, dubitans an sit sua, lib. 2, disp. 41, à num. 24 usque ad 26.

9. Emptor bonæ fidei non dicitur ille qui emit ab illo qui communiter vendit res furtivas, nisi præmissa examine constet venditorem justè vendere, lib. 2, disp. 41, n. 27.

10. Dubiâ fide accipiens justè aliquid ab eo, qui bonâ fide possidet, nec peccat, nec tenetur restituere, si oppositâ debitâ diligentia non inveniatur rem esse alienam; idem dicendum de dubitante an res sit furtiva, emente, vel dono accipiente, animo quærendi verum dominum, ut ei restituat, lib. 2, disp. 41, n. 28 et 29.

11. Judex aut doctor, existentibus variis opinionibus, non tenetur favere possidenti; solum enim in dubio est melior conditio possidentis, hic autem doctor jam non est dubius, sed probabiliter opinatur, lib. 2, disp. 41, n. 30.

12. Certus de voto, dubius autem voti qualitatibus, ut, an venerit castitatem, vel se non fornicaturum aut non ducturum uxorem, vel an venerit religionem in communi, vel tantum determinatam, vel si vovit castitatem et religionem, an venerit castitatem dependenter à religione, tenetur vovens in his omnibus eventibus ad id quod minus est, lib. 2, disp. 41, n. 33.

13. Dubitans an sit impositum præceptum divinum naturale vel humanum de aliquâ re, non obligatur; secus, si est certus de præcepto, et dubitat an obliget, et non est locus epikiæ in dubiis, lib. 2, disp. 41, n. 36 et 37.

14. Dubitans post factam diligentiam sufficientem an habeat ætatem requisitam ad jejunium, non tenetur jejunare; secus dicendum si dubitat de ætate requisitâ ad ordines vel beneficia; tunc enim debet con-

stare. Item dubitans de pubertate aut minori ætate, potest voti personalis aut realis irritationem à patre obtinere, lib. 2, disp. 41, n. 38 et 39.

15. Dubitans an audita fuerit hora noctis duodecima, edens vel bibens, non potest die sequenti ad Eucharistiam accedere; potest tamen edere carnes, licet dies sequens sit jejunii, et cœnare. Si tamen hodiè esset dies jejunii, et dubitem an sonuerit hora duodecima noctis, non possum cœnare; et quando sunt diversa horologia, et aliorum sonat hora duodecima, aliorum non, potest qui tunc solvit jejuniū naturale, communicare die sequenti; et potest cœnare vel edere carnes, sive illa dies, sive sola sequens sit jejunii. At quando est unum tantum horologium, et ubi cœpit sonare duodecima hora, aliquis bibens, licet quando sonat ultimus pulsus duodecimæ, desinat bibere, non potest die sequenti communicare, lib. 2, disp. 41, n. 40.

16. Dubitans de valore matrimonii bonâ fide utriusque initii, ante diligentiam adhibitam ad assequendam veritatem, tenetur reddere, at petere minimè, eâ tamen sufficienter adhibita, potest petere et reddere. Item quando est moraliter impossibile vinci dubium, etiam intra bimestre non consummato matrimonio. Item dicendum de habente scrupulum ex levi et temerariâ incredulitate ortum, deposito illo consilio sui pastoris; idem si alter conjux adulterium admittat, lib. 2, disp. 44, à num. 42 usque ad 49.

17. Conjux non tenetur reddere debitum alteri affirmanti se non consensisse, nisi denuò consentiat, vel se retractet; at si credat, non potest petere nec reddere. Non tamen tenetur credere, nisi tales sint conjecturæ, ut credere convincatur. Et si dubitat, propter alterius affirmationem, probabiliter de valore matrimonii, nequit petere nec reddere, donec deponat dubium, vel faciat debitum diligentiam, manente eodem dubio, lib. 2, disp. 41, n. 52.

18. Dubitans uterque conjux, de valore matrimonii ab utroque bonâ fide initii, non potest petere nec reddere ante adhibitam diligentiam ad vincendum dubium, et quando alter tantum dubius est, et petit à non dubitante, potest conjux non dubius, conscius dubitæ, negare debitum, lib. 2, disp. 41, n. 53 et 56.

19. Conjux contrahens cum dubiâ fide, non potest petere. Tenetur tamen reddere alteri bonâ fide possidenti, et possidens bonâ fide non tenetur reddere alteri dubitanti et petenti; tamen dum non dubitat potest petere et reddere, et nuptiæ malâ fide contractæ non sunt irritandæ. Quando verò uterque est dubius, non potest petere nec reddere, nisi sint rationes efficientes opinionem probabilem, licet contraria sit probabilior, lib. 2, totâ disp. 42.

20. Quando impedimentum amoveri potest proprio consensu, ut servitus ignorata, dubitans de valore matrimonii à se bonâ fide contracti, potest petere et reddere animo ratificandi præcedens matrimonium nullum, quando impedimentum est occultum; secus dicendum si sit publicum, aut desit animus ratificandi, vel lis sit mota; et in hoc dubio tenetur reddere de-

bitum, etiam jûdice non præcipiente, deficiente animo ratificandi, nec sibi præjudicium inferre, lib. 2, totâ disp. 43.

21. Contrahens bonâ fide, et postea non dubitans, sed probabiliter opinans nullum esse matrimonium, non potest petere, etiam adhibita sufficienti diligentia; tenetur tamen reddere, non obstante eâ opinione, donec ita certus sit ut parum dubii remaneat. Et habens æqualem opinionem tam validitatis quam nullitatis matrimonii, potest reddere et petere, quamvis probabilis sit non valere, lib. 2, totâ disp. 44.

22. In dubiis est eligendum quod tutius est; exemplum sit: Dubitas practicè an licet et nunc tenearis jejunare; teneris dum id dubium non deponis, lib. 2, disp. 44, n. 9.

23. Dubium est quando intellectus pendet æquilibrium, in neutram partem potius inclinans. Fides est assensus certus, obscurus tamen, habitus ex auctoritate alicujus illam rem affirmantis. Opinio est assensus illius partis non firmus et certus, sed cum alterius formidine. Suspicio est quando intellectus in alteram partem magis inclinatur, non tamen illi assentitur. Scrupulus est apparentia aliqua contra id quod aliquis credit, vel opinatur, vel dubitat; et ad judicandum non tam est attendendum dubium vel opinio, quam rationes dubitandi vel opinandi. Dubium, aliud est practicum, aliud speculativum; idem de scientiâ et opinione; et non licet habere contrarium judicium practicum speculativo, et opinari cum scientiâ dubiâ practicè, est peccatum, et reducitur ad speciem peccati, de quâ est dubium. Licitum tamen est operari cum dubio speculativo, lib. 2, disp. 44, à num. 1 usque ad 8.

E

Episcopus.

1. Episcopus potest in suâ diocesi quod potest Pontifex in toto orbe, nisi specialiter reservetur; unde non potest dispensare in sponsalibus, lib. 1, disp. 51, n. 3; nec in impedimento, cujus est obtenta dispensatio bonâ fide, et in separatione datur magnum caudalum, sed tantum dissimulare, lib. 2, disp. 58, n. 12.

2. Episcopus potest dispensare, quando delictum est deductum ad forum contentiosum, et falsâ informatione, aut probatione, aut probationis defectu ejus absolutus est. Concilium enim intelligitur quando illa deductio habuit effectum, lib. 2, disp. 57, n. 12.

3. Episcopus potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus post matrimonium contractum in casu magnæ necessitatis, quando impedimentum est occultum, matrimonium publicum; et est scandalum in separatione, et difficilis aditus ad Pontificem propter inopiam, interveniente bonâ fide, saltem ex parte unius contrahentis, quamvis solemnitates neglectæ sint, aut relicte ex ordinarij dispensatione; et sint divites, existente Româ longissimâ, et instante periculo incontinentiæ, licet sint duo impedimenta occulta. Secus dicendum quando in his om-

(Seize)

nibus casibus est facilis recursus ad nuntium apostolicum habentem potestatem ad dispensandum, lib. 2 disp. 40, à num. 2 usque ad 8.

4. Episcopus potest aliquando dispensare in impedimento matrimonii dirimenti antequàm matrimonium contrahatur, quando urgentissima necessitas id postulat, v. g., si accedat mulier manè fassura, et referiatur impedimentum dirimens, cujus detectio magnam infamiam notabilemque produceret; et sunt omnia jam parata ad nuptias vesperè celebrandas, et tentatis omnibus mediis nulla datur evadendi via. sed orietur suspicio vehemens alicujus criminis detecti in confessione, si femina se abstineat à nuptiis, aut differat, dùm obtinetur Pontificis dispensatio. Medium tamen quod potest dari ad desistendum ab illo contractu matrimonii absque infamà, est vovere feminam castitatem ad tempus, v. g., per mensem, consulente confessario, et dicere consanguineis se vovisse castitatem, jussumque sibi esse à confessario ut à nuptiis abstineat donec impetretur dispensatio, non explicando votum fuisse ad tempus; et si non sufficet, tunc episcopus potest dispensare in impedimento, lib. 2, disp. 40, n. 7.

5. Episcopi potestas ad dispensandum in impedimenti occultis, est solùm in foro interiori. Dicitur autem occultum, quando publicè non constat, nec faciliè constare potest, periculumque non est ut in foro externo detegatur, lib. 2, disp. 40, n. 10 et 11. Item potest delegare hanc potestatem, quamvis ex privilegio competat dignitati; nisi sit momenti, ut conferre beneficia, lib. 2, disp. 40, à num. 13 usque ad 17. Idem dicendum de omnibus casibus qui solùm ratione necessitatis competunt, ibid.

6. Episcopus potest dispensare in lege pontificià vel concilii in casu urgentis necessitatis, non patente aditu ad Pontificem, lib. 2, disp. 40, n. 5.

7. Episcopus potest dispensare in voto castitatis ad contrahendum matrimonium, urgente magnà necessitate, quando non potest consuli Pontifex, et adest periculum incontinentiæ in morà, c. c., lib. 2, disp. 40, n. 7.

8. Episcopus non tenetur alere clericum, quem bonà fide absque vero patrimonio initiavit, vel quando postea casu perit, lib. 6, disp. 52, n. 7 et 8.

9. Episcopatus non dirimit matrimonium jure naturali nec divino, sed solùm ecclesiastico, ratione voti castitatis annexi. Unde episcopus confirmatus, et nondùm promotus ad sacros ordines, potest transire ad nuptias, lib. 7, disp. 28, n. 13. Item castitas est annexa episcopatu de jure ecclesiastico, ratione ordinis sacri, lib. 7, disp. 27, n. 7.

10. Episcopus non potest in suà diocesi impedimenta matrimonii statuere, attentà reservatione, lib. 7, disp. 1, n. 9.

11. Episcopus non preecat, conferens ordines minores aut primam tonsuram, non habenti intentionem ulterius ascendendi. Laude tamen dignus est ille qui non vult conferre illos pueris, nisi ipsi adulti sint, aliàs eorum parentes jurent, bonà intentione ascen-

dendi postea ad ordines sacros, se velle ordines minores, aut primam tonsuram, lib. 7, disp. 31, n. 18 et 19.

12. Episcopus potest cogere exemptos impediētes revocationem conjugis ex suo monasterio, sed non cum censuris, suspensione vel interdicto, quando habeant tale privilegium, lib. 7, disp. 33, n. 21, 22 et 23.

13. Ut conjugatus possit fieri episcopus, semper est necessaria professio uxoris in religione, et non sufficit esse vetulam, et cum castitatis voto in seculo manere, lib. 7, disp. 4, n. 1, 2 et 3.

14. Episcopus, cum quo dispensatur, ut consecrationem differat, potest retinere beneficia, lib. 8, disp. 1, num. 24.

15. Episcopus tanquàm delegatus procedit, quando in Trid. vel alibi committitur aliquid ipsi tanquàm Sedis Apostolicæ delegato; vel dùm dicitur: *Auctoritate nostrà dispensa*, lib. 8, disp. 2, num. 10.

Error.

1. Error differt ab ignorantia, quatenus desiderat semper aliquam præviam cognitionem; ignorantia verò minimè. Sed utrumque dirimit matrimonium, et non potest contingere error personæ absque aliqua illius personæ notitià ex visu, aut saltem auditu et famà, lib. 7, disp. 18, num. 1 et 2; qui dirimit matrimonium jure naturæ, num. 5, 11 et 12; quamvis error sit concomitans, nec dans causam contractui, n. 6; et quamvis sit latus et crassus, n. 7; et contrahens matrimonium non tenetur intentionem dirigere in personam præsentem, quæcumque illa sit, n. 13; et matrimonium contractum inter infideles cum errore personæ, est nullum, nec Ecclesia potest statuere ne dirimat, ibid., n. 14 et 15.

2. Error qualitatis et fortuna non irritat matrimonium; potest tamen Pontifex justà causà statuere ut dirimat, lib. 7, disp. 18, n. 8 et 9.

3. Error qualitatis, seu dolus concomitans, sive antecedens, dans causam contractui, non irritat matrimonium, nisi qualitas apponatur per modum conditionis, et nisi qualitas redundet in errorem personæ; quod accidit quando erratur circa qualitatem designantem certam personam. Tamen parochus assistens matrimonio, sciens dolum, quamvis non irritantem, manet suspensus triennio, lib. 7, disp. 18, à num. 17 usque ad 38. Item error nominis, si de corpore constat, non dirimit matrimonium, ibid., n. 37.

4. Error seu dolus antecedens contractum, est ille qui causam dat contractui faciendo, ita ut eo non existente, actus non fieret, atque ita efficit ut actus sit involuntarius. Item error concomitans sive incidens in contractum, est ille qui non inducit ad volendum, sed ita concomitatur actum ut eo non existente, actus fieret, lib. 7, disp. 18, n. 4.

Excommunicatio.

1. Excommunicans non in scriptis, quando excommunicatio caret effectu, suspensus non est, lib. 1, disp. 2, n. 5.

2. Excommunicatio in religiosos solemnizantes ma-

rimonium, non est correcta per Trident., et ita incurrit illam per Clement. 4, de Privilegiis, et suspensionem ad nutum ordinarii per Trid., sess. 24, de Matrim.; lib. 3, disp. 48, n. 8.

3. Excommunicatio lata in facientem, non comprehendit mandantem, consulentem, vel aliter consensum præstantem, nisi exprimat in canone faciente censuras, lib. 3, disp. 49, n. 2.

4. Excommunicatio potest fieri absque monitione, ubi præcessit mandatum sub excommunicationis pœnâ, lib. 2, disp. 24, n. 28, et lib. 9, disp. 32, n. 15.

5. Excommunicatio non ligat conjugem conscium impedimenti, et ob id negantem debitum, lib. 2, disp. 39, n. 9.

6. Parochus excommunicatus non toleratus, suspensus, vel irregularis validè assistit matrimonio, lib. 3, disp. 24, n. 4, 3 et 4; et validè dat licentiam, n. 7; nec peccat assistens, n. 8; licet sit interdictus administratione Sacramentorum, et licet sit parochus mobilis ad nutum episcopi, ibid., n. 11 et 12.

7. Excommunicans conjuges potest ob viri pertinaciam interdixere uxori participationem cum illo, quoad humanum convictum, v. g., ne cum illo loquatur, nec mensæ adsit, non tamen quoad debitum conjugale, lib. 9, disp. 14, n. 7.

8. Pœna excommunicationis, suspensionis et interdicti, cum sit privativa, non exigit sententiam judicis, cum facilis incidatur in eam; sic, quæ usu recepta et declarata est, ut nulla indigeat sententia condemnanti, aut crimen declaranti, lib. 9, disp. 50, n. 2.

9. Uxor potest communicare cum viro excommunicato, etiam participantes tam in divinis quam in humanis, nec refert si tempore initii matrimonii nōrit ipsum esse excommunicatum, nisi excommunicatio sit lata in causâ matrimonii, et uxor sit participes cum viro excommunicato criminis ob quod lata est excommunicatio; secus dicendum quando fuit lata separatis conjugis per divortium; non obstante enim excommunicatione possunt reconciliari, et communicare, lib. 9, disp. 14, à num. 1 usque ad 12.

10. Uxor nequit participare cum excommunicatis qui simul cum viro sunt, ut si vir cœnet cum excommunicato, non potest eidem mensæ accumbere. Cum illo tamen tenetur participare in omnibus sicut antea. Et quod dictum est de uxore, eodem modo dicendum de viro, lib. 9, disp. 14, à num. 12 usque ad 17.

11. Conjug excommunicatus non potest in judicio agere, petens restitutionem conjugis, quo spoliatus fuit, lib. 9, disp. 14, n. 25 et 24.

12. Excommunicantur per Clement. incensam, de Consanguinitate, ineuntes matrimonium incestuosum in gradu consanguinitatis vel affinitatis constitutione canonicâ prohibito; item moniales vel religiosi contrahentes; item clerici constituti in sacris ordinibus; secus de consulentibus, mandantibus, auxilium præstantibus, procuratore et parocho; et ut hæc excommunicatio incurratur, triplex conditio petitur: prima ut contrahatur matrimonium, licet non consummatum;

unde non est locus excommunicationi per contractum sponsalium, nec per matrimonium absque parochæ, duplicique teste, nec quando quis factè consensit, vel unus consensit, et alter non, nec impubes contrahens; vel quando iuriter per metum in virum constantem cadentem; secunda conditio est ut contrahatur cum impedimento consanguinitatis vel affinitatis in lege canonicâ interdicto, vel religionis aut ordinis sacri; unde non datur locus excommunicationi per matrimonium cum infideli, vel cum cognatâ legali vel spiritali, vel cum impedimento publicæ honestatis, vel quocumque alio dirimenti; secus dicendum de contrahente in gradu lege divinâ vel naturali interdicto, vel de religioso societatis Jesu, qui professionem solemnem non emisit, sed simplicia biennii vota, non obtentâ dispensatione; tertia conditio est ut scienter hoc matrimonium ineatur. Unde excusat ab excommunicatione quæcumque ignorantia etiam crassa juris vel facti, dummodò non sit affectata, etiamsi postmodum conscius perseveret in cohabitatione et copulâ. Tamen ignorantia nunquam excusat ipsos religiosos, moniales et clericos contrahentes matrimonium, l. 7, totâ disp. 48.

13. Excommunicatio non incurritur ob participationem cum excommunicato in crimine criminoso post incursum excommunicationem, lib. 7, totâ disp. 48, n. 3.

14. Dispensans in votis reservatis, excommunicationem incurrit, nisi ex aliquo privilegio possit, lib. 8, disp. 9, n. 1. Tamen remigantes adversus Christianos metu mortis non incurrit excommunicationem, lib. 9, disp. 31, n. 6.

15. Curialis vel scriptor narrans in dispensatione falsum contra relationem partis non incurrit excommunicationem, lib. 8, disp. 21, n. 38.

16. Excommunicatus sæpius celebrans non debet in irregularitatis dispensatione explicare multiplicem celebrationem, lib. 8, disp. 24, n. 7.

17. Excommunicatus majori excommunicatione validè contrahit matrimonium; peccat unicum peccatum mortale; idem si sit ligatus minori excommunicatione. Tamen nullam culpam committit contrahens cum excommunicato, nisi denunciato, aut notorio percussore clerici. At inducere ad contrahendum notorium percussorem clerici, vel denunciatum, est duplex peccatum. Cæret tamen culpâ contrahens cum excommunicato minori excommunicatione nondum denunciato. Item quando uterque conjug est excommunicatus toleratus, sive majori, sive minori excommunicatione, peccat mortaliter præveniens alterum ut contrahat secum; præventus autem minime. At quando uterque est denunciatus, aut notorius percussor clerici, inducens peccat peccatum inductionis et indignæ receptionis Sacramenti, et participationis in Sacramento cum altero; inductus autem est obnoxius culpæ lethali receptionis Sacramenti, et participationis in re sacrâ contra propriam et alienam censuram. Et contrahens solâ minori excommunicatione denunciât, peccat inducens peccatum inductionis et receptionis,

et ratione peccati mortalis, v. g., prave voluntatis, quæ omnia committit inductus, demptâ inductione. Neuter tamen peccat ratione participationis. Item quando alter est toleratus, alter verò non, si toleratus inducat, peccat ratione inductionis contra propriam et alienam censuram, et ratione receptionis, eisdemque peccatis inductus tenetur præter inductionem et participationem contra alienam censuram. Si verò non toleratus inducat, peccat inducens, et indignè recipiens Sacramentum, peccato mortali, et censurâ irretitus, et participans contra solam propriam censuram, et inductus peccat participans contra alterius censuram non toleratam, et recipiens in peccato mortali. Tandem si uterque sit excommunicatus minori excommunicatione, et alter denunciatus, alter verò minimè, si denunciatus inducat, peccat ratione receptionis contra propriam censuram, non tamen ratione inductionis et receptionis in peccato mortali, lib. 7, disput. 9, à num. 1 usque ad 11.

18. Excommunicatus quicumque excommunicatione potest sine peccato contrahere sponsalia etiam jurata, sine peccato mortali. Idem dicendum si recipiat benedictiones nuptiales, lib. 7, disput. 9, n. 12 et 13.

19. Excommunicatus nondum denunciatus licitè ministrat Sacramenta, et licitè petuntur ab eo etiam sine necessitate, et nondum parato, lib. 7, disput. 9, n. 8.

20. Participans in crimine criminoso cum excommunicato incurrit excommunicationem, quando est proprio nomine denunciatus, lib. 7, disp. 48, n. 3.

Expensa.

1. Consanguineus recedens à promissione datâ de matrimonio, casu quo licitè potest, non tenetur restituere expensas dispensationis, et quascumque alias: secus si injustè recessit, vel fuit causa resiliendi, lib. 5, disput. 5, à num. 32 usque ad 34.

2. Promittens feminæ consanguinæ matrimonium (si Papa dispensaverit) tenetur procurare dispensationem utriusque expensis, lib. 5, disp. 5, num. 36 et 37. Tamen gravatus in legato, vel majoratu, ut ducatur consanguineam, tenetur suis expensis dispensationem procurare, ibid., num. 21.

3. Conjux conscius adulterii, non tenetur ministrare expensas, lite pendenti divortii in foro conscientiarum: in foro tamen externo est cogendus, donec ad condemnationem, lib. 10, disp. 8, num. 23.

F

Fidejussio.

1. Fidejussio uxoris, non servatis juris solemnitatibus non valet in conscientiâ; et si solvat, potest repetere. Idem dicendum de fidejussione metu reverentia viri factâ: unde mulier promittens viro morti vicino se soluturam ejus debita, non tenetur solvere, lib. 4, disp. 9, num. 14 et 15.

2. Fidejussor potest intervenire pro securitate matrimonii in sponsalibus, et tenetur ad interesse, non verò ad pœnam, et non obligatur ad plus quàm principalem, lib. 1, disp. 38, n. 1. Item fidejussor non

obligatur, nisi principalis saltem naturaliter obligetur, lib. 6, disp. 58, n. 21.

Filius.

1. Attento jure Cæsareo, filia sine consensu patris nubens non clandestinè indigno, non potest exheredari: at ut possit exheredari requiruntur tres conditiones. Prima, ut parentes vellent cum matrimonio conjungere, et dotem secundum vires suas tradere. Secunda, ut filia illi matrimonio repugnet, et simul vitam luxuriosè eligat. Tertia, ut sit minor 23 annis. Et semper præsumendum est, parentes velle virum et dotem competentem filix dare; et non sufficit, si filia semel, aut bis furtim faciat copiam sui corporis, lib. 4, disp. 24, à num. 1 usque ad 6. Item non potest exheredari filius contrahens sine consensu patris, luxuriosèque vivens, num. 11: secus dicendum de filiâ nubente mancipio, invitis parentibus, licèt sit major 23 annis, num. 10, ibidem.

2. Pater luxuriosè vivens, filiam eodem modo viventem potest exheredare; mater autem meretrix non, nisi sit correcta tempore quo testamentum scribebat, lib. 4, disp. 24, num. 7 et 8.

3. Attento jure regni Castellæ filia nubens sine consensu parentum, non potest exheredari, exceptio uno casu, v. g., quando filia contrahit sponsalia, vel matrimonium cum fanulo patris habitante in domo, lib. 4, disp. 24, à num. 14 usque ad 16.

4. Attento jure canonico, leges permittentes exheredari filias non clam contrahentes sine consensu parentum sunt omninò correctæ, nisi sit lex, ut possit exheredari filia absque consilio patris nubens, lib. 4, totâ disp. 23.

5. Filius validè ducit uxorem contra parentum voluntatem, nec potest cogi metu cadenti in virum constantem; secus de increpatione paternâ. Imò peccat pater absque justâ causâ impediens matrimonium: secus si adsit justâ causa, et impediatur mediis suavis. Tamen impediens injustè non incurrit excommunicationem in Trid., sess. 24, cap. 29, de Matrim. latam, lib. 4, totâ disp. 22.

6. Filius regulariter non tenetur implere sponsalia, quæ absque suo consensu pater promisit, at tenetur sub mortali, quando multò interest parentum, casu quo cogat matrimonium inire, nisi justâ causâ ductus resistat tali matrimonio; et obligatur, non tam ex paterno præcepto, quàm ex virtute pietatis obligantis filium, lib. 4, disp. 23, à num. 1 usque ad 7.

7. Filius absque justâ causâ iniens matrimonium, insciis parentibus, tenetur sub culpâ lethali consilium parentum circa matrimonium petere, non tamen illud sequi, et postea, illis renuentibus, potest licitè contrahere, nisi ratione scandali, lib. 4, disp. 23, à num. 8 usque ad 12.

8. Filius qui metu reverentia paterno, vel materno, promisit patri se soluturum ejus debita, vel legata, non tenetur solvere: secus si promisit absque illo metu. At potest, si est minor 23 annis, petere restitutionem in integrum, lib. 4, disp. 9, num. 16.

9. Filiusfamiliās sine patris licentiā, aut minor sine auctoritate curatoris, non obligatur naturaliter ex contractu inito, pecuniā creditā, nec talis contractus firmatur juramento. Manebit tamen obligatus fidejussor, si existat, lib. 6, disp. 38, num. 29.

10. Filiusfamiliās pubes potest inconsulto patre contrahere, et ex omni contractu absque licentiā patris inito, obligatur naturaliter, ac civiliter, ac si esset paterfamiliās; nisi in mutuo et in voto. Unde non potest pater amovere filiumfamiliās puberem obligantem se ad certo tempore ministrandū alicui, nec potest cogere ut sibi ministret. Tenebitur tamen filius lege pietatis, quando valde inops esset; non tamen tenebitur cum illo habitare, nec pater potest illum volentem recedere impedire. Imò filius, invito patre potest se vendere, non tamen potest filiusfamiliās contrahere circa adventitiā, quorum pater habet usumfructum, vel eorum proprietatem alienare, vel hypothecæ subijcere, licentiā patris minimè requisitā. Item pater potest irritare vota realia filiifamiliās, in quacumque ætate emissa, sive ante, sive post 25 annos, quia filiusfamiliās non eximitur ratione ætatis, lib. 6, disp. 39, à num. 1 usque ad 10.

11. Filii nati ex conjugibus simpliciter castitatis voto ligatis mutuo consensu, nullo modo sunt illegitimi. Idem dicendum de filiis conceptis post matrimonium consummatum, uno conjuge, altero ignaro, aut sciente, contradicenteque proficiente, et mox habente copulam: secus si profiteatur ante consummatum matrimonium. Item erit proles legitima, si profiteatur post matrimonium consummatum non contradicente altero, sed tacenti. Idem dicendum de filiis habitis post legitimam promotionem ad ordines sacros, lib. 9, disp. 38, à num. 5 usque ad 7.

12. Filius sequitur conditionem patris quoad honores et nobilitatem. Et habitus ex nobili et ancillā, si postea manumittatur, nobilis est, lib. 7, disp. 24, à num. 1 usque ad 4.

13. Filius quoad servitutem sequitur conditionem matris, sed sufficit, ut filius sit liber, quòd tempore conceptionis, aut nativitatis, aut medio tempore mater libera sit, quando ex vi natalium, et statūs matris, est futura soboles libera, aut servituti subdita: secus quando non jure sequela statūs materni, futurum est, ut fœtus sit servus, ut filii nati ex servis publicis operibus deputatis, qui se privatarum ancillarum consortiis adjunxerunt. Idem de filiis natis ex patre revocato in servitutem propter ingratitude. Idem dicendum de filio nato ex matre prægnanti jure belli captā, non obstante libertate matris tempore conceptionis. Et in his tribus casibus sequitur filius quoad servitutem, conditionem patris, lib. 7, disp. 24, à num. 5 usque ad 13.

14. Filii concepti post servitutem, eò quòd mater ob necessitatem à patre vendita est, sunt servi: secus si tempore venditionis esset prægnans. Item si communis ancilla duorum, aut plurium dominorum, ab aliquo illorum manumittatur, post eam manumissionem, antequàm solvatur pretium alteri domino par-

tis, quam habebat in ancillā, pariat, proles erit servituti subdita. Item proles est serva orta ex ancillā statuliberā, v. g., si post annum; aut si hoc evenerit, est olbera, si ante illius temporis aut conditionis adventum pariat: secus dicendum de filiis ortis ex ancillā, cui tradita est libertas pro tempore certo, licet nascantur ante illud, vel post illud tempus. Est enim libertas illa perpetua. At filii orti ex ancillā, cui dominus promisit manumissionem certo tempore, si post illud tempus concepti, aut orti sint, sunt servi; tenetur tamen dominus ratione damni emergentis ex fidei violatione, donare libertate illos filios, lib. 7, disp. 24, à num. 15 usque in finem.

15. Filii non educandi sunt apud matrem secundò nubentem. Requiritur tamen judicis sententiā, ut mater privetur educatione filii; et concurrentibus paribus qualitatibus in matre, et cognatis prætendentibus educationem, præferenda est mater: pater tamen nunquàm privatur educatione, lib. 7, disp. 88, à num. 16 usque ad 21.

16. Filius genitus aut natus post dispensationem à parentibus obtentam ad incedendum inter se matrimonium, est naturalis; legitimatur tamen per sequens matrimonium, lib. 8, disp. 7, num. 19.

17. Filius natus ex matrimonio irrito contracto bonā alterius parentis fide, est legitimus quoad utrumque parentem, et utrique succedit; parens tamen male fidei non est legitimus apud ipsum, et tantum succedit filio, sicut pater spurius succedit, lib. 8, disp. 34, num. 46.

18. Filii nati ex concubitu contra sponsalia, vel votum, dicuntur naturales, lib. 1, disp. 2, num. 8.

19. Filiis prioris matrimonii tenetur muner secundò nubens reservare, quæ à priori matrimonio titulo lucrativo habuit, non autem quæ oneroso, illique æqualiter succedunt; nec potest aliquem ex illis meliorare, nec hoc est correctum jure canonico, lib. 6, disp. 44, n. 1.

Forus.

1. Forus conscientie et externus idem servat, ubi non est falsa præsumptio, nec lex est poenalis, lib. 1, disp. 5, num. 20.

2. Forus internus fidem adhibet testanti pro se, et contra se, non autem externus, lib. 2, disp. 45, n. 2.

3. Leges fori non obligant, nisi probetur earum usus, lib. 6, disp. 1, num. 3.

4. Obligatio naturalis quæ oritur ex vinculo legis naturalis, obligat in foro conscientie, licet jus civile non concedat actionem: secus dicendum de obligatione naturali ortā ex honestatis et gratitudinis debito, lib. 1, disp. 7, num. 15.

5. Famulus non petens salarium triennio, non amittit illud in foro conscientie, lib. 7, disput. 37, num. 17.

G

Græcus.

1. Græcis nunquàm licuit, nec Latinis, matrimo-

nium inire post sacrum ordinem, et Græcus saceris initiatus, non potest mortuâ uxore aliam ducere, lib. 7, disp. 28, num. 3 et 4.

2. Differentia inter Græcos, et Latinos in sacris ordinibus constitutos, hæc est, ut Græcis liceat post conjugium ad sacros ordines transire, et uti matrimonio antea contracto absque peccato, dempto tempore quo altaris ministerio deservire, vel consuetudine, vel lege debent, quod Latinis est interdictum, lib. 7, disp. 28, num. 5 et 6.

Gratia.

1. Gratia, ut valeat, vel quævis dispositio, non desideratur scriptura, nisi lex eam petat, lib. 3, disp. 33, num. 10 : nec expirat ante revocationem, lib. 3, disp. 30, n. 11.

2. Gratia non prodest, donec veniat in notitiam ejus cui conceditur, licet concedatur per modum statuti et constitutionis. Satis tamen est notitia nuntii, aut procuratoris, quo mediante privilegium impetratur, et non sufficit intimatio cujusdam tertii, sed requiritur nuntius destinatus : unde parochus qui concesserat licentiam assistendi matrimonio cuidam sacerdoti, et ille ignarus licentiæ assistit, validum est matrimonium, si concesserat nuntio ab illo sacerdote misso : secus dicendum si concesserat motu proprio parochus licentiam, vel ad instantiam alterius non missi à sacerdote : et si revocata sit licentia sacerdosque ignarus revocationis assistens, validum est matrimonium. Item licentia potest ad libitum revocari, lib. 5, totâ disp. 56.

3. Verba gratiæ ita operari debent, ut nec una syllaba sit superflua, lib. 3, disp. 26, n. 6.

4. Gratia ex motu proprio est subreptitia quando non fit mentio prioris strictoris, lib. 8, disput. 23, num. 8.

5. Gratia, seu litteræ sacræ pœnitentiariæ suo valore non frustrantur, si aperiantur ab eo qui non est doctor, lib. 8, disp. 34, n. 12.

H

Habitatio.

1. Habitans in duplici parochiâ æqualiter moraliter modo, potest indifferenter coram parochio utriusque matrimonium inire, et utrique confiteri ; et quando sunt duo parochi in solidum unius parochiæ, potest alteruter, altero invito, ministrare Sacramenta, lib. 3, totâ disp. 24.

2. Habitatio cum animo perpetuò habitandi, acquirit domicilium, ubi incipit habitare, et non requiritur habitatio decem annorum. Et domicilium semel acquisitum non deperditur solum mutatione animi sine facto, lib. 3, disput. 23, num. 1 et 2.

3. Domicilium originis non acquiritur natalitate in loco in quo parentes casu erant, sed tunc fingitur natus ubi erant et habitabant. Item domicilium originis est immutabile, habitationis verò mutabile, lib. 3, disp. 23, n. 3 et 4.

4. Parochus solius originis domicilii non potest assistere matrimonio : et in dubio non venit non ha-

domicilii, domicilium originis, sed habitationis, lib. 3, disp. 23, num. 6 et 7.

5. Quando aliquis fugit alicubi domicilium, acquirit parochiam : secus quando aliò tendit brevi rediturus. Item is dicitur proprius parochus ad assistendum matrimonio, vel dandum licentiam, qui talis est ad audiendas confessiones, lib. 3, disp. 23, n. 9 et 10.

6. Ad acquirendam parochiam ad matrimonium, non requiritur habitatio per majorem anni partem, sed sufficit eo animo incipere habitare. Item efficitur parochianus ille qui habet intentionem habitandi, et reperi in singulis domibus habitat, et poterit recipere omnia Sacramenta ab eo parochio, cui tunc subditur, lib. 3, disp. 23, n. 14.

7. Mulier coram parochio suæ parochiæ nubens viro, ad cujus parochiam transtulit se statim, si matrimonium fuit nullum, jam parochus prior femine non potest assistere, ut iteretur matrimonium, lib. 3, disp. 23, num. 13.

8. Alienigena se transferens in aliquam diocesium animo habitandi perpetuò, et cœpit habitare eo animo, quamvis statim mutet illum animum, potest ab episcopo ordinari, et potest episcopus agere omnia erga illum, sicut erga alios subditos, lib. 3, disp. 23, n. 16.

9. Virtute bullæ *Cruciatæ* vel privilegiorum religionis, licet ministrare Eucharistiam in die Paschalis advenis, vagis et peregrinis brevi spatio habitantibus in aliquâ parochiâ. Nec hi tenentur ad ecclesiam matricem confluere, lib. 3, disp. 23, n. 17.

10. Mercenarii ad breve tempus lorantes operas, ut ad fodiendum, etc., carente parochiâ, vel distantes ab eâ, possunt virtute bullæ vel privilegii religionis recipere Eucharistiam in Paschate, quia non acquiritur heri parochiam, lib. 3, disp. 23, n. 18 ; item habitatio absolutè relicta uxori perditur et extinguitur, eâ secundo nubente, lib. 7, disp. 94, n. 50.

Hæreditas.

1. Filia solum, et non filius, sive vidua, sive filia-familias, sive habitat in domo parentum, sive non, contrahens clam absque consensu patris, potest exheredari, quamvis dignè nubat ; secus dicendum, si est major 25 annis, vel si adfuit consensus paternus, vel quando parentes pessimè erga filios se habent, differendo matrimonium malitiosè ; vel si ante consummationem ingrediatu religionem ; vel quando matrimonium clandestinum fuit nullum. Et est pœna hæc imposita à lege, valida in jure canonico, lib. 3, totâ disp. 47.

2. Hæreditas, quando alicui auferitur, et vocantur hæredes ab intestato, amittitur in foro conscientie ante iudicis sententiam, lib. 7, disp. 87, n. 8.

Hæresis.

1. Hæresis de jure naturali est causa divortii, dum non respiscitur ; et tenetur Catholicus divertere, et potest auctoritate propriâ sine restitutione hæretico, et ut recedat, non sufficit unus vel alter actus hæresis, si conjux paratus sit corrigi ; secus si correctio-

nem refugit, et si respiciat ante sententiam, tenetur Catholicus illum admittere; secus, si post sententiam, et separationem factam iudicio Ecclesie, ut non teneatur ullo modo admittere hæreticum, quando per sententiam declaratur hæreticus. Et non requiritur specialis sententia divortii, et tunc licitus est transitus Catholici ad religionem vel ad ordines sacros, manente hæretico in seculo, sine voto. Secus dicendum de hæretico, sine licentiâ Catholicæ, quæ sola sufficit. Item habitâ copulâ ante sententiam à Catholico cum hæretico post notitiam hæresis, nullo modo est condonatio, nisi expressus animus condonandi adesset, et si animus nec condonandi, nec non condonandi adfuit, non est condonatio, lib. 10, totâ disput. 15.

2. Hæreticus invalidè init matrimonium cum infideli, lib. 7, disp. 74, n. 4; et hæreticus vel apostata validè contrahit cum fidei; est tamen peccatum mortale, exceptis locis in quibus hæretici non denunciati, nec notorii percussores clerici cum Catholicis permixti conveniunt, ut in Germaniâ, Galliâ, Poloniâ, etc., propter consuetudinem toleratam ob bonum pacis; nunquam tamen licent pacta quæ incidunt ut quidam ex filiis nascituris fidei, alii autem hæresi adhareant. Item sponsalia semper sunt irrita inter Catholicum et hæreticum, eùm sint de re turpi et illicitâ, lib. 7, totâ disput. 72.

Hermaphroditus.

1. Hermaphroditus in quo alter sexus prævalet, potest matrimonium inire juxta sexum prævalentem, et contrahens juxta alium sexum, est irritum matrimonium jure naturæ. Et quando uterque sexus est æqualis, in opinione ejus est juxta alterutrum sexum matrimonio jungi. Parochus autem non debet interesse tali matrimonio, donec hermaphroditus coram iudice ecclesiastico protestetur quo sexu uti velit, et se alio sexu præterquam semel electo non usurum; et si electo uno sexu semel, utatur alio, viduus effectus contrahendo peccabit mortaliter, et quando consultis medicis res in æquilibrio esset, nec judicari possit uter sexus prævaleat, censendum est sexum esse æqualem, lib. 7, totâ disp. 106.

Honestas publica.

1. Publica honestas est propinquitas ex sponsalibus proveniens, robur trahens ab Ecclesiæ institutione, propter honestatem ejus, et dirimit matrimonium solo jure ecclesiastico, lib. 7, disput. 61, n. 1.

2. Publica honestas non oritur inter infideles ex sponsalibus initis tempore infidelitatis, nec cum affinitibus sponse de futuro. Oritur tamen cum consanguineis alterius sponsi, sive illegitimis, sive legitimis, lib. 7, disp. 68, à num. 2 usque ad 4.

3. Publica honestas oriebatur attentio jure antiquo ex quibusenque sponsalibus certis et absolutis, quamvis irritis, dummodò non ex defectu consensûs, et durabat usque ad quartum gradum. Hodie post conc. Trid. non oritur ex sponsalibus irritis ex quâcumque de causâ; et non extenditur, nisi tantum ad primum gradum lineæ transversæ vel rectæ. Quod

intelligitur etiam de ortâ ante conc. Trid.; lib. 7, disp. 68, à n. 5 usque ad 11.

4. Impedimentum publicæ honestatis oritur ex sponsalibus veris de jure, et irritis solum defectu consensûs externi, vel ex defectu alio quocumque occulto. Nisi sint aded clandestina, ut probari nequeant. Cessat etiam publica honestas, quando impedimentum occultum ob quod erant nulla sponsalia, probatur veris sive falsis testibus, lib. 7, disput. 68, à n. 13 usque ad 17.

5. Publica honestas oritur ex sponsalibus contractis per parentes, pro pueris presentibus et tacentibus, ac doli capacibus, quamvis ipsi interius dissentiant. Et quando essent absentes vel præsentem minores septennio, non constante de ratificatione, interrogandi sunt cautè, et si affirmant credendum est eis, maxime si matrimonium appetebant, lib. 7, disp. 68, n. 18 et 19.

6. Impedimentum publicæ honestatis est perpetuum, nec morte extinguitur, licet sponsalia dissolvantur communi consensu, et nunquam dissolvit præcedentia sponsalia, lib. 7, disp. 68, à n. 20 usque ad 25; et quando infantes contraxerunt sponsalia irrita ex defectu ætatis, et post legitimam ætatem assecutam ad ratificandum mixti fuerunt ad copulam, tunc oritur impedimentum publicæ honestatis, ibid.

7. Qui post sponsalia de futuro cum certâ personâ contraxit matrimonium de presentibus cum ejus sorore, et non consummavit, tenetur contrahere cum primâ matrimonium, et si consummavit, nec cum unâ, nec cum aliâ, lib. 7, disp. 68, n. 24 et 25.

8. Frigidus maledictus, qui in tenerâ ætate, antequam defectus potentie per experientiam explorari valeat, contrahit sponsalia valida ex quibus oritur impedimentum publicæ honestatis, lib. 7, disput. 68, num. 12.

9. Publica honestas non oritur ex sponsalibus incertis et conditionalibus ante eventum conditionis, quando conditio est de futuro contingens, possibilis et honesta; secus de conditione necessariâ, aut de presentibus et de præterito, vel turpi aut impossibili taliter ut non sit contra substantiam matrimonii, lib. 7, totâ disput. 69.

10. Publica honestas propriè et verè oritur ex matrimonio tantum, et non affinitas, lib. 7, disp. 64, à num. 25 usque ad 25.

11. Publica honestas oritur ex matrimonio irrito quâcumque ex causâ, modò non sit defectu consensûs, sive contrahentes ignorent, sive sciant impedimentum ob quod matrimonium est nullum. Unde non oritur ex matrimonio irriti ratione metûs cadentis in virum constantem, vel ratione erroris personæ; vel quando est matrimonium cum incertâ personâ, vel quando est irritum clandestinum sine parochi et testibus; secus quando fuit coram parochi et testibus. Et hæc publica honestas non est restricta ad primum gradum: sed extenditur usque ad quartum. Et est perpetua, nec morte extinguitur. Nota tamen quòd ex matrimonio conditionali ante eventum conditionis non

oritur publica honestas; adveniente tamen novo consensu perficente matrimonium, oritur statim, nec contrahitur cum affinibus, sed tantum cum consanguineis, lib. 7, totâ disput. 70.

Horæ canonicæ.

1. Omittens recitationem horarum canonicarum habens ordines et beneficium, tenetur confiteri circumstantiam beneficii, lib. 9, disp. 15, n. 5 et 6.

2. Ordinatus metu, nolens uti ordine, non tenetur recitare horas canonicas, lib. 7, disp. 29, n. 7. Idem dicendum de ordinando infanti, donec post legitimam ætatem ratificet ordinem; et ratificato ordine, non erit integrum sibi resillire, lib. 7, disp. 50, n. 12 et 13.

3. Initiati sacris, vel professi cum quibus dispensatum est, ut ineant matrimonium, tenentur recitare horas canonicas, dum habitum non mutant; secus si mutent et induant secularē, lib. 8, disput. 8, n. 11.

I.

Jejunium.

1. Jejunium licite frangitur, quando vir non potest aliter reddere debitum; item excusatur uxor à jejunio, ne reddatur deformis; item ob præceptum viri jubentis solvere præceptum; idem de feminâ volente nubere, ne fiat deformis, lib. 9, disput. 5, à num. 40 usque ad 15. Item excusantur à jejunio viri et feminæ sexagenarii, lib. 7, disp. 32, n. 17.

Ignorantia.

1. Ignorantia quælibet etiam crassa, dummodò non temeritas, excusat, quando textus dicit: *Quis ausus fuerit, vel præsumperit*, lib. 3, disp. 48, n. 7.

2. Ignorans invincibiliter verè obligatur lege sufficienter pronulgatâ; et aliud est non obligari lege, et aliud excusari à legis transgressione, lib. 9, disput. 32, n. 2 et 3.

3. In foro externo duobus mensibus à legis promulgatione transactis, jure optimo præsumitur illius scientia; unde ignorantiam alleganti incumbit onus probandi. Non probatur tamen juramento; in foro tamen conscientiæ simpliciter assertionem, lib. 9, disp. 32, n. 4 et 5.

4. Ignorantia legis excusat à pœnâ ipsius, quando actus nullo alio jure vetitus erat, lib. 9, disput. 32, n. 6.

5. Ignorantia excusat ab excommunicatione, sive lata sit à constitutione episcopali, sive pontificiâ, quamvis actus sit jure naturali et divino prohibitus, lib. 9, disput. 32, à num. 7 usque ad 11; item si sciatur jus, et ignoretur excommunicatio, non incurritur excommunicatio, *ibid.*, n. 13 et 14. At ignorantia juris non excusat in foro externo, *ibid.*, n. 10.

6. Ignorantia non excusat ab irregularitate ortâ ex significatione; excusat tamen ab irregularitate ex delicto, suspensione, interdicto, cæterisque pœnis, ignorantia juris positivi eas imponentis, lib. 9, disp. 32, à num. 15 usque ad 17.

7. Quando in novâ constitutione reservatur absolutio alicujus peccati in odium illius; ut fecit Xistus V,

contra malè promotos ad ordines, ignorans eam constitutionem invincibiliter, non incurrit hanc reservationem, quamvis se delinquere nôrit, lib. 9, disp. 32, n. 18.

8. Ad incurrendas omnes censuras, etiam irregularitatem, non sufficit scientia juris positivi prohibentis, sed requiritur ipsius pœnæ scientia; secus in aliis pœnis, lib. 9, disp. 32, num. 20 et 21.

9. Ignorantia facti aut qualitatis facti pro quibus pœna imponitur, excusat à pœnâ, licet ignorans det operam rei illicitæ. Hinc tamen excipit irregularitatem ex homicidio casuali, ut si clericus det operam rei illicitæ interdicitæ sibi ob periculum homicidii, si adhibita diligentia ut vitetur, sequatur, manet irregularis vacans culpâ, lib. 9, disp. 32, n. 23, 24 et 25.

10. Volens percutere Petrum clericum, si errore percutiat Paulum clericum, est excommunicatus credens esse Petrum; secus dicendum si nullo modo voluit Paulum percutere, sed solùm casu transeuntem projiciens petram illum cecidit aut percussit, quâ Petrum volebat percutere, et nullo modo Paulum, lib. 9, disp. 32, n. 27.

11. Cædens laicum, quem clericum esse putabat, non est excommunicatus, lib. 9, disp. 32, n. 28. Item non requiritur dolus ad incurrendam excommunicationem latam contra percussorem clerici, sed sufficit ignorantia crassa et lata culpa. Idem si percussor videat vestes clericales, et tonsuram aut barbam tonsam, nisi esset consuetudo ut laici tonsuram deferant, *ibid.* n. 41 et 42.

12. Ignorantia juris vel facti excusans à mortali, excusat ab excommunicatione, irregularitate, suspensione et interdicto et aliis pœnis, dummodò non sit crassa et supina, lib. 9, disput. 32, n. 29 et 31.

13. Ignorantia quantumcumque crassa, modò non sit ingens temeritas vel affectata, excusat quando imponitur pœna facienti scienter, vel ei qui ausus fuerit, vel ausu temerario fecerit, vel præsumperit, lib. 9, disp. 32, à num. 35 usque ad 40. Item ignorantia crassa non sufficit quando dolus requiritur, *ibid.* n. 36.

14. Ignorantia crassa et supina est illa quæ ex latâ culpâ in adhibendâ diligentia procedit. Item lata culpa constituens ignorantiam crassam, et quando ignorans aut nullam, aut valdè modicam adhibuit diligentiam, ut sciret quod nôsse tenetur, lib. 9, disp. 32, n. 32 et 35.

15. Ignorantia matrimonii inter consanguineos et affines, vel aliud impedimentum dirimens habentes, ne ejus taciturnitas matrimonii reddat dispensationem subreptivam, debet esse quantumvis crassa, modò non sit ingens temeritas. Nec satis est ad malam fidem scientia practica; et quando matrimonium fuit præmissis denuntiationibus ignoranter contractum, ignorantia justa ac probabilis præbet causam juste ac facillius dispensationis. Secus si fuit contractum non præmissis denuntiationibus, sed neglectis. Et non sufficit ignorantia ex parte unius, sed ro-

quiritur ex parte utriusque, lib. 8, disput. 25, à n. 25 usque ad 32.

16. Scientia et ignorantia, et quæ in animo consistunt, probantur juramento partis, lib. 1, disp. 61, in fine, et melius lib. 3, disp. 15, n. 8.

Impedimentum.

1. Ipsi contrahentes interrogati ab ordinario tenentur manifestare impedimentum quamvis occultum sit. Idem de promovendo ad ordines, et licet infamatorum sit. Item iudex potest interrogare obtinentes dispensationem in consanguinitate an se cognoverint; secus si dispensatio sit pro foro interiori, lib. 3, tota disp. 14.

2. Quando impedimentum est tantum impediens etiam jure naturali (ut votum simplex castitatis et sponsalia), et metus incutitur non in odium fidei, et cadit in virum constantem, contrahere solum matrimonium nulla culpa est, si incatur vero animo; si ficto, venialis. At illud consummare est mortale, licet metus cogat ad consummationem. Non caret tamen probabilitate nullam esse culpam. Et idem dicendum si sit impedimentum dirimens, lib. 7, disput. 5, à n. 2 usque ad 4.

3. Impedimenta dirimentia matrimonium, attento jure antiquo sunt 12, quibus sunt addita alia duo statuta jure novo Trid., et sic sunt numero 14, quæ his versibus continentur, lib. 7, disp. 7, à num. 1 usque ad 4 :

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si parochi, et duplicitis desit presentia testis,
Raptave sit mulier, nec parsi reddita tuta,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.*

4. Impedimenta impediencia sunt 12; quinque primi non veniunt ex crimine; cæteri ex illo proficiuntur, quæ omnia continentur in versibus sequentibus, lib. 7, disput. 6, à num. 5 usque in finem; de quibus tractandum in suis propriis locis :

*Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriarum,
Atque catechismus, sponsalia, jungito votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri,
Incestus, raptus sponsatæ, mors mulieris,
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyterialis,
Vel si pœnitent solemniter, aut monialem,
Accipiat; prohibent hæc conjugium sociandum.*

5. Hodie non obligant ad culpam contrahentem cum illis attentâ consuetudine, absque dispensatione, nec requiritur scientia prelatorum, ut consuetudo vires obtineat; exceptis tamen duobus, v. g., voto et sponsalibus prioribus, et interdicto Ecclesiæ, lib. 7, disp. 17, à num. 3 usque ad 9.

6. Impedimentum quando opponitur contra matrimonium, deferendum juramentum est reo actore nil probante, lib. 7, disp. 113, n. 28.

Impotentia.

1. Impotentes, cogniti impotentia post contractum matrimonium, possunt simul esse ut fratres; non tamen licent eis tactus; secus dicendum si adsit pericu-

lum incon inentia. Iudex tamen ecclesiasticus debet eos permittere volentes sic habitare; tamen est periculosissima hæc confederatio, lib. 7, disp. 98, à num. 4 usque ad 7.

2. Impotentes tenentur coram iudice petere dissolutionem matrimonii, quando contraxerunt matrimonium, et constat de impotentia, et non possunt habitare sine periculo incontinentiæ, lib. 7, disp. 97, n. 8.

3. Impotens conscius suæ impotentia, ducens feminam illius ignaram, non tenetur eam ut sororem habere, nec alere. Idem dic si ambo sciebant impotentiam, lib. 7, disp. 97, n. 10, 11 et 12.

4. Cogniti impotentia ab initio, si vir et femina velint tantum quoddam societatis vinculum inire, quo simul habitent, et ad mutua se ipsos obsequia obligent, licitum est, dummodo absit periculum incontinentiæ, et licet vir potens transeat ad aliud matrimonium, tenetur illam alere, sicut illa ei inservire, lib. 7, disp. 97, n. 13 et 14.

5. Impotentia perpetua ad copulam reddit irritum subsequens matrimonium; secus de impotentia temporali, quantumvis ignorata ab altero. Et contrahens conscius illius non peccat, aut cum impotentia coeundi, quæ est solum maxima difficultas, et periculum ægritudinis. Item dirimit impotentia seminandi intra vas; secus de impotentia seminandi mulieris, dummodo sit capax recipiendi semen viri, et susceptum retineat, et possit cognosci à viro. Item non dirimit infundere tantum partem seminis intra vas, lib. 7, disp. 92, à n. 2 usque ad 10. Tamen impotentia contingens ex quacumque causâ, sive ex nimio viri calore, sive ex abominatione mulieris, semper dirimit, ibid., n. 13.

6. Impotentia ad pariendum absque vitæ feminæ periculo, vel quando mortuos parit filios, vel quando femina seminare nequit, potest tamen recipere, non dirimit matrimonium; secus dicendum quando præ arcitudine aut latitudine vasis nequit cognosci aut suscipere semen. Valeret tamen matrimonium, si semel suscepto semine, non possit retinere, lib. 7, disp. 92, num. 27, 28 et 29.

7. Impotentia senum etiam decrepitorum, et omnino impotentium ad copulam habendam, non dirimit matrimonium, nisi aliud impedimentum allegetur, et probetur, et hoc in feminâ quantumcumque vetula certius est, lib. 7, disp. 92, à num. 19 usque ad 24. Item impotentia sterilitatis non dirimit matrimonium, lib. 7, disp. 92, num. 25 et 26.

8. Impotentia consurgens ex statu morbi, eò quod contrahens est in mortis articulo, non dirimit matrimonium tunc, sed habet vim legitimandi prolem antea habitam, etiam in fraudem substituti, et quamvis senex decrepitis tunc contrahat, lib. 7, tota disp. 405.

9. Impotentia ratione ætatis puerilis dirimit matrimonium jure ecclesiastico. Unde infideles contrahunt validè in quacumque ætate, modo rationis usum habeant, lib. 7, disp. 104, n. 9 et 10.

10. Ætas requisita ad matrimonium est in feminâ

annus duodecimus; in masculo quatuordecimus, et sufficit si ultima dies anni duodecimi in feminâ, et decimi quarti in viro sit incepta. Et in dubio nunquam præsuntur. Tamen in matrimonio malitia supplet atatem, id est, si ante atatem dictam adsit potentia generandi, et sufficiens discretio ad se obligandum, lib. 7, disp. 104, à num. 1 usque ad 4 et 5. Tamen si atate legitima adeptâ, deest adhuc potentia generandi, validum est matrimonium, ibid., n. 15.

11. Quando puer anno 14 completo, aut femina 12, adhuc inveniuntur impotentes ad copulam, ad experiendum an ea impotentia sit perpetua, expectanda est ad plenam pubertatem, quæ in feminis contingit annis 14, et in viris 18, et adveniente illâ, si adhuc deficiat potentia, ex tunc concedendum est triennium lib. 7, disp. 104, n. 18 et 19.

12. Dùm dicitur in matrimonio, malitiâ atatem suppleri, nomine malitiæ intelligitur potentia ad copulam, et discretio sufficiens ad consensum conjugalem; et non sufficit discretio, deficiente potentiâ, nec vice versa, lib. 7, disp. 104, n. 21, 22 et 23.

13. Potentia generandi ante pubertatem probatur, si femina impubes fuit cognita, vel puer impubes copulam habuerit, vel aliam feminam cognoverit, lib. 7, disp. 104, num. 25; nisus ad copulam facit præsumere potentiam ad illam, n. 26. Item potentia potest probari ex aliis signis, absque actuali copulâ, quæ signa iudex arbitrabitur inspectâ personæ qualitate, membrorum dispositione, ac valetudine bonâ, dummodò adsit proximitas pubertati, et quamvis potentia cocundi non veniat in plurimum ante predictas atates, nihilominus sæpè evenit, præcipuè illis qui in deciliis nutriti sunt, ut Salomon etatis anno decimo genuit Roboam, et Achas undecimo Ezechiâ; et ad dijudicandum hanc potentiam ex signis, sufficit aspectus partium superiorum corporis, et non est necessarius aspectus partium venendarum; tamen non est standum juramento viri decentis se habuisse copulam cum impubere. Attamen menstruum in feminâ sufficit ad probandum jam esse ad generationem aptam. Item puer aptus ad seminis effusionem præsuntur aptus ad matrimonium; at puer pilosus in pudendis non est signum potentie, ibidem, à num. 28 usque ad 36.

14. Iudicio et arbitrio iudicis relinquitur quâ atate dicantur masculus et femina impuberes pubertati proximi; iudex tamen, ad hoc arbitrandum non tam annorum numerum, quam personæ qualitatem et conditionem spectabit, et etiam qualitatem regionis in quâ natus est, lib. 7, disp. 104, n. 40, 41 et 42.

15. Si quis sit impotens tantum respectu alicujus, non valebit cum illo matrimonium; secus cum alio, ut si habeat membrum magnum et grossum, unde datur impotentia naturalis et perpetua, lib. 7, disp. 35, à num. 3 usque ad 5.

16. Impotentia perpetua censetur illa quæ solo miraculo auferri potest, vel per actum humanum illicitum, et non absque periculo corporis. Temporalis censetur illa quæ naturaliter et absque eo periculo auferri potest, et est medicabilis absque vite periculo,

si potentia ope medicinæ est duratura. Secus si brevi duratura, et nomine periculi corporis, solum intelligitur periculum mortis, lib. 7, disp. 93, à num. 7 usque ad 29.

17. Impotentia ratione virginitat's feminæ nullam arcitudinem patientis, sed eò quòd virgo sit, nequit à viro penetrari, non dirimit matrimonium, si ope medicinæ absque mortis periculo possit subveniri feminæ virgini ut apta reddatur; non tamen potest viro imbecilli, lib. 7, disp. 93, n. 26. Non tamen est licitum viro auctoritate propriâ reserare claustra virginis instrumento aliquo ligneo vel ferreo ad id apto, digitivæ, et si id tentet, in loco tuto constituenda est, num. 29. Item femina nupta, sive sit præ cæteris arcta, sive sicut omnes alie, judicantibus medicis posse per incisionem absque mortis periculo subveniri, ut apta reddatur, non tamen tenetur pati talem incisionem cum incommodo gravissimo morbi; secus si cum dolore gravi et molestiâ. Et hæc incisio fiet, quando potentia cum corruptâ est manifesta, quæ probatur quando in membro nullus est defectus, et ille jurat se eas cognovisse, et ipse se ab eo cognitas, ibid., à num. 30 usque ad 35.

18. Separato matrimonio ratione frigiditatis vel arcitudinis feminæ, interdicitur utrique conjugi transitus ad alias nuptias, quando impotentia est absoluta et perpetua ex parte utriusque conjugis. Si verò alterius tantum, illi interdicitur concessâ non impedito licentiâ ad alias transeundi, et si transeat absque licentiâ peccat, sed matrimonium tenet, lib. 7, disp. 93, n. 37.

19. Mulier arcta respectu unius viri, non præsuntur talis respectu omnium. Item cognoscibilis ab uno non præsuntur cognoscibilis ab omnibus. Item vir potens ad corruptam, non præsuntur potens ad virginem, l. 7, disp. 93, n. 27 et 28. Et mulier aliquando inspicenda est à medicis ad dijudicandum an viro apta sit; ne matrimonium validum dissolvatur, lib. 7, disp. 11, n. 23.

20. Impotentia perpetua, sive absoluta, sive respectiva, sive naturalis, sive ex maleficio orta, et licet sit sola veri seminis emittendi intra vas, dirimit matrimonium jure naturali. Unde inter infideles manet matrimonium nullum contractum cum tali impotentia, lib. 7, totâ disput. 98. Item impotentia perpetua nota contrahentibus, vel ignorata semper dirimit matrimonium, lib. 7, disp. 97, n. 1, 2 et 3.

21. Dissoluto matrimonio ratione frigiditatis viri, si is ad aliud transeat, statim est hoc posterius dissolvendum, sine aliâ probatione; tamen ad restaurandum prius frigidum matrimonium tanquam validum, non sufficit frigidum ad alias nuptias transiisse, sed requiritur probare se eas consummasse, aut fornicatum fuisse. Item mulier à frigido separata, ac secundo nupta dùm us discutitur, potest petere et reddere debitum; quia est in possessione; si tamen illa non sit alii nupta, et velit nubere, non est permitendum ei, et si nubat de facto, separanda est, donec lis decidatur, si nupsit ortâ jam lite, lib. 7, disp. 99, à num. 1 usque ad 14.

22. Si femina ratione arcitudinis separata alii nubat, ab eoque cognoscatur copulâ conjugati vel fornicariâ, est restituida priori marito, quando primum matrimonium fuit validum; secus si fuit nullum, lib. 7, disp. 99, n. 16.

23. Dissolutio matrimonii ratione maleficii conceditur utrique licentia ad aliud transeundi, et eo inito, non est prius instaurandum, nisi sententia dissolutionis matrimonii legitime lata non sit, vel quando maleficium est generale, et non respectivum, vel si feminam, respectu cuius erat maleficium, vir ille postea cognoscat, lib. 7, disp. 99, à num. 2 usque ad 26.

24. Sententia impotentiae non transit in rem iudicatam etiam bis confirmata. Non potest tamen corrigi pretextu appellationis. Transit tamen quoad hoc ut non indiscriminatim eam impugnare volens audiat: sed oportet allegare aliquam verisimilem iniustitiae causam, quae iure optimo iudicem ad id credendum inducat. Item non transit in rem iudicatam quoad ipsum conjugium, secus quoad expensas, non respectu conjugum; secus respectu tertii contra matrimonium agentis. Item quando ex illius sententiae observatione nutritur peccatum, nec consensu partis utriusque potest cessare culpa. Secus quando potest cessare utriusque consensu, lib. 7, totâ disp. 100.

25. Impotentia superveniens matrimonio rato vel consummato, non ipsum dirimit. Quando tamen est ratum, praebet justam dispensandi causam, si timeatur incontinentiae periculum alterius conjugis, lib. 7, disp. 102, à num. 1 usque ad 4.

26. Quando impotentia est naturalis, in dubio praesumitur eam praecessisse, et sic matrimonium est nullum. Secus dicendum de impotentia accidentali, ut ex maleficio, abscissione, aut quolibet alio morbo consurgenti, nisi breve tempus à matrimonio contracto usque ad ejus consummationis intentionem transisset. Et si dubitetur an impotentia sit naturalis aut accidentalis, praesumitur accidentalis. Item quando dubitatur an impotentia sit vera, et an matrimonium consummatum sit necne, praesumitur pro matrimonii valore, et semel initum non potest dissolvi. Et in hoc dubio non licet matrimonium inire, donec re bene inspectâ, deponat dubium. Tamen eo inito potest eo uti petendo et reddendo, lib. 7, totâ disp. 103.

27. Quando signa necessariò et evidentè impotentiam concludunt, sive viri, sive feminae, nullâ temporis morâ spectatâ, est dissolvendum matrimonium, nec desideratur triennium, nec iuramentum conjugum asserentium se non posse coire, nec propinquorum, v. g., si vir habeat virilia aut testiculos amputata, vel virilia arida, vel si mulier est arcta, vel si vir ab alio matrimonio fuit separatus ratione frigiditatis per sententiam. Si autem signa non sunt omninò certa et evidentia, sed verisimiliter evidentia ad impotentiam, non desideratur triennium, sed iuramentum conjugum asserentium se non posse coire, et propinquorum. Quando impotentia est ex maleficio,

semper requiritur triennium; et ultra illud, est assignandum à iudice tempus arbitrarium, ut orationi vacent conjuges, ac operibus poenitentiae; consilio ut sic Deus placatus coereat demonem, ut desistat maleficio nocere, lib. 7, totâ disp. 107.

28. Probationes impotentiae debent esse potius superfluae quàm in aliquo diminutae, lib. 7, disput. 107, n. 1.

29. Utrouque conjugè fatente impotentiam ubi non est certa, semper desideratur triennium, et ultra illud iuramentum utriusque conjugis, ut septima manus propinquorum juret, vel vicinorum bonae famae, si propinqui deficient. Et iuramentum septimae manûs sic accipiendum est, v. g., si uterque conjux fateatur impedimentum cujuslibet conjugis septem consanguinei jurent, vel eis deficientibus, septem vicini cujuslibet, et ita debent esse quatuordecim. Et si tot testes haberi nequeant, sufficiunt pauciores arbitrio iudicis, ut duo. Et si desint consanguinei vel vicini, debent assumi alii testes bonae famae, et omni exceptione majores; nec sufficit testem tangere Evangelia pede vel cubito, si manus habeat. Item ipsi conjuges debent jurare de certâ scientiâ; propinqui verò de credulitate; et impote transeunte ad aliud matrimonium vel fornicante, consanguinei non censendi perjuri. Secus dicendum de ipsis conjugibus jurantibus, l. 7, disp. 108, à num. 1 usque ad 19. Tamen ad probationem impotentiae in senibus, non requiritur triennium experientiae, sed sufficit tempus arbitrio iudicis taxandum, ibid., n. 21.

30. Quando mulier fatetur impedimentum impotentiae, et vir negat, nec illa matrimonii initio proclamavit, v. g., transacto bimestri à die quâ vir coepit tentare copulam, minimè audienda est proclamans adversus matrimonium; sed ejus petitio rejicienda est, ac viro fides abhibenda fatenti se consummasse matrimonium, nisi illa velit ostendere impotentiam per signa, licet non sint omninò evidentia, sed tantum verisimilia, vel per aspectum velit probare se non cognitam à viro. Si verò mulier, quae tempore matrimonii erat virgo, statim proelamans, v. g., post mensem, audienda est; quanvis vir impotentiam neget, et si ea probetur per rectum iudicium, dissolvitur matrimonium; at si erat corrupta tempore matrimonii, licet proclamet statim, non est audienda, marito contrarium affirmante, nisi vir convincatur impotens per aspectum. Et hoc quod dictum est de muliere allegante impotentiam viri, idem dicendum de viro allegante arcitudinem feminae, lib. 7, totâ disp. 109.

31. Triennium experientiae impotentiae conjugis praescriptum, non desideratur quòd sit continuum; tamen necessarium est quòd tempus interpolatum suppleatur, quando arbitrio prudentis fuerit notabile; secus si fuerit breve, lib. 7, totâ disput. 111.

32. Triennium iure praescriptum ad experendam impotentiae veritatem in impedimento frigiditatis, computatur à die copulae tentatae, nec oportet hoc triennium assignari à iudice, nec prius poenitentiam

peragi. Idem censendum in impedimento maleficii. Et quando conjux nondum adeptus est plenam pubertatem, expectanda est, et ab illâ hoc triennium incipit, lib. 7, totâ disp. 110. Et hoc triennium conceditur, quando solum matrimonium ratione impotentie instauratur, deprehensâ Ecclesie deceptione, lib. 7, disp. 99, n. 34.

Incestus.

1. Incestus cum consanguineis uxoris vel viri impedit matrimonium tantum, et non solum interdicitur matrimonium ipsis conjugibus, sed illis consanguineis conjugis cum quibus alter conjux incestum admisit. Et hoc impedimentum non extenditur hodie, nisi usque ad secundum gradum. Item oritur ex copulâ habitâ cum consanguineâ sponsi vel sponsæ de futuro, quod extenditur usque ad primum gradum, et est temporale, nimirum dum complex vivit. Perpetuum verò ex copulâ habitâ cum consanguineis sponsæ de præsentibus ante matrimonium consummatum. Item incestus cum affini est impedimentum perpetuum, nullo existenti matrimonio. Non tamen oritur ex incestu cum cognatâ legali vel spirituali, vel ex incestu habito ignoranter cum consanguineâ, vel violenter, nec ex copulâ non consummatâ, vel incestu occulto, vel quando non præcessit iudicis sententia circa illud, nec ex incestu eum propriis consanguineis, lib. 7, totâ disp. 15.

Infidelis.

1. Infidelis iniens matrimonium post votum castitatis, non potest debitum petere, lib. 9, disput. 33, num. 6.

2. Papa non potest imponere impedimenta dirimentia matrimonium infidelibus: at, ut princeps temporalis, potest circa infidelè habitantes in locis quorum ille est dominus temporalis, lib. 7, disput. 4, num. 10.

3. Infidelis contrahens in locis fidelium, habens impedimentum dirimens sui principis infidelis, contrahit validè: secus si impedimentum erat sancitum à principe loci in quo contrahit, lib. 7, disput. 3, num. 10.

4. Infideles contrahunt validè, quando non adest aliquod impedimentum dirimens jure naturali; licèt ad sit dirimens canonicum, lib. 7, disp. 73, n. 1, 2 et 3.

5. Infidelis repudians uxorem legitimam, qui aliam duxit, conversus ad fidem, cogendus est à posteriori matrimonio recedere, et ad primum redire, et si erat copulatus multis mulieribus, separandus ab omnibus, demptâ primâ, lib. 7, disp. 73, num. 4 et 5, et disp. 89, num. 14.

6. Infidelis contrahens cum impedimento impotentie ad copulam conjugalem, invalidè contrahit, lib. 7, disp. 98, n. 7.

7. Infidelis non potest valido matrimonio conjungi post Baptismum cum consanguineis intra quartum gradum, quamvis tempore infidelitatis posset ultra primum, lib. 7, disp. 65, num. 2.

8. Infidelis ad fidem conversus, nequit validè ducere proprias consanguineas usque ad quartum gradum, aut consanguineas uxoris habitæ tempore infidelitatis, quamvis matrimonium non esset consummatum: potest tamen ducere consanguineam in primo gradu sponsæ de futuro, quando inita fuerunt sponsalia tempore infidelitatis; item cum consanguineâ intra gradum prohibitum, quam fornicariè cognovit tempore infidelitatis, lib. 7, disp. 65, à num. 2 usque ad 11.

9. Si fidelis rem habeat cum fideli, vel infideli feminâ, et illa habeat sororem infidelem, contrahit affinitatem cum illâ sorore infideli, ac proinde eam effectam christianam non potest ducere. Item fidelis cognoscens carnaliter infidelem, si illa infidelis postea facta fidelis concipiat ex alio filiam, et baptizetur, contrahit affinitatem cum illâ filiâ. Et idem si adhuc mater permanens in infidelitate pareret illam filiam, et postea filia baptizaretur, lib. 7, disp. 65, num. 12 et 15.

10. Infidelis conjunctus matrimonio in primo affinitatis gradu lineæ rectæ, post Baptismum non est separandus, lib. 7, disp. 66, n. 8.

11. Matrimonium inter fidelem et infidelem est irritum jure ecclesiastico solum, ex consuetudine Ecclesie; interdictum verò jure divino naturali. Idem dicendum de matrimonio inter fidelem et catechumenum ante Baptismum: tamen ex dispensatione pontificiâ potest esse validum, lib. 7, totâ disp. 71.

12. Conjux infidelis conversus ad fidem nunquam obligatus fuit ad cohabitandum cum infideli, licèt voluisset habitare absque Salvatoris contumeliâ, sed tantum erat consilium à D. Paulo traditum in primitivâ Ecclesiâ; nec tenetur fidelis cum infideli habitare, licèt habeat cum illo copulam, lib. 7, disp. 73, num. 7 et 8.

13. Infidelis qui non convertitur unâ cum altero conjuge ad fidem reducto, peccat in Deum, et in legem matrimonii: et si nulla spes est ejus conversionis, tenetur fidelis recedere, quamvis velit habitare absque contumeliâ Salvatoris, lib. 7, disput. 73, n. 9 et 10.

14. Hodie non est licitum fideli habitare cum infideli, sed tenetur ab eo divertere, quamvis possit absque contumeliâ Salvatoris habitare et sit spes conversionis, nisi ex dispensatione episcopi: nec tenetur ex præcepto correctionis fraternæ; nec præceptum divertendi obligat cum discrimine vitæ, lib. 7, disp. 73, à num. 12 usque ad 15.

15. Quando alter solus ex parentibus est fidelis, filius, si est sui compos, et doli capax, non est cogendus ad fidem: attamen si non est doli capax, ejus conditionem sequi debet qui ad fidem convertitur, sive pater, sive mater, lib. 7, disput. 73, num. 16.

16. Quando uterque infidelis convertitur ad fidem, neutri licet à matrimonio divertere; potest tamen et ad aliud transire conversus, infidelis nolente habitare sine contumeliâ Dei; et tunc ex privilegio Christi dissolvitur matrimonium quantumvis consummatum,

nisi infidelis renuat habitare ob adulterium fidelis. Dicitur autem nolle habitare absque contumeliâ Salvatoris, quando id peccatum infidelitatis redundat aliquo modo in conjugem fidelem, nisi recedat, v. g., ex crebro conciviorum in Christum auditu, vel quando suadet non leviter aliquod peccatum mortale, lib. 7, disp. 74, à num. 1 usque ad 7.

17. Quando infidelis renuit converti, vult tamen habitare sine contumeliâ Salvatoris, potest fidelis aliud matrimonium contrahere sine sententiâ judicis, nisi casus sit occultus: necessaria tamen est monitio, et interrogatio an velit se convertere, nisi constet moraliter aliunde obstinatio infidelis, vel quando ob distantiam requiri nequit; vel quando facto ipso constat voluntas infidelis, v. g., si transeat ad aliud matrimonium: requiritur tamen monitio, quando conversus est dubius de obstinatione. Sufficit tamen nuntius certus ac fide dignus, et non requiritur præfixio termini infideli auctoritate Ecclesiæ. Non tamen sunt negandæ induciæ ad conversionem, si petantur sine fraude: et est sanum consilium, non tamen necessarium, testes adhiberi dum infidelis monetur, lib. 7, disp. 74, à num. 8 usque ad 20.

18. Matrimonium non dissolvitur donec fidelis ad alias nuptias transeat, et infidelem ante eum transitum conversum tenetur fidelis recipere; et infidelis non potest validè contrahere donec fidelis alius ineat; non dissolvitur enim matrimonium per transitum infidelis ad aliud, lib. 7, disp. 75, à num. 1 usque ad 7.

19. Si infidelis adulter convertatur ad fidem, nondum fideli alio matrimonio devincto, non tenetur fidelis eum admittere; at nequit fidelis ad alias nuptias migrare, lib. 7, disp. 75, num. 8.

20, 21. Si ante novas fidelis nuptias convertatur conjux infidelis, non est necessarius inter ipsos novus matrimonii contractus, lib. 7, disp. 75, num. 9 et 21. Et si post nuptias fidelis, coque jam viduo effecto, convertatur conjux infidelis, non tenetur fidelis illum admittere, nec potest, nisi novum cum eo ineat matrimonii contractum, lib. 7, disp. 75, n. 10.

22. Si infidelis post fidelis conversionem actus infidelitatis exercuerit, non tenetur fidelis eum admittere, licet convertatur antequàm fidelis contrahat matrimonium, lib. 7, disp. 75, num. 11.

23. Sicut dissolvitur matrimonium infidelium consummatum per transitum ad aliud matrimonium, ita dissolvitur altero converso, religionem proficiente: non tamen per susceptionem ordinum sacrorum, vel per votum simplex castitatis, lib. 7, disput. 76, à num. 8 usque ad 15.

24. Licet fideli transire ad religionem, ordines, vel ad votum castitatis, renuente infideli converti, licet habitare velit sine Dei contumeliâ, priùs monitione factâ, nisi existat probabilis conversionis spes, vel reducatur ad fidem ante mutationem status, etiamsi interveniat sententia ecclesiastica separationis, lib. 7, disp. 76, à num. 4 usque ad 5. Et si fidelis jam professus vel sacris ordinibus insignitus, vel voto castitatis ligatus sit, non est reddendus infideli postea ad

fidem converso: secùs dicendum, quando est in anno novitiatùs, ibid., num. 6 et 7.

25. Infidelis validè ad aliud matrimonium transit, dissoluto matrimonio per transitum fidelis ad alias nuptias, vel per professionem: secùs dicendum de transitu ad ordines sacros. Poterit tamen infidelis postea conversus, quando fidelis ad ordines sacros transiit, ingredi in religionem. Item licitum est infideli, dissoluto semel fidelis matrimonio, ad aliud transire, lib. 7, totâ disp. 77.

Interdictum.

1. Interdictum non incurritur ob culpam venialem, lib. 9, disput. 32, num. 29.

2. Tempore interdicti potest licitè et validè contrahi matrimonium. Item tempore cessationis à divinis omnia Sacramenta licent, sicut in interdicto. Et specialiter interdicti validè contrahunt: etiam in ecclesiâ specialiter interdictâ potest matrimonium celebrari; et omnia permessa in interdicto, et denuntiationes fieri possunt, lib. 7, disp. 8, à num. 1 usque ad 8.

3. Tempore interdicti non possunt conferri benedictiones nuptiales; hodiè tamen possunt licitè conferri, servato moderamine, cap. *Alma Mater*, in 6, de Sentent. excommun.; v. g., submissâ voce, januis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis. Et hæc permissio solùm intelligitur in interdicto generali, et non speciali: tamen non licet cum illo moderamine extra ecclesias, tempore interdicti, benedictiones nuptiales, vel alia officia divina celebrare, nec tempore cessationis à divinis cum dicto moderamine, lib. 7, disp. 8, à num. 9 usque ad 14.

4. In festivitibus in quibus jure suspenditur interdictum, licet publicè et solemniter benedicere nuptias, et cætera divina officia celebrare, nisi aliâ ex causâ non sit prohibitum eas benedici. Idem dicendum de tempore cessationis à divinis in prædictis festivitibus: secùs dicendum si ecclesia sit specialiter interdicta, lib. 7, disp. 8, à num. 15 usque ad 18.

5. Spousalia inita contra Pontificis interdictum, cum decreto irritanti, quamvis generali, nec sponsalium mentionem facienti, sunt nulla; secùs dicendum de interdicto non irritanti. Item matrimonium in initum contra interdictum Pontificis sine decreto irritanti, vel saltem generaliter irritanti, non facienti mentionem matrimonii; et si faciat mentionem specificè, si causa est temporalis, erit nullum, in quantum præjudicat alicui liti, ob ejus impedimentum est interdictum; si verò erit causa perpetua, erit nullum simpliciter: et hoc intelligitur, sive prohibito Pontificis sit per modum constitutionis, sive præcepti, lib. 7, totâ disp. 2.

6. Interdictum ab ingressu ecclesiæ potest licitè in eâ recipere benedictiones nuptiales, et audire divina, et facere quidquid laico licet, et matrimonium inire, lib. 7, disp. 9, num. 15.

Irregularitas.

1. Sacerdos ducens viduum est irregularis. Item si contrahat cum conditione impossibili, vel turpi, l. 5

disp. 3, n. 22. Item est irregularis liber ducens ancillam: tamen non peccat contrahendo, lib. 7, disp. 19, num. 15.

2. Conjugatus absque uxoris licentiâ recipiens ordinem sacrum, est irregularis; ac officii et beneficii ecclesiastici incapax, etiam post solum matrimonium: at ut incurratur, requiritur dolus, excusaturque illum quævis ignorantia juris, vel facti, dummodo non affectata. Item requiritur quòd matrimonium præcedens sit validum. Et non incurritur quando promovetur de licentiâ uxoris manentis in seculo sine voto: secus dicendum de licentiâ extortâ metu, vel dolo, aut dissimulante uxore. Item non fit irregularis vir conjugatus promotus ad ordines minores absque debita licentiâ, nec incurrit suspensionem, quam tulit Sixtus V in suo motu proprio anno 1588, quintâ die Januarii; nam Clemens VIII revocavit eum anno 1593, die ultimo Februarii. Et si ante revocationem promotus fuisset, et ita incurrisset irregularitatem Pontifici reservatam in eo inflictam, non manet post revocationem reservata, lib. 7, totâ disp. 49.

3. Irregularitas homicidii tantum incurritur ob culpam latam, quæ ex ignorantia crassa procedit, lib. 9, disp. 52, n. 34. Item non incurritur ob peccatum veniale: et idem de interdicto et suspensione, *ibid.*, num. 29.

4. Irregularitas orta ex defectu natalium tantum deletur per professionem quoad ordines suscipiendos solum; at manente incapaci dignitatum, lib. 7, disp. 86, n. 4.

5. Dispensatio irregularitatis excommunicati, vel interdicti sæpè celebrantis, non petit multiplicem celebrationem explicari, lib. 8, disp. 24, num. 7.

Judex.

1. Judex potest terminum præfigere sponsalibus perficiendis, quando datur periculum incontinentiæ, lib. 10, disp. 53, n. 9.

2. Judex ecclesiasticus potest compellere partem ad remittendum juramentum solvendi usuras, vel metu extortum. Idem potest judex secularis erga seculares, quando constat de recipientis turpitudine: si verò dubium sit, solus ecclesiasticus erit competens, lib. 1, disp. 52, n. 18.

3. Judex qui sub excommunicatione præcipit sp̄nso ut intra bimestre consumet, et eo transacto excommunicavit illum renuentem, si postea ingrediatur religionem, debet eum absolvere, lib. 2, disp. 24, num. 28.

4. Judex præventus, sive secularis, sive ecclesiasticus, potest inferre pœnas clam contrahentibus, sive constat de clandestinitate matrimonii, sive non, vel questio sit an matrimonium sit clandestinum. Tamen judex ecclesiasticus potest inhibere secularem, ut tantum deponant testes coram eo de valore matrimonii, non verò respectu punitiois. Et si judex ecclesiasticus non condignè punit clam contrahentes, potest judex secularis iterum eos punire, non secus ac si puniti non essent, sed temperari debet. At judex ecclesiasticus non potest iterum punire prius per se-

cularem judicem punitum, nisi pœna imposita per secularem non esset levior imponenda per ecclesiasticum, lib. 3, totâ disp. 54.

5. Sententiâ judicis eget suspensio triennis imposita parochio assistenti matrimonio clandestino. Idem dicendum de pœnâ testium, ac amissione bonorum contrahentium: secus dicendum de inhabilitate ad sic contrahendum. Item eget sententiâ pœna exheredationis, v. g., ut filius teneatur ab illâ abstinere se; at pater conscius cause sufficientis potest, nullâ præmissâ judicis sententiâ, exheredare. Sed ut exhereditatio omninò consequatur effectum, necessaria est sententiâ judicis. Tamen ut filii nati ex matrimonio clandestino invalido, parentibus ignorantibus impedimentum, sint illegitimi, non requiritur sententiâ, lib. 5, disp. 53, per totam.

6. Judex ecclesiasticus potest procedere contra laicum detinentem uxorem alterius, quamvis de valore matrimonii lis minimè sit, lib. 9, disp. 4, n. 8.

7. Judex ecclesiasticus nullo modo permittere debet conjuges juvenes separatos esse ob incontinentiæ periculum, lib. 9, d. 4, n. 5.

8. Judex, dum petitur divortium ratione sævitæ, interrogaturus est de causis timoris, ejusque arbitrio committitur an justè sint. Et non debet absque causa cognitione cogere conjugem, de quo est suspensio, ad præstandam cautionem; sive procedat ex officio, sive ad instantiam partis: et non est standum in hæc juramento potentis cautionem; imò hæc suspensiois causa probanda est testibus omni exceptione majoribus, nisi evidenter de causâ suspensiois constet, lib. 10, disp. 48, à n. 25 usque ad 29.

9. Jusitæ praxis est in tribunalibus, quòd quando petitur divortium ratione sævitæ conjugis, judex petit informationem testium eam probantium, quâ præstitâ, si est sufficiens, continuò actum interlocutorium pronuntiat, quo jubet uxorem in loco tuto deponi, dum lis deciditur, et sub pœnâ excommunicationis jubet viro, et ejus parentibus, ne ei malum inferant, et sub aliis pœnis pecuniariis; et moderatur expensas illis atque alimenta uxori præstanda. Et quamvis divortium sine adversæ partis citatione fieri nequeat; tamen separatio ad tempus dum discordia durat, solum informationem summariam postulat, lib. 10, disput. 48, num. 50.

10. Quando sævitia conjugis est tanta, ut nulla securitatis cautio sufficiens ab alio præstari possit, non est restituendus conjux spoliatus, sed sententiâ divortii pronuntianda est. Item quando sævitia est talis, ut provideri satis non possit, quæ cautio tunc ad damnum vitandum sufficiat, relinquatur arbitrio judicis, perspectis benè omnibus circumstantiis occurrentibus, et ubi est odium capitale, non debet conjux fidere cautioni, et raro est tutum, lib. 10, disp. 48, à num. 31 usque ad 35.

11. Judex potest ex officio, etiam parte non petenti, cogere partes ad cautionem securitatis præstandam, lib. 10, disp. 48, n. 39.

12. Judex potest occultè dimittere innocentem solum

cognitum, quando juxta allegata probata est nocens, lib. 7, disp. 37, num. 13.

15. Judex potest licitè interrogare consanguineos, vel affines, cum quibus dispensat ad matrimonium, an habuerint copulam; quando vel ipsi narrarunt non habitam, vel dispensat Pontifex sub conditione, ut non sit habita, lib. 8, disp. 25, à num. 13 usque ad 16.

14. Judex non potest cogere maleficos benedictione quâdam maleficium auferre, lib. 7, disp. 93, n. 10: licitum tamen est crines malefici torquendi abscindere, aut ejus corpus lavare, ut tormentum sentiat, lib. 7, disp. 96, num. 6.

15. Judex separans matrimonium ratione impotentiae, tenetur in sententiâ speciem impotentiae, et causam suae sententiâ exprimere, lib. 7, disp. 99, num. 29.

16. Judex secularis potest conjugem spoliatum habitatione alterius restituere, si præcesserat traductio, sponsæ in sponsi domum, lib. 7, disp. 112, num. 15.

Juramentum.

1. Juramentum aquivocè potest præstari; jurando se non promississe, ab eo qui promissionem non tenetur implere, ut rogatus à custodibus an veniat ex certo loco, si ille non sit peste infectus. Idem de eo à quo petunt latrones ut juret se daturum pecunias, qui potest jurare se daturum, si tenetur; et ita non solvere. Item clericus rogatus an portet aliquid ut cogatur solvere gabellas, ad quas non tenetur. Item mulier sciens aliquem non esse virum suum, ob idque negans debitum. Et ut absolvatur, si cogitur jurare reddituram se, potest jurare, intelligens, si teneor. Et tandem intercedente justâ causâ, aut metu, potest aliquis contrahens licitè matrimonium, jurare velle se eam feminam in matrimonio, et in uxorem, intelligendo, si teneor; quod doctor non intelligit tantum, quando justâ causa est certa, sed etiam quando sapientum judicio est talis: et est probabile, non teneri servare promissum, lib. 1, disp. 10, n. 27 et 28, et disp. 41, num. 12.

2. Juramentum contra bonos mores non obligat; nec ex juramento iniquè extorto respectu Dei oritur obligatio, et tunc non est necessaria ejus relaxatio, lib. 1, disp. 32, num. 1 et 2.

3. Aliud est juramentum firmare contractum, et aliud non firmare. Tamen semper observandum est donec relaxetur, ob honorem divini numinis, lib. 1, disp. 32, num. 3.

4. Quando juramentum obligat, sed non firmat contractum, manet invalidus, ut antea erat. Quando verò firmat, manet validus, et irrevocabilis, lib. 1, disput. 32, num. 4.

5. Quando juramentum non confirmat contractum habitâ relaxatione, potest veniri contra contractum, et manet invalidus: secus quando confirmat. Et quando confirmat, non datur absolutio, nec factâ solutione satisfacti, nec potest repeti: secus quando non confirmat, et dum non firmat, factâ solutione, potest repeti absque juramenti relaxatione: secus si fuit etiam

juramentum de non repetendo, lib. 1, disp. 32, à num. 5 usque ad 7.

6. Juramentum tunc non confirmat contractum, quando contractus prohibetur ob publicam utilitatem: secus quando ob privatam, et tunc non obligat; nec indiget relaxatione, sive prohibito feratur in personas, et non in ipsum contractum. Dicitur autem contractus ob bonum commune, quando lex disponit de rebus publicis, et tota utilitas immediatè resultat toti reipublicæ; et tunc dicitur talis in intentione, et executione: secus quando disponit de rebus privatorum, ut de contractibus minorum sine curatore celebrandis; et tunc dicitur tantum in executione privatus, quia omnis lex in intentione est circa bonum commune, lib. 1, disput. 32, à num. 8, usque ad 11.

7. Quando contractus est reprobus odio creditoris, quia in eo versatur turpitudine, non firmatur juramento, sed est juramentum servandum, et est locus rejectioni, relaxato juramento. Et hæc turpitudine debet esse de jure naturali et divino. Sed quando non est turpitudine in recipiente, non impletur juramentum momentaneâ solutione postmodum repetendo. Episcopus tamen potest relaxare hoc juramentum, ut solvendi uuras, vel quando metu extorquetur, quando versatur turpitudine ex parte creditoris recipientis, etiam admissio jam perjurio, lib. 10, disput. 32, à num. 12 usque ad 16.

8. Juramenta contractui adjecta, in quo est turpitudine, et injustitia in creditore, non possunt per diploma Cruciatorum, et privilegia religiosorum commutari. Possent tamen si fortè concedant relaxationem, vel commutationem juramentorum absque tertii præjudicio, lib. 1, disp. 32, num. 17.

9. Juramentum metu extortum, aut præstitum, non confirmat contractus jure invalidos; obligat tamen, donec relaxetur, lib. 4, disp. 20, n. 2, 3 et 4; licet metus sit levis, et non gravis in foro externo, ibid., num. 9. Item matrimonium metu contractum non redditur validum juramento, num. 12.

10. Juramentum adjectum matrimonio coacto per verba de presenti, non obligat, nec eget relaxatione, nec etiam oritur obligatio sponsalium. Item non obligat, si apponatur matrimonio coacto per verba de futuro, ut de non contrahendo illi matrimonio; non obligat absque novo consensu, lib. 4, disp. 20, à num. 17 usque ad 19.

11. Sponsalia contracta metu gravi, non firmanatur juramento; nec juramentum indiget relaxatione. Idem de sponsalibus initis metu levi in foro conscientiae, lib. 4, disp. 21, n. 1, 3 et 4.

12. Juramentum accedens constitutioni procuratoris ad matrimonium coactæ non obligat. Idem de juramento accedenti professioni religionis, vel voto: secus de juramento accidenti constitutioni procuratoris ad alia negotia, et promissioni dotis, et ariharum metu extortæ, lib. 4, disp. 21, n. 5 et 6.

13. Juramentum rei impossibilis, vel illicitæ, si postea fiat possibilis, aut licita, non obligat, lib. 1, disp. 30, num. 6.

14. Juramentum obligat, rebus non mutatis, lib. 1, disput. 57, n. 1.

15. Juramentum habens tacitam conditionem, non indiget relaxatione, eâ non impletâ, lib. 1, disp. 67, num. 4.

16. Juramentum quod omninô servari nequit, obligat ad partem possibilem, quando obligatio est dividua, et non per modum unius contracta, lib. 9, disp. 35, num. 6.

17. Juramentum probat ignorantiam, ut quis restituatur in integrum, lib. 7, disp. 37, num. 27.

18. Juramento patrini non probatur defectus legitimæ intentionis contrahende paternitatis, dum tenet in Baptismo, vel Confirmatione, lib. 7, disp. 58, num. 8.

Jurisdictio.

1. Jurisdictio ex privilegio annexa perpetuô dignitati vel officio, est ordinaria et delegabilis, lib. 2, disp. 40, n. 14. Exceptâ potestate conferendi beneficia, ibid., num. 16.

2. Jurisdictio contentiosa est illa, quæ habet contradictionem, et inter contententes exercetur, quæ non potest exerceri extra territorium. Altera est voluntaria, quæ in solos subditos volentes exercetur, ut adoptio, et mancipatio, manumissio, et potest exerceri extra territorium. Aliquando tamen voluntaria assumit naturam contentiosæ; et quando exigitur causa judicialis, nequit extra territorium exerceri absque licentiâ judicis, et consensu partium, lib. 3, disp. 19, n. 7, 8 et 9.

3. Jurisdictio non adimitur ignorantiam, lib. 5, disput. 30; num. 11; nec prodest eam ignorantiam, nec potest conferri actu interno, lib. 3, disput. 36, num. 8.

4. Jurisdictione concessâ, conceduntur ea sine quibus illa explicari nequit; et concessâ re, concedi videntur necessaria ad illam comparandam, lib. 3, disput. 19, n. 4.

L

Largitas sponsalitia.

1. Sponsalitia largitas, est donatio facta inter sponso de futuro, matrimonio inenni spe, ejusque causâ. Hujus autem donationis est natura, ut pacto inito inter sponso, ne ad donantem ullo casu redeat, statim acquiratur si revocabiliter donatario, quamvis nec copula, nec osculum intercedat, et ejus culpâ matrimonium non sequatur. Sed quando tale pactum non fit, hodiè habet tacitam conditionem, v. g., si matrimonium sequatur, et eo consummato perficitur, lib. 6, disput. 18, num. 1 et 2.

2. Matrimonio non secuto culpâ donantis, perdit omne datum, et omne promissum, et acceptum tenetur restituere. Si autem casu, v. g., morte alterius, sponsa, intercedente osculo, lucratur dimidiam sponsalitiâ largitatem tantum, et alteram dimidiam tenetur restituere; sponso verò integram tenetur iterum dare, et restituere: et idem dicendum de ceteris jocalibus, lib. 6, disp. 18, num. 4 et 5.

3. Sponsa lucratur dimidiam sponsalitiâ largitatem per osculum datum post inita sponsalia: et si sint conditionalia, post conditionis eventum. Et non sufficit amplexus sine osculo, et sponso repentini jocalia non incumbit probare, se dedisse ob causam, et eam non esse secutam, sed sufficit probare, tempore donationis contracta fuisse sponsalia, lib. 6, disput. 18, à num. 5 usque ad 10.

4. Ut sponsa lucratur hanc jocalium medietatem per osculum, vel integra per copulam, non desideratur animus donandi in sponso, sed satis est, si de animo contrario non constet per expressam inter eos conventionem; et valet oppositum pactum, nec requiritur insinuatio. Et hæc dispositio legum procedit etiam in foro conscientiæ, lib. 6, disp. 18, à n. 11 usque ad 13.

5. Per copulam, quæ consummat matrimonium, acquirit sponsa jocalia integra sine traductione ad sponso domum, nec requiritur benedictio Ecclesiæ: at non sufficit ad ea acquirenda sola traductio sine copulâ, vel osculo, lib. 6, disp. 19, à num. 1 usque ad 5.

6. Per copulam habitam post sponsalia, lucratur sponsa medietatem jocalium: et si sint conditionata, post eventum conditionis, lib. 6, disp. 19, num. 6.

7. Sponso lucratur integram sponsalitiâ largitatem donatam sibi à sponsâ, sive de futuro, sive de presenti, per matrimonii consummationem, lib. 6, disp. 19, à num. 7 usque ad 10.

8. Quando sponsalia fuerunt nulla ob aliquod impedimentum, ignorante illud utroque, dummodò ignorantia non sit crassa et supina, lucratur sponsa per osculum medietatem, per copulam integram. Quando verò uterque erat sciens impedimenti, sponsa potest retinere, donec fiscus per sententiam auferat, lib. 6, disp. 20, à num. 1 usque ad 8.

9. Quando sponso ignoravit tantum impedimentum, tenetur sponsa integrè restituere donanti. Si tamen fuit ignorans sponsa, sciente sponso, illa lucratur per osculum medietatem, et per copulam integram, lib. 6, disp. 20, num. 9 et 10.

10. Quando sponsalia fuerant dissoluta absque utriusque culpâ, non tamen casu, ut morte, sed voto castitatis, vel ingressu religionis, tunc sponso nil lucratur sibi ex donatis à sponsâ. Sponsa verò lucratur per osculum medietatem, et sine illo nihil, licet illa ipsa ingrediatur religionem, et sic facto suo dissolvantur sponsalia, sive ipse sponso. Idem dicendum de quibuscumque modis aliis licitis, quibus dissolvuntur sponsalia, lib. 6, disp. 21, à num. 1 usque ad 5.

11. Quando mutuo consensu dissolvuntur sponsalia, nihil lucratur sponsa per osculum, sed integram restituet; et quæc sponso, vel sponsa non simul dissentiant, sed successive, ultimò consentiens dissolutioni sponsalium comparat integram sponsalitiâ largitatem, quando fuit dissolutio prima, invito altero, lib. 6, disput. 21, num. 6 et 7.

12. Quando alter præbet justam dissolutioni causam

sam, ut quia fornicatus est, is qui præbuit causam, sive sit sponsus, sive sponsa, perdit totum, quod donarat, et restituet quod accepit, lib. 6, disp. 21, num. 8.

15. Largitas sponsalitia valida est, quando sponsa nullam dotem affert, et tunc quantitas est taxanda arbitrio boni viri, l. 6, disp. 24, n. 6.

14. Sponsalitia largitas inter sponsos de præsentibus, non potest donari, et donatio est invalida facta consummato matrimonio, nondum tamen benedictionibus Ecclesiæ secutis. Confirmabitur tamen morte donantis; et quando nondum consummato matrimonio, mittit sponsus nuntio jocalia sponsæ, et ante nuntii accessum, et donationis acceptationem, consummatur matrimonium, si erat nuntius sponsi, non valet donatio; secus si erat sponsæ, et donata tempore nuptialium benedictionum, nondum tamen consummato matrimonio, lucratur sponsa totam sponsalitiã largitatẽ per copulam subsecutam, et medietatem per osculum, et annulus datus sponsæ in ecclesiã, qui tunc benedicitur, non fit sponsæ, nisi antea donatus esset, lib. 6, totã disput. 23.

15. Quamvis jure communi nulla sit præfinita taxa donationi sponsalitiæ largitatis, tamen in regno Castellæ nequit excedere octavam dotis sponsæ partem, nisi donatio fiat ante sponsalia, sub eã lege, ut nullo casu revertatur ad donantem, vel si fictè magna dos promittatur; et hæc lex non obligat forenses, lib. 6, totã disp. 24.

16. Sponsalitia largitas excedens quantitatem legis, non omninò est invalida, sed quoad excessum, lib. 6, disp. 29, num. 15.

17. Sponsalitia largitas, quæ excedere nequit octavam dotis sponsæ partem, minuenda est juxta dotis postea evictæ quantitatem. Si tamen integra dos evincatur, minuetur arbitrio boni viri, lib. 6, disput. 50, num. 3.

18. Quando dos est majoratus, potest dari per consensum sponsæ, nomine sponsalitiæ largitatis, octava pars valoris reddituum majoratus, non verò ipsa dona, lib. 6, disput. 31, num. 5.

19. Promissio sponsalitiæ largitatis ultra octavam dotis sponsæ partem, firmatur juramento, nisi excedat id de quo potest sponsus disponere in præjudicium ascendentium, vel descendendum, lib. 6, disput. 36, num. 18.

20. Sponsalitia largitas est donatio voluntaria, et extrahenda est de eã parte, de quã vir liberè potest disponere, ut in Castellã de quintã bonorum parte, habens filios ex priori matrimonio, vel solos ascendentes, de tertiã; et carens filiis tempore promissionis, de toto hæreditatis corpore extrahenda est, lib. 6, disp. 36, num. 17.

21. Uxor transiens ad secundas nuptias tenetur reservare filiis prioris matrimonii sponsalitiã largitatẽ à priori viro acceptam, lib. 6, disp. 41, num. 4.

22. Largitas sponsalitia non est restituenda ab eã quæ virgo non est, lib. 6, disp. 27, num. 5 et 4.

23. Utrum minor possit promittere sponsalitiã

TH. XXV.

largitatẽ, vide verbum Arrha, quia idem dicendum est de sponsalitiã largitate, sicut de arrhis.

Legatum.

1. Legatum relictum virginĩ certæ, potest dari, et debetur ingredientĩ religionem, nisi aliud constet per conjecturas, v. g., ut nubat certo homini, quamvis illa certa persona moriatur antequàm puella sit in morã. Quando autem legatum non est relictum determinatè, sed indefinitè matrimonio collocandis, non potest distribui ingredientĩ religionem, lib. 1, disp. 33, à num. 29 usque ad 32.

2. Legatum est favorabile, et largam ac benignam capit interpretationem, lib. 3, disp. 18, num. 24.

3. Legatum relictum alterutri conjugi ab altero, vel à quocumque extraneo, sub conditione, si ad secundas nuptias non transierit, minimè potest intra annum peti, nisi spes nuptiarum deficiat. Post annum verò potest peti, præstitã cautione de re cum fructibus restituendã, si conditionem non servaverit, lib. 7, disp. 87, n. 29.

4. Quando alicui aufertur legatum, et applicatur fisco vel hæredibus, non exigitur sententiã judicis, sed attentã legum dispositione, tenetur in conscientiã accepta restituere vidua nubens intra annum luctus, lib. 7, disp. 87, n. 8.

5. Legatum relictum à marito uxori usufructus omnium honorum, dum honestè et vidualiter vixerit; et si secundò nupserit, centum; luxuriosè vivens, et postea secundò nubens consequitur hæc centum, lib. 7, disput. 90, n. 12.

6. Legatum usufructus relictum uxori transeuntĩ ad secundas nuptias, non perdit, si transit ad tertias, et ad superiores, lib. 7, disp. 89, n. 54.

7. Legato annuo relicto, sub conditione temporaneã ac distributivã, debentur fructus ultimi anni, quo cessat conditio, ut si vidua instituta sit in annuo legato, donec nubat, lib. 7, disp. 91, n. 10.

8. Legatum à conjuge absolutè relictum conjugi non amittitur per transitum ad secundas nuptias, nisi quando vidua intra annum luctus nuberet, sive legatum sit usufructus, sive alimentorum, lib. 7, disp. 91, n. 12.

9. Legatum relictum à viro uxori, aut à filio matri, etiã à filio viri præmortui, vel ab eo qui erat arctissimã amicitia conjunctus priori viro, sub conditione castè et honestè vivendi, amittit illud transiens ad secundas nuptias. Idem si uxor vel ejus filii consanguinei aut arctissimã amicitia conjuncti, aut filii ipsius viri relinquunt legatum viro sub eãdem conditione, nisi conjux cui legatur minimè consummasset prius matrimonium. Quando verò conditio fuit apposta ab extraneo, nullatenus conjuncto priori viro, aut à parentibus aliis, vel consanguineis ipsius viduæ, tunc non amittit legatum transiens ad secundas nuptias, nisi secundæ nuptiæ repugnent statui, aut statui viduæ, vel si quacumque causã efficiatur infamis, et cedat in linquentis legatum dedecus; vel si habet votum aut juramentum castitatis, et transit ad secun-

(*Diã-sept.*)

das nuptias, lib. 7, disp. 91, à num. 14 usque ad 30.

10. Coniux legans conjugii sub hac conditione, si lectum meum custodierit, vel donec custodierit, transiens ad secundas nuptias, legatum amittit, lib. 7, disp. 91, n. 23.

11. Legatum sub conditione negativâ perpetuâ relictum, ut non nubendi, castè vivendi, tradendum est legatario post obitum legantis, cum cautione illud tradendi cum omnibus fructibus ab initio perceptis. Secus dicendum quando conditio est distributiva vel temporanea, lib. 7, disp. 91, n. 6 et 7.

12. Legatum relictum sub conditione castè et honestè vivendi, perditur per unicum fornicationem, quando est relictum à marito, vel ejus filiis, aut ipsius uxoris, vel alterutris conjugis consanguineis, vel arctissimâ familiaritate conjunctis, quorum interest viduam illam integram castitatem servare. Secus si ab extraneo relictum sit, lib. 7, disp. 91, n. 51, 52 et 53.

13. Legatum relictum ab uxore viro, sub conditione castè et honestè vivendi, non amittitur ob unicum viri fornicationem, nisi vita sit inhonesta et impudica. Et legatum semel perditum non recuperatur, lib. 7, disp. 91, n. 34 et 35.

14. Legatum relictum feminis honestis, aut honestè viventibus maritandis, potest dari ei quæ semel fornicata est, lib. 7, disp. 91, n. 36.

15. Legatum relictum sub conditione castè et honestè vivendi, non amittitur per unicum vel alium amplexum, vel tactum impudicum. Secus quando toties femina in hos tactus labitur, ut arbitrio boni viri possit dici impudica et inhonestè vivens, lib. 7, disp. 91, n. 40.

16. Legatum relictum sub conditione non transgrediendi ad secundas nuptias non amittitur per fornicationem, nec per sponsalia de futuro, nec per matrimonium irritum, nec validum non consummatum, l. 7, disp. 91, à num. 41 usque ad 45.

17. Legatum relictum uxori à viro, sub conditione servandi vitam vidualem, non amittitur, viduâ illâ ingrediente religionem, lib. 7, disp. 9, num. 46.

18. Legatum conjugii relictum, si cum filiis steterit, perditur per secundas nuptias. Idem dicendum de legato habitationis absolutè relicto à viro uxori, et de legato à viro uxori relicto dum steterit in domo ipsius viri; secus dicendum si transeat ad secundas nuptias, filiis jam mortuis, lib. 7, disp. 91, à num. 47 usque ad 51.

19. Legatum relictum alicui, dum steterit cum uxore testatoris, non perditur, si decedat, uxore secundò nuptiâ, l. 7, d. 91, n. 52.

20. Legatum relictum feminis maritandis, non potest dari vi suis secundò nupturis, nisi prius matrimonium non fuisset consummatum, aut irritum; tunc enim potest eis dari, vel si nullæ essent feminæ atate nobiles, lib. 7, disput. 91, à numero 53 usque ad 57.

21. Legatum feminis maritandis relictum, non potest dari eis quæ nondum sunt ætate nobiles, nec po-

test peti ante ætatem nuptiis aptam, lib. 7, disp. 91, n. 61 et 62.

22. Legatum relictum feminis maritandis non potest dari jam maritatis, nisi verba testatoris sic se habeant: Dentur mille ad puellas dotandas; intellige quando maritata est sine dote, lib. 7, disput. 91, num. 63 et 64.

23. Legatum relictum personæ certæ maritandæ debetur, quamvis ea tempore testamenti maritata esset; et à fortiori si postea nubat superstitute testatore, lib. 7, disp. 91, n. 65.

24. Legatum relictum consanguineis maritandis, quamvis nequeat conferri consanguineæ tempore testamenti conjugatæ, tamen si nupsisset testatore mortuo, potest ei dari, lib. 7, disp. 91, n. 66.

25. Legatum relictum certæ personæ maritandæ, eodem testatore postea eam in matrimonio collocante minori summâ in dotem traditâ, non debetur quoad residuum, lib. 7, disp. 91, n. 67.

26. Nomine familiæ in legato, v. g., ut aliquis ducat personam de familiâ, intelligitur persona in gradu permissio à jure canonico, et non sufficit quòd gradus sit dispensabilis, lib. 1, disp. 33, n. 9.

Legitimatio.

1. Legitimare prolem antea susceptam competit matrimonio clandestino valido, et circa legitimationem standum est juri canonico, et non civili. Et matrimonium habet ex se, vel saltem ex juris privilegio, legitimare prolem, et hæc legitimatio prolis est favorabilissima, lib. 3, disp. 44, n. 2.

2. Filii nati ex matrimonio clandestino, quod parentes credebant esse validum, si reverà fuit nullum, sunt illegitimi. Quod intellige, quamvis sit nullum ob quamcumque causam, licet celebratum sit coram parrocho et testibus, deficientibus denuntiationibus, nisi esset talis nullitas, ut præmissis illis impedimentum detegi non possit, lib. 3, disput. 42, à numero 1 usque ad 7.

3. Filii nati ex matrimonio valido clandestino, id est, celebrato sine denuntiationibus, sunt legitimi, lib. 3, disp. 42, n. 8.

4. Ratio ob quam filii nati ex fornicatione legitimantur per matrimonium subsequens putativum, nati ex rōe ex matrimonio clandestino putativo non legitimantur, duplex est: prima, quia fornicatio non tendit à Ecclesiæ contemptum, nec ita eam scandalizat; matrimonium verò clandestinum valdè offendit Ecclesiam, eamque contemnit; secunda est, quia legitimitas provenit ex matrimonio bonâ fide inculpabiliter contracto. Et ita in priori casu non delinquent parentes in ipso matrimonii contractu, si in bonâ fide ac juxta Ecclesiæ decreta celebrârunt. In posteriori tamen casu delinquent parentes, deficitque bona fides et invincibilis impedimentum ignorantia, lib. 3, disp. 42, n. 2.

5. Si matrimonium clandestinum invalidum bonâ fide initum publicetur, approbeturque ab Ecclesiâ tanquam validum, quia nullum est detectum impedimentum, filii tam ante illam approbationem, quam

post geniti, sunt legitimi, lib. 3, disp. 43, per totam.

6. Potens legitimare adulterinum, et incestuosum, vel spurios in genere, potest etiam quando utrumque vitium concurrat, quando in favorem legitimitati conceditur facultas legitimandi; secus si in favorem legitimandi, lib. 3, disp. 2, num. 27 usque ad 51.

7. Legitimatio prolis facta virtute dispensationis ad matrimonium non valet, quando postea parentes id matrimonium non inierunt. Item proles non manet legitima, si ordinarius, vel confessor non explicuit talem legitimationem. Potest tamen idem, vel alius dispensare durante ejus officio, et in foro conscientiae alius confessor magister in theologia, vel doctor in jure canonico ex approbatione ab ordinario, lib. 3, disp. 7, à num. 15 usque ad 17.

8. Legitimatio prolis fit per matrimonium subsequens, quando concepta est ante dispensationem, et nata post expeditionem ordinarii, quia talis est naturalis, l. 1, disp. 7, n. 19.

9. Legitimatio spiritui exigit mentionem qualitatis spurietatis, et adulterii utriusque parentis, quamvis ex qualitate erraret ex communi errore, et ignorantia, quantumvis inculpatà, lib. 3, disp. 24, n. 3 et 18.

10. Legitimus est filius natus ex matrimonio contracto inito bonà fide alterius, quoad utrumque. Non tamen uterque quoad ipsum, sed tantum quoad habentem bonam fidem, lib. 3, disp. 34, num. 46.

Licentia.

1. Licentia fictè data à paroco ad assistendum matrimonio, vel ad administrandum quodcumque aliud Sacramentum, sufficit ut valeat, dum fictio ignoratur, lib. 3, disp. 22, num. 64.

2. Licentia data à paroco contra episcopi, aut synodi prohibitionem, ad assistendum matrimonio, prodest. Idem si ipsemet parochus intersit contra talem prohibitionem; nisi episcopus, vel constitutio synodalis addat decretum irritans aliter gesta, lib. 3, disp. 32, num. 2.

3. Licentia concessa sacerdoti, ut assistat matrimonio, dummodò sponsi præcipiat, ne consumment matrimonium ante denuntiationes, si ille assistat, id non monendo, validum est matrimonium. Idem dicendum est, si dicat: Dummodò præmittantur denuntiationes, vel sponsi impedimento careant; et ille, istis omissis, intersit; secus dicendum, si dicat: Si per solertem indaginem inveniatis, non esse impedimentum inter eos, eà informatione non præmissa, lib. 3, disp. 33, per totam.

4. Licentia requisita ad valorem matrimonii, requiritur expressa præcedens, et in dubio an præcedat, talis præsumitur, lib. 3, disp. 35, n. 16, 18 et 19.

5. Licentia est duplex: quædam est tacita, seu ratiabilitate de futuro; alia de presenti, et de præterito. Expressa non est tantum quando specie exprimitur, sed etiam quando comprehenditur sub generali verborum significatione. Idem dicendum de speciali, l. 5, disp. 35, n. 1 et 2.

6. Non requiritur licentia specialis ad matrimo-

nium, sed sufficit generalis ad exercendum in suâ parochiâ, quæ ad curam annuarum pertinent, v. g., quòd saltem sub verbis generalibus licentiæ comprehendatur matrimonium. Et non exigitur esse in scriptis. Non sufficit tamen licentia administrandi omnia Sacramenta, vel alios actus particulares digniores, præsertim quando parochus præsens eam concederet, et non est conjectura; secus quando parochus reliquit substitutum, quamvis solum dicat, ut administret Sacramenta vice ipsius; licè constitutio synodalis vel episcopus interdixisset delegare paroco. Non tamen sufficit licentia ex ratiabilitate de futuro; secus dicendum de licentiâ ex ratiabilitate de presenti, vel de præterito. Quod intellige tantum pro illo actu, et non simpliciter, lib. 3, disp. 35, à num. 6 usque ad 22.

7. Dicenti habere licentiam, ut alienus sacerdos assistat matrimonio, non est credendum, nisi sit persona fide digna. Idem dicendum de dicente se habere dispensationem, ne præmittantur dispensationes, et ut alienus sacerdos benedicat nuptias. Et si opponatur alieno sacerdoti, absque legitima licentiâ interfuisse matrimonio, à tertio, ipsi incumbit onus probandi; si verò à proprio paroco, transfertur onus probandi in alienum sacerdotem, et ipsos contrahentes, lib. 3, disp. 37 tota. Quando verò agitur de rebus merè spiritalibus ad forum conscientiae spectantibus, credendum est, ut in Sacramento Confessionis, Eucharistiæ, etc., ibid., num. 6.

Ludus.

1. Ludens cum minori non tenetur restituere, dum minor vel tutor loco illius id non repetat coram iudice, utens beneficio restitutionis: non poterit tamen uti beneficio restitutionis, si minor juravit se soluturum, et non repetiturum, lib. 6, disp. 38, n. 30. Item habens aliquid à minori sine licentiâ curatoris, non tenetur restituere, donec minor læsus utatur beneficio restitutionis, ibid., num. 51.

2. Ludens ludo prohibito, cui conceditur actio ad repetendum, non potest, ubi solvit, occultâ compensatione uti, nisi quando talis esset læsio, ut alter citra omne dubium teneatur in foro conscientiae restituere ante omnem iudicis sententiam. Et quando non potest minor propriâ auctoritate recuperare, potestutà conscientia non solvere nec stare contractui lib. 6, disp. 38, num. 32, 33 et 34.

3. Utrum autem, si contrahens cum minori læso potenti beneficium restitutionis, neget contractum coram iudice, minorque legitimâ probatione destitutus succumbat, peccet id negans, teneaturque restituere, non resolvit doctor, lib. 6, disp. 38, num. 35.

M.

Maleficium.

1. Impotentia ex maleficio perpetuo consurgens dirimit subsequens matrimonium. Censetur autem perpetuum, quando auferri non potest, nisi per aliud maleficium, vel per miraculum: secus dicendum, si possit auferri per exorcismos Ecclesie, vel per in-

dustriam auctoris ejusdem maleficii, modo licito. Et quando constare nequit an sit maleficium temporale, an perpetuum, præsuntur perpetuum: ac dissolvitur matrimonium, quando triennio conjuges operam dedere carnali copulæ, nec perficere potuerunt, lib. 7, disp. 94, à num. 7 usque ad 12.

2. Potentia coeundi respectu hominis, potest impediri maleficiis quinque modis: primus est corpora impediendo, ne sibi mutuò appropinquent, aut secerendo ea directè vel indirectè interponendo; secundus est, ita inflammando ad actum, ut antea fundatur semen, vel refrigerando ab actu illo; tertius, turbando imaginationem et astimativam, quæ reddit mulierem viro exosam, quando veneri vacare volunt; quartus, prohibendo rigorem membri, reddità viri virgà flaccidà, saltem quando coire vult; quintus, prohibendo immissionem spirituum ad membra, quasi intercludendo vias seminis, ne descendat, vel semen subtrahendo, vel obserando, aut nimium arcando vas muliebri, aut viri genitalia abscondendo, retrahendo, vel reverà adimendo; licet rariùs accidat; lib. 7, disp. 94, num. 1 et 2.

3. Maleficium etiam contingit mulieribus, sed rarò. Femina autem communiter maleficetur per solam opinionem, seu phantasie læsionem, vel arcando vas femineum, lib. 7, disp. 94, num. 3.

4. Maleficium rarò impedit potentiam omnium, communiter tamen respectu unius vel alterius personæ, lib. 7, disp. 94, num. 4.

5. Signa frigiditatis sunt, habere modicum membrum, et quasi ad nihilum redactum, malè compositum, et corrugatum, et calore debito degenerans, vel nunquam virgam erigere, vel non appetere venerea, nec stimulos carnis sentire. Signum verò maleficii est, quando coitum quis appetit, et virgam erigit, ita ut ad copulam aptus sit, et cum ad vas femineum appropinquat, relaxantur subito organa, nec potest complere, atque iterùm rigent, et si iterùm copulari nitatur, denuò laxantur, lib. 7, disp. 94, num. 5 et 6. Item signum maleficii universalis respectu omnium est, quando plurimas feminas maleficiatus tentavit cognoscere, et nullan potuit, cum tamen eum non esse frigidum constet, lib. 7, disp. 99, num. 24.

6. Procurans maleficium illius cum quo postea matrimonium init, potest petere ratione illius, dissolutionem matrimonii, lib. 7, disp. 94, num. 13.

7. Maleficium maleficio tollere ob nullum finem licet, nec rebus vanis, nec superstitionis, protestatione præmissà non utendi illis tanquam vanis; media autem licita per quæ maleficium aufertur, sunt ea quæ Ecclesia ordinavit, ut exorcismi, opera penitentis, Sacramentorum receptio ad placandum Deum, lib. 7, disput. 93, à num. 1 usque ad 5.

8. Nullo modo licet petere à maleficio parato solutionem maleficii maleficio; secùs dicendum quando maleficus plura media nõsset, quædam licita, alia verò illicita. Et quando sit dubium an maleficus sciat aliquod medium licitum, tunc nunquam licet, lib. 7, disp. 95, à num. 6 usque ad 14.

9. Licitum est destruere signum maleficii animo destruendi pacti cum dæmone initi, et obtinendæ sanitatis: imò potest interrogare alium maleficum, an nõrit in quo tale maleficium consistat, ut signum destruat. Quòd si ille ignoret, minimè potest induci ut per suam artem id investiget: tamen si id dixerit à dæmone, fas est eà scientià uti, lib. 7, totà disp. 96.

Maritus.

1. Maritus potest vindicare uxorem ab alio detentam, adjectà causà juris canonici, et divini, lib. 9, disp. 4, num. 9.

2. Maritus cognoscens uxorem suam invitam post mutuam castitatis votum, peccat contra justitiam, lib. 9, disp. 40, num. 20.

3. Maritus adulter perdit donationem propter nuptias, lib. 10, disp. 8, num. 11 et 12.

4. Maritus proprià auctoritate adulteros in delicto repertos enecans, licet sit iudex, admittit culpam lethalem homicidii contra justitiam, et tenetur restituere damna instar aliorum homicidarum: secùs dicendum si interficiat illos sententià iudicis sibi traditos, ut eos si velit, necet; si non livore vindictæ, sed justitiæ zelo id efficiat. Quod idem dicendum, licet ille sit etiam adulter, lib. 10, disp. 8, à num. 35 usque ad 44.

5. Maritus potest, renitente uxore, se vendere; peccabit tamen mortaliter, si fiat venditio sine justà causà, non tamen contra justitiam, sed erit justa causa, si uxor possit eum faciliè sequi. Uxor tamen vendens se sine consensu mariti, peccat mortaliter contra justitiam, lib. 7, totà disp. 23.

6. Maritus potest licitè simul cum uxore esse paterinus in Baptismo, vel Confirmatione, lib. 7, disp. 37, num. 5.

7. Maritus non potest mutare habitum sine licentià uxoris, nec uxor sine licentià mariti, v. g., induere habitum beatarum, vel eremitarum, lib. 9, disp. 3, num. 9.

Matrimonium.

1. Matrimonium solet nuncupari sic, quia mulier nubit, ut mater efficiatur. Item vocantur nuptiæ, et connubium ab obtubendo, seu velando, quia quasi nube obtegitur virgo velamine quodam, dum benedicitur. Tandem appellatur conjugium ab effectu, eo quòd duos, ut una caro efficiantur, conjungit, lib. 1, in proœmio, num. 4.

2. Mutus simul ac surdus à naturà, si intellectum perspicacem habeat, ita ut signis edoceri possit quid sit matrimonium, et signis indicare consensum, validè contrahit sponsalia et matrimonium: secùs si simul sit cæcus, etiam casu, nisi, antequàm in hæc incidere, nõsset quid esset matrimonium, lib. 1, disp. 8, num. 12 et 13.

3. Contrahens matrimonium fictè, peccat mortaliter, nisi eus urgenti causà, ut gratià viandi magni scandali, id faceret. Matrimonium tamen contractum post illud fictum, est validum, lib. 1, disp. 14, num. 1 et 2.

4. *Contrahens matrimonium fictè, tenetur verè contrahere, quando sequitur notabile damnum femine, quamvis non sit virgo, et quamvis fictè contrahens copulam non habuerit: secus quando contrahentes sunt disparis conditionis; vel quando timentur pessimi exitus probabiliter. Attamen quoties fictè contrahens tenetur jure contrahere, non est absolvendus donec verè contrahat, quamvis se contracturum proponat, lib. 1, disp. 11, à num. 3 usque ad 11.*

5. *Matrimonium impuberum, vel puberis cum impubere, habet vim sponsalium etiam post conc. Trid., non tamen sunt sponsalia verè, et simpliciter, sed juris interpretatione, lib. 1, totà disp. 21.*

6. *Matrimonium est conjunctio maritalis viri et femine inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens, lib. 2, disp. 1, num. 1.*

7. *In matrimonio septem inveniuntur: scilicet, mutuus consensus, externus contractus, mutua corporum traditio, quoddam vinculum ortum ex illo contractu, mutua obligatio ad reddendum debitum; jus quod est in utroque ad alterum; usus et consummatio matrimonii. Sed essentia matrimonii solum consistit in vinculo illo, quo formaliter conjuges sunt uniti, quod oritur ex mutua traditione, et est realis fundata in actione externâ reali, scilicet contractu, lib. 2, disp. 1, num. 2, 6 et 7.*

8. *Matrimonium dicitur conjunctio, ut explicetur essentia; maritalis, ut explicetur fundamentum; inter legitimas personas, hoc est, non habentes impedimentum dirimens; individuam vitæ consuetudinem retinens ad explicandum, quòd non est solubile, sicut alii contractus, qui communi consensu tolluntur, lib. 2, disp. 1, num. 8.*

9. *Matrimonium dividitur in legitimum, ratum, et consummatum. Legitimum est, quod contrahitur inter infideles; ratum, quando est Sacramentum, nondum consummatum: et sic matrimonium infidelium dicitur legitimum, sed non ratum; consummatum dicitur, quando est jam copulâ carnali perfectum, lib. 2, disp. 1, num. 9.*

10. *Matrimonium non est naturale homini, quasi ex propriis naturæ proveniens, ut moveri sursùm est naturale igni; est tamen naturale ex naturali inclinatione proveniens, et matrimonium idèò est insolubile, quia si libera esset conjunctio, et vagus concubitus, esset incerta proles, et ex incertitudine tepesceret amor, et educationis cura; et idèò vagus concubitus est peccatum mortale, quia contrariatur debita propagationi naturæ humanæ, lib. 2, totà disp. 2.*

11. *Præceptum matrimonii, dùm genus humanum paucis continebatur, obligabat singulos; nunc autem minimè. Tamen nunquam cessare potest in communi; secus in particulari, ut videmus; et pereuntibus omnibus, exceptis monachis, monachi tenerent matrimonium contrahere. Et nunc potest esse casus in quo aliquis teneatur sub mortali matrimonium intrare, v. g., ad sedandas seditiones, ut si sit filius regis, lib. 2, totà disp. 3.*

12. *Matrimonium ante lapsum Adami fuit institutum à Deo in ossitum naturæ, ac præceptum in illis verbis Genes. 1: Crescite et multiplicamini: post verè institutum fuit in remedium concupiscentiæ; at in lege novâ, ut sit Sacramentum, in illis verbis: Quos Deus conjunxit, homo non separet: fuit tamen approbatum, Joan. 2, quando Christus interfuit nuptias, lib. 2, totà disp. 4.*

13. *Verba seu signa quibus consensus exprimitur, sunt sibi invicem materia et forma secundum diversas rationes, id est, in quantum determinantur, sunt materia; in quantum verò determinant, sunt forma. Et matrimonium non tantùm dùm est in fieri, sed dùm est in facto esse, est Sacramentum, ut Eucharistia. Et tunc ejus materia sunt ipsi contrahentes, lib. 2, totà disp. 5.*

14. *Parochus nunquam fuit minister Sacramenti Matrimonii, nec est post Trid., sed ipsi contrahentes sunt ministri conficientes Sacramentum Matrimonii. Et tamen affecti peccato mortali non peccant eâ ratione quâ ministrant. Et idem dicendum de sacerdote assistente, aut benedicente nuptias, lib. 2, totà disp. 6.*

15. *Matrimonium in lege naturæ et veteri non fuit Sacramentum, nec gratiam conferebat, sed fuit contractus naturalis. Potest tamen dici quòd fuit Sacramentum largè et improprie. Et licèt non conferebat gratiam gratum facientem, potest dici contulisse aliquod genus gratiæ, dùm erat licitus ille actus conjugalis, lib. 2, totà disp. 8.*

16. *Matrimonium infidelium nunc, vel fidelis cum catechumenâ ex pontificiâ dispensatione contractum, non est Sacramentum, lib. 2, totà disp. 8.*

17. *Quando infideles convertuntur, non opus est ut iterùm coram parocho et testibus contrahant secundùm Trident., sess. 24, cap. 1: tamen possunt, sed non tenentur recipere benedictiones, et quando ambo baptizantur, efficitur statim Sacramentum, sine consensu aliquo novo, lib. 2, totà disp. 9.*

18. *Matrimonium fidelium in novâ lege est verè ac proprie Sacramentum gratiam confers, lib. 2, disp. 10, num. 2. Utrùm autem sit unicum Sacramentum, affirmat doctor, ibid., num. 5.*

19. *Actus contrahentium sunt Sacramentum tantùm; effectus Sacramenti est res tantùm: et vinculum quo conjuges perseverant, dicitur res et Sacramentum simul, lib. 2, disp. 10, num. 5.*

20. *Gratia sacramentalis Sacramenti Matrimonii habet duplicem effectum. Alter est concupiscentiam reprimere; alter verò est efficere ut conjuges fideliter sibi assistant, operas suas communicent, ac prolem religiosè educant, lib. 2, disp. 10, num. 4.*

21. *Contrahentes matrimonium intentione faciendi contractum et non Sacramentum, contrahunt verè et validè; licèt intentio procedat ex errore, si habeant intentionem faciendi quod faciunt fideles: secus si habent intentionem faciendi quod in ipsis est, v. g., habentes veram intentionem contrahendi merum con-*

tractum; tunc enim nihil validè fit, lib. 2, disp. 10, num. 6.

22. Matrimonium contractum per procuratorem fuit validum ante conc. Trid., et nunc post illud, servatà ejus formà, et est Sacramentum conferens gratiam. Sed procurator nec minister est, nec in ipso recipitur Sacramentum, nec verba ipsius sunt materia, nec forma Sacramenti. Et sic optimè faciunt contrahentes per procuratorem, si postea iterùm in eant matrimonium ad tollendos scrupulos, lib. 2 disp. 11, à num. 20 usque ad 32.

23. Quatuor requiruntur, ut procurator validum iocet matrimonium; v. g., ut habeat speciale mandatum ad matrimonium contrahendum cum certà personà, saltem ore tenùs expressum, vel per litteras; et quòd per seipsum exequatur mandatum, nisi aliud expressè continetur; et quòd tempore, quo procurator contrahit, potestas non sit revocata, licèt revocatio sit merè interna vel tacita, et non intimata procuratori, et licèt intercedat juramentum de non revocando, lib. 2, disp. 11, à num. 5 usque ad 10.

24. Si ille qui misit procuratorem, nec consentit, nec dissentit, sed occupatur in aliis, validè contrahit matrimonium. Idem dicendum si in amentiam incidat: et si priùs finxit animum, postea tempore contractùs habuit verum animum contrahendi. Item potest talis procurator constitui sine scripturà: et diversitas sexuum non requiritur in procuratoribus, lib. 2, disp. 11, à num. 11 usque ad 15.

25. Verba quibus utitur procurator sunt hæc: *Talis consentit in te, vel accipit te in virum (vel uxorem), me mediante; vel: Accipio te in virum (vel in uxorem), nomine talis persone.* Et si procurator fines mandati excedat, nullum facit matrimonium, ut de contrahendo certà dote: secùs si ponatur servata forma Trid., et omittat denuntiationes, sive cum dispensatione ordinarij, sive sine illà, lib. 1, disp. 11, à num. 16 usque ad 18.

26. Matrimonium contractum per epistolam jure antiquo erat validum, et est modò post conc. Trid., sess. 24, cap. 1, de Matrimonio. Et est Sacramentum, si alter consentiat, lectà epistolà coram parochò et testibus, lib. 2, totà disp. 12.

27. Matrimonium ratum et consummatum differunt quoad significationem. Et consummatum est saltem jure divino indissolubile. Item matrimonium consummatum infidelium est indissolubile, nisi alter solus ad fidem convertatur, quia tunc dissolvitur ex Christi dispensatione. Quæ omnimoda indissolubilitas non competit matrimonio ex jure naturæ, nec ratione Sacramenti, sed ex significatione quæ Christus exivit illud ad significandam unionem indissolubilem Christi cum Ecclesià per carnem assumptam. Aliqualis tamen de naturà matrimonii; et ita competit etiam matrimonio rato de jure divino et naturali: et sic omnimoda inseparabilitas convenit matrimonio consummato ex jure Christi divino positivo, posito in illis verbis, *Matth. 19: Quos Deus conjunxit, homo non separet.* lib. 2, disp. 15, à num. 1 usque ad 8.

28. Matrimonium infidelium dissolvitur per alterius conversionem; et ratum fidelium per professionem, ex Christi dispensatione, quæ dispensatio est matrimonio conformis, lib. 2, disp. 15, num. 9.

29. Indissolubilitas matrimonii rati non omninò provenit ex suà naturà nudè sumptà, sed ex suà naturà junctà divinæ constitutioni: unde mutuo consensu non potest dissolvi, lib. 2, disp. 15, num. 10.

30. Matrimonium ratum jure naturali et divino dirimit subsequens matrimonium consummatum, lib. 2, disp. 14, n. 5, fine.

31. Vinculum matrimonii rati omninò dirimitur per solemnem religionis professionem alterius sponsi; et per vota quarundam viventium in communi profitentium, quæ sunt veræ religiose; et per professionem monialium, et clericorum militarium in clausurà viventium, vel equitum ordinum militarium, qui sunt verè religiosi: secùs dic de votis emissis à beatis sancti Dominici, et tertii ordinis S. Francisci; et de voto coadjutorum formatorum societatis Jesu, licèt facto publicè; et de voto vitæ eremiticæ; et de ascensu ad ordinem sacrum, vel episcopatum, lib. 2 disp. 18, à num. 5 usque ad 9. Utrùm autem professio dirimat matrimonium ratum de jure divino positivo, affirmat doctor, lib. 2, disp. 19, num. 5.

32. Matrimonium ratum dissolvitur, quando uterque communi consensu proficitur, vel alter tantùm, et manens in seculo vovet continentiam, lib. 2, totà disp. 20.

33. Non consummatur matrimonium, nec oritur affinitas per semen non receptum in vase naturali, vel receptum arte, aut ministerio demonum, absque vasis penetratione, nec per penetrationem vasis sine effusione seminis, nec per seminacionem sponse, et non sponsi, nec etiam, ut probabile est, per seminacionem sponsi, et non sponse, nec per copulam præcedentem matrimonium. Et ut consummetur, requiritur necessariò, ut semen virile vas sponse subiatret, lib. 2, disp. 21, n. 1, 2, 5, 6 et 15.

34. Vir deflorans feminam dolosè, v. g., sine animo consummandi, post matrimonium ratum sine seminis effusione, non potest ingredi religionem. secùs dicendum si habebat animum consummandi, lib. 2, disp. 21, num. 7.

35. Matrimonium requirit mutuum consensum; et dicitur causa non tantùm efficiens extrinseca, sed etiam formalis, si intelligatur ut matrimonium est Sacramentum. Et si dicitur causa in quantum internus consensus est causa externi contractùs matrimonii; et in quantum matrimonium est conjunctio maritalis, et in quantum exprimitur per verba, est causa efficiens, lib. 2, totà disp. 25.

36. Matrimonium ex tribus bonis, quæ in eo reperiantur, excusatur; nempe ex bono fidei, prolis, et Sacramenti, lib. 2, disp. 29, n. 2.

37. Quamvis actus matrimonii de se sit licitus, affert secum tria detrimenta, quæ sunt: 1° perpetua servitus, quod compensatur bono Sacramenti. 2° in

ipso matrimonii actu voluptas tanta, ut mentem absorbeat, quod compensatur bono proli; et licet non sequatur semper, salvatur in fine extrinseco; 5^a nitia sollicitudo placendi conjugii, quod compensatur bono fidei, id est, fidelitatis, quâ conjuges sibi mutuo obligantur ad reddendum debitum, et negandum alteri, lib. 2, disp. 29, n. 4.

58. Hæc bona non adveniunt matrimonio ab extrinseco, sed sunt de ratione matrimonii. Et ideo non indiget illis quasi quibusdam externis equis, ad illud honestandum, sed quasi causantibus in ipso intrinsecè honestatem. Et matrimonium non irritatur ob quemcumque perversum finem, qui ejus substantiæ, et tribus bonis dictis adversetur. Tamen contrahens matrimonium debet saltem implicite intendere bonum Sacramenti, sine quo non fit Sacramentum, nec matrimonium. Et licet omnia bona sint de ejus essentiâ quoad obligationem, tamen quoad executionem minimè, dempto bono Sacramenti, lib. 2, disp. 29, à num. 5 usque ad 12.

59. Matrimonium fuit institutum primò in officium naturæ ad propagationem sobolis; secundò in remedium concupiscentiæ, et ad evitandam fornicationem. Et hoc est quatenus ordinatur ad copulam. Quatenus tamen est contractus, alius finis est, ut traditio potestatis corporis alteri conjugii, et mutua animorum conjunctio. Et ultra hos potest contrahens intendere alios extraneos, ut pulchritudinem, divitias et delectationem. Et hi aut considerantur ut causa principalis, aut ut causa secundaria, licet sit causa sine quâ non, lib. 2, disp. 29, num. 14 et 15.

40. Licet contrahit ille qui non contrahit ratione copulæ, quamvis non intendat sobolem, nec remedium concupiscentiæ, ut contingit in matrimonio Beatæ Virginis, lib. 2, disp. 29, num. 20.

41. Contrahere principaliter ob copulam, pulchritudinem, divitias, et paces componendas, est peccatum veniale. Idem dicendum quando attendit ad finem matrimonii principalem alium extraneum illi præferens. Idem dicendum de contrahente in ordine ad copulam, quando datur spes habendi prolem: nulla tamen erit culpa, quando fines eliguntur, non ut fines, sed ut ratio applicationis, ut fit communiter, vel quando aliquis contrahit in ordine ad copulam, quando non datur spes habendi prolem. Attamen contrahere ob finem venialem, est veniale, et ob finem mortalem, vel expressam conditionem excludendi fines matrimonii, est mortale, lib. 2, disput. 29, à num. 21 usque ad 29.

42. Matrimonium invalidum ob aliquod impedimentum occultum, potest revalidari, si contrahentes renovent consensus, dummodò parochus et testes ignorent illud, et periculum non sit, ut detegatur impedimentum, et probetur in foro exteriori. Idem dicendum de matrimonio nullo ob metum occultum, vel ob servitutem occultam, et ab alio ignoratam, vel ob occultum ætatis defectum, licet hoc tale matrimonium sit malè fide contractum, et non obstante clausulâ, quæ solet apponi in dispensationibus, v. g., ut con-

trahant secundum formam concilii Tridentini; lib. 2, totâ disp. 37.

43. Coniux nullitatis matrimonii conscius ob impedimentum dirimens, sive divino, sive humano jure, in nullo eventu potest reddere debitum conjugii ignorantibus, licet excommunicetur ab Ecclesiâ, vitæque periculum subeat, gravissimaque sequantur scandala, lib. 2, disp. 39, n. 8. Dum tamen compellitur, potest uti his quatuor remediis: 1° in locum fugere, ubi scandalum cesset; 2° si matrimonium non est consummatum, petat dispensationem à Pontifice, vel ingrediatur religionem, sed non tenetur; 3° ut coniux impedimenti conscius petat divortium ob sevitias, si fortè concurrant; 4° quòd possunt habitare tanquam fratres, et cum animo nunquam reddendi debitum, et potest femina coacta pati concubitus, non se accommodando, quando nullo modo potest subterfugere: sed hoc nunquam licebit, nec est consulendum, lib. 2, disp. 39, à num. 13 usque ad 16.

44. Consummare matrimonium, non præmissis denuntiationibus, vel justâ dispensatione omissis, vel absque illâ, est mortale, non solum primâ vice, sed toties quoties habetur copula. Item peccant contrahentes differendo publicationem et consummationem, lib. 3, totâ disp. 11.

45. Consummare matrimonium ante benedictionem Ecclesiæ, nulla culpa est. Imò aliquando esset consilium consummare ante illas, nisi adsit contemptus, vel scandalum, vel excommunicatio lata in aliquâ diocesi contra consummantes ante illas: et esto sit peccatum veniale, non intelligitur nisi tantum de primâ vice, lib. 3, totâ disp. 12.

46. Matrimonium contractum dispensatione pro foro conscientiæ, est solvendum, ubi impedimentum delatum fuerit ad forum externum, lib. 3, disp. 15, num. 17.

47. Matrimonium contractum sine parochio in articulo mortis, nullo modo est validum, nec ex dispensatione episcopi, nec scienti majori viciniæ parte, lib. 3, disp. 17, à num. 3 usque ad 7. Infideles tamen habitantes Christianorum loca, non tenentur contrahere coram parochio et testibus, ibidem, num. 8. Fideles tamen contrahentes sine illo, ignorantes invincibiliter decretum Tridentinum, contrahunt invalidè, ibid., num. 10.

48. Matrimonium contractum ab incolis locorum, ubi concilium non viget, nec fuit publicatum, est validum sine parochio et testibus, lib. 3, disp. 15, num. 1.

49. Ad valorem matrimonii requiritur proprius parochus, qui est alterius tantum. Et potest utriusque parochus, non solum in propriâ, sed in alienâ parochiâ, vel diocesi eos matrimonio conjungere, lib. 3, disp. 19, num. 2, 4 et 14.

50. Matrimonia præsumpta cessarunt per Tridentinum, lib. 3, d. 40, n. 3. Nec sponsalia per juramentum celebrata coram parochio et testibus sunt matrimonium, ibidem, num. 5; nec per copulam occultam transierunt in matrimonium, ibid., num. 7. nec matrimo-

nium impuberum, aut puberis cum impubere, contractum coram parochi et testibus, transit in matrimonium per copulam habitam legitimâ ætate, vel per consensum occultum, *ibid.*, à num. 9 usque ad 10.

51. Contrahere matrimonium licitum est tempore feriarum, si absque magnâ solemnitate et pompâ fiat. Si tamen sit alicubi consuetudo, ut nullo modo celebretur, illi standum est, *lib. 7, disp. 7, num. 12 et 13.* Tamen denuntiationes tunc possunt fieri, *ibidem*, n. 8.

52. Iniens matrimonium scienter cum habente votum castitatis, religionis, assumendi ordines sacros, aut non ineundi matrimonium, peccat mortaliter, *lib. 7, disput. 11, n. 11.*

53. Matrimonium interdictum esse jure naturæ in aliquo gradu, et esse jure naturæ irritum, non est idem, *lib. 7, disp. 15, num. 3.*

54. Matrimonium eunuchorum habentium unum testiculum, validum est: secus de carentibus utroque, *lib. 7, disp. 92, à num. 14 usque ad 180.* Tamen factus eunuchus utroque carens post matrimonium contractum, potest licitè petere, et reddere, *lib. 7, disp. 102, num. 7.*

55. Fidelis subditus infidelibus principibus astringitur legibus eorum justis irritantibus matrimonia in omnibus casibus, in quibus ad alias eorum leges tenetur, *lib. 7, disput. 3, num. 7.*

56. Fidelis contrahens matrimonium apud infideles, ubi domicilium habet, cum impedimento aliquo, dirimenti ab Ecclesiâ inducto, non valet: secus dicendum de infideli contrahenti extra patriam, in loco principi christiano, aut alii principi infideli subjecto, cum impedimento dirimenti statuto à suo solùm principe, *lib. 7, disp. 3, num. 10.*

57. Indi novi orbis de privilegio Pauli III possunt in tertio et quarto gradu matrimonio conjungi, licet alter in secundo, vel in primo gradu distet, sive gradus sint consanguinitatis sive affinitatis. Per Indos autem intelliguntur soli neophyti novi orbis, id est, omnium provinciarum Indorum, *lib. 8, disput. 24, num. 35.*

58. Indi neophyti sunt exempti in causis matrimonialibus ab ordine judiciario servando. Et religiosi quorum cura commissa est à suis prelatibus habentes consensum episcopi, possunt circa illos in omnibus causis matrimonialibus procedere in utroque foro, et non tenentur servare ordinem iudicii, *lib. 10, disp. 19, n. 1 et 2.*

59. Illud matrimonium dicitur indignum, ratione cujus filii privari possunt alimentis et dote, quod non potest fieri sine dedecore juxta civitatis mores, tam generis corporalis quam animi, v. g., si conjux sit meretrix. Item dicitur indignum ex bonis fortunæ, nisi aliunde excessus compensetur. Item ratione alicujus impedimenti, *lib. 4, disp. 26, à n. 22 usque ad 26.*

60. Requirentur duo testes cum parochi, ut matrimonium valeat, rationis usum habentes, presentes-

que sint moraliter simul et non successivè, licet non habeant conditiones requisitas in jure, et qualitates, et licet sint infames, excommunicati, parentes, consanguinei, servi, familiares, feminae, infideles. Et lite agitatâ adhibetur fides similibus testibus, et sufficiunt testes non rogati, *lib. 3, disp. 41, à num. 1 usque ad 7.*

61. Præsentia parochi et testium non sufficit corporea ut valeat matrimonium, sed requiritur præsentia moralis et humana, quâ parochus et testes intelligant consensum utriusque contrahentis, saltem percipiendo illum aliquo sensu, ut, si non audiant verba, videant tamen signa mutui consensûs, quamvis solùm intelligant per interpretem, ut si contrahentes sint distincti idiomatis. Et in hoc casu credendum est solius interpretis dicto. Idem dicendum de præsentia parochi et testium violentâ, etiam cum dolo vel aliâ fictâ causâ. Idem si celebretur matrimonium coram parochi et testibus casu transeuntibus et videntibus: secus dicendum si parochus accessit cum animo attendendi, et postea tempore contractûs vagatione mentis distrahat. Tamen peccatum mortaliter contrahentes, si coram parochi invito, aut dolo vocato, contrahant. Idem si parochus casu transeat, vel dolo ad aliud vocatus accedat: secus si contrahant coram testibus vi detentis. Item valet matrimonium celebratum coram alieno sacerdote de licentiâ proprii, licet licentiâ sit extorta metu cadenti in virum constantem: vel si impetrata fuit dolo, aut mendaciis, aliâ nullo modo concedenda, *lib. 3, totâ disp. 39.*

Medicus.

1. Medicus licitè potest applicare prægnanti, quando probabiliter creditur, foetum esse animalatum, cum abortûs periculo, medicinas, quæ sunt ordinatæ per se, et directæ ad morbos, pravosque humores expellendos, pristinamque salutem restituendam, ut est venarum ruptio, ventris purgationi pharmaca deservientia, balnea, etc.; non autem si fuerint directæ ad occisionem tendentes, ut venenum, dilaceratio, percussio, etc. Item licitum est applicare eas, licet æquè ordinentur ad matris salutem, ac ad foetui nocendum, ejusque abortum. Idem quando medicina est omninò dubia; quando salus infirmi omninò desperata est, et in nostro casu matris ac foetûs, perituroque sint, ac nullum appareat aliud auxilium. Et quod dictum est de medico, dicendum de muliere prægnante sumente tales medicinas, quamvis illa licitè poterit ob proli bonum abstinere à talibus medicinis, quò abortum vitet, bonoque proli consulat. In unico tamen casu peccarent lethaliter contra charitatem, et prægnans eas medicinas assumens, et medicus, ac obstetrix eas applicantes, nimirum, ubi spes probabilissima à peritis medicis conciperetur, fore ut matre ab iis medicamentis abstinente, cum tamen vitæ propriæ periculo, foetus in lucem prodiret, ut baptizari possit, eâ autem assumente, periret foetus Baptismate minimè recepto, *lib. 3, disp. 20, à num. 13 usque ad finem.*

Melioratio.

1. Melioratio facta filio absque aliquâ causâ, vel causâ matrimonii incerti, potest revocari; secus si facta sit cum tertio ex eâ commodum reportanti. Nec potest revocari si filius melioratus causâ matrimonii incerti ineat pactum de matrimonio, et pater asserat, illum esse melioratum, ut femina ei nubat, vel amplio rem dotem constituat; sit irrevocabilis, licet filius remittat. Nec potest filius consentire, ut nova conditio apponatur, nec remittere promissionem de non meliorando factam, ut certum matrimonium ineat. Nec prosunt antapochæ, vulgò contrascriptiones, quibus filii pollicentur, se melioratione non uturos. Idem dicendum de promissione alicujus donationis faciendæ ab alio ratione hujus matrimonii, prædicta tamen remissio valebit in remittentis præjudicium, lib. 6, totâ disp. 32.

2. Recipiens fictè patrimonium, ut ad ordines promoveatur, datâ antapochâ, aut fide id reddendi, cum promotus fuerit, tenetur id patrimonium restituere, lib. 6, disp. 32, num. 8.

3. Melioratio causâ dotis, valet in Castellâ in foro conscientiæ, nec restituenda est, lib. 6, disp. 33, num. 3.

Mensis.

1. Quando lex, vel statutum concedens mensem, disponit à quo tempore mensis incipiat, ut à die electionis, vel à die per judicem designandâ, accipitur mensis secundum quod occurrit in calendario, et quod ex illo mense defuit, accipitur de sequenti de momento ad momentum. Et si dies bissextus contingat in eo mense, illi duo dies pro uno computantur in favorabilibus; secus in odiosis. Quando verò jus, vel dispositio non exprimit à quo tempore mensis incipiat, tunc computatis omnibus anni diebus, accipienda est duodecima anni pars pro quolibet mense: unde bimestre concessum ad deliberandum de ingressu religionis, computabitur eo modo, quo tunc occurrit in calendario, lib. 2, disp. 24, à num. 14 usque ad 21.

2. Indulgentia concessa per unum mensem, quando non exprimitur à quo tempore incipiat, tunc computatis omnibus anni diebus, accipienda duodecima anni pars pro mense, lib. 2, disp. 24, n. 20.

Metus.

1. Metus definitur in communi sic: Est instantis periculi vel futuri causâ mentis trepidatio. Dividitur in metum inconcussivum et impressivum suspensionis violentæ; seu in compulsivum potentiæ, et in metum reverentialem, et in metum perfidiæ. Ultimò dividitur in metum cadentem in constantem virum, et in inconstantem, lib. 4, disp. 1, à num. 7 usque ad 9.

2. Quinque conditiones requiruntur ad metum cadentem in constantem virum. Prima est, ut malum quod timetur, sit grave; secunda, ut timens rationabiliter credat malum sibi imminere; tertia, ut metum incutiens pretens sit minus executioni mandare; quarta, quòd metum incutiens minas exequi solitus

sit; quinta est, ut timens non possit facilè occurrere malis quæ timeantur alicujus auxilium lib. 4, disp. 1, à num. 10 usque ad 23.

3. Requiritur electio minoris mali, ut ex parte subiecti dicatur metus cadens in virum constantem, ut timens constanter agat, culpæque immunis sit. Non tamen requiritur, ut dicatur cadere in constantem virum quoad rescissionem matrimonii et aliorum contractuum, sed satis est ad id, si timor ipse ex parte objecti sit cadens in virum constantem, lib. 4, disp. 2, num. 1, 2 et 3.

4. Metus cadens in virum constantem dicitur respectivè, et metus qui respectu unius est cadens in virum constantem, non est talis respectu alterius: unde minor metus desideratur in feminâ quàm in viro; et ad irritandum matrimonium feminæ satis est metus cadens in constantem feminam, et non tantum in feminam respectu viri; sed etiam inter ipsos viros ut dicatur talis metus, consideranda est ætas et innata animi fortitudo, lib. 4, totâ disput. 3.

5. Ut dicatur metus cadens in constantem virum, sufficit quòd mala timeantur in personâ filiorum respectu patris, et in personâ patris respectu filii, et in personâ uxoris respectu viri, et vice versâ. Idem dicendum de metu incusso ascendentibus respectu descendentium, fratri respectu alterius fratris, consanguineo intra quartum gradum respectu alterius consanguinei. Idem dicendum de metu illato personæ arcuissimâ amicitia conjunctæ contrahenti, sive quando infertur alicujus domestico, ut ille contrahat. Similiter quando incutitur affinibus extra quartum gradum, proveniente affinitate ex matrimonio; secus quando ex fornicatione, lib. 4, totâ disp. 4.

6. Facta metu quantumcumque gravi sunt simpliciter et absolutè voluntaria et libera. Et quæ metu extorquentur magis accedunt consentaneis, dicunturque simpliciter voluntaria, et secundum quid involuntaria. Et quantumcumque sit gravis metus, non excusat à culpâ in his quæ intrinsecè sunt mala, veniali quidem, si aliàs secluso metu esset veniale, et mortali, si secluso metu esset mortale, lib. 4, disp. 1, n. 3, 4, 5 et 6.

7. Quis metus cadat in virum constantem, relinquatur judicis arbitrio, etiam in foro interno, arbitrio prudentis; quòd arbitrium non datur circa ea mala quæ jure constat esse sufficientia ad metum viri constantis; arbitria enim data sunt in his quæ sub regulâ comprehendendi nequeunt. Et hoc arbitrium non est correctum jure regio Castellæ, lib. 4, disp. 3, num. 1, 2 et 3.

8. Metus cadens in constantem virum est metus mortis, mutilationis, gravis cruciatus corporis, graviumque verberum, armorum; licet portans arma iis non utatur. Item metus servitutis, amittendi instrumenta quibus libertas probanda est, captivitas, gravis exilii, carceris, licet non perpetui. Item metus amissionis statûs, honoris, verberum, stupri tam in viro quàm in feminâ, quamvis vidua honesta, et inhonesta sit: metus infamiæ juris, aut facti, cui non facilè occurri potest. Item metus excommunicationis

injustæ, quod facillè ei occurrì non potest : secùs de justâ. Item metus amissionis majoris partis bonorum, etiam modicorum, sed non valdè exiguorum; quod intellige circa majorem partem, quando sine illâ sustentare vitam minimè possit metum passus: secùs si possit sine illâ. Item metus amissionis rei magnæ, vel notabilis, instrumentorum totius, vel majoris partis patrimonii, amissionis magni lucri, quando metum passus per injuriam arcetur à lucro ad quod habebat jus; ut si loquamur de metu impediendi aliquem, ne se opponat beneficio, lib. 4, totâ disp. 5.

9. Solus metus reverentialis, nisi minæ, aut verbera, aut alius metus gravis illi adjungatur, non cadit in virum constantem; ac proinde nec annullat matrimonium, nec alios contractus rescindit. Annullabit tamen solus sine minis, quando filius, vel uxor est valdè patris, vel mariti præceptis obtemperans. Item quando pater nimis crudelis est, quamvis minas non coniciat. Item vultus terribilis potentis incutit metum in constantem virum sine minis, lib. 4, disp. 6, à num. 4 usque ad 15.

10. Matrimonium contractum à filiâ timore ne patris indignationem incurrat, nullis præcedentibus minis, est validum, nisi metus sit indignationem fore diuturnam, et semper se habituram patrem, aut virum valdè infestum, et indignatum, obiecturumque passim illam inobedientiam, lib. 4, disp. 6, num. 14.

11. Solus metus reverentialis quando intervenit enormis læsio, ut si sit magna disparitas, satis est ad rescindendos alios contractus; non tamen ad annullandum matrimonium, lib. 4, disp. 6, num. 15.

12. In metu reverentiali etiam desideratur ad annullandum matrimonium, ut minas solitus sit minas exequi; et quando dubium fuerit de sua conditione, an solitus sit minas executioni mandare, dicendum est incutere justum metum, lib. 4, disp. 6, num. 21 et 22.

13. Metus reverentialis datur in eo qui jure aliquo subjectionis alteri subest, ut in clerico respectu episcopi, in seculari respectu magistratûs, in uxore respectu viri, in filio respectu patris, socii, avi, curatoris, et matris, si fuerit crudelis, et solita minas exequi. Datur etiam in sorore respectu fratris majoris natu, et in fratre respectu fratris majoris, et in sorore minori habitante cum sorore majori, et in patrueli respectu patris, quando patruelis est in domo patris, et sub ejus gubernatione, lib. 4, disp. 6, à num. 24 usque ad 34.

14. Metus reverentialis sine minis annullat consensum tacitum, qui resultat ex præsentia cum taciturnitate, quando est actus præjudicialis: secùs si favorabilis, lib. 4, disp. 6, num. 37, 38 et 39.

15. Preces importunæ instantissimè et sæpiùs repetitæ unâ cum metu reverentiali, ut si sint persone quibus debetur reverentia, incutiunt metum in constantem virum: secùs de precibus principis non sicuti tyrannicè tractare. Et in dubio non presumitur consuetudo malè tractandi, lib. 4, disp. 7, num. 7 et 8.

16. Contractus metu initii non sunt ipso jure nulli, sed valent: sunt tamen rescindendi actione, quod metûs causâ, et per illos transfertur dominium. In aliquibus tamen casibus sunt ipso jure nulli, quos non explicat doctor, sed citat varia loca ubi videri possunt, lib. 4, totâ disp. 8.

17. Quoties metus non est incussus ad extorquendum matrimonium, sive proveniat à causâ naturali, sive liberâ, quantumvis gravissimus sit, non reddit irritum matrimonium. Unde inferuntur aliqui casus in quibus matrimonium est validum, ut matrimonium contractum metu presentaneæ mortis ex morbo, naufragio, etc. Item si contrahat aliquis, medicis dicentibus se obiturum, ni ducat uxorem propter humoris abundantiam. Item si intrudendus in carcerem contrahat, si non ad eum detrusus sit. Item matrimonium captivi apud hostes, sive per se, sive per procuratorem. Item quando morte damnatus eligit ducere meretricem, ut mortem evadat. Item si alius ei offerat immunitatem, si talem femineam ducat. Item si judex capto, sive justè, sive injustè damnato mortemque timeri, vitam condonet, si ducat judicis ipsius filiam, aliquin ei mortis pœnam minatur. Item firmum est matrimonium, si homicidæ damnando ad mortem remittant consanguinei crimen, dummodò filiam occisi ducat. Item firma est professio, si vir remittat adulterium uxori, si profiteatur in religione. Item firmum est matrimonium, si princeps obsessus offerat obsidenti filiam in uxorem, si obsidionem solvat; nisi alter eo fine obsedisset. Item si parentes, aut consanguinei interficere vellent in stupro inventum, et ipse suâ sponte, et à nemine coactus offerat matrimonium, ut mortem vitet. Item firmissimum est matrimonium acri lethali morbo oppressi cum filiâ medici initum, nolentis aliter ipsi mederi, lib. 4, disp. 12, à num. 3 usque ad 15.

18. Matrimonium contractum metu cadenti in constantem virum ad eum finem injustè incusso, est nullum in utroque foro, licèt sit incussum à quocumque absque contrahentis culpâ; et licèt cogatur contrahere cum incertâ de certis, et sit contractum coram amicis, et consanguineis; et etiam est nulla constitutio procuratoris facta; et dotis promissio est ipso jure nulla, et solutio metu facta. Et contractus dotis non solum redditur nullus, sed distractus, et quamvis dotis promissio metu facta sit nulla, cogenda est mulier iterum dotem constituere, quando censetur promittere: secùs si non censetur dotem promittere, nisi vir inscius esset metus, lib. 4, disp. 12, à num. 16 usque ad 24.

19. Metus cadens in constantem virum justè illatus non vitiat matrimonium; vitiat tamen promissionem dotis. Unde matrimonium est validum quando judex cogit aliquem ad contrahendum, præcedentibus sponsalibus, et datâ fide de matrimonio: secùs si non sit data fides contrahendi, lib. 6, totâ disp. 15.

20. Metus cadens in constantem virum vitiat matrimonium iure tantum ecclesiastico, reddendo personas infabiles; tamen renovato metu possunt liberè

contrahere. Attamen matrimonium infidelium contractum cum tali metu, est validum, nisi sit apud illos aliqua lex irritans, lib. 4, totâ disp. 14.

21. Matrimonium celebratum metu est ita irritum, ut etiam cogenti liceat resilire, altero invito, lib. 4, totâ disp. 15.

22. Contrahens matrimonium per metem cadentem in virum constantem, fictè proferens verba æquivoca, vel materialia, non peccat; et contrahens non utendo tali modo, peccat solum venialiter. Etiam non peccat qui contrahit eodem metu verè, licèt intercedat juramentum, lib. 4, totâ disp. 16.

23. Metus levis tantum non irritat matrimonium nisi stando in opinione quæ affirmat matrimonium contractum per metum cadentem in virum constantem, esse irritum jure naturæ, lib. 4, totâ disp. 18.

24. Matrimonium metu initum ratificatur copulâ spontaneâ, vel metu levi extortâ, non gravi; et tenetur potius mortem pati, quàm coactus consummare. Item ratificatur diuturnâ habitatione spontaneâ absque copulâ. Exigitur tamen, ut ratificans sciat, fuisse nullum matrimonium, et eâ copulâ ratificari. Et habitatio diuturna judicanda est talis morali modo arbitrio prudentis: et requiritur, quòd illa habitatio sit omninò spontanea; nec est talis, dum non cessavit causa metûs; et censeatur durare, dum durat subjectio timorem incipienti; et exigitur ut unâ cum causâ metûs cessârint impedimenta, quibus metum passus impeditur non possit reclamare. Et ut actus exterior inducat metûs purgationem, censeaturque spontaneus, desideratur ut omni ex parte significet liberam et spontaneam voluntatem: et non purgatur, quando aliquis solvit spontè illud quòd promiserat cum juramento per metum. Item ratificatur matrimonium metu contractum per alios actus spontaneos, per quos ante Trid. sponsalia transibant in matrimonium; et hæc sunt vera etiam post illud. Ratificatur etiam tale matrimonium per copulam spontaneam post matrimonium consummatum metu, lib. 4, totâ disp. 18.

25. Metus cadens in constantem virum annullat ipso jure sponsalia: et metus illatus post illa in ta non irritat; dat tamen justam causam dissolvendi illa: et metus levis non irritat illa: et potest tamen metum passus propriâ auctoritate ab illis resilire, lib. 4, totâ disp. 19.

Minor.

1. Pubes dicitur masculus post 14 annos completos, femina verò post 12; et ante hanc ætatem puer dicitur impubes, seu pupillus; femina autem pupilla; minor verò dicitur tam masculus quàm femina, post pubertatem usque ad 25 annum completum. Approximate autem pubertati in hæc materiâ dicitur puer decimum annum cum dimidio excedens, et femina eam excedit nonum, et dimidium, lib. 6, disp. 58, n. 2.

2. Minor habens curatorem, et contrahens cum ejus licentiâ, obligatur naturaliter, et civiliter; absque ejus tamen licentiâ non civiliter: si autem careat curatore, naturaliter et civiliter obligatur; necè, si lædatur,

possit beneficium restitutionis implorare, lib. 6, disput. 38, num. 4.

3. Pupillus proximus pubertati, auctoritate tutoris contrahens obligatur naturaliter et civiliter; secus quando non est proximus pubertati, lib. 6, disp. 38, num. 5.

4. Minor, vel pupillus non obligatur etiam auctoritate tutoris civiliter in alienatione rerum immobilium, quæ servando servari possunt, nisi adsit judicis decretum. Idem si curatorem non habeat, lib. 6, disp. 38, num. 6.

5. Minor, vel pupillus habens tutorem, vel curatorem, contrahens sine ejus auctoritate, obligatur naturaliter, et civiliter, si factus sit locupletior, lib. 6, disp. 38, num. 7.

6. Minor pubes carens tutore obligatur civiliter ex contractu; secus si fuerit impubes, lib. 6, disp. 38, num. 8.

7. Contractus minoris aut pupilli sine auctoritate tutoris vel curatoris gestus, valet in ejus utilitatem, estque in ejus opinione stare contractui, lib. 6, disp. 38, num. 9.

8. Minor absque curatoris auctoritate, quando illum habeat, non potest constituere majoratum, nisi eam juramentum suppleat, lib. 6, disp. 38, num. 9.

9. Quamvis minor auctoritate curatoris contrahat, si læsus sit, potest petere restitutionem. Dicitur autem læsus, quando minor facit actum ex quo nulla sibi utilitas sequi potest, sed damnum, lib. 6, disp. 38, num. 11 et 12.

10. Minor pubes factus, si jurat contractum onerosum, vel lucrativum, firmatur juramento, teneturque illi in utroque foro stare; nec competit ei restitutio, quamvis lædatur, licèt sine auctoritate curatoris et judicis decreto alienet mobilia, et licèt juret per procuratorem, sive in ipso contractu, sive ante, sive post, lib. 6, disp. 38, n. 15. Et ut firmetur contractus juramento, requiritur in jurante minori pubertas, et si fuerit minor impubes, licèt juramentum non firmet contractum, obligabit, donec relaxetur: imò et pater, et curator potest illud irritare, lib. 6, disp. 38, num. 13, 16 et 17.

11. Pupillus aut minor contrahens sine curatoris aut tutoris auctoritate, obligatur naturaliter et in foro conscientie ex contractu, licèt non sit factus ditior, et tutore careat: secus quando pupillus est infans, aut infantie proximus, vel quando promissio facta est de rebus, quarum alienatio est interdicta mineri absque judicis decreto, licèt habeat auctoritatem tutoris, vel quando pupillo, vel adulto ex aliqua causâ judex interdixerit administrationem. Ex mutuo tamen naturaliter pupillus obligatur, l. 4, disp. 58, à num. 21 usque ad 28.

12. Pupillus cum ipso tutore contrahens naturaliter non obligatur ex contractu, nisi altero tutore auctore ei obægetur, et pupillus factus sit ditior, aut dolum committat, lib. 6, disp. 58, num. 25.

13. Minor non potest occultâ compensatione uti, quando non potest absque magnis expensis petere

eoram iudice restitutionem, nisi quando talis esset læsio, ut alter citra omne dubium teneretur in foro conscientiae restituere ante omnem iudicis sententiam; et casu quo potest beneficium restitutionis implorare, potest iurā conscientiam non solvere, nec stare contractui, lib. 6, disp. 38, num. 32 et 34.

14. Minor reputatur major in spiritualibus, et in aliis in quibus talis reputatur ad eum effectum, ut possit absque curatore agere, et possit absque alio matrimonium inire, ac profiteri: non tamen ad eum effectum, ne læsus circa hæc, quando revocari possunt, reclamare possit, beneficium restitutionis petens, libro 7, disputat. 57, n. 29.

N.

Novitatus.

1. Novitatus est repetendus à transeunti ab unā religione ad aliam, lib. 7, disp. 37, num. 47.

2. Sive novitatus sit irritus, sive validus, nullā ipsius iteratione opus est ad professionem irritam ratam habendam; licet nullitas professionis et novitatus publica sit, ob professi inabilitatem, lib. 7, disputat. 37, à num. 45 usque ad 48.

3. Novitatus inchoatus post pubertatem, et impletus ante decimum sextum annum, est validus, libro 7, disputat. 37, num. 49.

4. Quando professio fuit nulla defectu non præmissæ informationis à Sixto V, quando major sexdecim annis profertur, et in novitatum ingreditur, non irritatur novitatus, etiam quando illegitimi non ex sacrilego, aut incestuoso concubitu nati, recepti sunt, non præmissā dictā informatione: est tamen irritus si ex incestuoso, vel sacrilego nati sunt, sed non repetendus, lib. 7, disp. 37, num. 54 et 55.

5. Annus novitatus non exigitur in religionibus militaribus ad professionis valorem, lib. 7, disp. 44, num. 8.

Nuptiæ

1. Secundæ nuptiæ, tam ex parte viri cum pluribus uxoribus, quam ex parte uxoris cum pluribus viris, sunt jure naturali irritæ, primis non dissolutis. Unde nullā consuetudine, nec dispensatione, nisi Dei, possunt esse licitæ, ut fuit dispensatum cum patribus antiquæ legis. Quæ dispensatio non fuit extensa ad populum gentilicum, et hodiè in lege evangelicâ casata est à Christo Servatore nostro, quando, Matth. 19, reduxit matrimonium ad primum statum in quo unica uxor licebat, lib. 7, totā disp. 80.

2. Secundæ nuptiæ, et ulteriores, prioribus dissolutis, licitæ sunt, et verum Sacramentum, lib. 7, totā disp. 81.

3. Pœnæ impositæ secundis nuptiis intis intra annum luctûs, jure civili sunt sex: prima, ut efficiatur infamis, tam ipsa vidua, quam vir eam duccens; secunda, ut posteriori viro non possit dare in dotem, nec in ultimâ voluntate relinquere ultra tertiam bonorum suorum partem; tertia, ut sit expertus ejuscumque hereditatis, legati, fideicommissi, donationis causâ mortis; quarta, ut privetur omnibus relictis à

viro priori in supremâ ejus voluntate, ac privetur non tantum quoad proprietatem, sed etiam quoad usufructum, et privetur sponsalitiâ largitate; quinta, ut non possit succedere ab intestato suis consanguineis ultra tertium gradum; ultima est, ut teneatur dare medietatem bonorum filiis prioris matrimonii. Et istæ pœnæ omnes correctæ sunt jure canonico, lib. 7, totā disp. 87.

4. Mater per secundum matrimonium validum, nondum consummatum ipso jure perdit tutelam filiorum; licet in testamento relicta sit tutrix filiorum, marito concedente licentiam secundò nubendi. Et idem si mater sit curatrix filiorum; quod non est correctum jure canonico: secus dicendum, si contrahat solùm sponsalia de futuro; aut si pater secundò contrahat matrimonium; non solùm erga filiosfamilias, sed emancipatos. Et mater secundò nubens non petito filiis tutore, adeundo iudicem dare licentiam, incurrit omnes pœnas quæ mulieri secundò nubenti intra annum luctûs jure sunt statutz, quæ num. præced. relatæ fuere, lib. 7, disp. 88, à num. 4 usque ad 13.

5. Mater anno luctûs, vel post, secundò nubens amittit etiam in foro conscientiæ, proprietatem bonorum, quæ à viro habuit quocumque titulo lucrativo, etiam ex filii successione, usufructu sibi reservato, et proprietate transferitur ad filios prioris matrimonii. Et solùm bona, non autem fructus, tenetur reservare illis. Et non potest in aliquâ parte istorum bonorum aliquem ex illis filiis præferre, quando conjux secundò conjugatus habuit immediatè hæc bona à conjuge defuncto. Tamen alienante parente talia bona, filii non possunt revocare alienationem vivente illo, secundum viorem sententiam, lib. 7, disp. 89, à num. 4 usque ad 8.

6. Ut mater teneatur reservare talia bona filiis prioris matrimonii requiruntur quatuor conditiones. Prima est, ut mater ad secundas nuptias transeat; et idem de patre, avo, proavo, et aliis ascendentibus, vel descendentibus; secunda, ut bona sint acquisita ex conjugis defuncti patrimonio; tertia, ut sint acquisita titulo oneroso; ultima, ut supersint filii ex priori matrimonio, lib. 7, disp. 89, n. 9.

7. Dantur aliqui casus, in quibus parens transiens ad secundas nuptias eximitur ab obligatione reservandi bona ex conjugis defuncti substantiâ habitâ filiis prioris matrimonii. Primus est, si filius decedens testetur, et instituat parentem heredem bonorum quæ à parente defuncto consecutus est; quod intellige, sive ante, sive post filii mortem transierit ad secundas nuptias. Secundus est, quando filii prioris matrimonii consensum præstitere secundis parentis nuptis. Requiritur tamen consensus omnium filiorum de quorum successione tractatur, aut, si decesserint, nepotum. Item exigitur, quod filii, aut nepotes sint puberes, et certiores facti consentiant. Tertius est, si conjux defunctus consensum præstet, ut supersit ad secundas nuptias transeat: et sufficit talis consensus, ut vidua nubens intra annum luctûs, non incurrat pœnas in

jure statutas; et impunè transeat ad tertias, et ultiores nuptias: secùs dicendum quando femina transiens ad secundas nuptias est minor, aut quando filius moritur post ætatem pupillarem. Ultimus casus est quando conjux de licentiâ principis ad matrimonium transeat: quod privilegium intelligitur absque præjudicio tertii, lib. 7, disput. 89, à num. 41 usque ad finem.

O.

Occasio.

1. Licitum est permittere, seu non auferre mali occasionem ob aliquid majus bonum, v. g., ut aliquis deprehensus respiscat, lib. 10, disp. 12, num. 52. Offerre tamen talem occasionem, aut consulere, nunquam licet, ibid., num. 53.

Opinio.

1. Opinio singularis alicujus doctoris sustentis matrimonium, præfertur plurimæ sententiæ illud impugnantium; nisi textui aperto innitatur, lib. 4, disp. 18, n. 7.

2. Opinio parùm probabilis et tuta potest ratione magni periculi amplecti, lib. 2, disp. 36, n. 8.

3. Opinio communis, aut verior non dicitur ex multitudine auctorum perfunctoriè tractantium, lib. 3, disp. 44, num. 2.

4. Opinionibus existentibus, an aliquis sit legitimus parochus ad assistendum matrimonio, vel audiendas confessiones, vel an aliqua licentia sit legitima; vel privilegium bullæ sit revocatum, vel extendatur ad talem casum, et opinio negans sit coram Deo vera; hæc ea veritas latet, et probabili sapientum opinione habetur esse legitimum parochum, vel legitimam licentiam, etc., valent confessiones, et matrimonium, lib. 3, disp. 23, n. 65.

Ordinarius.

1. Ordinarius censetur, ut possit interesse matrimonio, et dare licentiam illi assistendi, episcopus in suâ diocesi, et archiepiscopus in suâ. Item capitulum sede vacante potest assistere matrimonio, vel dare licentiam. Item abbas ecclesiæ nulli episcopo subjectæ, cardinales in ecclesiis sui tituli. Item legatus in provinciâ suæ legationis. Non potest tamen ordinarius interesse matrimonio subditorum abbatum ecclesiæ non subjectæ, nec suffraganei, nisi cognitâ causâ per appellationem, lib. 3, totâ disp. 28.

Ordo.

1. Episcopus potest ordines negare ob irregularitatem occultam, lib. 3, disp. 15, num. 12.

2. Recipiens ordines cum dimissoriis capituli sede vacanti non potest eas concedere, ipso facto amittit privilegia absque judicis sententiâ, lib. 7, disp. 46, n. 20.

3. Continentia est annexa ordini sacro solùm de jure ecclesiastico; et convenientissimè etiam ordini episcopali. Quæ abstinentia obligat abstinere à nuptiis, et ab omni actu venereo, lib. 7, disp. 27, à num. 1 usque ad 8.

4. Continentia annexa ordini sacro obligat ex voto etiam ignorantem talem continentiam esse annexam

ordini sacro; non obligat, tamen ex voto promotum ad ordines habentem intentionem expressam, minimè se ad continentiam obligandi, lib. 7, disp. 27, à n. 9 usque ad 12.

5. Invalide ordinatus potest licitè et validè inire matrimonium, lib. 7, disp. 27, num. 13.

6. Initiati sacris ordinibus non tenentur duplici obligatione ad castitatem, nempe ex voto, et Ecclesiæ constitutione, lib. 7, disp. 27, n. 14.

7. Votum ordini sacro annexum per se et simpliciter est solemnè instar voti professorum. Et voto profitentium et ordinis non differunt inter se specie, neque etiam à voto simplici, sed per solam Ecclesiæ constitutionem decernentis hæc duo vota dirimere matrimonium, non autem votum simplex, lib. 7, disp. 27, num. 17 et 18.

8. Ordo sacer dirimit matrimonium subsequens, solo jure ecclesiastico, impedit verò illud jure naturali, ratione voti annexi, lib. 7, disp. 28, num. 41 et 12.

9. Ordo sacer metu licèt non cadenti in constantem virum, sed solùm tali, ut præ timore illius ordinatus, et eo remoto non, sive ante matrimonium assumptus, sive post, non obligat ad castitatem, nec ad horas, nec dirimit matrimonium; nec impedit usum in illo: secùs dic, quando ratificavit utens ordine suscepto, vel si justo prælati præcepto fuit compulsus ad ordines, lib. 7, totâ disp. 29.

10. Ordo sacer ante usum rationis susceptus non obligat ad continentiam, lib. 7, disp. 30, num. 4.

11. Ordo sacer ante pubertatem assumptus non obligat continere, nec recitare officium divinum, nisi adeptus pubertatem ratificet, et potest resilire ante pubertatem, vel statim ac pubertatem adeptus est, lib. 7, disp. 30, à num. 6 usque ad 14.

12. Ordines minores nullum prorsùs impedimentum matrimonio præstant. Nec Ecclesiæ integrum est illis continentię legem indicere, licèt existimet recipiens illis votum esse annexum, lib. 7, disp. 31, num. 3, 4 et 5.

13. Initiati primâ tonsurâ, aut minoribus ordinibus, contrahentes cum viduâ sine justâ causâ, peccant venialiter. Nulla tamen est culpa si contrahant absque causâ cum unicâ et virgine, aut cum viduâ cum justâ causâ, lib. 7, disp. 31, à num. 7 usque ad 14.

14. Qui initiatur primâ tonsurâ, vel ordinibus minoribus, non tenetur animum ad sacros ordines ascendendi habere; quare absque illâ intentione potest illis insigniri: accipiens tamen illos intendens declinare fori secularis jurisdictionem, non est mortale, lib. 7, disp. 21, num. 16 et 17.

15. Conjugatus, nec ante, nec post matrimonium consummatum, potest ad ordines sacros, nec minores ascendere, sine spontaneâ conjugis licentiâ, quamvis animum habeat statim ante consummationem transeundi ad religionem. Licita tamen erit assumptio ordinum, sive post, sive ante consummationem ex

Pontificis licentiâ, lib. 7, disput. 38, à num. 1 usque ad 6.

16. A conjugato volenti ad primam tonsuram ascendere, ultra requisita ex parte uxoris, petendum est votum continentiæ. Item non potest ad eam promoveri, nisi velit ad sacros ascendere, lib. 7, disp. 38, num. 8 et 9.

17. Vir sine uxoris licentiâ promotus ad sacros ordines, potest ab ipsâ revocari. Idem si licentiâ fuit dolo, aut metu extorta, et ille ad summum pontificatum proventus. Idem si uxor nec consensit, nec dissimulavit, lib. 7, disp. 38, à num. 11 usque ad 15. Ille tamen sic ordinatus, illâ non repetente, non potest ad illam redire, *ibid.*, num. 16.

18. Vir absque licentiâ expressâ et spontaneâ uxoris ad ordines promotus, et ab ipsâ revocatus, quando promotio fuit ante consummationem, non tenetur ingredi religionem, quamvis sit initiatus ipso animo, et monitus ut ingrediatur. Et renuens, cogendus est consummare non interveniente dispensatione Pontificis in tali matrimonio. Et quando promotio fuit post consummationem, et revocatus est ab uxore, illi tenetur reddere, sed non petere. Et illa illi petenti non tenetur reddere; et ille, illâ defunctâ, non potest validè transire ad alias nuptias: secus dicendum de professione factâ sine ejus licentiâ, lib. 7, disp. 38, à num. 17 usque ad 24.

19. Ut licitè vir ad ordines promoveatur ex uxoris beneplacito, requiritur quòd illa sit senex, et non suspecta de incontinentiâ, et votum fecerit castitatis in seculo. Et si fuerit juvenis, tunc requiritur ingressus ipsius in religionem. Licentiâ tamen episcopi non requiritur, lib. 7, disp. 39, à num. 2 usque ad 7.

20. Vir licitè sacris initiatus, casu quo illa manet in seculo cum voto, non potest habitare cum uxore, si sint suspecti: secus si suspecti minimè sint; tunc enim satis est, cubiculum sequestrare. Non tamen in eodem lecto, et camerâ permittendi sunt, nec in eâdem domo moraliter loquendo, existimat doctor, etiamsi suspicione careant, lib. 7, disput. 39, num. 8.

21. Vir solâ uxoris licentiâ promotus ad ordines absque aliis jure requisitis, potest ab ipsâ revocari, quando illa fuit ignara juris cætera disponentis: secus quando erat conscia. Quæ revocatio non fit jure actionis competentis uxori, sed ex officio judicis, lib. 7, disput. 39, num. 12.

22. Conjug innocens promotus ad ordines absque uxoris licentiâ, non est illi restituendus postmodùm fornicanti, lib. 7, disput. 36, num. 4.

23. Conjug innocens promotus ad ordines, sumere, et religionem ingredi, et votum castitatis emittere potest, adultero manenti in seculo sine voto. Nec desideratur sententiâ divortii, quando adulterium est notorium: et in foro conscientie satis est quòd sit occultum, secluso scandalo. Et quando adulterium est notorium, ita potest, invito adultero, ad religionem transire, ut non possit repeti, ac si processisset sententiâ divortii. Et in omnibus casibus in quibus po-

test profiteri, potest etiam ordinari, lib. 10, totâ disp. 11.

24. Vir non potest recipere ordines, aut ad religionem transire, ratione furoris, aut savitiæ uxoris, quando non datur divortium perpetuum, lib. 10, disput. 18, num. 48 et 49.

Osculum.

1. Oscula, tactus, aspectus, et verba turpia inter conjuges ad præparationem copulæ, et animo ad illam perveniendi, sunt liciti. Tamen propter voluptatem sunt veniales. Nulla tamen est culpa quando non habent alium finem, quàm præbere indicia mutui amoris. Attamen culpa est venialis, quando oscula et tactus habentur inter conjuges sine periculo pollutionis. Idem credit doctor de tactu, quo conjux membrum virile in eo femine intromittit cum animo seminandi intra vas. Veniale est etiam conjugem se tangere propter voluptatem captandam sine periculo pollutionis, lib. 9, diputat. 44, à num. 8 usque ad 17.

2. Oscula et tactus inter conjuges cum periculo pollutionis in altero reddente, sunt liciti, modo non sit consensus in ipso reddente in pollutionem illam, in petente autem erunt mortales, quando absque causâ urgenti exercentur, lib. 9, disp. 45, n. 35 et 36.

3. Oscula et tactus impudici in conjuge petente cum pollutionis in se, vel in altero conjuge periculo, nisi in eo loco sint, ubi, adveniente periculo, possint facile copulâ uti, ut pollutionem vitent, sunt semper mortales: secus dicendum de osculis et amplexibus quæ sunt exercita causâ præbendi indicia mutui amoris, turpitudine carentes. Item est mortalis tactus, quo conjux se ipsum tangit cum periculo pollutionis, lib. 9, disp. 45, à num. 37, usque ad 39.

4. Oscula et tactus sunt de se indifferentes. Unde habita in signum benevolentie secundùm consuetudinem patriæ sunt liciti; secus dicendum de osculis et tactibus inter solutos etiam ejusdem sexûs ob solam venercam delectationem, et sensibilem ex ipsis consurgentem, quia sunt mortales, nisi parvitas materiæ excuset, lib. 9, disp. 46, à num. 2 usque ad 9.

5. Oscula, amplexus et tactus non omninò torpes et impudici, solum habitu joco, causâ vanitatis, et levitatis, vel aliâ simili absque delectatione venercâ, sunt veniales. Sunt tamen mortales tactus impudici, sive sint inter personas ejusdem vel diversi sexûs, lib. 9, disp. 46, à num. 10 usque ad 12.

6. Evoculari affectuosè, et magnâ cum suavitate molles infantium carnes, non est mortale, nec sæpè veniale, lib. 9, disput. 46, num. 13.

7. Est mortale propria verenda tangere venercâ delectatione ex eo tactu ortâ: secus de tactu ex curiositate, aut gratiâ manus calefaciendi absque libidine, et pollutionis periculo, lib. 9, disp. 46, num. 14.

8. Communiter non est mortale obscœnas brutorum partes conficere, quamvis conficinas intendat, ut brunt semen expellat, lib. 9, disp. 46, num. 15.

9. Tactus levis, ut manum femine. Item pedem, vel brachium premere, vellicare, digitos intorquere,

non sunt communiter peccata mortalia, sed venialia. Idem dicendum, quando sunt habiti ob captandam delectationem illam, quæ ex ipsis oritur: secus dicendum quando intenditur alius finis mortalis, lib. 9, disp. 46, n. 16 et 17.

10. Oscula, amplexus, alique tactus non impudicè inter sponsos de futuro, non sunt mortales, licèt sint, ab illi causà delectationis, dummodò non adsit periculum copulæ, vel consensus in eam, lib. 9, disp. 46, à num. 47 usque ad 50.

11. Oscula et amplexus, habita inter sponsos de futuro in signum benevolentie et mutui amoris, sunt omninò licita. Si tamen finis fuerit delectatio, erunt venialia, lib. 9, disp. 46, num. 51.

12. Tactus impudici nullo modo sunt liciti sponsis de futuro, et non sunt permittendi soli, lib. 9, disp. 46, num. 52 et 53.

13. Oscula et alii tactus in loco publico cum uxore sunt mortalia, quando inducunt presentes ad venerem, spectatà eorum fragilitate, lib. 9, disp. 45, num. 2.

P.

Pactum.

1. Pactum in sponsalibus appositum habitandi in certo loco, et penà apposità, valet fragentì fidem, nisi nova recedendi causa superveniat, licèt pactum juramento firmatum sit: et si nullà veniente causà justà maritus recedat, uxor non tenetur comitari illum, lib. 4, disp. 40, à num. 1 usque ad 6. Item valet pactum appositum in primogeniis, ut successor sub penà amissionis majoratùs teneatur in certo loco habitare, *ibid.*, num. 7.

2. Pactum non petendi, nec reddendi mutuo conjugum consensu validum est. Potest tamen uterque illud remittere, etiam si fuit juratum in favorem utriusque: secus si ad Dei cultum. Et nolente altero remittere, alter non potest eum cogere, nec ille renuens tenetur reddere, nisi videat alterum poenitere pacti initii, et probabiliter in incontinentiam labi. Item uterque potest petere, et reddere per modum amicitie, non tamen exigere, lib. 9, disput. 37, à num. 18 usque ad 24.

Papa.

1. Papa nec ex causà potest dispensare in matrimonio consummato, lib. 2, disp. 13, num. 11; potest tamen dispensare in rato, et non consummato: et non potest statuere, ut matrimonium ratum dirimatur per subsequens copulà consummatum, lib. 2, totà disp. 14.

2. Probabile est Papam posse validè dispensare in matrimonio rato absque justà causà; sed probabilius est non valere dispensationem: et existente illà, potest dispensare altero eorum invito, lib. 2, totà disput. 15.

3. Causæ justæ, ut Papa possit dispensare in matrimonio rato, sunt sequentes. Prima, notabilis disparitas; secunda, gravis timor scandalì magni futuri; tertia, lepra alteri superveniens, vel impotentia, quarta, quando alter conjugatorum assertit se non

habuisse animum contrahendi; quinta, ut vir efficiatur episcopus; sexta, mutuo conjugum consensus, lib. 6, totà disp. 16.

4. Papa potest dispensare in matrimonio consummato infidelium, dum ad fidem redeunt, lib. 2, totà disp. 17.

5. Papa non potest leges Justiniani, repudia permittentes, approbare, lib. 10, disp. 1, num. 12.

6. Papa potest, existente justà causà, validè et justè imponere impedimenta fidelibus, ut princeps Ecclesiasticus: at infidelibus habitantibus oppida sæe temporalis jurisdictioni subdita, ut princeps secularis. Item potest aliquos privatos reddere inhabiles ad contrahendum inter se, justà existente causà; et non solum inter se, sed in perpetuum, in gravissimi delicti poenam, lib. 7, totà disp. 1.

7. Papa potest revocare suas constitutiones quoad effectus in eis incurso indirectè, non tamen directè, lib. 8, disp. 7, num. 4.

Parochus.

1. Parochus non potest matrimonio conjugere contrahentes alienigenas, vel peregrinos, sive ambo, sive unus sit, donec ab ordinario obtineatur licentia: secus dicendum de non peregrinis, præmissis denuntiationibus, et nullo opposito impedimento. Et si opponatur, non potest parochus cognoscere de illo; sed interdicere tantum matrimonium, et deferre ad ordinarium, lib. 3, disp. 15, num. 1, 2 et 3.

2. Parochus non potest conjugere matrimonio venientem ducere aliam uxorem contra priora sponsalia; nec prius affirmantem, et postea negantem impedimentum. Poterit tamen adhibere fidem affirmanti se fictè consensum præstasse, quando notabilis est disparitas inter promittentem, et recipientem promissionem, lib. 3, disp. 15, num. 5, 6 et 7.

3. Parochus sciens impedimentum extra confessionem, non debet adhibere fidem volenti contrahere illud neganti: secus dicendum quando constat ex confessione volentis contrahere, et nullo modo ex alià parte, vel quando impedimentum est occultum, et non potest probari alià vià: et debet tunc, et tenetur potenti publicè matrimonium non denegare, lib. 3, disput. 15, num. 9, 10 et 11.

4. Parochus potest matrimonio conjugere contrahentes impeditos aliquo impedimento, habentes dispensationem pro foro conscientie, nemine denuntiante tale impedimentum: et secus, aliquo denuntiante, lib. 3, disp. 15, num. 14 et 15.

5. Contrahens si coram notario, vel ordinario, fafeat, seu manifestet occultum impedimentum, et simul dispensationem pro foro conscientie obtentam, poterit ordinarius, vel notarius, non scribere, et persuadere, ut taceat, lib. 3, disp. 15, num. 16.

6. Matrimonium contractum, dispensatione pro foro conscientie obtentà, separandum est detecto impedimento in foro externo, lib. 3, disp. 15, num. 17.

7. Parochus potest interdicere matrimonium ob doctrinæ christianæ ignorantiam; et prælatus compel-

ere censuris subditos ad addiscendum eam, et parochos, ut eos interroget, lib. 3, disp. 15, num. 18 et 19.

8. Parochus debet conjungere matrimonio in facie Ecclesiæ nullum habentes impedimentum. Dicitur autem hodiè matrimonium in facie Ecclesiæ, quod celebratur coram parochio, et duplici teste, et denuntiationibus, lib. 3, disput. 15, num. 20.

9. Parochus, vel religiosi in novo orbe ex privilegio fungentes officio parochi, tenentur habere librum in quo scribant conjugum et testium nomina, locum, et tempus matrimonii contracti, sub culpa mortali: et quando aliquis de licentiâ ordinarii assistit matrimonio, tenetur admonere parochum, ut scribat in libro, et satis est simplex parochi subscriptio, lib. 3, disp. 25, num. 22.

10. Parochus tenetur sub peccato veniali proferre illa verba concil. Trid., v. g.: *Ego vos in matrimonium conjungo*. Idem dicendum si illa non dicat per se. Et tenetur sub culpa mortali interrogare contrahentes de mutuo consensu, nempe virum, an velit habere feminam in uxorem, et vice versâ; at erit culpa venialis, si parochio jam constet de consensu. Item tenetur sub mortali interrogare, an aliquod impedimentum habeant, ut sit aliqua suspicio impedimenti, lib. 3, disp. 58, à num. 7 usque ad 11.

11. Parochus non sacerdos potestvalidè assistere matrimonio peccans ex nullo capite, et potest dare licentiam alteri sacerdoti, non tamen non presbytero. Etiam retentâ contrariâ opinione, quæ affirmat, necessariò parochum debere esse sacerdotem, lib. 3, totâ disput. 20.

12. Parochus, vel quicumque alius sacerdos regularis vel secularis assistens matrimonio clandestino vel non prohibens, est suspendendus arbitrio episcopi, lib. 3, disp. 48, num. 1, 2 et 4.

13. Parochus assistens matrimonio clandestino valido, vel non impediens, suspendendus est triennio. Idem dicendum de aliis matrimoniis interdictis à jure, vel à iudice: secus dicendum de parochio non habente librum, vel non interrogante de consensu; et alienus sacerdos assistens de licentiâ est suspendendus non triennio, sed arbitrio episcopi; et ab hac suspensione excusatur ignorantia crassa, nisi sit ingens temeritas, lib. 3, disput. 48, num. 5, 6 et 7.

14. Sacerdos regularis matrimonium solemnizans absque parochi licentiâ, ultra suspensionem ad nutum ordinarii incurrit etiam excommunicationem Pontifici reservatam per Clem. 4, de Privileg.; lib. 3, disp. 48, num. 8.

15. Verus parochus dans licentiam non sacerdoti assistendi matrimonio neutram suspensionem incurrit. Idem dicendum de non sacerdote conjungente aliquos matrimonio, absque licentiâ proprii parochi, lib. 3, disp. 49, num. 5.

16. Parochus assistens matrimonio publico absque episcopi licentiâ, eorum qui absque parochio et testibus contraxerant, non est suspendus; orto tamen san-

dalo, puniendus est pœnâ arbitrariâ, lib. 3, disp. 48, num. 1 et 4.

17. Parochus tenetur in libro notare solius catechismi patrinum fuisse, puero jam domi baptizato, lib. 7, disp. 10, num. 15.

18. Parochus assistens matrimonio in quo est error qualitatis, dans causam matrimonio, non incurrit triennalem suspensionem, lib. 7, disp. 18, num. 22.

19. Parochus assistens matrimonio inter consanguineos, affines, professos, aut sacris initiatos, non incurrit excommunicationem, lib. 7, disput. 48, num. 4.

20. Parochus nullo modo potest dispensare in votis non reservatis summo Pontifici. Pererit tamen de consuetudine, ubi fuerit, in lege jejunii, in esu carniæ, etc., lib. 3, disp. 9, num. 27.

21. Parochus incapax beneficii ob defectum occultum communiter ignoratum; vel confessor cujus licentiâ est irrita ob vitium occultum, vel licentiâ occultè revocata, est eligibilis per bullam, lib. 8, disput. 34, num. 14.

Pater.

1. Pater non potest justè impedire sponsalia filii contra ejus voluntatem inita, nisi scandalum magnum sequatur, et malus exitus, lib. 1, disput. 14, num. 4.

2. Pater contrahens secundò, aut mater, potest facere exemplarem substitutionem, et facta antea non expirat, lib. 7, disp. 88, à num. 22 usque ad 126.

3. Pater rogatus ab alio restituere hæreditatem filiis, tenetur satisfacere de eâ restituendâ, si secundam uxorem ducat, lib. 7, disp. 88, num. 45.

Patrinus.

1. Patrini, attento jure antiquo, tam in Baptismo, quàm in Confirmatione, non poterant esse plures, quàm unus vel una; attento verò jure novo, tantùm possunt esse duo diversi sexus, et non possunt esse duo viri, vel due femine: et in his non valet dispensatio episcopi. Transgressio tamen hujus præcepti adhibendo plures patrinus, est solùm venialis, attento utroque jure, lib. 7, disp. 57, à num. 1 usque ad 9.

2. Attento jure antiquo, quotquot baptizatum vel confirmatum tangebant, contrahebant cognationem spirituales, modò verò post Trident. minimè, lib. 7, disp. 57, n. 4 et 8.

3. Patrino juranti se non habuisse intentionem contrahendæ paternitatis, non est credendum, lib. 7, disp. 58, n. 8.

4. Religiosus, quamvis peccent, possunt esse patrimi, tam in Baptismo, quàm in Confirmatione, et contrahunt cognationem. Similiter episcopus non insignitus Sacramento Confirmationis, quamvis suscipiens in Confirmatione non contrahat, at contrahet confirmans, lib. 7, disp. 60, n. 21.

Peregrinus.

1. Peregrini tenentur legibus loci in quo sedem constituunt animo habitandi, vel quando divertunt per modum transitus; si consuetudines, et leges sui

oppidi ibi obligent, vel si oriatur scandalum : secus dicendum de legibus et consuetudinibus loci per quem transeunt, vel in quo per modum hospitii reperiuntur, cessante scandalo. Et istæ leges non obligant in suo domicilio, licet sint juris communis leges ipsæ, et non obligantes in suo oppido : et ut peregrini teneantur talibus legibus, sufficit habitatio majoris anni partis, lib. 3, disp. 18, à num. 1 usque ad 9.

2. Peregrini tenentur solemnitates servare in contractu requisitas legibus et consuetudinibus oppidi, nisi sit contractus dotis. Item tenentur ad gabellas loci illius, et servare pragmaticam illius in vendendo. Item tenentur servare leges quascumque loci per quem transeunt, si transgressio legum cedat in damnum illius loci, lib. 3, disp. 18, à num. 10 usque ad 14.

3. Vagi qui nullibi certam sedem habent, tenentur ad leges et consuetudines loci in quo etiam obiter reperiuntur, lib. 3, disp. 18, num. 15.

4. Peregrini absentes à loco domicili, non tenentur ad leges et consuetudines proprii domicili, licet sint juris communis, et obligent in patria peregrini, non tamen in eo oppido in quo reperiuntur, lib. 3, disp. 18, n. 17 et 18.

5. Lusitanus transiens per Castellam potest cibis uti juxta Castellæ consuetudinem in sabbato adversus contrariam Lusitanie, lib. 3, disp. 18, n. 19.

6. Græcus transiens per Ecclesiam Latinam potest in fermentato celebrare, vel in azymo juxta morem Ecclesiæ Latinæ. Idem dicendum de Latino sacerdote transeunte per Ecclesiam Græcam. Et si inveniantur inter Latinos aliquæ ecclesiæ Græcæ, tenetur unusquisque suæ Ecclesiæ usum servare, lib. 3, disp. 18, num. 20.

7. Proficiens in die festo ad locum, ubi id festum non obligat, gratiâ exercendi servilia, non peccat, nec tenetur audire sacrum, si intra tempus opportunum ad audiendum sit perventurus ad locum in quo festum non observatur, lib. 3, disp. 18, num. 21.

8. A proprio oppido exiens mane in quo servatur jejuniû, nocteque in locum perventurus in quo jejuniû non obligat, non solum potest nocte cœnare, et carnis vesci, si ibi edantur, quamvis totâ die jejunasset; sed etiam mane jentaculum sumere, si est moralis certitudo de profectioe, et accessu illâ die ad locum ubi jejuniû non obligat : nullo modo tamen poterit carnis vesci donec eò perveniat, lib. 3, disp. 18, num. 22.

9. Exiens à loco ubi non jejunatur, carnes eduntur, potest mane eas edere, quamvis nocte perventurus sit ad domicilium ubi à carnis abstinetur, et jejunatur, ubi autem pervenerit, nequit carnis vesci, nec cœnare, si nondum jejuniû frugerat; secus si jam frugerat, lib. 3, disp. 18, num. 25.

10. Incolæ locorum in quibus decretum Trident. non obligat, divertentes ad alia oppida per modum transitûs, et hospiti, ubi obligat hoc decretum, non possunt absque parocho et testibus validè contrahere matrimonium, lib. 3, disp. 18, num. 26.

TH. XXV.

11. Incolæ locorum ubi Trid. obligat, habitantes per modum transitûs in loco ubi non obligat, possunt validè contrahere sine parocho, et testibus, quamvis in fraudem transeant ad talia loca, lib. 3, disp. 18, n. 29. Idem dicendum de captivis et mercatoribus existentibus apud infideles, ibid., n. 35.

Pictor.

1. Pingere turpia, ut Venerem, aut Adonidem, defectis pingendis, aut diaphano velo operatis, est culpa mortalis, lib. 9, disp. 46, num. 44.

Pœna.

1. Pœna adjecta contractui sponsalium diminuens proprium patrimonium, est omninò irrita. Et violans fidem, non tenetur in utroque foro eam solvere, licet sit opposita inter consanguineos, amicos, vel eos qui probabiliter possunt inducere sponso ad matrimonium, nec pœnam amittunt : secus de pœnâ non inducente necessitatem matrimonii, ut quando parentes promittunt sub certâ pœnâ se facturos, vel absolutè matrimonium filiorum, lib. 1, disp. 50, à num. 1 usque ad 4.

2. Pœna apposta ipsis sponsis inter extraneos absque dolo, et nomine proprio ex suis bonis solvenda, est valida : secus interveniente mandato parentum, vel sponsorum, lib. 1, disp. 50, num. 5.

3. Promissio pœnæ facta inter sponsum et extraneum, non valet; ut si sponso promittat pœnam, nisi perfecerit sponsalia : secus si extraneus promittat sponso, vel contrahenti, lib. 1, disp. 50, n. 6.

4. Promissio pœnæ facta inter extraneos non deducens sponsalia per viam principalis obligationis, sed per modum cujusdam conditionis ad pœnam, valet. Idem si deducat in pactum sponsalia per modum principalis obligationis, et pœnam ut tali obligationi accessoriam, lib. 1, disp. 50, num. 7.

5. Pœna circa conditionem non contrahendi apposta, non valet, etiam de matrimonio contracto dissolvendo : secus de pœnâ favore matrimonii, lib. 1, disp. 50, n. 8, 9 et 10.

6. Pœna, licet sit modica, attentâ contrahentium qualitate, non valet. Et expense factæ ratione sponsalium peti possunt ratione injustitiæ à violante fidem admisse, licet ipsa promissio esset invalida. Promissio tamen solvendi interesse sub nomine interesse, est valida, quamvis non valeat sub nomine pœnæ, lib. 1, disp. 50, n. 11, 15 et 16.

7. Recipiens pœnam adjectam contractui sponsalium, non tenetur restituere ante condemnationem judicis, lib. 1, totâ disp. 31. Idem dicendum de amissionis ludo ad creditum, ibid., et jurans solvendi illa non potest habere relaxationem ab episcopo nec satisfacere momentaneâ solutione; nec potest repetere, lib. 1, disp. 52, n. 25.

8. Promissio pœnæ adjectæ sponsalium contractui non confirmatur juramento, etiamsi sit modica, nec juramento obligat, nec indiget relaxatione, lib. 1, disp. 4, num. 21 et 22.

9. Pœna est annullatio actûs, quando inducit nullitatem ob solam legis prohibitionem, et in odium

(*Dix-huit.*)

transgredientis : secus quando ob defectum solemnitate non observata, lib. 3, disp. 4, num. 9.

10. Matrimonium celebratum coram paroco et testibus, omissis denuntiationibus, dicitur clandestinum quoad ejus pœnas incurrendas, licet celebretur publicè, sciente majori parte vicinæ, lib. 3, disp. 1, à num. 5 usque ad 11 : secus dicendum quando matrimonium clandestinum fuit nullum ratione alicujus impedimenti, metus, vel defectus ætatis, lib. 3, disp. 2, à num. 3 usque ad finem.

11. Pœnæ contrahentium clandestinè sunt hæ : prima est inhabilitas ad clam contrahendum ; secunda est arbitraria ; tertia in aliis quibus diœcesibus est excommunicatio ; quarta exhereditatio ; ultima est, quòd conjuges tradantur consanguineis propinquiorebus uxoris in servitutem perpetuam ; quæ jam non habet locum, lib. 3, totà disp. 46.

12. Testes clandestini matrimonii omissis solis denuntiationibus non sunt puniendi, quia nec paroco, nec contrahentibus est talis pœna posita, ibid., num. 8.

13. Constitutio synodalis Salmantina, quæ excommunicantur ipso jure clam contrahentes, caveturque, hos excommunicatos ante denuntiationem vitandos esse, est nulla, et non servanda, ibid., num. 10.

14. Pœna, quæ conjuges se obligant ad abstinentiam à secundo conjugio ; vel votum pœnale quod quis emittit, si non impleverit fidem, valida est, lib. 7, disp. 88, num. 37.

15. Pœna à testatore imposita debetur, ac incurritur in conscientia ante judicis sententiam. Unde conjux cui ususfructus, vel aliud legatum relictum est, tenetur in conscientia tale restituere hæredibus, si non servat conditionem, quantumvis occultè non pareat conditioni, lib. 7, disp. 91, num. 2, 3 et 4.

16. Pœnæ à testatoribus impositæ in suis testamentis, transeuntibus ad secundas nuptias, non sunt jure canonico correctæ, lib. 7, disp. 91, num. 1.

Præceptum.

1. Nullum est præceptum juris divini in lege evangelicâ, quin sit etiam juris naturæ, demptis præceptis fidei, et Sacramentorum, lib. 7, disp. 52, num. 2.

2. Inferior, quamvis non possit præceptum ac legem tollere, tamen potest illud adjuvare, imponens novas pœnas in illius violatores, lib. 3, disp. 47, num. 12.

Præsumptio.

1. Præsumptio triplex est. Quædam hominis, quæ est conjectatio in animo judicis, vel cujuscumque hominis ex variis conjecturis concepta. Alia est juris, quæ est probabilis conjectura ex certo signo proveniens, jure præscripto, quæ, contrario non probato, pro veritate habetur, ac onus probandi in adversarium transfert. Alia juris, et de jure, quam lex tanquam verum jus inducit, ita ut adversus illam nulla probatio admittatur, nisi indirecta. Dicitur talis quando lex non tantum præsumit, sed etiam statuit, lib. 7,

disp. 37, n. 7 et 8 : præsumptione juris, et de jure potest condemnari denegatâ appellatione, ibid., n. 21. Datur tamen probatio, et restitutio in integrum, in judicio extraordinario, in ordinario verò minimè, ibid., num. 22.

2. Standum est præsumptioni juris in utroque foro, quando quis dubitat an contrariam intentionem habuerit, lib. 7, disp. 37, num. 12.

3. Præsumptio juris, et de jure, nequit ex actibus futuris sumi, sed ex solis præteritis, lib. 7, disp. 23, num. 7.

Princeps.

1. Princeps secularis, sive fidelis potest suis subditis impedimenta matrimonii dirimentia statuere : potest tamen Ecclesia sibi reservare talem jurisdictionem, sicut de facto reservat hodiè. Respublica tamen Hebræorum non potest talia impedimenta statuere, lib. 7, totà disp. 5.

Privilegium.

1. Privilegium cujus ratio inest uni soli, et inde ad alios derivatur, eo mortuo cessat, lib. 7, disp. 47, n. 4.

2. Ex privilegio Gregorii XIII, concessio die 3 aprilis 1582, possunt sacerdotes societatis Jesu designati per generalem, aut ejus licentiâ per alios superiores, et à locorum ordinariis approbati, vel approbandi, etiam nullo gradu insigniti, litteras sacræ pœnitentiariæ doctoribus vel magistris destinatas, et auditis confessionibus recurrentium ad ipsos impositâ illis pœnitentiâ in litteris expressâ, vel de jure infligendâ, eos absolvere, ac in foro conscientie quascumque sibi verbo, vel scripto commissas absolutiones, dispensationes, et pœnitentiarum injunctiones excipere, et exequi, lib. 8, disp. 34, num. 11.

3. Privilegium omninò gratis à principe concessum, potest absque causâ ab eo, vel successore revocari ; nisi per illud sit acquisitum jus alicujus rei. Item quando privilegium transit in contractum, non potest absque justâ causâ revocari, existentem tamen illâ potest. Non sufficit tamen generalis revocatio ; et princeps revocans ex justâ causâ tenetur recompensationem facere dato æquivalenti, lib. 8, disp. 33, à num. 1 usque ad 9.

4. Princeps absque causâ justâ non potest revocare privilegium in meritorum remunerationem alicui concessum, quamvis solâ gratitudinis lege remuneratio debita sit. Idem dicendum de privilegio non subdito concessio, et acceptato : secus dicendum de revocatione jurisdictionis, lib. 8, disput. 33, num. 4, 5 et 6.

Probatio.

1. Probatio ad dissolvendum matrimonium exigit duos testes omni exceptione majores ; nisi agatur de impedimento ratione consanguinitatis, unde non sufficit fama solum, lib. 2, disp. 45, num. 30, 31 et 32.

2. Confessio utriusque conjugis, vel unius stantis pro matrimonio, benè probat impedimentum, si adsit fama illius. Et quando sufficit confessio utriusque

stantis pro matrimonio sine famâ, relinquatur arbitrio iudicis propter periculum collusionis, lib. 2, disp. 45, num. 53, 54 et 55.

5. Confessio utriusque sufficit ad divortium. Item confessio utriusque standum est, quando de probando matrimonio inter aliquos tractatur ad evitandam concubitûs pœnam : secûs dicendum, si id matrimonium sit contra aliud priûs contractum, lib. 2, disp. 45, n. 56 et 57.

4. Probatio mortis, ut alter conjux possit contrahere, est certus nuntius, aut testes, ita ut iudicio prudentis non tantum probabilis, sed certa iudicetur mors, quæ probatio relinquatur arbitrio. Item testes possunt non citari parte examinari : non sufficit tamen unus testis, nisi casu quo conjux obierit in loco ita distanti, ut facili nequeant aliæ probationes haberi, lib. 2, disp. 47, à num. 1 usque ad 12.

5. Fama per se sola non sufficit ad probandam mortem, nisi cum sex conditionibus. Prima est, ut duplici teste probetur; secunda, quòd testes sint omni exceptione majores, deponantque audivisse à fide dignis; tertia, ut concurrat causa rationabilis ex qua fama orta est; quarta est, ut testes deponant se audivisse publicè; quinta conditio est, ut deponant, testes à quibus personis fama ortum habuerit, et à quibus ipsi audierint; nisi fama ex conjecturis probabilibus confirmaretur, et de famâ magnus testium numerus, ut septem, vel decem, deponat; ultima conditio est, ut testes de famâ deponentes asserant rem ita se habere credere : at testes non compelluntur jurare, sed absque juramento valet eorum dictum, lib. 2, disp. 46, à num. 13 usque ad 17.

Professio et Professus.

1. Professio ficta, aut metu extorta potest solo actu interno ratificari, lib. 2, disp. 32, num. 44 : secûs dicendum de professione nullâ ex parte monasterii, eodem lib., disp. 35, num. 4.

2. Metus reverentialis non annullat professionem, sicut nec matrimonium, lib. 4, disp. 6, num. 17 et 18.

3. Professus fictè non tenetur jurare profiteri ratione ecclesiasticæ sententiæ fundate in falsâ præsumptione, sed ratione scandalii, atque ita eò fugere potest, ubi scandalum vitatur, lib. 2, disp. 39, num. 11.

4. Professio non est irrita, quamvis ex dolo et errore causæ finalis fiat, aliàs minimè faciendâ; secûs dicendum de errore circa substantialia, lib. 10, disp. 9, à num. 18 usque ad 22.

5. Professio facta à conjugè existimanti divortium esse justè celebratum, valida est, lib. 10, disp. 9, num. 23.

6. Professio tacentis morbum, est valida, quamvis eo detecto non admittetur: peccat tamen mortaliter sic professionem faciens, et potest expelli à religione; quod intellige non existenti statuto pontificio eam irritanti, lib. 7, disp. 37, num. 55.

7. Professio irrita ratificanda exigit consensum novum professi scientis priorem fuisse irritam : non ta-

men exigitur nova superioris acceptatio, nec sunt repetendæ ceremoniæ solitæ adhiberi, lib. 7, disp. 37, à num. 59 usque ad 66.

8. Professio facta in religionibus militaribus non transacto anno novitatis valida est, lib. 7, disp. 44, n. 8.

9. Ut sit licita professio religionis conjugè post matrimonium consummatum, non solum requiritur licentia manentis in seculo, sed requiritur quòd manens sit senex sine incontinentiæ suspitione. Item requiritur votum castitatis, quod non dirimit matrimonium subsequens mortuo conjugè. Si autem manens in seculo sit juvenis, id non sufficit, sed opus est, ut pariter ingrediatur religionem, et profiteatur : non tamen requiritur licentia episcopi, lib. 7, disp. 32, à num. 1 usque ad 8.

10. Votum senis suspecti de incontinentiâ non sufficit, ut alter profiteatur; nec votum juvenis, quamvis ita vitæ honestæ sit, ut nullum incontinentiæ periculum subsit : nec etiam votum senis non suspectæ de incontinentiâ, sed suspecte de aliis perversis moribus, lib. 7, disp. 32, à num. 9 usque ad 11.

11. Conjux senex relictus in seculo cum continentie voto, id non servans post viri professionem, sed vivens incontinenter, non est cogendus ingredi religionem, lib. 7, disp. 32, num. 12.

12. Conjux egressus ante professionem reddendus est conjugè, de cuius legitima licentiâ, voto castitatis emissio, ingressus fuerat. Idem tamen votum non adhuc obligat manentem in seculo, nisi independentè à professione vovisset, lib. 7, disp. 32, num. 13.

13. Si alter conjux absque alterius licentiâ professionem faciat, ac manens in seculo ratificare velit, non indiget ingressu religionis, quamvis juvenis sit, sed satis est in seculo castitatem vovere, lib. 7, disp. 32, num. 14.

14. Conjux sexagenarius vir, et femina quinquagenaria, sunt senes, ut possint in seculo manere stricti castitatis voto, ut alter conjux legitime ad religionem transeat, lib. 7, disp. 32, num. 17.

15. Professio facta absque conjugis licentiâ post consummatum matrimonium, est omninò nulla, et nullius momenti, et potest revocari à conjugè, auctoritate iudicis, et non tenetur post obitum conjugis ad religionem redire, lib. 7, disp. 34, à num. 6 usque ad 15.

16. Conjux sine licentiâ professus potest propriâ auctoritate religionem deserere, altero non repente, lib. 7, disp. 34, num. 15.

17. Conjugè, sine cuius licentiâ professio facta est consensum præstante illi professioni, non redditur ea valida, sed potest in foro conscientie exire, non obstante consensu manentis in seculo, et potest repeti, lib. 7, disp. 34, num. 16.

18. Conjux in seculo relictus, altero absque ejus licentiâ professo, non potest quoque invito professo religionem ingredi, et si ingrediatur potest revocari, lib. 7, disp. 34, num. 23.

19. Si uterque conjux, mutua licentiâ non obtenta,

profiteatur, valet professio, quando uterque fuit concius: secus si fuit ignarus, l. 7, disp. 34, num. 24.

20. Professio de licentiâ spontaneâ alterius emissa manentis in seculo cum voto, vel sine illo, est valida: et si hic professus à monasterio revocatus, deficientibus aliquibus jure requisitis, tenetur ad monasterium redire, defuncto conjugè, lib. 7, disp. 33, à num. 1 usque ad 7.

21. Professus validè absque jure petitis in conjugè manente in seculo, non potest revocari à conjugè ex cujus licentiâ professus est, quando emisit votum. Et idem quando non emisit conscia uxor manens in seculo juris disponentis virum non posse profiteri, nisi ipsa concedens licentiâ voveat castitatem, si sit senex, et si juvenis ingrediatur religionem: secus si juris inscia erat. Et casu quo potest revocari, non conceditur jure actionis, sed ex solo judicis officio, cujus est consulere periculo incontinentiæ. Idem dum conjux non est professus, potest licentiâ à conjugè concedente revocari, et post revocationem nil tenet, lib. 7, disp. 33, à num. 48 usque ad 49.

22. Conjux manens in seculo, nullo facto voto, si est senex, et nullâ datâ suspitione, ad nihil cogendus, et potest manere in seculo, et professio est legitima de ejus licentiâ facta, casu quo non datur revocatio juxta dicta. Si tamen conjux manens in seculo fuerit juvenis, aut suspectus de incontinentiâ, tunc cogendus profiteri, si tale votum emisit. Si tamen votum vovit continentiæ, dando licentiâ profitendi, si erat ignara juris petentis professionem ipsius, non cogetur profiteri, sed tantum includetur in monasterio, ut à vagationibus arceatur: si verò erat conscia juris, cogetur profiteri, lib. 7, disput. 33, à num. 24 usque ad 28.

23. Professio facta cum metu cadenti in constantem virum extorta, est nulla: secus dicendum de metu levi. Idem dicendum, si fuit extorta dolo gravi; et potest revocari, lib. 7, disp. 35, à num. 1 usque ad 12.

24. Professio facta cum dissimulatione potentis reclamare, et toto vitæ spatio dissimulantis, est rata et valida, lib. 7, disp. 35, num. 15.

25. Professus absque conjugis licentiâ non potest postea altero fornicanti repeli, si ipse professus innocens sit, et potest exire à monasterio, ac condonatâ injuriâ adulteri uxorem sibi reconciliare, nisi ante professionem fuisset uxor fornicata, lib. 7, totâ disp. 36.

26. Professus conjugatus sine legitima licentiâ durante matrimonio potest reclamare post quinquennium. Cessante tamen impedimento, eo quòd conjux manens in seculo consensum præbuit, aut fornicatur, aut mortua est, ut convalescat professio, necessaria est ratificatio ipsius cognitâ nullitate, et acceptatio religionis scientis alteram fuisse nullam: secus dicendum de repetitione novitiatûs, lib. 7, disp. 37, num. 69 et 70.

27. In Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 19, ut liceat contra professionem tacitam aut extorsam re-

clamare petuntur tres conditiones. Prima, ne deponat habitum ante reclamationem, nisi justam causam habeat: secunda, ut causas, quas præterdit, coram superiore et ordinario deducat; tertia, ut id sit intra quinquennium à die professionis sive tacite, sive expressæ numerandum; quòd decretum fundatur præsumptione ratificationis professionis factæ per illud quinquennium; quæ præsumptio est juris, et de jure. Et hoc quinquennium est continuum; atque adeò à die professionis currit, non obstanti ignorantia, aut alio impedimento facti. Tamen transacto quinquennio, competit in integrum restitutio ratione justæ ignorantia, non crassa, aut impedimenti ad reclamationem: et hoc non solum minori ratione fragilis ætatis, sed etiam majori ex clausulâ generali: Si qua mihi justa causa, lib. 7, disp. 37, à num. 1 usque ad 29.

28. Decretum Trid., sess. 25, de Reg., cap. 19, non intelligitur de laborantibus impedimento temporali permanente toto illo quinquennio: nec comprehendit perpetuò inhabiles ad profutendum, lib. 7, disp. 37, à num. 30 usque ad 35.

29. Invalidè professus, et transacto jam quinquennio, est destitutus omni remedio ad reclamandum: tenetur autem professionem ratificare, aut, oblatâ commodâ fugiendi occasione, in partes remotas ire, ubi sine scandalo vivere possit. Quando verò bonâ fide invalidè professus est, non tenetur ratam habere, lib. 7, disp. 37, à num. 36 usque ad 44.

30. Invalidè professus, sive bonâ, sive malâ fide, non tenetur quid reparare quoad facta respectu temporis præteriti: si verò loquamur de in posterum faciendis, tenetur secretè pro foro conscientia dispensationem impetrare, ut retineat locum, ac cætera privilegia antiquitatî prioris professionis irritæ debita, lib. 7, disp. 37, à num. 67 usque ad 68.

Promissio.

1. Promissio merè interna, homini facta, non sufficit ad sponsalia; nec stante jure positivo, nec attentò jure nature obligat; et sic potest revocari, lib. 1, disput. 3 totâ.

2. Promissio mutua requiritur ad sponsalia. Item sufficit repromittere saltem tacitè, per signa manifestantia repromissionem. Et ut censeatur repromissio, non sufficit sola acceptatio promissionis, dicendo: *Placet*, vel: *Accepto*, vel: *Gratias tibi ago*, lib. 1, disp. 3, num. 1 et 5.

3. Promissio acceptata sine repromissione, gratis et liberaliter facta, solum promittentem obligat; nisi acceptans differat diù repromissionem: secus dicendum de promissione respectivâ, et per modum contractûs factâ, dum non accedit repromissio, lib. 1, disp. 5, num. 12 et 14.

4. Ex promissione gratuita cum repromissione etiam gratuita consurgunt sponsalia, lib. 1, disp. 5, num. 25. Promissio autem gratuita dicitur, quando non agitur de repromissâ, sed promittitur ob aliquod beneficium: secus quando agebatur; tunc enim est respectiva, ibid. num. 15.

5. **Promissio non mutua, scilicet simplex, acceptata, facta animo se obligandi ex genere suo, obligat ex jussitū et sub mortali, nisi rei promissæ parvitas excuset, et res sint notabiliter mutatae, lib. 1, disp. 5, num. 20, 21 et 23.**

6. **Materia gravis in promissione simplici, ut ejus violatio sit mortalis, requiritur quadruplo major materia, quam in furto, lib. 1, disp. 5, num. 24.**

7. **Promittens liberaliter unum sacrum animo se obligandi, si omittat, non peccat mortaliter: non est tamen simile de voto, lib. 1, disp. 5, num. 25.**

8. **Promissio quæcumque sit, sive donatio, vel quicumque contractus in absentia celebratus, est revocabilis ante absentis acceptationem, sive stando in jure communi, sive in jure regio Castellæ, lib. 1, disp. 6, num. 2. Idem dicendum de jure naturali, n. 10, quamvis talis promissio, vel donatio fiat favore causæ piæ, dummodò animus promittentis feratur in rem creatam, et non in Deum; quia tunc obligabit, ut votum, num. 46 et 47. Item dicendum de promissione matrimonii contrahendi, num. 24 et 25.**

9. **Donatio, sive promissio facta absentī, ut sit irrevocabilis, debet esse intimata per nuntium ad id destinatum, sive per epistolam, et acceptata coram illo, et non sufficit acceptatio donatarii collata in promittentis arbitrium, ut: Si voleris, accepto; lib. 1, disp. 6, num. 3 et 4. Idem dicendum de promissione contrahendi matrimonium, ibid., num. 28.**

10. **Promissio non potest acceptari mortuo jam promittente, quando non missus erat nuntius intimari: secūs si jam missus erat; at hæredes jam mortui donatarii possunt acceptare, lib. 1, disp. 6, n. 5 et 6.**

11. **Promissio facta præsentī et tacenti, est irrevocabilis. Idem dicendum de promissione factâ infanti. Et idem de promissione matrimonii, lib. 2, disput. 6, num. 40 et 45. Et quando non constat an donatarius fuerit præsens, necne, de jure non præsumitur præsentia, ibidem, num. 40.**

12. **Quando promissio matrimonii est respectiva, quamvis pia sit, potest revocari ante acceptationem absentis, quocumque pro absente stipulante. Idem dicendum, si promissio fiat nuntio misso ad petendam matrimonii sponsonem: secūs dicendum, si mittatur nuntius non tantum ad petendam matrimonii promissionem, sed etiam ad intimandam, et coram illo sit repromissio facta, quia non sufficit fieri coram quocumque alio, lib. 1, disp. 7, à num. 31 usque ad 35.**

13. **Promissio in absentia facta gratuite coram personis quæ nomine absentis possunt stipulari, non potest revocari illo præsentē in nomine absentis stipulante, et promissio fiat per verba directa in præsentem, vel per verba impersonalia: secūs si verba dirigantur in absentem; et stipulans casu quo potest, non potest remittere hanc sponsonem, lib. 1, disput. 7, num. 36 et 37.**

14. **Quando promissio matrimonii facta absentī est causa pia, si verba promissionis ferantur in præsentem stipulante præsentē nomine absentis, non potest revocari, quando promissio est gratuita. Item in om-**

nibus casibus in quibus promissio matrimonii facta absentī potest revocari, potest etiam, licet adsit juramentum de non revocando, nisi fiat per modum voti, casu quo potest matrimonium esse materia voti, lib. 1, disput. 7, num. 38 et 39.

15. **Promissio debet esse deliberata ad votum, sponsalia, vel ad quancumque promissionem, v. g., eâ deliberatione, quæ sufficit ad peccatum mortale; nec est signum certum defectûs deliberationis, si statim peniteat, lib. 1, disput. 8, num. 5: et promittens debet præmeditari causam, nempe iram, angustiam morbi, belli, vel aliam passionem, et amorem impellentem, et finem, quem intendit, ibidem, num. 7.**

16. **Promissio facta animo se obligandi, non tamen adimplendi, obligat, et ex eâ oriuntur vera sponsalia. Idem dicendum, si promittens habuit se negativè non habens explicitè animum se obligandi; habens tamen implicitè et virtute, conscius promissionis naturæ: secūs dicendum, quando nec implicitè, nec explicitè. Item quando promittens tempore fidei datæ habuit animum se obligandi, quamvis fide datâ statim habeat contrarium, oriuntur vera sponsalia, lib. 1, disp. 9, num. 1 et 2.**

17. **Promissio facta animo promittendi, non tamen se obligandi, non obligat, nec ex eâ oriuntur sponsalia: si tamen habuit animum se obligandi solum ad veniale, erunt sponsalia vera. Item promissio cum animo promittendi, non tamen se obligandi jurata non obligat, nec firmatur juramento, lib. 1, disp. 9, à num. 5 usque ad 9.**

18. **Fictè promittens matrimonium, et sub eâ spe deflorans virginem, tenetur sub culpâ lethali eam ducere, licet promissio non sit mutua; nisi vir notabiliter conditionem excedat: quæ disparitas judicanda est arbitrio prudentis, et femina ex verbis aut aliis claris conjecturis faciliè potuisset nosse animum facilem promittentis, et timeatur ex eo matrimonio scandalum magnum, vel malus exitus, et femina decipiat virum, dicendo esse virginem, vel existimabat eam esse virginem; nec tunc tenetur illi restituere aliquid. Item dicendum si cum alio fornicatur jam deflorata, lib. 1, disp. 10, à num. 2 usque ad 15.**

19. **Fictè promittens virgini tantum habens tactus cum eâ, non tenetur eam ducere, sed alio modo restituere. Item non tenetur eam ducere, sed providere de nuptiis femine defloratæ, quando sacris initiatus est, vel alteri matrimonio copulatus, lib. 1, disput. 10, num. 14 et 15.**

20. **Vir notabiliter dignior, et præbens indicia ficti consensûs, ita ut faciliè posset præsumere dolum, non tenetur deflorans, eâ fictâ promissione, et aliquid restituere: si tamen femina ignoravit excessum, aut, si novit, taliter ei promisit deflorator, ut prudenter credere potuisset verè promittere, fictus promissor tenetur restituere, instar vi vel fraude deflorantis, non tamen ducere, lib. 1, disp. 10, n. 20 et 21.**

21. **Fictè promittens matrimonium femine corrupte, quam novit corruptam, si tradat corpus, et sub hac conditione illa tradidit ei corpus, et utraque**

paris conditionis sint, non tenetur ducere; nisi sit vidua bonæ famæ, et infamiam contrahat ex copulâ, lib. 1, disp. 10, num. 23 et 24.

22. Quando sponsalia contrahentes sunt æquales, et alter verè promittit, fictus promissor non tenetur contrahere, quando nullum aliud damnum præter violatam fidem sequitur, lib. 1, disp. 10, n. 26.

23. Quando fictus promissor non tenetur ducere, potest rogatus à iudice negare promissionem. Idem dicendum quoties aliquis verè promisit matrimonium, non tamen tenetur servare fidem ob aliquam causam etiam jurando, intelligendo ita ut non teneatur, lib. 1, disp. 10, num. 27 et 28.

24. Promissio inter impares de ineundo matrimonio, vero animo inita, valida est, nisi magnum scandalum ex eo matrimonio timeatur, licet non sit inter illos disparitas, lib. 1, disp. 14, num. 2 et 3.

25. Promissio facti alieni, attentio jure civili, et regio antiquo Castellæ, non obligat, demptis aliquibus casibus: 1° si quis suos hæredes aliqui datus, vel facturos promittat; 2° si promissio fiat in iudicio; 3° si quis promittat rem pupilli, in eo minimè servanda; 4° si promittens se ad aliquam poenam astringat; 5° quando promissio est facti illius, quem promissor cogere potest, ut fiat, etc.; 6° si promissio est matrimonii alieni; 7° si accedat juramentum, quæ valida est jure canonico in foro conscientiæ, et attentio jure novissimo Castellæ, lib. 1, dis. 24, à num. 1 usque ad 10.

26. Promittens matrimonium pro absente et inscio, etiam juramento prestito, non est perjurii reus, sed tenetur bonâ fide, et absque fraude et fictione, adhibere omnem diligentiam, quam rei qualitas exposcit. Quod si alter adhuc nolit, liber manet; si tamen negligens fuerit, tenetur per seipsum id præstare quod alius effecturus erat. Quod si minimè possit, tenetur quantum id fieri intererit, damnaque ex eâ omissione subsequuta restituere, et non implet tenens tepidè, et simulatè, lib. 1, disp. 24, à num. 11 usque ad 15.

27. Promissio facta tempore inhabili, non obligat tempore habili, lib. 1, disp. 50, num. 6.

28. Promissio de matrimonio ineundo deobligat, rebus mutatis, etiam existente in morâ promittente, quoad matrimonium, licet res ante moram non essent mutata; non tamen quoad restitutionem damni ex ipsâ morâ causati, lib. 1, disp. 62, num. 5.

29. Promittens prodigè meretrici, peccat, et tenetur adimplere, lib. 1, disp. 14, num. 5.

30. Promittens factum alienum, faciens quod in se est, eximitur à poenâ, attentio juri communi et regio Castellæ, licet affirmasset se cum effectu facturum. Si tamen promittens sciebat se id minimè obtenturum, aut dubitabat, deceptique in eo promittendi modo, tenetur in foro conscientiæ æstimationem rei promissæ restituere. Idem debetur compensatio facti alieni, quando constat de animo, contrahentium se volentium obligare in omni eventu, lib. 1, totâ disp.

31. Promissio inter dominum et servum minimè

valet, quoad obligationem civilem; secus quoad naturalem, lib. 7, disp. 24, n. 22.

Q

Quarta.

1. Quarta conjugis defuncti pars honorum debita superstiti paupertate laboranti, reservatur filiis prioris matrimonii, quamvis conjux ille superstes non trans-eat ad secundas nuptias, lib. 7, disp. 89, n. 33. An debeatur conjugi pauperi habenti patrem, et filios divites, non resolvit doctor, ibid.

R

Raptus.

1. Raptâ nubens raptori, non amittit lucrum quod lex civilis deferbat, jure canonico prædictam legem corrigente, lib. 7, disput. 12, num. 28.

2. Raptor cum factoribus incurrit omnes penas contentas in conc. Trid., sess. 24, de Matrimonio, cap. 6, post sententiam judicis, exceptâ excommunicatione, quæ est late sententiæ, lib. 7, disp. 13, num. 1.

3. Raptus causâ ineundi matrimonium cum traductione de loco ad locum, sive secutâ copulâ, sive non, sive virginis, sive corruptæ sit, sive meretricis, sive inhonestæ conjugatæ, dirimit sponsalia, et matrimonium, dum raptâ est in potestate raptoris, et est locus omnibus poenis concil. Trid. At raptus quando est species luxuriæ non dirimit: vel si rapiat, non ut secum, sed cum alio contrahat, nemine petente: vel si femina volens abducta sit, quamvis postea voluntatem mutet: vel si solis precibus, aut conducta extrahatur, aut dolis: vel si extrahatur virgo consentiens, ignorantibus tamen parentibus. Denique item non comprehenditur in hoc decreto raptus propriæ sponsæ de futuro, reclamantibus propriis parentibus, lib. 7, disput. 13, à num. 2 usque ad 18.

4. Raptus alienæ sponsæ, licet raptâ postmodum raptui assensum præbeat, cum traductione loci ad locum causâ contrahendi matrimonium cum illâ, impedit hodiè matrimonium; ita ut raptor ille, non cum raptâ, nec cum aliâ quâcumque possit inire matrimonium; non tamen contractum dirimit: secus dicendum, si raptus sit utroque sponso consentiente. Item si ignorante sponso raptus sponsæ consentientis fiat, aut viro dolis circumvento, lib. 7, disput. 12, à num. 41 usque ad 49.

5. Malitia raptus, quatenus est circumstantia in confessione fatenda, specie distincta à luxuriâ, ea est, quod homo affectu luxuriæ impulsus eò perveniat, ut quò libidinem expleat, vim inferat feminæ, aut his sub quorum potestate ac curâ est. Unde quamvis ad penas raptoribus jure decretas incurrendas desideretur violenta de loco ad locum abductio, at in foro conscientiæ, ut raptus sit circumstantia specie diversa à fornicatione, necessariò confitenda, id non desideratur, sed sufficit quomodocumque vim inferre feminæ ad copulam extorquendam. Idem dicendum consentiente feminâ, ductâ importunus precibus: item

feminâ abductâ invitâ sui juris, et post volente cognitâ, aut è contra. Item si consentiente feminâ, invitâ parentibus, abducatur. Item est raptûs circumstantiâ, quamvis femina sit conjucusque statûs; id enim nihil refert, nisi vir rapiat uxorem. Verbum secûs dicendum, quando femina cognoscitur ignorans, aut dormiens, sine vi. Item quando fit sine causâ libidinis, sed aliâ causâ. Erit tamen reductiûs raptûs, quando puella abducitur ignorantibus parentibus, aut tutoribus, lib. 7, disp. 12, à num. 30 usque ad 40.

6. Mulier rapiens virum, vel aliam mulierem, non subditur eisdem poenis raptûs, sed aliâ poenâ extraordinariâ puniendâ est, lib. 7, disp. 12, num. 25.

7. Ad raptum poenis juris subjectum quadruplex conditio desideratur: 1° ut adsit violentiâ; 2° ut fiat causâ libidinis; 3° ut sit traductio de loco ad locum; 4° ut mulier rapta sit honestæ vitæ, lib. 7, disp. 12, à num. 1 usque ad 23.

De Religione et Religioso.

1. Religionem ingredi licet post matrimonium ratum, ita ut vinculum talis matrimonii omninò dirimatur solemnî religionis professione per alterum contrahentium emissâ, et conjux manens in seculo liberè possit ad alias nuptias transire, lib. 2, d. 18, n. 3; non tamen dirimitur matrimonium ratum per vota emissa ab illis quas vocant Beatas non servantibus clausuram, quia non sunt religiosæ: quod de his quoque qui simplicia duntaxat vota emittunt in tertio ordine S. Francisci, dicendum est; et de eremitis hoc tempore, n. 4 et 5; et de ascendentibus ad ordinem sacrum vel episcopatum, quia non idcirco profitentur solemniter sicut religiosi, n. 9. Benè tamen dirimitur per professionem equitum S. Joannis, et aliorum religiosorum in ordinibus militariibus quorum equites sint verè religiosi, n. 7: hæc matrimonii duntaxat rati, necdum consummati dissoluto per religiosam professionem, vim habet ex solo jure divino positivo, quo Christus hoc privilegium professioni illi concessit, *ibid.*, disp. 19, n. 3.

2. Religiosi virtute privilegiorum quibus possunt ministrare Eucharistiam præterquam in die Paschatis, non prohibentur illam eo die administrare vagis, advenis, et peregrinis, qui in eo oppido minimè contraxerunt parochiam habitationis, quia nec ibi habitârunt, nec animum habitandi habent majore anni parte: quia administratio illa non est parochia injuriosa, l. 3, d. 23, n. 17. Idem est de administratione factâ mercenariis ad breve tempus locantibus operas, ut ad fodendum, etc., et vel carentibus parochiâ, vel distantibus ab eâ quam in patriâ habent, *ibid.*, num. 18.

3. Religiosus ex regulari constitutione abstinens à carnibus, si die natalis Domini incidente in sextam feriam cum aliis omnibus permittitur eo die carnes edere, edat etiam ipse carnes, non peccat contra prohibitionem juris communis: quòd si constitutio regularis personam illam non obliget ad culpam, non peccabit in eâ abstinentiæ violatione, lib. 7, disp. 8, n. 13.

4. Religiosi peccant si in Baptismo aut Confirmatione susceptores sint, ut patet ex Juribus id vetantibus. Quia tamen nullum est in eis verbum quod factum irritet, sunt veri susceptores, et contrahunt cognitionem spirituales, lib. 7, disp. 60, n. 21.

5. Religiosus non adversatur motui proprio Clementis VIII, quo interdixit religionis ne largirentur munera, nec violat votum pauperatis, et quando proficitur se nolle acceptare, ut si dicat sic: Quæ re non indigeo; si tibi placuerit, gratum mihi facies, si dederis meo consanguineo. Secûs quando religiosus expressè, vel tacitè acceptet, et petat dari consanguineo. Item conventus repudiâs legitimam monachi absque justâ causâ jam delatam ante acceptationem, non violat motum proprium Clem. VIII, quia eam repudiare non est alienare, nec dare. Peccabit tamen mortaliter contra charitatem, si absque justâ causâ religiosus privatus rem sibi donatam nollet acceptare, sed rogaret alii dari, quia impedit bonum monasterii, lib. 6, disp. 4, n. 7.

Remissio.

1. Remissio debiti facta, quia creditor desperat se aliâs recuperaturum, vel si debitor mentiatur, dicens se paratum esse ad solvendum, valida est, nisi aliqua fraus, vel culpa debitoris interveniat. Nec similiter vitabitur remissio, si quidam tertius proponat sic creditori: Nitar ut debitor solvat concessâ sibi partis debiti remissione, nullo incasso metu, nullâque fraude compositâ, aut diffidentâ; quamvis debitor non esset animus aliter solvendi, l. 4, d. 9, n. 17.

2. Remissio tam in delictis, quàm in contractibus est favorabilis, et extendenda, lib. 10, disp. 8, n. 21.

Repudium.

1. Debitor potest repudiare hereditatem, vel legatum ante acceptationem in fraudem creditoris, licèt ejus bona sint hypothecata. In foro tamen conscientie peccat mortaliter repudiâs, et tenetur restituere lucrum cessans, et dampnum emergens. Successor tamen tutâ conscientia possidet, cum sit talis repudiatio valida in utroque foro, l. 6, d. 4, n. 8 et 9.

2. Uxor potest tutâ conscientia renuntiare lucris constante matrimonio acquisitis, ne cogatur partem debitorum solvere, lib. 6, disp. 4, num. 10.

3. Solus prælatus absque solemnitate requisitâ in alienatione rerum Ecclesie, potest repudiare hereditatem, vel legatum ecclesie, vel monasterio delatum, lib. 6, d. 4, n. 11 et 12.

4. Solus prælatus non implens conditionem sub quâ aliquid legatur ecclesie, aut monasterio, ipsi præjudicat, ut illud amittat. Item solus prælatus recipiens pensionem ab eo quem privare poterat ob eam non solutam, præjudicat Ecclesie, ut ampliùs privare non possit. Item quamvis prælatus sic repudiâs hereditatem, aut legatum absque causâ justâ, peccat; minimè tamen incurrit excommunicationem latam in alienantes bona Ecclesie absque solemnitate; tenetur tamen propriis bonis dampnum rescirere: et hæc dicta sunt intelligenda de renuntiatione in favorem

alicujus, qui aliàs non succedebat, lib. 9, disp. 4, à num. 15 usque ad 17.

Restitutio.

1. Extorta metu levi injustè incusso, et ad id, sunt restituenda, lib. 4, disp. 9, à num. 1 usque ad 8.

2. Potens aliquem justè accusare, eoque timore illato aliquid extorquens, ne accuset, non tenetur restituere, quamvis absque animo accusandi minetur accusationem. Secùs dicendum de pretio extorto ab adultero reperto cum uxore, ne illum interficiat: secùs quando extorquet, ne ad judicium deferat, lib. 4, disp. 9, n. 9.

3. Extorta metu reverentiali, si involuntarium mixtum efficiant, sunt restituenda. Dicitur autem metus reverentialis ad hunc effectum, quando omninò repugnantì voluntate, et quasi coactus consentit, non audens præ pudore et reverentiâ contradicere, quamvis nullum aliud malum timeat, lib. 4, disput. 9, num. 12.

4. Quæ precibus importunis obtenta obligant ad restitutionem, similiter obligant metu reverentiali extorta, lib. 4, disp. 9, num. 18.

5. Extorta precibus importunis efficientibus mixtum involuntarium, sunt restituenda, lib. 4, disp. 10, à num. 1 usque ad 4.

6. Deflorans virginem importunis precibus, quando reverà illa, victâ voluntate repugnantè, solum ut importunitatem repellat, consentit suæ deflorationi, tenetur deflorator restituere, lib. 4, disput. 10, n. 5.

7. Donatio inter conjuges nimia importunitate extorta, et inter patrem et filium, non est valida, nec confirmatur morte, nec censetur melioratio; nec testamenta sic extorta sunt firma, lib. 4, disput. 10, num. 7.

8. Impediens legatum precibus importunis continentibus mixtum involuntarium, tenetur restituere eo modo quo vir impediens, lib. 4, disp. 10, num. 8.

9. Deflorans virginem volentem, non tenetur restituere, nec ipsi virgini, nec parentibus: at ubi violenter defloravit, nihil aliud est restituendum, quam supplementum dotis necessarium ad nubendum, eo quòd deflorata sit, quo non indigeret, si virgo esset, lib. 7, disp. 14, num. 12.

10. Restitutio non est faciendâ pretii accepti ob adulterii remissionem, ante sententiam, lib. 10, disp. 8, num. 22.

11. Ante matrimonii consummationem, præcedente traductione sponsæ ad sponsi domum, non est locus plenæ restitutioni spoli, nempe quoad cohabitationem et copulam; at benè quoad solam habitationem, et alia ministeria inter conjuges mutuò debita præter copulam, nisi vir adeò severus sit, ut meritò timeatur extorsio copulæ, nec possit sufficienter cavere hoc damnum datâ cautione per virum. Tunc enim differenda est restitutio, donec cognoscatur de justitiâ exceptionum, lib. 7, disput. 112, à num. 6 usque ad 10.

12. Quando nulla alia ratio spoli allegatur à conjugè deserente summi conjugem præter spoliati con-

jugi impotentiam, et triennium experientiæ lapsus, non est cogendus conjux, qui recessit, excommunicatione contra ipsum latâ ad cohabitandum, quæ coactio fit ratione contractûs; tamen triennio lapsò jam experientiâ, restitutio faciendâ quoad habitationem, antequàm exceptio admittatur, lib. 7, disput. 112, à num. 41 usque ad 14.

S

Sævitia.

1. Integrum est conjugi propriâ auctoritate divertere ob alterius sævitiâ tantum, ut absque gravis damni periculo non possit cum illo habitare, donec cautio sufficiens præstetur; et quamvis alia restitutio ante omnia faciendâ sit, excipitur tamen casus in quo conjux divertens opponit alterius sævitiâ, non solum quoad habitationem, sed etiam quoad redditionem debiti, lib. 10, disput. 18, à num. 1 usque ad 5.

2. Causa sufficiens divertendi est tentatio mortis alterius, veneno, vel aliâ viâ à quocumque conjugè facta. Item quæcumque sævitiâ incutiens metum viri constantis, ut molesta cohabitatio, rixæ et discordiæ: item quando vir tres pueros in utero necavit: item minæ, si minans solitus est minas exequi: item verberatio acris, et correctionis marito concessæ limites excedens, et non semel casu accidens, sed repetita; secùs si levis ex causâ, vel sine eâ, vel si atrox præterita jam casu ex insolito iræ motu contingens; nec est probabilis timor in posterum exercende. Item non sufficit consuetudo extorquendi vi ab uxore debitum conjugale, lib. 18, disput. 18, à num. 6 usque ad 17.

3. Non sola sævitiâ præterita est causa sufficiens divertendi, et præstat causam cautionis petendæ, sed etiam timor futuræ sævitiæ, ac malæ tractationis. Item est causa sufficiens si absque sævitiâ damnum imminet uxori ex viri atrocitatis, aliisve delictis. Item si uxor est venefica, liberorumque interfectrix, et deprædantis facultates furto notabili, vel quando præsumitur tale, ita ut is timor cadat in constantem virum amittendi facultates. Item non sola sævitiâ viri, sed etiam illius parentum sufficit erga uxorem ad divertendum, et petendam securitatem, sed desideratur ad hoc divortium legitima et verisimilis causa timoris, lib. 10, disput. 18, à num. 19 usque ad 24.

4. Cautio pignoratitia, vel fidejussoria sufficit ut conjux probabiliter timens alterius sævitiâ teneatur cum illo habitare. Sufficit etiam solum juramentum, quando eo præstito, satis consulitur uxoris incoluntati. Item sufficit solum juramentum, quando vir non habet pignora, nec invenit fidejussores: idem dicendum, si vir sit discretus, et vitæ emendatus. Item cautio de non offendendâ uxore semper danda, quamvis ipsa det causam sævitiæ. Tamen hæc cautio non impedit quin viro liceat moderatè punire uxorem intra limites permissos marito, lib. 10, disput. 18, à num. 40 usque ad 46.

Semen.

1. Semen desideratur ad generationem, et est pro-

habile adfuisse in Virgine Mariâ absque omni prorsus inordinatione, ut ministraret conceptioni Christi materiam, ut sic esset vera, et naturalis mater Dei, lib. 2, disput. 21, num. 11.

2. *Voluntaria seminis effusio, tam in viro, quàm in feminâ extra vas, aut modus congregiendi ex quo sequatur, est mortale contra naturam. Item nunquàm licet procurare, etiam mediis licitis, seminis emissionem, nec ad præservandam vitam, nec cooperari ad seminis, jam è lumbis decisi effusionem, quamvis retentio salutis detrimentum afferat. Atamen licitum est, muliere patienti accidentia venenosa causâ retentionis in vase seminis corrupti, conari illud expellere, lib. 9, disput. 17, à num. 15 usque ad 19.*

3. *Licet ubi pollutio est in naturali fluxu, in somnisque cœpit, illam non impedire ob morbi perniciem, cessante periculo consensûs in delectationem. Imò expedit tunc, manibus quietis, non hic vel illic tangendo, signo crucis se munire, et Deum attentè ac ferventer orare, ne permittat lapsum in eam delectationem. Idem dicendum de pollutione inceptâ, culpâ patientis, et in ipso fluxu præterita culpæ eum pœnitent, lib. 9, disput. 17, num. 7.*

4. *Non licet notabilem distillationem, aut commotionem spirituum vitalium procurare, secûs si sit levis, et non notabilis, lib. 9, disp. 17, num. 18.*

5. *Matrix solet sæpè retinere semen sufficiens ad generationem, alio superfluo expulso, lib. 9, disput. 17, num. 25.*

6. *Femina non tenetur anxietè, diùque manens in lecto intacta, et resupina susceptum semen conservare; peccat tamen mortaliter contra naturam statim post coitum urinam effundens, aut se erigens, aut quidnam aliud faciens, quo semen susceptum expellat, lib. 9, disput. 20, num. 3 et 4.*

7. *Quoties pollutio sequitur præter intentionem ex causâ aliquâ necessariâ vel convenienti corpori, ut est cibus, vel potus moderatus, aut animæ, ut orare, studere, aut utili aliis, ut audire confessiones, feminas cautè et cum necessitate alloqui, nulla culpa est non desistere à causâ illâ, quamvis in eâ prævideatur pollutio inde subsequutura, et quamvis ea causa licita in quâ pollutio prævidetur, sit illicita ratione circumstantiæ extrinsecè, ut audire confessiones ob vanam gloriam, vel cibos necessarios edere, quibus jejunium violat; nisi probabile consensûs in pollutionis delectationem periculum subsit, lib. 9, disput. 45, num. 4, 5, 6.*

8. *Expertus se polli ex equitatione absque consensûs periculo non tenetur pedester incedere, ab illâque desistere, lib. 9, disp. 45, num. 7.*

9. *Pollutio præter intentionem subsecuta ex tactu necessario, et in eo prævisa, cessante periculo consensûs, caret omni culpâ. Item licitum est sentienti magnum prurimum in partibus verendis illas refricare, quò prurimum sedet, etsi adsit periculum pollutionis absque consensûs discrimine, lib. 9, disp. 45, num. 8 et 9.*

10. *Licitum est virtutis generativæ obstacula removere, adhibitis medicinis naturalibus minimè tendentibus ad verum semen expellendum, sed ad removendos humores corruptos, licet inde præter intentionem sequatur pollutio absque consensûs periculo, lib. 9, disput. 45, num. 10.*

11. *Duplex est causa ex quâ potest subsequi pollutio. Quædam ex luxuriæ genere, quæ per se turpes sunt, et ad luxuriam pertinent directè, ut tactus, aspectus, verba turpia. Aliæ sunt non ex genere Luxuriæ, ut nimius esus, potus, equitatio; et istæ non excitant venem ita proximè sicut aliæ, sed remotè, et valdè tenuis est obligatio vitandi pollutionem in causis, quæ per se, et proximè non ordinantur ad illam, lib. 9, disp. 45, num. 14 et 15.*

12. *Solùm reperitur culpa mortalis ratione pollutionis prævisæ, nec intentæ, quando absque urgenti necessitate exercetur actio ex suâ naturâ turpis, et per se tendens ad actus venereos excitandos, pollutionemque excitandam, lib. 9, disput. 45, num. 16.*

13. *Pollutio prævisa in gulæ peccato etiam mortali, non habet specialem pollutionis malitiam mortalem, nisi sit intenta, ac sit probabile consensûs periculum. Atque ita ratione pollutionis prævisæ, non tenebitur aliquis sub mortali eam causam vitare; quamvis causa non ad luxuriam pertinentes efficerentur lethales in genere luxuriæ, ratione solius finis intenti ab operante. Nec etiam est mortalis pollutio, quæ sequitur ex rebus venialibus in genere luxuriæ, licet essent ex aliâ ratione mortales. Est tamen peccatum veniale contra castitatem pollutio illa prævisa in causis illicitis non influentibus ad illam notabiliter, lib. 9, disput. 45, à num. 16, usque ad 22.*

14. *Omnis actus turpis mortalis contra sextum præceptum, si in eo prævideatur pollutio, etiam non intenta, habet specialem malitiam contra naturam ratione illius pollutionis prævisæ. Item inter omnino solutos nullus actus habet malitiam mortalem, eò quòd sit pollutionis prævisæ, et non intentæ causa, nisi secluso eo pollutionis periculo esset peccatum mortale contra sextum Decalogi præceptum. Excipe tamen nisi in venereâ delectatione voluntas negativè se habeat, nec admittens, nec respuens. Et ad hoc non est attendendum, ut pollutio prævisa, nec intenta sit mortalis, an causa sit in se mortalis, secluso eo periculo pollutionis, vel licita, tum quia peccans mortali peccato gulæ, quamvis prævideat pollutionem sequendam, non peccat lethaliter contra sextum præceptum; tum quia tactus turpes in conjugatis sunt liciti; et tamen pollutio inde orta, et prævisa est mortalis, lib. 9, disp. 45, à num. 13 usque ad 27.*

15. *Dans causam culpabilem pollutioni, si pœnitent legitimè causæ datæ antequam subsequatur pollutio, postea subsecuta vacat culpâ. Item quoties est peccatum mortale dare causam pollutioni prævisæ, non removendo causas notabiliter influentes; simili-*

ter est mortale dare causam notabili distillationi, aut commotioni spirituum vitalium servitium generationi per similes causas, lib. 9, disp. 45, à num. 28 usque ad 35.

16. Semen brutorum effundi procurare, non est mortale, lib. 9, disp. 46, num. 15.

Servitus.

1. Serva ducta à domino, attento jure communi, non efficitur libera, attento tamen jure regni Hispaniæ, eo ipso consequitur libertatem, lib. 7, disp. 20, num. 41 et 42. Idem dicendum, si dominus dotalia instrumenta conficiat, tradens ancillam in matrimonium, conscio servituti libero, ibid., num. 9.

2. Servi sunt in triplici differentiâ; v. g., quidam sunt veri servi, qui ita sunt domini, ut eos venundare possit; alii sunt adscripti, qui glebæ, seu prædio colendo sunt perpetuò additi; alii verò originarii, qui sunt orti ex his adscriptiis, lib. 7, disp. 19, num. 1.

3. Error conditionis servilis, quando liber contrahit cum ancillâ, vel libera cum servo, reddit irriuum matrimonium jure ecclesiastico, lib. 7, disp. 19, num. 46: secus si servitus ignorata non sit perpetua, sed pro certo tempore concedatur servo libertas, et in hoc libertatis spatio ineat matrimonium, ibid., à num. 2 usque ad 5. Quando autem servitus non est vera, sed originaria aut adscriptiis, non dirimit matrimonium, ibid., n. 6.

4. Conjug servituti ignarus potest propriâ auctoritate, delectâ servitute alterius conjugis, quoad thorum, item quoad habitationem, si matrimonium est occultum, et parochus obiit, et testes, et liber amissus, recedere. Item quando matrimonium est publicum, et servitus notoria, cessante scandalo, et conjug servilis conditionis incumbit onus probandi scientiam suæ conditionis in altero, lib. 7, disput. 19, num. 7 et 8.

5. Validum est matrimonium cum libertâ, id est, cum eâ quæ ancilla fuit; jam tamen libertate donata est. Idem de matrimonio inter servos, vel cum liberis, cognitâ servitute: nec peccat liber ducens ancillas, nec è contra, nec est irregularis. Idem de matrimonio inter infideles cum errore conditionis, nisi aliqua lex eorum illud prohibeat. Idem de matrimonio contracto errore conditionis parisi, aut dignioris: secus dicendum de contracto cum ignorantia conditionis servilis levissimâ, et valdè crassâ, lib. 7, disp. 19, à num. 9 usque ad 24.

6. Servus, cui pro certo tempore conceditur libertas, est liber in perpetuum, lib. 7, disp. 19, num. 5.

7. Servi liberi fiunt, eos domino collocante in matrimonium cum liberis ignaris servituti, et non delegente conditionem: secus dicendum si uterque est servus, vel alter liber conscio servituti. Item scitis est, ut servus, vel ancilla consequatur libertatem, ut domino sciente, et cum dolo tacente conditionem servilem, conscioque, matrimonium illud ineat cum personâ liberâ servituti ignarâ. Et in his

casibus, in quibus consequitur libertas, matrimonium est validum, lib. 7, totâ disp. 20.

8. Servus invito domino potest licetè matrimonium contrahere. Unde nec potest à domino impediri, nec tutâ conscientia eum punire dominus propter matrimonium; nec potest venundare alii post sponsalia celebrata; secus si ante, lib. 7, disput. 21, à num. 4, usque ad 40.

9. Servus conjugatus quando cætera sunt paria, potius tenetur satisfacere uxori, quàm domino, sive matrimonium sit contractum volente, sive invito, sive contradicente domino. Quando autem non sunt paria, tenetur satisfacere illi, cujus necessitas magis urget. Et hoc est accipiendum morali modo, et non in rigore physico, l. 7, disp. 21, n. 15 et 16. Et concedendus est ei locus ad matrimonii usum, ibid., num. 17.

10. Uxore liberâ existente, sive à tempore matrimonii, sive ex post facto, libertatem consecutâ, et commodè potente sequi virum, potest servus ubicunque à domino venundari. Idem de uxore servâ existente viro libero: secus dicendum quando uterque conjux est servus, vel alter liber, et non potest commodè sequi alium conjugem. Nisi servus malè moratus sit, ita ut nequeat à domino absque periculo proprio vel suarum rerum sustineri, non invento emptore in partibus vicinis. Et non sufficit, ut possit venundare, non invenire pretium justum, sed requiritur necessitas dieti periculi domini. Item quando uterque conjux servus est diversi domini, et diversa loca inhabitantis, ita ut mutuo conveniri nequeant, cogendus est alter dominus per Ecclesiam vendere alteri volenti emere. Quòd si neuter velit, cogendus est alter vendere cuicumque extraneo in parte illâ in quâ servus est; et si nullus inveniat emptor, emat Ecclesia, vel cogat aliquem, ut emat in loco ubi servus est, lib. 7, totâ disp. 22.

11. Servus acquirit jus quoad obligationem naturalem ex promissione à domino sibi factâ, vel è contra. Secus quoad civilem, lib. 7, disp. 24, num. 22.

Simonia.

1. Licitum est offerre munera gratis, et absque alio pacto ad captandam benevolentiam, et inducendum ad Baptismum, et ad religionem, et ad alia opera spiritualia. Item pecuniis auferre impedienda retardantia à Baptismi susceptione, aut à religionis ingressu. Item licitum est offerre munera eâ lege et pacto, ut is cui offeruntur, efficiat aliqua opera spiritualia, v. g., ut recipiat Baptismum, ingrediatur religionem, Sacramenta frequentet aut à peccatis recedat, dummodò non dentur in pretium illius operis spiritualia, sed ad inducendum ad illa, lib. 1, disp. 59, num. 2, 3 et 4.

Sodomia.

1. Ex copulâ sodomica non oritur affinitas; impedit tamen matrimonium propter criminis enormitatem, lib. 7, disp. 64, num. 13 et 14.

Sponsalia.

1. Sponsalia dicuntur à spondendo, quod est spontè

promittere. Accipiuntur verò tripliciter : 1° pro futuri matrimonii promissione ; 2° pro matrimonio non consummato, ut Math. 1: *Cùm esset desponsata*, etc. ; 3° pro muneribus datis sponsæ à sponso. Prior autem significatio est proprior, quia sponsus propriè intelligimus, quas de futuro appellamus, lib. 1, disp. 1, n. 1.

2. Sponsalia sunt nuptiarum futurarum promissio. Triplex requiritur conditio, ut valida sint : 1° ut sit promissio futuri matrimonii ; 2° ut sit inter personas jure habiles ad contrahendum ; 3° ut verbis, aut signis manifestetur. Item appellantur sacramentalia quædam matrimonii, id est, quatenus sunt prævia ad Matrimonii Sacramentum, nullam habentia sanctitatem ; sicut exorcismus respectu Baptismi, lib. 1, disp. 1, n. 7 et 8.

3. Sponsalia contracta in diem sunt statim absoluta, at non obligant ante adventum diei, lib. 5, disp. 19, n. 11.

4. Sponsalia conditionalia non transeunt hodiè in absoluta per copulam, lib. 1, disp. 26, n. 12.

5. Illæ personæ sunt habiles ad contrahenda sponsalia, quæ possunt contrahere licitum matrimonium, et habent ætatem requisitam in jure, lib. 1, disp. 13, n. 1.

6. Impedimentum tantùm impediens perpetuum matrimonium, dirimit sponsalia : secùs dicendum de temporali ; nisi promissio sit contrahendi pro eo tempore, quo adest impedimentum, lib. 1, disp. 15, n. 2.

7. Septennium physicè completum desideratur, ut sponsalia sint valida, et eo non adepto, non sufficit usus rationis, nisi suppleat malitia ætatem, v. g., in quæcumque ætate usus rationis perveniat sufficiens ad peccandum mortaliter, lib. 1, totà disp. 16.

8. Si uterque, vel alter contrahens, minor septennio sit, nec malitia suppleat, sunt nulla sponsalia, nisi post legitimam ætatem ratificentur tacitè, vel expressè, habitando simul in domo viri, mulieris, aut ejuſeumque. Item vocando se sponſos, vel simul jacendo, vel se osculando, vel petendo domum, vel mittendo munuscula à sponsis consueta : et requiritur quòd contrahentes sciant priora sponsalia fuisse nulla, lib. 1, disp. 16, n. 6 et 7.

9. Contrahere sponsalia, vel matrimonium, ante legitimam ætatem, non est peccatum mortale, lib. 1, totà disp. 17.

10. Sponsalia obligant sub peccato mortali, lib. 1, totà disp. 27.

11. Sponsalia contracta nullo præfixo termino sunt implenda tantùm requirente eo cui promissio facta est ; tunc verò cùm alter petit, tenetur contrahere, si commodè potest, lib. 1, totà disp. 23.

12. Sponsalia contracta, vel matrimonium, à parentibus, vel matribus pro filiis præsentibus, et tacentibus, sunt valida, licèt filius sit sui juris, sive spurius, et ex damnato concubitu genitus : secùs dicendum, si filii absint, et doli capaces non sint, nisi certiores facti ratificent tacitè, aut expressè, lib. 1, totà disp. 23.

13. Alii à parentibus non possunt contrahere valida sponsalia pro filiis tacentibus, et præsentibus. Quando tamen respondent alii à parentibus, sufficit ad validitatem ratificatio tacita : secùs dicendum, quando fuerit consuetudo loci, ut manifestetur consensus per extraneos, ut apud Indos, ubi gubernator contrahit matrimonium pro servo, lib. 1, disp. 23, num. 7, 8 et 14.

14. Parentes contrahentes pro filiis, non constante de interno dissensu, censentur etiam in foro conscientiæ sponsalia, vel matrimonium : si verò contrahant extranei, in utroque foro nulla erunt, lib. 1, disp. 23, n. 12 et 13.

15. Sponsalia cum unà ex pluribus non sunt valida, nisi verba proferantur in personam determinatam. Electio tamen est promissoris : si unam offerat, excusatur, et omnibus obeuntibus exceptà unà, tenetur illam dare, si absolutè promisit, quamvis animum habuerit dandi certam ; secùs si habebat animum se obligandi ad certam tradendam, et non aliam, non secuto alio damno, nec scandalo, lib. 1, disp. 26, à n. 1 usque ad 2.

16. Si sponsus copulam habeat cum aliquà ex filiabus à patre promissis, non tenetur tradere, nec filiam, nec aliam, nisi illa cognita contraxerit determinatè sponsalia cum illo cognoscente, lib. 1, disp. 26, n. 5.

17. Pater promittens dare filiam certam, et illà recusante, sororem tenetur, v. g., tradere Mariam, et renuente, sororem, nisi Maria tacitè, vel expressè consensisset absolutè sponsalibus ; secùs si cum conditione, ut pater pollicitus est, lib. 1, disp. 16, n. 5.

18. Promittens unam ex pluribus consentientibus ducere, potest eligere quam maluerit, et electa tenebitur, lib. 1, disp. 26, n. 5.

19. Attento jure antiquo sponsalia cum unà ex pluribus certis, et omnibus repromittentibus, per copulam habitam cum aliquà ex illis transiebant in matrimonium : secùs dicendum de sponsalibus cum unà ex incertis, aut si pluribus dicat aliquis : Promitto me omnes vos ducturum, lib. 1, disp. 26, à n. 7 usque ad 11.

20. Recusans implere sponsalia, priùs monendus, et renuens cogendus per censuram, et præcipuè si intercedat juramentum, non secuto scandalo, et perpetuà rixà, et iudex debet prudenter arbitrari ea scandala sequenda : et videns sponsum adeò obstinatum, ita ut non prosit censura, est absolvendus, quamvis non petatur absolutio ab illo. Item uterque iudex ecclesiasticus, aut secularis, potest ad sponsalia cogere, nisi tractetur de valore, lib. 1, totà disp. 29.

21. Sponsalia per religionis ingressum, professione non secutà, dirimuntur, quamvis ingressus fiat fraudulentè : et dissolvuntur omninò ex parte utriusque, quando sponsus bonà fide ingressus est ; secùs si dolosè, et animo exeundi, lib. 1, totà disp. 42.

22. Qui sponsalia juravit, potest ingredi religionem matrimonio minimè contracto, nisi necessitas urgeat ad priùs contrahendum. Tunc enim tenetur,

et ante consummationem potest ingredi religionem, ut consulatur femina: dedecori, vel ut proles legitima efficiatur, lib. 1, disp. 43, n. 3 et 4.

23. Qui juravit sponsalia, et post illa se astrinxit voto religionis, non potest absque culpa lethali matrimonium inire animo firmo ingrediendi religionem ante consummationem. Idem dicendum, si nullum habeat votum, et contrahat tali animo, exceptis tribus casibus. Primus, quando est notabilis metus, quamvis non cadens in constantem virum, famæ propriæ, aut amittendæ vitæ; secundus, si voto strictus alio modo non potest ingredi religionem, ut si inclusus detinetur; tertius est ad vitandum magnum scandalum. Nota tamen quòd matrimonio contracto, non tenetur religionem ingredi, sed potest tantum, lib. 1, disp. 43, à num. 6 usque ad 12.

24. Contrahens sponsalia, et sub eâ spe virginem deflorans, non potest ingredi religionem, et tenetur eam ducere. Idem dicendum quando non secutâ copulâ patitur femina culpâ promittentis notabilem famæ jacturam. Idem dicendum, quamvis sponsalia vera non essent. Et in his casibus non satis facit promissor, si contracto matrimonio ingrediatur religionem ante consummationem; et si voto se astringat, potest, et tenetur matrimonium contrahere, illudque consummare, non obstante voto, lib. 1, totâ disp. 44. Idem dicendum si sit vidua honesta, ac bonæ famæ, et non infimæ sortis.

25. Qui prius emisit votum religionis, aut castitatis, virginemque defloravit fide datâ de matrimonio contrahendo, tenetur eam ducere, si ea votum promittentis ignorabat. Idem dicendum de viduâ honestâ, et bonæ famæ, et non infimæ sortis, lib. 1, totâ disp. 45.

26. Sponsalia dissolvuntur per votum simplex religionis, vel castitatis præcedens; secus de proposito firmo exhibitûs, et de voto castitatis facto post sponsalia etiam ex parte promittentis. Et qui vovit animo manendi in seculo, et à sponsalibus resiliendi, peccat mortaliter, et alius manet liber ab obligatione. Non peccat tamen si voveat animo ingrediendi religionem, et servandi castitatem ex suâ parte; non tamen tenetur ingredi, aut ordinem sacrum sumere: et tale votum obligat in ipsius voventis, et non sponsæ præjudicium, libro 1, totâ disp. 46.

27. Sponsalia non dirimuntur per votum ordinis sacri suscipiendi sequens; nec illi strictus potest ad sacros ordines promoveri: nec etiam per electionem factam à Pontifice sponsi in episcopum; nec per præceptum ad acceptandum, nisi ex certâ scientiâ sponsalium id faciat. Et quando unus se astrinxit voto suscipiendi ordines sacros, alter liber manet ab obligatione: non tamen tenetur, sed potest ingredi religionem; et si non ingrediatur tenebitur contrahere matrimonium, lib. 1, totâ disp. 47.

28. Sponsalia dirimuntur per matrimonium sequens validum; secus de invalido, licet sint jurata. Alter tamen sponsus manet liber ab obligatione, et ille qui virginem violavit spe dicendi aliam tenetur soluto

matrimonio eam ducere, non vi sponsalium, sed ratione damni, nisi aliunde satisfactum sit. Idem dicendum de viduâ, lib. 1, totâ disput. 48.

29. Priora sponsalia non dirimuntur per posteriora habitâ copulâ; intellige, ex parte contrahentis posteriora; secus dicendum ex parte alterius: nec etiam ratione damni, licet secunda sint jurata; nisi detur causa justa, et sufficiens recedendi à primis: secus si prima casu dissoluta sint; et tunc solum ratione damni illati, et non promissionis tenebitur. Tandem aliquando dirimuntur priora per posteriora sponsalia ex quâdam æquitate, et tenetur secundam ducere, ut si intercedat grave detrimentum honoris, et prior leviter lædatur. Et in hoc casu potest iudex damnare, ut secundam ducat. Idem dicendum, si coram testibus pollicitus est posteriori, priori verò occultè, lib. 1, totâ disp. 49 et 50.

30. Habens contracta sponsalia, contrahens secundò cum consanguineâ primæ sponsæ in primo gradu consanguinitatis cum copulâ, nec unum, nec aliud matrimonium potest inire, lib. 1, disp. 49, n. 3.

31. Quando duo impuberes sponsalia contrahunt, neuter potest ante pubertatem resilire, pubes tamen factus potest quilibet, et prius factus non tenetur expectare pubertatem alterius; et non sufficit mutus impuberum consensus, ut ante pubertatem resilire possint. Item pubes contrahens cum impubere, nunquam resilire potest; licebit tamen impuberi cum pubes factus fuerit, et non antea, lib. 1, disp. 51, à num. 5 usque ad 10.

32. Si major septennio contrahat cum infante, non potest resilire, donec infans septennium habuerit; et tunc eo volente tenetur promissis stare. Item quando parentes contrahunt pro impubere, non potest impubes resilire à sponsalibus veris, et etiam præsumptis, donec pubescat: secus dicendum de sponsalibus nullis. Et requiritur, ut statim adeptâ pubertate resiliat, alioquin postea non poterit; statim autem intelligitur triduo ante, vel post pubertatem, lib. 1, disp. 51, à num. 11 usque ad 14.

33. Non est opus, ut factus pubes sponsalia ratificet, sed eo ipso quòd non reclamat, manent indissolubilia: secus dicendum de matrimonio, ad quod requiritur novus consensus. Et quando impubes dissentit ante pubertatem, nec dissensus mutat, et factus pubes non amplius recordatur, sponsalia manent dissoluta. Et quando persistit toto tempore præcedenti in sponsalibus, et factus pubes interius dissentit, manent sponsalia-dissoluta in foro conscientie; secus de foro contentioso, et jura concedentia impuberibus, ut possint resilire, pro cedunt in utroque foro, lib. 1, disp. 51, à num. 15 usque ad 19.

34. Sponsalia impuberum ita firmantur juramento, ut nulli adeptâ pubertate, liceat resilire; et ut juramentum firmet sponsalia, requiritur, ut impubes sit doli capax; v. g., quando ita pubertati proximi sunt, ut intellectum ac discretionem habeant ad firma reddenda sponsalia. Et quando dicantur proximi pubertati, relinquuntur arbitrio iudicis ex conjec-

eturis videndis; et quando puer non est ita doli capax ad confirmanda sponsalia, indiget relaxatione juramenti, quæ concedenda est faciliè ab episcopo propter ætatis imbecillitatem, lib. 1, disp. 51, à num. 22 usque ad 25.

35. Sponsalia puberum etiam jurata in favorem partis, seu in honorem Dei, per mutuum consensum dissolvuntur. Et quando unus resilit à sponsalibus, licet ab obligatione liber non sit, alter tamen manet liber. Item nullo præfixo termino, si alter requisitus renuit tanto tempore, ut sit in morâ, peccat mortaliter, et alter manet liber, lib. 1, totâ disp. 52.

36. Sponsalia termino præfixo non impleta non obligant eum per quem non stat, cum terminus adjicitur ad restringendam, seu definiendam obligationem: secus quando adjicitur ad sollicitandum obligationis effectum, lib. 1, disput. 53, num. 3.

37. Si terminus ab uno tantum contrahentium destinatur, ut alter intra illum impleat, censetur destinatus tantum ad sollicitandum. Tamen quando adjicitur ab utroque contrahente respectu alicujus per utrumque implendi, si initio contractus adjiciatur, id est, antequam contractus sit perfectè initus, et obligatio contracta, censetur adjectus causâ restringendæ obligationis, ut eo transacto non duret, lib. 1, disp. 53, num. 3.

38. Sponsalia non dissolvuntur, quando alter, vel uterque legitime fuit impeditus, licet transeat terminus. Item quando transit terminus à judice positus ob periculum fornicationis instans; eo transacto is per quem non stetit, potest aliud matrimonium inire, lib. 1, disp. 53, num. 6, 7, 8 et 9.

39. Sponsalia etiam jurata dissolvuntur per translationem sponsi in longinquam regionem sine licentiâ sponsæ, nec requiritur sententia judicis: et hoc dicendum est in utroque foro. Tamen si sponsus est in loco propinquo, expectandus vel requirendus est ut contrahat, et si est detentus justo impedimento, non dissolvuntur, nisi detur periculum fornicationis. Item quando de proximo sponsi reditu nulla est spes, dissolvuntur; secus si est aliqua spes. Item quando sponsus de licentiâ sponsæ se in longinquum transulit, inter eosque convenit de absentia tempore, si non venit tempore statuto potest alii nubere, nisi constet, sponsum inculpabiliter non venire; et sponsa de futuro non tenetur sequi sponsum vagantem. Item mutatio domicilii in alium locum, est causa dissolvendi sponsalia, lib. 1, disput. 54, à num. 6 usque ad 14.

40. Sponsalia etiam jurata dissolvuntur per sequentem fornicationem naturalem, vel spiritualem sponsi vel sponsæ. Item per tactus impudicos, oscula, amplexus sequentes sponsalia sponsæ, non tamen sponsi. Item per copulam præcisam saltem sponsæ, non tamen sponsi involti: et in fornicatione non datur compensatio; et ita femina fornicans non potest resilire, et vir potest fornicans; et hæc sponsalium dissolutio est in favorem innocentis. lib. 1, totâ disp. 55.

41. Sponsalia solvuntur per superveniens impedimentum dirimens, non verò per solum impediens, excepto voto simpliciter castitatis; et is cujus culpâ contrahitur impedimentum, tenetur impetrare dispensationem, si faciliè potest, et desloravit feminam aut infamiam patitur: secus non concurrentibus his, lib. 1, totâ disp. 56.

42. Sponsalia etiam jurata dissolvuntur per feditatem notabilem oculorum, vel nasi supervenientem; per paralysim, lepram, morbum contagiosum, gallicum, aut alium incurabilem. Item per fetorem oris, per damnationem criminis turpis, aut per deformationem quamcumque. Et hæc intelliguntur ex parte illæsi, et sic eo volente dissolvuntur; secus si nolit, lib. 1, totâ disp. 57.

43. Sponsalia etiam jurata dissolvuntur per notam denuò notabilem, morum asperitatem, et sevitas: item per quamlibet sufficientem causam ad faciendum matrimonii divortium: item ob graves inimicitias inter sponso ortas, lib. 1, totâ disp. 58.

44. Sponsalia etiam jurata dissolvuntur per paupertatem supervenientem sive sponsi, sive sponsæ; et sive præcedat promissio dotis, sive non: secus dicendum, quando uno stante in eodem statu permanenti, et alteri accrescat ingentissima divitiarum copia, lib. 1, totâ disp. 59.

45. Jurans se aliquam ducturum, nullâ dotis promissione præmissâ, non tenetur ipsam ducere, si cum ipsa dives sit, nullam ei dotem assignare velit, lib. 1, totâ disp. 60.

46. Quando sunt duo vincula paria, et ejusdem rationis impossibilia, prius prævalet, et dirimit sponsalia. Item dirimuntur sponsalia per aliquod inconveniens notabile, aut novam causam supervenientem, quæ si à principio exiitisset, impediret ea contrahi, quamvis sint jurata, et ea nova causa contigisset postquam sponsus in morâ fuit ea implendi, lib. 1, totâ disp. 62.

47. Sponsalia etiam jurata dissolvuntur ex causis præcedentibus ignoratis: item per fornicationem præcedentem sponsæ, non tamen sponsi. Item dissolvuntur, quando putabatur virgo, et erat vidua. Item dissolvuntur, quando erat vidua, vel aliâ corrupta propter fornicationem ignoratam: secus dicendum si ille sciebat, illam esse impudicam. Item potest sponsa recedere à sponsalibus, si sponsus existimabatur non valde vitiosus, et denuò cognovit sponsa esse vitiosus notabiliter deditum, lib. 1, totâ disp. 63.

48. Quando dolus admissus per alterum sponsum, ipsoque culpæ reo existente, causam dedit contractui sponsalium, sunt ipso jure nulla. Non tamen sunt nulla, quando alter sponsus non decepit, sed quidam tertius, vel ipsemet contrahens suâ propriâ falsâ estimatione deceptus est: datur tamen in hoc casu posse irritari. Etiam non sunt irrita, quando dolus non dedit causam contractui, lib. 1, totâ disp. 64.

49. Causæ præcedentes ignoratæ, si dolus causam contractui non dedit, non sufficient ad sponsalia dissolvenda. Et quando contrahens est dubius de volun-

tate ex causâ gravitate, judicanda est ea juxta arbitrium prudentis, lib. 1, totâ disp. 64.

50. Sponsalia jurata ut dissolvantur ex causâ justâ, non desideratur juramenti relaxatio, lib. 1, totâ disp. 67.

51. Sponsalium dissolutio non potest peti ab eo qui simili causâ laborat, alteri tamen occultâ, lib. 1, disput. 68, num. 9.

52. Quando est certitudo causæ et facti, et quando causa publica, ac certa tam de jure, quàm de facto, licet occulta, quando ipsa sponsalia sunt etiam occulta, nulla desideratur auctoritas judicis ad solvendum illa; secus quando causa est occulta et sponsalia publica, et judex cujus auctoritate dissolvenda sunt, est solus ecclesiasticus, ordinarius, vel delegatus, et non parochus, lib. 1, totâ disp. 69.

53. Ad dissolvenda sponsalia in foro conscientie sufficit ea cognitio, quæ sufficit in foro externo, v. g., unus testis, licet consanguineus, de certâ scientiâ jurans, vel famâ. Et si sit persona fide digna, et de certâ scientiâ testificans, sine suspitione aliquâ mendacii, sufficit sine juramento, licet relatione aliorum propriâ experientiâ cognoscat causam dissolvendi, lib. 1, totâ disput. 73.

54. Si causa dissolutionis sponsalium occulta, infamiae gravis tota afficiat, ut si sit occulta sponsæ reputatæ virginis fornicatio, potest in judicio detegi, ut ea dissolvantur, quando prius fuit monita ad dissolvendum, vel ad desistendum, et secundo per parentes et proximos noluit desistere, lib. 1, totâ disp. 70.

55. Unicus testis non citatus, et oblati per partem, et nolens testari publicè, et nominis publicatione, et allegans turpitudinem suam, et criminosus sit, plenè probat impedimentum ne matrimonium contrahatur, licet sponsalia sint jurata. Non sufficit tamen unicus testis, quando allegatur impedimentum impediens matrimonium, vel alia causa, quâ existente, nullum est peccatum contrahere, lib. 1, disp. 71, à num. 1 usque ad 8.

56. Ut unicus testis sponsalia perfici impediatur, requiritur primò ut deponat, et non sufficit denunciare, nisi probet de famâ; secundo ut juret se certò scire impedimentum; et non sufficit de solo auditu testificari, nisi ad probandam consanguinitatem, dummodò distinguatur gradus clarâ computatione ab utroque latere; tertio requiritur ut testis non sit vilis persona, nisi aliter probari nequeat, considerante judice qualitatem illius, lib. 1, disp. 71, à num. 9 usque ad 12.

57. Fama impedimenti plenè probat illud, ne contrahatur matrimonium, et dissolvit sponsalia etiam jurata, nisi adhibeatur de contrariâ famâ clarior probatio; et ad hanc probationem contra famam admittitur juramentum consanguineorum, et volentium contrahere, juxta qualitatem personarum, et arbitrium judicis, lib. 1, disp. 71, à num. 13 usque ad 17.

58. Rumor non sufficit ad impediendum ne matrimonium contrahatur. Differunt tamen fama et rumor;

fama enim est, quando major pars vicinæ acclamat; rumor verò quando aliqua pars, v. g., tertia, vel quarta pars vicinæ, lib. 1, disp. 71, num. 18.

59. Pignora minimè valent in contractu sponsalium, si præcedat stipulatio pœnæ, et tradantur pignora; secus si præcedat arrharum stipulatio, lib. 1, totâ disp. 38.

Sponsus.

1. Sponsus potest cogere alterum ad fidem sponsalium validorum servandam, quando aliquo vitio occulto laborat, cujus si alter conscius esset, posset justè resilire, lib. 1, disp. 68, num. 8.

2. Sponsus accedens ad sponsam conscius ejus fornicationis, vel cujusvis causæ dissolvendi, non potest dissolvere sponsalia valida, licet antea habuisset animum non remittendi, lib. 1, totâ disp. 66. Contrarium tamen sequitur doctor, ut probabilius, lib. 10, disp. 14, num. 24.

3. Sponsi habent ante consummationem bimestre ad deliberandum de religionis ingressu, ad profitemdum verò integrum annum, qui à judice coarctari nequit, nisi magna interveniat causa; et licet concedatur bimestre ad profitemdum, corrigitur per Trid., sess. 25, de Reg., cap. 15; lib. 2, disp. 24, à num. 1 usque ad 7.

4. Si sponsa duodenis transeat ad religionem, expectandus est sponsus quadriennio, etsi alter sponsus prætextu religionis nimis differat matrimonium consummare, vagans de unâ in aliam religionem intra annum novitiatus, judex potest compellere, dato termino peremptorio, ut profiteatur in unâ, vel redeat ad sponsam, ut consummet matrimonium, lib. 2, disp. 14, num. 8 et 9.

5. Bimestre concessum sponsis non est præcistum, sed arbitrarium, unde potest judex, causâ cognitâ, restringere, vel prorogare; non tamen faciliè, lib. 2, disp. 24, num. 12.

6. Sponsus non intendens ingredi religionem, non tenetur intra bimestre reddere debitum; bimestre enim non conceditur tantùm ad hoc, sed etiam ut sponsi præparent necessaria solemnitati nuptiarum, et ne sponsus citò sibi traditam sponsam parvi pendat; pluris enim eam faciet, si traditio differatur, crescente in eo cupidine fruendi illâ, lib. 2, disp. 24, num. 25.

7. Sponsus non transiens ad religionem ante bimestre, adhuc potest eo transacto ingredi, si matrimonium consummatum non sit, lib. 2, disp. 24, num. 27.

8. Sponsis impeditis contrahentibus sponsalia sub conditione: si Papa dispensaverit, non licet tactus, et oscula ante dispensationem impetratam, vel post, dum non est ratificatus ille prior consensus. Item dicendum de quibuscumque sponsalibus conditionalibus ante impletam conditionem, lib. 5, disp. 5 num. 38, 39 et 40.

9. Sponsa non venit nomine uxoris in statuto, ut vir lucretur partem dotis uxore decedente, lib. 1, disp. 1, num. 5.

Stipulatio.

1. Stipulatio potest fieri tripliciter : 1° quando verba promissionis, et executionis diriguntur in absentem, et tunc revocari potest ante acceptationem absentis ; 2° quando promissionis verba diriguntur in presentem, executionis verò in absentem ; etiam potest revocari ante acceptationem absentis ; 3° quando impersonaliter, tacitè personà cui promittitur, ut Promitto me daturum Titio ; et valet quando stipulatio interest. Et attento jure Cæsareo, et antiquo regio Castellæ, non potest alter alteri stipulari, lib. 1, disp. 7, à num. 1 usque ad 4.

2. Fratres non possunt stipulari pro fratribus, mater tamen potest ; non ut queratur actio ei pro quo fit stipulatio, sed qui stipulatus est agere actione ex stipulatu ad interesse, lib. 1, disp. 7, num. 5.

3. Stipulatio patris pro filio est valida, quando stipulatur ad dandum aliquid filio, vel faciendum pro illo, si id quod dandum ejus generis est, ut acquiratur, ut profectitium quoad proprietatem, seu adventitium quoad usumfructum. Item est valida si non acquiratur patri, ut castrense, vel quasi ; tunc stipulatio pro filio, ut filio, valida est, ut extraneo minimè. Item stipulatio patris pro filio, ut filio, ob benemerita quæ sunt erga extraneum. Item stipulatio ad aliquid faciendum pro filiofamilias, si factum personæ filii cohereat, valet quoad filium, non verò quoad patrem, nisi suà intersit interesse pecuniario. Et quando factum non coheret personæ filii, ut filio, scribendum esse librum, idem dicendum est sicut de stipulatione dandi. Item valida est stipulatio patris pro filiofamilias, ut filio, pro tempore quo sui juris erit, ut extraneo minimè. Et in omnibus, in quibus potest stipulari pro filiofamilias, potest pro emancipato, lib. 1, disp. 7, num. 6 et 7.

4. Curator pro minore, et tutor pro pupillo, ut legitimus administrator potest validè stipulari, lib. 1, disp. 7, num. 8.

5. Filiusfamilias pro patre, servus pro domino, monachus pro monasterio validè stipulari potest, in quibus potest pater : secùs dicendum de famulo respectu heri, et de filio juris sui effecto loco patris aut matris, et de discipulo respectu magistri, lib. 1, disp. 7, num. 9.

6. Alter potest validè pro altero stipulari favore causæ piæ, lib. 1, disp. 7, n. 10.

7. Stipulatio facta à notario pro absente ante acceptationem, revocabilis est, nisi fiat in judicio, lib. 1, disp. 7, num. 11.

8. Quando stipulatio fit ab his qui possunt pro absente stipulari in contractibus lucrativis non indiget consensu absentis, et statim irrevocabilis manet : secùs dicendum de onerosis, et respectivis ultrò citròque obligatoriis, lib. 1, disp. 7, num. 12.

9. Nec obligatio civilis, nec naturalis oritur ex stipulatione ejus qui pro altero stipulari non potest ; nec oritur obligatio jure canonico, ex stipulatione alterius pro altero factâ, licet juramento firmetur, nisi fiat Deo in honorem ejus. Etiam attento jure regni

Castellæ non oritur nisi servatis solemnitatibus juris communis, quæ dicta manent, lib. 1, disp. 7, à num. 18 usque ad 28.

Stuprum.

1. Stuprum non datur sine raptu ; atque ita violentio virginis spontè consentientis, quamvis sit sub curâ paternâ, non differt à simplici fornicatione : tuncque solùm adest species stupri, quando adest injustitia, eò quòd virgo violatur, sive sit sub curâ parentum, sive non. Et ubi nulla vis infertur virgini, non est necessariò exprimenda in confessione circumstantia virginitalis, sive in actu desiderii, sive copulæ, lib. 7, disp. 14, à num. 5 usque ad 6.

2. Ratio stupri consistit in injustitiâ admittà auferendo violentè à virgine claustrum virginèum, differtque à raptu quòd raptus solam violentiam importat, non habità ratione statûs feminæ, sive sit virgo, sive soluta, sive conjugata. Unde qui vi cognoscit virginem, duplicem luxuriæ malitiam specie diversam committit, alteram stupri, alteram raptus, et utraque est necessariò confitenda, lib. 7, disp. 14, num. 7.

3. Corruptio virginis precibus importunis tunc est stuprum, quando preces illæ violentiæ æquivalent. Item est stuprum necessariò fatendum, si virgo dolis circumventa, aut ignorans cognoscatur : secùs dicendum, quando nulla vis infertur feminæ virgini, sed solis parentibus, aut tutoribus, è quorum domo virgo volens abducitur, lib. 7 disp. 14, num. 8, 9 et 10.

4. Femina rapta præ timore consentiens deflorationi, minimè tenetur circumstantiam virginitalis, vel raptus fateri ; et dum solum femina desiderium copulæ confitens non est consilium interrogare eam, an sit virgo, et ea quæ non est virgo confitens desiderium fornicandi, non tenetur explicare, se non esse virginem, nec confessor tenetur de tali circumstantiâ eam interrogare, nec ipsa interrogata tenebitur respondere, lib. 7, disp. 14, num. 14 et 15.

Suspensio.

1. Suspensus ad certum tempus, si eo tempore durante incurrat similem suspensionem, confunduntur hæc duo tempora, quando incurritur ipso jure, nisi iudex in sententiâ declarat, ut incipiat finito priori tempore, lib. 3, totâ disp. 50.

2. Suspensus ab officio non est suspensus à beneficio, nisi expressè id declaretur : tamen ubi suspensio esset perpetua, et ob grave delictum, potest sic suspensus privari titulo beneficii. Unde parochus suspensus ab officio, quia interfuit matrimonio clandestino, non est à beneficio suspensus, lib. 3, totâ disp. 51.

3. Suspensus triennio, vel ad certum tempus, quia interfuit matrimonio clandestino, non potest absolvi ab episcopo, nec virtute decreti Trid., sess. 24, c. 6, de Reformat. Tamen à suspensione ipso jure impositâ in Trident., sess. 24, cap. 1, de Matrim., parochus, vel alii sacerdoti conjungenti, aut benedicenti alienos parochianos absque licentiâ proprii parochi, non solus episcopus, sed etiam ejus vicarius generalis potest absolvere, lib. 3, totâ disput. 52.

4. Suspendio non incurritur, nec excommunicatio, nec interdictum ob culpam venialem, lib. 9, disp. 32, num. 29.

T

Testamentum.

1. Pater potest dare facultatem filio testandi de legitimâ ipsi debitâ ex bonis filii, ut possit liberè de illis disponere in præjudicium aliorum filiorum. Exigitur tamen juramentum patris, ut valeat licentia, nisi fiat in ipso actu testandi in vitâ, vel in morte; quæ interveniente juramento, non potest revocari, et obtentâ licentiâ potest filius instituire majoratum suis conditionibus; mater tamen dum nupta est, non potest concedere hanc licentiam absque viri licentiâ, lib. 6, disp. 4, n. 19, 20 et 21.

2. Vidua transiens ad secundas nuptias non perdit facultatem exequendi testamentum, vel potestatem nomine viri testandi ab ipso sibi concessam, lib. 7, disp. 88, num. 14 et 15.

Titulus.

1. Gesta à iudice ordinario, vel delegato ad unam et alteram causam, etiam quando vitium est circa commissionem factam à legitimo superiori, nisi jus in pœnam casset pertinentia ad utrumque forum, valida sunt, si is iudex titulum habeat communi errore existimat legitimum, et à legitimo superiori collatum. Tamen non sufficit error unius, vel alterius, nec error solius principis concedentis titulum, nec error communis crassus, vel supinus. Sufficit tamen communis error in eo loco ubi actus gestus fuit, quamvis in alio notorium sit impedimentum. Idem si in eo loco erat publicum et denuntiatum impedimentum, si tantum temporis spatium intercesserit, ut jam ab hominum memoriâ lapsum sit, ita communiter ignoretur, lib. 3, disp. 21, à num. 1 usque ad 20.

2. Gesta per habentem impedimentum juris divini, aut naturalis, quamvis concurrat titulus putativus, et communis error, sunt nullius momenti. Erunt tamen valida quando impedimentum est solius juris humani. Unde si non sacerdos sacramentaliter absolvat, quamvis communiter existimetur sacerdos, et verus parochus, absolutio est irrita. Idem de pontifice inhabili, ut femina, et de iudice carente usu rationis lib. 3, disp. 22, à num. 21 usque ad 29.

3. Gesta per habentem titulum putativum obtentum tempore quo occultè excommunicatus erat, valida sunt, dum impedimentum communiter latet. Item omnia gesta per excommunicatum occultum existente communi errore, valida sunt. Item per quemcumque publicè excommunicatum, dum denunciatus, vel notorius clericus percussor non sit, licet in hoc loco sit occultus, et in alio denunciatus, vel denunciatus in eodem loco; et temporis spatium illa denuntiatio oblivioni data est. Item iudex occultè excommunicatus potest validè excommunicare, licet sit publicè, dummodò non denunciatus, aut notorius percussor clericus. Item potest gerere jurisdictionem circa temporalia et spiritalia: secus dicendum in omnibus de excommu-

nico denunciato, vel notorio percussore clerici; secus tamen de heretico occulto, vel publico, non denunciato. Et hæc, quæ dicta sunt, non solum intelliguntur de parocho, sed etiam de delegato ex speciali delegatione audiente confessiones errore communi, et titulo vero, aut putativo, lib. 3, disp. 22, à num. 30 usque ad 39.

4. Gesta per habentem titulum putativum sunt valida etiam respectu scientium impedimentum, sed sunt retractanda in punitionem delicti: secus dicendum, quando impedimentum est excommunicationis non denunciata, aut notoria percussoris clericus, et de confessione factâ scienter excommunicato occulto, vel publico non denunciato, etc. Idem dicendum quando est denunciatus in alio loco, et in isto ubi exercet jurisdictionem ignoratur quantum ex parte jurisdictionis, l. 3, disp. 22, à num. 40 usque ad 46.

5. Ut gesta valeant, non sufficit communis error, sed necessarius est titulus collatus à superiori, quamvis invalidus sit ob aliquod vitium latens, nec sufficit titulum conferri à quocumque superiori, sed conferendus à legitimo conferre potenti. Unde si error sit in personâ delegantis, licet existimatus verus prælatus, gesta per delegatum erunt nulla. Nec sufficit electio facta à potente eligere, ubi confirmatio superioris est necessaria, sed oportet hanc accedere. Idem dicendum de gestis per electum, si peccetur in electionis formâ, eò quòd solemnitas jure præscripta omitatur in electione, vel collatione, nisi accedat legitimi superioris confirmatio, lib. 3, disp. 22, à num. 47 usque ad 53.

6. Quando quis ob delictum ipso jure amittit officium, dum amissio occulta est, valent gesta per illum. Idem dicendum quando privato, et hominis inhibito est occulta concurrenti communi errore, lib. 3, disp. 22, à num. 55 usque ad 59.

7. Matrimonium contractum coram parochio intruso, non habenti titulum à legitimo superiori, non valet: secus si titulum habeat invalidum ob vitium occultum, licet notum sit contrahentibus illum non esse verum parochum. Idem si laicus existimatus sacerdos assistat matrimonio de licentiâ parochi intrusi. Item erit validum, si revocet licentiam legitimum concessam stante revocationis errore. Item si parochus eo ipso beneficiâ amittat, si matrimonio assistat, vel alius de ejus licentiâ, validum est, lib. 3, disp. 22, à num. 60 usque ad 63.

V

Vagus.

1. Vagi dicuntur carentes domicilio certo habitationis, licet habeant originis. Item qui pristinum domicilium omninò deserentes, navigant, vel iter faciunt quærentes ubi se collocent, licet destinassent ubi domicilium constituturi sint, nondum perventi ad illud. Item qui relicta parochiâ, dum non invenit domum, hospitar in aliquâ parochiâ ad breve tempus, lib. 3, disp. 25, à num. 1 usque ad 4.

2. Vagi possunt cuicumque parochio fateri; et idem

dicendum de vago qui hospitiatur in aliquâ parochiâ obiter, lib. 3, disp. 25, num. 5, 6 et 8.

5. Parochus non potest vagorum matrimonio interesse, nisi diligentî inquisitione premissâ, et obtentâ ordinarii licentiâ, licet alter solus ex contrahentibus vagus sit. Et ordinarius, cujus licentiâ petenda est, erit episcopus vel ejus vicarius generalis. Et idem dicendum de prælatis habentibus jurisdictionem quasi episcopalem, lib. 3, disp. 25, à num. 6 usque ad 10.

4. Quicumque parochus potest matrimonio vagorum interesse, nisi sit alicubi confessor pro vagis deputatus ex pontificio privilegio, ut nullus alius possit, lib. 3, disp. 25, n. 11 et 12.

5. Ille qui pristinum domicilium omninò deseruit, iter agens aut navigans, animo acquirendi domicilium, dum non acquisivit, incipiens habitare potest contrahere matrimonium coram quocumque parochi. Idem dicendum de non habente parochiam, dum hospitiatur ad breve tempus in aliquâ. Et idem dicendum, licet alter tantum sit vagus, alter verò incola, et ille parochus cui voluerunt se subijcere, potest dare licentiâ alii sacerdoti, ut intersit eorum matrimonio, lib. 3, disp. 25, à num. 13 usque ad 15.

6. Parochus non premissâ debitâ diligentîâ, et licentiâ ordinarii, peccat mortaliter si sit præsens; validum tamen est matrimonium, lib. 3, disp. 25, num. 16 et 17.

Verba.

1. Quando verba sunt dubia, standum est in foro conscientie intentioni contrahentium, si de illâ constat, secus in foro externo. Et si deest internus consensus, nulla oritur obligatio; secus quando adest internus consensus se obligandi, manifestatus aliquo quocumque signo externo, dummodò contrahentes intelligant se mutuò verè contrahere. Unde validè contrahunt Indi utentes his verbis: Ego ducam te. Item quando est dubium de matrimonio, semper sententia est ferenda in ejus favorem, nisi fuerit dubium de impotentie impedimento. Idem quando dubium est de consensu, et consequenter de matrimonio. Et opinio singularis est præferenda plurium sententie matrimonium impugnantium, quando non videntur expresso textui. Et quando non constat de intentione contrahentium, verba dubia sunt in utroque foro judicanda secundum verborum intelligentiam; quod intellige, quando contrahentes verborum significationem intelligebant, lib. 1, disp. 18, à num. 1 usque ad 8.

2. Verba ex quibus oriuntur sponsalia, vel matrimonium, sunt quintuplicia. Quædam sunt de presenti, vel de futuro quoad sonum et significationem, ut: Accipio te in meam; ex quibus nascitur matrimonium, vel: Accipiam Mariam; ex quibus oriuntur sponsalia. Alia sunt quoad sonum, et significationem de presenti, sed propter aliquod adjunctum fiunt de futuro, ut: Accipio te in crastinum, et deinceps; ex quibus oriuntur tantum sponsalia. Alia sunt de futuro quoad sonum, sed de presenti propter aliquod adjunctum, ut: Ex nunc te habeo in meam vel: Posthac

cunctis diebus vite mee providebo tibi sicut uxori; quæ constituunt matrimonium, et Sacramentum. Tandem alia sunt dubia, ut: volo te habere in uxorem (vel esse meam); ex quibus oriuntur sponsalia, nisi ea verba deliberatè prolata essent, id est, ad interrogationem alius, et præcessisset tractatus de contrahendo; vel si addatur illis: Ex nunc; verba tamen: volo te esse uxorem, sunt æquivoca. Item ex verbis: Promitto me desponsaturum Mariam, non oriuntur sponsalia, sed tantum promissio de illis contrahendis; tamen ex verbis: Habebō, tenebo, tractabo te ut uxorem; vel: Providebo tibi ut uxori, oriuntur tantum sponsalia. Idem dicendum de verbis: Nunquam te derelinquam pro aliâ. Secus dicendum de verbis: Posthac eris meus (vel ex nunc), lib. 1, disp. 18, à num. 9 usque ad 29.

3. Ex verbis: Ut nullam aliam à te ducam, nec sponsalia, nec matrimonium oriuntur; tenetur tamen qui usus fuit illis volendo contrahere matrimonium, contrahere cum istâ cui facta est promissio, casu quo matrimonium eligat. Idem dicendum si dicat: Nullam aliam ducam nisi te; vel: Nullam aliam ducam quam te; vel: Nullam ducam præter te; nisi ex conjecturis colligatur voluisse contrahere, vel sponsalia, vel matrimonium secundum quod tractabatur; tamen ex verbis: Non aliam, sed te ducam, oriuntur sponsalia. Si dicat autem: Non aliam, sed te ducō, est matrimonium. Idem si dicat: Nolo aliam nisi te, lib. 1, totâ disp. 19.

4. Verba parochi, v. g.: Ego vos conjungo matrimonialiter, etc., non sunt de essentiâ, sed tantum de præcepto obligante parochum ad veniale. Unde si parochus audito utriusque consensu dicat: Ego postea vos conjungam, non impeditur effectus matrimonii, lib. 3, disp. 28, à num. 4 usque ad 6.

5. Verba turpia audire, loqui seu scribere, de se non est peccatum: unde si proferantur, scribantur, et audiantur ejusdem vani solatii gratiâ, non excedit veniale; erit tamen aliquando mortale ratione scandalii, lib. 9, disp. 46, à num. 32 usque ad 36. Idem erit mortale, quando dicitur ob notabilem rei turpis cogitatione delectationem; secus si sit modica, ibid., n. 39 et 40.

Vestis.

1. Quando consummato matrimonio constat de animo donandi, non est faciendâ distinctio, an sint vestes pretiosæ, an quotidianæ, sed acquiruntur uxori. Si verò constat de solo animo accomodandi ad usum, sunt soluto matrimonio restituendæ viro, lib. 6, disp. 15, num. 1 et 2.

2. Donatio vestium pretiosarum non valet nisi morte confirmetur, quotidianarum verò valet statim, lib. 6, disp. 25, num. 3 et 4.

3. Vestes quotidiane censentur donatæ uxori, quando dubium est de animo donantis; secus dicendum de pretiosis. Et eadem distinctio faciendâ est de pretiosis jocalibus, et quotidianis, lib. 6, disp. 25, à num. 5 usque ad 15.

4. Vestes quotidiane de bonis viri tradendæ sunt
(Dix-neuf.)

uxori, licet dotis fructus excedant; secus dicendum de vestibus pretiosis, licet mittens exprimat se donare, et vir fateatur vestes pretiosas esse uxoris. Secus dicendum quando fuerit consuetudo in illa regione, ut animo donandi illas mittant, vel si sponsa donet aliquid viro. Item si vir tradens vestes pretiosas valde dives et nobilis sit, quando actus à nobili gestus convenit donationi, lib. 6, disp. 25, à num. 14 usque ad 19.

5. Quæ dicantur vestes pretiosæ, quæ quotidianæ, relinquuntur arbitrio prudentis, attentâ viri et uxoris dignitate, et patriæ consuetudine inter similes personas, et consideratâ uxoris quantitate dotis. Unde vestes seriæ numerantur quotidianæ apud nobiles et divites, quando attentâ nobilitate, et divitiis, hæ decet ipsos. Apud inferioris autem notæ personas, minusque divites inter pretiosas computantur, lib. 6, disp. 25, num. 20 et 21.

6. Si vestes distinctæ sunt pro anni tempore, aliæ, v. g., hiemales, et aliæ æstivæ, si pro dignitate necessariæ sunt, omnes censentur quotidianæ. Idem dicendum de vestibus honorificis, sine quibus attentâ dignitate conjugum, mulier commodè, et pro dignitate sine decore non potest exire in publicum in diebus non festivis, quamvis ex se pretiosæ sint. Secus dicendum de diebus festivis, lib. 6, disp. 25, à num. 22 usque ad 26.

7. Sive vestes mittantur uxori, sive sponsæ, si sunt pretiosæ non censentur donatæ, quotidianæ verò maximè, et hoc attento jure communi, et antiquo Castellæ. Secus dicendum secundùm jus novum Castellæ, licet donatio, et vestes excedant decimam partem honorum sponsi, lib. 6, disp. 25, à num. 27 usque ad 51.

8. Vestes donatæ à socro nurui, si fuerint pretiosæ, quando non constat de ejus mente, non censentur donatæ; si verò fuerint quotidianæ, maximè. Idem dicendum de vestibus datis per patrem filix nuptiarum tempore. Attamen vestes pretiosæ censentur donatæ, quando ultra dotem tradidit eas pater. Item vestes pretiosæ datæ filix, vel nurui, conferendæ sunt tales, quales erant collationis tempore, et non secundùm æstimationem temporis quo traditæ fuerunt, nisi datæ sint æstimatæ eâ æstimatione, quæ fecit emptionem, lib. 6, disp. 25, à num. 52 usque ad finem.

Vicarius.

1. Vicarius generalis episcopi, etiam sede vacante, et aliorum habentium jurisdictionem quasi episcopalem, est ordinarius, non tantùm quoad ea quæ sibi ex officio competunt, sed etiam quoad commissâ sibi ab episcopo unicâ commissione, dùm constituit eum vicarium; et in his, in quibus est ordinarius, non appellatur ab illo ad episcopum. Et venit nomine ordinarii, quoties talis mentio fit; secus quando est delegatus. Item potest audire confessiones in totâ diœcesi, et dare licentias, et comprehenditur nomine proprii sacerdotis in cap. *Omnis*. Item potest interesse matrimonio, committereque alii, ut intersit. Idem dicendum de vicariis habentibus jurisdictionem quasi

episcopalem, et de vicario foraneo habente delegatam ab episcopo matrimonialium causarum cognitionem, lib. 5, totâ disp. 29.

2. Vicarius foraneus est delegatus, licet constituitur in aliquâ parte diœcesis ad universalitatem causarum illius loci. Item erit foraneus, si constituitur in aliquâ parte diœcesis, licet sit in solâ civitate in quâ residet episcopus, et ab illo potest appellari ad episcopum. Vicarius autem generalis est ille, qui gerit vires ordinarii constituentis in eodem loco, et tribunali in quo consuevit ipse ordinarius jus dicere, lib. 5, disp. 29, num. 40, 41 et 42.

5. Potestas vicarii tribus modis cessat: 1° revocatione episcopi factâ per ipsum, vel ejus epistolam, vel per ejus procuratorem, vel nuntium ad id destinatum. Idem dicendum de revocatione delegati; 2° cessat excommunicatione episcopi notoriâ, et denunciâtâ, etiam quoad negotia incepta ante excommunicationem. Item interdicto episcopo manet interdictus vicarius; tamen licet suspendatur jurisdictione, manet verus vicarius, et potest judicare causam ab alio delegatam, quando cognitio ejus non est specialiter suspensa per excommunicationem. Item episcopus suspensus, vel excommunicatus denuntiatus potest, et etiam ejus vicarius, interesse matrimonio; non tamen potest constituere vicarium, aut parochum. Cessat morte ipsius episcopi omninò ipso facto, et omnia gesta sunt nulla, etiam quoad negotia incepta, licet mors non sit intimata vicario. Et quando est conscius vicarius mortis, et communiter ignoratur, interim gesta valent. Secus dicendum quando communiter scitur, et ille minime. Et idem dicendum quando vicarius est revocatus ab episcopo. Item differentia quæ reperitur inter vicarium foraneum, et ordinarium est, quòd jurisdictione ordinarii expirat omninò morte episcopi, etiam quoad incepta negotia, foranei verò minime, lib. 5, totâ disp. 50.

4. Nomine officialis diœcesani intelligitur vicarius generalis episcopi illius diœcesis, lib. 8, disp. 27, num. 29.

Vidua.

1. Vidua semel fornicans anno luctûs perdit legatum à viro relictum post sententiam judicis, ac incurrit omnes penas nubentium intra illum annum, nisi eo anno luctûs quo femina fornicatur, jam secundò nupserrat ante fornicationem, vel si post annum luctûs vidua adhuc fornicata est. Et hoc etiam attento jure regio Castellæ, lib. 7, disp. 90, à num. 1 usque ad 7, et num. 44.

2. Vidua luxuriosè vivens in regno Castellæ amittit lucra constante matrimonio acquisita, lib. 7, disp. 90, num. 8.

3. Vidua fornicans non privatur proprietate honorum ex prioris viri substantiâ acquisitorum, et non tenetur eam restituere filiis prioris matrimonii, lib. 7, disp. 90, num. 14.

4. Vidua fornicans in foro conscientie non amittit, necdùm per unam fornicationem, aut tactus, filiorum tutelam; si tamen fuerit accusata in foro externo de

fornicatione, tutelâ est privanda, lib. 7, disp. 90, num. 16.

5. Vidua secundò nubens intra annum luctûs perdit lectum quotidianum, et debet restituere medicamentum hæredibus defuncti; qui lectus deducendus est ex acervo bonorum, quæ constante matrimonio acquisita sunt. Quòd si talia lucra non supersint, deducetur ex capitali conjugis defuncti. Et hic lectus quotidianus non intelligitur sericus, vel pretiosus, quo tempore matrimonii utebantur conjuges, sed is qui statui viduali conveniens est, lib. 7, disp. 87, num. 52. Attamen vestes lugubres ex substantiâ prioris mariti sibi traditas non perdit, nec tenetur restituere; casu quo tenentur hæredes viduam alere, teneri quoque ad has vestes præstandas: scûs autem non, nisi adsit consuetudo. Et quando vestes sunt modici pretii, censentur donatæ, si hæres tenetur eas dare, eò quòd teneatur eam alere, vel quia consuetudo est. Et quando non tenetur eas prestare, distinguendum est: aut sunt pretiosæ, aut quotidianæ; si pretiosæ, non censentur donatæ; si verò quotidianæ, censentur donatæ. Et casus, quo vidua tenetur secundò nubens restituere vestes lugubres, non est correctus jure canonico, l. 7, disp. 87, num. 51.

6. Coniux transiens ad secundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à conjuge defuncto consecutus est, et ea transfert ad filios prioris matrimonii, relicto solo usufructu; nec potest dare in dotem posteriori marito, nec alio titulo ei relinquere plus quàm dederit uni ex filiis prioris matrimonii, cui minus reliquit, lib. 7, disp. 88, n. 2 et 5. Item quamvis administrans mater bona filii non teneatur de modicis rationem reddere, secundò nubens tenetur, *ibid.*, n. 36.

Virginitas.

1. Virgo manens potest concipere ex semine viri circa vas effuso, matrice femine illud attrahente, l. 7, disp. 113, num. 10.

2. Virgo deflorata semper præsumitur seducta in foro externo, lib. 8, disp. 56, num. 12.

3. Existimans virginem eam cum quâ inlit matrimonium, cum tamen sit corrupta, non tenetur illud consummare, lib. 7, disp. 48, num. 10.

4. Virgo reputata potest vitium deflorationis tegere, ut nubat, imminenti periculo mortis à parentibus inferendæ; scûs si non esset periculum tale, lib. 9, disp. 20, num. 11.

5. Virgo sumens potionem, vel quidvis aliud quo prolis conceptioni obstat, committit peccatum mortale contra naturam, ita ut nullo bono fine, ut jacturâ vitæ aut famæ colonestari possit, lib. 9, disp. 20, num. 2 et 10.

6. Matronæ de sponsæ virginitate deposituræ, debent esse artis peritæ, honestæ ac bonæ famæ, non debent esse leves aut viles, nec nimis juvenes, nec nimis senes, nec nobiles. Earum electio est iudicis et non partium; et possunt recusari, et non satis est, ut oculis verenda virginis inspiciant, sed sagaciter, atque sufficienter tangant manibus; et tenentur cum omni-

modò certitudine testificari. Et duæ matronæ sufficientiunt, ut de virginitate deponant, et aliquando desideratur altior peritia ad iudicandum, quam quæ in feminis reperitur, et tunc medici peritii adhibendi sunt. Et in his multa iudex ex officio supplet. Et idè multa alia omitto, quæ pertinent magis ad forum externum quam internum; facillè possunt videri ab studioso lectore, lib. 7, totâ disp. 113.

7. Signaculum virginalis, non est pars aliqua carnis, seu membrana, sed quædam quasi complicatio partium ipsius orificii vasis femine, quæ per viri accessum dilatatur, et sic aperitur et patet vas naturale, lib. 7, disp. 14, num. 1.

Viricidium.

1. Viricidium non impedit matrimonium, lib. 7, disp. 46, num. 6.

Votum.

1. Votum de contrahendo, nisi matrimonium sit in præcepto, vel causâ piâ, non obligat, nec valet; item votum religionem profitendi ante consummationem, excepto voto Beate Mariæ ob peculiarem rationem. Item non valet votum sub conditione, nisi Deus aliter disposerit. Item votum de actibus virtutis, qui privant majus bonum. Est tamea validum votum non ludendi quoad ludum causâ recreationis honestæ; et de contrahendo propter instantes tentationes carnis, et assiduas. Item de contrahendo cum concubinâ à quâ difficillimè recedere potest. Item votum concludens aliquid bonum, quod potest esse ipsius materia, licet perfectiora bona excludat. Nota quòd, ut aliquid fiat ob causam piam, duo requiruntur, nempe ut concurrat pietas in personâ, et fiat causâ pietatis, lib. 1, totâ disp. 4.

2. Votum religionis impletur per ingressum bonâ fide, licet postea exeat justa causa, lib. 1, disp. 54, n. 17.

3. Votum de re illicitâ non obligat, eâ possibili, vel licitâ factâ; lib. 1, disp. 50, n. 60.

4. Castitas, paupertas et obedientia sunt annexa essentialiter statui religioso; et desideratur essentialiter ut hæc tria confirmantur aliquo voto, et fiant in religione approbatâ pro tali à Sede Apostolicâ. Nec satis est, ut modus vivendi approbatus sit, nisi tanquàm vera religio approbetur, lib. 7, disp. 25, à n. 1 usque ad 10.

5. Traditio alia perfectissima et solemnissima, quæ tradentem semetipsum privat totalis corporis dominio, et reddit inhabilem ad transferendum dominium sui in alium, ut in voto solemnii. Alia non solemnissima quæ reddit personam subjectam ei cui traditur, sed non privat tradentem omninò dominio, et incapacem reddit, quin validè, peccando tamen, transmittat suum dominium in alium, ut in voto simplici, lib. 7, disp. 25, n. 14.

6. Essentia voti solemnissimi consistit in traditione ipsius votentis, et acceptatione Dei, non immediate, sed per ministros ab Ecclesiâ ad id destinatos. Quæ essentia est de jure naturali et divino, et circumstantiæ, et conditiones sub quibus acceptatur, sunt de jure ecclesiastico, lib. 7, disp. 25, num. 14 et 16.

7. In voto simplici, quo res de præsentii offertur

Deo, non invenitur traditio, sed nuda promissio, demptis votis societatis Jesu. Item votum simplex non est ex natura ipsa rei tanti vinculi, quanti solemne. Item votum simplex differt specie à solemni, l. 7, disp. 25, à num. 17 usque ad 20.

8. Votum castitatis in religione approbatà in manu illius prelati emissum non promissis paupertate et obedientià, non est solemne, et per illud non dirimitur matrimonium subsequens. Idem dicendum de promissione trium votorum factà in religione approbatà et acceptatà per superiorem illius, non obligando se illi religioni, sed religioni in communi, lib. 7, disp. 25, num. 21 et 22.

9. Votum solemne in religione approbatà emissum dirimit matrimonium jure naturali et divino, lib. 7, totà disp. 26.

10. Votum simplex, excepto voto societatis Jesu post biennium emisso, impedit matrimonium, non tamen dirimit. Idem dicendum de voto ingrediendi religionem, assumendis ordinibus sacros, non incuendi conjugium, et de juramento de his, vel de castitate servandà facto, licet sint conditionata, ante eventum conditionis, lib. 7, disp. 11, à num. 1 usque ad 8.

11. Astrictus votis dicitis numero præcedenti, non potest matrimonium absque dispensatione inire, quamvis vehementissimis carnis stimulis urgeatur, expertusque sit passim se succumbere, nec vires ad resistendum sentiat, sive votum antecesserit difficultatem se continendi, sive subsecutum sit, l. 7, disp. 11, num. 9.

12. Votum castitatis simplex non dirimit matrimonium, etiamsi uterque sit ligatus eo voto. Tamen scienter contrahens cum habente illud, peccat mortaliter, et interrogans utrùm valeat matrimonium cum voto simplici castitatis, prudenter est eludendus. Nulla tamen est culpa scandalosa, seu occasio peccandi date veritatem respondere, dicendo peccari mortaliter, at matrimonium esse validum; et non respondendo prudenter, peccabit venialiter, nisi detur malitia in respondente, lib. 7, disp. 11, à num. 10 usque ad 15.

13. Votum castitatis emissum post matrimonium ratum, et non consummatum animo ingrediendi religionem, non obligat ad ingrediendum, l. 8, disp. 11, num. 4.

14. Votum castitatis ante matrimonium factum, non impedit debiti redditionem postquam jam semel est consummatum matrimonium, lib. 9, disp. 33, num. 1.

15. Habens votum castitatis tenetur reddere, licet alter mortaliter deliquerit iniens cum ipso matrimonio. Non potest tamen petere sub culpà lethali. Idem dicendum si uterque erat astrictus voto ante matrimonium. Et licet alter sic voto astrictus fornicetur, non erit licitum alteri simili castitatis voto ligato petere debitum, lib. 9, disp. 33, à num. 2 usque ad 9.

16. Ligatus voto servandæ virginitalis cum animo solum se obligandi ad abstinendum à solo primo actu venereo, tunc si jam semel non abstinuit, potest tunc matrimonium inire, eoque uti : si verò non amisit virginitalitatem, abstinoitque à primo actu, nequit matrimo-

nium contrahere : et si contrahat, nequit primà vice petere perinde ac si vovisset castitatem. Si tamen nulla fuit specialis intentio, sed absolutè virginitas promissa sit, iudicandum est omnino sicut de voto castitatis, lib. 9, disp. 33, num. 7.

17. Votum castitatis non extinguitur per subsequens matrimonium, et triplex est ejus effectus : 1° si conjux ille vovens cum alià fornicetur, reus erit ultra adulterium sacrilege violationis voti; 2° tenetur abstinere sub mortali à debiti petitione; 3° altero defuncto conjuge, tenetur omnino castitatem servare, l. 9, disp. 33, num. 11.

18. Habens votum castitatis non peccat consummans matrimonium reddendo debitum, licet voveat post matrimonium ratum; nec tenetur ingredi religionem, lib. 9, disp. 34, num. 3 et 4.

19. Votum simplex castitatis emissum post consummatum matrimonium ab altero conjuge absque alterius licentià, est validum, et obligat ad non petendum debitum; est tamen nullum quoad non reddendum debitum, et non solum obligat ad non petendum, sed etiam ad non ineundum aliud matrimonium. Item obligat ad abstinendum à quovis actu venereo extra matrimonium, lib. 9, disp. 35, à num. 25 usque ad 31.

20. Votum emissum à conjuge animo reddendi debiti, abstinendi autem à petitione, est licitum secundum se; tamen illicitum attentis circumstantiis periculi vovens, et oneris alterius conjugis. Non excedit tamen culpam venialem, et nulla erit cessantibus circumstantiis, lib. 9, disp. 35, à num. 36 usque ad 38.

21. Astrictus voto religionis peccat mortaliter matrimonium primà vice consummando, sive petendo, sive reddendo; tamen consummato illo, licitum est petere et reddere; et defuncto altero conjuge, tenetur illam ingredi. Item dicendum existente justà causà divortii, lib. 9, disp. 33, à num. 14 usque ad 17.

22. Induens habitum monachalem animo perseverandi in religione, si postea voluntate mutata, matrimonium ineat, potest petere et reddere debitum, lib. 9, disp. 33, num. 18 et 19.

23. Votum simplex religionis emissum post matrimonium ratum absque alterius licentià, est irritum, si fuit emissum animo tunc implendi; secus si emitatur pro tempore soluti matrimonii vel si alter conjux justam causam divortii præbuerit. Si verò post consummatum matrimonium emitat alter conjux absque alterius licentià votum religionis absolutè, et simpliciter, non præsumendo tempus in suà intentione, valebit, obligabitque pro tempore soluti matrimonii, lib. 9, disp. 35, à num. 10 usque ad 15. Idem dicendum est de voto suscipiendi ordinis sacri emissum post matrimonium consummatum, ibid., num. 15.

24. Si vir post matrimonium ratum emisit votum ordinis suscipiendi, si fuit animo ingrediendi religionem ante consummationem matrimonii, est validum, lib. 9, disp. 35, num. 14.

25. *Votum non ineundi matrimonium emissum à conjugè absque alterius licentiâ, est validum, lib. 9, disp. 33, num. 16, et semper est licitum, ibid., num. 34.*

26. *Votum sacri ordinis suscipiendi emissum post matrimonium absque alterius conjugis licentiâ pro tunc implendum, est illicitum et lethale, nisi fiat ante matrimonii consummationem animo profitendi: si tamen absolutè fiat, vacat culpâ, lib. 9, disp. 55, num. 33.*

27. *Matrimonium iniens contra votum abstinendi ab illo, semel eo consummato, potest petere, et reddere. Peccat tamen consummando primâ vice, et altero conjugè mortuo, tenetur ab aliis nuptiis abstinere, lib. 9, disp. 33, num. 21, 22 et 23.*

28. *Votum non petendi debitum factum post matrimonium absque alterius conjugis licentiâ, obligat sub mortali abstinere à petitione debiti, non verò à redditione, lib. 9, disp. 36, num. 21 et 22.*

29. *Votum castitatis emissum de licentiâ alterius conjugis, non privat concedentem licentiam jure petendi, et alter tenetur reddere ei, licèt concedens licentiam adulterium committat, vel sit in priori illo bimestri ante consummationem matrimonii, lib. 9, disp. 35, à num. 1 usque ad 6.*

30. *Conjux de cujus licentiâ alter emisit votum omnimodè castitatis, v. g., ad non petendum, et non reddendum, potest, priùs irritando votum, sive peccârit, quia absque causâ, sive non peccârit, licitè petere debitum; et alter vovens tenetur ei reddere. Si verò non priùs irritet, at memor voti de licentiâ suâ emisit, aut de illâ admonitus ab altero adhuc petat debitum, consebitur irritatio voti pro illâ vice; et ita peccabit petens, quatenùs irritat, si non sit justa irritandi causa, alter tamen tenebitur reddere. Item conjugi, qui de licentiâ alterius vovit castitatem, tenetur reddere alter etiam datâ causâ divortii, et in illo priori bimestri ante consummatum matrimonium, lib. 9, disp. 36, à num. 7 usque ad finem.*

31. *Votum religionis emissum ab utroque communi consensu, non impedit petere et reddere, licèt peccent consummando primâ vice, et si inane votum post consummatum matrimonium, possunt exigere etiam in anno novitâtis: peccabit tamen mortaliter qui est in morâ implendi votum, et paratus minimè implere, lib. 9, disput. 37, num. 5.*

32. *Votum abstinendi ab alio matrimonio communi consensu emissum, sive ante matrimonium consummatum, sive post, non impedit petere, nec reddere debitum, lib. 9, disp. 37, num. 6.*

33. *Votum viri suscipiendi ordinis, mulieris verò castitatis communi consensu emissum non impedit petere, donec vota impleantur; neuter tamen tenetur reddere, sed poterit ante promotionem ad ordines: intellige quando votum fuit validum, v. g., illâ sexagenariâ, et non suspectâ de incontinentiâ, lib. 9, disp. 37, num. 7.*

34. *Votum alterius conjugis castitatis, alterius verò religionis communi consensu emissum cum conditio-*

nibus requisitis in jure, non impedit petere, aut reddere, sive fiat ante matrimonium ratum, sive post, donec impleantur vota ingrediendi religionem, lib. 9, disput. 37, num. 8.

35. *Uterque conjux vovens castitatem communi voluntate, neuter potest petere, aut reddere etiam fornicante altero, et iudex non potest compellere istos ad cohabitandum. Item gravius peccatum quodammodò est, post istud votum conjuges copulari, et quodammodò levius, quàm si alter ad solutam feminam, solutumve virum accedat; et sic in confessione detegendum est, fuisse accessum ad propriam conjugem contra mutuum votum, contrave professionem, quo exprimitur circumstantia aggravans sacrilegii duplici ex parte admissi, et minuens excusans à fornicatione, et adulterio, lib. 9, disp. 37, num. 9, 10, 11, 12 et 15.*

36. *Conjuges voventes mutuo consensu castitatem, absolvuntur ab usu conjugalii debiti; minimè tamen à mutuâ habitatione, aliisve obsequiis: at non tenentur in eodem lecto accubare. Imò tenentur lectum separare, ubi probabile est incontinentiâ periculum. et in hoc eventu neutri conjugi licèt ingredi religionem altero invito; licèt manens in seculo sit sexagenarius, et non suspectus de incontinentiâ. Item si post illud mutuum votum castitatis remittant conjuges renuntiationem juris petendi, iterum sibi conferentes exigendi potestatem, sacrilegi effractoris voti erunt; at tenebit remissio; et uterque tenebitur alteri reddere; petere tamen non poterit obstante voto. Utrum autem sit licitum hoc votum emittere inter conjuges mutuo consensu, affirmat doctor, lib. 9, disp. 37, à num. 14 usque ad 16.*

37. *Vir absque uxoris consensu non potest vovere abstinentias, vigiliâs, preces, quæ debito conjugalii moderatè reddendo obstant; tamen vota abstinentiâ, aut longæ peregrinationis conjugum sunt valida; non possunt tamen impleri donec manifestata uxori, ipsa approbet, lib. 9, disp. 3, n. 7 et 8. Secùs dicendum de brevi peregrinatione, et de voto in subsidium Terræ sanctæ eundi respectu viri: secùs dicendum respectu uxoris, ibid., disp. 4, num. 13, 16 et 17.*

38. *Vir potest irritare omnia vota uxoris constante matrimonio emissa pro tunc implenda, si facta sint absque ejus licentiâ, quamvis sit votum in subsidium Hierosolymitanum. Et licèt vir irritans sit adulter, dummodò innocens non velit à nocente recedere: secùs dicendum quando celebratur divortium circa vota ante divortium, lib. 9, disp. 39, à num. 4 usque ad 9.*

39. *Vir potest irritare votum non petendi debitum ab uxore factum absque ejus licentiâ, licèt votum sit continentie absolutæ pro tunc implendum, lib. 9, disp. 39, n. 11 et 12.*

40. *Vir potest irritare vota uxoris sine suâ licentiâ emissa implenda tempore soluti matrimonii, licèt si votum casitatis: secùs dicendum de voto servi missi in tempus quo libertate donatus fuerit. Et quod dicitur de viro respectu uxoris, dicendum est de quibus-*

cumque superioribus respectu subditorum, lib. 9, disp. 39, n. 16, 17 et 18.

41. Vir non potest irritare votum religionis emissum ab uxore post initum matrimonium, ante illius consummationem, pro tunc implendum: secus si emissum sit in tempore soluti matrimonii sive matrimonii consummato, sive non. Item potest irritare omnia alia vota emissa ab uxore ante matrimonii consummationem animo transeundi ad religionem, sive sine illo animo emissa sint, lib. 9, disp. 29, n. 19 et 20.

42. Vir potest irritare vota uxoris emissa ante matrimonium, v. g., suspendere, licet pater consenserit voto, et licet non præjudicet ei. Secus dicendum de votis realibus factis ante matrimonium, et de voto castitatis, religionis, et de aliquâ obligatione ab uxore cum homine contractâ ante matrimonium, lib. 9, disp. 39, à num. 22 usque ad 31.

43. Vota omnino legitime irritata non reviviscunt, ut vota omnia constante matrimonio emissa ab uxore pro tunc implenda, si irrirentur à viro. Item votum castitatis; item vota ab uxore, seu ab alio subdito in tempus solutæ potestatis, quando sunt irritata à viro, seu superiore: secus dicendum de votis ante matrimonium ab uxore factis. Item reviviscunt vota facta in seculo ab ingrediente societatem Jesu, quæ suspensa in eâ sunt, eo egresso, nisi post professionem expellatur, lib. 9, disp. 29, à num. 32 usque ad 42.

44. Vota facta tempore divortii ob adulterium à reo, potest innocens irritare eo modo quo possit; si autem innocens ea emittat, censendum est sicut de factis ante matrimonium, lib. 9, disp. 39, n. 41.

45. Superior societatis Jesu non potest irritare vota, quæ quis in seculo, aut tempore novitiatus emisit; suspendere tamen sic. Potest tamen irritare vota religiosorum postquam admissi sunt ad vota biennii, vel coadjutorum formatorum; et ea sic irritata nunquam reviviscunt; non tamen poterit vota à talibus emissa in seculo, aut tempore novitiatus, irritare, quamvis ea vota biennii fuerint, aut coadjutorum formatorum: sed poterit ea suspendere pro tempore quo manserint in societate, lib. 9, disp. 39, n. 43.

46. Superior potest irritare vota professi, quæ voluit in professionem commutare, ita ut eo expulso non reviviscant, lib. 9, disp. 39, num. 45.

47. Vir, vel quicumque alius superior irritans vota de licentiâ suâ à subditis emissa, peccat mortaliter, nisi intercedat justa causa. Valida tamen est irritatio, quamvis superior dicat subdito se illi concedere facultatem irrevocabilem. Nec tenetur superior illo voto, nec dare licentiâ iterum ad exequendum postquam semel irritavit. Item poterit irritare superior absque causâ si conscius voti tacuit, vel dissimulavit, nisi verâ consenserit, saltem internè volens ratificare votum. Secus si impedire tantum voluit ejus executionem pro tunc, lib. 8, disp. 40, à num. 4 usque ad 10.

48. Subditus potens absque justâ causâ voti irritationem quod de superioris licentiâ fecit, peccat mortaliter, lib. 9, disp. 40, num. 11.

49. Traditâ re voto promissâ cum superioris licentiâ, nulla est in superiori potestas revocandi. Idem dicendum de promissione factâ homini de licentiâ superioris ante traditionem: Secus dicendum de licentiâ datâ ad revocandum antequam votum emittat, lib. 9, disp. 40, à num. 11 usque ad 15.

50. Vir potest irritare votum castitatis de suâ licentiâ ab uxore emissum, sicut alia vota, lib. 9, disp. 40, n. 17. Secus dicendum, si uterque communi consensu voceat castitatem, aut religionem, aut alter religionem, ordinisve sacri susceptionem, alter verò castitatem, casu quo hæc duo vota posteriora sint valida. Secus si post id votum castitatis mutuo consensu emissum dent sibi iterum facultatem in corpus, ac debiti redditionem, lib. 9, disp. 40, à num. 19 usque ad 22.

51. Vota de licentiâ viri, vel cujuscumque superioris emissa, et ab eo irritata, non reviviscunt finitâ superioris potestate, lib. 9, disp. 40, num. 25.

52. Vota ab uxore tempore prioris matrimonii, aut subjectiõnis cujuscumque facta, quæ vir, aut alius superior poterat irritare, et non irritavit, potest vir subsequens, aut superior succedens irrita facere, si absque licentiâ prioris emissa sunt, lib. 9, disp. 41, num. 3.

53. Licet vir non possit etiam suspendere, necdum irritare vota castitatis, religionis, de rebus necessariis, ut de non mentiendo, et vota realia ante matrimonium ab uxore facta; at si ea vota personalia emiseric, tunc ante pubertatem, vel realia post pubertatem, minor tamen 25 annis absque patris aut tutoris sub quorum potestate erat constituta, beneplacito, potest vir ea omnia perfecte irritare, ita ut jam non reviviscant: et quamvis transacta sit ætas in quâ pater poterat, si vota post illam non sint ratificata. Item poterit ante consummatum matrimonium: imò si post illam ætatem sint ratificata, si tempore ratificationis erat jam nupta. Item si femina dum voto se astrinxit carebat parentibus et tutoribus, qui irritarent, poterit maritus si adhuc est in ætate quâ possent illi, ut si adhuc femina esset minor 25 annis, et votum fuit reale, et si fuit personale minor 14 annis. Item si tempore prioris matrimonii vovit uxor continentiam absque viri licentiâ sicut ille poterat perfecte irritare, ut non reviviscat, ita et vir sequens, lib. 9, disp. 41, à n. 4 usque ad 6.

54. Si uxor inconsulto viro post consummatum matrimonium, vel antea voceat religionem in tempus soluti matrimonii, atque eo soluto iterum nubat (quo peccat mortaliter contrahendo, et tenetur ante consummationem ingredi religionem), potest vir id votum irritare, ita ut nunquam reviviscat. Secus si emissum esset ante matrimonii consummationem, et tunc implendum. Item femina impubere valide nubent, ut cum malitia supplet ætatem, et post nuptias ante matrimonii consummationem adhuc impubere, voceat religionem absque presentis viri licentiâ, potest vir perfecte id votum irritare: et si tunc non irriteret, potest transactâ eâ ætate, quandoocumque, licet pos-

consummatum matrimonium id ratificaverit jam pubes factus, lib. 9, disp. 41, num. 7 et 8.

55. Femina nubens post votum castitatis, et religionis absque viri licentiâ, vel alterius superioris cui suberat, atque qui poterat irritare, non irritavit, peccat mortaliter, matrimonium contrahendo, illudque primâ vice consummando, si fuit votum religionis, et semper exigendo, si fuit votum castitatis, lib. 9, disp. 41, num. 1.

56. Quamvis dominus non possit irritare vota servi sibi non præjudicantiâ, vel emissa in tempus libertatis; potest tamen irritare omnia vota servi puberis, et omnia realia servi puberis minoris 25 annis, etiam in libertatis tempus emissa. Item quamvis superior societatis Jesu non possit irritare vota religiosi emitentis vota biennii, ut coadjutorum formatorum in illâ, v. g., ea quæ in seculo, aut novitiatu emisit, sed suspendere solum pro tempore quo in eâ permanerit; potest tamen perfectè irritare, ita ut non reviviscant, si emissa sint tempore quo ille erat sub potestate patris, aut tutoris, curatorisve, qui illa vota poterant irritare, et non irritarunt; vel, si illis carebat, emisit vota biennii intra ætatem in quâ illi poterant irritare, licet jam transacta sit illa ætas, lib. 9, disp. 41, n. 10 et 11.

57. Si prælatus superior concessit licentiâ ad venditum, ut provincialis religioso, prælatus inferior, ut localis, caret potestate irritandi illud votum; tamen superior æqualis succedens potest suspendere ad libitum vota subditi facta de prioris superioris consensu. Item superior æqualis succedens potest irritare, ita ut non reviviscant vota facta de licentiâ superioris licitè, si adsit justa causa; illicitè si sine eâ fiet irritatio, validè tamen, l. 9, disp. 41, à n. 13 usque ad 18.

58. Si superior minor, ut localis, concessit licentiâ ad votum, potest superior illud ad libitum, et absque causâ licitè irritare, lib. 9, disp. 41, n. 19.

59. Vota castitatis et religionis, quæ mutuo consensu tempore prioris matrimonii facta, non poterat prior vir irritare, non poterit posterior vir etiam irritare, lib. 8, disput. 41, num. 20.

60. Uxor potest omnia, et sola viri vota absque suâ licentiâ facta irritare, quæ ipsi præjudicant quoad moderatam debiti redditionem, aut mutuam cohabitationem, quæ vota irritata ab uxore manent perfectè irritata et extincta, lib. 9, disp. 42, num. 2 et 3.

61. Vir non potest absque uxoris consensu eas preces, abstinentias, vigiliæve promittere, quæ ita debilitent vires, ut ineptus sit reddendo moderatè debitum, quamvis vovere possit aliquas moderatas minime illud impediens. Non poterit autem uxor ubi jejunia promissa vigiliæ, aut preces debitam mensuram excedunt, revocare in totum, sed excessum illum, lib. 9, disp. 42, num. 4 et 5.

62. Uxor non potest irritare vota emissa à viro in præjudicium familiæ, et rei familiaris, ut erogandi magnas elemosynas. Item non potest irritare votum non petendi debitum factum à viro absque uxoris licentiâ, lib. 9, disp. 42, num. 6 et 7.

63. Vota facta à conjugibus, postquam mutuo consensu voverunt continentiam, potest vir irritare respectu uxoris, præter illud votum castitatis; uxor tamen poterit irritare solum votum longæ peregrinationis, et alia hujusmodi quæ cohabitationi adversantur, non autem quæ debito conjugali persolvendo. Nec uxor poterit irritare vota facta à viro in tempus soluti matrimonii nec vota facta à viro absque ejus licentiâ ante matrimonium consummatum si animo transeundi ad religionem fiant; secus si non eo animo, vel cum illo consummato jam matrimonio. Item potest irritare uxor vota præjudicantiâ facta à viro cum ejus licentiâ. Item si vir de ejus licentiâ fecerit votum omnimodæ castitatis, abstinendi nempe à petitione, et redditione, et servandi omninò castitatem, potest uxor ex justâ causâ licitè irritare quoad redditionem, et absque justâ causâ validè, sed cum peccato. Si autem conjuges, qui mutuo consensu voverunt castitatem, iterùm sibi jus in corpus concedant, et renuntiationem juris remittant, non potest uxor illud votum viri irritare, lib. 9, disp. 42, à num. 8 usque ad 15.

64. Uxor subsequens vota à marito facta tempore prioris matrimonii priori uxori præjudicantiâ quoad debitum et cohabitationem, perfectè irritare potest, si facta sint sine prioris uxoris licentiâ, siue cum illâ, aut mutuo consensu, si adsit justa causa licitè; illâ deficiente illicitè, sed validè, lib. 9, disput. 42, num. 16 et 17.

65. Vota ante matrimonium facta non potest uxor perfectè irritare; ita ut soluto matrimonio non reviviscant; at potest illorum executionem suspendere, si damnum sibi inferant, et proinde tunc non obligabunt, donec solvatur matrimonium, lib. 9, disp. 42, num. 18.

66. Non est irritatio voti ubi superior illius ignarus prohibet materiam promissam, aut petitam licentiâ ad exequendum denegat, lib. 9, disp. 43, num. 2.

67. Subditus vovens rem quam implere nequit absque licentiâ superioris, tenetur, antequàm sit in morâ adimplendi, petere licentiâ ad implendum; nisi materia esset permessa, et poterat sine licentiâ exequi tempore quo votum factum est, vel si ignorabat tempore voti emissi, rem esse prohibitam, lib. 9, disp. 43, n. 4, 5 et 6.

68. Quamvis ut votum verè irritatum maneat, desideretur notitia voti in superiore irritante; ut tamen non extinguatur, sed suspensa maneat obligatio voti, et excusetur subditus ab ejus impletione, dum sibi denegatur licentiâ adimplendi, et durat prohibitio, satis est, ut tacito voto petat subditus licentiâ implendi, eaque non concedatur, nec tenetur subditus votum manifestare superiori, quo facultatem exequendi tribuat, lib. 9, disput. 43, num. 7.

69. Subditus, qui vovit rem ad quam explendam desideratur licentiâ superioris, et semel petit, estque sibi denegata, tenetur, quando prudentia suadebit, iterùm petere, aut manifestare votum, quo irritetur, lib. 9, disp. 43, num. 8.

70. Quando votum est in temporis honorem, ut eundem Romam anno sancto jubilaei, si superior inscius voti prohibeat eo tempore materiam, subditus omnino est liber, ita ut superiore concedente licentiam non teneatur ad votum, nec teneatur illud manifestare superiori, lib. 9, disp. 9, num. 9.

71. Quando superior conscius voti prohibet materiam, vel non concedit licentiam ad exequendum, vel oppositum praecipit in perpetuum, ut si dicat: Nolo ut unquam facias, vel: Nolo ut facias; censetur voti irritatio, lib. 9, disp. 43, n. 10.

72. Votum factum solum in favorem tertii, ille tertius potest remittere: secus si simul intuitu religionis; et in dubio censetur factum intuitu religionis, lib. 8, disp. 9, num. 12.

73. Votum de re mala, indifferente, vel impossibili ex una parte, et ex altera, bona et possibili, non obligat, quando utraque pars promittitur per modum unius: secus quando per modum plurimum, lib. 9, disp. 35, n. 5. Et quando res est individua, censetur per modum unius promissa, atque ita obligat votum, aut ad totam, aut ad nullam partem: secus quando est dividua, ibid., num. 4.

74. Quando supervenit impotentia implendi integrè votum, ut jejunii quadragesimae totius, aut totius vitae, vovens tantum tenetur ad partem quam observare commodè potest absque sui officii ac rerum suarum detrimento: secus dicendum, quando res promissa esset individua, et per modum unius promissa, lib. 9, disput. 35, num. 5.

75. Quando pars possibilis et bona apponitur, ut circumstantia et accidens rei principaliter promissae, quae mala, indifferens, aut impossibilis est, tunc est promissio per modum unius, ac proinde est votum totum irritum; et si omnibus perpensis dubium sit de intentione voventis, an per modum unius utrumque promissum sit, vel pars bona principaliter, modus autem accessorius, aut potius è contra, judicandum in favorem libertatis voventis, ut ad nil teneatur, lib. 9, disp. 35, n. 7 et 8.

76. Votum simplex ex falsa causà emissum, quando causa est pars ipsius voti, et coincidit cum re promissa, obligat quando error fuit circa rem medicam; sed us quando circa rem notabilem: et requiritur quòd is error sit positivus, et non impeditur voti obligatio illis eventibus, qui si praevisi essent, minimè votum emitteretur, lib. 10, disp. 7, n. 15, 14 et 15.

77. Error causae finalis, seu ejus cessatio extinguit voti simplicis obligationem; secus si causa sit impulsiva. Et in dubio, an causa falsa vel cessans fuerit impulsiva an finalis, praesumitur eam esse impulsivam, lib. 10, disp. 15, n. 16 et 17.

78. Votum et juramentum de eadem re violans, peccat duplici malitià, necessariò fatendà, lib. 9, disp. 15, n. 5 et 6.

Uxor.

1. Uxor tenetur sequi virum domicilium mutatamque qualitercumque velit transferri illud, modò non ex

causà turpi et inhonestà. Et non potest contrarium consuetudine induci: secus dicendum, quando vir protrahit uxorem ad peccandum, vel exponitur vitae periculo, lib. 1, disp. 41, à n. 1 usque ad 5; et lib. 9, disp. 4, n. 11.

2. Item non tenetur uxor sequi virum solitum vagari, quando tempore contractus non solebat vagari: et si solebat, uxor erat ignara, nisi facilè posset sociam se exhibere; secus dicendum quando id non latuit uxorem, et velit vagari ex causà justà, lib. 1, disp. 4, n. 6, 7, 8 et 9.

3. Si vir aliò migrat animo citò redeundi, et peregrinatio est longa, non tenetur uxor virum sequi: secus si cum animo morandi ad longum tempus, vel quando est missus in exilium, lib. 1, disp. 41, n. 10, 11 et 12.

4. Si vir culpà suà bannitus inops est, tenetur uxor cum alere de fructibus dotis, et si satis non sint, de bonis paraphernis, lib. 1, disp. 41, n. 15.

5. Si uxor ex causà necessarià recedit à domicilio, illud transferens, tenetur vir ipsam sequi, lib. 1, disp. 41, n. 14.

6. Vir potest eligere domicilium, uxor tamen minime, nisi necessitate coacta mutuet illud, lib. 1, disp. 41, n. 15.

7. Uxor potest in favorem viri renuntiare lucris acquirendis. Item vir in favorem uxoris. Item potest uxor in favorem viri renuntiare lucris acquisitis; vir tamen minime, et tutius est, ut ea renuntiatio fiat juramento. Et renuntiatio potest fieri de bonis non acquisitis in praedictum descendentium, et ascendentium; secus de acquisitis, lib. 56, disp. 5, à n. 2 usque ad 10.

8. Potest ante initum matrimonium conveniri inter conjuges, ne lucra dividantur, lib. 6, disp. 5, n. 1.

9. Uxor nobilis non tenetur ad obsequia vilia, sed ad ea sola, quae juxta suam dignitatem ac conditionem non dedecent, quare si ea vilia praestet, erunt digna remuneratione, lib. 9, disp. 6, n. 14.

10. Uxor cui vir tradidit centum solvenda creditoribus ipsius viri, si ea in alendam familiam expendat, nec vir postea solvendo sit, non tenetur suis bonis satisfacere creditoribus, lib. 9, disp. 4, n. 50.

11. Uxor clerici conjugati in minoribus, vel in omnibus sacris de licentià ejus, nec privilegio canonis, nec fori gaudet, lib. 7, totà disput. 47.

12. Uxor separata à viro ratione impotentiae, quae deprehensa est falsa, viro jam professo, vel sacris initiato, si nolit eum repetere, non tenetur vovere continentiam, lib. 7, disp. 99, n. 39.

13. Uxor, cujus licentià, vel dissimulatione vir ad ordines sacros promotus est, ita tenetur ad castitatem, ut viro defuncto nequeat validum matrimonium inire, lib. 7, totà disp. 40.

Uxoriciidium.

1. Uxoriciidium impedit, sed non dirimit matrimonium, licet uxorem deprehensam in adulterio vir propria auctoritate occidat, lib. 7, disp. 16, à n. 1 usque ad 5.

MOSER VITA.

Eandem circa Moser animi molestiam patimur, quam circa alios ferè coetaneos auctores, jam nos expertos esse, lectores animadvertere potuerunt. Quò nempe propius ad nostra tempora deveniunt, eò magis de ipsis documenta nos effugere videntur. Illud in causâ est, quòd ut historix monumentis eorum gesta consignentur, nondum adsit temporis maturitas. Hinc, quancumque nominis famâ polluerint, erga eos biographi conticeant. Quantum ad nostrum auctorem attinet, hoc tantum rescare potuimus, ipsum in Universitate olim Lovaniensi, dehinc in seminario Sylva-Ducensi sacram theologiam feliciter professum esse. Plura hujus extant opuscula nostro ævo frequenter typis mandata, adeò ut præsens de *Impedimentis* tractatus paucos intra annos in solo Belgicæ regno quater prelo recusus sit.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

CAPUT PRIMUM.

De impedimentis matrimonii in genere, ac de prohibentibus in specie.

I. Per *impedimenta* matrimonii generatim intelliguntur ea quæ obstant ne matrimonium ritè incelebratur. Quæ si obstant ne validè contrahatur, *impedimenta dirimentia* dicuntur; si verò duntaxat impediunt ne licitè incelebratur, merè *prohibentia* seu *impedientia* nuncupantur.

II. Cùm autem matrimonium non tantùm novæ legis Sacramentum sit, sed etiam verus contractus, sequitur ad ejus legitimam existentiam plures quàm in aliis Sacramentis requiri conditiones: ac consequenter plura quoque ex earum defectu enasci posse obstacula, quæ efficiunt ut illud, vel non validè, vel saltem non absque crimine iniuri possit.

III. *Impedimenta*, de quibus hic agitur, directè ac primariò ipsum contractum matrimoniale afficiunt; indirectè autem ac secundariò tantùm Sacramentum, quatenus nimirùm, sublato contractu, deficit Sacramenti materia.

De impedimentis impedientibus.

IV. Ex pluribus quæ olim vigerunt impedimenta impedientia, quatuor duntaxat hodiè supersunt: scilicet Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum. Singulum verbo attingemus.

V. Per Ecclesiæ *vetitum* intelligitur prohibitio specialis superioris ecclesiastici, qui, justâ subsistente causâ, matrimonium alicui ad tempus interdicit.

VI. *Tempus feriatum*, quo nuptiarum solemnitates prohibentur, olim erat ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam, à Septuagesimâ usque ad octavam Paschæ, et à primo die Rogationum usque ad octavam Pentecostes. Hodie verò ex decreto concilii Tridentini, sess. 24, cap. 10, de Reform. matrim., est tantùm ab Adventu Domini usque in diem Epiphaniæ, et à tercia quartâ Cinerum usque in octavam Paschæ, utrinque inclusivè.

Ratio hujus prohibitionis est, quòd congruum non videatur, ut fideles diebus quos orationi ac penitentix operibus impendere debent, nuptias læti celebrent.

VII. Cùm autem hæretici hanc temporis observan-

tiam, ut superstitionem ac tyrannicam suggillarent, conc. Trid. hanc assertionem damnavit, ibidem, can. 11: *Si quis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum centis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam, anathema sit.*

VIII. Jure communi sola quidem nuptiarum solemnitas, non ipsum matrimonium, illo tempore prohibetur; verùm hoc non obstat quominus jure aut consuetudine particulari, in variis locis ipse quoque matrimonii contractus illo tempore prohibetur, prout reipsâ in toto Belgio obtinet. Videri potest synodus I provincialis Mechlin., de Matrini., cap. 7; item Steyaert. in Exegesi ad synod. Buscod., tit. 10, n. 36. Vide etiam infra cap. 17, n. 25, in notâ.

IX. *Sponsalia*, ubi validè cum unâ personâ inita sunt, nec legitimè dissoluta, ipso naturali jure impediunt matrimonium cum quacumque aliâ personâ contrahendum; si tamen contrahatur, validum erit; quatenus nempe res uni promissa, alteri non quidem licitè, sed tamen validè dari potest. Excipitur casus quo posterior persona priorem in primo consanguinitatis gradu contingeret; tunc enim prorsus irritum foret attentatum cum illâ matrimonium, ob impedimentum dirimens publicæ honestatis; de quo postea.

X. Tandem per *rotam* hic intelligitur inprimis votum simplex castitatis perpetuæ, quod impedit matrimonium cum intentione illud consummandi incelebrandum, quatenus hoc repugnat promissioni Deo factæ de proprio corpore ad continentiam servando. Validum tamen erit tale matrimonium, si contrahatur, ob rationem supra allegatam de sponsalibus. Ast sic contrahentes graviter peccant, tum quòd frangant voti fidem, tum quòd sponsam decipiant. Vide lib. 4 Decret., tit. 6, cap. 6.

Matrimonium quoque impeditur per vota ingrediendi religionem approbatam, suscipiendi ordines sacros, item manendi in calibatu, quatenus illud horum adimplectioni repugnat.

De impedimentis dirimentibus.

XI. *Impedimenta dirimentia*, quæ efficiunt ut ma-

matrimonium nec licitè nec validè iniri possit, quatuordecim numerantur: quæ memoriæ juvandæ causâ, his verbis exprimentur:

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si clandestinus, et impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.*

CAPUT II.

De impedimento erroris.

I. Error versari potest 1° circa ipsam personam, dùm quis putans se contrahere cum determinatâ personâ, reipsâ cum aliâ contrahit; 2° circa ejus qualitates, dùm, v. g., putatur nobilis, quæ est plebeia; 3° circa fortunam; dùm dives existimatur quæ à parte rei pauper est; 4° error versari quoque potest circa conditionem servilem; sed hæc de re in sequenti impedimento.

II. Error circa personam *substantialis* vocatur, quia in matrimonio persona cum quâ contrahitur, est simul primarium et essentialè objectum de quo contrahitur. Error circa qualitatem aut fortunam *accidentalibus* dicitur.

III. Error substantialis, seu circa personam, dirimit matrimoniale contractum, quatenus tollit consensum, qui hic et nunc non cadit in personam cum quâ contrahitur, sed in personam cum quâ alter putat se contrahere.

IV. Dirimit autem jure nature; quia ad validum contractum essentialiter, adæquè jure nature, requiritur consensus in objectum de quo contrahitur.

V. Idque obtinet sive error sit *antecedens*, id est, causa cur quis contrahat, ita ut n licet cum hæc contrahere, si sciret illam non esse quam sibi proponit; sive error sit *concomitans* tantùm; quod tunc habet locum, dùm ita dispositus est, ut etiam cum hæc contrahere esset paratus; quia, licet hæc ignorantia non causet involuntarium, æquidem non reliquit voluntarium sufficiens, scilicet positivum, quod hic requiritur: neque attenditur quid fecisset in tali casu, sed quid actu fecerit (1).

VI. Error accidentalis, seu circa qualitates, etc., per se non obstat matrimonio; quia non tollit consensum circa substantiam seu personam.

Dicitur per se, quia aliquando talis error censetur redundare in substantiam, seu in errorem personæ,

(1) Ex Codice Civili Gallico, error circa personam arbitrio illius qui in eum inductus est, comprobandum vel rescindendum matrimonium permittit: detecto autem errore, si postea conjux communem vitam cum conjuge sex mensibus continuat, nuptus dissolvendis amplius locus non datur; ut autem, ex regulis juris, quod ab initio nullum fuit, non potest tactu temporis convalescere, inde sequitur ex quibusdum de novo matrimonium contrahendum esse, statimque ab invicem utrumque recedere debere. Quibus opponi potest sententia reputantium hic non tempore, sed lege et consensu novo legumum fieri quod prius invaluerat; nec necessarium esse ut renovaretur vinculum quod volenti rumpere non datur.

tunc scilicet, dùm consensus directè fertur in notabilem ac singularem aliquam qualitatem, seu in personam sub illâ qualitate; v. g., quòd quis sit primogenitus, vel filius regis, etc.; hoc autem tunc ordinariè duntaxat locum habet, dùm persona ex facie ignota, unicè sub illâ qualitate ab aliâ parte cognoscitur.

CAPUT III.

De impedimento conditionis.

I. *Conditionis* nomine hic intelligitur status servitutis strictè dicta, quo quis sub alterius potestate ita existit ut ab eo tanquam res sua alteri vendi ac locari possit, atque operibus quibuscumque servilibus applicari.

Si igitur persona libere conditionis contrahat cum aliâ quæ serva est seu mancipium, sed cujus servitutem ignorat, tale matrimonium irritum ac nullum est.

II. Fundatur hoc impedimentum in magnâ illâ inæqualitate, adæquè in injuriâ quæ fit parti ignorantanti; quæ, dùm transfert potestatem in corpus liberum, non recipit potestatem nisi in corpus obnoxium servituti.

III. Est autem impedimentum ab Ecclesiâ constitutum, jure gentium quasi præeunte, et ipsâ æquitate naturali quodammodò dictante, aut saltem surgente.

Probatur ex 4 lib. Decret. tit. 9, cap. 4, ubi sic loquitur Innocent. III. « Mandamus quatenus si constiterit quòd miles ignorantè contraxerit cum ancillâ, ita quòd, postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto nec verbo consenserit in eandem..., contrahendi cum aliâ liberam ipsi concedas auctoritate apostolicâ facultatem. »

IV. Ex dictis patet hoc impedimentum non oriri ex ipsâ conditione servili, sed ex ejus ignorantia; unde valet matrimonium si eandem non ignoraverit, cùm tunc consentiat in illam inæqualitatem; item valet matrimonium si persona serva ducat aliam servam, putans eam esse liberam; quia par est utriusque conditio.

CAPUT IV.

Har occasione queri potest quid censendum sit de matrimoniis servorum sine consensu dominorum, item filiorumfamilias sine consensu parentum.

I. Resp. De hæc materiâ agi Benedict. XIV, de Syn. dioc., lib. 9, cap. 11, ubi, n. 2, antiquas leges civiles allegat, quibus matrimonia illa irrita ac nulla declarabantur; ac simul ostendit leges illas intelligi non posse de solâ illicitate, ut pauci quidam auctores eas explicare conantur.

N° 3 Canones recenset, quibus Ecclesia hujusmodi reges quondam ratas habuit. Citat S. Basilium, epist. 199 canonicè 2, ad Amphiochium, can. 4, tom. 3 oper., p. 296; concilium Aurelianense IV, anni 541; Cabilonense II, an. 815; item capitulare Ahyti episcopi Basiliensis, seculo IX editum.

II. Numero autem 4 sic loquitur: « Verùm, inquit, postea consultus visum est Ecclesiæ præfatas civiles

leges, pluribus seculis à se aut approbatas, aut toleratas, corrigere et abrogare; statuitque ut deinceps nuptiarum validitas à solo penderet contrahentium consensu, nequaquam autem à nutu eorum sub quorum dominio vel potestate contrahentes existant. »

III. Hoc inprimis generatim probat de utrisque ex variis decretis juris canonici; dein speciatim de servis, ex c. 1, lib. 4 Decret., tit. 11, ubi Adrianus pontifex ita loquitur: « Nec inter servos matrimonia debent ullatenus prohiberi; et si contradicentibus dominis et invidis contracta fuerint, nullà ratione sunt propter hoc ecclesiastico iudicio dissolvenda. »

IV. Tunc idem quoque probat de filiisfamiliis, præcipue ex definitione conc. Trid., sess. 24, c. 1, de Reform. Matrim., ubi *anathemate damnat eos qui falsò affirmant matrimonia à filiisfamiliis sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse.*

V. Tandem, n. 5, hocce modo concludit: « Quamobrem, inquit, non licet hodiè easdem civiles leges jamdiù ab Ecclesià rescissas excitare, earumque obtemperantiam adimere aut servorum aut filiorumfamiliis connubiis, quibus domini vel parentes non auferunt. »

VI. Quòd si hujusmodi leges adhuc alicubi existere dicantur, ut de Pomeranià, Westphalià et Bohemià, affirmat Boehmer, Jur. eccles. Protest. lib. 4, tit. 9, § 6, has vel intelligendas esse, sit idem Pontifex, quoad effectus civiles, vel à Catholicis non esse admittendas. Atque eà occasione speciatim ostendit Gallie leges, ab Henrico III anno 1579 latas, et à Ludovico XIII anno 1629 renovatas, unicè intelligendas esse quoad effectus civiles.

VII. Pro cujus ulteriore intelligentià notari potest Gallie oratores, anno 1563, in concilio Tridentino regis nomine enixè et repetitis vicibus postulasse ut non tantùm matrimonia clandestina, sed etiam inià à filiisfamiliis absque consensu parentum, à concilio irritarentur. Decretum jam paratum erat, concilio propositum, diù discussum, sapiùs mutatum, sed tandem Patres Tridentini naturali filiorum libertati in matrimoniis invidis consulere volentes, ab iis irritandis abstinuerunt, ac sola matrimonia clandestina pro futuro irritarunt; uti videre est eadem sess. 24, c. 1, de Reform. matrim. Hæc omnia fusè narrat cardinalis Palavicinus in historià conc. Trid., lib. 22, c. 1, n. 16 et 17; item, c. 4, n. 1-27.

VIII. Anno 1579 (adeoque 16 annis post illam sessionem concilii Trid.) ipse rex Gallicus Henricus III in comitiis Blesensibus declaravit quidem invalidè contrahi matrimonium à filiisfamiliis sine consensu parentum, renovatà poenà exheredationis iam antea, anno 1556, ab Henrico II contra eos qui id præsumerent, statutà; verùm theologi Galli hanc legem ex contextu explicant de casu quo simul clandestinitas aut raptus locum haberet; item quòd tantùm poena decernatur contra legis transgressores, quà de re videri potest Tournelius hocce loco.

Postea autem, anno scilicet 1629, Ludovicus XIII

præcitatum edictum Blesense denudè confirmavit, jussitque ut omnia matrimonia contra ejusdem tenorem inià, declararentur invalidè contracta; ast, eùm inde magno in Galliis exoriretur perturbatio, ad instantias clerici Gallicani declaravit edictum illud tantùm intelligendum esse quoad effectus civiles (1). Vide infra cap. 24, n. 9 et 10.

IX. Addit denudè Benedictus XIV sibi maximè necessarium videri ut Galliarum episcopi in synodis suis apertè declarent matrimonia à filiisfamiliis inià ac insciis parentibus contracta, etsi illicita, valida tamen esse, ac proinde integrum non esse contrahentibus, quamdiù eorum alter superstes est, alias nuptias inire (2).

CAPUT V.

De voto et ordine.

I. Hæc conjunguntur ob connexionem quam inter se habent, quia ultimum sine primo non est.

Votum aliud est simplex, aliud solemne. De solo solemni hic agitur.

II. Illud votum tanquam solemne haberi debet in ordine ad matrimonium dirimendum, « quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam, factam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. » Sunt verba Bonifacii VIII, cap. de Voto, in sexto, lib. 3, tit. 15.

Juxta concilium Trid., ut sit validum, debet emitì post annum 16 completum, et annum integrum novitatis; sess. 25, cap. 15, de Regularibus.

III. Matrimonium post tale votum attentatum per illud irritari, definiit conc. Trid., sess. 24, can. 9: « Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiasticà vel voto..., anathema sit. » Idem jam declaraverat conc. Lateran. II, sub Innocentio II, an. 1139, cap. 7, hisce verbis: « Statuimus, quatenus episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, regulares, canonici et monachi

(1) De illo edicto Blesense consulendus est auctor libri cui titulus est *Juris canonici Theoria et Praxis*, lib. 3, cap. 26, Cabassutius; in quo opere testatur tum episcopos, tum magnates sapientissimosque magistratum unanimo consensu decrevisse nullam esse tum istius edicti, tum regulum que sub euita sunt jussorum, in vim et vinculum sacramenti, auctoritatem. Concludit inò inconcessam stitisse concilii Tridentini sententiam; nec alter sanciri quam poenis merè civilibus Blesensem declarationem, sublatam scilicet actuum effectuumque civilium emolumentis.

(2) Juxta Codicem Francorum civilem, absque consensu parentum vetantur contrahere matrimonium minorenes viginti unius anni completi filie, minorenesque viginti et quinque annorum filii. Si verò requirendo consensui se subtrahant conjuges, integer annus concedatur parentibus, à cognito matrimonio incipiens, ut illud prohibitiones suas rumpant. Ipsorum conjugum hec, qui consensu parentum absunt, matrimonium disolvere refragando intra annum ab adeptà etate quòd consensu parentum invocando non jam tenent. Istis plane adversatur concilium Tridentinum, adjecto in talia anathemate

atque conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum uxores sibi copulare præsumperunt, sepellantur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. »

Probatum quoque ex decretali epistolâ Bonificii VIII supra relatâ.

IV. Notari hic potest votum simplex castitatis à scholaribus societatis Jesu post biennium novitatus emissum etiam irritare matrimonium subsequens; non quidem ex jure communi, sed ex speciali constitutione Gregorii XII, quæ incipit: *Ascendente Domino*, § 18, de 25 maii 1584.

V. Varii auctores hoc loco inquirunt à quo tempore votum solemne impedimentum fuerit dirimens. Aliqui putant hoc tantum obtinuisse à seculo XII; alii à seculo VI; alii tandem existimant matrimonia post tale votum nunquam fuisse valida.

VI. Verum hæc questio plus curiositatis quam utilitatis habet, inquit Natalis Alexander. Hoc constat quòd SS. Patres monachorum ac virginum Deo consecratarum matrimonia non raro stupra, adulteria, imò crimina adulterii pejora appellaverint; item quòd Ecclesia ea semper execrata sit, et taliter contrahentibus publicâ ac diuturnâ poenitentia castigaverit. Vide citationes SS. Patrum apud eundem auctorem.

VII. Ut autem facilis solvantur quæ quandoque ex Patribus allegantur, ac si cum tali voto, sive validè, sive etiam licitè matrimonium contrahi possit, observandum est cum Steyaertio, Aphor. de Matrim. § 9, n. 2, « fuisse olim, sive virgines et viduas, sive monachos; qui castitatem servarent, et per eam se quodammodo Deo dicassent, sed ex proposito tantum, non ex propriè dicto voto; alios vota habuisse, sed simplicia; alios denique votum quod modò vocatur solemne, ut peculiariter habebant virgines velatæ, viduæ diaconissæ et monachi singulari aliquâ ratione ab aliis monachis diversi. Sic quæ dicit Apostolus de viduis, Cyprianus de virginibus, Augustinus rursus de viduis, Epiphanius aliique de monachis, facilitè conciliaveris. »

VIII. Alia celeberrima questio est, utrinque probabiliter agitata, quo scilicet jure votum solemne matrimonium dirimat: an ex solâ lege Ecclesiæ, vel an etiam ex naturâ voti, seu jure naturæ. Argumenta pro hæc posteriore sententiâ videri possunt apud Steyaert., § 9, n. 3 et seq.

Argumenta verò pro aliâ sententiâ fusè ac doctè proponit Wiggers, de Relig., tract. 8, cap. 4, dub. 16. Hæc opinio, uti communior, ita et solidior appareret; ac consequenter præplacet (1).

(1) Ad hanc enim probandam illud maxime confert quod habetur ex decretali Bonificii VIII, de quâ supra, n. 2, quæ sic incipit: « Quòd votum debeat dici solemne, ac ad dirimendum matrimonium efficax, nos consulere voluisti. Nos igitur attendentes quòd voti solemnitas ex solâ constitutione Ecclesiæ est inventa; matrimonii verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium Conditor, ipsum in paradiso et in statu innocentie instituentem, unionem et indissolubi-

De ordine speciatim.

IX. Certum est continentia votum ab antiquis temporibus ecclesiasticâ lege aut consuetudine sacris ordinibus annexum fuisse, tam in Ecclesiâ orientali, seu Græcâ, quàm occidentali, seu Latinâ; et consequenter matrimonia ministrorum Ecclesiæ semper prohibita ac illicita fuisse (1); non tamen æquè constat à quo tempore ordines sacri matrimonium subsequens irritaverint. Hoc certum est, quòd saltem seculo XII disciplina hæc jam vigeret; cum eam supponat concilium Lateranense II, in decreto supra relato. De totâ hæc questione latius videri potest Natalis Alexander Theologicæ dogmat. et mor., de Matrim., cap. 4, art. 4.

X. Conveniunt auctores ordines sacros non ex na-

titatem acceperit; presentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solemne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quòd solemnizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis aut per professionem expressam vel tacitam, factam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. » Confirmatur eadem opinio ex Gregorio XIII, qui in casu n. 4 proposito ipsissima Bonificii verba usurpat, ac tanquam decreti sui basim statuit. Nec ibi summus Pontifex de solemnitate merè accidentali loquitur, siquidem totam constitutionem legenti patet eum ibi sermonem habere de substantiali solemnitate quâ quis nomen suum religioni dat, strictèque ac propriè redditur religiosus. Hinc juxta Pontificem, societati Jesu aggregati scholares veri sunt religiosi, quandoquidem ipsorum vota, quamvis simplicia, pro substantialibus tamen ab Ecclesiâ habentur, nec illud à quocumque negari potest, nisi ab his qui omnia secundum aliorum ordinum regularium normam metiuntur, non considerantes, ut ipsis Pontificis verbis utamur, *voti solemnitate solâ Ecclesiæ constitutione inventam esse*. Non sufficit ergo votensis actus, nec etiam superioris acceptatio Dei nomine facta, sed necesse est ut accedat Ecclesiæ constitutio, quâ votens ad matrimonium contrahendum efficiatur inhabilis.

Nec dicant adversarii in voto solemnè servandæ castitati tradi corpus, solemnemque consecrationem seu benedictionem haberi. Hæc enim propriè matrimonium dirimere non videntur, tum quia in ordinibus à S. Sede non approbatis qui vovent perpetuo quoque Dei servitio se mancipant etiam ad castitatem servandam, illudque votum nomine Dei à superiore sicut in approbatâ religione suscipitur, quin idè ante Gregorium XIII matrimonium inde dirimeretur; tum quia in locis quamplurimis major in simplicibus quam in solemnibus votis consecratio seu benedictio adhiberetur, siquidem pro licità professione nulla olim erat solemnè benedictio; nulla, ex Suarez, pro voto solemnè in societate Jesu; nulla etiam, ex Cajetano, in S. Dominici familia.

His ad quòd hæc sententia tempore Fagnani, nempe circa finem seculi XVII, theologos ac omnes ferè canonicas defensores habuerit. Videatur ille auctor, lib. 3 Decret., de Statu monachorum, cap. 6.

(1) De continentia presbyterorum, diaconorum simul et subdiaconorum Græcorum scripsit ut de re non dubiâ S. Epiphanius in seculo IV. Assentient et plurimæ synodi, inter quas et Nicæna eminet. Irrepsit verò, et ita viguit contraria morum licentia, ut in concilio in *Trullo* confirmata fuerint matrimonia ante ordinationem contracta, usque concessus fuerit etiam presbyteris, dummodò episcopi non fuerint; alio autem canone sub depositionis poenâ, interdicatur hypodiano, diacono, presbyteroque matrimonium post sui ordinationem. His verò Latini manus nunquam dederunt; amore verò pacis obmutuerunt.

turâ suâ, sed ex solâ lege Ecclesie habere quòd matrimonium dirimant : unde consequens est Ecclesiam hæc in re etiam dispensare posse, si causa ipsi sufficiens videatur, prout reipsâ haud semel dispensavit (1).

XI. Cæterùm qui cum voti aut ordinis impedimento matrimonium contrahit, ipso facto excommunicationem majorem incurrit; juxta Clementinam unicam de Consanguinitate et Affinitate, lib. 4, tit. 1.

« Eos, inquit Pontifex, qui (divino timore postposito in suarum periculum animarum) scienter in gradibus consanguinitatis et affinitatis constitutione canonicâ interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religiosos et moniales ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, refrenare metu poenæ ab hujusmodi eorum temeritatis audaciâ cupientes, ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subjacere. »

XII. De Italo-Græcis hæc statuit Benedict. XIV, an. 1742, septimo kal. junii, consût. *Etsi pastoralis*, § 7, n. 27 :

« Si quis subdiaconus, diaconus vel presbyter post sacram ordinationem, uxore mortuâ, aliam duxerit, vel si uxorem non habeat, ducere præsumperit, nedùm excommunicationis late sententiæ poenâ, aliisque nostro et successorum nostrorum Romanorum pontificum arbitrio infligendis, severissimè punietur; verim etiam statim ab ordine erit deponendus, et ab illegitimâ uxore separandus. Matrimonium enim post recensitos ordines contractum, nullum irritamque declaramus. »

XIII. Utrùm verò apud cæteros orientales Græcos irritum quoque sit matrimonium post sacri ordinis susceptionem contractum, decreto aliquo apostolico hactenus definitum non est, ut observat Bened. XIV in constitutione suâ de 19 junii 1750, que incipit : *Anno vertente*. Addit tamen ibidem pontifex, tribunalia Urbis opinioni eorum adherere, qui hæc matrimonia nulla existimant. Vide quoque Instructionem pro Coptis (2) de 4 maii 1745.

(1) Bis et post duplicem magnarum regionum cladem hujus questionis vel potius exceptionis tractanda via patuit : primò in Britannia majore, restauratâ post Henricanos furores Ecclesie catholice reverentiâ; secundo in Gallia, reduce post eversi solii convulsorumque altarium calamitates antiquæ fidei necessitate. In utroque casu, summorum pontificum laxiores habenas permittentium magna laus fuit : si quidem Julii III, sub reginâ Britannicâ Mariâ, Henrici VIII filia, caventis, ut dispensari possent, qui ingruente Anglico schismate matrimonio accesserant, tum presbyteri, tum diaconi subdiaconique; item Pii VII, in concordato 1801, declarantis se Julii III vestigiis insistere voluisse, eadem concedendo viris, qui tempestate Gallicanâ abrepti matrimonio attentaverant, quæ Julius III Anglis, à rege suo in hæresim detrusis indulserat.

(2) In hæc Instructione, primùm ille pontifex theologorum opinionem refert qui matrimoniorum istorum validitatem propugnant; deinde, § 38, hæc habet : « Strenuè contra pugnarunt alii pro omnimodâ invaliditate; et saniori certè consilio, utpote tentes sen-

CAPUT VI.

De cognatione.

I. Cognatio, quæ matrimonium dirimit, triplex est : carnalis seu naturalis, quæ consanguinitas dicitur, spiritualis et legalis.

II. Consanguinitas est conjunctio sanguinis inter personas, quæ vel ab eodem propinquo stipite descendunt, ut sunt fratres et cognati; vel quarum una descendit ab alterâ, ut sunt pater et filia, avus et neptis.

Distinguitur per lineas, quarum una dicitur recta, ut in postremo casu; altera collateralis seu transversa, ut in priori casu.

Lineæ autem computantur per gradus.

III. Ad cognoscendos gradus hæc sunt regulæ : 1° in lineâ rectâ tot sunt gradus, quot generationes, seu quot personæ, dempto stipite. Sic filius vel filia distat à patre uno gradu, nepos vel neptis duobus gradibus, et sic deinceps.

2° In lineâ collateralis, si personæ æqualiter à communi stipite distent, tunc tot gradibus inter se distant, quot gradibus, seu generationibus distant à communi illo stipite. Sic frater et soror sunt in primo gradu, consobrini, seu filii fratrum in secundo, horum filii in tertio, et sic deinceps.

3° Si verò inæqualiter distent à communi stipite, in eo gradu sese contingunt, quò remotior distat à stipite. Sic, v. g., Joannes contingit filiam consobrini sui in tertio gradu; solet tamen uterque gradus exprimi; unde communiter consanguinei dicuntur in secundo ac tertio mixto; idque necessariò exprimendum est, dum dispensatio in gradu inæquali petitur (1)

tentiam majoribus suffragiis suffultam, et menti congregationum Urbis consentaneam. Nullitatem matrimonii satis erui posse judicârunt ex ipso canone 3 concilii Trullani his verbis : *Eis nefario videlicet dissoluto conjugio*, § 39. Favet etiam eadem sententiæ auctoritas imperatoris Justiniani, qui in Codice à Gothofredo illustrato, lib. 1 de Episc. et Cleric., novellâ 43, hujusmodi nuptias et incestuosas appellat, et soboli inde procreatæ notam illegitimitatis, et turpem paternæ incontinentiæ maculam inurit. Et licet in juribus ecclesiasticis potestati laicæ sola relicta sit gloria obsequendi, non auctoritas imperandi, in subiecto tamen casu loquitur imperator relative ad SS. Canones, ibi : *Quæ et sacris visa sunt canonibus.* »

(1) Jure civili, non alius est modus computandi gradus in lineâ collateralis, ac fuit in lineâ rectâ. Demitur tantùm caput, seu stips, ita ut quasi per personas quasque, excepto stipite, gradus numerentur. Sic fratres sibi invicem sunt in secundo gradu; filius fratris mei in tertio gradu ad me est; filius meus, filiusque fratris mei, vel consobrini, in quarto gradu invicem collocantur; ascendendo enim ad stipitem sic numerantur personæ : Filius meus 1, ego 2, stips 0, demitur enim, frater meus 3, filius ejus 4; sique de aliis. Facile jus inter canonicum et civile ratio disparitatis dignoscitur. In priori præcipuus finis est ut à nuptiis usque ad quartam generationem consanguinei absterneantur; in posteriori, contra, ut bonorum peregrinationi præcaveatur, sic ex fine suo differre jam debuerunt. Item etiam ex principis. Successio enim patris et filii reciproca, nil nisi naturale sapit, quia præsertim de bonorum translatione agit jus civile; patris autem et filii nuptiæ à naturâ abhorrent, in quibus impediendis jus canonicum versatur.

IV. Prima ac præcipua hujus impedimenti ratio petitur ex verecundâ reverentiâ ac subjectione quam ipsa natura inspirat erga parentes, quæque familiaritati ac æqualitati conjugali valde repugnat.

Insinuatur Levit., cap. 18, v. 18, ubi continuò inculcatur turpitudine, quæ in simili conjunctione reperitur.

Hæc eadem ratio militat quoque, proportionè servatâ, pro lineâ collateralis, seu pro sanguine junctis, qui satis propinquè ab eodem aliquo parente descendunt; præcipuè si communis iste stipes adhuc supersit ac conspiciatur, inquit Steyaertius; ob quam ultimam rationem putat idem auctor Ecclesiæ hodiè cognitionem ad quartum gradum restrinxisse, quia, inquit, qui intra illum sunt, faciliè adhuc vident stipitem communem, sed non ultra. Eandem rationem allegat S. Thomas, Supplem., q. 84, a. 4, in corp.

Secunda ratio petitur ex necessitate cohibendi concupiscentiam inter consanguineos nam libidini frenum laxari videretur, si matrimonium inter illas personas contrahi posset, quas simul habitare aut conversari necesse est.

Tertia ratio à S. Thomâ aliisque additur, scilicet, ut amicitia vincula ad plures extenderentur, dum extranei per matrimonium in familiam assumuntur.

V. Ex dictis satis colligitur primam rationem eò magis obtinere, quò duæ personæ in gradu propinquiori sese contingunt; alias verò variare posse pro tempore, locorum ac circumstantiarum diversitate.

VI. Consanguinitas hodiè matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusivè. Hoc constat ex concilio Lateran. IV, an. 1215 celebrato: « Prohibitio copulæ conjugalis (inquit Innocentius III, in illo concilio) quartum consanguinitatis et affinitatis gradum de cætero non excedat... » Hoc decretum refertur l. 4 Decret., tit. 14, c. 8.

VII. An in lineâ rectâ matrimonium ulteriùs in infinitum dirimatur, quarunt hic quidam auctores: at infinitè, cum casus locum habere non possit.

De jure naturæ.

VIII. Alia questio est, quò jure consanguinitas irriat matrimonium; an solâ ecclesiasticâ lege, an etiam jure naturæ, vel jure positivo divino.

Resolutio S. Thomæ, Supplem., q. 84, art. 5, in corp, omniumque theologorum est consanguinitatem in primo gradu lineæ rectæ dirimere matrimonium jure naturæ idque maximè ob primam rationem supra, n. 4, assignatam. « Inordinatum enim est, inquit S. doctor, quòd filia patri per matrimonium jungatur in sociam, causâ generandæ prolis et educandæ, quam oportet per omnia patri esse subjectam, velut ex eo procedentem: et idè de lege naturali est ut pater et mater à matrimonio repellantur; et magis etiam mater quàm pater: quia magis reverentiæ quæ debetur parentibus derogatur, si filius matrem quàm si pater filiam ducat in uxorem, cum uxor viro aliqualiter debeat esse subjecta. »

S. Ambrosius idem docet, epist. 60 ad Paternum:

« Nec illud, inquit, prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat uxorem: numquid idè licet, quia non est prohibitum? Minimè; interdictum est enim naturæ jure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum. »

Constat quoque gentiles solo ductu rationis à simili matrimonio abhorruisse.

IX. Plures idem dicendum existimant de matrimonio in aliis quoque gradibus ejusdem lineæ, idque ob rationis paritatem: non desunt tamen qui putent hanc sufficere quidem ut irriteretur per Ecclesiam, non verò ut ex naturâ suâ censeatur nullum. Unde res incerta manet.

X. Similiter controvertitur inter auctores de primo gradu lineæ collateralis, an jure naturæ matrimonium dirimat. Qui affirmant, pro ratione allegant gravem indecentiam, de quâ supra, n. 4, primo loco. Pudori namque ac reverentiæ naturali hujusmodi matrimonia adè repugnant, ut etiam ethnici ea semper exhorruerint; ac nullæ gentes, nisi incultæ et barbæræ, illa u. quàm permiserint. Unde Abraham, Gen. 12, judicabat Ægyptiis persuasum iri Saram non esse uxorem suam, si putarent eam esse ejus sororem.

Hoc quoque deducunt ex decreto Innocenti III, de quo infra n. 14, ubi de primo gradu mentio non occurrit, dum interim matrimonia in secundo ad ulteriorem gradu in infidelitate contracta, valida pronuntiantur, aut saltem supponuntur.

XI. Qui negant, fundant se 1° in facto filiorum Adam, qui ex necessitate cum sororibus nuptias inierunt; quod certò licitum non fuisset, si talia matrimonia strictè jure naturæ fuissent illicita ac nulla; cum nullo casu liceat quod intrinsecè malum est. 2° In auctoritate S. Thomæ, 2-2, q. 154, art. 9, ad 5, ubi, postquàm dixerat matrimonium in primo gradu lineæ rectæ esse contra jus naturæ ob indecentiam de quâ supra, statim addit personas in lineâ collateralis non habere ita ex seipsis indecentiam; sed « Variatur, inquit, circa hoc decentia vel indecentia secundùm consuetudinem et legem humanam vel divinam; » tuncque citat verba S. Augustini, lib. 15, de Civitate Dei, cap. 16: « Commissio sororum et fratrum quantum fuit antiquior compellente necessitate, tantò postea facta est damnabilior religione prohibente. »

Similiter in Supplem., q. 84, art. 5, in corp., S. doctor pro primo tantùm gradu lineæ rectæ matrimonii nullitatem repetit ex jure naturæ; pro omnibus autem aliis eam repetit ex jure positivo, divino scilicet in veteri lege, et ecclesiastico in novâ.

XII. Utraque sententia, ut nobis saltem videtur, faciliè conciliabitur, si dicatur tale matrimonium non quidem repugnare juri naturali strictè et rigorosè sumpto, seu, ut alii loquuntur, primis ejus principiis, quasi intrinsecè et ex naturâ suâ malum foret; sed hoc tantùm sensu, quòd id minus conforme aut consentaneum sit inclinationi naturæ, quæ propendet ac suadet ut hoc non fiat; seu, ut alii aiunt, quòd secundariis tantùm juris naturæ principiis repugnet;

eo scilicet modo quo uxorum pluralitas juri naturæ aliquatenus repugnare communiter dicitur : quod quidem officit ut nulla potestas humana in eo dispensare valeat ; nec obstat tamen quominus Deus ob certas rationes in eo dispenset (1).

XIII. Reliquos verò collateralis linæ gradus matrimonium non irritare jure naturæ satis constat vel ex solâ praxi Ecclesiæ, quæ non semel in his etiam in secundo, imò in primo et secundo misto dispensasse legitur ; quod rectè aliquandò fieri posse apertè supponit concilium Trid., sess. 24, cap. 5, de Reform. matrim., ubi regulas præscribit in hæc materiâ observandas (2).

XIV. Idem quoque patet ex decreto Innocent. III, lib. 4 Decret., tit. 19, cap. 7 : *Gaudemus*, circa matrimonia infidelium qui ad fidem convertuntur ; declarat enim Pontifex eos non esse separandos, si tempore infidelitatis in secundo vel ulteriore consanguinitatis gradu contraxerint, eò quòd legibus Ecclesiæ non ardeant. Si tamen jure naturæ essent irrita, certò se parari deberent.

Nota : de primo gradu non loquitur Pontifex, quia res omninò incerta est.

De jure ecclesiastico.

Varia disciplina.

XV. Quod autem jus ecclesiasticum attinet, non eadem semper circa hoc punctum in Ecclesiâ fuit disciplina. Consobrinorum matrimonia, quarto seculo nullâ lege positivâ fuisse prohibita, testatur S. Augustinus, lib. 15 de Civit. Dei., cap. 16 : Id, inquit,

(1) Adversus summos pontifices quæ ab hostibus allegata sunt exempla argumentis et veritate prorsus destituuntur, cum papas fratris commissionibus indulsisse asserunt. De his videatur Benedictus XIV in Litteris ad Ignatium Realem, 1757. « Instiuit enim, » ait celebrissimus pontifex, Henricus VIII, Angliæ rex, caput Clementem VII, ut spurio ipsius filio, duci Richemundensi, ducere liceret Mariam, è legitimo ejusdem Henrici et Catharinæ thoro procreatam ; sed illic denegatum est. Similiter dispensatio ista, cuius obtentu comes Armeniacensis sorori suæ nupsit, subreptitia omninò erat, cum Calixtus III constanter eam concedere recusaverit. Quibus testimoniis addas, in istis gra-santium magnatum furoribus quidquid nefarii, incestuosi abominandique patratum est, auctoritate pontificiâ iniquè quasi fretum proptèri, eò quòd tot sceleribus reprimendis impares papæ fuerint ; nec scripturæ corruptione abstuisse, qui tam noxiis non abstinerunt principes.

(2) Quam remissè et indulgenter summi pontifices semper egerint regulam mitigando quâ statuitur ut vel rara, vel nulla dispensatio detur, et semper ex causâ, cum conceditur, res est prorsus ammirandè digna. Ipse qui concilio Tridentino adfuerat Pius V., vix absolutâ synodo sese propitium rogantibus dispensationes præstitit ; cuius sancti papæ exemplis insisterent ejus successores. Notandum est enim ab his temporibus, et ex seculo XVII paulatim morum ferociam mansuevisse, ideòque longè minis frequentia evenisse, quibus occurrebant synodus, delicta vel facinora ; simul populorum crescente numero, resurgentibusque occasionibus, nonnisi in urgente casu talem relaxationem expecti summi pontifices censuerunt, conscientia fidelium quieti consulentes, arduasque salutis vias, ut poterant, quamplurimis pandentes.

nec divina prohibuit, et nondum prohibuerat lex humana. Rarissimè tamen, ut idem S. Pater refreuit, hæc locum habebant propter gradum propinquitatis, fraterno gradui proximum : nam, ut addit, quod fiebat cum consobrinâ, penè cum sorore fieri videbatur.

XVI. Circa finem ejusdem seculi IV, Theodosius senior, imperator, illa matrimonia sub gravissimâ pœnâ prohibuit. Illius legis meminit S. Ambrosius, epist. 60 ad Paternum. « Theodosius imperator, inquit, etiam fratres, patruelos et consobrinos vetuit inter se conjugii convenire nomine, et severissimam pœnam statuit, si quis temerare ausus esset fratrum pia piguora. »

Hoc affirmat quoque S. Augustinus, loco citato : « Verùm quis dubitet, inquit, honestius hoc tempore etiam consobrinorum prohibita esse conjugia ? »

XVII. Ineunte tandem seculo V, anno nempe 405, legem hanc abrogarunt Arcadius et Honorius ejus filii, factâ iterùm licentiâ consobrinis inter se conjugia celebrandi. Extrat lex ista lib. 5 Codicis Justiniani, lege 9, *Celebrandis*, tit. 4.

XVIII. Verùm Ecclesia hanc immutationem minimè approbavit, ut constat ex variis ejus statutis subsequentibus, quibus similia matrimonia prohibuit atque incestuosa declaravit. « De incestis conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus, inquit Patres concilii Agathensis, an. 506 celebrati, can. 61, nisi eum adulterium separatione sanaverint. Incestos verò nullo conjugii nomine deputandos... hos esse censemus. Si quis consobrinæ se sociaverit ; si quis relicta vel filia avunculi miscetur, aut patri filia, etc., quos omnes et olim, atque sub hæc constitutione incestos esse non dubitamus. » Apud Hard., tom. 2, col. 1004.

XIX. Labente seculo VI, consanguinitas matrimonium dirimebat usque ad septimum gradum inclusivè, ut colligitur ex epistolis S. Gregorii Magni ad Augustinum Anglorum apostolum, nec non ad Felicem Messanensem (1).

Idem tamen S. Gregorius dispensavit cum Anglis, noviter ad fidem catholicam conversis, ut in quarto gradu jungi possent (2). Verùm hoc ad ceteros fideles extendi noluit, prout ipsemet declarat in epistolâ ad præfatum Felicem Messanensem.

XX. Initio seculi VIII, S. Gregorius II similiter dispensaverat cum Germanis, recentè à S. Bonifacio ad fidem catholicam conversis, ut in quarto gradu matrimonia validè contrahere possent ; ast concessio hæc revocata fuit ab ejus successore, S. Gregorio III, qui in epistolâ 1 ad Bonifacium, ait : *Progeniem verò suam unumquemque ad usque septimam generationem observare decrevimus*. Hanc legem confirmavit S. Za-

(1) Quidam contendunt hæc epistolâ non esse genuinas, aut saltem fuisse interpolatas, ast eruditi Benedictini congregationis S. Mauri eandem S. Gregorio vindicant, in accuratâ operum illius S. Patris editione.

(2) Vide epist. 31, lib. 12, ad sextam petitionem S. Augustini.

charias in concilio Rom. an. 745, can. 6 et 15, quam etiam seculo IX, à Bulgaris, non ita pridem Ecclesie catholice aggregatis, executioni mandari voluit Nicolaus I in responsis ad eorum consulta, cap. 29. Hæc latius deducta videri possunt apud G. Juenin, Comment. histor. dogmat. de Sacram. Matrim., cap. 4, art. 2, § 2.

XXI. Hæc igitur communis disciplina, ut scilicet matrimonia ad septimum usque gradum invalida censerentur, duravit usque ad initium seculi XIII, seu ad an. 1215, quo celebratum fuit concilium IV Lateranense sub Innocent. III, in quo hoc impedimentum usque ad quartum gradum inclusivè restrictum fuit; ut supra, n. 6, diximus. Quæ disciplina hactenus in Ecclesia perseverat.

XXII. Ut populo aptè describatur quæ sit consanguinitas quarti gradus, quæ difficilius computari est, dicatur tantum, inquit Steyaertius, eam esse dum avi fuerunt inter se cognati germani.

De jure divino positivo.

XXIII. In veteri lege quidem consanguinitatis gradus matrimonium jure positivo dirimebant, ut videre est Lev. cap. 18. Verùm quia lex Mosaica; in quantum cæremonialis vel judicialis est, per Christum abrogata fuit, hæc Christianorum matrimonia non afficit, nisi pro eâ parte quæ simul continet jus naturæ.

In novâ autem lege nullus gradus à Deo positivo præcepto determinatus fuit; sed Ecclesie suæ curam hæc atque potestatem reliquit Salvator noster, ut pro circumstantiarum varietate atque necessitate impedimentum hoc ad varios gradus extenderet, vel restringeret. Hinc concilium Trid., sess. 24, can. 3, anathema dixit asserentibus, « eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levilico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant. »

Pœna.

XXIV. Qui scienter in aliquo gradu consanguinitatis aut affinitatis matrimonium contrahit, excommunicationem majorem ipso facto incurrit, juxta Clementinam unicam; de quâ supra, cap. 5, n. 41.

CAPUT VII.

De cognatione spiritali.

I. Est propinquitus personarum, jure ecclesiastico introducta, ratione Baptismi vel Confirmationis.

II. Hæc propinquitus juxta S. Thomam, Supp., q. 56, a. 2 ad 1, in eo fundatur, quòd utrumque Sacramentum sit spiritalis quedam generatio, seu natiuitas minus perfecta in Baptismo, quæ assimilatur natiuitati in utero, dum infans adhuc debilis est ac fovendus; perfecta verò in Confirmatione, per quam, inquit, homo laboratus exponitur in publicum ad confessionem nominis Christi; quæque comparatur natiuitati ex utero.

III. Ratio autem cur non tantum ipse baptizans vel

confirmans, sed etiam levantes vel tenentes cognationem illam contrahant, hæc datur à S. Thomâ, a. 3, in corp.: « Dicendum, inquit, quòd sicut in generatione carnali aliquis nascitur ex matre et patre, ita in generatione spiritali aliquis renascitur filius Dei sicut patris, et Ecclesie sicut matris; sicut autem ille qui Sacramentum confert, gerit personam Dei cujus instrumentum et minister est, ita ille qui baptizatum suscipit de sacro fonte, aut confirmatum tenet, gerit personam Ecclesie; unde ad utrumque spiritalis cognatio contrahitur. »

IV. Cognatio hæc spiritalis, vel matrimonium præcedit, vel illud jam legitime contractum subsequitur: 1° casu constituit impedimentum quod dirimit matrimonium inter similes postea contrahendum.

V. Olim quidem ad plures hoc extendebatur; ast concilium Trid., sess. 24, cap. 2, illud ita restrinxit, ut jam solus baptizans et susceptores ab unâ parte, singuli impedimentum contrahant cum prole baptizata ejusque parentibus ab aliâ parte.

Similiter in Confirmatione, ut solus confirmans ac tenens ab unâ parte, illud contrahant cum confirmato ejusque parentibus ab aliâ.

VI. Hæc cognatio spiritalis etiam contrahitur ex Baptismo domi in necessitate collato, omissis etiam cæremoniis, ut declarat synodus II Buscoducensis, tit. 3, de Bapt., cap. 14, conformiter ad sententiam S. congr. card. conc. Trid. interpr. Idem declaratur in syn. dioeces. Mechliniensi an. 1690, de Baptismo, cap. 6 (1).

VII. Susceptores autem nullum contrahunt impedimentum inter se, nec cum baptizante: unde nihil ex hoc capite obstat quominus patrinus ac matrina ejusdem alienæ prolis inter se matrimonium ineant; item quominus duo conjuges simul levant eandem alienam prolem de fonte.

VIII. Dum quis alterius nomine prolem aliquam suscipit in Baptismo, vel tenet in Confirmatione, tunc solus principalis cognationem et consequenter etiam impedimentum contrahit: atque vel hinc patet ad hoc non requiri physicum prolis attackum, ut quidam auctores infundatè contendunt.

IX. In secundo verò casu, dum scilicet cognatio matrimonio jam legitime contracto supervenit, v. g., dum quis propriam utriusque, vel compartis prolem baptizat vel tenet, tunc quidem matrimonium illud dirimere non valet; impedit tamen ordinariè ejus usum, saltem extenus, ut qui hoc fecit, debitum conjugale exigere non possit; nam à redditione non prohibetur, si alia pars sit innocens.

Dicitur ordinariè; quia excipitur casus necessitatis, quo nemo alius adesset qui prolem ritè baptizare

(1) Non sine gravi peccato patrinum adhibere potest obstetrix que in necessitate baptizat, quia illud ad Baptismi solemnitatem spectat. Eadem prohibitio, non quidem speciatim, sed invalescente usu in quibusdam diocesis, v. g., Parisiensi, Argentiensi, etc., sacerdotes etiam respicit qui in domo privatum baptizant.

posset: item casus ignorantie inculpabilis; quia impedimentum hoc eatenus rationem pœnæ habet, quam Ecclesiæ non nisi reis infligere intendit.

X. Si tamen quis prolem suam ex fornicatione natam, etiam in casu necessitatis baptizaret, exceptio non esset ab impedimento dirimente pro matrimonio futuro cum matre; quia Ecclesiæ hunc casum excipere noloit in gratiam fornicariorum. Præterea cognatio quæ subsequens matrimonium dirimit, non ad pœnam, inquit Sylvius, sed ad quoddam amicitie genus pertinet.

XI. Tandem observari potest, pro casu quo vel baptizans, vel suscipiens, vel parentes infideles fœrent seu non baptizati, nullum cum iis contrahi impedimentum; cum tales cognationis spiritualis incapaces sint, neque Ecclesiæ legibus subiciantur: cognatio autem ab unâ parte stare non potest, sed reciproca esse debet.

CAPUT VIII.

De cognatione legali.

I. Cognatio legalis est propinquitas personarum ex adoptione proveniens.

Legalis dicitur, quia tam ipsa adoptio quàm inde proveniens cognatio ex lege civili, ex jure scilicet Romano, ortum habent

II. Adoptio autem est *assumptio legitima personæ extraneæ in filium vel filiam.*

Juxta jus Romanum duplex erat adoptio: alia perfecta, quæ etiam *arrogatio* dicitur, quâ adoptatus ita transibat in potestatem ac familiam adoptantis, ut perinde ac filius legitimus et naturalis, hæres ejus fieret necessarius, tam ab intestato quàm ex testamento.

Alia imperfecta, quæ simplex *adoptio* vocatur, quâ adoptatus quidem succedebat adoptanti ab intestato: non tamen necessariò ex testamento, neque in ejus familiam transibat.

III. Leges itaque Romanæ, turpe atque inhonestum reputantes matrimonium inter eos iniuri qui etiam imaginariâ et fictâ istâ cognationis specie conjunguntur, irritas declarârunt nuptias inter sequentes personas: 1° scilicet inter adoptantem et adoptatum hujusque descendentes, quasi in lineâ rectâ, per similitudinem ad cognationem carnalem; 2° inter adoptatum vel adoptatam et filios et filias naturales adoptantis, quasi in lineâ collaterali; 3° inter adoptantem et uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis, quasi in lineâ rectâ per modum affinitatis.

IV. In primo et tertio casu impedimentum erat perpetuum, ita ut etiam, solutâ adoptione, perseveraret.

In secundo autem casu impedimentum illud tamdiù tantùm durabat, quamdiù durabat adoptio, seu quamdiù filii permanebant sub patriâ potestate; solutâ verò patriâ potestate, vel per mortem adoptantis, vel per emancipationem filii, sive adoptivi, sive naturalis, cessabat impedimentum, et poterat filius adoptivus in uxorem ducere filiam naturalem ejus à quo fuerat

TH. XXV.

adoptatus. Vide hæc de re Benedict. XIV, de Syn., lib. 9, cap. 40, n. 4.

V. An autem hoc impedimentum ex solâ perfectâ adoptione oriretur, an etiam ex imperfectâ, non conveniunt auctores.

VI. Porrò cognationem hanc legalem, cum impedimento juxta leges civiles inde proveniente, recepit approbavitque Ecclesiæ, ut patet ex responso Nicolai I ad consulta Bulgarorum, cap. 2 (1); atque ex hæc Ecclesiæ approbatione provenit, juxta S. Thomam, Suppl., q. 57, art. 2, in corp., quòd legalis cognatio matrimonium impediât, seu dirimat. Vide infra, c. 24, num. 8.

VII. Ratio autem cur inter illas personas conjugia prohibeantur, hæc est, juxta S. Th., eodem loco, quòd cum filius adoptivus conversetur in domo patris adoptantis sicut filius naturalis, facilis pateret concupiscentiæ locus, si matrimonium inter tales contrahi posset: sicut de consanguineis dictum est supra, c. 6, num. 4.

VIII. Reflecti hinc tandem potest cum Bened. XIV, *ibid.*, n. 5, si quæstio aut dubium occurrat an in hoc vel illo casu adsit impedimentum cognationis legalis, necessariò recurrendum esse ad leges civiles, atque ad earumdem normam controversiam esse decidendam.

CAPUT IX.

De affinitate.

I. Affinitas est propinquitas personarum orta ex copulâ carnali, sive licitâ per matrimonium, sive illicitâ extra matrimonium; seu, ut Steyaert ait, est cognatio quædam communicata ratione copulæ; qui enim, inquit, per hanc fiunt una caro, sibi mutuò communicant suos consanguineos, faciuntque illos alteri esse affines.

II. Contrahitur ergo affinitas inter solum virum et consanguineos mulieris, atque inter solum mulierem et consanguineos viri; non autem inter consanguineos utriusque inter se.

III. Habet quoque affinitas lineas et gradus suos, sicut consanguinitas. Vide cap. 5, n. 3.

IV. Juxta hodiernam Ecclesiæ disciplinam, tres pro hæc materiâ assignari solent regulæ.

1° Inter duas personas quarum neutra copulam habuit cum consanguineâ alterius, affinitas esse non potest.

2° Affinitas non parit affinitatem.

Unde pater et filius ducere possunt matrem et filiam; duo fratres duas sorores; filius Joannis, v. g., ex priore matrimonio, nuptias inire potest cum filiâ Annæ novercæ suæ, quam hæc ex anteriori quoque matrimonio genuit; vitricus cum viduâ privigni, et noverca cum marito privignæ defunctæ.

3° Quali est gradus consanguinitatis ab unâ parte, talis est affinitatis ab aliâ; cum enim vir et mulier in casu sint una caro, una quoque utriusque sit propinquitas.

Tanta ergo erit distantia affinitatis inter virum et

(1) Lib. 4 Decret., tit. 12, de Cognatione legali cap. unico.

(Vingt.)

consanguineos mulieris, quanta est distantia consanguinitatis inter mulierem ipsam ejusque consanguineos, et vicissim.

Varia disciplina.

V. Dictum est, *jucta hodiernam Ecclesie disciplinam*; quia ante seculum XIII tres distinguebantur affinitatis species, quarum una semper ex aliâ enascebatur; quod meliùs exemplo quàm ratione explicabitur. Sint itaque sequentes personæ :

Ego, frater meus Joannes, Anna, Petrus, Catharina.

1° Si Joannes matrimonium contraxisset et consummasset cum Annâ, hæc mihi meisque consanguineis affinis erat, sicuti nunc est in primo genere affinitatis.

2° Si mortuo Joanne, Anna eodem modo contraxisset cum Petro, tunc Petrus secundus maritus Annæ, affinis mihi meisque erat in secundo affinitatis genere.

3° Si tandem mortuâ Annâ, Petrus rursus sic duxisset Catharinam, hæc mihi meisque tertio affinitatis genere conjungebatur.

VI. Quælibet autem ex illis affinitatis speciebus matrimonium tunc dirimebat. Verùm cum variae difficultates ac pericula quoque animarum inde exorirentur, Innocent. III, in concilio Lat. IV, an. 1215, sacro approbante concilio, secundam et tertiam affinitatis speciem penitus abrogavit; statuitque ut deinceps sola affinitas primî generis matrimonium dirimeret, idque duntaxat usque ad quartum gradum inclusivè; eùm antea affinitas, sicuti consanguinitas, usque ad septimum gradum illud irritaret. Vide supra, cap. 6, n. 6 et 20. Hoc decretum refertur in jure canon., lib. 4 Decret., tit. 14 de Consanguinitate et Affinit., cap. 8 *Non debet*.

VII. Disputatum tamen postea fuit, initio nempe seculi XVIII, an per hoc decretum Innocentius impedimentum secundi et tertii generis abrogasset, non tantùm in lineâ collateralî, sed etiam in lineâ rectâ? Hoc ultimum enim negabat quidam episcopus, qui etiam in synodali constitutione declaraverat matrimonium contrahi non posse inter vitricum et uxorem privigni; prout reverè jure civili statuitur, lege 15, ff. de Ritu nuptiarum, ubi dicitur: *Uxorem quondam privigni conjungi matrimonio vitrici non oportet; nec in matrimonio convenire novercam ejus qui privignæ maritus fuit*.

VIII. Ast oppositum declaravit sacra congregatio concilii 8 martii 1721, uti latius refert Bened. XIV, de Syn., lib. 9, cap. 13, n. 2, ubi quoque addit Innocentium in illo decreto ita generaliter loqui, ut gratis omninè atque arbitrariè quis sibi fingere velcat, inquit, per præfatam decretalem abrogatas et deletas non esse secundam et tertiam speciem affinitatis in lineâ rectâ ascendenti et descendenti.

Quod autem juris civilis sanctiones attinet, ait eas jamdù correctas atque abrogatas esse ab eodem Innocentio, citatque hanc in rem verba Cujacii, egregii jurisconsulti, qui similiter in terminis asserit legem

illam 15, ff. de Ritu nuptiarum, abrogatam esse decreto illo Innocentii III.

IX. Circa affinitatem ortam ex copulâ licitâ seu matrimoniali, nihil immutavit concilium Trid.; sed illam quæ ex fornicatione, seu generatim ex copulâ extramatrimoniali oritur, ad secundum gradum restrinxit; ita ut in ulterioribus gradibus matrimonium ampliùs non dirimat; sess. 24, cap. 4, de Reform. matrim.

Quo jure dirimat.

X. De primo gradu lineæ rectæ, dùm ex copulâ matrimoniali oritur, disputant theologi.

Varii censent matrimonium in illo gradu, nempe inter vitricum et privignam, item inter novercam et privignam, irritum esse jure naturæ; eò quòd vitricus et noverca parentum loco sint respectu privigni et privignæ, qui consequenter prioribus ferè eandem reverentiam debent quam debent propriis parentibus; unde et omnes gentes benè institutæ talia connubia ob indecentiam abhorruerunt. Tale itaque matrimonium dirimi videtur jure naturæ, eo saltem modo quo frater cum sorore conjugium ob consanguinitatem dirimitur. Vide cap. 6, n. 10 ad 12.

XI. Verùm alii plerique probabiliùs existimant matrimonium in casu irritari solo jure ecclesiastico; atque indecentiam illam, justam quidem causam præbere ut jure positivo irritetur, non tamen sufficientem videri ut ex naturâ suâ illud dirimat; sicuti reverè sic non dirimit dùm ex copulâ extramatrimoniali oritur; v. g., dùm quis contraheret cum illâ cujus matrem antea sine matrimonio carnaliter cognovit, vel cum illâ quam pater aliquando fornicariè cognovit.

XII. Si autem his objiciatur locus Apostoli, 1 Cor. cap. 5, 1, ubi graviter redarguit incestum privigni cum novercâ suâ, quasi nec inter gentes usitatum; respondent factum hoc nihil obstare, eùm pater illius incestuosi adhuc viveret, ut colligitur ex 2 Cor. cap. 7, 12, et consequenter ibi ageretur de vero adulterio cum propriâ novercâ; quòd certò juri naturæ repugnat. Inaudium autem non fuisse apud gentes matrimonium privigni cum novercâ à patre mortuo derelictâ; inò à plerisque usitatum tanquàm legitimum, ex testimoniis veterum ostendit Sanchez, de Imped. matr., lib. 7, disp. 66, n. 7 et 9.

XIII. Putant itaque hi auctores super eo impedimento gravissimis urgentibus causis posse à summo Pontifice dispensari. Ast notat Bened. XIV, de Syn., lib. 9, cap. 13, n. 4, cumsum pontifices, quidquid sit de hæc potestate, et licèt pluries rogati fuerint, semper tamen à simili dispensatione dandâ abstinuisse.

XIV. Dictum fuit n. 10, dùm affinitas ex copulâ matrimoniali oritur; quia apud omnes in confesso est summum pontificem non semel dispensasse, etiam in primo gradu lineæ rectæ affinitatis, dùm hæc ex copulâ extramatrimoniali orta erat; et consequenter similem affinitatem matrimonium non dirimere

jure naturæ, in quo Ecclesia certè dispensare non potest.

XV. De aliis gradibus tum lineæ rectæ, tum transversæ, satis convenit inter auctores, nullum scilicet ex illis jure naturæ matrimonium irritare. Quod ulterius evidens quoque fit ex praxi Ecclesiæ, quæ in istis gradibus frequenter dispensavit, atque etiamnum dispensat (1).

XVI. Pro quâ re hic generatim cum Steyaertio notari potest, impedimentum affinitatis fundari quidem in iisdem causis ac consanguinitatis impedimentum (vide supra, cap. 6, n. 4); sed tamen cum certâ proportionem, cum affinitas sit tantum propter consanguinitatem; undè in eodem gradu non est eadem conjunctio, sed minus vinculum, ut ait S. Thom., Suppl., q. 85, a. 8, in corp.; ex quo etiam fit, quòd facilis in illâ dispensetur quàm in consanguinitate.

XVII. De pœnâ excommunicationis, quam incurrit scienter contrahentes in gradu prohibito, vide supra, cap. 5, n. 11.

De affinitate quæ supervenit matrimonio jam contracto.

XVIII. Ex copulâ incestuosâ unius conjugis cum consanguineâ alterius, oritur affinitas inter ipsos conjuges. Hæc quidem matrimonium legitime contractum dirimere non potest, sed privat eum jure petendi debitum, non tamen facultate reddendi, ne pars innocens privetur jure suo ob alterius delictum.

XIX. Plerique pœnam hæc restringunt ad incestum usque ad secundum gradum tantum, conformiter ad ea quæ statuit conc. Trid. de eodem impedimento dirimente, orto ex copulâ extramatrimoniali; quia in illis tantum gradibus usus impeditur matrimonii, in quibus matrimonium ipsum nullum est, aut saltem illicitum; hoc autem locum duntaxat habet in primo et secundo gradu. Nam in tertio ac quarto gradu nedum validè, sed et licitè (de quo olim aliqui dubitabant) matrimonium contrahi posse declaravit S. Pius V, anno 1588, bullâ *Ad Romanum Pontificem*. Videi possunt Tournelius, de Affinitate, quares 7; Pontas, v. *Devoir*, cas. 21, et alii.

CAPUT X.

De publicâ honestate.

I. Publica honestas est quædam propinquitas, seu species affinitatis, orta ex sponsalibus vel ex matrimonio rato tantum.

II. Impedimentum quod inde oritur, fundatur in eo quòd minimè deceus seu honestum videatur ut quis eam ducat, cum ejus consanguineâ jam certam connexionem contraxit, sive per sponsalia, sive per matrimonium; per hoc enim mulier fit vera mariti uxor, etiam ante consummationem; et per sponsalia imperfectè saltem conjunguntur; hinc aliquatenus con-

tra pudorem et reverentiam judicatum est, si maritus cum consanguineis uxoris suæ, licèt nondum carnaliter cognita, vel sponsus cum consanguineis sponsæ nuptias iniret.

Varia disciplina.

III. Ante concilium Trid. oriebatur hoc impedimentum ex omnibus sponsalibus absolutis, etiam invalidis, modò invalida non forent defectu consensûs, ut constat ex cap. unico de Sponsalibus in 6, lib. 4, tit. 1, ubi sic loquitur Bonifacius VIII: « Ex sponsalibus puris et certis, etiamsi consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut aliâ quavis ratione sint nulla, dummodò non sint nulla ex defectu consensûs, oritur efficax ad impediendum et dirimendum sequentia sponsalia vel matrimonia, non autem ad præcedentia dissolvendum, impedimentum justitiæ publicæ honestatis. »

IV. Similiter oriebatur ex matrimonio rato tantum, etiam invalido, eodem modo ac de sponsalibus dictum fuit, uti auctores communiter deducunt ex paritate cum ipsis sponsalibus.

In utroque autem casu impedimentum generatim extendebatur, ut consanguinitas et affinitas, usque ad quartum gradum inclusivè.

V. Hanc disciplinam, quoad impedimentum ex sponsalibus ortum, immutavit conc. Trid., sess. 24 cap. 3, de Reform. matrim.: 1° scilicet illud restrictit ad sola sponsalia valida; et 2° statuit ut primum gradum amplius non excederet. « Justitiæ publicæ honestatis impedimentum, inquit concilium, ubi sponsalia quæcumque ratione valida non erunt, sancta synodus prorsus tollit; ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedat. »

Nota ad hoc impedimentum producendum, sufficere sponsalia clandestina, id est, quæ privatim sine parochio aut testibus contrahuntur, ut sæpius declaravit S. congregatio concilii; uti videre est apud Bened. XIV, institut 46, n. 11.

Itaque hodiè suppositis sponsalibus validis et absolutis, impedimentum tantum oritur inter sponsum et sororem, matrem ac filiam sponsæ suæ; et vicissim inter sponsam et fratrem, patrem ac filium sui sponsi.

VI. Ast nihil immutavit conc. Trid. circa hoc impedimentum quatenus ex matrimonio rato oritur. Undè perseverat eatenus jus antiquum; ac consequenter etiamnum extenditur ad quartum gradum; item oritur quoque adhuc ex matrimonio invalido, modò invalidum non sit ex defectu consensûs.

Censetur autem invalidum ex defectu consensûs, si adsit impedimentum erroris, vel metûs; nam errantis nullus est consensus, nulla voluntas; qui verò ex metu contrahit, non spontè ac liberè consentit. Idem foret si conditio repugnans substantiæ matrimonii in pactum fuisset deducta. Unde in his casibus impedimentum publicæ honestatis non contrahitur. Contrahetur autem si invalidum sit ob impedimenta consanguinitatis, vel affinitatis, voti, ordinis, impotentie, clandestinitatis, etc.

(1) In exemplum primi transversæ lineæ gradûs adduci non potest dispensatio olim à Julio II summo pontifice Henrico VIII Angliæ regi concessa, ut viduæ Arturi fratris sui Catharinæ matrimonio jungeretur; nam in eo casu non ad affinitatem, sed ad honestatem tantum publicam respectum fuit, siquidem nuda matrimonium non consummatum est.

VII. Dubitatum quidem aliquando fuit num restrictio Tridentina extendenda non esset ad ipsum matrimonium ratum; eò quòd in jure matrimonium aliquando *sponsalia de presenti* vocetur; est dubium illud sustulit Pius V, an. 1568, constitutione quæ incipit: *Ad Romanam*, ubi sic loquitur: « Motu proprio, et auctoritate apostolicâ, tenore præsentium declaramus et definimus decretum concilii hujusmodi omninò intelligendum esse et procedere in sponsalibus de futuro duntaxat, non autem in matrimonio sic, ut præfertur, contracto; sed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis casibus et gradibus quibus de jure veteri ante prædictum concilii decretum introductum erat; et ita ab omnibus judicari debere mandamus, atque statuimus. »

VIII. Cæterùm casus impedimenti publicæ honestatis ex matrimonio rato tantùm non valdè frequens est, cum illud ordinariè consummetur; tuncque habetur affinitas strictè dicta. Vide Bened. XIV, de Syn., lib. 9, cap. 14, n. 4.

IX. Parvi quoque momenti questio est, quæ hic à quibusdam movetur: an scilicet propinquitas in hoc casu non potius affinitas vocanda sit, uti reverà à variis vocatur, quàm vocetur honestas; cum equidem etiam tunc ab affinitate strictè dictâ, quæ ex copulâ oritur, saltem esset distinguenda. Melius interim, majoris claritatis gratiâ, publicæ honestas cum communi sententiâ dici videtur, quàm affinitas.

X. Quærent etiam hic aliqui utrùm impedimentum ex matrimonio invalido ad illam quoque personam extendatur, cum quâ quis jam antea sponsalia absoluta ac valida contraxerat? Resp.: Casus rarè contingit; supponi enim debet quòd talis matrimonium attentet cum consanguineâ sponsæ suæ in primo gradu, hæcque ante matrimonii consummationem moriatur; vel requiritur ut matrimonium invalidum (sed non ex defectu consensûs) ineat cum aliâ ejusdem sponsæ consanguineâ intra quartum gradum, et hæc similiter; si de secundo gradu agitur, ante matrimonii consummationem ex hæc vitâ discedat. Præterea supponi etiam debet sponsalia illa non fuisse ex justâ causâ antea dissoluta. Interim si casus contingeret, impedimentum hoc respectu illius personæ locum non haberet; idque deducitur ex decreto Bonifacii VIII, supra, n. 3, relato; in quo declaratur ex sponsalibus non oriri impedimentum ad præcedentia sponsalia dissolvenda. Sicuti enim ea quæ in illo decreto statuuntur circa impedimentum ex sponsalibus nullis ortum, theologî communiter ob rationis paritatem matrimonio invalido applicant respectu futuri matrimonii, de quo nihil in jure canonico; ita quoque allegata de sponsalibus verba, etiam matrimonio invalido applicant respectivè ad sponsalia præcedentia. Pauci tamen, verborum rigori insistentes, aliter censent. Unde res omninò certa non est.

XI. Est porrò impedimentum hoc perpetuum; adeoque remanet post mortem sponsi, vel sponsæ; item perseverat, etsi sponsalia dissoluta sint mutuo consensu; cum enim à contrahentium voluntate mi-

nimè dependeat, sed ab Ecclesiâ sit statutum, etiam à solâ Ecclesiâ, postquam semel contractum est, tolli potest. Ita quoque post maturam discussionem definivit S. congregatio concilii 6 Julii an. 1658, cujus decisionem decimâ ejusdem mensis confirmavit Alexander VII, prout testatur Fagnanus, Comment. ad cap. *Ad audientiam*, de Sponsal. 4, circa finem.

CAPUT XI.

De impedimento criminis.

I. Nomine criminis quo matrimonium contrahendum irritum redditur, intelligitur adulterium simul cum homicidio, vel etiam singulum seorsum; in quò certæ concurrant circumstantiæ quæ in jure canonico exprimuntur.

II. Impedimentum hoc inductum fuit ut adulteria et iniquæ contra legitimos conjuges machinationes hoc saltem freno cohiberentur, dum scirent homines se hisce criminibus ad matrimonium pervenire minimè posse.

III. Contrahitur autem tripliciter: 1° ex solo adulterio; 2° ex solo homicidio; 3° ex adulterio simul cum homicidio.

De singulo casu seorsum agemus.

De solo adulterio.

IV. Duplici modo oriri potest ex solo adulterio: 1° dum inter adulteros formales, sive ante, sive post adulterium, sed vivente adhuc comparte, promissio ab unâ parte facta et ab aliâ parte acceptata est de matrimonio post mortem compartis inter se contrahendo; 2° dum in iisdem circumstantiis matrimonium non quidem promittitur, sed de facto attentatur.

V. An priscis temporibus ex solo adulterio, etiam sine promissione, vel attentione matrimonii non oriretur hoc impedimentum, disputant auctores; verùm quidquid hæc de re sit, constat circa seculum XII et XIII invaluisse disciplinam quæ hodiè adhuc in usu est, ut simul requiratur matrimonii vel promissio, vel attentatio. De priori probatur ex cap. 6 *Singrificasti*, tit. 7, lib. 4 Decret.; de posteriori ex cap. 5 *Cum haberet*, item 8 *Si quis*, eodem titulo.

VI. Adulterium ab utràque parte formale esse debet; unde si una pars sit libera, et aliam partem conjugatam esse ignoret, vel ejus conjugem mortuam existimet, impedimentum non contrahitur, uti manifestum fit ex cap. 1 *Propositum*, tit. 7 supra citato; item ex cap. 7 *Venens*, ibidem.

De solo homicidio.

VII. Ut ex solo homicidio impedimentum hoc oriatur, requiritur et sufficit ut mors conjugis reipsâ sequatur ex machinatione utriusque, sive physicè, sive moraliter, v. g., mandato, consilio, consensu, etc.

Hoc colligitur ex eodem tit., cap. 3 et 6; item ex lib. 3, tit. 33, cap. 1 *Laudabilem*.

Nota non sufficere quæcumque conjugii occisionem, v. g., casu, vel in bello, sed requiri verum homicidium formale.

VIII. Disputatur autem utrùm requiratur ut homi-

cidium procedat, saltem ab unâ parte, ex intentione aut spe matrimonium simul præcipiunt.

Affirmant plures, eò quòd præcipuum legis motivum ac scopus sit impedire ne quis spe matrimonii propriam, vel alterius conjugem occidat.

Negant alii, eò quòd in legibus circa hanc materiam latis, nulla similis intentionis occurrat mentio. Præterea non cessat idèò lex, licèt finis vel motivum ejus cesset in casu particulari.

IX. Cæterùm in foro externo passim præsumitur talis intentio; quod sufficere videtur, ut in praxi juxta posteriorem sententiam regulariter procedatur.

De homicidio cum adulterio.

X. Pro hoc casu sufficit ut alteruter adulterorum aliquid machinetur, seu influat in mortem vel propriæ, vel alterius compartis. Deducitur ex eodem tit. 7, lib. 4 Decret., præcipuè cap. 3 et 4.

XI. An requiratur intentio matrimonium simul contrahendi, eadem est questio ac in præcedenti casu, n. 8; in foro externo præsumitur adfuisse.

XII. Hoc impedimentum non divino, sed solo ecclesiastico jure introductum fuit; Ecclesia proin in eo dispensare potest. Notat tamen Bened. XIV, epist. ad Ignat. Realem, 11 oct. 1757, n. 15, nullo exemplo constare summum Pontificem unquam dispensasse in hujusmodi impedimento publico, dùm conjugis occisio secuta fuerat. Unde in facultatibus extraordinariis dispensandi in quibusdam impedimentis, quæ episcopis vel vicariis apostolicis à S. Sede concedi solent, dùm de criminis impedimento agitur, semper hic casus excipitur: *Neuro tamen conjugum machinante*, inquirunt prædictæ facultates.

Monitum practicum.

XIII. Optandum foret quàm maximè ut confessarii poenitentes suos, dùm de violatis à se sponsalibus, vel de fornicatione, incestu, aut adulterio sese accusant, ritè instruerent de impedimentis, quæ inde cum ecclésiasticis personis contrahunt, ne postea ex ignorantia ad nuptias cum talibus procedentes, gravissimis implicentur difficultatibus; quas faciliè evitassent, si à confessario suo hæc super re opportunè fuissent admōniti.

CAPUT XII.

De cultûs disparitate.

I. Cultûs seu religionis disparitas matrimonium dirimit inter duas personas quarum una baptizata est, altera non.

II. Talia conjugia inter fidelem et infidelem regulariter et ordinariè ab initio Ecclesiæ ut illicita habita fuerunt, ob periculum subversionis quod inde imminet sive conjugii, sive proli nascituræ. Hoc imprimis deducitur ex Apostolo, 1 Cor. 7, 40, ubi de christiana viduâ ait: *Cui vult nubat, tantum in Domino.* Item 2 Cor. 6, 14, ubi monet fideles: *Nolite jugum ducere cum infidelibus; quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras?* Quæ verba à variis SS. Patribus aliisque S. Scripturæ in-

terpretibus de matrimonio cum infideli non contrahendo intelliguntur.

Idem confirmatur ex variis conciliis quæ citantur apud Natalem Alex., art. 8, n. 2.

III. Ecclesia tamen per plura secula, quamdiù scilicet Christiani ferè ubique adhuc inter innumeros infideles degebant, ea irrita non declaravit, sed potius toleravit, maximè quando, remoto seductionis periculo, spes aderat convertendi ipsum conjugem infidelem, vel aliud bonum procurandi: colligitur ex factis variarum SS. mulierum, quæ viris ethnicis nupserrunt, eosque ad fidem catholicam adduxerunt. Sic, v. g., S. Cæcilia nupsit Valeriano, S. Monica Patritio, S. Clotildis Clodoveo Francorum regi.

Præterea S. Hieronymus, lib. 1 in Jovinian., et S. Augustinus, lib. de Fide et Operibus, cap. 19, testantur suo tempore frequentissima fuisse in Ecclesiâ hujusmodi matrimonia; quæ quidem regulariter ut illicita reprehendebantur, minimè tamen dirimebantur. Atque hinc patet talia conjugia non naturali jure aut positivo divino irritari, sed ex merâ ecclesiasticâ lege.

IV. Quandam autem religionis disparitas ut impedimentum dirimens haberi cœperit, non satis liquet (1). Hoc certum, talia conjugia seculo XII jam ubique ut irrita habita fuisse; ut constat ex Gratiano, Magistro sententiarum, aliisque qui de hoc impedimento ut indubitato loquuntur.

V. Inductum videtur non tam lege aliquâ generali, quæ non reperitur, quàm ex diuturnâ consuetudine sensim introductâ et praxi totius Ecclesiæ vim legis obtinente; prout theologi ac canonistæ unanimiter tradunt.

VI. Justissimæ autem erant rationes cur hujusmodi conjugia irrita censerentur: 1° scilicet ob periculum seductionis respectu conjugis fidelis et pravæ educationis proli, aliaque mala inde oriri nata; 2° quòd indignum videatur, ut Christi membra cum idolorum cultoribus misceantur; 3° quòd matrimonium à Christianis non aliter suscipi debeat quàm prout est novæ legis Sacramentum; cujus capaces non sunt illi qui Baptismum nondum susceperunt.

Nota. Hic non agitur de matrimonio infidelium inter se, quæ legitima ac valida esse possunt, modò non obstat impedimentum juris divini, sive naturalis, sive positivi: nam tales non baptizati Ecclesiæ legibus minimè subjiçuntur.

CAPUT XIII.

De matrimoniis Catholicorum cum hæreticis.

I. Hæc conjugia nullâ Ecclesiæ lege irritantur; Ecclesia tamen ea semper prohibuit ac detestata fuit; ac consequenter planè illicita sunt, nec possunt absque gravi peccato contrahi.

II. Ratio præcipua hæc est, quòd cum hæreticis in

(1) Juxta Venerabilem Bedam, Hist. Angl. lib. 4, c. 25, et lib. 2, c. 9, christianæ quædam ac detestata fuit; ac mulieres seculis etiam VI et VIII infidelibus nupsere principibus. Hinc immeritò nonnulli auctores, inter quos Billuart, Dens, sensère hujuscemodi matrimonia seculo V irrita fuisse.

sacris communicare non liceat, prout concorditer docent theologi; quod tamen faciunt qui matrimonium cum iis ineunt. Nam vel simul Sacramentum conficiunt et sibi mutuò administrant, et nempè minister hujus Sacramenti sint ipsi contrahentes, quod plures contendunt; vel saltem simul illud percipiunt, si, quod aliis placet, sacerdos ejusdem minister existat, et sic pars catholica ansam præbet parti hæreticæ violandi sanctitatem Sacramenti. Utrumque autem et illicitum et sacrilegum esse nemo dubitat, inquit Bened. XIV, de Syn., lib. 6, cap. 5, n. 3; quare Ecclesia iisdem ferè legibus Christianis interdixit ne connubia inirent cum infidelibus; Catholicis pariter à sacrilegis nuptiis cum hæreticis contrahendis deterruit.

III. Iis adde periculum subversionis, prævæ liberorum educationis, dissidiorum inter domesticos, quod illis conjugis ob religionis diversitatem frequenter imminet.

Quo jure illicita.

IV. Si tale periculum reipsà locum habeat, illicitum erit conjugium ipso jure naturæ; si verò illud minimè timendum sit, equidem adhuc lege ecclesiastica erit prohibitum; sine cujus proinde relaxatione matrimonium cum parte hæreticâ licetè iniri non poterit

Et in iis dispenset.

V. Cùm autem in casu de universali totius Ecclesie disciplina ac lege agatur, sequitur solum Romanum Pontificem in iis dispensare posse; exclusis omnino episcopis, nisi à summo Pontifice dispensandi facultatem obtinnerint, qualis facultas iisdem, licetè instantissimè postulantiibus, à Sanctâ Sede nunquam fuit concessa; prout testatur Pius VII, in litteris: *Vix novâ*, de 17 febr. 1809, ad episcopos Gallicanos (1). « Sed et aliqui ex vobis, inquit Pontifex, supplicarunt nobis ut potestatem iis faceremus impertiendi dispensationes seu licentias contrahendi inter personas quarum altera catholicam fidem, altera hæresim profiteretur. Vobis verò exploratum putamus esse veram Christi Ecclesiam catholicam cum hæreticis conjugia magnoperè semper reprobasse, — Apostolica Sedes zegrè admodum multaque cum cautione ad præfatum periculum (perversionis) quoad fieri posset removendum, nec nisi gravi aliquâ intercedente causâ, eaque ferè publicâ, licentiam hanc consuevit impertiri. Episcopis verò, licetè instantissimè postulantiibus, eandem licentiam dare, in Europâ præsertim, nunquam concessit; imò eos etiam atque etiam hortari hætenus non destitit ut hujusmodi matrimonia, quæ ut plurimum in animarum perniciem ac fidei detrimentum vergunt, quantum in ipsis esset, removeere atque impedire satagerent. Quare si à nobis petitioni huic respondendum nunc esset responsum, certè nostrum à constanti hujus Sanctæ Sedis regulâ et prædecessorum nostrorum exemplo agendique ratione dissidèro non posset. »

Consuetudo non sufficit, licet diù tolerata.

VI. Non desunt quidem auctores qui mixta illa matrimonia licita esse contendunt iis in locis in quibus notabilis populi pars ex hæreticis constituitur, dummodò à catholicâ parte periculum perversionis ab- sit, et gravis aliqua causa intercedat, cujusmodi ab ipsis reputatur publicæ pacis inter concives conservandæ studium: idque præcipuè in vim consuetudinis, per quam lex contraria abrogata censeri potest, vel quæ saltem vere dispensationi æquivalet, cùm summis Pontificibus apprimè nota sit, neque ab eisdem, ut ipsi aiunt, improbetur, sed potius toleretur. « Licita sunt talia conjugia, inquit Boudart, de Disparitate cultûs, quæst. 2, in Germaniâ, Hollandiâ, Angliâ, ubi hæretici cum Catholicis promiscuè vivunt: videtur enim lex ecclesiastica in illis locis per consuetudinem passim tolerata esse abrogata. » Idem asserunt Isambertus, Sanchez, Basilius Poncius, alique. Auctor Collationum Parisiensium addit consuetudinem illam vigere in Angliâ, Germaniâ et Poloniâ, tom. 4, lib. 1, collat. 2, § 4.

VII. Verum, quàm aliena hæc sint à mente atque doctrinâ Ecclesie, evidens sit ex duabus constitutionibus Benedicti XIV, ad primum aliosque omnes episcopos regni Poloniæ, quarum prima, quæ incipit: *Magnæ nobis*, data fuit 29 junii an. 1748; secunda verò, cujus initium: *Ad tuas manus*, 7 augusti ejusdem anni.

In variis scilicet illius regni locis, ubi Catholici cum hæreticis permixti vivebant, palàm quoque cum eis matrimonia contrahebant; nec erat qui se illis opponeret, aut contrahentes corripere. Præterea, pinio in illo regno invaluerat, quasi à Sede Apostolicâ dispensationes quædam matrimoniales sic contrahentiibus aliquandò concessæ fuissent, atque etiamnum concederentur.

In primâ itaque constitutione, Pontifex præcipuè impugnat falsum illum rumorem, quem *non nisi per injuriam et intolerabilem calumniam excogitatum atque disseminatam* fuisse asserit; simulque ostendit antiquam Apostolicæ Sedis disciplinam ac regulam, quâ talia conjugia semper reproberat, ad sua usque tempora constanter servatam, tunc quoque integram vigere ac religiosè custodiri; in quem finem varias allegat declarationes Urbani VIII, Innocentii X et Clementis XI, qui singuli suo tempore testati sunt quantoperè Ecclesia ab hujusmodi conjugis abhorreret. Speciatim allegat factum Clementis XI, qui in congregatione S. Officii eorum se habitâ die 16 junii 1710, mandaverat « Inhiberi per litteras archiepiscopo Mechliniensi, ne ullas omnino licentias aut dispensationes impetretur pro matrimoniis inter contrahentes catholicum et alterum hereticum celebrandis, nisi abjuratio reipsâ præcessisset; theologos autem qui contra hujusmodi præviam opinati fuerant acriter admonendos decrevit. » Propriam quoque suam declarationem, de 4 nov. 1744, quæ infra citabitur, in medium producit; ac tandem concludit hisce verbis: « Ex hætenus dictis aperte constat in omnibus casibus

(1) Vide infra in Collect. Declarat., n. 17

quibus facultates aut dispensationes ab Apostolica Sede petantur pro matrimonio à catholico viro aut muliere cum hæreticâ feminâ aut viro contrahendis, eandem Apostolicam Sedem hujusmodi matrimonia, nisi hæresis abjuratio præcedat, et semper improbase et damnasse, et nunc quoque abominari ac detestari. »

VII. In secundâ verò constitutione Pontifex præcipuè refutat falsam illam persuasionem, quasi ex consuetudine, cui nemo in illo regno se opponerebat, Ecclesiæ consensus vel dispensatio rectè deduceretur; simulque acriter redarguit episcopum quemdam qui cum duobus Lutheranis dispensaverat in gradu prohibito, ob spem quam dederant quamprimum ad fidem catholicam se conversuros. Ac primò quidem de consuetudine sic loquitur: « Tolerat quidem in aliquibus locis Apostolica Sedes matrimonia inter Catholicum et hæreticam, vel hæreticum et Catholicam, cum nequeat impedire; et ecclesiasticâ quâdam prudentiâ, ne majora mala enascantur, dissimulat ac tacet: at quòd Apostolicæ Sedis auctoritate gratiosa in hisce matrimoniis dispensatio super gradu aut alio impedimento concedatur, fieri nunquam potest, nisi præcedat hæresis abjuratio, juxta ejusdem Sedis Apostolicæ disciplinam, a nobis in præcedenti epistolâ expositam.

Cùm autem episcopus se excusaret more recepto suæ diocesis et prædecessorum suorum consuetudine, respondet Pontifex: « Nos ignoramus, quid egerint episcopi prædecessores: id solum nobis compertum est, quòd, si dispensaverunt in matrimonio non contracto sed contrahendo inter duos adhuc in hæresi permanentes, perperam ac malè egerunt, grave admisissent peccatum, multorumque malorum reos se fecerunt: quia facultates eis concessas attento animo non considerârunt, ex quibus, veluti ex fonte, omnis delegata auctoritas dimanat. » In illis autem facultatibus restringitur licentia dispensandi in secundo gradu ad matrimonia jam contracta, idque cum hæreticis conversis.

IX. Ex his itaque manifestè patet nullam sufficere consuetudinem ut mixta illa matrimonium licitè ineanatur, quoties non adsit positiva pontificia dispensatio; quæ sanè ex solâ Pontificum Romanorum scientiâ ac tolerantia, ut vidimus, deduci nullo pacto potest.

X. Rarissimè quidem similis dispensatio à S. Sede conceditur (1), ac plerùmque non nisi pro matrimonio

(1) Inter paucissimas quæ ad talium dispensationum casus referuntur, præsertim citatæ est historiuncula Clementis VIII matrimonium Catharicæ sororis Henrici IV, Protestantibus addictæ, cum Bariensi duce, approbantis; altera autem de Gregorio XIII duas catholicas mulieres hæreticis Grisonibus nubere non prohibente. Quæ ram præ addendum est hanc dispensationem precibus agerimè extortam, non ad effectum suum esse perductam, nec etiam in Gallias introductam fuisse, mortuâ ante literarum adventum Catharinâ, incertumque est quid in his restrictionibus contineretur; secundæ desunt instrumenta et testimonia publica, quibus narrationi Spondani et Ossatii fides assecuretur. Nuperrimè in Borussia venerabilis archiepiscopus de Dunin, archiepiscopus Posen, necnon Droste de Vichering, archiepiscopus Colonensis, quo sensu intelligendæ sint synodorum sententiæ, quo

inter supremos principes contrahendis, idque gravissimâ urgente causâ ad bonum publicum pertinente; adjectis tunc etiam variis opportunis cautelis ad supra relata mala præcavenda; sed interim dùm reipsâ conceditur, poterit quoque pars catholica licitè tale matrimonium inire, et, suo jure utens, permissivè se habere ad Sacramenti profanationem ab aliâ parte committendam, prout multis probat Benedict. XIV, de Syn., lib. 9, cap. 3, n. 3 et seq., contra quosdam qui contendebant ob allatam rationem simile matrimonium nunquam licitè iniri posse.

Regule practicæ.

XI. Nunc superest ut regulam seu normam exhibeamus, juxta quam pastores præcipuè in hisce regionibus tutò in praxi procedant circa eos qui matrimonia illa mixta sine pontificiâ dispensatione contrahere intendunt, vel jam contraxerunt.

Hanc normam nobis præbent varia à S. Sede circa hanc materiam emanata decreta; inter quæ primo loco recenseri meretur decretale rescriptum Benedicti XIV, die 4 nov. 1741, circa matrimonia quæ Belgio federato inter partem catholicam et hæreticam aliquando contrahuntur.

Summarium illius decreti.

In eo scilicet decreto Pontifex imprimis dolorem suum exprimit, quòd inter Catholicos inveniantur « qui insano amore turpiter demerati, ab hisce detestabilibus connubiis, quæ S. mater Ecclesia perpetuâ damnavit atque interdixit, ex animo non abhorreant, et prorsus sibi abstinendum non ducant. »

2º Tunc laudat quàm maximè zelum illorum antistitum « qui severioribus propositis spiritualibus pœnis Catholicos coercere student ne sacrilego hoc vinculo sese hæreticis conjungant. »

3º Ulterius « episcopos omnes, vicarios apostolicos, parochos, missionarios, et alios quoscumque Dei et Ecclesiæ fidei ministros in iis partibus degentes, seriò graviterque hortatur et monet ut Catholicos utriusque sexûs ab hujusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterreant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere atque efficaciter impedire satagant. »

4º Tandem, si tale matrimonium jam sit contractum, declarat Pontifex partem catholicam sibi potissimè in animum inducere debere « ut pro gravissimo scelere quod admisit, poenitentiam agat, ac veniam à Deo precetur, coneturque pro viribus alterum conjugem, à verâ fide decertantem, ad gremium catholicæ Ecclesiæ pertrahere, eisque animam lucrari; quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandum opportunissimum foret. »

5º Cæterum declarat Pontifex illa matrimonia, licet absque proprii parochi præsentia contracta, nihilominus valida esse in locis Ordinum Federatorum dominio subjectis.

animo principum minaciâ proposita, quâ constantia ipsorum contumelie et savitiæ accipienda sint, enucleare aggressi sunt. Nec plura addimus, ne martyrum acceleretur nobilium qui nunc acerba patiuntur antistitum.

XII. Cùm hæc declaratio speciãtim ac directè pro Hollandiã, seu fœderatis Provinciis, data fuerit, patet ñnprimis matrimonia mixta ibidem non minùs esse illicita quàm in aliis locis quibuscumque. Dein pastores ex eãdem faciliè perspicunt quomodò eatenùs procedendum sit, tam cum illis qui simile conjugium inire cupiunt, quàm cum aliis qui infelici hoc vinculo am sunt constructi.

An parochus illis licitè assistat.

XIII. Alia nunc tractanda occurrit quæstio practica, utrùm scilicet parochus tali matrimonio licitè assistere, item utrùm tunc verba: *Ego vos conjungo*, proferre, aliasque Ecclesiæ preces super conjugibus recitare licitè valeat.

Magna olim hæc super re fuit auctorum dissensio. Ast dubium omne hodiè sublatum videtur per rescriptum summi pontificis Pii VI ad episcopos Belgii, de 15 Julii an. 1782, occasione edicti imperatoris Josephi II, quo dùm matrimonia mixta in Belgio permittebantur, simul statuebatur ut parochi catholici iis assisterent, præviasque proclamationes solito more emitterent, donec Protestantes suos speciales ibidem haberent ministros.

XIV. Episcopi autem Belgii, cùm edicti revocationem nullà ratione obtinere possent, suam super hoc negotio sententiam Pio VI exponunt, ejus judicium, nec non necessarias facultates, si quæ sint, humillimè postulantes. Dicunt itaque episcopi se existimare:

1° « Mixtis hujusmodi matrimoniis benedictionem sacerdotalem minimè posse impertiri: hæc enim in hæreticum cadere non potest, neque etiam ullam afferre utilitatem partì catholicæ quæ ordinariè in ipso momento quo præsens est sacerdoti ut contractum talem consummet, mortaliter peccat. Præterquam quòd sacerdos benedicens ejusmodi matrimonio, videatur, saltem quoad externam illius actùs speciem, in divinis communicare cum hæretico. »

2° Opinionem suam confirmant episcopi Belgii exemplo matrimoni: quod, anno 1628, Gallica princeps Henrica ex dispensatione Urbani VIII contraxit cum Carolo I, Angliæ rege, cui sacerdos quidem assistit, sed extra ecclesiam, et ita ut nulla data fuerit benedictio nuptialis; quæ de re videri potest Bened. XIV, de Syn., lib. 6, cap. 8, n. 5.

3° Undè declarant ulterius se credere nuptias illas, si absolutè impediri non possint, ita celebrandas esse « Ut parochus nupturientes coram se faciat in domo suã, vel alio profano loco comparere, qui ibidem sibi mutuò fidem dabunt matrimoniale, absque eo quòd parochus formam proferat: *Ego vos conjungo*, etc., et insuper nec superpelliceo, nec aliã cæremoniali veste ecclesiasticum ritum preferente, sit indutus: adeò ut omnibus pateat ipsum illi contractui non assistere ut ministrum sacrum, sed merè tanquam testem civiliter necessarium, et auctoritatum ad recipiendum consensum partium, in ordine ut matrimonio sit validum, et effectus omnes civiles sortiatur. »

Quod autem proclamationes atinet, quas juxta imperiale edictum ipsi parochi facere debebant, idque

more solito pro Catholicis, asserunt episcopi se eã in re nullam reperire difficultatem, cùm actus illi potiùs civiles sint quàm sacri.

Tandem preces suas ad Pontificem concludunt hisce verbis: « Super quibus præmissis punctis S. Sedis judicium humiliter expetunt episcopi ut sciant quid agendum sit; et facultates sibi necessarias, si quæ sint, in hunc finem sibi concedi postulant. »

Responsum summi Pontificis.

XV. Pontifex in rescripto suo ad cardinalem de Frankenberg, archiepiscopum Mechliniensem, de 15 Julii 1782, episcoporum opinionem approbat quidem quoad præsentiam parochi, minimè verò quoad proclamationes in loco sacro peragendas.

Postquam scilicet constantem Ecclesiæ hæc in re disciplinam ac prædecessorum suorum praxim episcopis Belgii præ oculis posuisset, ut ostenderet se nec posse nec velle talia approbare conjugia; declarat tamen parochum catholicum, si matrimonium nullà ratione impedire valeat, eidem materialem suam exhibere posse præsentiam, modò sequentes observet cautelas:

1° Ut tali matrimonio non assistat in loco sacro, nec aliquã veste sacrã indutus; ut etiam nullas Ecclesiæ preces recitet, neque ullo modo conjugibus benedicat.

2° Ut pars hæretica scripto ac juramento coram testibus promittat se permissuram ut pars catholica religionem suam liberè exerceat, prolesque omnes in eã instituat.

3° Ut similiter pars catholica eodem modo promittat se hoc præstituram, atque ulterius se etiam allaboraturam, ut compartis conversionem efficaciter procuret.

XVI. Verùm quod ad proclamationes spectat, non permittit Pontifex ut à parochis fiant, maxime in loco sacro; quia, inquit, cùm præordinatæ sint ad futuram matrimonii celebrationem, non meram tolerantiam important, sed positivam includunt cooperationem; unde consulit ut episcopi ad imperatorem recurrant, eumque rogent ne pastores ad proclamationes faciendas astringat. Quod episcopi præstiterunt per memoriale de 31 augusti ejusdem anni 1782; ast cùm nihil proficerent, tandem ad novas eorum instantias declaravit Pius VI, per rescriptum de 31 maii an. 1785, tolerari posse ut proclamationes fiant, modò hoc præstetur non solum extra ecclesiam, sed etiam omninò extra limites immunitatis ejusdem. Ab aliã autem conditione, de promissione scilicet educandi proles omnes in religione catholicã, quæ conditio similiter imperatoris edicto ac perseveranti ejus voluntati contraria erat, Pontifex nullatenus recedere voluit.

XVII. Episcoporum Belgicorum sollicitudinem et anxietatem multùm tunc temporis sublevavit sectoriorum in Belgio raritas, nec non summa Belgarum erga similes novitates aversio; quæ tandem felicem hunc effectum consecuta est, ut ipse imperator non hoc duntaxat, sed et reliqua omnia sua edicta reli-

gioni catholice contra revocaverit atque aboleverit.

XVIII. Notandum hic est, idcirco Belgii episcopos hæc in re adeo sollicitos atque anxios fuisse quòd parochi præsentia ad ejusmodi matrimonii valorem ibidem prorsus foret necessaria, æquè ac pro matrimonio inter duos Catholicos contracto; cum legi Tridentinæ pro illis locis nullo modo sit derogatum.

XIX. Verùm cum similis parochi presentia ad mixti matrimonii validitatem minimè requiratur in locis Ordinum Fœderatorum, seu reipublicæ Hollandiæ domino olim subjectis, uti à Benedicto XIV, 4 nov. 1741, declaratum fuit, patet nullam hisce in locis necessitatem aut rationem sobesse cur parochus tali matrimonio assistat; à cujus proinde celebratione sollicitè abstinere debet; quod etiam ubique hactenus religiosè fuit observatum.

XX. Prædictis à n. 45 omninò conformis est instructio S. congreg. card. concilii Trid. interpretum circa matrimonia mixta, de 15 junii 1793, à Pio VI approbata 19 ejusdem mensis, ac missa ad pastores ducatus Ciliensis; in quâ sequentia observanda præscribuntur, ne, ut additur, *approbationem sapiat tolerantia*.

« Catholicum præ omnibus, vel catholicam parochi moneant, quòd contrahendo matrimonium cum acatholice vel acatholico, validè quidem contrahant, sed illicitè.

« Atque hinc planè consequitur nullo actu positivo ipsos posse isthæc matrimonia probare, aut suo expresso consensu et auctoritate confirmare. Quapropter, si cogantur in hæc temporum conditione et propter leges in transactione religionis anni 1673 præscriptas, matrimonii Catholicorum cum muliere acatholica assistere, satagent ut se merè passivè habeant, atque tanquam invitè audiant duntaxat utriusque consensum; verùm tamen abstineant omninò à precibus recitandis, à benedictione impertiendâ, atque ab omni alio Ecclesiæ ritu adhibendo.

« Caveant insuper ne in publicandis matrimoniis mixtis religionem expriment contrahentis acatholici; sed contrahentium tantum enuntient nomina et cognomina.

« Abstineant rursus à concedendis dimissoriis, ubi secundùm canones Ecclesiæ catholice canonice aliquod impedimentum sit inter contrahentes.

« In dimissoriis omittant verba *meâ pace*, quæ consensum præ se ferre videntur in illicitum matrimonium.

« Tandem in cæteris rebus omnibus adhereant omninò regulis traditis in supra memoratâ declaratione Benedicti XIV pro matrimoniis, Hollandiæ typis impressâ, iisque suam agendi rationem accommodent, quemadmodum decet filios Ecclesiæ catholice addictissimos, et Apostolicæ huic S. Sedi charissimos. »

An Sacramenta talibus administrari possint.

Aliam quæstionem practicam resolvit idem Pius VI, in priore suo rescripto de 13 julii 1782: quid nimi-

rùm requiratur ut parti catholice quæ tales iniit nuptias, Sacramenta administrari valeant.

Declarat scilicet Pontifex id fieri posse, si pars illa facti poenitens, dolorem suum de commisso crimine manifestet, et ante confessionem sacramentalem sinceram emittat protestationem de comparitis procurandâ conversione; item promissionem renovet proles omnes in religione catholice educandi; nec non reparandi scandalum cæteris fidelibus datum.

CAPUT XIV.

De impedimento vis.

I. Per vim quæ matrimonium dirimit, intelligitur metus gravis injustè incussus ad extorquendum matrimonium.

Tria itaque requiruntur ut vis seu metus matrimonium dirimat; quorum si vel unum desit, illud validum erit.

II. Metus censetur gravis, qui cadit in virum constantem; hic autem moveri non solet nisi hoc malum grave et simul imminens.

III. Requiritur ut sit injustè incussus; quia non nisi talis metus injuriam simul et plenam voluntatis repugnantiam habet, inquit Steyertius, Aphor. de Matr., § 15, n. 3. Quippe dum justè incutitur, ut in eo qui sponsalia iniit, vel virginem stupravit, voluntas, quæ ante ista fecit, supplet quod modò fortè deest.

IV. Denique incussus esse debet in finem extorquendi matrimonium, seu consensum: quia aliter vis directè non fit huic contractui, nec proin vera ejus causa erit, sed ad summum ejusdem fortè occasio. Vide lib. 4 Decret., tit. 1, cap. 14; item tit. 7, cap. 2 *Significavit*.

V. Ratio hujus impedimenti est, quòd cum matrimonio semel validè initum, ampliùs dissolvi non possit, plenà debeat securitate ac libertate gaudere, ne injuria fiat irreparabilis, ac gravissima sequantur incommoda; nam matrimonia coacta infelices habere solent exitus, cum non fundentur in mutuo amore.

VI. Ob has rationes quidam existimant tale matrimonium ipso jure naturali irritum fore; verùm alii è contra probabilius putant illud dirimi solo ecclesiastico jure fundato in æquitate naturali ac moribus, potiùs quàm lege scriptâ introducto.

VII. Observandum est quòd pars illa quæ contraxit per metum gravem injustè incussum, nullo modo matrimonium consummare possit, nisi, cessante metu, de novo liberè consentiat; nam aliàs fornicationem committeret, quæ ita intrinsecè mala est, ut nullius metùs causâ excusari unquam possit.

VIII. Etiam observandum pœnam excommunicationis ipso facto incurrendam, constitutam esse à concilio Trid. sess. 24, cap. 9 de Reform. matrim., contra omnes magistratus ac dominos temporales, cuiuscumque gradùs, dignitatis, aut conditionis existant, qui quovis modo directè aut indirectè subditos suos vel quoscumque alios cogunt quomòdò liberè

matrimonium contrahant; scilicet eos adigendo ut cum iis nuptias ineant, quos ipsi domini vel magistratus illis præscriperint.

IX. Cæterum, ut monet Steyaertius *ibid.* n. 2, parochus satagere debet ut omnis metus absit, tum ob infausa matrimonia, quæ aliter sequi nata sunt, tum ne disputatio postea accedat, an levis vel gravis metus ille fuerit. Unde examinare debet, non tantum in ipso actu conjunctionis, sed vel maximè præviè (saltem si suspicio sit) an uterque sponsorum omnino liberè ac sponte suâ hæc in re procedat.

X. Notari tandem potest impedimentum hoc rariùs hodiè obtinere, post introducta à concilio Tridentino impedimenta clandestinitatis ac raptus.

CAPUT XV.

De impedimento ligaminis.

I. Per ligamen intelligitur vinculum matrimonii quo quis uni conjugi ita alligatus est, ut, eo superstitè, cum nullo alio matrimonio inire possit.

II. Fundatur hoc impedimentum in matrimonii attributis, indissolubilitate scilicet, et plurium conjugum incompatibilitate, seu ejusdem uniate, uti ab initio à Deo erat institutum, et postea à Christo Domino reformatum. Nam nec polygamia in lege novâ licita est, ut patet *Matth.* 19, 4, 9, ubi Christus matrimonium ad primævam suam revocat institutionem; nec Christianorum matrimonium, utroque conjugè superstitè, per subsequens conjugum unquam solvi potest, uti ex eodem loco colligitur. Vide etiam *Matth.* 5, 22; *Marc.* 10, 11; *Luc.* 16, 18.

Dicitur *Christianorum*; nam matrimonium infidelium dissolvi potest per subsequens matrimonium in casu Apostoli. Adit per subsequens conjugium, quia si ratum tantum sit, dirimi potest per votum solenne.

III. Patet itaque impedimentum ligaminis divino jure quodcumque aliud matrimonium dirimere; quod etiam definitivè concilium *Trid.*, sess. 24, can. 2, hæc verbis: « Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nullâ lege divinâ esse prohibitum, anathema sit. »

IV. Plures auctores addunt matrimonium in casu etiam dirimi jure naturæ; verùm hoc admitti non potest nisi eo sensu, quòd natura inclinet ac suadet ne id fiat, seu, ut loquitur S. Thomas, quatenus est contra secundaria juris naturæ præcepta; cum constet validum aliquando ex divino privilegio iniri matrimonium, licet supersit quæ legitima aliquando fuerat conjux, ut in casu Apostoli, et vero similiter etiam olim apud Judæos. Quod tamen nunquam locum habere posset, si juri naturali propriè et strictè sumpto id foret contrarium. Vide quæ diximus supra, cap. 6, num. 12.

V. Hinc sequitur conjugem aliud matrimonium inire non posse, nisi certitudinem moralem habeat de morte compartis. Hæc autem ex solâ absentia, licèt duntaxat, haberi non potest; sed testimonia seu indicia requiruntur, quæ prudentibus lidem faciant, qualis requiri solet in magni momenti negotiis.

VI. Leges quidem civiles aliquando permittunt ut uxore, ob captivitatem aut diuturnam absentiam mariti, ad alias transiret nuptias; ast Ecclesiæ contrarium statuit, ut patet ex jure canonico, *Decret.* lib. 4, tit. 1, de Sponsalibus, c. 19, ubi Clemens III, interrogatus de mulieribus quæ viros suos causâ captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium præstolate fuerint, nec certificari possunt de vitâ vel de morte ipsorum, licèt super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, respondet, « quòd quantumcumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonicè pervolare, nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte viro- rum. »

VII. Eodem modo loquitur synodus nostra II Basco-ducensis, 1612, tit. 10, cap. 22: « Cum ex longâ conjugis absentia non resultet certitudo de ejus obitu, et mors non præsumatur, sed probanda sit (quilibet enim vivere præsumitur), ad secundas nuptias transire volens, matrimonio non jungatur, nisi habitâ prius legitima certitudine mortis prioris conjugis; etiamsi non septem tantum, ut multis persuasum est, sed et viginti, triginta, aut plures etiam annos abfuisse constiterit. »

VIII. Quòd si post contractas bonâ fide secundas nuptias, fundatum dubium de morte prioris conjugis suborietur, pars dubitans à debito petendo abstinere debet, et se exponat periculo adulterii, agendo contra judicium conscientie; reddere tamen tenetur, ne jus alterius violet, quòd jus periculo fornicationis prævalere censetur. Ita resolvit Pontifex lib. 5 *Decret.*, tit. 39, c. 44: *Inquisitioni tue.*

IX. Si verò postea de prioris conjugis vitâ constiterit, statim posteriorem relinquere tenetur et ad priorem reverti; cum prius matrimonium subsistat, posterius verò invalidum sit.

X. Hactenus dicta confirmantur sequenti decreto juris canonici lib. 4 *Decret.*, tit. 21, de secundis Nuptiis, cap. 2 *Dominus*, quod est Lucii III ad Christianos in captivitate Saracenorum positos: « Sanè super matrimoniis quæ quidam ex vobis, nondum habitâ obentis conjugis certitudine, contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodò ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet quòd ab hæc vitâ migraverit conjux ejus. 2º Si verò aliquis vel aliqua id hactenus non servavit, et de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit debitum non denegat postulant; quòd à se tamen moverit nullatenus exigendum. 3º Quòd si post hoc de prioris conjugis vitâ constiterit, relictiis adulterinis complexibus, ad priorem conjugem revertatur. »

XI. Ad hoc ligaminis impedimentum spectant quoque duo canones conc. *Trid.*, sess. 24, can. 5. « Si quis dixerit, propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugè, dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit. »

Item can. 7: « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam do-

crinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjugē vivente, aliud matrimonium contrahere; neccharique cum qui, dimissā adulterā, aliam duxerit, et eam quæ, dimisso adultero, alii nupsit, anathema sit » (1).

XII. Circa matrimonii dissolutionem, quæ in quibusdam regionibus ob adulterium, item ob malitiosam compartis desertionem lege civili permittitur, consulantur duo rescripta Pii VI, de 11 Julii 1789, unum ad archiepiscopum Pragensem, aliud ad episcopum Agriensem (sub ditione Austriacā). In his enim sapientissimus Pontifex non modò catholicam de matrimonii indissolubilitate doctriam egregiè stabilivit, verim etiam vana quorundam theologorum circa hanc materiam commenta atque effugia solidè refutat ac penitus convellit. Vide extracta quædam ex hisce rescriptis in Collect. Declarat., n. 14 et 15.

CAPUT XVI.

De clandestinitate.

I. Matrimonium clandestinum illud dicitur, quod non contrahitur coram parcho proprio, vel alio sacerdote de ipsius parochi vel ordinarii licentiā, et duobus saltem testibus

II. Hujusmodi matrimonia clandestina olim valida fuisse declaravit concilium Trid., sess. 24, cap. 1, de Reform. matr.; ubi anathemate quoque damnat eos qui negant ea vera ac rata esse, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.

III. Perpetuò tamen Ecclesia eadem improbat, imò, ut Tridentinum concilium ibidem ait, detestata est atque prohibuit; non detestando Sacramenta, inquit Steyaertius, sicuti fortè erant, sed indignum Sacramenta suscipiendi modum, uti communionem sacrilegam detestatur.

IV. Rationes autem detestationis ac prohibitionis erant præcipuè pericula ac gravia peccata quæ inde evenire solebant, præsertim dùm quidam, priore

(1) Supersunt in Codice civili Gallicò multe dispositiones quæ per reipublicæ suprema tempora totamque Imperii aetatem duraverunt, nunquæ temporis, abrogato per legem 1817 divortio, non tamen inutiles sunt, eò quòd consulendæ sint quotiescumque separantur conjuges bonis et corpore ab invicem, determinatam ob causam. Ille autem causa erant: 1° Adulterium femine ubique, viri in domo conjugali; 2° excessus, sævitie, gravesque unà ex parte injuriæ; 3° damnatio conjugis minus ad pœnam infamantem, quo casu civiliter mortuus videtur qui damnatus est: utque lex Gallica nisi vinculum civile in matrimonio agnoscat, rumpitur istud vinculum exhibitò exemplare judicii condemnatorii, ablataque omni ad alium tribunal appellatiōne; 4° perseverans conjugum consensus, legaliter manifestatus. Inter conjuges scisso vinculo per divortium, nullo modo restaurari potest matrimonium. 5° Addi etiam potest ut causa, separatio triennio constans quoad thalamum, utriusque permissa, ab unà parte expedito divortio, nec alià repugnante ut sexta causa quæ ad tertium hic plane spectat, referri potest enigratio, quorum nuptus infirmavit suprema curia 1808; postea verò reduce Borbondum familiā, ferrea lex aliquid temperamenti admisit.

uxore cum quā clam contraxerant relicta, cum aliā palàm contrahebant, et cum eā in perpetuo adulterio vivebant.

V. Verim cùm synodus Tridentina animadverteret prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodesse, neque supradicto malo ab Ecclesiā, quæ de occultis non judicat, succurri posse, nisi efficacius aliquod remedium adhiberetur; hinc inter alia sequens tulit decretum quo clandestina conjugia penitus irritantur: « Qui aliter quàm præsentè parcho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi vel ordinarii licentiā, et duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentabunt, eos S. synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos præsentì decreto irritos facit et annullat. »

VI. Tunc præcipit concilium graviter arbitrio ordinarii puniendos tam ipsos contrahentes quàm parochum ac testes qui contra peccaverint; statimque benedictionem à proprio parcho fieri, neque à quocumque, nisi ab ipso parcho vel ab ordinario, licentiā ad prædictam benedictionem faciendam alii sacerdoti concedi posse. Deinde verò concludit ac decernit: « Ut hujusmodi decretum in unaquàque parochiā suum robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadem parochiā factæ, numerandos. »

VII. In hoc decreto, ut rectè reflectit Steyaertius, ostendit concilium Trid. se non irritare solum Sacramentum, sed etiam contractum; contractum verò se irritare, inhabilitando personas ad sic contrahendum. Et ita nihil hinc Ecclesia præsumpsit circa materiam aut formam Sacramenti: tantum fecit ut, cùm requiratur personæ legitimitas et habiles, jam habiles non sint quæ aliàs fuissent. Ita Steyaertius, de Matr., § 5, n. 4.

Eodem modo loquitur Bened. XIV, in litteris de 17 sept. 1746, ad missionarios in Hollandiā: « Etenim, inquit, qui præter formam à se præscriptam matrimonium contrahere attentant, eorum Tridentina synodus non Sacramentum modò, sed contractum ipsium irritum disertè pronuntiat, atque, ut ejus verbis utamur, eos ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos esse decernit. » Extant hæc litteræ, de Syn. lib. 6, cap. 7, n. 5.

VIII. Sequitur verò jam contractus istos irritos esse, ubicumque concilii decretum est publicatum; quam publicationem synodus fieri voluit in singulis parochiis.

IX. Hæc autem publicatio facta præsumitur, ubicumque decretum illud usu receptum est. Ita jussu Pii VI declaratum fuit, 28 maii 1795, episcopo Lucionensi; idque conformiter ad resolutionem editam à S. congregatione concilii die 26 sept. 1802, quæ sic sonat: « Publicatiōnem præsumi, ubi id decretum fuerit aliquo tempore in parochiā tanquàm decretum concilii observatum. »

X. In Hollandiâ tamen omnibusque locis quæ anno 1741 Fœderatorum Ordinum dominio erant subjecta, id speciale hæc in re obtinet, quòd, licet præfatum concilii Tridentini decretum in illis regionibus ritè publicatum, aut saltem usu continuo observatum fuerit, matrimonia nihilominus ibidem, sive inter duos hereticos, sive inter unam partem hæreticam et aliam catholicam, valida sint habenda, quamvis observata in eis non fuerit forma in laudato decreto præscripta, adeoque etiamsi inita fuerint absque parochi ac testium præsentia. Hoc ita declaravit ac simul statuit Benedictus XIV, 4 novemb. 1741.

XI. Hanc declarationem Pius VI, 19 junii an. 1793, conformiter ad votum S. congregationis conc. Trid. de 15 ejusdem mensis et anni, ad Cliviensem ducatum, Hollandiæ vicinum, extendit, cum approbatione instructionis ab eadem S. congregatione pro pastorem in prædieto ducatu directione concinnatæ.

XII. In aliis verò locis in quibus præfatum decretum nec publicatum nec usu receptum est, valida adhuc sunt matrimonia clandestina, ut, v. g., in Angliâ, Daniâ, Sueciâ, Poloniâ, etc., licet sic contrahentes graviter peccent.

CAPUT XVII.

Varie quæstiones circa hoc decretum resolvuntur.

I. Cùm circa hoc Tridentini concilii decretum varia diversis temporibus extorta fuerint dubia, abs re non erit præcipua hic recensere, paucisque risolvere.

Quæstio prima. *Quis censendus sit parochus proprius.*

II. Per parochum proprium intelligitur ille qui proprius alicujus personæ parochus seu sacerdos censetur pro communione paschali; parochus scilicet domicilii, aut quasi-domicilii, idque sive viri, sive mulieris. Concilium enim nihil circa hoc determinavit, uti nec circa locum; unde validum erit matrimonium, modò coram alterutrius parochi contrahatur sive in propria suâ parochiâ, sive alibi.

III. Usus tamen passim obtinuit ut fiat coram parochi sponsæ, quod etiam honestius est; idque in hæc diocesi Buscoducensi observandum statuit reverendissimus Steyaertius, ejusdem vicarius apostolicus, in Exegesi ad synodos Buscod., tit. 10, n. 25; *Nisi, inquit, parochus sponsæ consentiat, vel sint rationes per nos approbandæ.*

Ulterius, dùm contrahentes in diversis parochiis habitant, seu domicilium habent, parochus eos licetè conjungere non potest nisi acceptis litteris testimonialibus alterius parochi, quibus constet nihil ex illâ parte obstare, quominus ad matrimonii celebrationem procedatur: idque ex concilio II provinciali Mechliniensi an. 1607, speciatim etiam statutum in secundâ synodo Buscoducensi, cap. 9.

IV. Episcopus per se, vel per alium sacerdotem à se deputandum, validè assistit matrimoniis per totam diocesim, etiam invitis parochis. Est enim proprius in totâ diocesi sacerdos; cujus etiam sola licentia sufficit, juxta Tridentinum decretum, ut alter quis-

cumque sacerdos matrimonii validè assistat, nuptialemque benedictionem conjugibus impertiatur.

V. Similiter parochus per se, vel per sacerdotem à se delegatum, validè matrimonio assistit, licet ab episcopo, etiam sub pœnâ nullitatis, ipsi interdictum foret ne eidem assistat, nisi prævic quædam conditiones sint observatæ; v. g., nisi debitæ præcesserint proclamationes. Parochus enim proprio jure, juxta Tridentinum concilium, matrimonio assistit; neque in potestate episcopi est novum statuere impedimentum dirimens, quod à solo summo Pontifice potest induci, ut reflectit Bened. XIV, de Syn., lib. 12, cap. 5, n. 2; unde prohibitio episcopi solum operatur ne parochus licetè, non itidem ne validè assistat.

VI. Ad domicilium propriè dictum alicubi acquirendum requiritur habitatio cum voluntate ibi semper habitandi.

VII. Ad quasi-domicilium sufficit habitatio cum voluntate ibi manendi notabili tempore, vel majori parte anni; quod sæpè pro magnâ parte moraliter ex circumstantiis ac communi existimatione erit colligendum.

Quasi-domicilium habere censentur studiosi in academiis, milites in præsidiis, item opifices ac famuli, qui majori anni parte alicubi habitant, vel habitatum venerunt, unde et communionem paschalem ibidem recipere tenentur.

VIII. Vagi autem et qui nullibi certas sedes habent, contrahere debent coram parochi loci in quo degunt dùm contrahunt, quia nullus alius est proprius eorum parochus. Monet tamen concilium Trid., sess. 24, cap. 7, de Reform. matrim., omnes ad quos spectat, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facilè accipiant: « Parochis autem præcipit ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad ordinarium delatâ, ab eo licentiam id faciendi obtinerint. »

Idem præceptum parochis inculcat synodus provincialis Mechliniensis II, de Matrim., cap. 6: *Meminerint, inquit, parochi sibi non licere vagorum hominum matrimonii interesse, nisi re ad ordinarium delatâ, etc.* Steyaertius autem, vicarius apost. Buscoduc., dùm hoc decretum in vicariatu suo servandum decernit, hæc verba addit: *Potestas, inquit, aliter faciendi, quam aliqui fortè sibi concessam prætendent, hisce censetur revocata.* In Exegesi ad syn. Buscod., n. 39.

IX. De Catholicis in Hollandiâ à quibusdam aliquando dubitatum fuit, utrùm pro matrimonio validitate ad domicilii sui pastorem astringerentur; nùm verò coram ejusdemque districtus pastore, seu missionario validè contrahere possent. Dubitandi rationem hanc allegabant, quòd scilicet parochi propriè dicti in Hollandiâ minimè reperiantur, sed missionariorum directioni Catholici ibidem subjeciantur; atque specioso hoc prætextu quidam, licet alterius loco incolæ forent, coram Sallandiæ missionario matrimonium contraxerant. Re ad S. Sedem delatâ, responsum fuit 17 maii 1804: « Quoad primum, parochum proprium Catholicorum in Hollandiâ commorantium

ibique matrimonium inter se contrahere volentium. esse pastorem vel expastorem illius civitatis vel loci, in quo alteruter ex contrahentibus domicilium habent, ideòque non nisi coram illo, vel alio sacerdote de illius licentiâ, validè posse matrimonio copulari.

« Quoad secundum, matrimonium coram pastore, vel missionario Sallandix, fuisse nullum; atque ideò opportunè postea revalidatum. »

X. Ex hactenus itaque dictis sequitur matrimonium, ut validum sit, generatim contrahi debere coram paroco loci in quo alterutra contrahentium pars verum vel quasi-domicilium habet; nisi hæc à lege Tridentinâ ibidem eximatur, vel ob publicationis ejusdem defectum, ut in Angliâ, etc., vel ob specialem Ecclesiæ concessionem ac declarationem, ut in Hollandiâ ac ducatu Cliviensi. Atque ex hæc regulâ sequentes resolvuntur casus.

XI. *Casus 1.* Joannes catholicus domicilium habens, v. g., in Belgio catholico, validè contrahit clandestinè in Angliâ cum muliere ibidem domicilium habente, sive catholicâ, sive hæreticâ; quia lex Tridentina ibidem nec publicata nec usu recepta fuit.

XII. *Casus 2.* Idem erit si contrahat in loco status Hollandiæ olim subjecto cum incolâ hæreticâ; quia licèt decretum Tridentini concilii in illis regionibus ac parochiis publicatum supponatur, atque usu receptum, hæretici tamen lege illâ ibidem non tenentur, juxta supra laudatam declarationem Bened. XIV, de 4 novemb. 1741, sive inter se contrahant, sive cum parte catholicâ. Pars autem hæretica privilegium suum communicat parti catholicâ, etsi hæc domicilium habeat in loco ubi lex Tridentina viget. Vide Bened. XIV, de Syn., lib. 6, cap. 6, n. 12. Ita quoque resolvit Clemens XIII, 15 maii an. 1767, in responso suo ad archiepiscopum Mechliniensem; quod vide infra, in Collect. Declarat., n. 4.

XIII. *Casus 3.* Invalidè tamen ibidem clandestinè, seu absque parochi præsentâ, contraheret cum muliere catholicâ, etiamsi ipse Joannes hæreticus foret, nisi jam domicilium, vel quasi-domicilium in locis illis aquisivisset. Matrimonia enim illorum qui, dum in regionibus catholicis domicilium habent, in Fœderatis Provinciis nuptias inire vellent, sub præfatâ declaratione non contineri, sed juxta canonica juris communis principia esse dijudicanda, statuitur circa finem ejusdem declarationis. « Tandem, inquit declaratio, circa conjugia quæ contrahuntur, vel in regionibus principum catholicorum, ab iis qui in Provinciis Fœderatis domicilium habent, vel in Fœderatis Provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum principum, nihil sanctitas sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens ut de iis juxta canonica juris communis principia, probatasque in similibus casibus alias editas à sacrâ congregatione concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; et ita declaravit statuitque, ac ab omnibus in posterum servari præcepit. » Pars au-

tem catholica à lege Tridentinâ ibidem minimè eximitur.

XIV. *Casus 4.* Juxta textum citatum, invalidum quoque erit conjugium initum non servatâ formâ Tridentini, in partibus catholicis à Joanne hæretico domicilium habente in provinciis Hollandicis, licèt ipse lege Tridentinâ in Hollandiâ non constringatur. Nec refert utrum compars catholica sit vel hæretica, utrum in Hollandiâ, vel alibi domicilium suum habeat.

XV. *Casus 5.* Similiter, si duo ex loco sui domicilii ad alium locum proficiscantur, ibique matrimonium contrahant, quin antea verum vel quasi-domicilium sibi ibidem comparaverint, invalidum erit matrimonium. De hoc casu vide Bened. XIV, institut. 33, n. 8.

XVI. *Casus 6.* E contra validum erit, si in posteriori loco verum vel quasi-domicilium assecuti fuerint, etiamsi ex fraude, v. g., ad evitandas cum parentibus altercationes, ex parochiâ prioris domicilii in alium locum commigrassent. Vide Bened. XIV, ibid., n. 9.

Quæstio II. *Qualis præsentia parochi requiratur et sufficiat.*

XVII. Requiritur et sufficiat ut parochus simul cum testibus præsens, tanquam talis à contrahentibus adhibeatur; atque ulterius etiam intelligat quid ab ipsis agatur, ut scilicet tanquam testis auctorizabilis de matrimonii veritate coram Ecclesiâ fidem facere possit.

XVIII. Unde licèt ad hunc finem non foret vocatus, sed casu, aut aliâ de causâ etiam invitus et per vim compulsus adesset; item licèt reclamaret, vel reluctaretur, validum nihilominus erit matrimonium, modò advertat illud coram se tanquam paroco contrahi; hoc enim sufficit ut matrimonii veritatem testari valeat; neque Ecclesia ejus consensum requirit, sed meram præsentiam, ut de matrimonio contracto sibi constare possit. Ita declaratum fuit à S. congregatione concilii. Vide Bened. XIV, de Syn. lib. 15, cap. 25, n. 1, 4 et 5.

XIX. Quòd si parochus, licèt materialiter præsens, à contrahentibus tanquam talis non adhibeatur; item si ipse contrahentes non videat, neque auriibus eorum verba percipiat, nullum erit matrimonium, quia tunc eidem non interest tanquam testis auctorizabilis pro Ecclesiâ. Ita decisum fuit in eadem congregatione die 7 martii 1700. Vide Bened. XIV, ibid., n. 6.

XX. Si tamen ipse parochus in causâ sit cur non viderit, aut intellexerit, quia datâ operâ nec videre nec percipere voluit, v. g., claudendo oculos, aures obstruendo, cum tamen hoc naturaliter potuisset æquè ac alii testes, qui ad illum contractum adhibili, se vidisse ac percipisse fatentur, validum erit matrimonium; prout in casu simili, qui contigit anno 1755, approbante ipso summo pontifice Benedicto XIV, declaravit eadem S. congregatio. Vide ibid., n. 11.

XXI. In testibus nulla specialis qualitas à concilio Trid. requiritur, unde necesse non est ut sint omni

exceptione majores; sed qualescumque sufficiunt, modò eum habeant rationis usum, ut de contracto matrimonio testari valeant.

Quæstio III. *Quid, si parochi proprii præsentia haberi non possit.*

XXII. Matrimonia, dùm contrahentes ad parochum aut superiorem legitimum nullatenus, aut non nisi difficillimè, seu periculosissimè recurrere possunt, valida ac licita sunt, quoties duo saltem testes præsentés fuerint. Ita nomine Pii VI, selectæ congregationis cardinalium resolutionem approbantis, rescriptum luit per cardinalem de Zelada ad episcopum Lucionensem, 28 maii 1793. Vide infra, in Collect. Declar., n. 7. Idem declaratum denuò fuit ab ipso Pio VI, 5 octobris ejusdem anni, in responsis ad episcopum Genevensem; idque conformiter ad varias similes resolutiones jam olim à S. congregatione concilii datas, quæ ibidem citantur in responsis ad tertium dubiorum classem. Vide in Collect. Declar., n. 8.

XXIII. In tali casu curare debent fideles ut in quantum fieri potest, coram testibus catholicis contrahant. Vide responsa ad episcopum Lucionensem, n. 5.

XXIV. Item convenit, licèt non sit omnino necessarium, ut ab alio tunc sacerdote, si haberi possit, benedictio nuptialis accipiatur, uti colligitur ex responsis ad quæstionem 6, dato 22 april. 1795 à congregatione cardinalium pro negotiis Ecclesie Gallicanæ specialiter deputatorum; ubi dicitur *conveniens esse ut à quolibet sacerdote benedictio recipiatur, dùm ad proprium parochum non patet accessus.* Vide in Collect. Declar., n. 9.

XXV. Hic tamen sacerdos in simili casu, verba: *Ego vos in matrimonium conjungo, etc.*, proferre non debet, cum hæc verba non ad benedictionem nuptialem pertineant, sed ad ipsam matrimonii celebrationem. Nullo autem solido fundamento nititur illa quorundam theologorum opinio, nempe Daelmani, q. ult., observat. 11; item Colleti, de Dispensatione in specie, part. 1, cap. 15, ex Collat. Andegavens. 1, quæ astruit quemlibet sacerdotem, deficientem parochi alioque superiore legitimo, ab Ecclesia deputatum censeri posse ut contrahentium consensum excipiat eosque ritu sacro conjungat. Sacerdotalis enim benedictio, de qua hic unicè agitur, tum à concilio Tridentino, sess. 24, cap. 1, de Reform. matrim. (1), tum à ritualibus, signanter Romano,

(1) Ubi nempe *conjugibus* (quæ voce designantur qui jam matrimonium contraxerunt) per modum adhortationis præcipitur ne eandem domum communem habeant nisi postquam sacerdotis benedictionem acceperint; quam quidem benedictionem, si fortè alio in loco matrimonium initum est, in ecclesia suscipiendam jubet sacrosancta synodus. Ibidem in super suspensionis pœna decernitur in sacerdotem cui parocia alterius sponso abque ipsorum parochi licentia matrimonium vinculo conjungere aut ipsis benedictionem conferre attentaverit. Et hæc duo apertius in Rituali Romano à summo pontifice Paulo V approbato editoque distinguuntur, titulo de Matrimo-

apertè distinguitur ab ipsâ matrimonii celebratione; estque illa specialis benedictio, quæ vel intra vel extra missarum solemniam, juxta locorum consuetudines, iis qui jam matrimonio conjuncti sunt, à sacerdote impertitur; quæque in secundis nuptiis, saltem dùm tales sunt ex parte mulieris, omninò omitti debet. Ut hæc benedictio, deficiente parochi, à quocumque sacerdote suscipi possit, Ecclesia indulget, idque prælaudato responso Romano confirmatur; ast quòd quilibet sacerdos tunc ab Ecclesia deponetur ut parochi præsentiam à Tridentino concilio requisitam suppleat, contrahentesque ritu sacro conjungat, id nullâ ratione probatur.

XXVI. Imò, si absque sacerdotis benedictione matrimonium jam contraxerint, adhuc adhortandi sunt conjuges ut postea, *cum sacerdotis copiam habere possunt, ab eo benedictionem petant; qui tamen illis declarat hujusmodi benedictionem ad validitatem matrimonii minimè pertinere.* Ita resolvit eadem cardinalium congregatio in responsis ad quæstionem 7. Vide etiam responsa ad episcopum Genevensem, circa finem.

XXVII. Quæ à n. 22 dicta sunt, etiam obtinent in casu quo parochus proprius adiri quidem potest, sed communicatio in divinis cum eo à legitimo superiore fidelibus est interdicta; sive quòd exorienti schismati adhæreat, sive quòd alio quovis titulo hujusmodi communicatio fidelibus novis judicetur. Vide prælaudata responsa ad episcopum Genevensem, ibid. Tunc enim idem est ac si parochus proprius haberi non possit, cum licèt adhiberi non valeat (1).

XXVIII. E contra, quamvis parochus suspensionis nîi Sacramento, ubi *matrimonium in ecclesia maximè celebrari decere tradit; sed si domi celebratum fuerit præsentem parochi et testibus, sponsi veniant ad ecclesiam benedictionem accipiuri, et tunc caveat sacerdos ne iterum à contrahentibus consensum exigat, sed tantum benedictionem illis conferat celebratâ missâ.* Pœnæque interjectis, subdit idem Rituali: *Meminerint parochi à dominicâ primâ Adventus usque ad diem Epiphaniæ, et à feriâ quartâ Cinerum usque ad octavam Pasche inclusivè solemnitates nuptiarum prohibitas esse: ut NUPTIAS BENEDICERE, sponsam traducere, nuptialia celebrare convivia.* Et ut luce clarius constet ipsam matrimonii solemnitatem cum benedictione à sacerdote collatâ nullo prorsùs modo confundi debere, hoc notatu dignum statum ibidem subjungit: *Matrimonium autem omnî tempore contrahi potest.* Advertendum autem hæc ultima verba eo sensu intelligenda esse, quòd matrimonium reipsâ nullâ lege generali in quovis tempore ab Ecclesia prohibetur, cum quo tamen minimè pugnant speciales plurimum locorum consuetudines, aut synodi decreta, quibus non tantùm nuptiarum celebratio, sed ipsum etiam matrimonium eo tempore prohibetur, quâ de re consulti potest doctissimus papa Benedictus XIV, inst. 80.

(1) Licèt legitimo superiori aliquando communicationem in divinis cum Ecclesie ministris interdicare fidelibus, etiam cum nondum ex censurâ publicatâ et promulgatâ vinum suam interdictioni mutavit. Sic communicatio fidelibus in sacris prohibita est per totam Galliam litteris Pii VI anno 1792 cum sacerdotibus qui dicti sunt refractarii, eò quòd civico sacramento sese contaminaverant à republicâ extorri; nec tamen *inter ea tempora*, nec in posteroribus annis excommunicationis sententiâ percussi fuerunt.

vel excommunicationis censuram incurrisse noscatur, modò necdum per iudicem tanquàm vitandus speciatim ac publicè sit denunciatus, nec alio modo communicatio cum ipso in divinis sit prohibita, possunt fideles validè et licitè matrimonium coram eo contrahere. Manet enim parochus proprius, neque in sacris vitari debet, juxta cap. *Ad vitanda*; quà de re latius agitur, ubi de Sacram. Pœnit., ac de censuris.

Quæstio IV. *Quid si parochus sit intrusus.*

XXXIX. Circa parochos intrusos sequentia declarat Pius VI, in institutione de 26 septembris 1791 ad episcopos Gallie, quæ incipit : *Laudabilem, etc.*

1° Quòd matrimonium coram intruso contractum sit illicitum atque invalidum. « Quoniam, inquit Pontifex, intrusus minimè est parochus legitimus, neque illum habet titulum, seu verum seu coloratum, matrimonium coram eo contractum nullius certè roboris est : quà etiam de causâ fideles abstinere debent ne parochi suo legitimo prætermissio adeant intrusum. »

XXX. 2° Quòd fidelibus hæc in re nihil agere liceat, quo ejusdem intrusi auctoritatem aliquo modo agnoscere viderentur. « Caveant etiam fideles, inquit Pontifex, qui matrimonio juncti fuerunt à parochi legitimo, ne intruso se sistant, ut ab eo ritu quavis sacro et religioso rursus matrimonio conjungantur; vel ab eo petant veniam quâ possint ab alio sacerdote Matrimonii Sacramento conjungi, et sacro ritu copulari. »

XXXI. Horum ratio assignatur in eadem instructione, quòd nempe, cum intrusus profectò schismaticus sit, hoc esset in divinis cum schismatico communicare in ipso schismatici crimine, intrusumque pro legitimo parochi agnoscere et colere, *quod certè*, inquit Pontifex, *naturâ suâ malum est, proindeque lege omni divinâ et naturali vetitum.*

XXXII. Notandum hæc omnia locum habere, licet conjugati, vel eorum proles, defectu similis formalitatis, effectibus seu beneficiis civilibus omninò carere, aut etiam gravius quodlibet malum pati cogentur; ut in eadem instructione dicitur de Baptismi susceptione ab intruso, et postea matrimonio applicatur. Vide infra, in Collect. Declarat., n. 6.

Quæstio V. *De ministro acatholico.*

XXXIII. Cùm in quibusdam regionibus incolæ, ut matrimonium eorum censetur validum, prolesque legitima, coram ministro hæretico vel infideli sese sistere debeant, eoque præsentem quamdam matrimonialis contractus speciem inire, quæsitum aliquando fuit num id à Catholicis salvâ conscientiâ fieri possit.

Huic questionì respondit S. congregatio concilii, 29 novembr. 1672, hisce verbis : « Quatenus minister assistat matrimoniis Catholicorum uti minister politicus, non peccare contrahentes; si verò assistat ut minister addictus sacris, non licere; et tunc contrahentes peccare mortaliter et esse nonendos. »

XXXIV. Hanc resolutionem suâ auctoritate confirmavit Bened. XIV; ac consequenter fidelibus degentibus in regno Servie finitimisque regionibus interdixit ne matrimonio inter se catholicis ritibus celebrato, illud renovare præsumant coram *caddi*. Suam tamen interdictionem temperavit hæc limitatione nisi scilicet nuptiarum caremonia explenda coram *caddi*, actus sit merè civilis, nullamque contineat Mahu metis invocationem, aliudve superstitionis genus includat. Vide latius Bened. XIV, de Syn., lib. 6, cap. 7, n. 2.

Quæstio VI. *De formalitatibus coram magistratu laico, juxta leges civiles, præstandis.*

XXXV. Dùm fideles, ut civilibus potiantur effectibus, matrimonii sui declarationem facere tenentur coram magistratu civili, illud semper præ oculis habere debent, nullum ab ipsis tunc contrahi matrimonium, sed actum merè civilem exerceri. Ita Pius VI, in responsis ad episcopum Lucionensem.

Idem jam an. 1746 missionariis Hollandiæ declaraverat Bened. XIV, hisce verbis : « Sciant itaque catholici vestræ curæ concedidi, cum civili magistratui matrimonii celebrandi causâ se sistant, actum se merè civilem exercere quo suum erga leges et instituta principum obsequium ostendunt; cæterum tunc quidem nullum à se contrahi matrimonium. » Repertur hæc declaratio lib. 6, de Syn., cap. 7, n. 5. Vide infra in Collect. Declarat., n. 5.

XXXVI. Quòd si fortè hæc occasione contrahentes illicitam aliquam declarationem emitte tenentur, vel aliud præstare quod iniquum esset aut quo publicâ hominum opinione pro non orthodoxis haberentur; nullatenus liceret civilem illam explere formalitatem, etiam si quovis damnum temporale foret subeundum; ut supra dictum fuit de intruso, n. 32. Ita Pius VI, in supra laudatâ instructione, de 26 sept. 1791.

XXXVII. Casu quo legitimus parochus haberi non posset, matrimonium tunc coram magistratu contractum, modò duæ saltem personæ adessent, validum quidem foret, æquè ac initum coram aliis duobus testibus; verum si publici illi officiales schismatici aliquâ ratione adhererent, vel ejusdem essent fautores, graviter peccarent contrahentes, cum talibus in sacris communicando. Unde monet Pius VI ut fideles in tali casu curent matrimonium contrahere coram testibus catholicis, priusquàm municipalitati se sistant ad civilem formalitatem præstandam.

XXXVIII. Cæterum cum hocce tempore in dies magis magisque, etiam scriptis publicis, populo inculcetur ille error, quòd matrimonium essentialiter coram magistratu civili contrahatur, quòdque parochi præsentia atque benedictio mera sit caremonia que pro contrahentium arbitrio matrimonialis contractus superaddi possit vel omitti; specialis quoque pastoribus incumbit obligatio fideles suæ curæ concreditos

hâc in re pleniùs instruendi eosque contra tam perniciosum errorem præmuniendi (1).

De matrimonii conscientie; item ad MORGANATICAM.

XXXIX. Matrimonium conscientie illud dicitur, quod contrahitur quidem coram parochio, vel alio sacerdote de ejus licentiâ, item coram duobus testibus familiaribus, sed omissis ex dispensatione proclamationibus, atque ita secretò ut nulla initi matrimonii notitia ad alius perveniat. Unde nec ejus celebratio, nec Baptismi prolibus ex eo susceptis collatio, in solito registro à parochio adnotatur.

XL. De hujusmodi matrimonii validitate ambigendum non est, cum forma à Trid. concilio præscripta in eo observetur. Fatendum tamen gravia inde oriri posse mala atque peccata, quorum aliqua recenset Bened. XIV, in constitutione, *Satis vobis*, de 17 nov. 1741, v. g., quòd vir, priore uxore relicta, cum aliâ, vel secretò, vel etiam publicè denuò contrahat; quòd proles à parentibus removeatur, incertis fortunæ casibus objecta relinquatur, bonis paternis et avitis (legitimitatis deficiente probatione) privetur; imò aliquando occidatur, etc., etc.; quibus de causis similia matrimonium regulariter ut illicita meritò haberi omnes ultrò admittunt.

XLI. Ast cum nemo dubitet quin graves quandoque occurrere possint rationes ob quas ordinarius in proclamationibus justè dispenset; quod etiam apertè supponit Trid., sess. 24, cap. 1, de Reform. matrim., dùm in iis dispensandi facultatem ordinarii prudentiæ et judicio relinquit; ut in simili casu supradictis occurratur malis, varias cautiones adhibendas præscripsit idem laudatus Pontifex in eadem constitutione, quibus maximè providetur ut soboles indè procreanda baptizetur, piè educetur, atque tanquam verè legitima bonis paternis frui valeat. Videri etiam possunt quæ idem Pontifex hâc de re disserit, de Syn., lib. 13, cap. 24, n. 12 et 13.

XLII. Matrimonia *ad morganaticam*, quæ in pluribus Germania locis non rarò contrahuntur, ea vocantur in quibus vir nobilis atque illustris, defunctâ priore uxore nobili, ac relicta ex eâ liberis, aliam ducit uxorem vilioris conditionis eâ lege, ut ipsa et liberi ex eâ nascituri nec dignitatem mariti ac patris, nec hæreditatem paternam consequantur; sed donatione *morganaticâ*, sive certo titulo certisque bonis per pactum assignatis, sint contenti.

XLIII. Hujusmodi matrimonia introducta fuerunt

(1) De his consulantur gravia Pii VII monita ad episcopos Gallicos, quibus episcopales instructiones meritò commendat, ut talis veneni efficacissimum antidoton, his verbis: « Quatum (instructionum) studiosè augendarum inducta non ita pridem systemata quedam, ab Ecclesiæ catholice sensu et doctrinâ omninò aliena, ... summam vobis necessitatem imponunt, quâ vera atque orthodoxa de venerabili præsertim Matrimonii Sacramento doctrina, pura in fidelium mentibus conservetur, fidelesque ipsi ad docilitatem Dei et Ecclesiæ legibus debitam revocentur. ut dùm reddunt quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo reddere non prætermittant. »

Vide infra in Collect. Declar., n. 17.

ne viri illi nobiles cum periculo incontinentiæ sine matrimonio manere cogerentur; ita tamen ut simul illustrium familiarum conservationi prospiceretur, dùm filii ex priore matrimonio suscepti à præjudicio servantur immunes. Vide Bened. XIV, *ibid.*, n. 12, vel Bœckhn, *Jus canon.*, ad lib. 6 Decret., tit. 1, parte 2, § 3, n. 24.

CAPUT XVIII.

De impotentia.

I. Quamvis ad matrimonii essentiam minimè pertineat ut illud consummatur, potentia tamen ad ejusdem consummationem seu ad copulam ita necessariò requiritur, ut sine eâ matrimonium subsistere non possit. Matrimonialis enim contractus traditionem importat in mutua corpora ad eum usum quo fiunt una caro; quam potestatem cum impotens non habeat, de eâ contrahere non potest.

II. Impotentia est vel absoluta, seu respectu omnium, vel respectiva, seu respectu alicujus tantùm. Indifferens autem est pro hoc impedimento, an absoluta sit, an respectiva: matrimonium enim est inter duas personas, inter quas proinde si sit impotentia, non poterit consistere vinculum.

III. Utraque dividitur in perpetuam, quæ tolli non potest, saltem sine miraculo; vel sine peccato, vel sine vitæ periculo; et in temporalem, quæ sic tolli potest.

IV. Porrò hic de solâ perpetuâ agitur, nihilque refert ex quâ causâ oriatur, neque etiam an cognita fuerit, an verò ignorata.

V. Ut impotentia perpetua impedimentum dirimens sit, requiritur ut hæc matrimonium antecesserit; si enim eidem validè jam contracto superveniat, ejusdem vinculum nullatenus dissolvit.

VI. Si dubium sit an impotentia præcedens perpetua sit, an temporanea, triennium ab Ecclesiâ conceditur conjugibus, ut eo temporis spatio, adhibitis mediis possibilibus ac licitis, impotentiam tollere conentur.

VII. Cùm impotentia, ut matrimonium dirimat, debeat esse perpetua atque simul antecessens, abs re non erit quædam hic tradere regulas quibus plerumque cognoscatur quandonam in dubio ut talis habenda sit. 1° Si impotentia sit naturalis, præsumitur præcessisse matrimonium; naturalis enim plerumque sunt perpetua. 2° Si sit ex maleficio, aut aliter accidentalitatis, præsumitur non præcessisse matrimonium, nisi contrarium probetur; et hoc in favorem matrimonii. 3° Dùm verò dubitatur an impotentia sit naturalis, an verò accidentalitatis, præsumitur esse accidentalitatis, nisi contrarium probetur. 4° Si impedimentum non possit auferri nisi per miraculum, aut peccatum, vel non nisi cum periculo mortis, censetur esse perpetuum; ut patet ex capite Fratemitatis, tit. 15, de Frigid. et Malefic., lib. 4 Decret. 5° Quod per exorcismos tollitur, non censetur tolli per miraculum: non enim omne supernaturale censetur esse miraculum.

VIII. Caveant potè confessarii ne in re tam mo-

mentosa ac tot difficultatibus obnoxia temerè procedant, aut quidquam propriâ auctoritate decernant; sed casum ritè examinatum cum omnibus suis circumstantiis ad ordinarium deferant; cujus tunc erit finaliter determinare ac statuere quid in simili negotio fieri oporteat.

IX. Impotentia matrimonium dirimit jure ecclesiastico, ut patet ex variis capitulis juris canonici, lib. 4 *Decret.*, tit. 15, de *Frigid. et Malefic.* Dirimit quoque jure naturali, ut patet ex n. 1 (1).

CAPUT XIX.

De Raptu.

I. Raptus, prout matrimonium dirimit, est violenta abductio mulieris in potestatem alterius, matrimonium cum eâ ineundi causâ.

Sub violentâ abductione etiam intelligitur violenta retentio.

II. Hoc impedimentum introductum, vel saltem, ut aliis placet (2), renovatum fuit à concilio Trid., sess. 24, cap. 6, de Reform. matrim., hisce verbis: «Decernit S. synodus inter raptorem et raptam, quamdiù ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium: quòd si rapta à raptore separata, et in loco tuto et libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat.»

III. Ex hoc decreto patet 1° nullum esse matrimonium inter raptorem et raptam, etiamsi hæc post raptum plenè consentiret, quamdiù in potestate raptoris manet.

IV. Patet 2° hoc impedimentum tantum esse respectivum et temporale; unde rapta cum alio validè contrahere potest, etiam eo tempore quo existit sub potestate raptoris, item contrahere poterit cum ipsomet raptore, postquam ab eo separata atque in plenam libertatem restituta in hoc liberè consenserit.

(1) Impotentia naturali lex Gallica, vel ex maleficio, nullam vim contra vinculum matrimonii tribuit; accidentalique ægerrimè ac rarè virtutem hanc indulget; ac si ante matrimonium locum habuerit, inter fraudis et erroris causas diremptoras nuptiarum remittit.

(2) Introductum nequit dici jus quod et ante Justinianum, et per Justinianum expressis verbis fuerit declaratum, quodque postea et per intermedia tempora renovatum est in Capitularibus regum Francorum. Raptus autem consensus excludere non immeritò visus, aliquot in ecclesiis impedimentis dirimentibus annumeratus est. Ne verò jam satis infelici quæ vim passa est virgini, etiam reparandi, si posset, damni sui spes raperetur, Innocentius III, in eunte seculo tredecimo, rapte cum raptore matrimonium confirmavit, eâ tantum lege, ut prioris dissensionis immemor, consensus daret. Quod ne laxiorem habendam nefaris hominibus permissam voces, animadvertendum est quâ aetate, quibus tunc ingruentibus moribus concessum fuerit, quàm feros violentosque homines orbis perpetuebatur, fustra reluctante paparum regumque auctoritate. Non melioris sed societati ineunde et constituende aptioribus temporibus event Tridantina synodus, quæ factis minus parcens, eò quòd legum contemptioribus minus tuta esse cooperat audacia, severiora adiecit. Siquidem non aliter matrimonium raptorem inter et raptam admisit, quàm depositâ puellâ in tuto loco, et à raptoris manu subductâ, quo casu utriusque consensus pro validitate matrimonii sufficere admittitur.

V. Colligitur 3° pro hoc impedimento requiri ut violentia illata sit ipsi personæ raptæ, nec sufficere quòd soli parentes inviti sint, si ipsa mulier volens atque omninò consentiens fuerit abducta; qualis abducto à quibusdam *raptus seductionis* vocari solet; nam 1° concilium ad tollendum impedimentum non exigit ut rapta restitatur parentibus (ut falsò asserit hocce loco Tournelius), sed tantum ut in loco tuto ac libero constituatur; quo casu (etiam sine consensu parentum, ut concilium declarat cap. 1) validè cum raptore matrimonium inire poterit. Vide supra, cap. 4. 2° Quia concilium tantum intendit consulere perfectæ libertati matrimonii, quæ minimè læditur dum femina consentiens abductur, invitâ licet parentibus; 3° quia in lege pœnali verba propriè ac strictè sunt interpretanda: persona autem propriè non dicitur rapta dum spontè sequitur; cum quoad statum amplectendum sui juris sit, nec parentibus subiciatur (1).

VI. Violentia autem pro hoc impedimento intelligitur propriè dicta, seu sumitur pro verâ vi illatâ personæ, quantum potest, renitenti et omninò involuntariæ; unde si blanditiis ac precibus etiam importunis allecta spontè sequatur, matrimonium ex hoc capite non irritabitur.

VII. Non refert an quis per se an verò per alium mulierem rapiat: ille scilicet cui abducitur, impedimentum cum eâ contrahit.

VIII. Nec refert quoque an mulier virgo sit, an vidua, etc., cum concilium in rapta nullam qualitatem designet aut requirat.

IX. Raptus viri à muliere commissus, sub lege Tridentinâ cadere non videtur; cum totus contextus de solâ muliere agat, nec eadem quidem militet ratio.

X. Præter impedimentum ex raptu, concilium ulterius statuit pœnam contra raptorem ipsique cooperantes, ut scilicet «raptor ipse ac omnes illi consilium, auxilium et favorem præbentes sint ipso jure excommunicati ac perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces; et si clerici fuerint, de proprio gradu deiciant (2).»

CAPUT XX.

De potestate constituendi impedimenta matrimonium dirimentia: ac primò de statu questionis, atque de erroribus circa hanc materiam.

I. De impedimentis in particulari hactenus egimus; superest ut et de potestate eadem statuendi quædam pro modulo nostro dicamus. Atque inprimis, ut in materiâ adeò intricatâ ordine procedamus, pro fundamento præmittere juvat doctrinam S. Thomæ, lib. 4, *Contra gentes*, cap. 78: «Considerandum est, inquit S. doctor,

(1) Consulator Cabassuti Theoria et Praxis juris canonici lib. 3, cap. 26, n. 21, ubi ait: «Raptus in solos parentes non subjicitur pœnis memorati Tridentini decreti. Neque verisimilem credo quorundam opinionem, quòd raptus in parentes puellæ consentiens producat dirimens impedimentum.»

Quod tunc pluribus probat argumentis.

(2) Gallici codicis Civitas dispositiones Tridentini concilii decretis germanissimæ sunt.

quòd quandò aliquid ad diversos fines ordinatur, indiget habere diversa dirigentia in finem, quia finis est proportionatus agentis. Generatio autem humana ad multa ordinatur, scilicet ad perpetuitatem speciei, et ad perpetuitatem alicujus boni politici, puta populi in aliquà civitate; ordinatur etiam ad perpetuitatem Ecclesie, quæ in fidelium collectione consistit; unde oportet quòd hujusmodi generatio à diversis dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturæ, quod est perpetuitas speciei, dirigitur à naturâ inclinante in hunc finem, et sic dicitur esse naturale officium; in quantum verò ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi legis civilis; in quantum ordinatur ad bonum Ecclesie, oportet quòd subjaceat regimini ecclesiastico. »

II. Triplex igitur matrimonii finis ab Angelico doctore hic assignatur; bonum scilicet naturæ, bonum politicum ac bonum Ecclesie; cui triplici fini triplex quoque correspondet auctoritas, juris nempe naturalis, civilis atque ecclesiastici; quæ ea respectivè statuuntur quæ ad præfixum cuiuslibet potestati scopum conducere posse existimantur.

III. De jure naturæ vel divino positivo controversia hæc non movetur: de solâ potestate humanâ, sive ecclesiasticâ, sive civili quaeritur an et quid circa connubialem contractum decernere valeat. Cùmque juxta allegatum S. Thomæ principium matrimonium utriusque potestati, licet sub diversâ ratione, subjiciatur, spontè jam fuit ab harum singulâ regulas quasdam circa matrimonium decerni jure posse, quibus non observatis, contrahentes certè illicitè agunt; cùm extra omnè dubium sit justis superiorum legibus omninò esse obtemperandum. Atque hinc patet utramque potestatem, tam civilem quàm ecclesiasticam, talia matrimonii impedimenta jure suo inducere posse, quæ *impedientia* dicuntur.

IV. Verùm cùm matrimonii legitime contracti præcipua proprietas sit ut indissolubile inter ipsos contrahentes vinculum inducat; quaeritur ulterius utri potestati, civili an ecclesiasticæ, Deus, hujus contractus præcipuus auctor atque institutor, in novâ lege auctoritatem largitus fuerit suam illi contractui, ad Sacramenti rationem elevato, assignandi formam, talesque circa modum eum inveniendi statuendi leges seu conditiones, quibus neglectis, omni robore careat, nullumque ex eo, si attentetur, vinculum exoriatur. Quæ leges ideò impedimenta *dirimentia* nuncupantur.

V. Ne autem in materiâ tam momentosâ speciosis humanæ sapientiæ sophismatibus decipiamur, ad illam auctoritatem recurramus necesse est quæ sola omnis erroris expers veritatis cognitionem sincerè eam quaerentibus certissimè præstat. Hæc porrò falli nescia auctoritas in solâ Ecclesiâ catholicâ residet, quam Christus, Sacramentorum institutor, divinæ voluntatis suæ interpretem infallibilem constituit. Ex hujus itaque doctrinâ ac praxi, tanquàm ex inconcussâ credendorum regulâ, deducendum est quid circa hanc materiam ecclesiastica valeat auctoritas, quid civilis. De singulâ ordine agemus.

VI. Ad Ecclesie potestatem quod attinet, docet fides catholica matrimonialem contractum, ex quo ad Sacramenti dignitatem fuit evectus, hujusque veluti fundamentum existit, à Christo, supremo omnium hominum legislatore, cui omnis potestas in cælo et in terrâ concessa est, ita Ecclesie jurisdictioni directè atque immediatè fuisse subjectum, ut hæc, non ea tantum quæ ad dignam Sacramenti requiruntur susceptionem, rectè præscribat, sed et tales connubiali contractui apponere valeat condiciones quarum defectu contractus ipse penitus irritetur, quin et ipsi contrahentes ad legitimum præstandum consensum prorsus inhabiles efficiantur: quod sanè aliud non est quàm impedimenta statuere matrimonium *dirimentia*.

VII. Catholicam hanc veritatem oppugnaverunt seculi XVI novatores, Lutherus imprimis in libro de Captivitate Babilonica, quem anno 1520 conscripsit, cùm ipsi jam certum esset: *Papatum esse regnum Babilonis et veri Antichristi*. Palmaris hujus heresiarchæ error erat matrimonium inter novæ legis Sacramenta minime esse annumerandum, sed contractum esse merè civilem et politicum. Ex quo errore alter, veluti prioris sequela, spontè fluebat, Ecclesiam nimirum impedimenta statuere non posse matrimonium dirimentia. Tertius tandem Lutheri error erat non alias ac Ecclesiæ matrimonii prohibitiones fieri posse quàm quæ in Scripturâ sacrâ expressè continentur, neque Ecclesiam in illis unquàm dispensare posse.

Singulum errorem specialia canone proscriptis concilium Trid., sess. 24, can. 1, 3 et 4. Ast hæc de re postea latius agetur.

VIII. Interim hæc notetur Lutherum principibus secularibus potestatem in matrimonium non denegasse, nec juxta principia sua denegare quidem potuisse; cùm illud ad classem rerum profanarum ac contractuum merè civilium relegaret. Quod etiam alioquin ex contextu ejusdem libri de Captivitate Babilonica evidenter colligitur; uti fusè ac doctè ostendit clarissimus auctor dissertationis canonice de Potestate Ecclesie in statuendis impedimentis, etc., in Argentiniensi Universitate, 11 augusti 1785 publicè disputationi propositæ, §§ 29 et 31.

IX. Verùm longè apertius in scriptis posterioribus sensa sua hæc super re declaravit Lutherus uti inter alios ostendit J. Cochleus in opere, *Miscellanea in causâ Religionis*, anni 1545 Ingolstadii edito, lib. 3, tract. 10, pag. 185, folio verso, ubi hæc Lutheri de Causis matrimonialibus verba refert: « Vociferor et clamo, inquit Lutherus, causas matrimoniales non ad me, sed ad secularem potestatem referri debere.... Nemo enim negare potest matrimonium esse rem externam et secularem; sicut vestem, cibum, domum et aream, ac seculari potestati subjectam. » Idem patet ex Seckendorffio lutherano, *Historiâ Lutheranismi*, lib. 3, sect. 15, ubi postquam auctor Lutheri circa hanc materiam sensa accuratè exploraverat, ita demùm concludit § 49: « Hæc, inquit, ut ex his aliis que Lutheri in eundem sensum dictis apparet, ejus judicio causas matrimoniales necessariò ad forum

ecclesiasticum non pertinere, sed in principum et magistratum potestate esse, et ab his... in his causis leges et tribunalia constitui debere, sicut et postea factum est.)

X. Ex his porro abundè liquet quàm imperitè quidam contendant canonem 4, sess. 24, concilii Tridentini non de propriè Ecclesiæ potestate esse intelligendum; hoc nimirum inani prætextu, quòd Lutherus, cujus error illo canone configitur, non soli Ecclesiæ, sed cuiuscumque humanæ potestati, ut ipsi falsò prætendunt, jus omne in matrimonium abjudicaverit.

XI. Initio seculi XVII, Marcus Ant. de Dominis, archiepiscopus olim Spalatensis, insignis postea apostata, lib. 5, de Republicâ christianâ, cap. 14, n. 4, ex eodem supposito, quòd matrimonium sit contractus totus humanus et corporalis ad effectum naturalem directè initus, cum Luthero docuit matrimonii vinculum et causas ad potestatem ecclesiasticam, quæ tota in se spiritualis est, jure divino pertinere non posse; idque etiãsi matrimonium Sacramentum esse supponeretur: « Quia, inquit ibidem, n. 22, supernaturalis hæc conditio et ratio Sacramenti supervenit matrimonio jam plenè et perfectè in esse civilis contractûs constituto. » Hinc consequenter asserit ad solos principes seculares pertinere leges ferre quæ matrimonium dirimant; non verò ad Ecclesiam, nisi fortè ex indulgentiâ principum.

XII. Perversam hanc Spalatensis doctrinam, subsequentibus temporibus, haud semel magnâ ex parte renovare aggressi sunt temerarij quidam scriptores catholici, quorum antesignanus fuit Joannes Launojus, doctor Parisiensis, in opere de regiâ in matrimonium Potestate, anno 1674 edito, et 10 sept. 1683 Romæ damnato.

Admittunt hi auctores matrimonium verum esse novæ legis Sacramentum; ast simul contendunt 1° Sacramentum à contractu matrimoniali omninò esse distinguendum; 2° Ecclesiæ jus quidem esse ut circa matrimonium quædam statuat quatenus Sacramentum est, atque sub solâ Sacramenti ratione; nequaquam verò quatenus contractus est. Asserunt 3° hunc contractum potestatis civilis dispositionibus unicè subjacere; cum penès hanc solam omnis de humanis contractibus statuendi residat auctoritas; 4° irritato autem contractu, nec Sacramentum subsistere, deliciente materiâ; 5° Ecclesiam hæc in re nihil posse, nisi ex principum secularium concessione, conniventia, aut tacito saltem consensu; 6° alii tandem ad meras scholæ opiniones hanc de Ecclesiæ potestate questionem relegant.

XIII. Ad canonem autem 4, sess. 24 concilii Trid., quò contra Lutherum definitur Ecclesiam hæc gaudere potestate, respondet Launojus canonem illum non dogmaticum esse, sed merè disciplinarem, atque per Ecclesiam in eo intelligi debere reges ac principes, utpote præcipua ejus membra, quorum proinde nomine et auctoritate Ecclesia utitur dùm matrimonii

statuit impedimenta. Absurdum hoc Launoii systema, eadè circiter ætate, pro meritis exceperunt ac refutarunt duo doctores sorbonici, Leullerius ac Gerbesius.

XIV. Hinc subsequentes ejusdem erroris patroni, relicto Launoii figmento, prætendunt concilium Trid. in illo canone saltem non clarè determinasse, utrùm ex Christi institutione, vel ex principum indulgentiâ tacitè vel expressè, hæc potestas Ecclesiæ competat. Hunc Ecclesiæ definitionem cum novatorum doctrinâ conciliandi modum, avidè amplexa est numerosa caudicorum, canonicistarum, maximè in Germaniâ, ac pseudopoliticorum cohors; quæ à medio circiter seculo XVIII, præfatam errorem, collatis quasi viribus propugnare ac quaquaversum propagare studuit.

XV. Ast, quod magis dolendum, synodus Pistoriensis, sub Scipione de Riccis an. 1786 celebrata, eundem errorem palàm adoptare ac publicè profiteri non erubuit, docens in decreto de Fide inscripto, tit. de Matrimonio, n. 7, ad supremam civilem potestatem duntaxat originariè spectare contractui matrimonii apponere impedimenta ejus generis quæ ipsum nullum reddunt dicunturque dirimentia; Ecclesiam tamen, supposito assensu vel conniventia principum, talia impedimenta justè constituere potuisse.

Contendit ulterius jus illud originarium cum jure dispensandi essentialiter esse connexum: unde in Memoriali quod idem episcopus Leopoldo, magno Etruriæ duci, exhibuit, hunc principem rogat, § 1, n. 10, ut è numero impedimentorum tollat cognationem spirituales ac publicam honestatem, necnon ad secundum gradum restringat cognationem atque affinitatem ex quacumque conjunctione provenientes.

Denique asserit sponsalia actum merè civilem continere, eaque civilium legum præscripto omninò subjacere.

XVI. Tandem initio seculi XIX, integrum Spalatensis apostatae irreligiosum systema à pseudopoliticis denuò in medium protruditur. Legitimum enim matrimonium, juxta ipsos, contractus est totus humanus ac merè civilis, variis in casibus dissolubilis aut rescindibilis, qui propriè constituitur ac verè initur per solum contrahentium mutuam consensum coram magistratu civili expressum. Sacra autem illa cæremonia quæ coram Ecclesiæ ministro peragitur quamque Catholici Sacramentum, ipsi verò benedictionem nuptialem vocant, ad matrimonialis contractûs validitatem minimè requiritur; sed post matrimonium jam validè contractum, à conjugibus pro libitu adhiberi vel omiti potest. Atque hinc exploratum esse aiunt jus leges ferendi circa matrimonialem contractum ad solos summos imperantes spectare posse.

XVII. Ex dictis igitur toto hoc capite clarè patet præsentis questionis statum in eo consistere, utrùm scilicet verum dogma fidei catholice sit Ecclesiam gaudere potestate, non ab hujus seculi principibus, sed ab ipso Christo, sponso suo, acceptâ, statuendj

impedimenta ipsamet contractum matrimoniale dirimentia; eo sensu ac modo quibus hæc veritas supra, n. 6, latius fuit exposita: quæ consequenter potestate Ecclesia, omni tempore et loco, liberè uti possit, independentè ab omni summorum imperantium influxu aut consensu.

Hujus propositionis affirmativam partem, sequenti capite ex iis fontibus probare conabimur, ex quibus theologi catholici ad alias fidei veritates stabilendas argumenta sua deprimere solent.

Postea de principum circa matrimonium potestate agemus.

CAPUT XXI.

De potestate Ecclesiæ.

Verum ac propriè dictum dogma fidei catholice est Ecclesiam jure proprio, seu potestate à Christo acceptà, impedimenta statuere posse quæ matrimonii contractum verè dirimant quoad vinculum.

Probatur 1º ex Scripturâ sacrâ.

I. Hanc potestatem à Christo Domino Ecclesiæ reipsâ esse traditam haud obscure deductur 1º ex factis ipsius Christi, qui ligaminis impedimentum constituit aut renovavit dum matrimonium, quod ad Sacramenti dignitatem evchere stauerat, ad primævam suam in paradiso institutionem revocavit, abrogatis consequenter libello repudii ac polygamia; uti ex Christi verbis Math. 19, 4, 9, et Marc. 10, 6, 12, docet Ecclesia catholica. Vide conc. Trid., sess. 24, cap. unico, et can. 2; item 1 Cor. 7, 11 et 12.

Voluit tamen ac supremâ auctoritate suâ statuit idem Salvator noster ut indissolubile alioquin istud vinculum, determinato casu, in matrimonio scilicet rato tantùm, per solemnem religionis professionem dirimeretur; uti ex constanti traditione definivit conc. Trid., sess. 24, can. 6.

Luculenter itaque his factis ostendit Christus Dominus contractum matrimoniale, quod substantiam seu essentiam ejus atinet, in Ecclesiâ à se fundandâ minimè accensendum esse rebus merè civilibus, quibus nimirum se immiscere volebat, sed habendum ut objectum sibi, tanquàm ejusdem Ecclesiæ capitæ ac legislatori, specialim ac penitè subordinatum; cujus proinde cura ac directio, ut rerum ceterarum ad religionem suam pertinentium, in posterum ad eos spectaret quos sui vicarios constituere intendebat, ut Ecclesiam, quam proprio sanguine acquisiturus erat vice atque auctoritate suâ ad finem usque seculorum regeret ac gubernarent.

II. Hoc 2º colligitur ex doctrinâ et factis B apostoli Pauli, qui, 1 Cor. 7, varia circa matrimonium ejusque usum declarat ac statuit, inter quæ hoc præcipuum est, quòd de ligaminis impedimento, veluti ab ipso Christo statuto, verba faciens, simul declarat infidelium matrimonium aliquando solvi posse, tunc nimirum quandò, altero fidem christianam amplectente, alter in infidelitate perseverans ab eo vult discedere. Hoc enim sensu Apostoli verba, ibid., v. 15, intelligenda esse, Ecclesia catholica et verbis et factis constanter ostendit. Videri hæc super re potest dissertatio

P. Maugis, doctoris Lovaniensis, de Casu Apostoli. Agnovit igitur Apostolus sibi, tanquàm ministro Christi ac dispensatori mysteriorum Dei, ab ipso Christo jus esse concessum quædam declarandi ac statuendi circa matrimonium fidelium; quæ eadem consequenter potestate etiamnum gaudent legitimi apostolorum in Ecclesiâ catholicâ successores.

III. Hoc 3º colligitur ex generali atque amplissimâ potestate à Christo Ecclesiæ suæ in Scripturis concessâ, pascendi nempe ac dirigendi fideles in iis omnibus quæ ad salutem æternam conducunt: item statuendi ac leges ferendi circa res sacras quascumque; inter quas infimum sanè locum non obtinet contractus matrimonialis, upotè qui, ex Christi institutione, Sacramenti materia ac fundamentum existit: ex quo etiam contractu, nisi christianis legibus dirigatur, notabilis sæpè morum corruptela, gravissima scandala, aliaque incommoda oripè nata sunt, in animarum perniciem æternæque salutis dispendium.

Probatur 2º ex traditione.

IV. His argumentis ex Scripturâ sacrâ desumptis accedit perpetua Ecclesiæ traditio, ex quâ luculentius adhuc hæc veritas stabilitur. Ex hæc nimirum summâ evidentiâ constat Ecclesiam longè ante Lutheri tempora, usu continuo ac nusquam interrupto, cujus nequidem initium figi potest, auctoritatem suam per totum orbem terrarum, sub principibus, sive catholicis, sive hæreticis, sive etiam infidelibus, in Christianorum matrimonia exercuisse; quod solum sufficeret ut argumento præscriptionis hæc potestas Ecclesiæ vindicaretur.

V. Verùm id præstari quoque potest argumento *discussionis*. Quamplurima enim à primis Ecclesiæ seculis assignari possunt hujus praxis exempla; quorum aliqua jam supra, dum de singulis impedimentis ageretur, à nobis fuerunt indicata; cætera autem, quæ brevitatis causâ hic omitimus, videri possunt apud Natalem Alexandrum, Theol. dogmat. et morali l. 2, de Matrim., cap. 4, art. 1, vel apud alios auctores.

Generatim hic observâsse sufficiet S. Basilium in suâ ad Amphilochoium epistolâ, item ad Diodorum, jam seculo IV mentionem tacere de pluribus impedimentis quæ tunc apud Christianos in usu erant; quem usum vim legis habere asserit, *propterea*, inquit, *quòd sanctiones istæ à sanctis nobis sunt viris traditæ.*

Similiter S. Gregorius Magnus, seculo VI, de variis loquitur impedimentis, maximè de quibusdam consanguinitatis atque affinitatis gradibus, ab Ecclesiâ constitutis, etiam repugnantibus aliquando principum edictis. Suam quoque hæc in materiâ auctoritatem exercuit idem pontifex, dum ecclesiasticam legem quoad graduum extensionem in gratiam neo-catholicorum in Angliâ relaxavit. Circa hoc factum vide rescript. Pii VI ad archiep. Trevir., de 2 febr. 1782, infra in Collect. decret., n. 10.

Seculo quoque VII in synodo Quini-Sextâ, vulgo Trullanâ, anno 692 celebratâ, varia matrimonii impedimenta statuta aut confirmata fuerunt quæ etiam-

num apud Græcos obtinent, licet tot jam seculis hi ab Ecclesiâ Romanâ recesserint.

Ex paucis autem hæc factis abundè refellitur absurdum novatorum commentum, quasi Ecclesia circa duntaxat seculum IX hanc sibi arrogasset auctoritatem, idque vi falsarum decretalium Isidori Mercatoris, quas interim constat nunquam apud Græcos agnitas quidem fuisse.

Probatnr 3° ex praxi principum catholicorum.

VI. Quin et ipsi principes catholici variis modis ostenderunt se in Ecclesiâ agnoscere potestatem illam proprio ac summo jure impedimenta statuendi matrimonium dirimentia. Nam in primis tantùm abest ut contra leges canonicas hæc in re subinde reclamaverint, ut eas potius edictis suis ultrò confirmaverint, necnon in ditione suâ executioni demandari jusserint (1).

2° Principes catholici apud synodum Tridentinam per oratores suos enixè postulârunt atque sæpiùs insisterunt ut matrimonia clandestina, item filiorum familiaris sine consensu parentum contrahenda, irritare vellet. Eorum postulationibus annuerunt Tridentini Patres quoad primum, non verò quoad secundum. Vide card. Pallavic. Hist. conc. Trident. 1, 22, cap. 1, n. 16; item cap. 4, n. 1, 27; vel supra, cap. 4, n. 7.

3° Principes ad Ecclesiæ auctoritatem semper confugerunt ad dispensationem efflagitandam in propriis suis matrimoniis, dum ipsimet ecclesiastico aliquo detinebantur impedimento: quam dispensationem Romani Pontifices ipsis vel concedebant, vel denegabant, prout magis Ecclesiæ bono id expedire judicabant (2).

4° Plurima quoque in Historiâ Ecclesiasticâ extant exempla summorum imperantium, quorum matrimonia, quòd contra canonicas sanctiones essent inita, nulla ac irrita declaravit Ecclesia; quosque consequenter, etiã per penas canonicas, ab illegitimâ conjunctione recedere coegit (3). Ast nec tunc qui-

(1) In Capitularibus suis Carolus Magnus constituta sanctorum Patrum et decreta canonum invocat. Canonum etiã ad arbitrium et sententiam confugit Hilpericus, Francorum rex, qui Bruncebildis amore captum Merovæum, filium exprobrationibus operiens, quòd viduam Sigheberti fratris uxorem assumpsisset (nec immeritò, si quidem Merovæus proximâ cognatione conjuncte sic superat). Pretextatum, Rothomagensis episcopum etiã increpat, et concilio Parisiis sedenti deponendum tradit, eò quòd contra statuta canonum, matrimonium contrahenti filio ministerium non recusasset.

(2) Philippus primus, rex Francorum, amissâ legitimâ uxore suâ, Bertradam, Andegavensis comitis uxorem, adhuc viventis, raptam ducere in matrimonio ausus, populares suos episcopos, inter quos Ivonem Carnotensem, ad Paschalem II miserat, ut ab eo confirmaretur matrimonium, cui nec ipse comes, uxoris sue minime appetens, obsistebat; summus autem Pontifex interdictis et excommunicationibus causam legitime morumque protexit.

(3) Robertus Pius, Francorum rex, cognatione spiritali jungebatur cum Bertâ, comitis Campaniæ filiâ, cui inconsultè nupserat. Gregorius V excommunic-

dem Ecclesiam de usurpato jure alieno accusare ausi sunt.

VII. Ex hæc itaque principum secularium agendi ratione evidenter patet Ecclesiam non ab hujus mundi potestatibus, sed à sponso suo Christo, qui est Rex regum et Dominus dominantium, hanc obtinuisse auctoritatem, ut matrimonii impedimenta dirimentia statuat.

Probatnr 4° à ratione theologica.

VIII. Quæ assertio hinc ulterius confirmatur, quòd Ecclesia, cui semper præsens adest Spiritus sanctus, quæque proin æquè in moribus ac in fide errare nescia est, neque auctoritatis suæ limites ignorare, neque jus alienum, contra divini fundatoris sui voluntatem, usurpare potuerit.

Probatnr 5° ex auctoritate S. Thomæ, etc.

IX. Hanc Ecclesiæ potestatem agnovit atque scriptis suis etiã asseruit S. Thomas, *libris Sententiarum*, plurimis in locis; sed præcipuè in *quodlib.* 5, q. 8, art. 1: « Ecclesia, inquit, in his quæ ad matrimonium pertinent, se habet tripliciter: uno quidem modo per modum judicantis ..; alio modo se habet per modum prohibentis et punientis; et hoc quidem impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. Tertio modo se habet per modum statuentis, quod fit solùm auctoritate summi Pontificis; et secundùm hoc persone aliquæ redduntur illegitimæ, ut patet in quibusdam gradibus consanguinitatis et affinitatis; vel etiã de adulterâ, cùm quis ei dedit fidem de contrahendo, cùm machinatus est in mortem uxoris. » Item *Supplem.*, q. 54, art. 4, ad 1, ait: « Sicut Deus non conjungit illos qui conjunguntur contra divinum præceptum, ita nec conjungit illos qui conjunguntur contra Ecclesiæ præceptum quod habet eandem obligandi efficaciam quam habet divinum præceptum. »

Vide alios textus infra, cap. 23, n. 10, et cap. 24, n. 8.

Angelici doctoris sententiam constanter amplexa atque professâ est schola catholica universa, paucis novatoribus exceptis; ita ut supervacaneum videatur plures hic agglomerare auctoritates. Aliquas tamen infra, cap. 24, adhuc citabimus, ut ostendatur jus illud soli Ecclesiæ competere. Unde hic allegasse sufficiat censuram sacræ Facultatis Parisiensis, quâ, an. 1521, Lutheri doctrinam, quatenus denegat Ecclesiæ potestatem statuendi impedimenta dirimentia, damnavit ut *impiam, potestati Ecclesiæ impiè derogativam, et ex damnato Valdensium errore procedentem.*

Probatnr 6° ex definitione ac factis concilii Tridentini.

X. Tandem concilium Trid., perpetuè huic traditioni ac praxi innixum atque insistens, hanc veritatem infallibili suo judicio definivit, sess. 24, can. 4, contrarium Lutheri ejusque sequacium errorem anathemate damnans, hæc verbis: *Si quis dixerit Ecclesiam*

tionem consulentes se conjuges separavit. Berta dolore assumpta est.

non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.

XI. Doctrina hoc canone 4 expressa confirmatur per canonem 5, in quo similiter anathemate damantur qui dixerint Ecclesiam constituere non posse ut plures consanguinitatis et affinitatis gradus quàm in Levitico exprimentur matrimonium dirimant; aut Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare non posse.

Confirma ut 2° per canonem 9, in quo anathema dicitur asserentibus: *Clericos in sacris ordinibus constitutos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica.*

Confirmatur denique etiam per canonem 12, in quo concilium definit causas matrimoniales spectare ad iudices ecclesiasticos. Nulla autem causa magis matrimonialis dici potest quàm ea que contractus matrimonialis essentiam ac validitatem concernit: ad Ecclesiam itaque spectat determinare ac statuere quid, attentis personis ac circumstantiis, requiratur ut similis contractus legitimus ac validus habeatur: quod aliud non est quàm impedimenta ponere que efficiunt ut matrimonium validè iniri non possit, nisi præscriptæ conditiones observentur.

XII. Quod verbis definitivè Tridentina synodus, hoc factis quoque stabilivit. Novum enim impedimentum elandestinitatis induxit: impedimenta cognationis spiritualis, publicæ honestatis, item affinitatis ex copulâ illicitâ contraxit. Impedimentum raptus vel induxit, vel saltem, ut aliis placet, penè antiquatum restauravit, sess. 24, de Reform. matrim., cap. 1, 6.

XIII. Ad eò claram concilii œcumenici decisionem suis sophismatibus obscurare atque emervare conati sunt Joannes Launoius ejusque sequaces, ut supra, cap. 20, n. 11 et 12, observavimus; contententes, vel per *Ecclesiam* in illo canone intelligendos esse principes, utpote principaliora Ecclesiæ membra; vel in eodem non dogma seu doctrinam definiri, sed disciplinam duntaxat statui, quæ minimè obligat in locis in quibus non est recepta; vel tandem in illo canone saltem non determinari quo jure Ecclesia id possit.

XIV. Quamvis autem ipse canonis sensus obvius ac naturalis, necnon argumenta hactenus allegata abundè sufficiant ad figmenta ad eò absurda penitus convellenda; ut tamen catholica veritas etiam ab his cavillationibus plenè vindicetur, abs re non erit verum ac genuinum præfati canonis sensum ulterius hic figere, tum ex judicio doctrinali episcoporum Belgii, tum maxime ex supremâ summæ pontificis Pii VI decisione.

CADUT XXII.

De vero sensu canonis 4 judicium episcoporum Belgii: item summæ pontificis Pii VI.

I. Cùm professores seminarii generalis, quod Josephus II, imperator, anno 1786, Lovanii crexerat, suppressis ubique episcoporum seminariis, expulsisque è cathedrâ suâ facultatis theologicæ professoribus orthodoxis, cùm, inquam, hi professores in tam vehementem falsæ doctrinæ suspicionem apud multos ve-

nissent, ut novella illa schola à perisque alumnis desereretur; Joannes Henricus, cardinalis de Frankenberg, archiepiscopus Mechliniensis ac totius Belgii primas, ejusdem imperatoris jussu, de illorum doctrinâ publicum laturus iudicium, ipsis inter plures alias etiam sequentem proposuit questionem, 18 aprilis 1789.

« Sint sequentes propositiones: prima: Canon 4, sess. 24 concilii Trid. est *dogmaticus*; secunda: Per verbum *Ecclesia* in illo canone intelliguntur Ecclesiæ rectores, id est, primas Ecclesiæ et episcopi; tertia. Potestas de quâ agitur in eodem canone accipi debet de potestate propriâ et à Christo concessâ.

« Petitur de singulâ propositione, utrùm apertè repugnet veritatibus revelatis, vel aliis in ratione fundatis, aut utrùm saltem sit verosimilis, et verosimilitudo tanta sit, ut in praxi debeat attendi. »

II. Præfati professores, in suis ad hanc questionem solutionibus, non negant quidem per *Ecclesiam* in illo canone solos Ecclesiæ rectores esse intelligendos; verùm ad ieliqua puncta minus rectè respondent. Asserunt nimirùm rem inter Catholicos esse controversam, neque ab Ecclesiâ hactenus decisam utrùm canon ille dogmaticus seu doctrinalis sit: item utrùm de propriâ seu à Christo acceptâ auctoritate intelligi debeat, necne: atque sic non tantùm fidei certitudinem denegant doctrinæ quæ jus illud Ecclesiæ asserit, ut rectè observat supralaudatus Belgii primas, sed ulterius inter meras scholæ opiniones eam relegant, quam proinde unusquisque pro libitu admittere vel negare poterit.

III. Ast quàm longè à vero aberrant, doctè æquè ac clarè ostendit illustris ille presul in suo iudicio doctrinali super doctrinâ professorum seminarii generalis Lovan., die 26 junii 1789. Et primò quidem canonem illum dogmaticum seu doctrinalem esse indè præcipuè ostendit, quòd in eo non agatur de moribus componendis, aut de praxi aliquâ introducendâ vel stabilendâ, quod proprium canonis disciplinaris objectum est, sed de damandâ Lutheri doctrinâ, ut fideles inde addiscant, quid hæc in re credere ac profiteri, quid damnare debeant; quæ omnia propriam canonis dogmatici materiam constituunt.

IV. Ad secundam propositionem quod attinet, ait tantam ejusdem esse evidentiam, ut superfluum foret eidem stabilendæ diutius immorari: verùm prolixius pertractat quæ tertiam propositionem concernunt. Multis scilicet demonstrat canonem illum haud dubiè agere de jure proprio, sen de auctoritate à Christo acceptâ. Singula doctissimi præsulis argumenta, ad scopum nostrum, verbo hic indicabimus: latius videri poterunt in prælaudato ejus iudicio dogmatico.

V. Primum itaque argumentum est, quòd Ecclesia canonem illum semper hoc sensu intellexerit, ut patet ex unanimi theologorum catholicorum sententiâ ac doctrinâ: item ex eo quòd nova ejusdem interpretatio, quam Launoii sequaces orbì catholico obru-

dere nitentur, statim undequaque fuerit impugnata atque rejecta.

VI. Secundum argumentum est, quod Ecclesia, si potestas quae utitur revera à principibus hujus seculi sit mutata, eam sibi competere iudicio dogmatico definire nullatenus potuisset, cum similis concessio sit factum merè humanum, quod proin definitionis dogmaticae objectum esse nequit: nihil enim ab Ecclesia defini potest, nisi à Deo fuerit revelatum.

VII. Praeterea si tacita saltem requireretur principum concessio, facile contingere posset ut dogmatica illa Ecclesiae definitio falsa foret; v. g., sub infidelium dominatione; item casu quo supremi imperantes concessam à se potestatem revocarent.

VIII. Tertium argumentum, quo Mechliniensis antistes probat jus illud à Christo Ecclesiae fuisse concessum, sunt facta ipsiusmet Christi atque apostoli Pauli; de quibus actum fuit supra, cap. 21, n. 1 et 2.

IX. Quartum argumentum deducit ex continuè Ecclesiae praxi, quae variis temporibus impedimenta quaedam statuit, adoptavit, ad plures gradus vel personas extendit aut restrictit, licet ne vestigium quidem reperiat alicujus concessionis per principes seculares hanc in re factae, qui et ipsimet potius ad Ecclesiam recurrerent auctoritatem, ad horum relaxationem subinde obtinendam. Vide supra, cap. 21, n. 4 et 7.

X. Quintum ex eo desumit, quod potestas illa Ecclesiae omnino necessaria sit; cum aliis sufficienter pro munere ipsi divinitus concesso curare non possent ut unio conjugalis ad Sacramenti dignitatem evecta cum honore ac decencia rei adeò sacrae debitis à fidelibus dignè tractetur, atque ab omnibus abominationibus quibus apud gentiles foedari solet penitus praeservetur.

XI. Circa hoc argumentum, cum necessitatem illam negent adversarii, notari debet hic propriè agi de *questione facti*; an scilicet Christus jus illud Ecclesiae suae reipà concesserit, necne. Similis autem questio unice dirimenda est examinando quid Scriptura sacra, quid Patrum traditio, quid tandem Ecclesiae infallibilis decisio hanc de re doceant. Quod si ex his fontibus constet (prout in casu ex superioribus argumentis evidens fit) jus illud verè à Christo Ecclesiae fuisse concessum, hoc nullà ratione illi denegari potest, etsi forsitan quis subtili ratiocinio illud absolutè necessarium non esse evincere conaretur.

XII. Ex his igitur concludit dignissimus archiepiscopus sui reprobandas esse datas à praedictis professoribus responsiones ut minimè orthodoxas, easque ut tales reprobat ac damnat. Quod vigilantissimi Belgii primatis iudicium omnes alii totius Belgii episcopi, missis ad cardinalem Mechliniensem epistolis, speciatim approbaverunt, vel etiam adoptaverunt, illudque veluti doctrinae in suis respectivè diocesis tradendae normam adhibendum fore decreverunt.

XIII. Eadem iudicio seu declarationi archiepiscopi sui se purè et simpliciter, sine exceptione ullà aut cunctatione adherere, documento authentico (10 maii

1790) professus est, in pristinum denuò statum feliciter restituta Facultas theologica Lovaniensis, publicè agnoscens archiepiscopali illo iudicio majorum suorum, *id est, avitam Lovaniensis scholae doctrinam*, à quâ *perperam novelli professores recesserant, perspicuè contineri.*

XIV. Tandem et summus quoque pontifex, Pius VI, praedictam saepius declarationem apostolicà suà approbatione communiare dignatus est, 24 martii 1790; laudibus simul extollens archiepiscopi doctrinam, zelum ac pietatem.

Declaratio ac definitio summi pontificis Pii VI circa verum sensum ejusdem canonis quarti.

XV. Suam hanc de re sententiam jam manifestaverat Pius VI in litteris suis ad archiepiscopum Trevirensis de 2 febr. 1782, in quibus, postquam variis argumentis, ex Ecclesiae praxi maximè desumptis, evidenter probasset canonem illum non de offi quàm de proprià auctoritate intelligi posse, tandem conclusit oppositam recentium pseudopoliticorum sententiam, non solum Ecclesiae esse injuriosam, sed et ejus constanti sensui, traditionique prorsus adversam.

XVI. Ast anno 1794 questionem hanc supremà Sedis Apostolicae auctoritate diremit; dum nempe distortam illam à novatoribus excogitam canonis interpretationem, tanquam haereticam, damnavit in celebri suà constitutione contra synodum Pistoriensem, ad totam Ecclesiam directà, quae incipit: *Auctorem fidei*, etc. Solemnè hoc supremi Ecclesiae pastoris iudicium integrè hic referre juvat.

« Doctrina synodi, inquit Pontifex, n. 54, asserens ad supremam civilem potestatem dantatari originariè spectare contractus matrimonii opponere impedimenta ejus generis, quae ipsam nullum reddunt, dicunturque dirimentia, quod jus originarium praeterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum, subjungens, *supposito assensu vel consentià principum, potuisse Ecclesiam justè constituere impedimenta dirimentia ipsam contractum matrimonii*;

« Quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in Christianorum matrimonii jure proprio impedimenta constituere quae matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare;

« CANONEM 3, 4, 9, 12, SESS. 24 CONCIL. TRID. EVER-SIVA, HERETICA.

« LX. Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut è numero impedimentorum tollat cognationem spirituales, atque illud quod dicitur publicè honestatis, quorum origo reperitur in collectione Justiniani, tum ut restringat impedimentum affinitatis et cognationis ex quocumque licitè aut illicitè conjunctione provenientis ad quartum gradum juxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae;

« Quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi, sive restringendi impedimenta Ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata: item quà parte

supponit Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure suo dispensandi super impedimentis ab ipsâ constitutis vel comprobatis;

« LIBERTATIS AC POTESTATIS ECCLESIE SUBVERSIVA, TRIDENTINO CONTRARIA, EX HERETICALI SUPRA DAVNATO PRINCIPIO PROFACTA. »

XVII. Cum itaque opinio quæ negat Ecclesiam posse proprio jure impedimenta constituere matrimonium verè dirimentia, tanquam hæretica, sit damnata; et nihil hæreticum sit, nisi quod fidei catholice seu veritati à Deo revelatæ manifestè repugnat; sequitur evidenter fidei dogma esse, Ecclesiam auctoritate propriâ, id est, à Christo acceptâ, talia statuere posse impedimenta quæ matrimonium, non tantum quatenus Sacramentum, sed etiam quæ contractum, seu quatenus perpetuum ac indissolubile vinculum inducit, penitus irritent ac nullum efficiant.

XVIII. Præcipua objectio quæ contra hoc fidei dogma allegari solet inde desumitur, quòd Ecclesia Sacramentorum substantiam seu materiam immutare non valet; quod tamen locum habere videretur, si efficere posset ut mutatis contrahentium consensibus, qui Sacramenti materiam constituunt, jam ejusdem materia sufficiens amplius non sit. Verum ut hæc difficultas solvatur, observasse sufficiet pro Sacramenti matrimonii materiâ consensum seu contractum requiri undequaque legitimum. Ad Ecclesiam autem spectat, pro jure sibi à Christo tradito, determinare quid in diversis circumstantiis requiratur, ut talis contractus sit verè legitimus, item ut personæ habiles censentur ad legitime simul contrahendum. Unde dum impedimenta statuit, Sacramenti materiam propriè non mutat, sed tantum efficit ut hæc et nunc sufficiens non adsit Sacramenti materia: sicut, v. g., si quis aquam naturalem pro Baptismate auferret vel inficeret; aut pro missæ sacrificio vinum in acetum mutaret. Quod etiam patet ex modo loquendi concilii Trid. dum clandestinitatis constituit impedimentum, cap. 1, de Reform. matrim. « Qui aliter, inquit concilium, quam præsentem parochum.... matrimonium contrahere attentabant; eos sancta synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos præsentem decreto irritos facit et annullat. »

XIX. Questionem hæc tam clarè ac distinctè exponit atque explicat Natalis Alexander, theologus Gallus, Theol. dogm. et moral., de Matrim., cap. 2, art. 2, propos. 2, ut abs re non fuerit ejus verba hæc allegare.

« Ecclesie dispositioni, inquit, matrimonium subiacet quatenus contractus est ad Sacramenti dignitatem erectus. Nam sicut sæculi principes de contractibus merè civilibus leges condere possunt, et his contractibus impedimenta quædam obicere, personarumque ad contrahendum, vel sic contrahendum, illegitimas declarare, ita ut contractus ab illis initi, vel sic initi, nullius sint roboris ac firmitatis; ita Eccle-

sia contractui matrimonii impedimenta, justis de causis, apponere potuit ac potest, sive ex qualitate personarum, sive ex modo contrahendi petita, prout expedire judicaverit, secundum potestatem sibi à Christo datam et lumen à S. Spiritu perenniter assistente donatum. Quomohrem sacra synodus Tridentina, sess. 24, can. 4, dixit anathema iis qui assuerint Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonii dirimentia, vel in iis constituendis errasse; et, canone 12, anathemate pariter ferit eos qui dixerint causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos.

« Nec tamen Ecclesia circa substantiam Sacramenti aliquid immutare se posse censet, aut reipsâ immutat. Nam contractus conjugalis legitimarum personarum rarus semper est naturali divinoque jure, sicut lege nature rarus est contractus emptionis et venditionis inter homines ab emendo et vendendo nullâ lege prohibitos, idque vel simpliciter, vel certo modo: sed sicut lex civilis quosdam prohibet, ac prohibendo impedit à tali contractu; ita et lex ecclesiastica quosdam prohibet à contractu matrimonii. Qui autem sic prohibentur, jam non sunt legitime personæ, neque ad contrahendum idoneæ et habiles, vel certè ad sic contrahendum (ut concilii verbis utar). » Hactenus Natalis Alex. qui, ibid., cap. 4, art. 1, doctè multisque argumentis evincit jus illud à Christo Ecclesie reipsâ fuisse concessum.

XX. Cæteræ objectiones ex ante dictis, uti ex dictendis infra, cap. 24, facillè solvuntur; v. g., quòd obijetur Ecclesiam potestatem illam sibi vindicasse beneficio falsarum decretalium (quæ seculo IX primam innotuerunt, seculo autem XI ac XII decretorum collectionibus à Gratiano aliisque insertæ fuerunt), hoc falsitatis arguitur ex eo, quòd Ecclesia jam multis sæculis ante editas illas decretales matrimonii impedimenta statuerit; ut videre est supra, cap. 6, 18, 20; item cap. 21, n. 5. Præterea Ecclesia Græca nunquam novit falsas decretales, et tamen etiamnum servat impedimenta jam diu ante suam ab Ecclesia Romanâ discessionem communi auctoritate stabilita. Vide ibidem.

XXI. Alia objectio quòd Ecclesia hoc fecerit ex concessione principum secularium, vel etiam ex merè usurpatione juris alieni, inde evidenter refutatur quòd nullum in totâ Historiâ Ecclesiasticâ vestigium reperitur alicujus concessionis vel reclamationis ex parte principum; qui è contra jus illud in Ecclesia constanter regoverunt, Ecclesiarumque hæc in re legibus sese spontè penitus submiserunt: prout patet ex dictis supra, c. 21, n. 6; item ex infra dicendis, c. 24, n. 7.

XXII. Ex iisdem citatis locis manifestum quoque fit Ecclesiam dum matrimonii statuit impedimenta, non principum edicta fidelibus inculcasse (quod aliud novatorum signum est) (1), sed proprias suas le-

(1) Errant qui contendunt juri Romano gentes barbaras quæ occidentali Imperio ruinam incussere, suorum hostium leges aspexas, superbum caput subje-

ges lisdem toto orbe dispersis principibus aequè ac populis summâ auctoritate præscripsisse.

CAPUT XXIII

De potestate civili circa matrimonium.

I. Summos in republicâ imperantes varia circa matrimonium, etiam Christianorum, statuere posse, apud omnes in confesso est. Atque inprimis cum nuptiales civium conjunctiones ad publicam, sive familiarem, sive etiam populorum tranquillitatem atque felicitatem promovendam vel turbandam plurimum sæpè conducere valeant, dubium non est quin suprema in republicâ potestas jus habeat his conjunctionibus dispositiones quasdam adjiciendi, quò verum sibi ab ipsâ naturâ præfixum scopum, bonum nempe publicum, certius atque facilius consequantur. Similes autem leges, cum justæ supponantur, etiam in conscientiâ obligare certum est. Undè rectè dicitur principes impedimenta statuere posse matrimonium *impediencia*; talia nimirum quæ efficiunt ut matrimonii contractus licitè non ineatur, nisi præscriptæ conditiones à contrahentibus observentur. Vide quæ hæc de re diximus supra, c. 20, n. 1, 2 et 3.

II. Possunt præterea principes etiam decernere, ut harum legum suarum transgressores, in delicti poenam, priventur omnibus illis effectibus civilibus ac politicis qui alioquin ex matrimonio legitimo oriri solent: ut sunt, v. g., jus ad dotem, ad honorum communionem eorumque administrationem, ad successiones hereditarias, ad officia civilia obtinenda aliaque similia; ita ut talibus legum contemptoribus quoad hæc omnia actio desinetur in foro externo. Cum enim hæc objecta res merè politicae ac temporales directè atque immediatè concernant, extra controversiam est, justâ subsistente causâ, hæc de rebus statuere posse principes, utpote ad quos speciatim pertinet bonum et ordinem publicum quoad temporalia ac civilia conservare atque promovere. Quod, cum à nemine negetur, ulteriore probatione non indiget.

Atque hoc sensu varii auctores, signanter Galli, simpliciter asserunt principes impedimenta statuere posse matrimonium *divinencia*, quoad prædictos nimirum effectus civiles ac politicos.

III. Denique principes christiani, tanquam Ecclesie catholice pii filii, ejusdemque statuti defensores ac vindices, circa Christianorum matrimonium, sicuti circa res sacras cæteras, ea quoque decernere valent quæ conducere nata sunt ad Ecclesie hæc in re leges manutenendas, earumque violatores poenis etiam temporalibus coercendos. Hoc vel inde abundè colligitur

cisse. In civili nequaquam victorum à se mores et codices adoptaverant. Franci Salicas leges, Burgundi proprium codicem; Gothi, Wisigothi, Ostrogothi, dum suorum et Theoderici magni instituta, Longobardi leges à suo nomine sic dictas, Wandali et Heruli militaria præscripta sequerantur, nullis Theodosiani Codicis aut Justiniani dispositionibus manus dederant; omnes verò, postea unâ fide conjuncti, ex Ecclesiâ romanâ, Cæsarum sapientiâ, Christique præsertim præceptis imbuti, leges suas mutaverunt, vel expecterunt.

quòd Ecclesia pios ac zelosos principes, ob talem agendi rationem, semper ut patronos ac protectores suos coluerit, nec semel spontè ad eorum recurrerit auctoritatem, quatenus hujus ope rebelles, qui nec Dei timore nec poenis canonicis in officio contineri poterant, metu saltem poenarum temporalium ad legum ecclesiasticarum observantiam adigerentur. Ob quod vicissim protectionis officium, Ecclesia principes catholicos non egregiis duntaxat ornavit titulis, sed et pluribus prærogativis insignibusque privilegiis eos cumulavit.

IV. Observandum tamen hæc principum protectionem Ecclesie beneplacito omnino subjacere, eique in omnibus conformem esse oportere, sive quoad ipsas Ecclesie leges quæ observandæ præscribuntur, sive quoad tempus, locum ac modum, quo Ecclesia vult ut observentur; ita scilicet ut similis defensio nunquam, nec ullo modo ultra Ecclesie, quæ defenditur, voluntatem extendi possit. Canonum enim protectores sunt principes, non conditores; discipuli sunt, non magistri; oves sunt, non pastores. Hinc neque Ecclesie superioribus in rebus sacris aliquid præcipere, neque ad certas leges ferendas eos cogere, neque latas ab ipsis leges interpretari valent; sed unicè curare debent ne à subditis imponè violentur. Nam juxta regulam 61 juris, in 6: *Quod ab gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium intorquendum*; Ecclesie servire debent, non dominari: *famulante, ut dicit, potestate nostrâ*, inquit olim Ludovicus Pius, rex Gallie.

V. Alia nunc manet examinanda questio, utrum scilicet tales quoque à potestate civili Christianorum matrimonium proprio jure apponi possint conditiones, quibus neglectis, matrimonium, si nihilominus conformiter ad Ecclesie leges ineatur, tanquam irritam quoad ipsum vinculum haberi debeat; ita ut utrique parti omnino liberum sit ad alias convolare nuptias.

VI. Questio hæc duplici modo considerari potest; practicè nimirum, vel merè *speculativè* seu ex ipsâ rei naturâ. Quod primum attinet, si Launoiium paucosque alios ejusdem furfuris homines excipias, qui jus illud ab Ecclesiâ, ut aiunt, usurpatum principibus revindicari posse asserunt; ceteri theologi omnes aperte fatentur penès solam Ecclesiam juris illius usum atque exercitium hodiè existere; sive quòd Ecclesia ex Christi voluntate sibi soli hoc jus reservaverit; sive quòd ipsi principes ejusdem juris exercitio renuntiaverint, illudque ex pietate soli Ecclesie spontè cesserint.

VII. Si verò *speculativè* duntaxat inquiretur quid juris hæc in re potestati civili ex naturâ rei competere videatur; tunc varii opinantur jus illud prædictæ potestati non esse denegandum; hoc præcipuè nixi fundamento, quòd matrimonii materia sit contractus civilis; cui proin, æquè ac contractibus cæteris, potestas publica conditiones adjicere valet, quibus non observatis, nullus erit contractus ac consequenter nullum matrimonium, nullum Sacramentum, cum hoc sine contractu valido ac legitimo subsistere non

possit. Ast quàm infirma sit hæc ratio, item quanta absurda ex hæc opinione profluere nata sint, infra ostendetur, cap. 24, n. 15, 20. Alii itaque existimant matrimonium, ex quo ad Sacramenti dignitatem fuit evectum, ita ex Christi voluntate solius Ecclesiæ auctoritati fuisse conceditum, ut huic soli jus sit talia statuendi impedimenta quæ illud quoad vinculum verè dirimant. Salvatorem nostrum Christum, utpote qui est Rex regum et Dominus dominantium, et cui omnis potestas data est, non solum in cælo, sed et in terrâ, id justè præstare potuisse nemo catholicus inficias ibit; utrùm verò id reipsâ præstiterit, quæstio est, ex infallibili Ecclesiæ doctrinâ ac praxi decidenda. Hujus itaque sententiæ fundamenta capite sequenti allegabimus.

VIII. Sed priùs generatim observâsse juvabit matrimoniale contractum, abstractione etiam factâ à ratione Sacramenti, quoad naturam ac substantiam suam, à reliquis passim contractibus humanis toto cælo differre. Hinc faciliùs intelligetur quâ ratione contingat ut non æqnè ac cætera pacta civilia humanis legibus quoad omnia subiciatur.

IX. Et sanè qui matrimonii naturam atque originem attentâ mente consideraverit, statim fateri cogitur contractum esse verè singularem, non ab hominibus, sed à Deo ipso immediatè institutum; circa quem varias quoque ipse præscripsit regulas à nullâ potestate humanâ immutandas aut relaxandas, ut, v. g., circa ejus unitatem, indissolubilitatem aliasque proprietates: item circa personas quæ ad hunc contractum validè ineundum habiles aut inhabiles existant; gravissimis insuper statutis pœnis contra eos qui hujus contractûs sanctitatem ausu temerario violare præsumerent (1). Unionem indissolubilem ex hoc contractu provenientem ipse Christus in novâ lege Deo veluti auctori attribuit, dùm Matth. 19, 4, 6, relatâ primitivâ matrimonii institutione, hæc verba protulit: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Apostolus quoque matrimonium, ob singulares ejus proprietates, *magnum vocat Sacramentum.* Ephes. 5, 32.

X. Ob eandem rationem matrimonium à S. Thomâ *contractus spiritualis* appellatur: quo etiam titulo illud Ecclesiæ ordinationibus subjectum esse asserit, Suppl. q. 54, art. 4, ad 2. Quærens enim ibi cur Ecclesia potius impedimenta constituere possit respectu matrimonii quàm respectu Baptismi, ita respondet: « Dicendum, inquit, quòd matrimonium non tantùm sit Sacramentum, sed et etiam officium; et ideò magis subjacet ordinationi ministrorum Ecclesiæ quàm Baptismus, qui est Sacramentum tantùm; quia sicut contractus et officia humana determinantur legibus humanis; ita *contractus et officia spiritualia lege Ecclesiæ.* »

XI. Hinc quoque fit quòd publica potestas quæ alios contractus, etsi validè initos, quandoque rescindere,

item requisitum in contrahentibus consensum certis in circumstantiis supplere valet, nihil horum circa contractum matrimoniale præstare possit, nec unquam poterit.

XII. Singulari huic præstantiæ quam matrimonium præ reliquis contractibus ex divinâ suâ institutione semper habuit, in novâ lege accessit quòd à Salvatore nostro ad Sacramenti dignitatem fuerit sublimatum; quâ ratione magis adhuc ab aliis transactionibus merè humanis distinguitur, atque inter res sacras ita locum obtinet, ut spirituali Ecclesiæ potestati ac ordinationibus jam penitus atque unicè subiciatur.

XIII. Quid plura? ipsi Protestantes, licèt matrimonium ut Sacramentum non agnoscant, illud tamen inter res religiosas collocant; ita ut dùm de ejusdem valore apud ipsos quæstio movetur, hanc non in foro civili, sed à suis consistoriis, quæ speciem quandam jurisdictionis ecclesiasticæ retinuerunt, discuti et judicari velint. Vide Bœhmer, Jur. eccl. potest. tom. 2, tit. 2, §§ 25, 26 et 27.

XIV. Ex his itaque jam aliquantè colligitur quàm meritò Christianorum matrimonium, quoad validitatem ac firmitatem suam, versatili legislatorum hujus seculi voluntati ac beneplacito à supremo legislatore Christo Domino non fuerint derelicta. Superest ut positivis argumentis, tum ex Ecclesiæ catholicæ doctrinâ ac praxi, tum aliunde desumptis, ostendamus jus de quo agitur non civili potestati, sed soli Ecclesiæ reipsâ fuisse concessum. Quod nunc conficere aggredimur.

CAPUT XX. V.

Impedimenta à solâ potestate civili constituta matrimonium Christianorum quoad vinculum dirimere non possunt.

Probatum 1º ex doctrinâ Ecclesiæ.

I. Concilium Trid., sess. 24, cap. 1, de Reform. matrim., declarat: « *Clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata ac vera esse matrimonia, quamdiù Ecclesia ea irrita non fecit. Et proindè... eos sancta synodus anathemate damnat qui ea vera ac rata esse negant.* » Ast quomodò Ecclesia declarare posset illa tamdiù vera ac rata esse quamdiù Ecclesia ea irrita non fecerit, si alia adhuc existat potestas quæ eadem efficere valeat? Nonne tunc falsa foret hæc Ecclesiæ doctrina iis in locis in quibus clandestinitas, defectu promulgationis decreti Tridentini, impedimentum dirimens non constituit (ut, v. g., in Angliâ, Sueciâ, Russiâ, etc.), si illarum regionum principes propriâ auctoritate constituerunt clandestina matrimonia ibidem esse invalida? Cùm itaque Ecclesiæ doctrina omni tempore et loco semper vera sit oporteat, consequens est civili potestati jus competere non posse statuendi impedimenta quæ contractum matrimoniale quoad substantiam ac vinculi firmitatem annullare valeant.

Ad præcludendas cavillationes, notari potest concilium non declarare clandestina matrimonia *fuisse* vera ac valida quamdiù Ecclesia ea irrita non fecerat,

(1) Vide Gen. 2, 22, 24; Levit. 18, 20; 10, 21; Deut. 22, 22, 26.

quasi hoc ad tempus ante Tridentinum restringi posset, sed ea vera ac valida esse quamdiu Ecclesia ea non irritat; quod necessariò de omni tempore ac loco intelligendum est.

Confirmatur atis argumentis ex doctrinâ Ecclesiæ desumptis.

II. Aliud ineluctabile habetur argumentum ex canone 12 ejusdem sess. 24: *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit.*

Hujus canonis sensus est, ut statim probabitur, quòd omnes omninò causæ, quæ matrimonialium contractuum quoad essentialiam et validitatem seu vinculum concernunt, spectent ad solam Ecclesiam, civili potestate penitus exclusâ. Atqui tamen si huic potestati jus esset impedimenta statuendi matrimonium irritantia quoad vinculum, posset quoque haud dubiè de iisdem impedimentis, adeòque de hujusmodi matrimonii validitate aut invaliditate judicare: omnis enim potestas tam civilis quam ecclesiastica certissimè judicare potest de materiâ sibi subjectâ, seu de objecto ad forum suum spectante. Cùm itaque, juxta Ecclesiæ doctrinam, potestas civilis de similibus causis judicare non valeat, sequitur eam nec impedimenta in illâ materiâ apponere posse.

De vero sensu canonis 12 sess. 24.

III. Præfatam autem canonem intelligendum esse de omnibus omninò causis, non tantum quatenus matrimonium Sacramentum est, sed etiam quatenus contractus, item de solâ Ecclesiâ, satis colligitur, tum ex obvio ac generali verborum sensu, tum ex communi theologorum ac canonistarum interpretatione, tum denique ex constanti ac generali Ecclesiæ praxi.

IV. Hanc canonis interpretationem suâ declaratione firmavit Pius VI, felicis memoriæ, in litteris suis, de 16 sept. 1788, ad episcopum Motulensem, in quibus loquitur, ut ipse testatur, tanquam *qui jus habet, supernâ Christi ipsius auctoritate sibi collatum, docendi et confirmandi*. Ad Sedem siquidem Apostolicam, omnium ecclesiarum matrem ac magistram, jure pertinet ea explicare ac determinare quæ in conciliorum, ac præsertim Tridentini, decretis obscurius dicta videri possent, prout declarat ipsum Tridentinum, sess. ult., in fine; item Pius IV, in bullâ confirmatoriâ ejusdem concilii.

Sic itaque de totâ hâc materiâ loquitur præclarus ille pontifex. « Dogma etenim fidei est, inquit, ut matrimonium, quod ante adventum Christi nihil aliud erat nisi indissolubilis quidam contractus, illud post Christi adventum evaserit unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, quemadmodum adversus hæreticos et impios homines seculi insanientes sacrum concilium Tridentinum sub anathematis pœnâ definivit. Hinc fit ut ad solam Ecclesiam, cui tota de Sacramentis est cura concredita, jus omne ac potestas pertineat suam assignandi formam huic contractui ad sublimiorem Sacramenti dignitatem evecto, ac proindè de matrimoniorum validitate aut invaliditate judicium ferre; quod tam planum

est atque perspicuum, ut sancta et universalis synodus, cupiens occurrere temeritati eorum qui scripto et verbo asseruerunt (ut etiam nunc multi asserunt) ab Ecclesiæ catholicæ sensu, et ab apostolorum temporibus probatâ consuetudine aliena, peculiarem alium canonem addendum sibi esse duxit, quo universum declararet atque sanciret ut: *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit.* »

« Ignotum nobis non est quosdam adesse qui secularium principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis captiosè interpretantes, illud defendendum susceperunt, ut, quoniam Tridentini Patres hâc dicendi formulâ usi non fuerint, ad solos iudices ecclesiasticos, aut omnes causas matrimoniales, potestatem reliquerint iudicibus laicis cognoscendâ saltem causas matrimoniales quæ sunt *meri facti*. Sed scimus etiam hanc captivum et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis generalia sunt, omnes ut causas comprehendant et complectantur. Spiritus verò sive ratio legis adeò latè patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquat: si enim hæ causæ non aliâ ratione pertinent ad munus Ecclesiæ judicium, nisi quia contractus matrimonialis est verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis; sicut hæc Sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hæ causæ spectare unicè debent ad iudices ecclesiasticos, cùm eadem sei ratio in omnibus; ut concurs est canonistarum sententia, ne iis quidem exceptis, quos minimè favere Ecclesiæ iuribus satis superque eorum scripta demonstrant. Etenim ut verbis utamur Van-Espeen (Jus eccles. part. 3, tit. 2, cap. 1, n. 4, et n. 11 et 12) *Unanimi consensu receptum est causas Sacramentorum esse merè ecclesiasticas, easque, quantum ad substantiam eorum, ad iudicem ecclesiasticum privativè spectare, nihilque circa eorum validitatem vel invaliditatem iudicem secularem posse decernere, eo quòd hæ ex naturâ suâ sint merè spirituales. Et sanè si questio vertatur de validitate ipsius matrimoni, solus iudex ecclesiasticus est competens, ipseque solus de hâc questione cognoscere potest.* »

Quantum autem ad principes qui aliquandò leges condiderunt quæ has causas spectarent, respondet Pontifex eos hoc præstitisse uti meros executores et defensores legum ecclesiasticarum, *sacras per omnia sequentes regulas*, inquit.

Tandem infra asserit certum esse non eos modò qui docent esse summarum potestatum hujus seculi leges de nuptiis dicere, sed eos quoque qui factis hoc confirmant, anathemati concilii Trid., can. 12, esse subiectos. Quâ etiam occasione citat decretum Honorii III, in cap. *Noverrit*, 49, de sent. excom., quo excommunicantur omnes qui *implex fuerint statuta edita à laicâ potestate contra jura ac libertatem Ecclesiæ*.

Ex hâc igitur tam luculentâ canonis 12 à supremo Ecclesiæ capite factâ expositione, omnibus manifestum fit quænam circa hanc materiâ vera ac genuina sit Ecclesiæ catholicæ doctrina.

V. Pium VI jam, seculo XIII, praeiverat citatus Honorius III, lib. 2 Decret., tit. 40, de Ordine cognitionum, cap. 5: *Tuam, etc.*, ubi declarat causam natiuitatis, adeoque iudicium de matrimonii validitate, pertinere ad solam forum ecclesiasticum; nec principem de successione causam cognoscere posse, nisi prius ipse Pontifex de matrimonii validitate pronuntiasset.

Similiter Benedict. XIV, in litteris de 9 feb. 1749, ad cardinalem Eboracensem, declarat legem à laico principe conditam nullam vim habere debere in matrimonii.

Idem Pontifex, lib. de Syn., cap. 12, n. 6, citans legem imperatoris Leonis, quæ matrimonia sine sacræ benedictione contracta irritantur, statim subiicit: *Verum hæc constitutio, cum à principe laico prodierit, non potest matrimonii validitatem, quoad forum conscientie, infringere.*

Item lib. 9, cap. 9, n. 5, asserit causas quæ verentur circa initi conjugalis foederis firmitatem, nullo Catholicorum contradicente, in solo Ecclesia foro esse pertractandas.

VI. Quidquid igitur hæc de re olim disputatum fuerit hodiè saltem per prælaudatas summorum Pontificum declarationes dubium sublaturum censi debet; conformiter ad præclaram regulam ab eodem Pio VI assignatam, in litteris ad Josephum episcopum Chusinum et Pientinum, de 20 oct. 1786: *Quod si controversia aliqua fuerit excitata, inquit Pontifex, ex nova sicut est interpretanda quam juxta probata ab Apostolica Sede iudicia; illius enim sanctiones, uti ab ore Petri deriuantes, normam præbuerunt illis quæ in conciliis postmodum acta sunt. Et infra ibidem addit: Contra ea quæ apostolicis sunt fundata decretis, nihil cuique audere conceditur.*

Confirmatur ex praxi Ecclesie.

VII. Quod Ecclesia tam clarè verbis docet, hoc constanti quoque praxi suâ confirmavit. Semper enim summâ auctoritate usa est circa matrimonia ipsorum principum (1). Item circa leges ab iisdem hæc in materia latis; quarum aliquas quidem aliquandò approbavit, ut, v. g., circa cognationem legalem; sed varias etiam non rarò corripuit, quin et penitus abrogavit; uti ipse Cujacius aliique jurisconsulti fatentur; idque sine ullâ unquam ex parte principum reclamazione aut contradictione: ut, v. g., circa matrimonia servorum sine consensu dominorum; item filiorum-familias sine consensu parentum inita; circa matrimonia consobrinorum; item circa matrimonium inter vitrum et uxorem privigni, et inter novercam et

maritum privigni; circa divortia, etc. (2); circa matrimonium vidue ante elapsam annum à morte mariti sui (3); circa raptum.

Probatur 3° auctoritate S. Thome ac communis theologorum, etiam Gallorum, consensu.

VIII. S. Thomas, Supplem. q. 57, art. 2, in corpore, agens de cognatione legali, seu de lege civili quæ, introductâ legali adoptione, prohibet matrimonium inter adoptatum et adoptantem ejusque proles, idque justissimâ de causâ, statim subiungit: *Et talis prohibitio est per Ecclesiam approbata, et inde est quod legalis cognatio matrimonium impedit.*

Obijcit sibi S. doctor matrimonium in novâ lege esse Sacramentum, quod legibus humanis non subditur; et consequenter adoptionem, cum solâ lege civili sit introducta, matrimonium impedire non posse: ad quam objectionem sic respondet ibidem, ad 4: *Dicendum, inquit, quod prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret Ecclesie, auctoritas, quæ idem etiam prohibet.* Hæc clariora sunt quàm ut explicatione egeant.

Similiter S. Bonaventura in 4, dist. 42, art. 2, q. 2, ad 2, solvens eandem objectionem, quòd legalis adoptio, cum per jus civile sit introducta, matrimonium impedire non valeat, sic ait: *Patet responsio, quia Ecclesia tale impedimentum sua constitutione et approbatione fecit esse validum, alioquin non posset impedire.*

Huic doctrinæ subsequenter seculorum theologi calculum passim adjecerunt, etiam in ipsis Galliis; quandò saltem liberum ibidem fuit scriptoribus ea quæ hæc in re sentiebant publicè declarandi.

IX. Atque imprimis certum est, initio seculi XVII, theologos in illo regno unanimiter sensisse soli Ecclesie jus illud competere, ut in terminis testatur scriptor cœvus, Isaac Habertus, doctor sorbonicus, et episcopus Vabrensis, in libro de Justitiâ connubialis edicti à Lud. XIII editi. Clerus quoque Gallicanus eodem ætate sensu suo publicè manifestavit, occasione scilicet citati edicti Ludovici XIII, an. 1629, quo matrimonia filiorum-familias sine parentum consensu inita, nulla atque invalida declarabantur. Hinc enim episcopi tantâ molestiâ atque anxietate afficiebantur, quòd nempe rex jus sibi arrogare videretur invalidandi matrimonia quæ ab Ecclesia ut rata ac valida habebantur, ut eodem anno Parisiis in comitiis congregati, regem enixè supplicaverint quatenus declarare vellet legem suam de effectibus merè civilibus esse intelligendam; quod et præstitit, uti Galli omnes concorditer testantur. Quâ de re videri potest

(1) In Gallicâ historiâ plurima occurrunt ruptorum et prohibitorum à summo Pontifice exempla matrimoniorum. Quibus in casibus semper papam auctoritati et iudicio recurrendum fuit. Carolus VIII, Ludovicus XII, ut Joannæ sibi absque consensu libero impositæ repudium mitteret, aliique multi ad sanctam Sedem sese contulerunt, Anglusque Nero Henricus VIII fœcum immittere papæ tentavit, assensumque captare quo facinorosas nuptias velare posset.

(2) De divortio non nisi hostiliter loquuntur SS. Patres, quorum sententias approbans, et quantum à legibus civilibus abhorreret in hæc parte, exponens S. Hieronymus, sic concludit: *Abiit sunt leges Cæsaron, alie Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.*

(3) Intrâ annum mortis mariti viduis interdicitur matrimonium, adjectâ etiam infamie poenâ, à legibus civilibus, usquedùm Urbanus III et Innocentius III ea abrogaverint.

Bened. XIV, de Syn. lib. 9, cap. 11, n. 5; vel latius honoratis Tournely.

Quorsum autem tam inquieta cleri Gallicani sollicitudo, si iudicasset principi seculari verè inesse potestatem matrimonium, quoad valorem ac vinculum, irritandi?

X. Veram Ecclesie Gallicane sententiam dilucidè exponit prelaudatus Habertus episcopus Vabrensis in citato opere; in quo contra eos qui ex hoc regis edicto schisma oriturum publicis scriptis prænantiant, ostendit nihil simile timendum fore; cum lex illa effectus merè civiles concerneret, nequaquam verò matrimonii valorem. « Prohibita quidem sunt, inquit (illa matrimonia), sed invalida et nulla esse, haudquam definitum. Undè, etiam, decessorum eorum vestigiis insistens, rex christianissimus Ludovicus ea iterum prohibuit ac austerius interdixit; invalida tamen ac nulla esse, contra Tridentinæ synodi decretum ac theologorum unanimum etiam in regno suo sententiam, minime sanxit. »

Tunc infra ad rem nostram sequentia adjicit: « Intelligendum est, inquit, illud omne quod in matrimonio juris divini positum est, SACRAMENTALE esse, proinde ad Ecclesiam spectare, quæ divini juris cognitionem interpretationemque absolutissimam sola in terris erroris culpæque experta, columna et firmamentum veritatis, exercet. Unde tanquam divini juris interpretis ac oraculi, de veritate, validitate, substantiâ, causis, partibus, contractu consensuque, ut materiâ et formâ, conditionibus, effectisque Sacramenti Matrimonii decernere, usus Ecclesie est. Id fidei caput esse, nemo dubitat orthodoxus. » Vide integram textum apud Natalem Alex., Theol. dogmat. et moral. lib. 2, de Matrim., cap. 2, art. 3, propos. 1.

Ex his Haberti verbis evidens fit omnes Ecclesie Gallicane tam episcopos, tam theologos, tunc temporis concorditer sensit ac iudicasse, solam Ecclesiam, non verò principes, impedimenta statuere posse quæ matrimonium verè dirimant.

XI. Mens cleri Gallicani ulterius haud obscure colligitur ex ejusdem iudicio circa matrimonium, quod Castro, dux Aurelianensis ac Ludovicæ XIII frater, 3 Jan. 1632, Nanceii, Lotharingie metropolis, inscio rege, contraxerat cum Margarietâ, Lotharingie ducis sorore. Quæstio nimirum ventilabatur in Galliis, utrùm predictum matrimonium, ex defectu saltem regii consensûs, invalidum censi posset. Clerus Gallicanus, in comitiis generalibus Parisiis congregatus, ad regis instantias declaravit, 7 Julii an. 1635, illud ex hoc capite esse invalidum, hæc additâ ratione: « *Attentâ consuetudine Gallicani imperii antiquâ, rationi consentaneâ, legitime præscriptâ et ecclesiasticâ auctoritate munitâ* (1).

(1) Non paucè etiam in hæc quæstione rationes allegari poterant, quibus in fasciculo conjunctis; impugnari posset matrimonium; forsanique hæc auctoritati regis concedi visum est, quod motivis amplioribus et robustioribus nitelatur, scilicet: 1° clam contracto matrimonio; 2° vim passo in aulâ Nanceii duce Aurelianensi; 3° ætate suâ nondum à consensu tutoris

Ast quid necesse erat ad legitimam præscriptionem, quin et ad ecclesiasticam quoque auctoritatem recurrere, si clerus iudicasset principem propriâ auctoritate tale impedimentum constituere posse? Tamè magis quod similem legem ab antiquis temporibus in Galliis reipsâ extare, illius nationis testentur historici. Vide continuatorem Tournely de Matrim., cap. 3, art. 3, sect. 3, n. 720.

XII. Hic obiter notari potest præfatum cleri Gallicani iudicium à multis, etiam in Galliis, fuisse improbatum. Facultas theologia Lovaniensis, ejus iudicium hoc in negotio jam præviè expetitum fuerat, declaraverat, 3 febr. 1634, matrimonium illud, non obstantibus causis pro ejusdem nullitate allegatis, validè fuisse contractum, nec posse ducem Aurelianensem ad alias transire nuptias, quamvis ad hoc etiam per excommunicationem adigeretur.

Similiter summus pontifex Urbanus VIII, ad quem episcopus Montispessulani hujus rei gratiâ à rege missus fuerat, matrimonium à præfate duce contractum, validum esse iudicavit, ut ingenè fatetur continuator Tournely, de Matrim., cap. 3, art. 3 (1). Hinc nec dux Aurelianensis adduci unquam potuit ut, priore relictâ uxore, aliam duceret. Rex tandem consensum præbuit; tanque (anno nempe 1635) matrimonium in castro Meudonis renovatum fuit coram archiepiscopo Parisiensi, sub hæc formâ: *Ego vos conjungo in matrimonium, in quantum opus est, in nomine Patris*, etc. Ita continuat Tourn., ibid., cap. 8, art. 3, n. 108. Item Juenin de Matrim., q. 5, cap. 3, art. 2.

Sententia Facultatis theologicæ Universitatis Lovaniensis, circa potestatem principum.

XIII. Cùm ex parte gubernii Austriaci Facultatis theologicæ Lovaniensis iudicium circa hanc principum potestatem speciatim expetitum esset, respondet Facultas, 12 Jan. 1759: « Nunquam, principes seculares potuere irrita facere matrimonia fidelium quoad omnes effectus, nisi consentiente et robur ad-dente principum edictis ipsâ Ecclesiâ. Hoc docet S. Thomas, quem passim theologi sequuntur. » Citatur tunc locus S. Thomæ de quo supra, n. 8. Postea, allato textu Haberti de quo supra, n. 10, ita proseguitur sacra Facultas: « Quod si tanquam fidei caput in ipsismet Galliis adstringitur soli Ecclesie compe-

liberato. Ad quæ accedebant cardinalis Richelii imperia. Una ergo selecta ex plurimis ratio fuit nullitatis.

(1) Relatâ enim Lovaniensium hæc super re sententiâ addit: *Aliud quoque à Gallia sentire visus est Romanus Pontifex, ad quem eâ de causâ missus erat MonsPELLIENSIS antistes.* Vide etiam d'Avrigny, *mémoires chronolog. et dogmat.* ad an. 1635. — Refert P. Griffet, historicus Gallus. *Histoire de Louis XIII.* t. 19, pag. 511, summum Pontificem constanter respondisse « non esse in suâ potestate, ut matrimonium ex regulis et præscripto synodi Tridentinæ contractum, « in irritum vocaret. Gallie speciales leges nullâ vi « pollere in Sacramentum, quod à Christo institutum et Ecclesie canonibus unice pendebat. Qualescumque essent civiles harum legum effectus, persistere immotumque esse connubii vinculum. »

tere potestatem statuendi condiciones requisitas ad validitatem contractus matrimonialis, quatenus ad Sacramentum ordinem habet, potestati civili jus non est adscribendum, quo valet contractum matrimoniale irritum facere, nisi in ordine ad effectus civiles. Ipse Van-Espen, quem nemo suspicabitur nimium ecclesiasticis favisse, Ecclesie jus tribuit impedimenta matrimonii dirimentia privatè statuendi: sic enim scribit, » etc. Hactenus Facultas theologica, cujus judicium integrè extat in opere cui titulus: *Triomphe des lettres d'un Pénitencier*.

Probatur 4° à ratione theologica.

XIV. Matrimonium quoad substantiam et vinculum Ecclesia auctoritati ac judicio subjacere, dogma fidei est, ut ex supra dictis abundè patet; ergo eatenus non subjacet potestati civili, et consequenter hæc impedimenta dirimentia statuere non potest. Implicat enim ut idem objectum sub eodem respectu aequè immediatè subjiciatur duplici potestati, quarum utraque in suo genere suprema est atque ab alià prorsùs independens: tunc siquidem matrimonium posset simul existere et non existere, vinculum indissolubile inducere et non inducere; quod sanè prorsùs impossibile est. Similem rationem allegat quoque cardinalis Bellarminus de Matrim., cap. 21, circa finem: *Non enim, inquit, eadem potestas ad duo diversa tribunalia aequè et immediatè et propriè pertinere potest.*

Probatur 5° ex absurdo.

XV. Si jus illud hujus seculi principibus competere, possint singuli, sive catholici sint, sive hæretici, sive etiam infideles (nam in civilibus pari gaudent auctoritate), possent, inquam, quique pro suis subditis diversa, quæ et contraria, statuere impedimenta; item contraria illis quæ statuit Ecclesia. Quanta autem indè ubique confusio! Personæ in uno loco habiles ad contrahendam, in alio loco forent inhabiles; matrimonia in unâ regione valida, in aliâ censerentur invalida; proles in unâ provinciâ legitimæ, in aliâ haberentur illegitimæ; conjuges cum domicilii mutatione frequenter et nova conjugia inire possent; lege civili aliquandò ad cohabitandum cogerentur, quos Ecclesia, sub interdictione sacerorum, ab invicem separari præciperet; et vice versâ (1).

(1) Hic codicis Gallici explodimus art. 170, in quo, degentibus per extraneas regiones Gallis seu cum popolaribus suis seu cum alienigenis eâ lege matrimonium ut validum permittitur, scilicet ut solemnitatibus usitatis in regione, addantur proclamationes articulo 63 præscriptæ. Omnibus evidentè incommodis supra citatis panduntur fores hæc dispositione. Sed in juris-prudentiâ constat non omnino admitti hujus articuli rigorem, sufficereque ut proclamationibus Gallicis substituantur modi proclamandi et publicandi nuptias in regione vim legalem habentes; quod non omnino tollit, verùm aliquantisper attenuat vim argumenti.

Aliud argumentum contra Gallicum codicem exerit ex eo quòd emigratorum, supremâ curiâ judicante, pro nullis habeantur matrimonia. Si etiam omni suâ vi constitisset illa sententia, nec postea et rescriptis regis, nec actibus fuisset explosa, nonnihil absurdi admissum fuisset; quanquam etiam tunc defendi aliquo modo potuisset ista opinio ex eo

XVI. Verùm quis credat Christum Dominum voluisse ut hujus divini contractus ac Sacramenti valor à tot hominum, etiam non rarè impiorum, dependeret arbitrio ac beneplacito? Quis potius singularem hic non agnoscat ejusdem Salvatoris providentiam, quòd hoc novæ legis Sacramentum, ne tantis exponeretur absurditatibus, soli subjecerit Ecclesie, quæ non uni vel alteri regno, sed cunctis fidelibus, ubique terrarum et sub quæcumque dominatione existentibus, sola leges præscribere potest universales; quæque, cum sancto semper regatur Spiritu, nunquam etiam præscribet, nisi quod ejusdem Sacramenti dignitati ac sanctitati tum conservandæ, tum promovendæ, planè sit idoneum?

Probatur 6° ex refutatione fundamenti opinionis oppositæ.

XVII. Præcipuum adversariorum fundamentum inde desumitur, quòd etiam in Christianorum matrimonio, aequè ac in aliis quibuscumque, necessariò occurrat contractus civilis, humanis consequenter legibus dirigentibus; utpote circa quem Christus Dominus nihil quidquam immutavit, dum contractum matrimonialem, prout tunc temporis ab hominibus frequentabatur, adeoque humanis legibus omnino subiectum, ad Sacramenti dignitatem evexit.

XVIII. Pro hujus difficultatis solutione notari imprimis potest matrimonium apud Judæos tempore Christi, quoad substantiam ac vinculum, nullis propriè legibus humanis fuisse subjectum, sed iis duntaxat ordinationibus quas Deus ipse populo Israelitico per Moysen præscripserat. Nemo autem dixerit Christum matrimonium considerasse prout eodem tempore apud cæteras gentes idololatrias contraheretur, ubi tot abominationibus, ex legum etiam dispositione, erat obnoxium. Quin imò ex ipsâ Scripturâ sacrâ apertè constat Salvatorem nostrum, nullâ habiâ ratione legum humanarum, matrimonium unicè considerasse prout ab ipso Deo primitus in paradiso fuerat institutum, dum nulla adhuc extabat lex aut potestas civilis, nec ullus consequenter civilis contractus. Vide Matth. 19, 4, 5 et 6; item supra, cap. 21, n. 4.

XIX. Quòd autem ad verum ac legitimum Christianorum matrimonium contractus civilis nequaquam requiratur, sed abundè sufficiat contractus merè naturalis, qui consistit in mutuo ac libero consensu inter duas personas quæ juxta Ecclesie leges ad contrahendum habiles censeantur, sequentibus rationibus probatur.

Ratio prima. Sacramenti materia fixa esse debet, eadem ac stabilis per totam Ecclesiam; atqui contractus civiles fixi non sunt, nec iidem ubique, nec stabiles, sed pro temporum ac locorum varietate, item pro versatili imperantium arbitrio frequenter mutan-

quòd capite quasi damnati essent emigrati; hæcque non explodenda esset sententia quæ emigratos peculiariter matrimonio orbavit, sed quæ emigratos capitis maximam diminutionem perpassos fuisse voluit; quam defendere non nostrum est.

tur; ergo non civilis contractus, sed naturalis, materia est Sacramenti Matrimonii. Vide quæ supra, n. 15, diximus de vicissitudinibus atque absurditatibus quibus matrimonium exponeretur casu quo ejus materia foret contractus civilis, publicæ potestati subjectus.

Ratio 2. Concilium Florentinum, in decreto ad Armenos, pro causâ efficiente matrimonii, non contractum civilem, sed mutuum consensum, seu contractum naturalem assignat. Similiter concilium Trid., sess. 25, cap. unico, docet in matrimonii Sacramento per gratiam Christi perfici naturalem illum amorem quo in paradiso protoparentes nostri fuerant conjuncti, nullâ factâ mentione contractûs alicujus civilis; ergo juxta hæc concilia, adeoque juxta Ecclesiæ catholicæ doctrinam, civilis contractus minimè requiritur, sed sufficit naturalis; Christus hunc, non illum, ad Sacramenti dignitatem evertit.

Ratio 3. Christus, ut n. 18 dictum fuit, matrimonium in Evangelio ad primævam suam institutionem revocat; ex quo iterùm sequitur, non contractum civilem, qui in paradiso necdum existeret, sed naturalem à Christo ad Sacramenti rationem fuisse elevatum.

Ratio 4. Homines, nullo societatis civilis vinculo colligati, quales in variis orbis partibus innumeri semper existerunt, atque etiamnum existunt, si christianam amplectantur religionem, Sacramenti matrimonii certò capaces sunt. Nullum tamen agnoscunt contractum civilem, cum nullus subjiciantur regi-
mini.

Ratio 5. Condemnati à civili potestate ad trirèmes, ad perpetuum exilium, vel ad mortem per contumaciam, cujusvis contractûs civilis prorsus sunt incapaces; validum tamen inire possunt matrimonium, ut ipsi theologi Galli fatentur. Vide Tournelium, de *Impedimento conditionis*, conclus. 1, Quæres 5^a.

Ratio 6. Tandem ad horum omnium confirmationem, hic allegari merentur verba Pii VI, in litteris suis ad Carolum episcopum Agriensem de 11 julii 1789, in quibus sic loquitur: « Fallitur quisquis existimat.... matrimonium, dummodò abstinet ab eo ratio Sacramenti, non esse nisi contractum merè civilem; atque adeò civili potestate solubilem. Quod secùs est; nam primò matrimonium non est contractus merè civilis, sed et contractus naturalis divino jure ante omnem civilem societatem institutus et firmatus; qui etiam hoc insigni discrimine differt ab alio quocumque merè civili contractu, quòd in eo genere civili consensus certis de causis interdùm per legem suppletur; in matrimonio verò nullâ humanâ potestate suppleri consensus valet. »

XX. Ex his rationibus liquet igitur contractum merè civilem ad legitimum matrimonium minimè requiri, sed sufficere naturalem. Sublato autem hoc adversariorum fundamento, patet ulterius eos immeritò potestati civili ex hoc capite jus adscribere leges ferendî quæ Christianorum matrimonia quoad vinculum irritent.

XXI. Per argumenta toto hoc capite allata, non tantùm manifestum fit quænam sit vera Ecclesiæ ca-

tholicæ circa hoc punctum doctrina, sed et simu præcipuæ adversariorum objectiones hisce quoque diluuntur. Una tamen superest, speciali elucidatione digna, ex Angelico doctore desumpta in 4 Sent., dist. 34, art. 1, ad 4, seu Supplem. q. 50 art. unico, ad 4. Difficultas tamen, quam inde movent adversarii, nullo labore evanescit, si verba objecta non solitariè, sed cum contextu conferantur, atque ad mentem auctoris explicentur.

XXII. Obj. « Ad quartum dicendum, inquit S. Th., quòd personæ illegitimæ ad matrimonium contrahendum dicuntur, ex eo quòd sunt contra legem quâ matrimonium statuitur. Matrimonium autem, in quantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ: in quantum est Sacramentum, statuitur jure divino: in quantum est in officium communitatis, statuitur lege civili. Et ideò ex quâlibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium contrahendum illegitima. Nec est simile de aliis Sacramentis quæ sunt Sacramenta tantùm. »

XXIII. Resp.: S. doctor tam apertè docet leges politicas non sufficere ad impedimentum dirimens introducendum, nisi Ecclesia idem statuât, ut nullum de verâ ejus mente rationabile dubium moveri queat. (Vide suprâ, n. 8.) Verba itaque hæc objecta sic intelligi debent, ut persona ad contrahendum lege civili illegitima dicatur seu inhabilis, in ordine nimirum ad effectus merè civiles ac temporales ex tali matrimonio consequendos: vel si de ipsâ matrimonii validitate eum agere quis contendat, tunc dicendum S. Thomam ibidem legem civilem generatim ponere pro lege *humanâ*, ut responsio conformis sit objectioni; in quâ unicè agitur de *humanâ* lege, non prout ecclesiasticæ, sed prout *naturali ac divinæ* legi opponitur (1).

XXIV. Fundatur hæc explicatio in ipso Angelico doctore 1-2, q. 95, art. 4, in corp., ubi, post S. Isidorum legem *humanam* generatim dividit in *jus gentium* et *ius civile*; sub quo generali termino, prout reflectit Wiggers de Legibus, q. 95, art. 4, num. 9, comprehendit totum jus quo cives diriguntur, sive in temporalibus per seculares, sive in spiritualibus per ecclesiasticam potestatem.

XXV. Hoc confirmatur ex eo, quòd S. Thomas in totâ hæc materiâ, non de politicâ, sed unicè de ecclesiasticâ potestate inquirat, quænam impedimenta introduxerit. Dum autem unico casu, ubi nempe de cognitione legali agitur, mentionem injicit prohibitionis per secularem potestatem factæ, statim adjungit talem prohibitionem ab Ecclesiâ fuisse approbatam,

(1) Objectio ad quam S. Th. respondet, hæc est: « Illegitimum dicitur quod est contra legem. Sed hæc jussmodi impedimenta, quæ matrimonio assignantur, non sunt contra legem..... Lex autem *humana* non potest (ut videtur) matrimonio impedimenta præstare; quia matrimonium non est ex institutione *humana*, sed *divinâ*, sicut et alia Sacramenta. Ergo matrimonium non debent aliqua impedimenta assignari quæ faciant personas illegitimas ad contrahendum. »

aque inde fieri quòd cognatio legalis matrimonium dirimat. Ergo in questioneis capite, ubi de potestate impedimenta constituendi generatim agit, sub lege civili seu humanà necessariò comprehendit legem ecclesiasticam. Aliàs enim sequeretur solos principes, juxta S. Thomam, posse impedimenta statuere, non verò Ecclesiam; cùm præter legem naturalem ac jus divinum eo loco non recenseat nisi solam legem civilem, nullà mentione factà legis ecclesiasticæ: quod quàm absurdum sit, atque à mente Angelici doctoris alienum nemo non videt.

XXVI. Tandem notari potest, quòd etiam omnes fatentur in hęc commentariis in Magistrum sententiarum, ex quibus supplementum in 3 part. desumptum est, à S. Thomà in juniore ætate exaratis, que-

dam occurrere minus accuratè expressa, que proin S. doctor in operibus circa finem vitæ conscriptis, in Summà suà theologicà ac libris contra gentes, dum de eadem materià ageret, vel penitus omisit, vel emendavit. Exemplum habetur in hęc eadem questione, que libro 4 contra gentes, cap. 78, magis distinctè quàm hoc loco exponitur; ubi quoque ecclesiasticam potestatem in ordine ad matrimonium dirigendum à civili omninò distinguit; neque amplius asserit personas lege civili illegitimas effici posse ad contrahendum, sed unicè declarat matrimonium in quantum ordinatur ad bonam politicum, subjacere ordinationi legis civilis; quòd extra omnem controversiam est, prout ostendimus cap. 20, n. 1, 3; item cap. 25, n. 1 et 2.

COLLECTIO DECLARATIONUM AC DECRETORUM ROMANORUM PONTIFICUM CIRCA VARIA DUBIA MATRIMONIUM CONCERNENTIA.

DECLARATIO BENEDICTI XIV

Circa matrimonia Hollandiæ, data 4 nov. 1741.

Matrimonia que in locis Fœderatorum ordinum dominio in Belgio subjectis iniri solent, etc.

Primò scilicet, quòd attinet ad matrimonia ab hæreticis inter se in locis Fœderatorum ordinum dominio subjectis celebrata, non servatà formà per Tridentinum præscriptà, licèt sanctitas sua non ignoret, aliàs in casibus quibusdam particularibus et attentis tunc expositis circumstantiis, sacram congregationem concilià pro eorum invaliditate respondisse, aquè tamen compertum habens nihil adhuc generatim et universè super ejusmodi matrimoniis fuisse ab Apostolicà Sede definitum, et alioquin oportere omninò ad censendum universis fidelibus in his locis degentibus, et plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hęc matrimonii sentiendum sit, declarare: negotio maturè perpensò, omnibusque rationum momentis hinc inde scòlò libratis, declaravit statuitque matrimonia in dictis Fœderatis Belgii provinciis inter hæreticos usque modò contracta queque in posterum contrahentur, etiamsi forma à Tridentino præscripta non fuerit in his celebrandis servata, dummodò aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; adeòque si contingat utrumque conjugem ad catholicæ Ecclesiæ sinum se recipere, eodem quo antea conjugali vinculo ipsos omninò teneri, etiamsi mutus consensus coram parochò catholico ab eis non renovetur; sin autem unus tantum ex conjugibus, sive masculus, sive femina, convertatur, neutrum posse, quàmvis alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

Quòd verò spectat ad ea conjugia que pariter in hisdem Fœderatis Belgii provinciis, absque formà à Tridentino statutà, contrahuntur à Catholicis cum hæreticis, sive catholicis vir hæreticam feminam in matrimonium ducat, sive catholica femina hæretico viro nubat, dolens inprimis quàm maximè sanctitas sua eos esse inter Catholicos qui, in sano amore turpiter demerati, ab hęc detestabilibus connubiis, que S. mater Ecclesia perpetuò damnavit atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum

non ducunt; laudansque magnoperè zelum illorum antistitem qui, severioribus propositis spiritualibus pœnis, Catholicos coercere student ne sacrilego hoc vinculo sese hæreticis conjugant: episcopos omnes, vicarios apostolicos, parochos, missionarios, et alios quoscumque Dei et Ecclesiæ fideles ministros in his partibus degentes, seriò graviterque hortatur et monet, ut Catholicos utriusque sexus ab hujusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem invidens, quantum possiat, absterreant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere atque efficaciter impedire satagent. At si fortè aliquid hujus generis matrimonium, Tridentinè formà non servatà, ibidem contractum jam sit, aut in posterum (quòd Deus avertat) contrahi contingat, declarat sanctitas sua, matrimonium hujusmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex conjugibus, donec alter eorum supervixerit, ulatenus posse, sub obtenta d. cta formà non servatè, novum matrimonium iniri; id verò debere sibi potissimè in animum inducere conjugem catholicum, sive virum sive feminam, ut pro gravissimo scelere quòd admisit penitentiam agat, ac veniam à Deo precetur, coneturque pro viribus alterum conjugem à verà fide deviantem ad gremium catholicæ Ecclesiæ pertrahere ejusque animam lucrari, quòd porò ad veniam de patreto crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cætero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuò ligatum iri.

Ad hæc declarat sanctitas sua, ut quidquid hætenus sanctum dictumque est de matrimoniis, sive ab hæreticis inter se, sive inter Catholicos et hæreticos, in his in locis Fœderatorum ordinum dominio in Belgio subjectis; sanctum dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines domini eorundem Fœderatorum ordinum contractis ab his qui additi sunt legionibus, seu militariibus copiis, que ab hisdem Fœderatis ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces continenas, vulgò dictas *si barriers*; ita quidem, ut matrimonia ibi præter Tridentini

formam, sive inter hæreticos utrinque, sive inter Catholicos et hæreticos inita, valorem suum obtineant, dummodò uterque conjux ad eandem copias, sive legiones pertineat; et hanc declarationem vult sanctitas sua completi etiam civitatem Mossæ Trajectensis à republicâ Fœderatorum Ordinum, quanvis non jure domini sed tantùm oppignerationis, ut aiunt, nomine possessam.

Tandem circa conjugia quæ contrahuntur vel in regionibus principum catholicorum ab iis qui in Provinciis Fœderatis domicilium habent, vel in Fœderatis Provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum principum, nihil sanctitas sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens ut de iis, juxta canonica juris communis principia, probatasque in similibus casibus alias editas à sacra congregatione concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; et ita declaravi statuitque, ac ab omnibus in posterum servari præcepit. Die 4 novembris 1741.

A. card. GENTILI S. C. conc. præf.

C. A. arch. Philippen.; secret.

Nº II. Extensio declarationis Benedicti XIV ad ducatum Cliviensem per Pium VI, cum adjunctâ instructione; de 19 junii 1793.

Sacra congregationi proposita erant sequentia dubia:

1. An matrimonia contracta inter Catholicos et acatholicos coram ministellis acatholicis ducatus Cliviensis, sint valida et licita.

2. An et quomodò parochi catholici ejusdem ducatus licitè concedere valeant dimissorias ad ea contrahenda.

3. An declaratio Bened. XIV, quoad Hollandiam et Belgium, sit extendenda ad prædictum ducatum.

R. Ad 1. Stat S. congregatio pro valore, sed tamen nisi illicita esse; fieri tamen posse licita ex dispensatione summi Pontificis.

Ad 2. Id licitè non fieri; licitum tamen fieri ex dispensatione cum justâ causâ; hanc causam hinc adesse. Ad 3. Respondet affirmativè.

Die 15 junii 1793, S. congregatio E. S. R. E. cardinalium concilii Tridentini interpretem censuit, consulendum esse S. pro extensione declarationis S. M. Bened. XIV ad ducatum Cliviensem, juxta instructionem. Factâque de præmissis per infra scriptum secretarium relatione SS. D. N., die 19 ejusdem mensis junii, sanctitas sua benignè annuit pro extensione declarationis S. M. Bened. XIV ad ducatum Cliviensem ad formam in omnibus resolutionis S. congregationis die 15 junii currentis.

INSTRUCTIO.

Cùm ad instantiam multorum petentium solutiones plurium questionum matrimonia mixta respicientium rescripserit S. congregatio diei 13 habentis junii, consulendum esse S. pro extensione declarationis S. M. Bened. XIV ad ducatum Cliviensem, juxta instructionem, et sanctitas sua 19 ejusdem mensis resolutionem S. congregationis benignè in omnibus approbaverit; hinc præsentî instructione nedum oratores, sed reliqui omnes catholici parochi prædicti ducatus de iis mouentur quæ, juxta mentem S. congregationis à SS. approbatam, observanda sunt in matrimoniis mixtis, ne approbationem sapiat tolerantia.

Catholicum præ omnibus, vel catholicam parochi moneant quòd contrahendo matrimonium cum acatholice vel acatholico, validè quidem contrahant, sed illicitè.

Atque hinc planè consequitur nullo actu positivo ipsos posse isthæc matrimonia probare, aut suo expresso consensu et auctoritate confirmare. Quapropter si cogantur in hæc temporum conditione, et propter leges in transactione religionis anni 1675 præscriptas, matrimoniis Catholicorum cum muliere acatholice as-

sistere, satagant ut se meliò passivè habeant, atque tanquam invitè audiant duntaxat utriusque consensum; verùm tamen abstineant omninò à precibus recitandis, à benedictione imperiticiâ, atque ab omni alio Ecclesie ritû adhibendo.

Caveant insuper ne in publicandis matrimoniis mixtis religionem expriment contrahentis acatholici, sed contrahentium tantùm emittent nomina et cognomina.

Abstineant rursùs à concedendis dimissoriis, ubi secundùm canones Ecclesie catholice canonici aliquid impedimentum sit inter contrahentes.

In dimissoriis omittant verba *meâ pace*, quæ consensum præ se ferre videntur in illicitum matrimonium.

Tandem in cæteris rebus omnibus adhaerent omninò regibus traditis in supramemoratâ declaratione Bened. XIV pro matrimoniis Hollandiæ typis impressâ, iisque suam agendi rationem accommodent, quemadmodum deceat filios Ecclesie catholice addictissimos, et apostolice hinc S. Sedi charissimos.

Signatum erat: J. card. PALLOTE, præf.

(L. S.)

Julius GABRIELLI, secret.

Inferius sign. erat: Concordat cum suo originali.

Xantis, 12 augusti 1794.

RIFFART, officialis.

Nº III. Litteræ Benedicti XIV ad missionarios in Hollandiâ; de 17 sept. 1746.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem.

Reddite sunt nobis per dilectum filium, eundemque primarium administrum nostrum, Silvanum cardinalem Valenti, vestræ litteræ quibus subortum inter vos in re gravis sanè momenti controversiam exponitis, eamque judicio nostro subiectis. Non possumus eisdem non magnopere commendare propositum vestrum, quo Sedem Apostolicam consulendam censuistis, ejusque definitionem exposcendam ut eam unanimi consensu amplectamini; quam si omnes, cum similes emergunt quæstiones, pari cœcilitate exquirerent et sequerentur, non tanta succresceret indies inter evangelicos operarios opinionum varietas, nec doleremus aliquandò, eos eorumdem in tradendâ morum doctrinâ diversas sententias, in partes distrahi christianum populum, eamque scindi mentium animorumque concordiam quam Christus Dominus Ecclesie sue commendarat voluit usque adè, ut eâ præsertim, quasi tessera, discipulos suos cognoscendos prædixerit.

Exposuistis itaque nobis non rarò isthæc contingere ut Catholici matrimonium inter se contracturi civilem adæant magistratum, aut hæreticum ministellum, quibus se sistere legibus patris coguntur, et coram illis mutuum expriment in conjugum consensum, quem tamen postea renovare coram legitimo ministro catholico et duobus testibus, uti Tridentinum præcipit, aut omninò negligunt, aut in longum tempus differunt: interim verò, proindè ac si legitimi conjuges jam forent, non dubitant omnem conjugalem consuetudinem inter se habere. Quæsisivistis deindè quid de illo consensu sentiendum sit coram civili magistratu aut hæretico ministello præsto: num scilicet satis fuerit ad perficiendum matrimonium validum, saltem in ratione contractus, quod alter ex vobis affirmat, alter inficiatur; etsi ad Sacramenti dignitatem non assurgat, quod nemo vestrum in quæstionem adducit: si enim res ita se haberet ut primus existimat, subsequens inter consentientes copula, etiam antè renovatum coram parochio catholico consensum, omni flagitio vacaret, et suscepta exinde proles absque ullâ dubitatione esset legitima reputanda.

Jam verò, ut postulatis vestris breviter simul et dilucidè respondeamus, unaque controversiam omnem iudicio nostro præcidamus, sic habete: Ubicumque

(Vingt-deux.)

promulgatum et receptum sit concilii Tridentini decretum, cap. 1, sess. 24, de Reformat. matrim., ibi nulla prorsus atque in omni ratione irrita esse conjugia aliter quam coram alterutrius contrahentium legitimo parcho, aliove sacerdote parochi vice agenti, et duobus testibus, celebrata. Scimus profecto esse theologos qui in ipso fidelium matrimonio contractum à Sacramento ita dividunt, ut illum omnino perfectum quandoque consistere credant, quin ad Sacramenti excellentiam pertingat. Sed quidquid sit de hæc opinione, quam nos quidem nunc in medio relinquimus, ea certò, quod atinet ad rem presentem, locum nullum sibi vindicare potest apud eos qui Tridentinâ lege obstringuntur: etenim qui præter formam à se præscriptam matrimonium contrahere attemptant, eorum Tridentinâ synodus non Sacramentum modò, sed contractum ipsum irritum disertè pronuntiat, atque, ut ejus verbis utamur, eos ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos esse decernit.

Quare cum inter Catholicos in istis provinciis degentes et promulgatum et receptum jam fuerit illud Tridentini decretum, quod ambo fatemur; perspicuum est matrimonium ab ipsis invicem initum coram civili magistratu, aut acatholico ministello, et non item coram proprio alterutrius contrahentium parcho et duobus testibus, neque in ratione Sacramenti, neque in ratione contractus sustineri, aut nullo pacto validum reputari posse. Neque verò rationes propter quas valida pronuntiamus matrimonia quæ aut ab hæreticis inter se, aut à Catholicis cum hæreticis, in istis Fœderatis Provinciis contrahuntur, non servatâ formâ Tridentini, aptari queunt conjugii inter se initiis à Catholicis, quorum quilibet Tridentini decreto se obstructum agnoscat, ejusque se auctoritatem sequi profitetur.

Sciunt itaque Catholicæ vestre curæ concrediti, cum civili magistratu, aut hæretico ministello, matrimonii celebrandi causâ, se sistunt, actum se merè civilem exerceere quo sumum erga leges et instituta principum obsequium ostendunt: ceterum tunc quidem nullum à se contrahi matrimonium. Sciunt, nisi coram ministro catholico et duobus testibus nuptias celebraverint, nunquam se neque coram Deo, neque coram Ecclesiâ, veros et legitimos conjuges fore: nec, si interim conjugalem inter se consuetudinem habuerint, eam gravi culpâ carituram. Sciunt denique, si qua ex hujusmodi conjunctione oriatur soboles, eam, utpote ex non legitima uxore natam, in oculis Dei fore illegitimam, et, nisi conjuges consensum ex Ecclesiæ præscripto renovaverint, illegitimam perpetuò futuram etiam in Ecclesiæ foro.

Erit porro officii vestri hæc omnia, cum commoda se obtulerit occasio, atque cæ quæ tam rem circumstantiæ vobis adhibendam suaserint circumspectione et cautelâ, singulis explicare prohibitis: simulque omnes commonere ut, siquidem regionis consuetudini et terreni principis sanctionibus obtemperare coguntur, faciant illi quidem, sed religione salvâ, potioresque ducant sanctissimas Ecclesiæ leges, quibus fidelium matrimonia constringuntur. Illud præterea vobis erandum est, ne, etiam si duo Catholicæ civilem illam ac merè politicam coram hæreticis cærimoniam peregerint, nimium inter se familiariter agent, aut sub eodem tecto in communi habitent, nisi se prius veris et legitimis nuptiis, ex normâ Tridentini, alligaverint: quamquam enim ea familiaritas esse possit sine flagitio, flagitii certè periculo et suspitione non vacat: utrumque autem probis et benè moratis Christi fidelibus cavendum est. Ad ejusmodi porro evitanda pericula, cognoscimus consultis utique fore ut Catholicæ, nonnisi matrimonio jam antea in faciem Ecclesiæ inter se legitime celebrato, ad illam explendam civilem cærimoniam seculari magistratu: cui hæreticum ministellum adirent: sed quoniam ex vestris literis deprehendimus id non sine periculo et perturbationibus posse adimpleri: id saltem pro viri-

bus satagite ut, postquam reipublicæ morem illi gesserint, non du differant Ecclesiæ legibus parere, et conjugale fœdus, juxta præscriptam à Tridentino normam, ritè et sanctè inire, et si quid tum super hæc re, tum super aliis que istam missionem respiciunt, nobis suggerendum esse putatis, communicato inter vos consilio, operam nostram implorate, quam semper presentem invenietis. Epistola hæc nostra tibi, dilecte fili, Paule Simon à Sancto Joseph, inscripta est: eam tamen volumus à te communicari etiam dilecto filio Adriano Augustino Won-Duck pastori Leidensi, cujus scriptum super eâ de qua nunc agitur controversiâ à suprascripto cardinali de Valentibus nobis oblatum libenter perlegimus.

Postremò vos hortamur majorem in modum ut istam dominici gregis non contemnendam portionem sedulo, sicuti laudabiliter hactenus fecistis, excolere atque ad omnem pietatem informare pergatis. Vobisque interim apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 17 sept. 1746, pontificatus nostri anno 7.

Nº IV. Litteræ Clementis XIII ad archiepiscopum Mechliniensem de 15 maii 1767, circa matrimonium à Catholico Bruxelensi in Hollandiâ contractum cum muliere acatholica, ibidem domicilium habente.

Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Nos... ea que à te nobis exposita sunt in consilium deduximus, maturè que deliberatâ, ac omnibus rationum momentis ritè perpensis, in eam devenimus sententiam, ut matrimonium istud inter nobilem Catholicum et viduam N. protestantem in Hollandiâ initum nisi fortè aliquod aliud canonicum intersit impedimentum, etsi illicitum, validum tamen esse censeamus: atque hoc quidem iudicium nostrum eo potissimum fundamento innititur, quòd Tridentinâ lege, quæ de matrimonio coram proprio parcho contrahendis sancita est, mulierem in Hollandiâ natam non teneri certum sit, juxta declarationem sanctæ memoriæ Benedicti XIV anno 1744 editam, quòd mulieris privilegium viro etiam cum illâ contrahenti communicari debere etsi natus ipse sit inter Catholicos, ibi que vitam duxerit ubi legi locus esset, visum pariter est eidem prædecessori nostro, in suo opere de Syn. diocæs., lib. 6, cap. 6, n. 12.

Nec obstat quidem potest quod in postremo paragrapho præfatæ declarationis continetur: ibidem enim de his duntaxat matrimoniis agitur quæ inter partes duas, utrasque legis Tridentinæ vinculo contractas, contrahuntur, que partes, ut eidem legi fraudem inferant, in Hollandiam nuptias inituræ commigrarent.

Cum itaque nihil jam reliquum difficultatis sit, quoniam matrimonium istud, ut jam affirmavimus, quantumvis illicitum, validum tamen censeri debet, eo se nunc modo fraternitas tua erga catholicum gerere debet, ut in parag. 3 ejusdem declarationis præscribitur: ipsi scilicet salutarem imponendo pœnitentiam, ad commissum luendum crimen veniamque à Domino impetrandam: mandandoque ut, quantum in se erit, uxori suæ ad catholicam fidem convertendæ det operam, curetque omnino ut suscipiendâ à se liberi in catholicâ religione instituantur ac educentur.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem 17 kalendas junii, anno 1767, pontificatus nostri anno 9.

Nº V. Declaratio Pii VII, de 17 maii 1804, circa questionem: Quis in Hollandiâ censendus sit parochus proprius in ordine ad matrimonium ibidem contrahendum.

Feitâ 5, die 17 maii 1804.

In congregatione generali S. Romane et universa-

lis inquisitionis habitâ in palatio apostolico apud S. Mariam Majorem coram SS. D. N. Pio divinâ providentiâ PP. VII, ac E. R. DD. S. Romanæ Ecclesiæ cardinalibus in totâ republicâ christianâ contra hæreticam pravitatem generalibus inquisitoribus, à S. Sede Apostolicâ specialiter deputatis.

Proposito casu ab R. P. D. Ciamberlani vice superiore missionum Hollandiæ ad sacram congregationem de propagandâ Fide transmissis, et ab eadem S. cong. ad S. Officium remisso, respiciente matrimonium contractum à duobus Catholicis de Zwol coram parrocho districtus Sallandiæ absque permissu pastoris de Zwol, domiciliis contrahentium, ac propositis questionibus à prædicto casu desumptis, nempe :

1° Quis reputandus sit proprius parochus Catholicorum variorum Hollandiæ districtuum, coram quo vel de licentiâ ejus debent Catholici inter se matrimonium contrahere;

2° Quid dicendum sit de matrimonio à duobus Catholicis de Zwol contracto coram pastore districtus Sallandiæ absque permissu pastoris de Zwol, ubi contrahentes conservaverant et semper conservaverunt eorum domicilium;

3° An, attento proposito casu, sit expediens quòd publicetur aliquod speciale decretum, et quomodò ; Sanctitas sua præfatorum DD. E. ac R. DD. cardinalium generalium inquisitorum suffragis decrevit :

Quoad primum : Parochum proprium Catholicorum in Hollandiâ commemorantium, ibique matrimonium inter se contrahere volentium, esse pastorem, vel compastorem illius civitatis vel loci in quo alteruter ex contrahentibus domicilium vel quasi domicilium habet, ideòque non nisi coram illo, vel coram alio sacerdote de illius licentiâ, validè posse matrimonio copulari.

Quoad secundum : Matrimonium coram pastore vel missionario Sallandiæ primitus contractum, prout in casu, fuisse nullum, atque ideò opportune postea revalidatum.

Quoad tertium : Quòd supradicta resolutio communicetur per organum sacre congregationis de propagandâ Fide superiori interino missionum Hollandiæ.

(L. S. SS. D. N.)

Sign. erat : Camillus SPARTIANUS, sanctæ Romanæ et universalis inquisitionis notarius.

Addebatur ut sequitur :

Transumptum decreti SS. D. N. Pii, divinâ providentiâ PP. VII, per sac. cong. de prop. Fide ad me infra-scriptum transmissi super casu matrimoniali, quem exacte exposueram, mittens etiam ad eandem sac. cong. expositionem factam in sui favorem ab ipomet R. D. pastore, cuius intererat præcipuè nôsse S. Sedis resolutionem. Ex hoc igitur decreto clarissimè patet quid pro certo nunc tenendum sit, si forte aliquod antea dubium habebatur relatè ad ea de quibus questio habita fuit : et patet quibus poenis obnoxii essent pastores missionarii, si audent matrimonium conjugere catholicos missionis habitantes in alio loco absque prævio consensu pastoris istius loci, ubi contrahentes habitant, cum matrimonio esset omninò nullum, etc.

Monasterii, die 28 junii 1804.

(L. S.)

Sign. erat : Aloysius CIAMBERLANI, vice-sup. miss.

N° VI. *Extractum ex instructione jussu Pii VI exarata et ad episcopos Gallicanos transmissa, quæ incipit : Laudabilem, de 26 sept. 1791.*

Sequentes difficultates S. Sedi ab episcopis Gallicanis propositæ fuerunt circa matrimonium :

Si Catholicus matrimonium a se contractum parochio intruso declaret, vel si matrimonium, ejusdem

impetratâ veniâ, coram sacerdote catholico celebret, videri posset intrusus pro legitimo parochio à fidelibus probari ; quod sanè fugiendum est.

Suâ matrimonium à se jam contractum civili magistratu declaret, videtur Catholicus suam fidem ejurare, atque ad heterodoxorum partes transire, ut eorum privilegio frui possit. Nam catholicis duntaxat edictum regium mensis novembris anni 1787 concessit ut sua matrimonia civili magistratu si ipsi denuntarent, civilibus effectibus illa gauderent.

Responsum fuit :

Ut igitur ad hæc omnia apta daretur norma in matrimonio celebratione servanda, idem sanctissimus plures regulas ponendas hæc jussit quibus Catholicorum matrimonii firmitas assereretur, nullâ fidem schismatis contagione polluerentur, et exteriorem quamcumque hæresis professionem deviantur.

Primo igitur fideles in Gallis debent matrimonio conjungi à suo parochio legitimo, vel alio sacerdote de ejus vel ordinari licentiâ ; nam matrimonium aliter celebratum nullam vim habet, ob celeberrimam Tridentinæ legem de clandestinis matrimoniis in illius regni parochis promulgatam et constantissimè observatam.

2° Quoniam intrusus minimè est parochus legitimus, neque illum habet titulum, seu verum, seu coloratum, matrimonium coram eo contractum nullius certe roboris est : quâ etiam de causâ fideles abstinere debent ne, parochio suo legitimo prætermissum, adeant litium.

3° Caveant etiam fideles qui matrimonio juncti fuerunt à parochio legitimo, ne intruso se assistant ut ab eo, ritu quovis sacro et religioso, rursus matrimonio conjungantur, vel ab eo petant veniam quâ possunt ab alio sacerdote matrimonii Sacramento conjungi et sacro ritu copulari. Ne id fiat vetant omninò rationes jam explicatæ, cum de Baptismo ageretur (1).

4° Nunquam etiam licet fidelibus declarationem edere matrimonii jam contracti magistratu civili, si forte astingantur aliam iniquissimam sanè declarationem facere, se scilicet hæc esse Catholicos, quod ne accidat vereri se dicunt episcopi consulentes eò loco ubi de Baptismo loquuntur.

5° Sed ne fidelibus quidem permittendum ut ma-

(1) Quapropter sanctitas sua declaravit non licere Baptismum recipere à parochis intrusis, excepto casu extreme necessitatis, in quo non adesset alius valens baptizare, sed à parochis legitimis, aliisque de eorum consensu aut licentiâ conferri debere.

Cum enim parochus intrusus schismaticus profecto sit, ejusque schisma evidentissimè constet, ex eo fit ut actio catholici, Baptismi recipiendi causâ intrusum aduentis, quâcumque ex parte spectetur, vitiosa, mala et prohibita esse deprehendatur. Nam id esset in divinis cum schismaticis communicare in ipso schismatis crimine, quod certè naturâ suâ malum est, præindeque lege omni divinâ et naturali vetitum. Quid enim aliud est schismatis crimen ab intruso parochio admittitur, quam ministerii parochialis usurpatio suo libitu facta, nullâ sui episcopi auctoritate, imò cum illius contemptu et repudiatione conjuncta? Aut quid aliud Catholicus efficit ab intruso Baptismum accipiens, quam idem cum illo schismatis crimen admittit, cum alter Baptismum admittit, alter recipiendo neuter absque alterius opera crimen animo conceptum possit patrare? Itaque si Catholicus hæc suâ actione cooperetur in schismate, fieri nequit quin si schismatis crimen ipso facto approbet, intrusumque pro legitimo parochio agnoscat et colat.

Is igitur qui secum animo hæc omnia reputet, facile intelliget non licere Catholicis ab intruso Baptismum accipere, quamvis ob legitimæ probationis defectum, suorum natalium jure carere, aut gravibus quolibet malum pati cogercntur. Hæc habentur in eadem instructione, antequàm de matrimonio agatur.

trimonii iam contracti declarationem coram civili magistratu faciant, si ob istam Catholicis pro catholicis habeantur; tum quia edicti verba heterodoxos tantum expressè comprehendunt, tum quia publicè hominum opinione pro heterodoxis reputantur omnes qui civili magistratui sua matrimonium declarant.

6° Denique idem sanctissimus super hæc recommendavit episcopis regulas traditas à Benedicto XIV, in constitutione *Inter omnes*, diei 2 febr. 1744, §§ 8, 9 et 10, tom. 1 Bullarii ejusdem pontificis, et in litteris *Reddita*, diei 17 sept. 1746, ad P. Simonem à S. Josepho, carmelitam exalceatum, missionarium in Belgio, jam editis in supplemento tom. 3 Bullarii ejusdem pontificis, n. 5, et relatus in ejus opere de Synodo diocessana, lib. 6, cap. 7, num. 5. Itemque regulas commendavit quas jam pridem tradidit Catholicis anglicanis Paulus V in litteris in formà brevis datis tam 10 kal. octobr. anni 1606 quam 10 kal. sept. 1607.

Datum Romæ in ædibus Quir., hæc die 26 sept. 1791.

F. X. card. DE ZELADA.

Nº VII. Extractum ex epistola nomine Pii VI scripta per cardinalem de Zelada, 28 maii 1793, ad episcopum Lucionensem.

2. Lucionensis diocesis fideles abstinere omninò debere à contrahendo matrimonio coram municipalitate, aut coram officiali à municipalitate selecto: cum enim tum ii qui municipalitatem componunt, tum officialis à municipalitate electus, sint publici functionarii, ut aiunt, juramentum à Conventu nationali præscriptum emisissent necesse est; quo propter tanquam schismatici, aut ad minus tanquam schismatici fautores jure merito reputantur. Ex his autem illud consequens, abstinere omninò fideles debere à contrahendo matrimonio coram municipalitate, seu coram officiali à municipalitate delecto, ne ullà schismatici contagione polluantur.

3. Curare idcirco fideles debere contrahere matrimonium coram testibus et quidem, quoad fieri possit, catholicis, priusquam municipalitati se presentes stant ut præscriptum à nationali Conventu declarationem faciant. Et quoniam complures ex istis fidelibus non possunt omninò parochium legitimum habere, istorum prolectò conjugia contracta coram testibus et sine parochi presentia, si nihil aliud obstat, et valida et licita erunt, ut sæpe sæpius declaratum fuit à sacra congregatione concilii Tridentini interprete.

4. Nihil tamen impedimento esse quominus fideles, ut civibus potiantur effectibus, præscriptam à nationali Conventu declarationem faciant, illud semper præ oculis habentes, nullum ab ipsis tunc contrahi matrimonium, sed actum mere civilem exerceri. Ex ædibus Vaticanis, die 28 maii an. 1795.

F. X. card. DE ZELADA.

Nº VIII. Extractum ex responsis Pii VI, ad episcopum Genevensensem, de 5 oct. 1793.

Sequitur secunda dubiorum classis.

Quæ item ratione sese gerere debeant pastores in publicâ Sacramentorum administratione, et christianâ sepulturâ erga laicos:

2. Qui divortiorum legibus freti, impetratque à magistratu sententiâ, partem, quasi conjugali vinculo soluti, reliquerunt, sive novas nuptias attentârunt, sive non.

R. Ad 2. Eos de quibus agitur adversari doctrinæ Ecclesiæ de matrimonio indissolubilitate, adeoque non esse absolvendos, nec ad Sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittendos, nisi errorem, ut jar est, ejurent et ad legitimum redeant consortium, dimissâ aliâ conjugè, quatenus alias nuptias inire attentârunt.

5. Qui irritis planè matrimoniis juncti, in adultèrino vel fornicario saltem perseverant consortio.

R. Ad 5. Eos qui irritis planè matrimoniis juncti, in adultèrino perseverant consortio, cogendos esse poenis spiritibus ut, adultèrino consortio derelicto, ad legitimum redeant conjugem. Eos autem qui irritis planè matrimoniis in fornicario perseverant consortio, separandos esse, et, quatenus impedimentum proveniat ex ecclesiastico jure tantum, querendam canonicam dispensationem.

Sequitur tertia dubiorum classis: Quænam scilicet postremo sententiâ tenenda sit de iis qui, cum ad parochium aut superiorem legitimum nullatenus, aut non nisi difficillime, recurrere possint, vel nullum alium possint adire quam parochium juramenti aut communionis schismaticæ reum, alii coram extraneo sacerdote celebrârunt, alii coram seculari magistratu.

Utrùm videlicet tanquam irritæ prorsus haberi debeant nuptiæ hujusmodi, siquæ nubentes ad alia vota transire valeant; aut, si fœdere aliquo vinciantur, utrùm invitari aut compelli debeant ad recipiendam à vero Ecclesiæ ministro sacram matrimonii benedictionem.

R. Ad dubium unicum. Matrimonia contracta coram seculari magistratu, aut coram extraneo sacerdote, cum contrahentes ad parochium aut superiorem legitimum nullatenus, aut non nisi difficillimè seu periculosissimè, recurrere possint, esse valida, quoties duo saltem adfuerint testes, juxta resolutiones sanctæ congregationis concilii in causâ Belgii diei 27 martii 1752, in aliâ diei 30 martii 1669, et juxta resolutionem congregationis S. Officii in causâ provinciæ Malabaricæ diei 8 maii 1669; in quibus adhasit hæc particularis congregatio in resolutione captâ, die 2 junii præteriti, in responsione ad epistolam Lucionensis episcopi; monendos tamen esse contrahentes ut consulant suæ conscientiæ, eò quòd matrimonia contracta coram schismaticis vel schismatici adhærentibus, tametsi in præfatis circumstantiis sint valida, sunt tamen illicita; necnon hortandos esse conjuges ut à parochio legitimo recipiant benedictionem, quatenus fieri possit citra periculum.

Quoties autem duo saltem testes minimè adfuerint, matrimonia esse invalida, et, quatenus fieri possit, esse revalidanda; ita tamen ut si obstat aliquid impedimentum juris ecclesiastici, dispensetur ab episcopo, quoties dispensandi facultate polleat ex concessione Apostolicæ Sedis, ad quam recurrendum erit, si de impedimentis agatur in quibus dispensandi facultatem non habeat ex ejusdem Sedis Apostolicæ delegatione.

Matrimonia verò contracta coram seculari magistratu, aut coram extraneo sacerdote, cum nullum alium possint contrahentes adire quam parochium juramenti aut communionis schismaticæ reum, pariter valida, quoties duo saltem testes presentes fuerint, et parochium propriis, sive propter juramentum, sive quavis aliâ ex causâ schismatici adhaserit; monendos tamen et hortandos esse conjuges ut supra.

Nº IX. Extractum ex responsis datis 22 aprilis 1795 à congregatione pro negotiis Ecclesiæ Gallicanæ specialiter deputatâ, approbante summo Pontifice, ad questiones sibi propositas 8 martii ejusdem anni.

Petitur 6° utrùm pro matrimonii celebratione conveniat benedictionem recipere à sacerdote quocumque catholico, dum talis haberi potest, supposito quòd proprii parochi presentia nullatenus, aut non sine periculo obtineri possit.

R. Convenit recipere benedictionem à quocumque sacerdote pro matrimonii celebratione, in memoratis circumstantiis.

Petitur 7° supposito quòd matrimonium celebratum

fuert absque benedictione sacerdotis, qui tunc haberi non poterat, an conveniat necne ut prefata benedictio postea supplicetur.

R. Ad hanc questionem jam olim propositam responsum tunc fuit, *fideles hortandos esse ut, cum sacerdotis copiam habere possunt, ab eo benedictionem petant, qui tamen illis declarabit hujusmodi benedictionem ad validitatem matrimonii minimè pertinere.*

Octava petitio concernit matrimonium celebrata præsentente parochio intruso, dum præsentia proprii parochii vel alterius sacerdotis de parochia seu ordinarii licentiâ haberi poterat. Petitur an matrimonium illa valida sint, an verò nulla.

R. Talia matrimonia nulla sunt, neque validitas ipsis attribui potest vi notissime declarationis Benedicti XIV super matrimoniis Hollandiæ, in qua declaravit valida esse matrimonia contracta inter partem catholicam et aliam hæreticam, sine præsentia parochii, seu non servatâ formâ Tridentini concilii, quandoquidem, sepositis etiam aliis observationibus quibuscumque, certum sit Sedem Apostolicam præfatam declarationem ad Gallias non extendisse; quod tamen necessarium foret ut validitas attribueretur prædictis matrimoniis, celebratis scilicet non servatâ formâ præscriptâ à Tridentino concilio, quoties præsentia proprii parochii aut alterius sacerdotis de parochia seu ordinarii licentiâ haberi poterit.

Quamvis autem nulla sint hæc matrimonia, consulti tamen quam maximè in casibus particulâribus recurrere ad Sedem Apostolicam, expositis omnibus facti circumstantiis, quæ tunc modo magis opportuno huic rei providebit.

N° X. Extractum ex litteris Pii VI ad archiepiscopum electorem Trevirensensem, circa potestatem statuendi impedimentum matrimonium dirimentia, in usque dispensandi, de 2 febr. 1782.

PIUS PP. VI.

Post factum tibi, venerabilis frater, etc.

Auctoritatem sanè constituendi matrimonialia impedimenta penes Ecclesiam esse, dubitari nullo modo à Catholicis potest, cum id definitur Tridentinum concilium, sess. 24, can. 4 : *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia aut in iis constituendis errasse, anathema sit.* Ex quo catholici doctores, illi etiam qui plurimum laicæ potestati favent ac tribuunt, minimè dubitarunt agnoscere Ecclesiæ eam auctoritatem à Christo Domino esse datam, ipsaque illam à primis seculis ad hæc usque tempora usam fuisse.

Adducit hæc multa possent antiquissimi hujus usûs monumenta, eorum scilicet temporum quibus abesse longissimè debuit ut eam prærogativam ethnicis principibus Ecclesiæ concesserint, à quibus illa gravissimas persecuciones sæpissimè toleravit. Proinde anteriora fuere ejusmodi Ecclesiæ decreta, et quodammodo consequentibus imperatorum constitutionibus normam præbere. Atque hæc animadverti præcipuè potest, ipsum affinitatis impedimentum primis illis seculis fuisse ut dirimens per ecclesiasticam legem declaratum, ut habemus ex epist. S. Basilii ad Biodorum, et ex concilio Neocæsariensis can. 2, idque, ut doctus aliquis jurisconsultus in Notis ad concil. Elberitanum asseruit, antiquo Romanorum jure abrogatum. Hinc tantò magis effluere ab Ecclesiâ proprio jure constituta esse impedimenta, planèque locum eripi cavillationi quâ quidam Tridentinæ synodi definitionem eludere contendunt, eam dicunt concilium non definivisse utrum hæc auctoritas ex Christi institutione, an ex principum indulgentiâ tacitè vel expressâ in Ecclesiam manarit. Quoniam cum ea apostoli sancirent quæ ad fidelium conjugia pertinerent, eorumque proximi successores certe illam non ex hac indul-

gentiâ tenuisse dicendi sunt, sed usi eadem cum fuerint, non nisi à Christo unà cum clavibus ipsam se recepisse judicarent. Quòd si à Domino non recepissent, prolectò in ea sibi tribuenda errassent ac in legitima principatûs jura invasisset. Id quàm sit absurdum, quisque faciliè intelligit.

Notum est etiam quòd can. 3 ejusd. sess. 24 definitum est, posse Ecclesiam constituere ut plures gradus impediatur ac dirimatur. Cum ergo nullo unquam tempore dogma fidei falsum fuisse potuerit aut esse possit, necesse est ut ab Ecclesiæ origine et omni antea tempo re verum fuerit, et omni consequenti ætate verum futurum sit, Ecclesiam eâ quæ à concilio asseritur potestate pollere. At si tacita saltem principum requireretur ad eam habendam potestatem concessio, sequeretur illud primis Ecclesiæ temporibus, sub principibus nimirum ethnicis, verum esse non potuisse, neque hoc tempore verum esse posse illis in locis in quibus Christi fideles degunt sub infidelium dominatione: et si ob aliquam, ut vocant, rationem statûs, principes, revocatâ eâ quæ obtenditur indulgentiâ et concessione, abrogare sancita ab Ecclesiâ impedimenta valerent, fieri posset ut verum esse desineret quòd à Tridentino definitum est, idque portentò existeret, ut aliquando dicendum foret Ecclesiam non posse, quòd Ecclesiam posse Spiritus sanctus œcumenicæ synodi oraculo declaravit.

Igitur ea quam memoras recentium pseudo-politicorum et canonistarum sententia, non solum est Ecclesiæ injuriosa, sed et ejus constanti sensui traditionique prorsus adversa. Quòd adeò cæsareæ majestati perspectum fuit, ut in ejus edicto nequaquam, ut inquis, impugnetur ea Ecclesiæ auctoritas, sed mandetur ut episcopi dispensent jure proprio, ipsis scilicet à Christo collato, atque exercito à suis primitivorum temporum prædecessoribus.

At nullum suppetit argumentum, episcopos primo illo ævo eam quam habuisse dicuntur dispensandi facultatem, quoad matrimonium contrahendum, exercuisse. Imò illi ipsi canonice, qui adversum Sacræ huic Sedi animum præse ferunt, nullum hujusmodi dispensationum exemplum invenire atque adducere potuerunt ante Innoc. III, qui pro Othone IV impedimentum in quarto consanguinitatis gradu relaxavit, eâ tamen lege ut duo amplissima monasteria Otho fundaret, omneque pro imperium largis elemosynis et leverentibus orationibus illud ecclesiasticæ discipline vulnus compensaret. Quapropter et primam ab Apostolicâ Sede exerceri ea dispensationum potestas coepit, et hæc usus penes illam solam perseveravit, atque ad eandem solam pertinuit, prout totius Ecclesiæ consensu fuit agnitum: nam alios episcopos nunquam eam sibi facultatem assumpsisse constat, ne in remotioribus quidem gradibus, nisi cum Sanctæ Sedis expresso vel præsumpto privilegio tueri se posse confiderent. At antiquis etiam habemus, quòd illi ipsi doctores non satis animadvertierunt, ac maxime illustre huicuse penes apostolicam cathedram auctoritatis monumentum in dispensatione à S. Gregorio Magno in aliquibus gradibus pro Anglis christianam fidem tunc suscipientibus concessâ, quod ex ejusdem pontificis verbis edocemur in Registro, lib. 14, epist. 47, ad Felicem, Messanensem episcopum, edit. Paris 1705 : *Incastuosos verò nullo conjugii nomine deputandos à sanctis Patribus auctum statutum esse legitimus. Ideo notamus in hæc re à vobis, sive à cæteris fidelibus reprehendi, quia quod in his in supra enuntiatâ dispensatione Anglorum genti indulsumus, non formam dando, sed considerando, ne christianitatis bonum, quòd coeperant, imperfectum dimitterent, egimus.*

Quibus ex verbis consequitur,

1° S. Gregorium agnovisse impedimentum consanguinitatis ut dirimens non à seculari, sed ab ecclesiastica potestate constitutum;

2° Tantum abesse ut episcopi eam auctoritatem ejusque in dispensando usum haberint, ut ipse Pontifex nolle se reprehendi scriberet, quòd ad eam dis-

penationem pro christianitatis bono devenisset ;

5° Minimè de hæc suâ potestate dubitasse, *Indulsumus*;

4° Demùm in cæteris christiani orbis partibus firmam pristinæ disciplinæ vim remansisse.

Itaque, etiamsi episcopalis auctoritas, ut nonnulli doctores contendunt, ab ipso *immediatè* Deo procederet, certum tamen constans esse debet, illam auctoritatem non extendi ad faciendâs jure proprio in generalibus Ecclesiæ legibus dispensationes, sine expressâ vel tacitâ saltem concessione superioris à quâ saucite illæ sunt potestatis. Fidei enim dogma est, episcoporum auctoritatem, vel si à Christo *immediatè* emanârît, subjectam tamen esse Romani Pontificis auctoritati ; quo fit ut subsesse debeant Apostolicæ Sedis statutis et venerabilibus canonum decretis, in quæ si quis commiserit, veniam sibi deinceps non erit denegari. Neque minùs certum idcirco est, eandem episcoporum auctoritatem ab illâ superiore ordinis hierarchici potestate intra quosdam limites circa usum et exercitiùm restringi et contineri posse.

Omninò igitur sustineri neutrum potest, vel Ecclesiam jure proprio non habere potestatem constituendâ impediendâ dirimentia, vel episcopum quilibet posse impositum à catholicâ Ecclesiâ legis vinculum dissolvere, etc.

N° XI. Rescriptum Pii VI ad cardinalem de Franckenberg, archiepiscopum Mechliniensem circa matrimonia mixta in Belgio, de 13 julii 1782.

Domine cardinalis noster colendissime.

Exequendo nunc id quod tibi promiseramus per nuperam nostram epistolam, in quâ reservavimus vobis sensa nostra depromere tam super tolerantiam matrimoniorum mixtorum quàm super parochorum Belgii Austriaci in eorumdem celebratione assistentiâ, præscriptis à supremo dictæ regionis gubernio per mandata encyclicæ 21 maii currentis anni signata, ante omnia quidem manifestare tibi debemus quantum hæc pastoralis tui zeli uti et confiratur tuorum episcoporum nova argumenta, necnon constans eorum in adherendo regulis doctrinæ ecclesiæ studium nobis afferant edificationem, et quantum quoque prement animum nostrum iteratè quibus ipsos cernimus involutos angustis; atquam non ideo recedendum nobis est ab uniformi prædecessorum nostrorum sententiâ et ab ecclesiasticâ disciplinâ, quæ non probant matrimonia inter partes utrinque hæreticas; vel inter catholicam unam et hæreticam alteram, idque multò minùs casu quò dispensatione in aliquo gradu opus sit. Materia hæc satis est obvia, et præter præscriptiones quamplurimas quæ habentur omninò uniformes contra hæc sacrilicæ matrimonia, invenitur specialis prohibitio facta anno 1740 per pontificem Clementem XI, uni ex prædecessoribus tuis archiepiscopo Mechliniensi; relata à Benedicto XIV in epistolâ suâ de 29 junii 1748 ad primateum, archiepiscopos et episcopos Poloniæ directâ, quæ facit constitutionem 51 tom. 2 sui Bullarii editionis Romana: dicit ille ibidem de prelaudato Clemente XI: « Mandavit inhiberi per litteras archiepiscopo Mechliniensi ne ullas omninò licentias aut dispensationes impertiretur pro matrimoniis inter contrahentem catholicum et alterum hæreticum celebrandis, nisi abjuratum hæresis reipsâ præcessit. Theologos autem qui contra hujusmodi præxim opinati fuerant acriter admonendos decrevit. »

Ab hoc systemate, quod fundatur in periculo perversionis partis catholicæ, specialiter si ipsa mulier sit hæretica, quemadmodum ad exempla è sacris litteris petita de inobedientiâ Adami per Evæ incitamenta, de idololatriâ Salomonis per mulierum suarum artificia; de perversitate Achab ex suasionibus uxoris suæ Jesabel, doctè animadvertit card. Bellarminus,

epistolâ inter familiares suas 35, ubi ait: « Ea siquidem est natura feminarum, ut multò faciliùs sit ut ipsæ viros pertrahant ad errorem quàm ut viri eas perducant ad veritatem, » et propterea ab hoc systemate, inquam, nescimus non recedere, quoniam non debemus: quamvis tamen nequaquam velimus tibi et coepiscopis tuis vel in minimo adaugere angustias, neque criticas istas sequelas, quas credunt meritò à se timeri, supra illa atrahere; et ideò, quantum ad id quod punctum spectat simplicis permissionis seu veniæ dandæ, dicemus idem quod in responsionis suis de 12 septembris 1750 episcopo Wratislaviensi dixit prænominatus Benedictus XIV, scilicet, « non posse se positivo actu approbare ut dispensationes concedantur inter hæreticos, vel ipsos inter et Catholicos; sed tamen se posse hoc dissimulare; adliqne. Scientia hæc nostra et tolerantia sufficere debet ad tuam asscurandam conscientiam, quandoquidem in materiâ de quâ agitur, non occurrat oppositum cum jure divino aut naturali, sed tantummodò cum jure ecclesiastico. Quod autem nunc facimus attestamus tibi ad pedes Crucifixi, id unice nos facere ut sanctæ religioni nostræ majora damna evitentur: ac demùm concludendo monet, cum teneri omni modo allaborare, ne malum hoc dilatetur. » Nos autem his omnibus hoc adjungimus quod et ipsa congregatio concilii, conformiter ad judicium præfati pontificis Benedicti, præscripsit in instructione datâ super matrimonis mixti quæ in Hollandiâ contrahuntur, in quâ incitantur et seriò monentur episcopi, vicarii apostolici, parochi, missionarii, omnesque Ecclesiæ ministri « ut Catholicos utriusque sexûs ab hujusmodi nuptiis, in propriarum animarum perniciem incundis, quantum possunt, absterreant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire satagant, » prout legitur in dictâ instructione quæ reperitur post constitutionem 53, tom. 12 supra citati Bullarii Benedictini: tali porrò admonitioni neque se opponit, neque potuit habuisse in animo se unquam opponere cæsareæ majestatis per ordinationem emanatam; utpote quæ in publicis declarationibus expressè asseruit se desiderare « manu tenere religionem catholicam, quæ sola est quæ possit hominem beatum efficere, ejusque augmentum ac propagatio officium sunt quod præ reliquis magis cordi est majestatis, et cura ejus maximè urgens. »

Ex verbis epistolæ Benedicti XIV supra relatis intellexeris certe sermonem esse de dispensationibus quæ locum habent non minùs dum agitur de matrimonis simplicibus inter partem catholicam et hæreticam, quàm de gradibus parentele in quibus sibi invicem conjuncti forent contrahentes. Et reipsâ casus ille de quò Pontifex, anno 1750, interloquebatur cum episcopo Wratislaviensi, concernebat dispensationes in gradibus, circa quas mentem suam, prout retulimus, exposuit in terminis mere tolerantie ex his quæ prævisè sibi nota erant consequentis. Sed hoc ipsum est quod nos fecere non possumus, quoniam in hypotesi tunc existente praxis dispensandi in gradibus pro matrimonis mixtis inveterata erat in isto loco: hic autem agitur de introductione omninò novâ, cui se opponit regula in aliis casibus magis recentibus per prædecessores nostros et per nos ipsos adoptata; scilicet, cum dispensatio gratuita sit, reservatur hæc fidelibus sub Ecclesiæ obedientiâ viventibus; unde ad hæreticos non debet extendi, qui non agnoscendo ejusdem auctoritatem, per hoc se reddunt similis indulgentiæ indignos; vel ad summum poterit dispensatio in gradibus ab episcopis concedi in aliquo particulari casu qui non sit strictior illis qui in formulâ comprehenduntur, et in quo concurrat causa urgens et publica, non autem privatam ali-quod commodum vel offensus animi contrahentium impetus. Speramus quoque aliunde futurum ut episcopi vestrates, quantum ad ista impedimenta parentele, tranquilli possint vivere, propter aversionem

quam C. sua majestas à dispensatione in gradibus se habere declaravit.

Transeundo nunc ad aliud punctum de imperatâ parochorum assistentiâ in matrimonii mixtis, dicimus quòd si, præmissâ supra nominatâ admonitione ad advocandam partem catholicam ab illicito matrimonio, ipsa nihilominus in voluntate illud contrahendi persistat, et matrimonium infallibiliter securum prævideatur, poterit tunc parochus catholicus materiam suam exhibere presentiam, sic tamen ut sequentes observare teneatur sequelas :

Primò, ut non assistat tali matrimonio in loco sacro, nec aliquâ veste ritum sacrum præferente indutus, neque recitabit super contrahentes preces aliquas ecclesiasticas, et nullo modo ipsis benedicet.

Secundò, ut exigat et recipiat à contrahente hæretico declarationem in scriptis, quâ eum juramento presentibus duobus testibus, qui debebunt et ipsi subscribere, obliget se ad permittendum compartium liberum religionis catholicæ, et ad educandum in eadem omnes liberos nascituros sine ullâ sexus distinctione, quemadmodum præscripsit defuncta imperatrix Maria Theresia, articulo 4 decreti sui de 20 februarii 1751, pro matrimonio que in civitate Tergestina inter Græcos dissidentes et unitos fortè contingeret contrahi : unde cum nunc veli sua majestas ut mares omnes in Protestantismo educentur, si pater sit hæreticus, necesse erit ut super deplorandis talis mandati sequelis urgentissime fiant supplicationes cesaræ suæ majestati, ponendo ipsi ob oculos oppositam suprafatam ordinationem augustæ suæ generetrix.

Tertiò, ut et ipse contrahens catholicus declarationem edat à se et duobus testibus subscriptam, in quâ cum juramento promittat, non tantum se nunquam apostaturum à religione suâ catholica, sed educaturum in ipsâ omnem prolem nascituram, et procuraturum se efficaciter conversionem alterius contrahentis acatholicæ.

Quartò, quod attinet proclamationes decreto cesaræo imperatas, quas episcopi apprehendunt actus esse civiles potius quàm sacros, respondemus : Cum præordinatæ illæ sint ad futuram celebrationem matrimonii, et ex consequenti positivam eadem cooperationem contineant, quod utique excedit simplicis tolerantia limites, non posse nos ut hæc fiant annuere, et hinc recurrendum iterum erit ad cesaræam majestatem, quatenus in istâ saltem parte eximere dignetur parochos à dictis proclamationibus, et specialiter in loco sacro faciendis.

Omnes hæc regulæ de quibus hactenus scripsimus desumptæ sunt ex instructionibus per prædecessores nostros in pariti casu datis, à quibus eò minùs possumus declinare, quòd agatur de matrimonio istis introducendis in regiones in quibus populus totus catholicus est, aut saltem pars ejus longè maxima, idque directè in oppositum detestationis illius universalis quæ existit adversus ejus generis nuptias in vicinâ Hollandiæ republicâ.

Superest nunc de uno adhuc puncto loquendum, super quo, licet non sinus expressè interrogati, silentio tamen illud prætereundum non credimus, utpote quod in praxi nimis frequenter post-it accidere, hoc scilicet : an contrahens catholicus postea volens Sacramentorum particeps fieri, ad ea debeat admitti. Ad quod dicimus, dum idem ille demonstrabit penitere se peccaminose suæ conjunctionis, poterit hoc ipsi concedi, modò ante confessionem sincerè declaret procuraturum se conversionem conjugis hæreticæ, renovare se promissionem de educandâ prole in religione orthodoxâ, et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum. Si tales condiciones concurrant, non repugnamus nos quominus pars catholica Sacramentorum fiat particeps.

Existimamus nunc abundè nos satisfacisse tuis ac reliquorum episcoporum convinciturum tuorum ædificanti sollicitudini, quapropter sermonem contrahendo

finem imponimus, sincero te corde amplectentes, libique ac reliquis prælatis, necnon gregi curæ cujusque commissio apostolicam impartientes benedictionem.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, 13 juli 1782, pontificatus nostri anno 8.

Superscriptio erat.

Domino cardinali archiepiscopo Mechliniensi.

Nº XII. *Extractum ex constitutione Pii VI, de 28 aug. 1794, quæ incipit : Auctorem fidei, etc., circa sponsalia et matrimonium.*

Integrè repetitur supra, cap. 22, n. 16.

Nº XIII. *Litteræ Pii VI ad episcopum Motulensem, de 16 sept. 1788, circa nullitatem sententiæ per dictum episcopum datæ in causâ matrimoniali.*

PIUS PP. VI.

Ven. frater, salutem, etc. Deessemus nos equidem nostro quo fingimur in Ecclesiâ Dei apostolico muneri, si hoc tempore tacendum nobis esse duceremus, cum non sine aumi nostri admiratione quendam sententiam legimus, quam tu, tanquam delegatus regis litteris ex die 16 maji præteriti, pronuntiasti non julii in gradu appellations, quamque ab rege delegante die 9 augusti approbatam biduo post typis edidisti, atque divulgasti in causâ nullitatis matrimonii, quæ agitur inter *Domnicum Mariam Carafa ducem Magdaloni, ac defensorum validitatis matrimonii ex parte unâ, et Mariam Josepham de Cardenas ex parte alterè*; in quâ quidem sententiâ tu, audito suffragio consultorum ad eandem causam regis litteris ex die 10 maji delegatorum, declarare ac definire non dubitasti nullum fuisse et esse matrimonium à nominatis conjugibus contractum die 16 octobris 1774, et per consequens evequendam esse sententiam per archiepiscopalem curiam Neapolitanam latam die 4 decembris 1784.

Accepi nunc, ven. frater, paternam illius vocem qui, ut probè nosti, cum miseratione divinâ in cathedrâ Petri sedeat, jus habet supremâ Christi ipsius auctoritate sibi collatum docendi et confirmandi; ita enim comparati animo sumus, ut et amanter tecum agere, teque benignè commonefacere velimus, quòd errorum inspicias in quem es miserè prolapsus, atque illum quamprimum corrigere in animum inducas. Tua itaque isthæc sententiâ hoc nomine indigna prorsus est, utpote quæ multis de causis irrita est atque inanis, et actum præ se fert scandalum plenum, ecclesiasticæ jurisdictioni injuriosum, et à nemine forsitan antehæc tentatum unquam ad execogitatum.

Dogma ceterum fidei est, ut matrimonium, quod ante adventum Christi nihil aliud erat nisi indissolubilis quædam contractus, illud post Christi adventum evaserit unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, quemadmodum adversus hæreticos et impios homines seculi insanientes sacrum consilium Tridentinum sub anathematis penâ definitivè. Hinc fit ut ad solam Ecclesiam, cui tota de Sacramentis est cura concredita, jus omne ac potestas pertineat suam assignandi formam huic contractui, ad sublimiorem Sacramenti dignitatem evecto, ac proindè de matrimoniorum validitate aut invaliditate iudicium ferre; quod tam planum est atque perspicuum, ut sancta et universalis synodus cupiens occurrere temeritatibus eorum qui scripto et verbo asseruerunt, ut etiam nunc multi asserunt, ab Ecclesiæ catholicæ sensu et ab apostolorum temporibus probatâ consuetudine aliena, peculiarem alium canonem addendum sibi esse duxit quò universum declararet atque sanciret ut, si quis dixerit causam matrimonialitatis non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit.

Ignotum nobis non est quosdam adesse qui secularium principum auctoritati plus nimio tribuentes, et

verba hujus canonis captiosè interpretantes, illud defendendum susceperunt; ut, quoniam Tridentini Patres hæc dicendi formulâ usi non fuerint: Ad *solos iudices ecclesiasticos*, aut: *omnes causas matrimoniales*, potestatem relinquunt iudicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales quæ sunt *meri facti*. Sed scimus etiam hanc captivulam et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis ita *generalia* sunt, *omnes ut causas* comprehendant et complectantur. Spiritus verò sive ratio legis adeò latè patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquat: si enim hæc causæ non aliâ ratione pertinent ad unum Ecclesiæ iudicium, nisi quia contractus matrimonialis est verè et propriè *animæ ex septem legis evangelicæ Sacramentis*, sicut hæc Sacramenti ratio communis est *omnibus* causis matrimonialibus, ita *omnes* hæc causæ spectare *unicè* debent ad iudices ecclesiasticos, cum eadem sit ratio in omnibus, ut concurs est canonistarum sententia, ne his quidem exceptis quos minime fere Ecclesiæ iuribus satis superque eorum scripta demonstrant. Etenim, ut verbis utamur Van-Espeenii (Jus eccles., part. 5, tit. 2, cap. 4, num. 4, et num. 11 et 12), *unanimo consensu* receptum est causas Sacramentorum esse *merè* ecclesiasticas, easque, quantum ad substantiam eorum, ad iudicem ecclesiasticum *privatè* spectare, nihilque circa eorum *validitatem* vel *invaliditatem* iudicem secularem posse decernere; eò quod hæc ex natura sua sunt merè spirituales. Et sanè si questio vertatur de validitate ipsius matrimonii, *solus* iudex ecclesiasticus est competens, ipseque solus de hæc questione cognoscere potest.

Ad questionem autem *meri facti* quod spectat, animadvertendum est regium ipsam consilium Neapolitanum in decis. 219, apud Matthæum, de afflictis respondisse unicum esse casum in quo iudex laicus possit de questionibus politicis et merè temporalibus que connexionem habeant cum matrimonio iudicium ferre, cum quaeritur nempe: *an sit matrimonium contractum*. « Etenim si dubitaretur (ut pergit decisio) an ibi sit *aliquid impedimentum*, vel an sit *validum matrimonium*, vel aliter dubitetur in *iure* an sit matrimonium, tunc nec *incidenter* nec *principialiter* iudex laicus potest cognoscere. » Nec dissimili ratione loquuntur alii Neapolitani scriptores, quos inter peculiarem locum obtinet episcopus Gagliardi, interpres canonum in regiâ Neapolis Universitate. (Instit. jur. canon., tom. 5, lib. 5, tit. 7, num. 4.)

Jam verò in causâ de quâ agitur nunquam in disceptationem venit *materialis*, ut ita dicamus, existentia vel inexistencia matrimonii. Nulla enim ex parte orta est unquam facti dubitatio, cum planè consisterit colligantibus *juxta ritum Ecclesiæ* matrimonii contractum inisse die 16 octobris 1774: tota itaque controversia agitata primùm in curiâ archiepiscopali, et deinde coram te, in hæc unice versata est, *an in eo matrimonio fuerit aliquod impedimentum, vel an idem matrimonium fuerit validum*, cum questio omnis spectaverit *viripotentiali* aut *impotentiam*, ad hoc ut sive de *validitate* sive de *invaliditate* matrimonii constaret. Et res quidem verà non alio modo incepta est et absoluta causa hujusmodi coram curiâ archiepiscopali, quam tanquam *causa nullitatis matrimonii*; nihil aliud commissum (ibi à rege fuit quam ut super causâ *nullitatis matrimonii* pronuntiaretur: non aliquid denique suâ sententiâ definivit ac declaravit, nisi *fuisse et esse nullum matrimonium*, ita ut ubi rex tunc sententiam probavit, non aliud probaverit, nisi sententiam editam in evasâ « della nullitate del matrimonio » juxta omnes leges et juxta responsum ipsius regi Neapolitani consilii ad solam spectare auctoritatem Ecclesiæ.

Hinc admirari satis non possumus quòd eadem *meri facti* cavillatione detorqueatur concordatum anni 1744, ac si sub illis verbis « specteranno ali *soli* iudicij ecclesiastici *privatim* et *seorsum* cause ecclesiasticæ sopra la *validità*, o *invalidità*, si del matrimonio, come del sponsali » causa hæc minime comprehendatur,

eò quòd quaeratur de *existentiâ* seu de *mero facto*, scilicet de potentia vel impotentia *ducis Magdaloni*; vidimus enim modò, iudicium *meri facti* laicis permissum coecreari ad unicum casum in quo questio sit *an matrimonium fuerit contractum*. Atque illud etiam vidimus, in hoc iudicio nunquam in disceptationem venisse *materiale* existentiam aut in existentiam matrimonii, sed unam tantummodò ipsius *validitatem*. Quæ quidem etsi tamen sit ut dependat à *facto* potentia aut impotentia alterius conjugis, ex hoc tamen facto *unum* proficiscitur ac profuit ex *canonicis impedimentis dirimentibus*, quod influit in *invaliditatem* ipsam matrimonii; ita ut, si *litteram* ipsam concordati spectemus, nequeat hæc controversia cognosci ac definiri ab alio quam à solis iudicibus ecclesiasticis.

Hæc autem doctrina, quæ consentanea est juri communi et *dogmaticæ Tridentinæ sanctioni*, ipsi etiam laicis tribunalibus regiâ Neapolitani probata est, quæ scimus tam *ante* quam *post* concordatum sere ab hujusmodi causis djudicandis abstinuisse, casque ad *iudices ecclesiasticos* remississe; tametsi ibidem non ageretur de *federe matrimonii* inter ipsosmet conjuges, veluti in hæc causâ agebatur, sed de validitate res esset matrimonii *ad effectum successionis et legitimitatis* proli, quæ ad dictam successionem inhiabat, ut aliis missis exemplis videre est in decisione cui titulus: *Cajetana matrimonii*, editâ die 12 junii 1690, coram Caprarâ. Ortâ enim tunc questione super validitate matrimonii marchionis Camilli de Petio et Theresiæ Parascondole ad hoc ut constaret de legitimitate Lucae Antoni ex illo matrimonio suscepti, *regium consilium*, eorum quo ceptum est iudicium de *successione intestatæ hereditatis* marchionis, remisit ad *tribunal ecclesiasticum* regiâ nullitatis seu *inexistentiæ* matrimonii *juxta antiquam consuetudinem regni*, cuius est testis locupletissimus Regens à Ponte (de Potest. proreg. in Rubr., tit. 6, num. 50), quæque *nostri* etiam viget *temporibus*; ut indubiam fidem facit episcopus Gagliardi, regius canonista, loc. cit.

Porro auctoritas Ecclesiæ in hisce causis est talis ac tanta, ut non aliter possit super his ferri sententia quam eo ipso servato *iudiciorum ordine* qui ab *ecclesiâ* luit præfinitus, habita nimirum ratione *ecclesiasticæ hierarchiæ, divinâ, non humanâ, ordinatione institutæ*, et *juxta eas leges* quæ præscriptæ sunt ab eadem *Ecclesiâ*; ita ut quoties principes seculi leges considerent quæ hæc causas spectarent, hoc ipsum præsterint, ut *meri executores* et defensores legum ecclesiasticarum, sacras per *omnia sequentes regulas*, declarando nolle se suis sanctionibus complexi ac comprehendere id quod respicit *rationem Sacramenti*, seu *substantiam contractus* qui materia Sacramenti proxima est, seu effectus ecclesiasticos; ut Ludovicus XIII Galliarum regis nomine respondisse *clero Gallicano* commissariis ab ejus majestate deputatos, refert Natalis ab Alexandro. (Theolog. dogmat. moral., tract. de Sacram. Matrim., lib. 2, cap. 2, art. 5, propos. 1.)

Jam verò hisce explicatis, si tu, ven. frater, in causâ *nullitatis* matrimonii delegatus in iudicem appellationis a *laicâ* potestate, non modò delegationi hujusmodi non obstitisti, quemadmodum laici ipsi magistratus sæpe aliis præsterunt, sed eam ultrò libenterque suscepisti, si rursus ut *regius delegatus* sententiam tulisti; si denique eò etiam es progressus ut declarares leges Ecclesiæ et Pontificum Romanorum vim habituras fuisse nullam, nisi « postquam is Codex (Gregorianus scilicet) in universas catholici orbis provincias pervagatus fuerit, civilis auctoritas adjuncta est, tacitâ tantum consensione *summarum potestatum, quarum erant leges* de nuptiis dicitur » jam manifestè patet vultus abs te auctoritati Ecclesiæ inflicto; et nullitas actuum adeò clara est, ut incurrit in oculos. Indubitati namque juris est, *delegatum* quidem habere auctoritatem non posse *delegantis* auctoritatem majorem: quemadmodum verò in a-

nis atque irrita fuisset sententia quam laicus iudex delegans pronuntiasset, utpote qui inani caret spirituali jurisdictione, ita *aeque irrita et inanis sit oportet sententia quoque iudicis delegati, cum nemo transferre in alium possit majorem quam ipse habeat potestatem.*

Neque haec minus vera sunt quoad te, eò quòd *ecclesiastica dignitate praefulgeas*; ea enim auget potius, non minuit culpam, et efficere nullo modo potest ut actus per te gesti non sint inanes atque irriti; in iudicis enim non dignitas spectatur iudicis delegati, sed *onus et origo à qua manat iurisdictio*, ita ut cum ipse ad iudicandum accesseris tanquam delegatus à rege, perinde res sit ac si tua sententia non à te, sed à seculari potestate proflexerit.

Quinimò ex tuà istà ecclesiastica dignitate, si recte res pendatur, *notum caput erunt nullitatis*, novumque proficiscitur *injuriae* genus quam intulisti non jurisdictioni modò *Neapolitani, archiepiscopi*, iudicis primae instantiae, sed *iuribus etiam S. Sedis*. Causae enim matrimoniales spectant quidem ad iudices ecclesiasticos, sed ad iudices ecclesiasticos *competentes*, juxta institutum sacrorum canonum, propriè ecclesiasticæ hierarchiæ ordini accomodatam. Porò si tu *gradu major* extitisses archiepiscopo Neapolitano, ita ut illius res non sint iuxta ecclesiasticam constitutionem tua sedi subisset, tunc regia de qua loquimur delegatio, directa in ecclesiasticum virum, iudicem per se idoneum et *competentem*, in eam partem explicari atque accipi facile potuisset, ut ordini ab Ecclesià præstito obsequeretur, et tu non tanquam delegatus, sed tanquam legitimus iudex ulterioris instantiæ sententiam ferre potuisses.

Sed tu episcopus ecclesie Motulensis cum sis, cumque *gradu et dignitate* tibi antecellat Neapolitanus archiepiscopus, qui neminem superiore agnoscit, *uno excepto Romano Pontifice*, jam vides liberari à labe *injuriosæ* nullitatis non posse nec regis delegationem, nec sententiam à te latam: auditum enim est nunquam appellationem quæ semper ad *iudicem superiorum* devolvitur, ad inferiorem deferri, et causam appellationis ab iudice inferiore cognosci sine delegatione ejus superioris iudicis cui delata est appellatio.

Quòd si *operâ secularium principum* id monstrum genus accidit aliquando, jura sua et archiepiscoporum vindicare non destitit S. Sedes, veluti allatis exemplis docet *Petrus de Marca* luculentissimè (de Concord. sacerdot. et imper., lib. 4, cap. 11, num. 3, et lib. 7, cap. 19, num. 5).

Nec recit quòd tu in hac causâ definiendâ eum servaveris ordinem qui sive à Coelestino III, in cap. *Laudabilem*, 8, sive ab Honorio III, in cap. *Litteræ vestre*, 7, de Frigid. et Malificis, sive demum à Benedicto XIV præscribitur in suâ constitutione, quæ incipit: *Dei miseratione*; cum enim tibi defuerit *iurisdictio*, quæ omnium iudiciorum basis est ac fundamentum, illud jam sequitur, irritam inanemque fuisse sententiam, quamvis ea lata fuerit, audito defensore matrimonii, et aliis servatis quæ extrinsecam iudicii formam respiciunt. Ad matrimonii autem defensorem quod attinet, miramur sanè illum coram iudice *illegitimo* stetitisse, se suasque defensiones passisse, cum ignorare illum minimè deceat quæ ipsius partes esse debeant in tam gravi munere obundo. Hæc porrò sunt quæ Benedictus XIV de ipso habet in eâ quam te appellas constitutione. « Ad officium defensoris matrimoniorum spectabit in iudicium venire, quoties contigerit matrimoniales causas super validitate vel nullitate *coram legitimo iudice* discutari, ut nempe intelligeret ubi iudex *illegitimus* foret, aditum sibi ad iudicium patere nullum.

His quæ hactenus diximus de turbato iudiciorum ordine, deinceps injuriâ illatâ jurisdictioni ecclesiasticæ, maximum illud accedit discrimen cui conjuges obiecti; hi enim tuâ decepti sententiâ sibi persuadere possent disruptum ac dissolutum esse sacrum matri-

monii vinculum quod durat adhuc, et tamdiù durabit quamdiù ad ejus nexum dissolvendum auctoritas legitima non accesserit. Quanta et quam multa incommoda et detrimenta forent inde obventura, si quis ex conjugibus incautè tuam sententiam secutus ad secunda vota transiret! nonne novum hoc matrimonium illicita esset conjunctio fœdæque continui adulterii occasio, ad quam dirimendam opus esset ut Ecclesie præcepto novi conjuges sese ab omni contubernio separarent, donec per secundam legitimam sententiam de primi matrimonii nullitate non constituisset? nonne conjux binubus obnoxius esset omnibus penis contra *polygamos* inflictis à sacris canonibus, et à Constitutionibus apostolicis, et à Benedicto XIV in præfata constitutione innovatis? Nonne proles quæ ex hisce susceperatur nuptus *illegitima* esset, quemadmodum in generali concilio Lateranensi IV definitum est? Nonne hæc aliæque damna gravissima per te *unum* in conjugum familias, in Ecclesiam, in rempublicam redundarent?

Nos certè his malis, quantum in Domino possumus, occurrimus. Datis enim *in formâ brevis* litteris ad dilect. in Christo filiam nobilem mulierem *Mariam Josepham de Cardenas*, eam monuimus quid facto opus sit in re tam gravis momenti, speramusque Dei O. M. benignitate futurum ut nostræ curæ hortationes cum in irritum non sint cessare. Non inde tamen tuus excusatur error; per te enim non stetit quominus omnia hæc mala evenirent.

Illud quoque accedit incommodum, quòd facto isto tuo errore comprobasti laicæ potestatis, quæ quidem res timenda à nemine minus quam abs te fuerat. Te enim, qui honore gaudes esse *è consiliis regis*, uti in fronte legitur tuæ sententiæ, cum nuntius tibi allatus est regiæ delegationis, quam maximè decebat ut responderes *publicorum* tibi munium jus concessum esse, *non sacrorum*; quemadmodum S. Ambrosius ad Valentianum respondit; id enim à te, et notissima religio regis, et suorum ministrorum integritas postulabat. Verum ipse non solum delegati ultrò libenterque assensum præbuit tum, non solum illam probasti ac cumulasti laudibus, sed tanquam regius delegatus ausus es solvere Sacramenti vinculum, et id gloriæ dixisti tuæ, ut in causis nullitatis matrimonii tribueres laicis potestatibus auctoritatem *leges dicenti de nuptis*, auctoritatem, inquam, quam seculi ipsæ potestates sibi arrogarunt nunquam: hoc enim jus, quæ late patet orbis catholicis, in sola Ecclesiâ residet universum. Quæ cum ita sint, qui rationem facti et consilii tui delendat arbitramur esse neminem: si enim culpa est non in eo duntaxat qui commisit, sed et in eo qui potuit et debuit prohibere, aut saltem arguere (nam etiam qui silet, faveat, inquit Coelestinus ad episcopos Galliæ, quid laudâsse, quid etiam operam dedidisse?)

Quæ quidem si quemlibet virum catholicum dedecissent, quid dicendum erit de episcopo, quem pastoralis dignitas participem facit depositi fidei actus doctrinæ, quemque vis ac religio præstiti juramenti cogit impellente ad sarta tecta tuenda jura omnia Ecclesie et Sanctæ Sedis, maximè super Sacramentis? Profectò, si sola oratio consulis perniciosa potest labefactare rempublicam; quid Ecclesiam perniciosa vox et oratio episcopi?

Eò vel magis quia tu regiæ aulæ addictus cum sis, ignorare profectò non poteris officia semel iterumque à nobis adhibita, ut similis delegatio revocaretur, quam rex in hac ipsâ causâ fecerat 8 kal. jan. 1784 in archiepiscopum Tarsensem, capellanum majorem.

Ignorare non poteras obtulisse nos regi delegationem, quæ caderet in alium præsulè regni, qui regi esset acceptus. Ignorare item non poteras officia hæc nostra tanti restimata à rege fuisse, ut pro suâ religione jubendum duxerit pridè idus septembris anni 1786, hujusmodi ut causæ cursus interciperetur. Sed tu nostrum omne officiorum et curarum genus everisti funditis simul ac novam delegationem accepisti,

teque iis socium addidisti qui veræ pacis inimici, ac dissensionis spiritu afflati eandem delegationem ab rege religiosissimo extorpendam curarunt.

Sed jam tempus est ut pœnis tibi indigentes qui in his casibus à sacris canonibus infliguntur. Audisti jam canonem Tridentini concilii quo illi omnes anathemati subjiciuntur qui causas matrimoniales negant pertinere ad Ecclesiam et ad ecclesiasticos iudices; quo quidem canone certum est, non eos modò comprehendendi qui docent esse summam potestatem hujus seculi leges de nuptiis dicere, sed eos quoque qui factis hoc ipsum confirmant, quique auctoritatem nanciscuntur à laici potestate, et qui causas nullitatis matrimonii tanquam regi delegati definiunt. Concilio autem Tridentino prævit Honorius III in cap. *Noverit*, 40. de Sent. excom.; ibi enim huic eidem pœnæ eos damnat qui amplexi fuerint statuta edita à laicâ potestate contra jura et libertatem Ecclesiæ, et qui secundum ea præsumpserint judicare.

Bonifacius item VIII, in cap. *Clericis*, de Immun. eccl., in 6, multis deplorat presentium experimenta temporum et dùm (laici) suis finibus non contenti, nituntur in vetitum; ad illicita frena relaxant... moliantur multifariè subicere servituti, sanque submittere ditioni Ecclesiam, ecclesiasticasque personas, et bona; et (quod dolenter referimus) nonnulli Ecclesiarum prelati ecclesiasticæque personæ, trepidantes, vbi trepidandum non est, transitorias pacem querentes, plus timentes majestatem temporalem offendere quàm æternam, talibus abutibus non tam temerariè quàm improvidè nequebant, Sedis Apostolicæ auctoritate sua licentiâ non obtenti. » Cùm autem in hunc modum miseram eorum temporum conditionem deplorasset Pontifex iste, prelati et personis ecclesiasticis supra dictis sub depositionis pœnâ districtò mandavit ut talibus et absque expressâ licentiâ dictæ Sedis nullo modo acquiescant; et, quatenus acquirerint, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto: que si sibi vindicant locum, ubi episcopi consentiant subijci laicæ potestati jura et bona Ecclesiæ, multò magis habere locum debent, ubi aliquis invenitur qui laudet probetque ut laicorum ditioni subjiciantur Sacramenta.

Quid de antiquis illis canonibus dicendum synodorum Romanæ, Antiochenæ et Carthaginensis, qui noti sunt omnibus, et ab ipsis jaroconsultis Neapolitanis tam sæpè commemorantur? In his porro coercetur episcoporum auctoritas infra fines propriarum diocesium et super grege eis subjecto, nec cuiquam permittitur episcopo ut jus sibi arroget cognoscendi causas ab alio definitas, modò non unus episcopus altero superior non sit, sub pœnâ excommunicationis et etiam depositionis? que quidem canonum sanctiones etiam à concilio Tridentino postmodum confirmate, *debitare non potes quæ in te cadunt*; qui inferior eùm esses antistite Neapolitano iudice primæ instantiæ, cùmque in conjuges alienæ diocesis subjectos jurisdictionem haberes omninò nullam, eos tamen ausus es à Sacramenti nexu solvere ac liberare.

Longum sanè esset hoc loco ab Historiâ Ecclesiasticâ petere eorum exempla qui canonicas hæc sanctiones eùm violasset, pœnas ab illis sanctitas subierunt. Ut antiquiores omittamus monumenta, satis erit ut tibi commemoremus *Clementem XI*, prædecessorem nostrum, anathematis pœnæ subiecisse tres iudices, eò quòd, tanquam delegati à laicâ potestate Sicilia ac *Paviesina*, non dubitarent sese ecclesiastico iudicio immiscere, undè acta illa everit, atque rescidit eum omnibus inde secutis, tanquam inanis et nulla, et à non habentibus potestatem attentata, ut ipsius chirographa et constitutiones demonstrant, que prostant in Bullario Romano. (Edit. Mainardi tom. 19, part. 1, pag. 529, et edit. Luxemburgi tom. 8, pag. 501, 515 et 578.)

Si igitur hæc sunt pœnæ à canonibus præscriptæ, et usæ in Ecclesiâ receptæ, reliquum modò est ut reu-

datat erranti et errati sui veniam petenti. Duo porro hujusmodi remedia sunt, quorum alterum respicit animæ salutem, alterum debitam Ecclesiæ satisfactionem. Ad animæ salutem quod attinet, opus est ut absolute non petas ab hæc Apostolicâ Sede, ut quemadmodum illam petiit ab Alexandro II S. Thomas Cantuariensis, eò quòd quibusdam consuetudinibus à rege Henrico inductis et ecclesiasticæ auctoritati contrariis subscriperat, et illam petierunt non modò alii fratres tui, inter quos episcopus Calaguritanus ab Urbano VIII, et episcopus Heinen. ab Alexandro VII (Bullar. cit. Mainardi, tom. 6, part. 2, pag. 109, et part. 4, pag. 94); sed ipsa etiam laica tribusalia ac magistratus regni Neapolitani, quos inter præ cæteris commemorandus est Franciscus Paschalis, magister campi, et præses regie audientiæ Montis Fusculi, qui à pontifice Alexandro VII petiit impetratque absolute non petas à reatu et violatæ immunitatis, et jurisdictionis ecclesiasticæ, tam nomine proprio quàm prerogentis curiæ vicariæ Neapolitanæ, et commissarii Campaniæ, aëtorumque omnium officialium. (Bullar. idem Mainardi, cit. tom. 6, part. 5, pag. 555.)

Ad Ecclesiæ autem satisfactionem quod pertinet, ut omnis scandali tollatur occasio, utique conjuges ab errore retrahantur, illud necesse est ut publicè ac palam, sive edicto sive alio modo, declares irritam inaneque sententiam tuam, quemadmodum *Clemens XI* faciendum jussit Carolo Mariae episcopo Vintimiliensi. Is enim fretus mandato Victoris Amedei ducis Sabaudie et *Senatis Nicensis*, eùm vicarium generalem deputasset eum facultate judicandi absque appellatione de causis ecclesiasticis in oppido Saorgio aliisque locis eæ diocesis subjectis in temporalibus eidem duci, in causâ fuit ut pontifex abrogaret atque aboleret deputationem prædictam, *novos rescripto, mandata, seu decreta à laicâ potestate edita, que sacrorum canonum et constitutionum apostolicarum dispositioni adversantur, et libertatem, jurisdictionem, et immunitatem ecclesiasticam manifestè laesant*; et episcopum ipsum cogeret sub pœnâ suspensionis ab exercitio pontificali et interdicti ab ingressu ecclesiæ ut per publicum edictum eundem irritam et inane vicarij delegationem, concessamque illi, et præsertim, facultatem statim et incunctanter omninò revocet. (Cit. Bullar. Mainardi, tom. 10, part. 1, pag. 219.)

Possemus hæc eadem nostris literis finem imponere, eùm satis superque sint à nobis exposita ea que in tuam agendi rationem in causâ matrimonii diximus convenire. Sed silentio præterire non possumus inductam abs te novitatem, dùm solitam inscriptionem omittis quâ possunt tui fratres utantur, sese Apostolicæ Sedis gratiâ episcopos appellantes; que quidem inscriptio ante ipsas reservationes inserta, et multis ante seculis religiosè adhibita, eam habet fundamentum in primata Apostolicæ Sedis, et in honore qui successoribus B. Petri debitus est. Sed ta, solitâ formulâ prætermittis, magis regis gratiâ episcopus nuncupari, teque hoc inscribere nomine gloriaris novo, ac prorsus inusitato et minimè ad dignitatem episcopalem accommodato, utpote que quod ordinem immediatè est à Deo, et quod jurisdictionem ab Apostolicâ Sede, exclusis laicis potestatibus, quibus jus ipsum nominandi et præstandi non competit, nisi accedente privilegio S. Sedis. Nolumus sanè nos vim ac indolem persequi hujusce novitatis, que per se ipsa loquitur, queque suspitione non caret, digna profectò ut ab omnibus reprobetur. Hinc te etiam atque etiam in Domino hortamur ut hæc etiam in parte omnem abs te occasionem admirationis ac suspitionis expellas, quemadmodum facturum speramus: et hæc spe freti Apostolicam benedictionem tibi et gregi tuæ curæ concedito impartimur.

Datum Romæ, etc., die 16 septembris 1788, pontificatus nostri anno 14.

N° XIV. *Extractum ex litteris Pii VI ad Antonium archiepiscopum Pragensem, de 11 Julii 1789, circa questionem, an matrimonium dissolvatur per malitiosam desertionem.*

PIUS PP. VI.

Venerabilis frater, etc., gravissimam matrimonii casus questionem, etc.

Referendi ad nos dubitationes tuas causam tibi præbuit casus quem in comitatu Glacensi ditionis regis Borussiae ad tuam diocesim pertinente contigisse in hunc modum exposuisti, videlicet: *Vir acatholicus, desertit uxore catholica, plures annos se absit, ut ubi terrarum degeret sciri nequaquam poterit. Edicto regio prescripta ei dies est quæ, nisi rediisset, malitiosus esset desertor declarandus. Elapso termino cum non rediisset, regia lata est sententia quæ ille malitiosus est desertor declaratus, et simul matrimonium vinculum secundum leges regis dissolutum, annexæ tamen respectu uxoris catholicæ clausulæ quæ ejusdem proprie conscientiæ relictum est an ad alias nuptias convolare velit.*

Mulier (sive secundum, sive contra conscientiam) concessa venâ uti, novasque cum acatholico viro nuptias inire cupiens, proprium parochum catholicum adit, à quo repulsa est, simulque monita fas id ei non esse quousque absentis conjugis mors certis fuisse documentis comprobata. Repulsa passa mulier, facultate nihilominus sibi facta regio nomine uti voluit, et coram acatholico parochio optatas nuptias inivit in eaque conjunctione manet jam ad alterum annum. Interea expianda conscientie causâ cum denud catholicum parochum suum convenisset, nec tamen ab adscito viro recedere vellet, ei parochus, *cecu publicæ adulteræ, sacramentalem absolutioem denegavit.* Itaque illa confugit ad archiepiscopale consistorium, petens ut novum istud matrimonium Ecclesie auctoritate ratihabear, secus periculum instare ne ipsa, relicto viro, præ nimia consecuturâ egestate, ad avitam religionem deserendam, tametsi reluctantem conscientiam, redgatur.

Gravis inde instituta consultatio in consistorio tuo, sententiis in varias partes distractis.

1. Nonnulli, prout, accuratè refers, censuerunt *hæc locum habere decisionem summæ pontificis Alexandri III, in cap. Perlatum, 8: Qui filii sint legitimi, etc.* (Hoc refutat Pontifex.)

2. Cum nonnulli urgerent decretum Tridentini, sess. 24, can. 5, quo definitur ob absentiam alterius conjugis vinculum matrimonii non dissolvi, alii contra excepiebant canonem concilii de affectatâ, non autem de malitiosâ absentia verba facere: *undè inferebatur hactenus dogma definitum haud esse, vinculum matrimonii ob malitiosam alterius conjugis absentiam dissolvi non posse.* Verùm exceptionem, ut à communi vocis acceptione, sic à sententiâ Tridentini prorsus aberrare dubitandum non est, etc.

3. *Quidam putabant matrimonium questionis ex alio capite ratihaberi posse, cum nempe maritus longiori tempore absens auctoritate regiæ citatus non comparuerit, moralem per se certitudinem de morte ejus præsto esse.* Neque id satis argumentum est ad mortem comprobandam. Nam quod vir non comparuerit, non magis mors in causâ esse potuit quam ejus contumacia. Edicto sane regio jubentur nonnunquam transfugere milites reddere ad signa: nec inde tamen inferri solet mortuos omnes esse qui non redeunt.

4. Alii censebant matrimonium ejusmodi inter personam catholicam et acatholicam contractum retrò pro irritò declarari posse ex ratione, quia tale matrimonium ex dispositione legis regis annexam habet conditionem, ut ex capite adulterii uti malitiosæ desertionis, etc., quod vinculum dissolvatur. Nonnulla hæc animadvertenda: 1° si ob eam rationem nullum fuit prius matrimonium ab eâ muliere cum viro acatholico con-

tractum, ob eandem quoque rationem nullum esse oportebit novum matrimonium ab eâ cum viro item acatholico initum, semperque adeò à Sacramentis repellenda erit, si non ut adultera, saltem ut concubina. Nec petita ratihabito prestare potest ut validum evadat matrimonium quod suprà naturâ nullum est, ex conditione quæ sit, ut supponitur, contraria substantiæ matrimonii.

2° Ex decisione Gregorii IX, quæ in hanc rem affertur cap. *Conditiones* ult., de *Condit. appo.*, atque ex luculentâ doctrinâ Benedicti XIV, lib. 15, de *Syn. diœc.*, cap. 22, quæ rem totam mirificè illustrari profliteris ipse, eruitur quidem, si contrahendo matrimonii conditio apponatur quæ repugnet substantiæ ipsius, nullum et irritum fore matrimonium. Verùm, ut ibidem docet Benedictus XIV, si expressa hujusmodi conditio minime apposita fuerit, quanquam contrahentes in eo errore versentur, matrimonii vinculum propter adulterium dissolvi posse (quod idem valet de malitiosâ absentia), nihilominus locum esse presumptioni ut dùm matrimonium contrahere voluerint, illud iuxta institutionem Christi atque adeò insolubite mire voverint, limitum generali eâ intentione contrahendi juxta institutionem Christi privatum illem errorem quodammodo absorbente.

3° Si generalis intentio contrahendi juxta institutum Christi prævalere cœsetur intentioni contrahendi juxta principia errantis sectæ, prævalere quoque censenda est ob eandem rationem intentioni contrahendi juxta legem quæ ex talibus causis matrimonii vinculum dissolvi permittit. Quod nisi ita esset, nullum prorsus inter istos acatholicos verum existeret matrimonium, sed eorum matrimonia omnia dicenda essent adulterina conjugia, quod longè abest à doctrinâ et praxi Ecclesiæ. Nusquam enim tot seculis auditum est acatholicorum matrimonia, propter ejusmodi errores aut leges, habita esse velut nulla et irrita, ipsosque adeò acatholicos, dùm post matrimonium ad fidem convertuntur, debuisse aut facta connubia innovare, aut nova contrahere. Nisi ergo vera eâ fuissent matrimonia, dicendum foret Ecclesiæ universam hactenus in maximo errore versatam in re ad doctrinam moresque pertinente; quod catholicus nemo dixerit.

4° Nec deest intima ratio cur intentio contrahendi juxta placita sectæ astruatur, ut legis permittentis dissolutionem matrimonii, non officiat ejus valori, modò non deducatur in pactum. Et enim hoc ipso quòd acatholici, vano errore decepti, existimant solutionem matrimonii iis de causis minime repugnare legi Christi, hinc fit ut in eorum mente propter falsam illam existimationem intentio contrahendi juxta ejusmodi legis aut sectæ placita, minime excludat primariam intentionem contrahendi juxta divinam legem per Christum confirmatam. Permanet proinde hæc voluntas in actu contrahendi, ex eaque fluit ac determinatur ratio consensus qui actu præstat.

Porrò consensus præstitus ex voluntate contrahendi juxta legem Christi aptus est ac sufficiens ad matrimonii valorem, nisi aliud obstat canonicum impedimentum. Contra, ubi deducitur in pactum conditio repugnans substantiæ matrimonii, jam actu excluditur voluntas contrahendi juxta legem Christi, propter repugnantiam quæ est inter legem Christi et conditionem quæ actu expressè intenditur, itaque adeò ineptus consensus ad verum efficiendum conjugium.

5° Verum potissima ratio est, quam superius attigimus, ex eo ducta, quòd nisi vera ejusmodi essent acatholicorum conjugia, universa Ecclesia tot seculis errasset, quæ redeuntes ad fidem acatholicos conjuges, ut veros conjuges recipit, licet prævis erroribus inbuti circa matrimonium, id antea in suâ sectâ contraxissent, nisi deducta fuisset in pactum expressum conditio repugnans substantiæ matrimonii, aut aliud obstarat impedimentum canonicum.

5° Denique ubi oporhebantur in causa questionis propositæ presidium inveniri in cap. *Dominus, 2, de secundis Nupt.*; ubi dicitur: *Si mulier, non habita certâ notitiâ*

de morte mariti, aliud matrimonium contraxerit, et in matrimonio secundo constituta de morte prioris mariti dubitaverit, ipsa quidem suo marito debitum conjugale reddere, non autem ab eodem petere possit. Verum eo cap. agitur de uno tantum contrahente dubitante; cum ergo alter bonâ fide contraxerit, degit esse in legitimâ possessione sui juris; nec proinde valere debet alterius dubitatio ad eum ex suâ legitimâ possessione deturbandum. Merito itaque statuit Pontifex dubitantem non posse petere; nec tamen debitum denegandum postulanti, qui degit in bonâ fide et possessione sui juris. Quo patet, cap. *Domnus*, traduci non posse ad præsentem questionem, in quâ utrique parti æqua sithest ratio dubitandi num primus maritus superstes adhuc, necne sit, etc.

Nº XV. *Extractum ex litteris Pii VI, ad Carolum episcopum Agriensem (sub ditione Austriacâ), de 11 Julii 1789, circa questionem, an matrimonium ob adulterium per civilem potestatem dissolvi possit.*

PIUS PP. VI.

Venerabilis frater, etc., litteris tuis de 1 maii ad nos datis, etc.

Facti hæc species est ac series: Post initum conjugium inter contrahentes Lutheranæ sectæ addictos, mulier catholicam fidem amplecti publicè professâ est. Postmodum intentatâ per virum actione in uxorem velut adulterii ream, secularis iudex vi notæ legis solum matrimonium vinculum declaravit. Tum mulier aliud cum viro catholico matrimonium inire cupiens, proprium adit parochum catholicum, à quo, cum reiecta esset iniqua petitio, accersitus est Helveticæ confessionis minister, qui concupitas nuptias conciliare non dubitavit. Exinde vir et mulier velut conjuges etiamnum in præsentâ degunt duasque jam proles ex attentato illo conjugio susceperunt....

(Nimirum cur episcopus aliquatenus dubitaret circa nullitatem secundi matrimonii erant sequentes.)

« Nimirum, quod non desint qui divortium hoc legitime admissum tenent ex rationibus sequentibus. 1º quia censent posse matrimonium, in ratione civilis contractus, verum et legitimum matrimonium esse, quin conjuges Sacramentum susceperint aut perfecerint. 2º quod catholici, dum in matrimonio coalescunt, Sacramentum suscipere sive perficere non velint; imò 3º addunt aliqui, quod Calviniani sub conditione illâ famosâ, donec in honestate permanseris, contrahentes, aliquoties irritum faciant matrimonium; et tam hi, si non addant, quàm Lutherani, cum matrimonium ob adulterium solvant, illam mente retineant, et nec vellent contrahere matrimonium quod solvi non posset. Ad quid valent ad hujusmodi honestatâ divortia rationes quæ, si ritè perpendantur, cum Ecclesiæ doctrinâ de matrimonio consistere nullo modo posse compertentur? Doctrina est sacri Tridentini concilii, sess. 24, cap. 1: *Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primum generis humani parentem divini Spiritus instinctu pronuntiavisse, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis,* » etc. . . tum Christum Dominum, ejusdem nexûs firmitatem ad Adamo tantò ante pronuntiatam his verbis confirmavisse: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* » Quo manifestè patet matrimonium vel in ipso statu nature, ac sanè ante multò quàm ad propriè dicti Sacramenti dignitatem eveheretur, sic divinitus institutum esse, ut secum afferat perpetuum indissolubilemque nexum, qui proinde nullâ civili lege solvi queat. Itaque licet Sacramenti ratio à matrimonio sejungi valeat, velut inter infideles, adhuc tamen in tali matrimonio, siquidem verum est matrimonium, persistere debet, omninoque persistat perpetuus ille nexus, qui à primâ origine divino jure matrimonio ita coheret, ut nulli subsit civili potestati. Atque adeò quodcumque matrimonium contrahi dicatur, vel ita

contrahitur, ut reapse sit verum matrimonium, tumque adjunctum habeat perpetuum illum nexum divino jure omni vero matrimonio coherentem; vel contrahi supponitur sine illo perpetuo nexu, tumque verum matrimonium non est, sed illicita conjunctio, divinæ legi ex objecto repugnans, quæ proinde nec iniri potest, nec retineri.

Fallitur proinde quisquis existimat, prout allatâ illâ primâ ratione innuitur, matrimonium, dummodo absit ab eo ratio Sacramenti, non esse nisi contractum merè civilem, atque adeò civili potestate solubilem. Quod secus est; nam primò matrimonium non est contractus merè civilis, sed et contractus naturalis divino jure ante omnem civilem societatem institutus et firmatus; qui etiam hoc insigni discrimine differt ab alio quocumque merè civili contractu, quòd in eo genere civili consensus certis de causis interdum per legem suppletur: in matrimonio verò nullâ humanâ potestate suppleri consensus valeat.

Deinde cum ex omni contractu consentanum aliquod jus oriatur, atque ad matrimonii naturam omnino pertineat, ut jus alterutri conjugi tribuat in corpus alterius, profectò denoniatio veri contractus matrimonii sub nullâ ratione tribui potest conjunctioni quâ matrimonium inearit ut solubile per allatas causas, quæ conjunctio non solum nullum jus tribuere potest ad obsequia matrimonialia repelenda, sed potius absolutam obligationem inducit illicitæ istiusmodi conjunctionis prorsus dirimendæ; quo fit ut talis pactio, quæ nullum jus conjugale tribuit, nullâ quoque ratione contractus conjugalitatis seu matrimonialis dici possit. Sanè Concilium Trid., sess. 24, can. 8, anathema tulit in quemque qui dixerit propter hæresim, aut molestiam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugate, dissolvi posse matrimonii vinculum. Et can. 7, etc.

Nullius proinde momenti est secunda superius adducta ratio, quod catholici, dum in matrimonio coalescunt, Sacramentum suscipere, sive perficere, nec possunt nec velint. Nam præterquam quòd nîi vetat quominus catholici, utpote baptizati, dum matrimonium sub certis conditionibus contrahunt, illud, licet illicitè, tamen validè etiam ut Sacramentum contrahere dicantur; hoc tamen prætermissò, de quo hic non agitur, quantumvis catholici matrimonium contrahere velint non ut Sacramentum, stat semper validè ab ipsis contrahi non posse, quin adjunctum habeat perpetuum nexum, adeò ut nec propter adulterium, nec aliâ ullâ de causâ per secularè forum dissolvi queat.

Nec majoris momenti tertia est adducta ratio, quæ nihius famosâ illâ conditione, donec in honestate permanseris, sub quâ dicuntur catholici nonnulli matrimonium contrahere, quamque qui non addunt, eam mente retinere perhibentur. Etenim rem totam præclare explicat Benedictus XIV, de Syn. dioc., lib. 13, cap. 22, etc.

(Reliqua quoad substantiam conveniunt cum iis que in superioribus litteris ad archiep. Pragensem de eadem materiâ habentur, n. 13.)

Nº XVI. *Instructio cardinalis Caprara, legati à latere in Galliis, circa revalidationem matrimoniorum nulliter initorum.*

Nos Joannes Baptista, tituli Sancti Nonaphrii, S. R. E. presbyter cardinalis Caprara, etc., etc.

Undique accipimus innumera propriè connubia existere nulliter inita patetque unam sæpè sæpius renuere in faciem Ecclesiæ sese sistere ad copulationem suam ratam validamque coram Deo reddendam, quamvis pars altera rectè disposita id velit et satagat. Animadvertentes quot mala quodvis discrimina tum fidelium animabus, tum familiarum tranquillitati ex hoc irreligioso reventium ingenio atque quæ ratione imminant, in amaritudine animi nostri lacrymas fundere cogimur, et miserrime innocentium compartium statui, in quo agrè versari coguntur, meritò compa

timur. Jamdiu officii nostri sollicitudo premitur, et plurimum episcoporum consultationes, et innocentium postulata undique proveniunt. Verum res difficultatibus obnoxia est; pertinescimus enim ne dum bonum operari nitimur, aliquid mali exoriarur. Sed ut honori assequamur, et imminuta mala præveantur, hanc instructionem emittendam ducimus, quâ ordinarius in casibus particularibus hujusmodi se haud difficile expedire et opportunè providere poterit.

PRIMA INSTRUCTIONIS PARS.

Quoad matrimonii renovationem, si uterque contrahens rectè disponatur.

1° Qui civiliter, sive coram quocumque extraneo sacerdote, duobus saltem testibus presentibus, aut duntaxat coram duobus testibus, consensum muluum de presenti exprimentes matrimonium inierunt, tunc temporis, cum ad proprium parochum, seu superiorem legitimum, aut ad alium sacerdotem, quique à catholica unitate non recesserant, aut nullatenus, aut non nisi difficillimè, seu periculosissimè recursum habere poterant, moneantur sic contrahentes de hujusmodi matrimonii validitate, et tantummodò hortentur ut nuptiale benedictionem à proprio parcho recipiant.

2° Qui verò ita contraxerunt, sed tunc temporis, cum absque gravissima difficultate, seu periculo, recursus patebat ad unum ex sacerdotibus præfatis, quive matrimonium quomodocumque inierunt cum aliquo dirimente impedimento absque legitima dispensatione, aut cum dispensatione defectu legitime testatis irrita; matrimonium, servatâ formâ sancti concilii Tridentini, denuò contrahant.

3° Si contrahentes communitè habeantur pro legitimis conjugibus, et ipsimet fortassè ex ignorantia invincibilè sint in bonâ fide, et absque gravis scandali seu perturbationis periculo certiorari nequeant de nullitate matrimonii, hisce in circumstantiis in bonâ fide relinquendi sunt, quemadmodum per sacros canones disponitur.

4° Si contrahentes in malâ vel dubiâ fide versentur, aut si in bonâ fide existentes, de nullitate matrimonii certiorari possint absque gravis scandali seu perturbationis periculo, unde locus detur matrimonii renovationi, eorum matrimonium in facie Ecclesiæ celebrandum est juxta modum inferius præscriptum.

5° Si præter clandestinitatis, aliud ecclesiastici juris obstat impedimentum, dispensatio præmittatur, juxta indultum inferius exaratum.

6° Si nullitas matrimonii occulta sit, seu communiter ignoretur, matrimonium coram proprio parcho, adhibitis saltem duobus testibus confidentibus, secretò ad vitanda scandala contrahendum est, adnotatâ deinde particula in secretorum matrimoniorum libro.

7° Si verò nullitas publica sit; ad scandalum removendum, matrimonium publicè, servatâ formâ concilii Tridentini, celebrandum est: quòd si ordinarius, ob peculiare circumstantias, expedire judicaverit ut secretò coram proprio parcho et duobus testibus potius celebretur, secretò celebrari poterit, dummodò tamen publicum scandalum aliâ ratione removeri possit, et quamprimum removeatur.

ALTERA INSTRUCTIONIS PARS.

Quoad rationem consolidandi matrimonium, si ejusdem consolidacionem pars una petat, et altera renuat.

8° Si hujusmodi renuentia proveniat ex indispositione ad Sacramentorum Pœnitentiæ et Eucharistiæ susceptionem, paternis monitis curandum est ut renuens ritè disponatur.

9° Quatenus pars indisposita ad Sacramentorum susceptionem ita adduci non possit, et aliunde matrimonii renovationi assentiat, non erit illicitum ad matrimonii celebrationem procedere, non obstante illius indispositione; pars enim innocens et instans, attentis circumstantiis, licitè utitur jure suo: Ecclesiæ minister eidem innocenti directè ac licitè reddit

jus suum, et indigna renuentis susceptio ejus duntaxat indispositioni tribuenda est.

10° Si renuentia oriatur ex ignorantia, vel aliquo errore contra leges aut doctrinam Ecclesiæ circa impedimenta matrimonium irritantia, renuens debitiè cum prudentiâ et in charitate instruitur. Et, quatenus adhuc renuat matrimonium suum in facie Ecclesiæ consolidare, tunc:

11° Satagendum est ut specialem procuratorem constituat qui ejus nomine matrimonium contrahat de more; aut saltem expresso consensu de presenti per epistolam directam proprio parcho, vel alteri sacerdoti ordinarii aut parochi licentiam habenti, matrimonium renovetur.

12° In hujusmodi matrimonii celebratione ratio quoque habenda est tum existentie alicujus impedimenti, tum matrimonii nullitatis sive publicæ sive occulte, et servandæ sunt regulæ superius traditæ, numeris 5, 6 et 7.

TERTIA INSTRUCTIONIS PARS.

Si haecenus præscripta obtineri nullatenus possint, et pars unaadcelebrationem matrimonii, juxta superius tradita, faciendam adduci nequeat: dummodò de presenti exhibeat consensum remanendi in matrimonio, maturè perpensis urgentibus circumstantiis, et attentis servatisque conditionibus et formâ inferius præscriptis, nec obstat publicitas fornicariæ copulationis et non justî matrimonii, ad dispensationem in radice matrimonii, seu ad matrimonii sanationem in radice, in casibus particularibus deveniri posse judicamus, ut ita saltem innocens partis animæ salutis, prolis legitimitatis, et familiarum tranquillitatis omnino consultum sit, et quamprimum etiam renuentis animæ salutis provideri possit:

13° Ordinarius uti poterit facultate, apostolicâ auctoritate inferius demandandâ, dispensandi scilicet in radice matrimonii, seu matrimonium in radice sanandi, postquam tamen per indubias duorum saltem testium depositiones, aut per renuentis testimonium in scriptis exaratum, aut per ejusdem assertionem etiam oretenus factam ipsi ordinario, sive alteri ecclesiasticæ personæ ab eo specialiter deputatæ, et in scriptis redigendam, consistit, non solum renuentem in consensu de presenti permanere, sed etiam hujusmodi renuentiam ab extrinsecâ causâ ita manare, ut nihil unquam ex eâ deduci aut præsumi possit contra ipsius actualis consensûs permanentiam.

14° Si matrimonii nullitas occulta sit, ordinarius ad sanationem, seu dispensationem in radice, ad vitanda scandala secretò deveniat.

15° Si verò nullitas publica sit, ad publicum scandalum removendum ejusmodi dispensatio, seu sanatio notoriè periciatur: aut etiam secretò, si ad aliquam præcavendam perturbationem ita ordinario in Domino visum fuerit, dummodò tamen locus sit evulgationi peractæ matrimonii sanationis, seu dispensationis, quâ publicum scandalum congruè removeatur.

16° Si evulgationi ejusmodi dispensationis locus non sit, ob imminens gravis scandalum aut perturbationis periculum, prælaudatus ordinarius per ejusmodi secretam matrimonii sanationem seu dispensationem innocentis compartis animæ salutis provident, oneratâ ejusdem ordinarii conscientia, ut, perpensis circumstantiis, et pro suâ prudentiâ, modum exquirat quo etiam publicum scandalum ex matrimonii nullitatis publicâ notitiâ existens quamprimum removeatur, monitis interim parochis ut, donec ejusmodi publicum scandalum sublatum sit, in admittendis innocentibus conjugibus ad Sacramenta, ne ulla scandali præbeatur occasio, iis utantur circumspectionis regulis quæ cuique exploratæ sunt.

17° Si præter clandestinitatis impedimentum, aliud juris ecclesiastici forsitan obstat, legitima super eâ præmittatur dispensatio, prout etiam cautum est n° 5.

18° Si unus vel uterque contrahens per divortium separatus sit à respectivo conjugè adhuc vivente.

tradita instructio et sequens facultatum decretum executioni nullatenus demandentur, nisi prius et prout de jure constituit de nullitate respectivè primi matrimonii, proveniente ex aliquo canonico impedimento, et nisi prius ejusdem nullitatis declaratoria sententia ab ordinario lata fuerit.

10° Serventur tandem cetera de jure servanda quae praesenti instructioni non adversentur.

DECRETUM

Quo apostolicæ facultates demandantur.

De speciali gratiâ et apostolicâ auctoritate à sanctissimo domino nostro papà Pio VII nobis benignè concessâ: venerabili in Christo patri episcopo...., sive ejus vicario in spiritualibus generali, infrascriptas facultates communicamus, quibus etiam per aliam personam ecclesiasticam, in casibus particularibus specialiter deputandam, uti valeant in utroque foro, et ad annum dentaxat à die dato praesentis computandum, cum omnibus et singulis Christi fidelibus in propriâ diocesi degentibus; et quando agitur de matrimonii nullitate quomodocumque contractis usque ad diem 14 augusti anni 1801, servatis formâ et tenore praecedentis instructionis, et factâ expressâ mentione apostolice indulti:

1° Absolvendi à censuris et poenis ecclesiasticis, tam à jure quam ab homine latis, ad effectum duntaxat apostolicæ gratiæ consequendum;

2° Absolvendi pariter à censuris et poenis ecclesiasticis ob matrimonii attentatum et incestus reatum incursum, et ab attentatibus et incestibus restibus, et culpis hujusmodi, cum gravi poenitentia salutari;

3° Dispensandi super quibuscumque impedimentis juris ecclesiastici, etiam primi affinitatis gradûs in lineâ collateralâ, et secundi primam attingentis consanguinitatis gradûs, exceptis impedimentis ex sacro ordine, et castitatis voto solemniter emisso, et ex crimine machinationis in mortem conjugis cum effectu, provenientibus. Et quatenus mulier raptâ fuerit, dummodò extra potestatem raptoris in loco tuto consistat, servatis in singulis casibus conditionibus de jure servandis;

4° Dispensandi in radice matrimonii, seu matrimonium in radice sanandi, perinde ac si contrahentes, qui ad matrimonium insecundum inhabiles fuerant, et consensum illegitimè praestiterunt, ab initio habiles fuissent, et consensum legitimè praestitissent.

5° Prolem sive suscipiendam, sive suscipiendam, legitimam decernendi et nutriendi;

Praesentes denique et cetera documenta ab ordinario et praesentium executorum exquirenda et habenda, ut supra praescriptum est, necnon dispensationis decreta et commissiones ab ordinario emittenda in episcopali archivio diligenter asserventur. Insuper, quatenus matrimonii celebrationis locus detur, juxta regulas superius traditas, matrimonii particula in parochiali libro de more referatur, factâ expressâ mentione apostolicæ dispensationis, ut pro omni et quocumque futuro eventu constare possit de matrimonii validitate et proli legitimitate.

Datum Parisiis, ex aedibus residentiae nostrae, die 25 aprilis 1805. Sign. J. B. card. legat.

Et infra: Vincentius Decci, à secretis in ecclesiasticis.

N° XVII. Rescriptum Pii VII, ad episcopos et vicarios capitulares Galliarum, circa dispensationes matrimoniales, de 17 febr. 1809.

Vix novâ à nobis Gallicanarum diocesim peractâ circumscriptione, per nostras litteras datas tertio kalendas decembris anni 1801, quarum initium: Qui Christi Domini; atque archiepiscopis et episcopis ipsarum canonice institutis, praesentiae et charitatis ple-

nam praedecessorum nostrorum imprimisque S. Leonis Magni economiam imitati, qui, licet severissimos sacrorum canonum veterumque institutorum custos et vindex, scribens tamen ad Rusticum Narbonensem episcopum praesentavit multa esse quae aut processitate temporum aut pro consideratione status oporteat temperare, singulis archiepiscopis et episcopis Galliarum, numero sexaginta, extraordinariis quasdam concessimus facultates, easque deinceps de anno in annum ad hoc usque tempus prorogavimus. Instaurandis enim ecclesiis, animarum morbis medendis, fidelium conscientiis tranquillandis, scandalis reparandis; eorum usum opportunum ipsis atque adeo necessarium, pro miserâ illâ temporum conditione judicavimus. Aliquot verò jam annis ab extincto terrimo schismate elapsis, diem tandem advenisse putabamus, cum, rebus omnibus satis jam compositis atque ordinatis, spirituali fidelium bono consultum atque antistitem desiderio satisfactum foret concessione facultatum *formulae decimae* nuncupatarum, quas Apostolica Sedes Galliarum praesulibus impertiri jamdiu consueverat. Factum propterea hinc est, ut, cum vestrum nonnulli, appropinquante jam die quâ pristinae facultates à nobis per nostrum in Gallias legatum concessae cessare deberent, apud nos institissent pro novâ facultatum concessione, eisdem formulam ipsam decimam transmitti jusserunt. Verum postea multi ex vobis, datis ad nos litteris, plura adhuc, etque gravissima, obstacula interponi asseruerunt, quominus pristina sacrorum canonum severitas jam nunc revocari posset, allatisque multiplicibus maximisque diocesum suarum necessitatibus, amplioris indulti concessionem ab Apostolica Sedis clementiâ eisdem precibus efflagitaverunt.

Nos igitur qui ut longè ab eo absumus ut disciplinae vigorem ab Ecclesiâ, divino docente ac dirigente Spiritu constituta, effronatis aut perpetuis penè relaxationibus evadere, sanctissimasque ejus leges humanis vicissitudinibus ac placitis subjicere velimus; sic immenso studio quarcimus salutem ovium domus David ne pereant: maturâ ac diligenti consideratione, perpensis omnibus quae nobis per vestras litteras significavistis, habitâque insuper ratione precum vestrarum quas tanto cum fervore ad nos detulistis, multò ampliore facultatum concessione quam quo formulâ decimâ continetur impertiri vobis in animum induximus; firmam habentes spem apostolicam hanc indulgentiam nostram aetioribus vinculis vos huic cathedrae Petri communionem consociaturam, atque, elapsa tempore quod huic facultatum exercitio satis longum à nobis praefinitum est, religionis negotium in Gallias zeli vestri sollicitudine sic restitutum iri, ut ecclesiastica disciplina hâc etiam in parte ad pristinae severitatem revocari queat. Quem quidem exoptatissimum finem ut assequi nos tandem possimus, plurimum certè instructiones atque exhortationes prouderunt vestrae, quarum studiose audendarum inducta non ita pridem systemata quaedam, ab Ecclesiae catholice sensu et doctrinâ omninò aliena (quae ut removerentur neque expostulationes, nec preces, nec lacrymae proferunt nostrae), summam vobis, dilecti filii nostri, venerabiles fratres ac dilecti filii, necessitatem imponunt, quâ vera atque orthodoxa de venerabili praesertim matrimonii Sacramento doctrina pura in fidelium mentibus conservetur, fidelesque ipsi ad docilitatem Dei Ecclesiae legibus debitam revocentur, ut dñm reddunt quae sunt Caesaris Caesari, quae sunt Dei Deo reddere non praeferant.

De consilio igitur selectae venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium congregationis, vobis, dilecti filii nostri, venerabiles fratres ac dilecti filii, mittimus generale indultum facultatum hinc nostris litteris adjunctum quo pro tempore et modo in eodem expressis uti possitis; ex eo, sicuti ex duobus aliis quae ad vos pariter dirigimus, animadvertetis, propter infirmitatem ovium cura vestra conceditatur, agnoscentes nos erga

cas debitorum sollicitudinis amplioris, eidem infirmitati quoad fieri potuit remedium aptasse; atque in favorem fidelium Gallicanæ nationis, quos in claritate D. N. J. C. vehementer diligimus, multò largiores in concessione facultatum fuisse vobiscum quàm cum cæteris aliarum nationum, etiam à nobis remotiorum, episcopis unquam fuerimus. Volumus quippe ut vel in incommodis et malis curati difficultatibus provisum esset, quorum remedia utpote planè extraordinaria et exquisite considerationis Apostolica sibi semper Sedes reservavit.

Indulgentes propterea vobis ut quodam casuum numero, in quibus speciales circumstantiæ iudicio vestro concurrant quæ huiusmodi dispensationis strictè ad eò à sacris canonibus vetitè satis idoneam causam præbeant, etiam super secundi gradus impedimento dispensare possitis. In quâ quidem facultate concedendâ vobis dispensandi, nempe in secundo gradu, idèò satis amplum præfuvimus casuum numerum, ut diocesisbus etiam illis provisum esset quarum fines longius protenduntur majorique constant fidelium multitudine. Curavimus quoque rationem præbere vobis quâ tot errantes ac perditas oves in ovile Domini revocare facilius possitis, potestatem vobis facientes tot matrimonia ob canonicum aliquid dirimens impedimentum nulliter inita revalidandi, ac in difficultatibus quibusdam casibus in radice etiam sanandi. Preces insuper quæ à nonnullis è vobis porrectæ sunt præ oculis habentes, non negleximus ecclesiasticis viris paupertate et senio contractis ac seminaris diocesis subsidia quæ potuimus comparare, concedentes scilicet ut in eorum utilitatem multa illa à vobis convertantur, quæ ad resarciendum aliquâ ratione vulnus quod ex dispensationum matrimonialium concessione ecclesiasticæ disciplina infligitur, et ad matrimonia inter personas consanguinitatis vel affinitatis vinculo iunctas conjuncta rariora ac difficiliora reddenda, justè ab Ecclesiâ salubriterque constitutæ sunt. Quod quidem seminariorum institutum tam utile, tam necessarium, tam sanctum, non possumus non in censo quodam animi studio vobis commendare, ut in iis sana doctrina, puritas morum, perfectaque totius ecclesiasticæ disciplinæ ratio diligentissimè constituantur.

Videitis ergo nos non in eo quòd præsumus utilitatem nostram attendentes, sed eorum quibus ministramus ratione nostras ipsas magnâ ex parte neglexisse, omne detrimentum nostrum lucrum putantes, modò omnes possimus Christo lucrificare. Licet enim in tantis nunc erarit angustis difficultatibus versemur, ut tot expensis quæ pro administratione universalis Ecclesiæ et fidei christianæ propagatione nobis sustinenda sunt vix ac ne vix quidem pares esse possumus, taxarum tamen omnium quæ datariæ nostræ debite sunt pro singulis dispensationibus matrimonialibus quarum concedendarum vobis facimus potestatem jacturam libentissimè subimus. Quod verò ad dispensationes illas quas omninò nobis et huic Sanctæ Sedi reservamus, spondemus vobis indulgentiam nostram in earundem taxarum solutione datariæ nostræ faciendâ, sic ad eam quoque pretendendam, ut nemo de acerbâ exactione congeri possit.

Quòd si, tantâ licet largitate vobiscum usi, desideris tamen vestris omni ex parte satisfacere fortassè non valuimus, persuasum sit vobis maximi ponderis rationes, easque non tam hujus cathedræ B. Petri prærogativas ac jura quàm totius Ecclesiæ cui præsidemus disciplinam rectamque administrationem spectantes, largiori nos ut indulgentiâ prohibuisse: memores nimirum quòd si nos sumus propositi, rationem reddemus Deo de dispensatione nostra.

Plures autem ex vobis facultatem etiam à nobis postularunt revalidandi matrimonia tum à clericis in sacris ordinibus constitutis, tum etiam à regularibus utriusque sexus solemniter professis in turbulentissimâ temporum superiorum tempestate sacrilegè et nulliter attentata; nos verò quaquàm indulgentiam eò usque protractimus ut nostro à latere legato in Gallias potestatem fecerimus huiusmodi etiam personis ad duritiam cordis earum misericorditer providendi; expediens autem non putamus hanc facultatem vobis delegare; miramur vehementer siquidem esse adhuc aliquos ita in suis criminibus insordescentes, ut post plurimum annorum spatium, tantaque propositâ Apostolicæ Sedis indulgentiâ, ejus fructum percipere hæc tenens neglexerint; ac nos quidem ab eâ die quâ legationem in Gallias nostram absolutam declaravimus, nonnullis qui huiusmodi dispensationis causâ recursum ad nos habuerunt benignè providere non recusavimus. Idem ergo in posterum etiam præstabimus si qui adhuc pro huiusmodi remedio ad nos confugerint.

Volumus autem ut etsi tam intolerabilis negligentia tantæque in malo perseverantia hæc saltem penam sustineant, ut à nobis istiusmodi dispensationis genus expectare debeant, quò gravitatem admitti sceleris agnoscant facilius, ac sincerè, ut par est, detestentur.

Sed et aliqui ex vobis supplicarunt nobis ut potestatem his faceremus impertiendi dispensationes seu licentias contrahendi inter personas quarum altera catholicam fidem, altera hæresim præferret. Vobis verò exploratum putamus esse veram Christi Ecclesiam Catholicorum cum hæreticis conjugia magnopere semper reprobasse, ab iis siquidem, ut felicis recordationis Clemens PP. XI, prædecessor noster, aiebat, *ob plurimum deformatis, nec parùm spiritualis periculi quod præ se ferunt*, abhorret Ecclesia, iisdemque ferè legibus quibus Christianis interdixit ne connubia inirent cum infidelibus, Catholicos pariter à sacrilegis nuptiis cum hæreticis contrahendis deteruit. Hinc dolendum vehementer, ut felicis etiam recordationis Benedictus XIV acerbissimè dolebat, eos esse inter Catholicos qui insano amore turpiter demerant ab hisce detestabilibus connubiis, quæ sancta mater Ecclesia perpetuò damnavit atque interdixit, ex animo non abhorreat, et prorsus sibi abstinendum non ducant; nam præter gravissimum periculum, à quo satis præcaveri nunquam potest, perversiones tum partis catholice, tum securitæ prolis, illud quoque difficultimum esset eos in domo unanimes habitare qui unanimes fide non sint, ex quo quies et tranquillitas familiarum perturbetur ac deficiat necesse est. Quibus aliisque validissimis manifestisque rationibus perpetuò innixa Apostolica Sedes agrè admodum multaque cum cautione ad præfatum periculum quoad fieri posset revolvendum, nec nisi gravi aliqua intercedente causâ, eaque ferè publicâ, licentiam hanc consuevit impertiri.

Episcopis verò, licet instantissimè postulantibus eandem licentiam dare, in Europâ præsertim, nunquam concessit; imò eos etiam atque etiam hortari hæc tenens non desuit ut huiusmodi matrimonia, quæ ut plurimum in amaraque perniciem ac fidelè detrimentum vergunt, quantum in ipsis esset, removeri atque impedire satagerent. Quare si à nobis petitum i nec respondendum nunc esset, responsum certè nostrum à constanti hujus Sanctæ Sedis regulâ et prædecessorum nostro exemplo ageiidique ratione dissidere non posset.

At quoniam plures hæc super re rationes in presententi Galliarum statu partim à nonnullis ex vobis exposite nobis fuerunt, partim ipsæ menti nostræ occurrunt, eas quidem minimè negligendas duximus. Quocirca rem omnem, præpositis erum ac temporum circumstantiis, ad accuratum diligensque examen revocari iussimus, ut de eâ plurimum theologorum et S. R. E. cardinalium auditis exploratisque sententiis, quod magis in Domino expedire iudicabimus decernere possimus, quod et significare quamprimum vobis non pretermitteremus.

Etsi verò non omnium planè Gallicanorum antistitu n litteræ ad nos pervenerint, quibus novam à nobis facultatem ab Apostolicâ Sede iis jam concessarum prorogationem postularint; cum tamen rationum momenta Gallicè à plerisque presulibus, quorum litteras acceptamus, nobis proposita non possint diac-

cesibus Gallie omnibus non esse communia, ideoque universis Gallicanis episcopis easdem facultatum formulas ducimus esse transmittendas.

Quoniam dissimulare non possumus non porum nobis admirationi fuisse quod plurimam Gallie antistitum littere minimè ad nos perlata fuerint; tanta enim facultatum necessitas quantà premi sese urgerique tot alii ejusdem imperii preesules nobis exposuerunt, omnes certè ad novam earum concessionem implorandam suadere et propemodum impellere debuisse. Conjectamus quidem nonnullorum qui ad nos scripserunt litteras aut nondum perlatas ad nos, aut fortasse etiam fuisse deperditas; nollemus tamen (quod certè non sine gravi suspicamus indicio) episcoporum aliquos ideoque facultatum prerogationem ab hâc Sanctâ Sede non postulasse, quod perversam periculisque plenam opinionem imberint posse se jure proprio in iis dispensare aut absolvere, quæ generaliter conciliorum sanctionibus, summorum Pontificum decretis, diuturno usu per universam Ecclesiam recepto, Romani Pontificis potestati reservata sunt: et quod viderint, si fortè (quod absit!) id sibi arrogaverint vel arrogent, quid egerint, quidve agant. Nos autem fidelium eorum curæ conceditorum necessitati ac salutis, quantum in nobis est, prospicere cupientes, easdem et episcopis istis quas ceteris Gallie præ-

sulibus facultates ultrò communicamus atque transmittimus.

Præterire demùm silentio nolumus, dilecti filii nostri, venerabiles fratres ac dilecti filii, non mediocri solatio nobis in tantis acerbitatibus fuisse, quod plurimum ex vobis litteræ plenæ essent studii in nos, veteremque illam reverentiam et devotionem erga hanc B. Petri apostolorum principis cathedram mirificè præ se ferrent quæ Gallicani omnium ætatum antistites semper emicuerunt. Levantes in cælum manus nostras, agimus gratias Deo qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ, vosque semper in corde habentes, hortamur ut impleatis gaudium nostrum, idem sapientis, eandem charitatem habentes, unanimis, id ipsum sentientes; loquimini omnes quæ decet sanam doctrinam, verbum sanum, irreprehensibile custodientes depositum, bonum certamen fidei certate, state in uno spiritu unanimis, collaborantes fidei Evangelii; orate demùm sine intermissione pro nobis, qui apostolicam benedictionem paternæ charitatis nostræ pius vobis fragilibusque curæ vestræ creditis amantissimè impertimus.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, die 17 februarii anno 1809, pontificatus nostri anno 9.

Signatum: Pius VII.

DE BONITATE ET LICITATE MATRIMONII.

AUCTORE DROUIN (1).

Matrimonium hic sumimus quatenus carnali interveniente copulâ consummatur, ad eum videlicet finem obtinendum, quem prædiximus nuptiis esse propositum, prodis nimirum susceptionem et educationem. Querimus utrum concubium hoc sensu acceptum, bonum sit licitum ac laudabile?

Quo quidem in capite tribus modis scimus erratum.

1° Error Manichæorum fuit, Marcionitarum, aliorumque ejusdem furfuris tenebrionum, qui nuptias, non Deo vero et bono, sed tenebrarum principi seu auctori ascribentes, eas proinde velut ex naturâ malas damnabant.

2° Huic contrarius Pelagianorum fuit, qui, cum negarent originale peccatum, adeoque nolent per Adami rebellionem naturam in deterius commutatam, nuptias ita prædicabant, ut concupiscentiam ipsam, sine quâ earum officium non impletur, bonam ac laudabilem affirmarent.

3° Joviniani fuit, qui sacræ virginitati fidelium nuptias sanctitate ac merito adæquabat. « Ante paucos et annos, inquit S. Augustinus, lib. 5, de pecc. Mer. et Remiss., cap. 7, Romæ quidam extitit Jovinianus, qui sanctimonialibus, etiam ætate jam provectoribus, nuptias persuasisse dicitur, non illiciendo, quo et earum aliquam ducere vellet uxorem, sed disputando virginis sanctimonialium dicatas, nihil amplius fidei libus conjugatis apud Deum habere meritum.... » Errorum hunc amplexi sunt, et exemplo pessimo approbârunt Lutherani et Calvinistæ. Quin et Lutherus Joviniani impietatem longè devicit, quippe qui non disputando tantum, sed et illiciendo, dicatas Deo virginis in apostasiam perniciemque pertraxit.

In contrarium etholica Ecclesia docet,

1° Nuptias Deum habere auctorem, adeoque bonas de se esse, licitas et laudabiles.

(1) Vid. Vitam Drouin, vol. 2° *Curs. compl. Theol.*, ad tract. de Sacramentis in genere.

2° Sic distinguit malum pudendæ concupiscentiæ à bonitate nuptiarum, ut neque Manichæis similis, unde nascimur culpet; neque sectatrix Pelagii, unde confundimur iudet: bonas itaque affirmat nuptias esse, sed malum concupiscentiam.

3° Sic laudat probatque concubium, ut virginitatem ac continentiam pro Deo susceptam sine comparatione meliorem esse propugnet.

Tria hæc doctrinæ etholicæ dogmata totidem capitibus astruimus.

Sit igitur

CAPUT PRIMUM.

NUPTIARUM BONITAS AC SANCTITAS CONTRA MANICHÆOS ASSEQUITUR.

Manichæorum impietas Scripturæ, traditioni, ipsique rationi contraria est: quod speramus argumentis convincentissimis demonstrandum.

Probatio prima, ex eo quod nuptia auctorem et institutorem Deum habeant.

Ac 1° contractus ille bonus est quem Deus ab ipsâ mundi origine ante Adami lapsum instituit, quem confirmavit in lege Mosaicâ, ac denique in lege gratiæ novis honoribus nectum splendidissimè approbavit; atqui tale est nuptiale fœdus; quod sic demonstro per partes:

Ostenditur 1° ab ipso mundi ortu nuptias divinis institutas.

Deus enim auctor naturæ est; atque adeo quicquid sana natura dicat, Deo institutori est ascribendum; atqui natura sana et integra, etiam antequam peccatum in mundum intrasset, hominem ad matrimonium inclinabat, nimirum ad proles generationem, nutritionem, et educationem, quæ sine parentibus vinculo indissolubili junctis, adeoque sine matrimonio unde vinculum illud abortum nexumque est, obtineri nequaquam poterant. Ergo, etc.

Deinde, Deus primos parentes sexu diversos creavit: *Masculum et feminam creavit eos*, ait textus sa-

cer; atqui sexum differentia finis alter esse non poterat quam generatio prolis: *Benediciteque eis*, inquit ibidem, *et ait: Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Ergo, etc.

Præterea, Deus Adamum et Evam statim post creationem artissimo fœdere sociavit, ad quod Adamus attendens: *Hoc nunc os*, inquit, *ex ossibus meis, et caro de carne meâ: quonobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ.* Atqui hæc tam sancta societas, conventio ipsa matrimonii fuit, ut manifestum est ex verbis Adami: *Quonobrem relinquet homo*, etc. Ergo, etc.

Insuper, hoc ipsum declarat primæ feminae ex Adami costâ formatio. Ut enim ostenderet Deus longè firmius sanctiusque esse debere inter homines conjugii vinculum quam belluarum, procreationis causâ, societatem; cum in his seorsim taures et feminas condidisset, in hominum genere non ambos ex diversâ materiâ, sed alterum ex altero, feminam scilicet ex viro formavit. *Non est bonum*, inquit, *Gen. 2, 18 et seq., hominem esse solum: faciamus ei adiutorem similem sibi... Immisit ergo soporem in Adam...; tulit unam de costis ejus... et edificavit eam in mulierem, et adduxit eam ad Adam...* Ergo vel ipso formationis modo significare voluit Deus utriusque sexûs in humano genere, ad prolem suscipiendam, intimam ex matrimonio debere esse societatem.

Denique, eadem veritas confirmatur Christi, qui veritas ipsa est, testimonio; cum enim interrogaretur ad Pharisæis utrum liceret homini dimittere uxorem suam quæcumque ex causâ? *Non legistis*, inquit *Matth. 19, 4 et seq., quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ; itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet... Ipso igitur docente Christo, matrimonium statim à mundi creatione, in naturâ innocente est institutum.*

Ostenditur 2° nuptias fuisse à Deo in lege Mosaicâ confirmatas.

1° Enim de matrimonio, quatenus iniri deberet, quibus legibus, quibus impedimentis, quibus denique conditionibus coerendum, multa Deo auctore legitimus in antiquo Testamento sancta; sic, exempli causâ, Deuteronomii cap. 25, injungitur fratri superstiti ut uxorem ducat à fratre sine liberis derelictam.

2° Constat, Israelitis omnibus, cum Dei populus exiit numero foret, matrimonium divinitus imperatum.

3° Christus Dominus quando captivos Pharisæorum questionem exentiendo, quod Deus, inquit, *conjunxit, homo non separet*, protecto de matrimonio loquitur, quod tempore suo inter Hebræos inire solemne erat. Significat ergo nuptias à Deo in lege veteri confirmatas.

Ostenditur 3° fuisse matrimonium in lege gratiæ decreto novo sancitum.

Tertia denique pars multis modis astruitur. Nam, 1° Joannis cap. 2, statim ab initio hæc leguntur: *Nuptiæ factæ sunt in Canâ Galilæa: et erat Mater Jesu ibi: vocatus est autem Jesus, et discipuli ejus ad nuptias.* Itaque Christus nuptias presentia sua honorare non renuit: quodque observatio dignissimum, primum ibi divinx suæ potestatis, aquam in vinum vertendo, specimen dedit: *Hoc*, inquit sanctus Evangelista, *fecit initium signorum Jesus in Canâ Galilæa, et manifestavit gloriam suam, et crederunt in eum discipuli ejus.* Quomodo verò interfussset, nisi probâsset? aut quomodo qui sanctitas ipsa est, in se suspensisset, commercium non à bono Deo, sed à tenebrarum principie institutum, miraculo illustrare?

2° Id ipsum confirmat Apostolus multis locis; sic ad Corinthios scribens: *Uxori*, inquit, *1 Epist. 7, 3, vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro; mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier... Iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non*

ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere inruptam, aut viro suo reconciliari: et vir uxorem non dimittat... Si acceperis uxorem, non peccasti; et, si nupsarit virgo, non peccavit.

Et in Epistolâ ad Ephesios, c. 5, v. 22: *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ... Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam...*

Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua; qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit... Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesiâ.

Denique, ne plusquam par est probatio provehatur, futuram Apostolus prævidens Manichæorum impietatem discipulum suum Timotheum ita præmonet, 4 ad ipsum Epist. 4, 1: *Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisis loquentium mendacium... prohibentium nabere.*

Ex his tam præclaris beati Pauli sententiis haud difficile est, contra insaniam quam retelinus argumenta validissima intorquere: nisi enim Christus in novâ lege matrimonium approbasset, sanctus Paulus legis gratiæ apostolus non præciperet conjugibus debitum sibi mutuo reddere; non prohiberet uxoris à viro, aut viri ab uxore, discessionem; non diceret non peccare qui nubunt; matrimonium non appellaret magnum Christi et Ecclesiæ Sacramentum; non præciperet Dei amorem amoris conjugalis regulam esse debere; et denique opinionem eorum quos prædicebat nuptias prohibitorum non appellaret doctrinam dæmoniorum; atqui hæc omnia apertè prædicat S. Paulus, et iteratis documentis sæpè inculcat: eo ergo teste matrimonium est à Deo confirmatum in novâ lege: atque etiamsi, prout delirabant Manichæi, antiqui et novi testamenti conditores in cæteris reperirentur esse contrarii, certissimè in approbando matrimonio consentirent.

Probatio secunda, ex Patrum traditione.

Manichæorum errorem egregiè confutavit Tertullianus in libris contra Marcionem, S. Clementem Alexandrinum, S. Epiphanius, S. Augustinus, et plerique alii. Quoniam verò longum esset omnium testimonia recensere, Tertulliano præcipue insistemus, quo nemo nervosius ac felicius infamam hæresim profligavit.

1. Marcionitæ spurcitia infamiam matrimonio inurbant, nihilque volebant esse discriminis nuptias inter et impudicitiam: calumniam hanc se de celis Tertullianus: « Inimice, inquit, contra Marcionem, lib. 1, cap. 29, conjugum spurcitia nomine accusatur, in destructionem Creatoris qui conjugum pro rei honestate benedixit, ad incrementum generis humani... in integros et bonos usus, non ideò autem et cibi damnabuntur, quia operosius exquisiti, in gulam committunt: ut nec vestitus ideò accusabuntur, quia pretiosius comparati, in ambitionem tumescunt; sic nec matrimonii res ideò respueatur, quia interpretantibus diffusæ, in luxuriam inardescunt. Multum differt inter causam et culpam, inter statum et excessum: ita hujusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundum censuram Institutoris ipsius, ejus est, tam: *Crescite et multiplicamini*, quàm est: *Non adulterabis*; et: *Uxorem proximi tu non concupisces*, et morte punientis libidinum insaniam. »

Inde eruo quæ sequuntur argumenta:

1° Debet illa doctrina tanquam impia rejici, quæ Creatoris ipsius destructionem, quantum in ipsâ est, machinatur; atqui hujusmodi est Manichæorum et Marcionitarum sententia, nuptias spurcitia accusantium. Nam cum certum sit à Creatore esse sanctas, si rem naturâ malam creasset, summè bonus non esset, quippe rei male auctor: Deus ergo non esset, quo nomine ens summè bonum intelligitur.

2° Ideò debent tanquam male nuptiæ respui, quia his homines ad impudicitiam plerumque abutuntur; atqui absurda hæc ratio est. Nam si deberet res

ipsa rejici propter abusum, nec cibis nec vestitu utandum foret, quia homines cibis et vestibus plerumque immoderate indulgent, ut ventri et ambitioni inserviant; cum igitur is ipse qui dixit: *Crescite et multiplicamini*, modum prescripserit nuptiis, adjiciens: *Non adulterabis; uxorem proximi tui non concupisces*, et libidinum petulantiam morte castigando, sic debet in matrimonio excessus omnis damnari, ut ipsum tamen in se matrimonium approbetur.

5° Ideo nuptias Marcionitæ damnabant, quia sanctitati putabant esse contrarias. Contendit ex adverso Tertullianus, quando sanctitatis prætextu nuptiæ impugnantur, nullum sanctitati locum relinquere. « Jam dicam, inquit, cont. Marcionem, lib. 1, cap. 29, Deum Marcionis, cum matrimonium ut malum, et impudentiæ negotium reprobat, adversus ipsam facere sanctitatem, cui videtur studere; materiam enim ejus eradit, quia si nuptiæ non erunt, sanctitas nulla est; vacat enim abstinentiæ testimonium, cum licentia eripitur, quoniam ita quaedam in diversis probantur; sicut et virtus in infirmitate perficitur, sic et abstinentia nuhendi in facultate dignoscitur; quis denique abstinens dicitur, sublatò eo à quo abstinendum est? quæ temperantia gulæ in fame? quæ ambitionis repudiatio in egestate? quæ libidinis infrenatio in castratione? » Ita Tertullianus, cujus sententiam totidem penè verbis exscripsit sanctus Hieronymus, lib. 1 adversus Jovinianum. Inde sic infero argumentum.

Illud non est habendum ut malum, et impudicitia negotium, quod si tollatur, materia sanctitatis et occasio virtutis eraditur; quod è contra si admittatur, sanctitatis perficiendæ, exercendæque virtutis præbetur materia; atqui si nuptiæ auferantur, sanctitatis occasio tollitur, nullum abstinentiæ ab hisdem futurum est meritum; quis enim abstinens erit, eo sublato quod materia abstinentiæ esse poterat? E contra verò si nuptiarum bonum prædicetur, præsens in illis parandæ sanctitatis et excolendæ virtutis materia est; melius enim et perfectius est ad virginitatem sectandam abstinere à nuptiis, quæ contrahere in tuâ habeas potestatem. Ergo, etc.

4° Inde putabant Marcionitæ nuptias malas ostendi, quia contendeant à Deo bono permitti non posse; quod nedum fateatur Tertullianus, ex adverso asserit Deum bonum non futurum, si nuptias prohiberet. « Jam verò, inquit loc. cit., sementem generis humani mepescere totum, nescio an hoc quoque optimo Deo congruat. Quomodo enim salvum hominem volet, quem velit nasci, de quo nascitur, auferendo? quomodo habebit in quo bonitatem suam signet, quem esse non patitur? quomodo diligit, cujus originem non amat? Timet forsitan redundantiam sobolis, ne labore plures liberando, ne multos faciat hæreticos, ne generosiores habeat Marcionitas ex Marcionitis; non erit immanior duritia Pharaonis nascentium enecatix. Nam ille animas admittit, hic non dat; ille auferit à vitâ, hic non admittit ad vitam; nihil apud ambos de homicidio differt; sub utroque homo interficitur, sub altero jam editus, sub altero edendus. » Ita Tertullianus, cujus verba in argumenti formam sic contraho: Deo optimo maximo congruit ut salvum hominem velit, ut multos creet quibus se præbeat bonum, quosque suæ faciat liberalitatis participes; atqui si damnaret nuptias, et generis humani propaginem aboleret, nemo foret quem salvum vellet, nemo in quem suam bonitatem effunderet: quomodo enim vellet salvare quem ne nasci quidem vellet? quomodo faceret suæ liberalitatis participem quem esse non pateretur, nuptias auferendo? Cùm ergo duritia hæc Pharaonis crudelitate nascentium enecatix adæquet, ab ideâ summi boni profectum est amovenda, et ideò bonas esse nuptias contendum, quia Deus bonus est.

II. Insana hæc Marcionitarum doctrina Deum tum impotentia arguit; fortè enim timet, inquit præclarè Tertullianus, redundantiam sobolis, ne plures li-

berando labore ac defatigetur; tum invidiæ et mali livoris accusat; veretur enim, ut pulchre ridet acutissimus Africanus, ne ex Marcionitis nascantur filii generosiores: Marcion, inquit ibidem, ex nuptiis natus erat. Ergo, etc.

5° Effluviabant Marcionitæ nuptias miseriæ, damnationis ac impietatis esse plenas; contendit ex opposito Tertullianus magnam esse nuptiarum quæ in Ecclesiâ celebrantur felicitatem et sanctimoniam, verique Sacramenti habere rationem, nedum possint impietatis jure redargui: « Unde sufficiam, inquit, lib. 2 ad uxor., cap. 9, ad enarrandam felicitatem hujus matrimonii quod Ecclesiâ conciliat, confirmat oblatio, obsignatum angeli renuntiant..., quale jugum fideiium duorum, unius spei, unius voti, unius disciplinæ, ejusdem servitutis? ambo fratres, ambo conservi, nulla spiritus carnivæ discretio..., simul orant, simul jejunia transigunt..., in Ecclesiâ Dei pariter, in connubio Dei pariter...; sonant inter duos psalmi et hymni, et mutuo provocant quos melius Deo suo canat: talia Christus videns et audiens, gaudet: his pacem suam mittit: ubi duo, ibi et ipse, ibi et malus non est. »

Ex alib, lib. 5, cont. Marcion., c. 18: « Laborabo ego nunc, inquit, eundem Deum probris masculi et Christi, mulieris et Ecclesiæ; carnis et spiritus; ipso Apostolo sententiam Creatoris adhibente: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et erunt duo in carne unâ: Sacramentum hoc magnam est?* Sufficit inter ista, si Creatoris magna sunt apud Apostolum Sacramenta, numma apud hæreticos; sed: *Ego autem dico*, inquit, in Christo et in Ecclesiâ: habet interpretationem, non separationem Sacramenti: ostendit figuram Sacramenti ab eo præmissam, cujus erat utique Sacramentum. »

Hinc argumentum sic efflorescit: Status ille bonus est, quo mysticè significatur conjunctio Christi cum Ecclesiâ; cujus auctor est verus Deus, quemadmodum est Christi hominis et Ecclesiæ conditor; quem denique in veris fidelibus, spei, fidei, charitatis et virtutum omnium splendidus apparatus exornat; atqui talis est status nuptiarum quæ in Ecclesiâ celebrantur. Ergo, etc.

Legat qui voluerit veritatem hanc profundius meditari, et plenius auctoritate Patrum defendere, sanctum Clementem Alexandrinum, lib. 5 Stromatum; S. Hieronymum, in libris contra Jovinianum; S. Joannem Chrysostomum, homilia 20 in Epistolam ad Ephesios; sanctum Augustinum, libro de Bonis conjugali, libris de Nuptiis et Concupiscentiâ, aliisque contra Pelagianos et Manichæos edius; S. Bernardum, sermone 66 in Cantica; aliosque passim sanctos doctores; nobis enim brevitate sectantium pauca delibasse et fontes indicasse sat est.

Probatio tertia, ex universalis Ecclesiæ contra Marcionitis et Manichæos consensione.

Accedit totius Ecclesiæ ad proligandos Marcionitas et Manichæos consensio.

1° Enim statim atque secundo secundo Marcionitæ, et tertio Manichæi nefandam suam hæresim excitarent, bonorum omnium indignationem incurrerunt, ea propter quod, execrabili dogmate, Deo simul et homini immane bellum indicerent; Deo quidem, quia duo admittentes rerum omnium principia, numen omne tollebant de medio, cum pluralitas deorum, ut inquit Tertullianus, nullitas deorum sit; homini verò, cujus sobolem penitus extirpare, nuptias prohibendo machinabantur: hinc ab episcopis toto orbe diffusis, à choro sacerdotali, ab imperatoribus, ipsaque christiana plebe, pro merito lacerati et expugnati: æquum enim erat ut qui contra omnes pugnant, omnium inimicitias odiumque experirentur.

2° Quarto Ecclesiæ seculo Eustathius Sebaste in Armeniâ arianorum partium episcopus, multigenique erroris architectus, inter cætera quæ disseminavit perniciose dogmata, nuptias cum Manichæis damnare,

immemque conjugatis æternæ neatiudinis spem adimere ausus est: unde contigit ut mulieres primæ viris derelictis, virique pariter viduatis autem mortem uxori- bus. sacrum connubii vinculum, spretis naturæ et religionis sanctissimis edictis abrumperent; contra gliscentem errorem, synodus Gangrensis in Minore Asiâ convocata, an. 325, canones plurimos edidit, quos ipse præsentî referre iuvat.

Canon 1: *Si quis nuptias accuset, et dormientem cum viro suo, fideleni, piamque ac religiosam femi- nam detestetur ac vituperet, quasi non possit in regnum Dei introire; anathema sit.* Canon 4: *Si quis discernit presbyterum conjugatum, quasi non oporteat, eo ministrante, ejus oblationem communicare; anathema sit.* Canon 9: *Si quis virginitatem custodiens, aut continen- tiam stulens, velut abhorrens nuptias, secedat, non idcirco quia sancta sit virginitas, neque propter ipsum virginitatis bonum; anathema sit.* Canon 10: *Si quis virginitatem servans propter Dominum, se supra conjuga- tos extollat; anathema sit.* Canon 14: *Si qua mulier à marito suo divertat, et secedere velit nuptias abhorrens, anathema sit.*

3° Idem sequentibus ætatibus, tum à Patribus, tum à sacris conciliis sæpè confirmatum; sic in concilio Toletano I, an. 405, can. 21: *Si quis, iniquiunt Patres, crediderit conjugia hominum, quæ secundum Dei legem fiunt, esse execrabilia; anathema sit;* et in concilio Bra- charensi, an. 563, can. 1: *Si quis vituperat nuptias, ana- thema sit.* Accedit concilii Lateranensis IV, anno 1215; Constantiensis, anno 1418; Florentini, 1459, et de- nique Tridentini seculo XVI auctoritas; hic enim com- muni Patrum sententiâ definitum est, matrimonium esse verum legis evangelicæ Sacramentum: *Si quis dixerit, aiunt Patres Tridentini, sess. 24, can. 1, mat- rimonium non esse verè et propriè unum et septem leg- is evangelicæ Sacramentis, à Christo Domino institu- tum, sed ab hominibus in Ecclesiâ inventum, neque gra- tiam conferre; anathema sit...*; nisi enim nuptiæ bonæ essent, ad dignitatem Sacramenti non fuerant eve- hendæ. Ergo, etc.

Probatio quarta, ex nequitiâ Manichæorum sibi ipsi mentiente.

Quantum denique petimus argumentum ex moribus Manichæorum, qui vitæ castæ et memorabilis continen- tiæ imaginem preferentes, omni se spurcitiæ gene- nere inquinabant, et rejecto nuptiarum bono, matri- monium naturâ sanctum, in libidinem convertebant, adeoque bonum nuptiarum damnabant, et malum pro- babant. Audiendus de hac re sanctus Augustinus, sic eos insectans, lib. de Moribus Manich., c. 17 et seq.: « Non concubitum, inquit, sed ut longè ante ab Apo- stolo dictum est, verè nuptias prohibetis, quæ talis operis una est honesta defensio... Nonne vos estis qui filios gignere, eò quòd animæ ligentur in carne, gra- vius putatis esse peccatum quam ipsum concubitum? Nonne vos estis qui nos solebatis monere, ut quantum fieri posset, observaremus tempus quo ad conceptum mulier post genitalium viscerum purgationem apta esset, eoque tempore à concubitu temperaremus, ne carni animæ implicaretur? ex quo illud sequitur, ut non liberorum procreandorum, sed causâ satiandæ libidinis haberi conjugem censeatis? nuptiæ autem, ut ipsæ nuptiales tabulæ clamant, liberorum procrean- dorum causâ marem feminamque conjungunt. Quis- quis ergo procreare liberos quam concubere gravius dicit esse peccatum, prohibet utique nuptias, et non jam uxorem, sed meretricem feminam facit, quæ dona- tis sibi certis rebus, viro ad explendam ejus libidi- nem jungitur; si enim uxor est, matrimonium est. Non autem matrimonium est, ubi datur opera ne sit mater; non igitur uxor: quocirca nuptias prohibetis, nec ab hoc crimine, quod olim à Spiritu sancto de vo- bis prædictum est, ullâ vos ratione defenditis... Ii sunt vestri mores, hic finis admirabilium præcepto- rum, ubi nihil certum, nihil constans, nihil rationabile, nihil inculpabile; sed omnia dubia, imò verò sine du- bitatione falsissima; omnia repugnantia, abominabilia,

absurda... Vidi ego, non solus, sed cum iis qui partim jam illâ superstitione liberati sunt, partim adhuc opto ut liberentur: vidimus ergo in quadrivivâ Carthagini, in plateâ celeberrimâ, non unum, sed plures quam tres electos simul (*electos Manichæi vocabant eos qui ali- quamdiu ab ipsis probati, Manichæismum profitebantur*), post transeuntes nescio quas feminas, tam petulantî gestu adhiunire, ut omnium trivialium impudicitiam impudentiamque superarent: quod de magnâ veniro consuetudine, atque illos inter se ita vivere satis emi- nebat: quandoquidem nullus socii præsentiam veritus, omnes, aut certè penè omnes eadem teneri peste indi- cabat: non enim erant hi ex unâ domo; sed diversè prorsus habitantes, ex eo loco ubi conventus omnium factus erat, pariter fortè descenderant: nos autem gra- viter commoti, graviter etiam questii sumus... id etiam nobis responsum est, eum ad ipsos primates detulisse- mus, conqueam esse mulierem, quòd in conclave, ubi cum aliis feminis erat, de illarum scilicet sancti- tate secura, ingressis electis pluribus, et ab uno lu- cernâ extinctâ, incertum cujus eorum in tenebris ap- petita esset amplexu, et coacta in flagitium, nisi sub- sidio clamorum evasisset: hoc vobis quoque notissimum nelas, de quantâ consuetudine venisse arbitrandum est? et hoc factum est eâ nocte, quâ festè apud vos vigiliæ celebrabantur...: omnes idem crimen involtu- tos tenebat qui semel ingressi erant. Nam omnibus petulantè clamantibus lucerna extincta placuerat. »

Ita sanctus Augustinus, perlaque alia scelera Mani- chæis ibidem exprobrans, quæ legere quisque in fonte potest. Unde manifestum est Manichæos subverso penitus judicio, hoc unum quod in nuptiis bonum est, quoque solo nuptiæ verè appellantur, damnasæ; illud verò quod malum est, turpes scilicet et infru- ctuosos coitus, approbasæ; et, dum continentia pro- fessores haberi volebant, fuisse hominum perditissi- mos: ut inde intelligendum omnibus darent quam sit facile simulare, quam difficile habere virtutem.

Diluantur objectiones.

Opponitur in gratiam Manichæorum: Apostolus 1 Cor. 7, postquam conjugatis dixit, vers. 5: *Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: sic pergit, v. 6: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: volo enim omnes vos esse sicut me ipsum: videlicet sine matrimonio.*

Hinc sic instruitur argumentum: Quod secundum indulgentiam conceditur, non secundum imperium, bonum non est; indulgentia enim conceditur rei non bonæ; sed matrimonium concedit Apostolus secundum indulgentiam, non secundum imperium. Ergo bonum ex ejus mente dici non debet. — Resp.: Ad- mitto auctoritatem, et concessâ majore, distingo min.: Matrimonium ex indulgentiâ permittit Apostolus, quantum ad excessum qui in ejus usu esse potest, con- cedo; quantum ad rem ipsam, id est, habitus ejus in se matrimonii ratione, nego min. et conseq. Equidem matrimonium quantum in ipso est, ad suscipiendam et educandam prolem refertur: matrimonii excessus est, inquit S. Augustinus, lib. 1 de Nupt. et Concup., c. 14, *quando conjuges debent ab alterius carnis exposure, non voluntate propaginis, sed libidinis vo- luptate;* dicimus ergo ab Apostolo concedi secundum indulgentiam, id est, condonari, non matrimonium ipsum, quod nedum veniam postulat, laudem habet, sed excessum qui in ejus usu esse potest; eodem enim capite, v. 28: *Si acceperis uxorem, inquit, non peccasti, et si nupsit virgo, non peccavit;* et v. 36: *Quod vult, inquit, faciat, non peccat si nubat;* quæ verba S. Augustinus expendens, lib. de Bono conjug., cap. 10: « Nunc autem, ait, quid dicitur sumus adversus evidentissimam vocem Apostoli dicentis: *Quod vult faciat, non peccat si nubat?* Hinc certè jam dubitare fas non est nuptias non esse peccatum; nec itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus; parè quis ambigat absurdissimè dici non eos peccasse »

quibus venia datur? sed illum concubitum secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non solâ causâ procreandi, et aliquando nullâ causâ procreandi, quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci impetrant. »

Idenique alibi repetens, lib. 1 de Nupt. et Concep., 14 : « Ubi ergo venia danda est, inquit, aliquid esse culpæ nulla ratione negabitur; cum igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est, quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quòd conjuges, dum se non continent, debitum ab alterutro carnis exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. »

Iust. 1° : Atqui matrimonium etiam in se sumptum peccatum est; ergo, etc. Prob. subs. : Quod sine libidine esse non potest, peccatum est; atqui nuptiarum commercium sine libidine esse nequit; ergo in se spectatum peccatum est. — Resp. : Nego subs.; ad probat. cum S. Augustino distinguo maj. : Quod non potest esse absque libidine dominante, peccatum est, concedo; quod non potest esse absque libidine serviente, peccatum est, nego maj.; distinguo pariter min. : Nuptiale commercium non potest esse sine libidine dominante, nego; sine libidine serviente, subdistinguo : In statu naturæ lapsæ, concedo; absolute, nego min. E. D. Libido dominans est, quæ sola propter se in nuptiis queritur; libido serviens est, quæ sequitur ex matrimonio suscipienda prolis causâ suscepto. Equidem carnalis commixtio peccatum est, cum solus libidinis explendæ causâ queritur; sed matrimonium generationis causâ contractum, etiamsi sequentem ac servientem libidinem habeat, negat S. Augustinus esse peccatum. « Quia, inquit, lib. 1 de Nupt. et Concep., c. 12, bona voluntas animi sequentem ducit, non ducentem sequitur corporis voluptatem : nec humanum arbitrium trahitur subjugante peccato, cum justè redigitur in usum generandi plaga peccati : hujus plægæ effectus, *libido scilicet*, in adulteriorum et fornicationum, et quorumbet stuprorum, atque immunditiarum (edatilibus regnat; in concubiorum verò necessitudinibus servit : ibi de domino tali turpitudine damnatur; hic de pedissequo tali honestas veretur : non est igitur hæc libido nuptiarum bonum, sed obscurnitas peccantium, necessitas generantium lasciviarum aidor, nuptiarum pudor... » Itaque ex S. Augustino, licet non possit in presenti naturæ statu sine serviente libidine esse commercium nuptiale, non debent tamen nuptiæ ipse damnari, quia bona voluntas animi sequentem habet, non ducentem sequitur corporis voluptatem : « Unde, inquit ibidem, cap. 17, carnis concupiscentia non est nuptiis imputanda, sed in nuptiis toleranda, non est enim ex naturali concubio veniens bonum, sed ex antiquo peccato accidens malum. »

Iust. 2° : Quod est proxima peccandi occasio, debet respici, quippe hoc ipso quòd sit malum, emittit; atqui nuptiæ se ipsis proxima peccandi occasio sunt; quandonam enim contingit ut libido dominans non reperiat in conjugatis? ergo, etc. — Resp. : Concessâ avarore, nego minore; nam si nuptiæ ex seipsis proximam afferrent peccandi occasionem, mendacii et impunitatis convinceret Apostolus, loco paulò antè citato sic loquens, 1 Cor. 7, 5 : *Revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram* : malum enim bonum vocaret, et contra quam ipse præscripsit, Rom. 1, 32, non solum malum facientibus consentiret, sed ejus perpetrandi suasor esset; quod cum suspicari nelas sit, dicendum potius nuptias a peccandi occasione retrahere, nedum in illam inducant.

Ad probationem, respondeo cum sancto Augustino : Distinguo antecedens : Rarò contingit ut libido dominans non reperiat in conjugatis, *vitio conjugum, concedo*; *vitio nuptiarum, nego*. « Nam, inquit sanctus

doctor, lib. de Bono conjug., c. 14, quid sit nuptiarum considerandum est, non quid nubentium, et immeritè nuptiis utentium. Neque enim si agris iniquè ac perperam invasit illa quisque utatur, ut ex eorum lucubibus largas elemosynas faciat, ideò rapinam justificat. Neque si alius ruri paterno, vel justè quæsito, avas incubat, ideò culpanda est juris civilis regula, quæ possessor legitimus factus est; nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regiâ clementiâ tyrannus subditos tractet; nec vituperabilis ordo regiæ potestatis, si rex crudelitate tyrannicâ sæviat; aliud est namque injustâ potestate justè velle uti; et aliud est justâ potestate injustè velle uti; ita nec concubine ad tempus adhibite, si filiorum causâ concubant, justum faciunt concubinatum sum; nec conjugatæ, si cum maritis lasciviant, nuptiali ordini crimen imponunt. »

Iust. 3° : Atqui non vitio conjugum, sed vitio nuptiarum ascribi debet, quòd concubii fœdus sit malum; ergo, etc. Prob. subs. : Fons originalis peccati se ipso est malus; atqui nuptialis concubitus originalis peccati fons est; ergo quod nuptiale commercium malum sit, non conjugibus, sed nuptiis ascribendum. — Resp. : Nego subs.; ad probationem, cum sancto Augustino concessâ maj., nego min. : Fons enim originalis peccati est, unde sequitur ut eos diabolus parvulus teneat; atqui quòd diabolus reos sibi subiectos parvulus teneat, non hoc ex nuptiis, sed ex malo concupiscentiæ, nascitur : « Natos non ex bono, quò bona sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, inquit S. doctor, lib. 1 de Nupt. et Concep., cap. 24, quò bene quidem utuntur nuptiæ, de quo tamen eubescunt et nuptiæ, reos diabolus parvulus tenet... » Itaque, juxta S. Augustinum, quòd nascuntur infantes peccato originali obnoxii, non in nuptiis de se bonas, sed in malum concupiscentiæ refundi debet : « Ita enim nuptiarum bonum malo originali quòd inde trahitur, non potest accusari, inquit, ibid., cap. 1, sicut adulteriorum et fornicationum malum, bono naturali quòd inde nascitur non potest excusari; nam sicut peccatum sive hinc sive inde à parvulis trahatur, opus est diaboli : sic homo sive hinc sive inde nascatur, opus est Dei; igitur carnalis concupiscentiæ malum, propter quòd homo qui per illam nascitur trahit originale peccatum, discerni debet à bonitate nuptiarum; hæc enim pudenda concupiscentia nulla esset, nisi homo ante peccasset; nuptiæ verò essent, etiamsi nemo peccasset. »

Iust. 4° : Atqui nuptiæ se ipsis, et ex naturâ sunt male; ergo, etc. Prob. subs. : Luca 14 parabola est de is qui cum à patetamilias ad cenam invitati essent (quæ regi cœlestis figura est), interesse tam splendido convivio variis prætextibus reuerunt : *Alius dixit : Uxorem duat, et ideo non possum venire*; alii, prout quisque erat terrenis negotiis implicatus, excusationem similem attulerunt. Contra omnes verò lata à Domino sententia est : *Dico vobis, inquit Luca 14, 24, quòd nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cenam meam*.

Hinc sic enascitur argumentum : Pro malo haberi id omne debet, quò homines ab aeterno convivio excluduntur; atqui hæc nuptiarum infelicitas est, ut textus laudatus insinuat; ergo, etc. — Resp. : Nego subs.; ad probationem admittò auctoritatem, et concessâ majore, nego min. : non enim nuptos ad cenam vocare patetamilias, si concubium ab ejus participatione necessario quemquam repelleret; itaque quòd conjugati à regno cœlesti repelli possint aut debeant, non in nuptiis, quæ se ipsis sunt sanctæ, et à Christo in Evangelio approbata, sed in conjugatis refundi debet, qui rem naturâ bonam et sanctam in malum culpâ suâ, pravis libidibus indulgento convertunt : « In hæc parabola exemplum est, inquit S. Clemens Alexandrinus, lib. 3 Strom., ad eos arguendos, qui ut voluptatibus serviant, abstinent à divino mandato; non autem ad ipsas in se nuptias arguendas... » Ye-

ritas responsionis ex aliis excusationibus, quas ibidem afferunt invidiati, manifestè astruitur: *Primes dixit, inquit, Luc. 14, 18: Villam emi, et necesse habeo exire et videre illam; rogo te, habe me excusatam; et alter dixit: Jaga bonam emi quinque, et eo probare illa; rogo te, habe me excusatam: quod non ideò dictum est, quasi villas et boves emere, malum sit aeternâ morte plectendum; sed ut ostenderent eos qui augendis opibus sic inhiant, ut bona temporalia aeternis ac cœlestibus anteponent, indignos esse qui ad cœnam patrisfamilias admittantur: pariter ergo dicendum non nuptias, sed pravam conjugum voluntatem, divino judicio condemnari.*

Inst. 5°: *Apostolus Corinthiis bona cuncta suadens: Dico autem non nuptis et viduis, inquit, 1 Cor. 7, 8, bonum est illis, si sic permanent, sicut et ego: quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere quam uri; quod Apostoli effatum Tertullianus interpretans: Sic accipiendum est, inquit, l. de Exhort. castit., c. 4, quomodò melius est uno oculo quam duobus carere: si tamen à comparatione discedas, non erit melius unum oculum habere, quia nec bonum...* Hinc sic infertur argumentum:

Eodem sensu, Tertulliano interprete, dixit Apostolus melius esse nubere quam uri, quo dicitur melius esse carere uno oculo quam duobus; atqui ita melius est orbem uno oculo esse, ut tamen malum in se sit; ergo à pari ita melius est nubere quam uri, ut tamen malum sit nubere, licet minus sit malum quam uri. — Resp.: Admitto auctoritatem, et nego maj. Qui enim disertis verbis affirmat non peccasse qui accepit uxorem; virginem si nuperit, non peccasse; non peccare qui nubunt, et bene facere qui matrimonio conjungit virginem suam; profectò non hoc sensu dicit melius esse nubere quam uri, quo dicitur melius esse carere uno oculo quam duobus; atqui in hoc ipso capite 7 primæ Epist. ad Corinthios, sapius Apostolus repetit non peccare qui nubunt, et bene facere qui nupti tradit virginem suam: idemque in Epistola primâ ad Timotheum confirmans: *Mulier, inquit, cap. 2, 15, si permanserit in fide, salvabitur per filiorum generationem: et in Epistola ad Hebræos, cap. 13, 4: Honorabile, ait, connubium in omnibus, et thorus immaculatus: denique in Epistola ad Ephesios, cap. 5, in tantum extollit nuptias, ut in iis agnoscat magnum Sacramentum, quod est in Christo et in Ecclesia: non ergo eo sensu voluit intelligi id quod dixit, melius esse nubere quam uri, quasi malum nubere sit, licet sit minus malum quam uri.*

Sic respondet S. Augustinus in libro de Bono conjugali, cap. 8: « Honorabiles nuptiæ in omnibus, inquit, et thorus immaculatus; quod non sic dicimus bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum; alioquin duo mala erant, quorum alterum pejus, aut bonum erit et fornicatio, quia est pejus adulterium; pejus est enim alienum matrimonium violare quam meretrici adherere; et bonum adulterium, quia est pejus incestus; pejus est enim cum matre quam cum alienâ uxore concumbere; et donec ad ea perveniat quæ, sicut Apostolus ait, Eph. 5, 3, turpe est et dicere, omnia bona erunt in comparatione pejorum; hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo mala sunt, connubium et fornicatio, quorum alterum est pejus, sed duo bona sunt, connubium et continentia, quorum alterum est melius; sicut ista temporalis santas et immortalitas non sunt duo mala quorum alterum pejus; sed ista santas et immortalitas duo bona sunt quorum alterum melius... Sicut autem jejuniis sacerdotum meliora sunt prandia justorum, ita nuptiæ fidelium virginatû anteponuntur impiorum; verumtamen neque ibi prandium jejunio, sed justitia sacrilegio; neque hic nuptiæ virginatû, sed fides impietati præfertur; ad hoc enim justî, cum opus est, prædent, ut tanquam boni domum quod justum et æquum est servus corporibus præbeant; ad hoc autem sacrilegi jejunant, ut dæmonibus servant; sic ad hoc nubunt fideles ut maritis pudicè copulentur; ad hoc autem sunt

virgines imple, ut à vero Deo fornicentur, » etc.

Jam quod ad Tertullianum spectat, dicimus inceptam et à vero alienam esse quam attulit testimonii apostolici explicationem, nullusque preti esse auctoritatem ex libro ejus de Exhortatione castitatis adductam; hic enim liber, ut alibi admonimus, de eorum numero est, quos contra doctrinam catholicam scripsit, cum ad partes Montanistarum desertor Ecclesiæ deflexisset; itaque impugnantur Tertullianus hæreticus isdem armis quibus Tertullianus catholicus Marcionem gloriosissimè, ut prædiximus, debellavit.

Inst. ultimò: *Quidam ex antiquis Patribus Adami innocenti cum Evâ matrimonium nullum fuisse dixerunt, neque deinceps futurum, si in innocentia perstitissent; quam opinionem aliquando S. Augustinus defendit; atqui hujus amplectendæ sententiæ non alia sanctis doctoribus causa fuit, nisi quod crederent nuptias esse intrinsecè malas: ergo, etc. — Resp.: Distinguo maj.: Quidam ex antiquis putaverunt Adami innocenti cum Evâ matrimonium non fuisse; hoc, inquam, sine fundamento, et contra communem doctrinam dixerunt, concedo; cum fundamento, et consentaneè ad doctrinam Ecclesiæ, nego majorem; et concessâ min., nego consequ. E. R. Peculiaris hæc pastorum opinio rejici debet, tum quia Scripturæ testimoniis manifestò contraria, tum quia omni rationis præsidio destituta, tum quia aliorum Patrum majori numero contradicit, consensu penè unanimi affirmantium esse nuptias à proparentibus ante omne peccatum esse contractas. Hinc S. Augustinus, quod primum putaverat benedictionem Dei, quod dictum est: *Crescite et multiplicamini*, in carnalem fecunditatem, post peccatum, fuisse conversam, postmodum ætate maturior, et in sacrâ doctrinâ provector improbativ. « In Africâ constitutus, inquit in libris Retractionum, lib. 4, c. 10, conscripsi duos libros de Genesi contra Manichæos...; quod verò ibi legitur de benedictione Dei, quod dictum est: *Crescite et multiplicamini*, in carnalem fecunditatem, post peccatum, conversam esse credendum, si non potest alio modo dictum inveniri, nisi ut pateat illi homines non habituri fuisse filios homines nisi peccassent, omninò non approbo. » Longèque præclarus in libris de Civitate Dei, lib. 14, c. 22: « Nullo modo dubitamus, inquit, secundum benedictionem Dei crescere et multiplicari, et implere terram, donum esse nuptiarum, quas Deus ante peccatum hominis ab initio constituit, creando masculum et feminam, qui sexus evidens utique in carne est; huic quippe operi Dei etiam benedictio subjuncta est: nam cum Scriptura dixisset: *Masculum et feminam fecit eos, continud subdidit: Et benedixit eis Deus dicens: Crescite, et multiplicamini, et implete terram, et dominamini ejus, etc.*... Cui sententiæ tam evidenti magnæ absurditatis est reluctari...; aperte enim de vinculo conjugali quæ inveniunt sibi uterque sexus obstringitur, Dominus interrogatus utrùm liceret quâcumque ex causâ dmittere uxorem... respondit atque ait: *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erant duo in carne unâ? Itaque jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Certum est igitur masculum et feminam ita primitus institutos, ut nunc homines duos diversi sexus videmus et novimus... » Et ibid., c. 23: « Quisquis autem dicit non fuisse coitus, nec generatos, nisi peccassent, quid dicit nisi propter numerositatem sanctorum, necessarium homini fuisse peccatum? Si enim non peccando soli remanent, quia sicut putant, nisi peccassent, generare non possent, profectò ut non soli duo juxta homines possent esse, sed multi, necessarium peccatum fuit; quod si credere absurdum est, illud potius est credendum, quodd sanctorum numerus, quibus complendâ illi sufficit beatissimâ civitatî, tantus existeret, etsi nemine peccasset, quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum, quosque filii hujus seculi generant et gene-*

rantur; et ideo illæ nuptiæ, dignæ felicitate paradisi, si peccatum non fuisset, et diligendam prolem gignerent, et pudendam libidinem non haberent. » Ita sanctus doctor: ad ejus itaque mentem quæ prius ejus fuerat, quæque quorundam aliorum contraria sententia fuit, de nuptiis in statu innocentie non futuris, quippe catholici doctrinæ adversaria expungi ac corrigi debet.

Sequitur

CAPUT II.

CONTRA PELAGIANOS OSTENDITUR SIC NUPTIAS ESSE BONAS, UT TAMEN CONUPISCENTIA MALA SIT.

Pelagiani volebant primum hominum per, morti obnoxium à Deo creatum, et cum ipsâ lege peccati quæ in nobis est, id est, cum concupiscentiâ quam Dei opus esse, et nature bonæ bonam conditionem mordicus contendebant; tantùmque hoc delectabantur errore, ut non aliter vitari posse Manichæorum Charybdim auctoriter assererent; eaque de causâ Catholicos Manichæismi insimularent, qui dicunt concupiscentiam, corrupte nature morbum, et pravam esse affectionem ex peccato originali secutam, non à Deo creatore prognatam.

In contrarium sanctus Augustinus, doctrinæ catholice contra Pelagianos, totis viginti annis delensor, docet utrosque, Manichæos nimirum et Pelagianos, longissimè à veritate recedere: « Manichæi, inquit, lib. 2. cont. 2. epist. Pelag., c. 2, carnis concupiscentiam non tanquam accidens vitium, sed tanquam naturam ab æternitate malam vituperant; Pelagiani eam tanquam nullum vitium, sed naturale sit bonam insuper laudant; catholica Ecclesia utrosque redarguit, Manichæis dicens: *Non natura, sed vitium est*; Pelagianis dicens: *Non à patre, sed ex mundo est*; ut eam velut malam valetudinem sanari utique permittant, desinendo illi tanquam insanabilem credere, isti tanquam laudabilem predicare... His morbis inter se contrariis Manichæi Pelagianosque confligunt, dissimili voluntate, simili vanitate, separati opinione diversâ, sed propinquè mente perversâ.... Desinant itaque Pelagiani Catholicis objectare quod non sūt, sed ipsi potius festinent emendare quod sunt, nec ideo se velint haberi amabiles, quia odioso Manichæorum adversantur errori; sed merito se agnoscant odibiles, quia suum non aversantur errorem: possunt enim duo errores inter se esse contrarii, sed ambo sunt detestandi, qui sunt ambo contrarii veritati, nam si præterea sunt diligendi Pelagiani, quia oderunt Mā ichæos, diligendi et sunt Manichæi, quia oderunt Pelagianos; sed absit ut catholica mater propter alterorum odium alteros eligat amare; cūm, volente atque adjuvante Domino, debeat utrosque vitare, et cupiat utrosque sanare. »

Itaque postquam contra Manichæos statutum nuptias non esse malas, et malum non habere auctorem, contra Pelagianos probandum concupiscentiam esse malam, et conditori Deo ascribi minimè posse.

(ADDITIO CIXSONIS.)

Cūm autem vox *concupiscentiæ* in ipsismet Scripturis diverso modo accipiatur. hi variis sensibus distinguendi sunt, ut nimirum quâ significatione eo loco sumatur, adeoque quis sit genericus questionis status amplius innoscat. « Secundum est, inquit Bellarminus, lib. 5, cap. 15, de Ammissione gratiæ et Statu peccati, concupiscentiam non semper eodem modo accipi in Scripturis. Interdum enim significat appetitum homini in universum, quâ notione multæ bonæ concupiscentiæ inveniuntur, ut sanctus Augustinus monet concione in psal. 118. Nam concupiscentia bona est et laudabilis, quippe quæ, ut dicitur Sapient. 6, d. ducit ad regnum. Bona est item concupiscentia, quâ spiritus adversus carnem concupiscit, de quâ loquitur Apostolus ad Gal. 5; rectè quoque concupiscebat qui dicebat psal. 118: *Concupivi desiderare justificationes tuas.*

« Rursus concupiscentiâ aliquando significat actum, aliquando potentiam. Nam concupiscentiam dicimus ip-sum desiderii motum, ut patet ex Augustino, libro 6 in Julianum, cap. 8, et ipsam potentiam seu vim appetendi bona sensibilia, ut patet ex eodem Augustino, libro 4 in Julian., cap. 14, et lib. 6, capite 7, et hoc modo concupiscentia non est mala, sed bona, vel indifferens: nam possumus per eandem vim appetendi et bonè et malè concupiscere. Itaque sanctus Augustinus, locis citatis, fateatur non ita esse accipiendam concupiscentiam, cūm agitur de peccato originis.

« Est igitur alia notio concupiscentiæ, quâ concupiscentiam appellamus vitium quo pravi sunt homines ad petenda bona sensibilia contra ordinem rationis, et hoc modo accipitur concupiscentia, passim ab Augustino, in libris adversus Pelagianos, lib. 2 in Julian., ante medium...; lib. 6, cap. 7....; lib. 4 de Nuptiis ex concupiscentiâ, cap. 25 ..; cap. 31.

« Sciendum est secundo istud vitium in carne potissimum residere, hoc est, in parte hominis inferiore, quæ sensualitas dicitur. Id quod supra docuimus ex Apostolo, Rom. 7...; quocirca sanctus Augustinus in omnibus libris quos adversus Pelagianos scripsit, semper de concupiscentiâ loquens, ad vitium partis inferioris recurrit...; in omnibus libris contra Pelagianos directè scriptis, cūm in singulis capitibus concupiscentiam sæpius nominet, semper præ ferò pro vitio partis inferioris quæ rebellis est superiori, concupiscentiæ nomen accipit.

« Cæterum negandum non est etiam in parte superiore simile vitium inveniri. Nam ea quoque animæ pars prona est ad concupiscendos honores, inanem gloriam, et alias vanitates; et, etiam si nolimus, interdum parit ejusmodi desideria...; quod diligenter notavit S. Augustinus, lib. 14 de Civitate Dei, cap. 2, 3 et 4....

« Itaque concupiscentiæ vitium, licet præcipuè in sensualitate, tamen etiam in mente sedem habet. Sanctus autem Augustinus, in locis contra Pelagianos, idè nempe ubique loquitur de vitio sensualitatis, quia in sensualitate magis hoc vitium se prodit, non quòd ignoraret etiam in mente locum habere... Dicitur sensualitatem esse pronam ad concupiscentiam, etiam contra ordinem rationis, non ex aliquâ insitâ qualitate eam inclinante, sed ex carentiâ justitiæ originalis quæ eam perfectè rationi subjicit. »

Hinc idem Bellarminus, libro unico de Gratia primi hominis, capite 7, sic loquitur:

« Concupiscentia carnis nunc quidem pena peccati est, tamen homini condito in puris naturalibus fuisset sine dubio naturalis; non quidem ut bonum aliquod nature, sed ut defectus, et quasi morbus quidam nature ex conditione materiæ consequens. Quare rectissimè dicitur non esse ex Deo; odio, non amore dignam, malam, naturæque contrariam, propter duas causas: primam, quia non ex intentione Auctoris nature; sed præter intentionem in homine existisset, si in puris naturalibus homo creatus fuisset; deinde, quia Deus illam sustulerat, et ex ipsius hominis culpa in nobis locum habet. » Hæc Bellarminus.

Itaque hic agitur de illâ concupiscentiâ quæ in vi appetendi indeliberatâ consistit, quæ contra spiritum usque ad mortem pugnat, cuius actus indeliberati et involuntarii in nobis sine nobis nascuntur, et nobis etiam invidis sæpè perseverant, et ad peccandum nos inclinant, de quâ concilium Tridentinum, sessione 5, canone 5, hæc definit: *Hanc concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta synodus declarat Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd verè et propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat.*

Probatio prima, ex auctoritate Scripturæ.

Cujus veritatis primum argumentum Scriptura præbet, Pelagianos multis locis redarguens. *Invenio legem,*

inquit sanctus Paulus, Rom. 7, 21 et seq., *volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adhaeret: condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis: infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Et in Epistola ad Galatas, c. 5, v. 16 et seq.: *Dico autem: Spiritus ambulate, et desideria carnis non perficietis: caro enim concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem: haec enim sibi invicem adversantur, ut non quaecumque vultis, illa faciatis.* Beatus Jacobus: *Nemo, inquit, cap. 1, v. 13 et seq., cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur: Deus enim.... neminem tentat; unusquisque verò tentatur à concupiscentiis suis abstractus et illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.* S. Joannes, Ep. 1, c. 2, 15 et seq.: *Notite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt: si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo; quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.*

Ex his Scripturae testimoniis eruo argumenta quae sequuntur:

1° Si lex carnis sive concupiscentia Deum haberet auctorem, non repugnaret legi mentis; non enim potest opus Dei operi Dei esse contrarium, et cum illo inimicè conflictari, quia Deus non vult opus bonum opere bono evertere; atqui, teste Apostolo, lex carnis sive concupiscentia, repugnat legi mentis, et quantum in ipsa est, captivare satagit hominem in lege peccati; ergo mala est, adeoque Deum auctorem non habet.

2° Si concupiscentia bona et à Deo esset, non deberat Apostolus ideò se infelicem lamentari, quòd concupiscentià premeretur, nec pariter deberat liberationem ab ejus imperio petere; ingratus enim Deo est, qui bonum ab eo acceptum aversatur ac respuit; indeque se miserum putat, unde ditior et ornator factus est; atqui ideò se miserum Apostolus praedicat, quòd videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suae, enixèque petit ab illo mortis corpore liberari; sentit ergo concupiscentiam esse malam, nec auctori Deo, sed naturae peccato vitiatæ imputandam.

3° Si concupiscentia à Deo esset, quisquis tentaretur à concupiscentià sua, à Deo nique tentaretur; effectus enim jure merito ei ascriberit, qui causam ipsam produxit unde effectus manavit; quod est causa causae, aiunt philosophi, est causa causati; atqui illationem hanc rejicit apostolus Jacobus, velut impiam et divinæ sanctitati contrariam: *Nemo, inquit, cum tentatur, dicat quòd à Deo tentatur; Deus enim neminem tentat, sed unusquisque tentatur à concupiscentià sua illectus, et abstractus;* ergo, etc.

4° Concupiscentia ex eodem Apostolo mater est peccati et mortis: *Concupiscentia, inquit, cum conceperit, parit peccatum, et peccatum generat mortem;* ergo impiè desipit quisquis concupiscentiam Deo auctori ascribit, et jactitat esse bonam; nam, quæso, quomodo potest ad Deum auctorem refundi, et pro se bonà haberi, infelix mater, unde peccatum et mors, adeò horrenda mala, originem ducunt?

5° Apertè praedicat Joannes apostolus concupiscentiam carnis, et concupiscentiam oculorum, et superbia vitae, quae tria sub generali male appetentiae nomine continentur, non ex Deo, sed ex mundo esse, mundum nimirum intelligens genus humanum, protoparentum labe primigenià vitiatum; ergo manifestò contradicunt Scripturae Pelagiani affirmantes concupiscentiam bonam esse, et à Deo procedere.

Probatio secunda, ex fide peccati originalis.

Ideò volebant Pelagiani nuptias sic esse bonas ut nec mala foret concupiscentia, nec pudenda libido, quia peccatum originale negabant; quo sublato, condelectant vel consentiendum Manicheis nuptias in

malum Deum refuocentibus, quem errorem consequi ex doctrinà Catholicorum calumniabant; vel non nuptias tantum, sed et ipsam concupiscentiam bono et vero Deo tribuendam, et esse bonam jactitabant; atque pro perverso hoc dogmate, tanquam pro aris et focis, decertabant.

Jam argumentum sic prosequor: Atqui fidei est peccatum originale ab Adamo in ejus posteros non tantum imitatione, verum etiam naturae propagatione transmitti; nec minus certum est enormi illo peccato naturam humanam non solum fuisse spoliatam donis gratuitis, sed etiam in naturalibus vulneratam. « Si quis non confiteretur, inquit concilium Tridentinum, sess. 5, can. 1, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam in quâ constitutus fuerat amisisse, incurrisseque per offensam praevaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei, atque adeò mortem quam illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivativam sub ejus potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli; totumque Adam per illam praevaricationis offensam, secundum corpus et animam, in deterius commutatam fuisse: anathema sit. »

Cum ergo habeat carnalis concupiscentia et omnis prava libido apertam ac necessariam in peccato originali causam, falsò et impiè in Deum refunditur.

Descriptio brevis status innocentiae et status peccati.

Quod ut evidentiùs explicetur, juvat breviter hic describere felicitatem status innocentiae, et miseriam in quam primus homo per peccatum collapsus est, et quamque universa propagini infauistà hereditate reliquit: ubi enim viro theologo ex doctrinà catholicae Ecclesiae innoverit quanto Adamus innocens ab Adamo peccatore distet intervallo, non poterit non irasci Pelagianis, in Deum concupiscentiam referentibus.

Fortunatissimum fuisse innocentiae statum in quo Adam creatus est, nemo fidelis negaverit: nam non solum insontem et sine vitio à Deo naturam accepit, à quo repugnat corruptum aliquid et vitiatum prodire, sed ornatum insuper donis omnibus gratiae ac naturae excellentissimis: bonà à Deo conditore voluntate donatus est, dicente Scripturà, Eccles. 7, 30: *Hoc inveni quod fecerit Deus hominem rectum;* intellectum sortitus est plenitudine scientiae illustratum, eadem Scripturà attestante, Eccli. 17, 5: *Disciplinà intellectus replevit illos, creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, et bona et mala ostendit illis.*

Habuit insuper plenam ad omne bonum opus libertatem: poterat legem faciliè custodire, si vellet; poterat et non peccare, si nollet: in illo voluntas rationi, appetitus voluntati ad nutum obtemperabat: de corpore ejus quid eloquar, animae imperio tantum obsequente, quantum Deo homo ipse subditus erat? Nulla ibi discordia carnis et spiritus, nulla cum vitis collocatione, nullus concupiscentiae prementis insultus, quem si ante peccatum expertus esset, praecessisset miseria ipsa peccatum: nullus ibi aegritudinis, doloris, tristitiae sensus: mortis nullus pavor: mors enim et aegritudo mortis praenuntia, dolor ac tristitia, peccati sunt appendices. *Per unum hominem, inquit Apostolus, Rom. 5, 12, peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors: et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt...* Quod autem ad corporales miseriae attinet, divinitus in vindictam praevaricationis esse indicatas, Scriptura testatur apertis quum ut de hac re ulla dubitatio esse possit; vix enim mandatum primum homo infrugerat, cum Dei decretum auditum est, Gen. 5, 17 et seq.: *Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex eà omnibus diebus vitae tuae; spinas et tribulos germinabit tibi...; in sudore vultus tui vesceris pane...; mulieri quoque dixit, ibid. 16: Multiplicabo crucum tuas...; in dolore paries filios.*

Itaque Adamus immortalis creatus est, non qui-

dem conditione nature, sed beneficio Conditoris; poterat non mori, si peccare nollet, sine defectu annosus futurus, ad ætatem longissimam sine senectutis incommodis provehendus, et tempore quo vellet Deus, ab hæc vitæ ad cælestem sine morte mediâ transiurus; atque, ut verbo dicam, stabat humana natura ante peccatum in sublîmi dignitate loco constituta, iustitiâ originali et omnibus naturæ ac gratiæ donis plenissimè cumulata, dominatrix omnium, solique Deo subjecta.

Sed postquam merito peccati originalis genus humanum ludibrium factum est dæmonum, universa in deterius mutata natura est; ex hoc enim impurissimo fonte manarunt: 1° Originalis iustitiæ, gratiæ sanctificantis, et amicitie Dei privati; 2° naufragium spiritualium honorum, et omnium sive corporis, sive animi facultatum desolatio; 3° inclinationis naturalis in bonum diminutio, languor libertatis, et summa boni agendi difficultas; 4° ignorantia mentis; 5° malitia voluntatis; 6° effrenata sensibus voluptatis libido, pugna carnis adversus spiritum, et passionum turbulentissima conflictio; 7° mors, et aliæ vite presentis ærumnæ; 8° tandem peccatorum ex se invicem pullulantium deploranda colluviæ, quæ humanum genus jam inde ab initio infestavit, et ut ex sacris Litteris notissimum est, Dei iram sæpè provocavit.

Cùm itaque miseræ omnes volubiles naturæ hominis obnoxia est, habeant in Adami prævaricatione originem, quis hoc negare de concupiscentiâ audeat, quæ plaga omnium gravissima fuit, et pestis iniquissima, de qua dictum in Scripturâ, *Ecclesi. 9, 9*, quòd contra legem Dei, *quasi ignis exardescit...*; et *ibid., 18, 30*: *Post concupiscentias tuas non eas...* Si præstes anime tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis?

Probatio tertia, ex concupiscentiæ definitione.

Malam enim, quin et malorum omnium lernam, concupiscentiam esse, genuina ejus notitia satis declarat, secundùm quam definitur, *prava hominis lapsi ad omne peccati genus propensio*; sive, ut loquitur sanctus Thomas, *1-2, q. 82, art. 51, in corp., inordinata conversio ad bonum commutabile: quæ inordinatio communi nomine concupiscentia dici potest*: latissimè ergo ad omne vitiorum genus effunditur, quæ hominem in statu præsentis allicere et inficere possunt. Hinc sanctus Augustinus: « Concupiscentia, inquit, de Civ. Dei, lib. 14, c. 15, est generale vocabulum omnis cupiditatis... Est igitur libido ulciscendi, quæ ira dicitur; est libido habendi pecuniam, quæ avaritia; est libido quomodocumque vincendi, quæ pervercacia; est libido gloriandi, quæ factantia nuncupatur: sunt multæ varietate libidines, quantum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quedam verò non habent. »

In his ergo omnibus concupiscentia exercetur, quæ ab homine malè et inordinatè appeti possunt: unde ab Apostolo dicuntur secundùm carnem vivere, et non secundùm spiritum, qui nature corrupte desideria connectantur, sive ad carnales voluptates, sive ad vitia animi pertineant: *Spiritu ambulate*, inquit, *Gal. 5, 16 et seq., et desideria carnis non perficietis; caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem...* Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, homicidia, ebrietates, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædici, avariam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Licet verò generali concupiscentiæ nomine appelleretur propensio quævis mala ad vitium, specialiter tamen per illud significatur prava libido corporeæ voluptatis, quæ nimium inordinatè et contra rationem caro movetur: « Cùm igitur, inquit sanctus Augustinus, de Civ., lib. 14, c. 1, sint multarum libidines rerum, tamen cùm libido dicitur, quæ cujus rei libido sit, additur; non ferè solet animo occurrere nisi illa, quæ ad carnales voluptates corpus excitatur:

quæque sibi non solum totum corpus vindicat...., verùm etiam totum commovet hominem, animi simul affectu, cum carnis appetitu conjuncto atque permixto, ut ea voluptas sequatur, quæ... penè omnis acies et quasi vigilia cogitationis obruitur. »

Hæc semel posita et explicata concupiscentiæ notione, facile est Pelagianorum paradoxum revincere, Deum concupiscentiæ auctorem esse volentium; rei enim mala conditor Deus esse non potest; atqui concupiscentia mala est et villosa ad omne peccati genus propensio; ergo, etc.

Probatio quarta, ex ratione.

Quod etsi ad profligandam Pelagianorum impietatem posset abundè sufficere, non abs re tamen crit quadam ab ipsâ ratione advehere argumenta quæ contra illos feliciter sanctus Augustinus intorsit.

Primum argumentum: Illud non est opus Dei, de quo homo erubescit; atqui de concupiscentiâ homo erubescit; ergo mala est, et opus Dei dici non potest: « Hoc pudoris genus, hæc erubescendi necessitas, inquit S. doctor, lib. 1 ad Bonif., cap. 16, cœtè cum omni homine nascitur, et ipsi quodam modo natura legibus imperatur, ut in hoc revocentur etiam pudica conjugia.... Itaque sua culpa sibi accidens malum natura humana permittitur agnoscere; ne cogatur, aut (quod est impudentissimum) de his suis modibus non erubescere; aut, quod est ingratisimum, de sui Creatoris operibus erubescere. »

2° Si concupiscentia carnis bonum est, profectò modica concupiscentia bonum est modicum, et magna concupiscentia magnum bonum; sicut enim malum malo additum, majus malum facit, sic bonum bono adveniens in majus bonum accrescit; atqui edè majus bonum esse concupiscentiam, quò petulantior est, quòque magis in luxuriam inardescit, asserti sine summâ impietate parique absurditate non potest; alioquin enim quò quisque salacior et intemperantior esset, eò foret viri boni titulo dignior æstimandus; atque adè primam in hoc virtutis genere laudem *Cyrci* obtinerent, eamque more lascivientes; ergo, etc. Vide S. Augustinum, operis imperfecti contra Julianum Pelagianum lib. 4, n. 21.

3° Concupiscentia carnis lex est, legi mentis, ut testatur B. Paulus, repugnans; unde fit ut carnis, et spiritus conflictatio perpetua sit: vel ergo dicendum malam esse legem mentis, quæ pugnat contra legem carnis, vel malam legem carnis, quæ legem mentis impugnat, atqui primum sine temeritate dici non potest; ergo necessarium est alteri assentiri, atque adè negandum concupiscentiam esse opus Dei. Ita disputat contra Julianum S. Augustinus, lib. 5, c. 7: « Rogo te, inquit, oculos aperi, et cerne quæ aperta sunt; nulla pugna est sine malo; quando enim pugnat, aut bonum pugnat et malum, aut malum et malum; aut si duo bona inter se pugnant, ipsa pugna est magnum malum. »

4° Illud sine dubitatione malum est, cui non consentire bonum est; in quo enim foret arguendus, qui rei bonæ consentiret, et impetum bonæ appetentiæ sequeretur? atqui non consentire concupiscentiæ bonum est; ergo ipsa in se concupiscentia mala est. Hæc ratio Julianum urget validissimè S. doctor. Fatebatur Julianus concupiscentiam esse frenandam; malam tamen esse negabat; cui Augustinus, lib. 5, c. 2: « Cur non potius, inquit, malum vocetur, quod fateris esse frenandum? cur, quæso, frenandum; nisi ne nocent, nisi ne ad illicita quæ desiderat relaxentur, donec edè veniamus, ubi nec habeatur? Non igitur quid boni de concupiscentia carnis fiat, sed ipsa quid mali faciat cogitandum est; nam pudicitia conjugalis inhiantem concupiscentiam, sive de illicito, sive de licito percipere voluptatem, frenat ab illicito, permittit ad licitum: hoc est bonum; non tamen ejus, sed bene utentis bonum est; quod autem ipsa concupiscentia facit, sive ad licitum, sive ad illicitum, indifferenter ardescere, utique malum est. »

5° Malum est, cui remediùm applicatur; ut enim

medico, sic et medicinā opus non habet, qui benē valet; atqui Apostolus his verbis: *Si non se continent, nubant*, 1 Cor. 7, 9, significavit nuptias contra morbum concupiscentiæ remedium esse: « Apostolus, inquit sanctus Augustinus, lib. 4 cont. Jul., c. 2, eā sententiā uli ait: *Si non se continent, nubant*, remedium voluit esse nuptias... Hoc autem remedium est, non ut sit concupiscentia, si non est, sed ut non rapiat ad illicita, cujus motus infrenis est; pertinet enim ad hoc quoque petitionis genus, quod in oratione dominicā dicitur: *Ne nos inferas in tentationem*; quoniam unusquisque tentatur à concupiscentiā suā, sicut ait apostolus Jacobus; convenit huic et quod dicitur: *Libera nos à malo*; dicunt enim hoc de hæc re conjuges, ut interim mente liberi à malo, benè utantur malo quod habent in carne, » etc. ergo, etc.

6° Illud sine dubio malum est, quod sancti accensant suis gemitibus, et contra quod virtute pugnandum est; atqui sancti gemitibus suis accusant concupiscentiam, et contra illam virtute pugnandum esse doctrina evangelica est: ita S. doctor contra Julianum agens, oper. Imperf. lib. 3, n. 36: « Hoc quod omnes sobrii malum sentiunt, inquit, et malum judicant, ebrius Pelagianus dogmate assertis bonum; mirabili enim faciendū potes, eam quam sancti accusant gemitibus, tu laudibus orare libidinem... » Et lib. 5 contra eundem, cap. 7: « Adhuc non evigilas, inquit, ut intelligas nostram naturam non esse, sed vitium contra quod virtute pugnemus? Neque enim bono bonum, sed bono utique malum vicinus; considera cum quo vincat, et cum quo vincatur: quando enim libido vincit, vincit et diabolus; quando libido vincitur, vincitur et diabolus...; auctor ergo atque defensor concupiscentiæ diabolus est; atque adeo sic debent nuptie predicari tanquam bonæ, ut malam concupiscentiam fateamur. »

Solvuntur Pelagianorum objectiones.

Opponebat Pelagiani: malam esse concupiscentiam Manichæorum insania est; ut ergo ab illā recedatur, nobiscum fatendum est esse bonam. — Resp. cum S. Augustino: Distinguo anteced. : Concupiscentiam esse substantiam malam, Manichæorum insania est, concedo; concupiscentiam esse vitium naturæ quam Deus bonam creavit; vitium, inquam, non à Deo, sed à primi hominis peccato exortum, Manichæorum insania est, nego ant. et consequ. E. R. Dico igitur, ut veritas catholica defendatur, à Manichæis et Pelagianis æqualiter recedendum, quia utriusque veritatem contaminarunt; illi quidem volendo concupiscentiam esse substantiam medullitatis malam à malo auctore creatam; isti, naturæ bonæ bonam conditionem, à bono utique Creatore, naturæ congenitam predicando; atque aded dicendum contra Pelagianos concupiscentiam esse malam; et contra Manichæos, non esse naturam, sive substantiam, sed vitium naturæ à peccato primi parentis exortum; injustè ergo Manichæism à Pelagianis arguimus, quando dicimus concupiscentiam carnis, quæ caro concupiscit adversus spiritum, esse malam: « Cum enim queritur unde hoc sit malum, inquit sanctus Augustinus, operis Imperf. cont. Jul. lib. 5, n. 30, à Manichæis diversissimi reperitur: nos enim dicimus hanc fœdam discordiam carnis et spiritus per prævaricationem primi hominis in nostram venisse naturam; illi autem dicunt ut invicem adveniret caro et spiritus, alienam nobis, quæ semper mala fuit, adhæsisse naturam: unde nos posuimus Salvatorem, ut hoc vitium nostrum sanetur; illi verò, ut à nobis aliena natura, quæ sanari omninò non potest, auferatur. »

Inst. 4°: Atqui concupiscentia non in peccato primi parentis, sed in ipsâ hominis naturâ habet originem; ergo, etc.

Prob. subs.: Concupiscentia est repugnantia carnis adversus spiritum; atqui repugnantia hæc habet in ipsâ hominis naturâ originem; ergo, etc. — Resp.:

Nego subs.; ad probat., concessâ maj., nego min.; illud enim non habet in naturâ, qualem condidit Deus, originem, quod est naturæ contrarium; atqui carnem contra spiritum repugnare contrarium naturæ est, qualem ex verbo Dei cognoscimus eam à Deo primitivè creatam fuisse. Naturalis ordo est, inquit sexcentus sanctus Augustinus, ut caro spiritui sit subjecta: spiritus enim dominus est, et caro servus; ergo vitium naturæ est, non verò ipsi bonum et ejus necessaria appendix, carnem adversus spiritum concupiscere.

Inst. 2°: Prob. min.: Hominis natura est ut ex carne et spiritu coalescat; hæc enim ambæ sunt partes essentiam ejus constituentes; atque ex illâ conjunctione necessariò concupiscentia profluit, carnis videlicet contra spiritum repugnantia; ergo, etc.

Prob. min.: Ex eo quòd homo spiritualis sit, quod spiritualia concupiscit, in fundo naturæ habet; pariter ergo, cum sit corporalis, naturam sequitur corporalia appetendo; ex carne ergo et spiritu necessariò concupiscentia profluit, carnis videlicet contra spiritum conflictatio. — Resp.: Concessâ maj., nego min.; ad probat., concedo anteced. et distingo consequ. : Homo naturam sequitur corporalia appetendo, secundum ordinem rationis, et cum subiectione ad spiritum, concedo: contra ordinem rationis, et cum repugnantia adversus spiritum, nego consequ. E. R.: Equidem homini, quia corporalis est, naturale est per appetitum sensitivum corporalia concupiscere; sed in appetitu rerum sensibilibus hic ordo servandus, ne quid contra rationem et spiritum attentetur: hæc enim rebello ordinem omnem perturbat, et morbus gravissimus est, ex peccato originali contractus, ut perpetuò docet sanctus Augustinus, cui consentiens sanctus Thomas: « Dicendum, inquit, 1-2, q. 82, art. 3, ad 1, quòd quia in homine concupiscibilis natura regitur ratione, in tantum concupiscere est homini naturale, in quantum est secundum rationis ordinem: concupiscentia autem que transcendit limites rationis, inest homini contra naturam: et talis est concupiscentia originalis peccati. »

Inst. 3°: Atqui ex eo quòd homo corporalis sit, in ipsâ naturâ habet corporalia concupiscere, etiam cum repugnantia adversus spiritum; ergo, etc. Prob. subs.: Naturale homini est quòd Adam in paradiso terrestri ante omne peccatum expertus est; atqui concupiscentiam carnis, legi mentis repugnantem, Adamus in paradiso ante peccatum expertus est; ergo, etc. — Resp.: Nego subsequ.; ad probationem, concessâ maj., nego min. cum S. Augustino; nam si Adamus innocens concupiscentiam habuisset legi mentis repugnantem, nec rectum, nec beatum possessum statum innocentie dicere, nec plenâ atque perfectâ libertate donatum.

1° Inquam, quomodò rectus posset status ille appellari, in quo tanta foret ordinis naturalis subversio, ut famulus contra dominum audacter rebelaret? 2° Quæ vera hic felicitas foret, ubi carne spiritui repugnante, pax et tranquillitas conflictu perpetuo turbaretur? Porro effectus concupiscentiæ necessarius est, quietem animi perturbare, adeoque miserum hominem facere, prout testatur Apostolus: *Infelix, inquit, ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* 3° Quomodò potest plena atque perfecta ibi esse libertas, ubi homo lege peccati captivus tenetur, ut, non quod vult bonum, sed quod non vult malum faciat? atqui magna hæc calamitas est, homini per concupiscentiam importata, ut docet idem Apostolus locis superius allegatis; ergo in innocentie statu prorsus esse non potuit: eaque sancti Augustini contra Julianum aperta doctrina est: « Tu, inquit, lib. 6, n. 8, tam disertus defensor libidinis, qui velut patronus egregius, pro susceptâ liti tantum audes, ut concupiscentiam carnis quæ caro concupiscit adversus spiritum, etiam in paradiso non dubites fuisse ante peccatum; non vides ad hoc te compelli, ut dicas nec tunc fuisse in illis primis ho-

minibus efficacem liberam voluntatem: si enim et tunc caro concupiscebat adversus spiritum, non ea quæ volebant, utique faciebant; sed quoniam per liberum arbitrium, quod tunc integerrimas vires habuit, ea faciebant procul dubio quæ volebant, id est, divinæ legi non solum nullâ impossibilitate, verum etiam nullâ difficultate serviebant; tua ibi suscepta non fuit, quæ caro concupiscit adversus spiritum, per quam fit ut homines jam etiam per fidem conversi ad Deum, jam baptizati, sanctificati, in libertatem vocati, non faciant in extinguendâ vitiosâ delectatione quæ volunt. »

Inst. 4^a, probando min. : Peccavit in paradiso Adamus, fructum sibi à Deo vetitum concupiscendo; ergo concupiscentiam carnis, legi mentis repugnanti in paradiso ante peccatum expertus est. Ita disputat Julianus apud S. Augustinum, lib. 1 operis Imperfecti, num. 71 : « Naturalem, inquit, esse omnium sensuum voluptatem, testimonio universitatis docemus; hanc autem voluptatem et concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse, res illa declarat, quia ad delectum via per concupiscentiam fuit, quæ cum pomi decore oculos incitasset, spem etiam jucundi irritavit saporis. » — Resp. cum S. Augustino : Distinguo anteced. : Peccavit in paradiso Adamus fructum vetitum concupiscendo, per concupiscentiam, tum à diabolo peccatum suggerente, tum ab Adamo seipsum spontè depravante profectam, concedo; per concupiscentiam quæ peccatum ejus præcesserit, et Deum auctorem habuerit, nego anteced. et consequent. E. R. Adamum in paradiso idèd peccasse, quia in Deum rebellis lignum vetitum concupivit, res est, heu! notissima; sed quæstio est quæ fuerit prævæ hujus libidinis origo et causa. Ecclesiæ catholicæ doctrina est, tum à diabolo peccatum suggerente, tum ab Adamo, spontè seipsum depravante esse profectam. Volebat è contra Julianus hanc ipsam concupiscentiam peccatum præcessisse, et Adamo ab auctore Deo ingentiam: quem sanctus Augustinus loco proximè citato sic refellit : « Videant, inquit, qui legunt, utrùm respondendum sit homini, qui in tantam progreditur insaniam, ut cum fateatur malum esse peccatum, bonam esse dicat concupiscentiam peccatorum? ... Ergone et in paradiso ante malesuadi venena serpentinis, ante corruptam sermone sacrilego voluntatem, illiciti cibi libido jam fuit? et quod intolerabilis dicitur, ad malum provocabat, et mala non fuit? et videbant illi homines fructum ligni prohibiti, et concupiscebant (concupiscentiâ carnis); sed ut non manducarent, concupiscentia spiritus carnis concupiscentiæ resistebat; et vivebant in loco illo tantæ beatitudinis, non habentes in se pacem mentis et corporis? Usque adeo dementes estis, ut ista credatis? usque adeo impudentes, ut ista dicatis?... » Itaque ex sancto doctore, sive potius ex mente Ecclesiæ, cujus causam Augustinus agit, sine dementiâ et impudentiâ dici nequit ante malesuadi venena serpentinis, ante corruptam sermone sacrilego voluntatem, in paradiso cibi illiciti libidinem fuisse.

Inst. 5^a : Atqui peccavit in paradiso Adamus, per concupiscentiam, naturæ suæ ab ipso Auctore naturæ ante peccatum impressam, ergo, etc. Prob. subs. : Concupiscentia nihil aliud est quam vis ipsa sentiendi; atqui facultatem sentiendi Adamus à Deo conditore naturæ acceperat; ergo peccavit per concupiscentiam, non ex peccato obortam, sed ipsi naturæ ingentiam. — Resp. : Nego subs.; ad probat., cum S. Augustino majorem nego; vis enim sentiendi est bona, et Deum habet auctorem, qui sensum videndi, audiendi, gustandi, olfaciendi atque tangendi condidit, instruendo diversis organis humanum corpus; concupiscentia verò diabolum parentem habet, qui illam seminavit persuadendo peccatum : « Consequens existimas, ait sanctus doctor, lib. 4 cont. Jul., cap. 14, ut sensum videndi, audiendi, gustandi, olfaciendi atque tangendi, non à Deo, sed à diabolo, nobis fateamur esse collatum, si concesserimus eam concupiscentiam car-

nis, cui per continentiam repugnamus, non fuisse in paradiso ante peccatum, et ex illo accidisse peccato, quod primum primo homini diabolus persuasit; sic ignoras, vel ignorare te fingis..., aliud esse sentiendi vivacitatem, vel utilitatem, vel necessitatem, aliud sentiendi libidinem.... Libido sentiendi de quâ nunc agimus, est quæ nos ad sentiendum, sive consentientes mente, sive repugnantes, appetitu carnalis voluptatis impellit; hæc est contra delectationi sapientie, hæc virtus inimica.... Hanc si voluisses, vel valuisses à sentiendi vivacitate et utilitate discernere, videres quam superflue tam multa didixisses : non enim ait Dominus, Math. 5, 28 : *Qui viderit mulierem*; sed : *Qui viderit ad concupiscendum, jam machatus est eam in corde suo*. Ecce sensum videndi à libidine sentiendi, si pervicax non sis, breviter aperteque discrevit Christus : illud Deus condidit, instruendo corpus humanum : illud diabolus seminavit, persuadendo peccatum. »

Inst. 6^a : Motus concupiscentiæ, quales bruta animalia experiuntur, boni sunt, et bonum habent auctorem Deum; idem ergo de concupiscentiâ est dicendum, quam in homine esse neminem latet; atque adeo in Deum refundi debet. Ita contra S. Augustinum disputat Julianus. « Omnia, inquit oper. Imp. lib. 4, n. 38, animalium genera, quæ suspendit volatus, quæ demersit natatus, quæ sparsit vagatus, per aera, per freta, per memora, nec tamen aut sublimavit ratio, aut culpa depressit, commendendorum corporum voluptate inflammantur; illum ergo sensuum quem patiuntur ardorem, Dei aut diaboli opere susceperunt? clamabis sine dubio : Dei ; Deus ergo sexum naturali voluptate succendit. » Non est ergo Dei operibus indigna illa affectio, quæ in ipsis belluis auctore Deo invenitur etiam ferventior quam in hominibus. — Resp. cum S. Augustino : Concesso ant., nego consequ.; indignissimum namque est hominem pecori equiparare, et ab unius exemplo, in altero concupiscentiam laudare ac prædicare. 1° Enim belluæ, cum sint rationis et voluntatis expertes, nec virtutem mente complecti, nec ejus allici aonestate ullo modo queunt; neque possunt ad summi et incommutabilis boni possessionem suis actibus tendere. 2° Non habent belluæ concupiscentiam quæ contra spiritum concupiscat, quia spirituales non sunt : hoc ipso ergo concupiscentia mala in illis non esse probatur : *Hæc libido*, ait S. doctor, lib. 4 cont. Jul., cap. 5, *idèd malum non est in belluis, quoniam non repugnat rationi quæ caret*. 3° Quæ natura est pecoris, per peccatum poena hominis facta est, et morbus, et miseria : « Etsi homo, inquit S. doctor, lib. de Pecc. orig., cap. 40, in honore positus, et non intelligens, comparatur pecoribus, eisque similis sit; non tamen usque adeo similis fit, ut pecus sit : comparatur namque per vitium, non per naturam, non pecoris vitio, sed naturæ; tantæ namque excellentiæ est in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura sit pecoris. »

Inst. ultimò : Non debet quidquam in præsentî materia asserti quod rationi repugnet; ne nimirum dum veritatem peccati originalis et secutum ex culpâ primigeniâ naturæ corruptionem vindicare velle videatur, naturam ipsam offendamus, et cachinnos infidelium provocemus : atqui in paradiso terrestri, Adamum inter et Evam innocentes, sine ullo concupiscentiæ ac libidinis sensu, matrimonii usum fuisse futurum, paradoxum videtur rationi planè repugnans; ergo fatendum concupiscentiam, non peccati appendicem, sed naturæ etiam innocentiæ propriam conditionem fuisse.—Resp. : Concessâ maj., distinguo minor. : In paradiso terrestri, sine ullo concupiscentiæ sensu matrimonii usum futurum, repugnat rationi corruptæ, concedo; rationi sanæ, per fidei veritatem correctæ atque illustratæ, nego min., et consequ. E. R. Si in rebus ad religionem spectantibus divinisque mysteriis judex ratio audiatur, nullum penè dogma in tuto fu-

turum est, quia nullum ferè est quod non habeat aliquam cum ratione apparentem pugnantiam; cui enim, v. g., profanà philosophià cnuirito, et perversis gentium documentis prævento facillè persuadeatur, aut tres esse in uno Deo personas, aut Dei Filium Patri ab æterno consubstantiali in tempore hominem factum, et ad mortem usque crucis exinanitum? quis, inquam, ad hæc et pleraque hujus generis admittenda, nisi fidei lumen accedat, induci poterit? Atque ut in præsentī materiā sistamus, numquid non videatur res penitèis incredibilis, Adamo peccante totam naturam fuisse vitiatam, ejusque unius culpam universam generis humani propagiem pervasisse? Atqui tamen hoc et pleraque alia illustrati fidei lumine credimus, in quibus religio summa consistit; et rationem repugnantem sub imperio fidei, ut par est, captivamus; quidni pariter crederemus Adamum et Evam innocentes, in ipso usu matrimonii, ab impotentis libidinis æstibus, et petulantis concupiscentiæ motibus immunes fuisse futuros, cõmnaturalis ratio dicitet talem concupiscentiam, quippe spiritui repugnantem, non naturam, sed morbum hominis esse? porro statui innocentie morbum aliquem attribuere, naturam adèb turpiter deformantem, statum ipsum innocentie evertere est, et Deo nature conditori summam injuriam irrogare; à quibus excessibus ut quàm fieri potest longissimè recedamus, neve in Pelagianorum errorem et superbiã incidamus, humana hæc, ut in cæteris, ratio conspicienda, et credendum in innocentie statu, sine libidine ac concupiscentiæ motibus, usum matrimonii fuisse futurum. Quòd si secus ipsique rationi contrarium videatur, meminerimus divini à nobis mysteria esse credenda, quantum corruptam mentem offendant, neque lumine rationis cælestes veritates dimetiendas, sed rationem fidei lumine corrigendam.

Quod etsi ad dicendam difficultatem abundè sufficit, addam ex sancto Augustino aliquo vero sensu admitti posse concupiscentiam in paradiso ante peccatum fuisse, et in ipso usu matrimonii, durante fortunatissimo innocentie statu fuisse futuram; modò concupiscentiæ nomine intelligatur appetitus sensitivus, non proæcter contra rationem insurgens, sed rationali voluntati plene subjectus: « Nulla ratione, ait sanctus doctor, cont. Jul. lib. 4, cap. 14, crederim, in illo tantæ felicitatis loco, aut carnem concupivisse adversus spiritum et spiritum adversus carnem; atque in istâ conflictatione sine internâ pace vixisse; aut spiritum desiderans non repugnasse carnalibus, sed quidquid undecumque libido suggesterat, turpi servitio peregrisse; remanet igitur, ut aut nulla ibi fuerit carnalis concupiscentia, sed ille fuerit vivendi modus, ut omnia necessaria congruis membrorum officiis, sine ullius motu libidinis implerentur...., aut, ne nimium videamur offendere homines, ita ibi credatur carnalium sensuum fuisse libidinem, ut omni modo rationali subdita voluntati, non aliàs addeset, nisi cum per illam..... stirpis esset propagini consulendum; et tanta addeset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret, nullus supervacuis sive importunis motus esset ex illâ, nihil nisi quod prodesset fieret per illam, nihil omninò fieret propter illam. »

Et alibi, nempe de Civili Dei, lib. 14, cap. 25: « Ille nuptiæ dignæ felicitate paradisi, si peccatum non fuisset, et diligendam prolem gignerent, et pndendam libidinem non haberent; sed quomodò id fieri posset, nunc non est quo demonstraretur exemplo; nec idèo tamen incredibile debet videri, etiam illud unum sine istâ libidine voluntati potuisse servire, cui tot membra nunc serviunt; an verò manus et pedes movemus cum volumus, ad ea quæ his membris agenda sunt, sine ullo renisu, tantâ facilitate, quantum et in nobis et in aliis videmus.... et non credimus, ad opus generatiois filiorum, si libido non fuisset, quæ peccato inobedienciæ retributa est, obedienter hominibus, ad

voluntatis nutum, similiter ut cætera, potuisse illa membra servire?... Hunc renisum, hanc repugnantiam, hanc voluntatis et libidinis rixam, vel certè ad voluntatis sufficientiam, libidinis indigentiam, procul dubio nisi culpabilis inobediencia pœnali inobedienciæ plecteretur, in paradiso nuptiæ non haberent, sed voluntati membra illa ut cætera cuncta servarent... » Et cap. 24: « Seminaret igitur prolem vir, susciperet femina genitalibus membris, quando id opus esset, et quantum opus esset, voluntate motis, non libidine concitatis. »

Ita S. doctor, non tam suam quàm Ecclesiæ doctrinam contra Pelagianos defendens. Dicendum itaque in paradiso terrestri ante peccatum libidinem ac concupiscentiam, nec fuisse, nec durante innocentie statu, fuisse futuram: aut si pro hæc primâ conditione libidinem aliquam concedamus, talem esse intelligendam, quæ omninò rationali voluntati subdita foret, cujus rei convincens Scriptura suggerit argumentum, quando observat Adamum et Evam nonnisi post peccatum de suâ nuditate erubuisse: de iis enim innocentibus dicitur Gen. 2, 25: *Repat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor ejus; et non erubescabant;* de isdem verò postquam lignum vetitum comederant, additur ibid. 3, 7: *Et aperti sunt oculi amborum; cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, et fecerunt sibi perizonata.*

Quæ verba S. Augustinus expendens: « Scriptum est, ait, lib. 14 de Civili, c. 17, nudī erant, et non confundebantur; non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido membra illa præter arbitrium commovebat; nondum ad hominis inobedienciam redarguentiam, suâ inobedienciâ caro quodammodò testimoniū perlubebat; neque enim cæci creati erant, ut imperitum vulgus opinatur, quandoquidem et ille vidit animalia quibus nomina imposuit, et de illâ legitur: *Vidit mulier, quia bonum est lignum in escam, et quia placet oculis ad videndum:* patebant ergo oculi eorum, et adhuc non erant aperti, hoc est, non attenti, ut cognoscerent quid eis indumento gratiæ prestaretur, quoniam membra eorum voluntati repugnare nesciebant: quâ gratiâ remotâ, ut pœnâ reciproca inobediencia plecteretur, extitit in motu corporis quedam impudens novitas, unde esset indecens nuditas, et fecit attentos, reddiditque confusos: hinc est, quod, postea quàm mandatum Dei apertâ transgressione violâvit, scriptum est de illis: *Et aperti sunt oculi amborum, et cognoverunt quia nudi erant, et consuerunt folia ficu, et fecerunt sibi campestria.* Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum, nam et antea videbant, sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, et malum in quod ceciderant.... Cognoverunt ergo quia nudi erant, nudati scilicet eâ gratiâ quâ fiebat, ut nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnantem confunderet: hoc itaque cognoverunt quod felicius ignorarent, si Deo credentes et obediens non committerent quod eos cogeret experiri, infidelitas et inobediencia quod noceret; proinde confusi inobedienciâ carnis suæ, tanquàm teste pœnâ inobediencia suæ, consuerunt folia ficu, et fecerunt sibi campestria, id est, succinctiora genitalium, etc.... »

CAPUT III.

CONTRA JOVINIANUM DEMONSTRATUR MELLIOREM NUPTIIS ESSE VIRGINITATEM AUT CONTINENTIAM PRO DLO SUSCEPTAM.

Superest ut adversus Jovinianum, ejusque seculo XVI sequaces Lutherum et Calvinum, veritas catholica defendatur: illi enim, ut predictum est, nuptias ita laudârunt ut virginitati et continentie vel anteponebant, vel æquarent.

Probatio prima, ex sacris Scripturis.

Testimonia potissimum ex novo Testamento producimus: quanquam enim, ut superius observatum est, virgines ac cælibes suos Mosaicum fœdus habuerit, multò tamen præclarior in lege gratiæ quàm in veteri sancta virginitas commendatur.

Primum ex Matthæi Evangelio petimus, ubi, postquam parabolam seminantis Christus proposuisset, sic pergit, Matth. 13, 8 : *Alia autem grana ceciderunt in terram bonam, et dabant fructum : aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigessimum...* Quæ verba sic Patres interpretantur, ut per trigessimum, nuptias; per sexagesimum, viduitatem; et denique per centesimum, virginitatis coronam doceant debere intelligi.

« Centesimus, et sexagesimus, et trigessimus fructus, inquit S. Hieronymus, adv. Jovin., lib. 1, c. 1, quoniam de unâ terrâ et de unâ semente nascatur, tamen multum differunt in numero: triginta referuntur ad nuptias...; sexaginta ad viduas...; porro centesimus numerus... exprimit virginitatis coronam... » Quæ posita interpretatione sic argumentor :

« Eo status aliquis melior et sanctior judicari debet, quò copiosorem habet proventum sanctitatis ac meriti; atque hujusmodi est status virginitatis et continentie pro Deo susceptus; ergo, etc.

Secundum ex eodem Matthæi Evangelio docetur, ubi, cum Christus dixisset, cap. 19, 9 : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, merebitur; et qui dimissam duxerit, merebitur; et reprobis discipuli, ibid., v. 10 : Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere; de novo incalescens sententiam, replicat Salvator, ibid., v. 11 et seq. : Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est : sicut enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt; et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat.*

Inde sic infero argumentum : Status ille melior est et perfectior, quoniam qui amplectuntur, regnum caelorum facilius obtinent, et altiorum gradum felicitatis acquirunt; atque, Christo iudice, qui, speciebus corporeis voluptatibus, renuntiant nuptiis, et pro Dei amore virginitatem aut continentiam amplectuntur, regnum caelorum facilius obtinent, et in eo gradum altiorum felicitatis acquirunt; ergo ex Scripturâ sic bonæ nuptie sunt, ut præstantior virginitas ac continentia sit.

Nec aliter hunc Scripturæ locum sancti doctores intellexerunt : omnium instar sit sanctus Hieronymus ita loquens, cont. Jovin., lib. 1, c. 7 : « Plus amat virgines Christus, quia sponte tribuant quod sibi non debeas quam reddere quod exigeris. Apostoli uxoris onera contemplant : Si talis est, inquam, cause hominis cum uxore, non expedit nubere : quorum Dominus sententiam probans : Recte quidem sentitis, ait, quod non expedit homini ad caelorum regna tendentia accipere uxorem : sed difficultas res est, et non omnes capiunt verbum istud, verum quibus datum est : alios eunuchos natura facit, alios vis hominum : mihi illi eunuchi placeant, quos fecit, non necessitas, sed voluntas : libenter illos in meos sinus recipio, qui à nuptiis abstinerunt propter regnum caelorum, et ob mei cultum noluerunt esse quod nati sunt... : grandis fidei est, grandisque virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino, et, juxta Apostolum, esse sanctum et corpore et spiritu. »

Tertium habetur, priore Epistola ad Cor. 7, 25 et seqq. : *De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis : existis ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem...; igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit.*

Inde facile est ad nostræ doctrinæ defensionem argumenta instruere : 1° enim consilium dat S. Paulus servandæ virginitatis, et de seipso hujus tenendi propositi præbet exemplum : Volo, inquit, ibid. v. 7, omnes vos esse sicut me ipsum; sentit ergo virginitatem connubio esse meliorem; aliàs improdus futurus, si id consuleret quod non putaret esse præstan-

tius; 2° Expressè declarat qui virginem suam nuptiis dat bene facere, sed melius qui non dat; manifestè ergo Jovinianus Apostolo contrarius est, quando matrimonium virginitali adæquat, audacter pronuntians non esse majoris apud Deum meriti virginis ei dicatas, fidelibus conjugatis : « In conjugio, inquit sanctus Hieronymus, cont. Jovin. lib., cap. 7, initium est, in virginitate perfectio : nisi illatarus esset Apostolus : *Melius facit, nonquam premisisset : Bene facit* : ubi autem bonum et melius est, ibi boni et melioris non unum est premium : et ubi non unum premium, ibi utique dona diversa : tantum est igitur inter nuptias et virginitatem, quantum inter non peccare et bene facere; imò, ut levius dicam, quantum inter bonum et melius. »

Quartum legitur ibidem, cont. Jovin. lib. 1, v. 52 et seq. : *Qui sine uxore est, inquit, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo : qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divitiis est : et mulier inupta et virgo cogitat quæ Domini sunt ut sit sancta corpore et spiritu : quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.*

Hinc sic efflorescit argumentum : Melius id putandum est, quo homo sit melior : atque virginitali aut continentia homo sit melior quam connubio : hoc enim quisque melior est, majorique laude docendus, quo sollicitior est placere Deo quam mundo : atque, teste Apostolo, qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo : contra verò, qui nuptiis est ligatus, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divitiis est; ergo, etc.

Probatio secunda, ex sanctis Patribus.

Sanctæ virginitalis supra matrimonium excellentiam miris laudibus exornarunt sacri doctores, iidem nimirum virginitalis præcones, qui et custodes : quorum si testimonia recensere aulam esset, exitum præsens disquisitioni non haberet : tantum aliqua decerpemus, ne aut plura quam opus erat, dixisse, aut in re necessariâ siluisse penitus videamur.

Tertullianus, lib. 1 ad uxor., virginem dicit de familia angelicâ deputari. Sanctus Cyprianus, lib. de Habitu virginum, virgines appellat florem ecclesiastici germanis, decus atque ornamentum gratie spiritualis, illustriorem portionem gregis Christi, angelis Dei in terris æquales. »

Desinente seculo IV. Siricius, pontifex maximus, congregato Romæ concilio an. 390, Joviniani, sectatorumque ejus, solemnî decreto profligat errorem, ut constat ex ejusdem Siricii epistolâ 11 ad Mediolanensem Ecclesiam datâ. « A fidelissimis Christianis, inquit, viris genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem solûtò scriptura horribiliter videtur esse delata, ut sacerdotali iudicio detecta, et divina legi contraria, spirituali sententiâ deleteretur : nos sanè nuptias non spernantes accipimus, quibus velamine intersumus : sed virgines quas nuptie creant, Deo devotas, majore honorificentia venerimus : facto ergo presbyterio, consistit doctrinæ nostræ, id est, christianæ legi esse (dogmata Joviniani) contraria : unde apostolicum secuti præceptum, quia aliter quam quod accipimus annuntiant, omnium nostrum tam presbyterorum et diaconorum, quoniam etiam totius cleri, una suscitata fuit sententia, ut Jovianus et alii, divini sententiâ, et nostro iudicio in perpetuum damnati extra Ecclesiam remanerent. »

Acceptâ Siricii epistolâ, sanctus Ambrosius Mediolani concilium congregavit, in quo secundum Pontificis Romani decretum, Joviniano ejusque sequacibus anathema dictum : ejus rei fidem facit ejusdem concilii epistola synodica, quæ inter sancti Ambrosii epistolâ legitur.

Idem S. Ambrosius Apostoli verba expendens : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit melius facit* : « Illa, inquit, lib. 1 de Virginib., non peccat, si nubat; hæc si non nubat, æterna est : illi remedium infirmitatis, hic gloria castitatis : illa non reprehenditur, ista laudatur. » S. Augustinus, libris de sanctâ Virginitate, et de Bono conjugali, et

sanctus Hieronymus, libris duobus, Joviniani hæresim datâ operâ refutarunt. S. Fulgentius : « Tantùm dicitur, inquit, epist. 3 ad Probam, c. 9 et 10, à sancto nuptiis sanctam virginitatem distare, quantum distat à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis caelestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mortali concubio immortalè concubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus...; nec dubitamus dicere, tantùm à sanctâ virginitate carnis et spiritûs, fidelium conjugatorum, licet à Deo concessum, distare concubitum, quantum similitudo pecorum ab imitatione discernitur angelorum. »

Eidem veritatî testimoniùm perhibent, Theodoretus, libro 5 hæreticarum Fabularum, cap. 24; sanctus Joannes Chrysostomus, lib. de Virginitate; sanctus Athanasius, libro pariter de Virginitate inscripto; sanctus Ephrem Syrus, sermone de Virginitate.

Atque ut verbo dicam, virginitatè matrimonio esse excellentiorem, Patrum omnium et præstantissimorum quos tulit quævis ætas scriptorum, una vox, una sententiâ est, quam synodus Tridentina novo contra Lutherum decreto confirmandi : *Si quis dixerit, inquit, sess. 24, can. 10, statum conjugalem anteponendam esse statui virginitatis vel cælibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit.*

Probatio tertia, ex ratione.

Nec desunt ejusdem veritatî ducta ex principiis theologiceis, rationis argumenta. Primum est : Christus Dominus virginem matrem elegit, ipseque virginitatem perpetuò coluit; exemplo itaque suo nuptiali concubitu meliorem esse monstravit. Secundum : Bonum animæ bono corporis præferendum, naturæ ipsius est documentum; porro virginitas ad ornamentum animæ pertinet, quam ad dignitatem angelicam penè evehit; matrimonium verò in bonis corporis computatur : ergo, etc. Tertium : Bonum contemplativæ vitæ bono vitæ activæ esse præferendum, atqui, inquit sanctus Thomas, 2-2, q. 132, art. 4, in corp., « virginitas ordinatur ad bonum animæ secundum vitam contemplativam, quod est cogitare ea quæ sunt Dei; conjugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod est corporalis multiplicatio generis humani, et pertinet ad vitam activam, quia vir et mulier in matrimonio viventes, necesse habent cogitare quæ sunt mundi, ut patet per Apostolum, 1 Cor. 7, 52; ergo indubitanter virginitas præferenda est continentæ conjugali. » Quartum : Bonum divinum humano melius est; atqui matrimonium, cum naturæ congruat, humanum est bonum; è contra virginitas, cum naturæ corruptæ vires excedat, speciali ratione Dei est bonum, hominem ad angelorum Deique ipsius societatem ac consortium evehens. « Virginitatem, inquit sanctus Ambrosius, lib. 4 de Virg. b., quis humano possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? aut quis naturali voce complecti, quod supra usum naturæ sit? è cælo accessivum quod imitaretur in terris; nec immeritò vivendi sibi usum quesivit è cælo, quæ sponsus sibi invenit in cælo...; quis neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facile invenimus in terris, nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit? » Ergo, etc.

Joviniani oppositiones refutantur.

Opponebat Jovinianus : Nuptiæ bonæ sunt Deumque habent auctorem; ergo facit Deo injuriam, et favet aliquatenus Manichæis, qui putat virginitatem matrimonio esse præferendam, et majoris apud Deum meriti esse. — Resp. cum sancto Hieronymo : Concesso antecedente, nego consequ. ; aliud enim est cum Manichæis dicere nuptias esse malas; aliud, contra Jovinianum, nuptiis virginitatè præferre : « Quando minora majoribus consequantur, ait sanctus doctor, lib. 4, cont. Jovin., c. 1, inferioris comparatio, superioris injuria est : neque vero nos Marcionis et Manichæi dogma sectantes, nuptiis detrahimus... ; scimus in domo magnâ non solum vasa

esse aurea et argentea, sed et lignea et fictilia... : non ignoramus honorabiles nuptias et thorum immaculatum : legitimis primam Dei sententiam : *Crescite, et multiplicamini, et replete terram* : sed ita nuptias recipimus, ut virginitatem quæ de nuptiis nascitur, præferamus? Numquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est? aut arboris et segetis contumelia est, si radici et foliis, culmo et aristis, poma præferantur et fructus? ut poma ex arbore, frumentum è stipulâ, ita virginitas è nuptiis... » Hactenus sanctus doctor : quemadmodum igitur non facit Deo injuriam nec accusat Creatorem qui dicit pomum arbore, frumentum stipulâ, et aurum argento esse meliora, ita nec Deum accusat qui virginitatem nuptiis præfert : et quemadmodum argentum malum non dicit, qui aurum pluris facit argento, sic non detrahit nuptiis, qui virginitatem majore habet in pretio : quia, inquit ibidem S. doctor, cap. 4, *inter donum et donum magna diversitas est.*

Instabat 1° : Hinc probari existimatur matrimonio præstare virginitatem, quia in cælis æqualis non est futura conjugatorum et virginum merces : atqui præmium utrorumque futurum est; ergo, etc.

Probabat minorem ex parabolâ operariorum in vineam conductorum, quæ Matthæi capit 20 legitur, à v. 1, ad 16, qui, licet æqualiter laborassent, pari unius singulatum denarii mercede donati sunt : nude sic cavillandi arripiebatur occasio : Denarius in parabolâ designatus, vitam æternam significat; atqui conjugati pariter ac virgines, si sancte viverint, vitam æternam percipere habebunt; ergo præmium utrorumque par in cælo futurum est. — Resp. : Concessâ majore, nego minorem : quò enim meritum majus est, eò uberior futura est merces : atqui virginum quàm conjugatorum majus est meritum; ergo majus futurum est præmium : « Pergite itaque, inquit S. Augustinus, lib. de S. Virginit. c. 27, pergite, sancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac femine, cælestes et innumptæ, pergite perseveranter in finem... Sequimini agnum quocumque ierit... Quò ire putamus hunc agnum? quò neco eum sequi vel audeat, vel valeat nisi vos? quò putamus eum ire? in quos saltus et præta? ubi, credo, sunt grandia gaudia, non gaudia seculi hujus vana, insanie mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta : gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum; gaudia propria virginum Christi non sunt eadem non virginum, quamvis Christi; nam sunt aliis aliâ, sed nullis talia; ite in hæc, sequimini agnum, quia et agni caro, utique virgo, » etc. Ad probationem admitto auctoritatem, et concessâ maj., distingo min. cum sancto doctore : Conjugati pariter ac virgines vitam æternam perinde habebunt, quantum ad rem, concedo; quantum ad gradum et perfectionem, nego min. et consequ. E. R. ipsis Augustini verbis : « Quid sibi vult ille denarius, inquit, lib. de S. Virginitate, c. 26, qui, opere vineæ terminato, æqualiter omnibus redditur, sive iis qui à primâ horâ, sive iis qui à hora operati sunt? quid utique nisi aliquid significat, quod omnes communiter habebunt, sicuti est ipsa vita æterna, ipsum regnum cælorum; ubi erunt omnes quos Deus prædestinavit, vocavit, justificavit, glorificavit? *Oporet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*; hic est ille denarius, merces omnium : *Stella tamen à stellâ differt in gloria; sic et resurrectio mortuorum*; hæc sunt merita diversa sanctorum : si enim cælum significaretur illo denario, nonne in cælo esse, omnibus est commune sideribus? Et tamen aliâ est gloria solis, 1 Cor. 15, 41 et seq., *alia lunæ, alia stellarum*. Si denarius ille pro sanitate corporis poneretur, nonne eum rectè valemus, omnibus membris communis est sanitas, et ipsa si usque in mortem permaneat, pa-

riter et aequaliter omnibus inest? Et tamen posuit Deus membra, singulum quodque eorum in corpore prout voluit; ut nec totum sit oculus, nec totum auditus, nec totum odoratus; et quidquid est aliud, habet suam proprietatem, quamvis aequaliter habeat cum omnibus sanitatem; ita, quia ipsa vita aeterna pariter erit omnibus sanctis, aequalis denarius omnibus attributus est; quia verò in ipsa vita aeterna distincte fulgebunt lumen meritorum, multe sunt mansiones apud Patrem; ac per hoc in denario quidem non impari, non vivet alius prolixius; in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarior.

Instabat 2° Jovinianus, aut ejus saltem causam agentes sic disputabant: Atqui conjugatorum pariter ac virginum eadem vita aeterna futura est, etiam quoad gradum et perfectionem; ergo, etc. Probo subs. auctoritate Apostoli: *De virginibus*, inquit, 1 Cor. 7, 25 et seq., *praeceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sicut fidelis; existimo ergo hoc bonum esse (abstinere à re uxoria) propter instantem (vite praesentis) necessitatem; quoniam bonum est homini sic esse (id est, vitam caelibem ducere).*

Inde sic vitiligandi ansam homines odiosi arripiebant:

Quod bonum solummodo est propter praesentem necessitatem, non propter futuram aeternitatem, tale non est ut possit in caelesti vita majorem quendam gradum gloriae procurare; atqui ex Apostolo, à re uxoria abstinere, solummodo bonum est propter vite praesentis angustias et necessitates à quibus liberi sunt qui continentem ac caelibem vitam agunt; ergo, etc. — Resp.: Nego subs.; ad probationem, auctoritatem recipio, et, concessa majore, nego minorem cum sancto Augustino. «Mirabiliter desipiunt, inquit, lib. de S. Virginit., c. 45 et seq., qui putant continentiam bonum non esse necessarium propter regnum caelorum, sed propter praesens seculum; quia scilicet conjugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distenduntur; quia molestia virgines et continentem earent, quasi ob hoc tantam melius sit non conjugari, ut hujus temporis relaxentur angustiae; non quod in futurum seculum aliquid prosit; hanc vanam sententiam ne cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium ubi ait: *De virginibus autem praeceptum Domini non habeo; consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, ut fidelis essem. Existimo itaque hoc bonum esse propter praesentem necessitatem, quia bonum est homini sic esse.* Ecce, inquit, ubi manifestat Apostolus, hoc propter praesentem necessitatem bonum esse, non propter futuram aeternitatem; quasi praesentis necessitatis rationem haberet Apostolus, non providens et consulens in futurum, cum omnis ejus dispensatio non nisi ad vitam aeternam vocet; praesens ergo est vitanda necessitas, sed tamen quae aliquid bonorum impedit futurorum; quia necessitate vita cogitur conjugalis cogitare quae mundi sunt, quomodo placeat viri uxori, vel uxori viro; non quod ea separent à regno caelorum, sicut sunt peccata quae ideo praeepto, non consilio prohibentur, quia Domino praecipiente non obedire damnable est; sed illud quod in ipso Dei regno amplius haberi possit, si amplius cogitaretur quomodo placendum esset Deo, minus erit utique, cum hoc ipsum minus conjugii necessitate cogitatur: ideo *de virginibus*, inquit, *praeceptum Domini non habeo*; praeepto enim quisquis non obtemperat, reus est et debitor poenae; proinde quia uxorem docere vel nubere peccatum non est, si autem peccatum esset, praeepto vetaretur, propterea praeeptum Domini de virginibus nullum est; sed quoniam devotatis remissive peccatis, adeunda est vita aeterna, in qua est quaedam egregia gloria, non omnibus in aeternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda; cui consequenda parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voveatur quod non sit criminis non vovisse, sed vovisse ac reddidisse sit lau-

dis. *Consilium*, inquit, *do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, ut fidelis essem*; neque enim invidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis: *existimo ergo hoc bonum esse, propter praesentem necessitatem*; hoc est, inquit, unde praeeptum Domini non habeo, sed consilium do, hoc est, de virginibus existimo bonum esse propter praesentem necessitatem: novi enim quid praesentis temporis, cui conjugia servant, necessitas cogat, ut ea quae Dei sunt minus cogitentur quam sufficit adipiscenda illi gloriae quae non erit omnium, quam vis in aeterna vita ac salute manentium: *stellae enim à stellis differunt in gloria; sic et resurrectio mortuorum.*

Inst. 3°: Atqui nuptiae vel virginitate sunt excellentiores, vel saltem bonum aliquod habent, quo virginitas aequari possit; ergo, etc.

Prob. subseq.: Status ille virginitatis excellentiam vel superat, vel attingit, qui laude sibi propria, et cultores Deo parit, et fecunditate sua virginum chorum adauget; atqui nuptiarum laus ea est, quod Deo cultores procreent, et virgines ipsas pariant; ergo, etc. — Resp.: Nego subs.; ad probationem, resp. 1°: Si quid hoc argumentum probaret, inde pariter secuturum non nuptias tantum, sed et stupra, et adulteria, et fornicationes, virginitate praecellere; cum non tantum nuptiarum usus legitimum, sed et illicitis ac nefandis quibuslibet moris ac feminae mixtionibus, et virgines procreentur, et cultorum Dei numerus augetur: hoc autem quam sit absurdum et absonum, nemo est qui non videat. Resp. 2°: Concessa maj., nego min.; veri namque Dei cultores, non temporalis nativitas, sed sola religio facit; natura enim, quisquis nascitur, est filius irae, nedum possit in Dei filiorum numero computari: pariter, licet carnali concubitu virgines procreentur, nulla tamen sacra virgo est, nisi quae de sponsa Christi Ecclesiae nascitur: nihil ergo causae est cur propter carnalem fecunditatem putentur nuptiae virginitatis meritum vel superare, vel qualitercumque attingere: quia de re sumum veritatis magistrum Augustinum deus audire juvat: «Non ergo, inquit, lib. de S. Virginit., cap. 9 et seqq., illarum fecunditas carnis, quae hoc tempore nihil aliud in conjugio, quam prolem requirunt quam mancipent Christo, pro amissa virginitate compensari posse credenda est: prioribus quippe temporibus venturo secundum carnem Christo, ipsum genus carnis in amplà quidam et prophetica gente necessarium fuit: nunc autem cum ex omni hominum genere atque omnibus gentibus ad populum Dei et civitatem regni caelorum membra Christi colligi possint, sacram virginitatem qui potest capere capiat, et ea tantum quae se non continet, nubat. Quid enim si aliqua mulier dives multam pecuniam huic homo operi impendat ut emat ex diversis gentibus servos, quos faciat Christianos: nonne uberius atque numerosius quam uteri quantilibet feracitate Christi membra gignenda curabit? nec ideo tamen pecuniam suam comparare muneri sacrae virginitatis audebit: at si propter faciendos, qui nati fuerint, Christianos, fecunditas carnis pro amissa virginitate merito compensabitur, fructuosus erit hoc negotium, si magno pecuniario pretio virginitas amittatur, quod pauci faciendi christiani multo plures emanant quam unius utero quamlibet fertili nascantur: quod si stultissime dicitur, habeant fideles nupte bonum suum... et honorem... in sacris virginibus meliorem eam: nam ne illo quid debent continentium meritis se conferre conjugia, quod ex eis virgines procreantur; hoc enim non conjugii bonum est, sed naturae, quae sic divinitus instituta est, ut ex quolibet humano utriusque sexus concubitu, sive ordinato et honesto, sive turpi et illicito, nulla femina, nisi virgo nascatur: nulla tamen sacra virgo nascitur: ita fit ut virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo, nec de conjugio; nec nos hoc in virginibus praedicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicente pia continentia virgines...; hoc genus virginum nulla corporalis fecunditas protulit: non

est hæc proles carnis et sanguinis : si harum quæritur mater, Ecclesia est : non parit virgines sacras ; nisi virgo sacra, virgo illa quæ desponsata est uni viro, casta exhiberi Christo : ex illâ, non totâ corpore, sed totâ virgine spiritu, nascuntur sacrae virgines et corpore et spiritu : habent conjugia bonum suum, non quia filios procreant, sed quia honestè, quia licitè, quia pudicè, quia socialiter procreant, et procreatos pariter, salubriter, instanter educant ; quia thori fidem invicem servant, quia sacramentum concubii non violant : hæc tamen omnia humani officii sunt munera ; virginalis autem integritas, et per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio : cedit huic omnis fecunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis... ; profectò habebunt magnum aliquid præter cæteros, in illâ communi immortalitate, qui habent aliquid jam non carnis in carne.)

Inst. 4° : Si virginitas majus haberet matrimonio meritum, quælibet virgo quælibet conjugatâ laudabilior esset, utpote majoris apud Deum meriti : atqui falsum consequens ; ergo et antecedens. — Resp. cum sanctis Augustino et Thomâ : Nego maj. « Dicendum, inquit præceptor Angelicus, 2-2, quæst. 152, art. 4, quod licet virginitas sit melior quàm continentia conjugalis, potest tamen conjugatus melior esse quàm virgo, duplici ratione : 1° quidem ex parte ipsius castitatis, si scilicet ille qui est conjugatus habet animum magis paratum ad virginitatem servandam, si oporteret, quàm ille qui est actu virgo : unde sanctus Augustinus virginem instituens, libro de Bono conjugali, cap. 22, jubet ut dicat : *Ego quidem non sum melior quàm Abraham, sed melior est castitas cælibum quam castitas nuptiarum : quod, enim ego nunc ago, melius Abraham et alii antiqui sancti egissent, si tunc agendum esset : quod autem illi egerunt, sic ego non agerem, etsi nunc agendum esset ;* 2° quia fortè ille qui non est virgo habet excellentiorem virtutem : unde idem S. Augustinus, in libro de S. virginitate, cap. 44 : *Unde, inquit, scit virgo, quamvis sollicita quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino ? ne fortè propter aliquam sibi incognitam mentis infirmitatem nondum sit natura martyrio, illa verò mulier cui se præferre gestiebat, jam possit bibere calicem Domini cæ humilitatis.* »

Inst. ultimò : Quando duo concurrunt, quorum alterum Deus imperat, alterum in consiliis locum habet, sine dubio debet præferri quod est mandatum ; Dei namque lex nihil nisi quod est optimum præcepit : atqui lex matrimonii obeundi lata pro omnibus est, quando in ipsis mundi primordiis dixit Deus : *Crescite et multiplicamini*, Gen. 1, 28 ; virginitatis è contra merum consilium fuit : *De virginibus*, ait Apostolus, 1 Cor. 7, 25, *præceptum Domini non habeo : consilium autem de, tanquam misericordiam consecutus à Domino, etc.* ; ergo nuptiæ virginitate præcellunt.

— Resp. multiplex in hoc argumento vitium esse : 1° in eo quod dicitur de matrimonio divinum esse mandatum, ad omnes respiciens, virginitatis verò merum esse consilium ; manifesta pugnantia ac contradictio est ; nam si nubendi necessitatem Deus omnibus posuit, quomodo poterat virginitatis servandæ esse suavis ? Hoc enim quid aliud foret quàm legis suæ infractionem consulere ? Ipsa itaque adversariorum confessio, concedendum tenendæ virginitatis consilium esse, matrimonium non esse omnibus imperatum, plena convictio est.

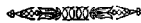
2° Quod generatim velut pro certo principio ponitur, præcepta consilii esse meliora, ineptissimum absurdissimumque est, totamque Evangelii perfectionem subvertit ; præcepta namque, majori saltem ex parte, qualia nimirum omnia sunt quæ in Decalogo continentur, in iis versantur rebus quæ ratio ipsa imperat, lubensque natura sana, quippe convenientissima sibi, amplectitur : consilia verò prægressa naturæ vires, ad heroicam perfectionem aspirant. Sic è contra modestè ac moderatè matrimonio esse utendum, prolem ex eo progenitam piè ac diligenter educandam, nascituros ex nuptiis filios non præfocandos, uxorem alienam non concupiscendam, præcepta naturæ sunt, quæ quisquis in belluam non degenerarit, naturæ vires non superare intelligit ; verum propter regnum cælorum, non ab illicito tantum concubitu, sed à legitimo thalamo abstinere, castigare corpus suum, seque ipsam Christo castam virginem exhibere : consilium hoc est, ad angelicæ naturæ consortium hominem evehens, tantæque excellentiæ ac difficultatis, meritò ut à Christo de illo dictum fuerit : *Qui potest capere, capiat ;* perperam ergo consiliis præcepta æquiparantur, nedum dici possint excellentiora.

3° Concessâ maj., nego min. ; iis namque verbis : *Crescite et multiplicamini* (quod alibi nec semel est observatum), non tam præceptum quàm fecunditas ipsa benedictioque significatur, humanæ naturæ ad sobolis procreationem concessa : cujus rei præter cætera invictissimum argumentum est, quòd brutis animantibus non secus ac hominibus dictum sit : *Crescite et multiplicamini* : deinde, etiamsi verum in his verbis præceptum intelligeretur, nihil inde contra nos erui posset ; ad hæc enim tempora mandatum respiceret, quibus humani generis et Israelitici populi propagationi consulendum erat. Adami namque familiâ per orbem universum propagatâ, desiit mandatum omnes et singulos obligare, ut constat exemplo Josue, Elize, Elizæ, Jeremiæ, Joannis Baptiste, et aliorum qui calibem vitam duxerunt ; quod cum negari non possit in lege veteri contigisse, quantò flagitiosius diceretur in lege evangelicâ omnibus matrimonium imperari, cum in contrarium certissimè constet Christum et apostolos exemplo suo atque doctrinâ virginitatem summooperè commendasse !

DE SOLEMNITATIBUS.

AD CONTRACTUM MATRIMONII REQUISITIS.

(AUCTORE EODEM.)

Contractus matrimonii ut solemnis sit, et in forum civilem tum ecclesiastico admittatur, multa requirit : 1° namque præcedere debent sponsalia ; 2° proclamationes, sive futuri matrimonii publicæ denuntiationes, quæ *banna* vulgò vocantur ; 3° necessaria est præsentia parochi, testium et contrahentium sive per se, sive per procuratores ; 4° oportet parentum consensum accedere.

De parochi, testiumque et contrahentium præsentia.

et de parentum consensu, quæstione sequenti dicturi sumus : de solis itaque sponsalibus et proclamationibus, quid sint, et quatenus præmitti matrimonio debeant, quarendum in præsentii occurrit : quapropter sit

CAPUT PRIMUM.

DE SPONSALIBUS.

Quæritur 1° quid sint sponsalia. — Resp. spon-

saliorum sive sponsalium nomen diversimodè à juriconsultis intelligi : 1° pro sponsalibus de presenti accipiuntur, sive pro matrimonio ipso, quatenus hic et nunc contrahitur, et est ratum, non consummatum : hinc vir et uxor, nuptiis celebratis, etiam antequàm ad carnalem copulam ventum fuerit, sponsus et sponsa dicuntur; quas voces alibi ostendimus hæud infrequenter in sacris Litteris usurpari. 2° Magis propriè longèquè frequentius à canonum legumque peritis pro sponsalibus de futuro sumuntur; eoque sensu non incongruè describuntur : *Futurarum nuptiarum promissio*; sive : *Mentio et repromissio nuptiarum futurarum*; itaque à sponsalibus fundamentum jaci incipit nuptiarum, tantùmquè à matrimonio differunt, quantum spes distat à re quæ speratur : secundo hoc sensu, nec aliter, sponsalia accipiuntur in presenti.

Quæ. 2° utrùm mos ab antiquo acceptus sit sponsalia matrimonio præmittendi. — Resp. antiquissimum esse : à Romanis præscâ ætate observatum testatur Juriconsultus, lib. 2, ff. de Sponsalibus : « Sponsalia, ait, dicta sunt à spondendo; nam moris fuit veteribus stipulari et spondere sibi uxores futuras... : eorum in Aulo Gellio ex Servii Sulpitii auctoritate mentio est, Noct. Attic. lib. 4, cap. 4 : Sponsalia, inquit, in eâ parte Italiæ quæ Latium appellatur hoc more atque jure solita fieri scripsit Servius Sulpitius, in libro quem scripsit de Dotibus. Qui uxorem, inquit, ducturus erat, ab eo unde ducenda erat stipulabatur eam in matrimonium ductum iri : qui daturus erat, itidem spondebat : is contractus stipulationum sponsionumque dicebatur sponsalia : tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur; qui sponderat ducturum, sponsus : sed si post eas stipulationes uxor non dabatur aut non ducebatur..., iudices cognoscebant : iudex quomobrem data acceptive non esset uxor quærebatur : si nihil justæ causæ videbatur, litem pecuniâ aestimabat : quantique interfecerat eam uxorem accipi aut dari, eam qui sponderat aut qui stipulatus erat condemnabat. Hoc jus sponsaliorum observatum dicit Servius ad id tempus quæ civitas universo Latio lege Juliâ data est : hæc eadem Neratius scripsit in libro quem de Nuptiis composuit. »

Nec tantùm apud Christianos consuetudo hæc viguit : hinc in antiquo jure canonico sponsalia matrimonio præmitti ubique vidimus : quæ Latiorum, eadem Græcorum et Orientalium disciplina fuit, ut constat tum ex imperatorum edictis, quorum meminit Photius in Nomocanone, tit. 13, cap. 2, tum ex Euchologiis in quibus legitur : *Ordo sacerdoti solitus in sponsalibus celebrandis* (vide Goar in Euchologio Græcorum).

Quæ. 3° quæ causæ sint sponsalia matrimonio præmittendi. — Resp. hujus inducendæ consuetudinis diversas causas fuisse : prima fuit, ut matrimonii decori consuleretur, publicèquè constare posset, non turpibus, sed honestis conditionibus, non illatâ vi, sed summâ libertate, plenoque contrahentium consensu nuptias federatas.

Secunda fuit, ut solemnitate sponsalium clandestinis et temerariis futuri matrimonii pactionibus, quæ plurimum fons et grigo malorum esse solent, occurreretur.

Tertiam sanctus Augustinus insinuat lib. 8 Confessionum, cap. 5 : « Institutum est, inquit, ut jam pacto sponsæ non tradant statim, ne villem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatum. »

Quarta fuit, ut matrimonium inire volentes, aliquantò ante contractum Ecclesiæ notum facerent, et de his probatio fieret quòd essent ab omni nuptiarum impedimento immunes : quemadmodùm eam olim catechumeni pro Baptismo, penitentes pro reconciliatione, et clerici pro ordinibus obtinendis, sua dare nomina tenebantur, et etiamam tenebantur qui aspirant ad ordines; hæc sæpènter constitutum idem erga conjugandos esse servandum, ut, intervallo aliquo

inter sponsalia et nuptias interposito, de eorum moribus, statu, conditione, posset diligens inquisitio fieri.

Quinta ad Sacramenti sanctionem pertinens fuit, ut ab illâ die quâ mutuum sibi connubendi voluntatem sponsus et sponsa significassent, ad contractus celebrationem tempus aliquod intercederet, quò futuri status sanctitatem seriò, ut Christianos decet, meditentur; seseque ad gratiam Sacramenti obtinendam per penitentiam et divinæ Eucharistiæ perceptionem disponerent.

« Sancta synodus conjugum hortatur, inquit Patres Tridentini, sess. 24, in decr. de Ref. Matr., ut antequàm contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, et ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum piè accedant. »

Et S. Carolus : « Parochus, inquit, in Instruct. de Matr., agat omni cohortatione cum sponsis, ut ad matrimonii celebrationem nec accedant priusquàm peccata diligenter confessi sacram communionem sumpserint, saltem triduo ante matrimonii consummationem. »

Quæ. 4° utrùm sponsalia nuptiis absolutâ necessitate sint præmittenda. — Resp. negativè : vel enim idèò absolutè necessaria dicerentur, quia contractus matrimonii ex naturâ irritus esset, nisi ejus in posterum ineundi solemnibus promissio præcessisset; vel quia de his mandatum divinum, aut generalis Ecclesiæ præscriptio esset; atqui neutrum dici potest : non primum, quia res quælibet in presenti validè datur, tametsi in antecessum promissa non fuerit : « Non est necessarium, inquit S. Antoninus, 3 part., tit. 4, cap. 18, quòd sponsalia præcedant, quia absque promissione factâ de futuro potest quis subito contrahere per verba de presenti; » neque pariter secundum, quia nullibi, nec in Scripturis, nec in traditione, de hæc re mandatum Dei comparet; nec denique tertium : aliud enim est consuetudo ab antiquo ferè ubique recepta, aliud necessitas generali sanctione imposita : constat equidem more vetustissimo tum Græcorum, tum Latiorum, ab ipsis ante Evangelium gentilibus observato, præmitti sponsalia matrimonio : quòd autem præcedere necessariò debeant, ita ut aliter irritum matrimonium sit futurum, nec antiquis nec novis canonibus legitimum constitutum : hinc concilium Tridentinum in decreto de Reformatione matrimonii, sess. 24, ubi omnia minutim explicat ad ejus solemnitatem pertinentia, de sponsalibus nihil dicit; tantùmquè generatim insinuat retinendas cuilibet locorum et provinciarum in quibus degit consuetudines : « Si quæ provincie, inquit, ibid., cap. 1, ad finem, aliis, ultra prædictas, laudabilibus consuetudinibus et caeremoniis hæc in re utuntur, eas omninò retineri sancta synodus vehementer optat. » De sponsalibus publicè ac solemniter celebrandis, nihil Romanum Rituale præscribit : si qui ergo ritum hunc prætermittent, non idèò rei agerentur, quia ejus defectu contractum matrimonium irritum nullumquæ foret, sed quia à laudabili Ecclesiæ consuetudine temerariò recessissent.

Quæ. 5° in contrahendis sponsalibus quæ forma tenenda. — Resp., cum sponsalia contrahantur in genere conventionum de quibus inter se pacisci homines solent, diversis modis, non secus ac ceteri contractus, iniri posse : « Consensus in conjugalem copulam per verba de futuro, inquit S. Thomas, Suppl. quest. 45, art. 1, in corp., non facit matrimonium, sed matrimonii promissionem..... Sit autem ista promissio dupliciter, scilicet absolutè, et sub conditione : absolutè, quatuor modis : 1° modò promissione, ut cum dicitur : *Accipiam te in nomen, et c.* et converso : 2° datis arrhis sponsalibus, ut pecunia vel aliquod hujusmodi : 3° annali subarrhatione : 4° interveniente juramento : si autem fiat dicta promissio sub conditione, distinguendum est, quia aut est conditio honesta, ut cum dicitur : *Accipiam te, si pe-*

ventibus placeat; et tunc, stante conditione, stat promissio, et non stante, non stat: aut est contraria bonis matrimoni, ut si dicam: *Accipiam te, si reuena sterilitatis procuret*, et tunc non contrahuntur sponsalia: aut non est contraria bonis matrimoni, ut si dicam: *Accipiam te, si furtis meis consintias*, et tunc stat promissio, sed tollenda est conditio... Ita Angelicus doctor: contrahuntur itaque sponsalia vel re, ut per subarrhationem, vel annuli traditionem hoc fine factam, vel verbis, vel nutu, vel scripto, etiam inter absentes: vel per interuentum ut procuratorem.

Quæritur 6° ad sponsalium solemnitatem quid observandum? — Resp. requiri 1° præsentiam testium, —maximè verò consanguineorum: 2° præsentiam parochi; cum enim sponsalia propter connexionem quam habent cum matrimonio proximè secuturo res veluti sacra censeantur, meritò constitutum est non aliter quam præsentè parochi contrahenda: hinc in omnibus penè Ritualibus veluti certum supponitur sponsalium ministrum parochum esse, vel vicarium ejus, vel quemvis alterum sacerdotem, cui hæc vel ab ipso parochi, vel ab ordinario concessa facultas fuerit.

Ad parochum porrò pertinet, 4° procurare ut sponsalia contracturi, bene, ut Christianus decet, dispositi, non ab immodicâ, ut sæpè fit, computatione recentes, sed sobrii ac modesti, loco et tempore congruis convenient: non enim ubique indifferenter, sed in sacro, vel saltem honesto loco sponsalia inuenda. — Sponsalia, ait synodus provincialis I Cameracensis, tit. de Matr., cap. 6, loco ac tempore fiant commode, id est, non in cenopolis, aut tabernis potatoris, sed in loco sacro, non post dissolutas computationes; curturque ut et sponsus et sponsa sobrii, non ebrii, neque aliâs mente capti sponsalia inuant... Ejusdem Cameracensis Ecclesiæ Manuale: « Non aliter, ait, quam publicè, aut alibi quam in ecclesiâ, vel sacrâ capellâ, vel cœmeterio sponsalia fiant... » Manuale Mechliniense: « Fiant, inquit, in ecclesiâ, vel sacrâ capellâ, vel cœmeterio, aut alio publico seu honesto loco, minimè verò in cauponis. »

2° Ad eundem spectat contracturos de fidei rudimentis interrogare, quæ si nesciverint, nec ad sponsalia, nec ad matrimonium ex Ecclesiæ præscripto admitti debent: tum ab hisdem inquirere utrùm ab omni canonico impedimento sint liberi; moxque eos de sanctitate matrimonii et de eis quæ ad statum conjugii pertinent graviter admonere, ne videlicet Sacramentum divinum prolanent, et Christi benedictionem in maledictum suâ culpâ convertant.

3° Eiusdem officium est sedulo à desponsandis inquirere utrùm maturo consilio, nemine cogente, nullo præcedentium sponsalium aut nuptiarum vinculo impediti, ad fidem sibi mutuo promittendam accesserint, his aut similibus verbis utendo: « Venisti huc tuâ liberâ voluntate, à nullo coactus, nec ulli alii alligatus, ut promittas te ducturum in legitimam uxorem N. quam hic manu tenes? » Eademque deinceps formulâ sponsam interrogando.

4° Postquam sponsus et sponsa fidem sibi mutuo promiserint, his aut similibus verbis: « Ego in præsentia astantium promitto me daturum fidem meam N. quam hic manu teneo, et te ducturum in legitimam uxorem meam, si non obsterit aliquid canonico impedimentum: Ego, etc., promitto me daturam fidem meam tibi N. quem hic manu teneo, etc. Tum sacerdos Ecclesiæ nomine reciprocam promissionem acceptans et approbans: « Et ego, inquit, tanquam minister Ecclesiæ Dei, ejus nomine hanc vestram mutuum promissionem accepto et approbo. »

Quæritur 7° quâ ætate iniri sponsalia possint. — Resp. juris communis habitâ ratione, sponsalia etiam impuberum acceptanda, et ad eorum validitatem septennii ætatem sufficere, imò et minore, si usus rationis hos annos prævertent; ita à Pontificibus maximis sæpè declaratum: sic Alexander III ab Eboracensi

archiepiscopo consultus de matrimonio quod quidam iniverat cum femina, ejus filius ante fuerat desponsatus: « Sibi cum sibi, inquit, cap. *Accessit*, extra. de Despons. impuber., quòd puella præfata non esset septennis, quando præmemorata Wilhermo desponsata fuit, et postea in eum non consenserit, matrimonium inter eundem Wilhermum et matrem puellæ celebratum præcipias immobiliter observari, et eorumdem proles denunties esse legitimas, quia dispensationes ante septimum annum fieri non possunt, si consensus postea non intervenit. »

Idemque in rescripto ad episcopum Erphordiensem: « Quidam perfectæ ætatis, inquit, quamdam puellam in incunabilis desponsavit, procedente verò tempore matrem puellæ cognovit, et eam in uxorem accepit; si præfatus vir matrem puellæ antequam septimum annum complèssèt in uxorem accepit, matrimonium non dissolvat, cum desponsationes hujusmodi nullæ in incunabilis sunt; verum si, postquam puella septimum annum complevit, prædictus vir matrem ejus accepit uxorem, cum sponsalia ex tunc placere consueverint, inter eos sententiam divortii non differas promulgare, nec ipsum filiam seu matrem habere permittas. »

Et Innocentius III, cap. *Ad dissolvendum*, extra. de Depons. impuber.: « Inter juvenem et puellam, inquit, sponsalia non fuisse contracta pronuntiavimus, cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse. »

Dubium ergo non est jure communi impuberum sponsalia pro ratis et veris habenda; cæterum hodierno, qui penè ubique obtinet, more, impuberes ad sponsalia contrahenda, non facillè, nec sine speciali superiorum licentiâ admittuntur, idque perquam merito; si enim septennis ætas, aut etiam paulò præjectior, nondum judicatur cæteris quæ inter homines fieri solent pactuonibus inuendis idonea propter consilii et maturitatis defectum, quantò magis à contrahendis sponsalibus impediri convenit, quod genus pactiois in humanis rebus præcipuum est?

Quæritur 8° validane sint sponsalia impuberum, non propriâ ipsorum, sed alienâ parentum aut tutorum voluntate facta. — Resp. negativè: eatenus enim contractus sponsalium validus est, quatenus propriâ eorum voluntate inquit qui mutuo sibi futuri matrimonii fidem spondent; quomodo contractus ipse nuptiarum, nisi proprio nubentium consensu non valet: « Dicendum, inquit sanctus Thomas, Suppl. quæst. 43, art. 2, ad 1, quòd si ante annos pubertatis sunt contractus sponsalium per alium, scilicet per parentes aut tutores, ambo vel alter reclamare possunt: unde nihil tunc actum est, adeò ut nec affinitas ulla ex hoc contrahitur; et ideò sponsalia quæ inter aliquos per alias personas contrahuntur, robur habent in quantum alii inter quos contrahuntur, ad ætatem debitam venientes non reclamant, ex quo intelliguntur consentire his quæ per alios facta sunt. »

Quæritur 9° utrùm sponsalia pariant obligationem matrimonii contrahendi. — Resp. affirmative: idem enim de sponsalibus ac de alio quovis contractu judicium esse debet; atqui hæc contractuum omnium natura et conditio est, ut statim atque inita sunt obligationem pariant, et contrahentes ad sui adimpletionem astrigant; pariter ergo sponsalia mox ubi consensu mutuo pacta fuerint, non est dubium quin liberandæ fidei obligationem importent. « Dicendum, inquit sanctus Thomas, ibid., quòd ex tali promissione obligatur unus alteri ad matrimonium contrahendum, et peccat mortaliter non solvens promissum, nisi legitimum impedimentum interveniat: et secundum hoc Ecclesiastica cogit, injungendo penitentiam pro peccato: tamen in foro contentioso non compellitur, quia matrimonia coacta consueverunt malos exitus habere; nisi fortè juramenta intervenerint, qua tunc cogendus est qui promisit, ut quidam dicunt, quamvis alius non vi-

deatur propter causam prædictam, præcipuè si de uxoricidio timeretur. »

Quær. 10ª utrùm expediens sit eos qui celebratis sponsalibus inire matrimonium renuunt, ad illud compelli censuris ecclesiasticis. — Resp. ad mentem sancti Thomæ modò laudati, non esse expediens, eamque doctrinam canonicis institutis esse conformem.

« Præterea, inquit Alexander III, extra. de Sponsalibus, cap. 2, hi qui de matrimonio contrahendo purè et sine omni conditione fidem dederunt, commouendi sunt et omnibus modis inducendi ut fidem præstitam observent : si tamen se ad invicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat quam odio habet, videtur quòd ad instar eorum qui societatem interpositione fidei contrahunt, et postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientiâ tolerari. »

Idemque interrogatus quæ censurâ mulier compelli debeat quæ, iurejurandi religione neglectâ, nubere renuit cui se nuptiarum interpositio iuramento firmavit, respondet Pontifex maximus, quòd, « cum libera debeant esse matrimonia, monenda est potius quam cogenda, cum coactiones soleant difficiles exitus frequenter habere. »

Quær. 11ª quæ causæ possint esse legitimæ sponsalium solvendorum. — Resp. cum sanctis Raymundo et Antonino, in novem præsertim casibus sponsalia summo jure et sine peccato solvi. Primus est mutus sponsorum consensus, quo se invicem ad implendæ fidei debito liberant. Secundus est quando sponsorum alter vitam religiosam amplectitur. Tertius est si, celebratis sponsalibus, alteruter, deserat patrâ, in exteram religionem aufergit : quanti autem temporis absentia requiratur ut hoc titulo prima libertas recuperetur, nullibi legitimus definitum, sed arbitrio judicis est relictum, nisi certum tempus ipso sponsalium tempore præscriptum conventionè mutuâ fuerit, intra quod nuptiæ fieri debent; eo enim elapso, certum est sponsalia dirimi. Quartus est, si sponsorum alter in paralyam, lepram, vel in notabilem quandam deformitatem incidit : idemque de infamiâ est intelligendum, in quam semel ac sponsus incidit, jure excidit nuptiarum. Quintus est superveniens inter sponsos affinitas, si nimirum sponsus carnale cum consanguinâ sponsæ commercium habuerit, vel sponsa cum consanguineo sponsi. Sextus est, si sponsorum alter vel alteruter fornicetur, vel spiritualiter, in hæresim aut apostasiam incidendo. Septimus est quando sponsus vel sponsa contrahit cum altero matrimonio; nam vinculum nuptiarum fortius est vinculo sponsalium, ut habetur extra. de Sponsalibus, cap. 52. Octavus est, si sponsus et sponsa ante annos pubertatis sponsalia contraxerint : ubi enim ad adultam ætatem pervenerint, possunt petere à vinculo liberationem et facultatem nubendi cum aliis impetrare. Nonus est, si rumore publico habeatur quoddam esse inter sponsos impedimentum quo nuptis repromissis vonatur obex.

Quær. 12^a utrùm ita generaliter verum sit sponsalia mutuo consensu solvi, ut hujus regulæ nulla exceptio sit. — Resp. nullam esse *jure naturæ*; quid enim magis naturæ congruit quàm ut pacta inter homines plenâ libertate inita, pari libertate solvantur? esse tamen aliquam jure positivo inductam; qui enim impubes contrahunt, donec ad annos pubertatis attingerint, nequeunt, etiâ mutuo consensu, à vinculo sponsalium exiri; idque præceter statutum propter puerilis ætatis levitatem et inconstantiam, ne videlicet pueri diebus singulis nova sponsalia contrahendo, pactationem naturâ sanctam et inviolabilem in ludum converterent.

Quær. 13^a utrùm ad dissolutionem sponsalium satis sit supervenire aut detegi circumstantiam aliquam, quæ si præscripta fuisset, fides futurarum nuptiarum data non esset. — Resp. circumstantiarum et personarum faciendum esse discrimen, spe-

ctandumque quale sponsalium tempore et quàm firmum animi propositum fuerit, aliquando enim causæ sive circumstantiæ superveniens, aut de novo detecta, sic levis est, ut etiamsi ejus intuitu sponsalia miri non debuissent, aut miri conveniens non fuisset, contracta tamen subsistant firmiter, nec resolvi queant : cujus causa in promptu est : priusquam Berthæ futuras nuptias repromitteres, plena tibi nubendi aut non nubendi libertas erat, poterâsque quocumque, quantumvis levi, prætextu matrimonii invidiam fidem non dare; contractis verò sponsalibus, hanc tu tibi met libertatem præcipuisti; omnis ergo causa que sufficere tibi poterat ad fidem non dandam, ad resiliendum non sufficit : sic, ut doctrina exemplo firmetur, Berthæ nuptias promissisti, cujus vehementer forma placebat, quam placidissime indolis esse putabas, quam sperabas decem millibus nummorum dotandam : in febrim Berthæ ante nuptias incidit, quæ venustatem ejus aliquantum infuscavit; paululum esse rixosam, aut timet observâti, aut relictam ab aliis accepisti; dotem paulò quàm speraveras minorem ei assignandum rescivisti; leviores sanè hæc cause sunt quàm ut earum prætextu licet valeas fidem datam infringere, et cum alterâ desponsari.

Rursùm ita gravis esse potest causa quæ de novo supervenit aut detegitur, ut ejus intuitu dirimi posse sponsalia natura ipsa præcipiebat : sic enim si in paralyam aut lepram Berthæ incidit; si ei brachium aut nasum præ morbi gravitate necesse fuerit amputari; si quam putabas pinguis simam tibi dotem laturam, ne obolo quidem donanda sit; in his certè circumstantiis, si nubendi propositum non mutâris, magnæ equidem debis fidei et caritatis exemplum; sed facturum te ultra debitum affirmare non dubito.

Præterea personarum, ut prædixi, habenda ratio est : aliquando enim quod alicujus respectu parvi aut nullus videtur esse momenti, comparatè ad alios magnum est : quo fit ut diversis modis pro personarum diversitate solvenda quæstio sit : sic vir tu plebeus cum sis, cum Berthâ quam nobilem aint sponsalia contrahis; hanc si deinceps detexeris factâ nobilitate carere, non hæc tibi causa sufficit ad nuptias disturbandas; nulla namque tibi injuria fit, si paris tecum conditionis uxorem, data fide, ducere compellaris : at eadem tamen causa nobili viro ad resiliendum sufficeret, magnum sibi detrimentum ac dedecus talibus nuptiis allaturum.

Denique cautè spectandum dixi quale quantumque fuerit sponsalium tempore matrimonii periclitandi propositum : si enim his verbis sponsus et sponsa usi sint, unde meritò præsumatur se nullam superventuri cujusvis casus exceptionem facere vultisse; si mutuum promissionem interposito iuramento firmaverint, tum sanè evidens est sponsalia, quantumlibet gravis causa emeris, longè difficilior abrumpenda, quia humanis contractibus quò saniores firmioresque sunt, eò majorem deberi reverentiam in confesso est.

In his porrò et ejusmodi casibus legum divinarum et humanarum habenda ratio est, quid liceat, quidve non liceat, prudenti consilio expendendum, non suo, sed sapientum acquiescentum judicio, cautèque providendum ne, dùm nimium servitur temporalibus commodis, salus æterna perdat.

Quær. 14ª utrùm hoc ipso quòd ex parte unius solvantur sponsalia, dirimi ex parte alterius necessarium sit. — Resp. negativè : fieri enim potest ut unus liberetur à fide solvendâ, altero non liberato : sic, e. c., fornicatio sponsi tollit obligationem nubendi ex parte sponsæ, non tollit ex parte sponsi : matrimonium enim inire tenetur, si ipsa velit : idemque in multis aliis casibus est dicendum.

Quær. 15^a utrùm voto simpliciter castitatis sponsalia dirimantur. — Resp. cum sancto Antonino, factâ distinctione : « Vel enim, inquit, 3° part., tit. 1, cap. 18, § 2, votum simpliciter casuatus præcedit sponsalia, vel sequitur : si præcedit, impedit et dirimit sponsalia de futuro, etiam jurata, quia hoc casu juramentum

et licitum, cum juret facere contra id quod voverat: si sequatur, non impedit nec dirimit sponsalia, sed eo casu cogi debet, vel votum solemnizare, scilicet proficundo in religione, et sic essent soluta sponsalia; vel sponsalia profiteri, et contrahere matrimonium. »

Quær. 16^a, cum in presenti materia, ubi agitur de conflictu voti castitatis et contractus sponsalium, possint diversi casus occurrere, quibus regulis debeant resolvi. — Resp. cum sancto Antonio, *ibid.*, duas potissimum regulas in hujusmodi difficultatibus observandas. Prima est: quoties contrahuntur duo vincula æqualis potentie et impossibilia, primum præjudicat secundo, illudque irritum facit: unde, quia sponsalia et vota simplicia æqualis putantur esse potentie, qui hodie sponsalia contrahit, cras votum castitatis emittet inaniter: et, vice versa, qui promittit hodie castitatem, cras matrimonium nequequam spondebit. Secunda est: si duo vincula disparis potentie et impossibilia contrahuntur, fortius, sive processerit sive non, quod minus forte est superat ac repellit: sic quia voti solemnitas in approbata religione obligatio major est obligatione sponsalium, licet sponsalia processerint, debet nihilominus votum impleri.

Quær. 17^a utrum sponsalia nequeant, nisi sententia judicis superveniente resolvi. — Resp., inspecto jure communi, judicis sententiam non requiri, solumque partium consensum sufficere: contractus enim solâ contrahentium voluntate firmatus, solâ pariter utriusque liberâ retrocessione dirimitur: atqui sponsalia nihil aliud sunt quam mutua repromissio nuptiarum; ut ergo hæc conventio dirimatur, satis superesse, absolutè loquendo, est secessio libera ac reciproca contrahentium.

Divi inspecto jure communi: diversarum enim Ecclesiarum consuetudo, privatis legibus fundata, obtinuit ut sponsalia coram Ecclesiæ ministro, ritu solemniter contracta, non solâ desponsatorum liberâ retrocessione, sed etiam prelatorum auctoritate dirimerentur: cujus ferendæ legis ratio fuit, tum reverentia Ecclesiæ debita, quæ ubi pactionem aliquam suâ auctoritate firmavit, sine judicio ejus rescindi non convenit; tum ut sponsorum levitati occurreretur, qui, nisi tale frenum obstaret, nimium plerumque ad sponsalia dissolvenda faciles essent, novisque in dies nuptiarum promissionibus priores non sine scandalo irritarent: « In duobus casibus, inquit sanctus Thomas, Suppl. quæst. 44, art. 3, in corp., scilicet cum quis ad religionem confugit, et cum alter conjugum cum altero per verba de presenti contrahit, ipso jure sponsalia dirimuntur; et in aliis casibus dirimi debent secundum iudicium Ecclesiæ. »

Quær. 18^a possintne ante matrimonii celebrationem sponsus et sponsa in eadem domo cohabitare. — Resp. ad hunc reprimendum abusum teneri pastores vigilantiam omnem afferre: nunquam enim magis ab hujusmodi consortio et familiari conversatione cavendum quam eo tempore quod sponsalium et matrimonii celebrationem interluit: quam ingentium malorum hæc commorandi facilitas causa sit, experimento, heu! nimium frequenter compertum est: sub spe securi quatuordecim Sacramenti, in antecessum sanctitas ejusdem Sacramenti contaminatur, dum inardescit carnalis amor, charitas Dei extinguitur; jura matrimonii dum prævertuntur, violantur; quam sibi futurarum nuptiarum debere fidem sponsus et sponsa jam frangunt, sibi que ipsi adulterandi in posterum sunt magistri; nam quibus fornicandi velamen desponsatio est, eidem ad adulteria quotidiana in matrimonio latibulum offeretur: atque ita que debeant sanctissimi fœderis nexus esse sponsalia, rixarum, discordiarum, divortiorum, suspitionum origo fiunt: quomodo enim uxori fidem præstiturus est maritus, quam Deo expertus est infidelis? Itaque nihil instantius novis sponsis est consulendum quam ut brevi post sponsalia tempore ad matrimonium incundum

procedant, interimque, ut veros Christianos, ab omni familiaritate abstant: « Hortatur sancta synodus, inquit Patres Tridentini, sess. 24, in decr. de Reform. matr., c. 1, ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent... » Et concilium VI Mediolanense sub sancto Carolo habitum, tit. de His quæ ad matr. pertinent: « Episcopi cura sit, inquit, penis et censuris quas arbitrato suo constituerit, sancire ne sponsi priusquam matrimonium in ecclesiâ per verba de presenti celebraverint, non modò simul non habitent, sed ne ullo quidem modo mutuâ consuetudine commerciove utantur. »

CAPUT II.

DE BANNIS, SIVE PROCLAMATIONIBUS MATRIMONI.

Quæritur 1° banorum nomine quid significetur. — Resp., quantum ad præsens spectat, hæc voce intelligi publicas denuntiationes sive edicta quibus futurum matrimonium auctoritate Ecclesiæ proclamatur.

Quær. 2° quid antiquitatis disciplina hæc habeat. — Resp. banorum usum pridem in Gallicanâ Ecclesiâ receptissimum, incunte sæculo XIII, in concilio Lateranensi IV, sub Innocentio III, ad omnes generationes Ecclesiæ extensum fuisse, et sæculo XVI à concilio Tridentino confirmatum: « Specialem quorundam locorum consuetudinem, aiunt Patres Lateranenses, 6, 51, ad alia generaliter prorogandum statuimus, ut cum matrimonia fuerint contrahenda, in ecclesiâ per presbyteros proponantur, competenti termino præfinito, ut intra illum qui voluerit et valuerit, legitimum impedimentum opponat. »

Tridentina verò synodus: « Cum ab Ecclesiâ, inquit, sess. 24, cap. 1, que de occultis non iudicat, malo (ex clandestinis conjugii emergenti) succurri non possit, nisi efficacius aliquid remedium adhibeatur, idcirco sacri Lateranensis concilii sub Innocentio III celebrati vestigiis inhærendo, præcipit ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parrocho, tribus continuis diebus festivis in ecclesiâ inter missarum solemniam publicè denuntietur inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur. »

Quær. 3° banorum sive proclamationum quis scopus sit. — Resp. proclamationes idè institutas, ut si quæ futuro matrimonio obstarent impedimenta, detegi facilius possent. Unde consequens est, 1° non in alterutrum tantum, sed in utriusque sponsi ecclesiâ, si ad diversas parochias pertinent, proclamationes esse faciendas; 2° debere fieri festivis aut dominicis diebus, quibus major esse solet populi concursus; si enim profestis diebus, aut his qui nullâ sunt celebritate notabiles, luturæ nuptiæ edicerentur, non jam publica, sed privata carum denuntiatio foret, atque adeò sine suo facili Ecclesiæ fraudaretur; 3° si quis sponsorum in diversis parochiis domicilium habeat, aut recens in aliqua parochiâ sit, in his præsertim locis debere fieri proclamationes, in quibus prævidetur veritatem facilius ac certius detegendam.

Quær. 4° quid, si vagi homines matrimonio jungi petant. — Resp. verbis concilii Tridentini: « Multi sunt, inquit, sess. 24, de Ref. matr., cap. 7, qui vagantur et incertas habent sedes, et, ut improbi sunt ingenti, prima uxore relicta, aliam et plerumque plures, illâ vivente, diversis in locis ducunt. Cui morbo cupiens sancta synodus occurrere, omnes ad quod spectat paternè monet ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium faciliè recipiant; magistratus etiam seculares hortatur ut eos severè coerceant: parochiis autem præcipit ne eorum matrimonii interest, nisi prius diligenter inquisitionem fecerint, et, re ad ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinerint. »

Quær. 5° quid erga eos parochus agere debeat qui

matrimonio jungi voluit, et eam ob rem petunt fieri proclamationes. — Resp. ejus officii esse sponsos serio ac graviter admonere ut ipsi se ipsos, antequam publica denunciatio fiat, coram Deo examinent, utrum ab omni contrahendi impedimento sint liberi, procurantque ne quid in tanti momenti negotio, unde presentis vite tranquillitas et aeterna vita dependet, contra divinas humanasque leges admittant. « Matrimonium futurum parochus antequam in ecclesia denunciaret, ait concilium Mediolanense VI, sub S. Carolo habito, tit. de His quæ ad matrimonium pertinent, sponsos seorsum moneat ut videant ne matrimonio quod inter se contrahere volunt aliquid impedimentum obstet. Viderint igitur an alteri fidem adstrinxerint aut iurejurando sponderint; an castitatis religionisve votum ediderint; an aliquid impedimentum inter eos intercedat cognationis, etiam spiritualis, aut affinitatis usque ad gradum jure Tridentinoque concilio prohibitum. Si verò filiifamilias sint, hos parochus valde cohortetur ut parentibus in quorum potestate sunt eum honorem tribuant, ut illis ne in seiscis quidem, nedum inivitis, rem tanti momenti inaneat: id præterea studiosè paternèque etiam utrumque hortetur, ut singulari quadam animi pietate et oratione inprimis frequentiore in re tam gravi ad Deum confugiat: quo in genere Tobia adolescentis, cum uxorem duxit, commemorabile exemplum imitationeque dignum proponat. »

Quer. 6ª utrum quod impedimentum aliquid matrimonio subesse cognoverint, ad ejus revelationem teneantur? — Resp. affirmativè; teneantur enim fideles præcipiti Ecclesie morem gerere, eoque magis quò de re graviori mandatum fuerit; atqui propalanda esse nuptiarum impedimenta quibus sponsi vel scienter vel ignoranter teneantur, mandatum Ecclesie est, unicuique à parochio, quando publicè nuptias meditas denuntiat, intimatum; ergo, etc.

Deinde laboranti proximo esse succurrendum, juris ipsius naturalis præscriptio est, quæ sine gravissimo peccato infringi nequit. Sed quod impedimento ligat nuptias nihilominus appetunt, evidens aeternæ damnationis discrimen incurrunt; ergo eis nolle optulari, cum possis, summa crudelitas, adeoque peccatum est.

Præterea non solum illi peccant, qui malè agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, Rom. 1, 32; sed qui impedimento ligati nubere volent, peccatum sine dubitatione committunt; peccant ergo pariter qui iis consentiunt: porro nolle impedimentum cognitum revelare, idem est ac iniquitè pravè nubentium consentire; ergo intempestivè contra Ecclesie mandatum silentibus, coram Deo quem nihil latet, imputabitur sacrilegium quæ sanctitas Sacramenti fuerit violata, imputabitur concubitus in quo contra Dei et Ecclesie decreta nubentes victuri perpetuò sunt; imputabuntur denique peccata omnia ex nuptiis illicitis secutura.

Quer. 7ª quid, si subesse impedimentum, juridicè probari non possit; numquid eo casu est revelandum? — Resp. esse nihilominus revelandum: tum quia declaratio hæc parochio occasio erit diligentis inquirendi, quæ investigatione fortè continget ut impedimentum cum omni certitudine propaleatur, et secundum ejus formam probari possit; tum quòd vel unius testimonium ad matrimonium impediendum ex juris dispositione sufficiat. « Super illa questione, inquit Alexander III pontifex maximus, cap. Super eo, extra. de Testibus et Attestationibus, an mulier conjungenda non sit viro, pro eo quòd sola mater alterutrius eos esse consanguineos confitetur: respondemus quòd si non est firmatum matrimonium inter eos, matre asserverante ipsos esse consanguineos, non debent conjungi, quia præsumptio est non modica quòd se lineæ consanguinitatis attingant. »

Nec est quòd scrupulis aliquis eà ratione angatur, quòd impedimenti revelato quædam proximi accusatio sit, quæ tum maximè injusta esse videtur, quando

id de quo accusatur ex præscripto juris probari nequit; impedimenti enim propalatio non ad scelus peccandum, sed ad illud impediendum ordinatur: id est, non ideò quis declaratur aliquo impedimento ligatus, ut de admissio scelere eastetur, cum possit sine crimine multiplex impedimentum incurrere, sed ne sit in posterum, inito contra divinas humanasque leges matrimonio, castigandus.

Quer. 8ª quid, si ex occulto impedimenti revelatione boni nihil sperandum, gravissima mala timenda sint. — Resp. in his circumstantiis revelationem fieri non debere: ideò enim propalatio illa exigitur ut flagitiosa divinisque ant humanis legibus contraria matrimonia impediatur; ubi ergo certò prævidetur bonum illud ex revelatione non secuturum, magnumque è contrario, aut revelanti ipsi, aut aliis quibusvis personis detrimentum accersendum, tum sanè revelandi nulla est causa.

Quer. 9ª quid, si per confessionem sacramentalem impedimentum cognitum fuerit. — Resp. nedum teneatur sacerdos ad revelandum, gravissimè peccatum si propalaret: major namque est sigilli confessionis servandi necessitas, quam impedimenti cujuslibet declarandi. « De illis, inquit S. Thomas, 2-2, quæst. 70, art. 1, ad 2, quæ homini sunt commissa secreto per confessionem, nullo modo debet testimonium ferre: circa verò ea quæ alteri homini sub secreto committuntur, distinguendum est: quandoque enim sunt talia quæ statim, cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur; ut si sint in grave damnum alicujus personæ, vel si quid aliud est hujusmodi quòd quæ propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando, » etc.

Itaque si parochus alterutrius sponsorum aut utriusque sacramentali confessione cognoverit aliquid inter ipsos esse nuptiarum impedimentum, tenetur quidem illos à tali matrimonio divini comminatione judicii dehortari, aut saltem monitis salutaribus obtinere ut matrimonium sine pravà dispensatione non inaneat: tenetur insuper, si in perversà contra Dei et Ecclesie leges nubendi voluntate persistierint, eis sacramentalem absolutionem penitus denegare, verum postquam ea omnia quæ sunt ex præscripto Ecclesie nuptis præmittenda observata fuerint, si instanter sponsi peccierint matrimonio copulari, tenetur suum illis ministerium commodare, ne mirum de revelatæ confessionis suspicionem incurrat: « Quidquid videtur, inquit sanctus Antoninus, 3 part., tit. 15, cap. 1, confessori faciendum vel omittendum pro bono ipsius confitentis, vel bono communi, potest facere vel omittere, dummodò per hoc non reveletur confessio, ad quòd solum obligatur. »

Quer. 10ª utrum proclamationum defectu irritum sit matrimonium. — Resp. negativè: quoniam enim vehementer Tridentinum concilium exoptaverit sine prævis proclamationibus matrimonia non iniri, noluit tamen ab iis validitatem nuptiarum necessariò dependere, neque earum omissione contractum matrimonium dirimi, ut declaravit sacra congregatio concilii Tridentini interpres, et consensu unanimi canonistæ ac theologi docent: « Cujus rei argumentum convincens est in decreto de Reformatione matrimonii, sess. 24, cap. 4, ubi à sancta synodo sic statutum: « Qui aliter quam præsentè parochi, seu ordinari licentiæ, et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, » etc. Cum itaque de proclamationibus matrimonio præmittendis nihil tale sanctum à Patribus fuerit, ex eorum mente futuri denuntiatio matrimonii non ita necessaria est putanda, ut ejus defectu nuptiarum contractus irritus sit: atque adeò peccarent quidem qui sine præmissis proclamationibus nubent, sed non propterea nuptiis invalidè dici possent.

Deinde, ut cum aliqua verisimilitudine diceretur defectu proclamationum matrimonium irritari, affir-

mari quoque deberet denuntiationes ad substantiam contractus matrimonii pertinere: atqui secundum dici non potest: tum quia ex concilio Tridentini decreto sine praevis proclamationibus, ex dispensatione episcopi, possunt nuptiae celebrari; tum quia ad substantiam vel pertinere immeritò creditur, quod re posterius est, eique jam constitutæ adventitium: atqui ex ejusdem synodi decreto liberum episcopis est matrimonii proclamationes post matrimonium ipsam justis de causis differre: « Quòd si aliquando, inquit, in decr. de Ref. matrim., cap. 1, probabili fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si tot. præcesserint denuntiationes; tunc vel una tantùm denuntiatio fiat, vel saltem parochæ et duobus vel tribus testibus præsentibus, matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem denuntiationes in ecclesiâ fiant; ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius delegatur; nisi ordinarius ipse expedire judicaverit ut predictæ denuntiationes remittantur, quod illius prudentiæ et iudicio sancta synodus relinquit... » Itaque certum quidem est peccatores qui, prætermisissis proprio arbitratu proclamationibus, nubent; sed non propterea matrimonium nullum esset.

Quær. 11° utrùm factis proclamationibus, liberum sit matrimonium in plures menses differre. — Resp. liberum esse, sed eâ conditione, ut si nuptiarum procrastinatio duos menses excesserit, denuntiationes de novo pro episcopi arbitrio fiant: « Si infra duos menses, ait Rituale Romanum, post factas denuntiationes matrimonium non contrahatur, denuntiationes rependantur, nisi aliter episcopo videatur... » Concilium mediolanense V sub sancto Carolo, tit. de His que ad matrim. pertinent, ubi præter cætera constitutum, ut si, denuntiationibus factis, matrimonium ultra duos menses differatur, « ne idem antea parochus celebret quàm iterum denuntiationes ex concilio Tridentini præscripto fecerit ediverite, si modò aliud episcopus non concesserit. Illud porò sapientissimum esse decretum nemo negabit, qui attenderit ideò proclamationes fieri debere, ut impedimenta, si quæ obstant matrimonio, propellantur: atqui contingere potest ut qui factis denuntiationibus notabili temporis intervallo nuptias suspendunt, aliquid impedimentum incurrant: igitur proclamationes de novo fieri conveniens est.

Quær. 12° ad quem pertineat super proclamationibus dispensare. — Resp. concilii Tridentini decreto solis episcopis, aut eorum vicariis generalibus, aut, sede vacante, vicariis à capitulo designatis facultatem hanc attributam: quod enim aiunt Patres, decr. de Ref. matrim., cap. 1: *Nisi ordinarius ipse expedire judicaverit ut predictæ denuntiationes remittantur, quod illius prudentiæ et iudicio sancta synodus relinquit, de solis episcopis, non de prelati inferioribus jurisdictionem quasi episcopalem habentibus accipi debere, sacra congregatio concilii Tridentini interpres, prohæntæ Gregorio XIII pontifice maximo, declaravit: eademque Fagnani, in librum 4° Decretalium, tit. de clandestinâ Dispensatione, cap. *Cum inhibito*, et aliorum canonistarum communis doctrina est.*

Quær. 13° utrùm in episcoporum arbitrio sit à matrimonii denuntiationibus indifferenter, et sine causâ legitimâ dispensare. — Resp. negativè sicuti enim gravissimis rationibus Ecclesia mota est ad denuntiationes præcipiendas, ita nec in cujusquam gratiam sine causis urgentissimis debet legis relaxatio fieri; porò causis gravissimis inductam esse Ecclesiam ad legem de nuptiis proclamandis ferendam, manifestum est ex malis innumerabilibus quæ ex matrimoniis illegitimis oriri solent, quæque vix aliter quàm per reclamations præcaveri possunt. Quisquis ergo aut nullâ aut levi de causâ proclamationum obligationem remittit, non dispensat, sed dissipat. « Possunt ipsi prelati, ait sanctus Antonius, 1 part., c. 17, cap. univ., § 20, dispensare, et debent causâ rationabili, puta à cujus necessitatis vel majoris utilitatis. Quòd si prelati absque rationabili causâ, vel saltem dubiâ,

pro solâ voluntate licentiam tribuant veniendi contra leges, secundum Bernardum, non erunt dispensatores, sed dissipatores; et peccabunt ipsi dispensantes cum dispensatis, si eis utuntur. »

Quocirca episcopi in his et similibus gratis largiendi debent maturum iudicium, summamque prudentiam, prout à concilio Tridentino præscriptum est, adhibere. « Sicuti publicè expedit, ait sancta synodus, sess. 23, de Reform., cap. 13, legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius, eventibus casibus et necessitatibus, pro communi utilitate satisfiat: sic frequentius legem solvere, exemploque potius quàm certo personarum rerumque delectu peccentibus indulgere, nihil aliud est quàm iniquitè ad leges transgrediendas aditum aperire. Quapropter sciant universi sacratissimos canones exactè ab omnibus; et quoad ejus fieri poterit, indistinctè observandos: quòd si urgens justaque ratio, et major quandoque utilitas, postulaverit cum aliquibus dispensandum esse; id, causâ cognitâ ac summâ maturitate, atque gratis à quibuscumque ad quos dispensatio pertinet, erit præstandum; aliterque facta dispensatio surroptita censetur. »

Quær. 14° quæ dispensandi causæ legitimæ sint. — Resp. unam duntaxat à concilio Tridentino expressam in decreto de Reformatione matrimonii, sæpè laudato, quando nimirum *probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes*, etc. Quoniam verò hanc unam expresserit, dubium tamen non est quàm existimaverit posse alias graves causas occurrere quæ necessariò hanc relaxationem requirant: totum enim illud negotium reliquit episcoporum iudicio ac prudentiæ: atqui plerique casus occurrunt quibus denuntiationes vel ex integro, vel ex parte remitti prudentia et æquitas postulant.

Quoniam autem hi casus sint, ex sancto Antonino et aliis legum interpretibus enarrabo. Primus est quando certò prævidetur ex proclamationibus infamia contrahentium securura, puta, si hæcenus in concubinato vixerint, et habiti fuerint pro veris conjugibus. Secundus est quando sine gravi animo ad rerum temporalium detrimento nuptiæ differri non possunt: ut si vir periculosè decumbat, aut extemplo teneatur longum iter arripere, necesseque sit accelerare conubium ut ingenue puellæ honori consulatur, et proles jam concepta, fortèque edita, legitima fiat. Tertius est quando ad vitandum peccatum, vel scandalum, vel infamiam, vel odia et litigia, quamprimum nubere expedit, et periculum in morâ est ne alterius voluntas ex levitate, infidelitate, aut pravis æmulationum susceptionibus inverteretur, atque adeò matrimonium disturberetur. Quartus est quando nupturientium alter est sub potestate tutoris, curatoris, vitrici, novecæ, aliorumve affinium aut cognatorum, qui matrimonio omni artificio moluntur, spe capessendæ sibi quæ vindicandæ hæreditatis. Quintus est si inter nubere volentes magna ætatis, conditionis, aut possessionum disparitas sit, propter quam gravis prævidetur matrimonio obstacula opponenda. Sextus est quando de summorum principum magnatumve futuris nuptiis agitur; tum quia hujus generis hominibus honor peculiaris habendus est; tum quia quòd in altiori gradu versatur, eò illorum affinitates et facta omnibus certius innotescunt, atque adeò minus de occultis impedimentis timendum est. Septimus est quando tempus insiat quo celebrari nuptiæ ab Ecclesiâ interdictum est, nec tamen sine periculo animæ propter alterutrum incontinentiam, aut alio quovis gravi incommodo differri possunt.

Hæc, inquam, communiores causæ sunt, propter quas canonice et causticè affirmant, non modò posse, sed etiam teneri ordinariam ad partium petitionem à denuntiationibus dispensare; nisi aliunde malæ fraudis suspicio sit, propter quam gratia non concedenda putetur.

Fatendum tamen non omnes omnibus probari æqualiter. Sic enim sanctus Carolus, antiquæ disciplinæ acerrimus vindex, non putavit hæc ratione promulgare

tiones remitti posse, quòd instat adventus aut quadragesimæ tempus. (Matrimonii denuntiaciones. inquit, concil. Mediolan. V, part. 3, tit.: *Quæ ad matrimonium pertinent*, quas alioquin ab episcopo remitti constitutione Tridentina permissum est, is videat ne ob aliam causam quàm eà ipsa constitutione cavetur, remittat; cum scilicet ordinarii iudicio verisimilis suspensio est matrimonium malitiosè impediri posse; atverò si hæc causa non subest quamobrem illas remittat, ea certè sola, quòd instat sacri adventus quadragesimæ tempus, neque necessaria est, nec verò cum ratione consentiens; cum præsertim eo sacro tempore qui jam matrimonio iuncti sunt, ab illius usu abstinere potius conveniens sit, nedùm sponsos unà conjungi.

Quer. 15^a et ultimò, utrùm nullo casu possit matrimonium sine prævis proclamationibus contrahi, non obtentâ ab episcopo dispensatione. — Resp. gravi urgente necessitate, si propter angustias temporis non possit episcopus conveniri, quia metus est ne occasio

fugiat, aut si postulatus episcopus renuat obstinatè remissionem hæc facere, posse sine denuntiationibus prævis matrimonium contrahi: quia in hoc casu necessitas, ut vulgari proverbio dicitur, legem non habet, nec censetur rebellis Ecclesiæ qui, ut majoris momenti legem impleret, à proclamationibus præmittendis abstinit. Si quis enim, e. c., in extrinsecâ periodo positus, concubinam vult ducere, tum ut ejus infamiam aboleat, tum ut proles ex illegitimo concubitu suscepta, vi secuturi matrimonii pro legitima habeatur, bonum sanè illud impediri eo prætextu non debet, sive quia recurri ad episcopum propter temporis brevitate non potest, sive quia rogatus prælitus supplicanti repulsam iniquè dedit; majus enim graviusque præceptum est charitatis et justitiæ erga proximum exerceunde, quàm sine præmissis promulgationibus non nubendi.

In his porro et similibus summâ cautelâ et cum maturâ deliberatione agendum, ne sub speciosæ necessitatis obtentu auctoritas Ecclesiæ contemnatur.

DE RITIBUS MATRIMONII CONFERENDI.

(AUCTORE EODEM.)

§ 1. Describuntur cæremoniæ inter Latinos solennes.

Apud Latinos matrimonium hoc ritu perficitur: 1° Sacerdos sponsis benedictionem impatitur, ut ex supra dictis constat; 2° matrimonium confirmat oblatio, ut loquitur Tertullianus, missæ scilicet sacrificium pro sponsis oblatum; 3° velamine sponsi obnubuntur; 4° vitâ partim candidâ, partim purpureâ conjunguntur; 5° sponsus sponsam donat anulo à sacerdote benedicto; 6° minister Sacramenti recens contractum matrimonium præce multiplici commendat Deo; 7° sponsus et sponsam hortatur ut honestè et christianè se gerant in usu matrimonii, aliisque sui status officiis obeundis.

§ 2. De Græcorum cæremoniis.

Ea, inquam, apud Latinos observantur, à quibus non multum discrepant Græci.

1° Namque conjugio celebrandi præ sacris templi foribus consistunt, vir quidem à dextris, et mulier à sinistris: sunt verò repositi in dextrâ sacræ mensæ parte duo anuli, aureus et argenteus, argenteus quidem dextrorsum respiciens, aureus sinistrorsum: tum sacerdos sponsorum capita tertio signat, traditque illis cereos accensos, in templum illos adducit, et thus adolet: sequuntur variae preces.

2° Acceptis annulis, sacerdos primùm quidem aureum, tum argenteum, dat mulieri, et dicit viro: *Subarrhatu servus Dei N. propter ancillam Dei N., in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nunc et semper, et in secula seculorum, amen.* Deinde dicit mulieri: *Subarrhatu ancilla Dei N. propter servum Dei N., in nomine Patris, etc.* Quod ubi ter repetit, crucem super eorum capita facit annulis, et utrumque dextris eorum digitis immittit: deinde nuptorum annulos commutat paranympus, sponsæ nimirum aureum, sponso argenteum donat: tum ut intelligat sponsa se omnium mariti honorum consortem deinceps fore; tum ut hæc annulorum commutatione agnoscat sponsus et sponsa suorum se corporum possessioni renuntiare, et non propriæ, sed alienæ potestatis futuros in posterum: est autem paranympus nuptiarum fœderis-que conjugalis mediator. Sequitur oratio quam statim sacerdos pronuntiat.

Et hæc quidem ad celebrationem sponsalium pertinent.

3° Si eodem tempore voluerint coronari, id est. matrimonii Sacramentum accipere; denud ingreditur in templum, cum accensis cereis, præcedente sacerdote cum thuribulo, et canente psalium 27: *Dei*

omnes qui timent Dominum, etc. Sequuntur variae preces.

4° Sacerdos, acceptis coronis, primò coronat sponsum dicens: *Coronatur servus Dei N. propter ancillam Dei N., in nomine Patris, etc.* Deinde coronat sponsam dicens: *Coronatur ancilla Dei N. propter servum Dei N., in nomine Patris, etc.*

5° Sequuntur variae preces, aliæque cæremoniæ, de quibus consulatur Jacobus Goarivs, in Euchologio sive Rituali Græcorum, editionis Parisiensis pag. 390 et seqq.

§ 3. Immeritò matrimonii cæremoniis hæretici reprehendant.

Rident more suo matrimonii cæremoniis recentiores hæretici, et superstitionis accusant: quod quàm immeritò et iniquè agant, multis momentis evincitur: 1° enim unde oriri potuit Orientalium et Occidentalium in hujusmodi ritibus admittendis adeò plena consensus, nisi quia disciplina hæc ab antiquissimis temporibus, ipsaque apostolica institutione perfecta est? 2° Accusatio hæc in ipsos sanctos Patres recidit, à quibus ritus matrimonii expressè legitimus memoratos. Sic conjunctionis dexterarum meminit sanctus Gregorius Nazianzenus, in epistolâ ad Anysium 37, ubi postquam sese excusavit quòd agritudine detentus ad ejus filie nuptias venire non posset: «Animo, inquit, et voluntate adsum, simulque festum celeberrimum juvenales dextras inter se, et utrasque Dei manus jungo.»

Annulli quem sponsus sponsæ dabat meminit Tertullianus in libro de Cultu feminarum.

Veli purpurei quod in signum pudoris super sponsus et sponsam expandebatur, præclara apud S. Ambrosium memoria est. «Utinam, inquit, lib. de Virginitate, cap. 15, possem revocare nupturas! utinam possem flammæ nuptiale pio integritatis mutare velamine!» et alibi, epist. 19: «Ipsum conjugium, ait, velamine sacerdotali, et benedictione sanctificari oportet...» Pari sensu Siricius pontifex maximus: «Nos sanè, inquit in epist. ad Mediolanensem Ecclesiam, nuptiarum vota non aspernante accipimus, quibus velamine intersumus; sed virgines quas nuptiæ creant, Deo devotas, majore honorificentia honoramus.»

Denique antiquos Ecclesiæ ritus in nuptiarum celebratione observari solitos, ex integro describit et representat Nicolaus I, medio circiter seculo IX

pontifex maximus, in Responsis ad consulta Bulgarorum, capite 5.

Quando igitur heretici sacras vellicare caeremonias, et maligno dente mordere praesumunt, non modernam tantum, sed antiquam et universalem Ecclesiam erroris accusant; eaque de causa merito ipsi damnantur à concilio Tridentino, cujus de matrimonio canones, uti in praecedentibus libris actum est, juvat uno tenore describere.

Canones Tridentini de Contractu et Sacramento Matrimonii.

I (sess. 24). « Si quis dixerit matrimonium non esse verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis, à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre: anathema sit. »

II. « Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nullà lege divinà esse prohibitum: anathema sit. »

III. « Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus qui in Levitico exprimentur posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere ut plures impediant et dirimant: anathema sit. »

IV. « Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in his constituendis errasse: anathema sit. »

V. « Si quis dixerit, propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugè, dissolvi posse matrimonii vinculum: anathema sit. »

VI. « Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi: anathema sit. »

VII. « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjugè vivente, aliud matrimonium contrahere; moerharique eum qui, dimissà adulterà, aliam duxerit, et eam quæ, dimisso adultero, alià nupsit: anathema sit. »

VIII. « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum, ob multas causas separationem inter conjuges, quoad thorum seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit: anathema sit. »

IX. « Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto, et oppositum nil aliud esse quam damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit, cum Deus id rectè petentibus non denegat; nec patiatur nos supra id quod possumus tentari. »

X. « Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel coelibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut coelibatu quam jungi matrimonio: anathema sit. »

XI. « Si quis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones et alias caeremonias quibus Ecclesia in illis utitur damnaverit: anathema sit. »

XII. « Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos: anathema sit. »

DE MONOGAMIA (1).

CONCLUSIO. — *A creatione ad diluvium signit monogamiae lex; post diluvium in illà lege Deus dispensavit; ipsam verò Christus Dominus, omni revocata dispensatione, primitivè integritati restituit.*

Prob. prima pars conclusionis, viguisse legem monogamiae à creatione ad diluvium. Lex enim illa ab initio mundi ad usque diluvium obtinuit, quæ statim post creationem lata, nullam ante diluvium passa est dispensationem: atqui, etc.

1° Quidem Deus ipse, statim post protoparentum creationem monogamiam, tum facto, tum verbo instituit; facto quidem, cum Adamo unicam, non plures uxores dederit; quamvis tamen ad humanum genus citius propagandum, plures dari convenientius videri potuisset. Verbo autem: visà enim comparte suà Evà, Adamus in ista erupit verba, quæ Matth. 19, 4, ab ipso Christo, tanquam ipsius Dei verba referuntur: *Homo dimittit patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne unà.* Ait ergo: *Adheret uxori suæ, non: Uxoribus suis.* Ait iterum: *Erunt duo, non verò, ut notat Tertullianus, de Exhort. cast., cap. 5: Tres, neque quatuor; alioquin non jam una caro, nec duo in carne unà.*

2° Monogamiae lex nullam ante diluvium passa est dispensationem. Si enim passa esset, maxime in gratiam Lamech, de quo dicitur Gen. 4, 19, accepisse duas uxores: atqui dici nequit Lamech datum esse in illà lege dispensationem. Cum enim talis dispensationis

nulla mentio fiat in Genesi, in tantam Lamech à Deo data dici posset (ut mox dicetur pro patriarchis), in quantum vir fuisset justus et pius, qui non posset supponi à divinà monogamiae lege declinasse, nisi prius fuisset in illà dispensatus: atqui, nemùm Lamech religiosus fuerit legum divinarum observator, fuit è contra homo nequam et homicida, ut patet ex ejusdem cap. v. 25; dicendum ergo eum SS. PP. ab ipso, et quidem omnium primo, divinam nuptiarum institutionem ausu temerario fuisse violatam. Semel tantum, inquit Tertullianus, lib. de Monogamia, cap. 4, *rim passa institutio Dei per Lamech, constitit postea usque in finem gentis illius.* S. verò Hieronymus, lib. 1 contra Jovinianum: *Primus Lamech sanguinarius et homicida, suam carnem in duas divisit uxores. Fratricidium et dignitatem eadem cataclysmi deditur poena.*

Prob. secunda pars conclusionis, Deum post diluvium in lege monogamiae dispensasse. Deus enim in illà lege certò dispensavit, in quâ ipsum dispensasse in Deuteronomio non obscure innuitur, exemplo verò patriarcharum aperte declaratur: atqui, etc.

1° Quidem in Deuteronomio non parùm insinuat à Deo post diluvium permissam fuisse polygamiam. Deut. enim cap. 21, 15, ita statuitur: *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, alteram odiosam. . . et fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam suam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, et præferre filio odiosæ; sed filium*

(1) Præsentem dissertationem mutuumus à Theologia Nanceiensi, Lect. Theol. de Matrimonio, pag. 40 et seqq. edit. Paris. 1785, quod opus elaborarunt simul Franc. Mezin, sacre Facultatis Parisiensis licentiatus, necnon Nanceiensi doctor, professor et decanus, ac R. D. Jacquemin, episcopus urbis Gallicæ dictæ Saint-Dié, dehinc Basilicæ S. Dionysii in Galliâ canonicus.

odiosæ agnoscat primogenitum. Duæ mulieres de quibus in illâ lege, indistinctim uxores appellantur, ipsarumque promiscuè filii ordine natiuitatis ad paternam hæreditatem admittuntur: atqui probabile non est duas illas mulieres simpliciter et sine distinctione uxores fuisse appellandas; minus adhuc probabile ipsarum filios fuisse æqualiter, iuxta ordinem natiuitatis, ad hæreditatem paternam, aliasque natalium prærogativas admittendos; si illarum una tantum fuisset legitima, altera verò fornicaria: ergo, etc.

2° Illud idem exemplo patriarcharum multò efficacius conficitur. Abraham enim, ut omnes sciunt, duas simul uxores habuit Saram et Agar: Jacob verò quatuor, Liam, Rachel, earumque ancillas, Balam et Zelpam: atqui duo illi patriarchæ nunquam a diuinâ monogamiæ lege recessissent, nisi in illâ fuissent diuinitus dispensati. Ubique enim Scripturarum laudantur tanquam sanctissimi Deoque acceptissimi viri, cum quibus electi recumbent... *in regna cælorum* (Math. 8, 41.); nullibi verò vel leuissimè vituperantur, quòd pluribus simul adhæserint uxoris: atqui supponi nequit adeò eximie sanctitatis viros, absque præviâ diuinâ dispensatione, diuinæ nuptiarum institutioni derogasse, aut, si derogauerint, de tantâ tamque publicâ prævaricatione omnes omnino scriptores sacros siluisse; fateatur ergo Calvinus cum S. August., lib. 22 contra Faustum, tunc polygamiam *nulla lege fuisse prohibitam*; et cum Theodoro, quæst. 67 in Genesim, *neque legem ullam tunc scripserit plures ducere uxores prohibuisse.*

Prob. ultima pars conclusionis, legem monogamiæ à Christo Domino primitiue integratam fuisse restitutam. Math. enim 19, 3, à Pharisæis interrogatus Christus: *Si liceret hominî dimittere uxorem suam quâcumque ex causâ, sic respondit, v. 4 et seq.: Non legis, qua qui fecit hominem ab initio, masculinum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne unâ. Itaque non jam sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separat: Ut melius ostendat Chocari à se nuptias ad primitiua institutionem reuocari, eadem præcisè verba repetit quæ Deus, id est, Deo inspirante, Adams in ipsâ primâ nuptiarum institutione protulerat: atqui, ex priori parte conclusionis, in ipsâ primâ nuptiarum institutione, et quidem per hæc ipsa verba, à Deo sancita est lex monogamiæ; ergo Christus, eadem præcisè verba repetens, eandem legem confirmavit, primæque perfectioni restituit.*

Et certè, cum semper instarent Pharisæi, et dicerent: *Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudi, et dimittere?* Christus reponit, v. 8: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Deo autem vobis, qua quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam dixerit, mœchatur; quæ posteriora verba, demptâ tamen exceptione, nisi ob fornicationem, habentur* Marc. 10, 11, et Lucæ 16, 48: atqui, si in novâ lege secundum, proi subsistente, valeret conjugium, jam qui dimissâ uxore aliam duceret, posset equidem esse iniustus eiga uxorem dimissam, minime verò mœchus; siquidem repugnat esse mœchiam, ubi verum est conjugium; ergo, etc.

Hinc 1° idem SS. PP. qui polygamiam non vituperant in veteribus patriarchis, illam pro adulterio habent in Christianis. *Quia principia erant, inquit S. Chrysostomus, homilia 36 in Genesim, permisum fuit cum duabus, vel tribus, vel pluribus misceri, ut genus humanum propagaretur: nunc vero, quia Dei gratiâ humanum genus valde multiplicatum est... aduersus Christus omnem illam veterem consuetudinem delent.*

S. Augustinus, lib. 4 de Nuptiis et Concupiscentiâ, cap. 10: *In Ecclesiâ Christi, inquit, nec sterilitatem quam conjugem fas est relinquere, ut alia fecunda du-*

catur; quod si quisquam fecerit... lege Evangelii reus est adulterii.

Hinc 2° quoties fuerunt inter Christianos qui, primâ vivente uxore, novam ducere ausi sint, in illos statum, ne ipsius quidem regie dignitatis habita ratione, universalis insurrexit Ecclesia. Cum enim seculo IX, Lotharius Lotharingie rex, repudiatâ Thietbergâ, Valdradi nupsisset, à duobus summis pontificibus, Nicolao I et Adriano II, excommunicatus est: nec ante fuit in comunione receptus quam solemnî iuramento Valdradi renuntiasset. Cum verò seculo XVI, Lutherus Philippo Hassic Lantgravio, priori superlite uxore, sub ipsius infirmitatis obtentu, aliam ducere permisisset, nefandam permissionem exhorrit orbis christianus; ad eamque respiciens Tridentinum, sess. 24, can. 2, sic decrevit. *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nullâ lege diuinâ esse prohibitum, anathema sit.*

Solvuntur objectiones.

Objicies 1° contra primam et secundam partem conclusionis, unam scilicet aliam impugnam. Si enim post diluuium uxorum pluralitatem Deus permisit, non permisit sanè, nisi ut humani generis multiplicationi prospiceret: atqui statim à creatione non minis fuit humani generis propagationi consulendum quam post diluuium; ergo si statim à creatione Deus prohiberit polygamiam, debuit et eam post diluuium prohibere; vel, si permisit post diluuium, permittere etiam debuit statim à creatione. — Resp. 1°. In his quæ pendent à liberâ Dei voluntate, non est argumentandum à pari: nec alia est querenda ratio facti quam voluntas facientis: atqui, cum polygamia simultanea non absolute repugnet legi naturali, ejus jam permissio vel prohibitio omnino pendet à liberâ Dei voluntate; non aliam ergo ab ipsius voluntate tentur afferre rationem, cur illam post, non verò ante diluuium permisit. Atamen 2° varis à variis profertur disparitates rationes, inter quas hæc cæteris videtur præferenda, scilicet: si statim à creatione uxorum pluralitatem Deus permisisset, credidissent homines matrimonium ab ipso fuisse juxta hanc formam institutum, proindeque diuinæ nuptiarum institutioni polygamiam magis quam monogamiam consentire; dimi è contra uxorum pluralitatem non permittendo, nisi cum à pluribus jam seculis viseret monogamiæ lex, timendum non erat ne homines polygamiam ad primam referret institutionem nuptiarum, eamque monogamiâ perfectionem iudicaret. Ceterum, si à creatione ad diluuium in usu non fuerit pluralitas uxorum, illam abundè compensavit hominum longævitas; quippè qui hoc tempore quinquages annos viverent quam ætate Abrahæ, qui, quadringentis circiter post diluuium annis, omnium primus videtur à lege monogamiæ dispensatus.

Obj. 2° adversus secundam partem, ipsam exemplo patriarcharum minime comprobari. Ut enim illa valeret probatio, oporteret mulieres quæ priori suæ uxori adjeceerunt Abraham et Jacob, fuisse veras uxores: atqui videtur è contra meras fuisse concubinas; nam 1° Genes. 25, 5, sic legitur: *Dedit Abraham cuncta quæ possederat Isaac; filius autem concubinarum largitus est numerâ.* Supponit ergo Saram, ex quâ Abraham habuit Isaac, solam ejus fuisse uxorem legitimam; Agar verò et Cethuram, ex quibus pariter filios suscepit, meras fuisse ipsius concubinas. Hinc 2° Joannis cap. 8, 41, Judæi sic loquuntur: *Nos ex fornicatione non sumus nati, ut nimirum significet se esse ex Sarâ, non verò ex Agar oriundos.* Solam ergo Saram habebant pro Abrahæ uxore legitimâ, Agar verò pro muliere fornicariâ. — Resp. ad primum: Concubina non idem olim apud veteres Judæos significabat quod nunc apud nos significat. Equidem, juxta hodiernum loquendi morem, concubina dicitur mulier inhonestâ, quæ extra matrimonium se alicui viro proutituit: sed apud Judæos veram designabat uxorem, non quidem primi, sed se-

cundi ordinis, quæ nimirum primi ordinis uxori præstaret famulatum, nullumque suis infantibus ad hæreditatem paternam jus acquireret, nisi ipsa primi ordinis uxorem filios non haberet. Hinc ipse Cethura et Agar, quæ in objecto textu concubinæ nuncupantur, alibi absolutè uxores appellantur. Agar quidem, de qua sic legitur, Gen. 16, 3: *Sarai uxorem Abraham tulit Agar Ægyptium ancillam suam...*, et dedit eam viro suo uxorem. Cethura pariter, de qua hæc habentur, v. 1 ipsius objecti cap. 25: *Abraham aliam duxit uxorem nomine Cethuram.*

Imò, quamvis in lege evangelicà concubinæ nomen perditam mulierem communiter significet, quandoque tamen ad ignobiliorum quidem, sed nihilominus legitimam uxorem designandam fuit adhibitum: v. g., concilium Toletanum 1, can. 17, sic decernit: *Qui uxorem non habet, sed pro uxore concubinam, à communione non repellatur: tantum unius uxoris aut concubinæ, ut ei placuerit, conjunctione sit contentus; atqui sanè, si concilium per concubinam uxorem intelligeret illegitimam, non cuique permitteret, ut ei placuerit, uxorem habere, vel concubinam; nec prohiberet, sed è contra iuberet eum qui habet pro uxore concubinam, à communione repelli, ergo, etc.*

Ad secundum: Hæc Judæorum verba non sunt intelligenda de carnali, sed spiritali fornicatione, id est, idololatriâ, quæ reipsâ sæpius in Scripturis fornicatio appellatur. Postquam enim dixerunt Judæi: *Nos ex fornicatione non sumus nati, statim addunt: Unum patrem habemus Deum;* atqui hæc posteriora eum prioribus, nos ex fornicatione, etc., apprime cohærebunt, si ibi fornicatio spiritaliter pro idololatriâ sumatur; minimè verò, si literaliter pro carnali fornicatione; qui enim nati sunt ex matre fornicariâ, nihilominus Deum possunt habere patrem.

Et certè, si, ut fert objecto, hoc sensu dicere voluissent Judæi, se ex fornicatione non esse natos, quòd ex Sarâ uxore legitimâ, non verò ex Agar fornicariâ oriuntur, jam indirectè confes- si essent quod directè negabant, è suis scilicet innumeris ex fornicatione esse natos. Omnes enim Dan, Nephtali, Gad et Azer contribules ortum ducebant ex Rachelis et Liæ ancillis, Balâ et Zephâ, non minus fornicariis quàm ipsa Agar ancilla Saræ.

Inst. 1°: 3 Reg., cap. 14, Salomoni maximum in crimen vertitur uxorum pluralitas; ergo, nec in ipsi patriarchis Abraham et Jacob fuit immunis à crimine. — Resp.: Non in eo præcisè reprehenditur Salomon, quòd plures, sed quòd alienigenas et nimis multas uxores habuerit. Objecti enim capitis v. 4, dicitur *admauisse mulieres alienigenas multas...*, fuisseque ei uxores quasi reginas septingentas, et concubinas trecentas. Itaque si Salomon non duxisset, nisi mulieres fideles, nec in earum numero modum excessisset, in hoc minimè fuisset à Domino reprehensus. Nedùm enim Dominus in ejus patre Davide uxorum pluralitatem improbaverit, ipsum è contra Davidem per Nathan prophetam sic alloquitur, 2 Reg. 12, 8: *Dedi tibi domum domini tui (Saulis), et uxores domini tui in sinu tuo.*

Inst. 2° ex SS. PP.: 1° S. Ambrosius, lib. 4, de Abraham, cap. 4, sic habet: *Ubi fortassis dicat aliquis: Quomodo Abraham nobis imitandum proponis, cum de ancillâ suscepit filium? aut quid sibi vult hoc esse, ut tantus vir hinc errori fuerit obnoxius, cujus tanta opera miramur?... Non abno quòd Abraham de ancillâ suscepit filium, ut cognoscas, quoniam non superioris cujusdam naturæ ac substantiæ fuit Abraham, sed unus è numero et fragilitate universorum hominum... Propositus est ad imitandum tibi, ut et tu advertas quòd si peccatis renuntias, possis emerere Dei misericordiam. Ergo, juxta S. Ambrosium, Abraham de ancillâ suscipiens filium, in hoc fuit unus è numero et fragilitate universorum hominum, nec nobis proponitur ut imitandum, nisi, ut peccatis renuntiantes, possimus emerere Dei misericordiam.*

2° S. Leo, superius citatâ epistolâ 92 ad Rusticum

Narbonensem, cap. 4, inde probat eum qui jam concubinam habens uxorem ducit, non idèo matrimonium duplicare; quòd Abraham Saræ jam maritatus, Agar ducendo, non duplicaverit connubium: atqui hæc argumentatio supponit Agar propriè dictam fuisse Abraham concubinam, non autem veram ejus conjugem; ergo, etc. — Resp. Ad primum: In objecto capite, trinam assert. S. Ambrosius Abraham defensionem; primam mov in objectione relatum; secundam quam sic enuniat: *Secunda Abraham defensio illa est, quòd non ardore aliquo succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit thorum...*, sed studio quærendæ posteritatis; tertiam demùm quam S. doctor statim post secundam sic proponit: *Tertia quoque est, quam nobis apostoli Pauli tribuit auctoritas, qui ait: Illa quæ gessit Abraham, ut de ancillâ susciperet sobolem, in figuram facta sunt, et secundum aliorum dicta... Quod ergo putas esse peccatum, advertens esse mysterium, quòd ea quæ posterioribus erant futura temporibus revelabantur... Agnoscamus ergo quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis criminis non erant.* In secundâ igitur, ac præsertim tertâ Abraham defensione, expressè assertit S. Ambrosius, S. patriarcham, ancillæ suæ Agar nubendo, nullum nec minimum peccatum admisisse. Ut ergo sibi ipsi non apertè contradicat, quando in priori ejusdem patriarchæ defensione dicit, ejus cum Agar concubitum verum fuisse, cujus tamen ipsum poenituit, adulterium, necesse est hæc non ex propriâ, sed ex aliorum qui ita opinarentur, dicere sententiâ; quasi nimirum diceret: Esto, quod aliqui volent, Abraham esse cum ancillâ suâ adulteratum: sed inde caveant concludere sibi licitum esse adulterium. Si enim, ut ipsiasserunt, adulteratus sit S. patriarcha, ipsum profectò tanti criminis poenituit; nobisque in exemplum ejus poenitentia proponitur, non peccatum.

Ad secundum: Nobis hic omninò deserendus videtur S. Leo. Quantâcumque enim veneratione ejus auctoritatem habeamus; ipsum tamen sequi non possumus, quando unanimi sententiæ Patrum contradicit. Ceterùm non desunt qui S. doctorem deseruerint theologi: deseruit ipse Bellarminus, lib. 2, de Concliliis, cap. 8, quamvis, lib. 1, de Matrim., cap. 11, illum ad sententiam nostram adducere totis viribus conatur.

Obj. 3° adversùs tertiam partem conclusionis ex Scripturis: 1° Christus Dominus, Matth. cap. 19, et quidem ipso in probationem adducto, v. 9, sic ait: *Qui dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur.* Viro ergo permittit Christus, saltem ob fornicationem, uxorem primam dimittere, et aliam ducere: atqui hoc ipso permittit viro duas simul habere uxores; illam scilicet quam propter fornicationem dimiserit, quippe quæ semper ejus uxore remaneat; et aliam quam sibi secundo conjugio conjuxerit; ergo, etc. 2° Apostolus, 1 ad Timoth., cap. 3, dicit oportere episcopum esse unius uxoris virum; supponit ergo hæc ætate Christianis licitum fuisse duas simul uxores habere. — Resp. Ad primum, 1°: Infra, ubi scilicet de matrimonio in adultèri casu indissolubilitate, probabimus Christum in objectis verbis nullatenus viro permittere quamdiù prior, quantumvis fornicaria, uxore vixerit, cum aliâ matrimonio contrahere. Verùm 2° etiamsi illud à Christo permitteretur, non statim sequeretur ipsam uxorem pluralitatem ab eodem permitti. Ad id enim oporteret uxorem causâ fornicationis à viro dimissam, etiam postquam dimissa est, veram ejus uxorem remanere: atqui è contra, si, ut assertit objecto, Christus per illa verba viro propter fornicationem uxorem dimittere etiamque ducere permiserit, potius erit dicendum, matrimonium ita fornicatione dissolvi, ut mulier causâ fornicationis dimissa viri dimittentis uxore esse desinat. *

Ad secundum: Non magis ex objectis Apostoli ver-

bis : *Oportet episcopum esse unius uxoris virum*, inferri potest Christianis tunc fuisse licitum pluribus simul jungi uxoris, quàm ex istis ejusdem Epist. cap. 5 : *Vidua eligatur... quæ fuerit unius viri uxor*, hoc tempore licitum fuisse eidem mulieri duos simul viros habere : atqui nemo est qui ex posterioribus istis concludat, etc. Quemadmodum ergo posterioris hujus loci sensus est, eligendam esse viduam quæ unum tantum, non verò duos successivè viros habuerit ; ita et prioris, oportere illum qui episcopus eligitur, non duas etiam successivè uxores habuisse.

Obj. ultimò adversus eandem tertiam partem ex traditione.

1° Socrates, *Histor. Eccl.* lib. 4, cap. 26, narrat Valentinianum imperatorem legem tulisse quæ *cui-cunque volenti liceret duas uxores habere legitimas; eamque in singulis civitatibus divulgasse*; ut autem legem suo exemplo confirmaret, priori cum Severà conjugio subsistente, aliud cum Justinà inisse : atqui, nec ita sanxisset, nec ita egisset Valentinianus imperator, si polygamia simultanea tunc fuisset inter Christianos prohibita.

2° Gregorius II, *pont. max.*, de quodam consultus marito cujus mulier, propter infirmitatem, debitum conjugale reddere non poterat, ita respondit, *Dec. 2 part.*, can. *Quod propos. : Bonum esset, si sic permaneret, ut absentia vacaret; sed quia hoc magnorum est, ille qui se non poterit continere, nubat magis : non tamen subsidii opem subtrahat ab illà quam infirmitas præpedi, non detestabilis culpa excludit*. Existimabat ergo S. pontifex matrimonium inculpate posse hoc in casu duplicari. Illa autem Gregorii II verba ex ejus epist. 14 ad Bonifacium de prompta sunt. — Resp. : Ad primum, commentitium esse, ab ipsoque forsitan Socrate confictam hanc Valentiniani legem omnes hodiè fatentur eruditi, his præsertim nixi rationibus : 1° de hac Valentinianà lege omninò silent Sozomenus, Theodoretus, Zozimus, et qui Valentiniani gesta fusè prosecutus est Ammianus; 2° nullus PP. qui tempore Valentiniani vixerint, ut S. Hieronymus et Damasus S. pontifex, adversus legem illam reclamavit, contra quam tamen omnes unà voce reclamassent, si verè illa fuisset et promulgata; 3° demum, non nisi defunctà Severà, Justini duxit Valentinianus, ut probat Valesius in *Notis ad lib. 2 Historiæ Socratis*.

Ad secundum - 1° non omninò constat authenticam esse Greg. II epistolam ex quò objectum decretum excerptum est. Cum enim Zacharias, Gregor. II, post Gregor. III, successor, in Romano concilio expendere, utrùm à Gregor. II Germanis, ut ferebatur, concessum esset infra quartum gradum matrimonium contrahere; jussit hanc prædecessoris sui epistolam in Romanæ curiæ archivis inquiri diligenter; nec tamen,

omni adhibita diligentia, in illis potuit inveniri. 2° Iud. Gregorii II rescriptum apprime intelligi potest de infirmitate quæ matrimonii celebrationem præcesserit, mulieremque de qua agitur, ad ejus consummationem perpetuò inhabilem reddiderit. Cum ergo perpetuà partis alterutrius impotentia subsequens matrimonium irritari omnes consentiant; jam pontifex ille viro de quo consulabatur novas potuit nuptias per mittere, quin idè illi duas simul uxores habere per miserit. Si autem eidem viro injungat derelictæ mulier: *subsidii opem non subtrahere*, non ita injungit, quòd vera ejus esset uxor, sed quòd hactenus pro tali fuisset reputata.

Quær. utrùm ipsis saltem infidelibus licita sit polygamia simultanea.

Resp. 1° probabilius esse, ut contra nonnullos asserit Bellarminus, lib. 1, de *Matrim.*, cap. 11, polygamiam ante Christum non fuisse gentilibus absolute prohibitam. Ipsi enim non erat absolute interdicta jure naturali, cui, ex dictis, non absolute repugnatum uxorum pluralitas; non etiam jure divino, cum, ex probatis, Deus post diluvium à primævâ monogamiae lege dispensaverit; nec probari possit hanc dispensationem ad solos esse Judæos, non verò ad ipsos etiam gentiles referendam. Ubicumque enim Scripturam, ut *Levit. 18, 24*, varia enumerantur nefanda quibus contumaciter sunt universæ gentes quas ejecit Dominus ex terrâ Chanaan, inter illa nullibi computatur uxorum pluralitas.

Hinc Esther pia virgo infideli, jamque uxorem habenti nupsit Assuero, instigante, nedùm renuente, qui Deum timebat patruo ejus Mardocheo, universaque applaudente natione. Resp. 2° certum esse, post Christum, ipsis etiam infidelibus vetitam esse polygamiam; nullamque esse secundum quod, priori subsistente, ineunt conjugium. Equidem, si monogamiae lex esset purè ecclesiastica, cum Ecclesiæ minime subiaceant gentiles, nec monogamiae lege tenerentur. Verum, ut diximus, lex illa in ipsâ matrimonii institutione à Deo sancita, à Christo Domino in Evangelio renovata est et confirmata. Cum ergo Christus Dominus supremus sit omnium indistinctum hominum legislator, omnes, ne exceptis infidelibus, divinâ monogamiae lege obstringuntur.

Et certè, ubi gentilis polygamus ad fidem christianam converterit, omnia quæ in infidelitate contraxit nubia, solo priori excepto, pro nullis habentur et invalidis : atqui tamen, si hæc ejus posteriora matrimonia valuisse quamdiu fuit infidelis, valeret etiam postquam factus est christianus; siquidem *per baptismum*, ut ait Innocentius III, cap. *Gaudemus*, de *Divort.*, *non solvuntur conjugia, sed peccata dimittuntur*.

DE CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO.

AUCTORE BILLUART (1).

(D. Thomas, à q. 43 ad 49.)

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum possit esse matrimonium sine consensu conjugum.

Matrimonium, ut jam observavimus, potest considerari vel causaliter et in ratione contractus, vel formaliter et in ratione vinculi. Certum est matrimonium non posse etiam de potentia Dei absolute subsistere in ratione contractus sine consensu mutuo conjugum, quia contrahere est consentire, et contractus est mutui conjugum consensus; nec consequenter potest esse Sacramentum sine consensu contrahentium, quia Sacramentum fundatur in contractu, et est ipse con-

tractus ad esse Sacramenti elevatus. Quæstio igitur de matrimonio in ratione vinculi, cujus causa efficiens, inquit Florantinus, est consensus contrahentium.

Dico : Deus potest absolute efficere vinculum matrimonii, sine mutuo conjugum consensu, non aliqua potestas humana.

Prob. prima pars : Cum Deus sit supremus Dominus corporum et animum, potest tradere dominium corporis viri mulieri et vicissim, eisque inspirare amorem mutuum quem connaturaliter exigit matrimonium : atqui ex istâ traditione domini mutui in corpora, adjuncto præsertim amore mutuo, resultat

(1) Vid. vitam Billuart, vol. 8 *Curs. compl. Theol.*, col. 1305-1306.

vinculum inter utrumque, sicut resultat dùm mutuo consensus sibi invicem tradunt dominium in sua corpora; ergo. Quod si fortè nolis hoc vinculum vocari matrimoniale, quia non efficitur à consensu matrimoniali, non disputabimus de nomine, modò fatearis esse vinculum æquivalens matrimoniali, quod unum intendimus.

Prob. secunda pars : Nulla potestas humana, sive civilis, sive ecclesiastica, potest tradere dominium corporis viri in mulierem, nec mulieris in virum in ordine ad matrimonium : atqui in illà mutuà traditione situm est vinculum matrimonii, seu ex illà resultat; ergo. Prob. maj. : Nulla est potestas humana contra bonum sive commune, sive privatum; non enim datur à Deo in destructionem, sed in edificationem : atqui talis potestas foret exitiosa bono communi et privato; ergo. Prob. min. : Quia ex huiusmodi matrimonii sine consensu et amore mutuo, quem potestas humana infundere non potest sicut Deus, nati sunt sequi infestissimi eventus in perniciem boni communis et privati, continuæ dissensiones, jurgia, homicidia, adulteria, divortia, pessima prolium educatio, etc.; ergo.

Confirmatur : Nunquàm Ecclesia aut respublica usa est hoc iure, quamvis eo utendi, si habuisset, non rarò fuerit necessitas pro regnorum tranquillitate aut fidei propagatione; ergo illud non habet.

Obj. contra primam partem, 1° : Matrimonium est corporum et animorum conjunctio : atqui non potest esse conjunctio animorum sine consensu; ergo. 2° : Non datur vinculum religionis sine voto; ergo nec vinculum matrimonii sine consensu. 3° : Non datur relatio nutui juris in qua consistit vinculum matrimonii sine fundamento; istud autem fundamentum quid est, nisi consensus mutuos? ergo. — Resp. ad primum : Neg. maj. Patet in eo qui metu justè incusso ducit mulierem sibi exosam, vel qui amore divitiarum aut honoris, potius quàm mulieris, matrimonium init; item in eis qui divortio sunt disjuncti. Dicitur ergo matrimonium unio animorum, non quòd amor sit illi essentialis, sed quia illum constatualiter exigit et fovet; hunc autem Deus in casu infunderet.

Ad secundum : Neg. ant.; potest enim Deus ratione supremi domini subjicere alicquem religioni et ejus oneribus, sicut ipse se per votum subjicit. Quòd si velis hoc vinculum non debere dici religionis, quia non est ex voto; dicam ut ante esse questionem de nomine.

Ad tertium : Fundamentum hujus relationis in casu foret voluntas Dei tradentis dominia corporum.

Obj. contra secundam partem, 1° : Respublica habet dominium in corpora civium; potest enim ex causâ eos vitâ privare seu tradere in servitutem; ergo. 2° : Ecclesia potest cogere invitum ad acceptandum episcopatum, qui est matrimonium spirituale episcopi cum Ecclesiâ; ergo similiter. 3° : Ante Tridentinum, juxta cap. *Is qui fidem*, de Sponsalibus, sponsaha transibant per copulam in matrimonium : et cap. *Finali*, de Condition. appos., habetur validum matrimonium sub conditione impossibilis contractum : atqui in his casibus non videtur adesse consensus; ergo. — Resp. ad primum : Dist. ant. : Respublica habet dominium in corpora civium in ordine ad bonum commune, ut contingit in casibus assignatis, conc.; contra bonum commune, ut accideret si invitos in matrimonium compelleret, neg.

Ad secundum : Dist. ant. : Ecclesia potest præcepto vel minis cogere, hoc est, inducere invitum ut consentiat in episcopatum, conc.; ut sine consensu fiat episcopus, neg. Similiter Ecclesia potest quandoque justis de causis cogere seu inducere præcepto vel minis virum et mulierem ad consentiendum matrimonio; non autem efficere ut sine consensu sint matrimonio juncti.

Ad tertium : Ecclesia in his casibus supponit adesse consensum.

ARTICULUS II.

Qualis debeat esse consensus?

Dico 1° : Consensus necessariò requisitus ad matrimonium debet esse interior, nec sufficienter verba consensus exterioris prolata. (Suppl., q. 45, a. 4, O.)

Prob. 1° : Secundùm omnia jura et omnes theologos, consensus requiritur ad matrimonium : atqui hoc vocabulum *consensus*, dicit actum interioriorem voluntatis : unde communiter dicitur ex causâ 27, q. 2, c. 1 : *Matrimonium non coitus facit, sed voluntas*. 2° Innocentius III, cap. *Tua nos*, de Sponsalibus, declarat irritum fuisse matrimonium alienius viri qui, licet verba exterioris protulisset, quia tamen nomen proprium simulaverat, credebatur non habuisse propositum contrahendi, addens pro ratione : *Quoniam... sine consensu cætera nequeunt sedus perficere conjugale*. Et causâ 27, q. 2, cap. *Sufficit*, Nicolaus papa dicit : *Si consensus in nuptiis solus fortè defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur*. Ratio est, quia nemo transfert a se dominium rei quam habet, nec graves sibi imponit obligationes, nisi velit : idque est essentialè omni contractui, ut latius probavi disert. 1 de Contract., a. 2; inspicie.

Petes 1° ad quid teneatur qui fictè consentit. — Resp. regulariter et per se loquendo, teneri ponere consensum et partem deceptam ducere; quia quando duo contrahunt, unâ parte sincerè procedente, teneatur altera pariter sincerè procedere, alioquin alteri illud et contra justitiam agit : atqui hoc debitum per ejus fraudem non extinguitur; ergo. Unde dicit auctor, *ibid.*, ad 1, quòd *fraus et dolus ei non patrocinantur*, nec in foro conscientie, nec in foro Ecclesie, quia in utroque foro pro hoc punitur, quatenus scilicet in utroque obligatur ducere eam quam deceptit.

Dixi, *regulariter et per se loquendo*; quia in certis casibus non tenetur : 1° si tanta sit conditio disparitas, vel tanta evidentia fictionis, ut meritò censetur, mulierem voluntariè fuisse deceptam; 2° si mulier deeeperit virum, simulando se virginem; tunc enim datur compensatio injuriæ; 3° si decipiens legitime contrahat cum aliâ; quia hoc secundum matrimonium est validum et primum invalidum : unde, inquit auctor, *ibid.*, ad 5 : *Debet potius excommunicationis sententiam sustinere quàm ad primam uxorem accedere, vel debet in alias regiones remotas fugere*. Tenetur tamen injuriam priori illatam arbitrio prudentium compensare; sed hic casus rarus est, quia Ecclesia ordinariè presumit pro primo matrimonio nec secundum permittit; 4° si grandia mala ex tali matrimonio fundatè timeantur : quo casu sufficit compensatio pecuniaria.

Petes 2° utrum pars decepta teneatur alteri simpliciter assertenti se non consensisse, credere et ab usu conjugii abstinere. — Resp. negativè. Nec enim ipsa Ecclesia sic assertenti credit, sed potest existimare quòd qui assertit se prius mentitum fuisse, nunc mentitur. « Indignum est, inquit Innocentius III, cap. *Per tuas*, de Probationibus, ut quòd suâ voce quispium dilucide est protestatus, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. »

Si tamen evidentia proferret indicia se non consensisse, teneretur alteri credere, et posset ad alias nuptias convolare, accedente tamen iudicis ecclesiastici sententiâ, si matrimonium fuit publicum et passim habitum pro valido. Idem quidam dicunt, si juret se non consensisse, modò sit de quo presumi possit quòd non pejeret.

Dico 2° : Consensus internus debet exterioris exprimi per verba aut signa de præsentì. (*Ibid.*, a. 2, O.)

Ita Florentinum in decreto *Unionis* : *Causa efficiens matrimonium*, inquit, *regulariter est mutuos consensus per verba de præsentì expressus*. Ubi *regulariter*, ut jam observavi, non afficit consensum exterioris expressum, sed *verba*; quia regulariter consensus exprimitur

per verba; potest tamen exprimi per alia signa verbis æquivalentia.

Ratio conclusionis est, quia matrimonium est Sacramentum, consequenter signum sensibile, et contractus humanus: contractus humanus postulat ex naturâ suâ fieri aliquo signo humano et sensibili; per eum enim homo agit cum homine ut homo est, constans corpore et animâ, nec aliter fiunt cæteri contractus. Plura vide dissert. 2 de Contract., a. 1.

Dices: Cap. *Tuæ fraternitati*, de Sponsalibus, l. 4, tit. 1, Innocentius III dicit: « Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri et mulieris consensum, sed necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia de præsentibus; ergo. — Resp. Innocentium loqui de verbis propriè dictis quæ dicit esse necessaria quoad Ecclesiam, quia talis est ejus praxis, et certius per ea illi constat de consensu interno. Patet ex verbis immediatè sequentibus: « Nam, inquit, surdi et muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine verbis, » non tamen sine signis æquivalentibus.

Inst.: Cap. *Cum loco*, ibid., cap. *Sufficit*, causâ 27, q. 2, et alibi, dicitur per solum consensum perfici matrimonium; ergo. — Resp. *non solum* non excludere verba vel signa consensum exprimentia, sed quædam accidentalialia, ut cæremonias, consensum parentum, etc.

Repones: Deus, qui videt animos, potest consensum internos approbare; ergo. — Resp. Potest quidem, sed non sic approbat ut efficiant matrimonium, quod voluit et instituit fieri humano modo. Alia argumenta require loco citato de Contractibus.

Dixi 1°, per verba vel signa, verbis utique æquivalentia; quia modo per hæc exprimitur consensum, sufficienti in matrimonio sicut in aliis contractibus: unde Innocentius III mox citatus definit matrimonium posse contrahi à surdis et mutis, et Florentinum dicit contrahi *regulariter* per verba, inuens posse aliquando contrahi aliter. (Ibid., ad 2.) Si petas quæ signa sufficiant, — Resp., et sit regula generalis: Quoties signum, vel ex naturâ suâ, vel ex juris dispositione, vel ex regionis consuetudine, est certa nota interni consensûs conjugalîs erga sponsum aut sponsam, sufficit ad matrimonium.

Hinc in quibusdam sufficit annuli subarrhatio, in aliis porrectio manûs, in aliis traductio sollemnis sponsæ in domum sponsi, etc., ibid., ad 3; imò et consensum parentum præsentem et tacente sponsâ præverecundiâ: nisi forte taceret quia non consentiret.

Observandum tamen, præsentem debere per verba contrahere quando loqui possunt; quia sic certius innotescit et facilis potest probari consensus. Unde qui recusaret, juxta Sylvium et quosdam alios, peccaret mortaliter; quia sine causâ recederet à notabili ritu quem Ecclesia semper observavit et videtur præcepisse observari cap. citato *Tuæ fraternitati*. Alii tamen reputant tantum peccatum veniale, quia non videtur res gravis momenti, nisi signa sint æquivoca.

Dico 2°, per verba vel signa de præsentibus; quia qui promittit aliquid se facturum, nondum facit illud: qui autem consentit per verba de futuro, ut, cum dicit: *Accipiam te in meam, habeo te in uocorem*, promittit tantum se cum illâ contracturum matrimonium; ergo. (Ibid., a. 3, O.) Confirmatur: Matrimonium consistit non in promissione tradendi corpora, sed in ipsâ mutua traditione; ergo non potest exprimi per verba de futuro, dicendo: *Accipiam te*, quæ solum important promissionem, sed per verba de præsentibus, dicendo: *Accipio te*, quæ important actualem traditionem.

Observandum tamen, quandoque verba grammaticaliter esse de futuro, quæ ex adjunctis habent sensum de præsentibus, et è contra. V. g., hæc: *Ex nunc habeo te in meam: habeo* grammaticaliter est de futuro; propter tamen *ex nunc* adjunctum, est de præsentibus. È contra: *Accipio te pro Paschate proximo: accipio* grammaticaliter est de præsentibus, reverè tamen de futuro propter adjunctum. Quando autem, attentis

omnibus, dubium est an sint de præsentibus vel de futuro, consulenda est intentio contrahentium.

Præter hæc conditiones, requiritur insuper quòd consensus sit in facie ecclesiæ et immunis ab errore et metu. De primo agit auctor hic, art. 3; de secundo, q. 54, art. 1. De utroque dicemus dim de Impedimentis; de tertio agit q. 47, a. 3. Pro quo sit

ARTICULUS III.

Utrum matrimonium ex metu initum sit irritum, et quo jure.

Pro præmissis ad hunc articulum habeat et legat studiosus lector quæ dixi dissert. 1 de Contract., art. 4, cui titulus est: *Utrum metus irritet contractum?*

His suppositis, nunc

Dico: Matrimonium contractum ex gravi metu, à causâ liberâ injustè et ad extorquendum consensum incusso, irritum est jure positivo, non naturali. (Supp. q. 47, a. 3, O.)

Prob. prima pars ex pluribus locis juris, cap. *Significavit*, 2, de Eo qui duxit; cap. *Cum locum*, 14; cap. *Veniens*, 15, et cap. *Consultationi*, de Sponsalibus. (Ib., in a. S. C.)

Neque dicas jura præsumere metu coactum non verè consensisse; contrarium enim apertè patet ex cap. citato *Significavit*, ubi Pontifex disertè significat cum qui consentit in unam, sed per vim et non spontè, validum cum alterâ matrimonium contraxisse. Insuper, ut arguit auctor, Ecclesia non præsumit peccatum de aliquo, nisi probetur: præsumeret autem peccatum mendacii, si existimaret eum qui coactus est, non consensisse quando dicebat se consentire. (Ibid. O.)

Prob. secunda pars: Si metus gravis injustè incussus ad extorquendum consensum jure naturæ irritaret matrimonium, esset vel propter defectum consensûs voluntarii, vel propter injuriam illatam patienti metum: atqui ex neutro capite id præstat; ergo. 1° Non propter defectum consensûs voluntarii, quia quæ fiunt ex metu, sunt simpliciter voluntaria. Et licet omnimoda spontaneitas conveniendor foret matrimonio ob perpetuitatem ejus, non tamen essentialiter requiritur, sed sufficit illud voluntarium quod satis est ad translationem dominii corporis, ut in aliis contractibus; aliàs sequeretur quòd matrimonium contractum ex metu gravi justo à causâ liberâ vel naturali, foret etiam invalidum, cum nec ista sit spontaneitas omnimoda; quod tamen nullus admitteret. 2° Non propter injuriam illatam, quia, supposito consensu sufficienti ad translationem dominii corporis, nulla injuria ullum contractum ex naturâ rei irritat, sed dat tantum jus vel rescindendi, si rescindibilis sit, vel petendi satisfactionem; sufficit enim jure naturæ ad validum contractum consensum voluntarium contrahentium. Insuper sequeretur quòd metus injustè incussus ob alium finem quàm ad consensum extorquendum etiam irritaret matrimonium, cum tunc non minor irrogetur injuria; quod tamen communiter non admittitur.

Dixi 1°, ex gravi metu; si enim sit levis metus, non irritatur matrimonium, quia jura requirunt metum eadem in virum constantem. Et lib. *Nec timorem*, ff. de Eo quod metûs causâ tit, metus levis pro nihilo reputatur. Sed

Petes 1° quæ mala debent timeri ut censeatur gravis metus. — Resp. hæc isto versu contineri: *Supri, sive status, verberis atque metis*; et similia ejusdem momenti, vel gravis infamia; sive ista imminere timentî, vel proximis ejus parentibus, patri, matri, uxori, fratribus, etc. (Ib., a. 2, ad 2.)

Petes 2° an si minima mala timeantur, sed timens sit pusillanimis et timidus, censeatur etiam metus gravis irritans matrimonium. — Resp. sub distinctione: Vel, spectatâ hujusmodi conditionis personarum qualitate, indole, etc., ejusmodi mala ut gravia ab eis solent apprehendi, vel non, sed solum ab hæc particulari personâ, ob ejus specialem metuculo

sam indolem, talia apprehendantur. Si primum, metus censetur respectivè gravis irritans matrimonium; secus si secundum.

Ratio primi est, quia, licet talis metus non sit absolute gravis, est tamen talis respectivè, nec minus voluntarium et libertatem minuit respectu talium personarum, quam gravis absolute respectu constantium virorum. Adde quòd I. *Metus autem*, 3, ff. *Ex quibus causis majores*, dicitur justum metum intelligi ex affectu ejus qui eum patitur: quod tamen sic intellige, ut ita evenire solet in personis ejusdem conditionis: Unde

Ratio secundi est, quia jura non respiciunt quid in particulari sit huic proprium, sed quid communiter solet accidere: aliàs omnia essent plena libus et incerta.

Petes 3° an metus reverentialis censeatur gravis. — Resp. Vel consideratur pro solo pudore et verecundia quam habent proles respectu parentum, pupilli respectu tutorum, subditi respectu magistrorum, etc., si eorum voluntati non acquiescant: et tunc ille metus censetur levis, et insufficientis ad irritandum matrimonium; vel consideratur ut habet ad junctas graves minas, periculum diuturnæ offensionis cum asperitate vultus et verborum ejus cui reverentia debetur: et tunc, respectu præsertim puellarum, censetur gravis metus.

Dixi 2°, à causâ liberâ; quæ sit à causâ naturali, v. g., à tempestate, bello, peste, etc., sit incussus metus, non irritat matrimonium, cum nulla tunc contrahenti irrogetur injuria, ad quam maxime attendunt jura. Hinc valet matrimonium si quis concubinam ducat metu inferni vel mortis ex naufragio.

Dixi 3°, injustè, quia si à causâ liberâ quidem, sive publicâ, sive privatâ, sed justè metus incutitur, non irritat matrimonium, quia tunc nulla fit injuria coacto, qui potius à suo delicto, addeoque à seipso cogitur quam ab alio. Unde solet Ecclesia etiam sub gravissimis ponis cogere ad matrimonium stupratoris virginum, aut qui à sponsalibus injustè resiliunt.

Hinc si parentes mimentur adducere coram giudice inventum in stupro, et tali metu compulsus stupratam ducat, validum est matrimonium. Si autem mimentur mortem per se inferre, aut aliud grave malum, nisi ducat, compulsus hoc metu invalidè contraheret, quia in hoc casu foret injustè incussus metus. Habent enim parentes jus accusandi coram giudice stupratorum, non autem per se mortem aut vulnera inferendi. Si autem ex irâ velit interficere stupratorem, ipse autem suâ sponte offerat matrimonium, sperans se ita iratos animos posse placare et mortem evadere, validè contrahit, quia metus non est incussus in ordine ad matrimonium: unde

Dixi 4°, et ad extorquendum consensum incusso; quia si incutatur ad alium finem, per accidens se habet ad matrimonium, ac proinde habendus est eodem loco ac si fuisset incussus à causâ merè naturali. Hinc valet matrimonium, si ad mortem damnatus et petitus ab aliquâ in conjugium, cum eâ contrahat ut mortem evadat; item si puella, ne occidatur à sicario, offerat ipsi nubere, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam partem: Si matrimonium ex metu gravi, etc., initum, sit jure positivo irritum, sequitur sic contrahentem necessariò reum esse mendacii et sacrilegii: mendacii, in quantum dicit: *Accipio te in meam*, quod non intendit; sacrilegii, in quantum utitur formâ Sacramenti super materiam indebitam; sicut qui metu mortis proferret formam absolutionis in subjectum indispositum: atqui hoc videtur absurdum; ergo. — Resp. Neg. utramque sequelam. Quantum ad primam, etsi verum sit quòd si contrahens, sciens tale matrimonium esse nullum, verba proferat formaliter, et intus non consentiat, peccat mentiando, ad id tamen non necessitatur; potest enim consentire quantum fieri potest ex parte suâ, vel proferre verba solum materialiter more psit-

taorum, quia in his circumstantiis non tenetur respondere juxta intentionem cogentis, et verba à circumstantibus sic intelligi possunt et debent, cum sciant talem in matrimonio efficaciter consentire non posse: utrovīs modo fiat, potest non esse mendacium.

Ex quo etiam patet ad secundam sequelam, scilicet nullum esse sacrilegium: proferens enim verba alterutro modo, ea non proferit ut formam Sacramenti, nec ponit illius materiam, sed se habet sicut qui, missam exercendo, verba consecrationis super hostiam chartaceam proferret.

Ad exemplum de proferente verba absolutionis super indispositum, disparitas est, quòd ille ex personâ Dei falsum iudicium exterius proferat, et consentiat ei qui directè petit aliquid impium et sacrilegum; unde externum sacrilegium committit: matrimonium autem directè tantum patitur, ut est contractus, non quâ Sacramentum. Quare contrahentes non sustinent immediatè personam Christi sua merita dispensans, sed personam privatam ineuntis contractum, cui per accidens adjuncta est à Christo ratio Sacramenti; atque ita metu contrahens, cum manifestum sit talem contractum esse nullum, non fingit sacrilegè se dispensare merita Christi, aut Sacramentum ponere, sed tantum inire contractum, qui cum nullus sit, nullum est etiam Sacramentum, adeoque nullum sacrilegium.

Repones: Talis contrahens utitur quibusdam ritibus sacris contra eorum reverentiam. — Resp. quòd hæc reverentia in tanto periculo non obliget.

Inferes: Ergo metu coactus licet poterit contrahere cum quovis alio impedimento. — Resp. quòd si impedimentum sit juris ecclesiastici, poterit eadem ratione: si verò impedimentum sit juris divini aut naturalis, quidam tenent non licere, quia sic contrahere esset intrinsecè malum, quippe contra jus naturæ tale matrimonium prohibens. Alii verò dicunt licere: ratio est, quia ex una parte non fit matrimonium, neque ponitur id cui annexa est ratio Sacramenti, adeoque abest sacrilegium. Ex altera autem parte, consensus ille inefficax in matrimonium, ex gravi metu à peccato excusatur. Nec refert quòd videantur attentare id quod est contra jus naturæ: attemptant enim duntaxat inefficaciter sine animo, imò cum certitudine non faciendi; suppono enim quòd non intendant consummare, aliàs peccarent.

Obj. 2° contra secundam partem: Vinculum matrimonii est perpetuum et indissolubile: atqui metus repugnat perpetuitati; coacta enim non durant, ut dicitur communiter; ergo jure naturæ est irritum matrimonium ex metu contractum: et ita arguit S. Thomas, hic O. — Resp. Dist. min.: Metus repugnat connaturaliter perpetuitati, conc.; essentialiter, neg. Potest enim esse vinculum perpetuum etsi coactum, ut in servitute; et ut non excurramus extra præsentem materiam, matrimonium initum ex metu à causâ naturali vel liberâ, sed justè incusso, aut etiam injustè, sed sine ordine ad matrimonium, inducit vinculum perpetuum, et tamen non est minus coactum quam illud quòd est in questione. Non diffitemur tamen matrimonium ob perpetuitatem exigere connaturaliter esse liberum à metu; et hæc ratione mota est Ecclesia ut aliter contractum irritaret. Nec aliud intendit S. Thomas, afferens duntaxat rationes congruentes quæ moverunt Ecclesiam ut hujusmodi matrimonia declararet invalida.

Inst.: Matrimonium est vinculum amoris: atqui metus injustus impedit amorem: ergo. — Resp. matrimonium dici vinculum amoris, quia, ut jam observavi, amor ordinarie in illud inducit, et ab illo fovetur: non verò quòd amor sit illi essentialis, ut patet in his qui ex metu naturali, aut solo amore divitiarum vel bonorum, matrimonium ineunt; item in eo qui ex metu justè incusso ducit puellam sibi exosam,

quam defloravit; item in iis qui divortio sunt se-juncti.

Obj. 3°: Donatio facta latroni jure naturæ est in-valida, ergo similiter matrimonium ex metu contra-ctum.—Resp.: Dist. ant.: Donatio facta latroni, præ-cisè ut cesset ab injusta vexatione, est invalida, conc.; ob alium finem, neg. Ideò in primo casu ista donatio est invalida, non ob defectum voluntarii, sed quia cessatio ab injusta vexatione non est materia de qua possit contrahi: cum enim sit ex justitia debita vexationem patienti, non est vendibilis magis quam equus furto sublati sit vendibilis suo domino. At in matrimonio, ultra cessationem à vexatione, datur corpus, quod est materia contractus. Vide loco citato de Contractibus, conclus. 1.

Obj. 4°: Si tale matrimonium jure naturæ sit vali-dum, non potest irritari à jure positivo; ergo. Patet ant., quia jus positivum nihil potest in jus naturæ.—Resp.: Dist. ant.: Non potest irritari iustum, conc.; faciendum, neg. Quia jus positivum potest apponere certas condiciones sine quibus non subsistit matrimo-nium, ut patet de præsentia parochi: nec in hoc jus positivum dominatur juri naturæ, quia jus naturæ hic se habet tantum permissivè sicut circa divisionem honorum, et similia.

Inferes: Ergo tale matrimonium erit validum inter infideles?—Resp. affirmativè, si nulla lex civili sit apud eos quæ illud irritet.

Petes 1° utrum matrimonium ex metu gravi initu-m et jure positivo nullum, firmetur juramento, aut saltem juramentum obliget.—Resp. negativè, quia contractus qui à jure positivo irritatur propter bonum pub-licum, ut contingit in præsentii casu, juramento non firmantur, ut docuimus dissertat. 1 de Contract., art. 6. Neque juramentum superveniens secundum se obligat; quia quod est contra bonum publicum, est contra bonos mores et illicitum; juramentum autem non obligat ad illicitum. Vide loco citato.

Si tamen qui contraxit ex metu, postea spontè et li-berè juret se validatum hujusmodi matrimonium, ad id virtute religionis tenetur, quia hoc matrimonium validari non est illicitum.

Utrum autem hoc matrimonium validetur per cop-ulam, aut per consensum clandestinum sequentem liberum et spontaneum, dicemus infra.

Petes 2° utrum, si coactus ad contrahendum matri-monium similiter cogatur ad consummandum, possit licitè.—Resp. negativè, quia matrimonium est ab-solutè nullum.

Petes 3° quæ sint pœnæ cogentium ad matrimonium.—Resp. ex concilio Tridentino, sess. 24, cap. 9, de Reformat. matrim., « dominos temporales et magi-stratos, qui quovis modo directè vel indirectè subdi-tos suos vel quoscumque alios cogunt quominus li-berè matrimonium contrahant, » ipso facto incurrere excommunicationem. De alijs cogentibus qui non sunt domini temporales aut magistratus, silet concilium.

Petes 4° utrum proles natæ ex matrimonio, defectu consensûs, aut ratione alicujus impedimenti, nullo, sint legitime.—Resp., si matrimonium fuit contra-ctum in facie ecclesiæ et cum bonâ fide saltem ex parte unius conjugum, proles in tali matrimonio na-tas, imò et conceptas ante ejus dissolutionem, esse legitimas. Ita declarat in jure, cap. Cum inter, et cap. Ea tenore, Extra. lib. 4, tit. 17. Et ita docent ju-risconsulti, tam canonici quam civiles.

ARTICULUS IV.

De matrimonio conditionato.

Quæ spectant matrimonium conditionatum præve-nimus dissert. de Contractibus, art. 7, § 1, et dissert. præcedenti, a. 2 de Sponsalibus conditionatis; eadem enim est ratio de matrimonio conditionato ac de sponsalibus conditionatis, cum utriusque sit contractus humanus; unde, ne eadem lædiosè repetamus præ-sertim in materiâ infrequenti, breviter

Dico 1°: Matrimonium initu-m sub conditione sive de præterito, sive de presenti, sive de futuro non ne-cessario, sive possibili, sive impossibili, sive honestè, sive turpi, modò bonis et substantiæ matrimonii non sit contraria, posità conditione subsistit matrimonium, non posità non subsistit, saltem in foro interno. Quia vinculum matrimonii dependet à contrahentium vol-untate; ergo si illud non velint non posità conditione, et velint eâ posità, non habetur non posità conditio-ne, et eâ posità habetur. Explicationem hujus conclusio-nis require locis citatis.

Dico 2°: Probabilis est matrimonium sub condi-tione de futuro contingenti contractum, conditione posità statim convalescere absque novo consensu, modo prior non fuerit revocatus.

Prob. 1°: Quia prima voluntas virtualiter durans se habet ac si de novo poneretur; censetur autem virtualiter durare quamdiu non revocatur; 2° quia alii contractus sic convalescunt, et de matrimonio sic declarasse S. Pium V et Clementem VIII, refert Fa-gnanus in cap. Super eo, de Conditionibus apposi-tis.

Dices 1°: S. Th. hic, O, dicit « quòd idem sit ju-dicandum de tali consensu, sicut de consensu qui fit per verba de futuro: unde non fit matrimonium; » ergo.—Resp. cum Sylvio, S. Thomam inquit respec-tivè ad tempus quo initur iste contractus conditiona-tus, non respectivè ad tempus quo adimpletur condi-tio. Et sic verum est quòd dum initur iste contractus, sit judicandum de illo quòd non sit matrimonium, sicut nec ille qui fit per verba de futuro; quia non est absolutus, sed pendens in futurum. Nihilominus plus valet quàm contractus sponsalitiis; est enim medius inter sponsalia et matrimonium absolutum, magisque accedit ad hoc quàm ad illa, quia consensus exprimitur per verba de presenti, licèt suspendatur in futurum.

Dices 2°: Matrimonium est Sacramentum; ergo aliquid ejus sensibile debet existere physicè, dum perlicitur; atqui dum conditio ponitur, nihil tale existit; ergo.—Resp. Neg. subsumptum. Existit enim tunc physicè ipsa conditio per quam ex pacto contra-hentium sensibilis efficitur eorum consensus virtua-liter perseverans; in illam enim conditionem dirigitur et ad illam usque extenditur.

Intelligendum arbitror hanc sententiam, modò pa-rochus et testes, in locis ubi Tridentinum est recep-tum, adsint præsentés, et dum consensus ponitur, et dum adimpletur conditio, aut de eâ certioentur; quia si adsint tantum dum ponitur consensus, verè non as-sistunt matrimonio; cum enim tunc non sit præsens, sed futura tantum corporum traditio, consequenter non est præsens matrimonium, aut saltem de illo non erunt certi, si non sufficienter ipsis significetur ad-impletio conditionis. Si verò adsint tantum adimple-tioni conditionis, non fuerunt præsentés consensui, qui proinde debet coram eis renovari.

Plures alie difficultates possunt circa præsentem materiam proponi; sed quia ut plurimum sunt solutæ locis citatis de Contract., et dissert. præced. de Spon-salibus conditionatis, et aliunde rarissimè permittan-tur et fiant matrimonia conditionata, eas ut inutiles aut jam præoccupatas omitimus.

ARTICULUS V.

De objecto consensûs matrimonii.

Suppono consensum contrahentium debere neces-sario ferri in ipsam mutuum corporum traditionem, seu in vinculum inde resultans, quia, ut alibi dixi, in eo sita est essentia matrimonii: unde difficultas est an etiam debeat necessariò ferri in copulam car-nalem. *Quidam* absolutè negant; *quidam* absolutè affirmant; alii, mediâ viâ incedentes cum auctore, di-cunt consensum implicitum in copulam requiri, non explicitum. Cum quibus

Dico: Consensus explicitus in copulam non est ne-cessarius ad matrimonium, sed implicitus. (Supp. q. 48, a. 1, O.)

Probat. utraque pars simul : Consensus qui facit matrimonium, sic est in copulam sicut copula se habet ad matrimonium, quia consensus qui facit matrimonium, est consensus in matrimonio, hoc est, in essentialia matrimonii; effectus enim proprius voluntatis est ipsum volitum; atqui copula carnalis non continetur explicitè et essentialiter in matrimonio, sed implicitè tantùm, sicut actus in potentia et effectus in causa; ergo. (Ib., in a. S. C.) Prob. min.: Matrimonium, ut diximus diss. 1, a. 2, non est essentialiter ipsa copula carnalis, sed jus seu potestas ad illam; ergo.

Prob. prima pars seorsim : Jus seu potestas est distincta et separabilis ab usu, sive, ut alii dicunt, dominium directum est distinctum et separabile à dominio utili; sæpè enim lege fit ut habens dominium directum et proprietatem, non habeat dominium utile seu usum, ut patet in leudo et emphyteusi; item in pupillis, quorum dominium in propria bona est ligatum et impeditum quoad usum. Ergo possunt conjuges sibi tradere jus seu dominium directum in mutua corpora, non tradendo nec intendendo explicitè tradere usum. Subsumo. Atqui in tali jure seu dominio directo consistit essentialiter matrimonium; ergo.

Confirmatur : Qui cum animo expresso ingrediendi religionem ante consummationem matrimonii, contrahit matrimonium, validè contrahit, ut patet ex cap. *Commissum*, de Sponsal. : atqui talis non potest explicitè intendere copulam; ergo. Imò inter baptizatos omne matrimonium sub tali conditione et pacto contrahitur, ut neuter teneatur reddere debitum, si velit ante consummationem religionem ingredi. Tandem inter B. Virginem et S. Joseph. fuit verum matrimonium, ut docet S. Th., 3 p., q. 29, a. 2, et dicam infra : atqui tamen B. Virgo nunquam consensit explicitè in copulam, utpote virgo mente et corpore.

Prob. secunda pars : Qui consentit in id quod essentialiter ordinatur ad copulam carnalem, consentit implicitè in illam : atqui qui consentit in matrimonio consentit in id quod essentialiter ordinatur ad copulam; ergo. Prob. min. : Qui consentit in matrimonio, formaliter et explicitè consentit in jus et potestatem ad copulam et in causam illius : atqui jus essentialiter ordinatur ad usum, potentia ad actum, causa ad effectum; ergo.

Unde quod quidam dicunt, requiri tantùm consensum implicitum in copulam ex parte contractus, non ex parte contrahentis, non videtur admittendum : est enim implicita quod quis intendit jus et contractum essentialiter ordinatum ad copulam, et eam ipse implicitè non intendat. Quamvis enim alio actu tale jus possit suspendere et ligare, vi tamen actus quo jus intendit, implicitè, licet inefficaciter, usum intendit.

Hinc colliges consensum implicitum in carnalem copulam non ita esse accipiendum, quasi esset propositum quoddam virtuale copulæ carnalis, sed quia est consensus in eam potestatem in qua talis copula continetur implicitè, ut actus in potentia et effectus in causa.

Solvuntur objectiones.

Obijcies 1° contra primam partem : Copula carnalis pertinet ad essentialiam matrimonii; ergo debet esse consensus explicitus in illam sicut in matrimonium. Prob. ant. multipliciter : 1° S. Aug., lib. 19 contra Faustum, c. 26 : « Matrimonium, inquit, ex hoc appellatum est, quòd non ob aliud femina debeat nubere, nisi ut mater fiat. » 2° Idem, lib. de Bono viduitatis, c. 9, dicit ex Apostolo, 1 Timothy. 5, quòd voluntibus virginitatem, non solum nubere, sed et velle nubere damnabile est : id autem non esset damnabile, nisi ratione copulæ quæ sola opponitur virginitati. 3° Idem S. doctor, apud Grat., cap. *Institutum*, causà 27, cap. 39 : « Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum quæ docetur non fuisse commixtio sexus. » 4° In commixtione corporum consistit ratio Sacramenti, ut constat ex cap. *Societas*, ibid., desumpto ex S. Leone, epist. 92, ubi

legitur : « Cùm societas nuptiarum ita à principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi et Ecclesiæ Sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum quæ docetur non fuisse nuptiale ministerium. » 5° Denique referuntur : uti Patres qui docent matrimonium perfici carnali commixtione; ergo. — Resp. : Neg. ant., ut patet ex probationibus conclusionis et ex a. 2 dissert. 1 hujus tractatus. Ad primam probationem, S. Aug. loquitur de illis quæ nubunt propter caruales amplexus, et docet quòd non debeant illos appetere propter concupiscentiam, sed propter prolem generandam, seu ut matres fiant, quòd probat ex ipso vocabulo matrimonii.

Ad secundam. Apostolus et S. Aug. loquuntur de virginibus quæ volunt nubere cum intentione aut periculo consummandi matrimonium, ut fit ordinariè; et sic intelligenda est responsio D. Thomæ hic ad primum, conformiter ad ea quæ dicit in 4, d. 30, q. 2, a. 1, q. 2, ad 5. Alioquin votum virginitatis non repugnat matrimonio; hæc enim duo simul constituunt, voverè Deo perpetuam continentiam, et tradere homini potestatem corporis quæ certò scis nunquam usurum.

Ad tertiam. Hæc verba non sunt S. Augustini, sed Gratiani, ut notatur in emendatione decreti.

Ad quartam. Item verba S. Leonis non referuntur fideliter. Sic habet S. Leo : « Unde, cùm societas nuptiarum ita ab initio instituta sit ut præter sexuum conjunctionem, haberet in se Christi et Ecclesiæ Sacramentum; dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium in quâ non docetur nuptiale fuisse mysterium. » Quibus verbis docet S. Leo concubinam non esse uxorem; quia, quamvis non desit commixtio sexuum, non est tamen cum eâ intum mysterium seu fœdus nuptiale, significans conjunctionem Christi et Ecclesiæ.

Ad quintam. Patres intelligunt matrimonium perfici per copulam, perfectione non essentiali, sed accidentali, sicut potentia perficitur per suum actum.

Obj. 2° : Si mulier dicat viro : *Consentio in te, dum tamen non cognoscas me*, est invalidum matrimonium : atqui si non requireretur consensus explicitus in carnalem copulam, foret validum; ergo. Prob. maj. : Quia talis conditio est contra substantiam matrimonii; ergo. — Resp. : Dist. maj. : Si conditio illa apponatur ut impeditiva juris concedendi, conc. maj.; si ut impeditiva usûs tantùm, neg. maj. Ad hunc sensum dist. ejus probationem : Talis ergo conditio, *modo non cognoscas me*, et similes, ex intentione contrahentis potest apponi, vel quia non vult ipsi concedere jus in proprium corpus, vel quia, licet jus tale concedat, vult tamen ipsum ligari et usum denegat. Si primo modo, repugnat substantiæ matrimonii; et quia iste sensus est hujus conditionis et locutionis connaturalior, ideò D. Th. hic ad 5, et Gregorius IX., cap. *Si conditiones*, de Conditionibus appositis, dicunt quòd repugnat substantiæ matrimonii. Si secundo modo, non repugnat substantiæ matrimonii, quia 1°, ut diximus, matrimonium essentialiter consistit in jure ad usum, et non in ipso usu; 2° quia illam apponere possunt si velint ingredi religionem, et sic quidem semper de jure censetur apposita; 3° quia pactum de servandâ castitate consistere potest cum matrimonio jam contracto, adeoque et contrahendo; quòd enim est contrarium essentiaæ alicujus rei, nunquam cum eâ sive in fieri sive in facto esse consistere potest; vel enim illam elidit, vel ab illâ eliditur. Neque obstat quòd impedimentum superveniens matrimonio stat cum illo jam contracto, non tamen cum contrahendo; disparitas est enim, quòd impedimentum dirimens se tenet ex parte causæ, reddens scilicet personam inhabilem ad contrahendum : defectus autem qui est in causa efficiente habet benè quidem vim impediendi effectum secuturum, non destruendi jam factum; quia effectus à causa pendet in fieri, non in facto esse; sed conditio sive obligatio quæ essentialitè

ipsius contractus repugnat, ei sive in facto esse sive in fieri repugnat, cum sit eadem essentia in fieri et in facto esse.

Inst. : Talis conditio apposita obest bono prolis ; ergo est contra substantiam matrimonii. — Resp. : Obest bono prolis positivè, neg. negativè, id est, nihil confert ad bonum prolis, conc. Sed ad hoc nihil tenentur conferre nubentes, cum possint variis de causis abstinere ab usu conjugii. Et si possint post matrimonium ex mutuo consensu continentiam servare, quidam possint nubendo illam Deo promittere, salvo matrimonio, et nihil agendo contra substantiam ejus ?

Insistes : Totum dominium reale quod per matrimonium acquiritur in corpora, nihil est aliud quam ipsum jus utendi corpore conjugis ad usum generationis : atqui jus utendi non stat cum conditione seu obligatione non utendi, aliàs esset jus et non jus ; ergo. — Resp. : Datà maj., dist. min. : Jus utendi proximum et expeditum non stat, etc. conc. min. ; jus utendi remotum et ligatum, etc., neg. min. Illud autem sufficit ad matrimonium contrahendum, si quidem sufficit ad contractum. Sic in pupillis stat jus remotum et ligatum disponendi de rebus suis, quod dicitur dominium directum et proprialis, cum obligatione tamen non disponendi.

Replicabis : Talis conditio aut etiam intentio nunquam exercendi copulam, non stat cum consensu etiam implicito in copulam ; qua sunt intentiones contrariae : atqui tamen ex secundà parte, requiritur etiam ex parte contrahentis consensus implicitus in copulam ; ergo. — Resp. : Dist. maj. : Talis conditio, etc., non stat cum consensu implicito efficaci in copulam, conc. maj. ; cum consensu implicito inefficaci, neg. Nihil enim obstat aliquem velle aliquid inefficaciter, dum vult contrarium efficaciter, maxime dum illud quod inefficaciter intenditur, non in se, sed in alio à quo separari potest intenditur, ut fit in presenti casu ; in tantum enim contrahens dicitur intendere copulam, in quantum intendit jus ad illam ; quod tamen cum velit ligari, copulam inefficaciter intendit.

Repones : Tale jus nullum habebit usum eritque omnino inutile ; ergo nullum. Resp. 1° : Neg. consequ., quia cum dominium distingatur ab usu, nihil repugnat aliquem habere dominium inutile, ut patet in pupillis. Resp. 2° : Neg. ant., quia tale jus et dominium efficit 1° ut conjuges nequeant aliud matrimonium contrahere ; 2° quòd accessus ad aliam sit ad alterum ; 3° quòd si se mutuo cognoscant non sit fornicatio ; imò, si non voverint castitatem, nullo modo peccent ; 4° efficit bonorum communionem et vinculum charitatis qua se mutuo juvant et solantur in administratione familie et casibus adversis ; 5° individuum vitæ societatem.

Urgelis tandem : Qui transfert dominium equi ad certum usum, censetur et ipsum usum concedere ; ergo qui concedit jus corporis ad usum copulae, censetur et copulam concedere. — Resp. : Dist. consequ. : Ergo censetur, etc., ordinariè, conc. ; si pactum de contrario interveniat ; neg. Cur autem in primo casu ita semper transferatur usus cum dominio, ideò est, quia aliàs equi concessio foret inutilis et nugatoria, imò nociva : non sic in nostro casu, ut patet ex solutione præcedenti. Argumentum contra secundam partem præoccupavimus in probationibus. De matrimonio inter B. Virginem et S. Joseph. dicemus intra in digressionem historicà.

ARTICULUS VI.

Utrum ad matrimonium requiratur necessariò consensus parentum.

Lutherani et Calvinistæ contendunt matrimonium sine consensu parentum, esse irritum jure naturali et divino positivo. Inter Catholicos quidam volunt esse irritum jure humano.

Suppono Ecclesiam potuisse illud irritare ; quia, cum sit contractus, potuit reddere filios inhabiles ad

contrahendum sine consensu parentum, sicut reddidit omnes inhabiles ad contrahendum sine presentia patris et duorum testium.

Dico 1° : Matrimonium sine consensu parentum contractum, non est irritum jure naturali nec divino positivo.

Prob. prima pars : 1° Non parentum, sed contrahentium consensus est causa efficiens matrimonii. 2° Filius sufficientis ætatis et rationis, habet plenum dominium in proprio corpore in ordine ad statum totius vitæ eligendum, ut iterum dicam conclusione subsequenti. 3° Ex naturâ rei convenit ut homo sit plene liber et soli Deo subditus in disponendis iis quæ ad totius vitæ statum pertinent, ut sunt matrimonium, continentia perpetua, professio monastica : unde canones maxime cavent ne ledatur ista libertas, ut vidimus in præcedentibus. Hæc autem libertas valde minuere si filiifamilias penderent à consensu parentum ad contrahendum valdè matrimonium. 4° Si jure naturali matrimonia filiorum sine consensu parentum essent irrita, neque filii emancipati, neque viduæ possent valdè contrahere sine consensu parentum, quod non admittitur ; ergo.

Prob. secunda pars : S. Scriptura nullibi irritat matrimonium filiorum sine consensu parentum contractum, ut patet ex solut. obj. E contra exhibit plura matrimonia valida sine consensu parentum inita, ut matrimonium Jacob cum Lià et cum ancillis, Genes. 29 et 30 ; matrimonium Tobie junioris, Tob. 7 ; matrimonia Esau cum tribus mulieribus, invitis Isaac et Rebecca, Genes. 26. Et Apost., 1 Cor. 7, de viduâ dicit : *Cui vult nubat, tantum in Domino*, ergo.

Dico 2° : Matrimonium filiorumfamilias sine consensu parentum contractum, non est jure humano invalidum.

Prob. : Cap. *Sufficiat*, causâ 27, q. 2, dicitur : *Sufficiat secundum leges solus eorum consensus de quorum conjunctionibus agitur.* Cap. *Item virum*, extrav. de Regularibus, lib. 3, tit. 31, de puellâ nubili dicitur : *Quia liberum habet arbitrium in electione propositi sui, sequi parentum non cogitur voluntatem.* Sed maxime Trid., sess. 14, cap. 1, de Reform. matrim., *anathemate damnat eos qui falsò affirmant matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse et parentes ea rata vel irrita facere posse.*

Respondent quidam, Tridentinum his verbis voluisse duntaxat damnare Lutheranos et Calvinistas qui dicunt hujusmodi matrimonia jure naturali et divino esse irrita ; non autem statusse disciplinam universalem contrariam legibus plurium regnorum.

— Sed contra. 1° Concilium statuit parentes non posse irritare hujusmodi matrimonia ; si autem intendisset tantum damnare hæreticos intactis legibus civilibus contrariis, possent adhuc modò parentes vi illarum hæc matrimonia irritare. 2° Concilium non distinguit inter jus naturale aut divinum et jus humanum, sed pronuntiat indefinitè proindeque universaliter hæc matrimonia non esse irrita, nec irritari posse à parentibus ; signum est ergo istud decretum restringi ad jus divinum aut naturale, præsertim cum questio maxime controverteretur in concilio an expeditet hæc matrimonia lege ecclesiasticâ irritari.

Rationes quibus mota est S. synodus ut matrimonium filiorum sine consensu parentum contracta declararet valida, sunt : 1° quia interdum filiisintactis parentibus prudentiores, præsertim dum sunt jam ætate provecti, et parentes præ senio minus sapientes ; 2° quia quandoque parentes sunt perverse et suspecta religionis ; 3° quia sæpè contingit parentes esse sordidè avaros, qui, ne dotem solvere in filiorum vel filiarum nuptiis cogantur, aut eorum laboribus priventur, recusant aut procrastinant consensum cum magno animarum detrimento, aut uxores magis dotatas quam morderatas querunt ; 4° quia quandoque ex zelo præpostero vel

etiam ex deteriori causa, filios aut filias in monasterium deinducere volunt; 5° quia plerumque non attendunt ad filiorum seu filiarum inclinationem etsi rationabilem, quæ tamen maximè est necessaria matrimonio, sed solum ad majus commodum et decus familie. Ex matrimonio autem absque inclinatione et amore autno contracto quid expectare licet, nisi continuas discordias, odia, jurgia, adulteria, divortia et alios infuustissimos eventus, ut infelici et quotidianâ experientia comprobatur? 6° Multi sunt filii et filiæ extra patriam potestatem, ut emancipati, illegitimi, vidui, viduæ, longè distantes, quos omnes iniquum foret eâ lege astringi, ut sine consensu parentum non possent validè matrimonium inire.

Dico 3° : Pater non potest per se præcepto cogere filium aut filiam ad matrimonium, sed potest eum inducere ex rationabili causa : et tunc sicut se habet filius ad causam, sic se habet ad præceptum patris, ut scilicet si causa illa cogat de necessitate vel de honestate, et præceptum patris similiter, aliàs non. (Supp. q. 47, a. 5, O.)

Prob. prima pars : 1° In matrimonio est quasi quædam servitus perpetua, in quam ordinariè inducit amor et ad quam connaturaliter requiritur : atqui pater non potest præcepto cogere filium ad hanc perpetuam servitutem, cum sit natus liberè conditionis, et coactio impediât amorem, seu saltem non inducat; ergo. (Ibid.)

Neque dicas, secundùm jura antiqua, patrem posse vendere filium in servum. Disparitas est, quod servitus civilis non sit perpetua, potest enim redimi pecuniâ, neque connaturaliter exigit amorem sicut matrimonium.

Prob. 2° : Superioris est aliquem compellere præcepto : atqui pater non est filio superior dùm agitur de matrimonio eligendo; ergo. (2-2, q. 104, a. 5, O.) Prob. min. verbis et ratione auctoris. In his quæ ad naturam hominis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines sunt naturâ pares, non hoc sensu quòd, attentâ solâ naturâ, nulla foret hominum inæqualitas, sed quòd, quantum ad ea quæ spectant naturam, hoc est, corporis sustentationem et prolis generationem, omnes homines sint pares, et nullus alteri obedire tenetur per se loquendo, sicutque ubi agitur de matrimonio contrahendo et de sustentatione corporis per cibum et potum, neque servi dominis, neque filii parentibus per se obedire tenentur.

Secundâ pars patet : quia filii, propter pietatem et reverentiam debitam parentibus, tenentur eorum voluntati acquiescere pro ratione et justitiâ eorum voluntatis, etiam in his rebus in quibus illis non subduntur, alioquin gravem pro gravitate materiæ illis irrogari injuriam.

Juxta hanc rationem, ista obligatio, ut patet, non est obedientiæ, sed pietatis et reverentiæ. Potest etiam esse obedientiæ pro accidens. Si enim filius aliunde tenetur ad matrimonium, puta, quia virginem defloravit sub spe matrimonio, aut matrimonium est necessarium ad sedandas graves et inveteratas inimicitias, vel ad sustentandam inopiam patris; potest pater præcipere filio ut faciat id ad quod aliunde tenetur, et consequenter ut ineat matrimonium, circa quod libertatem amisit; cui præcepto tenetur filius per accidens obedire, et idè dixi in conclusiõne, per se.

Dico 4° : Quamvis matrimonia inconsultis aut etiam invitis parentibus sint rata et valida, quamvis parentes per se non possint filios aut filias præcepto cogere ad matrimonium, plerumque tamen hæc matrimonia sunt graviter illicita.

Prob. : 1° quia jure tam civili quàm canonico severè prohibentur, ut patebit ex solut. obj.; 2° quia, ut modò dicebam, honor debitus parentibus exigit ne liberi quid magnum et perpetuum, quale est matrimonium, suscipiant absque consilio et consensu parentum; 3° quia interest parentum quem generum aut quem norum sint habituri, cui dotem numerent, et

parentis officia tanquàm filio et filia impendant; 4° quia parentes, experientiâ et ætate plerumque, filiis prudentiores, possunt illis rectè consulere, idque volunt, quia eos impensè diligunt; 5° quia filii etiam conjugati in multis adhuc indigent consilio et auxiliis parentum.

Dixi, plerumque, quia in certis casibus licitum est filiis contrahere matrimonium inconsultis aut etiam invitis parentibus, ut si filius longè distet à parentibus et urgeat honestum ac utile matrimonium, vel si parentes sint aut prudeniter judicentur irrationabiliter inviti, puta, sicut modò dicebam, si contradicant ex odio, ex morositate, ex avaritiâ, quia nolunt solvere dotem aut privari laboribus filiorum, vel quia ex pietate præposterâ volunt inducere in religionem.

Salmatur objectiones.

Obj. 1° contra primam conclusionem : S. Scripturæ passim filiorum conjugia constituit in potestate parentum, Exod. 22 et 34, Deuter. 7, Ecol. 7, 1 Cor. 7 : ergo. — Resp. ex S. Scripturis nihil aliud evinci quam quòd ad parentes pertineat cura providendi filiis matrimonia convenientia, et quòd honestas et reverentia debita parentibus exigant quòd filii et maximè filiæ, quæ sunt verecundiores, acquiescant in hoc consilio parentum.

Inst. : Si filia aliquid voverit, pater potest illius votum irritare, Num. 5; ergo pariter matrimonium. — Resp. legem hanc secundùm aliquos spectare puellam inpuberem, secundùm alios spectare vota de rebus domesticis, non de his quæ pertinent ad statum vitæ.

Obj. 2° contra secundam conclusionem : Evaristus papa, epist. ad episcopos Africanos, quæ refertur causâ 50, q. 5, cap. 1, dicit non esse legitimum matrimonium sine consensu parentum, et aliter contracta vocat adulteria, stupra et fornicationes; ergo. — Resp. Evaristum ibidem præter consensum plura alia requirere ad legitimum matrimonium, ut quòd puella dotetur, quòd à paranympsis custodita et sociata offeratur, quòd matrimonium benedicatur à sacerdote cum precibus et oblationibus, et quòd conjugendi biduo vel triduo orationi vacent et castitatem servant; atque aliter contracta matrimonia dicit pariter esse illegitima et vocat adulteria, fornicationes, etc. Quis tamen dicat matrimonia absque his omnibus circumstantiis inita, esse illegitima, fornicationes et adulteria? Palam est ergo Evaristum vocare hæc matrimonia illegitima, non quia sunt invalida, sed quia non contrahuntur secundùm leges; vocat autem adulteria, fornicationes, etc., secundùm quamdam exaggerationem, quia sunt illicita et prohibita; manifestum est enim non esse adulteria. Habent tamen speciem fornicationis et adulteri, quia furtivè fiunt, et meretricio magis quàm maritali affectu suscipiuntur : unde pontifex paulò post vocat ea mala et illicita, non præcipit tamen ea dissolvi, sed puniri.

Inst. : S. Basilus, epist. ad Amphiloichium, cap. 42, matrimonia contracta invitis parentibus vocat sicut Evaristus fornicationes. Cap. 40, idem affirmat de conjugii servorum sine consensu domini; et can. 42, hanc rationem profert : « Quia eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habent. » In eandem rem laudantur Tertullianus, lib. 2 ad uxorem, cap. 9; S. Ambrosius, lib. 1, de Abraham, cap. ultimo; S. Leo, epist. 92, cap. 2; concil. Aurel. anno 541; Paris. 557; Turon. 757 et alia. — Resp. hæc SS. Patrum dicta et statuta intelligenda esse de matrimoniis illicitis, non invalidis, aut de invalidis, non in foro conscientie, sed in foro Ecclesiæ quæ de occultis non judicat. *Nisi dicas* cum quibusdam hæc matrimonia, juxta veterem quorundam Ecclesiarum disciplinam, habita fuisse olim invalida, sed hanc veterem disciplinam et antiqua jura particularia esse emendata per posteriora, præsertim per Tridentinum. Quod non nocet nostræ conclusioni, nec faveat hæreticis qui dicunt hæc matrimonia esse irrita jure naturali et divino.

Obj. 3^a leges et edicts plurium regum Gallie quibus matrimonia filiorumfamilias sine consensu parentum declarantur invalida (non valablement contractés). Ita fert edictum Henrici III in comitiis Blesensibus anno 1579, annis sexdecim post concilium Tridentinum: hoc autem edictum fuit confirmatum edicto Henrici IV 1606, et Ludovici XIII 1629 et 1639. « Volumus, inquit in priori edicto, omnia matrimonia contra dicti statuti (Blesensis) tenorem contracta, declarari invalidè contracta: obliganturque iudices ecclesiastici causas matrimoniales convenienter huic articulo dijudicare; » ergo. — Resp. his edictis matrimonia sine consensu parentum contracta declarari invalida quoad civiles effectus tantum, nempe quoad dotem uxoris, jus ad hæreditatem, prolium legitimationem et similia, non verò quoad contractum humanum et spirituales Sacramenti. Ita respondit Ludovicus XIII libello supplicii cleri Gallicani in comitiis generalibus Parisiis congregatis anno 1629. Tenor libelli supplicis sic est: « Rex humillime, supplicat ut considerare non pigeat quantum sit momentum in hoc articulo, qui eget expositione ad duarum difficultatum elucidationem. Prima est, ut non aliter intelligantur hæ voces validè aut invalidè contractum matrimonium, quam per relationem ad contractum civilem, et nullatenus ad contractum spirituales Sacramenti. Secunda, ut non astringantur ecclesiastici ad iudicandum secundum hujus edicti similitudinem Blesensis articulos, sed juxta sacros canones et ecclesiastica decreta, que sunt unica regula et norma iudicii ecclesiasticorum. Hi enim nec possunt nec debent jurisdictionem quam à solo Deo collatam habent circa res spirituales, ab ipsis laicis mutare. Quapropter necesse est ex ipso articulo rescire: hæc verba: Et obligantur ecclesiastici iudices in causis istiusmodi matrimonium iudicare ad injs articuli normam. »

Huic cleri Gallicani supplicii postulationi, rex christianissimus, per regii sigilli custodem de Marillac aliosque selectos comites consistorianos, sic respondit: « Commotio cleri, quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit, validè aut invalidè contracta matrimonia non esse aliter explicanda quam per solam relationem ad contractum civilem per laicos iudices: altera pariter difficultas, justa et rationi congrua visa est. » Ita refert Honoratus Tournely, ex tom. 5 Commentariorum cleri Gallicani.

Iust. 1^a: Ita his edictis matrimonia sine consensu parentum declarantur invalida, ut his qui sic contrahunt fiat potestas convolandi ad alias nuptias, quod constat ex pluribus arrestis supremarum curiarum in Gallia, que referunt collectores; ergo declarantur nulla non solum quoad effectus civiles, sed etiam quoad contractum humanum et spirituales Sacramenti. — Resp. Et imprimis his arrestis oppono alia etiam supremarum curiarum quibus dicta matrimonia declarantur valida. Hæc arresta, teste Tournely, referunt auctor Dicitur audientiarum, tom. 1, pag. 477 et 284; Bardet in sua Collectione, tom. 2, pag. 227 et 349; Bonagius in Commentariis in consuetudinem Normannicæ, tom. 2, pag. 51. Oppono insuper declarationem contrariam Ludovici XIII, de qua paulo supra. Ut ergo ista omnia conciliantur, resp. 2^a arrestis in insistentiis relictis matrimonia sine consensu parentum declarata fuisse nulla, non præcisè propter defectum consensu parentum, sed propter vel clandestinitatem, vel raptum, vel aliquod aliud impedimentum dirimens simul occurrens, vel saltem ex præsumptione, quod qui insensu parentibus contrahunt, in aliquem defectum matrimonio essentiali impingant; nec contrarium evincere potest ex laudatis arrestis.

Iust. 2^a: Matrimonia filie Caroli Galvi cum Balduino comite, et Gastonis ducis Aurelianensis fratris Ludovici XIII cum Margaritâ Lotharingâ anno 1633, ob solum defectum consensu regis, iudicio ecclesiastico et civili declarata fuerunt invalida; ergo. — Respondent scriptores Galli hoc esse speciale privilegium regum

Gallie, antiquè consuetudine præscriptum et ecclesiasticè auctoritate munim, ut loquitur clerus Gallicanus in comitiis generalibus anni 1637, quod sine eorum consensu invalida sint matrimonia filiorum suorum et aliorum regii sanguinis principum qui sollo sunt proximi.

Denique toti huic argumento sit hæc brevis responsio: Cum causas matrimoniales ad iudices ecclesiasticos et non ad laicos pertinere definiuerit sub anathemate concilium Trid., sess. 24, can. 12, si quis quoad presentem casum declaraverit Ludovicus XIII, jura civilia hæc in re cadere debent juri ecclesiastico.

Petes an sint justæ leges civiles permittentes parentibus exheredare filios, contra eorum voluntatem contrahentes matrimonium. — Quidam negant; eò quod nocent libertati matrimonii: alii tamen communis affirmant, quia videntur necessarie ad refruendos stultos et indiscretos adolescentum amores, ex quibus tot infelicia et scandalosa matrimonia sequuntur. Ad rationem oppositam, resp. eas leges nocere quidem libertati matrimonii effrenatæ, at non honeste et moderatæ. Ubi enim probatur injustus parentum dissensus, nulla est aut esse debet exhereditatio; non enim censetur leges eam in hoc casu permittere. Ceterum meminerint parentes libertatis matrimonii, nec nimis rigidè his legibus insistant.

ARTICULUS VII.

Quomodo matrimonium invalidè contractum, ratum effecti possit et debeat.

Observandum imprimis matrimonium posse duplici modo invalidè contrahi: 1° inter personas inhabiles ratione impedimenti dirimentis; 2° inter personas aliando habiles defectu solius eorum consensu, quia nempe vel ficto, vel ex metu, vel ex errore consenserunt, nullo alio irretitæ impedimento. Item matrimonium est invalidum vel occultè, vel publicè: voce publicè invalidum, non solum quando est deductum ad forum contentiosum, sed etiam quando duobus testibus idoneis ejus invaliditas probari potest. His observatis,

Suppono 1°, ad matrimonii invalidi revalidationem (venia sit verbo) necessario esse adhibendum et supplendum quod ipsi deficit: unde si deficit consensus inter personas habiles, debet saltem qui non consensit, aut coactè vel ex errore consensit, liberè consentire. Si personæ erant inhabiles ratione impedimenti, debent reddi habiles obtentâ dispensatione impedimenti, et tunc de novo consensus mutua exterioris exprimere: 1° quia dispensatio per quam remotum est impedimentum non dat valorem matrimonio prius contracto, sed solum facit illas personas habiles ad contrahendum; 2° quia consensus antea expressus erat omninò illegitimus, utpote inter personas inhabiles et super materiam illegitamam, ac propterea nullus; ergo debet novus accedere. Nec potest dici quod prior perseveret, quia consensus qui nunquam fuit verus non potest permanere.

Suppono 2° quod, quando matrimonium est publicè nullum, aut ejus nullitas potest probari duobus saltem testibus sufficientibus, debeat de novo contrahi coram parrocho et testibus, quantumvis jam fuerit antea solemnizatum; quia si tunc sufficeret consensus clandestinus ad matrimonium validè de novo contrahendum, ex tali matrimonio oriri possent inconvenientia, propter que Trid. voluit irrita esse matrimonia clandestina, scilicet dissolubilitas hujus veri matrimonii, perpetuus cum aliâ concubinatus, etc. Posset enim probari ejus nullitas et non posset probari validitas, si quis tunc sufficeret consensus clandestinus ad matrimonium validè de novo contrahendum, ex tali matrimonio oriri possent inconvenientia, propter que Trid. voluit irrita esse matrimonia clandestina, scilicet dissolubilitas hujus veri matrimonii, perpetuus cum aliâ concubinatus, etc. Posset enim probari ejus nullitas et non posset probari validitas, si quis tunc sufficeret consensus clandestinus ad matrimonium validè de novo contrahendum, ex tali matrimonio oriri possent inconvenientia, propter que Trid. voluit irrita esse matrimonia clandestina, scilicet dissolubilitas hujus veri matrimonii, perpetuus cum aliâ concubinatus, etc.

Quidam idem censent, si aut parochus aut unus testium noverit nullitatem; quod quidem verum existimo, si aliunde quam ex confessione nullitatis conscius fuerit, quando prior contractus actu celebrabatur: quia tunc non potest dici testis matrimonii, nec potest de ejus valore testificari: secus verò si tunc

ignorabat et postea resciat, sed taliter quòd non possit probari in foro externo; quia tunc fuit testis contractus præsumptè validi in fide ecclesiæ, idque potest testari, quòd sufficit. Non enim debent nec possunt testes testificari reipsa esse validum matrimonium, cum id scire nonveant, sed tantùm quòd secundùm formam Ecclesiæ, nullo apparente defectu, contraxerint.

Difficultas est igitur 1° a. quando consensus unius tantùm defuit, debeat ex parte utriusque renovari; 2° an nullitas matrimonii debeat innoscere parti cuius requiritur de novo consensus, vel utriusque, si utriusque requiratur antequàm consensus innovent; 3° an consensus debeat iterùm exprimi coram parochio et testibus. Graves sunt ista difficultates pro praxi, nec parùm implicata. Probabiliora sequendo.

Dico 1°: Quando matrimonium est nullum defectu consensus unius qui nempe, vel fidei, vel metu, vel errore consentit, probabilis sufficit, ut convalescat, hanc ponit consensus, quandiu alter adhuc in priori consensu perseverat, seu cum non revocavit.

Colligitur ex D. Th., q. 47, a. 4, ad 2, ubi dicit quòd: Ex consensu libero illius qui coactus est, non fit matrimonium, nisi in quantum consensus præcedens in altero adhuc manet. Ergo censet fieri matrimonium si consensus præcedens perseverat; censeatur autem perseverare quandiu non revocatur. Citantur etiam pro eà sententiâ S. Bonaventura, S. Antoninus, Paludanus, Soto, Richardus, Navarrus, Sylvius et alii; comque esse communem theologis et canonistis probat Fagnanus ad cap. Licet, de Sponsa duorum, num. 2. Contradictant tamen plures, Lessius, Pontius, Hurtado, Aversa, Henno, etc.

Ratio fundamentalis nostræ assertionis est, quia consensus alterius fuit, quantum est ex se, validus et legitimus, ac sufficiens ad matrimonium, nec est revocatus; imò ita moraliter et virtualiter perseverat, ut vi illius persistat in possessione alterius compartit tanquam rei suæ, subindeque nihil ex parte ejus desideratur, sed solum deest consensus legitimus alterius; ergo hoc accedente, convalescit matrimonium.

Confirmatur 1° Secundùm omnes, conjugum consensus non debent simul exprimi, id enim foret ridiculum, sed sufficit quòd unus ponatur quando alter adhuc moraliter perseverat. 2° Matrimonium spirituale quòd contrahitur inter eligentes et electum, valet, licet electi et eligentium consensus eodem tempore non ponatur, cap. Cum inter canonicos, de Electione. 3° Si pars que coactè contraxit, spontaneè postea cohabitavit, vel alteri commisceatur affectu conjugali, convalescit matrimonium, juxta cap. Ad id, de Sponsal. et Mat., cap. Significavit, de Eo qui duxit, et cap. Proposuit, de Conjugis tervor. Tandem ita convalescent alii contractus civiles.

Dices: Consensus alterius verè consentientis fuit etiam nullus et illegitimus; ergo etiam debet renovari. Prob. ant.: Fuit consensus sub conditione si altera pars nunc consentiat, ita scilicet: *Trado me tibi, si tu de presenti me accipies*; item: *Accipio te, si tu me de presenti tradas*; non enim valet traditio unius sine acceptatione alterius, nec acceptatio sine traditione: atqui alter tunc non traditur, non acceptavit; ergo.

Confirmatur ex eo quòd Clemens VIII responderit, utriusque consensus de novo requiri, ut refert Comitulus, lib. 1 Resp. moral., cap. 120. — Resp.: Neg. ant.; ad probat., neg. maj.; verum enim quidem est consensus alterius fuisse sub conditione: *Si accipies, si ricissim te mihi tradas*, non tamen pro tempore presentis tantùm; ubi enim hoc scriptum est et quo fundamento probatur? Sed consensus factus in tempus præsens cum perseverantia in subsequens tempus, donec revocetur, ut fit in aliis contractibus civilibus, v. g. venditionis, emptionis, etc. Unde consensus partis seriò et libere contrahentis fuit ex se intrinsecè validus, valida traditio, valida acceptatio

pro quocumque tempore quo alter verè consentiret, verè traderet et acciperet, et solum extrinsecè quoad effectum pro tunc fuit invalidus, vel potius suspensus quandiu altera pars legitimè non consentiret què proinde consentiente, simpliciter matrimonium convalescit.

Ad Clementis VIII rescriptum, resp. de eo non constare authenticè, vel non fuisse datum nisi tanquam à doctore particulari, sequente quòd est tutius. Nam similiter requirit novam parochi et testium presentiam, cujus tamen oppositum declarasse Pium V refertur.

Potes utrum saltem ille novus consensus unius partis, non debeat aliquo signo exteriori exprimi. — Resp. tutius et probabilis affirmativè. Quia cum debeat esse sensibiliter expressus, non videtur posse reddi sensibilis per priorem consensum tandem antecedentem. Caterùm ad hoc sufficit quocumque signum quo quis alteram partem tanquam conjugem tractat et habet.

Dico 2°: Per se loquendo, ut matrimonium nullum convalescat, nullitas matrimonii debet innoscere parti cuius consensus requiritur; vel utriusque requiratur antequàm consensus innovent. Est communis.

Ratio est, quia cum prius matrimonium fuerit nullum, debent contrahentes novum intendere: atqui contrahens in seipso nullitatis matrimonii, novum matrimonium non intendit, cum persuasus de validitate primi credat id sibi impossibile, sed intendit ad summum prius factum confirmare; ergo.

Non est tamen semper necesse ut causa nullitatis aperiat ipsi ignorantia, si inde periculum infamie aut scandali subsit, ut si, v. g., sit impedimentum affinitatis ortum ex copula illicita cum sorore conjugis; sed sufficit indicare ob aliquem defectum in genere invalidum fuisse prius matrimonium. Existimat Sylvius posse allegari defectum consensus, etsi fuerit datus; quia, inquit, cum fuerit invalidus, potest appellari non consensus.

Dixi, per se loquendo; quia si ex declaratione nullitatis matrimonii parti eam ignorantia gravia mala et scandala timerentur, ut desertio, matrimonii dissolutio, proliam expositio, infamia gravis, rixa et odia, etc., ut non raro contingit, tunc sufficeret si novus consensus partis ignorantis procedat ex cognitione, non quidem expressè nullitatis matrimonii, sed æquivalenti; ut si consensus nullitatis sollicitet alium in sui amorem et dicat: *Ita tibi afficior, si si non esset inter nos matrimonium, nihilominus te acciperem, et jam de facto ita te accipio; nemquid tu similiter?* Si respondeat quòd sic, matrimonium convalescit; quia ignarus nullitatis non solum intendit permanere in matrimonio prius contracto, sed etiam iudicet novum, si prius non fuerit validum. Unde talis consensus ex errore non procedit. Ubi adverto non sufficere verba velleitatis: *Te acciperem, si non esses mea conjux*, sed requiri verba absoluta de presentis: *Te accipio in nomen, si non sis*, vel: *Accipio te in meum, quasi nunquam accepissem, idem ego facio*, etc.

Quis autem modus et quando sit adhibendus, ut talem consensum obtineat à difficili comparte, petendum est ex conjugis conditione variisque circumstantiis ratà prudentiâ perpensis. Caterùm extra casum talis extremitatis et necessitatis, sistendum est conclusioni.

Sed si nec talis consensus possit obtineri? Hoc opus, hic labor est: tunc vel absolutè, secretò tamen, sunt separandi saltem quoad thorum; vel si uterque ignoret nullitatem, in bonâ fide sunt relinquendi.

Dico 3°: Ut matrimonium occultè nullum convalescat, non videtur requiri nova presentia parochi et testium, sed sufficit, obtentâ dispensatione, si requiratur, ut conjuges nullitatis consci, ut dictum est, inter se solos renovent consensum.

Est probabilis et communior. Ita Navarrus, Bins-

feld, Henriquez, etc., quos citat et sequitur Sylvius, Cominck, Layman, Bonacina, Henricus à S. Ignatio, etc.

Dixi 1°, *occultè nullum*, quia si esset publicè nullum, aut duobus testibus ejus nullitas posset probari, deberet iterùm exprimi consensus coram parcho et testibus, ut advertimus in capite articuli.

Dixi 2°, *nona presentia*; suppono enim quòd prius contraxerint, licèt invalidè propter occultam impedimentum, coram parcho et testibus: alias indubitatum est coram illis secundum consensum debere exprimi, cum secus utrobique foret matrimonium clandestinum, adeoque nullum.

Prob. conclusio: Tota ratio quæ movit concilium Trid. ad irritanda matrimonia clandestina, est ut impedirentur grandia mala quæ ex eis oriri solent, puta, quòd contrahentes sæpè cohabitarent sine vero matrimonio, aut, si verum sit, cum probari non possit, dissolvant ad libitum, et ad alias nuptias transeant: atqui ista ratio cessat in nostro casu, nec talia inconvenientia inde obvenire possunt; constat enim Ecclesiæ de ejus valore quantum constare potest, nec potest maliosè dissolvi, cum fuerit contractum in facie Ecclesiæ et ejus nullitas non possit probari, ut supponimus. Imò gravia incommoda et gravissima scandala sæpissime sequerentur, si matrimonia quæ publicè valida habebantur, iterùm coram parcho et testibus contrahi deberent; ergo meritò colligimus Tridentinum suo decreto non comprehendisse casum quo matrimonium antea publicè contractum, sed occultè invalidum, revalidari debeat.

Confirmatur 1°: Concilium Trid., ut ex textu patet, solum intendit irritare matrimonia clandestina quæ jam erant antea prohibita: atqui nullibi apparet prohibitam fuisse occultam revalidationem matrimonii, prius in facie Ecclesiæ celebrati, sed ob impedimentum occultum invalidi. Confirmatur 2°, quia, juxta stylum curiæ, in rescripto dispensationis super hunc casum, à majori penitentiario ponitur: *Dispensatio ut matrimonium secretò inter se contrahere valeant.*

Opponitur ex Comitolio, l. 4 Resp. moral., q. 120, contraria resolutio Clementis VIII. Verùm nos vicissim opponimus aliam resolutionem S. Pii V, Clementinæ contrariam, ex Navarro, cap. 22, n. 7, et lib. 4 Consil., cons. 14; item aliam S. congregations pariter contrariam, ut legitur in remiss. ad concil. Trid., sess. 24, c. 1, de Retorm. matr. At neque ex illa neque ex istis declarationibus aliquid certò erui potest pro alterutra sententiâ, quia non sunt authenticæ. Et fortè in casu Clementis VIII, nullum periculum aut damnum sequebatur ex iteratione publicæ matrimonii: unde meritò præcipiebatur quod est tutius; fortè autem sequebatur in casu S. Pii V.

Sic enim et nos, quantum ad proximam, suademus quod est tutius, scilicet revalidationem publicam matrimonii, in quantum fieri potest sine gravi damno aut scandalo. Et si parochus difficultè adesse possit, confessarius ab eo obtineat licentiam, quam in hoc casu dare tenetur parochus, et coram duobus fideissimis testibus res secretò agatur. Sed si nec ita res tacitè fieri possit, tunc locus est sententiæ assertæ.

Petes an si in rescripto dispensationis ponatur hæc vel similia verba: *Dispensatio ut inter se publicè et secretò formâ Tridentini contrahant*, possint nihilominus renovare consensum inter se sine parcho et testibus, si jam prius contraxerant coram illis? — Respondent affirmativè Sylvius, hic, q. 45, a. 2, Pontius: Sporer et alii; quia forma concilii quam intendit dispensatio jam servata est, nec ipsi attentarunt aliter contrahere quam coram parcho et testibus.

Digressio historica,

UTRUM INTER B. VIRGINEM ET S. JOSEPHUM FUERIT VERUM MATRIMONIUM.

Ad art. 5 præced. dissertat.

Dico: Inter B. Virginem et S. Josephum fuit verum matrimonium. Est communior et verior. (3 p., q. 29, a. 2, O.)

Prob. ex S. Scripturâ: Matth. 1, dicitur: *Jacob genuit Joseph virum Mariæ. Item: Cum esset desponsata mater ejus Mariæ Joseph. Item: Joseph vir ejus. Et: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Luc. 2, Joseph ascendit in Bethleem cum Mariâ desponsatâ sibi uxore prægnante.*

Confirmatur ex verbis Virginis, Luc. 2, sic alloquentis Filium: *Pater tuus et ego dolentes querebamus te*; item verbis ejusdem evangelistæ: *Erant pater ejus et mater mirantes*. Non sic locuta fuisset Mater Filio, nec evangelista fidelibus, nisi Joseph fuisset Mariæ conjux. Confirmatur iterùm ex eo quòd Judæi vocabant Jesum filium Joseph, filium fabri, et Joseph patrem ejus. Hujus autem Judæorum opinionis, tametsi falsæ, alia ratio non fuit quàm quæ notum erat Joseph et Mariam esse verè conjuges; alioquin Judæi Christo indubité exprobrassent ipsum ex fornicatione esse natum.

Prob. ex SS. Patribus: S. Ambrosius, l. de Inst. Virginis, c. 6, contra id quòd objiciebatur tunc et etiam nunc objicitur, inter B. Virg. et Joseph non fuisse verum conjugium, quia inter eos non intercessit copula carnalis, dicit: *Res illud moveat quòd ait, quia Joseph accepit conjugem suam; cum enim initiatum conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur. Non enim de forlorio virginitatis facit conjugium, sed pacto conjugalis: denique cum junctur puella, conjugium est; non, cum virili admixtione cognoscitur.*

S. Aug., l. 5, cap. 12, adversùs Julian., quid dicebat Mariam fuisse conjugem Joseph in hominum opinione tantum, sicut Luc. 5 dicitur de Christo quòd putabatur filius Joseph, sic arguit: *Numquid et angelus loquens, unus ad unum, contra conscientiam et suam et ipsius qui loquebatur, secundùm opinionem potius quàm secundùm veritatem fuerat locutus, qui ci dixit: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam?...* Dicit autem Lucas evangelista de Domino, quòd *putabatur filius Joseph*, quia ita putabatur, ut per ejus concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit removere opinionem, non Mariam illius viri negare conjugem, contra angelum testem: *Kamdem veritatem asserit S. Augustinus, variis in locis, serm. 65 de Diversis; l. 1 de Nupt. et Concupis., c. 11; l. 2 de Consensu evang., c. 1, et alibi. Similiter alii Patres.*

Hæc accedunt rationes propter quas congruebat ut Christus nasceretur ex virgine desponsatâ. (Ibid., a. 1, O.) Duodecim enumerat S. Thomas, quarum præcipue sunt: 1° ut per genealogiam Joseph, cui Maria erat cognata, origo quoque Mariæ monstraretur; 2° ne ipsa Virgo, si extra matrimonium filium haberet, infamaretur tanquàm fornicaria, aut etiam lapidaretur secundùm legem Deuteron. 22, et filius ejus tanquàm ex fornicatione natus pro Messia non recederetur; 3° ut B. Virgo fugiens in Ægyptum haberet solatium, atque inde revertens ipsa et filius haberent obsequia et subsidia paterna; 4° ut ejus partus celeretur diabolo, dum occasione matrimonii deceptus, putat illum non de virgine, sed de uxore natum: quamvis enim potuisset discernere inter virginem et corruptam, atamen vel id & divinâ dispensatione non fuit permittimus, vel ad singula in rebus humanis non semper attendit.

Obj. 1° ex S. Scripturâ: Matth 1, Luc. 1 et 2,

Maria virgo dicitur tantum *desponsata Joseph*; ergo non erat conjugata. Item, ibid., Joseph, cum invenisset Mariam habentem in utero, *voluit occultè dimittere eam*: juxta verò Deuter. 24, vir non poterat dimittere uxorem nisi dato illi libello repudi; ergo Joseph non habebat Mariam pro uxore. — Resp. ad primum: Juxta morem S. Scripturæ, ii dicuntur sponsi et sponsæ qui, quamvis per verba de presentis sint conjuncti, nondum tamen sunt carnaliter commixti; sic etiam nos loquimur dum in nuptiarum celebratione vocamus conjunctos sponsum et sponsam: unde, Luc. 2, Joseph dicitur ascendisse in Bethleem *cum Mariâ sibi desponsatâ uxore*: ex quo manifestum est fuisse eandem simul desponsatam et uxorem.

Ad secundum: Libellus repudiî secundum legem non dabatur nisi cum vir sic dimittebat uxorem, ut illi faceret potestatem alteri nubendi; non autem sic Joseph volebat dimittere uxorem ut ipse aliam duceret, et illi permitteret alium ducere: sed volebat eam occultè dimittere quoad habitationem tantum. Cum enim videret illam fetam, et causam ignoraret, et aliunde perspectam haberet ejus pudicitiam, noluit eam tradere ut adulteram, voluit tamen occultè se ab eâ separare, ne fortè, si vi illatâ, aut aliqua aliâ ratione sibi incognitâ fuisset imprægnata, eam retinendo aliquam infamiam incurreret.

Obj. 2° ex SS. Patribus: Multi Patres dicunt Mariam mansisse inuptam, et non fuisse uxorem Joseph. S. Epiph., hæres. 78: *Desponsata, inquit, fuit Maria, non nupta, et: Videbatur uxor et non erat.* S. Hieron., cont. Helvid., et in cap. 1 Matth. ad hæc verba: *Jacob genuit Joseph virum Mariæ*, ait: « Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis S. Scripturarum, quòd sponsi viri et sponsæ uxores vocantur. » S. Aug., serm. 17, de Temp., de B. Virg. scribit: « Conceptit Virgo antequam sponsum haberet, parit antequam nubat. » S. Greg., in Evang., lib. 2, hom. 26, de Joseph ait: *Qui tamen ad ejus (Mariæ) nuptias non pervenit*, ergo.

— Resp. SS. Patres propugnantes contra hæreticos virginitatem Mariæ, in his et similibus sententiis vocare nuptias consummationem matrimonii, et nuptias seu uxores, jam viro cognitias; sicut in nuptas et sponsas vocant que, licet sint matrimonio junctæ, nondum tamen sunt cognitæ viris. Unde S. Epiph., loco citato, dicit quòd Virgo non fuerit uxor Joseph, *quatenus nullam cum eo habuit corporis copulationem*; et S. Hier.: *Quatenus oscula amplectusque non miscuerunt, nec rem egerunt nuptiarum.* Idem censendum de aliis. Insuper sermo laudatus de Tempore non est S. Augustini.

Obj. 3°: Secundum communem opinionem, B. Virgo emiserat votum castitatis antequam desponsaretur Joseph: atque stante ejus voto non poterat matrimonium inire; ergo. — Resp.: Hujus argumenti solutio patet ex art. 5 præced. dissert. Sive ergo B. Virgo ante desponsationem voverit castitatem conditionatè tantum, ut sentit auctor, 3. p., q. 28, a. 4; sive absolutè, ut volunt alii, votum ejus non repugnabat matrimonio, quia matrimonium, ut diximus, consistit in traditione potestatis in mutua corpora, quæ potestas potest separari ab usu: solus autem usus repugnat voto castitatis. (In 4, d. 50.) Cum itaque B. Virgo sciret ex divinâ revelatione et instinctu quòd usus nunquam sequeretur, potuit sine læsione voti etiamsi absoluti tradere potestatem sui corporis Josepho, et acceptare potestatem illius, sicque facere verum matrimonium.

Potes utrum matrimonium inter B. Virginem et S. Joseph fuerit perfectum. — Resp. fuisse perfectum perfectione essentiali, quæ consistit in mutua traditione et acceptance potestatis in corpora: deficit autem illi aliqua perfectio accidentalitatis, nempe copula carnalis, per quam significaretur unio Christi cum Ecclesiâ per naturam: sed non erat opus hic illâ significatione, quia in illo matrimonio res ipsa erat exhibenda, scilicet Verbi incarnatio, per quam conjungitur Ecclesiæ secundum naturam.

THOMÆ EX CHARMES VITA.

THOMAS *ex Charmes* (ab oppido Lotharingæ ex quo oriundus sic appellatus) natus est anno 1703. Capucinum familiæ aggregatus, sacram theologiam Nanceii professus est, ibidemque supremum diem obiit 3 januar. an. 1765.

Theologiam scripsit, 3 vol. in-12, Nanceii, 1777, ex quâ præsentem locum *de castitate in matrimonio servandâ* mutuamus. Lucido potissimum stylo viget ille auctor, necnon clarâ disserendi methodo, ipsiusque opus propter omnimodæ orthodoxiæ laudem, cæteras inter maximè eminet de re theologicâ lucubrationes, quæ hisce postremis temporibus exaratae sunt, ait Feller. Ubi inter Catholicos circa quamdam questionem controversia exurgit, auctor noster firmius stabilitæ sententiæ necnon à duobus extremis remotiori adhærere solet. Extat hujuscæ *Theologiæ Compendium* ab ipso Thomâ elaboratum, ac Leodii typis recusum juxta quintam editionem, 1 vol. in-12, 1791.

DE CASTITATE IN USU MATRIMONII SERVANDA.

Nota: Circa usum matrimonii quinque hic breviter nobis sunt exponenda. 1° Obligatio tum petendi, tum reddendi debitum conjugale; 2° impedimenta tum petendi, tum reddendi debitum; 3° finis quo exerceri debet actus conjugii; 4° modus quo exercendus est actus conjugalis. 5° Varia peccata conjugum per tactus obscenos, etc.

§ 1. *De obligatione petendi et reddendi debiti.*

Quæres 1° an aliquando conjuges teneantur petere debitum. — Resp.: Non teneantur per se loquendo, quia nemo tenetur uti jure suo, à tenentur per accidens: 1° dum quis videt aut suspiciat compartem suam ad actum conjugalem esse inclinatum, et ex verecundiâ debitum exigere non audere: ratio est quia tunc adest petitio tacita debiti ex parte compartem,

2° dum unus conjugum advertit in altero incontinentiæ periculum; nam quisque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, dum facile potest; 3° dum id necessarium est ad fovendum amorem mutuum; 4° dum prolis generatio valde necessaria est, vel bono publico, vel paci familiæ.

Quæres 2° quandonam conjuges teneantur reddere debitum. — Resp.: Tenentur sub mortali injustitiæ peccato, debitum reddere, dum vel expressè, vel tacitè exigitur, nisi aliqua rationabilis causa ab eo reddendo, excuset. Id constat ex Apost. dicente, 1 Cor. 7, v. 3: *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro*; idque dicitur justitiâ, cum juxta eundem apostolum, *mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir*, etc.

Dixi : *Nisi aliqua rationabilis causa excuset* ; excusatur enim 1° si constet alteram conjugem esse adulterum ; 2° si exigens remissè petat, aut dilationem facillè concedat, modò absit periculum incontinentiæ ; 3° si petens non sit sui compos, v. g., si sit ebrius aut amens, quia non petit more humano ; modò tamen absit periculum blasphemie aut incontinentiæ ; 4° si ex redditione, profusam, subit vite aut gravissimi morbi periculum ; v. g., si petens laboret morbo contagioso, puta gallico, vel leprâ, quia, ut ait D. Tho., in Suppl., q. 64, a. 4, ad 2 : *Uxor non habet potestatem in corpus viri, nisi saltem consistentiâ ipsius corporis.*

Dixi, proximum ; nam propter remotum periculum, ut si mulier ordinariè in partu periclitaretur, ob id à redditione non excusaretur ; alioquin mulieres, saltem juniores, nunquam tenerentur reddere debitum cum ex concepta vite periculum semper incurrant.

5° Si maritus petat tempore importuno, v. g., tempore fluxûs menstrui, puerperii, etc. ; 6° si sepiùs petat, ita ut alter conjux illud reddere sit impar. Qui autem suâ culpâ, v. g., pollutionibus, ebrietatibus, reddendo debito impar fieret, grave injustitiæ peccatum perpetraret in confessione aperiendum.

Porro non licet debitum denegare ob devotionem vel communionem intentam, si absolutè exigatur, vel si periculum sit incontinentiæ, contentionum, etc., neque ob pauperiam, seu motum impotentiam sustentandi prolem numerosioresem ; nam debet in Dei providentiâ confidere. In quo casu possunt mutuo consensu abstinere à copulâ, modò absit periculum incontinentiæ, ut docet D. Antonin.

§ 2. De iis quæ à petendo vel reddendo debito impediunt.

Quer. 1° quibus casibus non licet debitum petere. — Resp. 1° : Moraliter certus de nullitate matrimonii nec potest debitum petere, nec reddere parti etiam ignorantî, debetque potius mortem et excommunicationis sententiam luculenter sustinere, quam per carnale commercium peccatum (nempe fornicationis) operari mortale, docet Innoc. III, cap. *Inquiritur*, de Sent. excom. Re-p. 2° : Qui matrimonium contraxit cum dubio de matrimonii valore, debitum non potest petere, donec dubium prudenter deposuerit, alioquin se exponeret periculo fornicationis ; teneretur tamen reddere comparti que bonâ fide contraxit, ut docet Locius III, cap. *Domus*, de secundis Nuptiis.

Quòd si conjux uterque cum tali dubio contraxerit, neutri licet debitum petere vel reddere, quia stante tali dubio se exponerent periculo fornicandi.

Item qui post matrimonium bonâ fide contractum, incipit dubitare de ejus valore, tenetur de veritate diligenter inquirere ; et durante dubio non potest debitum petere, ne ultrò se exponat periculo fornicandi ; tenetur tamen reddere, nam debet vitare periculum violandi jus alterius ; ibidem.

Resp. 3° : Qui post initum matrimonium culpabiliter cognovit consanguineam compartis in primo vel secundo gradu, non potest petere debitum, cap. 1 et 10, de Eo qui cognovit ; comparti tamen innocenti tenetur reddere, cum suo jure non debeat sine culpâ sui privari, ait Innoc. III, cap. 6, eodem tit. ; nec si compos ad hanc incestuosam copulam consensisset, tunc enim neutri liceret petere et reddere, cum uterque esset in culpâ. Resp. 4° : Qui extra casum necessitatis prolem ex legitimâ uxore susceptam baptizat, aut in Baptismo tenet scienter, à petitione debiti impeditur ob contractum cognationem spirituales ; nam quod dirimit matrimonium contrahendum, si superveniat matrimonio contracto, impedit petitionem debiti ex communi doctorum consensu ; non verò impeditur à redditione ejusdem, quia peccatum ejus non debet alteri imputari. Resp. 5° : Qui vovit castitatem sive ante, sive post matrimonium, non potest petere debitum, cap. 1, de Conversione conjugator., quia promissionem Deo factam, quantum potest, servare tenetur ; tenetur tamen reddere petenti, utpote habenti jus

exigendi, nisi consenserit in votum compartis ; tunc enim cessit juri suo, in quo casu neutri licet petere et reddere.

Qui verò post matrimonium consummatum vovit religionem, aut sacros ordines, potest petere et reddere, quia per hoc votum contraxit solum obligationem suscipiendi ordines, vel profutendi, si supervixerit ; sed statim post mortem conjugis tenetur votum implere.

Quer. 2° in quibus casibus non licet debitum reddere petenti. — Resp. : Ad resolutionem quesiti dantur communiter tres regula. Prima regula, quando petere est mortale propter circumstantiam se tenentem ex parte copule que ob eam fiat illicita, v. g., si petatur in loco sacro, vel publico, tunc est mortale reddere ; quia sicut petitio, ita et redditio afficitur illâ pravâ circumstantiâ ; utraque enim polluit locum sacrum, utraque est scandalum in loco publico. Secunda regula, quando petere est mortale ob circumstantiam personalem petentis, distinguendum est ; si mala circumstantia hic et tunc possit à petitione separari, v. g., in eo qui malo fine petit, tunc non peccat reddens ; si verò mala circumstantia hic et tunc non possit à petitione separari, v. g., in eo qui votum castitatis emisit, tunc peccat mortaliter reddens.

Suadent autem doctores ut compars que non vovit petat, dum prævidet debitum à vovente petendum, et tunc utrique licita est copula.

Tertia regula, quando petere est solum culpa venialis, reddere nulla culpa est, quia ordinariè adest causa excusans, v. g., ne deat occasio rixarum, odii, etc., quare in tali casu plerumque obligatur ad reddendum, cum nempe periculum est ne petens gravius peccet si denegetur.

§ 3. De fine quo exercendus est actus conjugii.

Querens quo fine actus conjugalis sit exercendus, ut conjuges ab omni culpâ sint immunes ? — Resp. : Triplicem assignat Catechismus conc. Trid., parte 2, de Matrim. Primus est prolis generatio ad quam hic contractus per se ordinatur ; secundus est remedium concupiscentiæ ; hunc finem esse licitum.

Prob. 1° : Quia matrimonium est secundariò institutum in remedium concupiscentiæ, dicente Apostolo, 1 Cor. 7, v. 2 : *Propter fornicationem suscipiuntque suam uxorem habeant* ; ergo remedium concupiscentiæ est finis licitus matrimonii, quem approbat Ecclesia, recipiens matrimonium senum quibus nulla est spes prolis suscipiende.

Prob. 2° : Exigere debitum ad impediendam compartis incontinentiam est actus licitus et charitatis ; ergo et exigere ad eam in se vitandam, cum ordo charitatis postulet et in huiusmodi circumstantiis prius nostro quam proximi bono spirituali, imò et temporali, consulamus.

Dices 1° : Nonnulli ex sanctis Patribus eos qui actum conjugalem exercent ad vitandam propriam suam incontinentiam, asserunt peccare venialiter ; ergo, etc. — Resp. : Dist. ant. : Docent peccare venialiter, quia rarissimò contingit ut conjuges, sub pretextu vitandæ incontinentiæ, potius libidini non serviant quam rationem sequantur, conc. ant. ; certum namque est opus conjugii propter libidinem solum exercitum omni culpâ non carere, nec defectu veniali, ut definit Innoc. XI, in damnatione propositionis oppositæ ; præcisè quia exercent copulam ad vitandam propriam incontinentiam, nego.

Dices 2° : Matrimonium non fuit ordinatum ad vitandam propriam incontinentiam ; ergo hic finis non est licitus. — Resp. : Nec etiam ordinatum esse ad præcavendam compartis eandem incontinentiam ; fatentur tamen adversarii propter eam licitè ac meritorie copulam exerceri posse ; et quare ? nisi quia per accidens et secundariò ad hunc finem ordinatum est matrimonium, supposito ac præviso lapsu hominis ad venerea inclinati.

Tertius est affectus quo vir erga mulierem et uxor

erga virum naturaliter afficitur, modò excludatur libidinis deordinatio et excessus qui semper est venialis.

Prob. quòd hic finis sit licitus: 1° quia ex Patribus talis affectus est honestus ac legitimus; ergo et actus conjugalis ex eo exercitus; 2° quia hæc amicalis commixtio nec rationi repugnat, nec sanctitati ac fini matrimonii quod est essentialiter amorosa maris et femine individua conjunctio et societas.

§ 4. De modo quo exercendus est actus matrimonii.

Quæres quandonam conjuges peccant in usu conjugii.

Podet, fateor, de peccatis conjugum loqui; obscena magis silentio prætermittimus, ea duntaxat explicabimus qui absolute confessarii necessaria sunt, ne cæci cæcis ducantur præstando, cum penitentibus in foveam cadant; itaque

Resp. conjuges multipliciter peccare posse et quidem mortaliter; 1° *ratione affectus inordinati*; si nimis colens cum suâ, ad aliam quam carnaliter amat affectum suum dirigeret; 2° *ratione loci ubi copula exercetur*; si enim in loco sacro exercatur, est sacrilegium mortale; si coram aliis, est scandalum mortale; idem dicendum de tactibus et aliis blanditiis lascivis inter conjuges habitis; 3° *ratione modi peccant mortaliter*, 1° si coeant extra vas naturale, sive completè in ipso seminando, sive incompletè, est enim peccatum sodomice; 2° si quovis modo semen humanum extra vas naturale effundant, quia hic coitus adversatur bono speciei, vocaturque in Scripturâ res detestabilis, Genes. 38; 3° si quovis modo generationem impediant, aut impedire tentent, v. g., mulieres quæ, ne concipiant, susceptum semen ejiciant, aut ejicere conantur, nam hoc repugnat fini seminis, qui est generatio; 4° qui de industria se retrahunt absque seminatione integrâ, peccant mortaliter ob periculum pollutionis, quod tunc nunquam abest saltem ab alterutro: hæc omnia sunt gravissima peccata contra naturam; sed

Quæres an peccant conjuges qui immutant situm et ordinem naturalem, servato vase debito. — Resp.: Si immutant ordinem naturalem cum periculo pollutionis, peccant mortaliter; si absit tale periculum peccant tantum venialiter, quia est eversio naturalis ordinis in modo tantum accidentali, cum talis eversio non impedit generationem; imò si immutatio talis fiat ex necessitate, quia nempe conjuges aliter convenire nequeant, nullatenus peccant contra periculum pollutionis.

4° *Ratione damni ex copulâ orituri*; si, v. g., actum

illum exercent cum periculo abortus; nam abortio est mortalis; ergo et ejus periculum voluntarium. Sed

Quæres quale est peccatum accedere ad uxorem tempore vel gravitatis, vel fluxus menstrui, vel puerperii. — Resp. 1°: Exigere debitum ab uxore gravidâ, si sit periculum abortus, est mortale; si absit tale periculum, nullum est per se peccatum. Resp. 2°: Circa concubitum cum uxore menstruatâ vel puerperâ non ita conveniunt theologi; aliqui censent lethaliter peccare tam rodentem quam petentem, quia, inquam, talis concubitus est noxius proli que nascitur vel leprosa, vel elephantica. Alii asserunt esse veniale tantum, sed grave intra latitudinem peccati venialis; his adhaeremus; est enim contra experientiam tale concubitum esse noxium proli.

§ 5. De tactibus, aspectibus obscenis, etc., inter conjuges.

Quæres an et qualia sunt peccata tactus, aspectus, et oscula obscena inter conjuges. — Resp.: Tactus, aspectus, oscula, si sine pollutionis periculo immediatè referantur ad copulam, nec fiunt propter voluptatem, non sunt peccaminosa; quia licet se juvant et excitant conjuges ad actum honestum.

Dixi 1° si fiunt sine periculo pollutionis; quia si fiunt cum tali periculo (quod raro abesse potest, cum spiritus genitales ex se valdè excitent), sunt mortalia.

Dixi 2° nec fiunt propter voluptatem; quia si propter hunc finem præcisè fiunt, sunt culpa saltem venialis, ut definiit Innoc. XI, in damnatione hujus propos.: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus caret culpa veniali ac defecta.*

Si verò tactus, aspectus, etc., exercentur sine animo perveniendi ad copulam, secundum D. Antoninum, sunt mortales, quia tales actus non sunt liciti conjugibus, nisi in ordine ad copulam; at aestimamus cum aliis esse solùm veniales, quia ex naturâ suâ ordinantur ad copulam ipsi licitam. Quòd si fiunt ab uno conjuge in absentia compartis, sunt mortales, quia ex naturâ suâ tendunt ad pollutionem.

Nota hic breviter penitentes, maximè mulieres, de his rebus citra necessitatem, et in necessitate, non nisi magnâ cautelâ, esse interrogandos, ne rituperetur ministerium nostrum, et imbecilles scandalum patiantur, experimentum sumendo de his quæ antea ignorabant.

MONTUM.

Duplicem sententiam in questionibus circa quas sensus diversos amplecti salvâ fide licet, exhibendam à nobis hæc semel pro ratâ occasione promissimus. Hinc, quoniam de ministro Sacramenti Matrimonii, ad de potestate principum quoad impedimenta, in duas partes scinduntur auctores catholici, Theologiam Nancœiensem exseribimus, ut circa prius punctum P. Perrone auctoritas alterius auctoritate compensetur, iterumque ad calcem voluminis plurium Gallicæ theologorum circa posterius opinionem clarissimi viri sententiam opponimus. Aliud insuper hæc agentes mente propositum habemus, nempe ut Gallici nostri lectores edoceantur quâ in re differant, quove modo conciliari possint, necnon in quo ab invicem omnino disjuncte manent doctrinæ civiles et ecclesiasticæ quantum ad ea quæ sponsalia, banna, ministrum, impedimenta, dispensationes, causas ac remedia nullitatis matrimonii respiciunt. Hinc præterea pro Gallis nostri hujusce de Matrimonio tractatus pars quæ ad disciplinam spectat, per auctores infra adducendos necnon per ea quæ in tractatu Moser de impedimentis dicta sunt, apprime absolvitur, quemadmodum pro totâ simul Ecclesiâ pars doctrinalis à P. Perrone presentibus temporum adjunctis peropportune accommodatur.

DE MINISTRO, MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS SACRAMENTI MATRIMONII.

(THEOL. NANCŒIENS., *Lect. Theol. de Matrim.*, dissert. ult., cap. 2, 3 et 4.)

§ 1. De ministro Sacramenti Matrimonii.

Hic non quaeritur utrum aliquis sit Sacramenti Ma-

trimonii minister. Eadem enim fide quâ credita, matrimonium verum et propriè dictum esse novè le

gis Sacramentum, credendum est etiam aliquem ejus ministrum existere. Sed queritur, quisnam sit ille minister, an solus sacerdos, an soli contrahentes. Cùm autem circa illam questionem, sicut circa aliam quamlibet nondum ab Ecclesiâ definitam, in partes oppositas distrahantur theologi, sententiæ quæ nobis probabilior videtur ita argumenta proponemus, ut pari fide opposita momenta, qualia apud optimos ejus defensores extant, referamus; sique libratis hanc et inde rationibus, quisque ei possit quæ magis placebit opinioni adherere. Itaque sit

CONCLUSIO. — *Probabilior videtur Matrimonii Sacramenti ministrum solum esse sacerdotem.*

Prob. 1^a ex conciliis. Concilium Florentinum, vel potius Eugenius IV, in decreto quod fuit à concilio Florentino solemniter approbatum, hæc habet: *Omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et personâ ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia; quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.* Cùm igitur ex illo decreto quodlibet novæ legis Sacramentum ita perficitur, verbis tanquam formâ, ut si verba desint, non perficitur Sacramentum, sequitur cum non esse Sacramenti Matrimonii ministrum, à quo, ad hujus Sacramenti perfectionem, ne unum quidem verbum proferri necessum est. Atqui, juxta omnes, licet alterutra, vel etiam utraque pars nullum omnino in celebratione Matrimonii verbum emitteret, summoque consensum nutibus duntaxat, aliisve æquivalentibus signis exprimeret, nihilominus perfectetur Sacramentum; cùm, nemine dissentente, non minus in Sacramenti quàm in contractûs ratione valeant mutorum conjugia. Neutra ergo pars contrahens, solusque proinde sacerdos pro Matrimonii Sacramenti ministro habendus est.

Nec dicatur per verba, in Eugenii decreto, ipsos etiam nutus, qui reipsâ sunt quasi verba, debere intelligi. In his enim quæ ad Sacramentorum spectant materiam vel formam, omnia sunt ad rigorem litteræ accipienda.

Præterea, si per verba ipsa etiam quasi verba, nutus nimirum, in Eugenii decreto intelligenda forent, maximè sanè pro Sacramentis quorum ad salutem absoluta est necessitas, Baptismo videlicet et Pœnitentiâ. Atqui tamen, ad validam hujus etiam utriusque Sacramenti consecutionem, adeo essentialia sunt verba propriè dicta, ut nutus, in nullo vel extremæ necessitatis casu, validè possit baptizare, vel si sit sacerdos, validè absolvere. Ergo, etc.

Concilium Colonienſe anno 1536 celebratum promulgari jussit Enchyridium, cujus penultimo in capite hæc leguntur de Matrimonii Sacramento: *Quantò magis putandum est in novè lege sacerdotes... legitimos esse hujus Sacramenti ministros.*

Cambræſe verò, anno 1567: *Cùm constet, inquit, in matrimonio habendam esse rationem non solum divine constitutionis, sed etiam Sacramenti et gratiæ quam ex illo consequuntur fideles, admonendos duximus parochos, hujus ministros, etc.*

Acta demùm Ecclesiæ Mediolanensis, à S. Carolo Borromeo majori ex parte confecta, partis 4 § 1 sic habent: *Sacramenta quinque tantum, nempe Baptismum, Eucharistiâ, Pœnitentiâ, Matrimonium et Extremam-Uctionem parochus ex officio ADMINISTRARE potest; in quibus parochus non aliter Matrimonii quàm ipsius Eucharistiæ minister appellatur.*

Reponunt equidem adversæ sententiæ defensores, ex istis similibusque locis id unum, quod omnes fatentur, concludi posse, solum scilicet sacerdotem ministrum esse solemnitatis cum quâ, ex præcepto Ecclesiæ, celebrandum est Matrimonii Sacramentum, non verò, ut aiunt, ministrum esse ipsius consecutionis Sacramenti... Verùm enim verò, qui fieri potest

sacerdotem qui, juxta ipsos, solam facit solemnitatem, ubique tamen, et quidem sine addito dici ministrum Sacramenti; partes verò quæ, juxta eosdem, ipsam consecutionem Sacramenti substantiam, ne semel quidem in conciliis eodem nomine nuncupari?

Prob. 2^a ex SS. PP. Scilicet SS. Patres nunquam à partibus nubentibus, semper verò ab ipsis benedicente sacerdote nuptiarum deprecant sanctitatem. Undè sufficiens, inquit Tertullianus, lib. 2 ad Uxorem, ad enarrandam felicitatem hujus matrimonii, quod ECCLESIA CONCILIAT, CONFIRMAT DELATIS, OBSIGNAT BENEDECTIO? S. verò Ambrosius, epist. 19, n. 7: *Conjugium BENEDECTIONE SACERDOTALI SANCTIFICARI OPORTET.* Atqui, si Matrimonii Sacramenti ministri essent soli contrahentes, multò magis ab ipsis quàm ab iis benedicente sacerdote deprecanda foret sanctitas nuptiarum: siquidem, in hac hypothesi, proprio Sacramento gratia sanctificans à solis contrahentibus, minimè verò ab iisdem benedicente sacerdote, profuisset.

Prob. 3^a ex libris Ritualibus. Vetus Sacerdotale Romanum ab Alberto Castellano, dominicano, anno 1494 editum, sic habet: *Contrahentibus respondentibus se nec affines nec consanguineos, etc., sacerdos pronuntiet verba quæ sunt FORMA hujus Sacramenti, cum consensu utriusque partis.* Atqui qui Sacramenti formam pronuntiat, ipse ex omnibus minister est Sacramenti. Ergo, etc.

Nec concludatur ex istis, cum consensu utriusque partis non sola verba sacerdotis, sed et consensum utriusque partis hujus esse formam Sacramenti. Ex toto enim contextu patet hæc posteriora verba ad illa: *sacerdos pronuntiet*, non verò ad ista: *forma hujus Sacramenti, esse referenda; adeo ut sensus sit: Cum consensu utriusque partis sacerdos pronuntiet verba quæ sunt forma hujus Sacramenti; minimè verò: Sacerdos pronuntiet verba quæ, cum consensu utriusque partis, sunt forma hujus Sacramenti.*

Manuale Mechliniense, ann. 1589 promulgatum: *Stante viro, inquit, ad dexteram, muliere verò ad sinistram, sacerdos hujus Sacramenti MINISTER, sponsam ac sponsam aspergat, etc.*

Denique Rituale Romanum, jussu Pauli V seculo XVII inusente editum, et hodiè etiam in plerisque orbis catholici ecclesiis usitatum, in ipsâ præfatione hæc habet: *Ceterum, illorum tantum Sacramentorum quorum administratio ad parochos pertinet, ritus in hoc opere præscribuntur: cuiusmodi sunt Baptismus, Pœnitentiâ, Eucharistiâ, Extrema-Uctio et Matrimonium.* Igitur, juxta Rituale Romanum, non minus Matrimonii quàm alterius Sacramenti administratio ad parochos pertinet.

Prob. denique argumento negativo. Cùm nimirum de fide sit sacerdotem vel episcopum esse alterius cuiuslibet Sacramenti ministrum, dicendum est ipsius etiam ministrum esse Sacramenti Matrimonii, nisi contrarium invictis argumentis comprobetur. Atqui invicta non esse quæ in contrarium communiter afferuntur argumenta, statim ex eorum solutione colligetur. Undè

Solvuntur objectiones.

Obj. 1^a ex novitate nostræ sententiæ. Scilicet sententiæ quæ ante seculum XVI nullum defensorem habuit, ipsâ suâ novitate suspecta est, nec facile à viro catholico admittenda. Atqui nostram sententiam primum omnium, seculo XVI, invenit Melchior Canus, in eo à viris doctissimis, Bellarmino præsertim, lib. 1 de Matrimonio, cap. 6, graviter et pro merito reprehensus. Ergo, etc.

Resp. 1^a. Ex eo quòd aliqua nova sit sententiâ, non suam statim ob novitatem rejicienda est, nisi sententiâ opposita hæcens ut dogma fidei, non verò ut mera opinio, fuerit proposita. Atqui, supponendo sententiam quæ solum sacerdotem pro Sacramenti Matrimonii ministro assignat esse novam, saltem constat oppositam sententiam, quæ nimirum solos assignat

contrahentes, nunquam à theologis fuisse ut fidei articulum, sed duntaxat ut opinionem contrariâ probabiliorum, propinquam. Atverò

5° Quidquid dicat Bellarminus, falsum est sententiam nostram à nemine ante Melchiorum Canum fuisse propinquam. Ut enim modò probatum est, antiquissimi PP., quales Tertullianus, Siricius S. pontifex, et S. Ambrosius, non ex ipsis partibus contrahentibus, sed ex solo eis benedicente sacerdote nuptiarum repetunt sanctitatem.

Fateor equidem seculis XII, XIII, XIV, imò et ineunte XV, si excipiantur Guillelmus Parisiensis, Petrus Paludanus et, juxta quosdam, ipse etiam S. Thomas, ceteros omnes theologos in hac fuisse sententiâ, solos contrahentes ministros esse Sacramenti Matrimonii. Verùm, quæ hæc in parte esse potest theologorum auctoritas, qui, ut supra vidimus, matrimonio propriè dicti Sacramenti vel detrahebant dignitatem, vel saltem sine hæresi detrâhi posse assererent? Ubi semel enim à concilio Florentino, ac præsertim Tridentino, matrimonio propriè dicti Sacramenti ratio fuit confirmata, nostra statim, oppositâ longè communior, evasit sententiâ; ipsoque seculo XVI, unâ cum Melchiore Cano sequaces habuit Simonem Vigor, theologum Parisiensem, in suffragio Tridentini dato, cujus meminit Pallavicinus, Hist. lib. 22, cap. 9; Dominicum Bannès, in part. 1 D. Thom., quest. 4, art. 8; cardinalem Franciscum Toletum, lib. 7 Institutionum; etc., etc. Seculo autem sequenti Franciscum Silvium, in Suppl., quest. 42, art. 1; Gaspardum Juennium, in Commentario historico-dogmatico de Sacramentis, et, ut alios innumeros omittam, Natalem Alexandrum, in Theologiâ dogmaticâ et morali; ex quibus inferendum est Bellarminum (quod tanti viri pace diservit) in vellicandâ Cani sententiâ nimium fuisse præcipitem.

Obj. 2° ex conciliis Neocæsariensi et Lateranensi III. Concilium Neocæsariense, ann. 314 celebratum, ita statuit, can. 7: *Presbyteris in nuptiis bigami prædere non convenit; quia, cum penitentia bigamus egreat, quis erit presbyter qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?* Juxta illum canonem, nullus presbyter secundis nuptiis potest præbere consensum, nec proinde isdem benedicere; si quidem benedicendo, consentiret. Igitur Ecclesie seculo IV secundis nuptiis nullus sacerdos benedicebat. Atqui tamen, ævo quolibet, secundæ, non minùs quam primæ, nuptiæ verum fuerunt Sacramentum. Ergo sine sacerdotis benedictione esse potest Matrimonii Sacramentum.

Concilium verò Lateranense III, sub Alexandro III, anno 1179, expressè definit, tit. de secundis Nuptiis, cap. 1, *virum vel mulierem ad bigamiam transuentem, non deb. re à presbytero benedici, quia cum alia v. c. benedicti sint, eorum benedictio non debet iterari.* In quibus directè et explicitè declaratur quod in precedentibus indirectè tantum et implicitè.

Resp. Quod spectat ad concilium Neocæsariense, prohibet quidem sacerdoti secundis nuptiis præbere consensum, sed consensum qui eorum sit approbato et commendatio, qualem sanè præberet sacerdos qui post tales nuptias celebratas ad ipsam mensam nuptialem assideret, sed minime prohibet præbere consensum qui mera sit illarum non damnatio, qualem præcisè dat qui his tantummodò ex prescripto Ecclesie benedicit. Ut enim ait S. Hieronymus, epist. 50 ad Pammachium: *Quomodo non damnandæ istæ nuptiæ, ita nec prædicandæ.*

Quod verò ad concilium Lateranense III, cum ejus sicut nostrâ ætate in nuptiarum celebratione duplex adhiberetur benedictio, quid diceret vetat illam quam secundò nubentibus impendi prohibere non esse priorem his: *Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris*, etc., aut æquivalentibus verbis expressam, quâ ipsa constituitur forma Sacramenti, sed posteriorem, non ita essentialem, quæ scilicet, non nisi in fine misse, expanso velo conceditur, itaque in Ritualibus per hæc verba incipit: *Propitiare, Domine*, etc. ? Hæc

enim secundâ benedictio seu oratio in ipsis etiam hodiè, non quidem viduorum, sed viduarum matrimonii omittitur.

Obj. 3° ex decreto concilii Florentini, vel potius Eugenii IV pro Instructione Armenorum. In illo enim sic legitur: *Septimum est Sacramentum Matrimonii, quod est signum, etc... Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentibus expressus.* Igitur juxta Eugenium IV, ipsæ partes contrahentes per suum consensum efficiunt Sacramentum Matrimonii, hujusque proinde sunt ministri.

Resp.: Eugenius, in objectis verbis, assignat quidem causam efficientem matrimonii, ut est contractus, minime verò ejusdem causam, ut est Sacramentum. Ubi enim de Baptismo agit, sic loquitur: *Primum omnium Sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma; continuo autem: Minister hujus Sacramenti est sacerdos, etc., et sic de aliis Sacramentis.* Ubi verò pervenit ad septimum, Matrimonii scilicet Sacramentum, statim sermonem mutat. Postquam enim dixit, ut pro aliis Sacramentis, *septimum est Sacramentum Matrimonii*, non amplius, sicut pro cæteris, addit: *Minister hujus Sacramenti est, etc., sed: Causa efficiens matrimonii est, etc.* Ut quid ergo hæc subita sermonis mutatio, affectataque vocum minister et sacramenti ommissio? nisi quòd, nolens Eugenius IV quiddam circa novæ legis Sacramenta quod extra omnem non esset controversiam Armenis proponere, satius duxerit Sacramenti Matrimonii ministrum, de quo reipsâ inter theologos controvertitur, omninò silere, ipsiusque loco matrimonii ut contractus causam efficientem, quam solum esse partium mutuum consensum consentiunt omnes, assignare.

Obj. 4° auctoritate concilii Tridentini. Sessionis enim 24, cap. 1, de Reformat. matrimonii, sic loquitur: *Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonium, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonium, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, et proinde jure damnandi sint illi, ut eos sancta synodus anathematè damnat, qui ea vera ac rata esse negat, etc.; ex quibus istud eruitur argumentum: matrimonium clandestinum, si non semper, saltem sæpius contrahebantur absente, nedùm benedicente sacerdote. Atqui tamen sacra synodus hæc tacitè declarat omnia indistinctim matrimonium clandestinum, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, totidem fuisse Sacramenta.* Expressè enim et indefinitè declarat tamdiu fuisse rata et vera matrimonium. Atqui per matrimonium verum et ratum, in jure canonico, intelligitur Matrimonium quod verè sit Sacramentum. Nam Innocentius III, cap. Quanto, 7, de Divort.: *Etsi, inquit, matrimonium verum inter infideles existat, non est tamen ratum: inter fideles autem verum et ratum existit, quia Sacramentum fidei, quod est semel admissum, nunquam amittitur, sed et ratum efficit conjugii Sacramentum.* Igitur Innocentius III hoc facit discrimen inter matrimonium verum duntaxat et matrimonium verum et ratum, quòd prius, non verò posterius, sit Sacramentum.

Resp. Fateor equidem matrimonium clandestinum, licet quandoque præsentè sacerdote inirentur, sæpè tamen, ipso etiam absente inita fuisse. Fateor iterum generatim et sine restrictione à Tridentino declarari clandestinum matrimonium rata et vera fuisse matrimonium, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit. Sed nego per matrimonium verum et ratum, in jure canonico, intelligendum esse Matrimonium quòd sit Sacramentum. Si enim ad objectum Innocentii III canonem vel minimum attendatur, statim videbitur matrimonium verum tantum à matrimonio vero et rato non ex eo distingui, quòd matrimonium verum tantum non sit, verum autem et ratum sit Sacramentum; sed ex eo quòd matrimonium verum tantum, etiam inter infideles seu non baptizatos; verum autem et ratum, non nisi inter fideles seu baptizatos possit existere; adeo ut utriusque matrimonii differentia non sit ex matrimonio, sed ex fidei (Baptismi scilicet) Sacramente depremonda. Et reipsa matrimonium longè raris est inter baptizatos

quàm inter non baptizatos, insolubile; siquidem inter priores, semel consummatum, solâ morte; inter posteriores verò, quamvis consummatum, saltem juxta probabiliorem, ipsiusque (quod maximè notandum) Innocenti III sententiam, unius partis ad fidem conversione quandoque dissolvitur.

Et certè, postquam synodus Tridentina declaravit clandestina matrimonia rata et vera fuisse matrimonia quoad Ecclesiam ea irrita non fecit, statim addit: *Nihilominus sanctam Dei Ecclesiam ex justissimis causis illa semper detestatum esse atque prohibuisse*. Atqui nihil impedit supponere, inter justissimas causas propter quas Ecclesia Dei matrimonia clandestina semper detestata sit et prohiberit, unam ex principis fuisse quòd non essent Sacramenta. Ergo, etc.

Hinc testatur Pallavicinus, lib. 25 Hist., cap. 9, n. 15, nunquàm declarasse concilium matrimonium clandestinum fuisse Sacramentum, adeò ut quidam graves theologii id negent.

Inst. Saltem Ecclesia, ante Tridentinum, his non jubebat qui absente sacerdote contraxerant ab illo postea benedici; nec hodiè etiam illud idem illis jubet qui ita contraxerint in locis in quibus quoad disciplinam non recipitur Tridentinum. Atqui tamen tales conjuges ad sacerdotis recipiendam benedictionem, avo quolibet, obligasset, et etiamnunc obligaret Ecclesia, si crederet Sacramenti Matrimonii ministrum solum esse sacerdotem. Cùm enim Christus Dominus nuptialem contractum ad Sacramenti dignitatem evertit, non sine summo ipsius Christi injuriâ summoque animarum damno fidelibus permitti posset matrimonium contractum à Matrimonii Sacramento separare. Ergo, etc.

Resp. 1^a: Quicumque circa Matrimonii Sacramenti ministrum tenetur sententia, eodem semper ferè argumento reprehendi poterit Ecclesia, quòd clandestinè nubentibus olim non injunxerit, nec etiam hodiè in locis in quibus valent matrimonia clandestina injungat sacerdotis benedictionem recipere. Sententia enim pro Matrimonii Sacramenti ministro solos assignans contrahentes profectò non est evidenter vera, nec proinde sententia solum assignans sacerdotem evidenter falsa. Atqui hoc ipso quo neutra certa sit sententia, tota ferè sic recurrit proposita objectio: Cùm Christus Dominus nuptialem contractum ad Sacramenti dignitatem evertit, non sine summo ipsius Christi injuriâ summoque animarum damno fidelibus expuni possunt periculo matrimonii contractus à Matrimonii Sacramento separandi. Atqui, posito quòd non sit certum solos contrahentes ministros esse Sacramenti Matrimonii, jam Ecclesia, ab his non exigendo qui absente sacerdote contraxerint, ut iterum presente benedicenteque sacerdote contrahant illos manifesto matrimonii contractum ab ipso Matrimonii Sacramento separandi exponit periculo. Ergo, etc. Itaque,

2^a Si Ecclesia clandestinè nubentibus, ante Tridentinum, non strictè præceperit, nec etiam nunc, in locis in quibus non viget Tridentini disciplina, strictè præcipiat à quo benedicantur adire sacerdotem, id non ex eo provenit quòd credat solos contrahentes ministros esse Sacramenti Matrimonii, sed quòd, quidquid sit de ministro hujus Sacramenti, illius non tantum judicet esse necessitatem et non possit aliquandò omitti, aliorumque Sacramentorum receptione suppleri. Ipsi enim adversarii, velint, nolint, fateantur oportet fidelibus conjugibus quandoque permittere Ecclesiam ut contractum ab ipso separet Sacramentum. Matrimonia enim inter infideles contracta, quantum valent in ratione contractus, tantum profectò nulla sunt in ratione Sacramenti. Atqui tamen, postquam conjuges infideles ad fidem christianam conversi sunt, baptismique recepere Sacramentum, nedùm ab Ecclesia cogantur, ne compellantur quidem ad ipsum itera recipiendum Sacramentum Matrimonii, id est, ad consensum nuptialem,

presente vel etiam absente sacerdote, renovandum. (*Conférences de Paris*, t. 1, p. 32.)

Quamvis non desunt qui velint non in ipsius esse potestate Ecclesie ut matrimonium quòd hactenus non valuerit, nisi ut contractus, tandem valere incipiat, etiam ut Sacramentum. Cùm enim, inquit, Matrimonii Sacramenti materia ipse sit actus quo partes contrahunt, jam, in casa supposito, Matrimonii Sacramentum pro materiâ haberet vel actum quo conjuges olim contraxissent, vel actum quo hic et nunc contraherent. Atqui, inquit, neuter actus esse posset Sacramenti materia sufficiens: non actus quo partes olim contraxissent, cùm actus ille sit perterritus, et Sacramenti materia debeat esse præsens: non actus quo hic et nunc contraherent, cùm impossibile videretur et absurdum eos qui semel validè contraxerint conjugium, illud idem deusò contrahere.

Quidquid sit de illâ non omnino certâ opinione, saltem, quòd nobis sufficit, res est apud omnes certissima, aliquandò permittere Ecclesiam, ut, in conjugibus etiam catholicis, matrimonii contractus, quosd viverint, à Matrimonii Sacramento maneat separatus.

Item plinè ad eos respondebitur, qui, ex hæresi in quâ validas, absente tamen sacerdote, nuptias contraxerint, ad Ecclesiam catholicam transmigrantes, nullâ lege ad sacerdotis recipiendam benedictionem adiunguntur.

Quod verò ad illos spectat qui in ipso sinu Ecclesie catholice matrimonium à sacrilego suo inventore dictum à *la Gausine*, id est, presente quidem, sed benedicere renente parrocho, contraxerint; vel ita contraxerint in regione apud quam talis contractus validus habeatur, v. g., in Italiâ; vel in regione apud quam è contra invalidus reputetur, ut in Galliâ. Si 1^a, non quidem ad mutuum consensum coram benedicente sacerdote iterandum obligantur: sed non major inde difficultas, quam si in infidelitate contraxissent, vel in hæresi. Si 2^a, utriusque cogatur auctoritate, vel in perpetuum ab invicem separari, vel presentes se sistere parrocho ut episcopo, qui ipsis, post crimen salutare penitentiam expiatum, benedictionem nuptialem administret. (*Conférences de Paris*, t. 3, p. 245.)

Objicies denique ex matrimonio per procuratorem inito: scilicet per procuratorem initum conjugium, non modò veri contractus, sed et veri Sacramenti rationem habet. Atqui tamen, ubi per procuratorem contrahitur conjugium, impossibile est partibus à sacerdote conferri Sacramentum. Ex dictis enim, ubi de Sacramenti in genere, ad validam cujuslibet confectionem Sacramenti moralis requiritur subjecti eorum ministro presentia. Atqui, quando matrimonium per procuratorem contrahitur, notum partes sacerdoti presentes sint moraliter, ab ipso è contra plurimum distant leucarum intervallo. Ergo, etc.

Resp.: In matrimoniis per procuratorem initis non magis sibi invicem presentes adsunt partes quam ipsi sacerdoti: si ergo, ut vult objectio, ob nimiam sacerdotis à partibus distantiam, ipsis ille dare non possit Matrimonii Sacramentum; nec ipse illud idem sibi dare poterunt, ob eandem à se invicem distantiam; sicque falsum erit, quòd tamen in objectione verum supponitur, contractum per procuratorem conjugium verum esse Sacramentum. Observandum scilicet plurimos esse, eosque insignes theologos, ut Estium in 4, dist. 29, qui hanc ipsam ob rationem existimant illud matrimonii genus valere quidem in ratione contractus, minime autem in ratione Sacramenti. Quidquid sit de illâ questione, circa quam oppositas in partes abent theologii, id unum, in quo omnes utriusque consentiunt, quo etiam funditis subvertitur proposita difficultas, notissimum: partes videlicet, ubi matrimonium per procuratorem inito, teneri ad nuptialem consensum,

presente benedicensque proprio sacerdote, per seipsum iterandum.

§ 2. De materia et forma Sacramenti Matrimonii.

Quæstio præsens de materia et forma Sacramenti Matrimonii tantam cum præcedenti, de ejusdem Sacramenti ministro, affinitatem habet, ut priori soluta, hoc ipso et posterior soluta videntur. Scilicet qui volunt solum sacerdotem hujus esse ministrum Sacramenti, in eo cum his consentiunt qui contendunt solos esse contrahentes, quòd partium consensus verbis aut signis æquivalentibus expressum habeant pro materia Sacramenti; in hocque uno differunt ab invicem, quòd priores ejusdem Sacramenti formam in istis respondent aut æquivalentibus verbis sacerdotis: *Ego vos conjungo, etc.*, posteriores verò formam non secus ac materiam in mutuo partium consensu reponere tenentur. Mirum autem quantum isti insistent, et inter se dissentiant in distinguendo respectu sub quo partium consensus sit tantum forma, à respectu sub quo sit tantum materia.

Alii nimirum, ut Richardus, opinantur consensum esse materiam, ex parte illius qui prior consentit; formam verò, ex parte illius qui consentit posterior. Alii, ut Suarez, esse materiam, prout est mutui donatio; formam verò, prout ejusdem est mutui donatio acceptatio. Alii, ut Major, esse materiam, quatenus est externus; formam verò, quatenus est internus. Alii demum, ut Maldonatus, materiam esse in quantum virum et feminam in individuum vitæ societatem conjungit; formam verò, in quantum Christi cum sua Ecclesia unionem significet.

Quidquid sit de illarum opinionum majori vel minori probabilitate, omnes conjunctim hæc unà supraque exposita ratione confutatur, quòd ex omnium confesso, ad hoc ut valeat Matrimonii Sacramentum, verbis partes consentire minimè necessum sit; ex concilio autem Florentino, ad conjugium Sacramenti formam, verba propriè dicta essentialiter respirantur. Itaque appositè ad nostram de ministro sententiam sit.

CONCLUSIO. — *Materia Sacramenti Matrimonii est ipse matrimonialis contractus, quatenus externus et sensibilis; forma verò verba sunt quibus sacerdos videtur contractus benedicit.*

Prob. prima pars, materiam hujus Sacramenti ipsum esse matrimoniale contractum, quatenus externum et sensibilem, et quidem

1° Ex omnium theologorum consensu. Quantum enim, in determinandâ hujus Sacramenti formâ, ab invicem dissentiant theologi, tantum in assignandâ ejusdem materiâ inter se videntur consentire; adeò ut, si perpauci excipiantur, qui materiam cum subjecto absurdè confundentes, ipsas contrahentium personas pro Sacramenti materiâ assignarunt, ceteri omnes, à quibus isti pro merito sagillantur, omnem hujus Sacramenti materiam in solo mutuo partium consensu, verbis aut æquivalentibus signis expresso constituent.

2° Ex ipsâ materiæ definitione. Omnes scilicet per materiam Sacramenti rem sensibilem intelligunt, quæ ex se indifferens ad conficiendum Sacramentum, ad ejus confectionem per formam determinatur. Atqui contractus, seu mutus partium consensus, prout ver-

bis aut aliis signis exprimitur, res est sensibilis, de se ad conficiendum Matrimonii Sacramentum planè indifferens; quâ tamen, si ad ipsam formam accedat, Sacramentum illud conficitur. Ergo, etc.

Prob. secunda pars, ejusdem Sacramenti formam consistere in verbis, quibus sacerdos nuptiali contractui benedicit. Forma enim cujuslibet Sacramenti consistit in verbis, quæ à ministro supra materiam effunduntur. Atqui, ex capite præcedenti, solus sacerdos minister est Sacramenti Matrimonii; ex priori verò parte hujus conclusionis, ipso nuptialis contractus, prout sensibilis, ejusdem est Sacramenti materia. Ergo, etc.

Pars prior conclusionis, utpotè ab omnibus, hodiernis præsertim admissa theologis, nullâ objectione impugnetur; posterior verò nullâ impugari potest, quâ non item nostra impetatur de solo sacerdote Matrimonii ministro sententia.

Colliges contrahentes et sacerdotem suo utriusque modo ad matrimonialis Sacramenti confectionem concurrere; contrahentes dando materiam, sacerdotem verò, formam supra materiam proferendo. Ne tamen inde cum nenerico quodam conclusiones ipsos contrahentes dici posse ministros partiales Sacramenti Matrimonii, adeò ut unâ cum sacerdote ministrum totalem et completum constituent. Cum enim theologi omnes, per Sacramenti ministrum, cum solam intelligant qui formam applicat materiæ, non jam nisi ex summo nominis abusu, qui solam suppeditat materiam (ut in Matrimonio pars utraque) Sacramenti minister partialis diceretur. Quis, v. g., penitentem unquam Sacramenti Penitentia ministrum partialem ex eo dixerit, quòd tres ipsius actus hujus sint Sacramenti materia?

§ 3. De effectibus Sacramenti Matrimonii.

Cum ex probatis, Matrimonium verum sit et propriè dictum nove legis Sacramentum, statim sequitur, dignè illud suscipientibus conferri gratiam, quâ congruam suo statui sanctitatem consequantur; huic omnes hujus gratiæ effectus ad quatuor, quibus omnia continentur sanctitas conjugalis, revocantur.

Primus est, ut conjuges, juxta verbum Apostoli ad Ephes., cap. 5, v. 25, sese invicem diligant, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro eâ, adeoque naturalem amorem supernaturali perficientes charitate, animorum magis quàm corporum nexibus uniantur, inviolatam servant fidem conjugalem; atque illud omne quod paci domesticæ vel minimè officiat, in ipso studeant germinè proficere. Secundus est, ut sese intra conjugales castitatis limites contineant; ne, si ipsis matrimonii juris abutantur, in eo concupiscentiæ incitamentum, potiùs quàm frenum reperiant. Tertius est, ut vitæ conjugalis labores, fastidia, anxietates, molestias aliisque gravissima onera, quæ ab Apostolo, 4 ad Corinth., cap. 7, v. 28, dicuntur tribulatio carnis, et ex quibus ipsum matrimonium dicitur conjugium, id est, communis jurgii, patienti animo ferant et invicto. Ultimus est, ut quos ex thoro humilitatis generant infantes iterum in Christo parturiant, id est, à primâ infantia ad fidem pietatemque christianam magis adhuc exemplis quàm documentis insituant.

MONITUM.

Lectoribus nostris ecce millies ac millies commendatum opus apponimus, perfectissimum quippe inter perfecta quæ scripsit omnium forsitan qui Sanctæ Sedi supereminuerint pontificum pontifex doctissimus. Ideò de ejus excellentiâ sententiam ferre liceat, cum optatum inter optima splendat. Ab omnibus verò citatum, ab omnibus, ut ejus manâ saginari queant, expectum, attamen legitur à paucis, emittit à paucioribus. Si quidem (quod vix credas, certèque legeas) aureus ille liber rarissimus est, et quamplurimò vendidatur. Editorum enim etsi dignis observantiâ foret, à plerisque abjectus est; cumque nonnulli typis mandandum existimârunt, nedum ob vile pretium ejus acquirendi facultatem vulgarem redderent, nedum eximia scripta empta facerent, quò pluribus spiritalè bonum manaret, è contra immani pretio avidiores scientiæ ab emptione iniquâ

detererunt. Plurimi, ut scimus, lectores omissam in *Cursu completo* hunc theologicæ florem desiderabant; plurimi ne illum oblivione prætermitteremus verebantur, sed immeritò. Attento enim animo considerantibus mens nostra non agrè revelatur. Liquet enim, 1° non nisi Scythico iudicio tale opus posse repudiari; 2° tot res vicissim illud indigitare, ut questionibus quæ viginti et quatuor voluminibus explanatæ sunt quasi germanam accedere nequeat, salvâ materiæ proprietate, et unitate, et cuiusque tractatus alienum sonet. Ex his rejiciendum ad finem *Cursuum* automavimus, siquæ rem causamur: 1° Quòd mirificè plurima evolvat, quæ leviter delibavimus; 2° quòd omninò omissarum rerum rimas obturet; 3° quòd theologicæ disciplinaris, dogmaticæ moralisque practicæ summam præ se ferat, præsertimque Sacramentorum, quibus postvenit immediatè; 4° quòd opulantiis historiæ nostræ peculiaribusque et generalibus in Sacramenta tractatibus, quasi vices impleat theologicæ liturgicæ et canonicæ, quam tractatibus de Dogmate et Morali continerem addere ambelabamus, quam autem scorsim exponemus, quò decentius absolvatur et perfectius; quemadmodum speciali *Cursu* asceticismi mysticæ et asceticæ *Cursus* adjudicabuntur.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI BENEDICTI PAPÆ XIV ⁽¹⁾ DE SYNODO DIOECESANA LIBRI TREDECIM.

Præfatio.

Post exactam vitæ nostræ partem ferè maximam Romæ in iis congregationibus ubi gravissima religionis et ecclesiasticæ disciplinæ negotia tractari solent; ut primam honore cardinalatûs per felicis recordationis Benedictum XIII, licet immerentis, insigniti fuimus, cum regendam accepissemus Anconitanam Ecclesiam, et inde mox ad Bononiensem metropolim, natale solum, traducti essemus, animadvertere jam tum coepimus, ignorari passim, aut certè non satis notas esse multas ex apostolicis Constitutionibus, quibus Ecclesiæ instituta gravissima continentur; decreta autem et responsa congregationum, aut nesciri penitus, aut non rectè intelligi, plura sinistris interpretationibus in sequiorem partem accipi atque corrumpi; quæ demùm alii ante nos antistites in diocesanis synodis benè sapienterque constituerant, ea vigere parùm, negligi omninò; suam vim, pretium ac dignitatem non obtinere, propterea quòd ignoti essent fontes, unde scita et consulta illa omnia deducta ac corripita fuissent. Id nos perspicere certò potuimus cum in theologicis consultationibus, quæ identidem nobis presentibus habebantur, tum in privatis colloquiis, quæ sæpè varias ob causas cum ecclesiasticis hominibus ferebamur, maximè verò quoties ad examen accedebant sive minores clerici, sive penitentia administrati, sive parochiarum pettores, ut de singulorum scientiâ cognosceremus.

Hanc porrò tantam tanque damnosam incertam considerantibus nobis, atque ut par erat dolentibus, multa ad eam depellendam observabantur; erant qui opportunissimum fore censebant, academiam instituire, in qua per intervalla temporum disputandum esset de iisdem rebus, ut passim fieri in litterarum conventibus solet. Verùm, præterquam quòd haud facilè inveniri poterant viri laboriosi, impigri et idonei, eo numero qui ad conflandum cœtum academicum requiritur, id semper habent incommodi ejusmodi academici, quòd, uno duntaxat laborante, otiantur ceteri, quosque ille aptè copiosèque prolo-

quitur, aut non subeunt audientium animos (nisi si jam eruditii illi sint, et iisdem rebus exultii), aut citò effluunt, ad summum rodem tantummodò et indigestam post se notitiam relinquunt: nunquam verò latè manant, nec ad notitiam publicam, uti opus est, propagantur. Alii alla subjiciebant, quæ longam esset hoc loco enumerare.

In tantâ consiliorum multitudine ac varietate, visum nobis inire viam intentatam hæcens, et quæ non alla fortassè planior et expeditior. Usu enim ipso edocti, ad rectè administrandam civitatem atque diocesim, proponenda subindè esse populo aliqua edicta; ea nos exarare instituimus, non, ut alii solent, solâ præcipiendi formulâ, sed arte quædam et aptâ ad erudendum methodo, præceptorum scilicet causas et fundamenta commonstrantes, disciplinam Ecclesiæ veterem recentioresque explicantes, ea demùm expromentes omnia, quibus non solùm permoveri quisque posset ad imperata faciendâ, verùm etiam rationes disceret propter quas unaquæque res injuncta esset aut vetita, idque nullo suo labore ei incommodo.

Hoc institutum, quòd legentibus quidem facile, at nobis, tametsi diu in ejusmodi rerum tractatione exercitatis, laboriosissimum accidebat, brevi intelleximus, Deo nostra cœpta secundante, magnas reipublicæ utilitates afferre. Exceptæ approbatione omnium secundissimâ nostræ illæ sanctiones, non intra dioceseos Bononiensis fines continuerunt sese, sed ad circumpositas civitates primò, deinde ad remotiores volitare ceperunt, donec aliquot voluminibus comprehensæ, et pluribus in locis impressæ, ad universam latè Italiam pervaserunt. Illud autem nobis optandum maximè, ut, siquidem eadem nunc ex Italico in Latinum sermonem cum fide conversæ sunt, tam fructuosæ inveniantur ultra montes et apud omnes ubique gentes, quàm in Italiâ fuerunt.

Secundùm hæc parabamus diocesanam celebrare synodum, certis tamen præfinitis rerum discutiendarum capitibus, præter quæ spatium non liceret. Erant

(1) Vid. Benedicti XIV Vitam, vol. 25 *Cursus comp.*

Theol., col. 871-872, ad tractatum de Missæ Sacri-

pleraque educta ex edictis nostris, quæ cupiebamus synodali auctoritate rata ac firma esse. Et videbatur nobis his edictis et litteris attingisse omnia quæ gravissima sunt, quæque ad episcopi sollicitudinem et cogitationem pertinent. Sed, ubi manum operi admovere cepimus, tot simul abortæ voces, tot exaudite sententiæ sunt, ut aliò convertenda consilia nostra judicaverimus. Negabant aliqui, viri ceteroqui probi, nec inducti, ullum exiturum operis pretium; nisi ad alia multa rerum genera synodi cognitio traderetur. Hoc scilicet decerni malebant, illud interdicti; has atque illas proponi contumacibus pœnas; hoc illudve malis publicis remedium adhiberi; res maximam partem extra synodi potestatem positas, quasque ipsi nos sæpè Romæ rejeceramus, et à sacris congregationibus improbatas, à summis pontificibus reprehensas atque emendatas vidimus.

His ergo tollendis ex hominum mentibus præjudiciis, venit nobis in mentem commotionem edere de diœcesanâ Synodo, eaque congregere simul quæ circa hoc argumentum sparsa multis in libris inveniuntur, additis Patrum, conciliorum et ecclesiasticæ historiæ documentis; quarum rerum ingentem copiam habebamus in promptu, partim privato studio, partim muneribus publicis et experientiâ collectam. Ut rem totam ordinatè perageremus, amplam divisivam materiam in plura capita; omniaque complexi quæ ad rem ullo modo, et maximè ad praxim facere videbantur, opus nostrum ad calcem deduximus. Sed, quo maximè tempore illud relegere, expolire, et multis partibus augere meditabamur, obitu Clementis XII abruptum opus coacti sumus, Romam vocati scilicet ad cardinalium comitiâ. Illam igitur rudem hæcenus, mancam et impolitam reliquimus in nostrâ bibliothecâ Bononiensi; hæc tamen mente, ut, simul ac regressi essemus ad nostram sedem, supremam illi manum imponeremus.

Verum inter hæc ad supremum Ecclesiæ regimen nullo nostro merito, ac præter omnem opinionem evecti, id unum efficere potuimus, primò, ut scripta omnia et adversaria nostra Romam exportarentur, in quibus cum esset commentatio, de qua dicimus, eam perditù nec attingere licuit; tam multas, tam variis, tamque gravibus districti finibus curis toto hoc præterito tempore nostri pontificatus. Nunquam tamen ejus perficiendæ, vulgandæque cogitationem abjecimus. Itaque post recognitos, auctos et iterùm typis impressos quatuor nostros de Canonizatione sanctorum tomos; post eundem laborem adhibitum nostris operibus de Festis Domini et beatæ Mariæ Virginis, de sanctissimo Missæ Sacrificio, alisque, quæ in Latinum conversa, et additamentis pluribus locupletata, vel prodierunt jam, vel prælo paratæ sunt; post vulgatum præterea Bullarum nostrarum omnium, hæc postremò animam convertimus; nactique subinde inter difficillima et assidua pontificatus negotia aliquid vacuè temporis, idque raptim commentationis nostræ impendentes, eam aliquando tandem confecimus, seu verius ferè ex integro elaboravimus, adeò multa sunt de novo addita partim ex libris nostræ bibliothecæ, partim ex nostris Bononiensibus litteris et edictis, partim denique ex iis quæ toto nostri pontificatus septennio decreta à nobis et constituta sunt.

Ita in hæc qualemcumque formam redacta est commentatio; quam nos dum in publicum edimus, aliud nihil spectamus nisi ut episcopi suas celebrare synodos ritè ac laudabiliter possint, nullumque præbeant locum querelis, quæ sæpè contra synodalia decreta ad Sedem Apostolicam perferuntur. Spè autem certâ ducimur, non exiguum exiturum fructum laboris et industriæ nostræ; si modò præsules ecclesiarum animo suo reputant, quod in concilio Tridentino decretum est de synodis celebrandis, nec leve negotium esse, nec tenerè aut sine certis legibus peragendum. Sed ut nullum fore arbitramur, qui velit, sine justâ causâ, hæc officii sui partem gravissi-

mam prætermittere, ita votorum nostrorum summam consequemur, si deinceps suas singuli synodos celebrare instituent non solum crebrò, verùm etiam rectè et ex præscripto illarum quas toto hoc opere complexi sumus.

Et hæc quidem olim præfatisumus, cum nostram hoc opus de Synodo diœcesanâ anno Domini 1758 Romanis typis ederet; eademque legitur præfixa ceteris editionibus quæ in hæc usque diem prodierunt. Sed postea, cum certis argumentis nobis innotuerit labores hosce nostram gratâ utentium approbatione exceptos fuisse, quin etiam multorum rogatu excitati fuermus ad novam hujusmet operis editionem curandam, his auctam additamentis, quæ necessaria nobis aut opportuna videremur, arduis licet et assiduis pontificalis officii curis distracti, parva quadam temporis intervalla captare conati sumus, quibus nos in domesticam bibliothecam abderemus, ibique in manus resumeremus non solum impressa prælo scriptorum volumina, sed etiam veteres nostras lucubraciones, tunc maximè calamo exaratas, cum in minoribus Romanæ Curie ministeriis versantes, à pontificibus prædecessoribus nostris beneficentissimis ad occurrentiam adhibebamur negotiâ, et sententiam nostram nunc voce, nunc scripto explicare jubebamur; ut his veluti subsidiis adjuvi, requirementi desideris satisfaceremus. Lectorum nunc partes erunt, de editione hæc, ejusque additamentis iudicium ferre; quod quidem in nos operamque nostram satis æquum nobis pollicemur, si unusquisque eorum qui lecturi sunt, nobis vel scribentibus vel dictantibus præsens attitisset, vidissetque objectas studis nostris interpellationes, quibus multoties inceptum opus abrumperè, sæpè etiam quæ scripta aut dictata fuerant relinquere coacti sumus, donac elapsis pluribus horis, aliquando diebus integris, quandoque etiam hebdomadis et mensibus totis, eadem resumere pateretur vel temporis magis comoda opportunitas, vel minus aspera et difficilis penduntium negotiorum natura.

Jam verò ut de novâ hæc editione dicamus aliquid, hoc primùm monebimus, nihil nos in superioribus editionibus animadvertisse quod delendum aut emendandum judicaverimus. Mutatas tantummodò voluminus operis sectiones; divisivis nimirum in plures libros materis et argumentis, quæ in prioris editionis libro septimo continenter tractata, unum librum longiorem ceteris, et plus æquo proximum effecerant. Atverò multis in locis, prout occasio se obtulit, opportuna aptavimus additamenta, quibus ea confirmavimus, quæ in priorè editione asserta per nos fuerant. Insuper notitas, easque non levis momenti, in prioribus editionibus omissas, complexi sumus; quibusque editio hæc reverè auctor et cumulator prodidit.

Moneudi sunt autem lectores, qui tam in priorè quàm in præsentî hujus operis editione allatas frequenter offendunt resolutiones congregationis cardinalium, concilii Tridentini interpretum, ne in aliquam incidant perplexitatem et confusionem, propterea quòd hujusmodi resolutiones non semper eadem ratione ac methodo allegari conspiciunt. Cujus diversitatis hæc causa est: cum nos olim munere secretarii predictæ congregationis ornati fuermus, eam institutum consuetudinem, quæ deinde à secretariis successoribus nostra servata fuit, ut in foliis causarum, quæ ante singulas ipsius congregationis sessiones typis impressa distribuuntur, antiquiores ejusdem tribunalis resolutiones adnotavimus, si quæ ad aliquos controversos, tunc vertentes decisionem facere viderentur; adjectis etiam nonnullis præstantiorum canonistarum auctoritatibus, quæ ad propositam quæestionem illustrandam conferrent. Illic factum est ut hujusmodi folia tam à nobis quàm à successoribus nostris exarata, utpote studiorum usibus proficua, deinde in unum veluti corpus collecta simul ederentur, hoc inscripta titulo: *The-saurus resolutionum sacræ congregationis concilii*; cujus Thesauri jam plura volumina extant; et quatuor

quidem priora nostris locutionibus constant, reliqua ad eos pertinent qui nobis in eodem secretarii munere successerunt. Cùm itaque in presentis opere de Synodo dioecesanâ citandum occurrit decretum aliquod, seu resolutio, ex his quæ in hujusmodi collectione vulgata habentur, satius duximus Thesaurum ipsum allegare, quem facile adire et consulere poterit quicumque decretum sive resolutionem in fonte, ut aiunt, recognoscere cupiet.

Sed alia complures sunt resolutiones, in quibus citandis indicatur à nobis dies, mensis et annus quibus emanarunt, ac præterea liber et libri pagina unde fuerunt desumptæ. His nimirum sunt quæ, cùm à sæpè dictâ congregatione ante collatam nobis ipsius secretarii manus editæ fuerint, in illius regesta descriptæ asservantur. Cùm autem nos per decemium et ultra officium illud obtinuerimus, adeoque in potestate habuerimus ipsius congregationis tabularium, multum sanè tempus insumpsimus in perlegendis veteribus ejusdem congregationis actis, graviora quæque adnotando, atque ea quæ scita digna aut necessaria nobis videbantur, ex authenticis archivi regestis in privata nostra adversaria transferendo. His autem et sæpè alias, et in hujus maximè operis descriptione utentes, adnotatas à nobis indicationes diei, mensis et anni, necnon libri et pagine unde monumentum olim extraximus, lectorum oculis subjicere non prætermisimus; ut, si quis de allegato decreto aut resolutione certior fieri velit, congregationis secretarium adeat, exhibitisque hujusmodi indicationibus (juxta celeberrimam auctoris Prosperi Fagnani monitum illius operibus præfixum) authenticum decreti aut resolutionis exemplum facile obtinere valeat; nisi fortè nobis tantum tribuere non recusaverit, quantum nos cum cæteris omnibus eidem Fagnano tribuendum meritò censemus; cui scilicet, utpote eodem secretarii munere perfuncto, ejusdemque olim tabularii custodi, plenam fidem adhibere solemus, ejusque testimonio, absque ulteriori indagine aut perquisitione, acquiescere. De aliis etiam aliarum congregationum decretis atque resolutionibus, quæ in hoc opere allegantur, testari possumus eandem adhibitam fuisse curam, ut cum autographis regestis conferrentur, et ad eandem fidem exigerentur.

Porrò in novissimis hisce additionibus usitatum semper nobis scribendi rationem secuti sumus: nihil scilicet pro certo ac definito venditantes, quod reipsâ

definitum non sit; nihil contumeliosè facientes in alios, quantumvis ab opinione nostrâ longè dissentiant. Id enim homine christiano indignum, et honesto viro indecens existamus; neque verò minùs unumquemque sententiam suam tueri posse censemus, si ab aliorum contemptu et injuriâ abstinat.

Prima hujus operis lineamenta, ut supra diximus, adumbrata à nobis sunt, mox etiam ad aliquod complementum adducta, cùm cardinalatus honore fungentes, ad metropolitanam Bononiensium Ecclesie gubernacula sederemus. Ad summam deinde pontificatum evecti, idem opus multis partibus expolitum primò edidimus, et nunc amplius et auctius de novo in lucem proferimus. At, ubi neque à Romanis pontificibus prædecessoribus nostris, neque à nobis ipsis in Bullario aut alibi, apostolica auctoritate quidquam definitum est, ac generaliter omnibus in rebus, quibus nullum ex publicâ Ecclesie auctoritate pondus accessit, nihil nos decretorium exhibere intendimus. Ea enim nobis et semper fuit, et adhuc mens est, ut sententiam nostram proponentes, hanc eatenus tuerentur, quatenus illi ex rationibus et auctoritatibus quæ nos ad eam amplectendam impulerant, satis roboris et firmitatis adesse dignoscatur; libentique animo subscribimus doctrinæ scriptoris egregii Melchioris Cani, qui lib. 6 de Locis Theologicis, c. 8, in responsione ad nonum argumentum, de libris agens qui à summis pontificibus conscripti publicantur, hæc ait: *Cùm adhibe liberos de re quilibet Romani pontifices, sententiam suam ut homines alii docti expriment, non tanquam Ecclesie iudices de fide provalent.* Magnus ille prædecessor noster Innocentius IV commentaria sua in libros Decretalium scripsit, cùm summum pontificatum gereret, *trahens namque Lugdunum, post concilium ibi celebratum, composuit apparatus super Decretalibus, uti testatur Thomas Diplovatius in Vita ipsius Innocentii antedictis commentariis permixta.* Neque profectò Innocentius hoc sibi unquam arrogavit, ut, quidquid in eo opere scripsisset, pro re definitū haberetur; sed facile passus est opiniones suas, quas tanquam privatus doctor proposuerat, ab aliis doctoribus oppugnari, ut patet ex ipsâ quam citavimus illius Vita, multoque magis ex eâ quam sibi amplissimâ hæc in re licentiam sumpserunt posteriores canoniste, dum sententias ab Innocentio suis commentariis insertas sæpè desererent, et in alia omnia ire non dubitarent.

DE SYNODO DIOECESANA LIBER PRIMUS.

NOTIONES QUESTIONESQUE PRÆLIMINARES.

CAPUT PRIMUM.

De synodi nomine et synodorum divisione.

Synodus, ut ipsa præ se fert nominis etymologia, idem est ac concilium, seu plurimum in unum locum, aliquid deliberandi gratiâ, conventus. Quocirca in Annalibus Francorum, ad annum 775, tom. 2 Collectionis Andreæ de Chesne, pag. 28, legitur: *Tunc synodus convocata rex gloriosus tenuit generaliter cum Francis apud Janson civitatem, ibique exercitum diridit, etc.*; et ad annum 776, pag. 50 ejusdem Collectionis: *Convenit synodum ad eandem civitatem, et ibi placitum publicum tenuit, etc.*; et in Annalibus Berlinianis, ad annum 767, num. 3 Collectionis citata, pag. 155, habetur: *Synodus facta cum omnibus Francis solito more in campo.* Idem videre est apud Plinium, lib. 55, cap. 9, sect. 55. Aliquando autem locus ipse, seu oppidum, ejusmodi congressibus habendis stabiliter destinatum appellatur concilium: ac

prout etiam Christianorum ecclesias, ad quas fideles conveniunt, ab antiquissimis scriptoribus non rarò concilia et synodos nuncupatas legimus; in quo sensu Constantinus Magnus, lib. 4 Cod. Theodosiani, lib. 16, tit. de Episcopis et Clericis, inquit: *Habeat unusquisque licentiam, auctoritate catholice venerabilique concilio decedens; honorum quod optaverit, relinquere; nomine enim concilii hæc, ut in multis aliis antiquorum locis, ecclesiam intelligi, observat ibidem Gothofredus.* Eiusdem vocis significationem esse ait Baronius in Martyrologium Romanum, ad diem 25 Junii, ex epistola S. Hieronymi ad Heliodorum, ubi Nepotianum laudat, quòd *basilicas ecclesie et martyrum conciliabula diversis floribus, et arborum comis, vltumque pompis adornavit;* per martyrum quippe concilia denotari ecclesias super martyrum sepulcra erectas, fidem facit S. Gaudentius, serm. 17, tom. 5 maxime Bibliothecæ Patrum editionis Lugdunensis anni 1677, pag. 970, in dedicatione eorundem ecclesiarum, quam vocat

concilium sanctorum. Neque certè aliud quàm ecclesiasticis indicare potuere Liber pontificalis, cum Damasus narrat versibus adnotasse *martyrum concilia*; et Gesta S. Stephani papæ, cum de Nemesio referunt: *Cu cubat cryptas et concilia martyrum*; quæ loca bene perpendit de Cangius in Glossar., et Joannes Molanus ad diem 25 jan., in Martyrol. Usuardi, in quo Martyrologio eadem die narratur corpus Joannis presbyteri, martyrio coronati, à Concordio itidem presbytero collectum et sepulchrum juxta *concilia martyrum*. Verum postea apud nos usus presertim obtinuit, ut *synodi* et *concilia* nomine non locus nec quicumque hominum cœtus, sed ii et significentur in quibus episcopi intersunt, et ecclesiastica negotia potissimum pertractantur.

II. Ejusmodi synodorum ex Petro de Marcâ, lib. 6 de Concordiâ, etc., cap. 24, num. 5, alia olim dicebantur *regia*, quæ non ex episcopis solum constabant, verum etiam ex optimatibus et comitibus regni, ut omnium suffragiis leges conderentur, ad utramque potestatem, ecclesiasticam et civilem, disponendam. Hujus generis concilia frequentia fuisse Constantinoполи, observat Thomassinus, de veter. et nov. Eccl. Disciplinâ, part. 2, lib. 3, cap. 46. Frequentissima verò fuerunt in Galliâ, cujus pussimi reges, uti animadvertit Baluzius, in Notis ad Capitularia reg. Francorum, tom. 2, col. 1028, nil grave decrebant, sine episcoporum et optimatum consilio, quod ipsimet fatebantur in suis edictis, quorum vetustissima formula, edita à Bignonio, in Notis ad Marculphum, lib. 1, cap. 25, hæc erat: *Nos unâ cum apostolicis viris patribus nostris episcopis, optimatibus, cæterisque palatii nostri ministris*, etc. Aliæ fuerunt, et sunt synodi *ecclesiasticæ*, in quas soli conveniunt sacerdotes, ut de rebus statuatur ad Ecclesiam pertinentibus. Tres istarum species commemoravit S. Augustinus, lib. de Baptismo contra Donatistas, cap. 3, tom. 9 oper. edit. Parisiens. monachor. Benedictinoi. S. Mauri, col. 98, nimirum, quæ per singulas regiones, quæ per singulas provincias fiunt, et quæ ex universo christiano orbe congregantur; quibus quartam addidit concilium Toletanum IV, cap. 3, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 379, illius mentionem faciens, quæ ex unius regni vel nationis episcopis conficitur. Quare conciliorum seu synodorum quatuor nunc genera passim auctores enumerant, generalia, nationalia, provincialia et diocessana. Generalia, quæ et œcumenica dicuntur, ea sunt ad quæ vocantur episcopi totius orbis, qui possunt et debent isdem interesse, nisi legitime impediantur, et quibus presidet Romanus Pontifex vel per se, vel per suos legatos. Nationalia sunt, in quæ conveniunt archiepiscopi et episcopi unius regni vel nationis, preside ejusdem nationis patriarcha vel primate. Ille et quandoque vocatur universalis, quia scilicet talia sunt quoad illud regnum, seu nationem, quamvis absolute et quoad totam Ecclesiam universalis non sint, notavit Bellarminus, tom. 2 Controversiarum, lib. 1, de Conciliis, cap. 4. Quocirca S. August., epist. 215 ad Valentinum, num. 2, tom. 2 oper., col. 794, secundam synodum Africanam, sub Zozimo papâ anno 418 celebratam, nuncupavit *plenariam*; et synodum Toletanâ III anni 589, cap. 18, se appellavit *universalem*, inquit: *Præcipi hæc sacra et universalis synodus*. Verum Natalis Alexander, Hist. eccl., ad spec. III, dissert. 24, opportune animadvertit ea ferè semper plenaria et universalis dicta esse cum aliqua limitatione, quâ à vere œcumenicis distinguerentur. Sic præfata synodus Africanâ dicta quidem est plenaria ab Augustino, sed plenaria *totius Africae*. Et synodus Carthaginensis III, cap. 7, simile concilium vocavit *universale africanarium*; sin autem nec ad concilium universale africanarium occurrere voluerit, ut significaret se de illo loqui ad quod omnes Africani episcopi singulis annis confuebant. Alatum autem Toletani III exemplum dubium est; nam in plerisque antiquis codicibus verbum illud *universalis* desideratur, ejusque loco legitur *veneranda*, quæ d. videri potest in

Collectione Harduini, tom. 5, col. 482, et in Labbeana, tom. 5, col. 1015, solùmque *universalis* legitur in Isidorianâ Collectione, et apud Ivonem, part. 4 Decret., cap. 244. Provincialia sunt, in quibus conveniunt episcopi unius provincie sub eorum archiepiscopo seu metropolitano. Diocessana tandem nominantur, quæ quilibet episcopus congregat ex parochiis, presbyteris aliisque clericis sue dioceseos, quibus ipse præest.

III. Notissima et pervulgata est hæc conciliorum divisio, eamque communiter tradunt doctores, præsertim Melchior Canus, de Loc. Theolog., lib. 5, cap. 3; cardinalis Bellarminus, cit. lib. de Concil., cap. 4; Cabassutus, in Notitiâ ecclesiasticâ seculi primi, in observatione de conciliis Ecclesie, num. 3; Doujat, Prænotion. canonicæ, lib. 2, cap. 1, num. 3 et 4; Durvallus, de sup. Potest. Rom. pontif., part. 4, quæst. 1, ac Alphonsus Guercerius, in suo, non omnibus obvius, tractatu de Conciliis, quem anno 1545 edidit, et Carolo V imperatori dicavit, qui reperitur inter Miscellanea bibliothecæ cardinalis Passionei, tom. 556, et novissimè Oddo Schartz, ad Decretales Gregorii IX, tit. 2 de Constitut., § 2, quæst. 4. Attamen accurate pervolvendi ecclesiastica monumenta, nonnulla occurrunt concilia à Romanis pontificibus celebrata, quæ ad nullam ex enumeratis speciebus referri commodè possunt, sed videntur quodammodo mixta ex provincialibus, et diocessanis. Illis quippe aliquot interfuere episcopi, quos in Urbe inveniunt contigit, atque insuper Romani presbyteri, alique ecclesiastici viri, sive in ad Romani cleri cœtum pertinerent, sive ex alienis dioceseibus Romam advenissent. Ejusmodi fuit concilium illud quod Cornelius papa circa annum 251 Roma habuit, ut de causâ judicaret Maximi, Urbani et Synodi, qui, ejurato schismate, in Ecclesiam recipi poscebant; de quo idem Cornelius in epistolâ ad Cyprianum, quæ est 46, hæc scribit: *Omni igitur actu ad me pelato, placuit contrahi presbyterium. Adfuerunt etiam episcopi quinque, qui et hodiè præsentis fuerunt, ut firmito consilio, quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur*. Haud absimile est concilium ab Agathone papâ ex sexdecim episcopis et universo Romano clero in Constantinâ basilicâ congregatum pro componendis rebus Ecclesie Britannicæ; cujus Acta referuntur in novissimâ Collectione conciliorum Britannicæ Davidis Wilkins, tom. 1, pag. 47. Nec diversa fuit synodus habita à S. Gregorio Magno, cui subscripsisse legitimus episcopos duos et viginti, et Romanæ Ecclesie presbyteros tres supra triginta, in Collectione Harduini, tom. 5, col. 498. Alia similia conciliorum exempla videri possunt collecta in tractatu de Studio conciliorum, Gallico idiomate conscripto, et Parisiis edito anno 1721, pag. 538 (1), eorumdemque meminit etiam Cabassutus in brevi dissertatione de urbanis, seu popularibus Synodis, post synodum Constantinopolitanam sub patriarcha Menâ anno 536. Quæ etiam animadvertere licet libet cum Thomassino, cit. part. 2, lib. 5, cap. 55, Constantinopoli cum satis magno numero præules continuè versarentur, ibi quædam quasi perpetuum synodum fuisse conflatum, cui regie urbis antistes præsidebat, et difficilioris quasque Ecclesie Orientalis causas terminabat. In ejusmodi synodo episcoporum Constantinopolitani fortè observantium, Nectarius Constantinopolitanus episcopus de causâ judicavit Agapi et Gabadi, de Bostrenis in Arabiâ episcopatu inter se contententium, sicuti habetur Jur. Orient., part. 1, pag. 247. In simili synodo à Chrysostomo exautoratus est Gerontius Nicomediensis in Bithymâ episcopus, quod narrat Sozomenus, lib. 8, cap. 6. In eadem synodo, idem Chrysostomus querelas et accu-

(1) hic tractatus ejusmodi studiis omnino præmittendus, et idiomate Gallico conscriptus à Francisco Salmonio, prodit Venetiis in-fol., curis et typis Balconianis Latine donatus, et excusus an. 1704.

sationes audivit complurium Asiæ episcoporum adversus Antonium Ephesinum episcopum, quemadmodum refert Palladius in Dialogo historico de vitâ et conversatione beati Joannis Chrysostomi episcopi Constantinopolis, qui existat tom. 15 Operum ejusdem Chrysostomi editionis Patris Montfaucon, anni 1738. Jam verò cum ab his synodis absentes laici, et soli in illis assiderent episcopi, quod colligitur ex eodem Palladio, qui prælatam synodum exactè describens, solos episcopos enumeravit; cùmque præterea in illis causæ duntaxat disceptarentur ad Ecclesiæ forum spectantes, diversæ profectò erant à synodis illis regis de quibus supra; ac proinde aliam constituunt ecclesiasticæ synodi speciem, ab iis quatuor distinctam, quas communiter doctores recensent.

IV. Verùm, his prætermisiss, quæ presentis instituti non sunt, synodum diocesanam, de quâ solum hic agimus, paulo accuratius consideremus. Matthias Ugonius episcopus Famaugustanus, scriptor decimi sexti seculi, de quo plura Dupin in Biblioth. eccles. auctorum seculi XVI, tractatum concinnavit et evulgavit de Conciliis, qui in paucis bibliothecis reperitur, atque in tractatibus præludis, pag. 4, scitè animadvertit synodum episcopalem seu diocesanam, frequenter ab antiquis vocari presbyterium; sicuti reipsa nuper illam appellatam audivimus à Cornelio papâ. Eadem quandoque nuncupatur *conchilium civile*, utpote quæ congregatur ab episcopo in suâ civitate cum solis presbyteris suæ dioceseos; quod colligitur ex epist. 14 Adriani II summi pontificis ad Carolum Calvum in causâ Herlefredi presbyteri, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 706, in quâ ait: *Set nunc melius faceretis, si, quod in civili concilio apud suam episcopum perperam gestum est, in provinciali synodo apud vos rationabiliter, et apud fratrem vestrum Hincmarum archiepiscopum cassaretur*. Nunc autem, quemadmodum notat Donjat, cit. Prænotion. canonic., lib. 2, cap. 1, n. 16, ita propriè synodi nomen sibi usurpat, ut, cùm synodum sine ulâ additione dicimus, perurumque diocesanam intelligamus; quare Guillelmus Lyndewode ad Constitutiones provinciales Angliæ, tit. de Officio judicis ordinari, cùm statutum offenderit à Bonifacio episcopo in hunc modum editum: *Item statutum quod episcopi in suis synodis et aliis convocationibus, et singuli archidiaconi in suis capitulis, etc.; statim adnotavit: Synodi dicuntur conventus, sive congregationes senum et presbyterorum, quæ debent fieri per episcopos armatum*. Hic de nomine. Ad definitionem quod attinet, non incongruè à Botro in suo tractatu de Synodo episcopali, part. 1, num. 5, et Antonio Paulino, in suâ Jurisprudentiâ sacrâ, tit. de Conciliis ecclesiasticis, cap. 9, num. 2, synodus diocesanâ luce ferè verbis describitur: *Legitima congregatio ab episcopo coacta ex presbyteris et clericis suæ diocesis, aliusve qui ad eam accedere tenentur, in quâ de his quæ eivæ pastoralis incumbunt, agendum et deliberandum est*.

V. Ita descriptæ diocesanæ synodi speciem quamdam et imaginem nobis exhibent Acta apostolorum, cap. 21, Hierosolymitanam Ecclesiam gubernante Jacobo Minore, qui dicebatur frater Domini, de cujus episcopatu Hierosolymitano fidem faciunt Clemens Alexandrinus, Eusebius, Epiphanius, Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus, quorum testimonia congressit Petrus Franciscus Foggini, de Romano D. Petri lūnere et Episcopatu, exercit. 18, pag. 422 et seqq. Paulus Hierosolymam profectus est, cùmque illic pervenisset, Jacobum adivit, apud quem statim *omnes collecti sunt seniores*. Hi verò postquam audiverunt uberem fructum quem ex Evangelii predicatione ubique Paulus reportaverat, eundem admonuerunt imminenti ei à Judæis periculo, quibus erat eo nomine invidus, quod circumcisions ac tollis Mosæ legis abolitionem vellet et prædicaret. Quoniam autem id esset à veritate alienum (nam Paulus solum docebat legem Moysis non esse necessariam, quinimo sine fide Christi manere esse, nec quidquam con-

ferre ad æternam salutem) legis tamen ritus et cæremonia, utpote quæ nondum mortuoræ evaserant, nunquam damnaverat; quod quidem facillè demonstrare potuisset ex facto proprio, siquidem ipsem circumciderat Timotheum, Act. 16, et Nazarenus votum susceperat, Act. 18, sicuti ad rem perpendit Titianus, ad dictum cap. 21, vers. 21: nihilominus tamen Paulus, ut calumniam prorsus diluteret, seniorum consilium secutus, cum alius quatuor viris Nazarenorum voto obstrictis, templum ingressus est, ibique palam et publicè legis cæremonas explevit. Gesta hæc sunt, non inter Jacobum tantum et Paulum, sed coram universo cœtu seniorum, hoc est, presbyterorum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, sicuti, testo Cornelio à Lapide ibidem, habet Græcus textus; atque hi presbyteri illi idem erant qui interfuerant celebri concilio apostolorum, in quo actum fuit de galibus, Act. 15, quod ipsimet asseruerunt: *De his autem qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato et sanguine, et suffocato, et fornicatione, ut narratur etiam eod. cap. 21, vers. 25. Quomolrem ejusmodi seniorum conventum cum proprio episcopo Jacobo, fuisse veram et propriam synodum diocesanam, ad exemplum cæterarum primùm habitam, expressè affirmavit Turrecremata, in Summâ de Eccles., lib. 3, cap. 5, scribens: Tertia species conciliorum dicitur concilium episcopale, sive synodus episcopalis, quam celebrat episcopus in diocesi suâ cum abbatibus et clericis sibi subjectis. . . Forma autem hujus concilii processisse videtur in concilio quo beatus Jacobus dicitur celebrasse Hierosolymis cum senioribus, pro abolendâ suspitione ortâ contra Paulum, de quo Act. 2; idemque sentire visi sunt Beda, Comestor et Alphonsus Guerrerius, in cit. tract. de Concil., cap. 1, ubi ait: Synodus à Paulo et Jacobo celebrata fuit Hierosolymis super abolendâ suspitione quâ undam Judæorum. Nos verò, quanquàm libentius assentiamur Cornelio à Lapide, Tirino et Lorno ad cit. cap., vers. 48, Cabassuto in Notit. ecclesiast. Hist. concil. et canon., in Synopsi primii seculi, num. 11, aliisque negantibus prælatam seniorum congregationem fuisse veram synodum; quoniam illi non vocati, sed spontè ad Jacobum accessere, ut Paulum inviserent et salutarerent, nec rogati sententiam tulissent, aut decretum aliquod edidissent, sed amicè duntaxat Paulum monuerunt, atamen neminem inficari posse putamus speciem quamdam et imaginem synodi in prædictâ congregatione eminerè.*

VI. Vera et propria synodus diocesanâ, ac fortasse omnium prima, quæ in ecclesiasticis monumentis occurrit, illa est quam describit Sicutus papa in epistola 2, num. 3, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 822, circa annum 589, ad diversos episcopos datâ, adversus Jovinianum ejusque socios, ubi disertè ait Joviniani hæresim à se et universo Romano clero coram se simul coacto fuisse damnatam: *Facto ergo presbyterio, inquit, constitit, doctrine nostræ, id est, christianæ legi, esse contrariam. Unde. . . omnium nostrum tam presbyterorum et diaconorum quàm etiam totius cleri unam scitote fuisse sententiam, ut Jovinianus, Anacletus, etc., damnâ sententiâ et nostro iudicio in perpetuum damnati, extra Ecclesiam renancerent*. Quod verò attinet ad alias diocesanâs synodos, quarum ad nos manarunt acta et decreta, Ludovicius Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discip., part. 2, l. 3, cap. 73, n. 5, et Joannes Petrus Gilbert, in suo Corpore juris canon., edito Lugduni anno 1757, tom. 1, Prolegomen., p. 1, tit. 18, c. 5, affirmant omnium antiquissimam esse Alisiodorensis, celebratam anno 578. Nos antiquiores his proterre possemus, nisi in Landavenses tres synodos diocesanâs, si annis his consignandæ essent quibus eas consignavit in Collectione suâ Henricus Spelmanus, tom. 1, pag. 62, anno scilicet 560, sed ex Ussetii notis manuscriptis monet David Wilkins, tom. 1 novissimæ Collectionis conchiliorum Britannicæ, pag. 17, ad secundum Augustini archiepiscopi Cantuariensis

annum pertinere, id est, Christi 597. Nihilominus dubitandum non est alias longè his vetustiores fuisse, quarum acta et memoria exciderint; etenim laudatus Thomassinus, lib. 5, c. 75, n. 1, non immeritò asserit inter synodos, eas quæ diocesanæ dicuntur, cæteris antiquitate præstare; primis quippe Ecclesiæ seculis, cum immanes in fideles sæviebant persecutiones, facilius fuit singulis episcopis suam cleram congregare, quàm unà cum aliis cœpiscopis in provincialem synodum convenire.

VII. Enimverò quòd olim frequentes essent totius cleri cum proprio episcopo congressus, præter ea quæ ad hanc rem comprobendam inferius dictari sumus, vel ex hoc quòd hic subnectimus apertè conicitur. Non pauci ad nos pervenerunt libri pœnitentiales particularium diocesium proprii, quarum qualibet suam habebat, in quo præscribebatur modus excipiendi pœnitentium confessiones ac pœnitentias pro modo culpe singulis injungendi; tradebantur præterea salutaria monita, quibus sacerdos pœnitentes à vitiis retraheret, atque ad virtutem alliceret, et tandem accurate atque etiam minutissimæ observationes circa forum sacramentale instituebantur; utque interea antiquæ reticeantur epistolæ canonicae sanctorum Dionysii patriarchæ Alexandrini, Gregorii Thaumaturgi, et Basilii Magni, quæ ad rem facere possent, adhuc extant libri pœnitentiales Theodori archiepiscopi Cantuariensis, Bedæ, seu (ut alii volunt) Eberhti archiepiscopi Eboracensis, Rabani Mauri archiepiscopi Moguntini, Barchardi Wormatiensis, et demùm liber pœnitentialis Romanus ab Hiltigario episcopo Cameracensi seculo IX insertus in suum librum pœnitentialem, editum ab Hugone Menardo, de quibus et aliis videri potest Morinus, in fine operis de Pœnitentiâ. Hi porrò libri pœnitentiales, cum totam respicerent diocesim, non aliter ab episcopo fiebant, quàm de suorum presbyterorum consilio; quòd deducitur ex epist. 52 Cypriani, in qua non obscure innuit tum primùm de pœnitentiâ stabili quâdam lege imponendis deliberatum fuisse, cum, restitutâ Ecclesiæ pœce, licuit sacerdotibus in unum convenire; atque idcirco, sive ratio habeatur rerum quæ in illis decernuntur, sive personarum quæ ad decernendum vocabantur, non immeritò affirmari posse videtur ejusmodi libros in diocesanâ synodo fuisse exaratos.

CAPUT II.

De synodi diocesanæ utilitate.

I. Etsi ad statuendam synodorum episcopaliū utilitatem, satis superque esset asserere earum coactionem esse à sacris canonibus præscriptam, atque à sacro concilio Tridentino, sess. 24, de Reform., c. 2, iterùm præceptam, et ab Alexandro VII summo pontifice in suâ const. 20, § 8, tom. 6 Bullar. Rom., pag. 55, inculcatam, ubi alloquens episcopos Italiae et insularum adjacentium, hæc habet: *Permississimum vobis esse non dubitamus, nihil frequentè animarum salutem ac veteri disciplinæ consuetudine, nihil catholicorum principum paci à Deo impetrandæ accomodatius esse; quo intermisso, magis in moribus continuè ad omnem improbitatem ac peccandi licentiam facta est immutatio; ut tamen illa clariùs innotescat, opere pretium esse censemus nonnulla subdere præclarorum antistitum testimonia, quibus ingens eorundem utilitas summo perè celebratur.* Atq. II, episcopus Verceilensis, qui floruit medio seculo X, adeo utiles putavit diocesanæ synodos, ut totam ecclesiasticæ discipline perniciem ex earum omissione ortam arbitraretur; in capitulari enim quod habetur tom. 4 novæ editionis Spicilegii Luce Dacherii, ita loquitur, c. 25, pag. 405: *Nulla penè res disciplinæ mores ob Ecclesiâ Christi magis depulit, quàm sacerdotum negligentia, qui, contemptis canonibus, ad corrigendos ecclesiasticos mores, synodum facere negligunt. Ob hoc à nobis universaliè definitum est, ut, quia juxta antiqua Patrum decreta bis in anno difficulus temporis fieri concilium non sinit, saltem vel semel à nobis celebratur.*

H. Patres concilii provincialis Coloniensis anni 1549, tit. de synodor. Celebrat., c. 1, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 2096, decernentes ut à singulis episcopis due synodi diocesanæ quotannis haberentur, earum utilitatem hisce verbis extollunt: *In synodis reintegratur unitas, studetur corpori in sua integritate conservando; ubi ea quæ in visitatione non dabatur exequi, executionem studiis communibus assequuntur; ubi de capite et membris, de fide et pietate, de religione et cultu divino, de moribus et disciplina, de obedientiâ, de judiciis et rebus omnibus ad bonè christianèque vivendum commodo, vel necessariis tractatur atque statuitur; ut verissimè in reformationis formulâ dicatur: Salus Ecclesiæ, terror hostium ejus, et fidei catholice stabilimentum sunt synodi, quas etiam rectissimè corporis Ecclesiæ nervos dicimus: Neglectis enim synodis, non aliter Ecclesiasticus ordo diffuit, quàm si corpus humanum nervis solvatur.* Augustinus Valerius, celebris Veronensè episcopus, in libello ad cleram suam fatetur id potissimum commodi atque utilitatis se ex synodo referre solere, quòd, habitâ in eâ per parochos et vicarios foraneis totius diocesis notiâ, videretur sibi quodammodò omnes suos oves propriis oculis intueri, moresque omnium perspicere. *Mihi certè, ait, nullus dies die synodi solet esse jucundior, nullus qui in maximis molestiis, quas tanti muneris cura affert, animum meum magis consoletur et recreet. Nam eâ die videor videre oculos meos, aures meas, manus meas, pedes meos. Cum enim multis de causis mihi non concedatur, ut opus esset, Veronâ discedere, et singulorum vitam et mores inquirere, inquiritis eos, fratres; cognoscitis vos multiplices animarum morbos; istas plerumq. hominum querelas auditis; vestrà operè, vestris sigillis, vestris itineribus, laboribus atque etiam periculis mihi partem sollicitudinis admittitis, vel certè subleatis. Neque eâ utilitate, quam ex synodo percipiebat laudatus Valerius, illi gaudent episcopi, qui jam sæpiùs suam diocesim perlustrârunt; etenim in diocesis visitatione, quamvis crebrò peractâ, non omnia deprehendit episcopus quæ corrigere et emendare oporteat, sed multa adhuc in synodo rescire potest à parochis, qui immediatam ovium curam habent, et continuè inter eas versantur. Quare sanctus Carolus Borromeus, etsi diocesim sabine peragrando, commissi sibi gregis indolem et mores exploraret, nihilominus diocesanæ synodos celebrare nunquam omisit, atque in concione habitâ ad cleram in suâ synodo XI, p. 7 Act. Mediol. eccles., edit. Mediolanens. anni 1599, pag. 4167, hæc de synodi utilitate dixit: *Est generalis quædam visitatio synodus; aliàs enim per annum particulares quasdam ecclesias duntaxat visitamus; hæc verò generalis sacerdotes omnes et clericos, ac in ipsis, suo etiam modo, populos eis commissos. Idem ferè sentit Joannes Franciscus Bonhomius, in Decretis generalibus de reformat. Ecclesiastic., edit. Coloniens. anni 1585, pag. 114, ubi ad suadendam synodi utilitatem ait: *In illâ quippe quasi in alterâ visitatione, cleram sibi commissam iterùm recognoscens (episcopus) tum paternâ illum charitate simul universam complectatur, tum salutaribus monitis instruat, tum quæ pro rectâ universæ diocesis administratione, præter ea quæ in singulis locis peculiariter sancierit, decernenda in visitatione cognoverit, generalitèr statuât, faciat atque decernat.***

III. Nec minus honorificè de synodis loquuntur alii doctrinâ et pietate præstantes episcopi, Guibertus Tornacensis ordinis Minorum, in suo tractatu de Officio episcopi et Ecclesiæ Cærenoniensis, tom. 25 maxime Bibliothecæ Patrum, edit. Lugdunens., c. 6, pag. 405, agens de synodis, ait: *Synodus, ut testatur Isidorus, ex Græco, castus interpretatur, eo quod in unum sacerdotes, et ad unum episcopi congregantur, ut eorum excessus fideliter corrigantur, et per eos salubria monita tribuantur; et rursum cap. 7, pag. ead.: Congregantur igitur etiam sacerdotes ad synodum, ut eam periculum agnoscant, vitam corrigant, et episcopus docentem audiant. Venerabilis Dei servus Joannes*

Ribera archiepiscopus Valentinus, in prefatione ad suam Synodum dioecesanam, editam tom. 4 Conciliorum Hispaniae cardinalis de Aguirre, pag. 283, sermonem faciens de dioecesanis synodi utilitate, asserit per earum statuta praecipua quae bona sunt, et insurgentia mala prohiberi: *Sicut enim, inquit, quos solis motum ad bonam persuadens; sunt qui ferè ad omnia praecepta agent; sunt qui parùm eorum trahenti sunt, etc.*

IV. Quid plura? Ad celebrandam episcopaliun synodorum maximam utilitatem, abusum foret illarum acta pervolvere. Notissimae sunt dioecesanæ synodi habitæ et à sancto Carolo Borromeo archiepiscopo Mediolanensi, et à sancto Thurelio archiepiscopo Lignano, et à sanctæ memoriæ Benedicto XIII, cum Beneventanæ præerat Ecclesie, ut alias innumeras prætereamus, quæ ferè ubique post Tridentinum coactæ sunt. Usque ex his quæ Tridentinum præcesserunt, paucis indicemus, in Appendicæ ad Constitutiones synodales Salinenses Humbaldi cardinalis Sancti Clementis, editas Urbini anno 1757 extant binæ Synodi Sabinaenses transcriptæ ex antiquo codice Othoboniano, altera Arnaldi de Fangerio cardinalis et episcopi Sabiniensis, habitæ anno 1512, altera Bertrandi de Decio cardinalis, ejusdemque Ecclesie episcopi, habitæ anno 1552. Inter nostra manuscripta reperitur Synodus Bononiensis, composita ab Huberto episcopo civitatis Bononiæ, et promulgata anno 1541 ab episcopo Beltramo. Et ne in his recensendis infanti simus, in tomis Conciliorum nuperæ editionis Venetæ, quàm plurimæ leguntur antiquæ Synodi dioecesanæ, per Italiam, Galliam, Germaniam et Hispaniam celebratæ. Jam autem si quis earum omnium statuta et decreta vel cursim perfolvat, illa deprehendet summâ sapientiâ et prudentiâ referta, loco et tempori opportune accommodata, atque aptissima ad clericos continendos in officio, et depravatos populû mores reformandos; ac propterea fieri cogetur dioecesanæ synodos validum esse fundamentum ad salutem in diocesi disciplinam sustinendam.

V. Hæc pluribus quàm cæteris necesse erat hæc exposuimus, ad illos retinendam audaciam, qui non veriti sunt scribere dioecesanæ synodos esse prorsus inutiles; quos etiam redarguit et refellunt auctor libri de Vita et Officio episcopi, Romæ impressi anno 1719, part. 1, § 1, episcopus Braccius in suo Promptuario synodali, cap. 1, et præcipuè § 51 et seq., Antonius Pælutius, omni Romano rite auditor, in suâ Jurisprudentiâ sacrâ, lib. 5, de Conciliis ecclesiasticis, c. 9, n. 5. Non idcirco tamen illis assentimur, qui eas absolutè necessarias affirmant; quemadmodum enim concilia generalia, quamvis summopere utilia, non sunt absolutè et simpliciter necessaria pro Ecclesie universalis regimine, sicuti pluribus ostendunt Duvallius de supr. Romæ. Pontif. in Ecclesiam Potestat., part. 4, q. 1, et cardinalis Bellarminus, Controv. tom. 2, l. 1, de Concil., cap. 10; ita episcopales synodi, etsi maximè fructuosæ, non tamen absolutè necessaria dicendæ sunt pro rectâ dioecesium administratione, cum aliæ suppetant modi assequendi eundem finem ad quem synodi tendunt, Joannes Mathæus Gilbertus episcopus Veronensis, cujus virtutes et merita plurimùm commendant illustrium virorum testimonia collecta ad calcem operum ejusdem, qua typis impressa prodierunt Veronæ anno 1740; is, inquam, novendecim annorum spatio præfatam ecclesiam sanctissimè gubernavit, et tanto temporis intervallo unicum synodum coegit (quod narrat auctor ejus Vitæ, hisdem operibus præfixæ), ratus nimirùm, se muneri suo plene satisfacisse, cum singulis annis diocesim visitaverit, aliisque multa præstiterit quæ ad rectam sui cleri institutionem conferre videbantur. Mortuus est quidem Gilbertus initio concilii Tridentini, et proinde antequàm emanaret decretum de cogendâ quotannis synodo dioecesanâ; sed jamdiù id ipsum sanctum fuerat abis Ecclesie constitutionibus, quibus nihilominus putavit Gilbertus se aliâ ratione æquè bonè

satisfacere. Quæ à nobis dicta cænseri volumus, non animo elevandi synodorum utilitatem, quàm iterùm iterùmque commendamus et inculcamos, sed ut statuamus eas non esse omninò et absolutè necessarias; utque episcopi, qui ob aliquod impedimentum suas synodos, juxta Tridentinæ decretum, congregare nequeant, non propterea animam abijciant, sed alias suppetere sibi sciunt artes succurrendi suarum ovium indigentis, earumque spiritali bono prospiciendi; atque ut ab aliorum exemplis modum adliceant synodi defectum supplendi. Quâ in re præstat audire sacram congregationem concilii, quæ præcipuus suggerit industrias substituendas synodo, cum ab episcopo fieri nequit. Etenim cum episcopus Caraniensis, occasione visitationis sacrarum liminum, ad præfatam congregationem transmisisset relationem status sui ecclesie, eidemque significasset impossibile sibi esse dioecesanam synodum cogere, sacra congregatio litteris ad ipsum datis anno 1720 rescripsit: *Reliquum est, ut tuis postulatis respondeam. Primum difficultates dioecesanæ congregandæ synodi nobis ob oculos ponis, et eæ quidem maxime sunt, retantique profectò omnem ecclesiasticorum contentum fieri. Verùm sacra congregatio certior à te fieri capit, an in unaquequæ inuicem possent per annos singulos, defuncto à te per editum loco ac die, aut ovium aut major clericorum pars, quibus synodo interesse jus est, commodè coire, vicez eæz vel aut pluribus procuratoribus delegantur, et an qui electi fuerint, possent, accepto authenticò legationis eæz testimonio, statuto pariter tempore te convocare, ut referrent suarum ecclesiarum statum, cleri et populi mores, religionem, pietatem, temporum decus, piorum locorum administrationem, ceteraque omnia quæ opta forent. Collotis tunc ipse consilia; quid agendam esset imperare, veluti de synodi sententiâ, imperataque illi ad suæ adducerent, curaverunt perfectam iri. Id enim verò synodi speciem obiteret, maximoque inde fructum caperes; quippe quid ubique tuæ diocesis agatur penitus internosceres, habituque cum gratissimis viris, quales hujusmodi procuratores creandi essent, sermone, melius universis ecclesie tuæ rebus consuleres. Hoc si fieri nequeat, diocesim tibi per edita regere necesse erit, quæ invalescentibus fortissè animarum morbis remedium in dica afferant, extruunt populos ad virtutem. Carendum tamen erit ut eodem edita non negligantur, et hand-ququam neglecta fuisset, ex unaquequæ inuicem testimonium tibi identidem afferatur. Salutariibus hisce sacre congregationis monitis morem gerere deberent episcopi extra Italiam, ac præcipuè in Germaniâ degentes, si verum est quod scribit Leopoldus Pilatus, canonicus Tridentinus, in suis Originibus juris pontificii, lib. 5, tit. 2, de Conciliis ecclesiasticis, fieri nimirùm non posse, ob diocesim amplitudinem, parochorum paupertatem atque itinerum difficultatem, ut illi singulis annis synodum celebrent.*

CAPUT III.

Quo titolo sit cohonenda synodus dioecesanæ, et quomodo inscribenda ejusdem decreta.

I. Nonnullæ antiquæ synodi provinciales, ac potissimùm Uccensis anni 598, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 555, can. 1, Barcinensis anni 599, ibid., col. 537, et Toletana VII, ibid., col. 955, anni 655, ac sanctas inscripserunt, dicendo, ex. gr.: *Sancta synodus præcipit; sancta synodus statuit.* Hodie tamen et decet, et expedit, ut ab ejusmodi titulo omninò abstinereant; ille siquidem solis nunc tribuitur conciliis generalibus. Ferdinandus de Loases, archiepiscopus Valentinus, anno 1565 synodum provinciam coegit, in quâ confirmavit aliam synodum provinciam habitam à Martino de Avallâ. Synodus de more ad Sedem Apostolicam transiit; eaque per sacram congregationem concilii sedulo examinata, inter cætera quæ visa sunt corrigenda, demandatum fuit ut ab eâ deleteretur titulus sanctæ, utpote qui solis debetur conciliis generalibus, sicuti litteris in formâ brevis ad eundem

archiepiscopum datis rescripsit sanctus Pius V: *Hæc verba: Sancta synodus, non consentiens synodo provinciali, sed universali.* Dionysius Paulus Lopis presbyter Valentianus, et doctor nostræ academix Bononiensis, nullum non movit lapidem ut suaderet titulum sanctæ, non solum universalibus conciliis, sed etiam cæteris synodis competere posse; et mirum est quot exempla in suâ juris allegatione ad id comprobandum attulerit. Missa est allegatio juris ad sacram congregationem concilii; et claræ memoriæ cardinalis Matthæus, tunc sacræ congregationis præfectus, die 14 novembris 1594, respondit quæsito prædicti Lopis sequenti epistolâ: *Cum provinciâ illa archiepiscopi Valentianæ synodus, de qua nuper ad me scripsisti, ad sacram hanc congregationem concilii Tridentini interpretari inspicienda, ac recognoscenda missa fuit, summâ quidem cum diligentia ac maturitate omnia in ipsâ synodo contenta, expressa atque examinata fuerunt ab iis Patribus qui eo tempore prædictæ congregationi præerant. Itaque quod nunc à me requiris, ut tibi ratio diversitatis aperiat, cur idem Patres tunc de dictâ synodo provinciali, dum ea sancta synodus appellatur, verbum sancta tollendum censuerint, cum tamen idem verbum in pluribus provincialibus conciliis non semel legatur, gratum nihil certe fuit quæsitum tuum, sicut gratissimum exiit studium et eruditio quam præ te fers in pluribus locis animadvertendis et colligendis. Verùm, cum certò sciam graves illos Patres tunc nominis cum ratione dictionem illam de hujusmodi synodo sustulisse, minime vocis meæ partes esse videntur (nulli necessitate cogente) hoc in controversiam vocare, cum potius nunc partes sint illorum Patrum auctoritati ac prudentiæ omnino acquiescere, et eorundem sententiæ plene adhærere. Ex quâ prudentissimâ epistolâ, et multò magis ex allegato brevi S. Pii V, manifestum sit nec synodos provinciales nec diocesanas, sed solum generales prædicto titulo sanctæ esse honestandas. Tota hujus rei gestæ series habetur apud cardinalem de Aguirre, tom. 4 Conciliorum Hispaniæ, pag. 87 et plurib. seq. Inter dissertationes Francisci Marie cardinalis Brancatii episcopi Portuensis, una est cui titulus: *De Regalis auctoritate Patrum, in quâ insertum legitur Votum, à Patre Odone de Comitibus societatis Jesu conscriptum.* Hæc satis appositè ibi observat quòd etiam si ex personis eorum quæ synodum constituent, sonet synodi appellatio deduceretur, atque ea locum habere posset in generalibus, aut ad summum in nationalibus et provincialibus synodis, quæ constant ex pluribus episcopis, quibus nempe sanctitatis appellatio tributa dignoscitur, non quidem intuitu gratiæ sanctificantis, quâ aliqui ex ipsis carere possunt, sed in venerationem characteris episcopalis; verùntamen neque hoc pacto ibi dici posset de diocesana synodis, quibus unicuique episcopos præsidet: *De synodis diocesanis nihil dico, in quibus nunc tantum sedet sanctus Pater episcopus; quem titulum nec obtinuerunt, nec obtinere mereantur canonici, alique assistentes sine ullâ jurisdictione episcopali.**

II. Alia dein excitat controversia circa constitutiones à provincialibus et diocesanis synodis factas, de quibus dubitatur an dici possint canones. Cum canon idem sit ac regula, ut habet textus, in can. *Coel.*, dist. 5, omnes leges Ecclesiæ, quæ sunt regula morum, videntur sine ullâ difficultate appellandæ canones. Hinc quia concilia generalia indicantur tam ad definiendum quid credendum, quàm ad statuendum quid agendum sit, eorum definitiones, quæ ad fidem pertinent, dicuntur *dogmata*; quæ verò mores spectant, vocantur *canones*. Verùm hæc hominem accurata distinctio non semper in praxi observata fuit. Capita octo, quæ in synodo Carthaginiensi, an. 418, episcopi plus quam ducenti, juxta S. Innocentii I definitionem, adversus Pelagianam hæresim ediderunt, continent fidei dogmata, et tamen *canones* appellata sunt. Definitiones fidei in causâ Pelagianâ à concilio Arausiano II, anno 529, propositæ, et à Bonifacio II confirmatæ, *canones* dicuntur. Canonum quoque nomine viginti de

fide capita à S. Martino I, in suo concilio Romano, anno 548, contra Monothellitas proposita, nuncupantur, uti observat Bartholus episcopus Feltriensis in suis Institutionibus canonicis, c. 1, n. 6. Hanc consuetudinem Tridentina synodus secuta est, quæ fidei definitiones et hæresum damnationes per canones proposuit; etsi aliquando eadem synodus hæc methodum non retinuerit; in præmio quippe capituli primi, sess. 14, de Reformatione, tredecim quæ sequuntur capita, appellavit canones: *Hos qui sequuntur canones statuendos et decernendos dixit*; et tamen in his nihil circa fidem decrevit, sed sola tradidit præcepta circa disciplinam, quemadmodum scitè observat Doojat, Prænotionum canonicarum l. 1, cap. 1, n. 8. Ex his porrò concilii planè videtur nullam adesse rationem propter quam constitutiones synodi aut provincialis aut diocesane, quæ certò regulæ et normæ sunt, ad quas sive provinciæ, sive dioceses in eorundem suas actiones dirigere debent, non sint inscribendæ canones. Et reipsâ *canonis* nomenclaturam illis attribuit Glossa, in principio distinctionis 18, inquit: *Episcopi bene possunt condere canones episcopales, et archiepiscopus provinciales, quia quilibet populus et quilibet ecclesia sibi potest statuire aliquod jus*; et Abbas in cap. Canonum, de Constitutionibus, ubi generaliter ait: *Appellatione canonis venit omnis constitutio ecclesiastica.*

III. Ita profectò res se haberet, si unice insistendam esset voci etymologiæ, et grammaticæ ejusdem significationi; at, si communem voci acceptionem attendimus, præfatas constitutiones ex omnes appellare prohibetur; usus quippe nunc communiter, et præcipue apud doctores invaluit, ut canonis nomine solæ denotentur constitutiones quæ universam obstringunt Ecclesiam, quales illæ sunt quæ aut à conciliis generalibus, aut à summo Pontifice promanant, quod pluribus tradit Fagnanus, in cap. *Conocum statuta*, n. 19 et seq. de Constitutionibus, notans simul, ib., n. 55, quòd si statutum episcopi à Papâ confirmetur, et extendatur ad totam Ecclesiam, tunc, utpote jam Pontifici arrogatum, rectè dicatur *canon*.

IV. Neque mirum videri debet si ambæ istæ voces, *sanctæ* scilicet, et *canon*, olim à synodis provincialibus et diocesanis usurpatæ, nunc à solis conciliis generalibus adhiberi possint; cum enim voces pendeant ab hominum placito, possunt atque homines nunc ad plura significanda illas extendere, nunc ad pauciora restringere. Exemplum præstò esse potest in nomine *Papa*, quod olim commune erat omnibus episcopis, quibus illud tribuitur in epistolis Cypriani, ut animadvertit Pamelius, ad epist. 5, num. 3, in epistolis Ennodii adnotante Sirmondo, ad epist. 29, tom. 4 Var., col. 1467, atque in plurimis veterum scriptis, et apud Synodum Apollinarem aliosque passim; idque ex Caroli Paschalis, hominis diligentissimi, atque antiquitatis peritissimi, conjecturâ, inde evenisse autumat Anastasius Germonius, lib. 2 Animadversionum, c. 4, quòd quemadmodum imperatores olim *patres patriæ* dicebantur, et hæc nomenclatura hisce notis exprimebatur PP., ut passim legitur in antiquis monumentis, ita episcopi, ob singularem venerationem ac reverentiam quam in primitivâ Ecclesiâ omnes illis exhibebant fideles, appellarentur pariter *patres patriæ*; quæ hæc honoris significatio lisdem quoque in, scriberetur literis PP., posteriore viri, rerum minus periti, eas legendas putârunt *Paps*. Sed nihilominus quidquid sit de nominis *Papa* origine, jam à seculo VI Ennodius episcopus Ticinensis uni Romano Pontifici tanquam ejus proprium et peculiare, illud ascribere cepit, eumque secutus Cassiodorus, scribens ad Bo; nificium, Agapetum et Joannem, Romanæ urbis antistites, quemlibet eorum Papam appellavit, cum cæteris quibus Eustorgium et Datium Mediolanenses, et alios aliarum civitatum præfatos, non aliter quam episcopos vocaverit quemadmodum scitè observavit Sirmondo, in Notis ad epistolam primam Ennodii, l. 4. Nunc autem adeò proprium et singulare est Ro-

mani Pontificis, ut constitutione S. Gregorii VII in concilio Romano habito anno 1072 adversus schismaticos, nulli in toto orbe liceat sive se, sive alterum, præter Romanum Pontificem, Papam nuncupare, nisi habetur apud cardinalem Baroniæ, in Notis ad Martyrologium Romanum, ad diem 20 Januarii. Optimè Rocca, in suo tractatu de Romani Pontificis Nomenclaturâ, tom. 1 suorum operum, pag. 4: *Et quævis utriusque episcopus, pontifex, vel summus sacerdos, sive Papa, dici olim poterat; nunc tamen hæc nomina non nisi Romano Pontifici tribui possunt.* Et, ne longius exempla exquiramus, hæc ipsa vox canon de se complectitur omnem legem tam civilem quàm ecclesiasticam, quia utraque est regula morum; et nihilominus, per antonomasiam, sola lex ecclesiastica dicitur *canon*, ob excellentiam nimirum potestatis à quâ fertur, et finis ad quem dirigit.

V. Quoniam igitur nomine diœcesane synodi statuta et decreta erunt appellanda? Romaguerra, ad Constitutiones synodales Gerundenses, l. 1, tit. 1, c. 1, n. 24, contendit, illa constitutiones quidem posse, cum proprietate sermonis, nominari. At, cum constitutiones ab omnibus dividantur in generales et particulares, et istæ sint quæ feruntur ab habentibus jurisdictionem restrictam et limitatam ad certum locum seu genus personarum, ac propterea etiam statuta facta ab universitatibus, collegiis, civitatibus et academiis, communiter et sine ullâ contradictione, dicantur constitutiones, ut advertit Florens ad tit. 2, de Constitutionibus, tract. 2; planè non videmus cur constitutionis vocabulum nequeat cum omni proprietate aptari decretis in synodo editis ab episcopo. Quare concludendum est synodos provinciales et diœcesanas, modò nomen canonis non adhibeant, nullâ ratione prohiberi ne sua statuta et decreta constitutiones inscribant; quas quidem constitutiones, quod à plerisque factumprehendimus, expedit ut ad majorem legentium commoditatem in congruos titulos distribuant, et titulos in capita dividant.

CAPUT IV.

An synodus diœcesana pertineat ad potestatem ordinis vel jurisdictionis, et an ad legem diœcesanam, vel ad legem jurisdictionis.

I. Duplex in episcopis consideratur potestas, ordinis nimirum et jurisdictionis. Potestatem ordinis habent episcopi immediatè à Christo Domino, qui cum hierarchiam in suâ Ecclesiâ esse voluerit, ita in eâ episcopos instituit, ut ordinis prerogativâ et gradu meritis presbyteris antecellerent, ac virtute solius characteris episcopalis plura præstare possent quæ simplices sacerdotes aut omninò nequeant, aut virtute duntaxat ordinationis suæ facere non valent: quod contra Salmasium, aliosque hæreticos pluribus demonstrat Petavius, de ecclesiast. Hierarch., operum tom. 5. Episcopus enim, ut loquitur Epiphanius adversus Arium, hæres. 76, num. 4, fecunditatem habet quâ Patres Ecclesiæ, hoc est, presbyteros aliosque episcopos generare potest; simplices verò presbyteri, ad id infecundi sunt, ut, in nullo rerum evento, alios presbyteros gignere seu ordinare queant. Episcopus præterea, potestate sui ordinis propriâ, sacramentum confert Confirmationis, quod simplices sacerdotes non nisi ex speciali delegatione, non verò virtute solius ordinis in quo sunt constituti, ministrare possunt. Cum autem et Confirmationis et sacerdotium vera Sacramenta sint, causativa gratiæ sanctificationis, atque in hoc postremo talis imprimatur character, per quem ordinatus in sacerdotem corpus Christi conficere atque à peccatis absolvere valet, nemo est qui non videat ordinariam potestatem illa conferendi non nisi immediatè à Deo posse in episcopos promanare. Neque enim immediatam derivationem episcopalis potestatis à Deo impedit actio ministri, quam necessariò intercedere oportet, ut novus episcopus consecratur, quoniam minister operatur virtute et nomine Christi, cujus est instrumentum, ac propterea

Christus est qui proximè et immediatè agit principaliter et virtute propriâ.

II. Quoad potestatem jurisdictionis quæ Jus affert beneficia conferendi, causas audiendi, leges et censuras ferendi, ac cetera præstandi, quæ ad subjecta regis regimen sunt necessaria, questio est inter Tridentinos Patres summâ contentione jamdiu exagitata, nec definita, de quâ cardinalis Pallavicinus, in Historiâ concilii Tridentini, lib. 18, cap. 14, et lib. 21, c. 11 et 15, an episcopi illam accipiant immediatè à Christo, aut potius à summo Pontifice. Licet autem eorum opinio, qui etiam hanc potestatem immediatè à Christo oriri propugnant, validis fulciatur argumentis, nihilominus tamen et rationi et auctoritati conformior videtur sententia opposita. Ratio siquidem monarchici regiminis, quod Christus in suâ Ecclesiâ constituit, videtur exposcere ut totius Ecclesiæ jurisdictionis fons et origo resideat in ejusdem Ecclesiæ visibili capite, qui est Romanus Pontifex, atque ab eo profluat in cætera membra. Quare Innocentius I, epistolâ ad episcopos Carthagine congregatos, quæ in editione Conciliorum est 24, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 1025, eos laudans quòd sententiam contra Pelagianos ab ipsis latam ad Sedem Apostolicam miserint approbandam, ait, n. 1: *Scientes quid debeatur Apostolicæ Sedis, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum (Petrum) à quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emerit.* Et episcopi Africani, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 754, scribentes ad Theodorum papam ita exordiantur: *Magnus et indefectus omnibus Christianis fluens redundans, apud Apostolicam Sedem consistens fons, nullus ambigere possit, de quo rituli proficere affluenter, universas longinquas irrigantes orbem Christianorum.* Et clariùs atque ad rem nostram magis appositè Leo Magnus, epistolâ olim 89, in novâ editione 10, cap. 1, ad episcopos Viennensis provincie, quam refert Gratianus, dist. 19, can. 7, inquit: *Hujusmodi sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro, apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, ut ab ipso, quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet.* Idque eo sapientissimo consilio à Christo Domino factum existimat D. Thomas, l. 4 contra Gentes, cap. 76, ut hoc continuo et quasi perenni influxu jurisdictionis à capite in membra, firmior et solidior esset omnium cum illo nexus, et meliùs conservaretur unitas Ecclesiæ: *Soli (ait Angelicus, num. 4, loquens de Christi promissione factâ Petro) promissit: « Tibi dabo claves » regni caelorum, » ut ostendatur potestas clavium per eum ad alios derivanda, ad conservandam Ecclesiæ unitatem.* Hoc eodem argumento utuntur, idemque pluribus exornat D. Bouaventura in opusculo: *Quare fratres minores prædicant*, tom. 7 oper. edit. Lugdun. anni 1668, pag. 540; cardinalis Bellarminus, tom. 1 Controv., lib. 4, de Rom. Pontif., c. 24 et 25; Vargas, in toto opere de Jurisdic. episcopor.; Suarez, de Legibus, lib. 4, c. 4, per tot.; Fagnanus, in cap. *Periculosam*, à num. 50 usque ad finem, de Offic. Ord. hæc obiter. Quod nostrâ interest, illud duntaxat est, nimirum statuere jus synodum convocandi, non ad ordinis, sed ad jurisdictionis episcopalis potestatem pertinere; quod profectò, semel percepto inter utramque discrimine, unusquisque faciliè deprehendat.

III. Decidenda nunc remanet alia quæsi pars: an videlicet congregatio synodi pertineat ad legem jurisdictionis, an potius ad legem diœcesanam. Sed, priusquàm hæc decidatur, præmittenda est brevis utriusque legis notitia. Compertum est omnibus monachos eorumque ecclesiis ac monasteriis, plurium seculorum intervallo, fuisse juri episcoporum omninò subiecta, ac primùm à S. Gregorio Magno fuisse illis concessam exemptionem à potestate episcoporum quoad electionem suorum abbatum, solutionem cathedralis et decimarum, juxta ea quæ referuntur à Thomassi-

no de vet. et nov. Eccles. Discipl., tom. 1, lib. 3, cap. 30 et seq. Neque est cur quispiam de hisce conquerat exemptionibus, aliisque adhuc amplioribus, quibus subinde regularium ordines fuerit ab Apostolicâ Sede exornati; siquidem etiã patriarcha Orientales pleno jure domabantur in omnia sui exarchatus monasteria; atque inter eos patriarcha Constantinopolitanus post annum Christi millesimum in plura cœnobia, per totum Orientale imperium sparsa, immèdiate summoque jure utebatur, uti observat idem Thomassinus, eod. tom. 1, lib. 1, cap. 9, num. 45, et cap. 16, num. 1; quinimò etiã hodiè inter jura patriarcharum propria iidem recensent *jur stauropegii*, in hoc consistens ut in monasterii fundatione patriarcha, si velit, crucem figat, eoque actu monasterium de novo erectum subtrahat à jurisdictione episcopi intra cujus dioceseos fines situm est, sibiq; immèdiate subijciat; quod quidem jus, de quo nonnulla nos attingunt in nostrâ constit. 98, § 19, nostri Bullar. tom. 1, antiquissimâ consuetudine, non schismaticâ usurpatione, ab Orientalibus patriarchis acquisitum ostendit Christianus Lupus, in Scholii et Notis ad canon. concilior., tom. 3, edit. Bruxellens., p. 953. Jam verò quãdiù monachi plene atque in omnibus subiecti fuerunt episcopis, nulla emerisit distinctio inter legem diocesanam et legem jurisdictionis; sed postquam à Sede Apostolica concessa illis fuerunt indicata exemptionis privilegia, quorum nonnulla habentur in can. *Cum pro utilitate*, 16, quest. 1, in can. *Quam sit nece sarium*, et in can. *Leontioso*, 18, quest. 2, Joannes Semeca, dictus Theoticus, qui medio seculo XIII vivebat, et auctor fuit Glossæ communis, decreto Gratiani apposite, seu potius Hugucionis, seu Hugutio, quem primum Gratiani glossatorem affirmat S. Antonius, in Speculo historiarum, 3 part., tit. 18, cap. 6, pag. 66, ex cujus, alio umque glossis, teste Doujat, Prænotationum canonicarum lib. 5, cap. 3, num. 6, suam consarcinavit Theoticus, eam distinctionem excogitavit, isque simul collectus, in quibus monachi subtracui fuerant à jure, seu potestate episcopi, ea ascripsit legi diocesanæ; cætera verò, in quibus monachi adhuc subiecti remanebant juri episcopali, spectare ait ad legem jurisdictionis, quod colligitur ex Glossâ ad can. 4, 10, quest. 1. Hinc eidem distinctioni, ab Hugotone invente, adhasit Honorius III, in cap. *Dilectus*, de Officio judicis ordinari, sicuti observant Franciscus Florens, tom. 2, tit. de Statu monachorum, fol. 70 et 71, et tit. de Officio ordinari, ad text. in cap. *Dilectus*, fol. 187; Ildefonsus Clemens de Arostegui, in suâ Concordiâ pastorali, editâ Compluti anno 1734, part. 1, cap. 4, num. 70 et pluribus seq.; nota Romana, dec. 769, num. 4 et seq., coram Molines.

IV. Hæc satis esse videntur ad rem de quâ ægimus illustrandam; si enim cætera prosequi vellemus, quæ de lege jurisdictionis et lege diocesanæ doctores adnotarunt ad cit. cap. *Dilectus*, in infinitum cresceret hic noster liber, atque in ea nos dumeta coniceremus, unde vel nullus vel exiguus sanè fructus expectari posset. Nec verò ea quæ minimus, in quibus ferè doctores conveniunt, non hujusmodi sunt ut viam definiende propositæ questioni præficerant. Semel enim posto ad legem diocesanam ea pertinere in quibus monachi sunt exempti à jure episcopali; et ad legem jurisdictionis cætera in quibus eidem juri subsumunt; cum ex infra dicendis liquidò constet monachos in nonnullis synodo subiecti, in aliis ab illâ eximi, planè exinde conjicitur synodum diocesanam esse quid mixtum, et ad utramque legem spectare. Ita fidentes hæc in re doctores invicem componi Ostiensis, in cap. *Quod super his*, num. 2, de Majorit. et Obedientia, quem sectantur Bottus, de Synodo, part. 1, num. 64 et seq.; Paulatius in suâ Jurisprudentiâ sacræ, de Comitibus ecclesiasticis, tom. 4 B' 1. th. Pontificæ Roccaherbi, pag. 432; nota, dec. 619, part. 4 Diversor., et dec. 17, num. 23, de Offic. ordinari. coram Falconerio, tom. 3.

CAPUT V.

De loco in quo synodus diocœsana habenda est.

I. *Cum episcopus in totâ suâ diocœsi jurisdictionem ordinariam noscatur habere, dubium non existit, quin in quolibet loco suæ diocœsis non exempto, per se vel per alium possit pro tribunali sedere, causas ad ecclesiasticum forum spectantes audire... et cætera quæ ad ipsius spectant officium, liberè exercere*; verba sunt Bonitaci VIII, in cap. 7, de Officio ordinari, in 6. Quod recte sancitum notat Cironius, lib. 2 Observat. jur. canon., cap. 4, exemplo prelosterii Urbani, qui cum esset iudex ordinarius civium Romanorum, uti testatur Pluarchus in Sylla, ubiqueque jus diceret, forum constituebat, leg. penult., ff. de Just. et Jur., et leg. ult., ff. de Jurisdic. omn. judic.

II. Quamobrem indubitatum est episcopum non solum in civitate, verum etiã in quolibet suæ diocœsis parte, posse synodum cogere; unde concilium Aurelianense I anni 511, can. 19, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 10, 11, et Osenæ anni 598, can. 1, tom. 5 ejusdem Collectionis Harduini, col. 555, jubent ut omnes abbates, presbyteri et diaconi singulis annis accedant ad synodum celebrandam in loco ubi episcopus elegerit; et inter antiqua statuta ecclesiæ Bitorrens, ab Hugone episcopo anno 1568 renovata, tom. 4 Anecdotor. Martene, col. 627, cap. 1, legitur: *Statutum est ordinamus quod quolibet anno bis synodus celebretur in ecclesiâ Bitorrensi, vel ubi dominus episcopus ordinaverit*. Quinimò, addit Bottus, de Synodo, part. 4, quest. 9, num. 58, integrum erit episcopo suam synodum cogere etiã extra propriam diocœsim, si ab eâ fuerit expulsus, aut ob pestem, aliãve justam causam, ab illâ recedere coactus; quod tamen intelligendum monet Massobrius, de Synodo diocesanâ, cap. 2, dub. 8, dummodò consentiat ordinarius loci ubi exterus episcopus vult suam synodum celebrare. Atque ita reipsâ, obtenta prius ab ordinario licentiâ, quidam episcopus titularis, qui diocœsim administrabat sitam in terris infidelium, et ab eâ fuerat expulsus, eam ejusdem diocœsis presbyteris et clericis, qui secum advenerant ad civitatem Burgensem, suam diocesanam synodum ibidem habuit, quod refert Frances, de Ecclesiis cathedralibus, cap. 32, num. 92.

III. Verum, etsi, solo jure spectato, liberum sit episcopo synodum congregare in quolibet suæ diocœsis oppido, expedit tamen, cum nullum obstet impedimentum, ut illam cogat in civitate, quemadmodum declaravit sacra congregatio concilii in Acerens., die 17 maii 1636, hb. 15 Decret., p. 355, à tergo, hisce verbis: *Posse episcopum etiã in dicta oppido diocesanam synodum congregare; sed solius esse ut illam apud suam cathedralen celebret*. Quòd si duæ cathedrales ecclesiæ sint æquè principaliter unitæ, episcopus qui utriusque præest, solâ inspectâ juri severitate, non tenetur facere duplicem synodum, sed unam tantum in alterâ quam maluerit ex præfatis ecclesiis, cui adesse tenentur ecclesiastici utriusque diocœsis, editisque in eâ decretis ambæ diocœses obstringuntur, sicuti docent laudatiss. Frances, cap. 8, num. 570 et seq.; Gratianus, discip. 653, num. 29 et seq.; cardinalis de Luca, de Jurisdictione, disc. 56, num. 6, et de Præminentibus, disc. 7, num. 2 et 21; Romaguerra, ad Constitutiones synodales Gerundenses, hb. 4, tit. 1, cap. 1, num. 12; Emerix Junior, dec. 1186, et dec. 1236 Neque huic doctrinæ illud adversatur, quod à sacrâ congregatione concilii olim decisum fuerat in quâdam causâ Geruntinâ, cuius summa hæc erat: Inducta ab episcopo Geruntino synodo, habendâ in civitate Caratensis, æquè principaliter unitâ ecclesiæ Geruntinæ, hujus capitulares ceterique de clero Geruntino ad synodum accedere recusarunt, eam obtendentes excusationem, quòd in utriusque ecclesiæ unione reservata fuisset præminentia ecclesiæ Geruntinæ. Re delatâ ad sacram congregationem concilii, ejusque discussioni proposita

his dubiis: I. An synodus ab episcopo celebrata in cathedrali Caristensi sustineatur. II. Et quatenus affirmativè, an liget dioecesium Geruntinam. Sacra congregatio die 2 octobris 1706, respondit ad primum affirmativè, ad secundum negativè. Nec tamen hæc responsio (ut dicebamus) adversatur modò traditæ doctrinæ: nam eadem causâ iterum propositâ die 1 februarii 1708, sacra congregatio stetit in decisio quoad primum dubium; ad secundum verò, prævio recessu à decisio, *rescripsit affirmativè*, lib. 58 Decretor., pag. 55. Ideò autem sacra congregatio in secundi quæstio decisione nonnulli anceps fuerat, quia clerus Geruntinensis sibi assistere contendebat consuetudinem de qua mox.

IV. Diximus, *solâ inspectâ juris severitate, fieri episcopo in alterutrâ quam maluerit ex præfatis ecclesiis synodum cogere*; nam si æquitas et decencie sit ratio habenda, ad evitandas inter utramque ecclesiam simultates, et concordiam fovendam, maximè expedit ut illam modò in unâ, modò in alterâ, alternatim celebretur, et præterea, si alternativam induxerit legitima consuetudo, tenetur episcopus hæc omninò servare. Hujusmodi porrò opportunâ distinctione invicem conciliantur varie sacre congregationis concilii responsiones, quæ minis peritis videri possent inter se pugnantibus; siquidem in prædictâ Geruntinensi, in qua causâ contentiosè apelatur, sacra congregatio iudicium protulit ad exactam juris normam; secus verò accidit in aliâ Ampuricensi synodi; in qua, cum ipsemet episcopus sacram congregationem ita interrogasset: *Approximante tempore celebrationis synodi, episcopus, stante quòd Ampuricensi, unita sit aequè principitèr Civitatis. dioc., nullâ in hæc parte suffulsa consuetudine, supplicet ab E.E. VV. edoceri an ipse tenetur celebrare synodum in utrâque diocesi, eadem sacra congregatio, non juris apices, sed decenciam et requiritatem respiciendo, die 8 maii 1794 respondit affirmativè alternatim*, lib. 44 Decretor., pag. 212, à terço. Aliud autem dicendum est de sententiâ latâ in causâ Adriens. et Pennensis diocesisibus unitis, quosdam in hæc, cum probata esset consuetudo synodum alternis vicibus habendi in utrâque civitate, non ex merò decenciâ, sed ex justitiâ, ab eadem sacra congregatio die 12 aprilis 1625, prodidit sequens decretum: *Sacra, etc., paribus auditis, ac sanctissimo Domino nostro approbante, emanavit episcopum Pennensem et Adriensem debere primam diocesanam synodum, cum ultima in civitate Pennensi coacta fuerit, in Adriensi civitate indicere, ac celebrare*, lib. 12 Decretor., pag. 276; et rursus in eadem causâ, die 27 julii 1647, lib. 18 Decretor., pag. 576, *synodum ab episcopo congregatam et celebratam in civitate Pennensi, quam ratione alternativè celebranda erat in civitate Adriensi, non esse obtinendam, sed acriter corrigendam episcopum, et faciendam declarationem, quòd hujusmodi celebratio nullo modo præjudicet civitati Adriensi, ratione dictæ alternativæ, prout hæc sacra congregatio declarat*. Quia verò in aliâ simili causâ Matheranensi, et Acheruntinâ diocesisibus unitis, capitulum Acheruntinum nonnullam legitimè probaverat eandem quam assererat consuetudinem sibi suæque ecclesiæ favorabilem, eoque prætextu adesse remanebat synodo quam archiepiscopus celebrandam indixerat in civitate Matheranensi; ideò sacra congregatio, die 24 martii 1756, distulit controversiæ decisionem; at, ne interim synodi coactio, non sine utriusque diocesis detrimento, protraheretur, prudentissimè addidit: *Non retardari pro hæc vice interventus cleri Acheruntinâ synodo jam indicit in civitate Matheranensi, sine præjudicio juris ambarum partium*.

V. Hactenus de loco. Si nunc locum loci, ut aiunt, investigemus, hoc est, si queramus in quonam civitatis loco aut oporteat, aut debeat synodum celebrari, triplex statim nobis occurrit doctorum opinio. Botus, in tractatu de Synodo, quest. 9, num. 56, part. 1, existimat necesse non esse ut synodus celebretur in ecclesiâ. Joannes Andreas, in cap. *Decet*, de Inam-

nit. eccl., in 6, concludit synodum posse fieri in ecclesiâ, simulque insinuat deesse ut fiat. At Messobrius in cit. tract. de Synodo diocesis., cap. 2, dub. 9, docet, juxta universalem consuetudinem, synodum esse in ecclesiâ celebrandam. Et proferit si antiquarum synodorum acta pervolvimus, ferè omnes, tam æcumenicas, quam provinciales, quam demùm diocesanas synodos in ecclesiâ coactas deprehendimus, quemadmodum perpendit, multisque adductis exemplis confirmat et illustrat Mendosa, in Notis ad concil. Illiberitan., cap. 9, tom. 1 Collectionis conciliorum Labbei, col. 145. Exteris verò exemplis ab illo collectis adijcere possumus etiam domestica, omnium videlicet conciliorum, quæ Romæ sunt celebrata, aut in basilicâ Lateranensi, aut in basilicâ Vaticana. Typis impressum est Bullarium solas continens constitutiones pertinentes ad basilicam Vaticanam, in quarum primâ, quæ est S. Leonis I, cognomento Magni, tom. 1, pag. 4, hæc actur: *Constitutum est, binos in annis singulis episcoporum debere esse conventus: quibus verbis subnectuntur hæc alia: Quosdam, adjuvante gratiâ Dei, facilis poterit provideri ut in Ecclesiâ Christi nulla scandala, nullâ nascantur errores, cum zelum beatissimo apostolo Petro id semper in commune tractandum fuerit*. Ad hæc autem locum eruditè adnotatos expendentes ea verba, coram beatissimo apostolo Petro, fusè ostendunt usque ad XI sæculum Romana concilia fuisse celebrata in ecclesiâ S. Petri, presente et presidente Romano Pontifice. Nominò porrò ecclesiâ non intelligitur hæc solus ecclesiæ ambitus, sed omnis locus sacer ecclesiæ adjunctus et ad ecclesiam pertinens: siquidem (ut rectè notavi du Cangius) in Actis concilii Chalcedonensis, act. 1, tom. 2 collectionis Harduini, col. 174, membo fit eisdem concilii Constantinopolitani celebrati in baptisterio S. Sophiæ, quod utique erat ab ecclesiâ distinctum. Concilia verò Carthaginensia III, IV, V, VI habita legimus in secretario basilicæ. Quoddam pariter concilium Antiochenum, insertum iisdem Actis concilii Chalcedonensis, eod. tom. 2, col. 575, coactum dicitur in porticu atheniensis secretarii. Secretarium autem idem erat ac diaconicum, seu, quom vulgo dicimus, sacristia, ut admovent Valesius, not. in Philostorg., lib. 7, cap. 5, qui locum fuisse contendit intra ecclesiam: Gothofredus verò et alii ab ecclesiâ separatim existimant. Præterea Leo Allatus, de Consens. Eccles. Orient. et Occid., lib. 4, cap. 11 et 12, nonnulla commemorat concilia celebrata in catechumenis; et citatus du Cangius, in descriptione vrbis Sophiæ, ad calcem Girardi, num. 38, ex Nicetâ aliisque probat synodum VIII non in ecclesiâ, sed in catechumenis coactam. Catechumenis verò, ut liquet ex Leone, nov. 75, aliisque quos laudat idem du Cangius, ibid., num. 58, erant solaria, seu porticus superiores ecclesiarum. In Vaticanâ porticu synodum pariter habitam narrat Rasponus, de Patriarchio Lateranensi, lib. 4, cap. 4. Ac demùm in Leoniano triclinio à Leone III prope Lateranensem basilicam constructo, quod collapsum ac dirutum, ne præclarum sacre antiquitatis monumentum eruditorum hominum voluptatè deesset, nos, quatenus licuit, salvum esse volumus, ac restitui mandavimus, plura concilia celebrata, ac præsertim unum ab Eugenio IV, tradant Nicolaus Alemannus, de Lateranensibus Parietinis, pag. 29, Panvinius, alique passim. Ceterùm, quidquid sit de loco in quo olim synodi cohebantur, ut lapsamur de hodiernâ praxi, distinguendum videtur inter congregationes, quæ synodo præmitti solent, et sessiones ipsas synodales. Congregationes haberi consueverant in ædibus episcopalibus, sessiones autem semper in ecclesiâ, quemadmodum advertit Gavantus, in Praxi diocæsanæ synodi, cap. 4 et cap. 9, et colligitur ex Pontificali Romano, quod agens de ordine ad synodum, cum dicat episcopum coppi indutum pergere ad ecclesiam, celebrare missam de Spiritu sancto, et distribuere Eucharistiam clero, pro certo jam sumit illam in ecclesiâ

celebrari. Idem supponit Cereemoniale episcoporum, lib. 4, pag. 54, describendo ornatum ecclesie in quâ synodus habetur. Et S. Carolus Borromeus in concione habita in suâ synodo diocesana XI, anno 1584, part. 7, Act. eccl. Mediol., pag. 1167, considerans excellentiam et sanctitatem loci ubi synodus congregatur, hæc dixit, que soli ecclesie aptari possunt: *Et locus ipse quò convenimus consideratione dignissimus est. Hic enim non est aliud nisi aula Dei et regis domus ejus ac porta cali. Hic personaliter et realiter totus Christus est præsens. Adsunt cum eo innumera sanctissimorum angelorum et beatorum spirituum milia. Hic repositæ sunt sacramenta tot sanctissimorum hominum reliquia. Hic sibi, nisi cruce, nisi imagine, Omnia sancta sunt, omnia sanctitatem spirant, omnia timorem quemdam filiolem incutiant, dum ubi sumus, et coram quo, nobis significant.*

VI. Inter ecclesias autem, si fieri possit, eligenda est cathedralis, que a rectiori vinculo episcopo alligatur, aliarumque ecclesiarum mater est et caput; quamvis urgente aliquâ rationabili et honestâ causâ, non prohibeatur episcopus synodum facere in aliâ ecclesiâ, quod bene notavit Monacellus in *Fornul. legal.*, part. 4, tit. 5, formul. 5, num. 7. Simile est quod dicitur de christate ac oleis catechumæorum et infirmorum, que, licet aliquando, ac præsertim cum episcopus abest à civitate, consecrari possunt in quâlibet ecclesiâ, regula tamen est ut, cum fieri potest, consecrentur in cathedrali, juxta declarationem congregationis sacrorum rituum die 17 novembris 1690, relatam à cardinali de Aguirre, tom. 4 *Concl. Hispania*, pag. 784.

CAPUT VI.

De tempore quo cogenda est synodus diocesana.

I. Olim bis in anno concilia provincialia celebranda fuisse constat ex canone 38, aliâs 30, ex recensione Cotelæri, tom. 4, pag. 447, ex his qui dicuntur apostolici: *Bis in anno episcoporum concilia celebrantur; cui consonat canon quintus concilii Nicæni, ex versione Dionysii Exigui, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 526: Bene placuit omnis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari. Idque religiosè servari jussit Leo Magnus, epist. 12 ad Anastasium Thessalonicensem episcopum, cap. 7, relatâ à Barchardo, lib. 4, cap. 40, et à Gratiano, can. 2, dist. 48, inquit: De conciliis autem episcopalis, non aliud indicimus, quàm sancti Patres salubriter ordinarunt, ut scilicet bis contentus per annos singulos hæderent. Hæc eandem disciplinam in plerisque saltem provinciis perseverasse seculo VIII patet ex concilio Vernensi, anno 755, can. 4, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 4965, in quo statuitur ut provinciales episcopi singulis annis, tum martii, tum octobris kalendis, unâ cum metropolitano ad synodum conveniant; atque ex cap. 15 Capitularium Aquisgranensium anni 789, tom. 4 Capitularium collectorem à Stephano Baluzio, editionis Parisiensis, anni 1677, col. 208, ubi præcipitur ut provinciales episcopi, cum suo metropolitano, bis in anno, propter causas Ecclesie, concilia celebrent.*

II. Quia porò concilia provincialia semper convocabantur synodi diocesane, ut edita in illis decreta à singulis episcopis in his promulgarentur, sicuti cautum legimus à plerisque conciliis, et præsertim à Toletano XVI, anni 695, cap. 7, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 1797, et advertit Thomassinus, de veter. et nov. Eccles. Discipl., part. 2, lib. 5, cap. 75, num. 4, inde factum est, ut hinc pariter synodi diocesane quotannis haberentur; atque hæc nos ita inolevit, ut ad tempora à nobis non omnino remota protraxerit fuerit: etenim duas diocesanas synodos quotannis cogendis edixit concilium Hannense, in Basiliâ, anni 1425, tom. 8 Collectionis Harduini, col. 1036; Colonicense anni 1536, part. 14, c. 17, tom. 9, Harduini col. 2028; et aliud Coloniense anni 1549, tit. de synodor. Celebrat., cap. 1,

ibid., col. 1096. Quinimò, in nonnullis diocesisibus designati erant eorûm dies quibus prædictæ synodi haberentur, nimirum feriâ tertiâ et quartâ illius hebdomade in quâ celebratur festum S. Lucæ, et feriâ tertiâ et quartâ illius hebdomade post Pascha, in quâ cantatur Evangelium *Ego sum Pastor bonus*; quos quidem dies, antiqua sum Ecclesie statuta renovando, horum synodis cogendis perpetuò destinavit Ilugo episcopus Biterrensis, anno 1568, cujus decretum extat in tom. 4 *Thesauri novi anecdotor. collector. à Martene et Durand.*, pag. 627; iisdemque ferè diebus synodos singulis annis habendas decrevit Raymundus episcopus Rothemensis, eodem tom. 4, pag. 675. Inter statuta tamen ecclesie Claromontensis anni 1268, ab Harduino, tom. 7, col. 587, primùm evulgata legimus, morem illius ecclesie fuisse, ut synodus æstivalis fieret diebus mercurii et jovis post festum Pentecostes, et hiemalis diebus mercurii pariter et jovis proximioribus festo S. Lucæ. Quare Alteserra, in suo tract. de Jurisd. eccles., lib. 2, cap. 49, satis apposité scripsit: *Nec scemel, sed iterum in anno vocari synodum episcopalem, antiquè juris fuit.*

III. Verùm, cum in synodo VII statutum fuerit ut semel in anno concilia provincialia fiant, quemadmodum habetur apud Gratianum, can. 7, distinct. 18, huic sanctioni adherens Innocentius III, in concilio generali Lateranensi decrevit synodos provinciales ab archiepiscopo, et diocesanas ab episcopo quolibet anno esse cogendas, cap. Sicut olim, de Accusationibus. Quamvis autem non veterit Innocentius ne scilicet diocesana synodus haberetur, plerisque tamen episcopis satius visum est, se Innocentiâ decreto accommodare, et unam quotannis diocesanam synodum indicare: et reipsâ unam singulis annis esse indicendam, decrevère concilium Ravennateense anni 1511, rubr. 18, tom. 7 Collectionis Harduini, col. 1568; Palentinum anni 1522, cap. 1, ibid., col. 1464; Tarraconense, sub Joanne patriarchâ Alexandrino, anno 1529, col. 65, quod extat cit. tom. 5 *Thesauri nov. anecdot. collector. à Martene et Durand.*, col. 508; Vaurensè, à trium provinciarum episcopis anno 1568 celebratum, c. 6, tom. 7 Collectionis Harduini, col. 1815, cujus verba hæc sunt: *Ad memoriam redcentes statuta Patrum, in quibus præcipitur ut semel in anno per episcopos synodalia concilia celebrentur, sacro approbante concilio, statimus, ac in virtute sanctæ obedientiæ suffraganeis nostris præcipimus, ut singulis annis per se, vel per idoneos viros, si ex causâ necessariâ fuerint impediti, dicta synodalia concilia habeant celebrare.*

IV. Sed, quoniam postea hæc disciplina relaxata fuerat, et synodorum celebratio intermissa, idcirco plerique, religionis studio permoti, Tridentinos Patres urserunt ut illam instaurarent. Inter petitiones ab oratoribus regis christianissimi factas in synodo Tridentinâ, atque ex Angelo Massarello ejusdem concilii secretario relatas tom. 8 amplissimæ Collectionis veterum scriptorum et monumentorum editæ à Martene et Durand., col. 1511, 54 et ultima hæc est: *Decernat sancta synodus ut non solum synodi episcopales quotannis semel, ut minimum, sed etiam tertio quoque anno provinciales congregentur, in quibus de his que ad statum ecclesiasticum pertinent diligenter tractetur, de ministeriorum defectis maturè cogoscatur, et in eas qui deliquerint severe animadvertatur. Quibus petitionibus antiquo jure innoxie libenter indulgit sacrum Tridentinæ concilium, districtè præcipiens, sess. 24, cap. 2, de Reform., ut à singulis metropolitanis quolibet trimesio synodus provincialis, et ab unoquoque episcopo semel in anno diocesana cogatur: Synodi quoque diocesane quotannis celebrentur. Contra contumaces verò huic decreto parere recusantes, penas sacris canonibus jandiâ sancitas renovat, iterumque infligit: Quòd si in his tam metropolitani quàm episcopi, et alii superscripti negligentes fuerint, penas sacris canonibus sancitas incurrant. Et sacra congregatio, ejus-*

dem concilii Tridentini interpres, ad præveniendas et amputandas quascumque episcoporum imanes excusationes, uti refert Fagnanus in cap. *Sicut casus*, num. 10 et 11, de Accessat., aliis respondit, ut si episcopi impediantur à synodo quolibet anno per semetipsos celebrandâ, possint eam celebrare per suum vicarium generalem, instructum speciali mandato, quod ad hunc actum esse necessarium, infra dicitur. Neque enim celebratio synodi ad illa munera pertinet, quæ ab ipsomet episcopo necessariò expleri debent: et enim, uti ratiocinatur laudatus Fagnanus, cum Tridentinum loquatur impersonaliter, dicendo: *Synodi quoque dioeceseos quotannis celebrentur*; non exigit veluti absolutè necessariam præsentiam episcopi, nec prohibet ne alterius operâ ad synodum cogendam utatur. Ad hæc, in eodem capite loquens Tridentinum de synodo provinciali, expressè decernit ut, metropolitano legitime impedito, illam cogat *coepiscopus antistes*; ac propterea, cum oppositam non statuat de dioecesanâ, non obscurè insinuat, etiam hanc posse per alium celebrari. Ita pariter longè ante Tridentinum senserat citatus Joannes patriarcha Alexandrinus in allegato concilio provinciali Yarracensis, in quo præcipit quidem, synodus quotannis à suis suffraganeis fieri, sed simul apertè permittit ut, cum aliquo detineatur impedimento, illam per alios cogant: *Sacro approbante concilio, statutimus, et in virtute sanctæ obediencie suffraganeis nostris præcipimus, ut singulis annis per se, vel per idoneos viros, si ex causâ necessariâ fuerint præpediti, dicta concilia synodalia habeant celebrare: idemque ac ferè iisdem verbis decreverat nuper relatum concilium Vaurense.*

V. Verùm, præfatum præceptum synodum quotannis celebrandi, à sacris canonibus toties impositum et repetitum, atque à sacro concilio Tridentino denuò restauratum, nimium benignè moderanter aliquot jurisperitii. Monacellus in Formulario legali practico, tit. 5, formul. 5, num. 1, tom. 4, opinatur episcopum primo et secundo anno à suscepto suæ ecclesiæ regimine, debere dioecesim perlustrare, ut serpentina in ea mala inspicat, ac tertio anno synodum cogere, in quâ illis coercendis opportuna apponat repagula. Pax Jordanus, tom. 2, lib. 8, tit. 2, num. 41, non dubitavit generatim, et absque ullâ limitatione asserere satis esse, ut quolibet triennio dioecesanâ synodus habeatur. Episcopus Braschius, in suo Promptuario synodali, cap. 1, num. 21 et pluribus seq., existimat, non posse quoad hoc præscribi certam, absolutam, et universalem regulam, ab omnibus ubique custodiendam; quia, ait, in aliquibus dioecesibus necessaria erit crebrior synodorum coactio, in aliis minùs frequens sufficiens. Nos verò, quanquam non negemus, potuisse Tridentini decretum contrariâ consuetudine non nihil emolli et temperari, non idcirco tamen

approbamus effrenem istam licentiam, quam privati doctores sibi usurpant, illud pro libito, etiam contra expressa ejusdem verba, interpretandi, et limitandi: neque illos excusamus episcopos qui, cum nihil sit quod eos impediât, ex solâ socordâ et negligentâ synodum facere prætermittunt: eosque magis redarguimus, qui cum plures annos dioecesim gubernaverint, ne de cogendâ quidem synodo unquam cogitarunt: hi enim, ceterique, qui ex merâ incuriâ et inertâ præfata Tridentini præcepto non parent et sine ullâ causâ synodum facere omittunt, meminisse deberent, se, præter reatum inobediencie, pœnam incurere suspensionis ab officio statutam in cap. *Sicut olim*, de Accusat.: *Quisquis autem hoc solvitur statutum neglexerit adimplere, à sui executione officii suspendatur*: licet pœna hujusmodi, ut ipsa indicat vox *suspendatur*, non sit lata, sed ferendæ sententiæ, quod in eodem cap. *Sicut olim*, adnotârunt Ostiensis, in fine; Joannes Andreas, n. 7; Fagnan., n. 105 et seq., referens etiam resolutiones sacre congregationis concilii; Thomassin., de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 2, lib. 3, cap. 75, n. 10. Neque audiendi sunt, qui ad propriam obtegendam ignaviam, se consultè et prudenter abstinere dicitant à synodi coactione, ne novarum constitutionum in dies accessione, commissæ sibi dioecesis status perturbetur. Nam imprimis necesse non est, ut novæ constitutiones in synodo edantur, sed quandoque expedit solam urgere executionem illarum, quæ jam sancitæ fuerunt: quâ in re exemplum nobis præbuit supra laudatus Augustinus Valerius celeberrimus episcopus Veronensis, qui in citato libello ad clerum suum testatur se obtemperasse concilio Tridentino, synodum quotannis celebrando, in quâlibet synodo sermonem habuisse ad clerum de ecclesiasticâ disciplinâ, singulos hortando ut ad hujus exactam disciplinâ, singulos hortando ut ad hujus exactam normam suos mores componerent; sed nullum in synodo edidisse decretum; quod tamen, addit, nonnullis displicuisse sacerdotibus, et propterea libellum scripsit, in quo factum excusat, et salubria monita tradit, loco constitutionum, quas in synodis non fecerat: *Cur autem, inquit, cum singulis annis, ex quo ipse episcopus sum factus, synodus sit celebrata, et à nobis sint habitii longi sermones; ad incipiam, et ad vos excitandos, nullam constitutionem nomine meo ediderim, cum ad aures meas pervenerit, esse nonnullos bonos sacerdotes qui hoc meum consilium non satis probent, illis hujus facti rationem reddendam judicari, etc.* Deinde difficile videtur, hoc tempore, quo ecclesiastica disciplina quotidie consenescit et labefactatur, aliquam inveniri dioecesim, cui opus non sit ullâ novâ constitutione quâ saltem antiquæ leges corroborentur, et quæ moram corruptelâ penè obsoleverunt, revirescant.

LIBER SECUNDUS.

DE HIS QUI SYNODUM DIOECESANAM COGERE POSSUNT.

CAPUT PRIMUM.

An Romanus Pontifex cogere possit synodum dioecesanam.

I. Romanus Pontifex, qui, ut totidem verbis ad Leonem III scribebat olim Theodorus Studita, ep. 54, lib. 1, ex recessione Sirmondii, tom. 5 Var., est omnium capitum caput, atque universæ, quæ sub cælo est, Christi Ecclesiæ princeps, moderator et pastor; est etiam patriarcha Occidentis, primas Italiæ, archiepiscopus, et metropolitanius Romanæ provinciæ, atque episcopus urbis Romæ; quod scitè considerant Sirmondus, operum tom. 4, de subarbitariis Regionibus, et Ecclesiis, Propemptici l. 2, cap. 10, et in Cen-

surâ dissertationis 2, c. 5; Morinus, Exere. eccles., l. 1, exercit. 6, et exerc. 15; Leo Allatius, de Consens. Eccles. Occident. et Orient., lib. 1, cap. 8; Hallier, de sacris Ordinib. 3 p., c. 4, sect. 5, art. 5; Natalis Alexander, Histor. eccles., ad seculum IV, dissert. 20, proposit. 4, et passim alii. Pœrò episcopus Romanus, ac totius catholice Ecclesiæ prefectiva, in præsentî rerum ordine non sunt dux distictæ sedes, neque dux dignitates, quæ fortuito in unâ copulerentur Romani Pontificis personâ, quamvis, secundum se spectatæ, tales esse poterint: nam Petrus universalis Ecclesiæ pastor à Christo Domino renuntiatus potuisset utique, eâ supremâ totius Ecclesiæ prefecturâ retentâ, nullius particularis eccle-

sive regnum capessere, sicuti reipsh nullius specialem administrationem suscepit primis aliquot à Christi Domini in cœlum ascensione annis; potuisset Antiochenam Ecclesiam, quam deinde elegit, pluresque annos episcopus gubernavit, perpetuo retinere: potuisset denique Ecclesiam Romanam, ad quam postmodum suam transtulit sedem, relinquere, aliò se conferre, et alterius urbis peculiarem curam, seu episcopatum assumere. At cum hæc, quæ fieri potuerunt, minime facta sint, sed Petrus suam sedem Romæ fixerit, per annos viginti quinque firmiter obierit, et in eâ martyrio coronatus gloriosè obierit, sive id evenerit ex divino præcepto, seu expressâ revelatione ipsi Petro specialiter à Deo factâ, sive ex solâ voluntate Petri, licet divinitus inspiratâ; inde factum est ut supremi pontificatûs prerogativa ita insita remanserit Romane Sedi, ut qui in hæc Petro succedit, necessariò succedat in totius Ecclesiæ primatu Petro ejusque legitimis successoribus à Christo collato, quemadmodum bene explicat cardinalis Bellarminus, *Controvers.* tom. 1, de Romano Pontifice, lib. 2, cap. 12; Suarez, in *Defensione fidei adv. Anglicanæ sectæ error.*, lib. 1, c. 5, num. 4; et lib. 5, cap. 13, num. 12; Petrus de Marca, in *dissert.* 1, de singulari Primatu Petri, n. 20; Marcus Antonius Capellus, in *disput.* 2 de Successione episcopi Romani in pontificat., c. 1. Quamvis itaque possit in aliquo sensu dici supremam Ecclesiæ monarchiam, jure tantum humano, esse annexam Sedi Romano, quia nimirum utriusque unio nexus, et alligatio ortum habuit ex facto Petri; attamen non videtur posse sustineri illorum opinio, qui asseruerunt, præfatam annexionem ita esse de jure humano, ut possit ab Ecclesiâ dissolvi, et una ab alterâ separari; etenim posito quòd Petrus suam sedem stabiliter Romæ collocaverit, et Romanam regens Ecclesiam obierit, nullus, qui episcopus Romanus non sit, potest dici verus Petri successor, ac propterea nunquam ad eum referri possunt verba Christi Domini: *Pascite oves meas*, Joann. 21; quibus universalis Ecclesiæ curam Petro, ejusque successoribus commisit. Quare jure ac merito ejusmodi paucorum opinionem refellunt, et censurâ perstringunt Melchior Canus de *Lociis theologicis*, l. 6, c. 4; Gregorius de Valentia in *Analysi fidei catholice*, lib. 6, c. 12; alique non pauci theologî. Non inde tamen, quòd Romanus Pontifex insitam sibi habeat dignitatem et prerogativam supremi capitûs totius Ecclesiæ, consequatur omnia que ab eo fiunt; fieri tanquam ab Ecclesiæ capite; siquidem aliquando operari potest, et reipsh operatur, non tanquam Christi vicarius, sed tanquam patriarcha Occidentis, illa duntaxat jura exercendo, quæ cæteris patriarchis competunt; aliquando solum gerit personam vel primatis Italiæ, vel metropolitæ Romanæ provincie, quandoque se tantum exhibet episcopum urbis Romæ, ea unice peragendo, quæ cuilibet episcopo in suâ diocesi peragendi jus est; aliquando demum suam supremam explicat dignitatem, et tanquam totius Ecclesiæ præses, moderator et princeps, illam exercet potestatem et jurisdictionem, quâ non nisi ut Christi in terris vicarius potitur. Quæ omnia optimè et ad rem perpendit Allatus de perpetuâ Consensione Ecclesiæ Occidentalis, atque Orientalis, l. 1, c. 8, ubi hæc habet: *Communio ergo omnia habet summus Pontifex cum episcopis ut episcopus, cum patriarchis ut patriarcha, nec plus ipsi in eos facultatis est, quam cui-cunque episcopo in episcopos et patriarchas in patriarchas. Ut tamen Christi vicarius, et potestas apostolica à Christo instituta est, summus Pontifex non tantum episcopus et patriarchas dignior est, sed et in episcopos et patriarchas auctoritatem habet, eos confirmans et promovens, et, si quando opus est, depouens, et quod magis est, de novo, si placuerit, instituens et supprimens institutos.*

II. Neque quòd quis pro loco et tempore diversas induat personas, et modò unâ, modò alterâ ex iis

utatur potestatibus, quibus diverso nomine præstat, res est adeò nova et inusitata ut ab heterodoxis irrideri queat: etenim Agamemnon (exemplum est adhibitum à cardinali Perronio in *Replificatione ad regem Angliæ*, lib. 1, cap. 5) rex erat inter Græcos, auctoritatem habens supra sui regni milites æqualem illi quam quilibet ex aliis Græciæ regibus inter se, et cum eo confederatis, obtinebat supra suos; sed præterea Agamemnon erat supremus et universalis dux omnium copiarum confederatarum, et idcirco non tanquam rex, sed tanquam dux imperabat universo exercitui, ac regibus ipsis. Non absimile est exemplum quod deducit Sirmondus in *cit. Propempt.* lib. 2, cap. 10, col. 257, à rege Gallie, in cujus potestatem cum nunc redactæ sint plures provincie quas olim duces aut comites sub regibus possidebant, eas ille nunc moderatur et tanquam rex, et tanquam dux, aut comes; sed, etsi idem princeps utramque personam, ducis nimirum, seu comitis, et regis sustinet, alia tamen ducis, comitisve jure imperat, alia regis. Aliud etiam, et magis obvium, exemplum affert idem Sirmondus in *cit. Censurâ*, cap. 8, col. 47: Imperatoris videlicet exercitui, qui peculiarem pariter cohortis cuspium, vel alæ præfecturam gerat. Atque utrobique concludit Sirmondus quòd, cum Romanus antistes omnes episcoporum gradus et titulos complectatur, et in eo omnium inferiorum jura simul recientur, optimè possit modò unum, modò alterum ex his juribus explicare, et quædam gerere in unâ Urbis parochiâ, veluti Urbis episcopus; quædam in Romanâ provinciâ, uti metropolitani; aliqua in totâ Italiâ, tanquam primas; aliqua in Occidente, veluti patriarcha; aliqua in universâ Ecclesiâ, ut Papa et summus Pontifex.

III. Quibus præmissis, nemo dubitare potest quin Romanus Pontifex, veluti urbis Romæ episcopus, possit suam dioecesanam synodum cogere, sine ullâ supremae suæ dignitatis imminutione. An autem unquam illam coegerit, restat investigandum, atque idem inquirendum de conciliis provincialibus.

CAPUT II.

Jus Romani Pontificis congregandi synodum tam provincialem quàm dioecesanam, explicatur et confirmatur.

I. Cum Romanus Pontifex in suâ provinciâ, cujus est archiepiscopus et metropolitani, omnia jura habeat quæ cæteris metropolitaniis sunt communia, poterit profectò ejusdem provincie episcopos ad concilium convocare. Neque ab hoc convocando, ex eo impediendi valet, quod nonnulli opponunt, Romæ nimirum provincie limites ita incertos, ut impossibile sit dignoscere quinam episcopi sint ad provinciale concilium convocandi. Quantum enim, qui hæc jactitant, à veritate aberrant, ex sequentibus palam fiet.

II. Jacobus Gothofredus, anno 1618, *Francfurti* edidit, absque auctoris nomine, librum inscriptum: De suburbicariis regionibus, et ecclesiis, seu de prefectura et episcopi urbis Romæ Diocesi conjectura; in quo totis viribus probare conatus est diocesim Papæ, uti metropolitæ et episcopi Romani (hæc enim duo, ut observavit mox citandus Sirmondus, Gothofredus confundit) non extendi ultra centesimam ab Urbe lapidem, quò ferè modo præfecti Urbis jurisdictione intra dictos lines continebatur, juxta Textam in l. 1, ff. de Officio præfecti Urbis. Huic libro alios postea addidit in idem argumentum cum Gothofredus ipse, tum qui in ejus subsidium quasi succenturiatus advenit, Claudius Salmasius, qui Heidelbergæ in jurisprudentiæ scholâ Dionysium Gothofredum, Jacobi patrem, magistrum habuerat. Ex eo tempore hæc de suburbicariis ecclesiis quæstio celeberrima facta est, de qua Hieronymus Alexander junior, in lib. de suburbicariis Region. et Dioc. episcopi Romani; Marcus Antonius Capellus in *disp.* de summo Pontifice et Region. suburbicariis, c. 5; Jacobus Gutherius, in *Speculâ de Eccl. suburbicariis*; Joannes Darius, in *opusc. de suburbicariis Ecclesiis*; Joannes

Morinus, *dissert. eccles. l. 1, dissert. 50*; de Marca, de Concord. sacerdot. et imper., l. 1, c. 5; Henricus Valesius, in Observat. ad Socrat. et Sozom.; Christianus Lupus, in not. ad 6 canones Nicænum; Leo Allatius, de Eccl. Occid. et Orient. perpet. Consens. lib. 1, c. 2, § 4; Schelstrate, Antiquit. Eccles., tom. 2, dissert. 6, cap. 4; Pagius, ad ann. 325; atque ante hos omnes plura in hanc rem disputaverat cardinalis Perronius, in Replicatione contra Jacobum I, Angliæ regem, l. 1, c. 35; sed præ cæteris hanc questionem egregie versavit, et Gothofredo et Salsasio se strenuè opposuit Jacobus Sirmondus, à quo primum contra Gothofredum edita est Censura conjecturæ anonymi scriptoris de suburbicariis Regionibus et Ecclesiis; deinde adversum eundem, ac Salsasium qui Parisios cogitabat, evulgata Adventoria consilia Divionensi adversus amici ad auctorem epistolam, de suburbicariis Regionibus et Ecclesiis, cum censurâ vindictarum conjecturæ alterius anonymi; denique libellus exaratus, quem inscripsit Propempticum. His in libris Sirmondus demonstrat vanam esse commenta de quæ suburbicariarum regionum etymo ac notione, deque earundem numero et situ, adversarii jactitant; nequiquam illos sic vocatos ostendens quòd suburbane forent, aut quòd intra centesimam ab Urbe lapidem consistere, sed quæ suberant urbico magistratui, seu Urbis vicario, non autem prefecto, cujus potestas non excedebat territorii fines, et angustioribus etiam, quàm centesimi, terminis clauderetur. Quisimò Emmanuel à Schelstrate, loc. cit.; Pagius, ad ann. 325, n. 34; Carolus à S. Paulo, in sua Geographiâ sacrâ, aliisque passim, considerantes 6 canones Nicænum, seu veritas explicationem quam ei adjecit Rufinus, qua hinc controversia potissimum occasionem præbuit; ubi enim canon Nicænum habet: *Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam, et Pentapoliem, ita ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quia et urbis Roma episcopo parvis mos est*, legit Rufinus: *Ut apud Alexandriam et in urbe Roma retenta consuetudo servetur, ut ille Ægypti, vel hic suburbicariarum ecclesiarum sollicitudinem gerat*; hæc, inquam, considerantes, non immeritò existimant nomine suburbicariarum ecclesiarum, quarum specialem sollicitudinem habet Romanus Pontifex, non solum intelligi provinciam Romanam, sed omnes comprehendi Occidentis regiones quæ Romano Pontifici, tanquam patriarchæ, parent; siquidem concilium Nicænum et Rufinum, non de metropolitico, sed de patriarchico jure loqui, ex contextu liquet; atque exinde conficitur suburbicariarum regionem, de quibus Rufinus, non solum intra centesimam ab Urbe lapidem non esse coelatas, sed ad universam porrigi Occidentem. Præterea, cum Gothofredus et Salsasius principii loco statuierint quòd ecclesie et dioceses perpetuè et constantè civilium magistratum formam sint imitæ, atque inde intulerint Romani antistitis diocesis non fuisse extensam ultra fines Romane prefecturæ, illud falsum esse probavit Sirmondus, et post Sirmondum, inter cæteros eximie demonstravit Benedictus Bacchinius in dissert. de ecclesiastica Hierarchiæ originibus; eum enim alia sit rerum secularium ratio, alia divinarum, sicut ad Marcianum Augustinum scripsit Leo Magnus, ep. 78, al. 54, c. 5, Romanus antistes, fretus potestate sibi à Christo Domino traditâ, et ante et post institutam urbanam prefecturam, suam jurisdictionem liberè exercuit, nullâ illius habitâ ratione; quod etiam bene perpendit Leo Allatius, cit. l. 1, c. 2. Atque ita ei dimicationi cum Salsasio et Gothofredo, finis est impositus, ut jaw æquo sit inter eruffitos, isquit laudatus Valesius, qui nec Sirmondî sententiam ausubas, quod aiunt, adis amplectatur.

III. Verùm, licet Romana provincia non fuerit nunquam adeò augustis limitibus coarctata, sicut Gothofredus et Salsasius contenderunt, non tamen lisdem semper terminis est definita, sed ejus ampli-

tudo modò major, modò minor extitit. Et primò quidem, quidquid sit de tribus prioribus seculis, quibus nullum in Italiâ, sive etiam in Occidente, fuisse metropolitatum, præter Romanum, opinantur citatus Bacchinius, p. 2, n. 10, et Rubens, in Moomum, Eccles. Aquilei., c. 49, certum esse videtur quòd seculo IV, ex septemdecim Italiæ regionibus, saltem decem subessent metropolitico juri Romani Pontificis, et alie septem archiepiscopo Mediolanensi parent; quinimò, si fides habenda sit Josepho Gantebo, in metropolitatarum urbium Hist. civ. et eccl., p. 2, dissert. 6, c. 4, Romana provincia duodecim Italiæ regiones per id tempus complectebatur. Cum autem dignitatem metropolitam assecute sunt Aquileensis et Ravennatensis Ecclesie, quod primò in fine ejusdem seculi IV, alteri seculo V, contigisse lidem Bacchinius et Rubens existimant, alia successit Italiæ regionum divisio: Aquileiensi assignate sunt Venetia et Isthria; Ravennatensi Flaminia et Æmilia; cæteris subjectis, ut antea, permanentibus aut Mediolanensi, aut Romano metropolitæ, quemadmodum probat Carolus à S. Paulo, in cit. Geographiâ sacrâ. Labente seculo XI, Urbanus II, erectâ Pisana sede in metropolitam, Romane provincie amplitudinem, jam multum immutatam, arcioribus adhuc limitibus constrinxit. Quare Innocentius III, qui in seculi insequentis fine Romanam Sedem adeptus est in cap. Suo nobis, de Offic. vicarii, Romanam provinciam inter Capuanam et Pisanam sitam dixit. In antiquo codice Vaticano à Baronio probato, ad an. 1057, cui similem Carolus à S. Paulo se reperisse testatur in bibliotheca Thuanæ, describitur provincia Romana, intra quam præter septem episcopos cardinales, dictos collaterales, quia pontifici in Urbe semper astant, numerantur episcopi amplius sexaginta, qui suffraganei erant Romani Pontificis, nulli alii archiepiscopo subjecti; atque in hoc albo locum habent Lunensis et Ariminensis, quorum sedes, ut cæteras omitamus, ducentis fere passuum millibus Româ distant. Sed alie postmodum sententie sunt distractiones Romane provincie. Martinus V, Florentiam; Pius II, Senensem; Pius IV, Urbinateensem; Gregorius XIII, Bononiensem; Sixtus V, Firmanam, ecclesias in metropoles crexere. Quocirca Romana provincia, etsi etiam hodiè, juxta laudatam decretalem Innocentii III, sita dicatur inter Pisanam et Capuanam, non tamen absolute confitatur ex omnibus omnino episcopis intra utramque existentibus, sed ex illis duntaxat constituitur, qui et existunt inter Capuanam et Pisanam provincie limites, et nulli archiepiscopo subjecti sunt: ac proinde, cum concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 2, de Reform., decrevisset ut episcopi qui nulli archiepiscopo subijciuntur, aliquem vicarium metropolitatum seu vel eligant, in cujus synodo provinciali causis aliis interesse debeant, sicra congregatio, ejusdem concilii interpres, die ultimâ juli 1585, declaravit sub hoc decreto non comprehendi episcopos provincie Romane, quoniam isti immediate subijciuntur Papæ, tanquam eorum archiepiscopo et metropolitano. Idemque iterum statutum fuit in congregatione habitâ coram felici memorie Benedicto XIII, die 28 martii 1725. Aut enim ejusmodi episcopi qui ecclesias regunt inter provinciam Capuanam et Pisanam fuerunt auctoritate Papæ divisi à provinciâ Romanâ, et ascripti inter suffraganeos alicujus archiepiscopi, et tunc, sine ulla dubitatione, huic provinciali concilio interesse debent; aut adhuc perseverant solati à cujuslibet archiepiscopi jurisdictione et imperio, et tunc censentur suffraganei Papæ, ejusque metropolitico juri immediate subdantur.

IV. Quæ hactenus diximus, perspicuus et manifeste reddunt, si nos antiquos, saltem recentiores fines Romane provincie, et designant ac indignant quodammodò episcopos suffraganeos summi Pontificis, quem propterea nemo poterit remorari à synodo provinciali, quando ei liberit, celebrandâ, sub hoc

frivolo prætextu quòd certo defuiti nequeat quinam episcopi sint ad eam convocandi.

V. Examinandum nunc superest an Romanus Pontifex, solam generis personam archiepiscopi et metropolitæ, concilium merè provinciale unquam coegerit. Pierique crediti opinantur, ex Romanis conciliis, quorum, præter quinque Lateranensia generalia, numerantur supra 109, nullum omnino fuisse merè provinciale, ob admixtionem scilicet et interventum aliorum episcoporum qui ad Romanam provinciam non pertinebant. Alii ex adverso arbitrantur, aliquam ex illis inter vesè provincialia esse recensenda; nam, etsi idem nonnulli adfuerint exteri episcopi, adeò tamen exiguus fuit istorum numerus, ut credere fas sit eos non accessisse vocatos, sed, cum fortuito Romæ reperirentur, honoris causâ fuisse ad concilium admissos. Ejusmodi, inter cætera, fuisse concilium illud Romanum à Bonifacio IV circa annum 610 exactum, cui interfuit Mellitus, episcopus Loudinensis, discimus ex Bedâ, lib. 2, cap. 4, apud Spelmannum, Concil. Brit. tom. 1, pag. 129, hæc narrante: *His temporibus venit Mellitus, Londonæ episcopus, Romanam, de necessariis ecclesiæ Anglorum causis cum apostolico papâ Bonifacio tractaturus. Et cum idem papa reverendissimam coegeret synodum episcoporum Italiæ, de vitâ monachorum et quiete ordinaturus, et ipse Mellitus inter eos assedit. Nec dissimile fuisse credimus concilium in basilicâ S. Petri à Gregorio II, an. 721, celebratum, in cujus Actis subscripti apparent 22 episcopi, quorum duo tantum aut tres non erant de provinciâ Romanâ.*

VI. Verùm, quidquid sit de aliis, indubitatum est verè propriè et strictè provinciale fuisse concilium à sancte memoris Benedicto XIII habitum in basilicâ Lateranensi, an. 1725, cui nos interfuimus ut doctor in decretis, seu canonista: in illius quippe indictione Pontifex decretum commemorat concilii Trid. de synodis provincialibus, à singulis metropolitânis quolibet triennio cogendis, additque se hinc decreto obtinuisse, pluresque synodos provinciales habuisse, quoad in suâ metropolitânâ ecclesiâ Beneventanâ resederat; et ad supremum pontificatum evectum, velle hanc episcopalis muneris partem obire, ut, primæ sedis exemplo, cunctis Ecclesiæ pastoribus quid ab ipsis agendum foret proponeret. Accedit, ad illud duntaxat vocatos fuisse episcopos in speciali Romanâ provinciâ constitutos, videlicet inter Capuanam provinciam et Pisanam, archiepiscopos suffraganeis earentes, episcopos Sedi Apostolicæ immediatè subiectos, et abbates nullius diocesis, jurisdictionem quasi episcopalem habentes, qui aliis sibi metropolitânis, cujus provinciali concilio interesset, ad formam Trid., non elegerant; ne singulis denuntiatum fuit ut ad concilium accederent, suarum ecclesiarum necessitates proponerent. Hæc autem omnia, que totidem verbis leguntur in litteris indictionis concilii, apertè efficiunt concilium, de quo est sermo, esse provinciale necensendum. Et, quamvis præter episcopos adfuerint etiam S. R. E. cardinales, quorum interventus dubitationem nonnullis iniecit, ne idcirco provinciale dici non posset, rectus tamen alius visus est, non propterea esse delendum è provincialium albo: cardinales siquidem admissi fuerunt, veluti capitulum Papæ, atque ut eorum presentia augustior redderetur consensus, et pontificia majestas consueto comitatu eminent. In hæc sententiâ fuerunt sacre Urbis congregationes, que excitatis controversiis quoad obligationem servandi præfati concilii decreta, semper responderunt hæc extra Romanam provinciam vires non obtinere; quod non dixissent, si illud non reputasset merè provinciale.

VII. Sed, et an aliquando synodus diocesana sit à Romano Pontifice coacta, altera questio est, que tamen paucis absolvitur. Antiquis Ecclesiæ temporibus consuevisse summos Pontifices Romanum clerum coram se congregare, ut, omnium consilio audito, de

re aliquâ gravi de liberarent, ex his liquet que I. 1, c. 1, n. 5, enarravimus: ita enim se gessisse legitur Cosmelium papam in causâ Maximi, Urbani et Siskouli, atque Siricium in causâ Joviniani et sociorum, sicut ibidem, et num. 6, ex utriusque Pontificis epistolis retulimus. In synodum pariter convenisse universum Romanum clerum, ut responderet S. Cypriano, à quo, vacante Romanâ Sede per obitum Fabiani pape, veluti primæ Sedis Clerus, monitus fuerat de insolentiâ lapsorum, qui nullâ licet functi penitentia, et vesiam et communionem audacter exposcebant, ipsomet clerus testatur suis ad eundem Cyprianum epistolis, que inter epistolas Cypriani sunt 50 et 51, quamvis, ut vera fateamur, ea synodus non possit dici merè diocesana, quoniam ab ipsomet Romano clero plures episcopi fuerunt ad eam accessit, uti in secundâ ex præfatis epistolis narratur. Posteriori Ecclesiæ ævo, seu in tabulis ecclesiasticis mediæ ætatis, vix ulla occurrit mentio habitæ concilii omnium clericorum solius Romanæ ecclesiæ, quod fortasse vel idèd evenit, quia frequentius tunc Romæ fieri cœperunt concilia episcoporum, in quibus summi Pontifices etiam specialia Romanæ diocesis negotia tractare et expedire poterant; vel quia, nimium antè Romani cleri numero, iidem Pontifices satius duxerunt solos cardinales ad consilium adhibere. Illud certò affirmare possumus, postremis hæc temporibus nullam inveniri synodum diocesanam à Romanis Pontificibus coram se coactam. Utrum autem illam coegerint operâ sui in Urbe vicarii, mox inquiremus.

CAPUT III.

De cardinali Urbis vicario.

Non est hæc sermo de cardinali vicario, qui Pontificis vices in Urbe gerat cum amplissimâ jurisdictione et potestate, tum quoad secularia, tum quoad ecclesiastica; quales fuerunt quos iidem Pontifices, cum Avenione residerent, Romanæ urbis præficebant regimini, et qualis pariter fuit cardinalis Iovinus Avolos, quem Clemens VIII Ferrarium secedens, sui vicarium Romæ reliquit, ut legitur in ejusdem Clementis constitutione 53, Bullar. Rom. tom. 5; hi siquidem legati potius de latere, quàm vicarii papæ, speciem præ se ferebant; neque loquimur de cardinali vicario, qui ita olim constitueretur, ut, non presente, sed absente duntaxat Romano Pontifice, episcopalia munia in Urbe exerceret, de quo auctor anonymus antiquæ chronice Normanniæ, inter scriptores antiquos historia Normannorum, editos ab Andrea Duchesno, Paris. 1619, pag. 388, hæc habet ad an. 1151: *Successit ei, scilicet Eugenio III, Conradus Sabineus, episcopus, Apostolicæ Sedis in Urbe duntaxat in agendis episcopaliibus, dum papa d'est, ex antiquâ consuetudine pro dignitate loci sui vicarius, qui erat nomine Romanus, vir grandævus, et apud Romanos auctoritate præclarus, exinde vocatus Anastasius IV. Sed agitur de cardinali vicario, qui est ordinarius in Urbe, ibique representat personam papæ, non tanquam pape, sed tanquam episcopi Romani, cum plenâ jurisdictione episcopali exercendâ, tan absente quàm presente papâ, juxta ea que cumulantur dec. 62. post Collecti legal foudem, adnotavit cardinalis de Luca, de Jurisdictione, discurs. 51, num. 10.*

II. Hujus cardinalis vicarii jurisdictio ordinaria est, idèdque, etiam Apostolicâ Sede vacante, in suo vigore perseverat, ut rectè observat Fagnan. in cap. Cùm olim, num. 69, de Majorit. et Obed. Eadem verò protenditur quidem usque ad 40 ab Urbe lapidem, sicuti adnotavit Gonzalez in cap. Sui nobis, num. 6, de Offic. vicar., non tamen complectitur loca intra eundem circuitum existentia, que sint alteri subiecta episcopo, puta Tusculano, vel Nepesino, uti proseguunt Anastasius Germanus, de Indultis cardinalium, § *Tibi quoad vicaris*, n. 80 et seq. Et quamvis ex constitutione Alexandri VII, quam exornat Roccus Honorante in Praxi secretariæ tribunalis cardinalis Urbis vicarii, c. 6, not. 1, sex cardinales epis-

aeopi suburbicarii, Ostiensis nimirum, Portoensis, Sabanensis, Tusulanus, Albanensis et Praenestinus, nisi proprium episcopum suffraganeum in sua quisque dioecesi habeat, aut ipsi in ea commorantes ordines per semetipsos conferant, ad solum cardinalem Urbis vicarium dimittere possint suos subditos, sive sacris, sive minoribus initiandos ordinibus; non propterea tamen cardinalis vicarius ullum sibi vindicare potest ordinariae jurisdictionis exercitium in praefatis suburbicariis dioecibus, quod nos post nostrum ad Petri cathedram ascensum declaravimus, in constitutione 115, quae incipit: *Romanae curiae*, 21, nostri Bullar. tom. 1, pag. 467. Quamobrem, etsi jurisdictio cardinalis vicarii ad quadraginta ab Urbe miliaria dicatur extendi, detractis tamen limitibus dioecibus, et spectato exiguo numero ecclesiarum, hominumque extra Urbem existentium, qui eidem subduntur, videtur potius intra unius Urbis moenia conclusa, juxta Decretalem Innocentii III, in cit. cap. *Suae sedis*: *Quoniam jurisdictio vicarii, quem Romanus Pontifex in Urbe reliquit, non extenditur extra illam, nisi ei specialiter sit concessam*. Specialiter autem est illi concessum, ut fratribus ordinis minorum capuccinorum, capellani ministerium exercentibus in pontificiis trirēnibus, facultatem impertiri valeat excipiendi confessiones remigum, aliorumque in trirēnibus coetus degentium, modò illas excipiant in ipsis trirēnibus, aut in portu Centumcellarum, vel in receptaculo, vulgò *Darsena*, atque in hospitio in *Darsena* existente, non verò intra civitatem Centumcellarum, ad dioecesim Viterbiensem pertinentem, absque episcopi Viterbiensis approbatione: quod totidem fere verbis decisum fuit à sacra congregatione concilii 18 aprilis 1722, cui nos, ejusdem secretarii munus tunc obeantes, ad petitionem episcopi Viterbiensis, hoc negotium sedulo examinandum proposuimus, sicuti videre est in *Thesaur. resolut.*, tom. 2, pag. 105, 147 et 158.

III. At nihilominus cardinalis in Urbe vicarius pluribus est instructus prerogativis, quibus aliis praestat episcoporum vicarius, atque inter ceteras huc etiam potest, ut possit, pro libitu, Romani cleri dioecesi nam synodum indicere et celebrare: quod aliis vicariis, sine speciali episcopi mandato, non licere, infra ostenditur. Id enim juris illi expressè concessi consuevisse, cum à papà in administrum assumitur, tradit Cohell. in *Notitià cardinalatus*, cap. 55, § *Possunt*, et decretum est in constitutione Pauli III 56, § 10, Bullar. tom. 1, ubi ordinariis facultatibus cardinalis in Urbe vicarii haec quoque accensetur: *Synodus in Romano clero pro correctione malorum, et pro necessitate, juxta temporum opportunitates in clero occurrentes, ubi, et quando liberit, celebrandi, congregandi, etc.*

IV. Licet autem ea, quam diximus, potestate rarè admodum cardinalis vicarii usi fuerint, aliqua nihilominus celebrata ab illis synodi dioecesanæ exempla comperimus. In codice Casanatensis bibliothecae, lit. G, v. 4, quasdam extant antiqua statuta cleri Romani, quae condita dicuntur ab universo clero Romano, in ecclesià monasterii Dominae Rosae, anno 1384, congregato jussu Stephani cardinalis tituli sancti Marcelli, summi pontificis in Urbe, ejusque suburbis et districta vicarii generalis, eademque statuta iterùm examinata et approbata dicuntur anno 1392, à Joanne abbate monasterii sancti Pauli de Urbe, vicario generali Bonifacii IX. Aliæ insuper in eodem codice extant constitutiones à Francisco de Padua episcopo Feltrēsi, vicario generali in spiritualibus Pà papae II, anno 1641 editae et promulgatae in ecclesià sancti Eustachii post solemniter decantatam missam de Spiritu sancto, et cum assensu universi Romani cleri, libidem synodaliter congregati. Quapropter, sive considerentur ipsae constitutiones, quae morum reformationem respiciunt; sive ratio habeatur ritus, et solemnitatis, quae conditae sunt, nihil in illis desideratur, ut in verà synodo dioecesanà factae dicantur.

V. Praeter istas duas, nullam aliam invenimus synodum à cardinali in Urbe habitam. Vidimus nou-

nulla statuta à Joanne Garcià cardinali Millino Urbis vicario, aliisque à Gaspare cardinali Carpineo, tempore Clementis XI pariter vicario, condita; sed, cum neque haec, neque illa facta fuerint in cleri congregatione, neutra constitutionum synodalium nomen possunt sibi usurpare.

VI. Ne verò quispiam ex tam diuturnà omissione synodi dioecesanæ, occasionem arripiat obloquendi de Romanis pontificibus, quasi ipsi illas contemnunt synodos, quarum coactionem Tridentinum praecipit, et utilitatem ipsimet aliis proponunt, et deprædicant, duo considerare oportet. Primum, totam fere dioecesim Romanam, ut paulò ante praenotavimus, unius Urbis moribus concludi: atque idcirco et Pontifex, et cardinalis vicarius, unà veluti conversione oculorum, omnes suos dioecesis parochos, presbyteros, ceterosque de clero intueri, ac quilibet horà eorum quemlibet ad se accedere possunt: atque his vicissim, cum opus fuerit, semper ad Pontificem, ejusve vicarium patet aditus; quod non contingit in aliis dioecibus, quae plerumque ex ecclesiis, locis, et oppidis constanter, inter se, et in civitate ubi episcopus residet, longè distatis: unde huc apposite cadit responsio, quod in re diversà dedit Innocentius I, epist. 25, num. 7, ex Recensione Petri Constant, col. 860, decentio episcopo Eugubino, sciscitanti, cur aliis non liceret, quod Romae fiebat, inquit: *De fermento, quod àle dominicè per titulos mittimus, superflue nos considerare voluisti, cum omnes ecclesiae nostrae intra civitatem sint constitutae*.

VII. Alterum advertendum est plures esse in Urbe cardinalium congregationes, à Sixto V, constitutione 76, institutas, in quibus etiam, quae in dies occurrunt Romae, ecclesiastica negotia saepius pertractantur, atque exorta inter clerum controversiae dirimuntur: ex quo efficitur, ut synodi omisio ecclesiasticae Urbis disciplinae nullam irroget dampnam, quodquid enim pro reformandis populis, et cleri moribus difficiliss et tardius obtineretur à synodo, facilius et celerius praestatur immediate à summo Pontifice, aut à cardinalium congregationibus.

VIII. Eadem est ratio, cur intermissi nunc fuerint frequentes illi episcoporum convenis, qui olim Romae habebantur: ad hos quippe potissimum vocabantur episcopi Italiae, quorum consilio et operà summi pontifices in gravioribus Ecclesiae negotiis definiendis utebantur; at, postquam in illorum locum suffecti sunt cardinales, quos Romani pontifices in propriis et stabiles consiliarios sibi specialiter adsciverunt, superfluum visum est, tam saepè episcopos à suis sedibus divellere, atque ad Urbem vocare. Praecipue verò, cum, inter cardinales, sex adsint episcopi suburbicarii, quidquid à Pontifice in eorum consensu, auditque eorumdem suffragio, decernitur, non immeritò videri potest, in quòdam veluti episcoporum synodo definitum. De qua re videri possunt cardinalis Bellarmini, *Controvers.* tom. 2, de Clericis, lib. 1, cap. 16, Petrus de Marca, de *Concordià sacerdotii et imperii*, lib. 2, cap. 9, n. 7; Schelstrat., *Antiquit. eccles.* tom. 2, dissert. 6, c. 4, art. 2, num. 15.

CAPUT IV

De archiepiscopo.

Qui metropolitanus est provinciae, idem episcopus est suae civitatis; et qui primas est dioecesis, sumptù hic dioecesi pro plurium provinciarum tractu, sicuti accipitur in leg. usit., cap. *Ut omnes iudices*, idem est metropolitanus suae provinciae, et suae item civitatis episcopus; sunt enim inter se ita gradus hi comparati, ut superior semper inferiorem complectatur, uti benè animadvertit Sirmoudus, in cit. *Censurà conjecturae anonymi de Eccles. suburbicari.*, dissert. 2, c. 5.

II. Atque hinc fit, ut qui metropolitanus est, non solum cogere possit synodum provincialem cum suis suffraganeis, et consulat provinciae, sed etiam dioecesanam cum suis presbyteris, ut suo prospiciat

epi copati. Utque à cæteris preterendis abstineamus exemplis, adhuc extant concilia provincialia et diocæsanæ S. Caroli Borromæi archiepiscopi Mediolanensis, concilia provincialia et diocæsanæ S. Thuribii archiepiscopi Limani, concilia provincialia et diocæsanæ san. mem. Benedicti XIII, archiepiscopi Beneventani.

III. Hæc obvia sunt, nec quidquam difficultatis habent. Unum tamen hic in questionem venit. Aliqui sunt in Italiâ archiepiscopi, unicuique habentes suffraganeum; Theatinus videlicet, Brundisinus, Consentinus et Sipontinus. Aliqui suffraganeis omninò carentes; Rossanensis nimirum, Lancianensis, Lucensis, et Ferraricensis: et de his postremis dubitatur an, si synodum cogant, cui præter parochos aliosque suæ diocæses presbyteros, intersint etiam præpositi, et abbates habentes jurisdictionem quasi episcopalem, ejusmodi synodus dicenda sit diocæsanæ, an provincialis.

IV. Plurimorum menti insederat hæc olim opinio, quòd provincialis et diceretur, et esset. Cùmque Tridentinus episcopus, anno 1584, morem gerens superius relato decreto Tridentini, sess. 24, cap. 2, de Reform., egressisset archiepiscopum Lancianensem, cujus provinciali synodo interesset, et anno 1694 excitata fuisset controversia, an præfata electio, jam dùm facta, sustineretur; sacra congregatio conciliu censuit sustineri, eâ potissimum de causâ, quòd archiepiscopus Lancianensis, celsi suffraganeis carens, habebat tamen intra suam provinciam præpositum Atisæ, aliosque abbates, cap. Nullus, cum quibus poterat provinciale concilium celebrare; quod jusè narrat cardinalis Petra, ad Const. apost. tom. 1, num. 32, pag. 471.

V. Sed aliter res se habuit, cùm eadem questio in concilio Romano sub Benedicto XIII, anno 1725, fuit instaurata. Archiepiscopus Lancianensis et Rossanensis, jus sibi asserentibus celebrantè verum concilium provinciale, quamvis suffraganeis carent, et quæ idè contentendibus, integrum esse episcopis nulli archiepiscopo subjectis, aliorum eorum eligere, cujus provinciali adsint concilio; strenuè se opposuit Franciscus Maria Pitonus, alter ex doctoribus in decretis, seu canonista concilii, elucubrata dissertatione ostendens archiepiscopos, nullo habentes suffraganeos, non posse cum veritate et proprietate sermonis dici absolute archiepiscopos, et metropolitanos, sed tales duntaxat appellari cum hæc restrictio, meti relicta honoris, seu honorarios, et ex privilegio apostolico, juxta textum in can. *Scilicet* 6, q. 3, ex quo nihil iuxta Tridentini nequiquam satisfieri ab episcopis, qui eum nulli subjiciantur archiepiscopo, præfatos archiepiscopos eligunt, quorum provinciali intersint synodo. Nulla quippe synodus, ab his celebrata, etiam cum intervenit abbatum fructum jurisdictione quasi episcopali, cum territorio separato, erit vere provincialis, sed tantum diocæsanæ. Hæc Pitoni ratiocinatio visa est nobis solus magna fundamentis: etenim novum non est, ut quispiam, ex privilegio, exornetur titulo archiepiscopi, et metropolitani, quin tamen, præter nominis atque honoris prærogativam, illum consequatur jus proprium veri archiepiscopi, et metropolitani. Ejusmodi privilegio Patres Nicæni donarunt episcopum Aihæ, seu Hierosolymæ, cui can. 7, juxta versionem Dionysii Exigui, contulerunt quoddam jus metropolitanicum, sed meri honoris; nam, hec ille subjectus remaneret episcopo Cæsariæ, at tamen volerunt Patres Nicæni, ut locum haberet cæteris provinciæ episcopis superiorem. Eadem honoris prærogativâ à concilio Chalcedonensi insigniti fuere episcopus ejusdem civitatis Chalcedonensis, act. 6, et episcopus Nicænus, act. 15, quos metropolitanos dici voluit, *nomine tantum*, et præponendis statuit cæteris episcopis provinciæ, sed *honore solummodo*, et *sglâ Nicomedensium civitatis* (quæ vera erat provinciæ metropolis) *propria dignitate*. Vetus hæc exempla sectantes, Romani Pontifices aliquibus episcopis

archiepiscopi nomen et insignia tribuerunt, sine ullum veri archiepiscopi jure; quinnò, ne ab eorum metropolitanis quidem subjectione, ejusmodi honorarios archiepiscopos quandoque subtraverunt. Auctor Vitæ Theodorici episcopi Metensis, editæ à Leibnitio, tom. 1 Scriptor. Brunswic, pag. 295, cap. 10, hæc scribit: *Quidam Metensium pontificum honorati, ultra privatum presulatum modum, plerumque à Sede Apostolicâ tale consecuti sunt privilegium, sive ob sanctiatis gratiam, sive ob nobilitatis gloriam, ut, salvà metropolitani subjectione, archiepiscopi fungerentur officio et honore. Ex quibus primus fuit antiquus ille Urbicus, et multò post, tempore Pipini regis, ex sorore nepos Grodegandus, et post eum Angelramnus, et alter ab illo Drogo Caroli M. in primis filius.*

VI. Scimus præterea aliquot archiepiscopos decoratos fuisse titulo patriarchæ, quin tamen idcirco patriarchalia jura sint assecuti. Atque, ut alios plures prætermittamus metropolitanos, quinnò etiam simplices episcopos, qui se patriarchas appellarunt, de quibus Litonus, *Observat. jur. can.*, lib. 1, cap. 11, refert Dionysius Sammarthanus, in suâ Galliâ christiana, tom. 2, col. 26, Rodolphum archiepiscopum Bituricensem atque Aquitaniam primatem, patriarchæ titulo cohonestatum fuisse à Nicolao; quod etiam narrat Christianus Lupus, in Schol. et Not. ad Concil. tom. 1, pag. 911, edit. Lovanien., et constat ex ejusdem Nicolai epistolâ 19, in Collectione Harduini, tom. 5, col. 342, relatâ pariter à Gratiano in can. *Conquestus* 9, q. 3. Ejusdem verò tituli tenaces fuisse Rodulphi successores, colligitur ex epitaphio inciso tumulo Henrici I, archiepiscopi Bituricensis, qui, cardinaliâ dignitate et apostolicæ legationis munere ab Urbano III insignitus, obiit anno 1200; in eo siquidem epitaphio, teste citato Sammarthano, eodem tom. 2, pag. 59, legitur:

Hic bonus Henricus, vir nobilis, et patriarcha

Quondam Bituricus, tamuli jacet hujus in arcâ.

VII. In bibliothecâ pariter novorum librorum editâ à Labbeo, tom. 1, pag. 4, extat opus inscriptum: *Patriarchium Bituricense, anonymi auctoris, quod tamen compositum creditur circa annum 1537 à quodam monacho monasterii S. Sulpiti Bituricensis, atque in eo habetur Franciscus de Tournon metropolitanus Bituricensem, et postea S. R. E. cardinalem, anno 1528 provinciali præfuisse concilio, in cujus Actis habetur: *Præsidente Francisco de Tournon, archiepiscopo patriarchâ Bituricensi, primatè Aquitanæ.* Sed quamquam archiepiscopi Bituricensis patriarchæ titulum ab Apostolicâ Sede semel obtentum constanter retinuerint, rectè tamen existimantes eum esse meri honoris, nunquam patriarchalia jura sibi vindicare jurisdictionemque in cæteris primates ausi sunt exercere, sicuti animadvertunt Altoserra, rerum Aquitanicarum, lib. 4, c. 4, et du Cange, in Glossar., verb. *Patriarchæ dicti etiam primates.* Neque Nicolaus I, cum Rodolphum Bituricensem appellavit patriarcham, aliud in animo habuisse nisi novo honorificente vocabulo ejusdem primatatus dignitatem cumulare, eo planè modo quo, notante Christiano Lyp, cit. loc., in concilio Chalcedonensi omnes metropolitanos, ad majorem honoris significationem, vocati sunt patriarchæ, optime inferri, ait Janus à Costâ ad decretal. Gregorii IX, cap. 167, ex ejusdem Nicolai responsis ad consulta Bulgarorum, in quibus, cap. 92, præter Romanum Pontificem, qui est patriarcha œcumenicus, duos tantum commemorat veros patriarchas, videlicet Alexandrinum atque Antiochenum (Constantinopolitanum et Hierosolymitanum nondum fuerant legitima auctoritate inter veros acceptati patriarchas). *Desideratis nosse, scripsit Nicolaus, quot sint veraciter patriarchæ. Veraciter illi habendi sunt patriarchæ, qui sedes apostolicas per successiones pontificum obtinent, id est, qui illis presunt ecclesiis quas apostoli instituisse probantur, Romanam videlicet, et Alexandrinam, et Antiochenam.* Enumverò, ratiocinatur à Costâ, nor. ita scripsisset Nicolaus, si*

archiepiscopum Bituricensem, cui ipsemet patriarchae nomen attribuerat, veris accessisset patriarchis, veraque patriarchalia jura eidem contulisset.

VIII. Similiter in praefatione concilii Matiscensis II, quod habitum fuit anno 585, patriarchae nomen Prisco archiepiscopo Lugdunensi tributum legitur: *Priscus episcopus patriarchae dicitur*. Cui tamen postremo eiusdem concilii canon non aliam quam metropolitani titulum defert: *Et hoc adimplere sollicitudinis est metropolitani Lugdunensis episcopi*. Sed et ante id temporis apud Gothos et Vandalos obtinuisse morem ut suos episcopos patriarchae nomine appellarent, testatur Victor Vitensis in *Historia Persecutionis Africanae*, sive *Vandalicae*, lib. 2, tom. 8 Biblioth. Patrum, pag. 680, litter. E, et pag. 685, litter. poster. E. Ex Gothorum autem consuetudine, cardinalis Baronius, ad annum Christi 535, n. 36, derivatam esse ait, ut in Occidente archiepiscopi etiam patriarchae titulo appellarentur: *Ex Gothis enim in passuodi vocis usus emersit, ut archiepiscopi in Occidente patriarchae etiam dici ceperint*. Idem quoque affirmat pater de Rubels in *Monumentis ecclesiae Aquilensis*, cap. 24, n. 4, et alii ad Orientales metropolitans extendunt, ut Henricus Palladius, *Rerum Foro Juliensium*, l. 5, n. 77 et 78, tom. 5, p. 4 *Thesuri Histor. Italiae*, pag. 55; Azorius, *Instr. mor.*, p. 2, l. 5, cap. 55.

IX. Haec autem ritè expendentibus Patres laudati concilii Romani, Pitonii sententiae adhererunt, neque in praefatis episcopis alia metropolitana jura agnoscentes, nisi meri nominis atque honoris, quod Pitonius concluderat, suo approbaverunt statueruntque decreto, tit. 9, c. 2.

CAPUT V.

Generalia de simplici episcopo.

I. Jus cogendi synodum dioecesanam est adeo proprium episcopi, ut ad eam cogendam non sit ei necessarius cujusquam alterius consensus, puta archiepiscopi, seu metropolitani, cui sorte subiciatur; quemadmodum antiquioribus relictis, docent Bottus, de *Synodo dioec.*, p. 1, n. 24; Massobius, de *Synodo dioec.*, cap. 2; Pax Jordan., lib. 8, tit. 2, n. 12; et optimè Ugonius episcopus Plamangustanus, de *Conciliis*, in *praefat.*, pag. 5, ubi loquens de episcopo, inquit: *Nemo in sua dioecesi synodum congregare potest sine eo, vel ipsius auctoritate; et episcopus dioecesi suae synodum potest, sine auctoritate metropolitani sui, facere*.

II. Sed quoniam episcopus plenum et expeditum jus assequatur suam synodum cogendi difficultas est, quam breviter exponemus, et paucis enodabimus.

III. In promotione ad episcopatum, duplex contrahitur spiritualis conjugium; alterum inter eligentes et electum, quod pericitur per electionis confirmationem; alterum inter episcopum confirmatum, et Ecclesiam, quod per consecrationem absolvitur, uti disertè habetur in cap. *Inter corporalia*, § *Sicut enim*, de *Translat. episc.* in praesenti rerum statu, et pro ea, quae nunc valet in Ecclesia, disciplina, electio ad episcopatum sibi vindicat locum in sola Germania. Reliqui episcopatus conferuntur à papà in consistorio aut omnino liberè, aut praevis nominatione regum et principum, quibus jus est idoneas personas ad illos nominandi; atque in his postremo ipsamet episcopatus collatio, à papà facta in consistorio, vim habet electionis sine, et confirmationis, quod docuerunt Innocentius, in cap. *Cam olim*, in *princip.* de *Causa possessionis et proprietatis*; Glossa in cap. 1, verb. *Provisionem*, de *Electione*, in 6; Azorius, *Instr. mor.*, p. 2, l. 5, c. 29, q. 6; Fagnanus, in cap. *Essa te*, n. 15, de *Rescriptis*; atque ex ipsis verbis liquet, quae à papà in consistorio pronuntiantur: *Auctoritate Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et beatorum*

apostolorum Petri, et Pauli, ac nostrà, ecclesiam N. de personà N. providemus, ipsamque illi in episcopum praeficimus, et pastorem, curam et administrationem ipsius eidem in spiritualibus et temporalibus plenariè committimus.

IV. His praemissis, disputatur an episcopus aut à capitulo electus, aut à papà in consistorio promotus, ante sui consecrationem synodum celebrare queat. Cujus tamen questionis decisio vix quidquam conferre potest ad praxim: nam, cum electi in episcopos, etiamsi fuerint S. R. E. cardinales, teneantur intra tres menses manus consecrationis suscipere, juxta decretum Tridentini, sess. 25, c. 2, de *Reform.*, difficile videtur velle episcopum intra illud primum trimestre spatium, cum nonnullam suspectam habet res dioecesis sibi commissae, cogere dioecesanam synodum. Quid nihilominus communiter doctores sentiant, indicabimus.

V. Bottus, de *Synodo*, p. 1, n. 26, et seq., post Innocentium, Zabarellam, et alios antiquiores, re bene discussa, concludit, episcopo electo et confirmato fas esse suam synodum statim habere; eidemque opinio subscribit Pax Jordan., lib. 8, tit. 2, num. 13 et 14; Ricc., in *Praxi curiae Neapolitanae*, decis. 445, ab initio usque ad n. 8; Massob., de *Synodo dioec.*, cap. 2, dub. 1.; Gavanti, in *Praxi synod. dioec.*, cap. 2, in adnot., § 1, n. 2; Lauren., in *Foro beneficii*, tom. 2, sect. 2, q. 445, n. 5; Romaguerr., ad *Consil. synod. Gerunden.*, l. 1, tit. 1, cap. 1, n. 10. Etenim coactio synodi est actus jurisdictionis et meri imperii, quod supra ostensum est, et quae jurisdictionis sunt, exerceri queunt ab episcopo electo et confirmato, licet nondum consecrato, juxta textum in cap. *Transmissum*, de *Electione*. Ante consecrationem autem ea duntaxat exercere non potest, quae sunt ordinis: puta sacrum chrisma conferre, ordines, aut Confirmationem conferre, virgines benedicere, ecclesias aut altaria consecrare; Cassab., in *Theor. et Praxi jur. canon.*, l. 1, c. 7, n. 7; quamvis committere et delegare valeat alteri episcopo consecrato facultatem ea omnia in sua dioecesi peragendi, quoniam sola delegatio ad exercendum ordinem est actus jurisdictionis, et non ordinis; Azorius, *Instr.* p. 2, c. 29, q. 7.

VI. Sed statim altera quod eundem episcopum electum et confirmatum suboritur questio: in videri licet possit synodum cogere etiam non obtentis et exhibitis litteris apostolicis, vulgò *Bollis*, quibus ostendat se legitimè auctoritate talis ecclesiae curae et regimini fuisse praepositum. Sed etiam haec nulla solvitur labore, respondendo nimirum negativè. Textus enim in cap. *Injuncta*, sub tit. de *Electione*, inter extrin. comm., aperte interdicit electo et confirmato quicumque actum jurisdictionis, nisi litteris apostolicis expeditis, iisque, quibus de jure, exhibitis; ac penam insuper suspensionis à percipiendis suorum beneficiorum fructibus, illis irrogat, qui sine ejusmodi litteris eum in episcopum recipiant, aut eidem obediunt, uti ad rem prosequuntur Massobius, Gavanti, Pax Jordan., locis citatis, duabus tamen additis limitationibus. Quarum prima est, ut possit electus, et confirmatus, non expeditis bollis, synodum tenere, si obtinuerit breve apostolicum de capiendâ possessione nomine camerae apostolicae, cum clausulâ, ut intra tot menses et bulis expediantur, et consecrationis manus suscipiatur; virtute namque praedicti brevis potest episcopus omnia exercere, quae jurisdictionis sunt, ac si litterae apostolicae fuissent expeditae, nec prohibetur ab exercitio eorum, quae sunt ordinis, si interim fuerit consecratus; quod bene animadvertit Pax Jordan., loc. cit., num. 9.

VII. Altera est, ut cardinalis S. R. E. aliquo ex modis expositis in episcopum electus, et confirmatus, statim synodum celebrare possit etiam litteris apostolicis non exhibitis: quoniam cardinales, utpote

qui in citatâ extravaganâ expressè non nominantur, non censentur sub ejus severitate comprehensi; quod, aliis allegatis, probat Pax Jordan., cit. loc., num. 22, et prater doctores ab eodem relatôs docent Formosin., in cap. *Transmissam*, quest. 6, à num. 1 ad 10, de Electione; Diana, in Edit. coord., tom. 9, tract. 7, resol. 55 et 54; Cappon., disc. forens. 10, n. 13, tom. 1; rota, decis. 1217 cor. Emerix jun., et in Cordubens. Beneficiorum, 5 decemb. 1696, coram bona memoria Ursino Decano. Acedit, Bonifacium VIII per citatam extravagantem unice voluisse evitare periculum, ne quis se gerat pro episcopo, qui episcopus non sit; hoc autem non habet locum in sacra Romana Ecclesia cardinalibus, quorum simplici assertioni, ob dignitatis quâ præfulgent eminentiam, esse credendum, probat textus in can., *Nobilissimus*, dist. 97; et notat ibidem Glossa, verb. *Nobilissimus*; et rectè ponderant Gonzalez ad regul. 8. Cancoll., Gloss. 24, num. 7; Lotter., de Re benefic., lib. 4, quest. 27, num. 52; Passerinus, de Elect., cap. 35, num. 25; Barbosa in cit. extravag. Injuncta n. 5, et de Officio et Potestate episcopi, part. 3, alleg. 5, num. 35.

VIII. Non omnia ex his, quæ de episcopis hæcenus diximus, aptantur archiepiscopis, in quibus illud est peculiare, quod ne per consecrationem quidem assequantur plenitudinem officii sui, nisi pallium receperint à Romano Pontifice, ex cap. *Nisi specialis de Auctoritate et Usu pallii*; non quod pallium aliquid superaddat consecrationi quoad ordinis potestatem; sed quia liberum præbet accepti ordinis exercitium, et archiepiscopalis muneris quandam veluti perfectionem affert, et complementum, quod adnotavit Innocentius Scironius, ad tit. 8. de Auctoritate et Usu pallii, pag. 52. Quocirca, ne diu careant eâ potestatis plenitudine, quæ ab ipsis in totius provinciæ commodum est derivanda, debent intra tres menses à suæ consecrationis die, vel, si jam antea consecrati erant, à die confirmationis, pallium petere à Romano Pontifice, can. *Quoniam*, dist. 100, atque interim, sicuti se archiepiscopos nominare prohibentur in cit. cap. *Nisi specialis*, ita abstinere jubentur à synodo provinciali congregandâ, chrismate conficiendo, dedicandis ecclesiis, clericis ordinandis, et episcopis consecrandis, in cap. *Quod sicut*, de Electione, ubi ita legitur: *Præterea, cum non liceat archiepiscopo sine pallio convocare concilium, conficere chrisma, dedicare basilicas, ordinare clericos, et episcopos consecrare, nullum profectio præsentit, qui antequam impetret pallium, clericos ordinare festinat; cum id, non tanquam simplex episcopus, sed tanquam archiepiscopus facere videatur.* Quodque constans semper hæc fuit antiquioris Ecclesiæ disciplina, observavit Janus à Costâ, ad tit. Decretal. de Auctoritate et Usu pallii, pag. 97.

CAPUT VI.

De episcopo privilegium habente gestandi pallium, et crucem ante se deferendi.

I. Quamvis pallium sacrum insigne sit, quod solis de jure competit archiepiscopis; attamen ex summi Pontificis privilegio, nonnulli, qui et re, et nomine simplices episcopi sunt, consueverunt pallio condecorari. Syagrio Augustodunensi episcopo, ejusque successoribus, ad petitionem Brunehildis reginæ, pallii honorem delatum à S. Gregorio Magno, discimus ex ejusdem Gregorii, epist. 11, lib. 9, indict. 2 oper., col. 956, et epist. 109 ejusd. libri, col. 1015. Auctor Vitæ Theodorici episcopi Metensis, à nobis nuper relatæ, cap. 4, num. 5, speciales prosequens prerogativas Metensium episcoporum, cit. loc., ait: *Walo etiam, vir magnæ in Christo reverentiæ, pallii usum meruit, decreto Joannis papæ: Joannis scilicet VIII, cujus litteræ, quibus hoc privilegium contulit Waloni anno 878, leguntur tom. 6, part. 1, Collectionis Harduini, pag. 121. Item pallium accepisse ante, et post Walonem, plures episcopos Metenses, licet archiepiscopali jure non potuerant, constat ex Galliâ Christianâ ve-*

teris editionis tom. 3, pag. 711 et duabus sequentibus. Inter episcopos Mindenses, quemdam Heriberum fuisse pallio coronatum, narratur in Chronico Mindensi auctoris anonymi, tom. 1 scriptor. rer. Germaniæ Meibomii Junioris, pag. 552, ubi hos insuper antiquissimos rhythmos adducit:

*Nam hic præsul honoratur,
Mindensis qui vocitatur,
Dignitate pallii.
Quod bene Rationale
Vocatur, et hoc non male.
Navi trini episcopi
Tantum isto decoratur,
Per quem rectè veneratur
Locus, gens, et clerici.*

Alexandrum II pallii honorem contulisse Episcopo Halberstadensi, ob concordiam inter imperatorem Henricum III et eundem Alexandrum promotam, testatur Burchardus in Chronico Halberstadensi apud citatum Leibnitium, tom. 2 Scriptor. Brunswic., pag. 126, ubi etiam refert concessionis diploma, cujus verba sunt: *Itaque et locum, et nomen filii spiritus sancti, singulari ac familiari affectu sibi concedimus, sanctæ quoque Halberstadensi Ecclesiæ tuæ, ut sit filia Romanæ Ecclesiæ, prerogativam quandam attribuimus. Insuper quoque, pro paternoque affectu, pallio te adornare decrevimus, saltem tamen auctoritate, aut magisterio sanctæ metropolis Moguntinæ Ecclesiæ, salvo quoque fratrum tuorum coepiscoporum et ordinis, et loco. Et, ne plura à nostrâ ætate remota perquiramus exempla, pallii prerogativâ etiam hodie gaudent episcopus Quinqueeclesiensis, de quo in cap. *Cum in reverentia*, de Præsump., episcopi Oslensis, Bambergensis, Papiensis; et paucis antea annis, cum nondum archiepiscopi, honorem erat consecutus, pallio utebatur episcopus Lucensis; de quibus omnibus Cucus, Instit. lib. 1, cap. 6, tit. 8; Marchin., de Sacram. Ordin., tract. 4, cap. 9, num. 1; Durant., de Ritibus Ecclesiæ, lib. 2, cap. 9, num. 45; Ventriglia, de Jurisdict. episc., cap. 7, num. 5; ac nuperimò san. mem. Clemens XII, ob præclara episcopi Massiliensis in Ecclesiam merita, personale privilegium eidem concessit gestandi pallium, quousque viveret; idemque Pontifex perpetuum pallii honorem delatit episcopis Aretinis. Una porrò cum pallio interdum accessisse episcopis prerogativam sedendi, statim post metropolitanum, supra reliquos suæ provinciæ episcopos, liquet ex epist. 108 S. Gregorii ad Syagrium episcopum, lib. 9, indict. 2, cit. tom. 2, col. 1015, ubi, post concessum eidem pallii usum, ait: *Cajus ne indumenti magnificentiam vadam videamus quodammodo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut, metropolitæ suæ per omnia loco et honore servato, ecclesia civitatis Augustodunæ, cui omnipotens Deus præcasse te voluit, post Lugdunensem ecclesiam esse debeat, et hæc sibi locum et ordinem ex nostræ auctoritatis indulgentiâ vindicare. Cæteros vero episcopos, secundum ordinationis suæ tempus, sine ad concedendum in concilio, sine ad subscribendum, vel in quâlibet aliâ re, sua attendere loca decernimus, et suorum sibi prerogativam ordinem vindicare. Hinc tamen loci prerogativam non fuisse ab Alexandro II concessam episcopo Halberstadensi, ex ejusdem diplomate accepimus, ex quo proinde colligimus honorem pallii non fuisse necessariò connexum cum jure procedendi antiquiores episcopos; quimodò ex allegata Gregorii Magni epistolâ palam fit, speciali opus fuisse concessione, ut Syagrio, unâ cum pallio, accederet præcipientia sedendi, statim post metropolitanum, supra cæteros suæ provinciæ episcopos. Et nihilominus nonnulli episcopi, pallio decorati, aliquando cedere detrectarunt etiam suis metropolitanis, pluresque controversias adversum eosdem excitarunt, quas fusè pertractat Franciscus Florens, oper. Jurisdic. tom. 4, ad lib. 1 Decretal. de Auctoritate et Usu pallii, pag. 259 et seq.**

II. Neque solum aliquot simplices episcopi pallii

ornamentum à Sede Apostolica obtinuerunt, sed nonnulli eorum privilegium etiam impetrarunt deferendi ante se crucem. Morem prægestandæ crucis, à summo Pontifice ad eisdem legatos primum fluxisse, asserit Thomassinus de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 1, lib. 2, cap. 59, atque inde factum est, ut sanctissimus Hungarice rex Stephanus, statim ac Apostolicæ Sedis legatione donatus fuit, veluti eidem muneris consecrationem privilegium simul obtinerit præterendi crucem, quemadmodum narrat auctor ejus Vitæ apud Surium, 20 aug., cap. 9: *Pontifex crucem ante regem, cum apostolatus insigne gestandum adjunxit*: ab Apostolicæ verò Sedis legatis, mox ad patriarchas, subinde ad primates, et demùm ad archiepiscopos est propagatus. Non tamen omnibus archiepiscopis fuit id juris universum et indiscriminatum ab initio concessum, sed modò nni, modò alteri ex speciali gratiâ attributum: etenim Eugenius III, epist. 40, tom. 6, part. 2 Collecutionis Harduini, col. 1250, peculiari quodam privilegio, archiepiscopo Coloniensi crucem prægestare permisit; et Alexander III, apud Baronium, ad an. 1177, num. 76, eadem prærogativâ exornavit archiepiscopum Salernitanum; quam postea Gregorius IX archiepiscopis Axitano, Burdegalensi, et Messanensi est largitus, apud Raynaldum, ad ann. 1228, num. 58; et ad ann. 1252, n. 26, atque ita pedentim facta est omnibus archiepiscopis communis, quod sub eodem Gregorio IX aut sub Alexandro IX consignisse suspicatur laudatus Thomassinus. Porò Clemens V, in concilio Viennensi, ut habetur in Clem. *Archiepiscopo*, de Privilegiis, idem jus omnibus promiscue archiepiscopis asseruit, ac præterea statuit isdem licere crucem præferre, etiam per loca exempta suæ provincie: *Archiepiscopo per quævis loca exempta suæ provincie facientibus transitum, aut ad ea forsitan declinanti, ut crucem ante se liberè portari faciat.... sacro approbante concilio, presentis constitutionis seriè duximus concedendum.*

III. Verùm, quemadmodùm in ecclesiâ Orientali inter patriarchaha insignia numerantur fax ante eos prælata et nihilominus archiepiscopis Bulgaricæ et Cypri privilegium datum fuit, ut prælati pariter face per suas dioceses incederet, quod testatur Balamon in Melete; ita in Ecclesiâ Latinâ, etsi jus prægestandæ crucis archiepiscoporum sit proprium, iisque solis, spectato jure communi, competat; attamen, ex Apostolicæ Sedis beneficentiâ, nonnullis episcopis permittum est ut, instar archiepiscoporum cruce ante se erectâ, totam suam diocesim perambulare, et loca etiam exempta, intra diocesis ambitum contenta, ingredi valeant. Scimus quippe episcopo Lucensi hanc potestatem factam esse à Lucio III, Coelestino III et Innocentio III. Cùmque canonici regulares Lateranenses monasterii S. Frigidiani civitatis Lucensis illum impugnaverent, contententes non licere episcopo Lucensi, qui nondum archiepiscopi prærogativam nactus fuerat, in eorum monasterium ingredi prælati cruce; in sacri congregatione concilii, die 8 augusti 1716, propter enunciata episcopi privilegia, causâ ceciderunt, tom. 9 Thesauri resolut., pag. 227. Eodem privilegio jam ante Alexandrum III truebatur episcopus Papiensis, quo ab eodem Alexandro fuisse privatum, eò quòd adhaesisset Octaviano antipapæ, narrat Baronius ad an. 1175, n. 12; sed aut ab ipso met Alexandro, aut à successoribus illud postea recuperavit; nam, cum, anno 1681, fuisset in questione deductum, sacra congregatio concilii, die 3 februarii ejusdem anni, illud adhuc vigere censuit, ut habetur lib. 31 Decret., pag. 342. Et nos ipsi, postquam ad supremum pontificatus apicem evecti fuimus, episcopo Etyestensi ejusque successoribus perpetuum privilegium indulsumus crucem ante se sublimè deferendi in suâ civitate et diocesi, ad instar archiepiscoporum; modò tamen archiepiscopis præsens non sit; aut, si adfuerit, ejusdem consensus accesserit; cujus archiepiscopi metropolitica jura in cæteris omnibus illæsa esse volumus, quod patet ex nostris

apostolicis litteris anno 1745 datis, editisque in nostro tom. 1 Bullar., in ordine 133.

IV. Ex privilegio episcopis dato deferendi ante se crucem, nulla oritur questio, quæ ad synodum diocesanam referri possit. Privilegii mentio habita est, ut, relato privilegio gerendi pallium, non omittetur aliud privilegium à summis pontificibus aliquando episcopis concessum, deferendi crucem ante se more archiepiscoporum. Ex privilegio verò deferendi pallium aliquando episcopis concessum dolum oritur, in, quemadmodum ante pallii receptionem velutum est archiepiscopis synodum facere provinciale, et ipsi sit interdictum suam celebrare diocesanam. Primo aspectu videbatur fortassè cuiuspiam idem de utrisque ferendum iudicium, ne secus archiepiscopus, pallii prærogativâ à jure communi donatus, deterioris conditionis sit, quam episcopus, cui idem honor ex solâ indulgentiâ et privilegio delatus est. At, re penitus inspectâ, verius existimamus episcopum, pallio insignitum, ante hujus receptionem posse suam synodum habere; privilegium enim cumulat antiquus nova jura, sed antiqua non aufert, ne secus via afferat detrimentum quam commodi, cap. *Abbate*, § *Contra quod*, de verb. Signific., et cap. *In his*, de Privilegiis. Quare, si quilibet episcopus, statim ac est electus et confirmatus, et litteras apostolicas expedit, potest suam synodum convocare, æquum non est ut hoc jure ille spoliaretur, qui pallii potitur privilegio. Nec novum videri debet quòd episcopus pallio decoratus in aliquibus sit melioris conditionis quam archiepiscopus. Nonne archiepiscopus intra tres menses à suæ consecrationis die, aut, si jam antea consecratus erat, à die suæ confirmationis, numerandos, tenetur pallium à Sede Apostolicâ exposcere, per textum in cit. can. *Quoniam*, dist. 100, ubi Archidiaconus, num. 2, et Turceremata, num. 14? Et tamen hoc onere non gravatur episcopus habens usum pallii, quia nemo tenetur ut privilegio sui specialiter concessio. Præterea archiepiscopus, ante receptum pallium, non potest exercere pontificalia, per textum in cit. cap. *Nisi specialis*, de Auctoritate et Usu pallii; quòd tamen nusquam in jure sancitum reperitur de episcopo, cui pallium gestare competat ex privilegio. Diversitas ratio facile ex dictis eruitur: etenim per pallium confertur archiepiscopis plenitudo pastoralis officii; at episcopus in meram datur honoris significationem, non ut aliquid juris per illud trahatur, quò ante carerent. Plura de his videri possunt apud Marcum Paulum Leonem, de Auctoritate et Usu pallii, cap. 40 et cap. 14.

CAPUT VII.

De episcopo titulari.

I. Omnibus exploratum est perasque olim florentissimas episcopales sedes, nunc infidelium pagis pressas, habitantem duntaxat retinere cathedralitatem. Notissimum pariter est, ne antique illorum dignitatis memoria penitus obliteretur, scilicet summos pontifices, nonnullos quandoque episcopos ad ea unidem tituluva creare: qui, etsi veri episcopi sint, ut qui in consecratione episcopalem characterem, et potestatem huic adnexam receperunt; sunt tamen potestatis usu, et jurisdictionis, si quam in ordinatione acceperunt, actu et exercitio penitus spoliati. Præter autem nuper insinuatam, aliæ justissime causæ urgent Romanos Pontifices, ut ad nudum prædicatorum cathedralium titulum aliquos promoveant episcopos; quarum præcipua est, ut sibi assistant in apostolico obeundo ministerio, utque eorumdem opera in us utantur, quæ nonnisi episcopis decet committere; vel ut tanquam suffraganei pastoralia explicant munia in aliqua diocesi, propter cujus amplitudinem propriis diocesis episcopus alieno ministerio indigere videatur: quæ rectè adnotatur Thomassin., de vet. et nov. Eccles. Discipl., p. 1, lib. 1, cap. 17; Fagnanus, in cap. *Episcopalia*, n. 45 et 55, de Privileg., et in cap. *Es parte*, num. 47 et seq., de Clericis non residentibus;

Frances, de Eccl. cathedr., cap. 52, à num. 79 ad 90. Ex quibus evidenter desumitur Joannem Georgium Pertsch, aut deceptum, aut certe alios decipere voluisse, cum, part. 1 Elementor. juris canonici., lib. 1, tit. 27, scrip. it à pontificibus titulares episcopos per jocum appellari *portatiles, conductitios, adventitios, factitios, commentitios*. Probi siquidem catholici eos summopere venerantur, cum propter episcopalem, quem impressam habent, characterem, tum propter causas, quarum intuitu ad eximiam illam dignitatem, quâ nulla est in Ecclesiâ præstantior, à summo Pontifice promoventur; tum denique quia, prævio processu super vitâ, moribus, cæterisque qualitatibus ac meritis personæ, proponuntur à Papâ in consistorio, eo planè modo qui servatur cum aliis episcopis non titularibus, quibus ecclesiarum cura et regimen actu committitur. Neque absonum, aut recens institutum est, ut Romanus Pontifex aliquos ad episcopatum promoveat, quin ullius specialis ecclesie actuali administrationem illis tradat. Atque, ut cætera prætereant hujus rei vetustissima exempla, congesta à Thomassino, cit. loc., existimat Epiphanius, hæresi 27, num. 6, cui alii plures astipulantur apud Petrum Constant, Egest. Roman. Pontif. tom. 1, pag. 5 et 6, Læna et Clementem ita ab apostolo Petro fuisse episcopos ordinatos, ut nulli tunc Ecclesiæ fuerint alligati, sed unice ut Petro, prout opus esset, in Ecclesiâ regimine adessent. Eodem ferè modo, in fine secundi seculi, Cajum ex Romano presbytero episcopum ordinatum, nullius ecclesie curâ illi commissâ, asserit Franciscus Blanchinus, tom. 2 Anastasii, in not. ad Vitam S. Eleutherii, pag. 142, ubi contra Pagium defendit sacros à Romanis pontificibus ordinari consuevisse ejusmodi episcopos, quos vocat *episcopos gentium*, eo quòd, datâ opportunitate, ad gentes mitterentur, que in christiana religione institui exposcerent, etsi plures ex iis Romæ retenti, ad Romanum episcopatum fuerint potestè promoti.

II. Jam verò cum episcopi titulares actuali careant administratione ecclesiarum, ad quarum titulum sunt promoti et consecrati, non obstringantur lege latâ à Sixto V, de sacris apostolorum Luminibus vultandis: exhibendâque relatione statûs suarum ecclesiarum, prout anno 1594 declaratum fuit à Clemente VIII, et constat ex l. 8 Decretor. sacre congregationis concilii, pag. 100. Attamen, quia laude digni sunt, si Sedi Apostolicæ modum suggerant, quem opportunum existiment ad obtinendam conversionem infidelium degentium in diocesis, quarum exornantur titulo, ut animadvertit Fagnanus, in cap. Ego, n. 85, de Jurejurat., idcirco dubitatur an cogere possint synodum ex sacerdotibus, qui fortè ex illis regionibus advenerint, ut ab istis instructi, que ad predictum finem conducere possunt, melius assequantur.

III. In primo libro, c. 5, n. 2, narratum est in civitate Burgensi, cum ordinarii licentiâ, à quodam episcopo titulari diocesanam synodum cum nonnullis suis sacerdotibus fuisse celebratam. At ejusmodi exemplum non facit ad rem: quoniam ille episcopus titularis administraverat ecclesiam, cujus habebat titulum, à quâ postea expulsus, cogebatur exulare: in quibus circumstantiis urget profectò rescriptum Joannis VIII, in can. Porrò, 16, q. 3: *Ubi paganorum, et incredulorum furor in causâ est, quoslibet prætereant tempora, juri non præjudicant ecclesiarum*. Alia propterea, si inveniri possint, disquirenda sunt hujus rei exempla.

IV. Turcarum armis anno 1190 occupatâ Palestinâ, et proinde civitate Nazareth in captivitatem subactâ, archiepiscopo Nazareno honoraria sedes in Italiâ assignata est in nobili Apulie oppido, quod dicitur Barulum, diocesis Traneensis, et non procul ab oppidi moribus ecclesia beate Mariæ in metropolitana crecta, cum titulo, dignitate et jure archiepiscopali, Nazareno presuli commissâ fuit. Post aliquod temporis intervalum, alie parochiales præfate archi-

episcopo subjectæ sunt; et subinde due cathedrales, Cannensis videlicet et Montis Viridis, fuerunt eidem perpetuò addictæ. Ipsaque postea metropolitana, temporis et bellorum injuriâ solo equatâ, in ejus locum successit ecclesia S. Bartholomæi, intra oppidum sita; que omnia narrantur ab Ughelfio in Italiâ sac., tom. 7. Itaque in presentiori statu archiepiscopus Nazareus, habito respectu ad civitatem Nazareth, est merè titularis; sed, si locum spectemus in quo residet, plenamque episcopalem jurisdictionem exerceat, merè titularis neque est, neque dici potest, ac proinde, quamvis in hoc loco diocesanam synodum cogere valeat, sicuti reipsâ sacpiùs coegit, non possumus inde inferre, licere episcopo titulari synodum celebrare.

V. Erunt fortassè qui in exemplum adducant episcopum Bethlehemiticum. Expulsis pariter Christianis è Terrâ Sanctâ, Reginerius, episcopos Bethlehemiticus, sectatus est Guidonem, comitem Nivernensem, in Gallias redeuntem, qui eidem in suo comitatu, seu ducatu Nivernensi nonnullas attribuit terras in quibus jus episcopale exerceat. Plura de hoc episcopo habentur tom. 2 Gallie christianæ, edit. Parisien., an. 1656, pag. 297, et in historiis archiepiscopatum et episcopatum Gallie, conscriptis à Beaunier, tom. 2, pag. 855, et in Oriente christiano Patris le Quien, tom. 3, pag. 642, et pag. 1275. Verùm, quidquid olim fuerit, episcopus iste Bethlehemiticus hodie jurisdictionem tantum exerceat in ecclesiam Beate Mariæ de Bethleem nuncupatæ, prope Clameciacum in ducatu Nivernensi diocesis Antissiodorensis; et episcopatus confertur à summo Pontifice ad supplicationem ducis Nivernensis, de consensu regis christianis simi. Porrò, vel sermo est de predicto episcopo Bethlehemitico, pro temporeque jurisdictionem exercebat in terris ducatus Nivernensis; et, quamvis tunc posset synodum indicere, ejusmodi tamen exemplum non esse ad rem nemo non videt; aut sermo est de eodem episcopo considerato in statu in quo nunc est; et cum in clero et populo careat, manifestum est nullum ab eo posse synodum fieri.

VI. Quare concludendum est episcopos titulares, iis exceptis qui aut à suis ecclesiis in regionibus infidelium, quas actu administrarunt, expulsi sunt, aut in terris Christianorum certa loca obtinent, in quibus veram jurisdictionem episcopalem actu exercent, nullâ potiri facultate synodum diocesanam celebrandi.

CAPUT VIII.

De vicario generali episcopi.

I. Vicarius generalis episcopi, qui et *officialis* vocari solet in iis que jurisdictionis sunt, censetur una eademque cum episcopo persona, atque unum et idem est utriusque tribunal; ex quo fit, ut à sententiâ vicarii generalis, non ad episcopum, nec ab eodem ad eundem, sed ad metropolitanum, cui episcopus subest, interponatur appellatio, cap. 2, de Consuetudine; et cap. *Romana*, in principio, de Appellationibus, in 6.

II. Sed, quanquàm vicarius ordinariam episcopi jurisdictionem, episcopi nomine, in diocesi exerceat, plurima tamen sunt que virtute solius generalis commissionis, sine speciali episcopi mandato, facere nequit, juxta decisionem cap. *Licet* 2, et cap. *Final*, de Officio vicarii, in 6, ubi Glossa et interpretes. Inter ea porrò que sine speciali mandato episcopi à vicario generali expleri nequeant, hæc enumerantur: Primò, que spectant ad potestatem Ordinis, puta, Christiana conficere, Sacramentum Confirmationis conferre, ecclesias et altaria consecrare, aut pollutis sanctitatem pristinam restituere. Hæc quippe, aliisque hujus generis, vicarius generalis, etsi episcopali ordine sit insignitus, peragere non potest sine peculiari epi eod. diocesani consensu; cum, non in istis, sed in jurisdictionis duntaxat exercitio, illius gerat vires; quod bene observat Sbroz., de Vicar. episc., lib. 2, q. 8, num. 10, ob quam rationem nec ea peragendi potes,

alteri episcopo facultatem impertiri; Rebuff., de Vicario, n. 181; Barbosa, de Offic. et Potest. episc. alleg. 54, n. 83 et 84. Secundò, concedere litteras dimissorias ad Ordines extra casum quo episcopus in remotis regionibus versetur, cap. *Cum nullus*, 5, de temp. ordinat., in 6, ita ut ab ordinandis sine magna difficultate arbitrio prudentis viri mendianda conveniri non valeat, sicuti in eod. cap. docet Glossa, verb. *Remotis*. Tertio, in materia beneficii, ea que sunt meræ liberalitatis et gratiæ, vel speciem habent alienationis; ac proinde, sine speciali episcopi mandato non potest beneficia conferre, aut ad ea que jurispræsentationis episcopalis sunt, clericos nominare, præsentare vel eligere; quia tam collatio beneficii, quam ad istud præsentatio, seu electio, donationem quondam, et liberalitatem sapit, cap. *Relatum de præbendis*, et cap. *Post electionem*, de Consecr. præb. Non potest beneficia conferre, aut simul unire, vel factas uniones revocare; nam hæc omnia speciem referunt alienationis; Layman, in cit. cap. Fin., de Offic. vicar. in 6, n. 8. Neque beneficiorum resignationes tam simpliciter quam ex causâ permutationis factas admittere, quoniam earum admissio requirit potestatem destituendi, juxta receptam Glossam, in Clement. 1, de Remanent., vicario generali sine speciali mandato non competentem; Flamin., de Resignat., l. 7, q. 24, n. 4 et seq.; Cabassut., in Theoria et Praxi jur. canon., lib. 1, c. 15, à n. 2 ad 7. An autem vicarius generalis cui episcopus peculiarem facultatem beneficia conferendi non concessit, possit præsentatos à patrociniis instituire, et electos confirmare, his est inter doctores; sed magis recepta videtur opinio quæ vicario solius generalis mandati virtute facultatem inesse affirmat, præsentatos instituire et electos confirmandi; institutio enim et confirmatio non liberalitatis, et gratiæ, sed necessitatis, et justitiæ sunt actus, quod docent et Romane rote decisione, ac sacre congregationis concilii declaratione corroborant Garcias, de Benefic. p. 7, cap. 8, n. 84; Barbosa, cit. alleg. 55, n. 70, et prosequitur Natalis Alexander, ep. 10, apud. 4, tom. 1 Theolog. moral.

III. De his, aliisque non paucis, quæ vicarij generalis, nisi speciali episcopi commissione muniantur, vires excedunt, præter citatos, videri possunt ceteri juris canonici interpretes, ad tit. de Offic. vicarij. Quod unicè nostrâ hie interest, est decernere an vicarius generalis possit sine speciali episcopi mandato diocesanam synodum indicere et celebrare. Melioris notæ doctores sentiunt non posse, quia synodi coactio, veluti res gravioris momenti quam cetera sint que nuper recensuimus, ordinarias ipsius facultates prætergreditur. Ita docent Alteferra, in Vindiciis ecclesiasticæ jurisdictionis, l. 7, c. 5, inquit: Vicarius episcopi non potest celebrare synodum sine speciali mandato episcopi; Barbosa, cit. alleg. 54, n. 105; Fagnanus, in cap. *Sicut olim*, n. 11, de Accusat.; Romaguera, ad constit. synod. Gerund., l. 1, tit. 1, c. 1, n. 15; Petrus Laurentius, tract. 4 de Potest. vicarij episcopi, c. 5, q. 168; quodque caput est, ita expressè declaravit sacra congregatio concilii, quæ hisce verbis interrogata: *N. ordinarius supplicet pro declaratione, an vicarius generalis episcopi possit, episcopo absente, synodum diocesanam congregare, ita ut constitutiones in eâ edictæ, sint observandæ*; die 4 decembris, 1635, respondit: *Non potuisse absque speciali mandato episcopi, ac propterea constitutiones in synodo, ad proponitur, factas esse ipso jure nullas*; sicuti legitur l. 49 Decr., pag. 545, à tergo Neque refragatur concilium in Galliâ sub Pipino rege celebratum, quod nonnulli Metense existimant, cum tom. 2 Concil. Galliæ, editionis Sirmondii, pag. 5, ita decrevit c. 5: *De presbyt. et clericis sic ordinamus, ut archidiaconus episc. eos ad synodum commoneat, nisi cum comite*; ad archidiaconum quippe, utpote vicarium natum episc., pertinebat presbyt. ad synodum convocare; sed de episcopi mandato, seu verbi, postquam synodus ab episcopo indicta fuerat, archidiaconi manus

erat commovere presbyteros et clericos ut ad illam accederent.

IV. Quòd autem vicarius generalis possit diocesanam synodum habere, si speciali ab episcopo instruitur mandato, res competissima est, quam nemo in controversiam adducit. Nam, præter ea que l. 1, c. 6, n. 4, diximus, ut probaremus non prohiberi episcopo ne suam synodum per alium celebret, exemplum habemus S. Caroli Borromæi, qui anno 1572 suam tertiam synodum diocesanam, quam ipsemet indixerat, Romam postea profectus, per suum vicarium generalem celebravit, quod ipsemet asserit in ejusdem synodi præmio, part. 2, Act. eccl. Mediol., pag. 547, inquit: *Cum Romæ anno superiori essentis, indictam à nobis diocesanam synodum, quam eo ipso anno habere statueramus, à vicario nostro generali Joanne Baptistâ Castello, protonotario apostolico, nobis absentibus, celebrari jussimus*. Et animadvertione dignum est quod scribit Jacobus Meyer, lib. 7 Annal. Flandriæ, ad an. 1191, nimirum episcopis Gandavensibus privilegium olim datum fuisse ut synodum quolibet tantum triennio cogerent, eâ tamen adjectâ conditione ut per se, et non per vicarium, illam celebrarent; quod profectò argumento est hanc, speciali lege seclusâ, et jure communi tantum speciato, licere episcopo synodum per vicarium habere.

CAPUT IX.

De vicario capitulari.

I. A vicario generali episcopi ad capitularem progredimur. Sanè juxta veterem disciplinam, ecclesiâ aliquâ vacante, ad viciniorem episcopum spectabat illius curam assignere, ut videtur in can. 6 concilii Regensis, an. 459, et in can. 6 concilii Aurelianensis anni 555, inter antiqua Galliæ concilia à Sirmondo collecta, tom. 4, pag. 68 et pag. 229, et tradit Glossa in can. Quosiam, verb. *Episcoporum*, distinct. 200, et fusiùs prosequitur Hallier., de sac. Election. et Ordin., part. 2, sect. 5, c. 5, art. 11, § 4, n. 11 et 12, secundæ editionis. Quin imò id etiam nunc obtinet inter eccles. Lugdunensem et Augustodunensem, quarum primâ vacante, posterioris episcopus totum illius regimen assumit; secundâ verò pastoris solatio destituta, prioris illius præsul eam administrat, et omnimodam jurisdictionem in eâ exercet, ut videre licet in tom. 4 Galliæ christianiæ, pag. 316, et seq. Cùmque olim in civitate Manila, quæ primaria est in insulis Philippinis, episcopo defuncto, gravia quedam absurda et inconvenientia sub temporaneo vicarij capitularis gubernio accidissent, postulatum est à Romano Pontifice ut per litteras apostolicas statueret, predictâ ecclesiâ vacante, illius regimen ad antiquiorem episcopum, in iisdem insulis residentem, devolvi; et quidem congregatio concilii consulendum censuit Sanctissimum, ut hujusmodi petitioni assumeret, uti relatum habetur in registis dicte congregationis, l. 12, supplicum Libellorum, pag. 569. Præterea, ubi ex antiquâ et immemorabili consuetudine inductam reperitur ut ecclesiæ vacantis administratio ad aliquem in certâ ecclesiasticâ dignitate constitutum devolvatur, ut in ecclesiâ Gerandensi contingit, cujus jurisdictio, episcopo defuncto, ad archidiaconum Majorem, de Rogationibus nuncupatum, devolvitur; antiqua hujusmodi consuetudo minimè reprobat, ut firmat rota Romani dec. 751 et 764 coram Emerix, jun. et dec. 152., coram Benicosa.

II. Verùm, extra has rerum circumstantias, et extra casus peculiare hujusmodi, vacante sede episcopali, tota episcopi jurisdictionis transit ad capitulum cathedralis ecclesiæ, per textus in cap. *Hic que*, et cap. *Cum officio*, de Majorit. et Obedien., quod quidem de jure communi posset illam per se exercere, cum nullus reperitur textus quo ad suam jurisdictionis exercitium alteri committendum obstringatur: quanvis reverè consultius semper atque viduatè ecclesiæ utilius visum fuerit, singulari alicui personæ, è capitularium certu seligendâ, illud demandare; etenim, vacante

ecclesiâ Faventinâ, cui, ita exigentibus peculiaribus rerum circumstantiis, non statim pastorem præficiendum iudicabat S. Petrus Damiani, hæc ad Faventinos scripsit, ep. 10, l. 5: *Unde et Dominus noster papa rogandus est, ut episcopum vobis modò non ingerat, sed ecclesiam vestram interim vacare, et vos sub sua benedictionis ambraculo manere decernat. Quia verò per Dei misericordiam industrius inter vos clericus, ac prudens, et literatus habetis, si placet, unus ex eis eligatur, qui ad expensum hoc negotium utilis invenitur: cui mirum cura ac sollicitudo totius episcopatus possit imponi, ac per eum omnia necessitas ecclesiasticæ negotia administrari. At jure novo Tridentinâ, sess. 24, c. 16, de Reform., tenetur capitulum intra 8 dies post mortem episcopi, aut aliter inductam ecclesiam vacationem, seu verius, ab habita vacationis notitiâ, uti decisum refert Quaranta, in Summâ bullar., verb. *Capitulum sede vacante*, vicarium constituere, per quem jurisdictionem ad se devolutam exerceat. Quòd si in vicario, intra octo dies eligendo, negligens fuerit, tunc, si agatur de ecclesiâ suffraganeâ, ad metropolitanam; si de ipsâ ecclesia metropolitana, ad antiquiorem ex suffraganeis; si de ecclesiâ exemptâ, ad propinquiorum episcopum, pro eâ vice, electionem vicarii pertinere, voluit idem Trident., cit. loc. Idemque juris est, si ecclesia vacans careat capitulo, à quo vicarius constitui queat. Si tamen contingat vacare ecclesiam suffraganeam, carentem capitulo, tempore quo etiam metropolitana est suo pastore viduata, in hoc casu, electionem vicarii non spectare ad antiquiorem ex suffraganeis, ut nonnulli opinabantur, sed ad capitulum vacantis ecclesie metropolitanæ, censuit sacra congregatio concilii, à qua, cum quesitum fuisset: *Primo, an, vacante ecclesiâ suffraganeâ capitulo vacante, illius administratio, et vicarij, sede vacante, deputatio spectet ad metropolitanam; et quotiens metropolitana ecclesia pastore careat; secundo, an spectet ad capitulum ejusdem ecclesie metropolitanæ, vel potius ad antiquiorem suffraganeum episcopum; eadem die 28 augusti 1685, l. 55 Decr., pag. 261, ad primum respondit affirmativè; ad secundum, spectare ad capitulum metropolitanæ. Idemque responsum dedit die 14 aprilis 1685, lib. 55 Decretor., pag. 590.**

III. Vicarius iste, sive à capitulo, sive ab alio capituli negligentiam supplente, electus eodem ferè potest jure ac vicarius generalis viventis episcopi; ad eum quippe, ut notat cum communi Barbosa, supra cit. alleg. 54, n. 158, transferitur exercitium totius jurisdictionis episcopi, penes capitulum existentis. Idque adeo verum est, ut sibi auctoritate ordinariâ conficere valeant processus super famâ virtutum et miraculorum servorum Dei, quos conferre potuisset episcopus, juxta ea que allegavimus in nostro opere de Canonizatione sanctorum, l. 2, c. 2, n. 2. Imò ab ipsâmet Sede Apostolicâ ad vicarium capitularem quandoque diriguntur littere remissoriales pro conficiendis processibus apostolicis super virtutibus et miraculis tam eorumdem servorum Dei, tum etiam eorum qui jam in beatorum numerum sunt relati; quod pariter à nobis ostensus fuit, cit. l. 2, c. 45, n. 17. Quamobrem ut ingenuè loquamur, nondum lætens percipere potuimus cur dataria apostolica dispensationes, que ex mente Trident., sess. 22, de Reform., c. 5, extra curiam committende sunt ordinariis locorum, in quibus degunt illas impetrantes, nunquam committere consueverit vicariis capitularibus, quamvis easdem committere solent vicariis generalibus: quemadmodum testantur Corradus, in Praxi dispensat. apostolicar., l. 2, c. 4, n. 41 et seq.; et Rosa, de Executoribus litterar. Apostolicar. 5, n. 21 et seq. Scimus utique dispensationes ab Apostolicâ Sede episcopo, aut ejus vicario generali delegatas, quas, ante episcopi obitum, eorum alter non sit executus, non censeri commissas vicario capitulari, qui propterea, etsi episcopo, quoad jurisdictionis exercitium, succedat, non tamen poterit prædictas apostolicas litteras exequi; quemadmodum firmat Sylvius, Oper. tom. 4, verb. *Vica-*

rius secundo: sed ejusmodi res nihil cum nostrâ habet commune; idè enim vicarius capitularis exequi nequit prædictas litteras, quia iste directè sunt episcopo, vel episcopi vicario generali, et ipse, quamquam exerceat episcopalem jurisdictionem, non tamen est episcopus, nec vicarius generalis episcopi: hoc autem non prohibet ne eodem littera ad ipsammet vicarium capitularem signantur atque expressè dirigantur.

IV. Quoniam autem vicarius capitularis vicario generali episcopi quodammodò comparatur, meritiò propterea dubitant doctores an ille, solâ sui numeris commissione, ea expedire valeat ad que perficienda vicario generali opus est speciali mandato. Negat Barbosa, de Canon. et Dignit., c. 42, num. 105, asserens contrariam opinionem minus firmam visam esse Romanæ rotæ in unâ Mauriana. Pensionis, die 25 junii 1626, coram Pirovano. Sed Gutierrez, can. quest., l. 2, c. 17, num. 21; Garcia, de Benef., p. 5, c. 7, n. 23; Molina, de Just. et Jur., tract. 5, disput. 11, num. 5, aliique plurimi, sententiam affirmativam tuerent, validisque sustentant rationibus: Tridentium enim, inquit, voluit vicarium à capitulo eligi, ad evitandas inter capitulares discordias, ad causas celeritè expediendas, et multa præcavenda incommoda, que, experientia edocente, obvenirent, si episcopalis jurisdictionis actualis administratio penes universum capitulum resideret. Hæc autem incommoda non minus sequerentur, si, constituto vicario capitulari, adhuc tamen capitulum sibi suoque judicio reservaret que aliis indigent speciali mandato. Neque dedecere aium, vicarium capitularem in hoc præstare vicario generali, cum et in aliis idem contingat: siquidem vicarius generalis potest ab episcopo, pro suo libito, et sine illâ causâ removeri; vicarius verò capitularis, semel electus, non potest à capitulo revocari, nisi causâ approbatâ à sacra congregatione negotiis episcoporum et regularium prepositâ, quod ab eadem sacra congregatione fuisse scriptis declaratum refert Barbosa, cit. c. 42, de Canon. et Dignit., n. 47.

V. Quidquid verò sit in aliis, quod peculiariter ad rem nostram attinet, vicarium capitularem nullo indigere speciali mandato ut diocesanam celebret synodam, videntur communiter affirmare doctores, generatim docentes, integrum illi esse synodum, cum voluerit congregare, quam ultimâ specialis mandati mentionem faciant; quemadmodum, inter ceteros, tradunt Garcia, de Beneficis, p. 9, c. 2, n. 64; Botus, de Synodo episcopi, p. 4, q. 5, n. 40; Ventriglia, tom. 2, annot. 15, § 2, n. 49; cardinalis Petra, ad Constitut. apostol., l. 6, p. 119, n. 115; Scarsanton ad Ceccoper., p. 2, l. 4, tit. 5, in Animadvers., p. 125 n. 25 et 26; Romaguerra, ad Constit. synod. Gerundens., lib. 1, tit. 1, c. 1, n. 16 et seq. Expressè autem facultatem, de qua loquimur, vicario capitulari, solo sui numeris jure, et sine speciali mandato, competere asserit Petrus Laurentius, de Vicario, tract. 5, cap. 5, q. 590. Quoniam, ait, non minus diocesanos visitatio, quàm synodi coactio, inter majora et ardua recensentur; illâ à vicario capitulari, sine speciali mandato, liberè expleri potest: igitur et synodus congregari.

VI. Hæc porrò assertio, quam Laurentius aperte, et alii subobscurè adstruunt, etsi verissima sit, attamen ex eodem illo argumento, quo præcipuè innititur, ita videtur limitanda, ut mirum licet vicario capitulari, sine speciali mandato, synodum convocare, dummodò effluerit annus à die ultimæ synodi habitæ ab episcopo: etenim, quamvis ille possit diocesim visitare, sicuti latè probant Alteserra, in Viudict. ecclesiast. jurisdict., l. 8, c. 16, in fine; Marescot., vicariar. Resolut., lib. 2, c. 15, n. 14 et seq.; Novar., in Summâ bullar. commentar. 58, num. 6, part. 1; rota, dec. 546, n. 2 et 3, part. 4, rec. et dec. 84, aliis 85, coram Merlino, non potest tamen visitationem aggredi, nisi elapsus sit annus à die ultimæ visitationis ab episcopo peractæ, uti prosequuntur Bar-

bosa, Jur. ecclesiast. univers., lib. 1, cap. 52, num. 71; Novar., cit. Summ. bullar., p. 2, comment. 52, num. 5; Ventriglia, in Praxi rer. ecclesiast., p. 2, annot. 15, § 1, n. 21, ac sæpius derivum fuit à sacra congregatione concilii, signanter in Ostunen. 28 Julii 1718, l. 53 Decret., pag. 266, cum proposito dubio: An, et quando vicarius capitularis possit visitare; rescripsit: *Affirmative post lapsam aial*: et dum fangehamur munere secretarii ejusdem sacre congregationis, propositis die 15 septembris 1721 sequentibus dubiis: *An vicarius capitularis Scarloven. facere possit visitationem civitatis, et diocesis. Secundo, an facere possit visitationem personalem capitulariam*; responsum fuit: *Ad primum, et secundum affirmative, dummodo elapsus sit annus à die ultimæ visitationis factæ ab ordinario*. Quocirca, cum à sacro concilio Tridentino tam dioceseo visitatio, quam synodi coactio, quotannis perficienda statuatur, ac proinde hæc duo in re præsentî videantur quodammodo inter se connexa, eodem jure metienda sunt, idemque de utraque est ferendum judicium, cum in utraque eadem vigeat ratio, bene perpensa ab Alteserrâ, de jurisdic. ecclesiast., l. 8, c. 16, in fine: *Probabilis est capitulum, sede vacante, posse utraque visitare, et synodum celebrare, ne, crescente peccandi licentiâ, crivissus maneat impunite*.

VII. Dicit fortassè quispiam: Quamvis ad capitulum, et per capitulum ad vicarium tota episcopalis jurisdictio, sede vacante, transeat, et facultas convocandi synodum, non ad ordinem, sed ad jurisdictionem episcopalem pertineat, non rectè tamen exinde inferitur facultatem inesse vicario convocandi synodum: nam etiam potestas concedendi indulgentias non ad ordinem, sed ad jurisdictionem pertineat, uti desumitur ex cap. *Quod autem*, de Pœnitent. et Remission., atque ex eo fit quòd à summo Pontifice simplici clerico quandoque delegatur, et nihilominus ab episcopo ad capitulum, ejusve vicarium non transit; hic quippe indulgentias 40 dierum, quas episcopus elargiri poterat, nequiquam concedere valet. At respondetur in primis, non deesse doctores qui eandem potestatem concedendi indulgentias, quâ pollet episcopus, attribuant vicario capitulari, inter quos Abbas, in cap. *Cum olim*, q. 15, de Majorit. et Obedienc.; Marcheti., in Praxi vicar. capitul., c. 24, n. 1 et seq.; Peregrin., in Praxi vicar., p. 1, sect. 4, sub sect. 2, n. 52; Mol., de Just. et Jur., tom. 6, disput. 11, num. 6; Azor., Instit. moral., p. 2, l. 5, c. 57, q. 9; Barbosa, de Jur. ecclesiast., lib. 1, c. 52, n. 91; Sylva, de Beneficiis, p. 2, c. 11, n. 4; Arnilla, in Summ. in verb. *Capitulum* vers. *Cum jura dicant*; Sylvester, in Summ. verb. *Capitulum*, in fin.; So, in Aphor. confessarior., verb. *Capitulum sede vacante*. Deinde, etsi libenter admittamus, veriorum esse sententiam oppositam, quam tenent Turrecremata, in can. *Item in Levitico*, num. 41, de Pœnit., dist. 1; Socin., in cap. *Nostram*, n. 49 et seq., de Pœnit. et Remiss.; Fagnanus, in cap. *Accedentibus*, n. 15 de Excessib. prælator.; Pirhing., ad lib. 1 Decretal., tit. 55, sect. 2, n. 49, vers. *Cujusmodi potestas*, et l. 5, tit. 58, sect. 2, num. 42; Ferrusinus, de Capitulo sede vacante, q. 9, n. 10; Lessner, oper. Moral. tom. 1, tract. 5, disp. 14, q. 25; Fragos., de Regim. christian. recip. tom. 2, p. 2, lib. 2, disput. 4, § 1, num. 19; Pax Jordan., Elucubrat. tom. 1, l. 5, tit. 46, n. 27; Cotton., Controv. l. 2, controver. 11, c. 4, n. 20; et præterea fateamur, hanc secundam opinionem esse omnino in praxi servandam; nam sacra congregatio concilii, die 13 novembris 1688, interrogata: *An vicarius capitularis, sede episcopali vacante, facultatem habeat concedendi indulgentias, quas cateroquin concedere posset episcopus vivens*; nobis quidem juris controversiam decidere, districtè tamen vetuit, se episcopo, eam facultatem asserens vicario, deduceret in praxim, respondendo: *Vicarius capitulari se abstinere*: multa nihilominus intercedere agnosimus discrimina inter hanc et potestatem congregandi synodum. Primò

essim facultas concedendi indulgentias, uti bene ratiocinatur Theodoris à Spiritu Sancto in tract. de Indulgentiis, p. 1, c. 5, art. 4, non est adeò necessaria ad dioceseo regimen, ut aliquod donum eidem imminuat, si eà careat qui diocesim ad tempus administrat: quod de usu jurisdictionis, quoad alia externam potestatem respicientia, dici nequit. Secundò, præfata potestas, etsi jurisdictionis, et non ordinis sit, est tamen jurisdictionis ejusdem extraordinariæ soli dignitati episcopali annexæ, sicuti disertè dicitur in cap. *Accedentibus*, de Excessib. prælat. Tertiò demùm, jus indulgentias elargiendi plenariò residet in solo Romano Pontifice, qui Ecclesie thesauri, ex infinitis Christi Domini meritis sanctorumque satisfactionibus conflati, custos, administrator, et dispensator est; atque à summo Pontifice profuit in episcopos, uti docet Bellarminus in tract. de Indulgentiis, lib. 1, cap. 11, Controv. tom. 2. Potuit autem summus Pontifex illius juris partem conferre episcopis, tanquam suarum Ecclesiarum sponsis, ut eà uterentur in commedum gregis, cuius veri pastores et tutores sunt, et nolle illam credere aliis, qui neque ecclesiarum sponsi, nec veri pastores sunt, sed temporariam tantum gregis curam gerunt. Cum itaque tot et tanta inter utramque potestatem, cum in objectione levicam comparantur, intersit discrimina; ex denegatâ vicario capitulari facultate concedendi indulgentias, nullo pacto sequitur esse pariter illi abjudicandum jus congregandi synodum.

VIII. Cavo tamen, ne hanc potestatem synodum dioceseam celebrandi, quam pluribus vindicavimus vicario capitulari, ita extendas ad vicarium vacantis ecclesie metropolitanae, ut jus pariter huic adscribas indicendi synodum provincialem: nam, cum indecens et absolum visum fuerit tantam jurisdictionem tribuere vicario capitulari metropolitanae ecclesie, ut valeat ad synodum compellere totius provincie episcopos; idcirco sancitum est ut, vacante sede metropolitana, non ad istius vicarium, sed ad antiquiorem suffraganeum jus pertineat provinciale synodum cogendi, quod declaravit sacra congregatio concilii in causâ Tarraconen., 10 februarii 1624, l. 12 Berretor., pag. 160, in qua interrogata: *An capitulum Tarraconen. possit, sede archiepiscopali vacante, indicere ac celebrare concilium provinciale; an verb. hæc facultas spectet ad antiquiorem episcopum ejus provincie*; respondit: *Jus provincie concilium indicendi ac celebrandi, sede vacante, non ad capitulum metropolitanum, sed ad antiquiorem provincie episcopum pertinere*.

CAPUT X.

De vicario apostolico.

I. Apostolicorum quorundam vicariorum illustria in ecclesiasticâ historiâ extant monumenta. Thessalonicensis archiepiscopus à S. Damaso Romano pontifice vicarius Apostolicæ Sedis constitutus fuit. S. Simplicius papa, anno 482, apostolicum vicarium in Hispaniâ episcopum Hispanensem deputavit; ut in primâ illius epistolâ habetur: *Congruam duximas, vicarii Sedis nostræ te auctoritate fulciri, cujus vigore munitus, apostolicæ institutionis decreta, vel sanctorum terminos Patrum nullo modo transgredi permittas*. Quem quidem vicarium apostolicum S. Hormisdâ Romanus pontifex ratum habuit, sub eoque Beticam et Lusitaniam comprehendit; pro reliquâ autem Hispaniâ archiepiscopum Tarraconensem vicarium apostolicum constituit, ut ex epistolâ 24 illius deprehenditur: *Servatis privilegiis metropolitanorum, ecce vobis Apostolicæ Sedis exterioris delegamus, ut sive ea que ad canones pertinent, sive ea que à nobis sunt nuper mandata, serventur*. Flodoardus in sua Historiâ, lib. 1, cap. 15, docet S. Hormisdam eum fuisse pontificem, per quem S. Remigius, archiepiscopus Remensis, apostolicus vicarius in Galliâ constitutus fuerit. Verum Coitus in suis Annalibus id, non Hormisdam, sed Symmacho tribuit; additque, ut supremo imperium in Galliâ regnantium postulatis satisfaceret,

vicariam apostolicam Archatensibus etiam episcopis concessum fuisse. De apostolicis hinc vicariis fuit agit Thomassinus de veteri et novâ Ecclesie Discipuli â, p. 1, l. 1, c. 18, num. 7 et seq. et cap. 30. Porro inter cætera, quæ ad officium vicariorum apostolicorum extra Italiam pertinebant, id erat, ut provinciales synodos cogèrent, ut eisdem præsidèrent, et quæ omnem curam adhiberent, ne à metropolitans synodales conventus prætermitterentur; quemadmodum P. Joannes Antonius Bianchini in suo opere de Potestate et Politicâ Ecclesie, tom. 5, l. 3, c. 2, § 3, n. 2, latè ostendit. Verùm, quia ad nostrum institutum non pertinet de hujus generis vicariis apostolicis hoc loco agere, idèò, quæ ad illos attinet, ex citatis auctoribus petenda relinquimus.

II. De illis vicariis apostolicis nobis in præsentis sermo est, qui hodiernis etiam temporibus à summis pontificibus deputantur, interdum quidem sine episcopali caractere, interdum autem in hujusmodi caractere insigniti, cum titulo tamen alicujus ecclesie in partibus infidelium sitæ, ut spirituale regimen gerant alicujus regionis, cujus episcopus et pastor proprius non existat, aut, si existit, aliquâ ratione, etiam sine vitio suo, aut culpâ, impediatur, quominus proprium gregem per semetipsam pascere valeat: ac de his queritur, utrum jus habeant dioecesanam synodum in regionibus sibi commissis convocandi.

III. Cùm per Monasteriensem pacem loca fuissent archiepiscopi Coloniensis jura, eique impeditum regimen ejusdem partis sue dioecesis; delata fuit ad Apostolicam Sedem anno 1667 instantia ducis Brunswicensis et Lunenburgensis, qui postulabat, ut in iis regionibus vicariis apostolicis constitueretur, simulque ad id numeris delegandum proponeret Valerium Blacionem equitem, et primum suum clemensinarum. Consultus per literas apostolicas nuntius, Coloniae agens, respexit, ex hujusmodi vicarij deputatione, tum ipsi ducis majores animo additum iri ad catholicam religionem in illis regionibus promovendam; tum etiam fore, ut Catholici, qui in iis locis erant, magnoperè sublevarentur: ipsum verò Coloniae archiepiscopum huic deputationi libenter assentiri, quippe qui impedimentum, exercitio sui juris objectum, à se nullo pacto sperari posse intelligeret. De hujus apostolici vicarij constitutione, ac de reliquis, quæ superius exposuimus, extant monumenta in Tabulario S. congregationis propagandæ fidei negotus prepositæ.

IV. Postquàm ab antiquissimo tempore, sive, ut aliis placet, jam usque ab apostolorum ævo, catholice religionis primordia in Malabaricâ regione constituta fuerunt, diabolica fraude factum est, ut Nestorianæ hæresis labes illarum gentium animos inficeret; quam cõ usque tenerunt, donec per celebrem Alexium de Menezes Goæ archiepiscopum eliminata fuit. Sed non diù permansit hujus laborum atque operum fructus. Cùm enim Grangonensis ecclesie archidiaconus magnam semper in eâ ecclesiâ auctoritatem obtinuerit, quidam Thomas de Campo archidiaconus gravissimum schisma adversus archiepiscopum confluxit, et magnam illius subditorum partem ad suam obedientiam pertraxit. Quod cùm circa finem pontificatus Innocentij X contigisset, ab Alexandro VII ejus successore missus fuit in eas regiones vir religiosus è carmelitanâ familiâ, nomine Joseph à Sanctâ Mariâ, qui amplissimis facultatibus à Pontifice sibi delegatis munitus, exitum illi malo jam latè grassanti remedium adhiberet. Cui quidem, cum primum ad Malabaricam regionem accessit, quantumvis multum ac diù laboraverit, parùm, aut nihil proficere datum est. Idem tamen cùm, Romam reversus, initam à se agendi rationem summo Pontifici magnoperè probasset, episcopali caractere, et Hierapolitanae ecclesie titulo decoratus, et in easdem regiones iterum missus, memoratum schisma feliciter extinxit, et Thomam de Campo adduxit, ut malè præsumptâ

potestate se abdicaret. Præterea Alexandrum de Campo, illius patrualem, episcopatum consecravit, magnamque animarum numerum, quæ in pristinum Nestoriani erroris laqueum reciderant, ad sanctam Ecclesie catholicæ fidem reduxit: indeque digressus, ab eodem Alexandro VII summo Pontifice, pro laborum suorum præmio, Brisiniani episcopatum accepit; à quo deinde ad Tiphernatem Ecclesiam translatus est, ubi supremum diem obiit.

V. Sed vix è Malabaricâ regione memoratus episcopus excessit, cum archidiaconus eundem rursus auctoritatis locum invasit; in quo usque ad vitæ finem perseveravit; illo autem extincto, schismaticæ factionis qui erant, opem ferente schismatico patriarchâ Hierosolymitano, Gregorio V nuncupato, alium sibi antesignanum, cui nomen priter Thomas de Campo, sibi elegerunt. Atque hic rerum status cùm ad nostra usque tempora permaneat, cumque præsulibus Coecini et Granganoribus per seculares potestates minime permissum sit propriam spirituale jurisdictionem exercere in illis regionibus, quæ temporali corum ditioni subjectæ sunt, necesse fuit, ut Sancta Sedes vicarium apostolicum, episcopali caractere insignitum, in locis illis constitueret, qui Catholicorum ibidem degentium regimen gerens, eosdem in sanctâ religione continere, atque hæresis progressum reprimere satageret, cui tamen rei, magnæ ad hunc diem difficultates se opponunt, cùm et schisma ibidem etiam nunc perseveret, et aliquot loca sint quæ archidiaconi schismatici, ac heresi infecti, regimine et auctoritate continentur; licet illi archidiaconatum in præsentia occupat, apud nos et Apostolicam Sedem agat, ut in Catholicæ unitatis gremium recipiatur, paratum se ferens, erroribus abjuratis, in sanctæ matris Ecclesie sinum unâ cum magnâ populi multitudine sibi dicto audiente redire, ac summi Pontificis auctoritatem agnosceret; quod sanè gravissimi momenti negotium actu discutitur in dictâ congregatione propagandæ fidei præpositâ, quam nos jam sæmel coram nobis coegimus ad consultandum quâ viâ et ratione ad optatum tantæ rei exitum perveniri possit. Hæc autem partim desumpta ex historiâ vitæ præfati Patris Josephi à S. Mariâ, qui Tiphernatum episcopus obiit, partim ex monumentis quæ in actis ejusdem congregationis asservantur, hoc loco paucis inserere opportunum duximus, ut originem exponeremus vicariatus apostolici regionis Malabaricæ, qui ex eo tempore alicui semper è carmelitarum familiâ episcopali caractere prædico committi solet.

VI. Nankinensem et Pekinensem episcopatus in Sinarum imperio erexit Alexander papa VIII, et jus nominandi personas illis præficiendas attribuit pro tempore existenti Portugalliæ regi fidelissimo, ut videre est in ejusdem pontificis constitutionibus 16 et 17, tom. 9 Bullarii novæ Romanæ editionis. Verum non multò post agnitum fuit nimis vastas esse dioeceses memoratis episcopis assignatas, atque hinc animarum regimen ibidem haud rectè procedere. Itaque Innocentius XII per diversos dioecesium illarum tractus apostolice vicarios constituit quorum officium tam diù duraturum esset donec liceret novos ibi episcopatus erigere; episcopis autem Nankinensi et Pekinensi interdixit ne se ullo modo immiscerent regimini illarum regionum quæ per vicarios apostolicos gubernarentur. Et hi quidem vicarii episcopali caractere præditi sunt, earumque regionum moderantini ad hunc diem præsent, ad formam constitutionis memorati pontificis, quæ in eodem Bullario habetur n. 158.

VII. In Meliaporensis episcopatus erectione, qua facta est à pontifice Paulo V, Peguvie regnum, tanquam d'ocesis illius pars, descriptum reperitur. Sed, cùm episcopis nunquam datum fuerit in eâ dioecesis sibi attributa parte visitationem peragere, idèòque animarum cura multum inibi negligeretur, re ad nos delatâ per sæpè dictam congregationem de propagandâ

Fide, anno 1741, praesulem Galizia, Clisemensis episcopi titulo decoratum, vicarium apostolicum in dicto Peguviae regno constitutum.

VIII. Quod itaque ad hujusmodi vicarios apostolicos attinet, cum ipsis omnimoda pastoralis auctoritas communicata, nullus controversae locus est quin dioecesanam synodum cogere et celebrare valeant. Petrus episcopus Beritensis, vicarius apostolicus in Tunkini aliisque Sinesis imperii partibus à summo Pontifice deputatus, cum pro bono animarum sibi creditorum regimine necessarium duxisset dioecesanam synodum convocare, de suis facultatibus nihil dubitans, ita scribebat: *Ex quo datum est nobis Tunkinense regnum ingredi, id nos pro animo habuimus ut majorem Dei gloriam ac infidelium conversionem promoveremus. Cum autem inter varia quae spectabant media, maxime pro ceteris conducere videretur synodi celebratio, convocavimus eos omnes quorum consiliis in praesenti negotio adhaeremus. In hac autem synodo, cui apostolici missionarii, catechistae et presbyteri vocati interfuerunt, inter alia quae statuta atque provisae sunt, hoc quod sublimiter decretum est: Unquamque ventente auro, consentes synodalis fiet coram nobis, aut vicario nostro generali, ad quem vocabatur administrator, et in eo de rebus religionis tractabitur. Cumque synodales hujusmodi constitutiones Romam transmissae, et in congregatione de propaganda Fide examinate et probatae fuissent, à summo etiam pontifice Clemente X, per suas apostolicas litteras die 25 decembris anno 1675 datas, quarum initium *Apostolatus officium*, in formâ specificâ confirmatae fuerunt. Quae litterae inter Constitutiones apostolicas ad Sinarum et Tunkini missiones pertinentes, anno 1676 Parisiis editas, insertae sunt pag. 421 et seq.*

IX. Sixtus V, in sua constitutione 117, tom. 4, p. 4, Bullarii novissimae editionis Romae, pag. 599, congregationi cardinalium negotiis et consultationibus episcoporum et regularium praeposita facultatem attribuit, ut, quando ecclesiarum necessitas id exigeret, in Italia praesertim vicarios apostolicos deputaret, probos ac doctos viros, qui, auctoritate acceptâ à Romano Pontifice per apostolicas litteras in formâ brevis, peculiaris dioecese gubernarent: *Ubi necessitas exegerit, viros usque et doctissimos idoneos rectos et firmos Deum diligant, qui nostrarum litterarum auctoritate suffulti, ecclesiae ut vicarii apostolici regant. Atque hujusmodi generis apostolicos vicarios frequenter deputari contingit, sive cum metus est ne distans ecclesia aliqua pastore viduata permaneat; sive cum in vicarii capitalis electione controversias et turbas excitandas fore prospicitur; vel quando episcopos, adversâ valetudine aut senio affectos, gregi gubernando impar agnoscat; aut denique cum illius culpa fit ut ab episcopatus administratione suspendi, aut perpetuò removeri debeat.*

X. Ad hos igitur vicarios apostolicos sermonem redigentes, si quaeratur an ipsis etiam competat facultas convocandi synodum dioecesanam, respondebimus, quod illos qui ad regendam Ecclesiam per obitum aut translationem episcopi vacantem deputati fuerint, ea omnia locum habere, quae in superiori capite de vicariis capitalibus disseruimus. Quod verò spectat ad alios quibus suspendendae injunguntur vices episcoporum, qui vel Ecclesiae regimini nequaquam idonei, vel ab illius administratione remoti sunt, omnium tutior ac melior ratio est ut apostolicarum deputatorum litterae inspiciantur et perpendantur. Si enim in his expressa reperitur facultas cogendae synodi, utique vicario jus erit eam convocandi; sin autem ejusmodi facultas in litteris expressa non fuerit, et tamen ea sit rerum illius dioecese conditio ut synodum convocari requirat, supplicandum erit summo Pontifici ab eoque facultas obtinenda celebrandi dioecesanam synodum; quod quidem facili negotio impetrabitur; cò vel magis, quod ipsis apostolicis litteris quibus vicariorum deputaciones fiunt,

ut plurimum hujusmodi facultas inseri consuevit. Formula quâ concipi solent hujusmodi deputatorum litterae, impressa legitur in tractatu de Vicario apostolico, quem scripsit praesul Bassi, quondam episcopus Ananiz, ad tit. 1; qui etiam auctor jure ac merito censet, ad synodales conventus ab hujusmodi vicario apostolico celebrandos, minime accedendum, aut admittendum esse episcopum, cui vel ob inhabilitatem vel ob culpam datus est auctoritate apostolica vicarius ipse, de quo agitur; ut videre est in citato tractatu, tit. 2, n. 2.

CAPUT XI.

De praelato inferiore.

I. Tamburino, de Jure abbatum, tom. 4, disp. 24, q. 7; Clarinus, controv. Juris, l. 2, c. 220, n. 125; et Joseph de Prosperis, in suo tract. de Territorio separato, q. 5, n. 28, indistinctè docent omnibus praelatis inferioribus qui tantam jurisdictionem in loco exercent ut dicantur loci ordinarii, jus esse congregandi synodum dioecesanam. At, ad arcendum errorem qui ex vocis ambiguitate oriri et multos decipere solet, tres distinguimus inferiorum praelatorum species.

II. Prima est eorum qui certo praesenti generi personarum existentium intra septa alicujus ecclesiae, monasterii, seu conventus, cum passivâ exemptione à jurisdictione episcopi. Ejusmodi sunt superiores regulares et nonnulli praelati seculares, qui unâ cum ecclesia, ejusque ecclesiae clericis et administris, quibus praeficiuntur, subsunt immediatè Romano Pontifici.

III. Secunda species est praelatorum habentium jurisdictionem activam in clerum et populum certi loci, qui tamen locus est intra episcopi dioecesim, à quâ undique circumscribitur. Et ejusmodi praelati improprie tantum, et lato quodam loquendi modo, dicuntur esse nullius.

IV. Tertia species est praelatorum qui jurisdictionem activam habent in clerum et populum alicujus loci, seu oppidi, aut plurium locorum et oppidorum quae omnino avulsa et separata suat à cujuslibet episcopi dioecesi; quapropter dicuntur constituere quandam quasi dioecesim ubi praelatus, iis exceptis quae ordinis episcopalis sunt, omnia exerceat, quae ceteroquin ad episcopalem jurisdictionem pertinerent. Hujus generis praelati inter inferiores nobilissimi sunt; dicuntur verè et proprie nullius, et veris annumerantur ordinarii locorum. De singulis hisce praelatorum speciebus diligenter, more suo, agit cardinalis Petra, ad constitutionem 4 Callisti III, sect. 1, tom. 5, et post eum Clemens de Arostegui, in sua Concordiâ pastoralis super Jure dioecessano inter episcopos et praelatos inferiores, part. 1, cap. 4, num. 64 et seq., ubi simul omnium praefatorum trium praelatorum investigat originem. Et siquidem ex privilegiis à Sede Apostolicâ concessis praefatis princeps et secunda speciei, incautè admodum nonnulli doctores, et quandoque etiam tribunalia, inferebant concessionem territorii verè separati, et praelatum tot tantisque condecoratum praerogativis, illicò accesserant praelatis tertiae speciei, idcirco nos, ad supremum pontificatum erecti, ad haec avertendas aspersiones, constitutionem edidimus, quae est in ordine 76 nostri Bullarii, tom. 4, in qua, auditis etiam nostrae Romanae rota auditoribus, totam hanc materiam accuratè digessimus et perspicuè explicavimus, quod et à nobis praestitum est in aliâ nostrâ constitutione quae incipit *Inter multa*, editâ die 24 aprilis 1747, super jurisdictione episcopi Tusculani in clerum et populum Cryptae Ferratae, insertâ in secundam tomum nostrae Bullarii 55, in ordine.

V. Hic opportuna distinctione praemissâ, certum esse dicimus ab inferioribus praelatis tum princeps tum secunda speciei non posse dioecesanam synodum celebrari; quod profecto de praefatis princeps speciei est verè manifestum; de praefatis verò secunda speciei,

colligitur ex Tridentino, sess. 24, cap. 2, de Reform., præcipiente ut, nisi subdantur capitulis generalibus, accedant ad synodum episcopi, cui alias cessante exemptione interesse deberent; non enim ita Tridentinum jussisset, si ipsis jus esset propriam synodum habendi. Quod verò spectat ad prælatos tertie speciei, non idcirco, quod isti verè nullius sint, et proprium ac separatim territorium habeant, statim jus sibi vindicare poterunt congregandi synodum diocesanam; sed necesse est, ut duo insuper probent: primum, sibi à Sede Apostolica concessum fuisse explicitum privilegium synodum convocandi; secundum, tale privilegium deductum fuisse in usum, et reapse à suis antecessoribus fuisse synodum coactam: sicut docent García, de Benef., p. 2, c. 2, n. 121; Paris, de Resignat., l. 8, q. 9, n. 98, ac plumbus cardinalis Petra, cit. tom. 5, sect. 2, p. 129, n. 114 et seq., quorum sententia astipulantur plures rotæ Romanæ decisiones relatæ à García, cit. loc., et uberioribus videri potest in dec. 15 et 14, tom. 2, tit. 25, de Offic. ordinari. cor. clar. mem. cardinali Falconerio: et quod magis est, eadem semper fuit sententia sacre congregationis concilii, cui sola qualitas Nullius, cum territorio separato, nunquam visa est sufficere ad astruendam prælato inferiori facultatem cogendi synodum, nisi simul in eodem concurrant illa duo, specialia scilicet et expressum privilegium apostolicum, atque ejusdem privilegii usus: uti constat ex quamplurimis ejusdem sacre congregationis responsis, et decretis, congestis et relatís à cardinali Petrá, loc. cit., de quibus etiam testatur beat. mem. Alkovitus, sacre congregationis olim secretarius in voto, quod exaravit in causâ Isernini, seu Nullius, Sancti Vincentii in Valturino, propositâ die 11 januarii 1687, ubi hæc habet: *Ad hoc ut episcopo inferior possit synodum congregare, duo copulativè requiruntur; primum nempe, quod habeat proprium et separatim territorium; secundum verò, quod eandem synodum congregare consueverit, ut aliàs respondit sacra congregatio, et signanter in Miletan., mense decembris 1586, l. 4 Decretor., p. 216, ibi: « Abbatem Sanctissimæ Trinitatis non posse separatim synodum celebrare, nisi constet, abbatiam Nullius esse diocesis, et proprium habere territorium, atque aliàs legitimè synodum celebrasse. »*

VI. Quia porro jus convocandi synodum, et jus indicendi concursum ad parochiales ecclesias videntur quodammodo inter se connexa, cum juxta Tridentinum, sess. 24, c. 18, de Reform., concursus instituentus sit coram examinativis in synodo diocesanâ electis; idcirco sacra congregatio jus indicendi concursum in abbatibus non admisit, nisi prius ex privilegio, et privilegii usu ostenderint, se esse in quasi possessione synodum cogendi: *Quod si parochialis, verba sunt sacre congregationis, non sit intra fines diocesis alicujus episcopi, et inferior episcopo omnimodam habeat jurisdictionem episcopalem, nec alicui subdatur, sed est immediatè subjectus Sedi Apostolicæ, Nullius diocesis proprium territorium habens, si habeat jus congregandi synodum, et legitimè constet, illam congregasse, et congregare, et elegisse, ac eligere examinatores, poterit concursum instituire, examinare, et approbare, economos, vicarios deputare, et alia facere, quæ præscribuntur cap. 18, sess. 24; episcopus verò debet manentem, donec dicta requisita abbas probaverit, l. 6 Decret., p. 91. Idemque, atque isdem ferè verbis rescriptum legitur die 26 septemb. 1615, l. 11 Decretor., pag. 165.*

VII. Prædicta connexio inter facultatem cogendi synodum, et indicandi concursum ad ecclesias parochiales, ansam præbuit controversiæ, cujus notitia prodesse potest ad clariorem præsentis materiæ intelligentiam. Inter commendatarum, archimandritam nuncupatam, monasterii S. Salvatoris de lingua Phari, et archiepiscopum Messanensem, diu multumque discussatum fuit de verâ separatione territorii ejusdem archimandrite à diocesi Messanensi, cum verâ qualitate Nullius; atque ad omnem finicendam controver-

siam inita tandem est inter utrumque concordia, à Sede Apostolica approbata, in quâ archimandrita ponitur in pacifico statu prælati tertie speciei, cum territorio separato, et inter cætera jus illi ascribitur indicendi, et instituenti concursus ad beneficia curata, in suâ quasi diocesi vacantia, et vacatura. Cohærenter ad hujusmodi concordiam, et veluti in necessariam illius sequelam, contendebat archimandrita, jus pariter sibi esse synodum congregandi. Re relatâ ad sacram congregationem concilii, à docto et accurato ejusdem congregationis secretario scitè animadversum fuit, ex potestate indicendi concursum non necessariò consequi jus cogendi synodum, cum possit concursus fieri coram examinativis, electis à synodo finitimi episcopi, qualis in casu esset archiepiscopus Messanensis; ex quo intulit, onus adhuc incumbere archimandrite probandi et privilegium apostolicum quo sibi fiat expressa potestas synodum cogendi, et præviam ejusdem privilegii, si ab antiquo concessum demonstraretur, executionem; cumque hæc duo probata non fuerint, idcirco proposito, die 5 Julii anno 1758, sequenti dubio: *An archimandrita Messanensi competat jus convocandi synodum: responsum fuit negativè.* Verùm cum, post nostram assumptionem ad supremum pontificatum, cardinalis Silvius de Valentibus, commendatarius archimandrita præfati monasterii S. Salvatoris, nobis supplicasset ut potestatem, quâ hæctenus caruerat, apostolicâ auctoritate ei concedere dignaremur, nos ejusdem cardinalis precibus annuentes, nostris in formâ brevis litteris, datis die 14 januarii 1741, privilegium eidem cardinali indulsum celebrandi synodum in aliquo loco sue jurisdictionis, extra civitatem Messanensem; quod tamen privilegium personale duntaxat esse declaravimus, nec suffragari volumus futuris archimandritis, nisi similes indulgunt à Sede Apostolicâ ipsi quoque obtinuerint. Eodem apostolico privilegio, nunc temporario, nunc perpetuo, à Sede Apostolicâ exornatos fuisse alios plures inferiores prælatos tertie speciei, non ignoramus; cum frequenter occurrant synodi ab iis habitæ, ac præsertim ab abbatibus Cassinensibus, Nonantulano Farfensi, S. Salvatoris Majoris, et similibus.

VIII. Audivimus ab aliquibus, etsi viris probis et doctis, quæ modò dicta sunt, improbari, ex eo potissimum, quòd, si tertie speciei prælati in vim ordinariæ sue jurisdictionis competat ad ordines suis subditis conferre, aut litteras dimissorias eis concedere, ut ab aliis tonsuram et minores ordines recipere possint, eisdem prælati tertie speciei denegari non possit facultas cogendi synodum jure suo, et præcisio quolibet apostolico privilegio. Ad tantum abest ut alatum exemplum intentioni sic argumentum prodesse possit, ut eam potius evertat: quod ut facilius percipiatur, opus est præmittere, à concilio Tridentino, sess. 23, c. 10, de Reform., duo fuisse sancta: primum, ne abbatibus, aliisque quibuscumque, quantumvis exemptis, liceat primam tonsuram, vel minores ordines cuiquam conferre, qui regularis subditus sibi non sit; secundum, ne idem abbatibus, aliisque exempti litteras dimissorias clericis secularibus, ut ab aliis ordinentur, concedere valeant.

IX. Jam verò primam decreti partem expendenti statim coercita apparet illimitata illa facultas, à jure antiquiori quibusdam abbatibus data, omnibus indistinctè et promiscuè conferendi primam tonsuram et minores ordines; et perspicuum fit, ab iis quantavīs fruuntur exemptione, hodiè non posse iudicari, nisi suos subditos regulares. Ut autem hæc ipsa, quæ nunc unice fiuntur, potestate uti valeant, non solum debent esse in presbyteratûs ordine constituti, sed debent insuper benedictionem obtinuisse ab episcopo nisi episcopus tertio cum humilitate ac devotione, sicut convenit, requisitus, eos benedicere forte renuerit, juxta textum in cap. Statuimus, de suppl. Neglig. prælat., aut nisi alio peculiari fulciantur privilegio, quo eis potestas fiat, etiam non recepto benedictionis munere, omnia peragendi quæ abbatibus competunt, epi-

scopi benedictione quodammodo sacratis; quæ omnia singillatim et distinctè à nobis exposita fuere in brevi quâdam dissertatione, quam exaravimus occasione ejusdem cause Vratislaviæ. S. congregationi concilii, cujus secretarij officium gerebamus, proposita, die 12 februarii 1724, et juxta nostrum sensum decisæ, uti videre est tom. 3 Theaur. resol., pag. 19, et seq. 25 et seq., à quibus propterea ulterius evolvendis, ne actum agamus, consulto abstinemus. Solum addimus, prædictis peculiaribus privilegiis, quorum mentio fit etiam à Suarez, de Relig. tom. 4, lib. 2, cap. 29, et à Dianâ in Edit. coord. tom. 2, tract. 5, resolut. 81, non fuisse derogatum per constitutionem san. mem. Benedicti XIII, quæ incipit *Commisisti nobis*, editam post nostram memoratam dissertationem, et impressam in appendice ad concilium Boosianum, in quâ præcipitur abbatibus regularibus perpetuis, ut intra annum, à die eorum electionis, episcopalem suscipiant benedictionem: in eâ quippe, § *Quo verò ad abbates*, nihil innovatum legitur quoad abbates, qui præfatis peculiaribus sunt instructi privilegiis.

X. Quomam autem Tridentinum abbatibus, quovis modo exemptis, facultatem duntaxat reliquit, primam tonsuram minoresque ordines conferendi suis subditis regularibus; et abbates seculares, quantumcumque gaudeant exemptione, regularibus non præsent: necessario inde consequitur, eos non posse, ullum, quatenus: ex jurisdictioni subiectum, ad primam tonsuram ordinisque minores promoveri, nisi hanc potestatem à Sede Apostolicâ post Tridentinum concilium impetriverint; concilium enim præcedentia privilegia abrogavit, sed ab iisdem in posterum concedendis non potuit Apostolicam Sedem impedire, quemadmodum ad rem ponderat Fagnanus, in cap. *Statuimus*, n. 14, et n. 55 et 54 de supplend. Neglig. prælat. Ejusmodi privilegium ab Urbano VIII concessum abbati commendatario pro tempore B. Mariæ Farfensis, et S. Salvatoris Majoris, liquet ex ejusdem apostolicis litteris, impressis post synodum diocesanam Farfensem, habitam à Carolo cardinali Barberino, pag. 997, idemque privilegium ab Alexandro VIII die 8 aprilis 1690, datum primicerio S. Marci Venetiarum quoad personas eidem inservientes ecclesie, refert Clericus, post dec. 15, de Sacram. Ordinis. Eandem facultatem sibi pariter asserbat abbas S. Barbara civitatis Mantuanæ, de cujus iuribus plura nos in utraque partem adduximus, quæ extant cit. Theaur. resol. tom. 5, pag. 214 et seq., pag. 250 et seq., et pag. 295 et seq., quibus in locis concludenter etiam probavimus, neminem posse eam potestatem sibi arrogare, nisi à Sede Apostolicâ sibi post Tridentinum specialim atque expressè concessam ostendat.

XI. At duæ hæc in re excitantur questiones: prima scilicet, an episcopi suis subditis, atque regulares prælati religiosi sibi subiectis litteras dimissorias concedere valeant, ut primam tonsuram minoresque ordines recipiant, aut ab abbatibus regularibus, quibus, virtute suorum privilegiorum, jus est ad eos promovendi subditos regulares, aut etiam ab abbatibus secularibus, eodem ornatis privilegio, limitato tamen ad certum genus personarum; puta ad subditos in suo territorio commorantes, aliasve certas, atque in privilegio designatas personas: secunda, an collatio tonsuræ ordinumque minorum, ab utriusque abbatibus facta personis, in suis privilegiis minime comprehensis, sit tantum illicita, an etiam invalida. Sed ambe iste controversie jam diu diremptæ et delimitæ sunt à sacrâ congregatione concilii.

XII. Atque, quod primam speciat, etsi olim, anno videlicet 1572, eadem congregatio censuisset integrum esse abbatibus, de quibus est sermo, primam tonsuram minoribusque ordinibus initiare quotquot hæc initiandi forent à propriis ordinariis ad eos dimissi; ex quo plane consuevit etiam locorum ordinariis licere suas litteras dimissorias ad eosdem abbates dirigere; atque, cum eodem questio, jubente Cle-

mente VIII, fuerit ad trutinam revocata atque in rote auditorio iterum diligenter discussa, sacra congregatio, inherens decisioni quæ à sacrâ rotâ emanavit, estque 995, coram Scraphino, à priori sententiâ recessit, statuitque non posse ad prædictos abbates litteras dimissorias dirigi, neque iisdem fas esse personis quæ in eorum privilegiis expressè non sunt, etsi cum suorum prælatorum dimissorialibus litteris ad se accesserint, primam tonsuram minoresque ordines conferre, sub pœnâ suspensionis ab ordinum collatione, tam ab ordinantibus quam ab abbatibus, aliisque prælati dimissorias litteras concedentibus, incurrendâ; atque hæc posterior sacræ congregationis sententiâ approbata fuit ab Urbano VIII; quæ omnia fusè enarrantur à Fagnano, in cap. *A quâ*, à num. 8 usque ad 19, de Consecr. eccles. vel altar.; atque à Clerico, dec. 15, de Sacram. Ord. à n. 19 usque ad 55.

XIII. Quod autem ad alteram pertinet questionem de ordinationis validitate, jam plerique doctores sustineri docuerant primam tonsuram minoresque ordines à prædictis abbatibus collatos aut regulibus sibi non subiectis, aut secularibus in suis privilegiis non comprehensis. Ita quippe disertè asseruere Tamburini, de Jur. abbatum, tom. 2, disp. 2, q. 8, per tot.; Suarez, de Relig. tom. 4, tract. 8, l. 5, c. 29, n. 21; Peirini, Oper. tom. 2, q. 5, c. 7, n. 25; Fermosini, in cap. *Cum confingit*, p. 2, n. 6 et seq., de Ætat. et Qualit.; Fagnani, in cap. *Statuimus*, à num. 11, de suppl. Neglig. prælat. Huic verò sententiæ calculum subinde adiecit sacrâ congregatio concilii, quæ illicitam quidem habuit, sed validam semper pronuntiavit ordinationem, de quâ disserimus; etenim, cum in causâ Combricensi, 26 junii 1655, quesitum fuisset: *An abbates congregationis S. Berusardi et S. Benedicti conferre poterint ordines minores regularibus sibi non subditis, necnon secularibus etiam habentibus litteras dimissorias suorum superiorum*, respondit sanè id fieri nequaquam potuisse, sed simul addidit: *Promotos ab illis non indigere aliâ collatione dictorum ordinum, sed absolute et rehabilitatione à Sanctissimo obtinendâ*; quod habetur, lib. 19 Decret. pag. 484. Similiter in causâ Panormitanâ collationis ordinum, die 16 martii 1647, disceptato articulo: *An ordines minores per abbates regulares non benedictum collati non suis subditis, sint validi, si abbas habeat privilegium illos suis subditis conferendi*, prodidit decisio alteri conformis quæ antea emanaverat in causâ Catanen., 25 novembris 1641, cujus verba sunt: *Collationem autem ordinum supradictis non suis subditis, etiam regularibus, factam, si fuerit de ordinibus etiam minoribus, et dictus abbas non benedictus non habeat privilegium apostolicum, ordines collatos reuocare invalidos; et ordinatos indigere aliâ ordinatione; si verò abbas non benedictus habeat dictum privilegium, et ordines minores tantummodo contulerit suis non subditis, ordinatos non indigere aliâ ordinatione, sed solummodo absolute et rehabilitatione à Sede Apostolicâ obtinendâ*; uti habetur lib. 18 Decretor., pag. 511. Denique, cum in causâ Lucanâ, propositâ 16 martii 1726, disputaretur de privilegiis concessis abbati S. Barbara civitatis Mantuanæ, et specialim res esset de clerico ab eodem abbate ad minores ordines promoti, quantum promotus nos recensetur inter personas in abbatis privilegio expressas, sacrâ congregatio ordinationem illicitam dixit, clericumque minoribus initiatum, suspensione irretitum declaravit; non tamen ordines eidem iterum conferendos jussit, Theaur. resolut., tom. 5, pag. 288 et 296. Quare, ut, quam versamus controversiam paucis absolvamus, aut abbas nullo fruar privilegio conferendi primam tonsuram et minores ordines, aut privilegio potitur illos conferendi certo personarum generi. Si primum, nec licet nec validè potest quemquam ad primam tonsuram minoresque ordines promovere. Si alterum, illicitè profecto, atamen validè, primam tonsuram minoresque ordines etiam aliis confert, qui cateroquin inter personas non numerantur in privilegio designatas.

XIV. Quæ hactenus diximus, omnes complectuntur

abbates, seu prelatos inferiores, etiam tertie speciei, habentes nimirum proprium territorium a cujuslibet episcopi diocesi avulsam et separatam, cum clero et populo in qua pleno jure exercent jurisdictionem activam et quasi episcopalem; nam etiam ejusmodi prelati, virtute prefati decreti Tridentini, adempta est facultas, si quam olim habuerant, conferendi primam tonsuram et ordines minores suis subditis secularibus; neque hanc potestatem possunt sibi vindicare, nisi à Sede Apostolica, post Tridentinum, et cum expressâ Tridentini derogatione, cum iterum inoptraverint; sed secularium omnium in predicto territorio separato degentium ordinatio spectat ad episcopum viciniorum; quemadmodum si abbas, seu abbas territorium, quantumvis exemptum, situm sit intra fines alicujus diocesis, ad ejusdem diocesis episcopum pertinet ordinatio secularium ibi habitantium. Hæc omnia diserte definit: sunt à sacra congregatione concilii, ex cujus sententiâ Fagnanus, in cap. *Significasti*, de Offi. archidiaconi, ubi à num. 12 usque ad finem, hanc versat questionem sub n. 24, ita demum concludit: *Nullus prelati inferior regularis aut secularis hactenus reperitur, cui liceat tonuram et minores ordines conferre personis secularibus, tametsi omnimodam jurisdictionem ordinariam et quasi episcopalem, ac etiam temporalem, habeant in clero et populo, excois episcopis, et sine illorum territorium sit intra fines alicujus diocesis, sine extra; et prosequitur cardinalis Petra in Comment. ad Const. apost., tom. 5, pag. 116, n. 66 et seq.*

XV. Aliquid nunc dicendum restat de secundâ parte enuntiatâ Tridentini decreti, sess. 25, c. 10, ubi dicitur: *Ne ipsi abbates et alii exempti, aut collegia vel capitula quæcumque, etiam ecclesiarum cathedralium, litteras dimissorias aliquibus clericis secularibus, ut ab aliis ordinantur, concedant; sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus que in hujus sanctæ synodi decretis continentur, ad episcopos, intra quorum diocesis fines extant, pertineat.* Sub hujus decreti censurâ comprehenduntur abbas aliosque inferiores prelatos primæ et secundæ speciei nemo unquam potuit in questione adducere; at perique prelati tertie speciei se ab ejusdem severitate autumabant immunes, hæc freti ratione, videlicet, quia ipsorum territorium, in quod exercent jurisdictionem quasi episcopalem, non existit intra fines alicujus diocesis, de quo tantum videtur loqui Tridentinum, sed est à quâlibet diocesi omnino sejunctum et separatam; ac propterea, etsi ab ordinibus per semetipsos conferendis, juxta modum traditam doctrinam, abstinere, liberam nihilominus sibi esse putabant litteras dimissorias ad ordines suscipiendos suis subditis secularibus impertiri. Verum alia fuit mens sacre congregationis concilii Tridentini interpretis, ad quam unice spectat decretorum ejusdem concilii genuinum sensum aperire: ea siquidem probe considerans in allegati capituli initio sermonem esse non solum de abbatibus utcumque exemptis, verum etiam de illis qui nullius diocesis esse dicuntur, quales sunt, habentes territorium separatam, hosce pariter in omni parte comprehensos dixit, iisdemque abbatum censurâ facultatem concedendi suis subditis secularibus litteras dimissorias ad ordines, quas proinde elargiri ad viciniorum episcopum unice pertinere declaravit. Ejusmodi sacre congregationis responsa congesta sunt à Fagnano, et card. Petrâ, c. l., quibus alia atteximus que eo prodierunt tempore quo non sejunctam congregationis secretarium agebamus. Ecclesia collegiata B. Mariæ virginis de Albâ Regali, diocesis Vespriensis, ejusque prepositus, canonici, ceterique eidem inservientes ecclesie, plenam obtinent exemptionem à jurisdictione episcopi Vespriensis, atque à jure metropolitico archiepiscopi Strigoniensis. Amplè istius exemptionis obtentu sibi esse arbitratur collegiata prepositus concedendi litteras dimissorias ad ordines suæ ecclesie canonicis aliisque ministris: sed causâ delatâ ad sacram congregationem

concilii, hæc die 26 martii, et demum 17 decembris 1718, contra prepositum pronuntiavit, tom. 1 The-saur. resolut., pag. 51 et duabus seq., et pag. 141. Sed, quoniam (ut ingenue fateamur) ejusmodi decisio prelatum tangit secundæ potius quam tertie speciei, aliam statim proferimus in qua sine ullâ dubitatione questio erat de prelato tertie speciei. Læs vertebatur in Romance rota auditorio inter episcopum Britinorum, et capitulum Basilicæ S. Petri de Urbe, super articulo, an abbas S. Ruffilli, sita in castro Fori Pompilii, eidem capitulo perpetuo unita, haberet territorium omnino separatam à diocesi Britinoriensi. Interim verò capitulum S. Petri, innixum inmemorabili consuetudine, seu quasi possessione, concedendi litteras dimissorias personis intra suæ abbatiæ limites commorantibus, ne hæc possessione extirparetur, pendente adhuc controversiâ super abbatiæ separatione eandem litteras concedere non dubitabat; at, contradicente episcopo Britinoriensi, ac jure meritoque contendente inmemorabilem possessionem, utpote à concilio Tridentino infractam, viribusque destitutam, non suffragari capitulo, etiamsi territorium separatam evinceret, ad ejus instantiam, die 5 decembris 1718, fuit in sacra congregatione concilii disceptatum: An etiamsi constaret de territorio separato, posset capitulum S. Petri concedere dimissorias; et die 21 januarii 1729, unanimi omnium suffragio responsum fuit *negativè*, tom. 1 The-saur. resolut., pag. 140 et 150.

XVI. Nihilominus tamen non desunt etiam nunc abbates tertie speciei hæc peculiari præfulgentes prærogativa, ut suis subditis litteras dimissorias ad ordines nemum minores, sed etiam sacros suscipiendos elargiri valeant, et reipsâ elargiantur, ita ut nulli episcopo fas sit sine ipsorum litteris eorumdem subditos ordinare; at hæc prærogativa non est annexa qualitati nullius, neque profuit ex territorio perfectè separato, sed unice derivatur ex speciali privilegio, post Tridentinum obtento, quo Sedes Apostolica nonnullis cumulavit abbates. Ejusmodi privilegio ab Urbano VIII auctus est abbas Nonantulanus, ita eidem pontifici consalente sacra congregatione concilii, die 10 januarii 1636, ejus decretum refertur à cardinali Petrâ, cit. loc., pag. 117. Idem indulgenti assecutus est abbas Farfensis, uti habetur in memorato apostolico brevi, impresso post synodum Farfensem, pag. 996; eandemque potestatem à Sixto V abbati Cassinensi, atque à Paulo V abbati Cavensi factam narrat Fagnanus, in cit. loc. cap. *Significasti*, de Offi. archidiaconi, num. 25 et 26. Et, ne silentio prætereamus prædictam abbatiam S. Ruffilli, capitulum S. Petri, cui ex sacra congregationis sententiâ, denegatum diximus facultatem concedendi litteras dimissorias personis incolentibus eandem abbatiam, sibi perpetuo unitam, id juris sibi fieri petiit à Sede Apostolicâ; sed, cum adhuc in rota auditorio indecisa penderet controversia super verâ separatione abbatiæ, ejusque territorii à diocesi Britinoriensi; capituli instantia rejecta fuit à sacra congregatione concilii, ad quam Innocentius XIII eam remisit examinandam: verum, cum postea idem capitulum causam obtinuerit in rota tribunalis, fueritque ei adjudicatum territorium omnino separatam, suas preces instauravit apud san. mem. Benedictum XIII, votique omnis effectum est, per apostolicam breve ab eodem pontifice datum. Cæterorum abbatum, qui eodem jure à Apostolicâ Sede sunt post Tridentinum donati, catalogum extare in cancellariâ cardinalis Urbis vicarii, testatur Romualdus Honorante in Fraxi secretariæ tribunalis dicti Cardinalis, pag. 195.

XVII. Hæc usque deducta, nisi fallimur, sicuti apertè ostendunt, prelati inferioribus tertie speciei non competere de jure facultatem concedendi litteras dimissorias suis subditis, nisi hæc eis ex speciali distincto apostolico privilegio concessa sit; ita apprime demonstrant, nullum à dicto exemplo inferri posse argumentum adversus ea, que in superioribus dicta sunt de prelato inferiore tertie speciei, qui synodum cogere non potest, nisi apostolico distincto privilegio do-

natus sit; quin imò eandem vigere juris censuram in utroque casu, cùm litterarum dimissorialium, tam synodi.

CAPUT XII.

De episcopo Latino, in cujus diocesi Græci sacerdotes, et clerici degunt.

I. Neminem latet, quosdam Græci ritûs homines, non quidem schismaticos, sed catholicos, esse, qui in Latinorum episcoporum diocesibus vivunt, quique Italo-Græci vocantur; pro quorum regimine summus pontifex Clemens VIII consuetudinem suam promulgavit instructionem, cui nos deinde non pauca addidimus per constitutionem nostram, quæ est 57 Bullarû nostrâ, tom. 4. Aliquot hujusmodi Græcorum colonie tam in Italiâ, quàm in insulis ipsi adjacentibus reperiuntur. Querendum igitur occurrit, num Latini episcopi, qui has colonias habent in suis diocesibus, et cum iis parochos et sacerdotes Græcos, possint cum his peculiarem diocesanam synodum celebrare. Ut autem hujus questionis examini, ea quæ maxime opportuna sunt, præmittamus, querendum primò est, quoniam sit ejusmodi Græcorum ordinarius, tam in eo quod spectat ad collationem ordinum, quàm in eo quod pertinet ad potestatem jurisdictionis, sive ad regimen animarum.

II. Laudatus prædecessor noster Clemens VIII, de optimo Italo-Græcorum regimine, deque rectè eorum disciplinâ valdè sollicitus, voluit, in urbe Româ semper adesse episcopum Græcum, à quo Italo-Græci, qui in Latinorum episcoporum diocesibus vivunt, ordines suscipere deberent, ut in ejusdem pontificis constitutione 54, § 7, tom. 3 Bullarû, videre est. Hujusmodi episcopum etiam nunc in Urbe existit. Verùm sui. mem. Clemens XII, qui, antequàm ad summum pontificatum ascenderet, inter cardinales collegi Græci protectores locum tulerat, adeoque gravia per seipsum deprehenderat incommoda, quæ ab eisdem Græcis subeunda erant, dùm à regionibus valdè remotis Romam se conferre debebant, ut ab episcopo Græco ordines reciperent, cùm jam pro hisdem Græcis collegium in oppido S. Benedicti, Ullani nuncupati, Bisitanensis diocesis, erexisset, alterius episcopi Græci domicilium in eo constituit, cui etiam facultatem concessit ut Græcis hominibus, in diocesibus Latinorum antistitam degentibus, qui debitis documentis instructi ad ipsum accederent, sacrarum ordinationum munera impendere valeret. Quo sanè nihil detractum voluit de facultatibus à Clemente VIII tributis episcopo Græco in Urbe constituto, ad quem adhuc Græci ad ordines promovendi accedere possunt; sed alterum illum Græcum episcopum adjecit, ut pauperum Græcorum commoditatè consulere, quibus longum iter ad Urbem esse suscipere, grave nimis accideret. Videatur ejusdem pontificis constitutio, cujus initium: *Provida pastoralis*, quæ etiam in historiâ erectionis memorati collegii, ann. 1750, ab Angelo Zaverro Napoli editâ, per extensum relata habetur, pag. 76 et seq. De duobus hæc Græcis episcopis, altero Romæ, in Calabriâ altero comitante, actum etiam fuit à nobis citatâ constitutione nostrâ 57, § 7, de Sacramento Ordinis, num. 4, et prædictorum deces orum nostrorum Clementis VIII et Clementis XII ratio ad providentia, hæc etiam in re, pro merito commendata est.

III. Sic igitur constituto, quoniam sit Italo-Græcorum ecclesiasticus superior in eo quod ad ordinum collationem attinet; nunc de eorundem ecclesiastico ordinario agendum est, pro eo quod pertinet ad jurisdictionem, et animarum curam, universumque eorum regimen et gubernam. In quo, si standum est canonicis constitutionibus, ut certè standum est, omnia hæc ad episcopum Latinum, in cujus diocesi Græci habitant, pertinere dicendum est. Verùm episcopus Latinus Græcorum vicariam habere debet, sibi per omnia dicto audientem cujus operâ tutius atque alubrius eam grægis sui portionem valet guber-

nare: quod ipsum à nobis est quoque demandatum in allegatâ constitutione 57, § 9, num. 21.

IV. Postquàm clarissima Bizantiæ urbs, conjunctis Francorum Venetorumque armis, expugnata fuit, et Balduinus Flandriæ comes ibidem imperator est constitutus, opportunum facta reputatum est, ut Constantinopolitanus patriarcha Latinus crearetur, ad eamque dignitatem Maurocenus evectus fuit, ac cætera deinde minores imperii urbes, regie civitatis exemplar secuta, Latinos episcopos habuerunt. Cùm igitur, ut cuique facile est intelligere, hujusmodi episcoporum subditi magnâ ex parte Græci essent, ut istorum regimini consuleretur, in concilio generali Lateranensi IV, quod sub Innocentio III celebratum fuit, decretum est, non quidem in unâ eademque urbe geminos episcopos esse debere, alterum Græcum, et alterum Latinum; quod monstri simile reputatum fuit; verùm ut episcopus Latinus Græcorum suffraganeum seu vicarium relineret, qui ex illius præscripto omnia ageret: *Sed si propter prædictas causas, quæ ad Græcæ linguæ imperitiam referantur, argens necessitas postulaverit, pontifex loci catholicam præsentem nationibus illis conformem providâ deliberatione constituat sibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens et subjectus; cùm paulò prius repudiatum fuisset id, quod de duobus episcopis, altero Latino, et altero Græco, proponi cœperat: Prohibemus autem omnino, ne nos eandemque civitas, sive diocesis, diversos pontifices habeat, tanquàm unum corpus diversa capia, quasi monstrum.*

V. Hæc concilii Lateranensis verba relata habentur in cap. Quoniam, de Officio judicis ordinarii. Cui quidem canonicè dispositioni nos hæcrescentes, cùm pontificatus nostri tempore, anno scilicet 1746, à Varadinensi episcopo instantiùs actum esset, ut sibi concederetur episcopum auxiliaris Græci ritûs, propterea quòd diocesim haberet Græcis referatam, quorum linguam ipse ignorabat; audito priùs hæc de re metropolitanò Colocensi archiepiscopo, acceptis Varadinensis cleri supplicationibus, idque etiam petente Hungariæ reginâ in Romanorum imperatricem electâ, legitimis processibus de mandato nostro confectis super illius qualitatibus, qui in auxiliarem episcopum postulabatur, ac præsertim super abjuratone schismatis atque hæresos per ipsum factâ, ac totâ re in consistoriali congregatione, die 12 juli 1748, maturè discussâ, sequens decretum publicari mandavimus, quod etiam deinde executioni traditum est: *Deputandum esse episcopum suffraganeum, ac vicarium, reverendum Beletizum ritûs Græci ad forum canonis 9 concilii Lateranensis IV sex capitulâ Quoniam, de Officio judicis ordinarii, cum dispensatione super irrevocabilitate ob schismate et hæresim incursâ, necnon cum assignatione titulâ episcopalis, et congrua pro ejus sustentatione in florentis mille et quingentis illarum partium super fractibus mense episcopalis Varadinæ.*

VI. Verum quidem est, aliquando ob temporum circumstantias factum fuisse, ut ab hæc canonicâ disciplinâ recederetur; sed simul negari nequit, gravia inde incommoda et absurda plerumque derivasse. Quidam Romani Pontifices Græcis, qui in Latinorum episcoporum diocesibus habitarent, privilegia concesserunt, per quæ ab episcoporum localium jurisdictione exempti, et Romano Pontifici immediatè subjecti forent. Verùm cùm à pontifice Pio IV maturiùs consideratum fuisset, ex immediatâ Græcorum Romano Pontifici subjectione omnisi dissidia existisse, ac fomenta, per quæ in schismate, atque etiam in hæresi pertinaciùs obfirmarentur, die 16 februarii anno 1564, constitutionem suam, cujus initium: *Romani Pontifex*, quæque est 74 Bullarû tom. 2, promulgavit, in qua, privilegia per decessores suos concessis derogando, decrevit ut Græci qui Siciliam citra et ultra Pharam incolerent, in posterum jurisdictioni ordinariorum locorum in quibus ipsi habitarent subjecti esse deberent, in his omnibus que ad divinum cultum, administrationem Sacramentorum, extirpa-

tionem hæresum, visitationem sanarum ecclesiarum, et ecclesiasticam disciplinam pertinerent; ut latius videre est in allegata constitutione; in qua tamen illæsum manere Græcum ritum, se velle declarat quoad ea omnia, quæ ab Apostolicâ Sede approbata sint. Plaina constitutioni nos quoque adhaerimus in nostrâ sæpè dictâ constitutione 57, § 9, n. 19. In eâ quippe statuitur, ut Græci, sive laici, sive ecclesiastici seculares, aut regulares, episcoporum Latinorum, in quorum diocesisbus degunt, jurisdictioni subiecti sint; amplissimè derogans privilegiis, quæ à prædecessoribus nostris, Romanis pontificibus, id exigentibus rerum circumstantiis, fuerant eisdem Græcis indulta.

VII. Præterea toleratum aliquando est ab Apostolicâ Sede, ut in eo ipso loco in quo Latini et Græci habitant, gemini episcopi essent, alter Latinus, cui Latini subiecti essent, et alter Græcus, qui Græcorum regimen cum jurisdictione exerceret. Sed utinam illi nunquam indultum aut toleratum fuisset. Inde enim factum est, ut Græci, initio Catholici, episcopum Græcum schismaticum aliquando nacti, in eandem schismatis atque etiam hæreseos labem adducti fuerint, auctore malis artibus numero subditorum episcopi Græci, Latinorum numerus ad nihilum ferè redactus sit; nec hætenus Latinis episcopis vires sufficientes ad Græcorum schismaticorum audaciam retundendam.

VIII. Anno 1675, Genuensis respublica sexcentis numero Græcis facultatem concessit ut in insulâ Corsicæ sedem figerent. In his nonnulli seculares sacerdotes erant, aliquot præterea monachi, ac etiam presul quidam, Parthenius nomine, Græci ritus episcopus Lacedæmoniæ; qui omnes in diocesi Sagonensi collocati sunt. Anno autem 1677, geminæ ab Apostolicâ Sede litteræ in formâ brevis prodierunt: alteræ quidem Sagonensi episcopo directæ, quibus ipse super Græcos illos diocesim suam incolentes, delegatus apostolicus destinabatur; alteræ verò ad prædictum episcopum Lacedæmoniæ, quibus ille vicarius apostolicus pro iisdem Græcis, quoad viveret, deputatus fuit. Hic cum anno 1685 mortuus esset, quanquam tunc Sancta Sedes de huiusmodi Græcis Sagonensi episcopo subiiciendis cogitaret, quia tamen à Genuensi republicâ novi vicarii apostolici deputatio petita est, nihil circa eos innovatum fuit: rebusque in eodem statu relictis, alii deinceps vicarii apostolici eisdem dati fuerunt. Sed, ortâ controversiâ inter Sagonensem episcopum, tanquam apostolicum delegatum ex una parte, et vicarium apostolicum ex alterâ, eò quòd vicarius omnimodam independentiam ab episcopo sibi assereret; san. mem. Innocentius papa XI, die 12 maii anno 1685, per suas in formâ brevis litteras declaravit, episcopum Parthenium vicarium quidem apostolicum prædictis Græcis datum fuisse, sed eâ conditione, ut debitam Sagonensi episcopo subordinationem profiteri deberet: *Isisque Græcis in vicarium apostolicum assignatus fuit episcopus, nomine Parthenius, qui illos in dictam insulam comitatus fuerat, ita scilicet, ut idem vicarius apostolicus tunc existenti episcopo Sagonensi, in cuius diocesi colonia prædicta constituta est, subordinatus esset;* deinde monachum quemdam Cassinensem, Omericum Pierium nomine, vicarium apostolicum deputans, sequentibus verbis utitur: *in vicarium apostolicum deputamus; venerabilem verò fratrem modernum, et pro tempore existentem episcopum Sagonensem, in delegatum apostolicum, cui idem vicarius subordinatus esse debeat.*

IX. Subsequentibus tamen temporibus intermissa est vicarii apostolici deputatio pro Græcorum in insulâ Corsicæ existentium regimie; hincque subiecti

remanserunt episcopo Sagonensi, cui etiam aliquando à sacrâ congregatione de propagandâ Fide inunctum fuit, ut prædictam Græcorum coloniam visitaret. Quod cum ab eodem sedulo præstitum fuisset, in resolutione status ecclesiæ, quam anno 1716 ad congregationem concilii de more transmisit, omnia à se gesta describens, exposuit abusus, et corruptelas, quas apud eos invenit, rationesque à se initas, ut illis opportuna remedia afferret; ad alium se referens longiorem rerum enarrationem, quam eodem tempore ad prædictam congregationem de propagandâ Fide mittebat. Illud etiam animadvertere non pretermisit, quòd, cum vicarius apostolicus simul, et delegatus apostolicus ibidem reperirentur, Græci, suo arbitrata viventes, nec uni, nec alteri obtemperabant. Hec autem Græcorum colonia ad annum usque 1729 in Sagonensi diocesi permansit; quo anno à Genuensium republicâ translata sunt in Adjacentem diocesim, ubi nunc vivunt, episcopi jurisdictioni subiecti.

X. Hoc itaque posito, quòd Græci, qui episcoporum Latinorum dioceses incolunt, eorumdem regimini, et ordinariæ jurisdictioni in omnibus subesse debent; de his episcopis Latinis quæri potest, an specialem synodum coadunare valeant ex solis presbyteris et clericis Græci ritus, suas dioceses incolentibus. Id autem sine ulla hesitatione fieri ab illis posse affirmamus, cum nihil omnino huic actui videatur obstare. Inter manuscripta servata in archivio congregationis concilii, litteras invenimus archiepiscopi Hydruntini, quibus sacræ congregationi exposuit, plures sacerdotes Græcos, in suâ diocesi commorantes, tantâ paupertate laborare, ut cogatur victum sibi proprio labore comparare, eosque quotidianis laboribus fessos, nullo pacto posse, horas canonicas Græco ritu persolvere, cum in illis persolvendis ultra quatuor assumantur temporis horæ. Reperimus etiam accuratam scripturam à Carolo de Vecchis, diocetæ congregationis tunc secretario, elaboratam; in qua narrat, Petrum Codreros archiepiscopum Hydruntinum, commiseratum pauperiem sacerdotum Græcorum in suâ diocesi existentium, synodum diocesanam coegisse, ad quam decem presbyteri Græci convenerunt; atque in eâ decrevisse, quid in recitatione horarum canonicarum ab eis in posterum faciendum esset. Ex quibus vincitur, posse ab episcopis Latinis, in quorum diocesisbus Græci habitant, peculiarem synodum cogi sacerdotum et clericorum Græcorum, ut in eâ statuatur, quid expediens visum fuerit pro eorum regimine. Diximus, posse, si enim episcopus, in cuius diocesi tum Latini, tum Græci reperuntur, velit in suâ synodo diocesana, consueto modo celebratâ, aliquid de Græcis in suâ diocesi existentibus statuere, id utique non erit ei vetitum, quod reapse factum reperimus in synodo Melitensi anno 1705 coactâ ab episcopo Davide de Cocco Palmeri; in qua præterea indicatur, idem antea ab aliis episcopis Melitensibus, Gargallo videlicet, et Cagliares, in suis synodis præstitum fuisse. Similia inveniuntur in quadam consultatione manuscriptâ, quæ extat in bibliothecâ Vaticanâ, quæque olim à bon. mem. cardinali Julio Antonio Sanctorio, Sanctæ Severinæ nuncupato, conscripta fuit, ut questionibus responderet, à presule Antonio Lombardo archiepiscopo Messanensi propositis, circa dubia quedam sibi occurrentia in regimine Græcorum, qui Messanam tunc incolebant, et apud quos nonnullos abusus deprehenderat: *Cum mensibus proximè decursis archiepiscopus prædictus in eadem civitate diocesanam synodum celebrasset, in qua cum illis, qui de jure interesse debent, nonnulli Græcorum tum secularium, quam religiosorum, puta Calogorum, intererunt.*

LIBER TERTIUS.

DE VOCANDIS AD SYNODUM, ORDINE SEDENDI ET SACRIS VESTIBUS, JUXTA
PROPRIUM CUJUSQUE GRADUM ADHIBENDIS.

CAPUT PRIMUM.

De praelatis regularibus et secularibus.

I. Priusquam regulares ab episcoporum jurisdictione subtraherentur, cogebantur eorum abbates dioces. syn. interesse. Concilium Aurelianense I, an. 511, tom. 2 Collect. Hard., col. 1011, can. 19, ait: *Abbatex pro humilitate relig. in episcop. potestate consistant; et si quid extra regulam fecerint, ab episcopis corrigantur, qui semel in anno, in loco, ubi episcopus elegerit, accepta vocatione, conveniant.* Concilium Oucense anni 598, tom. 3 Collectionis Harduin., col. 555, can. 1, inquit: *Hoc synodus sancta fieri elegit, ut omnis riebibus uniusquisque nostrum omnes abbates monasteriorum, vel presbyteros, et diaconos sua diocesis, ad locum, ubi episcopus elegerit, congregare precipiat: et omnibus regulam demonstrat ducendi ritus, cunctosque sub ecclesiasticis regulis adesse praeveniat.* Constitutiones excerptae ex concilio Galteri archiepiscopi Senonensis, celebrato secundo X, tom. 6, part. 1, Collectionis Harduin. col. 577, cap. 1, haec habet: *Statuimus, ut abbates, et priores contentuales, qui nec tenentur ad synodum, nec se excusaverint, pretendendo canonum impedimentum, per octo dies ab ingressu ecclesiae suspendantur.* Inter statuta synodalia Guillelmi Majoris, episcopi Andegavensis, qui vivebat in fine seculi XIII, tom. 1 novae editionis Spicilegii Lucae Docherii, pag. 726, reperitur praecipuum abbatibus, archidiaconis, archipresbyteris, et decanis ecclesiarum civitatis promiscue impositum, habendi penes se eadem statuta; et in synodo IX ab eodem Guillelmo habitâ an. 1208, abbatibus, ad synodum accedere detrectantibus, infligitur poena suspensionis; et in synodo XI, ab eodem celebratâ anno 1500, revocatur quidem enuntiata suspensionis poena, sed simul instauratur praecipuum, ut abbates omnino intersint episcopali synodo; quae omnia leguntur cod. tom. 1 cit. Spicileg., pag. 759 et 740. Neque his refragatur textus in can. Episcopus 41, dist. 48, ubi dicitur: *Episcopus non debet abbatem cogere ad synodum ire; nisi aliqua rationabilis causa existat.* Nam oppositum decernitur in can. Annis 16, ebd. dist., in qua habetur: *Annis singulis episcopus in sua diocesi synodum faciat de suis clericis, necnon abbatibus, et discipulis alteros clericos, et monachos.* Unde Alteserra, de Jurisdict. eccl., l. 2, c. 19, ad utrumque textum conciliandum, primum intelligendum arbitrat de vocatione ad synodum, quae non semel, sed saepius, sed ultra id quod jura praescribunt, in anno fiat: *Et quod can. Episcopus (ait Alteserra) dicit, abbates non esse cogendos venire ad synodum, nisi rationabilis causa adfuerit, contra intelligendum est, non esse scilicet gravandos abbates iterum in anno venire ad synodum, si forte extra ordinem convocet, nisi rationabilis causa adit, puta translationis reliquiarum, vel consecrationis ecclesiae, vel alia similia.*

II. Verum, cum hoc est abbatibus, caeterisque praelatis regularibus plerumque pleas gaudeant exemptione ab episcopi jurisdictione, non possumus, juxta omnia antiqui juris principia, de illis ratiocinari, sed et eorum exemptionis habenda est ratio. Neque sectari licet episcopum Phlammagustanus in tract. de Conciliis, cui titulus Synodalia Ugonia, ubi, pag. 5 et seq., plura disputat de interveniendi abbatibus ad synodum; cum enim is scripserit ante Tridentinum, non omnia eorum addit, congruenti praesenti disciplinae. Ut itaque distincte et ordinatim procedamus, primo de abbatibus secularibus, deinde de regularibus disseremus.

III. Abbates seculares, intra episcopi diocesim ex-

stentes, teneri episcopali synodo adesse, statuit in cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed. Neque ullius exemptionis praetextu possunt se ab hac obligatione unquam solutos existimare: nam Tridentinum, sess. 24, c. 2, de Reform., illos solos exemptos liberat ab onere accedendi ad synodum, qui subdantur capitulis generalibus; quod profecto de abbatibus secularibus unquam dici poterit, uti bene ponderat Tamburinus, de Jur. abbat., tom. 1, disp. 24, q. 4, n. 8 et 9. Rem exemplis illustrabimus.

IV. In civitate Cremonae extat ecclesia collegiata S. Agathae, quae, cum olim esset regularium, à summis pontificibus Callisto II et Eugenio III amplissima obtinuit privilegia exemptionis à jurisdictione ordinarii et ab obligatione accedendi ad synodum. Praepositura hujus ecclesiae auctoritate Pii II fuit postmodum à statu regulari et electivo commutata in dignitatem secularem et collativam, ejusque praebendae canonicales clericis secularibus addictae sunt, praeservatis tam ecclesiae quam praeposito, et canonicis, omnibus et singulis privilegiis, quibus antea fruebantur regulares.

V. Praepositus, qui ex privilegio summi pontificis Pii IV et ex antiquâ consuetudine habet praeterea usum mitrae et pastoralis, et una cum eo canonici recurrunt accedere ad synodum, ab episcopo Cremonae indictam ann. 1727; sed instaurato judicio coram sacra congregatione concilii, et re maturè expensâ, die 5 aprilis 1752, decisum fuit teneri accedere et posse episcopum poenis, à jure statutis, in insubedientes animadvertere. Cùmque deinde praepositus et canonici sua jura experiri voluerint, in congregatione, habitâ die 29 augusti 1755, iterum succubuerunt.

VI. Alterum et celebre exemplum est abbas S. Barbarae civitatis Mantuae. Praesert iste insigni collegiata, cui inservit dignitates et canonici, et simul cum ecclesia omnibusque ecclesiae administris, tantâ fruitur exemptione ut episcopus nec ecclesiam visitet, nec canonicos aliosque administris corrigat, nisi abbas aliisque habentes dignitates abbatiales inferiores, qui sibi invicem in hoc munere gradatim succedunt, negligentes fuerint in visitando et corrigendo; quae omnia habentur in bullâ Pii IV, datâ pridie idus octobris 1564. Idemque pontifex hanc praeterea abbati extimiam addidit praerogativam, ut posset suis subditis, addictis scilicet servitio praedictae ecclesiae, primam tonsuram et ordines minores conferre, ac Sacramentum confirmationis in sua ecclesia, Chrismate à loci ordinario accepto, omnibus indistinctè administrare. Tot tantisque condecoratus privilegiis, renuclat abbas accedere ad synodum episcopalem; sed, causae articulo examinato in sacra congregatione concilii, cum haec animadvertenti nullum ab abbate privilegium produci quo specialiter et expressè estimatur ab onere accedendi ad synodum, propterea anno 1680 dixit eum omnino interesse debere. Quae omnia à nobis adducta sunt in dissertatione quam elaboravimus, cum ejusdem sacrae congregationis secretarii munere fungeremur, in causâ Mantuanâ, discussâ die 25 augusti 1728, de qua in Thesouro resol., tom. 4, pag. 109 et seq., et praesertim pag. 112, n. 7.

VII. Haec de secularibus. Ad regulares redeamus. Usus quondam apud monachos invaluerat ut uni principali monasterio plura inferiora subessent, perinde ac membra suo capiti. Haec morem describit Mabillon. in tract. ad secul. VI Act. SS. Bened., § 4.

n. 53, his verbis: *Observare convenit... cum fuisse in nobilioribus monasteriis disciplinam, ut qualibet minoribus sub se haberent colonias, quæ cellæ, præposituræ, obedienciæ, prioratus, monasteriola, et monasteria possint, in eâ et abbatibus aliquando vocabantur. In illis cellis erant præpositi, seu doctores, ad vocatum abbatem, qui principi monasterio præerat, amovendi; et si qui abbatibus illis præferebantur, nuntiis prius habito prius abbatis consensu, eorum seibat electio, ab eodem postea confirmanda. Quandoque autem contingebat principale monasterium esse plene exemptum ab episcopi jurisdictione, secus vero inferiora; in quo rerum statu, abbas qui alicui ex inferioribus præerat, quamvis professionem emisisset in principali monasterio exempto, attamen, ratione alterius monasterii non exempti cui præerat, tenebatur adesse synodo diocesana; juxta sententiam latam ab Innocentio III, in cap. *Ex ore*, de Privilegiis, ubi controversiam hæc ipsa de re agitatam inter abbatem Evasensium canobii et Vigoriensem episcopum ita definit: *Sententia definitur quod Evasensium canobium liberum est in capite, tamquam ab episcopi jurisdictione prius exemptum, et soli Romane Ecclesie subjectum... In membris autem que non probantur exempta, diocesano episcopo ipsorum subiacere decernimus; propter quod abbas ad synodum ejus debet accedere...*; pro ipsa quoque membris non exemptis idem abbas tenetur Vigoriensem episcopum exhibere reverentiam, obsequium et honorem. Ex hæc porro Innocentii decretali evidenter colligitur potiori jure debere ad episcopalem synodum accedere abbatem regularem, qui non solum nullam fruatur personali exemptione, sed et insuper monasterio præfatur, episcopi jurisdictioni plene subjecto.*

VIII. Si verò abbatibus una cum monasteriis que regunt, sunt omnino ab episcopi jurisdictione exempti, non idem tamen sunt statim liberi pronuntiandi ab obligatione interveniendi synodo episcopali; sed considerandum est an simul cum aliis sui ordinis monasteriis coalescant in unum corpus, seu conficiant unam communitatem, cujus singula membra subdantur capitulo generali ejusdem ordinis; vel potius monasteriis præfiantur, quorum quodlibet solitarium est, nullam nisi miram habens cum aliis ordinis monasteriis conjunctionem, nullum societatis et mutue communicationis vinculum; atque idem eorundem monasteriorum prælati nullum superiorem generalem agnoscunt, cujus capitulo subiciantur; cujus generis monasteria non paucæ extra Italiam reperti exploratum est omnibus. Primi non coguntur accedere ad episcopi synodum; secundi omnino accedere debent; illos siquidem, et non istos, exemit Tridentinum, sess. 24, c. 2, de Reform., ita decernens: *Synodi quoque diocesanae quotannis celebrentur; ad quas exempti etiam omnes, qui alia censu exemptione interesse debent, nec capitulis generalibus subdantur, accedere teneantur.* Cùm enim exceptio firmet contrariam regulam pro non exceptis, manifestum inde fit regulares generali capitulo non subjectos nullam ratione posse se à synodo subducere, sicuti optimè perpendunt Fagnanus, in cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed., n. 5; cardinalis de Lucà, de Jurisdictione, disc. 57, num. 5; cardinalis Petra, cit. loc., num. 108.

IX. Nullam verò distinctionem adhibendam censuit Tridentinum quoad illos regulares qui curam gerunt animarum, sed hos omnes, sive subjecti sive non subjecti sint capitulo generali, universim, promiscuè et indistinctè synodo interesse debere decrevit: *Ratione tamen (ait cit. loc.) parochialium, aut aliarum secularium ecclesiarum, etiam annexarum, debent illi quibus illarum curam gerunt, quicunque illi sint, synodo interesse.* Idem, longe ante Tridentinum, edixerat concilium provinciale Moguntinum an. 847, cap. 14, in Collectione Harduini, tom. 5, col. 11, districtè præcipiens ne ullus monachorum qui parochialibus præerat ecclesiis, episcopalem synodum effugeret: *Nullus monachorum, inquit, aliquid privitatis hu-*

beat... nec parochias ecclesiarum accipere pronuntiet sine consensu episcopi. De ipsa verò titulis in quibus constituti fuerint, rationem episcopo vel ejus vicario reddant, et convocati ad synodum veniant.

X. Quam porro, Tridentino inhxerentes, hæc omnia adhibendam diximus inter regulares distinctionem, non solum fuisse explicant doctores, præcipuè Gonzalez, in cit. cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed., num. 8; Antonius Paulinus, de Comitibus ecclesiasticis, pag. 453, num. 6, Biblioth. maxim. pontif. tom. 4; Gavantus, in Praxi de Synodo diocæs., cap. 2, in annot., § 1, n. 4; Tamburinus, Fagnanus, cardinalis de Lucà, locis citatis; sed exacte servanda statuit sacra congregatio concilii in causâ regularium, die 19 novembris 1694, lib. 10 Decretor., pag. 102 à tergo: *Sacra, etc., censuit quoad primum case injungendam omnibus regularibus qui vel capitulis generalibus non subdantur, vel curam animarum exercent, ut ad synodum diocesanas accedant sub pena privationis vocis activæ et passivæ, ipso facto incurrendæ, atque alia penis arbitrio episcoporum imponendis, etiam excommunicationis, adeo ut jus declarandi atque puniendi ad episcopos non obstante quocumque exemptione pertineat, eisdemque episcopis jus sit prædictos regulares qui nullis capitulis subdantur absolute cogere ad diocesana synodi observationem; eos verò qui ratione curæ animarum interfuerint, ad servanda ea omnia que in synodo decreta fuerint circa curam animarum, et administrationem Sacramentorum. Quodque hæc de parochiis regularibus sanciverat, eadem sacra congregatio iterum confirmavit in causâ Passavien. Jurisdictionis, die 1 octobris 1661, lib. 22 Decr., pag. 661 et seq.; cùm enim quisto loco disputatum fuisset: *An parochi religiosi monasteriorum exemptorum, ut supra vocati ad synodum, teneantur venire, ac mandata episcopalia accipere, circa ea que pertinent ad dictam curam, pariterque festa propria diocæsali populo deservire, et celebrare jubileæ, et alia mandata apostolica ab ipso diocæsano episcopo recipere;* responsum fuit: *Ad quintum teneri.**

XI. Verùm, cùm animarum cura ecclesie regulari annexa possit ab ecclesie prælato exerceri vel per se, vel per capellanos ad nuntum amovibiles vel per vicarium secularem præviâ approbatione episcopi in perpetuum deputatum, singuli casus sunt speciatim expendendi. De primo, utpotè manifestè comprehenso in censuato Tridentini decreto, nulla fieri potest questio. De secundo dubitari potest an ipse prælatus regularis, an potius ejus capellani curati debeant synodo interesse. Sed communiter sentiunt doctores hanc obligationem inesse prælato, juxta celebrem dec. 190 coram Seraphino, quoniam, pergit cardinalis de Lucà, cit. disc. 57, de Jurisdictione, num. 2, tunc ipse prælatus personam gerit curati, aliique ab ejus nutu pendentes, meri reputantur ejusdem adjutores, et administri; unde rationi consentaneum est ut prælatus à synodo normam accipiat, ad quam et se et obnoxios sibi ministros in animarum regimine dirigere debeat. In tertio casu, cùm universum exercitium curæ translatum sit in sacerdotem secularem, etsi ea habitu remaneat penes prælatum regularem, conveniunt pariter inter se doctores, illi, et non huic, incumbere onus accedendi ad synodum; vicarius quippe, et non prælatus regularis, cujus vices gerit, potest episcopo et synodo rationem reddere parochiæ quam actu regit, sicuti docet et decisum testatur Fagnanus, in cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed., n. 7, cui subscribit cardinalis de Lucà, citat. loc.

XII. Sed quid, si cura annexa sit non ecclesie principali conventus, seu monasterii, sed alteri ecclesie monasterio accessoriè unite; etque regatur non per vicarium secularem, sed per aliquem regularem à monasterii prælato designatum atque ad ejusdem placitum amovibilem? Quinam tunc synodo adesse debet? Prælatumne, an iste regularis curam actu administrans? Hanc questionem movet modò citatus cardi-

nalis de Luch, num. 4, eamque dirimit dicendo non prelatam, sed vicarium regularem debere synodo intervenire; et rectè: quia, posita locali separatione ecclesie curate à monasterio, vicarius regularis qui in ecclesia curata residet, eamque actu administrat, solus versatur inter parochias incolas, eorumque indolem et mores solus cognoscit; ex quo fit ut loci ordinarius in ceteris omnibus parochiam respicientibus hunc, et non monasterii præsentem, consulat; et, si opus fuerit, monachos corrigat, neque illum monasterii prælati rationem habeat, nisi cum eidem iungendum duxerit ut præfatum regularem à curæ exercitio removeat. Accedit sæpius contingere ut ecclesia curata et monasterium, cui est accessorie unita, in diversis existant diocesisibus, ac propterea, nisi regularis qui ecclesiam curatam actu administrat, teneretur interesse synodo à loci ordinario indite, neque ipse neque ejus prælatus compelli possent ad illam.

XIII. Idemque juris esse arbitramur, cum animarum cura est annexa quidem principali ecclesie monasterii ubi prælatus residet, regitur tamen et administratur per regularem, non ab ipsomet prælato, sed à capitulo electam et designatam, ita ut non sit in prælati arbitrio illum à curæ exercitio divellere; quod evidenter colligi autumat ex decreto à sacra congregatione concilii olim die 1 Aprilis 1656, in causâ novæ Segoviae insularum Philippinarum, l. 19 Decretor., pag. 568, in qua rescriptum fuit: *Episcopus procedere posse ad penas etiam censurarum contra regulares exercentes curam animarum in ecclesiis parochialibus regularium, si renuant accedere ad synodum, non autem contra superiores eorundem regularium.*

XIV. Sed, quanquam hæc ita de jure se habeant, quandoque tamen regulare privilegium obtendunt, quo se ab accessu ad synodum excusari arbitrantur. Ejusmodi privilegio credere fas est fuisse olim donatus monachos Cistercienses, ne secus dicamus eos contra jura deliquisse, cum inter statuta in capitulo generali anno 1275 coadita, cap. 12, veterant abbatibus Lemovicensibus accedere ad synodos episcopales, sicuti legitur apud Martene et Durand., tom. 4 Thesauri nov. anecdotor., col. 1440. Quod certò scimus, est fratribus Prædicatoribus et Minoribus fuisse illud concessum à Gregorio IX, in cap. *Nimis parva*, de Excess. prelat. Ferunt quoque monachos Cassinenses et quosdam alios regulares etiam curam animarum habentes simile indultum impetrasse ab Eugenio IV. Quamobrem Murgs, in annot. ad primam decisionem post commentaria ad Constitutiones apostolicas, et in tract. de Beneficiis, quest. 2, c. 109, eos subtrahit ab obligatione interveniendi synodo. At certè hallucinatur et fallitur: ea quippe privilegia ante Tridentinum obtenta ab eodem Tridentino revocata et abolita sunt; atque ideò nullus regularium, qui alias de jure ad synodum pergere tenetur, potest illam evadere obtento privilegio apostolico, nisi doceat tale privilegium fuisse post Tridentinum concessum. Ita contigit in lite olim exortâ inter archiepiscopum Beneventanum et monachos S. Sophiæ rectores ecclesiarum parochialium, quæ eidem monasterio S. Sophiæ sunt unitæ. Renuerant monachi interesse synodo, ad quam ab archiepiscopo cogebantur adire; et sacra congregatio concilii, in quâ disceptabatur causa, non antea monachos ab obligatione parendi archiepiscopo solutos declaravit, nisi postquam docuerunt de expresso privilegio non adæmendi ad synodum sibi à S. Pio V et propterea post Tridentinum collato, quemadmodum referunt et ad rem animadvertunt Fagnanus, in cit. esp. *Quod super eis*, de Majorit. et Obed., num. 12 et cardinalis Petra, ad Constit. apostot., tom. 5, pag. 151, n. 118.

XV. Secus est de consuetudine quæ etiam aliquando fulciri se posse credunt regulares ne teneantur ad synodum ire: etenim, quanvis cardinalis de Luca, cit. disc. 37 de Jurisdic., num. 6 et seq., opinetur,

solâ consuetudine absolvi posse regulares à lege eos ex-teroquin ad synodum ire astringente, solamque disputet an sufficiat decennalis vel requiratur quadragenaria, verius tamen est nullam consuetudinem, nisi tanti temporis sit ut præsumptionem inducat privilegii apostolici, regularibus quoad hoc prodesse; quoniam aut consuetudo, de qua est sermo, præcessit concilium Tridentinum, et illa ab eodem Tridentino fuit abrogata; aut est inducta post Tridentinum, et hæc infringitur à bullâ Pii IV, quâ concilii Tridentini acta et decreta confirmantur, et magis aperte ab aliâ ejusdem pontificis constitutione, datâ 15 kalend. martii 1564, ubi omnia et singula quæ concilii decretis adversantur, sive antea inducta, sive in posterum inducenda, nulla, invalida, irrita, et nemini tam in foro fori quam in foro conscientiarum suffragari posse decernit.

XVI. Abbates de quibus hucusque locuti sumus, de eorum numero sunt qui potuerunt exemptione primæ duntaxat aut secundæ speciei; quod quilibet potuit ex iis quæ diximus advertere. Aliud dicendum de abbatibus præditis nobilitate tertie speciei cum territorio separato et verâ qualitate nullius; durum quippe nobis videtur istos propriam habentes territorium in quo jura exerceat quasi episcopalia, adigere ad intervencionem synodo vicini episcopi, si ipsimet abbatibus facultatem habeant propriam synodum celebrandi. Solùmque disceptari posset an qui hæc facultate caret, cogendi sint ad eligendum aliquem quem maluerint ex finitimis episcopis, cujus diocesis synodi intersit. Rationem dubitandi præbet sæpius allegatum decretum Tridentini, sess. 24, cap. 2, de Reform., obligans episcopos nulli archiepiscopo subjectos ad semel eligendum aliquem metropolitanum, ad cujus provinciale concilium semper deinceps teneantur accedere; quo quidem decreto affici etiam abbates verè nullius decisum fuit in particulari congregatione deponatâ à sancte memoriæ Benedicto XIII, et habitâ die 8 mæi 1725, in responsionibus ad quintum et sextum dubium: inde enim, propter rationis paritatem, inferri posse videtur eodem abbatibus, si potestate careant propriam synodum habendi, obstringendos similiter esse ad eligendum episcopum cujus synodo assistant, ne secus clerici et populi, cui prædicantur, omni careat synodali statuto. At nihilominus re melius perpenâ, oppositum nobis dicendum apparet: etenim onus eligendi metropolitanum ad cujus provinciale concilium conferre se debeant, à Tridentino impositum est solis episcopis nulli archiepiscopo subjectis, et solùm per extensionem translatum est ad abbates tertie speciei, habentes territorium separatum à diocesi ejusdemque episcopi; absolum autem atque ab omni æquitate devium nobis videtur iterum extensionem (ut ita dicamus) extendere, seu oneri per extensionem abbatibus imposito novum onus adjicere; quod profectò scimus nunquam fuisse in praxi receptum.

CAPUT II.

De abbatibus, prioribus, guardianis conventuum sub-jectorum jurisdictioni episcopi, tanquam Sedis Apostolicæ delegati.

I. Ad intelligentiam eorum quæ in præsentî capite dicturi sumus, brevis præmittenda est notitia suppressionis quorundam religiosorum conventuum, factæ ab Innocentio X. Quoniam exiguis religiosorum numerus in parvis cœnobis commemorantiam plerumque in causâ est cur regularis disciplina ibidem relaxetur et coreat: inde enim fit ut religiosi qui ob eorum paucitatem choro vacare ceteraque cujusque ordinis propria instituta explere non valent, otio indulgeant, liberales evadant ac secularibus negotiis se immisceant; idcirco Innocentius X, in suâ constitutione 50, tom. 5 Bullarii, pag. 481, quæ incipit *Instauranda*, datâ idibus octobris 1652, multa ex ejusmodi cœnobis, in Italiâ eisque adjacentibus insulis sita, atque in literis congregationis super hæc re specialiter depu-

tate nominatim expressa, auctoritate apostolicâ suppressa, extinctâ et abolevit. Verùm, cum postea plerique regularium ordinum superiores eidem pontifici supplicassent ut aliqua ex suppressis cœnobis in pristinum statum restitueret, ac præterea ex publicis documentis et episcoporum attestationibus constitisset in illis tot ali posse religiosos qui etsi numerum non exæquarent quem pontifex optaverat, sufficientes tamen videri poterant ad regularem custodiendam disciplinam, et insuper necessarij reputabatur ad excipiendas populi confessiones, et divina persolvenda officia in locis ubi alii non reperiebantur regularium conventus; Innocentius X. porrectis sibi precibus indulgens, nonnulla ex præfatis cœnobis redintegavit, et regularibus restituit, hisce tamen adjectis legibus: primò, ut in illis sex alii possent et actu alerentur religiosi prolata vite, quorum saltem quatuor essent sacerdotes matura ætatis; secundò, ut eisdem conventus antea suppressi et postea restituti totaliter subicerentur jurisdictioni ordinarii, tanquam à Sede Apostolicâ delegati; quam subjectionem duraturam decrevit quoad idem conventus tantas adepti non essent fortunæ ut sustentare possent et actu sustentarent duodecim religiosos. Aliud autem idem pontifex statuendum duxit de parvis monasteriis, cœnobis, seu conventibus, intra Italiam pariter etque adjacentes insulas existentibus, quæ nunquam suppressa fuerunt; hæc siquidem episcoporum jurisdictioni tunc solum subjecta esse sancivit, cum in iis actu non degant sex religiosi; sed, si sex religiosi in hisce cœnobis, nunquam suppressis, commoventur, illa eisdem gaudere voluit exemptione quâ antea fruebantur. Habentur hæc omnia in decreto, incipiente *Ut in parvis*, quod prodit die 10 februarii 1654. Totaque rei gesta series à Fagnano, qui particularis congregationis ab Innocentio X deputate, fuerat secretarius, describitur in cap. *Relatus, ne clericis vel monachis*; et specialis historia suppressionis, et successivæ restitutionis aliorum conventuum diocesis Bononiensis edita est post synodum diocesanam cardinalis Hieronymi Boncompagni.

II. Præfata distinctio inter parva regularium cœnobis, quoadam suppressa, postea redintegrata, atque earum nunquam suppressa fuerunt, est præ oculis habenda, ne, contra Innocentii decretum, idem feratur de utrisque iudicium. Loquendo itaque de conventibus primi generis, statim excitata est controversia, an ita illi subicerentur jurisdictioni ordinarii, ut simul censerentur subtrahi à jurisdictione prælatorum regularium. Et, teste Fagnano in cap. *Quanto*, de Offic. ordinarij, n. 41, decisum fuit, non esse adeptum prælati regulari jurisdictionem, quâ antea potiebatur, sed eandem promiscuè, seu cumulativè, datam etiam ordinario, ita ut inter utroque locus sit præventioni. Sed, quia nimis facile foret, ut superior regularis semper, atque in omnibus ordinarij præveniret, ejusque jurisdictionem prorsus eluderet, propterea ab Alexandro VII certi quidam casus determinati sunt, in quibus, non obstante præventione superioris regularis, licere voluit ordinario causam ad se advocare; et simul quendam regulæ præscriptæ, ad quas et ordinarii, et superiores regulares, in eorundem conventuum regimine, conformare se debeant, quæ videri possunt apud eundem Fagnanum, citato loco, num. 42.

III. Unica restabat dirimenda questio, an scilicet abbates, priores, guardiani, et uno verbo superiores conventuum, de quibus agimus, teneantur interesse synodo, ab episcopo indictæ. Et etiam hanc definitivè Alexander VII suis apostolicis litteris, datis die 50 martii 1661, quarum meminere de Aste, archiepiscopus Hydruntinus, in *Methodo visitationis apostolicæ*, p. 5, § 2, num. 48; Verborum in addit. ad Chokier, de Jurisdic. in exemplis, tom. 3, in addit., p. 4, q. 19; Romagnier, ad constitut. synod. Gerundens., tom 1, lib. 1, c. 2, num. 8. Etque per extensum relatæ à Fagnano in cit. cap. *Quanto*, num. 64, ita se habent:

Cum, sicut accepimus,posito decreto sel. rec. Innocentii papa X prædecessoris nostri, incipiente, Ut in parvis, die 10 februarii 1654 edito, quo parvi conventus, non habentes præscriptam numerum religiosorum, visitationi, correctioni, et omnimodæ jurisdictioni ordinarii loci, tanquam ex parte à Sede Apostolicâ delegati, plene in omnibus subiciuntur; dabitur, an abbates, priores, guardiani, et alii prædictorum conventuum superiores, ab episcopo vocati, ad diocesanam synodum accedere teneantur; nos, ejusmodi dubium tollere cupientes, præfatos abbates, priores, guardianos et alios parvorum conventuum hujusmodi superiores, ad synodum diocesanam accedere teneri, si ad eam ab episcopo nisi Scelis Apostolicæ delegato, vocentur, auctoritate apostolicâ, tenore præsentium, declaramus, et ita ab omnibus, ad quas pertinet, servari præcipimus.

IV. Alexandri VII sanctioni concernit decisio sacre congregationis concilii in causâ Pientinâ synodi, quam, ad uberiores rei elucidationem, integram atteximus: *Instante promotore synodi diocesanæ Pientinæ pro declaratione, an superiores parvorum conventuum teneantur accedere ad synodum diocesanam quatenus fuerint vocati ab episcopo, tanquam Sedis Apostolicæ delegato, data fuerint litteræ pro informatione ordinarii, quæ retulit, guardianos minorum conventuum Sancti Quirici, ad synodum diocesanam die 21 septembris proxime elapsi accessitum, compersisse per procuratorem, asserendo, non teneri accedere eo, quia fratres minores conventuales obstringi non poterant legibus synodalibus; priorem vero certorum beate Mariæ Virginis se excusasse per epistolam, ex quo dictam visitationem generalem sibi cœnobii expectabat; et denique P. guardianum conventuales civitatis Pientinæ, absque ullâ hesitatione, synodo interfuisse: unde E.E. V.V. exorat, ut, ne superiores hujusmodi parvorum conventuum subjectionem sive jurisdictionis quodammodo exercent, sicut in iis, quæ respiciunt visitationem, et correctionem, ad tenorem decreti san. mem. Innocentii X, incipientis: Ut in parvis, semper eam exercent facultatem, declarare dignentur, illos teneri ad synodum accedere, mediante resolutione infra scriptorum dubiorum.*

Primò: an PP. guardiani, cæterique superiores parvorum conventuum, teneantur accedere ad synodum diocesanam, quatenus fuerint vocati ab episcopo, tanquam Sedis Apostolicæ delegato; et, quatenus affirmativè.

Secundò: an eam, quod vocati non interveniant, subiacere debeant nullæ in prædictâ synodo diocesana adterentur contumaces communitate.

Die 16 junii 1705, sacra congregatio eminentissimorum S. R. E. cardinalium, concilii Tridentini interpretum, ad primum respondit affirmativè; ad secundum pariter affirmativè arbitrario ordinarii, exceptâ nullâ pecuniaria.

V. Jam, ut à suppressis et restituis ad parvos conventus, nunquam suppressos, gradum faciamus, si hos actu non incolant sex religiosi, quorum quatuor sint sacerdotes, juxta censuram allegati decreti Innocentii X, non secus ac priores, de quibus hæc tenent, subduntur jurisdictioni ordinarii loci, et proinde mittendi sunt eodem jure, quo illi. Si verò sex in iis stantur religiosi, eoque magis si plures, ab ordinarii jurisdictione penitus eximuntur: quod liquet ex enuntiato decreto, et discretè declaravit sacra congregatio super stata regularium die 29 novembris 1657: *Sacra congregatio super stata regularium censuit, conventus, nunquam suppressos, in quibus actu decessit de familiaribus plures, quam sex religiosi, minime comprehendi in decreto san. mem. Innocentii X, quod incipit: Ut in parvis, ac proinde locorum ordinarios nunquam posse in eorum dicti decreti, in hujusmodi conventibus, aut illorum personis, ullam sibi jurisdictionem vindicare: quam declarationem postquam retulit Panimoll., dec. 84, annot. 2, num. 62, addidit: Pro cæsis observantia decreti respondit sacra congregatio concilii in Melphitice jurisdictionis 3 augusti 1686. Causa autem Melphitensis, quam innuit Panimoll., hæc fuit: Cum epi-*

episcopus Melphitensis sacra visitare et apostolorum limina, quaesivit à sacrâ congregatione concilii, an sibi competere delegatâ jurisdictione in parvos suae dioecesis regularium conventus, nunquam suppressos, in quibus non alerentur quatuor sacerdotes, ita ut jus sibi esset, non solum iisdem conventibus annexis ecclesiis, sed et ipsos conventus, easque cubicula, ac praeterea inibi existentes regulares personâliter visitare. Et sacra congregatio die 5 augusti 1680 respondit: *Servandam esse decretam congregationis super statu regularium, editam 29 novembris 1657.*

VI. Quosdam regulares, qui seni, ut praescriptum est, parvis in conventibus, nunquam suppressis, degunt, nisi curam animarum habeant, astringi nequeunt ad interveniendum episcopi synodo; quoniam admodum in eadem, quam retulimus, causâ Pientinâ, eadem sacra congregatio concilii, de his postmodum specialiter consultâ, expressè sancivit.

VII. In sacrâ congregatione, habita sub die 16 junii proximi elapsi, propositis ad instantiam promotoris fiscalis curiae episcopalis Pientinae infra scriptis dubiis, nempe priorè, an priores, guardiani, ceterisque superiores parvorum conventuum liceantur accedere ad synodum dioecesanam, quatenus fuerint vocati ab episcopo, tanquam Sedis Apostolicae delegato; et, quatenus affirmativè;

VIII. Secundo, an casu quo vocati non interveniant, subjacere debeant mulctae, in predictâ synodo dioecesanâ adversus contumaces comminata, rescriptum fuit, ad primum affirmativè; ad secundam affirmativè, arbitrio ordinarii, exceptâ mulctâ pecuniariâ. Reclamante autem adversus hujusmodi resolutionem priore, et Patribus conventus B. Mariae Virginis servorum, loci Scrofanî, sub fundamento, quod dictus coram conventus non sit comprehensus in decreto san. mem. Innocenti X, incipienti: *Ut in parvis, renovato per consultationem san. mem. Alexandri VII, eo quia, ut asseritur, nunquam fuit suppressus, ac semper ibidem manserant de familiaribus sex religiosi, eminentis vestris resolvendam proponitur:*

IX. An respectu dicti conventus B. Mariae Virginis loci Scrofanî sit standum, vel recedendum à decisio in casu, etc.

X. Die 15 septembris 1705 sacra congregatio eminentissimorum S. R. E. cardinalium, concilii Tridentini interpretum censuit, contentum Scrofanî non esse comprehensum.

CAPUT III.

De obtinentibus dignitates, personatus, officia, et de vicariis, tam generalibus, tum foraneis.

I. Dignitas, personatus, et officium, saepe promissè accipiuntur: strictè tamen, et juxta juris apices, distincta sunt beneficia: dignitatem quippe obtinere dicitur, qui ratione beneficii, quod possidet, praeminentiam habet, cum jurisdictione in foro externo, sicuti olim erat, et alicubi etiam nunc est archidiaconus: personatum, qui solam praeminentiam habet, sine jurisdictione, uti prior, et decanus: officium, qui, nec praeminentiam, nec jurisdictionem, sed administrationem duntaxat habet aliquarum rerum, ad ecclesiam pertinentium, uti sacrista, et thesaurarius. Hi omnes tunc quodam loquendi modo, dicuntur prelati, et capropter, si sint de clero seculari, nec privilegio post Tridentinum impetrato excusentur, tenentur synodo dioecesanæ interesse: quod asserunt Massobæ. de Synodo dioecese., cap. 5, dub. 2, num. 9; Gavanti. in Praxi synodi dioecese., c. 2, in adnot., n. 4; Pax Jordan., Lucubrat. l. 8, tit. 2, n. 46 et seq.

II. Vicarius generalis episcopi, tanquam à jure quandoque dicitur officialis, ut cap. Licet, de Offic. vicar. in 6, et in Clement. 2, de Rescriptis, sitamen in aliquibus regionibus ultra montes, praesertim in Galliâ, et Belgio, usus obtinuit, ut ab officiali distinguatur, et vicarius nuncupetur, qui ea exercet, quae sunt jurisdictionis voluntariae; officialis vero, qui jurisdictioni praesert contentiosæ: quod testantur Cabassut.

in Theoriâ et Praxi jur. canon., lib. 1, c. 15, n. 1, et Van-Espen, Juris ecclesiast. tom. 1, p. 1, tit. 12, c. 5, atque Alessera, in Vindiciæ ecclesiast. jurisdiction. lib. 7, c. 6. Apud nos autem unus et idem episcopi vices, in utriusque jurisdictionis exercitio, gerere consuevit; quod etiam esse juri conformis, observavit Guillelmus Lyndewode ad constitutiones Angliæ lib. 2, ad tit. de Sequestratione possessionis et fructuum, verb. Vicarius generalis, inquit, *Horum potestas differt ab officialium principalium potestate, de quibus sequitur in textu: nam officiales dicuntur quibus causarum cognitio generaliter per habentes jurisdictionem ecclesiasticam committitur, et in tales transmittitur cognitio causarum totius dioecesis, non tamen inquisitio, nec correctio, sive punitio criminum, etc. Sed vicarii generales omnia predicta facere possunt virtute officii, exceptâ collatione beneficiorum.* Quid porrò vicarius generalis juris habeat quoad synodum, absente episcopo, jam supra ostendimus: in praesens asserimus, eum, praesente atque ita jubente episcopo, et posse et debere synodo intervenire; atque insuper affirmamus, maxime per decretum et expedire, ut episcopus velit sum vicarium synodo adesse. Colligimus hæc ex quodam brevi Gregorii XIV, edito ad dirimendam celeberrimam controversiam, quam sublimus.

III. Praesente cardinali de Castro metropolitano ecclesiae Hispanensium, magna excitata est controversia inter vicarium generalem, et capitulum metropolitani super praecedentiâ sedendi in synodo: eaque delatâ ad sacram congregationem concilii, cum adhuc indecisa penderet, san. mem. Sixtus V ita decrevit: *Vicarium, seu officialem generalem, praesente archiepiscopo, vel episcopo, neque locum in synodo dioecesanâ, nisi in capitulo, à jure communi habere, aut praetendere posse; ipso vero archiepiscopo, vel episcopo absente, praecipuum in eadem synodo locum obtinere debere.* Adversus hujusmodi breve, praevia appellatione oris, quam de voto sacrae congregationis concilii, à Gregorio XIV obtinuit, reclamavit cardinalis de Castro, alindque ab eodem Gregorio reportavit breve moderatarum decreti Sixti V, hisce verbis conceptum: *Vicarium, seu officialem, aut praesentem generalem archiepiscopi, cujus praesentia in synodis dioecesanis, pro controversiis et libris dirimendis, et quævis cognoscendis, et decretis statuendis, necessaria omnino est, tam absente, quam etiam praesente archiepiscopo, primum locum post ipsam archiepiscopum, et ante capitulum, vel à capitulo deputatos, in eadem omnino synodo dioecesanâ de jure habere, nisi tamen ex consuetudine legitima capitulo jus in eadem synodo vicarium praecedentiâ constituit esse acquisitum.*

IV. Hæc, quae indicantur in decisione Romanae rotæ in Hispanensium, juris sedendi in synodo, 21 junii 1697, coram Muto, editâ apud Nicollium Jur. canon., t. 1, lit. C, § Post, n. 180, eo tantum animo hic retulimus, ut à Gregorio XIV rationes audiremus, propter quas oportet, ut vicarius generalis, etiam praesente episcopo, synodo intersit; nam de loco, ubi sedere debeat, infra erit sermo.

V. Praeter vicarium generalem, qui toti praesert dioecesi, alii ab episcopis constituuntur peculiare vicarii, dicti foranei, ut extra civitatem in pagis et oppidis jus dicant, in quibusdam levioris momenti causis, et jurisdictionem exerceant, ad certos duntaxat actus limitatam; à quorum tamen sententiis liberum est ad episcopum appellare, juxta Glossam in Clementinâ 2, verb. *Foraneo*, ubi Archidiaconus, et Cardinalis, de Rescriptis, et latè deducta per Sbrozzium de Vicario episcopi, lib. 4, q. 5.

VI. Ejusmodi vicariorum originem antiquissimam esse, atque ad chorepiscopos referendam, non immeritò arbitratur Lucini. de Sacramentis, dissert. 9, q. 2 c. 4. Quamquam enim Rabanus archiepiscopus Moguntinus in episc. de Chorepisc., quem sequuntur Beveregius in Notis ad conc. Ancyran., can. 15, Binghamus, Origin. ecclesiast., t. 1, lib. 2, c. 14; Caveus, Blondellus, Tournely, alique existunt, chorepiscopos, ordinatione, et caractere, veros episcopos

fuisse; at tamen, quod citatus Binghamus latetur, communior, magisque recepta est opinio, fuisse eos tantummodò presbyteros, quemadmodum fuisse probant Turrianus, Not. ad can. 54 Nicen. Arab.; Estius in 4. Sent., dist. 24, § 30; Anton. Augustinus, Epit. jur. can., lib. 6, tit. 1, c. 8, 11 et 13; Morinus de Sacr. Ordin., p. 3, exercit. 4; Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 1, lib. 2, c. 1 et 2; Natalis Alexander appendic. ad dissert. 44, in sec. 6; etsi negari haud possit, quandoque contingit in chorepiscopum assumi, qui episcopali characterè esset antea insignitus, et à suà dioecesi ob persecutionis ætum expulsus, aut ejusdem administratione, in alicujus gravis criminis pœnam, legitimâ auctoritate privatus, quod opportunè animadvertunt Bellar., t. 2. Controv., de Clericis, lib. 4, c. 17; Hallier de sacris Ordin., sect. 3, c. 2, art. 2, § 5; Cabassutius, Notit. eccles. seculi IV, in can. 13 concilii Ancyran., n. 6; et Petrus de Marca, lib. 2, de Concord., c. 13. Siquidem concilium Nicenum, can. 8, ita prospexit episcopis Novatianis, qui ad catholicam redirent Ecclesiam, ut ab episcopo loci, sive ad presbyteri ejusdem oppidani, sive ad chorepiscopi officium admitterentur: idemque decretum fuisse de episcopis Meletianis, ad Ecclesiam unitatem reversis, colligitur ex ejusdem concilii epistola synodica apud Socratem, lib. 1, c. 9. Jam ergo ibi chorepiscopi constituebantur in pagis, et oppidis, ut ea episcopi loco gubernarent; quamobrem à Ferrando diacono, Breviar., c. 79, vocantur episcoporum vicarii: *Chorepiscopi*, inquit, *id est, vicarii episcoporum*; eandemque nomenclaturam apud alios habent sacrorum canonum collectores. Quia porrò chorepiscopi, præter jurisdictionem ad regimen loci, cui præfiebantur, necessariam, potestas quoque data erat conferendi minores ordines, quibus tunc temporis accensebatur subdiaconatus, et aliquando, cum nimium episcopali characterè erant exornati, iisdem ab episcopo loci facultas quoque delegabatur conferendi ordines sacros: inde factum est, ut chorepiscopi, tot condecorati prærogativis, eò usque audacia devenirent, ut in omnibus se episcopis æquarent: cùmque nec canones conciliorum, præcipuè canon 6 concilii Sardicensis, quartus Toletani XII, Francofordiensis 22, Hispalensis 7, neque epistolæ decretales summorum pontificum, et signanter epistola olim 88 Leonis Magni (si tamen ejus est, quod recentiores critici negant) et epistola Leonis III ad episcopos Galliæ, quibus chorepiscoporum refrænabatur insolentia, satis fuissent ad eos continendos in officio: idcirco seculo VIII et IX ita pluribus præcipientibus Ecclesie legibus, chorepiscoporum ordo suppressi cepit, ac medio circiter seculo X, prorsus extinctus est, quod narrat Natalis Alexander, Hist. eccl., t. 4, ad seculum XIV, in append. ad dissert. 44.

VII. Extinctis chorepiscopis, sollicitudo lustrandi rusticanas parochias, præsidendi parvis oppidis, corrigendi ac puniendi in his degentes clericos, quæ prius chorepiscopis competebat, translata est in archipresbyteros, archidiaconos et decanos rurales: unde Siegebertus in Chronico, agens de Damaso II, qui pontificatum inivit anno 1048, archidiaconos cum chorepiscopis confudit, ita scribens: *Damasus papa decrevit ne quid contra episcopos præsumant archidiaconi, qui dicuntur chorepiscopi, id est villarum, et regionum episcopi*. Erant igitur archidiaconi, decani, et similes, in chorepiscoporum locum successi, vicarii rurales, seu foranei episcoporum. Propterea concilium Londinense anni 1137, can. 2, archidiaconis, utpote vicariis episcopi in sibi commissis dioecesis regiunculis obeuntibus, injungit, ut in decanorum suorum conventibus sacerdotes maxime in his studium erudire, docentes eos, qualiter circa Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, et Matrimonium debeant se habere; quemadmodum legitur in collectione antiquâ Spelmani, t. 2, p. 222, etsi in recentiori Wilkins, l. 1, p. 650, Eucharistia nomen onissum sit. Et concilium Lambethanum an. 1261, c. 31, ac concilium ad Pontem Audemari anni 1279,

can. 21, iisdem archidiaconis, et decanis ruralibus, veluti jurisdictionem in pagis exercerentibus, districtè præceperunt, ut in clericis animadvertent, qui clericalem tonsuram non gestarent. Ut porrò ejusmodi vicarii foranei proprio muneri facilius satisfacerent, a concilio Coloniensi anni 1266, can. 14, Excestrensi anni 1287, can. 31, aliisque congestis à Thomassinio de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 2, l. 3, c. 76, statutum est, ut eorum quilibet, singulis mensibus, omnes suæ jurisdictioni subjectos sacerdotes in quadam veluti ruralem synodum, coram se congregaret, ubi et eos instruere, et quæ in suâ regiunculâ corrigenda essent, rescire posset.

VIII. Morem istum partiendi dioecesim in totidem veluti minusculos episcopatus, quorum singulis suus præsideret vicarius, etsi pervagallissimus esset in toto lerè Occidente, inusitatum tamen fuisse in nostrâ Italiâ, asserit laudatus Thomassinus, in quam primum invectum credit à S. Carolo Borromeo, cujus rei causam refert in adeo angustos et coarctatos limites dioecesium Italiae; ut unus vicarius generalis, in civitate residens, visus sit toti dioecesi regendæ sufficere. At suspicamur virum, cæterorum eruditissimum, in hoc errasse: nam, ut prætermissum vestigia, in plerisque dioecesibus adhuc extantia, antiquæ jurisdictionis, quam in aliquâ earumdem parte exercebant archidiaconi et decani, Joannes Franciscus Bonhomius, episcopus Vercellensis, S. Carolo cœvus, à quo, uti narrat Ughellius, anno 1572 fuit episcopus inauguratus in suis decretis generalibus reformationis ecclesiasticæ, editionis Coloniensis, anni 1585, p. 119 et seq., disserit de nostris vicariis foraneis, non tanquam recens institutos, sed veluti jamdiù antea inductos, dicens eos assumi consuevisse ex archipresbyteris, et præpositis oppidorum; quod tamen monet, non oportere esse perpetuum, cùm vicarii foranei officium illis duntaxat sit committendum, qui litterarum scientiâ, morum integritate, ac rerum agendarum usu, præstantiores sunt. De iisdem pariter vicariis, ante Bonhomium, mentionem fecerat Petrus Franciscus Zinus, in Exemplo boni pastoris: adhuc quippe vivente celebri Joanne Matthæo Giberto, episcopo Veronensi, laudatus Zinus Giberti constitutiones, typis Veronensibus impressas, divulgavit anno 1542, iterumque Venetiis excudi curavit anno 1565, quarum nova editio denuò prodiit Veronæ anno 1740. Jam autem in hæc postremâ editione, p. 290, profertur testimonium Zini, asserentis ab episcopo Giberto constitutos fuisse per suam Veronensem dioecesim vicarios foraneos: *Porrò, cum nec ipse episcopus, inquit Zinus, nec ejus vicarius, et reliqui ministri, magnâ negotiorum urbis multitudine distenti, valeant ita accuratè ea, quæ ruri gerenda sunt, intueri, et animadvertere, utrum sacerdotales se rectè gerant, imperataque faciant; multos ex archipresbyteris, et parochis peritioribus, et magis idoneis, tanquam vicarios .. constituit*. Vicarios quoque foraneos nominatos legitimus ab Innocentio IV, in c. Romana, de Offic. ordin., in 6; at ibi foraneos appellat vicarios, quos archiepiscopus Remensis constituere attentaverat in suorum suffraganeorum dioecesibus. De veris autem vicariis foraneis loquitur Clemens V, in Clem. 2, de Rescriptis, ubi differentiam ponit inter episcopi principalem officialem, ejusque officialem foraneum, qui in certâ dioecesis parte ad certos actus constituitur; notat quoque ibidem Glossa, ab hoc officiali foraneo posse appellacionem interponi ad episcopum, etsi Anastasius Germonius, Animadvers., l. 1, c. 7, contra communiter receptam usque comprobata Glossæ opinionem, oppositum suadere conetur.

IX. Verùm, quidquid sit de primordiis vicariorum foraneorum in Italiâ, certum est nunquam apud nos tantam illis tributam jurisdictionem, quantum olim habuerunt, et alicubi etiam nunc habent, extra Italiam, sed eorum facultates ad quedam duntaxat levioris momenti negotia consuevisse restringi et limitari, quod jam supra observavimus.

X. Illos porrò ad synodum referendo, si ad cœtum

pertinent parochorum, nullus dubitat debere synodo adesse; si verò simplices sunt presbyteri, quamvis nullum possideant ecclesiasticum beneficium, idem de eis statutum quod de vicario generali diximus, arce- sitos nimirum ab episcopo teneri ad synodum acce- dere. Affirmamus præterea oportere ut episcopus omnes suos vicarios foraneos ad synodum vocet, quoniam ab istis tanquam oculatis testibus melius quam à vicario generali certior fieri poterit de iis quæ in remotis diocesis partibus occurrunt, et aliquam for- tassè synodalem sanctionem exposcent.

CAPUT IV.

De canonicis ecclesiæ cathedralis et collegiatarum.

I. Canonicos ecclesiarum cathedralium invitandos esse ad synodum provincialem, deliberatum fuit in concilio provinciali Mechliniensis, celebrato Lovanii anno 1574. *Fuit conclusum et resolutum quòd posthac nominatim ad concilium provinciale vocabantur decani et capitula ecclesiarum cathedralium;* apud Martene et Durand, Thesaur. nov. anecdot., tom. 4, col. 451, et cum communi docet Fagnanus, in cap. *Ptsi membra*, à num. 37 usque ad fin., de his quæ sunt à prelati sine consensu capituli. Inviti tamen compelli nequeunt ut interveniant, quemadmodum idem Fagnanus prose- quitur; et si concilio provinciali intersint, votum merè consultivum, non decisivum, habent, juxta decretum sacræ congregationis concilii, in Salamitanæ synodi die 19 aprilis 1596, l. 8 Decret., pag. 174, *capitulorum deputatos vocem duntaxat consultivam in concilio provinciali habere.*

II. Quod spectat ad synodos diocesanæ, ut vera fateamur, nulla in antiquis synodis fit mentio canonicorum: sæpius quidem illis interfuisse atque interesse debere legimus abbates, priores, decanos et parochos, quod patet tum ex iis quæ hujus libri c. 1, n. 1, retulimus, tum ex statutis synodalibus Joannis episcopi Leodiensis anni 1278: *Mandamus decanis et sacerdotibus, et aliis qui ipsi synodo interesse tenentur; et ex statutis Ecclesiæ Avenionensis anni 1537, c. 8: Hoc statuto, præcipimus et mandamus ut de cætero priores, rectores, decani et alii qui ad synodum venire consueverint, etc.;* atque ex statutis Ecclesiæ Meldensis: *Præcipitur districtè ut omnes presbyteri curam habentes veniant ad synodum,* cit. tom. 4 Thesaur. anecdot., col. 829, 863 et 891; sed nusquam canonicos, specialiter nominatos invenimus. Ad nihilominus juxta præsentem disciplinam, ad diocesanam synodum invitandos esse canonicos ecclesiarum cathedralium communiter asserunt doctores congesti à Monacello, tom. 1, tit. 6, formul. 3, n. 5; solùmque questio est an invitati teneantur adesse. Bottus, in tract. de synodo, part. 2, in princ., n. 2, seq., et Massobrius, de Synodo dioc., cap. 3, dub. 2, affirmant, reluctantes cogi non posse, nisi tamen in synodo agendum foret de negotiis ad eos pertinentibus, aut de rebus in quibus ab episcopo capituli consilium est exquirendum. Attamen sententia opposita, obstringens canonicos cathedralis ad interveniendum synodo, saltem per aliquot è capituli gremio deputatos, magis recepta est apud doctores, et usu comprobata; primò, quia censetur constitui in quâdam quasi dignitate, comparandâ cum prioribus et decanis, quos semper ad synodum adactos nuper vidimus; secundo, quia nunquam accidit ut in synodo non tractetur de horis canonicis ritè persolvendis, de cleri moribus reformandis, de restaurandâ ecclesiasticâ disciplinâ, cæterisque quæ ipsos quoque canonicos respiciant; in quo rerum eventus omnes doctores consentiunt non licere canonicis se à synodo excusare; Barbosa, de Offic. et Potest. episcopi, p. 3, alleg. 33, n. 11; Pax Jordan., lib. 8, tit. 2, n. 59; Romaguer., ad Constitut. synod. Gerundens., lib. 1, tit. 1, c. 2, num. 45, et alii, eandem obligationem extendentes ad eorumdem canonicorum coadjutores.

III. Episcopus Mlerdens. à suâ synodo diocesanâ tentavit excludere canonicum penitentiarum, quia,

ut aiebat, in jure cautum non reperitur juxta illè esse interveniendi synodo. Sed interpositâ à penitentiaro appellatione ad sacram congregationem concilii, hæc censuit eum nequaquam excludi posse. Si enim invitandi et admittendi sunt cæteri canonici, eò magis visus est admittendus canonicus penitentiarum, qui est quasi parochus totius diocesis, et jus habet excipiendi sacramentales diocesanorum confessiones, non ex speciali commissione episcopi, sed à lege, à concilio scilicet Tridentino, ita ut propterea in iis quæ spectant ad forum internum, censendus sit ordinarius; de quâ re plura Fagnan., in cap. *Græve*, num. 10, de Præbendis.

IV. Alii ecclesiæ cathedralis beneficiarii, qui inter canonicos non cooptantur, ab episcopo vocati, possunt et debent interesse, sed veluti singuli, non tanquam constituentes unum corpus, seu collegium, juxta sensum sacræ congregationis concilii, expositum à Pignatello, consult. 3, tom. 7.

V. De canonicis collegiatarum ecclesiarum censet Massobrius, cit. cap. 3, dub. 2, n. 26, neque oportere ut ad synodum invitentur, neque invitatos adigi posse ad interveniendum, nisi cum forlassè cæteri quoque à diocesis clero interesse tenentur. At, cum in supra allegato concilio Mechliniensis decere visum fuerit ut capitula collegiatarum ecclesiarum vocarentur ad concilium provinciale, *fuit conclusum et resolutum quòd posthac nominatim ad concilium provinciale vocabantur decani... et capitula collegiatarum ecclesiarum provincie Mechliniensis, ut per se vel per suos procuratores in synodo provinciali compareant;* multò magis oportere existimamus ut ad diocesanam synodum invitentur; invitatos autem non posse accessum detractare, ex iis perspicuum fiet quæ de obtinendis beneficiis simplicia infernus statuemus. Quare recitâs Pax Jordan., cit. loc., num. 59, omnes canonicos collegiatarum eorumque coadjutores, ad synodum absolutè compellit. Quòd si collegiata extra locum sit ubi synodus habetur, tunc, ne ecclesia sua tradatur servitio, non omnes canonici, sed aliqui eorum, à capitulo deputati, debent omnium nomine synodum adire, juxta decretum sacræ congregationis episcoporum et regularium, apud Pignatellum, consult. 77, num. 62, tom. 9, et benè deducta per Pacem Jordanum, cod. cit. loc., n. 60.

VI. Usus obtinuit ut canonici tam cathedralium quam collegiatarum ecclesiarum, postquam quadraginta annorum non interrupto spatio diligenter ecclesiæ inserverint, exemptionem consequantur à choro, atque ab omni absolvantur servitio deinceps ecclesiæ præstando, quin tamen idcirco aliquid amittant aut ex præbende fructibus, aut ex distributionibus quotidianis quas lucrantur, etiamsi absint à loco beneficii; eâ siquidem exemptione obtentâ, libertatem pariter nanciscuntur à vinculo residentiæ, juxta declarationem editam à sacrâ congregatione concilii die 17 decembris 1718, in responsione ad quantum ex dubiis jubilationum propositis à nobis, ejusdem sacræ congregationis secretarii munus tunc obeuntibus. Jam autem, si de hisce canonicis, qui *jubilat* dicuntur, institutum quaestio, an teneantur synodum adire, sine ulla hæsitacione affirmamus, modò tamen ab episcopo specialiter vocentur; quod colligimus ex cap. *Cum ad hoc*, de Clericis non residentibus, et decusum deprehendimus à sacrâ congregatione concilii in Aquilânâ 27 septembris 1659, ad tertium dubium lib. 21 Decretor., et in Sabinens. 2 octobris 1717, lib. 67 Decretor. Folest quippe contingere ut episcopus canonici jublati, veluti maturioris ætatis et concilii, rerumque ecclesiæ et capitulum respicientium magis periti, operâ indigeat in synodo; absoum autem videtur ut in his circumstantiis ille non teneatur morem gerere episcopo vocanti, possitque à synodo se abducere; quemadmodum in re simili ratiocinatur Michael Thomasius, in tract. de Ratione habendi concilia provincialia et diocesanâ, fol. 156. Accedit canonicum etiam post obtentum jubilationis indulgum posse ad servitium ecclesiæ revocari, si nimirum ob alium ministrorum

paucitatem divina officia debito cultu expleri non valeant, quod in cit. cap. *Cum ad hoc*, patriarchæ Antiocheno disertis verbis rescriptis Gregorius IX, et censuit sacra congregatio concilii in responsione ad quartum ex predictis dubiis jubilationum: multo magis itaque poterit canonicus jubilatibus ab episcopo compelli venire ad synodum, cum ejus presentia conferre posse videatur ad Ecclesie totiusque diocesis utilitatem.

CAPUT V.

De parochiis.

I. Diocesanæ synodos à primarum origine potissimum ex parochiis fuisse conflatas, et ratio suadet, et antiquissimi Ecclesie canones nos edocent. Illis quippe quæ eò semper collimarunt ut animarum salutem promoverent, eò maxime interesse oportuit, quibus aliqua domini gregis portio tradita erat custodienda. Hinc synodus diocesanæ Antisiodorensis anni 878, can. 7, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 444, sancivit ut *medio maio omnes presbyteri ad synodum in civitatem veniant*; et in formula habendi synodum diocesanam, à Burchardo ascriptâ concilio Salegunstadiensi anni 1022, quod ab aliis *Moguntinum* dicitur, eò quod Salegunstadium jam tum esset Moguntinæ diocesis, legitur: *Conventibus presbyteri omnes intrent (synodum), et secundum ordinationis suæ tempus resideant*. Quibus in locis sicuti et in aliis vetustis canonibus, sacerdotum et presbyterorum nomine, parochos designari, advertit Van Espen, Jur. eccles. univers. part. 1, tit. 18 c. 2, n. 4, inquit: « Ille nota omnes indistincte presbyteros ad synodum admitti; nec mirum, quia, juxta phrasim illius temporis, nomine presbyterorum veniebant parochi, adeo ut admittere presbyteros ad synodum, idem tunc significaret quod hodie admittere parochos. » Enimvero concilium Liptinense anni 745, tom. 4 Conc. Gall.æ, editionis Simonidi pag. 538, aperte ostendit presbyterorum nomine se non alios quam parochos intelligere, cum, can. 3, ait ut « unusquisque presbyter in parochiâ habitans subjectus sit illi episcopo in cujus parochiâ habitat, et semper in quadragesimâ rationem et ordinem ministerii sui, sive de Baptismo, sive de fide catholici, sive de precibus et ordine missarum, ipsi episcopo reddat et ostendat. » In eodem sensu sacerdotum nomen usurpavit Innocentius III, in cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed., cuidam episcopo quem Gonzalez existimat fuisse Cantuariensem, rescribens: « Abbates et sacerdotes diocesanâ lege tibi subditos, qui ad tuam synodum venire contemnunt (immòdò in ipsâ synodo non ducas aliquid statuum, quod canonicis obviat insutatis) per censuram ecclesiasticam ad synodum ipsam venire compellas, et debitam tibi obedientiam et reverentiam exhibere; » ubi Innocentium sacerdotum vocabulo parochos indigitasse observat Fagnanus, in comment. ad idem cap., num. 2 et 3.

II. Magis diserte posteriores canones parochos seu curatos, et proprio et speciali nomine expressos, ad synodum compulere. Præter supra allegata statuta ecclesie Meldensis, in quibus *presbyteri curam habentes* ad synodum ire jubentur; in epistolâ synodicâ Raymundi, episcopi Ruthenensis, anni 1289, habetur: *Præcipimus ut ad dictam synodum hiemaleni veniant Ruthenam personaliter omnes prælati, et Clerici, et sacerdotes curam animarum habentes*; sæpius cit. tom. 4 Anecd. Martene, et Durand., col. 675. Et inter statuta ecclesie Nemausensis anni 1364, tit. 5, cap. 2, legitur: *Præcipientes districtè quod rectores vel sacerdotes parochiales singulis annis ad utramque synodum veniant*; cod. tom. 4, col. 1065. Omnem demum dubitationem aufert Tridentinum, sess. 24, cap. 2, de Reform., clarè et manifestè edicens: *ratione tamen parochialium, aut aliarum secularium, etiam annexarum, debeant tamen qui illarum curam gerunt, quicumque sibi sint, synodo interesse*. Quocirca extra controversiam est, quotquot animarum curam gerunt, sive se-

culares, sive regulares illi sint, indubiâ lege adigi ad interveniendum synodo. Barbosa, ad dictum cap. 2 Trid., num. 26, et de Offic. et Potest. episc., part. 3, allegat. 93, n. 5 et seq.; Massobr., de Synodo diocesis, cap. 2, dub. 2, num. 12; Amedeus Chrolus, de sacr. Conciliis, pag. 581, § *Dicti simpliciter*, in Biblioth. max. Pontif.; Roccaerti, tom. 5; Klephonus Clemens de Arostegui, in supracit. Concordiâ pastoralis, part. 2, c. 12, n. 22.

III. Aliqua difficultas unice esse poterat quoad parochos ecclesias administrantes subjectas prælato nullius, secundæ tamen et non tertie speciei, juxta distinctionem quam adhibuimus et explicavimus lib. 2, cap. 11, num. 1. Si territorium præfati prælati accendit speciei, quod lato quodam loquendi modo dicitur nullius, si undequeque circumscriptum ab unâ eademque diocesi, nullus unquam dubitavit quin illius territorii parochi interesse debeant synodo ab ejusdem diocesis episcopo indictæ; at, cum aliquando contingat illud territorium à pluribus diocesis terminari, disceptatum fuit cujusnam episcopi synodo intervenire deberent. Sed difficultatem enodavit sacra congregatio concilii: etenim, cum concilium Tridentinum, sess. 24, c. 9, de Reform., statuerit ecclesias seculares quæ nullius diocesis esse dicuntur, visitandas esse ab episcopo viciniore, hoc est, ut ibidem explicat, et decisum narrat Barbosa, n. 4, ab episcopo cujus cathedralis proximior est territorio de quo agitur, et frustra visa fuerit visitatio, nisi parochi tenerentur accedere ad ejusdem viciniore episcopi synodum, edictum in hæc status perere, idcirco sacra congregatio die 12 februarii 1622, lib. 12 Decret., pag. 90, ad dubium his verbis propositum: *An rectores qui sunt nullius diocesis teneantur accedere ad synodum diocesanam illius episcopi qui tanquam proximior potest eos visitare*, respondit: *Teneri*. Quam quidem sacra congregatio sententiam pluribus exornarunt, aliisque argumentis roborarunt Fagnanus, in cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed., et cardinalis Petra, ad Constit. apostol., tom. 5, pag. 131, n. 117.

CAPUT VI.

De obtinentibus beneficia simplicia, cæterisque presbyteris et clericis diocesis.

I. Nihil de istis disputandum jam superest, cum quid de singulis sit statuendum, distinctè explicaverit sacra congregatio concilii, cujus propterea sanctiones præstat duntaxat referre. In causâ Tullens., die 17 martii 1695, lib. 7 Decretor., p. 69: *Sacra, et c., censuit episcopum non posse cogere ad accedendum ad synodum habentes beneficia simplicia, nisi ex consuetudine aliud observatum fuerit*.

II. Quoad cæteros è clero, nullum habentes ecclesiasticum beneficium, eadem sacra congregatio die 15 decembris 1629, lib. 14 Decretor., ita consulta: *Episcopus Balneariensis, supplicat per sacram congregationem responderi, primo: An ipse cogere possit simplices sacerdotes non beneficiatos et clericos sacris ordinibus initiatos, pariter non beneficiatos, suæ diocesis, ad interessendum synodo diocesanæ; secundo: Et quid, si concurrat consuetudo? respondit: Posse cogere, quando in synodo agendum est de reformatione morum, sive de aliquâ re concernente totum clerum, vel de intimandis decretis factis in synodo provinciali; hoc autem casu, in ipsâ synodi convocacione faciendam esse mentionem quod de predictis erit tractandum. Ad secundum, concurrente consuetudine, posse*.

III. Utramque responsonem confirmavit in causâ Januens. die 10 septembris 1635, lib. 14 Decretor., p. 780, addens, in circumstantiis in quibus simplices beneficiarii alique de Clero synodo adesse coguntur, eos non esse admittendos ad votum ferendum pro confirmatione judicium et examinatorum synodalium. Idem repetitum fuit in causâ Forosempronens., die 17 januarii 1634, lib. 19 Decret., pag. 502, simulque deliberatum ut secretò moneretur episcopus ne absque necessitate cogeret clericos et sacerdotes ad interessendum.

dum synodo. Et, cum episcopus sancti Angeli et Bisaciarum, occasione visitationis sacrarum liminum, sciscitaretur an posset ad synodum compellere quemdam suae dioecesis sacerdotem obtinentem beneficium S. Antonii de Viennâ, in eadem dioecesi existens, et propria carens ecclesiâ, sacra congregatio, die 15 aprilis 1690, respondit servanda esse modò allegata decreta, l. 4 Decret., pag. 254 à tergo, et 255.

IV. Ex quibus sacrae congregationis sanctionibus duo planè conficiuntur: primum nimirum, obtinentes beneficia simplicia tunc solum synodo adesse debere, cum legitima consuetudo ad id eos obstringit; alterum, tam ipsos quàm ceteros è clero generatim ad synodum compelli posse, cum aut de morum disciplina restaurandâ, aut de re ad omnes clericos pertinente agendum est. Hæc non multùm arriente Amedeo Chirole de sacris conciliis, pag. 582, tom. 3 Biblioth. max. pontif. Sed, præter auctoritatem sacre congregationis concilii, cui vel soli Chirole asselas acquiescere oporteret, illa eadem communi calculo à doctoribus approbantur, præcipuè à Panormitano, in cap. *Quod super his*, in primo notabili, de Majorit. et Obed.; Fagnano, ibid., num. 3; Botto, in tract. de Syn., p. 2, num. 18; Azorio, Instit. moral. tom. 2, l. 3, c. 47, q. 3; episcopo Cispino, in tract. de Visitatione pastorali, part. 3, § 18, num. 4; Monacello, in Formular. legal., tom. 1, tit. 5, formul. 3, n. 3, et tom. 4, pag. 104, n. 155, quorum postremus illud iterùm monet, quod à sacra congregatione jam audivimus, nimirum oportere ut episcopus, ad omnem præcavendam litem et impediendas querelas, cum omnes clericos ad synodum vocat, in convocationis edicto causam exprimat, propter quam id inusueti oneris iisdem imponit.

V. Cæterùm, quòd possit consuetudine induci ut simplices beneficiarii cæterique de clero obstringantur adesse synodo, præter ea quæ doctores de robore et efficacia consuetudinis generatim astruunt, ad cap. fin., de Consuet., manifestè colligitur ex Pontificali Romano, 3 part., tit. 3, ubi legitur: *Sacerdotes et clerici universi qui ad synodum de jure vel consuetudine venire tenentur, consentiant in civitate vel alio loco, prout Pontifex ordinaverit.* Idemque tam antiquè quàm recentiores synodi ut certum ponunt. Statuta synodalia ecclesiæ Avenionensis anni 1357, c. 8 cit., tom. 4 Anecd., col. 563, hæc habent: *Hoc statuto, præcipimus et mandamus ut de cætero priores, rectores, decani et alii qui ad synodum venire consueverint, personaliter in quilibet synodo infallibiliter veniant.* Statuta ecclesiæ Biterrensensis anni 1368, n. 1, tom. 4 Anecd., Martene, col. 627, ad synodum vocant, *qui de jure vel consuetudine venire tenentur;* et concilium provinciale Mediolanense V, part. 1 Act. eccl. Mediol., p. 276, decernit: *Synodo dioecesanâ universi et singuli sacerdotes et clerici cujuscumque ordinis intersint, quicumque canonum jure vel ecclesiasticis sanctionibus, vel Tridentino decreto, vel consuetudine, aliâve ratione interesse possint aut planè debent. Adsint verò inter cæteros, quicumque beneficium ecclesiasticum (cujus causâ de jure aut consuetudine adesse debent) in eâ dioecesi obtinent, cujus synodus celebratur, quanvis in aliâ domicilium habeant.*

VI. Neque casu, sed consultò in hoc Mediolanensi concilio bis mentio facta est consuetudinis, quia, si vera narrat Pax Jordan., l. 8, tit. 2, num. 68, Mediolani reapse consuetudo viget ut omnes sacris initiati ad synodum accedant. Rectè pariter ibidem cautum est ut beneficiarii ejus episcopi synodum adcant, in cujus dioecesi beneficium possident; nam si quis origine subditus sit episcopo, ex. gr., Parmensi, sed beneficium possideat in dioecesi Placentinâ, et in hæc insuper commoretur, hujus et non illius episcopi synodo intervenire debet, quemadmodum censuit sacra congregatio concilii, apud Fagnanum, in cap. *Quod super his*, n. 13, de Majorit. et Obed.

VII. Ad idemne juris erit, cum quispiam simplex beneficium obtinet in dioecesi Placentinâ, sed domi-

cilium habet in dioecesi Parmensi? De hæc decerni videtur in allegato Mediolanensi concilio, quòd adesse cogatur synodo Placentinæ. Verùm tunc advertendum erit quâ ratione ab alterutro episcopo ad synodum vocetur. Si à Parmensi vocetur, tanquam beneficiarius, eò quòd consuetudo illi invaluerit ut omnes beneficiarii ad synodum eant; non poterit præfatus clericus ad accessum adigi, quomam quâ beneficiarius Placentino, et non Parmensi, subditur episcopo; si verò vocetur, non quatenus beneficiarius, sed quatenus clericus, quia scilicet eæ circumstantiæ emergunt quæ omnes clericos ad synodum urgent, non poterit accessum declinare: nam quâ clericus illi episcopo subditur in cujus dioecesi degit. Ab episcopo autem Placentino potest ad suam synodum cogi ratione beneficii, quandomcumque casus evenerit ut alii similes beneficiarii dioecesi Placentinâ compellantur ad synodum se conferre. Ex quo fit ut ille de quo est sermo, eodem anno ad duplicem synodum adigi queat; ad Parmensem scilicet et Placentinam, si ad unam uno nomine, altero ad alteram vocetur.

CAPUT VII.

De fratribus Capellanis sacre religionis Hierosolymitanæ, curam animarum habentibus, aliisque eidem religioni inservientibus.

I. Etsi sacrum concilium Tridentinum sæpius cit., sess. 24, c. 2, de Reform., omnes regulares curam animarum habentes ad episcopalem synodum ire jussit, specialis nihilominus instituta est disputatio de fratribus quos Capellanos vocant, Hierosolymitanæ religionis, in aliquâ eidem religioni annexâ seu subjectâ ecclesiâ animarum curam exercentibus; cui quidem peculiari disputationi ansam dederunt amplissima privilegia quibus, ob ejus præclarissimam in Ecclesiam catholicam merita Hierosolymitanus ordo fuit à Sede Apostolicâ largè exornatus. At perpetua et constans sacre congregationis concilii sententia fuit nullum privilegium fratribus de quibus agimus, suffragari ut à synodo ab episcopo indictâ se possint subtrahere; etenim S. Pius V, in suâ constitutione 104, tom. 4 part. 3 Bullar., pag. 49, postrema Romanæ editionis, apertè declaravit exemptiones concessas religioni Hierosolymitanæ nequaquam comprehendere ejusdem ordinis religiosos eoque commissas parochiales ecclesias in illis que animarum curam respiciunt, quibus servanda statuit concilii Tridentini decreta. Idemque iterum sanctum reperitur à Gregorio VIII, constitut. 125, § 5, cit. part. 3, tom. 4 Bullarii, pag. 456.

II. Quomobrem, cum sacre congregationis concilii examini subjecta fuerint hæc dubia, in causâ Illerdens. synodi:

Primo, an fratres Capellani sacre religionis Hierosolymitanæ curam animarum habentes, teneantur convenire ad synodum dioecesanam?

Secundo, an idem fratres Capellani curam animarum habentes, et Sacramenta in eorum ecclesiis regularibus et exemptis ministrantes clero et populo seculari subjecto episcopo loci, teneantur ad dioecesanam synodum convenire?

Tertiò, an idem fratres Capellani curam animarum habentes teneantur interesse lectioni et conferentiæ causarum conscientie ab episcopo præscriptis propter necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ, præsertim contra propositiones damnatas?

III. Die 17 juli 1683, sacra congregatio respondit: *Ad primum, secundum, et tertium, affirmative.*

IV. Neque solum episcopus predictos fratres Capellanos cogere potest ut synodo interveniant, sed liberam præterea potestatem habet, quas administrant parochiales ecclesias, quoad ea pariter que ad animarum curam quoquomodo referentur, ut delegatus Apostolicæ Sedis, visitandi, juxta constitutionem 187 S. Pii V, cit. part. 3, tom. 4 Bullar., pag. 180. Quia porrò S. Pius V expressè ait se per hanc constitutionem nullum voluisse afferre detrimentum jus-

visitandi easdem ecclesias, quod antea religioni ejusque militibus competeat, inde fit ut facultas illas visitandi, in his quæ curam spectant animarum, censeatur cumulativè inesse episcopo et prioribus Hierosolymitanis; illi quidem jure delegato; illis autem jure ordinario; ita tamen ut si episcopi et priorum decreta inter se discrepent, illa prævalcant quæ ab episcopo sunt edita, juxta plures sacrarum Urbi congregationum sententias, relatas à Monacello in form. tom. 1, tit. 5, form. 2, n. 2.

V. Quæ autem diximus de fratribus Capellanis, potiori jure locum sibi vindicant in sacerdotibus secularibus qui aliquando præficiuntur ecclesiis parochialibus annexis Hierosolymitanæ religioni. Hi siquidem, cum religiosi non sint, nullam omnino possunt præterere causam cur à synodo se excusent, aut in aliis parochiæ administrationem respicientibus episcopi jurisdictionem declinent. Hinc, cum in celebri causâ Pragen. jurisdictionis, de his sacerdotibus quæsitum fuisset à sacra congregatione concilii: *An nominati seu deputati in dictis ecclesiis, postquam reportaverint ab archiepiscopo licentiam pro exercendâ curâ animarum, teneantur se conformare constitutionibus synodalibus et ordinationibus consistorialibus quoad omnia in ordine ad Sacramentorum administrationem et curam animarum?* die 14 januarii 1708 responsum fuit affirmativè, sicuti habetur tom. 9 Thesauri resolutionum anni 1740, pag. 170.

VI. At, quoniam alii etiam sacerdotes reperiuntur, seculares quidem, nec religionis votis devoti, qui non curæ animarum, sed alii Hierosolymitanæ religionis, sunt servitii addicti; de his quoque videndum remanet an et quando ad episcopalem synodum adigi queant. Concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 11, de Reform., decrevit inservientes ordinibus militaribus, et nominatim religioni Hierosolymitanæ, subjectos esse jurisdictioni ordinarii tanquam Sedis Apostolicæ delegati, nisi vel religiosam professionem emisissent, vel intra militaris claustrum seu domus septa degentes religioni actu inserviant, et sub ordinis prælati obedientiâ vivant. Idem Tridentini decretum instauravit et distinctius explicavit Gregorius XIII, cit. constit. 125, Bullar. part. 3, tom. 4, in quæ prædictos inservientes, quocumque nomine nuncupentur, iterum subjectos delegatæ jurisdictioni episcoporum tam in visitatione quam extra visitationem, § 2, pag. 455, *exceptis tamen iis qui ecclesiis aliisque locis ditorum militum actu serviunt, et intra eorum septa et domos resident, ac sub eorum obedientiâ vivunt; quæ omnia debere simul concurrere intelliguntur; sine iis qui legitime et secundum regulam prædictæ religionis professionem fecerint, de quâ loci ordinario constare debeat.* Quam explicationem et prosequuntur et illustrent Fagnanus, in c. *Qui presbyterum*, n. 80, 91 et 99, de Pœnit. et Remiss.; Monacellus, tom. 4, in supplemento ad 3 tom., num. 159, pag. 405; Pignatell., consult. 22, tom. 2; nota, decis. 120, num. 16 et seq., part. 16 recen., atque eandem semper respexit suasque decisiones ad illam conformavit sacra congregatio concilii, præcipue in Materanen. jurisdictionis, 8 februarii 1658, lib. 24 Decret., pag. 353 et seq., et novissimè in Caputacen. jurisdictionis, 19 novemb. 1755.

VII. Eidem itaque distinctioni inhærentes, nullo labore rem nostram peculiarimus. In primis enim nihil de illis sacerdotibus peculiariter dicendum occurrit, qui religiosa vota nuncuparunt; hi quippe inter veros recensentur religiosos, de quibus satis abundè disseruimus. Ad alios verò quod atinet, aut Hierosolymitanæ religionis obsequii sunt ita mancipati ut simul omnes servent et impleant conditiones quas concilium Tridentinum et Gregoriana constitutio exposcunt; et tunc, cum exemptione fruuntur ab episcopi jurisdictione, in illis dumtaxat eventibus coguntur synodo interesse, in quibus eodem onere gravantur cæteri exempti ac ipsimet regulares; aut ab aliquâ ex præscriptis conditionibus deficiunt; et tunc, cum omnino

subdantur jurisdictioni ordinarii, tanquam Sedis Apostolicæ delegati, debent ad synodum accedere perinde ac alii diocesanî.

VIII. Quæ hactenus de Hierosolymitano dicta sunt, admissim congruunt militari ordini SS. Maurilii et Lazari, qui à S. Pio V, in constitutione 43, § 12, Bullar. tom. 4, part. 2, pag. 359, in omnibus æquatus est ordini Hierosolymitano. Hinc, cum nonnulli sacerdotes diocesis Urbanæ literas quas *patentales* vocant, obtinuerint à vicario commendæ SS. Maurilii et Lazari, iisdemque muniti se immunes jactarent à jurisdictione ordinarii; causâ propostâ in sacra congregatione concilii, et disputato, quod sequitur, dubio: *An officiales patentati commendæ SS. Maurilii et Lazari sint exempti à jurisdictione ordinarii?* die 7 septembris 1726 responsum fuit negativè.

CAPUT VIII.

De beneficiariis, Capellanis aliisque aggregatis ecclesiæ in solo Lateranensi fundatæ; de protonotariis et sub collectoribus spoliatorum, ac de ecclesiasticis privilegiatis almæ domus Laurentinæ.

I. Priusquam de istorum omnium accessu ad synodum instituat sermo, aliqua necesse est de singulorum exemptionibus delibare.

II. Privilegia à summis pontificibus Lateranensi capitulo concessa, atque à Pio IV postea revocata, denuò à Sixto V restituta et confirmata fuerunt in constitutione 29, Bullar. tom. 4, part. 4, pag. 183. Quocirea ad normam Sixtinæ, quæ hodie viget, constitutionis, ecclesiæ fundatæ in solo Lateranensi sunt exemptæ à jurisdictione ordinarii episcopi, etsi subdantur ejusdem jurisdictioni delegatæ, juxta dec. 115, n. 7 et 9, dec. 515, num. 9, in fin., et num. 12, cum duob. seq., part. 9, rec. et dec. 483, part. 15, decis. 375, n. 17 et seq., dec. 385, num. 5 et 6, part. 19 recent. Aliqua tamen circa sensum Sixtinæ constitutionis remaneat difficultas à doctioribus excitata: num scilicet ut ecclesiæ dicatur fundata in solo Lateranensi necesse sit ut solum reapse fuerit sub vero, proprio, sincero ac stabili dominio basilicæ Lateranensis? quòd profectò exigere videntur verba privilegiorum eidem basilicæ competentium, quæ instaurata fuere à Sixto V, quemadmodum adnotavit Monacell., in Formul. legal., tom. 2, tit. 15, formul. 1, num. 85; an potius satis sit ut solum paulò ante ecclesiæ constructionem fuerit datâ operâ capitulo Lateranensi donatum, ut nimirum ecclesiæ in eo edificanda subtraheretur ab ordinariâ jurisdictione episcopi? Hoc posterius satis esse censuit olim rota, dec. 185, p. 15 rec. Verum oppositum decisum est à peculiari congregatione, hæc super re à sanctæ memoriæ Benedicto XIII deputatâ, die 20 decembris 1726, uti videre est in voto decisivo quod circumfertur, exarato à cardinali Aldrovando, tunc rotæ decano, eidemque congregationi ascripto. Cæterum, quidquid sit de qualitate soli necessariâ ad assequendam exemptionem de quâ disserimus, cum in citatâ constitutione prohibuerit Sixtus V Lateranensi capitulo ne novas ecclesias vel beneficia erigeret sine licentiâ ordinarii in cujus diocesi esset erigenda, et præterea sanciverit ut quicumque eidem capitulo annexas seu addictas ecclesias regerent, aut beneficia obtinerent, nullius exemptionis prætextu ab ordinarii jurisdictione censerentur subtrahati, sed exactè servanda edixerit concilii Tridentini decreta; idcirco sacra congregatio, ejusdem concilii interpres, in causâ Pannæ. jurisdictionis, die 7 septembris 1680, lib. 31 Decretor., pag. 226, discusso articulo: *An clerici seu presbyteri aggregati ecclesiæ in solo Lateranensi fundatæ, excepto vicario, sint exempti à jurisdictione episcopi*, respondit negativè, ad formam constitutionis Sixtinæ. Et supereminè, anno scilicet 1755, ab episcopo Caputacen. iterum interrogata: *An beneficiarii Capellanis et patentatis capituli Lateranensis existentibus in Caputacensi diocesi, competat exemptio ab ordinarii jurisdictione*; die 17 decembris denuò respondit negativè

III. Transitum inde facientes ad protonotarios, cuique exploratum esse credimus eos originem duxisse à notariis qui à S. Clemente I deputati perhibentur ad perquirenda et conscribenda acta SS. martyrum, quemadmodum affirmavit Leo X in sua Constitutione, quae incipit *Regimini universalis Ecclesiae*, 1. Bullar. tom. 3. part. 4. pag. 460, edita in concilio Lateranensi, quorum sanè notariorum mentio etiam occurrit in canone, seu constituto S. Sylvestri, cap. 1, quod etsi suppositum habeatur, non esse tamen medio seculo posterius eruditè consentiant apud Petrum Constant, in Appendic. ad epistolas pontificias, tom. 1, pag. 45, ob eorumdem autem muneris excellentiam dicti sunt protonotarii, hoc est, primi inter notarios, qui sub sequenti etiam aetate, post restitutum scilicet Ecclesiae pacem, adhuc in Ecclesia Romanà perseverarunt, et loco inscribendi acta SS. martyrum, aliis in obsequium Apostolicæ Sedis gravissimis distenti sunt curis. Quanti porò à Romanis pontificibus suorum notariorum dignitas haberetur, vel ex hoc colligitur, quòd graviora Ecclesiae negotia illis gerenda demandarent: siquidem S. Leo Magnus et synodus Romana ad sedandas turbas ab hæreticis Constantinopoli excitatas duos statim illuc ablegarunt Romanæ Ecclesiae notarios, epist. 46, col. 25 ejusdem Leonis, cap. 1; et Gregorius Magnus, cum graves accepisset accusationes adversus archiepiscopum Calaritanum, nisi in Sardiniam Joannem notarium Apostolicæ Sedis, qui archiepiscopum congerit certis documentis innocentiam suam prodere, lib. 2, indict. 10, epist. 49, col. 54, Operum t. 2, col. 615; narratque Joannes Diaconus, in Gregorii Vita, lib. 2, cap. 35, Oper. tom. 4, col. 64, ab eodem notarios in provincias longinquas abigi solitos ad disciplinam canonum tuendam aut restituendam. Similiter ab Innocentio III, lib. 15, epist. 155: *Magistro Maximo notario nostro*, ea in partibus Romanicis peragenda legitimus commissis quæ summam quamdam auctoritatem rerumque experientiam desiderarent. Hinc autem evenisse opinamur ut protonotarii, utpote præcipui papæ administri, olim in Romanà aula supra episcopos sederent, eamque prærogativam obtinuerint usque ad Pium II, qui eos deinceps episcopis cedere jussit suà constitutione 4, cui totum orbem plausisse legitur in ejusdem commentariis, 4 edit. Francofort., anni 1614, lib. 3, pag. 64. Qui plura de protonotariorum origine et præstantiâ scire desiderat, legat Thomassinum de vet. et nov. Eccles. discipl., part. 1, l. 2, c. 104, et duobus seq.; Cohell., in Notitiâ cardinalatûs, cap. 18; Barbosa, Jur. eccles. univ., lib. 1, c. 23; Andreucium, in tract. de Protonotariis apostolicis, part. 1, cap. 2. Quod nostra inter est, et animadvertere ex his qui nunc ad protonotariorum officium assumuntur, alios dici *participantes*, alios non *participantes*, sed *extraordinarios*, *supranumerarios*, sive *honorarios*, et *titulares*, de quibus Searfantonus ad Ceccoper., art. 1, lib. 1, tit. 9, num. 14. Participantium collegium ante Sixtum V ex septem constituebatur; sed Sixtus V suâ constituit. 19 alios quinque aliis adjecti: quare hodie ex duodecim confatur veris protonotariis, qui absque ulla dubitatione et controversiâ tam in civilibus quam in criminalibus sunt plenè exempti à jurisdictione ordinariorum, quibus duntaxat subduntur quoad beneficia que in eorum possideant dioecesibus, juxta allegatas Leonis X et Sixti X constitutiones, et latè deducta per Fabrum, de Protonotariis, cap. 14. Aliud tamen est de protonotariis non participantibus: hos quippe, de quibus in præsens solum agimus, concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 21, locorum ordinariorum supposuit, tanquam Apostolicæ Sedis delegatis, ex quo inferri putavit à Cochier, de Jurisdic. in exemptis, part. 1, c. 18, n. 8, omnem prorsus, quàm antea fruebantur, exemptionem esse illis adeptam. Sed verius Barbosa, Juris. eccles. l. 1, c. 23, num. 35, et Faber, de Protonotariis, cap. 11, num. 15, existimant decreti conciliaris virtute unice ablatam

illis esse exemptionem quoad causas criminales, non autem quoad civiles, in quibus vigere adhuc arbitrantur privilegium isdem concessum à concilio Lateranensi, sess. 10, atque à Leone X confirmatum, const. 11, § 4, Bullar. tom. 2, c. 5, pag. 406, quo immunes fiunt potestate ordinarij in causis excedentibus summam viginti quinque ducatorum.

IV. Quòd si quis istius privilegii nudum verborum corticem consideret, facile sibi in animum inducet enuntiatam restrictionem exemptionis ad solas causas civiles excedentes summam viginti quinque ducatorum intelligendam esse de protonotariis habitum et rochetum non gestantibus, non autem de illis qui hisce insignibus induti continuè incedunt, quos propterea credat in quâlibet etiam minimo momenti civilis causâ esse ab ordinarij jurisdictione subtractos. At, qui mentem constitutionis penitus investigaverit et contextum perpendit, rectius existimabit solum voluisse Pontificem ut protonotarij proprium habitum deferentes conveniri nequeant coram ordinario in causis prædictam summam excedentibus; ceteros verò habitum non gestantes in omnibus etiam gravioris momenti causis reliquisse sub jurisdictione ordinariorum, quibus aliàs de jure subduntur. Ita enim, paulò post concilium Lateranense, Leonis constitutionem interpretatus est Antonius de Pratis, de Jurisdic. episc., cap. 8, per tot. inter tractat. magnos, tom. 15, p. 12, fol. 368, cui subscripsit Faber in cit. tract. de Protonotariis, cap. 11, n. 8 et seq. Et quod caput est, eamdem interpretationem sequitur sacra congregatio concilii, ut videre licet in unâ Papien. 14 decembris 1630, lib. 14 Decret., fol. 360, in Placentinâ, 20 augusti 1635, l. 14 Decret., fol. 760, et in *Nulius*, 19 januarii 1640, l. 16, pag. 520.

V. Quinimò eadem sacra congregatio, ad arcendos frequentes ordinariorum conquestiones de excessivo protonotariorum numero, ex quo episcoporum auctoritas in dies minuebatur, sæpius consulendum censui Sanctissimo ut deinceps in apostolicis litteris, quibus ejusmodi protonotarii creantur, expressè adderetur ne in causis civilibus ullâ gauderent exemptione à jurisdictione ordinarij, quemadmodum, sacre congregationis consilium secutus, addendum præcepit Urbanus VIII, anno 1635, quod legitur in dictâ Placentinâ, lib. 14, fol. 750. Et coherenter ad hæc bonæ memoriæ Altovitus, sacre congregationis secretarius, in suo suffragio exarato in quâdam causâ, cui titulus: *Dubia exemptionis*, hæc scripsit: *Credendum expressè declarandum protonotarios non participantes, etiamsi immèdiatè creatos à Papâ, sive habitum et rochetum gestantes, sive non, tam ratione personarum quam beneficiorum, subjacere in criminalibus omnimodâ jurisdictioni ordinarij; in civilibus verò causis cujuscumque summæ, ejusdem ordinarij jurisdictioni in primâ instantiâ subjacere protonotarios habitum et rochetum continuè non deferentes; illum autem continue deferentes prædictâ jurisdictioni subjacere in primâ instantiâ in causis summam ducatum viginti quinque non excedentibus; et quoad istos agendum demum cum Sanctissimo ut in brevibus apponatur clausula quod in civilibus omninò subjaceant jurisdictioni ordinarij.* Quocirca Apostolicis litteris quibus aliquis in numerum refertur protonotariorum non participantium, semper hæc inseritur clausula: *Circa exemptiones a sacro concilio Tridentino sublatis, ita ut nedum quoad criminalia sed etiam quoad civilia, subjacere ordinaris; uti habetur apud citatum Fabrum, c. 2, n. 7.* Et nos ipsi, qui amplissimo diplomate dignitates et canonicas cathedralis ecclesie Patavinæ inter honorarios ascripsimus Apostolicæ Sedis protonotarios, disertè simul detraximus per privilegia illis concessa nihil esse detractum episcopali jurisdictioni, quod legitur in nostrâ constit. 92, Bullar. tom. 1. Consuli potest Josephi Riganti episcopi Apruntini tractatus de Protonotariis apostolicis, ubi specialiter in dissert. 2, à num. 112 ad finem, hæc omnia quæ à nobis dicta sunt, confirmantur.

VI. Jam, quod atinet ad subcollectores spoliurum ad cameram apostolicam pertinentium, est in primis animadvertendum optimo jure summum Pontificem potuisse sibi reservare spolia clericorum in pauperes aliosque pios usus distribuenda, uti bene, post Redoanum, probat Azorius, *Insitit. moral.*, part. 2, lib. 8, c. 2, q. 4, et in provinciis in quibus predicta spolia colliguntur potuisse exactores et collectores constituere, quorum importunam quam exaggerat, exactio-nem faciliè clerici eludere queunt, si scilicet bona Ecclesie quæ supersunt, pauperibus erogent, neque in commodum congregent cognatorum; uti bene perpendit cardinalis Baronius ad an. 397, num. 64, ubi loquens de his collectoribus, inquit: *De quorum importuna exactioe cum multi querantur, hos faciliè vitant et prudenter arte deludent, qui bona Ecclesie quæ super sunt non congregarint, sed in pauperes erogarint.* Et adheret Thomassinus, de Beneficis, part. 3, lib. 2, c. 57, n. 9. Ilorum collectorum exemptio à jurisdictione ordinarii certa est, et liquet ex constitutione 40 Gregorii XIII, tom. 4 part. 6 Bullar. nov., pag. 295, et constitutione 47 Urbani VIII, Bullar. tom. 4; sed, cum in sacrâ congregatione concilii disceptatum fuisset quanta ea esset et quibus limitibus circumscriberetur, tandem die 27 febr. 1677, approbante sanctæ memoriæ Innocentio XI, decretum fuit subcollectorum privilegia non impedire quominus eisdem subdantur jurisdictioni ordinarii in rebus respectibus aut curam animarum, si quam exerceant, aut servitium Ecclesie, si canonicum aliudve beneficium possideant, aliisque pluribus nominatim expressis in eodem decreto, edito in Appendice ad concilium Romanum anni 1725, pag. 187.

VII. Edixit præterea sacra congregatio ut nonnisi unus pro quolibet diocesi deputari possit subcollector, et si plures deputentur, quamvis unus dicatur deputatus pro diocesi, alter pro loco exempto intra diocesim existente, hæc postremum, nullâ gaudere exemptione decrevit. Quare, cum in diocesi Bituntinâ tres olim reperirentur subcollectores, unus videlicet pro ipsâ civitate et diocesi Bituntinâ, alter pro abbatiâ nullius Fasani, tertius pro loco nullius Rutiliani, et episcopus Bituntinus, die 4 maii 1697, à sacrâ congregatione concilii quævisisset: *An subcollectores deputati pro jurisdictionibus Fasani, et Rutiliani, et commorantes Bituntinâ, aliquid in dicto loco gaudeant exemptione*, responsum fuit: *Non gaudere, et episcopus procedere posse in futurum*; uti habetur lib. 47 Decretor., fol. 185. Atque episcopo Caputa-quensi similem questionem proponenti, in congregatione habitâ die 14 martii 1722, cui nos tunc temporis à secretis eramus, rescriptum fuit ut servaretur predictum decretum, editum in Bituntinâ.

VIII. Jactabant olim tam protonotarii non participantes quàm spoliurum subcollectores, sed illis annumerari Sedis Apostolicæ officialibus, de quibus loquitur textus in cap. *Cum Mattheus*, de Hæreticis, et in cap. *Divina in eminenti*, de Privilegiis, inter extravag. com., ac propterea contendebant se non posse ab ordinariis ullâ irretiri censurâ, neque dignitates et beneficia non curata quæ obtinerent illorum jurisdictioni subesse; atque hæc opinio ad eorum mentem in sede-rat, ut ipsimet curaverint ut à sacrâ congregatione concilii examinarentur quædam exemptionis dubia; quorum primum fuit: *An protonotarii non participantes, immediatè creati à papa, connumerari debeant inter illos officiales de quibus loquuntur extravagantes*: Cum Mattheus, de Hæreticis, de Divinâ in eminenti, de Privilegiis, ita ut ordinarii locorum non possint in illos ferre censuras, et in illorum dignitatibus et beneficiis non curatis se intrinquare, aut quoquomodo immiscere et judicare, sed penitè in dictâ extravaganti contentis? Secundum: *An subcollectores spoliurum pro rev. camera apostolicâ recenseri pariter debeant inter officiales de quibus loquuntur dictæ extravagantes ad effectum communi*? Et sacra congregatio, re sedulo, de more,

discussâ die 16 maii 1682, ad utrumque negativè respondit, et persistit in decisis die 20 junii ejusdem anni. Etiam veri officiales Sedis Apostolicæ, de quibus citati textus, altioris sunt gradus atque ad graviores procuranda negotia destinati; quod egregiè explicat Penia comment. 75, vers. *Rursus*, in Addit. ad Emericum in Directorio inquisit., part. 3, q. 26, ad quem remittit lectorem glossator marginalis eadem extravag. cum Mattheus; unde audiendus non est Gonzalez, qui, unico citato Eimerico, oppositum asseruit ad regul. 8 cancell., gloss. 51, n. 82.

IX. Quibus annotatis, indubitanter concludimus nullum ex iis de quibus in præsens disserimus, posse à synodo se excusare, si huic aliàs interesse deberet. Quod profectò de beneficiariis et capellanis addictis servitio ecclesie capituli Lateranensis, atque insuper de protonotariis non participantibus, est luce meridiana clarior: illi quippe nullâ fruuntur immunitate à jurisdictione ordinarii; et istorum exemptio, etiamsi habitum et rochetum continuè gestant, restricta est ad solas causas civiles excedentes summam ducatorum viginti quinque, uti ex iis patet quæ præmissis. De subcollectoribus autem spoliurum omnem dubitationem, si qua antea subesse poterat, abstulit sacra congregatio concilii, in præfato decreto anni 1677, cujus verba sunt: *Et, quod majoris momenti est, ne prætextu hujusmodi officii cura animarum, servitium Ecclesie ac divini cultus morumque honestas detrimentum patiantur, declaravit.... minimè gaudere exemptione in concernentibus curam animarum et respectivè adimplementum onerum ipsarum præbendarum, et eadem ratione non gaudere canonicos et alios beneficiatos subcollectores in concernentibus servitium Ecclesie, et adimplementum onerum ipsorum canonicatum et beneficiorum, nec lucrarum distributiones quotidianas, si non inserviant. Insuper teneri ratione beneficiorum quæ obtinent, ad publicas processiones accedere, solvere cathedraticum et subsidium charitativum, et interesse synodo, ac visitationi, non tamen pluries quàm semel in anno.*

X. Neque sacra congregatio ejusmodi decreto novum obligationis vinculum in subcollectores iniecit, sed libertatem quam affectabant, iterùm compescuit; siquidem jam antea, anno nimirum 1634, die 21 martii, episcopo Cajacen. sciscitanti: *An in casibus in quibus clerici beneficiati teneant interesse synodis diocesanis et ad publicas processiones accedere, possit episcopus cogere etiam pœnis censurarum clericos subcollectores, præsertim actum in subcollectorâ non inservientes, ut synodis intersint et ad publicas processiones accedant?* eadem sacra congregatio responderat: *Episcopus cogere posse etiam clericos subcollectores ut synodis intersint et ad publicas processiones accedant, lib. 19 Decret., p. 329.*

XI. Denique, quod pertinet ad ecclesiasticos almæ domûs Laurentinæ servitiis addictos, eosque nomine ab ordinarii jurisdictione exemptos, cum inter eos et episcopum Recinatesensem ac Laurentanum controversia esset an posset hic eos compellere ut synodo diocesanæ interessent, propositum nobis fuit dubium his verbis conceptum: *An occasione convocationis synodi liceat eidem episcopo vocare ad se ecclesiasticos privilegiatos almæ domûs tam ad concilium quàm ad reliquos actus necessarios pro explendâ dictâ synodo, eodem modo quo se gerit respectu suorum subditorum; et an facultate delegatâ possit renuentes debitis pœnis compellere?* Nos autem omnibus maturè pensatis, respondimus affirmativè quoad utramque partem; ut videre est in Appendice ad tom. 2 Bullarii nostri, pag. 26, num. 28.

CAPUT IX.

De laicis.

I. Viros principes ac præsertim Romanorum imperatores vel per se vel per suos legatos assistisse conciliis generalibus exploratissima res est, quar nemo unquam inficiabatur. Nullus quippe est qui nesciat

Constantinum Magnum Nicæno I, Marcianum Chalcedonensium, Philippum Francorum regem Viennensium, Sigismundum imperatorem Constantiensium interfuisse conciliis, ut alios multos præterea reges et principes qui suos oratores ad œcumenicas synodos et speciatim ad omnium novissimam Tridentinam miserunt. Non adferunt nomen concilii tanquam iudices, ut vel de fidei dogmatibus sententiam ferrent, aut de rebus ecclesiasticis iudicarent; *Nefas est enim*, aiebat Theodosius junior in epistolâ ad Ephesinam synodum, *quæ sanctissimum episcoporum catalogo ascriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis et consultationibus sese immiscere*; tom. 1 Collectionis Harduini, col. 1346; sed ut Patrum securitati prospicerent, tumultuantes compescerent, et quæ definienda atque decernenda forent suâ auctoritate foverent et tuerentur, sicuti egregie scribebat Petrus de Aliaco cardinalis cameracensis, in tractatu de Reformatione Ecclesiæ, tit. de Reform. laicorum et principum, inquit: *Propter præmissa expedit quod reges et principes admittantur ad generalia concilia, non ad onerandum et confundendum, sed ad honorandum et confortandum Ecclesiam, et ad ea quæ iudicata fuerint, quantum in eis est, exequendum*; quod etiam adnotarunt Bellarminus, l. 1 de Concil., cap. 15, et Thomassinus, de Conciliis, dissert. 3 et 10. Neque difficultatem facit quod in actis concilii Chalcedonensis Anatolius magister militum, Palladius præfectus prætorio, Tacianus præfectus Urbi, alique nobiles laici, qui imperatorem comitabantur, et veluti ejusdem assecræ concilio interfuerunt, vocentur *gloriosissimi iudices*; ita quippe vocantur, non quod haberent munus iudicandi in concilio, sed quod ita extra concilium honoris causâ communiter appellarentur; nam, ut bene animadvertit de Cangius, nomen iudicis et comitis sæpè legitur promiscuè usurpatum, quoniam ex numero comitum qui imperatoris sive regis latas assidue tegebant; eumque comitabantur, iudices eligebantur, qui ad provincias regendas mitterentur.

II. At, quamvis propter indicatas rationes hæc decessat ut principes suâ vel legatorum præsentia œcumenica concilia cohonestent, nihil tamen proinde conciliorum auctoritati detrahatur, si ab illis et se et suos legatos abducant. Unde audaciam Vigorii, qui non veritus est scribere concilium Tridentinum non fuisse legitimum, eò quod ab eo recesserint legati regis Galliarum, jure meritoque reitundit Duvallius part. 3, q. 7, ita illum redarguens: *Quod autem legati regis Christianissimi à concilio secesserint, quia honor illis debitus servatus non fuerat, nihil quidquam Vigorii intento favet; sicut enim eorum præsentia majorem vim decretis fidei non conferebat, cum solis prælatis, non autem principibus, minisque eorum vicariis et legatis, jus decernendi de fide et moribus Ecclesiæ conveniat, ita nihil quoque eorum absentia de robore eorumdem decretorum quidquam detraxit. Legati enim concilio præsentem discere debent non docere, non loqui, decreta servare, et non condere.*

III. Non ita porro res se habet cum non de œcumenicis, sed provincialibus synodis agitur; his siquidem intervenire non consuevisse laicos, quantumcumque, etiamsi imperiali præfulgerent dignitate, testantur Nicolaus I et synodus VIII, quæ est Constantinopolitana IV. Ille quippe, epistolâ ad Michaelæm imperatorem, qui adfuerat pseudo-synodo Constantinopolitana, contra sanctissimum præsulæm Ignatium coactæ, ita eundem alloquitur, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 258: *Dicite, quæsumus, ubinam legis impetratores antecessores vestros in synodaliibus conventibus interfuisse? Nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est, quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos et ad omnes omnino pertinet Christianos.* Et synodus VIII Nicolao consentiens, e. 17 cit., tom. 5, col. 907, hæc ait: *Illud autem tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque*

principali præsentia celebrari, cum nusquam sacri canones convenire seculares principes in conciliis sanxerint, sed solos antistites. Unde nec interfuisse illos synodis, exceptis conciliis universalibus, invenimus; neque enim fas est seculares principes spectatores fieri rerum quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eveniunt.

IV. Non ignorat enim verò sapientissimi illi concilii Patres, Dionysium Exconsularem, à Constantino Magno delegatum, interfuisse synodo Tyricæ anni 335, sed simul sciebat hæc ipsa de causâ fuisse illam reprobam à concilio Alexandrino in sua epistolâ synodica, apud S. Athanasium in Apol. contra Arian., n. 8, ita loquente: *Quomodo synodum vocare audent, in quâ comes præsidebat?* tom. 1, p. 1 oper., p. 130. Neque eosdem latebat alias similes synodos, contra Athanasium congregatas, ob eandem rationem, quod scilicet illis potentes laici interfuisset, illegitimas reputatas fuisse à Tiberio papâ, qui nomine imperatoris Constantii, ab Eusebio Spadone rogatus ut in Athanasii damnationem, à pluribus pseudo-synodis factam, subscriberet, inter cætera repositit: *Ecclesiastica synodus procul palatio cogatur, ubi nec imperator comparet, nec comes accedat, nec iudex committetur*; quod refert Athanasius in Hist. Arianor. ad monachos, num. 36, loc. cit., pag. 365.

V. Non idcirco tamen negamus posse quandoque reges et principes aliosque laicos particularibus episcoporum conventibus adesse, si nimirum ita ferat consuetudo, aut ab episcopis, ex aliquâ rationabili causâ, liberè et spontè invitentur, aut illorum præsentiam rerum circumstantiæ exposcant, puta si de rebus politicis principem et populum respicientibus, tractandum sit. Etenim concilio Toletano VIII anni 635 plures subscripsisse legitimos comites palatinos, quos antiqua consuetudo ad illud introducendos suaserat, quemadmodum in allocutione ad synodum aiebat Recesvintus rex: *Vos etiam illustres viros, quos ex officio palatino huc sanctæ synodo interesse privatus obtinuit*; tom. 3 Collectionis Harduini, col. 959. Concilium verò Toletanum IV anni 633, c. 4, laicos arbitrio concilii admitti permisit: *Post ingressum omnium episcoporum atque concessum, vocentur deinde presbyteri, quos causa probaverit intrare...; deinde ingrediuntur laici, qui electione concilii interesse meruerunt*; tom. 3 cit. Collect., col. 580. Ad concilium autem Epaonense anni 517, Viventolus, episcopus Lugdunensis, in convocationis epistolâ, etiam laicos invitavit: *Præsentem protestatione denantio conventum episcoporum omnium sortis nostræ circa septembris mensis initium, in Epaonensi parochiâ mox futurum, ubi clericos, prout expedit, convenire compellimus; laicos permitimus interesse, ut quæ à solis pontificibus ordinanda sunt, et populus possit agnoscere*; cit. Collect. tom. 2, col. 1046. Ac tandem Carolus Magnus et Ludovicus Pius pluribus interfuerunt episcoporum cœlibus, in quibus, non de solis rebus ecclesiasticis, sed de aliis ad politicum regni regimen spectantibus, actum et deliberatum fuisse, ex eorumdem Actis apparet. Isdem verò urgentibus circumstantiis, et accedente Patrum assensu, posse etiam non laicos ad concilium provinciale admitti, tradidit Guillelmus Durandus Junior, episcopus Mimatensis, in tractatu de Modo generalis concilii celebrandi, quem jussu Clementis V summi pontificis edidit, et concilio Viennensi obtulit, ubi, part. 2, tit. 14, agens de Concilio provinciali, et de modo in eo retinendo, inquit: *Post ingressum omnium episcoporum atque concessum, vocentur deinde presbyteri, quos causa probaverit intrare. Nullus se inter illos ingerat diaconorum. Post hos ingrediuntur diacones probabiles, quos ordo poposcerit interesse; et coronâ factâ de sedibus episcoporum, presbyteri à tergo eorum resident; diacones in conspectu eorum stent; deinde ingrediuntur laici, qui electione concilii interesse meruerunt. Ruthenorum synodus provincialis, Zamoscæ habita anno 1720, sic Romæ edita typis sacre congregationis da propa-*

gandâ Fide, anno 1724, sub tit. 19, exhibet eorum nomina qui synodo interfuerunt, eique subscriperunt; quorum primus est Hieronymus Grimaldus archiepiscopus Edessæ, Apostolicæ Sedis nuntius, synodi præses, quem postea Clemens papa XII inter presbyteros S. R. E. cardinales adlegit; mox sequitur archiepiscopus Kiovensis, totius Russiæ metropolitanus, deinde episcopi, ac demum archimandrite; nec ullus omnino laicus intervenisse legitur. Contra verò in synodo provinciali Syrorum Maronitarum montis Libani, in quam anno 1736 convenerat ejusdem nationis patriarcha Antiochenus cum subjectis sibi archiepiscopis, episcopis et clero seculari ac regulari, præsidente in eâ Josepho Simonio Assenani præsule, Apostolicæ Sedis a legato, post subscriptiones dicti patriarchæ et archiepiscoporum ac episcoporum, longius adjungitur catalogus magnatum secularium qui eidem synodo, juxta antiquam consuetudinem, interfuerunt; cui quidem catalogo sequens inscriptio præfixa est: *Magnates, qui synodo interfuerunt ex Gazeni Agellonæ et Gaste dominis, ex Habaiscis Gaziris dominis, ex montis Libani et Antilibani dominis;* tum subjuncti eorum nomina. Hujus synodi acta nondum typis edita sunt, sed manuscripta asservantur in tabulario supra dictæ congregationis de propagandâ Fide.

VI. Sed, præter recensitas circumstantias, nullum jus sibi arrogare possunt principes eorumve administrandi interveniendi synodis provincialibus. Hinc summi pontifices Pius IV et S. Pius V vetuerunt ne quispiam nomine regio admitteretur ad synodum provincialem Toletanam, eâ tempestate indictam; sed synodi acceleratio prævertit pontificum mandata, quæ per apostolicum nuntium fuissent archiepiscopo significanda. Cùmque subinde aliud simile concilium, præsentem legato regio, anno 1582 fuisset Toleti celebratum, sacra congregatio concilii noluit illius decreta approbare, nisi prius legati nomen ex concilii Actis expungeretur; et quancumque cardinalis Quiroga, archiepiscopus Toletanus, pluribus antiquitatis petitis exemplis, ostendere conatus sit insuetum non esse ut ministris regi in conciliis provincialium actis nominentur, ea tamen visa sunt non congruere presentis disciplinæ, præsertim post Tridentinum vigenti, cùm paucis exceptis in Hispaniâ habitis non facile sit aliud provinciale concilium reperire cui regii administri interfuerint, sicuti scitè ad eundem cardinalem Quiroga anno 1584 rescripsit cardinalis Philippus Boncompagnus: *Nunquam inventur secularis principes eorumve nuntios interfuisse conciliis, nisi universalibus, ubi agatur de fide, reformatione et de pace.* Quocirca post longas hæc super re habitas disceptationes, tandem Gregorius XIII suis apostolicis litteris in formâ brevis datis die 26 januarii 1585, nomen regii legati ex præfato concilio omninò deleri mandavit. Tota hujus rei series descripta reperitur lib. 4. Decret. sacrae congregationis concilii, pag. 28 et 29, et narratur à cardinali de Aguirre, tom. 4 concilior. Hispaniæ, pag. 224 et seq.

VII. Non exinde tamen fas est inferre integrum nunc amplius non esse episcopis laicos ad synodum invitare, non quidem ut intersint tanquam iudices, quod nunquam licuit, sed tanquam meri auditores, seu testes eorumque quæ decernuntur, quod olim à Viventiolo factum paulò ante audivimus; quoniam etiam nunc tales circumstantiæ occurrere possunt, quæ laicorum presentiam synodo valdè utilem et fructuosam reddant. Quamobrem eadem sacra congregatio concilii post præfatum decretum editum in causâ Toletanâ, die 22 aprilis 1598, in aliâ causâ Turritanâ dixit, *gubernatorem aliosque laicos non debere concilio provinciali interesse, nisi à synodo fuerint invitati;* l. 9 Decretor., pag. 66, à tergo. Idque certum ponit Cæremoniale episcoporum, l. 1, cap. 31, num. 7, ubi loquens de conciliis provincialibus, etiam laicos locum assignat: *Seditia in ecclesiâ disponuntur, in provincialibus quidem capacia pro numero episcoporum, abbatum aliorumque ecclesiasticâ dignitate fulgentium, item pro canonicis, ac*

etiam pro laicis, si qui interfuturi sint. Rectè nihilominus et opportunè Pignatellus, consult. 70, tom. 1, episcopos monet ut cautè in hoc se gerant, neque nimis faciles se præbent in laicis ad synodum invitandis, ne quod ab initio merè voluntatis et urbanitatis fuit, tractu temporis fiat necessitatis.

VIII. Ut jam à provincialibus ad diocesanæ synodos progrediamur, non prorsus ab antiquis moribus alienum fuisse arbitramur, ut ad istas pariter quandoque laici introducerentur: quoniam in concilio Tarraconensi anni 516 edito à Garziâ Loaiçâ, et relato ab Ivone, p. 5, cap. 158, statutum reperimus synodos ab episcopis esse per litteras indicandas, *ut non solum de cathedralibus Ecclesiæ presbyteris, etiam de filiis Ecclesiæ secularium secum adducere studeant.* At hic mos ita postea obsolevit, ut dispartent doctores an in ullo rerum eventu liceat nunc episcopos laicos ad suam synodum admittere. Monacellus, cit. tom. 1, formul. 5, n. 6, et dominus de Aste, in Methodo visitationis apostolicæ, part. 5, § 3, num. 25, id arbitrio episcopi plene permittunt. Sed his refragatur sacra congregatio concilii, quæ in causâ Oriolens. synodi interrogata an episcopos possit ad synodum vocare laicos, si eorum consilio uti velit, respondit episcopum non posse; lib. 14 Decretor., pag. 600 et 601; Bottus, de Synodo, pag. 2, n. 58, laicos admittendos affirmat, cùm de communibus clericorum et laicorum negotiis est deliberandum. At Massobrius, de Synodo, cap. 3, dub. 3, et Romaguer., ad Const. synod. Gerund., lib. 1, tit. 1, c. 2, n. 20, Botti assertionem ita temperandam existimant, ut tunc laici admitti quidem possint, sed non necessariò debeant. Nos verò collaerenter ad ea quæ de synodo provinciali diximus, hæc statuimus: primum jus commune obistere laicis ne synodo se interesse habere contendant; secundum, non obstante hæc juris severitate, aliquid nihilominus esse deferendum contrariæ consuetudini, si alicubi jam invaluerit; tertium, etiamsi ejusmodi consuetudo nondum sit inducta, posse episcopum ex aliquâ gravi urgentique causâ ad suam synodum laicos admittere, dummodò tamen suffragium non ferant; quartum, inter sufficientes causas illos admittendi, non posse eam annumerari quam sacra congregatio jam rejectit, quòd scilicet episcopos laicorum consilio indicat; commòdè quippè potest eos ante synodum consulere; quantum demum, cavendum esse episcopis ne sine verâ et gravi necessitate laicos ad synodum arescant; paulatim enim possent illi, consuetudinis obtentu, jus interveniendi sibi deinceps arrogare, quod jam nuper de synodo provinciali cum Pignatello animadvertimus.

IX. Hinc Odo, episcopus Parisiensis, in suis constitutionibus synodalibus, quas anno 1198 condidit, quamvis laicos à prævio ad synodum apparatu non excluderit, districtè tamen præcepit ut ante sessionis initium è synodi loco repellerentur: *Finito sermone, inquit, licentiabit episcopos laicos, et scholares, et alios clericos qui non debent synodo interesse;* tom. 6 Collect. Harduini, part. 2, cap. 2, col. 1957. Idemque anno 1289 faciendum decrevit Raynundus, episcopus Rhythenensis, in supra citatâ epistolâ synodicâ: *In utrâque verò die, completo sermone, laici à loco ubi tenetur synodus expellantur;* quod pariter prescribunt scriptis landata statuta Ecclesiæ Meldensis, tom. 4 cit. Anecdot., col. 891. At S. Carolus Borromæus in suis synodis, quò liberius posset clericorum vita redarguere, laicos ante sermonem ab ecclesiâ exire jussit, teste Giussano in ejus Vita, lib. 2, cap. 16.

CAPUT X.

De ordine sedendi in synodo.

I. Extra omnem controversiam esse primum et spectatiliorem locum deberi episcopo, juxta textum in can. *Episcopus in ecclesiâ*, dist. 95, et decretum Tridentini, sess. 25, cap. 6, de Reform.: *Episcopus præterea ubique is honor tribuatur qui eorum dignitati par est,*

eisque in choro, et in capitulo, in processionibus, et aliis actibus publicis, sit prima sedes, et locus, quem ipsi elegerint, et præcipua omnium rerum agendarum auctoritas Aliud tamen est de synodis, sive generalibus, sive nationalibus, quibus unâ cum episcopis simul intersint S. R. E. cardinales: hi siquidem, etsi episcopali careant characterē, ob eorum tamen officii ac dignitatis præstantiam, episcopis præferuntur, supra quos sædes legitimus in concilio Lugdunensi I, sub Innocentio IV, in eujus Actis habetur, tom. 7 Collectio- nis Harduini, col. 578: *Ad dexteram, et in eminentioribus locis sederunt episcopi cardinales, ex alterâ verò presbyterii cardinales, archiepiscopi et episcopi post eos.* In concilio quoque Lugdunensi II anni 527, sub Gregorio X, cardinales omnibus antelates episcopos et metropolitanis, legitur apud Raynaldum, ad eundem annum, n. 5. Eandemque loci prærogativam cardinalibus delatam in concilio Florentino, ex ejusdem Actis liquet. In concilio pariter Romano anni 1059, sub Nicolao II, quod ex antiquo codice Vaticano transcriptum, publici juris fecit Petrus Possinus, cardines, ante episcopos, conciliaribus decretis subscriperunt, tom. 6. Collectionis Harduini, part. 1, col. 1066. Nec mirum est, cardinalibus, qui supremi Ecclesie moderatoris consilarii sunt, eique, tanquam membra suo capiti adherent, hanc sibi præminentiam, cum in ecclesia Constantinopolitana eandem obtinuerint septem diaconi cruciferi, qui imò etiam synelli, hoc est, simplices clericis, aut monachi, familiares, et commensales patriarchæ, qui loco superiore in synodis sedebant, quemadmodum ad rem observat Christianus Lupus in Schol. et Not. ad can. concil., tom. 2, pag. 1474, et tom. 2, pag. 441. Durum nihilominus visum est Henrico archiepiscopo Cantuariensi, sibi regni primati, atque Apostolicæ Sedis legato nato, juxta text. in cap. 1, de Offic. legat., anteponi Joannem Kemp, archiepiscopum Eboracensem, ab Eugenio IV verpura decoratum, cui propterea cedere recusavit: vixit, cum excitata ab Henrico de præcedentiâ questionem resciverit Pontifex, litteris ad eundem datis, primum in sedendo locum, honoremque supra quosvis episcopos et archiepiscopos, cardinali adjudicavit: quæ quidem Eugeni litteræ, in quibus cardinalitæ dignitas eminentia summo- re celebratur, referuntur ad Raynaldo, ad ann. 1439, num. 40, à cardinali Jacobo de Conciliis 1. 4, pag. 35, extantque Bullar. Rom. pag. 21, tom. 3, part. 5. Latè tamen ab Eugenio sententiæ non acquievit archiepiscopus Gnesnensis, regni Poloniae primas, qui paucis postea annis, id est, ann. 1443, in comitis Petricoviensibus de loci prærogativa contendit cum cardinali Sbigneo, episcopo Cracoviensi; quam tamen Nicolaus V iterum cardinali asseruit, uti narrat citatus Raynaldus, ad an. 1449, num. 8, cumque archiepiscopus ad regem provocasset, negavit rex, se posse causam pertracitare, quam summus Pontifex suâ sententiâ terminaverat, sicuti prosequuntur Spondanus, ad eundem annum, n. 14, et Cromerus, lib. 22. Hæc de quibus plura Jacobus Andrea Cursius, tract. de Præcedentiâ, c. 5, incidenter et cursiva: scimus quippe nullam de hujusmodi præcedentiâ questionem moveri posse in nostrâ synodo dioecesanâ, cui nunc præest episcopus: eique propterea principem locum deberi, nemo utquam dubitavit.

II. Post episcopum, ante cæteros assidere debet vicarius generalis, qui ratione jurisdictionis, quam in omnes exercet dioeceseos, omnibus dignitate antè cedit, sicuti latè ostendunt Sbrozius de Vicario episcopi l. 2, q. 25; Leo, in Thesoro fori ecclesiastici, p. 1, c. 10, n. 10 et 11, atque à sacrâ congregatione concilii decisum, testatur Jacobus Gallus, consult. 62, n. 15, referens decisionis verba, quæ sic sonant: *Vicarium generalm, tam presente, quam absente episcopo, præcedere debere canonicos, et dignitates ecclesie cathedralis, etiam in synodo.* Gallo astipulatur Scarfantonus in addit. ad Ceccoper., lib. 4, tit. 5, sub num. 20, aliam adducens ejusdem sacræ congrega-

tionis decisionem, hinc verbis conceptam: *Vicarium in synodo locum habere ante dignitates, et canonicos ecclesie cathedralis.* Quapropter Robusterius, rote auditor, in suo voto impresso apud Gratianum, discept. 3, n. 23, egregie confutatus duobus contrariis consiliis 51 et 52 Jacobi Menochi, universim et generatim, astruit vicario generalî præcedentiam tam in synodò quam extra synodum, supra ecclesie cathedralis capitulum, ejusque dignitates: quod etiam affirmant Fagnanus in cap. Ad hæc, n. 29, de irremediis; Panimoll., dec. 1, annot. 5, à num. 5 ad num. 46, et annot. 16, num. 1 et seq.; Ricc., in Praxi, part. 1, resolut. 190, n. 8, Monacell., in Formular. legal., part. 2, tit. 13, formul. 2, n. 18; quorum doctorum sententiæ favet textus in can. *Præcipuus*, dist. 93, ubi legitur: *Præcipuus, ne diaconus, quamvis etiam in dignitate, hoc est, in officio quolibet ecclesiastico sit, ante presbyterum sedeat, nisi locum habeat proprii patriarchæ, aut metropolitani sui, pro aliquo capitulo; tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur.* Hinc siquidem, quidvis in contrarium opinetur Janus à Costa, tit. de Majorit. et Obed., cap. 216, evidenter desumitur, vicarium generalem, presente, vel absente episcopo, cujus locum tenet, ac jurisdictionem exercet, in synodo, et extra synodum, etiam canonicis, ac dignitatibus præire debere.

III. De loci, post episcopum, honorabilioris prærogativæ, cum vicario generali Patavino contendit olim abbas Sanctæ Nicæ, habens usum mitræ et baculi, cum jurisdictione intra suam ecclesiam et in suis canonicis; sed illam pluribus vicario vindicavit Massobrius, de synod. dioeces., c. 5, dub. 6, ubi validis argumentis conclusit, tam presente, quam absente episcopo, debere vicarium generalem abbati præcedere. Hodie tamen, post Gregorii XIV decretum supra allegatum, cap. 3, n. 3, neminem reperiri putamus, qui audeat juri sibi arrogare præcedenti vicario, nisi illud acquisierit ex legitima consuetudine, cui Pontifex in eodem decreto non derogavit. Ejusmodi consuetudine se fulciri jactabant canonici Hispanenses, ut locum supra vicarium sibi in synodo compararent; sed, cum illam non probaverint, in sacræ rote auditorio de 21 junii 1697, coram Muto, succubuerunt, quemadmodum etiam superius fuit indicatum. Secus accidit archidiacono, dignitatibus, et canonicis ecclesie cathedralis Melitensis; hi quippe, cum ritè ostenderint se ex antiquâ consuetudine esse in sui possessione præcedendi vicario generali, tam in rote auditorio, quam in sacrâ congregatione causam obtinuerunt, uti narrat auctor Siciliæ Sacræ, tom. 2, edit. Panorm. 1735, pag. 920, n. 49.

IV. Præter consuetudinem, alia quoque potest esse ratio, ob quam dignitates, et canonici, se in synodo præferentes vicario generali, jure meritoque postulare queant, si nimirum sacris vestibus induti ipsi synodo assistant, quod censuit sacræ congregatio concilii Petragoricens. in die 16 septem. 1649, lib. 18 Decretor., pag. 678: *Sacræ, etc., respondit, vicarium generalem in dioecesanâ synodo habere debere locum ante canonicos, et dignitates ecclesie cathedralis, si non sint parati.* Que tamen decisio est intelligenda, nisi vicario assistat consuetudo, etiam tunc præcedendi, aut nisi ipse pariter sit indutus habitu prælativo, pro- chæto videlicet, et manillellâ, juxta alias ejusdem sacræ congregationis declarationes, relatas à Massobrio, c. 4, dub. 6, n. 57 et 47, quem sequitur Panimoll., dec. 1, annot. 5, n. 55.

V. Tertium in synodo locum occupant dignitates, et canonici ecclesie cathedralis, eo inter se sedendi ordine relicto, quem in choro, alioque actibus servare solent. Post canonicos, sedent eorundem coadjutores, uti tradit Pignatelli., consult. 185, n. 5 et 4, tom. 4. Beneficariis verò, seu mansionariis ecclesie cathedralis, sedilia aptantur statim post canonicos, non quia digniores sint canonicis ecclesiarum collegiarum, sed ne se jungantur à capitulo ecclesie cathedralis, cujus sunt addicti servitio; quod bene au-

tavit Gavantus, in Praxi synodi diocessanae, c. 13, n. 7. Eam autem post episcopum, et vicarium sedendi praerogantiam obtinent canonici ecclesiae cathedralis. cum simul unâ et constituentes unum corpus, seu *capitulariter*, ut dicitur, synodo interveniunt; nam, si separatim et singillatim adsint, debent locum cedere abbatibus jus mitrae et baculi habentibus, etiam titularibus, et commendatariis, tam secularibus, quam regularibus, sicut praescribitur in Ca. remoniali episcoporum, l. 1, c. 31, num. 13, ubi de ordine sedendi in synodo sive provinciali, sive diocessana, haec habentur: « Dignitates, et canonici cathedralis ecclesiae cum capitulariter procedunt, aut sunt, praerogantur ceteris omnibus; alias abbates titulares, et habentes usum mitrae praecedunt, et post eos commendatarii, deinde dignitates, mox procuratores capitulorum ecclesiarum cathedralium, deinde ceteri, pro cuiusque dignitate, et gradu. » Additque Leo, For. eccl. part. 1, c. 9, n. 4, etiam protonotarios non participantes indutos mantelletâ, et rochetto, anteponi canonicis, non capitulariter, sed divisim incedentibus, aut astantibus; et sequitur Scarfantonius, in Notis ad Ceccoperium, lib. 3, tit. 8, n. 38 et seq.

VI. Inter abbates autem ille censetur alteri honore antecellere, qui prius abbatiam est assecutus, nullâ habita ratione antiquitatis, seu dignitatis ordinum, aut ecclesiarum, quibus sunt addicti, ad normam sententiae latae à Pio IV, in causâ praecedentia inter canonicos regulares Lateranenses, et monachos Cassinenses, quam quidem sententiam idem summus Pontifex suis corroboravit apostolicis litteris, quae habentur in Bullario Lateranensi, pag. 275. Generatim enim, in questionibus de praerogantia, receptum est, ut, ceteris paribus, ille alteri praerogatur, qui prius ad dignitatem est promotus, quod ex textibus in can. final., dist. 17, et in c. 1, et c. 15, de Majorit. et Obed. benè deducunt Cassan., in Cat. glor. mund., part. 4; Manriquez, de Praecedentiâ, q. 1, 17; Peralta, eod. tract. de Praecedentiâ, cap. 3, n. 4.

VII. Quartus in synodo locus ecclesiarum collegatarum, intra civitatem; quintus, earundem in diocesi existentium, canonicis assignatur: ita tamen, ut antiquior et dignior collegiata civitatis anteponatur aliis collegiatis ejusdem civitatis, idemque ordo servetur inter collegiatas diocessanas. Contigit autem aliquando ex insignibus collegiatis unam, quamquam recentiore, ex apostolico privilegio usum habuisse cappae magne, quam gestare non poterant canonici collegiatae antiquioris, cui simile indultum non fuerat concessum; quamobrem prioris collegiatae canonici, unâ cum spectabiliori magisque honorifico cappae ornamento, se jus pariter assecutos contendebant praecedenti alterius antiquioris collegiatae canonicis, solâ almutiâ indutis. Verum sacra rituum congregatio, ad quam causa est delata, censuit ejusmodi honoris insignia nullam denotare praerogantiam, neque alterius jurbus praedictum illum inferre; quocirca, etiam in praedicto rerum eventu, praecedentiam competere decrevit insigni collegiatae quae esset antiquior. Controversiae seriem exponit Ursaya, p. 1, discept. 6, in cuius fine laudatum refert sacrae rituum congregationis decretum. Canonicos, nisi obstat contraria consuetudo, subsequuntur vicarii foranei, quos fortè contingat inter parochos non cooptari; etenim hunc illam qualemcumque jurisdictionem quam exercent, maximè decet eos plebanis praeferi, et praefrendos statuit Joannes Franciscus Bonhomius, in supra alleg. decretis reformationis ecclesiasticae, pag. 122, ubi loquens de vicariis foraneis, ait: « Parochi reliquique omnes, quicumque illi sint, et archipresbyteri aut praepositi, vicariis ipsis parent, ac loco cedant, non in divinis officiis tamen, in quibus, si canonici fuerint, suo loco eos sedere convenit. » Ideo autem locum digniorem cedunt canonicis ecclesiarum collegatarum, quia isti (ut putamus) synodo adsunt collegialiter unâ, aut ut constituentes unum corpus. Infra

vicarios foraneos sedere debent plebanis seu archipresbyteri rurales, nisi usus obtulerit ut promiscuè assideant cum parochis et curatis, qui in sedendi ordine statim succedunt, et e quibus ille alteri praere debet, qui prius parochiae praefectus fuit.

VIII. Post omnes lucusque enumeratos subsellia parantur, primò pro obtinentibus simplicia beneficia; secundò pro ceteris è clero; tertio pro religiosis et monachis, si qui fortè ad synodum venire jussi fuerint; postremò pro laicis, si casus evenierit ut ad synodum admittantur. Inter clericos porrò ille alteri praecedat qui in majori ordine est constitutus, presbyter scilicet diacono, diaconus subdiacono, et sic deinceps, per textum in c. *Statuimus*, de Majorit. et Obed. Quòd si plures fuerint ordine pares, spectatur tempus ordinationis, et ille alteri antepontitur qui prius est inauguratus, et si etiam in ordinationis die conveniant, habenda est ratio ætatis. Ab hac tamen regula est ille excipiendus cui ordo collatus est à Romano Pontifice; is quippe, propter supremam dignitatem ordinantis, inter alias quibus gaudet praerogativas, quas recenset Hallier de sacris Electionibus part. 2, sect. 5, c. 3, art. 9, § 1 (vid. vol. praeced. *Curs. compl. Theol.*), etiam hâc potuit, ut ceteris praerogatur, in eodem ordine constitutus, per textum in can. ultim., dist. 17, can. fin., dist. 75, et cap. *Per tuas*, de Majorit. et Obed., ubi Gonzales, n. 3, Barbosa, n. 2, Valenz., consil. 1, num. 16, et fusius Hallier, cit. loc.; siquidem, ut observat Glossa, in eod. c. *Per tuas*, etiam lege civili sancitum est, primò eorum nomina esse scribenda, qui dignitatem iudicio principis sunt consecuti.

IX. Plurima de ordine sedendi in synodo videri possunt apud Botum, de Synodo, p. 1, n. 10, Masobrium, c. 4, dub. 6, Ursayam, discept. 29, tom. 2, p. 1, et discept. 9, eod. tom. 2, part. 2, quamvis reverà difficile sit in hâc praecedentia materia, certam regulam delinere, cum potissimum inhaerendum sit consuetudini, quae pro locorum diversitate diversa est. Ad amputandas autem lites, et cuiusque iura sarta tecta servanda, prudenter se geret episcopus, qui in synodi initio decretum promulgaverit, quò declaratur ex ordine inibi sedendi nihil detractum iri juri habendi praestantiorum locum, quod quispian sibi competere credit; quod faciendum statuit S. Carolus Borromeus in concilio provinciali Mediolanensi V, part. 5, ubi inter decreta initio diocessanae synodi legenda, hoc quanto loco commemorat, Act. Eccl. Mediolan., p. 1, pag. 278: *Si cui in eâ synodo contigerit suo loco non sedere, ut incedere, aut aliud quidquam agere, per id propterea nemini jus acquiri acquisitione esse, neque quidquam de cuiusquam jure possessione detrahi; sed omnia in eo statu permanere, quo antea fuisse compertum erit; idemque cautum legitimus in synodo Diamperitana, habita anno 1590, quam notis à se illustratis anno 1745 typis Romanis edi curavit P. Joan. Facundus Rauin. Neque ulli displicere potest ejusmodi temperamentum, quò adhibitum scimus etiam ab oecumenicâ Tridentina synodo, quae in fine sess. 2 ait: *Insuper ipsa sacra synodus statuit ac decrevit quòd, si forte contigerit ali quot debito in loco non sedere..., nulli propterea praedictum generetur, nullique novum jus acquiratur.* In ejusdem sedò concilii resumptione, summus pontifex Pius IV, ut eas controversias de medio tolleret, quae ex peculiaribus diversarum Ecclesiarum privilegiis et praerogativis oriri poterant, praesules omnes, ad illius celebrationem congregatos, in tres tantummodo classes distribuit, patriarcharum nempe, archiepiscoporum et episcoporum; inter quos jussit patriarchas primum locum tenere, archiepiscopos secundum, episcopos verò tertium, in singulis autem classibus digniorem sessionis locum ab illis occupari, qui ordinatione anteriores essent, nullo respectu habito ad eorum primatiales dignitates, sive veras, sive praetensas, quas proinde singulis in suo statu illas praeservavit; ut videre est in ejusdem Pii IV consil. 24. Bullar.*

Rom. tom. 2; ac demùm ipsius concilii Patres in fine sess. 25 declararunt ex loco assignato oratoribus tam ecclesiasticis quàm secularibus, in sedendo, *incendendo, aut quibuscumque alius actibus*, nulli jus de novo acquisitum, nulli ablatum, censi debere.

CAPUT XI.

De indumentis episcopi aliorumque qui synodo dioecese-sanæ intersunt.

I. Ut sacerdotalis concessa majestas splendidiore foret, suiq; venerationem omnibus ingereret, pluribus et antiquis conciliorum sanctionibus decretum fuit ut quotquot synodo interessent cleri, aliqnod induerent sacrum ornamentum, cujusque dignitatis, seu ordinis proprium. Ex innumeris, quæ præstò sunt, particularium Ecclesiarum hæc de re statuti pauca quedam seligimus. Inter Constitutiones Ecclesie Claramontensis, anni 1268, Collectionis Harduini tom. 7, col. 587, legitur: *Districte præcipitur sacerdotibus ut jejuni intrent synodum: in jejuniò enim et oratione debet fieri Injungimus iterum districte sacerdotibus curam animarum habentibus, ut induati albis et stolis intrent synodum æstivalem; in superpellicis tantùm et stolis, synodum hiemalem; abbates autem cappis sericis sint induati.* Hic concinunt sæptis laudata statuta synodalia Ecclesie Meldensis cit. tom. 4 Aneodot., col. 884, cap. 2: *Districte præcipitur sacerdotibus ut rasi coronam et jejuni intrent synodum, sub penis à jure statuta. Districte etiam præcipitur ut induati albis et stolis intrent decem synodum, sacerdotes verò in superpellicis.* Constitutiones Ecclesie Nicosenensis, t. 7 Collectionis Harduini, col. 1679, cap. 5, decernunt: *Intrent autem omnes in honesto habitu, videlicet in hieme in superpellicio vel cappâ clausâ aut choralî; in æstate verò in superpellicio tantum.* Statuta synodalia Ecclesie Nannetensis, c. 3 cit. tom. 4 Aneodot., col. 954, aiunt: *Præcipitur sacerdotibus ut jejuni et induati superpellicis et stolis manè intrent in synodum; ceteri autem, personatus, seu vicarias habentes Ecclesiarum, superpellicis tantum albis; abbates autem cappis sericis sint induati.*

II. Majorem et splendidiorem sacrarum vestium apparatus præscripsit concilium Budense à Philippo, episcopo Firmano, Sedis Apostolicæ per Hungariam et Poloniam legato, anno 1279 celebratum, quod ex MSS. codicibus Vaticano et Vallicellano edidit Odoarius Raynaldus ad calcem tom. 14 Annal. ecclesiast. In hujus quippe cap. 20 hæc leguntur: « Statuimus etiam et præcipimus ut omnes tam regulares quàm seculares in dignitatibus seu personatibus constituti illius metropolitane in quâ provincialis et illius diocesis in quâ episcopalis synodus fuerit celebranda, veniant...; præterea statuimus quòd archiepiscopi, episcopi, abbates, et quilibet alii, qui ex privilegio mitræ utuntur, mitrati cum superpellicis, stolis et cappis, seu pluvialibus; præpositi verò, priores et alii inferiores prælati cum superpellicis et stolis, si diaconi saltem sint, et, si velint, pluvialibus, seu cappis; rectores verò et simplices sacerdotes cum cottis, seu superpellicis et stolis tantum; inferioris verò status, vel ordinis clerici cum cottis synodum intrent... Religiosos quoque nullam prælaturam vel administrationem habentes perpetuam, permissum in habitu suo cum stolis in synodo posse stare. »

III. Licet porro hæc peculiarium Ecclesiarum statuta omnes non obstringant, ritum tamen et solemnitatem demonstrant, quâ decet synodum celebrari. Adde quòd non nullum discrepant ab usitato et communiori hujus temporis more, quem, ut ex Cæremoniâ episcoporum, l. 1, c. 31, et Gavanto, in cit. Praxi, cap. 13, describamus, ab episcopo initium ducimus. Ante synodum, aliqnot congregationes pro ejusdem directione fieri solent in ædibus episcopalibus, quibus episcopus præsedet indutus habitu prælati, rochetto scilicet et mozettâ; cum ad ecclesiam accedit, synodum incepturus vel prosecuturus, incedit indutus cappâ; priusquàm preces recitet, quæ

cujusque sessionis initio dicendæ sunt, præter superpellicium, amictum et stolam, induit pluviale rubeum; in solemnî supplicatione quæ cum universo clero in synodi initio et fine per urbem institui solet, pergit indutus albâ, stolâ, pluviali rubei coloris, mitram pretiosam et pastorale baculum defrensus; easdemque vestes in sessionibus synodalibus retinet. Hæc ornatum insignibus suam synodum auspiciatum fuisse S. Franciscum Salesium, narrat Carolus Augustus Salesius in ejus Vita, l. 5, pag. 250: *Supplicatio per totam urbem instituta, in quâ videre erat; præter canonicos, centum curiones supparris indutos, ibat novissimus Salesius mitrâ et trabè insignis, quem plurimi etiam sacerdotes sequebantur.*

IV. Quod autem supra diximus de episcopo qui congregationibus, pro rerum in synodo decernendarum preparatione, in palatio episcopali habendis, habitu prælati, id est, rochetto et mozettâ indutus assistere debet, de his episcopis intelligendum est, qui habent rocheti usum. Sunt enim quibus illud gestare interdictum est, nimirum ii qui ex ordinibus regularibus, monasticis nempe et Mendicantibus, ad episcopatum assumuntur, ut habet Cæremoniale episcoporum, l. 1, cap. 1, num. 4, et c. 3, n. 4, ubi tamen opportunè declaratur, ejusmodi prohibitionem non afficere episcopos illos, qui ex ordinibus, seu congregationibus clericorum regularium, aut canonicorum etiam regularium, sive presbyterorum S. Spiritus, vel ex militibus S. Joannis et S. Jacobi, ad episcopatum evecti fuerint. Modernus Joseph Catalanus, tom. 1, ad Cæremoniale episc., l. 1, cap. 1, § 4, n. 5, summâ diligentia indicat auctoritates theologorum, ac juris canonici interpretum, qui docent episcopis ex ordinibus monasticis aut Mendicantibus assumptis non licere, sub excommunicationis, vel, ut aliis placeat, sub gravis peccati rochetum deferre, tam scilicet ab Cæremonialis nuper allegati prohibitionem, quàm propter legem in jure canonico expressam, cap. *Clerici officia*, de Vita et Honest. cler. Nonnulli asserunt, in locum rocheti, concessum esse a Clemente VIII regularibus episcopis usum superpellicis. Verùm concessio isthæc, si vera est, non perinet ad casum, de quo nunc agimus, sed ad delationem superpellicis subius amictum, vel subius albam, aut stolam, dum missas privatim aut solemniter celebrant, vel pluviale induunt, ut divinis officiis assistant; vel demum, cum stolâ duntaxat induit, Sacramentum Confirmationis, aut ordines minores conferunt, aliisve benedictionibus, aut consecrationibus operantur. De his videri potest quondam Josephi Mariæ Perrimezzii, qui regularis erat episcopus, Dissert. 4 part. 1, pag. 118 et seq., ubi observat, superpellicium, dum eo utuntur episcopi regulares, sacrarum semper indumentorum partem esse; at rochetum ab aliis episcopis deferri, etiam tanquam communem habitum, et civilem. Dum verò exempla quedam asserti concessionium à summis Pontificibus factarum certis illustribus monachis ad episcopatum promotis, ut vestium colorem mutare, ac etiam rochetum gestare possent: dumque observat, in Hispaniâ episcopos regulares rochetum ex antiquâ consuetudine induere: satis indicat, has esse limitationes regulæ generalis, quâ contrarium statuitur. Quare, generaliter loquendo, concludendum erit episcopum ordini monastico, aut Mendicanti aliâ scriptum, in congregationibus præsynodalibus, de quibus supra, talari veste, et mozettâ duntaxat indutum sedere debere, servato in hujusmodi vestibus colore, cujus est habitus religionis ab ipso professæ, ut se conformet textui in cit. cap. *Clerici officia*, de vita et Honest. cleric. Quævis enim ibi dicatur, episcopus monachos habitum monachalem deterere oportere, usus tamen invaluit ut hujusmodi episcopi, retento colore ordinis, ex quo assumpti fuerunt, eadem vestium formâ utantur, quâ reliqui episcopi uti solent; mozettâ nimirum, mantelletâ, et veste talari.

V. At una hic nobis occurrit questio: nimirum, an

archiepiscopus, missam in suâ diocesanâ synodo solemniter celebraturus, inter cætera pontificalia ornamenta, etiam pallium induere queat. Idemque queritur de episcopo, cui ex privilegio usus pallii sit concessus. Certum in primis est, neutri licere, extra ecclesiam, et extra missarum solemniam, pallium gestare, cum id à jure universim et generatim sit omnibus interdictum, juxta celebre responsum S. Gregorii Magni ad Joannem episcopum Ravennatem, epist. 56, l. 3, indict. 14, operum, tom. 2, col. 666, relatâ à Gratiano, can. *Contra morem*, dist. 100: *Tibi non putamus ignotum, quòd penè de nullo metropolitâ in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra missarum tempus, usum sibi pallii vendicasse. Et quòd benè hanc consuetudinem generalis Ecclesia noveritis, vestris nobis manifestissimè significastis epistolis*: et infra, eundem Joannem redarguens, quòd in solemnibus extra ecclesiam supplicationibus pallium gestare præsumpsisset, pergit Gregorius, col. 666: *Admoneo, quatenus nisi decessorum meorum munificentia tibi hæc per privilegium attributa docueris, uti in plateis pallium ulterius ferre non præsumas, ne non habere et ad massas incipias, quod audacter et in plateis usurpas*. In eadem sententiam iterum scripsit Gregorius ad Marinianum, Joannis successorem, epist. 56, l. 3, indict. 13, tom. 2, oper., col. 787: *Quo (pallio) non aliter te uti memineris, nisi in propria tuæ civitatis, dimissis jam filiis, ecclesiâ, procedens à salutorio ad sacra missarum solemniam celebranda: peractis verò missis, idem in salutorio rursum curabis deponere*. Salutorium autem, cujus Gregorius meminit, quòd etiam diaconicum magnum, secretarium, receptorium, et vestiarium appellatur, erat exdra ecclesie adjuncta, ubi episcopi sacras vestes induebant, et priusquam ecclesiam ingrederentur, fidelium salutationes excipiebant, sicuti videri potest apud Ducange in Descriptione adis Sophianæ, num. 88, ad calcem Cinnami, et in Glossario, verb. *Salutatorium*; et Binghamum, Orig. et Antiq. ecclesiastic. tom. 3, lib. 8, c. 7, § 7 et 8.

VI. Certum præterea est, non in omnibus missarum solemnibus posse ab archiepiscopo, aut episcopo, pallii usum habente, illud adhiberi: ut enim ait Innocentius III, in cap. *Ad honorem*, de Auctoritate et Usu pallii: *Solus Romanus Pontifex in missarum solemnibus pallio semper utitur, et ubique: quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticæ potestatis quæ per pallium significatur*. Alii autem eo nec semper, nec ubique, sed in ecclesiâ suâ in quâ jurisdictionem ecclesiasticam acceperunt, certis debent uti diebus. Dies porrò quibus illis permittitur pallium deferre, recenset Glossa in eod. cap., verb. *Ad honorem*, quibus posse alias ex speciali privilegio addi, certum ponit Gregorius Magnus in cit. epist. ad Joannem Ravennatem, iniquiens, col. 666: *Aut enim mos omnium metropolitanarum etiam à tuâ est fraternitate servandus, aut, si tuæ ecclesiæ aliquid specialiter dicit esse concessum... à vobis oportet ostendi*. Et profectò illis diebus, à Glossâ enumeratis, sive ab antiquo, sive à recentiori jure adjectam scimus them, quòd archiepiscopus, synodum celebrans provinciale, sacra mysteria solemniter agit, cum in Cærimoniali episcoporum, lib. 1, cap. 31, n. 13, expressè dicatur: *Cantabitur missa de Spiritu sancto solemniter per archiepiscopum, qui in eâ utatur pallio*: quod quidem fuisse in usum deductum à S. Carolo Borromeo, atque à san. mem. Benedicto XIII, cum ille Mediolani, hic Beneventi provinciales synodos haberent, narrat cardinalis Petri ad Const. apost., tom. 5, pag. 282, n. 31 et 32.

VII. Quare proposita questio unice versatur circa missam solemniter celebrandam in synodo diocesanâ. Ad quam indubitanter respondemus, neque archiepiscopo habenti pallii privilegium, fas esse in eâ pallium gestare. Ratio ex his, quæ præmissis, obvia et perspicua fit: etenim pallii usus pro die, de quâ agimus, nusquam reperitur archiepiscopo, aut episcopo pallii privilegio cæterotum exornato, concessus: unde Gavantus in Praxi diocesanæ synodi, cap. 15, n. 1, satis

appositè scripsit: *Habitus episcopi in missâ synodali erit pontificalis, et coloris rubei*. Si celebrat solemniter, assumit omnia paramenta pontificalia, usque ad pallium exclusivè: quod etiam notavit Pax Jordan., tom. 2, l. 8, tit. 2, n. 92.

VIII. Quòd attinet ad indumenta vicarii generalis: aut is est protonotarius apostolicus, et tunc vestes induit, hujus numeris proprias, rochetum videlicet, et mantellatam: aut eâ prærogativâ caret, et vestes defert, quibus pro urbem incedere solet. Quòd si in canonicos cooptetur, in missâ et solemnî supplicatione vestes adhibet canonicorum; in sessionibus verò synodalibus, illis depositis, proprias assumit: Gavantus, cit. cap. 13, n. 14 et 12.

IX. Dignitates, et canonici ecclesiæ cathedralis episcopi rem divinam solemnî ritu perficienti assistunt, induti vestibus sacris, hoc est, dignitate pluviali; canonici ex ordine sacerdotali, casula, seu planetâ; canonici ex ordine diaconali, vel subdiaconali, dalmaticis: quam distinctionem ideò servandam dicimus, quia factam credimus divisionem præbandarum ad normam decreti editi à Tridentino, sess. 24, c. 12, de Reformatione; ubi enim ea divisio nondum facta fuit, omnes canonici uti solere pluviali, affirmat Paris Crassi, l. 4, c. 18. Coadjutores canonicorum ecclesiæ cathedralis, et canonici ecclesiarum collegiatarum, vestes adhibent quas in choro ferre consueverunt. Vicarii foranei, et archipresbyteri rurales, in aliquibus diocesis, aut pluviale, aut aliud ornamentum assumunt, quò à cæteris distinguantur: in aliis autem nullum obtinent specialie insignie. Rectores quoque ecclesiarum parochialium, alicubi, præter superpellicium seu cotam gestant caputium, alicubi stolam. Cæteri de clero solum induunt superpellicium. Quæ omnia didicimus à Gavanto, cit. cap. 13, rectè tamen concludente, standum esse locorum consuetudini.

X. Quòd diximus de sacris indumentis, à canonicis ecclesiæ cathedralis adhibendis, locum duntaxat habet, cum ipsemet episcopus sacris operatur solemnî ritu; nam, si vel privatim missam faciat, vel missa, quam alter celebrat, assistat, quòd tamen improbandum esse ex iis patebit, quæ inferius, l. 5, c. 4, num. 3, dicitur, canonici sacra indumenta non assumunt, sed illa adhibent, quæ in choro deferunt, quæ etiam retinent, cum sessionibus synodalibus adsunt. Secus est de episcopo, qui, etsi non celebrat, debet tamen synodo interesse, omnibus ornatus pontificis insignibus, quòd monet Gavantus, eod. cap. 13, num. 1, eique assistunt diaconus, et subdiaconus cum dalmaticis, perinde ac si missam celebraturi inservirent, quemadmodum p. scribitur in Pontificali Romano, notatque Pax Jordan., loc. cit.

XI. At una adhuc, quoad canonicorum vestes, enodanda remanet difficultas. Nonnulla reperitur cathedralium ecclesiarum capitula, à Romanis Pontificibus huc singulari exornata privilegio, ut dignitates et canonici usum habeant pontificalium. Jamdud dignitates, et canonici ecclesiæ cathedralis Lucensis à Lucio III, Alexandro III, Martino V et Julio III, potestatem acceperant gestandi mitram albam sericam, ad inst. S. R. E. cardinalium; cumque Benedictus XII Lucensem ecclesiam in metropolitanam erexisset, aliud illis addidit privilegium deferendi pastorale baculum, instar abbatum. Clemens XI dignitatibus, et canonicis ecclesiæ metropolitanæ Beneventanæ, et ecclesiæ metropolitanæ Mediolanensis, præter mitram, omnia indumenta concessit, quibus utuntur abbates usum mitræ habentes. Ac tandem, ut cætera prætereamus exempla, Benedictus III usum pontificalium permisit dignitatibus, et canonicis ecclesiæ cathedralis Viterbiensis.

XII. Quibus positis, dubitatur an canonici, ejusmodi privilegiis decorati, possint in diocesanâ synodo pontificalia insignia adhibere. Et respondendum censemus, posse, sepositis cæteris pontificalibus ornamentis, atque assumptis sacris vestibus quæ communes sunt aliis canonicis, uti solâ mitrâ, cum episcopo

missam solemnî ritu celebrat, cùmque unâ cum eodem episcopo, et universo clero ad publicas incedunt supplicationes. Mitram pariter gestare poterunt in synodalibus sessionibus; modò tamen alii sacris, non verò pontificalibus vestibus adsint induti; incongruum quippe esset, sine aliis sacris indumentis mitram deferre. Quòd possint in prædictis actibus mitram adhibere, ex verbis colligitur privilegiorum, quibus potitur: in illis siquidem vel usus mitræ ipsis tribuitur etiam expressè et nominatim in synodo, quemadmodum sonant verba privilegii concessi canonicis Viterbiensibus; vel saltem generalis facultas datur mitram gestandi in omnibus functionibus ecclesiasticis, quibus etiam synodales comprehenduntur.

XIII. Quòd verò nequeant alia pontificalia indumenta adhibere, censuit sacra congregatio concilii; etenim cum præpositus ecclesie collegiæ S. Agathæ civitatis Cremonæ, cujus, c. 1. hujus libri, num. 4, meminimus, vellet Cremonensis synodo interesse, indutis pontificalibus ornamentis, quorum usum illi ceteroquin competere, nullus dubitabat, eique se opponeret episcopus, quæsitum fuit à sacra congregatione concilii: *An præpositus S. Agathæ possit, ultra usum mitræ, in cathedrali, et actionibus synodalibus uti baculo, aliisque pontificalibus, et laminis aureis, cum separato genflexorio, et sede, occasione celebrationis missæ in synodo.* Et die 8 aprilis 1752 responsum fuit: *Negative, excepto usu mitræ simplicis, in actibus synodalibus tantum.* Iterumque causâ propositâ, die 8 augusti 1753, sacra congregatio fuit in eadem sententiâ quoad omnia, exceptâ qualitate mitræ, quam dixit posse à præposito gestari auriphrygiatam. Credere autem fas est, idè quoad hoc sacram congregationem sententiam mutasse, quia deprehensum fuit, præpositum exemptum esse ab episcopi jurisdictione; ceteri quippe, mitræ usû à Sede Apostolicâ donati, si episcopi jurisdictioni subjaceant, in episcopali synodo mitram simplicem duntaxat, et non auriphrygiatam, ferre permittuntur, juxta apertam decisionem Clementis IV, in c. *Ut apostolicæ*, de Privilegiis in 6, cujus verba sunt: *De fratrum nostrorum concilio, præsentî decreto statuimus, ut abbates, et alii, quibus mitræ usus est ab eadem Sede concessus, exhiberi quidem in provincialibus conciliis, et episcopalibus synodis (quibus omnium eorum interesse tenentur), mitris tantummodo auriphrygiatis, non tamen aureas, vel argenteas laminas, aut gemmas habentibus, uti possint; non exempti verò, simplices, et albis, ac planis utantur. In aliis verò locis exemptis et non exemptis, mitris liceat illis uti, prout concessa eis ab eadem Sede indulta permittunt.* Quamobrem canonici, et alii, qui nobiliori mitrâ in aliis actibus, et functionibus ecclesiasticis, ex privilegio utuntur, si eandem in synodo deferre gestant, concludenter, probare debeat, id etiam honoris sibi specialiter et expressè, et quidem post Clementem IV fuisse à Sede Apostolicâ tributum.

CAPUT XII.

De pœnis quibus fiunt obnoxii non accedentes ad synodum, nisi legitimo detineantur impedimento.

I. Inutiles essent leges, et contemptu expositæ, nisi simul in contumaces animadvertent. Eadem propterea jura, quæ sacerdotes ad synodum ire jubent, aut pœnas irrogant, aut irrogandas illis decernunt, qui parere recusant. Memorata statuta Ecclesie Buttracensis ejusmodi refractarios ab ingressu ecclesie interdiciunt; synodus Catalaunensis anni 1393, et statuta synodalia ecclesie Nannetensis an. 1499, eosdem excommunicatione statim innodatos declarant, et. t. 4 Theaur. nov. anecdot. col. 627, 607 et 1022. Jus verò commune in c. *Quod super his*, de Maj. et Obed., episcoporum arbitrio permittit sibi subditos abbates et sacerdotes compellere per censuram ecclesiasticam ad synodum venire. Unde quamvis Concilium Trid., cit. c. 2, sess. 24, de Ref., ubi omnes exemptos, et nullis in casibus jam à nobis expositis, etiam regulares, ad episcopalem synodum ire

debere, statuit, nullam mentionem fecerit pœnæ inobedientibus inferenda, meritò tamen sacra congregatio, ejusdem interpretis, censuit, posse episcopum illorum pariter contumaciam censuris, aliisque pœnis coercere, sicut in hoc eodem libro, c. 1, n. 5, retulimus; siquidem quodcumque exempti, evasivi regulares sint, ad synodum accedere tenentur, cessat, quoad hoc, eorum exemptio, et subditur episcopo, perinde ac ceteri dioecesanis. Quia verò cum is, qui ad synodum ita cunctanter se conferat, ut cum jam absoluta est, ad eam perveniat, tum qui, priusquam absolvatur, à synodo recedat, legi potius illudere, quam obedire videtur; idcirco iisdem pœnis se obnoxium facit, quæ in illos lata, aut ferenda sunt, qui nullo modo accedunt, quemadmodum advertunt Masobrius de Synodo dioec., c. 3, dub. 7, et Marescoltus, var. Resolut. l. 1, c. 52, n. 32.

II. Nec solum potest episcopus, suam synodum pervicaciter evitantes, ecclesiasticis censuris irrofire, sed etiam pecuniâ multare, quod annotavit Pax Jordan, l. 8, tit. 2, n. 70; non enim desunt homines adeò rudes et crassi, rebusque his terrenis tam perditè addicti, ut pluri à pœnâ pecuniariâ, quam à censuris, deterreantur. Ita synodus Avenionensis, anni 1357, c. 8, viginti solidis, usualis monetæ, in ecclesia fabricam erogandis, illos multavit, qui ad synodum accessit non advenerant: et synodus Meldensis, c. 4, similis inobedientiam reos, suorum beneficiorum fruccionem privavit, cit. tom. 4 Anecdot. col. 563 et 918. Ex mente tamen sacre congregationis concilii, explicitâ in causâ Pentiinâ synodi, quam c. 2, hujus libri, num. 8, allegavimus, non debet episcopus pecuniariam pœnam imponere regularibus: si quippe veritatem accepti, rerum temporalium proprietatem non habent: nec æquum videtur, ut pro unius, vel alterius religiosi contumaciâ, communitas, seu monasterium pœnam subire debeat.

III. Verum, quia omnes leges, sed præcipuè ecclesiasticæ, sanctissimæ sunt, et ne latum quidem unguem à justitiâ et æquitate deflectunt, propterea à culpa, et pœnâ eum absolvent, qui ex rationabili causâ ad synodum non venit. Concilium Tridentinum, cit. cap. 2, sess. 24, de Reform., ab obligatione accedendi ad synodum provincialem eximit episcopos, quibus cum imminente periculo transfretandum esset: sicut olim contingit quatuor episcopis, Antiharensis, Catharensis, Olchinensis, et Suceensis, qui miserabili causa naufragium in mari fecerunt, dum ad concilium provinciale Spalati indictum se simul conferrent; ut narrat P. Daniel Farlati, tom. 4 Illyrici sacri in prolegomenis, p. 5, sect. 2, § 5, pag. 508. Eodem igitur jure à dioecesi ad synodum sunt excusandi, qui illam aut omnino, aut sine gravi periculo, adire nequeant, sive ejusmodi periculum ipsis imminet ab extrinsecâ causâ, puta à flumine, quod sit trajiciendum, aut à latronibus viam obsidentibus; sive à causâ intrinsecâ, puta ab adversâ valetudine; multoque magis excusandi sunt parochi, quos, non propria, sed suarum ovium necessitas remoratur; etenim non solum non reprehendendi, sed plurimum commendandi sunt, si idè duntaxat ad synodum non accedant, quia alium non habent sacerdotem, quem sibi in animarum curâ substituant; idque præsertim, cum in parochiâ reperitur infirmum tam gravi morbo laborantes, ut prudenter timeatur, ne sint citò decessuri: quanta enim ratio à parochis, priusquam ad synodum se accingant, habenda sit de ægrotis, quos in parochiâ relinquunt, satis apertè edisserunt sanctissimus ecclesiarum antistes, Andreas de Albalato, episcopus Valentinus in suâ synodo, habita anno 1255, cujus facta evangelici cardinalis de Aguirre, t. 3, pag. 511. Ant. num. 152: *Item mandamus sacerdotibus, vel habentibus curam, quòd nullus rekuniet, nisi in manu episcopi; et cum venerint ad synodum, perquirant parochias, et visitent infirmos, et donent penitentias; eisdem exponendo, qualiter tenentur ire ad synodum, et si interim morerentur, sine penitentia non decedant. A*

quæ synodo cum venerint, non requisiti, visitent infirmos, et faciant quod saluti animarum noverint expediæ. Constitutiones ecclesiæ Claromontensis, anni 1268, quarum supra meminimus, in principio hæc habent: *Item injangimus sacerdotibus parochialibus, qui vicarios non habent, quod die dominicâ, procedente synodo, diligenter inquirent publicè in ecclesiis suis, si aliqui sunt infirmi in parochiis suis: feriâ verò sequenti, sive antequam iter arripiant, eos visitent etiam non requisiti, et faciant quicquid necesse fuerit ad salutem animarum; præcipientes in Christo, eorum visitationem fieri per presbyteros vicinos in eadem, vel aliis ecclesiis remanentibus.* Statuta synodalia ecclesiæ Constantiensis, c. 17, cit. tom. 4 Anecdotorum, col. 805, præcipiunt: *Quando vos, presbyteri, ad synodum venire debetis, die dominicâ procedente, publicè inquiretis in parochiâ, si qui sint infirmi, et eâ die, vel sequenti feriâ, vel antequam iter arripiatis, et non requisiti, visitetis eos.* Ex his, aliisque sexcentis hujus generis monumentis, addiscere debent parochi, quam sollicitos eos esse oporteat de æternâ salute suarum vitium, quæ in extremo versantur temporalis vite discrimine, cui nimirum si per alium consulere nequeant, licitè, et sanctè se à synodo subtrahant.

IV. Non idcirco tamen, quod quispiam legitimo detineatur impedimento, potest suâ auctoritate, se ab accedendi obligatione absolvere, sed causam, cur non accedit, debet episcopo significare, ad iudicibus, ad id deputatis, absolutâ synodo, examinandam; et quò validius suam absentiam excuset, poterit ad synodum mittere procuratorem, qui omnes impedimenti, quo detinetur, circumstantias, meliùs, quam per literas fieret, synodo aperiat, quod scribit Fagnanus in suis Commentariis mss., ad c. 2 sess. 24, de Reform., inquis: *Qui verò verentur accedere, ex sententiâ congregationis, poterunt mittere procuratores ad excusandum se.* Idemque de conciliis provincialibus sancitum invenimus in concilio Parisiensi, anno 1546 celebrato, præside Guillelmo archiepiscopo Senonensi, in cujus c. 6 habetur: *Illi qui ad provinciale concilium venire tenentur, si propter impedimentum canonice remanent, se excusent per idoneum nuntium litterariè designatum, qui possit facere fidem per juramentum, de impedimento canonico, super quo etiam debet habere mandatum:* tom. 7 Collectionis Harduini, col. 1681, Opinatur præterea Bottus, cit. part. 2, n. 42, legitimum impedimentum posse constituere procuratorem, non solum ut ejus absentiam excuset, sed ut synodo ejus nomine intersit. At hæc opinio, quæ cæteroque arripit Massobrio, cap. 3, dub. 6, à nobis improbat et rejicit, an autem id jure fiat, mox patebit. In electionibus ecclesiasticis jus esse absentii, legitimo detento impedimento, constituere procuratorem, qui ejus nomine suffragium ferat, constat ex cap. *Quia propter*, § *Illud autem*, de Elect., et cap. *Si quis justo* in princ., eod. tit., in 6. Est tamen necesse ut procurator sit de gremio capituli, nec secus capituli secreta pandantur extraneo, quod in citatis textibus pariter decernitur. Sed quia hæc constitutio emanavit in favorem capitularium, est in eorumdem facultate favori suo renuntiare, et extraneum procuratorem admittere, sicut in cit. cap. *Si quis justo*, verb. *Volente capitulo*, observat Glossa, docentque Panormitanus in c. *Quia propter*, § *Illud*, num. 2; Layman, n. 1, Pirhing., ad l. 1 Decret., tit. de Elect., n. 148. Et, generatim loquendo, nunquam astringi posse universitatem, seu collegium, ad admittendum procuratorem extraneum, tradit Joannes Andreas, in c. *Quod atqui*, 67, n. 17, de Regulis juris, in 6, quia non potest unquam compelli ad aperendum collegii negotia iis qui de collegii gremio non sunt, l. *Meratores*, 4, c. de Commere. et Mercat. Quòd si nullus de collegio velit pro absente procuratoris munus suscipere, et extraneus à collegio non admittatur, sibi et suæ absentie causæ imputare debet absens, si pro eâ vice suffragio careat, quemadmodum citati doctores perpendunt. Procurator autem de gremio capituli, ad eligendum constitutus, si

habeat speciale mandatum ad eligendam certam personam, illam nomine absentis tenetur eligere, etiam si proprio nomine aliam duverit eligendam; si verò constitutus sit cum generali mandato eligendi quem digniorem existimaverit, non potest unum suo, alterum procuratorio nomine eligere; utrumque suffragium debet in unam eandemque personam conferre, sicut disertè statuitur in cit. cap. *Si quis justo*, § *Porro*; de Elect., in 6.

V. Quibus præmissis, cum episcopi in conciliis generalibus votum habeant decisivum, et præterea solemnè jurejurando, in suâ consecratione præstito, promiserint se concilium audituros, nisi prædixit fuerint canonice præpeditio, juxta juramenti formam, statutam in c. *Ego N.*, de Jurejur., disputant doctores an episcopus legitime impeditus possit ad concilium mittere procuratorem; an necesse sit ut ejusmodi procurator assumatur è cætu episcoporum; an vocem decisivam, an autem merè consultivam habeat; an saltem locum obtineat in sessionibus; an demùm episcopus, alterius episcopi procurator, quo ferre valeat suffragia. De hisce questionibus, quas uberrimè tractat cardinalis Jacobatus, de Conciliis, l. 2, decretum fuit in concilio Tridentino, quemadmodum narrant erridialis Pallavicinus, in concilio Hist. l. 21, cap. 1, et Joannes Stoz, in succinctâ Relatione historica de gestis in concilio Tridentino, sect. 4, a. 23, § 10, punct. 2, à num. 328 ad 332. Sed cum, jubentibus apostolicis legatis, singule discussæ fuerint à selectis sacrorum canonum peritis, hi ferè unanimiter senserunt integrum quidem esse episcopis legitime absentibus suos procuratores ad concilium mittere, sed procuratoribus neque decisivam, neque consultivam vocem, neque locum in sessionibus de jure competere. Omnem demùm controversiam composuit Pius IV, concedendo absentium episcoporum procuratoribus votum merè consultivum.

VI. Secus est de conciliis provincialibus: in his quippe procuratores episcoporum absentium votum habent consultivum, et, annuente concilio, habere possunt etiam decisivum, sicuti respondit sacra congregatio concilii, in Salernitanâ 19 aprilis 1596, l. 8 Decret., pag. 174, his verbis: *episcoporum procuratores posse etiam decisivam vocem habere, si concilio provinciali placuerit.* Quam responsem vetustissima provincialium conciliorum comprobant consuetudo: etenim concilium Arelatense II, circa annum 452 coactum, t. 2 Collection. Harduini, col. 774, ita episcopos vocatos ad concilium venire jussit, ut legitime impeditus, alium loco sui mittere permiserit: *Si quis, ait can. 18, communitus, infirmitatis causâ defuerit, personam vice suâ dirigat;* et Avitus episcopus Viennensis, in epistola tractoria, quæ scilicet Viennensis provinciæ episcopos ad concilium Eponeense anni 517 invitavit, atque præcepti vinculo quodammodo traxit, inquit, cit. l. 2 ejusdem Collectionis, col. 1045: *Sed si forte, quod Deus avertat, tanta cuicumque acerbitas corporeæ infirmitatis ingruerit, ut spirituale desiderium carnali vincatur incommodo, duos presbyteros magnæ ac probabilis vitæ, mandati instructione firmatos, fratribus pro se presentare procuret.* Sed tales dignetur eligere, quos episcoporum concilio, non minus scientiâ quam reverentiâ jure faciat interesse, cum quibus delectet summus pontifex conferre sermonem, quos ad definitiones pro episcopo suo sanciendo subscribendasque, cum fuerit solatiâ eligi, sit auctoritas legi; sed istud non eatorque, nisi summa necessitas. Discriminis hæc in re rationem inter concilium generale et provinciale attingunt juris canonici periti, qui præfatos articulos in concilio Tridentino examinarunt; illi siquidem, si vera narrat citatus Stoz, ideo absentium episcoporum procuratores à jure suffragandi repulerunt, quia, inquebant, canones et decreta quæ à concilio œcumenico conduntur, propter eorum infallibilem auctoritatem censentur quodammodo prodire à Spiritu sancto, et Spiritus sanctus eloquitur per os pastorem quos possit regere Ecclesiam Dei, et non per alios. nullam dompne

gregis custodiam habentes, nisi etiam istis loquendi prerogativam concesserit supremus Ecclesiae pastor, ac totius gregis moderator, id est, Romanus Pontifex. Haec autem ratio non urget, cum sermo est de conciliis provincialibus, quorum decreta nec obstringunt universam Ecclesiam, neque infallibilem auctoritatem habent, et plerumque nihil de rebus fide divina credendis definiunt.

VII. Eodem modo quo de provinciali, ratiocinatur Bottus de synodo dioecesanâ. At longè diversa est utriusque ratio; etenim in synodo dioecesanâ solus episcopus est iudex et legislator, ipse suo nomine decreta facit et promulgat, et quamvis assistantium consi-

lium expositat, non tamen cogitur illud sequi; ex quo fit ut admissio procuratorum nihil prorsus ad synodi utilitatem conferre valeat. Ad hæc, aut ut procurator eligatur, qui aliàs non esset synodo interfuturus, et hic potest repelli tanquam extraneus; aut eligatur qui jam suo jure synodo intervenit, et hic certò non potest unum consilium suo, aliud absentis nomine, episcopo præbere; eaque propter inutile et supervacaneum est ut absentis quoque personam in synodo representet. Quare concludendum existimamus absentium procuratoribus nullum potere aditum ad dioecesanam synodum, nisi illum isdem aperiat, quæ jamdiu ita in dioecesi inoleverit, consuetudo.

LIBER QUARTUS.

DE OFFICIALIBUS, SEU MINISTRIS SYNODI, SUAM NIMIRUM OPERAM SYNODO PRÆSTANTIBUS, ALIISQUE, QUI PRO FUTURIS EVENTIBUS IN SYNODO ELIGUNTUR.

CAPUT PRIMUM.

De officialibus primis generis.

I. In Cæremoniali episcoporum, l. 1, c. 31, n. 18, ubi sermo fit de synodo dioecesanâ, habetur: *Officiales quoque et ministri necessarii deputandi sunt hujusmodi concilia, veluti notarii, ostiarii, magistri cæremoniarum et alii, ut habetur in concilio Toletano IV, can. 4.* Ejusmodi officiales sigillatim enumerat Gavantus, in Praxi dioecæ, synodi, c. 18, et pluribus sequentibus, quorum aliquos eligendos affirmat ab episcopo ante synodum, alios in congregatione consultorum, præsiquam incipienti synodales sessiones, in primâ sessione postea promulgandos, quemadmodum idem Gavantus, part. 2, sess. 1, tradit. Singulos et nos recensebimus; sed, qui minoris momenti sunt, cursim indicabimus. Ante synodum destinare debet episcopus prefectum hospitiorum cum sociis, de quibus idem Gavantus, c. 8. Eorum interest omnem adhibere diligentiam, ut clerici ad synodum venientes honestis excipiantur hospitibus, aut diversoria in civitate inveniant, eorum statum congruentia.

II. In congregatione consultorum unus pariter vel duo destinantur promotores, unus urbanus, foraneus alter, quorum munus est urgere actiones synodales, seu insistere ut omnia quæ in synodo facienda sunt celeriter et fructuosè perficiantur. Eligitur synodi secretarius quem, monente Gavanto, c. 29, decet esse aliquem ex canonicis ecclesiæ cathedralis, isque alium quem maluerit sibi socium suo coadjutorem asciscet; qui quidem secretarius socius, etiam lector appellatur, eò quòd ei onus incumbat altâ voce legendi synodi decreta. Ad secretarium autem spectat primò curare, ut pridie quam synodus inchoetur, futuræ sessionis edictum affigatur valvis ecclesiæ; secundò, ante primam sessionem, nominatim, ut moris est, vocare canonicos ecclesiæ cathedralis et insigniorum collegatarum; et ne nimum defatigetur, potest committere suo coadjutori ut cæteros de clero vocet; tertio, præparare schedulas pro scrutiniò, de quo mox, aliaque peragere quæ à Gavanto citato loco describuntur.

III. Deputatur insuper notarius synodi, qui solet esse episcopi cancellarius. Ille absentis notat, ut, nisi postea à iudicibus excusentur, puniantur; singulorum, qui fidei professionem emittunt, nomina scribit; atque in fine cujuslibet sessionis, rogatus à promotore ut de his quæ gesta sunt instrumentum conciliat, respondet se facturum, simulque aliquos de clero vocat in testes, quorum nomina in tabulas refert. Designantur præterea prefecti synodalis disciplinæ et scrutiniû, hoc est, aliquot sacerdotes maturæ ætatis, prudentiæ et pietate conspicui, quorum officium sit omnes clericos sigillatim accedere, ac cujuslibet mores et vivendi rationem investigare; utque facilis huic muneri fa-

ciant satis, solet unicuique prefecto certa pars cleri, in schedulâ descripta, committi examinanda, aliaque schedula tradi, in quâ quædam annotantur de quibus episcopus vult specialius inquiri. Absoluto autem scrutiniò, omnia ad episcopum referentur, ac quilibet ex prefectis peracti à se scrutiniû acta propriâ manu subscripta episcopo tradet, sicuti monet Gavantus, c. 23.

IV. Ad evitandas turbas et præcavendos tumultus, qui certè ferent si singulis de clero venia daretur reclamandi adversus decreta quæ in synodo promulgantur, solet episcopus aliquem constituere totius cleri procuratorem, qui omnium nomine, eâ tamen quæ decet modestiâ et reverentiâ, dicat in synodo quæ clero displicent, quæque ex iis quæ aut statuta aut statuenda sunt difficiliora et aspera videantur, simulque modum suggerat quo illa emolliri clerus optaret; omnia porrò quæ nomine cleri petierit, scripta tradat synodi secretario; Gavantus, cap. 23.

V. Inter synodi officiales enumerat Gavantus confessarios ab episcopo pro synodo destinatos, quibus valdè congruum esse ait ut episcopus, præsertim in suâ primâ synodo, totam deleget potestatem quâ ipse poluit, ne eâ quidem sibi retentâ quam habet à Tridentino, sess. 24, c. 6, de Ref., absolvi videlicet à casibus oculis Sedi Apostolicæ reservatis, et dispensandi in irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, illâ exceptâ quæ oritur ex homicidio voluntario. Caveat tamen episcopus ne præfatis confessariis potestatem faciat absolvi ab hæresi externâ, quantumvis occultâ, siquidem non solum virtute Tridentini non posset ejusmodi facultatem alteri delegare, sed hodiè per bullam in Cœnâ Domini, legi consuetam, potestas absolvi ab hæresi est ipsimet episcopo omninò adempta, quemadmodum à S. Pio V, Gregorio XIII et Clemente VIII declaratum fuisse testantur Toletus, Gutierrez, Ugoinus, et alii apud Sanchez, l. 2, in Decalog, c. 11, n. 26, et Suarez, de Censuris, disp. 21, sect. 3, num. 5, et constat ex tertâ propositione proscriptâ ab Alexandro VII, in quâ saltem indirectè damnari sententiam astruentem episcopo facultatem absolvi ab hæresi occultâ notat ibidem Dominicus Viva; de quâ re plenius suo loco.

VI. Confessarius adduntur concionatores, ad hoc electi ut totius dioecesis clerum simul coadunatum opportunè instruant, redarguant, hortentur, ac pabulo divini verbi reficiant, nisi ipsimet episcopus velit id muneri in se suscipere, quod profectò et maxime utile, et summopere laudabile foret.

VII. Officiales iidem synodo necessarii, sunt magistri cæremoniarum, ut omnia quæ in synodo fiunt debito ritu, cultu et majestate prægantur. Necessarii quoque reputantur ostiarii, qui præsent ecclesiæ janius, et laicos sine strepitu ingressum prohibeant, et

chim incipienda est synodus, ecclesie fores obserent. Ejusmodi ostiariorum esse debere viros graves, notat Gavantus, c. 29, quia ad ipsos spectat sessionum tempore clericos quos forte videant ecclesiam pervagantes, aut secum invicem colloquentes, admonere.

VIII. Officialibus synodi attexit idem Gavantus, cit. c. 8 et 26, oconomum, qui solet esse prefectus domus episcopi, cujus est exigere cathedraticum, quod in plerisque locis, synodi tempore, est episcopo solvendum. Ac tandem mentionem facit de iudicibus querelarum et excusationum, quorum officium est peculiariter considerandum.

CAPUT II.

De iudicibus querelarum et excusationum.

I. Inter ceteras episcopalis muneris curas, ab Ecclesie incunabulis, una et non infirma fuit clericorum laicorumque jurgia audire et componere, subortasque inter eos lites sine forensi strepitu dirimere. Quod verò sanctiora episcoporum iudicia forent, in ecclesiis et synodis, adstante sacerdotum senatu, plerumque exercebantur; quocirca non immeritò Thomassinus, de vet. et nov. eccl. Discipl., p. 2, l. 5, cap. 75, num. 4, speciem quandam et imaginem evixit seu tribunalis ecclesiastici diocesanæ synodos præ se tulisse asserit. Neque solùm civiles controversie, sed etiam causæ criminales ad episcopales synodos deferbantur, ut perpetrati delicti rei, synodali sententiâ debitam subirent poenam; cujus rei indubiam fidem facit Cyprianus, ep. 12 et 49. Inter diocesanæ synodos Landavenses, quinque reperimus hanc unicam ob causam conctas, ut sententiam ferrent in quosdam qui homicidium, perjurium et incestum commiserant; et insuper alias duas in quibus poena decreta est in alios qui Ecclesie patrimonium invaserant, et episcopi familiam injuriis lacessiverant, sicut legi potest in eorundem actis collectis ab Henrico Spelmano, Conc. Britann. tom. 1, à pag. 381 ad 386, et Wilkins, tom. 1, pag. 17, et p. 199. Neque poenæ à synodis irrogatæ erant merè spirituales censurarum, quemadmodum garrunt qui ecclesiasticam jurisdictionem impugnant, sed quandoque erant merè temporales, quod factum præcipuè legimus in synodo Landavensi, anno 887, cit. tom. 1 Wilkins, pag. 199, in principio, ubi rex Brochvall, cujus familia laserat familiam episcopi, nullâ irretitus fuit censurâ, sed damnatus duntaxat ad erogandum prætium faciei *in longitudine et latitudine in puro auro*.

II. Hanc quam exponimus disciplinam maximè viguisse seculo XI colligimus ex formulâ celebrandi diocesanæ synodum à Burchardo relatâ, et concilio Salegustadiensi anni 1022 ascriptâ, cujus supra, l. 5, c. 5, n. 4, meminimus; in eâ quippe præscribitur ut episcopus, suæ synodi initio, ita presbyteros alloquatur: *Deinde vos simili obtestatione conjuro, ut nullus vestrum in iudicandum aut personam accipiat aut qualibet favore aut maxere pulsatus, à veritate discedat. Sed cum tanta pietate, quiquid casus eo iudicandum intulerit, retractare, ut nec discordans contentio ad subtrahendum justitiâ inter nos locum inveniat, nec verum in perquirendâ aequitate rigor nostri ordinis vel sollicitudo tepescat.* Statimque ordo subnoctitur, in causis audiendis servandus, qui erat ejusmodi: primâ die expediebantur causæ clericorum, et ideo post episcopi admonitionem subditur: *Post hanc exhortationem quisquis clericorum relict, conferat querelam; secundâ die proposita à laicis questiones dirimebantur, unde post preces, secundæ sessioni præmittendæ, ibidem legitur: Tunc si clerici querelam non habent conferendam, laici intronistantur...; quisquis ex laicis habeat querelam, proferat.* Quod si non omnes secundâ die absolvi potuerant, proponebantur tertiâ die: *Si quæ sint questiones vel querelæ, conferantur, et sic synodus tertiâ diei solvatur.* Hæc etiam omnia evidenter evincunt plurimas tunc tem-

poris fuisse clericorum laicorumque controversias, ad synodum definiendas delatas.

III. Ex hæc antiquâ disciplinâ ortum habuit ut episcopus in synodo duos vel tres, unâ cum suo vicario generali, deputet iudices qui criminales querelas excipiant et civiles lites audiant, ac summario iudicio de utrisque causis sententiam proferant. Ad eodem iudices pertinet questiones circa ordinem sedendi seu procedendi inter congregatos fortè excitatas brevi manu (ut dici solet) ita componere, ut nulli præjudicium inferatur; ad eos pariter deferendæ suæ excusationes eorum qui ad synodum non accesserunt, finitâ synodo deinde examinandæ.

IV. Licet autem hodiè primam et potissimum munus predictorum iudicam ferè conquiscescat, quia ferè impossibile est ut clericorum aut laicorum causæ in synodo terminentur (adeo enim mutati sunt hominum mores, ut contententes inter se partes summarium iudicium effugiant, omneque telam seu ordinem iudicarium exactè atque ad usum servari exoptent, ex quo fit ut vicarii generalis tribunal libentius addeant), non ideo tamen eorumdem iudicium electio est censenda superflua, tum quia, uti animadvertunt Bottus, pag. 5, art. 7, et Massobrius, cap. 5, dub. 19, adhuc possent, si qui vellent, lites sompitiis parcere, suasque causas celeriter expedire, iudices synodales adire, eorumque iudicio acquiescere; tum quia necessarii reputantur ad servandam antiquæ disciplinae memoriam, atque ad alia duo explenda munia, quæ illis pariter diximus demandata.

CAPUT III.

De testibus synodalibus.

I. Disserrimus hactenus de officialibus synodo interventibus, uberius nunc est de aliis agendum, qui in synodo eliguntur, ut in posterum adhibeantur. Præcipuum inter istos locum obtinent testes synodales, homines scilicet probatæ fidei, ab episcopo in synodo designati, ut custodes quodammodo sint decretorum quæ à synodo eduntur. Eorum quippe officium est diocesim subinde perlustrare, atque animadvertere an quidquam alicubi contra synodi decreta fiat, et omnia in futurâ synodo episcopo referre, sicuti rectè tradunt Ducangius, in Glossario, verb. *Testes synodales*; Cironius, Observ. jur. canon. l. 1, cap. 18; Thomassinus, de vet. et nov. eccl. Discipl., part. 2, l. 5, c. 76, n. 8, et cap. 79, num. 9 et seq.; Janus à Costâ, ad cap. 1, tit. 51 Decretal., pag. 456; Aleserra, de Jurisdict. eccl., l. 2, c. 19.

II. Sunt qui synodalem testium originem referant ad periodeutas, de quibus in canone 57 concilii Laodicensis, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 792. Verùm periodeuta dicebantur, qui episcopi vice diocesim circumstantes visitabant, ejusque vicario nomine non sine perfecto jurisdictionis exercitio, decreta condebant: quocirca diocesis visitatores, qui Græcè *periodeuta*, Latine *circitores* dicti sunt, quemadmodum et episcoporum visitationes *circutiones* passim appellatæ, præsertim in capitulari Caroli Calvi, tit. 5, cap. 4, ex recensione Baluzii, tom. 2 Capitular., col. 25. Ac propterea procuratio qua visitanti episcopo jam tunc dicebatur, *Circada* est vocata, quod observavit Ducangius, in Glossario, verb. *Circada*. Nostri verò testes synodales diocesim perlustrant quidem, sed absque ullius prorsus jurisdictionis exercitio, sicuti mox audiemus. Vera synodalem testium lineamenta nobis exhibet Hincmarus archiepiscopus Remensis, qui medio seculo IX florebatur; is quippe, oper. tom. 1, pag. 716, nonnullis præmissis, à suo clero custodiendis, statim subjungit: *Hæc omni anno investiganda sunt à magistris et decanis presbyteris per singulas matrices ecclesias, et per capellas parochiarum nostrarum, et nobis kalendis julis remittenda. Similiter etiam investigandum, et remittendum est nobis, qualiter observentur, et custodiantur illa quæ capitulum observanda presbyteris dedimus.*

III. Adumbrata ab Hincmaro synodalium testium lineamenta clarius explicavit Regino, abbas Prumiensis, qui habente eodem seculo IX scripsit; modum, et formam describens Regino, lib. 2 de eccl. Disc., cap. 2, visitanda ab episcopo diocesis, illud inter cetera faciendum monet, ut in quolibet rurali parochiâ quodam veluti particularis synodus congregetur ex omnibus ejusdem parochiæ sacerdotibus, clericis, aliisque gravibus et prudentibus viris; è quibus septem ab episcopo aut seligendos testes synodales, qui juramento constricti ad renuntiasdum quidquid explorati habeant, singillatim ab eodem episcopo interrogentur de criminibus, et abusibus in eâ parochiâ grassantibus. Secundam hanc formulam suas visitationes instituisse Uldaricum episcopum Augustanum narrat Gerardus, scriptor seculi X, in ejus Vita, § 6, num. 27, apud Mabillon. Act. Benedict. seculi V, pag. 428, Venetæ edit.; et Baluzius ad Regimnem, p. 553, se opinari asserit, eandem formulam per omnes Occidentis regiones fuisse receptam; atque inde factum est, ut Burchardus et Gratianus suo quisque decreto hunc canonem inseruerint: *Episcopus in synodo residens, post congruam allocutionem, septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eò amplius, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medium debet vocare, et auctis sanctorum pignoriibus unumque illorum tali sacramento constringat: Assidè in aucta quidquid nòsti, aut audisti, aut postmodum inquisiteris es, quod contra Dei voluntatem, et rectam christianitatem in istâ parochiâ factum sit, aut futurum erit... nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter pretium, nec propter parentelam, ullatenus eedes episcopum; Burchardus, l. 1, cap. 91 et 92; Grat., can. 6, caus. 35, q. 6.*

IV. Ne verò hæc salubris disciplina, quæ fortassè seculo XIII remitti coeperat, obsolesceret, Innocentius III in concilio Lateranensi, cap. 6, tom. 7 Collectionis Harduini, col. 55, mandavit ut in synodis provincialibus, quotannis celebrandis, synodales testes pro quolibet è provinciâ diocesis constituerentur, ut unusquisque sibi commissam perlustraret, quodque corrigendum deprehenderet ad futuram provincialem synodum deferret: *Per singulas dioceses, ait, statuunt idoneas personas, providas videlicet, et honestas, quæ per totum annum, simpliciter, et de plano, absque ulla jurisdictione, sollicitè investigent, quæ correctione, vel reformatione sint dignæ; et ea fideliter referant ad metropolitanum et suffraganeos, et alios in concilio subsequenti, ut super his et aliis, prout utilitati et honestati congruerit, protidè deliberatione procedant; et quæ stauerint, faciant observari.*

V. Quamquàm autem Innocentius III de solis meminisset testibus, à provinciali synodo designandis, non propterea tamen antiquum morem abrogavit, ut à quolibet etiam episcopo in suâ diocesanâ synodo deputarentur: quare posteriora concilia, se ad Innocentii instituta, ut par erat, componentia, in utriusque sacris comitiis testes designandos, aut expressè edicunt, aut certum et usitatum jam ponunt. Concilium Saltzburgerse, habitum anno 1430, cap. 2 Collectionis Harduini, tom. 8, col. 900, sancivit: *Sacro approbante concilio, ordinamus, ut omnes et singuli nostri suffraganei, in proxima ipsorum synodus per singulas dioceses, prout et nos in nostrâ proxima synodo Saltzburgerse ordinabimus, sub pœnâ suspensionis à pontificii officio studeant personas idoneas, probas videlicet, et honestas, in testes publicos sive synodales ordinare, qui per totum annum simpliciter, et de plano, atque ulla jurisdictione, sollicitè investigent quæ correctione et reformatione sint dignæ; et ea fideliter referant ad provincialia concilia, aut synodum episcopalem, ut correctione dignæ, animadvertione congruè puniantur. S. Carolus Borromeus in concilio provinciali Mediodanensi IV anni 1576, part. 5, c. 6, Actor, p. 179, decrevit ut testium synodalium munus, sicuti toleratum est, restituatur: atque non nomine solum, sed certis officiis nartibus rectè per eos geratur, quibus in*

synodo vel provinciali vel diocesanâ committetur. Concilium Avenionense anni 1594, c. 4, Collectionis Harduini, tom. 10, col. 1858, idem, ac ferè totidem verbis repetit, quod S. Carolus sanciverat.

VI. Ut porrò sine mendacio et dolo munus suum expleant, antequàm illud assumant, jurisjurandi religione electi testes obstringuntur, ad omnia, quæ reciverint, et emendanda existimaverint, ingenuè et sincerè episcopo renuntianda, juxta juramenti formam statutam in synodo diocesanâ Saltzburgerse, habitâ post prædictam provincialem, eodem anno 1430, quæ extat eod. tom. 8 Harduini, col. 981, atque similem, præscriptam à S. Carolo Borromeo, cit., c. 6 concilii provincialis Mediodanensis IV, de quâ etiam Gonzalez in cap. Prætere, lit. C., de Testibus cogendis, quæque non multùm discrepant ab eâ quæ habetur in alleg. can. *Episcopus in synodo.*

VII. Sæpiùs laudatus Franciscus Bonhomius in suis decretis generalibus Reformationis ecclesiasticæ, edit., Colonienus, ann. 1585, postquam plurimùm commendavit synodalium testium utilitatem, p. 129, formam et ipse exhibet juramenti ab illis præstandi. Ratione autem emissi juramenti testes synodales recensentur quodammodo inter publicos officiales quibus in iis, quæ pertinent ad munus, ad quod sunt à republicâ destinati, plena fides habetur, quod tamen ita limitandum, docet Massolrius, de Synodo diocesanâ, c. 4, dub. 26 et tribus seq., ut non procedat, cum aut agitur de crimine gravi pœnâ coercendo, aut cum de crimine denunciatus se aliis insontem probat; quo in eventu puniendus est testis tanquam perjurus.

VIII. Verùm ea est rerum humanarum conditio, ut non omnia, quæ optima sunt, semper in proximè deduci valeant. Synodalium testium utilitatem jure meritoque extollunt sanctissimi Ecclesiæ canonès, eamque optimè cognovit S. Tharibius in synodo VI diocesanâ Limensi, habitâ anno 1559, cap. 15, tom. 4 Collectionis cardinalis de Aguirre, p. 455, inquit: *Ratio, ob quam sancti Patres justè et sanctè instituerunt, ut synodi singulis annis fierent, erat, ut in eis tractaretur correctio et emendatio malorum morum, atque bonorum reformatio, et ut in eis constitutur quod expediret ad bonum regimen animarum, et de rebus ad episcopos pertinentibus. Et ut quod ordinaretur et fieret in eisdem synodis, cum majori efficacia adimpleretur, ac desiderata soleriter effectum, staterent ut singulis episcopis constituerentur et nominarentur testes synodales, personæ idoneæ et bonæ, quæ per totam archiepiscopatum, quisque in districta sibi assignato, magna diligentia inquirant, qualiter servetur et adimpleretur quod in synodis constitutum et præceptum est. Et nemo profectò est adeò hebetis ingenii, qui non videt quantum illorum opera ad rectam conferret diocesis administrationem; nullis siquidem malis obviam iretur, si episcopus ex relatione hominum integerrimæ fidei illa prosciret. Et nihilominus difficile, ne impossibile dicam, est hujusmodi homines invenire qui vellet id munus capessere; enimverò quamquàm, ut omnem ab illis arcerent invidiam, jamdiu coeperint episcopi testium nomina in synodo non publicare, eorumque juramentum secretò excipere, quod et fieri permisit citatus Bonhomius, et à multis episcopis factum asserit Gavantus in suâ Praxi in anect. ad c. 33, non propterea tamen, quos exoptasset, allicere poterunt ad prædictum munus acceptandum. Præstò siquidem illi essent, qui illud affociarent, ut claritatis et zeli prætextu possent prohibito huic aut illi sibi invito, falsum crimen appingere: sed viri verè probi et integerrimi, qui omni seposito humano affectu, veritatem investigent, eamque sincerè episcopo, solo charitatis studio, aperiant, desiderari quidem possunt, sperari tamen non possunt. Quare, ut ait Piasecius in Praxi episcopali, part. 2, c. 2, n. 9, synodales testes ferè ubique desuerunt: in eorumque locum successi sunt fiscales episcoporum, et decani, hoc est, vicarii foranei, quæ*

utique, quemadmodum bene animadvertit Van-Espen, Jur. Eccl. univers. tom. 1, part. 1, tit. 18, cap. 3, n. 14, si doctrinâ, pietate, prudentiâ, et zelo præstarent, ac munus suum diligenter obirent, synodaliâ testium defectum supplerent et compensarent.

CAPUT IV.

De punctatoribus.

I. Compertum est omnibus in Historiâ ecclesiasticâ vel mediocriter versatis, nomina beneficiorum et præbendarum incognita fuisse prioribus Ecclesiæ seculis, cum bonorum et reddituum omnium ecclesiasticorum cura et administratio ad solos pertinebat episcopos, à quibus, statim temporibus, juxta præscriptam à sacris canonibus mensuram, inter clericos dividebantur: quia verò hujusmodi divisio singulis mensibus fiebat, ideò mensura appellata est à S. Cypriano, epist. 28. Erectis deinde beneficiis, et cuique clericorum suâ assignatâ præbendâ, ex cujus fructibus, quoad viveret, aleretur; ne præbendam associati ab ecclesiæ servitio se impunè subtraherent, loco divisionum mensurarum institutæ sunt distributiones quotidianæ, certæ videlicet reddituum portiones, ex singulorum præbendis plerumque detractæ, illis duntaxat erogandæ, qui divinis intersent. Et ne hæc ipsa disciplina potestatem relaxaretur, Bonifacius VIII, in cap. unic. de Clericis non residentibus, in 6, omnem illi contrariam consuetudinem, quæ jam alicubi cõperat inolescere, tanquam abusum et corruptelam improbat, statuitque ut in nullo rerum eventus quotidianas distributiones lucretur, qui reipsâ horis canonicis, cæterisque ecclesiasticis functionibus non adest: his solum exceptis, quos infirmitas, seu justæ et rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret; ubi, nomine justæ, et rationabilis corporalis necessitatis, doctores intelligunt injustam detentionem in carcere, injustam excommunicationem, aliamve censuram, et grave periculum, ab insidiante inimico imminens beneficiario, si domo egrediatur: quemadmodum, nomine utilitatis Ecclesiæ, solum venire utilitatem ejus particularis ecclesiæ, ubi quis beneficium possidet, et vero similis etiam Ecclesiæ universalis, iidem doctores communiter tradunt; rectè simul notantes, neminem, ab infirmitate, aliâve ex indicatis causis impeditum à suo ministerio ecclesiæ præstando, lucrari quotidianas distributiones, nisi antea consecerit eidem inservire, ac divinis officiis interesse; quæ omnia enucleatè explicat in Covarr., l. 5. Var., cap. 15; Monetâ, de Distribut. quotid., part. 2, à quest. 5 usque ad 18; Vasquez, opuscul. de Benefic., c. 4; Garcâ, de Benefic., part. 7, c. 15; Piching., ad tit. 41.5 Decretal., sect. 2, per tot. Bonifacii constitutionem instauravit Tridentinum, sess. 24, cap. 12, de Reform., et quò religiosius custodiretur, omnem prohibuit inter beneficiarios collusionem seu remissionem; vetuit nimirum ne beneficiarîi aut amissas ab absentibus distributiones, quæ presentibus accrescent, ullo pacto condonent, aut de illis condonandis, seu postquam presentibus tradite sunt, restituendis, quocumque modo inter se paciscantur; de quâ re iidem citati doctores aliique apud Barbosam in Collectan. ad idem Tridentin. cap., n. 108 et seq.

II. Verùm facillè eladerentur tot salutares constitutiones, nisi in singulis cathedralibus et collegiatis ecclesiis, certè et designati forent canonici, seu alio quocumque nomine nuncupentur beneficiarîi, quibus omnia incumberet accurate annotandi quotquot in choro aliisque sacris functionibus desiderantur, et quibus nominatim diebus, aut à quâ speciatim divini officii parte hic aut ille se subducatur. Qui verò ad ejusmodi munus destinantur, olim dictos fuisse obedientiales, quasi ex merâ obedientiâ invisum munus subirent inquirendi in aliorum negligentiam, ex quodam diplomate Innocentii III colligi auctoritatè Petrus Moretus, in suo opere de Ritu dandi presbyterium, p. 1, sect. 5, num. 5. Nunc autem communiter vulgò di-

cuntur punctatores; itaque ad id munus in singulis ecclesiis duo plerumque delignantur, tum ut uno impedito alter non desit, tum potissimum ut alicujus à choro absentiam ambo uniformiter testantes, omnem à se removeant suspicionem fraudis. Ex his duobus, unus deputandus à capitulo, alterum ab episcopo decrevit S. Carolus Borromeus in primo concilio provinciali Mediolanensi, tit. de Officio punctatoris, part. 1 Act. eccl. Mediol., pag. 20. *Ut autem hoc officium melius exerceatur, neminiquè aliquid injunctè aut revocitè aut adhi possit, præter detectam à capitulo, alter punctator ab episcopo creator: quibus vestigiis laudabiliter et sanctè plures alii episcopi inhæserunt.*

III. Neque hæc solâ diligentè contentus S. Carolus, in concilio provinciali Mediolanensi IV, part. 2 Act. eccl. Mediol., pag. 160, juramentum ab iisdem præstari voluit, hisce verbis conceptum: *Ego N. punctatoris officium, quod suscepi, per hæc sancta Dei Evangelia juratus, sanctè promitto ac sponte me fideliter et sincerè, quantum in me est, excocturum. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia: vel si juret super sacros reliquias: Et hæc sanctorum pignora. Atque, universim loquendo, electos in punctatores, priusquam officium assumant, esse jurejurando obstringendos ad illud fideliter obeundum, edixit sacra congregatio concilii in Mercatorum, visitationis sacrarum liminum 26 aprilis 1604, ad sextum dudum, l. 24 Decretor., pag. 150, et in Carzulen. jurisdictionis, 16 novembris, l. 26 Decret., pag. 527. Cõmque postea dubitatum fuisset coram quo prædictum juramentum præstandum esset sacra congregatio præstandum censuit coram illo à quo punctator esset electus; in causâ enim Senens. officiorum, die 15 juli 1686, proposito sequenti dubio: *An qui punctatoris munere fungi debet, teneatur, et cogi possit ad præstandum juramentum in manibus archiepiscopi, et in capitulo, vel solium alterutro modo, de fideliter excocturando dictum munus; sacra congregatio respondit: Punctatorem teneri jurare coram deputante.**

IV. Præterea S. Carolus Borromeus, quò magis magisque securus fieret de punctatorum diligentia et fidelitate, non solum eos jurare voluit cum punctatoris officium capessunt, sed et idem juramentum renovandum statuit, in synodo I diocesanâ, quam contingat celebrari, dum ipsi idem officium gerunt: « Quod de punctatorum jurejurando, ait loc. cit., pag. 160, in concilio I provinciali sancitum est, id et ab iisdem, et ab unoquoque item punctatore, qui vel festi diei, vel funeris, vel anniversariorum, vel processionum, vel aliorum denique divinarum officiorum causâ, etiam in collegiatis, aliisve ecclesiis constitutus est, præstetur, non modò cum punctatoris officium suscipiant, verùm etiam in publico diocesanæ synodi conventu, qui habeatur, dum ipsi id officium gerunt: quò religiosius unusquisque eorum exciteatur ad debitum in munere suo obeundo diligentius officium cum fidelitate conjunctum adhibendum. »

V. Hæc consuetudo jurandi in synodo, quæ à Mediolanensi in plures alias pariter ecclesias est propagata, unica causa fuit cur doctores, de synodo tractantes, etiam punctatorum meminissent. Ceterùm ubi ea consuetudo non viget, nullo jure teneantur punctatores juramentum, quod semel præstiterunt, iterùm in synodo emittere; ac proinde non recensentur inter veros synodi officiales, neque aliâ ratione ad synodum pertinere queant, nisi fortassè, quia de illis aut restituendis, sicuti non deputarentur, aut corrigendis, si officium suum negligerent, in synodo agendum foret. De punctatoribus, de distributionibus, de causis, ab quibus absentes possunt eas lucrari, de collusionem aut remissione illarum vitandis, fusè à nobis actum est in nostrâ Institut. 107.

CAPUT V.

De judiciis synodalibus.

I. « Sancta per mundum novit Ecclesia, quoniam

quorumlibet sententiis ligata pontificum, Sedes B. Petri apostoli jus habere resolvendi, utpote quod de omni Ecclesiâ fas habeat iudicandi, neque cuiquam de ejus liceat iudicare iudicio: siquidem ad illam de quolibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illâ autem nemo sit appellare permittitur. » Ita epist. 7 ad episcopos Dardaniæ, anno 495, scripsit Gelasius papa, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 909, cujus auctoritate Nicolaus I allegavit epist. 8, ad Michaelæm imperatorem, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 167, inquit: « Patet profectò, Sedis Apostolicæ, cujus auctoritate major non est, iudicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus libet iudicare iudicio. Si quidem ad illam de quolibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illâ autem nemo sit appellare permittitur. » Est autem ejusmodi appellationum jus ad eò necessariò connexum cum Romani Pontificis in universam Ecclesiam jurisdictionis primatu, ut nemo possit illud in controversiam adducere, nisi et hunc vellet perfractè inficari: etenim cum primatus prerogativâ, Romanus Pontifex sit suprenus in Ecclesiâ iudex, neque cuiquam datur, per appellationem, ipsius implorare tuitionem: ab inferioris quippe sententiâ superioris tribunal adire omnibus concessum esse ipsa naturalis æquitas dicit et persuadet. Quocirca Stephanus Tornacensis, epist. 162, tom. 25 Biblioth. Patr., pag. 54, in hoc appellationis communi refugio, ait consistere dignitates Ecclesiæ Romanæ; et S. Bernardus, epist. 138, quæ est ad Innocentium II, tom. 1 oper., col. 190, in eodem sitam affirmat pretiosior gemmam, quæ in Pontificiâ emicet thiarâ: « Hoc inter cætera vestri singularis primatus insignia, speciosius, nobilissimæque nobilitatis vestram, et ineluctum reddit apostolatam, si eripitis passerem de manu fortiorum ejus. Nulla, meo iudicio, in coronâ vestrâ pretiosior gemma zelo illo vestro, quo æmulari consuevistis oppressos, nec relinquitis virgum peccatorum super sortem iustorum. »

II. Appellationibus, quæ undequaque ad Sedem Apostolicam semper delatæ sunt, alia insuper Romanis pontificibus accessit cura, audiendi nimirum, etiam in primâ instantiâ, causas eorum, qui ab episcoporum jurisdictione subtracti, Apostolicæ Sedi immediatè subdantur. Verùm optimè pendentes eisdem summi pontifices, non faciliè esse de rebus, in longinquis regionibus emergentibus, rectam Romæ institui iudicium, ad quod testium necessariè personæ, vel propriè scribæ, vel propter senectutis infirmitatem, vel nullis aliis impedimentis, adduci non poterant, sicuti ad Cælestinum I scripserant omni Africani episcopi, epist. 2, num. 5, inter epistolas Cælestini, ex Recensione Petri Constant, col. 1064, gravioribus proinde causis tantum suo iudicio reservatis, alias levioris momenti iudicibus in partibus delegare consueverunt: cujus delegationis multa et præclara exempla nobis suppeditant epistolæ Alexandri III ad Petrum abbatem Sancti Remigii, et alios, editæ à Jacobo Sirmondo post epistolam Petri abbatis Cellensis, oper. varior. tom. 5, in fin. Cum autem Innocentius III experientiâ didicisset, quòd « nonnulli gratiâ Sedis Apostolicæ abutentes, litteras ejus ad remotos iudices impetrare niterentur, ut reus fatigatus laboribus et expensis, fiti cedere, vel importunitatem actoris redimere compelleretur; » ut huic dolo aditum occluderet, in concilio Lateranensi statuit: « Ne quis, ultra duas dietas extra suam diocesim, per litteras apostolicas, ad iudicium trahi possit, nisi de assensu partium fuerint impetratæ, » uti habetur in cap. Nonnulli, 28 de Rescriptis.

III. Magis adhuc, quàm Innocentius, litigantium commode prospexit Bonifacius VIII, in cap. Statutum, de Rescriptis, in 6, decernens, ut si actor et reus ejusdem civitatis, seu diocesis fuerint, extra ipsas causas à Sede Apostolicâ non committantur, nisi in duobus casibus, libèdè nominatim expressis, in quibus extra dietas civitatem et diocesim ita causam committi permisit, ut nullæ eorum ultra unam dietam

à fine suæ diocesis valeat contendi: statimque subiungit: « Cum autem actor et reus civitatum et diocesium fuerint diversarum, si actor in civitate, vel diocesi rei iudicem habere recuset; ipsum, non in suâ, sed in aliâ civitate, vel diocesi libère impetrare valeat... dummodò locus ad quem eum traxerit, ultra unam dietam, sicut in casu alio præmittitur, minime sit remotus. » Ad hæc ne apostolica delegationes viliscerent, non alius casus committi voluit idem Bonifacius, nisi personis in dignitate ecclesiasticâ constitutis, aut personatum, vel saltem canonicatum in ecclesiis cathedralibus obtinentibus, à quibus præterea non alibi causas audiri et definiri mandavit, nisi in civitatibus, aut locis insignibus, ubi litigantibus juris periti adesse queant: « Sanctimus igitur, ait in cod. cap. Statutum, ut nullis nisi dignitate preeditis, aut personatum obtinentibus, seu ecclesiarum cathedralium canonicis, causæ auctoritate litterarum Sedis Apostolicæ, vel legatorum ejusdem, de cætero committantur; nec audiantur alibi quàm in civitatibus, vel locis insignibus, ubi possit commodè copia peritorum haberi. »

IV. Bonifacii constitutionem renouavit concilium Tridentinum, sess. 25, cap. 10, de Reform., utque magis adhuc Sedes Apostolica securæ foret de scientiâ, prudentiâ et probitate personarum, quibus causas extra Urbem iudicandas committit, eidem constitutioni nonnulla sapientissimè adiecit: « Quoniam (verba sunt Tridentini) ob malitiosam potentium suggestionem, et quandoque ob locorum longinquitatem, personarum notitia, quibus causæ mandantur, usque ad eò haberi non potest, hincque interdum iudicibus non undequaque idoneis causæ in partibus delegantur; statuit sancta synodus in singulis conciliis provincialibus aut diocesanis aliquot personas, quæ qualitates habeant, juxta constitutionem Bonifacii VIII, quæ incipit Statutum, et aliquo ad id aptas designari; ut præter ordinarios locorum, his etiam posthac causæ ecclesiasticæ, ac spirituales, et ad forum ecclesiasticum pertinentes, in partibus delegandæ committantur. Et si aliquem interim ex designatis mori contigerit, substituat ordinarius loci, cum consilio capituli, alium in ejus locum usque ad futuram provinciam aut diocesanam synodum, ita ut habeat quæque diocesis quatuor saltem, aut etiam plures probatas personas, ac, ut supra, qualificatas, quibus hujusmodi causæ à quolibet legato vel nuntio atque etiam à Sede Apostolicâ committantur; aliquo post designationem faciam, quam statim episcopi ad summum Romanum Pontificem transmittant, delegationes quæcumque aliorum iudicum alius quàm his factæ subreptitiæ censentur. »

V. Itaque inter graviora negotia in diocesanâ synodo ab episcopo tractanda et expedienda recenseri debet deputatio iudicum synodaliûm, quorum nomina ad Sedem Apostolicam salubè transmittantur. Non est tamen necesse ut in præfatos iudices, ab episcopo in synodo deputatos, ipsa synodus consentiat, quoniam non dixit Tridentinum eos designandos à synodo, sed in synodo: quapropter Tridentini decreto satisfaciet episcopus, si synodi consilium exposcat, etsi ex causis sibi notis illud amplecti postea noluerit; quemadmodum, cum aliquem ex deputatis in synodo mori contingit, debet quidem episcopus, priusquàm alium in ejus locum substituat, exquirere capituli consilium, sed non tenetur illud sequi; quia non consensus, sed consilium duntaxat capituli Tridentinum exigit; quod bene probat Fagnanus, in cap. Cum olim, II, num. 15 et seq. de Privilegiis, atque à sacrâ congregatione concilii declaratum refert Gallenari, ad cit. cap. 10, sess. 25, n. 5. Generatim enim loquendo, quibus in actionibus aut deliberationibus acumen synodo Tridentinâ aut provincialibus conciliis constitutum est de capituli clerice consilio aliquid agendum esse, non propterea tamen illud sequendi necessitatem sibi imponiam esse episcopus existimet, nisi in ista testium de quibus id specialim nominatimque cautum est;

dixere Patres concilii Mediolanensis V, part. 3 Actor. eccles. Mediol., part. 4, pag. 282.

VI. Præfati Tridentini decreti executionem, quam certè et litigantium indemnitati consulere et ad rectam conferre justitiæ administrationem nemo est qui non videat, præ cæteris summopere inculcârunt Joannes Franciscus Bonhomis, in citatis decretis generalibus Reformationis ecclesiasticæ, edit. Colon., ann. 1585, pag. 115, et cardinalis Gabriel Pakenot archiepiscopus Bononiensis, in suo provinciali concilio, habito anno 1586, ubi simul monuit ut factæ in synodo judicum electiones, illis summo Pontifici notificarentur: *Hujusmodi autem nominationes sive electiones in singulis ecclesiis factas uniusquisque episcopus ad summum Pontificem statim transmittere curabit, ut iisdem apostolicâ auctoritate causæ delegentur, et delegationes quæcumque aliorum judicum aliis quàm his factæ, subreptitiè censentur.* Et nihilominus in sacra congregationis concilii archivo nullus extat catalogus judicum synodaliū, qui ab episcopis fuerit ad Sedem Apostolicam unquam transmissus; neque aliud hujus rei invenimus exemplum præter unicum adnotatum à cardinali Bellarmino, ad cap. 10, sess. 25 conc. Trident. Ex hæc porrò episcoporum incuriâ fit ut Sedes Apostolica causas in partibus personis committat in dignitate constitutis, ad solam normam cit. cap. Statutum, nullâ habita ratione iudicum synodaliū quorum nomina ignorat, sicuti ad rem perpendit Barbosa, ad dictum cap. 10 Trid., num. 25, scribens: *Decretum hoc de committendis causis solis iudicibus synodalibus respectu papæ in usu non est, cum adhuc frequenter ipse committere solat causas aliis personis tam in dignitate ecclesiasticâ constitutis quàm deputatis in synodo; sed id verisimiliter ex eo procedit, sive quia sit supra concilium, sive quod diocesani episcopi ex sua parte etiam non carent ad summum Pontificem transmitti nominationes et designationes iudicum à synodo factas, quod tamen juxta hoc decretum facere tenentur; et sic papa ex quâdam quasi necessitate justitiæ administrandæ decretum non observat.* Et tamen sepius episcopi conquesti sunt apud sacram congregationem concilii quod à Sede Apostolicâ delegationes fierent personis minus idoneis, perinde ac si ipsimet non essent hujus abusus præcipua causa. Id autem dissimulavit sacra congregatio; et ne numeri suo decisset, monuit officiales, ad quos pertinet, ut in causis, in partibus committendis, omninò morem gererent Tridentino. Ita à sacra congregatione rescriptum fuisse ad Territanum antistitem die 5 februarii 1635 legimus l. 15 Decret., pag. 162, à terg.: *Significatum est ministris hujus sanctæ Sedis pro commissione causarum in partibus, ut eas nomini ab archiepiscopo in synodo ad præscriptum cap. 10 sess. 25, de Reform., designatis et notificandis committant.* Idemque et nos fieri curavimus, dum ejusdem sacre congregationis secretarii munere fugebamur; etenim, cum episcopus Portallegren. postulasset ut causæ solis committerentur iudicibus in synodo electis, nequaquam autem, ut antea fieri solebat, protonotariis apostolicis, inter quos multi reperiebantur indocti et imperiti, et hanc instantiam nos retulerimus ad sacram congregationem; hæc die 17 novembris 1725 rescriptum à domino cardinali præfecto seriò agendum esse cum cardinali prodatorio, ut à suis ministris admittam servari mandaret Tridentini sanctionem. Sed si episcopi nomina iudicum in synodo deputatorum Sedi Apostolicæ non manifestant, sibi imputare debent quod commissiones ad minus peritos quandoque dirigantur: officiales enim sanctæ Sedis divinare non possunt quinam in hæc aut illâ diocesi idonei sint ad apostolicas commissiones ritè subeundas, ac propterea apostolicas litteras ad eos dirigunt quos audiunt aliquo specioso titulo condecoratos, quamvis non ignorent sub specioso tituli cortice homines aliquando latere satis rudes et crassos.

VII. Neque à iudicibus synodalibus eligendis episcopos remorari debet timor ne illi quoddam quasi tribunal erigant, quasi aliquam jurisdictionem statim adepti essent: nam sacra congregatio concilii in causâ Jannen., die 15 martii 1601, l. 9 Decret., pag. 134, jam statuit personas designandas in synodo, ex cap. 10 sess. 25, ante delegationem, nullam habere jurisdictionem; quinimò, ut omnem ab illis arceret ambitionem ostentandi tribunal proprium cum propriis ministris, eadem sacra congregatio, in causâ Alben., die 15 januarii 1656, lib. 19 Decretor., pag. 554, à tergo, dixit: *In hujusmodi appellationum causis ad iudices synodales delatis adhibendos esse notarios curiæ episcopalis.* Unum duntaxat impedimento esse potest episcopis ne synodaliū iudicum nomina ad Sedem Apostolicam mittant, præmissio scilicet tam provincialium quàm episcopaliū synodorum in quibus essent illi designandi: quamvis enim à Tridentino facultas episcopis data sit iudicibus in synodo electis et mox decedentibus alios cum consilio capituli substituendi, duraturos usque ad novam synodum quæ ceteroquin tempore à Tridentino statuto sit habenda; nulla tamen iisdem potestas facta est novos iudices deputandi, cum aut nulli in synodo deputati sunt, aut nulla habita est synodus in quâ deputari poterint aut effluxit jam tempus intra quod juxta Tridentin., decretum nova synodus fuisset habenda. Verum, ne dioceses suis synodalibus iudicibus diâ careant, etiam in his eventibus modus suppetit episcopis illos nominandi: si enim potestatem, quam ceteroquin non haberent, à sacra congregatione concilii petant, eique simul causas exponant propter quas synodum celebrare nequeant, hæc facultatem iisdem imperbitur iudices synodales cum consilio capituli designandi; sicuti factum cum archiepiscopo Jannensi constat ex Actis sacre congregationis, l. 19 Decret., pag. 171, ubi hæc leguntur: *Jannen. Dubium iudicum synodalium. Sacram concilium Tridentinum, cap. 10, sess. 25 de Reform., statuit in singulis conciliis provincialibus aut diocesanis, etc. Et si aliquem interim ex designatis mori contigerit, substituat ordinarius loci cum consilio capituli alium in ejus locum, naque ad futuram provinciale aut diocesanam synodum.*

VIII. Occurrit in his terminis casus in diocesi Jannen. in quâ per plures annos non fuit celebrata synodus provincialis aut diocesanæ. Propterea eminentissimus archiepiscopus, datus de facultate, si aliquem interim mori contigerit, substituendi alium in ejus locum, reverenter recurrit ad hanc sacram congregationem, pro declaratione, an valeat uti dictâ facultate substituendi alium, etsi synodas tam provincialis quàm diocesanæ non fuerit intra tempus à concilio præscriptum, sess. 24, c. 2, de Reform., celebrata. Unde expetit sapientissimum oraculum EE. VV. ut declararet an et quomodo valeat eminentissimus archiepiscopus procedere ad substitutionem iudicum synodalium in casu, etc.

Die primò junii 1609, sacra, etc., in casu de quo agitur, petitam facultatem substituendi, cum consilio capituli, eminentissimo archiepiscopo oratori imperita est.

IX. Quæ hætenus enarravimus, omnia à nobis indicata fuere in nostrâ epistolâ encyclicâ, quam, post supremum Ecclesiæ clavum susceptum, die 23 august. 1741, dedimus ad patriarchas, archiepiscopos et episcopos, ubi methodum illis præscriptam designandi iudices synodales tam in synodo quàm extra synodum, et modum simul ostendimus quo eorum nomina Sedi Apostolicæ notificare debeant, ut hæc viris probis et doctis causarum cognitionem in partibus deinceps committere valeat; uti videri potest in citatâ nostrâ epistolâ, quæ est 28, in nostro Bullario, tom. 1.

CAPUT VI.

De iudicibus conservatoribus.

I. Regularium ordines, plerique universitates ac nonnulla quoque canonicorum collegia, inter cætera

privilegia quibus à Sede Apostolica sunt exornata, hoc etiam gaudent, ut iudices eligant eorundem privilegiorum conservatores. Non deputantur ejusmodi iudices in synodo; et nihilominus connexionem habent cum synodo, quia desumendi sunt è cæta iudicum synodaliura, de quibus in precedenti capite actum est juxta constitutionem 9 Gregorii XV, Bullar. tom. 3, pag. 440, cujus verba sunt § 2: *In futurum verb sanctitas sua, hæc generali et perpetua voluntate constitutione, statuit et decrevit, ut iudices conservatores hujusmodi, sive principales sive subrogati, eligantur, nominari aut deputari non possint, nisi non solùm habeant qualitates requisitas et descriptas in constitutione similis recordationis Bonifacii papæ VIII, etiam prædecessoris sui, quæ incipit Statutum, ita ut vel dignitate ecclesiastica præditi, vel personatum obtinentes, vel ecclesiarum cathedralium canonici existant; sed etiam in conciliis provincialibus aut diocesanis, juxta decretum concilii prædicti, iudices electi seu designati sint.* Et § 5 subdit: *Item, in futurum patet conservatorum hujusmodi deligendorum officiorum, sanctitas sua omnino voluit omnes locorum ordinarios ut in synodis provincialibus aut diocesanis quamplures personas ex habentibus qualitates in prædicta constitutione ejusdem Bonifacii prædecessoris contentas et alioquin ad id aptas designari procurant; et si aliquem inter eos designatis mori contigerit, substituit ordinarius loci cuius consilio capituli, alium in ejus locum naque ad futuram provincialem aut diocesanam synodum.* Et postquam, sequenti § 6, iterum Pontifex edixit ne quisquam in conservatorem eligatur qui inter iudices synodales non numeretur, præcipit ut nomina conservatorum, quos regulares selegunt, curiæ episcopali exhibeantur: *Ejusque electionis seu assumptionis documentum infra tempus hujusmodi, videlicet sex mensium, penes Acta curiæ ordinariam exhibere et dimittere teneantur; alioquin, eo ipso termino elapsis, quomodò conservatores secundam formam præsentis constitutionis non elegerint, eorum eisdem ordinariis consensiantur.*

II. Neque hæc constitutio quidquam de novo Gregorius sancivit, sed sanctiones quæ jam antea emanaverant, confirmavit: etenim ante Gregorii XV pontificatum, hoc est anno 1614, sacra congregatio concilii, apud Gavanto in Praxi diocesis, synod., in annot. ad cap. 32, etiam hæc de causâ oportere dixerat ut in synodis diocesanis celebrandis ab episcopis Mediolanensis provincie, ad quos suas litteras direxit, plures deputarentur iudices synodales, ut nimirum liceret regularibus quos vellet ex illis seligere, suorumque privilegiorum conservatores constituere. Quæ autem à conservatoribus qui inter iudices synodales non recesserant, antea gesta fuerant; eadem sacra congregatio ad cautelam convalidavit, perinde ac si à conservatoribus legitime deputatis processissent. Quod profecto iudicio est, illa jam tam misis firma et mutata sacre congregationis visa fuisse.

III. Si autem in diocesi nulli reperiantur iudices synodales, tunc, ne regulares (quod de regularibus dicimus, de aliis eodem privilegio fruentibus est semper intelligendum) suo sine culpâ priventur jure, poterunt quem voluerint in conservatorem assumere, modò tamen qualitatibus præstet, quos Bonifacius VIII in cit. cap. Statutum, exposcit, atque in reliquis omnia servantur quæ à Gregorio XV præscribuntur, uti docent Fagnanus, in cap. Saug, II, n. 33, de Offic. iudicis delegati, et in cap. Si clericus, n. 57, de Foro competenti; et Nidas, de Conservatoribus, cap. 5, part. 7, num. 7. At, si postea synodus celebraret in qua synodales iudices constituerentur, statim cessat jurisdictio prædictorum conservatorum, iterumque à Gregorianâ constitutione adiungunt regulares ad aliquem eligendum ex designatis in synodo, quod, teste Monacello, tom. 4, pag. 21, num. 221, sæpius declaravit sacra congregatio concilii, et præsertim in Vladislavien., 16 Januarii 1640, lib. 18 Decretor., pag. 574, et in aliâ causâ ordinis minorum Obser-

vantium, die 10 decembris 1661, lib. 22 Decret., pag. 777, à tergo.

IV. Dubitatur autem an extra iudicum synodaliura cætam facultatem habeant regulares aliquem in conservatorem sibi eligendi, qui majori præfulget ecclesiastica dignitate, puta episcopum, archiepiscopum aut aliquem ex S. R. E. cardinalibus. Affirmant plerique doctores, innixi persèpico textu in cap. fin. de Offic. delegati, in 6, ubi Bonifacius VIII non solùm permittit, sed disertò præcipit: *De cætero conservatores deputari possint, nisi episcopi, vel eorum superiores aut abbates, etc.* Eademque olim fuisse sententiam sacre congregationis concilii liquet ex citato decreto anni 1614 relato à Gavanto, ubi expressè ait præter iudices synodales posse in conservatores assumi episcopos atque illis superiores, eorumque generales vicarios. At rectius opinatur alii ejusmodi sanctionibus derogatum esse à posteriori constitutione Gregorii XV, quæ regularium libertas ita quod hoc est coarctata ut neminem in conservatorem eligere valeant, qui iudicibus synodalibus non annumeretur, et omnis electio conservatorum facta contra formam ibidem statutam, nullius roboris esse decernitur. Non immeritò tamen ad hæc reponere possent regulares facultatem sibi datam à Bonifacio VIII tunc saltem reviviscere eum in diocesi nullus adest iudex in synodo deputatus, aut ab episcopo necessariâ facultate instructo in synodaliura focum sufficere. Verùm quid sit, an possint regulares in conservatorem assumere episcopum, aliamve majori præditum dignitate, qui fortè in diocesi commoretur, certum esse videtur ab iisdem in unâ diocesi existentibus in conservatorem eligi non posse. Iterum diocesis episcopum; ejusmodi enim electiones sæpius improbatas fuisse à sacra congregatione concilii testatur Monacellus, tom. 4, pag. 22, num. 222. Cùmque demòdò alieni episcopi electio à regularibus attentata fuerit, eadem sacra congregatio, die 5 augusti 1713, in Nullius Altissime, iterum dixit illam non sustineri, uti videtur in Thesaur. resol., tom. 9, pag. 222 inter selectas ab anno 1700 ad 1718. Insuntur hæc sacre congregationis responsa citata constitutioni Gregorii XV, in qua decernitur nullum à conservatore jus exerceri posse extra diocesis pro quâ fuit deputatus. Conservator enim, sicuti ait Nidas, de Conservator., part. 2, num. 7, præstò esse debet ad partes audientis et regularium privilegia tuenda, eo ipso in loco ubi in discrimen vocatur; ex quo fit ut nequeat unus et idem pro diversis diocesis constitui, sed suis cuique diocesis adesse debeat, quod latè ostendunt Monacellus, cit. loc. num. 222; Passerinus, in cap. Hæc constitutio, n. 161, in fine, de Offic. delegati, in 6; Barbosa, de Offic. et Potest. episcop., allegat. 1061, n. 7, in fin. Aut igitur alterius diocesis episcopus in conservatorem electus commissum sibi munus exercere vult in propria diocesi, et hoc facere prohibetur à citatâ Gregorii constitutione; aut, quocumque regulares ejus operâ indigent, accedere vult ad aliam diocesis pro quâ fuit conservator designatus; et hoc multis nominibus dedecere quilibet videt.

V. Plurima nunc superessent dicenda de conservatorum jurisdictione, ejusque abusu, quæ, quoniam presentis instituti non sunt, summariis indicabimus. Innocentius IV, in cap. 1 de Offic. et Potest. iudicis delegati, in 6, statuit conservatores solam posse illos quibus dati sunt defendere à manifestis injuriis et violentiis, nec ad alia que iudicalem indaginem exigunt, suam posse extendere potestatem. Bonifacius VIII, in cap. Hæc constitutio, eod. tit., addidit quòd si de aliis quibus de manifestis injuriis et violentiis scilicet se intrinseverint, seu ad alia que iudicalem indaginem exigunt, suam extenderint potestatem; eo ipso per unum annum ab officio sint expensi. Pars verò que hoc fieri procurabit, sententiam excommunicationis incurrat. Concilium Tridentinum, sess. 14, cap. 5, de Reform.,

decrevit causas criminales et mixtas ad locorum ordinarios, et non ad conservatores, pertinere; civiles verò à conservatoribus posse cognosci, cum il quorum privilegia tacentur, rei sunt, non autem si sint actores. Clemens VIII, in sua constitut. 5, Bullar. tom. 5, et Gregorius XV, cit. constitut. 9, prefatas juris sanctiones renovarunt, omnesque litteras apostolicas, quas conservatoribus vocant, contra eorundem sanctionum formam concessas revocarunt, et intra illarum terminos coarctarunt. Cùmque Patres societatis Jesu contenderent litteras apostolicas quibus ipsi potiuntur, obtentas à S. Pio V et sub consueta formula *Rationi congruè*, postea expeditas à Gregorio XIII propter speciales et amplissimas clausulas, quibus sunt roboratae, non esse revocatas neque restrictas intra limites Gregorianae constitutionis, in celebri causâ Angelopolitana succubuerunt; in responsione enim ad quistam dubium decisum fuit illas clausulas minime obstare quominus comprehensam dicantur in Gregorii XV constitutione, quemadmodum habetur in bullâ 32 Innocentii X, Bullar. tom. 5.

VI. Cohærenter ad enuntiata jura, plura postmodum prodierunt à sacrâ congregatione concilii decreta. Die 28 Julii 1657, proposito dubio: *An regulares, habentes conservatorem, si rei sint, in causis requiruntibus judicalem discussionem et indaginem conveniri queant coram eodem conservatore; sacra congregatio respondit negativè, addiditque in eo rerum sinta provocandos esse ad loci ordinarium, lib. 21 Decret., pag. 51. Idemque responsum dedit in causâ Papien., die 30 martii 1680, l. 54 Decretor., pag. 73. In causâ Jansen. jurisdictionis, que versabatur inter Patres societatis Jesu et Patres carmelitas exalceatos, die 20 februarii 1725, quo tempore nos sacre congregationis eramus à secretis, declaratum fuit conservatori à Patribus societatis in civitate Janseni deputato jus tantum esse illos defendendi à manifestis injuriis et violentiis, eorumque causas cognoscendi, quando iidem rei sunt, ad normam Gregorianae constitutionis; que uberius videri possunt in Thesaur. resolut. tom. 2, pag. 274. Quod verò attinet ad ministros quos conservatores deputare se posse arbitrabantur, in causâ Faventina 17 septembris 1667, l. 25 Decret. pag. 445, et iterum in dubiis generalibus de conservatoribus, die 28 januarii 1679, l. 30 Decretor., pag. 249 et seq., ac denique in particulari congregatione à sancte memorie Clemente XI deputatâ, cui nos tanquam ejusdem secretarius interfuimus, die 22 martii 1720, decisum fuit alios ministros à conservatoribus assumi non posse præter unum notarium. De iudice conservatore regularium integrum tractatum concinnavit Petrus Maria Forti, societatis Jesu, natione Siculus, quem typis Mutinensibus impressum, evulgavit anno 1745. Non multum tamen huic auctori fidendum est, quoniam multis in locis, sed præsertim art. 24, iudicium conservatorum jurisdictionem ultra limites præterit, à sacrâ Urbis congregatione eidem præscriptis. De iudicibus conservatoribus universitatis studii generalis Avenionensis, et eorum jurisdictione consulla à nobis constituta sunt in constit. 142, Ballarâ nostri tom. 1.*

CAPUT VII.

De synodalibus examinadoribus.

I. Sacrosancta Tridentina synodus, sess. 25, c. 7, de Reform., decrevit ut episcopus, priusquam ordinem conferat, aliquot sibi adicit sacerdotes, aliisque prudentibus viris, divinx legis peritis, et in ecclesiasticis functionibus exercitatis, « ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, et fidem diligenter investiget, et examinet. » Et cap. 15, statuit nullum sacerdotem, « etiam regularem, posse confessiones secularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneam reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliâ idoneis iudicetur, et approbationem obtineat. » Postquam autem, sess. 24, cap. 18, præmiserat

maximè expedire, à dignis, et idoneis parochis gubernari, ut id diligentius, ac rectius perficiatur, dixit vacantes ecclesias parochiales illi duntaxat esse ab episcopo conferendas, qui in experimento, seu examine, eos tam eodem episcopo, aut ejus vicario generali, aliisque examinadoribus non parochialibus quàm tribus instituendo, fuerint approbati, et idonei reconstituti. Jussit præterea, sex ad minus examinadores ab episcopo, vel ejus vicario, et in diocesana synodo, singulis annis, proponi, qui synodo satisfaciunt, et ad eâ probentur; è quibus, adveniente parochialis ecclesie vacatione, tres ab episcopo seligi voluit, qui unâ cum eo examen perficiant, addiditque: « Sint verò hi examinadores magistri, seu doctores, aut licentiatii in theologia, aut jure canonico, vel alii clerici, seu regulares, etiam ex ordine Mendicantium, aut etiam seculares, qui ad id videbuntur magis idonei, jurentque omnes ad sancta Dei Evangelia, se, quæcumque humanâ affectione postpositâ, fideliter munus executores. Caventque, ne quidquam proorsis, occasione hujus examinis, nec post accipiant; alioqui simonice vitium tam ipsi quàm alii dantes incurrant, à quâ absolvi nequeant, nisi dimissis beneficiis, que quomodocumque etiam antea obtinebant, et ad alia in posterum inhabiles reddantur. » Hoc quod ecclesias parochiales, que ad liberam spectant collationem episcopi, aut juris patronatus ecclesiastici sunt, omnino servari jussit Tridentinum; omnesque eorundem ecclesiarum provisiones, seu institutiones, contra formam istius decreti factas, irritas et inanes fore protulit.

II. Quamobrem examen, seu concursus ad ecclesias parochiales necessariò institui debet coram tribus saltem examinadoribus, à synodo approbatis, secus autem est de examine ab aliis subeundo, qui aut ordines petunt, aut ad excipiendas confessiones approbati cupiant; in hoc quippe poterit episcopus examinadoribus uti quos maluerit, quod opportunè advertit Gavantus in Praxi dioc., synod., cap. 31, num. 2, quoniam Tridentinum synodales examinadores exigit tantum in concursibus ad parochiales, cumque agatur de sanctione restringente facultatem, aliâ episcopo à jure communi concessam, non debet extendi ultra casum expressum: quocirca merum consilium præbere voluisse, opinamur, septem illos episcopos, auctores articulorum Reformationis Parisiensis anni 1586, cum art. 58, tom. 3 Thesaur. nov. anecdot., Martene et Durand., col. 4199, dixere: « In diocesana synodo, uti commodè fieri poterit, juxta decreta concilii Tridentini, deputentur examinadores; quorum operâ utatur episcopus, tum pro examine illorum quibus beneficia, præsertim curata, conferenda erunt, tum etiam eorum qui promovendi erunt ad ordines; » aut, si legem condiderunt, episcopos extra Galliam non obstrinxere. Enimverò quòd in examine, non causâ conferendi beneficium parochiale, sed alio nomine faciendo, liceat episcopo examinadores adhibere, quos voluerit, pro certo posuit S. Carolus Borromeus in concilio provinciali Mediolanensi V, anni 1579, cum p. 3 Actor. eccl. Mediol. part., pag. 259, præceptum à Tridentino synodalibus latum, ne examinis occasione quidquam accipiant, etiam ad alios examinadores excudit, inquit: « Nec verò item, qui examinadores liberè, pro arbitratu episcopi, ad alios quocumque nomine, causâve examinandos adiscuntur, examinis occasione unquam quidquam, ne osculenta quidem, poenitentave capiant. » Præterea, etsi Benedictus XIII, in sua constitutione, que incipit *Postvalla*, et habetur in appendice ad synodum Romanam, edixerit ut præbenda theologalis et penitentiaria, in Italiâ, eisque adjacentibus insulis, conferantur, prævio examine et concursu, eo planè modo, quo conferuntur ecclesie parochiales; expressè tamen declaravit concursus ad illas non necessariò institui oportere coram examinadoribus synodalibus, sed coram episcopo, et quatuor examinadoribus, eorumque synodales non sint.

III. Quibus adnotatis, accuratius sunt singula explicanda, quæ in examinatioibus synodalibus Tridentinum exposcit. Sex ad minus ab episcopo, aut ejus vicario, in synodo proponi voluit; non tamen vetuit ne plures proponantur; quinimò ex tali loquendi modo, et plures proponi posse, et ut plures proponantur, se exoptare, satis apertè Tridentinum innuit, quemadmodum observat Barbosa in collectan. ad cap. 17, sess. 24, num. 85, ubi tamen à sacrâ congregatione concilii decisum refert, non esse ultra viginti proponendos, fortassè ob periculum, non nimiam aucto eorumdem numero, minus diligens sit personarum, quæ proponuntur, detectus. Propositi ab episcopo officium non assequuntur, nisi approbentur à synodo: unde necesse est ut major pars eorum, qui synodo intersunt, in illos consentiat; secus, alii ab episcopo erunt proponendi, qui à majori parte acceptentur. Posse autem hæc acceptatione fieri per suffragia tam publica, tum secreta, respondit sacrâ congregatio concilii ad patriarcham Veneticarum, die 11 julii 1592: « Amplitudini tuæ super examinatioibus, in synodo approbandis, sic respondit congregatio sacri concilii interpretum, nempe examinatores, qui ab amplitudine tuâ propositi fuerint synodo, tam per vota secreta, quam aperta posse prohari. Itaque amplitudo tua eum modum in probatione servari faciat, quem magis expedire judicaverit. »

IV. Quod spectat ad examinatiois qualitates, quamvis Tridentinum desideret, ut deputandi ad ejusmodi munus, gradum aliquem in sacrâ theologia, vel in jure canonico sint consecuti; atamen arbitrio episcopi permittit, etiam, qui nullo gradu est condecoratus, proponere: ex quo fit ut etiam si plures in diocesi reperiantur doctoratûs laureâ insigniti, si nihilominus episcopus eos minus peritos existimet, poterit, cum synodi approbatione, aliis, sive secularibus, sive regularibus, qui sine doctoratû doctiores reputantur, examinatiois officium committere: quod à sacrâ congregatione concilii decisum, refert Fagnanus in cap. *Inter cæteras*, n. 45, usque ad fin. de Rescriptis.

V. Designantur quandoque examinatores sub nomine tantum dignitatum, seu officiorum quæ obtinent, dicendo, ex. gr.: *Examinatores erunt vicarius generalis, archidiaconus, decanus, prior conventus S. Domini*, etc., statimque oritur questio, an decedentibus, vel dignitatem seu officium dimittentibus electis, examinatiois munus transeat ad eorum in dignitate vel officio successores. De hæc controversiâ, teste Garcîa de Beneficiis, part. 9, cap. 2, in responsione ad dub. 22, num. 359 et seq., actum fuit in sacrâ congregatione concilii in unâ Toletanâ, anno 1594, et decisum, sub generali deputatioe auditorum consilii archiepiscopalis, in synodales examinatores, illos solum fuisse comprehensos qui auditorum officium tunc temporis gerebant, non verò eorumdem successores; eidemque decisione adscriptam fuisse Românâ rotam, idem Garcias, n. 541 et seq., refert. Eadem questio fuit nuperimè instaurata in sacrâ congregatione concilii; etenim, cum in synodo diocesanâ Policastrensi inter examinatores synodales deputatus fuisset etiam vicarius generalis episcopi, sub solo appellativo nomine dignitatis vicariatus, atque hic una cum aliis duobus examinatioibus synodalibus interfuisset concursus habito ad quandam parochialem, sacrâ congregatio, die 19 septembris 1745, concursum convulavit ad cautelam, sed simul scribendum dixit episcopo, vicarium generalem non posse deinceps synodales examinatiois munus exercere, nisi proprio expresso nomine ad illud iterum deputaretur. Ideo autem concursus fuit ad cautelam convulvatus, quia non desunt doctores qui opinantur examinatiois electionem, factam sub solo appellativo nomine dignitatis, seu officii, ne quoad illos quidem sustineri qui electionis tempore dignitatem, seu officium obtinent: et licet sacrâ congregatio in prædictâ Toletanâ oppositum consuevit, noluit

tamen hæc questionem refricare, iterumque decidere. Gavantus in Præxi diocæs. synod., annot. 5 ad cap. 51, non improbabile opinatur, examinatiois munus transeire ad successorem in dignitate, seu officio, cum electio hoc modo sit: *Deputetur prior S. Domini, qui pro tempore fuerit*; at hæc opinio, cui solum dubitanter Gavantus adheret, nebis non aridet; ad minus quippe ad quod eligitur industria personæ, non potest designari persona incerta, cujus doctrina, prudentia, et probitas ignoratur. At tunc itaque præcautiones, et obtundendas controversias, consultis erunt ut synodales examinatores, sub proprio et expresso cujusque nomine, et cognomine, ab episcopo proponantur, atque à synodo approbentur.

VI. Electi examinatores jurare debent, se, omnî postpositâ humanâ affectione, munus suum fideliter executuros, sicuti Tridentinum præcipit. Eiusmodi autem juramentum in ipsâ synodo est emittendum, si illi synodo adsint; sin minus, coram episcopo, aut ejus vicario. Quamvis porrò Tridentinum, juramentum ab illis præstandum, dixerit, ad sancta Dei Evangelia; atamen Gavantus, cit. cap. 51, annot. 7, nihil referre affirmat, an super Evangelia, vel sacras sanctorum reliquias præstetur. Morem jurandi ad sanctorum lipsana antiquum esse, constat ex S. Augustino, epist. 78, tom. 2 oper., cod. 184, in quâ refert impaciâsse se ut Bonifacii presbyteri accusatores pergerent, ubi *B. Felices Nolensis corpus conditum est*, ut ibi juramentum præstaret; subdidit: « Nam et nos novimus, Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter et terribiliter demones confitebatur, furem quandam, qui ad eum locum venerat, ut falsum jurando deciperet, compulsus fuisse confiteri furtum, et quod abstulerat reddere. » Gregorius Magnus, l. 6, ep. 16, t. 2 oper., col. 857, jussit archidiaconum Ravennæ et seniores personas venire ante corpus S. Apollinaris, et tacto ejus sepulcro jurare, quæ consuetudo ante Joannis episcopi tempora fuerit. Formulam verò juramenti ibidem addit, col. 858: *Juro ego per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, inseparabilem divinæ potentie trinitatem, et hoc corpus B. Apollinaris martyris, me pro nullius favore personæ neque commodo aliquo interveniente, testari. Cum verò episcopus quidam fuisset accusatus, idem S. Gregorius, l. 2, epist. 55, ibid., c. 597, narrat, præter inquisitionem factam, ne quid videretur omissum, aut nostro potuisset dubium cordi remanere, ad B. Petri sacratissimum corpus, districta eum ex abundantî fecimus sacramenta præbere. Singularia hæc exempla non esse demonstrant frequentissima, quæ narrat Gregorius Turonensis, ut l. 5 Hist. Franc., c. 53 et 49, l. 1 de Glor. martyrum, c. 58, l. 2, c. 19; l. de Glor. confessorum, cap. 35, cap. 94, etc. Quin ex eodem constat plurimum SS. martyrum sepulcra ob id ipsum insignia fuisse, quod perjuros, qui falsò jurarent ad sua corpora, punirent: « Est etiam, inquit l. 4 de Glor. martyrum, cap. 59, col. 756, haud procul ab hujus urbis muro et Pancratius martyr valdè in perjuriis ultor. Ad cujus sepulcrum si cujusquam mens insana juramentum mane proferre voluerit..., statim aut arripitur à demone, aut cadens in pavimento amittit spiritum. Ex hoc enim quibus fidem hujuscemque rei ab alio volerit elicere, ut verum cognoscat non aliter nisi ad hujus basilicam destinat. Nam ferunt plerosque juxta basilicas apostolorum, sive aliorum martyrum commanentes, non alibi pro hac necessitate, nisi templum expetere B. Pancratii, ut ejus severitatis censurâ publicè discernente, aut veritate audientes credant, aut pro fallacia judicium martyris beati experiantur. » Eadem fermè narrat de sepulcro S. Genesii martyris, l. 4 de Glor. martyrum, c. 74; de S. Juliano, l. 2, c. 59, col. 878; de Nicetio Treve-rorum episcopo, de Glor. confessor., cap. 94, col. 976. *Ad cujus nunc transibam, ait, victoriam calæna frangentur, etc. Jam de perjuriis quid dicam? Si quis enim vi falsum juramentum proferre cœsus fuerit, illic di-**

vinū ultione corrigitur. De S. Eligio pariter Noviomensi episcopo similia exempla narat S. Anthonius, l. 2, cap. 56, 58 et 77, tom. 2 Spicilegi Bacherianum, pag. 118 et 122. Idem aliquando factum et juramentum præstitum Constantiensi in basilica S. Petri in Hornisdā, testis est Vigilius, epist. 153, tom. 3 Collectionis Labbeanæ, col. 550, ubi legitur: *Et dum sæpè dicti iudices posto indiculo super altare et catteractā B. Petri apostoli, et super crucem quæ de ligno passionis Domini habet inclausam, sed et super claves B. Petri apostoli præstiterunt corporale iusjurandum, etc.* Hæc omnia exempla seculum VIII præcedunt, atque initium hæresis Iconoclastarum. Nam, post eam exortam, maximè propagatum hunc morem arbitrantur, ut sacra pignora, quibus illi omnem cultum denegebant, hæc etiam speciali religionis acuti Catholici prosequerentur; præsertim cum sanctorum corpora tunc maximè distrabere, atque in partes secare, et in diversa loca transferre, fidelium pietas cõperit, quod annotavit Mabillonius, præfat. in secul. II Bened. Hinc ergo juramenti hujus consuetudo maximè invaluit; et in concilio Francofordensi anni 794 postquam scilicet Iconomachorum in sanctorum imagines et reliquias furor eruperat, can. 9, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 906, mos inuivur jurandi aut tactis Evangelicis, aut coram propositis reliquis. Initio verò sequentis seculi IX lege insuper cultum invenimus, ut omne juramentum supra reliquias præstaretur; ita quippe jurandum eduxere Capitularia edita anno 805, cap. 10, ex recensione Baluzii, tom. 1, col. 598, et inter Capitula ex variis synodis et publicis conventibus, post ademptum à Carolo Magno imperium, celebratis, excerpta, et evulgata à Sirmondo, tom. 2 Conc. Gall., pag. 246; hoc etiam cap. 15 annotatur: *Omne sacramentum in ecclesiâ aut supra reliquias juratur...*, et sic jurat: *Sic illum Deus adiuret, et illi sancti quorum istæ reliquie sunt, ut veritatem dicat.* De hoc jurandi modo legi possunt Martene, tom. 3, l. 3, antiq. Eccl. Rit., cap. 7, num. 2; Ferrandus, Disquisit. reliq., l. 2, part. 1, c. 3. Postquam verò Lutherus et Calvinus, qui nullam antiquam hæresim non iterum excitârunt, etiam Iconoclastarum impia dogmata renovaverunt, quò magis illis contraret S. Carolus Borromæus, voluit testes, iudices et examinatores synodales super sanctorum reliquias jurare; de quo ritu, à S. Carolo Borromæo in Mediolanensem provinciam inducto, pluribus disserit Pax Jordanus, tom. 2, l. 8, tit. 2, num. 104 et seq.

VII. Synodaliū examinatorum officium durat usque ad novam synodum, quæ intra unius anni spatium ad Tridentinū normam esset celebranda, et in quâ aut iidem aut alii de novo deputandi forent, sicuti idem Tridentinum, sess. 24, de Reform., cap. 18, præcepit: *Examinatores autem singulis annis in diocesanâ synodo ab episcopo vel ejus vicario, ad minus sex proponantur.* Si autem vel omnes vel aliqui ex designatis in ultimâ synodo, decurrente anno moriantur, aut è diocesi se subdant, tunc si sex saltem ex designatis remaneant (quoniam longè plures eligi posse jam diximus), cum adhuc tunc numerum exæquent à Tridentino statutum, istorum operâ episcopus utitur, nec alios in demortuorum aut longè absentium locum substituere poterit; si verò sex non supersint, tunc Clementis VIII decreto, relato à Garcîa, cit. part. 9, cap. 2, n. 72, et Fagnano, in cap. *Cum sit ars*, num. 54, de Ætate et Qualitate, facultas data est episcopis alios subrogandi, modò iis qualitatibus præsentibus Tridentinum requirit, à capitulo approbentur, et unâ simul cum superstitibus, ex electis in synodo senos non excedant.

VIII. Verum hæc annuum dantaxat respiciunt, à postremâ synodo ad aliam, quæ post annum habenda esset, defensionem. Quid autem fiet si annus elabatur, et nova synodus non celebratur? Certum est statim ac effluxit annus ab ultimâ synodo cessare officium examinatorum, qui intra ejusdem anni intervallum,

in demortuorum seu absentium locum fortè fuerint ab episcopo successi; ita enim discretè statuit Clemens VIII, in citato decreto: *Officium autem omnium prædictorum examinatorum synodaliū subrogatorum capitulæ, cum prima adveniat tempus novæ synodi, juxta cap. 2, sess. 24, celebrandæ.* Quoad alios porrò non subrogat vs, sed in nitumâ synodo electos, hoc censuit sacra congregatio concilii: quandiu sex illorum superstitis sunt, omnes perseverant in munere, et episcopus in concursibus ad ecclesias parochiales illis uti poterit; sed, si vel unus ex illis decesserit, ita et ex electis in synodo sex non remaneant, omnium officium expirat, et nullas abhiberi poterit in concursibus ad parochiales, neque post annum datum est episcopo in demortui locum quemquam sufficere; que videri possunt apud Garciam, cit. c. 2, num. 75; Fagnanum, in cit. cap. *Cum sit ars*, cod. n. 54, et Massobrium, in Prax. habendi concursus, requisit. 12, dub. 4.

IX. Quapropter ut, elapso anno, et non existentibus sex examinatoribus in synodo electis, iustitiæ valeat validum experimentum concurrentium ad vacantes ecclesias parochiales, necesse est ut episcopus vel novam synodum cogat, vel facultatem petat à sacrâ congregatione concilii novos examinatores extra synodum deputandi: etenim, si concursus fiat coram examinatoribus extra synodum designatis ab episcopo, nullâ ad hoc instructo speciali facultate, parochialium collationes, institutiones seu provisiones, erunt irritæ. Hinc, cum in diocesi Bracharensi plures parochiales iis collate fuissent, qui approbati fuerant ab examinatoribus extra synodum deputatis ab archiepiscopo cum consensu capituli, opus deinde fuit ut qui illas obtinuerant, preces porrigerent summo Pontifici, ut supremâ suâ auctoritate earundem collationes convalidaret, et sacra congregatio concilii, ad quam preces remissæ fuerant die 26 januarii 1715, illas convalidandas censuit, quia supplicantes, bonâ fide parochiales acceptaverant, atque ex archiepiscopi atestatione constabat multa exortura scandala, si novus concursus ad illas foret indicendus, quod refertur Thesaur. resolut. tom. 9, pag. 219.

X. Nec sacra congregatio facultatem de quâ loquimur renuit unquam præsentibus concedere, quoniam, cum probè noverit non facile esse episcopis, singulis prorsus annis suas synodos cogere, ne idcirco legitimis careant parochialibus, ex quorum defectu initii ad ecclesias parochiales concursus sint irriti, statim ac episcopus eidem exponit, sex ex electis in postremâ synodo amplius non extare, potestatem ei facit novas eligendi, à majori parte capituli approbandos, quorum tamen officium duraturum decernit tantum ad annum; quo clapso, iterum ad preces episcopi illos in munere confirmat, quod et deinceps semper in annum usdem prorogat. Eâ facultate à sacrâ congregatione acceptâ, episcopus sex examinatores seligit, omnibus prædictis qualitatibus à Tridentino requisitis, eosque capitulo proponet. Quòd si capitulum illos, quamvis ceteroquin idoneos, approbare recusaverit, existimant Pignatellus, cons. 119, tom. 1, et P. Andreucci societatis Jesu, in suo tractatu de tuendâ Pace et Concordiâ inter episcopum et capitulum, part. 4, cap. 1, § 1, n. 198, habendos nihilominus esse pro approbatis; semel enim positò quod propositi ab episcopo tales sint quales Tridentinum exigit, capitulum tenetur ex iustitiâ illos approbare, et consensus ex iustitiâ prestandos, cum injustè denegatur, habetur pro prescitis, sicuti docent Surdus, dec. 220, num. 54; Mantica, dec. 226, tract. 9; Valenz., consil. 113, n. 27. Sed, quidquid sit de veritate hujus opinionis, de quâ non vacat hic disputare, certum est quòd qui illam in praxi sectatur, obnoxius se facit innumeris litibus et controversiis; cum enim hominum doctrina et mores evidentes non sint, nec unquam obtruncantium linguas evadat, semper excitabitur questio an capitulum justè vel injustè consentire recusaverit in examinatores ab episcopo propositos;

et durante hâc questione, firmi non erant concursus ad ecclesias parochiales, coram illis institutis. Tutius propterea erit ut in eo eventu episcopus à sacrâ congregatione concilii petat supplementum consensûs quem capitulum sine causâ denegavit. Ita se gessit episcopus Aversanus, qui cum potestate antea sibi factâ à sacrâ congregatione concilii quemdam sacerdotem proposuisset suo capitulo, in synodalem examinatore approbandum, quem tamen capitulum approbare noluit, iterum supplex adiit eandem sacram congregationem, exposcens ut consensum à suo capitulo irrationsabiliter denegatum ipsa suppleret. Episcopo instantia examinanda erat in congregatione habitâ die 2 martii 1659; sed cum perpensum fuerit jam tum elapsum fuisse annum quo prefatus sacerdos exercere potuisset examineris munus, juxta ea qua supra diximus, sacrâ congregatio supervacaneum duxit causam definire, ab ejusque propterea discussione perspersit.

XI. Aliquid nunc dicendum superesset de præcepto examinatores obstringente, ne quidquam prorsus occasione examinis recipere valeant; ad Tridentinum adêo perspicuis verbis suam mentem quosdâ explicuit, ut expositione non indigeant. Unum tamen notatio ne dignum referimus, quod statutum reperimus in concilio provinciali Toletano, habito anno 1566, act. 2, cap. 24, l. 10 Collectionis Hardoini, col. 4155, his verbis: *Horum verò examinatorum cunctibus, pro munere suscepti laborare, ordinari, post beneficii collationem, ex redditibus ecclesiarum vacantis, qui aliquin rectori debeantur, justam aliquam mercedem, ejus arbitrio reddi curabit, cum et dignus sit mercenarius mercede sua. Licet autem quod à præfati concilii Patribus gestum est non improbumus, non tamen absolutè approbamus, multoque minus imitandum proponimus: siquidem, cum redditus vacantis ecclesie debeantur futuro rectori, aut aliis quibus fortè fuerint ab Apostolica Sede assignati, si examinatores quidquam ex illis lucrarentur, viderentur quodammodo aliquid, occasione examinis, ab illo percipere quem ad parochialem approbant; quod profectò quandam simoniacæ suspicionem posset inductis ingerere, cujus vel solam speciem ab examinatorebus accere Tridentinum voluit. Quapropter, cum de simili statuto, edito à concilio provinciali Compostellano, relatum olim fuisset ad sacram congregationem concilii, hæc illud adversari censuit menti Tridentini: propositò enim ab episcopo Abulensi sequenti datus: *In episcopatu Abulensi, et totâ provinciâ Compostellana, ex decreto concilii provincialis Compostellani, post concilium Tridentinum facti, datur stipendium examinatores synodalius ex fructibus parochialium ad quas sit examen; dubitatur an possit hoc dari, stante decreto sacri concilii Tridentini sess. 24, de Reform., cap. 18, sacrâ congregatio respondit non posse, quod narrat Garcias, de Beneficiis, part. 5, cap. 7, n. 11.**

CAPUT VIII.

Expenduntur aliis ad synodalem examinatorum officium spectantia.

I. Quisquam examinatorum officium sit extra synodum exercendum, quia tamen eorum electio in synodo fieri debet, non abs re esse ducimus nonnulla ad illud spectantia subnectere; inde enim clariùs patebit quanti momenti sit in examinatore delecta non errare.

II. Vacante igitur parochiali ecclesiâ, que sit per concursum conferenda, episcopus, indicit ad concursum die, ex examinatorebus in synodo electis tres ad minimum vocabit, qui coram se vel suo vicario concurrentes ad parochialem examen. Quod si exauctor feret coram examinatorebus synodalibus parochialis quàm trifex, vel si, præter tres aut etiâ plures examinatores synodales, aliâ adhiberent non synodales, ab episcopo deputati, concursus esset illegitimus, et collatio

parochialis, utpote facta contra formam à Tridentino præscriptam, nullius esset roboris, sed ad Sedem Apostolicam devolveretur, juxta constitutionem 51 S. Pii V. que incipit: *In conferendis*. Bullar. Romanæ editionis tom. 4, part. 2, pag. 562, quemadmodum episcopo Carthaginensi à sacrâ congregatione concilii rescriptum fuisse asserit Fagnanus in cap. *Cum sit ars*, de *Ætat. et Qualit.*, n. 55.

III. Examinatores autem, priusquam concurrentes approbent, seu idoneos renuntiant ad animarum curam, non solùm experiri debent eorundem scientiam, sed et præcipuam rationem habere probitatis morum, prudentie, ætatis et exercitarum qualitatum quibus præditum esse oportet cui animarum regimen committitur. Hanc enim esse Tridentini mentem satis manifestè ex ejus verbis liquet, sess. 24, c. 18, de Reform.: *Peracto deinde examine, renuntiantur quocumque ab his idonei judicati fuerint, ætate, moribus, doctrinâ, prudentiâ et aliis rebus ad vacante ecclesiam gubernandam opportunis; et adhuc clariùs Tridentini mentem explicavit sacrâ congregatio ejusdem interpres: præfato enim Abulensi episcopo, sciscitanti an provisio parochialis nulla sit, si examinatores relationem fecerint solum quoad literaturam, examen verò circa mores, ætatem et reliqua episcopo relinquatur; vel si non fecerint relationem episcopo de omnibus idoneis reportis, sed tantum de eo qui ipsis magis idoneus videtur, respondit teneri facere relationem etiam circa mores, ætatem et reliqua, et examinatores debere renuntiare quotquot idonei judicati fuerint; episcopum verò habere ex his qui renuntiant fuerint magis idoneos eligere; cujus quidem responsionis authenticas literas se vidisse testatur laudatus Garcias, cit. p. 5, c. 7, n. 11, easque refert etiam Massobius, in *Praxi habendi concursus*, requisit. 4, dub. 1. Quin imò eandem congregatio adêo necessarium reputavit, ut examinatores non solum respiciant scientiam, sed et cæteras expendant animi dotes eorum quorum habilitatis ad exercendam animarum curam periculum faciant, ut aliter latum ab illis iudicium, clariùs adhuc et expressius quàm in prædictâ causâ Abulensi fecerat, nullius esse roboris postea dixerit, et inde consecutam ecclesie parochialis collationem irritam atque inanem decreverit, sicuti affirmat Fagnanus, in cap. *Eam te*, de *Ætat. et Qualit.*, n. 15, inquam: *Ortâ dubitatione an sicut episcopo et examinatorebus simul junctis concilium Tridentinum, c. 18, sess. 24, committit examen scientiæ, sic etiam committat eisdem simul examen morum et prudentiæ, ita ut si exauctor ætatis, morum et prudentiæ factum fuerit à solo episcopo, concursus sit nullus. Die 2 augusti 1607, sacrâ congregatio censuit, si examinatores non retulerint idoneos quoad omnes qualitates, prout concilium requirit, nullum esse concursus. De quâ re videri etiam possunt Ventriglia in *Praxi eccles.*, part. 2, annot. 5, § 1, num. 46 et seq.; Lotter de Re benefic., l. 2, q. 51, n. 98; Rota, dec. 299, n. 1 et seq., coram Cavalerio. Cùmque de his jamdiu antea nobis compertum esset, idcirco, postquam supremi pontificatûs solum consecundum, in nostris litteris encyclicis diei 14 decembris 1742, que editæ sunt in nostro bullario, tom. 1, et sunt 68, juxta ordinem editionis, ad universos ecclesiarum antistites datis, reprobachimus abusum, alicubi inolescentem, quod in concursibus ad parochiales, synodales examinatores de solâ literaturâ periculâ suffragium ferant; nec cætera considerent que ad animarum regimen ritè obeandum sunt necessaria, ac memoratas sacræ congregationis concilii sanctiones commendantes, diximus, § 10: *Idque probè noscens congregatio, ejusdem concilii interpres, plures edixit examinatores suo decesse muneri, si doctrinæ tantum judices essent, nec inquirerent, qui præ aliis probitate morum, laboribus, præstito antea Ecclesie obsequio, cæterisque studiis, ad officium parochi cumulatè obeandam necessariis, essent idonei et commendabiles.***

IV. Porrò examinatores sua suffragia ferre debent,

priusquam à loco examinis discedant, et ab episcopo ejusve vicario sejungantur; quod rectè notat Barbosa, ad cit. c. 18, sect. 24, n. 413. Nec quidquam refert an suffragia secretò vel palam ferantur, cùm nihil de hæc re fuerit à Tridentino sancitum; quod ad cardinalem Gabrielem Palacotum, primum Bononiensem archiepiscopum, rescriptis sacra congregatio concilii, addens tamen congruentius sibi videri ut examinatores secum invicem suffragia communicent, et deinde jubeant notario ut in acta referat, Titium, ex gr. esse approbatum, Sejum reprobatum; quæ omnia discimus à Fagnano, in cit. cap. *Eam te*, 16, num. 17, de *Ætat. et Quali. At nihilominus Bononiæ antiqua viget consuetudo, ut vota ab examinatore dentur secretò per albos et nigros lapillos in urnam coniectos, teste Francisco Leone Thesauri for. Eccles., p. 2, cap. 18, num. 35.*

V. In hoc examinatorio judicio nullæ sunt partes episcopi vel vicarii qui episcopi loco examini assistat, nisi fortè examinatum vota sint paria aut singularia; tunc enim integrum erit episcopo vel vicario cui voluerit accedere, juxta Tridentinum, eodem c. 18: *Omnes qui descripti fuerint, examinentur ab episcopo, sive eo impedito, ab ejus vicario generati, atque ab aliis examinantibus, non paucioribus quam tribus; quorum votis si pares aut singulares fuerint, accedere possit episcopus vel vicarius, quibus magis videbitur. Quocirca, cùm à sacra congregatione concilii, anno 1573, quaesitum fuisset utrum episcopus vel vicarius haberent votum decisivum in approbando examinatos ab examinantibus in synodo deputatis, eadem censuit habere, si examinatores fuerint pares aut singulares in votis suis, l. 1 Decretor., pag. 158. At, sicuti ab examinantibus suffragia ferenda sunt statim peracto examine, ita etiam in eventu quòd episcopus aut ejus vicarius alicui accedere possit, coram isdem examinantibus explicare debet cuiquam accedat, cum id pertineat ad examinis complementum; Garcias, part. 9, cap. 2, num. 38.*

VI. Pro lato ab examinantibus judicio, parochialem ecclesiam uni ex approbatis esse conferendam disertè Tridentinum edixit: *Non cuiquam alteri quam uni ex predictis examinatis, et ab examinantibus approbatis, juxta supradictam regulam de ecclesiâ providetur. Verim cùm idem Tridentinum simul defini-verit ex pluribus approbatis illi esse conferendam qui magis idoneus reputatur, statim oritur questio an ejusmodi judicium de majori habilitate, seu supra cæteros approbatos præstantiâ, ad solum spectet episcopum, an etiam ad synodales examinatores. Sed adeò luculenta sunt verba quibus Tridentinum renuntiare dignorem inter approbatos solum episcopi judicio committit, ut mirum nobis videatur aliquos reperiri doctores qui id juris ascripserint examinantibus: Peracto deinde examine, ait Tridentinum, renuntiantur quotcumque ab illis idonei judicati fuerint, ætate, moribus, prudentiâ et aliis rebus, ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis, ex hisque episcopus eum eligat quem cæters magis idoneum judicaverit. Tridentino adhæsit sacra congregatio, ejusdem interpretis, quæ anno 1573 ab episcopo Patavino ad hunc modum interrogata: *Licet clero concilium Tridentinum, cap. 18, sess. 24, loquatur, nihilominus examinatores Patavini prætulerunt ad eos etiam spectare eligere magis idoneum ex illis qui fuerint approbati in examine concursus ad parochiales vacantes, et non ad episcopum, contra clara verba ipsius concilii. Quare nomine ordinarii Patavini, dominationibus vestris illusterrimis humiliter supplicatur ut sibi litem ipsi vicario generali et examinantibus explicatè declarent quamnam in casu supradicto fuerit concilii sententia; respondit id ad eos non spectare; l. 1 Decret., pag. 110. Quod iterum nos declaravimus et confirmavimus in præfata nostrâ epistola encyclicâ. § 11, ubi diximus: *Absolute examine, ut cuique satis competentem est, sit tantummodo potestas examinantibus emittendi quotquot regendæ ecclesiæ idoneus judicave-***

rint, reservata uni episcopo electione dignioris. Non negamus tamen posse episcopum, si velit, antequam digniorem ex approbatis renuntiet, quò cautius agat, examinatum consilium exquirere: quod rectè perpendit Ventriglia in Prax. rer. eccles., p. 2, annot. 5, § 4, num. 49 et 50.

VII. Hæc de parochialibus, quarum collatio ad episcopum pertinet. Sed, cùm Tridentinum, eod. cap. 18, sanciverit, etiam ad vacantes ecclesias parochiales juris patronatus ecclesiastici, induendum esse concursum, et digniorem, ex approbatis, à patrono presentandum episcopum; alia hinc soboritur questio, cujus nimirum tunc sit iudica e, quinam ex approbatis ab examinantibus sit dignior. Verùm hanc quoque questionem dirimunt verba Tridentini, aperte concedentia patrono jus designandi magis idoneum: *Sit vero juris patronatus ecclesiastici erit, ac institutio ad episcopum, et non ad alium, pertineat; is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinantibus judicabit, episcopo præsentare tenetur, ut ab eo instituitur. Sed, quamvis Tridentini verba adeò perspicua sint, ut nullum dubitationi locum relinquat, attamen abbas Sancti Cuculati diœcesis Barchinonensis, anno 1573, conquestus est apud sacram congregationem concilii, quòd in consensibus ad ecclesias parochiales sui juris patronatus ecclesiastici, examinatores sibi jus usurpant renuntians digniorem inter eos, quos approbaverant. Abbas querelas, et sacra congregationis sententiam, l. 1 Decret., pag. 167, ita descriptam legitur: « Examinatores synodales non ferebant tantum judicium super idoneitate concurrentium, sed apertum judicium ferebant super majori idoneitate inter eos, quos approbaverant ut idoneos; supplicavitque (abbas) cardinalibus congregationis, ut dignarentur, suæ indemnitate providendo, ordinare episcopum, et faceret et curaret, quòd examinatores in hujusmodi beneficiis patronatus ecclesiastici approbarent tantum idoneos, et relinquere locus patrono eligendi digniorem, quem ipse episcopus instituire debet et tenetur. » Et sacra congregatio censuit, « non pertinere ad examinatores judicare quibus magis idoneus sit; et si parochialis sit juris patronatus ecclesiastici, et institutio ad episcopum pertineat, facultatem judicandi digniorem inter idoneos, approbatos ab examinantibus, spectare ad patronum ecclesiasticum, et episcopum teneri instituire eum quem dictus patronus digniorem judicaverit, et ipsi episcopo presentare. »*

VIII. Consultò autem adjecta fuit illa limitatio: *Si parochialis sit juris patronatus ecclesiastici, et institutio ad episcopum pertineat*: nam, cùm institutio, non ad episcopum, sed ad alium pertinet, electionem dignioris non ad patronum, sed ad episcopum spectare, voluit Tridentinum: *Cum verò institutio ab alio, quam episcopo, erit facienda, tunc episcopus solum ex dignis eligat digniorem, quem patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat. Quod quidem decretum adeò religiose custodiendum censuit sacra congregatio concilii, ut etiam quando institutio pertinet ad papam, eò quòd ecclesia parochialis vacaverit in mensibus Sedi Apostolicæ reservatis, facultatem designandi digniorem ex approbatis, non patrono ecclesiastico, sed episcopo competere, dixerit, apud Garciam cit. p. 9, c. 2, num. 272 et seq.; Barbosa, de Offic. et Potest. parochi, p. 1, c. 2, n. 127, ubi insuper ab eadem sacra congregatione decisum refert, quòd si ecclesiam parochialem juris patronatus ecclesiastici vacare contingat in mensibus Papæ reservatis, ad solum ordinarium pertineat indicare concursum, renuntiare magis idoneum, atque hæc omnia ad summi Pontificis datarium referre, nullâ prorsus habita ratione patroni ecclesiastici: quocirca jure ac merito divi Navarrius, consil. 5 et 6, de Jure patronatus, patroni ecclesiastici iura nullum, post Tridentinum, imminuta esse, et limitata hoc ipso anno 1746, quò hæc nostras de synodo Inlocutiones, plures ante annos exaratas, expolimus, tres, quæ hæc pertinent, quæstio-*

nos nobis decidendas proposuit archiepiscopus Florentinus. Primò, an patronus ecclesiasticus, etiam in foro exteriò, teneatur ad vacantem ecclesiam parochialem presentare magis idoneum, seu digniorem ex approbatis ab examinadoribus. Ad quod indubitanter teneri respondimus, utrumque eam forum respiciunt enuntiata Tridentini verba, c. 18, sess. 24 : *Quem patronus digniorem inter probatos, ab examinadoribus judicabit, episcopo presentare teneatur*. Secundo quæsit, an episcopus acquiescere debeat ecclesiastici patroni iudicio, et quem iste tanquam digniorem presentaverit, instituire; an potius investigare num patroni iudicium fuerit rectum et rationale. Cui interrogationi satisfacimus, hæc adhibita distinctione: Aut ex approbatis ab examinadoribus nullus est qui de patroni iudicio conqueratur, suamque querelam ad episcopum deferat; aut inter eos reperitur qui illud injustum fuisse contendat, et hæc de causâ ad episcopum provocet: in primo casu, non debet episcopus indagare, an revera, inter approbatos, dignior ille sit quem patronus presentat, cum concilium Tridentinum hæc indaginem episcopo non commiserit, sed, instituendum edixerit, quem patronus tanquam digniorem presentaverit; in altero autem rerum eventu debet episcopus iudicis partes assumere, et diligenter disquirere, an rectum fuerit iudicium, à patrone latum de sui presentati meritorum, supra reliquos ex approbatis, præstantiâ. Tertio loco seiscutabatur, an ab episcopi, in huius generis causis, sententiâ quæ ex litigantibus unum digniorem pronuntiât, appellatio ab alio interposita, qui in iudicio succubuit, admittenda sit tantum in devolutivo, an etiam in suspensivo. Ad quod cum distinctione pariter duximus respondendum: Aut enim iudicium episcopi est conforme iudicio patroni, ita scilicet, ut ille idem ab episcopo magis idoneus pronuntiatur, quem, tanquam digniorem, patronus antea presentaverat; et tunc appellatio admittenda est solum in devolutivo: aut iudicium episcopi discrepat à iudicio patroni, siquidem non illum, quem patronus presentavit, sed alium ex approbatis digniorem declarat; et interposita ab hæc episcopi sententiâ appellatio admittenda est etiam in suspensivo: neque ullus est de beneficio instituendus, nisi post aliam sententiam profertendam à iudice, ad quem appellatur; atque interim vacans ecclesia parochialis erit ab œconomo administranda: que uberior explanata leguntur in nostris litteris ad prælatum archiepiscopum datis hoc ipso anno 1746, typis Florentinis impressis, et in secundum tomum nostri Bullarii insertis, n. 4, in ordine.

IX. Hæc quoad ecclesias parochiales juris patronatus ecclesiastici. At, si sermo sit de ecclesiis parochialibus juris patronatus laicorum, ad eas non requiritur examen per concursum, sed sat est, ut presentatus à patrono, idoneus reperiat ab iisdem examinadoribus in synodo deputatis: *quod juris patronatus laicorum fuerit, pergit Tridentinum, debeat, qui à patrono presentatus erit, ab iisdem deputatis, ut supra, examinari, et non nisi idoneus repertus fuerit, admitti*. Dubitabant idem olim doctores, an statuen-

dum foret de ecclesiâ parochiali, que sit juris patronatus mixti, hoc est, partim ecclesiastici, partim laicis: et sacra congregatio concilio, die 5 februarii 1620, ne juri laici, ob consortium cum ecclesiastico, ullâ ex parte faverentur, declaravit, neque ad ejusmodi ecclesiæ collationem necessarium esse examen per concursum, ac prout etiam jus patronatus mixtum hæc postemâ parte Tridentini decreti comprehensum censuit, sicuti testatur Barbosa cit. loc., num. 126. Potest nihilominus evenire, ut concilio institui debeat etiam ad ecclesias parochiales juris patronatus laicorum: nam, si ab uno aut pluribus patronis laicis, gaudentibus equali jure, plures ad vacantem ecclesiam sint nominati, et episcopo presentati, neque ullus ex presentatis retulerit à patronis plures voces, quam exteri; tenetur episcopus indicare concursum inter eosdem presentatos: atque illum eligere, quem, ex approbatis ab examinadoribus, judicaverit magis idoneum: quod pariter à sacra congregatione concilii decisum refert idem Barbosa, num. 146.

X. Jus eligendi digniorem in singulis enumeratis casibus, competens episcopo, vacante sede episcopali, transit ad capitulum ecclesiæ cathedralis ad quod tota episcopi jurisdictio devolvitur; sed à capitulo transferitur in vicarium capitularem, quem ex Tridentini decreto, sess. 24, c. 16, reform., intra octo dies ab habita notiâ vacationis ecclesiæ, tenetur eligere. Vigebat olim opinio permittens capitulo aliquam jurisdictionem partem sibi reservare. Ea propter, cum institutus fuisset concursus ad quamdam ecclesiam parochialem, et lis excitata fuerit inter capitulum et vicarium capitularem, cuiusvis jus competeret renuntiandi magis idoneum; sacra congregatio concilii, die 18 novembris 1631, l. 10, de cr., p. 155 et 156, censuit spectare ad capitulum, quia in deputatione vicarii id juris sibi expresso reservaverat. Verum, cum postea prevaluerit sententiâ opposita, et jam communiter doctores sentiant integrum non esse capitulo, ne minimum partem quidem jurisdictionis sibi reservare, sed totam quam habet conferre debere vicario capitulari, quod nos insinuavimus, l. 2, c. 9, et pluribus probant Fagnanus in cap. *His quæ*, num. 71, de Major. et Obed., et Marchett., de Vicario capitulari, part. 2, tit. 12, n. 27, etiam sacra congregatio à priori sententiâ recessit, aliudque iudicium tulit in alâ simili controversiâ. Vacante ecclesiâ cathedrali Elevens, indictus fuit concursus ad quamdam ecclesiam parochialem. Concursus, ut moris est in regno Lusitanicæ, habitus fuit coram capitulo. Lis subinde vertebatur inter capitulum, et vicarium capitularem, super jure eligendi digniorem ex approbatis; quod capitulum, eâ potissimum ratione, sibi astruebat, quod scilicet in vicarii deputatione, ejusdem jurisdictionem coercerent. Re delatâ ad sacram congregationem concilii, hæc, die 1 decembris 1756, jus de quo disceptabatur asseruit vicario, cujus jurisdictionem censuit nequaquam potuisse à capitulo limitari.

LIBER QUINTUS.

DE GERENDIS IN SYNODO.

CAPUT PRIMUM.

De publicis supplicationibus, missis, allocutionibus, sermonibus et acclamationibus.

I. Constitutum ab episcopo diem quæ suam synodum celebrare vult, die Epiphaniarum, vel calendarum januarum, cathedrali in ecclesiâ è suggestu iudici et promulgari, atque calendario, quod in singulos annos confici solet, ascribi, statuit S. Carolus Borromæus

in concilio provinciali Mediolanensi IV, p. 3, Act. eccl. Mediol., part. 1, pag. 177. Et in concilio provinciali V, part. 3, ib. pag. 276, parochiis præcipit ut per mensem, ante statutum synodi diem, quintâ quaque feriâ missam celebrent de Spiritu sancto, ut pro diversitate temporum orationem saltem de Spiritu sancto in missæ sacrificio recentent, populumque hortentur ut die dominico, synodi diem antecedente, verè prænitentes et confessi sacram Communionem

sumant; hoc præcipue precantes ut quæ ad eorum salutem pertinent, Dei auxiliante misericordia; per episcopum in synodo diligenter sanctèque agantur. Hoc aliæque ante synodum tam in civitate quam in diocesi faciendæ, magis adhuc accuratè et minutim descripta leguntur in appendice ad synodum Americam, anno 1595 habitam à celebri ejus urbis episcopo Antonio Mariâ Gratiano, cap. 1071 et 1072.

II. Synodali celebratâ triduum veteri ritu præstitutum esse idem S. Carolus, cit. loc., pag. 278, affirmat, et Pontificale Romanum, tit. de Ordine ad synodum, tribus sessionibus illam absolvi solere ait; quamvis utrobique addatur fas esse episcopo pro rebus gerendarum ratione, synodum ultra triduum protrahere. Quid autem singulis diebus agendum sit, nostrum erit hic exponere: *Primâ die synodi Pontifex summo manè cappam indutus, ab universo clero cum superpellicis comitatus, ad ecclesiam pergit; paratur in sede; celebrat missam de Spiritu sancto, et præbet clero sacram Communionem; verba sunt Pontificis Romani cit. loc. Eodemque ritu, post ultimam sessionem, esse episcopum à clero associandum, cum ab ecclesiâ se donum recipit, in eodem Pontificali inferius præscribitur: Tuæ omnes pariter surgentes, Pontificem, cappâ indutum, cum superpellicis ad donum reducant. Hic porrò clericorum episcopum associantium comitatus speciem quandam præ se fert processiones; nec alicubi, ut in diocesi Neapolitanâ, alia fieri solet sollemnis supplicatio, seu processio, cum nulla reapse descripta appareat in Actis synodi diocesane, anno 1694, celebratæ à Jacobo cardinali Cantelmo, neque in Actis alterius synodi, anno 1726 habitæ à cardinali Francisco Pignatello, Neapolitanis archiepiscopis; nisi fortè ideò non reperiatur descripta in Actis synodalibus, quia pridè habita fuerit, quemadmodum suâ ætate. Neapoli fieri consuevisse asserit Gavantus, in Praxi, part. 2, sess. 1, annot. 1. Cæterum, quidquid sit de contrariâ consuetudine in hac aut illâ peculiari diocesi vigente, communi usu receptum est ut primâ synodi die ab episcopo et universo clero publica instituatur supplicatio seu processio per urbem, quod et faciendum præscripsit S. Carolus Borromeus, cit. loc., et factum à S. Francisco Salesio, l. 3, cap. 10, num. 5, narravimus; quorum exempla satis superque sunt ad firmandam regulam ad quam omnes conformare se debeant. Ejusmodi processionem instituendam, post celebratam ab episcopo missam, ut, dum ea celebratur, commodius possit clerus in ecclesiâ congregari, ait Gavantus, cit. loc.; sed S. Carolus Borromeus illam, ante missam peragendam dicit: *Primo synodi die episcopus, processione sollemni primam peractâ, missæ sacrificium celebrat. Quilibet, quoad hoc, suæ ecclesiæ consuetudinem sectetur, modò missa non omitatur, quam synodalibus semper præmitti consuevisse, vel ex ipsis colligitur quæ seculo VI confecta creduntur, Gestis de Sixti Romani Pontificis purificatione, et Polychronii Hierosolymitani episcopi accusatione, ubi c. 8, cum synodus Hierosolymis, certè prout moris erat, celebrata ligatur, dicitur: *Ferâ primâ celebratur missa à Gasto episcopo, qui directus fuerat à Xysto episcopo et coepiscopis suis; vel à synodo; apud Constant., in Appendic. ad tom. 4, epist. pontif., col. 121.***

III. Itaque sive ante sive post processionem, debet episcopus missam facere de Spiritu sancto, et porrigere clero sacram Communionem, quam, acceptis stolis rubris, etiam sacerdotes sument, qui fortè eâ die non celebraverint. In Pontificalibus editis ante Clementem VIII, uti observat Joseph Catalanus in notis ad Pontificale Romanum, tom. 5, tit. 5, § 2, n. 5, non legitur missam celebrandam; sed audiendam ab episcopo: *Primâ autem die concilii seu synodi manè conveniant sacerdotes et clerici universi in ecclesiâ, in quâ debet concilium seu synodus celebrari, ubi Pontifex missam audit. Sed quòd ita olim fieret, non absolvit episcopus ab obligatione per se ipsos celebrandi, quam illis imponit recens Pontificale, quod*

prodit auctoritate Clementis VIII, ubi episcopo, et non alteri, dicitur: *Paratur in sede, celebrat missam de Spiritu sancto. Nec satis est ut episcopus missam privatim faciat, sed omnino decet ut solenni et pontificali ritu celebret, siquidem S. Carolus Borromeus, in concilio provinciali Mediolanensi IV, part. 2, tit. Quæ pertinent ad sanctissimam missæ sacrificium, pag. 152, dies enumerans quibus episcopus, et Patrum monumentis, et veteri rituum cærotoniarumque Romanorum Codice, eoque comprobato, sacra mysteria solenni celebritate et pontificio apparatu perficere debet, primam quoque diocesanae synodi diem inter illas recenset.*

IV. Secundâ synodi die mos est, inquit Gavantus, cit. Prax., part. 2, sess. 2, n. 2, ut unus ex canonicis missam solemniter faciat pro defunctis, cui episcopus assistit, eoque peractâ, stolam et pluviale nigri coloris assumit, et consuetae orationes recitat pro defunctis, post quas, vestes nigras in rubras mutat, et accepto pastorali baculo ad sedem synodalem ascendit. Tertîa demùm die unus pariter ex canonicis missam celebrat de sanctissimâ Trinitate, addit collectâ in gratiarum actionem; episcopus atque indutus stola et pluviali albi coloris. Missâ absolutâ, rubra accipit indumenta, ad consuetam sedem se confert, ultimæ sessioni præsidet, et synodo finem imponit.

V. Post ultimam sessionem alia fieri solet supplicatio seu processio, minis tamen sollemnis, vel circa vel intra ecclesiam, quod Gavantus, pag. 40, monet; quâ, absolutâ episcopo consucto ritu clero et populo benedicit, et quadraginta dierum indulgentiam impertitur. Quò tamen uberiorem fructum e synodi celebritate singuli capiant, solent episcopi, soltem cum primam agunt synodum, indulgentiam plenariam à summo Pontifice sub consuetâ formulâ illis impetrare, qui unâ ex tribus synodi diebus ecclesiam cathedrallem visitaverint. Cætera quæ ad preces in synodo recitandas aliasque functiones peragendas pertinent, legenda sunt in Pontificali Romano; et antiquiora quædam monumenta hanc eandem materiam respicientia, videri possunt in Appendice concilii Calagustadiensis, tom. 9 collectionis Conciliorum Labbei, col. 488, apud Martene, de antiquis Ecclesiæ ritibus, tom. 3, l. 4, cap. 54, n. 59, et apud Catalanum, ad Pontificale Romanum in Append. ad ordinem celebrandi synodum.

VI. Vetus institutum est ut episcopus in synodo brevi gravique sermone clerum alloquatur, et de his admonet quæ in illo corrigendis deprehenderit; quod saltem in postremâ sessione omnino fieri voluere Patres concilii Mediolanensis V, cit. part. 5, pag. 279: *Episcopus ante quàm synodum dimittat, sermonem habeat paternis monitionibus plenam et dimissionem accommodatam. Hujus admonitionis antiqua formulâ sub nomine Inquisitionis extat apud Regimoneum abbatem Pruniensem; aliaque occurrit in Pontificali Romano, ex variis conciliorum decretis, pontificiis sanctionibus et SS. Patrum sententiis concinacata. S. Carolus Borromeus ad sublevandos episcopos qui concionibus habendis assenti non sunt, quosdam elucubravit atque à suo IV concilio provinciali approbatas edidit admonitiones in quâlibet diocesana synodo legendas, quæ compendiosam atque exactam clericali vite disciplinam et vivendi rationem continent: Quibus, ait pag. 181, pro libito suo unamque episcopus addat et detrahat, prout ecclesiæ suæ clero pro temporum ratione utile esse viderit. Alias insuper et uberiores admonitiones idem S. Carolus divulgavit in suâ III synodo diocesana, quæ insertæ sunt Actis ecclesiæ Mediolanensis, p. 2, pag. 299. Ex his quilibet episcopus ea seligere poterit quæ suæ ecclesiæ pro loco et tempore magis accommodata judicaverit, aliaque addet quæ Spiritus sanctus dabit ei eloqui.*

VII. Mirabitur fortassè quispiam, in præfata admonitionum formulâ, quæ habetur in Pontificali Romano, tit. de Ordine ad synodum, ad fin., 3 sess., hoc inter cætera ab episcopo clero injungendum ad-

notari: Tribus temporibus in anno, id est, Nativitate Domini, Paschâ et Pentecoste, omnes fideles accedere ad Communionem corporis Domini nostri Jesu Christi adveniente, et ne omittant quin saltem in Paschâ communicent. Sed meminisse oportet legem omnium ab Ecclesiâ latam fuisse ut omnes Christiani adultæ ætatis iis diebus quibus præcipua nostræ Religionis mysteria recoluntur, id est, Paschatis, Pentecostes et Nativitatis Domini, Eucharistiam sumerent, ut constat ex decreto quod refertur et Fabiano papa tribuitur ab Ivone, part. 2, cap. 27; Burchardo, l. 5, cap. 17; et Gratiano, de Consecr., dist. 2, can. 16. Etiam non frequentius, saltem in anno ter laici homines communicent (nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur) in Paschâ videlicet, et Pentecoste et Natali Domini; ex concilio Agathensi anni 506, can. 48, tom. 2 Collect. Harduini, col. 1000. Seculares qui Natale Domini, Paschâ, Pentecoste non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur; ex concilio Turonensi III, aliisque. Sed magis magisque in dies frigescente fidelium pietate, Innocentius III, in concilio Lateranensi IV, can. 22, relato in c. Omnis utriusque sexûs, de Penit. et Remis., statuit ut omnes fideles semel saltem in anno sua peccata sacramentali confessione expiant, et ad missas in Paschâ Eucharistiam suscipiant. Totam quæ in Ecclesiâ viguit quoad obligationem accedendi ad Eucharistiam, disciplinam, ejusque potestatem et veluti per gradus remissionem, describit Petrus Bleensis, sermone 16, ex recensione Joannis Busci, inquit: In primâ Ecclesiâ quotquot intererat: consecrationi Eucharistiæ, communicabant eadem.... Postquam autem crevit numerus fidelium, nec omnes accedere ad Eucharistiam videri potuit; statuitur est ut saltem diebus dominicis fideles communicarent. Cùm verò patet supererogantes cooperari cooperare gratia, et multorum refriguit charitas.... decretum est ut saltem per tres solemnitates in anno fideles communicarent, in Paschâ, Pentecoste et Natali. Nunc autem, quoniam dies mali erant, et omnes ferè declinaverunt et inutiles facti sunt, non audeo dicere, ex præcepto Ecclesiæ, sed ex tacitâ permissione ipsius introductam est ut semel in anno congregentur in ecclesiâ ad communicandum: quod præterire fas non est. Jam verò cùm formula de qua loquimur, antiquissima sit et ante concilium Lateranense IV exarata, nemini mirum videri debet quòd in eâ fideles admoventur ut ter in anno ad sacram Communionem accedant. Postquam autem præceptum communicandi ter in anno in concilio Lateranensi temperatum fuit, addita sunt eidem for. nuke ea verba, et ne omittat quin saltem in Paschâ communicet: quæ quidem in antiquioribus formulis desiderantur, et satis aperte indicant Communionis præceptum nunc obligare solum in Paschate; quamvis expediat ut episcopus et parochi populum hortentur ad sæpius, sed præsertim in celeberrimis festivitibus, sacra mysteria participanda.

VIII. Antiquam pariter disciplinam respiciunt verba quæ in eadem formulâ sequuntur: Certis temporibus conjugatos abstinere ab azovibus exhortamini. Olim in solemnioribus festivitibus ac jejuniis diebus, quibus peculiariter erat orationi vacandum, vetitum fuisse conjugibus matrimonii usum, ex pluribus colligitur Ecclesiæ sanctionibus, collectis à Gratiano, causa 33, q. 4. RATHERIUS, episcopus Veronensis, in sua epistola synodica, quæ habetur tom. 1 Spicilegii Dacherii, pag. 579, conjuges se abstinere jubet in Natali Domini viginti diebus ac noctibus...., in octavis Paschæ et Pentecostes, litaniarum et omnium festivitatum vigiliis, sextis etiam feriis, præcipiunt autem omnibus diebus, vel noctibus dominicis. Inter Capitularia Theodori, archiepiscopi Cantuariensis, ab eodem Dacherio, Spicilegii tom. 1, evulgata, c. 46, pag. 488, legitur: Vir abstineat se ab uxore sua quadraginta dies ante Pascha, et primâ hebdomadâ post Pascha, et post Pentecosten vel hebdomadâ. In quadagesimâ pariter, in quâ non solum illicita, verum etiam multa à nobis quo-

que licita merito reavocamus, esse à conjugibus omnino voluptati renuntiandum, et ut licenter orationi vacent, castitati mentis et corporis incumbendum, respondit Nicolaus I ad consulta Bulgarorum, c. 9, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 538. In canone III, tom. 1 noviss. Collect. concilior. Britan., pag. 107, ex his quos Echbertus archiepiscopus Eboracensis ex pluribus excerptis conciliorum, hæc habetur: Qui in matrimonio sunt, abstineant se tres noctes antequam communicent, et postquam communicaverint. Hæc fortasse allaque hujus generis multa ignota fuerunt nonnullis theologis moralibus qui, antiquam disciplinam ex hodiernâ metuentes atque illam huic accommodantes, quod sæpè ab iisdem fieri notavit cardinalis Boea, Iter. liturgic. l. 1, c. 48, num. 1, non dubitarent affirmare nunquam ab Ecclesiâ fuisse usum conjugii certis diebus interdictum, cùm potius asserere deberent nunc intra meri consilii limites contineri quod olim severâ lege erat prohibitum; sicuti scilicet poverat Catalanus, in Comment. ad Pastorale Romanum, tom. 5, tit. de Ordine ad synodum, § 22.

IX. In fine synodi fieri solent acclamationes quibus diaconus, cæteris respondens, eamem laudem, honorem et gloriam refert Deo Patri misericordiarum, qui Spiritus sancti invisibili gratiâ synodum dirigere atque ad felicem exitum perducere dignatus est; summo Pontifici, universalem Ecclesiam gubernanti, veram et diuturnam prosperitatem; episcopo synodo presidenti, ejusque ministris, salutem vigiliantiam et divinam misericordiam abundantiam; civitati et oppidis diocæses pacem animorumque concordiam, omniaque fausta precatur; supplicatque Deo ut uberem opem elargiatur, quæ singuli adjuti edita in synodo decreta sanctè inviolatè custodiant et exequantur.

X. Faustæ acclamationes frequenter occurrunt in conciliis œcumenicis. Eas quippe in concilio Chalcedonensi, act. 1, act. 4, et bis act. 6, factas legimus. In concilio verò Constantinopolitano IV, ad finem ejusque actionis, acclamationem deprehendimus Adriano Romano pontifici, Basilio et Constantino imperatoribus, Eudoxia Augusta, Ignatio, cæterisque patriarchis orientalibus, omniumque episcoporum orthodoxo senatu. Quæ autem in concilio Tridentino, auspicante cardinali à Lotharingiâ, aliisque Patribus prosequentibus, factæ sunt, extant tom. 10 Collectionis Harduini, col. 129. Rariùs occurrunt in antiquioribus conciliis provincialibus, etsi in synodo Romanâ anni 855, c. 42, ab antiquis episcopis, presbyteris, diaconibus, et clero exacto, Leoni IV summo pontifici, t. 5 Collectionis Harduini, col. 75, et in concilio Toletano IV anni 658 ad finem, Sisenando regi acclamationem legimus tom. 5 Collectionis Harduini, col. 595. Inter concilia verò provincialia post Tridentinum habita acclamationes reperimus in sine Cameracensis, anni 1586, t. 9 Collectionis Harduini, col. 2181; Burdigalensis anni 1624, t. 11 Collectionis Harduini, col. 141, et aliis. Post acclamationes in conciliis provincialibus omnes episcopi accedunt ad osculum pacis, à metropolitano accipiendum, quod deinde sibi invicem pariter dant et accipiunt ut mutuum charitatem animorumque conjunctionem ostendant.

XI. Quod verò attinet ad nostras diocæsanæ synodos, in Cæremoniali episcoporum, cap. 51, in lin., habetur: In synodis diocæsanis magis decet ut acclamationes et oscula pacis antiterantur. Sed nihilominus Gavantes, in Praxi synodi diocæsanæ, p. 2, s. ss. 5, num. 27, ait: Acclamationes fiunt, saltem in primâ synodo, ut aliquando fiunt; et Cæremoniale non eis prohibet, sed parcius adhiberi censet in diocæsanis synodis; et reipsâ acclamationes factas comperimus in synodo diocæsanâ Satriâ, anno 1671, habitâ à Julio cardinali Spînolâ; in synodo diocæsanâ Farsensi, anno 1685 habitâ à Carolo cardinali Barberino; in synodo diocæsanâ Montis Falisci, habitâ ab episcopo Bonaventurâ, aliisque non paucis. De osculo pacis hæc habentur in concilio provinciali Mediolanensi V, cit. p. 5, Act. eccl. Med., p. 1, pag. 279: Acclamationibus

factis, omnes sacerdotes et clerici surgentes cum reverentia osculum pacis ab episcopo accipiant et sibi invicem dent cum timore et amore Dei. Si vero clerici qui convenierint numerus is est ut longius hic osculi ritus facatur, ea ratio incatur ut propositi et archiepiscopi solum ab episcopo illud accipiant, qui deinceps suo cuique clero dent, itaque inter se mutuo item. Verum, cum hæc in Cæmemoniali episcoporum nec præcipiantur nec prohibeantur, liberum erit episcopis ea vel facere vel omittere, sicuti fert cujuslibet diocesis consuetudo.

CAPUT II.

De legendis in synodo, et fidei professione in eâ emittendâ.

I. Concilia provincialia et diocesana olim fuisse ita inter se colligata ut unam alterum consequeretur, diximus, l. 1, c. 6, n. 1. In provincialibus enim universalium, in diocesanis provincialium synodorum definitiones et decreta promulgabantur: quocirca concilium Toletanum XVI, anni 965, cap. 7, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 1797, sancivit ut unusquisque episcopus, intra sex menses post peractum provinciale concilium, sua diocesis clerum ad synodum accesserit: Quatenus eorum eis publicè omnia recitata de his quæ eodem anno in concilio acta vel definita extiterint, plenè et notè efficiantur. Præterea disciplina non ignarus S. Carolus Borromæus, in concilio provinciali Mediolanensi IV, illam renovare studuit, decrevens; p. 1 Act. eccl. Med., pag. 179: *In primâ quaque diocesanâ synodo decreta, in provinciali præterea concilio edita, promulgentur.* Ad eundem pariter morem abudere voluit et retinendum duxit sacra congregatio concilii, cum rescripsit posse ab episcopo evocari, si concilii provincialis decreta sint in eâ publicanda, sicuti l. 3, c. 6, n. 2, retulimus. Præterea concilium Tridentinum, ne eorum quæ de episcoporum et parochiarum residentia, tum sess. 6, cap. 1, de Reform. sub Paulo III, tum sess. 25, c. 1, sub Pio IV, sanctissimè constituerat, ullo unquam tempore memoria obliueretur, in provincialibus et episcopalibus synodis illa semper in posterum legenda et promulganda præcepit: *Postremo, ait, tam decreta illud sub Paulo III quàm hoc ipsum in conciliis provincialibus et episcopalibus publicari sancta synodus præcepit; caput enim quæ aded ex pastorum munere animarumque salute sunt, frequenter omnium auribus mentibusque infigi, ut in posterum, Deo juvante, nullâ temporum injuriâ aut hominum oblivione, aut desuetudine aboleantur.*

II. Ad hæc, S. Carolus Borromæus, in sæpius citato concilio provinciali Mediolanensi V, p. 3 Act. eccl. Med., p. 4, pag. 278 et 279, in quâlibet diocesanâ synodo semper legendas edixit constitutiones Pii II de Clericis illegitimè promotis, S. Pii V de Confidentialibus beneficiis, et de illis canonice recitandis, quibus permisit ut adungerentur aliæ vel pontificiæ sanctiones, vel provinciales constitutiones, vel decreta diocesana, quæ episcopus legenda censuerit. Nec incongruum esse, ait Gavantius, in citatâ Praxi, p. 2, sess. 2, n. 59 et seq., ut episcopus promulgari jubeat etiam sacrarum Urbis congregationum decreta, si quæ de novo prodierint, ad universam clerum spectantia; simulque expedire monet ut his quæ leguntur, aliqui episcopus vulgari sermone interserat, quibus causam et rationes exponat propter quas emanarunt, et accuratam omnium observationem inculcet. Verum, ne tot constitutionum et decretorum farrago confusionem pariat et audientium mentes obruat, jamdiu mos invaluit ut episcopus in suis synodalibus constitutionibus, summorum pontificum sacrarumque Urbis congregationum recentia decreta, quæ specialim suo clero notificanda judicaverit breviter innuat, eademque postea vel per extensam vel in compendiam redacta, in notis insuper quoadque illustrata, in appendice ad synodum edat et evulget.

III. Quod attinet ad fidei professionem, semper in

Ecclesiâ hæc disciplina viguit, ut Patres, ad sacra comitia coeuntes, se catholicam fidem profiteri, et præcedentia œcumenica concilia recipere ac admittere, publicè protestarentur. Ita præsertim in concilio Chalcedonensi atque aliis deinceps conciliis Nicænâ ac Constantinopolitanâ, fidei formula recitata. Quibus vestigiis inhærens Tridentina synodus, sess. 25, de Reform., cap. 2, præcepit patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, aliisque omnibus qui de jure vel consuetudine synodo provinciali interesse debent, ut in ipsâ primâ synodo provinciali, post finem præsentis concilii habendam, ea omnia et singula, quæ ab sanctâ synodo definita et statuta sunt, palam recipiant, necnon veram obedientiam summo Romano Pontifici spondeant et profiteantur, simulque hæreses omnes à sacris causis et generalibus conciliis, præsertimque ab hæc eisdem synodo damnatas publicè detestentur et anathematizent; eandemque fidei professionem semper deinceps à novis ecclesiarum præsulibus emittendam, statuit in primâ synodo provinciali, cui intervenerint: *Idemque in posterum quicumque in patriarchas, primates, archiepiscopos episcoposque promovendi; in primâ synodo provinciali, in quâ ipsi interfuerint, omnino observent.* Huicverò sanctioni episcopos, ut par erat, morem gessisse, probant omnium provincialium conciliorum, quæ Tridentinum sunt consecuta, acta, quorum plerumque ad rem allegantur à Natali Alexandro, Hist. Eccles. sæculi XV et XVI, dissert. 12, art. 16.

IV. Inspecto igitur Tridentini decreto, non tenetur episcopus fidei professionem emittere in primâ synodo diocesanâ, sed in primâ provinciali; atamen maxime decet ut in hoc religionis actu præstando, etiam in suâ diocesanâ synodo, cæteris exemplo præeat, et fidem catholicam, sub consuetâ formulâ, coram astantium sacerdotum cætu, palam profiteatur; quod docet Gavantius, in citatâ Praxi, part. 2, in annot. § 3, rationem simul adducens, cur id fieri expediat, inquit: *Notandum est non teneri episcopum emittere professionem fidei in primâ synodo diocesanâ, quia non habet ibi majorem, sed in primâ synodo provinciali. Quis tamen provincialis synodus ferè nunquam hodiè celebratur, laudandi sunt ii episcopi qui in primâ suâ synodo coram Deo, genuflexi ante altare, fidei professionem emittunt; est enim actus summæ religionis: quo casu subit totus clerus, ob reverentiam genuflexi episcopi, qui breviori formulâ, de quâ infra, eum emittit, etc. Gavanto obsecant sunt duo cardinales, archiepiscopi Neapolitani, Cantelmus et Pignatelli, fidei professionem, in suâ quisque synodo, emittentes, quod idè se facere declarant; quia nulli provinciali concilio usque ad eam diem intervenerant.*

V. Severius egit Tridentinum, sess. 24, c. 12 de Reform., cum parochiis à quibus fidei professionem emitti voluit intra duos menses, numerando à die quâ beneficii parochialis professionem consecuti sunt: *Provisi etiam de beneficiis quibuscumque, eorum animarum habentibus, teneantur à die adeptæ possessionis, ad minus intra duos menses, in manibus ipsius episcopi, vel eo impedito, coram generali ejus vicario, seu officiali, orthodoxæ suæ fidei publicam facere professionem, et in Romanæ Ecclesiæ obedientiam se permansuros, spondeant ac jurent; eidemque obligationi obnoxios fecit canonicos ecclesiarum cathedralium; quinimò isos non solum coram episcopo aut ejus officiali, sed etiam coram capitulo, fidei professionem edere, statuit: Provisi autem de canonicatibus et dignitatibus in ecclesiis cathedralibus, non solum coram episcopo, seu ejus officiali, sed etiam in capitulo, idem facere teneantur.* Porrò tam canonicos quàm parochios huic sanctioni non obtemperantes jure privavit percipiendi suorum beneficiorum fructus: *Alioquin prædicat omnes proci, ut supra, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur; ubi tamen nomine fructuum non venire quotidianas distributiones sæpius censuit sacra congregatio concilii, et præcipue die 9 februarii 1726, cum interrogata quibus penis subjaceant non emittentes vel debito modo non emittentes professionem fidei.*

respondit non *facere fractus suos, sed distributiones lucrari pro his quibus intersunt*; juxta ea quae de hac materia tractantes plenè deduximus in nostra *Instit.* 60.

VI. Praefatum Tridentini decretum, sess. 24, solos attingit curatos et canonicos cathedralium, non autem canonicos collegiarum ecclesiarum, ceterosque beneficiarios, sed idem Tridentinum, cit. cap. sess. 25, postquam ad fidei professionem, in primo provinciali concilio emittendam, adiecit episcopos, addidit: *Ceteri verò omnes, sive in praesenti, sive in futurum beneficia ecclesiastica habituri, et qui in synodo dioecesanà convenire debent, idem ut supra, in eà synodo quae prius quoque tempore celebrabitur, faciant et obserent; alii secundum formam sacramentorum canonum puniantur.* Dubitavit quidem nonnulli an ejusmodi decretum sess. 25 referendum sit ad decretum sess. 24, et de illis duntaxat beneficiariis accipiendum, de quibus c. 12 fuerat sermo; sed unde haec dubitatio oriri queat, planè non videmus. In priori quippe decreto soli nominantur curati et cathedralium ecclesiarum canonici; posteriori verò decreti verba generalia sunt, et omnes omnino beneficiarios complectuntur; nec ullam involvunt particulam quae vel leviter innuat haec intra limites prioris decreti esse restringenda: quapropter sine ulla hesitatione concludendum est postremi decreti virtute omnes et singulos qui beneficium ecclesiasticum possident, in prima synodo dioecesanà, cui aliis obstringantur adesse, debere fidei professionem emittere.

VII. Verùm, etsi consilium Tridentinum praedicta statuerit, nullam tamen specialem fidei formulam certis verbis conceptam adoravit, in quam ii jurare debent quos ceteroquin ad fidei professionem faciendam severà lege astrinxit. Eam tamen formulam postea concinnavit Pius IV, et sua const. 105, Bullar. tom. 4, p. 2, pag. 204, Roman. edit.; in eam jurare jussit, quicumque cathedralibus aut superioribus ecclesiis essent in posterum praeficiendi vel canonicatus cathedralium ecclesiarum, aut beneficium animarum curam annexam habens forent consecrari. Quia autem de ceteris beneficiariis nihil Pius IV decrevit, inde exorta est dubitatio an isti fidei professionem in primà synodo dioecesanà, ad Tridentini normam editam, teneantur illam conceptis verbis emittere, juxta formam à Pio IV praescriptam, sed cum in Piana formula reverà alia non continerentur praeter illa, quae Tridentinum speciatim exprimenda praecipit, meritò decisum fuit illam ab omnibus esse adhibendam, qui Tridentini decreto obstringuntur ad fidei professionem, sive in synodo sive extra synodum edendam, quemadmodum refert Fagnanus in suis Manuscriptis, ad cap. 2, sess. 25, de Reforma: *Advertendum quòd licet haec formula professionis fidei, edita à Pio IV, non fuit edita tempore hujus decreti, cum tamen praecipitur concilio provinciali interessentibus professio eorum quae in dicta formula continentur, bene fuit iudicatum secundum eam formulam quemque debere profiteri.*

VIII. Non est tamen necesse ut singuli Piana formulam separatim recitent, sed sat est, ut synodi secretarius illam è suggestu altà voce legat, omnesque fidem professuri eandem totidem verbis simul repant; quà absolutà, bini, terni vel quaterni ad episcopum accedent, et coram eo genuflexi super exposita sacrosancta Evangelia jusjurandum singulatim in hunc modum proferent: *Ego idem N. N. spondeo, roves ac juro. Sic me Deus adjuvet, et haec sancta Dei Evangelia.*

IX. Displicet hoc jusjurandum plerisque heterodoxis, idè duntaxat illud improbantibus, quia unicuique fas esse vellet religionem et fidem quasi indusium pro libito mutare, ac proinde fidei professionem, conceptis verbis faciendam *Fidem formulam*, per ludibrium appellant. Nostrum tamen non est coram insaniam refellere; obiter tamen et veluti per transeunam advertimus fidei formulae non recenter

adventas, sicut illi obstrant, sed Ecclesiae curvas esse, quod et cordiores inter eodem haereticos nitro fatentur; nullus siquidem adultè aetatis, primis Ecclesiae seculis, Baptismate donabatur, qui catholicam fidem conceptis verbis antea non profiteretur, et grassantes tunc temporis haereses publicè non detestaretur; de quà re luculentum testimonium perhibent Cypranus, epist. 76, ad Magnum; Tertullianus, de Baptism., c. 6; Eusebius, epist. ad Caesar, apud Socratem, l. 4, cap. 8; Augustinus, l. 8 Confes., cap. 2; specialem quoque fidei professionem, sub certà formula, semper Ecclesiam exegisse à suspectis Catholicis, redeuntibus ad Ecclesiam haereticis ac novis episcopis, tradit Cyrillus Alexandrinus, epist. ad Acacium, tom. 5, p. 2 oper., pag. 109, et pluribus probat Christianus Lupus, in Scholiis et Notis ad Canones Ephesinos, tom. 1 edit. Lovaniens., au. 1665, pag. 360.

X. Nec praeterea recens institutum est ut catholicam fidem, quam quis exteris profiteretur, se constanter retenturum juratus promittat: etenim Patres concilii Toletani XI anni 675, can. 10, statuere: *Piacuit huic sancto concilio ut nequaquam qui ad ecclesiasticos gradus est accessurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui immolatione promittat, ut fidem catholicam sincerà cordis devotione custodiens, justè et piè vivere debeat.* Collectionis Harduini tom. 3, col. 4028, ubi placiti immolatione aliud designari non posse quam juramenti vinculum, nemo non videt. Gregorius II à Bonifacio Germanorum apostolo, quem pridè kalendas decembris anno 725 episcopum inauguravit, juratam fidei professionem, ab omnibus episcopis eorum oratione praestari solitam, accepit in hanc formam conceptam: *Promitto ego Bonifacius, etc., tibi, beate Petre, apostolorum princeps, vicarioque tuo beato Gregorio pape, et successoribus ejus, per Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacramentorum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctae fidei catholicae exhibere, et in unitate ejusdem fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum solus cas sine dubio comprobatur, etc.,* apud Baronium, ad eundem annum 725, n. 4. Berengarius in concilio Romano sub S. Gregorio VII, anno 1079, post ejuratam haeresim fidei professionem juramento super sancta Dei Evangelia obsignavit, ut narrat Baronius, ad dictum annum, n. 3; et concilium Tolosanum anni 1129, can. 10, sancit: *Universi tam marces, quam feminae, masculi à 14 anno, et supra, feminae à 12, abjurent omnem haeresim, excellentem se adversus sanctum, et catholicam Romanam Ecclesiam... jurent etiam, quòd fidem catholicam, quam Romana Ecclesia tenet et praedicat, servabunt*: tom. 6 Collectionis Harduini, p. 2, col. 1151. Haec, alique hujus generis innumera vestustate veneranda exempla, et decreta satis superque essent ad obstruendum os haereticorum obloquentium de fidei professione, ex Pii IV constitutione, conceptis verbis edendà, et juramento confirmandà; quae tamen nos praetermittimus, quia praesentis instituti non est cum heterodoxis dimicare.

CAPUT III.

De scrutinio.

I. Scrutinium, ita dictum à scrutando, duplex esse potest: speciale, cum scilicet singularis personae mores investigantur; et generale, cum in totius cleri vivendi rationem inquiritur. Accuratissimum scrutinium semper in Ecclesia fieri consuevit de probitate, doctrinà, ceterisque animi dotibus eorum qui ad ordines, praesertim sacerdotum, et episcopatum, essent promovendi; quamvis nec semper, nec ubique idem fuerit modus illud instituendi. In Constitutionibus apostolicis, lib. 8, cap. 4, tom. 4 Patr. apostolic. Cotelerii, pag. 395, ab ipsis apostolis statutum dicitur, ut episcopum ordinaturi, eum populo sistant, petatque qui inter reliquos praecipuus est, ac ab omni-

bus testimonium habeat, quod dignus sit magnâ hâc et illustri præfecturâ. Ex eadem apostolicâ traditione promanasse, ut idem fieret in sacerdotum, et diaconorum ordinatione, asserit Cyprianus, epist. 68, quæ est ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes: *Ordinationes sacerdotales nominis sub populi assistentia consentiendâ fieri oportere, ut plebe præsentè vel delegatorum malorum crimina, vel honorum merita prædicentur... Nec hoc in episcoporum tantum et sacerdotum, sed in diaconorum ordinationibus observasse apostolos, animadvertimus.* At in fine seculi IV, hanc disciplinam in Africâ mutari cœpisse, colligitur ex concilio Carthaginiensi III anni 397, can. 22, relato à Gratiano, dist. 24, ubi episcoporum arbitrio relinquitur, vel populi testimonium exquirere, vel aliter ordinandorum merita examinare: *Nullus ordinetur clericus, nisi probatus fuerit vel episcoporum examine, vel populi testimonio.* Enimverò cum absonum visum fuerit, cui libet etiam ex infimâ plebe permittere illos publicè accusare, quos ipsamet ad episcopatum, sacerdotium, aliudve sacrum ministerium, electio fœcerat honorandos; usus postea invaluit, ut ordinandi vitâ, non palâm et publicè, sed secretò, episcopo denuntiarentur: episcopi autem erat, primo loco, in denuntiantium vitâ inquirere, ut inde liqueat an et quanta fides esset illis habenda; cuius consuetudinis plurima exempla adducit Cronius, ad tit. 12, de Scrutinio in ordine faciend. Ne autem, in hâc ipsâ secretâ denuntiatione, aditus pateret calumnie, accusatorem, crimen non probantem quod ordinis candidato affligerat, exilio plectendum, statuit Justinianus imperator, novellâ 125, c. 2: *Accusator autem, si non probaverit, sive etiam fugit propositum à se accusationem, à provinciâ, in quâ habitat, abiciatur:* et novellâ 6, cap. 2, eum in perpetuum à sacrà communione segregandum constituit.

II. Quia porò episcopi, pluribus curis distenti, non poterant singulorum, quibus essent manus impostituri, vitam et mores diligenter, sicuti oportebat, examinare; inde factum est, ut ordinandorum scrutinium commiserint archidiaconis: quod quidem consilium jam à seculo IV capum fuisse à Romanis pontificibus, qui totius Ecclesiæ regendæ onere gravantur, constat ex Hieronymo, epist. 146 ad Evangelium, tom. 4 oper., col. 1077, scribente: *Sed dicis, quomodo Romæ, ad testimonium diaconi, presbyter ordinatur?*

III. Posteriori ævo diversus, magisque exactus peragendi scrutiniî modus inductus est, quem primò præscriptum invenimus à concilio Nannetensi incertæ ætatis, quod tamen eruditi consentiunt non esse seculo IX posterius, sed vel anno 688, vel 900, celebratum; in ejus quippe cap. 41 decernitur: *Episcopus quando ordinationem facere disponit, omnes, qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feriâ quartâ ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem, unâ cum archipresbyteris, qui eos præsentare debent. Et tunc episcopus è latere suo dirigere debet sacerdotes, et alios prudentes viros, quos legis divinæ, et exercitios in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum, ubi educati sunt, si sint benè literati, si in lege Domini instructi, diligenter investigent;* Conc. Gall., editionis Sirmondii, tom. 3, p. 604, et Collectionis Harduini, tom. 6, part. 1, col. 456. Sed, quoniam salutaris hæc institutio, temporum malitiâ, atque episcoporum incuriâ desueverat; sapienter propterea ad hoc delecti à Paulo III cardinales et presules, ut nimirum collato studio ea ipsi suggererent, quæ ad reformandam Ecclesiam necessaria reputarent, in celebri concilio, anno 1538, eidem pontifici in scriptis exhibitò, inter cæteros corrigendos abusus, hunc, tanquam gravissimum, primo loco recensere: *Primus abusus in hâc parte est ordinatio clericorum, et præsertim presbyterorum, in quâ nulla adhibetur cura, nulla adhibetur diligentia, quod passim quicumque sint, imperitissimi sint, vilissimo genere orti sint, malis moribus orati sint ado-*

lescentes admittuntur ad ordines sacros, et maxime ad presbyteratum, ad characterem, inquam, Christum maxime exprimentem: hinc innumera scandala, hinc contemptus ordinis ecclesiastici, hinc divini cultus veneratio non tantum diminuta, sed etiam propè iam extincta. Ad hæc autem prævidenda scandala, idem delecti cardinales et presules modum Pontifici indicârunt, quo in postero exactum, de promovendis ad ordines, scrutinium efformaretur. Quod verò illi tantoperè exoptaverant, concilio Tridentini Patres postea præstitimur, sess. 23, cap. 7, de Reform., ubi allegatum Nannetensem canonem totidem ferè verbis instaurârunt; eamque Tridentini sanctionem, adhuc luculentius explicatam, inculcârunt, religiosèque custodiri præceperunt Clemens VIII, const. 16, § 7, tom. 3; Alexander VII, const. 129, tom. 5; Innocentius XIII, const. 34, § 5 Bullar. tom. 10, p. 2, Roman. edit., et nos ipsi in epistolâ communitoriâ ad omnes episcopos, quæ est secunda § 1, nostri Bullarii tom. 1.

IV. Quamquam autem nunc in ipso ordinationis actu scrutinium non fiat, attamen, ut antiquissimæ illius discipline, quam commemoravimus, memoria extet, et saltem vestigia remaneant, episcopus diaconatum, aut sacerdotium collaturus, populi testimonium exquirat, dicens: *Quid de eorum actibus, aut moribus noveritis, quid de merito sentiat, liberâ voce pandatis. Si quis habet aliquid contra illos, pro Deo, et propter Deum, cum fiducia exeat, et dicat.* Et archidiaconum postea interrogat, an sciat esse dignum quem ordinandum exhibet: cui archidiaconus respondet: *Quantum humana fragilitas nosse sinit, et scio et testifcor ipsam dignum esse ad hujus onus officii.* Similem attestations formulam adhibitam vidimus in nonnullis antiquis literis, quibus episcopus clericum, è suâ in aliam diocesim commentem, in hunc modum commendabat: *Qui, in quantum humana fragilitas scire potest, administratione sacrarum ministeriorum non sit indignus:* apud Pithœum in Glossario Juliani antecessoris. Quia porò prædicta archidiaconi attestatio, nunc merus ritus, et æceremonia est, cum jam aliunde ordinandi vitam et mores episcopus antea exploraverit, ideò Innocentius III, in cap. unic. de Scrutinio in ordine faciendò, culpâ vacare dixit, archidiaconum, illum dignum affirmantem, quod indignum esse non novit, quamvis ignoret, an reverâ dignus existat.

V. Hæc de scrutinio particulari. Scrutinium generale totius cleri fieri deberet in diocesanâ synodo, ubi totus clerus episcopi oculis et censura subjaceret. Forma istud peragendi jam indicata fuit, lib. 4, c. 2, num. 2. Synodi initio eliguntur scrutatores, seu scrutiniî præfecti, ex urbano, et diocesanò clero qui sacerdotes sint, ætate, prudentiâ, et probitate præstantes, tot numero, quot necessarii reputantur ad universi cleri scrutiniû, intra tempus synodaliû sessionum, absolvendum: utque id commodius expleri valeat, singulis scrutatoribus certus scrutandorum numerus assignatur, et unusquisque scrutator unum sibi addeicit scribam, cuius sit, eorum qui scrutinio subjunguntur, responsiones notare, quamvis ea, quæ graviora sunt, et arctius secretum exigunt, ipsemet scrutator scribere debeat: omnia verò, quæ explorârunt, ante synodi finem, in compendium redacta, et scriptis consignata, episcopo referant, ut si quid omnibus in communi injungendum sit, fiat, ac opportuno synodi decreto irrepentes abusus coercantur.

VI. Singulis scrutatoribus traditur tabella, seu schedula scrutiniî, ubi certa capita adnotantur rerum, de quibus episcopus vult esse speciatim inquirendum. A Buchardo, Wormatiensi episcopo, l. 1. Decretor., cap. 91 et pluribus sequentibus, octo supra octoginta proponuntur interrogationes, in synodo faciendæ, accuratum certè, sed nimis prolixum scrutiniû continentes: eodemque prolatisiâ vitio laborat scrutiniû exhibitum ab Antonio Mariâ Gratiano in synodo Aemilianâ, cap. 1096 et seq. In Actis ecclesiæ Mediola-

nensis, part 6, pag. 997, diligens reperitur catalogus eorum, quæ scrutatores indagare debent; quibus tamen permittitur alia superaddere, quæ iidem scrutatores, pro suâ prudentiâ, in clericis, et potissimum canonicis, peculiariter perscrutanda iudicaverint. Pax Jordan., tom. 2, lib. 8, tit. 2, de Synodo dioecese, n. 110, plurima scrutatoribus suggerit quærita, quæ ad exactum scrutinium perficiendum existimat opportuna. Pressiores et breviores sunt interrogationes, quæ proponuntur in archiepiscopali Bononiæ cardinalis Palæotti, pag. 213, et seq., ad quarum calcem idem prudentissimus archiepiscopus inquit, non esse omnia et singula, quæ in interrogationibus proponuntur, ab unoquoque inquirenda, sed ea tantum, quæ ad ejusque conditionem, statum, et necessitatem magis accommodata videbuntur.

VII. Maximam scrutinii utilitatem nullus inficiatur; sed difficilè videtur, intra triduum, vel quadriduum, cum ulterius synodus protrahi non solet, omnium clericorum scrutinium ritè expleri posse. Hæc fortassè difficultate perterriti episcopi, etsi ceteroqui in suo pastoralii munere obduco diligentissimi, scrutinium in synodis jamdiu omiserunt, et passim omittunt: quamplurima quippe nos synodorum Acta tam typis edita quam manuscripta pervolvimus, et in aliquibus scrutatores quidem designatos vidimus, scrutinium tamen factum non legimus; in aliis verò nec scrutiniî nec scrutatorum ullam mentionem deprehendimus. Pax Jordan., cit. lib. 8, tit. 2, num. 402, scrutinium inventum existimat ad suppleendum defectum visitationis; cùmque dioecesis visitatio, juxta rectam disciplinam, synodum præcedere debeat, inde evenisse arbitratur quòd episcopi synodale scrutinium, veluti inutile et superfluum, prætermiserunt. At hæc Jordani ratiocinatio aliquid efficacitatis unice habere potest apud antiquæ disciplinæ ignaros; qui enim vetustos Ecclesiæ canones vel leviter pertractarunt, optimè norunt onus perlustranda dioecesis non esse de novo episcopis impositum, sed semper illis incubuisse; et nihilominus post diocesis perlustratam, scrutinium in synodo fieri curarunt. Atque, ut cætera prætereamus sanctissimorum episcoporum exempla, S. Carolus Borromæus nunquam profectò suam diocesis visitare neglexit, nec propterea scrutinium in suis synodis omisit. Alia igitur erit causa cur hodiè synodalia scrutinia ferè desueverint; eaque esse potest, vel quia episcopus per suo administratos quotidie audit quid à singulis dioceseos clericis fiat, et hæc ratione omnium mores jura perspectos et cognitos habet; vel quia homines tantæ experientiæ atque integritatis non inveniit, quibus scrutatoris munus tuto credere queat; vel quia demùm clerici cupiunt se à proprio pastore, non ab alio, examinari. Mutantur in dies hominum mores, mutantur rerum circumstantiæ, et quod uno tempore utile erat, postea inutile et quandoque perniciosum evadit. Prudentis autem prælati est in iis ad quæ superioris lege non adigitur, se loco et tempore accommodare, et quædam quæ olim in usu erant prætermittere, sicuti ad rectum suæ diocesis regimen magis expedire in Domino iudicaverit. Superius diximus nos interfuisse concilio Romano sub Benedicto XIII. Jam verò integro ferè anno qui concilium præcessit, plures habitæ sunt congregationes presynodales, quibus pariter presentes fuimus, unâ cum aliis ab eodem pontifice electis viris; cùmque aliquot ex iis nonnulla iudicarent esse concilio postmodum proponenda, quæ ibidem ad servandum quodammodo formam scrutinii discuterentur et deciderentur, nos ingenuè divinus id nequaquam fieri posse; negotia enim quæ concilio proponenda suggeriebantur, jus alterius lædabant; atque idcò, licet viderentur concilii discussioni digna, nihilominus ii de quorum jure agebatur, erant pius necessariò audiendi; quod sane in concilio per modum scrutinii ritè peragi, ob modò adductam rationem, impossibile foret; quocirca auctores fuimus ut præ-

dicta negotia, quæ judicalem quamquam requirebant indaginem, à summo Pontifice extra concilium terminarentur, consilioque nostro cæteri acquieverunt.

CAPUT IV.

De auctoritate reservandi casus, eorumque reservatione in synodo facienda.

I. Posse summos ecclesiarum antistes, multòque magis omnium supremum Romanum Pontificem, inferiorum sacerdotum jurisdictionem ita coarctare, ut à quibusdam gravioribus culpis, quas sibi suoque iudicio relaxandas reservant, ne in foro conscientie quidem et coram Deo illi absolvere valeant, catholicum dogma est, quod contra Wiclefum strenuè propugnavit Waldensis, tom. 2, de Sacram., cap. 149. Etenim ad relaxanda etiam in foro interno peccata, præter potestatem ordinis, necessaria est potestas jurisdictionis, quæ à superiore potest ad plures personas et causas extendi, atque ad pauciores restringi, prout ei visum fuerit. Hanc catholicam veritatem iterum à Luthero impetitam, non solum validis argumentis fulserunt theologi, è quibus videri possunt Sotus in 4, dist. 18, quest. 2, art. 5; Vasquez in 3 part. D. Thom., tom. 4, quest. 91, art. 3, et cardinalis Rodensis in suis Assertionibus adversus Lutherum, art. 3, p. 66 et seq.; sed Henricus VIII, Angliæ rex, priusquam ab orthodoxâ fide descisceret, agnovit et explicavit in suâ Assertionem septem Sacramentorum adversus Martinum Lutherum, Romæ editâ anno 1543, de Confessione, inquit: « Sacerdos quilibet ordinem quidem habet, sed auctoritatem iudicandi non habet (quæ res ad absolvendum pertinet), priusquam ei gregis alicujus cura committitur, idoneus tamen ante reputatur, cui cura tuto possit committi. Episcopus ergo, qui curam habet totius diocesis, si cui sacerdoti partem quampiam suæ cure commiserit, non ipsa ratio docet, hunc non amplius aut ligare posse, aut solvere, nisi quatenus ille permiserit, sine cuius mandato nihil omnino in illius populo, vel ligare quemquam, vel solvere potuisset? quippe quod nec ipsi licebat episcopo in alienâ diocesi. Quid ergo mirari est, si quædam sibi reservat episcopus, quorum curam putat esse majorem, quam ut cuiuslibet possit, etiam non imperito, committi? »

II. Validius autem idem Ecclesiæ dogma, contra Lutheri cœtus, stabilivit Tridentinum, sess. 14, de Sacram. Pœnit., ubi, cap. 7, catholicam doctrinam exposuit, et can. 11 contrarium sentientes anathemate percussit. « Magnoperè verò, ait, cap. 7, ad christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis Patribus nobis visum est, ut atrociora quædam, et graviora crimina, non à quibusvis, sed à summis duntaxat sacerdotibus absolventur: unde merito pontifices maximi pro suprêmâ potestate, sibi in Ecclesiâ universâ traditâ, causas aliquas criminum gravioris suo potuerunt peculiari iudicio reservare. Neque dubitandum est, quod omnia, quæ à Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem episcopis omnibus in suâ cuiusque diocesi, in ædificationem tamen, non in destructionem, liceat, pro illis in subditis traditâ supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est divinæ auctoritati, non tantum in exterrâ politia, sed etiam coram Deo, vim habere. » Et cit. can. 41: « Si quis dixerit, episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad æternam politiam, atque idcò casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdotes à reservatis verè absolvat, anathema sit. » Plurima, quæ ad rem faciunt, et traditum à Tridentino doctrinam illustrant, occurrunt in libro, cui titulus: *Tres epistolæ pastorales episcopi Atrabatenensis, c. 7, de Reservatione casuum*, pag. 193. Licet autem Tridentinum potestatem reservandi peccata tantum summo Pontifici, et episcopis nominatim adstruxerit; nomine tamen episcopi, etiam inferiores prælatos, habentes jurisdictionem quasi episcopalem, cum territorio se-

parato, comprehendisse, censuit sacra congregatio, ejusdem interpres, in Saleritiana an. 1585, l. 4 Decretor., pag. 56, rescribens: « Prælatos seculares, episcopis inferiores, qui habent jurisdictionem quasi episcopalem in loco, et nulli diocessano nec ipsi, nec eorum subditi subsumunt, habere facultatem reservandi sibi casus. » Et in Marsicana an. 1587, idem, totidemque verbis respondit, lib. 4 Decretor., p. 250 a tergo. Eadem insuper potestate gaudent parochos, quoad simplices sacerdotes, seu capellanos, in curæ exercitio isdem inservientes, docuerunt Sylvius in 3 part. D. Thom., 4, quæst. 19, pag. 552, art. 2, quæst. 2, edit. Antwerp., an. 1714; Suarez, tom. 4, in 3 part., disp. 29, sect. 1, n. 3; cardinalis de Lugo, de Pœnit., disput. 20, sect. 1, n. 2; Neesen, tom. 2, tract. 5, de Sacram. Pœnit., quæst. 4, dub. 10, qua et ipsi jurisdictionem ordinariam habent in *foro interno*, quam delegant suis capellanis: simul tamen idem doctores notant, non esse receptum, ut parochi eâ facultate utantur; additque de Lugo inutilem insuper fore reservationem, si quæ à parochis ferret, quo iam eâ non ligantur excipientes confessiones auctoritate, et jurisdictione accepta ab episcopo, cujus imperio tota parochorum jurisdic-tio subest. Dedit operâ diximus, parochos jurisdictionem ordinariam habere in *foro interno*; scimus quippe deceptionem Petri Mengonii de eminentiori parochorum dignitate supra canonicos, an. 1725 Florentinis typis excusam, in qua auctor imivus decretali Alexandri III, in cap. *Cum ab Ecclesiaram*, de Offic. judic. ordin., asserere conatur parochis jurisdictionem ordinariam etiam in foro externo, fuisse valide confutata à Joanne Dominico Latio in alia dissertatione, insequenti an. 1733, Pisis impressâ, et merito; siquidem ex communiori, atque in praxi receptâ sententiâ, quam cum S. Thomâ fa supplem., 3 part., quæst. 22, art. 1; Suarez de Censuris, disp. 2, sect. 2, num. 10; Vasquez in opusc. de Excomm., dub. 17, num. 4, aliisque propugnat, pluribusque exornat Gonzalez ad cit. cap. *Cum ab Ecclesiaram*, num. 2, non potest parochus, jure ordinario, sententiam terre excommunicationis: neque contrarium vincit textus objecti cap. *Cum ab Ecclesiaram*; quamquam enim ibi Pontifex observari præcipit excommunicationem in clericis vel laicos suos latam a Plebano S. Pancratii de Lucar, tunc tamen Plebanum eam non tulisse jure ordinario, sibi, ratione solius parochialis ecclesie, competente, sed jure extraordinario, videlicet ex speciali privilegio, vel ex præscriptâ consuetudine, vel alio legitimo titulo acquisito, idem Gonzalez ostendit. Sat tamen est ibi obiter adnotasse. Ad propositum regrediamur.

III. Quamvis prædictâ facultate reservandi casus, possit episcopus semper, et quocumque voluerit, uti; multis tamen nominibus decet, ut illam potius in synodo, quam extra synodum exerceat. Primò, quia, ut in hoc negotio cautius se gerat, uti opportunè moment Homobonus, tract. 15, cap. 6, quæst. 12, et Lælius Zecchius, de Muncere episcopi, cap. 7, expedit, ut prius probos, atque longâ experientiâ edoctos sacerdotes in concilium adhibeat, quos profectò nusquam in eisdem, et commodius, quam in synodo, habere potest: atque curandum est, ut hoc ipsum consilium maximâ circumspectione, et cautelâ petatur, atque præstetur, ne arctissimum sacramentalis confessionis sigillum ullâ ex parte videatur violari: quâ de causâ, cum olim vicarius generalis Tridentinus rogaverit regulares oppidi Bulgænsis, ut sibi, adjectâ cæterorum severâ lege secreti, quod se religiose servaturum promittebat, manifestarent, quam in genere essent graviora peccata, quæ eo in loco magis committere committerentur, et regulares vicario morem gerere abnuerint, quos tamen vicarius urgere non desinebat; re delatâ ad sacram congregationem concilii, hæc, die 19 augusti 1673, dixit, regulares ad id cogi non posse, et monendum vicarium, ut ob ejusmodi interrogationibus abstineret, l. 23 Decretor., p. 150. Se-

cundò, congruum est, ut reservatio fiat in synodo, ne scilicet parochi conquerantur, suum ordinariam potestatem, ipsis prorsus incisâ, nimis admodum coarctari: ut enim notat cardinalis de Lugo, de Sac. Pœn., disp. 20, sect. 3, num. 37, quamvis episcopus possit absolviendi, quam alius sacerdotibus delegat, omnino jurisdictionem pro libito limitare, et ad paucissimas causas restringere; tantâ tamen potestate non potitur quoad parochos, quorum jurisdictione, etsi ab episcopo pendeat, eique subiaceat, non est tamen delegatâ, sed ordinariâ; nec potest sine legitimâ causâ aut prorsus auferri, aut idèd immitti ut ferè inanis remaneat. Omnis autem querelarum occasio præciditur, cum reservatio fit in synodo, ubi si ea plus arquo aucta et extensa videatur, statim possunt parochi reclamare, et causas episcopo exponere cur exoptent hoc aut illud peccatum è reservatorum albo expungi: quibus auditis, aut episcopus sententiam mutabit, aut alias urgentiores rationes adducet, propter quas peccata illa reservanda existimat, quibus parochi acquiescent. Tertio denique convenit reservationem fieri in synodo, quia in synodo facta, induit naturam legis, quæ, nullo contradicente, perpetua est, et quamvis non revocatur, perseverat; facta autem extra synodum, non ab omnibus reputatur perpetua, opuntibus plerisque theologis, quos sequuntur Gavantius in Manuali episcoporum, verb. *Casus reservati*, num. 16, et Rocaglia, in Theolog. moral., t. 2, tract. 19, quæst. 7, quæst. 2, illam, decedente episcopo, à quo est facta, illòd expirare; aliis ex adverso, cum Capavil., de Casib. reserv., part. 1, cap. 5, in fin., contententibus etiam tum perpetuum esse, et durare, donec à successore vel expressè, vel tacitè revocetur; ex quo fit, ut, mortuo episcopo, aliqui primâ sententiâ imbuti, a reservatis absolvant, illi vero secundam sectantes, talem absolutionem invalidam pronuntiant; atque exinde multa scandala exorientur, quæ præcaventur, si reservatio in synodo fiat. Quocirca communis usu receptum est ut episcopus in synodo statuat quamquam peccata vel esse sibi reservata: nec solum in diocessanis, sed in pluribus provincialibus synodis casuum reservationes factas legitimus, ut in Eboracensi anni 1195, cap. 11; Lambethensi anni 1281, cap. 6; Avenionensi à tribus provincialium episcopis anno 1526 celebratâ, cap. 22; Collectionis Harduini tom. 6, part. 2, col. 1193, et tom. 7, col. 864 et 1503, aliisque adductis à Thomassino, de vet. et nov. Eccl. discipl., part. 1, lib. 2, cap. 14, num. 4 et 5. Non idcirco tamen quòd casuum reservatio à provinciali concilio facta esset, potestas adempta erat episcopis ab illis absolviendi, sicuti contingit in legibus à superioribus latis, quæ à nullo inferiorum relaxari possunt: etenim eadem concilia non sibi aut metropolitans, sed ipsismet episcopis illorum absolutionem reservabant; quod præfatos canones legenti patet. Aliud erat de gravioribus criminibus, Papæ reservatis; ab his quippe, sicuti nunc, ita et olim, nullus, sine auctoritate Papæ, nunquam absolvere audebat: sicut in concilio Londinensi anni 1142 statutum narrat Matthæus Parisiensis, ad eundem annum: *Ne aliquis, qui ecclesiam, cœneteriumque violaverit, vel in clerico aut viro religioso manus injecerit violentas, ab alio quàm ipso Papâ possit absolvi*; quod decretum ex Rogerio quoque refert, Harduinus in Collectione suâ, tom. 6, part. 2, col. 1254, ad annum 1143. Et concilium Saltzburgense anni 1386, cap. 2, sub interminatione maledictionis æternæ, districtè prohibet ne quispiam à casibus Sedi Apostolicæ reservatis absolvere præsumat, in Collectionis Harduini tom. 7, c. 1901. Nec verum est quod asserit Van-Espen, Juris eccl. univers. tom. 1, part. 2, tit. 6, cap. 7, num. 9, non ante seculum XI cepisse episcopos graviorum quorundam criminum reos ad Selem Apostolicam mittere, ut à Pontifice reconciliarentur: siquidem ex lib. 3 de Gestis sanctorum Rotonenisium, cap. 1, seculo IV Benedictino,

constat ante annos circiter nonagentos, homicidas ad Papam fuisse remissos, sed oportune notavit Martene, de antiquis Ecclesie Ritibus, tom. 1, l. 1, cap. 6, art. 6 num. 6. Enimvero, cum homicidium inter illa enumeretur enormia faciora quorum reis, saltem in plerisque ecclesiis, nunquam olim concessam fuisse absolutionem, contendunt Petavus, in notis ad S. Epiphanium, hæresi 39; Alhaspincus, in Notis ad concilium Illyberitanum; Morinus, lib. 9 de Pœnit., c. 19; et citatur Martene, aliique non pauci; credere fas est quòd, cum nimia hæc disciplina austeritas emolliri cœpit, id retentum fuerit, ut qui ea perperaverant, à solâ Sede Apostolicâ veniam consequerentur. Sedes autem Apostolicâ tantâ semper lenitate usâ est, ut, etiam cum præcis illa vigeat severitas, justis quandoque de causis à peccatis absolveret, que cæteroqui, ordinariâ lege non solebant ab Ecclesiâ remitti, sed uni Dei iudicio relinquit, quemadmodum colligitur ex Tertulliano, qui hæreticus Montanista jam factus, lib. de Pudicit., cap. 5, Zephyrinum Papam carpit quòd mœchis veniam daret, quibus, aut ipsamet Ecclesiâ Romana, aut existimat Martene, aut saltem pleræque alix ecclesie, sicuti opinatur Morinus, antea consueverant omnem indulgentiam denegare.

CAPUT V.

Quænam sint atrociora et graviora crimina reservanda unâ cum aliis ad materiam pertinentibus, et signanter quoad regulares.

I. Post assertam episcopis facultatem casus rescrvandi, et designatum tempus, quod magis congruum videtur ad reservationem faciendam, operæ prelium est examinare quænam sint illa atrociora et graviora crimina quæ sanctissimorum Patrum iudicio reservari consuevisse dixit Tridentinum: inde enim normam sument episcopi ad quam in reservandis peccatis se tulò conformare queant. Non aliunde autem illa melius rescire possumus quàm ex conciliis, in quibus modò hæc, modò illa peccata, tanquam graviora, fuere reservata. Nuper laudatum concilium Londinense, à solo episcopo absolvendos decrevit, *incendiarios, pejerantes in alicujus dispendium, et iures atrociores.* Concilium Lambethense, cit. cap. 6, episcopo reservavit *homicidia voluntaria, tam publica quam occulta.* In diocessâ synodo Santonensi, habitâ anno 1280, cap. 24, Collectionis Harduini tom. 7, col. 848, longus contextitur catalogus casuum reservatorum, inter quos numerantur homicidium, mutilatio, lapsus carnis tam sacrilegus cum moniali quàm contra naturam, perjurium, incestus, abortus studiosè procuratus, litterarum falsificatio, sortilegium cum abusu Sacramentorum, violatio ecclesiarum, aliique non pauci. Concilium provinciale Ravenn. anni 1286, eod. t. 7 Harduini, col. 948, cap. 8. ad episcopum remittendum jussit, *cum quis petit absolvi ab excommunicatione majori, latâ vel inductâ ab homine, vel jure; item incendio et crimine publico; sicut in blasphemante Deum, vel sanctos; item in voto, qualitercûque emisso; et cum illis, qui filios oppresserunt ex proposito, sive casu; et cum quibuslibet homicidis, et sacrilegis, falsariis, violatoribus ecclesiarum, et immunitatum ecclesiasticæ libertatis, et sortilegis; item cum his qui cum brutis libidine pollutantur; item cum incestuosus, et corruptoribus sanctimonialium; et in omni occupatione, usurpatione et detentione rei alienæ, ubi, cui restituito fieri debeat, non inveniri potest; item cum perjuris et clandestinè matrimonium contrahentibus, ex quo matrimonio dubitatio oriatur, vel oriri possit, et in omnibus aliis criminibus, delictis, et excessibus, in quibus de consuetudine generali, vel speciali, episcopi reservatur confessio.*

II. Verùm, cum seculi XV initio nimium excreverit casuum reservatio, et præterea abbates Carthusienses eò usque devenierint, ut omnia storum subditorum peccata gravia sibi reservaverint, in ejusmodi effrenes reservationes censoriam virgam strinxit

Joannes Gersonius, tam in opusculo super absolvendi Potestate, et qualiter expedit fieri reservationem peccatorum. quàm in Epistolâ ad quemdam episcopum de Moderatione casuum reservandorum, t. 2 Oper., col. 415 et 416, quibus in locis reservari quidem permittit pauca quædam peccata atrociora, sed non approbat ut hæc ipsa reserventur, quando sunt occulta; exinde enim periculum subesse, inquit, ne quod occultum est publicetur. Gersoni adhæssie videntur concilium Senonense anni 1524, et synodus diocessana Carnotensis anni 1526, que nullâ reservatione quoad crimina occulta affici voluerunt mulieres, ne iste cum propria fame dispendio episcopum vel penitentiarium, ad quem altâ accedere non consueverant, cogenter adire. Alia tamen post Gersonis ætatem in Gallâ celebrata concilia, sicuti animadvertit Thomassinus, cit. part. 1, l. 2, cap. 14, num. 8, in prioris sententiâ et praxi persisterunt, pluraque, quantumvis occulta, peccata episcopis reservârunt; quinimò concilium Suceionense anni 1435, Collectionis Harduini tom. 9, col. 1585, horribatur episcopos ne facultatem absolvendi à reservatis passim concederent regularibus.

III. Sed quod in Gallâ non est assecutus Gerson, præstitit in Germaniâ Laurentius cardinalis Campegius, ubi legatum agens apostolicum, et sedulam operam navans ecclesiarum reformationi, inter suas Constitutiones, Ratisbonæ promulgatas anno 1525, quæ habentur in Fasciculo rerum expetendarum et ligandarum, edito Londini 1690, pag. 425, omnibus confessoribus concedendam in posterum, edixit, facultatem absolvendi laicos à quibuslibet occultis criminibus, etsi alias reservatis, exceptis dumtaxat hæreticis, homicidis et excommunicatis, quos ad episcopos vel vicarios, remittendos constituit; clericis verò etiam postmodum, eo loco futuris, quo prius erant. Campegio obsequens archiepiscopus Coloniensis in suo concilio provinciali anni 1537, part. 7, cap. 37, potestatem fecit omnibus parochis remittendi quælibet crimina occulta: et synodus diocessana Augustensis anni 1548, Collectionis Harduini t. 9, col. 2045, statutum cardinalis Campegii instauravit et confirmavit.

IV. Non propterea tamen, quòd ita aliquibus visum fuerit statendum, restricta censenda est auctoritas episcoporum ad sola sibi reservanda peccata notoria: quoniam, uti rectè perpendit citatus Thomassinus, eod. num. 8, concilium Tridentinum, novis præsidium munies episcoporum jurisdictionem ad casus reservandos, illam non coarctavit ad publica, sed ad atrociora et graviora crimina, qualia esse, et dici possunt etiam occulta. Quia autem idem Tridentinum simul episcopos monuit ut eâ potestate non in destructionem, sed ædificationem utantur, idcirco nimium faciles esse non debent ad reservationes multiplicandas. Quanquàm verò non possit quoad hoc certa regula ubique custodienda præscribi, neque in specie designari queant peccata quæ reservari oporteat, alicubi enim sola proclivitas populi ad aliquod crimen frequenter perpetrandum, ut difficultate obtinenda absolutionis, veluti quodam freno, cohibeatur, sufficientem causam præbet episcopo illud reservandi; que causa urgere desinit, ubi populus non est ad illud proclivis; attamen instar regulæ esse possunt quedam generalia monita et decreta quæ à sacris Urbis congregationibus hæc super re emanârunt. Sacra congregatio, episcoporum et regularium negotiis præposita, die 9 Januarii 1610, locorum ordinarios ita monendos statuit: « Ne locorum ordinari, quibus jus hoc reservandorum casuum competit, pluribus quàm opus sit reservationibus, subditis aut confessis in animarum salute procurandâ cooperantibus, sint onerosi; monentur omnes ut paucos, eosque tantum quos ad christianam disciplinam retinendam animarumque sibi creditarum salutem pro cuiusvis diocesis statu et qualitate necessariò reservandos esse judicaverint, reservent. » Idemque monitum replicandum decrevit

die 26 novembris 1602: « Sed, ne locorum ordinarii, ad quos casuum reservatio spectat, cā in re modum excedant, eadem sacra congregatio illos rursus magnopere admonendos censet ut non passim, sed cūm id videbitur communi bono expedire, atrociorum tantum et graviorum criminum absolutiōnem sibi reservent, quōd reservatio ad christianam disciplinam retinendam conferat, et in aedificationem, non autem in destructionem, cedat; ne aliqui, Sacramenti Pœnitentiæ ministrorum cœretatā potestata, sanctæ matris Ecclesiæ piæ menti contrarius effectus subsequatur. Prohibet etiā ne sibi superflue reservent casus in bullā diæ Cœnæ Domini legi consuetā contentos, neque alios Sedi Apostolicæ specialiter reservatos. » Encyclicæ quoque litteræ ab eādē sacra congregatione, eādē die 26 novembris 1602, ad episcopos in hunc modum datæ sunt: « Præcipit verō hæc mōnda censet sacra congregatio, ut videant ipsi ordinarii ne illos casus promiscue reservent quibus annexa est excommunicatio major, à jure imposita, cujus absolutio nemini reservata sit, nisi fortè propter frequens scandalum, aut aliam necessariam causam, aliqui hujusmodi casus nominatim reservandi videntur, neque casus in quibus absolutio nisi cum restitutione vel executione eorum ad quæ penitentes tenentur, non confertur, neque illos qui etsi mortale peccatum inducant, circa res tamen parvi momenti versantur, et frequenter inter idiotas evenire solent, uti damni dati, et similibus. In peccatis etiā carnalibus reservandis multū utantur circumspectione, propter periculum scandalorum, in iis maxime personis in quas ob accessum ad confessarios extraordinarios, vel frequentem reditum ad ordinarios, suspiciones aliquid cadere potest. Postremò eam potissimum ineanet et sequantur rationem quæ, consideratis diligenter cujusque provinciæ ac populorum moribus, naturā ac propensionem magis in Domino expedire videbitur. » Sacræ congregationis episcoporum, et regularium decretis legendis apud Quarantam, in verb. *Casus*, num. 14, et apud de Lamet et Fromageau, in Dictionario casuum conscientiæ, tom. 1, cas. 1, consentiunt decisiones sacre congregationis concilii: etenim, cūm ad hunc delatum fuerit quòd episcopus Bellicastrensis supra modum auxisset catalogum casuum reservatorum, die 29 januarii 1661, decem aut ad summum duodecim gravioribus exceptis, episcopi arbitrio designandis, ceteros è catalogo deleri jussit, lib. 22 Decret., pag. 445.

V. At illud, præ cæteris, cavere debet episcopus, ne peccata, quantumvis gravia, sed merè interna, sibi reservet: licèt enim etiam hæc reservari queant, sicuti docent Vasquez, supra cit. quæst. 91, art. 3, dub. 4; cardinalis de Lugo, disp. 20, sect. 2, num. 15; et Suarez, de Fide, disp. 21, sect. 4, num. 2, ubi hæc habet: *Solent aliqui episcopi etiam hæresim mentalem reservare, quod quidem in summo rigore juris facere possunt, quia reservatio non est usus jurisdictionis externi fori, sed est oblatio jurisdictionis pro foro sacramentali, quam episcopus sicut dare potest, ita etiam auferre*; non est tamen in praxi receptum ut unquam reserventur, veluti prosequitur Suarez, loc. cit.: *Nihilominus tamen auctores communiter non consulant neque laudent talem reservationem, propter animarum periculum; nam actus interiores frequentes et molesti sunt, et difficilè cognoscuntur; et ita etiam, ego credo regulariter non expedire*; quinimò Sotus, in 4, dist. 18, quæst. 2, art. 5, actus merè interni reservationem acriter reprehendam existimat. Et reverà, uti bene de Lugo observavit, solos scimus prælatos regulares quædam peccata sive externa sive interna sibi olim indideret reservasse; ceterum nec episcopi nec summi pontifices actus merè internos suis reservationibus complecti unquam consueverunt. Unde, etsi peccatum hæresis gravissimum sit, et cūm in externum prodit, summo Pontifici reservetur; quamdiū tamen intra animum consistit, reservationem effugit.

Et quoniam de regularibus sermo incidit, ad coercendam nimiam libertatem quam sibi religionum prælati usurpabant, auferendi in dies casuum reservationes, Clemens VIII, die 26 maii 1595, undecim casus designavit, quos referunt Suarez, de Pœnitentiâ disput. 29, sect. 5, num. 11, et Layman, Theolog. moral. lib. 5, tract. 6, cap. 12, num. 6; vetuicque regularibus ne alios præter illos sibi reservare presumerent, nisi *generalis capituli in toto ordine, aut provincialis in provincia, maturâ discussione et consensu*, quamvis non propterea ad omnes ibidem descriptos sibi reservandos, eosdem astrinxerit. Et nihilominus contendebant prælati regulares sibi ablatam non esse facultatem alicui gravi peccato, in Clementino decreto cæteroque non expresso, annexendi censuram, quam sibi reservare possent; nec deerant graves doctores qui huic eorum opinioni assensuissent, inter quos Suarez, Filliucius, Villalobos, alique, quos adducit Diana, t. 7, tract. 1 de Dubiis regular., vers. 114. Sed cūm hæc ratione Clementis decretum prostratis eluderetur, sacra congregatio episcoporum et regularium, die 7 julii 1617, prædictam opinionem improbat: Cūm à nonnullis regularibus dubitaretur an in decreto felicis recordationis Clementis papæ VIII, anno 1595, 26 maii, super qualitate casuum ab eorundem regularium superioribus reservandorum, edito, censuræ etiā comprehenderentur, ita ut iisdem superioribus absque capituli generalis aut provincialis consensu aliquibus peccatis in decreto hujusmodi non contentis excommunicationem annectere, ejusdemque absolutiōnem sibi reservare liceat; sacra congregatio cardinalium, negotiis regularium præpositorum, illustrissimo Bandino referente, censuras in supradicto decreto comprehendi censuit. »

VI. Verūm, quia homines quantum propriam jurisdictionem dilatare gestiunt, tantum alienam cui subsunt, restringere tentant; illi itaque qui reservationis vinculum in subditos plus quàm par erat injicere voluerant, reservationes ab episcopis lactas pro viribus conati sunt effigere; et nisi eorum conatus Apostolica Sedes obtulisset, episcoporum jurisdictionem ferè labefactasset. Jam pridem Benedictus XI, in cap. 1 de Privilegiis, inter extravag. comm., et Clemens V, in Clementinâ *Dudum*, § *Per hujusmodi*, de Sepulturis, et in Clementinâ *Religiosi*, § *Quibus*, de Privileg. et Excess. privilegior., declaraverant non licere fratribus Prædicatoribus et Minoribus quempiam absolvere à casibus episcopis reservatis; nihilominus iidem ceterique regulares, obtentu privilegiorum quorum confirmationem post concilium Tridentinum impetraverant, et præsertim illius quod contineri jactabant in bullâ quam vocant *Mare magnum*, jus sibi arrogabant crimina relaxandi episcopis reservata. Ut regularium ausus reprimeret, et coepiscoporum jura tueretur, S. Carolus Borromeus Sedem Apostolicam adit, petiitque: *An regulares ex privilegio à Sede Apostolica impetratis, præsertim autem ex eo quod nominat Mare magnum, possint in his casibus quos sibi episcopus reservavit, absolvere confitentes*; et sacra congregatio concilii, die 10 septembris 1572, approbante Gregorio XIII, respondit: *Ex facultatibus per hoc Mare magnum, aliæ privilegia regularibus concessa, factam eis non esse potestatem absolvendi in casibus sibi ab episcopo reservatis*; cuius rei fidem faciunt ejusdem sacre congregationis litteræ, de quibus in notis cardinalis Augustini Valerii, episcopi Veronensis, ad constitutiones editas per Joannem Mattheum Gibertum Antecessorem, p. 100, edit. anni 1740. Hoc responso fretus S. Carolus, in suo concilio provinciali Mediolanensi III anni 1573, sub. tit. de iis quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinent, Actor. part. 1, p. 95, edixit *ne confessarii regulares, eorum peccatorum quorum absolutio episcopo reservata est, vinculis irretitos penitentes absolvant, quæmadmodum à sanctâ Sede Apostolicâ declaratum est id eis non licere, quavis privilegiorum suorum auctoritate*. Utque efficacius regula-

res in officio contineret, in alio concilio provinciali Mediolanensi V anni 1579, cit. part. 1, pag. 222, absolvere praesumentes à casibus episcopis reservatis excommunicatione innodavit: *Ab his casibus proximè promulgatis si quis confessorius cuiusvis ordinis sine facultate scriptâ, ab episcopo datâ aliterq. absolvere attentârit, excommunicationis poenam ipso facto subeat.*

VII. At non propterea regulares sunt in ordinem redacti, sed alias in dies notiebat inanes rationes quibus sibi assererent jurisdictionem quam semel affecta erant. Quare à sacra congregatione episcoporum et regularium, die 9 januarii 1601, novum promulgatum fuit decretum, Clementis VIII auctoritate roboratum, quo iterum decernitur est nullam illis facultatem competere absolvendi à casibus quos locorum ordinarii hactenus reservârunt, vel in posterum sibi reservabunt. Et quoniam etiam hanc novam decisionem variis tricis eludere idem tentârunt, ut his obviam iret, eadem sacra congregatio, jubente Paulo V, die 6 januarii 1617, aliud edidit decretum quo priora confirmavit atque ad unguem servari præcepit. Tot ac toties repetitis sanctionibus minime porteri illi regulares, illas, si non prorsus evertere, saltem debilitare novo molimine studuerunt, dicentes nimirum robur non habere extra Italiam. Quocirca, ad hanc quoque cavillationem amputandam, eadem sacra congregatio, præcipiente Urbano VIII, die 18 novembris 1628, omnia hucusque relata decreta jam tertio renovavit, ac regulares tam intra quam extra Italiam degentes afflicere et complecti expressè edixit et declaravit. Ad hæc, Alexander VII, die 24 septembris 1665, inter alias, hanc etiam propositionem damnavit: *Mendicantes possant absolvere à casibus episcopo reservatis, non obtentâ ad id episcoporum facultate.* Et Clemens X, ut aditum observaret innumeris effugis à regularibus adveniens, anno 1670, suâ constitutione, quæ incipit *Superna magni patrisfamilias*, t. 6 Bullar., p. 505, non solum denudè definivit per *Mare magnum* alia privilegia nulli regularium cuiuscumque ordinis, instituti, seu societatis, etiam Jesu, factam esse potestatem absolvendi à casibus episcopo reservatis, sed insuper sancivit habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolica reservatis, non idèò à casibus episcopo reservatis posse absolvere. Cùmque demùm nos sacre congregationis concilii secretarium ageremus, instante archiepiscopo et electore Coloniensi, ejusdem sacre congregationis examini subiectum sequens dubium: *An confessorii regulares possint seculares extra mortis periculum absolvere à casibus ordinario reservatis.* Ad quod, die 16 novembris 1720, responsum fuit *negativè.* Ne porrò præfate decisiones ullo unquam tempore à regularium memoriâ evadere, utque continuè præ oculis idem habere culpas quas nequeunt relaxare, eadem sacra congregatio concilii, in Sibilæen. jurisdictionis, die 10 octobris 1676, dixit eos teneri affigere propriis sedibus confessionalibus notulas casuum episcopo reservatorum, et remuente opportunis juris remediis ad id cogi posse; uti habetur l. 29 Decretor., pag. 284, à tergo, et pag. 285.

VIII. Præter regulares, alii quoque episcoporum reservationes declinare tentârunt, quibus idem sacre congregationis obstiterunt. Confratres quarumdam confraternitatum, et signanter sanctissimi Rosarii, suorum privilegiorum virtute sibi fas esse arbitrabantur in quibusdam anni solemnitatibus confessorium eligere, à quo possent à casibus absolvi episcopo reservatis. Sed sacra congregatio statim ac illorum falsam persuasionem detexit, eam redditibus evellere studuit pluribus decretis quibus oppositum definivit, præcipue in Neretonens., anni 1575, l. 4. Decretor., pag. 145, et in Mediolanens., eodem anno, eod. l., p. 162. Unde S. Carolus Borromæus, in citato concilio provinciali Mediolanensi V anni 1579, ead. part. 1, pag. 222, statuit: *Ne facultatum privilegiorumque iure, quæ cuiuscumque, etiam Rosarii et cruce signato-*

rum, scholæ, confratriæ, collegio, etiam laicorum, quæve collegis confratribusque in eo ascriptis, ante vel post concilium Tridentinum confirmationem, concessa sunt, confessorius, cuiusvis ordinis sit, ab his casibus quos sibi episcopus in suâ diocesi reservaverit, penitentibus sine ulla facultate absolvat. Si contra fecerit, suspensionem à divinis ipso facto incurat. Canonice penitentiarum quâdoque creditit solâ sui muneris assecutione se facultatem nancisci relaxandi peccata episcopo reservata; sed sacra congregatio concilii sancivit ejusmodi facultatem sine speciali episcopi concessione illi nequaquam competere, l. 15 Decr., p. 621. Præterea hæc olim opinio multorum mentes invaserat, liberum cuique esse ex propria diocesi ubi in casum reservatum inderat, ad aliam in quâ reservatus non esset, ad hunc finem commeari, ut inibi à simplici confessorio absolveretur; sed sacra congregatio probe noscens per hanc opinionem factas ab episcopo reservationes penitus eludi atque inutilis reddi, in causa Compsauâ, die 16 septembris 1649, l. 13 Decretor., p. 677, declaravit: *Absolutionem penitentibus indulgentiam, qui fraudulenter et sub eo fine in aliam diocesim se transferunt, non sustinet.* Quam declarationem postmodum confirmavit et roboravit Clemens X in Iudatâ constitutione, decernens: *Posse regularum confessorum in eâ diocesi in quâ est approbatus, confluentes ex aliâ diocesi à peccatis in ipsâ reservatis, non autem in illâ ubi idem confessor non est approbatus, absolvere, nisi eosdem penitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam diocesim pro absoluteione obtinendâ migrasse.* Atque hoc pontificum decretum ab uctore Theologiae moralis, in usum seminarii Petrorensis editæ, commendatur sequentibus verbis: *Hæc convenienti moderatione contentendum theologorum rationibus satisfacit. Sic enim secundum exterorum leges iudicare non tenebimur, ut quidam opponerant. Sic etiam episcopi casum reservatis pie intentioni sufficienter consulunt, ut alii volebant. Quis enim conqueratur si ipius subdatus bonâ fide in aliam diocesim transiens, secundum illius loci leges Sacramenta recipiat? Receptissima siquidem consuetudo est ut viatores, mercatores, alique qui propter negotiorum necessitatem vel ob pium alium finem in alienas diocesim transierint, ibi possint sacramentaliter absolvi. Ita legitur apud eundem auctorem, t. 4, l. 2, tract. 4. De Penitentia, cap. 7, qu. 6.*

IX. Denique post primam hujus operis nostri editionem, occasione oblata, infra scriptum decretum à nobis conditum fuit, quod ad eam pertinet plurum quarumdam sodalitatium persuasionem, quâ putant confessorios à suis sodalibus in vim peculiarium facultatum sibi concessarum electos absoluteionem ipsis impertiri posse à casibus etiam ordinariis locorum reservatis. Cùm enim in civitate Janseni non ita pridem erecta fuisset pia confraternitas sub invocatione B. Mariæ de succursu contra infideles, eaque per nostras litteras in formâ brevis, quarum initium est *Attendentes*, non solum approbata et confirmata fuisset, sed etiam variis indulgiis et privilegiis ditata, inter que illud erat, ut singuli illius confratres presbyterum quemlibet confessoriam ab ordinario loci respectivè approbatum eligere possent, cui facultas tribuebatur ut nunquamque eorum à casibus etiam Sedi Apostolicæ reservatis, bis in eorum vitâ et in eorumdem mortis articulo, absolvere valerent; non defuit qui hanc excitarit controversiam, an scilicet confessorii sic à prædictis electi possent etiam à casibus ordinariis locorum reservatis sine ipsorum ordinario licentiâ confratres illos absolvere. Nos verò aliis nostris apostolicis litteris, incipientibus *Pias Christi fidelium*, datis 12 kal. septembris 1752, ita respondimus: *Huiusmodi eligendi et respectivè absolvendi facultatem, etc., præterquam in casibus nobis et Sedi Apostolica duntaxat, non verò etiam ordinariis locorum, reservatis, nisi eorumdem ordinario licentiâ accedat, per nos in præciliatis nostris litteris nunquam concessam*

fuisse, et consequenter absoluciones in vim eorundem litterarum contra presentis declarationis nostrae tenorem forsitan de preterito impetratas, aut in posterum impetandas, nemini suffragari potuisse sive posse decernimus et declaramus.

CAPUT VI.

De jure exigendi cathedraliticum, in synodo plurimum solvendum.

I. Abusus quondam in Ecclesiam irrepserat, ut archiepiscopus patriarche, episcopus metropolitae, sacerdos episcopo, in sua quisque ordinatione, aliquid penderent veluti in honoris et subjectionis significationem, sed quod fortasse ab initio modicum quid fuerat, adeo postea auctum est ut Eusebius, Ancyrae episcopus, et prima Galatiae metropolita, in concilio Chalcedonensi, act. 16, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 642, conquestus fuerit se invenisse suam ecclesiam nimio aere alieno gravatam ob debita quae Theodotus decessor contraxerat ad solvenda patriarchae Constantinopolitano ordinationis iura. Ad pestiferum hunc abusum ex Ecclesia Latina, ubi non minus quam in Graeca, invaluerat, eliminandum, concilium Bracarense II, an. 572, can. 5, statuit: *Placuit ut de ordinationibus clericorum episcopi manera nulla suscipiant; sed, sicut scriptum est, quod gratis, donante Deo, accipiant, gratis dent;* Collectionis Harduini t. 3, col. 586. Voluerant quippe hujus concilii sapientissimi Patres exempla sectari antiquioris synodi Illiberitanae, quae, can. 48, idem in baptismo servandum edixerat: *Emendari placuit ut qui baptizantur (ut fieri solebat) nummos in concilio non inmittant, ne sacerdos quod gratis accepit, pretio distrabere videatur;* Collectionis Harduini tom. 1, col. 255. Sed concilium Bracarense salutare decretum efficax non fuit ad serpentem morbum compescendum: tempore enim Gregorii Magni adhuc idem abusus vigebat aliquid pensitandi episcopo ordinanti, quod, novo vocabulo, a simulatione invento, uti Gregorius ait, à Romanis dicebatur *pastellum*, quasi instar modici pastus esset quid modicum et vile; sed, quantumcumque esset, illud severè prohibuit idem Gregorius Magnus in synodo Romana, decernens, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 497: *Antiquam regulam sequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo... Pro ordinatione ergo, vel pallio, seu carta atque pastello, eundem qui ordinatus vel ordinatus est, omnino aliquid dare prohibeo.* Quam Gregorii Magni sanctionem instauravit Tridentinum, sess. 21, c. 1 de Reform.: *Quosiam ab ecclesiastico ordine omnis avaritiae suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinarum, etiam clericatis tonsura, nec pro litteris dimissionis aut testimonialibus, nec pro sigillis, nec aliis quacunque de causis etiam sponte oblatum, episcopi, et alii ordinum collatores, aut coram ministris, quovis preterito accipiant.*

II. Jam verò, quia praedictum munus, tributum, seu pastellum, olim in ordinatione dari solitum, quandoque appellabatur etiam *cathedraliticum*, quod rectè observarunt Gonzalez, in cap. *Comperente*, de Offic., ordinar. lit. L, in fine, et Christianus Lupus, in Scholiis et Notis ad can. concilior., tom. 1, p. 467, inde factum est ut nonnulli, nominis equivocatione decepti, scribere non dubitarent *cathedraliticum* generalitèr atque universim à sacris canonibus improbari et prohiberi. At, quantum isti à veritate aberrant, ex sequentibus patet. Verum *cathedraliticum*, de quo in praesens, est certa pensio, non occasione ordinationis, sed singulis annis episcopo solvi consueta in signum subjectionis et honorem cathedrae episcopalis, ad ejusdem cathedrae seu episcopalis officii onera sustentanda. Huic pensioni solvenda, pro locorum et temporum diversitate, duplex erat praefixum tempus: alicubi praestabatur episcopo, cum dioecesis visitabat, quod ex mox referendis conciliis Bracarense et Tolosano VII colligitur; alibi, et magis communiter, pendebar tempore synodi; et quoniam

synodus plerumque post Pascha coehebatur, idcirco ejusmodi pensitatio quandoque paschalis est nuncupata, sicuti post textum in cap. 15 de Simonia, in prima Collect. notavit Cironius, ad tit. de Censibus, et prosequitur Gonzalez, in cit. cap. *Comperente*, eadem lit. L. Frequentius tamen à synodo dicta est *synodica*; quod constat tum ex cit. cap. *Comperente*, ubi Honorius III ait: *Synodatici, seu cathedralitici nomine; tum ex cap. Olim, de Censibus, ubi Innocentius III causam definit inter episcopum Spoletanum et clericos plebis Rupinae super quantitate synodatici exagitati.* Dicta est etiam *synodus*, ut constat ex concilio Tolosano, cap. 10, tom. 6, part. 1, Collectionis Harduini, col. 1045: *Statuimus etiam ut ecclesiae ad Sedem pertinentes, quae solvant tertium, aut paratom, vel synodum, solito more persolvant episcopis vel clericis;* ex ep. 18 Fulberti Carnotensis, tom. 18, Bibl. Patr., pag. 18, etc.; quamquam à *synodatico* distingui *synodus* videtur in Indice ms. Beneficiorum eccles. Constan., apud du Cangium, verb. *Synodaticum*: *Archidiaconi habebant procecionem extra visitationem pro deportationibus, et pensionibus sibi debitis, a ratione Circator, quae debetur synodis, ac ratione tertio partis, quae debetur in synodatico.* Cujus nominis ea ratio esse videtur, quod ad avertesdam fortasse omnem fraudis suspicionem penderetur in synodo. Quare in vetero cartà apud Joannem Columbani, l. 4, de Episc. Sistaric., num. 56, concessit *tertium partem joris, seu servitii synodatici, quod solvi consuevit in synodo, quae tenetur ad sistaricam, etc.*

III. *Cathedraliticum* in hae acceptione nunquam Ecclesiae canones vetuere, sed dumtaxat illud taxarunt, jubentes ne duos solidos excederet. Laudatum concilium Bracarense II, can. 2, t. 3 Collectionis Harduini, col. 586, ait: *Placuit ut nullus episcoporum per dioceses suas ambulans, propter honorem cathedrae, id est, duos solidos, aliquid aliud per ecclesiam tollat.* Concilium Tolosano VII, anni 646, cap. 4, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 622: *Non amplius quam duos solidos, unusquisque episcoporum praefate provinciae, per singulas dioceses suae basilicas, juxta synodum Bracarensem, annuè illatione sibi expectat conferri.* Et, ne quispiam *cathedraliticum* cum procecionem episcopo diocesis visitanti, alio nomine debita, confunderet, de hae, veluti de re diversa, idem concilium subjunxit: *Cum verò episcopus visitat, nulli pro multitudine onerosus existat.* Alexander III, in cap. 2, de Censibus, permittit episcopo ab ecclesiis, quas de novo acquirit, *cathedraliticum* exipere: *« Ecclesiis, inquit, quas de novo episcopi de manibus laicorum eripiunt, praeter cathedraliticum, et jura omnia, quae aliis ecclesiis imponuntur, exactionem prohibemus imponi. »* Honorius III, in cit. cap. *Comperente*, inter jura episcopalia recenset *ius exigendi, synodatici, seu cathedralitici nomine, duos solidos Lucensis monetae;* sicuti legitur in integrè decretali apud Gonzalez. Nullum enim verò episcopale jus, *cathedraliticum* antiquius, comperimus; siquidem Arnoldus, abbas Lubecensis, in chronico Slavorum narrat Harduinum archiepiscopum: Bremensem deductum ad inopiam ex solo *cathedralitico* victitasse. In concilio Ravennati anni 907, car. 2, constitutum est ut quotannis, die sancto Vitali saero, omnes archipresbyteri census episcopo penderent duorum solidorum, quos, non alio quam *cathedralitico* nomine solutos, ostendit Thomassinus, de vet. et nov. eccles. Discipl., part. 3, l. 2, c. 34, num. 5. Geraldus episcopus Carducensis, cum, anno 1090 canoniorum regularium collegium instituisset, illi in dotem assignavit *ius exigendi tertiam partem paratom, id est, procurationum et cathedralitici: Tertiam partem paratorum, et quod in synodis extierit, ipsorum usui deputavit tertiam portionem,* Spicileg. tom. 3, pag. 416 Gualterus, episcopus Pictaviensis, in sua synodo, habità anno 1280, can. 11, inter episcopalia jura *synodaticum* recensuit: *« Monemus in generali quòd i. bissexto et aliis juribus episcopalibus reddant nobis,*

vel mandato nostro; item de synodo, parata, et aliis iuribus archidiaconorum. » Collectionis Harduini, tom. 7, col. 854, ubi *bissexati* nomine intelligi quartam decimarum et oblationum suspicatur Thomassinus. Synodus Avenionensis anni 1566, cap. 11, neminem è synodo recedere jussit nisi prius cathedralicum solvisset: « Quilibet vestrum etiam, antequàm recedat, solvat synodalem et cathedralicum... » si voluerit excommunicationis sententiam et expensarum gravamina evitare. » Idemque decrevit synodus Biterrensium, anni 1568, cap. 26, Thesaur. nov. anecdot.; Martene et Durand, t. 4, col. 576 et 652; Humbertus de Romanis, quintus generalis magister ordinis Prædicatorum, in suo opere de Eruditione religiosorum prædicatorum, l. 2, cap. 2, de Synodis agens, dicit sacerdotes ad eam accedentes ut suam subjectionem episcopo testentur, solvere eidem *didrachma cathedralicum*, exemplo illorum de quibus ait evangelista Lucas, 2: *Ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem*. Hæc, aliique hujus generis multa, quæ congeruntur à Christiano Lupo, in Scholiis et Notis ad canones conciliorum, cit. tom. 1, p. 468, t. 2, pag. 1423, tom. 3, pag. 209, atque à Thomassino, cit. p. 5, l. 2, c. 5, planè evincunt synodicum semper fuisse episcopis debitum.

IV. Non tamen negamus potnisse episcopos, in cathedralico exigendo, aut contra justitiam, aut contra æquitatem, aliavie virtutem peccare, et quandoque peccasse: vel quia ultra duos solidos, à jure statutos; vel quia nimis violentè à pauperibus clericis illud exigebant; vel demùm quia nimiam aviditatem, aurique sacram famem in cathedralici exactione, non sine profectò aliorum offensione et scandalo, manifestabant: contra quos justè invehitur S. Petrus Damianus, l. 2, ep. 2, ad cardinales episcopos Apostolicæ Sedis, sive Opusc. 51, cap. 5, inquit: « Vidi... quemdam de fratribus nostris... qui sic subsultabat, atque gliscebat, dum præfixum synodali concilii tempus insisteret, ac si irrituræ, sive vindemialis proventus articulus immineret. Acegibat enim se numeribus colligendis, ad quos utique præcedendos, non aciem ferri, sed falcem excubabat eloquii. » Quamobrem alii sancti anistites, ut omnem à se avaritiæ suspicionem quàm procul arcerent, suis presbyteris ad synodum evocatis, onus solvendi synodatici liberallyter remisertunt, inter quos emicuit sanctus Rudolphus, Eugubinus episcopus, quem idem Petrus Damianus, scribens ad Alexandrum II, l. 4, ep. 49, cap. 3, hoc nomine laudat, quòd *congregans, annualiter synodum, nullum assuetæ oblationis, vel xentorum canonem à clericis exigi permittebat... absit, inquit, ut synodum vendam*. Eademque de causâ Innocentius, archiepiscopus Remensis, ep. 46, omnibus sibi subjectis episcopis mandavit *synodos presbyterorum secundùm sacros canones sine venalitate habere*. Non idcirco vorò quòd priores contra leges deliquerint, et posteriores juri cesserint, quod eis competebat, jus aliis ademptum est, quod à sacris canonibus et legitima consuetudine fuit singulis episcopis concessum, sicuti egregiè ratiocinatur Lupus, cit. loc.

V. Hinc, quamvis concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 3, de Reform., novis exactionibus episcopis interdixerit, non promde expunxisse jus cathedralici, modo non in visitatione, ubi quidvis exigit, idem concilium vetuit, sed vel in synodo, vel alio tempore, pendatur, censui congregato, ejusdem interpres: *Sacra congregatio concilii censuit concilium Tridentinum nequaquam sustulisse cathedralicum; non illud tamen solvendum in visitatione sed extra et in synodi celebratione*. Quam decisionem pluribus argumentis roborat Fagnanus, in cap. *Conquerente*, n. 48 et seq. de Offic. ordinarij, et in cap. *Venerabili*, num. 16 et seq. de Censibus. De hæc Tridentini mente nihil dubitavit S. Carolus Borromæus, qui etsi sacrosancta illius decreta religiosè custodierit, et ne minimum quidem eorum apicem neglexerit, nihilominus in suâ secundâ

synodo cathedralicam legem renovavit, Act. eccl. Mediol. part. 2, pag. 546: *Illud sacris canonibus constitutum est, ut à singulis parochiis in dioecesanâ synodo, cathedralici nomine, solidi duo exigantur, idque argumentum honoris, qui cathedrali ecclesie tanquàm matri à cæteris parochialibus ecclesiis tribui debet*. S. Carolo consenserunt præsules concilii Bituricensis anni 1584, sub anathematis interminatione synodicum seu cathedralicum solvi, jubentes, tit. 55, can. 7: *Jura synodalia, cathedralica, episcopalia, et quevis alia... integrè persolvantur, sub pœnâ excommunicationis*; Collectionis Harduini tom. 10, col. 1402.

CAPUT VII.

De nominalis quæstionibus cathedralicum respicientibus.

I. Firmato jure cathedralici, aliquot statim occurrunt enodandæ difficultates et durimeudæ quæstiones. Et primò quidem, non facile est determinare quantitatem pecuniæ, cathedralici nomine, episcopo exigendæ: scimus quippe à jure præscriptos duos solidos; sed quænam pecuniæ species et quantitas *solidi* nomine sit intelligenda ignoramus: siquidem, uti observant Covarruvias, de veter. Numism., cap. 3 et 6, n. 5, et Gonzalez, in cit. cap. *Conquerente*, lit. M, nec solidus, nec solidi valor semper et ubique unus fuit, sed, pro tempore et regionum diversitate, diversus. Apud Romanos solidus erat sexta pars uncie auri, et idèò, alio nomine, dicebatur *sexula*, uti tradit Isidorus, de Orig., l. 16, cap. 24, quod tamen Budeus, de Asse, l. 5, intelligendum putat non de solidis aureis antiquis, qui quaterni in uncias signabantur, et singuli binas drachmas pendebant, sed de posterioribus, cum, pondere imminuto, sex auri solidi ex uncia cudi cœperunt. Apud Gallos aureus solidus quadraginta, argenteus duodecim tantum denariis æstimabatur: non enim ejusdem auri solidi valor, à 40 ad 12 denarios, à rege Pipino est adductus, uti putarunt Lindenbrogius, du Cangius et alii, quos refellunt Leblanc, in tract. Hist. pecun. Gallic., pag. 8, et Maurini, in Addit. ad Gloss. du Cangii; sed ad similitudinem antiqui solidi auri perensum à Francis solidum argenteum, et duodecim denariis æstimatum, idem auctores narant, quibus etiam suffragatur Gronovius, l. 3, de Pecun. veter., cap. 6. Apud Longobardos quilibet solidus quadraginta pariter denariis continebat, sicuti citatus Gonzalez notat. Verùm non satis liquet aureusne an argenteus esset, et quanti æstimaretur solidus ille Lucensis, in cujus monetâ duos solidos pendendos, statuit Honorius III, in cit. cap. *Conquerente*. Concilium Romanum anni 1725 singulis solidis valorem attribuit unius auri monetæ Romanæ, ac proinde duos solidos, titulo cathedralici persolvendos, continere, ait, viginti Julios ejusdem monetæ: quanquàm non integros solidos à singulis beneficiariis pendendos decrevit, sed pro quantitate redditum beneficiorum, quæ obtinent, secundùm mensuram idèò definitam. Verùm, cum prælatum concilium merè provinciale fuerit (quod alibi diximus), legem non constituit extra Romanam provinciam servandam. Quocirca cum nihil certi hæc de re, à jure communi colligere possimus, concludendum est certam et universalem regulam quoad quantitatem cathedralici præscribi non posse, sed illam desumendam esse à particularibus locorum statutis, et receptâ in quâlibet diocesi consuetudine, quemadmodum docuerunt Abbas, in cap. *Ultim*, de Censibus, et Barbosa, de Offic. et Potest. episc., alleg. 86, num. 84.

II. Facilius, quàm censù episcopo pensandam quantitatem, determinatur personæ à quibus sit quotannis persolvendus: certum enim est cathedralicum solvi debere ab omnibus ecclesiis secularibus, et quibuscumque parochiis et beneficiariis; æquum quippe est, ut qui ab Ecclesiâ stipendia recipit, Ecclesiæ Moderatori ejusque cathedræ, in subjectionis signum, aliquod tributum pendat: nec ad rem presentem quidquam relevat, cujus ritus parochi, et beneficiarii sint,

modò in diocesi degant, et unius episcopi jurisdictioni subsint: quare cum quidam parochi, et beneficiarii diocesis Cassanenensis, hæc ratione se exemptos crederent ab obligatione solvendi cathedralicum episcopo Latino, quòd ipsi addicti essent Græco ritui, in sacra congregatione concilii, ad quam ejusmodi controversia delata fuerat, die 8 februarii 1758, causâ ceciderunt, uti habetur tom. 8 Thesaur. Resolut., part. 2, pag. 25 et duabus seq.

III. Consultò diximus, ab ecclesiis secularibus: quoniam ecclesiarum regularium, monasteriis contiguarum, in quibus iidem regulares divina peragunt officia, gaudent exemptione a synodatico solvendo, per textum in can. *Inter cetera*, caus. 10, quest. 5, et can. *Quam sit*, caus. 48, q. 2, aliaque jura allegata à Barbo-â, Jur. eccles. l. 5, cap. 20, Lugel ad ut de Consib., num. 2. Aliud est de ecclesiis, capellis, et parochialibus secularibus, regularium monasteriis pleno jure unitis, à quibus cathedralicum episcopo loci esse pensandum, communiter doctores tradunt; quia ejusmodi ecclesie nusquam reperiuntur subtractæ à lege diocesanâ, quinimò huic disertè subjunguntur in cap. *Conquerente*, de Offic. ordinar., ubi Honorius III ait: *Episcopus jura episcopalia in ecclesiis, seu capellis monasterii debet habere*: ac propterea, cum inter jura episcopalia annumeretur cathedralicum, etiâ hoc episcopo ab illis deberi, meritò infert Fagnanus in eod. cap. *Conquerente*, n. 40 et 45.

V. De confraternitatibus laicorum, auctoritate ordinariæ erectis, disputatum est, an tenerentur ad cathedralicæ solutionem: et responsum fuit teneri, si habeant propriam ecclesiam; secus autem, si simpliciter tantum capellam, seu altare habeant, in aliena ecclesiâ situm: in causâ enim *Firmanâ cathedralicæ*, die 24 julii 1754, examinatis sequentibus dubiis: *An confraternitates erectæ auctoritate ordinariæ, et habentes propriam ecclesiam teneantur solvere cathedralicum in casu*, etc.; item: *An ad solutionem cathedralicæ teneantur item confraternitates, non habentes propriam ecclesiam, sed simpliciter tantum capellam in honorem sanctorum, sub quorum titulo sumi erectæ, in causâ*, etc.; sacra congregatio concilii ad primum respondit affirmativè; ad secundum negativè: idemque responsum dedit in *Urbevetanâ cathedralicæ*, die 20 martii 1745.

V. Diximus etiâ cathedralicum solvendum à quibuscumque parochis et beneficiariis. Quoniam autem qui civitatem incolunt, unum quasi corpus simul constituunt; aliudque corpus conflant cæteri parochi et beneficiarii, in suburbis degentes; dubitatum fuit, an satis sit, ut unicuique cathedralicum solvatur à corpore parochorum et beneficiariorum civitatis, alterum à corpore aliorum, extra civitatem commorantium: an potius ab unoquoque singulatum sum cathedralicum sit pensandum. Quæstio discussa, et decisa fuit in sacra congregatione concilii, die 19 novembris 1755, in *Perusinâ cathedralicæ*, in quâ proposito dubio: *An cathedralicum sit solvendum à rectoribus ecclesiarum parochialium civitatis, et suburbiorum Perusie, uti asserto uno corpore, seu potius ab unoquoque ex eis*: responsum fuit negativè quoad primam partem; et affirmativè quoad secundam: Secus est, cum nullus clericorum, uni eidemque ecclesie inservientium, suam possidet specialem præbendam, sed singuli sustentantur ex massâ communi, ex quâ unusquisque suam accipit portionem; tunc enim unicuique cathedralicum esse ab omnibus ex eadem massâ persolvendum, sancitum est in concilio Romano anni 1725, tit. 8, cap. 4: *Ab ecclesiis vero ubi plures de massâ participant, ab omnibus in communi, julii 20; satis tamen consuetudinibus ecclesiis et episcopis magis favorabilibus*. Et quod specialiter atinet ad beneficia simplicia, sacra congregatio concilii in *Maceranens. cathedralicæ* die 29 aprilis 1751, dixit, ex omnibus beneficiis cathedralicum deberi episcopo, solum exceptis capellanis laicalibus, et ad nutum amovibilibus.

VI. Alia succedit controversia: an ex privilegio, vel consuetudine tanti temporis, cujus initium non sit

memoria, acquiri possit exemptio ab onere solvendi cathedralicum. Atque, ut prius de privilegio loquamur, cum Romanus Pontifex possit quamlibet ecclesiam, et beneficium, ab episcopi jurisdictione totaliter subtrahere, multò magis poterit à solutione cathedralicæ eximere, quod ex textu in cap. *Constitutus*, de religiosis Domibus, bene probat Bottus, de Synodo, 5 part., num. 90. Non tamen presumitur, quòd Pontifex id privilegium alicui concesserit, nisi illius expressam mentionem fecerit, juxta textum in cap. *Pastoralis*, de Donationibus. Quinimò docet Piasce in Prax. episcop., p. 2, c. 2, num. 15, non ceneri ecclesie remissum cathedralicum, etsi generatim fuerit ab episcopi jurisdictione subtracta, nisi speciali privilegio ab illius pensatione deprehendatur nominatim liberata. Quod verò consuetudinem spectat, in eam olim sententiam nonnulli propenderat sacra congregatio concilii, quod posset, inmemorabili consuetudine, quilibet libertatem nancisci ab obligatione præstandi cathedralicum; sed, causâ articulo ad novam trutinam revocato, cum consideraverit, episcopalia jura à subditis adversus episcopos nunquam præscribi posse, juxta sanctionem Innocentii III, in cap. 61, de Præscript., è priori sententiâ recessit, et oppositum definitivè in *Laveliens. cathedralicæ* 6 junii 1695, l. 42 Decretor., pag. 261; disceptato enim sequenti dubio: *An cathedralicum episcopo debeat, non obstante inmemorabili in contrarium*: responsum fuit affirmativè, ad formam præter, ab ecclesiis, et beneficiis. Quam decisionem juxta roboravit sæpius laudatum concilium Romanum anni 1725, tit. 8, cap. 4, discernens: *Census cathedrali ecclesie solvendus in dignum honoris, et subjectionis Cathedrali pontificali. Jus sanè, inter cetera episcopalia, ita privilegiorum, ut neque ab episcopis in totum remitti, nec à quocumque valeat, quocumque titulo, vel inmemorabili consuetudine, præscribi*. Atque hæc definitioe freta sacra congregatio concilii, in nuper allegatâ causâ *Perusinâ*, interrogata: *An cathedralicum debeat episcopo ab ecclesiis existentibus in assertâ quasi centenaria, vel inmemorabili illud non solvendi*; identitè respondit affirmativè. Nimirum itaque à sacris Ecclesie canonibus deviârunt, qui assueverunt, non licere episcopo à suis clericis cathedralicum exigere, nisi prematur inopiâ, aut ininitatur præscriptione longioris temporis; quod moribus Galliarum receptum affirmat Fearct, l. 5, cap. 5, n. 25, addens, quòd si exigatur, interponatur appellatio tanquam ab abusu: etenim uti contra eundem Fearct egregie ratiocinatur Alteserra in Vind. juridic. ecclesiast., l. 2, c. 19, gravis episcopi necessitas requiritur ut exposcere queat subsidium charitativum, quod in pauperatibus lexamen illi concessit concilium Lateranense III anni 1179, sub Alexandro III, can. 4, inquit: *Sustinemus pro multis necessitatibus, quæ aliquoties supervenerunt, ut, si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare, quam sanctionem commemorat Honorius III, in cit. cap. Conquerente, de Offic. ordinar., scribens episcopo Assisiensi, ut aliis jurbus contentus, subsidium charitativum ab ecclesiis, præsertim exemptis, non exigat, nisi gravi urgeantur necessitate: Tu autem, his jurbus... contentus existens, non amplius ab eis exigas, præter moderatum auxilium quod juxta formam Lateranensis concilii, si manifesta et rationabilis causa extiterit, cum charitate postulandum: sicut ab aliis ecclesiis ejusdem diocesis, pro necessitate temporis, sustinemus*. Sed neque pauperatibus, neque alia causa requiritur ad exigendum cathedralicum, quod inter episcopalia jura recensetur, et cuiuslibet episcopo, sine ulla limitatione, conceditur: nec profectò necesse est, ut episcopus è præscriptione sortiatur illud jus, quod ad eò est sui muneris proprium, ut ne contrariâ præscriptione quidem possit illud amittere; ut enim dicebamus, nullus unquam potest præscribere adversus subjectionem et reverentiam debitam episcopo, in cujus significationem cathedralicum pensatur.

VII. Postremo delibatur, an cathedralicum, quod pensandum esset in synodo, debeatur episcopo pro tempore, quo synodus non celebravit: quod idem est ac querere, an, posito quod episcopus decem, ex. gr., annorum spatio synodum non coegerit, in primâ synodo quam habet unicum tantum, an postea decem cathedralica exigere valeat. Sæpius de hæc questione discreptatum est in sacrâ congregatione concilii; eoque semper fuit in sententiâ, quod cathedralicum singulis annis sit episcopo solvendum, etiam si synodus quotannis non cogatur: quamvis enim in synodo solvi consueverit, et hæc de causâ synodoticum sit appellatum, ut diximus; non idcirco tamen est ita adfixum synodo, ut, hæc non habita, cesset obligatio illud præstandi: semper quippe urget ratio reverentia, et subjectionis erga cathedram episcopalem, propter quam synodotici pensationem jura imperarunt. Quocirca in citatâ synodo Avenionensi anni 1566, c. 11, et in aliâ synodo pariter Avenionensi sub Alano episcopo, c. 45, cit. tom. 4 Anecdotor., col. 575 et 580, decretum fuit, ut non solùm synodoticum anni tunc decurrentis, sed etiam arretraria temporis jura lapsa, ante synodi dimissionem, integrè episcopo persolverentur: et sacra congregatio concilii, nullo habito respecta ad synodum, cathedralicum episcopo deberi à die adeptæ possessionis ecclesie, dixit in *Analphetandâ cathedralicâ* 5 septembris 1705, et 25 februarii 1707, et in *Gassanenâ* 12 martii 1755, l. 55 Decret., pag. 526, et l. 57, pag. 68, et l. 85, pag. 188.

VIII. Quod tamen est intelligendum, nisi abât longæva, et legitimè præscripta consuetudo non solvendi cathedralicum, nisi in synodo: quoniam, et si consuetudo non possit præstis delere obligationem illud pensandi; potest nihilominus minuire solutionis onus, et facere ut non urgeat singulis annis: siquidem eo ipso, quod aliquando et in aliquâ etiam minimâ quantitate, est solvendum, jam servatur honor debitus cathedræ episcopali, contra quem duntaxat præscripti non potest, sicuti rectè perpendunt Rotius, de Synod., part. 5, n. 89 et seq., et Massobrius, eod. tract., cap. 4, dub. 55 et 54.

IX. Porro, ut quàm celeriter et promptè sibi debitum cathedralicum episcopus assoquantur, in particulari congregatione à san. mem. Clemente XII deputatâ die 5 octobris 1734, hæc methodus, in illius exactione servanda, præscripta fuit: *Ut cleri solutioni cathedralicæ committatur sit nec tamen judiciousior ordo præferatur, sacra congregatio, à sanctissimo domino nostro deputata, censuit, rem sic esse temperandam, ut aduersus eos, qui illud solvere tenentur, si in morâ fuerint, unica sufficiat citatio, cum præfatione termini quinque dierum, antequam decretatur executio mandati executivi: præmissis autem illâ citatione, possit etiam deinde in contumacia ad ejusdem mandati executionem procedi absque aliâ novâ citatione.* Coherenter ad hujusmodi decretum date sunt litteræ, quæ extant in appendice ad constitutiones synodales Sabineses Hannibal cardinalis Sancti Clementis, p. 50.

X. Duo his superaddimus, quæ ad cathedralicum referri possunt. Primum est, ab Antiocheno patriarchâ Maronitarum, cum sacra olea distribuere, aliquam exigi consuevisse pecunie obligationem, quâ uteretur ad sui alimoniam, atque ad onera sustinenda, quæ patriarchali incumbant officio, ac dignitati. Quamquam autem constitisset, pecuniam neque dari, neque recipi animo mundinandi sacra olea; attamen, ad omnem propellendam simoniacam suspensionem, prædicta consuetudo fuit improbatâ à congregatione particulari, cui demandata est cognitio rerum ad Maronitas pertinentium, ejusque sententia fuit à nobis confirmata. Ut verò patriarchæ indigentia prospiceremus, jussimus, ut in posterum eadem pecuniarum obligationes, nomine subsidii charitativi, fierent patriarchæ die dominicâ infra octavam solemnitatis Assumptionis Deiporæ Virginis Mariæ, quod videre est in nostrâ consuet. 45, Bullar. tom. 1. Alterum est, quod canonica

portio, seu quarta episcopalis, debita episcopo ex his quæ relinquuntur ecclesiis, juxta textum in cap. *Requisiti*, de Testam., de quâ copiosè nos, in minoribus tunc constituti, disseruimus in quâdam causâ *Aretinâ*, et plura etiam adducta fuerunt à Ferdinando de Valentibus in suo voto, in eadem causâ exarato, quod est 19, oper. tom. 5, cathedralici naturam imitatur, isdemque prorsus subiacet juris regulis, quæ in cathedralici solutione servantur: quemadmodum demonstrat Searfontonius in dissertatione, quam concinnavit pro quâdam causâ *Piscienâ*, quartæ, editâ Lucæ anno 1746, ad cujus calcem impressa pariter reperitur prædicta nostra elucubratio in simili causâ *Aretinâ*.

CAPUT VIII.

De elemosynâ missarum, et ejus taxatione in synodo ut plurimum faciendâ.

I. Mos fuit in Ecclesiâ, plurium seculorum intervallo sancitè retentus, ut quotquot ad missarum solemniam convenirent fideles, suam unusquisque sacrificii partem, hoc est, panem et vinum consecrandum, offerret: ad quem alludens Cyprianus, l. de Oper. et Elemosyn., divitem femisum hoc nomine increpat, quod nihil offerens, aliene oblationis partem sumeret: *Locupies*, inquit, *et dives es, et dominicam celebrare te credis, quæ coram omnino non respicis, quæ in dominicam sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis: eundemque respexit Augustinus* (sæc quisque est auctor sermonis olim 215, de Tempore, nuse 265, in append. tom. 5, part. 2, num. 2) dicens: *Erubescere debet homo idonens, si de alienâ oblatione communicaverit: sique inde etiam factum est, ut Tertullianus, l. de Exhort. castitat., cap. 7, omnes Christianos, sacerdotes dixerit, non quod omnes potestatem haberent consecrandi, sed quia omnes panem, et vinum ad Dei altare offerrebant, sicuti egregiè explicat Petavius in Distribâ de Potestate consecrandi, cap. 4, tom. 4, Theolog. dogmat. Tanta porrò illius ritus fuit apud majores nostros religio, ut, cum Patres concilii Matisconensis II anni 585, deprehendissent, eum pedetentim obsolescere, statim restitui curaverint, can. 4, decernentes: *Residentibus nobis in sacro concilio, cognoscimus quosdam Christianos, relicto fratrum cœtu, à mandato Dei aliquibus locis deliisse; ita ut nullis eorum legitimo obsecrationis parere velit officio debitum, dum sacris altaribus nullam admovent hostiam. Propterea decernimus, ut cœteris dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris et mulieribus offeratur tam panis quàm vini: et per has immolationes et peccatorum sanctorum fascibus careant, et cum Abel, vel cæteris justis offerentibus, promerentur esse consortes. Omnes autem, qui definitiones nostras per inobedientiam evacuare contendunt, anathemate percellantur: Collectionis Harduini tom. 5, col. 461. Neque verò, quod à singulis fidelibus offerebatur, modicum quid erat panis, et vini, quæ postea per sacerdotem consecrata, atque in Christi corpus, et sanguinem conversa, ipsimet offerentes perciperent; sed quilibet, pro suâ facultate, plures offerbat panes, cum largâ vini amphorâ, quorum exigua pars consecraretur, et reliqua massa sacerdotibus et clericis cederet, quemadmodum, pluribus allatis monumentis ostendit Christianus Lupus, dissert. 2, præfem. ad Decret. et Canon. conc., tom. 3 primæ edit., pag. 185.**

II. Præter panem et vinum, quæ sacrificio usul erant, aliud ad altare offerre prohibuit canon 3 apostolorum: *Si quis episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac, aut pro vino siccum, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Divinam faciens, congruo tempore deponatur.* Et quævis sequens canon 4 ejusmodi prohibitionem temperans, permittit offerri etiam oleum, incensum, novas spicas, et uvas; cæteros

tamen fructus, non ad altare offerri, sed ad episcopum mitti jubet, presbyteris, diaconis, et clericis distribuendos: *Offerre non liceat aliquid ad altare, praeter novis speciebus, et oleum ad luminaria, et thymiana, id est, incensum, tempore quo sancta celebratur oblatio. Reliqua pars omnia ad domum primitiae episcopo, et presbyteris dirigitur, non offerantur in altari. Certum est autem, quid episcopus, et presbyteri dividant et diaconis, et reliquis clericis.* Concilium verò Carthaginense III, anni 597, can. 24, qui est 57 in codice canonum Ecclesiae Africanae, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 885, mel, et lac offerri permittit in die Paschalis festivitatis, quo solemne baptismi celebrari, et egressis è sacro fonte mel, et lac dari consueverat: de quo ritu plura cardinalis Bossa, *Rer. liturg.* l. 1, cap. 16, n. 5: *Ut in Sacramento, ait cit. concilium, corporis, et sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm quod ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum. Primitiae verb, seu mel et lac, et quod suo die solemnissimo in infantum mysterio solet offerri, quomodo in altari offerantur, suam tamen habeant propriam benedictionem, ut à Sacramento Domini corporis et sanguinis distinguantur: nec amplius in primitiis offeratur, quàm de vitis, et frumento.* Verùm posteriori aetate usus obtinuit, ut nihil quidem, praeter panem et vinum, juxta prisca Patrum decreta, offerentium tempore exhiberentur, sed vel ante missam, aut ante Evangelium, sive statim post Evangelium, licet fidelibus, quidquid vellent, in sacerdotum commendam, ad altare offerre: quod ex Regimine, l. 4 de Ecclesiast. Discipl., rectè colligit Martene, de antiquis Eccles. Ritib., tom. 1, l. 1, cap. 4, art. 6. Duo praeceperunt oblationum genera commemorant Capitularia Caroli Magni, l. 6, c. 505, et magis apertè antiquissima Liturgia Aethiopicum, quam ad hunc ritum comprehendendum adducit Honoratus à Sancta Maria in suis Animadvers., in regulas et usum criticas, tom. 2, l. 4, art. 6, oblationes factas ante offertorium, ab illis distinguit, quae fiebant, dùm offertorium canebatur.

III. Sed, nùm inter cetera, etiam pecunia, sive ante missam, sive ante offertorium, prioribus seculis, ad altare offerri solebat, ignoramus. Scimus enim verò, ab Ecclesiae incunabulis, in singulis Christianorum ecclesiis expositam fuisse arcam, quam Baronius ad an. 44, num. 69, gazophylacium appellat, in qua pecuniae à fidelibus inferebantur. Ejusmodi arcae meminit Tertullianus, *Apol. c. 59*, inquit: *Si quod arcae genus est, non de ordinariè (al. honorariè) assensu quasi redemptor religionis congregatur. Modicam namque stipem, mensurâ die, vel eam velit, et si modo velit, et si modo possit, apponit: non nemo compellitur, sed spontè confert.* Et Justinus, *Apologet. 1 ad Antoninum Pium*, num. 67, quasi rationem reddens pecuniae, quae in ecclesiae gazophylacium conieciatur, ait: *Qui abundant, et volunt, suo arbitrio, quod quisque vult, largiantur, et quod colligitur, apud eam qui praesert, deponitur, ac ipse subvenit pauperibus, et viduis, et iis qui vel ob mortuum, vel aliam ob causam egent, non etiam iis qui in vinculis sunt, et adveniensibus peregrinè hospitibus; suo verbo, omnium indigentium curam suscipit.* Ubi indigentium nomine, etiam Ecclesiae ministros Justinum comprehendisse, minimè dubitamus: illi siquidem ex fidelium oblationibus vivebant, et incredibile videtur, quòd ex solo pane et vino ad altare oblati, potuerint omnia sibi ad vite sustentationem necessaria comparare. Eundem morem deponendi pecuniam in gazophylacium commemorant Augustinus serm. 356, tom. 5 oper., p. 2, n. 13, et Paulinus epist. 34, sive sermone de Gazophylacio: quorum proinde testimonio constat, labente seculo IV, et decurrente V, illum perseverasse.

IV. Sed quandonam, non in gazophylacium immitti, sed ad ipsum altare cæperit pecunia offerri, certò definire non possumus. Habemus quippe ex Augustino epist. 22, n. 6, tom. 2 oper., c. 29, quae est ad Aurelium primatem, tempore oblationis, seu missae pro

defunctis, fuisse simul denarios oblatos: sed cum istos ab ipsis offerentibus in pauperes erogari idem praecipiat, non videtur approbare, ut in diaconorum manibus ad altare deponerentur: *Oblationes pro spiritibus dormientium, quos verò aliquid adjuvare credendum est, super ipsos memorias non sint exemptosae, atque omnibus potentibus, sine typo, et casu alacritate praebeantur, neque vendantur; sed, si quis pro religione aliquid pecuniae offerre voluerit, in praesenti pauperibus erogat.* Honorius Augustodunensis, scriptor seculi XII, in Gemmâ animae, l. 1, cap. 66, tunc in Ecclesiam morem invecutum asserit. pecuniam, loco panis, ad altare offerendi, cum desiderint fideles, sacrificio assistentes, sacra participare mysteria, quod anteroquin antea fas non erat praetermittere: *Postquam autem Ecclesia numero quidem exorbuit, sed facilitate minuebatur, propter carnales, statutum est ut qui possent, singulis dominicis, vel tertiâ dominicâ, vel sanctorum festivitatis, vel ter in anno communicarent; ne autem confessionem et poenitentiam pro aliquo crimine, iudicium sibi sumerent. Et quia populo non communicante, non erat necesse panem tam magnam fieri, statutum est eum in modum denarii formari, vel fieri, et ut populus pro oblatione farinae, denarios offerret: tempus tamen, quo id acciderit, Honorius non designat.*

V. Verùm, utat hæc res se habeat, et quidquid sit de initio usas offerendi ad altare pecuniam, indubitatum est, quod asserit Thouassinus de vel. et nov. Eccl. Discipl., p. 5, l. 4, cap. 7, num. 8, juxta primigeniam nascentis et adolescentis Ecclesiae disciplinam, sive panem, sive denarium oblatam fuisse Ecclesiae et clericis in communi, non verò datum culpam peculiari sacerdoti, ut missam privatim faceret, quæ uni elemosynam offerenti prodesset. Morem autem stipem largiendi sacerdoti, ut exuberantem sacrificii fructum stipis largior in se, proximos, aut amicos, sive vite composites, sive defunctos, derivaret, non ante seculum VIII inductum, neque passim ubique ante XII receptum; asserit Mabillonius, in praef. 4, in seculum III Benedictinum, n. 62, cui tamen contradicit Pater Franciscus, Berliendi clericus regularis, theatinus, in dissert. historico-theologica de Oblationibus, p. 2, § 2, illum longè antiquiorem affirmans: enimvero, quod in fine seculi VIII jam invaluisse fidem facit Chrodegangus, episcopus Metensis, in regula quam, eo seculo labente vel IX incunte, suis canonicis praescripsit: in eâ quippe, cap. 52, de Elemosynis, cuique canonicorum liberam potestatem fecit accipiendi et in quos vellet usus expendendi elemosynam, quæ pro suâ sibi missâ offerebatur: *De elemosynis accipiendis, inquit, ita constitutum, ut si aliquis sui sacerdoti pro missâ suâ, vel pro confessione, aut infirmitate, seu pro qualibet cura suo, aut vicario, aut mortuo, aliquid in elemosynâ dare voluerit, hoc sacerdos à tribuente accipias, et exinde quod voluerit faciat;* Collectionis Harduini tom. 4, col. 4196. Seculo verò XI eundem morem adeò longè latèque propagatum scimus, ut etiam pauperis motus esset: etenim Joannes Monachus, in Vita S. Petri Damiani, cap. 2, de eo adhuc puero narrat, quòd quidam die... casu summum reperit, et tanquam subito dices effectus, gratulabundus, quid eo mercari aptius posset, diu mente revolvere cepit...; divinitus tandem inspiratus, ait: *Melius est ut tradam presbytero, qui Deo sacrificium offerat pro patre meo.*

VI. Specialem hanc sacrificii applicationem illi, qui elemosynam largitus fuerit, visus est improbare Walafridus Strabo, qui seculo IX floruit, existimans illud non plus prodesse uni pro quo speciatim offeratur, quàm universo cœtui fidelium; libro enim de Rebus Eccles., c. 22, ait: *Sed et in hoc error non medicus videtur, quod quidam se non posse aliter plenam commemorationem eorum facere, pro quibus offerunt, nisi singulas oblationes pro singulis offerant, vel pro vivis et defunctis non simul astruant immolandum, cum verò sciamus unum pro omnibus mortuos, et unum pauperem*

esse, et sanguinem, quem universalis Ecclesia offert. Quod si cui placet pro singulis singularim offerre, pro solius devotionis amplitudine et orationum angendarum delectatione id faciat, non autem pro stultâ opinione, quâ patet, unam Dei Sacramentum non esse generale medicamentum. At non animadvertit Walafridus quid, et si sacrificium ex parte rei oblate et principalis offerentis scilicet Christi sit infinitæ virtutis, non tamen, ita ejus institutore Christo volente, infinitos producat effectus; secus, si finem excepias colendi Deum, et supremum latriæ actum, qui sanè ex quâlibet, quantumvis crebrè repetitâ, divinæ victimæ immolatione, semper Deo exhibetur, quoad cetera, quæ ex sacrificio reportare intendimus, superflua esset ejusdem iteratio. Semel autem posito quod effectus sacrificii finitus sit, perspicuum jam est illud plus ei prodesse cui applicatur quam aliis; ut eum rationatur Suarez, tom. 5, in 5 part., disp. 78, sect. 1, et disp. 79, sect. 12, aut consideratur tanquam propitiatorium, seu satisfactorium; et certè pro illo specialiter satisfacit, in cuius debiti solutionem Deo exhibetur: aut consideratur tanquam impetratorium; et profectò ad beneficia illi uberius elargienda Deum movet, pro quo nominatim sacerdos divinam hostiam immolans, Deum exorat. Rem totam explicat D. Thomas, in 4, dist. 45, art. 4, questione. 1 et questione. 2.

VII. Quod visus est improbare Walafridus, alio nomine sunt aperte insectati Wiclefiste, hodièque insectantur Lutherani et Calviniste, dicitantes pecuniam sacerdoti celebratio in missæ pretium dart, eamque propterea veluti aperte simoniacam damnantes. At in primis, ad eorum fallaciam refellendam, satis abundè foret illud adducere, quod ad rem aiebat Gerson, in opuse. de Sollicitudine ecclesiasticorum, t. 2, p. 5, partic. 19, iniquis: *Suffocare in primis debet ad consensum hujus virtutis usus totius communis Ecclesie, qui sic habet et recipit; cui si quis detrahât, imprudenter se decipit.* Et p. 6: *Nihil æquius, secundum omnem legem, esse deducit Apostolus, 1 ad Corinth. 9, quam qui altario deservit, de altario et viat. Præstat nihilominus audire D. Thomam, qui hæc ipsam hæreticorum calumniam jampridem antevererat, et diluerat, 2, q. 109, art. 2, ad 2, iniquis: Sacerdos non accipit pecuniam quasi pretium consecrationis Eucharistie, aut missæ decantandæ: hoc enim esset simoniacum; sed quasi stipendium suæ sustentationis. Et in 4, dist. 25, quest. 3, art. 2, questione. 1, ad 4: *Facere pactionem de missâ celebrandâ est simoniacum semper. Si tamen non habet alios sumptus, et non tenet ex officio missam cantare, potest accipere denarios, sicuti conducti sacerdotes faciunt, non quasi pretium missæ, sed quasi sustentationem viat.**

VIII. At, quamvis res ita se habeat, nihilominus fatendum est quorundam improborum sacerdotum sordidam avaritiam quandoque dishonestasse quod ceteroquin in se licitum et sanctum erat: nonnulli quippe visi sunt missas quodammodo venditare, ac turpissimum questum de illis facere. Et primò quidem, cum nondum missæ eadem die iteratio erat severè lege prohibita, nonnulli ad solum finem plures elemosynas captandi, sæpius in die sacræ operabantur, quos acriter perstringit auctor vite S. Thomæ Cantuariensis, cap. 41, his verbis: *Illos autem in præsentiarum nec memoratis dignos, non Christi, sed mammonæ sacerdotes prætere, qui, propter oblationum questum, unam Christi, et senet oblatam hostiam quotidie, non semel, sed libentius iterum, non tam consecrat, quam diligunt, Filium Dei questui habentes.* Postquam verò et Alexander II, can. 55, de Consecratione, dist. 4, et Innocentius III, in cap. Consultati, de Celebrat. missar., et Honorius III, in cap. Te referent, eod. tit., districtè vetuerunt sacrificium eadem die, solâ exceptâ solemnitate Nativitatis Domini, ab eodem sacerdote iterari, alias nequiores artes excogitarunt, quibus plures elemosynas, unius missæ celebratione, lucrarentur. Aliqui enim tot hostias in eadem missâ consecrabant, quot illi fuerant à

quibus elemosynam acciperant, autantes se hæc ratione omnibus satisfacere; alii plures missas in unam congeriebant: missam quippe diei usque ad offertorium legebant, tum aliam incipiebant usque ad eundem locum, deinde tertiam et quartam, eodem modo; postea tot secretas dicebant quot missas inceperant; demùm sub uno eanone sacrum perficiebant, totidem additis in fine collectis quot initio recitaverant: has autem missas bifaciatas et trifaciatas nuncupabant, quasi duplicem et triplicem haberent faciem, quæ solæ satis illis esse videbantur ad plures elemosynas, pro earum numero, assequendas. Hæc aliaque hujus generis missarum monstra recensent Petrus Cantor, in opere quod inscripsit: Verbum abbreviatum, cap. 29, et cardinalis Bona, Ref. liturgie. l. 1, cap. 15.

IX. Quibus ab Ecclesiâ eliminatis, non idcirco improba sacerdotum cupiditas fuit radicibus evulsa: adhuc enim iidem ingens lucram ex missâ aucupantes, de unice elemosynâ quam accipere poterant, quasi de mercis ejusmodi pretio paciscebantur, et nisi ad eorum votum augetur, missam facere renuebant; quos proinde Robertus cardinalis Pullus, natione Anglus, in Summâ theologicâ, quam medio seculo XII concinnavit, part. 7, cap. 17, ita objurgavit: *Quid est missarum sollemnitas contenta temporalis commodi celebrare, nisi cum Judd Christum vendere, tantò nequius, quanto resurgendo est sublimatas? Quamobrem, ut gliscentem hæc pestem tandem ab Ecclesiâ prorsus propelleret, et insatiabilem sacerdotum aviditatem perpetuo freno coerceret, Patres concilii Toletani, anni 1524, c. 6, veterant ne ullus sacerdos quidquam, vel minimum, pro missâ ex pacto exigeret, sed edixerunt eum elemosynâ contentum esse, quæ ei spontè daretur: Multa mentis amaritudine concitantur, gravisque doloris aculeus perfodit mentem nostram, intelligentes quid aliqui presbyteri detestandâ et abominabili avaritia concati, pro missis per eos celebrandis pecuniam exigant, et super hoc, ac si vellet vendere rem profanam, impudenter mercantur... Verùm, cum dictum Sacramentum super omnia pretiosum sit liberaliter, sicut cetera Sacramenta, celebrandum, districtè prohibemus ne aliquis presbyter pro missis celebrandis pecuniam exigat, vel rem aliam temporalem, sed gratè accipiat, si aliquid, per facientem missas celebrari, oblatum sibi charitatè fuerit, abque pacto, et conventionè quâcumque. Collectionis Harduini tom. 7, col. 1489.*

X. Ac demùm concilium Tridentinum cum animadverterit nondum sacerdotes à profano illo mercimonio cessasse, quod Patres Toletani fuerant detestati, sess. 22, in decreto de Observandis et Evitandis in celebratione missæ, injuxit episcopis ut de medio tollant quidquid avaritiæ contra reverentiam sacrificii missæ induxit, utque in primis cujusvis generis mercedum conditiones, pacta et quidquid pro missis nocte celebrandis datur, necnon importunas, atque illiberales elemosynarum exactiones potius quam postulationes, aliæque hujusmodi, quæ à simoniacâ labe, vel certò à turpi questu non longè absunt, omnino prohibeant. Ut itaque episcopi Tridentino obtemperant, atque importunas et immoderatas elemosynarum pro missis exactiones impediunt, debent in suâ quisque diocesi missarum stipem taxare ultra quam nemo quidquam exigere valeat: quod etiam ante Tridentinum factum legitur à Wilhelmo, archiepiscopo Eboracensi, ejus constitutionem renoravit Joannes, ejusdem successor, in concilio provinciali Eboracensi, anni 1567, cap. 5: *Universis rectoribus et singulis ecclesiarum præfatis, vicariis et aliis quibuscumque personis ecclesiarum, capellis, cantariis, oratoriis, hospitalibus, seu beneficiis ecclesiasticis quâcumque, infra nostram diocesim, obtinentibus, in virtute sanctæ obedientiæ, et sub penâ quadraginta solidorum, elemosynarum nostrarum applicandarum, similiter inhibemus, ne in ecclesiis, capellis, cantariis, hospitalibus, seu aliis beneficiis suis injusmodi, quemquam capellanum stipendiarium divina celebrare permittant nisi nomine stipendii sui annuati, de summa sex mar-*

carum sit contentus. Concilior. Britannicæ t. 3, p. 69.

XI. Quamvis autem elemosynæ taxatio et à consuetudine induci, et ab episcopo extra synodum fieri queat, atamen, ut stabilior sit, ac sacerdotibus commodius significetur et innotescat, primumque in synodo fieri consuevit, ac proinde Taxa synodalis communiter appellatur: quœcirca sacra congregatio concilii interrogata, primò: *Quanta debeant esse elemosyna missarum manualium*, secundò: *Quanta esse debeat pro perpetuis, non taxatis à fundatore*; die 15 novembris 1698 respondit: *Ad primum et secundum censuit, attendendam esse consuetudinem loci vel legem synodalem, quatenus adsit; sin minus, statuendam esse per episcopum elemosynam competentem, ejus arbitrio*. L. 48 Decret., p. 884.

CAPUT IX.

De advertendis ab episcopo in statuendis missæ elemosynis, cavendisque abusibus circa eas gliscientibus; et ne confessarii easdem à penitentibus exigant.

I. Sapienti sanè consilio sacra congregatio concilii episcoporum arbitrio commisit præfixuram quantitatem elemosynæ pro singulis missis, sacerdotibus erogandæ, quia non potest hæc in re certa et universalis regula, ubique custodienda, statui, cum alicubi majorem, alibi minorem eam esse deceat, habito respectu ad locorum et temporum circumstantias, et precipuè ad annonæ penuriam vel copiam. Unum tamen advertendum existimamus, nihilum necesse non esse ut elemosyna tanta sit quæ integrum sustentationem sacerdoti eâ die quæ celebrat, suppediet: etenim, sicuti optimè perpendit Suarez, tom. 5, in 5 part., disp. 83, art. 6, sect. 2, conclus. 3, actio sacrificandi non requirit integrum diem, neque majorem ejus partem; unde non est cur sacerdos propter hoc solum ministerium integrè alatur ab eo pro quo sacrificium offert. Accedit neminem secularum ad sacros ordines promoveri, qui sufficiens beneficium aut patrimonium non habeat; nec illum ad religionem adnutri, qui ex monasterii redditibus, aut consuetis elemosynis ali nequeat; ex quo fit ut nullus cogatur victum sibi comparare ex solo missarum stipendio, quemadmodum argumentantur Gibalmus, de Simonia, q. 48, consecr. 7, n. 4; Diana, in edit. Coord., tom. 2, tract. 4, resolut. 22, num. 47; et Juenin, de Sacram., dissert. 5, q. 7, c. 4, art. 5, ubi ait: « Sed monium velim lectorem rationi consonam non esse consuetudinem quæ illud stipendium definit ex summa quæ satis sit sacerdotis in unam diem sustentationem. Ratio est, quia stipendia non conferuntur ad integrum presbyteri sustentationem, sed ad illius adminiculum: nec mirum, quippe quòd seculares sacerdotes fruantur aut titulis patrimonialibus, aut beneficiis quæ teneant eorum locum; videntur enim canones seculares ordinem suum suffulti ad vitam titulo; Mendicantes verò a populo fidei supplicantur recipere elemosynas, quibus vescantur: nec enim ad monasterium admitti debent plures, quam consuevit elemosynæ sustentare valeant. »

II. Porrò si ultra elemosynam ab episcopo taxatam plus sacerdos celebraturus exigat, non solum delinquit contra legem Ecclesiæ, verum etiam justitiam commutativam lædit: etenim, uti argumentatur Suarez, cit. loc., conclus. 4, quamvis missæ stipendium non habeat rationem pretii, nihilominus exposcit justitiam ut aliqua proportio servetur inter illud et opus, ad quòd subeundum subministratur; eamque proportionem definire, inspecta naturâ rei de qua agitur, ad solum spectat episcopum. Ob eandem rationem, iudicio episcopi, missarum elemosynam taxantis, stare debent etiam regulares, quibus suorum privilegiorum obtentu neutiquam licet stipem exigere illâ majorem quam episcopus præscripsit: ut quidem monium enim ipsi, velut membra communitatis, obstringuntur in contractibus servare æqualitatem statutam a legibus loci ubi degunt: ita et in hoc quasi contractu non

possunt proportionem prætergredi, quam loci ordinarius determinavit. Quœcirca sacra congregatio concilii in unâ Romanâ, 15 Januarii 1639, l. 16 Decret., pag. 458, dixit: *Elemosynam pro quâlibet missâ per regulares celebrandâ in eorum ecclesiis, esse taxandam arbitrio ordinarii juxta morem regionis*. Nec regulares tamen nec seculares prohibent uberiorem stipem à spontè dantibus accipere, dummodò absit dolus et quodcumque pactum, etiam implicitum; quod docuerunt Suarez, cit. conclus. 4; cardinalis de Lugo, Respons. mor. l. 5, dub. 18, ac censuit sacra congregatio concilii, 16 Januarii 1649, l. 48 Decret., pag. 575, à tergo, quæ interrogata: *An possit episcopus prohibere sub penâ censurarum laicis ne pinguis stipendium taxæ solvant sacerdotibus tam secularibus quam regularibus, missam celebrantibus, et quòd iidem sacerdotes illud acceptare non possint, etiam à spontè dantibus*; respondit: *prohiberi non posse*. Si tamen qui manuales elemosynas consuevit pinguem accepit, alteri sacerdoti missam celebrandam committat, non potest illius partem sibi retinere, sed totam, quam accepit, erogare debet sacerdoti celebranti; quod ab Urbano VIII statutum est, et opposita opinio ab Alexandro VII, die 24 Septembris 1665, proscribita fuit; inter propositiones enim ab eodem pontifice damnatas, una quæ est nova, sic sonat: *Post decretum Urbani potest sacerdos cui missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta*. Neque, solo jure spectato, prohiberentur sacerdotibus minori accepta elemosyna ad missam celebrandam se obligare, siquid nisi quilibet potest cedere juri suo, et etiam sine ullo stipendio celebrandi omnis in se suscipere; quia tamen aliquando illa consuevit elemosynæ remissio deprehensa est novâ abis sacerdotibus qui, ob fraudulentiam aliorum liberalitatem, debitâ sibi stipe privabantur, idcirco sacra congregatio concilii prædictam remissionem quandoque fieri vetuit, quemadmodum contigit in unâ Sancti Severini, in quâ episcopo ad hunc modum interroganti: « Sacerdotes quotidie se offiunt celebrare ad rationem tenuis elemosynæ dimidii jubi pro quâlibet missâ; unde supradicta declarari ab ipse statuere possit elemosynam manuales omnis integri jubi pro quâlibet missâ, imponendo poenam celebrantibus pro minori quantitate; » die 16 Julii 1689, eadem respondit *affirmativè quoad elemosynam manuales*.

III. Quia verò recta ratio non patitur ex elemosynâ ab episcopo taxatâ, quæ evigua esse solet, aliquid detrahi in commodum ecclesiæ subministratis sacerdoti sacra indumenta, aliæque utensilia ad missæ celebrationem necessaria, hæc de causâ Urbanus VIII decrevit nihil ex elemosynis manualibus esse eo nomine detrahendum; ex stipendiis verò pro missis perceptis relictis, tunc solum ecclesiis ubi sunt celebrandæ, aliquid percipere permisit, cum alios reditus non habent quibus onus sustineatur sacra utensilia præstandi; quæ omnia à nobis adducta et fusè pertractata fuere in nostrâ instit. eccles. 56, et in dissertatione quam, dum munus obiremus secretarii sacre congregationis concilii, exaravimus, quæ extat in Theaur. resol., tom. 5, pag. 307.

IV. Quis non crederet tot salubres constitutiones sacerdotum avaritiam referens? Et nihilominus sciimus sufficientes haud fuisse ad eam cohibendam. Aliqui enim suffulti plurium theologorum opinione, qui etsi sacrificii fructum quoad effectum et in actu secundo, uti aiunt, finitum esse fateantur, atamen opinantur illud pluribus applicatum aequè singulis prodesse ac si uni tantum applicaretur, instar radii setaris, qui quamvis finitus sit, aequè tamen in unum ac in multos se effundit; post acceptam à pluribus consuetam elemosynam se omnibus satisfacere arbitrabantur, unicum sacrificium singulis qui sibi stipem contulerant, nominatim et expressè applicando. Alii considerantes tres esse sacrificii fructus: generalem

videlicet, qui in universam Ecclesiam redundat; specialem, seu medium, quem ille solus participat pro quo nominatim à sacerdote sacrificium offertur; et specialissimum, quem ipsemet celebrans in se derivat; putarunt se posse hunc tertium fructum, qui ceteroquin est veluti actio immanens, quæ nequit ab agente in alium transire, alteri cedere, atque hæc ratione novam eleemosynam accipere. Ejusmodi opiniones et subdole aries unice ab avaritiâ excogitatae, jam à seculo XIII in Ecclesiam irreperant, usque obviam ferat concilium Lambethense, celebratum anno 1281, cap. 2, decernens: «Nec credat celebrans se dicendo missam unam posse satisfacere pro duobus, pro quo utroque promisit specialiter et in solidum celebrare.... Absit enim ne à quoquam catholico credatur tantum intentione professe missam unam devotè celebratam mille hominibus pro quibus forsitan dicetur, quantum si mille missæ pro eis devotione simili canerentur! Licet ipsam sacrificium, quod est Christus, sit infinitæ virtutis, non tamen in sacrificio suæ immensitatis summam plenitudinem operatur; alioquin pro uno mortuo nonquam oporteret nisi unam missam dicere. Operatur enim in hujusmodi mysteriis distributione certâ suæ plenitudinis, quam ipse eisdem lege infallibilè alligavit; » Collectionis Harduini tom. 7, col. 802. Et nihilominus seculi XVI initio nondum abolitæ fuerant: siquidem Norimbergensis Germanorum principum conventus, apud Adrianum VI summum pontificem, de hoc eodem abusu compositus est: *Sacerdotes missæ diei missas, ad quas fundationis seu annuæ recordationis jure celebrandas obligantur, non semel, sed quater, quinquies, pluries tenentur, usque missæ duobus, tribus, aut pluribus ecclesiasticis beneficiis satisfacere præsumunt. Quamobrem eam pestilentem corruptelam iterum totis viribus eradicare studuerunt cum Urbano VIII, in suis decretis anno 1625 promulgatis, tum sacra congregatio concilii aliis decretis; die 25 januarii 1659, et 15 decembris ejusdem anni, quæ referuntur à Fagnano, in cap. *Fraternitatem*, de Sepulturis, n. 96 et 97; ac postmodò illam omnino profligavit Alexander VII, cum anno 1665 has damnavit propositiones: « Duplicationem stipendium potest sacerdos pro eadem missâ licitè accipere, applicando potenti partem etiam specialissimam fructus, ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmatâ, dari stipendium, quod pro nullo alio offeram. »*

V. Quæ lucusque sunt in medium prolata adhuc uberius exposita à nobis fuere in nostrâ Inst. eccl. 56, ubi de missarum eleemosynâ, de titulo eam percipiendi, de abusibus in illius perceptione præcavendis, de proscriptis ab Apostolica Sede propositionibus, hanc materiam respicientibus; et rursus in inst. eccl. 56, ubi questionem agnoscimus, an suffragia unius defunctorum specialiter applicata, plus ei prosint quam ceteris fidelium animabus in purgatorio detentis; in Inst. eccl. 92, ubi, si sacerdos missæ sacrificium pro eo offerre valeat, qui postea erit eleemosynam oblaturus ut sacrificium pro se peragatur, quamvis ante missæ celebrationem, nec eleemosynam dederit, nec missam pro se celebrari petierit; et in nostro tractatu de Sacrificiis missæ, sect. 2, § 19 et 20, ubi agitur de sacerdote qui tenetur per se celebrare, et queritur an justâ de causâ possit interdum à celebrando se abstinere, et an tunc teneatur celebrare per alium; atque in nostrâ constitut. 22, Bullar. tom. 1, quâ tarpè damnamus quorundam mercionum, qui missarum eleemosynas ibi quaerunt et colligunt ubi taxa synodalis largiorem sibi sacerdotibus sacrum peragentibus assignat, missas verò aliâ celebrari curant ubi sive consuetudine sive synodali lege minor eleemosyna pro singulis missis est celebrantibus attri-

buta, ut hæc ratione prædicti pravi nominatores partem incrementi acceptæ stipis.

VI. Aliquid dicendum superest de prævâ quâdam avaritiæ specie in quam incurere possent sacerdotes confessarii, si eleemosynas pro missarum celebratione sibi metipsis à penitentibus erogari curarent. Porrò non dubitatur quin possit confessarius penitentibus injungere ut missarum sacrificia celebrari faciant in satisfactione suorum peccatorum; id enim inter opera satisfactoria merito recensetur, tum quia penitentes propterea aliquam pecuniæ summam à se abdicant, tum quia sic sacrificii oblationi cooperantes, peculiari quâdam ratione participes efficiuntur illius fructus satisfactorii. Sed, ne hæc occasione aliqui suboriantur avaritiæ suspicio, non debet confessarius à penitente cui hujusmodi missarum celebrationem procurandam injungit, eleemosynam accipere, ut vel ipse eas missas celebret, vel in propriâ ecclesiâ celebrari faciat. Cum pro penitentibus missas injunxerit, sibi, aut ecclesiæ suæ, aut monasterio dicendas non addicit; verba sunt S. Caroli Borromæi in Instructione ad confessarios, part. 4 Actorum ecclesiæ Mediolanensis, à nobis aliâ relata in citatâ nostrâ Institutione 92. Quam verò abhorreat Ecclesiâ à quâlibet hujusmodi avaritiæ specie, et sacerdotes Sacramentorum ministros ab omni illius suspicione, necdum crimine, velut immanes, satis declarat Rituale Romanum tum in primâ generali Instructione de his quæ in Sacramentorum administratione servanda sunt, tum etiam peculiariter in Regulis de Ordine ministrandi Sacramentum Penitentium. Cum autem anno 1709 sacre universali inquisitioni relatum fuisset presbyteros quosdam in ecclesiâ S. Jacobi de Compostella confessionibus excipiendis addictos, sub præsidio antiquæ consuetudinis, eleemosynas accipere solere à penitentibus qui eas post confessionem peractam spontè illis dabant; sanctæ memoriæ Clemens papa XI, in congregatione S. Officii coram ipso habitâ die 14 februarii prædicti anni, mandavit ad archiepiscopum litteris scribi, quibus moneretur ut omni studio et vigilantia caveret ne vel minima avaritiæ suspicio in Sacramenti administratione misceretur. Laudatus autem S. Carolus Borromæus loco citato ita scribit: *Non modo non potest, sed nec velle se habere significet pecuniam, aliamve rem, pro suscepti in confessione laboris munere, in id verbis, vel potius factis ab his omnibus abhorere demonstrat.*

CAPUT X.

De missarum oneribus minuciosis.

I. Cum sapientissimi concilii Tridentini Patres probè animadvertierint adeò ingentem esse numerum missarum ex ploribus defunctorum legatis in perpetuum celebrandarum, ut illum explere et exequare impossibile jam foret; cumque insuper perpenderint ob decrementum reddituum quos illi reliquerant, adeò tenuem superesse eleemosynam singulis missis respondentem, ut nullus reperiretur sacerdos qui onus subire vellet eas celebrandi; hisce de causis, sess. 25, c. 4, de Re'orm., facultatem dederunt episcopis et superioribus generalibus ordinum regularium ut illi in suâ quisque diocesanâ synodo, bi verò in capitulis generalibus, pro ipsorum arbitrio et conscientia, missarum onera contrahere seu eorum numerum minuerent.

II. Verùm hanc facultatem, quâ plerique antistites, præsertim archiepiscopus Valentianus in suâ diocesanâ synodo anni 1577, et in synodo provinciali anni 1584, atque in aliâ synodo diocesanâ, habitâ anno 1590 apud cardinalem de Aguirre, tom. 4 Conciliorum Hispaniæ, pag. 289 et pag. 459, usi fuerant, revocavit et ad Sedem Apostolicam advocavit Urbanus VIII, in suâ constitutione 45, Bullar. tom. 5, § 1, cujus verba sunt: « Districtè prohibet atque interdicit ne episcopi in diocesanâ synodo, aut generales in capitalibus generalibus, vel aliâ quocumquodò reducant onera illa missarum celebrandarum, aut post idem

concilium imposita, aut in limine foundationis; sed pro his omnibus reducendis ad moderandos, vel commutandis, ad Apostolicam Sedem recurratur, quæ, re diligenter perspectâ, id statuet quod magis in Domino expedire arbitratitur. Alioquin reductiones, moderatioes et commutationes hujusmodi, si quas contra hujus prohibitionis formam fieri contigerit, omnino nullas atque inanes decernit. » Quare hodie integrum amplius non est episcopis in suis diocesanis synodis, virtute facultatis sibi olim à Tridentino concessæ, missarum onera minnere et moderari; ac proinde scissæ hodie sunt pterque questiones quæ antea à doctoribus versabantur: puta an solus episcopus etiam extra synodum possit missarum onera minnere, an potius synodi consensus ad id requiratur, aliæque similes, de quibus Hurtadus, Res. mor. tom. 2, l. 6, n. 2125. Solumque disputari potestatem per prædictam Urbanæ VIII constitutionem adempta quoque eis sui potestas moderandi numerum missarum quarum celebrandarum obligationem nemo ad hæc in se suscepit, et forlasse, ob tenuitatem elemosynæ illarum numero respondentis, nemo reperitur qui illam acceptare velit. Non esse ademptam opinati sunt Pasqualig., de Sacrificio novæ legis, q. 1163; Passerini., de Stat. hominum, tom. 2, q. 187, n. 1035 et alii; quoniam Urbanus VIII solum interdixit episcopis ne missarum onera à fundatoribus imposita imminuant; onus autem, inquit, à fundatore quidem relictum, sed nondum acceptatum, non potest dici ulli impositum, cum ante acceptationem nullus sit qui eo gravetur; sed, hæc subtili ceteroquin rationatione posthabita, prævaluit sententia opposita, quam tuetur Diana, in edit. Coord., tom. 2, tract. 1, resol. 14, n. 5 et 4, eique semper astipulata est sacra congregatio concilii, à quâ cum quæsitum fuisset: *An prohibitio facta episcopis reducendi onera missarum habeat locum etiam in casu quo legatum sit ita tenue ut non sit qui velit onus illi injunctum subire, et, si recurrendum sit ad Sedem Apostolicam pro moderatione oneris, totum aut ferè totum insumendum sit pro expensis ad id necessariis;* quamvis verba illa: *ut non sit qui velit onus illi injunctum subire*, manifestè indicarent celebrationis onus nondum fuisse ab ullo acceptatum, nihilominus eadem sacra congregatio respondit: *Et si legatum sit ad id tenue, nihilominus pro reductione oneris ut supra imposita, ab iis ad quos pertinet, Sedem Apostolicam esse adendum;* quod annotatum legitur post prædictam constitutionem Urbanæ VIII, Bullar. tom. 3, idemque iterum sacra congregatio declaravit in causâ Lucen. onerum missarum, in quâ decepsit sequenti articulo: *An episcopus possit onera missarum nondum acceptata reducere absque beneplacito Sedis Apostolicæ, sive lupus sacræ congregationis, quoties reductionem necessariam esse judicaverit, ex eo quod locus pius legatum acceptare recuset, non diminuto onere;* die 20 Junii 1682, respondit *negative*. Secus verò esset, si is qui legatum reliquit, expressam facultatem dedisset episcopo missarum designatarum numerum minuendi; tunc enim licere episcopo, inconsultâ Sede Apostolicâ, eâ facultate uti, censuit eadem sacra congregatio, uti habetur cit. tom. 5 Bullar., post laudatam Urbanæ VIII constitutionem.

III. Attamen, post Urbanum VIII, alii Romani Pontifices, videlicet Alexander VII, Clemens X, Clemens XI, Innocentius XIII et Benedictus XIII, fere omnibus religiosis institutis privilegium concesserunt ut superiores generales, adhibito maturo consilio, ac nonnullis servatis regulis in eorumdem privilegiorum litteris expressis, possent in suâ quisque religione onera missarum antea relicta et acceptata moderari: eademque facultas à sanctæ memoriæ Benedicto XIII facta fuit omnibus episcopis qui vel per se vel per suos procuratores interfuerant concilio Romano habito anno 1725, uti videre est in eodem concilio, tit. 15, cap. 8. Hinc concilio nos quoque interfuimus, tanquam doctor in decretis, non verò tanquam archiepiscopus Theodosiæ, licet hujus ecclesiæ titulo essemus exornati;

episcopis quippe merè titularibus aditus ad illud non patuit; et nihilominus postquam ab ecclesiâ Anconitanâ ab eodem Benedicto XIII nobis commissâ, ad Bononiensem metropolitannam, auctoritate Clementis XII, translati fuimus, ab eodem Clemente potestatem impetravimus missarum in perpetuum celebrandarum numerum, justis exigentibus causis, in nostrâ Bononiensi civitate et diocesi contrahendi; quâ tamen summâ cum moderatione et cautèlâ usi sumus, iisque inprimis adhibitis regulis quas semper præ oculis habuimus, cum sacræ congregationis concilii secretarii munus obtinetes, de missarum numero, à fundatoribus præscripto, minuendo in eadem sacrâ congregatione agendum erat.

CAPUT XI.

De ratione reddituum seminarii à deputatis in synodo reddendâ, et de nonnullis ad eosdem deputatos pertinentibus.

I. Nihil est quod magis conferat ad reipublicæ felicitatem, quam quod puerilis ætas ad omnem informetur sapientiam: cum enim sit Spiritus sancti cõstitutus: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab eâ*, Proverb. 22, inde poterit republica optimos rectores et administratos sperare ac jure sibi polliceri. Hæc scitè pendentes majores nostri, ubi primum turbulentis priorum seculorum temporibus successit tranquillitas, episcopalia seminaria instituiti curâ aut, in quibus sub episcopi oculis instruerentur et perpolirentur juniores clerici, qui ad majores ordines crescerent. Nisi suspecta esset fides illorum Nicænorum canonum quos ex Arabico in Latinum sermonem ver-os primò Franciscus Turrianus, deinde Abrahamus Echellensis evulgârunt, meritò affirmari posset ejusmodi seminariorum vestigia fuisse à concilio Nicæno delineata: etenim in canone qui est 55 apud Turrianum, et 59 apud Echellensem, jubentur chorepiscopi instituire ministros, eosque distribuere per ecclesias et monasteria, et providere, ut discant, ut redantur apti et idonei ad edificationem monasteriorum, et ecclesiarum et aliorum locorum quæ horum operâ indigebunt. Quæ quidem verba expendens qui notas huic canonici adjecti in Collectione Labbeanâ, tom. 2, pag. 507, ait: *Cernitur in hoc canone ratio quædam seminarii ministrorum Ecclesiæ, seu vestigium quoddam seminariorum, quæ nuper, secundum decretum synodi Tridentinæ, instituta sunt.* Verum, quod jam nos annuadvertimus in nostrâ Instit. eccles. 59, ubi de seminariis disserimus, cum allegatus canon Nicænus non accenseatur numero illorum viginti quos tanquam indubios concilii Nicæni fœtus universa recipit Ecclesiâ, nihil certi ex eo colligere possumus. Aliud certissimum et manifestum seminarii clericorum vestigium nobis suppeditat concilium Toletanum II, habitum anno 551, cum, c. 1, decernat: *De his quos voluntas parentum à primis infantie annis clericatus officio mancipiari, statuumus observandum ut mox cum detonsi, vel ministerio lectorum contraditi fuerint, in domo ecclesiæ, sub episcopali præsentia, a præposito sibi debeant audiri;* Collectionis Harduini tom. 2, col. 1159. Idem, quod Toletanum II, constituit Toletanum IV, celebratum anno 635, cap. 24, et relatum à Gratiano cau. 1, 12, q. 1, præcipiens ut in adibus ecclesiæ proximis juniores clerici educentur sub curâ sanctissimi senioris, cujus oculos nec ad momentum effugiant: « Prona est omnis ætas ad adolescentiâ in malum: nihil enim incertius quàm vita adolescentium. Ob hoc constituendum oportuit ut si in clero puberes aut adolescentes existunt, omnes in uno conclave atri commorentur, ut lubricæ ætatis annos, non in luxuriâ, sed in disciplinis ecclesiasticis agant, deputati probatissimo seniori, quem magistrum doctrine et testem vitæ habeant. » Concilium verò Valensæ II anni 529, cap. 1, non unum tantum in quâlibet diocesi, sed in cujuslibet parochi domo, clericorum seminarium esse jubet, asseritque idem in totius Italiæ nominibus positum: « Placuit ut omnes presbyteri qui

sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores, quatuordecim sine uxore haberint, secum in domo ubi ipsi habitare videntur, recipiant; et eos quomodo boni patres spiritaliter nutriant, psalmos parare, divinis lectionibus insistere, et in lege Domini erudire contendant; ut et sibi dignos successores provideant, et à Domino præmia æterna recipiant: » Collectionis Harduini tom. 2, col. 1105.

II. Posterioribus tamen seculis infrequens est mentio ejusmodi episcoporum seminariorum; quod idè evenisse plerique arbitrantur, quòd illorum loco passim erecta fuerint clericorum collegia intra monasteriorum claustra. At, licet monachi scholas ubique aperuerint, in quibus pueri erudirentur, sicuti narrat Mabillonius, in præf. ad secul. III, in Act. SS. ord. S. Benedicti, § 4, et colligitur ex concilio Aquisgranensi anni 789, c. 72, ubi adolescentes vel in episcopis, vel in monasteriis, pro ipsorum vel parentum libito, litteris atque ecclesiasticis disciplinis institui jussit: *Ut scholæ legentium puerorum fiant, psalmos, notas, cantus, computum, grammaticam, per singula monasteria vel episcopia discant*; tom. 4 Collectionis Harduini, col. 482; attamen, ut idem Mabillonius, ibid., n. 40, probat, nunquam seculares clerici intra monasteria septa educandi bonisque artibus imbuendi excepti fuere, sed due diversæ in quolibet monasterio constitutæ erant puerorum scholæ: aliae interiores seu claustrales pro monachis et pueris monasterio oblati; aliae exteriores et canonicæ pro clericis secularibus; clerici enim vocabantur, quotquot litteris operam dabant, quod testatur Oedericus Vitalis, Hist. l. 3, iniquens: *Kodulphus autem quintus frater, clericus cognominatus est, quia peritiam litterarum aliarumque artium optimè imbutus*. Ejusdem etiam discriminis inter secularium clericorum aliorumque qui se religioni devoverant, scholas, præter Mabillonium, fidem facit Gerardus Dubois, in Hist. eccl. Paris., l. 11, cap. 7, ubi pag. 776 ait: « Scholæ illæ imprimis ceptæ sunt ad clericorum institutionem: unde scholares, clerici vulgò dicebantur, et eam ob causam scholas erigi jubent et constitutiones regie, et decreta conciliorum; locus et episcopium, et monasterium designatur, hoc monachis, illud clericis; » quinimò in conventu ab abbatibus Francia habito Aquisgrani anno 817, cap. 42, expressè statutum legitur: *Ut nullus plebeius seu clericus secularis in monasterio ad habitandum recipiatur, nisi voluerit fieri monachus*; et c. 45: *Ut schola in monasterio non habeatur, nisi eorum qui oblati sunt*; tom. 4 Collectionis Harduini, col. 1231.

III. Quanquam itaque verum sit, quòd assertit Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discip., p. 2, l. 1 c. 102, n. 1, nimirum, circa annum Christi millesimum neglecta prorsus fuisse episcopalia clericorum seminaria, id tamen non inde contingit quòd clerici intra monasteria educarentur, sed quia satùs visum est episcopis ut monachorum aut universitatum, quæ jam eâ tempestate auctæ et propagatæ erant, scholas illi frequentarent. Sed, cum postea, quòd idem Thomassinus, ibid., n. 4, observat, in universitatibus, litterarum fervore et scholarum pompâ, penè oppressa languesceret pietas; regulares verò congregationes subalternatæ essent ab illâ strictissimâ cum episcopis conjunctione quâ olim ab ipsis totæ pendebant, et quam clericis omnibus inspirari auebant episcopi; idcirco de antiquis seminariis restituendis cogitatum est. Reginaldus cardinalis Polus, cum anno 1556 Anglicani cleri reformationem meditaretur, inter cætera reformationis capita quæ extant in Collectione conciliorum Harduini, tom. 10, col. 408, juniores clericos educari jussit in seminariis, quorum formam decreto 11 expressit; uti etiam à nobis fuit annotatum in citatâ nostrâ Hist. eccl. 59. Formæ autem quam Polus delineaverat, summam manum adjecerit Patres Tridentini, sess. 22, c. 18, de Reform., decernentes ut à quolibet episcopo prope suam cathedralam eccle-

siam, aut alio convenienti loco, collegium seu seminarium instituat, ubi clerici omnibus liberalibus artibus et ecclesiasticis evocantur instituti; cujus quidem decreti executionem urgere non omisit in nostrâ epistolâ communitoriâ ad omnes episcopos, quæ est secunda § 2 Bullarii nostri tom. 1. Ne verò ejusmodi seminaria ex reducto defectu ullo unquam tempore pereant, statuit ibidem Tridentinum ut ex reductibus mensæ episcopalis et capituli, et quorunlibet beneficiorum diocesis, certa pecuniâ summa detrahatur, quotannis seminario pensanda, juxta mensuram seu taxam ab ipsomet episcopo præscribendam cum consilio duorum de capitulo, quorum alter ab ipsomet episcopo, alter à capitulo eligatur, ac duorum item de clero civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad episcopum, alterius verò ad eundem clerum pertineat. Inter apostolicas litteras S. Pii papæ V, typis impressas per Franciscum Gaubau, complures leguntur, quæ hujusmodi seminariorum respiciunt, dum sanctus Pontifex episcopis per Germaniam constitutis Tridentinum decretorum executionem hæc in re enixè commendat.

IV. Præterea idem Tridentinum, loc. cit., mandavit ut episcopis singulis annis rationem redditum seminarii ab administratoribus accipiat, presentibus duobus à capitulo, ac totidem à clero civitatis deputatis. Hanc porrò redditum rationem accipiendam in synodo docuerunt Piasæc., in Prax. episcop., part. 1, cap. 2, art. 1, n. 11, et Barbosa, de Offic. et Potest. episcop., part. 3, alleg. 93, n. 22. Sed, cum neque à Tridentino neque ab illâ apostolicâ constitutione id cautum reperitur, verius existimamus liberum esse episcopo predictæ administrationis rationem extra synodum exposcere, nisi peculiaris cujusque diocesis consuetudo ferat ut illa in synodo reddatur. Quoniam autem predictorum auctorum opinio occasione nobis præbuit de episcoporum seminariis eorumque cura deputatis hic loquendi, inopportuno non erit, nonnulla sacre congregationis concilii decreta, præfatos deputatos respicientia, simul conglomerata hic referre.

V. In Oscan. anni 1585, l. 4 Decret., pag. 84, hæc habentur: *Aliàs sacra congregatio ad interpretationem decreti, cap. 18, sess. 23, censuit episcopum Oscan. cum consilio deputatorum teneri tam circa institutionem, disciplinam et mores clericorum, quam circa temporalium rerum administrationem providere; sufficere tamen quòd episcopus hujusmodi consilium requirat, eorumque consilio adhibito posse episcopum statuere et deliberare quæ pro prudentiâ suâ magis expedire judicaverit; executionem verò quæ fit pro seminario, ad solum episcopum pertinere*.

VI. In Nullius, anni 1593, l. 8 Decret., p. 97, ita legitur: *Sacra congregatio censuit omnes quatuor deputatos, de quibus agit in c. 18, sess. 23, adhibendos esse in consilio, in administratione rerum ipsius seminarii, præterquam in compulsionem ad portionem seminarii debitam, cujus facultas ad solum episcopum spectat*.

VII. Instante capitulo Salernitano, plures quæstiones discussæ et decisæ fuerunt in eadem sacra congregatione, quæ habentur l. 6. Decretor., pag. 22 et seq.: « Primò, an duo canonici electi ab archiepiscopo ad constituendam educationem puerorum seminarii, possint pro libito archiepiscopi mutari. Secundò, an eorum consilium adhibendum in constituendis regulis universalibus seminarii, electione singulorum puerorum introducendorum, electione magistrorum, librorum legendorum, confessoris, punitione dydolorum, expulsionem, visitatione et similibus. Tertio, an alii quatuor sint deputandi in consilio tantummodo in taxatione, contributione fructuum ex unione beneficiorum, ut in aliis difficultatibus ob quas seminarii instructio vel conservatio impediretur, aut perturbaretur; an etiam in executione et temporalium administratione tam dieti seminarii, ut, puta, deputatio vel expulsionem ministrorum, et famulorum temporalium, expensis quotidianis provisionis

Idolorum, quam etiam bonorum quorumcumque et redditum ipsius seminarii, etiam ex beneficiis unitis, et puta locationibus, concessionibus, aliisque contractibus, libus. Quartò, an hi quatuor deputati sint perpetui, vel etiam amovibiles, servatà, in eorum electione, ratione concilii, et dicta electio respectet ad capitulum. » Ea quæ sita. Sequuntur responsiones: « Ad primum, non posse amoveri, nisi ex legitimâ causâ. Ad secundum, in omnibus his esse adhibendum. Ad tertium, teneri episcopum adhibere deputatorum consilium tam circa institutionem, disciplinam, et mores, quam temporalium rerum administrationem. Ad quartum, esse perpetuos. »

VIII. In causâ Fundanâ deputationis officialium seminarii, 26 martii 1689, disceptato sequenti articulo: *An episcopus potuerit et possit deputare rectorem aliasque officiales seminarii absque consilio deputatorum à capitulo*; responsum fuit negativè; et examinato subinde altero dubio: *An episcopus in revisione et validatione computorum dicti rectoris debuerit sequi consilium deputatorum*; responsum fuit: *Teneri adhibere consilium, sed non sequi*; l. 59 Decret., p. 129 et seq. His coherent responsa ab eadem sacrâ congregatione data in Tricaricenis administrationis seminarii, 4 martii 1756.

IX. Verùm, quod diximus, seminarii rectorem esse ab episcopo constituendum cum deputatorum consilio, limitationem patitur quoad seminaria quæ legitimâ auctoritate tradita sint curæ et regimini alicujus ordinis regularis, sub expressâ conditione ut ejusdem ordinis prælato integrum sit quem maluerit sui instituti religiosum in seminarii rectorem eligere et deputare. Ita accidit Romæ, ubi cum, juxta Tridentini statuta, clericorum seminarium à Pio IV erectum fuerit, et suppositum jurisdictioni ac tutelæ cardinalis in Urbe vicarii, ejus cura et actualis administratio commissa est præposito generali et presbyteris societatis Jesu, quod legere est in constitut. 154 Urbani VIII, § 4, Bullar. tom. 5. Dubitaverant nonnulli ex hisdem religiosis an sine violatione proprii instituti fas sibi esset curam acceptare seminarii quod episcopi subit jurisdictioni; sed, perversitatis S. Ignatii regulis, pensatisque suarum generalium congregationum decretis, nihil inventum est quod predicto regimini suscipiendo adversaretur, modò tamen deputati rectoris aliorumque religiosorum qui seminarii præsint regimini et discipline, ad præpositum generalem pertineat; quod à congregationibus generalibus, secundâ scilicet sub S. Francisco Borgiâ, quartâ sub P. Claudio Aquavivâ, et duodecimâ sub P. Carolo de Novellis, fuit declaratum. Cum nos musere fungamur secretarii sacræ congregationis concilii, episcopus civitatis Conceptionis in Americâ meridionali se plurimum allaborasse retulit, ut clericorum seminarium ad Tridentini normam in suâ erigeret diocesi; sed vel nullum vel exiguum sanè fructum ex illius jam propediem absolvendâ creatione sperare, nisi ejus cura demandaretur Patribus societatis Jesu, cum difficile esset homines seculares inibi invenire, ad clericos in doctrinâ et pietate imbuendos, et seminarium ritè administrandum idoneos. Actum fuit de hæc re in congregatione habitâ 15 junii 1722, et deliberatum dandum esse episcopo quam posecebat facultatem, ita tamen ut seminarium sit sub patrocinio, protectione et subjectione episcopi, ejusque alicui nominaster ab episcopo, quemadmodum habetur tom. 2 Theaur. resolut., pag. 191. Sub hisdem legibus alia quoque episcoporum seminaria aliorum regularium gubernio reperiuntur commissa; cura siquidem seminariorum civitatis Albani et Senogallie tradita est clericis regularibus, Scholæque Piæ noncupatis; et nos ipsi seminarii nostri Bononiensis regimen dedimus clericis regularibus S. Pauli, vulgò Barnabitis, non amotis quidem deputatis, qui, juxta enuntiatas Tridentini sanctiones, seminarii discipline atque administrationi invigilent, sed eorumdem auctoritate intra certos limites coercitâ. Post primam hujus operis nostri editionem, ad manus nostras pervenit

Historia seminariorum clericorum, studio Joannis de Joanne, metropolitani ecclesiæ Panormitanæ canonici, collecta, in quâ de omnibus quæ ad rem pertinent, diligentissimè agitur; quamque consulere poterit quisquis exordia et progressus seminariorum episcoporum, optimamque eorum regiminis rationem noscere cupiat.

CAPUT XII.

De nonnullis monitionibus in synodo faciendis.

I. Clerici constituti in minoribus nullum possidentes ecclesiasticum beneficium, nisi clericalem habitum et tonsuram deferant, aliasque adimplant conditiones quas Tridentinum, sess. 25, cap. 6, de Reform., exposcit, fori privilegio non gaudent, quemadmodum idem Tridentinum ibidem sancivit. Possunt tamen hîdem clericales vestes quas dimiserant resumere, et amissum fori privilegium hæc ratione recuperare, modò tamen id non fiat in fraudem, et nisi ab episcopo fuerint illo per sententiam privati; potest quippe episcopus clericum qui habitum deseruit, ut illum resumat, monere, et, si ter monitus non paruerit, potest per sententiam declarare eum excidisse clericibus privilegiis, neque ab ea quibus jam spontè per habitus dimissionem se abdicavit, esse deinceps admittendum; quâ sententiâ prolata, etiamsi clericales vestes iterum induere propriâ auctoritate præsumat, ad fori privilegium non restituitur.

II. His positis, quæ summam hæc indicata uberius à nobis inferius exponetur, putarunt nonnulli posse episcopum in suâ synodo universam edicere ut clerici qui clericalem habitum dimittunt, nisi intra trimestre numerandum à die quo illum deponunt, iterum eundem resumant, statim et illicò clericibus excidant privilegiis, neque illis profuturum, si trimestri elapso, denò habitum suscipiant; trime enim monitioni, quam privationis sententiam procedere debere diximus, hæc unicam declarationem in synodo factam æquivalere autumat Paninoll., dec. 41, tom. 4; Monacell., in Formul. legal. pract., tom. 2, tit. 15, form. 5, n. 3.

III. Verùm, quamvis hæc monitio seu declaratio in synodo laudatè fiat ad incutendum terrorem clericis contumacibus, sicuti respicà in pluribus synodis eam factam vidimus, inutilis tamen est ad inducendam statim privationem quam committitur; quoniam, etiam hæc generali monitione præmissâ, in singularibus casibus necessariò conficiendus erit judicialis processus super transgressione et contumacia ejus qui synodali decreto non obtemperavit; ac propterea fieri nequit ut, alio ordine judicario non servato, illa sola declaratio vires habeat quæpiam privato jure resumendi habitum, quo ceteroquin potiretur.

IV. Præterea juxta constitutionem 18 sanctæ memoriæ Gregorii XV, episcopus, unâ cum prælatis regularibus, interesse et præsidere potest electionibus abbatissarum, quæ prædicendæ sunt in monasteriis hisdem regularibus subjectis, in cujus constitutionis sequelam à sacrâ Urbis congregationibus decessum est debere regulares futuram electionem abbatissæ episcopo denunciare; et si episcopus dixerit se velle per se vel per alium eidem electioni interesse, teneri episcopi adventum usque ad præfixitum tempus expectare. Jam verò ne episcopus gravetur onere suam voluntatem singulis vicibus manifestandi, eidem consulunt doctores ut semel in synodo generatim declaret se uti velle facultatè à Gregorio XV sibi factâ, et quarumcumque abbatissarum, quantumvis exemptarum, electionibus semper et quoadcumque interesse; hæc enim declaratio semel in synodo emissâ ligari regulares ne episcopo inconsculto abbatissarum electionibus præsidere valeant, perinde ac si in singulis specialibus casibus fuisset episcopi voluntas expressè hisdem significata, rectè probat Monacell., in Formul. legal., tom. 3, pag. 187.

V. Multa, quæ controversias spectant inter episcopos et prælatos regulares quoad electiones abbatissarum his subjectarum, sæpius excitatas, legi possunt in

folio sacrae congregationis concilii, habita die 26 aprilis 1727, à nobis, ejusdem congregationis secretarii

munus tunc obeuntibus, exarato, et edito à Bartholomæo Liverani, Thesaur. resol., tom. 4, pag. 47.

LIBER SEXTUS.

DE CONSTITUTIONIBUS IN DIOECESANA SYNODO EDENDIS, EARUMQUE CONSCRIBENDARUM METHODO.

CAPUT PRIMUM.

Summa statuendorum in diœcesanis synodis.

I. Rem nedum difficilem, sed planè impossibilem agredieremur, si in animo nobis esset cuncta sigillatim exponere quæ in diœcesanis synodis constitui possint: innumera quippe sunt quæ in hanc aut illam diœcesim irrepere queant, quibus opportunis constitutionibus; sit occurrendum quæ non eadem sit omnium locorum indoles, non idem ubique hominum mores, non eadem in omni loco simul inolescant morum corruptela, nequeunt omnes leges cuicumque loco et tempori congruere, sed quod unus diœcesis status hic et nunc decernendum suadet, alteri diœcesi, si ibidem statureretur, inopportunum, inutile et quandoque etiam noxium accideret; quod inferius afferendis exemplis ostendemus. Solum itaque generatim asserimus debere episcopum in sua synodo constituere quæ ad vitia coercenda, virtutem promovendam, depravatos populi mores reformandos, et ecclesiasticam disciplinam aut restituendam, aut fovendam, necessaria et utilia esse judicaverit. Ut autem facilius remedia parare valeat, quæ ingravescentibus in diœcesi morbis medendis sint apta, expedire videtur ut ante synodum à vicariis foraneis, parochis civitatis, monialium confessariis, aliisque probis et prudentibus viris sciscitetur quænam, eorumdem judicio, in diœcesi, præcipue quoad administrationem Sacramentorum, verbi divini prædicationem, dierum festorum cultum et observationem, videantur corrigenda et emendanda; in congregationibus verò quæ synodo præmitti solent, theologos et canonistas doctrinâ, pietate, ac prudentiâ præditos, de modo consulat, quo inolescentes abusus suaviter simul et efficaciter eradicari possint. Has omnes diligentias à præsule Bonaventurâ, episcopo Montis Falisæ, et Corneli, præmissis suæ synodo diœcesana, ut uberem ex illâ fructum commissa sibi diœcesis perciperet, deprehdendis ex ordine ejusdem synodi, à Francisco Gervasio typis edito anno 1719; eisdemque in omni diœcesanâ synodo adhibendas sancitum est in celeberrimâ synodo provinciali Coloniensi, habitâ anno 1556 ab archiepiscopo Hermanno, annoque 1544 typis Venetis excusâ, et vulgatâ; in eâ siquidem, part. 14, cap. 18, Collectionis Harduini tom. 9, col. 2028, ubi sermo est de synodo episcopali, hæc habentur: *In his ergo conciliis... apud metropolitanæ, cathedralium, collegiatorum, monasteriorumque prælatos, et præsertim archidiaconos, ac quos vocamus decanos rurales, qui vocati sunt in partem sollicitudinis episcopalis, per vicarium nostrum in pontificalibus, ac officialem, disquisitio diligens fiat, et quæ ex illorum judicio reformatione opus habere comperientur, communi consilio emendentur.* Hanc Coloniensem synodum, saluberrimis sanè, atque utilissimis constitutionibus repletam, cum laudis significatione commemoramus; at non eandem laudem attribuere possumus eidem præsidi Hermanno, qui turpiter postea ad Lutheranos defecti, eaque de causâ fuit à Paulo III per judicalem sententiam Coloniensi archiepiscopatu exulatus, uti narrat cardinalis Pallavicinus in Histor. concil. Trid., l. 5, c. 14, n. 2 et 3; lib. 7, c. 1, n. 1, et l. 9, c. 15, n. 1.

II. Opus est etiam, ut episcopus sanctissima concilii Tridentini decreta, summorumque Pontificum

constitutiones, sacrarum Urbis congregationum sanctiones, suorumque prædecessorum statuta diligenter expendat, cum ut eorum inhæreat vestigiis, tum ut videat, an illa excitata, iterumque inculcata, satis sint ad compescendos abusus quibus obsistere evoptat: non enim necesse est, ut in qualibet synodo nove semper condantur leges, sed quandoque expedit antiquas tantum instaurare, earumque insistere observationi: quod, inter ceteros, læcisè compertimus Joannem episcopum Trecorensis, in sua synodo quam habuit anno 1425, relatâ in sæpius cit. Thesaur. nov. anecdot. Martene, et Durand, tom. 4, col. 1129, ubi ait: « Communi utilitati, et grato regimini gregis nobis commissi intendere cupientes, nihil de novo, præter unum inferius descriptum ad præsens statutens; sed potius laudabilibus statutis prædecessorum nostrorum, infra designatis, et per nos maturè advisatis inhærentes, ipsa statuta dictorum prædecessorum nostrorum, inferius per rubricas annotata, et per nos ex multis aliis extracta, et alia, quæ de jure procedunt, laudamus, et approbamus, ipsaque, juxta eorum formas, et tenores, volumus, et præcipimus, à subditis nostris inviolabiliter observari. » Ita cum nobis innotuisset complures abusus in regno Poloniæ inventos esse in usu oratoriorum domesticorum, idèque, ad eos de medio tollendos, epistolam encyclicam dederimus ad primate, archiepiscopos et episcopos ejusdem regni, quæ incipit: *Magno cum animi nostri dolore*, datam die 2 mensis junii 1731, et impressam tom. 3 Bullarii nostri, n. 48, collectis in unum prædecessorum nostrorum legibus hæc de re constitutis, necnon resolutionibus à congregationibus Urbis, cum eorumdem prædecessorum assensu, editis circa ea quæ in hujusmodi oratoriis domesticis fieri possunt, vel non possunt, demùm, § 26, ita scripsimus: « Quòd si vos etiam id præstare curabitis, ut in diœcesanis synodis vestris, in vestris item edictis, quæ à vobis pro bono diœcesis vestræ regimine publicantur, pontificiorum decretorum, ac resolutionum desuper indicatarum observantiam inculcatis, duplex inde bonum exorietur, ut et vivam in vobismetipsis eorumdem memoriam teneatis, atque ab aliis aut ignorantiam expellatis, aut eandem, utpote crassam deinceps, atque supinam, inexcusabilem reddatis. Hanc agendi rationem et normam teneant, atque in præsentia tenent nostri in Italiâ episcopi, cum aut pontificiorum decretorum, quæ super privatis oratoriis condita sunt, summam in synodis suis inserunt, aut in appendice ad ipsas synodos eadem decreta per extensum adjunxerint. »

III. Quoniam igitur specialia decreta, quæ fieri oporteat, episcopis suggerere non possumus, eosdem monemus, ut scopum ad quem synodi colluntur sudiose perpendant: inde enim facili negotio assequentur, quæ hic et nunc specialiter sanciri debeant. Ut porò finis quem synodi respiciunt magis magisque eorum menti insideat, et oculis observetur, præter ea quæ, l. 1, c. 2, retulimus, alia subnectimus, illustrium antistitum allocationes, et monita, eorum synodis plerumque præmissa, quibus discretè causas explicarint, propter quæ illas coegerunt.

IV. In constitutione edita à Leone X in concilio Lateranensi dicitur, synodos cogi, ut *depravata corrigantur*: quæ verba expendens Erasmus Chokier, in tract. de Jurisdictione in exemptos, tom. 2, p. 1,

§ 18, n. 206, ait : « Episcopalis synodus instituta est quatuor ex causis, à quibus unam hic designat Pontifex : primò, ut depravata corrigantur; secundò, ut ignorantes instruantur; tertio, ut regulæ morum, statutaque formentur; quartò, ut quæ in provinciali synodo decreta sunt, in episcopali publicentur. »

V. In Pontificali Romano, sub tit. de Ordine ad synodum, ita episcopos præsentat allocquitur : « Venerabiles consacerdotes, et fratres nostri charissimi, præmissis deo precibus, oportet ut ea quæ de divinis officiis, vel sacris ordinibus, aut etiam de nostris moribus, et necessitatibus ecclesiasticis à nobis conferenda sunt, cum claritate, et benignitate minusquisque vestrum suscipiat, summamque reverentiã, quantum valet, Domino adjuvante, percipiat, vel quæ emendatione digna sunt, omni devotione unusquisque fideliter studeat emendare. »

VI. Initio statutorum synodalium Ecclesiæ Aëduensis anni 1299, quæ referuntur tom. 4 Theaur. nov. anecdot. Martene et Durand., col. 480, hæc leguntur : « Quia humana natura de facili prolabitur ad delicta, expedit ut homini noxius appetitus frenetur, et ligetur legalibus constitutionibus, et præceptis, ut declinet prohibita, et permissa sequatur. » Extant eod. tom. 4, col. 422 et seq. synodalia statuta Ecclesiæ, et diocesis Andegavensis, ab episcopo Harduino anno 1423 edita, in quorum præfatione hæc episcopus loquitur : « Cura pastoralis officii et suscepi regiminis nos instanti pulsat aucto, tanto velocius ad subditorum nostrorum culpas, et morum correctionem assurgere, quanto eas damnabilibus desereremus incorrectas. » Et postquam diocesis suæ vitia, et corruptelæ longè oratione est prosecutus, sic tandem præfationem absolvit : « Hinc est, quòd nos præmissorum consideratione debitum officii nobis commissi exequentes, vitia extirpare, virtutesque inserere, ac salutem et periculum animarum subditorum nostrorum, et nostræ providere cupientes, ne sanguis eorum de manibus nostris in districti iudicis examine requiratur, plurimorum scientificorum, proborum, et honestorum virorum ducti consilio, prohibitiones, monitiones, ordinationes, et statuta, quæ sequuntur, fecimus, constituimus, » etc.

VII. In amplissima collectione veterum scriptorum et monumentorum, edità à citatis Martene, et Durand., tom. 7, col. 1225, referuntur statuta synodalia ecclesiæ Ambianensis, condita anno 1464, in quorum initio hæc leguntur : « Cum solem illud bene actum censetur, quo vita hominum corrigitur, nullique dubium existat, quin ex decretis, et legibus, statutis, et constitutionibus humana coarctetur audacia, et appetitus noxius ad juris tramitem reducatur; ideò nos subditorum nostrorum mores in melius reformare cupientes, nonnulla statuta decrevimus promulganda. »

VIII. Episcopus Andomarenensis, in synodo diocesanâ anni 1583, causam allegans cur synodus quotannis cogatur, ait : « Quædam sunt ita communia mala, ut diocesim unam integram obtineant, nec facile possint, nisi communi consilio, et auxilio eorum omnium qui in diocesi sunt, extirpari. Ad hæc congruit, ut una eadem diocesis, eodem uno modo, et eisdem unis legibus universa regatur. Quæ rectè à Patribus, et nominatim à Tridentinis statutum est ut, præter particulares ecclesiarum visitationes, quotannis etiam synodi diocesanæ celebrentur, in quibus, congregatis totius diocesis capitibus omnibus, statuuntur ea quæ pro communi totius diocesis bono statuenda videri possint, et caveatur ne quæ bene constituta sunt, temerentur. »

IX. S. Carolus Borromeus in præfatione ad synodum diocesanam Mediolanensem XI, quam habuit anno 1584, part. 2 Act. ecclæs. Mediol., pag. 599 : « Quoniam, inquit, præcipua quedam capita sunt, in quibus exequendis longè languidiori studio actum, aut fortassè crebrius peccatum est (id quod ex speculatione nostrâ archiepiscopali, quæ in visitatione, alioque munere præstare debemus, hoc ipso præser-

tim anno, animadvertimus); ideò, ut prospiciamus, atque adeò caveamus, ne quid ex eo detrimenti jam institutæ disciplinæ ratio, progressioque patiatur, volumus his nostris monitiis assiduum eorum executionem excitare, eamdemque explicationibus argere, atque adeò ob oculos ponere, quò distinctius, et clarior, ob eamque rem facilius, et commodius in executionis usum ab iis ipsis, quorum interest, inducantur. »

X. Similia passim occurrunt in aliorum episcoporum diocesanis synodis, quæ scopum indignant, ad quem synodales constitutiones collineare debeant. Hunc præ oculis habet episcopus, ad illum suas dirigit constitutiones, et rem totam conficiet, quam ex crebrâ synodorum celebratione Ecclesia intendit.

CAPUT II.

Quâ methodo, quoque sermone stylo conscribendæ sint synodales constitutiones.

I. Nihil peculiare dicendum occurrit de methodo quâ sint exarandæ synodales constitutiones, nisi quòd in memoriam revocetur monitum Isidori, l. 2 Etym., c. 10, relatum can. 2, dist. 4, ubi inter cæteras conditiones, quas in lege requirit, has etiam exposcit, nimirum, ut sit *necessaria, utilis, loco temporisque conveniens*. Haud enim imitatione dignos putamus illos episcopos, qui ut methodum retineant, quam à suis prædecessoribus servatam vident, innumeras consanciant, neque necessarias, neque utiles, neque temporis accommodatas constitutiones: non animadvertentes, sapienter utique eas conditas fuisse à suis prædecessoribus, utpotè maxime convenientes ætati quâ suas celebrârunt synodos; hodiè verò, mutatis rerum circumstantiis, esse prorsus supervacaneas. Inter plurimas diocesanæ synodos, quas pervolvimus, synodum etiam percurremus anno 1609 habitam ab Anastasio Germano, archiepiscopo Tarantasiensi, cujus constitutiones distribute sunt juxta ordinem titularum decretalium. Ideò autem hanc methodum Germanus elegit, ut suo clero aliquod saltem specimen daret juris pontificii, cujus plerosque prorsus jejunos et ignaros depræhenderat. At si quis vellet eandem methodum sectari, ubi juris canonici studium viget, et scientia emicat, superfluis certè, atque inutilibus constitutionibus suam replet synodum, et potius quàm statuta suæ diocesis indigentis congruentia, novam videtur conficere collectionem juris communis.

II. Synodus coacta ab Antonio Mariâ Gratiann, episcopo Amerino, anno 1595, referata est decretis concilii Tridentini; et laudabiliter sanè: etenim celebrata cum fuerit triginta circiter annis post absolutum, et confirmatum Tridentinum, necesse fuit istius saluberrimis sanctionibus clerum et populum imbucere; quod ob eandem rationem à S. Carolo Borromeo in suis tam provincialibus, quàm diocesanis synodis præstitum, ex earundem discimus lectione. At cum hodiè Tridentini decreta vulgatissima sint, frustraneum profectò videretur illa transcribere, atque in diocesanæ synodi acta intrudere; sed sat erit eadem innuere, novis sanctionibus fulcire, earumque observationem urgere. Eadem præterea Amerina synodus quamplurimis abundat adhortationibus, monitiis, et statutis, quæ prudens episcopus necessaria putavit ad radicibus evellendum vitiorum solum, quod, ob diu intermissam synodorum coactionem, in suæ curæ concedito Domini agro nimirum supereruisse compererat. Hanc methodum illis commendamus episcopis qui diocesi præsent, in quâ abusus et corruptelæ, unâ cum rerum divinarum insectiã, adeò altas egerunt radices, ut non facili extirpari queant: oportet enim tunc synodo inserere congruas instructiones, ad erudiendos indoctos, et synodales constitutiones crebris conspergere adhortationibus, quibus earum iugo ferendo insuetus populus, ad collum eadem submittendum suaviter inducatur: quinimò, generatim loquendo, hanc methodum illis etiam ecclesiarum

presulibus summopere convenire arbitramur, qui ferè nunquam suum clerum, et populum encyclicis literis alloquuntur, nec alias synodos se faciliè deinceps habituros prævident; ita quippe, in unius saltem synodi lectione, amnes oves sui pastoris vocem quodam modo audiunt; quaque facere, quaque declinare debeant, adscedunt. Qui verò sæpius synodos celebrant, aut frequenter, prout scilicet se obtulerit occasio, encyclicis literis commissum sibi gregem pascent, hortantur et edocent, satius erit, ut à proxima instructionibus, in suam synodum inserendis, abstineant, ne secus inutiliter repetant quæ jam alias edixerunt, rerumque frustrâ repetituram multitudinem legentium mentes obruant. Verùm, cum etiam hæc res ab innumeris pendeat circumstantiis, quas prævidere et considerare est impossibile, ideoque liberum relinquimus episcopo eam methodum in suis conscribendis synodalibus constitutionibus seligere, quæ magis ei arriserit, modò nunquam à proposito deviet prospiciendæ salutis animarum.

III. Quod attinet ad sermoneis stylum in componendis constitutionibus servandum, meminisse etiam oportet quod laudatus Isidorus inculcat, nempe: *Erit autem lex... manifesta, ne aliquid per obscuritatem in cationem contineat*; ac prouide talibus verbis est conueniendum, quæ omnem excludant ambiguitatem, conditorisque mentem ac voluntatem subditis perspicuè exhibeant. Estque hæc conditio ad eam necessaria, ut quamvis, iuxta Suarez, l. 1. de Legibus, c. 11, n. 4, ad solam pertineat legis perfectionem, non itidem ad substantiam; altamen, si lex verbis ita obscuris sit concepta, ut multiplicem sensum reddat, nec quem legistator intenderit, poterint interpretes et doctores determinare, vni et officicium obligandi eam non obtinere, docent Baldus, in leg. *Dati operâ*, 11, cod. de his qui accusari non possunt, et Everard., Arg. legal., loco à rubro ad nigrum, n. 7; et certe qui in praxi unum ex multis sensibus, quos lex obscura præ se fert sequitur, legis violatæ reus et pœna obnoxius esse nequit; et tamen postea, eo rejecto, alius sensus, legitimâ auctoritate usue approbatus sit vel receptus, arg. cap. *Capellanus*, 4, de Ferris, ubi Panorm., n. 6; Inola, n. 5; Harbos., n. 4. Tanti igitur interest, claris ac manifestis verbis legem adornare, quanti exactam ejusdem executionem obtinere, aditumque occludere tergiversationibus, quibus subditis se valeant excusare à legis observatione. Cæterùm, dummodò obscuritas et dubietas in lege vitetur, nihil refert, quo sit exarata stylo. Synodi habitæ annis 1680, 1686, 1692 et 1697, à Guidone de Seve de Rochecourant, episcopo Atrabateni, qui annis amplius quadraginta eidem ecclesie præfuit, gregemque suum assidua presentia torvit, atque à noxiis erroribus, morumque corruptelis, indefessâ curâ tutatus est, uti legitur tom. 5 Gallie christiænæ Dionysii Sammarthani, col. 553, scriptæ sunt breui, conciso, et laconico sermone; eundemque stylum imitantur synodi habitæ à cardinali Lanfredino, episcopo Auximano, et Cingulano, annis 1731, 1735 et 1736. Ex aduerso alias vocantur inuenimus synodos, longo et asiatico, ut vocant, elucubratis stylo; qui utique rudiorum capti videtur magis accommodatus. Sed etiam in hoc quilibet abundet in sensu suo, et stylum adhibeat, quem maluerit.

CAPUT III.

Quæ utiliter in unâ, inutiliter in aliâ synodo decernuntur: ubi nonnulla de oblatiis, eremitis et Græcis degenantibus in hæcæstus episcoporum Latinorum.

I. Audiuimus nuper ab Isidoro, legem convenire debere loco et tempore; ex hoc verò illud consequitur, quod jam superius animadvertimus, non posse videlicet certam regulam præscribi, quæ constitutiones indiget in quolibet synodo edendas; quæ enim uno tempore, atque in uno loco saluberrime sunt, alio

tempore alioque in loco incassam renovantur. Rem uti nos facturos promissimus, nonnullis exemplis illustrabimus.

II. Pluribus Ecclesie sæculis, liberum fuit parentibus, impuberes filios Deo et monasterio offerre; itaque semel à parentibus oblati, integrum deinceps non erat monasterium deserere, atque ad seculum regressi, sine apostasiæ notâ: quocirca communis adagii loco habebatur canon. 49 concilii Toletani IV, *Monachum aut patrem devoto, aut propria professio, facit*: tom. 3 Collectionis Harduini, col. 589. Tantam parentum in filios potestatem aliqui profulxerunt opinantur à veteri Testamento, ubi 1 Regum, c. 1, legitur, Samuelem, trium annorum puerum, fuisse à matre templo oblatum: alii eam referendam autunt ad antiquas Romanorum leges, per quas tantum parentibus in suis liberos astruebatur dominium, ut jus vitæ ac necis in istos haberent, summâque urgente necessitate, possent eosdem in servitium vendere sine redemptione, quemadmodum constat ex l. 1, tit. 3, l. 1, 3, cod. Theodos., et ex l. 10, tit. 47, l. 8, cod. Justinian. Quamquam autem christiano imperatorum leges ejusmodi enormem parentum in filios potestatem multum coercerint, facultatem nihilominus illis reliquerunt, de suis liberis, quamdiu essent impuberes, pro arbitrio disponendi, excepto dumtaxat mortis et servitium negotio, uti habetur in l. unic., tit. 45, leg. 9, cod. Theodos. Verùm, quæcumque fuerit origo prædictæ consuetudinis, quam usque ad seculum XII perseverasse, ex epistolâ 1 sancti Bernardi ad Robertum nepotem, atque ex epistolâ Siberti ad Rodolphum abbatem Sancti Trudonis, colligit Constant. in Epist. Romanorum Pontificum, tom. 4, col. 317; certum est, quòd, quamdiu ea in Ecclesiâ viguit, ferè omnia concilia aliquid decernere de pueris et puellis à parentibus monasterio oblati, uti inter cætera Aurelianense V anni 549, can. 16, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 1447, Matisconense I, anni 581, can. 12, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 452, Tolitanum X, anni 656, can. 6, ibid., col. 980. At, postquam ea disciplina obsolevit, inepum planè foret de iisdem oblatiis in synodis verba fieri.

III. Quemadmodum porrò diversitas temporum facit, ut in hodiernis synodis nihil statendum occurrat de impuberibus filiis à parentibus monasterio oblati; ita locorum diversitas efficit, ut in aliâ synodo prudenter atque utiliter, in aliâ verò imprudenter et inutiliter de hoc agatur, ad hoc extante, oblatorum genere. Alii quondam fuerunt, et alcuni etiam nunc sunt, monasteriorum oblati, de quibus Mabillonius in præfat. ad sec. VI in Act. SS. ord. S. Benedicti, n. 93, et Carolus du Cangius in Gloss., verb. *Oblati monasteriorum*; homines scilicet, qui se suasque omnia in monasterii usum conferunt, ejusdemque monasterii prælato ad omnia obediunt. Ejusmodi autem oblati, qui etiam *donati* appellantur, habitum quidem assumunt à secularibus paululum diversum, sequæ monasterio tradunt sub certâ verborum formulâ, nulla tamen solemnî professione se obstrungunt: quocirca religiosi verè non sunt, nec matrimonii validè contrahendi licetapaces; simplex quippe castitatis votum, si quod forte in prædictâ oblationis formulâ, quæ pro monasteriorum diversitate est diversa, continetur, impedit utique matrimonium contrahendum, sed contractum non dirimit: uti ad rem ponderans Tapia in aut *Ingress*, v. *Sua*, cap. 40, n. 6; Covarr., in cap. *Alma mater*, part. 2 Relect., § 2, cap. 8, Navarrus, consil. 81, primæ edit., n. 15, de Regular.; Fagnianus, in cap. *Ut privilegia*, de Privilegiis, n. 50; Lezana, Oper. mor., tom. 1, p. 2, cap. 8 et 9, ubi formulam refert quam recitant oblati ordinis S. Hieronymi; Rocca tom. 2 Disp. jur., c. 140, ubi expendit formulam oblationis mulierum sacras ingredientium, ades nuncupatas SS. Virginis Dolorum de Urbe; Donat is, tom. 1 iter. regular., part. 2, tract. 15, de Oblatis religiosorum, q. 6, per tot., rota in Romanâ majoratâ, et primo

genituræ de Cesarinis 16 Junii 1698, § *Si quidem electio*, coram Laucetâ.

IV. Quamvis verò prædicti oblato religiosi non sint, attamen si omnia bona sua, ne minimâ quidem eorum parte, neque quoad proprietatem, neque quoad usufructum sibi reservatâ, absque fraude et dolo, in monasterium contulerint, et habitum aliquâter mutaverint, consentur personæ ecclesiasticæ, gaudenque privilegio fori, atque immunitate ab exactionibus secularibus, uti colligitur ex cap. *Per exemptionem*, de Privileg., in 6, ubi Bonifacius VIII statuit: *Per exemptionem ecclesiæ concessam, ipsa ecclesiæ, et ipsius monachi, vel canonici, clerici etiam, et conversi, perpetuèque oblato...* intelliguntur excepti: atque ex Clement. 1. de Decimis, in quâ Clemens V, postquam declaravit, teneri regulares decimas persolvere de animalibus familiaribus, et pastorum suorum, addit: *Ceterum præmissa extendi volumus ad animalia, quæ per religiosorum ipsorum donatos, seu oblato tenentur, dum tamen illi religiosi eidem cum effecta donaverint, aut obtulerint se, et sua*: quas constitutiones rectè perpendunt Fagnanus in cit. cap. *Ut privilegia*, n. 25 et seq., et Barbosa in eod. cap., n. 45. Ut verò subtrahantur etiam ab episcopi jurisdictione, solique subdantur prælato regulari, non solum necesse est ut prædictas implent conditiones, juxta apertam decisionem Alexandri III, in cap. *Cum et plantare*, 5, de Privileg.: *De confratribus* (hoc nomine oblato appellat) hoc constitimus, ut si, non se prædictis fratribus omnino reddiderint, sed in propriatibus suis omnino dixerint remanendum, propter hoc ab episcoporum sententiâ nullatenus evadantur, sed potestatem suam in eos, sicut in alios parochianos suos, exercent, cum pro suis fuerint excessibus corrigendi; verum cum, jure novissimo Tridentini, sess. 24, cap. 11, de Reform., requiratur, ut acta religioni inserviant, cujus sunt ordiati: secus, etiam si ab aliis conditionibus non deficiant, episcopali foro remanent obnoxii. Ad arcendas autem dissensiones, super prædictâ oblatorum exemptione, sæpè inter potestatem secularem, et episcopos excitatas, accuratissimum decretum olim editum fuit à sacrâ congregatione concilii, in quo singule enumerantur qualitates, quibus præstare debent oblato, ut habeantur pro personis ecclesiasticis; atque ad istas decreti normam omnes deciduntur quæstiones oblatorum immunitatem spectantes. Alia præterea ab eadem sacrâ congregatione emanarunt decreta, quibus definitum est quandouam talem oblato etiam à foro episcopali prorsus subtrahantur, et quandouam tam episcopi, quam prælati regularis coercionem subiaceant. Primum decretum refertur à Cohell. ad bullam Boni regimini, c. 50, n. 142; Passerinus, de hominum Stat., tom. 2, q. 187, art. 4, n. 225; Barbosa, cit. loc., et fusè explicatur à laudato Fagnano. Aliâ decreta sunt à nobis indicata, et expressa in quâdam causâ Anglonens. sacrâ congregationi propositâ 15 et 29 Januarii 1724, de quâ tom. 5 Thesaur. resolut., pag. 5 et 11.

V. Jam autem episcopus diocesim administrans, ubi plures degunt oblato, sapienter sanè enuntiata decreta in suam synodum inseret, aut illis conformes novas promulgabit constitutiones: at, si in diocesi ejusmodi oblato non reperiantur, constitutiones ad eisdem pertinentes synodi paginas inutiliter reperient. Idemque judicium ferendum est de synodalibus statutis feminas respicientibus, quæ vulgò B. Beguina, Tertiarie, et Biazche appellantur: ubi enim ejusmodi feminarum copia invenitur, prudenti certè consilio aliquid de iis, earumque vivendi ratione, in synodo decernitur: laudabiliter quoque poterunt certæ regule designari, in eandem admissione ad Beguinarum habitum servandæ, quæ jampridem à sacrâ congregatione concilii præscriptæ fuere, et à nobis relate sunt in quibusdam ex nostris institutionibus pro archiepiscopi munere olim Bononiæ Italico sermone editis, ac deinde in Latinum conversis, videlicet instit. 29, § *Post mensura*, et instit. 105, in monitis

pro mulieribus Tertiaris, quæ privatim in suis adibus vitam agunt, § 1. Ast ubi aut nullæ, aut raræ sunt femine quæ Beguinarum amplectantur institutum, nemo non videt supervacuum esse de illis in synodo pertractari.

VI. A religionum oblati ad eremitas progredientes, aliud ad rem nostram appositum ab istis desumimus exemplum. Quatuor sunt eremitarum genera: alii tria substantialia nuncupant religiosi vota in aliquâ ex religionibus à Sede Apostolicâ approbatis, quales sunt eremite Camaldulenses, qui propterea sunt veri religiosi: alii à votorum nexu soluti, in aliquâ congregatione degunt, ab episcopo approbatâ, modumque vivendi ibidem tenent ab eodem episcopo præscriptum; et isti, licet religiosi verè non sint, interdum tamen, cum aliquâ improprietate sermonis, religiosi vocantur: alii sunt eremite, qui nec religionem professi, neque ulli ascripti congregationi, habitum eremiticum ab episcopo accipiunt, ejusdemque auctoritate, alicujus ecclesiæ adducuntur servitio: alii demùm sunt, qui pro suo libito eremiticis vestes induunt, neque ullius ecclesiæ, legitimâ auctoritate, alligati servitio, solitariam vitam eligunt. Ex his quatuor eremitarum speciebus de quibus à nobis actum est in nostro opere de Canonizat. sanctor., lib. 5, cap. 35, n. 45, secunda, et tertia ordinariè subsunt episcopi potestati: eremite verò quartæ speciei, utpote qui inter personas ecclesiasticas non numerantur, fori privilegio non gaudent; absolum quippe videretur, ut quis, pro suo arbitrio, se à licitè eximeret jurisdictione, cui erat antea obnoxius: quemadmodum rectè considerant Ferosinus in cap. *Nullus*, de Foro competent., q. 15, n. 4 et 2; Fagnanus, ibid., n. 65; Cortada, Doc. Catal. tom. 5, dec. 157, n. 61; Diana, in oper. coordinat., tom. 9, tract. 2, resol. 174, aliique passim: licet tamen episcopo competat eos compellere ad habitum demittendum, vivendique rationem descendendam, quam propriâ auctoritate susceperunt. Hanc potestatem in suâ synodo exercuit episcopus Gerundensis, prohibens, sub penâ excommunicationis, ne quis sine episcopi decreto, amictus eremiticis vestes assumere, ut legitur apud Romauer., l. 5, tit. 45, cap. 1, 2, 4 et 5. Severiores etiam leges adversus eosdem eremitas, tanquam apes sine rege, uti doctores loquuntur, hinc illuc discurrentes, tulit clar. mem. cardinalis Portocarrero, archiepiscopus Toletanus, in suâ Toletanâ synodo, l. 5, tit. 15, constitut. 4. Nihil igitur est, quod à similibus constitutionibus condendis alios detineat episcopos, qui ejusdem generis vagos eremitas in suâ habent diocesi. Jure poriter poterunt leges sancire, alios complectentes secundæ, et tertiæ speciei eremiticis; puta edicere, se nulli in posterum veniam daturus solitariè vivendi, cujus mores sibi non fuerint antea bene perspecti, aliorumque testimonio comprobati; quod laudabiliter sancitum legitur à cardinali Carolo Barberino in suâ synodo Farfensi, atque à cardinali Cybo, in synodo Ostiensi et Veliternâ, habitâ anno 1698, tit. 55. Ea siquidem solitariè vivendi ratio, adeo periculosa est, ut Hieronymus, in epist. 125 ad Rusticum monachum, n. 9, eligendam asserat à solis verè, et non ex parte perfectis; et synodus Venetica anni 465, can. 7, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 797, ne monachis quidem illam permittebam censuerit, nisi fortè probatis, post emeritos labores. Multòque magis decet, ut episcopus in synodo regulas præscribat ab eremitis religiosè servandas, quod itidem à præfatis cardinalibus diligenter præstitum vidimus. Ex pluribus autem, quæ circumferuntur, eremitarum regulis, optimæ sunt quæ habentur in appendice ad concilium Romanum, pag. 257, à san. mem. Benedicto XII concinnate, atque in eodem concilio, tit. 22, c. 2, singulis episcopis proposita, et commendatæ, ut ad earum normam suos diocesanos eremitas vivere cogant. Has igitur rectè episcopus suæ synodo adjunget, earumque observantiam, ut in eodem concilio Ro-

mano cautum est, *praefecti promoveantur*. Verum haec, ut quilibet videt, solis aptantur diocesisibus, quas aliquot incolant eremite; nequaquam verò aliis à quibus absent. Quamobrem qui istarum regionum praeficiantur antistes, oleum et operam perderent, si vano perita voluminosam conciliandi synodum, constitutiones, et regulas in illam ingererent custodiendas ab eremitis, qui ceteroquin in nullo suae diocesis angulo existunt.

VII. In aliquibus diocesisibus, uti etiam superius dictum est, unà cum Latinis commorantur Catholici Graeci ritus, eidem Latino episcopo omnes subjecti; cui propterea laedi ascribetur, si in suà synodo proscribat errores, et insectetur abusus, si qui fortè in praedictos Graecos irrepserint. Ita se gessit cardinalis de Torres, archiepiscopus Montis Regalis in Sicilia, qui in diocesanà synodo interdixit Italo-Graecis, suam habitantibus diocesim, usum *synaxarii*, quod recitare solebant post lectionem sextam sabbati ante dominicam sexagesimam, eo quòd in eo contineretur error, à oetholice Ecclesia jamdiu damnatus, de animabus in caelum non recipiendis, neque ad aeternas oblegandis penas ante diem iudicii: vetuit praeterea, ne iidem recitarent officium impij Gregorij Palamae, archiepiscopi Thessalonicoensis: censuramque perstrinxit quosdam acclamationes, quibus plaudiebant eidem Palamae ac sceleratissimo Photio, pseudo-patriarchae Constantinopolitano, auctori schismatis Graecorum: quae quidem synodalia cardinalis de Torres decreta referuntur à Joanne de Joanne in tract. de divinis Sicularum Officiis, cap. 11. Neque idcirco cardinalis ordinariae suae potestatis limites est praetergressus; quamvis enim nequeat episcopus quaestiones definire ad fidei doctrinam pertinentes, non tamen prohibetur, ne aut in synodo, aut extra synodum, cavendos jubeat errores, jam ab Ecclesia proscriptos, quod colligitur ex cap. *Ab obedienda*, de Haereticis, notatque Gonzalez in cap. *Vestra*, n. 3, de Locato et Conducto. Commendandi igitur erant etiam illi similia ecclesiarum praesules, si suam curam et studium impendant, ut Graecorum, quibus praesunt, praecidant errores, depravatosque mores corrigant. At, ubi nulli sunt homines Graeci ritus, videtur aeream verberare episcopus, qui in suà synodo de illis sanà doctrinà informandis se valde sollicitum ostentaret. Sed de Graecorum erroribus, de quibus his quae praestare debent episcopi Latini, ut Graecis homines, in suis diocesisibus degentes, ab illis immanes servare valeant, alibi fusiis agemus.

CAPUT IV.

Aliis exemplis demonstratur non omnes constitutiones omni synodo aequè congruere: ubi multa de Judaeis degentibus in terris Christianorum.

I. A multis christiani orbis regionibus, uti in Hispanià, et Lusitanià, Judaei coguntur perpetuo exulare; in aliis solum liberè habitare permittuntur. Ab omni temporali ditione Romanae Ecclesiae jussi sunt abesse exceptà Romà et Anconà, per constitutionem 110 S. Pii V, quae incipit: *Hebraeorum*, tom. 4, part. 3 Bull., p. 57. Et quosquàm Sixtus V per alias litteras in formà brevis, datas die 22 octobris 1586, inter cetera privilegia Hebraeis concessa, potestatem eisdem fecerit domicilium ligendi in quolibet loco, temporali Ecclesiae dominio subiecto, haec tamen Sixti V litterae revocatae postea factae à Clemente VIII, constitutione 119, quae incipit: *Cetera et obdurata*, quae iterum Hebraeis expulsi sunt è terris Ecclesiae, exceptis duntaxat Romà, Anconà et Avenione. Cùmque sub eodem Clemente VIII ad Ecclesiam Romanam devolutus fuerit ducatus Ferraricensis, et subinde, sub Urbano VIII, ducatus Urbinateus, venia data est Hebraeis domicilium retinendi, quod antea habebant, in aliquot istorum principatum locis.

II. Quibus praemissis, facile erit cullibet djudicare quibusnam locis statuta convenient, certum Christianis praeficientia modum cum Hebraeis con-

versandi: illis quippe in regionibus, in quibus Hebraei stabilem sedem habent, omnino expedit ut episcopi in suis synodis nimiam coerceant Christianorum cum illis consuetudinem, jurisque communis sanctiones, summorumque Pontificum instaurant libè respicientia decreta, quae, ad eorundem episcoporum commodum, conglomerata proferimus. In cap. *Judaei*, 5, de Judaeis, prohibetur Christiani cum Hebraeis cohabitare, et contravenientes subjiciuntur excommunicationi. Quò verò exactius huic praeepto fieret satis, atque nimia evitaretur familiaritas Christianorum cum protervis Hebraeis, quam omnes antiqui Ecclesiae canones detestantur, praecipue canon 50 concilii Illiberitani, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 253; canon 40 concilii Agathensis, tom. 2 Collectionis ejusdem, col. 1002; canon 15 concilii Epaonensis, ibid., col. 1049; canon 15 concilii Matisonensis I, tom. 3 ejusdem Collectionis, col. 455; jussit Paulus IV, in suà constitutione 4, § 1, tom. 4, parte 1 Bullar., pag. 321, ut in locis ditionis ecclesiasticae in quibus degere permittuntur Judaei, habitare debeant in loco separato, et clauso, atque à Christianorum aedibus penitus sejuncto. Ne verò cum Christianis confundantur, decrevit Innocentius III, in cap. *In novellis*, 15, de Judaeis, ut in quilibet Christianorum provinciam habitum deferant à Christianis diversum. In ejus decreti executionem concilium Ravennatense II, anni 1511, rub. 23, t. 7 Collectionis Harduini, col. 4570, Judaeos portare statuit in *pennis superioribus certum signum, scilicet rotam panni crocei coloris; et mulieres eorum in capite*. Eodemque ferè signo eodem à Christianis distingui voluere Patres concilii Albiensis, anni 1254, can. 65, tom. cit. ejusdem Collectionis, col. 468; Nemausensis, anni 1284, tit. de perfidis Judaeis, ibid., col. 956; et Avenionensis, anni 1526, can. 59, ibid., col. 1514. Paulus verò IV, in laudatà constitutione, § 3, ab Hebraeis masculis semper deferendum constituit *bitum glaxei coloris; à feminis verò aliud signum patens, ita ut nullo modo ceteri aut abscondi possit; et licet ab istius signi delatione Pius IV, in constitutione 57, t. 4, p. 2 Bullar., pag. 105, iter facientes absolverit Hebraeos, ejus tamen constitutio rescissa fuit à S. Pio V in suà constitutione 10, § 6, tom. 4, part. 2 Bullar., pag. 286, atque à Clemente VIII, in citatà constitutione 19. Ne porro Judaei publicis praeficiantur officii vetitum est ab Innocentio III, in esp. *Cum sit*, 16, atque à Gregorio IX, in cap. *Ex speciali*, 18, de Judaeis. Ne iidem fiscalia ac vectigalia condocant atque à Christianis exigant, interdictum jam fuerat à synodo Regiaticina anni 850, can. 20, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 50, iteràmque sancitum à Gregorio IX, cit. loc. Ne ad suos lactandos filios christianas matricas adhaerant cautum est, in cit. cap. 8 et cap. 15, de Judaeis, atque à Gregorio XIII, in suà constitutione 151, § 11, tom. 4, p. 5 Bullar., pag. 9. Christianis autem non licere aut acceptà mercede servitium suum Judaeis assidue impendere, habetur in cit. cap. 5, 8 et 15, de Judaeis; aut, ad suas curandas infirmitates Judaeum medicum arcessere, liquet ex citatà constitutione 4 Pauli IV. Constitutione 129 Gregorij XIII, tom. 4, part. 4 Bullar., pag. 1, quibus à synodo quinisexta, can. 11, relato à Gratiano, q. 1, 18, can. 15, anathemate percelluntur laici, et depositionis poena decernitur in clericis qui ad suam sive tuendam sive recuperandam valetudinem Judaei medici operà utuntur. Aliae plurimae Ecclesiae sanctiones hanc materiam spectantes congestae sunt à cardinali Sanctorio in suo Rituali Sacramentorum, tit. de infidelium Conversione procurandà; quibus addenda est constitutio Clementis XI, incipiens *Propaganda*, in ordine 61, tom. 10 Bullar., nov. p. 64, ubi prospicitur indemnitati Hebraeorum Christi fidem complectentium, caveaturque ne bonis priventur quae antea possidebant, neque excludantur à successione ad parentum hereditatem. In his itaque diocesisibus in quibus licet Hebraeis impanè commorari, licebit etiam episcopo praedictas constitu-*

tionem, ne à fidelium memoriâ excidant, renovare. Legere etiam poterit nostram epistolam die 28 februarii 1747 datam ad archiepiscopum Tarsensem, nostrum in Urbe vicegerentem, in qua ex communi theologorum doctrinâ prohibemus Hebræorum infantes baptizandos non esse iuvitis parentibus, nisi eæ occurrant peculiare circumstantiâ quas recenset S. Thomas, 2-2, q. 10, art. 12, et 3 part., q. 68, art. 10; eaque occasione non pauca allegavimus sacrarum Urbis congregationum decreta ad eandem rem pertinentia, e quibus excerpere poterit episcopus, suæque synodo atterere, quæ opportuna iudicaverit ad suum educendum gregem, si quem habeat Hebræis permixtum. Hæc epistola inserta est in l. 2 Bullarii nostri, n. 28. Aliam quoque epistolam encyclicam ad primum, archiepiscopos, et episcopos Poloniae conscripsimus, datam die 14 junii 1751, in qua pleraque indicavimus quæ vetita sunt Hebræis commemorantibus in Christianorum regionibus. Eodemque anno, sub die 15 decembris, aliam dedimus epistolam ad præsullem Petrum Hieronymum Guglielmi, Romanæ inquisitionis assessorem, de baptizandis Hebræorum infantibus: quæ epistolæ, separatim tunc editæ, mox impressæ sunt ejusdem Bullarii nostri t. 3, n. 49 et 54.

III. Verum, quod plus negotii interdum facessit episcopis, est matrimonium ab Hebræis in infidelitate contractum et consummatum, de quo disputatur an et quando per conversionem alterutrius conjugis ad christianam fidem dirimatur. Certum est infidelium conjugum, ex privilegio in fidei favorem à Christo Domino concessio, et per Apostolum Paulum, 1 ad Corinth., c. 7, promulgato, dissolvi, cum conjugum alter christianam fidem amplectitur, remente altero, in suâ infidelitate obdurato, cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumeliâ Creatoris, hoc est, non sine periculo subversionis conjugis fidelis, vel non sine execratione sanctissimi nominis Christi, et christianæ religionis despicientiâ. Ex hoc verò fit integrum non esse conjugii converso transire ad alia vota, prius quam infidelis interpellatus, aut absolutè recusaverit cum eo cohabitare, aut animum sibi esse o-tend-rit cum illo quidem cohabitandi, sed non sine Creatoris contumeliâ; uti colligitur ex celeberrimâ decretali Innocentii III, in cap. *Quanto*, de Divortiiis, notantque Sanchez, de Matrim., lib. 7, disp. 74, n. 42; Salmanticenses, tom. 2, tract. 9, de Matrim., cap. 4, n. 48; cardinales de Laurea, de Matr., disp. 16, n. 198; Clericatus, de Sacram. Matrim., dec. 11, n. 24. At quandoque evenit conjugem infidelem in longinquas abissee regiones, aut ita latitare ut interpellari nequeat; et tunc dubitatur an, interpellatione omissâ, fas sit converso alios inire nuptias. Affirmant plerique, quibus astipulantur Sanchez, cit. loc., n. 14; Genuensis, in Prax. cur. archiep. Neapol., c. 27, n. 20; Riccius, in Prax., p. 1, resol. 241. Alii ex adverso, inter quos Pontius, l. 7 de Matrim., cap. 48, n. 22, in eo rerum statu necessariam putant dispensationem summi Pontificis, cujus est declarare in quibusnam circumstantiis destinat obligare præceptum divinum, quo prædicta interpellatio ante rescissionem matrimonii videtur injuncta; atque huic posteriori sententiæ in quadam causa Florentinâ, discussâ 17 januarii 1722, adhuc sit sacra congregatio concilii, cujus iudicio nos omnia subjecimus rationum momenta, quæ à dissidentibus inter se doctoribus in utramque partem afferuntur, uti legere est t. 2 Thesaur. resol., pag. 117 et seq. Nec Sedes Apostolica difficilem se præbet eam petentibus dispensationem quam urgens causa suadet concedendam: etenim, sicuti in præfata causâ Florentinâ animadvertimus, Gregorius XIII locorum ordinarius, parochis et presbyteris missionariis societatis Jesu, in Angolâ, Æthiopiâ et Brasiliâ degentibus, potestatem fecit dispensandi cum quolibet conjugè qui christianæ religioni nomen dedit, ut novum possit matrimonium inire, omissâ interpellatione alte-

rius conjugis infidelis quem constat legitime interpellari non posse; et nos ipsi, ad Petri cathedram evecti, facultatem concessimus apostolice nuntio, Venetis commoranti, ut in simili rorum eventu possit ab ejusdem interpellationis onere relevare conjuges conversos, existentes in loco pro catechumenorum ejusdem civitatis Venetiarum: quod habetur in constitut. 3, nostri Bullarii tom. 1.

IV. Sed alia hinc oritur controversia de temporis momento quo rescindatur fœdus connubii de quo est sermo. Plerique doctores sentiunt, interpellato conjugè infideli, eoque aut expressè abnuente legitime cohabitare cum fidele, aut intra terminum sibi in interpellatione præfixum nihil respondente, dissolutum statim censi vinculum conjugii quo erant ambo contracti. Alii arbitrantur tunc primum dirimi cum conjux conversus alteras nuptias contrahit. Ab istius autem controversiâ decisione, alterius pendet enodatio difficultatis, de qua non semel contigit in ecclesiasticis foris disputari. Fingite Titium Hebræum christianam fidem amplecti; postquam fuit Baptismate abutus, uxorem suam Næviam, quam in Judaismo pertinetatem reliquit, interpellat, an veli secum cohabitare sine Creatoris contumeliâ; Næviam aut expressè renuat, aut intra præfixum sibi temporis intervallum nihil respondeat; aliud deinde matrimonium cum Hebræo viro contrahat Næviam, Titius autem christianus cælebem statum eligat; fugite rursus post aliquot annos Næviam cum suo secundo viro ad christianam fidem converti, colente adhuc Titio cælibaturo; gravis statim excitatur questio, an Næviam redire debeat ad Titium suum primum virum, an potius permanere cum secundo. Hujus autem questionis decisio ab aliâ pendet, quam antea proponebamus: etenim, si matrimonium Titii cum Næviam rescissum fuit, statim ac Næviam interpellata renuit cum Titio legitime cohabitare, uti opinantur doctores primæ sententiæ, validè profectò potuit eadem Næviam alteri se copulare viro cum quo propterea perseverare debet, etiam cum ambo Christianorum sacris sunt initiati; at si matrimonium in infidelitate contractum, tunc solum dissolvitur quando conjux conversus aliud conjugium inuit, uti existimant doctores secundæ sententiæ; cum Titius in casu aliam non duxerit uxorem, illegitimum certè fuit novum matrimonium à Næviam nondum à priori vinculo solutâ contractum; atque idcirco cum christianam fidem amplectitur, tenetur ad primum virum redire. Verum, cum res contigerit Florentiæ anno 1720, et de eâ disceptaretur in sacra congregatione concilii, nos, pro nostro, quod tunc gerebamus, secretarij munere, dissertationem clucebravimus, quâ luculenter ostendimus ex enuntiatâ sententiâ posteriorem esse tam inter antiquos quàm inter recentiores theologos et canonistas ferè communiter receptam; ex quo conclusimus virum Hebræum, de quo res erat, quique cum secundâ uxore quam juxta præmonstratum casum duxerat, Baptismum petebat, post illud susceptum teneri redire ad primam jam pridem christianam factam, et adhuc perseverantem inuuptam; et sacra congregatio ne latum quidem unguem à nostrâ sententiâ recessit, eoque libentius eam est amplexata, quòd, nobis pariter suggerentibus, comperit, ita consentientibus theologis in concilio adhibitis, fuisse ab eadem definitum, anno 1679 et 1680, in simili casu qui Florentiæ quoque evenerat; quæ omnia legenda sunt in Thes. resol., tom. 3, pag. 346 et seq.

V. Alter ejusdem causæ articulus, sacre congregationis discussioni tunc quoque propositus, indecisus remansit. Quærebatur itidem, an saltem jus superius summo Pontifici, primum matrimonium, in infidelitate contractum, et consummatum, supremâ suâ auctoritate relaxandi, veniamque concedendi conjugii, tardius ad fidem converso, ut, in prædictis rerum circumstantiis, posset cum secundâ uxore permanere. Opportuna etiam de hæc, longè utique graviori, questione fuit à nobis exarata dissertatio, quæ extat tom. 4 cit. Thesaur. resolut., pag. 30 et seq., in quâ

plures allegavimus doctores, hanc potestatem Pontifici asserentes, simulque contententes eam reipsa exercuisse S. Pium V et Gregorium XIII, sicut in citata dissertatione fusè habetur: sed sacra congregatio satius duxit à sententiâ ferendâ se abstinere; quoniam, etiam datâ Pontifici potestate rescindendi genus vinculum conjugii in infidelitate contracti, nihilominus, quod nos sacrae congregationi insinuare non pratermissimus, merito dubitabatur, num ea adesset gravissima causa, quae necessariae sunt ut per apostolicam dispensationem dirimatur.

VI. Itaque episcopus dioecesi præsident, in quâ, ob admixtionem Christianorum cum Hebraeis, interdum casus occurrunt, de quibus disserimus, utiliter de hisdem sermonem instituit in sua synodo. Salubriter in eâ formam inseret interpellationis à conjugio converso, alteri faciendam, in suâ persistenti perfidiâ, quam formulam integram refert Clericus, cit. loc. Prædenter denique suis parochis doctrinam tradet à sacra congregatione concilii approbatam, secundum quam djudicare debent, et et quando, per conversionem alterutrius conjugis ad christianam fidem, alter in infidelitate relictus libertatem nasciscatur à vinculo matrimoniali, quo erat obstructus. Severè autem prohibebit ne maritus Hebraeus ad fidem conversus, mittat ad uxorem in suâ persistentem infidelitate libellum repudiij, juxta ritum Judaicum, ut hæc ratione det illi libertatem transeundi ad alia vota. Hunc enim detestabilem abusum, Judaicâ utique superstitione infectum, nos prescriptimus nostrâ constitutione, quæ incipit: *Apostolici ministerij*, editâ die 16 septembris 1747, et quæ 58 in ordine Bullarum nostrarum, tom. 2. Frustrâ verò, et incassum hæc constituerentur, aut pertractarentur in synodo dioecesis, à quâ Hebraei coguntur perpetuò exulare, nec proinde unquam in eâ casus eveniant, de quibus tractentur.

CAPUT V.

Quæ in præcedenti capite dicta sunt, novo confirmantur exemplo, communicationis videlicet Catholicorum cum hæreticis in divinis, atque adeò etiam matrimonij Catholicorum cum hæreticis.

1. Quantum Ecclesia abominata fuerit Catholicorum cum hæreticis consortio, planè liquet ex Epistolâ secundâ apostoli Joannis, in quâ, vers. 10 et 11, discipulos suos in hunc modum admonuit: *Si quis venit ad vos, et hæc doctrinam non afferit, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis: qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malis;* et insuper ex epistolâ apostoli Pauli ad Titum, c. 3, vers. 10: *Hæreticus homines, post nam, et secundum correctionem, derisit. Quocirca idem apostolus Joannes, ut cæteris suo præcipit exemplo, noluit cum Cerintho hæretico in eodem balneo lavari, sed dixit ad collegas: Fugiamus a cæcis, ne balneum, in quo est Cerinthus veritatis odierimus, et templum corrum: uti Irenæus, Hieronymus, atque Epiphanius testantur. Siquis magistri exemplo eductus S. Polycarpus, Smyrnenensis episcopus, obviam et salutarem Marcionem, nec resistere ausus, reposuit: *Cognosce primogenitum diaboli.* Hujus autem discipline adeò tenax fuit magnus Antonius, ut de eo scribat Athanasius in Vita, n. 68, tom. 1, p. 2, oper., pag. 847: *Causa Meletianis schismaticis nunquam communicaverit, compertus habens eorum ab initio malignam atque defectivam. Nec cum Mavichis unquam, aut aliis quibuscumque hæreticis amicè collocutus est, nisi ad monendum causâ, ut mutata sententiâ piam sectarentur fidem, ratus eorum amicitiam et colloquia amici damnas atque perniciosæ esse; quod item alios movebat.* Eandem prohibitionem instaurarent innumeræ Ecclesiæ canones, sed potissimum insistere ne Catholici cum hæreticis communicarent in rebus sacris, neve eorundem frequentarent conventus. Inter apostolicos canones, 14 (ol. 57), statuit: *Episcopus, presbyter, et diaconus, qui cum hæreticis oraverit testimonio, communione vincatur;* et 65 (ol. 64 vel 57): *Si quis clericus, est**

laicus, ingressus fuerit in synagogam Judæorum, vel hæreticorum, ad orandum, deponatur, et segregetur. Similem in modum synodus Laodicæna, can. 9 ex versione Dionysii Exiguî, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 781, decrevit: *Quod non permittatur ecclesiasticis ad hæreticorum convivia, vel ad ea, quæ ab eis martyria appellantur, orationis causâ vel amicitia, accedere: sed hujusmodi, si fideles fuerint, certo tempore commensatione privari;* et rursus, can. 35, col. 783: *Quod non oporteat cum hæreticis, aut schismaticis pariter orare.* Et concilium Carthaginense IV, can. 72, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 985, quem laudat Augustinus in sermone ad populum Casariensem, ait: *Cum hæreticis nec orandum, nec pascendum.* Hinc Cyrillus Hierosolymitanus, catech. 4, n. 57, in fin., catechumenum suum præcipuè edisse jubet omnia peridorum hæreticorum convivia; idem moment ceteri Patres, quos adducit Christianus Lupus in Schol. et Not. ad can. conc., tom. 4, edit. Bruxellens., pag. 429 et seq.

II. Et nihilominus ea est misera nostrorum temporum conditio, ut multis in provinciis, in quibus hereses aut dominantur, aut grassantur impunè, duram Catholicis subest necessitatem cum hæreticis conversandi, et familiariter agendi. Quamvis autem per canonem Concilii Constantiensis à Martino V approbatum, qui incipit: *Ad vitanda*, quique in suo semper vigore permansit, non obstantibus contrariis subsequentibus constitutionibus conciliorum Basilicæ, et Lateranensis, nonnullâ relaxata fuerit disciplina in eo quod pertinet ad conversandum, atque etiam in divinis communicandum cum hæreticis, qui tolerantur, et expressè denunciati non sunt tanquam vitandi, ut fusè probat Galassus, in Theoriâ et Praxi juris canon., l. 5, cap. 11, n. 5 et seq., non idcirco tamen arbitrari debent Catholici fas sibi esse, indistinctè cum hæreticis, quoniam non denunciatis, in rebus sacris et divinis communicare: siquidem Paulus V, post maturam rei discussionem, nequiquam licere delinivit Catholicis regi Angliæ, hæreticorum templa adire, ritibusque interesse quos ibi exerceant, ut legere est in duobus decretis, ab eodem Pontifice editis, uno scilicet anni 1606, altero anni 1607, quæ referuntur à cardinali de Lauræâ, in 5 Sent., part. 2, tom. 5, disp. 11, art. 9, § 4, n. 292. Haud equidem ignoramus non deesse theologos, ab omni culpâ absolventes Catholicos qui cum hæreticis et schismaticis, nominatim non denunciatis, communicant in divinis, atque etiam Sacramenta ab iisdem recipiunt, dummodo hæc simul concurrant rerum circumstantiæ: primò scilicet, ut ad prædictam communicationem Catholicos adigat gravissima, et urgentissima causa; secundò, ut hæretici, aut schismatici, à quibus Sacramenta exposcunt, sint validè ordinati, et sacra administrent ritu Catholicis, absque ullâ admixtione ritus damnati; tertio, ut communicatio cum iisdem in divinis, non sit externa protestatio falsi dogmatis, qualis erat ingressus in Protestantium ecclesias, cum Catholicis Angliæ illum inhibuit Paulus V, idcirco quippe regis edicta omnes adire juserant hæreticorum templa, ut tali pacto se cum Protestantibus sentire fateantur; quartò demum, ut Catholicorum cum hæreticis communicatio in divinis non sit scandalum ingerat. Verùm imprimis prædicta theologorum sententia suos habet adversarios, neque ab omnibus admittitur tanquam in praxi secuta: deinde, eâ etiam admissâ, cum omnes enumeratæ circumstantiæ, simul et conjunctim adesse debeant, ut Catholicorum cum heterodoxis in rebus sacris societas omni vacet culpâ, quemadmodum docent Sylvius, in 5 part. S. Thomæ, tom. 4 q. 64, art. 6, quest. 5, conclus. 5; cardinalis de Lugo, de Fide, disput. 22, sect. 4, n. 11; Thomas à Jesu, tract. de omnium gentium Salute procurandâ, l. 8, p. 2, § 4, vers. *Sed major est difficultas*, pag. 556; cardinalis Albitus de Inconstantia in fide, c. 18, n. 50 et seq.; cardinalis Gottus, in 2-2 S. Thomæ, q. 4, dub. 6, § 3, n. 2, et quest. 5, de infidelibus compa-

ratè ad fideles, de b. 3, § 2, idcirco ferè impossibile est usvenire, ut à flagitio excusari valeant Catholici, sese in rebus sacris cum hæreticis, vel schismaticis admiscerent. Quamobrem sacre Urbis congregationis, sancti Officii videlicet, et de propagandâ Fide, illicitam semper reputârunt communicationem, de qua est sermo, doctamque continerunt instructionem, nobis in minoribus tunc dependentibus quidemque nostram operam savantibus, ad missionarios, cùm opus fuerit, transmittendam, ubi rationes expenduntur propter quas vix unquam accedere potest ut in praxi sit innoxia Catholicorum cum hæreticis communicatio in divinis.

III. In divinis porrò cum hæreticis communicant Catholici, qui cum iisdem sese matrimonio jungere non dubitant: etenim, cùm matrimonium unum sit ex septem Ecclesie Sacramentis à Christo Domino institutis, idem est matrimonium cum hæretico contrahere, ac unum idemque Sacramentum unà cum eodem vel conficere, si nimirum ipsimet contrahentes sint Sacramenti ministri, quod magis communiter opinantur scholastici, vel saltem percipere, si scilicet, quod alii præsertim ex recentioribus theologis autumant, illius minister sit solus sacerdos. Utrumque autem et illicitum, et sacrilegum esse, nemo dubitat. Quare Ecclesia iisdem ferè legibus, quibus Christianis interdixit, se conubia inirent cum infidelibus, Catholicos pariter à sacrilegis nuptiis cum hæreticis contrahendis deterret. Concilium Laodicenum, can. 10, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 784, ait: *Quod non oportet indifferenter ecclesiastico fœdere nuptiarum hæreticis suos filios, filiasque conjugere.* Agathense, can. 67, relato à Gratiano, eus. 28, quest. 1, can. 16: *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere conubia, et vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se professentur Christianos esse futuros et Catholicos.* Concilium Chalcedonense, can. 14, lectoribus, et cantoribus, inter inferiores clericos, interdicit hæretico, vel pagano, vel Judæo se conjugere, nisi fortè promittat se ad orthodoxam fidem persone orthodoxæ copulanda transferre. Hasce verò sanctiones roboravit Bonifacius VIII, in cap. *Decretis*, de Hæreticis, in 6, ubi dote privandam statuit mulierem que scienter viro hæretico nuperit. Iis igitur in provinciis in quibus ejusmodi conjugia non sine sacerdotum canonum contemptu passim celebrantur, debet episcopus, in sua præsertim synodo, ab illis in propriarum animarum perniciem contrahendis Catholicos absterre; quod nos faciendum ediximus in nostrâ constitutione 34, § 5, nostri Bullar. tom. 4. Præcipue quoque episcopalis muneris partes erunt maxima Catholicis denunciare pericula que tam ipsis quam nascitura soboli ex præfatis imminet nuptiis; que propterea cohonestari nequeant obtentu solius consuetudinis (verius corruptelam dicent), nisi ea amoveantur pericula, quod tamen vix evenire posse, rectè notant Layman, Theolog. moral. l. 5, tract. 10, p. 4, c. 14, n. 2; Pirhing, ad tit. de Sponsal. et Matr., n. 106; Heiffensinel, ibid., n. 350; Engel, ad tit. de matr. Contract. contra interdict. Eccles., § 2, n. 2; Gobat, Theolog. experim., tract. 9, casu 11, n. 216; Nicolaus Serarius, in opus. de Catholicorum cum hæreticis Matrimonii; Van-Espen, Jur. eccl., p. 1, tit. 13, c. 8, n. 9, alique passim.

IV. Diximus autem vix evenire posse ut à conubiis Catholicorum cum hæreticis ea amoveantur pericula que ipsis plerùmque conjuncta esse solent; verùm non id omnino impossibile esse pronuntiavimus. Tales enim reipsâ evincere possunt circumstantie que cùm ab eo qui facultatem dispensandi habet, expense fuerint, aditum aperiant concessioni legitimæ dispensationis, cujus vi matrimonium in partes, hæreticam unam alteramque catholicam, licitam reddatur, ut alibi demonstrabimus. Quare in iis locis atque regionibus ubi hujusmodi matrimonia aliquando sic contrahi permittuntur, expedit omnino ut episcopus, ad tenendum Ecclesie decorem, ritus in eorundem consueverunt

celebratione servandos opportunè prudenterque præscribat.

V. Putant aliqui, et fidenter docent, hujusmodi matrimonia à sacerdote benedicienda esse. Ita censet Theophilus Raynaudus in libro cui titulus: *Heteroclitia spiritualia*, operum tom. 16, pag. 182, num. 24 et seq. Sed rectius judicat Pontius, de Sacram. Matr., in Appendice de Matrimonio Catholici cum hæretico, c. 9, adnotans hujusmodi matrimonia sacerdotalem benedictionem impediendam non esse, neque missam in presentia hæretici celebrari debere, nec matrimonium ipsum intra ecclesie ambitum contrahi; quoniam nihil horum ad illius validitatem intervenire necesse est. In Collationibus ecclesiasticis Parisiensibus, de Matrimonio, tom. 5, l. 1, collat. 2, § 5, exhibetur ritus quo celebrata fuerunt nuptie inter Henrichetum è regio Francorum sanguine principem, et Carolum I magnæ Britanniae regem, quibus apostolicam dispensationem Urbanus papa VIII, in eum finem concesserat; que nuptie descriptæ habentur etiam in historia seu consuetario, cui titulus: *Mercurius Gallicus*, tom. 2, pag. 359. Narrant itaque matrimonium inter predictam catholicam principem et hæretici regis procuratorem extra ecclesiam contractum fuisse ad limina ecclesie metropolitanae Parisiensis coram cardinali magno Francie elemosynario, à quo tamen benedictio nuptialis data non fuit; deinde Britannici regis procuratorem novam nuptiam deduxisse usque ad ingressum chori; ibi verò à predicto cardinali celebratam solemnè ritu fuisse missam, assistantibus rege et reginâ Francie, et novâ magnæ Britannie reginâ ac universâ regis familiâ; sed predictum regis Angliæ procuratorem, quamvis ipse Catholicus esset, eam personam gereret principis Anglicanæ sectæ addicti in proximum archiepiscopi polatum interim recessisse donec missa terminaretur; quâ devotum expleto, ad reducendam ab ecclesia reginam accessit. Honoratus Tournely, in Prælectionibus theolog. de Sacram. Matr., pag. 106, juxta editionem Parisiensem, narrat expressè vetitum fuisse à Clemente VIII ne hujusmodi matrimonia benedictio polatum interim recessisse donec missa terminaretur; quâ devotum expleto, ad reducendam ab ecclesia reginam accessit. Honoratus Tournely, in Prælectionibus theolog. de Sacram. Matr., pag. 106, juxta editionem Parisiensem, narrat expressè vetitum fuisse à Clemente VIII ne hujusmodi matrimonia benedictio polatum interim recessisse donec missa terminaretur; quâ devotum expleto, ad reducendam ab ecclesia reginam accessit.

CAPUT VI.

De iis que provisæ sunt super matrimoniis in Italia atque inveniunt in Hollandiâ et in regionibus Fœderatarum Ordinum domini in Belgio subjectis; que scilicet in synodis eorum regionum, non autem in aliis, inscribi et manifestari continent.

I. Solemne iudicium de his rebus actum, quis in presentia capite tractandas suscipimus, promulgatum fuit die 4 novembris anni 1741, editâ declaratione et instructione, que in Bullario nostro, extat, t. 1, n. 31, et diligentè eâ occasione adhibita, in volumine foliorum congregationis concilii anni 1741 in lucem evulgata fuerunt. Quia tamen facillimè evenire potest ut hujusmodi rerum notitia nequaquam ad omnes perveniat, nos, qui hanc curam assumpsimus ut quædam hic indicavimus, que laudabiliter inseri possunt in synodis ab iis episcopis ad quos pertinent, id quod ab aliis, ad quorum curam illa non spectant, minus laudabiliter fieret; cùm in hoc rerum genere ea matrimonia merito recensenda putemus, que in Hollandiâ aliisque Belgii regionibus Fœderatarum Ordinum dominio subjectis inveniunt sine parochi presentia inter partes hæreticas, vel alteram hæreticam, alteram verò catholicam; ideo quicquid ad eandem materiam pertinet, summam in hoc capite inserendum suscipimus.

II. Cùm sacri Tridentini concilii acta atque decreta à summo pontifice Pio IV, die 26 januarii, anno 1564, confirmata fuissent, nullâ interpositâ morâ, Philip-

pus II, Hispaniarum rex catholicus, concilium ipsum per omnia regna exterasque dominio suo subjectas regiones promulgandum mandavit, ejusque decretorum promptam ubique observantiam edixit. Quâ in re in Hispaniâ quidem mirâ facilitate regis jussis obtemperatum est. Cùm autem ejusdem Philippi dominio Belgiam quoque subjectam esset, illisque regionibus Margarita Parmensis ducissa gubernatrix munere praesideret; hæc verita ne concilii publicatio gravem aliquem motum excitaret in iis provinciis quæ contra Hispanorum regem jurispridem tumuluarî coeperant, ex sententiâ etiam episcoporum et magistratum, qui omnino supersedendam censebant à promulgatione concilii, pro eâ in aliâ tempore differendâ ad Philippum conscripsit; à quo tamen responsum eisdem mandatumque est ut, omnibus posthabitis, concilium publicaretur; id quod ab ipsâ promptè adimpletum est. Ita Belgicarum rerum scriptores testantur, videlicet cardinalis B. nitivolis, Favianus Strada, Nicolaus Burgundus, Joannes Meursius, Emmanuel de Meteren. Et sanè provincialia duo extant concilia, alterum à Maximiliano à Bergis archiepiscopo Cameracensi, an. 1565, alterum ab archiepiscopo Mechliniensi, anno 1570, celebratum, quæ legi possunt tom. 10 Collectionis Harduini, in quibus secundum Tridentini concilii decretum irrita declarantur ea matrimonia quæ sine parochi et duorum testimonio presentia celebrari contingit; adeò ut valde probabile ac verisimile fiat concilii decretum de Reformatione Matrimonii, in Belgio et regionibus Fœderatis publicatum observatumque fuisse, antequam res in aperta rebellionem erumperent, quod anno 1572 factam est. Ad cujus rei comprobationem facit etiam relatio quedam presulis de Turre archiepiscopi Apostolici, olim in Fœderatis Belgii provinciis vicarii apostolici; in quâ religionis statum in Hollandiâ exponens, anno 1656, ad pontificem Alexandrum VII scripsit concilium Tridentinum fuisse in iis locis et perceptum et promulgatum, ejusque decreta in praxim deducta, antequam fera pessima hæresis omnia illuc devoratum venisset. Relatio hæc impressa habetur in Historiâ Ecclesiæ Ultrajectinæ, Pauli Hoynek in Appendice, p. 95.

III. Cùm igitur de tempore quo Tridentini concilii leges suam habere coeperunt, Fœderate provincie, non hæreticorum, sed principis catholici dominio subjectæ essent, eamque decretum de quo agitur, in eisdem promulgatum fuerit; id gravi controversiæ viam aperuit, num scilicet mutato earum regionum temporali dominio usque à catholici regis diuisione in hæreticorum principum potestatem translatis, matrimonia quæ ibi fierent inter partes vel utramque hæreticam, vel alteram catholicam et alteram hæreticam, sine catholici parochi et duorum testimonio presentia, nulla et irrita censeri deberent, veluti facta contra Tridentini concilii dispositionem, an verò valida, utpote sub ejusdem concilii censurâ non comprehensa.

IV. Hic, quod in omnibus questionibus usu venire solet, in duas classes divisi auctores fuerunt: alii enim tam ex theologis quàm ex canonicis pro nullitate; alii verò pro validitate steterunt. Cùm autem in Romanæ curiæ tribunalibus et cardinalium congregationibus, occasione quarundam causarum matrimonialium, super hoc questionis capite deliberatum esset, negari nequit illis ut plurimum magis arrisisse priorum opinionem, quæ eorum matrimoniorum nullitatem tectur. Nos quidem, cùm plurium annorum spatio, antequam ad majores dignitates ascenderemus, munera tum secretarii congregationis concilii Tridentini interpretis, tum doctoris in decretis in pœnitentiariæ apostolicæ officio, tum etiam consultioris supplexæ inquisitionis, exercuerimus, memoratarum causarum discussioni interfuimus; sed nunquam opinioni illi acquiescere potuimus, per quam prædicta matrimonia nulla judicantur. Quare nobis continenter in votis erat ut aliqua se opportunitas offerret in quâ generalis regula et lex pro eorundem matrimoniorum aut nullitate aut validitate statueretur; quoniam ante-

acto tempore nonnisi particularia decreta in hæc vel illâ causâ condita erant, quæ ne inter se quidem conformia semper fuerant, propter varietatem circumstantiarum quæ modò in unâ facti specie aderant, modò in alterâ desiderabantur.

V. Operta à nobis opportunitas oblata quidem est, sed non eo tempore quo nos memoratis officii fungebamur, verum postquam ad cardinalitum dignitatem erecti, Bononiæ ad archiepiscopalis illius ecclesiæ regimen residebamus. Eam occasio veni attulit factum hujusmodi: Yprensis episcopus optimo ecclesiæ suæ moderamini studiosè prospiciens, in relatione statûs suæ Ecclesiæ, quam, ex Sixti V præscripto, ad sacram concilii congregationem transmisit, certam sibi regulam præfieri postulavit, secundam quam posset opportunè se gerere, et matrimonia hujusmodi, quæ in Fœderatis Belgii regionibus, sine parochi et duorum testimonio presentia, vel ab hæreticis inter se, vel à Catholicis cum hæreticis contracta forent, aut nulla et irrita, aut firma et valida reputare. Ut igitur episcopi illius postulatis satisfaceret, presul Cavalehius, archiepiscopus Philippensis, qui tunc temporis eidem congregationi à secretis erat, nunc autem hujus S. R. E. presbyter cardinalis, cum laborem nullum omisisset pro iis colligendis, quæ hæc super re ante decreta fuerant, accuratam dissertationem ad expandendam materiam conscripsit; alii verò tres, de congregationis ejusdem mandato, à tribus eximii in Urbe theologis elucubrate fuerunt. Quæ omnia in unam collecta in tomo foliorum dictæ congregationis concilii anni 1741, quemadmodum dictum est, impressa reperiantur. Cùmque sub Clemente XII decessore nostro materia minime proponi atque examinari potuisset, nosque interea temporis, nullis meritis nostris, ad summum pontificatum erecti essemus, lectis per nos examinatissimè omnibus, quæ super hæc re in præcedenti pontificato collecta et conscripta fuerant, opportunum factu existimavimus, congregationem concilia coram nobis habere, ut cardinalium ejusdem congregationis sententias vivâ voce prolatas exciperemus, id quod die 15 maii anni 1741 præstitum est. Decretum autem quod à congregatione conditum, atque à nobis die 4 novembris ejusdem anni approbatum fuit, impressum, ut dictum jam est, in tom. 1 Ballarii nostri reperitur.

VI. Tres sunt partes illius decreti, quæ unicuique legenti occurrunt. Prima versatur circa matrimonia inita, vel inenda in locis Hollandiæ et Belgii Fœderatarum Ordinum dominio subjectis, inter duos conjuges hæreticos, sine catholici parochi presentia; et de his quidem decernitur, ea valida esse, tam quæ jam facta fuerint, quàm quæ eodem modo in posterum fieri contingat: ita ut, si ambo conjuges ad catholicam religionem convertantur, contracti matrimonii vinculo astricti remaneant, absque eo quòd coram catholico parochio renovare consensum obligentur; si verò alter eorum convertatur, altero in hæresi permanente, neutri fas sit ad alias nuptias transire, nisi alterius mors intercesserit, per quam maritalis nodus dissolvatur.

VII. In quo sanè conformia fuerunt suffragia eorum qui in congregatione convenerant: et licet aliâ aliâ viâ insisterent, omnes tamen ad eandem metam, eundemque finem pervenerunt, ut pro validitate matrimonii sententiam ferrent. Quidam enim existimârunt, certam et perspicuam deesse probationem, quòd concilii decretum publicatum fuerit in unâquaque parochiâ earum regionum, antequam illæ ab Hispanicâ dominatione se subtraherent; ideòque ex ejusdem conciliaris decreti tenore, ea matrimonia nequaquam nullitatis vitio subjacere. Quamvis enim admitterent, edita fuisse regia mandata pro concilii publicatione, neque negarent, decretum de Reformatione matrimonii in supra laudatis provincialibus synodis insertum fuisse; attamen nil aliud ex his desumi posse dixerunt, nisi quandam præsumptionem, quòd decretum promulgatum fuerit, ut par erat, in singulis parochiis:

quod tamen ad effectum, de quo agitur, demonstrari oporteret per positivam probationem, quæ saltem colligeretur ex immediatâ, nec interruptâ serie plurium actuum similium, et decreto uniformium; quæ sanè probatio in proposito casu non adest. Hæc autem eo vel magis confirmari autumabant, quòd si, post finem bellis impositum, aptumque Catholicis aditum in Hollandiâ, aliisque Fœderati Belgii regionibus vivendi, pro verisimili habetur, parochos et missionarios catholicos conciliaris decreti promulgationem tunc in suis quosque parochiis fecisse, ex hoc ipso arguere licet, hujusmodi publicationem antea factam non fuisse, quantumvis catholici regis mandata pro concilii observatione profiissent. Videatur Marchantius in Tribunali Sacrament., l. 1, tit. 7, q. 9, concl. 4.

VIII. Alii verò, omissâ quæstione, an ante deflectionem earum gentium ab Hispanorum principum fide, in singulis locis atque parochiis publicatum fuerit, necne, Tridentinæ synodi decretum, ac etiam admittentes publicationem hujusmodi ritû factam; duas reputant hominum societates, inter se planè distinctas, per occasionem, et in sequelam illiusmet deflectionis, efformatas fuisse; alteram catholicam, et alteram hæreticam, quæ nunc invicem permixtæ in iisdem regionibus versantur. Quapropter, etiamsi ante civiles motus publicatum fuisset decretum, de quo agitur, cum nondum exorta, neque ibi constituta tunc esset altera illa hæreticorum societas, hæc ipsi minime videbatur ejusmodi decreti publicatione astringi potuisse.

IX. Alii videntur, propositum casum cum adjunctis circumstantiis nequaquam dici posse literaliter dictum in conciliari decreto, quo nil aliud statuitur, nisi quòd nulla sint matrimonia, quæ coram parrocho et duobus testibus non contrahantur; quòdque hæc nova lex non ante vim habere incipiat, cum post triginta dies, ex quo ipsa in singulis parochiis publicata fuerit; ulterius autem decretum non progredi, neque declarare, an ejusmodi lege heterodoxæ societates, quæ tunc essent, æquè ac aliæ, quæ in posterum efformari possent, comprehendi deberent: idèò necessarium putabant, ipsam Tridentinorum Patrum mentem indagare, ut secundùm eam de propositâ questione indicari posset. Quoposito, magnani sanè rationem habendam esse dicebant de eâ conditione in decreto apposita, quòd nempe decretum ipsum non obligaret, nisi post triginta dies ab ejus publicatione in singulis parochiis elapsos. Quæ quidem conditio (si fides habenda cardinali Pallavicino in Historiâ concilii, l. 22, c. 8, n. 10, ut certè habenda est) idcirco adjecta fuit, quia, absque illâ, magnus heterodoxorum querimoniosus campus apertus foret, eoque magis aucta fuisset eorum aversio à concilio, dum illius decreti vigore, uxores suas pro concubinis haberi, suosque liberos illegitimos declarari dolissent, siquidem nunquam futurum erat, idque Patres ignorare non poterant, ut novum decretum ab illis acciperetur, et executioni demandaretur, eorumque matrimonia coram parrocho catholico celebrarentur. Huic igitur incommoda providè occursum est per conditionem illam decreto adjectam, quâ impossita fuit illius publicationis necessitas, ita ut in locis hæreticorum, in quibus procul dubio nunquam expleta foret hujusmodi publicatio, non verificatâ conditione, à cuius existentia concilium pendere voluit decreti sui efficaciam, nec incole hæretici unquam astricti forent servandæ formæ in ipso decreto præscriptæ. Quòd si nunc in proposito casu promulgaretur pro nullitate matrimoniorum, quæ ab heterodoxis in Hollandiâ, et in Fœderato Belgio, ab que præsentâ catholici parrochi inveniunt, futurum dicebant, ut in omnia illa incommoda et absurda incidere, quæ Tridentini Patres, laudatum decretum efformantes, tantâ prudentiâ evitare studuerunt.

X. Alii denique catholice religionis causam utilitatesque præstantium præ oculis habentes, vident, in hujusmodi rerum circumstantiis, id conditi capien-

dum esse, per quod eadem religio minus invida ipsius hostilibus redderetur, quòdque impedimenta non interponeret his qui fortè parati essent in illius gremium sese recipere.

Hoc autem præmissò, perpendere non omittebant, quòd si matrimonia, de quibus agebatur, irrita declararentur, si quando aliqui conjuges de abjurandâ hæresi statuissent, ut ipsis liceret in conjugali societate permanere, necesse haberent consensum renovare coram parrocho catholico et duobus testibus; alioquin pro legitimis conjugibus se invicem habere non possent. Quantum porrò in hujusmodi consensû renovationibus periculum inessit, et quam gravia incommoda inde metienda essent, enarrando pergebant. Primum videlicet, quòd plures conjuges, quibus catholicam religionem amplectendi desiderium incensus, illud fortasse abjicerent, utriusque metuentes, non alter ab altero, cum quo multorum annorum spatio libenter vixisset, relinqueretur. Deinde, quòd si fortè vir uxori, aut uxor viro displiceret, nec aliâ ipsis suppeteret via, quâ se à contracto vinculo liberarent, facillimè evenire posset, ut simularent se ad catholicam fidem converti, quo sibi solutionem à matrimoniali vinculo quaererent, requiritam nempe consensû renovationem, post simulatam conversionem, alter alteri denegando. Tertium, quòd, etiamsi conjuges ad sanctam religionem seriò ac firmo proposito converterentur, attamen fieri posset, ut præcipua causa, ad conversionem impulsiva, esset spes recuperandæ libertatis, et abruptendi vinculi, quod ipsi ad ferendum molestissimum esset, quòd ubi eveniret, nemo est, qui non videat, quantum conversionis hujusmodi faciendæ essent.

XI. Sanè, quod pertinet ad timorem simulationis, de quâ modò dictum est, congruit Innocentii III responsum ad episcopum Ferrariensem, relatum in cap. *Quanto*, de Divorciis, ubi pontifex rogatus, num matrimonii vinculum dissolvatur, altero conjugum à catholica religione ad ethnicam superstitionem, aut ad hæresim transiente, nequaquam dissolvi respondet; et hæc, inter alias rationem affert: *Quorundam maliæ obviatur, qui in odium conjugum, vel quando sibi invicem displicerent, si eas possent in tali casu dimittere, simularent heresim.*

XII. De altero autem questionis capite, quod in secunda decreti parte definitum fuit, nimirum de matrimonio, quæ in iisdem Fœderati Belgii provinciis à catholico viro, aut muliere, cum hæretici feminâ, aut viro, sine catholici parrochi presentia, contrahuntur, de quibus quaerebatur, validane an nulla habenda essent: quidam suffragia feruntur, Apostolicæ Sedis instituta præ oculis habentes, quibus semper ea matrimonia reprobata sunt, quæ inter duos contrahentes, alterum catholicum, et alterum hæreticum inveniunt, in eam propendebant partem, ut matrimonia isthæc nulla et irrita decerni deberent. Verùm ab his sapienter responsum fuit, non utique id agi, ut à prædictis institutis, et à veteribus hæc de re decretis discederetur, quorum observantia etiam in presentia inculcanda erat, quemadmodum gravibus verbis in decreto inculcata fuit; sed propositæ difficultatis summam in eo esse, ut displiceretur, num, contracto jam matrimonio in dictis regionibus à catholica parte cum aliâ hæretica, et jam expleto hujusmodi actu, qui sine dubitatione ullâ illicitus est, nullum præterea et irritum declarandum esset matrimonium, propterea quòd in eo contrahendo minimè servata fuisset concilii forma: adeoque, cum matrimonium inter duos baptizatos, diversæ licet communions, de facto initum, non quidem nullum, sed duntaxat illicitum sit, num idem pro nullò habendum esset, ex eo quòd sine parrochi presentia in iis regionibus à catholica parte contractum foret. Sensu igitur questionis explanato, concordibus suffragiis in eam sententiam itum est, quòdsicet valida declarata fuerint ea matrimonia, quæ in prædictis Fœderati Belgii provinciis inter duos contrahentes hæreticos, sine parrochi presentia, inita essent; ita valida licet

deberent illa quæ in iisdem locis inter duas partes, alteram catholicam, et alteram hæreticam, eodem modo contracta forent: quoniam, cum conjugum alter, tum ratione loci in quo habitat, tum ratione societatis in qua vivit, exemptus sit à Tridentinæ synodi lege; exemptio, quæ ipsa fruatur, alteri parti communicata remanet propter indivisibilitatem contractus, vi cuius exemptio, quæ uni ex partibus competit, ad alteram, secundum etiam civiles leges extenditur, eisdemque communicatur.

XIII. Postquam verò supra memoratum decretum nostrum anno 1741 in Fœderatis Belgii provinciis promulgatum est, quesitum à nobis fuit, utrum ea matrimonia comprehenderet, quæ in iisdem regionibus inirentur à contrahentibus utrinque catholicis, non coram parochio catholicis, et duobus testibus: quin etiam petium fuit, ut, si fortè illud hæc minime comprehenderet, ad ea saltem per viam indulti extendere: quo conscientie Catholicorum, qui in Fœderatis Belgii provinciis habitant, in tranquillo ponerentur. Responsum facile est, et dicta matrimonia in decreto nequaquam comprehendi, et extensionem, quæ petebatur absurdam, et mali exempli futuram. Et quidem, matrimonia Catholicorum in decreto non comprehensa, facile intelligit quicumque advertat, illud nominatim restrictam esse ad ea matrimonia, quæ in præfatis regionibus vel inter duos contrahentes hæreticos, vel inter unam partem catholicam, et alteram hæreticam, contrahuntur. Extensio autem decreti ad Catholicorum matrimonia, bicirè absurda, et mali exempli exitisset, quòd, cum in his locis missionarii catholici adsint, coram quibus antea tempo re à contrahentibus Catholicis celebrata sunt matrimonia, cùmque concilii Tridentini decretum inter Catholicos illarum partium, et in peculiaribus corum parochiis, saltem postquam provincia Fœderati Belgii à catholici principis dominatione in hæreticorum potestatem transierant, ritè publicatum fuisse constet; unusquisque videt, quantà cum offensione universæ Ecclesiæ auditum fuisset, matrimonia Catholicorum, quæ in regionibus illis juxta Tridentini formam celebrari possunt, à tam prævide legis observantia eximi per viam gratiæ et dispensationis. Videantur Juenin, de Sacramentis, dissertat. 10, q. 5, c. 4, et Piette, Quæst. theologicar. part. 6, pag. 441 edit. anni 1741, qui docent, à contrahentibus Catholicis servandum esse concilii decretum etiam in his regionibus, in quibus ab hæreticis non observatur.

XIV. Ultima decreti nostri pars ea respicit matrimonia, quæ in catholicorum principum regionibus sunt ab his qui domicilium habent in aliis regionibus Fœderatorum Ordinum dominio subjectis, nec on illa, quæ in provinciis Fœderatis contrahuntur ab his, quorum domicilium situm est in dominio principum catholicorum. De quibus sanè reputatum fuit nihil necesse esse peculiariter statuere, cum satis provisum sit per canonici juris regulas jam prædem constitutas de his qui relicta regione in qua domicilium habent, nec novo alibi domicilio, vel quasi, adhuc acquisito, matrimonium ibi contrahere cupiunt. De quibus regulis nos ipsi egimus in nostrâ institutione 55 editionis Latine.

XV. Hæc autem satis erunt, ut in synodo earum diocesium quarum conditio exigit ut de hujusmodi matrimonii agatur, opportuna super ipsis decreta, apostolicis definitionibus consentanea, efformari valeant.

CAPUT VII.

De aliis quibusdam respicientibus matrimoniis, quæ à Catholicis contrahuntur in regionibus infidelium, aut hæreticorum principum dominio subjectis, vel quæ in regionibus catholicis inveniunt inter Catholicum ex una parte, et hæreticum ex altera: de quibus statimè nequaquam in omnibus synodis agenda est.

1. Quædam regiones sunt principum infidelium dominio subjecte, in quibus degentes Catholici matri-

monia inter se coram parochio et duobus testibus contrahunt, temporali principe, cui parent, nullam in hæc re molestiam eisdem exhibente. Verùm quia vel ante, vel post matrimonium eâ ratione celebratum, patriis legibus coguntur coram infidelis ministro se sistere, eoque presente quamdam contractus matrimonialis speciem inire; neque id ab his prætermitti potest, quin graves ipsius perturbaciones obveniant, et magnum præjudicium innocenti proli, quæ aliis minime legitime reputaretur, quæsitum aliquando est, num id à Catholicis, salvâ conscientia, fieri possit; et quo modo rectores animarum hujusmodi casibus se gerere debeant; et quidem id quod contingit in regionibus subjectis domino principum infidelium, id aliis pariter evenit, quæ principum hæreticorum imperio parent.

H. Lessius, in Anctario, cas. 21, in verb. : *Hæreticorum cohercensio*, id, salvâ conscientia, neque tolerari posse, contendit; ejusque opinio verissima esset; si hæreticus ministrus adhiberetur tanquam persona sacra, quæ sacramentum intendere exercere, ac per eam sanctitatem tribuere contracti matrimoniali; tunc siquidem videretur Catholicus eum agnoscere tanquam legitimum Christi ministrum, ritumque hæreticum approbare, et profiteri. Verùm, cum plerumque res aliter se habeat, illeque Catholicorum matrimonii solùm assistat, tanquam minister merè politicus neque virtute verborum, quibus conjugibus bene appetatur, ullam credat sanctitatem accedere eorum conjugio, quod Sacramentum esse, nostri temporis hæretici communiter inficiuntur; relictis bicirè Catholicis eidem se sistentes, ut patriæ legibus morem gerant, graviaque evitent incommoda, quæ secus sibi imminerent, à culpâ excusant Joannes Verjays, in suo Pastorelli, tract. 13, art. 7; Arsdicki, Theolog. tripartite tom. 2, part. 2, tract. 4, de Matrim., cap. 8, § 2, n. 17; Lacroix, l. 6, p. 5, de Matrim., n. 775; Piette, Question. theologicar. part. 6, pag. 441. In hæc quoque sententia fuit sacra congregatio sancti Officii, quæ hæc questionem diligenter, uti solet, examinavit, et die 29 novembris 1672, in eam, qui sequitur, modum definiit: « Catholici, qui matrimonio juncti sunt coram parochio et testibus catholicis, in pluribus locis (ita invaluit consuetudo) solent coram ministro hæretico, seu protestante, rursus conjungi, ad evitanda gravia damna; neque potest consuetudo hæc à clerico corrigi. Peccatine, et quo peccato, Catholici sic denudò conjuncti coram ministro hæretico; et quomodo se gerere debeat erga illos ordinarius loci; sacra congregatio respondit: Quatenus minister assistat matrimonii Catholicorum, uti minister politicus, non peccare contrahentes: si verò assistat ut minister addictus sacris, non licere, et tunc contrahentes peccare mortaliter, et esse monendos. » Hæc nos sententia, tunc à laudatâ congregatione prolata, auctoritatem nostram adjectimus in nostrâ const. 80, § 10, nostri Bullarii tom. 1; ubi fidelibus degentibus in regno Servie, fuitimisque regionibus, interdiximus, ne matrimonio inter se catholicis ritibus celebrato, illud renovare presument coram Caddi; nostram tamen interdictionem hæc temperavimus limitatione, nisi scilicet nuptiarum ceremonia, explenda coram Caddi, actus sit merè civilis, nullaque contineat Mahumetis invocationem, aliudve superstitionis genus includat.

III. Postquam constitutum, promulgatumque fuit decretum illud nostrum, quod in præcedenti capite exposuimus super matrimoniis, quæ in Belgii regionibus Fœderatorum Ordinum dominio subjectis contrahuntur vel inter hæreticos, vel inter partem alteram catholicam, et alteram hæreticam, eoque, licet non coram parochio catholico contracta, valida esse declaratum est: cum patiam factum fuerit, hujusmodi indulgentiam in illis matrimoniis minime locum habere, quæ in illis eisdem regionibus inter Catholicos contrahuntur, in quibus videlicet servanda est forma à sacro concilio Tridentino præscripta, expositam

nobis fuit, predictos Catholicos, in eis locis degentes, non solum teneri coram ministro heretico se sistere, atque ibi quamdam contractus matrimonialis speciem celebrare, idque reipsa ab illis fieri ad gravissimam evitanda infortuniam, quae ipsis aliquando imminerent, verum etiam aliquando contingere, ut cum memoratus actus coram haeretico ministro praecedat, celebratio autem matrimonii coram parochio catholico, et duobus testibus diffuciat, hoc intermedium tempore inter hujusmodi sponsos copula intercedat, ex caeque proles oriat. Unde controversia orta erat inter missionarios, quorum aliqui predictos actus intermedios excusabant, eâ nixi opinione, quod etiam inter Catholicos possit in matrimonio contractus à Sacramento seungi: alii verò concilii Tridentini sanctionibus inhaerentes, quae in illis regionibus inter Catholicos vim suam obtinere debent, nulla ratione subsistere, aut validum censeri posse putabant matrimonium illud, quod coram catholico parochio et duobus testibus celebratum non foret, adeoque omnes intermedios actus, quos supra innumimus, illicitos, et prolem inde susceptam illegitimam esse judicabant; contrariè autem opinioni connivere, perinde esse contendebant ac observantiam formae à Tridentino concilio praescriptae ab his regionibus et ab ipsis Catholicorum matrimonii penitus eliminare.

IV. Re itaque per missionarios dissentientes ad nos et Apostolicam Sedem delatâ, unâ cum eorum rationibus hinc inde scripto exaratis, hisque per nos accuratè perpensis, audiendum nobis esse judicavimus consilium nonnullorum S. R. E. cardinalium, aliorumque virorum sacrae theologiae, et juris canonici peritorum, quibus antea singulis dissertationem quamdam, super hoc à nobis conscriptam, distribui mandavimus. Qui sanè, isdem principiis inhaerentes, quae nos in dissertatione posueramus, concordibus suffragiis eorum missionariorum sententiam approbarunt, qui steterat pro nullitate matrimonii, nisi contrahentes catholici vel ante, vel postquam haeretico ministro se praesentassent, coram parochio catholico, et duobus testibus, matrimonium ritè celebrassent: quique proinde peccaminosos definierant predictos actus, intermedio tempore à sponsis exercitos.

V. De hac controversiâ certiores nos fecerat vir religiosus, multiplici ev capite laudandus, P. Paulus Simon à S. Joseph è carmelitarum excalceatorum familia, cui propterea directæ sunt litterae responsa nostra ferentes, quorum exemplum hic subjicimus, quaque etiam referuntur t. 3 nostri Bullarii, in suppl., n. 3. His deinde omnes in dictis regionibus facile acquievisse, ac normam in ipsis traditam in posterum sibi sequendam proposuisse, ex posterioribus litteris, inde acceptis, cum gaudio intelleximus. Nostrarum litterarum tenor talis est:

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem.

« Reddite sunt nobis per dilectum filium, eundemque primarium administrum nostrum, Silvium cardinalem Valentem, vestrae litterae, quibus subortam inter vos in re gravis sanè momenti controversiam exposuisti, eamque iudicio nostro subieci. Non possumus equidem non magnopere commendare propositum vestrum, quo Sedem Apostolicam consulendam censuisti, ejusque definitionem expescendam, ut eam unanimi consensu amplectamini; quam si omnes, cum similes emergunt quaestiones, pari docilitate acquirerent et sequerentur, non tanta cresceret in dies inter evangelicos operarios opinumum varietas, nec doleremus aliquando, ob erudendum in tradendâ morum doctrinâ diversas sententias, in partes distrahi christianum populum, eamque scindi mentium animorumque concordiam, quam Christus Dominus Ecclesiae suae commendatam voluit usque adeo ut ea praesertim, quasi tesserâ, discipulos suos cognoscendos prædicaret.

« Exposuisti itaque nobis non rarò isthic contingere ut Catholicum matrimonium inter se contracturum civilem adeant magistratum, aut haeticum ministellum, quibus se sistere legibus patrie coguntur, et coram illis mutuam expriment in conjugium consensum, quem tamen postea renovare coram legitimo ministro catholico et duobus testibus, uti Tridentinum praecipit, aut omninò negligunt, aut in longum tempus differunt; interim verò, perinde ac si legitimi conjuges jam forent, non dubitant omnem conjugalem consuetudinem inter se habere. Quaesivisti deinde quid de illo consensu sentiendum sit, coram civili magistratu, aut haeretico ministello, praestito: num scilicet satis fuerit ad perfectum matrimonium validum, saltem in ratione contractus, quod alter ex vobis affirmat, alter inficiatur; etsi ad Sacramenti dignitatem non assurgat, quod nemo vestrum in quaestione adducit; si enim res ita se haberet, ut primus existimat, subsequens inter consentientes copula, etiam ante renovatum coram parochio catholico consensum, omni flagitio vacaret, et suscepta exinde proles absque ullâ dubitatione esset legitima reputanda.

« Jam verò, ut postulatis vestris breviter simul et dilucidè respondeamus, unaque controversiam omnem iudicio nostro praedicamus, sic habete: ubicumque promulgatum et receptum sit concilii Tridentini decretum, cap. 1, sess. 24, de Reformat. matrim., ibi nulla praesens atque in omni ratione irrita esse conjugia alter quam coram alterutro contrahentium legitimo parochio, alicujus sacerdotis parochi vicis agente et duobus testibus, celebrata. Scimus profecto esse theologos qui in ipso fidelium matrimonio contractum à Sacramento ita dividunt, ut illum omninò perfectum quandoque consistere credant quin ad Sacramenti excellentiam pertingat. Sed, quidquid sit de hac opinione, quam nos quidem nunc in medio relinquimus, ea certe, quod attinet ad rem praesentem, locum nullum sibi vindicare potest apud eos qui Tridentinâ lege obstruuntur: etenim qui, praeter formam à se praescriptam, matrimonium contrahere attentant, eorum Tridentina synodus non Sacramentum modò, sed contractum ipsum irritum deserit pronuntiat; atque, ut ejus verbis utamur, eos ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos esse decernit.

« Quare, cum inter Catholicos in istis provinciis degentes et promulgatum et receptum jam fuerit illud Tridentini decretum, quod ambo fatemini, perspicuum est, matrimonium ab ipsis invicem intum coram civili magistratu, aut a catholico ministello, et non item coram proprio alterutro contrahentium parochio et duobus testibus, neque in ratione Sacramenti, neque in ratione contractus suscipi, aut illo pacto validum reputari posse. Neque verò rationes propter quas valida pronuntiavimus matrimonia quae aut ab haeticis inter se, aut à Catholicis cum haeticis, in istis Federatis provinciis contrahuntur, non servatâ formâ Tridentini, aptari queunt conjugis inter se initis à Catholicis, quorum quilibet Tridentini decreto se obstrictum agnoscit. ejusque se auctoritatem sequi profectur.

« Sciant itaque Catholici vestrae curae concrediti, cum civili magistratu, aut haeretico ministello, matrimonio celebrandi causâ se sistunt, actum se nec è civilem exercere, quo suum erga leges et instituta principum obsequium ostendunt; ceterum tunc quidem nullum à se contrahi matrimonium. Sciant, nisi coram ministro catholico et duobus testibus nuptias celebraverint, nunquam se neque coram Deo neque coram Ecclesiâ veros et legitimos conjuges fore; nec, si interim conjugalem inter se consuetudinem habuerint, eam gravi culpâ caritaram. Sciant denique, si qua ex hujusmodi conjunctione oriretur soboles, eam, utpote ex non legitima uxore natam, in oculis Dei fore illegitimam, et nisi conjuges consensum ex Ecclesiâ praescripto renovaverint, illegitimam perpetuò futuram etiam in Ecclesiâ fore.

« Erit porro officii vestri, hæc omnia, cùm com-
moda se obtulerit occasio, atque eà quam rerum cir-
cumstantiæ vobis adhibendam suaserint, circumspectio-
ne et cautelâ singulis explicare prolixius; simul-
que omnes commovere ut, siquidem regionis consue-
tudini et terreni principis sanctionibus obtemperare
cogantur, faciant illi quidem, sed religione salvâ,
potioresque ducant sanctissimas Ecclesiæ leges, qui-
bus fidelium matrimonia constringuntur. Illud præter-
ea vobis curandum est, ne etiamsi duo Catholici
civilem illam ac merè politicam coram hæreticis cæ-
remoniam peregerint, nimum inter se familiariter
agent aut sub tecto in communi habitent, nisi se prius
veris et legitimis nuptiis, ex normâ Tridentini, alli-
gaverint; quanquàm enim ea familiaritas esse possit
sine flagitio, flagitii certè periculo et suspitione non
vacat; utrumque autem probis et benè moratis Chris-
ti fidelibus cavendum est. Ad ejuſmodi porro evitan-
da pericula, cognoscimus consultius utique fore ut
Catholici non nisi matrimonio jam antea in faciem
Ecclesiæ inter se legitime celebrato, ad illam explen-
dam civilem cæremoniam, secularem magistratum
seu hæreticum ministellum adirent; sed, quoniam ex
vestris literis deprehendimus id non sine periculo et
perturbationibus posse adimpleri, id saltem pro viri-
bus satagite, ut, postquam reipublice morem illi
gesserunt, non diù differant Ecclesiæ legibus parere,
et conjugale fœdus, juxta præscriptam à Tridentino
normam, ritè et sanctè inire, et si quid tum super
hæc re, tum super aliis quæ istam missionem respici-
unt, nobis suggerendum esse putatis, communicato
inter vos consilio, operam nostram implorate, quam
semper præsentem invenietis. Epistola hæc nostra
tibi, dilecte fili, Paule Simon à sancto Joseph, in-
scripta est; eam tamen volumus à te communicari
etiam dilecto filio Adriano Augustino Won Duck
pastori Leidensi, cujus scriptum super eâ de quâ
nunc agitur controversiâ, à supradicto cardinali de
Valentibus nobis oblatum libenter perlegimus. »

« Postremò vos hortamur majorem in modum ut
istam dominicè gregis non contemnendam portionem
sedulo, sicuti laudabiliter hactenus fecistis, excolere
atque ad omnem pietatem informare pergatis; vobis-
que interim apostolicam benedictionem peramanter
impertimur. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Ma-
jorem, die 17 septembris 1746, pontificatus nostri
anno septimo. »

VI. Quæ hactenus dicta et narrata sunt, ad ea per-
tinent loca quæ infidelium aut hæreticorum princi-
pum ditioni subsunt. Sed alia loca non desunt, in qui-
bus etiamsi alia religio præter sanctam catholicam
Romanam non toleretur, complures tamen occultè vi-
vunt ab illius communiõne extranei, qui Catholicor-
um speciem præ se ferentes, matrimonia cum Catho-
licis ineunt; eaque occasione catholicis parochis
accersitur, qui matrimonii celebrationi assistat, licet
hic privatâ scientiâ satis superque compertum habeat
alterum ex contrahentibus hæreticum esse. In arduis
hujusmodi circumstantiis, sunt qui contendunt de-
bere parochum, nullâ oppositâ difficultate, vel morâ,
matrimonio assistere, nec in occultam contrahentium
fidem subtilius inquirere, quamvis matrimonium inter
Sacramenta vivorum communeretur, cùm etiam Eu-
charistia, quæ vivorum Sacramentum est, peccatori-
bus occultis, cùm ad eam recipiendam publicè acce-
dunt, non denegatur, juxta doctrinam sancti Thomæ,
3 parte, q. 80, art. 6. Contra autem alii reputantes
quòd in Sacramento Matrimonii tenetur parochus
sum assistentiam denegare, si noverit privatâ etiam
scientiâ impedimentum aliquod adesse, nedùm diri-
mens, sed vel duntaxat impediens, ut puta sponsalia
cum aliis præcedenter contracta, vel votum simplex
castitatis ab altero contrahentium emissum; in
eoque rerum statu, illius officii partes esse ut eccle-
siasticum superiorem, sive episcopum, de eâ re certio-
rem faciat, qui opportunè consulere et providere
valeat; eadem ratio docent atque contendunt se

gerere debere parochum qui advocatur ad assisten-
dam matrimonio in quo ipsi constat, quantumvis pri-
vatâ scientiâ, alterum ex contrahentibus, pro ortho-
doxo publicè habitum, hæreticæ sectæ occultè adhae-
rere. In Aquisiensi concilio, quod anno 1585 celebra-
tum est, ad iii. de Parochis, exstat decretum hujus-
modi: *Nullus parochus, penâ illis excommunicationis
propositâ, Sacramentum ullum administrare audeat
hæreticis quibusvis vel quocumque modo à fide catholicâ
aversis, nisi prius conserit illos respississe, et Ecclesiæ
ritè reconciliatos fuisse;* tom. 10 Collectiois Harduini,
col. 1562.

VII. Altera hæc sententia non solum priore tutor,
sed etiam communior est. Cùm autem illius defensori-
bus unus inebumt diluendi argumentum illud, quod
contra eam objiciebatur, de peccatore occulto publicè
Eucharistiam petente, quam illi administrandam esse
paulò ante significavimus; id sanè aggressitur San-
chez, in l. 3 de Matrimonio, disput. 15, n. 13; verùm
felicius rem confesse videtur cardinalis de Lugo,
de Sacramentis, disput. 8, sect. 13, n. 208 et seq.,
quum super hæc re consuli volumus, cùm minime
consilium nostrum fuerit ut hic ex professo, ut aiunt,
tractatum de Matrimonio conscriberemus. Illud ad su-
cepti instituti rationem pertinet, ut episcopis in quo-
rum diocesium hæretici, cùm publicè versari non
permittantur, occultè vivunt, magnopere suademus,
ut sive in synodis, sive aliâ quacumque opportunâ
ratione, certas præscribant regulas de his, quæ præ-
stari debeant ab illis omnibus, qui occultæ hæresis
suspicionem laborant, antequàm parochi ad Sacramenta
illos admittant, atque adeò antequàm eorum matri-
monii assistant; severiores autem penas constituent
adversùs eos qui, expletis semel illis actibus, qui pro
solemni probatione eorum orthodoxæ fidei præscripti
sunt: atque ita ad Sacramenta Ecclesiæ catholicæ,
et ad matrimonii celebrationem admissi, in hæresim
postmodum relapsi deprehendantur. Hæc enim tutâ
agendi methodo parochis suppeditatâ, si ipsi eam se-
quantur, ab illis eximentur angustii, in quibus hæ-
rere meritò solent, cùm ad assistendum matrimonii
accersuntur, privatâ scientiâ compertum habentes,
contrahentium alterum, tametsi pro catholico habeat-
ur, hæreticum esse poterunt siquidem, atque debe-
bunt, in hujusmodi circumstantiis, eas probationes
ab illo exigere, quibus se catholicum, certâ et irrefra-
ctabili professione demonstrat, secundum ea, quæ ab
episcopo in synodo, vel in aliis ordinationibus, præ-
scripta fuerint.

CAPUT VIII.

*De constitutionibus synodalibus ad missæ sacrificium
spectantibus, quæ peculiaribus quibusdam diocesis,
non verò aliis congruere possunt.*

I. Præsens Ecclesiæ disciplina circa numerum missarum,
quæ singulis diebus à sacerdote celebrari pos-
sunt, unum duntaxat sacrificium quovis die offerri
permittit, excepto Natalis Jesu Christi solemnè die,
quo recurrente, cuique sacerdoti fas est ter missam
celebrare, modò à purificatione abstineat, ne aliqui,
eâ sumptâ, frangat jejunium naturale, quod alteram
ac tertiam missam necessariò præire debet, ut ex-
pressè statuitur in can. *Sufficit*, de Consecrat., di-
stinct. 4, in cap. *Te referente*, et in cap. *Consulisti*,
de Celebratione missarum.

II. Nonnullæ tamen à theologis excitantur quæstio-
nes circa alios casus, in quibus licere aiunt duas eâ-
dem die, etiam extra prædictum Nativitatis Domini
festum, missas celebrare, veluti si priore missâ ex-
pletâ, infirmo jamjam morituro ministranda sit Eu-
charistia per modum viatici; si nuptiarum benedictio
urget; aut festo die, celsioris nobilitatis, aut digni-
tatis quâsum superveniat, qui sacrum non audivit,
et missam iterari postulet, ut Ecclesiæ præcepto fa-
ciat satis, nec interim in hisce rerum circumstantiis
alius sacerdos præstò sit, præter eum qui sacrum
priorem obtulit. Regino abbas, qui floruit Ecclesiæ

seculo X, in libello de ecclesiasticis Disciplinis, n. 53, monet episcopum, ut visitationem instituens, Parochium interroget si tempore statuto, id est, circa horam tertiam diei, missam celebret, et post hæc, usque ad mediam diem jejuset, ut hospitibus, atque peregris venientibus, si necesse fuerit, possit missam cantare. Quidquid verò sit de hujusmodi theologorum questionibus, hodiè unus duntaxat superest casus, quo sacerdoti fas est uno eodemque die genuum offerre sacrificium, si nempe idem parochus duarum parochiarum curam gerat, quæ ad invicem longo satis intervallo dissociantur; ex quo fiat, ut vix, aut ne vix quidem, utriusque parochiæ populus in unam se non conferre possit ecclesiam ad sacrum audiendum. In quo rerum statu concors omnium opinio est, parochium nedum posse, sed planè teneri bis eodem die missam celebrare, ac, postquam in unâ parochiâ missam celebraverit, ad aliam accedere, ne alterutrius ecclesie populus, die festo, à sacro audiendo excludatur. Rem hæc fusiore stylo expendimus in tractatu nostro de Sacrificio missæ, sect. 2, § 34 et seq., ubi in unum colligere studuimus, quidquid circa eam cum ex veteri, tum ex recenti Ecclesie disciplina, nobis haurire licuit. Itaque ad eandem lucubrationem lectores amandamus, ne actum agere videamur.

III. Cùm per Oscensium dioceses tractum, non uno in loco, duæ parochiæ, longo intervallo distite, sub uno animarum rectore solentur, parochis illis consilium incidit, ut, post sacrum in unâ ecclesiâ peractum, aliud eodem die in alterius parochiæ ecclesiâ celebrarent. Verùm solers episcopus, edilâ synodali constitutione, id vetuit, non enim deerant sacerdotes qui, post missam à parochia in unâ ecclesiâ parochiali celebratam, possent illius vice in aliâ parochiâ sacrum obire. Excitatum hæc de re controversiam nos definitivum favore episcopi, cujus synodalis constitutio firmo satis innitebatur fundamento. Tunc enim solummodò permitti potest, die festo, missarum celebrationem iterari, ne alterutrius parochiæ populus solemnî sacrificio carcat, cum nemo, præter parochum adest, qui in alterâ ex parochiis missam celebrare valeat. Ast, ubi alii suppetunt sacerdotes, qui in secundâ parochiâ rem divinam facere possunt, prædictæ disciplinæ indulgentia locum non habet, ut accuratè expendimus, tandemque decreverimus in constitutione nostrâ, ordine tertîâ Bullarî nostri tom. 2, quam lectores consulere poterunt, nolimus enim, quæ pridem scripsimus, hic rursum inutili labore repetere.

IV. In quarundam civitatum ecclesiis mos obtinet, speciali quopiam privilegio firmatus, celebrandi missas in privilegio Nativitatis Domini ante noctis dimidium. Cùmque synodali sanctione episcopi decreverint, nulli fas esse sacrum obire, qui à præcedentis noctis dimidio jejunus non sit, nonnulla hinc prodierunt controversiarum capita. Onus quippe minimè ferendum imponi visum est sacerdoti, si à mediâ nocte quæ præcessit, ad illud temporis spatium, quo sequenti nocte sacrificium offerre debet (etiam si hujuse noctis dimidium, ex vi privilegii, nondum expectet) jejuniu obstringatur. Nec defuere, qui arbitrarentur, ex privilegio semel obtento, necessariu sequi exemptionem à lege jejunii, quod aliàs à præcedentis noctis dimidio servandum præcipitur. Itaque existimârunt, sacerdoti, qui ante noctis dimidium jus habet missam celebrandi, licere præcedenti die sacrificium offerre, et ablationem sumere, inò et prandio sese reficere; tum maxime, quòd in sacrâ antiquitate nonnulla suppetunt monumenta, ex quibus colligitur, sacram Eucharistiam etiam non jejunis ministratam fuisse. Eninverò, ut alibi videbimus, infantibus, quos matrum ubera paulò ante lactaverant, olim Eucharistiæ Sacramentum post Baptismum porrigebatur, ut patet è Sacramentario Gregoriano apud Hugonem Menardum, tom. 3 oper. S. Greg., pag. 73, ubi legitur: *Pontifex verò redit in sacrarium, expectans, ut, cum vestiti fuerint infantes, confirmet eos; qui*

etiam prohibentur lactari ante sacram communionem, si necesse fuerit. Concordat etiam Ordo 15 ecclesie Apamiensis penes Martene de antiquis Ecclesie Ritibus, lib. 4, cap. 1, art. 18, col. 206, litter. C, edit. Antwerp. Neque missæ Ordo Romanus, relatus à Mabilonio, tom. 2 Musæ Italici, pag. 28, num. 46, statuit ut infantes à lacte, aliove cibo abstineant à præcedenti nocte, sed jejuniu duntaxat indicit unius horæ spatio servandum, hoc est, ab eo tempore, quòd à Baptismo ad Eucharistiæ assumptionem intercurrit. Nec solum proterevendus mos ille, qui apud fideles olim invaluerat ferri quintâ in Cœnâ Domini, quo die ad sacrum synaxim accedebat post comestionem: *Sacramenta altaris nonnisi à jejunis hominibus celebrantur, excepto die anniversario, quo cœna Domini celebratur*: ut legitur in can. *Sacramenta altaris*, de Consecrat., dist. 1. Quâ de re interrogatus S. Augustinus, in epistolâ 54 ad Januarium, respondit, servandam esse locorum consuetudinem.

V. Ut rectè dissolvatur hæc controversia quæ nonnisi ad peculiaris alicujus diocesis gubernium pertinet, hæc quæ sequuntur, prænotasse juvabit. Et primò, juxta Missalis rubricas, tempus ad privatam celebrationem missarum statutum, ab auroræ initio incipere, et ad meridiem usque inclusivè protendi. Et quamvis ex ejusdem rubricæ præscripto, pro conventualibus, ac solemnioribus missis certa quædam hora definitur, ac tamen eisdem limitibus includitur, nimirum ab aurorâ ad meridiem. Cujus rei causam explicat S. Thom., 3 part., q. 83, art. 2 ad 4, nosque nonnulla item annotavimus in pastoralibus nostris Institutionibus Bononiæ editis, ac præcipuè in eâ quæ tertiadecima occurrit in Latîna editione.

VI. Secundò, etiam post constitutum, et usu firmatam hujusmodi disciplinam, adhuc tamen veterem consuetudinem celebrandi missas vespertinas quibusdam per annum noctibus in more permansisse. De missis hæc vespertinis consulendus Vicecomes de Ritibus missæ, l. 3, c. 29, ubi fusiori stylo rem tractat. Noctibus, quibus sacrificium offerretur, S. Thom., loc. cit., accenset noctem sabbati sancti, quæ dominicam Resurrectionis immediatè præcedit, atque, tunc temporis missam celebrari consuevisse *circu noctis principium*. Sed alii aliud tempus designant, hoc est, post noctis dimidium. Ita sentiunt Suarez, t. 2, in 3 part., disp. 46, sect. 2, et t. 3, disp. 80, sect. 5, § *Secunda exceptio*; Vasquez, t. 3, disp. 232, c. 2, à n. 23; Binius, tom. 4 Concilior., pag. 77, num. 66; Saussay, part. 2 Panopliæ sacerdotalis, l. 4, c. 9, art. 2, § 3. Rursum alii, non jam post mediam noctem, sed eo temporis spatio, quod ad dimidium noctis accedit, sacrificii tempus statuunt, ut refert cardinalis Bona, Rer. liturgicar. l. 4, cap. 21, n. 4, quæ quidem sententia cæteris probabilior videtur, cum à S. Hieronymo, cap. 25 in Matthæum docemur, in Paschæ pervigilio populum ante noctis dimidium non dimitti; quod satis ostendit missam vespertinam paulò ante mediam noctem fuisse absolutam, ut scè è ratiocinatur Henaus, p. 2, de Sacrificio, disp. 21, sect. 3, n. 48. Verùm, cum prisca illa consuetudo missam celebrandi nocte sabbati sancti, justus de causis sublata jam fuerit, nihil est, quod in hanc rem plura congeramus.

VII. Tertio prænotandum, etiamnum vigere consuetudinem celebrandi missam ipsâ nocte, quæ diem festum Nativitatis Domini antecedit: *Nocte sanctæ Nativitatis Domini Salvatoris missæ celebrat presbyteri, et hymnum angelicum in illis solemniter decantent, quoniam et eadem nocte ab angelo pastoribus nuntiatus est*: sic habet textus in can. *Nocte sanctæ*, de Consecrat., dist. 1. Quæ verba cum nullo modo definiant tempus noctis, quo sacrum offerre liceat, profectò ritum missas celebrandi post noctis dimidium, à communi et universali consuetudine quam Ecclesia probavit, repetamus oportet, ut animadvertit Pasqual. de Sacrificio novæ legis, num. 1, q. 403, per totum.

VIII. Quarto prænotandum, nonnunquam summos

Pontifices ecclesiis aliquibus tribuisse privilegium celebrandi missas in pervigilio Nativitatis Domini ante noctis dimidium. Quo pertinet indultum Alexandri VI, editum 6 augusti 1502, favore monasterii canonicorum regularium Venetis erecti sub titulo S. Mariae Charitatis, quod quidem privilegium refert Flaminius Cornelius in decade septima ecclesiarum Venetarum, quarum ipse monumenta eruditè illustravit. Pius IV prædecessoris Alexandri exemplum secutus, die 27 februarii 1562, pari beneficio donavit moniales S. Mariae Miraculorum ejusdem urbis; et, sequenti anno 1565, instante equite Jacobo Superantio, Venetæ reipublicæ apud S. Sedem oratore, benigne annuit ut in collegiata et parochiali ecclesiâ S. Pauli missæ sacrificium peragi posset primâ horâ noctis, quæ Natalem Christi diem antecedit. Præterea ante ejusdem noctis dimidium, solemnibus missis in augusto S. Marci tempore celebratur; idemque ritus in aliis ecclesiis benè multis Venetiis obtinet, ut nos ipsi, quo tempore munus à secretis congregationis concilii gerebamus, multis protatis monumentis olim ostendimus in folio quodam, quod typis vulgatum in causâ Venetâ, 15 julii 1720, præstat l. 1 Theaur. resolut. sac. congr. conc., pag. 545.

IX. Quintò, S. pontifex Pius V privilegia omnia de missæ sacrificio ante dimidium noctis Nativitatis Domini celebrando abrogavit per constitutionem, quæ incipit: *Sanctissimus in Christo*, et inter ejusdem pontificis constitutiones recensetur ordine quarta, t. 2 Bullarii Romani. Hinc communi suffragio scriptores affirmant non licere post Piam sanctionem ulibi celebrare missas in pervigilio Nativitatis ante mediam noctem, esto, ex vi præcedentium privilegiorum, id olim in ecclesiis aliquot obtinisset. Ita censet Azor., Instit. mor. part. 1, l. 40, c. 25, q. 5; Franclin., de Tempore Horar. canonic., c. 29, n. 41 et 44; cardinalis Brancatus, de Privileg. capell. cardin., p. 15; Clericatus, de Sacrific. missæ, decis. 39, n. 45 et 46. Quòd si etiam nostrâ ætate adhuc Venetiis in ecclesiis nonnullis mos perseverat sacrum offerendi ante dimidium noctis quæ festum Nativitatis præcedit, id aut ab aliis privilegiis posteriori ævo indultis repetendum est, aut à veterum privilegiorum confirmatione, justis ac rationabilibus causis ita suadentibus concessâ, ut contingit neminimus in Pii IV diplomate favore collegiatae et parochialis ecclesiæ S. Pauli, quam supra memoravimus. Etsi enim congregatio concilii, die 15 julii 1720, rescripserit hocce privilegium per Pii V bullam fuisse revocatum, addidit tamen consulendum summo Pontifici, ut Pii IV indultum confirmaret; nec Pontifex confirmationem denegavit.

X. Postremò, aliquid etiam de jejuniis ab his servando, qui aut missam celebrant, aut sacram Eucharistiam percipiunt, præmittere opportunum ducimus. Vetustissima sanè est Ecclesiæ disciplina quæ præcipit neminem ad Eucharistiam accedere posse qui jejunium non sit; nec desunt qui ejus initia repetant ab ævo apostolico, ut probat cardinalis Bona, Rer. liturgicar. l. 1, c. 21: *Ut nullus post cibum potumque, sive quolibet minimum sumptum, missam facere præsumat*; verba sunt decreti quod Antero pontifici à nonnullis tribuitur: *Ut nullus accipiat sacrificium post cibum aut post aliquam parvisimum refectorem, nisi pro viatico*; verba sunt alterius decreti quod sub Eutychiani pontificis nomine ab Ivone recitatur, part. 2, c. 45. Haud ignoramus ejusmodi decreta apocryphis accenseri. Quidquid verò sit de genuino illorum auctore, nemo tamen qui sapiat, inficabitur jam tum ab antiquissimâ ætate invaluisse consuetudinem ministrandi jejunis Eucharistiam, esto definitum originis tempus adhuc sit incompertum.

XI. Statutâ autem necessitate jejunii, ejusque jejunii quod naturale vocatur, superest inquirendum à quo tempore illius initium desumendum debeat. Juxta consuetudinem Ecclesiæ consuetudinem, cujus item exordia adhuc ignoratur, jejunium illud à noctis dimidio in-

cipit, et usque ad tempus quo Eucharistia sumitur, perseverat. Ita unanimi consensu docent theologi. dicit D. Thomâ, qui, 3 parte, quæ est. 80, art. 8, ad 5. ita loquitur: *Ecclesia Romanam diem à mediâ nocte incipit; et ideo, si post mediam noctem aliquis sumpserit aliquid per modum cibi vel potus, non potest eadem die hoc sumere Sacramentum; potest verò, si ante mediam noctem.* Excipit tamen S. doctor, in præcitato art. 8, infirmum, cui etiam non jejunio ministrari poterit Eucharistia, si periculum mortis imminet, ne fortè saluberrimo corporis Christi viatico destitutus moriatur. Constat Rubrica Missalis, lit. 9, n. 1, in eodem jejunii naturalis initio designando; atque huc referri etiam possunt quæ lato calamo scripsit Theodosius Rubens in Horario universalis, c. 20. Hoc naturale jejunium quancumque vel minimam cibi quantitate, sive, ut aiunt, materie parvitate excludit, quæ tamen cum ecclesiastico jejunio comparari potest. Hinc patet utriusque jejunii latum discrimen, quod multis demonstravimus in tractatu de Sacrificio missæ, sect. 2, § 96 Latine editiõis, contra singularem ejusdem sententiam, quæ astruere nitebatur jejunium naturale per judicissimam cibi partem non lardi. Huic sanè non parùm favet Petrus Ledesma, qui in q. 24, art. 2, veterum theologorum opinionem ostendens, asserere non dubitavit licere sacerdoti, plures missas celebrare, ad secundam et tertiam missam progredi, etsi in primo sacrificio consecratam purificationem sumpserit. At Henauis, in cit. disput. 20, sect. 4, n. 46, id falsum esse demonstrat, relatis auctoritatibus Paludani Durandi, Gabriëlis Biel, Sylvestri, ac aliorum. In decretali Innocentii III, quæ incipit: *Ex parte*, de Celebrat. missar., injungitur sacerdoti ut purificationem sorbeat, *postquam totum acceperit Eucharistiæ Sacramentum*; mox verò pontifex monet ne sacerdos ita se gerat, si plures eodem die sacrificium offerat: *Ne, si fortè vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret.* Eadem occurrunt in Sacramentario Gregoriano, tom. 3, p. 111, litter. D, ad vigiliam sancti Petri et Pauli, hisce verbis concepta: *Quando apostolicus duas missas celebrat unâ die, inter eas non lavat os, nisi post officium; sed absque intervallo, finita priora, incipit altera.*

XII. Certam igitur Ecclesia constituit disciplinam cum circa numerum missarum quæ à sacerdote uno eodemque die offerri possunt, tum circa tempus ad missas celebrandas statutum, tum etiam circa jejunii legem à sacerdote servandam, necnon circa definitum temporis limitem, à quo jejunii naturalis initium ducere oportet. Cùm tamen in hac Ecclesiæ economiâ nihil occurrat quod à naturali aut divinâ lege suam trahat originem, hinc sequitur posse Romanum Pontificem graviori quâpiam ac legitimâ causâ impellente, super hujusmodi ecclesiasticis constitutionibus dispensare. Sed, cum plura sint relata ecclesiasticæ discipline capita, eaque ad invicem distinguantur, quippe quæ nullo necessario nexu inter se copulantur; hinc etiam sequitur dispensationis beneficium ab uno ad alium casum, cujus expressa non fiat mentio, exteri non posse. Quocirca improbanda est illorum opinio, qui ex privilegio missam celebrandi ante dimidium noctis Nativitatis Domini, inferunt ipsam quoque jejunii servandam legem, quæ à dimidio præcedentis noctis sacerdoti imponitur, fuisse sublatam; ita ut is, exempli causâ, qui missam de vigiliâ Nativitatis pridem celebraverit, et ablationem hausierit, adveniente nocte, ejus tamen dimidio nondum elapso, solemnem missam de Nativitate Domini celebrare valeat. Indultum prævenienti in eâ solemnitate statutum mediæ noctis horam, ideo à nonnullis cum præterisâ exemptione à naturali jejunii lege conjungitur, quia aliquam gravissimam incommodo præmeretur sacerdos, si à præcedentis noctis dimidio ad usquequentem noctem, etiam non expectatò illius dimidio, jejunium protraheret; et quia non desunt sacræ antiquitatis exempla quæ probant Eucharistiam etiam non jejunis in se prorectam. At exaggeratum cum primis sacerdotis incommodum,

usque adeo grave non est, ut ferri non possit. Si quidem nostrâ etiâ ætate nullâ enumerantur qui per idem temporis spatium jejuniûm tolerant citra ullum valetudinis detrimentum. Quæ ex adverso producantur monumenta, minus officiunt. Haud inficiamur infantibus pridem lacte nutritis, ac fidelibus ferâ 5 in cœnâ Domini prandio refectis, sacram Eucharistiâ olim fuisse distributam. Reponimus tamen prius exemplum ad rem non facere, ut cuique patet; posterius verò desumptum esse à peculiari dumtaxat quarumdâ Ecclesiâ more, qui in memoriâ novissimæ cœnæ à Christo Domino celebratæ olim institutus aliquandù apud illas viguit, sed jampridem in usu esse desit.

XIII. Opportunius ad præsentem controversiam produci potuisset exemplum pontificiæ capellæ, in quâ primam missam ante noctis dimidium celebrat, qui ut plurimum à præcedentis noctis dimidio jejuniûm non servavit. Antequam verò hujus difficultatis nodum dissolvamus, abs re non erit aliquandù longius digredi, ut quæ hæc in re ad pontificiam capellam pertinent, accuratius explicemus.

XIV. Ex Diariis, quæ pontificiæ cæremoniariæ magistri ab anno 1484 ad annum 1517 digesserunt, colligimus matutinum in pontificiâ capellâ incepisse circa octavam, nonam, ac etiam decimam horam (ab occasu solis numerando, juxta Italiæ morem) illius noctis quæ diem Christi natalem præcedit; ac præterea, sacrum hunc ritum unâ cum solemnî missâ non nisi quatuor horarum spatio expleri consuevisse. Leo X, referente in Diariis Paridæ de Crassis, anno 1517, ob adversæ valetudinis incommoda, pontificiæ capellæ initium statuit horâ quintâ noctis. Pontifex Hadrianus VI, veterem morem secutus, horam noctis nonam restituit. At Clemens VII, Paulus III ac Julius item III circa secundam aut tertiam noctis horam matutinum inchoandum mandârunt; hinc horâ septimâ noctis ipsi etiam solemniori missæ finis imponeretur. Varius in hoc tempore designando fuit S. pontifex Pius V, quandoquidem, eo jubente, anno 1566, matutinum initium dedit horâ noctis sexta; anno 1567, horâ quarta, anno 1568, horâ quinta; anno 1569, horâ octava cum dimidio; anno demum 1570, horâ nona. Gregorius XIII, juxta veterem morem, tertiam aut quartam noctis horam in usum revocavit. Atque hic demum mos in pontificiâ capellâ deinde servatus fuit, et adhuc viget, statutâ pro matutini initio quartâ horâ noctis; ex quo sequitur ut solemnîs missa paulo ante noctis dimidium perficatur.

XV. Jam verò à designatione temporis et horæ ad jejuniûm progrediamur. Cæremoniariæ magistri nonnunquam in Diariis referunt cardinalem qui sacrum obtulit, ad missam celebrandam accessisse jejunum. Nostrâ ætate cardinalis Leander Colloredus, qui per quamplures annos missam nocte Nativitatis Domini solemnî ritu obtulit, jejuniûm à præcedentis noctis dimidio accuratè servavit. Eadem jejuniî lege sese obstrinxit recolendæ memoriæ Benedictus papa XIII, quem præterea novimus ad meridiem usque festi Nativitatis Christi jejuniûm protravisse; siquidem, post sacrum in pervigilio horâ consuetâ noctis solemniter præctum, alteram missam in aurorâ recitabat; ac postremò missarum solemniam aut in pontificiâ capellâ aut in Vaticanâ basilicâ perficiebat. Quia verò haud multa occurrunt eorum exempla, qui jejuniû accesserint ad altare; contra verò frequentius contingit ut cardinalis qui nocte Nativitatis sacrum explet, die præcedentâ à refectione non abstinuerit: superest ut rationem quæ id licere suadeat, inquiramus.

XVI. Sunt qui credant Romanum Pontificem quotannis litteras in formâ brevis expedire, per quas cardinalis nocte Nativitatis celebraturus eximat à lege jejuniû, quod aliquin à præcedentis noctis dimidio servare teneretur. Ita putat Pasqualg., in Decisionibus moralibus, dec. 311, et dec. 454, de Jejunio. Id tamen gratis asserit, et hujusmodi literæ reipsâ nimis conceduntur, ut apposite animadvertit Diana, in Edit. coord., tom. 2, tract. 3, resolut. 12, n. 4. Alii,

ut à difficultate se expediant, aliam inveniunt viam. Cardinalis de Lugo, de Sacramentis, disput. 15, de Eucharistiâ, sect. 2, à n. 55, affirmat cardinalem qui in pervigilio Nativitatis ante noctis dimidium missam celebrat in pontificiâ capellâ, jejuniû naturale non frangere, etsi mane cibum sumperit, et sacri oblatio mediam noctem antevertat, nec ullam à Pontifice obtinuerit dispensationem. Cùm enim, expressâ Pontificis voluntate, certum temporis spatium ad solemne officium peragendum fuerit definitum, Pontifex ipse mediam noctem anticipasse censetur, non universim quidem, sed quoad solum pontificiæ capellæ locum, et quoad personam dumtaxat cardinalis qui missam cant, ac aliorum qui ibidem missarum solemnîs assistant. Ad hanc opinionem confirmandam, advertere juvat fas esse Romano Pontifici ecclesiasticorum dierum limites statuere, absque eo quòd mediæ noctis vel auroræ physica momenta accuratius inspicat. Enimverò his in regionibus in quibus, ob sublimiorem poli elevationem, punctum mediæ noctis statim viv potest, punctum verò insequentis auroræ magis adhuc latet, quia plerumque nullum est, ecclesiasticorum dierum initia à moribus et consuetudine petenda sunt; nimirum ab eo tempore quo regionum illarum incolæ aut laboribus sese exercere incipiunt, aut quieti indulgent, ut olim sub pontifice Urbano VIII, in congregatione habitâ die 2 novembris 1634, definitum fuisse testantur memoratus Theodosius Rubens, in Horario universali, c. 19, à n. 17, et in alio opusculo ad Rubricam missalis de aurorâ; cardinalis Brancatis, in dissertatione de Privilegiis capellæ cardinalium, p. 22 et seq.; Merati, ad Gavantium, tom. 1, part. 2, p. 767 et pag. 1578, decreto 276, Romanæ editionis.

XVII. Sententiam cardinalis de Lugo amplectuntur Magri, in Hierolexic., verb. *Nativitas Domini*; Aversa, de Euchar., q. 8, sect. 8; et Diana, loc. cit., resol. 11, et resolut. 12. Quia verò nunquam fortissè Romani Pontifices de noctis dimidio in pontificiâ capellâ anticipando cogitaverunt, proindeque fundamentum cui cardinalis de Lugo ejusque sectatores inniuntur, satis firmum non est; hinc meliori consilio alii sentiunt ac docent in proposito casu, licet expressa Pontificis dispensatio non appareat, inesse tamen tacitam ac rationi admodum consonam. Enimverò, cùm non nisi præhabito summi Pontificis assensu stata ad matutinum inchoandum hora definiatur, profectò summus Pontifex haud ignorat quo tempore in pervigilio Nativitatis capella incipiat, quâ horâ solemnîs missa, cui nonnunquam ipsemet Pontifex interesse solet, celebratur. Et, quoniam præterea compertum perspicè illi est eum qui sacrum offert, non esse jejunum; et tamen nullus unquam Pontifex edixisse fertur ut cardinalis eâ occasione ante noctis dimidium celebrans, à præcedentî mediâ nocte jejuniûm servaret; nil ultra requirendum videtur ad tacitam Pontificis dispensationem inducendam, æquitas tamen ac rationis legibus consentaneam. In hanc sententiam descendunt Dicastillus, tom. 1, de Sacramentis, tractat. 4, de Eucharistiâ, disput. 9, dubit. 17, q. 7, num. 404; Gabriel de Henao, parte 2, de Sacrificio missæ, disp. 22, sect. 4, num. 44; Martin., t. 3, disp. 35, num. 64; Quartus, ad Rubricas Missalis, parte 3, tit. 9, sect. 1, in dubiis conscientiæ, dub. 6.

XVIII. Hanc tacitam Pontificis dispensationem æquitati ac rationi consentaneam diximus: non enim temerè antevertitur officii nocturni hora in pontificiâ capellâ, cùm et hujusmodi anticipatio modica sit, et cardinalibus ac prelatiis qui à nocte eidem capellæ intersunt, non modò valde opportuna, sed ferè necessaria dignoscatur. Nam idem sequenti die ad aliam capellam accedere debent, in quâ summus Pontifex solemniam ut plurimum exercet pontificalia. Quare, cùm illi qui episcopi aut presbyteri sunt, manc tres missas sint celebraturi, antequam ad tertiam solemnem missam in capellâ peragendam revertantur, aut tempus illis deficiat, aut angustum nimis supererit,

nisi per anticipatum nocturni officii initium angustia temporis laxetur.

XIX. Quòd si ratione et aequitate consonum est horam antevertere, non minore rationis et aequitatis jure in- niuntur tacita dispensatio, quae celebrantem in pontifi- ciatu capellà ante noctis dimidium à naturali jejuniò eximit. Si enim humani corporis imbecillitatem, quæ in dies gravior fit, expendamus, quodque caput est, si ad celebrantis ætatem, quæ ut plurimum senilis est, oculos convertamus, faciliè apparebit vix ac ne vix quidem sperandum esse ut possit tamdiu jejunium to- lerare. Pontifex Julius III, die 15 martii 1551, per lit- teras in formà brevis concessit imperatori Carolo V ut, antequam sacram Eucharistiam sumeret, paulùm cibi gustaret ad necessariam sustentationem ventriculi; ac insuper eundem imperatorem absolvit quòd antea, citra Romani Pontificis dispensationem, de medicorum consilio, ad sacram Eucharistiam accesserit non jeju- nius. Pius item IV, à Portugallia rege certior factus quòd nonnulli sacerdotes qui Indicas regiones ejus domino subjectas inhabitabant, aut propriè infirmitatis, aut aeris intemperiei occasione quibusdam remediis comestibilibus, aut potabilibus nocte uti consueverant; per alias litteras datas die 10 februarii 1563 benigne induluit ut si ipsos illis post mediam noctem uti contige- rit, missam die sequenti celebrare valeant, si urgentis- sima fuerit celebrandi necessitas, et paululum inde dor- mierint. Præterea, inter Innocentii XIII litteras in formà brevis, una occurrit sub die 5 octobris 1722, in quà regnanti Ludovico Gallia regi conceditur ut die coronationis suæ modicum jentaculum sumere valeat ante Communionem, habità nimirùm ratione diutur- nioris temporis quod in eo solemnè ritu peragendo im- penditur, ac imbecillis valetudinis ipsius regis, qui ætate adhuc recens corporis habitudinem nondum satis firmaverat, ut in memoratis litteris expressum legi- mus. Pari privilegio idem pontifex donavit imperatri- cem Elisabetham, datis litteris die 20 augusti 1723, ut scilicet modicà refectione uti posset, quavis com- municatura, quo die illus coronatio in Bohemiæ reginam, solemnè pompà ac in multis horas protrahenda, fieri debebat.

XX. Ex hæctenus dictis colligitur privilegium cele- brandi missam in pontificia capellà ante noctis dimi- dium, non quidem per necessariam connexionem secum ferre aliud privilegium exemptionis à lege jeju- nii; imò verò posterius hocce privilegium esse repe- tendum à tacitâ Pontificis dispensatione, quam satis probant eæ rerum ac temporis circumstantiæ, simul sumptæ, quas supra memoravimus. Hinc sequitur, sublati hæc circumstantiis, jam nullum tacite dis- pensationis esse locum; idèoque ad jejunium naturale servandum teneri qui alius sacrum offerat, etiamsi ex apostolico indulto medicæ noctis articulum in missæ oblatione præveniat. Consulendi in rem hæc Andreas Piscara Catalo, in Prax. cæremon., lib. 3, sect. 2, c. 1, num. 4, pag. 391, et cap. 59, n. 1, pag. 393; necnon celebris Gavantus, p. 4, tit. 3, n. 5, ubi ita lo- quitur: *Celebraturus ante mediam noctem ex privilegio, vel legitima consuetudine, verè non dispensat in jejuniò necessario ad missam. Ideò à pridiana mediâ nocte jeju- net, neque in missâ vigiliæ sumat purificationem*. Consonat diligens scriptor P. Merati, t. 1, p. 2, Romanæ editionis pag. 853, n. 42.

XXI. Itaque, ut rem hæc expediamus, episcoporum partes erunt duo hæc in synodis opportunè discernere: ut scilicet primò, edicant nulli fas esse citra apostoli- cam dispensationem in nocte Nativitatis Christi missam celebrare ante noctis dimidium; et id quidem fieri prohibeant, indicatâ in contumacem præcâ suspensio- nis, quam etiam probant ac laudant Polacus, in suis Aphorismis sacrar. cæremon., aphorism. 1, n. 4; Pax Jordan., Elucubrat. t. 2, l. 4, tit. 1, de Sacrifi- cio missæ, num. 63; secundò, aperte declarent eos qui ex apostolico privilegio sacrum obeunt ante noctis di- midium, adhuc teneri lege jejunii, idque à præcedentis noctis dimidio servandum esse. In Ordine quodam pro

divini officii celebratione, Romæ edito anno 1645, cujus etiam meminit Diana, in Edit. coord., t. 3, tract. 1, resol. 55, n. 3, hæc legimus: *Missæ hujus sacratissimæ noctis debet celebrari post mediam noctem; aliter sacerdos non celebraret jejunius. Celebraturus ante mediam noctem ex privilegio, vel legitima consuetudine, non dispensatur in jejuniò necessario ad missam; id est, à pridiana nocte jejunet, neque in missâ vigiliæ sumat purificationem*. Eadem occurrit in Ordinario patriar- chali, quod anno quolibet Veneiis evulgatur, ubi ad diem 24 decembris legitur hæc annotatio: *Celebrans ante mediam noctem sint jejuni à mediâ nocte antecedenti, adeoque non sumant purificationem in missâ hodiernâ*.

XXII. In regnis atque ditionibus Hispaniarum et Portugallia regibus subjectis, adest privilegium cele- brandi tres missas in die Commemorationis omnium fidelium defunctorum; quod olim pro aliquibus ex dictis regnis et pro quibusdam personis ibidem degen- tibus invecutum, à nobis ampliatum et declaratum est sub eâ formâ quæ legi potest in decreto nostro, apo- stolicis litteris firmato, quod extat Bullarii nostri t. 2, num. 61. Sanè pro recto hujus privilegii usu plura observanda, pluraque opportunè præcipienda providimus; eaque omnia eodem decreto complexi sumus. Proindeque episcopi locales eorum regionum in quibus locum habet hujusmodi indulgum, si quid statuentium habeant circa triplicem illam missarum celebrationem, ut errandi pericula evitent, eidem decreto nostro in omnibus et per omnia se conformare curabunt.

CAPUT IX.

De communione sub utràque specie quoad laicos, cleri- cos, et sacerdotes non celebrantes de quâ etsi quibusdam in synodis actum fuerit, in aliis tamen non expediret sermonem instituere.

I. De communione sub utràque panis et vini specie latè egimus in nostro tractatu de Sacrificio missæ, editionis Latinæ § 356, et pluribus sequentibus; ubi ostendimus primò, fidei dogma esse, totum ac inte- grum Christum sub unâquaque specie contineri: se- cundò, eos qui sub unâ tantùm specie Christum sumunt, nullâ fraudari gratiâ, quæ propria sit Sacra- menti, et ad æternam salutem necessaria: tertio, nullo Dei præcepto his qui missam non celebrant, communionis sub utràque specie necessitatem imponi: quarto, ad ecclesiasticam disciplinam unicè pertinuisse, quòd calicis usus aliquando permissus, et communio sub utràque specie laicis, clericis, et sacerdotibus non celebrantibus concessa fuerit: præviâ tamen protestatione, per quam agnoscere se profiteantur, totum ac integrum Christum Dominum sub utràque specie contineri, sequæ ea omnia quæ supra exposuimus, tanquam fidei dogma à Ecclesiâ defini- tum, tenere et credere.

II. In eodem tractatu nostro de Sacrificio missæ narravimus archiepiscopum Pragensem, et Hussitas à seditiosis ac cædibus, quas propter sibi denegatum à Constantiensi concilio calicis usum passim instaurabant, tandem vocaret, in synodo habitâ anno 1426, Eucharistia Sacramentum sub utràque specie illis concessisse; mox tamen Martini papæ V decreto hocce privilegium fuisse revocatum. Præterea memoravimus, concilium Basileense, Bohemiæ ac Moraviæ populus usum calicis tribuisse, modò in cæteris omnibus cum Ecclesiâ Romanâ convenirent, ac crederent, non minis sub panis, quam sub vini specie, totum ac integrum Christum Jesum existere sed hæc itidem concessionem, ob varios, qui inva- luerant, abusus, fuisse sublatam. Insuper addidimus, Romanos pontifices Paulum III ac Julium III apo- stolicis nuntiis auctoritatem delegasse, ut calicis usum laicis permitterent: eos autem satis duxisse ab hujusmodi privilegii largitione abstinere. Tandem anno tavimus, concilium Tridentinum hæc ipsam de usu calicis discussionem, Romani Pontificis arbitrio expediendam reliquisse: ac Pium IV, ut refractarios ac rebelles ad veritatis semitam revocaret, per litteras

in forma brevis ad archiepiscopum Pragensem datas, indulsisse, ut nonnulli sacerdotes catholici destinarentur, qui prehabitis necessariis de fide protestationibus, possent Eucharistiam sub utraq[ue] specie laicis ministrare: verum, cum spes à Pio IV concepta, irrita cecidisset, imò ex hâc benignâ calicis concessione non levia prodissent mala, oportuisse ut successoribus pontificibus S. Pius V et Gregorius XIII beneficium illud, quod in perniciem vertebatur, è medio tollerent.

III. Nihil igitur hâc in parte addendum superest, nisi hoc unum, nimirum temporibus Sixti V et Pauli V iterum de calicis concessione actum fuisse, instantibus Apostolicæ Sedis nuntiis, qui eam indulgentiam, si tunc temporis in usum revocaretur, in magnum catholicæ religionis incrementum cessuram pollicebantur. Placuit tamen postulata rejicere, ut patet ex monumentis, quæ in archivio sacræ universalis Inquisitionis servantur.

IV. In synodo diocesanâ ab Wratislaviæ episcopo habitâ, atque in cap. sexto de Euchar., quod Apostolicæ Sedis nuntio, jussu Pauli V, fuit transmissum, post rejectas preces à nuntiis, ut modo narravimus, correctas, hæc quæ sequuntur circa calicis usum statuta fuere. Ipso capitis initio declarat synodus, præcepto eucharisticæ communionis solo Paschatis tempore fideles obstringi: addit tamen monendos eos ac hortandos, ut etiam solemnioribus festis Nativitatis Christi, Pentecostes, et Assumptionis B. Mariæ Virginis ad sacram synaxim accedant. Mox docet, jam tum ab Ecclesiæ primordiis eucharisticam communionem aut sub unâ panis, aut sub utraq[ue] panis et vini specie ministrari consuevisse; Ecclesiam tamen successu temporis, justis validisque rationibus ita suadentibus, hanc, quoad laicos, probasse consuetudinem, ut nonnisi sub unâ panis specie sacræ Eucharistiæ reficerentur. *Licet* verò (verba sunt synodi citato capite) *ab initio christianæ religionis aliquando utrus, aliquando utriusque speciei usus fuerit; progressu tamen temporis Ecclesia, gravibus et justis causis adducta, consuetudinem sub alterâ tantum specie communicandi approbavit.* Admittit etiam concessionem à Pio IV regno Bohemiæ factam; nec inficiatur diocesam Wratislavensem sub Bohemiæ regni ditione contineri, fatetur tamen se nolle à communi Ecclesiæ disciplinâ recedere: *Ex concessione autem Apostolicæ Sedis sub Pio IV pontifice felicitis recordationis regno Bohemiæ factâ, cui provincia hæc et diocesis Wratislaviensis incorporata est, laicis calicis usum liber permissit. Nihilominus Ecclesiæ universalis approbatam consuetudinem, quantum Domino suffragante poterimus, rursùm introducere cupimus.* Postremò methodum suppeditat quam hâc in re sequantur magistri erga discipulos, sacerdotes erga parentes, quorum interest filios erudire, confessarii erga penitentes; ut omnes studio pacis et charitatis incensi, communem Ecclesiæ consuetudinem ultrâ amplectantur. *Quod obtinebunt facilius, ubi illos accurate erudierint, tantum sub unâ specie, quantum sub utraq[ue] specie contineri.*

V. Pietatis, prudentiæ, ac pastoralis sollicitudinis legibus consentanea profectò est memorata synodalis constitutio, si temporum circumstantias, quibus edita fuit, inspiciamus. Atverò pari digna laude fortissè non esset, aut saltem inutilis videri posset episcoporum cura, si quæ olim in Wratislaviæ synodo sanctita fuere, ad eas dioceses, et loca trahere velient, in quibus, citra ullam controversiam, laudabilis ac inviolatus vigeret usus dispensandi laicis Eucharistiam sub unâ panis specie.

VI. Quoad hosce episcopos, in quorum diocesi pacifica viget consuetudo communionis laicis ministrandæ sub solâ panis specie, hoc unum notatu dignum superest explicandum. Accidit non semel, ut Lutheranus aliquis, qui pravo imbutus errore Eucharistiam sub utraq[ue] specie sumere consuevit, catholicam religionem amplectatur. In hoc rerum statu

solent aliquando episcopi, pietate moti, ab Apostolicâ Sede supplices postulare, ut is, qui, hæresi ejurata, catholicæ fidei nomen dedit, valeat in posterum Eucharistiæ Sacramentum sub utraq[ue] specie recipere, veteri consuetudine, cui pridem assueverat, non immutatâ; præmissâ tamen protestatione, per quam se credere fateatur, totum integrumque Christum tam sub panis, quam sub vini specie contineri, ac spondeat, se nonnisi in privatâ domûs capellâ sacræ Eucharistiam sub geminâ specie sumpturum. In toties memorato tractatu nostro de Sacrificio missæ multa numerantur exempla Romanorum Pontificum, qui privilegium pro communionem sub utraq[ue] specie catholicis principibus aliquando ministrandâ concesserunt. Hæc tamen exempla ad hæc quæ tractavimus causam transferri non possunt; tum quia personarum conditio, quæ ad privilegia impetranda plurimum aliquando valet, diversa est; tum etiam quia suspicari non licet, eum, qui in catholicâ fide educatus, ab eâ nunquam recessit, affirmare, aut docere posse, communionem sub utraq[ue] specie divino præcepto cunctis fidelibus fuisse propositam. Contra verò timendum, ne is, qui longo tempore hæresim professus est, in veteri errore adhuc permaneat, quantumvis eam solenni protestatione ejuraverit, atque in hoc ipso articulo nominatim in omne, quod Romana credit Ecclesiâ, se crediturum spondeat; cum præsertim de sinceritate protestationis antea emissæ: ex hoc ipso dubitandum videatur, quòd nihilominus sacræ Eucharistiam sub utraq[ue] specie accipere, post factam hæresis abjuracionem, in votis habeat: qui enim ita se gerit, videtur adhuc in eadem versari opinione, quam ante abdicatam hæresim fovebat. Hæc autem, aut his similia rationum momenta, in causâ fuisse putamus cur prædecessor noster Urbanus VIII anno 1627 privilegium à barone quopiam Bohemæ petitum, ut in privatâ domûs suæ oratorio Eucharistiam sub utraq[ue] specie acciperet, constanter denegaverit. Neque vero nos ipsi faciliores hæc in re fuimus erga nobilem mulierem, pridem Lutheranam, postea catholicam; quam tamen moneri curavimus, ut, quoniam singulari Dei beneficio ad catholicam fidem accesserat, æquo animo se submitteret legibus Romanæ Ecclesiæ, quæ mater omnium clementissima, ac de florum salute impensis sollicita, quid prosit illis, quid noceat, optime intelligit. Hujusmodi sensus eruitur ex oratione quam super usu calicis habuit in concilio Tridentino Villalpandæ Segobienensis theologus, quædam Harduinus retulit in suâ conciliorum Collectione, t. 10, col. 512: «Tanti enim apud nos, modò piè christianèque simul instituti, Ecclesiæ auctoritas, et charitatis opinio valere debet, quâ nos illa semper tanquam piissima mater liberos terrimè prosecuta est, nostraque comoda procurat, ut, posthabito, atque abjecto procul quocumque affectu, quem fortassè nos erga calicem hunc tenerè admodum indiuimus, gerimusque, illi um nos, atque omnia nostra submittere, illud velle unum, quod illa vult, illud optimum putare, quod optimum illa ducit, suspectamque habere sententiam nostram, quæ non ex obedientiâ Ecclesiæ orta sit, et ortam jam, continud deserere debeamus.» Sylvius in 3 part. D. Thomæ, q. 80, art. 2, quæsit. 4, proposito dubio, *Utrum calix sit ex dispensatione concedendus hæreticis, qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ imperio ac legibus se obtemperaturos promittunt*, respondet, posse quidem hoc privilegium concedi; addit tamen: *Vix est ut ejusmodi dispensatio expediat respectu hæreticorum nostri temporis.* Haud equidem ignoramus, celeberrimè hunc scriptorem ita sentire de his qui, hæresi nonnondum ejurata, calicis usum postulant, quo fruuntur post hæresim abjuratam. Si tamen rationes quibus ille utitur expendantur, unusquisque facili negotio dignoscere poterit, eas sibi locum vindicare etiam quoad eos qui pro usu calicis orant post hæresim ejuratam: inquit enim Sylvius, quòd instantes pro usu calicis ante hæresim abjuratam, ut plurimum ita se gerunt,

pravo errore ducti, quod putant Eucharistiam sub utraq[ue] specie ex vi divini precepti esse sumendam. Jam verò hujus erroris suspicione non carent, qui hoc ipsum postulanti post hæresim ejuratam. Adidit quòd, privilegio semel concessio, in præconcep[ta] opinione magis adhuc obfirmarentur hæretici, quibus latior aperiretur campus, ut Catholicis audaciore insultarent, et contra infirmiores ac pusillos acceptam dispensationem ostentarent, perinde ac si Romana Ecclesia eorum dogmata tandem probaret. Ac denique subdit, Sedis Apostolicæ indulgentiam cæteris exemplo futuram, ut privilegium peterent quod aliis concessum scirent; ex quo communis ac perniciosa populatim inoleceret consuetudo. Tanti scriptoris animadversiones et valido non destituuntur fundamento; et si quis eas accuratè perpendat, easdem videbit utriusque casui maximè aptabiles, hoc est, tam illi, in quo hæretici ante hæresim abjuratam calcem petunt, ut eo post ejurationem utantur, quàm alteri, in quo conversi ad fidem catholicam, calcis usum, post hæresim ejuratam, efflagitant.

CAPUT X.

De vernaculâ divinarum Scripturarum lectione alicubi prohibendâ synodali decreto, si abusus irreperit: si tamen nullus abusus locus sit, hæc de re silere præstabit.

I. Spiritus Roterus, inter Dominicane familie alumnos accuratus scriptor, et contra hæreticam pravitatem inquisitor, cujus multa cum laude meminit P. Euchardus, tom. 2. Scriptorum ordinis Prædicatorum, pag. 188, celeberrimè edidit Dissertationem, de non vertendâ Scripturâ sacrâ in vulgarem linguam, quam anno 1548 Henrico II Francorum regi nunciavit. Hæc lucubratio communi plausu in Gallis recepta, anno 1661 publica cleri Gallicani auctoritate iterum prelo subjecta fuit. Tres item egregii S. R. E. cardinales hoc idem argumentum pertractarunt, eorum sententiam reflectentes, qui aut planè necessariam, aut saltem opportunam, ac valdè utilem, jactabant versionem sacrarum Scripturarum in vulgarem linguam, ut nimirum cuique promiscua esset earum lectio. Hos inter primus occurrit cardinalis Stanislaus Hosius, qui in Tridentino concilio legati munere præclarè functus est, l. 5. de Auctoritate Scripturæ sacræ, pag. 247; alter vero cardinalis Jacobus de Peron, l. 6, cap. 6. Resp. ad Angliæ regem; tertius venerabilis cardinalis Bellarminus, tom. 1. Controuersio. fidei, l. 2, de Verbo Dei, cap. 15. Si quis autem nôsse cupiat scriptores alios, et quidem benè multos, qui varios tractatus ac dissertationes erudito calamo elucubrârunt, ut ostendant, lectionem sacrarum Bibliorum vulgari linguâ redditorum non esse cuique permittendam, consulat volumen jussu cleri Gallicani Parisi editum anno 1661, ita inscriptum: *Collectio quorundam gravium auctorum, qui ex professo, vel occasione, sacræ Scripturæ, aut divinarum officiorum in vulgarem linguam translationes damnârunt.* Quibus addere possumus, præter Justum Fontanum in opere de Italicâ eloquentiâ, verb. *Romanzo*, sive *Romanzio*; etiam Passavantium, in Speculo veræ penitentiæ, ubi solidis probat rationibus, quàm ardua res sit sacrarum Scripturarum nuda et accurata in vulgarem linguam conversio. Non enim sufficit, ad opus ritè perficiendum, sola linguarum peritia; sed alia insuper scitu necessaria sunt quæ ab interpretibus ut plurimum ignorantur. Nolumus hic silentio præterire Fredericum Furum Cornolanum, vium eruditioræ clarum, et Carolus V imperatori, ac Philippo II ejus filio satis acceptum. Hic auctor scripsit ac evulgavit opus de Consilio, et Consiliario, communi suffragio comprobatum commendatumque. Mox tamen sobrietatis limites prætergressus, postquam Dissertationem adornavit anno 1556 Basileæ impressam, cui titulus: *Bononia, sive de libris sacris in vernaculam linguam convertendis*; cunctorum indignationem ac censuram promeritis, in quamplura

sese conjecit discrimina, teste P. Michæle à S. Joseph, nunc episcopo Guadicensi, tom. 2. Bibliographiæ criticæ, pag. 413.

II. Propositum nobis non est, hanc controversiam universim expendere, ac funditus exhaurire: ab iis tamen abstinere nolumus, quæ semel cognita, plurimum proflesse poterunt. Itaque prenotare juxta primum, summum pontificem Innocentium III oportuit adhibuisse remedia ut modum imponeret Divinarum Scripturarum versioni, cum earum in linguam Gallicam translatio Metis vulgata non leves in diocesi illâ tumultus excitasset; quippe vernacula lectio in omnium etiam mulierularum manibus et ore versabatur. Consulenda in rem hanc memorati pontificis epistola 141, l. 2, pag. 432 et 434, juxta Baluzii Editionem. Consulendus item Raynaldus ad annum Christi 1199, nom. 27. Secundo, Clementem XI prædecessorem nostrum, per celeberrimam constitutionem *Unigenitus*, nonnullas propositiones, hoc est, 79 cum aliis pluribus quæ sequuntur, idè proscriptissimas, quòd communem omnibus inducerent necessitatem legendi sacrarum Scripturarum: quo semel posito, etiam ipsa Scripturarum in linguam cuiusque obvia translatio statuenda omninò esset. Errorum hunc pontifici auctoritate confixum, alii etiam catholici scriptores impugnarunt: quos inter numeramus P. Jacobus Fontana societatis Jesu, tom. 3. operis quòd Romæ prodit anno 1721, contra Quesnellii propositiones; P. Fulgentius Belleli ex ordine eremitarum S. Aug., tom. 2. operis quòd contra easdem Quesnellii propositiones scripsit, ac Romanis typis edidit anno 1737; P. Viva item societatis Jesu, in suis lucubratiombus quas adversus hunc ipsum errorem perfecit, ac evulgavit.

III. Nec defutere complures episcopi, qui de ovium custodia solliciti, promiscuam sacrarum Bibliorum vulgari linguâ lectionem per synodales constitutiones è medio sublatam voluerunt. In concilio Tolosano, habito anno 1229 atque ab Harduino in conciliorum Collectione relato, tom. 7, col. 178, cavetur, cap. 14, ne laici libros retineant veteris aut novi Testamenti, exceptis Psalterio, et Breviario: mox vero additur: *Sed, ne premissos libros habeant in vulgari translatos, acussimè inhihentibus.* Pari œconomia concilium provinciale Oxoniense anni 1408, cit. tom. 7. Collectionis Harduini, col. 1491, ita statuit cap. 7: *Periculosa res est, testante beato Hieronymo, textum sacræ Scripturæ de uno in aliud idioma transferre, eo quòd in ipsis translationibus non de facili idem in omnibus sensus retinetur.* Dein prohibet, ne quispian ullum divinarum Scripturarum librum in Anglicum sermonem transferre presumat; versionem à Wicelfo institutam damnat; ac tandem decernit, nullas translationes recipi, nisi primum concilii provincialis decreto probentur. In novissimorum conciliorum, quæ in Gallis celebrata sunt, Collectione, à Ludovico Odespuno concinuatâ, occurrit concilium provinciale Bituricense, habitum anno 1584, in quo sub tit. 4. de Abusu Scripturarum tollendo, hæc decernuntur, can. 2: *Omnia Biblia sacra, et quævis alii libri de fide et religione, vernaculâ linguâ scripti respiciantur, nisi quos Ecclesiæ catholice, et ordinarii auctoritas probaverit.* Eadem statuuntur in concilio Hierosolymitano, anno 1672, à patriarchâ Dositheo adversus Calvinistas coacto, cujus concilii acta prostant in memoratâ Harduini Collectione, tom. 11, col. 245 et 258. Astipulantur alia item concilia in Belgii provinciis habita, nimirum, Cameracense ac Mechliniense; necnon synodi diocesanæ Brugensis, Yprensis, Gandavensis, Namurcensis, ac Leodiensis, quarum sanctiones promiscuam divinarum librorum lectionem vulgari idiomate expressam proscribunt, ut testatur P. Fontana, cit. 3, pag. 505, sub n. 4.

IV. Hæc tamen conciliorum et synodorum decreta utilitatè ac necessitatè consentanea fuisse arbitramur, quòd in provinciis, ac cœcibus, in quibus promul-

gata fuerint, jam inoleverit abusus promiscuæ lectionis sacrorum Librorum, in maternam linguam pro cuiusque lectoris intelligentiâ captique translatorum. Atverò iis in locis, in quibus ejusmodi abusus nondum invecus est, minus provido consilio fortassè uterentur episcopi, qui vetitam lectionem insectarentur, ac propositis poenis interdicerent. Ea quippe hominum conditio est, ut ni antur in vetitum, ac, statuto semel interdicto, perniciosâ quâdam cupidine illecti, quod prohibuit audent, quâsi inquirant; atque hæc una de causâ vetantem legem infringant, ut, quod legis jussu inaccessum norant, introspectant. S. Carolus Borromæus, prudentiâ, ac vigili curâ verè magnus, in primò Mediolanensi concilio cui præfuit anno 1565, hanc legem servandam decrevit: « Ut episcopi regulas Indicis de libris vetitis, ab iis, qui illi negotio à sacrosanctâ Tridentinâ synodo præfati fuerunt, ex auctoritate sanctissimi domini nostri Pii IV editas, ab omnibus librorum impressoribus, ac bibliopolis, exteriusque omnibus laicis, et ecclesiasticis personis servari jubent. » Quarta autem Indicis regula jussu Trid. concilii statuta, et Pii IV pontificis auctoritate firmata, hæc circa vernaculam sacrorum Librorum lectionem servanda præcipit: « Cùm experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari linguâ passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis, oriri; hæc in parte iudicio episcopi, aut inquisitoris stetur, ut cum consilio parochi, vel confessorii, Bibliorum à catholicis auctoribus versorum lectionem vulgari linguâ eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione non damnari, sed fidei et pietatis augmentum capere posse; quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate ea legere, seu habere præsumpsit, nisi prius Bibliis ordinario redditus, peccatorum absolutionem percipere non possit. »

V. Quia verò in sequentibus annis experientia docuit, episcopos et inquisitores, quorum iudicio vernacula sacrorum Librorum lectio concedi poterat vel denegari, indulgentiores hæc in re se præbuisse. Imò verò ipsos etiam regularium præsidēs eandem, quæ episcopis et inquisitoribus concessa fuerat, auctoritatem sibi arrogasse; hinc quartæ Indicis regulæ hæc, quæ sequuntur, jussu Clementis VIII, fuere superaddita: « Animadvertendum est circa supradictam quartam regulam Indicis fel. record. Pii papæ IV nullam per hanc impressionem et editionem de novo tribui facultatem episcopis, vel inquisitoribus, aut regularium superioribus, concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari linguâ edita, cùm hæctenus mandato, et usu sanctæ Romanæ et universalis Inquisitionis sublata eis fuerit facultas concedendi hujusmodi licentias legendi, vel retinendi Biblia vulgaria, aut alias sacræ Scripturæ tam novi, quam veteris Testamenti partes, quâvis vulgari linguâ edita, ac insuper summaria, et compendia etiam historica eorundem Bibliorum seu librorum sacræ Scripturæ quocumque vulgari idiomate conscripta; quod quidem inviolatè servandum est. »

VI. Itaque, ut rem conficiamus, ubi nullus quoad vernaculam sacrorum Scripturarum lectionem abusus irrepserit, aut sileant episcopi, aut solum quartæ Indicis regulæ urgeant complementum. Ubi verò abusus semel innotuit, etiam synodali decreto radicibus evellatur. Concilium Tridentinum, sess. 22, de Sacrificio missæ, cap. 8, declarat non expedit ut vulgari idiomate missæ sacrificium offeratur. Ubi verò, nullo contradicente, lex ista servatur, superfluum planè est hæc de re in synodis sermonem instituere. At contra, si fortè paulatim inieunda timeatur piava consuetudo celebrandi missam novo quopiam idiomate, quod Ecclesia nondum probaverit, episcoporum intererit non solum synodali decreto contra abusum illum totis viribus, sed etiam ab Apostolicâ Sede consilium ac præsidium querere ut in-

gruenti malo validiores occurrant. In Ecclesiasticâ Historiâ notum satis est duorum monachorum Cyrilli et Methodii, quorum uterque sanctitatis famâ decoratur, exemplum. Cùm enim, post evulgatum in Moraviæ regionibus Evangelium, potestatem sacerdotibus tradidissent ut missæ sacrificium Slavonico sermone perficerent, iudicium subière Joannis VIII summi pontificis, qui ab iis gesta Apostolicâ auctoritate firmavit. Universam rei seriem in tractata de Sacrificio missæ, sect. 1, § 79 et seq., fusiori stylo explicavimus. Hunc igitur locum, ne futili labore eadem repetamus, lectores consulant.

CAPUT XI.

Recens subortus in diocesi abusus, modò reverè talis sit, et remediis canonicis submoveri valeat, necessariam interdum reddit constitutionem, quæ in aliâ fortè synodo redundat; ubi de confessoris quæ penitentes astringunt ad sibi aperiendum nomen complices in peccato; item de denuntiatione confessoriorum sollicitantium ad turpia, et de sollicitantibus ad alia illicita.

I. Ne improbâ usurpatione dissimulatio in delictis convalescat, et fiat de consuetudine regula, quæ non veniat ab ipsâ, sed literis mandata est, disciplinâ (uti ad episcopos in Toletanâ synodo constitutos appositè scripsit Innocentius I, ep. 25, num. 2, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 1025); quomocivis sanè præcedendus est abusus qui sub specie severioris et sanctioris disciplinæ, eam labefactat quæ ab Ecclesiâ est tradita, veramque Sacramentorum sanctitatem contaminat. Rem enarrabimus quæ non diù antea contigit. Concilium Tridentinum, sess. 14, can. 7, anathemate perstringit asserentes non esse in sacramentali confessione necessariò aperiendas circumstantias mutantes speciem peccati; an autem sint etiam necessariò aperiendæ quæ inter eandem speciem notabiliter aggravant peccatum, litigant quidè theologii; sed Catechismus S. Pii V, tit. de Conditionibus et Circumstantiis ad confessionem requisitis, S. Carolus Borromæus, in Instruct. sacerdotum, Actor. Eccl. Mediol., part. 4, pag. 666, pluresque synodi episcopales, quas proferit Genettus, Theolog. moral. tom. 4, tract. 6, de Sacram. Pœnit., c. 6, q. 5, etiam istas manifestandi gravem obligationem in penitente agnoscunt; quod etiam inter theologos docent Suarez, de Pœnit., disp. 22, sect. 5; Henriquez, de Pœnit., l. 2, cap. 7, num. 6; Th. Sanchez, in Summ., l. 2, cap. 22, n. 39, et l. 5, cap. 11, num. 24; Gonet, disp. 10, art. 5; Salmon, tom. 1, tract. 6, cap. 8, punct. 2; Baron, contra Anad., disput. 2, sect. 3, aliique ab his citati. Cavere nihilominus debet confessoris ne occasione seu prætextu exquirendi à penitente peccati quod confitetur circumstantias, eundem inducat ad pandendum nomen complices, hoc est, personæ cum quâ peccatum illud perpetravit; etenim quidquid sit, quandocumque liceat penitenti sui criminis socium liberè et spontè confessorio revelare, certum tamen est rarò evenire posse ut liceat confessorio complices nomen à penitente sciscitari, multoque minus ad illud sibi patefaciendum eundem obligare. Et nihilominus haud ita pridem rumor ad nos pervenit, aliquot Sacramenti Pœnitentiæ ministros, suffultos quorundam theologorum aut falsâ aut malè intellecta doctrinâ, cepisse non solum à penitentiis complices nomen exquirere, sed ad illud sibi aperiendum, locumque insuper designandum ubi is habitaret, eosdem adigere, denegatâ reuiventium alterum manifestare sacramentali absolute. Hujus verò perniciosæ praxis hæc præferrebat causam, videlicet ut ipsi complices postea corripere, atque ita in ejus tantum utilitatem hujusmodi uterentur revelatione. Verùm non gravia considerantes mala quæ inde necessariò consequerentur; proximi enim lædebat fama; arcum sacramentalis confessionis sigillum periclitabatur; abstergebantur fideles à suis culpis confessorio integre, prout ceteroquin opus est, manifestandis; rixæ et discordiæ disseminabantur, et tota demum perturbabatur

communitas; idcirco, pro nostro supremi apostolatûs munere, prædictam tunc primò pullulantem abusum, priusquam inoleceret, præfocandum duximus nostris apostolicis literis, incipientibus: *Suprema*, quæ habentur nostri Bullarii tom. 1, num. 151, aliisque duabus posterioribus constitutionibus, quarum initia sunt: *Ubi primò*, necnon: *Ad eradicandam*, quæ insertæ sunt ejusdem Bullarii nostri t. 2, num. 8 et num. 20, super quibus beate memorie Ludovicus Antonius Muratori peculiarem dissertationem conscripsit, ac typis vulgavit.

II. Quod autem faciendum fuit à nobis, qui omnium Ecclesiarum gerimus curam, non illic fieri decuisset à quolibet antistite, cui unius particularis Ecclesie commissum est regimen; si liquidum sollicitus esse debet de suâ extendendâ diocesi, non de insectandis abusibus quos audit in alienâ inolescere, nisi prudenter prævidet eisdem, si non statim retundantur, suam pariter esse mox subituros: ubi enim abusus non est, quando novæ constitutionis freno vitium cohibetur, quod nunquam diocesim invasit, injuriam sibi fieri credunt diocesani, putantes nimirum se quodammodo infamari, quasi reos criminis quod ipsi non admitterent. Ad præsumptum verò, si fortè eorum dioceses exitiosos ille morbus inficeret, exspectat sanè opportunis sanctionibus eum quantocius propulsare, quod sanctissimè factum legitimus in pluribus antiquis synodis. In synodo enim Bajocensi anni 1500, cap. 82, tom. 7 Collectionis Harduini, col. 1258, habetur: *In confessione sibi caveant sacerdotes ne inquirent nomina personarum cum quibus peccaverant confitentem, sed circumstantias tantùm quæ possunt agnoscere peccatum.* In synodo Lingonensi anni 1404: *Caveant sacerdotes ne in confessione inquirent ab his quorum audiunt confessiones, ut nominent eis expressè personam cum quibus ipsi confitentem peccaverint, nisi esset tale peccatum quod oportet exprimi aliquid de personâ; puta, peccati cum filia meâ naturali, vel spiritali, vel nepte; et hoc casu non debet dici nomen proprium, aut cognomen persone.* In synodo Leodiensi anni 1405: *Inhibemus sacerdotibus, statuendo, et omnibus confessoribus, ne à confitentibus nomina illorum cum quibus peccaverint, inquirent, vel circumstantias per quas possint nomina eorum designari. Quod si fecerint, ab officio audiendi confessiones noverint se ipso facto esse suspensos.* In synodo Senonensi anni 1524: *In audientibus confessionibus caveant sacerdotes ne inquirent loca mansionum et nomina personarum cum quibus peccaverint confitentem.* His concinant synodus Carnotensis anni 1526, synodus Parisiensis anni 1557, statuta synodalia Ecclesie Trecentis, et Sifridi archiepiscopi Coloniensis, quæ videri possunt in tractatu historico et dogmatico de Secreto inviolabili confessionis, edito anno 1708 à Langlet du Fresnoy, pag. 225 et seq. In aliis autem innumeris synodis, quanquam specialim agatur de Sacramento Pœnitentiæ, nulla tamen occurrit peculiaris constitutio quâ expressè prohibeantur confessarii ne à pœnitentibus complicitum nomina exquirant; quia scilicet ejusmodi detestandus abusus non in omnes irrepsit dioceses, ac proinde non ab omnibus erat speciali constitutione repellendus.

III. Quare iterùm concludendum est, quod satis abundè demonstratam arbitramur, nimirum non omnes synodales constitutiones omni loco et tempore convenire; sed prudentis præsumptio esse, eas tantùm in synodo edere, quas ad obsistendum serpentibus corruptellis atque ecclesiasticæ disciplinæ nitorem retinendum, pro locorum et temporum diversitate, utiles reputaverit et necessarias. Apostolicas verò Constitutiones, quamvis non omnes episcopus synodo inserere debeat, præsertim eas quæ pertinent ad vitia quæ in suam diocesim minimè injecta noverit, nec facillè in eam introducenda pro-piciat; expedit tamen ut ipse eas probè calleat, quò ipsi in promptu sit ad eorum præscriptam se gerere, earumque executionem ab aliis exigere, quoties abusus et crimina per eas

damnata aditum sibi in ejus diocesim aperierunt, aut aperire moliantur. Præter superius adductum de confessorio complicitis nomen à pœnitentibus indebitè exquirente, aliud exemplum afferre juvat de matrimonii eunuchorum et spodonum, qui utroque teste carent. Ea postquam à Sixto V, per constitutionem 59, quæ incipit: *Cum frequenter*, nulla et irrita declarata sunt, talia etiam communiter agnita fuerunt ab auctoribus, Schmalzgrueber, ad l. 4 Decret., tit. 15, § 2; Anacleto, ad eundem librum et titulum, n. 71; Clericato, de Matrimonio, dec. 52, num. 29; Rosignolio, Oper. moral. parte 1, tom. 6, prænot. 17, contract. 15, n. 57; aliisque recentioribus. Itaque in his diocesis in quibus de hujusmodi matrimoniis contrahendis neque cogitatur, neque cogitatum fuisse constat, improvidum esset in synodo præfatam Sixtinam constitutionem inserere. Ut autem episcopus, si quæ forsàn aliquando inter suos subditos hæc in re attentari contigerit, de his rectè decernere valeat, opportunum ipsi, vel potius necessarium erit, hujus quoque Sixtinæ constitutionis legem non ignorare.

IV. Innocentius autem in argumento hujus capituli non omnes semper abusus reverè tales esse ut novis condendis legibus causam præbere possint. Quod quidem ex his quæ mox dicturi sumus, probari poterit. Pervulgatæ sunt Romanorum pontificum constitutiones, altera Pii IV et altera Gregorii XV, contra confessarios qui sacramentalis confessionis obtentu pœnitentes ad turpia sollicitant. In harum postremâ injungitur confessorio qui personæ sollicitate confessionem audit, ut eam adigat ad denuntiandum confessorium sollicitantem apud competens tribunal, nimirum aut sancte Inquisitionis officio, aut ordinario loci. Et nos quidem has omnes constitutiones innovavimus et declaravimus per nostram, quæ incipit: *Sacramentum Pœnitentiæ*, quæque extat tom. 1 Bullar. nostri, n. 20.

V. Cùm itaque aliquando contingeret, et aliis contigisse constaret, ut personæ sollicitationem passæ, admonitæ à confessorio de obligatione ipsis impositâ denuntiandi sollicitantem, huic antea rem communicarent, ut ipse quoque sibi consideret idem tribunal adeundo suamque reatum spontè accusando; quidam episcopi, corrigendorum criminum zelo flagrantes, hujusmodi communicationem pro abusu valde pernicioso accipientes, cogitaverant aut peculiariibus edictis aut synodalibus constitutionibus districtè inhibere ne personæ sollicitantibus quidquam significare auderent, quo hi ad spontè comparandum excitarentur.

VI. Favebant ipsis edicta tum ab Hispanicâ Inquisitione, tum ab eâ, quæ per Siciliam constituta est, emanata, quibus injungitur sollicitatis, ut sollicitantem denuncians, hoc addito, ut nemini id antea significet: Baines, in 2-2, q. 55, art. 8, dub. 2, in septimo argumento; Sanchez, in selectis, disp. 41, n. 57; Diana, Edit. coord. tom. 5, tract. 9, resol. 68, n. 5; Felix Potestas, tom. 2, p. 2, de Denuntiatione, n. 257.

VII. Cùm verò hujusmodi clausula in edictis supreme Romanæ Inquisitionis minimè appareat, non deerant tamen in quibus velut fundamentis imiteretur dictorum præsumptum sollicitudo, ut ea quæ meditantur, reipsâ decernerent atque statuerent. S. Thomas, 2-2, q. 55, art. 7, in corpore, expressè docet in criminibus etiam occultis fraternam correctionem judiciali denuntiationi minimè præmittendam, quinimò illa confestim judici deferenda esse quoties ejus generis sint ut etiam in occulto ad spiritalem tendant proximorum perniciem, quemadmodum in heresis crimine evenire non dubitatur. Præterea Sylvius, ad cit. art. concil. 5, certas quorundam regularium ordinum constitutiones tanquam justitiæ consonas tenet, quæ statuunt delicta quædam absque præviâ correctione fraternâ superiori statim denuntiari debere. Quod verò plurimum re-

fert, illud est, Alexandrum VII, pontificem maximum, in congregatione S. Officii coram ipso habitā die 8 Julii, anno 1660, illorum reprobasse opinionem, qui docebant crimina ad S. Officii jurisdictionem spectantia, denuncianda illi non esse, nisi correctio fraterna præcesserit. Quod quidem decretum in opere cardinalis Altitii de Inconstantia in fide, cap. 55, n. 44 et seq., editum est.

VIII. Nec silentio prætereundum quòd ex præviā ad monitione quæ à sollicitate ante denuntiationem sollicitanti fit, iustitia vindicativa non leve patitur detrimentum. Etenim, si reus ad se accusandum coram tribunali compareat antequam sollicitatus ad illum denuntiandum accedat, ex consuetā tribunalis pietate, tanquam spontè comparens, salutaribus duntaxat impositis pœnis, dimittitur. Nec aliter se res habet ubi sollicitatis iudicibus se sistat, semetipsum incusans, etiam postquam à personā sollicitatā fuerit denuntiatus; tunc enim, si ab unā tantum personā præventus fuerit, non amplius quidem uti spontè comparens, verum ac si *esset spontè comparens*, salutaribus solum multatis pœnis, dimittitur.

IX. Dubitari nequit quin allata rationum momenta aliquam vim præ se ferre videantur. Verum cum nullā lege aut decreto prohibitorum sit quominus sollicitantem sollicitatus admoaneat, ut, quoniam ab eo denuntiandus est, interea temporis cavere sibi festinet; optimū factū visum est præsilibus significare ut à quocumque edicto vel synodali constitutione super hoc promulgandā sese abstinere, remque totam intactam reliquentes, non quidem approbare eorum agendi rationem, qui delinquentem confessarium ante denuntiationem monendum censebant, sed neque eam improbare; cum in quibusdam rerum circumstantiis huiusmodi admonitio perniciose esse et pravos effectus producere valeat; in aliis autem proficua esse possit: si quidem, ut sæpè experiendo dignoscitur, vix unquam sollicitatus adduci posset ut sollicitantem denuntiaret, nisi liberum illi esset eundem antea admonere. Ex quo sequitur ut id non ab edictis aut constitutionibus, verum à spiritualium directorum prudentiā definiri debeat.

X. Diximus autem nullam hactenus legem nullumque decretum adesse quò interdictum sit ne quis confessarium à se denuntiandum antea commonefaciat. Verum duos casus distinguamus oportet. Alter ad illum pertinet, qui denuntiare omnino recusat, quia secretam admonitionem satis superque esse censet; vel recusat ad tempus, propterea quòd nondum fratrem reum denuntiandum admonuit; idque ab Alexandro VII damnatur, qui non idèo quemquam ab onere denuntiandi immunem fore decernit, quia fraternam correctionem non antea præmiserit. Alter casus est de eo qui reum quidem admonet, verum non idcirco ab eodem denuntiandum se abstinere. Ille autem est quod nullā adhuc lege aut decreto vetatur; cum sic et correctionis naturalæ præceptum, et simul denuntiationis positivum, adimpleatur Ita disserunt Sanchez, in Selectis, disp. 41, n. 58; Escobar, in tractatu de Confess. sollic., part. 2, q. 4, § 1, n. 56; Roccafulli, in Praxi theologicæ moralis, p. 5, l. 5, c. 6, n. 96 et 97; Thom. del Bene, de Officio Inquisitionis, p. 2, dubit. 218, sect. 21, n. 20; Diana, in Edit. coord., t. 5, tract. 9, resol. 68; Dandinus, in tractatu de Suspectis de hæresi, c. 4, sect. 2, subsect. 1, n. 18; Pignatellus, in novissimis Consultationibus, tom. 2, cons. 145, n. 14.

XI. Quod pertinet ad edictum aliquod à superioriibus regularibus promulgatum de quibusdam criminibus religiosæ communitati noxiis, etiam absque præviā secretæ correctione, patrociniis, Suarez, tom. 4 de Religione, tract. 10, l. 6, c. 10, n. 51, rectè sapienterque animadvertit duas esse questiones quæ super hoc institui possunt: alteram quæscit, utrum præviā admonitio in huiusmodi casibus necessaria censi debeat, et ad hanc negativè respondet; alteram verò, utrum sæpè dicta admonitio præmitti pos-

sit; ad hanc autem respondet affirmativè; ubi potissimum non alio consilio id agatur, quam ut reus, se denuntiandum superiori non ignorans, et ad emendationem et ad correctionem recipiendam se melius comparare possit. Hanc sententiam planè sectantur Antonius à Spiritu sancto, in suo Directorio regularium, tract. 3, disput. 6, n. 614, et Castropalaus, p. 3, tract. 16, disp. 6, punct. 7, n. 13.

XII. Nec obstat videtur supra indicatum iustitiæ vindicativæ detrimentum. Ecclesiastica enim tribunalia misericordiam æquè ac iustitiam evincunt, atque id præcipue spectant, ut delinquentes ad bonam frugem convertantur.

XIII. Illud præterea, veluti significando, indicavimus, nonnisi canonicis remediis procedendum esse in extirpandis abusibus, etiam cum reverà tales esse comprobentur. Utque à sollicitationis materiā, quæ prædictarum constitutionum objectum est, minimè recedamus, cum olim in quibusdam regionibus quæ turbulentis et factiosis hominibus referta erant, evenisset ut in ipsa sacramentali confessione penitentes à confessariis sollicitarentur ad tumultuandum et rebelandum adversus legitimū dominum, qui huiusmodi locis, urbibus, aut regnis acuta imperabat; non defuerunt ecclesiastici presules, tantā impietate commoti, qui censerent et affirmarent, ac etiam propositis edictis decernere vellent penitentes ita sollicitatos teneri coram legitimo ecclesiastico iudice confessarios ad prædicta sollicitatos denuntiare; non solum quia huiusmodi sacerdotes in fide suspecti habendi erant propter Sacramenti abusus, verum etiam quia fundamentum prædictarum constitutionum, quæ statuunt sollicitatos in confessione ad venerea sollicitantem denuntiare debere, cum sit irreverentia et contemptus quem hic erga Sacramentum ostendit, simili causā æquè militat adversus eos qui in confessione penitentes sollicitant ad alterius generis crimina, adeoque etiam ad seditiones atque tumultus. *Ille quoque graviter peccat, nec levem contrahit male credentis suspicionem, qui in Sacramento confessionis vel ad venerem, vel ad quæque flagitia, seu peccata, provocat confitentem; et propterea jure etiam optimo iudicio inquisitionum subjectus est;* verba sunt Penia in Commentariis ad directorium Emerici, p. 2, comment. 81, ad q. 56. Cui pariter sententiæ suffragantur Rodericus a Cunā, in tract. de Confessar. sollicit., q. 2, n. 20, et q. 8, n. 9; Sanchez, in suis Selectis, disp. 41, n. 25; Trifarca, de Confessar. Abus. Sacram. Pœnit., disput. 14, sect. 3, n. 15 et seq.

XIV. Sed, cum pontificæ constitutiones, superiùs laudatæ, de confessariis duntaxat qui sollicitant ad inhonestā vel turpia, loquantur; cumque hoc delictum frequentius esset et sæpius in tribunali poenitentiae committeretur, quam alia alterius generis (atque utinam adhuc identidem admitti non pergeret), idèoque pontifices huic potissimum occurrere voluerunt; denique cum ageretur de extensione à casu ad casum in re poenali; hinc factum est ut neque laudari neque probari mererit consilium dactorum præsulum, qui Constitutiones apostolicas ad alia crimina præter ea quæ expressè in illis enuntiantur, extendere cogitabant, atque decernere ut, sicuti sollicitatus ad venerea in confessione confessarium sollicitantem denuntiare tenetur, nec, nisi expleta huiusmodi denuntiatione, aut saltem datā fide de eā adimplendā, peccatorum suorum absolute donari potest; et sicuti adversus confessarios ad præmissa sollicitantes proceditur cum testium singularium depositionibus; ita pariter agendum esset in casibus quibus poenitentes à confessariis sollicitantur ad crimina diversis generis, quæ ad carnis concupiscentiam non referuntur. His rationum fundamentis innititur sententia priori contraria, cui doctores communiter suffragantur. Consuli possunt Cæna, Diana, Bonacina, Homobonus, Bossius, Sanctarellus, et alii, quos allegat et sequitur beata memoria card. Tozza in suis Dubiis selectis de hac sollicitationis materiā, dub. 1.

LIBER SEPTIMUS.

DE HIS QUÆ CAVENDA SUNT IN CONSTITUTIONIBUS SYNODALIBUS, AC DE PERTINENTIBUS AD SACRAMENTA BAPTISMI, CONFIRMATIONIS, POENITENTIÆ ET EUCHARISTIÆ.

Ne factæ ab episcopo synodales constitutiones viribus careant, aut interpositæ ab illis appellationes earundem executionem retardent, plurima detegemus vitia ob quæ sæpius illas aut rescissas aut saltem impugnatas vidimus, cum in minoribus constituti sacris Urbis congregationibus studium operamque nostram navavimus. Et quoniam hæc præcipua causa fuit cur huic nostræ lucubrationi manus admoveremus, nimirum ut episcopos de iis moneremus à quibus in suis constitutionibus cavere debeant, idcirco in hæc re elucidandâ diutius immorabimur.

CAPUT PRIMUM.

De cavendis quoad quæstiones nondum definitas; ubi de quæstione, an sit de jure divino residentia quoad habentes curam animarum.

I. Sapienter monet Pagnanus, in cap. *Sicut olim*, n. 82, de Accusat., ne in provincialibus synodis facili quæstiones decendantur inter catholicos doctores controversæ, et à Sede apostolica hæc non definitæ: *In rebus dubiis et de jure controversis non facili definitiones fiant, præsertim ubi grave aliquod præjudicium parari potest, velut in materiâ Sacramentorum evadendam, aut exponendis casibus usurarum, et aliorum vitiorum, quibus i. vocatæ conscientie irretiri possunt.* Minus itaque erunt illæ definiendæ in Synodis diocesanis, aut quidquam in harum constitutionibus dicendum, quo statui videatur quid de illis sentiendum sit.

II. Cùm sacræ congregationis concilii secretarii munere fungebamur, quidam episcopus, prudenti ac doctrinâ præclarus, atque amicitie necessitudine nobis conjunctus, suas ad nos misit constitutiones, quas paraverat, in suâ futurâ synodo mox promulgandas. In his animadvertimus parochis aliisque animarum rectoribus continuam inter suas oves residentiam præcipi et commendari, utpote que iis injuncta est et jure naturali et divino; quod insuper debebatur, à concilio Tridentino jam definitum. Præsulum amicè admonuimus ut suos parochos quidem ad assiduum residentiam pro viribus excitaret, sed abstinere à jure determinando, è quo residentia obligatio oritur; quale enim hoc sit, divinum ne, an merè ecclesiasticum, disputant theologi, et adhuc sub iudice lis est. Nostris monitis morem gessit episcopus, è suâ constitutione verba expungens quæ nobis displicerant; sed simul nobis significavit sibi innotuisse controversiam jampridem inter theologos exagitatam, sed eam existimasse a concilio Tridentino decisam, sess. 25, cap. 1 de Reform., iis verbis: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, veritque divini predicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere... quæ omnia nequaquam ab his præstari et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, etc.*

III. Ut amico præsulî plenè satisfacere, hæc nos illi reposuimus. Indubitatam esse assiduum residentiam onus cunctis animarum pastoribus incumbere, illudque à conciliis et Patribus frequenter inculcari, quod, longâ contextâ canonum serie, fuscè ostendunt Bartholomæus Caranza, opusc. de Resid. episc. cap. 7, et Thomassinus, de vet. et nov. Eccl. Discipl., parte 2, l. 3, à cap. 30 usque ad 35; sed non ita certum est jus à quo illud promanet; contententibus perisque residentiam à jure divino esse episcopis et parochis imperatam; aliis ex adverso ejus obligatio-

nem ad jus merè ecclesiasticum referentibus. De hæc controversiâ acriter disceptatum fuit in concilio Tridentino ante sess. 6, sub Paulo III; sed ea vehementer recruduit sub Pio IV, in convenibus habitis ante sess. 19 et 23, ac tanto studio in utramque partem versata est ut plura pro utràque sententiâ exarata fuerint opuscula, quæ prodierunt Venetiis anno 1562, impressa typis Jordani Zileti. Cùmque dissidentes inter se Patres haudquaquam invicem conciliari potuerint, tandem deliberatum est ut novo quidem decreto cuncti animarum pastores ad residentiam adigerentur, ac severe poenæ contumacibus infligerentur; nihil tamen definitur de jure quo iidem continuè inter suas oves versari tenerent; quinimò ita decretum concinnandum Patres duxere, ut nihil inde alterutrius sententiæ detraberetur; quæ omnia enarrantur à cardinali Pallavicino, in Histor. Concil. Trid., l. 7, c. 6; l. 16, c. 4; l. 21, c. 12. Ilanc Tridentini mentem cum perspectam habuerit Pius IV, in allocutione habitâ ad cardinales et episcopos, kalendis martii 1564, quæ extat in actis consistorialibus, agens de residentia à concilio Lateranensi sub Innocentio III atque à Tridentino animarum pastoribus novis sanctionibus injunctâ, hæc ad rem subdidit: *Licet verò neque in illo neque in isto concilio clarè definitum sit an residentia de jure divino esse censeatur, quod neque etiam nos nunc ex improviso definire audeamus.*

IV. Non ignoramus quosdam præstantissimos doctores contendere quæstionem de quâ est sermo, etsi clarè et expressè definita non fuerit, esse nihilominus virtualiter et implicite, ut aunt, à concilio Tridentino decisam, quod hæc argumentatione manifestè confici arbitrantur: quo quisque jure obligatur ad finem, ad ea pariter obligatur quæ ad assequendum finem sunt necessaria; atque episcopi ceterique animarum rectores, juxta Tridentinum, jure divino obligantur ad pascendum sibi commissum gregem; atque ad pascendum, nil decet et oportet, esse necessaria residentia, quemadmodum idem Tridentinum declarat; igitur jure divino idem ad residentiam obligantur. Sed difficultas est in alterâ parte secundæ propositionis, quam minorem vocant; etenim non dixit Tridentinum non posse oves pascere, qui non resident, sed qui gregi suo non invigilant, hæc assistunt, sed mercenariorum more deserunt; hæc autem verba commodè referri queunt ad anum, cum verè intelligatur gregi suo invigilare, assistere, eumque non desere, qui, etsi absens sit corpore, illius tamen regnum et tutela sedulo excubat animo, juxta illud Apostoli 2 ad Corinth. 11: *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Quamobrem aliquot ex Tridentinis Patribus, qui prædictis decreti verbis obstiterant, meuentes ne illis controversia decideret et residentia præceptum juri divino ascribi videretur, eorundem verborum sensu penitus inspecto, postea acquieverunt; quod pariter refert laudatus Pallavicinus, cit. l. 21, c. 12, num. 5. Ad hæc, docet S. Thomas, 2-2, quæst. 183, art. 5, in corp., in quâlibet obligatione præcipuè spectandum esse obligationis finem; eum autem finis præceptum quem animarum pastoribus residentia præcipitur, sit spirituale bonum animarum quibus præstat, exinde concludit Angelicus quòd, si eundem finem assequi possint in absentia, tunc licet se à suis ovis idem subducere queant. Et profectò, si residentia præcepto non satisfacti qui ita inter suas oves versatur ut animo ab illis absit, nullam gerens earundem curam, quia tali pacto omnem contemnit propter quem residentia ei imperatur, sicuti sapien-

tissimè perpendunt Patres concilii Aquileiensis anni 1596, rubricà s: *Quod de episcoporum Residentià à sacro concilio Tridentino et summorum Pontificum constitutionibus cautum est, hoc non est intelligendum, ut presentia assideant, nihil præterea agant, cum ex sacris canonibus residentia sit accipienda in eum sensum, ut sit laboriosa, non otiosa; id quod duobus præsertim Tridentinæ synodi verbis egregiè exprimitur: ut pascant, et regant, etc.*; Collectionis Harduini tom. 10, col. 1886, ob oppositam rationem censetur residentia præceptum adimplere qui etsi à suis ovibus corpus subducat, animo tamen iisdem adest, et finem obtinet illas pascendi et regendi, ad quem localis pastoris presentia dirigitur.

V. Hanc eandem S. Thomæ ratiocinationem prosequentes illi Tridentini Patres, qui residentia onus à solo iure ecclesiastico impositum affirmabant, adhuc clariùs eam expolierunt atque exemplo illustrarunt, apud eundem Pallavicinum, l. 16, c. 4, n. 15. Continè aliquando, aiebant, adeò exiguum esse diœcesim cui episcopus præest, tamque angustus limitibus coarctari, ut à loco suæ diœcesis finitimo melius ipse et commodius suas oves pascere et regere queat, quam possit alius residens in amplissima diœcesis centro; si itaque in residentia obligatione, juxta doctrinam Angelici, spectandum est obligationis finis, non potest dici quòd residentia præcepto non obtemperet qui in prædicto loco degit, unde pusillo suo gregi æquè eminare ac prospicere potest ac alter qui in amplissima suæ diœcesis præcipua urbe commoratur.

VI. Hæc nos amico præcili scripsimus eo duntaxat consilio, ut sibi persuasum haberet non esse à Tridentino definitam questionem de quâ loquimur, sicut ipse opinabatur; non autem ut illum distraheremus à sententiâ quæ residentia obligationem jure naturali et divino animarum pastoribus inunctam defendit; ultrò enim fatemur hanc sententiam communiorē esse, eique ferè omnes calculum adjecisse, qui post Tridentinum scripserunt, tam theologos quam canonistas, inter quos Sotus, lib. 10 de Justitiâ et Jure, q. 3, art. 1; Bellarminus, epist. ad Theanensem episcopum nepotem suum, post editionem Coloniensem anno 1619, aliasque rursus vulgatas, post Acta legationis Helveticæ cardinalis Passionei; Vasquez, opusc. de Benefic. c. 4, § 2, n. 121; Lessius, l. 2 de Just. et Jur., c. 34, n. 453; Azorius, Inst. moral., p. 2, l. 7, cap. 4, q. 1; Caranza, cit. tract. de Resid. episcop., c. 2; Navarrus, Manual., c. 25, n. 121; Gonzales, in cap. *Relatum*, de Cler. non resid., n. 6 et seq.; Fagnanus, in cap. *Ex parte*, eod. tit. n. 21 et seq.; Zoësius, ad eund. tit., n. 2; Zypæus, num. 7; Pirhing., n. 11, alique innumeri.

VII. Quod autem accidere posse numero præcedenti indicavimus, id reipsâ contingit in sex episcopis cardinalibus, Ostiensi, Portuensi, Sabinensi, Albanensi, Prænestino, et Tuscolano, qui, ut omnibus notum est, in collegio S. R. E. cardinalium principem locum obtinent, suppresso per Callistum II septimo episcopatu suburbicario, sancturum videlicet Rufinæ et Secundæ, seu Sylvæ Caudæ olim nuncupato, cujus cathedram et diœcesim idem pontifex Portuensi ecclesiæ perpetuò univit. Sex inhusmodi episcoporum diœceses urbi Romæ admodum proximæ sunt, ac penè contiguæ, sed tamen à diœcesi Romanâ verè distinctæ et separatæ, ut etiam colligere licet ex nostrâ constitutione 115, § 21, Bullarij nostri tom. 1. Cùm verò prædicti episcopi cardinales in ipsis diœcesibus non resident, sed Romæ moram ducant, summo Pontifici assistentes, et Apostolica Sedis servitiis addicti, licet aliquando ad visitandas easdem diœceses se conferant, ut alibi videbunt, siquæ à residentia in propriis diœcesibus ex dispensatione pontificiâ plerumque absint; hinc aliquis argumentum desumere posset ut sustineret residentia debitum non à præcepto divino, sed ab ecclesiasticâ institutione provenire. Neque porrò ullum nobis onus incumberet huic argumento re-

spondendi, cùm nos nec uni nec alteri ex præmissis sententiis adhærere professi simus. Sed, quoniam diximus communiorē post Tridentinum esse opinionem illam quæ residentia præceptum jure divino destumit, silentio minimè prætereundam censemus respon- sionem quæ dari possit ab hujus sententiæ propugnatoribus: nimirum, cardinales episcopos suburbicarios dùm in urbe resident, ut Romano Pontifici et Ecclesiæ universalis negotiis operam præstant, satisfacere debito residentia, si non materialis, at saltem formalis; quod quidem summâ facilitate adimplent ob parvam diœcesium sibi commissarum ab Urbe distantiam; Romanum verò pontificem, dùm sciens et prudens id fieri patitur, et tacitam ipsis dispensationem à residentia materiali concedit, non eos quidem à legis divinæ vinculo legem illos in casu de quo agitur, ob adjunctas rerum circumstantias, nequaquam astringere. Et hæc sanè responsio conformis est doctrinæ S. Thomæ, in quodlibet. 9, art. 15, cui post Covarruviam, Sotum et Vasquez, plenissimè adheret Fagnanus, in cap. *Ex parte*, num. 57 et seq., de Clerici- non resident, quamque etiam latè exornat Hur- tadus in suis Resol. moral., de Residentia, tom. 1, res. 9, n. 29 et seq. Specialiter autem, pro eo quod pertinet ad prædictos sex episcopos suburbicarios, plura habet cardinalis Brancatus in suâ dissertatione de Optione sex episcoporum.

CAPUT. II.

Iterum de cavendis quoad questionem nondum definitas; ubi de eâ, an clerici beneficiarii sint domini vel administratores fructuum suorum beneficiorum.

I. Minus nobis arrisit quod in aliâ offendimus synodo, ubi, illatâ mentione gravis obligationis quam habent clerici beneficiarii, beneficiorum quæ possident fructus suæ honeste decentique sustentationi superfluos, erogandi in pauperes, aliasve pias causas, ejusmodi obligationis hæc ibidem afferebatur ratio, nimirum *quia clerici beneficiarii non sunt prædictorum fructuum domini, sed mei dispensatores*; quanquàm enim commendaverimus consilium episcopi renovandi seu veteris inculcandi observationem præcepti quo singuli obstringuntur beneficiarii, neutiquàm tamen visa est approbanda adjuncta præcepti ratio quæ videbatur assumi quasi decisa controversia, etiamnum inter doctores agitata, de qua statim.

II. Quidquid sit, an, juxta priorum Ecclesiæ secularum disciplinam, ecclesiasticis beneficiis gaudere possent, quibus opulentiump suppetebat patrimonium, quod negare videntur Hieronymus, epist. ad Nepotianum; Julianus Pomerius, de Vit. contemplat., l. 2, c. 9, alique Patres, congesti à Thomassino, de vet. et nov. Eccles. Discipl., p. 3, l. 3, c. 4, certum est hæc nostrâ tempestate etiam clericis divitiis affluentibus ecclesiastica beneficia conferri; neque est qui dubitet quin idem verum dominium habeant reddituum quos ex proprio percipiunt patrimonio; in quorum proinde mala distributione, aut etiam pravo usu, possunt utique contra alias virtutes, perinde ac laici, non verò contra strictam iustitiam peccare.

III. Certum pariter est ante factam divisionem bonorum ecclesiasticorum, debuisse episcopum, ad quem pertinebat eorumdem administratio, partem singulis assignatam fideliter elargiri, nec potuisse absque violatione justitiæ commutative pauperes fructu- dæ eâ quartâ parte preventium, quæ, juxta ejus aui disciplinam, erat pauperum indigentibus sublevandis destinata; quod quidem onus ex eadem profluens justitiæ virtute, us in locis in quibus nondum facta est prædicta divisio, etiamnum incumbit episcopis, abbatibus, aliisve beneficiariis, quorum ecclesiasticis redditibus sunt illi admixti, pauperibus ab ecclesiæ fabricæ juxta prisam institutionem attributi; ex quibus propterea si aliquid sibi usurpent, sunt injusti rei alienæ detentores, et tenentur ad restitutionem.

IV. Certum denique est, etiam posita ecclesiastico-

rum bonorum divisione, et assignat jampridem pauperibus quartâ parte fundorum ad ecclesiam pertinentium, ex quibus putant doctores erecta et dotata fuisse hospitalia, aliaque instituta opera pia, ad eorumdem pauperum commodum; adhuc nihilominus teneri clericos beneficiarios, redditus quos ultra sunt honestam sustentationem ab ecclesiâ percipiunt, distribuere in pauperes, aliave pia opera erogare, nec posse absque gravi peccato in convivia, ludos, venationes, et similes profanos usus impendere, aut consanguineis elargiri, nisi tanquam pauperibus, si verè pauperes sint, et tunc, ut minus egeant, non ut distent.

V. Hanc obligationem omnes Ecclesiæ canones aut imponunt, aut omnibus impositam agnoscunt, qui Ecclesiæ militant stipendiis. Canon 37, tom. 1 Collectio- nis Harduini, col. 18, inter apostolicos, decernit: « Omnium rerum ecclesiasticarum episcopus curam gerat, et eas administret, tanquam Deo inuenta. Non liceat autem ex eis aliquid sibi vendicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri. Sin autem sunt pauperes, ut pauperibus suppeditet; sed non eorum prætextu vendat, quæ sunt Ecclesiæ. » Huic innumeri consentiunt canones collecti à Gratiano, caus. 12, q. 1, alique quos profert Theophilus Raynaudus, in opusculo cui titulus: Mala è bonis Ecclesiæ, l. 2, sect. 3, n. 12, oper. tom. 12. Et, ne ferri credat, quo nondum facta erat prædiorum aliorumque fundorum ad ecclesias spectantium divisio, audiat Tridentinum, sess. 25, cap. 1 de Reform, ubi, postquam episcopos monuit ut modestâ suppellectili, mensâ, ac frugali victu sint contenti, iisdem interdicit: « Ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant, cum et apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis doneant; sed, si pauperes sint, his ut pauperibus distribuant; eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causâ; imò, quammaximè potest, eos sancta synodus monet ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesiâ seminarium extat, penitus deponant. Quæ verò de episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia ecclesiastica tam secularia quam regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione, observari, sed et ad S. R. E. cardinales pertinere decernit. » Scimus utique magistrum Lorcam hunc Tridentini locum intellexisse, non de beneficiarum fructibus, sed eorumdem portione Ecclesiæ prælati aliisque clericis attributâ, sed de bonis immobilibus mensæ episcopalis aliorumque beneficiarum quorum dominium est penes Ecclesiam. At ipsamet allegata Tridentini verba turpiter deceptum Lorcam evincunt: etenim Tridentinum loquitur de illis bonis quibus fas est beneficiarios sublevare suorum consanguineorum, si quâ verè premantur, inopiam; nemo autem dicit unquam posse in istos conferri bona immobilia præbendorum, quemadmodum citè ponderat Sylvius, in 2-2. D. Thom. q. 185, art. 7, concl. 5. Quocirca nullus omnino doctor, præter unicum Lorcam, ausus fuit unquam eximere beneficiarios à gravi obligatione distribuendi redditus ecclesiasticos suæ honeste sustentationi superfluos in pauperes, aliave pia et religiosa opera; quod eruditissimus Raynaudus, quo fortasse nullus accuratius doctorum placita hæc de re perquisierat, testatum reliquit, cit. loc., inquit: « Denique nemo planè doctorum dissensit, sive inter theologos scholasticos, sive morales, sive inter jurisperitos, ita ut quamvis jampridem lites et dissidia efferberent inter doctores quoad dominium fructuum superfluatorum, sitne penes beneficiarios, an penes alios, tamen quoad peccatum grave in dispensatione superfluatorum aliter quam ad pios usus, nemo planè, planè, inquam, nemo dissensit. »

VI. Hæc, ut diximus, certissima sunt. Verum, quod

modò à Raynando adivimus, acriter decertatur de titulo, seu causâ è quâ prædicta gravis oriatur obligatio. Perique, præcipue ex antiquioribus, eam oriri arbitrantur ex strictâ justitiâ: docent siquidem clericos meros esse administratores, non autem dominos ecclesiasticorum proventuum qui honeste ipsorum sustentationi supersunt; ac proinde eos impendentes in usus profanos, tanquam reos violatæ justitiæ, obligant ad restitutionem aut ecclesiæ, aut pauperibus faciendam; idemque restitutionis onus imponunt lucrosibus, consanguineis, cæterisque pecuniâ à clericis recipientibus quam certò sciunt ex ecclesiastico beneficio illius obvenisse. Ita, præter antiquiores, sentiunt Navarrus, de ecclesiast. Redit., q. 4, monit. 24, n. 1; Azor. Instit. parte 2, l. 7, cap. 8, § *Prima igitur*, et § *Quod attinet*; Comitulos, Respons. moral. l. 1, quæst. 70 et 71; Moneta, de Distribut., parte 3, quæst. 1, n. 14; Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et moral., de Sacram. Ord., l. 2, c. 5, regul. 9 et regul. 10; Genetus, Theolog. moral. tom. 2, tract. 1, de Benefic. cap. 11; continuator Prælectionum Honorati Tournely, tract. de Benefic. cap. 4, art. 3, conclus. 1; cardinalis Capisuccus, in suis Controvers. theolog., controvers. 50, per tot.; sed speciatim § 5 et seq., quorum opinioni præcipuum fundamentum præbent cum canones asserentes, bona ecclesiastica esse *patrimonium Christi*, sicuti habetur in cap. *Cum secundum*, de Præbend. et Dignit.; *Res Ecclesiæ est patrimonium pauperum*, ut dicitur in can. final, 16, q. 1; tùm Ecclesiæ Patres, qui facti et rapina: reos faciunt clericos expendentes redditus ecclesiasticos in profanos usus, inter quos Hieronymus in cap. 3 Isaiæ, vers. 14, in fin., ubi ait: *Rapina pauperum in domibus eorum est quando replent thesauros suos, et Ecclesiæ opibus abutuntur in deliciis; publicisque stipēs, quæ ad sustentationem pauperum data sunt, vel sibi reservant, vel propinquis distribuant, et alienam inopiam, suis, suorumque faciunt esse ditibus*: Bernardus in epist. 2 ad Fulcon., can. Regul. num. 11: *Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestimentum de altario retines, tum non est, rapina est, sacrilegium est*: alique relati à Thomassino de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 3, lib. 3, à cap. 26 usque ad 35.

VII. Alii ex adverso, attribuentes clericis verum dominium etiâ superfluatorum redditum, quos ab ecclesiâ percipiunt, existimant gravem obligationem illos erogandi in pauperes, aliave piis operibus applicandi, non oriri ex strictâ justitiâ, sed vel ex lege charitatis, et misericordie, clericos beneficiarios præ aliis astringente; vel cum cardinali de Lugo, de Justit. et Jur., tom. 1, disp. 4, num. 17, ex virtute religionis; vel cum Lessio, lib. 2, de Just. et Jur., cap. 4, num. 47, et Haunoldo, de Just. et Jur., tom. 1, tract. 4, num. 82, ex positivo præcepto Ecclesiæ: quamobrem prædictos redditus elargientes consanguineis, aliavè ratione dissipantes, à gravi quidem culpa non excusant, sed à restitutionis onere absolvunt. Hanc sententiam inter cæteros, propugnant Bannes 2-2, quæst. 32, art. 6; Dominicus Solo, de Justit. et Jur., lib. 10, quæst. 4, art. 3; Sylvius, in 2-2 D. Thomæ, q. 185, art. 7, conclus. 4; Molina, tract. 2 de Just. et Jur., disp. 145; Vasquez, de Reditib., cap. 1, § 1, dub. 2; Covarr., in cap. *Cum in officis*, de Testam., n. 7; Sarmiento, de Reditib. eccles., part. 4, cap. 6, n. 2; Marsilius, cod. tract., part. 2, cap. 1, 15 et 35; Gonzalez, in cap. *Si quis sanè*, de Peculio clericorum, a n. 6 usque ad fin.; Pagnanus, in eod. cap., à n. 1 usque ad 6; Barbosa, Jur. eccles. lib. 3, cap. 17, alique ab his allegati, qui suam opinionem duobus potissimum sustentant argumentis. Primum desumunt ex beneficiarum origine, quod in hunc modum exponunt. Cum Ecclesiæ proventus, incommuni administrabantur, et quarta illorum pars, statis temporibus, in clericos distribuatur ecclesiæ obsequiis addictos, nemo facile credit, alterum ex his evenisse; nimirum vel singulos clericos adeo exiguum redituum portionem, ubique locorum, atque è quolibet eccle-

siâ participasse, quæ tantum ad necessariam sustentationem isdem sufficeret; vel, si aliquid ultra sui honestam sustentationem perciperent, istius portio dominium non fuisse penes illos, quibus cæteròquin dabatur in pretium et mercedem laboris. Jam verò, pergunt, cum, post factam honorum divisionem, quartæ parti, inter clericos olim dividendæ, subrogatæ sint præbendæ, et subrogatum induat naturam ejus cui subrogatur, necessariò inde consequi videtur, ut unâ cum possessione præbendæ, omnium ejusdem præbendæ fructuum dominium beneficiarij consequantur.

VIII. Alterum argumentum eidem opinioni suppeditat Tridentinum, sess. 23, cap. 1, et sess. 24, cap. 12, de Reform., in quibus in locis decernit, ut beneficiarij, qui è beneficij loco sine legitima causâ diù absunt, aut fidei professionem intra præscriptum tempus emittere negligunt, suorum beneficiorum fructus non faciant suos: hinc enim, per argumentum à contrario inferitur, quòd, si in loco beneficij resideant, et fidei professionem debito tempore emitant, eosdem fructus faciant suos. Facere autem fructus suos, idem omninò esse, ac eorundem dominium acquirere, patet ex cap. unic. de Clericis non resident., in 6, ubi Bonifacius VIII loquens de distributionibus quotidianis, eis duntaxat erogandis, qui divinis intereunt, ait: *Qui verò aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit ..., rerum sic acceptarum dominium non acquirat, nec faciat eas suas.*

IX. Neque hujus sententiæ patroni aliquid roboris inesse putant argumentis in contrarium allatis. Ad primum enim reponunt, bona ecclesiastica rectè dici *patrimonium Christi*, quia scilicet Christi intuitu, ejusque amore sunt in Ecclesiæ collata, nuncupantur etiam *res Ecclesiæ*, quia beneficium fundorum dominium penes Ecclesiam est: ac denique appellantur *patrimonium pauperum*: tum quia clericis dantur, qui solis Ecclesiæ stipendiis olim victitabant, eorumque præter etiamuò, præter id, quod ab Ecclesiâ percipiunt, aliud non habent, unde valeant sustentari; tum quia singuli beneficiarij gravi obstringuntur præcepto largiendi pauperibus quidquid ultra propriam sustentationem ex Ecclesiæ bonis acquirunt. Ad allegata autem Patrum testimonia, eos ita locutos, respondent, oratoriâ quâdam exaggeratione, quæ etiam in divites laicos, pauperum indigentibus non subvenientes, interdum invehi consueverunt. Hieronymus enim, relatùs à Gratiano sub initium distinctionis 42, ait: *Aliena rapere convincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur*: et Ambrosius, seu quicumque sit auctor sermonis 81, qui inter Ambrosii opera circumfertur, relatùs in can. *Sicut*, dist. 47, omnes divites affluentes ita alloquitur: « Quis tam injustus, tam avidus, tam avarus, quam qui multorum alimenta, suum non usum, sed abundantiam, et delicias læcit? Neque enim minis est criminis habenti tollere, quam, cum possis et abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est, quem tu detines; nudorum indumentum est, quod tu recludis; et miserorum redemptionis est et absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. »

X. Porrò tam auctores primæ, quam secundæ sententiæ, sibi suffragari contendunt Angelicum doctorem. Duplice in loco S. doctor hanc versavit questionem, in Quodlibetis nimirum, et in Summâ. In Quodlibetis, quæ circa annum 1257 ab eo scripta, testatur Echard, de Scripturis ordinis prædicatorum, tom. 1, pag. 272, et Tourn in Vitâ sancti Thomæ, pag. 153, qui apertè adharret posteriori sententiæ, etenim quodlibet. 6, quæst. 7, art. 12, ad 3, hæc habet: « Aliud dicendum est de illis ecclesiasticis bonis, quæ principaliter sunt attribuenta necessitatibus pauperum, et ex consequenti necessitatibus ministrorum, sicut sunt bona hospitalium, et aliorum hujusmodi; et aliter de illis bonis, quæ sunt principaliter attributa usibus ministrorum, sicut sunt

præbendæ clericorum, et alia hujusmodi. Nam in primis bonis peccatum committitur non solum ex abusu, sed etiam ex ipsâ rerum conditione, dum aliquis in suos usus assumit quod est alterius; et ideò tenetur ad restitutionem, tanquam defraudator rei alienæ. In secundis verò bonis non committitur peccatum, nisi per abusum, sicut et de bonis matrimonialibus dictum est: unde non tenetur quis ad restitutionem, sed solum ad penitentiam peragendam. »

XI. Post exaratâ Quodlibetâ, suadente Clemente IV, qui mense februario 1265 fuerat pontifex reatitatus, opera dare cepit Angelicus suæ conscribendæ Summæ theologicæ, et Secundam Secundæ circa annum 1269 absolvit, uti prosequuntur Echard, loc. cit., et Tourn, pag. 203. In hoc autem postremo opere, nempe 2-2, quæst. 185, art. 7, sententiam retractasse, quam in Quodlibetis docuerat, contendunt plerique ex iis qui primam opinionem propagant. Verùm, ut ingenuè loquamur, in hoc ipso theologicæ Summæ loco, quem isti doctores sibi favere augeant, videtur Angelicus doctrinam confirmare quam in citato quodlibeto è tradiderat: præmissâ siquidem distinctione honorum, et disserens de ecclesiasticis præbentibus, episcopi sustentationi assignatis, inquit: *De his autem, quæ sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis.* Nihilominus tamen, quia hic S. Thomas non ita perspicuè, sicut aliàs solet, mentem suam explicuit, ideò Genetus, ne sibi contrarium fateatur Angelicum, cujus doctrinæ est addictissimus, de ejusdem, hæc in re, sententiâ ita cit. loco concludit: « Licet autem Angelicus doctor singulari quâdam perspicuitate mentem suam utplurimum aperire soleat, nullumque relinquat de veritate opinionis, et mentis suæ dubitandi locum; fatendum tamen, illum, in hæc questione resolvendâ, verbis ita in speciem ambiguis usum esse, ut, etiam insigntiores illius discipuli significarint, docuerintque, quòd, juxta ejusdem sancti doctoris mentem, beneficiati non possunt esse domini reddituum beneficiorum suorum, autem nonnulli reperti sunt, qui contrariò planè modo illius mentem interpretati sunt, et fundamentum suæ sententiæ hausserunt ex quodlibeto 6. »

XII. Aliud suæ opinioni præsidium comparare studeat Natalis Alexander ab auctoritate S. Caroli Borromei, in cujus concilio Mediolanensi I definitum affirmat, beneficiarios non esse dominos ecclesiasticorum reddituum, qui suæ honestæ sustentationi superent, eosque in profanos usus impendentes, ad restitutionem ab eodem aductos. Verùm nos, qui nullius partis studio abrepti sumus, nihil ejusmodi à S. Carolo decessim comperimus: etenim in primo concilio provincie Mediolanensi, ad restitutionem obstringuntur beneficiarii non satisfaciens oneribus, suis beneficij impositis, quique redditus ad certos usus, puta ad templorum ornatum, vel ad dotandas virgines, a fundatore designatos, sibi usurpant, aut propriâ auctoritate in alios vertunt usus, de quibus decernitur, Act. eccl. Mediol. part. 4, pag. 59: « Quod si facere omiserint, sed eos fructus sibi vindicare, vel ad alios transferre et usi fuerint, vel in quinque debent usum non impenderint, se ex sacris canonibus, et sanctorum Patrum sententiâ, sacrilegii reos esse intelligant, et eorum omnium necessariâ restitutione teneri, neque ulla omnino, etiam immemorabili consuetudine excusari. » Sermonem postea insituit concilium de ecclesiasticis præbentibus, quos interdum beneficiarij uberius percipiunt, quam ad vitam honestè traducendam propriâ cujuslibet requirit conditio; et de hisce eisdem beneficiarios in hunc modum alloquitur: « *Dubitare non debent ad eum finem hanc copiam illis esse attributam, ut præter ea quæ ad victum et cultum eorum satis essent, superpetere etiam, quibus divini cultus ornatus, et splendor conservaretur, et pauperum inopia et indigentia sublevaretur.* » Monet deinde, ac per viscera misericordiæ Jesu Christi obtestatur clericos, quibus annui redditus redundant, ne hisce abutantur

in augendis consanguineis, aut in nutriendâ vanitate, et luxu lovendo; sed ut memores propriæ obligationis, illos pauperibus distribuant, nullâ tamen factâ mentione justitiæ, imò potiùs solâ indicatâ lege charitatis, quâ ad id faciendum obstringantur: ait quippe: « Ex eo verò, quod supererit, si necessaria pauperibus alimenta denegârunt, intelligant se quos non paverint occidisse; atque ob violatam sanctissimæ charitatis legem, mortale peccatum commississe, quo sibi iram in die iræ thesaurizaverunt. »

XIII. Quod tamen à S. Carolo decisum negamus, ultrò concedimus, in nonnullis diocesis aliorum episcoporum synodis affirmari, et veluti certum assumi: in synodo quippe Nonantulanâ, anno 1688 habitâ à cardinali de Angelis, legimus: *Superfluos Ecclesie redditus in pios usus expendant, memores illorum non esse dominos, sed tantum commendatarios et administratores*: et in synodo Veltetrâ, habitâ à cardinali Cybo anno 1698: *Quicumque redditus ecclesiasticos possident, noveint res Ecclesie nihil aliud esse quam vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum, earumque propterea ministros se esse, non dominos, ut, quod illis superest, in pauperum necessitatibus erogent*. Licet autem nos ejusmodi episcoporum effata haudquaquam reprehendamus, cum liberum illis fuerit sententiam amplecti, quam innumeri theologo laudabiliter propugnant, et tutorem esse, atque in praxi consulendam, etiam alii, qui pro contrariâ sunt, doctores fatentur, inter quos Lessius, de Just. et Jur., lib. 2, c. 4, num. 42, et DuVallius, in 2-2, D. Thom., part. 2, tract. de Charitate, et Eleemosynâ, q. 8, art. 6, attamen consultius existimamus, ut episcopus in synodo abstinere à questione decidendâ, suoque calculo adijciendo alteri ex controversiis inter Catholicos opinionibus. In hoc autem proposito nos obfirmant Patres concilii Tridentini; scimus etenim, enuntiatum decretum, sess. 25, c. 1, de Reform., quo interdicitur episcopis, ne ex redditibus Ecclesie consanguineos, familiarisque suos augere studeant, ita prius fuisse eformatum, ut ejusmodi prohibitionis hæc ibidem adduceretur ratio, videlicet, quia *ecclesiasticorum proventuum dispensatores tantum sunt*: et tamen hæc postrema verba in generali congregatione, habitâ die 25 novembris 1565, visa sunt Patribus expungenda, et reipsâ expuncta sunt; quoniam cardinalis à Lotharingiâ archiepiscopus Remensis, Petrus Guerrerus archiepiscopus Granatensis, alique præsules illis interesse, ne detrimentum afferrent sententiæ, ut ipsi aiebant, valde communi, quæ ecclesiasticorum etiam superfluoꝝ proventuum dominium beneficiariis attribuit. Rem totidem ferè verbis narrat cardinalis Pallavicinus, Hist. conc. Trident. l. 24, c. 3, n. 4, neque inficiari Paulus Sarpi, ejusdem concilii. Hist. l. 8, quamvis, ut indulgeat suo genio aut impugnard, aut saltem obscurandi veritatem, decreto obstitisse asserat, non cardinalem à Lotharingiâ, neque archiepiscopum Guerrerum, sed episcopum Sulmonensem; quod tamen falsum esse, fatetur etiam modernus auctor, qui Sarpi Historiam in Gallicum sermonem vertit, eodem quo Sarpius, infectus veneno lividis notis aspersit, uti legere est tom. 2, pag. 724, num. 22. Quocirca, si concilio Tridentini Patres noluerunt questionem attingere inter Catholicos exagitatam, jure meritoque nos consulendam duximus episcopus, ne illam in suis synodis declinant, aut tanquam deliniant assumant.

XIV. Urgeant ipsi, et inculcent suis clericis, ex Ecclesie stipendiis videntibus, gravem obligationem, quam habent elargiendi pauperibus, aliusve piis usibus applicandi, sibi redundantes ecclesiasticos redditus; sed adhuc latentem hujus obligationis originem non investigant: ut enim aiebat cardinalis Bellarminus, in epistola ad Theanensem episcopum nepotem suum, contròv. 8 et 9, parum refert determinare, unde illud proveniat gravis obligationis vinculum, quo ceteroquin omnes beneficiarios obstrin-

gi, indubitanter scimus: *Non disputo*, inquit Bellarminus, *questionem illam, an prælati sint verè domini reddituum ecclesiasticorum, et an teneantur restituere, quæ malè expenderunt. Parum enim refert, utrum prælati damnentur ad inferos, quia peccavit contra justitiam, an quia peccavit contra charitatem, non bene distribuendo facultates suas. Solum quero, in quos usus debeat expendere suas ecclesiasticas facultates, ut non amittat vitam æternam.*

CAPUT III.

Regula in præcedentibus capitibus tradita tenuitur.

I. Accidit interdum, remanquam in questionem adduci nondum ab Ecclesiâ definitam, et nihilominus integrum esse episcopo, aliquid de illâ discernere, citra violationem regulæ, quam modo tradidimus: etenim aliquando totius controversiæ cardo unicè vertitur circa jus commune, quo solam inspecto, disputant theologo, utrum aliquid fieri liceat, necne; ceterum nullus eorum adjudicat episcopo potestatem, illud suo peculiari statuto inlibendi, quod plerique contendunt esse à jure communi permissum. Rem pauidant quæ subnectimus exempla. Percurrenti diocesanam synodum Neapolitanam, celebratam à cardinali Pignatello, poterit, primo aspectu, decisa videri controversiâ, magnis animum motibus inter doctores agitata de quâ nos agimus in nostrâ Inst. 43, n. 20 et seq. In eâ quippe synodo, part. 1, c. 9, n. 4, sancitum legitur, ecclesiastici jejunii sanctitatem ab iis quoque servandam, quibus, valetudinis causâ, esus carnum in quadragesimâ, aliisque esurialibus feriis indulgetur, quod tamen apud theologos est in questione positum. Verum, re sedulo examinatâ, controversiæ decisionem ex ejusdem synodi verbis minime inferri, animadvertimus: in eâ siquidem non dicitur, ecclesiasticum jejunium cum carnum esu rite componi, quod plures negârunt theologo, qui res morales per analogiam ad physicas explicantes, sibi animo lixerunt ecclesiasticum jejunium instar compositi physici, quod destrui necesse est, si vel una corruat ex partibus ejusdem essentiam constituentibus; sed, abstrahendo ab hæc questione jejunium, etsi non integrè, ac sicuti ab Ecclesiâ præcipitur, suo tamen modo servare in eâ synodo jubentur, quos à carnibus abstinere agra valetudo non permittit; quod et ab aliis diocesanis synodis, Lucanâ videlicet, Adjaçensî, et Aleriensî, sanctissimè constitutum, ibidem asseritur: in quarum præsidium adduci etiam potuissent Acta Ecclesie Tarantasiensis, edita ab Anastasio Gernonio, ejusdem urbis archiepiscopo, in suâ diocesanâ synodo, ubi, ad tit. de Observ. jej. l. 5, cap. 2, hæc habentur: « Nos autem, qui dispensantem huc solum spectare intelligimus, ut, quantum fieri potest, à malè affectis corporibus pericula ex novorum ciborum usu imminuentia avertantur, non videmus, cur dispensatus (quamvis carnes edere licetè possit) ab hoc tamen, saluberrimo Ecclesie præcepto excusari possit; imò, cum ex robustiori et alimento valetior factus, facilis jejuniaturus præsumatur, nihil obstat putamus, quin et ipse, sicut ceteri Christiani, tempore jejunii semel tantum in die, horaque ab Ecclesiâ præscriptâ, cibum sumere debeat; cum et inter celeberrimos theologos non desint, qui se idem sentire scriptis mandaverunt. » Neque verè, quempiam inficiari arbitramur, posse episcopum ad unicam saltem comestionem præcepto obstringere, quos adversa valetudo ab alia jejunii parte, quæ est abstinentia à carnibus, absolvi; præsertim cum summi pontifices Clemens XI, Innocentius XIII et Benedictus XIII, in edictis quæ tanquam episcopi Romani per cardinalem suum in Urbe vicarium super observatione quadragesimalis jejunii, singulis annis, ut moris est, promulgârunt, id ipsa Roma fieri præceperint; ad quæ edicta alius laudatus cardinalis Pignatellus, prælatum synodalem constitutionem ita exorditus: *Quia verò Apostolicæ Sedis,*

magisterio Spiritus sancti doctore, præceptionibus, et institutis saluberrimis admonemur, etc. Sed supervacaneum est de hæc re pluribus disserere; quoniam nos, postquam supremum Petri solum consensimus, sinentes theologos in suis speculationibus temperantia, terere, ecclesiastici jejuni, hominum intemperantia, fatiscentem disciplinam, quantum fert conditio temporum, pro viribus sustentare curavimus, injunctis episcopis, ne ulli permittant diebus quadragesimali, valetudinis causa, carnibus vesci, nisi adjecta lege religiose servandi alteram jejunii partem, quæ consistit in unica comestione; quod patet ex nostris apostolicis litteris, quæ extant in tom. 1 nostri Bullarii 19, 27, 55, 99.

II. Simile iudicium ferendum est de aliis synodali- bus constitutionibus, quibus severè interdicitur, ne dominicis, aliisque festis diebus, exerceantur negotia- tiones, neve fiant publicæ nundinae, sive annuæ, sive hebdomadariae, quemadmodum non solum cautum reperimus in synodo provinciali Cameracensi II, tit. 4, cap. 2, et Mechlinensi I, tit. de Festis, cap. 3; verum etiam, teste Van-Espen, Jur. Eccles. univers. p. 2, tit. 17, cap. 4, num. 15 et 16, statutum legitur in aliis pluribus synodis diocesanis Belgii, nimirum Buscoducensi, tit. 12, cap. 2; Tornacensi anni 1643, tit. 3, cap. 7; et Ypresensi anni 1609, tit. 6, cap. 1, quibus ex Italici addimus synodum Laurentiam, habitam à cardinali Romæ anno 1626; Senogallien- sem, habitam à cardinali Antonio Barberino 1527; Sutrinam, celebratam à cardinali Julio Spinula 1671; Farsensem, coactam à cardinali Carolo Barberino 1685; Casanatensem, habitam à cardinali Denhoff 1695, aliasque non paucas. Et enim, quanquam plures reperiantur nimirum fortassè benigni theologii, qui negotiationem, etiam si publicè et cum strepitu exer- ceantur, non accensendam opinentur operibus servili- bus, festis diebus vetitis, atque aliquot præterea ex his cum inficiari nequeant, nundinas, seu mercato, ne Deo sacratis diebus fiant, expressè saltem prohiberi in cap. 1, de Feriis; huic tamen præcepto derogatum asserunt per contrariam consuetudinem: uti videre est apud Cajetanum, in Summ., verb. *In festo prohibita*; Sylvestrum, in Summ., verb. *Negotium*, § 2; Navarrum, Manual. cap. 13, num. 8, et Lay- man, Theolog. moral. lib. 4, tract. 7, c. 2, n. 6, versio: *Dico octavo*. Nihilominus nullus unquam ausus fuit negare episcopo potestatem ejusmodi consue- tudinem abrogandi, suaque peculiari sanctione inter- dicendi, ne prædicti profani actus, per quos certè fideles summopere distrahantur à divinis, exerceantur diebus festis: quod bene observant Ventrigl., in Prax. rer. eccles., tom. 1, annot. 16, § 1, num. 19; Zaul., ad Stat. Favent., tom. 1, lib. 7, observ. ad rubric. 2, n. 24; Nicol., in Prax. canonic., tom. 1, lit. C, § 1, n. 44.

III. Quamobrem episcopus removens à diebus, Dei cultui specialiter deputatis, aut solemnes nundinas, aut etiam hebdomadarias, nullam dehiat quæ- stionem inter theologos controversam, sed suo muneri indubitanter annexam auctoritatem exercit; ad tuendam diem festorum sanctitatem, quæ per prædictos actus profanatur. De hæc materia uberrimè à nobis tractatum est in nostris apostolicis litteris, ad ordinarios ditionis ecclesiasticæ datas 5 novembris 1745, impressis tom. 1 nostri Bullar., 144 in ordine, in quibus, præmissâ distinctione nundinarum annua- rum ab hebdomadariis, quas *mercatum* vocant, mer- catum diebus festis haberi omnino prohibuimus, an- nuas verò nundinas, non tam permittendas, quam, ad evitanda populorum incommoda, ex quadam con- venientia, tolerandas duximus, modò non exerceantur his matutinis, et vespertinis horis, quibus divina officia in ecclesiis celebrantur, quod in iisdem litteris copiosius explicatur.

CAPUT IV.

Præcipuè abstinendum à definiendis questionibus respi- cientibus Sacramenta: ubi de intentione ministri re- quisitè ad validitatem Sacramenti.

I. Audivimus à Fagnano, illas potissimum questiones in particularibus synodis esse relinquendas intactas, quæ circa Sacramenta versantur. Quoniam autem im- possibile foret eas omnes hic recensere, nonnullas delibabimus, quæ frequentius occurrunt.

II. Utique id ordinatum conficiamus, à questione exordium omnia Sacramenta complectente, alias sub- inde indicaturi ad singula pertinentes. Quæstio est inter theologos, sæpius à parochis refricari solita, an et qualis intentio sit necessaria in ministro, ut validum Sacramentum conficiat. Aliquam intentionem, saltem faciendam quod facit Ecclesia, in eo re- quirere, fidei dogma est: etenim Eugenius IV in suo decreto post concilium Florentinum, tom. 9 Collectio- nis Harduini, col. 458, septem nove legis Sacramen- tis singularim enumeratis, ait: *Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et personâ ministri conferentis Sa- cramentum cum intentione faciendi quod facit Eccle- sia*: et Concilium Tridentinum, sess. 7, can. 11, de Sacramentis in genere, contrarium sentientes ana- themate perstrinxit: *Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt, et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit*.

III. Nec verò pauca, nec levia sunt rationum mo- menta, quibus hoc fidei dogma fulcitur: nam in pri- mis Christus Dominus, Sacramentorum novæ legis auctor et institutor, eorumdem administrationem esse voluit actionem humanam: actio autem humana esse non potest, nisi sit libera; nec libera, nisi fiat ex rationis iudicio, et cum intentione voluntatis. Præterea actio sacramentalis referri potest ad varios fines: infans quippe potest, ex gr., aquâ ablui vel ad munditiem corporis, vel ad sanitatem: quamobrem, ut ablutio sit sacramentalis, necesse est, ut ad finem Baptismi determinetur per intentionem abluentis. Denique, ut Sacramentum valide conferatur, qui il- lud administrat gerere se debet ut Christi et Eccle- siæ ministrum: ad quod profectò necessarium est, ut illud nomen intendat quod Christus instituit, aut facit Ecclesia.

IV. Ex his porrò quæ latè exornant theologii, præcipuè Gregorius de Valentia, tom. 4 Commentariorum theolo- gorum, disp. 3, q. 5, punct. 3, colligitur, eum, qui jo- cosè ac scurriliter Sacramenti ritum celebrat, Sacra- mentum non conficere, neque validè administrare. Is quippe animum illudendi sibi adesse ostendit, non verò ponendi religiosam actionem, à Christo Domino institutam, epusque virtute sacramenti: quare Lutheri et Calvinii error, Sacramenta per jocum administrata nihilominus rata esse asserentium, primò confixus est à Leone X, anno 1520, cum inter cæteras hanc quo- que Lutheri propositionem prescripsit: *Si per impos- sibile confessus non esset, contritus, aut sacerdos non scio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus*: et deinde expressè damnatus à concilio Tridentino, cum cit. sess. 7, tum sess. 14, cap. 6, et can. 9, de Sacrament. Penitent.

V. Nec quomquam movere debet, quod Socrates I. 4 Hist. Eccles., cap. 15, Sozomenus I. 2, cap. 17, aliique ex Rufino scribunt de Alexandro patriarchâ Alexandrino; ei nempe, ab hisque episcopis ad concilium congregatis, ratum visum fuisse, ac validum Baptisma, ab Athanasio nondum ex puerili ætate emerso, cum sociis ludente, collatum. Primò enim, uti nos animadvertimus Instit. 8, multo auctores factum illud non modò revocant in dubium, sed planè indicantur: quoniam, si Hieronymi Chronico fidem adhibeamus, Alexander ad sedem Alexandrinam non est evectus ante annum 521, et Athanasius, eodem

Sozomeno referente, anno 325, concilio Nicæno, jam dicimus, interit, atque insequenti anno Alexandro vitâ functo successit; quocirca explicari non potest, quomodo puer Iulert, Ecclesiam Alexandrinam regerit et Alexandro; et quavis Alexandrum anno 315 episcopatum inauguratum dicamus, uti tradunt Papius, ad ann. 314, n. 26, et Patres Mauro-Benedictini, in Vit. Athanasii, tom. 1 oper., part. 1, pag. 3, tunc tamen Athanasium suæ ætatis annum duodevicesimum egisse oportet, quoniam annorum saltem triginta predicto anno 326 Alexandrinum episcopum eundem renuntiatum, ferè communiter eruditi consentiunt; nunquam enim ei ab Ariani objectum legitimus, quod junior episcopatum arripisset, ut de Paulino, Hieronymi fratre, narratur; etas verò duodeviginti annorum ab illis puerilibus nugis jam abhorret, quibus Socrates et Sozomenus Athanasium distentum scribunt. Deinde, etsi res ita se habuerit, nihil tamen exinde ad astruendum hæreticorum errorem conficitur; Athanasium quippe, non irrisorè, sed seriò Baptisma contulisse eo rita, quem ab Alexandro episcopo adhiberi viderat, ex eo colligitur, quod iidem historici narrat, eum scilicet, non omnes promiscue socios, sed solum catechumenos baptizasse: cum autem Athanasium tunc fuisse idem asserunt, nihil aliud sibi voluisse videntur, quam eundem, in re seriò peractâ, oblectamentum animi, tanquam extrinsecum finem, sibi proposuisse.

VI. Verùm, quanquam apud Catholicos certissimum sit, in Sacramenti ministro aliquam intentionem requiri saltem faciendâ quod facit Ecclesia; valde tamen inter eosdem disputatur de hujus intentionis objecto, seu quid illud sit ad quod ferri debeat ejusmodi intentio, quam omnes necessarium fatentur. Ambrosius Catharinus, è Dominicanorum familiâ, episcopus Minorensis, et postea archiepiscopus Compasus, in opusc. de Intentione ministri, contendit, ad Sacramentum validè administrandum, satis esse, ut minister intentionem habeat seriò perficiendâ ritum externum, qui ab Ecclesiâ adhibetur; atque idèò, etiamsi suam intentionem retineat, aut interitùs deat, se nolle facere quod facit Ecclesia, dummodò exterius seriò agat, nulloque signo pravam suam voluntatem prodât, ratum, perfectumque Sacramentum ab eo perici Catharinus propugnat. Catharino præverant Petrus Cantor, Robertus cardinalis Pullus, Paludanus, Sylvester: eumque postea sunt sectati Salmeron, l. 1 Comment. in epist. D. Pauli, § part., disp. 2; Joannes Marius Scribonius, in Summ. theolog., de Sacram. in genere, q. 6 et 7; Vincentius Comtempsonius, in suo tract. de Sacram. in genere; Hyacinthus Serry, in Vind.; Catharina, Natalis Alexander, Gaspar Juenin, alique recentiores.

VII. Hæc tamen opinio visa est alii concidere cum Lutheri et Calvini doctrinâ, à concilio Tridentino expressè damnatâ; ac propterea non dubitârunt hæresis notam eidem inurere. Verùm hujusmodi censores concilii Tridentini Historia: se prorsus jejunos ostendunt: etenim sessio 7, ubi primò impium hæreticorum dogma anathemate confossum fuit, habita est die 5 maii 1547, et laudatum Catharini opusculum, Romæ typis impressum prodit anno 1552, quin opusculi auctor eâ occasione, in aliquam erroris suspicionem venient; quapropter cardinalis Pallavicinus, cui Tridentini canones et decreta, eorumque genuinis sensus, ignota profectò non erant, in ejusdem concilii Historia lib. 9, cap. 6, n. 2, loquens de sententiâ à Catharino in eodem concilio propugnatâ, hæc habet: *Equidem existimo, Catharini sententiam falsam esse, sed non idèò per Tridentinos canones disertè damnatam: quapropter fas illi fuit affirmare, eam concilio non contradiçere; et lib. 12, cap. 10, exponens decreta Pœnitentiæ Sacramentum spectantia, à concilii Patribus formata, num. 34, ait: *Ex hæc postremis verbis conjiçere potest quisquis ea legert, hæc esse expunctam sententiam Catharini, atqueque theologorum, opusculum, Sacramento, quò ratum sit, sufficere in ministro**

voluntatem seriò agendi et obesse tantummodò jocum, quem Sacramentum suscipiens cognoscere possit.

VIII. Quamobrem melioris judicii theologi Catharini opinionem ab hæresis censurâ vindicant, tantumque inter illam ac Lutheri et Calvini doctrinam discrimen intercedere demonstrant, præsertim Vasquez, in 5 p., tom. 2, disp. 158, cap. 2 et 3; cardinalis de Lugo, de Sacrament., disput. 8, sect. 2, num. 13; Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et moral. tom. 1, lib. 2, de Sacramentis in genere, c. 7, art. 3, § 1; Juenin, de Sacram., dissert. 1, q. 5, cap. 2, art. 3, § 1. Quin imò Marcus Antonius, de Dominis, l. 5, de Republic. eccles., cap. 12, § 12 et 13, ubi perversum hæreticorum errorem astruit, Catharinum à suâ sententiâ prorsus alienum agnoscat et fatetur. Negari tamen hand potest, grave vulnus præfate opinionis inflictum ab Alexandro VIII, à quo die 7 decembris 1690, hæc inter alias propositio damnata fuit: *Valet Baptisma collatum à ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit: Non intendo facere quod facit Ecclesia.* Sed nihilominùs à damnationis telo illam defendere conatur Juenin, cit. loc.; Serry in citatis Vindiciis, pag. 109; auctor oper. de Re Sacram., pag. 115, atque, contrariam propositionem intelligendum rati, cum ritus externus aut non seriò, sed joco, et mimicè peragitur, aut ab illo exercitur, qui aliunde, hoc est, ab aliquâ exteriori circumstantiâ, puta à Sacramenti postulatione, non determinatur ad agendum nomine Ecclesiæ, seu tanquam Ecclesiæ minister: utro enim admittit Juenin, non validè baptizare, qui à nemine postulatùs domi infantem abluit cum expressâ Sanctissimæ Trinitatis invocatione, si intra se deliberet id quod ferri propositio damnata: *Non intendo facere quod facit Ecclesia.*

IX. Verùm, uti hæc res coram Deo se habeat, nulla usque adhuc de eâ emanavit expressa Apostolica Sedis definitio. Quamvis igitur communior sit sententia exigens in ministro intentionem vel actualem, vel virtualem, faciendâ non solum ritum externum, sed id quod Christus instituit, seu quod facit Ecclesia, et hæc, veluti tutor, sit omninò servandâ in praxi; non tamen episcopi priorem opinionem reprobare, atque ad hanc posteriorem, etiam theoreticè tuendam, suos diocesanos adigere: causas quippe majores, difficultioresque questionès, fidem aut disciplinam spectantes, ad Apostolicam Sedem delendas statuit perpetua Ecclesiæ consuetudo, ab Innocentio III in cap. *Majores*, de Baptismo, confirmata. Quare, si constet quepiam aut Baptismum contulisse, aut aliud Sacramentum ex his, que iterare nequeunt, administrasse, omnium adhibito externo ritu, sed intentione retentâ, aut cum deliberata voluntate non faciendû quod facit Ecclesia, urgente quidem necessitate, erit Sacramentum iterum sub conditione perficiendum; si tamen res moram patiatur, Sedis Apostolicæ oraculum erit exquirendum, quemadmodum ad Severum Scholasticum Constantinopolitanum faciendum scripti Ferrandus, Ecclesiæ Cathaginensis diaconus, in difficulti questione, quâ tunc Ecclesia fatigabatur, doctus, inductusque in varias partes scissis, inquit: *Interroga, vir pudentissime, si quid veritatis cupis audire, principulter Apostolicæ Sedis antistitem, cujus sanæ doctrina consistit iudicio veritatis, et fulcitur maxime auctoritatis: tom. 9 Biblioth. Patrum, pag. 509. Quod samel monitum volumus, ut regula sit etiam pro aliis controversis quas mox commemorabimus.*

CAPUT V.

Nonnullæ recensentur questionès, spectantes Sacramentum Baptismi, à quibus in synodo definendis est abstinendum; ubi de Baptismo collato infantis in matris utero utiant, necnon infanti qui aliquam sui partem ex utero matris emittit.

I. Nemo sit qui putet nos extra propositum vagari, cum de singulis Sacramentis, atque interidua etiam

prolixius disserimus: etenim, quanquam nobis in animo non fuerit, tractatum de Sacramentis elucubrare, attamen, quia plerumque episcopi in suis synodis de quolibet Sacramento specialem sermonem institutum, nostri institui esse arbitramur, difficultatum scopulos, in singulis latentes, isdem detegere, per quos medii incedere debeant, neque in unam, alteram partem deflectere, ne secus in legem delinquant, quam à Fagnano didicimus, suamque synodum eruditorum hominum dieteris exponant.

II. Post indicatam igitur controversiam omnibus Sacramentis communem, nonnullas statim offendimus questiones, ad Sacramentum Baptismi peculiariter pertinentes, quas in synodibus constitutionibus præstat potius præterire, quam enodare. Certum est, infantem in matris utero ita latitantem, ut nulla ejus pars aquâ perfundi queat, baptizari non posse, nec ei quidquam prodesse, quod nonnulli hæretici olim sunt arbitrati, si ejus loco, matris corpus ablatur, quemadmodum, lib. 6 contra Julianum, c. 5, disertè tradit Augustinus, relatus in can. 114, de Consecrat., distinct. 4: « Si ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est, aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in utero. Nunc verò, cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad maternum corpus, cum esset in utero, pertinebat: » et prosequitur D. Thomas, 3 part., quæst. 68, art. 11. At quæstio est, an reserato matris uteri ostio, quod puerperii initio contingit, validè baptizetur infans, cujus corpusculum, etsi nullâ sui parte in lucem prodierit, aquâ nihilominus, saltem per sphinculum tungi potest. Mirum est, quantum in hac questione variant doctores. Validè eum baptizari affirmant Victoria, in Summ. de Sacram., q. 32; Suarez, in 3 part., disp. 2, q. 68, sect. 6, art. 11, in comment.; Gregorius de Valentia, tom. 4, disput. 4, q. 1, punct. 2, § *Tertio sequitur*; Chapeville, de Casibus in peste, c. 2, q. 10, sub fin.; quibus ex recentioribus adhaerent Pegulatus in tract. Probabilit., cap. 41 et seq.; Piette, in Elucidat. difficult. theolog. questionum, part. 5, de Baptismo, quæst. 8; Florentinus Cocq, de Baptismo, sect. 7; Franciscus Henno, disput. 5, q. 1, conclus. 2; Holzmann, Theolog. mor. tom. 2, tract. 2, cap. 2, art. 2; § 1, n. 137; Sgobar, in Theologia radicali, tract. 15, de Baptismo, cap. 5, n. 43; et Gabriel Gualdus, in opusculo de hac re accuratè conscripto, Patavii impresso anno 1710, et denudò anno 1712, quorum sententiam Theophilus Raynaudus, etsi contrariam sequatur, dicit communissimam. Negant ex adverso idem Raynaudus, opusc. de Ortu infantium per sectionem cæsaream, cap. 6, num. 14, oper. tom. 14; cardinalis de Lauræa, in 4 sent., tom. 1, de Baptism., disput. 14, art. 4; Martinus Orelli in peculiari de hoc argumento dissertatione; Nicolaus Hermnier, de Baptism., cap. 10; Natalis Alexander, Theol. dogmat. et moral. tom. 2, l. 2, c. 7, prop. 2, in fin.; lucini, de Sacram., dissert. 2, q. 7, cap. 1, art. 2, in fin.; Giberti, Cons. canon. tom. 2, consult. 22, de Baptismo, per tot., et præsertim p. 242 et seq.; cardinalis Gotti, tom. 13, p. 260, et novissimè Joannes Laurentius Berti in sua Theologia, tom. 6, lib. 31, cap. 18. Sed non omnes hujus posterioris sententia patroni eidem fidunt argumento. Theophilus Raynaudus valdè fatetur Baptismum, collatum infanti è matris utero nondum egresso, si ad ejus corpus aqua quomodocumque peringat; sed hoc nequam evenire posse putat: *Nam, inquit, et ipse uteris est admodum abditus, ac exquisitè occultus à momento conceptionis usque ad tempus partus, et intra ipsius uteri latebras fœtus tot undique secundinis circumseptus, ut nesciam, quâ ratione dici possit, aquam ita esse applicabilem, ut ad fœtum immediatè possit pertinere*: neque ad rem facere autumat Raynaudus, quòd

aquâ madefiant secundinæ, quibus infans carnis involvitur; nemo quippe, ait, censuit, v. r. b. a. u. r. u. m. iri puerum sacco coraceni in luis m. i. e. q. u. i. c. o. r. i. o. affunderetur, per quod ad pueri corpus non pervaderet.

III. Sed ex duobus, quæ Raynaudus tanquam certa suavit, primum est evidenter falsum; siquidem ex medicorum, et obstetricum testimonio satis constat, infantem, puerperii initio, secundinarum involucri jam spoliatum, posse intra matris uterum tangi, et tractari: alterum verò est in questione positum; quamvis enim ferè communiter doctores concedant, validum non fore Baptismum, si aquâ solè perfunderentur vestes, quibus baptizandus obtegatur, non omnes tamen idem sentiunt de secundinis, quibus infans à naturâ circumvestitur, hæc quippe censentur quodammodo pars infantis corporis, quod propterea videtur immediatè abluì, cum ille madefuit: uti præ cæteris ratiocinantur Sylvester, verb. *Baptismus*, 4, quæst. 1, et Vasquez, in 3 part., tom. 2, disput. 145, cap. 4, n. 31.

IV. Quomobrem alii alii argumentum instaurant, ad evertendum Baptisma, de quo est sermo. Baptismus, inquit isti, est Sacramentum regenerationis, et secundæ nativitatis spiritualis cui necesse est ut prima corporis nativitas præcedat; dixit enim Christus Dominus, Joan. 3: *Nisi quis renatus fuerit denudò*: non potest autem denudò nasci, qui nunquam antea natus fuit. Eò autem fidentius huic argumento insistant, quia ab Augustino se illud accepisse gloriantur: eumverò non semel S. doctor hæc ratiocinatione utitur ad probandum, natum esse oportere, qui regenerationis lavacro ab originali culpâ esse expiandus; lib. enim 2, de peccat. Merit. et Remission., cap. 27, tom. 10 oper., col. 65, inquit: « Sacramentum Baptismi profectò Sacramentum regenerationis est: quocirca sicut homo, qui non vixerit, mori non potest, et qui mortuus non fuerit, resurgere non potest; ita qui natus non fuerit, resurgere non potest; » et epist. 187 ad Dardanum num. 31, tom. 2 oper., col. 688: « Nec renasci quisquam potest, antequam natus sit; » et infra: « Non video, quomodò edidicerunt homines in domum Dei, ad habendum in se inhabitantem Deum, nisi cum fuerint renati, quod non possunt esse, antequam nati; » ac tandem num. 33: « Si igitur homo regenerari, per gratiam Spiritûs, in utero potest, quantum restat illi adhuc nasci, renascitur ergo, antequam nascatur, quod fieri nullo modo potest. » Idem quod Augustinus docet Isidorus, lib. 1, Sentent., cap. 24, relatus in can. 115, de Consecrat., dist. 4: « Qui in maternis uteris sunt, ideò cum matre baptizari non possunt, quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest. »

V. Verùm has, et similes Patrum locutiones faciliè evadunt auctores præiæ sententiæ, contententes, unicum illarum scopum esse, improbare Baptismum collatum matri pro puero, quem in utero gestat; quod quidem Baptisma Augustinus loco paulò ante producto contra Julianum rejecit. Neque urgeri se arbitrantur à ratione petità ex allegatis Christi Domini verbis. verè enim, quantum ad rem attinet, natum aiunt, qui ex additionibus maternæ alvi penetrabilibus ad uteri ostium decedit, atque obstetricis manibus pertractatur. Hæc porrò responsonem confirmant auctoritate D. Thomæ, qui, cit. quæst. 68, art. 11, in corp., nuper allatis Patrum testimoniis ritè expensis, ideò duntaxat infantem intra matris uterum latitantem baptizari posse inficiatur, quia salutari aquâ immediatè lustrari nequit: ex quo apparet, oppositum ab Angelico assumi, cum infans corpus potest aliquo modo immediatè abluì: e Dicendum (verba sunt Angelici) quod de necessitate Baptismi est, quòd corpus baptizandi aliquo modo aquâ abluatur, cum Baptismus sit quedam ablutio, ut

supra dictum est : corpus autem infantis antequam nascatur ex utero, non potest aliquo modo ablui aqua, nisi forte dicatur, quod ablutio baptismalis, quae corpus matris lavatur, ad filium in ventre existentem perveniat. Sed hoc esse non potest, > etc.

VI. Hisce argumentis nimium confusus Gualdus, in cit. Opusc., cap. 12, num. 216, episcopos hortatur, ut parvulos intra matris uterum adhuc oculos, cum in vite discrimine versantur, et obstetricis manibus tractari queant, omnino baptizari precipiant, atque edicant. Verum, quoniam ipsemet fatetur, ultimum controversiae iudicium à Sede Apostolica esse profectendum, tutius erit, ut episcopos istud expectet, nec interim quidquam suis constitutionibus inserat, quo implexæ istius quæstionis decisionem sibi arrogasse videatur. Ad parochos vero pertinet obstetricis instruere, ut cum casus evenierit, in quo infantem, nullà adhuc sui parte editum, mox decessurum prudenter timeant, illum baptizent sub conditione, sub qua pariter erit iterum baptizandus, si periculum evadat, et fors prodeat : quemadmodum, post alios, faciendum monet Tournely in suis prælection., de Sacram. Baptism., quæst. 31, art. 3.

VII. Hæc de infante intra matris uterum totaliter abditto. Quid autem de illo dicendum, qui aliquam sui partem ex utero emisit? Huic, instante mortis periculo, in eâ parte esse Baptismum conferendum, quæ ex utero emisit, statuit Rituale Romanum, tit. de baptiz. Parvulis : additque, non esse Baptismum ullo pacto repetendum, si salutari aquâ infantis caput tinctum fuerit; secus verò faciendum decernit, cum non caput, sed alia qualibet corporis pars aquâ perfunditur; tunc quippe puerulum, si vivus evaserit, iterum sub conditione baptizandum præcipit. Rituali Romano consentit Rituale Sacramentorum, à cardinali Julio Antonio Sanctorio, jussu Gregorii XIII Romæ evulgato anno 1584, atque utrique respondent Instructiones S. Caroli Borromæi, Actor. eccles. Mediolanensis part. 4, pag. 477, § Si verò factus. Hanc eandem doctrinam diversè tradit D. Thomas, 3 part., quæst. 68, art. 11, ubi hæc habet : « Ad quartum dicendum, quod expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad Baptismum, nisi mors immineat : si tamen primò caput egrediatur, in quo fundatur omnes sensus, debet baptizari periculo imminente; et non est postea rebaptizandus, si eum perfectè nasci contigerit. Et videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nullâ exteriorum partium integritas vite ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quòd propter dubium, quæcumque alia parte corporis ablutâ, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub hæc formâ : Si non es baptizatus, ego te baptizo. »

VIII. At nihilominus, licet doctores satis communiter admittant, sub conditione esse repetendum Baptismum, cum abluta fuit exigua pars corporis, puta digitus, et juxta alios etiam sola manus, aut pes, quæ ex matris utero erupit; attemen inter se disputant, an repetendus sit, cum abluta fuit alia pars æque principalis, ac caput, puta humeri, pectus, scapulae, brachia, etc., existimantibus plerisque, tam à D. Thomâ, quam à Rituali Romano, caput nominatum esse, non restrictivè, sed merè demonstrativè, ut aiunt; seu exempli causâ, ac propterea idem iudicium esse ferendum de aliis partibus æque principalibus; sicuti ratiocinantur Sotus, in 4, distinet. 3, quæst. unic., art. 7, circa medium; Suarez, tom. 3, in 3 part., disp. 20, quæst. 66, art. 4, sect. 2, ubi explicans mentem D. Thomæ, ait : « S. Baptismus fieri potest in capite, illa est certissima et sufficientissima materia, quia illa pars præcipua est, et ab eâ maxime potest totus homo denominari. Quòd si hoc commodè fieri non potest propter aliquod gravis nocuum periculum, si fiat ablutio in scapulis, aut in pectore, vel in humeris, erit satis certa, et indubitata materia. Interdum verò solet occurrere necessitas baptizandi

puerum in pede propter periculum mortis, et tunc etiam licite id fit : tamen, quia res est dubia, si infans evadat periculum, et perfectè nascatur, iterum abluendus est sub conditione, prout in Ritualibus ecclesiasticis parochi admonentur. Et hæc est communis doctrina theologorum cum D. Thomâ : » et prosequuntur Gregorius de Valentia, tom. 4, disp. 4, quæst. 1, punct. 2, § *Quæcumque rectè Sotus*; Coninck, de Sacram., quæst. 66, art. 2, dub. 2, num. 79; Gonzalez, in cap. 5 de Baptismo, n. 3, et alii.

IX. Idem dissidium, quod viget inter theologos, viguisse olim deprehendimus inter ecclesiarum antiquitates. Etenim statuta synodalia ecclesiae Biterrensis, à Guillelmo episcopo anno 1542 condita, num. 10, tom. 4 Thesaur. nov. anecdotor., Martene, col. 644, validum statuunt Baptismum, quæcumque sit pars corporis, quæ aquâ lustretur : « Præcipimus moneri populum, quòd, si in ipso partu mulieris imminet grande periculum, ipsâ muliere multò tempore laborante in editione partus, et caput, manus, vel alia pars infantis appareat, quòd in illa baptizetur, et censeatur baptizatus. » At antiqua statuta ecclesiae Rutenensis in Aquitania, ratum duntaxat habent Baptismum in capite, non verò in alio quovis membro, collatum : cap. enim 6, tom. 4 Thes. anecdotor., Martene, col. 686, ita decernunt : « Si verò, muliere in partu laborante, infans extra ventrem matris caput tantum emisit, et in tanto periculo infans positus, commodè haberi nequeverit, infundat aliquis, vel aliqua de assistantibus aquam super caput infantis, dicens : Creatura Dei, ego te baptizo, etc., et erit baptizatus. Si verò, non caput, sed aliud membrum emisit, et super illud membrum aquam effundendo, predicto modo fuerit baptizatus, et postea vivus natus fuerit, non iudicamus, talem esse baptizatum. » Concilium verò Trevirense anni 1510, discrimen faciens inter membra principalia, idem statuit, quod nuper laudati theologi opinantur; cap. enim 114 hæc habet, eodem tom. 4 Thes. anecdotor., col. 268 : « Si autem, muliere in partu laborante, infans in ventre matris tantum caput emisit, et nasci nequeat, mox aliqua de obstetricibus aquam super caput infantis infundat, dicens : Ego baptizo te, etc., et erit baptizatus. Idemque dicendum est, prout quidam asserunt, si major pars corporis, præter caput, appareat, baptizatur; secus, si minor, solum pes, vel sola manus appareat; baptizari non debet; quod si fiat, nihil agit; cum enim partus tunc non nascatur, nec tunc etiam renasci potest. »

X. Cum itaque hæc controversia hæctenus indecisa remaneat, uti scitè animadvertit cardinalis de Rohan in suo Rituali Argentiniensi, ad tit. de Baptismo, § 5, inquires : *Utrum ratum sit Baptismus, non in capite, sed in aliqua aliâ corporis parte collatus, multi non immerito dubitant* : idcirco cavere debet episcopus, ne in suâ synodo aliquid quoad eam decernat; sed illo solum curabit, ut parochi, cæterique, quorum interest, illud exactè exequantur, quod in Romano Rituali præscribitur, sicuti optime animadvertit Gibertus, in Consult. canonic., de Sacramento Baptismi, consult. 22, ubi synodus affert Rituali Romano conformes, ejusque vestigiis inhærentes.

CAPUT VI.

De formâ conditionatâ Baptismatis, alteriusve Sacramenti characterem imprimentis; ubi de Baptismo collato infanti, qui jam indubitanter mortuus, per nunciaculum ad vitam creditur revocari.

I. Quoniam in præcedenti capite sæpius facta est mentio formæ conditionatæ Baptismatis, necessarium ducimus, de eadem hic ex professo agere, ne delinqueat episcopales synodi, de illa loquentes, errent; sicuti reipsâ non paucas hæc in re errasse comperimus. Eam à scholasticis esse adinventam, et in Ecclesiam inventam perierit viri eruditi existimârunt; sed eos toto cælo aberrasse ait Martene de antiquis Eccles. Ritib., tom. 1, lib. 1, cap. 4, art. 46, num. 9. Siquidem, longè ante scholasticos, S. Bonifacius, archiepiscopus Mo-

guntiam, in suis statutis circa annum 745 conditis, et tom. 1. Spirituæ à Lucæ Dacherio editis, cap. 28, hæc habet: *Si de aliquibus dubium sit utrum sint baptizati, absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis pronuntiatis: Non te rebaptizo, sed si nondum es baptizatus, ego te baptizo.* Idemque, ac totidem ferè verbis, statutum legitimus Capitular. lib. 9, cap. 184, apud Baluzium, tom. 1, pag. 954, è quibus idem decretum excerptit; ac suæ canonum Collectioni, sub tit. 41, cap. 17, inseruit Isaac episcopus Lingonensis, apud Harduinum, Collect. conc. tom. 3, col. 447. Licet porrò ante seculum VIII prædictæ conditionatæ formula expressam mentionem in conciliis, et Patribus non inveniamus, quemadmodum, præter laudatum Martene, observarunt Juennin, de Sacram., dissert. 1, quest. 5, cap. 5, artic. 4, et Tournely, Prælect. tom. 6, de Sacram. in genere, q. 1, art. 4, conclus. 2, non rectè tamen inde intulit Natalis Alexander, Hist. Eccles. secul. IV cap. 4, art. 12, illam non fuisse in usu; quin imò ex antiquâ et constanti Ecclesiæ praxi oppositum colligi putamus; quod hæc ratiocinatione ostendimus. Perpetuum catholice fidei dogma fuit, unicum esse Baptisma, juxta illud Apostoli ad Ephes. 4: *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*: quod propterea semel ritè collatum, sine gravi piaculo iterari posse, semper Ecclesiæ negavit, uti constat ex can. 47 apostolor., juxta vers. onem Dionysii, ex can. 5 concilii Valentini, anni 574, et ex can. 58 concilii Carthaginensis III, anni 597, quibus in locis temerè rebaptizantes gravibus subdantur penis, et ecclesiasticâ communione privantur. At eadem Ecclesiæ, quæ ita docuit, eos nihilominus de quibus dubitabatur an essent in Christo regenerati, incontinentè rebaptizandos præcepit; quod innumeris testimoniis comprobatur. Seculo III disputatum fuit de Baptismo clericorum, num scilicet validum esset Baptisma per aspersionem datum ægrotis in lecto decubitentibus: consultur Cyprianus: respondet S. doctor, epist. 76 ad Magnam, validum quidem sibi illud videri; his autem, qui dubitabant, auctorem se esse ut illud iterum conferret: *Si aliquis existimat, esse ut Cyprianus, eos nihil consecutus, eo quòd aquâ solitari tantum perfusi sunt, sed inanes, et vacui sunt, non decipiuntur, ut, si incommo- dum temporis eraserint, et consualerint, baptizentur.* Seculo V à legatis Maurorum interrogantur Patres concilii Carthaginensis V (aliis VI) anni 401, quid agendum foret de pueris, qui an baptizati essent, nemo certò sciret: ad quod responderunt Patres, can. 6, Collectionis Harduini tom. 1, col. 987: *Placuit de infantibus, quoties non inveniantur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi essent per antem idonei de traditis sibi Sacramentis respondere; absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari: eundemque canonem renovarunt synodus Africana anni 401, et alia synodus Carthaginensis sub Bonifacio episcopo anno 525. Idem ad Rusticum Narbonensem episcopum, atque iterum ad Neom episcopum Ravennensem rescripsit Leo Magnus. Ad hæc autem præcedentium conciliorum et Patrum decreta allusit Gregorius II, cùm de eadem re interrogatus à Bonifacio episcopo, epist. 2, num. 9, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 1859, respondit: *De parvulis qui à parentibus substracti sunt, et an baptizati, an non, ignorant, quis interrogatus; hos ut baptizare debeat, secundum Patrum traditionem, si non fuerit qui testificetur, ratio preceat.* Jam verò, cùm ex his, aliisque similibus testimoniis, à laudato Martene prolatis, luculenter pateat antiquum atque ipsi Ecclesiæ coævum usum fuisse eos baptizare de quibus dubitabatur num per regenerationis lavacrum ab originali culpâ essent expiati, ne dicamus Ecclesiæ in eundem incidisse rebaptizantium errorem, quem toties detestata erat et damnaverat, necesse est existimare, non aliter in eâ dubietate Baptisma conferri voluisse, quàm sub tacitâ et mente conceptâ conditione: *Si nondum es legitime**

baptizatus. Hæc autem conditio, quæ priùs mente tantum concipiebatur, cepit seculo VIII in ipsâ Baptismi formâ exprimi, et pronuntiari: quàm quidem disciplinam, multis jam in locis receptam, Alexander III, seculo XII, non solum approbavit, sed ubique servandam edixit in cap. 2 de Baptismo, inquis: *De quibus dubium est an baptizati fuerint, baptizentur his verbis pronuntiatis: Si baptizatus es, non te baptizo; sed, si nondum baptizatus es, ego te baptizo, etc.*; eandemque sanctionem confirmavit Joannes XXII; ad Odoricum Raynaldum, ad annum 135, n. 42.

II. Non ideò tamen, quòd per præfatam conditionem periculum evitetur rebaptizandi eum, qui jam semel fuerit legitime baptizatus, est illa passim et temerè adhibenda; sed tunc solum è uti licebit, cùm prudens et probabilis subest dubitatio an quis fuerit ritè baptizatus, nec diligentè præmissâ indagatione potuit rei veritas immutari: quemadmodum scitè perpendit Sotus, in 4, dist. 5, q. unic., art. 9, § Circa hæc igitur solutionem, ubi à sacrilegio non excusat, neque ab irregularitate absolvit sacerdotem sub conditione rebaptizantem, quem scit domi baptizatum, et nihil est quod collatum ei Baptisma rationabiliter suspectum reddat. Quare mirè se-ctanda sunt exempla quæ congresserunt Gobat, tom. 1, tract. 2, sect. 5, et Marin., Theolog. tom. 5, tract. 19, disp. 1, sect. 8, num. 140; ubi plures sub conditione baptizatos narrat, qui ob meram scrupulum non tam dubitabant, quàm improdenter suspicabantur, se non esse ritè baptizatos; quàm quidem conditionatam Sacramenti iterationem, ob consecutus seu potius apprehensus effectus quietis conscientiarum, iidem auctores videntur approbare; sed potius aures præbende sunt Estio in 4, dist. 2, § 15, hæc ad rem annotant: « Sciendum est non quancumque levem in contrarium suspicionem vel scrupulum debere sufficere ad hoc, ut sub conditione quis hoc potest baptizetur; sed requiritur dubitationem probabilem... Ea autem probabilis dubitatio est quæ, factâ etiam diligentè indagine, discuti non potest, ita ut nec moralis certitudo facti haberi queat. » Imò verius obtemperandum est Catechismo Romano, p. 2, de Sacram. Baptismi, n. 57, ubi de formâ conditionatâ ait: *Ea Baptismi forma ex Alexandri papa auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligentè perquisitâ, dubium relinquatur an Baptisma ritè susceperint; aliter verò nunquam fas est, etiam cum adjunctione, Baptismum alicui iterum administrare.*

III. Quæ hucusque diximus, copiosius adhuc et clariùs à nobis exposita, pluribusque sacre congregationis concilii responsis confirmata fuere in nostrâ inst. 84, ubi non solum ex ejusdem sacre congregationis sententiâ ostendimus non esse Baptisma, ne sub conditione quidem, iterandum, cùm nulla occurrat prudens ratio dubitandi de prioris Baptismi validitate; sed etiam ab irregularitate iterantium Baptisma inflicta ab Alexandro III, in cap. *Ex litterarum*, de Apostatis et Reiterantibus Baptisma, non eximi probavimus, qui, ob solum apprehensum prioris Baptismi vitium, nullâque præmissâ veritatis indagatione, illud denuò sub conditione conferant, quibus certò sciunt jam semel antea fuisse collatum; etenim, quancumque plures doctores istiusmodi, sub conditione rebaptizantes, à gravi culpâ atque ab irregularitate absolvant, eo quòd per adjectam conditionem satis consultum existentem reverentiæ debite Sacramento, ad quod conficiendum non aliter fertur intentio ministri, nisi si ritè confectum non fuerit aliud antea administratum; hæc tamen sententiâ rejicitur à Catechismo Romano, cit. loc., ubi reprobandantur assertentes nullam sceleris admitti, si quævis sine defectu cum adjunctione illâ (videlicet conditionis) baptizent; eademque opinioni refragatur auctoritas S. Caroli, in ejus instructionibus, Actor. ecclesiæ Mediolanensis, parte 4, pag. 497, hæc de formâ conditionatâ habentur: « Quâ formâ unius, cùm infans aliove qui Baptismo offer-

tur, re diligenter perquisitâ, dubium relinquatur, aut certè non apparet, eum baptizatum esse, ut de expositis inventisque parvulis dubitari atque ignorari expe-
nsumerò solet. Quòd si, re accuratè investigatâ, exploratum habuerit illum formâ servatâ baptizatum esse, caveat omninò ne hanc sub conditione baptizandi formam adhibeat, cum sacrilegium committat, si contra fecerit, et illud impedimentum contrahat, quod sacri canones irregularitatem vocant. »

IV. In aliâ itidem nostrâ instâ. 8, hanc eandem materiam tractantes, diximus cum cardinali Albino, de Inconstantî in fide, cap. 35, n. 14, usque ad 16, improbandas esse synodos in quibus generatim atque indistinctè iterum sub conditione in ecclesiâ baptizari jubentur quicumque privatim fuere ab obstetricibus domi baptizati. De hisce synodis, ac Ritualibus idem decretantibus, agit Holzmann, in sua Theologiâ mor., tom. 2, tract. 2, cap. 2, art. 2, qui, licet eorundem auctores hoc nomine excuset, quòd scilicet dubium illis visum fuerit Baptisma ab obstetrice collatum, fatetur nihilominus, nimis casu ac nimium indefinitè eos locutos; cum debuerint potius rerum circumstantias distinguere, easque determinare, quas incertam reddunt validitatem collati Baptismi, quem propterea tunc oportet sub conditione iterari. Enimverò, si obstetrices de Sacramenti materiâ, formâ, et necessariâ in ministro intentione, sint legitime edoctæ, sicut nos, in cit. instâ, eas per parochos solenter edoceri jussimus, priusquam ad obstetricum officium exercendum admittantur, exque in speciali eventu quo Baptisma periclitatî infanti privatim contulerint, ab eodem parcho interrogatæ, omnia ritè à se adhibita testantur, quæ ad Sacramentum validè conficiendum requiruntur; nulla sanè subest probabilis ratio cur Baptismus debeat aut licitè possit sub conditione repeti. Scimus utique in aliis synodis relatîs à Gilberto, cit. tom. 2 Consult. canonicar., cons. 16, eam reperiri non plena fides habeatur solius obstetricis testimonio, nisi comprobetur assertionem aliorum qui Baptismo præsentem fuerint. Verùm, quanquam ex plurimâ attestatiõe major profectò hauriatur rei gesæ certitudo, attamen sacri canones sufficienter probatam habent collationem Baptismatis per unicum testem, præcipuè si is testificetur de facto proprio, hoc est, si affirmet illud fuisse à se legitime administratum, nec quidquam in contrarium occurrat, quòd illius testimonio fidem detrahat; uti discretè decernitur in can. 110 et 112, de Consecrat., dist. 4, et cap. Naper, de Testib., ubi interpretes omnes.

V. Aliud est, cum collati Baptismi testimonium præbetur à personâ incertâ; etenim, cum juxta rescriptum Imperatoris Hadriani ad Junium Rufinum, proconsulem Mæcedoniæ, relatium à Callistrato, in l. Testif. 5, ff. de Testib., testibus, non testimoniis, sit credendum, non debemus rem adeò gravem committere fidei personæ ignotæ, cujus qualitates, uti Callistratus in cit. leg. faciendum monet, explorare non possimus. Quare sacra congregatio concilii interrogata an iterum baptizandi essent infantes vulgò expositi, ad hospitale S. Spiritus in Saxiâ de urbe delati, etiam si habeant collo appensam schedulam attestantem eos fuisse Baptismate ablutos, die 15 januarii 1724, respondit esse denudè baptizandos sub conditione, nisi certa habeatur notitia personæ à quâ schedula sit exarata, aut aliunde indubitatum desumatur iudicium Episcopalis ritè eidem collati: quod nos in cit. nostrâ instâ. 8, animadvertimus, et videre est in Theologo resolut., tom. 2, pag. 412 et tom. 3, pag. 2.

VI. In eadem sententiâ fuerant Patres concilii provincialis Tolosani, habiti à cardinali Francisco de Joyosâ, anno 1590, in cujus p. 2, c. 2, decernitur: « Cum projectis expositisque parvulis, licet affixa reperitur schedula quæ eos baptizatos esse testetur, in illis tamen, an verum fictumque sit parochi diligenter inquirent; si certi nihil compererit in scripto chartæ nomine, eos sub conditione baptizant; » tom. 10 Collectionis Hardulni, col. 1793. Cæteraque eorundem

fidem collati Baptismatis, quàm schedula ineccti auctoris, faciant alia signa expositi infanti apposita, puta sal; idè rectissimè à Richardo Poor, episcopo Sarum, cautum legitur: Si verò pueros cum sale expositos contingat *laureari*, baptizetur, sub conditione tamen, ut statim illidem explicatur; tom. 2 Concilior. Britan. Henric. Spelman., pag. 145.

VII. Itaque, si episcopus in synodo loqui velit de Sacramentorum formâ conditionatâ, quod profectò nedum utile, sed quandoque etiam necessarium reputamus, omnia præ oculis habeat quæ hactenus enarravimus, atque ad eorum normam, congruam formet instructionem; ad quam parochi in illâ adhibendâ se debeant conformare. Quòd si diocesi præsit, in quâ sæpè contingat baptizatos ab hæreticis, ejuratâ hæresi quæ erant imbuti, in catholica Ecclesiæ gremium sese recipere, et dubitetur, uti alicubi dubitatum scimus an illi iterum sint sub conditione baptizandi; antequàm in re admodum sanè gravi et arduâ quiddam decernat, diligenter investiget oportet, num in illâ hæreticorum sectâ de quâ agitur, aliquid innovatum fuerit circa Baptismi materiam et formam à Christo Domino institutas. Si enim utramque ab ejusdem sectæ pseudoministris ritè adhiberi deprehenderit, non potest permittere ut Baptismus ullo pacto iteretur, quin veniat in suspicionem erroris rebaptizantium, à S. Stephano I, atque, uti affirmat Augustinus, l. 2, c. 8, de Baptismo contra Donatistas, oper. tom. 9, col. 105, à concilio pŕesario descripti, sive ejusmodi concilium fuerit Arelatense I, sive magnum Nicaenum, de quo litigant eruditi. Si autem certò compererit, aut baptizandi corpus ab illis non perfundi aquâ naturali, aut formam pronuntiori sine expressâ invocatione sanctissimæ Trinitatis, sive aliâ ratione ab illâ diversâ quam Christus instituit, baptismum absolutè renovari jubet; ob non adhibitam quippe legitimam formam, canon 8 concilii Londiceni, tom. 1 Collectionis Hardulni, col. 781, rebaptizandos decrevit hæreticos Montanistas; et Gregorius Magnus, lib. 11, in lect. 4, epist. 67, tom. 2 oper., col. 1167, scribens ad episcopos Iberiæ, universis statuit: *Hi verò hæretici, qui in Trinitatis nomine baptizantur...., cum ad sanctum Ecclesiam veniant, baptizantur, quia Baptisma non facit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine missivè perceperunt.* Hæc sapienter respexit cardinalis de Roban in suo Rituali Argentiniensi, ad tit. de Baptismo, n. 6, cum ait: *Baptizari ab his hæreticis qui rectam baptizandi formam non retinent, demò absolutè baptizari debent.* Quòd si denique, diligenter præmissâ perquisitione, rei veritatem certò assequi nequiverit, et dubia sibi atque incerta remaneant validitas Baptismatis ab hæretico ministro suscepti, illud utique erit sub conditione repetendum, quod in e. nostrâ instâ. 84 declaratum diximus à sacra congregatione concilii, quæ interrogata: *An et in quibus casibus hæretici debent sub conditione rebaptizari, si ad fidem catholicam convertantur;* die 27 martii 1682, respondit non esse rebaptizandos, nisi dubium adfuerit probabile invaliditatis Baptismi.

VIII. Rationabiliter porrò Patribus concilii provincialis Mechliniensis, anni 1606, incertum saltem et dubium visum est Baptisma collatum ab hæreticis Hollandiæ limitarumque regionem, apud quos mos invaluerat ut uno aquam fundente alter Sacramenti formam pronuntiaret; ac propterea justè illud iterandum decreverit, tit. 5, cap. 6: « Et quia frequens experientia docet modernos hæreticos sæpè contra receptam Ecclesiæ consuetudinem et antiquissimam traditionem baptizare, uno aquam fundente, alio formam ipsam pronuntiante; ab hæreticis (qui non sunt ad baptizandum admittendi, ubi aliqui Catholicos præstò est) baptizati, similiter sub conditione baptizentur; » Collectionis Hardulni t. 10, col. 1945; cujus quidem concilii sanctionem totò sectari possunt et debent aliarum ecclesiarum prævales, à quibus sint Ecclesiæ reconciliandi hæretici, his in locis baptizati ubi eandem errorem Baptismi ritum præsum-

que adhiberi, non ex incerto rumore, sed ex fide dignis testimoniis acceperint, atque idem merito suspicant eodem modo fuisse etiam illos baptizatos qui in Catholicorum numerum potant aggregari; quod eam ob causam cum hæreticis Angliæ faciendum docuere Sylvius, in 3 p., q. 66, art. 9.; cardinalis de Lugo, in Respons. mor., l. 1, dub. 2, num. 5; Gobat, tract. 2, num. 592; Laurentius Nescen, tract. 2, de Baptismo, dub. 5; Ludovicus Michon, in Usibus de Sacram., cas. 8; et La Croix, lib. 6, parte 1, num. 522. Idem verò Sylvius, in var. Resolut., verb. *Baptismus III*, operum tom. 5, agens de quodam Britanno baptizato ab hæretico Puritano, de quo valde dubitabatur num in Baptismo collatione orthodoxa forma usus fuisset, ait quòd, cum rationaliter de hoc dubitari posset, sub conditione rebaptizandus erat: « Quia justa prorsus est ratio dubitandi de valore Baptismi collati, attentâ hæreticorum nostri temporis (qui, ut testantur Molanus et synodus Mechliniensis provincialis II, frequenter deprehensi fuerunt vel formam corrupisse, vel intentionem necessariam non habuisse, vel aliter malè baptizasse) multâ..., quoniam saluti consulere oportet: quandoquidem est probabilis ratio dubitandi de remedio, quod constat esse necessarium; id quod fieri hic potest, etiam expediri ut fiat. »

IX. Caveat tamen episcopus ne incertam et dubiam pronuntiet Baptismi validitatem hoc tantum nomine, quòd hæreticus minister à quo fuit collatus, cum non credat per regenerationem lavacrum deleri peccata, illud non contulerit in remissionem peccatorum, atque idè non habuerit intentionem illud faciendi, prout à Christo Domino est institutum; siquidem, cum in Galliis disputatum olim fuerit an ob prædictam rationem rebaptizandi essent baptizati à Calvinistis, S. Pius V, ad quem controversiâ delata est, minime rebaptizandos definiit. Sacramenti enim validitatem non efficit privatus minister error, qui prævalet generalis ejusdem ministeri intentio faciendi, quod Christus instituit, seu quod fit in verâ Christi Ecclesiâ; quemadmodum testantur Acta concilii Eboricensis anni 1576, ubi hæc ad rem annotatur: « Ante decisionem Apostolicæ Sedis Romanæ, licuit fortassè cuique in suo sensu abundare. Verum, quoniam, post habitam de hæc facultate disputationem, felices recordationis Pius V definiit verum esse Baptisma quo uterentur Calvinistæ adhibentes formam et materiam institutam à Christo, cum intentione generali faciendi, quod Christus instituit; licet errarent in particulari interpretatione et singulari intentione, ut alii ferè omnes hæretici errarunt, vel circa intelligentiam formæ Baptismatis, vel circa aliquem ejus effectum: ob id baptizatos ab ipsis Calvinistis non iterum tingendos sub conditione, etc. Hinc interdicimus omnibus curatis et presbyteris, sub pœnâ suspensionis ipso facto à divinis, ne allatos ad se pueros jam baptizatos à Calvinistis audeant iterum tingere sub illa conditione. » Alia similia synodorum statuta legi possunt apud Grancelas, in antiquo Sacramentario Ecclesiæ, p. 2, p. 155 et seq.

X. Quædam existant in orbe catholico sanctuaria ad quæ deferuntur infantes sine Baptismate vitæ functi. Eorum cadavera ante aliquam imaginem salvatoris nostri Jesu Christi prodigis celebrantur, quæ ibidem venerant, à piis parentibus collocantur, ibique aliquantisper relinquuntur, quo interim spatio evixæ preces omnipotenti Deo porriguntur ut hujusmodi infantes demortuos ad vitam revocare velit, quo possint Baptismatis Sacramentum accipere. Quòd si deinde aliquod in eis vitæ signum appareat, salutari lavacro sub conditione abluuntur; cùmque deinde ut plurimum mortui reddantur, tanquam baptizati in loco sacro sepeliuntur.

XI. De his sanctuariis quæ in Germaniâ potissimum existunt, ac de hujusmodi miraculosis eventibus agunt P. Bagatta, in suo opere de Admirandis orbis

christiani; P. Cohat, in sua Theologiâ morali, tom. 4, ac recentius omnibus P. Amort, l. 5 sue Theologiæ, in tract. de Sacramento Baptismi. In synodis diocesanis Lingonensibus, anno 1432 et 1455 habitis, item in statutis synodaliibus ecclesiæ Lugdunensis, à cardinali Tournomo archiepiscopo promulgatis, ac in aliis etiam synodalibus Bisuntinæ ecclesiæ statutis, anno 1592 et 1656 editis, præmissa omnia vetita fuerunt sub gravium pœnarum interminatione; dictæque synodales sanctiones relatæ sunt à Thiers in tractatu de Superstitione, tom. 2, tert. edit. Paris., anni 1712, cap. 7, de Superstitionibus quæ ad Baptismum pertinent, et à Natali Alexandro, in sua Theologiâ dogmaticâ et morali, l. 2 de Sacram. Baptismi, cap. 7, regul. 3. Fundamentum quo prædictæ synodales constitutiones innuntitur, in eo potissimum constituitur, quòd nimis ambigua sunt signa ex quibus ejusmodi infantium resurrectio erui contenditur; quòdque levis plerumque fidei et auctoritatis sunt testes qui de hujusmodi testimonium perhibent; cùm pro certis rebus viscentis signis habeantur aut pallidi coloris in reviviscendum mutatio, aut membrorum, quæ antea rigebant, flexibilis, aut sanguis à naribus fluens, aut aliqua sudoris gutta, quæ in fronte vel in stomacho appareat; cùmque de his ipsis rudes muliercule testes ut plurimum sint; quapropter sapientes illi episcopi ecclesiasticæ discipline gravitatis convenire existimaverunt, à suis diocesis hæc omnia revocare, ac interdicere ne Baptismus prædictis infantibus conferatur, neve in locis sacris eorum cadavera tumulantur; idque eò magis, quòd supradicti physici effectus facile ascribi possunt calori qui ex facibus circum infantium cadavera accensis oritur, aliisque ignibus quibus ipsa sanctuaria tepescunt.

XII. Inter hujusmodi sanctuaria, quod ad rem præsentem attinet, omnium fortassè celeberrimum est illud Uspergæ in Sueviâ, intra fines diocesis Augustanæ, sub curâ canonicorum regularium Præmonstratensium; ad quod nimirum ex remotis etiam regionibus infantium absque Baptismate mortuorum cadavera deferuntur, ut, aliquo in eis vitæ indicio comparente, sacra Baptismatis undâ abluantur. Sed, cùm ad congregationem S. Officii delatus fuisset recursus adversus hujusmodi morem baptizandi prædictos infantes sub conditione, et quæstio diligenter coram eâ examinata fuisset, ipsis etiam canonicis Præmonstratensibus auditis, die Lundem 27 aprilis anni 1729 decretum fuit ut hujusmodi consuetudo de medio tolleretur; idemque confirmatum fuit die 19 decembris ejusdem anni, item die 20 februarii anni 1737, 30 januarii 1758, 5 et 6 junii 1744, ac denique die 11 maii 1751. Porro qui consuetudinem hanc tuebantur, ac pro illius approbatione instabant, hæc maxime aferebant: quòd scilicet, quomvis oculos aperire, colorem mutare, aliquam sudoris guttam emittere, et alia hujusmodi signa resurrectionis haud evidentiæ essent, probabilia tamen censi debebant: cùmque proinde dubium subsceset an infans revivisset, necne, id satis superque erat ut baptizari posset, vel potius deberet, sub conditione, si vivus es. Verum prædicti congregatio rectè sapienterque animadvertit quòd minime agebatur de infantibus de quorum vitâ aut morte ambigunt in utranque partem concurrentibus indicis disputaretur, sed de infantibus procul dubio vitâ functis, quique saltem tanto jam tempore vitæ caruerant, quantum in itinere plurimum quandoque dierum, nullo prorsus alimento ipsis dato, impensum fuerat; ac proinde rem esse de vero miraculo resurrectionis; quòd sanè admitti non debet, nisi perspicuis et planè concludentibus probationibus evidenter demonstraretur. Quemadmodum verò, deficientibus hujusmodi probationibus, nec resurrectio admitti nec Baptismus sub conditione conferri debet: ita, si resurrectio pro certâ habetur (quòd tamen ex signis superius enuntiatis, aliisque similibus nequaquam inferri potest), jam non conditionata, sed absoluta

Baptismi fortia adhibenda erit. Quod autem innuimus, resurrectionem ex predictis signis minimè inferri posse, id sine ulla dubitatione confirmamus, quantumvis eadem signa per testes idoneos atque inter se concordés comprobarentur. Sanè, cum aliquando illa in scelerum Dei, aut beatorum extinctis corporibus conspiciantur, an et quibus in casibus miraculosa aut naturalia censeri debeant, latè ostensum per nos est in nostro opere de Canonizatione sanctorum, l. 4, p. 1, cap. 31. Sed nunquàm ulli hominum in mentem venit asserere predictos servos Dei atque beatos in quorum corporibus id genus signa reperta sunt, à mortuis re-urresxisse, vel saltem pro verisimili aut probabili habendum esse eosdem fuisse ad vitam revocatos. Illud autem silentio prætereundum non est, quòd inter signa quæ in eorum infantium cadaveribus apparere dicuntur, neque vagitus, neque ejulatus connumerari prolegimus, quæ ceteroquam infantium indoli adob prona sunt, quæque in resurrectionis materiâ, utpote minis fraudi ac falsitati subjectâ, magis quidem momenti existimarentur.

CAPUT VII.

De Sacramento Confirmationis relativè ad presbyteros Græcos, qui illud pueris post Baptismum administrant, et prius de ministro hujus Sacramenti.

I. Cum vetusta apud Græcos consuetudo obtinuerit ut simplices sacerdotes Sacramentum Confirmationis administrarent, puerosque statim post Baptismum sacro chrismate liniant; episcopi Latini in quorum diocesisibus Græci habitant, eorumque majorum institutis utuntur, percipere dubitarunt de ejusmodi Confirmationis robore. Hanc autem questionem potissimum movere et refricare solent in eorum synodis, in quibus, juxta salutare monitum Fagnani in cit. cap. Sicut olim, num. 91, de Accessat., ea sunt accuratius cunctanda quæ in singulis Sacramentis, ut rata sint, dignoscantur necessaria. Quapropter in hæc nostrâ lacubritas, quam ad omnium ecclesiarum antistitum utilitatem et commodum exaramus, opera pretium est præfatis mixti ritus diocesium præsulibus viam sternere, quam tunc calcare queant, quia impediuntur innumeris molibus difficultatum quæ à doctoribus excitantur circa legitimum Sacramenti Confirmationis ministrum, nullique incerta et controversa inter Catholicos opinionis adherentes, veram sectentur doctrinam ab Apostolicâ Sede approbatam, quidque de Confirmatione à simplici sacerdote administratâ sentiendum sit, pro locorum diversitate, absque errandi periculo, in suis synodis statuunt. Quò verò clarius id fiat, nonnulla sunt præmittenda.

II. Ordinarius ministrum Sacramenti Confirmationis esse solum episcopum definitum est à concilio Constantiensi in damnatione errorum Wiclef, ab Eugenio IV, in decreto instructionis ad Armenos, atque à Tridentino, sess. 7, de Confirmatione, can. 2: « Si quis dixerit sacetæ Confirmationis ordinarius ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit. » Hanc veritatem didicit catholica Ecclesia à Apostolis, qui cum, Actor. 8, audivissent, Samaritanos recepisse verbum Dei, miserunt illuc Petrum et Joannem apostolos, ideòque episcopali caractere insignitos, qui recens à Philippo diacono baptizatis manus imponerent, ac Spiritum sanctum traderent. Hinc Innocentius I, in epistolâ ad Decentium Eugubinum episcopum, cap. 3, num. 6, ex recessione Petri Constant, tom. 1, epist. Roman. Pontif., col. 838, scripsit: « De consignandis verò infantibus manifestum est, non ab alio quàm ab episcopo fieri licere: nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificium solis deberi episcopis, ut vel consignet, vel paraclatum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verùm et illa lectio Actuum apostolorum, quæ asserit Petrum et Joannem esse directos qui jam baptizatis traderent Spiritum sanctum; nam presbyteris, sive

extra episcopum, sive præsentem episcopum, cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quòd ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quòd solis debetur episcopis, cum tradant Spiritum paraclatum. »

III. Neque huic catholico dogmati illud contrariatur, quòd annotavit Lucas Holstenius in dissert. 4, de Ministro Confirmationis, cap. 1, nimirum ab Anania, non utique apostolo, sed discipulo, manus fuisse impositas Saulo, uti legitur Act. 9, versic. 17. Etiam ex manuum impositione utpote quæ Baptismum præcessit, non fuit confirmatoria, sed curatoria, hoc est, adhibita ad restituendum Paulo visus sanitatem; quòd ex ejusdem capituli 9, versic. 18, liquet. De simili manuum impositione adhibendâ nimirum ad curandos emergentes, loquitur Innocentius I, in cit. epist. ad Decentium, cap. 6, num. 9, ubi cum ex episcopi delegatione, fieri permisit etiam à diacono, impulsus: « De his verò baptizatis, qui postea à demonio, vitio aliquo, aut peccato interveniente, arripiuntur, est sollicita dilectio tua, si à presbytero, vel diacono possint, aut debeant designari; quòd hoc, nisi episcopus præceperit, non licet; nam eis manus imponenda omninò non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendâ. » Quem Innocentii locum non rectè considerant Morinus in dissertat. de Sacramento Confirmationis, cap. 16, et citatus Lucas Holstenius, qui inde erui affirmarunt potestatem confirmandi quondam fuisse diaconum delegatum: nam uti meliùs observavit Morini editor Moretus, et pluribus confirmat Petrus Constant, ad cit. epist., nullus hic est sermo de Sacramento Confirmationis, quòd tunc temporis statim post Baptismum conferebatur, quemadmodum in sequenti capite ostendemus; sed de ritu, quo eis succurrebatur, qui à demonio, post susceptum Baptismum, essent arrepti.

IV. At gravis olim exarsit inter doctores controversia, an, ex speciali delegatione Romani Pontificis, possit simplex sacerdos, saltem chrismate à episcopo jam consecrato, Sacramentum Confirmationis administrare. Negabant quamplurimi non infima notæ theologî, inter quos Robertus cardinalis Pullus, part. 5, Sentent., cap. 23, Hugo Victorinus, lib. 2 de Sacram., p. 7, cap. 2, Hadrianus, in 4, distinct. 7, art. 5, Durandus ibidem, q. 3 et 4, quibus ex recentioribus adhererunt Estius, in 4, dist. 7, § 21 et 22. Sanebovius, tract. de Sacram. Confirm., Duhamel tom. 6 Theolog., tract. 2, l. 2, dissert. 5, cap. 4, Herminier, eod. tract., cap. 7. Affirmant ex adverso Jacobus cardinalis à Vitriaco, serm. in vigiliâ Pentecostes, D. Thomas, in 4, dist. 7, q. 5, et 3 part., q. 72, art. 51, Sotus, in 4, dist. 7, q. 1, art. 11; Belarminus, de Sacram. Confirm., cap. 12, oper. tom. 5, Suarez, tom. 3, in 3 part., dispot. 36, sect. 2, Gregorius de Valentia, tom. 4, disp. 5, quest. 2, punct. 1, Covarruvias, l. 4 Var. cap. 10, Navarrus, Manual. cap. 22, n. 8, cardinalis de Lugo, in Respon. moral. l. 4, dub. 6, cardinalis de Lauræa, in 4, tom. 5, dispot. 2, art. 2, cardinalis Gossus, tom. 2, in 3 part., quest. 2, de Ministro Confirmat., dub. 2, § 1, Jacini, de Sacram., diss. 3, q. 5, cap. 2, art. 2, § 5, Tournely, de Sacram. Confirm., quest. 5, art. 2, Drovet, de Re sacramentaria, l. 3, q. 7, Boucat, diss. 2 de Confirm., art. 4, sect. 2, tom. 5, Simonet., tract. 15, disp. 2, art. 2, Berti, Theolog. tom. 7, l. 52, cap. 7; quorum sententia, etsi neque à concilio Florentino, neque à Tridentino fuerit definita, sicuti contra Gregorium de Valentia observant Tournely, cit. loc., et Vuitasse, de Ministr. extraord. Sacram. Confirm., tom. 2, q. 2, art. 5, sect. 1, attamen non videtur posse amplius in controversiam et dubitationem revocari.

V. Etiam S. Gregorius Magnus, cum, ep. 9, lit. 4, indict. 12, tom. 2 oper., col. 689, presbyteris Gallicantis interdixisset: *Ne baptizatos infantes signare in fronte præsumerent, sed eos ungerent in pectore, ut episcopi postmodum ungere debeant in fronte*; audiens postmodum, hæc suâ prohibitione non esse offensus,

epist. 26, ead. indict. col. 705, tom. cit., relatâ in eam. *Perrenit*, dist. 95, facultatem quam illis denegaverat, concessit, hæc ad Januarium, Calaritanum episcopum, scribens: « Perrenit quoque ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere in fronte eos qui baptizati sunt, prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veterem Ecclesie nostræ fecimus; sed, si omnino hæc de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. » Sunt quidem, qui Gregorium locutum putant, non de unctione confirmatoriâ, sed de merâ cæremoniâ, seu sacramentali quâdam unctione, illi simili quæ fit in vertice baptizati, quoniam presbyteri Calaritani, contra usum ceteroquin Romanæ Ecclesie, aut antea, aut post Baptismum, faciunt in fronte. Ita Gregorium intelligendum affirmat Adrianus, cit. loc., cujus interpretationem approbat etiam Petrus de Marca, dissert. ad can. 28 concilii Claromontani anni 1095; licet enim hic auctor non neget, posse à summo Pontifice potestatem confirmandi delegari simplici sacerdoti, id tamen ex eo Gregorii loco, et facto missivæ confici autumat. Verùm hanc interpretationem validissimis argumentis refellit Suarez, cit. sect. 2. Quoniam imprimis Gregorius Magnus, epist. 26, eam ipsam facultatem episcopis Calaritanis elargitur, quam, epist. 9, denegaverat: in hæc autem de Sacramento Confirmationis sermonem fuisse, videtur manifestum; solius enim cæremoniæ abolendæ tantam curam, et sollicitudinem Pontifex non suscepisset: deinde, si de merâ cæremoniâ questio fuisset, illius usum non limitasset Gregorius ad solam circumstantiam temporis, quo episcopus abest: ac tandem Eugenius IV, in laudato decreto, præfatam sanè respiciens Gregorii epistolam, certum ponit, in eâ potestatem fieri simplici sacerdoti, non solius ritus exercendi, sed verum Sacramentum Confirmationis administrandi, inquit: « Legitur tamen aliquando per Sedis Apostolicæ dispensationem, ex rationali, et urgenti admodum causâ, simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis Sacramentum. »

VI. Idem privilegium, quod Calaritanis Gregorius Magnus, plures posteriores pontifices aliis presbyteris sunt elargiti. Refert siquidem Lucas Wadingus, in *Annal. Minorum*, t. 11, ad ann. 1444 et 1447 et t. 16 ad ann. 1521 et 1522, nonnullos fratres Minores hoc privilegio donatos fuisse à Nicolao IV, Joanne XXII, Urbano V, Eugenio IV, Leone X atque Adriano VI, cujus diploma in cæsibus Franciscanorum Hispani asservari, idem Wadingus asserit: ex quo colligere licet, Adrianum, ad Petri Sedem evectum, è sententiâ recessisse quam antea docuerat. Narrat pariter Aræjus, *Concord. lib. 2*, cap. 15, se accepisse à P. Ludovico Fonsecâ, societatis Jesu, paucis quibusdam ejusdem societatis religionis à Sede Apostolicâ indultum, ut Christianos Brasiliæ sacro chrismate unctionent. Eandem facultatem abbati Montis Casoli concessit Sixtus V, confirmavitque Benedictus XIII, in suâ constit. 8, post concilium Romanum. Recens pariter est exemplum san. mem. Clementis XI, qui eodem an. 1721, quo summum dicitur obiit, Patri custodi Terræ sacetæ, ordinis Minorum, permisit Confirmationis Sacramentum, chrismate ab episcopo confecto, conferre. Hæc, aliæque ejusdem generis exempla nos compungunt in quâdam causâ Americanâ, sacre congregationi concilii, cui tum eramus à secretis, propositâ die 15 junii 1722, tom. 2 *Theaur. resolut.*, pag. 187, eademque repetita fuere à bon. mem. cardinali Lanfredini, idem sensus obente, in aliâ causâ pariter Americanâ, eidem congregationi propositâ die 24 januarii 1735, tom. 6 *Theaur.*, pag. 14. Evecti quoque ad Petri cathedram, etiam nos potestatem fecimus Patri custodi, et guardianò sancti sepulcri D. N. Jesu Christi, ordinis Minorum de Observantiâ, idem conferendi Sacramentum Confirmationis in locis Ter-

re sanctæ, in quibus actu non degunt episcopi Latini, et quoad fideles Græci ritûs, ubi desit episcopus Græcus catholicus, qui in propriâ residat diœcesi, aut ubi istius ibidem residentis accesserit consensus, uti habetur in nostrâ constit. 10, atque in const. 87, § 14, nostri Bullar. tom. 1, pag. 28 et pag. 294.

VII. Quare non videtur hodiè fas esse potestatem de quâ olim disceptabatur, summo Pontifici adjudicare. Quoniam, ut ait Veracum in *Specul.*, p. 9, art. 27: *De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est; esset enim Christo quasi exprobrare, quòd non satis Ecclesie suæ providisset*: et magis ad rem Sotus, cit. dist. 7, q. unic., art. 11: « Non est dubitandum quin simplex sacerdos ex commissione Papæ possit Sacramentum Confirmationis exhibere. Et qui de hoc jam modo hesitaret, ecclesiasticis sanctionibus adversaretur. Etenim, quamvis hæc conclusio ex sacris Litteris non planè colligatur, sufficere tamen debet orthodoxis quòd Gregorius (adimus nos, et alii Pontifices) illam fecerit dispensationem. »

CAPUT VIII.

De adhibendo chrismate ab episcopo benedicto, si presbyter uti minister extraordinarius Confirmationis Sacramentum administret; et an ad solum Pontificem, excluso episcopo, pertineat jus delegandi simplici sacerdoti dicti Sacramenti administrationem.

I. Hactenus exposite questioni quam Romanorum Pontificum facta emoderunt, alia succedit nondum dirempta controversia. Privilegium à laudatis pontificibus inferioris ordinis presbyteris concessum, chrismate consignandi baptizatos, semper limitatum vidimus hæc lege, modò scilicet chrismate uterentur ad episcopum sacro. Querant autem doctores an potuissent iisdem fieri etiam potestas conficiendi chrisma in sacra unctione adhibendam. Nemo est qui dubitet chrismatis benedictionem annuntiatam semper fuisse inter propria et præcipua episcopalis ordinis munera. In concilio enim Carthaginiensi II anni 390, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 952, cap. 5: *Ad universis episcopis dictum est: Chrismatis confectio et puellarum consecratio à presbyteris non fiant.* Carthaginiense III anni 397, c. 56, ibid., col. 964, edixit: *Ut presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret, chrisma verò nunquam conficiat.* Concilium Bracarense anni 561, cap. 19, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 152, deponi jussit presbyteros chrismi conficere præsumentes. In Actis pariter concilii Toletani II anni 551, editis à cardinali de Aguirre, tom. 2, pag. 271, refertur epistola Toletani episcopi Toletani ad Theoribium, in quâ Montanus sacrilegum increpat quorundam presbyterorum audaciam, qui contra antiquissimum ipsique religioni christiane coævum morem, jus sibi arrogabant consecrandi chrisma: « Quidam, ait, ut ad nos perlatum est, presbyteri ausu temerario res sacras non tam consecrare quàm violare præsumunt; et cunctis ab initio fidei catholice seculis inusitatum summis sui ordinis hominibus, nisi tantum pontificibus delatum, jus consecrationis chrisme, nescio quo typo, an dementia dicam, indubitanter assumunt; quod quàm sacrilegum sit, püssimum conscientiam tum latere non credo. » At, cum isti alique similes canones de solâ loquantur potestate ordinariâ quam nullus unquam simplici presbytero asseruit, non adiunt questionem quæ versatur circa potestatem extraordinariam; solam enim disputatur an sicuti summus Pontifex potest simplici sacerdoti facultatem impartiri administrandi Sacramentum Confirmationis, ita eidem committere etiam valeat potestatem conficiendi chrisma. Affirmant Cajetanus, in 3 parte, q. 72, art. 5, Gregorius de Valentia, tom. 4, disput. 5, punct. 2, § *At hoc in primis*; cardinalis de Lauræa, in 4, tom. 5; disput. 2, art. 5; Berti, in suâ *Theolog.* tom. 7, l. 52, c. 5, proposit. 4; quorum sententias valdè probabilem existimat Suarez, tom. 5, in 5 parte,

quest. 72, disp. 45, sect. 2, § *Tertia sententia*; Bonacina, de Sacram., disp. 7, q. unic., punct. 2, num. 3. Etenim, si summus Pontifex supremam suam auctoritatem potest simpliciter sacerdoti manus demandare conficiendi Sacramentum Confirmationis, de se ceteroquin annexum ordini episcopali, eò magis poterit facultatem eidem elargiri preparandi ejusdem Sacramenti materiam. Neque desiderantur ejusmodi concessæ fidei exempla. Nam, si qua fides Wadingo, in *Anni Minor.*, tom. 11, ad ann. 1444, Eugenius IV Fabiano de Bechiâ ordinis Minorum, ad Indos proficiscenti, veniam dedit non solum chrismate consignandi fideles, sed etiam ipsum chrisma conficiendi. Apud *Mabilonium* idem, tom. 1, parte 2 Musæ Italici, existat epistola Joannis Diaconi hæc ad Saurium scribentis, n. 8, pag. 73: « Sed nec illud tangat animum, quod sibi aliquando quædam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut presbyteri sanctum chrisma conficiant; quod merito moveret, si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat etiam nunc à pontificibus quodammodo fieri, quod in tantâ rerum necessitate, ut à presbyteris effici possit, superior ordo constituit. »

II. Utrò tamen fateamur ejusmodi exempla, si vera sint, paucissima tamen esse, atque ut plurimum non aliter consuevisse à summis Pontificibus simplices sacerdotes insigniri potestate administrandi Sacramentum Confirmationis, nisi sub expressâ conditione adhibendi chrisma, non à se, sed ab episcopo consecratum; quemadmodum perpendit auctor Theologie moralis ad usum seminarii petrocoronensis, tom. 3, l. 1, tract. 5, cap. 2, q. 5; quare inusuetum foret hæc etiam prerogativâ, episcopalis ordinis propriâ, inferiori presbyterum extornare. Accedit nullam adesse necessitatem, hanc potestatem faciendi simplici presbytero: is quippe quocumque se conferat, potest secum deferre chrisma ab episcopo acceptum; et siquidem à sacris canonibus, præcipuè can. *Literis*, de Consecrat., dist. 3, et can. *Si quis de alio*, de Consec., dist. 4, vetitus est usus chrismatum ante annum benedicti, satis erit ut ab hoc positivo Ecclesie præcepto summi Pontificis auctoritate, eximatur; sicut nos, in cit. nostrâ cor st. 10, ab eodem absolvimus prædictum custodem sancti sepulchri, si in loco degat ubi chrismatum ei non suppetat copia.

III. Sed omnium in hæc materiâ gravissima controversia versatur circa auctoritatem episcoporum; adeo enim diversa sunt hominum ingenia, ut eam ipsam potestatem quam plerique summo Pontifici adjudicant, alii cuilibet episcopo asserere non dubitent. Cardinalis Pallavicinus, *Hist. Conc. Trid.*, l. 9, c. 7, n. 16; Christianus Lupus, in *Notis ad canones octavæ synodi*, cap. 5, tom. 2, pag. 1425 et seq.; Thomasinus, de vet. et nov. Eccles. *Discipl.*, parte 1, l. 2, c. 25, num. 6; Franciscus Farvacius, de *Sacram. Confirm.*, cap. 4, q. 4 et 5; Van Espen, *Jur. ecclesiast.* parte 2, tit. 5, cap. 2, n. 5 et seq.; Juvalin, *elit. dissert.* 5, q. 5, cap. 2, art. 2, § 5, in fin.; Petrus Constant, in *epistolas Roman. Pontific.*, tom. 1, col. 857, alique recentiores opinantur solâ inspectâ institutione divinâ, et seclusâ Ecclesie prohibitione, posse episcopum simplici sacerdoti committere ut chrismate à se confecto fideles consignet, ne secus degentes in locis ad quæ ipse accedere nequit, Sacramento Confirmationis perpetuò careant. Nec verò parva nec levia sunt rationum momenta quibus hæc opinio innititur. Nam cæteris prætermisiss, quæ videri possunt apud laudatum Lupum, concilium Toletanum I, celebratum anno 400, cui Patres undeviginti subscripsere, can. 20, Collectionis Hardulani tom. 1, col. 585, ita statuit: « Quamvis pesè ubique custodiatur et absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit ex hæc die nullum tiliam nisi episcopum chrisma facere, et per diocesim uestinare... Statutum est, et diocesim non chrismare,

sed presbyterum, absente episcopo; presente verò, si ab ipso fuerit præceptum. » Toletano concilio concilium Arausicanum I anni 441, et Epaonense anni 517, tom. 1 Collectionis Hardulani, col. 1783, et tom. 2, col. 1049, quorum primum can. 1 ait: *Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, desit autem episcopus, à presbyteris cum chrismate et benedictione consignari placuit*; alterum autem, can. 16 inquit: *Presbyteros, propter salutem animarum, quam in cunctis optamus, desperatis et decubentibus hæreticis, et conversionem subitam petenti, chrismate permissivius adhibere. Quod omnes convezari, si sani sunt, ab episcopo noverint expectandum*. Ad hæc, Martinus archiepiscopus Bracaraensis, in canonum Collect., c. 51, non de hæc aut illâ regione, sed veluti de consuetudine ubique receptâ, ait: *Presbyter, presente episcopo non signat infantes, nisi forte illi ab episcopo fuerit præceptum*.

IV. Sed, licet hæc momentosa sint, non tamen leviora sunt quæ in contrarium proferuntur. Etenim Innocentius I, qui statim post allegatam synodum Toletanam, hoc est, anno 402, fuit Pontifex renuntiatus, cit. ep. ad Decentium Eugubinum episcopum, ex Actis apostolorum colligi asseruit solus episcopi esse baptizatorum frontem inungere, eaque unctione Spiritum paracletum tradere. Non potuisset autem Pontifex sine ullâ hesitatione hæc affirmare, si eadem ætate viguisset alicubi consuetudo, et baptizati infantes à simplici presbytero conficerentur; quare, etsi Thomassinus dixerit se non videre nec suspicari posse quidam aliud quàm Sacramentum Confirmationis Patres Toletani simplici sacerdoti permisissent; attamen alii ex hæc ipsâ Innocentii I decretali manifestè conficere arbitratur eos de solâ locutione unctione, fieri solitâ post Baptismum ex merâ eceremoniâ, à quâ faciendâ jusserunt presbyterum abstinere, si episcopus astaret. Ita Toletanum canonem interpretatur Binus, in *Notis ad eundem*, apud cardinalem de Aguirre, tom. 2 *Concil. Hispanice*, pag. 148, inquit: *Hæc verba canonis intelligenda sunt, non de sacramentali unctione chrismatum in fronte, sed de unctione eceremoniali quæ in solenni Baptismo in vertice baptizandi adhibetur. Hanc eceremonialem unctionem olim presbyteris interdictam, non nisi cum licentiâ episcopi ab iisdem usurpatam fuisse... recensimus. Hanc verò fuisse mentem præstati concilii Toletani suadent etiam Acta concilii Hispanensis II, habiti anno 619 adversum Agapium, Cordubensem quondam episcopum, cui inter cætera crimini datum est quòd meris sacerdotibus potestatem delegasset conficiendi chrisma, et chrismate baptizatorum frontem signandi. Hæc enim omnia, dixerunt Hispanenses Patres, cap. 7, illicita esse presbyteris, vel chorepiscopis, quia pontificalis episcopi non habent, quæ solis deberi episcopis auctoritate canonum præcipitur; tom. 3 Collectionis Hardulani, col. 560. Minimè autem reprehendendus fuit et Agapius, si rem gessisset à Patribus Toletanis episcoporum arbitrio permissam.*

V. Minus porro hojus sententiae patroni se urgeri opinantur ab allegatis Arausicano et Epaonensi conciliorum locis: incertum quippe esse aiunt num in illis sermo sit de Confirmatione, an potius de unctione, per quam hæretici ad Ecclesiam redeuntes ritu valde affini ritui Confirmationis olim recipiebantur, et vero similis erit dum ad hæc solam illa referri; eò siquidem tempestate, quâ Confirmatio statim post Baptismum conferebatur, vix evadere poterat ut hæretici in Ecclesie catholice gremium se recipi exoptantes, nondum essent confirmati, ac propterea in mortis articulo sacro chrismate signandi forent. Ad hæc Theodulphus Aurelianensis episcopus, cui certè canones conciliorum Gallie ignoti non erant, lib. de Ordine Baptismi, cap. 17, tom. 14 *Biblioth. Patr.*, pag. 15, absolutè ait: *Quod ergo presbyteris baptizatorum chrismate ungere licet, Spiritum verò auctum per manuum impositionem tradere non licet, antiquus iste mos ab*

apostolis Ecclesie est traditus. Nulla autem ratione potuisset Theodulfus id ab apostolis traditum asserere, si oppositum scivisset Gallie moribus olim usitatum.

VI. Ita ratiocinantur doctores, jus, de quo agimus, uni vindicantes Romano Pontifici, quorum longum catalogum contextit Verriecellus, de apostol. Mission. q. 150, sect. 4, et duabus seq., eorumque agmen ducit D. Thomas, 5 p. q. 72, art. 11, *Ad primum*, ubi hæc habet: « Dicendum, quod papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quedam, que sunt superiorum ordinum, committere quibusdam inferioribus, sicut quibusdam presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad potestatem episcopalem. Et ex hac plenitudine potestatis concessit beatus Gregorius papa, quod simplices sacerdotes hoc Sacramentum conferrent, quamdiu scandalum tolleretur. »

VII. Cæterum, quid sit de hæc difficili, et valde implexâ controversiâ, omnibus in confesso est, irritam nunc fore Confirmationem à simplici presbytero Latino, ex solâ episcopi delegatione, collatam, quia Sedes Apostolica id juris sibi unice reservavit; quam quidem reservationem non tantum à consuetudine in totâ Ecclesiâ Latinâ jansidî receptâ tacite inductam arbitramur, sicuti opinatur Juenin. cit. loc.; Tournely, de Sacra Confirmat., q. 5, art. 2; sed jam ante IX seculi finem expressè factam colligimus ex epist. 70 Nicolai I ad Hincmarum et cæteros archiepiscopos, atque episcopos, in regno Caroli constitutos, in quâ legitur Græcorum imperatores, eosque qui illi parebunt, calumniari sanctam Romanam Ecclesiam, imò omnem Ecclesiam, quæ Latinâ utitur linguâ, quia presbyteros sortiri conjuges prohibemus, et quoniam eisdem presbyteros chrismate sine baptizatorum fronte inhibemus; tom. 5 Collectionis Harduini, col. 309. Positâ autem reservatione facultatis, de quâ est sermo, à summo Pontifice sibi factâ, nec validè potest episcopus Latinus illâ uti: nam, quamvis confirmare sit actus ordinis episcopalis, cujus firmitas et validitas à Pontificis nutu non pendet, delegare tamen simplici presbytero potestatem exercendi ejusmodi actum, potius ad jurisdictionem, quam ad ordinem, pertinet; episcoporum verò jurisdictione, sive sit immediatè à Christo Domino, sive à summo Pontifice, ita semper hæc subest, ut, consentientibus omnibus Catholicis ejusdem auctoritate, et imperio limitari, atque ex legitima causâ, omnino auferri possit. Illud etiam ad rem facit quod modò audivimus à D. Thomâ, nempe delegationem, de quâ est sermo, esse actum potestatis et jurisdictionis supremæ, à Christo Domino soli suo in terris vicario commissæ. Quamobrem Clemens VI, priusquam ad catholicam communionem reciperet Consolatorem, Armenorum patriarcham, certior fieri voluit, an cum Ecclesiâ Romanâ sentiret etiam in hisce articulis, expressis in apostolicis litteris ad eundem patriarcham datis, quæ habentur apud Raynaldum ad ann. 1354, num. 12, nimirum: « Primum, de consecratione chrismatis, si credis quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, chrisma potest ritè et debitè consecrari. Secundò, si credis quod Sacramentum Confirmationis per alium, quam per Episcopum, non potest ex officio ordinariè ministrari. Tertio, si credis quod solum per Romanum Pontificem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio Sacramenti Confirmationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi. Quartò, si credis quod chrismati per quoscumque sacerdotes, qui non sunt episcopi, neque à Romano Pontifice super hoc commissionem, seu concessionem aliquam receperunt, iterum per episcopum, vel episcopos sint chrismandi. » Quæ verba perpendant oportet, qui potestatem, de quâ disserimus, episcopis attribuunt.

CAPUT IX.

In quo fuit imposita proposita questioni de pueris, qui post Baptismum à presbytero baptizante confirmantur.

I. Dicendum nunc restat de Græcorum consuetudine

que nos ad hæc materiam tractandam adduxit. Longè antè Photianum schisma, fuisse Græcorum moribus receptum, ut simplices sacerdotes baptizatos infantes statim sacro chrismate immergerent, demonstrant Marinus, cit. dissert. 2 de Sacram. Confirmat., et Lucas Holstenius, dissert. 1 de Ministro Confirmationis apud Græcos: eundemque usum invaluisse apud alias Orientales Ecclesias testantur Ambrosiasier in comment. in Ep. Pauli, ad c. 4 Ep. ad Ephes., vers. 12, tom. 2 oper. edit. Paris., anno 1690, col. 251, in Append., inquit: *Apud Ægyptos presbyteri consignat, si presens non sit episcopus; et Auctor Question. veter. et nov. Testam., q. 101 in Append. ad 1 part., tom. 4 oper. S. Augustini, col. 95: In Alexandria, et per totam Ægyptum, si desit episcopus, consignat presbyter: quibus in locis verbum consignat, non verum ritum, sed veram Confirmationem denotare, tanquam indubitatum ponit Christianus Lupus, cit. tom. 2, pag. 1424. Sunt qui hæc Græcorum consuetudinem semper ab Ecclesiâ Latinâ improbatam affirmant. Et enim, inquit, Nicolaus I, vix exorto Photiano schismate, cum audierit Græcos presbyteros, auctoritate et suasionibus Photii, Sacramentum Confirmationis per Bulgariam administrasse, misit illic Paulum Populoniensem, et Formosum Portuensem episcopos, legatos suos, qui omnes Bulgaros à prædictis presbyteris inaniter confirmatos, iterum sacro chrismate ritè signarent; quod constat tum ex epistolâ Photii ad omnes episcopos Orientales, ubi de hoc facto acerbè conqueritur, tum ex epistolâ Metro, hanc metropolitæ Smyrænsis ad Manuelem Patricium, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 1114; testanturque Patres octavo synodi in sua epistolâ synodali ad Adrianum II, ibidem, ac ipsenec Nicolaus I scribit ad Hincmarum, apud Baronium ad annum 867, num. 50. Adhuc etiam expressis præfatam consuetudinem damnatam aiunt ab Innocentio III, in cap. Quarto, de Consuet., ubi Lucio vicario suo, in Constantinopolitanâ urbe constituto, scripsit: *Pervertit ad audientiam nostram, quod quidam simplices sacerdotes apud Constantinopolim ea Sacramenta præsumant fidelibus exhibere, quæ ab apostolorum tempore fuerunt solis pontificibus reservata, ut est Sacramentum Confirmationis... conferre; ad excusandas excusationes in peccatis solam consuetudinem prætextantes, etc.* Quam quidem Innocentii III decretalem corroboratam dicitur ab Innocentio IV, qui de pluribus interrogatus questionibus inter archiepiscopum Nicosensem, ejusque suffraganeos Latinos ex una parte, atque episcopos Græcos regni Cypri ex alterâ, subortis, hæc ad Ottonem cardinalem Tuscanum, Apostolicæ Sedis legatum, inter alia rescripsit: *Soli autem episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos; quia hujus unctio non debet, nisi per episcopos, exhiberi: Collectionis Harduini tom. 7, col. 564.**

II. At, si doctoribus hæc nobis obtrudentibus assentiretur, egeremus quoque cum iisdem admittere vœsam, inanem, atque irritam esse Confirmationem Græcorum; hæc enim à simplici presbytero administrata, non potest aliunde vires sortiri quam à delegatione sive expressè sive tacite eidem sacerdoti factâ à Romano Pontifice; hujus autem delegationis nullum habemus indicium, si Græcorum consuetudini, de quâ est sermo, semper Romani Pontifices obstiterint. Asserere verò cum præfatis doctoribus, quos citant et sequuntur Sambovius, cit. disput. 7, de Sacram. Confirm., et Duhamel, cit. tom. 6, tract. de Sacram. Confirm., cap. 4, in fin., Sacramentum Confirmationis ab Ecclesiâ Græcâ nunc penitè exulare, multis nominibus absurdissimum rectè ostendit Goar in suis Notis ad Euchologium Græcorum, pag. 567. Equidem ex concilio Florentino certè conjeicimus Græcorum Confirmationem, etsi à simplici sacerdote administratam, à Latinis Patribus ratam habitam; cum enim Græci, inter undecim questiones sibi à Latinis post unionem propositas, ad hæc quoque jussu, sint respondere: *Quare episcopi non inaugurat sacra-*

chrismate, sed sacerdotis, cum hoc Pontificibus sit datum? tom. 9 Collectio Harduini, col. 450, plene quoad hanc per Mitylensem præsulem Latinis satisfecisse, ex eadem Historiâ colligimus, in quâ, post undecim illas questiones habetur: *Hæc à Latinis objecta Mitylensis canonicè omnia legitimeque dissolvit, præterquam duo, de quibus Papa significavit imperatori, cur scilicet ustrimonis dirinuatur, et patriarcha non eligatur.* Magis autem disertè ejusdem rei testimonium nobis præbet Gregorius protosynodus, qui eidem concilio interfuit tanquam legatus patriarchæ Alexandrinæ, et postea creatus est patriarcha Constantinopolitani: is quippe scribens adversum epistolam Marci Ephesini, apud Harduini, tom. 9, col. 644, ait: *Verùm Latini etiam nostros consignabant, et christianos appellabant. Sed hæc non fuisse in oratio et bono facta constat ex eo quòd in nostrâ uoluntate nihil habuerant quod nobis objicerent; sed, cum essemus orthodoxi, hosti sumus ab orthodoxis orthodoxi.*

III. Neque Confirmationem Græcorum irritam evincunt facta Romanorum pontificum in contrarium adducta. Etenim Nicolaus I iterum Bulgaros consignari voluit; cum quia Confirmationem receperant à sacerdotibus qui, Photii errore imbuti, eam contulerant jure ordinario, existimantes auctoritatem potestatem eam conferendi et episcopis et sacerdotibus pari jure competere; tum quia iidem sacerdotes delegati fuerant à Pseudo isidoro et invasore, ut loquelantur apostolici legati, hoc est, pseudopatriarchæ, cui propterea legitimi patriarchæ jura non conveniebant; tum denique, et præcipuè, quia Bulgaria pertinebat ad patriarchatum Occidentalem, quod pluribus ostendit Christianus Lupus, cit. tom. 2, pag. 1404 et seq., atque idè delegatio, de quâ est sermo, à Romano Pontifice Græcis presbyteris sive expressè sive tacitè facta, ministrandi Confirmationem in patriarchatibus Orientis, nequaquam iisdem presbyteris id ipsum in Bulgaria peragere permittit. Decretalis autem Innocentii III solos recipit sacerdotes Latinos: etenim, cum tunc temporis urbs Constantinopolitana subiecta esset imperio Francorum, ejusque patriarcha esset Veneticus, ex Francis et Venetis modis magnè ex parte confabulatur; cum autem audierit Innocentius sacerdotes Latinos inibi degentes, Græcorum ritus adoptasse, Græcorumque more Confirmationem ausus conferre, hinc Latinorum abusus a compescuit, scribens ad Latinum: « Volentes igitur hæc et alia, quæ oculis divinae majestatis offendunt, de agro dominico extirpari, discretionis tue per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus omnibus Latinis presbyteris, apud Constantinopolim consistentis, districtè prohibeas ne talia de cætero sua temeritate præsumant. » Ita quippe habet integra decretalis apud Baluzium, tom. 1, epist. Innoc. III, pag. 408, et Gonzalez. Sed, quia in compilatione decretalium, quæ in scholis et foro utuntur, omissum est verbum illud Latinis, hinc auctores contrariè ausum receperunt a serendi Innocentium irritam pronuntiasse Confirmationem à Græcis etiam sacerdotibus collatam; sicuti scitè animadvertunt Morinus, cit. dissert., c. 22, et Van Esp. n. Jar. Eccl. univers., part. 2, tit. 3, cap. 2, num. 4. Innocentius IV viribus carere voluit Confirmationem administratam à simplici sacerdote, sed unice quoad regnum Cypri, in quo prevalere inceperat ritus Latinus ob multitudinem Latinorum antistitum ibidem degentium; ut enim idem ritus per totum regnum propagaretur, et foret perpetuus, necessarium duxit Innocentius IV revocare delegationem à Romanis pontificibus tacitè saltem factam sacerdotibus Græcis conferendi Sacramentum Chrismatum. Cæterum in aliis locis, in quibus Chrismatum datur à sacerdotibus Græcis non est à Sede Apostolicâ expressè improbatum, ea pro validâ est habenda, ob tacitum saltem privilegium à Sede Apostolicâ illis concessum: cujus quidem privilegii præsumptionem inducit ipsamet conventio, et tolerantia Romanorum pontificum, qui prædictum Græcorum morem scièntes, non contradixerunt, nec unquam

illum damnarunt, sicuti post Goarium et alios rectè ratiocinatur Arcudius, de Concord. Eccles. Occident. et Orient., l. 2 de Confirm., cap. 15, pag. 96, inquit: *Tutissimum est dicere, Græcorum presbyteros per suos patriarchas et antistites ejusmodi facultatem à summo Pontifice obtinisse, à quo omnis jurisdictio, quasi à capite, in alios, veluti membra, immo dicitur, vel mediâ derivatur et diffunditur.*

IV. Sed, quoniam omnis præsumptio cedit veritati, eadem confirmatio est irrita repetenda in locis, in quibus certò novimus talem facultatem Græcis, aliterve Orientalis ritus sacerdotibus, esse ab Apostolicâ Sede expressè adeptam. Præter autem sacerdotes in Bulgaria, quibus eam adeptam audivimus à Nicolao I, et sacerdotes in regno Cypri, quibus eandem abstulit Innocentius IV, scimus à Clemente VIII severè interdictum sacerdotibus Italo-Græcis, ne baptizatos Chrismate consignare præsumant, cujus decretum nos confirmavimus in nostrâ constitutione 57, Bull. n. nostri tom. 1, pag. 167, in cujus § 5 hæc ad rem ediximus: « Episcopi Latini, infantes, seu alios in suis diocesis baptizatos à presbyteris Græcis absolute Chrismate in fronte consignatos confirmet; cum neque per prædecessores nostros, neque per nos Græcis presbyteris in Italiâ, et insulis adjacentibus, ut infantibus baptizatis Sacramentum Confirmationis conferant, facultas concessa sit, aut concedatur: quinimo neque ab anno 1595, à fel. record. Clemente VIII prædecessore nostro fuit presbyteris Italo-Græcis expressè interdictum, ne baptizatos Chrismate consignent. Secus sub conditione, et cum cautè eos confirmare debent, de quibus vero similiter dubitari potest, utrum ab episcopis Græcis, ordinem Baptismi juxta eorum Euchologium servantibus, fuerint baptizati. » In aliâ pariter nostrâ constitutione 129, § 4, cit. tom. ejusdem Bull., pag. 515, illatâ mentione ejusdem Græcorum consuetudinis, hæc addidimus: « Quomodo enim Græcis in oculis Italiæ expressè vetita est administratio utriusque Sacramenti, ab eodem ministro contemporanè faciendâ; ita patientiâ quiddam, et facilitate Sedis Apostolicæ factum est, ut unum et alterum Sacramentum ab eodem sacerdote in Oriente Græcis conferretur: » et § 5, permittendum duximus Coptis perseverare in eodem ritu, jandem ab ipsis recepto, atque ab Apostolicâ Sede tolerato.

V. Hæc non incassum sunt prænotata; ex omnibus quippe simul consideratis optima et secunda conficitur regula, ad quam dirigi debeat iudicium episcopi, in cujus synodo accidit disputari de robore Confirmationis, à simplici sacerdote Græci ritus administratæ. Antequam is quidquam definiat, diligenter inquirat, oportet, num in tali loco, ejusmodi Græcorum mos fuerit unquam ab Apostolicâ Sede expressè improbatum; an potius ex ejusdem Sedis conventiâ, et lenitate toleratus. Si primum, Confirmationem irritam pronuntiet, atque à sacerdote Græco inaniter confirmatos, absque scrupulo iterandi Sacramentum, iterum sacro Chrismate inungit: si alterum, Confirmationem ratam habeat. Quòd si res dubia sit, nec possit certò dijudicari, num ejus regionis sacerdotibus aut expressè, aut saltem tacitè data sit ab Apostolicâ Sede facultas conferendi Sacramentum Confirmationis, se abstinebit à præferendâ sententiâ, eamque expectabit à Romano Pontifice, cui deest adeò grave negotium significari. Omnes ejusmodi circumstantias prudenter examinatas invenimus à pluribus synodis, et pro eandem diversitate diversam ab illis prolatam deprehendimus de Confirmatione, Græco ritu administratâ, sententiam. In synodo Maronitarum, habitâ tempore Gregorii XIII, eodem pontifice jubeante, synodi præses liberum esse declaravit confirmatis à simplici sacerdote denò idem Sacramentum recipere ab episcopo, quia non satis constabat an presbyteris ecclesiæ Hierosolymitanæ, cui subdantur Maronitæ, concessum fuerit unquam ab Apostolicâ Sede tacitum saltem privilegium, Sacramentum illud administrandi,

quemadmodum referunt Verricellus, de apostol. Mission., tit. 7, de Confirmat., q. 131, num. 1, et Thomas à Jesu, de Conversione omnium gentium, lib. 3, cap. 5, pag. 484 et pag. 508. In synodo provinciali, seu nationali Albanà, habità anno 1703, atque à summo Pontifice confirmatà, decisum videtur, solius episcopi esse baptizatorum frontem chrismate linire; cap. enim 3, ubi de Confirmatione est sermo, hæc habentur: *Tanti porrò Sacramenti, quod sola episcopatus persona suæ veritate dignata, etc.* Contra in synodo provinciali Ruthenorum, celebratà Camoscia anno 1720, cuius acta à nobis, qui congregationis concilii secretarii munere tunc fungebamur, diligenter antea recognita, fuere pariter ab Apostolica Sede approbata, sanctum esse validam habendam fore, neque idcirco sine sacrilegio, posse iterari Confirmationem receptam à simplici sacerdote, quia scilicet compertum est, ad ea quoque loca extendi tacitam delegati nem, Græcis sacerdotibus factam à Romano Pontifice: « Sacramentum Confirmationis (verba sunt prefata synodi) à Christo Domino institutum, quod parochi in Orientali Ecclesià extraordinario jure, et delegatè ab episcopo facultate, ex Apostolica Sedis dispensatione, statim post Baptismum administrare solent, in genere visibilium signulorum, sacrosanctum est, ut ipsum Baptismum, illudque nefas est iterare, propterea quod indelebilem characterem imprimit. » Denique in nuperà synodo nationali Maritanorum, coactà in Monte Libano an. 1736, atque à nobis confirmatà an. 1741, ut in nostrà constitutione 31, Bullar. tom. 1, pag. 74, hæc ad rem edita sunt decreta: videlicet c. 2, de Sacramento Baptismi, can. 15: « Majores nostri, sicut et ceteri Orientalium Ecclesiarum filii, statim post Baptismum tam infantes, quam adultos consecuerunt sacro chrismate perungere, atque adeò Sacramentum Confirmationis illis conferre; idque per simplices etiam sacerdotes, quibus patriarchæ et episcopi hanc facultatem concesserant, quemadmodum à Ritualibus apparet. Quia verò patriarchæ nostri, ut eo, quo par est, obsequio Romanis Pontificibus, qui frequentes ad illos hæc de re literas dederant, morem gererent, Latino ritui consentientes, decreverunt, ut deinceps nemo, nisi episcopali dignitate præditus, Sacramentum Confirmationis administraret; idèò mandamus ac præcipimus omnibus parochiis, archiepiscopis, chorepiscopis, cæterisque dignitate episcopali carentibus, ne audeant in posterum baptizati frontem sacro Chrismate perungere, et verba illa, quæ ad Confirmationis Sacramentum, adeoque ad episcopum tanquam ordinarium illum ministrum spectant, recitare; sed illis omissis, intingant pollicem in sacro chrismate, et ungant baptizatum in summitate capitis in modum crucis, dicentes orationem ex Rituali Romano desumptam, quæ sequitur: Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, etc.; si verò adfuerit episcopus, et ipse, vel simplex presbyter adultum quemcumque baptizaverit, poterit idem episcopus post Baptismum, si velit (ac præcipue cum contigerit ab illo baptizari adultum seu infantem in mortis periculo constitutum), prosequi cætera, quæ ad collationem Sacramenti Confirmationis in Ritualibus pertinent, ita tamen, ut patrinus, vel matrina adhibeatur, et nomen confirmati in libro ad id destinatò à parochio, vel episcopo annotetur. Hinc in Ritualibus, quod auctoritate reverendissimi domini patriarchæ propediem est edendum, ante illa verba, quibus, juxta ritum nostrum, Confirmationis Sacramentum confertur, apponenda est admonitio ad simplices sacerdotes, cum supradictà oratione: Deus omnipotens, etc., et altera admonitio ad episcopos cum ritu conferendi Sacramentum Confirmationis, quem omnino à ritu Baptismi distingui, et separari præcipimus. »

VI. Et cap. 4, de Sacram. Confirm., § 2: « Is vero tum in nostrà, quam in reliquis Orientalibus Ecclesiis, antiquus mos obtinuerat, ut statim post Ba-

ptismum etiam Sacramentum Confirmationis conferretur; quemadmodum et in Ritualibus continetur, et à concilio Laodiceno his verbis præscribitur, quòd oportet eos, qui illuminantur, post Baptismum iungi super cælesti chrismate, et esse regni Christi participes; hæc tamen in re servandum præcipimus ac mandamus, quod dudum à reverendissimis dominis patriarchis injunctum est, nosque supra de Baptismo monuimus, ne simplices sacerdotes de cætero presument hoc Sacramentum administrare; sed illud episcopi dumtaxat conferant, illum sacrosanctæ Tridentinæ synodi canonem præ oculis habentes: *Si quis dixerit, sacre Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quentvis simplicem sacerdotem, anathema sit.* »

CAPUT X.

Rursus de Sacramento Confirmationis, de quo in quâdam constitutione synodali cautum est, ut pueri mox decederis administraretur.

I. Non multis ante annis dubitatum et disceptatum fuit an sustineretur quædam synodalis constituti, in qua episcopus declaraverat, paratum se esse ad Sacramentum Confirmationis administrandum pueris mox decederis, quod certò forent ab eodem consecrati: quapropter operæ pretium erit hanc controversiam, utpote quæ ad synodum pertinet, hic elucidare.

II. Catechismus concilii Tridentini, jussu S. Pii V editus, part. 2, de Confirm., num. 15, observandum statuit, ut omnibus, post Baptismum, Confirmationis Sacramentum administretur; sed minus expedire addit hoc fieri priusquam pueri usum rationis adepti fuerint: atque idèò decere ut sacro chrismate non inungantur, nisi cum ad septimum suæ ætatis annum pervenerint. Contra Pontificale Romanum, Clementis VIII primum, deinde Urbani VIII auctoritate recognitum, tit. de Confirmandis, tanquam certum ponit, Sacramentum Confirmationis etiam infantibus ab episcopo administrari; ait enim: *Infantes per patrinum ante pontificem confirmare volentem teneantur in brachiis dextris.* Pugnare proinde inter se videntur Catechismus et Pontificale: sed omnis cessabit antimoniam si res accuratius, uti decet, expendatur.

III. Extra omnem controversiam est, Sacramentum Confirmationis validè conferri omnibus baptizatis, absque ullà ætatis differentià, quod colligitur ex can. de his, de Consecrat., dist. 5, notaque Soto in 4, dist. 7, quest. unic., art. 8. Certum insuper est olim tum adultos quam pueros statim post Baptismum fuisse confirmatos. Disertè id testatur Tertullianus, lib. de Baptismo, cap. 7 et 8, ubi ait: « Egressi de lavacro perunguntur benedictà unctione... dehinc manus imponitur per benedictionem, advocans et invitans Spiritum sanctum. » Cyprianus, epist. 73, ad Jubilianum: « Quod nunc quicquid apud nos geritur, ut qui in ecclesià baptizantur præpositis ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur et signaculo Domini consumuntur. » Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 21, mystag. 3, num. 1: « Vobis quoque similiter, postquam ex sacrorum laticum piscinà adscendistis, datum est chrisma. » Genadius, de Dogmat. Eccles., cap. 52: « Si parvuli sunt vel hebetes, respondeant pro illis qui eos offerunt, juxta morem baptizandi: et sic manus impositione et chrismate communi, Eucharistiæ mysteriis admittantur. » Baluzius, in suis Notis ad Reginonem, lib. 1, cap. 69, duos exhibet antiquos codices, manuscriptos Pontificales ex seculo IX et X, in quibus ordo confirmandi infantes statim post Baptismum continetur; in eorum enim altero sic legitur: *Statim autem confirmetur infans: in altero verò: Si episcopus adest, confirmari eum oportet chrismate.* Hæc eadem disciplina seculo XIII, licet in Ecclesià Latinà nonnihil remitti cõpisset, nondum tamen penitus obsoleverat, quod pluribus monumentis demonstrat Mar-

tene, de antiq. Eccles. Ritib., tom. 1, lib. 4, cap. 2, art. 1, num. 3, sed subsequenti aetate congruentius visum est expectare ut confirmandus rationis usum adeptus fuerit. Concilium provinciale Mediolanense I, à Carolo Borromeo a. 1565 celebratum, part. 2 Actor. Mediol. eccles., part. 1, pag. 7, decrevit: « Minori septennio Confirmationis Sacramentum nemini præbeat. » Concilium Turonense anni 1583, cap. 7, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1403, loquens de eodem Sacramento: « Quod ut decentius conferatur, statuit ne ad illud faciliè minores septennio... admittantur. » Concilium Cameracense anni 1586, tit. 7, cap. 2, tom. 9 ejusdem Collectionis, col. 2160: « Non infra septimum aut octavum annum pueri confirmantur. » Concilium Tolosanum anni 1590, part. 2, cap. 3, num. 4, tom. 10 Collectionis ejusdem, col. 1799: « Ni summa quædam impellat necessitas, septennio minores pueri antequam veniant ad Confirmationem admittendi. » Tandem Catechismus Romanus, loc. cit., hæc habet: « Illud observandum est, omnibus quidem, post Baptismum, Confirmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri antequam pueri rationis usum habuerint. Quare, si duodecimus annus non expectandus videatur, usque ad septimum certò hoc Sacramentum differri maximè convenit. »

IV. Hanc tamen disciplinam mutationem, iustis de causis in Ecclesiam Latinam inveciam, non est amplexa Ecclesia Orientalis; ea quippe retinet etiam nunc veterem morem Sacramentum Confirmationis statim post Baptismum ministrandi, sicuti ex iis colligitur quæ in præcedenti capite diximus, testanturque Allatus, de Perpet. consens. Eccles. Occid. et Orient., lib. 3, c. 18; Thomas à Jesu, de Conversion. gent., lib. 7, c. 7, ac Joseph Vicoeonus, in Obsei vat. ecclesias. de antiquis Baptismi Ritibus, lib. 5, cap. 52, atque de Maronitis et Syris asserit Nironus, in Enopliâ fidei catholice, part. 2, cap. 3. Diversam utriusque Ecclesie hæc in re consuetudinem considerans P. Drovot, tom. 2, de Re sacramentariâ, quæst. 9, inquit: « Habent suæ consuetudinis idoneas causas Græci, habent et suæ Latini. Illi, subjecti magis quàm Sacramenti respectum habentes, voluerunt Confirmationem statim post Baptismum conferri; ut nimirum quicquid gratiæ poterant promptius neophytis procurare: isti, decori magis ac dignitati Sacramenti quàm exigentiæ fidelium consulentes, eò usque differendum statuerunt donec instructionis capaces essent, et possent divini beneficii pretium pro meritis asstimare. » Hanc eandem rationem repererunt Patres concilii Coloniensis anni 1536, part. 7, cap. 9, aientes: « Cùm enim hoc Sacramentum Confirmationis non sit necessitatis absolutæ, convenientius et utilius dabitur, si addatur admonitio. At antequam infans supra septimum ætatis annum progressus fuerit, parum aut nihil horum quæ aguntur intellegat, ne dicamus meminert: » tom. 9 Collectionis Harduini, col. 2004. Prædictas diversas utriusque Ecclesie diversi ritus causas non per oculos habuimus, cùm, in cit. nostrâ const. 129, relinquendos divinus Capitos in suâ antiquâ consuetudine recipiendi Confirmationem statim post Baptismum, sed simul summo perè reprehendendos, quòd à Baptismo ritu Latino collato hoc potissimum nomine abhorreant, quòd scilicet seorsum à Confirmatione administraretur, quod in ejusdem con. tit., § 5 et 6 legitur.

V. Verùm ut ad propositum redeamus, quamvis Catechismus Romanus non expedire dicat ut Sacramentum Confirmationis pueris ante septennium conferatur, non tamen prohibet ne illo unquam in eventu usdem conferri queat: quod scilicet dependentes Suarez, in 3 part., tom. 3, disp. 55, sect. 2; Sylvius, in 3 part. D. Thomæ, quæst. 72, art. 8; Layman, Theolog. moral., lib. 5, tract. 5, cap. 5, num. 2; Diana, part. 5, tract. 4, resolut. 29; Colonius, lib. 2, de Sacram., controv. 3, cap. 3; Juennin, de Sacram., dis-

sert. 3, quæst. 8, cap. 1; Sylvester Maurus, tom. 3 Theolog., lib. 11, quæst. 119, num. 4; Boncaglia, de Sacram., tract. 3, cap. 5, num. 5; bon. mem. cardinalis Gottus, tom. 15 Theolog., pag. 336, num. 6, alique plurimi affirmant sanctæ ac licitæ, etiam juxta præsentem disciplinam, sacro chrismate inungi pueros ante septennium, cùm aut prævidetur futura diutina absentia episcopi, aut idem versantur in discrimine vitæ, aut alia urget necessitas, seu justa causa.

VI. Et profectò quòd Confirmatio non sit deneganda pueris ante septennium, si tali morbo laborent ut decessuri prævideantur apertè ducitur ex D. Thomâ, 3 part., quæst. 75, art. 8, ad 4, ubi docet etiam pueris morituris hoc Sacramentum dandum esse: *Ut confirmati decedentes, majorem gloriam consequantur, sicut et hic majorem obtinent gratiam*; quod nos ipsi advertemus, et cum eodem Angelico præceptore tradidimus in nostrâ insit. 6, ac pluribus prosequitur recens auctor Catalanus, tom. 5, in Pontificale Romanum, pag. 227, num. 22. Licet enim Confirmatio non sit pueris ante usum rationis necessaria ad pugnam tunc subeundam pro fide Christi, non est tamen inutilis, tum quia auget illis gratiam, tum quia eis suis tribuit ad accipiendam gratiæ auxilia quibus suo tempore roborentur ad sustinendam pugnam pro casu quo ex morbo convalescant: quamobrem Duhamel, tom. 5 Theol., tract. de Sacram., dissert. 5, cap. 1, postquam docuit expedire ut Sacramentum Confirmationis conferatur habentibus usum rationis, id limitat in infantibus constitutis in mortis articulo, quibus laudabiliter conferri affirmat.

VII. Quòd verò præter periculum mortis alia insuper adesse possit justa causa ob quam Confirmatio pueris ante usum rationis ministraretur, asserunt Patres concilii Mediolanensis V, part. 1 Actor. eccles. Mediol., part. 1, pag. 2200, ubi, explicantes decretum editum in concilio I Mediolanensi quod nos supra retulimus, hæc habent: « Alio decreto quod in concilio provinciali I sancivimus, cautum est ne Confirmationis Sacramentum iis præberetur qui annis septem minores natu sunt: si tamen episcopus ob aliquam causam justam atque ad eò necessariam parvulo et infanti, qui non modò cum aetate expleat, sed ne attingat quidem, ministrandum aliquando consenserit, ne sit ventum. » Idemque ab aliis synodis sanctum esse refert Witasse, de Sacram. Confirmat., tom. 2, q. 4, art. 1.

VIII. Ex his porrò planè conficitur nullam esse contrarietatem, nullam antilogiam inter Catechismum et Pontificale Romanum. Catechismus prohibet ne regulariter Sacramentum Confirmationis conferatur pueris ante septennium: Pontificale supponit quòd in aliquo extraordinario casu justæque urgente causâ possit idem conferri. Quæ traduntur in Catechismo, constituunt limitationem regulæ: quæ adduntur in Pontificali, constituunt limitationem regulæ. Quibus positus, si episcopus in suis constitutionibus diceret paratum se esse ad conferendum Sacramentum Confirmationis pueris et infantibus baptizatis, sed constitutis in mortis periculo; aut juberet ut sibi Sacramentum Confirmationis ministrato in hoc aut illo loco suæ diocesis exhiberent pueri et infantes, cùm facilis ad eos in posterum sibi non sit futurus accessus vel propter sui ingravescentem ætatem, vel propter eorum distantiam à civitate, aut propter itineris difficultatem: nihil profectò in hujusmodi constitutionibus synodaliibus videretur reprehendendum: cum in præfatis circumstantiis non sit locus regulæ traditæ in Catechismo, sed potius limitatio ejusdem regulæ de quâ in Pontificali. Cujus quidem limitationis exemplum præbat Concilium Parisiense anni 829, can. 35, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 1318, ubi à lege decernitur ut Baptismus et Confirmatio duntaxat conferantur tempore Paschatis et Pentecostes, exceptis minus et periclitantes, quibus, ait, sicut Baptismatis gratiæ succurrendum, ita incunctanter donum Spiritus sancti est

tradendum; de qua re plura Gibert, Consult. canonicar., tom. 2, consult. 2, de Sacram. Confirmationis.

IX. Tria tamen advertere debet episcopus; primum, ne in sua constitutione quidquam dicat quo insinuare videatur necessitatem seu præceptum suscipiendi Sacramentum Confirmationis in eâ ætate et statu; secundo, ut Sacramentum administret eâ dignitate cui consilere voluit Ecclesia, cum illud denegavit infantibus ante adeptum usum rationis, quemadmodum supra audivimus à Drovet; tertio tandem, ne postquam paratum se dixit ad Confirmationem conferendam omnibus pueris positus in vitæ discrimine, libenter accurrat ad nobiliores sibi que bene visos, et ire detrectet ad pauperes aliosve de infimâ plebe; hoc si quidem fieret cum acceptione personarum et multorum scandalo; à qua quidem personarum acceptione quantum sit abhorrendum, præcipue in Sacramentorum administratione, ex iis colligitur quæ habentur in nostra constitut. 107, pag. 410 et pag. 417, Bullar. tom. 1.

CAPUT XI.

De evitandis in synodo questionibus theologicis circa sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum; ubi de viatico exhibendo, necne, his qui eadem die Eucharistiæ suscepunt: item de communione dandâ reis capite damnatis, et denegandâ peccatoribus publicis et manifestis.

I. Neminem episcoporum adeo desipere putamus ut velit in sua synodo, ne leviter quidem, questiones attingere que de sanctissimæ Eucharistiæ effectibus moventur à scholasticis atque in utramque partem versantur. Ejusmodi esset illa, ex. gr., utrum Eucharistia æqualem conferat gratiam ex opere operato cum sumentibus sub utraq; specie quam sub unâ tantum accipientibus. Hanc quippe controversiam, teste Francisco Blanco, archiepiscopo Compostellano, qui concilio Tridentino interfuit, et cuius, tacito nomine, meminit Henriquez, de Sacram., lib. 8, art. 44, § *In margine*, declinare voluere Patres Tridentini, cum, sess. 21 de Communione, etc., cap. 3, disserentes de fructu quem fideles è sanctissimâ Eucharistiâ percipiunt, cautè dixere: *Nullâ gratiâ necessariâ ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solum accipiunt*: noluerunt siquidem desinere an isti totâ ubertate particeps ficerent gratiæ quâ donantur illam sub utraq; specie degustantes. Non solum autem inutile, sed incongruum esset in diocesana synodo questionem tractari quam Tridentini Patres reliquerunt intactam. Similis natura et adhuc sub opinione posita est alia controversia quam theologi examinant: num scilicet sanctus ma Eucharistia causet per accidens primam gratiam; hoc est, an fidelis prudenter existimans se esse in gratiâ, si ad Eucharistiæ salutem attritus accedat, consequatur remissionem lethalium quorum est invincibiliter oblitus. Enimverò irrisibiles se exponeret episcopus qui inter hæc scholasticorum trias sese implicaret, præsertim cum de rebus agatur quæ unice pendent à divinitâ institutione nobis hætenus per Ecclesiam non manifestatâ. Satius igitur erit, ejusmodi inutilibus questionibus prætermittis, unice insistere ut parochi cæterique annuarum rectoris ererib in fidelium memoriâ revocent præceptum Apostoli, 1 ad Corinth. 11: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indignè, judicium sibi manducat et bibit; non judicans corpus Domini*; simulque declarant eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissâ sacramentali confessione ad sacram Eucharistiæ accedere debeat: quemadmodum definiit Tridentinum, sess. 13, c. 7, de Eucharistiâ.

II. Verum aliqua interdum occurrunt de administratione sanctissimæ Eucharistiæ in synodo statuenda, quæ cetero quin summam exigunt circumspeditionem, ne secus synodale statutum ad difficultatis

scopulum allidat quem in presens suademus evitandum. Rem, ne ab instituto deflectamus, quod hucusque servavimus, exemplis patefacimus. Rectè ac sanctè in plerisque synodis communiter legitimus parochos ut solliciti sint de sanctissimo viatico is statim porrigendo quos vitâ periclitari deprehenderit; in aliis gravem insuper peccam isdem inflictam invenimus, si ipsorum inertia venerit ut aliquis sine sanctissimo Christi corporis viatico ex hæc vitâ decesseret. At fingamus sacerdotem corpore suum manè missam celebrasse, aut licetum ex merâ devotione sanctissimam Eucharistiæ percipisse: corripitur eadem die subito morbo, aut lethali percussus vulnere, ita ut medicorum iudicio prudenter timeatur ne eâ ipsâ die intereat: cupit ægrotus refici sanctissimo viatico illudque à procho instantè exposcit, quod tamen parochus ad eum deferre renuit: non tamen idcirco damnandus erit parochus tanquam transgressor synodalis statuti, nec quidquam de hæc re, quæ fortè sæpius in diocesi acciderit, erit in synodo deliberandum, nisi maximâ adhibita circumspectione et cautelâ. Etenim, licet communiter theologi cum S. Thomâ, 3 part., q. 80, art. 11, in illis Christi Domini verbis, Joan. 6: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, contineri existimant præceptum obligans omnes fideles ad Eucharistiæ percipiendam aliquoties in vitâ, atque imminente mortis periculo, neque ulli fas sit siue temeritatis notâ contrarium opinari, ut probant Valentia, disp. 6, quæst. 8, punct. 4, et Vincentius Baronus, 2 part. Manducationis, pag. 258, atque ex iis liquet quæ ad prædictum præceptum comprobandum adducunt Suarez, de Eucharist., disp. 69, sect. 1; Vasquez, disp. 213, cap. 2; et cardinalis de Lugo, de Eucharist., disp. 16, sect. 1, et sect. 2, num. 17, et n. 35; nihilominus tamen isdem theologi dissident inter se, num, adveniente repente mortis periculo, sanctissimî Christi corporis viatico sit etiam illi succurrendum qui eadem die, cum cæteroquin nondum illâ laboraret corporis infirmitate, Eucharistiæ accepti. Docent perique etiam hunc inopinatè incidentem in mortis periculum teneri demò se reficere eucharistico cibo, quò fiat validior ad ultimam sustinendam cum dæmone luctam: neque enim, inquit, per communionem ante vitium vel morbum peractam potuit satisfieri præcepto, quod nondum urgebat, Eucharistiæ sumendi in mortis articulo. Ita Hurtadus, de Eucharist., disp. 11, diff. 2; Pellizzarius, Dicastillo, Quintanaduenas, alii que relati à Dianâ, part. 40, tract. 11, resol. 40. Alii ex adverso cum Suarez, cit. disp. 69, sect. 3, § *Responsio*; Coninck, q. 80, art. 11, dub. 3, num. 100, cardinali de Lugo, cit. loc., num. 52, aliisque à nobis allegatis in nostro opere de Canoniz. sanctor., l. 3, cap. 58, num. 22, ubi aliquid de hæc questione delibavimus, sentiant in prædicto rerum eventu non solum non urgere præceptum sumendi viaticum, sed recipi non posse sine piaculo: siquidem, ex unâ parte, divinæ legi quæ jubentur fideles sanctissimam Eucharistiæ percipere cum in ultimo versantur vitæ discrimine, veluti præviâ quâdam solutione, jam satisfactum autnant per communionem manè peractam: ex aliâ verò parte, nemini licet his eadem die corporis Christi participare mysteria, solûmque id permittitur parochio in aliquo extraordinario eventu, de quo nos pariter egimus, cit. c. 58, cum scilicet duas administrat parochias, et in utraq; debet eadem die celebrare. Inter hæc duas è diametro oppositas opiniones mediam viam inuenies alii, quos, tacito nomine, citat de Lugo, cod. cit. loc., num. 50, et sequuntur Gobat, theolog. Experim., tract. 8, num. 475, et Martin., tom. 3, disp. 9, sect. 1, num. 13, dicunt prædictum hominem, qui manè benè valens ad Eucharistiæ accessit et deinde in periculosum incidit morbum, posse, si velit, denuò Eucharistiæ sumere per modum viatici, nullo tamen præcepto ad id faciendum obstringi: atque huic sententiæ astipulatur præcis

quorundam religiosorum à quibus, uti referunt Diana, part. 8, tract. 2, resol. 87; Hartadus, de Sacram., disp. 10, de Eucharist. difficult. 2, et cardinalis de Lugo, cit. loc., num. 51, in predicto eventu sanctissimum viaticum porrigi consuevit sacerdotibus qui eà ipsà die celebrant. In tantà opinionum varietate doctorumque discrepantiâ, integrum erit parochio eam sententiam amplecti quæ sibi magis arriserit, quin fiat reus violati statuti synodalis, quod certè non potuit casum istum extraordinarium respicere, neque fas erit episcopo aut in parochiam animadvertere qui præfato agrotanti viaticum denegavit, aut quidquam de ejusmodi controversiâ in suâ synodo docerere, ne videatur sibi arrogare partes iudicis inter gravissimos hæc super re inter se contententes theologos.

III. In hæc eadem materiâ, nimirum administrationis sanctissimæ Eucharistiæ, non abs re erit aliquid dicere de eo quod alicubi in dubium revocatur, an scilicet concedenda vel deneganda sit communio corporis Christi his qui ob grave delictum ultimo supplicio damnati sunt. De hæc questione fusè egimus in nostro tractatu de Sacrificio missæ, sect. 2, § 175, ubi, indicatis variis locorum consuetudinibus, eam sequendam esse insinuavimus quæ in unoquoque loco respectivè obtinere disponitur; tametsi inuere non omnis christiænæ pietati magis conforme esse ut vivifici Sacramenti participatio his etiam qui ob grave delictum sententiâ capitali damnati sunt, penitentibus et alioquin rectè dispositis, non denegetur. Nunc autem addendum meritò censemus episcoporum partes esse hæc disciplinam in suis diocesis invehendam curare, ut delinquentibus ultimo supplicio afflicendis Eucharistia præbeatur, idque in synodalibus constitutionibus inserere: auctore nimirum immortalis memoriæ pontificis S. Pio V, qui in epistola ad archiepiscopum Rossanensem, sum in Hispaniâ nuntium, quam videre licet inter collectas Francisco Goubaui, lib. 2, num. 2, id ipsum ab eo, cum catholico rege agendum ei que suadendum mandat. Quòdque eorum regionum iudices prohibere solebant ne graviorum criminum reis capite damnatis communio ministraretur, id apertè improbat sequentibus verbis: « Id nos (Sacramentum nempe Eucharistiæ) minimè esse denegandum censemus, cum christiænæ charitati magis conveniat eos ad resistendum tali tempore fortis diabolicis tentationibus sacræ communionis muniri, ut, peritro corpore, saluti anime, quantum fieri potest, subveniant. »

IV. In eodem tractatu nostro de Sacrificio missæ, edit. Latin., sect. 2, § 174, disserimus etiam de sacræ communionis peccatoribus denegandâ. Quoniam verò deinceps super hæc materiâ gravissimæ in quibusdam regionibus agitata sunt controversiæ, hæc inopportuna duximus quosdam hæc veluti canones à præstantioribus theologis prolatis atque receptos inserere, quos præ oculis habere poterunt episcopi, si fortè, pro recto diocesium suarum regimine, necesse putaverint regulas in hoc rerum genere sequendas synodali constitutione præscribere. Porro Salvator noster, Matth. c. 7, apertis verbis edixit: *Nolite dare ancillum canibus*. Peccatores autem canum nomine designari satis est exploratum. Ex his verò alij occulti sunt, alij autem publici et manifesti. Itaque, cum peccator occultus est, et publicè Eucharistiam petat, poterit quidem sacerdos, si occultè id facere valeat, illum monere ut à sacræ mensæ se ablineat; poterit etiam, Eucharistiam publicè ministraturus, omnibus in communi edicere ne quis peccati labe inquinatus, nec antea Ecclesiæ reconciliatus, ad sacræ mensam accedat; verùm, si nihilominus peccator ejusmodi ad Sacramentum percipiendum sese offerat, minimè licebit illum repellere, et sacri doni participationem ei denegare. Ita docet S. Thomas, 3 part., q. 80, art. 6, per tot. Atque ita agendum demonstravit exemplo suo Dominus noster Jesus Christus, dum Jude, occulto adhuc peccatori, Sacramentum corporis sui dare non recusavit, ut idem S. do-

ctor advertit ibid., q. 81, art. 2, in corpore, et in resp. ad secundum. Quamvis enim peccator occultus coram Deo jus non habeat filiorum pane vescendi, jure tamen contendere potest se publicè infamiâ afficiendum non esse, prout eveniret si publicè ipsi denegaretur Eucharistia, cum ad eam percipiendam se comparsset; ut rectè disserit Sylvius in suis Comment. in 5 part. S. Thomæ, q. 80, art. 6, quæst. 2, et prosequitur cardinalis Gotti, t. 5, in 5 p. ejusdem S. Thomæ, de Ministro, Subjecto et Usu Eucharistiæ, dub. 5, § 4, num. 12.

V. Hæc pertinet ad peccatorem occultum, qui Eucharistiam publicè petit. Videndum nunc est de peccatore occulto, qui in occulto postulat eam sibi ministrari. Quo quidem casu, si illius peccatum sacerdoti compertum certumque sit, cum præterea esset infamia eidem irrogande metus, regula est ut communio ei denegetur. *Occultus verò peccator, si occultè petat, et non eos emendatos agnovit, repellat; non autem, si publicè petat, et sine scandalo ipsos præterire nequeat; verba sunt Ritualis Romani: cui sententiæ non modò consentanea docet S. Thomas in 4 Sent., dist. 9, art. 5, in resp. ad quintam questionem; sed etiam addit occulto peccatori Eucharistiam in occulto petenti denegandam eam esse, licèt sacerdos, de communionis administratione requisitus, requirentis peccatum ex illius confessione sacramentali cognoverit: Si sacerdos sciat peccatum alicujus, qui Eucharistiam petit, per confessionem vel alio quolibet modo, distinguendam est, quia aut peccatum est occultum, aut manifestum. Si est occultum, aut exigit in occulto, aut in manifesto. Si in occulto, debet ei denegare, et monere ne in publico petat; si autem in manifesto petit, debet ei dare. Verùm, cum sanctus doctor, in 3 part. Summæ, loco superius citato, minimè repetiisse dignoscatur id quod in 4 lib. Sent. scribens posuerat, quamvis ibi opportuna illius doctrine repetende occasio fuisse videatur, oritur hæc questio inter illius sectatores, utrum id quod in 4 Sententiarum dixerat, in posteriore Summâ confirmasse, non retractando, an revocasse, præmittendo, censendas sit.*

VI. Nos quidem hujusce controversiæ pelagus ingredi volumus. Sed eam procul dabo sententiam cautiorem et magis tutam esse ac meritò sequendam existimamus, ut scilicet, quoniam omni ratione vitari oportet ea que penitentis Sacramentum odiosum fidelibus reddere possunt, et adeò districta est lex sigilli confessionis sacramentalis, ut confessarius ne cum ipso quidem penitente extra confessionem loqui possit de illius delicto quod per confessionem usque novit, nisi ipse penitens expressam ei licentiam tribuerit; ut, inquam, debeat sacerdos Eucharistiam ministrare peccatori occulto, eandem in occulto petenti, quoties illius peccatum ex auditâ dumtaxat ejusdem confessione sacramentali cognoverit. Quòd si præterea delictum illud aliando quam ex ipsâ delinquentis confessione compertum habeat, et præterea idem delinquenti, licèt occulto, et communionem in occulto petenti, denegandam hæc esse duxerit, non omittat eidem significare, salvo semper notitiæ auctore, cognitum sibi esse illius statum aliâ ratione, quæ nihil commune habeat cum Sacramento Penitentis. Hæc sententiâ deducitur ex cap. *Si sacerdos*, de Officio iudicis ordinarii; eamque insinuat Sylvius, loc. cit., § *Singularis tamen difficultas*, pluribus autem illustrat et firmat Cabassutius, in Theor. et Prax. jur. canon., lib. 5, cap. 7, num. 4. Denique P. Maurus societatis Jesu theologus, qui plures annos in Romano societatis lyceò magno cum plausu theologiæ cathedræ moderatus est, tom. 5, lib. 12, q. 170, n. 11, post relatam opinionem ab Angelico doctore prolatam in 4 Sentent., quam etiam magni nominis theologi, Suarez et Vasquez, amplexi sunt, eam quidem speculative sustineri posse, dicit; sed in eadem ad praxim deducendâ non parùm periculi fore ait, ne fortè in aliquem scopulum incidatur ex his quos supra inuimus.

VII. Haecenus de peccatore occulto, qui vel publicè vel occultè Eucharistiam petit. Jam verò dicendum est de publico peccatore, qui Sacramenti communione postulat sive in publico, sive in occulto. De hoc autem tutissima et generalis regula est, ut à sacrà mensà repellatur. Si peccatum est manifestum, debet denegari Eucharistia, sive in occulto, sive in manifesto petat. Ita S. Thomas, loc. cit., in 4 Sentent., qui etiam alibi, in 3 part., q. 80, art. 6, ad primum, Salvatoris sententiam repetens, ait: *Sancta prohibentur dari canibus, id est, peccatoribus*. Idem sentit S. Bonaventura, aliique theologi communiter docent, post S. Cyprianum, cujus sententia relata est in can. *Pro dilectione*, de Consecrat., dist. 2. Plena sunt autem hujusmodi prohibitionum synodalia episcoporum statuta, ut videre est in iis quae S. Carolus Borromeus edidit, et in aliis quae indicantur à Geneto, Theol. Moral., tom. 3, tract. 4, de Sacram. Euchar., cap. 9, quæst. 5. Quare nil aliud in hæc materia querendum superest, nisi ut statuatur quinam sint publici et manifesti peccatores quibus deneganda est Eucharistia, sive eam publicè, sive in occulto petant.

VIII. Questionem tractat Angelicus doctor in cit. art. 6, ubi in corpore hæc habet: *Quidam sunt occulti peccatores, quidam verò manifesti, scilicet per evidentiâ facti, sicut publici usurarii, aut publici raptores, vel etiam per aliquod iudicium ecclesiasticum vel seculare*. Cùmque deinde, in q. 82, art. 9, in respons. ad tertium, statuatur assistendum non esse misse concubinariorum sacerdotis, ita subiit: *Sed hoc intelligendum est de notorio vel per sententiam, quæ fertur in convictam, vel per confessionem in iure factam, vel per evidentiâ facti, quando non potest factum aliquâ tergiversatione celari*. Itaque hoc turò asserendum videtur cum Sylvio, loc. cit., ad art. 6 dictæ quæst. 1, manifestos peccatores, ad effectum de quo agitur, censeri eos quorum peccata noscuntur aut per iudicis sententiam, aut per propriam confessionem in iudicio factam, aut per evidentiâ facti, quæ nullâ possit tergiversatione celari; quod etiam ante illum statuerat Sotus in 4 Sent., dist. 12, q. 1, art. 6, § *Ambiguitus*, et rectè deducitur ex cap. *Tua nos*, et in cap. *Quæsitum*, de Cohabit. clericorum. Eorum autem opinio est rejicienda, qui asserunt neminem publici peccatoris censurâ notandum, aut ab eucharisticâ mensâ segregandum esse, præter cum quem iudicis sententia talem esse declaravit, cum ex præmissis constet manifesti quoque peccatoris nomine ad hunc effectum censeri eum qui notoriè talis est, quamvis nec ipse in iudicio delictum confessus sit, nec super eo iudex ecclesiasticus aut laicus sententiam tulcrit, ut probè etiam animadvertit Jucina, de Sacramentis, diss. 1, q. 6, cap. 7, art. 1; continuator operis Tournely, tract. 3, de Censuris, part. 1, cap. 5; Genett., tom. 3, de Sacram. Euchar., p. 182, q. 8 editionis Latinæ; Gamachaus, tom. 3, q. 79, cap. 2, pag. 445; quibus consonant decisiones relatae in Collationibus Andegavensibus anni 1716, tom. 2, pag. 236, et in Rhodomagensibus, de Sacramento Eucharistiae; ita denique intelligenda esse synodorum decreta, et Ritualium præscripta quibus, ut supra innumis, publici peccatores à communione arcantur, sine dubitatione censuit Van Espen, Jur. eccl. univers. part. 3, lit. 4, cap. 2, n. 20, ita scribens: *Cum ergo Ritualia atque synodalia decreta velint universim, publicos et notorios peccatores à communione repelli, manifestum est à verbis et mente Ecclesiae omnino deviare qui hujusmodi peccatores non prius voluit esse repellendos quam per sententiam iudicis sint aut notorii peccatores declarati; quasi non possent per notorietatem facti esse verè notorii et publici peccatores, antequam per sententiam tales essent declarati. Nam forsân scandalum non esset, aut sanctum non daretur canibus, si notorius peccatoribus notorietate facti administraretur publicè Eucharistia, quamvis necdum per sententiam domini officialis ut tales condemnati essent?*

CAPUT XII.

In quo agitur de viatico pueris exhibendo; item de iis qui, persecrante eodem morbi periculo, instant viaticum sibi exhiberi; et aliqua de frequenti aut quotidianâ communione.

I. Rectè tamen et sine reprehensione poterit episcopus synodali constitutione parochos compellere ad administrandum sanctissimum viaticum pueris mox decessuris, si eos compererit tantam assecutos iudicii maturitatem, ut cibum istum celestem et supernum à communi et materiali discernant; haud enim leviter delinquere credimus qui pueros etiam duodennes et perspicaris ingenii, sinunt ex hæc vitâ migrare sine viatico, hæc unam ob causam, quia scilicet nunquam antea, parochorum certè incuriâ et oscitantâ, eucharisticum panem degustarunt. Ad ejusmodi autem gravem abusum radicibus extirpandum, quem nulla profectò cohonestare valet probabilis theologorum opinio ad quam parochi confugiant, ut suam aut prorsus excusent, aut ad minus levent culpam, nonnulla sunt breviter præmittenda. Cuiuslibet antiquitatis studioso notissimum est antiquam Ecclesiae consuetudinem obtinuisse ut sanctissimæ Eucharistiae participes fierent infantes statim post Baptismum, quod pluribus monumentis demonstrat Martene, de antiq. Eccles. Ritib., tom. 1, lib. 1, cap. 1, art. 15, § 11, iisdemque infantibus perinde ac adultis consuevisse frequenter sacra mysteria ministrari, testantur Cyprianus, tract. de Lapsis; auctor Const. apostol., l. 8, c. 12 et 13; Dionysius, seu quicumque sit auctor eccles. Hierarch., c. 2 et 7; Augustinus, serm. 8, de Verbis Apostoli, et epi-t. 166, ad Bonifac., et constat ex Sacramentario, quod inscribitur nomine Sancti Gregorii, tit. de Sabbato sancto, aliisque testamentis adductis à cardinali Boniâ, Rer. liturgic., lib. 2, cap. 19, num. 11; à Martene, cit. lib. 1, cap. 4, art. 10, § 14; à Juenin, de Sacram., diss. 4, quæst. 6, cap. 2; atque etiam ab hæretico Binghamo, Origin. Eccles. tom. 4, lib. 12, cap. 1, § 3, et tom. 6, lib. 15, cap. 4, § 5, 7, et cap. 7, § 4. Hic mos quem à Græcis suâ ætate retentum observat D. Thomas, 3 part., quæst. 80, art. 9, ad 3, et etiamnum apud eosdem perseverare, tradit Arcudius, l. 5, de Sacram. Euchar., cap. 11, quandònam in Ecclesiâ Latinâ obsoleverit, incertum est: hoc unum certò scimus, ejusdem ritus vestigia inveniri apud Hugonem à Sancto Victore, qui seculo XII scripsit, de Sacram., lib. 1, cap. 20, et apud Guibertum abbatem, auctorem XII seculi, lib. 4, de Pignoribus sanctorum, cap. 2, § 1. Sed subsequenti ætate ea deprehendimus omnino deleta, nec quadragesimæ abhinc annis usquam. Legimus fuisse infantibus sanctissimam Eucharistiam in Ecclesiâ Latinâ administratam. Utramque disciplinam, habitâ ratione diversitatis temporum, commendavit Tridentinum, sess. 21, de Communione, cap. 4, ubi hæc habentur: « Denique sancta synodus docet parvulos usu rationis carentes nullâ obligari necessitate ad sacramentalem Eucharisticam communionem... Neque idèd tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit: ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam, pro illius temporis ratione, habuerunt; ita certè eos nullâ salutis necessitate id fecisse sine controversiâ credendum est. »

II. Factâ porò prædictâ disciplinæ mutatione, Innocentius III, in cap. *Omnis utriusque sexus*, de Pœnit. et Remiss., omnes Christi fideles, postquam ad amos discretionis pervenerint, obligavit ad Eucharistiam ad minus in Paschate reverenter percipiendam. Hinc verò orta est inter scholasticos dissensio in determinando tempore quo ejusmodi præcepto urgeri incipiunt pueri. Plerique doctores non improbabiler docent omnes pueros statim ac sunt doli capaces, sicuti astringuntur sacramentalis confessionis præcepto, ita obligari ad communicandum in Paschate, nisi fortè, ut decernitur in cit. cap. *Omnis utriusque sexus*,

de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendam. » Allegata enim decretalis Innocentii III utrumque præceptum coniungit, et absque ullo inter unum et alterum discrimine utrumque onus imponit omnibus utriusque sexus fidelibus, postquam ad aetas discretionis pertenerint. Ita Paludanus, S. Antoninus, Tabiena, quos refert et sequitur Joannes Sanchez, in Selectis, disp. 26, quibus adde Castropanam, tract. 21, disp. unie., punct. 10, num. 11, et Philippum Delacruz, in Thesaur. eccl., tract. 1, § 11, num. 5, atque huc sententiæ patrocinatur Manuale Henrici episcopi Sistaricensis, in synodo Sistaricensi approbatum, in cujus can. 16 habetur: « Moneant autem sacerdotes parochianos suos ut parcos à septennio et supra Pater noster et Credo doceant, ac in die sancto Parasceve ad ecclesiam adducant ad osculandam crucem, et in die sancto Paschæ ut corpus Christi, prius tamen confessi, recipiant; » tom. 4 Aneodot. Martene, et Durand., col. 1082. At alii, quos citat et sequitur Suarez, tom. 5, in 5 part., quest. 80, disp. 70, sect. 1; Vasquez, disp. 214, cap. 4; Dicastillo, tom. 4, disp. 10, dub. 5, n. 110, perfectiorem usum rationis expectandum censent ut pueri ad annum communionem constringantur: non omnis quippe discretio qua sufficiens habetur ad se expiandum sacramentali confessione satis est ad ritè percipiendam Eucharistiam, cujus excellentia majorem exigit in suscipiente iudicii maturitatem ut debitè religione ac reverentiâ ad eam accedat. Quo verò ætatis anno eam maturitatem advenisse sit præsumendum, non potest certâ regulâ definiri: cum alii tardius, alii citius perfectam rationis usum rerumque spiritualium intelligentiam assequantur: id autem intra decimum et decimum quartum ætatis annum communiter evenire notat citatus Suarez.

III. Verùm, etsi doctores inter se dissentiant, ferè tamen communiter fatentur tantam non desiderari ritatem ut quis in mortis articulo et possit et debeat sanctissimo viatico muniri: quinimo laudatus Suarez expressè docet omnibus qui sunt dolè capaces positus in vitæ discrimine illud esse ex divino præcepto porrigendum; citatum quippe scilicet in hunc modum absolvit: « Atverò de communionem faciendâ in articulo mortis non est eadem ratio... Unde existimo in illo articulo dandam esse communionem cuicumque homini habenti usum rationis ad peccandum, et capaci confessionis et extreme unctionis. Quod Navarrus quidem fatetur esse omnibus consulendum; ego v. rò existimo esse obligationem tam ex parte petentis quam dispensantium, » etc. Saresii sententiam pluribus comprobat cardinalis de Lugo, de Euch., disp. 15, sect. 4, num. 37, eidemque suffragatur auctor anonymus in cœmone MS prolato à Martene, de antiq. Eccl. Ritib., cit. tom. 1, lib. 1, cap. 4, art. 10, § 14, inquit:

*Non pueris infra bis quinque manentibus annos
Des corpus Domini, quamvis sint corpore puri:
Quid sumant cum ignorant, ergo prohibeantur:
Excipe quos urget fera mors, avari licet his sint
Octo, sive novem, vel septem, dum sibi constat
Scire Pater noster, et eorum vita probata.*

Quare nulli controversæ opinioni calculum adjicit episcopus qui in sua synodo parochos seriò adhortatur et monet ne patiantur omnes pueros indiscriminatè interire sine Christi corporis viatico, illudque iis præbendum præcipit quos iidem parochi, diligenti præmissio examine, tantâ compererint polleere ingenii perspicaciâ, ut lateant sub speciebus sacramentalibus Christum et firmiter credant, et reverenter adorent: tunc verò securitas id in synodo decernitur cum non determinatur certa ætas in quâ accessurus puer sit Christi corpore reficiendus, circa quam unice vertitur theologorum dissensio, sed ipsiusmet prudentis parochi iudicio permittitur definire an moriturus puer, spectatâ ejus indole, sit tanti Sacramenti capax; hoc

siquidem adhibito temperamento, nemo facilè contradicet synodali constitutioni, cui potè omnes theologi suffragantur.

IV. Similiter, absque formidine se aliquâ involvendi controversiâ, et potest et interdum debet episcopus consituere ne parochi renuant sanctissimam Eucharistiam iteratò deferre ad ægrotos qui etiam perseverante eodem morbi periculo, illam sæpius per modum viatici, cum naturali jejuniis servare nequeant, percipere cupiunt. Quamvis enim Vasquez, in 5 part., disp. 214, cap. 2, in fin., doceat divino præcepto satisfieri per unicam perceptionem sanctissimi viatici in eadem ægritudine, nullum tamen invidiam alienius nominis theologum qui neget et licitum, et pium, ac laudabile esse illud sæpius repetere. Ita quippe expressè tradunt Sylvester, verb. *Eucharistia*, § 5, § 6; Tabiena, verb. *Communicare*, num. 48; Sotus, in 4, dist. 12, quest. 1, art. 8; Teletus in Summâ, lib. 10, cap. 15; Henriquez, lib. 8, cap. 4, num. 1, et cap. 50, num. 1; Suarez, disp. 68, sect. 5; Layman, lib. 5 Summ., tract. 4, cap. 6, num. 20; Diana, tom. 1, tract. 7, resol. 57; cardinalis de Lugo, disp. 15, sect. 5, num. 64, qui malè tradidit Vasquez, quasi auctorem contrariæ sententiæ, cum hic de solâ loquatur obligatione, ut diximus, et legenti patebit.

V. Aliqua dumtaxat dissensio est in præsumendo temporis spatio quod debeat intercedere ut intra eandem infirmitatem possit iterum non jejuno dari Eucharistia. Aliqui enim cum Navarro, multum temporis interfluere debere existimant inter unam et alteram communionem; quam indefinitam Navarrus assertionem de spatio triginta dierum explicat Villalobos, in Summ., 1 part., tract. 7, dub. 38. Alii cum Suarez, cit. loc., decem aut octo dies exposunt. Alii cum Ludovico à Sancto Joanne in Summâ Hispano sermone editâ, tom. 1, quest. 7, art. 10, difficult. 4, de Sacram. Euch., post elapsos tres dies viaticum iterari concedunt. Alii demum cum Layman, cit. cap. 6, num. 20, etiam insequentè die illud repeti permittunt, si videatur instare mortis periculum, et ægrotus, qui cum sanus esset frequenter consueverat eucharisticam panem degustare, eo denuò nutrirè et roborari cupiat. Abstractat igitur episcopus ab hisce questionibus; solamque parochis insinuet posse et debere sanctissimum viaticum in eadem infirmitate iterum et tertio administrari; præsertim si ipsimet ægrotantes iterum cœlestem illum panem esuriant; et, si velit, panem etiam in parochos decernat qui post plurimum temporis Eucharistiam ad eundem infirmum eam devotè efflagitantem, falsis quibusdam et emendicatis pretextibus, denuò deferre obstinatè detrectant: nihil quippe in hac saluberrimâ constitutione invenietur censurâ et castigatione dignum.

VI. Quòd si in synodo aliquid etiam dicendum occurrat de sacramentalis communionis frequentia, caveat episcopus ne aut universim improbet, aut omnibus indiscriminatè susect quotidianum ad sacram mensam accessum. Etsi enim prisci fideles consueverint quotidie eucharisticum panem degustare, quod isclusus ex S. Justino, in apologiâ 1 quam pro Christianis obtulit imperatori Antonino; ex S. Cypriano, in expositione Orationis Dominicæ; ex S. Hieronymo, epist. 50; ex can. *Omnes fideles*, de Consecrat., dist. 1, et can. *Peracta*, ibid., dist. 2, quidquid sit, an ad quotidianam communionem ex Ecclesiæ præcepto adigerentur, quemadmodum opinatur Vasquez, 5 part., disp. 214, an potius ex merâ devotione et charitatis ardore quotidianus ejusdem esus fuerit à fidelibus receptus, quod existimat Suarez, cit. disp. 69, sect. 5, et Joann. de Sacram., dissert. 4, quest. 9, cap. 5, art. 1, in fin., indubitatum est posterioribus seculis, postquam scilicet elanguit fidelium charitas, non solum intermissam fuisse communionis frequentiam, sed jam dudum, hoc est, à seculo XII, inter pios et doctos vehementer dubitatum an consulendus esset fidelibus quotidianus Christi corporis esus: siquidem

apud Innocentium III, de Myst. r. miss., lib. 4, cap. 42, legimus: *Dixerit ergo quispiam communicandum esse quotidie; dixerit alius quotidie communicandum non esse: quæ certè verba indicant rem positam in questione, quam Innocentius non solvit, subjungens: Faciat unusquisque quod piè crediderit faciendum; atque ad id comprobandum affert Augustinum relatam in eam. Quotidie, de Consecrat., dist. 2, ubi ait: Dixerit quispiam non quotidie accipiendum Eucharistiam, alius affirmet quotidie; faciat unusquisque quod secusdam fidem suam piè credit esse faciendam. Eandem questionem distinctè et perspicuè, suo more, pertractavit D. Thomas, 3 part., quest. 89, art. 10, in qua docet eum quidem eucharistici panis in se spectatum semper esse salutarem, et nihilominus non semper cuiuscumque expedire illam sumere, qui non semper reperitur in sumente dispositio requisita ad dignam illius comestionem, ex quo concludit: « Et idcirco, si aliquis se quotidie ad hoc paratum inveniat, laudabile est quòd quotidie sumat. Unde Augustinus, cum dixisset: Accipe quotidie ut quotidie tibi prosit, subiungit: Sic vive ut quotidie merearis accipere. Sed, quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta hujus devotionis occurrunt propter corporis indispositionem vel animæ, non est utile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere. »*

III. Hæc perpendentes sanctissimi Tridentini Patres, du-bus à se editis decretis fideles hortati sunt ad sanctissimæ communionis frequentiam, sibi que in votis esse demonstrarunt ut quilibet tantà emineat morum integritate ut dignè possit etiam quotidie Christi caribus pasci; consulti tamen abstinuerunt ab universali regulâ hæc de re tradendâ, cum satis exploratum habuerint eam unicè desumî posse à cujuslibet peculiari statu, devotione et enacitate. Primum decretum habetur sess. 13, de Eucharistiâ, cap. 8, estque hujusmodi: « Paterno affectu admonet sancta synodus, hortatur, rogat et obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes et singuli qui christiano nomine censentur... hæc sacra mysteria corporis et sanguinis ejus eâ fidei constantiâ et firmitate, eâ animi devotione, eâ pietate et cultu credant et venerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint. » Alterum extat, sess. 22, cap. 6, de Sacrific. miss.: « Optaret quidem sacrosancta synodus ut in singulis missis fideles astantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quò ad eos sanctissimæ hujus sacrificii fructus uberius proveniret. »

VIII. Sed nihilominus hæc saluberrima Tridentini decreta non extinxerunt antiquam quam innuimus controversiam; quinimò hæc seculo elapso acris inter theologos recruduit: plures quippe quotidiane communionis plus æquo patrocinantes, eam omnibus sine ullo personarum delectu suadendam dicitarunt: è quorum numero fuit qui hanc etiam propositionem non est veritus asserere, quam die 2 martii 1679 apostolicæ damnationis telo confixit Innocentius XI: *Frequens confessio et communio etiam in his qui gentilitate vivunt est nota prædestinationis*: alii contra frequentiore multoque magis quotidianam ad sacram mensam accessum nimium imprudenter universam damnarunt. Utriusque classis auctores referunt Rhodius, disp. 4, quest. 4, sect. 1, § 2 et 5; Joannes Sanchez, disp. 22; cardinalis de Lugo, de Euchar., disp. 17, et Cardenas, Crisis theolog. tom. 3; disp. 66. Ad hæc verò litem præcedendam, jubente atque approbante Innocentio XI, die 12 februarii 1679, promulgatum est decretum, quod integrum legitur apud citatum Cardenas, cap. 4, et Lacroix, lib. 6, part. 4, num. 665, è quo hæc verba, ad episcopos maxime pertinentia, transcribimus: « In hoc igitur pastorum diligentia potissimum invigilabit, non ut à frequentibus aut quotidianâ sacræ communionis sumptione unicâ præcepti formulâ aliqui deterreantur, aut somnandi sites generaliter constituentur, sed magis quid singulis

permittendum per se, aut parochos, seu confessarios sibi docerendum putet; illudque omninò provideat ut nemo à sacro convivio, seu frequenter seu quotidie accesserit, repellatur, et nihilominus det operam ut unusquisque dignè, pro devotionis et præparationis modo raris aut crebrius, Domini corporis suavitate degustet... Proderit etiam, præter parochorum et confessoriorum diligentiam, operâ quoque concionatorum uti, et cum eis constitutum haberi ut, cum fideles ad sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod fieri debent) accenderint, statim de magnâ ad illud somnandum præparatione orationem habeant; generalique ostendant eos qui ad frequentiam aut quotidianam salutiferi cibi sumptionem devoto studio exitantur, debere, sive laici negotiatores sint, sive conjugati, sive quicumque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate Sacramenti ac divini iudicii formidine discant celestem mensam in qua Christus est revereri; et, si quando se minus paratos senserint, ab eâ abstinere seque ad majorem præparationem accingere. »

IX. Si itaque in synodo instituitur sermo de frequenti aut etiam quotidiano sanctissimæ Eucharistiæ usu, non est deviandum ab hujus decreti sententiâ; sed, si qua parochis tradenda sit instructio, curandum est ut hæc illi admissim respondeat; præcipue verò monendi sunt confessarii ne frequentem ad Eucharistiam accessum his aut suadeant aut permittant qui in gravia peccata sæpè labuntur, nec de penitentia peragenda suâque vitâ emendandâ sunt solliciti, sicut nec illis qui, etsi gravia evitent crimina, voluntatem tamen habent venialibus incurrentem: quæ de re legendi sunt S. Franciscus Salesius, Philotheæ part. 2, c. 20, et Joannes Thauletus, serm. 4, in festo ven. Sacramenti.

CAPUT XIII.

De pertinentibus ad Sacramentum Penitentia, et signanter de quæstione ejusque usu in synodalibus constitutionibus quoad necessitatem aliquam dilectionis Dei in attritione ex metu gehennæ conceptâ, aut dictæ necessitatis exclusionem.

I. Sancta Tridentina synodus, sess. 14, cap. 4, de Penitentia, duplicem designans contritionem, utriusque virtutem et efficaciam in hunc modum explicat: « Docet præterea, etsi contritionem hæc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto quod in illâ includitur, non esse ascribendam. Illam verò contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritûs sancti impulsam, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum motantis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et, quamvis sine Sacramento Penitentia per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eam ad Dei gratiam in Sacramento Penitentia impetrandam disposcit. »

II. Ex his concilii Tridentini verbis celebris orta est questio, qualis sit illa attritio quæ ad Dei gratiam in Sacramento Penitentia impetrandam disposcit. Atque ut in primis de ipso attritionis vocabulo aliquid dicamus, illud non esse antiquissimum, neque ante annum 1220 in scholis vulgari ceptum, eruditi omnes optimè norunt cum Morino, de Penit., lib. 8, cap. 2, nam. 14. Quod tamen per nomen significatur et Patribus et theologis semper perspectum fuisse nemo dubitat: omnes quippe duplicem semper agnoverunt contritionem; unam perfectam, quæ ex se justitiam et sanctitatem affert; alteram imperfectam, quæ sola homini justificando impar est. Hanc verò contritionem imperfectam visum est scholasticis congruo vocabulo appellare attritionem. « Sicut enim, inquit Estius, in

4. dist. 16, § 9, in corporalibus attritionem dicitur quod aliquo modo, nempe forinsecus tantum, laesum est aut comminutum; contritum verò quod totum intus, et foris fractione in minima resolutum est; ita in spiritualibus attritio ab illis dicta est imperfecta quaedam et aliquosque tantum progressa poenitentia: contritio verò poenitentia intima et perfecta. »

III. Porro ex multiplici capite potest hæc contritionis imperfectio dimari: et primo loco valde imperfecta est contritio quæ non est supernaturalis, sed unice movetur ab objecto naturali, aut non elicitur viribus gratiæ. Hanc sufficientem non esse ad justificationis gratiam tam extra quam intra Sacramentum consequendam omnes fatentur: est enim similis poenitentia Antiochi, qui peccatum deflebat, non quod esset offensæ Dei, sed propter gravissimum morbum quo cruciabatur; quod de causâ veniam à Deo non est consecutus, 2 Machab., cap. 9, et quamvis aliquot ex veteribus scholasticis visi sint huic naturali attritioni vires tribuere ad hominem Deo reconciliandum, eorum tamen opinio proscripta est ab Innocentio XI, qui anno 1679 hanc proposuisset, num. 57, damnavit: *Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam*. Advertendum tamen ne quis confundat motivum poenitentia cum occasione quæ ad poenitentiam excitatur; etenim multi morbo alicujus temporali male vexati, perpetrata crimina mente revolvunt, et, Dei gratiâ auxiliante, illa ex motivo superno, serio detestantur; sicut accidit Ninivitis, qui, timore mortis temporalis ac subversionis urbis quam Jonas prænuuntiabat commoti, per veram, sinceram et supernaturalem contritionem ad Deum conversi sunt.

IV. Imperfecta pariter est contritio quæ ab aliquo duntaxat peccatorum genere, non ab omnibus, voluntatem avertit: evenire enim potest ut quis ex speciali affectione erga aliquam virtutem peccata eidem opposita detestetur, quam tamen propositum habeat cætera præcavendi quæ aliis virtutibus adversantur. Ac demum imperfectissima erit hæc contritionis nomen ea meretur quæ non procedat ex deliberatâ voluntate, sed potius sit quaedam velleitas, seu sterilitas in effectum displicentiæ de peccato, absque absoluto proposito in posterum non peccandi. Evidens porro est scaturam ex his posterioribus contritionibus ad justificationem prodesset, quia neutra excludit voluntatem peccandi, sicut Tridentinum exposcit, neque ad illam pertinet poenitentiam quam à nobis exigit Dominus, Ezechielis, cap. 18: *Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite à vobis omnes pravitationes vestras in quibus prævaricati estis: et facite vobis cor novum et spiritum novum*.

V. Alia est contritio supernaturalis et efficaci, omnem excludens voluntatem peccandi, quæ nihilominus aliis nominibus dicitur imperfecta; et in quam unice cadit controversia quam proposuimus. Et primo quidem potest contritio esse imperfecta, imperfectione merè negativâ; quia scilicet, etsi concipiatur ex eodem motivo charitatis, seu amoris Dei super omnia, ex quo concipiatur contritio perfecta, ad istius tamen intentionis gradum non pertingit, sed est, debilis, tenuis et remissa. Secundò dicitur imperfecta, quia peccata detestatur propter Deum dilectum, non tamen amore amicitia, sed concupiscentiæ, hoc est, dilectum, non quatenus est in se summè bonus, sed quatenus est bonus nobis, seu quatenus nostra felicitas, beatitudo et finis ultimus. Tertio, et plerumque, nomine contritionis imperfectæ intelligitur dolor de peccatis unice conceptus atque elicitus propter eorumdem turpitudinem, aut sobam metum poenarum et gehennæ, absque illâ Dei dilectione. Verum hæc eadem contritio imperfecta potest ita moveri ex timore gehennæ, ut simul conjugatur cum aliquo Dei amore initiali; quatenus scilicet voluntas quæ peccata odit propter supplicia simul fertur quodammodo in Deum, ut objectum diligibile, eamque incipit amare, quamvis nondum auset amore perfecto charitatis. Difficile tamen est ex-

plicare hunc amorem initialem, nisi dicamus eum esse verum actum amoris, sed debilem, tenuissimum atque in minimo gradu: ac proinde hæc quarta species contritionis imperfectæ videtur ferè coincidere cum primâ ex nuper enumeratis, neque in alio ab eâ differre, nisi quòd illa sit ex solo charitatis motivo, hæc verò admixtum etiam habeat timorem poenarum.

VI. His positis, quamvis ante Tridentinum communiter theologi docerent ad Dei gratiam in Sacramento Poenitentia obtinendam satis esse contritionem imperfectam, quam jam tum attritionem nuncupabant; attritionis tamen nomine nunquam dolorem intellexerunt de peccatis aliunde excitatum quam ex motivo charitatis seu omnino sejunctum ab aliquo saltem remisso, tenui, debili, seu initiali amore benevolenti Dei: sicuti testatur doctissimus Morinus, cit. lib. 8, cap. 4, num. 2. Omnium autem primi Franciscus Victoria et Dominicus Soto, ambo ex ordine Dominicanorum, docerunt ad peccatorum remissionem virtute clavium assequendam satis esse attritionem merè servilem, seu conceptam ex solo metu gehennæ; modò tamen hæc à poenitentia bonâ fide reputetur contritio ad quam ceteroquin eliciendam eam pro viribus conari debere affirmarunt. At Melchior Canus, Victoria et Soti sententiam secutus, eam præterea extendit ad attritionem merè servilem, sic cognitam, hoc est, quæ à poenitente non existimetur vera contritio, sed talis esse cognoscatur, qualis reverè est. Enimverò, si materia proxima sacramenti Poenitentia esset vera contritio, error poenitentis bonâ fide se contritum reputantis, cum reverè contritus non sit, eum quidem excusaret à culpâ, sed non disponderet ad gratiam assequendam in Sacramento, quod, ex defectu materie proximæ, esset irritum; eo pacto quo quî, solo elicto actu doloris merè naturalis, quem tamen credit supernaturalem, ad Sacramentum Poenitentia accedit, non fit ulique sacrilegus reus, sed Sacramenti effectu privatur: quemadmodum rectè ratiocinatur Suarez, tom. 4, in 3 part., disp. 20, sect. 4, num. 15 et seq. Quamobrem, si ad Sacramentum poenitentia sufficit attritio servilis, quæ reputetur contritio, ut voluit Soto, necessariò inde consequitur sufficientem etiam esse attritionem merè servilem, ut docuit Melchior Canus.

VII. Melchioris Cani sententia vix nata scholas omnes pervasit, et tanto plausu excepta est, ut plurimos ac magni nominis statim inveniret patronos: « Sed præ cæteris, inquit Morinus, cit. loc., hanc opinionem celebrem reddiderunt duo theologie scholastica clarissima et famosissima lumina, Franciscus Suarez et Gabriel Vasquez, quos innumeri nunc sequuntur theologi. » Verum qui inter istos doctiores et sapientiores habentur, pavidi quodammodo et meticulousi, ac magnâ cum cautelâ, illi recentii opinioni subscripserunt, quam ipsemet Canus non nisi dubitanter astruxerat, part. 5, relect. de Poenit., inquit: « Contritio ponitur pars Sacramenti, quia est certa et indubitata materia. Quòd autem attritio sufficiat, quamvis verum sit, non est adeò certum et indubitatum; et ideo concilium Florentinum, communisque sententia tenens certum, relinquens incertam, ponit contritionem partem esse hujus Sacramenti. » Hæc eadem moderatissime sequitur Suarez, tom. 4, in 3 part., quest. 90, art. 4, disp. 13, sect. 4, num. 17, ubi, obligans fideles qui lethalem culpam admiserunt ad habendam contritionem charitate perfectam in articulo mortis, hanc offert rationem: « Nam, licet sit probabilis opinio attritionem conjunctam cum Sacramento sufficere ad justificationem; tamen non est certa, et potest esse falsa. Quòd si fortassè in re ita est, probabilis ista existimatio non sufficit ut homo solvetur. Ergo qui sciens et videns ita se mori permittit, voluntariò exponit se periculo morali æternæ damnationis. Nam, ubi est morale dubium, est morale periculum, præsertim in re tam gravi. Hic autem est morale dubium, cum illa opinio nec valdè antiqua, nec gratiam communis sit. » Suarezii mosi

tum confirmat Philippus Gamachæus : Summ. theolog. cap. 8, de Pœnit., inquires : « Etiam agnoscamus Sacramentum Pœnitentiæ reverè facere ex attritionis contritis, non tamen id omninò indubitatum... Ergo debet tunc conari ad veram contritionem, ut hoc modo attritio saltem evadat certam. » Et Paulus Comitulus, Resp. moral. lib. 1, quæst. 52, licet absolvi posse doceat qui ex solâ formidine æternæ pœnæ de peccatis dolet, hæc tamen prudenter addit : « Plures magnique theologi in pœnitente, antequam absolvatur, contritionem veram, charitatem formatam, requirunt, neque usque ad eò certum est attritionem pœnitenti esse satis. Quocirca sacerdotis partes præcipuè esse debent veræ contritionis motum in corde pœnitentis, auxiliante Deo, elicere, ardentique eum cohortatione urgere, ut propter Deum peccata admissa excrètur omnia. » Sed quod isti, tantâ adhibita circumspectione, affirmarunt, posteriores doctores, ob auctum sibi consentientium numerum animosiores facti, non solum absque ullâ dubitatione et limitatione asseruerunt, sed contrariam sententiam, requirementem in pœnitente aliquem charitatis amorem, saltem initialem, carpere et censurâ afficere non dubitarunt, eam omninò improbabilem, periculosam, Tridentini menti contrariam, atque implicitè et virtualiter quodammodò ab eodem Tridentino proscripam dicantes. Verùm istos redarguit cardinalis Pallavicinus, disertè affirmans unicum Tridentini scopum fuisse damnare hæreticos improbanes timorem servilem, tanquam inhonestum, neutiqum verò definire controversiam jam tum inter doctores catholicos agitam; lib. enim 12 Hist. Tridentini, cap. 10, num. 25, hæc ad rem appositè scribit : « Quantum ex actis conjicio, theologorum mens erat ut error hæreticorum damnaretur, tanquam inhonestum improbatum pœnæ timorem : non item ut ferret sententiam de scholasticâ questione, an hujusmodi timor non solum absque contritione animæ perfectâ (de quo controversia vix fuit, sicut patebit), sed etiam absque eo quod ullus excitetur amor imperfectus, sufficiat ad peccatorum remissionem in Sacramento. Id verò clarè liquet ex ipsâ probatione concilii : quæ hujus articuli doctrinam firmat, cap. 4, nimirum Nimirum pœnitentiam ex timore profectam ipsis præfuisse, cum certum esset, eo tempore quo Sacramento Pœnitentiæ adhuc non extabat, eam formidolosam pœnitentiam minimè sufficere per se ipsam ad peccatum delendum, sed vim tantummodò habuisse ad impetrandam novam gratiam, cujus ope adiceretur charitas. » Testatur deinde idem probatissimus historicus, supra citatum decretum, cap. 4, sess. 14, fuisse prius ita concinnatum, ut in eo diceretur attritionem ex metu gehennæ et pœnarum *sufficere* ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam, sed, intercedente Joanne Amiliano, Tudetano episcopo, ablatum fuisse verbum illud *sufficere*, ejusque loco subrogatum verbum *disponit*, quod profectò æquivoquum est, et referri potest eum ad dispositionem proximam, tum ad remotam, sicuti opportunè observant Petrus Lambertus Ledrou, in tract. de Contrit. et Attrit., dissert. 1, § 1 et seq.; Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et moral. lib. 2, de Sacram. Pœnit., art. 5, proposit. 5; Juennin, de Sacram., dissert. 6, quæst. 4, § 5; Tourneley, de Pœnit., quæst. 5, art. 2; Witasse, eod. tract., quæst. 3.

VIII. Ad hæc, ut observant Launois in dissert. de Mente concilii Tridentini circa contritionem et attritionem, part. 2, cap. 2, et citatus Ledrou, § 5, ex ipsismet Patribus et theologis qui concilio Tridentino interfuerant, eodem concilio absoluto, aliqui propugnârunt necessitatem inchoatæ contritionis, seu amoris initialis, ad Sacramentum Pœnitentiæ, inter quos Fredericus Nausea, episcopus Vicenensis in Austria, in suo Catechismo, et Franciscus Sonnius, episcopus Antuerpiensis, tract. 4, de Pœnit., cap. 6; hi pro sufficienti attritionis merè servilis dimicârunt, uti Andreas Vega, et etiam Dominicus Soto et

Melchior Canus. Non autem fuissent præsulæ et theologo in has oppositas sententias distracti, si quid à concilio Tridentino de hæc re definitum scrivisset.

IX. Cùm itaque versemur in questione ab Ecclesiâ hæctenus non definitâ, jure ac meritò Alexander VII, die 5 maii 1667, sub pœnâ excommunicationis lata sententiæ Sedis Apostolicæ reservatæ præcepit : « Cunctis et singulis fidelibus... ut, si deinceps de materiâ attritionis scribent, vel libros aut scripturas edent, vel doceant, vel prædicabunt, vel alio quovis modo pœnitentes, aut scholares, cæteros erudiant, non audeant alienius theologiæ censurâ, alteriusve injuriæ aut contumeliæ notâ taxare alteram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in prælatâ attritione ex metu gehennæ conceptâ, quæ hodiè inter scholasticos communior videtur, sive asserentem dictæ dilectionis necessitatem; donec ab hæc sanctâ Sede fuerit aliquid hæc in re definitum. » Caveant proinde episcopi ne in suis synodis aut in instructione sacerdotum quam synodis quandoque atqueunt, aliquid decernant aut de attritionis merè servilis ad Sacramentum Pœnitentiæ sufficientiâ, aut de amoris saltem initialis necessitate. Adhuc quippe sub iudice lis est : adhuc impunè pro unâ et alterâ sententiâ dimicatur. Paucis antea annis cardinalis Gottus, Theol. tom. 3, in 5 part. D. Thomæ, quæst. 4, de Contritione, dub. 4, § 4, sententiam propugnâvit non requirementem in pœnitente amorem Dei, ne initialem quidem, ad justificationis gratiam in Sacramento Pœnitentiæ assequendam. Hæc ipsâ in Urbe, operâ et curâ P. Caroli Jacobi Romilli, ordinis Minorum conventualium generalis ministri, typis recusum est opus Claudii Frassen inscriptum : *Scotus academicus*; cujus auctor, tom. 10, pag. 563, strenuè defendit attritionem ex solo metu pœnarum et gehennæ, atque ex amore concupiscentiæ seu affectu spei conceptam, modò supernaturalis sit omnemque excedat voluntatem peccandi, esse sufficientem dispositionem ad Sacramentum Pœnitentiæ fructum in se derivandum. Contra verò cardinalis Denhoff, episcopus Cæsariensis, in suâ Instructione pastorali de Pœnit. Sacram., pag. 33, aliaquam amorem in attritione requirit ut sit sufficientes Sacramenti Pœnitentiæ materia. Franciscus Maria Campioni, anno 1698, doctam elucubravit dissertationem theologicæ-scholasticam, in quâ totis viribus conatus est demonstrare necessitatem aliqualis amoris Dei, saltem imperfecti et initialis, ad impetrandam gratiam in Sacramentis quæ dicuntur *mortuorum*. Et laudatus Petrus Lambertus Ledrou, episcopus Porphyriensis, apostolice sacrarii præfectus, cum per Urbem evulgatam vidisset dissertationem à Bartholomæo Rivio, ejusdem sui Augustiniani Instituti theologo exaratam, in quâ auctor decernit pro sufficienti attritionis omnis charitatis expertis ad valdè et cum fructu recipienda Sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ, eidem statim contradicentem se præbuit, aliisque editis dissertationibus san. mem. Clementi XI nuncupatis, nullum non adhibuit argumentum quod aptum putaverit ad prædictam opinionem refellendam; contendens attritionem merè servilem ne à Sacramento quidem vires sortiri quibus valeat hominem proximè disponere ad Dei gratiam vel primò obtinendam, vel admissam recuperandam. Hinc rectè intulit Berti, Theolog. tom. 7, lib. 34, cap. 5, nihil hæctenus à Sede Apostolicâ de hæc questione decisum, sed libertatem cuique datam ex præfatis opinionibus eam eligendi et docendi quam maluerit.

X. Sed non ideo prohibentur episcopi confessorios monere ut pœnitens ad veram et perfectam contritionem hortentur et excitent : id siquidem facientium suadent etiam præcipui auctores qui pro sufficientiâ doloris ex solo metu gehennæ steterunt, uti Suarez, Gamachæus, Comitulus, quorum testimonia supra retulimus. Et, quod magis est, ita fieri præcipit Rituale romanum jussu Pauli V editum, tit. 18, confessorio injungens ut, auditâ pœnitentis sacramentali confes-

sione ejusque peccatis diligenter expensis: « Opportunas correptiones ac monitiones, prout opus esse viderit, paternâ charitate adhibeat, et ad dolorem et contritionem efficacibus verbis adducere conetur: » cui consentit Rituale Argentinenſe editum à cardinale de Rohan, tit. de Pœnit., § 1, ubi hæc habentur: « Ceterùm penitentes suos admonere non cessent confessarij ne se putent securos in Sacramenti Pœnitentiæ perceptione, si præter fidel et spei actus non incipient diligere Deum tanquàm omnis justitiæ fontem, ut loquitur sacrosancta synodus Tridentina. »

CAPUT XIV.

De confessione quam novissimâ synodi excipiendam præhibet confessario qui est in opere carnali complex criminis cum penitente peracti.

I. Ut jam, post dispositionem requisitam in penitente, aliquid de confessarij jurisdictione, quod ad propositum pertineat, dicamus, unum animadversione dignum censemus. Quamvis Sacramentum Pœnitentiæ sit à Christo Domino institutum per modum judicij, et nemo esse queat iudex in causâ propriâ; nihilominus communiter existimant theologi, duce D. Thomâ, solâ specialitâ naturâ Sacramenti, posse confessarium sui criminis socium à secum perpetrato peccato, cujuscumque speciei illud sit, in foro Sacramentali absolvere: siquidem tunc, non de propriâ, sed de alienâ culpâ iudicium profert: neque, seclusâ legum prohibitione, repugnat ut quis iudicis personam assumens, de commissio ab altero delicto sententiam dicat, licet ejusdem delicti ipse, tanquàm privatus, particeps fuerit. Ita D. Thomas, in Supplement., 3 part., quest. 20, art. 2: « Ad primum ergo dicendum, quod in tali casu nec sacerdos debet audire confessionem mulieris, cum quâ peccavit, de illo peccato, sed debet ad alium mittere, nec illa debet ei confiteri, sed debet petere licentiam ad alium eundem, vel ad superiorem recurrere, si ille licentiam denegaret, tum propter periculum, tum quia est minus verecundia. Si tamen absolveret, absolutus esset. Quod enim Augustinus dicit, quod non debeat esse in eodem crimine, intelligendum est secundum congruitatem, non secundum necessitatem Sacramenti. » An verò non solùm validè, sed etiam licitè id fiat, non consentiant auctores. Aliquam certè labem in eâ confessione D. Thomam agnovisse, ex citatis ejusdem verbis palam est. Et S. Petrus Damiani, opus. 7, cap. 7, adeò vehementer in eandem confessionem invehitur, ut certè videatur illam non solùm illicitam reputare, sed tanquàm irritam rejicere; ait enim: « Legis præceptum est ut cum quis leprâ perfunditur, sacerdotibus ostendatur: tunc autem, non sacerdotibus, sed leproso potius ostenditur, cum immundus immundo peractam communem nequitiam confitetur. Sed, cum confessio utique manifestatio sit; quid, obsecro, manifestat, qui audienti cognitus narrat? Aut quo pacto confessio illa dicenda est, ubi nihil à confidente manifestatur, nisi quod jampridem ab audiente cognoscitur? Et qui sociali vinculo peractæ iniquitatis astringitur, quâ lege, quo jure, alterum poterit ligare, vel solvere? Frustra enim quis alium solvere nititur, qui et ipse vinculis irretitur. » His, ex theologis moralibus assentitur Stephanus Fagundez, in secundum præceptum Ecclesiæ, lib. 4, cap. 5, num. 35, ubi gravis culpe reum facit sacerdotem excipientem confessionem suæ concubine. At ex adverso Sylvester, in Summ., part. 4, verb. Confessio, 4, n. 17; Joannes Sanchez, disp. 10 Select., num. 16; Theophilus Raynaudus, tom. 16, in opere cui titulus: *Hæreticis spiritualibus*, pag. 128; Lacroix, tom. 2, pag. 227, alique affirmant confessionem factam complici, tam ex parte penitentis quàm ex parte confessarij culpâ vacare, modò uterque à perpetrato crimine abhorreat, et longè absit periculum novi consensuum in illud.

II. Et tamen in multis synodis decretum est nedâm illicitam, sed inanem pariter, nullam atque irritam

fore absolutionem à sacerdote datam socio sui criminis adversus sextum Decalogi præceptum. Ita quippe statutum legimus in synodo Leodiensi anno 1662, pag. 74; in Velleternâ sub cardinali Cybo anno 1698, pag. 56; in synodo Fulginatensi sub episcopo Hapstello anno 1722, pag. 76; in Bononiensi sub cardinali Jacobo Boncompagno, lib. 2, c. 6; in Anconitanâ sub cardinali Massyrio ann. 1758, pag. 11, atque in synodo Lucanâ, quam refert Roncaglia in suâ Theologia, tom. 2, tract. 19, c. 5. Numquid igitur prædicti episcopi peccarunt contra regulam quam hucusque locutivimus et elucidavimus, nihil in synodo decernendi de rebus dubijs atque inter theologos controversis, materiam præcipue Sacramentorum respicientibus?

III. Nihil illos peccasse ex eorundem statutisprehendimus: illi siquidem non deciderunt questionem, an confessarius, generali exteroquin jurisdictione instructus, validè et licitè penitentem absolvat à crimine secum perpetrato; sed eundem privant jurisdictione seu facultate absolvendi socium sui criminis, seu complexum in peccato impudicitiae. Quàm verò sapienter et sanctè id præstiterint, ex his fas est judicare quæ doctores de hac re agentes mature ponderarunt. Atque, ut ea prætermittamus quæ à S. Petro Damiano et D. Thomâ super audivimus, Basilius Pontius, de Matrim., lib. 7, c. 58, n. 5, illat mentionem confessionis, de qua agimus, gravia mala describit atque exaggerat quæ ex eâ proveniunt, præcipuè cum confessarius in sacramentali foro feminam audit cum quâ, non semel tantùm et diù antea peccavit, sed in turpi contubernio perseverat. Verjuys, tom. 9, art. 5, affirmat longè experientia compertum ejusmodi confessiones plerumque sacrilegas esse novisque peccatis fœdatas. Theophilus Raynaudus, quamvis, cit. loc., eandem confessionem in se licitam dixerit, periculosam tamen fatetur. Et Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et moral. tom. 1, lib. 2, de Pœnit., c. 5, art. 10, regul. 66, hæc rem annotavit: « Vix contingit ut peccatores qui apud ipsos hujusmodi crimine deponunt, sinceram illius penitentiam agant; vix contingit ut criminosis illi sacerdotes salutaria dent consilia, et convenientem satisfactionis modum præscribant: et, si peccata sint impudicitiae, periculum est ne nova cum penitenti, tum sacerdoti, in ipsâ confessione peccati nascatur occasio. » Quare S. Carolus Borromeus, ne sordidis hisce maculis illud fœdaretur Sacramentum, quo Christi sanguine perfunditur, ut à peccatorum leprâ mundeatur, in suâ synodo dioecesanâ XI, Act. eccl. Mediol. part. 2, pag. 409, confessariis generatim atque universim facultatem interdixit sui cujuscumque criminis socium, seu quoquo modo participem, absolvendi: « Confessario, inquit, qui cujuscumque criminis, etiam miseri, socius participesve ullo modo fuit, munus interdictum sit confessionis eorum audiendæ quos illius socios habuerit.... Nec verò absolutio, si quam impartierit, ullius roboris sit, sed irrita planè, ac rescissa, nullaque omninò, tanquàm ab eo impartita, quæ jurisdictionis et facultatis experta est. Et verò, si quis confessarius culpe socius participesve aliquid contra ausus erit, excommunicationis sententiam statim subeat: cujus vinculo irretitus, ab alio sacerdote, nisi à nobis, absolvi non possit. »

IV. Quamquàm autem hæc sanctissimi præsulis statuta, etiam generatim, uti sonant, sint summo præ commendanda, et qualibet antistitum sanctè queat eorundem vestigijs insistere; negari tamen haud potest majorem quandam et graviorem inonestatem in eo adesse, ut sacerdos illius personæ confessionem excipiat cum quâ impudicitie scelus admisit: ac proinde statim ac nos ad Petri cathedram evecti totius Domini gregis curam susceperimus, universali lege ediximus, ne ullus confessarius: « Extra eam extremam necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc quoocumque alio sacerdote qui confessarij munus obire possit, confessionem sacramentalis

lem personæ complicitis in peccato turpi atque inhonesto contra sextum Decalogi præceptum commisso, excipere audeat, sublatâ præterea illi ipso jure quâcumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpâ absolvendam: » ut legi potest in nostris apostolicis litteris datis Kalendis junii 1741, quæ extant Bullarij nostri tom. 1. c. constit. 20, § 4. Ut porrò conscientiarum tranquillitati consideremus, a his similibus litteris datis die 8 februarii 1745, quæ habentur, cit. tom. Bullarj, constit. 120, declaravimus, ad rem de quâ agimus, perinde esse, nullum adesse sacerdotem præter illum cum quo pœnitens inhonestè peccavit, aut eum tantum adesse quem idem pœnitens, constitutus in mortis articulo, eligere nequit sine periculo seipsum infamandi, alisque malam sui suspicionem ingerendi; atque idèò, in eo rerum statu, non prohiberi diximus sacerdotem suæ impudicitiæ complicitem absolvere: eundem tamen simul monuimus ne prædictæ infamæ aut scandali pericula sibi confingat, quæ reverâ absint: quin imò volumus ut ea, cum potest, antevertat et removeat; secùs enim pœnas non effugiet in nostrâ primâ constitutione inobedientibus inflictas.

CAPUT XV.

De formâ conditionatâ in Sacramento Pœnitentiæ.

I. Cùm in superiore capite 6 hujus libri, de Sacramento Baptismatis, quod in anima characterem imprimit, ageremus, plura disseruimus de formâ conditionatâ, quæ in ejus administratione adhibetur, deque ejusdem vetustate necnon de circumstantiis necessariis ut quis eâ licetè uti possit: quæque ibi tradidimus, congrua congruis referendo, cæteris etiam Sacramentis quæ characterem imprimunt facillè aptari possunt. Ut autem aliqua dicamus de his quæ non imprimunt characterem, cùm in his pœnitentiæ Sacramentum adnumeretur, disputant theologi, an absolutio sub conditione in illo impertiri possit: quod idem est ac dicere, an in hoc Sacramento, quod non imprimit characterem, quodque idcirco reiterari potest, quibusdam concurrentibus circumstantiis, conditionata forma admitti et adhiberi valeat.

II. Qui cum nullatenus admittendam existant, asserere solent hujusmodi formam conditionatam in Sacramento Pœnitentiæ nunquam in Ecclesiâ adhibitam fuisse longo 16 seculorum spatio, quibus nec concilium ullum, nec ullus ex Patribus eam commemorasse dignoscitur, nec ulla ipsius mentio reperitur in Ritualibus Latinis aut Græcis, nec etiam in Rituali Romano quod à Paulo V confirmatum fuit, licet in his de formâ conditionatâ agatur quæ in Baptismi ac extreme Unctionis administratione adhibetur; præterea S. Carolus Borromeus accuratissimam Instructionem pro confessariis composuisse, in quâ loquitur de modo quo teneriores pueri atque puellæ ad confessionem admitti debent, quin ullum de conditionatâ formâ verbum faciat; item Albertum Castellanos, ordinis Prædicatorum, anno 1497 quoddam edidisse opus, *Sacerdotalem Romanum* inscriptum, à summis Pontificibus approbatum (quod idcirco dici potest auctoritatem legis habere), ubi, pag. 11, à tergo, cap. 4, edit. Venet. 1585, postquam egit de conditionatâ Baptismi formâ, et casuum circumstantias indicavit quibus ea adhiberi potest, sequentia verba in margine adnotavit: *Secus in Sacramento Pœnitentiæ, quod non licet.* Contra conditionatam sacramentalis Pœnitentiæ formam clamat cardinalis Cajetanus in sua Summâ, verb. *Absolutio primo*, sequentibus verbis: « Errat sacerdos sic faciens, quia presumpsit sub formâ dubiâ tradere quod Christus mandavit sub formâ certâ ministrari: » ac paulò infra: « De nullo magis debet curare absolvens quàm de contritione et satisfactione pœnitentis; et tamen Ecclesia, absque conditione aliqua, credit pœnitenti dicenti se contritum et habere propositum satisfaciendi, et absolutio-nis beneficium impertitur absque conditionali notâ.

Unde exterminanda est hujusmodi superstitio ab Ecclesiâ Dei. »

III. Utque eò magis sententiam suam confirmet quâ usum conditionatæ formæ in Sacramento Pœnitentiæ rejiciunt, casum proponunt de confessario qui ita absolvet: *Te absolvo, si habeo potestatem absolvendi: vel hoc modo: Si tu es verè pœnitens: vel hoc alio: Si restitues alienum, aut tale aliquid feceris*, et absolutio-nem quidem duobus prioribus modis impertitam, validam esse affirmant: à conditionem inutilem prorsus atque superfluum esse, utpote quæ nihil aliud efficiat, nisi ut minister incertus remaneat utrùm Sacramentum administraverit, pœnitens verò nunc illud susceperit: absolutio-nem autem tertio modo impertitam, nimirum sub conditione de futuro, nullam omnino ac irritam esse, cùm ministri voluntas absoluta et efficax *de presentè* esse debeat quo tempore ponitur materia et forma Sacramenti. Sicut enim propositio conditionata *nihil ponit in re*, ita conditionata voluntas, quamdiù talis est, in suspensio remanet, et nihil prorsus operatur. Ita disserunt Genet., tom. 4 suæ Theologiæ moralis, tract. 6, de Sacramento Pœnitentiæ, cap. 12, quæst. 6; Tournely in Prælectionibus theologicis, de Sacramento Pœnitentiæ, tom. 2, art. 3, quæst. 8, pag. 200, edit. Paris. 1728; Gibert, tom. 2 Consultationum canonicarum de Pœnitentiâ, consult. 1, et tom. 3, consult. 59, sive ultimâ.

IV. Alii tamen, qui formæ conditionatæ in Sacramento Pœnitentiæ favent, præmissis rationibus nihil moventur; eamque licetè et rectè adhiberi posse statuunt, dummodò necessariae adsint circumstantiæ, ac de conditionibus *de præterito* vel *de presentè* agatur, minime verò *de futuro*. Animadvertunt siquidem nihil esse in formâ conditionatâ quod Sacramentum irritum faciat. Si enim conditiones illæ *de præterito* vel *de presentè* adsint dum forma adhibetur, Sacramentum non secùs perficitur ac si forma absoluta adhibita fuisset; si verò desunt, tunc, licet eò earum defectum absolutio irrita sit, id tamen formæ conditionatæ quâ sacerdos usus est ascribi non debet; quoniam idem omnino contingeret, si forma absoluta, dum impertiebatur absoluto, adhibita fuisset. His addunt, per hujusmodi conditionatæ formæ usum reverentiâ Sacramento debita maxime consuli, dum per eam protestatur minister, si aliquid inter sit obstaculum, se nolle Sacramentum perire, et simul eundem ministrum à gravibus angustiis se expedire quibus aliquando vexatur, dum ex una parte venerationi erga Sacramentum deesse; nollet, ex alterâ verò necessarium periclitantibus animis auxilium denegare veretur. Ita disserunt theologi scholastici ac etiam morales qui formam conditionatam rectè adhiberi tuerent, dummodò tamen necessariae, ut supra dictum est, adsint circumstantiæ, ad quas nimirum, dum agitur de illius usu in Pœnitentiæ Sacramento, veram redigi difficultatem affirmant.

V. Et quoniam hæc eorum opinio tanquam 16 seculis incognita traducitur, et nulla in conciliis ac ritualibus mentio de ipsâ reperiri dicitur; quinimò ac Sacerdotali prædicti Alberti Castellani expressè reprobata apparet: aliquis ex ipsis non deest qui formam conditionatam in Sacramento Pœnitentiæ ab Henrico Gandavensi, qui seculo XIII floruit, in suo Quodlib. de Pœnitentiâ, admittam esse contendat. Sed, quia Henrici textus non satis clarus, nec ad rem conficiendam idoneus videri potest, ad Joannem Gersonium contugium, qui scripsit ineunte seculo XV, quique de absolute conditionatâ in Sacramento Pœnitentiæ pluries in suis operibus verba facit, nimirum in Responsionibus ad Cartesianorum interrogationes, tom. 2, pag. 461, litterâ A; in tractatu de unitate Ecclesiæ, cod. tom. 2, pag. 118, litterâ A; in tractatu de Schismate, tom. 2, pag. 79, lit. C: « Tendendum est hic per certissimâ conclusionem theologiæ, quòd, sicut potest fieri confessio in multis casibus dubijs vel scrupulosis sub conditione, tam in eis quæ

sunt de jure quàm quæ sunt de facto, sic potest dari absolutio conditionalis : » ubi tamen docet opus non esse ut quis conditionem verbis exprimat (id quod aliquibus in more positum erat), sed satis esse ut eam duntaxat mente concipiat, quod etiam de Baptismi formâ conditionatâ asseruerat, eodem tom. 2, pag. 406, litt. B, juxta ejus operum editionem Amstelodami cæsam, quâ nos usi sumus.

VI. Idem verò qui formæ conditionate in Pœnitentiæ Sacramento favent, fatentur quidem nullam illius mentionem in alio Rituali aut concilio, vel canone factam reperiri : verùm advertunt, in nullo quoque Rituali, concilio, vel canone illam damnari : quod quidem prætermissum non esset, si prædictam conditionatam formam adhibere minus rectum aut illicitum visum esset ; siquidem complures occurrunt libri in quibus legitur sententiâ conditionate formæ favens. Albertus duntaxat Castellanus in suo Sacramentali Romano, quod à summis Pontificibus approbatum fuisse asserit, eam expressè in Pœnitentiæ Sacramento condemnat. Verùm egregius hic ordinis Prædicatorum professor, qui exente sæculo XV ac inente XVI floruit, extimâ quidem dotibus conspicuus fuit, idemque Sacramentali Romano concinnavit, quod ab ipso dictum Leonis X, pontifici maximo, deinde Pii IV pontificis jussu emendatum fuisse dicitur, juxta ea quæ leguntur tom. 2 Scriptorum ordinis Prædicatorum P. Jacobi Echard, pag. 48. Sed hujusmodi opus legis auctoritatem et vim obtinere, admissio etiam quod Pii IV auctoritate correctum fuerit, admodum ad probandum difficile judicatur. Gratiani enim decretum, quantumvis pluries Romanorum Pontificum curâ emendatum fuisse non ignoretur, vim ac pondus legis non habet ; quinimò inter omnes receptum est quidquid in ipse continetur tantùm auctoritatis habere quantum ex se habuisset, si nunquam in Gratiani Collectione insertum foret : ut videre est in nostro opere de Canonizatione sanctorum, lib. 4, part. 2, cap. 47, num. 10. Et hæc quidem respondendi ratio prudenter viris facile ardebit, cum et firmo rationis fundamento innitatur, et magnam præ se ferat modestiam, dum assertam operis revisionem de mandato Pii IV factam nullo modo attingit, cujus tamen pontifici mandati probatio valde difficilis esset. Consultatur Berti, tom. 8 Theolog., lib. 54, cap. 8, § Ultimo.

VII. Nos quidem in hæc atque in aliis hujusmodi controversiis neutri ex partibus nos addicimus, atque ita ab episcopis in synodis agendam existimamus ; quinimò de illâ ne verbum quidem à nobis factum esset, nisi, præter connexionem materiæ cum conditionatâ Baptismi formâ de quâ nuper sermonem habuimus, hujus controversiæ notio necessariò præmittenda nobis visa fuisset, antequam de quibusdam casibus practicis in hoc capite ageremus, de quibus aliqui episcopi in suis synodis decreta et statuta edere opportuna duxerunt.

VIII. Accedit sæpè ut aliquis, gravi morbo se opprimit sentiens, confessarium accessi jubeat : verùm interea temporis, antequam confessarius adveniat, loquelam et cognitionem amittit : attamen etiam sine verbis, aliqua dat pœnitentiæ signa tum ante adventum confessarii, tum in illius conspectu ; aliquando etiam nullum coram confessario pœnitentiæ signum ostendit, quamvis antea nonnulla ipsius indicia dederit. Hæc porro quotidie contingunt : sicut etiam quotidie fit ut, postquam ægrotus duo vel tria peccata confessus fuerit, confessionem prosequi amplius non possit. In his omnibus casibus impertiri absolutio debet : Ita enim in antiquo Carthaginiensi concilio decretum fuit, relato in can. *Is qui*, 26, quest. 6 : « Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audiverint, et accipiat pœnitentiam. » Item in epistola S. Leonis, à Gratiano pariter relatâ in can. *Multiplex*, de Pœnitentiâ, dist. 1 : « Quod si

ægritudine aliqua ita fuerint aggravati, ut quod paulè ante posebant sub præsentia sacerdotis significare non valeant ; testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debent, ut simul et pœnitentiæ et reconciliationis beneficium consequantur. » Et, ut ad recentiora tempora descendamus, addenda est constitutio synodi Nemaufensis, anno 1284 habitæ, relatâ à Græcolas tom. 3 veterum Liturgiæ, pag. 772 : « Si infirmus petierit sacerdotem pro pœnitentiâ recipiendâ, vel aliqua signa pœnitentiæ fecerit, et interim, dum sacerdos veniret, obmutuit infirmus, vel factus est amens aut phreneticus ; sacerdos veniens, sive ad nutum infirmi, sive ad testimonium eorum qui audiverint ipsum petentem pœnitentiam, vel presbyterum, vel aliqua signa pœnitentiæ facientem, debet ei quidquid humanitatis vel consolationis poterit impendere, absolvendo eum et reconciliando, et orationes dicendo, et crucis osculum, si præsens crux fuerit, sibi dando. » Cum his concordat Rituale Romanum, tit. 48, ubi de infirmo loquens, ait : « Quod si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox et loquela ægro deficiat, nutibus et signis coætur (loquitur de confessario), quoad ejus fieri poterit, peccata pœnitentis cognoscere, quibus utcumque vel in genere vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est. » Cùmque nonnulli existimarent ægrotum illum absolvendum non esse qui coram confessario nullam pœnitentiæ signum dedit, quantumvis antea dederit coram aliis qui id ipsi confessario testificantur ; suamque opinionem eâ ratione fulcirent, quod Clemens VIII, pontifex maximus, anno 1602, sequentem propositionem, veluti scandalosam ac temerariam, damnâvit : *Licere per litteras, seu internuntium, confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere* : uti videre est in constitutione 87 ejusdem Pontificis, Bellar. tom. 5, eorum tamen error ab aliis facile deprehensus est. Longè enim discrepat unus casus ab alio. Consultatur cardinalis de Lugo, de Sacramento Pœnitentiæ, disput. 47, sect. 5, § 2 ; cardinalis Gotti, tom. 14 Theologiæ, de Sacramento Pœnitentiæ, quest. 8, deb. 5, § 2, num. 9 ; Diana, Edit. coord. tom. 4, tract. 5, resolut. 74 ; Elbel, Theol. moral. part. 2, de Sacramento Pœnitentiæ, conferent. 8, § 4, num. 207. Narrat hic auctor prædictum Clementem VIII interrogatum fuisse an prohibendo confessionem in absentia, sive per litteras, sive per nuntium factam, in animo habuerit hanc quoque confessionis speciem de qua loquimur prohibere, et consequenter absolutionem quam sacerdos impertitur ægroti jamjam morituro, et nullum pœnitentiæ signum aut confessionis desiderium in sui præsentia demonstranti, de quibus tamen signis antea editis certior fit per testes ; eundemque pontificem negativè respondisse asserit. Et, quamvis ipse nullum hujusmodi responsionis documentum afferat, nihilominus ita se rem habuisse constat ex testimonio Petri Louhardi, archiepiscopi Armeanæ, qui hoc idem audivisse se affirmat ex ore ipsius Pontificis, cum quo de hæc questione tractaverat. Id autem responsum non solum relatam legitur in operibus P. Coenck, de absolute moribundi, in fin., verùm etiam in laudato opere cardinalis de Lugo, sect. 4, num. 76 et 77. Quare, cum olim major Lusitanæ inquisitor supremæ inquisitioni Romanæ hanc proposuisset questionem : *An censuram et quam mereretur hæc propositio : Validè impenditur absolutio, quando ægrotus coram uno vel altero teste signa contritionis exhibet, deinde, imperpetuam confessore, nullo externo signo confitendi voluntatem ostendit ; constat tamen ex relato internuntii ægrotum ostendisse signa contritionis et confitendi voluntatem* ; summus pontifex Urbanus VIII, in congregatione coram ipso habitâ die 24 februarii 1652, non solum absolutionem impertiri posse respondit : *Sanctissimus dixit, huic ægroti posse impertiri absolutionem* ; verùm etiam, ne laudatum decretum Clementis pape VIII ne

gotium vltim facessere posset, addidit: *Nec id repugnare decreto Clementis VIII, cum diversam contineat rationem.* Uno verbo, in casu de quo agimus, poenitens per alios ostendit suum confitendi propositum; idque satis est ut in eo statu in quo positus est absolutio- nem consequi possit, ut in supra citato Rituali statuitur. Nec disputandi locus est utrum in hoc casu ab- solutio conditionata, an simplex et absoluta esse de- beat. Hæc enim controversia locum non habet, nisi cum signa ab infirmo edita, seu que confessario à tes- tibus referuntur, dubia prorsus ac æquivoca per seipsa sint aut fuerint. In his namque circumstantiis, sunt qui putant absolutio- nem sub conditione imper- tiendam esse. Ita legitur in Instructione pro sacerdotibus ad confessarii ministerium recens deputatis, Romæ edita per quemdam presbyterum congregatio- nis missionis, ac pluries etiam alibi typis excusa, et præsertim Papiæ anno 1720, part. 2, cap. 12, § 1, num. 191 et seq. Et cardinalis de Lugo supra laudatus, explicans modum impertiendi absolutio- nem conditionatam, quando dubia sunt signa que ab infirmo ostenduntur aut ostensa sunt, ita prosequitur in dicto tractatu de Sacramento Poenitentiae, disp. 17, sect. 5, § 2, num. 91: « Si dubitat sacerdos an signa ab in- firmo exhibita fuerint ad significandum dolorem de peccatis et voluntatem absolutio- nis, an verò ex dolore morbi; item an quando dixit se velle confiteri esset compos sui, an imposit et sine rationis usu; in his enim et similibus casibus, propter reverentiam Sacramenti, absolutio impendi debet sub conditione explicita interius concepta. »

IX. Quæ hæcenus dicta sunt, ad eos pertinent qui in mortis articulo constituti poenitentiae signa aut confitendi votum ostenderunt, vel coram confessario, vel coram aliis sibi astantibus qui hoc ipsum confessario testificantur. Nunc agendum est de absolu- tione illorum qui gravi aliquo et repentino casu opp- ressi, vel morbo correpti, extremam augeat spiritum, absque eo quòd illa dederint vel dare valeant poeni- tentiae signa. Quòd cum et iis contingere possit qui vitam ex christianæ legis præscripto semper duxe- runt et Sacramenta frequenter suscipere consueve- runt, atque illis etiam qui, de aeterna salute suâ ple- rumque nihil cogitantes, flagitiis sæpè se contami- nasse noscuntur: de prioribus potissimum intelligenda sunt ea quæ subjiciemus. Antiquorum theologorum communis opinio fuit, quam multi adhuc teneant, quòd, nullis editis à poenitente actibus, absolutio- ni sacramentali impertiende locus esse non possit. Ita Natalis Alexander, in Theologia dogmatico-morali lib. 2, de Sacramento Poenitentiae, art. 7, regulâ 17, et Pontas, in verb. *absolutio*, casu 4, ob eam nempe rationem nuper indicatam, quòd scilicet, cum poeni- tentis actus non adsunt, deest materia necessaria Sa- cramenti Poenitentiae; cùmque præterea sacerdoti notus non sit præsens poenitentis status ejusdemque voluntas, non potest is judicantis in modum absolu- toriam sententiam proferre. Afferunt etiam in hujus sententiæ confirmationem, quòd Sorbonæ facultas theologica, anno 1665, propositionem damnavit ex quodam libro excerptam, quæ sequentibus verbis concepta legitur: « Qui amiserit loquelam, vel usum rationis, si bene vivebat, ut bonus et fidelis, et fre- quentabat confessionem et communionem, quamvis non petierit Sacramenta, quia ex insperato talia acci- derunt, debet presupponi contritus, et faciente ali- quo confessionem pro eo, sicut fit in populo, sacer- dos faciat absolutio- nem ab omni sententiâ et peccato: » quam quidem prædicta Parisiensis facultas sequenti censurâ notavit: *Doctrina hujus propositio- nis, universim et absolutè sumpta, est in præcis periculosa.*

X. Adversùs hanc, quæ communis appellari po- terat opinio, insurrexit celebris auctor Joannes Morinus, in suo tractatu de Sacramento Poenitentiae, lib. 10, cap. 10, hæc innixus ratione, quòd, si jam re-

ceptum et ratum est ut qui loquelæ usu destituitur nullumque poenitentiae signum coram sacerdote exhibet absolute- tionem donetur, quoties astantes sacerdoti testificantur, eundem, ante illius adventum, vel confessionem suam audiri postulasse, vel dolorem de peccatis significandi absolute- tionem consequi expetisse, eò fortius absolvi poterit vel potius debebit is cui licet nemo testimonium reddat quòd ante adventum confessarii poenitentiae signa dederit, tòtamen testes sunt de ejus proposito recipiendi Sacramenta in sup-remo vitæ discrimine quot sunt actus christianarum virtutum, quot confessiones sacramentales et commu- niones corporis Christi, quot demum religionis et pietatis opera, quibus in universo suæ vitæ cursu ma- nifestum probitatis specimen præbuit. Ad hanc verò opinionem roborandum, Morinus ipse quoddam Cle- mentis VIII pontificis factum refert, qui furo mura-rio è Vaticanæ basilicæ fastigio fortè decedenti, ita absolute- tionem impertitus fuisse dicitur: *Si es capax, absolvo te à peccatis tuis*: ut legitur apud Homobonum, in exam. Eccles. part. 1, tract. 7, c. 18, quæst. 84. Præterea avert Gregorii pape XV auctorita- tem, qui dum Bononiensem archiepiscopatum obtine- bat, in suo Memoriali confess., cap. 1, de formâ Sa- cram. Poenitentiae, num. 16, S. Antonini doctrinæ adhærens, docuit, posse etiam absolvi moribundum as- suetum frequentare confessionem. *quamvis repentino casu oppressus Sacramentum non petierit.* Ac denique in medium profert Ecclesie Lemoviensis constitu- tiones editas anno 1620 in synodo, cui undecim ab- bates, decani tres, præpositi septem, ac decem pro- pres, totidemque archipresbyteri interfuertur: « Pote- rit quoque idem applicare remedium (videlicet sacramentalis absolutio- nis) ei qui iudicio omniumque sensuum usu statim captus est, non petiit poenitentia nulloque signo contritionis edito, cum violenti morbi judicatur de repente et ex improvise præventus et oppressus, et christianè vixit; ferrique potest judi- cium ex actionibus vitæ et moribus eum libentè Poenitentiae Sacramentum petiturum fore, si tempus et morbi violentia permisissent; licet hoc in casu nihil de absolutio- nis effectu promittere possimus; sed, animarum salvandam causâ, nullum remedium omittere debemus quòd Deus potestati nostræ commisit, Deum orantes ut immensâ bonitate et misericordiâ quòd deest ægrotorum dispositioni suppleat, cætera inscrutabilibus Dei iudicis commendantes. »

XI. Morini opinio complures sectatores invenit ex his qui post eum scripserunt; quos inter numerandi sunt Merbesius, dissert. 4, de Poenit., quæst. 85, item Juenin, de Sacram., dissert. 6, de Poenit., quæst. 7, § 3, qui observat hoc idem in Rituali Ecclesie Tul- lensis, jussu cardinalis de Bissy. olim Tullensis epi- scopi, edito, præscriptum fuisse: cui nos addimus etiam illud bon. mem. cardinalis de Rohan Argenti- nensis episcopi, in cujus proœmio, num. 4, ita legitur: « Si qui fidelium subito obmutescerent, vel omni rationis usu destituerentur, iis ultimo casu correptis non neganda absolutio et extrema Unctio; modò, cum sani essent, vitam duxerint homine christiano dignam. Tunc enim præsumi debent habere sufficientem ad illa Sacramenta recipienda intentionem. » Genett., tom. 4 Theologie moralis, tract. 6, de Sacram. Poenit., cap. 12, quæst. 5; Tournely, in Prælectionibus theo- logicis, de Sacram. Poenitent., tom. 2; pag. 175 et seq., edit. Parisien. anni 1728; Yanroy in Theologia moralis, part. 4, tom. 5, c. 9, quæst. 5; Witasse, de Sacram. Poenit., part. 2, pag. 856; Henricus à S. Ignatio, tom. 3, lib. 5, cap. 196 et 197; Neesen, tom. 2, tract. 5, de Sacram. Poenit., dub. 14. Auctor verò qui opus citati Pontas, Latine reddidit, additionibus locupletavit, præd. casu 4, animadvertit non tantum quidem faciendam esse rationem illam ab adversariis celebratam, quòd scilicet, cum poenitentis actus non adsunt, materia desit Sacramenti Poenitentiae. Nec enim ceum est materiam Sacramenti esse hujusmodi

penitentis actus, cum Tridentinum concilium illos laud praecise materiam, sed quasi materiam Sacramenti appellaverit; uti videtur, sess. 14, de Pœnitentiâ, cap. 3. Quod si etiam necessaria Sacramenti materia in huiusmodi actibus constitui deberet, ipsi jam antea processisse dicendi essent, et tunc pro praesentibus haberi possent: non secus ac petitio absolutio- nis quam penitens ante confessarii adventum emisit, sed coram eo amplius exprimere aut repetere non potest, pro praesenti habetur ad eundem effectum, ut scilicet confessarius ejusmodi penitentem, jam sensibus et loquelâ destitutum, absolvere non dubitet.

XII Et hæc quidem sententia inter theologos novissimis temporibus tantum invaluit, ut auctor Theologiae moralis ad usum seminarum Petrocoronensis, dum eam sibi nequaquam probari significat, ad ultimum tamen admittat ejusmodi moribus absolutio- nem dari posse sub conditione, ut videre est in illius tom. 4, lib. 2, tract. 1, quaest. 10. Similiter P. Berti, loco superius citato, aperte docens, quod, juxta scholæ rigorem, ejusmodi infirmi nunquid possent absolutio- nis capaces (id quod etiam fuse comprobat Cabbasut., in Theor. et Prax. jur. can., lib. 3, cap. 11, num. 10), cum tamen tot esse videat doctissimos viros qui eorum capacitatem admittunt, eamque constituunt in retroacta illorum vite probitate ac pietate, conditionatam absolutio- nis formam cum ipsis adhiberi posse non inficiatur. Ilanc verò, licet aliqui nec rejciendum putent ubi agitur de hominibus in mortis articulo constitutis qui neque recenter penitentiae significationes ediderunt, et dissolutam flagitiosamque vitam, sceleribus semper inquinatam, egisse palam dignoscuntur, quive etiam in actuali peccato moriuntur, dummodo catholicam fidem retinuerint, pro catholicis se gesserint: ut videre licet in supra dictâ Instrukcione pro confessariis tyronibus, part. 2, cap. 10, § 1, num. 193; id tamen nullo pacto probatur iis qui cum Morino putant rectam et religiosam vite rationem, et Sacramentorum frequentiam, quæ ægro- tum ipse in omni vita fidem suam ex operibus comprobavit, justam præbere causam ut quamvis idem in mortis articulo, morbi vi oppressus, nullum penitentiae signum dederit aut dare valeat, nihilominus sacramentali absolute, vel sub absoluta, vel sub conditionatâ formâ, donari possit.

XIII. Hæc sunt quæ circa usum formæ conditionatæ in Sacramento Pœnitentiæ eâ quâ fieri poterat brevitate ac diligentia colligere nobis datum est. Et quoniam hæc omnia, quemadmodum hucusque narravimus, in utramque partem à theologis disputantur, optimum factu judicarem ut episcopi in suis synodis intra Ritualis Romani terminos se continerent; relinquentes nimirum scholis et conferentiis, sui collationibus quæ de casibus moralibus haberi solent, totam hanc questionem de conditionatâ absolutio- nis formâ, et de peculiaribus casibus quibus adhiberi illa possit aut debeat. Porrò in synodo Montis Palisici, quæ an. 1710 habita fuit, cap. 6, de Pœnitentiâ, num. 6, decernitur ut absolute saltem sub conditione moribundus donetur, quamvis nullus adsit qui illius penitendi vota signis aut verbis prodita testetur. In synodo Iseclanâ habitâ anno 1716, part. 2, de Sacram. Pœnit., cap. 1, num. 19, legitur etiam de eo qui in mortis articulo reperitur, si nulla signa præstiterit, saltem sub conditione absolvatur, modo in actuali peccato non de- cedat. In synodo Feltria celebratâ anno 1627, tit. 10, decernitur ut, etiamsi astantes sacerdoti asserant infirmum suorum peccatorum penitentiam demon- strasse et confitendi propositum ostendisse, absolvatur in Domino sub conditione, hoc tamen addito: *Cognitis ejusdem moribus ac vitâ, vel si in Deum à fide discedendo non peccaverit*. Si hæc synodalia statuta cum theolo- gorum nuper indicatis opinionibus comparentur, facile erit agnoscere aliqua ex ipsis alteram ab alterâ circumstantiâ non recte secerne- re, alia verò rem totam nimis ampliari, alia denique eandem nimis in arcum constringere. Quod sanè propositam à nobis agendi

rationem magis magisque confirmat; ut nempe, contro- versiarum decisione theologorum disputationibus relicta, prudens episcopus ea dumtaxat synodalibus statutis inserere studeat quæ in Ritualibus libris ab Ecclesiâ Romanâ propositis indicantur et præscribun- tur.

CAPUT XVI.

De reprobatione doctrinæ quæ in nonnullis synodis legi- tur, confessionis videlicet factæ in mortis articulo laico aut etiam mulieri, deficiente sacerdote, aut diacono, vel subdiacono.

I. Bernardus Lemovicensis ann. 1574 factus Bono- niensis episcopus, suam synodum coegit, pluresque edidit constitutiones, quas etiam Bernardi successores religiosè ac sanctè custodiri et servari jusserunt; uti testatur Sigonius, lib. 3, de Episcopis Bononiensibus, in dicto Bernardo. Illas easdem constitutiones, in posterioribus Bononiensibus synodis iterum iterumque publicatis, Augustinus Zanneletti episcopus Sebastenus, Laurentius cardinalis Campegii, episcopi Bono- niensis, vicarius generalis et suffraganeus, anno 1535 typis editas vulgavit. In harum constitutionum rubr. 5, de Pœnitent., hæc habentur: *Nullus alieno sacerdoti peccata sua confiteatur, nisi prius à proprio petiti licentiâ et obtenta, quam nullus requisitus, dolose vel multosè delegare præsumat. In quibusdam tamen casibus potest quis alieno sacerdoti confiteri, à suo non petiti licentiâ: primò, si episcopus aliis specialiter delegaverit; secundo, si peccans in alienâ parochiâ, iterum vult de peccato illo sacerdoti illius parochiæ confiteri; tertio, si suum domici- lium ad aliam transtulit parochiam; quarto, quando quis est vagabundus; quinto, si periculum mortis sibi imminet, nec habere potest proprium sacerdotem; quo casu, deficiente alieno sacerdote, confiteri possit laico, et etiam mulieri. Id ipsum dictum comperimus in diœcesanâ synodo Sabiniensi habitâ anno 1512 ab Arnaldo de Fangeris S. R. E. cardinali episcopo Sabiniensi, quam ex codice bibliothecæ Othobonianæ, publici juris fecit Hannibal cardinalis Albanus in appendice ad suam synodum pariter Sabiniensem, habitam anno 1736. Andreas quoque Minorita, episcopus Megarensis, in Lumine confessorum, quod anno 1429 obtulit Jordano Ursino, episcopo Albanensi, S. R. E. cardinali penitentiario, eandem tradidit do- ctrinam; uti videri potest in dissertatione, quam constantinus Rugerus atxenit citatæ synodo Sabinensi cardinalis Albani, pag. 524. In Commentariis Pii II., lib. 6, pag. 151, editionis Francofurtensis anni 1614, refertur concio quam habuit Henricus Angliæ rex ad milites suos, dum eos ad confligendum cum Gallorum exercitu cohortaretur; ubi, inter alia, sic eos admonet: *Veram non tam vestris ex manibus quam Dei dextera salutem sperate: quæ ut nobis secunda sit, peccata nostra confiteamur, humilique corde divinam misericordiam imploremus*. Sed in antiquioribus et non adhuc correctis editionibus, hæc alia verba leguntur: *Alter alteri peccata nostra confiteamur, et Eucharistiæ loco, cujus copiam non habemus, terram sumentes*.*

II. De confessione, hoc est, de doctrinâ illâ seu consuetudine ut laici cum laicis confiterentur, mox agemus. Ad illud autem quod ibidem de Eucharistiâ dicitur, breviter observasse juvat teneri nos jure divino Eucharistiæ Sacramentum in mortis periculo sumere, juxta communionem theologorum sententiam, quam alis compluribus allegatis referunt et tument Sylvius, tom. 4, in 3 part. S. Thomæ, disp. 80, art. 11, quaest. 1; cardinalis de Lugo, de Sacram. Eucharistiæ, disp. 16, sect. 2, num. 25 et seq. Cumque duobus modis Sacramentum hoc percipiatur, vel scilicet reipsâ et facto, vel spiritualiter et in voto, hoc est, vel ipsum eucha- ristium autem ore manducando et deglutendo, vel, si hoc fieri nequeat, id ipsum enixis votis desideran- do; fortè event ut, ad huiusmodi desiderium externâ aliquâ actione significandum, simplices aliqui et rudes terram ore sumendam excoGITaverint: quod tamen aliorum iudicio subiectentes, id unum addimus, quòd

in Libello Benedicti XI, aliis XII, de Erroribus Armenorum, quem edidit Raynaldus ad annum Christi 1341, num. 48, inter alios Armenorum errores, hic etiam, sub num. 107, refertur: *Item Armeni tenent quod, si aliquis sit in periculo moriendi, et non habeat tempus recipiendi communionem, quod faciunt crucem cum manu in terrâ, et de quolibet brachio dictæ crucis accipiant modicum de terrâ, et comedunt: et hæc comestio terræ habetur per eos pro communione.* Interim ad propositam materiam confessionis à laico cum alio laico peragendæ regrediamur.

III. Plerique ex hæreticis dixerunt non solum sacerdotem, sed quemcumque fidelem, etiam laicum, posse esse ministrum Sacramenti Pœnitentiæ, præsertim si probus sit et justus. Hoc errore imbuti fuerunt Flagellantes, qui, spreto sacerdotum tribunali, peccata sua laicis confitebantur, et ab eis absoluebantur; uti videre est in lib. 5, de Gestis Baldewini de Lucezburgh, c. 9 Miscellaneor.; Baluzi tom. 1, eundemque docuit Wicelius, teste Waldensi, tom. 2, cap. 133 et 145, à quibus illam hausit iterumque excitavit Lutherus, apud Rosenem, art. 13. Quare Henricus VIII, Angliæ rex, in suo opere de septem Sacramentis adversus Lutherum, de Confessione, postquam necessitatem astruxit peccata sua apertè sacerdotibus, quam non solum ex pluribus sacræ Scripturæ textibus sanctorumque Patrum testimoniis, sed ex ipsâ fidelium antiquâ et constanti praxi evidenter ostendit, inquit: *Veram de confessione si verbum nullum neque nominatum neque in figurâ legeretur, neque quidquam à sanctis Patribus diceretur, tamen, cum videam totum populum tot seculis peccata sua patefacere sacerdotibus, cum ex eâ re tam assidue videam tantum boni proventum, tam nihil enatum mali, aliud neque credere neque cogitare possem quam eam rem, non humano consilio, sed divino planè mandato et constitutam esse et conservatam. Neque enim ullâ humanâ auctoritate populus unquam potuisset adduci ut occultissima scelera quorum tacitam conscientiam horrebant, quæ, ne prodirent in lucem, tanti reserebat ipsorum, in alienas aures (qui posset, cum vellet, prodere) tanto cum pudore, tanto cum periculo, tam incunctanter effunderent; neque fieri potuisset, cum tam numerosi presbyteri, boni malique, qui promissæ confessiones audiant, ut audita continerent etiam hi qui alias nihil continent, nisi Deus ipse qui Sacramentum instituit rem tam salutarem speciali gratiâ defenderet. Mihi ergo, quidquid ait Lutherus, non ex aliquâ populi consuetudine, nec ex institutione Patrum, sed ab ipso Deo videtur instituta et præservata confessio.* Postquam, inquam, de sacramentali confessionis institutione hæc contra Lutherum scripserat, eundem alio etiam nomine exagitat, quod nimirum confessionem cuiuscumque laico, imò etiam femine fieri permitteret, addens: *Nunc igitur iudicet quisque quam venè sentit Lutherus, qui, contra sanctorum omnium sententiam, claves Ecclesiæ trahit ad laicos, trahit ad mulieres, et alii verba Christi, « quæcumque ligaveritis, etc. », non sacerdotibus tantum, sed omnibus dicta fidelibus.*

IV. Ecclesiæ itaque catholicæ certissimum dogma est solos sacerdotes posse Pœnitentiæ Sacramentum administrare, et à peccatis absolvere; quoniam ad sacramentalem absolutionem, quo animâ solvatur à culpæ nexu, necessaria est potestas clavium quam Christus Dominus solis contulit sacerdotibus, cum, Joann. 20, solis apostolis eorumque successoribus, ritûque ab his ordinatis, dixerit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisseritis peccata, remittantur eis.* Quamobrem S. Ambrosius, lib. 1, de Pœnitent., cap. 2, num. 7, tom. 2 oper., col. 592, loquens de potestate absolventi à peccatis: *Jus hoc, inquit, solis permixtum sacerdotibus est;* et S. Basilii, in Regulis breviter tractatis, oper. tom. 2, pag. 516, ad interrogat. 288: *Qui confiteri vult peccata sua, debet confiteri omnibus et quibuslibet, aut quibus? respondet: Peccata his confiteri necesse est, quibus mysterium Dei concreditu dispensatio est:* ac S. Leo Magnus, exist.

olim 91, nunc 85, cap. 2, ait divinitus esse ordinatum *ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum, nequeat obtineri.* Atque, ut missa faciamus alia plurâ sanctorum Patrum testimonia, quæ congerunt Suarez, tom. 4, in 3 part., disp. 21, sect. 1; Vasquez, tom. 4, in 3 part., quæst. 93, art. 1; Gregorius de Valentia, tom. 4, disp. 7, quæst. 10, punct. 1; Natalis Alexander, Hist. Eccl. tom. 3, ad secul. III, diss. 4; Juevin, de Sacram., diss. 6, quæst. 5, art. 2, et alii; Eugenius IV, in decreto unionis Armenorum, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 440, definit: *Minister hujus Sacramenti est sacerdos habens auctoritatem ad absolvendum vel ordinariam, vel ex commissione superioris.* Et in constit. 44 Leonis pape X, Bullar. tom. 3, part. 3, pag. 489, inter ceteros errores Lutheri, hic etiam procribitur, quod videlicet in *Sacramento Pœnitentiæ, ac remissione culpæ, non plus facit Papa, aut episcopus, quam infimus sacerdos; imò, ubi non est sacerdos, æque tantum quilibet christianus, etiam si mulier, aut puer esset.* Ac demum sancta Tridentina synodus, sess. 14, de Pœnit., cap. 6, hæc habet: « Declarat sancta synodus falsas esse, et à veritate Evangelii penitus alienas, doctrinas omnes quæ ad alios quosvis homines, præter episcopos et sacerdotes, clavium ministerium perniciosè extendunt, putantes verba illa Domini, *quæcumque alligaveritis, etc.*, et, *quorum remisseritis, etc.*, ad omnes Christi fideles indifferenter et promiscuè, contra institutionem hujus Sacramenti, ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata: » et can. 10 ejusdem sessionis, anathema profert adversus eum qui asserit non solos sacerdotes, sed omnes christianos esse ministros absolutionis.

V. At, primo aspectu, oppositum sensisse videtur S. Cyprianus, epist. 12, ubi permittit confessionem fieri diacono, cum sacerdos abest; ait enim: *Occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos à martyribus acceperunt, et prærogativa eorum apud Deum ad invari possunt, si inconvocato aliquo et infirmatiis periculo occupati fuerint, non expectatâ presentia nostrâ, apud presbyterum quemcumque presentem, vel si presbyter repertus non fuerit, et urgere exitus ceperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, ut, munus eis in pœnitentiam impositâ, veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres literis ad nos factis desideraverunt.* Cyprianus astipulatur tum antiquissima synodus Eliberitana, can. 32, collectionis Harduini tom. 1, col. 253, inquit: *Apud presbyterum, si quis gravi lapsu in riuam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere, sed potius apud episcopum: cogente tamen infirmitate, necesse est presbyterum communionem prestare debere, et diaconum, si ei jusserit sacerdos: tum concilium Triburiense anni 895, relatum in cap. Fures, de Furtis, ubi sic legitur: *Fures et latrones, si in jurendo vel depradando occiderunt, visum est pro eis non esse orandum; sed, si comprehensi aut vulnerati, presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus: tum demum alia plurima veterum testimonia, congesta à Martene, de antiq. Eccles. Ritib., tom. 1, lib. 1, cap. 6, art. 6, num. 7.**

VI. Attamen hæc quæ fucim facimus, ritè expensa minimè pugnant cum veritate catholica. Etenim, prætermisissis cæteris responsionibus quæ videri possunt apud nuper laudatos doctores et Duhamel, tom. 7 Theolog., tract. 7, de Pœnit., hæc sola quam subnectimus sufficere posse videtur ad omnem eluendam difficultatem. Nomen *exomologesin* non semper apud Patres significat confessionem arcanam, articularem et sacramentalem, sed frequenter usurpatur pro ultimo illo ritu, seu actu externo, qui totius publicæ pœnitentiæ clausula erat et complementum, cum nimirum publicè pœnitentes, humi substrati, fentes atque ingemiscentes, seipsos incubant, veniam exposcebant, et Ecclesiæ tandem reconciliari atque iterum ad Sacramenta admitti petebant: quemadmodum tusè demonstrat Alaspinaus, lib. 2 Observationum, observat. 26; Morinus, lib. 2, de Pœnit., cap.

2, num. 4 et seq.; Petavius suis in sanctum Epiphanium Animadversionibus, ad haeresim 59, quae est Novatianorum; et planè constat cum ex Tertulliano lib. de Penit., cap. 9, ubi ait: *Exomologesis prosternendi et humiliandi hominis disciplina est*: et lib. de Oratione, cap. 7: *Exomologesis est petitio veniae, quia qui petit veniam, deficienter confitetur*: tùm ex eodem laudato Cypriano, epist. 55, ad Cornelium papam, ubi de lapsis agens qui publicam poenitentiam subire detrectabant, haec pariter exomologesin appellat, inquit: *Suavitati poenitentiae, nec exomologesi crudelis facta, despectis episcopis atque calcatis, per à presbyteris verbis fallacibus praedicatur*: atque in eodem sensu, epist. 44, ait: *Cum in reatuoribus delictis, quae non in Deum committuntur, poenitentia agatur juxta tempore, et exomologesis fiat*. Hanc porrò publicam exomologesin, deficiente sacerdote, et urgente necessitate, excipere poterat diaconus, isque potestatem habebat publicum poenitentem Ecclesiae reconciliandi, eo pacto quo etiam nunc possit, facultate ab episcopo accepta, excommunicatum absolvere et Ecclesiae communioni restituere.

VII. De hac exomologesi loquitur Cyprianus, in cit. epist. 42, et de eà intelliguntur ceteri Patres et concilia, cum idem quod Cyprianus affirmant. Quòdque hic sit proprius et genuinus Cypriani aliorumque Patrum sensus, apertè insinuant posteriores Ecclesiarum constitutiones quae eandem potestatem faciunt diacono, excipiendi scilicet poenitentium confessiones, absente sacerdote, sed simul apertè denegant eidem potestatem clavium et auctoritatem absolvendi à peccatis. Concilium Eboracense anni 1195, decret. 4, tom. 6, part. 2 Collectionis Harduini, col. 1931: *Decretimus, ut, etiam ut novales sumus et gravi urgente necessitate, diaconus poenitentiam confitei imponat, ut juxta veteris tenorem canonum huic ordini sacerdotali propriè convenire decernit antiquitas*. Constitutiones Odonis Parisiensis episcopi circa annum 1198, cap. 56, tom. 6, part. 2 Collectionis Harduini, col. 1946, inquit: *Prohibetur districtè ne diaconi nullo modo audiant confessiones, nisi in arctissima necessitate: claves enim non habent nec possunt absolvere*. Constitutiones Walteri, episcopi Dunelmensis, anni 1255, tom. 7 Collectionis ejusdem, col. 492, alunt: *Et quia solis sacerdotibus est potestas ligandi et solvendi commissa, prohibemus ne diaconi confessiones audiant aut admittant, poenitentias injungant..., nisi necessitas urgeat aut compellat, ut in casu mortis, per absentiam sacerdotis.* Videri poterant de hac re disserentes Estius, in 4, distinct. 17, § 15, in fin.; Natalis Alexander, cit. dissert. 4, ad secul. III, et cardinalis de Aguirre tom. 1 Concilior. Hispaniae, pag. 729, ubi loca quae in contrarium objici possunt ita explicanda censet, ut sensus sit: *Absente sacerdote, et urgente extremà necessitate, diaconos olim interdum et aliquibus locis solitos ex delegatione episcoporum audire confessiones lapsorum poenitentium, non quidem ad absolvendum illos (non enim unquam id facere poterunt, aut possunt adhuc per delegationem episcopi, imò nec Romani Pontificis), sed ad explorandum illorum statum et veram contritionem, sive plenam conversionem ad Deum.*

VIII. Quod autem specialiter attinet ad concilium Eliberitanum, illud, nomine *communione*, vel intellexit communionem eucharisticam, vel canonicam reconciliationem cum Ecclesia, uti prosequitur cardinalis de Aguirre, loc. cit. Similiter et textum in cap. Fares, nonnulli intelligendum existimant de absolute ab excommunicatione quae irretiti erant publici aetrones: alii verò eum interpretantes de Eucharistia, dicunt allegatum textum id unice permittere; sinirum ut diaconus praebeat furi vulnerato Eucharistiam, si ei constet de illius contritione; cum inter ceteros casus in quibus sufficit contritio, sine sacramentali confessione, ad percipiendam Eucharistiam, enumeretur etiam ille hominis constituti in mortis articulo, cui

deest sacerdos à quo sacramentalem absolutionem obtineat. At Antonius Augustinus, in Notis ad primam collectionem Decretalium, ad cap. Fares, de Furtis, contendit verba illa: *Vel diacono, non esse authentica*: et reverè in antiquis manuscriptis codicibus illorum loca legitur: *Vel Des*. Quòd si hoc secundo modo legendum sit, tunc allatus textus concilii Triburiensis concordat cum capitularibus Theodori Cantuariensis, c. 55, Spicilegii tom. 1, et cum can. 50, inter eos quos Gregorius III ex variis Patrum sententiis excerpit, apud Harduinum tom. 5, col. 1876, quibus in locis dicitur, in casu necessitatis, cum sollicit sacerdos deest, confessionem faciendam esse soli Deo.

IX. Majorem difficultatem faciunt, quae apud antiquos Patres et theologos legitimas de confessione faciendà, laico, urgente necessitate: *Tanta itaque vis confessionis est, ut, si deest sacerdos, confiteatur proximo*: verba sunt textus in can. Qui vult, de Penit., dist. 6, excerpto ex libro de verà et falsà Poenitentia, inter opera Augustini: ex quibus Petrus Cantor, in Summà de Sacram., fol. 205, concludit: *Eccè ex hac auctoritate habemus, quòd in necessitate confitendum sit laico, si sacerdos deest, et non solum venialis, sed etiam mortalis*. Idem docere antiquiores theologi, inter quos D. Thomas, in 4, dist. 17, quest. 5, art. 5, quest. 2, ubi ait: *Minister Poenitentiae, cui confessio est facienda ex officio, est sacerdos: sed in necessitate etiam laicus vicem sacerdotis supplet, ut ei confessio fieri possit*. Haec aliorumque testimonia collecta sunt à Morino, de Penit., lib. 8, c. 24; Joenin, de Sacram., diss. 6, quest. 5, art. 2; Martene, cit. lib. 4, c. 6, n. 8, quibus addi potest, ex canonistis, Ostiensis, lib. 5 Summæ, tit. de Penit. et Remiss., num. 14, ubi casus explicans in quibus licet alieno, et non proprio sacerdoti, seu parochi, peccata sua sacramentali confessione aperire, ait: *Tanta est vis confessionis, quòd, si invenerit necessitatis articulus, ut qui infirmatur ad mortem is qui vult confiteri, vel oportet eum iurare bellum, et deest sacerdos, non solum proprius, sed et quilibet, in tali articulo potest etiam laico, vel etiam mulieri, si non adsit alius, confiteri*.

X. Verùm hæc omnia facilè explicantur: duobus modis confessio fieri potest homini laico: primo, ut ab eo tanquam à iudice et Christi ministro, habente potestatem clavium, obtineatur sacramentalis absolutio; et sic esset inutilis, perniciosa, et conjuncta cum errore contra fidem: altero modo possit quis confiteri laico, ut ipsa animi dimissione, seu humilitate, atque erubescentià confessionis, magis flectatur Deus ad ei elargiendum uberem gratiam quæ excutitur ad perfectam contritionem et justificetur; atque ejusmodi confessio esset in se proficua, atque multo tempore in usu fuit. De hac loquuntur textus et doctores supra allegati, quemadmodum se aliosque explicando tradit D. Thomas; qui, postquam dixerat posse, deficiente sacerdote, confessionem fieri laico, statim addit ejusmodi confessionem esse quidem aliquo modo sacramentalem, quia est conjuncta cum voto Sacramenti; non tamen esse perfectum Sacramentum, nec gratiam causare ex opere operato, ac propterea reiterandam docet coram sacerdote. En Angelici verba in responsione ad primum: *Confessio laico ex desiderio sacerdotis facta, sacramentalis est quodammodo quantum non sit Sacramentum perfectum, quia deest ei id quod est ex parte sacerdotis*. Et clarius in responsione ad tertium: *Quantis ille qui laico confessus est in articulo necessitatis, consecutus sit veniam à Deo, eò quòd propositum confitendi, secundum mandatum Dei, quod concepit, sicut potuit, implevit, non tamen adhuc Ecclesiae reconciliatus est, ut ad Sacramentum Ecclesiae admitti debeat, nisi prius à sacerdote absolvetur: sicut ille qui Baptismo fluminis baptizatus est, ad Eucharistiam non admittitur: et idè oportet quòd iterum confiteatur sacerdoti cum copiam habere potuerit, et præcipuè quia, ut dictum est, Sacramentum Poenitentiae*

perfectum non fuit. Hanc D. Thomæ explicationem confirmat, ac præterea quænam fuerit eà in re Ecclesiæ doctrina, nobis patefacit D. Thomæ coævus ejusdemque condiscipulus, Thomas Cantipræntensis; hic siquidem, lib. 2, de Apibus, cap. 53, postquam narravit Ludovicum comitem Leodiensem, in extremis constitutum, christianam virginem accessivisse, eique omnia peccata sua maximis cum lacrymis recitasse, statim addit: *Et hoc quidem, non pro indulgentiâ quam dare non potuit, sed ut magis ad orandum pro se tili piaculo moveretur.* Morem istum pandendi peccata sua laico, cum instabat mortis periculum, et decerat sacerdos, perdurasse usque ad seculi XV initium, discimus ex Guillelmo Lyndewode, qui per idem fere tempus, uti ex operis præfatione desumitur, glossamata adiecit ad constitutiones Angliæ: is quippe glossator, ad tit. de Sacramentis iterandis, vel non, verb. *Pœnitentiâ*, pag. 32, hæc habet: *Laico possent quis confiteri in necessitate, ut per hoc appareat Ecclesiæ de sua contritione. Non potest tamen laicus absolvere, vel ligare, cum non habeat claves Ecclesiæ.*

XI. Sed posteriori ætate ea consuetudo justis de causis cœpit pedetentim remitti donec tandem penitus obsolescerit. In supra citato Sacrodotali Romano Alberti Castellani, cap. 26, de Pœnitentiâ imponendâ infirmo, sequentia verba leguntur: *Si autem haberi non possit copia sacerdotis, quamvis bonum sit in hujusmodi periculis, in mari videlicet, bello, vel in infirmitate, vel morte violentâ, laico confiteri, tamen non est necessarium. Quod si fiat, et evadit, tenetur talis iterum de illis peccatis confiteri, quia non habebat ille claves Ecclesiæ.* Dominicus Solo, celebris theologus ordinis Prædicatorum in sua Relezione de Ratione tegendi et detegendi secretum, editâ Romæ anno 1574, pag. 159 et seq., agens de confessione que in necessitate fit laico, inquit: *At confessionem fieri laico, ubi non est copia sacerdotis, multo minus necessarium est in quâcumque necessitate: nam quævis Augustinus dicat, tantam esse vim confessionis, ut, ubi non est copia sacerdotis, iudicanda sit proximo, de Pœnit., distinct. 1, cap. Quem pœnitet, dist. 6, cap. 1, non tamen insinuat, esse præceptum, sed solum id consulti, ut merito verecundia majorum gratiam consequatur apud Deum. Imo verò jam non est tanta consuetudo hujusmodi confessionis quanta in primitivâ Ecclesiâ. Nec forsitan est consilium, tametsi eam non damnaverim, mansit enim consuetudo solum inter nautas. At, quidvis sit de assertionem tantum viri, hodie neque quoad nautas ejus doctrina videtur recipienda; multa siquidem ex ejusmodi confessione imminent damna, multa timentur pericula, quæ ponderat Clericatus de Pœnitentiâ, decis. 48, sub num. 15, neque ea evitantur, aut ideò contempti possunt, quòd laicus confessionem audiat ut illum, ex contentis mandato, referat sacerdoti; quoniam, ut capite præcedenti dictum est, à summo pontifice Clemente VIII, neddum illicita, sed invalida declarata fuit confessio facta sacerdoti per internum. Merito propterea Navarrus Manual. cap. 21, num. 41; Gregorius de Valentia supra cit. disp. 7, quæst. 10, punct. 4, aliique ab hoc allegati concludunt, nisi excusetur ab ignorantia, in presenti rerum statu, graviter eum peccare qui etiam in casu necessitatis peccata sua confitetur laico; quia sine ullâ causâ semetipsum infamat, et fortassè præbet aliis occasionem de se suspicandi quòd adhuc creat Lutheranorum hæresi.*

XII. Quibus stantibus, ut illuc redeamus unde digressi sumus, etsi in supra relatis constitutionibus synodalibus tam Bononiensibus quam Sabinensibus insinuata fuerit confessio faciendâ laico, deficiente sacerdote, quia nondum hæc consuetudo extincta erat tempore quo illæ conditæ sunt, atamen merito in subsequentibus utriusque Ecclesiæ constitutionibus, neque ad titulum de Pœnitentiâ, neque in ullo alio loco, facta est mentio necessitatis aut utilitatis prædictæ confessionis, sed communis doctrina tradita est

de actu contritionis in eo rerum eventu eliciendo (1).

(1) Opere pretium eò loci duximus attexere utilissimam monita pro confessariis monialium, quæ in præclarâ synodo Perusina, congregatâ ab eminentissimo quondam cardinali de Torres, inserta fuerunt, quæque ab Antonio mutuamus; hic nempe de arduo officio agitur, circa quod bene multa observanda sunt in praxi.

Monita pro confessariis ordinariis monialium.

1. Sacerdos ad confessiones monialium excipien-
das designatus, commissam sibi provinciam ex obedientiâ, non turpis lueri gratiâ suscipiat et adeat.
2. Quâ vitæ ratione, quibusque constitutionibus cœnobium institutum sit, sedulo percunctetur; aptos etiam sibi libros comparet, ut ad omne officii munus instruere, omnemque virtutem, quæ sensus externos cohibeat, et componat, animam autem informet et ornent, ut patientiam, silentium, solitudinis amorem, clausuram, manuumque suarum laborem, moniales docere possit, pro loci instituto, superiorisque mandato.
3. Christianæ perfectionis studio unice indulget; et vanitatem omnem, superfluumque ornatum declinet.
4. Gravium doctorum, experientumque hominum consuetudinem colat, eosque in consilium adhibeat.
5. Probo ac prudenti viro animæ suæ curam committat, ipsiusque frequenter adeat.
6. Secutè et cantè suam aliorumque salutem operetur. Nusquam nimium sibi assumat; superbos enim odio habet Deus.
7. Caveat ne quovis prætextu nimis familiariter monialibus utatur, sed quoties locum excipiendis confessionibus statutum adibat, comitate conditam gravitatem præ se ferat, unde poenitentes ad divinum veluti tribunal accedere concipiant.
8. Studiosè caveat ne cui se nimium dedat et fidat, arcanaque committat; quâ in re non solum dignitatè inserviet, sed etiam tranquillitatè, cum et suspiciones criminum et anxietates vitaverit.
9. Nullam sibi peculiariter conciliari cupiat et curet; inò si quam nimis sui studiosam cupidamque expectatur, gravibus atque efficacibus verbis admonet, à proposito deterreat, ad bonam frugem revocet.
10. Ut moniales omnes ad humilitatem christianæ virtutis et perfectionis fundamentum, instruat et ducat, nunquam eas carumque opera laudibus afficiet ac effert.
11. Extra assignatum locum, seu fenestellam ferreâ transennâ immobilique velo tectam, nusquam confessiones excipiat.
12. Nisi charitas vel necessitas urgeat, nullam speciatum advocet, nec extra confessionalem, nec diutius, nec de rebus à spirituali salute alienis alloquatur. Superiorem tamen de monastica rei procuracione locutionem libenter audiat, optimisque quibus poterit consiliis juvabit.
13. Omnibus æqualiter confessionum tempus dividet; si cui autem longius impendendum erit, magis sibi opus esse prudenter et cautione intelligat, nec cetera fraudentur, aut in suspensionem malorum rerum inducantur.
14. Publicas ne imperet pœnitentiâ, nisi ex publicis criminibus; monialesque de rebus in confessione auditis, ac de propriis culpis verba facere prohibebit.
15. Nullam diutius sine necessariâ causâ detineat, aut ad generalem confessionem hortetur.
16. Antequàm publico æris pulsâ ad beatam Virginem Anglicâ salutacione colendam mane Christi fideles excitentur, citra necessitatem confessionalem non ingrediatur; eodem etiam signo vespere audito promptus relinquat.
17. In id omnem industriam conferat suam, ut moniales, dum proprias culpas confitentur, ineptam loquacitatem studiosè devitent, pressis apisque ver-

bis utantur. Ad quod multum conferet si quotidie, priusquam cubitum descendant, probe assuescant totius diei cogitationes, sermones, opera, omissiones ad trutinam examenque sedulo revocare.

18. Excipiens confessiones sacerdos caveat ne se tepido vel indignatione affectum prae se ferat; sed gravitatem et de animarum salute sollicitudinem semper ostendat, et quaerendam existimationem ac etiam poenitentium satisfactionem alienus.

19. Omnino in rebus omnibus ita se cum monialibus semper gerat, ut nulli diffidentiam incutere possit.

20. In more positum habeat nullam apud ceteras laudibus efferre, multoque minus vituperationibus prosequi.

21. Si quam debitum sorori honorem detrabere, aut ejus defectus aperire incipientem audiat, ne longius progredi aptaque objurgatione carere sinat.

22. Quae veniales culpas confessio, minus ex animo doleat, nec respiciere statutum habeat, efficaciter edoceatur tum illatae Deo injuria, tum poenarum quae in Purgatorio luendae manent gravitatem; ac etiam charitatis immixtionem, plurimum donorum beneficiorumque privationem, necnon alia mala et detrimenta quibus venialia peccata in hac quoque vita afficiuntur atque muelctantur. Uno verbo, solliciti et accurate ad dolorem propositumque excitetur.

23. Prae ceteris votorum observationem ob oculos gerat confessarius monialium; nec eas absolvat quae pecuniam aliasve res tenent praeter concessas ad usum a constitutionibus et a superiore. Si qui obijciantur praetextus, scite prudenterque refutantur.

24. Bullae a Clemente VII edictae de muneribus executionem obnixè curet, idcirco noverit, probeque calleat quid in ipsa praecipitur. Debitam negantes obedientiam non absolvantur.

25. Viderit ne quae in animum inducat suum ne moriens quidem, ut pro arbitrio disponat de rebus sibi usui commissis, multoque minus de cella.

26. Multum in eo sit ut moniales a nimio erga consanguineos, atque etiam erga sorores amore dimoveat.

27. Commune esse idem duabus cubile, aut duo in eadem cella cubilia collocari, citra necessitatem, vel superioris mandatum non permittat.

28. Operam det ut a cancellis pro habendo cum exteris sermone factis quamplurimum abstineatur, praesertim divinarum officiorum mensaque tempore, ac quoties sanctissimum Eucharistiae Sacramentum ab omnibus generaliter sumitur. Ubi autem aliqua congruis temporibus, et facultate obtenta, ad illos vocata accedat, meminerit, nec sine teste, nec de rebus inutilibus, quaeque statum suum dedecant, nec diutius loquendum esse.

29. Comedias vel etiam pias representationes legi in coenobio, aut agi, nisi cum bona episcopi venia, sacerdos prohibeat; nullo vero pacto sinat, ut personatae moniales bacchanalium tempore incedant, viriles induant vestes, alisque secularibus jocos indulgeant; honesta enim ac religiosa uti recreatione, nunquam deposito habitu, eaque contentae esse debent.

30. Profane multoque minus lascivae musices libros in monasterio esse ne patiatur.

31. Etsi musicam pulchre calleat, nullo tamen pacto moniales suas ipse docere instituat.

32. Quoniam lemminarum est facile suspicari, dum communes omnibus sermones atque adhortationes confessarius habet, caveat ne peculiare res attingat, vel defectus vituperet; poterit namque in audientium diffidentiam incidere.

33. Sacram communionem ministraturus videat ut cum debita animi dispositione, non ex consuetudine sumatur. Eam extraordinarie petentibus, nisi ad virtutes defectuumque emendationem proficiant, aut non tribuat, aut aliquando differat. Illud sanè curet, ne ab alio sacerdote, nisi ex ordinarii licentia distribuatur.

34. Mentalis oratio deberet esse quotidianus animarum cibus: proinde a monialibus potissimum di-

ligenda, ac colenda est, statim praesertim horis. Ab illusionibus tamen demonis dolisque caveant, et cum revelationes atque extases, quibus dignatas fuisse opinantur, confessario aperire quibundunt, inaudite dimittunt.

35. Veram mortificationem non in multis abstinentiis, poenitentibus, vigiliis sitam esse intelligatur; sed in interiori voluntatis, propensionum, cupiditatum abnegatione ac cohibitione. Ad hanc igitur etiam atque etiam mulieres Deo dicatae hortentur, in hac exerceantur.

36. Quoniam plures moniales, praesertim verò quae praesent, eò animum inducunt suum, ut pravas in coenobium irreptas consuetudines evellere, aliisque mederi malis nolint, eà usae excusatione, hae jam tum in more fuisse, cum ipsae vel sacra claustra vel officium inierint; accuratissime ad omne minus instruantur, admoneanturque patrae culpae poenam esse, perspicere quid cuique faciendum sit, ex ignavia tamen vel imbecillitate omittere; majorem autem poenam majoris culpae duci, ne capere quidem aut videre obligationes suas.

37. Totus sit confessarius ut feminas suae curae commissas et creditas ad religiosam atque evangelicam perfectionem instruat et ducat; multoque magis cavebit ne suis aut exemplis aut consiliis iter ad illam quam expeditissimum impediatur, et delinquendi praebet occasionem.

38. Viderit ne quam peculiari complecti benevolentia credatur.

39. Qui sibi sanguinis necessitudine aliisque causis devenit sunt, quoad potest et licet, monasterio diligenter prohibeat.

40. A consanguineis monialium frequentandis abstineat.

41. Nihil dono unquam monialibus det, ne sacras quidem imagines, nec ab illis accipiat.

42. A litteris mittendis accipendisque; nisi statim episcopo ostendendis, abhorreat.

43. Ne nutus coenobio nummos det, nec ab illo sine episcopi facultate mutuetur.

44. Inscia superiore, et absque ejus mandato, nihil cuiquam emat, ne spirituales quidem libros.

45. Pecuniam à nulla accipiat ad missas celebrandas, nisi ab ea quae praestor rogatus.

46. Lintea, mappae, omniaque suo usui inservitura, nunquam monialibus suenda, aut abluenda, agendave committat.

47. Quoties divina in exteriori templo celebrantur officia, ipse superpelliceo indutus intersit, nec ante discedat quam crateri sacerdotes omnes abierint. Idem plane praestabit ubi aliqua sacrum coenobii habitum induat; nisi enim consanguineis aliisque egressi sint, deposito superpelliceo ipse exibat.

48. Clericus Ecclesiae tantum ministret; cum monialibus nihil sibi rei habendum esse sciat.

49. Si nullus monasticae rei curam syndicus habeat, sed solum per procuratores episcopo et superiori subjectos administretur, poterit prudens confessarius moniales quae praesent suis consiliis juvare, ac etiam videre ne munster ac famuli omnes monasterio adiecti rem male gerant, dilapident, damnove aliquo afficiant; atque, cum opus erit, ordinarium adhibet, certiorum de omnibus reddet, et remedium rogabit.

50. Quae clausuram spectant, quam rigidissime tueatur, datas ingrediendi facultates probe perpenderit, quibusque circumstantiis et conditionibus afficiantur sedulo animadvertat.

51. Sine peculiari episcopi licentia sacra ipse claustra non ingrediatur, nisi aegrotis Sacramenta ministraturus, vel morientis opem laturus, et tunc superpelliceo stolaeque indutus recte cellam petat, et nusquam alibi consistat. Solum in cubiculo non maneat, nisi cum cubantium confessiones excipit, quo tempore janua patefacta sit, ut optimè videri, non audiri possit.

52. Aegrotantes non tangat, ne ut morbi quidem

gravitatem cognoscat, nisi incerto periculo et articulo mortis ministrans extremam unctionem.

53. Cùm officia distribuenda erunt, nihil se huic rei immisceat, præterquam ex episcopi mandato, ad quem etiam deferet, si quid eum scire optimum reatur. Cum electi superiore carcerianis, ut aiunt, non instituat, sed gravitatem semper religiosè teneat.

54. Ad puellas quod attinet que monasterium ingrediantur, vel jam ingressæ sunt, obnixè curet ut quæ in Pontificio libello, cuius proinde exemplar apud se habebit, præcipiuntur, executioni mandentur. Specula, profanos libros, aliasque vanitates in sacra claustra afferri non permittat, nec intra illa immodestas vestes vagasque crinum compositiones ad liberi concedat.

55. A professorum monialium consuetudine illas avertat, et solum cum magistris esse sinat. Legendi, canendi, musicæ instrumenta pulsandi artem ne ab externis discant; choreis ac profanis cantionibus ne indulgeant cautum erit; organa solum et clavicymbalum pulsare permittentur.

56. Id multò magis à novitiis expetetur et exigetur.

57. Cùm puella aliqua extra monasterium existens religiosum habitum sumptura accedit, admonetur, positis vnitatibus vestium, annulorum, calceamentorum crinum, ecclesiam adendum esse, nec sericæ cycladi, aut alio colore imbutæ quàm nigro, aut albo, aut fulvo, monasticam tunicam superponi debere ex episcopi mandato, de quo etiam puellæ parentes certiores fiant.

58. Nulla habeatur in exteriori templo musica, cùm aliqua cœnobio nomen data est; nec à parentibus faciendæ oblatio, in limine clausuræ fiat; nec moniales apertis foribus, secularibusque conspicientibus, honestas licet repræsentationes unquam agant.

59. Sacra claustra ingrediente puellâ, vel religiosum habitum induente, vel solemniam professionis vota emittente, caveat confessarius ne invito et inscio episcopo oblata ultrâ ac de more ab illius parentibus munera accipiat; vel moniales esculenta poculentæque supra quàm par sit à consanguineis petant, ut sibi dono dent.

60. Ubi comperiat, puellam aliquam in monasterio degentem, vel matrimonio collocatam, vel collocandam esse, denuntiationibus factis, illic episcopus adeatur, ut illa domum ad parentes remittatur, priusquàm à sponso visitetur, arrhisque conuictis donetur.

Monita pro confessariis monialium extraordinariis.

1. Confessarius extraordinarius bis aut ter quotannis monialibus adhibendus, plerumque peti solet vel curiositatis gratiâ, vel quia ordinarius limitis oculis aspiciat; idcirco si qui mittitur religiosi spiritu ac prudentiâ careat, citò evertet diuturni temporis ædificium; quare,

2. Priusquàm sacerdos provinciam sibi conceditam suscipiat administrandam, episcopum adibit, ut de monasterio cognoscat, aptisque instruat admonitionibus et consiliis, unde abusus divellere,

animasque ad veræ perfectionis studium excitare possit.

3. Nisi eo ingenio polleat ut accommodum possit committere habere sermonem, expedit è loco non exire, nisi auditis omnium confessionibus, et tunc missam poterit celebrare.

4. Apud eam que præestaget ut moniales omnes confessionale adeant, ne aliter cognoscat que extraordinario confessario indigerint. Ipse verò nullam de suo nomine interroget, nec utetur tabellâ aliqua, in quâ singula descripta sint.

5. Caveat ne à quâpiam certarum imperfectiones percunctetur; poterit tamen à superiore querere quid de regulari disciplinâ sentiat, ut ipsam quibus potest consiliis omnibus adjuvet.

6. Nunquàm se ordinarii confessarii familiarem significet, ne moniales aliquam capiant diffidentiam; vidcrit tamen ne quod illius factum vel dictum vituperet, aut certè, si aliud nequeat, excuset, dicens non rectè intellectum fuisse.

7. Ne remittat quod alter contraxit; et si moderatioris opus sit, episcopum certiorum reddat.

8. Si quam de superiore egrè mandatis querentem audiat, quæso ne obscundet, sed vel iussum, vel iubentis animum teneat ut excuset, ac obedientiæ votum commendat.

9. Quo tempore confessiones excipiet, ab habendis cum eâ que præest et cum ordinario confessario sermonibus, quamplurimum poterit, absteinet.

10. Confessionum cursum non interrumpit, ut jam confessam rursus audiat; quaque generaliter confessionem retere cupient, nisi postquam omnes se stiterint, audiantur.

11. Ne se tedio molestiæque affectum præbeat; sed cunctas accuratè juvet, non tamen plus æquo immoretur.

12. De spectantibus ad salutem, atque in confessionali solum sibi cum monialibus agendum esse sciat. Nunquàm se apud episcopum verba facturum pro aliqua ægro animo affectâ spondeat, nec comitiis electionibusque se immisceat.

13. Si quid ipse de aliquo episcopi mandato sentiat interrogetur, ubi probare non possit, improbare non audeat. Item totam legislatori aperiat, eique curandam relinquet.

14. Perturbatis rebus, quæ ad superioris aures perventuræ non sint, scitè et commodè, quoad potest, medebitur; quas autem sine damno ad illud remittere potest, prudenter et cautè remittet.

15. Trinum votorum, præsertim verò paupertatis, observationem vehementer etiam atque etiam curabit juxta ea que jam præcepta sunt, nec bullam de muneribus laxiori interpretatione remittet; ipse verò nihil unquam dona aut accipiet aut tribuet.

16. Religiosis statûs onera obnixè imprimere in animos studeat. Ad perfectionem efficacissimis verbis hortetur, ad eamque unum iter esse mortificationis mundiæque contemptum edoceat, à quo potissimum cancellorum frequentatio avertit.

17. Qui spirituales sermones facere velit, raros multique affectos prudentiâ et cautione habeat. (Edit.)

LIBER OCTAVUS.

DE PERTINENTIBUS AD SACRAMENTA EXTREMÆ UNCTIONIS, ORDINIS ET MATRIMONII.

CAPUT PRIMUM.

De Sacramento extremæ unctionis: ubi de materiâ hujus Sacramenti, de olei benedictione ab episcopo peragendâ, nullâ tamen in synodo factâ prohibitionem presbyteris Græciæ illud benedicendi, et Catholicos Græci ritum invadendi, si in Latinorum diocæsihus Græci inhabitent.

1. Quamvis immemores haud simus nostri propositi,

quod jam nobis atque iterum significavimus, neuti quàm scilicet nobis in animo esse tractatum de Sacramentis hic exhibere; atque innumeræ difficultates quibus hoc Sacramentum scætet nos vel nolentes cogunt aliquantulum prolixius de eo disserere, quò securius possit episcopus è tot sententiis pedem subducere, suamque de Sacramentis administrandis synodalem instructionem ita adornare, ut communem

receptamque ab universâ Ecclesiâ doctrinam continet, nullamque adoptet inter Catholicos controversam opinionem.

II. Extremam Uncionem verum esse novæ legis Sacramentum à Christo Domino institutum, apud Marcum quidem insinuat, sed per apostolum Jacobum fidelibus commendatum et promulgatum, definit Tridentinum, sess. 14; de extremâ Uncione cap. 1, inquit: *Instituta est astem sacra hæc Uncio infirmorum, tanquàm verè et propriè Sacramentum novi Testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum quidem insinuatam, per Jacobum autem apostolum, ac Dominum fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum. « Infirmatur, inquit episc. cap. 5, quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesie, et orant super eos, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei sublevari infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, dimittentur ei. » Consulto autem dixere Tridentini Patres ejusmodi Sacramentum fuisse apud Marcum insinuatam; quamvis enim Marci, c. 6, de apostolis à Christo ad prædicandum missis dicatur: *Et exeuntes prædicabunt, et pascentium operentur, et dæmonia multa ejicient, et ungent oleo multos ægros, et sanabunt*; secum tamen contendunt theologi nam talis unctio esset illa sacramentalis de qua est sermo, an potius tantum adhibita ad restituendam corporum sanitatem; quod posterius, non sine gravi fundamento, post Hugonem à S. Victore, Alensem, S. Bonaventuram, aliosque antiquiores, opinatur Dominicus Soto, in 4, dist. 25, quæst. 1, art. 1, et Bellarminus, de Sacram. extrem. Unct., lib. unic., cap. 2, Controv. tom. 3, tunc quippe apostoli nondum erant sacerdotes, omnesque ægros promiscuè ungebant, qui ceteroquin, cum nondum Baptismus suscepissent, non erant aliorum Sacramentorum capaces. Quia verò Tridentini Patres tantâ semper circumspectione sua concinnarunt decreta, ut nullum valuerant Catholicorum opinionem, idè adhibuerant verbum illud *insinuatam*, quod sanè referri potest tam ad institutionem quam ad figuram, typum et symbolum Sacramenti extremæ Uncionis, quod Christus Dominus in eâ unctiois, de qua Marcus loquitur, voluerit præmonstrare, quemadmodum ex iis constat que Pallavicinus narrat, Hist. Concil. Trident. lib. 12, cap. 12, ac rectè expendunt Bellarminus, cit. loc.; Suarez, tom. 4, in 5 part., disp. 59, sect. 2, num. 4 et 5; Estius in Loca difficiliora sacre Scripturæ, ad cap. 7 S. Marci, et in 4 Sent., dist. 25, § 2; Tournely, de Sacram. extrem. Unct., quæst. 1, art. 2.*

III. Pergunt deinde Tridentini patres, atque ex allegatis S. Jacobi verbis colligant nobisque præsentant hujus Sacramenti materiam, formam, ministrum et affectus, aientes: *Quibus verbis, ut ex apostolica traditione, per manus acceptâ, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, propriam ministerium et affectum hujus solutivæ Sacramenti: intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab episcopo benedictum; nam unctio optissimè Spiritus sancti gratiam, quâ invisibiliter aëria ægrotantis inangitur, representat: formam deinde esse illa verba: Per istam unctionem, etc. Quibus Tridentini vestigiis inherentes, singula disertius explicabimus. Itaque Sacramenti extremæ Uncionis materia est oleum, liquor videlicet ex bacis olivarum expressus, qui solùm la communi modo loquendi, absolutè et sine addito, oleum sumpatur; quemadmodum cum communi ponderat Suarez, tom. 4, in 5 p., disp. 40, sect. 1, num. 1. Debet autem ejusmodi oleum, saltem ex Ecclesie præcepto, esse simplex, hoc est, absque ullâ alterius liquoris admixtione. Diximus, saltem ex Ecclesie præcepto, quoniam Suarez, cit. loc., n. 10, defendit non solum non esse contra Christi Domini institutionem alium liquorem huic admiscere, sed insuper operatur aliquando fuisse illi balsamum admixtum; siquidem Innocentius I, epist. ad Decentium, allegata exponens apostoli Jacobi verba, infirmorum oleo chrismatis nomen attribuit, inquit: *Quod non est or-**

bium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt; ac sub eodem chrismatis nomenclaturâ idem infirmorum oleum à pluribus designatur conciliis, Wormatiensi præsertim atque Aquigranensi, ex quibus conjicit Suarez aliquid balsami tunc consuevisse illi admisceri. At melius alii, quos sequuntur Jenin, de Sacram., diss. 7, q. 5, cap. 1, et Tournely, cit. q. 1, art. 5, hanc admixtionem ex chrismatis nomenclaturâ nequaquam colligi arbitrantur; Chrisma quippe frequenter appellatum advertunt omne unguentum, seu liquorem, quo corpus ungitur. Omnes tamen Suarezio concedunt nihil detractum iri Sacramenti validitati, si, contra communem ceteroquin et perpetuum Ecclesie præxim, infirmorum oleo admisceatur tlicid balsami, modò admixtio tanta non sit ut distinet exteriorem olei speciem, ita ut non amplius oleum, sed potius unguentum, aut alterius generis mixturâ artificialem censetur.

IV. Debet præterea oleum in extremâ Uncione adhibendum esse episcopi benedictione inter sacra-
mentum; quod ab antiquissimâ Patrum traditione acceptum; etenim Innocentius I, in cit. epist. ad Decentium, ægros unguendos dixit oleo chrismatis ab episcopo confecto. Beda quoque, in Comment. ad cap. 6 Marci, lib. 2, c. 24, in fin. oper. tom. 5, affirmat ab ipsis apostolis hunc sanctæ Ecclesie morem traditum, ut... *ægroti unguantur oleo pontificali benedictione consecrato. Et concilium Cabilonense II, anni 815, c. 48, ait: Secundum beati apostoli Jacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo quod ab episcopis benedicitur à presbyteris ungi debent*; l. 4 Collectionis Harduini, col. 1040. Ac denique, ut cetera prætermittamus antiquiorum Patrum testimonia, ita nos docuerunt Eugenius IV, in decreto pro instructione Armenorum, et Tridentinum, cit. loc. Sed quæstio est, num episcopi benedictio sit necessaria ex Christi Domini institutione, an solum ex Ecclesie præcepto. Diversa sunt hæc in re theologorum sententiæ. Victoria, in Summ. de Sacram., num. 216; Emmanuel Sa, verb. *Extrema Uncio*; Sumbovius, tract. de extrem. Unct.; Jenin, de Sacram., dissert. 7, q. 5, cap. 1, conclus. 5, putant benedictionem fuisse oleo superadditam ab Ecclesiâ, non verò institutam à Christo Domino; ac proinde illicitum quidem, sed validum pronuntiant Sacramentum oleo non consecrato administratum; quinimò, urgente necessitate; etiam absque culpâ ita administrari posse tradit citatus Victoria. Istis è diametro opponuntur Suarez, cit. disp. 40, sect. 1, num. 5 et 4; Estius, in 4, dist. 25, § 9, docentes olei consecrationem, non tantum præcepti, sed etiam Sacramenti necessitate requiri; eamque præterea consecrationem ita à Christo Domino ordini episcopali annexam aiunt, ut simul assentent ne à summo Pontifice quidem eam posse secundi ordinis presbyteris delegari. Inter hæc duas extremas sententias, mediè quodammodò incedentes Cajetanus, 5 part., q. 72, art. 5; Sotus, in 4, dist. 25, q. 1, art. 3, § *De oleo ergò*, aliique, quos citant et sequuntur Gregorius de Valentia, tom. 4, disp. 8, q. 1, punct. 2, et Tannerus, tom. 4, disp. 8, q. 1, dub. 1, n. 10, tria statunt: nimirum primò, aliquam consecrationem ex Christi institutione requiri ut oleum fiat apta materia Sacramenti extremæ Uncionis; secundò, nunquam in Ecclesiâ Latinâ fuisse ægrotantes oleo unctos ab episcopo antea non consecrato; tertio denique, ad Sacramenti validitatem satis esse affirmant oleum à simplici sacerdote benedictum. Et profectò posse, saltem ex commissione sive expressâ, sive tacitâ, Romani Pontificis, à simplici sacerdote preparari materiam aptam ad conficiendum Sacramentum extremæ Uncionis, res videtur exploratissima, quam nemini liceat in questionem adducere; siquidem in Ecclesiâ Orientali mos viget, à mille et amplius annis in eâ receptus, ut ipsimet presbyteri, cum se accingant ad infirmum unguendum, oleum in eâ sacra-

mentali Unctione adhibendum benedicant; uti testatur Joannes Nathanael, in epist. ad episcopum Anagninum, apud Arcudius, l. 5, c. 2; Allatus, de Consensu utriusque Ecclesie, cap. 16, et legitur in Græcorum Euchologio, à Goatio notis illustrato, pag. 436. Eundemque morem ab Armenis retineri assertit Joannes XXII, epistola ad Offinium Armenorum regem, scribens in hæc verba: *Ipsi etiam sacerdotes oleum quod infirmorum dicitur consecrant pro Sacramento Unctionis extremæ; cum tamen id apud nos ad episcopos solos spectet.* Hanc autem Orientalium consuetudinem Ecclesia Latina non solum non improbat, sed ratam habuit: relert quippe citatus Goarinus, à sacrâ congregatione de propagandâ Fide approbatam, ejusque impensis Romæ editam Synopsim vernaculam Neophyti Rhodini, in quâ hæc habentur: *Materia Sacramenti extremæ Unctionis est oleum olivæ expressum, à pontifice, vel sacerdotibus qui presentes fuerint, juxta Ecclesie morem, benedictum.* Consulto ait: *à pontifice, vel à sacerdotibus:* quia, uti narrat Arcudius, etiam episcopi Græci perinde ac Latini, feriâ quintâ majoris hebdomadæ, solemnî pompâ et apparatu oleum infirmorum consecrant, quamvis postea suis sacerdotibus non distribuunt, sed ipsidem curam relinquunt illud consecrandi quo mox in Sacramenti administratione nantur: de quâ re jurâ mirator laudatus auctor Theolog. mor. ad usum sem. Petrocresens. Sed quod adhuc clarius ostendit ab Ecclesiâ Latinâ validum haberi Sacramentum extremæ Unctionis à sacerdotibus Græcis, oleo tunc à semetipsis benedicto, administratum, esse decretum editum à Clemente VIII, in quo permittuntur Italo-Græci in prædicto ritu perseverare: *Circa oleum sanctum infirmorum (sunt verba decreti) non sunt cogendi presbyteri Græci olea sancta, præter chrisma, ab episcopis Latinis diocesanis accipere: cum ejusmodi olea ab eis in ipsâ oleorum et Sacramentorum exhibitione, ex veteri ritu, conficiantur ac benedicantur: quod Clementis decretum fuit à nobis totidem ferè verbis renovatum et confirmatum in nostrâ const. 57, § 4, nostri Bullar., tom. 1, pag. 172. Neutiquam autem id tolerandum fuisset, si oleum simpliciter sacerdotis benedictione sacratum, ne per potestatem quidem à Romano Pontifice sive expressè, sive tacite, eidem sacerdoti factam, esset materia idonea ad conficiendum Sacramentum extremæ Unctionis. Quare episcopi Latini, partem populi Græci ritibus sibi subjectam habentes, etsi teneantur feriâ quintâ sacrationis hebdomadæ, unâ cum cæteris sacris oleis, etiam illud infirmorum Latino ritu consecrare, Latinitate parochis distribuere, cæteraque implere quæ nos ediximus in nostrâ Inst. 81, ubi de infirmorum oleo ejusque benedictione ex professio egimus; quoad sacerdotes Græci ritus, nihil innovent, sed eam exequantur quæ à Clemente VIII, iterumque à nobis decreta sunt. Legi etiam potest Dissertationem Benedicti de Gaetanis de suprâ Unctione, post hæc jam scripta, à nobis visa, cap. 7.*

CAPUT II.

De formâ Sacramenti extremæ Unctionis, de quâ multa in synodis et instructionibus episcopalibus.

I. In Dissertatione Benedicti de Gaetanis nuper citatâ, plura eruditè collecta legi possunt de formâ hujus Sacramenti, desumptâ ex variis Ecclesiarum Ritualibus tum Latinis, tum Græcis. Lectorem ad eam allegamus: et nunc tantum animus est ea subdere quæ episcopi in suis synodis inserere possunt, si in eis de formâ Sacramenti loqui velint;

II. Formam Sacramenti extremæ Unctionis, non esse à Christo Domino institutam in specie infirmâ, ut aiunt, hoc est, certis verbis præscriptam, theologi omnes admittunt, atque ex mox referendis diversis formulis, etiam in Ecclesiâ Latinâ in illius administratione usurpatis, evidenter demonstrant. Quæ nunc in Ecclesiâ Latinâ sit adhibenda, jam à Tridentino aco-

pimus, et clariùs in spirituali Romano explicatur, neque est qui non intelligat eam esse deprecativam; quemadmodum deprecativam pariter esse quæ adhibetur à Græcis, liquet ex eorumdem Euchologio in officio Olei sancti, testaturque Gabriel Philadelphia metropolitani, in suo de Sacramentis opere; Arcudius, l. 5, c. 5, et Neophytus Rhodinus, in cit. Synopsi vernaculâ. Sed quæ visio est an necessariò debeat esse deprecativa, ita ut indicativo modo pronuntiata irritum reddat Sacramentum. Deprecationem pertinere ad Sacramenti essentiam, docent S. Thomas, in 4, dist. 25, q. 1, art. 4, quæstionc. 2, et in supplement. q. 29, art. 8; S. Bonaventura, ead. dist., art. 1, q. 4, cit. disp. 40, sect. 5; Valentia, cit. disp. 8, q. 1, punct. 2; Henriquez, de Sacram., lib. 5, c. 8, alique plurimi, præsertim ex antiquioribus, id manifestè conficere existimantes ex allegatis S. Jacobi verbis: *Infirmiter quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesie, et orent super eum....., et oratio facti salvabit infirmum,* etc.; quibus certè toto Sacramenti efficacia sacerdotis orationi tribuitur. Nihilominus Albertus Magnus, ead. dist. 25, art. 4, atque ibidem Richardus, Durandus, Paludanus, quibus ex recentioribus adhaerent Tannerus, cit. disp. 7, dub. 1, num. 22; Estius, in 4, dist. 25, § 10; Monardus, in notis ad lib. Sacramentorum sancti Gregorii; Juënius, cit. dissert. 7, quest. 4; Tournely, de Sacram. extrem. Unction., quæst. 2, art. 2; Martene, de antiq. Eccles. Ritib., lib. 1, cap. 7, art. 5, § 9, nihil Sacramenti substantiæ detracti arbitratur per forum unum modo absolute, non deprecative, prolata, dummodo per eam significetur Unctionem fieri in nomine Domini. Ad hanc autem sententiam comprobendam innumeras exhibent formas absolutas, et non deprecativas in variis Ecclesiis Latinis olim usurpatis, quin majores nostri eas tanquam insufficientes respulerint. Non ignoramus quid ad hoc, efficax certè argumentum, reposerit cardinalis Sanctorius, in suo Rituali, pag. 524, ubi ad illud refellendum, hæc scripsit: *Sciat autem (sacerdos) formam hujus Sacramenti esse verba illa deprecatoria quæ in unctionibus proferuntur, veluti, secundum usum Romane Ecclesie: Per istam sanctam Unctionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti.* Tum etiam novit formam non servari et nihil agi per verba indicativa tantum, puta: *Ungo oculos tuos, vel manus tuas,* et similia, sine verbis deprecativis, ejusmodi hactenus ego non reperi. Et quamvis è occasione aliqui theologi referant quòd multe Ecclesie habent pro formâ verba indicativa, ut: *Ungo oculos tuos,* etc.; et idè quæsierint an valeant, et de eâ re plura extra rem diverint; cum nusquam reperitur talis forma per verba indicativa tantum, seu per orationem indicativam tantum, sine verbis deprecativis, hoc Sacramentum conferri; sed et libri, et ritus Ecclesiarum, qui pro eâ parte citantur, quòd habent verba indicativa, paulò post habent etiam verba deprecativa, etc. Quare quæstio inanis et frustranea est. Quoniam autem hujusmodi forma variis verbis traditur in diversis Ecclesiis, etiam præmittendo verba indicativa, et subjungendo deprecativa, unaquæque Ecclesia suam potest retinere formam, modò semper adhibeantur verba deprecativa, etc. Cæterum apud sanctam Romanam Ecclesiam, unam tantum in hoc Sacramento deprecandi formulam traditam, et passim in Italiâ, et toto orbe receptam esse, compræmissum et exploratissimum est. Verùm, etsi Sanctorio concedamus aliquam deprecationem posse deprehendi, cum in antiquissimâ illâ formâ Ambrosianâ, quam relert S. Bonaventura, cit. loc., q. 4: *Ungo te oleo sanctificato, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen, aereas possis superare potestates;* tum in aliâ desumptâ ex libro Sacramentali Venetorum, à Leone X, ut fertur, approbato: *Ungo te oleo sancto, ut hæc Unctione protectus, fortiter stare valeas adversus aereas catervas,* in nomine Patris, etc.; tum

domum in eâ quæ ex vetustissimo libro Sacramento-
rum Ecclesie Catalaundensis profertur à Martene, cit.
loc.: *In nomine Patris*, etc., ut tibi hæc porrectio olei
sanctificati, ad purificationem mentis et corporis; et
enim verba illa ut, et sit, optativa cum sint, non in-
congruè referre possunt proferentis votum, orationem
et preces; at nescimus quo pacto possit deprecatio
inveniri in aliis formis, ex plurimis antiquis Rituali-
bus à Menardo et Martene productis, in quibus so-
lum adhibetur verbum *ungo*, absque alio aditamento
è quo deprecatio colligi aut fingi queat; nec facile
erit ad deprecativum sensum hanc detorqueere, quæ
extat in antiquo Pontificali Narbonensi: *In nomine
Patris, et Filii, et Spiritûs sancti regnantis in secula
seculorum, accipe sanitatem corporis, et remissionem
peccatorum tuorum*, Sed, utcumque hæc res se habeat,
cum nihil de eâ ab Ecclesiâ definitum habemus, non
doceat in synodo, sed synodali instructione, ejusmodi
questionem commemorare; sed duntaxat injungen-
dum est parochis ut formam adhibeant in Rituali
prescriptam, quæ certè sine gravi flagitio non potest
privatâ auctoritate immutari.

CAPUT III.

*De corporis partibus injungendis; de quo multa in non-
nullis synodis et Ritualibus habentur.*

I. Sed, quoniam in decreto Eugenii pro instructione
Armenorum, in hujusce Sacramenti administratione
septem unctiones fieri jubentur videlicet: « In oculis
propter visum, in auribus propter auditum, in naribus
propter odoratum, in ore propter gustum vel locu-
tionem, in manibus propter tactum, in pedibus pro-
pter gressum, in renibus propter delectationem ibi-
dem vigentem; » earumque singulis respondere de-
beat forma tunc à ministro pronuntianda, hoc est:
*Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam mi-
sericordiam, indulget tibi Dominus quidquid per visum
deliquisti, cum injungatur oculi; quidquid per auditum
deliquisti, cum injungatur aures; et sic deinceps,*
quemadmodum fusè exponitur in Rituali Romano;
hinc alia gravis suboritur controversia, utrum omnes
predictæ unctiones et formæ prolationis sint de Sa-
cramenti substantiâ; de qua controversiâ multa ha-
bentur in citatâ dissertatione de supremâ unctione,
Benedicti de Gaetanis, cap. 8.

II. Ultrò doctores omnes fatentur cum Suarez,
tom. 4, in 3 parte, disp. 40, sect. 2, n. 6, duas po-
stremas unctiones, pedum scilicet et renum, necessa-
rias non esse ad validam Sacramenti consecrationem:
tum quia non sunt in usu apud omnes Ecclesias; tum
quia illa renum, honestatis et pudoris causâ, semper
omittitur in feminis, et interdum etiam in viris qui
propter labefactatas corporis vires morbique languo-
res dimoveri nequeunt sine gravi incommodo; quod
annotatur à Rituali Romano, atque à cardinali Sancto-
torio, in suo Rituali, pag. 325. Haud difficulter quo-
que idem admittunt cæteras quinque sensuum unctio-
nes necessarias esse necessitate præcepti; sed dissen-
tiant; et disputant num etiam necessarie sint
necessitate Sacramenti. Antiquiores scholastici exâ-
stimârunt omnes pertinere ad substantiam et integri-
tatem Sacramenti, quod ex singulis, tanquam ex suis
partibus essentialibus, constitui atque integrari sunt
opinati. Ita in 4, dist. 23, docuerunt S. Bonaventura,
Richardus, Paludanus, Sotas, quibus subscripsere
Bellarminus, de extrem. Unct., lib. unic., c. 40;
Gregorius de Valentia, tom. 4, disp. 4, q. 2, punct.
2, § *Secundo asserimus*; Gonetius, tom 5, p. 466,
aliique plurimi, præcipuè ex theologis moralibus. Ci-
tatur etiam pro hæc sententiâ S. Thomas; sed auctor
Supplem., 3 parte, q. 32, art. 6, exponens Angelici
præceptoris mentem, dubitanter loquitur, inquit:
*Ille Unctio ab omnibus observatur, quæ fit ad quinque
sensus, quasi de necessitate Sacramenti;* et dubitanter
quoque loquitur Suarez, cit. disp. 40, sect. 3, num.
46, quamvis sequenti disp. 41, sect. 2, in fin., vi-

deatur in sententiam propendere, tunc temporis ferè
communiter à scholasticis receptam.

III. Alii ex adverso validum censent extremæ Unctio-
nis Sacramentum, si vel una tantum injungatur
corporis pars, unicâ prolata, mox referendâ formâ
universali, omnes sensus complectente. Ita Sylvius,
in Supplem., q. 32, art. 6, q. 2; Nicolaus Serarius,
tract. de extrem. Unct., cap. 7; Becanus, in Summ.
theolog., de Sacram. in specie, cap. 27, quæst. 7;
Estius, in 4, dist. 23, § 15; Natalis Alexander, Theo-
log. dogmat. et moral. tom. 5, lib. 2, cap. 5, re-
gulâ 6; Juenn., cit. dissert. 7, quæst. 3, cap. 2;
Tournely cit. q. 2, art. 1, in. fin.; Vanroy, in suâ
Theolog. moral., parte 4, tomo 2, de Sacram., tract.
de extrem. Unct., q. 3; Piette, Quæst. theolog., parte
6, q. 3, vers. *Dico septimo*, aliique recentiores pas-
sim. Huic opinioni validissimum fundamentum præbet
diversa in unctionum numero disciplina, quam in di-
versis Ecclesiis suâ ætate viguisse affirmat Albertus
Magnus, in 4, dist. 23, art. 16, inquit: *Diversarum
Ecclesiarum et ordinum diversus est usus, quia in
quibusdam Ecclesiis unguuntur loca pura, et in quibus-
dam pauciora.* Atque exordiendo ab Ecclesiâ Orienta-
li, licet Græci, teste Arcudio, Concord. lib. 5, cap.
7, nunc injungant frontem, mentum, ambas genas, pec-
tus, manus et pedes; attamen, incunte seculo IX
tres tantum unctiones ab iisdem fieri consuevisse as-
serit Theodolpbus, Aurelianensis episcopus, Capitular.
2, apud Baluzium, tomo 7 Miscellan. In Ecclesiâ
verò Occidentali invenimus quidem, in S. Gregorii
Sacramentario, edito à Menardo, prescriptas unctiones
quinque sensuum; at in codice abbatibus Rotaldi
illis additas legimus unctiones colli, pectoris et sca-
pularum; in veteri Pontificali Prudentii, episcopi
Tricassini, imperatam insuper reperimus *unctionem
umbilici, seu loci ubi plus dolor imminet*; antiquus co-
dex Turonensis, unctionem fieri mandat *in genibus
quoque; et in curvibus, suris, pedibus, ac plantis, et
penè in omnibus membris, seu in loco ubi dolor plus
imminet*; quæ omnia videri possunt apud Morinum,
in Append. ad tract. de Pœnit., et Martene, de anti-
q. Eccles. Ritib., tomo 1, lib. 1, c. 7, art. 4. Tanta
autem in unctionum numero difformitas non fuisse
singularum Ecclesiarum arbitrio permessa, si certum
earum numerum Sacramenti validitas exposceret.

IV. Majus adhuc argumentum huic eidem opinioni
suppeditant recentiora peculiarium Ecclesiarum Ritua-
lia, unicam unctionem fieri permittentia, si omnes
perficere nequeant: siquidem Pastorale Mochliniense,
cujus non levis est auctoritas, tum quia ab academiâ
Lovaniensi anno 1583 approbatum, tum quia ab Octa-
vio Frangipanio, episcopo Tricarisiensi, per Gerama-
m ac Belgium nuntio apostolico, ad diœcesis quo-
que Coloniensis usum protractum, hæc de extremâ
Unctione statuit: « In morbis contagiosis, et peste
grassante, ut periculum vitetur, sufficit injungi sensus
organum magis ad Unctionem expositum, aut detec-
tum, dicendo: Per istam sanctam unctionem, et
suam piissimam misericordiam, indulget tibi Domi-
nus quidquid deliquisti per visum, auditum, odora-
tum, gustum, tactum, et gressum. » In antiquo co-
dice Remigio-Remensi, à Sambovio laudato, legitur
ritus abbreviatus conferendi hujus Sacramenti, ubi
unius pariter unctionis fit mentio. In Rituali Parisiensi,
prolato à Tournely, cit. art. 1, dicitur: « Si non pos-
sit super infirmum fieri, nisi unica unctio, unguatur
oculus, vel alius sensuum organum, et cæteras præci-
bus prætermittis, dicatur: Per istam sacri olei Un-
ctionem, et suam piissimam misericordiam, indulget
tibi Deus quidquid peccasti per sensus. » Eademque
praxim approbant Cameracensis, Attrebatensis, alia-
rumque ecclesiarum Manualia, apud citatum Natalem
Alexandrum.

V. Sed, quoniam neque de hæc quæstione, quæ
sanè gravissima est, ulla hactenus ab Apostolica Sede
prodit sententia, non debet episcopus in suâ synodo
aliquid de illâ decernere; sed duntaxat parochos mo-

nebit ut, cum prudenter timent ægrotum decessuram, priusquam omnes absolvantur quique sensuum unctiones, unicum sensum inungant, formam universalem pronuntiando, quam ab allegatis ritualibus audivimus; quoniam in prædicto eventu consultus esse ut caput, è quo omnium sensuum nervi descendunt, sub eadem formâ universali inungatur, non immeritò advertit Coninck, de Sacram., disp. 19, lib. 3, n. 2. Ne verò parochi hæc libertate abutantur, expedit ut episcopus simul sermo eosdem admonet à gravis culpe reatu non excusari qui extra casum veræ necessitatis vel unam ex quinque sensuum unctionibus prætermittit.

CAPUT IV.

De Sacramenti extremæ Unctionis ministro tum quoad Ecclesiam Latinam, tum quoad Ecclesiam Græcam; quæque episcopi Latini in quorum diocesis Græci inhabitant, statuere valeant de eorum ritu hæc in re.

I. Sacramenti extremæ Unctionis ministros solos esse sacerdotes, contra novatores, definitum Tridentinum, cit. sess. 14, can. 4: « Si quis dixerit presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed etiam seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremæ Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit. » Neque ullam difficultatem facit, quod de hujus Sacramenti administrandi ritu legitur apud Guidonem, in Disciplina Farfensi, nempe: « Tunc sint quatuor conversi, quorum unus accipiat aquam sanctam, alius crucem, tertius thuribulum, quartus oleum sacrum; » hic quippe conversus oleum delerebat, quo infirmus, non à se, sed à sacerdote inungebatur; sicuti ibidem postea annotatur, et scitè animadvertit monachus Benedictus congregationis S. Blasii in Syva Nigra, cap. 127 prælationis ad opus inscriptum: *Vetus Disciplina monastica*, quod anno 1726 evulgavit. Aliquid tamen negotii fecerit Innocentius I in sæpius laudatâ epistolâ ad Decentium, in qua videtur omnibus Christianis facultatem asserere seipsos aliosque infirmos inungendi; loquens quippe de sacro oleo, ait: « Quod ab episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet, in sua, aut in suorum necessitate, ungendum, » seu, ut melius alii legunt, *ungendo aut ad ungendum*. Verum ab Innocentii mente perquam longè aberrare, qui eum hoc loco omnes Christianos Sacramenti extremæ Unctionis ministros facere arbitrantur, optimè advertit Petrus Constant, in Notis ad eand. epist., tomo 1, col. 863: siquidem ibidem ad aliam statim progrediens questionem, de qua fuerat à Decentio interrogatus, an scilicet ita presbyterorum proprium sit Sacramentum extremæ Unctionis administrare ut illud conferre episcopis non liceat; hanc opinionem, quæ plurimorum mentes invasit, confutat Pontifex, respondens: « Cæterum illud superfluum esse videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non est dubium. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus alius impediti, ad omnes languidos ire non possunt. » Cuiusmodi autem in mentem veniat potuisse Innocentium omnibus Christianis potestatem tribuere, quam plerique, per eam ætatem ex verbis apostoli Jacobi inferebant, adeo propriam esse presbyterorum ut eam etiam episcopi abjudicarent?

II. Quocirca allegatum Innocentii textum, quem totidem verbis repetitum legitimus à Bedâ, in cit. epist. Jacobi, cap. 5, oper. tom. 5, atque ab anonymo scriptore, qui canonicorum regulam è Crodogango atque ex Capitularibus Aquisgranensibus anni 816 consarcinavit, tomo 4 Collectionis Harduini, col. 1207, plerique intelligendum censent de unctione, non sacramentali, sed quæ unice fieret ad medendos corporis languores, ideoque, non de unctione Jacobi, sed de aliâ cum illâ magis comparandâ, de qua Marci 6.

Et enim, cum viderent fideles extremæ Unctionis beneficio plures infirmos in pristinum restitutos sanctam, cœperunt eodem sacro oleo ut ad sui aliorumque curandas infirmitates: cujus rei fidem faciunt Rufinus, lib. 11 Hist. Eccles., cap. 4; Palladius, Hist. Lausiace, cap. 20; Severus Sulpitius, in Vita S. Martini, cap. 21; Gregorius Turonensis, in Vitis Patrum, cap. 4, et clarior constat ex Vita S. Gothardi episcopi, apud Suriu: die 4 maii, qui presbytero jussit ut cuiusdam mulieris, oculiorum morbo laborantis, sacro oleo, quod infirmorum dicitur, ejus ungeret oculos; quæ quidem unctio et sancti viri preces ab illo dolore, usque ad vitæ finem, eam immunem conservarunt. Hunc autem morem, suâ ætate maximè vigentem, voluisse Innocentium, cit. loc., approbare, interpretantur Alphonsus de Castro, lib. de Hæres., verb. *extrema Unctio*; Sotus in 4, dist. 23, quæst. 2, art. 1; Gregorius de Valentia, cit. tom. 4, disp. 8, quæst. 2, punct. 1, quorum explicationem probabilem putant Estius, in 4, dist. 23, § 12, et Tournely, cit. quæst. 2, art. 4.

III. Ad melius fortassè Jansenius Gandavensis, in cap. 6 Marci; Maldonatus, ibidem; Bellarminus, cit. lib. 1, cap. 9; Baronius, ad ann. 63, n. 14; Suarez, cit. tom. 4, disp. 43, sect. 1, num. 6, in fin; Estius, cit. § 12, versic. *Potest et aliter*, quos sequitur laudatus Constant, Innocentium locutum arbitrantur de Unctione, non *activa*, sed *passiva*, hoc est, non de collatione, sed de receptione Sacramenti: cum enim aliquibus persuasum fortè fuerit, oleo sancto solos inungi posse sacerdotes, à quibus conficitur, eo pacto quo in veteri atque etiam in novâ lege quædam alia sacræ unctiones sunt regum et sacerdotum propriæ; ad hunc refellendum errorem, docet ibidem Innocentius oleum sanctum confici quidem ab episcopo, alius adjuvantibus inferioris ordinis sacerdotibus, non tamen ut subinde ipsi soli, verum etiam ut omnes Christiani positi in vitæ discrimine ungantur.

IV. Posito jam hujus Sacramenti administrationem solis esse commensam sacerdotibus, dubitare quis posset num ad illud validè conficiendum unus sufficiat, vel plures requirantur presbyteri. Rationem dubitandi præbent sæpius allegata verba apostoli Jacobi aientis: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et oriens super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini*. Ad nihilominus fruniter tenendum est per unum tantum sacerdotem validè Sacramentum confici: quod et definit Alexander III, in cap. *Quæsiuit*, de verbis. Signific. : *Nos itaque tibi taliter diximus respondendum, quod sacerdos, uno præsentem clerico, et etiam solus, potest infirmum ungeri*: hodieque vigens in Ecclesiâ Latina usus confirmat. Neque refragantur verba S. Jacobi, qui, cum dixit *presbyteros Ecclesiæ*, significavit aliquem ex presbyteris Ecclesiæ: novum quippe non est in sacris Litteris numerum pluralem poni pro singulari, quemadmodum advertit Augustinus, lib. 3, de Consens. Evangelist., cap. 16, oper. tom. 3, part. 2, cujus auctoritate fretus S. Thomas, lib. 4, contra gentes, cap. 73, scripsit: *Jacobus dicit: « Inducat presbyteros Ecclesiæ, et oratio fidei sanabit infirmum. » Si tamen unus solus presbyter adsit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cujus minister existit, et cujus personam gerit.*

V. Sed, quandoquàm unus certè sufficiat, plures nihilominus sacerdotibus fuisse olim in Ecclesiâ Latina adhibitos, ex pluribus antiquis Ritualibus colligit Menardus, notâ 909 ad Sacramentarium S. Gregorii; quibus alia ejusdem generis, præcipuè Cadurcense, Rutense, et Tutelense, addit Martene, de antiq. Eccl. Rit., l. 1, c. 7, art. 5, § 3, eundemque morem nobis exhibent constitutiones Angliæ, collectæ à Guillelmo Lyndewode, in quibus, ad tit. de extremâ Unctione, pag. 26, legitur: *Cum magna reverentiâ deferatur oleum infirmorum ad infirmos, et ipsos ungant sacerdotes cum magna devotione et orationum celebritate que ad hoc sunt ordinatæ: ubi annotavit glossator, verb. *Orationum*, à singulis sacerdotibus pronun-*

iatam fuisse formam deprecativam cuilibet unctioni accommodatam. Cümque eandem constitutionem totidem prorsus verbis repetitam inveniamus inter constitutiones Odonis episcopi Parisiensis, tom. 6 Collectionis Harduini, part. 2, col. 1941, inde conjicimus cum disciplinam in Gallis adhuc perdurasse seculo XII quo illæ sunt editæ: quinimò sequenti etiam seculo XIII et ultra retentam alicubi eandem disciplinam, non obscure significant posteriora synodalia statuta tum Ecclesie Æduensis, cap. 19, tum Ecclesiarum Cadurensis, Rutenis, et Tutelensis, cap. 17, tom. 4 Anecdotor.; Martene, et Durand, col. 470 et 714. Rectè tamen observat laudatus Martene, cit. art. 5, § 5, hanc ipsam Ecclesie Latinæ consuetudinem non fuisse firmam, constantem atque universalem, cüm ex aliis æquè antiquis monumentis, ab eodem productis, constat sæpius infirmos ab unico sacerdote inunctos. Nam Artemium febre correptum ab unico sancto Nepotiano visitatum, atque oleo sancto perunctum, narrat S. Gregorius Turonensis, lib. 1 Hist., cap. 41, et S. Eugendum ab uno de fratribus pariter inunctum, legimus in ejus Vita apud Bollandum 1 januarii. Ille verò ritus sacræ Uctionis, ab unico recipiente sacerdote, à paucis tunc, nec fortasse extra casum necessitatis usurpatus, adè postea in Ecclesiâ Latinâ invaluit, ut theologi scholastici cum Suarez, cit. disp. 43, sect. 2, in fin., et cardinali de Laurea in 4 Sent., tom. 5, disp. 41, art. 9, num. 124, illicitum nunc reputent, seculis necessitate, ejusmodi Sacramentum à pluribus simul administrari; quoniam nemini integrum est, in Sacramentis administrandis, à normâ recedere in Rituali præscriptâ. Si autem plures simul sacerdotes reipsâ Sacramentum hoc conficiant, nemo ambigit illud esse ratum, modò singuli diversos inungant infirmi sensus, et quilibet congruentem inuncto sensui formam pronuntiet, quemadmodum iidem auctores scitè animadvertunt. Sed de hoc fusiùs alibi disseremus. Præterea, etiam spectatâ hodiernâ Ecclesie disciplinâ, nedum licitum, sed valde laudabile est, ut uni Sacramentum administranti alii plures assistant sacerdotes, ob rationem quam adducit S. Thomas, cit. cap. 73, lib. 4 contra gentes, ubi ait: *Quia hoc Sacramentum perfectæ curationis effectum habet, et in eo requiritur copia gratiæ, competit huic Sacramento quod nulli sacerdotis intersint, et quod oratio totius Ecclesie ad effectum hujus Sacramenti coadjvetur.* Et, si plures sacerdotes interesse nequeant, alios accendendos prolos viros, qui commodè haberi valeant, ob eandem rationem annotavit cardinalis Sanctiorius, in sæpè cit. Rituali Sacramentorum, pag. 324, inquit: *Sacerdos, ubi commodè fieri potest, ut in ecclesiis collegiatis plures secum adhibeat presbyteros, cum ungit infirmum, in aliis verò ecclesiis, saltem uno clerico presente, aut aliis pluribus scholaribus, vel confratribus Ecclesie.*

VI. Si porro causam investigemus cur Ecclesiâ Latinâ, quamvis etiamnum plures adesse cupiat, per unicum tamen sacerdotem velit Sacramentum administrari, quantum ex conjecturis assequi licet, non aliam nisi hanc fuisse suspicamus: cüm plures simul sacerdotes ad infirmum inungendum advocabantur, quilibet pro sua oporè haud exiguum exposcebat mercedem; cui solvenda eum pauperum viros non sufficerent, si sine extremâ Uctione decedebant: quomobrem hæretici Waldenses, seu pauperes de Lugduno, uti narrat Reinerus, ordinis Prædicatorum, in opere contra eosdem circa annum 1254 exarato, inter cæteras falsas rationes propter quæ Sacramentum extremæ Uctionis reprobandum, hanc etiam adducebant, *quia tantum divitiis datur.* Curaverunt sanè Ecclesiarum præsules prædictam turpem sacerdotum avaritiam reprimere, severisque sanctionibus interdixerunt pro sacramentali Uctione quidquam exigere; quod potissimum in statu perperam ab Odone episcopo Parisiensis, in cit. cap. 8 suarum Con-

stitutionum, atque in sydonis Andegavensi anni 1285, Remensi et Trecenti, habitis initio seculi XV. Verum, cüm hæc repagula haud sufficientia comperta sint ad compescendam sacerdotum petulantiam, visum est deliberandum ut deinceps extrema Uctio, nullâ petità mercede, à solo conferretur ægrotantis parochæ.

VII. Enimverò, etsi quilibet sacerdos possit illam validè conferre, solus tamen parochæ est ordinarius ejusdem minister, nec ulli fas est, extra necessitatis eventum, sine ejusdem parochi licentiâ sacro oleo ægrotantes inungere, uti disertè statuitur in Catechismo Romano, p. 2, de Sacram. extr. Uct., § 21. Quinimò religiosi, qui nullâ petità à parochæ veniâ, Sacramentum extremæ Uctionis administrare præsumunt, præter gravis culpæ reatam, in excommunicationem incidunt Sedi Apostolicæ reservatam, uti habetur in Clementinâ 1, de Privilegiis; quam quidem Clementinam cum tantâ severitate, post Archidiaconum, accipit Navarrus, Manual. c. 27, num. 102, ut asserat eadem censurâ irretiri regulares extremam Uctionem ministrantes ægroti, etiam constituto in mortis articulo, cümque parochus abest. Sed jure ac meritò Navarii opinionem refellunt Sotus, in 5, dist. 25, q. 2, art. 1; Sainte-Beuve, de Sacram. extrem. Uct., disp. 6, art. 2 (vid. vol. præced. Cours. compl. theol.); Natalis Alexander, eod. tract. lib. 2, cap. 5, regul. 10; Tournely, cit. quæst. 2, art. 4; Jucnin, cit. disertè, 7, quæst. 6, cap. 2, aliique passim; etenim, cüm Ecclesiâ urgente mortis periculo, cuilibet sacerdoti potestatem fecerit absolventi à quibuslibet censuris et peccatis, verosimile certè non est quòd euiquam sacerdoti interdixerit ne in eodem statu ac vitæ discrimine constituto, cüm parochus abest, administret extremam Uctionem, quæ est perfectio et complementum Pœnitentiæ, neque ad sui validitatem requirit in ministro potestatem jurisdictionis, sicuti Sacramentum Pœnitentiæ. Quare S. Carolus Borromeus, etsi parochorum jura studiosè semper tutatus fuerit, nihilominus in concilio Mediolanensi V, part. 1, Actor. eccl. Mediolan., part. 1, pag. 225, deficiente parochæ, cuilibet sacerdoti integrum esse voluit sacro oleo inungere infirmum in mortis periculo constitutum, inquit: *Ne alius sacerdos, nisi parochus, hoc Sacramentum ministret; si porro is impeditus aut aliis in morâ est, mortisq; periculum instat, tunc sacerdos alius ministret, licet.*

VIII. Quæ autem divinus de extremâ Uctione, per unicum sacerdotem administrandâ, locum tantum habent in Ecclesiâ Latinâ, non verò in Græcâ, in quâ antiqua retinetur consuetudo septem adhibendi sacerdotes in hujusce Sacramenti collatione, uti legitur in eorundem Euchologio, testanturque Simeon Thessalonicensis apud Sainte-Beuve, cit. tract. de Sacram. extrem. Uct., et Arcudius, Concord. lib. 5, cap. 5, qui iussuper ejus numeri rationes et causas adducunt. Quòd si septem sacerdotes præstò non sint, tres saltem ad Sacramentum conficiendum ab ipsis adhiberi, iidem Arcudius et Thessalonicensis enarrant; neque Ecclesiâ Latinâ hanc Græcorum disciplinam, quam et ipsa pluribus seculis religiosè servavit, unquam improbavit, modò Græci nobiscum credant et fateantur validè posse idem Sacramentum ab unico sacerdote administrari; quemadmodum adnotârunt Goarivs in Comment. ad Græcorum Euchologium; Leo Allatus, de Consens. Eccl. Occid. et Orient., lib. 5, cap. 16; Arcudius, cit. cap. 5, et auctor Theolog. moral. ad usum semin. Petrocorus., tom. 4, lib. 2, tract. 2, cap. 2. Quomobrem, si episcopus Latinus, diocesi præpositus, quam Catholicæ Græci ritûs inhabitant, veli aliquid de hæc re in sua synodo delibare, vestigia sectetur superius citatæ synodi provincialis Ruthenorum, habitæ Zamoscæ anno 1720, atque à Benedicto XIII, anno 1721, confirmate, in quâ hæc habentur: *Quantum in Græcâ Ecclesiâ receptum fuerit, prout aliquando etiam in*

Latinâ, ut septem sacerdotes, hisque deficientibus, tres saltem invocarentur ad ministrandum hoc Sacramentum, iique omnes et materiam subministrarent, et formam proferrent; sciant autem pastores, plures eâ de causâ adhiberi solitos sacerdotes, tum ob reverentiam ejusdem, ac gratiâ copiam quam confert, tum ut plurimum sacerdotum preces effectum Sacramenti coadjuvent; quâ de causâ sancta synodus statuendum censet, ut, si septem aut tres sacerdotes haberi commodè non possint, unus, qui totius ecclesiâ personam gerit, et cuius virtute hoc Sacramentum perficit, illud conferat, ac infirmo ministret.) Poterit etiam synodo inserere § 5 cit. nostræ constitutionis 57, ubi hæc ad rem ediximus: « Nec refert utrum eadem extrema unctio per unum vel plures presbyteros fiat, ubi hujusmodi viget consuetudo, dummodò credant et asserant illud Sacramentum, servatâ debitâ materiâ et formâ, ab uno presbytero validè et licitè conferri. Idem sacerdos materiam adhibere, formamque pronuntiare respectivè debet, ac præterea qui ungit, idem dicat formam respondentem, nec alius ungat, et alius formam pronuntiet. »

CAPUT V.

De subjecto hujus Sacramenti, et præsertim de more Græcorum sanos oleo unguendi, et quid de eo episcopi Latini, in quorum dioceses Græci inhabitant, in synodo disserere possint.

I. A Sacramenti ministro ad subjectum progredientibus, statuendum primo loco occurrit, quibusnam personis illud conferri valeat. Ecclesiâ Latinæ perpetua et constans traditio fuit extremam Unctionem solis infirmis esse exhibendam; et quidem tali morbo laborantibus, unde, peritorum iudicio, mors secutura prudenter timeatur: eamque traditionem, ex sæptis allegatis apostoli Jacobi verbis deductam, omniumque theologorum consensione firmatam, cum D. Thomâ, in 4, dist. 25, quæst. 2, art. 2, quæstunc. 2, explicârunt et inculcârunt Eugenius IV, in Decreto, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 440, inqueus: *Hoc Sacramentum, nisi infirmo de cuius morte timeatur, dari non debet: concilium Tridentinum, cit. sess. 14, cap. 5: Declaratur etiam esse hanc Unctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim qui tam periculosè decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur: unde et Sacramentum exentium nuncupatur; ac denum Catechismus ejusdem concilii, § 18, de extremâ Unctione. Hinc verò fit ut extrema Unctio illis denegetur qui, cum sano sint corpore, probabile aut etiam certum adunt vitæ periculum, puta quia mare transgressuri, prælium commissuri, aut ultimo supplicio plectendi sunt, sicuti statuunt concilium Mediolanense IV anni 1576, sub S. Carolo, p. 2, tit. 6, et Cameracense anni 1586, tit. 12, c. 3, et docuerat S. Thom., cit. l. 4 contra gentes, c. 75, inqueus: *Hoc Sacramentum non debet dari propinquis ad mortem absque infirmitate, puta damnatis ad mortem; quibus tamen postremis etiam alio nomine denegari perpendunt Maldonatus, tract. de Jejunio, cap. 9, tom. 2, pag. 357, et Martene, de antiq. Eccles. Ritib., tom. 1, lib. 1, cap. 7, art. 1, num. 1, quia nimirum damnati ad ultimum supplicium recensentur quodlibet modo inter publicos peccatores, quos, ante reconciliationem, sicuti à cæteris Sacramentis, ita et hoc acceri, respondisse v. sus est citatis doctoribus Innocentius I, in cit. epist. ad Decentium: *Pœnitentibus istud infundere non potest... Nam quibus cætera Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* Sed consulendus est Petrus Constant, in Notis ad hanc epistolam, col. 864, tit. H. Hinc etiam extremâ Unctione murrî nequeunt feminæ partu propinquæ, nisi alia insuper isdem accesserit extraordinaria et lethalis corporis ægritudine; quod bene ponderant doctores apud Clericum, de extr. Ungt., dec. 79, n. 22.**

II. Neque huic Ecclesiæ Latinæ doctrinæ et praxi adversantur exempla ex probatis historicis prolata à

Martene, cit. loc., videlicet Oditæ, filie comitis Herimanni et Mathildis, quæ à Ricardo abbate monasterii S. Vitori, de futurâ sequenti die ejus morte præmonita, licet corpore sana, nullam gravedinem pateretur, attamen *liquore sancti olei inuncta... inter verba orationis lata spiritum efflavit*, sicuti narrat Hugo Flavio-censis in Chronico Virduvienti; et ejusdem monachi, apud Mabilionum, seculi. VI, Benedict. part. 2, qui, post nocturnos festi S. Martini divinitus admonitus de proximâ suâ ex hoc secuto migratione, revelationem ablati manifestavit, cuius veniâ sacro oleo unctus, et *Dominicis nunctis mysteris, sanus et involutus cum cæteris in conventu versatus*, sequenti die obiit; necnon ejuisdem Cingurii fratris laici, qui similiter corpore sanus, *oleo sancto*, uti rogaverat, unctus, mox decessit: quod habetur in Vita S. Gildasii, seculi. I Benedict., pag. 151; neque demum adversatur exemplum quod allatis à Martene adjicimus, videlicet S. Hedwigs, quæ, referente ejus Vitæ scriptore, cap. 8, priusquàm ægrotare cœpisset, voluit extremæ Unctionis Sacramentum murrî. Hæc, inquam, etsi quæ sunt alia hujus generis exempla, communi Latinæ Ecclesiæ doctrinæ et praxi non adversantur: nam, præterquàm quod extraordinaria sunt et derivata è speciali afflatu Spiritus sancti, qui interdum homines solvit ab ordinaria providentiæ legibus; quod opportunè annotavit laudatus auctor Vitæ S. Hedwigs, scribens: *Hoc tamen, quod hic diximus, admirandum potius est quàm imitandum, cui Spiritus Domini per revelationem tributum efficitur, et in quo, ut piè creditur, sancta devotio dispensant; atque rem prosequitur Thiers, de superstitione circa Sacramentum extremæ Unctionis, lib. 8, cap. 6, pag. 577 et seq.; possumus prudenter exstimare, in prædictis rerum circumstantiis, eos qui sunt divinitus admoniti de sibi instante vitæ interitu, jam tum cœpisse lethali morbo interitus laborare, quo citè perducerentur ad mortem, quamquam exterius viderentur sani et incolumes: quamobrem fuit illis administranda extrema Unctio ob eandem rationem propter quam à citato concilio Mediolanensi IV, part. 2, et Aquisani anni 1585, tit. *Quæ pertinent ad Sacramentum extremæ Unctionis*, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1555, atque a theologis cum Suarez, cit. disput. 42, sect. 2, num. 11, in fin., conceditur senibus, qui, præ decrepità ætate, licet nullâ aliâ speciali afficiantur ægritudine, in dies morturi creduntur; ipsa enim gravis et annosa senectus, infirmitas est quæ interiora vitæ organa labefactat, et mox ducit ad interitum.*

III. Verum ab expositâ Latinæ Ecclesiæ traditione deviarunt Græci: hi siquidem etiam sanos et bene valentes solent sacro oleo unguere in remissionem peccatorum: quod liquet ex eorum Euchologio, asseruntque Hierenias patriarcha Constantinopolitanus in suâ censurâ adversus Augustanam Lutheranorum confessionem, lib. 1, cap. 7, Leo Allatus de Consens. Eccl. Occid. et Orient., lib. 9, cap. 16, et Arcudius, Concord. lib. 5, cap. 4, et cap. ult. Quinimò ipsemet episcopus, postquam feriâ 5 majoris hebdomadæ infirmorum oleum solemni ritu consecravit, non jubet illud asservari, ad ægrotos suo tempore deferendum, sed totum statim insumit omnes unguendo astantes, quod accepimus à Joanne, in suis ad Eucharologium Notis. Ac denique Joannes Nathanael, presbyter, ac magnus œconomus Cretensis, apud citatum Arcudium, lib. 5, cap. 4, respondens ad quesita sibi facta à Viviano, episcopo Anagnino circa mores Græcorum, inter cætera narrat Græcos sacerdotes, loco satisfactionis in sacramentali confessione penitentibus imponendæ, solere interdum, haud exigâ tamen acceptâ mercede, eosdem sancto oleo unguere, ut tali pacto a peccatorum reliquiis penitentie pro his subeundis absolvantur: quem abusum ipse Nathanael, et cum eo Arcudius, cit. cap. 4 acriter reprehendunt et damnant.

IV. Hæc certissima et exploratissima sunt, sed non

(Trente-cinq.)

requæ certum an ejusmodi Unctio sanis adhibita habeatur à Græcis per vero Sacramento. Goarius in cit. Comment., pag. 432, illam fieri contendit, tanquam meram ceremoniam sacram, seu sacramentalem quandam benedictionem, per quam sacerdotes unictè intendunt inunctos sublevare ab aliquâ levi corporis infirmitate, aut etiam à graviori morbo preservare: quod etiam in Ecclesiâ Latînâ olim factitatum, in præcedentis capituli initio prænotavimus. Arcudius contra affirmat sanos ac vegetos corpore à Græcis sacerdotibus, perinde ac in firmis, sancto oleo perungi, animo verum conficiendi Sacramento; in cuius rei confirmationem plures offert Græcorum auctores, docentes etiam sanos esse capaces Sacramenti extreme Unctionis. Quodque magis mirandum est, hæc doctrina quam Arcudius exagitat, nec defendere ausus Goarius, negavit unquam Græcorum menti inessisse, suos invenit, inter nostros Latinos, defensores, nempe Juenin, cit. diss. 7, q. 7, c. 3, et Sainte-Beuve, de Sacram. extrem. Unct., disp. 7, artic. 4, qui triplici argumento illam defensare conantur. Etenim, aiunt, de prædictâ consuetudine, quam antiquissimam esse nemo ambigit, nulla lis fuit Græcis intentata in concilio Florentino, in quo cæterorum jussi sunt de omnibus rationem reddere in quibus à Latinis differrent. Secundo, etsi ex apostolo Jacobo habeamus extremæ Unctionis Sacramento esse infirmis succurrendum, non tamen inde legitime inferatur, solos infirmos esse illius capaces; quocirca Eugenius IV, in citato decreto, non dicit: *Hoc Sacramentum, nisi infirmo dari non potest: sed dari non debet*: quod sanè verbum merum præceptum denotat, cui contrariâ consuetudine potest derogari, non absolutam importat necessitatem; similiter concilium Tridentinum decrevit extremam Unctionem esse infirmis exhibendam, de quo nullus dubitat, sed non dixit *solis infirmis*, de quo est questio. Tertio demum, pergunt iidem doctores, cum à Græcis sacerdotibus sancto oleo inunguntur homines perfecta fructus valetudine, nihil prorsus desideratur ad veram Sacramenti confectionem: siquidem à legitimo ministro idonea et apta adhibetur materia, debita simul pronuntiatur Sacramenti forma, nec illi deest necessaria intentio, cum eam unctionem facere intendat ad detergendas animæ sordes; quemadmodum testatur Hieremias patriarcha Constantinopolitanus, in cit. Censurâ lib. 1, cap. 7, scribens: *Illis verò, qui post Baptisma peccaverint, Penitentia et consecratî olei Unctio conducunt. Hæc aut remissionem peccatorum largiuntur, aut sordes animæ inhaerentes expurgant.*

V. At ejusmodi argumenta frivola sunt nulloque labore evolvuntur. Ad hoc quippe postremum, ut singula inverso ordine expendamus, responderetur ad validam Sacramenti confectionem satis non esse à legitimo ministro debitas adhiberi materiam et formam, cum mentione illud administrandi, si desit subjectum illius recipiendi capax, quod inter Sacramenti causas merito annumeratur à Suarez, cit. tom. 4, disp. 42, in princ. Id autem in re nostrâ evenire perspicuum est, nisi illud ipsum tanquam certum assumatur quod esset probandum, nimirum hoc Sacramentum etiam pro sanis fuisse institutum; sicuti assumere videntur citati Juenin et Sainte Beuve, qui cætera recensentes ad Sacramentum perficiendum requisita, subjecti capacitatem silentio prætereunt. Quod autem soli infirmi sint extremæ Unctionis capaces, licet clarè et expressè non sit à conciliis definitum, ex eorumdem tamen definitionibus legitime inferitur: quoniam Eugenius IV, delinens eam, *nisi infirmis de quorum morte timetur, cari non debere*, sanos profectò excludit: quamvis enim verbum *non debet* possit de se merum præceptum inducere, plerumque tamen absolutam denotat necessitatem, uti observant doctores allegati à Barbosa, tract. de Usu frequent., dist. 77, num. 1, atque in decretis dogmaticis, in quibus Sacramentorum doctrina ab Ecclesiâ applicatur, ut plurimum denotare necessitatem non tantum præcepti, sed etiam Sacra-

menti, observat Suarez, cit. disput. 43, sect. 2, n. 2. Idem verò quod Eugenius, sibi voluit Tridentinum, cum dixit esse *hanc Unctionem infirmis adhibendam*: integram quippe hujusce Sacramenti *credendam, et tenendam* doctrinam nequaquam nobis tradidisset, quod cæterorum in fine ejusdem capituli se fecisse protestatur, si etiam non infirmis posset illa adhiberi. Accedit consensus omnium theologorum, qui verba S. Jacobi ita sunt interpretati, ut inde planè confici existimaverint solum infirmum esse subjectum capax extremæ Unctionis: unanimum quippe theologorum consensum efficax esse argumentum ad catholicum dogma stabilendum, docet Melchior Canus, de Locis theologici, lib. 8, cap. 2 et sequenti. A silentio denique concilii Florentini rectius deducimus, sapientissimis illis Patribus fuisse persuasum sanctam Unctionem à Græcis sacerdotibus non adhiberi hominibus benè valentibus tanquam Sacramento, sed veluti meram ceremoniam et sacramentalem quandam benedictionem: Græci enim, qui de singulis suis ritibus coacti sunt rationem reddere, gravem utique reprehensionem non evasisent, si comperiti fuissent hæc in re à communi et constanti Ecclesiâ Latine traditione et praxi aberrare.

VI. Jure itaque Græcorum morem ita explicatum, uti voluit Arcudius, gravis erroris insimulat et damnant Theophilus Raynaudus, in Heteroclitis, sect. 1, punct. 12, oper. tom. 16, p. 164; Gonzalez in cap. *Quæsit*, de verb. Significat., num. 2; Tourneley, de Sacram. extrem. Unct., cit. quæst. 3; Benedictus de Gaetanis, in sæpè citatâ dissertatione, cap. 15, § *Ex adverso*, alique, quibus, post questionem sedulo examinatam, tandem adheret Herminier, de Sacram. tom. 3, c. 5. Quocirca episcopi Latini, in quorum potissimum commodum hæc materia prolixius tractavimus, diocæses presidentes quas fideles incolunt Græci ritus, diligenter invigilent ne ideam in eo versentur errore, ut credant per unctionem de qua loquimur Sacramentum conferri; et severè interdiciant ne ea unctio loco satisfactionis per confessorios imponendæ penitentibus injungatur. Id illis vetitum est à nobis, in cit. nostrâ constit. 87, § 5, ubi decrevimus: *Nulli per sacerdotes, vel confessorios, pro satisfactione penitentia unctio aliqua solummodo injungatur; infirmis verò, juxta verbum Jacobi apostoli, Unctio exhibeatur extrema.*

CAPUT VI.

De eodem subjecto extremæ Unctionis, et signatur de ætate in quâ eadem pueris exhiberi potest: ubi etiam de amentibus et furiosis: ac nonnulla de synodis in quibus de prædictis rebus disseritur.

I. Quod autem diximus hoc Sacramentum esse pro infirmis institutum, non est ita accipiendum, quasi omnes omninò fideles, graviter decumbentes, sint illius recipiendi capaces: illud siquidem alio nomine denegatur pueris ante usum rationis, etiamsi in gravi versentur vitæ discrimine, quia nimirum, cum nondum poterint ullâ, vel levi culpa fedari, illis non congruit Sacramenti forma: *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti, etc.*, quod benè perpendit D. Thomas in 4, dist. 23, quæst. 2, art. 2, inquires: *Nulli debet dari Sacramentum, cui non competit forma Sacramenti: sed forma hujus Sacramenti non competit pueris qui non peccaverunt per visum et auditum, ut in formâ exprimitur: ergo eis non debet dari hoc Sacramentum.* Rectè propterea S. Carolus Borromeus in suis instructionibus, communem secutus theologorum doctrinam, statuit part. 3 Act. eccl. Mediol., pag. 543: *Ministratur hoc Sacramentum extremæ Unctionis adultis periculosè ægrotantibus..., at non infantibus puerisque qui nullum adhuc rationis usum habent neque peccata admittunt.* Nec aliam unquam fuisse Ecclesiæ doctrinam et praxim ostendit Martene, cit. lib. 1, de antiquis Eccl. Ritib., cap. 7, art. 1, § 2. Quamvis enim Nicolaus Cusanus, epist. 3 ad Bohemos, et Maldonatus, de Sacram. tom. 2, de extrem. Unct., col. 389, asserant

olim consuevisse etiam infantes infirmorum oleo ungi; eos tamen sine fundamento locutos affirmat Cornelius à Lapide in Comment. ad epist. S. Jacobi, cap. 5, vers. 14, atque ex his liquet vetustis monumentis quæ citatus Martene adducit: nisi fortè Cusanus et Maldonatus sint intelligendi de unctione, absque formâ Sacramentali, quam olim fuisse in usu præmonuimus.

II. At quæ ætas erit in pueris expectanda ut censentur hujus Sacramenti capaces? Certè non est expectanda ætas quatuordecim annorum, quam videntur exigere plures synodales constitutiones, relate ab eodem Martene; ac provinciale Anglicanum editum à Lyndewode, lib. 1, de sacrâ unctione; quamquàm reverà, si ritè expendatur, tantam ætatem non absolutè requirant, sed eos *maximè* inungendos statuunt qui ad eam perlegerunt: in hanc quippe modum loquuntur constitutiones Odonis episcopi Parisiensis, cap. 8; synodalia statuta Ecclesiæ Meldensis, cap. 28; Nannetensis cap. 50, et citatum provinciale Anglicanum § *Cum magna*. Multoque minùs expectanda est ætas octodecim annorum, quam expressè exposcunt eùm antiquus codex manuscriptus S. Martini Turonensis, à Martene pariter prolatus, tum Fredericus Nausea episcopus Viennensis, in suo Catechismo, lib. 3, cap. 107. Sed statim ac pueri, rationis compotes, iudicantur doli et culpæ capaces, si in gravem incidant morbum, poterunt infirmorum oleo liniri: quod rectius sancitum legitur inter synodalia statuta Ecclesiarum Caducrensis, Rutenensis et Tulensis, cap. 17, tom. 4 Anæctorum. Martene, et Durand, col. 734, et nuper à cardinali de Rohan in Rituali Argentinensi, tit. de extrem. Unct., § 2, pag. 174, ubi edicunt: *Non denegetur etiam pueris, si septimum atigerint annum, nec iis in quibus malitia supplet ætatem, etiamsi septennari non sint*. Quamobrem minimè approbandam censemus synodalem constitutionem à Germano Valente Guellio, episcopo Aurelianensi, anno 1587 promulgatam, in quâ decernitur: *Non detur hoc Sacramentum pueris qui nondum communicaverunt*: etenim quandocumque censentur capaces Sacramenti Pœnitentiæ, sunt pariter idonei reputandi ad extremam unctionem, quæ est illius complementum, quamvis nondum tantâ polleant iudicii maturitate ut videantur apti ad ritè participandam Eucharistiam, de cuius ineffabili excellentiâ et sanctitate non ita faciliè doceri queunt. Quare scitè et appositè Pastorale Mechliniense, apud Van Espen, part. 2, tit. 8, cap. 2, num. 9, postquam retulit hæc Ritualis Romani verba: *Non ministretur pueris rationis usum non habentibus; addit: Secus de pueris periculose ægrotantibus, qui peccati mortalis ac confessionis capaces sunt, licèt sint solum octo aut novem annorum, et quamvis nunquam communicaverint*.

III. Ob eandem rationem propter quam ab ejusmodi Sacramento arcentur pueri quibus nondum rationis lumen effulsit, illud pariter denegatur perpetuò amentibus et furiosis qui nullum ab ortu lucidum intervalium obtulerunt: quod expressè cautum est à S. Carolo Borromeo, in Actus eccles. Mediolanen., loc. cit., atque à concilio Cameracensi anni 1586, tit. 12, num. 3, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 2164, et communiter tradunt doctores apud Henriquez de Sacram., lib. 3, cap. 14, num. 9, quia nec isti poterunt ullâ gravi aut levi culpâ se contaminare, ad cuius abstergendas reliquas institutum est hoc Sacramentum. Quamvis enim Suarez, cit. disp. 42, sect. 2, num. 8, opinetur extremam unctionem etiam illi posse conferri qui nullum unquam actuale peccatum admisit, atque idcirco eâ non caruisse censet B. Virginem; id tamen de his duntaxat intelligendum, ait Tannerus, tom. 4, disp. 7, quest. 1, dub. 3, qui, quantum est ex parte sui statûs, et adepti usûs rationis, peccare poterunt, etsi per accidens atque ex speculâ Dei privilegio nunquam reipsâ peccarint: secus nulla est ratio cur eodem Sacramento fraudenter infantes quibus certè, contra S. Thomæ doctrinam et

communem Ecclesiæ praxim, illud ministrari non permittit Suarez. Quod verò speciatim atinet ad B. Virginem, res valde dubia et controversa est an ea, utpote omnis peccati experta, fuerit rapax et particeps Sacramenti extremæ unctionis. Affirmant S. Antoninus, 3 p., tit. 14, cap. 8 et 15; Canisius, lib. 1, de B. Virgine, cap. 9; Henriquez, de Sacram., lib. 3, cap. 14, n. 7, et modò laudatus Suarez; quia habebat potentiam quam vocant *antecedentem* ad peccandum, etsi, ob singularem Dei erga ipsam providentiam, illa potentia nunquam proditura erat in actum eo planè modo quo dicimus nunquam fore ut prædestinatus ex hæc vitâ decedat cum lethali culpe reatu. Contra Victoria, in Summ., n. 222; Vasquez, in 3 p., disp. 119, c. 8, et citatus Tannerus, B. Virginem extremæ unctionis incapacem pronuntiant: licet enim, inquit Tannerus, absolutè loquendo, poterit peccare, atamen ex privilegio, non utcumque eidem concesso, sed veluti consentaneo et quasi debito excellentiæ et dignitatî quæ præstabit divinæ maternitatis, fuit ab omni peccato præservanda; ac proinde non potuit ullo pacto eodem aptari extremæ unctionis forma: *Indulget tibi Deus quidquid deliquisti*, etc. Sed, quidquid sit de hæc questione, quam scholasticis relinquimus,

IV. Indubitatum sit extremam unctionem exhiberi non posse perpetuò amentibus et furiosis. Aliud verò est de adultis qui aliquando usum rationis habuerunt, et postea in phrenesim aut amentiam inciderunt: his quippe unctionem tribuendam, juxta illud concilii Arausiaci cap. 15, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 1785: *Amentibus quæcumque pietatis sunt conferenda*, declaravit Theodophilus episcopus Anrelianensis, in secundo Capitulari, apud Baluzium Miscell. tom. 7, doctique S. Thomas, in 4, dist. 25, quest. 2, art. 2, questione 3, cui, teste Suarez, cit. disp. 42, sect. 1, num. 6, omnes theologi consentiunt. Necessè tamen est ut cætera adsint quæ requirit Navarrus, in Manual. cap. 22, n. 13, iniquis: *Cuilibet tamen ejusmodi infirmo est ministrandum, etiamsi jam sit æmens et phreneticus, si absque irreverentiâ Sacramenti id fieri possit, et potuerit ante peccare, et, antequam insaniret, expressè aut tacitè petierit illud, aut, si meminisset, petiturus fuisset, nec in peccato mortali notorio insaniret*.

V. Porrò de quolibet fidei de quo contrarium non constat, presumentum est fuisse hoc Sacramentum potiturum, si potuisset: passim siquidem videmus extremam unctione muniri qui subitâ vi morbi oppressi sensibus destituerunt, nec ullum Sacramenti desiderium significare valent: eorum quippe perspecta pietas ac fides, non obscurum præbet argumentum desiderii quod, si possent, demonstrarent. Hanc verâ praxim approbat S. Thomas, loc. cit., cui, præter Ritualia omnia, suffragantur etiam apud Natalent Alexandrum, de Sacram. extrem. Unct., cap. 5, regul. 16, concilium Parisiense anni 1557, et S. Carolus Borromeus, in laudatis instructionibus, pag. 543, inquit: *Infirmis qui, sanâ mente dum erant, illud petierunt, aut verisimile est quodd petissent, etiamsi postea in amentiam inciderint, vel ratione sermonave uti destierint, ministrabitur item*. Quinimò observat Suarez, cit. disp. 42, sect. 1, num. 6, maximè oportere ut prædicto ægroto, sensibus destituto, qui aliorum Sacramentorum est incapax, subveniatur remedio extremæ unctionis: *Quia, ait, inter fines præcipuos hujus Sacramenti est supplere vires Sacramenti Pœnitentiæ, quando vel illud applicari non potest, vel de facto non satis utiliter applicatum est*. Quamobrem plerique theologi, inter quos Chapeaveus, de Ministr. Sacram. tempore pestis, cap. 1, quest. 12; Layman, Theolog. moral. lib. 5, tract. 5, cap. 7; Thomas Tamburinus, in Methodo celebrandæ missæ, lib. 2, c. 7, § 7, permittunt sacerdoti missam interrompere ut extremam unctionem administret infirmo mortî propinquo, cui nullum aliud Sacramentum potuit conferri: quoniam in hoc evento ab unâ extremâ Un-

ctione potest ille, si sit sufficienter attritus, obtinere primam gratiam justificantem, quâ forte indigeat; atque in prædictis circumstantiis, sive primario et per se, sive secundario et per accidens, ab extremâ Unctione causari, docent theologi in sequenti capite referendi.

CAPUT VII.

De tempore quo infirmis extrema Unctio est exhibenda; et quid in synodis et instructionibus episcopi de dicto tempore statueri debeant.

I. Quanquàm demonstratum jam sit extremam Unctionem solis infirmis esse conferendam, qui decessuri prudenter timeantur, attamen dubitare quis potest quomodo infirmitatis tempore sit administranda: statimne, detecto gravi in quo versantur vitæ discrimine; an potius, cum iisdem modo imminet interitus? Abusus olim in plerasque irrepperat regiones, ut sancto oleo tunc tantum linirentur infirmi, cum, prorsus desperata salute, jamjam essent extremum spiritum exhalaturi. Huic abusi ansam præbuit falsa persuasio, quæ seculo XIII plurimorum invaserat animos, nempe, post semel receptam extremam Unctionem, non amplius licere conjugatis, si convalescerent, ad conjugale opus reverti, nullique fas esse carnes deinceps comedere, nudisque pedibus incedere; quod narrat Martene, sæpius cit. lib. 1, cap. 7, art. 2, § 2, et Thiers, in suo tract. de Superstitione, tom. 2, cap. 7. Quocirca plures synodi, eodem seculo XIII celebratæ, populum de hoc errore quo à Sacramento percipiendõ deterrebatur, solerter dedocuerunt; inter quas synodus Wigorniensis, anni 1240, cap. 49, tom. 7 Collectionis Harduini, col. 557, ubi statuit: *Sunt quidam, ut audivimus, quæ, post perceptionem hujusmodi Sacramenti, sanitatè pristinæ restituti, nefas reputant vel uxores suas cognoscere, vel carnes comedere, vel etiam aliquâ ratione nudis pedibus ambulare. Horum autem errorem, utpote doctrinæ sanæ contrarium, execramur, et eos excommunicationibus et monitionibus duximus corrigendos:* et synodus Exoniensis anni 1287, cap. 8, tom. 7 ejusdem Collectionis, col. 1081, inquit: *Quoniam quidam laici imperiti, de hoc Sacramento nequiter sentientes, illud abhorrent in tantum quod vitæ velint illud suscipere etiam in extremis, fatæ astimantes, post ipsius susceptionem, carnis esum, nudis pedibus incessum, copulam carnalem etiam cum uxore legitimâ, sibi fore penitus interdicta; præcipimus parochialibus presbyteris ut ubi noverint tantam hæresim pullulare, contrarium prædicent.* Quibus præiverat Richardus episcopus Sarum in Angliâ, qui in suis Constitutionibus anni 1217, cap. 68, relato in citato provinciali Anglicano, cap. Cum magna, de sacrâ Unctione, infirmum secretò moveri jusserrat quod post Sacramentum susceptum licitè posset reverti ad opus conjugale. Prædicto errore eliminato, alia, insequenti ætate, alicubi invaluit opinio, quæ fideles pariter rememorabat ab extremâ Unctione recipiendâ, nisi jam essent in ultimo agone constituti: putabant quippe per sacram Unctionem sibi admi testamenti factionem, hoc est, potestatem condendi testamenti. Hunc verò errorem, præcedentis seculi initio in Belgio perseverantem proseripsit concilium Mechliniense anni 1607, ut. 8, cap. 2, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1946, inquit: *Falluntur qui existimant suscepto hoc Sacramento vel testamentum conui non posse, vel spem convalescendi ob id imminui. Idèoque pastores contrarium subinde populum doceant. Et, si fortè alicubi usu introductum sit ut testamentum à susceptione hujus Sacramenti conditum non subsistat, declarat hæc synodus ejusmodi consuetudinem pro corruptelâ habendam esse.*

II. Hæc nostrâ ætate liberi profectò sunt fideles ab enarratis præjudiciis; et utulominus humani generis hostis hæc plerisque rudibus et ignavis mentem iniecit, ut credant actum esse de vitâ illius qui sancto oleo est inunctus, et solum eî supersesse sepulcrum;

ex quo fit ut à sacrâ Unctione, perinde ac ab ipsâ morte, abhorreant. Opportunum idcirco et perutile erit ut episcopus in suâ synodo, aut synodali instructione, hunc detestandum errorem et rudium hominum mente evellere satagat; quod nos pro nostro pastoralis munere præstare curavimus in nostrâ instr. 22. Quò verò facilius propositum sibi finem assequatur, suæ synodali instructioni rationes inserat propter quas non decet ejusmodi Sacramentum ad tempus differri *quo jamjam anima in primoribus labris laborat;* sicuti nobis exprobabat impius Calvinus lib. 4 Instit., cap. 19, occasione inde arripens nobis illud dicens quia non infirmos, ut ipse calumniabatur, *sed semi mortua cadavera pinguedine inficimus.* Prima autem ratio illa est quam ad rem de quâ agimus, fidelibus insinuari voluit synodus Burdigalensis anni 1583, tit. 13, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1547, parochis præcipiens: *Curent etiam crebris monitionibus impetum vulgus ab illâ inani et impiâ opinione abducere, quâ plerique smistrè de hujus Sacramenti virtute sentiunt, perinde ac si mortem agris acceleret; cum certum sit, eæ Apostoli doctrinâ, Deum non animæ tantum, verum etiam corpori, si expeditur, virtute ejus Sacramenti salutem conferre; et nuper cardinalis de Rohan, in suo Rituali Argentinensi, § 2, inquit: *Solantur Sacramenta, non occidunt; hoc sæpè sæpius pastor menibus fidelium inculcet.* Enimverò, cum inter cæteros quos extrema Unctio producit effectus, causet etiam corporis valetudinem, si hæc ferat ad animæ salutem; quod non solum erudit ex sæpiis allegatis verbis apostoli Jacobi, sed liquet constat ex Sacramento S. Gregorii Magni, ubi ad olei infirmorum consecrationem hæc præscribit oratio: *Ut tuâ sanctâ benedictione sit omni hoc angustum tangenti tutamentum mentis et corporis, ad evacuandos omnes dolores, omnesque infirmitates, omnem ægritudinem corporis;* ac disertè declararunt tam Eugenius IV, in citato decreto inquit: *Effectus est mentis sanatio, et, in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis;* quam Tridentinum cit. sess. 14, cap. 2, ubi de effectibus hujus Sacramenti disserens, ait: *Sanitatem corporis interdum, ubi salutis animæ expedit, (infirmus) consequitur;* idcirco ad inungendum infirmum expectanda non est ultima ejus vitæ periodus, quâ extremum agat spiritum; hunc enim effectum non operatur Sacramentum per modum miraculi, quod in illis circumstantiis esset necessarium, sed virtute quâdam, supernaturali quidem, sed quodammodo ordinariâ, quæ causas naturales adjuvat, sicuti ratiocinatur Suarez, cit. tom. 4, disp. 41, sect. 5, num. 5.*

III. Altera ratio quæ efficacitè alliciendi sunt fideles ad extremam Unctionem celeriter petendam et recipiendam, priusquàm sensibus et mente destituantur, desumenda est ex aliis nobilioribus effectibus quos eadem in decumbentium animâ operatur, quorum hand facilius participes esse potest ægrotus, jam sensibus et rationis usu carens. Concilium Tridentinum, loc. modò cit., extremæ Unctionis Sacramento non solum attribuit virtutem curandi corporis sanitatem, sed ceteris ejusdem effectus singularem enumerans hæc habet: *Ejus porrò, et effectus hujus Sacramenti illis verbis explicatur:* Et oratio fidei salvavit infirmum, et allevavit eum Dominus; si in peccatis sit, dimittuntur ei. Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cuius unctio delicta, si qua sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, et ægroti animum alleviat et confirmat, magnam in eo divinæ misericordie fiduciam excitando, quâ infirmus sublevatus, et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantibus, facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi salutis animæ expeditur, consequitur. Porrò inter hos extremæ Unctionis effectus, à Tridentino enumeratos, curiosè magis quàm utiliter investigant scholastici quinam sit dicendus hujus Sacramenti proprius et primarius; et in diversis scanduntur opiniones, quas supervacua-

neum esset hic recensere; sed legi possunt apud Suarez, cit. tom. 4, disp. 41; Gregorium de Valentia, cit. disp. 8, quest. 1, punct. 5; Estium, in 4, dist. 25, § 4; Juenn, cit. dissert. 7, quest. 8, et Tournely, cit. tract., quest. ult., art. 1. Apud omnes tamen indubitatum esse per ejusmodi Sacramentum deleri peccata venialia, testantur Nivarus, Man. cap. 22, n. 15, et Suarez, cit. loc., sect. 1, n. 1 et 2. Ferè etiam communiter admittunt ejusdem virtute interdum remitti peccata lethalia: cum scilicet peccator sufficienter cateroquin astrictus, alia Sacramenta recipere nequit, aut post illa suscepta, peccato irretitur, quod invincibiliter ignoret; quidquid sit, an in hujusmodi eventu illa remittat directè et per se, sicut opinantur Bellarmius, de extrem. Unct. lib. unie., cap. 8, § *Dicit aliquis*; Maldonatus, de Sacram. extrem. Unct., quest. 2; et Sainte-Beuve, de extrem. Unct., disp. 5, art. 1; sive indirectè, et per accidens, uti arbitrantur Suarez, cit. loc., num. 16; cardinalis de Lugo, de Sacram., disp. 9, sect. 1, num. 7; et Coniuck, disp. 19, de extrem. Unct., dub. 5, num. 19 et 20; utriusque virtutem extremæ Unctioni attribuit S. Thomas, cit. lib. 4 contra Gentes, cap. 75, ubi ait: *Contingit quod homo omnium peccatorum que commisit notitiam vel memoriam non habet, et tunc per Penitentiam singula expurgare; sunt etiam quotidiana peccata sine quibus præsens vita non agit, à quibus oportet hominem in suo exitu per hoc Sacramentum emundari; et claris in Supplem., 5 part., quest. 80, art. 1: Si invenit peccatum aliquod vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipsam, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis. Cui S. Thomæ doctrinæ adhesit S. Carolus Borromæus, in Actis eccles. Mediolanens., part. 4, pag. 541, ubi, loquens de extremæ Unctione, ait: *Prima igitur utilitas, et effectus hujus Sacramenti est, quod peccati reliquias tollit, tanquam complementum Sacramenti Penitentis, que reliquæ peccata esse intelliguntur sine mortalibus, sive venialibus, quæ post alia Sacramenta remanent; potest enim fieri ut, ignorante eo qui commisit, vel non valente confiteri, peccatum mortale remaneat; in quo delentio ita hoc Sacramentum juxta ut fieri possit eum per hoc Sacramentum salvari, qui aliqui fuisse damnatus. Jam verò neutrum effectum potest extrema Unctio operari sine pio aliquo ipsius suscipiente actu; nec enim peccata venialia remittit absque aliqua eorumdem displicentiâ, nec lethalia celere valet sine eorumdem detestatione, eaque saltem imperfecta continentia que est necessaria ad veniam et justificationem assequendam in Sacramento Penitentis; quod cum communi advertit idem Suarez, num. 22. Ejusmodi autem actus cum certè eliceri nequeat, qui est sensus et me te jam destitutus, nisi forte eos jam antea elicerent, utroque sanè Sacramenti effectu fraudatur. Quocirca Catechismus concilii Tridentini, § 18, de extrem. Unct., graviter obiurgat animarum pastores qui se falsæ vulgi persuasioni accommodantes, tunc primum infirmum sacro oleo linire curant cum vitâ et sensibus carere incipit. In quo tamen (sunt verba Catechismi) *prævisissimè peccant, qui illud tempore agroti ungenti observare solent, cum jam, omni salutis spe amissâ, vitâ et sensibus carere incipiat. Constat enim ad uberiores Sacramenti gratiam percipiendam, plurimum valere, si egrotus, cum in eo adhuc integra mens et ratio viget, fideique et religiosum animi voluntatem afferre potest, sacro oleo linatur. Idemque decernunt concilium Mediolanense 1, anni 1565, Burdigalense, et Remense ejusdem anni 1585, Bituricensis anni 1584, et S. Carolus Borromæus in suis Instructionibus, apud citatum Natalem Alexandrum, regul. 14.***

IV. Hæc exempla imitetur episcopus, et in suâ synodo omnem operam conferat ut sui diocessani, omni, si quo sint imbuti, errore abjecto, sacram Unctionem exposcant stanim ac ex morbi violentiâ se ad interitum vergere sentiunt, tempusque præoccupent quo, emotâ jam mente nec Sacramenti efficaciam agnoscere, nec illud eo devotionis affectu percipere valent, quem ad

uberem ejusdem gratiam participandam requirent. S. Thomas, cit. dist. 25, quest. 2, art. 2, quest. 3 et 4, et in Supplem., 5 part., quest. 32, art. 4. Cùm tamen celerem commendat hujus Sacramenti administrationem, abstinat à verbis que videantur significare ejusdem recipiendi absolutam necessitatem; ne secus videatur ipse questionem dirimere hæcenus indecensam: adhuc quippe litigant theologi num fideles periculoso morbo laborantes, quique jam Pœnitentiæ Sacramento sua peccata expiârunt, et Eucharistico p̄ne sunt refecti, teneantur insuper aut divino, aut saltem ecclesiastico præcepto extremam Unctionem suscipere. Negant quamplurimi magni nominis theologi, quos citant et sequuntur Suarez, disp. 44, sect. 1, num. 4; Henriquez, de Sacram., lib. 3, cap. 10, n. 5; Estius, in 4, dist. 25, § 15; Cabassutius, in Theor. et Prax. Juris canonici, lib. 5, cap. 15, num. 8, et Samborius, cit. tract., pag. 352, qui tamen hæc addit limitationem, nisi egrotus gravibus prematur tentationibus ad quas superandas novo indigeat hujus Sacramenti munimine. Contra, quemlibet, in eo statu. Jure tam divino quam ecclesiastico, obstrungi ad sacram recipiendam Unctionem, sentire videtur Magister sententiarum, in S. Bonaventura, in 4, dist. 253, circa textum; Petrus Sotus, lect. 2 de extrem. Unct., et expressè defendunt Juenn, cit. dissert. 7, quest. 9, cap. 2, ac Tournely, cit. quest. ultim., art. 2, quibus non obcurè favet concilium Colonienſe I, anni 1536 part. 7, cap. 50, tom 9 Collectionis Harduini, col. 2011, ubi cum dixerit: *Est autem Unctio impendenda cum expositione Unctionis et mandati apostolici, quod sic habet: Infirmatur aliquis in vobis? Inducat presbyterus Ecclesie, etc.*, indicavit profectò se in hisce Apostoli verbis verum præceptum agnoscere. Verùm, etsi expediat ut episcopus hæc controversiam declinet, indubitanter tamen asserere poterit, non posse sine gravi culpâ ejusmodi Sacramentum aut contemni, aut cum aliorum offensione et scandalo negligi et prætermitti; id siquidem à nemine negari fatetur Suarez, cit. loc., n. 5 et 6, nec præterea incongruum esset addere faciliè Sacramenti contemptum præsumi in infirmo qui cum vitâ periclitetur, extremam Unctionem sciens et volens petere negligit, multoque magis, si eam sibi à parochio exhibitam recipere renuat. Propterea synodus Colonensis II, anni 1549, cap. 38, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 2110, idem esse rata Sacramentum respuere ac contemnere: *Relatum nobis in concilio est impius quosdam homines, infirmitatis suæ tempore, Unctionem sacram respuisse ac contempsisse; hujuscemodi homines ecclesiasticâ sepultura privandos decrevit; quod rectè ponderant Natalis Alexander, cit. loc., regul. 20, ac modò laudati Juenn et Tournely.*

CAPUT VIII.

De ordine quo extrema Unctio infirmis administranda est; et de reiteratione administrationis ejusdem Sacramenti.

I. Sed et illud quoque edoceri cupiunt parochi, quoniam ordine debeant extremam Unctionem infirmis administrare, ante ne, an post sanctissimi Christi corporis vaticium? Nemo, qui ecclesiasticæ historiæ non sit omninò imperitus, inficiabitur usum quodam fuisse ut sacro oleo linerentur infirmi post peractam quidem sacramentalem confessionem, sed priusquam Christi corporis reficerentur vaticio; quod multis exemplis probat Suarez, disp. 44, sect. 1, num. 8, atque ex pluribus Ritualibus ac synodorum statutus demonstrant Lanoius, observ. 8, tom. 1 operæ, pag. 608; Hugo Menardus, notâ 945, in Sacramentar. S. Gregorii; Van Espen, Jur. eccles. univ., part. 2, tit. 8, cap. 2, n. 22 et seq.; Martene, de antiq. Eccles. Ritib., l. 1, c. 7, art. 2, num. 5; Sainte-Beuve, cit. tract., disp. 8, art. 5; et fusè Pouget, Institutionum catholicarum, tom 2, part. 3, sect. 1, cap. 6, § 4. Neque ad hæc inducendam consuetudinem, legitimam defuisse causam, ait citatus Suarez: cum enim extrema Unctio sit *perfectio et consummatio Penitentis, uti*

communiter appellatur à Patribus, quæ peccatorum reliquias abstergit, ut à Tridentino edocemur, non sine rationabili causâ Pœnitentiæ conjungebatur, ut per atriumque Sacramentum homo perfectè expiatus sine ullâ animæ sordē cœlestem panem degustaret. At nihilominus prædicta consuetudo ne priscis quidem temporibus fuit ubique, atque apud omnes invidiatè servata: alia quippe præstò sunt æquè vetusta Ecclesiarum statuta sacram Uctionem post vaticum exhiberi præcipientia; nec desiderant exempla sanctorum virorum qui vaticum extrema Uctioni promiserant, quæ pari diligentia congesta atque ingenue producta sunt à citato Marteno, cod. art. 2, num. 4. Hæc verò posterior praxis aded postea prevaluit, ut Catechismus concilii Tridentini, S. Carolus Borromeus in suis Instructionibus, ac innumera Ritualia, extremam Uctionem post vaticum præberi decreverint; quemadmodum animadvertit cardinalis Sanctorius, in suo Rituali, pag. 325: *Quævis apud veteres aliquando consuetudo fuerit ut post Pœnitentiam et reconciliationem infirmorum extrema prima eis Uctio ac deinde sacra communitio exhiberetur (ut ex diversis sacris canonibus, ac veteris codicibus, Pontificalibus, et Ordinibus administrandarum Sacramentorum manifestè liquet); postea tamen ex generali consuetudine, quæ et hodiè universaliter in Latina et Occidentali Ecclesiâ viget, factum est ut prius sacra communitio, postmodum verò extrema Uctionis Sacramentum, infirmis exhiberetur. Atque idè et hunc ordinem hie servare oportet.* Hujus porrò disciplinæ mutationis aliam æquè rationabilem causam offert idem Suarez, n. 3, quia scilicet (sunt ejus verba) Eucharistia, et cibus ad conferendum in via prædatur, et idè ut detur non est expectandam ultimum eitar periculum; hoc verò Sacramentum excusatum est, quasi in ultimam subsidium institutum.

II. Sed, licet res ita se habeat, aliqua nihilominus Ritualia collecta à Pouget, catholic. Inst. loc. cit., extremam Uctionem ante vaticum conferri permittunt, si ægrotus ex pio desiderio se melius ad Eucharistiam præparandi ita secum fieri expostulet. Idem indulget etiam cardinalis de Rohan, in suo cit. Rituali Argentiniens., a. 2, ubi hæc habet: *Si eodem tempore ægrotus detur Eucharistia et extrema Uctio, hæc ante illam dari poterit, si ita fieri postulet ægrotus; et pio illa ægrotorum postulatio hæc saltem momenti: quòd neque, quia effectus Uctionis extreme abstersio est reliquiarum peccati, ipsa Uctio extrema spectari potest quasi amplior ad Eucharistiam præparatio; et quòd aliunde cum ante vaticum conferendi usus antiquus est, et probatur, licet non ubique admittatur. Faciet autem super eâ re parochus quod magis expedire videbitur pro ægrotantis edificatione, maxime autem pro tempore opportunitate; si enim vis morbi urgeret, vaticum primo detur, et postea extrema Uctio ministratur.* Verùm nos, quoniam hanc permissionem nequaquam improbemus; siquidem à laudato Suarez discimus contrariam consuetudinem Ecclesiæ Romanæ à concilii Tridentini Catechismo pariter approbatam non esse sub gravi saltem obligatione ab omnibus christianis orbis regionibus receptam, ac præterea à Natali Alexandro, cit. loc., regul. 21, accipimus apud Cistercienses etiam hodiè perseverare antiquum morem sacram Uctionem præmittendi vaticum; nihilominus in locis in quibus hæc mos obsolevit, vigetque disciplina à concilii Tridentini Catechismo præscripta, non facillè permittemus ab hæc recedi, solùm ad indulgendum private et peculiari infirmi devotioni; sed potius parochis injungeremus ut extremam Uctionem petentibus ante vaticum, suaderent tutius et utilius fore Ecclesiæ Romanæ ritui ac usui, à majori parte Ecclesiæ catholice jam recepto, se accommodare.

III. Dicendum nunc restat de hujus Sacramenti Aetate. Labente seculo XI, et incunte XII, hæc ænonnulli imbuti erant opinione, ut illicitum reputarent fidelem sancto oleo semel inunctum, unquam

deinceps eodem linire; et si vera narrarent Giaccinus et Ughellius, eadem opinio, saltem apud aliquos, etiam seculo XV perseverasset: ambo enim referunt, ille tom. 2, in Vita Pii II, pag. 1005, hic verò, Italia sacra tom. 2, pag. 555, disputatum fuisse an summo pontifici Pio II graviter ægrotanti administrari posset extrema Uctio, eò quòd pluribus antea annis eam recepisset Basilea, cum peste laboraret, quæ in eâ urbe grassabatur. Verùm, cum hujus memorandi certè facti nulla mentio occurrat neque in Vita ejusdem Pii II à Joanne Antonio Campano, episcopo Aprutino, accuratè descriptâ, neque in Commentariis cardinalis Papiensis, qui ceteroquin quàm minutissimè scribit quæ in Pii II morte contigerunt; illud propterea aut fabulosum aut saltem suspectis narrationibus accensum. Opinabantur alii extremam Uctionem posse iterum eidem conferri, modò tamen à die quâ semel inunctus fuerat, tres integri anni effluxissent. Hanc falsam persuasionem sibi induxisse monachos Hirsangenses refert auctor veteris discipline monastice, in præfat., c. 128, ubi postquam antiquum exhibuit eorundem monachorum usum ponendi infirmum, extremam Uctionem jam manitum, et cui mortis momentum instaret, *super sagum ciliatum cinere asperum, hæc ex Gualdone Farfensi addit: Ceterum Hirsangenses existebant Uctionis Sacramentum ab eodem iterari non posse, nisi effluxo triennio; hinc statuerunt eundem fratrem, si mortem evaserit, post tres annos iterum perangi posse.* Conseruetur denique illi, apud Petrum Cantorem, in Summ., cap. 152, et Durandum, l. 1 Rational. divin. Offic., cap. 8, n. 25, non licere extremam Uctionem intra ejusdem anni spatium repetere, etiam si contingeret quempiam in periculosum morbum iteratò incidere. In hæc sententiâ fuit ille idem anonymus auctor codicis Turonensis, cujus supra meminimus; ait quippè: *Novissis mense semel tantum communicet æger. Hic idem solo non his arguitur in erro.* Neque eam seculo XVI ab omnium mente deletam colligimus ex synodo Iprensi, eodem seculo habentè habitâ ab episcopo Rithovio, in quâ, tit. 17, c. 5, postquam declaratum fuit posse extremam Uctionem, quoadocumque opus fuerit, eidem denuò administrari, additum legitur: *Proinde consuetudinem secundam quæ non consuevit hoc Sacramentum intra annos secundò accipi, etiam si altera gratis obtinet infirmitas, tanquam noxiam abrogemus.* Equidem jamdiu antea prævaluerat, et communi usu recepta, atque approbata fuerat sententiâ hujus Sacramenti iterationem permittens, quotiescumque fidelis in novum incidit morbum, et in diversum adducitur vitæ discrimen. Idè enim, ut ratioçatur S. Thomas in Supplem., 3 part., quest. 55, art. 1, Sacramenta Baptismi, Confirmationis et Ordinis nequeunt sine sacrilegio iterari, quia imprimitur characterem et producant effectum perpetuum: *Sacramentum autem quod habet effectum non perpetuum, potest iterari sine injuriâ, ut effectus deperditus iteratò recuperetur. Et quia sanitas corporis et mentis, quæ est effectus hujusmodi Sacramenti, potest amitti postquam fuerit per Sacramentum effectus, idè hoc Sacramentum sine eâ injuriâ potest iterari.* Idem quod S. Thomas, docet Magister sententiarum, in 4, dist. 25; Guillelmus Altissiodorensis, lib. 4 Summ., tract. 7, cap. 2; S. Bonaventura, in 4, dist. 25, art. 2, q. 4; ceterisque scholastici, quorum sententiâ suâ tandem infallibilis auctoritate firmarunt Tridentini Patres, sess. 14, cap. 5, delinquentes: *Quòd si infirmi post susceptum hanc Uctionem convalescerint, iterum hujus Sacramenti subsidio juxta poterunt cum in aliud simile vitæ discrimen incidierint.*

IV. Verùm, aded diversa sunt hominum ingenia, illud idem Sacramentum, quod plerique nunquam iterari posse affirmarunt, alii, etiam in eadem infirmitate, sæpius repeti voluere; etenim in antiquo codice manuscripto S. Remigii, circæ annum millesimum exarato, et prolato ab Hugone Menardo, in Notis ad Sacramentar. S. Gregorî, statuitur infirmos vitâ pe-

ricitantes, per septem continuos dies et Christi corporis viatico recreandos, et sancto oleo esse perungendos; eundemque ritum clarior adhuc et magis aperte prescribit Theodolphus Aurelianensis, in suo secundo Capitulari, apud Baluzium, tom. 7 Miscell., aliique multi antiqui libri rituales, apud Martene, cit. lib. 1, cap. 7, art. 2, num. 5. Sed usus postea ab universâ Ecclesiâ receptus, à theologis communi calculo approbatus, et synodorum ac Ritualium auctoritate roboratus, obtinuit ut semel duntaxat in eodem infirmitate extrema Unctio adhibeatur: una siquidem necessarias suppeditat vires ad illa incommoda vitanda quæ morbus affert quo acta æger laborat. Atque, ut theologos prætermittamus, qui innumeri sunt, ita servandum decernunt statuta synodalia Danielis Nannetensis, Stephani Parisiensis episcopi; synodus Cameracensis anni 1586, tit. 12, cap. 4; Pastorale Mechliniense, Viennense, Lemovicense, aliaque quamplurima congesta à Lausoio, tom. 1, pag. 552, et Van Espen, cit. p. 2, tit. 8, cap. 3, num. 52 et seq. Durante autem eodem infirmitate, si post susceptam extremam Unctionem morbus ita remittat ut ægrotus mortis periculum evasisse videatur, sed, antequam convalescat, iterum in vitæ discrimen relatur, etiam juxta presentem disciplinam, poterit absque scrupulo demum sacrâ Unctione muniri; quemadmodum disertè tradit D. Thomas, in 4, dist. 52, q. 2, art. 4, § *Ad secundam questionem*, inquit: *Hoc Sacramentum non respicit tantum infirmitatem, sed etiam infirmitatis statum; quia non debet dari nisi infirmis qui secundum humanam estimationem videntur morti appropinquare. Quodam ergo infirmitas non sunt disturna: unde, si in eis datur hoc Sacramentum, tunc cum homo ad illum statum perveniat, quod sit in periculo mortis, non recedit à statu illo, nisi infirmitate curata: et ita iterum non debet coniungi; sed, si reciditum patitur, erit alia infirmitas, et poterit fieri alia unctio. Quodam verò sunt ægritudines disturnæ, ut hectica et hydropsis, et hujusmodi: et in talibus non debet fieri unctio, nisi quando videntur perducere ad periculum mortis: et, si homo illum articulum evadat, eodem infirmitate durante, et iterum ad similem statum per illum infirmitatem reducat, iterum potest coniungi; quia jam est quasi alia infirmitatis status, quamvis non sit alia infirmitas simpliciter. Idem, quod à D. Thomâ audivimus, decernunt synodus Lingonensis anni 1404; Senonensis anni 1524; Carnotensis anni 1526, apud Natalem Alexandrum, supra cit. lib. 2, cap. 5, reg. 19, quibus consentiant Rituale Romanum, tit. de extr. Unctione, Rituale cardinalis Sanctorii, pag. 324, ubi legitur: *In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi disturna sit, et infirma, cum visus esset melius se habere, iterum in periculum mortis incidat.* Rituale Argentinense, tit. de extrema Unctione, § 4, ac omnia Pastoralia modò commemorata: ut videre est apud citatum Van Espen, qui non inopportune parochus monet ne nimium scrupulosè in hoc se gerant; sed, si dubitent an reverè mortis status sit mutatus, seu num idem vel diversa sit vitæ periculum in quo ægrotus versatur, expedire ait, ut ad Sacramenti iterationem propendeant, eo quòd hæc iteratio conformior sit veteri Ecclesiæ consuetudini, et per eam novum spirituale subsidium et levamen infirmo obveniat.*

CAPUT IX.

De cautela in constitutionibus synodalibus adhibendâ, cum in eis agitur de Sacramento Ordinis. Plura de questione, nrum in ejuslibet ordinis minoris collatione verum conficiatur Sacramentum, quam nonnulli episcopi in suis constitutionibus synodalibus aut decidisse aut ignorasse visi sunt.

I. Vidimus multis in synodis, cum de sacrâ ordinationibus haberetur sermo, graviter increpari qui ad ordines suscipiendos accedere audent eum conscientia peccati lethalis, eodemque sacrilegii reos de-

nuntiari, eo quòd Ordinationis Sacramentum, quod, vivorum cum sit, exigit in suscipiente statum gratiæ, mortali culpâ fœdati participare præsumunt. Equidem ejusmodi reprehensionem summopere commendamus; nullis quippe nominibus illicitum et turpe credimus quæpiam ullo etiam minori ordine initiari qui gravis culpæ reatu se non ignorat obstructum; cui enim nefas non videatur inter Ecclesiæ ministros cooptari, sacrisque addici ministeriis, qui actu est demonis servituti alligatus? Fatemur præterea ejusmodi hominem vix eximi posse à sacrilegii reatu; tum quia plerumque, post susceptum etiam minorem ordinem, sanctissimæ Euchariæ sit particeps; tum quia, quamvis ab hæc percipiendâ abstinere, adhuc se exponit periculo sacrilegii: quod rectè notavit Juena, diss. 8, q. 7, c. 2, in princ., et ex mox dicendis patebit. Sed non iidem approbamus adjectam objurgationis causam, quæ displicet etiam Navarro, Manual. c. 22, num. 18, verb. *Quare probabis*; per eam siquidem videtur affirmari et pro certo haberi, in ejuslibet etiam minoris ordinis collatione verum confici Sacramentum; quod tamen esse in questione positum, ad rem monuit idem Navarro, et hæc paucis exponemus.

II. Ordinem, seu verius sacrâ illam ceremoniam quæ inauguratur Ecclesiæ ministri, cujus effectus est ipse Ordo, esse verum et proprium novæ legis Sacramentum, præfractè quidem negarunt Lutherus, in l. de Captivitat. Babylon., cap. de Ordine; Illyricus, in Confess. Antuerpiensi, cap. 11; Kemnitus, in 5 part. Examini concilii Tridentini, disp. de Sacram. Ord., aliique novatores; sed omnes orthodoxi constanter asserunt, et definitum est à Tridentino, sess. 25, cap. 3: *Cum, Scripturæ testimonio, apostolicâ traditione, et Patrum assensu consensu perspicuum sit per sacrâ ordinationem, quæ verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet Ordinem esse verè et propriè unum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis, et can. 5, novatores perstringens audaciam: Si quis dixerit Ordinem, sive sacrâ ordinationem non esse verè et propriè Sacramentum à Christo Domino institutum: vel esse figuratum quoddam humanum, excogitatum à viris verum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbis Dei et Sacramentorum, anathema sit.* Hinc omnes theologii inferunt fidem divinam tenendum saltem ordinationem sacerdotum esse verum et proprium Sacramentum; ad veritatem enim predictæ definitionis universalis; necesse est ut ea ad minimum complectatur ordinem præstantissimum, quale est sacerdotium. Inter eosdem etiam communiter convenit veram Sacramenti rationem participare episcopatum et diaconatum; quinimò de episcopatu, etiamsi ab aliquibus non censeatur ordo diversus à sacerdotio, cujus tamen juxta omnes, est extensus, perfectio et complementum, id esse pariter ex fide affirmat Petrus Soto, in Instit. sacerdotum, lect. 4, de Sacram. Ord., aut saltem non posse sine periculo et gravis erroris notâ hoc tempore negari, asserunt Medina, l. 1 de sacrorum hominum Continentiâ, c. 15, et Vasquez t. 3, in 5 part. S. Thom., disp. 240, cap. 4, in princ. De diaconatu verò, quamvis Bellarminus, Controv. tom. 5, de Sacram. Ord., c. 6, in princ., existimet id non esse de fide: *Quia non potest id evidenter deduci ex verbo Dei scripto, vel tradito, neque extat alio Ecclesiæ de hæc re expressè determinatio: idemque asserunt Dominicus Soto, in 4, dist. 24, q. 1, art. 4, et Estius eodem dist., § 5, vers. Ad questionem porrò; utamen ex Tridentini definitione liquidè inferri, autumat Vasquez, eodem tom. 5, disp. 258, c. 2, inquit: *Ego tamen valde miror viros non vulgariter doctos aut decretum concilii Tridentini, sess. 25, tom. 6, non legisse, aut planè non intellexisse, ubi definitur in hæc modum: Si quis dixerit, in Ecclesiâ catholicâ non esse hierarchiam divinam ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris et ministris, anathema sit. Ex quo canone expressè liquet hierarchiam**

jure divino institutam, non solum constare episcopis et presbyteris, seu sacerdotibus, sed etiam ministris. Per ministros autem, ut minimum, diaconos intelligere oportet: cumque de ceteris inferioribus ordinibus nemo, etiam probabiliter conjectura ductus, asserere possit canonem esse intelligendum, superius ut dicimus de diaconis non posse non intelligi.

III. Consulto autem, pergit Vasquez, concilium eam vocem ministris adhibuit, ut diaconos denotaret: de reliquis autem nihil definiret, sed scholæ disputationi relinquere: siquidem questio valde admodum difficilis et implexa est, an reliqui ordines diaconatu inferiores verum sint Sacramentum. Omnes veram Sacramenti rationem participare, docent S. Thomas, in 4, dist. 24, quæst. 2, art. 1, quæstione 3, et in Supplemento, 3 part., q. 37, art. 2; S. Bonaventura, in 4, dist. 24, art. 2, q. 4; Franciscus Victoria, in Summa, de Sacram., q. 22; Petrus Soto, de Inst. Sacerdotum, lect. 4, circa medium; Sylvester, in Summa, verb. Odo, l. q. 1, in fin., et q. 2, in princ. Molinæ Caius, de Loc. theolog., lib. 3, cap. 4; Bellarminus, cit. l. 1 de Sacram. Ord., cap. 8; quorum sententiam et communem et probabiliorum vocant Gregorius de Valencia, tom. 4, disp. 9, q. 1, punct. 4, § *Tertia opinio*; Hallier, de sacris Elect. et Ordin., part. 2, sect. 2, cap. 1, art. 2, § 6 et 7; Cabassutius, in Theor. et Praxi jur. canonicæ, l. 5, cap. 16, num. 3; auctor Theologiæ moralis ad usum seminarii Petocorensis, tom. 4, l. 2, tract. 5, cap. 2, quæst. 4 et 5; et Estius, in 4, dist. 24, § 8, vers. *Alii denique*, qui etiam paulo inferius, vers. *Ad quæstionem porro*, sibi videri addit in hanc sententiam propendere concilium Florentinum ac Tridentinum. Nec præterea defuere aliquot juris canonici periti, quos refert Vasquez, disp. 237, cap. 1, qui etiam primæ clericali tonsuræ veram Sacramenti rationem ascripserunt.

IV. Censent alii, ex ordinibus infra diaconatum solum subdiaconatum pertinere ad Sacramentum Ordinis; cæteros verò, quamvis certum ministrorum ordinem in Ecclesiâ constituent, ad Sacramenti tamen dignitatem non assurgere opinantur. Ita sentiunt Michael Medina, l. 1 de Continent., c. 46; Vasquez, cit. disp. 237, cap. 2, et disp. 238, per tot.; et Navarrus, Man. cap. 22, num. 18, vers. *Quare probabilis videtur*; in quorum sententiam videtur nonnihil inclinare cardinalis Boni., Rer. liturgic. l. 1, c. 25, ubi, num. 16, de Subdiaconis, dubitant an fuerint à Christo Domino instituti: *Secundus ministrantium locus subdiaconorum est; quorum, licet expressa mentio in sacris Litteris non reperitur, eorum tamen institutio vel ad Christum, ut recentiores scholastici existimant, vel ad apostolos referenda est: cæteros verò inferiores ordines recentioris esse instituti, non obscure affirmat, inquis, sequuntur. 17: Tertia classis ministrantium clericos minorum ordinum complectitur; acolythos scilicet, exorcistas, lectores et ostiarios, quos antiquissimos esse, et ab apostolis vel ab immediatis eorum successoribus institutos, doctores scholastici asserunt, sed non probant.*

V. Alii denique omnibus ordinibus, exceptis presbyteratu et diaconatu, veram Sacramenti rationem, virtutem et excellentiam adimunt. Hanc sententiam tenuit scholasuorum princeps Petrus Lombardus, l. 4, dist. 24, quem a suis discipulis pene relictum sectati postea sunt Libertus, in Notis ad Pontificale Græcorum, pag. 48; Goatus, in Notis ad Euchologium, p. 247; Morinus, de sacra. Ordinat., exerc. 11, cap. 1, n. 3, ubi tantâ firmitate hæc sententia inheret, ut eidem nonnumquam facile contraire posse arbitretur: *Cum ego exarmino et perpendo*, ait Morinus, antiquorum Patrum de subdiaconatu et minoribus ordinibus testimonia, propositionem illam quæ asserit et subdiaconatum et quatuor minores ordines non esse Sacramenta, iudico tam esse certam et evidentem, ut qui ea consideraverit, re contra nec possit. Morino consentiunt Jutunus, de Sacram., dissert. 9, q. 6, c. 1, Tournely, de Sacram. Ordin., q. 6, art. 4 et art. 5; aliquæ piram recentiores; Boncat, in Theologia

Patrum, tom. 5, dissert. 9, de Ordinis Institutione, art. 8, ubi latè ostendere conatur opinionem hæc esse valde probabilem: Witasse, in tract. de Sacram. Ordinis, part. 2, q. 4, art. 2; Habert, in Theologia dogmatica et morali, tom. 7, de Ordine, part. 1, c. 6, per tot.; Herminier, in tract. de Sacramentis, tom. 3, c. 5, conclus. 5 et 4.

VI. Ideo autem doctores in tot diversas scissi sunt opiniones, quia obscura et incerta est ordinum infra diaconatum origo, à quâ unice pendet quæstionis decisio: etenim, si ea referenda sit ad Christi Domini institutionem, nemo audebit illis detrabere Sacramenti dignitatem, cujus cætera habere requisita, facile demonstrantur: si verò adveniit et constituti sint ab Ecclesiâ, non poterunt sanè veram participare rationem Sacramenti, ad quod de novo institueundum sola Ecclesiæ auctoritas non pretenditur. Ad hanc originem indagare est operosum, assequi verò ferè impossibile. Fautentur omnes in sacris Litteris nullam fieri mentionem de ordinibus diaconatu inferioribus: sed non exinde rectè inferri eos non esse à Christo Domino institutos, aiunt auctores primæ sententiæ; potuit quippe evenire eorumdem institutionem fuisse à Christo Domino apostolorum ore traditam; atque ita reapse evenisse hæc ratiocinatio planè ostendi opinantur: *Quod universa tenet Ecclesiâ, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*: firmissima regula est, quam nobis præbet Augustinus, lib. 4, contra Donatistas, cap. 24, num. 51, de 9 oper., col. 140. Hanc autem regulam rei nostræ convenire est manifestum: etenim qui illum repererat concilium in quo instituti fuerint ordines diaconatu inferiores, eos nihilominus semper, ab Ecclesiâ primordis, in Ecclesiâ fuisse, semperque constanter retentos, scimus. Equidem quod speciatim attinet ad subdiaconatum, expressam illius mentionem faciunt Cyprianns, epist. 42; synodus Eliberitana, can. 50, tom. 1 Collectio Harduini, col. 253; Laodicæna, can. 21 et 22, ibid., col. 785; Albanus, epist. ad solitarios; et synodus Carthagenensis IV anni 398, cap. 5, tom. 1 Collectio Harduini, col. 979. Quod verò ad alios pertinet minores ordines, idem Cyprianns, in eadem epistola, præter hypodiaconum, nominat acolythum, cujus pariter meminit Augustinus, epist. 194, alias 104, quam se, per Albinum acolythum, Sixto misisse significat. Cyprianus idem, epist. 53, affirmat Anrellum confessorem fuisse à se in lectorem ordinatum. Et confessores ad eundem Cyprianum scribentes, epist. 17, et lectorem, et exorcistam commemorant: *Præsertim*, inquit, *de clero et exorcistâ, et lectore*. Lectoris quoque fit mentio in concilio Sardicensi anni 347, can. 15, tom. 1 Collectio Harduini, col. 643, et Chalcedonensi, can. 50, tom. 2 ejusdem Collectionis, col. 607. Narrat præterea Theodoretus, lib. 5, cap. 2; Socrates, lib. 3, cap. 1, Julianum, ante apostasiam, fuisse lectorem in Ecclesiâ, et post apostasiam jussisse, ut ad instar Ecclesiæ catholicæ, in templis gentilium essent lectores. Sed, quod magis est, Cornelius papa, epistola ad Fabium, episcopum Antiochenum, circa annum 251 exarata, Romanum clerum enumerans, omnes nominat et majores et minores ordines recenset, Romæ adesse affirmans, num. 5, ex recensione Constanti, col. 150: *Presbyteros quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos duos et quadraginta, exorcistas autem et lectores cum ostiariis, quinquaginta duos*. Et citata synodus Carthagenensis IV, can. 5, 6, 7, 8 et 9, non solum singulos predictos ordines nominat, sed modum designat quo eorum quilibet ab episcopo conferretur. Porro recentiores hujus sententiæ patroni missa faciunt antiquiora testimonia quæ ad eam corroborandam assertioem olim protulerantur ex canone apostolorum 79, ex Constitutionibus apostolicis, l. 3, c. 11, ex epistola Ignatii ad Antiochenos, ex Dionysio, c. 3 eccles. Hierarch., atque ex synodo Romanâ sub Sylvestro, in quibus neminem ordines singillatim pariter

enumerantur: quia sciunt ab hodiernis criticis rejici et supposititia haberi: neque hisce dubis monumentis se indigere autumant, cum ex allatis, certò genuinis, satis luculenter demonstratum credant omnes ordines ab apostolis ad nos pervenisse. Si enim (concludit Melchior Canus, cit. lib. 3, cap. 4, ubi regulam ab Augustino acceptam rei quam verasum applicat) *consuetudinis cujusquam, diu in totâ Ecclesiâ observate, originem et principium nec ad summos Pontifices, nec ad concilia episcoporum referre possumus; sed ea consuetudo ad apostolorum usque tempora retrotrahitur; conficitur planè illam ab apostolis esse profectam.*

VII. Verùm plura ad hæc reponunt auctores contrarii. Atque in primis, esto, iniquum omnium ordinum origo ad apostolos referatur, attamen non inde conficitur eos esse à Christo Domino, omnium Sacramentorum novæ legis primo et unico auctore, institutos; ut enim ibidem fatetur idem citatus Melchior Canus, ipsimet apostoli pleraque ad Ecclesiæ utilitatem constituere potestatem quidem à Christo Domino accepta, sed quæ sibi non fuerat ab eodem Christo immediate tradita, quæque propterea obnoxia fuisse mutationibus, quibus certè non potuerunt subesse præcepta à Christo data, multoque minùs Sacramenta ab eodem instituta. Hujus autem secundi generis esse ordines diaconatu inferiores etiamsi apostolis suam deberent institutionem, vel ex hoc evidenter constat, quòd nec semper, nec ubique idem atque eodem numero sint habiti. Etenim Ecclesiâ Græca, quodvis sit, an proximà ab apostolis retate omnes habeerit minores ordines, quòd negat quidem Morinus, exercit. 14, cap. 1, sed affirmat Schelstratus, ad concil. Antioch., dissert. 4, c. 17, et pluribus probat Hallier, de sacr. Elect. et Ord., part. 2, sect. 1, cap. 1, art. 1, § 4, num. 27, nunc certè alios ordines infra diaconatum non admittit, nisi subdiaconatum et lectoratum, cæteros verò in suis Euchologiis, à mille et amplius annis, nunquam recensuit. Similem mutationem factam deprædicant in Ecclesiâ Latinâ, in qua ultra quatuor minores ordines quos retinemus, quondam numerabatur etiam ordo *cantorum*, seu *psalmistarum*, de quo fit expressa mentio in concilio Carthaginensi III, anni 597, can. 21, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 963: *Ut clericum alienum, nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat vel retinere vel promovere in ecclesiâ sibi creditâ. Clericorum autem nomen etiam lectores, et psalmistæ, et ostiarii retinent;* et in citato concilio Carthaginensi IV, can. 10, ubi specialis ritus præscriptur ordinandi psalmistæ seu cantorem. et magis disertè Isidorus Hispalensis, Etymol. lib. 7, cap. 12, relat. in can. *Clericos*, dist. 21, inter Ecclesiæ ministros proprium et distinctum locum assignat psalmistis: *Generatim clericis nuncupantur omnes qui in Ecclesiâ Christi deseruiunt, quorum gradus et nomina sunt hæc: Ostiarius, psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus.* Præter cantores fuisse etiam decantant alios minores ordines postea obliteratos, præcipuè *fossariorum*, qui etiam *laborantes et copiatæ* sunt appellati, *custodum martyrum, et notatorum.* De fossariis, quorum officium erat operam impendere in sepeliendis fidelium corporibus, meminit Hieronymus, seu quemcumque sit auctor tractatus de septem Ecclesiæ Gradibus, ad Rusticum Narbonensem: *Idemque clericis annumerantur in Codice Theodosiano, leg. 15, tit. de Episcopis, lib. 16. Custodibus martyrum, ita dictis quòd ipsis concederetur custodia ecclesiarum, ubi sepulta erant martyrum corpora, peculiarem in Ecclesiâ gradum attribuit synodus que dicitur Romana, sub Sylvestro papâ, ubi de iis qui in Ecclesiâ militare ac proficere desiderant, decernitur ut in pluribus gradibus, aliquo temporum intervallo morentur, ac quinque annis custodes martyrum existant, antequam ad diaconatûs, vel presbyteratûs ordinem ascendant: quavis enim hæc synodus spuria habeatur, exhibet tamen disciplinam seculi VI, quo creditur conficta. Notarios denique, qui curam habebant instrumento-*

rum et tabularum ecclesiæ, peculiarem constituisse clericorum ordinem colligunt ex Eunnodio Ticinensi in Vitâ Antonii monachi Lirinensis, quem refert à Constantino antistite inter ecclesiasticos exceptores, seu notarios coelestem militiam jussum ordiri; atque ex libro Pontificali in Adriano I quem notarium regionarium, postea subdiaconum, demum diaconum factum, ad pontificatum ascendisse narrat.

VIII. Sed ut quòd sentimus apertè dicamus, nunquam Ecclesiâ Latinam alios ordines agnovisse credimus præter eos quos singulatim recensuit Cornelius papa. Quia verò clericis aliquo ex iis ordinibus initiatis diversa committebantur officia, ex istorum diversitate diversam pariter sortiebantur nomenclaturam, puta cantoris, fossarii, custodis martyrum, etc., quòd benè ponderavit Bellarminus, de Clericis, lib. 1, cap. 14, et fusè probat Hallier, de sac. Elect. et Ordinat., part. 2, sect. 1, c. 1, art. 1, § 4. Et profectò, quòd cantores, de quibus videtur esse specialis difficultas, merum habent officium sine vero ordine à cæteris distincto, eruitur ex ipsomet concilio Carthaginensi IV, cap. 10, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 979, in contrarium allegato: *ibi enim omnium ordinum collatio ab episcopo dicitur faciendâ; cantoris autem munus solâ presbyteri jussione suscipi atque exerceri permittitur: Psalmista, id est, cantor, potest absque scientiâ episcopi, solâ jussione presbyteri, officium suscipere cantandi. Cæterum, si ex diversis officiis quibus clericis addebantur, et diversâ quam inde assequerentur nominis appellatione, ecclesiasticorum ordinum diversitas inferretur, nimium ingens sanè fuisset apud majores nostros minorum ordinum numerus. Etenim in ecclesiasticis tabulis recensentur catechistæ, veluti specialem gradum in Ecclesiâ obtinentes; et tamen discimus à Cypriano, epist. 14, ad hoc munus obtundum aliquem inferioris ordinis clericum seligi consuevisse, quin idcirco ad novi ordinis gradum promoveretur: Optatum, ait Cyprianus, inter lectores doctorem audientium constituimus. In l. 42, et l. 43, tit. 2, cit. lib. 16 cod. Theodosiani, commemorantur parabolani, hoc est, ut in eodem l. 43 explicatur, homines ad curandâ debiliu ægra corpora deputati, quos è clericorum coetu fuisse ibidem annotavit Gothofredus, testaturque Baronius, ad annum 416, quin tamen, eodem Baronio observante, novum et peculiarem clericorum ordinem constituerent. Erant pariter defensores pauperum et defensores ecclesiarum. De illis sermo est in concilio Carthaginensi V anni 401, cap. 9, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 988. De istis mentio fit in concilio Chalcedonensi, can. 25. Utrosque verò quamvis Petavius in Notis ad Epiphanium, hæres. 62, num. 10, inter laicos collocet, attamen Morinus, exercit. 16, cap. 6, num. 16, ex ecclesiasticis monumentis constare assertit ea munera nonnisi clericis consuevisse committi. E clericorum insuper numero elegebantur ecclesiarum œconomî, de quibus in concilio Ephesino, act. 1, et in concilio Chalcedonensi, can. 2 et can. 26, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 601 et 614. Ex eodem designabantur apocristarii, de quibus Liberatus, Breviar. cap. 12; Evagrius, lib. 4, cap. 38, et Justinianus imper., novell. 6, cap. 2, quorum id erat officii, ut, tanquam procuratores, omnes causas ecclesiasticas ad eos à quibus mandatum acceperant attinentes, in aulâ imperatoris agerent. Atque, ut alios hujus generis multos prætereamus, Epiphanius, Exposit. ad. num. 21, Ecclesiæ ministris accenset *hermeneutas*, seu interpretes, quorum munus erat ex unâ in aliam linguam transferre tam lectiones Scripturarum quam conciones ab episcopis ad populum habitas. Ejusmodi verò munus fuisse speciale, atque ab aliis distinctum, liquet ex Actis passionis Procopii martyris, à Valerio publicatis in Notis ad Eusebium, de Martyr. Palestin., cap. 1, hæc de Procop. narrantibus: *Ecclesiæ iram ministeria præbebat. Unum in legendi officio; alterum in Syri interpretatione sermonis; et tertium adversus dæmones, manuum impositione.* Nisi igitur dicamus*

omnia quæ retulimus, et quamplurima similia quæ referri possent, nomina fuisse officiorum, non ordinum, admittere cogemur in antiquâ Ecclesiâ ordines ferè innumeros: quod nemo facile credit. Quamobrem quod ex Morino retulimus argumentum, suas quidem vires habet, quâ per vetustâ ininitur consuetudine Ecclesiæ Græcæ, tres minores ordines jamdiu respuerunt; sed inefficax est quantum ad variationem quæ factam astruit in Ecclesiâ Latinâ, quoad eorundem numerum. Majoris ponderis sunt alia quæ ab eodem Morino eique astipulantibus theologis profertur, ad suam sustentandam opinionem.

IX. Verum Sacramentum, aiunt, gratiam producit ex opere operato; eaque gratia per aliquod signum sensibile significatur: at in collatione quinque ordinum inferiorum, nihil fit quod gratiæ productionem arguat: non enim conferuntur per manûs impositionem, sicuti tres ordines supremi, quò gratiam significari et causari docet S. Thomas, in 4, dist. 15, q. 1, art. 1; et 5 part., quæst. 84, art. 4, nec episcopus eos conferens dicit: *Accipe Spiritum sanctum*; aut his æquivalentia verba pronuntiat. Neque in hoc ullum intercedit aut unquam intercessit discrimen inter subdiaconatum aliosque inferiores ordines: nam laudatam concilium Carth. IV, postquam, can. 2, 3 et 4, dixerat episcopum, presbyterum et diaconum ordinari per manum impositionem; can. 5 expressè statuit: *Subdiaconus, cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuam, et calicem vacuam*. Sacramentarium pariter S. Gregorii, vetus Ordo Romanus, et hodiernum Pontificale Romanum, subdiacono denegant manûs impositionem; quin imò idem subdiaconatus olim in Ecclesiâ Latinâ accensebatur minoribus ordinibus, in quorum classem etiamnum à Græcis rejicitur: tum verò primitum apud nos cepit sacris annumerari, cum Urbanus II, in concilio Beneventano anni 1094, can. 1, tom. 6, part. 2 Collectionis Harduini, col. 4696, permisit ut interdum, *sed rarissimè, opportunitate exigente, et non sine Romani Pontificis, vel metropolitani licentiâ*, subdiaconus eligi posset in episcopum, quem ex solo cœtu eorum qui sunt in sacris constituti assumendum veteres canones sanciverant: quod testatur Innocentius III, in cap. *A multis*, de *Ætat. et Qualit.*, et *Ordin. præficerendorum: Cùm hodiè subdiaconatus inter sacros ordines computetur, sicut Urbanus papa II sub his verbis expressit... Qui in sacris ordinibus, presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi: imò observat Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discip., part. 1, lib. 2, cap. 53, non ab Urbano II, sed ab ipsomet Innocentio III, fuisse subdiaconatum in sacros et majores ordines relatum, cum scilicet ipse in citatâ decretali statuit, ut absque ullâ dispensatione *subdiaconus in episcopum valeat liberè eligi, sicuti diaconus, vel sacerdos*: hanc verò sanctionem ascribit Urbano II, quia is illi præluserat, ejusque jecerat fundamenta, permittens ex veniâ et indulgentiâ fieri quod ne ex veniâ quidem antea fiebat, et postmodum Innocentius liberè fieri permisit. Sed, sive Innocentius, sive Urbanus subdiaconatum è minorum in majorum ordinum classem evexerit, sat est eum quondam locum habuisse inter minores ordines, ne in re de quò agimus ulla inter eundem et minores ordines ponenda sit differentia.*

X. Sed quid aliunde argumenta querimus, pergunt Morinus, ad probandum subdiaconatum eoque inferiores ordines non pertinere ad hierarchiam divinâ ordinatione institutam, cum id clarè et expressè asseruerit idem Urbanus II, in cit. can. 1, hisce verbis: *Nullus dinceps in episcopum eligatur, nisi qui in sacris ordinibus religiosè vivens inventus est. Sacros autem ordines dinceps diaconatum ac presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse: super his solam præceptum habemus Apostoli*, etc. Urbano concinit Gratianus, qui medio seculo XII suum compilavit Decretum, scribens initio, dist. 21: *Levitas ab apostolis ordinatos legimus... subdiaconos et acolythos, procedente tempore, Ecclesia sibi constituit*. Ante Gra-

tianum et Urbanum II, seculi IX initio, id ipsum apertè tradiderat Amalarius, lib. 2 de divinis Officiis, cap. 6, inquit: *Primò notandum est eos ordines qui potissimum necessarij sunt in Ecclesiâ, apostolum Paulum denominasse, et eorum mores deprimasse sine quibus non potest ritè immolatio altaris celebrari, scilicet sine sacerdote et diacono... Cæteri ordines his adjecti sunt. Crescente Ecclesiâ, crevit officium ecclesiasticum: ut multitudini Ecclesiæ subveniri posset, adjectum inferioris in adjutorio prepositorum. Unde Ambrosius in tractatu *Epistolæ ad Timotheum: Illud verò dictis nostris adjecti dignum est, quoniam non convenit demirari, si neque subdiaconorum, neque lectorum memoriam Apostolus fecisse videatur: illis etenim gradibus functionum qui in Ecclesiâ necessariè habentur, isti postea magis sunt adjecti propter utilitatem ministerii*.*

XI. Idem affirmat Magister Sententiarum, cit. lib. 4, dist. 24: *Canones duos tantum sacros ordines appellari censent, diaconum scilicet et presbyterum; quos solos primitiva Ecclesia legitur habuisse... Subdiaconos verò et acolythos, procedente tempore, Ecclesia sibi constituit*. Et, quod magis est, S. Thomas, qui aliis in locis singulis ordinibus veri Sacramenti à Christo Domino instituti excellentiam asserit, in cap. 3 *Epist. 1 ad Timoth.*, lect. 1, Magistrum secutus, ait: *In primitivâ Ecclesiâ, solim erant tres ordines... episcoporum, presbyterorum et ministrorum; et non dividebantur per diversos gradus: sed omnia erant in uno ordine propter paucitatem ministrorum, et propter novitatem Ecclesiæ: ex quo colligitur dubiam saltem fuisse hæc in re Angelici præceptoris mentem*.

XII. Dubij pariter et nos hæremus, nec ullam in hæc difficillimâ controversiâ sententiam ferimus: ideò autem rationes attingimus que in utramque partem adducuntur, et paulò prolixius illas expolvimus quæ postremæ favent opinioni, ut videant episcopi non posse indubitanter sacrilegij damnari, qui cum conscientia peccati lethalis ordines diaconatu inferiores suscipere non reformidant. *Durum quippe videtur* (ad rem inquit Navarrus, cit. cap. 22 Man., num. 18, loquens de ordinibus minoribus) *damnare omnes qui accipiunt eos, non præmissâ confessione, vel saltem contritione sufficienti, quorum infinitus videtur esse numerus; quod tamen necesse esset facere, si essent Sacramenta vera, gratiam conferentia ex opere operato*. Loquitur verò Navarrus in eventu quò conferatur extra missarum solemniam, nec subinde debeant illis initiati sanctissimam Eucharistiam percipere; quod tamen regulariter fieri non solet, nec fortassè sine rationabili causâ licet, et paulò inferius dicitur. Quocirca episcopus in suâ synodali instructione, seri edicto, tutò poterit prædictos temerarios et pervicaces homines hoc nomine sacrilegos declarare, quòd peccati sordè contaminati, non vereantur immaculatis Christi carnibus vesci; et solùm cavere debet ab alia adducendâ sacrilegij causâ, quòd scilicet ad Sacramentum Ordinis accedere præsumant, ne tali pacto aut controversiam ignorare, aut illam videatur dæcidere.

CAPUT X.

Quòd nihil in synodo sit decernendum de trium hierarchicorum ordinum materiâ et formâ, insinuat exemplò desumpto ex quâdam questione congregationis concilii propositâ.

I. Si episcopus velit in suâ synodo peculiariter discerere de singulis ordinibus, quoad plerisque ad ordinando unâ instructionem prouderet factitium comperimus, diligenter curet ut omnia ad amissum itè respondeant quæ de isdem ordinibus à Catechismo Romano traduntur; atque omninò declinet questiones in scholis agitas, maximè circa materiâ et formam trium hierarchicorum ordinum: ne secus in eas conijciat difficultatum dumeta à quibus vix possit explicari. Quod ne perperam à nobis monitum videatur ad rem facientem questionem subnectimus, de quâ, priusquam huic operi extremam manum admoveamus, fuit in sacrâ congregatione concilii disceptatum.

(Quidam sacerdotio initiandus, etsi omnes consuetas manuum impositiones ab episcopo accepisset, ad episcopum tamen solita patenæ cum hostiâ et calicis cum vino instrumenta porrigentem, ad alia tunc temporis distractus, non accessit. Re postea detectâ, quid factu opus esset, dubitatum atque à sacrâ congregatione pettum est. Difficultatis decisio ab illâ pendebat gravissimâ controversiâ inter theologos agitatâ circa materiam et formam ordinis presbyteratûs.

H. Antiquiores scholastici, quos Sotus, in 4, dist. 24, quest. 1, art. 3, et teste Goneto, in Clypeo, disp. 2, art. 5, et plerique alii Thomistæ sectantur, aliam non agnitionis ordinationis materiam quàm correctionem instrumentorum, neque aliam formam quàm verba hujus correctionis adjuncta. Eorum præcipuum fundamentum situm est in decreto ab Eugenio IV edito in concilio Florentino ad Armenorum instructionem, ubi, eam singulorum ordinum materiam et formam singillatim Eugenius recenset, solam correctionem instrumentorum et quæ eam comitantur verba commemorat; inquit enim, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 440: *Sextum Sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo: sicut presbyteratus traditur per calicem cum vino et patenâ cum pane correctionem; diaconatus verò per libri Evangeliorum datationem; subdiaconatus verò per calicis vacui cum patenâ vacuâ superpositâ traditionem; et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesiâ pro vivis et mortuis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti; et sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Romano latè continetur. Cujus quidem decreti auctoritate suffulti præfati auctores, ad eam tenaciter suæ opinioni adhererent, ut interrogati, cujusnam instrumenti traditione, evangelicæ prædicationis initio, ab apostolis ordinarentur diaconi, cum nondum Evangeliorum liber esset conceptus, sine hesitatione responderunt, ejus loco correctam fuisse ordinationis chartam in quâ fidei nostræ mysteria erant conscripta; quam sanè ridiculam et planè absurdam responsionem explodit Isambertus, de Sacram. Ordinis, disp. 3, art. 6.*

III. Alii, cum ex unâ parte prædictum Eugenii decretum præ oculis haberint, atque ex aliâ animadvertent in sacris Litteris, ubicunque de sacrâ Ordinatione sit mentio, non aliter eam explicari quàm per manuum impositionem; Act. enim 6, cum de constituendis diaconis apostoli deliberâssent, eorumque electionem discipulorum multitudini permisissent, septem ab his designatis, *orantes, imposterunt manus*; et cap. 13, de Ordinatione Pauli et Barnabæ, dicitur: *Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos*; Paulus item, 1 ad Timoth. 4, scribit: *Nota negligere gratiam quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii*; et Epist. 2 ad eum d. c. 4. *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum novarum*: ut hæc testimonia cum prædicto decreto simul conciliarent, docuerunt tamen correctionem instrumentorum quam manuum impositionem esse episcopatus, presbyteratûs et diaconatûs adquatam materiam: formam verò esse verba quæ in utraq; actione ab ordinante profertur. Ex tribus autem mox referendis manuum impositionibus quæ adhibentur in ordinatione presbyteri, tertiam duntaxat, quæ sit sub hæc formulâ: *Accipe Spiritum sanctum; quorum remisit peccata*, etc., ad Sacramenti essentiam pertinere isti auctores autumant. Ita Bellarminus, de Sacram. Ordin., l. unice, cap. 9; Maldonatus, tract. de Sacram. Ordin., § 5, part. 2, propos. 1 et 4, ubi hanc assertionem quoad manuum impositionem esse de fide, quoad correctionem instrumentorum proximè ad fidem accedere ait Vasquez, in 3 p., disp. 259, c. 2, § 4; Hallier, de sacris Elect. et Ordinat., p. 2, sect. 2, cap. 2, art. 1, § 10 et seq.; Estius, in 4, dist. 24, § 24; Isambertus, cit. loc. Piette, de Sacram. Ord., c. 9; Vanroy,

eod. tract., cap. 3, q. 1; Simonet., tract. 17, de Ord., disp. 3, art. 1; aliique innumeri.

IV. Alii demum existimant trium ordinum hierarchicorum, episcopatus videlicet, presbyteratûs et diaconatûs, adquatam materiam et formam solam esse manuum impositionem cum ei respondentibus verbis; correctionem autem instrumentorum ritum censent merè accessorium et integrantem, ab Ecclesiâ adjunctum ad majorem duntaxat significationem et expressionem collatæ potestatis. Quoniam verò in ordinatione presbyteri ter episcopus manus imponit ordinando: primò, absolutis litaniis, unâ cum sibi assistantibus presbyteris, nihil dicens; secundò, immediatè post primam, invocans in electum gratiam et dona Spiritûs sancti; tertio, post communionem, proferens illa verba: *Accipe Spiritum sanctum*, etc.; non primam, neque tertiam, sed tantum secundam cum adjunctis precibus totam Sacramenti essentiam perficere hujus sententiæ patroni contendunt. Non immeritò tamen advertit mox citandus Martene secundam manuum impositionem non differre à primâ, sed esse illius continuationem; quod reverè utramque inspicienti est manifestum. Ultrò porrò idem concedunt cæteros ordines diaconatu inferiores per solam instrumentorum traditionem conferri: quoniam, ut ipsi opinantur, non sunt à Christo Domino instituti, sed ab Ecclesiâ adinventi; ac proinde, cum non participant veram rationem Sacramenti, neque conferant gratiam ex opere operato, potuerunt quocumque alio modo ad Ecclesiæ placitum institui et conferri. Hanc sententiam propugnant Hugo Menardus, in Notis ad l. Sacrament. S. Gregorii; Joannes Martinus, de Sacram. Ordinat., part. 5, exercit. 7, cap. 1; Martinus Becanus, de Sacram. Ordin., cap. 26, q. 4, concl. 5; Soarius, in Not. ad Euchologium Græcorum, p. 236, um. 11; Arcudius, Concord. l. 6, cap. 7; quibus in ois hi duo posteriores doctores, non de solâ Ecclesiâ Græcâ, sed etiam de Latinâ expressè loquuntur; Juvenin, de Sacram., dissert. 9, q. 3, cap. 2, et q. 4, cap. 2 et 5; Van Espen, Jur. Eccl. univers. part. 2, tit. 9, cap. 1, n. 9 et seq.; Martene, de antiq. Eccles. Ritib., lib. 4, cap. 8, art. 9, n. 11, 16 et 18; Tournely, de Sacram. Ordin. q. 3, concl. 1 et 2; aliique recentiores quos facem prætuleraut S. Bonaventura, in 4, dist. 24, part. 2, art. 1, q. 4; et Petrus Soto, lib. de Inst. sacerd., lect. 5, quorum primum hanc sententiam expressè docuisse, alterum verò maximè in eam inclinâsse fatetur Vasquez, cit. disp. 259, cap. 2, num. 5.

V. Duo autem sunt argumenta quibus hanc assertionem nedum probari, sed evidentè demonstrari putat Morinus. Primum ex eo desumitur, quòd per annos ad minimum novingentos ordines hierarchici in universâ Ecclesiâ collati fuerint per solam manuum impositionem absque ullius instrumenti traditione; quod etiam doctores contrariæ sententiæ cum Bellarmino et Hallier, cit. loc., cogantur admittere: nulla quippe traditionis instrumentorum occurrit mentio in antiquis Ritualibus et Sacramentariis à Menardo, Morino et Martene diligenter perquisitis et prolatis: quinimò in supra citato concilio Cathaginensi IV anni 398, cui episcopi 214, inter quos Augustinus, interfuerunt, per hoc subdiaconatus ab hierarchicis ordinibus distinguitur, quòd isti manuum impositione, ille verò instrumentorum correctione conferretur, sicuti animadvertimus: eandemque differentiam fieri legimus in antiquo Sacramentario Romano, edito à cardinali Thomaſio, pag. 229. Nullam etiam instrumentorum traditionem commemorant Amandius Fortunatus, Rabanus Maurus et Walafridus Strabo, cti de ritibus conferendi sacros ordines fusè atque expresso agant. Altum similiter apud eosdem scriptores atque in vetustissimis libris Ritualibus est silentium de tertâ impositione manuum nec fieri solitâ in ordinatione presbyteri, cum illis verbis: *Accipe Spiritum sanctum*, etc., cujus nullum inveniri monumentum illo antiquius quod extat in Vitâ Uet-

berti, episcopi Cameracensis, qui vixit seculo X, testatur Martene, cit. art. 9, num. 12; unde infert idem Martene hunc ritum, saltem quoad totam Ecclesiam Latinam esse adhuc recentiorum altero porrigendi instrumenta, quem ceteroquin non ante annos 700, aut ad summum 800, in Ecclesia Latina in vectum ex iisdem Ritualibus planè constat. Quare, inquit laudati doctores, ne alterum ex his dicamus, nimirum, aut mutatum fuisse Sacramentorum substantiam, quod erroneum; aut antiquum Ecclesiam caruisse vero sacerdotio et legitimis ministris, quod aperte hæreticum foret; necessariò dicendum est etiam nunc ordines hierarchicos solà manuum impositione, et quidem distinctà ab illà tertià quæ est recentioris ævi, conferri.

VI. Porro, non aliud Ecclesiam sibi voluisse credendum est, eum prædicta additamenta sacræ ordinationi fieri præcepit (pergunt idem doctores), quàm magis diserte explicare potestatem que secundà manuum impositione est abundè ordinato collata; quemadmodum, priusquam scholasticorum opinio omnium mentis aliis insideret, fassi sunt Hugo à S. Victore, lib. 2, de Sacram. fidei, part. 3, cap. 12, inquit: *Accipiunt calicem cum vino et patenam cum hostiis de manu episcopi, quatenus his instrumentis potestatem se accipisse agnoscat placabiles Deo hostias offerendi*: ac totidem ferè verbis Petrus Lombardus, l. 4, dist. 24: *Accipiunt etiam calicem cum hostiis, ut per hoc sciatur se accipisse potestatem placabiles Deo hostias offerendi*: quibus consentit antiquum Pontificale Romanum MS. bibliothecæ Colbertinæ; ubi legitur: *Accipiat patenam cum oblatis, et calicem cum vino, et ponat simul in manibus ordinati cuiuslibet per se*: etenim cum dicat *ordinati*, et non *ordinandi*, aperte denotat ante instrumenti traditionem, absolutam et perfectam iam esse ordinationem.

VII. Alterum, nec minùs validum argumentum huic sententiæ astruendæ, suppediat ecclesia Græca, quæ in sacræ ordinationibus perficiendis aliam non adhibuit neque adhibet materiam præter manuum impositionem; uti legere est in Græcorum Euchologio, et testatur Arcudius, cit. l. 6, cap. 2, quin tamen Ecclesia Romana ejusmodi Græcorum ordinationes unquam irritas habuerit, aut ullo pacto improberit: imò de illarum validitate non solum nihil dubitatum fuit in conciliis Lugdunensi et Florentino, quibus Græci cum Latinis adfuerè, sed nihil præterea dubitavit Clemens VIII, qui Russorum episcopos, presbyteros et diaconos ad catholicam unitatem admisit cum ordinibus quibus, secundùm ritum Græcorum, insigniti fuerant in suo schismate: uti latè consequuntur Natalis Alexander, in Theolog. dogmat. et moral., lib. 2, de Sacram. Ordin., art. 7, § 2; Morinus, de sacr. Ordin., part. 3, exercit. 7, cap. 1, num. 8; Cabassut., in Notit. ecclesiæ. seculi IV, in append. ad can. concilii IV Carthaginensis, num. 4 et 5; Tourneil, in Prælection. theolog. de Sacram. Ord.; cardinalis de Lugo, de Sacram., disp. 2, sect. 5, n. 85; cardinalis Albertus, de locust. in fide, cap. 30, sol. num. 374, § *Diverso autem ritu*; Yvericell., de apostol. Missionar., tit. 11, quæst. 168, sect. 3, num. 22.

VIII. Hoc autem eodem argumentò, è Græcorum more petito, auctores quorum sententiam in præsens exponimus antevertunt fundamentum contrariæ opinionis Eugenii decreto subnixam: quæ enim ratione, inquit, potuisset Eugenius IV definire in instrumentorum perfectione, eique respondentibus verbis, consistere essentiam sacræ ordinationis, postquam in eodem concilio ad communionem admisisset episcopos, sacerdotes et diaconos Græcos, solà manuum impositione ordinatos? Necesse est igitur fieri Eugenium locutum de materiâ et formâ integrante et accessoriâ, quam optavit ab Armenis superaddi manuum impositioni jamdù ab illis adhibite, ut Ecclesia Latina moribus se prorsus accommodaret, ac ritum uniformitate firmis eidem adhererent: quod benè ponderant Menardus, Becanus et Morinus. Neque

hanc explicationem respicere possunt auctores contrarij: siquidem in eo decreto nulla fit mentio tertiæ impositionis manuum, quam nihilominus ad ordinationis presbyteri essentiam pertinere eidem affirmant atque idcirco fieri coguntur non fuisse mentem Pontificis ibidem explicare quæ ordinationis substantiam perficiunt.

IX. Ut hæc argumenta, quibus profectò omnium se premi sentiunt, declinent, varia prædicti doctores tentarunt effugia. Dixerunt plerique etiam nunc in Ecclesiâ Latinâ ordines hierarchicos solà conferri manuum impositione, quia episcopus suis manibus instrumenta exhibet ordinando. At in primis, si præterito instrumentorum vera esset manuum impositio, etiam inferiores ordines dicerentur conferri per manuum impositionem, contra id quod à concilio Carthaginensi IV audivimus: per manûs etiam impositionem perficeretur Baptismus et extrema Unctio, quia ministri manibus baptizandi corpus abluunt, et sancto oleo perungunt infirmos, quod tamen nemo unquam dixit. Deinde hæc responsione difficultatis nodus non solvitur: nam neque hodiè Græci, neque olim Latini, in conferendis ordinibus hierarchicis instrumenta adhibere: ac præterea alia diversa est impositio manuum in quam cadit præsens controversia.

X. Dicunt alii reverà olim Latinos, sicuti nunc Græci, ordines hierarchicos solà contulisse manuum impositione; et nihilominus hodiè in Ecclesiâ Latinâ necessariam esse traditionem instrumentorum, quia Christus Dominus non insituit neque determinavit materiam et formam ordinationis in specie infimâ, seu *atomâ*, uti aiunt, sed permisit Ecclesiæ illas pro suo libito determinare, justisque de causis mutare, modò et res et verba semper usurpet que apta sint ad significandum sacræ ordinationis effectum. Ecclesia autem quæ solam olim designaverat manuum impositionem cum verbis eam comitantibus, mutatis postea rerum circumstantiis, illa Græcis relicta, aliam materiam adhibendam statuit à Latinis. Verùm hæc doctrina duas gravissimas offendit difficultates. Primò quippe non satis probatur quod Christus Dominus prædictam potestatem fecerit Ecclesiæ: imò oppositum videtur evinci ex Tridentino, sess. 21, cap. 2, ubi declarat à Christo relictam, esse Ecclesiæ potestatem mutandi quæ Sacramentorum dispensationem respiciunt, *salvâ illorum substantiâ*: mutatio verò materiæ et formæ, non ad ritum et dispensationem, sed ad substantiam pertinet. Deinde, datâ Ecclesiæ facultate de quâ est sermo, gratis omninò et arbitrariò fingitur quod Ecclesia eâ usa fuerit: dicant enim ubi et quando, quo seculo, in quo concilio, à quo Pontifice facta sit ejusmodi mutatio? Enimverò, si Ecclesia ab ordinationis ritu eam ablegasset que antiquitus fiebat, cogereur utique affirmare ordinationis materiam et formam fuisse Ecclesiæ auctoritate mutatas, novasque antiquis subrogatas. Sed cum omnia que habentur in antiquis Ritualibus perseverent intacta, ac sanctè et integrè etiam nunc peragantur; nemo facillè credet illa eadem quæ jampridem satis erant, nunc ad Ordinis Sacramentum perficiendum amplius non sufficere.

XI. Hæc omniâ placuit hic exponere, non ut huic postremæ sententiæ calculum adjucecerimus, sed eo tantum consilio, ut perspicuum fieret eam, quamvis habeat contra se universam ferè ætatem scholasticorum, ab istorum tamen ictibus nihil sibi metuere, imò et sui jacula habere que in eos totum metuat.

XII. Quare, ut ad propositum redeamus, eum valdè incertum sit an is de quo in casu per recentiam manuum impositionem esset ritè ordinatus, id utique laudandum erat quod præscribit Gregorius IX, in cap. *Presbyter*, de Sacram. non iterandi, ubi in casu haud absimili decrevit: *Nihil esse iterandum sed cautè suppiendum quod per errorem exitit pretermissum*: quod præcipuè in illo rerum statu servandum erat, ne Sacramentum, quod in multorum sententiâ consuebat

indiquæ perfectum, iterationis periculo subiceretur; quemadmodum optimè atque ad rem omnino appositè annotavit Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et moral., de Sacram. Ordin., cap. 1, art. 7, § 2, in fin., inquit: *Unde, si quis horum rituum, qui ad materiam vel formam pertinent, secundum varias theologorum opiniones, in ordinatione fuisset omissus, v. g., manuum impositio prima, vel adjuncta oratio, aut calicis cum vino et aqua, et patene cum hostiâ traditio, adjunctave formula verborum, aut unctio, aut denique manuum impositio postrema, vel hæc verba ipsam concomitantia: Accipe Spiritum sanctum, etc., supplere deberet episcopus quod in ordinatione fuisset incautè prætermisum, ut colligitur ex cap. Pastoralis, et ex cap. Presbyter, extra. de Sacramentis non iterandis.*

XIII. Quia autem nonnulli non infimi theologi dixerunt impositionem manuum præambulam porrectioni instrumentorum simul cum hæc in unam coalescere materiam, quâ, unâ cum verbis ab episcopo instrumenta exhibente prolatis, prima confertur sacerdotatis potestatis pars, conficiendi nimirum corpus Christi; idcirco sacra congregatio seitè animadvertens præviam illam manuum impositionem jamdù antea peractam, non posse moraliter conjungi cum traditione instrumentorum quæ postmodum fieret, ut etiam hujus opinionis in re tanti momenti rationem aliquam haberet, totam ordinationem sub conditione iterandam rescripsit.

CAPUT XI.

De protestatione in aliquas synodos insertâ, et per archidiaconum, episcopi nomine, ante ordinationem repetitâ, per quam episcopus ordines collaturus protestatur se intentionem non habere ordinandi regulares ad canonico impedimento irretitos: et de ordinatis ad majores ordines ab episcopo in missâ, non ab ipso celebratâ, sed à sacerdote; de quâ re in synodo episcopali aliquando disceptatum est.

I. In Pontificatu Romano habetur edictum quo episcopus ordines collaturus, sub pœnâ excommunicationis, præcipit ne quisquam canonico impedimento irretitus ad ordines suscipiendos accedere audeat. Idem solent episcopi in suis synodis clariùs adhuc edicere et explicare, ac præcipiè solent illorum auciadum censuris compescere qui, emendicato et ficto patrimonii titulo quo reverâ carent, ad sacros ordines promoveri præsumunt. Hæc omnia laudabiliter fiunt, neque illi sunt reprehensionibus obnoxia. Ad plerique episcopi, his diligentius nequaquam contenti, alias ulteriores adhibent quæ non omnibus probantur: solent quippe, priusquam sacra ordinationis ceremonias incipient, per archidiaconum aliumve publicè denuntiare se intentionem non habere ordinandi irregulares censuris innodatos, carentes legitimo patrimonio, aut beneficio, vel litteris dimissorialibus proprii ordinari, etc. Quanquam autem præsumendum sit unum ejusmodi protestationis scopum esse deterrere qui, aliquo ex enuntiatis vitis laborans, ad ordines sacrilegè suscipiendos se accingit; ne enim gravis peccati reus fiat, tenetur episcopus absolutam intentionem habere ordinem conferendi homini presentem, cui manus imponit et consueta porrigit instrumenta, quemadmodum rectè animadvertunt Navarrus, consil. 5, de Tempor. ordinat.; Gobat, theolog. i xperim., tract. 8, n. 316; et cardinalis de Lugo, de Sacram., disp. 8, sect. 7, n. 119; nihilominus tamen, cum prædictam protestationem ordinationi præmittit, innumeris scrupulis et animi anxietatibus occasione præbet, et quandoque etiam probabilis et prudens dubitatio exinde excitatur cum reverâ quis fuerit legitime ordinatus, eò quòd aliquo ex enuntiatis impedimentis esset obstrictus. Quare, ne cum maximo totius christianæ reipublice detrimento et perturbatione dubii atque incerti ministri sacris ministeriis adducantur, præstat omninò ut episcopus ab illâ generali protestatione absteat: quod opportune monet citatus de Lugo, his verbis: *Ego quidem*

usum talis protestationis nullo modo probo; tum quia in ritibus ecclesiasticis fundamentum non habet, nam, licet in Pontificalibus antiquis et modernis apponatur formula quâ ordinandi nomenatur ex parte episcopi ne ullus accedat irregularis, absque etate, vel scabitate legitima, etc., in nullo tamen Pontificali inventur talis protestatio de defectu intentionis.....; tum etiam quia, licet existente gravissimâ causâ, posset aliquando episcopus habere intentionem sub conditione..... Ceterum ejusmodi voluntas conditionata universalis cum omnibus haberi non potest absque gravissimis inconvenientibus, propter dubia quæ inde oriuntur circa valorem Ordinis. Minus itaque deest aliquid synodo inseri quòd prædictam protestationem contineat, aut eidem æquivalcat: etenim, cum synodales sanctiones sint de se stabiles et perpetuæ, simile edictum in synodo promulgatum incertos redderet etiam ordines ab episcopis successoribus conferendos: quamvis enim isti nihil fortassè dicant quo significant se non habere intentionem quemquam intinandi qui canonico detineatur impedimento, semper nihilominus dubitari poterit an suam intentionem conformaverint synodali statuto nondùm revocato.

II. At quid faciendum, si reipsâ contingat aliquem canonico impedimento ligatum ordines recepisse ab episcopo qui eam solemnem protestationem sacre ceremoniæ præmissit? Fusè de hæc questione à nobis actum est in nostro tractatu de Sacrificio missæ, sect. 2, § 70, ubi ex sacre congregationis concilii sententiâ diximus interrogandum episcopum, si sit superstitis, à quo ordines sunt collati; et si is asserat suam intentionem verè alligasse præmissæ protestationi, ordinationem diximus absolutè iterandam; si verò dubia et incerta remaneat episcopi intentio, eò quòd non satis constet quâ mente eam protestationem emiserit, et an illi reverâ suam aptaverit intentionem, ordinatio erit sub conditione repetenda. Quare, ad consulendum conscientiarum securitatè et quieti, omnemque dubitationem de re sanè gravissimâ removendam, cavere utique debet episcopus ne ullus ad ordines suscipiendos admittatur, qui, diligenti præhabita inquisitione, non fuerit dignus et idoneus repletus, omnibusque ornatus qualitatibus quæ a sacris canonibus requiruntur; at, in ipso actu collationis ordinum, opus est ut absolutam habeat intentionem intinandi omnes et singulos, sive à se antea approbatos, sive quoquo modo intrusos, qui ad illos suscipiendos accedunt, et per consuetam materiæ exhibitionem formæque prolotionem voti compotes fiunt: neque expedit ut aliquid, ne ad terrorem quidem, tunc dicat, unde las sit ejus intentionis defectum conjicere aut leviter suspicari.

III. Aliam ob causam non semel dubitatum fuit de collatorum ordinum validitate. Quidam episcopus Græci ritus, cui, ob ingravescentem etatem et adversam corporis valetudinem laboriosum erat missam celebrare, cum esset ordines collaturus, eam per alium sacerdotem fieri curabat, eoque sacrum peragente, ipse consueto ritu ordines conferbat. Dubitatum fuit de ordinationis ita peractæ validitate, et quid de eâ sentiendum ab Apostolica Sede quæssitum. Rei examen commissum fuit sacre congregationi sancti Officii, nobisque, qui ejusdem consultoris officium tunc gerebamus, demandatum ut in scriptis sensum nostrum panderemus. Mandato obsequentes dissertationem elucubravit, quâ prædictam ordinationem illicitam quidem, sed validam ostendimus. Illicita quòd fuerit, saltem quoad ordines sacros, nullo labore demonstravimus: etenim, si antiquam Ecclesiæ disciplinam respiciamus, indubitatum est, primis duntaxat exceptis temporibus quibus ob ferventes persecutiones integrum non erat fidelibus in unum locum congregari, ordinationes non alibi, nisi intra ecclesiam fuisse celebratas: quocirca S. Gregorius Nazianzenus, Carm. de vitâ suâ, Maximo Cymco, Constantinopolitane sedis invasori, exprobravit, quòd Ecclesiâ exclusus, in ædibus cujusdam Aulicè fuerit

ordinatus; et teste Socrate, lib. 4, cap. 29, Ursino pariter, seu Ursicino, contra legitimum Damasi electionem, à factiosis quibusdam in antipapam electo, inter cætera objectabatur, quòd, non in ecclesià, sed in obscuro quodam basilicæ Sicini loco ordinatus esset. Intra ecclesiam verò, non alio unquam tempore fuisse ordines, saltem sacros, collatos, nisi cum inibi divina celebrarentur mysteria, pluribus probat Hallier, de sacr. Elect. et Ordinat., part. 3, sect. 3, cap. 5, art. 1, cui assentiunt etiam hæreticus Binghamus, Origin. ecclesiast. tom. 2, l. 4, cap. 6, § 8, eumque morem ex apostolicà traditione derivatum colligit idem Hallier, ex Actor. cap. 13, ubi ordinatio Sauli et Barnabæ sacramento perfecta describitur: *Ministrantibus illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Sanctum et Barnabam.* Per ministerium eum denotari sacrificium, per segregationem collationem episcopatus, interpretes omnes annotant. Eandem disciplinam nobis exhibent antiqui Patres, qui ordinationes quas referunt, semper sacrificii tempore peractas asserunt. Theodoretus, Hist. relig. c. 15, tom. 3, loquens de ordinatione Macedonii anachoretæ, eam factam dicit tempore *mystici sacrificii.* Epiphanius, epist. 51, olim 60, ad Joannem Hierosolymitanum, tom. 1 oper. S. Hieronymi, col. 241, Paulinianum fratrem Hieronymi invitum et reluctantem, à se sacris mysteriis operam dante, primum in diaconum, deinde in presbyterum ordinatum narrat. Synodus verò Laodicensis paulò etiam accuratius tempus definit peragendæ sacræ ceremoniæ: cum enim, can. 4, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 784, dixerit: *Quòd non oporteat ordinationes sub conspectu audientium celebrari: ut legit Dionysius; vel: Non licere manus impositionem super ordinandos presentibus catechumenis fieri:* iuxta versionem Isidori: significavit profectò ordinationes fieri debere tempore oblationis, cui adesse prohibebantur catechumeni et audientes: quo nomine denotari potuit tam certus ordo catechumenorum qui ad sermones in ecclesià audiendos admittebantur, quam cœtus poenitentium quibus privilegium erat ingrediendi ecclesiam, utrosque enim *audientes* appellatos nôrunt eruditi.

IV. Nec solum ordines sacros, quibus, ut superius diximus, nondum annumerabatur subdiaconatus, sed etiam istum cæterosque minores ordines intra missarum solemnità collatos affirmat auctor Constit. Apost., lib. 8, ubi omnes exhibens ritus quibus tempore collectæ sacri Ecclesiæ ministri inaugurabantur, modum etiam recenset ordinandi lectorem. Neque inter majores et minores ordines aliud, quoad hoc, intercedat discrimen, nisi quòd illi in sanctuario ante altare, isti verò extra sanctuarium et longè ab altari conferrentur: quod testatur Amalarius, cit. lib. 2, de divinis Officiis, cap. 6. Eandemque consuetudinem etiam nunc à Græcis retineri, post Morinum, observat Martene, de antiq. Eccles. Ritib., tom. 2, lib. 1, c. 8, art. 4, § 10. Ex hac autem consuetudine conferendi ordines minores extra sanctuarium et altare, evenisse arbitramur ut vetus Ordo Romanus et Pontificale Romanum severè quidem interdixerint ne ordines sacri, inter quos etiam subdiaconatus fuit postea cooptatus, extra missarum solemnità conferantur: *Minores verò ordines conferendos (uti loquitur citatus Hallier) etiam extra ipsa favorabiliter indulgent.* Negari tamen non potest congruum esse magisque conforme ritui in eodem Pontificali præscripto ut, quantum fieri potest, etiam hodiè omnes ordines in missà conferantur: *Quia omnes ordines (ut eodem cit. cap. 3, art. 1, num. 3, prosequitur Hallier) ad sacrificium missæ, tanquam ad finem suum et scopum referantur; omnium ipsorum consummatio ac perfectio est.... Consentaneum est itaque ut coram divinis symbolis quæ Jesum in sacro altari præsentem continent, ordinationes perficiantur.*

V. Sed quod de ordinibus minoribus congruum diximus, de sacris est ex gravi præcepto servandum, nullus quippe à gravi culpà eximeret episcopum, qui,

contra communem Ecclesiæ morem ritumque in Romano Pontificali præscriptum, sacrum ordinem extra missarum solemnità conferret. Ad sacrum verò ceremoniam licitè explendam, missa, non ab alio, sed ab eo celebrari debet (inquit Hallier, cit. c. 5, art. 3) à quo ordines sunt conferendi: idemque annotaverat Glossa in cap. *Quod sicut*, de Elect., verb. *Dividatur*; et meritò, tum quia, ut eadem Glossa ibidem advertit, ita obtinuit constans et perpetua Latine Ecclesiæ consuetudo, cui consonat etiam Græcorum praxis, de quâ Arcudius, lib. 6 Concord., cap. 2; Goarius, in Notis ad Eucholog. Græcor., pag. 292, et Morinus, de sacr. Ordinat., part. 3, exercit. 11, cap. 6, tum quia nisi missa ab eo fiat à quo ordines conferuntur, dividitur mysterium unitatis, ut loquitur Innocentius III in cit. cap. *Quod sicut*, de Elect.; cum enim omnes ordinati debeant sanctissimam Eucharistiam percipere manibus ordinantis, quod ab Ecclesiæ primordiis usitatum, ac severè lege præscriptum ostendit sapius citatus Hallier, sect. 8, cap. 11, art. 6, asseritque auctor eccles. Hierarch., cap. 6: *Sub fine eorumdem sanctissimæ consecrationis, divinissima Eucharistiæ communicatio traditur à pontifice qui illos consecravit: nisi Eucharistia ab illo eodem conficiatur à quo initiatis porrigitur, non adèò perfectè representantur unio ipsorum cum suo præse; quemadmodum exhibetur cum cœlestem panem ab eodem paratum suaque consecratione in Christi corpus conversum omnes simul accipiunt; quæ quidem ratio fortius adhuc urget, si agatur de ordinatione episcopi vel presbyteri, qui, ad eandem Ecclesiæ unionem representandam, debent idem sacrificium cum ordinante conficere, seu simul celebrare. Denique tenetur sacerdotum ordinum collator missam facere per seipsum, ut obtemperet Pontificali Romano Clementis VIII et Urbani VIII auctoritate roborato: ibi enim alius non apparet descriptus ritus conferendi sacros ordines, nisi in missà conferentis.*

VI. Quare hæc, quæ adduximus, ad propositam referentes questionem, jure indubitatum diximus, prædictum præsumit qui ordines etiam sacros contulerat, cum, non ipse, sed alter sacrificium offerret, multis nominibus graviter deliquisse; sed quod atque ab collatorum ordinum validitatem, hanc susineri neque ullà probabili ratione posse in dubitationem adduci affirmavimus. Quamvis enim inventi sint pauci aliqui auctores, quos commemorat Hallier, cit. cap. 3, art. 2, qui opinati sunt sacrificium missæ esse de substantià consecrationis seu promotionis ad sacros ordines; atque in primis nemo unquam dixit esse de ordinationis substantià missam pontificis ordinantis: deinde ea ipsa paucorum opinio jamdiù rejecta et expulsa fuit ab omnibus theologis et canonistis, quos congerit Sanchez, Consil. moral. lib. 7, c. 1, dub. 4. Quocirca Hallier, cit. loc., indubitanter ratam habendam ait ordinationem extra missarum solemnità factam: *Adèò ut hocce tempore de ea re dubitare frivolum videatur: nec cum conditione repetendam eam esse sacram ordinationem censeri in quâ sacrificium missæ defuisset; nullus enim canon legitur qui ad substantiam promotionis ad sacros ordines sacrificium missæ pertinere ostendat.* Minus itaque dubitatum erit de validitate ordinis collati, non absolutè extra missarum solemnità, sed non intra missam ab episcopo celebratam à quo fuit collatus.

VII. Hæc nos pro veritate tunc scripsimus; nostroque suffragium approbatum fuit à congregatione generali, anno 1715 habita coram fel. rec. Clemente XI. Cùmque postea ad Sedem Apostolicam delatum fuerit quemdam episcopum in Hibernià sacros ordines contulisse, cum sacra mysteria, non à se, sed ab alio sacerdote conficerentur, eadem controversia iterùm excitata, atque ad novum examen in eadem congregatione est adducta: et cardinalis Petra, tunc ejusdem consultor, jussus pariter sententiam suam proferre, à nostro sensu non recessit. ordinumque collationem illicitam et ipse pronuntiavit, vali-

damque sustinuit; ejusque sententiam confirmavit fel. rec. Innocentius XIII. in congregatione generali, nabit die 5 februarii 1722, qui simul prædictum episcopum per Bruxellensem internuntium scribè moneri jussit ut consuleret, cum certè graviter in canones peccasset; quemadmodum legere est in ejusdem cardinalis Petra Comment. ad Constit. apostol., tom. 5, pag. 288.

VIII. Neque hæc ea tra propositum dicta censeantur: scimus quippe, non multis antea annis, in quâdam synodo disceptatum an à sacrorum ordinum exercitio forent arcendi qui à finito episcopo illos receperant tempore sacrificii ab alio sacerdote oblati. Quapropter à nostro instituto minime alienum judicavimus hujus controversiæ decisionem referre, ut, si in posterum contingat in aliquâ synodo eandem retricari, sciat episcopus quid sit deliberandum.

CAPUT XII.

Ad demonstrandum quàm circumspectè sit in synodo loquendum de ministro Sacramenti Matrimonii nonnulla præmittuntur respectiva concilii Tridentini decretum, quo irrita sunt matrimonia clandestina.

I. Haudquaquam satis explicare possumus quantum interest ne in episcopales synodos ullum obrepat verbum quo videatur aliqua approbati opinio inter Catholicos controversa, quamvis enim illud fortassè ex episcopi seu potius scriptoris calamo occultiter excidat, statim nihilominus auctores stantes pro eâ sententiâ, sibi astipulari decantant synodorum auctoritatem, quam omnes jure meritèque plurimi faciunt, privatorumque doctorum placitis anteponunt. Rem enarrabimus è quâ vel sola apparebit quantâ circumspectione opus sit in concinnandis synodalibus decretis, ne in ullum deflecti valeant de re aliquâ dissidentium theologorum partem.

II. Concilium Tridentinum, sess. 24, de Reform. matrimonii, cap. 1, irrita esse decrevit matrimonia que aliter deinceps contraherentur quàm præsentè parochæ, vel alio sacerdote de ipsius parochiæ seu ordinarij licentiâ, et duobus vel tribus testibus: simulque statuit ut hujusmodi decretum in unaqueque parochiâ suam robur post tringinta dies habere incipiat, à die primâ publicationis in eadem parochiâ factæ numerandos. Absolutè atque ab Apostolicâ Sede confirmato concilio Tridentino, quamplurimi episcopi suas coegerunt synodos, in quibus prædicti decreti promulgationem, uti par erat, urgentes, per singulas parochias populo denuntiari jussurunt firmitate caritura quælibet conjugia in posterum contrahenda, nisi fuerint celebrata coram legitimo ministro. Equidem nobis persuasum est hæc unam ob causam ab hisce synodis parochiarum appellari legitimum matrimonii ministrum, qui scilicet ipse est publicus minister cui soli Ecclesia auctoritatem tribuit suâ præsentia roborandi matrimonii contractum, eique vires et firmitatem adjiciendi: at nihilominus plures doctores, præcipuè Seiry in præfat. ad nov. edit. operum Melchioris Cæsi, cap. 7, § Novam, ejusmodi locutionibus à synodis inconsideratè, ut nos opinamur, usurpatis, atque à se diligenter collectis, usi sunt ad probandum, etiam ex synodorum sententiâ, sacerdotem esse verum et proprium Sacramenti Matrimonii ministrum; quod proinde, nisi fuerit sacerdotali benedictione sacramentum, neque gratiam conferre, neque ullâ ratione ad Sacramenti dignitatem pertinere idem auctores defendunt. Verùm quot et quantis difficultatibus hæc opinio sit obnoxia quotque habeat contradictores, necessarium ducimus hic exponere, ut deinceps cautiones flant episcopi in suis conscribendis decretis, atque ut auctori de matrimonio, à prædictâ plerisque theologis invisâ loquendi formulâ absterneant.

III. Fidelium matrimonium à Deo in officium naturæ ab initio institutum, fuisse postea à Christo Domino elevatum ad dignitatem veri et proprii Sacramenti novæ legis, causantis gratiam ex opere operato, veritas catholica est, delimita ab Eugenio IV in decreto oro

Armenis, § Septimum, atque à Tridentino, cit. sess. 24, de Reform. matrim., cap. 1, quam à Lutheri, Calvini, aliorumque hæreticorum telis vindicat Belarminus, de Sacram. Matrim. lib. unic. Quamobrem, quò religiosius fideles matrimonium celebrant, quò magnum esse Sacramentum in Christo et in Ecclesiâ prædicaverat Apostolus ad Ephes. 5, ab Ecclesiæ primordiis cautum est ne aliter illud inirent quàm coram sacerdote, cujus benedictione quodammodo obsignaretur. Hujus disciplina testimonium nobis perhibent antiquissimi Patres. Etenim S. Ignatius, epist. ad Polycarpum, n. 5, ex recensione Cotelerii, l. 2, pag. 41, ait: *Decet verò ut sponsi et sponsæ de sententiâ episcopi conjugium faciant, quò nuptiæ sint secundum Dominum, et non secundum cupiditatem. Omnia ad honorem Dei fiant: et juxta aliam editionem: Decet verò ut mariti et maritæ cum episcopi arbitrio conjugium faciant, quò nuptiæ juxta Dominum sint, non autem juxta cupiditatem.* Tertullianus, lib. 2 ad Uxorem, cap. 8, edit. Paris. an 1634, pag. 191, scribit: *Unde sufficimus ad enarrandum scilicet in ejus matrimonium quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio?* et lib. de Pudicitia, ejusd. edit. pag. 718, et in Pamelii edit. cap. 4: *Ideo penes nos occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, juxta nœcliam et fornicationem judicari periculantur, etc.* Ad quem locum Rigaltius, in Notis, pag. 114, animadvertit his verbis à Tertulliano prolatis: *Non prius ad Ecclesiam professæ, indicari conjugia in quibus non fuerat servata consuetudo, quâ solebant fideles conjugandi per presbyteros Ecclesiæ offerri, ut communibus votis conjugia benedicerentur: quam quidem consuetudinem firmavit concilium Carthagenense IV, can. 15, relat. à Gratiano, cap. 5, 50, quest. 5: Sponsus et sponsa, cum benedicendi sunt à sacerdote, a parentibus suis vel à paranympis offerantur.* Ad eundem verò morem alius Synesis Cyrenensis, qui floruit initio seculi V, epist. 105, ad Evoptium fratrem et successorem suum in metropolitana sede Ptolemaidis in Lybia Pentapolitana, cum scribit, pag. 248, ex recensione Petavi: *Mihi et Deus ipse, et lea, et sacra Theophlyti (patriarchæ Alexandria) manus uxorem dedit: ut erim opportunè observavi Christianus Lupus, in Schol. et Not. ad canones synodi VIII, tom. 2, p. 1421, hæc S. Synesii verba: Mihi sacra Theophlyti, etc. ostendunt fidelium nuptias palam in ecclesiâ fuisse semper ab episcopo aut presbytero benedictas et sanctificatas. Denum in Capitularibus regum Francorum, lib. 7, cap. 179, tom. 1, col. 1002, ex recensione Baluzii, hæc in nuptiis præscribuntur servanda: Prius conveniendus est sacerdos in cujus parochiâ nuptiæ fieri debent in ecclesiâ coram populo; et ibi inquirere unâ cum populo ipse sacerdos debet, si ejus propinqua sit, aut non, aut alterius uxore, vel sponsa, vel adultera: et si licita et honesta omnia prout invenierit, tunc per consilium et benedictionem sacerdotis, et consulti aliorum bonorum hominum, eam sponsare et legitime dotare debet.*

IV. Hæc aliaque hujus generis multa, à viris eruditis congesta, probant quidem semper ab Ecclesiâ vitia clandestina conjugia; sed num ante Tridentinum fuerint insuper ullo unquam tempore etiam irrita, quæstio est de quâ secum contenderunt ejusdem concilii Tridentini Patres; uti videre est apud cardinalem Pallavicinum, in Hist. Trident., lib. 22, cap. 4. Etenim cum plerique Patrum abnuentur evanitiato decreto, cap. 1, sess. 24, cò quòd absolum reputarent tunc primum irrita decerni matrimonia aliter quàm coram parochæ celebrata, quæ, etsi semper Ecclesia esset detestata, nunquam tamen ante firmitate carere voluerat: alii qui pro decreto stabant, illis opposuerunt modò à nobis allegatas vetustissimas Ecclesiæ sanctiones, quibus sacerdotalem benedictionem præscriptam contendebant, non solum ad cohonestanda, verùm etiam ad firmanda Christianorum conjugia: idque adhuc claris colligi aiebant ex

decreto Evaristo pape ascripto, et relato in can. *Aliter*, 30, quæst. 5, ubi habetur: *Aliter legitimum non sit conjugium; nisi ab his qui supra ipsam feminam dominationem habere videntur... uxor petatur... et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus à sacerdote benedicatur... Ita peracta, legitima scitote esse connubia; aliter verò presumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes. Aliud addere poterant, et fortassè addiderunt, indubitatum testimonium Nicolai I qui, cum rescivisset Lotharium, imperatoris Lotharii filium, et Caroli Caivi regis Francorum nepotem, repudiata priore uxore Teuthbergâ, cui perpetrati incestus cum Huberto fratre suo crimen affinxerat, aliam duxisse nomine Waldradam, seu Gualdradam, quam tamen, ad suum excusandum flagitium, aut Teuthbergam, à se ductam affirmabat, concilium Metis celebrandum iudixit, suisque apostolicis legatis, Radonido Portuensi et Joanni Picoletis episcopis, illuc missis ut de hac causâ iudicaret, præcepit ut diligenter investigarent an reverâ Lotharius, priusquam conjugali fœdere se devinciret Teuthbergæ, matrimonium celebrasset cum Gualdradâ *coram testibus, secundum legem et ritum quo nuptiæ celebrari solent*. Si vero (ait in can. *Lotharius* 51, q. 2) *minimè probatum fuerit Gualdradam fuisse uxorem legitimam, neque, nuptiis secundum morem celebratis, per benedictionem scilicet sacerdotis, filio nostro Lothario castitatis conjunctam; suggerite illi ut non molestè ferat legitimum sibi (si ipsa innocens apparuerit) reconciliari uxorem*. Hinc enim videtur evidenter inferri, medio seculo IX, quo Nicolaus I universalem regebat Ecclesiam, ratas non fuisse Christianorum nuptias, nisi essent *secundum morem celebratæ per sacerdotalem benedictionem*, ut aiebat Nicolaus. Ex quibus omnibus prædicti Tridentini Patres, qui decretum urgebant quo irrita fierent matrimonia clandestina, nihil per illud novi decerni concludebant, sed antiquas tantum Ecclesiæ leges instaurari, quas, aliquot duntaxat ante Tridentinum seculis, sola contraria consuetudo abrogaverat.*

V. Verùm alii theologi et Patres qui decreto obstabant, non satis constare affirmabant sacerdotalem benedictionem fuisse ullo unquam tempore necessariam ad vires impertiendas Christianorum connubiis. Ad Tertullianum enim quod attinet, aliosque Patres et canones eundem in modum loquentes, eos commodè intelligi aiebant de solâ necessitate præcepti quo cogebantur fideles suas nuptias celebrare coram sacro Ecclesiæ ministro, cujus benedictione uberiorè assequerent sanctitatem. Siquidem Siricius papa, epist. ad Himerium, episcopum Tarraconensem, cap. 4, sacerdotali benedictione ob signari voluit etiam sponsalia de futuro, scribens: *De conjugali autem violatione requisisti, si desponsatam alii puellam aliter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio quam nuptiarum sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ultra transgressione violetur*. Hic quippe sermonem esse de sponsalibus de futuro non dubitat Constant, in Notis ad epist. pont., tom. 1, col. 628, inquires: *Obvius verborum Siricii sensus postulat ut ea potius de primâ desponsationis fide, quâ etiam virginem conjugem vocari Patres ex Evangelio probant, interpretemur*. Nec tamen inde concluditur etiam promissionem matrimonii inanem fuisse sine sacerdotis benedictione. Ad canonem porrò Evaristi, de quo specialis erat et nunc quoque est difficultas, non quod genuinum credatur Evaristi factus, sed quia (uti alias diximus de similibus epistolis decretalibus ab Isidoro productis) præsumitur fabricatus ad normam discipline quæ in Ecclesiâ vigeat in fine VIII, aut initio seculi IX; ad canonem, inquam, Evaristi reponebant, si ille accipiendus esset sicuti verba sonant, non sola sacerdotis benedictio, verùm etiam alia quamplurima ibidem enumerata fuissent de formâ

conjugalis contractus; quod tamen nemo unquam asseruit: ait quippe pseudo-Evaristus: *Aliter legitimum non fit conjugium, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, et à quibus custoditur, uxor petatur, et à parentibus et propinquis sponsetur, et legibus dotetur, et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus à sacerdote benedicatur, et à paranymphis, ut consuetudo docet, custodia et sociata, à proximis congruo tempore petita, legibus detur ac solemniter accipiatur, et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant. Ita peracta, legitima scitote esse connubia; aliter verò presumpta, non conjugia, sed adulteria, etc.* Ne itaque tot conditiones ad matrimonii validitatem unquam ab Ecclesiâ requisitas putemus, necesse est ita pseudo-Evaristum explicare, ut illis verbis: *Aliter legitimum non fit conjugium*, solum significare voluerit aliter non fieri licitè, omnibusque servatis ritibus atque solemnitatibus à legibus præscriptis. Aliter porrò facta conjugia, appellanda dixit *adulteria et contubernia*, quia, ut ibidem annotavit Glossa, verb. *Contubernia*, matrimonia clandestina occasione et securitatem præbent alia postea inveniendi, in foro quidem externo legitima, sed quæ verè et coram Deo sunt adulteria et contubernia. Cæterum ipsemet canonis auctor ratas, etsi legitimæ non essent, reputavit nuptias sine prædictis solemnitatibus celebratas: postquam enim dixerat aliter inita conjugia esse adulteria, contubernia, etc., hanc statim limitationem apposuit: *Nisi voluntas propria suffragaverit, et vota succurrerint legitima*: quam limitationem opportunè ponderavit, ac Tridentinis Patribus de allegati canonis sensu inter se disputantibus considerandam proposuit Didacus Laynez, uti idem Pallavicinus refert, cit. cap. 22, n. 25. Et sanè, quamquam hodie nomine matrimonii legitimi et non rati, communiter intelligamus matrimonium infidelium; oim tamen à juris canonici peritis, etiam inter matrimonia fidelium, fuisse hanc adhibitam distinctionem, ut alia dicerentur legitima et rata, alia rata duntaxat, sed non legitima, testis est Gratianus, qui, in fine, q. 1, caus. 28, loquens de conjugii fidelium, hæc scripsit: *Horum quædam sunt legitima, veluti cum uxor à parentibus traditur, à sponso dotatur, et à sacerdote benedicitur. Hæc ita conjugia legitima et rata appellantur. Illorum verò conjugia qui, contemptis omnibus illis solemnitatibus, solo affectu aliquam sibi in conjugem copulant, hujusmodi conjugium, non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur.*

VI. Facilius fuit Nicolai I epistola genuinum sensum aperire. Siquidem Lotharius, minimè sibi constans, nunc unam, nunc alteram obtendebat sui capiti causam; quod ex pluribus constat ejusdem Nicolai epistolis, præsertim 22, 23, 32, 49, 52 et 58, hæc super causâ datus, quæ extant in Collectione Harduini, tom. 5, col. 256 et seq., et fusè enarrant Natalis Alexander, dissert. 9, in Histor. eccl., sec. IX et X, et Pagi junior, in Vita Nicolai I et Adriani II. Ad Pontificem autem scripserat, se Teuthbergam repudiâsse, quia, prorsusquam et nuberet, jam erat obstructus vinculo alterius connubii luiti cum Gualdradâ. Videns porrò Pontifex quam parùm fideum esset assertionibus parùm sibi coherentis Lotharii, nullam quoad hoc ei fidem habendam rescripsit, nisi probaret se legitime, omnibusque adhibitis juris solemnitatibus, nupsisse Gualdradæ, quam cæteroquin aliunde notum erat habuisse loco pellicis: sicuti inde citat auctores testantur. Cæterum à Nicolao validum habitum matrimonium clandestinum solo contrahentium consensu celebratum, liquet ex ejusdem responsi ad consulta Bulgarorum, ubi, postquam omnes descripsit nuptiales ritus in Romanâ Ecclesiâ usitatos, illis prorsus respondentes quos nuper à pseudo-Evaristo audivimus, inquit, cap. 3, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 55: *Peccatum autem esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interveniant, non dicimus, quæ-*

admodum Græcos vos astruere dicitis : præsertim cum tanta soleat arctare quosdam rerum inopia, ut ad hæc preparanda nullum his suffragetur auxilium; ac per hoc sufficiat, secundum leges, solus eorum consensus de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus, si solus in nuptiis fortè defuerit, cætera omnia, etiam cum ipso coitis, celebrata frustrantur. Jure autem Bulgari ad Nicolaum scripserant se à Græcis accepisse non posse recensitas nuptiarum solemnitates sine peccato omitti, quoniam Leo imperator, novell. 89, publicâ lege sanciverat, ut sacræ benedictionis testimonio matrimonia confirmarentur, adeò ut, si qui citra hanc matrimoniam inesset, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos in ritâ illâ consuetudine matrimonii jure potiri viderent. Verùm hæc constitutio, cum à principe laico prodierit, non potuit matrimonii validitatem, quoad forum conscientie, infringere.

VII. Hæc in utramque partem à Tridentinis theologis et Patribus versata sunt, et tandem deliberatum ut matrimonia clandestina, sive ullo unquam tempore fuerint antea invalida, sive non, quod dubium profectò atque incertum renansit, ad ea nihilominus præcavenda gravissima mala quæ in animarum perniciem ac totius christiannæ reipublice perturbationem ex illis eveniebant, et quibus, experientia docente, hand satis occurrere poterat sola eorumdem prohibitio à concilio Lateranensi IV sub Innocentio III, in cap. Cum inhihito, de clandest. Desponsat., renovata, deliberatum, inquam, est ut invalida in posterum decernerentur: quod reipsâ factum legimus per sæpius laudatum saluberrimum decretum, sess. 24, c. 1, de Reformatione matrimonii.

CAPUT XIII.

Ex eo quòd præsentia parochi necessaria nunc sit ad vires tribuendas Christianorum connubiis, recruduit questio, jam antea à nonnullis excitata, an scilicet ille sit Sacramenti Matrimonii minister. Secum invicem hæc in re pagantissimi doctorum præcipua argumenta proferuntur: concludunturque non esse in synodalibus constitutionibus de hujusmodi controversiâ ferendum judicium, nec aliquod asserendum quod uni aut alteri opinioni refragetur.

I. Cum prædicta controversia inter Tridentinos Patres ferveret, aliquot theologo Parisienses, duce Simone Vigorio, in medium protulerunt sententiam Guillelmi Parisiensis, quæ rem totam facillè componi arbitrabantur. In unoquolibet matrimonio, etiam fidelium, distinguendam voluit Guillelmus, in suo tract. de Sacram. Matr., cap. 9, rationem contractûs à dignitate Sacramenti; docuitque illam quandoque ab hæc separari: etenim, aëlat, minister Sacramenti Matrimonii est sacerdos, qui solus potest contractum conjugii, de se merè civilem et profanum, suâ benedictione consecrare, et efficere ut per eam, tanquam formam, elevetur ad causandam gratiam ex opere operato: eo pacto quo aqua elementaris, quæ est materia Sacramenti Baptismi, per verba à ministro prolata, quæ sunt ejusdem Sacramenti forma, virtutem acquirit abluendi interiores animi sordes, producendique gratiam: quare, pergebat Guillelmus, si contingat matrimonium sine sacerdotis præsentâ iniri, validum et firmum utique erit in ratione contractûs; nequaquam autem Sacramenti naturam ac virtutem participabit. Positâ porrò hæc opinione, omnem explanationem difficultatem deprædicabant Parisienses: præfactis quippe Guillelmi principiis, perspicuum sit matrimonia clandestina, quavis semper ab Ecclesiâ vetita, semper nihilominus firmitatem habuisse insolubilis contractûs, sed Sacramenti naturâ, dignitate ac virtute caruisse: canones proinde et Patres validitatem illis attribuentes, solam respexerunt civilem contractum; quibus verò eadem visa sunt minùs rata, considerârunt in illis rationem Sacramenti, quam sine sacerdotis benedictione minimè assequi existimârunt.

TH. XXV.

II. Hæc Parisiensium doctrina, à Vigorio proposita, si vera narrat Pallavicinus, cit. Hist., l. 20, cap. 4, num. 1, paucos quidem habuit sectatores: at tamen non erat adeò singularis, ut dicitavit Sotus, in 4, dist. 26, q. 2, art. 5, siquidem, præter Guillelmum, eandem tradiderat Paludanus, in 4, dist. 5, q. 2, eidemque astipulati fuerant Patres concilii provincialis Coloniensis I anni 1556, part. 7, cap. 40, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 2010, ubi non obscure insinuarunt contractum matrimonii non nisi per sacerdotis benedictionem Sacramentum effici, aientes: Quod Sacramentum, si quis, sicut decet, acceperit, accedente sacerdotali precatone, confert donum Spiritus, quo vir diligit uxorem amore casto, sicuti Christus dilexit Ecclesiam; et clarius id ipsam expressit qui eidem concilio præfuit, et postea ad Lutheranos defecit, Hermannus, archiepiscopus Coloniensis, in suo Catechismo, ubi, p. 275, agens de Sacramento Matrimonii, hæc habet: De ministro hujus Sacramenti postremò videndam est. Ut forsàn quidam non improbandâ ratione dicant matrimonium certum ministrum non exigere, quòd conjuges in se casto amore ac religiose consentientes Deus ipse conjungat; tamen videmus et in veteri lege quosdam fuisse qui Dei vice conjuges conjungerent: quantò ergo magis putandum est in novâ lege sacerdotes, qui legatione pro Deo funguntur, legitimos hujus Sacramenti ministros esse! Præterea paulò ante quàm Vigorius Guillelmi opinionem Tridentinis Patribus exposeret, anno nimiràm 1562, publici juris factum fuerat, etsi fortassè nondùm omnibus innotuisset, celeberrimum opus Melchioris Cani de Locis theologicis, ubi, lib. 8, cap. 5, doctissimus auctor Guillelmi sententiam instaurat, et validissimè sustentat argumentis; nam, præterquàm quòd, loquitur Canus, nunquàm Patres Christianorum matrimonium verum Sacramentum nominârunt, nisi simul meminerint sacerdotalis in illo intervenientis ministerii, quod percurrenti quos jam præmissimus textus patebit, certum est quodlibet Sacramentum esse opus divini cultûs et religionis. Matrimonium autem, solis verbis viri et femine contractum, sine ullo ministerio sacerdotis aliquam ponentis sacræ ceremoniam, licet rei sacræ signaculum sit, non potest tamen dici opus divini cultûs et religionis. Ad hæc Augustinus, in epist. ad Bonifacium, tradit oportere res ipsas corporales quibus Sacramenta constant, imaginem et similitudinem gerere ejus sanctificationis cujus sunt signa et causa: cum autem connubiale fœdus sine ullo sacro ritu et sacerdotis ministerio contractum, nullam exterioris exhibeat speciem interioris sanctificationis, consequens est ut propriè Sacramentum non sit. Deinde concilium Florentinum docet omnia Sacramenta constare rebus tanquàm materiâ, et verbis tanquàm formâ: nemo autem sibi facillè suadebit formam Sacramenti Matrimonii esse verba quibus contrahentes suum expriment consensus, quæ merè profana sunt atque etiam ab ethnicis usurpata. Insuper, verba quæ sunt alicujus Sacramenti forma, non possunt suppleri per natus, scripturam, aliòve signum eorum loco substitutum; quod consideranti alia Sacramenta est manifestum: at contrahentes, si, verborum loco, natus, scripturam, aliòve signum supponant, nequè matrimonium perficiunt ac si verbis uterentur: non igitur eorum verba sunt Sacramenti Matrimonii forma. Tandem auctores qui tenent contrahentes esse Sacramenti Matrimonii ministros, multùm inter se dissentiunt in determinandâ ejusdem Sacramenti materiâ ac formâ. Aliqui enim cum Catharino, de Matrim., q. 1, docuere consensum contrahentium exterioribus signis expressum, esse materiam; verba verò à Christo Domino semel prolata, Matih. 19: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebît uxori suæ, esse formam pro omnibus fidelium matrimoniis. Alii cum Victoriâ in Summ., de Matrim., num. 245, opinantur verba unius contrahentis qui primò suum præstat consensus, esse materiam, et

(Trente-six.)

verba secundò preferentis esse formam, per quam prima determinatur ad constituendum contractum et Sacramentum; quam quidem opinionem probabilem putat Henriquez, de Sacram., l. 11, cap. 2. Alii cum Covarr., 2 part., de Matrim., cap. 1, n. 8; Vasquez, in 5 part., tom. 2, disp. 129, cap. 5, et disp. 5, de Matr., cap. 5; et Basilio Pontio, de Matr., l. 1, cap. 7, num. 12, existimant consensus utriusque contrahentis verbis seu signis manifestatos, esse formam, corpora esse materiam remotam, eorumque traditionem et acceptationem (quam nescius quo pacto à consensu distinguant) esse materiam proximam. Alii cum cardinali de Lugo, disp. 2, de Sacram., num. 29, dicunt contrahentium verba seu signa, prout sunt traditio corporum, esse materiam; ut verò significant et causant personalem obligationem in utroque contrahente, esse formam. Alii denum in-gisque communiter, cum Soto, in 4, dist. 26, q. 2, art. 1; Bellarmino, l. 1, de Matrim., cap. 6; Suarez, tom. 5, in 3 part., de Sacram., disp. 2, sect. 4; Sanchez, de Matrim., l. 2, disp. 5, num. 6; et Gonet, disp. 2, art. 5, defendunt utriusque contrahentis consensum verbis seu signis expressum, esse materiam simul et formam, sed sub diversâ consideratione: est enim materia, quatenus significat corporum traditionem; est forma, quatenus mutuum exhibet eorumdem acceptationem. Jam verò, clamat Melchior Canus, nonne tanta in re gravissimâ varietas et dissonantia haud leve indicium est falsitatis opinionis, ad quam astruendam coguntur illius assertores tot diversas assignare unius Sacramenti materiam et formam, quarum pleraque hereticis nugatoriæ, ipsisque Catholicis aut commentitiæ, aut certè parum solide videntur? Ad tot igitur evitandas ineptias, concludit Canus, à junioribus theologis excogitatas, teneamus oportet Sacramenti ministerium esse sacerdotem; formam esse benedictionem seu sacra verba quibus ille conjugibus benè precatur; materiam verò esse contractum civilem ab ipsismet contrahentibus mutuo consensu perfectum.

III. Hactenus Melchior Canus, cuius argumenta etsi totis viribus convellere studuerit Bellarminus, cit. l. 1, cap. 7, non idèò tamen à Cani opinione omnes retraxit: siquidem eandem sunt postea secuti Sylvius, in 3 part. D. Thom., tom. 4, dist. 42, art. 1, q. 1; Estius, in 4 Sent., dist. 26, § 40; Juenui, de Sacram., dissert. 11, q. 5; Serry, cit. prelat., ad opera Melchioris Cani, cap. 7; Duhamel, Theolog. tom. 7, tract. de Matr., c. 6; Tournely, de Sacram. Matr., pag. 120 et seq., edit. Parisiensis; Herminier, tract. de Sacram., tom. 3, cap. 5; Piette, part. 6 Quæstion. theologicar., q. 15; Gibertus, Consult. canonic., de Matr. tom. 4, consult. 55, et alii.

IV. Verùm quanquam hucusque explicata Melchioris Cani sententia, tot doctorum suffragiis communita, sit valdè probabilis, ac cuique liberum absque ullâ erroris notâ eam amplecti, uti fateatur Habert, in Theolog. dogmat. et moral., tract. de Matr., cap. 4; Natalis Alexander, Theol. dogmat. et moral., de Sacram. Matrim., art. 5, § 2; et Genetti., Theol. mor. tom. 5, tract. 9, cap. 4, atamen nullus inficiabitur communiorem esse contrariam aliorum opinionem qui constanter defendunt solos contrahentes esse ministros Sacramenti Matrimonii: quod proinde necessariò ab illis confici dicitur simul ac validum inter se incurrunt conjugii contractum. Hanc quippe sententiam propugnârunt ferè omnes antiqui theologi, juxtaque canonicos interpretes, quos citant et sequuntur Vasquez, cit. disp. 5, de Sacram. Matr., dub. 5; Sanchez, l. 2, de Matr., disp. 5 et 6; Theophilus Raynaudus, in Heterochit. spiritual., punct. 14, oper. tom. 16; Frassen, in suo Scoto academico, tom. 12, tract. 3, disp. 2, art. 1, q. 3, concl. 2; cardinalis de Laurea, in 4, tom. 3, de Matr., disp. 13, art. 6; Clericatus, dec. 9, de Matr.; cardinalis Goltius, tom. 4, in 5 part., dub. 5, § 1, q. 2. Nec verum est, quod nonnulli jactitant, hanc opinionem ultra montes esse jam rê

antiquatam: ex illis quippe qui ultra montes non diù antea scripserunt, eandem tuncior Van-Espen, Jur. Eccles. univers. tom. 1, p. 2, tit. 12, c. 5, n. 4; Simonet, Inst. theologicæ. tom. 5, tract. 18, disp. 1 et 2; Boucat, in Theologia Patrum, tom. 5, disp. 7, de Institutione matrimonii, art. 5, sect. 1 et sect. 2; auctor Theologiæ moralis ad usum seminarii Petrocorrensensis, tom. 4, cap. 4; Merchiusus, in Summâ christianâ, tom. 2, de Sacram. Matr., diss. 7, q. 5; Poytas, in suo Dictionario, verb. *Matrimonium tertio*, cas. 1; alique non pauci: quocirca Tournely, quantum Melchiori Cano adhaeserit, nihilominus ingenuè fassus est, cit. loc.: *Si ex auctoritate et numero scholasticorum pugnandum hæc foret, vinceret haud dubiè opposita sententia.*

V. Neque tam ingens theologorum numerus tantâ animi fortitudine pro hæc sententiâ dimicaret, nisi et ipsi validissima haberent argumenta quæ sms adversariis opponant; inter quæ non contentendum utique est quod in hunc modum instaurant. Quidquid sit, an matrimonia clanculùm celebrata fuerint unquam ante Tridentinum irrita, apud omnes tamen indubitatum est, ea, aliquot ante Tridentinum sæculis, firmitate non caruisse: id quippe disertè declarârunt ipsimet Tridentini Patres, cit. cap. 1, hisce verbis: *Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quandoquæ Ecclesia esse irrita non fecit, et proinde juris damandi sint illi, ut eos sancta synodus anathemate damnet, qui ea vera ac rata esse negant: et siquidem idem Tridentinum suum decretum quo irrita illa fecit, robur habere noloit, nisi post triginta dies, à die primâ ejusdem publicationis in unaquâque parochiâ facta numerandos: certum pariter est etiam nunc matrimonia clandestina vera ac rata esse in locis in quibus prædictum decretum nunquam fuit promulgatum. Jam autem nunquam Tridentini Patres illa vera ac rata conjugia diviserint et declarârissent, nisi crederissent ea esse vera Sacramenta: uti enim perpendit Bellarminus, cit. cap. 7, sapientissimis illis Patribus notum erat à sacris canonibus, quibus suum loquendi modum conformâsse est presumendum, ea tantùm matrimonia dici vera ac rata quæ non solum sunt contractus civiles, sed etiam Sacramenta religionis: quod potissimum discimus ab Innocentio III, in cap. *Quanto*, de Divortiiis, ubi ait: *Etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum et ratum existit, quia Sacramentum fidei quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum.* Porrò si semel vincitur matrimonium sine sacerdotis præsentia clanculùm contractum, aliquando fuisse et alicubi nunc quoque esse Sacramentum, necessariò inde conficitur illius ministros esse contrahentes, et non sacerdotem.*

VI Præterea, si sacerdos esset minister Sacramenti Matrimonii, verba ab eodem prolata: *Ego vos conjungo*, etc., essent ejusdem Sacramenti forma, quod ultio concedunt doctores Cano astipulantes. At, inquit adversarii, nec ea verba, nec alia illis æquivalentia, semper aique ubique adhibita fuerunt, neque eadem aut illis similia inveniuntur in omnibus Ritualibus; quemadmodum testatur Martene, de opinione, Eccl. Ritib., tom. 2, l. 1, cap. 9, art. 5, num. 6, inquit: *Inaudia apud eos (maiores nostros) erant illa verba parochi: Ego vos conjungo*, etc., in quibus aliqui ex recentioribus scholasticis formam hujus Sacramenti consûtaunt, quæ tamen desideratur in duobus antiquis Ritualibus MSS. Beccensis monasterii, in Pontificati Senonensis annorum 500, in antiquo Rituali Bituricensi, et in aliis penè omnibus quæ à nobis postea exhibebantur: addique Simonet, cit. tract. 18, disp. 2, art. unico, § 3, alicubi hæc tantùm verba à sacerdote fuisse pronuntiata: *Quod Deus conjunxit, homo non separat*: quæ certè nihil omnino habent cum illis: *Ego vos conjungo*, etc. Et quamvis Tridentinum, cit. loc., hanc posteriorem formulam indicaverit, quamcumque tamen aliam, juxta cuiuslibet regionis usum,

adhberi permisit, vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provincie ritum. Tantam porro varietatem Ecclesia non tolerasset, multoque minus cujuslibet provincie arbitrio permisisset, si existimasset per verba à sacerdote prolata confici Sacramentum Matrimonii.

VII. Sunt qui insuper hoc idem argumentum confirmant exemplo secundarum nuptiarum quæ, quantum validè et licitè contrahuntur, quiddam in contrarium sentiant aliquot Orientales, quos hæc in re errantes nos redarguimus in nostrâ const. 57, § 8, num. 5, et in aliâ nostrâ const. 429, § 29, Bullarii nostri tom. 4, atque prohibentur benedici tam apud Latinos, ut habetur in cap. 1, de secundis Nuptiis, quam apud Græcos, ut in cit. nostrâ const. 57, § 8, num. 4; hinc quippe iterum inferri autantam sacerdotis benedictionem necessariam non esse ad perficiendum Matrimonii Sacramentum. Verùm ejusmodi argumentum inane et fallax est; etenim secundæ nuptiæ non sunt quidem benedicende eâ solemnî benedictione, quæ continetur in speciali missâ pro sponso et sponsa, de quâ nos agimus in nostrâ Inst. 80, quamque nullus unquam dixit pertinere ad essentiam Sacramenti Matrimonii, sed, ut validè sint, contrahi debent coram parochio, qui eodem planè ritu, eademque verborum formulâ, in quam unicè cadit præsens controversia, illis benè precatur. Non ignoramus Glossam canonicam adnotasse ideò secundas nuptias non esse benedicendas, ne Sacramenta iterentur; sed nomine Sacramenti intellexisse arbitratur sacramentale, quod, licet in se spectatum semper iterari queat, hæc tamen obstat specialis ratio, ne iterari permittatur, siquidem, ut scitè atque ad rem ponderat S. Thomas, in 4. dist. 42, q. 5, art. 2, quamvis secundum matrimonium verum Sacramentum sit, deficit tamen ab illâ perfectâ significatione unionis Christi cum Ecclesiâ, quæ eam fuerit et sit unius cum unâ, melius et perfectius representatur per primum: propter hanc autem significationis defectum Ecclesia denegat secundis nuptiis eam solemnioram benedictionem quam primis impertitur.

VIII. Melius et solidius fulciri potest eadem opinio aliâ ratiocinatione quam à suis auctoribus præmissam advertimus. In locis in quibus Tridentinum jam est promulgatum, non rarè contingit virum et feminam, matrimonium inter se contracturos, inopinantem parochum adire, et coram eo, quamvis invito et reluctante, ac duobus testibus ibidem fortuito astantibus, mutuum in conjugium consensus exprimere, atque inde statim se subducere, quin parochus illam, nisi fortassè objurgationis, verbum protulerit. Ejusmodi matrimonium, in sententiâ Melchioris Cani, est validum in ratione contractûs; sed ob defectum sacerdotalis benedictionis, non est Sacramentum. Ne itaque sic copulati fideles perpetuò careant gratiâ, quæ ex Sacramento Matrimonii in contrahentes derivatur, deberet Ecclesia illos compellere, aut saltem hortari atque inducere ad sum contractum legitime, consuetisque adhibitis sacris ritibus, iterum renovandum coram eodem parochio, cujus verbis fit Sacramentum, atque, ob eandem rationem, coram sacerdote aut præcipere, ut saltem instaurari curent clandestina conjugia in locis inibi Tridentini decretum non est receptum. Cum autem in nostro casu conjugii renovationem ab Ecclesiâ urgeri videamus, non tamerè inde coniecimus utrumque contractum, quantum sacerdotis benedictione non obsignatum, jam ab Ecclesiâ haberi pro Sacramento. Ad hanc existendam difficultatem, respondere possunt Cani asseclæ, ideò Ecclesiam nequaquam sollicitam esse de prædictis conjugii debito rita instaurandis, quia contractus conjugii semel validè initus, nisi cum iuretur Sacramenti naturam induerit, nunquam deinceps poterit Sacramentum effici: quod docent Durandus, in 4, dist. 26, q. 5, num. 14; Vasquez, tom. 2, in 5 part., disp. 158, cap. 5, tom. 4, disp. 2, de Matr., cap. 10;

alique, quos citat et sequitur Basilius Pontius, de Matr., lib. 1, cap. 9, n. 8. Verùm hæc responsione difficultatem non evadunt: siquidem alii longè phæres doctores, quos reconset et sequitur Sanchez, l. 2, de Matr., disp. 9, existimant matrimonium quod fuit validum solum in ratione contractûs, posse deinde renovari, et assequi virtutem Sacramenti quâ prius caruit. In hæc porro dubietate non neglexerit Ecclesia fideles urgere ut in prædictis rerum eventibus sua conjugia debito modo renovarent, ne frustrarentur ad minimum spe consequendæ gratiæ, quæ, saltem in multum probabili et communi sententiâ, ex contractûs iteratione ipsis obveniret.

IX. Utriusque opinionis solidiora fundamenta in unum aut alteram amplectendam; sed ut episcopis sit persuasum utramque esse probabilem, suosque habere magnæ auctoritatis patronos; atque inde non decere dicitur ut ipsi iudicis partes assument, questionemque definiant de quâ Ecclesia nihil hactenus pronuntiavit, sed theologorum disputationi permisit. Quare acturi in synodis de Matrimonio, proponant quidem explicitè doctrinam à concilio Florentino et Tridentino de ejusmodi Sacramento discretè traditam; sed caveant ne aut parochum, aut ipsos contrahentes, ejusdem ministros appellent: suorum verò prædecessorum synodos in quibus ministri nomen vel istis vel illi inditum reperient, intactas relinquant; ne eas corrigendo aut approbando, in idem incidant vitium alterutri suffragandi ex controversiis inter theologos opinionibus: à quo diocesanas synodos prorsus immunes esse debere, hucusque insculcavimus.

CAPUT XIV.

Corrigitur falsa doctrina quæ in quadam synodo irrepsit quod idem Matrimonii Sacramentum.

I. In synodo Bononiensi habitâ anno 1654, dicitur non posse viros et feminas à matrimoniis contrahendis hoc nomine prohiberi, quod doctrinam christianam ignorent, quamvis deceat ut parochus ejusmodi prohibitionem illis comminetur, quò facilius eosdem inducat ad fidei rudimenta addiscenda. Idem sentit Romæ guerra, in Notis ad constitutiones synodales Gerundenses, l. 4, tit. 1, c. 2, ubi, cum in hanc offenderit synodalem sanctionem: *Renovantes constitutionem in ultimâ synodo editam circa doctrinam christianam, statim et ordinamus quod de cætero ad sponsalia per verba de præsentî non admittantur qui doctrinam christianam nescierint, et confirmati non fuerint*: loco eam illustrandi, uti aliàs solet, tacitè impugnat, docens his non esse episcopo quemquam à matrimonio arceri hanc solum ob causam, quod doctrinam christianam ignoret; sed dustaxat posse blandis verbis atque adhortationibus eum inducere ad matrimonium differendum, donec christianis imbuatur institutis. Nec dissimilia sunt quæ in hanc rem adduxit Marcellus Severoli, in suo Voto impresso, p. 14, recent. doc. 555, num. 52 et 53.

II. Fulcitur hæc opinio quorundam theologorum auctoritate, qui, cum ignorantiam doctrinæ christianæ non invenerint in vulgatis versiculis in quibus enumerantur impedimenta matrimonium impediuntia, asserere protulere non dubitarunt nullatenus posse ob illam solum à matrimonio celebrando cohiberi. Ita docuit Thomas Sanchez, lib. 5, de Matr., disp. 15, num. 9, inquit: *Nescio tamen quâ ratione possit (episcopus) ob hanc ignorantiam arceri aliquos à matrimonio contrahendo, cum ipsius non sit impedimentum matrimonii stare, nec hoc impedimentum ab Ecclesiâ extantum sit*: et sequitur Diana, in Ed. coord., tract. 6, tom. 2, res. 95.

III. Verùm hæc doctrinæ et Rituale Romanum, et S. Carolus Borromæus et quamplurimæ episcopales synodi ac summorum pontificum edicta adversantur. Etenim Rituale Romanum, tit. de Matr., de his loquens qui matrimonio sunt jungendi, ait: *Uterque aciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios suos docere de-*

beat. S. Carolus in concilio provinciali Mediolanensi V, part. 5, Act. eccl. Mediol. p. 1, pag. 297, hæc statuit: *Parochos, quos sponso experiendo viderit doctrinæ christianæ rudimenta planè ignorare, ne matrimonio illos ante jungat quàm eò item ratione cogèdit didicisse quæ eo de genere illos placè scire oportet: quæ verba advertens Franciscus Amatus Pouget, Inst. cathol. t. 2, part. 5, sect. 1, c. 8, § 5, num. 6, inquit: Non accedendum prius ad consuevit legem quàm teneantur præcipua religionis mysteria, christianæque ritæ ratio et conjugatorum officia probè noscantur.* In archiepiscopali Bononiensi cardinalis Gabrielis Paltroti, part. 5, pag. 157, cavetur ne parochus ad tertiam deveniat matrimonii denotiationem, nisi certò noverit sponso principalia fidei nostræ mysteria didicisse, et saltem *Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apostolicum, et præcepta Decalogi* memorie mandasse. Idem edixit innumeræ synodi, collecte à Genetto, Theol. mor. tom. 5, tract. 9, cap. 2, q. 17, quibus addimus synodum Farfensem habitam anno 1685 à cardinali Borberino; Casertensem, habitam anno 1695 à cardinali Denhoff; Neapolitanam, habitam anno 1694 à cardinali Cantelmo; Ariminensem, habitam anno 1724 à cardinali de Vià; Neapolitanam, habitam anno 1726 à cardinali Pignatello; Sabinensem, habitam anno 1736 à cardinali Albano, omnes ad titulum de Matrimonio. Ac demùm in congregatione habita coram san. mem. Innocentio XII, anno 1697, decretum est non esse à parochis matrimonium in ecclesiâ proclamandum, nisi antea sponso repererint in christianæ religionis rudimentis sufficienter instructos; quod quidem decretum confirmatum fuit à fel. rec. Clemente XI, in suo Bullario, pag. 326. Idem edixit cardinalis de Rohan, in suo Rituali Argentinensi, ad tit. de Matrimonio, p. 254, ubi parochos diligenter investigare jussit, an *matrimonio jungendi teneant rudimenta fidei.* Ac demùm nos ipsi in nostrâ encyclicâ epistolâ ad universos episcopos, quæ est 42 in nostro Bullario, § 11, tom. 1, hæc scripsimus: *Verùm, cùm matrimonio jungendi non siet, si parochus, ut debet, prius interrogando, deprehenderit uxorem, seu feminam, quæ ad salutem necessaria sunt ignorare; tunc tantè ac tam luctuose ignorantia locum relinquat episcopus qui pastores animarum admonet officii sui, et, hæc si desint, negligentis reputat parochos.*

IV. Quamobrem cùm doctrina tradita in citatâ synodo Bononiensi anno 1654 à communi Ecclesiæ sensu et praxi discordet, est omnino reformanda et corrigenda, sicuti reapse correctæ fuit in aliâ synodo diocesanâ Bononiensi celebratâ à cardinali Boncompagno anno 1698, l. 2, c. 9, atque iterùm à nobis, Inst. 9, et Inst. 46, ubi ad matrimonium contrahendum neminem admitti præcepimus christianis institutis nondùm satis edoctum.

V. Neque in contrarium facit quod aiebat Sanchez, nimirum non posse episcopum nova impedimenta matrimonii impedientia statuere: hæc enim difficultati inprimis reponimus ab episcopo repellente à matrimonio contrahendo ignorantes christianæ religionis necessaria rudimenta, nullum de novo poni impedimentum, sed illud explicari et insculari quo idem iam detinetur: enimverò, cùm matrimonium inter fideles unum sit ex septem novæ legis Sacramentis à Christo Domino institutis, atque è numero eorum quæ dicuntur *irrevocabilia*, nemo sine gravi sacrilegio illud celebrare potest in statu peccati mortalis, quod optimè perpendit Didacus Covarruvias, super 4 Decret., part. 2, de Matr., cap. 6, in princip., inquit: *Existens in mortali crimine, non potest absque novo peccato matrimonium contrahere; tractat enim indecenter Sacramentum hoc maximum: nec parochus licet eidem matrimonio assistit; quamvis enim, juxta communiorum magis receptam sententiam, non sit Sacramenti Matrimonii minister, ut in præcedenti capite diximus, nihilominus in multis comparatur ministro, nec licet suâ presentia et auctoritate firmare potest contractum*

quem scit à contrahentibus sacrilegè iniuri; quemadmodum prosequitur cardin. de Laurâ, in 4 Sent., tom. 5, disp. 22, art. 22, num. 549, et pluribus Franciscus Maria Muscettola, archiepiscopus Rossanensis, in suâ dissert. de Sponsalibus et Matrimonio, quæ exstat post secundam impressionem Observ. bon. mem. Zauli ad Statuta Faventina, iterumque edita est Neapoli anno 1742. Qui autem fidei rudimenta ignorat, quæ ex gravi præcepto scire tenetur, quomodiò illa non addiscit, cùm potest, versatur in statu peccati mortalis, ac propterea jure ac merito à matrimonio contrahendo arectur. Deinde idem Sanchez, cit. disp. 45, num. 5, l. 7, disp. 6, n. 6; Basilii Pontius, de Matr., l. 7, c. 7; Gaspar Hurtado, disp. 25, difficult. 1, num. 1; et Perez, de Matr., disp. 25, sect. 1, num. 1, non solum in episcopo, sed etiam in parochi facultatem agnoscant impediendi ad tempus matrimonium ex aliquâ rationabili causâ, puta ad sedandum scandalum, vel ad detegendam alicujus objecti impedimenti veritatem; nec tamen inde confici autumant verum et proprium impedimentum eorum auctoritate matrimonio apposui; siquidem illa prohibitio temporaria est, atque, ablato scandalo et detectâ falsitate objecti obstaculi, sine ullâ dispensatione cessat extinguitur. Idem autem contingit in re nostrâ: episcopus enim ignorantibus christianæ religionis instituta et præcepta matrimonium interdicti solum ad tempus donec scilicet illa addiscant: quòd si hæc prohibitio, diuturna sit et perseveret, id per accidens est, atque unice oritur ex culpâ eorum qui illis erudiri aut recitant aut negligunt.

VI. Unum tamen advertendum addimus, quod rectè consideravit Giribaldus, de Sacram. Matr., tract. 40, cap. 5, dub. 45, num. 41, nimirum quandoque evenire ut quis præcipua fidei nostræ mysteria et sciat et credat, cætera pariter quæ necessitate præcepti sunt addiscenda, aliquo saltem rudi modo, perceperit; sed, quia hebetis est ingenii et exilis memoriæ, post omnem adhibitam diligentiam, illa memoriâ retinere et recitare non valet; in hoc autem rerum statu non debet perpetuò arceri à matrimonio, quod est institutum in officium naturæ, et propterea nemini sine propria culpâ esse denegandum; sed curabit parochus ut qui eo memoriâ defectu laborat, frequenter audiat quæ semel crassè didicit, ne ab ejus mente penitus elabatur. Inter celeberrimas constitutiones Gibertinas, editas à Joanne Mathæo Giberto, episcopo Veronensi, quas alibi commendavimus, tit. 5, cap. 25, legitur: *Cùm autem quilibet christianus orationem dominicam, symbolum apostolorum, et præcepta Dei atque Ecclesiæ scire debeat, retinendo saltem sensum, et sacerdotibus ac prædicatoribus munere sibi imposito, prout tenentur, fœgentibus, nullus se in veritate excusare poterit quòd à quo necessaria ad salutem addiscere possit, non habeat; ideò præmissa neccientes, ut magis confusandantur, etc., in faciem Ecclesiæ ad Matrimonium contrahendum non admittantur;* ubi cardinalis Augustinus Valerius in notis ad rem subdit: *Adverte non esse arculos, etc., qui ut necessaria ad salutem perdiscent, faciunt quod in se est, sicuti quæ scholas doctrinæ Christianæ frequentant; quia non ob incuriam aut negligentiam, sed ob ingeniû memoriæ inbecillitatem ea non addiscunt.* In concilio quodam Limano, can. 4, act. 2, relato per Meudozam in notis ad can. 42 concilii liberitani, agit de hisce hominibus qui, cùm adeo crassè, ut vocant, minervâ præditi sint, ut christianam doctrinam, juxta methodum quâ ab aliis memoria mandatur, nullo modo addiscere valent, ad Sacramenta tamen accedere, et signanter Matrimonium contrahere, cupiunt; atque ita cum his agendum statuitur: *Qui vero his tantis impedimentis gravati fuerint ut copiosiores catecheis non admittant, doceantur demùm pro suo modo præcipua fidei capta, scilicet usum esse Deum omnium rerum auctorem, qui occedentes ad se sitâ eternâ remunerat, improbos et rebelles æternis suppliciis in alio seculo punit; deinde hæc ipsum Dext*

esse Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, tres quidem personas, sed unum Deum verum; propterea Filium Dei, propter reparandam salutem hominum, factum hominem ex virgine Mariâ, pro nobis passum, et mortuum; ac tandem resurrisse, et regnare in æternum; hunc esse Jesum Christum Dominum, et Salvatorem nostrum; postremò neminem posse esse salvum nisi credat

in Jesum Christum, et penitens de peccatis commissis Sacramenta ipsius suscipiat; Baptismatis quidem si infidelis est; Confessionis autem, si lapsus post Baptismum; ac denique statuat ac servare quæ Deus et Ecclesia sancta præcipiunt, quorum summa est ut Deum diligat super omnia, et proximum sicut seipsum.

LIBER NONUS.

DE CAVENDIS IN SYNODO, QUÆ AUCTORITATI ET JURIBUS APOSTOLICÆ SEDIS REFRAGARI POSSUNT; ITEM DE NON ASSUMENDA DEFINITIONE CONTROVERSARUM JURISDICTIONALIUM INTER POTESTATEM ECCLESIASTICAM ET SECULAREM; DE SOBRIIO IN SYNODO USU LEGEM CIVILIUM; ET DE NON LÆDENDIS PRIVILEGIIS REGULARIUM.

CAPUT PRIMUM.

Nihil in synodo decernendum quod præjudicium inferat auctoritati et juribus Apostolicæ Sedis; ubi de falsitate assertionis tribuentis episcopo potestatem statuendi in suâ diœcesi, his duntaxat exceptis quæ totius Ecclesiæ statum respiciunt, quidquid Papa sibi specialiter non reservavit; et incidenter de erectionibus monasteriorum et domuum regularium.

I. Nihil quod juris Apostolicæ Sedis præjudicium afferat, aut ejusdem auctoritati sit injuriosum, inveniri debet in constitutionibus sive provincialium, sive episcopaliū synodorum; et si quid ejusmodi in eas fortè irreperit, statim erit à Romano Pontifice rescindendum.

II. Urbanus VI, sub quo schisma omnium terribilium et diuturnissimum exortum est, ut suæ obedientiæ prælatos novis sibi devinciret beneficiis, et magis magisque à partibus retraheret Roberti Gebennensis, qui à nonnullis cardinalibus, adversum eundem Urbanum, in pontificem electus, Clementis VII nomen assumperat, et in Galliam secesserat, inter cetera privilegia, hoc etiam est illis elargitus, ut in eorum civitatibus et diœcesibus Apostolicæ litteræ executionem carerent, nisi ab ipsismet prælatis vel eorum officialibus essent antea examinatæ atque approbatæ; idque statim in consuetudinem et veluti in legem deductum est, pluribusque synodalibus statutis firmatum ac roboratum. E vivis erepto Urbano VI, ejusdem successor Bonifacius IX prædictam concessionem ab Urbano factam revocavit, et peculiaria locorum statuta, quæ ad illam fulciendam et stabilendam emanaverant, nullius esse roboris decrevit. Cùm verò, anno 1417, in concilio Constantiensi ad Petri cathedram evectus fuerit Martinus V, ejus electione sublatum est schisma, quod quadraginta fere annos Christi Ecclesiam dirè laceraverat: nam, etsi Petrus de Lunâ, dictus Benedictus XIII, à concilio exauctoratus, pontificiæ dignitatis insignia invictâ pervaciata retinuerit; attamen penè ab omnibus qui ei obedientiam præstiterant, post concilii sententiam et Martini electionem, desertus est. Jam verò probè animadvertens indubitatus pontifex Martinus V rationi congruum esse ut quæ schismatis calamitas in detrimentum Apostolicæ Sedis concedenda suaserat, restitutâ Ecclesiæ pace et tranquillitate, rescinderentur; sacro approbate concilio, eandem Urbani VI constitutionem denuò abolevit.

III. Et nihilominus in Toletanâ et Carthaginensi ecclesiis, obtentu obviandi falsitatibus, conditæ postea fuerunt synodales constitutiones, quibus edicebatur ne tabelliones et notarii etiam ab his quorum in ternerat requisiti, apostolicas litteras reciperent à loci ordinario ejusve officialibus prius non examinatas. Petita est hujusmodi constitutionum confirmatio à Leone X, supremum Ecclesiæ clavum tunc temporis tenente; sed hic, indecens, absonum, quinimò et te-

merarium reputans quòd quæ erant à summo Pontifice gesta, ea inferiorum examini et judicio subissent, nedùm porrectam sibi supplicationem rejecit, sed novâ insuper editâ apostolicâ constitutione, memoratas Bonificii IX et Martini V sanctiones approbavit et restauravit, et quæcumque illis contraria statuta tam in præfatis Toletanâ et Carthaginensi, quàm in aliis quibuscumque synodis facta et attentata, irrita esse voluit; et, ne ulla eorumdem memoria ullo unquam tempore extaret, eadem è libris, seu codicibus, in quibus scripta atque adnotata reperiebantur, ita obliterari et radi præcepit, ut amplius legi non possent.

IV. Bonificii IX, Martini V et Leonis X vestigia scitatus Clemens VII, in suâ constitutione 47, Bullarum tom. 4, part. 1, pag. 105, id ipsum sancivit quod illi hæc de re edixerat; addiditque se in suis litteris, in die cœnæ Domini lectis et promulgatis, anathemate percussisse et iterum percellere quicumque litterarum apostolicarum executionem quovis prætextu impedirent, aut impediendibus consilium, auxilium et favorem præberent. Hoc unicum exemplum satis esse existimamus ad cautos reddendos episcopos ne in suas constitutiones aliquid obrepere sinant quod ullâ ratione Apostolicæ Sedis aut auctoritatis injuriam irroget, aut jura imminuat: ob eam quippe conjunctionem et necessitudinem quam membra cum suo capite habere oportet, maximè decet ut ipsi primæ Sedis prærogativas, quæ hæc presertim tempestate, multorum invidia, in discrimen vocantur, sedulo defendant et pro viribus promoveant; suam enim causam agunt, cùm supremi Pastoris auctoritatem propugnant et sustinent: quoniam, si hujus jura evertantur, paulatim pariter inferiorum præsulum jurisdictione nutabit, et corruet. Hac optimè considerant Patres concilii Diziæncensis I, habiti anno 871, cui episcopi unus et viginti per se, octo per suos procuratores, subscripsere, cùm ad Adrianum II, papam, in synodali epistolâ, quæ extat in Collectionis Harduini tom. 3, col. 1321 ad rem appositè, atque ad posterum exemplum maximè opportunè, ita scripsere: *Quin ergo nos, quantum scimus et possumus, privilegium sanctæ ac primæ Sedis Romanæ et conservare, et obaudire et extollere cupimus, atque satagimus (pro suo scilicet principatu quem B. Petrus apostolus, Domini voca perceptum, Ecclesiâ nihilominus subsequente, et tenuit semper, et retinet); servet vestra paternitas et à Deo in primâ Sede constituta auctoritas, nobis filiis, et subjectis sibi episcopis ecclesiastica privilegia à sacris canonibus, et vestris decessoribus ac prædecessoribus, nostris decessoribus ac prædecessoribus conservata; quatenus et Apostolica Sedes proprium vigorem retineat, et à se concessa aliis sua jura non minuat.*

V. Verum accidit interdum aliquot episcopos, ceteroquin erga Apostolicam Sedem obsequentissimos, ejusdem auctoritatem non consultò, sed potiùs inco-gitanter, sibi usurpare; deceptos nimirum à quibus-

dam doctoribus qui potestatem, uni Romano Pontifici competentem, quorumcumque ecclesiarum presulibus adjudicant. Astruunt scilicet ejusmodi auctores, et veluti indubitatum axioma venditant, hanc propositionem: *Quidquid potest Pontifex in universo orbe, si ea excipias quae totius Ecclesiae status respiciant, uti fidei articulos definire, potest episcopus in sua dioecesi, nisi specialiter Papa sibi illud reserverit*: eoque fundamento praefecto, episcopalem jurisdictionem mirum in modum extollunt, ac ultra praescriptos ei limites protendunt. Hanc porro opinionem, plurimum et non infuse notae doctorum auctoritate munitam, quos referunt Fagnanus, in cap. *Dilectus*, de Tempor. Ord., num. 16, et in cap. *Periclitatus*, de Offic. Ord., num. 28, atque Arcadius, Concord. l. 2, de Confirmat., pag. 110, fœdè hauriunt episcopi, eaque imbuti, sibi licere autumat nonnulla in suis synodis statuere quae ad solam pertinent Apostolicam Sedem. Quamobrem laudatus Fagnanus, cit. loc., opera praefata existimavit praefatam propositionem totis viribus convehere, ejusque falsitatem et ratione et auctoritate demonstrare.

VI. Ratione quidem: etenim, uti pariter argumentatur Suarez, l. 6 de Legibus, cap. 14, n. 4 et 6, etiam ecclesiae superioris prohibitione, nequit inferior legem ab eodem superiore latam aut abrogare aut relaxare: superior quippe statim ac aliquid per suam legem praescribit, aut prohibet, illud subtrahit ab ordinariâ potestate inferioris; cui propterea non licet in illam falcem immittere, nisi veluti suam voluntatem anteponeat voluntati superioris, per legem manifestatam, quod profectò esset suae subjectionis iugum excutere, et, qui majoris potestatis est, iudicium suis assidere, aut propriis definitionibus subjugare: quam intollerabilem insolentiam reprehendit Nicolaus I, in epistola ad Michaelem imperatorem relatâ in can. *Inferior*, dist. 21. Praeterea, si integrum esset episcopo legem relaxare à concilio generali aut à summo Pontifice rogatum, tota evireretur Ecclesiae disciplina, caput subiceretur membris, et proinde actum jam esset de ecclesiasticâ hierarchiâ divinitus institutâ; quod bene ponderavit idem Fagnanus, in cap. *Nimis*, num. 44, de Filiis presbyterorum, inquit: *Unde etiam apparet longè nimis admittendum esse jure ordinario episcopum dispensare contra legem concilii generalis, vel summi Pontificis, quod dispensandi facultas illi non admittitur; haec enim doctrina, nisi temperetur secundum ea quae dicta sunt, facta et periculosa est, et aequalitas ad praeviam deducenda; nam inferiores posse contra legem superioris absolute dispensare, nihil est aliud quam caput membris et superiora inferioribus subficere, et ordinem naturalem invertire, et ecclesiasticam hierarchiam confundere, Dei ordinatione institutam; praesertim verò quia nos sacrorum canonum et conciliorum est fœdè ubique simpliciter praecipere aut prohibere quid faciendum sit vel non faciendum; raro autem descendunt ad prohibitionem dispensationis. Unde, si licet episcopi dispensare quoscumque dispensatio in speciem non prohibetur, consequenter etiam in eorum facultate totum jus commune et concilia universalis subvertitur, in singulis casibus dispensando; quod est erroneum asserere.*

VII. Ad auctoritatem quod attinet, Fagnanus, in cit. cap. *Dilectus*, de Tempor. Ordin., ex hoc ipso textu inferri autumat falsitatem propositionis quam impugnat: cum enim episcopus Rossensis in Hiberniâ tres sacros ordines eadem die contulisset cuidam canonico Ymilicensi, in hujus ecclesiae episcopum electo, obtento mandato sibi facti ab archiepiscopo Casselensi, suo metropolitano, rem gestam improba-vit et Rossensis metropolitanem respuit Innocentius III, rescribens, etiamsi consulisset de mandato archiepiscopi, adhuc illi non fuisse obtemperandum, eò quod talis dispensatio nulli sit à canone permessa: *Tum quia (sunt verba vulgata decretalis, quae habentur in compilatione, quâ utimur, si de mandato archiepiscopi constaret, cum illi hujusmodi dispensatio à*

canone minime sit permessa, ipsi obtemperare non debuit in hac parte. Ad ligandas igitur inferiori manus, ejusque jurisdictionem coarctandam, non est necesse, inquit Fagnanus, ut sit illi expressè interdictum, ne quidquam contra superioris legem audeat intentare: sed sat est id ei non esse ab ipsâ lege permissum, sicut ab Innocentio aulivimus. Verum, cum in integrâ Innocentii III decretali, quae refertur à Gonzalez, post verbum *permisissae*, haec alia subdantur: *Quoniam ad solam Romanam Pontificem non est dabitum pertinere; ex quibus potest quis conjicere potestatem relaxandi legem, de qua agebatur, fuisse à jure episcopis ademptam, unquam Romano Pontifici reservatam; jam corruit argumentum quod ex eâ decretali Fagnanus instaurat. Clariores, nullique cavillationi obnoxii sunt alii textus, qui ad Fagnani opinionem roborandam, et contrarium axioma confodiendum, producentur. Primus est in Clem. *Ne Romani*, de Electis, in quâ Clemens V ait: *Non inter cetera, praecipue attendentes quòd lex superioris per inferiorem tolli non potest; idque ita intelligendum declarat ut nequeat ab inferiori corrigi, vel immutari, aut quidquam ei detrahi, sine addi, vel dispensari quomodolibet circa ipsam seu aliquam ejus partem.* Alter textus est in cap. *Sancta Romana*, de religiosis Domibus inter Extravag. Joannis XXII, ubi legitur: *Quidam autem coram dictum habitum et vivendi ritum à quibusdam episcopis, seu coram superioribus, vel aliis ecclesiasticis prelatibus, habuisse profitentur, quos nec eis concedere licuit contra formam concilii generalis; ad quem locum opportunè notat Glossa, lit. N: *Non licet igitur episcopis contra inhibitionem generalis concilii facere, cum sint stricti ad observantiam canonum; idemque latè ostendunt Innocentius, in cit. cap. *Dilectus*, de Tempor. Ordin., n. 2 et 3, et in cap. 2, de eo qui fortivè Ordinem suscepit; Panorm., in cap. *Tam filteris*, num. 3, de Testibus; Covarr., in 4, part. 2, cap. 6, n. 15; Gutierrez, can. *Quest.*, lib. 1, cap. 5, num. 10; Suarez, cit. c. 14; Vasquez, tom. 2, in 1-2, disp. 178, cap. 2; Sanchez, de Matr., l. 8, disp. 5, n. 9, et lib. 2 Summ., cap. 40, n. 1; Pontius, de Matr., lib. 8, cap. 6, num. 1; Calassius, in Theor. et Prax. jur. canon., lib. 5, cap. 27, num. 5; Diana, in Edit. coord., tom. 5, tract. 2, resolut. 25, per tot.; alique innumeri ab his allegati. Et quamvis adversus hanc asserat textus in cap. *Nuper*, de Sententiâ excommunicationis, ubi dicitur ab inferiore concedi posse censuram relaxationem, si conditor canonis eam sibi non reservaverit; sapienter tamen Gonzalez, ad dictum cap. *Nuper*, n. 5, animadvertit id non esse extendendum ad alias materias in quibus ex eo duntaxat quòd aliquid non sit expressè episcopis prohibitum, non licet inferre idem esse eidem positivè concessum: speciale enim illud esse ait in absolute à censuris; eademque specialitate gaudere asserunt doctores dispensationem in impedimentis quibusdam matrimonii iocè impedimentibus, de quibus infra loquemur.***

VIII. Alius est nonnullorum error, qui videntes episcopi consensum tanquam necessarium conditionem requiri pro alicujus actûs validitate aut legitimitate, ab hujusmodi consensu rem totam pendere putant, eamque episcopali duntaxat auctoritate, inconsulto Romano Pontifice, licet et validè expleri posse arbitrantur, quamvis adsint apostolicæ Constitutiones, aut conciliaria decreta, quibus supremam et privativam, ut vocant, jus in id rerum genus Apostolicæ Sedi reservatur. Exemplo sit res ista quam subi-cimus:

IX. Statuit sacra Tridentina synodus, sess. 25, de Regular., cap. 5, ne monasteria, seu domus tam virorum quam mulierum, de cetero erigantur sine episcopi in cujus dioecesi erigenda sunt, licentiâ prius obtentâ. Hinc verò aliqui inferunt ad erectionem novi monasterii in aliquâ dioecesi sufficere licentiâ episcopi dioecesanî, absque eo quòd Romani Pontificis auctoritas ad id requiratur, et maxime ubi agatur de episcopis ultra montes constitutis; propterea quod

Innocentii X constitutio, quæ habetur num. 27. in Bullar. Rom. tom. 4, quæque Romani Pontificis auctoritatem in hujusmodi erectionibus necessariam declarat, de Italiâ et adjacentibus insulis tantummodò loquitur. At, cum jampridem ante Tridentinum concilium regularibus interdicta fuerit novorum monasteriorum acquisitio sine expressâ licentiâ Apostolicæ Sedis, ut videtur in cap. *Religionum*, § *Confirmatos*, de religiosis Domibus, in sexto, et in cap. *Cum ex eo*, de Excessibus prælatorum, eodem l. 6, satis patet nihil à Tridentinâ synodo detractum fuisse ejusdem Apostolicæ Sedis auctoritati jam præcedenter stabilitæ; sed illud duntaxat statutum fuisse, ut præter eam episcopalis quoque auctoritas et licentiâ in iisdem erectionibus interveniret. Quare communis hodiè, et in tribunalibus recepta est opinio, non licere regularibus tam intra quam extra Italiam, nova monasteria, aut conventus, sive collegia fundare solâ episcopi localis auctoritate, sed Apostolicæ Sedis licentiâ præterea necessariam esse. De monasteriis autem, seu conventibus, aut collegiis tantummodò loquimur; nam, si res esset de aliquo simplici hospitio quod pro regularium iter habentium commodo addicari vellet, episcopi localis licentiâ ad id sufficeret, etiam non accedente Apostolicæ Sedis auctoritate. Quæ omnia maturè discussa et definita fuerunt occasione ejusdem causæ Eystetten foundationis hospitii, in quâ tres decisiones auditorii rotæ emanarunt, una die 10 maii 1726, altera die 26 aprilis 1728, coram bonæ memoriæ Ganachæ, ac tertia demum coram bonæ memoriæ Ratto, postea episcopo Cordubensi, quæ in illius decisionum Collectione jam typis editâ legitur, tom. 3, num. 258.

CAPUT II.

Ex iis quæ dicta sunt, decernitur quibus in casibus fas sit aut non sit episcopo relaxare impedimenta divinitus matrimonium. Agitur etiam de consuetudine ac nominatim synodis Gallicanis eamdem episcoporum facultatem spectantibus.

I. Ex iis quæ hucusque stabilita sunt, sequitur fas non esse episcopis removere impedimenta dirimentia matrimonium, seu quemquam solvere ab impedimento quo detinetur, veniantque eidem concedere ut impedimento non obstante matrimonium contrahat: quoniam ejusmodi impedimenta ortum habent aut à concilio generali, aut à summis pontificibus, quorum decreta nequit inferior infringere, iisque ullâ ratione contraire; quod ex modò dictis liquet, et ad rem perpendunt Sanchez, cit. l. 8, disp. 6, num. 15; Pontius, de Matr., l. 8, c. 15, n. 4. Ne autem hæc doctrinâ, quam communem esse citati auctores asseverant, suam jurisdictionem nimium coercitari conquirentur episcopi: priusquam ea uberius explanantur, plura sunt prænotanda. Et primò animadvertendum est sermonem hic non esse de impedimentis merè impedientibus, quæ nullus dubitat posse ab episcopo relaxari, si excipias impedimento ortum ex sponsalibus cum altero imitis, quod, isto invito, sine ejusdem injuriâ remitti nequit, et illud quod provenit ex voto aut ingrediende religionis, aut perpetuæ castitatis, quæ vota nisi fuerint conditionata, summo Pontifici reservantur, necnon alterum proveniens ex heresi, de quo in capite sequenti dicturi sumus; Sotus in 4, dist. 37, q. unic., art. 4; Navarrus, Man. cap. 22, num. 85; Sanchez, l. 8 de Matr., disp. 17, num. 15; Salmaticenses, in Cursu morali theologico, tom. 2, tract. 9, de Matr., c. 15, punct. unic., num. 16 et 17; Perez, de Matrim., disp. 23, sect. 8, num. 5; Cabassutius, in Theor. et Prax. jur. canon., l. 3, c. 27, n. 7; Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et mor., de Matr., l. 2, art. 13, reg. 14; aliique communiter. Neque res est de impedimento quod irritum reddidit matrimonium jam publicè contractum: utrò enim concedimus episcopo illud relaxandi facultatem, quam eidem ascribunt Sylvester, verb. *Dispensatio*, § 9; Sotus, cit. dist. 37, quæst. unic., art. 2;

Navarrus, cit. cap. 22, num. 85; Sanchez, l. 2, disp. 40, num. 3; Pontius, lib. 8, cap. 13, num. 2; Zerotola, 1 part., verb. *Dispensatio*, § *Ad quintum*; Cabassutius, cit. cap. 27, n. 3; Sylvius, operum tom. 3, inter resolutiones in verb. *Dispensatio secundò*, Fagnanus, in cap. *Nimis*, n. 35, de Filiis presbyterorum; Natalis Alexander, cit. loc., reg. 10; qui tamen unanimiter moment non posse episcopum eam potestatem sibi usurpare, nisi simul concurrant sex circumstantiæ: primò scilicet, ut jam matrimonium fuerit contractum in faciem Ecclesiæ, omnibusque adhibitis solemnitatibus; secundò, ut contractum fuerit bonâ fide, ex juris aut facti ignorantia; tertio, ut sit consummatum; quarto, ut impedimentum sit occultum; quinto, ut non possit faciliè adiri prima Sedes, seu dispensatio à Papâ obtineri, ob conjugum paupertatem, rusticitatem, locorum distantiam, aliasque similes causas; sexto denique, ut non possit separatò fieri sine scandalo. Si verò (ait Cabassutius, loc. cit.) aliqua absit ex præfatis circumstantiis, et persone sint pauperes, aut rudes, ac rustica, officium erit ordinarij prosequi hæc dispensationem, in formâ præcipui, apud Sedem Apostolicam, ut planè gratis et sine compositione obtineatur. Notant tidem idem doctores dispensationem ab episcopo in predictis circumstantiis obtentam pro foro conscientie, non autem pro foro externo: non enim plus potestatis tribuendum est episcopo quantum habeat major poenitentarius Papæ, qui in prædicto rerum evento impedimentum auferit ut matrimonium convalescat solum in foro interno. Quocirca, si impedimentum ante occultum, postea detegatur, et deducatur ad forum contentiosum, opus erit novâ dispensatione à summo Pontifice impetranda.

II. Tandem advertendum est nec questionem lic esse de impedimento dirimente occulto quod obstat matrimonio nondum contracto, sed proxime contrahendo. Scimus quippe non deesse doctores qui episcopo facultatem asserant illud auferendi, cum tales urgent rerum circumstantiæ, ut nec summus Pontifex consuli, nec matrimonii contractus, ad quem omnia sunt disposita, differri possit sine scandalo, et paritorum ad nuptias infamia: ad præcavenda enim prædicta gravia mala, si alius non supplet modis illis occurrenti, præsumendum est summum Pontificem delegare episcopo potestatem dispensandi, quam certè, requisitus, non esset ei deegaturus. Hanc facultatem, nullius præcedentis doctoris patrocinio fretum, sex omnium primùm episcopis vindicasse gloriatur Sanchez, cit. l., disp. 40, num. 7; sed eum postea secuti sunt Pontius, cit. l. 8, cap. 15, num. 6; Hurtadus, disp. 26, de Matr., num. 7; Perez, de Matr., disp. 44, sect. 6, num. 12; Bonacina, de Matr., disp. 3, punct. 15, num. 5, verb. *Itursus addo*; Barbosa, de Offic. et Potest. episcopi, part. 2, alleg. 35, num. 5; Cabassutius, cit. cap. 27, n. 4, de Justis, de dispensationibus matrimonialibus, l. 2, cap. 2, n. 129, et plur. seq.; Wiestner, ad tit. 16, l. 4 Decretal., n. 66 et seq.; Anacletus, in Jus can., tom. 4, in append. de Dispens. super impedimentis, num. 62 et 65. Sed, quavis hæc opinio, teste citato Bonacina, hodiè sit ferè communis, eam tamen acriter reprehendit et exagitat Fagnanus in cit. cap. *Nimis*, num. 34 et 35, de Filiis presbyter., fortasse quia, ut annotavit Perez, cit. sect. 6, num. 13, est moraliter impossibile eas omnes concurrere circumstantias quas sibi fingit Sanchez, in quibus nequeat matrimonium retardari absque scandalo, cum alii plurimi semper præstò sint modi, ab eodem Perez indicati, protrahendi tempus nuptias absque ullâ suspitione criminis, et infamiam eorum qui jam erant ad eas celebrandas accincti.

III. Sed, quidquid sit de extraordinariâ potestate quæ ex præsumptâ summi Pontificis voluntate in alio eventu, urgentissimæ videlicet necessitatis, et impedimenti occulti, competat episcopis, nullam in præsens de eâ ferimus judicium; sed tantum disseri-

mus de ordinariâ potestate dispensandi in quibusdam impedimentis dirimentibus publicis. Hanc potestatem communi ferè calculo doctores denegant episcopo; quinimò sacræ Urbis congregationes, concilii videlicet, ac supremæ Inquisitionis, non semel proseripserunt tanquam falsam, et temerariam, propositionem asserentem episcopo jus dispensandi super impedimento dirimente publico, quod obstat matrimonio contrahendo, etiamsi gravis urgeat illud contrahendi necessitas; ut videre est apud Joannem Baptistam Riganitium, virum apprime doctum, tom. 4 Commentar. in Regul. cancellar., in notis ad regul. 49, num 1 et 2; ubi sacrarum congregationum responsa, summâ diligentia congesta, per extensum, ut dicitur, referuntur, et doctorum in hanc rem placita copiosè allegantur. Et nihilominus aliquot episcopi eandem potestatem etiam nunc sibi meli ipsi ascribunt, et contra juris communis principia ac communem doctorum sensum, etiam in suis synodalibus constitutionibus sibi asserere quandoque non dubitant; et, quod magis dolendum est, non desunt aliqui, licet pauci, doctores hæc in re episcopis blandientes, quorum nonnulli innuntur prædicto axiomate, cujus falsitatem deteximus; alii verò imitantur diuturnâ consuetudine, per quam acquisitam decantant quibusdam episcopis potestatem relaxandi aliqua impedimenta dirimentia, quâ, spectato jure communi, carent. Hinc Gibertus, snarum Consultationum tom. 12, consult. 59, de Matr., absolutè docet episcopos in hoc negotio unicè spectare debere suorum prædecessorum praxim, liberèque posse, legitimâ exigente causâ, eas dispensationes indulgere, quas à suis prædecessoribus concessas deprehenderint. Hinc pariter Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et mor. cit. l. 2, de Matr., cap. 4, art. 15, postquam, reg. 11, auctoritatem dispensandi super impedimentis matrimonium dirimentibus, publicis, et notoriis, uni vindicavit Romano Pontifici, inquires : *Hodierna Ecclesie disciplina, secundum quam dispensatione in gradibus prohibitis consanguinitatis, vel affinitatis, aliusve impedimentis dirimentibus, Romano Pontifici reservatæ sunt, cum publicum impedimentum est, et de matrimonio contrahendo agitur, non permittit ut episcopi his in circumstantiis dispensent. Cum enim ab Ecclesia universali, sive illius capite Romano Pontifice, sint instituta impedimenta matrimonium dirimentia, dispensatio super eis, communi jure, ad caput universalis Ecclesie Romano Pontificem, non ad episcopum, pertinet; ut colligitur ex cap. Cum inferior, extra. de Major. et Obed. Conciliaque provincialia plurima, Ritualia Ecclesiarum, auctores omnes id confirmant, et auctoritatem dispensandi competere negant episcopis, cum publicum impedimentum est, vel de contrahendo matrimonio agitur : postquam, inquam, hanc communem doctrinam disertè tradidit et insinuavit, in sequenti reg. 12 eandem in hunc modum limitat : Si tamen antiqua sit et legitime præscripta diœcesis consuetudo ut episcopus in quarto gradu etiam de contrahendo certis in casibus dispenset, quia ejus decessores hæc usi sunt ab antiquo ad hanc usque diem facultate, quæ à Sede Apostolica concessa creditur (quod in quibusdam Galliarum diœcesibus fieri novimus), de his dispensationibus hæc novenda lis est : siquidem consuetudo legitime præscripta juri positivo præjudicat, usûsque longevi non levis est auctoritas, ut dicitur in cap. Cum consuetudinis, et cap. Cum tanto, Extrav. de Consuet. Hinc denique nonnulli Gallicani episcopi, uti narrat Pontas, in verb. *Dispensatio matrimonii*, cas. 35; Hermilner, de Sacramentis, tom. 3, c. 47; auctor Collationum ecclesiasticarum Parisiensium sub cardinali de Noailles, tom. 3, l. 5, col. 2, cap. 2; Gerbesius, in tractatu quem edidit de Potestate Ecclesie et principum super impedimentis matrimonii; et Sainte-Beuve, tom. 1 Res. casuum conscientie, cas. 66 et 57, usum prætextantes suorum decessorum, dispensant in impedimento quarti, et*

alibei etiam tertii gradus consanguinitatis seu affinitatis; et alii jus sibi vindicant relaxandi insuper impedimenta cognationis spiritualis, criminis, et publicæ honestatis; licet alii ejusdem regni antistes, observante eodem Sainte-Beuve, sibi integrum non esse arbitrentur ab illo cujuscumque generis canonico impedimento, matrimonium dirimente, quemquam solvere : prout scilicet, sicuti idem auctor prosequitur, fert diversa quæ in quolibet diœcesi inolevit consuetudo. Ab eadem quoque consuetudine quæ ex privi legio et indulto apostolico initium sumpsisse censend. sit, contendunt similiter episcopi Leodienses se potestatem adeptos dispensandi in quarto, et in tertio, hinc inde, consanguinitatis gradu : Si imminens appareat periculum defectionis partium ad vicinos fidei hostes, mutue interfectionis parentum et amicorum inter se ob corruptam puellam, et partes non habeant media recurrendi ad Urbem : quemadmodum referunt Lessius in Auctar., verb. *Matrimonium*, cas. 9; Gobat, theol. Exper. tract. 9, n. 596; et Van-Esperen, Jur. Eccl. univ. tom. 1, p. 2, tit. 14, c. 1, n. 11, quod tamen jus sibi non arrogare alios Belgii episcopos, ne eos quidem quorum diœceses auctoritate Pauli IV à Leodiensi divulsæ sunt, opportunè animadvertit Zypaeus, ad tit. de Eo qui cognovit consanguineam uxoris, n. 3.

IV. Verùm, sicuti graviter errant qui potestatem de quâ agitur episcopis adjudicant, unicè freti illo axiomate, cujus falsitatem plurima concilia provincialia, Ritualia Ecclesiarum, auctoresque omnes agnoscere fatetur etiam citatus Natalis Alexander, in allegatâ reg. 11, ita periculum est ne se alioque decipiant qui eam à consuetudine mutantur. Inprimis enim prudenter dubitari potest an ejusmodi consuetudo in florentissimo Galliarum regno, Apostolicæ Sedi obsequentissimo, et sacerorum canonum religiosissimo custode, illo unquam tempore vigerit; cum non solum contingere poterit hunc illumque episcopum in hoc aut illo impedimento dispensasse, ex privilegio sibi à primâ Sede specialiter concessio; sed etiam ita rem se habuisse constat ex regestis sacræ congregationis de propagandâ Fide, et sancti Officii, in quibus frequentes annotatæ reperiuntur hujusmodi speciales concessionis episcopis Gallicanis indultæ dispensandi super impedimentis tertii et quarti gradus, unde Ducaesse, auctor Gallicanus, in suâ Practicâ jurisdictionis ecclesiasticæ, cap. 10, sect. 7, scribit timoratæ conscientie et excellentis doctrinæ Gallicanos episcopos dispensasse post indultum sibi à Sede Apostolicâ concessum, et à dispensatione abstinuisse, postquam cessaverat, nec fuerat renovatum indultum quod ad certum tempus obtinuerat. In hæc autem dubietate non licere successoribus similes dispensationes elargiri rectè annotavit idem Natalis Alexander, in fine, cit. reg. 12, scribens : *At si dubitet, vel meritò dubitare debeat episcopus an dispensationes à suis decessoribus concessæ sint ex privilegio reali et perpetuo, an ex privilegio personali, dispensare non potest, nisi et ipse dispensandi privilegium à summo Pontifice obtineat. In re enim Sacramenta spectante non licet minus probabiliter, ac minus tutam opinionem sequi, relicta probabiliore, atque tutiore.*

V. Quòd autem aliquot Galliarum episcopi ex privilegio merè personali, non verò ex consuetudine, nacti sint facultatem super aliquo impedimento dispensandi, inde etiam conjicimus quòd ex unâ parte incredibile videatur talem consuetudinem intra unius vel alterius diœcesis limites constituisse, nec contentaminas permeasse; id quippe evenire vix potuit in re episcopis favorabili atque in regno servandâ inter pastores disciplinâ morumque concordie et unitatis studiosissimo : ex aliâ verò scimus, quamplurimos Galliarum antistes disertè declarasse, sibi fas non esse ullum auferre, seu relaxare impedimentum matrimonium dirimens : siquidem concilium Turonense anni 1585, tit. 9, de Matr., tom. 20 Collectionis Harduini, col. 1405, definitivè : *In quarto consanguinitatis et affinitatis, necnon cognationis spiritualis prohibita*

tis gradibus episcopis dispensare non licere declaramus : in concilio Tolosano anni 1390, c. 8, ibidem, col. 1304, legitur : Quos cognationis gradus impedit, licet juri legibus solutos et dispensatos, nisi visâ prius summi Pontificis dispensatione, in matrimonii conjunctionem parochi non recipiant : synodus Lingonensis apud Nalalem Alexandrum, cit. reg. 12, post enumeratas personas in aliquo usque ad quartum consanguinitatis gradum inter se conjunctas ait : Inter istos non est legitimum matrimonium, nisi ciani eis sit per Sedem Apostolicam dispensatum : idemque sancitum declaratum reperiri in synodo Trecensi idem Natalis Alexander testatur. Additque Diot in opere, cui titulus : *Sacramentaria pastorum*, tract. 13, de Dispensationibus matrimonialibus, c. 8, p. 213, edit. Parisiens. an. 1709, in generali congregatione episcoporum et universi cleri Gallicani declaratum esse dispensationes omnes matrimoniales ad solum Papam pertinere, et parlamentis esse obstantium, si aliquando episcoporum dispensationes admittant. Quis autem credat tot Gallicos episcopos, suæ jurisdictionis tenacissimos, sibi sponte abjudicasse eam auctoritatem, quam passim vident ab aliis finitimarum diocesium præsulibus jure ordinario, et non merè delegato, exerceri ?

VI. At etiam dato in aliquam diocësim irrepissis consuetudinem de quâ contenditur, ut p r eam collatum dicamus episcopo legitimum jus auferendi impedimenta à conciliis œcumenicis, aut à summis Pontificibus inducta, diligenter prius examinandum est an ea consuetudo omnes habuerit conditiones necessarias ut potuerit prevalere legi episcopo inhiibenti ne superioris statutum infringere aut quoquo modo relaxare presumat. Quin imò, cum talis consuetudo non solum tendat ad abrogandam legem, verum etiam ad tollenda et minuenda jura uni competenti Romano Pontifici ; præter ceteras conditiones, necesse est ut centum ad minus annorum spatium sine ullâ interruptione perseveraverit. Quocirca citatus Van-Espeu, Jur. Eccles. univ. p. 2, tit. 14, c. 1, n. 11, ut episcopo Leodiensi auctoritatem astruat dispensandi in tertio et quarto, et in tertio hinc inde, consanguinitatis seu affinitatis gradu, eamque ex legitimâ consuetudine ab eo acquisitam evincat, ejusmodi consuetudinem contendit esse immemorabilem. Ad consuetudinem quoque ejus inhi memoria non extet, confugit citatus auctor Collationum Parisiensium, tom. 3, col. lat. 2, § 2. Verum postremò et potissimum considerandum est an per eam consuetudinem, si qua inoleverit, *dirumpatur nervus ecclesiasticæ disciplinæ* : in quo eventu, nunquam per eam adversus legem præscripti declaravit Innocentius III. in cap. *Cum inter*, de Consuet. Num porrò prædicta consuetudo ejusmodi inficiatur vitio, potius quàm à nobis præstat audire à Gallicano auctore Cabassuto, qui, cit. l. 3, c. 17, n. 6, loquens de auctoritate dispensandi, quam sibi vindicant nonnulli suæ nationis præsules, hæc habet : « Si, in oppositum reclamantibus conciliis œcumenicis que hanc potestatem uni summo Pontifici legatione que reservant, sibi ausint vindicare Gallicani ducenti circiter et quadraginta nimirum episcopi, cum suis vicariis, seorsim in suis diocësesibus, singuli pro suo arbitrio, hujusmodi licentiam, inque profectò tot Gallicanâ ditione admodum exuberantior, et inordinator inter tot tanque diversa sibi alisque indulgentium prælatorum capita, in dispensandis matrimoniis licentiam. Quam etiam, si per universum regnum ista invalueret consuetudo (quod malum Deus avertat), contingeret demùm ut quibet laici, et etiam subalternorum tribunalium iudices, per capionem et distractionem honorum episcopaliū, et ipsomet episcopos cogenter, pro suo peculiaris, aut amicorum, aut partium postulatum affectu, ad se dispensandum, sicut jam dudum compellunt invitatos ad monitoria et excommunicationes decernendas ; sicque simile quid illis obveniret divinæ huic

apud Isaiam condemnationi : *Pro eo quòd abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, propter hoc ecce adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes et multas. Sic enim venientes hæc in parte summo universalis Ecclesiæ Pontifici subijci, compelluntur indignissimè laicorum iudicium infirmorum decretis obtemperare, aut propriorum fructuum, interceptionem accipere rationem pati. » Et post adducta modò à nobis relecta loca conciliorum Turonensis et Tolosani, inane decernentia hæc in re dispensationem quæ à summo Pontifice non dimanât, concludit Cabassutus : *Sane istæ ab episcopis concessa dispensationes pro contrahendis conjugii, aut nullitatem aut incertitudinem causant Sacramenti. Atverò in re sacramentaria unanimes docent theologi non esse licitum quidquam incerti adhibere, eo certo medio prætermisso quod adhærere possit. Atque ita licentia ista vel nefarium inducit Sacramenti nullitatem, aut ad summum, tutiore simul et probabiliore opinione rejectâ, minus prohibitem nec tutam in tanti momenti Sacramento, contrahendo opinionem.**

VII. Huic Cabassuti monito morem gerant episcopi, et nullius consuetudinis prætextu eam exerceant facultatem quam dubiam saltem atque incertam esse dissimulare non possunt. Quòd si quis eam sibi certò competere obstinate contendat, adhuc abstinere oportet ab illâ in sua synodo ostentandâ et synodali statuto sibi inhi assensendâ : etenim (uti inferius suo loco demonstrabitur) ne ea quidem que episcopi certò licent ex tacitâ permissione et conniventâ Apostolicæ Sedis, possunt ab isdem per edictum aut synodalem constitutionem decerni, et juri suo ordinario quodammodò attribui ; id quippe manifestam saperet ambitionem quò viderentur se quodammodò æquiparare summo Pontifici ejusque affectare supremam jurisdictionem.

VIII. Quare si aliquis antistes, ob nimiam suæ diocësis ab Urbe distantiam, aliamve legitimum causam, necessariam sibi repetat auctoritatem dispensandi in uno aut pluribus impedimentis matrimonium dirimentibus, eam exposcat à Romano Pontifice, qui eam petentibus impertiri non reinit, nunc magis, nunc minus amplam, pro temporum et locorum varietate.

CAPUT III.

De pontificiæ auctoritatis læsione in eo quod pertinet ad dispensationes matrimoniales inter unam partem catholicam et alteram hæreticam.

I. Illicita esse ea matrimonia que inter partes contrahuntur, quarum altera catholica sit, altera hæresim profiteatur, dictum in superioribus à nobis est : neque tamen prætermissum tales interdum circumstantias occurrere quibus hujusmodi etiam matrimonia licita esse possint. Idem hoc loco asserimus pariterque confirmamus. Et quidem, quod pertinet ad primam partem : Si aliquis fidelis cum hæreticâ baptizata matrimonium contrahit, verum est matrimonium, quanvis peccet contrahendo, si sciat eam hæreticam : sicut peccaret, si cum excommunicatâ contraheret : non tamen propter hoc matrimonium dirimeretur. Ita S. Thomas, in 4 Sent., dist. 39, quæst. 1, art. 1, ad 5. Cum autem quaritur quarum sint eæ circumstantiæ quæ licita reddunt hujusmodi matrimonia, non desunt qui ea permessa esse contendunt in his locis in quibus notabilis populi pars ex hæreticis constat, dummodò à catholicâ parte perversionis periculum absit, et gravis aliqua vel publica causa intercedat : cujusmodi ab eis reputatur publicæ pacis conservandæ studium, si ea turbari posse prospiciatur intestino alicui bello inter catholicos et hæreticos excitando, ubi illi animum alienum ostenderent à contrahendis matrimoniis cum hæreticis.

II. Alii præterea hæc matrimonia de quibus agimus pluribus in locis licita fore asserunt, in vim consuetudinis quam summis Pontificibus notam, neque ab eisdem (ut ipsi aiunt) improbatam, vel a dispensationi

sequivalere affirmant. Alii demum considerantes ut hujusmodi matrimonia licita sint ecclesiasticae auctoritatis interventu opus esse, ne vel penes simplicem parochum, vel penes ipsos quorum perlici negotium interest, arbitrium sit iudicandi de sufficienti illius cause que contrahentem ad incedendum matrimonium inducat, superioris ecclesiastici nomine localem etiam episcopum comprehendunt: idque etiam in quibusdam episcopis ordinationibus insertum reperitur. At verò, si interdictum quo fit ut matrimonia hæc illicita sint, ex concilio generalis Chalcedonensis lege, aliisque contrariis sacrorum canonum sanctionibus originem habet, his insistendo regulis quas supra posuimus, facili negotio perspicere est hujusmodi matrimonia licita aliter evadere non posse, præterquam in vim dispensationis à Romano Pontifice obtinente, exclusis episcopis, nisi à Pontifice facultatem acceperint, et super iisdem dispensare possint; ut fasce demonstrat Henricus à S. Ignatio, in opere cui titulus: *Ethica amoris*, seu: *Theologia sanctorum*, t. 5, l. 8, p. 2, c. 56, n. 296. Neque est ut hæc in re contraria ulla consuetudo opponatur, quoties non adsit positiva pontificia dispensatio, que sanè ex solâ pontificia Romanorum scientiâ ac tolerantia deduci nullo pacto potest. Ita firmat Natalis Alexander, *Theologiae dogmaticæ et moralis* tom. 2, art. 8, in regulis ad proximum spectantibus, reg. 10. Quò de re cum olim in congregatione S. Officii disceptatum fuerit, ea inter consultores et cardinales inquisitores sententia viceit, que pro pontificiâ steterat auctoritate: super quo videndus cardinalis Allibius, in tractatu de Inconstantiâ in fide, c. 58, n. 164 et seq., ac præcipuè n. 204 et 205, ac n. 225 et n. 238.

III. Pontificiæ ergo auctoritati injuria fit ab his qui illius interventu opus non esse contendunt ut matrimonia inter partes, alteram catholicam et alteram hæreticam, licitè contrahantur: sed non minùs graviter eadem auctoritatem ab illis lædi dicendum est, qui aliquo abhinc tempore asserere et jactare ceperunt dispensationes hujusmodi à Romano Pontifice minime concedi posse, etiamsi gravis causa concurrat, atque omne perversionis periculum absit; eà scilicet ratione ducti, quòd, dum pars catholica cum hæreticâ parte matrimonio conjungitur, illa Sacramentum huic administrat, quod est contra legem divinam, que vetat Sacramenta indignis administrari, atque iis qui in lethali peccati statu versantur, et peccatores notorè dici debent. Hoc modo Gamacheus, de Matrimonio, c. 28, ratiocinatur, cujus sententiam studiosè tuetur Sainte-Beuve, tom. 2 Casuum conscientie, ac post ipsum Pontas, in verbis. *Dispensatio matrimonii*, casu 53. Sanè in collocationibus ecclesiasticis Parisiensibus, collat. 2, de Matrimonio, tom. 5, l. 1, pluribus hæc super re disputatis, hæc denique ratione res tota concluditur, quòd, quemadmodum Moyses, dum Judæorum duritiæ victus libellum repudiî eidem permisit, non peccavit, nec actum illicitum commisit; ita omnis expers culpe summus Pontifex dicendus sit, qui gravibus causis adductus, omnique adhibita cautione ut perversionis periculum removeatur, Catholicum dispensando, habilem reddit ad matrimonium cum hæretico contrahendum.

IV. Verùm hujusmodi temperamentum non satis tollit difficultatem tantâ ratiocinationum mole propositam. Etenim, quemadmodum non desunt qui affirmant, Moyses permissione non obstante, Judæum illum nihilominus peccavisse, qui libello repudiî utebatur; ita faciliè quispiam existere posset, qui, non obstante pontificiâ dispensatione, ad exemplum Moysis indultâ, matrimonium Catholici cum hæretico peccaminosum esse consideret. Quare, ad difficultatem illam de medio tollendam, aliâ viâ insistendum est. Pontius, gravis theologus, in Appendice ad tractatum de Matrimonio Catholici cum hæretico, temerarium appellat eum qui in dubium revocat an matrimonium Catholici cum hæretico licitum sit, ubi præcesserit pontificia dispensatio, in circumstantiâ supra memo-

ratis concessa, ubi videre est ibi, c. 8, n. 7: *Temeritate non carere eum qui in dubium revocavit ex licitè illud matrimonium possit contrahi*. Et cardinalis de Lugo, in tractatu de Sacramento, disp. 8, sect. 11, ad idem comprobandum plura persequitur.

V. Nobis profectò propositum hoc loco non est scholasticam illam questionem attingere, utrùm matrimonium unicum Sacramentum sit, an verò in eodem partialia duo Sacramenta interveniant, adeoque utrùm dici possit, quòd, ubi matrimonium, prævâ dispensatione, inter partem catholicam Sacramenti capax, et partem hæreticam, que ejusdem incapax est, contrahitur, ipsum in personâ quidem catholicâ Sacramentum sit, in alterâ autem contractus merè civilis: quemadmodum docent Frassen, in *Scoto academico*, tom. 12, tract. 5, disp. 2, art. 1, q. 2, § *Quæres primò*; Henricus à S. Ignatio, in *Ethicâ amoris* cit. tom. 5, l. 8, p. 2, c. 8; Tournely, de Matrimonio, pag. 95 editionis Parisiensis anni 1750. Sed ipsam rei naturam expendentes, hæc affirmandum habemus, quòd, ubi exclusum sit à fideli perversionis periculum, quod semper excludendum non amittitur, cuique rei per conditiones in dispensationibus apponendas consulitur, ubi etiam opportunè cautum sit, ut sancta religio in liberis, sive maribus, sive feminis, ex eo matrimonio suscipienda servetur, suscepto item à catholicâ personâ onere curandi, ut hæreticam partem ad orthodoxam religionem amplectendam perducat, iis rationibus adhibitis, quas aptiores et opportuniore existimaverit, ac præterea intercedente gravi aliquâ, ac plerumque publicâ causâ, que si deficiat, licet cætera supra memorata adsint conditiones, dispensatio nequaquam inopertiri solet; ut colligere licet ex Clem. XI resp. ad episc. Herbipol., qui pro dispensatione ad contrahendum matrimonium inter partes, alteram catholicam et alteram hæreticam, eidem Pontifici supplicabat: *Nos itaque, etiâ pro magnitudine spiritualis hujusmodi periculi* (de perversionis periculo loquens), *quod tamen, propitiò Deo, acriùs posse confidimus, intimè commoveamur; majoris tamen momenti esse existimamus Ecclesiæ Dei, Apostolicæ Sedis, prædecessorum nostrorum, ac sacrorum canonum, à Catholicorum cum hæreticis conjugio abhorrentiam, regulas, nisi id totius christianæ reipublice bonum exposcit: ut in tom. 1 Brevium ejusdem Pontificis, pag. 521, habetur; cumque in dispensatione concedendâ neque divinum, neque naturale jus ullatenus lædatur, sed ecclesiastico juri tantummodo derogetur nullam sanè causam vel rationem reperire est cur matrimonium, in vim hujusmodi deprecationis contractum, pro illicito aut peccaminoso habendum sit: ut appositè animadvertit Sylvius, in 5 part.; S. Thomas, tom. 4, q. 59, quæsit. 2, art. 4, § *Ceterum*. Et, licet objiciatur partem catholicam hæreticæ parti occasionem præbere profanandi Sacramentum, faciliè respondebitur quòd profanatio hujusmodi per accidens, et præter catholicæ partis intentionem contingit: hæc enim jure suo utitur, quoad se, nihil aliud agit quàm quod ad proprias rationes pertrahit voluntatem partem hæreticæ, cui paratus jam ac certus animus est, ut matrimonium in statu peccati contrahat, et contra legis præscriptum, cum illud idem licitè et fructuosè prestare posset, si vel ante nuptias, vel dum eas contrahit, in Ecclesiâ gremium sese reciperet. Ita respondent Tournely, loco cit., pag. 107; Isambertus, de Matrim., pag. 595, num. 7; Hermier, in tract. de Sacramento, tom. 5, tit. *Cultus disparitas*, § *His non obstantibus*; Maurus, in *Cursu theologico*, tom. 5, l. 10, q. 82, n. 4, qui ad rem nostram ita scribit: *Catholicus ministrans Sacramentum, facit actionem ex se indifferentem. Nam posset alter conjux converti ad fidem, et per contritionem justificari, et recipere Sacramentum dignè. Quòd si pro verò habendum esset, contra jus divinum fecere Catholicum illum qui, etiam remoto perversionis periculo, matrimonium cum hæretico contrahit, ejusque peccatum in eo consistere quòd personæ indignè Sacramentum**

ministret, dicendum esset (quod hæcenus à nemine affirmatum est) sanctas illas mulieres catholicas peccasse, quæ nedum cum hæreticis, sed cum infidelibus matrimonium contraxerunt, ut factum constat tum à S. Monica, D. Augustini matre, cum Patruo ethnico; à S. Anastasiâ cum Publico idololatrà; à S. Cæciliâ cum Valeriano nondum ad christianam fidem converso, atque ab aliis pluribus. Nec replicare jurat impedimentum *disparitatis cultûs* temporibus illis nondum introductum fuisse; nam vicissim reponere in promptu est in prædictorum auctorum sensu obstisse semper divini juris impedimentum, ne Sacramenta indignis ministrarentur: *Nec sanctos qui cum infidelibus contraxerunt, naturæ legem jusque divinum violasse, et in perpetuâ fornicatione vixisse putandum est*: ut optime dissertit Natalis Alexander in Theologia dogmaticâ et morali, l. 2, de Sacram. Matr., art. 8, de cultûs disparitate. Improvidâ etiam ratione (quod asserere temerarium esset) à citato magno Chalcædonensi concilio, jam usque à quinto Ecclesiæ seculo, statutum fuisse quod legitur in ejusdem concilii canone 14, ne scilicet Catholicis matrimonio jungatur cum parte hæreticâ, Judæâ, aut ethnicâ, nisi fortè *persona orthodoxa copulanda promittat se ad orthodoxam fidem transferre*. Etenim hic etiam dici posset à parte catholice Sacramentum contrahenti indigno administrari, dum matrimonium eo tempore contrahit quo altera pars meram catholicæ religionis amplectendæ promissionem emisit; nemo autem ex hoc tantummodò Sacramenti percipiendi dignus evadit, quòd se perfidiam abjuratum aut sanctam fidem amplexurum promittat, sed tunc solum, cum, ejuratis reipsâ erroribus, in sanctæ Ecclesiæ gremium fideliter ingreditur. Dicendum denique esset catholicos principes eorumque conciliarios, necnon Romanos Pontifices, et congregationes ab eis deputatas pro examinandis eorum instantibus qui dispensationes petunt ad contrahendum matrimonium cum parte hæreticâ, non obstante impedimento gradûs, et sine clausulâ *Abjuratâ prius hæresis*, intervenientibus tamen aliis supra memoratis conditionibus, eos, inquam, omnes et irrationalia postulasse, et postulata non rectè expendisse, et quæ petebantur, perperam indulisse, nullâ ratione habitâ gravissimi reatus quo se obstrinxere tam ii qui dispensationes concesserunt quàm qui easdem obtinuerunt: quod sanè affirmare nimis audacis esset, quemadmodum Tournely, Herminier, locis supra citatis, et Chardon, tom. 6 Hist. Sacramentorum, c. 15, p. 402, probè animadvertunt.

VI. Quæ hæcenus dicta sunt eò spectant solummodò, ut Apostolicæ Sedis jura integra inviolataque serventur; minimè verò ut facilius aperiantur via concedendis apostolicis dispensationibus ad contrahenda matrimonia inter Catholicos et hæreticos: circa quas operæ pretium erit nostram constitutionem consulere, cujus initium: *Magne nobis*, quæque legitur tom. 2 nostri Bullarii, n. 51, in qua scilicet rectè disciplinæ regula indicatur cui Apostolica Sedes constanter insisit quoties hujusmodi dispensationes ab eâ requiruntur.

CAPUT IV.

Examen institutum synodalis constitutionibus ascribentis episcopo facultatem absolvendi ab hæresi, quæ, nisi congruè explicetur, jura deturbat Apostolicæ Sedis.

I. In nonnullis antiquis synodis indubitanter adjudicatur episcopo facultas absolvendi ab hæresi. Ita quippe disertè statui legitur in synodis Andegavensibus annorum 1216 et 1493, atque in synodo Ambianensi anni 1411, apud Pontas, verb. *Casus reservati*, cas. 4. Eamque facultatem nullo posteriori jure esse episcopis adeptam, declarasse cardinalem Gasparem Quirogam, archiepiscopum Toletanum, atque in Hispaniarum regno supremum inquisitorem, in suâ synodo Toletanâ anni 1585, referunt Hurtadus, de Fide, disp. 84, sect. 2, § 11; cardinalis de Lugo, de Virtute fidei, disp. 25, sect. 3, § 1, num. 44, et novissimè Milante,

exercit. 3 in tertiam propositionem damnatam ab Alexandro VII, p. 20.

II. Verùm ne hisce aliarumque plurium synodorum vetustis exemplis se abduci patiantur episcopi, eamque sibi vindicent jurisdictionem quæ caret; primum quidem de hæc re in suis synodis statuatur, oportet ut certa ab incertis discernant, rerumque ac temporum varietatem accuratè discipiant: potestas quippe absolvendi à crimine hæreseos, quæ olim indiscriminatim omnibus competeat Ecclesiarum pastoribus, neque hodiè illi denegatur in aliquibus circumstantiis: in aliis tamen communiter censetur summo Pontifici nunc reservata. Omnia singulatim expendamus.

III. Inter præcipuas pastoralis muneris curas est, solerter invigilare ne ullus contra orthodoxam doctrinam error in suam diocesim irreat: quod inculciter expressit Apostolus, 1 ad Timoth. cap. 3, et ad Titum cap. 1. Hinc nemo dubitat quin ad episcopum potissimum pertineat in hæreticos inquirere, atque in illos quos in suis erroribus pertinaces comperit canonicis pœnis severè animadvertere. Hanc episcoporum obligationem agnovit et inculcavit auctor epistola ad episcopos in Galliis, atque in Hispanis consistentes, quam Lucio pape ascripsit Isidorus, ita episcopos alloquens: *Idèo, fratres, hortor dilectionem vestram, obtestor, et moneo, ut quæ debetis et potestis sollicitudine vigiletis ad investigandos hæreticos et inimicos sanctæ Ecclesiæ, et à sanis mentibus, ne pestis hæc latius divulgetur, severitate quæ potestis, pro viribus extirpetis*: tom. 1 Collectionis Harduini, col. 140. Quoniam potèd hoc Lucii testimonium credatur adulterinum, adulterinum certè non est decretum concilii Remensis anni 625 vel 650, quod, can. 4, t. 3 Collectionis Harduini, col. 572, ab Ecclesiarum pastoribus hæreticos diligenter perquiri, et ad fidem catholicam pro viribus revocari, mandavit. Et ne inutiliter tempus teramus in re exornandâ apud omnes indubitata, satis abundè erit unam allegare sanctionem Innocentii III in concilio generali Lateranensi IV, anni 1215, in cujus cap. 3, de Hæreticis, jubentur episcopi singulis annis vel per se, vel per archidiaconos, suas circumire dioceses, et sedulo indagare an ullus in eâ latitet hæreticâ contagione infectus; socordes verò et negligentes in expurgandâ credidit sibi diocesi ab hæreticâ lue, veluti gravis flugiti reos et pastorali ministerio indignos, è gradu deici ibidem decernitur, tom. 7 Collectionis Harduini, col. 22: *Volumus igitur, et mandamus, et in virtute obedientiæ districtè præcipimus, ut ad hæc efficaciter exequenda episcopi per dioceses suas diligenter invigilent, si canonicam effugerit voluerint altionem. Si quis enim episcopus super expurgando de suâ diocesi hæreticæ pravilitatis sermone negligens fuerit, vel remissus, cum id certis indicis apparuerit, et ab episcopali officio deponatur, et in locum ipsius alter substituaturn idoneus, qui vellet et possit hæreticam confutdere pravilitatem. Neque per hoc, quòd à Sede Apostolicâ institutum fuerit Inquisitionis tribunal, cujus initium ad ejusdem seculi XIII initium, post tamen absolutum concilium Lateranense IV, in quo certè nulla de inquisitoribus à Sede Apostolicâ delegatis occurrit mentio, refert Ludovicus à Paramo, de Origine sacræ Inquisitionis, l. 2, tit. 1, c. 2, non est, inquam, per hoc episcopis subductum onus, aut adempta facultas in hæreticos inquirendi, sicuti disertè declaravit Bonifacius VIII, in cap. 17, de Hæreticis, in 6: *Per hoc quòd negotium hereticæ pravilitatis alicui, vel aliquibus ab Apostolicâ Sede generatim in aliquâ provincia, civitate, vel diocesi delegatur, diocesanis episcopis, quin et ipsi auctoritate ordinaria, vel delegatâ (si habent) in eodem procedere valeant, nolimus derogari*: sed possunt et debent, perinde ac antea, omnem suam operam impendere ut eandem pestem è suâ quilibet diocesi eliminent; solumque cavere, ne delegatos ab Apostolicâ Sede fidei inquisitores, ubi sunt constituti, à suo munere obeundo impediatur, sed pari studio animorumque concordâ debent in opus*

adeò salutare incumbere, juxta modum præscriptum in eodem cap. *Per hoc*, atque in Clementinâ 1, eod. tit., et in Extravag. Benedicti XI, cap. 1, de Hæreticis. Jam verò tam inquisitor quam episcopus potest respicientem hæreticum, aut spontè eoràm se comparentem, ad ad summ forum quoquo modo deductum, Ecclesiæ reconciliare, et pro utroque foro absolvere à censurâ in quam propter hæresim incidit: quod pluribus ostendunt cardinalis Albitius, de Inconstantiâ in fide, cap. 25, num. 35, et seq.; Farinæus, de Hæresi, q. 92, § 4, n. 52; cardinalis de Lugo, de Virtute fidei, disp. 25, sect. 3, § 1, num. 52; Thomas del Beno, de Offic. S. Inquisitionis, part. 1, dubit. 57; et cardinalis Petra, tom. 3, ad Constit. 18 Innocentii IV, num. 27 et seq. Quin imò uterque potest penitentem hæreticum, postquam suos ejuravit errores, ad simplicem confessarium remittere, ut ab eo absolvatur: eamque absolutionem, licet à confessario datam in foro sacramentali, prodesse etiam pro foro externo, à cujus jurisdictione promanat, rectè observat idem del Beno. Plura de ordinariâ potestate episcoporum inquirendi in hæreticos, eosque Ecclesiæ reconciliandi, congesta sunt ab Alteserrâ, de Jurisdic. ecclesiast., l. 4, cap. 3, et novissimè à P. Joanne Antonio Bianchi, de Potestate Ecclesiæ, tom. 3, lib. 1, § 10, num. 2 et 3. Plura itidem ad rem facientia legi possunt in Colloquijs Andegavensibus mensis maii 1713, q. 4, pag. 110.

IV. Hæc certa sunt. Communitè quoque doctores non tantum episcopo, verum etiam cuilibet simplici confessario facultatem concedunt absolviendi ab hæresi præ internâ et mentali, nullo exteriori signo manifestâ: absolutio quippe ab hæresi est summo Pontifici reservata solum ratione censura eidem hæresi annexæ; Ecclesia autem, sicuti non potest per se directè et immediatè præcipere aut prohibere actum merè internum, juxta commune theologorum sententiam, quam cum S. Thomâ, 1-2, q. 91, art. 4, et q. 100, art. 9, docet Suarez, lib. 4, de Legibus, cap. 12, per tot., ita non potest hæresim quæ in exteriori actu non prodiit censurâ perstringere: uti ad rem tradunt Navarra, cap. 27, num. 5; Suarez, de Censuris, disp. 4, sect. 2, et disp. 21, sect. 2; Sanchez, l. 2, in Decalogum, cap. 8, num. 1 et seq.; Bonacina, de Censuris in bullâ *Cœnæ* contentis, disp. 1, quæst. 2, punct. 2, num. 2 et 3; Barbosa, de Offic. et Potest. episcopali, part. 2, alleg. 40, num. 6 et 9, et in Collectan. ad cap. 6, sess. 24, concil. Trident., n. 50 et 51. Censuram pariter evadere possuntque pro foro conscientie ab episcopo aliove simplici confessario absolvi, qui exteriori verbo, vel facto, aliquem negaret fidei articulum, retento tamen interiori assensu circa illum: nam iste, etsi graviter contra fidem peccaret, non tamen esset formaliter hæreticus, ac propterea non irretiret censuris in hæreticos inflicis: quod bene perpendunt Lessius, de Just. et Jur., cap. 45, dub. 2, num. 41; Suarez, de Fide, disp. 14, sect. ult., num. 5; et Sanchez, cit. lib. 2, cap. 7, num. 8. In foro autem externo esset puniendus tanquam hæreticus, nec ei crederetur asserenti se interiori assensu firmiter adhæsisse veritati, cui visus est exteriori dissentire; uti prosequuntur Simanca, de catholic. Inst., tit. 15, num. 15; Rojas, tract. de Hæret., 1 part., num. 304 et seq.; et Farinæus, de Hæresi, q. 179, num. 55.

V. Sed difficultas unicè circa eum versatur qui interiori fidei articulo dissentit, siveque dissentium aliquo exteriori signo pandit, quin tamen idcirco fuerit ad forum judiciale deductus; de hoc quippe, quem hæreticum esse censurisque in hæreticos latis immodatam nemo dubitat, controversitur an, quandiu ejus delictum occultum est, possit ab episcopo pro foro conscientie absolvi. Difficultatem faciunt Tridentinum, et constitutio Apostolica que singulis annis in die *Cœnæ* Domini promulgatur. Etenim ex unâ parte Tridentinum, sess. 24, c. 6, de Reform., facultatem tribuit episcopis dispensandi in quâlibet irregulari

tate proveniente ex delicto occulto, eâ tantum exceptâ quæ oritur ex homicidio voluntario; et insuper absolviendi in foro conscientie à quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, non solum non excepto, sed nominatim expresso etiam crimine hæresis: *Licet alii episcopis... in quibuscumque casibus occultis (sunt verba Tridentini), etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diocesi suâ, per seipso, aut vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientie gratis absolvere, impositâ penitentia salutari. Idem et in hæresi crimine, in eodem foro conscientie, eis tantum, non eorum vicariis, sit permittum.* Ex aliâ verò parte summus Pontifex in prædictâ constitutione, postquam anathemate percussit omnes hæreticos, sibi uni facultatem reservat eos absolviendi. Hinc verò oritur controversia, an per hujusmodi constitutionem, quotannis renovatam, censetur derogari prælato decreto Tridentini. Enimverò extra controversiam est per illam adaptum esse regularibus aliisve privilegium, si quod antea haberint, quempiam absolviendi ab hæresi crimine: quinimò, quamvis ab ipsomet summo Pontifice, tempore jubilæi, cuilibet confessario ex approbatis à locorum ordinariis amplissima concedatur potestas omnia remittendi facio, atque in foro sacramentali quâlibet relaxandi censuras, sibi quomodocumque, etiam virtute bullæ *Cœnæ*, reservatas, per eam tamen aliasve similes concessiones, nunquam collatam censeri auctoritatem absolviendi à crimine hæresis, nisi hoc fuerit specialiter et nominatim expressum, declaravit Alexander VII, in suo decreto à nobis relato et accuratè expenso in nostrâ Inst. 4, quod est hujusmodi: *Sancitissimus Dominus noster Alexander papa VII, sub die 25 martii 1656, inherendo declarationibus alias à prædecessoribus suis factis, ad removendam omnem dubitandi occasionem, et ne circa id in posterum ullo tempore hæsitari contingat, cum crimen hæresis, præ cæteris gravissimum, specialitè notâ dignum sit; decrevit facultatem absolviendi ab hæresi, in jubileis, vel aliis similibus concessionibus, non censeri comprehensam, nisi expressis verbis concedatur facultas absolviendi ab hæresi. Et siquidem hæc facultas non exprimitur in bullâ *Cruciatæ*, idcirco Gregorius XIII jam antea dixerat neminem posse, illius tantum obtentu solvi à censurâ in quam propter hæresim incidit; quod videre est apud Emmanuelem Rodericum, in addit. ad bullam *Cruciatâ* § 9, num. 66.*

VI. Sed nihilominus specialis est ratio dubitandi num per eandem bullam *Cœnæ* sit ablata etiam episcopis potestas absolviendi ab hæresi occultâ, isdem tributa à concilio Tridentino: huic quippe existimant plerique cum Sanchez, de Matrim., l. 3, disp. 26, n. 7, circa medium, non derogari, sine expressâ ejusdem mentione, qualis in bullâ *Cœnæ* non occurrit. Accedit incredibile videri Pium IV, qui decreta concilii Tridentini approbavit, omnemque adhibuit operam ut per omnes orbis christiani provincias promulgarentur, eodem ipso anno quo hoc negotium urgebat, atque eorundem decretorum acceptationem et religiosam observationem impense commendabat, in bullâ *Cœnæ*, quam consueto more evulgavit, voluisse derogare præfato decreto episcopis favorabili; indignati enim fuissent episcopi, si audivissent se compelli ad subennâ onera sibi à Tridentino imposita, eo ipso tempore quo privabant privilegio sibi metipsis ab eodem Tridentino indulto. Cùm autem bulla *Cœnæ* etiam tum munita esset in eadem clausulis derogatoriis quibus nunc est referta, præsumendum est, per istas voluisse et velle Pontifices revocare duntaxat facultates absolviendi ab hæresi, à suis antecessoribus concessas, non verò illam quâ iustus de causis sunt episcopi à concilio Tridentino donati. Ita ratiocinatur Bannes, in 2-2, q. 41, art. 3; Aragonius, ibid., art. 4, col. 10; Hurtadus, disp. 82, sect. 2; Gutierrez, canonicar. Quæst. lib. 1, c. 15; Fagundes, in 2 præcept. Ecclesiæ, l. 8, c. 8, n. 35; Campesius, in additione ad Zacharium, de Hæresi, c. 34; Rossius, de Jubilæo

sect. 4, c. 10, § 5; Leander, part. 4, tract. 2, disp. 17, q. 45; alique, quos referunt Sanchez, lib. 2, in Decalogum, cap. 11, num. ult.; et Diana 1 part., tract. de Absolutione ab hæresi, resolut. 2.

VII. Verùm utrumque argumentum nullo labore refellunt auctores contrarii, quos citant et sequuntur Sanchez, lib. 2 moral., disp. 5, § 2, n. 22; Garcias, de Benefic., part. 11, c. 9, num. 121; Barbosa, ad dict. c. 6, sect. 24, de Reforma., et de Offic. et Potest. episc., allegat. 40, n. 5; cardinalis de Lugo, de Virtute fidei, disp. 25, sect. 5, § 1; Rosignolus, de Censuris, tom. 1, q. 1, c. 15, n. 7; Duard., in bullam Cæne, lib. 5, § 1, q. 11, n. 45; Clericus, de Possit., decis. 45, n. 4 et seq.; Anacletus Reiffenstuel, lib. 5 Decretal., tit. 7, § 7, n. 551 et seq.; alique quamplurimi. Meliori sanè, et veriori iudicio contentum isti facultatem de qua loquimur esse episcopis per bullam Cæne adeptam, et Romano Pontifici reservatam; nec multum negotii ipsis facessent argumenta in contrarium adducta. Ad primum quippe aiunt sufficienter derogari concilio Tridentino per illam generalem clausulam, in bulla Cæne contentam: *Non obstantibus Constitutionibus apostolicis, et enjunctis concilii decretis*: etenim, cum nullum, præter Tridentinum, reperitur concilium à quo data sit episcopis potestas absolvendi ab hæresi, allegata verba quibus Pontifex eandem potestatem sibi deinceps reservat, unice alludere queunt ad enuntiatum Tridentini decretum, cui in hæc parte se derogare declarat. Ad hæc, ut Papa derogat concilio Tridentino, non est necesse ut expressam faciat ejusdem mentionem, sed satis est ut aliquid statuatur quod Tridentini decretis adversetur: siquidem, cum ipsimet Tridentini Patres, cap. ult., sess. 25, de Reforma., sua decreta subjecerint iudicio et voluntati summi Pontificis: *Omnia et singula, sive quibuscumque clausulis et verbis, quæ... in hoc sacro concilio statuta sunt, declarant ita decreta fuisse, ut in his saltem semper auctoritas Sedis Apostolicæ et sit, et esse intelligatur*: idcirco Pontifex aliquid edicens contra aliquam Tridentini sanctionem, non operatur contra mentem ejusdem concilii, neque illam exerit supremam auctoritatem sibi à Christo Domino collatam relaxandi et immutandi, cum opus fuerit, quancumque legem ecclesiasticam: sed potius eo utitur arbitrio à cujus nota voluit idem Tridentinum suarum sanctionum firmitatem pendere: quod appositè expendunt Garcias, de Benefic., part. 4, c. 5, n. 51 et 55; Gonzalez, ad regul. 8 Cancell., gloss. 6, n. 120; Bonacina, de Cens., in bulla Cæne, disp. 1, q. 2, punct. 2, n. 8; et Fagnanus, in cap. Nadia, num. 86, de Concess. præbende.

VIII. Alteram quod proferunt argumentum, ut aliquid haberet roboris, in primis probandum esset quod gratis assumitur, nimirum bullam Cæne à Pio IV de more promulgatam lisdem fuisse nuntiatam clausulis que leguntur in similibus constitutionibus à posterioribus Pontificibus editis. Etenim verò enuntiatam verba: *Non obstantibus cæjunctis concilii decretis*, non leguntur in bulla Cæne promulgatâ à Martino V, que refertur à S. Antonino, 5 part., tit. 24, c. 72, neque in bulla Cæne promulgatâ à Paulo III, que est 10 inter constitutiones ejusdem pontificis, Bullar. tom. 1, quin imò cardinalis de Lugo, de Virtute fidei, cit. disp. 25, sect. 5, § 1, n. 48, testatur se ea verba non invenisse in ullâ bullâ Cæne ante Gregorium XIII, ex quo coniecit neque à Pio IV fuisse adhibita; ac proinde corruit potissimum argumentum cui plurimum fident auctores stantes pro contrariâ opinione.

IX. Deinde, cum hæc controversia non versetur circa jus, sed circa factum, nemo quippe Catholicorum dubitat potuisse Pontificem facultatem de qua agitur episcopis adimere, sed solum disputant an re ipsâ ademerit: non est ex meris præsumptionibus et conjecturis colligenda voluntas summorum Pontificum, quam ipsimet disertè explicaverunt. Etenim S. Pius V et Gregorius XIII de hæc re interrogati, indubitanter responderunt nulli præter Papam hodiè integrum esse quemquam absolvere ab hæresi, etiam occultissimâ;

eo quòd Papa per bullam Cæne ejusmodi facultatem sibi reservet: sicuti totidem verbis refert Navarrus, Man. c. 27, n. 275, addens, ab lisdem Pontificibus ne cardinali quidem summo penitentiario fuisse talem facultatem tributam, nisi multis limitationibus conscriptam. Præterea in Vita S. Francisci Salesii, descriptâ à Petro Hyacintho Galliziâ, lib. 2, cap. 52, atque in aliâ alterius auctoris, relatâ à Gobat, theologice Experim., tract. 7, cas. 8, n. 570, legitur eum ad episcopatum promotum, coram Clemente VIII examen subisse promovendis ad episcopatum ab eodem pontifice indictum, atque inter questiones eidem propositas de hæc fuisse à Pontifice interrogatum: *Possentne episcopi ab hæresi absolvi*. Respondit Salesius: *Posse, virtute facultatis lisdem factæ à Tridentino*. At, aliam sibi mentem, aliam esse voluntatem mox subiecit Pontifex. Ad quod Salesius: *Significum hæc est mens sanctitatis vestræ, eidem acquiesco, atque è meâ sententiâ recedo*. Idem, nec semel, decisum est à sacris Urbis congregationibus quarum ministerio solent Pontifices mentem suam manifestare. Ita quippe declaratum à sacrâ congregatione S. Officii testatur Penia, Romane rote auditor, in Notis ad Eymericum, 5 p., q. 92, comment. 141, § Equidem; et cardinalis Albitius, qui ejusdem congregationis assessoris munus obierat, in suo tract. de Inconst. in fide, c. 25, n. 5 et seq. Idem responsum datum à sacrâ congregatione concilii, narrat Fagnanus, in cap. Quoniam, num. 29, de Constitutionibus, et in Cap. Dilectus, n. 50, de tempor. Ordinari.; ac cardinalis Petra, in Comment. ad const. 18 Innocentii IV, tom. 5, n. 19 et seq. Quocirca Suarez, qui in tract. de Censuris, disp. 21, sect. 5, n. 5, probabilem censuerat opinionem episcopis favorabilem, cum postea diligentius expendit allegata summorum Pontificum sacrarumque congregationum responsa, è priori sententiâ recessit, et in tract. de Fide, disp. 21, sect. 4, n. 15, apertè docuit nullâ probabili ratione posse hodiè astrui episcopis potestatem absolvendi ab hæresi. Et cardinalis de Lugo, cit. sect. 5, § 1, n. 46, post questionem in utramque partem versatam, eadem respiciens decreta, concludit: *Nisi moraliter certa est Pontificis mens, et sensus Romane curiæ, in quâ omnes Pontificis ministri pro certo supponunt singulis annis deinde eam facultatem episcopis auferri, et eâ solum de causâ, ad eumque finem additâ esse in bullâ Cæne verba illa quibus reroantur facultates, concessæ etiam per cæjunctis concilii decreta*. Ac denique Fagnanus, in cit. cap. Dilectus, n. 51, postquam indicatam retulit declarationem editam à sacrâ congregatione concilii, ait: *Unde frustra nonnulli ex recentioribus theologis hæc articulum in controversiam adducunt, cum habeantur claram determinationem sacræ congregationis*.

X. Sed majorem adhuc firmitatem huic sententiæ adjecit Alexander VII, cum die 24 septembris 1665 hæc inter ceteras propositionem præscripsit: *Sententiâ asserens bullam Cæne solam prohibere absolutionem hæresis, et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentinâ, in quâ de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18 Julii, in consistorio sacræ congregationis eminentissimorum cardinalium visa et tolerata est*. Fatemur equidem damnationis telum non directè confodere opinionem asserentem episcopis auctoritatem absolvendi ab hæresi occultâ, sed solum directè perstringere quorundam audaciam et imposturam, qui, ut eandem opinionem validissimâ fulcirent auctoritate, in vulgus jaçebant eam, à sacrâ congregatione examinatam, omnem evasisse censuram; uti advertunt Salmanticensis, in Cursu morali, tom. 4, tract. 18, de Privilegiis, c. 4, § 1, n. 165; et Milante, exerc. 5, in tertiam propositionem damnatam ab Alexandro VII, pag. 19. At nihilominus nemo facile indicabitur damnationis ictum grave vulnus indirectè infixisse etiam opinioni quam sui auctores prædictâ imposturâ tuebantur: parum enim sollicitus fuisset Pontifex de dræcipuo evertendo argumento quo ea fulcebatur

opinio, si illam quoque modo probabilem ac tolerabilem reputasset; quemadmodum ratiocinatur Dominicus Viva, in eadem tertiam propositionem Alexandri VII, rectè inde inferens præfatam opinionem e sua probabilitate, si quam antea haberet, plurimum saltem fuisse deturbatam.

CAPUT V.

Alia emergunt argumenta, quibus speciatim assultit nonnulli euctores Gallicani, facultatem absolvendi ab hæresi, quam alii abbatum hæud difficulter admittunt, in sua nationis episcopis intactam perseverare assererent.

I. Potestatem de qua hætenus disserimus, aliis innixi argumentis, suæ gentis episcopis vindicare conantur plures doctores Galli, quos sequuntur Tournely, seu, verius, continuator Theolog. mor. ejusdem, tom. 2, tract. 3, de Censuris, p. 4, pag. 471, edit. Venet.; et Pontas, verb. *Casus reservati*, cas. 4. Aliqui enim, teste Thomassino, de vel. et nov. Eccles. Discip., p. 1, l. 2, c. 13, n. 8, § *Accessit*, cum in Galliarum præsules derivatam volunt à consuetudine, tacito Romani Pontificis consensu roboratâ, quæ jamdiu obtinuit ut episcopi occultos hæreticos in foro sacramentali absolvant: *Absolvunt tamen ab hæresi (ait Thomassius) episcopi Galliarum, non contradicente, sedque, ut ex regulis juris ipsi interpretantur, consentiente Pontifice.* Alii verò, cum Gibert in suo tract. de Usu Ecclesie Gallicanæ in materiâ censurarum, tit. 17, idè per bullam Casæ non revocantam defendunt Gallicanis episcopis auctoritatem absolvendi ab hæresi occultâ, iisdem concessam à Tridentino, quia præfata bulla, ut ipsi aiunt, et pluribus senedere conatur Gibert, nunquam fuit in Galliis recepta.

II. Verùm neque ejusmodi argumenta tanta sunt efficacitatis, ut illud evincant quod prædicti auctores contendunt: etenim, quod spectat ad non acceptationem bullæ Casæ, mirum est non vidisse Gibertum ejusmodi argumentum in ipsum retorqueri: nam, sicuti in Galliis, uti Gibertus ejusque assecla aiunt, neque promulgata neque usu recepta unquam fuit bulla Casæ, ita pariter, iisdem asserentibus, nec publicitatem nec receptum ibidem fuit concilium Tridentinum quoad decreta respicientia disciplinam: *Episcopi illarum regionum, in quibus concilium Tridentinum adhuc receptum non est, non possunt nisi hæc facultate concessâ in hoc decreto, scilicet cap. 6, sess. 24, de quo disputabatur, rescriptis sacra congregatio concilii, apud cardinalem de Lugo, cit. disp. 25, sect. 3, § 1, n. 54.* Equidem cum facultas absolvendi ab hæresi occultâ unicè ex concilio Tridentino in episcopos dimanaverit, non potuit illam participare qui Tridentino aditum in suam diocesim occulsi; neque æquum est ut id commodi ex concilio reportent qui ejus onera subire detrectant: quemadmodum cum eodem de Lugo ad rem prosecuntur doctores congesti à Sanchez, cit. l. 2, in Decalogum, cap. 11, atque à Barbosa, ad cit. c. 6, sess. 24, n. 3.

III. Quod verò atinet ad consuetudinem, tacito Romani Pontificis consensu approbatam, quam in plerisque Galliarum diocesis jamdiu obtinuisse nititur Thomassius, ut eorundem præsules passim ab hæresi crimine sots subditos absolvant: Thomassinum confundere suspicamus hæresim occultam, de qua est questio, cum hæresi ad episcopi forum jam deductâ, à quâ jam præsumimus jus esse cuilibet episcopo respicientem rem in utroque foro absolvendi. Hanc porro suspicionem nobis injiciunt comitia cleri Gallicani, anni 1585 ab eodem Thomassino indicata, quæ, teste de Taix, communi suffragio rogandum stantur Pontificem, ut episcopis eorundem officialibus veniam daret absolvendi hæreticos ad Ecclesie catholice gremium redeuntes: necessarium etenim non fuisset hanc facultatem pro omnibus regni episcopis à Pontifice efflagitare, si jam plerique illam consuetudine aliove modo à se acquisitam ibidem exercebant. Idem privilegium quod omnibus concedi

exoptârunt cleri comitia, non diu antea sibi fieri curaverant Patres conciliorum provincialium Rothomagensis, anni 1581, et Turonensis, anni 1585. Primi siquidem, postquam decretum ediderant quo astruebatur episcopis potestas absolvendi ab hæresi, iisdem à Tridentino tributa, re meliùs consideratâ, eam potestatem, post bullam Casæ, dubiam saltem atque incertam agnovissent, ac proinde sibi fieri à Pontifice postulârunt, ita ad Gregorium XIII scribentes: *Circa decretum de casibus reservatis, ubi dicitur ex concilio Tridentino episcopos absolvendi ab hæresi, videtur contra bullam de Casâ Domini, et reservationem factam per dominos pios IV et V. Sed plures potius navesunt in hæresi quàm propter eam militant ad Sedem Apostolicam; et interea, diu mittitur, et expectatur absolutio, nulla incidere possunt tentationes et mutationes. Ideo humillimè supplicat episcopi ut dignetur sua sanctitas illis potestatem ex decreto Tridentino concedere. Hisce verò precibus indulgentium censuit Pontifex, sed solum ad tempus, rescribens: *Pro necessitate provincie concedatur ad tempus hæc facultas absolvendi, juxta decretum concilii Tridentini, cui magis rursus fuerit: tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1266.* Patres autem Turonenses, eodem tom. 10, col. 1595, in synodi præmissio, c. 2, sanxerunt: *A sua sanctitate, cujus iudicio et censuræ omnia in præsentî concilio sancita et definita subjiciuntur, supplicet synodus, quàm potest efflagitât obviare ut episcopis provincie corumpere vicariis, officialibus et parochianis, facultatem ab hæresi absolvendi ac hæreticos Ecclesie restituendi iis interdictum concedere dignetur; quo facilius hæresis labe infecti, eadem ejerata, ad Ecclesie catholice gremium revertantur.* Habemus igitur viginti Patres Gallos, septem videlicet qui concilio Rothomagensi, et tredocim qui Turonensi, vel per se, vel per suos procuratores interfuisse, præter plures abbates et procuratores capitulorum qui eorundem concilio decretis subscripsere, quibus persuasum fuit, virtute bullæ Casæ, vetitum sibi esse uti facultate episcopis factâ à Tridentino, et occultos hæreticos sine speciali Pontificis veniâ Ecclesie restituere. Idem universim sensiant aliarum nationum episcopi, qui non adsint hæreticos à censurarum nexu absolvere sine speciali privilegio summi Pontificis, à quo illud et petere et impetrare solent: quod de episcopis Germaniæ testantur Gobat, theol. Exper., tract. 7, cas. 8, n. 571; et Reiffenstuel, ad cit. tit. 7, l. 5 Decret., n. 397; de episcopis verò degentibus in Angliâ, libernâ et Hollandiâ, refert Ardekin, Theolog. tripart. tom. 2, p. 2, tract. 2, cap. 5, § 1, 5 et 6.*

IV. Judicent nunc alii antistites an ipsi valeant, sine temeritatis notâ, tot illustrium et amplissimorum presulum exemplis contraire, eamque auctoritatem sibi arrogare atque etiam in synodo oscitare, quam primæ Sedi reservatam sacre Urbis congregationes ac ipsimet summi Pontifices non semel declarârunt, omnesque ferè theologi, sacrorum canonum periti, paucis quibusdam exceptis, episcopis per bullam Casæ ablatam doceant. Neque quoad hoc postpositos se credant inquisitoribus, sicuti nonnulli episcopos conqueri audivimus, quasi inquisitoribus illa detur facultas quæ ipsis designatur. Etenim, uti jam prænotavimus, aut sermo est de hæretico ad forum judiciale deducto, sive spontè suum delictum ad idem forum deferente; et tam episcopum quàm inquisitor potest illum pro utroque foro absolvere, et in Ecclesie gremium recipere: aut sermo est de hæretico occulto; et istum neque episcopum, neque inquisitor potest solvere à vinculo excommunicationis quâ coram Deo atque in foro conscientie est innodatus: ac propterea cardinalis Albitius, cit. c. 25, n. 16, opportunè, et fortassè ad prædictam præoccupandam episcoporum querimoniam, scripsit: *Quod dicitur est de episcopis, idem dicendum est de inquisitoribus, qui nullo modo habent facultatem absolvendi hæreticos in foro conscientie: idemque animadvertit cardinalis Petra, loc. cit., n. 28, tom. 3, pag. 180, inquit: Quamvis autem tu-*

quisitores ab heresi in foro judiciali absolvere possint, et iatis absolutio pro utroque foro suffragetur, uti dixi, in foro tamen conscientie ejusmodi facultatem nec habent, nec expedit ut habeant. Equidem non ignoramus quod refert Pallavicinus in Hist. Conc. Trid., l. 25, c. 10, n. 4, optasse nimirum oratores Hispanos et Lusitanos ut in eo ipso decreto, c. 6, sess. 24, quo data est episcopis potestas absolvendi ab heresi occultâ, prohiberentur eidem hæc potestate uti in regnis et locis ubi est tribunal Inquisitionis; et quo plerique conjiciunt inquisitoribus Hispaniæ et Lusitanicæ idem jus jam antea fuisse quod à Tridentino fuit etiam episcopis concessum; secus quippe, aiunt, nulla fuisset ratio cur prefati oratores vellet à decreto excipi loca in quibus viget tribunal Inquisitionis. Scimus præterea nonnullos doctores congestos à Dianâ in Edit. coord., l. 3, tract. 8, resol. 19 et 20, optari eandem facultatem in hisdem inquisitoribus etiamnum perseverare. Verum, quidquid sit, an inquisitores, præsertim Hispaniæ et Lusitanicæ, auctoritatem unquam habuerint absolvendi in foro sacramentali ab heresi occultâ, quod probabilis negat Thomas del Bene, de Offic. S. Inquisit., p. 1, dub. 57, n. 11 et seq., certum est eam per bullam Cœne esse revocatum, nec posse ab isdem usurpari, nisi speciale privilegium obtineant à Sede Apostolicâ: quemadmodum ex his quæ de episcopis diximus planè deductur, alisque allegatis docent Barbosa, de Offic. et Potest. episc., alleg. 40, n. 28; del Bene, n. 15 et seq.; ac cardinalis Petra, cit. loc., num. 29.

CAPUT VI.

Eadem jura Romani Pontificis læduntur etiam per synodalem constitutionem infliquentem degradationis poenam clericis quorundam atrociorum criminum reis.

I. Tam in antiquis quàm in nuperis synodis, quò magis clerici à delictis deterreantur, recensentur poenæ canonice in delinquentes infligenda, et fit specialis mentio degradationis, cui sunt obnoxii quorundam atrociorum criminum rei. Hæc prudenter sanè et laudabiliter in synodis inseruntur: sed iterum periculum hic est ne episcopus, cum degradationem clericis hujus aut illius delicti sentiens comminatur, suæ potestatis terminos prætergrediatur, et jura invadat Romani Pontificis; quod quâ ratione contingere queat, patecis ostendimus.

II. Ad eò indecens semper et probrosum visum est sacris addi ministeriis hominem non integræ famæ, ut qui grave scelus admisit, in exteriorum fidelium offensionem incurrens, si laicus adhuc sit, juxta vetustissimas et sanctissimas Ecclesiæ leges. In perpetuum arceri debeat à sacris suscipiendis ordinibus; si verò jam fuerit inter clericos cooptatus, sit è clericis gradu dejectus. Primum ex apostolo Paulo tradit Augustinus, tract. 41, in Joann., n. 10, tom. 5 oper., p. 2, col. 575, ubi, præmissâ distinctione inter leviores culpas quæ peccata vocat et graviora flagitia quæ crimina appellat, ea singulatim enumerat quorum Apostolus prorsus insontes esse voluit sacris imbutandis ordinibus: *Apostolus Paulus, quando elegit ordinandos vel presbyteros, vel diaconos, et quicumque ordinandus est ad præposituram Ecclesiæ, non ait: Si quis sine peccato est; hæc enim si diceret, omnis homo reprobareretur, nullus ordinaratur; sed ait: Si quis sine crimine est, sicut est homicidium, adulterium, atque immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, et cætera hujusmodi.* Alterum prescribitur innumeris canones, è quibus paucos exhibemus. Canon 25 ex apostolicis, ex Recensione Coelerii, statuit: *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione aut perjurio, aut furto captus est, deponatur; non tamen communionem privetur; et canon 30: Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus per pecuniam hæc obtinuerit dignitatem, deiciatur et ipse, et ordinator ejus, et à communionem modis omnibus abscondatur.* S. Basilius, epist. ad Amphitochum, de Canonibus, cap. 3, tom. 3

oper., p. 271: *Diaconus post diaconatum fornicatus, diaconatu ejectionem quidem, sed in laicorum detrusus locum à communionem non arcebitur.* Concilium Aurelianense III anni 538, can. 7: *Si quis adulterasse, aut confessus fuerit, vel convicius; depositus ab officio, communionem concessâ, in monasterio toto vitæ suæ tempore retrudatur.* tom. 2 Collectionis Harduini, col. 1423. Et ibidem, can. 8: *Si quis clericus furtum, aut falsitatem admisit, quia capitalia et ipsa sunt crimina, communionem concessâ, ab ordine degradatur.* Ex his aliisque hujus generis multis quæ in antiquis synodis passim occurrunt, non solum crimina addicimus, propter quæ clericis gradu deturbabantur, sed etiam colligimus ejectionem è clericali gradu minore fuisse poenam quàm esset segregatio è consortio fidelium, seu excommunicatio; aliquos enim audivimus è gradu deponendis, quin tamen ideò essent communionem privandi; quod adhuc claris liquet ex can. 29 apostolorum, ubi clericus ordinis ministerium exercere præsumens à quo esset depositus, veluti gravioris criminis reus, severiori anathematis poenâ plecti jubetur: *Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus depositus justè super certis criminibus, ausus fuerit atrectare ministerium dudum sibi commissum, hæc ab Ecclesiâ penitus abscondatur.* Placuit autem id obiter animadvertere, ut vel ex hoc appareat quàm gravis poena sit excommunicatio, quàm majores nostri longè leviorum existimarent ejectionem è gradu, atque hæc regulari ter illi præmiserunt, ut delinquentes clericos corrigerent: neque faciles fuerunt in ferendâ anathematis sententiâ, quam plerique nostri temporis antistes in synodaliu decretorum transgressores immoderatè quandoque decernunt; de quo abusu plura suo loco.

III. Quamquam porrò insequentis ætate nonnihil remissa fuerit antiquæ disciplinæ severitas, non tamen exolevit degradationis poenâ; sed etiamnum viget et fertur in clericos aut ejuisdem atrocioris criminis eos, aut inmendabiles. Hanc poenam theologi morales et canonistæ sæpè confundunt cum simplici depositione: sed reverè, licet fortassè antiquioribus Ecclesiæ seculis nullum intercederet inter utramque liserimen, attamen illud aut induxit, aut jam indutum agnovit Clemens III, sive (ut habetur in Collectione quâ utimur) Coelestinus III, in cap. *Cum non ab homine*, 10, de Judicis, ubi clericum homicidii, furti, perjurii, seu alterius gravi criminis legitime convictum, primo jubet deponi, deinde excommunicari, et, crescente contumacia, anathematis, hoc est, solemnioris excommunicationis, cum excommunicatione, nuncrone ferri; ac demum, si in profundum malorum venerit, degradari, seu curiæ seculari puniendum tradi, præcipit. Differentia verò inter simplicem depositionem et degradationem, in hoc sita est, ut scilicet per simplicem depositionem clericus perpetuò quidem remouetur à suscepti ordinis exercitio, aut ab officio, et Ecclesiasticæ jurisdictionis usu, aut à beneficio, aut demque ab ordine simul, officio et beneficio; non tamen spoliatur privilegio canonis et fori, sed remaneat subjectus foro ecclesiastico, neque ullâ ratione subiciatur jurisdictioni laicali: quod ex modo cit. cap. *Cum non ab homine*, inferunt Abbis in cap. *At si clerici*, 4, § *De adulteris*, n. 2, de Judicis; Suarez, de Censuris, disp. 50, sect. 1, n. 8; Engel, ad tit. 37, l. 5 Decret., n. 41; Wiestner, ibid., n. 75; Schmalzgrueber, n. 135; nec obscurè etiam inle colligitur, quòd clerici depositi plerumque à sacris canonibus jubeantur detrudi in arctum monasterium, sicuti de sacerdote revelante peccatum sibi in sacramentali confessione manifestatum statuit Innocentius III, in cap. *Omnia utrusque sexis*, de Pœn. et Rem.; nemo enim facile credit sacerdotem in monasterium detrusum esse extra forum ecclesiasticum, et laicali jurisdictioni obnoxium. At per veram degradationem clericus non solum arcebitur in perpetuum ab omni ecclesiastico ministerio, omnique privatur ecclesiastico officio et beneficio, verum etiam exiatur privilegio fori, et

subjicitur potestati seculari, à quà post degradationem judicari, in carceres detrudi, secundùm leges civiles puniri et condemnari potest, perinde ac si esset laicus. Ante degradationem tamen *realem et actualem* retinet privilegium canonis, ita ut injuriis violentas manus in clericum solum *verbaliter* degradatum, et nondùm *actu* traditum curiæ seculari, incidat in excommunicationem, can. *Si quis suadente*, 10, q. 4, quod docent Glossa in cap. *Degradatio*, verb. *Privilegio*, de Pœnis, in 6; Panorm., in cap. *Ad abolendam*, n. 11, de Hæreticis; Barbosa, in cit. cap. *Degradatio*, n. 9; Wiestner, ad cit. tit. 37, l. 5 Decret., n. 78.

IV. Enimverò duplicem degradationem distinguit Bonifacius VIII in cit. cap. *Degradatio*; unam vocat *verbalem*, et est ipsa prolatio sententiæ per quam iudex ecclesiasticus clericum ejicit è gradu, et foro laicali addicit; aliam nominat *actualem*, seu *realem*, et est actus ipse, seu sollemnis cæremônia, quà episcopus clericum, verbalis sententiâ ante degradatum, sacris spoliat insignibus, et reipsâ tradit curiæ seculari. Degradatio verbalis olim fiebat in provincialibus episcoporum synodis, ad quas presbyterorum aliorumque Ecclesiæ ministrorum criminales causæ referebantur, ut ibidem discuterentur et deciderentur, juxta canonem quintum Nicænum. Verùm, cum haud faciliter, et quolibetque opus erat, ejusmodi synodi congregarentur, propterea, ne clericorum enormia facinora diù manerent impunita, in concilio Carthaginensi II anni 590, can. 10, relato à Gratiano, can. 4, 13, q. 7, statutum est ut in posterum quæcumque clericorum causæ etiam extra synodum agitari et terminari possent; hæc tamen adjectâ limitatione, ut, si ageretur de delicto exauctorationis sententiam merente, hæc in episcopum non nisi à duodecim, in presbyterum à sex, in diaconum à tribus simul congregatis episcopis ferre posset: quem canonem renovavit concilium Carthaginense III anni 597, can. 8, relato eadem causâ, et q. can. 5, ac proinde concilium Hispalense II anni 619, can. 6, relato pariter à Gratiano, cit. loc., cap. 7, ait: *Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest*. Statutum à priscis canonibus episcoporum numerum ad verbalem degradationem clericorum majorum ordinum præscripsit etiam Bonifacius VIII, in cit. cap. *Degradatio*; solumque permisit ut clerici minorum ordinum possent solâ proprii episcopi sententiâ exauctorari. At, quoniam nonnulli maledicti Ecclesiam calumniabant, quasi tot episcopus ad degradationis sententiam requireret, quot haud faciliè possent congregari, ut tali pacto majoribus clericis, quocumque enormi flagitio conspurcatis, impunitatem daret, quod videre est apud Boehmerum, Jur. eccles. protestantium, tom. 5, tit. 37, de Pœnis, n. 118, cumque insuper cæ re conquesti essent etiam principes Germaniæ, qui inter centum gravamina, quibus levamen et remedium afferri ab Adriano VI summo pontifice postulaverant, hoc art. 12 exposuerant: *Et tandem, ut in peccatis maleficusque perpetrandis magis adhuc foveantur, præter omnem æquitatis rationem, aliquatenus interdictum est archiepiscopis et episcopis, ne malefactores hos publicè criminali judicio reos agere possint, nisi prius degradatos: id quod tantis sumptibus tantæque pompæ celebrari oportet, ut propterea perquam rarissimum uncti illi malefactores meriti plectantur pœnâ: idcirco Tridentini Patres, sess. 13, c. 4, de Reform., ad obstruendum os malignantium, sanxerunt ut deinceps liceret episcopo per se, vel per suum vicarium generalem, ad verbalem clericis degradationem in casibus in quibus aliorum episcoporum presentium in numero à canonibus definitò requiritur, etiam absque illis procedere; adhibitis tamen et in hoc sibi assistentibus totidem abbatibus, usum mitræ et baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate aut diocesi reperiri et commode interesse possint; alioquin aliis personis in ecclesiasticâ dignitate constitutis, quæ etate graves, ac juris scientiâ commendabiles existant. Ejusmodi porrò sive abbates, sive*

alias personas in ecclesiasticâ dignitate constitutas, non adhiberi tanquam meros consiliarios, sed esse iudices assessores quibus competit suffragium decisivum, rectè docent Suarez, de Censuris, disp. 50, sect. 1, n. 20; et Barbosa, ad cit. c. Tridentini, n. 8; sunt enim sufficiti in locum episcoporum, quos veros fuisse iudices constat ex allegatis iuribus, et adhuc clariùs ex cap. 3, de Sententiâ et Re judicatâ, ubi dicitur: *Non potest quemquam à sacerdotali gradu (nisi iustus ex causis) concursu sacerdotum sententiâ submovere: quin imò ex hoc textu inferri arbitrantur Maranta, de Ord. jud., part. 4, dist. 11, n. 71; Barbosa, de Offic. et Potest. episc., alleg. 110, n. 8; Reiffenstuel, ad cit. tit. de Pœnis, n. 44; Schmalzgrueber, ibid., n. 146, aliique ab his citati, necesse esse ut in degradationem presbyteri, diaconi, vel subdiaconi, omnes predicti, episcopo assidentes, unanimiter consentiant.*

V. Post degradationem verbalem, si procedendum sit ad *realem*, clericus degradandus, sacris vestibus indutus, ac si celebraret, vel, si infra sacerdotium sit constitutus, alium sui ordinis actum exercere debet, adducitur ad episcopum, præsentibus aliis episcopis, seu abbatibus aliisque, qui degradationis sententiam protulerunt, atque adstante etiam iudice seculari: episcopus verò eum gradatim exiit singulis ordinum insignibus, incipiens ab illo quod eidem in ordinatione ultimo loco traditum est, cæterisque adhibitis cæremoniis quæ præscribuntur in cit. cap. *Degradatio*, et habentur in Pontificali Romano: quibus expletis, degradatum tradit iudici seculari, secundùm laicorum leges, puniendum; sed simul eundem iudicem seriò atque ex animo rogat, ut sententiam moderari, atque à pœnâ sanguinis abstinere velit: sicuti habetur in cap. *Novimus*, 27, de verb. Significat. Eadem cæremoniæ et sollemnitates, juxta laudatam decretalem Bonifacii VIII et Pontificale Romanum, essent adhibendæ in actuali degradatione clerici minorum ordinum, aut etiam prima tonsuræ; sed multis saltem in locis, teste Van-Espen, Jur. Eccles. univ., p. 5, tit. 11, c. 2, n. 61 et seq., quoad clericos ejusmodi non sunt in usu.

VI. Actualis degradationis, per quam clericus sacerdotali et clericali dignitate denudatur, et quasi redigitur ad laicalem conditionem, rudimenta habemus in novellâ 85, ubi Justinianus imperator ait: *Illud palam est, si reum esse putaverit eum qui convenitur, provincie præses, et pœnâ judicaverit dignum: prius hunc spoliari à Deo, amabili Episcopo, sacerdotali dignitate, et ita sub legum fieri manu. Verum Gothofredus, ad leg. 59, tit. 2, l. 16 Cod. Theodosian., observat clericos exauctoratos non semper tum fuisse traditos curiæ seculari, ut afficerentur morte, vel aliâ capitali pœnâ, uti nunc fit, sed ut jam dejecti ab ecclesiasticâ gradûs honore, ac clericalibus eorum prerogativis, addicerentur curiæ, id est, collegio alcujus civitatis, in quo, perinde ac laici, subire cogentur officia ad quæ ceteri cives tenebantur: ipsis autem, utpote qui se indignos præbuerant clericatu, et ob morum improbitatem fuerant ex Ecclesiæ ministrorum albo expuncti, plerùmque demandabantur humiliora magisque abjecta curiæ ministeria, usque in perpetuum addicebantur, ut tali pacto omnem amitterent spem pristinum recuperandi in Ecclesiâ gradum. Quare Honorius imperator eam tulit legem quam Gothofredus exornat, ubi de clericis ab officio depositis in hunc modum statuit: *Quemcumque clericorum indignum officio suo episcopus judicaverit, et ab Ecclesiæ ministerio segregaverit, aut si qui professum sacræ religionis sponte dereliquerit, continèd sibi eam curia vindicet, ut liber illi ultra ad Ecclesiam recursum esse non possit: et pro hominum qualitate, et quantitate patrimonii, vel ordini suo, vel collegio civitatis adjungatur, modò ut quibuscumque appti erunt publicis necessitatibus obtineatur.**

VII. Sed, ut res tunc se habuerit, hodiè nullus clericorum solemniter degradatus reipsâ traditur curiæ seculari, nisi qui ob gradua delicta meretur pœ-

nam capitale. Quin imò non ob quodlibet crimen cui est à legibus inflicta pœna ultimi supplicii, potest clericus exautorari, et seculari foro subijci; sed debet esse crimen cui à jure communi ecclesiastico, aut à pontificis sanctionibus sit expressè et nominatim annexa degradationis pœna. Ejusmodi autem crimina sunt: primò, hæresis, et multò magis apostasia à fide, saltem cum quis in illam relapsus, aut in eà pertinax est, cap. *Ad abolendam*, § *Præsentis*, cap. *Excommunicamus*, 1, § *Damnati*, de Hæreticis, cap. *Quoniam*, et cap. *Super eo*, eod., in 6. Inter hæreticos vero magis adhuc specialiter actuali degradatione puniendi decernuntur negantes mysterium sanctissimæ Trinitatis, vel Christi Domini conceptionem operâ solius Spiritus sancti, seu intactam Desparæ virginitatem, aut ejusdem Christi Domini mortem, juxta constitutionem Pauli IV innovatam à Clemente VIII, const. 97, Bullar. tom. 5; secundò, falsificatio litterarum apostolicarum, cap. *Ad falsariorum*, 7, de Crimine laici, et cap. *Novimus*, 27, de verb. Signific. ; tertio, gravis contumelia, vel calumnia proprio episcopo illata, seu structe eidem insidie, et in ejus necem conspiratio, can. *Si quis*, 14, q. 1. Quia tamen plerique auctores, ac præsertim Glossa in cit. cap. *Novimus*, verb. *Tradatur*; Panormitanus, in cap. *At si clerici*, de Judiciis, n. 37; et Sylvester, verb. *Degradatio*, n. 4, docent non posse clericum ob ejusmodi crimen degradari, nisi fuerit incorrigibilis, si eorum doctrina admittatur, non poterit illud recenseri inter specialia delicta que in præsens enumeramus: nam, ut ad rem adverti Oliva, de Foro ecclesiastico, p. 2, q. 12, n. 14, quæcumque alia enormia clericorum flagitia poterunt actuali degradatione annodaverit, si in illis clerici obstinatè perseverent, quod paulò inferius declarabitur. Quartum est quod vulgari nomine dicimus *assassinium*, cap. 1, de Homicidio, in 6; quintum est nelandum crimen, frequentatum, hoc est, non semel tantum commissum, ex constitutione 95 S. Pii V, quæ incipit *Horrendum*, tom. 4, p. 5 Bullar., pag. 33; sextum est sollicitatio ad turpia in confessione sacramentali, si enim cum aggravat peculiare quedam circumstantiæ, sacerdos illius reus degradari permittitur in constitutione 54 Gregorii XV, Bullar. tom. 5. Notandum tamen quòd ab eo tempore que hæc constitutio edita fuit, nullum exemplum repaïre datum est, quo hujusmodi sollicitationis, cum circumstantiis etiam quantumcumque aggravantibus, reus degradatione punitus, et foro seculari traditus fuerit; quod etiam observat cardinalis Albitus, in cit. tractatu de Inconstantiâ in fide, p. 1, c. 15, n. 15. Unde constitutio ipsa ad terrorem præcipuè intuentium facta fuisse videtur. Septimum est celebratio missæ, aut exceptio confessionis sacramentalis temerè presumpta ab eo qui sacro presbyteratus ordine non est initiatus, ex constitutionibus Clementis VIII atque Urbani VIII, à nobis innovatis in nostrâ constitutione 79, nostri Bullar. tom. 1, pag. 342. Octavum est fabricatio, tonsio, aut adulteratio monete auree, vel argenteæ, ejusque adulterate erogatio, vel expositio in regnis, provinciis, et civitatibus Italiæ, ex constitutione Urbani VIII, quæ incipit: *In supræma*, Bullar. tom. 4. Nonum est sacrilegium et execrabile furtum sanctissimæ Eucharistiæ, sive cum sacra pyxide, sive sine illâ, quis sacram hostiam surripiat, et apud se retinere, aut aliò transferre præsumat, juxta constitutiones Innocentii XI et Alexandri VIII, à nobis confirmatas in nostrâ constitutione 39, nostri Bullar. tom. 1, pag. 314. Decimum est illius criminis qui abortum foetus animati vel per se, vel per alium procurat, effectus sequente, ex constitutione Sixti V, quæ incipit: *Effrenatam*. Diximus autem foetus animati, licet Sixtus pari jure habendum statueret inanimati ac animati foetus abortum, quia Gregorius XIV, per aliam suam constitutionem, quæ incipit: *Sedes Apostolica*, Sixtinam prædictam moderando, illius sanctionem ad abortus foetus animati restrinxit, et hoc etiam casu facultatem absolvendi ab incurâ

excommunicatione, quam Sixtus Apostolicæ Sedi reservaverat, locorum ordinariis concessit.

VIII. Undecimum ab aliquibus recensetur maleficium, seu sortilegium, ex quo unius aut plurium personarum mors secuta comprobatur; hujusmodi cum maleficii seu sortilegii reus, etiam primo lapsu, curiæ seculari tradendus decernitur in constitutione 46 Gregorii XV, datâ die 20 maii 1623, quæ incipit: *Omni potens Dei*, Bullar. tom. 3. Verùm hæc constitutio de clericorum degradatione non loquitur, ut observat et probat cardinalis Albitus, in dicto tractatu de Inconst. in fide, p. 1, c. 32, n. 150. Nos autem hic agimus de clerici degradatione, ejusque traditione archiepis seculari. Duodecimum pariter ab aliquibus numeratur polygamia, cum quis nimirum, falsum professus nomen et cognomen, uxore vivente, aliam ducit; quem scilicet Urbanus VIII per suam constitutionem, quæ incipit: *Magnum*, die 20 junii 1637 editam, curiæ seculari tradendum sanxit. Sed, cum nec in eà constitutione degradationis mentio ulla fiat, evidens est clericos in ipsâ comprehensos non esse. Præterea dici potest hanc etiam constitutionem ad terrorem potissimum editam fuisse; siquidem congregatio S. Officii anni 1647, nimirum, vix annis decem ab illius promulgatione elapsis, ab archiepiscopo Beneventano interrogata quâ pœnâ puniendus esset polygamus, ita respondit: *Polyganorum pœna, si falsos testes ad suam liberum statum comprobandum non induxerint, post abjuracionem de vehementi, solet esse damnatio ad triennes per quinquevniun; si vero induxerint, per septennium. Falsi testes ipsi quodè damnantur ad triennes per quinquevniun, aut brevius tempus, pro delicti sui qualitate*.

IX. Præter præmissa igitur nominatim excepta, alia etsi æquè gravia, aut etiam graviora clericorum scelera, tum demum actuali degradatione vindicari, permittit Cornelius III, in cit. cap. *tam non ab homine*, de Judiciis, cum clericis, depositis et excommunicationis pœnas antea coercitus, non respicit, sed in *profundam malorum veniens contentum*: tunc quippe (ut textus loquitur) *cum Ecclésiæ non habeat ultra quod faciat, ne possit esse ultra prædiorum plurimorum, per secula non comprehendis est potestatem*. At nihilominus plures doctores ista hæc decretalem interpretantur, ut per eam nimirum prohiberi opponitur ne clericus parricidii, homicidii insidiosii, aut sacrilegii, vel alterius atrocissimi criminis reus, prædictis pœnarum gradibus non servatis, statim tradi possit curiæ seculari. Ita ad præd. cap. docet Ancharanus, n. 10; Alezius, n. 22; Martinus del Rio, Disquis. magic. l. 5, sect. 16, § *Si quævis quid iudicij liceat*, alique relati à Feriaccio, Prax. crim. q. 8, num. 31.

X. Verùm communis doctorum sententia indubitanter affirmat ad actualem clerici cujuscumque criminis rei degradationem, præter enumeratos casus, à jure specialim expressos, non posse procedi, nisi ille sit incorrigibilis, hoc est, ut à Celestino audivimus, nisi Ecclesiæ monita, sibi que gradatim inflictas canonicas depositionis et excommunicationis pœnas, perveraciter contempserit; superfluum quippe fuisset, in quædam peculiaria clericorum flagitia degradationis pœnam nominatim decernere, si hæc potuisset enicuique clerico flagitioso statim irrogari. Neque ad rem facit immanitas scelus esse parricidium quàm forte sit aliquid ex his exceptis ob quod clericus, nullâ præmissa cænicorum pœnarum gradatione, permittitur statim tradi curiæ seculari: etenim leges pœnales non complectuntur delicta que non exprimentur, etiamsi sint expressis graviora; quod argumento, cap. *In pœnis*, de Regul. jur., in 6, probant Castro, de Lege pœnali, l. 1, c. 7, docum. 5, et Suarez, l. 6, de Legib., c. 5, n. 5. Quare Innocentius III, qui statim post Celestinum III pontificatum tenuit, interrogatus ab episcopo Londinensi quid agendum foret de clericis in latrociniiis, aliisque magnis scele-

ribus deprehensis; eos deponendos quidem, seu verbaliter tantum degradandos, non tamen curie seculari tradendos, rescripsit in cap. *Tunc*, 6, de Pœnis: *Ad illud quod à nobis tertio requisisti, qualiter clerici in laetitia vel alia magna sceleribus deprehensi puniri debeant, respondemus, quod à suis ordinibus degradari debeat in arcibus monasteriis ad penitentiam peragendam.* Et Bonifacius VIII, in cap. *Felicis*, eod. tit., in 6, etsi hostiliter insectantes aut percutientes S. R. E. cardinales, reos declaret criminis læsæ majestatis, et veluti tales infames atque intestabiles pronuntiet, variisque pœnis addicat, non tamen, si fuerint clerici, actuali degradatione plectendos statuit.

XI. Instar igitur regulæ sit neminem clericorum, quantumvis flagitiosum, posse ab episcopo acta degradari et curiæ seculari tradi, nisi, post ei inflictas alias pœnas in cit. cap. *Cum ab homine* præscriptas, deprehensus fuerit inemendabilis; aut nisi sit reus alienjus ex enumeratis criminibus à jure communi, vel à Pontificis sanctionibus nominatim expressis: quemadmodum docent Ostiensis in cap. 1, n. 2, de Homic.; Berojas, in cap. *At si clerici*, n. 181, de Judiciis, verb. *Mihi autem*; Covarr., l. 2 Var., c. 20, n. 7; Farinaccius, cit. *Prax. crimin.*, q. 8, n. 81; Fagnanus, in cit. cap. *Cum non ab homine*, n. 6; Pignatellus, tom. 7, cons. 35, n. 25 et seq., aliisque apud Raynaldum, ad *Bannimenta Bonon.*, c. 5, § 1, à n. 154. Ab hac regulâ, communi usu receptâ, non recedat episcopus, neque ad compescenda scelera quæ frequenter à suæ diocesis clericis fortè perpetrantur, his sibi esse potest in suâ synodo solemniter et actuali degradationis pœnam in illorum fontes discernere: id quippe, cum sit contra canones, unice pertinet ad Romanum Pontificem ejus certè supremam jurisdictionem invadit qui suâ auctoritate maleficus clericis eandem pœnam irrogare presumat. Quòd si alicubi tanta sit alienjus enormis criminis frequentia, et experientia compertum jam sit alias pœnas hæc sufficientes esse ad clericos ab illo deterrendos, poterit episcopus summum Pontificem rogare ut in clericos, vel sensel illud deinceps perpetrantes, decernat actualis degradationis sententiam, eamque à summo Pontifice latam, in suâ synodo, ad omnium terrorem, promulgare: sicuti faciendum monet Farinaccius, cit. *quæst.* 8, et Panimoll., *decis.* 14, adnot. 4, n. 25.

CAPUT VII.

De læsione juris Apostolicæ Sedis in unione beneficiorum, que seminariorum fit ab episcopis in vim decreti concilii Tridentini, cap. 18, sess. 25, de Reformatione.

I. Sacrum Tridentinum concilium inter alia adjumenta quæ episcopo attulit, ut clericorum seminariorum, prout vehementer optabat, sustentari possent, facultatem ipsis concessit univèrsi seminariorum beneficia aliquot simplicia, *cujuscumque qualitatis et dignitatis fuerint, etc., etiam ante vacationem, sine cultus divini, et illa obtinendum præjudicio, etc.; quod locum habent, etiam si beneficia sint reservata vel affecta*, ut legitur in c. 18, sess. 25, de Reformatione. Siquidem competitur est omnibus aliqua existere beneficia ecclesiastica quorum collatio reservata semper est Romano Pontifici aut in corpore juris communi, ut videre est in cap. *Licet*, et in cap. *Statutum*, de Præbend., in 6, aut in Extravagantibus communibus, ut in cap. *Insuper*, tit. de Electione, in Extravaganti *Execrabilis*, de Præbendis et Dignitatibus, in Extravaganti *Ad regimen*, eod. tit., aut in bullis S. Pii V, Gregorii XIII, aliorumque Romanorum pontificum, aut in regulis cancellariæ, inter quas celebris est regula mensium reservataria, in quâ sibi reservat Pontifex collationem omnium beneficiorum, quæcumque per octo anni menses vacare conligerint quorum deinde mensium duos episcopi in residentia præmii remittit, que omnia efficit in vim plenariæ sive auctoritatis; ut videre est apud auctores qui ma-

teriam hanc plenè cumulatiq; pertractant.

II. Necessarium quidem non est ut beneficiorum seminariorum unio in synodo fiat: quin imò satis videtur ut, si faciendæ sint, extra synodum expleantur cum consilio quatuor seminariorum deputatorum, de quibus alibi verba fecimus; quorum quidem consilium à Tridentinâ synodo in unionibus hujusmodi *pro forma*, ut dici solet, requiritur, ut observat Lotterius, de lte beneficiarâ, l. 1, q. 29, n. 60, et ut resolutum fuit à congregatione ejusdem concilii interprete in causâ Giennens. 14 februarii 1544, l. 8 Decretor., pag. 14: *Sacra, etc., censuit uniones factas seminariorum absque consilio eorum quatuor quos habet capitulum adhiberi, minime valere*: et in aliâ Ferrariens. 5 martii ejusdem anni, eod. l. 8 Decret., pag. 16, à tergo: *Sacra, etc., censuit in unionibus beneficiorum faciendis seminariorum satis esse servare formam traditam à concilio*, c. 18, sess. 25, de Reformatione, nec requiri consilium capituli. Verùm, quia aliquando in synodis actum vidimus de unionibus beneficiorum seminariorum factis aut faciendis attingere, ne eas invalidè fieri contingat, neque Apostolicæ Sedis jura ex unione beneficiorum affectuorum, aut ipsi reservatorum aliquid detrimenti capiant.

III. Porro ut seminariorum sustentationi provideatur, initium minime duendum est à beneficiis ecclesiasticis ipsi univèrsi, sed dismembratio prius fieri debet, seu detractio aliqua portiones fructuum tum mensis episcopalis, tum mensis capitularis, ac dignitatum, canonicatum, et beneficiorum, etiam de jure patronatus existant: *Ex fructibus integris mensis episcopalis, et capituli, et quæcumque dignitatum, personatum, officiorum, præbendarum, etc., et beneficiorum quæcumque, etiam regularium, etiam juris patronatus cujuscumque fuerint*: verba sunt concilii, loc. cit.; eaque dismembratio vulgò dicitur taxa. Et quidem recitata concilii verba satis indicant seminariorum jam erectum præsupponi, scilicet paratam jam domum, præceptores conductos, deputatos electos, designatosque consultores ad taxam statuendam: ex quo sequitur unionem beneficiorum qua fieret seminariorum non adhuc, uti supra dictum est, erecto, sed erigendo, irrita fore, juxta resolutionem congregationis concilii in causâ item Giennens. 1588, quæ à Sixto V pontifice confirmata fuit per litteras in formâ brevis datas die 26 octobris ejusdem anni, ut videre est apud Garciam, de Benefic., p. 12, c. 2, n. 195. Præterea concilium faciendam decernit seminariorum unionem simplicium aliquot beneficiorum: *necesse beneficia aliquot simplicia*. Hinc est, quòd episcopi non omnia beneficia, nec majorem ipsorum partem, seminariorum univèrsi possunt. Cùmque aliquis id efficere præsumperit, et ipse reprehensus est, et uniones abrogatæ fuerint, ut patet ex monumentis fidelitè à Rigantio collectis, relatisque in tom. 2 ad Regulas cancellar., et speciatim reg. 15, n. 88 et seq.

IV. Sed jam ad jurium apostolicorum læsionem gradum faciamus, quæ aliquoties in hisce unionibus contingit, quæque cuilibet episcopo effugiendâ omnino est. Retroactis temporibus episcoporum aliqui beneficium affectum, aut Apostolicæ Sedi reservatum, seminariorum univèrsi, postquam illud jam vacaverat, et qui de eo ab Apostolicâ Sede providi meruerat, jam expediterat nullas, aut beneficium possessionem nactus fuerat. Id quidem, ut par erat, minime tolerandum visum fuit; ac propterea congregatio concilii jure ac meritò decrevit ut ab episcopis beneficia hujusmodi ante illorum vacationem seminariorum univèrsi. Ita ipsa respondit an. 1586, mense aug., ut videre est l. 4 Decret., pag. 169, à tergo, et seq., in causâ Caputaquens., sequentibus verbis propositâ: *Seminariorum Caputaquensium humiliter petit sibi declarari, postquam episcopus auctoritate concilii Tridentini potest univèrsi se-*

minoris beneficia simplicia cujuscunque qualitatis, an episcopus, vel ejus vicarius, poterit unire dicto seminario beneficia simplicia quæ vacarunt in mense Pontificis. Responsum verò fuit: *Sacra, etc., censuit uniri posse, modo uniantur ante vacationem.* Huic alio concursus est resolutio in causâ Palentinâ 1588, mense junio, l. 5 Decretor., pag. 150: *Sacra, etc., censuit rationes de beneficiis vacantibus in mense reservato non esse validas, cum factæ fuerint post eorum vacationem, et priores à Sede Apostolica debere mitti in possessionem beneficiorum: cui sequens etiam addi potest edita in causâ Elborensi. 31 augusti 1600, l. 9 Decretor., pag. 102, à terg.: *Sacra, etc., censuit, si hujusmodi beneficia quo tempore vacarunt erant reservata vel affecta, minime potuisse post vacationem ab archiepiscopo seminariis uniri, et priores apostolicos in eorundem beneficiorum possessionem esse mittendos.**

V. Hoc itaque constituto et satis ubique cognito, quòd beneficia affectioni et reservationi subjecta, antequam vacarent, seminario unienda essent, aliquid ulterius excogitari cepit quod in apostolicorum iurium detrimentum cedere inventum est. Quaedam existunt affectiones quæ beneficiorum personas committunt quocumque mense et quocumque loco decedant; uti est, exempli gratiâ, alicujus cardinalis familiaritas. Nonnulli episcopi in beneficia sic affecta potissimum oculos injicientes, eoque, antequam vacarent, seminario unientes, certum datariæ apostolicæ damnum inferrebant, quæ, veniente eorum vacatione, de ipsis, utpote jam seminario unitis, disponere non poterat. Hanc injuriam apostolicorum perturbationem rectè animadvertit congregatio concilii, atque idcirco censuit viam aliquam arcedis in posterum fraudibus excogitandam esse; uti legitur l. 9 Decret., pag. 117, à terg., die 26 februarii 1601: *Sacra, etc., censuit, de cetero ad obtinendum fraudibus operante decerni, ut non possint etiam ante vacationem uniri seminario beneficia quæ obtinentur personæ quæ vel ob familiaritatem cardinalium, vel aliam rationem tales sint, ut, quocumque mense decedant, certum sit et fore effecta Sedi Apostolicæ. Cavendum in præteritum nihil statuentibus, sinendumque ut causa suo morte decurrat.* Consilium hoc à Clemente VIII pontifice approbatum fuit, ut videre licet apud Fagnanum, in cap. *Sicut unire*, n. 57, de Excessibus prælatorum. Jamque id jus obtinet ut beneficia affecti uno ne quidem ante illius vacationem per episcopum seminario fieri valeat, quando affectio stabilis est, continua atque immutabilis, cujuscumodi est illa familiarium Pontificis, et cardinalium, protonotariorum aliorumque Apostolicæ Sedis officialium; relicta tamen ei facultate beneficium affectione non continuâ, sed fortuitâ, qualis est illa mensis aut loci, ante vacationem unieandi; ignoratur enim, dùm unio fit, ubi aut quo mense beneficiatus obiturus sit.

VI. Cujus legis ratio cum in eo posita sit, ut supra attingimus, ne fraus fiat apostolicæ datariæ juribus; consequens est ut nec illa quidem unio sustineatur quam episcopus seminario fecerit beneficio non ita constanter affecto et nondum vacante, si appareat expectatum ad id fuisse tempus quo beneficiatus rogatus proximus erat obeunda morti, quam reipsâ in mense reservato obiit; sicuti nec illa sustineatur quas fecerit episcopus aliquis quem constet nullum unquam beneficium ex his quæ in suo mense vacarent, seminario univisse, sed ad illa duntaxat unienda animum intendisse quæ in mense apostolico vacare poterant. Hæc omnia accuratissimè exposita sunt à Rigantio, loc. cit., n. 110 et seq.; cujus quidem scriptoris auctoritate libenter utimur, quòd et ipse, dùm vixit, nos omni amici hominis officio est prosecutus, et nos testes sumus incredibili illius laboris ac diligentie in colligendis et discutiendis iis omnibus quæ suis operibus inseruit.

VII. Refert præterea idem auctor ad prædictam regulam 15, n. 117 et seq., controversiam exortam post

Clementis VIII decretum; cum scilicet dubitatum fuit utrùm S. R. E. cardinales, alique qui indulta habent conferendi beneficia Apostolicæ Sedi reservata et affecta, possent hæc, licet non eventuali duntaxat et variabili reservationi obnoxia, sed fixa et immutabili affectione reservata, seminario unire. In favorem siquidem cardinalium dicebatur quòd, cum ipsi in decreto Clementis VIII expressè nominati non fuerint, illius lege minime tenebantur. Pro omnibus autem indultariis illud in genere afferebatur, quòd nempe, sublata per indultum reservatione, libera in ipsis revivisceret auctoritas ordinaria, quâ poterant, juxta Tridentini præscriptum, beneficia quocumque, licet ante apostolicis reservationibus et affectionibus subjecta, seminario unire. De hæc questione in congregatione concilii disputatum est; et quidem cardinalis Ubaldinus prolixo suffragio edito, quòd, suppresso illius nomine, refert Fagnanus, in cit. cap. *Sicut unire*, à n. 58 ad 46, de Excessibus prælatorum, intentioni cardinalis Lantes tunc episcopi Tuderini astipulatus, reliquos collegas in eâ causâ judicantes in suam sententiam pertraxit; ut colligitur ex resolutione ejusdem congregationis in Tuderinâ unionis, 20 januarii 1622, l. 12 Decret., pag. 88, ubi sic legitur: *An cardinalis episcopus, habens indultum, possit, non obstante decreto sanctæ memoriæ Clementis VIII, unire seminario ante vacationem ea beneficia quæ, si eodem cardinali vivente vacarent, non obstantibus reservationibus vel affectionibus apostolicis, ad eam collationem pertinerent.* *Sacra, etc., censuit posse.* Cum tamen non eadem semper fuerit diæ congregationis opinio, ac etiam in tribunali rote aliqua fuerit super hoc sententiarum varietas, summo pontifici Urbano VIII, in suâ constitutione 165, quæ incipit: *Quomnis fel. Clemens papa VIII*, confirmato prius Clementino decreto, declaravit in illo non solum patriarchas, metropolitanos, archiepiscopos et episcopos, verùm etiam S. R. E. cardinales comprehensus fuisse et esse; neque illis in vim indultorum apostolicorum licuisse aut licere beneficia, tempore unionis affecta et reservata, seminario unire, nisi ad formam decretorum ejusdem Clementis VIII, uti copiosius legitur in diæ constitutione, relatâ etiam per extensam ab eodem Fagnano, in cit. cap. *Sicut unire*, n. 49 et 50, de Excess. prælatorum.

VIII. Hæc itaque statuta ac definita habentur pro eo quod pertinet ad unienda seminario beneficia ecclesiastica Apostolicæ Sedi reservata aut affecta: nec aliud quidquam hic addere necesse esset, nisi fel. rec. pontifex Benedictus XIII pro episcopis Italiæ et insularum adjacentium constitutionem edidisset, quæ incipit: *Credite nobis*, quæque ordinæ 27 extat in appendice ad concilium Romanum ab ipso habitum in basilicâ Lateranensi anno 1725. Per eam siquidem constitutionem prædictis episcopis jus tribuit unieandi seminario beneficia simplicia, cujuscunque qualitatis et dignitatis fuerint, etiam jurispræsentibus ecclesiasticis, vel quomodocumque affecta et dispositioni Sedi Apostolicæ reservata, etc.; fel. rec. Clementis VIII, ac Urbani præter VIII, necnon aliorum quoruscunque Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum constitutionibus vel decretis, in contrarium facientibus non obstantibus, etc. Quæ verba nonnullis Italiæ episcopis antea dederunt ut sibi tributam potestatem facultatem unieandi seminario quolibet beneficia simplicia nondum vacantia, licet quocumque modo Sedi Apostolicæ affecta et reservata; sublatis nimirum de medio, per verba superius recitata, contrariis Clementis VIII et Urbani VIII decretis, in supra citatis eorum constitutionibus contentis. Verùm advertendum est præfatum Benedictum pontificem, in eadem constitutione *Credite nobis*, decrevisse ut, antequam ad beneficiorum unionem procedatur, non solum statuta et imposita esse debeat taxa à concilio Tridentino præscripta, et quidem ad rationem saltem trium annuorum scutorum pro quolibet centenariæ fructuum, verùm etiam,

si hæc ad seminarium et clericorum in eo alendorum sustentationem satis non sit, ut eadem taxa usque ad summam quinque scutorum augeatur; et quidem cum approbatione congregationis ab ipso Pontifice super seminariis instituta. Quod si in aliqua diocesi, computatis omnibus seminariis preventibus, etiam illis qui ex beneficiis antea unitis aliisque redditibus eidem applicatis obveniunt, necnon ipsâ taxâ ad prædictam rationem auctâ, non adhuc ejusdem seminarii et alumnorum necessariæ sustentationi sufficienter provisum esse constiterit, tunc, et eo casu, ac in subsidium tantum, prædicta beneficia affecta et Sedis Apostolicæ dispositioni reservata, non tamen jam vacantia, seminario uniantur. Ex quibus simul sumptis clarè patet episcopos Italiae et adjacentium insularum qui benedictinam constitutionem exequi ac privilegio sibi per eam elargito uti velint, id agere minime posse, nisi cætera superius indicata præcesserint; quod et ex ipsâ constitutione colligitur, et clariùs etiam ex edicto ipsius Pontificis jussu publicato, et ad locorum ordinarios transmissio per organum cardinalis Corradini tunc prodatur, quod per extensum legi potest apud Rigantium, loc. cit., n. 127.

CAPUT VIII.

Quomodo se gerere debeant episcopi erga Apostolicam Sedem, si quam fortè pontificiam constitutionem de aliquo discipline capite pro suis diocesis minus opportunam esse censeant.

I. In superioribus capitibus demonstravimus nihil ab episcopis in synodis statuendum esse quod Apostolicæ Sedis jurebus ac prerogativis adversetur: ex quo sequitur ut debita illius constitutionibus obedientia præstari debeat etiam in iis quæ ad disciplinam pertinet. Verùm quia disciplina varia est pro locorum et temporum ratione, ac fieri potest ut aliqua constitutio, licet plerisque orbis christiani diocesis utilis, alicui tamen provincie aut peculiari diocesi minus opportuna dignoscatur, idcirco opera pretium duximus hæc explicare quâ ratione se gerere debeant episcopi qui aliquam pontificiam constitutionem diocesis suæ rebus minime conducere arbitrantur, ne debito erga summos pontifices et Apostolicam sedem obsequio desint.

II. Non hæc agimus de peculiaribus rescriptis aut mandatis in quorum concessione, sive expéditione, nihil facilius est quàm ut aliquando pontifices decipiantur, vel falsâ rerum enarratione, vel occultatione alicujus veritatis, quam si notam habuissent, nunquàm ea concessissent aut mandassent quæ alicujus vitii arguantur. Verùm in hisce casibus, quidquid ab eis per subreptionem aut per obreptionem impetratum est, ipsi haud invitè abrogant, uti apparet ex e. Super litteris, de Rescriptis: nec ullo modo agrè ferunt, si executores quibus mandatum commissum est, executionem suspendunt, atque interim accuratas rei mittant notitias quibus certiore reddant Pontificem cur illius mandatum non duxerint exequendum. Celebris est decretalis Alexandri III, in e. Si quando, de Rescriptis, cujus hæc sunt verba: *Sicut vir providus et prudens, et discretus, qualitates negotii pro quo tibi scribitur diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimplens, aut per litteras tuas quare adimplere non possis efficientes et rationabiles causas præstendens, quia patenter sustinebitur, si non feceris quod prout nobis sue vi insinuatio suggerit. Congruit sententiâ alterius decretalis, nimirum cap. Cum tenemus, de Præbendis, ut sequentiâ leguntur verba: Si non potest ei sine scandalo provideri, equanimiter sustinemus, si pro eo mandatum nostrum non duxerit exequendum.* Non solum autem episcopi id petentibus, sed aliis etiam quibuslibet quorum intersit et quorum res agatur, si damnum exponant aut jam obventum: aut proximè obventurum ex pontificio decreto, litteris etiam apostolicis roborato, conceditur (ut omnibus notum est) aperiitio oris, ut jura sua deducere possint; quod alioquin ipsis interdictum esset, propter consuetas clausulas ejusmodi

litteris, dum nemini damnum inferri credebatur, adjectas.

III. Multò minus hæc agitur de pontificis constitutionibus dogmaticis quæ ad fidem pertinent; cum in his reformabile sit Romani pontificis judicium. Agitur itaque de constitutionibus ad disciplinam pertinentibus, at non ad illam quæ sacros respicit ritus, ceremonias, Sacramenta, clericorum vitam: namque isthæc omnia à pontificiâ pariter auctoritate omnino pendunt: idcirco Apostolicæ Sedis decreta quæ circa ea prodire contingit inferiorum judicio et censura nullo modo subjecta esse debent: ut ipse etiam Petrus de Marca rectè perpendit, de Concordiâ sacerdotii et imperii, lib. 2, c. 7, n. 8. Sed alia extat ecclesiasticæ discipline pars de quâ aliquando à Romanis pontificibus generaliter statuitur. Verùm nunquam experientia demonstrat aliquid ex hujusmodi generalibus statutis, licet plerisque provinciis ac diocesis utilis atque proficuum, alicui tamen provincie aut diocesi opportunum non esse: id quod legislatori compertum non erat, cum ipse peculiare omnes locorum res atque rationes perspectas habere nequeat; quemadmodum fatetur Pontifex in cap. 4, de Constitutionibus, in 6. In his itaque rerum circumstantiis episcopus intelligens Apostolicæ Sedis legem in diocesi suâ noxium aliquam effectum perducere posse, non modò suas Romano Pontifici rationes representare non prohibetur, quin potius ad id omnino tenetur, ut copiosè disserit Suarez, lib. 4, de Legibus, c. 16, n. 7, et optimè ad rem prosequitur Layman, notab. 4, in cap. Si quando, de Rescriptis. Neque Romani pontifices unquam remuunt inferiorum rationibus aurem præbere; et, quoties has satis validas esse agnoverunt, minime recusarunt aliquas provincias aut diocesis à generalium constitutionum suarum lege, quoad disciplinæ genus illud de quo nunc agimus, eximere: uti laudati auctores prosequuntur. Aliquando etiam legum ipsarum rigorem generaliter moderantes, penas adversis illarum transgressores minuerunt. Horum exempla in hoc opere nostro compendiosa suppetant. Sed usum hæc afferre juvat, quod alicui à nobis relatam non meminimus. Pius II pontif. max., in constitutione *Cum ex sacrorum*, decrevit ut illi qui ad sacros ordines extra tempora à jure statuta, vel absque litteris dimissorialibus, aut ante legitimam ætatem promoverentur, ab ordinum susceptorum exercitio suspendi ipso jure forent: si autem in illis ministrare præsumerent, irregularitatem incurrerent. Ulterius progressus est Sixtus V, in constitutione quæ incipit: *Sacrosanctum et solutare*, quæ scilicet antistitem illum qui aliquem minus idoneam, aut legitimâ ætate minore, vel patrimonio destitutum, ad ordines etiam minores promovisset, à collatione omnium ordinum atque ab Ecclesiæ ingressu suspensum fore decrevit. Verùm Clemens VIII, in constitutione quæ incipit: *Romanum Pontificem*, totum id ad sacri Tridentini concilii constitutionisque Pisanæ terminos revocavit. Nec alia desunt exempla quæ in hanc rem adduci possent.

IV. Hæc autem insuisse sufficiat, ut intelligant episcopi licitum sibi esse proprias rationes Romano Pontifici exponere, ut vel recessum à peculiari aliquo decreto, vel suæ diocesis exemptionem obtineant ab aliqua generali lege, quæ tamen ad illud pertineat disciplinæ genus quod supra indicavimus: neque petendum eorum petitiones rejectum iri, si justis rationibus iniuxæ compariantur. Illud autem omnino tenendum est, ut et in hujusmodi recursus debita Apostolicæ Sedi reverentia semper servetur; et cum ipsa, omnibus auditis, judicium suum protulerit, illius sententiæ obtinere, ejusque jussa prompta executioni demandentur. Constat enim aliquando prociacem agendi modum in culpam adducere eum qui alioquin bonum jus fovet quoad rei substantiam: æquum autem non esse apostolica decreta libenter accipi tunc solum cum propriis intentionibus congruant, ac in sententiâ obfirmatè persistere, cum

summus Pontifex, reclamantis rationibus auditis atque liberatis, easdem tanti esse non reputat ut mandata sua revocare vel generales leges moderari opportunitatem censent.

V. Nota sunt in ecclesiasticis historiis dissidia, quæ inter S. Leonem Magnum pontificem ac S. Hilarium Arelatensem episcopum intercesserunt. Cùm nempe hic Cælidonium in Galliâ episcopum à sede suâ deturbasset eo obtenta, quòd ante episcopalem ordinationem, cùm laicus esset, viduam in matrimonio habuisset, et capitulis sententiam in aliquot reos pronuntiasset; Cælidonius ad Sedem Apostolicam provocavit, et, S. Leonis sententiâ in episcoporum concilio prolata, in pristina sedem restitutus est. S. Hilarius ad Urhem se contulit, ut iudicium suum tueretur. In quo, si justos defensionis limites non excessisset, nec, contentionis ardore abreptus, nimis audacter erga Apostolicam Sedem præsumptum se gessisset, non utique hujus indignationis pondus, nec asperam reprehensionem et castigationem quam accepit, in se derivasset: cujus rei monumenta videre est in epist. 40 ejusdem S. Leonis, c. 4, quam quidem epistolam Valentinianus Augustus summâ veneratione suscepit, ut apparet ex his quæ ipse sancivit in suâ novellâ constitutione relatâ inter novellas Theodosii in calce codicis Theodosiani, titulo de episcopis. Ordinât. Monumenta hæc capitula sunt, et nulli exceptioni obnoxia; adeoque his potius standum est quam his quæ ad S. Hilarii defensionem scripta leguntur in ejus Vitâ à S. Honorato Massiliensi episcopo, aut ab alio incerto auctore, 50 ferme annis post factam, exarata. De his etiam aliis à nobis actum fuit in nostro lib. 2, de Canonizatione sanctorum, c. 41, n. 8 et seq., ubi silentio minime prætermisimus gloriosam pontificiam quam deinde S. Hilarius, quoad vixit, in Lirinensi monasterio egit, et cujus merito in sanctorum numerum post mortem relatus fuit. His autem quæ à nobis ibi dicta sunt, modernis quoque Guadicensis episcopus consentit in suâ Bibliogr., t. 2, edit. ann. 1740, verb. *S. Hilarius Arelatensis*, sicut etiam auctor Observationum in Histor. Eccles. Claudii Fleury, editionis Avenionensis an. 1757, tom. 2, lib. 27.

VI. Non multò post, S. Mamertus, Viennæ in Galliâ episcopus, Marcellum Diensis episcopum ordinavit, quantumvis Dix urbis in divisione provincie quam fecerat S. Leo Magnus, Arelatensi metropolitice attributa fuisset. Quod cùm intellexisset S. Hilarius pontifex maximus, ad quem viginti Galliarum episcopi rem detulerunt, in S. Mamertum nonnihil commotus, illius factum apostolicâ auctoritate cohibere non distulit; ut patet ex duabus ejus epistolis quæ extant apud cardinalem Baronium, ad ann. Christi 465, n. 4 et seq., in quarum alterâ, quæ data est 6 kal. martias an. 464, reprobo Mamerti usu, per quem Leontii Arelatensis jus violatum fuisse declarat, ita subjungit Pontifex: *Si transgressor remediis abstinuit satisfactionis et veniæ, nec culpam præsentis excessus curandam futuræ observantiæ sedulitate proximis, redeunte querimoniâ, eo privilegia Viennensis ecclesiæ ad Arelatensem antistitem transferantur exemplo, quo migrare principio; denique jubet novum Diensem episcopum confirmationem accipere à Leontio, à quo ritè debuit consecrari. Binius in Notis ad has Hilarii epistolas relatas tom. 4 Collectionis Labbeana conciliorum, col. 1045, existimat falsis relationibus adductum fuisse Pontificem ut adversus S. Mamertum ita se gereret, ut videre est ibi, col. 1047. Tillemontius in Vitâ S. Hilarii pape, n. 4, t. 16, pag. 44; affirmat nullam, aut levem admodum S. Mamerti culpam fuisse. Pagius in vitâ ejusdem sancti pontificis, questionem in medio relinquit. Nullibi autem apparet S. Mamertum apostolicis decretis restitisse. Unde Godefridus Henschenius, in actis Bollandianis ad diem 11 maii, t. 2, pag. 629, n. 1, referens pontificium præceptum S. Mamerto indictum, ut ab ordinationibus indebitis, ordinis sui et ori-*

villegiorum periculo, in posterum abstinere, utque qui Diensibus à Mamerto consecratus fuerat, Leontii Arelatensis episcopi, à quo consecrari debuit, arbitrio conseruetur, ita proseguitur: quod debita cum animi submissione fecisse S. Mamertum, et acquiescisse decreta summi Pontificis, plandè arbitramur.

VII. Bulgariae regionem ad Illyricum Orientis pertinere, universum verò Illyricum, tam Orientale, quàm Occidentale, jam usque à quarto Ecclesie seculo Romane Sedi immediatè subjectum fuisse, constat inter ecclesiasticæ Historiæ peritos. Nihilominus Orientalium patriarcharum vicarii in urbe regni adunati, ubi tunc concilium generale Constantinopolitanum IV celebrabatur, contra jus et fas, reclamantibus frustra Apostolicæ Sedis legatis, definiunt Bulgariae Constantinopolitanae ecclesiæ subesse debere; unde et S. Ignatius, tunc patriarcha Constantinopolitanus, Theophylactum Bulgariae archiepiscopum constituit. Adrianus II et Joannes VIII Romani pontifices, adversus S. Ignatii factum apostolico zelo insurgere non omiserunt: eorumque litteræ ad hanc rem spectantes extant in tom. 9 Collectionis Labbeana conciliorum, à col. 59 ad 65. In earum alterâ, quæ etiam legitur apud cardinalem Baronium ad annum Christi 878, n. 5 et seq., Joannes VIII Ignatium arguit, tanquàm evasculatorem decretorum fratrum, et erga Apostolicam Sedem, à quâ multa ipsi beneficia præstita fuerant, ingratum. Unde, post primam et secundam commotionem eidem jam factas, iterum tertio eum monet eique denuntiat, ut quoscumque per Bulgariam, vel alii ex ejus auctoritate consecrasset, inde revocare non differat: ita ut, si illi intra triginta dierum spatium à Bulgaria finibus reipsâ egressi non fuerint, ipsoque Ignatius ab omni ecclesiastico jure in eam diocesim non se abstinerit, post duos menses à die quo epistolam accepit numerandos Dominici corporis et sanguinis communione privatus sit; et, si adhuc in contumaciâ pernicaciq; persisteret, patriarchatus tandem dignitate et episcopali gradu dejectur.

VIII. Cardinalis Baronius ad prædictum annum 878, num. 42, de S. Ignatii resistentiâ loquens, eundem excusat, quòd et jura ecclesiæ suæ defendere tenebatur, et quòd ipse in eâ opinione erat, ut Bulgaria provincia, non ad Romanam, sed ad Constantinopolitanam ecclesiam pertineret: *Probatum tunc ignis erat ipse, excoctumque fornace; omni rubigine carens. Veritatem judicare non omittit, aliqua culpæ maculâ ex hujusmodi resistentiâ eundem aspersum fuisse: Atterè nullam penitus contraxisse unquam vel levem pulverem ipsam S. Ignatium ex hæc vel aliâ causâ, dici non potuit humana conditio, quo sanctorem neminem caruisse, Dei Genitricis exceptâ, quæ fatetur omnes. Denique animadvertit peremptorias illas Joannis pape litteras, missas per Paulum Anconitanum et Eugenium Ostiensem episcopos, Apostolicæ Sedis legatos, ut indicat earum data, nunquam redditas fuisse sancto patriarchæ Ignatio, qui, cùm dicti legati Constantinopolim venerunt, jam ex hæc vitâ migraverat, ut constat ex epistola Styliani ad Stephanum VI pontificem, quam idem cardinalis Baronius integram refert ad annum Christi 886, n. 17 et seq. Ita etiam loquitur de S. Ignatii agendi ratione Spondanus ad annum 878, num. 8; Natalis autem Alexander, dissert. 4, in Historiam ecclesiasticam seculi IX et X, § 25, ita scribit: *Ignatio reddite non fuerat aeres illæ Joannis VIII litteræ; obierat enim cùm ejus legati Constantinopolim pervenire, ut testatur Stylianus in epistola ad Stephanum VI pontificem maximam. Ignatii verò sanctitati non obstat illa de Bulgariae diocesi contentio, quia jura ecclesiæ suæ, ut ipse existimabat, tuebatur, sperabatque Romanum Pontificem tandem cessurum. Ignorantia itaque vitium fuit in causâ quomodo ipsi studium de sedis suæ juribus vindicandi ferventissimum: obscuram scilicet: quem hanc in eisdem sanctæ animæ charitatis usura contētere.**

IX. Hæc sunt exempla graviorum discessionum, quæ inter aliquot eximie sanctitatis episcopus et Apostolicæ Sedis pontifices intercessisse memorant ecclesiasticæ Historiæ. In quibus agitandis controversiis, si quis putaret eam mentem fuisse sanctissimis illis episcopis, ut debitam observantiam et obedientiam denegarent Romano Pontifici, quem, ut Ecclesiæ caput, supremam in omnes ecclesiarum antistites jurisdictione præditum, reverebantur, non modò falsum, sed ipsismet gloriosis episcopis injuriosum iudicium ferret. Eorum quilibet pro certo habuit tam solidas rationes suæ causæ favere, ut eam omni studio laicè licitè posset. In quâ tamen cum aliqui ex illis, ultra quàm hæc erat, in sensu suo obfirmari perstiterint, eorum agendi ratio reprehensa et correpta fuit. Quòd si, non obstante eorum vite innocentia ac meritorum magnitudine, vitio illis datum est, quòd apostolicis decretis aliquandiu resisterint, ipsique deinde huiusmodi vitium præclarâ penitentia expiandum iudicârunt, nil aliud profectò ex relictis exemplis colligere poterunt reliqui episcopi, quàm quòd interdictum quidem ipsis non est Romano Pontificem adire, eique rationes exponere quibus vel edita ab eo mandata revocanda aut immutanda, vel generalem legem, utpote eorum discessionibus nimis utilem, aliquo pacto moderandam sudeant; sed ita tamen hoc agere debent, ut et probabilius causis se ad id adductos ostendant, et debitam Apostolicæ Sedi reverentiam servent, utque demum, si Pontifex, auditis eorum rationibus, in priori sententiâ perseveraverit, prompti sint ac parati tum exequendis mandatis, tum legum observantia in suis diocesisbus præcipiendæ. Pulcherrimum hæc in re, ut in cæteris omnibus, exemplum dedit S. Carolus Borromeus; quod quidem indicare satis erit; nam ubi fusiùs de eo sermonem habebimus. Cùm in hæc Mediolanensium diocesi quedam ab antiquo tempore existeret congregatio ex delectis peritisque viris composita, quæ bonorum ecclesiasticorum alienationes examinabat, ac pro casuum varietate alienandi facultatem aut concedebat, aut designabat; ideò sanctus archiepiscopus persuasum habebat diocesim suam exemptam esse debere à generali lege quâ id genus causæ Apostolicæ Sedi reservatæ sunt, gravibus constitutis pœnis in eos qui ejusmodi alienationes, dictâ Sede inconsultâ, facere aut permittere præsumant. Suas itaque rationes Romano Pontifici accuratè et efficaciter, simulque reverenter exponi curavit: at, ubi compertum habuit præstentiam illam exemptionem Pontifici non probari, statim acquievit: quin imò in catalogo censurarum Apostolicæ Sedi reservatarum eas quoque describi jussit quas incurram alienantes bona ecclesiastica sine auctoritate ejusdem Apostolicæ Sedis; idque ad universam Mediolanensium diocesis suæ notitiam perduxit.

CAPUT IX.

Nulla in synodo decidatur controversia quæ in materia jurisdictionis vertatur inter potestatem ecclesiasticam et secularem, ubi multa de causis novæ et olim pertinentibus ad ecclesiasticam potestatem.

1. Quem supra laudavimus, Fagnanus in cap. Sicut olim, de Accusat., n. 85, ea pergens enumerare quæ in particularibus synodis non sint statuenda, ait: *In materia jurisdictionis ecclesiasticæ et secularis, consuetudine erit nihil statuere, quàm ut appareat ex iuribus Ecclesiæ aliqua esse immunitas vel usurpatio.* Prudenter, suo more, id monuit Fagnanus; sed a quæ sapienter, eam adjecit limitationem: *Nisi appareat aliquid esse imminutum vel usurpatum ex iuribus Ecclesiæ.* Aliud quippe est jus controversam sibiasserere; aliud jus sibi certò competens tueri, atque ab injusto usurpatore vindicare: à primo omninò abstinendum, alterum est sacerdotali fortitudine præstandum: quod à pluribus synodis laudabiliter factum comperimus. In diocesanâ synodo Meldensi anni 1655, cap. 8, districtè parochis præcipitur ut diebus dominicis et fe-

stivis inter missarum solemnia denuntient: *quòd omnes qui jurisdictionem ecclesiasticam impediunt manifestè vel occultè, directè vel indirectè, et qui impediendis impediunt auxilium, consilium et favorem, declarantur excommunicati.* In synodo incerti loci, sed in Hispaniâ anno 1215 habitâ, cap. 11, decernitur ut clericus in flagitio deprehensus, atque à seculari fori administris detentus, ecclesiastico judici laico tradatur. In synodo Treverensi, cap. 60, excommunicatione inodati declarantur seculares, qui per se, vel per alios, à personis ecclesiasticis exigunt et extorquent pœdagiâ, guidagiâ, vel custodiam, pro rebus suis, quas non causâ negotiandi, vel mercandi, deferunt aut transmittunt: tom. 4 Theaur. nov. anecdot. Martens et Debrand, col. 936, 171 et 1106. Hæc, aliæque sexcenta hujus generis statuta, quæ cum in antiquis, tàm in recentioribus synodis passim occurrunt, plurimum sunt commendanda; quoniam alienam jurisdictionem non invadunt, sed quæ foro ecclesiastico est à jure communi indubitanter ascripta, firmant magis et sustentant.

II. Verùm ne episcopus in hoc difficili et arduo negotio erret, ac nimio atque indiscreto zelo abreptus, graves inter sacerdotium et imperium discordias imprudenter excitet, priusquam quidquam in hæc materiâ faciendum aggreditor, temporum et locorum circumstantias, sed et potissimum rerum causarumque naturam diligenter consideret, oportet. Ex causis ecclesiasticis, aliquas ratione sui, alias ratione personarum, ad forum ecclesiasticum pertinere dicitur in cap. 4, de Dimittit Eccles., in 6. Inter primas principalem locum obtinent causæ quæ versantur circa res merè spirituales, puta circa fides, Sacramenta, religionem, seu cultum divinum, quas in solo foro ecclesiastico esse pertractandas nullus Catholicorum ambigit: potestas quippe illas cognoscendi pendet à jure clavium, quod solis sacerdotibus est à Christo creditum. Quamobrem Joannes VIII, relatus in can. 11, dist. 96, scripsit: *Si imperator catholicus est, filius est, non pater Ecclesiæ: quod ad religionem competit, discere ei convenit, non docere...* Ad sacerdotes enim Deus voluit quæ Ecclesiæ disponenda sunt pertinere, non ad seculi potestates; quas, si fideles sunt, Ecclesiæ aut sacerdotibus voluit esse subjectas. Et Innocentius III, in cap. 8, de Arbitris, severè prohibuit ne in causis huiusmodi compromittatur in laicum qui, ex defectu potestatis clavium, incapax est iudicium de illis ferendi. Huc doctrinæ constanter adhaerent etiam doctores Galli, quos proinde immeritò aliqui traducunt, quasi hæc in re potestati ecclesiasticæ adversentur. In primis quippe regni optimates in illâ ipsâ solemnî protestatione, relatâ à Mathæo Parisiensi ad annum 1217, quæ jurisdictionem ecclesiasticam plurimum coartare testantur, nequaquam ausi sunt ab eâ subducere causas fidei, matrimonii, et usurarum, quas ultrò admiserunt ad solum forum ecclesiasticum pertinere: *Nos omnes (dicebant, p. 485) regni majores attento animo percipientes quòd regnum, non per jus scriptum, nec per clericorum arrogantiam, sed per sodes bellicos fuerit acquisitum, præsertim decreto, omnium juramento stotimus et sancimus, ut nullus clericus vel laicus alium de cætero trahat in causam coram ordinario iudice vel delegato, nisi super hæresis, matrimonio, vel usuris.* Deinde easdem ecclesiasticam jurisdictionem, eam nimirum angustos limites præscribi voluerunt regni optimates, ad omnes alias causas aut spirituales aut spirituales annexas protendi, declararunt christianissimi reges, Franciscus I, Henricus II et Carolus IX, in suis constitutionibus relatis in codice Henrico, et in collatione regiarum constitutionum, atque insuper Henricus IV, in edicto anno 1606, art. 12 Idemque pronuntiatum fuit à parlamento Parisiensi die 29 decembris 1562, præsideute Thouano. Quæ omnia collecta sunt à Cabanisio, in Theor. et Prax. jur. canon., lib. 4, c. 9, n. 15 et 16.

III. Quia porro matrimonium fidelium, etsi contra-

ctus civilis sit, est tamen à Christo Domino elevatum ad dignitatem Sacramenti, idcirco causas matrimoniales ad iudices ecclesiasticos spectare, pronuntiato anathemate in contradicentes, definiunt Tridentinum, sess. 24, can. 12. de Matr. Ex iudiciis vero ecclesiasticis nullum episcopo inferiorem posse illas cognoscere, idem concilium decrevit, ead. sess. 24, de Reform., inquires: *Causæ matrimoniales, non decani, archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, etiam visitando, sed episcopi tantum examini et jurisdictioni relinquuntur.* Non exinde tamen, quòd causæ matrimoniales fori sint ecclesiastici, fas erit episcopo, quidquid matrimonium tangit, sibi quoque tribunali adjudicare, sed causarum naturam attentè inspicere et distinguere debet. Tria sunt causarum matrimonialium genera. Aliquæ versantur circa iurii conjugalium fœderis firmitatem; et h. r. nullo Catholicorum contradicente, in solo Ecclesie foro sunt pertractandæ: quin imò, quæstiones ejusmodi in episcoporum concilio fuisse olim decisas, colligitur ex fragmento epistolæ ab Alexandro II ad quemdam Guillelmum de Monasterio scriptæ, atque ab Ivone, part. 9, c. 25; et Gratiano, can. 10, 55, q. 6, relatæ, in quâ Pontifex eidem Guillelmo interdicit ne propriam uxorem, consanguinitatis prætextu præsumat dimittere, vel aliam ducere, donec episcoporum religiosorum concilium causam istam examinaverit. Audimus etiam superiùs hitem quæ vertebatur inter Lotharium et Teutbergam, super validitate connubi inter eos antea contracti, discussam fuisse in synodo Aquigranensi; cùmque ab istius sententiâ Teutberga appellasset ad Nicolaum I, eodem pontifice jubente, fuisse iterum examinatum in synodo Metensi. In actis itidem concilii Remensis, habiti anno 1119, cui præfuit Callistus II, relatâ ab Orderico Vitale, lib. 12, pag. 859, legitimus comitissam Hildegardem, uxorem Wilhelmi, comitis Pictavorum, ad synodum accessisse, et altâ clarique voce querimoniam eloquenter enodasse, quam omne concilium diligenter auscultavit. *Se siquidem dixit à marito suo esse derelictam, sibi que Malbergionem, viciniam de Castello-Araldi conjugem, in throno (seu viri toro) subrogatam.* Pontifex vero, cum non posset causam definire, inauditò comitâ, qui infirmitate præpeditus non poterat se synodo sistere, ad quam fuerat à papâ vocatus, ei inducias dedit, certumque terminum constituit, quo consul ut placitum in curiam papæ veniret, ac ut legitimam uxorem reciperet, aut pro illicito repudio sententiam anathematis subiret.

IV. Aliæ sunt causæ excitatæ aut super validitate sponsalium, aut super jure instituendi divortium quod torum et cohabitationem, et istæ pariter, ob illum respectum quem habent ad Matrimonii Sacramentum, ad solum iudicem ecclesiasticum deferuntur: quod deducitur ex cap. 20, *Ex litteris*, de Sponsalibus, et ex cap. *Porro*, de Divortiiis. Sponsalia quippe prævia sunt ad matrimonium celebrandum obligatio; et per divortium jura relaxantur utrique conjugum ex matrimonio quesita. Alia demum sunt causæ, quæ connexionem quidem habent cum matrimonio, sed res mere politicas et temporales directè atque immediate respiciunt; uti sunt lites quæ frequenter moventur super dote, donatione propter nuptias, hæreditariâ successione, alimentis et similibus; et istas ad iudices seculares pertinet, ex communi doctorum sensu, rectè docent Bellarminus, lib. univ., de Matrimon., cap. 32; et Tannerus, tom. 4, disp. 8, num. 166.

V. Verum si, cùm de hujusmodi controversiis in foro laicali disceptatur, quæstio incidat de jure connubi, puta de præcedenti ad nuptias impedimento, iudex secularis supersedere debet, atque incidentem causæ articulum ad iudicem ecclesiasticum examinandum remittere, quod non solum à jure communi sancitum est, sed et in senatu Neapolitano, post maturam rei discussionem, conclusum refert Mathæus, decis. Neapol. 219, ac religiose servari in Galbâ testantur

Annæus Robertus, lib. 3 Rerum judicial., c. 5, et lib. 4, c. 10; ac Renatus Cioppinus, de sacr. Polit., lib. 2, tit. 1, n. 16; notatque Alteserra, de Jurisdic. ecclesiast., l. 6, c. 5, § *Superest*. Non idem tamen locum vicissim habet in iudice ecclesiastico: etenim hic, cùm causam cognoscit aut de matrimonio validitate, aut de jure ad divortium, incidentem etiam quæstionem dirimit de alimentis, aut dote: quod planè eruitur ex cap. 1: *Qui filii sint legitimi*, ex cap. de Prudentia, 5, et cap. *Per tuas*, 7, de Donat. inter vir. et uxor., ubi id notant omnes interpretes. Sed, quantum, jure communi spectato, ita res se habeat, at tamen, si vera narrat Ferretus, de Abusu, lib. 3, c. 5, in Galliâ usus invaluit ut ejusmodi accessorie controversiæ de re merè temporali à iudice ecclesiastico ad laicum illic remittantur.

VI. Idem accidit in aliis plerisque causis quæ, licet verè et propriè spirituales non sint, ob connexionem tamen cum re spirituali, à jure communi foro ecclesiastico adducuntur; et nihilominus alibi sive ex privilegio, sive ex consuetudine inductum est ut in tribunal seculari discutiantur. Ejusmodi, ex gr., est causa jurispatronatus, de quâ Alexander III, in cap. 5, de Judic., generatim edixit: *Causa verò jurispatronatus ita conjuncta est et connexa spiritualibus causis, quòd nominis ecclesiastico iudicio valeat defini: et nihilominus in Galliâ receptum esse ut de jurispatronatu merè laicali in iudicio tam possessorio quam petitorio, non ecclesiastico, sed seculari iudex sententiam ferat, narrat Franciscus de Roy, in Proleg. de Jur. patron., c. 29; Van-Espen, Jur. eccles. part. 2, tit. 25, c. 4, n. 16; et citatus Alteserra, Jurisdic. eccles. lib. 7, c. 11, ubi hæc habet: *Moribus nostris, causa jurispatronatus special ad iudicem laicum; quia, depravato ferè rerum omnium sensu, juspatronatus, ratione personarum quæ iusmodi jure utuntur, vel prædiorum quibus coheret, magis spectatur ut temporale quam ut spirituale.**

VII. Haud absimile infortunium obvenit aliis causis fori ecclesiastici quas paulatim iudices laici sibi usurparunt. Communis doctorum doctrina, jure communi subnixâ, fert ut lites motæ super possessione, seu quasi possessione juris annexi rei spirituali, atque ab hoc profluentis, puta sup. r. possessione exigendi decimas ecclesiasticas, non minus quam causæ proprietatis, versentur et dirimantur in tribunal ecclesiastico: quod pluribus argumentis demonstratur Antonius de Butrio in cap. fin., de Judic., n. 20; Ripa, in cap. *Decernimus*, eod. n. 17; Gutierrez, canon. Quæst. l. 1, c. 54, à n. 26; Garcias, de Benefic., part. 1, c. 2, à n. 50; Marta, de Jurisdic., part. 4, cent. 1, cas. 24, aliique congesti à Ranbeck, Panopl. immunit., disp. 2, c. 5, à n. 9. Et tamen plerisque in locis enumeratis à Barbosa, Jur. eccles. lib. 1, cap. 59, n. 161 et seq., sive expresso privilegio apostolico, sive diuturnâ consuetudine ab Ecclesia toleratâ, inductum est, ut causæ beneficales, decimarum, et similes, in iudicio petitorio remittantur quidem ad iudicem ecclesiasticum, sed in iudicio possessorio in foro seculari audiantur et definiantur: quod etiam in Belgio servari, præsertim cùm agitur de quasi possessione juris percipiendi decimas, affirmat citatus Van-Espen, part. 2, tit. 55, c. 9, n. 14. Divimus, sive ex privilegio, sive ex consuetudine: fertur quippe Carolus VII, Francorum regem, privilegium impetrâsse à Martino V ut causæ possessorie beneficiorum agitari possent apud regias curias, solo reservato petitori iudicio ecclesiasticæ cognitioni. Pontificum diploma refertur à Gundone papâ, in decisionibus parlamenti Delphinatus, quæst. 1, atque à Joanne Feralto, de Juribus et Privilegiis Franciæ regum, privileg. 11. Verùm citatus Alteserra, de Jurisdic. eccles., lib. 3, cap. 8, ejusdem diplomatis verbis diligenter perpensis, contendit Martinum V non concessisse de novo regibus Francorum eorumque tribunalibus super cognoscendi et terminandi causas beneficales super possessorio, sed tantum declarâsse, suæ

mentis nentiquam fuisse per alias suas precedentes constitutiones derogare juri quod iidem reges ex antiqua consuetudine, cujus initium non extaret memoria, à se suisque iudicibus acquisitum assererent cognoscendi de ejusmodi possessorio. Et cerè, si privilegium genuinum sit, ejusdem verba id apertè denotant quod Alteserra affirmat. Verùm tam Alteserra quam Cadassutius, in Theor. et Prax. jur. canon., lib. 4, c. 7, n. 5, alique jurisconsulti Galli ab hoc allegati docent non astringi iudicem ecclesiasticum eidem parti petitorium decernere, cui regis iudex possessorium antea adjudicaverit: testanturque tam ipsam Galliarum consuetudinem limitari ad interdicta retinenda aut recuperanda, nec complecti interdicta acquirenda possessionis.

VIII. Obijecti quoque iurjurandi religionem, causas reales, quæcumque forent, et quæcumque respercerent personas, ad iudicem ecclesiasticum spectasse constat ex cap. 25, de Judiciis, ubi Innocentius III ait: *Namquid nos poterimus de iuramenti religione cognoscere, quod ad iudicium Ecclesiæ non est dubium pertinere?* ac tanquam certum ponit Bonifacius VIII, in cap. 5, de For. competent., in 6, ubi respondet potuisse clericum, laicum pro quo fidejusserat, quique, iuramento interposito, promiserat fidejussorem servare iudicem, convenire eorum iudice ecclesiastico, ad cuius formam, ratione iuramenti, causa huiusmodi cogitatio noscitur pertinere. Hoc porro titulo omnes ferè quæstiones super civilibus contractibus ad iudicem ecclesiasticum olim devolvebantur; quoniam, inquit Monareus, ad leg. 8, Cod. de episcopali Audientia, namquam ferè omittentur tabellionis officere præstitum à contractibus sacramentum de sermibus que pepigissent. Et nihilominus tam sanctè hæc disciplina pluribus seculis retenta est, ut principes laici non ausi sint illam infringere; nec alium sibi modum suppelere existimaverint impediendi ne hæc ratione omnes causæ à suis foris ablegarentur, quam prohibere non deinceps contractus, pacta, aliaque negotia firmarentur iuramento: quod in Lusitania aliisque in locis legibus cautum refert Felicianus de Olivâ, For. eccles., part. 1, q. 50, ubi simul has leges irritas contendit. In Gallia tamen, si vera narrat sapius citatus Alteserra, de eccles. Jurisdict., lib. 6, c. 40, non solum interdictum fuit ne deinceps iuramentum apponeretur contractibus, sed simul sancitum ut contra legem prohibitionem appositum vires amplius non haberet causam pertrahendi ad forum ecclesiasticum: *Olim tanta erat (scribit Alteserra) iurjurandi religio, ut iurjurandum omnibus contractibus apponeretur, quo fides contractibus religione iurjurandi tactor esset... Hæc occasio non erant, si fides secularibus, ut episcopi cognoscerent de contractibus et de feudis, propter iuramenti vinculum in his interpositum, cap. Novit., de Judiciis. Hæc de causis vitium ne iurjurandum contractibus apponeretur, neve illa ejus ratio in iudiciis haberetur, ne hoc obtentu secularis iurisdictioni evacuaretur, quoniam iurjurandum non debet esse vinculum iniquitatis. Hæc de causis ratione sui ecclesiastico foro destinatis. Aliæ sunt causæ eidem foro addictæ ratione personarum quas tangunt. Non vacat hic illam examinare quæstionem, quo jure, divisione an humano, clerici in causis merè temporalibus exempti sint à iurisdictione seculari: superfluum quippe videtur indagare primigeniam originem ejus exemptionis, quæ ceteroquin certò scimus clericis potius ubi primùm Ecclesiæ, sedatis persecutionum procellis, christianos principes nacta est. Enimverò narrat Nicephorus, lib. 7 Hist. eccles., c. 46, Constantium Magnum, clericos omnes, constitutione lata, immanes, liberosque esse permisissæ, iudicialisque et iurisdictionis in eos episcopis, siquidem civilium iudicium cognitionem declinare vellet, usandæ. Cujus quidem exemptionis tuendæ ad eum episcopi solliciti fore, ut patres concilii Carthaginensis III, habiti anno 397, can. 9, relato à Gratiano, in can. 45, 41, q. 1, statuerint, clericos, iudicia secularia in causâ criminali adentes, ejectiones è gradu; in causâ verò civili,*

illud amittere debere quod evicerunt, si pristinum locum in Ecclesiâ obtinere vellet: *Item placuit (dixerunt Patres) ut quisquis episcoporum, presbyterorum et diaconorum, seu clericorum, cum in Ecclesiâ ei crimen fuerit intentatum, vel civilis causa fuerit commota, si, derelicto ecclesiastico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat. Et hoc in criminali actione; in civili verò perdat quod evicit, si locum suum obtinere voluit.* Eandem immunitatem atque exemptionem, in sequentibus seculis, et summos pontifices et principes summâ inter se consensione clericis confirmasse, liquet ex Auth. *Hodie*, Authent. *Clericus*, Authent. *Statuimus*, Cod. de Episcop. et Cleric., atque ex decretalium Robricis, de Judiciis, et de For. competent.

IX. Neque dentaxat, si jus commune inspiciamus, solus episcopus est iudex competens in quibuslibet clericorum causis, sed ejusdem tribunal adire permittuntur etiam laici in controversiis, cujuscumque generis sint, inter eosdem exortis; idque non tantum de communi litigantium consensu, uti statutum legitur ab Arendio imperatore in leg. 5, Cod. de episcopali audientia, sed etiam altero eorum refragante, quemadmodum expressè decernitur in extravag. 1, de episcopi iudicio, in appendice ad Codicem Theodosianum. Etsi enim demus Gothofredo eam legem non esse Constantini Magni, cujus nomen præ se fert, nemo tamen indicabitur editam saltem esse à Theodosio, sub cuius nomine citatur à Carolo Magno, à quo est renovata, suisque Capitularibus inserta, lib. 6, cap. 366, eademque Theodosio ascribitur ab Innocentio III, eam approbante in cit. cap. 45, de Judiciis, ubi hæc habet: *Nec illud humilitatem ovitamus, quod Theodosius statuit imperator, et Carolus innovavit...: Quicumque videbitur litem habere, sive petitor fuerit, sive reus, sive in initio litis, vel decursis temporum curriculum, sive cum negotium peroratur, sive cum jam ceperit promi sententia; si iudicium elegerit sacrosanctæ Sedis auctoritate, illud, sive aliquâ dubitatione (etiamsi pars alia refragetur) ad episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur.* Hæc autem facultas, ab utroque jure laici facta, deferendi suas causas temporales ad iudicium episcoporum, intacta perseverabat in fine seculi XIII, seu verius in seculo XIV, scribit enim Meyerus, Annalium Flandria lib. 10, à synodo provinciali, per archiepiscopum Remorum apud Compendium anno 1501 coactâ, fulminatos fuisse magistratus laicos qui non patiebantur ut laici in foro ecclesiastico controversentur, quod respè legitimus in ejusdem concilii actis, quæ ex MS. codice S. Genovefæ Parisiensis, post Labbeum, publicè juris fecit Harduinus, tom. 7, col. 1250, suæ Collectionis.

X. Potiori jure ad tribunalis ecclesiasticæ provocare permittuntur viduæ, orphanæ, pupilli, alique miserabiles personæ, quibus opitulari, ab Ecclesiâ incensabilis, non ultimam fuisse episcoporum curam ostendit Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discipl.; part. 2, lib. 5, c. 87, et pluribus seq.; et apertè constat ex can. 1 et 2, dist. 87, in quorum primo habetur: *Licet omnibus de nobis (id est summis sacerdotibus) sperantibus non debeamus, in quantum possumus, nos negare; plus tamen viduarum et orphanorum causas et impensius ducimus excoquendas; quas tueri à nobis vel ab omnibus divina manifestat assertio; et in alio dicitur: Defensionis propriæ desolatis auxilio, et qui suis actibus necesse pro atatis infirmitate non possunt, exoratum pontificem decet subvenire, quia pupillis tuitionem etiam divitiis jussit impendi.* Scimus utique istorum canonum fidem mutare, cum non reperiantur inter geminas epistolas Gelasii papæ, cui à Gratiano tribuntur; at non propterea sunt contemnendi: ut enim aliàs observavimus, exhibent saltem disciplinam usu receptam eâ ætate quæ creduntur exarati. Præterquam quòd certum et indubitatum est canon 12 concilii Maitzenensis II, habiti anno 585, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 465, ubi idem, quod à Pseudo-Gelasio audivimus, hæc

verbis decernitur: *Quoniam provisioni nostræ, Deo auctore, causæ principatim viduarum et pupillarum sunt commissæ, pervenit ad nos quod à iudicibus crudelius, pro tenuissimis causis, veluti defensoris carentis, irremediabiliter affligantur. Ob quam causam decernimus ut iudices non prius viduas et pupillas conveniant, quam episcopo multaverint, cujus sub velamine degunt. Quod si episcopus præsens non fuerit, archidiacono, vel presbytero cuidam ejus, ut pariter sedentes communi deliberatione causas eorum terminos figant iuxta eæ rectè, ut deinceps de tubis antedictæ personæ non conquassentur. Perperam autem ejusmodi canones in eum sensum nonnulli detorquent, ut meram significant tutiorem et protectionem viduarum ac pupillarum episcopis specialiter commissam et commendatam. Nam inprimis tutio et defensio, ne sit inefficax, debet esse conjuncta cum jurisdictione; quamobrem, cum Patres concilii Carthaginensis V, can. 9 relato à Gratiano 25, q. 3, can. 10, imperatores rogârunt ut ecclesiis darent defensores adversum potentiam divitum, nomine defensorum veros intellexerunt iudices cum potestate coercitivâ, quorum munus esset Ecclesiam defendere à divitum violentiis; eademque de causâ, ne scilicet inutilis essent conservatores quibus Sedes Apostolica manus committit tuei-di jura et privilegia alicui personarum cœtæ ut se specialiter concessa, necessarium reputârunt summi pontifices veram jurisdictionem in eisdem conferre exerceant in aliquibus casibus, de quibus in cap. 1, et cap. 2, de Offic. jud. deleg., in 6. Deinde nonnulli violentè ad meram significantam tutiorem detorquentur allegata verba concilii Matisconensis; siquidem Patres non hortantur, non rogant, quod proprium est meri defensoris et protectoris; sed distinctè præcipiunt ne iudices seculares viduas et pupillas conveniant sine episcopi scientiâ, iisdemque iudicibus, absente episcopo, per archidiaconum vel presbyterum terminos consueti decernant ad earumdem personarum causas finiendas; contravenientes verò iudices anathemati subjiciunt. Hæc autem omnia veram redolent jurisdictionem, videnturque manifestè innuere viduarum ac pupillarum causas pertinuisse ad iudicium episcoporum, à quibus quodammodo delegarentur iudicibus secularibus, certis tamen adjectis legibus et conditionibus. Eandem jurisdictionem episcopis vindicârunt posteriores canones, quibus libertas data est prædictis miserabilibus personis declinandi forum seculare, vel tuncque secularibus iudicibus ne illas coram se sistere cogent. Quare Innocentius III, in cap. *Super quibusdam*, de verb. Signif., comiti Tolosano rescripsit ut, si quid litum ipsi esset adversus viduas, orphanos, et miscellos quosvis, coram iudice ecclesiastico ad quem illi provocassent, stare deberet: *Item viduis, ait, pupillis, orphanis, et personis miserabilibus tenentis in iudicio ecclesiastico respondere. Tanta præterea fuit hujus rei apud majores nostros persuasio ut quadam regina Angliæ, hoc solum nomine quod vidua esset, sibi fas esse putaverit in causâ feudali declinare iudicium domini directi feudi, et in papam provocare, ut habetur in cap. *Ex parte*, de For. compet., ubi Honorius II, totam enarrans hujus rei gestæ seriem, inquit: *Fuit ex parte ipsius reginæ responsum quod vidua spoliatâ, in requisito feudi domino, spoliatiorem sui detentorem rei coram ecclesiastico iudice poterat convenire, cujus interest viduas defensare.***

XI. Hæc simul collecta et annotata episcoporum oculis subjicimus, ut priora tempora cum hodiernis conferentes, videant et doleant gravia vulnera suæ antiquæ jurisdictioni inflicta; siquidem seculares potestates, ait Guillelmus Durandus junior, de Modo general. con. il. celebrand., tit. 70, part. 2, *quasi per quamdam alluvionem frustratam ad se omnia trahunt. Et sicut frustratum lupus agni comedit, ita et per ipsos jurisdictione ecclesiastica frustratum quodammodo d voratur, quodquid ad ecclesiasticam jurisdictionem, potissimè quoad temporalia pertinet, sibi competere putantes. Et pauci sunt casus ad Ecclesiam pertinentes, in quibus*

directè vel indirectè per eos ecclesiastica jurisdictio non turbetur in diversis mundi partibus; nec jam constituta remedia proficere possunt, sicut experientia docet. Hisce iudicium secularium omnibus ab initio obsisterunt pontifices maximi, et sanctissimi ecclesiarum antistes; sed, cum illos à proposito dimovere nequiverint, ad evitanda majora mala, innolescentes in dies contra ecclesiasticam jurisdictionem consuetudines dissimularunt et tolerârunt; et quandoque summi pontifices consulti duxere id ipsum privilegio principibus concedere, quod propriâ auctoritate jampridem sibi usurpaverant.

XII. Jam verò, cum desperandum jam sit ut potestas secularis intra constitutos sibi ab antiquo limitibus contineri patitur, imprudenter ageret episcopus, si in suâ synodo aliquid decerneret, quo jurisdictionem sibi olim jure communi attributam recuperare tentaret; rem siquidem impossibilem aggrederetur, et sine ullâ Ecclesiæ utilitate graviter apud principem offenderet. Quare suo muneri satis abundè facturum se credat, si ad hæc tria animo diligenter intendat: Primò, ne princeps secularis sibi unquam arroget jus sacrorum; hoc est, ne in ullo rerum evento se immisceat in causis primi generis, merè scilicet spiritualibus et ecclesiasticis; secundò, ne iudex laicus eam quoque partem ecclesiasticæ jurisdictionis invadat, quæ hactenus perseverat intacta; nisi enim episcopus ejus vindicem statim se præbeat, hæc pariter peitentiam amittet. Quia tamen plerumque privati iudices supremi principis auctoritate suffulti sunt, etiam in hoc negotio summâ prudentiâ, circumspiciunt et dexteritate opus est; atque inprimis, priusquam episcopus consuetâ exeret censuram arma, debet accuratè pendere quod monet Augustinus, lib. 5, contra epistolam Parmeniani, n. 13, tom. 9 oper., col. 64, hæc, quæ ad rem optimè quadrant, scribens: *Cum quisque fratrum, id est, Christianorum, intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in atquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est; atque id cum eâ dilectione de qua ipse ubi præcipit, dicens ut inimicum non eum existimetis, sed corripit ut fratrem... Quando ita cujusque crimen notum est, et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinae.*

XIII. Tertio denique, ubi privilegio aut legitimâ consuetudine fori ecclesiastici limites ultra juris communis sanctiones ampliat sunt, quod cæteroque perquam raro contingere solemus; curabit episcopus ne suâ incuriâ ad convenientiâ contrahantur. Rem unico explicamus exemplo: Jure communi sancitum est ut actor sequatur forum rei, ac proinde clericus conveniens laicum in causâ merè civili et profanâ, illum convenire debeat coram iudice seculari, per textum in cap. *Si clericus laicum*, de Foro competenti. Attamen alicui usus inolevit ut clericus etiam in prædictis causis laicum conveniat coram iudice ecclesiastico. Ejusmodi consuetudo viget in nostrâ diocesi Bononiensi, quam approbavit et servari præcepit Gregorius XV cujus Apostolicas literas nos retulimus in nostra instit. 40, in fin. Eademque etiam in Etruriâ ab antiquo tempore introducta reperitur, et manifestè comprobatur ex synodis tam provincialibus quam diocesanis illius ditionis: nimirum ex synodo Florentinâ, quam habuit Cosmas de Pazzis episcopus, anno 1508, ad tit. de Foro competenti; ex concilio provinciali anno 1517 habito sub Julio cardinali Mediceo, tunc archiepiscopo Florentino, mox ad Romanum pontificatum, assumpto nomine Clementis VII, evocto, in rubricâ de Rotulo iudicium delegatorum; item ex alio provinciali concilio; ab archiepiscopo Altorvi celebrato anno 1563, rubricâ 15 de Foro competenti; et ex diocesanâ synodo coactâ anno 1666 ab archiepiscopo Nerio S. R. E. cardinali; ex aliâ anno 1710 habita ab archiepiscopo de Gherardescâ; et recentius ex eâ quam bonæ memoriæ archiepiscopo-

pus Martellius habuit anno 1752. Ubi ergo hæc, aut similis consuetudo invaluit, ea utique erit sartâ tectâ custodienda; neque conquiri poterunt laici quod episcopis hoc secularis jurisdictionis minimum frustum, consuetudine acquisitum, sibi vindice; cum ipsi, sicut à Guillelmo Durando supra audimus, solâ consuetudine, que ab initio dici potuit abusus et corruptela, ferè integram devoraverint jurisdictionem ecclesiasticam.

CAPUT X.

Leges civiles cum moderazione et defectu in synodo allegandæ.

I. Videtur etiam abstinendum à mentione legum secularium, præsertim si affines sint illis quæ à Sede Apostolica improbate fuerunt; verba sunt Fagnani in cit. cap. Sicut olim, n. 86. Ad quorum rectam intelligentiam, meminisse oportet ex legibus civilibus aliquas esse à jure canonico expressè approbatas, aliquas expressè correctas, atque abrogatas, aliquas verò neque approbatas, neque improbatas, sed silentio prætermittas. Leges primi generis et possunt, et quandoque debent, in synodalibus constitutionibus allegari; à legibus secundi generis commemorandis est abstinendum; legum tertii generis mentionem fieri perutile aliquando et laudabile. Quæ omnia congruis exemplis exponamus.

II. Atque, ut à primis initium ducamus, aliquas ex his delibabimus matrimonium respicientes. Olim, juxta Ecclesiam Romanæ disciplinam, matrimonium minime dissolvebatur ex capite impotentie: Respondens quod de ejusmodi expressus canonem non habemus, ait pontifex Lucas III, in cap. 2, de Frigidis et Maleficiis, prout jacet in secundâ collectione decretalium Romanorum pontificum; que tamen verba neququam leguntur in cap. 4, eod. tit. novissimæ collectionis, Gregorii IX jussa adornate. Et sanè, occurrentibus ejusmodi conjugis, in quibus impotentia perpetua deprehenderetur, responderi solebat mulieri ut conjugem suum, quem tanquam virum habere non poterat, in fratris locum haberet; juxta ea que rescripta leguntur ab Alexandro III, in cap. 2 et 5, et à Clemente III, in cap. 4 de Frigidis et Maleficiis, in primâ collectione decretalium. Hodie verò impotentia perpetua recensetur inter impedimenta matrimonium dirimentia; de quo in cap. *Imperialis*, ac toto tit. de Frigidis et Maleficiis. At, quoniam post contractum conjugum frequenter contingit constare quidem de alterutrius conjugis impotentia, sed valde dubitari nam ea sit perpetua, vel potius temporaria, seu an sit insanabilis, vel possit naturali arte superari; idcirco leges civiles, quando impotentie signa aut evidentia aut indubitata non sunt, certum conjugibus præscribere tempus intra quod operam dâre possint rei conjugis, suasque vires experiri, adhibitis etiam opportunis remediis que peritorum judicio apta sint ad illas relucendas; et roborandas, si adhiberi queant, citra grave vitæ periculum, et valetudinis detrimendum. Ad ejusmodi experimentum Justinianus imperator, in l. *In causis*, Cod. de Repudiis, præfavit biennium; sed postea ratus non posse intra biennium certum ferri iudicium de impotentia perpetua, in novellâ 22, § *Per occasionem*, illud prorogavit ad triennium. Hunc autem Justiniani sanctionem expressè approbavit Cælestinus III, in cap. *Laudabilem* 5, de Frigid. et Malefic., ac præside in foris ecclesiasticis tanquam lex canonica allegatur, et ubique religiose custoditur; neque enim fides habenda est quibusdam doctoribus Gallicanis assertoribus prædictam triennem colubationem non esse hodie in Galliis usu receptam; eorum siquidem assertionem falsitatis redarguit et valde confutavit Boechler, præses parlamenti Divionis, in suo tractatu edito anno 1755, de matrimonii Dissolutione, ex cap. *Impotentia*, paginâ 67 et seq.

III. In solutis orbitis filiorum adventum est figmentum adoptionis, per quam filios suscepisse videtur, qui illos non procreavit, uti habetur in l. 1,

et in l. *Is qui filium*, ff. de Adoptionibus. Ad hoc fingendum naturæ simulacrum, cujus delineamenti expressa reperimus in sacris Litteris, nempe Gen. 48, Exodi 2, et Esther 1, varios et diversos ritus pro temporum et locorum diversitate legitimos adhibitos. Atque, ut prætereamus modum illum adoptandi, barbari usitatum, quem describit Diodorus Siculus, Biblioth. 4, 40, inquit: «*Illam adoptionem (Berulfa) hoc modo factam perhibent: Juno lectum ingressa, Herculem corpori suo adnotum, ut verum imitaretur partum, subter vestes ad terram demisit, quem in hoc usque tempus adoptionis ritum barbari observant.*» Apud Romanos peragenda erat coram prætore, aut magistrato, penes quem esset legis actio, triâ illâ imaginariâ venditione per æs, et litram, quâ apud ipsos ceteri perficiebantur actus legitimi; et si ageretur de adoptione perfectâ, de quâ mox, hæc explenda erat in comitiis curiatis, accessit etiam pontificibus, aliisque adhibitis solemnitatibus, quas referunt Vincentius Gravina, Orig. jur. civ. tom. 1, pag. 298 et seq.; Heinecius, antiq. Roman., l. 3, tit. 11, n. 15; sed posteriori ævo alii à Romanis adinventi sunt adoptandi ritus, quos idem auctores prosequuntur. Alii itidem adoptionis formulæ apud alias invaluerunt nationes. A Gothis quippe filios adoptatos per tactum barbae, narrat Aimois, de Gestis Francorum, l. 1, c. 20; à Francis per barbae precisionem, testatur idem auctor, l. 4, c. 25. Sed magis communiter apud Christianos recepto fuit quædam spiritalis adoptionis species, que fiebat per incisionem capillorum: siquidem de Pipino, misso à Carolo Martello ad Luitprandum, Longobardorum regem, hæc scribit Paulus Diaconus, l. 6, c. 55: «*Circa hæc tempora Carolus princeps Francorum Pipinum filium suum ad Luitprandum direxit, ut ejus, juxta morem, capillum susciperet, qui ejus cesariem incidens, ei poter effectus est.*» Et de pontifice Benedicto II, scribit Anastasius Bibliothecarius: «*Ille unâ cum clero et exercitu suscepti mallos capillorum dominorum Justiniani et Heraclii, illorum clementissimi principis, simul et ejus jussione per quam significat eosdem capillos direxisse; quem Anastasii locum explicans Beroisus, ad annum 684, n. 7, ait: «*Sic igitur pius imperator voluit ut illi sui sciente se Romanam Pontificem peculiarem habere parentem, ejus monitis impensis parere deberent, eundemque ut patrem diligere, ac revereri.*» De hoc peculiari Christianorum adoptandi ritu disserit Balsamon, ad can. 55 synodi Trullanæ; eundemque pluribus illustrant Merilus, l. 5 Observ., c. 40, et Binius, in notis ad Vitam Benedicti II.*

IV. Sed, omnibus hisce, aliisque plurimis adoptionis ritibus, quos recensent Cirocius, ad tit. de Cognat. legal., et Gonzales, ad cap. 1, eod. tit., deletis, alium modum adoptioni sciende præscribere leges civiles, quibus visum. Distinguntur istæ, sicut et etiam olim fuerat apud Romanos, duas species adoptionis: unam perfectam, que dicitur *adrogatio*; alteram imperfectam, que adoptio *simplex*, et *in specie*, etiam appellatur. Præma fit, cum persona extranea, sui juris, ex principis rescripto, ita transit in potestatem et familiam adoptantis, ut perinde ac filius legitimus et naturalis fiat ejus hæres necessarius tam ab intestato, quam ex testamento, § *Con autem* 5, instit. de Adoption., l. *Impuberem* 2, Cod. eod. Imperfecta fieri dicitur, cum persona extranea, constituta sub sui naturalis patris seu avi potestate, solius magistratûs alteriusve judicis competentis auctoritate, in filium aut nepotem asciscitur, quin tamen transeat in familiam et potestatem adoptantis, cujus propterea non sit hæres necessarius ex testamento, quo præteriri potest, licet eodem succedat ab intestato, § 2, vers. Sed et hodie, instit. de Adoption. Eodem porrò civiles leges turpe atque inhonestum repotantes matrimonium inter eos iniri qui etiam imaginariâ et fictâ istâ cognationis specie conjunguntur, irritas decrevere nuptias primò inter adoptantem et adoptatam, atque ab isto descendentes, l. *Quæ etiam*, 55, ff. de Rit. nuptiar.; secundò inter ad-

optatum et filia naturalis adoptantis, l. *Per adoptionem*, 17, ff. cod. § *Inter eos*, instit. de Nupt.; tertio inter adoptantem et uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptantem et uxorem adoptantis, l. *Adoptans*, 14, ff. cit. Ad id discrimina inter enumeratas personas, adoptione conjunctas, intercedere leges volvere, ut inter primas, quæ sunt quodammodo in linea rectâ ascendendum et descendendum, nunquam, ne solutâ quidem adoptione, matrimonium consistere valeat: ut enim dicitur, in cit. l. *Quis etiam*, semper nefas reputatur eam uxorem ducere quæ per adoptionem filia aut neptis fuit; Idemque servandum edixere inter personas tertii generis, inter quas sceleratam ex adoptione affinitatis speciem, quæ matrimonio contrahendo obicem ponit, perpetuum esse decernunt. Quocirca adoptivus filius, si emancipetur, eam quæ patris adoptivi uxor fuit, ducere non potest, quæ noverca factus habet, inquit textus in cit. l. *Adoptans*, ff. de Rit. nupt. Sed inter personas secundi generis, quæ adoptione interveniente sibi è latere jungi videntur, impedimentum durat quamdiu durat adoptio, seu quamdiu filii perennat sub patriâ potestate; sicuti habetur in cit. l. *Per adoptionem*, 17, de Rit. nupt. Solutâ verò patriâ potestate vel per mortem adoptantis, vel per emancipationem filii, sive adoptivi, sive naturalis, cessat impedimentum, et potest filius adoptivus in uxorem ducere filiam naturalem ejus à quo fuerat adoptatus, juxta apertam textum in cit. § *Inter eos*, institut. de Nupt.

V. Jam verò et cognationem legalem, et quæ ex eâ ad nuptias profuunt obstacula, eò prorsus modo quo à jure civili statuta fuerant, universim receptâ, approbavitque Nicolaus I, in responsione ad consulta Balarorum, c. 2, cujus responsionis fragmenta referuntur in can. *Ita diligere*, 50, q. 5, et in cap. unic. de Cognat. legal. Quamobrem, si questio incidat sive in tribunali ecclesiastico, sive etiam in synodo, an in hoc vel illo casu adsit impedimentum cognationis legalis, necessariò recurrendum erit ad leges civiles, atque ad eorumdem normam controversiâ decidendi. Disputant, ex-gr., doctores num profata ad matrimonium obstacula à solâ adrogatione derogatione, an etiam ab adoptione simplici et imperfectâ. Ex utraque oriri affirmant Glossa finalis, in cit. cap. unic. de Cogn. leg., atque ibidem Panormitanus, n. 7; Ancharanus, n. 8; Alexander de Nevo, n. 21; Gonzalez, n. 10, in fin.; Covarr., p. 2, de Spons., c. 6, § 5, n. 2; Pontius, de Matrim., l. 7, c. 41; Hurtadus, eod. tract., disp. 49, diffie. 2, n. 5. Contra, illa ex solâ adrogatione promanare contendunt Innocentius, in eod. cap. unic.; Sylvester, verb. *Matrimonium*, 8, q. 8, disp. 4; Henriquez, de Sacram., l. 12, c. 12, n. 5; Sánchez, de Matrim., l. 7, disp. 65, n. 9; Casanis, ad tit. de Cognat. legal., n. 4; Pirhing., n. 4; Engel, n. 5; Vincentius de Justis, de Dispens. matr., l. 2, c. 6, num. 198 et seq. Tam prioris quam posterioris sententiæ patroni unice insistant juris civilis textibus, quos de quolibet adoptione indiscriminatim loquit, defensores primæ sententiæ autant; aliis ex adverso opinantibus eos de solâ adrogatione intelligendos. De hâc questione actum fuit in sacrâ congregatione concilii die 25 septembris 1754, uti videre est in Theol. resol., tom. 6, p. 364. Nihil tamen ex decisione quæ tunc prodit, potest concludenter ad rem evinci. Adoptio siquidem de quâ tum disceptabatur, respiciebat puerum duodennem, expositum hospitali S. Spiritus in Saxiâ, sub nullius patriâ potestate existentem, et adoptatum auctoritate commendatarii ejusdem hospitalis, cui id juris à summo Pontifice concessum est; atque ideo talis adoptio non immeritò videri potuit vera adrogatio, quam impedimentum ad matrimonium inter recensitas personas prestare, nullus dubitat. Itaque, cum indecisâ adhuc remaneat controversiâ, si de eâ in synodo agendum foret, ex solis juris civilis sanctionibus posset definiri.

VI. Cognationem legalem excipit cognatio spiritualis, de quâ in Decretalibus Gregorii IX extat integer

titulus, qui est, l. 4, tit. 41. In eo tamen titulo nullum decretale rescriptum ad cognationem spirituales pertinens affertur; quod à spirituali cognatione provenit, multò ante Alexandri III ætatem mentio facta reperitur. Siquidem in concilio Romano I, sub S. Zachariâ papâ, habito anno Christi 745, statutum fuit c. 5: *Ut spirituales commatrem nullus sibi præsumat nefario conjugio copulare. Nam qui hujusmodi opus perpetraverit, sciat se anathematis vinculo esse obligatum, et Dei iudicio condemnatum*; tom. 5 Collectionis Harduini, col. 1928. Nec alia etiam antiquiora desunt hujusmodi disciplinæ monumenta. Sed, cum nullum suppetat anterius eo quod habetur in l. 26 Cod. de Nuptiis, ubi hæc Justiniani imperatoris verba leguntur: *Es persona omnimodò ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis à sacrosancto suscepit Baptismate, cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem et justam nuptiarum prohibitionem, quàm hujusmodi nexas, per quam Deo meditante animæ eorum copulati sunt*; id atque sufficit ut in catalogo legum civilium quæ à jure canonico expressè confirmatæ sunt, præmissa etiam de spirituali cognationis impedimento lata ascribatur; ut rectè etiam observat Joan. Baptista Bartholus episcopus Felitrensis, in suis Institutionibus Juris canonici, c. 44, n. 7.

CAPUT XI.

Exempla legum secundi generis, quæ scilicet sunt à jure canonico correctæ et impositæ; ubi de matrimonii filiarum/familias sine consensu parentum, et servorum sine consensu dominorum.

I. Hactenus de legibus civilibus à jure canonico expressè receptis et approbatis. Longè plura proferre possumus exempla legum abrogatarum. Ac primo loco occurrunt leges Cæsareæ permittentes usuras, dummodò non sint immoderate, nec modum excedant præscriptum à Constantino Magno, in Celeberrimâ, l. 1, tit. ult., l. 2 Cod. Theodosiani, renovatâ à Justiano, l. 26 Cod. de Usuris; In *trojectitiâ contractibus, vel specierum favori donationibus, neque ad centesimas tantummodo licere stipulari, nec eam excedere*; licet veteribus legibus hoc erat concessum; quibus tamen sanctioribus Ecclesiæ legibus est derogatum, ac severè vetitum, seu veritas jure naturali et divino veritas declaratum, quidquam lucri, etiamsi minimum sit, ex mutuo reportare; quod ex can. 45 inter Apostolicis, ex can. 2 concilii Iliberitani, ex can. 12 concilii Arelatensis I, ex can. 16 concilii Carthaginiensis III, aliisque pluribus Ecclesiæ sanctionibus, atque ex communis SS. Patrum sensu apertè constare inferius demonstrabimus.

II. Jure communi Cæsareo irrita fiunt matrimonia inita à filiis/familias sine consensu parentum, uti probant textus in prin. Inst. de Nuptiis, et in l. *Nuptiæ* 2, de Ritu nuptiar; in quorum primo habetur: *Si filii/familiarum sunt, consensus habent paremum quorum in potestate sunt; nam hoc fieri debere et civilis et naturalis ratio suadet, in tantum ut jussus parentis præcedere debeat*; et infra: *Si adversas ea quæ dixerunt aliqui colerint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur*; in altero dicitur: *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt, quovisque in potestate sunt*. Equidem non ignoramus Cujacius, in l. 35 Pauli ad edictum ad l. 2 et 10 de Ritu nupt., et Dionysium Gothefridum in l. *Filius*, ff. de Ritu nuptiar., contendere per profatas leges non irritas, sed solùm illicitas decerni nuptias quas filii/familias contrahunt, irritas, aut incestas, nec consentientibus parentibus sub quorum sunt potestate; neque nos præterit hanc opinionem fulciri auctoritate Pauli jurisconsulti, qui l. 2 Sent. tit. 14, scripsit: *Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate ejus matrimonium jure non contrahuntur, sed contracta non solentur; contemplatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur*. Verùm non ita sentiant illi eruditi viri, quibus prædictorum juris textuum verba adeò perspicua videntur, ut indubitanter asserant per illa infirmari conjugia filiorum/familias quibus paternus

consensus non adjecerit vires : quinimò Vinnius , ad l. 1 Inst., tit. 10, perpendens verba illa Justiniani : *Ut jussus parentis præcedere debeat*, hæc insuper annotavit : *Jussus, id est, consensus, aut potius assensus parentis in nuptiis filiorum adeo necessarius est ut etiam præcedere debeat, neque rathabitioe patris retrolegitimè fiant, nimirum cum rathabitioe in his tantum locum habeat, quæ non statim ipso jure nulla sunt, sed aliquo modo consistent, aut pendent.* Quod verò attinet ad locum ex Paulo jurisconsulto allegatum, hæc ipsa de causâ, quod scilicet aperte contradicat citatis legibus, quas certissimum est imperatorem Justinianum, ex ejusdem Pauli jurisconsulti sententiâ, inseruisse corpori Juris à se promulgati, non immeritò suspicantur plerique, quos sequitur Juvenin, tract. de Sacram., diss. 10, q. 5, art. 2, illum non esse Pauli, sed Eulani ejusdam, qui Theodosianum Codicem emendavit tempore Alarici, Gothorum regis, notis illustravit. Nec mirum tantam ab imperatoribus tributam potestatem parentibus in filiorum nuptias ; adhuc enim remanebant rudera illius immoderate potestatis patriæ, quæ, auctore Romano, diu vigerat apud Romanos, cujus ratione licebat parentibus loris cadere filios, carcere coercere, in agros ad opera rustica victos amandare, venditare, denique interficere ; quod totidem verbis refert Dionysius Halicarnassensis, l. 2, p. 46. Hinc, teste Lactantio, Inst. l. 4, c. 3, filii dicebantur *servire patri*. Quinimò liberorum conditionem in quibusdam fuisse duriorum conditione servili observant idem Lactantius et Servius, ad Virgil. *Æneid.* 11, vers. 145. Quamvis porrò hæc parentium in filios immoderata jura, quæ certè barbaricum sapiebant, cultioribus Romanae republice temporibus fuerint valde imminuta, nihilominus tamen Justiniani ætate tantam parentes retinebant in filios potestatem ut idem imperator, a. 2. Inst. de patriâ Potestate, affirmaverit : *Nulli alii sunt homines qui talem in liberos habeant potestatem, qualem nos habemus.* Quocirca, cum leges Casaræa viribus carere voluerint matrimonia à servis contracta, non consentientibus dominis quorum subsunt dominio ; mirum non est earumdem edicto fuisse robur ademptum conjugis à filisfamiliâs celebratis sine consensu parentum sub quorum potestate existunt.

III. Utrâsq; civiles leges, tam videlicet quæ servorum quam quæ filiorumfamiliâs solo contrahentium consensu inita matrimonia infringebant, quondam ratas habuit Ecclesiæ ; etenim S. Basilus, ep. 199, canonicâ 2, ad Amphilochem can. 4, tom. 5 oper., p. 296, ait : *Matrimonia sine his qui potestatem habent, fornicationes sunt. Neque ergo vivente patre, neque herô, qui conveniunt, extra reprehensionem sunt ; quemadmodum, si annuat cohabitatio, quos penes hujus rei est arbitrium, tunc firmitatem conjugii accipit cohabitatio.* Et concilium Aurelianense IV anni 544, can. 22, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 1459 : *« Ut nullus per imperium potestatis filiam competere audeat alienam, ne conjugum quod contra parentum voluntatem impiè copulatur, velut captivitas judicetur ; sed, sicut est prohibitum, non admittatur ; in his qui perpetraverint, excommunicationis severitas, pro modo placuli, imponatur ; »* et can. 24, loquens de conjugio servorum, decrevit : *« Quicumque mancipia sub specie conjugii ad Ecclesiæ septa conjugerint, ut per hoc credant posse fieri conjugium, immò eis licentiâ tributari, nec talis conjunctio à clericis defensetur ; »* et paucis interjectis, complectens tam servorum quam filiorumfamiliâs matrimonia clandestinè et propriâ auctoritate inita, addit : *« De quâ ro decernimus ut parentibus, aut propriis dominis, prout ratio poscit personarum, acceptâ fide excusati sub separationis promissione, reddantur ; postmodum tamen parentibus atque dominis libertate concessâ, si eos voluerint propriâ voluntate conjugere. »* Concilium Cabillonense II, anni 815. Canon. 53, relato à Gratiano, in can. ult. 29, q. 2, postquam dixit : *« Nobis visum est ut conjugia servorum non dirimantur, »* hæc sta-

tim limitationem adject : *« Ubi legalis conjunctio fuit, et per voluntatem dominorum. »* Ac denique, ut alia prætereamus, quæ ad rem congressit Gonzalez in cap. fin. de Conjugio servorum, n. 3 et seq., Ahyto episcopus Basileusis in suo Capitulari, seculo IX, editum, apud Harduimum, tom. 4, col. 1244, can. 21, edixit : *« Ubi verò mancipi, non annus, sed diversæ potestatis juncta fuerint, nisi consentientibus utrisque dominis, iniquissimi copulatio rata non erit. »*

IV. Verum postea consultus visum est Ecclesiæ prelatas civiles leges, pluribus seculis à se aut approbatas, aut toleratas, corrigere et abrogare ; statuitque ut deinceps nuptiarum validitas à solo penderet contrahentium consensu, nequaquam autem à nutu eorum sub quorum dominio vel potestate contrahentes existunt ; quod generatim sancitum legitimus, in cap. *Can. locum*, de Spons. et Matr., in cap. *Licet*, et in cap. *Tua*, de Sponsâ duorum ; speciatim verò de servis rescriptis Harduinus papa ad archiepiscopum Salisburgensem, in cap. *Dignum*, de Conjugio servorum : *« Nec inter servos matrimonia debent illicitè prohiberi ; et si contradicentibus dominis et invitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc ecclesiastico judicio dissolvenda ; »* actandem filisfamiliâs, post alias sanctiones indicatas à Juvenin, cit. diss. 10, q. 5, c. 5, art. 1, delinuit Tridentinum, sess. 24, cap. 1, de Reform. matr., ubi anathemate percussit, qui *falsò affirmant matrimonia à filisfamiliâs sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse.*

V. Quamobrem non licet hodiè easdem civiles leges, jamdiu ab Ecclesiâ rescissas, excitare, earumque obtentu firmitatem adimere aut servorum ut filiorumfamiliâs connubiis, quibus domini vel parentes non annuerunt. Quod autem affirmat Boehmerus, Jur. eccl. Protestantium lib. 4, tit. 9, § 6, nempe in Pomeraniâ, Westphaliâ, et Bohemiâ, ubi adhuc remanent vestigia antiquæ servitutis, et etiam hodiè reperitur *homines proprii*, hoc est, existentes sub dominiorum proprietate, istorum connubia non aliter esse valida quam ex dominorum consensu, aut est accipiendum de servorum conjugis quoad effectus civiles, aut non est admittendum à Catholicis illis in regionibus degentibus, qui sanctoribus Ecclesiæ legibus reguntur. Intra fines pariter penarum civilium concluditur edictum à christianissimo rege Henrico III, in comitibus Blesensibus anni 1579, art. 40, promulgatum atque à Ludovico XIII, anno 1629 et 1639, renovatum, quo nulla et invalida declarantur matrimonia à filisfamiliâs contracta sine consensu parentum ; illud siquidem verbum *multida*, non esse aliter explicandum quam per *solum relationem ad contractum civilem*, ejusdem Ludovici nomine, clero Gallicano responderunt regi commissarii, uti habetur tom. 3 Rerum et Decretorum cleri Francici, testaturque Lovetus, in Parisiensis senatu consularibus, tit. 6, lit. M, scribens : *« Nullitas matrimonii proveniens ex defectu conditionum quas requirit articulus 40 Blesensis constitutionis, nullatenus attingit ipsum Sacramentum, quod nihilominus, in isto matrimonio existit ; non agitur de Sacramento, Matrimonii, ut ejus essentialibus cærementis, sed de validitate conventionum matrimonialium, de accessoris matrimonii, de dotis validitate, et communitate inter virum et uxorem, quæ conventiones non dependent ex theologis decisionibus, sed ex edictis in parlamento venicatis. Idem ostendit Isaacus Habertus, episcopus Vabrensis, in libro de Justitiâ connubialis edicti à Ludovico XIII conditi, ubi hæc habet : « Nom multa. Laborandum est de conciliandis regis edictis cum Ecclesiæ sententiâ ; nullo siquidem unquam edicto matrimonia filiorumfamiliâs invalida ac nulla esse absque consensu parentum intorquere constitutum est, etsi hic error multis imposuerit. Prohibita quidem sunt ; sed invalida et nulla esse habitaquam definitum. Unde etiam decessorum suorum vestigis insistentes rex christianissimus Ludovicus, ea iterum*

prohibuit ac austerius interdixit; invalida tamen ac nulla esse, contra Tridentinæ synodi decretum, ac theologorum unanimes etiam in regno suo sententiam, minimè sanxit. Idem tradit Cabassutius, in Theor. et Prax. Jur. canon. l. 3, c. 26, n. 6 et 7, ubi Brodeum carpit quod regium edictum ad ipsam etiam Sacramenti rationem protraxerit. Idem docet Gerbasius in libro quem inscripsit Tractatus pacificus, etc., pag. 504. Idem Natalis Alexander, Theol. dogmat. et mor. l. 2, de Sacram. Matr., c. 2, art. 5, prop. 1. Quocirca nescimus quâ ratione Juvenin, cit. diss. 10, c. 5, art. 2, metserit sumum calculum adijcere tot doctorum Gallicorum sententia, reglâ etiam declaratione firmatâ, et decidere noluerit an reverâ in Galliâ matrimonia inita à filiisfamilias sine consensu parentum sint valida quoad substantiam, etsi civilibus effectibus destitui nemo dubitet. Neque extra institutum vagati sumus, dùm hæc prolixius enarravimus; siquidem verrebamur ne episcopi, predicti Juvenin, aliorumque contra communem sapientiorum Galliæ doctorum sensum idem scriptitantium, auctoritate decepti, non audeant in suis synodis declarare matrimonia à filiisfamilias inlicita ac insecis parentibus contracta, etsi illicita, valida tamen esse, ac proinde integrum non esse contrahentibus, quoadiû eorum alter superstes est, alias nuptias inire; quam profectò synodalem declarationem, ad consulendum animarum salutem non solum utilem, sed maximè necessariam reputamus.

CAPUT XII.

Exempla alia legum civilium à jure canonico correctarum; ubi præcipuè de adulteriis et concubinita.

1. Juxta leges civiles, conjugatus cognoscens solum, adulteri judicio non tenetur, l. 6, § 1, ff. de Adulteriis, et l. 2 Cod., eod. tit., quamvis adulteri crimine damnatur conjugata solum admittens. Aliud statutum est à jure canonico, quod tam virum quam uxorem eadem lege teneri voluit, quia utrobique idem ligat fidei conjugalis vinculum; quare Ambrosius, l. 1 de Abraham, relatus in can. Nemo, 52, q. 4, ait: *Nemo blanditur sibi de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem à viro quæ ab uxore, debetur castimonia. Quidquid in eâ quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulteri crimine damnatur; ubi Glossa, verb. De legibus, notat: Quæ dicunt, quod adulterium non committitur cum soluta, sed cum nuptâ. Acritus eas Romanorum leges reprehendit Hieronymus in ep. ad Oceanum, de Morte Valentinæ, cujus fragmentum refert Gratianus in can. 20, eadem caus. 52, q. 5; nit quippe Hieronymus, tom. 1 oper., col. 455: *Aliæ sunt leges Cæsareæ, aliæ Christi. Aliud Papiusianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitia frena laxatur, et solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria et ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet feminis, æquè non licet viris, et eodem servitio pari conditione censetur. Ad eandem inter leges Cæsareas et ecclesiasticas hæc in re discrepantiam allusit Augustinus, l. 2 de adulteriis Conjugiis, c. 8, n. 7, tom. 6 oper., col. 407, ubi quosdam inducit adulteros ita secum invicem loquentes: An verò seris nostri dignitas hanc sustinebit injuriam, ut cum aliis feminis, præter uxores nostras, si quid admittimus, in lucendis poësis, mulieribus comparemur? Eoque in hunc modum conqueri addit Augustinus, confisos juribus forenibus, discrimen ponentibus inter viri et uxoris conditionem: Sed isti, ait, quibus displicet ut inter virum et uxorem per pudicitia forma serretur, et potius eligunt, maximeque in hac causâ, mundi legibus subditi esse, quam Christi; quoniam jura forensia non eisdem quibus feminis, pudicitia nexibus viros videtur obstringere, etc. Abrogatis autem predictis legibus civilibus, nimium indulgentibus virorum impudicitia, consequens fuit ut eadem actio ad divortium daretur uxori contra virum adulterum, quæ**

huic competit adversus adulteram uxorem; quemadmodum perpendit Hieronymus, cit. ep. ad Oceanum, relatus in cap. *Præcepti Dominicus*, uxorem non debere dimitti, exceptâ causâ fornicationis, et si dimissa fuerit, manere innoxiam. Quidquid viris jubetur, hoc consequenter redudat in feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est, et vir maribus retinendus; cui consonant Augustinus relatus, in can. *Idololatris*, 28, q. 1, et Innocentius I, ep. 5 ad Exuperium episcopum Tolosanum, c. 4, relatus pariter cit. causâ 52, q. 5, can. fin., ubi rationem insuper expendit propter quam rariùs contingit maritum adulterum ab uxore dimitti: « Et illud desideratum est sciri (scribit Innocentius) cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in consorcio adulterorum virorum manere videantur? Super hoc christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non faciliè de adulterio accusant, et non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt; et idè mulieribus, prodito earum crimine, communicatio denegatur... Cùm ergo par causa sit, interdum, probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit. »

II. A legibus civilibus permissum esse concubinatum cum usâ, uxoris loco, domi retentâ, asserit Cujacius; quod si verum sit, nemini dubium est eas leges, utpote juri naturali et divino contrarias, esse ab Ecclesiâ reprobatas, præsertim à Tridentino, sess. 24, c. 8, de Reform. matr., ubi concubinarios tam solutos quam uxoratos, si ter ab ordinario moniti, concubinas non ejecerint, æque ab eorum consuetudine non secesserint, excommunicatione feriendos esse, decrevit. Diximus, si verum sit, quod sibi persuasit Cujacius; alii enim æquè docti ac eruditi juris civilis interpretes, præsertim Merillus, Observat. l. 5, c. 15, hallucinatum existimant Cujacium, qui concubinam confudit cum pellice; concubina quippe à legibus permissa, erat vera uxor, ducta tamen sine dote, et nuptiali solemnitate, uti colligitur ex l. 144, ff. de verb. Signif., l. *Donationes*, 52, de Donationibus, et Justiniani novellâ 18; à legitimâ verò uxore differabat solâ dignitate, quia scilicet concubina, etsi et ipsa uxor esset, non transibat in familiam mariti, neque istius participabat jura, privilegia, et honores, quorum consors fiebat uxor legitima; quod constat ex cit. l. *Donationes*, et pluribus exornant Merillus, cit. loc., Antonius Augustinus, de Emendatione Gratiani, l. 1, dialog. 15, et de Cangius, in Glossario, verb. *Do*. In hoc eodem sensu sanctissimos antiqui Testamenti patriarchas, quibus permissa erat polygamia, præter uxores habuisse legitimos concubinas, hoc est, aliud uxorum genus, quæ unicè ad procreandos liberos, non familiam regendam, resque familiares administrandas, essent admixtæ; etenim Cetera, in c. 25 Genesis, dicitur Abrahæ concubina et uxor; et Agar, quæ ibidem appellatur pariter ejusdem concubina, in c. 16, vocata fuerat vera uxor; quod benè animadvertit Bellarminus, de conciliis. Auctorit., l. 2, c. 8, proposit. 11.

III. De ejus modi concubinis, et non de pellicibus, loquuntur antiqui canones, concubinas ad Baptismum, et concubinarios ad communionem admittentes. Concubina ejusmodi infidelis mancipi, ait auctor Constitutionum apostolicarum, loquens de Baptismo, l. 8, c. 32, illi soli dedita, admittitur; si autem etiam cum aliis potulanter agat, rejiciatur. Et Patres concilii Toletani I, habiti anno 400, c. 17, relato à Gratiano in can. *Is qui*, dist. 24: *Si quis habens uxorem fidelem, concubinam habeat, non communicet. Ceterum is qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habeat, à communionem non repellatur; tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinae (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus; aliâ vivens abijciatur, donec desinat, et ad penitentiam revertatur. Ac denique Isidorus, relatus in can. 5, eod. dist. 54: *Christiano non dicam**

plurimos, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unum tantum aut uxorem, est certe, loco ueris (si conjux deest), concubina. Omnes, inquam, ejusmodi canones non loquuntur de pellice, sed de uxore, non adhibitis dotium tabularum solemnitatibus duci, quam, vocabulo à Cæsariis legibus usurpato, et communiter tunc usitato, nominantur concubinae. Ita canonem Toletanum interpretatur Gratianus, cit. dist. 54, ubi ait: *Concubinae hic et intelligitur, quae, concubitus legalibus instrumentis, unita est, et conjugali affectu cariscitur. Hanc conjugem facit affectus; concubitus vero lex nominat.* Gratiani verò interpretationem amplectuntur et illustrant correctores Romani, in eod. cit. can. Is qui; Antonius Augustinus et Bellarminus, cit. loc.; Hurtado, Resol. moral. tom. 1, tract. 4, de Absolutione sacramentali, c. 6, per totum; Binius, in notis ad eundem canonem 17; Toletanum, tom. 2 Conciliorum Hispaniae, collectorum à cardinali de Aguirre, pag. 148, n. 22; Natalis Alexander, dissert. 29, ad sec. 1. Atque in eundem sensum tam canonem Toletanum, quam locum ex apostolicis Constitutionibus allegatum, accipiendum assertit etiam haereticus Binghamus, Origin. ecclesiast. tom. 4, l. 11, c. 5, § 11, et tom. 7, l. 16, c. 11, § 5.

IV. Quod si quis Patres Toletanos locutos velit de verè pellice, hoc est muliere nullo conjugali fœdere viro junctâ, sed unice ad explendam libidinem ab eodem domi retentâ, tunc dicendum esset eos nomine concubinae, quam concubinariis non censuerunt desegendam, non intellexisse communionem Eucharisticam, sed solam communionem civilem, à quâ, depravatis ejus seculi moribus, quantum fas erat, indulgentes, illos non judicant repellendos; uti, post Ferdinandum Mendozâ, eundem canonem explicat cardinalis de Aguirre, cit. loc., n. 25 et seq. Ejus enim credit novemdecim sapientissimos Patres qui Toletano concilio interfuerant potuisse permittere ut divinae mensae particeps fierent fornicarij, non solum nullâ perscâ pœnitentiâ, verum etiam in suo crimine insordescentes, quos Apostolus Paulus, 1 ad Corinthios 5, à regno caelorum exclusit, et, ad Ephesios 5, non habere hereditatem in regno Christi ad Dei, prædicavit?

V. In sensu à nuper exposito diverso, concubinae nomen accepit S. Leo Magnus in responsione ad inquisitiones Rustici Narbonensis, relatâ in can. 12, 13, q. 2, ubi, postquam dixerat: *Non omnis mulier juncta viro uxor est viri, quia nec omnis filius est haeres patris, addit: Igitar cupialibet loci clericus, si filium suum viro habenti concubinam in matrimonio dederit, non ita accipiendum est, quasi conjugato eam dederit, nisi forte illa mulier et ingenua facta, et dotata legitime, et publicis nuptiis honestatis videretur.* Loquitur nimirum Pontifex de concubina quam vir sibi devinxerat non solum sine nuptialibus tabulis, sed nexu solubili, seu quam ad individuum quidem vitae sibi asciverat societatem, sed ad sui arbitrium duraturam. Ejusmodi concubinarum genus, quas alio nomine excillam etiam appellabant, quaeque nullâ ratione esse poterant verè uxores, à paginis inventum, pedetentim fluxisse in Christianos, constat ex l. 1 Cod. Theod., tit. de naturalibus Liberis, ubi dicitur sit conditio naturalium liberorum, ut metu poenae hominum nimii avocarentur à concubinato gentili, et admodum obliqui, more Romano inito. Ea nihilominus lex, ab imperatoribus lata, non valuit eundem detestandum abusum à christianâ republicâ eliminare: insipienti quippe aetate adhuc plures inventi sunt, qui licere potaverunt unam feminam sibi jungere quam possent pro libito à se abjicere; quod discimus ex Marcilio, Form. l. 2, c. 30, et ex Mabillonio, tom. 4 Analect. Jam verò has concubinas, quae verè erant pellices, respexit Leo, cum clericis permisit filias suas nuptui tradere viris habentibus concubinas: cum his quippe, ad tempus duntaxat acceptis, haud consistere poterat insolubile vinculum matrimonii. Hanc sibi mentem esse apertiè

significavit idem Pontifex, inquit: *Aliud est uxor, aliud concubina; et paulò inferioris: Ancillam à toro abjicere, et uxorem certe ingenuitatis occipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis.* In eadem temporaria concubitas pluribus in locis invenitur Augustinus, et præcipuè de Bono conjugali, cap. 14, relato in can. 5, 52, q. 2: *Concubinae ad torum adhibita, nec citius causâ filiorum concubant, justum faciunt concubitanos.* De illis pariter expressè loquitur Egbertus, archiepiscopus Eboracensis, in suis Excorptionibus ex sacris canonibus sanctorumque Patrum dictis concionatis, c. 127, tom. 1 Collection. conc. Britanni., pag. 109, ubi hæc habet: *Augustinus dicit: Quale est, quod multi virorum, quæ nuptias concubinas sibi adhibere non erubescunt, quos post uxore dimittunt, et sic postea legitimas uxores accipiunt? Unde coram Domino, et coram angelis ejus testor, atque denuncio Deum ista conjugia saepe prohibuisse, et nunquam placuisse: et præcipuè temporibus christianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licet, nunquam licebit.*

VI. Infiniti essemus, si ceteras percurrere vellemus leges à jure canonico delatas. Duas alias tantum indicabimus. De jure civili vidua nabens intra annum luctus, et multis sit obnoxia poenis, de quibus Cirujus ad tit. Decretalium de secundis Nuptiis; et inter ceteras notatur infamia, l. *Liberorum*, 81, ff., de illis qui notantur infamia; hisdem quoque viduis, intra annum nubere, vetitum etiam legitimum à concilio Arahmensi, habito circa annum 1009, in cujus can. 16 præcipitur: *Et sit quælibet vidua, quæ se ipsam rectè contineat, sub præsidio Dei, et regis, et sedeat 12 menses marito orba; deinde eligat, quæ ipsa voluerit;* tom. 1 Conc. Britannicæ, pag. 289. Verùm ejusmodi leges abrogavit Urbanus III, in cap. 4, et Innocentius III, in cap. 5, de secundis Nuptiis, quarum postremam ait: *Canon, secundum Apostolum, mulier, mortuo viro suo, ab ejus sit lege soluta, et nubendi cui vult, tantum in Domino, liberam habet facultatem, non debet legalis infamiae sustinere iacturam, quæ, licet post viri obitum infra tempus luctus (scilicet sexus anni spatium) nabat, concessa sibi tamen ab apostolo utitur potestate.*

VII. Juxta antiquiores leges, jus erat marito occidendi uxorem in adulterio deprehensam: quod videtur est apud Covarr., in 4 Decret., p. 2, c. 7, § 7, n. 1. Posteriori verò jure Digestorum et Codicis Justiniani, facultas quoque data est marito occidendi adulterum turpiter cum uxore agentem, in propria domo deprehensum; uti loquitur ex l. *Marito*, ff. ad leg. Juliam, de Adulteris, et ex l. *Gracchus C.*, eod. tit. Patri quoque facta est potestas interficendi filiam, in sua potestate existentem, in sua domo, vel in domo generi in adulterio deprehensam, dummodò tamen unâ cum ipsâ adulterum quoque occidat, l. *Quod ait*, l. *Nihil intercat*, l. *Nec in eâ*, l. *Patri*, et tribus seq., ff. *Ad legem Juliam*, de Adulteris. At omnes ejusmodi leges, utpote quæ impositam dabant delinquentibus adversus quintum Decalogi præceptum, quo cuilibet interdicitur ne quemquam privatâ auctoritate interficiat, sunt à jure canonico rescissæ, uti habetur in can. *Inter hæc*, 55, q. 2. Quare ab Alexandro VII, die 7 septembris 1665 apostolice damnationis telo confixa fuit etiam hæc propositio, in ordina 19: *Non peccat maritus, occidens propriâ auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Quis inò adeò jus canonicum abhorret ab occisione uxoris, etiam in adulterio repectæ, ut virum, id scelus perpetrantem, non solvat ab impedimento, quo in can. *Interfectores*, et in can. *Admovere*, 55, q. 2, ceteros ligavit propriæ uxoris interfectores, ne deinceps possint cum aliâ matrimonium contrahere; uti perperdit Perez, de Matr., disp. 25, sect. 6, n. 2, quod tamen impedimentum esse tantum impediens, et non dirimens, docet cum communi S. Thomas in 4, dist. 38, q. 1, art. 2. Ad aliquod verò indulgentium immensæ imbecillitati, et subita ira, quæ homines exardescunt, cum suo, suæque familiæ honori illatum injuriam propriis oculis conspiciunt, statim Alexander III, in cap. *Si verò*, de

sent. excomm., ut excommunicationi papæ reservata non subiaceat, qui in clericam cum uxore, matre, sorore, vel filia propriâ turpiter inventum, manus injecerit violentas.

VIII. Quas hucusque enumeravimus, aliasque similes leges, à jure canonico correctas, frustra episcopus in sua synodo commensuraret, nisi fortè ab illis aliquid argumentum desumere vellet ad magis roborandas suas synodales sanctiones. Sic, si in synodo agendum foret de adulteriis, posset hujus criminis gravitas vel inde colligi, et ponderanda proponi, quòd leges civiles interdùm permiserint occisionem adulteri in flagitio deprehensi. Ita pariter ad compescendam effrenatam licentiam filiorumfamilias nuptias contrahere præsumendum, incisi, aut justè, ac rationabiliter monumentibus parentibus, meritò diceretur; ejusmodi consilia non solùm esse à naturali et divinâ lege graviter prohibita, sed et insuper legibus civilibus adeò exosa, ut, si istis standum foret, validitate careant. Is denique servandus est modus, quem tradit sanctissimus Nicolaus pontifex, in epistola ad concilium in diocesi Silvanectensi congregatum, relatâ in can. *Lege imperatorum*, dist. 10, ubi sic legitur: *Lege imperatorum non in omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, præsertim cum incidantur evangelicæ ac canonicæ sanctioni aliquoties obviare.* Deinde verò, nonnullis adductis exemplis, et prædecessorum testimoniis, quibus id comprobatur, ita concludit: *Non quòd imperatorum leges (quibus sæpè Ecclesia nititur contra hæreticos, sæpè contra tyrannos, atque contra prorsus quoque defenditur) dicamus penitus renuendas, sed quòd eas evangelicæ, apostolicæ atque canonicæ decretis (quibus postponende sunt) nullam posse inferre præjudicium asseramus.* Sed de legum civilium usa plura inferius, ubi de legibus à jure canonico silentio præteritis.

CAPUT XIII.

Gravis dubitatio olim exorta, an quædam lex civilis esset à jure canonico recepta, an potius abrogata; atque idèd an validè contrahi possit matrimonium inter vitricum et uxorem privigni.

I. Cùm sacre congregationis concilii secretarii munere fungeremur, scriber in eâ disputatum fuit in textus juris civilis in l. *Uxorem*, ff. de Ritu nuptiarum, esset correctus et abrogatus à jure canonico in cap. *Non debet*, de Consanguinit. et Affinit. Disputationi autem eousam dedit quædam synodalis constitutio, cujus firmitas à prædictæ legis civilis pendebat firmitate. Quidam episcopus, in suis constitutionibus synodalibus explicans impedimenta matrimonium dirimentia, et speciatim impedimentum affinitatis provenientis ex copulâ licitâ, dicit matrimonium validè contrahi non posse inter vitricum et uxorem privigni, juxta citatum textum juris civilis in l. *Uxorem*, ff. de Rit. nuptiar., ubi Papinianus ait: *Uxorem quondam privigni conjugii matrimonio vitrici non oportet; nec in matrimonium consentire nocereus ejus qui privignæ maritus fuit*: cui quidem textui minime derogatum addebat ab Innocentio III, in cit. cap. *Non debet*, de Consanguinit. et Affin., quoniam, ut ipse aiebat, Innocentius duntaxat revocavit et abolevit impedimentum secundi et tertii generis affinitatis in lineâ collateralium, non autem in lineâ ascendentium et descendentium, sicuti utriusque textum, canonicum scilicet et civilem, perpendentes, docuerunt Oinotomus, ad l. 1 Inst., tit. de Nupt., n. 14; Arnoldus Vinnius, ad eund. tit., n. 2; Joannes Schneideunitus, in Comment. ad Inst. civ., l. 1 de Nupt., tit. 10, pag. 50; Bruneman, in Comment. ad Pandectas, ad cit. leg. *Uxorem* ff. de Rit. nupt., quorum auctorum judicium non idèd parvi faciendum est quòd si sint heterodoxi, quoniam et ipsi, quoad matrimonii impedimenta, jus canonicum sectantur; quare citatus Schneideunitus affirmat, hanc unicam ob causam matrimonium inter vitricum et uxorem privigni, ab eorum

consistoriis irritum pronuntiar: *Quòd, ait, in hoc casu jus civile expressè non reperitur correctum, à jure canonico.* Idemque in tribunalibus Galliarum judicatum, refert Antonius Mornaccius, in Observ. ad 24 primos libros Digestorum, l. 25, ad leg. 24 de Rit. nupt., pag. 862. Et dato etiam, pergebat episcopus, quod in casu matrimonio non obstat impedimentum affinitatis, obstat saltem impedimentum publicæ honestatis; quod consideravit Modestinus jurisconsultus, cùm in leg. *Non facit*, ff. de Gradibus et Affinibus, ait: *Hæc itaque inter se, quòd, effinitatis causâ, parentum loco, liberorumque habentur, matrimonio copulari nefas est.* Et profectò matrimonium, de quo est sermo, ob maximam, quam redolet, inhonestatem, à jure civili improbatum censuit Faber, in sua Jurisprudentiâ Papijanâ, tit. 10, de Nuptiarum princ., 6, dist. 12. Iniquus: *Inhonestum autem patrum est, cum, que aliquando uxor fuerit filius, qui mihi aut filii, aut parentis loco fuerit, uxorem à me duci.* Cui astipulatur Carpovius, l. 2 Jurispr. consist. tit. 17, de Disp. matr. in gradu prohibito, definit. 119, pag. 102, ubi ait: *Privigni à vitrici, et hic rursus à privigni viduâ abstinere debet, non solum ob rationem honestatis, que in matrimonio multum attenditur, sed etiam propter expressam juris civilis dispositionem.*

II. Nihilominus tamen, hujus questionis articulo in sacra congregatione concilii maturè discussa, expensisque rationum momentis, à nobis, qui, ut diximus, ejusdem à secretis eramus, in utramque partem adductis, que legi possunt in Thesaur. resolut., tom. 2, pag. 26, eadem sacra congregatio, die 8 martii 1721, validum pronuntiavit matrimonium inter vitricum et uxorem privigni contractam. Neque enim ulla habenda fuit ratio prædictarum constitutionum synodalium, utpote que unicè innitebantur Juris civilis sanctionibus jamdiu correctis, atque abrogatis ab Innocentio III, in cit. cap. *Non debet*, de Consang. et Affinit. Ad cujus textus expositionem præmittendum est triplex olim fuisse affinitatis genus, juxta can. 3 et can. fin. 35, q. 3, et cap. 1, de Sobole ex secundis nuptiis susceptâ, in primâ Collectione decretalium: primum unâ duntaxat mediâ personâ; alterum duabus; tertium tribus personis mediis contrahentibus: que omnia exemplis meliùs quàm ulla aliâ ratione explicantur. Si Titius, frater Caii, matrimonium inlisset et consummasset cum Bertâ, hæc Caii affinis erat, sicuti nunc est, in primo genere affinitatis; si, mortuo Titio, Bertâ matrimonio jungebatur cum Sempronio, Sempronius alter Bertæ maritus, et Caium, et omnes defuncti Titii consanguineos, secundo affinitatis genere contingebat; si demùm, mortuâ Bertâ, Sempronius aliud conjugium celebrasset cum Næviâ, etiam cum hæc et Caius, et omnes consanguinei Titii, tertio affinitatis genere conjungebantur. Ex his porrò affinitatis speciebus quælibet matrimonio validè contrahendo obstabat: quod ex cit. can. 3 et final. liquet, et explicant Petrus Blesensis, ep. 115, ac fusè Sanchez, lib. 7, de Matrim., disp. 67, ac Basilus Pontius, lib. 7, c. 50. Sed Innocentius III, in laudato cap. *Non debet*, secundam et tertiam affinitatis speciem abolevit et abrogavit; statuitque ut deinceps sola affinitas primi generis, usque ad quartum gradum, matrimonium impediret, et dirimeret. Ad eò autem indefinèdè Innocentius loquitur, ut gratis omninò, atque arbitrario quis sibiingere valeat, per præfatum decretalem abrogatas, et deletas non esse secundam et tertiam speciem affinitatis in lineâ rectâ ascendentium et descendentium, quemadmodum ad tit. de Consanguinit. et Affinit. optimè ponderarunt Zoesius, n. 9, Engel, n. 6, König, n. 22, Schmalzgrueber, n. 77, et auctor Theolog. dogmat. et moral. ad usum seminarii Catalaunen-sis, tom. 7, p. 853, unde ab omnibus canonistis instar regulæ nullam habentis limitationem, usurpatur commune illud effatum: *Affinitas non parit effinitatem.*

III. Jam verò, cum vitricus et uxor privigni, secundo duntaxat, et non primo affinitatis genere, inter se conjugantur, necessariò inde consequitur nullo nunc detineri canonico impedimento quomòvis possint validum matrimonium inter se contrahere: sicuti egregie ratiocinatur Cujacius, ad tit. 14, de Consanguinit. et Affinit., oper. posthumor. tom. 5, edit. Paris. anni 1658, pag. 366, inquit: « At hodiè ex cap. penultimo, sive concilio Lateranensi, habito sub Innocentio III, in secundo genere affinitatis nuptiæ vetiti non sunt, et abrogata est lex 15 ff., de tit. Nuptiar., et in Comment. ad eandem legem Uzorem, 15, tom. 1 oper., pag. 153, ubi ait: At hæc Papiniani sententia hodiè abrogata est decreto Innocentii in cap. Non debet, extrav. de Consanguinit. et Affinit., quo in primo tantum genere affinitatis nuptiæ prohibentur, non in secundo, vel tertio, et personæ, de quibus in hæc lege agitur, sunt in secundo genere affinitatis, non in primo. »

IV. Remoto impedimento affinitatis, illicò corrumpit aliud, quod ex publicâ honestate oriri fingitur: etenim impedimentum publicæ honestatis unice emergit aut ex sponsalibus validis, juxta textus, in cap. 1 de Sponsal. et Matrim., in 6, c. 5, sess. 24 concilii Tridentini, de Reform. matrim., aut ex matrimonio duntaxat rato, ad normam constitutionis S. Pii V, incipientis: *Ad Romanum*; matrimonium autem consummatum aut veram producit affinitatem, aut certè aliud impedimentum non parit. Præterea publicæ honestatis impedimentum, ex matrimonio rato ortum, solum contrahitur inter maritum et consanguineos uxoris, ac vicissim inter uxorem et consanguineos mariti; non autem inter maritum et affines uxoris, neque inter uxorem et affines mariti: vitricus verò non est consanguineus, sed affinis sui privigni, ac proinde neque affinitate, neque publicâ honestate impeditur ne matrimonium contrahere valeat cum ejusdem sui privigni uxore. Itaque consuevendum est malè fuisse in præfatis constitutionibus synodalibus allegatas leges civiles, quæ ex jure canonico jamdudum fuerant expressè abrogatæ. In synodo Limana decretum est ut Indi Peruani qui matrimonium contraxerunt cum novercâ, vel nuru, non admittantur ad Baptismum, nisi prius conjugium præfatum veluti jure naturæ irritum solvant, uti refert Acost., de procurandâ Indorum salute, tit. 16, c. 21. Synodus hæc certum ponit affinitatem quæ ex matrimonio causatur, jure naturæ dirimere matrimonium in primo gradu lineæ recte: id autem certum non est, cum probatissimi auctores doceant nullam affinitatem, non eam quidem quæ est in primo gradu lineæ recte, dirimere matrimonium jure naturæ, sed jure tantum ecclesiastico, et consequenter super eo impedimento, gravissimis urgentibus causis, posse à summo Pontifice dispensari; Sylvius, oper. tom. 5, in verb. *Dispensatio tertio*. At, quidquid sit de potestate, à simili dispensatione Romani pontificis, etsi pluries rogati, abstinuerunt. Legi potest Rigantius, cit. tom. 4, ad regul. 29 Cancellariæ, an. 18 et seq., ubi etiam mentionem facit nostri consilii reverenter exhibiti, dum in minoribus eessemus, Benedicto XIII nostro benefactori, ut à simili dispensatione, pro quâ rogabatur, abstineret, prout absti-
nit.

CAPUT XIV.

De Legibus civilibus à jure canonico neque correctis, neque expressè approbatis, et proinde aliquando opportinè in synodo memorandis.

I. Aliquid nunc dicendum remanet de legibus secularibus à jure canonico silentio prætermisissis. Ejusmodi leges et rem spectant merè profanam, neque ullâ ex parte sacris canonibus adversentur; tacitè approbatæ videntur in cap. 14 de novi oper. Nuntiat., in quo legitur: « Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur. » Atque iterum in cap.

Super specula, de Privil., ubi habetur: « Sancta Ecclesia legum secularium non respuit famulatum, quæ æquitatis et justitiæ vestigia imitantur; » ac demum in cap. unic. de Transactionibus, in Collectione 5 decretalium, ubi Honorius III, à Joanne cardinali Columnâ, suo per Orientem legato, de variis questionibus consultus, ita respondet: *Cum jura canonica et civilia edicta sint super omnibus ferè articulis prænotatis, procedas in his secundum canonicas et legitimas sanctiones*. Unde fit ut iudex ecclesiasticus, sententiam prolaturus de quæstione super re merè temporali, de qua nihil à jure canonico reperitur decimum, non solum possit, sed debeat juri civili se conformare; quod in cit. cap. 1 de novi oper. Nuntiat. tradunt Abbas antiquus n. 2, Joannes Andreas n. 5, et cum communi prosequuntur Mesoch. de Arbitr., lib. 2, cas. 185, n. 12, et Fagnanus in cap. Cum circa, de Testam., n. 18. Hinc Gregorius Magnus in suis ex regesto decretis sæpenumerò præcipit ut *secundum leges et canones ecclesiasticos iudicia terminentur*; et Gelasius papa, epist. 4 ad Anastasium imperatorem, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 895, scripsit: « Quantum ad ordinem pertinet publicæ disciplinæ, cognoscens imperium tibi supernâ dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obviare sententiæ. » Hinc pariter Hincmarus, archiepiscopus Remensis, in schedulâ, seu libello expostulationis, adversus Hincmarum, episcopum Laudunensem, quem obtulit synodo Duziacensi I, sæpius, sed præcipuè cap. 25, ad leges civiles provocavit, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 1257. Quamobrem si episcopus in suâ synodo causam pertractaret de quâ in sacris Ecclesiæ canonibus nihil inveniret statutum, et posset, et deberet leges civiles allegare, eisque adherere.

II. Flures etiam leges civiles ecclesiasticis constitutionibus robur et firmitatem adjiciunt; puta, quia in illarum contemptores et refractarios severis penis animadvertunt; et ex pariter, utpote foventes ecclesiasticam disciplinam, perutiliter allegantur. Ita Leo Magnus, epist. olim 95, nunc 45, ad Torribium, Asturicensem episcopum, adducit et summopere commendat leges à principibus itas contra hæreticos Priscillianistas; inquit: « Etiam mundi principes ita hæc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus cum plerisque discipulis, legum publicarum ense prosternerent.... Profuit diù ista districtio ecclesiasticæ lenitati, quæ, etsi sacerdotali contenta iudicio, crescentis refugit ultiones, severis tamen christianorum principum constitutionibus adjuvatur: dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. » Ob eandem rationem quod nimirum sint Ecclesiæ favorabiles, sine ullâ difficultate in medium proferri possunt leges civiles concedentes privilegia atque exemptiones ecclesiis, earumque administris; ex. gr., auth. *Item nulla*, Cod. de sacrosanctis ecclesiis, ubi ecclesiæ et personæ ecclesiasticæ ab exactionibus et oneribus per seculares magistratus imponendis, liberantur; auth. *Ingressi*, Cod. cod., ubi bona ingredientium religionem, si ita statim decedant, monasteriis addicuntur; et auth. *Quæ actiones*, Cod. cod., ubi imperator tempus quadraginta annorum exposcit ut quis usucapit res immobiles ad inferiores ecclesias pertinentes, ac Romanæ Ecclesiæ, tanquam omnium præstantissimæ, ac cæterarum capiti, privilegium indulget, ne adversus eundem bona vel jura præscribi valeat, nisi 100 annorum spatio. Eò autem liberatis potest prædicta lex civilis allegari, quia utrumque privilegium est in sacros canones insertum: privilegium etenim inferiorum ecclesiarum legitur in cap. *Illud*, in cap. *Quia indicente*, de Præscriptionibus, et in cap. *Accidentibus*, de Privilegiis; et de privilegio Ecclesiæ Romanæ mentio fit in can. penult. et ult., 16, q. 5, in cap. *Cum dilecta*, de Confirmatione utilis vel inutilis, in cap. *Cum robis*, in

cap. *Ad audientiam*, in cap. *Si diligenti*, de Præscriptionibus, et in cap. *Si qui*, de Præscriptionibus, in 6. In annalibus tamen venerabilis cardinalis Baronii, ad ann. Christi 530, n. 28, legitur de S. Gregorio Magno, quod cum misisset Petrum subdiaconum in Siciliam, qui præter alia sibi injuncta, potriamonium Ecclesie Romanæ in eâ insulâ consistens providâ curâ administraret, ad eundem Petrum paulo post litteras dedit, cum ipse venidicare vellet Romanæ Ecclesie fundum quendam, præcipiens ut si 40 annis absque intermissione possessio illius continuata esset, nulla foret possessori molestia, nolens uti privilegio à Justiniano Ecclesie Romanæ concessio 100 annorum, ut exoritia pontificatus sui aliorum lacrymis auspicaretur. Litteræ deputationis prædicti Petri subdiaconi leguntur inter epistolas S. Gregorii Magni, lib. I, epist. I, ad universos episcopos Siciliæ. Quæ autem ad ipsum Petrum conscripta memorat cardinalis Baronius, videri possunt in epist. 9, cit. lib. I.

III. Fas etiam erit episcopo aliquid, ad normam ceteroquin sacrorum canonum, constituenti, innuere, atque in exemplum afferre leges civiles, quid simile decernentes. Ita se passit Innocentius III, in cap. *Vergetia*, de Hæreticis, ubi bona hæreticorum confiscanda edicens, eoque in terris imperii fisco seculari, in terris Ecclesie fisco Ecclesie addicenda, exemplo utitur legum secularium eadem penâ afflictionum reos læsæ nojestatis. Idemque exemplum legum secularium, in aliis etiam delictis, delinquentium bona fisco addicentium, exhibuit Bonifacius VIII, in cap. *Cum secundum leges*, de Hæreticis, in 6, ut inde pariter colliceret potiori jure confiscanda esse bona hæreticorum. Idem insuper pontifex, in extrav. I, de Electione, inter communes, prohibens quinquam in episcopum recipi, qui antea non exhibuerit apostolicas litteras testantes sibi talis Ecclesie regimen fuisse commissum; utitur exemplo legum secularium, id ipsum ab iis fieri præcipientium, qui ad aliquam provinciam gubernandam se à principe missos asserunt. Denique idem Bonifacius VIII, in cap. *Si iudex*, de Sentent. excommunic., in 6, ad confirmandum quod illidem decernit, similitudinem reum à curiâ seculari deprehensum in habitu et tonsurâ clericali, reputandum esse clericum, donec constet de contrario, ac proinde veluti talem curiæ ecclesiasticæ tradendum; utitur auctoritate legum civilium, idem in re simili decernentium: *Sicut de illo, qui in possessione ingenuitatis existit, si dicatur ab alio libertinus, legibus sanxit auctoritas, ut probandi necessitate, non ipse, sed adversarius astringatur; a quo, ut magis adhuc insinuet unumquemque talem præsumi, qualis esse habitus esse dignoscitur, aliud adducit exemplum à legibus pariter civilibus petitur: « Justum est enim ut ipse talis, quem gestat, ex habitu (quousque apparet aliud) præsumatur, qualis esse, cujus fert habitum, comprobatur. Ex stigmate namque consueto Fabricensibus imprimi, laticas fabricensis agnoscitur. Et custodes aquarum (quos hydrophylæas nominant, quæ eis indigi solet, annotatione signati, manifesti sunt omnibus, et angariarum nomine notentur. » Fabricenses quippe, hoc est homines deputati ad arma culenda in publicis fabricis, notabantur stigmate in brachiis, ut, si ab opere se subducerent, cui erant perpetuo allegati, ex eo dignosci possent, nullique liceret fugientes receptare: quod habetur in l. *Stigmata*, Cod. de Fabricensibus, lib. 11. Similiter hydrophylææ, seu aquarii, homines, scilicet, quibus commissa erat custodia publicorum aqueductuum, signandi erant imperatorio stigmate in signatis manibus, l. *Decernimus*, Cod. de Aqueductu, eod. lib. 11, ut inde essent omnibus manifesti, nec unquam à proprio munere distraherentur; ut in eadem lege cavetur. Erant similitudinem tam fabricenses quam hydrophylææ genus quoddam servorum quibus olim stigma inurebatur in facie; sed Constantinus Augustus, in l. 17, Cod. de Pœnis, vetuit ne ullum signum humanum vultibus deinceps imprimeretur, quo facies,*

ait, *quæ ad similitudinem pulchritudinis est celestis figurata, minime maculetur*; jussitque ut deinceps pena criminum reis inflicta scriberetur in eorundem auris, vel manibus: ex quo factum est ut etiam illi qui sponte se publicis operibus in perpetuum mancipabant, non in vultu, sed in brachiis vel manibus signarentur. Jam verò, ratiocinatur Bonifacius, si recensiti homines, ex civilium legum sanctione, tales præsumuntur quales apparent ex signo quod in brachiis aut manibus habent impressum, ideoque, nullâ interjectâ morâ, sunt ad opus reducendi ad quod dignoscuntur addicti, ita pariter qui signa gestat clericalia, habitum videlicet et tonsuram, donec contrarium probetur, pro clerico habendus est, et tanquam talis ecclesiastico foro illi-cò restituendus.

IV. Præterea, in opportunum quandoque non erit commemorare severissimas penas à legibus seculi in hujus aut illius delicti sotes inflictas, puta in homicidas, adulteros, usurarios, ut hæc ratione qui ad ea crimina proclives sunt, eorundem gravitatem magis agnoscent, atque ab illis perpetrandis retrahantur. Denique, si cupiam nimium asperè videantur leges Ecclesiæ, quas propterea nonnihil leniri et temperari, non ab illi saltem se absolvi exoptaret, salubre consilium erit ei in memoriam revocare leges civiles, è quarum conspectu mitis et suavissimè apparere poterunt ecclesiasticæ sanctiones. Ita Innocentius III, in cap. *Per venerabilem qui filii sint legitimi*, scribens ad Willelmum, comitem Montis Pessulani, qui suos filios spurios à Pontifice legitimi petierat, ejus petitioni abnuens, ne hæc repulâ comes offenderetur, opportunum duxit adducere leges civiles, longè severius quam ecclesiasticæ, spurios insectantes, inquis: *Causæ verò vetante tales ad sacros Ordines promoveri, secularibus quoque legibus, non solum repellentibus eos à successione potestatis, sed negantibus ipsi etiam alimenta, petitioni tue non duximus commendam.* Denique, si quæ sunt leges civiles ecclesiasticis sanctionibus astipulantes, et iisque conformes, haud interdictum erit eas commemorare, ut factum videmus à laudato S. Gregorio Magno, in epist. 54, lib. 11, in quâ Joanni Defensari, quem in Hispanias pro ecclesiasticâ causâ à ipsi delegatâ miserat, opportuna mandata datur, hæc ait: « De personâ presbyteri hoc attendendum est, quia, si quam causam habuit non ab alio teneri, sed episcopus ipsius adiri debuit, sicut novella constitutio manifestat, quæ loquitur de sanctissimis et Deo amabilibus, ac reverendissimis episcopis, clericis et monachis. » Similiter Joannes VIII, pontifex, in sua epistola 165, episcopis suaderet ac etiam præscribere volens ut neminem tenerè excommunicarent, sed solum causâ cognitâ et accuratè discussâ, non modò ecclesiasticos canones, sed etiam novellas constitutiones Justiniani imperatoris citat, dicens: « Insuper nostro apostolatus intimavit ut eum sine ratione discussâ excommunicare vultis. Quos propter apostolicâ auctoritate jubemus ut nemo vestrum eum excommunicet, antequam ad legis examen perveniat. Scitote quoniam in capitulo 100 concilii Africani legitur, similiter in libro 2 Novellarum Justiniani, ut nemo episcopus aut presbyter laicum excommunicet antequam causa probetur. »

V. Si hæc omnia diligenter consideret episcopus, facile deprehendet quid sibi voluerit Fagnanus, cum monuit abstinendum esse ab allegandis in synodo legibus civilibus ab Ecclesiâ reprobatas: contra verò satis intelliget quo sensu et intra quem modum accipienda sint verba illa Hincnari Remensis, in Opus. 17, ubi ait: *Leges Romanas ab imperatore Justiniano promulgatas probat Ecclesia*; sicutque ab Ivone Carnotensi prolata in epist. 250, videlicet: *Justitiam legum novellarum commendat et sacros Romanæ Ecclesie.* Hisque collatis cum textu Nicolai I, in can. *Lege imperatorum*, dist. 10, cujus verba superius attulimus in calce capitis 12 hujus libri, satis superque edocebitur quæ leges civiles tuto commemorare, atque in suis synodales constitutiones inserere valeat.

CAPUT XV.

Nihil in synodo constituendum quod regularium privilegia laedat.

I. Quemadmodum inferiori non licet legem abrogare à superiore latam, ita nec privilegia derogare cuiquam à superiore concessis; quocirca S. Gregorius Magnus, epist. 14, lib. 8, indict. 1, tom. 2 oper. col. 965: « Hæc constitutionis nostræ decreta, quæ pro delinquentium sunt privilegia, et ordinatione disposita, perpetuam stabilitate, et sine aliquâ constitutionis refractione servari, sive quæ scripto decreverimus, seu quæ in eis in nostrâ presentia videntur esse disposita; nec à quoquam Pontificum in totum, partemve, quolibet occasione convelli decernimus, vel mutari. » Et ep. 111, l. 9, indict. 2, col. 1018: « Cara est sollicitudinis adhibenda, ut ea quæ pro quiete monachorum, religiosorumque conversationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare. Sed, si est hoc quod ratio exigit utiliter oportuit deest, ita quod definitum est non debet violari. » Et Innocentius IV, in concilio generali Lugdunensi, relato in cap. 1 de Privileg., in 6: « Volentes, inquit, libertatem quam nonnullis Apostolica Sedes per viros o exempti nō indubitat, sic integram observari, ut et filium alicui non infringant, et ipsi ejus limites non excedant. »

II. Hæc aliisque jura, ipsam decreta, episcoporum oculis subiecti Fagnanus in cap. Quod super his, de Majorit. et Obed., à n. 14 ad fin., ut sibi persuasum haberent, nihil synodalicis constitutionibus esse inserendum, quod præjudicium inferat privilegiis à Sede Apostolica concessis regularium ordinum institutis. Ad alteriorem autem episcoporum instructionem, in exemplum adduxit idem Fagnanus quosdam synodum Cracoviensem, è cuius Actis, jubente Paulo V, expuncta fuere nonnulla decreta quibus regularium exemptio vulnerabatur. Haud abimile exemplum nos annotatum reperimus in lib. 4 Decretor. sacre congregat. concilii, p. 601, ubi Robertus, cardinalis Ulaldini, refert à sacra congregatione approbata fuisse acta et decreta concilii provincialis Cameracensis, hæc tamen adjectâ declaratione, ut per illa nihil censeretur derogatum privilegiis regularium; quibus propterea denunciari mandavit, ut sua privilegia, non causa in corpore juris, quantum ejusdem provincie episcopis exhiberet, ut hæc ratione illi cognoscerent quidam in concilii decretis illis adversarentur, et ideoque corrigendum foret.

III. Hinc fortasse exempli nimium perterriti plerique episcopi, suam, se a in nam quidem, verbum in suis synodis de regularibus ferre; quod tamen nos minime probandum censemus, siquidem quamplurima sunt in quibus regulares, quantumcumque fruuntur exemptione, subsunt episcopo tanquam Apostolicæ Sedis delegato; et, ne hujus subjectionis obliviscantur, necesse est eam quandoque illis in memoriam revocare, quod certe nunquam commodius quam in synodalibus constitutionibus fieri potest. Quare saniori consilio alii episcopi, absque ulla regularium injuriâ aut eorumdem exemptionis violatione, plura in suis synodis expressè et nominatim de illis sanxerunt. Atque, ut antiqua ora hujus rei prætereamus exempla, in synodo Amerinâ, habitâ anno 1595, ab Antonio Mariâ Gratiano, duo leguntur integra capitula regulares respicientia, unum sub n. 949, cui titulus: *Quando pœnitentia regularis episcopo jus est*; alterum sub n. 956, ubi casus enumerantur in quibus episcopi jussu edicta que regulares parere debent. De regularibus pariter multa speciatim statutaprehendimus in scriptis à nobis laudatis synodis nimirum Cesenatensi, habitâ à cardinali Denhoff, l. 2, c. 7; Neapolitanâ, habitâ à cardinali Cantelmo, part. 4, c. 8; Imolensi, sub cardinali Gozzadino, tit. 5, c. 10; Sabinensi, coactâ à cardinali Hannibale Albano, c. 8; ac Cingulanâ, celebratâ à cardinali Lanfredino, anno 1736, cap. 10.

IV. Verum, ut episcopus tutò et sine ullo offensulo in hoc negotio procedat, debet omnia bene prænoscere in quibus regulares habet suæ jurisdictioni obnoxios. Hæc singulatum recensentur ab auctoribus de hæc materiâ tractantibus, præcipue ab Erasmo Chokier, de Jurisdic. ord. in exemp., part. 1, q. 45; Fagnano, i. cap. Græve, de Offic. ord., à n. 37 usque ad fin.; Natali Alexandro, in Append. I ad tom. 1 Theol. g. dogmat. et moral., è quibus pauca quedam seligimus. Et primò quidem regulares, delinquentes contra decretalem Innocentii III, in cap. 1 de Custod. Eucharist., non solum à suo superiore regulari, sed etiam ab episcopo, cui tanti Sacramenti cura debet potissimum incumbere, corrigi et puniri possunt, sicuti, approbante Innocentio XIII, die 8 januarii 1724 rescriptum fuit à sacra congregatione episcoporum et regularium, cujus decretum refertur in Appendice ad citatam synodum Neapolitanam, habitam à cardinali Pignatello, num. 20. Et quoniam ad SS. Eucharistie majorem venerationem coherere, ne passim et sine causâ publice fidelium adorationi exponatur, propterea sacra congregatio concilii, apud citatum Fagnanum, n. 77, censuit non licere regularibus illam in propriis ecclesiis sine velamine exponere, nisi ex causâ publicâ, à loci ordinario approbatâ: *Sacra, etc. censuit (sunt verba decreti editi die 17 Augusti anni 1650) non licere regularibus etiam in eorum propriis ecclesiis sanctissimum Eucharistie Sacramentum publicè adorandum exponere, nisi ex causâ publicâ, que probata sit ab ordinario; ex causâ autem privatâ posse; dummodo sanctissimum Sacramentum è tabernaculo non extrahatur, et sit relatum ita, ut ipsa sacra hostia videri non possit.* De quo argumento plura à nobis collecta legi possunt insit. 50.

V. Præterea cum idem Tridentinum, in decreto, sess. 22, de Observandis et Evitandis in celebratione missæ, postquam plura statuit religiose servanda in celebratione hujus tremendi sacrificii, addidit: *Hæc igitur omnia que summatus enumerata sunt, omnibus locorum ordinariis ita proponantur, ut non solum ea ipsa sed quantumcumque alia hæc pertinere visa fuerint, ipsi, pro datâ sibi à sacrosanctâ synodo potestate, ac etiam ut delegati Sedis Apostolicæ prohibeant, mandent, corrigant, statuunt, atque ad exiniolâ servandâ censuris ecclesiasticis, aliisque pœnis, quæ illorum arbitrio constituantur, fidelem populum compellant; non obstantibus privilegiis, exemptionibus, appellationibus ac consuetudinibus quibuscumque.* Ex quibus verbis aperte conficitur amplam atque indefinitam auctoritatem datam esse episcopis compellendi regulares quoscumque ad plenam et exactam observationem non tantum eorum quæ in præfato decreto continentur, verum etiam aliorum quæ ipsiusmet episcopi ad majorem illius ineffabilis mysterii decorem et cultum duxerint præcipienda; quocirca laudatus cardinalis Lanfredinus, in citatâ synodo Cingulanâ, jure dixit: *Cum etiam regulares, ex vi decreti sacri concilii Tridentini subacti correctioni et pœnitioni episcopi, si commiserint prohibita vel indecentia in ecclesiis, etiam suorum ordinum, circa missæ sacrificium (prout aliis à sacra congregatione concilii declaratum fuit), diligenter caveant eorumdem ordinum superiores, ne hujusmodi potestate, nobis competente, uti cogamus in xbi subiectos sacerdotis etc.* Quoniam vero in eodem Tridentini decreto episcopis præcipitur ut singulis in suis diocesis interdicant ne cui rogo et ignoto sacerdoti missas celebrare liceat, jure pariter Joseph cardinalis Spicelli, archiepiscopus Neapolitanus, die 5 januarii 1745, sub pœnâ suspensionis à divinis ipso facto incurrendâ, etiam regularibus injunxit ne quempiam extraneum sacerdotem in suis ecclesiis celebrare permittant sine prævix ordinari licentiâ, quod et à nobis veritum fuerat in nostrâ insit. 54, § 1. Pro suâ quippe rerum ecclesiasticarum singulorum peritiâ probe noverat idem cardinalis, prædicti decreti virtute, factam esse episcopis facultatem etiam censuris animadvertendi in contumaces et inobedientes regulares. Enim verò, cum in eodem sic

creto tantum reperitur ne episcopus quemquam patiarismissis celebrare extra ecclesiam, in altari portatili, idcirco sacra congregatio concilii, die 4 Julii 1672, licuisse censuit archiepiscopo Toletano contravenientes regulares, etiam censurarum inflictione, coercere; uti habetur i. 27 Decretor., p. 406. Atque, generatim loquendo, in his in quibus à *jure communi*, à *sacro concilio Tridentino*, à *Constitutionibus apostolicis tribuitur est episcopo jurisdictionis in regulares, potest illas etiam per censuras ecclesiasticas compellere*; quod totidem verbis ab eadem sacra congregatione rescriptum legitimus ad episcopum Nebiensem, die 7 Februarii 1652, l. 14. Decret., p. 571, à tergo. Ob eandem rationem, quia scilicet Tridentinum, sess. 25, de Invoat. et Venerat. reliq. sanctorum, decrevit ne in ullâ ecclesiâ, quomodolibet exemptâ, ulla exponeret insolita imago, aut nova reliqua, ab episcopo non approbata; minimè dubitandum est quin possit episcopus inobedientes regulares quibuscumque penis, etiam censurarum, compescere; quod etiam ex decreto colligitur edito à sacra congregatione concilii, 5 Junii 1700, apud Monacellum, in Formul. tom. 1, tit. 5, form. 8, n. 49.

VI. Eadem porrò sancta Tridentina synodus, sess. 25, cap. 1, de Regular., Bonifacii VIII constitutionem renovans, quæ legitur in cap. *Periculoso*, de Statu monachorum, in 6, sanctimonialium clausuræ exactam custodiam episcopis commisit, iisdemque mandavit *ut in omnibus monasteriis sibi subjectis, ordinariâ, in aliis verò, Sedis Apostolicæ auctoritate, clausuram sanctimonialium, ubi violata fuerit, diligenter restitui, et ubi inrupta est, conservari maxime procurant; inobedientes atque contradictores per censuras ecclesiasticas aliasque penas, quâcumque appellatione postpositâ, compescant.* Hanc vero sanctionem explicavit ampliavitque Gregorius XV, in sua constitutione 18 incipiente: *Inscrutabili*, Bullar. tom. 3, decernens quoscumque regulares delinquentes in his quæ respiciunt clausuram monialium, etiam ipsismet regularibus subjectarum, aut personas intra monasterii septa degentes, corrigi et puniri posse ab episcopo loci, tanquam Apostolicæ Sedis delegato. Quo verò sanctiis monialium clausura custodiretur illata, Alexander VII, in sua constitutione 156, quæ incipit: *Felici*, Bullar. tom. 5, statuit prelati regulari semel duntaxat in anno, occasione visitationis, fas esse monasterii sibi subjecti septa ingredi; si autem necessitas urgeat scripsit in anno idem monasterium ingrediendi, id non aliter prelati regulari licere voluit, quam cum presentia episcopi diocesanæ, aut alterius personæ ecclesiasticæ, ab ipsoem episcopo specialiter deputandæ.

VII. Et quoniam crebre allocutiones regularium cum monialibus visæ sunt quodammodo adversari fini perfecte clausuræ, cujus præcipuus scopus fuit segregare moniales ab hominum consortio, ut liberiùs orationi vacent, et Deo unice animus intendant; idcirco pleribus pontificiis sanctionibus vetitus fuit regularibus accessus ad moniales, etiam sui ordinis, suisque prelati subjectas, sine expressâ licentiâ non solùm ejusdem prelati regularis, sed etiam episcopi. Sanctum id fuerat à Sixto V, anno 1590, cujus decretum Paulus V, Urbanus VIII, aliique posteriores pontifices confirmarunt et renovarunt. Verùm, quia regulares varia tentarunt effugia, ut ejusmodi decretum eluderent, novis propterea sanctionibus fuit roborandum et clariùs explicandum. Dictabant plerique gravis culpæ reos non fieri regulares alloquentes moniales ex rationali causâ, atque ad honestum finem. Alii, subtiliùs ratiocinantes, opinabantur horæ quadrantes cum dimidio, respectu spatii viginti quatuor horarum, quibus dies naturalis absolvitur, exiguum esse matrem, quæ ecclesiasticis præcepti transgressionem plerùmque excusat à gravi noxâ; ac proinde, per tanti temporis intervallum, quod clepsydra mellebantur, putabant se posse sine periculo lethalis peccati cum in monialibus loqui, nullâ petitiâ ab episcopo

licentiâ. Arbitrabantur alii saltem prædicto decreto non comprehendi regulares prædicationibus munus obcutes in monialium monasteriis; quibus idcirco docebant licere, post expletam concionem, sermonem cum illis habere, præsertim de rebus spiritualibus, in ipsâ præviâ concione tractatis. Sed istas omnes cavillationes amputavit sacra congregatio concilii, quæ die 11 maii 1669, approbante Clemente IX, declaravit regulares quoscumque *absque legitima facultate accedentes ad colloquendum, etiam per quodcumque modicum temporis spatium, cum monialibus, aut aliis intra clausuram degentibus, peccare mortaliter, eosque sub excommunicationis, privationis vocis activæ et passivæ, aliisque contra regulares accedentes sine licentiâ ad monasteria monialium statutis penis, posse ab ordinario tanquam Sedis Apostolicæ delegato coerceri*. Et, die 26 novembr. 1672, respondit nullam, quantumvis honestam et rationabilem, causam eximere à gravi culpâ regulares accedentes ad moniales sine episcopi licentiâ. Ac, die 21 maii 1678, iisdem penis affici dixit regulares qui post habitam ad moniales concionem, de quibuscumque rebus cum iisdem loquantur, nisi specialem quoad hoc facultatem ab episcopo antea impetraverint. Hæc, aliique sacre congregationis decreta, eandem materiam respicientia, simul collecta habentur post diocesanam synodum Pisanam anni 1738, et in Appendice ad synodum Locanam, habitam ab archiepiscopo Colobredo, anno 1756.

VIII. Ad eandem clausuræ materiam pertinet translatio monialium de uno ad aliud etiam ejusdem ordinis et instituti monasterium. Sed hæc Apostolicæ Sedi reservata est, sicuti concessio licentiæ egrediendi è monasterio. Nihilominus, eveniente aliquo repentino casu quo haberi nequeat recursus ad Sedem Apostolicam, permitti potest monialibus egressus è monasterii claustris. Verùm hujusmodi casus tres omninò numerantur: nempe magnum incendium, infirmitas lepræ, ac epidemia, sive pestis. Et, quoniam episcopus, ut supra dictum fuit, ex Apostolicæ Sedis et concilii Tridentini delegatione, clausuræ monialium custos est, etiam quoad monasteria ab ordinariâ sua jurisdictione exempta, idcirco S. Pius V, pontifex maximus, in sua constitutione, quæ incipit: *Decori et honestati*, in Bullario veteri, tom. 2, n. 8, et in postremâ Romanâ editione, t. 4, p. 2, n. 15, voluit ut, ubi moniales, etiam regularibus subjectæ, necesse habeant, ad evitanda prædictarum infirmitatum pericula, è monasterio exire, non molò prelati regularis, sed etiam episcopi licentiâ in scriptis accedat. Olim excitata fuit controversia an, præter casus superius expressos, moniales è claustris extrahi possent absque auctoritate Apostolicæ Sedis; eveniente nimirum casu aliquo ita gravi ut aliis supra dictis, in S. Pii constitutione expressis, quodammodo æquipollent, ut puta, si monialis aliqua propter mortis prævitatem ab uno ad aliud monasterium transferenda judicaretur, siquidem morum corruptela epidemico morbo æquiparari potest. De hæc questione inter Doctores Salmanticensium actum fuit, quo tempore cardinalis de Lugo in eâ civitate morabatur. Episcopus quidem in suis Respons. moral., l. 3, dub. 18, sententias theologorum et canonistarum celeberrimè illius studiorum universitatis exponit; ipse verò eam amplectitur, quæ docet minimè licere sine auctoritate Sedis Apostolicæ monialem ab uno ad aliud monasterium transferre in passum delicti ab eâ commisi; hoc enim frequentibus nimirum translationibus viam aperiret; sed licitum esse ad hujusmodi translationem procedere propter evidens periculum scandali et perversionis aliarum monialium; non etenim casum verè putat æquipollentem esse morbo epidemice in bullâ S. Pii V expresso. Hujusmodi autem sententiæ inveniuntur ulterius progressi sunt, contententes translationem in hisce casibus fieri posse solo prelati regularis iudicio et imperio, non requisitâ aut obtentâ episcopi licentiâ. Quod tamen nullo pacto sustineri potest: a

enim episcopi auctoritas necessaria est pro extrahendis è clausura monialibus, etiam ab illius ordinaris jurisdictione exemptis, in ipsis casibus literaliter expressis in bulla S. Pii V, quis unquam suadere poterit episcopi auctoritate opus non esse ubi agatur de aliis casibus qui in bulla nequaquam expressi sunt, sed ad illius dispositionem solà ratiocinationis subtilitate pertracti?

IX. Neque verò predictis tantum limitibus circumscribitur delegata jurisdictio episcopi in regulares, sed longe ulterius protenditur. Etenim coercitioni episcopi sunt obnoxii regulares excipientes confessiones secularium sine accepta ab episcopo facultate, contra decretum Tridentinæ, sess. 25, c. 15, de Reform.; item excipientes confessiones monialium, etiam suo ordini subjectarum, sine prævia episcopi approbatione, juxta constitutionem 16 Gregorii XV, Bullar. t. 5, et juxta constitutionem 10 Clementis X, § 4, Bullar. t. 7, p. 50. Hi enim pontifices, justis gravibusque de causis, quas refert Fagnanus in cap. *Cum capella*, de Priv., hoc discipline caput statuerunt, ut, quavis prælati regulares sacerdotibus regularibus sibi subjectis, etiam ab episcopo non approbatis, et sine illius licentiâ facultatem tribuant excipiendi confessiones suorum collegiarum regularium, nimirè tamen valeant monialibus sui ordinis, quantumvis eorum gubernio subjectis, inconsulto episcopo, et sine illius approbatione, confessarios ordinarios aut extraordinarios deputare; ut videre est in citatis eorum constitutionibus, quæ licet in Hispaniarum regnis suspensæ fuerint in vim ejusdem brevis Urbani papæ VIII, relati apud Lexanum, consil. 40, n. 116, in aliis tamen orbis catholici regionibus, pro quibus ejusmodi brevia suspensiva non prodierunt, omnimodæ executioni demandari debent; quemadmodum ultramontani etiam scriptores fatentur, Thomassinus, de veteri et novâ Ecclesie Disciplinâ, p. 1, l. 3, c. 40, n. 7; Van-Espen, Juris ecclesiastici t. 2, tit. 6, de Sacram. Penit., n. 21; Cabassulus, in Theor. et Prax. jur. canon., l. 1, c. 11, n. 18; Geneti., in Theol. mor., t. 4, tract. 6, de Sacram. Penit., c. 8; Natalis Alexander, in Theol. dogm. et mor., l. 2, de Sacram. Penit., art. 10, reg. 7.

X. Ad idem rerum genus pertinent ea quæ sequuntur: Sacra Trident. synodus, sess. 25, c. 10, de Regul., providè constituit ut superiores etiam regulares monialibus sibi subditis confessarium extraordinarium his aut ter in anno offerre tenerentur. Sed, quoniam hujusmodi confessarii semper ex ipso superioris regularis ordine delegabatur, idque passillos sortè mulierum animos in graves sæpe angustias conjiciebat; sub Innocentio papâ XIII, post devotum examen circa plura discipline capita, quæ pro Hispaniarum regnis definienda aut stabilienda proponebantur, habitum in congregatione particulari ad id deputatâ, cui nos, tunc in minoribus constituti, secretarii officium præstitimus, hoc etiam constitutum fuit, ut superiores regulares monialibus sibi subjectis semel saltem in anno confessarium extraordinarium deputarent presbyterum aliquem ad id approbatum, secularem, vel alterius ordinis regularem; quòd si id ab ipsis negligeretur, tunc episcopi, pro sua arbitrio et conscientia, deputationem hujusmodi facere valerent, nec illa quovis titulo aut pretextu à superioribus regularibus impediiri posset; ut videre est in litteris apostolicis ab Innocentio XIII editis, quarum initium est: *Apostolici ministerii*, quasque deinceps à Benedicto XII in formâ specificâ confirmatas, nos ipsi, ad supremum pontificatum assumpti, hæc in parte, ad universum orbem catholicum expressè extendimus, et amplius per nostram constitutionem, quæ incipit: *Pastoralis curæ*, quæque existit t. 2 Bullar. nostri, n. 56.

XI. Usque aliis aliisnot casus enumerando exequamur, in quibus regulares subjecti sunt episcopis tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, omittendi non sunt reuvenientes accedere ad publicas processiones, contra

decretum concilii Trident., sess. 25, c. 15, de Regul.; predicantes in ecclesiis suorum ordinum, episcopo contradicente, vel non petiti ab eo benedictione, aut in alienis ecclesiis sine ejusdem episcopi licentiâ, contra decreta ejusdem Triad., sess. 5, c. 2, de Reform., et sess. 24, c. 4, ac citatam constitutionem *Inscrutabili* Gregorii XV; non servantes interdictum ab episcopo latum, aut dies festos ab episcopo indicatos, vel recusantes promulgare censuras jussu episcopi denunciandas, contra decretum sess. 25, c. 12, de Regul.; conferentes litteras dimissoriales, aut ordines suis subditis secularibus, contra decretum sess. 25, c. 10; publicè docentes, non emissâ prius fidei professione coram episcopo loci, ad normam constitutionis Pii IV, editam an. 1564; graviter delinquentes in administratione cujuslibet Sacramenti, quemadmodum expressè sancitum fuit à Gregorio XV in eadem constitutione *Inscrutabili*, § 4; notoriè et cum scandalo delinquentes extra claustra; hi quippe, juxta constitutionem Clementis VIII, editam 8 martii 1606, puniri possunt ab episcopo, nisi superior regularis, ab episcopo admonitus, intra eum præfixum ab eodem episcopo tempus, illos punierit, et de punitione episcopum certiorum fecerit; delinquentes in personam ipsius episcopi, ejusque jurisdictionem impediendes, juxta decretum sacre congregationis concilii, à Gregorio XIII approbatum, de quo Fagnanus in cit. cap. *Grave*, n. 76, transgredientes decretum ab Alexandro VII editum die 27 sep. emb. 1659, quo privilegia concessa prælati episcopo inferioribus quoad usum pontificalium intra certos terminos coarctantur, et locorum episcopi potestas datur, decreti transgressores censuris coercendi; præsumptos dare habitum sui ordinis mulieribus tertiariis, non collegialiter viventibus, inconsulto episcopo; privilegia enim quæ ad id faciendum olim regulares habuerant, ita hodiè sunt limitata ut nulli queant habitum predictum conferre sine licentiâ episcopi; ad quem pariter pertinet præmittere examen conditionum quas sacre Urbis congregationes in mulieribus exigunt, quæ inter predictas tertiarias cooptari possunt; de quâ re pluribus nos disseramus in nostrâ inst. 29, ubi ediximus regularibus, priusquam à loci ordinario facultatem obtineant, de quâ est sermo, onus incumbere hæc ritè probandi: primo scilicet, se privilegium habere à Sede Apostolicâ concedendi sui ordinis habitum feminis non collegialiter viventibus; secundò, feminas habitum actu petentes, esse prælate vice, bonisque moribus præditas; tertio, eas sæpe ætatis annum agere quadragesimum; quartò, tot annos reditus ex propriis bonis percipere, quot sunt ad eorum alimoniam necessarij; quinto denique, non cum aliis eas cohabitare quàm cum personis in primo tantum consanguinitatis vel affinitatis gradu sibi conjunctis; aliqua verò ex his conditionibus deficiente, debet ordinarius petiti licentiam denegare. Quæ omnia in predictâ nostrâ *instituzione* præscripta, jam antea expressa à nobis pariter fuerant, occasione ejusdem cause *Mazariæ*, sacre congregationis concilii, cujus secretarii munere tunc temporis fungebamur, propositæ, et decise 10 mai 1727, Theaur. resolut. tom. 4, pag. 55.

XII. Sed præter jam cetera prosequi, in quibus regulares delegate subjacent episcopi jurisdictioni. Qui singula exactè et mantissimè descripta videre desiderat, citatos legat Chokier, et Fagnanum. Interim nos conclusivè integrum esse episcopo in synodalibus constitutionibus hanc suam exercere delegatam auctoritatem in regulares, et quandoque expedire ut id faciat, ad illos continentendos in officio, et irreperentes abusus cohibendos.

CAPUT XVI.

Modus adhibendus in constitutionibus respicientibus regulares.

I. Esi regulares non ignorent se in predictis casibus episcoporum subditi jurisdictioni, cum tamen in synodalibus constitutionibus se tangi sentiunt, eas multa

nominihus impugnare conantur; quod à longâ ejusmodi rerum experientiâ edocui sumus. Synodale decretum quandoque incensum, eò quòd ita conceptum sit ut videatur plus juris episcopo tribuere quàm ei competat; reclamant aliquando adversus decreti verba, ea quòd ordinariam potius quàm delegatam jurisdictionem videatur episcopo asserere; conqueruntur interdum aliquid in synodo esse universim, et veluti per modum regulæ statutum, quod solum in certis et peculiaribus facti circumstantiis poterat ab episcopo decerni, ne secus regularium privilegia violaret. Operæ autem pretium erit hæc omnia opportunis exemplis explicare.

II. Episcopus Midentis in suâ primâ constitutione synodali, excommunicationis vinculo ipso facto innodatum voluit et pronuntiavit quemcumque, sive secularem sive regularem, quovis modo exemptum, qui, sine sui auctoritate et licentiâ quodcumque Sacramentum administraret personis secularibus, aut aliâ ratione in cujuslibet Sacramenti administratione delinqueret. Conformis profectò videbatur hujusmodi constitutio superius indicatæ sanctioni Clementis V, in Clem. 1, de Priv., ubi anathemate percelluntur regulares Sacramentum Eucharistiæ, aut extremæ Unctionis, sive clericis sive laicis administrantis, vel *Matrimonia solemnizare*, hoc est, ut ibidem explicat Glossa, solemnem benedictionem conjugibus imperitari presumentes sine licentiâ parochi. Cohærere pariter videbatur laudatæ constitutioni 18 Gregorij XV, *In cujus*, § 4. Episcoporum coercionis supponuntur regulares sine legitima facultate sese ingerentes in iis quæ pertinent ad animarum curam, aut quodlibet Sacramentum ministrantes absque præviâ episcopi approbatione et licentiâ.

III. Sed, quanquam hæc ita se habeant, attamen prædicta constitutio, verbis nimium indefinitis concepta, acriter fuit à regularibus impugnata ob rationes quas subnectimus. Summus pontifex Paulus IV, in suâ constitutione impressâ in Bullario Rodriguez, permisit fratribus Minoribus distribuere sacram Eucharistiam in suis ecclesiis omnibus Christi fidelibus illam petentibus, solâ exceptâ die Paschatis resurrectionis dominicæ. Ejusmodi privilegium, confirmatum à S. Pio V, ad omnes regulares, *per communicationem*, ut aiunt, extensum est. Verum, quia Eugenius IV, in suâ constitutione *Fide digna*, 24, pag. 53, t. 5, p. 3, Bullar., jampidem declaraverat tempus paschale, intra quod integrum est fidelibus annuâ perceptionis Eucharistiæ præcepto satisfacere, non unus, sed quindecim dierum spatium, hoc est à dominicâ Palmarum ad dominicam in Albis, intercludi, dubitatum fuit an sub limitatione præfati privilegij, regularibus concessi, sola intelligenda esset dies Paschalis, an potius omnes comprehendere prædicti quindecim dies. Controversiâ, de quâ plura Diaria, t. 2, Edit. coord. de eccl. Commun., resp. 17, usque ad 24; Lezana, oper. t. 2, verb. *Eucharistia quoad regulares*, n. 2, et Tambur, de Jur. abbat, t. 2, disp. 3, q. 3, n. 2 et 3, sæpius discussa fuit in sacrâ congregatione concilij, quæ censuit solâ die solemnitate Paschatis absolutè prohiberi regulares ne Eucharistiam in suis ecclesiis porrigan secularibus, etiamsi isti jam antea annuâ communionis præceptum in propriâ parochiâ impleverint; aliis vero diebus impediri non posse quominus illam distribuant, modò seculares eucharistico pane in eorum ecclesiis refecti, non se solutos ardeantur ab obligatione illum percipiendi à proprio sacerdote. Ex multis quæ proferri possent, duo seligimus sacræ congregationis decreta: primum prodit in causâ Burgalensem, 9 junii 1644, iterumque confirmatum fuit in unâ Sessione, 11 junii 1650, l. 19 Decret., pag. 51, cujus verba sunt: *Sacra congregatio concilij, post maturam discussionem, censuit archiepiscopum Burdigalensem non posse prohibere regularibus habentibus privilegia apostolica, ut à dominicâ Palmarum usque ad dominicam in Albis*

*inclusivè non valeant ministrare personis secularibus Sacramentum comm.; posse tamen easdem prohibere et personis secularibus die Paschatis non administrant dictum Eucharistiæ Sacram., etiamsi dictæ personæ sæculares satisfecissent præcepto Ecclesiæ hæc de re edito. Alterum emanavit in causâ Mechlin., an. 1682, quod in sacrâ congregat. Actis ita legitur annotatum: *Parochi loci Levami conquærentes sanctissimum Eucharistiæ Sacram. personis secularibus ministrari à dominicâ Palmar. usque ad dominicam in Albis à regularibus, et præsertim societ. Jesu, prætextu privilegiorum, unde arguuntur iuribus parochialibus præjudicium inferri, et Ecclesiæ præceptum eludi, cum non desint falsò asserentes se in eccl. regular. illi satisfecisse; libellum porrezerunt sanctiss. domino nostro, ut hisce nullis occurreret, vetando regularibus ne præfato tempore dictum Sacram. audeant ministrare. Cum autem sanctitati suæ placuerit ad sacram congreg. conc. remittere hujusmodi preces, patri procuratori provincie societ. Jesu successivè communicatas, proponitur dubium: An patres societ. Jesu ulique r. julas possint ministrare sanctissimum Euchar. Sacram. personis secularibus à dominicâ Palmarum usque et per totam dominicam in Albis. Cui dubio, die 31 januarii ejusdem anni 1682, responsum fuit affirmativè, excepto die Paschatis; ita tamen ut in aliis diebus sumentes Euchar. à regularibus infra duas hebdomadas Palmarum et Paschatis, non satisfaciatur præcepto.**

IV. Jam verò hisce decretis, sæpius à sacrâ congregatione renovatis, etiam die 14 januarii 1758, in causâ Suesanâ juriur parochialium, de quâ in Thez. resol., tom. 7, pag. 161 et 181, apertè contraire dicebant regulares præfatum constitutionem episcopi Midentis, cujus verba ad eam generatim erant ut viderentur liberam facultatem ipsis auferre etiam Eucharistiam in suis ecclesiis quâlibet anni die ministrandi. Et quia, synodalis constitutionis verbis ritè expensis, iustâ deprehensa est regularium querimonia, idèò sacrâ congregatio concilij, die 24 augusti 1686, eandem constitutionem corrigi et reformari jussit.

V. Nullus autem regularium querimonia esset locus, si episcopus illis interdiceret ne solenni dominicæ resurrectionis die ulli secularium sacram Eucharistiam audeant ministrare, aut si severissimis penis eorum retinere insolentiam, qui eam falsam nec certè tolerandam doctrinam in vulgus disseminarent, annuâ scilicet communionis præcepto posse fideles in eorum ecclesiis satisfacere: etenim hæc propositio non solum est apertè contraria decretali Innocentij III, in cap. *Omnia usque sæcùs*, ejusdemque decretalis communij usque comprobatæ acceptioni, verum etiam contradicit ipsi-met apostolicis, de quibus gloriantur, privilegiis: in his enim facultas fit regularibus ministrandi in suis ecclesiis sacram Eucharistiam personis secularibus, expressè et nominatim excepta die Paschatis Resurrect. Domini, ut audivimus. Quare, cum circa an. 1650 quidam Patritius Cahil, parochus Dublinensis, inter cæteras propositiones, quas à nonnullis regularibus in Hiberniâ degentibus doceri ac spangi aunderat, et quarum judicium à facultate theologicâ academiarum Sorbonensis postulavit, hæc etiam ab hisdem regularibus prolata et eandem facultatem detulisset: *Parochiani non tenentur in propria parochiâ communicare in Paschate*; etsi regulares, qui cæteroquin alias propositiones de quibus accusabantur, nunquam à se asseras negabant, hæc unam, consuetio suorum privilegiorum obtentu, pro vitibus nisi sint defendere, impedire multominus non valuerunt ne eidem hæc, quam jure merebatur, incurreret censura: *Propositio falsa, scandalosa, et temeraria*; quemadmodum refertur in opere inscripto: *Collectio judiciorum, etc.*, edito Parisus anno 1727, pag. 324, 329 et 356.

VI. Idem episcopus Midentis, in suâ synodali constitutione octava, expressè denuntiaverat se nulli sive secularium sive regularium ordines collaturam,

qui non servasset temporum interstitia à concil. Trid. præscripta; à quibus an quempiam absolvendum Ecclesie necessitas, ut utilitas exposeret, id non à prælato regulari, sed à se fore dijudicandum, edixerat. Hinc pariter constitutio innixa videbatur Trid., sess. 25, c. 11 et 15, de Reform., quibus in locis soli episcopo permittitur causam examinare propter quam sit aliquis citius quam jura requirant ad altiorum ordinem promovendus. Fulciri insuper videbatur pluribus decisionibus sac. congreg. conc., que sæpius censuit, à sacrâ Trid. synodo, soli episcopo ordines collaturo, nequaquam autem prælato regulari, litteras dimissorias concedenti suo subdito regulari, facultatem fieri hunc ex justâ causâ ab interstitiorum lege eximendi. Ita quippe ab eadem responsum comperimus in *Nullius*, 51 junii 1597, l. 9 Decret., pag. 18, in *Aquen.*, mense julii 1589, l. 6 Decret., pag. 18 et in *N. N.*, 12 septemb. 1609, l. 11 Decret., pag. 65. Atamen, quia Sedes Apostolica, post Trident., nonnullis regularium ordinum institutis privilegium concessit exemptiois ab interstitiis, idcirco sacra congregatio, prædicâ die 24 augusti 1686, rescripsit etiam hanc constitutionem synodalem Mîdensem esse reformandam quoad eos regulares qui habent privilegium concessum post Tridentinum.

VII. Aliud rei, de qua agimus, exemplum spectat facultatem administrandi Sacramentum Pœnitentiæ. Bonifacius VIII, in cap. *Super cathedram*, de Sepulturis, inter extravag. commun., statuit non posse regulares secularium confessiones excipere sine licentiâ, gratiâ et beneplacito episcopi in cuius diocesi commorantur. Benedictus verò XI, in cap. *Inter cunctas*, de Privilegiis, pariter inter extravag. commun., decrevit superiores regulares debere quidem significare episcopo fuisse à se quosdam sui ordinis fratres deputatos ad audiendas secularium confessiones, non tamen teneri eorumdem fratrum nomina exprimere, nec certum numerum designare; voluitque insuper ut, nisi episcopus intra triduum ad confessiones excipiendas approbasset quos prælatus regularis ita confusè eidem significaverat, fidem nihilominus possent Sacramentum Pœnitentiæ, auctoritate Apostolicâ, secularibus administrare. Verùm hanc Benedicti XI sanctionem abrogavit Clemens V, in Clement. *Dudam*, de Sepulturis, restauravitque constitutionem editam à Bonifacio VIII, quam denuò renovavit Tridentinum, sess. 13, c. 5 de Reform., edicens nulli regularium fas esse secularium, etiam sacerdotum, confessiones excipere sine episcopi approbatione. Hinc porrò approbationem, seu licentiam, posse ab episcopis concedi regularibus ad certum tempus, et limitari ad certum duntaxat genus personarum, et inseruit declarârunt Clemens X, in sua constitutione 10, § 4; Urbanus VIII, in suis apostolicis litteris in formâ brevis, anno 1639, datis in causâ moti litigii inter cardinalem Sandovalem et regulares illius dioceseanos; Innocentius XIII, in sua constitutione super ecclesiasticâ disciplinâ in regnis Hispaniarum, editâ die 13 maii 1725, et confirmatâ à Benedicto XIII, die 25 septembris 1724, aliâ constitutione, que extat in Appendice ad concilium Romanum anni 1725; atque opposita doctrina, quam regularium plerique venditabant, proscripta est ab Alexandro VII, qui, teste Cabassuto in Theor. et Prax. jur. canon., l. 1, c. 10, n. 13, die 30 januarii 1659, hanc propositionem: *Non possunt episcopi limitare seu restringere approbationes quas regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque ullâ ex parte revocare*; declaravit falsam, tenerariam, scandalosam et erroneam; quæ omnia videri possunt in nostrâ inst. 86.

VIII. Illis ita per Tridentinum concilium et per apostolicas constitutiones decretis atque firmatis, accesserunt opportune declarationes dubiorum quibus vexari non destitit sententiâ textûs, licet plana et aperta, tum ipsius concilii, tum prædictarum constitutionum; de quibus declarationibus à nobis lustre

calamo actum est in citatâ nostrâ inst. 86. Accesserunt aequiescentiæ significationes solemniter editæ à superioribus ordinum regularium, qui et fuerunt et ultrò acceptarunt quæcumque decreta agnoverunt circa necessariam episcopalem approbationem, ubi regulares excipere velint secularium confessiones, sequè præmissis legibus teneri propriâ subscriptione professi sunt; ut accidit Parisiis in solemnâ actu, relato per extensum in tom. 3 celebris Collectionis iudiciorum, pag. 45. Post hæc omnia, qui crederet aliquod adhuc reluctantiam et contradictionis germen exidentium superfluisse? Et tamen ita se res habuit. Notæ sunt Anglicanæ ecclesie calamitates post illius regni separationem à catholicâ unitate ac fidei; et satis comperitum est quantâ curam et sollicitudinem mole Apostol. Sedes operam dederit ut pauci Catholici qui ibidem relicti sunt, in sanctæ religionis integritate permanerent, et quot in eum finem ecclesiasticæ regiminis formas atque rationes excogitare deberent, donec ven. servus Dei Innoc. papa XI, per suas litteras in formâ brevis, an. 1688 editas, id tandem constituit, ut tres vicarii apostolici, episcopali characterè insigniti cum titulis ecclesiarum in infidelium partibus existentium, per diversâ illius regni regiones opportunè divisa constituerentur, qui Catholicorum in his degentium spiritaliæ regimen gererent. Adversus hosce vicarios apostolicos controversiam excitârunt missionarii regulares, contententes confessoriarum ministerium à se exerceri posse erga seculares personas absque illorum approbatione; tum quia eorumdem auctoritas, rigorosè loquendo, ordinaria dici nequit; tum quia conciliaria decreta et apostolicæ Constitutiones de episcopis ordinariis locorum verba faciunt; tum denique quia retroactis temporibus ipsi regulares missionarii, annuentibus Romanis pontificibus, et præsertim Urbano papâ VIII, secularium confessiones exceperant sine approbatione superioris ecclesiasticæ, quantumvis episcopi titularis. De hæc controversiâ non semel actum est in congregat. Urbis; cümque in ipsis animadversum fuerit apostolicos ejusmodi vicarios deputatos fuisse, et adhuc deputari cum iis facultatibus quibus ordinarii in suis civitatibus et diocesis utuntur; ex eo autem quod certis concurrentibus circumstantiis permissum fuerat non licet inferri quid obtinere debeat, cum immutatus fuerit rerum status; iteratis vicibus decretum fuit regulares missionarios non posse secularium confessiones audire, nisi impetratâ prius approbatione à vicariis apostolicis, quibus nempe subjecti esse debebant in concernentibus curam animarum, et Sacramentorum administrationem. Atque hæc decreta apostolicâ auctoritate confirmata fuerunt tum olim ab Innocentio XII, per litteras in formâ brevis datas die 5 novembr. 1696 tum etiam à nobis ipsis per similes litteras datas die 2 sept. 1745.

IX. Non defuit tamen qui in tuendâ excedendâque hæc in re episcopali auctoritate modum excederet. Episcopus quidam sibi licuisse autumat in suis synodalibus constitutionibus prohibere ne ullus regularium, etsi ceteroquin à se approbatus, accederet ad domum secularium ægrotantium ut eorumdem confessiones inibi exciperet, sine speciali licentiâ parochi proprii ejusdem ægrotantis. Dispicit hæc constitutio regularibus, eò quod ea non tam immuni quàm prorsus ipsis auferri videretur facultas audiendi secularium confessiones; neminem quippe facillè reperiri aiebant, qui velit sanus confessorium eligere, à quo nequeat ægrotans, et mox fortasse decessurus, sacramentali absolutionem obtinere; suas proinde adversus decretum querelas ad sacram congregat. concilii detulerunt; eoque, sive ob prædictam rationem, sive potius ne ægrotantes privarentur solatio peccata sua aperendi confessorio quem optarent, die 14 decemb. 1658, synodalem constituit. ita temperandam censuit ut liberum quidem esset regularibus, jam ab episcopo approbatus, accedere ad domos secularium morbo

laborantium, ibique Sacramentum Pœnit., iisdem administrare, hæc tamen adjectâ lege, ut teneantur exceptæ confessionis attestatiorem in schedulâ scriptam in eadem domo relinquere, quâ certior fieret parochus de peccatâ ab infirmo sacramentali confessione, ut tutò deinde posset cætera Sacramenta eidem conferre.

CAPUT XVII.

Aliæ exponuntur eandem querelarum causæ.

I. Hæc de primâ querelarum causâ. Alteram, quam, non decretum, sed potiùs decreti verba interdum regularibus suppeditant, unicum patefaciet exemplum. Sacrum concilium Tridentinum, sess. 25, c. 1, de Regul., præcipit ut omnes regulares, tam viri quam mulieres, ad regulam quam professi sunt, præscriptam, vitam intantem et componant. Hinc autem factum est ut nonnulli episcopi non dubitaverint hanc Trident. sanctionem in suis synodis renovare, idemque ac totidem ferè verbis eorundem decernere. Eumverò, cum episcopi, in suâ quilibet diocesi sacrorum canonum custodiam habere, atque in id potissimum incumbere debeant, ut quotquot Deo devincti, atque Ecclesiæ obsequiis sunt specialiter mancipati, eorum statuta religiosè custodiant; ad eos quoque pertinet iuvigare ut regulares ad regulam quam professi sunt, suam v. v. adi rationem componant. Atque, ut missa faciant quamplurima provincialia concilia quæ, ante concessam regularibus exemptionem ab episcopi jurisdictione, exactam propriæ regulæ observationem iisdem et commendaverunt, et statim in transgressores penis districtè præceperant, synodus provincialis Bituricensis anni 1556, t. 7 Collect. Harduini, col. 199, quamvis non minùs quam diocesanâ, jurisdictione careret in regulares, nihilominùs, c. 1, ait: *Statuimus, præcipimus et ordinamus quod religiosi, cujuscumque status fuerint, capitulum Ne in agro, et alias decretales editas super regularibus institutis, et constitutionibus inviolabiliter custodiant et observent; et synodus Bardigal., habita post Trident., anno nimirum 1585, t. 10 Collect. Harduini, col. 1566, c. 25, inquit: Superiores atque præpositi omnium monasteriorum et ordinum omnem curam et diligentiam adhibeant, tam in capitulis provincialibus, quam in monasteriis, etiam commendatarum, visitationibus, ut ipsorum inferiores ac subditi ex præscripto suæ professionis ritum instituant, et paupertatis, castitatis, obedientiæ, ac, si quæ esset alia cujuscumque monasterii peculiaris vota et præcepta, fideliter et inviolatè observent. Sed, quamquam hæc nemo inficari audeat, tamen sæpiùs à regularibus accusatum est verbum illud præcipimus, seu statuimus, in synodalibus constitutionibus usurpatum: eo siquidem denotari dicebant ordinariam episcopi in ipsos auctoritatem, et jurisdictionem, et non meram custodiam, atque vigilantiam super observatione eorum quæ aut à jure communi, aut à pontificis constitutionibus, aut à propriis cujusque ordinis institutis, sunt regularibus injuncta. Quapropter sacra congregatio concilii justam agnoscens regularium querelam, verbum illud præcipimus, seu statuimus, non à diocesanæ, verum etiam à provincialis synodi constitutionibus jussit expungi, et decretum in hunc modum reformari: *Intelligent regulares se teneri ad regulam quam professi sunt præscriptam vitam instituire, sicut testantur Fagnanus, in cap. Quod super his, n. 25, de Major. et Obed.; et Matthæus, de Official., cap. ult., n. 5 et seq.**

II. Tertiam denum occasionem impugnandi synodalia statuta quæ à regularibus inde arripi dixerunt, quòd nimirum generatim atque instar regulæ tradant quæ in peculiaribus facti circumstantiis unice determinari possunt, deo demonstrabant exempla. Summus pontifex Clemens VIII, die 15 martii 1596, prævio consilio sacre congregationis concilii, sancivit, non licere prælato regulari litteras dimissoriales concedere suis subditis regularibus ad ordines suscipiendos à

quocumque antistite, sed teneri. Has dirigere ad episcopum diocesanum in ejus scilicet diocesi degit regularis ordinibus initiandis: si verò episcopus diocesanus abfuerit, aut non sit ordinacionum habiturus, tunc permisit prælato regulari suos subditos dimittere ad quemcumque antistitem, dummodò non in fraudem, hoc est de industria, litteras dimissoriales illis dare distulerit ad tempus quæ prævidebat diocesanum episcopum abiturum, aut ordinationem non habiturum; quòd quidem multis de causis quandoque fieri contingit, et præcipuè ut regularis ad ordines promovendus, qui juxta ejusdem Clementis VIII sanctionem, suæ scientiæ experimentum subire debet coram episcopo, à quo ordines petit, declinet examen quòd ab episcopo diocesano severius institui solere solet.

III. Hoc decreto, de quo nos prolisè tractavimus in nostrâ Instit. 25, suffulsi aliquot episcopi, in suis constitutionibus absolute illicitas, pronuntiarent ordinationes regularium qui, cum tempus immineret ordinationis, è loco recedunt ubi antea debebant, et ad alteram commeant diocesim à cujus episcopo ordines suscipiunt, et paulò post ad pristinum locum redeunt: omnes quippe predictæ circumstantiæ recessûs et reditûs vehementem inducunt præsumptionem fraudis, quam abesse voluit Clemens VIII, ut regulares ab alieno episcopo, et non à proprio loci in quo commorantur licitè ordines suscipere valeant. Eumverò, si minor aut nullus è patriâ recedat, aliò se conferat, ibique aliter quàm patriæ leges respirant contractum inest, ac, stipulatione secutâ, in patriam se recipiat, id in fraudem statuti in patriâ vigentis factum præsumitur, juxta ea quæ allegantur à rotâ, decis. 17, n. 17 et seq., part. 15 Recent.

IV. Et nihilominùs sacra congregatio concilii, ejusmodi episcoporum constitutionibus ad trutinam positâ, in causâ Neapolitanâ, die 5 septembris 1682, censuit, non posse in re præsentî universalem regulam constitui, sed judicium eliciendum esse ex peculiaribus facti circumstantiis. Quamvis enim ex his quæ enarravimus vehementer oriatur fraudis præsumptio, hæc tamen præsumptio aliis contrariis præsumptionibus debilitari et elidi potest. Etenim, quòd attinet ad ipsos subditos regulares ordinibus initiatos, hi facile se excusare valent pretexta obedientiæ debitæ suis superioribus, à quibus aliò se conferre, et paulò post ad priorem conventum jussi sunt redire, quin rationem sciant propter quam id fuerit ipsis imperatum; superiores verò statim obtendunt necessitatem monasterii, quòd brevem tantùm et non dururam exigebat permanentiam illius religiosi quem illuc miserunt. Quamvis autem ejusmodi excusationes interdum falsæ sint in oculis Dei hominum corda perscrutantis, nos tamen illicò falsæ probari queant in foro Ecclesiæ. Quamobrem integrum quidem erit episcopo laudatam Clementis VIII sanctionem suis synodalibus constitutionibus inserere, ejusque exactam observationem regularibus indicere atque inculcare, quòd in plerisque diocesanis synodis, tam Italia quam Galitiæ, prædenter factum refert Hallier, de sacris Ordin., part. 2, sect. 5, c. 5, art. 8, § 1. Fas etiam erit eidem illicitam quandoque pronuntiare ordinationem regularis quem ex specialibus facti circumstantiis cognoscit verè in fraudem è suâ diocesi abire, ut alibi ordines reciperet; licet præterea universim declarare regularium è diocesi discessionem, imminente ordinationis tempore, et subitas ad eandem regressiones, postquam alibi sunt ordinibus initiati, nunquam carituræ fraudis suspitione; verum, propter indicatas rationes cavendum ei erit ne generatim et veluti per modum regulæ, illicitas et fraudulentas statuat habendas omnes omnino ordinationes regularium è suâ diocesi discedentium, et post susceptas ab alio episcopo ordines iterum in eandem sese recipiant.

V. Alteram ejusdem rei hæc absimile exemplum nobis exhibet facultas predicandi in synodalibus con-

cundâ prohibitionis parte, quâ interdicitur regularibus ne prædicent quando episcopus eorum se *solemniter prædicare facit*; quoniam, etsi eadem congregatio olim respondisset hæc quoque prohibitionem sustineri, atamen Gregorius XIII vehementer dubitavit an id esset usu receptum; sicuti annotatum reperimus in cit. lib. 89 Positionum, p. 471. Enimverò, cum soleant episcopi concionibus in suâ cathedrali interesse tempore Adventûs et Quadragesimæ, si prædicta prohibitio vigeret, deberent regulares ab habendis in suis ecclesiis concionibus abstinere eo potissimum tempore quo fideles illas audire solent, et hæc de causâ eorum regularium ecclesias frequentant. Hæc autem ratio tantæ efficacitatis visa est congregationi conciliâ, ut in allegatâ causâ Pacen. 26 aprilis 1607, dixerit nulli quidem fas esse concionari, quando episcopus ipse per semetipsum ad suum populum verba facit, sed nequaquam impediri posse regulares ne in propriis ecclesiis conciones habeant, quando episcopus *coram se solemniter prædicare facit*, et postmodum, eisdem questione novo examini subiectâ, in citatâ causâ Brunolinâ 10 martii 1645, eadem congregatio mentem suam claris explicans, declaravit id esse intelligendum, cum episcopus consuetis concionibus interest, quæ per annum fieri solent: sed, si idem episcopus ex causâ publicâ, convocatis clero, magistratu, et populo, *coram se prædicare facit*, tunc illi licere dixit præcipere regularibus ut à prædicando abstinere, atque inobedientes penis etiam censurarum coercere. Equidem omnes prædictæ rerum circumstantiæ videntur efficere illam solemnitatem quam jura requirunt ut non liceat eodem tempore regularibus prædicare; secus verò ac-

cidit, cum tempore Adventûs et Quadragesimæ episcopus concioni adest; tunc quippe non videtur episcopus *facere coram se solemniter prædicare*, sed potius concionem audire, quæ etiam eo absente haberetur.

VIII. Quoniam autem in synodalibus constitutionibus, seu episcoporum edictis, non possunt omnia explicari quæ necessaria sunt ad discernendum quædam cum veritate et proprietate sermonis dici possit quod episcopus *faciat coram se solemniter prædicare*, idcirco eadem sacra congreg. conciliâ, ad præcavendas lites et discordias inter episcopum et regulares, die 12 juli 1687, censuit posse quidem episcopum in peculiaribus eventibus, in quibus opportunum reperat solemnem indicere concionem, coram se ab alio habendam; inhibere regularibus ne eâ ipsâ horâ in suis ecclesiis prædicent; minimè tamen expedire ut constitutione seu edicto illis generaliter prædicare prohibeat, quotiescumque ipse *coram se solemniter prædicare faciet*; inde eam innumerè orientur lites, an hæc aut illa concio coram episcopo habita, iis fuerit prædicta qualitatibus, seu comites habuerit conditiones, quas sacra congreg. concil. ad ejusdem solemnitatem requiri declaravit. Fingite episcopum, solâ motiva curiositate celebrari quendam oratorem audiendi, eadem injungere ut solemnem quâdam die in suâ ecclesiâ cathedrali plium aliquid argumentum è suggestu exponat, atque ad eundem auditorum frequentiam convestandum, clerum convocare, magistratum et populum; nulla perfectò tunc suberit justa causa prohibendi ne in aliis ecclesiis, præsertim regularium, concio fiat; et tamen hæc casus sub generali constitutionis prohibitione comprehenderetur, à quâ ceteroquin fuisset excipiendus.

LIBER DECIMUS.

DE CENSURIS, DE USURIS ET CONTRACTIBUS, NECNON DE MULCTIS PECUNIARIIS.

CAPUT PRIMUM.

Censura, præsertim lata sententiæ, synodali constitutionum transgressoribus, non nisi sobriè et circumspèctè infligitur; ubi etiam de potestate dictas censuras ferendi.

I. Censura, ut etiam describit Suarez, de Censuris disp. 1, sect. 1, est pœna spiritualis et medicinalis quâ homini baptizato, delinquenti, ac contumaci, quorundam spiritualium bonorum usu auferatur ab Ecclesiâ, donec à contumaciâ recedat. Omnium gravissima, teste Aug., lib. de Corr. et Gratâ, c. 15, est excommunicatio per quam fidelis, non hoc, aut illo spirituali bono privatur, sed tanquam patridum membrum ab Ecclesiâ absconditur, atque à fidelium communione, et consortio separatur; quocirca Cypr., ep. 62, eam appellat *gladium spiritalem quo exheredi et contumaces necantur, dum de Ecclesiâ eiciuntur*. Neque enim, ait, vivere foris possunt, cum dominus Dei non sit, et nemini salus esse nisi in Ecclesiâ possit; cui concinit Hieron., ep. olim 1, nunc 14, ad Heliodorum scribens n. 8: *In veteri quidem lege quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio cervicè subjectâ, contemptum exprobat errore; nunc verò inobedicus spirituali mucrone truncatur, aut ejectus de Ecclesiâ, rabido demum ore discerpitur*.

II. Quare, cum rationis et æquitatis præcipia incedant pœnam esse commensurandam culpæ, et pro culpæ modo imponendam, consequens inde est non nisi propter graviores culpas esse excommunicationem ferendam. Id jam pridem edixerant concilium Aurelianense V, anni 549, can. 2, et Arvernense II, postè post celebratam, can. pariter 2, relato à Gratiano in can. 42, 41, q. 3, inquit: *Nullus sacerdotum quicumque recte fidei hominem pro parvis et levibus causis à communione suspenderit; et concilium Mel-*

dense anni 845, can. 56, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 4495: *Quia anathema est æternæ mortis damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine*. Sed, quoniam hæc saluberrima monita è memoriâ exciderant quorundam Ecclesiæ prelatorum, qui frequenter ob culpas, si non leves, minas tamen graves, anathematis gladio suas oves percellabant, de quo sapienter conquestus est infra allegandus Joannes Gerson; idè concilium provinciale Colon. I, anni 1536, p. 15, c. 5, t. 9 Collect. Hard., col. 2025, illa renovare atque in omnium prelatorum memoriam redigere curavit, ita decernens: *Cum excommunicatio pœna sit quæ nulla major est in Ecclesiâ, nec sit excommunicatus quis nisi pro peccato lethali, quid anathema sit æternæ mortis damnatio, nec infligenda veniat, nisi his qui aliter corrigi non possunt, debet iudex non ante excommunicare quempiam, quam cognoverit id vel casuè gravitatem, vel ejus qui extra communionem ponendus est, apertam contumaciam, præcepto justo acquiescere nolentis, exigere; ac demum Trid. synodus, sess. 23, c. 3, de Ref., omnes Ecclesiarum antistes in hæc modum admonuit: *Quoniam excommunicatiois gladius nervus sit ecclesiasticæ disciplinæ, et ad contumelias in officio populos valde salutaris; sobriè tamen magisque circumspectione exercendus est; cum experientia doceat, si temerè aut levibus ex rebus incusatur magis contumax quam formidari, et perniciem potius parere quam solvitur*.*

III. Quæ porrò de excommunicatione dicta sunt, intelligi etiam debent de suspensione et interdicto; quoniam enim pauci quidam doctores, inter quos Cajetanus, in Summ., verb. *Suspensio*, et Medina, Summ. l. 1, c. 11, § 8, affirmant suspensionem ob levem culpam ferri posse; idemque de interdicto sentiant Emmanuel Sa, verb. *Interdictum*, n. 7, et Gaspar Hurtado, tract. de Interdicto, difficult. 13, rectius tamen Suarez, de Censuris, disp. 4, sect. 4, n. 7, et

disp. 56, sect. 5, num. 2; Vasquez, in 1-2, disp. 158, n. 49; Layman, l. 1 Theol. mor., tract. 5, p. 2, c. 3, n. 2, et p. 4, c. 4, n. 4, docent suspensionem à divinis, seu ab officio et beneficio, ad longum tempus, atque interdictum, etiam personale, nisi partiale sit, sed integrum et totale, nec validè propter culpam leviorem, nec prudenter propter lethalem, quæ graviorebus non accenseatur, irrogari. Quamvis igitur episcopus ordinariam potestatem habeat ferendi censuras, easque in suarum constitutionum transgressores decernendi, non tamen expedit ut hunc saxe potestatis gladium exerat, nisi ad coercenda graviora crimina. Scimus profectò necesse non esse ut aate superioris legem, quã aliquid sub censura prohibetur, illud jam esset lethalius malum, sed quandoque contingere tunc primam graviter malum fieri, cum à superiori prohibetur sub pena censura, quæ certè ejusdem in rationem ostendit obligandi sub mortali; at non decere dicimus ab episcopo aliquid sub gravi præcepto, vel prohibes, statutum in transgressores censurã, nisi materia præcepti, sive ratione sui, sive ratione circumstantiarum, quas inferis indicabimus, talis et tanta sit ut hanc penam exposeat. De prælati hæc ait Gerson, tract. de Vita spirituali animæ, lect. 4, coroll. 7, tom. 3 oper., col. 42, loquens de excommunicationibus late sententiæ: *Qui pro solis incommodis temporalibus evitandis, aut commodis politicis conservandis, æternam vult infingere mortem, cui, quæso, similis erit? illi nimirum qui volens obviare muscam à fronte vicini, cum secari percussione, vicinum stolidus excrebrat; aut ei parum dixerim, qui studeo curationem medici vulneris in pede equi sui, pedem confectum abrupti, et acidi, equumque percutit.*

IV. In eumde m ferè sensum, longè ante Gersonem, ad Alexandrum II scripsit S. Petrus Damiani, ep. 12, ubi morem reprehendens qui tunc temporis inoleverat, ut cunctis ferè constitutionibus apostolicis sublingeretur anathematis pena in eorumdem transgressores, inquit: *Delinquit itaque, quisvis ille est, in illud apostolicum Constitutionis cõctam et aliquando feri quiddam ac periculis offensiois transgreditur; et continuo, velut hæreticus et lapsam cunctis criminibus tenentur obnoxio, anathematis sententiã condemnatur. Et cum, dicente iustitiã, aliis sit ultione plectendus, qui plus delinquit, aliis qui minus excedit; hic graviter, leviterque peccantis, æqua cunctis et indifferens pena solius scilicet anathematis, irrogatur... Quamobrem, si sanctæ prudentiæ vestræ placet, hanc morem de cetero à decretalibus paginis auoveri præcipiatis, et vel damni pecunie, vel æternis evasibet ultionis calculum in eorum transgressione profigat; ne, quod aliis est ad tuitionis munimenta proxiim, aliis ad perniciem proveniat animarum.*

V. Quòd si, omnium doctorum consensu, grave et enorme crimen requiritur ad irrogandam censuram, etiam quam vocant *comminatoriã*, et ferendã sententiã; nullò sanè gravius et execrabilius esse oportet delictum ob quod infligatur censura late sententiæ, quã nimirum homo per solam legis transgressionem, nullã præviã monitione, ejusdem legis ministerio statim perstringitur. Ejusmodi censuras, præcipuè verò excommunicationes late sententiæ, vis sunt improbare nonnulli doctores. Godscalcus Rosemundus, theologus Lovaniensis, in suo Confessionali, c. 20, eas è medio prorsus auferri vellet, inquit: *Valde inconsultum et periculosum est quòd episcopi in suis statuta, ceteri quoque iudices, tam faciles sint in multiplicando censuras; unde expediens esset, ut etiam inquit Gerson, ut omnes constitutionum sententiæ excommunicationis late sententiæ, in jure vel statuta contentæ, quarum nomen nullus est, aut plus obest quàm prodest, expressa revocatione cassarentur in principis, et diocesis, et in Ecclesiã universali. Expediens etiam esset ut nullæ excommunicationis sententiã ferretur de facto à jure, vel iudice, neque pro futuro, nisi pro manifestò contumaciã, quã quis ostendit se non potatum audire Ecclesiã.* Verùm hæc Godscalci asser-

tion, quã parte omnes excommunicationes late sententiæ tanquam perniciosas deleri et abrogari vellet, audeat est, communem enim Ecclesiæ usum condemnat, et concilia, summos pontifices, omnesque Ecclesiarum presules tacite carpit. Neque eidem aspijatur, quem citat, Gerson: hæc siquidem, loc. cit., totus est in explicando quã ratione excommunicationis vinculo ipso facto irrefratur qui ex merã ignorantia, quanquam culpabili, aut infirmitate, peccatum committit, etsi ceteroquin contumax non sit, sed paratus sit stare correctioni Ecclesiæ; et postquam nulla ad hanc rem explicandã adduxit, concludit coroll. 14, col. 49, eas excommunicationes late sententiæ tantumdem operari, ut *absque processu alio judiciali, aut novè constitutione, possit iudex statim, probato facto, vel confessato, ferre juris sententiam, et eandem publicare: non sic, ubi canones essent solius ferendæ sententiæ; quoniam monitiones, et processus secundum terminos juris prærequirerentur multiplices.* Unde apparet non improbari à Gersono excommunicationes late sententiæ, sed ad eas requiri sententiã declaratoriam criminis, quæ utique est necessaria pro foro externo, et coram Deo, cujus oculis omnia nuda sunt et aperta, ad incurrendum in censuram late sententiæ, nulla est necessaria iudicis declaratio, sed sat est crimen perpetrare cui illa est annexa. Suam quippe contumaciã et Ecclesiæ contemptum satis aperte manifestat, qui in legem delinquit quam scit in sui transgressores censurã vinculum statim et illicò injicere; sicuti egregè ratiocinantur Suarez, de Censuris, disp. 3, sect. 8, n. 5; et Gonzalez in cap. 48, de Sententiã excommunicationis, n. 6. Sed præ cæteris legendus est, de hæc re ex professo disserens, Theophilus Raynaudus, oper. tom. 14, pag. 514, ubi scribens adversus Ayalam, censuras late sententiæ hoc nomine reprehendentem, quòd illis non præcedat canonica admonitio, egregè ostendit, admonitionis loco esse promulgationem legis, aliquid fieri præcipientis, vel prohibentis, sub pena censura.

VI. Godscalcus, et Ayala assentiri videtur Van Espen, Jur. Eccles. univ. p. 3, tit. 11, c. 6, n. 19, ubi, etsi non audeat absolute damnare excommunicationes late sententiæ, eas tamen recens adinventas, et per decem omninò secula ignotas Ecclesiæ fuisse affirmat. At Van Espenium falli facile demonstrabimus. Atque imprimis nullam putamus fingi posse excommunicationem illã severiorem, quã homo baptizatus perpetuò areceat à Sacramentorum perceptione, omnique excidat spe consequendæ ab Ecclesiã reconciliationis; et tamen prioribus seculis, quorundam atrociorum criminum reos, facto ipso, seu sola criminis perpetratione, in hanc penam incurrisse, præter alibi laudatos Petavium, Morinum, Albasanzum, aliosque plures, tradit cardinalis Bona, Rer. liturgic. l. 1, c. 17, n. 4, inquit: *In exordio christianæ religionis tantum erat pietatis studium, tantax odium improbitatis, ut quibusdam sceleribus, quæ atrociora non sunt, omnis proavis tenet spes, omnis penitentia denegaretur; adeo ut qui ea commisit, quavis à divini misericordiã eorum remissionem tera contritionis subsidio obtineret, nunquam tamen posset eas Ecclesiã reconciliari; ea erant idololatria, homicidium, et adulterium. Quid, quòd si actu penitentes, aut jam semel penitentia functi, in aliud ejusdemque generis peccatum, quamvis privatim et occultè, relaberentur, nunquam deinceps veniam et pacem ab Ecclesiã impetrarent? Nonne et hæc species erat severissimæ excommunicationis? Et tamen, hanc relapsis fuisse ipso facto inustam, et pluribus demonstrat doctissimus Morinus, de Pœnit. l. 5, c. 27, 28 et 29, et liquet ex plurium conciliorum decretis occultè etiam relapsos ab omni etiam civili fidelium consortio segregantibus. Siquidem conciliũ Turonense l. anni 461, cau-*

8. Collectionis Harduini tom. 2, col. 795, decrevit: *Si quis verò post acceptam poenitentiam, sicut canis ad nouam suam, ita ad secularis illecebras, derelicta, quam professus est, poenitentia, fuerit reversus, à communione Ecclesie, vel à communione fidelium extraneus habeatur.* Concilium Veneticum circa annum 465 celebratum, can. 5, Collectionis Harduini tom. 2, col. 797, statuit: *Poenitentes quoque, qui susceptam publicè poenitentiam intermiserint, et ad prioris erroris consuetudinem reuolati, vitæ se seculari, conuersationisque reddiderint, non solum à communione dominicorum Sacramentorum, sed etiam à conuictis fidelium submouendos.* Concilium Aurelianense I anni 511, can. 11, tom. 2, Collectionis Harduini, col. 1010: *De his (ait) qui, suscepta poenitentia, religionem suam professionis oblit, ad secularia relabuntur, placuit eos et à communione suspendi, et ab omniu catholicorum conuictio separari.* Quare, quòd Siricius papa, ep. 4, ad Himerium Tarracensem episcopum, c. 5, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 484, relapsis permisit, ut solà intra ecclesiam fidelibus oratione iungantur, sacræ mysteriorum celebrati, quaris non mereantur, intereant, à Dominico autem mensa conuictio segregentur, id ex merà indulgentiâ et communis legis relaxatione factum existimat Morinus, cit. c. 29. Ad hæc, auctor operis de Vita contemplatiua (quem alii Prosperum Aquitanicum, qui medio seculo V scripsit, alii Julianum Pomerium, qui eodem seculo labente floruit, fuisse censendum) l. 2, c. 7, disertè affirmat, cùm ætate clericis, grave aliquod Læcius occultè admittentes statim in foro conscientie, et coram Deo, in suspensionem incidisse, quam Albaspinæus, Observ. l. 1, c. 2, et Suicer., Thea. Eccl. tom. 1, pag. 601, pro quâdam excommunicationis specie habitam, non immeritò notant: ait quippe Pomerius n. 2: *Hi, qui in aliquo gradu ecclesiastico constituti, aliquod occultè crimen admittunt, ipsi se non persuasione decipiunt, si eis videtur propterea communicare, et officium suum implere debere, quòd homines, occultatione sui criminis, fallunt;* et n. 3: *Qui autem ex commiserint, et idèò prodere metusit, ne sententiam iustæ excommunicationis accipiant, sine causa commouent; inò verò dupliciter contra se iram diuinæ indignationis exagitant, quòd et hominibus innocentiam fugant, et, contempto Dei iudicio, abstinere se ab altari propter hominis erubescunt.*

VII. Quòd si hæc nondùm solis esse videntur ad præferendum, maioribus nostris inusitata non fuisse motum docerendi censuras late sententiæ; alia statim proferimus antiquissima, et certissima ejusdem rei monumenta. Nòrant omnes viri docti, tres olim fuisse species excommunicationis majores, de quâ solà in præsens res est: prima dicebatur excommunicatio simplex; altera anathema; tertia maranatha, de quâ frequens mentio occurrit in Annalibus Ordinis S. Benedicti conscriptis à patre Mabillon t. 4, in Appendice; in Historiâ Lotharingæ Calmet, t. 1, part. 2, pag. 540; et in novâ editione glossarii Caroli du Gangei, verb. *Maranatha*. Simplex excommunicatio et anathema, in hoc duntaxat inter se differabant, quòd illa solo verbo proferretur; anathema verò pronuntiaretur celebri quâdam solemnitate, pluribusque adhibitis ceremoniis, quæ apte forent ad ostendendam perpetrati sceleris enormitatem; maranatha autem hoc anathemati addebatur, et excommunicatus, solius Dei iudicio relictus, ab Ecclesie communione separatus permansere iubereit usque ad adventum Domini, seu ad diem iudicii; quod ex ipsâ nominis etymologiâ elicit Aug. apud Suarez, de Censuris disp. 8, sect. 2, et explicarunt Patres concilii Tolet. IV, statim allegandi. Jam verò antiquissima Synodus Gangreensis, paulò post Nicenam habita, omnes suorum viginti canonum transgressores anathemate percutit his verbis: *anathema sit;* Collect. Harduini t. 1, col. 555, etc. Quibus sententiam latam importari, remò breuè iudiciabitur. Patres autem concilii Tolet. IV habiti an. 685, cui episcopi 62 interfuerunt, c. 75,

t. 5 Collect. Harduini, col. 594, *anathema, maranatha* in eos pronuntiarunt, qui adversus regnum, vel regem conjurarent, in quos hæc formidanda sententiam, ter repetitam, protulerant: *Hoc etiam tertio acclamans, dicentes: Quicumque amodo ex nobis, vel cunctis Hispaniæ populis, quilibet meditatione, vel studio, sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ salute, gentisque, Gothorum statu, vel incoluntium regni potestatis pollicitus est, violaverit, aut regem necè attractaverit, aut potestate regni exuerit, aut præsæptione tyrannicâ regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Spiritûs sancti, et martyrum Christi, atque ab Ecclesiâ catholicâ, quam perjurio profanaverit, efficiatur extraneus, et ab omni communione christianorum a'imus, neque partem iustorum habeat, sed cum diabolo, et angelis ejus æternis suppliciis eodemmetur unâ cum eis, qui eadem conjuratione nituntur; ut par pena perditionis constringat, quos in perniciem præuæ societas capulat. Et idèò, si placeat omnibus, qui adestis, hæc tertio reiterata sententia, vestra vocis eum consensu firmate. Ab universo clero, vel populo dictam est: Qui contra hæc nostram definitionem præsumperit, anathema, maranatha, hoc est, perditio in adventu Domini sit, et cum Judâ Scarioth partem habeat, et ipsi, et socii eorum: Amen.* Eandemque anathematis sententiam, eodem ritu, ac iisdem ferè verbis in eodem regni, et regis proditores demò latam legimus in concil. Tolet. XVI anni 693, c. 10, cod. t. 5 Collect. Harduini, col. 1801. Qui autem prædictæ sententiæ ritum, quo tribus vicibus, veluti trium monitionum loco, fuit repetita, considerat, multoque magis si illorum verborum: *Anathema sit in conspectu Spiritûs sancti et martyrum Christi, vim et efficaciam attentius expendat, minime dubitat Patrum mentem fuisse excommunicatione late sententiæ percellere quotquot in posterum in patriam aut regem rebellionem instentarent.*

VIII. Non itaque recenter adinventa, nec primis decem Ecclesie seculis ignota præsentia fuerunt excommunicationes late sententiæ, sicuti sibi finxit, rerumque ecclesiasticarum minis peritis imposuit Van Espen, ut illarum usum improbaret, easque parvi faciendas suaderet, quod certè alibi non obscure insinuavit.

CAPUT II.

Auctoritate, et exemplis improbatum immoderatus usus censurarum late sententiæ.

I. Vindicatâ Ecclesie potestate infligendi censuras late sententiæ, illud affirmamus, quod nemo negabit, nimirum frequentis, quàm recte discipline ratio exposcat, censuras ejusmodi irrogari. Enimverò Navarrus, Manual. c. 27, n. 49, notat, antè annum 1298, quo promulgatus est sextus Decretalium, vix numeratas fuisse triginta sex excommunicationes late sententiæ, quæ etiam ad viginti sex poterant commodè redigi, eò quòd plures unum eodemque ferè casum respicerent. *Per solam autem sextum Decretalium (pergit Navarrus) inductæ fuerunt 52, et per solas Clementinas 50. Postea per bullam Cæne, per extravagantes impressas, et non impressas, per constitutiones synodales, et provinciales, per visitationes, et reservationes secularium, et religiosorum, penè innumera: addique, valde vitæ, inò et necessarium fore aliquam earum limitationem, saltem quoad forum conscientie.* A Navarro in hunc modum edocti, ac præfatam concilii Tridentini decretum præ oculis habentes, cùm nos sacræ congregationis concilii munere fungeremur secretarij, semper episcopis, nos amicè consulentibus, auctores fuimus, ut parè et magnâ cum circumspectione censuras infligerent, præsertim late sententiæ: sæpè etiam, cùm iidem suas synodales constitutiones præcipuam promulgarent, ad nos transmissæ, eos hortati fuimus, ut ab illis censuras delerent, quibus eorundem transgressores ipso facto innodabantur. Hanc eandem fuisse memem comperimus præsulis Aluoviti, nostri in eodem numere prædeces-

oris : ille quippe in causâ Neapolitanâ, propositâ die 18 maii 1686, cum ageretur de edicto, ab archiepiscopo edito, quo sub pœnâ suspensionis ipso facto incurrendâ interdiebatur parochis, ne in sepeliendis pauperum cadaveribus quedam peragerent, quæ videbantur minus decencia, hæc in suo voto annotavit : *Verum nihil sæpe absonum visum est imponere pœnam suspensionis ipso facto incurrendâ pro quolibet levi culpa, præsertim contra parochos, non minus in præjudicium animarum, eorum curâ commissarum, quàm ipsorum parochorum delinquentium.*

II. Item, cum in congregatione habitâ die 20 decembris 1687, examinanda essent synodalia decreta episcopi Vasiorensis, et controversiâ præcipuè vertetur circa unum decretum, quo sub pœnâ excommunicationis late sententiæ prohibebantur sacerdotes ludere aleis, vel taxillis, quocumque modo, et cum quâcumque personâ; postquam Altovitus in suo suffragio, doctores retulit asserentes, licere quandoque sacerdotibus, animi relaxandi causâ, aleis, et taxillis ludere, modo id non frequenter, et sine scandalo faciant; attamen, quia ludus, qui juxta doctrinam D. Thomæ 2-2, q. 168, art. 2, ad virtutem pertinet eutrapeliæ, facile degenerat in vitium, eò quòd ludentes aut nimium illi indulgeant, aut à conditionibus deliciant, quas idem D. Thomas ibid. et art. seq. ad ludum honestandum requirit, idèò addidit Altovitus, posse episcopum in sua synodo edicere, ne sacerdotes, et clerici aleis, vel taxillis ludant; sed, quantum attinet ad censuras, hæc prudenter animadvertit : *Pœnam excommunicationis late sententiæ, nisi nisi rigida, nisi nullo reclamante, ex officio tollendam esse, et per consequens, decretum in hac parte reformatione indigere, censuram : licet enim sacrum Tridentinum concilium, c. 1, sess. 22, de Reformat., tribuerit episcopis facultatem procurandi observantiam eorum, que per antiquos canones disposita sũnt circa ritum, et honestatem clericorum, non solum sub pœnis per dictas canones statutis, sed etiam aliis, eorum arbitrio imponendis; attamen arbitrium hujusmodi regulari debet à jure, juxta cujus dispositionem non est imponenda pœna excommunicationis, præsertim late sententiæ, nisi in casu, quo committitur culpa lethalis, que ex prædictis non contrahitur per clericos, raro, vel recessivis causis, et circa eandem ludentes.* Putavit nimirum Altovitus, nullam in casu, de quo res erat, adfuisse circumstantiam, ob quam potuerit ludus prohiberi sub gravi; quod ceteroquin posse aliquando evenire, paulò post demonstravimus.

III. Sed nunquam magis se à censuris multiplicandis alienum ostendit Altovitus, quàm in causâ Melitensi, quæ fuit ejusmodi : Episcopus Melitensis in sua synodo excommunicationis late sententiæ subjecerat clericos occultè detinentes arma prohibita, de hoc decreto, adversus quod clerici reclamaverant, disputandum erat in sacra congregatione concilii die 16 decembris 1684. At Altovitus in suo suffragio, quod pro suo secretarij munere, ut moris est, exaravit, acriter decretum impugnavit; niebat enim usum armorum vetitum quidem esse clericis in cap. Clerici, de Vit. et Honest. clericor.; et propterea rectè posse iterum illum ab episcopo clericis interdici sub pœnis arbitrariis, etiam pecuniariis, locis pœnis applicandis, quemadmodum tradunt Antonell., de Regim. Ecclies., lib. 6, cap. 5, num. 2; et Bellet., Disposit. clerical. part. 2, tit. de Pœnis clericor., § 1, num. 2; sed, quod attinet ad censuras, eas à jure irrogatas dicebat clericis arma gestantibus, non autem illi domi retinentibus, et præterea predictas censuras esse ferendas, et non late sententiæ; quemadmodum benè ponderavit Raynaudus, de Religio. loricato, vers.: *Jure tamen consensu, oper. tom. 17, pag. 195.* Et quamquam, pergebat Altovitus, in constitutionalibus summorum pontificum, videlicet 40 Pii IV. et 145 S. Pii V. excommunicatio late sententiæ feratur adversus clericos deferentes, aut domi detinentes arma prohibita,

hæc tamen constitutiones solos complectantur clericos degentes in temporali ditione Romani pontificis; cumque versemur in materiâ odiosa et pessali, non sunt extendende ad clericos alibi commorantes. Etenim, quamvis in Clementinâ *Ne in agro*, § *Quia vero*, in fin., de Statu monachorum, excommunicatio late sententiæ decernatur in monachos arma detinentes intra septa monasterii sine licentiâ abbatis, non propterea sub eâ comprehensi censuræ canonice regulares, licet isti sæpius in jure confundantur cum monachis, et expressè nominentur in præcedenti Clementinæ periodo, ubi excommunicatione ipso facto declarantur irretiti tam monachi quàm canonici regulares qui, relictis claustris, per principum curias evagantur; quemadmodum, post Glossam in eisdem Clem., verb. *Monachos*, advertit Suarez, de Censuris, disp. 25, sect. 3, num. 8; ex quibus omnibus concludat Altovitus synodalem constitutionem Melitensem esse ita temperandam ut excommunicationem, non late, sed ferendam tantum sententiæ, clericis arma detinentibus inureret. Non fuit causa, præfatâ die, definita, nec deinceps in sacra congregationis regestis proposita appareat; fortassè quia constitutionis defensores, à contrario suffragio secretarii certum periculum cause sue metuentes, episcopo suaserant ut ipsemet synodale decretum reformaret.

IV. Nihil enim verò hoc exempto efficacius adduci poterat ad indicandam et suadendam episcopis cautelam et circumspectionem quam adhibere debent, in decernendis censuris late sententiæ, ne secus sua decreta reformare aut etiam prorsus delere cogantur; etenim nihil magis est apud doctores receptum quàm, quòd episcopus queat jus commune adjuvare, pœnasque augere ab illo inflictas, quod fuscè probat Romaguerra, ad Constitutiones synodales Gerundenses, lib. 1, tit. 1, cap. 1, num. 25; et nihilominus ex iis que enarravimus, perspicuum fit non semper congruum reputari ut que à jure communi sunt vetita, atque interdum etiam sub censurarum comminatione interdicta, iterum ab episcopo prohibeantur, statuta in transgressores censurâ late sententiæ; sed hæc, tanquam extremum remedium, est tantum adhibenda cum malum gravissimum est, neque aliter præcidi aliisque pœnis cohiberi potest. Hanc pariter fuisse esseque constantem sententiæ sacre congregationis concilii, ex eo colligitur, quod pœnis antea annis accidit episcopo Larinensi. Habita ab eo fuerat diocesana synodus, anno 1728, adversus cujus alium severas constitutiones clerici Larinenses appellarunt; sed sancte memorie Benedictus XIII. appellatione rejectâ, eas ad usum servari jussit. Benedicto è vivis erepto, ab ejus successore Clemente XII facultas facta est Larinensibus clericis sua jura deducendi ad sacram congregationem concilii; que cum in primâ ex synodaliibus constitutionibus à clero impugnatâ sancitam deprehenderit ut omnes indiscriminatim ecclesiastici tenerentur interesse congregationi de questionibus ad forum contentiæ spectantibus haberi consueta, atque in eorum alterâ injunctum viderit sacerdotibus ut quotiescumque prædictæ congregationi non interessent, insequenti die abstinere à celebratione missæ; die 30 augusti 1732, rescripsit primam constitutionem non sustineri quòd clericos nondum sacris initiatos; ex alterâ verò deleri jussit præfatam pœnam suspensionis; etsi enim hæc levissima esset, et unâ tantum die sacerdotes arceret à sacro altaris ministerio, levior tamen sacre congregationi visa est culpa propter quam infligebatur; quod videri potest in Theaur. resolut., tom. 5, pag. 387.

CAPUT III.

Interdum decerni potest censura late sententiæ ad cohibendam culpam que in se spectata est levis, si eò adjuvatis circumstantiis fiat gravis.

I. Verum contingere potest ut res que in se spectata levis esse videtur, gravis tamen appareat, si

circumstantiæ perpendantur, quibus circumvestitur, et præsertim si consideretur periculum ne abusus, qui ab uno vel altero in diocesi induci cœpit, nisi statim præfocetur, totam paulatim communitatem contamineat, quemadmodum notavit Gibalinus, de Censuris, discip. 2, quest. 2, consecrat. 7. In hoc autem rerum eventu, si episcopo alius non suppetat modus, licebit profectò etiam censuram esse illam precipere; novum quippe non est ut quod in paucis dissimulandum prudentia dicit, in totâ communitate tolerari non debeat. Plura hujus rei exempla nobis suppeditant conciliorum canones Etenim concilium Carthaginense IV anni 398, canone 24, relato in can. Sacerdote, de Consecrat., dist. 4, excommunicandum statuit, qui, sacerdote verbum in ecclesia faciente, egressus de auditorio fuerit. Gregorius II, in concilio Romano anni 721, cui episcopi 52 interfuerunt, can. 17 relato dist. 25, et in cap. 4 de Vit. et Honest. clericor., anathema pronuntiavit adversus clericos comam nutriente, inquit: *Si quis ex clericis lavaverit comam, anathema sit. Et responderunt omnes tertio: Anathema sit.* Bonifacius VIII, in extravag. *Detestanda*, de Sepulturis, inter comm., excommunicatione percussit quicumque eadem vera exenterent, et considerent. Nulla autem ex his actionibus, si inde inspiciantur, tantam præ se fert culpam ut excommunicationis poenâ debuerit coerceri; quin imò, etiamsi assentiamur Suarez, de Censuris, disput. 24, sect. 4, num. 6, docent interdum vocari *excommunicationem* in antiquis juribus solum *privilegium Eucharistiæ*, cujus nam per *anathemam* dicitur *communitio*; atque in hoc sensu excommunicationis vocabulum usurpatum intelligamus à citato concilio Carthaginensi IV, adhuc videri non poterant tanti criminis rei qui à consone recedebant, ut propterea debuissent sacrâ mensâ prohiberi. Quare, ne credamus sacros canones à justitiæ et æquitatis tramite deviasse, dubitandum non est quin ille actiones gravitatem acceperint ab inflexis circumstantiis; quod certè de occasione calaturum, quæ non sine enormi barbarie et maximo fidelium horrore fiebat, ex prædictæ decretalis lectione apparet.

II. Hinc pariter in recentioribus synodis, præcipuè Hispaniensi, Toletanâ, et Abulensi, relatis à Thomâ Sanchez, Consil. lib. 5, cap. 1, dub. 14, num. 6; Leandro, Quest. moral. part. 5, tract. 5, di-p. 2, quest. 50; et Sancto, in Select., disput. 51, excommunicatio lata est adversus eos qui, cum ex legitima causâ, jejuniorum diebus, carnibus vescerentur, pisces simul comedebant; quamvis enim ea admixtio, seu carnium unâ cum piscibus comestio, priusquam à nobis, nostris apostolicis litteris, datis die 50 maji 1744, confirmatis die 22 augusti ejusdem anni, et inulentis explicatis in nostrâ responsione ad questionem nobis propositam ab archiepiscopo Compostellano die 8 juli 1744, quæ extant tom 1 nostri Bullarii, constit. 49, constit. 27, et constit. 99, severâ lege prohiberetur, fortassè secundum se gravi culpâ vacaret; attamen ob adjunctum scandalum, à quo vix sejungi poterat, jure ac merito etiam sub poenâ excommunicationis fuit in præfatis synodis interdicta; quæ admodum benè ponderat Daniel Concina, ordinis Prædicatorum theologus, in suo Comment. theologic., in præfatum nostrum rescriptum ad postulata archiepiscopi Compostellani, § 1, n. 50. Levissimam quoque turpitudinem, etiam priusquam à ferè communi hominum consuetudine colonestaretur, præ se ferre potuit usus pulveris Nicotiani, vulgò *tabaci*; et nihilominus Urbanus VIII, constitutione quæ incipit: *Cum Ecclesia*, editâ die 50 januarii 1642, sub poenâ excommunicationis ipso facto incurrendâ, tabacum sumere vetuit in ecclesiis civitatis, et diocesis Hispaniensi, quia ejusdem diocesis sacerdotes non verchantur tabacum sumere in altari; ex quo sacra lintea indecenter fœdabantur, et fideles nondum assueti *tabaci* graveolentiæ, illius factorem abhorrentes, ab ecclesiis se subducebant; eademque de causâ Innocentius X et

Innocentius XI, sub eadem excommunicationis poenâ late sententiæ, ejusdem *tabaci* usum interdixere intra Vaticanam basilicam; pluresque episcopi, hisce pernoti exemplis, excommunicatione innodârunt non solum quotquot intra quamlibet suarum diocesium ecclesiam tabacum sumerent, sed etiam sacerdotes qui ante celebrationem, et laicos qui ante eucharisticam communionem eodem pulvere extra ecclesiam uterentur; de quibus constitutionibus plura inferiâs.

III. Quod si res, quæ in se leves sunt, ob adjunctas interdum circumstantias scandali, prudenter sub censurâ late sententiæ prohibentur, multò magis excommunicatione late sententiæ coerceri poterit peccatum, quod et in se jam grave est, et insuper grave affert scandalum. S. Terribis, in suâ primâ synodo provinciali, habitâ anno 1582, tom. 4. Concilior. Hispaniæ, cardinalis de Aguirre, pag. 244, act. 5, c. 4, ipso jure excommunicatis decrevit clericos operantes mercatura. Contra hanc constitutionem appellavit clerus ad sacram congregationem concilii, ad quam synodus de more missa fuerat examinanda. Sed sacra congregatio, etsi alias plures censuras ex ejusdem synodi constitutionibus deleri jussisset, hanc tamen sustinendam censurâ, non solum quia sceleratissimam negotiationem sub *interdictione anathematis* prohibitam esse clericis, præsertim sacris initiatis, in cap. 6: *Ne clerici, vel monachi*, verum etiam quia audierat infideles Indos plurimum offendi, cum ministris evangelicos vident impensam operam dare negotiationi; inde enim occasione arripiunt suspicandi evangelicæ prædicationis, si non inuicem, saltem præcipuum scopum esse, viam aperire Europæis ad negotiationem illis in regionibus exercendam, atque ingentem auri copiam ex eis in Europam asportandam; quemadmodum narrat idem cardinalis de Aguirre, loc. cit., pag. 251.

IV. Ad idem præcaveandum scandalum, Evangelicæ præconium considerandum famæ et dignitatis, summus pontifex Clemens IX sub poenâ excommunicationis late sententiæ prohibuit quibuscumque ecclesiasticis, tam secularibus quam regularibus, degentibus sive in insulis, provinciis et regnis Indiarum orientalium, sive in partibus Americæ tam australibus quam septentrionalibus, ne unquam cujusvis causæ, occasionis, et tituli prætextu, questionem exercent negotiationem sive per se, sive per alios, sive nomine proprio, sive religiosorum ordinum, quorum fortè sint alumni, volisque statutas à se in prædictis negotiatorum poenas neque eum evadere qui semel usatum mercatorem fecit; quod videre est in constitutione ejusdem Pontificis, impressâ inter apostolicas Constitutiones, respicientes missiones Sinarum et Turchiæ, in unum volumen collectas, editasque Parisiis anno 1676, part. 4, pag. 75.

V. Ex quibus omnibus conficitur impossibile esse ut episcopus certa præscribatur norma ad quam tuò et sine offenculo conformare se queat in decernendis censuris late sententiæ, cum res pendat à rerum, locorum et temporum conditionibus, quas perpendere ad ipsorum prudentiam pertinet. Neque ex eo quod nos sciamus aliquam censuram ab aliquo episcopo latam, etiam clero contradicente, ratam habitam à sacrâ congregatione concilii, inferre possumus eandem, si alicui feratur, ratam pariter habendam; scimus etenim sacram congregationem sustinuisse edictum quondam editum ab episcopo Comensi, quo sub poenâ suspensionis ipso facto incurrendâ prohiberetur clericis in sacris constitutis ingressus in ecclesiam sine veste nigra oblongâ, quam *talarem* vocant, uti habetur, lib. 45 Decretor., pag. 128; sed simul, lib. 58, pag. 288, annotatum legimus eandem sacram congregationem è simili edicto, promulgato ab episcopo Rubensi, expungi jussisse poenam censuram, earumque loco subrogandam poenam solutionis quisque librarum eorum alio, et solum in subsidiis adjuvandas censuras, ferenda tamen, non verò late, sententiæ: quia nimirum in diocesi Rubensi usus vestis brevioris non adeo à clericis invaluerat, sicuti in diocesi Co-

in usi, in quâ, uti episcopus sacre congregationi significaverat, usus vestis talaris, quam propriam esse ecclesiasticorum infra diebus, omnibus ferè obsoleverat, non sine populi admiratione et scandalo. Quare iterum concludimus non posse certam regulam tradi infligendis censuris ubique servandam; sed rem totam relinqui prudentiæ et circumspeditioni episcoporum.

CAPUT IV.

Quid de usuris et contractibus in synodo decerni possit; ubi specialiter de mutuo.

I. Optabat Fagnanus, in sæpius cit. cap. *Sicut olim*, n. 82, de Accusat., nihil à synodis provincialibus quoad usuras decerni; et tamen vix erit concilium provinciale invenire à quo non fuerint usuræ expressè damnatæ, easque exercentes severissimis pœnis subiecti. Hunc eundem morem imitatur diœcesana synodus, præsertim recentiores, ab anno scilicet 1688 usque ad hanc diem habitæ, quas summo studio collectas attentè perlegimus, specialem de usuris sermonem insulerunt, easque iterum iterumque improbarunt. Nec proinde aut hæ auctoritati Fagnani refragantur, aut Fagnanus communi synodorum usui et praxi adversatur; quod enim Fagnanus voluit, hoc unum est, ne à particularibus synodis quæstiones dirimantur in casibus usurarum et aliorum vitiorum quibus timorata conscientia irretiri potest; quales sunt quæstiones circa contractus, inter graves theologos controversæ, et nondum ab Ecclesiâ definitæ, non verò prohibuit ne usura verè et propriè talis, aut contractus certò fœneratitii proscribantur, a'que è quolibet diœcesi exterminentur. Quæ autem nominatim prioris aut posterioris generis sint per summa capita iunemus.

II. Omne lucrum ex mutuo præcisè ratione mutui, uti loquuntur theologî, hoc est lucri cessantis, damni emergentis, aliove extrinseco titulo remoto, usurarium, atque omni jure, naturali scilicet, divino et ecclesiastico, illicitum esse, perpetua fuit et est catholice Ecclesiæ doctrina, omnium conciliorum, Patrum et theologorum unanimi consensione firmata. Huic contradixere Græci schismatici, qui, teste Guidone carnemita, in Catalogo hæreticorum, quodcumque lucrum ex mutuo permittunt. Græcis ex parte consensit Calvinus, qui ad cap. 18 Ezechielis, hocce docuit ali-quod moderatum lucrum, non quidem à paupere, sed à divite, præcisè ratione mutui exigere. Errorem à Calvino ebiter insinuatum ex professo propugnavit Carolus Molinæus in suo tract. de Usuris, ubi, n. 10, audacter affirmat usuram non esse prohibitam nisi in quantum ea: contra charitatem. Distinguit deinde, n. 85, tres hominum gradus: primus complectitur pauperes emendicatâ stipe viventes, quibus, non mutuo, sed e'ccomossinâ succurrendum est; alter indigentes, qui pro tempore indigent, quantumvis pares sint mutuo postea restituyendo; atque his quoque multum gratuito dandum asserit; tertius gradus complectitur divites et mercatores, qui nihil indigent, sed rem suam negotiatione amplificare student; et ab his usuram moderatam ratione mutui justè ac sanctè exigi posse tradit Molinæus. Eundem pravam opinionem amplexatus, aliâ ratione defendit Claudius Salmasius in duplici tractatu, altero inscripto de Usuris; altero, de trapeziteico Fœnore; quibus in locis usuram, nisi charitatem lædat, ab omni culpâ absolvit, cò quod sit *merces locatæ pecuniæ*. Verum, quoniam plurimi heterodoxi, Calvinî, Molinæi, Salmasii systemati stabiliendo allaboraverint, inter quos Petrus Heinigius, lib. 2, q. 1; Gerardus Noodt, de Fœnore et Usuris, lib. 1; Gronovius, et Barbeyræ in Notis ad Hugonem Grotium, l. 2, c. 12; Boehmerus, Jur. ecclæs. Protest., t. 5, l. 5, tit. 19; rationem tamen quæ eam Salmasius tutatus est, ferè omnes refellerunt, rectè arbitantes mutuatæ pecuniæ dominium transferri in mutuatarium, ne propterea non posse mutuum locatitio nullo pacto comparari; sicuti testatur Gothofredus Masovius, in Notis ad Puffendorf, lib. 5, c. 7, § 5.

III. Impia Calvinî et Molinæi opinio non veriti sunt subscribere pauci quidam doctores catholici. Distinguunt et isti duplex genus mutui: unum, quo pecunia aliave res datur ad consumptionem, quod pœrumque fit cum indigentibus, pecuniam mutuum accipientibus, ut se suamque familiam sustentent, debita solvant, filiam nupti tradant, etc.; alterum, quo datur ad negotiationem, ut cum mercatoribus fieri soles, qui acceptam mutuo pecuniam negotiatione augment, ingensque ex eâ lucrum reportant. In primo casu usuram esse fatentur, quidquid exigitur ultra sortem. At à fœneris labe excusant lucrum quod in secundo casu ex mutuo percipitur, dummodò sit moderatum, modumque servet à patriæ legibus definitum.

IV. Novam hanc distinctionem, ab hæreticis primùm excitatam, præverterant Ecclesiæ Patres, qui uno ore absolutè atque indefinitè fœneratitium pronuntiaverant quidquid ex mutuo ultra sortem exigitur. Tertullianus, l. 4 contra Marcionem, c. 47, ita explicat Ezechielis locum: *Pecuniam, inquit, suam fœneri non dedit, et quod abundaverit, non sumet, fœneris scilicet redundantiam quod est usura*. S. Basiliius, in psalm. 14, tom. 1 oper., p. 107, allegato pariter Ezechielis loco, ait: *Ezechiel id in maximis malis recenset, si fœneris et quidpiam ultra sortem accipiat*. S. Ambrosius, lib. unic. de Tobia, c. 14, n. 49, tom. 1 oper., col. 607: *Et esca usura est, et testis usura est, quodcumque sorti accedit usura est*. S. Hieronymus, in Ezechielem, l. 6, c. 18, tom. 5 oper., col. 210: *Alii pro pecuniâ fœneratâ soleant manazcula accipere diversi generis, et non intelligunt usuram appellari et superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint*. S. Augustinus in ps. 56, serm. 3, n. 6, tom. 4 oper., 285: *Si fœneraveris homini, id est, mutuum pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus quam dediti, expectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid, plus quam dediti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si, plus quam dediti, expectes accipere, fœnerator es*. Concilium Agathense, relatam à Burchardo, l. 2, c. 127, ab Ivone, part. 6, c. 20, et à Gratiano, cans., 14, q. 3, can. 4: *Usura est, ubi amplius requiritur quam datur, v. g., si dederis solidos decem, et amplius querieris*. Ex quibus Gratianus ibidem concludit: *Ecce evidenter ostenditur quod quidquid ultra sortem exigitur, usura est*. Patribus adhaesere veteres theologî, qui, duce D. Thomâ, 2-2, q. 78, art. 2, adeò districtè omne lucrum ex mutuo, jure naturali et divino vetitum asseruere, ut ne munus quidem ab obsequio, aut à lingua, quod certè quid minimum est, nulloque onerosum, à mutuario, solius mutui causâ, exigi posse docuerint.

V. Neque verò Calvinî et Molinæi asseclis suffragantur aut loca sacre Scripturæ specialim prohibentia ne pauperes usuris opprimantur, uti Exodi 22, v. 25, et Levitici 25, v. 35, aut sententiæ Patrum, usuras duntaxat redarguentium immoderatas, aut canones conciliorum, puta 56 ex apostolicis, 17 Nicænos, et 12 concilii Arelatensis I, solos clericos fœneratores severis pœnis subicientes. Etenim antiqui Testamenti pagina in ipsismet in contrarium adductis locis, et adhuc clariùs Deuter. 25, v. 19, Ezechielis 18, et psalm. 14, omnem omnino usuram, absque ullo personarum, à quibus exigatur, discrimine, prohibet et detestatur; pauperes autem alicubi expressè nominat, vel tantum exempli causâ, quia pœrumque contingit ut illi magis egeant opis alienæ, et necessitate adacti mutuum accipiant, etiam sub obligatione immoderatum fœnus solvendi, quemadmodum ad prædictum Exodi caput annotavit etiam Hugo Grotius; vel quia usura quæ à pauperibus extorqueatur, præter propriam pravitatem, quosdam redolent scivitiam et inhumanitatem, speciali notâ et reprehensione dignam, sicuti ratiocinatur Gihalinus, de Usuris, l. 1, c. 7, art. 2.

VI. In novo autem Testamento, Luca 6, illis Christi Domini verbis: *Mutuum date nihil inde sperantes*, præceptum tradi, seu verè naturalem legem iterum inculcari, nihil prorsus lucri ex mutuo ab ullo sine paupere, sive divite, exigendi, non solum docet D.

Thom., 2-2, q. 78, art. 1, ad 4, sed concors fuit conciliorum, Patrum, summorumque pontificum sententia, præcipuè Urbani III, in cap. *Consuluit*, de Usuris, qui præfati textus auctoritate omnem, quantumvis minimam usuram universim vetitam pronuntiavit; explicans enim præfata Christi Domini verba, iis prohiberi ait omnem usuram et *superabundantiam*. Dicitur autem summus pontifex et concilia prædicti textus verum et genuinum sensum non esse assecuta, quod aliquos missitare non puduit, et temerarium, et ferè hæreticum est: quiddam enim sit, an Ecclesia non solum infallibili polleat auctoritate in definiendis questionibus fidei, aut mores respicientibus, quod nullus catholicorum negat, sed etiam in delectu rationum quæ ad suas definitiones stabilendas interdum adducit, de quo nonnulli Catholici dubitârunt, certum et indubitatum est eam errare non posse in interpretandâ divinâ Scripturâ, ejusque genuino sensu fidelibus aperiendo.

VII. Haud absimilia reponimus ad testimonia Patrum. Hi siquidem, licet vehementius invebantur in usuras immoderatas, atque à pauperibus extortas, veluti culmen sceleris ad quod homines pertrahit sordida atque insatiabilis avaritia, non ideo tamen approbant moderatas à divitibus exigendas, quin imò etiam istas aliis in locis expressè condemnant. Enimverò Ambrosius, cit. lib. de Tobia, c. 6, tom. 1 oper., col. 597, de iis agens, qui pecuniam suam fœnerantur, non indigenti, sed diviti, seu negotiatori, cui uberes proventus pariat, eos in hunc mundum increpat: *Nihil nequius fœneratoribus, qui aliena istanna lucra sua arbitrantur, et dispendio suo deputant quiddam ab aliis possideri. Ascendant hæredes novos adolescentulos divites explorant per suos, adiungunt se, simulantes paternam et avitam avicitiam, volunt domesticas eorum cognoscere necessitates.... Sin verò nullos inopes alienius necessitatis offenderint, intextur tabulas, aiant, nobile prædium case venale, amplam domum accumulans proventus fructuum, annuos redditus exaggerant, hortantur ut coeant. Similiter faciunt pretiosos vestes et manillas nobilia prædicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: Utre ut tuâ; de fructibus emptæ possessionis pretium multiplicabis, debitum reddens; et c. 14, col. 607: Et putas te pœ facere, quia à negotiatore velat minus suscipis? Inde ille fraudem facit in mercium pretio unde tibi solvit usuram. Fraudis illius tu auctor, tu particeps, tibi proficit quiddam ille fraudaverit. Et esca usura est, et vetis usura est, et quodcumque sorti accedit, usura est. Quod velis ei nomen imponas; usura est. Similiter Hieronymus, in cit. cap. Ezechielis, tom. 5 oper., col. 210, perinde ac si cum illis ipsis congresseretur, contra quos pugnamus, formis reprobat etiam ex re percipiendum quæ ingentem fructum mutuario attulit, inquit: *Solent arguerentur ac dicere dedi novam modium, qui satas fecit decem modios: nonne justum est ut modium modium de meo plus accipiam; cum illâ meâ liberalitate novem et semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breviter fœnerator misericors, utrum habenti dederit, an non habenti. Si habenti, utique dare non debuerat. Si dedit quasi non habenti, ergo quare plus exigit quasi ab habente?**

VIII. Ad casones quod atinet, si argumentum quod ex illis instaurant, quiddam haberet roboris et efficacitatis, prohæret etiam fornicationes et adulteria esse laicis permessa, quia plerique canones in solos clericos fornicarios et adulteros, nullâ factâ laicorum mentione, animadvertunt, quæ sanè argumentatio inepta et ridicula foret: novum qui pe non est Ecclesiam severitatis in clericis punire delicta, quæ etiam in laicis exerceatur, sicuti opportunè et ad rem appositè movit concilium Carthaginense I, can. 15: *Quod in laicis reprehenditur, id multo magis in clericis oportet præsumari*. Cæterum non desunt alii innumerati casones, clericos atque ac laicos usurarios re-

darguentes; atque, ut alios prætereamus, antiquissima synodus Eliberitana, can. 20, tom. 1 Collectio- nis Harduini, col. 252, hæc habet: *Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari et abstineri. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras et promiserit correctus jam se cessaturum, nec ulterius exactorum, placuit ei teniam tribui. Si terò in eâ iniquitate duraverit, ab Ecclesiâ esse proficiendam*. Ac Leo Magnus, epist. 3 ad episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam, et universas provincias constitutos, cap. 3, relat. can. 7, 14, quest. 4, exagians usuræ peccatum, ait: *Quod nos, non dicam in eos qui sunt in clericali officio constituti, sed et in laicos cadere, qui christianos se dici capiunt, condoleamus*.

IX. Jure itaque ac meritò auctores permitteutes moderatam lucrum ex mutuo à divite et negotiatore exigere, veluti adversantes communi et perpetuæ catholicæ Ecclesiæ doctrinæ, inclamarunt, et validissimis argumentis confutârunt Navarrus, comment. de Usuris, num. 8 et seq.; Gibalinus, et Leotardus, in suo quilibet de Usuris tractatu; cardinalis de Lugo de Just. et Jur., tom. 2, dist. 25; Jacobus Gaytie, egregio opere, quod concinnavit adversus Molinæum, Samaritanum, auctoremque libelli Gallici *du Traité de la pratique des Billets*; Sainte-Beuve, in Resolut. causam conscientie, tom. 2, ultim. edit. Paris. anni 1700, cas. 210, pag. 422 et seq.; Aloysius Bulteau, seu Bultellus, in Apologiâ pro Lactansio in materiâ usurarum, editâ Parisiis anno 1677; Pouget in suis Catholic. Instâ, tom. 1, pag. 760; Natalis Alexander, Theolog. dogmat. et moral. tom. 2, lib. 3, cap. 7; Geneti., Theolog. moral., t. 1, tract. 4, de Mutuo et Usurâ, quest. 6 et seq.; Postas, in Dictionar. cas. conscient., t. 3, verb. *Usura*; continuatur Prælectionum theologicarum Honorati Tournoy, tract. de Contract., part. 2, cap. 5, aliique plurimi.

X. Verùm, quoniam tot doctorum auctoritate et argumentis minime perterriti, prædictam exoticam opinionem nonnulli iterum refricare non dubitârunt, propterea nos, ad Petri cathedram evecti, ne catholice doctrinæ puritas, ejus depositum nobis est à Christo conceditum, hæc erroris libe fœderetur, datis ad Italicæ episcopos eucyclicis litteris sub die primâ novembris 1745, hæc inter cætera declaravimus: primò onane lucrum ex mutuo, ratione mutui, usurarium et illicitum esse; secundò, ad usuræ libem purgationem nullum accessiri posse subsidium, vel ex eo quòd id lucrum, non excessivum et nimium, sed moderatum, non magnum, sed exiguum sit; vel ex eo quòd is à quo id lucrum solus cam à mutui deposcitur, non pauper, sed dives existat, nec datam sibi mutuo summam relictarus otiosus, sed ad fortunatas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel questuosis agitandis negotiis, utilissimè sit impensus; tertio, quanquàm usâ cum mutui contractu possint quandoque alii tituli, ut aiunt, fortè concurrere, ipsi mutuo extrinseci, è quibus justa oriatur causa aliquid ultra sortem ex mutuo debitum exigendi, attamen falsò et temerè affirmari diximus ejusmodi titulos semper reperiri, ac ubique præstò esse, ita ut illorum ratione, quocienscumque pecunia, frumentum, aliudve id generis, alteri cuiuscumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram salvamque recipere. Alia præterea ediximus, atque in contractibus servanda commendavimus, quæ in episcopales synodos utiliter inseri poterunt ne usuræ maculâ inficiantur; sicuti videre est in præfatis nostris litteris, quæ sunt in ordine 143 Bullarum nostri tom. 1, quasque superius theologicis Commentario illustravit Daniel Concina, ordinis Prædicatorum theologus.

XI. Quamobrem, si jampridem aliquot episcopi, inter quos cardinalis de Camus episcopus Gratianopolitani, cardinalis de Bissy tunc episcopus Tullensis, Jacobus Benignus Bossuet episcopus Meldensis, et Brigandinus episcopus Veronensis, in suis edictis et

pastoralibus instructionibus prefatam proscripserat erroneam opinionem, utpote quam noverant jam à conciliis summorumque pontificum constitutionibus prædamnata; multò magis integrum nunc erit episcopis illam, postquam iterum nominatim et expresse est ab Apostolica Sede reprobanda, novis, si opus fuerit, constitutionibus è suâ diocesi exturbare, eaque temerè disseminantes aut usu ipso approbantes severis penis coercere.

XII. Post eliminatum hæreticorum errorem, qui paucorum fraudulentiâ, eorum in catholicam rempublicam irrepere cæperat, abs re non erit obiter detegere falsam doctrinam quâ sunt lubuti Judei inter Christianos degentes. Ex illis Deuteronomii verbis, cap. 25 : *Non foveraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec frugem, nec quancunque aliam rem, sed alieno; inferens Hebræi sibi licere tenerari Christianis, quos, licet infer eos versentur, pro aliènis habent, et extraneis. Facile quidem esset hanc Judæorum fallaciam retundere, aut dicendo cum Ambrosio, cit. lib. de Tobia, esp. 45, in allegato textu permisum duntaxat fuisse Judæis usuras exigere ab Amorrhæis, Amalœitis, aliisque vicinioribus populis, à quibus Deus dominium abstulerat rerum omnium quas possidebant, et Judæis contulerat; aut dicendo cum D. Thomâ, 2-2, cit. quæst. 78, art. 1, ad 2, non fuisse permissum Hebræis usuras exigere ab extraneis, sed toleratum, tanquam minus malum, eo facto quo propter duritiam cordis eorum fuit in illis toleratum uxorem repudium; quod etiam ante divum Thomam seuserat Alexander de Hales, part. 3, quæst. 86, art. 2, ubi ait : *Namquam fuit Judæis licitum foverari alieno, sed permissum fuit illis, sicut dare libellum repudiij, propter duritiam cordis eor. Peccabant tamen mortaliter foverendo alieno, sed permissum eis duplici de causâ : scilicet ne facerent pejus, id est, ne fovererentur fratribus suis, et quia duri erant, et paulatim trabendi ad perfectionem. At quoniam res est cum Hebræis, qui theologorum et SS. Patrum auctoritatem irridesunt, nec ullus nobis suppetit modus evellendi pravam illam opinionem, quæ in eorumdem mentibus altas egit radices, unum faciendum superest : nimirum ut falsæ illius opinionis usum, qui in detrimentum cedit, et oppressionem pauperum christianorum, pro viribus impediamus; neque aliter id præstari potest quàm opportunis constitutionibus episcoporum, et christianorum principum edictis, quibus severe prohibeantur Judæi Christianorum loca incolebunt, ne ratione mutui quidquam à Christianis extorqueant, et certa simul præscribatur quantitas lucri ultra quam nihil imponi exigere possint ex aliis contractibus cum Christianis initiis.**

XIII. Primum, statutum fuit in concilio Albiensi ann. 1254, edito à Lucâ Dacherio, tom. 4 Spicilegij, in cujus cap. 49, pag. 724, habetur : *Statuimus et mandamus, in his que deinceps mutauerint Judæi Christianis, Christianorum ipsorum stetur simplici juramento, an quidquam usurarium sit in eis; et in eo quod usurarium esse dixerint, sic jurati absolvantur; quod decretum renovatum legitimus in concilio Montis Passulani an. 1258, cap. 5, eod. tom. 4 Spicilegij, p. 725. Alterum edixit Innocentius III, in concilio generali Lateranensi, c. 67, relato in esp. *Quantum magis, de Usurâ, ubi districtè vetat ne Judæi, obtenta cujuslibet contractûs, quem ceteroquin licitè cum Christianis inire queant, graves et immoderatas usuras exigant; Synodali decreto statutum ut, si de cætero quocunque præterea Judæi à Christianis gratia et immoderatus usurus extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gratiam satisfecerint competenter. Utrumque verò ad compescendos feneratoris Judæos, in temporali ditioe Ecclesiæ commorantes, iterum decernendum consulit Marcellus Severolus, sacri consistorij advocatus, nobis, dum viveret, singularis amicitie nexu conjunctus, in suo elaborato sulfragio edito apud Passerlinum, in esp. *Quæstionum, 2, post num. 84, de***

Usuris, in 6. Et, ne à synodis recedamus, ita nuperimè statuit episcopus Pisarenensis, in suâ diocesanâ synodo habita anno 1742, tit. 3, num. 19, cujus exemplum poterunt alij episcopi imitari.

CAPIT. V.

An et quando usura suspicione careat quidam speciales contractus, de quibus interdum est in synodo agendum : ubi de luero quâ ultra sortem recipitur in montibus pietatis, de censibus et de censibus.

1. Hactenus de usuris generatim acceptis. Descendendum nunc est ad speciales contractus, de quibus dubitari potest an oculi usurae tabe sordescant. Dii multumque inter theologos et canonistas olim disputatum fuit an usurarii essent montes pietatis, Perusie anno 1450 primùm erecti, in quibus, recepto pignore, pecunia aut frumentum mutuo datur pauperibus, câ lege ut, si præfixo tempore debitum non solvant, vendantur pignora, et ex eorum pretio mons pietatis sortem creditam modicum quid ultra sortem recipiat, residuum verò reddatur debitori. Ejusmodi montes præ cæteris impugnavit Cajet., in Comment. de Mont. piet., c. 1; et Dominicus Soto, lib. 6, de Just., q. 1, art. 6, quibus videbatur modicum illud lucrum ultra sortem receptum usuram sapere. Acriter pariter in illos invectus cum aliis acatholicis Carpovius, Præct. crim., q. 92, n. 4 et seqq. Verùm Leo Y in concilio Lateranensi V, sess. 40, sacro approbata concilio, montes predictos licitos, atque ab omni usura libe immunes pronuntiavit, siquidem quod ultra sortem à mutuaris exigitur, non causâ mutui, sed alio nomine exigitur; præcipiè ut sine montis detrimento congrua merces assignetur ministris, qui non sine magno labore pignora custodiunt, exculant, exendant, et alia ejusdem generis multa præstant in gratiam mutuariorum. Sicut enim si amicus, unus diei intervallo à me distans, mutuum à me petat, quod ad eum mittere cogor per hominem à me conductum, et mutuum et mercedem quam dedi homini per quem mutuum nisi jure repelere possum; ita montis perfecti aliquid ultra sortem creditam exigere valent, erogandum in montis ministrorum salariis; quemadmodum ratiocinatur Sylvius in 2-2 D. Th., q. 78, art. 4, quæst. 1, ubi alia plurima adducit argumenta ad vindicandum justitiam montium pietatis.

II. Quoniam verò periculum est ne quod à montis præfectis ultra mutuatam pecuniam summam exigitur expensas superet in ministrorum sustentationem erogandas, ideo sacra congregatio concilij, et omnis usura suspicio quam longè abesset à montibus pietatis, quos Tridentinum, sess. 22, c. 8, de Reform., inter loca pia enumeravit, et episcoporum visitationi subjecit, die 7 februarii 1557, rescribas ad archiepiscopum Neapolitanum, nihil ultra sortem exigendum statuit, nisi prius consensu Apostolicâ Sede. *Loca pia* (verba sunt sacrae congregationis quæ reperimus annotata l. 15 Decret., pag. 486) et sacras aedes, quæ deposita retinent, dum mutuant indigentibus pecuniis, accepto pignore non posse quidquam à mutuaris, nisi ex Sedis Apostolicæ dispensatione, accipere. Idemque responsum datum legitimus ad episcopum Adriensem die 14 martij ejusdem anni, eod. l. 15 Decret., p. 501, à tergo. Multò minùs, absque Apostolicæ Sedis pacto, erit plus exigendum quàm antea consueverit, etiamsi mons pietatis eo nuctario indigeat ad solvenda debita quæ in mutuariorum eorumdem contractu; quod probè scientes præfecti montis pietatis civitatis Caselensis, dum nos sacrae congregationis concilij secretarium agebamus, ab eadem sacra congregatione facultatem fieri petierunt, et montem, cujus redditus impares erant sublevandis pauperum indigentibus, ere alieno gravandi, et simul exigendi quinque ex singulis centenis nummis ab iis qui in posterum, dato pignore, pecuniam à monte reciperent, ut tã pacto possent et consueta sustinere onera, et us alienum paulatim solvere; quemadmodum videri potest

In Thesaur. resolut., tom. 1, pag. 28.

III. Quòd si contra episcopus animadverteret plus à mutataris solvi quam necessarium sit ad montem servandum indemnem à necessariis impensis, et posset, et deberet usuram moderari, et redigere ad aequitatem cum quotidianis simplicibus aliisque oneribus quibus mons prægravatur: quamvis etiam in hoc eventu litus sit ut, priusquam episcopus moderationem decernat, sacram congregationem concilii consulat.

IV. Non solum de montium pietatis, sed etiam de emptiois censualium reddituum iustitià plerique dubitarent: omnem siquidem censum esse larvatum usuram putarunt Henric., quòdlib. 4, quest. 39, et quòdlib. 8, quest. 24; et Salicet., in auth. *Ed lege*, Cod. de Usuris, quibus adhæsit Hottomannus, lib. 2 Observat., cap. 15, quamvis hic non tam indagande et stabilende veritatis studio quam apostolica decreta statim alleganda insectandi pruritu ductus videatur. Sed distinguendum est inter censum realem et personale. Censum realem, qui jus est percipiendi annuam pensionem ex prædio alove fundo fructifero, absque ullà usura labe constitui, vendi et emi posse declararunt Martinius V, in extravag. 1, de Empt. et Vendit. inter commun.; Callistus III, in extravag. 2, eod. tit., et S. Pius V, in sua constitutione incipiente *Cum omis*, edità 14 kalendas februarii 1568, modò ex serventur conditiones in præfatis constitutionibus præscriptæ, quas singulatim enumerat et explicat Navarrus in comment. de Usuris, num. 45 et seq. Sicut enim potest quis emere rei alienius usufructum, remanente dominio directo penes venditorem, ita potest emere jus percipiendi partem fructuum ex alieno fundo, eorumque loco potest venditor se obligare ad solvendam emptori singulis annis certam pecunie summam, illorum fructuum astimationi respondentem. Hoc autem, et non aliud fieri per contractum census realis, in quo omnia implentur quæ fieri voluit S. Pius V, illum percipiendi evidenter apparet. Controversia tamen adhuc hodiè remanet, an licitus, vel potius fœneratitius sit census personalis. Constituitur hic census non super re aliquà fructifera, sed super persona venditoris, qui obligationem sibi vel suis etiam hæreditibus imponit certam pensionem solvendi emptori, ex industria, arte et labore suo; qui quidem census non transit in realem, quamvis pro ejus securitate quandoque detur hypotheca: quoniam, perente re hypotheccata, non perit census, sicut contingit cum perit fundus in quo est constitutus census realis, sed adhuc remanet obligata persona. Jam verò ejusmodi censum, solo spectato jure naturæ, ab usura reatu absolvunt Setus, lib. 6, de Just., quæst. 5, art. 1, conclus. 4; Covarruvias, lib. 3 Variar., cap. 7, n. 5, vers. *Ego sanè*; Azorius, Instit. part. 3, lib. 10, c. 5, quæst. 1; Lessius, lib. 2, de Just., cap. 22, num. 18; Reiffensuel, ad tit. de Usur., num. 157; continuator Prelectionum Honorati Tournely, part. 2, de Contr., c. 6, aliique non pauci. Illum ex adverso merum esse mutuum censù veste obiectum ad occultandam usuram, contendunt Navarrus, citat. comment. de Usur., num. 81; Molina, de Just., tract. 2, disp. 587, n. 7; Gutierrez, lib. 2 Practicæ, quæst. 177, n. 7; cardinalis de Lugo, de Just. et Jur., disp. 27, sect. 2, num. 23; Pachin., lib. 2 Controv., cap. 44, aliqui magni nominis doctores: quoniam (inquunt) ejusmodi censu personali non emitur jus ad percipiendam annuam pensionem, sicuti in reali, sed venditur ipsa pensio; quemadmodum enim is qui accepto pretio se obligat ad dandum equum, fœ ipsà vendit equum, et non merum jus ad equum: ita qui, acceptà certà pecunie summâ, se suamque personam obligat ad solvendam quotannis certam pensionem, dicitur vendere ipsam pensionem. Quomobrem censum personalem ementi, aurum ex auro per se, et immediatè nascetur, in quo tota consistit usurarii contractûs nequitia, sicuti dicitur in can. *Sicut*, 8, vers. *Interdum*, dist. 47. Magis autem prædictis auctoribus usura labe fœdatus

videtur census personalis utrinque redimibilis, qui, ablato verborum cortice, aliud esse non deprehenditur, quam purum potum mutuum. Et profectò, si, teste Fagnano in cap. *In civitate*, num. 16, de Censuris, ferè omnes canonista melioris notæ periculosam latentur emptioem census realis ad certum tempus, et idcirco Innocentius omnibus fidelibus consulendum ait, ut ab hujusmodi contractu abstineant; additque præterea Conradus, hortandos esse magistratus, ut illum prohibeant: eò magis deterrendi erunt fideles à contrahendis censibus personalibus utrinque redimibilibus, qui certè majorem præ se ferunt usuræ speciem, quam census reales ad certum tempus.

V. Sed superfluum est censum personalem novis argumentis insectari, quem jam proserpsit S. Pius V, in laudatà constitutione *Cum omis*, ubi ad census honestatem, inter ceteras conditiones, hæc quoque requirit, ut census constituatur in re fructifera, non quâcumque, sed immobili, certâ, ac nominatim designatâ. Quapropter etiam auctores qui censum personalem, ejus naturâ inspectâ, ab usuræ suspitione vindicant, ingenue tamen fatentur eum licitè fieri non posse ubi præfata Pii V constitutio est recepta; quod tamen in Gallia, Belgio et Germaniâ non contigisse affirmant Lessius, cit. cap. 22, num. 20; Hamoldus, de Just., tract. 10, num. 316; Pirhing, ad tit. de Usur., num. 85; Wiestner, ibid., num. 81. Verùm, quamvis nos sciamus emendatum summum Pontificem, supplicante catholico rege Philippo II, indulsisse Hispaniæ ad suæ constitutionis, quoad eas conditiones quæ juris naturalis aut divini non sunt, exactam observationem astringerentur, sicuti narrat Gutierrez, cit. quæst. 177, in fin., et Felicianus de Solis, lib. 4 de Censib., cap. 7, num. 2, nec dubitemus ab eadem obligatione potuisse, contrario usu, seu legitime præscriptâ consuetudine, ceteras evim nationes, vehementer tamen suspicamur in censu merè personali, præsertim utrinque redimibilis, eas desiderari conditiones quas non solum pontificia constitutio, verum etiam ipsum jus naturæ et divinum exposcent, ne sit larvatus contractus mutui, et propterea coram Deo usurarius.

VI. Sed, quoniam nulla hactenus hæc de re ab Apostolicâ Sede prolata est sententia, non decet ut episcopus in sua synodo censum personalem declaret ex naturâ suâ usurarium; sed, si præsi diocesi ubi prædicta viget S. Pii V constitutio, urgebit ejusdem observationem, curabitque pro viribus ne personales census in eam clanculum inducantur; si verò diocesim gubernet in quâ Piana constitutio non est moribus recepta, scribò fideles monebit atque hortabitur ut à censibus personalibus abstineant, eò quòd, etiam solâ spectatâ eorumdem indole, usuræ periculo et suspitione non vacent.

VII. Post census, consideranda occurrunt cambia. Est autem cambium permutatio pecunie cum moderato camporis lucro, quod tribus modis fieri potest: vel scilicet permutando pecuniam præsentem cum aliâ diversæ speciei, puta auream cum argenteâ; vel numerando campori pecuniam in uno loco, puta Roma, restituendam in alio, puta Parisiis; vel contra accipiendo ab ipso campore pecuniam Romæ, ut illa eidem restitatur Parisiis. Primum dicitur cambium *minutum*, et *manuale*; alia duo appellantur *cambia localia*, et *per literas*, eò quòd numerantur pecuniam Romæ literæ tradantur directe ad alterum camporem seu mercatorem commorantem Parisiis, cui restituito ibidem faciendâ committitur. Ex quolibet ex his cambiis licere campori aliquid lucrari, doctores omnes consentiunt: quia lucrum, quod percipit, non ex mutuo, sed ex alio provenit legitimum titulus, quos præ ceteris expendunt Sotus, lib. 6, de Just., quæst. 10, art. 2; Navarrus, Manual, cap. 17, à n. 289 usque ad 295; Joannes Medina, de Cambiis, quæst. 4; et Molina, de Contractibus, tract. 2, disp. 404. Necessè tamen est ut in cambio locali vera fiat pecunie translatio, aut saltem ut qui pecuniam accipit

serium habeat animum illam alibi restituendi : si enim sciret eo ipso in loco ubi accepta est fore restituendam, quamvis cambii literæ aliò directæ fingerentur, sub cambii specie vera lateret usura, quæ hominum quidem iudicium effugere, Deum autem eludere non posset. Et de hoc cambio, quod *factum* et *siccum* appellant, ea sunt intelligenda, quæ adversus cambii statum clarum. cardinalis Lanfredinus in suâ diocesanâ synodo Ginghamâ, habitâ die 6 augusti 1736, cap. 14.

VIII. Hæc manifesta sunt, et vix ulli obnoxia difficultati. Alia captiosa adinventi est species cambii, quod vocant *obliquum*. Titius indigens mille aureis, mutuos eos petit à Caio, qui cum consueverit negotiari, et negotiatione pecuniam suam augere, renuit indulgere petitioni Titii, à quo, ratione mutui, nihil potest exigere ; quia verò Titius Caium urgere non cessat, res inter eos in hunc modum componitur : Titius mutuos accipit à Caio predictos mille aureos, neque, mutui causâ, quidquam se Caio ultra sortem soluturum promittit ; ut tamen Caio dampnum rependat, quod ex dato mutuo subit, dat ei facultatem æquivalentem pecuniæ suæ sive à semetipso, sive ab alio, per cambii contractum, accipiendi, eamque ad negotiationem destinandi, simulque Titius se obligat ad solvendum Caio, donec ei mutuum restituat, quidquid ratione cambii impendit, aut impendere deberet, si predictos mille aureos à campore accepisset. Quandoque etiam ipsemet Titius mutuatarius assumit sibi onus, cambii negotiandâ tantam pecuniæ summam, quantum mutuum accipit à Caio, in modum tamen et utilitatem ejusdem Caii, cui quotannis solvit quantum ex cambii lucratur, aut lucrari posset, donec ei mutuum restituat. Si primo modo res peragatur, pertinet ad Caium mutuantem probare cambii literas reverâ se transmissas, seu mille aureos se fuisse per cambium ab alio consecutum. Sed si Titius mutuatarius onus in se suscepit summam ei æquivalentem quam à Caio mutuum accipit cambii activis negotiandâ, tunc aut stetit promissis, aut non : si primum, Caius creditor justè percipit fructus, seu pecuniæ accessiones à cambii productas ; si secundum, quamvis tunc nihil ex cambii consequatur, eosdem tamen fructus à Titio requirit, titulo *ejus qui interest*, seu damni quod subit ex eo quòd Titius susceptæ obligationi non satisfacere, juxta decisionem 829 Romanæ rotæ, coram Dunoetto jun. Et quia hic posterior modus securiorem reddit mutuantem, cui duplicem aperit viam ad consequendum aucturiam mutuatæ pecuniæ, hæc de causâ frequentius adhibetur.

IX. Præmissâ hæc cambii obliqui notatione, quam præbet cardinalis de Luca, lib. 5, tit. de Cambiis, in Summ., part. 2, num. 16, facile est suspicari predictas involutas ambages esse unice excogitatas ad palliandam usuram, quæ nihilominus non satis occultatur, et magis adhuc aperte se prodit, cum contractus secundo ex recensitis modis initur ; quod enim absurdus, quid incredibilis fingi potest, quam quòd Titius indigens mille aureis, quos mutuos accipit à Caio, totidem statim habeat paratos ad nundinas transmittendos, atque in activâ cambii erogandos, in mutuantis Caii utilitatem ? et nihilominus non desunt auctores qui pro ejusdem cambiorum tuendâ justitiâ decernant, inter quos cardinalis de Luca, de Cambis, disc. 5, num. 5, disc. 5, num. 8, disc. 23, num. 9 ; Ansaldo, de Commercio, et Mercat., disc. 65, num. 46 et seqq. ; rota Bononiensis, apud Urcolum, de Transact., quest. 40, à num. 23 usque ad fin. ; et rota Romana, decis. 1, lib. 8, ad ornat. card. de Luc., et decis. 323 et 695 cor. Molines.

X. Verùm, quidquid sit de foro externo, in quo fortasse ita res gesta præsumitur, sicuti in contractus stipulatione describitur, in foro tamen interno, ubi sola spectatur veritas, si pecuniæ accepto mutuo respondens, neque à mutuantem, neque à mutuatario, juxta predictas diversas pactones, fuerit ad nundinas transmissa, seu in cambiâ activâ erogata, nec inquam in alterutrius animo fuit eam ad nundinas transmit-

tere, seu in cambiâ erogare, minimè dubitandum est cambium esse illicitum, turpe et usurarium, ac propterea à christianâ republicâ prorsus eliminandum. Non enim verò negamus posse mutuantem, qui selet pecuniam suam negotiatione augere, aliquid percipere à mutuatario, titulo *ejus quod interest*, hoc est lucri cessantis, aut damni emergentis ; sed, cum hic legitimus adest titulus aliquid ultra mutuantem sortem exigendi, is erit ingenue adducendus, neque recurrendum ad predictos cambii obliqui anfractus, qui vehementer ingerunt suspicionem fraudis et doli. Quamobrem clar. mem. cardinalis Marcellus de Aste, episcopus Anconitanus, in suo pastorali Monito, edito post Constitutiones synodales cardinalis Bartholomæi Massæi, ejusdem urbis episcopi, evulgatas anno 1738, pag. 165 et seq., suas oves sero è dehortatus à cambii obliquis, quæ mera esse deprehendit tegumenta usuræ ; nec inopportuno existimamus ut quilibet episcopus, ad eradicandam è suâ diocesi eorumdem cambiorum abusum, simile monitum formet, suisque inserat synodalibus constitutionibus.

CAPUT VI.

A cambii localibus activis, omnique aliâ questuosâ negotiatione, quantumvis in se licitâ, et laicis permissâ, per synodalem sanctionem cohibentur clericis.

I. Ex illicitis cambii iterum ad localia licita redeuntes, hæc à laicis impunè exerceri poterunt, non verò itidem à clericis, quibus velutum esse cambii activis operam dare statim demonstrabimus. Nihil est antiquius in Ecclesiâ lege clericis interdiciente omnem seculari curam et questuosam negotiationem, quò liberis possint orationi vacare, et ad ecclesiastica, quibus additi sunt, ministeria incumbere : quod pluribus probat Theophylus Raynaudus, in discept. de religioso Negotiatore. Quinimò tam ipse Raynaudus, in eadem discept., § 3, quam Franciscus Dominicus Granulettus, in Apologiâ quam compulavit pro lege divinâ prohibente clericis mercatum, eam prohibitionem à jure divino pronansse contendunt. Septimus inter canones dictos apostolicos, ex recensione Coleleri, alias 4, sic se habet ex versione Dionysii Exigui ; *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, nequaquam secularis curas assumat ; sin aliter, deiciatur*. Cyprianus, epist. 66, testatur suo ævo clericos ab omni commercio civili fuisse avocatos : *Que nunc ratio, ait, et forma in clero tenetur, ut qui in Ecclesiâ Domini ordinatione clericâ promoventur, in nullo ab administratione divinâ avocentur, nec molestiis et negotiis secularibus alligentur*. Cujus quidem disciplina adeò tenax fuit idem Cyprianus, ut, cum audierit à Geminio Victore, de seculo excedente (quem Pamelius suspicatur fuisse episcopum ecclesie Furnitanorum), quemdam Geminium Faustinum presbyterum, unum fuisse testamentum suo iustorem nominatum, in eadem epist. ad clerum et plebem Furnis consistentem datâ, jussit ut contra Victorem sententiam exequeretur canonis Africani, quæ erat ne pro dormitione ejus fieret oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesiâ (pro more tunc temporis usitato) frequentaretur : *Neque enim, ait, apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, quæ ab alteri sacerdotem et ministros voluit avocare*. Atque, ut propius ad questuosam negotiationem accedamus, concilium Carthagenense III, anni 597, can. 15, tom. 1 Collectiois Harduini, col. 365, statuit : *Piacuit ut episcopi, et presbyteri, et diaconi, vel clerici, non sint conductores neque procuratores privatorum, neque ullo turpi vel inhonesto negotio victum querant ; quia respirare debent scriptum esse : « Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus »*. Concilium Arelatense II, circa annum 452, can. 14, tom. 2 Collectiois Harduini, col. 774, decrevit : *Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratiâ aliquid negotiationis exercuerit, depositus à clero, à communione alienus fiat*. Patres verò concilii Chalcedonensis, can. 5, cit. tom. 2 ejusdem Collectionis, col. 602, se molestissimè divisisse aiunt, quòd quidam, qui in clero videntur alle-

eti, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum sunt, et secularia negotia sub cura sua suscipiunt; idque fieri, eodem canone vetant. Conciliis consentient antiqui Ecclesie Patres, e quibus Hieronymus, epist. 52, ad Nepotianum, num. 5, relata in can. 9, dist. 88, clericum negotiationi vacantem, quasi excommunicatum fugiendum suscit: *Negotiatorem clericum, et ex inope ditentem, ex ignobili gloriosum, quasi quendam pestem fuge*. Auctor Quæstionum veteris et novi Testamenti, inter Opera Augustini, cap. 127, relata eadem dist., can. 10: *Fornicari, ait, omnibus semper non licet; negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari; factu jam, non licet*. Severus Sulpitius, Hist. lib. 1, cap. 25, clericos turpi quæstui inhiantes ita obijurat: *Tanta hoc tempore aviditas eorum habendi cupido, vestiti tabes, incessit: inhiant possessionibus, prædia excolunt, curæ incumbunt, omnia, venduntque, quæstui per omnia student*. Quare Gelasius papa, ut hanc clericorum immoderatam aviditatem compesceret, epist. ad episcopos per Lucaniam, Brucios et Siciliam constitutos, cap. 15, relato in can. 1, 14, quæst. 4, clericos qui deinceps negotiationi operam darent ab omni ecclesiastico ministerio arcendos decrevit: *Clerici aut ab indignis quæstibus noverint abstinendum, et ad omni ejuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum; aut in quocumque gradu sive possit, si cessare noluerint, mox à clericibus officiis obtinere coguntur*. Cujus vestigiis inherens Alexander III, in cap. 6 *Ne clerici vel monachi, sub interminatione anathematis, prohibuit ne monachi vel clerici causâ laici negotiarentur*; ejusque constitutionem instauravit Clemens V, in Clem. 1, § *Adversus verò*, de Vit. et Honest. clericorum.

II. Verùm quædam sunt species negotiationis improprie talis clericis minime interdictæ, quas diligenter exponit Theophilus Raynaudus, in cit. disceptat.; Gonzalez, in cit. cap. 6: *Ne clerici vel monachi*, num. 6; Panimod., decis. 6, annot. 5, part. 1; et episcopus Ferrimezzianus, in suis canonicis. Allegat., part. 5, allegat. 5. Istarum præcipua est, quæ quis manuum suarum labore, et honesto artificio, victum sibi comparare solet. Hanc approbavit Apostolus Paulus, Act. 20, de seipso dicens: *Ipsi scitis quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui secum sunt, ministraverunt manus istæ; et 2 ad Thessalonic. 3, scribens: Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore et in fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravemus*. Ad sanctissimi porro Apostoli Pauli imitationem, plerique venerabiles antistites et sacerdotes susceptæ divini verbi prædicationi sacrisque ecclesie ministeriis externam manuum operam adjugebant, quæ nec à dignitate ipsorum, nec ab ecclesie curâ, quam perpetuam gerebant, abhorreret; eaque ratione cum sibimetipsis vitæ subsidia parabant, tum aliis egentibus operis sui quæstum impertiebantur, sicuti narrat Epiphanius, hæresi 80, num. 6. Et profecto de Zenone, episcopo Majorum in Palestinâ, memoria prodidit Sozomenus, lib. 7, cap. 28, eum jansenem, ac 100 circiter annos natum, certum tempus lineas vestes texendi artificio dedidisse, eoque et sibimetipsi, et pauperibus necessaria subministrasse, tametsi ecclesiam divitem et opulentam haberet. De Spiridione, episcopo Trimithuntis in Cypro, referunt Rufinus, lib. 10, cap. 5, et Socrates, lib. 1, cap. 12, quòd, cum antea pastor ovium fuisset, in isthoc vitæ genere, ex singulari animi moderatione, omnem ætatem suam transegerit. Monachos pariter abbatis Aphantodii exercuisse omnes artes, atque ex divendiis episcopalis vicariatus, quod verò supererat per mulierum monasteria, et carceres distribuisse, scribit Palladius in Aphantio Hist. Laus., cap. 59. Atque, ut innumera ejusdem rei prætereamus exempla, concilium Carthaginense IV, can. 52, tom. 1 Collectionis Harduin., col. 982, jubet clericis victum et vestitum sibi artificiose vel agriculturâ, absque officii sui detrimento parare. Altera improprie negotiationis species clericis permessa,

est vendere res ex propriis prædiis collectas, nunquam sustentationi superfluas: in quo sensu, dixit auctor operis Imperfecti, in Matthæum, hom. 38, omnes homines esse negotiatores, quia omnes coguntur res quibus abundant, cum aliis, quibus carent, permutare. Licitum quoque esse ecclesiasticis, è rebus ad propriam et familie sustentationem coemptis, quæ supersunt, etiam caris quàm emeritis vendere, modò justî pretii non prætergrediantur limites, jure tradunt Gonzalez, in cit. cap. 6, num. 6; Rebell., de Oblig. just., part. 2, quæst. ultim., num. 2; Molina, de Just., disp. 342, concl. 2; Gutierrez, de Gabell., quæst. 39, num. 16. Cætera quæ absque veræ negotiationis notâ à clericis exerceri queunt, idem auctores enucleatè explicant.

III. Quoniam tamen clerici quæstui inhiantes facile sibi persuadent hunc aut illum contractum, ipsis cæteroquin prohibito, intra classem contineri negotiationis minus proprie talis, et, quod deterius est, facile theologos inveniunt falsa eorum opinione patrocinantes, necesse propterea est ut interdum episcopus eorum immoderate aviditati obsistat; sed, si res dubia sit, priusquàm hanc aut illum contractum clericis vetitum declaret, explorare debet quid de illo senserit sacra congregatio conciliâ, cujus in hanc rem plura decreta simul collecta referunt Fagnanus, in cap. *Multa, Ne clerici vel monachi*; Natalis Alexander, epist. 25, post tom. 1 Theolog. dogmat. et moral.; Passerinus, de Stat. homin., tom. 2, q. 187, n. 189; et Monacell., in Formul. legal., tom. 3, pag. 149. Quod verò speciatim ad rem præsentem spectat, tutò et absque ullâ hesitatione declarare potest cambium activa ad veram et propriam pertinere negotiationem, clericis prohibitam: quemadmodum docuerunt Abbas in cap. 1, num. 12, vers. *Ex his nota, Ne clerici vel monachi*; Redon, de Spoiliis, quæst. 2, num. 6, et quæst. 15 num. 15; Bellet., Disquisit. cleric., part. 1, ut de Disciplin. cleric., § 21, num. 19; et sæpius decisum fuit à rotâ Romanâ, præcipue decis. 175, num. 6, decis. 251, num. 5 et seq., part. 14 recent., et decis. 209, num. 19, part. 12 recent. Quapropter, etsi cambium activum à clerico initum validum sit, neque ex eo quòd is illicitè egerit, propterea absolvatur debitor ab obligatione solvendi quod stipulatione promisit, sicuti advertit cardinalis de Luca, de Cambiis, disc. 18, num. 7, et resposidit rota, decis. 378, num. 5 et seq., part. 17 recent., et decis. 355, num. 5 et 6, part. 19 recent., attamen potest episcopus in ipsum, tanquàm verum negotiatorem, statutis à sacris canonicis et apostolicis constitutionibus penis animadvertere, suisque synodalibus constitutionibus edicere, ne ullus in postera in sacrorum canoanum contemptum id facere presumat.

IV. At nihilominus arbitrantur clerici nullo negotio se posse eas penas evadere, si nimirum cambii activi contractum per interpositam incant personam: haud enim ignorant plurimos gravesque auctores opinari fas esse clericis quamlibet quatuosque negotiationem per alium exercere; tunc quippe, aiunt, non distrahuntur à divinis, nec eam proprii status dedecore implicentur secularibus curis: quæ fuit unica ratio cur sacri canones omnem illis interdixerint negotiationem. Ita docere Molina, tract. 2, disput. 543, num. 15; Lessius, de Just., lib. 2, cap. 24, num. 6, in fin.; Layman, Theolog. moral., lib. 5, tract. 4, cap. 17 § 7, num. 40, vers. Præterea; Theophilus Raynaudus, cit. disceptat., num. 91; cardinalis de Luca, de Cambiis, disc. 18, num. 8, circa med.; Lazarus Benedictus Migliorucius, sacrorum canoanum in Pisanâ universitate professor, Instit. canon. lib. 2, tit. 29, dissert. 7, pag. 497 et seq.; alique plures. Huic eidem opinioni adhaerens sæpius laudatus Altovitus, sacre congregationis conciliâ olim secretarius, in quâdam causâ Florentinâ, sacre congregationis propositâ die 29 novembris 1681, clericis etiam sacris initiatos censuit et penæ et culpe reatum effugere, si cambium activa contrahant per interpositam personam; quamvis hanc

opinionem minùs tulam advertens, suum suffragium a sece verbis concluderit : *Venim quidem est hunc negotiandi modum per interpositam personam, licet non prohibitum, nec illicitum, non esse tamen docentem statui clericali, ideoque non esse ad præmiss deducendum.* De eodem juris articulo, ejusdem causæ occasione, disserunt cardinalis de Luca in suo speciali discursu, edito ab episcopo Zaulo ad Statut. Favent. tom. 42 edit. Roman. anni 1725, pag. 166 et seq., qui, cum jam antea docuisset licere clericis, etiam per semetipsos, cambia activa contrahere, eò fortùs illis permissum censuit et cambia, et quælibet aliam negotiationem per alium exercere. Quia tamen optimè prævidebat hanc doctrinam, si à sacrâ congregatione approbaretur, scandalum paritaram, ideò, sub ejusdem discursus num. 60, sacræ congregationi auctor fuit ne ullum hæc de re responsum daret : et reapse neque tunc, neque die 25 septembris 1686, quâ eadem questio ejusdem sacræ congregationis examini fuit iterum subjecta, ullum ab eâ prodiit responsum. Sed prædictam opinionem, quam cardinalis de Luca et Altitovius sectati fuerant, iterum postea in tuinâ positam validissimis argumentis refutarunt Fatmelius Romanæ curiæ prælatus, morum integritate et juris scientiâ præclarus, in suo Respons. 6, num. 42, tom. 2, et clar. mem. cardinalis Accajiolus in quodam suo Suffragio, exarato in causâ Milevanti synodi, num. 26. Et similiter Romano rote auditorium, eadem rejectâ, contrariam sententiam est amplectatus; uti videre est in decis. 1, num. 9, ut. 43, tom. 3, coram hon. mem. cardinali Falconerio; et rectè quidem, quoniam juxta regulam 72 juris, in 6, *qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum.* Nec verum est clericos per interpositam personam cambiis alterius generis negotiationi vacantes à curis liberari quibus negotiatores implicatur: scimus quippe, experientiâ edocente, eos continuè anxios et sollicitos esse de lucro quod ex datâ alteri pecuniâ sint reportaturi, plenosque timoris ne à socio decipiantur. Neque contrariæ opinioni favet canon 18 concilii Eliberitani, ubi venia data videtur sacrâ Ecclesiæ ministris aliorum operâ et ministerio negotiationem exercendi, cum dixit, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 252 : *Episcopi, presbyteri et diacones de locis suis, negotiandi causâ, non discedant, nec circumveniant provincias, questuosas nundinas sectentur. Sanè ad victum sibi conquirendum, aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant; et, si voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.* Si quidem, si vel sola consideretur quæ cæ tate vigeat ecclesiastica disciplina sanctitas, et præ oculis habeantur quos indicavimus vetustissimi Ecclesiæ canones, sacros altaris ministros ab omni turpis questûs suspicione quàm longè abesse jubentes, facile est conjicere Eliberitanos Patres de solâ locutus honestissimâ negotiatione, tunc temporis usitatâ, quâ scilicet sanctissimis antistites, alique inferioris ordinis sacerdotes, ex artificibus, proprio labore confectis, victum sibi et pauperibus comparabant; simulque edixisse, ne ad hanc licet innoxiam exercendam idem extra provinciam vagarentur.

V. Sed supervacaneum est pluribus de hæc questionem disserere, quam nos, statim ac ad suppreum Ecclesiæ pontificatum evecti sumus, definivimus: necessarium quippe reputantes novæ legis freno cohibere insatiabilem clericorum cupiditatem divitiarum accumulandâ, nostris apostolicis literis, datis die 25 februarii 1741, quæ habentur tom. 4 nostri Bullarii, constit. 15, declaravimus et ediximus nullam negotiationem, aliâs clericis prohibitam, posse ab isdem sub alieni nominis velamine exerceri; eique, etiam per alios, operam dantes, obnoxios fecimus pœnis quæ à sacrâ canonibus et constitutionibus apostolicis statuta sunt contra clericos negotiatores. Quocirca, cum controversia Apostolicæ Sedis judicio dirempta jam sit, totò poterunt episcopi id ipsum in suis synodis iterum decernere, et clericos per interpositam per-

sonam cambia activa contrahere præsumentes, ad sacrorum canonum normam punire.

CAPUT VII.

Quid sentiendum de contractu quem vocant trium contractuum : an à synodo permitti, an potius proscribi debeat.

I. Postquam clericis ab omni etiam in se licitâ negotiatione propriè tali omninò abstinendum diximus, indagandum restat an laicis inire liceat contractum societatis cum *assurance*, ut aiunt, *capitalis et fructuum*, quem etiam *contractum trium* appellant, quidque de illo ab episcopo decerni queat, est indicandum. Contractus societatis, generatum acceptus, est duorum, vel plurium conventio contribuendi *ad commune lucrum et damnum, secundum proportionem rerum contributarum.* Potest autem contribui vel pecunia, vel opera, seu industria, vel instrumentum, puta navis, equus, animalia, etc., etque omnia debent ad negotiationem destinari; nulla queque, nisi ficta, potest esse societas ubi nulla ex rebus à sociis collatis instituntur negotiatio, ex quâ lucrum sperari queat. Ut autem societas justa sit, sicuti lucrum, ita et periculum ac damnum debet secundum eandem proportionem esse singulis sociis commune: n. m., ut ait Ulpianus in leg. 29, ff. *Pro socio, si alter lucrum tantum, alter damnum sentret*, societas diceretur *leonina*, ab apologo leonis, qui, absque ullo suo periculo, aliarum ferarum venationis particeps esse soluit.

II. Ad eju-modi verò periculum vitandum, atque nunquam ex sociis solius lucri partemque ejusque securum reddendum, hic inunde societatis modus est adinventus: Titius inquit contractum societatis cum Sempronio mercatore, cui mille aureos tradit, è quibus probabiliter sperat se centum et triginta lucraturum; sed metuens Titius ne unâ cum sperato lucro etiam capitale amittat, alium contractum inquit cum eodem Sempronio, qui condonat seviginta aureos sperati lucri, ut, quascunque sit futurus negotiationis exitus, ipsi caveat de securitate capitalis mille aureorum; rursumque securum reputans Titius melius sibi fore ali-quod moderatum lucrum sed certum habere, quàm pinguis sed incertum expectare, tertium contractum cum eodem Sempronio inquit, quo eidem remittit alios viginti aureos sperati lucri, ut nunquamque residuus ei solvat, sive negotiatio benè, sive malè succedat. Obstringitur itaque hisce contractibus Sempronius ad reddendum Titio intra certum tempus integram sortem, id est, summam mille aureorum salvam, et quinquaginta insuper aureorum incrementum.

III. Hic porro est trinus ille contractus, quem celebrem fecit exorta inter Dominicum Sotum et Martinum Navarrum discordia. Putabat aimirum Navarrus tres predictos contractus simul et cum eadem personâ tutâ conscientiâ iniri posse, atque ab usuraria private immunes esse, ob rationes quas adducit in suo Manuali, cap. 17, num. 254 et seq. Sotus ex adverso assererat trinum illorum contractuum conjunctionem degenerare in mutuum fœneratum, et societatis leges, quæ lucri damnumque communionem exposcunt, eviterè, suamque assertionem pluribus propugnabat argumentis, quæ videri possunt in ejus opere de justitia, lib. 6, quæst. 6, art. 2. Causa delata est ad Sixtum V, pontificem maximum, qui, diligenter questione discussâ, duplicis securitatis pactionem societati adjectam usurarium pronuntiavit, eamque deinceps fieri prohibuit suâ constitutione 68, quæ incipit : *Detestabilis*, editâ anno 1586, tom. 4, part. 4 Bullar., pag. 265.

IV. Et nihilominus nondum causa finita est: siquidem plures, et non obscuri nominis posteriores theologi trinum contractum ab omni usuræ reatu absolvent, et licet etiam nunc fieri posse defendunt; inter quos Covarruv., 3 Var., cap. 2, num. 3; Lessius, lib. 2 de Just., cap. 23, dub. 3, num. 24; Franciscus Garcia, de Contract., part. 2, cap. 67; cardinalis de Lugo, de Just. et Jur., disput. 30, sect. 4; Gubalinus,

de Usur., lib. 6, cap. 3, art. 4; Salmanticenses, tom. 3 Curs. moral., tract. 14, cap. 3, punct. 2, § 2; Bonacina, de Contract., disput. 3, quæst. 3, punct. 11, num. 2; Vanroy, part. 5, tract. de Contract., cap. 6, quæst. 10. Neque his negotium facesit contraria constitutio Sixti V; aiunt enim cardinales Toletus, et S. Severine, quibus concinnandæ constitutionis cura fuerat à Pontifice commissa, testatos esse P. Stephano Tuccio societatis Jesu, Sixti mentem fuisse damnare duntaxat conventiones et pacta quæ in se injusta, illicita et usuraria forent, non verò quæ omni usurâ vacare probarentur; quod refert Comitolus, Respons. moral., lib. 3, quæst. 12, num. 3, hisce verbis: *Cardinalis Toletus et cardinalis S. Severine, quibus manus mandatum fuit à Sixto V componendæ legis, seu bullæ, detestabilis, affirmarunt Patri Stephano Tuccio, theologo societatis Jesu, ut in datis ad me literis testatus est, noluisse Sixtum suâ lege prohiberi, nisi injustos societatis contractus; quare qui ante legem latam justè erant, post legem quoque licerent.* At ante legem à Sixto latam pergit præfati doctores, injusta et usuraria erat societas in quâ periculum capitalis et lucri rejicitur in alium socium, virtute solus contractus societatis; non autem quæ viduorum, qui societati superadduntur, contractuum, unum socium securum reddit capitalis, et alicujus partis socii; hic quippe hanc securitatem emit ab altero socio, qui liberè et spontè ad eam se obligat, et, tanquam præstitæ cautionis pretium, assequitur illud longè majus lucrum, quod primus ex collata in negotiationem pecuniâ probabiliter sperare posset. Ita pariter sensisse addunt celeberrimum Romanæ rotæ auditorem Joannem Baptistam Cocceium, in unâ Romanâ societatis 5 Junii 1602, cujus sententiam idem sacra rotæ tribunal constanter tenuit, pluribusque confirmavit decisionibus, in quibus ratum habuit contractum trinum.

V. At præfatis doctoribus contradictores se præbent Genetti., Theol. moral., tom. 1, tract. 4, e. 14; Natalis Alexander, Theol. dogmat. et moral., edit. Paris, tom. 2, lib. 5, cap. 7, art. 5, regul. 23; auctor dissertationis editæ Lugduni anno 1675, de usurariâ trium contractuum Prævitate; Aurelius Piette, tom. 4, de Contract., quæst. 4, § 2; Sainte-Beuve, eas. 183, tom. 2 Resolut.; auctor Theologiæ moralis ad usum seminarii Petrocorensis, tom. 2, lib. 4, cap. 8; Gabriel Antoine, tom. 5, tract. de Contract., cap. 8, quæst. 3; continuator Prælectionum Tournely, part. 2 de Contract., cap. 4, art. 1, et Daniel Concina, in opere, cui titulus: *Usura contractus trini dissertationibus historico-theologicis demonstrata*, aliique, quibus absonum videtur opinari Sixtum V, in constitutione quam edidit ad terminandam controversiam inter Sotum et Navarrum summâ contentione agitatam circa illum contractum trinum, de quo in præsens est sermo, verbis lusisse, et questionis nodum non solum non solvisse, sed ne attingisse quidem. Ex assertione autem cardinalium Toleti et S. Severinæ, aliud non inferri autumant, nisi quòd Sixtus noluerit legem novam rogare, sed contractum proseribere, quem deprehenderat jam in se turpem, et usuræ labefectatum. Equidem, eùm tempore Clementis VIII compilandus esset liber septimus Decretalium, fuit dubitatum an illi inserenda foret prædicta Sixtina constitutio, atque in congregatione habita die 12 novembris 1593, deliberatum, non esse inserendam eò quòd nihil novi in eâ decerneretur, sed contractum reproberetur in se tenebratius, jam à jure communi proscriptus, sicuti colligitur ex actis congregationum eâ super se habituram, quæ asservantur in archivo arcis Sacri Angeli. Quòd autem contractus trium contractuum sit in se fœneratius, evidenter patere prædicti auctores arbitrantur, quoniam conferens pecuniam, rejecto periculo in accipientem, censetur mutuum dare, et pecuniæ dominium in eundem accipientem transferre, cui reipsâ perit, si pereat. Neque ad rem facere videtur quòd accipiens pecuniam obligetur ex pacto ad eam erogan-

dam in negotiationem, quod non contingit in vero mutuo, cujus ratione ita mutuatarius fit dominus acceptæ pecuniæ, ut eam pro suo libito in quemcumque usum impendere valeat: etenim ea pactio, et inde orta obligatio videtur apprensiva, atque unicè apposita ad obtinendam usuram, quia reverà nihil interest ejus qui pecuniam tradit, habita cautione et pecuniâ et lucri, an illa ab accipiente in negotiationem vel in alium quemcumque usum impendatur. Addunt præterea, trini contractus obtentu omnes leges eludi usuras prohibentes, eùm petenti mutuum quilibet respondere possit: Nolo mutuum dare, sed societatem tecum inire, sub pacto ut mo de sorte securum facias, et ob majus lucrum, quod ex negotiatione probabiliter spero eventurum, aliquid minus, sed certum, mihi tradendum promittas. Sciunt sanè etiam hunc contrahendi modum approbari à Navarro, cit. loc., num. 255, at non ita sensisse clamitant Gregorius IX, in cap. *Naviganti*, de Usuris, eùm ait: *Naviganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuanus pecuniæ quantitatem, pro eo quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Siquidem, inquit, si Pontifex fœneratorem pronuntiavit qui non aliter pecuniam vult mutuum dare mercatori maritimo, quàm subeundo ejusdem pecuniæ periculum, ut hæc ratione aliquid ultra sortem à mutuatario percipiat, quemadmodum prædictum textum expedites annotavit S. Antoninus, 2 part., cap. 7, § 21, lit. 7; Sylvester verb. *Usura*, 1, § 55; Molina, de Contract., disp. 318, num. 1, et Gonzalez, in cod. cap. *Naviganti*, num. 8, multo magis usurarius erit qui non aliter vult societatem inire, nisi rejecto in socium sortis periculo, et acceptâ insuper ab eo securitate alicujus lucri. Neque verò audiendos volunt auctores relatos à Gibalino, de Usuris, lib. 2, cap. 4, art. 5, num. 25, existimantes in allegatum textum irrepisse mendum, et legendum: *Usurarius non est censendus; hæc quippe explicatio, teste eruditissimo Gonzalez, ibid., num. 7, in fin., repugnat omnium codicum fides, in quorum nullo invenitur particula non, sed textus legitur sicuti habetur in vulgata decretali.*

VI. Hæc sunt præcipua rationum momenta, quæ in utramque partem adducuntur; neque Apostolica Sedes priori opinioni, etsi minus congruere videatur Sixtina constitutioni, ullam habentis censuram inusit, à quâ proinde eidem infligendâ debet episcopus abstinere; ad usum verò quòd atinet, tutò poterit contractum trinum, quæ etiam ejusdem patroni periculosum latentur, pro viribus impedire, atque ab eo ineundo suos subditos dehortari; quòd à plerisque episcopis in suis diocesanis synodis sapientissimè factum referunt citati Genettus, tom. 1, tract. 4, cap. 14, et Natalis Alexander, epistolâ 94, in appendice ad tom. 2 suæ Theologiæ moral.

CAPUT VIII.

Contractus cujuslibet diocesis proprii, et pecuniarum in synodo examinentur.

I. Quoniam impossibile foret singulos recensere contractus quos versatorum hominum nequitia in dies excogitat ad larvandas usuras, episcopos generatim monemus ut, eùm aliquem pecuniarum contractum, alibi inusitatum, in commissis sibi diocesis fieri animadvertunt, quem ipsamet implexa atque involuta illius inveniendi formula suspectum reddidit, eum, accitis in consilium theologis, diligenter examinent, et, si usuræ labefectatum reperierint, statim prohibeant. Præstitum id fuisse à sæpius laudato præsele Bonaventurâ, episcopo Montis Falisci, et Corneti, narrat Franciscus Gervasius, in supra cit. Ordine synodi, quo teste, vigilantissimus ille antistes in congregationibus suæ diocesanæ synodo præviis theologorum judicio subiecti plures contractus in suâ civitate et diocesi usitatos, è quibus qui aut manifestè fœneratitii aut occultè fœneris suspecti sunt ab illis renuntiati, synodali constitutione interdixit.

II. In nonnullis diocesisibus frequenter sunt contractus, vulgò nuncupati *collatici*, qui sunt hujusmodi: Pro quolibet bove terram arante, tradito bubulco, seu colono, solvitur domino bovis certa portio frumenti, hæc tamen adjecta lege, ut, si bos naturaliter moriatur, *dammum* sit domino et bubulco commune; si verò pereat culpa ejus cui traditus est, is totum *dammum* subeat. Hic contractus, de quo fuscè Clericæ in Miscellan., decis. 40, per tot., invaluerat in diocesi Amerinâ; et quia poterat primo aspectu aliquam usuræ suspicionem ingerere, et eam elucere providi episcopi Amerini, illum theologis sedulo discutiendum commiserunt; cumque ab his accepissent usuræ flagitio vacare contractum, uti antea consueverat, etiam in posterum fieri permisissent; sed quò magis dolis et fraudibus occurrerent, nonnullas condiciones in eo adhiberi jussissent, quas etiam approbavit sacra congregatio concilii, die 6 decembris 1750. Thesaur. resolut. tom. 5, pag. 86 et 87.

III. In nostrâ diocesi Bononiensi, aliisque finitimis uribus, frequentissimus est contractus qui dicitur *pactum francandi*. Titius vendit domum, seu prædium Sempronio, cum pacto redimendi rem venditam, quam tamen non tradit Sempronio, sed sibi retinet, tanquam ejusdem conductor, solviturque propterea emptori mercedem conventam, donec illam redimat. Contractus ejusmodi, cujus meminit rota Bononiensis apud Gypsum, decis. 119, reputatur licitus: etenim, cum illicitum non sit rem vendere cum pacto redimendi, neque illicitum erit eidem adficere alium contractum locationis et conductionis, qui præcedentem venditionem non destruit, sed confirmat, quemadmodum ratiocinatur Ansaldo, decis. 465, num. 4 et seq.

IV. At nonnulla sunt que contractum venditionis cum pacto redimendi vitare possunt. Et primò quidem, si in illius stipulatione facultas que datur venditori, rem venditam, quandocumque voluerit, redimendi, gravetur onere cum redimendi majori pretio quam ipse vendiderit, contractus erit injustus; quantum enim Leotardus, de Usuris, quest. 15, num. 10, etiam hanc pacitionem licitam tætuat, rectius tamen alii usurarium præsumendam contendant, addentes quòd si hæc præsumptio alii adjuvetur conjecturis, sine ulla hæsitatione debeat in foro externo absolute usuraria pronuntiari, ob regulam textis in cap. *Ille nos*, de Pignoribus, quam ad rem exornat Ansaldo, cit. decis., num. 6. Secundò, si venditio fiat cum pacto redimendi intra certum tempus, quo elapso non sit amplius locus retrovenditioni, manifestam pariter re-dolet usuram: siquidem ejusmodi pactum efficit ut contractus induat naturam pignoris, quod observavit Mantica, de tact. et ambig. Convent., lib. 4, tit. 31, num. 68 et seq., et quamvis non indueret naturam pignoris, adhuc à justitiâ deficeret, si, obtentu pacti redimendi, venditio fieret infra limites justii pretii, neque haberetur ratio oneris impositi venditori fundum redimendi intra certum tempus, quo elapso, nequeat illum pro suo libito eodemque pretio recuperare; de qua re legendus est Leotardus, cit. quest. 15, à num. 16 usque ad 22, ubi pluribus argumentis præfati contractus injustitiam demonstrat. Tertio, si pactum redimendi hæc lege ineatur ut non liceat venditori fundum redimere, nisi post præfinito temporis, puta duorum aut decem annorum, intervallum, non carebit præsumptione usuræ: quoniam ex eâ temporis præfinitione hæc est conjicere interim voluisse emptorem lucrari ex mutuo, et usuram fictâ fundi emptione paliare; et quamvis hæc sola conjectura tanta non sit ut contractum in foro externo statim evincat fœnerationem, si tamen emptor aliàs fuerit de usurâ diffamatus, aliud non desiderari, ut etiam prædictum pactum judiciali sententiâ declararetur usurarium, docent Mohodan., decis. 5, de Empt. et Vendit., et Mantica, loc. cit., num. 31.

V. Jam verò, cum *pactum francandi*, de quo est sermo, intra speciem contineatur contractus venditionis cum pacto redimendi (sicuti præmonimus) uni-

nes præfate, aliæque similes condiciones, que hæc turpem, atque illicitam reddunt, etiam illud continent. Quare Gabriel cardinalis Palaeotus, primus archiepiscopus Bononiensis, ne *pactum francandi*, in suâ diocesi passim usurpatum, animæ suæ cure creditas usuræ flagitio illaquearet, accuratam Instructionem promulgavit, typis Bononiensibus anno 1587 impressam post questiones morales, ejusdem mandato explicatas à P. Ludovico de Beja ordinis Eromitarum, in quâ mirâ prudentiâ et solertiâ omnes in primis enumerat et enucleatè exponit condiciones quæ illud in foro externo aut omninò usurarium, aut saltem usuræ suspectum probant; confessarios deinde monet ut in foro sacramentali ab emptore diligenter exquirant num verè serium animum haberit fundum emendi, ejusque dominium acquirendi, vel an putibis voluerit mutuum dare pecuniam, et usque ad ejusdem restitutionem consequi fructus ex domo, prædio, aliove fundo, quem cum *pactum francandi* emere simulavit; si enim res hoc posteriori modo se habeat, esset certè et turpis fœneris reus; similiter et venditorem interrogandum ait num ab emente pecuniam mutuum petierit, cum fœnore restituendam, eumque remanentem induxerit ad usuram obtegendam pallio *pacti francandi*; in hoc quippe rerum statu non esset venditor immunis à gravi noxâ reatu, cum neminem liceat ad fœnerandum allicere, qui alius non sit ad fœnerandum paratus; quinimò vix contingere potest ut à peccato excusetur qui, ut consequatur pecuniam, quam ab iniquo fœneratore sine usurâ obtinere non potest, se obligat ad rem restituendam cum fœnore, juxta doctrinam D. Thomæ, 2-2, quest. 78, art. 4, in corp.: *Dicendum est quòd nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris; licet tamen ab eo qui hoc paratus est facere, et usuras exerceat, mutuum accipere sub usuris, propter aliquod bonum, quod est subvento sine necessitate, vel alterius; quam sequuntur Innocentius in cap. Super eo, de Usuris; Sylvester in Summ., verb. Usura, 7, § 1; Tabiena, verb. Usura, 8, § 1, 2 et 5.*

VI. Paucæ hæc que delibavimus exempla satis esse videntur ad edocendos episcopos circumspectionem quam adhibere debent, cum peculiarem quantumpiam contractum, novâ atque insectâ veste circumvestitum, in dioccesim irreperere advertunt; huic quippe aut illicò, aut saltem in synodo solerter expendere debent, nec sinere ut communi usui recipiatur, nisi ab omni usuræ periculo quam longè abesse compererint.

CAPUT IX.

De mutuis, seu pœnis pecuniariis.

I. Non est hic sermo de elemosynis, quibus scimus integrum olim fuisse pœnitentibus redimere pœnam canonicam, cui pro modo perpetratæ culpæ facti fuerant obnoxii. Etenim, cum, tepescente charitate, cœperint homines ab illis severis jejuniis, aliisque corporis macerationibus abhorreere, quibus pœnitentes afflictabantur, ex singulari quâdam Ecclesiæ indulgentiâ illis concessum fuit ut prædictas pœnas possent arbitrio suo redimere, atque in elemosynas commutare. Hujus discipline, quam non ante seculum octavum in Ecclesiâ invecnam, neque ante nonum propagatam, putat Morinus, de Pœnit., lib. 10, cap. 17, monumentum occurrit in concilio Triburiensi anni 895, can. 56, 57 et 58, tom. 6, part. 4 Collectionis Harduini, col. 455; quibus in locis venia datur pœnitentibus redimendi quorundam dierum jejuniis, in plures annos sibi præscriptum, uno denario, vel pretio denarii, sive tres pauperes, pro nomine Domini, pascendo. Et magis aperte in concilio Remensi anni 925, ubi, post indictum militibus qui interfuerant bello Suessionensi inter Robertum et Carolum reges acto, cujuslibet ferie sextæ, et trium quadragesimarum per tres annos jejuniis, libera sit iisdem potestas illud ex parte redimendi elemosynis: *Omnibus his tribus quadragesimis, secundâ, quartâ, et sextâ feriâ,*

in pane, sale, et aquâ abstineant, aut redimant; tom. 6 Collee. Harduini, part. 1, col. 562. Neque ea disciplina displicuit Petro Damiano, pristinae severitatis ceteroquin tenacissimo: is siquidem commissâ sibi à Romano Pontifice legatione fungens, Guidoni archiepiscopo Mediolanensi simoniaciæ ordinationibus, aliarumque rerum sacrarum nundinationibus implicato, penitentiam injunxit centum annorum; sed simul libertatem dedit illius redimendæ certâ pecunie elemosynâ, in annos singulos erogandâ; quod ipsemet Damianus scripsit ad Hildebrandum tum Romæ Ecclesie archidiaconum, apud Baronium ad annum 1059, num. 55. Eundem verò morem adhuc perseverasse in fine duodecimi atque initio decimi tertii seculi, colligitur ex variis libris penitentialibus, eâ setate exaratis, quos producit laudatus Morinus eodem cap. 47, num. 6 et seq., et evidenter constat ex epistolâ Innocentii III, tom. 4 Epistolâ, ex recensione Stephani Baluzii, pag. 517, lib. 2, epist. 270, archiepiscopo Magdeburgensi, et suffraganeis ejus, abbatibus, etc., in Magdeburgensi provinciâ constitutis, datâ pro helle sacro, in quâ hanc illis, inter ceteras, impertitur facultatem, nimirum, et circa eos qui de bonis suis Terræ Sanctæ voluerint subvenire, de discretorum virorum consilio, qualitate personarum et rerum facultate pensatis, ac considerato nihilominus devotionis affectu, opus injunctæ penitentiae commutare possitis in opus elemosynæ faciendæ. Sed posteriori etate, quemadmodum idem Morinus observat, cum obsolescerent penitentiae canonice, consequens fuit ut obsolesceret etiam earumdem redemptio, de quâ nullum verbum fecere antiqui scholastici, etsi de variis speciebus relaxationum penitentialium multa disputaverint. De hisce elemosynis fusè agit Muratorius, tom. 5, dissert. 68. Antiquitatum Italicarum mediæ ævi, ubi notat eas quæ juxta sacrarum canonum normam erogandæ erant in redemptionem captivorum, aut in alimoniam pauperum, uti habetur apud Regionem, lib. 2, cap. 440 et seq., aliquando hominum malitiâ fuisse conversas in commodum et utilitatem sacerdotum, quorum proinde turpem avaritiam meritò exagitat et perstringit.

II. Neque loquimur de elemosynis quæ etiam nunc à confessoribus penitentibus imponuntur tanquam opportunissimæ ad abluendas scelerum maculas, juxta illud Daniel 4: *Peccata tua elemosynis redimie, et iniquitates tuas misericordias pauperum;* quanquam, uti rectè monet Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discip., part. 5, lib. 1, cap. 74, num. 1 et 4, consiliis sit ut non sola elemosyna penitentibus præscribatur, sed simul orationes, jejunia, aliarumque pœnæ corporis afflictivæ, pro eorum gravitate et numero, accumulentur, quæ aptiores sunt ad moderandum intestinis animæ morbis, eorumque contagia expungenda, cum elemosyna solam expugnet avaritiam, carnem verò non macerat, nec reliqua vitia directè attingat. Cavendum præterea est confessorio ne elemosynam, quam penitenti præscribit, suam præteritis paupertatem, sibi metè largiendum studeat; id quippe aut simoniam saperet, aut certè non effugeret turpis quæstus notam; à quâ ut confessarios omnino immunes servaret S. Carolus Borromeus, isdem præterea districtè præcepit ut, si quando elemosynam pro missis celebrandis, penitentibus injungunt, eam non sibi, neque ecclesie, aut monasterio suo addicant; quâ de re plura superiùs à nobis dicta sunt, lib. 5, cap. 9, in fin.

III. De hisce elemosynis, ut diximus, hic non agimus; sed unicè res est de multis, seu pœnis pecuniariis, quæ à judice ecclesiastico in vindictam patratæ criminis sæpè in foro externo infliguntur. Enimverò, si sacrarum canonum statuta perquirimus, à plerisque ejusmodi multas probari, ab aliis autem improbari, deprehendimus. Concilium Berghamstense in Angliâ, sub Bertualdo archiepiscopo Cantuariensi, anno 697 celebratum, quod habetur in Collectione Spelmanii, tom. 1, pag. 224 et seq., et in

novâ Collectione conciliorum Britannicæ, tom. 1, pag. 60, adulteria, latrocinia, aliarumque plura enormia delicta, pecuniariâ multâ castigat. Leges enim ecclesiasticæ Aluredi regis Anglorum, ab eodem Spelmano, ibid., pag. 564, et in novâ Collectione, cit. tom. 1, pag. 186, relectæ, ferè omnia peccata eadem pœnâ pecuniariâ coercent. At Othobonus cardinalis S. Audiani, Apostolicæ Sedis ad regnum Angliæ legatus, in suis constitutionibus in concilio Anglicano anni 1248 promulgatis, quæ extant in eadem Collectione Spelmanii, tom. 2, pag. 276, ne facilius crimina admitterentur, à quibus quilibet posset solius pecuniæ solutione absolvi, il deinceps fieri, can. 4, venit; eisdemque adhæsere concilium Extreense anni 1287, c. 31, et concilium Londinense anni 1342, cap. 10. Quumvis enim Thomassinus, cit. cap. 74, num. 7, has constitutiones intelligat de commutatione penitentiae canonice in elemosynam in foro sacramentali, de quâ pulô ante dissertatum, nobis tamen manifestè loqui videtur de pœnâ pecuniariâ in foro externo irrogandâ; etenim constitutio cardinalis Othoboni interdicit archidiaconis ne pecuniâ à delinquentè pro gravi et notorio crimine recipiant, sed commissum crimen puniant animadversione condignâ; et concilium Londinense archidiaconis pariter eorumque officialibus prohibet ne à recidivo pecuniâ recipient quovis modo, sub pœnâ restitutionis dupli pecuniæ, fabricæ cathedralis ecclesie applicandæ; archidiaconi autem, non in foro interno et sacramentali, sed in externo jurisdictionem exercebant, atque in delicta animadvertebant.

IV. Concilium itidem Turonense anni 1294, can. 5, apud laudatum Thomassinum, part. 5, lib. 1, cap. 74, num. 7, archidiaconos, archipresbyteros et decanos rurales, jurisdictionem contentiosam administrantes, acriter reprehendit quòd à clericis, et laicis pœnam pecuniariam, contra canonum prohibitionem, exigenter et extorquerent. Ex adverso episcopus Angustodunensis, in celebri illâ disputatione super finibus jurisdictionis ecclesiasticæ et laicalis, habitâ in conventu cleri Gallicani anno 1329 indicto à rege Philippo Valesio, pluribus argumentis evicit posse, secundum jura tam canonica quàm civilia, ab episcoporum officialibus pœnas pecuniarias decerni. Idem dissidium vigere reperimus inter juris communis sanctiones; siquidem Alexander III, in cap. Licet, 3, de Pœnis, improbare videtur ut pro corrigendis excessibus, et criminibus puniendis, à clericis et laicis pœna pecuniaria exigatur. Sed idem Alexander III, in cap. In archiepiscopatu, 4, de Raptoribus, et Honorius III, in cap. dictatus, 18, de Offic. judic. ordin., emendas seu multas imponere et percipere permittunt.

V. Si porò sanctorum antistitum exempla investigamus, ea non minùs hæc in re inter se discrepare invenimus. S. Thomas archiepiscopus Cantuariensis consuevit istiusmodi pœnas infligere. Sed S. Hugo episcopus Linceniensis archidiaconos suos ceterosque prælatos severe percussit ne à delinquentibus nullam exigent pecuniariam. Cum, ut ei objectaretur contrarium exemplum S. Thomæ, respondebat: *Credite mihi, non idcirco sanctus fui: alia cum virtutum merita sanctum exhibuerunt, alio meruit nomine martyrii palmam;* quod narratur in ejusdem Vitâ apud Surium, die 17 novembris, cap. 16. Similiter de B. Joanne episcopo Teroanensi refertur, in ejusdem Actis à cœvo scriptore exaratis, eum nunquam induci potuisse ad multas recipiendas. Oppositum autem placuisse aliis episcopis, doctrinæ et sanctitatis famâ quæ præclaris, crudité ostendit Franciscus Perez, episcopus Terulensis, in suâ Defensione canonica, Hispano sermone conscriptâ, potestatis decretorum episcoporum, pag. 44, 51 et 63, quibus fortasse experientia compertum fuit pecuniarias pœnas magis timeri quàm spirituales censuras, quæ utpote spirituum turgentes, interdum à crassis et obsecatis hominibus contemnantur; quod etiam sensit Petrus Blesensis, epist. 74, tom. 24 Biblioth. Patrum, p. 993,

ubi de quodam Guidone laico, notorio adultero, et sæpius excommunicato, hæc scribit : *Certissimam illius emendationem vobis promitto in ablatione pecunie. Sensibilis est illa sententia, non verbalis, idæque plus doloris incutit, et timoris; nam iuxta ethnicum, sagr. 15 :*

Ploratur lacrymis amissa pecunia veris; Non colubent sacra verba malum; majore tumultu Planguntur nummi, quam funera.

VI. Vcùm omnem hæc de re controversiam diremit concilium Tridentinum, quod sess. 25, cap. 3, de Reform., potestatem decernendi multas pecuniarias episcopis vindicavit, inquit : *Licet eis (episcopis) si expedire videbitur, in causis civilibus, ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscunque, etiam laicos, per multas pecuniarias, quæ locis piis idè existentibus, eo ipso quòd exactæ fuerint, assignentur... procedere, et causas definire.* Ac ipsamet concilium, sess. 6, cap. 1, de Reform., episcopos sine legitima causâ à suis diocesis absentes, penâ multavit amissionis quartæ partis fructuum unius anni, fabricæ ecclesiæ, et pauperibus loci per superiorem ecclesiasticum applicandorum. Et, cit. sess. 25, cap. 14, in clericos concubinos, post monitionem non respicientes, penâ animadverit privationis tertie partis fructuum suorum beneficiorum ac pensionum, quæ fabricæ ecclesiæ, aut alteri pio loco, arbitrio episcopi, applicatur; crescente verò contumacia, eosdem omnibus spoliat beneficiorum fructibus ac proventibus, prædictis pariter locis applicandis. Quare nemini fas est dubitare licere episcopo multas pecuniarias delinquentibus incidere, si ad eorum emendationem, aliorumque terrorem, eas conducere existimaverit.

VII. Rectè tamen monet Fagnanus, in cap. *Irrefragabili*, § *Cæterum*, num. 15, de Offic. ordin., ejusmodi pœnas exigi solum posse per judiciale sententiam, et causâ cognitâ, non verò extra judicium à diffamatis de aliquo crimine, ut illius solutione judiciali evitent inquisitionem : ita enim viderentur delicta non puniri, sed tolerari, et pecunie solutione impunitas emi delinquendi : *Quod facit, addit, contra illos episcopos qui diocesim visitationis titulo peragrantes, diligenter investigant an in loco reperiant aliqui de ullo crimine suspecti, vel diffamati; eisque accessitis contestantur se velle contra eos criminaliter procedere, suademque ut se componant in certâ pecuniarum summâ, quam si recusent solvere, nuntiant se processuros ad formalem inquisitionem, incarcerationem, et condemnationem; et his concussionibus, brevi manu, ingentes pecuniarum summas extorquent, quod est detestabile; et non semel vidi processus contra episcopos super hujusmodi extorsionibus, et concussionibus fabricatos.*

VIII. Abstinerè præterea debet episcopus à novis constitutionibus passiva edendis, inflictâ in transgressores penâ pecuniariâ, ne videatur illas ferre pro questu et pecuniæ emulgendæ causâ; ad quam calamitiam prævertendam concilium provinciale Aquisense anni 1585, tom. 40 Collectionis Harduini, col. 1576, loquens de synodo diocesanâ, statuit : *Censura ibi fiat de singulorum moribus, vestitu, et vitâ; ac infligatur pœna potius personalis, etiam carceris, ubi opus fuerit, quam pecuniaria.* Eandem pariter fuisse mentem sacre congregationis concilii, ex pluribus, quas subnectimus, ejusdem decisionibus edocetur. Jussit Tridentinum, sess. 5, cap. 2, de Reform., ut plebani ceterique animarum rectores, diebus saltem dominicis, et festis solemnibus, plebes sibi commissas, pro suâ et eorum capacitate, pascant salutariis verbis; voluitque ut, si ab episcopo moniti, trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras ecclesiasticas, seu alias, ad ipsius episcopi arbitrium cogantur. Hinc sibi licentibus patavit episcopus Novariensis, in suis constitutionibus synodalibus, parochos hinc decreto contravenientes pecuniâ multare. Sed sacra congregatio concilii, die 15 junii 1658, etsi de potestate episcopi non du-

bitaverit, id tamen fieri non decuisse respondit. Episcopus Assisensis, in suâ synodo, excommunicationem et quinquaginta aureorum penam decreverat in parochos è suâ parochiâ duorum dierum spatio sine episcopi licentiâ absentes. Sed eadem sacra congregatio delendam con-sui è decreto excommunicationem latæ sententiæ, et penam pecuniariam non imponendam in certâ quantitate, sed relinquendam arbitrio episcopi, qui, cum casus contingeret, illa illam temperaret ut responderet temporis absentia, et reditus parochæ ex suâ ecclesiâ obvenientibus; uti habetur lib. 155 Memorialium, pag. 953. In synodo Brundisina statutum fuerat ut sacerdotibus aliq̃ue inferiores clerici inservire deberent ecclesiæ cui juxta decretum Tridentinum, cap. 16, sess. 23, de Reform., erant ascripti, singulis dominicis aliisque festis diebus, et in totâ octava corporis Christi, atque insuper solemnibus supplicationibus per annum fieri consuetis interesse, sub penâ ducatorum quinquaginta, seminario applicandâ; sed sacra congregatio, die 19 julii 1618, ad monendum censuit episcopum ne ad penâ executionem procederet, eò quòd Tridentinum, cit. loc., clericis ecclesiam descendentibus, ejus obsequium in eorum ordinatione suâ mancanti, interdicens dumtaxat, statuat exercitium sacrorum.

CAPUT X.

De multarum seu pœnarum applicatione, seu destinatione; et obiter nonnulla de procuratore debiti episcopo visitanti.

I. Hæc de potestate imponendi pœnas pecuniarias. Quod verò attinet ad earundem pœnarum destinationem et usum, sacra congregatio concilii, apud Fagnanum, in cap. *Presbyteri*, de Pœnis, à num. 4 usque ad fin., hæc tria declaravit : primò, multas à Tridentino inflictas clericis non residentibus, aut concubinariis, et quæ juxta cit. cap. 3, sess. 25, ad retundendam clericorum et laicorum contumaciam induntur, semper locis piis, sicut idem Tridentinum præcipit, esse assignandas; secundò, quæ nullâ certâ lege vel statuto sunt taxatæ, seu in certâ pecuniâ summâ præfixitæ, sed episcopi arbitrio decernuntur, eas similiter non posse nisi in opera pia expendi; ne secus, ut idem Fagnanus, num. 9, ponderat, arbitrium episcopi propter avaritiam et questum sit immoderatum; tertio denique, quas in certâ mensurâ designant canones, vel synodice constitutiones, servari posse integras egent episcopo, si verè egeat; quamvis, momente eodem Fagnano, num. 22, ad evitandum scandalum et peccati periculum, tutius sit ut episcopus, priusquam prædictas pœnas sibi vindicet, consulat sacram congregationem concilii, ejus erit judicare an reverè tantâ prematur inopiâ cui prædictis pecuniis oporteat subveniri. Universim enim loquens, arbitrio superioris committitur decernere an quis sit verè pauper, juxta doctrinam quam tradunt Bartol., in l. *Si constante*, 14, ff. solut. matrim., aliq̃ue congesti à Menoch., de Arbitr., l. 2, cent. 1, cas. 65, num. 6.

II. Quoniam autem res hæc non levis est momenti, et facillè possent episcopi à nonnullis, quæ circumferuntur, sacre congregationis decretis decipi, necessarium ducimus ejusdem sacre congregationis concilii mentem diligentius indagare et exponere. Sciendum itaque sacram congregationem ante annum 1614 sæpius dixisse liberum esse episcopo verè pauperi et indigenti pœnas pecuniarias tertii generis in suæ inopiæ levamen erogare, quemadmodum nuper à Fagnano audivimus: at ab anno 1614 ab ejusmodi declarationibus edendis eadem abstinent, et mos invaluit ut episcopus qui prælatâ pecuniâ suam sublevare cupit inopiam, facultatem eam sibi addicendi petat ab eadem S. congregatione, quæ illam modò concedit, modò negit, sicuti diverse exposcent rerum circumstantiæ; quod in quâdam causâ Novariensis, propositâ die 11 maii 1638, ad rem annotavit sacre congregationis secretarius hisce verbis : *Sacra congrega-*

tio pro diversitate circumstantiarum et episcoporum, prout ipsis et eorum integritati, et bonitati, magis aut minus fidi, similia indulta applicandi pœnas pecuniarias concessit. Facultatem verò, quam interdum impertientiam existimat, nunquam vult esse perpetuam, sed ad certum limitat tempus, quia interim cessare potest causa quæ eam licet et nunc concedendam suadet. Ita rearsè in eadem causa Novariensis permisit quidem episcopo ut posset multis pecuniariis uti ad proseguendas lites quæ intentaverat pro indemnitate locorum piorum suæ diœcesis, cujus sumptibus subeundis pares non erant suæ mensæ reditus, sed hæc permissionem duraturam voluit tantùm ad sex annos. Episcopo pariter Anglonensis potestatem fecit easdem multas in proprium commodum suæque paupertatis subsidium insumendi, sed duntaxat ad triennium, uti constat ex ejusdem sacre congregationis decreto edito 15 januarii 1656, et annotato lib. 19 Decretor., pag. 554; quod proderit integrum audire, quoniam in eo et omnia confirmantur quæ hactenus diximus, et summa elucet circumspicere ac cautela quæ sacra congregatio in impertientiis ejusmodi facultatibus se gerit: *Sanctissimus Dominus noster (verba sunt decreti), audita sententiâ sacre congregationis concilii, veris existentibus narratis, in quibus gravatur conscientia ipsius oratoris, benignè annuit ut per triennium percipere possit pœnas et multas pecuniarias quæ in sacris canonibus seu statutis synodaliibus pro delictis ad certam summam fuerunt præfixit, non autem pœnas et multas quæ vel ab ejus arbitrio pendent, vel per sententias, nullâ præcedente canonum vel statutorum synodalium determinatione, imponuntur, nec pœnas clericorum non residentium, vel concubinariorum, quæ pijs locis omninò applicentur.* Quare, quidquid olim fuerit, dubitandum non est hodiè Apostolicæ Sedis licentiam requiri ut episcopos, quantumvis pauper, emendas seu multas pecuniarias sibi addicere et in proprios usus expendere possit.

III. Notandum tamen est interdum contingere pœnam pecuniariam esse quidem inflictam à synodali statuto, simulque præfinitam in certâ pecuniâ quantitate, et propterea hoc nomine pertinere ad tertium genus pœnarum, quas diximus ab Apostolicâ Sede episcopo egentibus quandoque concedi; sed simul evenire eam esse ab eodem statuto applicatam certo loco pio, seu ad aliquod determinatum pium opus destinatum, cujus rei exemplum nobis suppeditat diœcesana synodus Oriolana, habita anno 1600, cap. 71, relatâ à cardinali de Aguirre, t. 4 Concilior. Hispan., p. 741, ubi sic decernitur: *In his constitutionibus et statutis nostris, atque decretis hujus secundæ diœcesanæ synodi Oriolanae, in quibus pœnæ et multæ pecuniariæ in violatores sanctitatis sunt, nec quâ ratione distribuendæ illæ sint declaratur, earum dimidiam partem sanctæ Cruciatæ applicamus, alteram verò dimidiam partem in opera pia, nostro arbitrio, distribui volumus.* Jam verò, cum res ita se habet, sciant episcopi pœnas ejusmodi, quoad eam partem quæ est certo loco seu pio operi applicata, nunquam sibi, quantumcumque labore et iopâ, fore ab Apostolicâ Sede concedendas, nisi praverint locum seu opus pium ac pecuniâ non indigere; neque enim Sedes Apostolica, ut uni gratificetur, vult juri quæsito alterius præjudicium inferre.

IV. Quæ autem hucusque dicta sunt de episcopis, faciè indicant quid sentiendum sit de capitulis ecclesiarum cathedralium, quibus aliquando in mentem venit sibi licere, vacante sede, multas pecuniarias et delinquentium compositiones in suos et canonicorum usus convertere. Contendebant id anno 1642 canonici Mazarinienses, de quibus in congregatione concilii, die 6 decembris ejusdem anni, quæsitum fuit: *An canonice ecclesiæ cathedralis possint, sede vacante, propriâ auctoritate in usus proprios convertere pœnas, multas, et compositiones delinquentium?* Responsum autem fuit: *Canonicos non posse; ut videre est lib. 17 De-*

cretor., pag. 419, à terg., et 120. Paucis verò post annis, nimirum die 23 martii 1648, instante vicario capitulari Elmensi, in eadem congregatione sequens haud absimile dubium propositum fuit: *An vicario capitulari liceat pœnas et multas pecuniarias in usus proprios convertere, seu potius teneatur omnes pijs locis applicare?* et simile rescriptum prodiit: *Vicarium capitularem non posse pœnas et multas in usus proprios convertere, sed integras locis pijs debere applicare; ut legitur lib. 18 Decretor., pag. 464 et seq. Nec reperire datum est exempla facultatis vicariis capitularibus impertitæ ut sibi applicare possent multas pecuniarias. Siquidem congrua vicarii capitularis sustentatio desumenda est ex vacantis sedis emolumentis, quæ scilicet ex jurisdictione, aut ex sigillo, seu ex alio quocumque fonte proveniunt; è quibus, detracto ejusdem vicarii competenti salario, quidquid reliquum est, ad futuri episcopi commodum remanere debet. Sacra, etc., aliis censuit emolumenta, sede episcopali vacante, obvenientia ex jurisdictione, et sigillo, aut aliis undequaque, neque ad capitulum, neque ad ejus vicarium spectare; sed debere futuro successori reservari, si ad episcopum, ecclesiâ non vacante, pertinuisent. Ex his tamen emolumentis deducendum esse salariam rationabile vicario constituendum et persolvendum.* Ita decretum fuit ab eadem sacra congregatione die 11 julii 1626, lib. 15 Decretor., pag. 55 et 56, in quadam causâ Nullius; et iterum in unâ Agrigentâ, die 17 aprilis 1627, eodem lib. 13 Decretor., pag. 232.

V. Tandem est animadvertendum quascumque multas seu pœnas pecuniarias, statim ac ab episcopi administris exactæ sunt, deponendas esse penes prolatum virum; etenim Alexander IV, suis apostolicis litteris, quæ habentur post Emericum in Director. inquisit., pag. 26, decrevit hæreticos, eorumque fautores, defensores et receptatores, in quibusdam casibus multandos pœnâ pecuniariâ, simulque voluit hanc integræ fidei homini, arbitrio ordinarii eligendo, custodiendam tradi, ut, cum deinde opus fuerit, impendatur in proseguendâ causâ fidei adversus hæreticos. Alexandri vestigiis adhiæserunt Patres concilii Toletani, anni 1565, act. 2, cap. 14, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1151, ubi ita edixere: *Pœnæ pecuniariæ, si quando à iudicibus ordinariis, juxta rationem delicti, vel delinquentis qualitatem, eas imponi contigerit, in pios tantum usus, et pro executione justitiæ, non pro privata episcoporum utilitate, expendantur, arbitrio episcopi, vel ejus vicarii. Deputenturque ab eodem episcopo, qui easdem pœnas recipere debeat, earumque rationem reddere teneatur.* Hæc eadem praxis, veluti aptissima ad obviamdum dolis, fraudibus et calumniis, placuit vener. Innocentio XI, pontifici maximo, cujus propterea jussu sacra congregatio episcoporum et Regularium, suis encyclicis litteris ad omnes episcopos die 5 februarii 1678 datis, quæ habentur apud Clericat. de Benef., discord. 100, num. 4, hisdem innunxit ut quælibet emendas multas, seu pœnas pecuniarias statim custodiendas tradant probato et fidei depositario, ut hæc ratione semper innotescat quantum à delinquentibus exactum sit, et in quem usum erogatum.

VI. Quæ hactenus diximus, ut quilibet videt, eò omnia collineant, ut scilicet à fore ecclesiastico omnis arceatur avaritiæ species; quem eundem scopum semper respexit sacra congregatio concilii, quotescumque de pecuniâ, quocumque nomine episcopo pensandâ, in eâ actum est. Concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 3, de Reform., præcepit ut episcopos singulis annis suæ diœcesis visitationem instituat, quam si, propter ejusdem diœcesis latitudinem, intra annum explere nequeat, biennio saltem absolvat. Visitanti autem episcopo permittit, pro se suoque honesto comitatu, ab us quibus de jure id onus incumbit, procuraciones exigere, seu moderata et frugalia victualia recipere; relinquendo tamen arbitrio eorum qui visitantur, aut eadem victualia subministrare, aut

pecuniam, quam antea conseruerant, exsoluere. Hoc porro decreto non prohibetur episcopus ne intra ejusdem anni curriculum, si ita necessarium duxerit, iterum diocesim visitando perlustrat, quemadmodum rectè notant Fagnanus, in cap. *Cum venerabilis*, n. 5, de Censibus; Pirling, in 5 lib. Decretal., tit. 59, sect. 2, n. 94; cardinalis de Luca, in Miscellan. Eccl. disc. 1, n. 118, et in Annotation. ad concilium Tridentin. disc. 5, num. 6. Sed, ne quisquam pastorem visitationem iterantem insinuet quasi crebrius ad suas oves accurrat ut eas seipis tondent, non autem ut earundem morbis novum afferat medicamentum; propterea, cum sacra congregatio episcoporum et regularium, anno 1586, tam sacra congregatio concilii, die 19 septembris 1682, conseruerunt episcopo his eodem anno diocesim visitanti unicam tantum deberi procurationem; examinato quippe sequenti articulo: *An episcopus qui, si commodè fieri possit, diocesim suam quotannis visitare tenetur, possit hujusmodi visitationem facere per mensem, vel circiter, antequàm labatur integer annus à die peractæ ultimæ visitationis, vel potius debeat expectare quòd anni circulus integrè compleatur, antequàm demò visitet, ita ut intra elongati ejusdem anni cursum una tantum visitatio fiat*: sacra congregatio concilii, predictà die, et anno,

respondit: *Affirmatè, sed non posse recipere procurationem, neque victualia, nisi semel in anno.* Cui quidem responsioni concinè alia, ab eadem sacrà congregatione data die primà junii 1757, in causà Policastro., Procurationis, in quâ proposità questione: *An episcopus, non completo anno ab ultimâ visitatione, possit iterum eandem Ecclesiam visitare, et aliam procurationem à visitandis exigere*: responsum fuit: *Affirmatè quoad primam partem, et negatè quoad secundam*: *Tres. resolut., tom. 8, pag. 87.* Hòc etiam pertinet, quòd ab eadem sacrà congregat. decisum fuit, quoad procurationem solvendam vicario capitulari. Diximus superius, lib. 2, cap. 9, num. 5, posse à vicario capitulari diocesim visitari post annum à die ultimæ visitationis ab episcopo peractæ, sed, quoniam non deest ut ipse cum tanto incedat comitatu, quanto indiget episcopus, qui majori præfulget dignitate; idcirco sacra congregatio, die 28 julii 1708, in causà Ostanen. Procurationis, impressà tom. 9 *Tresaur., pag. 180*, rescripsit, vicario capitulari deberi tantum medietatem procurationum, quæ episcopi solvi conseruerunt: tali enim pacto seruari indemnis ab expensis, quæ visitationis causâ occurrunt, sed nihil lucri ex eâ percipiet.

LIBER UNDECIMUS.

DE NOVITATE ET SEVERITATE QUÆ IN CONSTITUTIONIBUS SYNODALIBUS EVITANDÆ SUNT: UBI MULTA DE HUIUSMODI NOTIS ALIQUANDO SYNODALIBUS CONSTITUTIONIBUS IMMERITO INUSTIS.

CAPUT PRIMUM.

De falsè novitatis notâ, quæ synodalibus constitutionibus quandoque iuritur: ubi de constitutionibus sancti Caroli Borromæi pro ead. ecclesiâ Mediolanensi.

I. Distornâ rerum experientiâ compertum est episcoporum constitutiones, etiam in synodis promulgatas, hoc nomine plerumque traduci, quòd antiquas, et lamdiu receptas populi moribus aduersentur, atque levissimam novitatem in diocesim inducant, quâ ejusdem jura infringantur, et publica quies perturbetur. Verùm, cum eadem aequâ lance librantur, maximè conformes deprehendantur sanctissimis Ecclesie institutis, quorum fortassè memoriam obliteravit prava consuetudo, quæ præcedentium episcoporum securità, in diocesim irrepit, et tam altas egit radices, ut, quæ legis prævaricatio est, pro lege haberi cœperit. *Nam mala consuetudo* (sicut Nicolaus I epist. ad Hincmarum archiepiscopum Remensem, tom 5 Collectionis Harduini col. 646) *quæ non nilius, quàm perniciosa corruptela, vitanda est, nisi citius radicitus ecellatur, in privilegiorum jus ad improbis assumitur; et incipiunt prævaricationes, et variæ præsumptiones, ecelerrimè non compressæ, pro legibus tenerari, et privilegiorum more perpetuè celebrari.* Cùm autem res ita se habeat, contemnendæ sunt hominum querelæ, totisque viribus enitendum, ut veteri corruptela nova prævalent constitutio, quâ collapsa disciplina restaretur; opportune siquidem moneatur à Cypriano, epist. 74 ad Pompeian, relat. in Can. 8, dist. 8: *Consuetudo, quæ quod quosdam corripuerit, impetire non debet, quominus veritas prævaleat, et vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est: propter quod, relictis erroribus, sequamur veritatem; et rursus ab Augustino, lib. 5, de baptismo contra Donatistas, cap. 5, relato ead. dist., can. 9: *Revelatione factâ veritatis, cedat consuetudo veritati; quia et Petrus, qui prius circumcidèbat, cessit Paulo veritatem prædicanti.**

H. Haud equidem inficiamur, potuisse antiquas leges contrariâ consuetudine abrogari, nec quando-

quæ renovari posse absque populi offensione, quam omni studio præcavendam prudentia suadet. Verùm hæc locum sibi vindicant, cum consuetudo est rationabilis, et legitime præscripta, ut loquitur Gregorius IX, in cap. final., de Consuetudine; nunquam verò rationabiles esse possunt quedam consuetudines, eoquo præsertim, quæ præcipuas labefactant leges, quibus ecclesiasticæ discipline nervus continetur: has enim omnes irritas pronuntiavit Innocentius III in cap. 5, de Consuetudine, inquisiens: *Nas igitur, cognito quòd ex tali consuetudine, si quæ foret, disrumpeteretur nervus ecclesiasticæ discipline, ipsam, de consensu fratrum nostrorum, duximus irritandam.* Has porro consuetudines eradicandas dicimus, spreteque improborum hominum querelis, sustinendas constitutiones asserimus, quibus illi obsistitur: quâ in re plura nobis proponuntur ad imitandum exempla.

III. In ecclesiâ Mediolanensi graves inoleverant abusus, sanctionibus Ecclesie institutis è diametro oppositi. Quadragesimali jejuniùm, etiam quoad abstinentiam ab esu carniùm, incipiebat ferià secundâ post dominicam primam Quadragesimæ: præterea singulis dominicis, aliisque festis diebus, per Quadragesimam, et annum concurrentibus, publica exhibebantur spectacula; ludicre pugnae, saltationes, aliique ludi in plateis, etiam iis horis permittabantur, quibus in Metropolitana ecclesiâ divina persolvebantur officia: ea in templis desiderabatur modestia, quam et loci sanctitas, et divina, quæ ibi celebrantur, mysteria exposcunt. Adeò pestilentes corruptelas è florentissimo, quem excolebat, Domini agro propulsare curavit S. Carolus Borromæus, novisque editis sanctionibus edixit, dominicâ primâ Quadragesimæ quæ antepaschalis jejuniùm caput est, à vetitis cibis abstinentium; dierum festorum religionem nullo spectaculorum, saltationum, aut ludorum genere violandam, eo potissimum tempore, quo fideles in ecclesiam convenire, rebusque divinis intentius vacare solent; quò vero magis à Deo dicatis locis omnis irreverentia et immoestitia occasio arceretur, diversas stationes in templis parari jussit, in quibus viri à feminis separati orarent. Nihil in his statutis

non sanctum, nihil à primis Christianorum moribus alienum, nihil quod vetustissimis, ac ipsi Ecclesie coevis legibus non esset antea imperatum.

IV. Etenim, ad quadragesimale jejunium quod atinet, illud sex ad minus integras hebdomadas semper, ac ubique fuisse complexum, testatur Cassianus, collat. 21, c. 24, ubi Germanus Abbas Theonam interrogat his verbis: *Quid cause est, ut sex hebdomadibus Quadragesima celebratur, licet in quibusdam provinciis religionis forsitan propensior cura adfuerit hebdomadam etiam septimam videatur?* Quenam autem fuerint ea loca, in quibus ad septem hebdomadas protrahatur, explicat Sozomenus lib. 7, c. 10, inquit: *Alii vero septem hebdomadas computant, ut Constantinopoli et per caeteros in circuitu provincias, usque ad Phoenicem.* Cujus diversitatis ratio inde profecta est, quòd hisce in provinciis non solum dies dominici, sed etiam omnia sabbata, uno excepto, è diebus eserialibus subtraherentur; quibus subductis, sex et triginta dies remanebant jejunio persolvendi, quemadmodum alibi, ubi soli dies dominici sex hebdomadarum jejunio eximiebantur. Quod autem Socrates, lib. 5 Hist. Eccles., c. 22, scribit, mori scilicet fuisse Ecclesiam Romanam, tribus tantum hebdomadis ante Pascha jejunare, id purum putum mendacium esse, evincunt contraria Leonis Magni, Petri Chrysologi, aliorumque Patrum, qui Socratis aetate vixerunt, testimonia congesta à Natali Alexandro, dissert. 4 ad sec. II.

V. In hunc modum Quadragesimam observatam fuisse ad tempus usque Gregorii Magni, liquet ex ejusdem homil. 16 in Evangelia, num. 3, oper. tom. 1, col. 1494, ubi S. Doctor rationem etiam adducit, cur sex et triginta dies jejunio transigerentur, inquit: *A presentia die, usque ad Paschalis solemnitatis gaudia sex hebdomadae veniunt, quarum videlicet dies quadragesima duo sunt: ex quibus dum sex dies dominici ab abstinentia subtrahuntur, non plus in abstinentia, quam triginta et sex dies remanent. Dum vero per trescentos et sexaginta quinque dies emus ducitur, nos autem per triginta et sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus; ut qui nobismet ipsa per acceptum annum tristemus, Auctori nostro nos in eius decimis per abstinentiam mortificemus.* Predictis vero triginta sex, alii quatuor dies, Cinerum videlicet, et tres insequentis, additi postea fidei quadragesimalis jejunii initio, ut ita exactius Christi Domini exemplum imitaremur, qui quadragesima diebus, et quadragesima noctibus jejunavit, Matthaei 4. Quo vero tempore, et quo auctore id factum fuerit, difficile est definire. Bellarminus, lib. 2, de bon. Oper., c. 15, censet jam à quinto seculo Romanae Ecclesiae usum obtinuisse, ut quatuor dies, dominicam Quadragesimam praecedentes, jejunio consecrarentur: etenim Leo Magnus, serm. 4, de Quadragesimâ, quoniam in dominicâ Quinquagesimâ habitum idem Bellarminus existimat, ait: *Secundâ, et quartâ, et sextâ feriâ jejunemus: Sabbato autem apud Beatum Petrum vigiliis celebremus.* Verùm hanc opinionem jamdiu exposuerunt viri eruditi, praecipue Hugo Menardus in not. ad Sacram. Nam, praeterquam quòd dies jejunii, in cit. loc. descripti, non sunt illi idem, quos posterior aetas recipit, ex allegatâ Gregorii Magni homilâ luculenter constat, praefatum additamentum, libente seculo VI, in Ecclesia Romana nonnumquam fuisse usurpatum. Additque Pagius, Critic. in Baron., ad an. 57, n. 8, et Natalis Alexander, cit. dissert. 4, ad sec. II, art. 3, ea Leonis verba in plerisque antiquis codicibus desiderari: ex quo concludunt genuina non esse, sed Leonis sermoni recentibus assuta. Alii apud Azorium, Inst. part. 1, l. 7, c. 42, q. 2, initiales illos dies additos arbitrantur ab ipsomet laudato Gregorio Magno; alii verò à Gregorio II, qui incante seculo VIII, Pontificatum tenuit. Sed omnes decepti sunt à Gratiano, qui in can. 16, de Consecrat., dist. 5, Gregorio papae decretum ascribit, quod hisce verbis conceptum produ-

cit: *Ut antea novem quadragesima diebus observaretur, quem Salvator noster sub sacro jejunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomadae ad supplementum quadragesima diebus tolluntur, id est, quarta feria, quae caput jejunii subnotatur, et quinta feria sequens, et sexta, et Sabbatum.* Quod tamen neque in paulò ante allegatâ homilâ Gregorii Magni, è qua exteroquin reliqua ejusdem canonis verba excerpta sunt, neque in Gregorii II Aetis reperimus. Amalarius, auctor noni seculi, lib. 1, de ecclesiasticis Officiis, quae certè juxta ordinem, et ritum Romanum exponit, cap. 7, inquit: *Quarta feriâ inter Quinquagesimam et Quadragesimam jejunium, quod protrahitur, in Pascha Domini, inchoamus.* At ex adverso Batrannus monachus Corbejensis, qui medio eodem seculo nono apologiam contexit pro Ecclesia Latinâ adversus criminationes Graecorum, lib. 4, c. 4, asserit Romanos caput jejunii à Dominicâ primâ Quadragesimae, non à feriâ quartâ Cinerum, inchoasse: quod ad rem advertant Christianus Lupus in schollis, et notis ad Concil., can. tom. 3, pag. 815, et Mabillonius, praefat. 2, in sec. IV, cap. 4, n. 152. In tantâ itaque rerum obscuritate, et auctorum discrepantiâ, illud videtur affirmandum, quod opinantur citatus Natalis Alexander, et Thomassinus, tract. de Jejunio part. 2, c. 2, nimirum cepisse prius nonnulli fideles, ex singulari quiddam pietate, quatuor dies, dominicam Quadragesimae praevios, antepaschali jejunio adiacere, eorumque morem, ab universâ Latinâ Ecclesia paulatim receptum, vim, et robur legis tandem obtinuisse, quam postea in concilio Beneventano anni 1091 firmavit Urbanus II, can. 4: *Nullus omnino sciens, post diem Cineris, et cineris, qui caput jejunii dicitur, carnibus vesci audeat: ubi licet tantum sit mentio; quia, observante laudato Christiano Lupo, ibid., pag. 816, clericorum mos erat jejunium inchoandi dominicâ Quinquagesimae, quod constat ex can. 4 et 6, apud Gratianum dist. 4, et ipsemet Urbanus II edixit in concilio Claromontano anni 1095, ejus canonem 9 à Guillelmo Malmesberienis depravatam, ex Mathaeo Parisiensi, et Francisco Bellefortio, ita legendum asserunt Lupus, cit. loc., et Harduinus in sua Collect., tom. 6, part. 2, col. 1757: *Nemo facerem à capite jejunii, nemo clericorum à Quinquagesimâ usque in Pascha carnes comedit.**

VI. Jam verò predictam consuetudinem quadragesimale jejunium à feriâ quartâ Cinerum exordiendi, nunquam amplexatam esse ecclesiam Mediolanensem, ne ab Ambrosii institutis, quorum fuit semper tenacissima, recederet, testantur Decius, doctor Mediolanensis, cui profectò suae Ecclesiae mores erant perspecti, in cap. *Ad audientiam*, de Rescript., n. 20; Fagnanus, in cap. *Explicari*, de Observat. jejun., n. 37, et laudatus Thomassinus, cod. c. 2, n. 5. Idque probè sciens S. Carolus Borromeus, non solum nihil quoad hoc innovavit, sed priscam disciplinam in eâ suae diocesis parte, ubi fuerat retenta, intactam reliquit, atque in suo primo concilio provinciali, part. 2, tit. de Jejunio, Actor. Eccles. Mediolan., p. 12, ita statuit: *Edictum, ut in provinciâ nostrâ, proximâ quartâ feriâ post Quinquagesimam, omnes quadragesimalis observantiae initium faciant, praeter civitatem Mediolanensem, usque diocesis partes, ubi ex diei Ambrosii instituto divinis officia celebrantur.* Longè verò aliud sensit sanctissimus archiepiscopus de Abuso, in eandem Ecclesiam inverteo, comedendi carnes primâ dominicâ Quadragesimae: hunc etenim, quia primigeniam Ecclesiae legem evectabat, et apostolicâ traditione derivatam, sanetè, et inviolatè ubique semper retentam, ac etiam Mediolani retroactis temporibus religiosè servatam, et quâ propterea corruente, sanctioris disciplinae fundamentum nutabat, non diutius tolerandum, sed extirpandum censuit in sua quintâ synodo diocesana, in quâ ita statuit Actor. Eccles. Mediol., part. 2, p. 582: *Dominica, quae in capite Quadragesimae, more Ambrosiano, dicitur, ut reliquae dominicae quadri-*

gesimales, servetur item, ab eoque abstinentiæ quadragesimalis initium planè fiat, cum non solum ex sanctissimo Patrum testimonio, sed ex sermionibus, et doctrinâ inprimis ejusdem beati Ambrosii, priscisque hujus Ecclesie tabulis, atque ex omni rituum certissimâ ratione, idam in Quadragesimæ diebus primam dominicam et numerari, et esse liquidè constet: proinde à cibus, qui quadragesimali tempore lege jejuniî vetiti sunt, abstinent clerici, et populus omnino eo die, sicut aliis dominicis Quadragesimæ diebus.

VII. In altero pariter S. Caroli edicto, quo spectacula, et publici ludi diebus festis interdicerentur, nihil protectò novi decernebatur, sed antiquæ excitabantur leges, nedùm ab Ecclesiâ, sed à secularibus principibus latæ. Etenim Theodosius senior, leg. 2, tit. 5, lib. 16, Cod. Theodos., cujusque generis spectacula diebus dominicis exhiberi vetuit: *Nullus solis die populo spectaculum præbeat, nec divinum venerationem confectâ solennitate confundat.* Theodosius junior, ibid., leg. 5, non minus dominicis, quàm aliis solemnioribus festis diebus, à theatralibus scenis, et circensibus ludis abstinendum constituit, etiamsi in aliquem ejusmodi diem natalis incideret imperatoris, cui tunc maximum honorem deferri ait, cum omnipotentis Dei majestati debitum præstatur religionis cultus: *Dominico, qui septimana totius primus est dies, et Natale, atque Epiphaniarum Christi, Paschæ etiam, et Quinquagesimæ diebus... omni theatrorum, atque circensium voluptate per universas urbes eorumdem populis denegatâ, totæ christianorum, ac fidelium mentes Dei cultibus occupantur...* Ac, ne quis existimet, in honorem nominis nostri, veluti majore quâdam imperialis officii necessitate compelli... nemo ambigat quòd tunc maxime mansuetudini nostræ ob humani generis defertur, cum virtutibus Dei omnipotentis, ac meritis, universi obsequium orbis impendant. Idem edictum, latâ insuper in ejusdem violatores pœnâ amissionis militiæ, et proscriptiois honorum, renovârunt Leo, et Antemius, leg. 11, Cod. Justin., de Ferris: *Nihil eodem die sibi vindicet scena theatralis, aut circense certamen, aut ferarum lacrymosa spectacula. Et, si in nostrum ortum, aut natalem celebranda sollemnitatis inciderit, differatur.* Amissionem militiæ, proscriptioenque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die festo spectaculis interesse, vel cujuscumque judicis apparitor, prætextu negotii publici seu privati, hæc, quæ hæc lege statuta sunt, crederit teneranda. Neque verò dubitandum est, ejusmodi imperiales constitutiones ad Ecclesie votum, atque episcoporum suggestionem emanasse: siquidem in Codice canonum Ecclesie Africana, can. 61, legimus, Patres Africanos, in quadam synodo congregatos, ab imperatore Honorio petendum decrevisse, ut dominicis aliisque deo sacris diebus spectacula, et ludos amoveri juberet: *Necon et illud petendum ut spectacula theatrorum, cæterorumque ludorum, die dominicâ, vel cæteris religionis christianæ diebus celeberrimis, amoveantur:* tom. 4 Collectiois Harduini, col. 898. Mirum autem non est, ecclesiarum antistites tan-toperè exoptasse, ut saltem diebus Dei cultui specialiter destinatis illa non voverentur profana oblectamenta, quibus ullo unquam tempore adesse à christiana professione perquam alienum reputârunt: quod constat ex synodo Carthaginiensi III, can. 11; Trullanâ, can. 81, aliisque innumeris conciliorum sanctionibus, et Patrum sententiis, quas collegit Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 3, l. 3, c. 42 et 43.

VIII. Tertium denique S. Caroli decretum ab eis solum poterat novitatis insimulari, quibus pristini Christianorum mores essent prostris ignoti: siquidem, statim ac Christianis potestas facta est publica templa construendi, diversa intra eorumdem ambitum sunt loca constituta, in quibus viri à mulieribus separati consistenter: quinimò non desunt rerum ecclesiasticarum indigatores, qui hæc ipsam divisionem ab apostolis factam affirmant: et quamquam his refuge-

tur mox allegandus Chrysostomus, negari tamen non potest, paulò post apostolorum ætatem, eam fuisse in Ecclesiâ usitatam. Auctor enim Constit. apostolicæ, l. 2, c. 57, de hac separatione, tanquam de consuetudine loquitur in totâ Ecclesiâ vigente; jubetque diaconissas custodire introitum nauilium, ostiarios verò janua præesse, quâ viris in ecclesiam patet aditus: *Ostarii stent ad virorum introitus, quos custodiunt; diaconissæ vero ad mulierum.* Ejusdem divisionis, veluti rei notissima, atque ubique usu receptæ, meminerunt Cyrillus Hierosolymitanus, præfat. in Catech., n. 14; Augustinus, de Civit. Dei, lib. 2, c. 28; Socrates, lib. 1, c. 17, aliique passim. Ut plurimum verò ea divisio facta erat ligneis parietibus, sicuti colligitur ex Chrysostomo, hom. 75, al. 74, in Matthæum, tomo 7 oper., p. 712, ubi de ejusdem separationis origine hæc habet notatu digna: *Oporteret utique, in istis esse murum, qui vos à mulieribus sequestraret. Quia verò id non vultis, necessarium esse putârunt patres nostri, ut saltem ligneis tabulis vos separaremus. Ut à senioribus ego audivi, initio hi parietes non fuere: In Christo enim Jesu non est mas, neque femina. Apostolorum quoque tempore unâ viri et mulieres erant. Nam tunc viri verè viri erant, et mulieres mulieres. Nunc verò contra, mulieres meretricium sibi mores assumperunt, viri autem ab equis furentibus nihil differunt.* Aurea hæc Chrysostomi verba forsân pendens S. Carolus Rorromanus, secumque non immeritò reputans, magis in nostram, quàm in Chrysostomi ætatem quadrare, eandem virorum à mulieribus separationem in Mediolanensis templis fieri voluit: quam et nos Romæ factam vidimus in ecclesiâ S. Martini ad Montes, ubi quædam vixit ven. cardinalis Thomasius, ejusdem ecclesie titularis, stationes virorum et mulierum, interjecto ligneo muro, sejungebantur, quod etiam narrat Berninus in ejusdem cardinalis Vitæ, cap. 19.

IX. Verùm, quanquam S. Caroli decreta vetustissimis Ecclesie sanctionibus, consuetudinibus, et moribus nullâ ex parte non responderent, nihilominus novitatis notam non evasere; cujus obiectum plerique turbulentum homines non dubitârunt illa acriter impugnare, eorumque auctorem Carolum, veluti novatorem, palam et publicè traducere. Ab hæc calumniâ ut se vindicaret sanctissimus archiepiscopus, Gregorius XIII universalem Ecclesiam tunc moderantem adiit, eique causas exposuit, cur necessarium duxerit, gliscentibus in suâ diocesi adversus præscam disciplinam abusibus, prædictis salubribus constitutionibus obviare. Quia autem paulò post legati Romam pervenerunt à Mediolanensi magistratu, instigante civitatis gubernatore, missi, ut isdem decretis apud Pontificem intercederent, Carolus, quò liberitis cum Pontifice agere possent, statim ab Urbe discessit. Pontifex, auditis legatis, negotium examinandum commisit nonnullorum cardinalium congregationi, à quibus aliquot theologi, et canonice fuere in consilium acciti. Istorum suffragia nos præ manibus habuimus, atque ex iis pleraque S. Caroli decretis hæc unicam ob causam obstitisse deprehendimus, quòd inveteratis diocesis Mediolanensis moribus contrarent. At meliori sanè consilio Gregorius Caroli edicta, non cum hodiernis corruptelis, sed cum præscis Ecclesie institutis, sacriceque canonicis, in quibus erat apprime versatus, contulit, eaque his ad ausum congruere videns, spreis contrariis theologorum suffragis, suis apostolicis literis confirmavit: et Mediolanenses legati, qui à Romanis per jocum appellabantur *Oratores Bacchanalium*, eò quòd præcipue ad Urbem accessissent, ut Bacchanalium jura tenerent et ampliarent, re infectâ in patriam remeârunt. Totam hujus rei historiam, quam leviter tetigerunt sacre rote auditores in Relatione cause canonizationis S. Caroli, part. 2, argum. 20, ex professo referunt Carolus à basilicâ Petri, de Vitâ et rebus gestis S. Caroli, lib. 5, c. 7 et seq.; Joannes Petrus Guisanus, in Vitâ S. Caroli, lib. 6, cap. 3 et 4; epi-

scopus Antonius C. deau, in clogiis episcoporum, clog. 93, pag. 640; et in Vita ejusdem S. Caroli, cap. 23, 24 et 25, lib. 1; Possevinus, de Vit. et Act. S. Caroli, cap. 10, 16, 20 et 25.

CAPUT II.

De falsâ notâ novitatis, quæ opponitur constitutionibus synodalibus, quibus ordinandorum multitudinî modus imponitur, ac regulæ et remedia canonica præscribuntur, ut clericorum ordinationes debito modo fiant.

I. Nihil facilius est quàm ut episcopo ad alicujus ecclesie regimen assumpto in locum alterius, à quo, propter facilitatem in clericis faciendis, iisque promovendis, universa diœcesis relicta sit ecclesiasticis hominibus referata, si ipse propositis edictis et synodali- bus decretis, abusu modum imponere, et canonicas cautelas, quibus fructuose sacerum ordinum collationi sapienter provium est, in usum revocare velit, novatoris notam licet immerito incurrat, ejusque edicta, atque decreta, novitatis nomine traducantur. Eodemque modo in hominum censuram incidere solet episcopus, qui, dum finitimarum diœcesium presules in conferendis ordinibus faciles et liberales se exhibent, parcius ipse et cautius hæc in re procedendum sibi esse putat.

II. Sanè hoc primùm negari nequit, cujuscumque gradus dignitatem ex magno numero eorum, quibus confertur, vilesceat. Quâ de re celebre est S. Hieronymi effatum, qui cum videret temporibus suis magnum esse presbyterorum, minorem autem diaconorum numerum, in suâ epist. 146, n. 2, ita scripsit: *Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit.* Secundo constat hunc semper Ecclesie spiritum, atque constantem illius mentem fuisse, paucos ut potius, sed bonos habere ministros, quàm multos inutiles, et pravos. Ita sensit concilium Lateranense sub Innocentio III, cap. 27, cujus verba sunt, quæ sequuntur: *Satius est paucos bonos quàm multos malos habere ministros.* Quibus consona sunt ea quæ leguntur in can. *Tales*, distinct. 25, ibi: *Melius est Domini sacerdotum paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quàm multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.* Tertio, non alimde quàm ex magnâ eorum qui ordinantur multitudine evenire dicendum est, ut in sanctuarium irrumpant, qui eò ingrediendi digni non erant, juxta verba prophetæ, Thren. cap. 1: *Vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in Ecclesiam tuam;* seu ut apertis verbis, id quod vulgò accidit, eloquamur, tot numero sacerdotes passim conspiciantur, non modò sordidam ac mendicam vitam agentes, verùm etiam, quod gravius est, carceribus ob crimina inclusi, et in trivitis enorimum delictorum poenas luentes. *Ex facilitate manus imponendi factum est ut hoc tempore sit prope infinita turba clericorum, quorum plurimi non aspirant ad sacros ordines, ut sit Dominus pars eorum;* sed vel ut subtrahant se à foro seculari, vel ut subsidium quaerant vitæ temporalis, vel ut ad honores ecclesiasticos aliquando ascendant. *Atque hinc fit ut multi circumveant, cum magnâ facturâ ecclesiasticæ dignitatis, sordidè ac penè nudè stipem ostiant mendicantes, alii verò, quod multò gravius est, culpâ suam sacerdotales inveniantur in publicis carceribus, vel catenis alligati in trivitis cum ultimâ hominum sæce ad renos trahendos assiduè fustigatione cogantur.* Ita conqueritur venerabilis Robertus cardinalis Bellarminus, in suo opere de Gemita columbæ, lib. 2, cap. 5. Nos verò plura de hoc argumento persequi necessarium non ducimus, cum jam satis de hoc ipso egerimus et in secundâ ex nostris Institutionibus Bononiæ promulgatis, et in epistola encyclicâ, ad universos episcopos initio pontificatus nostri conscriptâ, quæ extat Bullarii nostri tom. 1, num. 2; cùmque præterea erudita extet dissertatio

à sacerdote Agnello Honorato canonico Aversano in lucem edita, in quâ collectum reperitur quoddam antiquis ac recentibus summorum pontificum, aut conciliorum decretis hæc de re constitutum fuit.

III. Ex disciplina veteris more, quicumque ecclesiasticis officii et ordinibus destinabatur, educationem suscipere debebat in convictu ac veluti seminario episcopi, qui hæc ratione de illius indole, moribus, vocatione et progressu optimè certior fiebat. S. Augustinus, serm. 555, al. 49, de Diversis, num. 6, oper. tom. 5, part. 2, col. 1385, de se ipso ita testatur: *Certè ego sum, qui statueram, sicut nostrum, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, ut, si vellet discedere à proposito, rectè illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, ceptumque consortium.* De universâ ratione à S. Augustino servatâ quoad educationem eorum quibus Ecclesie munera committenda erant, latè agit abbas Benvenuti in Historia vitæ ejusdem sancti, quam ex illius operibus desumpsit, lib. 4, cap. 2, num. 7. De aliorum verò episcoporum disciplinâ illius instituti consentaneâ, actum superiùs à nobis est, ubi de seminariis episcopali- bus sermonem habuimus; et post primam hujusc operis nostri editionem idem argumentum eruditè tractatum est à canonico Joanne de Joanne in Historia seminariorum clericatum, cap. 6.

IV. Ex ejusdem pariter disciplina præscripto hoc inconcessè servatum novimus, ut quicumque ecclesiasticum aliquem ordinem susciperet, certæ alicujus ecclesie servitio manciparetur, qui in adepto ordine ministrare deberet. Neque verò hujusmodi clerico licebat ecclesiam illam deserere, cui in suâ ordinatione addictus fuisset; sed, si fortè id sine episcopi veniâ fecisset, aut ordinem ipsum in aliâ ecclesia, præterquam de licentiâ ejusdem episcopi, exercuisset, suspensionis poenam incurreret. Quâ de re perspicua est sanctio concilii Arelatensis, anno 314 celebrati, canone 2, cum quo concordat ejusdem concilii canon 21. Postmodum in concilio generali Nicæno, canone 15, statutum fuit ne episcopi, presbyteri aut diaconi, ab his ecclesiis pro quibus ordinati essent, ad alias emigrarent; quem canonem Gratianus refert causâ 7, quæst. 1, can. *Non oportet episcopum.* Idemque, distinct. 70, can. *Neminem absolutè,* per celeberrimè refert concilii Chalcedonensis canonem sextum, quo vetitæ sunt ordinationes clericorum qui alicujus peculiaris ecclesie ministeris non addicuntur.

V. Duobus his ecclesiasticæ disciplinae veluti repagulis id planè obtinebatur, ut et ingressus in clerum, et ad sacras ordinationes aditus, quantum fieri poterat, immerentibus interclusus maneret, et ne via aperiretur ecclesiasticorum ministrorum numero nimis augendo. Cùm enim hi omnes illius ecclesie cui inseriebant sumptibus alerentur, ecclesiarum autem reditus non excedentes aut immensi, sed certâ demùm mensurâ definiti essent, nunquam fieri poterat ut clericorum numerus plus æquo excreceret, cùm ecclesiarum usui atque reditibus respondere deberet. Idemque ordo ac systema secularium quoque legum presidio fulciebatur, per quas ecclesiasticorum canonum observantiæ provisum erat, ut colligitur ex l. 25 Cod. Theod., de Episcopis et Clericis, quæ in Codice Justinianeo à Triboniano relata fuit, lib. 1, tit. 5, et ex ipsius Justiniani novellâ 3, cujus rubrica sequentibus verbis concepta est: *Ut determinatus sit numerus clericorum sanctissime majoris ecclesie et cæterarum ecclesiarum:* necnon ex aliis monumentis, quæ in laudatâ Agnelli Honorati dissertatione, pag. 67 et seq., collecta habentur.

VI. Antiquæ hujusmodi disciplinae leges hodiernis quoque temporibus pristina auctoritatem retinent; sed adeò remissè in earum observantiâ proceditur, ut suâ propemodum efficaciâ destituta videri possint, nisi ecclesiarum presules, quantum per arduas rerum ac temporum circumstantias licebit, earum vigorem suscinere nitantur. Nam episcopatum convictum,

qui adolescentium ecclesiasticorum erant schola, locum et vires nunc obtinent clericorum seminaria, ut alibi dictum est. Verum quot adhuc reperiuntur dioceses seminario carentes! Quam multa sunt semina in quibus non omnes magistri adsunt, per quos futuri Ecclesie ministri in disciplina instituto suo necessarios erudiantur! Quam multa sunt in quibus adolescentes certo duntaxat annorum numero abantur, deinde ab iis dimittuntur eo potissimum tempore quo majoris custodire et solidioris institutionis egerent, ut in viros ecclesiasticos muneribus idoneis evadere! Quam jamen desique sunt dioceses in quibus exacto servetur hoc veteris discipline caput, neminem ad ordines admittendi, qui in seminario educatus non fuerit, quique non inde recta in clericatum deveniat! Angustum superius audivimus palam profitemem nullum se clericum ordinatum, qui secum in episcopo manere vellet; qui autem à suo convictu discedere voluisset, eum clericatu dejecturum. Ab hâc agendi methodo nequaquam recedendum sibi esse dixit, quantumvis magnas difficultates animo prospiceret, quas sibi in eo proposito perseveranti obijciendas erant: *Noni enim, inquit loc. cit., quia, si aliquis hoc facientes degradare voluerit, non ei deest patros, non ei deest suffraganeos, et sic, et apud episcopos, qui dicant: Quid mali fecit? Non potest tunc tolerare istam vitam; extra episcopium vult manere, et de proprio vivere; idoneus debet perdere canonicatum? Ego scio quantum mali sit proferri sanctum aliquid, nec implere.*

VII. Quod autem pertinet ad singulos clericos certe alicujus ecclesie ministerio ascribendus, non modò Chalcedonensis concilii disciplina de medio sublata non est, quinimò novâ confirmatione instaurata, et recenti vigore donata fuit per concilii Tridentini decretum, quod legitur sess. 25, cap. 16, de Reform.: *Cum nullus debeat ordinari, qui iudicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius nisi ecclesiis, sancta synodus, vestigiis sexti canonis concilii Chalcedonensis inherendo, statuit ut nullus in posterum ordinetur, qui illi ecclesiis, aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribitur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis respectu sedibus; quòd si locum, inconsulto episcopo, deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicitur.* Atque hujus decreti observantia disertis verbis inculcata conspicitur in celebri constitutione Innocentii XIII, quæ incipit: *Apostolici ministerii*, quam is quidem pro restaurandis in Hispaniarum regnis ecclesiasticâ disciplinâ edidit; at Benedictus XIII, illius successor, eandem ab omnibus per orbem episcopis pro normâ haberi volens, aliâ constitutione, ejus initium est: *In supremo, solemnè formâ confirmavit, et in appendice concilii Romani à se celebrati locum habere jussit.* Utraque constitutio in Romano etiam Bullario habetur excusa.

VIII. Verùm, si temporum circumstantiæ, tum illa qua Chalcedonensis concilii aetate vigeant, tum alia in quibus res erant dum Tridentinum decretum prodit, multòque magis illæ in quibus nunc versamur, debita consideratione expendantur, unusquisque intelligat, prioribus seculis, cum omnes clerici et ministri sanctuarii, ut superius inuimus, ex illius ecclesie redditibus vivebant, pro ejus servitiis ad ordines promovebantur, non ita difficile fuisse propositum systema hâc in re constanter servare, ut scilicet nullus ordinatio haberetur, nisi certa alicujus ecclesie ministerio maneretur; hic autem neque susceptum officium deserere, nec illud in aliâ ecclesiâ exercere posset, neque demùm plures ordinarentur ministri, quam ecclesiarum usus ac necessitas postularet. Sed, cum sequenti temporibus beneficia ecclesiastica, quæ simplicia vocant, erecta fuerint, quorum rectores residentie onere non tenentur, cum à duntaxat, si verè loquamur, Ecclesie servitio cum perseverandi obligatione nunc ascribantur, qui in metropolitanis, cathedralibus et collegiatis ecclesiis, canonicatus atque præbendas, aliisque perpetua beneficia residentia-

lia obtinent, vel ecclesiis parochialibus aliisque beneficiis curatis prædicantur, præterea, eia post concilium Chalcedonense, et ante concilium Tridentinum, admissa fuerint clericorum patrimonia pro sufficienti ordinationis titulo, atque intra id ipsum temporis curriculum sacrificiorum numerus, et communionum ac confessionum frequentia magnoperè excreverint, quæ omnia plures operarios atque ministros requirunt, quis unquam fide bonâ contendere valeat, non modò nullam ordinationem haberi sine ordinati ascriptione ad alicujus ecclesie servitium, sed etiam hujusmodi servitium ab eo deserere non posse, quin poenas à Chalcedonensi concilio aliisque antiquis canonibus statutas incurrat?

IX. Difficultatem hanc rectè animadvertent ac diligenter examinârunt duo celebres secretarii congregationis concilii, Carolus de Vecchis, et Prosper Fagnanus: qui in quibusdam suffragiis suis, magno studio hâc super re elaboratis, videntes ex unâ parte concilium Tridentinum quodammodò innovatam voluisse Chalcedonensis synodi legem, quod indicant illa verba: *Vestigis sexti canonis concilii Chalcedonensis inherendo*; ex alterâ verò parte magnam differentiam intercedere inter circumstantias rerum quæ concilii Chalcedonensis ævo, quæque Tridentini concilii temporibus obtinebant; cum etiam ipsa Tridentina synodus in præcedenti sess. 21, cap. 2, de Reform., clericorum patrimonia certis in casibus, de quibus infra dicemus, pro sufficienti titulo ad sacram ordinationem haberi permiserit, lateri coacti sunt præscriptam quidem fuisse à Tridentino concilio ascriptionem omnium ordinandorum ad alicujus ecclesie servitium, desumpto exemplo ab antiquorum canonum statutis; sed hanc ascriptionem diversam omninò esse ab illâ quam antiqui canones, et præcipuè sextus concilii Chalcedonensis, faciendam præscriperant.

X. Quòd si quaeratur quænam igitur episcopo in synodalibus constitutionibus sequenda sit regula ad excludendum nimis magnum ecclesiasticorum secularium numerum, ad faciendum idoneorum clericorum delectum, ad obediendum concilii Tridentini decreto de omnibus clericis certæ alicujus ecclesie servitio ascribendis; hujusmodi autem ascriptionis quæ ratio adhiberi, qui usus institui possit; an denique sperare liceat episcopi studio in hâc re ad normam sacrorum canonum dirigenda, felicem exitum habitura, nec ipsi potius novatoris nomen acquisitura esse, in promptu erit responsio, ex immutata rerum et temporum conditione, præclusam non esse viam prudenti episcopo, quinimò synodalibus decretis, aliisque opportunis legibus et statutis, superfluum atque inutilem turbam ad ordinationem submovere valeat, nullam novitatis notam incurrendo, sed tum indicatis superius remediis, discretâ quâdam ratione, utendo, tum aliteriam, quæ ex sacris Ecclesie canonibus et apostolicis Constitutionibus desumi possunt.

XI. Cum enim ex supra dictis remediis primum sit illud quod episcopales scholæ et seminaria clericalia suppeditant, et hæc quidem, si non in omnibus, at quæ certè in plerisque diocesis reperiantur; complures sunt synodales constitutiones, quibus præscribitur, pluresque sint dioceses, in quibus pro lege observatur ut sacri ordines nemini conferantur, qui vel multos annos, vel saltem definitum aliquod temporis spatium in seminario non transegerit; ex quo sanè duplex utilitas consequitur, nimirum ut et ordinandorum numerus minuat, et idonei tantummodò in clerum ascendantur, qui vocationis suæ indicia minimè dubia præbuerint. Videantur constitutiones synodales S. Francisci Salesii à præsule de Alex illius successore coordinate et auctæ. Videatur etiam concilium Romanum sub Benedicto XIII, habitum anno 1725, ubi, innovato canone duodecimo concilii Taronensis, anno 815 celebrati, ita statutum, tit. 50, cap. 2: *Omnes ad sacros ordines promovendas, per sex saltem menses continuos ante ordinationem, in seminaris respectivè, vel episcopis apud episcopos omninò, sacro hæc*

etiam approbante concilio, commorari debere decernimus; alius nunc pro tunc ab ordinibus suscipiendis reiectos esse sciunt, nec cum eis, nisi prudenti episcoporum arbitrio, dispensandum. Quibus consensu sunt alix complures ecclesiasticæ leges à predicto canonico Joanne de Joanne in unum collectæ in citatâ Historiâ seminar. cleric., cap. 6, num 45 et seq. In istâ itaque diœcesibus, in quibus seminarium adest, et lex ista jamprius inducta dignoscitur, ut in duntaxat ad ordines admittantur, qui certo temporis spatio intra seminarî septia laudabiliter permanserint, satis erit episcopi hujusmodi legis observantiam constantè diligentèrque tueri.

XII. Omnis igitur difficultas hæc in re ad eas diœceses redigitur, in quibus aut seminaria sunt, sed prædicta lex et consuetudo locum non habet, aut in quibus seminarium vel nimis angustum est, vel omnino non adest. Quod itaque ad priores illas diœceses attinet, oportet episcopum suavis modis suam mentem ac desiderium univoce declarare, simulque rationes ostendere ob quas recta disciplina ratio postulat neminem ad sacros ordines promoveri, qui in seminarî episcopali assidue vel aliquot saltem annorum aut mensium numero commoratus non fuerit. Et quoniam ordinandi hanc excusationem afferre solent, quod ipsi quidem episcopi voluntati libenter obsecrati essent, sed ob paupertatem nequeunt alimenta seminarî persolvere, in promptu erit vicissim repone prætersam hanc paupertatem subsistere non posse, nisi patrimonium fictum aut insufficientis sit beneficium, quod pro ordinationis titulo assignatum fuit; alioquin ex illius fructibus atque redditibus, vel saltem modicâ ipsis accessione factâ, alimenta prædicta persolvi possent. Sed, quoniam experientia docet quamlibet laudabilem consuetudinem ac disciplinam, non nisi paulatim et per gradus introduci posse; et quia præterea, ut supra diximus, alix quædam diœceses sunt, in quibus, licet episcopi forsitan pro seminarî erectione, aut ampliacione plurimum allaberaverint, vel nullum, vel minus capax ad id, seminarium adest, hoc unum restat in hujusmodi casibus adhibendum remedium, ut aliqua in civitate ac respectivè in diœcesi designetur ecclesia sive oratorium quò omnibus saltem diebus dominicis convenire teneantur omnes et singuli qui in clerum ascribi, aut ad minores majoresque ordines promoveri cupiunt, ibique duobus ad minus in singulos menses vicibus, sacramentali confessione præmissâ, sacram Eucharistiam sumere debeant; hujusmodi autem conventum sive congregationem moderatores et directores constituantur idonei et probi sacerdotes, seculares aut regulares, pauciores aut plures, prout episcopo magis expediens visum fuerit, qui et pro recto rerum ordine invigilent, et unicujusque agendi rationem scrutentur, quæ ad congregatos sermonem habeant non tam concionando quam instructionis et catechismi ritu, us demonstrando quibus doctus atque virtutibus instructos esse oporteat illos qui ad sanctuarii ministeria dignè accedere cupiunt; quænam sint vere ecclesiasticæ vocacionis indicia; quæ ratio vite tum ex ipso clericali professionis debito, tum ad proximorum edificationem servanda ipsis erit, postquam in clerum allecti, vel ad maiores aut majores ordines promoti fuerint. Huic providentiæ, oportunos legibus constabitate, si dignus addatur cura ut omnia exactè studiosque implantur, quod facile obtineri poterit, si ab ordinibus arceantur illi qui in statutorum legum observantia deficere comperit fuerint; neque negligentie, quantum in ipso fuerit, neque novitatis nomine prudens episcopus à malevolis argui poterit.

XIII. Sequitur ut vitæam de altero ex remediis superius indicatis, nimirum de ordinandis omnibus certè alicuius ecclesiæ servitio ascribendis; quod quidem, nonnullorum iudicio, propter immutatas rerum et temporum rationes, aut omnino jam fieri non posse, aut nullus fructus et utilitas nunc fore videatur. Verùm qui sic existimant nullam idoneam cau-

sam afferre poterunt cur ab ordinationibus clericorum excludi debeat erudem ascripto ad ecclesiarum servitium. Hæc enim, ut supra dictum est, à sacro concilio Tridentino præseribitur. Hæc ipsa superiùs à duobus suavis pontificibus Innocentio XIII et Benedicto XIII in ejusdem Tridentini decreti executionem faciendâ statuitur et maulcatur, tam scilicet quoad illos qui clericali tonsurâ et minoribus ordinibus initiatur, quàm quoad illos qui ad majores ordines provehantur; hoc insuper adjecto, ut, si omnia fuerint in ordinationibus, sive prædecessoribus episcopis, sive ab ipsis tunc existentibus presulibus, antea peractis, omisso i-thæc per novam ac generalem clericorum omnium ascriptionem ad ecclesiarum ministeria suppleatur. Quòd si, præstantibus temporibus, ascriptio hujusmodi non eos omnes effectus operetur ac illa quæ à concilio Chalcedonensi, aliisque antiquis canonibus prescripta fuit, non tamen omni utilitate destituta censeri debet, et maxime si parochialis fuerit ecclesia, cui ordinatus ascribitur; atque huic, quemadmodum par est, injungatur ut susceptum ordinem in eâ exerceat, ut ecclesiasticis functionibus in eadem celebrandis inserviendo assistat, ut in christiana catechesi exponendâ parochie suppetias ferat, ut eidem sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ad infirmos deferenti subserviat; collationes de sacris ritibus et de casibus conscientiarum, cum ipso parochio habendas, frequentet; neque verò in clerum admittantur, aut ad superiores ordines aliqui promoventur, nisi qui hujusmodi servitium diligenter à se præstantum fuisse ecclesiis quibus ascripti fuerint, authenticis testimonio et monumentis docuerint. Quia verò lex ista ad continendos quidem in officio inferiores clericos et ministros qui ad sacerdotium aspirant, satis valida et efficacæ esse poterit; sed parum vim minimè habebit quoad presbyteros jam ordinatos, qui posteriores sibi gradus ab episcopo conferendos non esse sciunt; huic tamen alia opportuna media non deerunt, quibus sacerdotes etiam adducere valeat ut debitum servitium præstent ecclesiis quibus eos in ordinatione ascripsit, seu alius quarum ministeris, sic exigente diœcesis necessitate, eosdem forsau addixerit. In occurrentibus enim beneficiorum ecclesiasticorum collationibus, aliorumque officiorum et administrationum provisionibus atque deputacionibus, facile ipsi erit sacerdotes sibi obtemperantes, ac sedulam ecclesiasticis muneribus operam navantes, mobedientibus ac desideriosis præferre, ac debito honore remunerari, nec ullam unquam rationem habere illorum qui sibi metipsis Ecclesiæque inutiles, satis sibi occupationis esse putant, si quotidie missarum sacra faciant, in quo idcirco assiduos et diligentes se præstant, ut quotidianam elemosynæ spem non amittant.

XIV. Et quidem his omnibus, quæ lactenus dicta sunt, nihil impedimenti afferre potest aut introducta disciplina beneficiorum simplicium, aut recepta consuetudo ordinandi clericos ad titulum patrimonii. Numquid enim beneficium simplex aut patrimonium exemptionem alicui tribuere potest, ut seminarium ingredi non teneatur, aut peculiaris ecclesiæ ministeris ascribi, eique inservire nequeat? Porro ordinationes ad titulum patrimonii quorum suam repetunt à concilio Lateranensi III, quod anno Bononi 1179 sub Alexandro III pontifice celebratum fuit; ex quo nimirum desumptum est cap. *Episcopus*, de Præbendis, ut rectè observat Thomassinus de vet. et nov. Eccles. Discipl., part. 2, lib. 1, cap. 9, num. 2. Addit vero Van Espen, Jur. Eccles. univers. part. 2, tit. 9, cap. 6, num. 11: *Negari nequit, titulum patrimonii à seculo accino tertio passim invaluisse, atque titulum ordinationis non amplius acceptum fuisse pro ecclesiâ cui ordinandis ascriberetur eum in finem ut ibidem stabiliter functiones ordinî proprias obiret; sed pro proveniunt, è quibus ipse ordinandus honestè vivere possit.* Disputatum quidem fuit in concilio Tridentino, et acriter controversum, abolendus an retinendus esset usus ordinandi clericos ad titulum patrimonii aut pensionis

ecclesiasticæ, eum aliqui jam tunc animo prospicere se dicerent, si hujusmodi consuetudo retineretur, apertum aditum relictum ut ordinationum numerus in immensum forsân exeresceret. Sed, aliis prudenter considerantibus quòd, si unicus beneficii titulus ad ordinationem reliquus foret, cum plures essent diœceses ecclesiasticæ beneficiis parum feraces, aliœque ipsi penè destitutæ, futurum faciliè esset ut diœcesant sufficientem ministrorum numerum spiritualibus eorum usibus non haberent; in hoc demum consilium à Patribus prudenter eventum fuit, ut titulum patrimonii sive pensionis nequaquam excluderent, sed ad iudicandum staturerent pro iis duntaxat *quos episcopus iudicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate ecclesiarum suarum*, ut legitur in cap. 2, sess. 21, de Reform., et laus narratur à cardinali Pallavicino in Historiâ ejusdem concilii, lib. 17, cap. 9.

XV. Hujus itaque decreti verbis, simulque intentioni sacri concilii inhærendo, dicendum est hodierno etiam tempore verum ordinationis titulum cum esse quem ecclesiastica beneficia suppediant, nec, nisi per viam dispensationis, patrimonium aut pensionem pro titulo ordinationis admitti; quod aperte docet Fagnanus in cit. cap. *Episcopus*, num. 24, de Præbendis, ubi testatur talem etiam esse sensum sacre congregationis ejusdem concilii interpretis: *Hodiè solum beneficium est titulus legitimus ad sacros ordines, patrimonium vero nominis dispensative; quemadmodum aliàs etiam declaravit sacra congregatio ejusdem concilii interpretis*. Quæ cum ita sint, improvidus quidem novator ille episcopus foret, qui patrimonii aut pensionis titulum in synodalibus constitutionibus suis prorsus de medio tolleret: at verò sapiens executor mentis prædicti concilii dicendus erit ille qui, diligenter perpendens quot sint per diœcesim beneficia de quibus ipse disponere valeat, et quo sacrorum ministrorum numero diœcesis ipsa indigeat, ut in parochialibus aliisque ecclesiis divinus cultus et sacramentorum administratio rectè gerantur, ut monialibus confessariis, hospitalibus, et locis piis rectoribus et curatores non desint, hinc regulam atque mensuram capiat juxta quam, ad supplendum beneficiorum defectum, ordinationes alias ad titulum patrimonii, alias autem ad titulum pensionis ecclesiasticæ admittat et peragat. Ita enim intelligenda esse necessitas illa ut commoditas ecclesiarum quam Tridentina synodus præ oculis haberi jubet. Ad quam tamen rectè præterea referri poterunt occurrentes identidem casus piorum quorundam virorum, quos generis nobilitas aut sacramentum disciplinarum scientiam commendat, quique ecclesiastici beneficii obtinendi copiam non habentes, in clerum se admitti, et ad sacros ordines promoveri postulant ad titulum patrimonii aut pensionis ecclesiasticæ: siquidem negari non potest per hujusmodi viros non parum splendoris et utilitatis in Ecclesiam redundare. Sic se gerendo, atque his conformes leges et constitutiones synodales edendo, tum obloquendum censuras spernere, immeritumque novatoris nomen, sibi forsân applicitum, nequaquam formidare debet episcopus; tum etiam id obtinebit, ut ecclesiasticorum suorum numerus intra justos fines consistat. Ad quem effectum præterea haud parùm contulerit, si accuratam instituit inquisitionem super realitate et substantiâ patrimonii, ad ejus titulum singuli quique ordinari se postulant: innumere sunt enim fraudes quæ in professionibus et assignationibus hujusmodi patrimonialium censuum atque reddituum committi possunt, quibus ut obviâri iret Apostolica Sedes, opportuna remedia suppediata ac præscribere non omisit, quæ aliàs à nobis demonstrata fuerunt, in nostrâ institutione 26 Latine editionis.

XVI. At non his tantum de quibus jam satis actum, sed aliis etiam canonicis cautelis provideri posse indicavimus, ne clericorum numerus plus æquo augeatur, neve admittantur in clerum, nisi qui et merito et requisitis qualitatibus præditi, et divinâ vocatione,

quantum homini fas est de interioribus judicare, ad ecclesiastica ministeria appellati esse dignoscantur. Earum prima et potior est episcopi vigilantia in eorum vitam et mores qui ad clericalem statum ut ad superiores ordinum gradus aspirant: cum certum sit episcopum posse ac debere ab ingressu ad ordines, et ab ascensu ad uno ad alium ordinem repellere eum quem noverit aliquis criminis reum esse, licet illius crimen neque publicum sit, neque per vulgatum; de quo infra à nobis in hoc ipso opere agendum erit. Altera non inutilis cautela ea est, quæ ex rectè instituto ordinandum examine desumi potest; si nempe, non in speciem, et ceremoniæ ejusdem veluti ritu, interrogentur tantummodo, ut alicubi usitatum est, super materiâ et formâ ordinis suscipiendi, sed ita examinentur ut planè diagnosi valeat an ejusmodi scientiæ verè præditi sint, sine quâ nemo sufficienter aptus Ecclesiæ Dei minister existere potest. De studiis autem ab eo excolendis qui inter ecclesiasticos ascribi, quique ab uno ad alium ordinem, et præcipuè ad sacerdotium ascendere cupit, in eorum examine habendo super clericorum in hujusmodi studiis profectu, à nobis similiter actum est in institut. 42 Latine editionis, ad quam lectorem remittimus, ne ea quæ ibi jam dicta sunt iteremus. Tertio, ad eundem effectum magnoperè conducti laudabiles illa consuetudo, ut qui ad majores saltem ordines promovendi sunt, per denos dies antequam singulos hujusmodi ordines suscipiant in alicujus pie domus solitudinem secedant, ubi orationi, lectioni aliisque piis exercitiis instantes, opportuni præterea virorum idoneorum montis et instructionibus imbuantur, et in ecclesiasticæ vite ratione dirigantur. Porro inasimilabilis est fructus qui ex hujusmodi spiritualibus exercitiis percipiunt, si rectè instituta et præacta fuerint. Itaque summus pontifex Alexander VII, in suâ constitutione 126, eadem præscriptis omnibus qui Romæ et in sex episcopatibus suburbicariis ad sacros ordines promovendi essent: idque deinceps ad alias omnes diœceses extensum fuit per sequentium pontificum, Innocentii XI et Clementis XI, decreta, quæ videre licet in opere cui titulus: *Iconographia, seu Delinea-tio vite et officii episcopi*, quod prius quidam ecclesiasticus vir Italicè idiomaticè editi Romæ anno 1749, pag. 73. Alia verò de iisdem spiritualibus exercitiis ante sacrorum ordinum susceptionem peragendis, deque eorum utilitate, à nobismetipsis collecta, videri poterunt in nostrâ institut. 104. Quartum denique medium, et quidem ad intentum finem satis efficax, illud est, ut canonicæ leges de interstitiis inter nuntium et alterum ordinem servandis, prout in concilio Tridentino præscripta leguntur, cap. 41, 43 et 44, sess. 23, de Reform., quantum fieri poterit, diligenter executioni mandentur. Quamvis enim in citatis concilii capitibus episcopo tribuatur auctoritas dispensandi super eorumdem interstitiorum observantiâ, hujus tamen auctoritatis usus, non quidem ex mero arbitrio dirigendus est, sed habiti duntaxat ratione necessitatis aut utilitatis Ecclesiæ: quemadmodum ab eodem concilio expresse indicatur sequentibus verbis: *Nisi necessitas aut Ecclesiæ utilitas, iudicio episcopi, aliud exposcat*: quâ de re à nobis etiam est actum in nostrâ institut. 58. Has omnes agendi regulas si episcopus sibi aliisque sequendas proponat, earumque observantiæ, ut par est, diligenter insistat, id sanè perficit, ut neque diœcesis superfluo inutilium et immerentium clericorum numero prægravetur, nec ipse novatoris nomine, nisi per summam temeritatem, atque calumniam, traduci possit; cum potius restauratæ atque assertæ canonicæ disciplinæ laudem promoveatur.

XVII. Summus pontifex Innocentius III, in suâ decretali quæ incipit *A multis*, de *Ætat. et Qualit.*, ita scriptum reliquit: *Erubescant inquit, et intelligent iudicio Spiritus sancti eos qui in sacris ordinibus presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi, si castè non vivunt, excludendos ab omni eorumdem graduum dignitate*; et paulò post: *Nemo ad sacrum ordinem per-*

visitatur accedere, nisi aut virgo, aut probate castitas existat. His conceit sacrum concilium Tridentinum, cap. 15, sess. 25, ubi ita legitur: *Subdiaconi et diaconi ordinentur habentes bonum testimonium, et in minoribus ordinibus jam probati, etc., qui sperent, Deo auctore, se continere posse.* Episcopus autem, dum sacerdotem ordinat, ita loquitur ex præscripto Pontificalis Romani: *Ut celestis sapientia, probi mores et diuturna justitiæ observatio ad illos electos commendat.*

Auctores sanè multi, qui de rebus ecclesiasticis accuratè scripserunt, hanc putant canonicè disciplinam legem usque ad Ecclesiæ seculum XI inviolabiliter servatam fuisse, ut qui post Baptismum conscientiam suam lethali aliquo crimine, ac præsertim incontinentiâ peccato maculassent, ab omni spe ingrediendi in clericalem ordinem perpetuò exclusi manerent; vertente autem seculo XI, ex humanæ fragilitatis consideratione factum esse ut nova succederet disciplina, per quam hujusmodi criminibus antea inquinati, ab ordinibus nequaquam excluderentur, dummodo occulta essent eorum delicta, atque ipsi verè poenitentes de illis essent: idque deducunt ex can. *Fraternitatis*, dist. 34, ut latè videre est apud Habert, in Theol. dogmat. et moral. tom. 7, lib. 5, de Sacram. Ordinis, cap. 3, § *Ab XI igitur seculo.* Non ita pridem in unâ ex præcipuis Italiæ urbibus exorta est controversia, utrum si qui præva consuetudine peccandi contra castitatem eò usque irretitus fuit, sed actu dolens de admissis, ad Sacramentum Confessionis cum requisitis dispositionibus accedit, si animum suum confessario declarat suscipiendi quamprimum ordines sacros, absolute non donari valeat, an potius debeat confessarius illam suspendere, et in aliud tempus differre, donec hujusmodi poenitentis indubia dederit experimenta sinceri, quod se habere dicit, propositi non peccandi de cætero. Quâ in re, alii quidem existimant necessarium omninò esse experimentum vel diuturnius, vel brevius, prout poenitentis status requirere videbitur; et in hanc sententiam allegata fuit auctoritas Natalis Alexandri, qui in suâ Theol. dogmat. et moral., lib. 2, de Sacram. Ordinis, cap. 5, num. 14, regul. 19, ita scribit: *Nemo est ad sacros ordines promovendus, nisi qui vel innocenter fuerit, vel occultas prioris vitæ maculas diuturnâ poenitentia diluerit.* Cui addendus Habert, loc. cit., et Juenn. de Sacramentis, dissert. 8, quæst. 7, cap. 2. Prodit hic Romæ liber inscriptus *Istruzione per i novelli confessori*, cujus auctor satis peritus, et in administratione Sacramenti Poenitentiae apprime versatus, part. 2, art. 3, docet primum retrahendum pœnitentis esse ab ascensu ad ordines sacros eum qui sincerè non credit se posse in illo statu castitatem observare ob pravum lascivie habitum; quo se implicatum bene novit; si autem proposito suscipiendi ordines consilio persistat, absolutionem ei denegandam esse: deinde verò addit quòd si ordinandus sincerè atque ex animo credit se castè vivere posse, et malos habitus exuere, proponens ea omnia præstare atque adimplere quæ suo ac discreti confessarii iudicio ad emendationem vite necessaria et opportuna reputantur, hic sanè promoveri licitè potest, nec confessarius hoc ipsi interdicere valet: cum et ad Poenitentia Sacramentum suscipiendum satis dispositus censi debeat, et consequenter etiam ad Ordinem sacrum, ad quem dignè suscipiendum nonnisi status gratia requiritur. Sacerdos quidam, nomine Alphonsus de Ligorio, in Medullâ theologiæ moralis, quæstionem hanc examinavit lib. 6, tract. 1, de Sacramentis in genere, cap. 3, fusiùs autem in peculiari dissertatione quam postmodum, anno 1751, seorsim publicavit: in qua hoc denique concludit, quòd, quamvis clericus recidivus et consuetudinarius, qui ad sacros ordines promoveri intendit, sinceram suam conversionem sine fraude professus, capax esse possit recipiendi sacramentalem absolutionem; in eo tamen statu non est ut ad sacros ordines suscipiendos licitè accedere valeat, nisi consentiat prævium aliquod experimentum præ-

bere de propositi sui constantiâ, et de effectu diligentiarum, quas ad pravum habitum eradicandum habere consuit. Quòd si in susceptâ deliberatione permancat ad sacram ordinationem rectâ convolandi, hoc ipso asserti eundem sacramentali etiam absolute indignum se reddere, dum Ecclesiæ leges in re gravi offendens, ad eam recipiendam dispositus minimè haberi potest. In quo tamen excipit casum quo Deus optimus maximus extraordinariarum fortè compunctionis gratiam poenitenti concedere dignaretur, deque eâ validè confessario suspenderet conjecturæ: tunc enim et poenitentem absolvendum esse censet, et eundem, prætermissis quocumque alio experimento ad ordines suscipiendos accedere posse. Interim tamen prudens auctor, in fine dissertationis, confessario suadere non omittit ut poenitentem, quantumvis ita compunctum, inducere studeat ad aliquam temporis moram interponendam, antequàm ad sacrum Ordinem ascendat, quo valeat hoc medio tempore de illius poenitentia efficaciâ et firmitate certius iudicari: *Advertendum quòd confessarius toto conatu curare debet persuasum reddere hujusmodi initiandum, quamvis extraordinariarè, ut supra, compunctum, ut differat ordines suscipere quoadusque probatione alicujus notabilis moræ magis purgatum se præbeat à sceleribus patris. Imo addo consultius esse et congruentius ut adhuc taliter contrito, et quamvis ex compunctione habitâ sufficienter disposito, non solum ad absolutionem, sed etiam ad ordinem assumendum, absolute differatur, ipso quoque non consentiente, si veli statim ordinari, ut temporis experimento firmius probeatur: damnum tamen, excipio, ipse ex hâc dilatione ordinationis non sit subiturus noxam, sive proximum periculum infamiae; nam in hoc casu censerem cum Lacroix, non posse confessarium poenitenti disposito beneficium absolutionis differre, quia tunc ille ex confessione peccatâ habet jus non tantum ad absolutionem, sed etiam statim obtinendam.*

XVIII. Porro, absolutionem sacramentalem aliis quidem concedendam, aliis verò denegandam, aliis denique differendam esse, ex ipso Rituali Romano habetur, in quo, ad tit. de Sacramento Poenitentia, lex ista confessario præscribitur: *Videat autem diligenter sacerdos quando et quibus conferenda, vel neganda, vel differenda sit absolutio.* Omnesque graves theologii in eo consentiunt, ut non cuilibet poenitenti concedenda sit absolutio, sed his deneganda, qui vel poenitentiam minimè profiterentur, vel fictæ poenitentia indicia præ se ferunt; his autem differenda sit, quorum poenitentia incerta et suspecta merito habetur: quod etiam fieri præscribitur Instructionis confessarii propositæ tum à S. Carolo Borromeo, tum à S. Francisco Silesio, qui regulas omnes pro rectâ absolutionis dispensatione à S. Carolo traditas, in suis Constitutionibus synodalibus adoptavit, ut ex earum tit. 9, art. 5, num. 3, videre licet. Itaque, si incerta aut suspecta sit illius poenitentia quem constat habituali peccandi consuetudine irretitum fuisse, idque in animo habere ut post confessionem peccatam, primo quoque tempore, ad sacrum Ordinem suscipiendum progrediatur, sine ullâ dubitatione dicendum est hanc differendam esse absolutionem donec certiora præbeat conversionis suæ argumenta: nec enim aliter fidelis et prudens confessarius ega hujusmodi poenitentem se gerere debuisset, etiam remotâ illius cogitata ordinationis circumstantiâ. Casus igitur qui in controversiam adduci potest, is est, quo poenitens eò usque in peccatis habitatus, ad sacros ordines promoveri intendat, simulque talia contriti cordis indicia præ se ferat, ut confessarius illius conversionem sinceram meritò existimare valeat, atque confidere eum non ampliùs relapsurum esse in antiqua peccata, quorum consuetudine involutus fuit: in his enim circumstantiis queritur, an sicuti confessarius absolutionem illi statim conferret, si sacrum Ordinem susceperit non esset, ita possit ac debeat id ipsum facere, cum sciat, eundem in limine esse suscipiendi sacram ordinationem; an verò, propter reverentiam Ordini de-

bitam, et propter periculum, ne fortè in priora peccata post ordinationem relapsens, graviores et magis abominabiles divine Majestati offensas inferat, ali- quid amplius à penitente exigere debeat, quod extra casum proximæ illius ordinationis minimè exigere; illius nempe absolutionem differre, et nova ab eo pe- tere experimenta, quibus veram atque sinceram con- versionem suam magis magisque ostendat. Profectò negari nequit hujusmodi penitentis spirituales direc- torem ancipiti nimium curâ in hæc facti specie dis- trahendum fore: nullam verò suppetere generalem regulam, quæ in hujusmodi casibus indistinctè ab eo adhiberi valeat. Quare non aliud consilium eidem præberi posse censemus, quàm ut omnia personæ, rerum et casuum adjuncta diligenter inspiciat et ma- ture perpendat; meminerit etiam sibi non modò judi- cis, sed etiam medici partes impositas esse; medici autem officium esse eam curam ægroto adhibere, etque ipsi præscribere remedia, quæ credit illius salu- tati magis opportuna et proficua fore: quemadmodum scilicet ad rem nostram animadvertit cardinalis de Lugo, de Sacram. Penit., disput. 14, sect. 10, num. 167 et seq., præcipue verò num. 171. Deni- que divini luminis opem enixis precibus imploret, ut illius ductam sequens, neque se ipsum prodât, neque penitentem suam, cui aliquando absolutionis dilatio salubrior esse potest quàm properata ejusdem concessio, non exactis præteritis novis experimentis super illius conversionis firmitate. Quoniam verò ejusmodi casus facilis se offerre possunt in audiendis eorum confessionibus qui jam in domum exercitiis spiritalibus destinatum statuti temporibus se receperunt, ut sacris ordinibus in proximâ ordinatione initiarentur, at- que in his circumstantiis ad cæteras difficultates accedit infamia metus, quam penitens subeundam sibi fore asserit, si in eâ ordinatione non amplius promoveatur, tunc necesse erit (neque id sanè prudenti confessario admodum difficile esse poterit) hujusmodi ordinando ante oculos ponere, non modò æternam salutem quo- vis humano respectu potiore esse debere, verùm etiam nihil infamiae in eo esse, si quis dicat et fateatur velle se maturius cogitare de incendo ejusmodi vite instituto, quod graviora secum fert onera, quodque semel susceptum per omnem vitam necessario servand- um erit. Hæc de propositâ quaestione paucis disserenda judicavimus, quoniam et ab argumento hujus capituli minimè aliena erant, et id fuisse novimus subjectum celestis controversiæ, quæ elapsis annis in unâ ex principibus Italice urbibus agitata fuit.

CAPUT III.

Ab eadem voluntatis notâ nonnullæ vindicantur synodales constitutiones, Alatriæ videlicet, Ulyssiponenæ, Barcinonensæ, Herbipolensæ, et aliæ.

I. In civitate Alatriâ hic inoleverat detestandus ab- usus, ut in festo S. Sixti I. pape, præcipui civitatis pa- troni, viri et mulieres, ante ecclesie fores choreas du- cerent, in compositione agerent saltus, aliosque hodie corporis gestulationes, quæ potius Bacchi orgiis quàm Christi martyris solemnitati conveniebant. Pro- vidus episcopus has ethnice certè superstitionis reli- quias edicto suo proscripsit. Contra episcopi edictum, consueto novitatis obtentu, reclamatum est ad sacram congregationem episcoporum et regularium. Marcellus Severolus, Romanæ curiæ advocatus, multis argumen- tis conatus est Alatriam consuetudinem sustentare, atque ab omni superstitionis maculâ purgare, inmixtus potissimum exemplo regis prophete Davidis, qui divino afflatus Spiritu ante Dei arcam saltavit: sed Severolus conatus infregit alter aequè doctus advocatus, Fatinel- lus de Fatinellis, qui pro episcopi edicto stetit. Etenim choreæ aliaque corporis jactationes, propter sibi in- sitam turpitudinem, quæ nullo religionis fuce obam- brari potest, per plures conciliorum canones jamdiu expresse fuerant, et, ne in celebritatibus sanctorum, ad

valvas præsertim ecclesiarum fierent, severe interditi- ctum. Africani Patres, ut legere est can. 60, in Cod. canonum Ecclesie Africane, tom. 1 Collectionis Har- duini, col. 898, legem imperialem postulandum statu- erunt ad compescenda tripudia quibus SS. martyrum natalitia profanabantur: *Quibus diebus, quod pudoris est dicere, solutiones acceleratissimas per vicos atque plateas exercent, ut vestronis honor et innumerabilem feminarum pudor, devotè venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientibus appetatur: ut etiam ipsius sanctæ religionis penè fugiatur accessus.* Idem consilium cepere Patres concilii Toletani III, anni 589, can. 25, relat. à Gratiano, dist. 3, de Consecrat., can. 2, ubi interponendum pariter decreverunt Reccaredi regis auctoritatem ut eandem pestem ex Hispaniâ elimina- rent: *Externanda est omnino irreligiosa consuetudo quæ vulgus per sanctorum solemnitates agere consuevit, ut populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus et turpidis virgileis canticis, non solum sibi nocentes, sed et religiosorum officia perturbantes. Hoc etenim ut ab omni Hispaniâ depellatur, sacerdotum et judicum à concilio sancto curæ committitur.* Equidem tolerare non potui Ecclesiam ut veris Christi sanctis ille videretur præstari turpis et obscenus cultus qui à paga- nis exhibebatur falsis nominibus: uti enim ad rem aiebat auctor sermon. 265, olim 215, de Tempore, n. 4, inter opera S. Augustini, tom. 3, part. 2, col. 457, in Append.: *Ita infelices et miseri homines qui balationes et saltationes ante ipsos basilicas sanctorum exercere nec metuant, nec erubescant, etiam christiani ad ecclesiam venerint, pagani de ecclesia revertentur, quia ista con- suetudo balandi de paganorum observatione remansit.* Neque porrò ad cohonestandas choreas quidquam prodesse exemplum Davidis jampridem ponderavit auctor operis de Penitentia, lib. 2, cap. 6, num. 42 et 43, quod Ambrosio adjudicandum, contra Petrum Soto et Rivetum, omnes eruditi consentiunt. Quoniam, ut ille ait, per mysticum David ante arcam saltationem unice Deus præmonstrare voluit Hebræis, quibus omnia in figurâ contingebant, ut unusquisque corpus attollat insipigum, nec humi pigra jacere membra, vel tardis sinat torpere vestigiis; et propterea cavendum sit, ne quis jactet nobis saltationis lubricæ histrionicos motus, et scenæ deframentis mandari; tom. 2 oper. S. Ambrosii, col. 426. Sanè lib. 2 Regum, cap. 6, ubi Davidis saltatio refertur, illud adjectur quod Michol, illius uxor, non magni fecit, imò despecto habuit il- lius agendi modum: *Michol, filia Saul, prospiciens per fenestram, vidit regem David in balientem atque saltan- tem coram Domino, et despectis eum in corde suo.* Cujus judicium certo quodam modo veluti rationale appro- bare videtur Testatus, in dictum cap. 6, quest. 19, et in lib. 1 Paralip., cap. 15, quest. 42, per hæc verba: *Quodammodo rationabiliter indignata est Michol redor- gues eum.* Et quidem Salianus, ad annum mundi 2990, num. 47 et 48, advertit mirum non esse si Testatus, natione Hispanus, in Davidis saltatione quendam ve- luti levitatem reprehenderit, eam eam parùm consen- taneam reputare debuisset gravitati quæ apud Hispanos adeò rigide servari solet: *Ex patriâ disciplinâ, quæ gravitatem habet à teneris antiquitatis plurimum commo- datam, et levitatem expectatur, ac merito respicit.* At, si rem penitus inspiciamus, neque verum est Davidis fa- ctum à Testato reprehendi, cum in propositione que- stionem sequentibus deinde verbis concludat, cit. quest. 19: *David tamen exarsit, eò quod egerit omnia ista ex affectu cordis; erat enim vir valde delecta, et neciens qualiter, Deo placeret, humillabat se coram eò quantum poterat, et faciebat hæc ex affectu.* Neque verò dici potest Hispanam gravitatem choreas hujusmodi omnino respuere, eam etiam nunc in solemnitate cor- poris Christi mos iste in Hispaniâ perseverare, ut in publicis supplicacionibus, dum sanctissimæ Euchari- stia circumfertur, non pauci procedant diversis vesti- bus induti, qui variis saltationum generibus animi le- titiam et devotè mentis obsequium erga augustiss-

nam mysterium ostendere gestant; Idque ab Hispanis episcopis et presulibus toleretur tam propter consuetudinis vetustatem, tum propter chorearum hujusmodi naturam et qualitatem, que non ea secum fert absurda ob que episcopus Alatrius illas de quibus hęc agimus proscribendas existimavit. Et quidem sacra congregatio episcoporum et regularium, omnibus ritè perpensis, episcopi constitutionem, spreto novitatis argumento quo impetebatur, approbavit; quemadmodum nos ipsi retulimus in nostro opere de Canonizatione sanctorum, lib. 4, part. 2, cap. 31, n. 34 in fin.

II. In synodo Ulyssiponensi vetitum fuerat tabernariis ne festis diebus res etiam ad victum necessarias venderent iis matutinis horis quibus in ecclesiis solemniter peragebantur officia. In constitutionibus synodalibus Barcinonensibus interdictum pariter fuit mercatoribus ne hisdem Deo dicatis diebus ullam exercerent negotiationem, omnesque sive mercatores, sive artifices jussi sunt hisdem diebus suas apothecas obscurare, nolique, aliquid emendi causâ, aditum in eas permittere. Utraque constitutio, quantum nihil de novo decerneret, sed Dei atque Ecclesie legem instauraret et inculcasset, nihilominus insimulata fuit novitatis, atque accerrimè impugnata, sed perperam; nam prima approbata fuit à sacrâ rotâ, decis. 1582, num. 8, coram Penâ, et decis. 55, coram Dunozett, et decis. 295, coram Ubaldo; altera verò confirmata à sacrâ congregatione concilii die 15 martii 1679, et die 27 martii 1685, sicuti legitur in Regestis, refertque Nicollus in Prax. canonicæ, tom. 1, lit. C, § 1, num. 44.

III. Fridericus Carolus, episcopus Bambergensis et Herbitopolis, cum anno 1740 collegiatam ecclesiam visitaret S. Joannis in Haugis civitatis Herbitopolensis, porripens capituli querimonias, nihilque metuens novatoris censuram, quam sibi prævidebat irrogandam, antiquam proscripsit consuetudinem, in eadem Ecclesiâ vigentem, quam referre atque à sui initio repetere neque inutile neque injucundum fore existimamus. Perspectum et exploratum est omnibus qui veteres Ecclesie annales vel leviter pertractarunt, jam à seculo VIII, auctore Crodogango, episcopo Metensi, efformata fuisse canonicorum collegia ad imaginem monachorum, à quibus canonici in hoc tantum differabant, quòd regulam quidem ipsi servarent à sacris canonibus atque Ecclesie Patribus clericis præscriptam, religiosa tamen vota non nuncuparent: hoc quippe unicum discrimen inter utroque intercessisse colligitur ex capitulari Aquis-granensi anni 789, cap. 71, tom. 1 Capitular. Balazii, col. 257, ubi ita cautum legitur: *Sinal et hoc rogare curatis, ut omnes ubicunque qui se voto monachice vite constrinxerunt, monachice et regulariter omnimodis secundum votum suum vivant, secundum quod scriptum est: « Vota vestra reddite Domino Deo vestro... » Similiter qui ad clericatum accedunt, quod nos nominamus canonicam vitam, volunt ut illi canonicè secundum suam regulam omnimodis vivant, et episcopus eorum regat sicut abbas monachorum.* Inde verò factum arbitratur ut more monachorum, quorum vivendi rationem, etsi voto soluti canonici in omnibus imitabantur, prorsus capitulis sive cathedralium, sive collegiatarum ecclesiarum insererentur, tyrociniis subirent sub carâ præpositi, à quo mortum disciplinâ imbuerentur, et sub magisterio scholastici, cujus munus erat juniores illos et novitios canonicos literis bonisque artibus informare; quemadmodum observat Antonius Mauthaci, lib. 2 de Nobil., cap. 59, pluresque exornat Thomassinus, de vet. et nov. eccles. Discipl., part. 1, lib. 3, cap. 8, num. 2 et seq., et cap. 79, num. 8. Tyrocini verò tempore multa ipsis subeunda erant incommoda, molestiæ haud leves toleranda, ut per dura et aspera quæque probati, ad reliquam vitam canonicè transigendam assuescerent: etenim, si jampridem Gregorius Magnus neminem sacris ordinibus initiari voluit,

nisi post probationem, teste Joanne Diacono in ejus Vita, lib. 2, num. 16, apud Mabillon. in Act. SS. Benedicti, sec. 1, pag. 408, multò magis probandi erant canonici qui ad exactam componerant vocem monachorum, de quibus scribit Petrus Blesensis, epist. 15: *Novitiorum claustralium mores, adhuc desideriorum carnalium humoribus grâta et turgent, non acceptantur in sacrificio Domini, nisi prius igne tribunalium torreatur; nec pileas priorum deponunt affectum, nisi per laborem et abstinentiam confringatur;* et ad rem nostram magis appositè Fractuosus episcopus, cap. 18 sue Regule, de novitio loquens, part. 2 Cod. regul. Holsteni, pag. 274, ait: *Noviterium sub regula introducatur, et anno integro à cunctis fratribus, ex industria, convictis comprobetur.*

IV. Postquam autem obsoleta est Crodogangi institutio, et canonici, abjectâ vitâ communi, ac regulari observantiâ, in suâ quisque domo, secularium more, vivere cœperunt, quod in Germania contigisse, florente seculo X auctor est Trithemius, in Chron. Hirsau-giens., anno 977, nonnulla pristinae disciplina remansere rudera, que adhuc hodiè visuntur tum in canonico scholastico, tum in anno residentia seu claustrali quem quorundam capitulorum Germanicæ canonici certâ anni die auspicari debent, atque in ecclesiâ servitio integrum transigere, priusquam in capitulum admittantur, sæpeque præbende fructus participant. Sed in eo etiam clarior veteris disciplina vestigium conspicitur, quod in aliis ejuſdem Germanicæ capitulis est in more positum, nimirum ut qui canonicatum adepti sunt, non statim post annum residentie, sicuti alibi fit, capitularibus annumerentur, sed meram expectativam habeant vocaturæ præbende canonice, idèque non appellentur absolutè canonici, sed *ideccllores*, seu *domicelli*, quasi non *domini*, sed *dominalli* sint, ut hæc ipsâ nomenclaturâ differant à veris canonicis, quos jam appellatos fuisse dominos testatur vetus monumentum apud Lucam Ducherium, tom. 3 Spicilegi, nove editionis pag. 561. Hi quippe canonici *domicellares* speciem quandam referunt juniorum clericorum, quos diximus in tyrociniis olim delectos, variisque exercitationibus probatos, ut deinde in canonicorum collegium cooptarentur. Equidem Patres concilii Moguntini anni 1549, de iis que ad mores pertinent, cap. 87, de domicellaris perinde ac de novitiis in probatione degentibus, in hunc modum loquuntur, tom. 9 Collectionis Harduini, col. 2134: *Hactenus in ecclesiis cathedralibus et collegiatis (saltem in eâ parte, quâ majores nostri non sine magna ratione juniores canonicos, quos domicellares vocant, non statim ut beneficia acceperint, ad capitula admitti, sed ad tempus sub jago prælatorum detineri voluerunt) satis negligenter adrigitum esse, non sine ecclesiarum pernicie, sentimus; diu hi, quibus ea cura incumbit, ad studia et mores domicellarum parum attendentes, si modo domicellares certam tempus in beneficii possessione cœgissent, aut pecuniam pro emancipatione constitutam numerassent, sine ampliori delectu quousque ad capitula admiserunt, etiam eos quos nec vite honestate, nec doctrinâ satis idoneos, aut ecclesiis utiles futuros norunt... Quorum indemitutem considerare volentes, prælatorum, capitulorum et aliorum quorum interest, conscientias duximus onerandas; hisque districtè præcipiendo injungimus ut in posterum, non secundum præteritam consuetudinem (quæ in hæc parte, ut ecclesiis perniciosa, irrationabilis, aut potius corruptela censenda est) quolibet, sed secundum conscientiam idoneos tantum et dignos ad capitula, præsertim metropolitanæ et cathedralia, admittant.*

V. Ejusmodi canonici domicellares reperiuntur in præfatâ ecclesiâ S. Joannis in Haugis; lique, cum essent in capitulum recipiendi, hoc quasi postremum sui tyrociniis subibant experimentum: ab hameris ad lumbos denudati transibant per medium agmen canonicorum capitularium, à quorum singulis virgâ, quam quisque manibus tenebat, cadebantur; eoque experimento peracto, veluti per aspera quæque pro-

hant, atque à tyrocinio subducti, capitularibus accensebantur. Hunc autem morem promanasse opinamur ex illo veteri instituto, à monachis ad canonico-derivato, novitium scilicet lacecendi injuriis, conviciis et probris, sicuti ab episcopo Fructuoso audivimus. Alia præterea potuit esse ejus consuetudinis origo. Antiquis Romanorum legibus, emancipatio liberorum è patriâ potestate fiebat *cum injuriis et alapis*, ut dicitur novell. 81, in præfat., et observant Antonius Perez, in Cod. tom. 2, lib. 8, tit. 49, num. 2; Vincentius Gravina, Orig. jur. lib. 2, num. 85; Heinecc., Instit. Justin. lib. 2, tit. 12, et Antiqui. Romanor. tom. 1, lib. 1, cap. 12, § 5 et 9; inter cæteros enim ejusdem ritus, quos describit Cajus, Inst. cap. 6, hic ultimus erat aliorumque complementum: emancipandus, post tertiam manumissionem, servorum more, *circumducebatur*, quasi ei libera daretur facultas abeundi quò vellet, et *colapho percutiebatur*, quò præstito, emancipatio censebatur omnibus numeris absoluta.

VI. Jam vero admissionem canonici domicellaris in capitulum speciem quandam fuisse emancipationis, per quam ille liberaretur à nexu scholæ et subtraheretur à jugo canonici scholastici, colligimus tum ex antiquis statutis ecclesiæ Ultrajectinæ, relatis ab Antonio Matthei, de Nobil. lib. 2, cap. 59, in quibus ita cavetur: *Si scholaris ad præbendam assumptus fuerit, vocem tamen in capitulo non habeat, donec vigesimum ætatis suæ annum attingerit, et per scholasticum nostrum decano et capitulo nostro emancipandus præsentatus ut idoneus fuerit; et rursus, de Officio scholastici: Ad ipsum pertinet scholares examinare tam in scientiâ quam in moribus et ætate; et, cum habiles reperti fuerint, decano et capitulo nostro emancipandos præsentare; tum ex vetusto diplomate, quod occurrit apud Schæten, lib. 11 Annal. Paderbon., ad ann. 1231, ubi circa finem hæc habentur: *Nullus canonorum de cætero emancipabitur, quin idem juret ne numerus canonorum excedat numerum præbendarum*. Quocirca improbabile non est, præfatum modum, cum in capitulum introducendi per convicia et verbera, ortum habuisse à veteri ritu emancipationis, quem postea abolevit Justinianus in leg. ultim. cod. de Emancip. liber.*

VII. Sed quidquid sit de illius consuetudinis origine, quam nobis duntaxat conjicere, certò tamen assequi non licuit, eam prudenter sane consilio extirpandam duxit laudatus Fridericus Carolus, episcopus Herbipolensis opportuno decreto, hisce verbis concepto: *Sicut quæ laudabiliter olim constituta, vel ab antiquo observata esse noscuntur, retinenda sunt in posterum; ita è contra, quæ honestati modestiæque ecclesiasticæ, vel bonis moribus adversantur, sacris inimica canonibus quantumvis vetusta, quantumvis vulgata, adeò vires non contrahunt ab antiquitate, quin tanquam abusus reformati debeant*. Enimvero, cum hodiè inter canonicos domicellares non soli adolescentuli, sicuti forsitan retroactis temporibus, sed viri numerentur ætate et prudentiâ plerumque maturi, et quandoque etiam episcopali characterè exornati, jure ac merito indecorum et turpe illi visum est, ut isti humeris denudatis sub ferularum ictibus in capitulum admitterentur. Obstiterè utique canonici novæ sanctioni, quâ querebantur antiquum everti capituli institutum, cujus initii non extabat memoria; sed frustra, quoniam nos, quibus jam tum universalis Ecclesiæ regimen obtigerat, considerantes, non posse vetustatis argumento abusus sustineri, qui recte rationi, decencie atque honestati adversantur, consilium episcopi summopere commendavimus, ejusque decretum confirmavimus.

VIII. Præterea, ut à proposito de canonicis argumento non discedamus, meritò hic recensendæ veniunt synodales quorundam episcoporum constitutiones, quibus decernitur ut canonici suarum cathedralium, aliarumque ecclesiarum collegatarum, dum choro intersunt, minimè putent se, meram ibi assistentiam præstanti, mueri suo satisfacere, sed ut re ipsâ cantent et psallant, suasque voces adjungant in-

ferioribus ministris horas canonicas aliasque præscriptas preces canentibus et recitantibus. Etenim non semel accidisse novimus ut hujusmodi constitutiones, tanquam novitate importantes, in hominum censuras incurrerent; cum contra commendari debuissent, quòd per eas tolleretur abusus contra leges inductus, ut canonici à cantu et psalmodiâ abstererent, et statuarum more in chori subselliis locati, divinas laudes ab aliis concelebrari audientes, ipsi silentium servarent. Sanè non ignoramus, in quorundam libris scriptum reperiri licitum esse canonicis choro præsentibus assistere et cantum omittere, quoties aut in præbendarum fundatione ab hujusmodi onere exempti fuerint, cum possit fundator etiam contra legis positivæ præscriptum aliquid in fundatione statuere, aut quoties iisdem canonicis à summo Pontifice concessum fuerit indultum exemptionis à cantu, firmâ remanente obligatione divinis officis in choro assistendi; cum enim Pontifex valeat omnimodam ipsi libertatem tribuere, nimirum eos etiam ab assistentiâ choro præstandâ eximere, multò magis potest, legitimâ aliquâ suadente causâ, eos à psallendi debito absolvere, et nihilominus ad frequentandum chorum astringere. Ita docent Suarez, de Relig. tom. 2, lib. 4, de Horis canonicis, cap. 12, num. 11; Azor., Instit. Moral., part. 1, lib. 10, cap. 11, quest. 6 et 7; Persicus, in tractat. de Horis canonicis, dub. 4, num. 12 et 15. Sed, quidquid sit de singularibus hujusmodi casibus, qui disputationis gratiâ ab auctoribus confecti potius quam reipsâ existentes dici possunt, negari profecto nequit quòd, cum chorus ad canendas psallendasque horas canonicas institutus fuerit, eique non solum inferiores ministri et cantores, sed ipsi quoque ecclesiarum canonici, ex eorum officio debito, assistere teneantur, hi etiam ad canendum et ad concinendum inferiorum ministrorum Deo psallentium vocibus, ex ipsâ eorumdem officii naturâ tenentur. Ideoque fatendum est, et rationi et justitiæ consonas esse constitutiones synodales, quæ id à canonicis præstari jubent, easque odioso novitatis nomine immerito traduci, cum potius laudandæ essent, utpote præjura corruptelarum germina excidentibus, quæ nimâ forsân prædecessorum indulgentiâ in agro dominico radices egerant. Auctoritates et canones conciliorum tam provincialium quam synodaliùm, quibus hæc sententia confirmatur, videri possunt apud Pontas, in verb. Canonicus, cas. 6; Genettum, Theol. moral. tom. 2, tract. 1, cap. 7, de Beneficiis, quest. 11; Natalem Alexandrum, Theol. moral., lib. 2, cap. 8, de Horis canonicis, tom. 2. Quæ autem hæc de re statuta fuerunt à S. Pio V in sua constitutione 53, Bullar. Roman. tom. 2, quæque satis aperte decreta leguntur in concilio Tridentini sess. 24, cap. 12, de Reform., ea per nos expensa fuerunt in nostrâ Instit. 107 Latinæ editionis, in quâ etiam complures adduximus resolutiones sacræ congregationis prædicti concilii Tridentini interpretis, eidem sententiæ constanter faventes, quas lector ibidem videre poterit, § 3, num. 16 et seq. Concordant epistola encyclica, quam ad episcopos Italiæ conscripsimus pontificatus nostri anno quinto, impressa in Bullario nostro, tom. 1, num. 103, in quâ de hoc etiam argumento aliqua innotuimus § 24, ac demum litteræ nostræ in formâ brevis die 19 januarii 1748 date ad cardinalem patriarcham Delphinum super concessione nonnullorum privilegiorum favore capituli et canonicorum ecclesiæ cathedralis Veronensis, quæ litteræ impressæ sunt in Supplemento ad calcem volume. 3 ejusdem Bullarii nostri, num. 4, pag. 385.

IX. Ex hæcenis dictis colliget episcopus non esse sibi metendum à novatoris calumniâ, cum constitutiones edit quæ necessarias agnoscat ad depravatos populi clericique mores reformandos, et sanctissimos Ecclesiæ canones reparandos, temporum injuriâ hominumque malitiâ labefactos: faciliè gippe ab improborum dictis se tuebatur decreto Tridentini, sess. 22, cap. 1, de Reform., ubi, postquam omnes

innovavit constitutiones, ad vitam et honestatem clericorum pertinentes, episcopus alloquens, ait: *Si qua verò ex his in desuetudinem abisse compereint, ea quamprimum in usum revocari et ab omnibus accuratè custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque, ne subditorum neglecta emendationis ipsi condignas, Deo vindice, pœnas persolvant.*

CAPUT IV.

Quœnam sit novitas in diœcesim non inducenda; et primo, ne veteris disciplina restituendæ studio contra recentiores leges aut consuetudines generaliter receptas, decreta fiant; ubi de clericorum habitu, et de eorum cohabitatione cum mulieribus consanguineis aut affinis.

I. Quemadmodum prudenter se gerit episcopus in id incumbens ut pristina disciplina, quam prefecavit abusus, in suâ diœcesi revirescat, ita imprudenter agit qui mores in eam inducere tentat aut nunquam receptos, aut ex rationali causâ postea obsoletos, præcipuè si res ejusmodi respiciant in quibus mutatio fieri potuit sine ullo Ecclesiæ dispendio, et purioris ethices jacturâ. Quoniam autem in hæc re, quæ à reum, temporum et locorum circumstantiis maximè pendet, impossibile est universalem regulam constituere, in omni eventu æquè ab omnibus atque ubique servandam, regulæ loco esse poterunt nonnulla que in hoc et sequenti capite proferemus exempla.

II. Episcopus restituendæ ecclesiasticæ disciplinæ studiosus, plurimas saluberrimas paraverat constitutiones, in suâ diœcesanâ synodo propediem promulgandas. Eas nobis, qui tunc temporis secretarium agebamus S. congregationis concilii, pro suâ erga nos humanitate amicè dedit examandas. Earum unam offendimus, in quâ prohibebatur clericis usus fibularum in calcæis, adjectâ in transgressores haud levi pœnâ; ejusque constitutionis ratio petebatur ex cap. Clerici, 15, de Vit. et Honest. clericor., ubi Innocentius III, inter cætera ornamenta clericis interdicta, fibulas etiam recenset, inquires: *Fibulas omninò non ferant.* At nos amico episcopo suasimus ut hanc constitutionem deleret; neque his temporibus aptari diximus laudatam Innocentii III decretalem, utpote quæ de fibulis loquitur diversis sanè ab illis que nunc communiter apud honestos viros sunt in usu fibulas enim ad merum olim pertinuisse luxum et vestium ornatum, testatur Ulpianus in leg. Argumento, 25, ff. de Auro et Argento legatis, inquires: *Fibulæ ornamenta magis quàm vestis sunt;* et prosequuntur Petrus Faber, lib. 1 Semest., cap. 16, et Chiffetius, in Anastasi Childerici cap. 16, et quidem mollia erant ornamenta, mulierum potius quàm virorum propria, quemadmodum in cit. leg. notavit Glossa, verb. *Ornamenta*, traditque Plinius, lib. 35, cap. 1, scribens: *Fibulas et alia mulieribus cultis;* quamvis reverà, eodem Plinio teste, non desessent viri qui mulierum more aureis et gemmatis fibulis suas vestes constringerent; quem etiam morem indicat illud Virgillii *Æneid.* 4:

Aurca purpuream subnectit fibula vestem.

Quia porrò mulieres, calcæorum loco, semper utebantur soleis, quas viri domi tantum gestabant, quod deducitur ex Gellio, lib. 13, cap. 21, eas pariter pretiosis fibulis revinciebant; quæque ad soles colligandas erant necessarie, ad merum luxum et pompam fuerunt posita etiam in calcæamentis adhibitæ. Ad luxum verò generis calcæamenta, pretiosis fibulis adornata, alludit concilium Carthaginense IV anni 398, cum, cap. 43, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 982, ait: *Clericus nec vestibus nec calcæamentis decorem querat;* eademque respexit concilium Matissonense anni 581, cum can. 5 edixit: *Nullus clericus sagum, aut vestimenta vel calcæamenta secularia, nisi quæ religionem decant, induere præsumat;* tom. 3 Collectionis Harduini, col. 452. De præfatis pariter fibulis, vinitati et pompæ unicè inservientibus locutum Innocentium III liquet ex contextu; ait quippe: *Fibulas omninò non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes.*

Fibulæ autem, quæ hodiè ad calcæos colligandas sunt in usu, nisi sint gemmis distinctæ, nullam præ se ferunt vanitatem, sed solius commoditatis causâ adhibentur etiam ab hominibus infimæ plebis et pauperim. Quocirca illas clericis interdiciere esset malè feriatorem hominum linguas ad dicitæria et seommatata incitare, absque ullo ecclesiasticæ disciplinæ profectu.

III. Similiter alius episcopus, et pietate et doctrinâ insignis, nobis etiam prædictum munus obeuntibus indicavit, inter synodales quæ edere parabat constitutiones unam se condidisse, quâ prohibebat ecclesiasticis secularibus lubugres vestes in consanguineorum et affinum obitu induere; siquidem animadvertat, tum cardinales, et Romanæ curiæ præsules in Urbe, tum episcopus extra Urbem, hæc ipsâ ratione se gerere: præterquam quòd regulares nullibi conspiciuntur quidquam in vestitu imitare, decedentibus licet eorum parentibus aut fratribus, nedum remotioribus consanguineis. Addebat illi sibi valdè consentaneam videri doctrinâ B. Pauli Apostoli, qui in Epistolâ ad Thessalonicenses, cap. 4, ita scribit: *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri, qui spem non habent.* Ad hæc nos quidem respondimus valdè optandum esse ut clerici hanc legem servarent, utpote quæ et ecclesiasticis regulis, et aliis synodalibus constitutionibus omninò conformis esset. Nam inter Tarraconensis ecclesiæ statuta unum adest anno 1358 editum, quod legitur tom. 1, lib. 5, in hæc verba conceptum: *Ne clericus in sacris ordinibus induat se de nigro, seu de vestibus lubugribus, per mortem alicujus, nisi fuerit pater aut mater, frater aut soror, aut dominus, quas etiam ultra duos menses portare non possit.* In concilio Tolitano, quod sub pontificatu Sixti IV celebratum fuit, can. 8, ita legitur: *Uteriusque lucluosas vestes induere clerici in sacris ordinibus constituti vel beneficiati non audeant.* Magis adhuc severa est lex à S. Carlo edita in concilio provinciali Mediolanensi V anni 1579, Mediolan., part. 4, pag. 268, quâ scilicet cuiuslibet part. 3 Actor. eccles. clericus, qui amictu clericali indutus incedit, districtè prohibetur ne in propinquorum, ne parentum quidem obitu, vestes lubugres more laicorum induat gestetque... sed piùm erga propinquos mortuos charitatis studium officinque præ se ferat omni aliâ ratione quæ cum clericatis ordinis decore dignitateque omninò conveniat. Et huic quidem per omnia concordant constitutiones aliarum synodorum, videlicet Amerinæ anni 1595, Placentinæ anni 1589, Florentinæ ejusdem anni. At nihilominus eidem episcopo insinuandum duximus, ut, antequàm hujusmodi constitutionem in synodo publicaret, quæ novitatis speciem in illius diœcesi procul dubio habitura erat, rem totam maturè perpenderet, videretque an sibi polliceri posset eandem reipsâ observatum iri, neque potius occasionem daturam esse clericorum recursibus, oblationibus et querelis, non sine periculo, ut laici quoque in partes accederent. Quibus ille in bonam partem acceptis, ac secum prudenter expensis, à decreti publicatione abstinendum existimavit.

IV. At multò magis cavendum est ne, obtenti renovandi pristinos Ecclesiæ canones, quidquam in synodo statuat, quod contrarium sit posterioribus legibus, quibus antiquæ disciplinæ rigor nonnullis in rebus expressè mitigatus dignoscitur. Exemplum esse potest in cohabitatione clericorum et mulierum, de quâ nos pluribus disseruimus in nostrâ Insit. 83. Ne Ecclesiæ ministrorum estimatio ulla fœdi criminis probabilis suspitione imminueretur, magna synodus Nicæna, can. 5, juxta versionem Dionysii Evagrii, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 325, ita sancivit: *Interdixit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licet subintroducatur habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quæ suspitionem effugiant.* Quænam porrò dicerentur mulieres subintroducæ, liugant crudè,

Putarunt aliqui cum Turriano, lib. 2 de dogmat. Character. Verbi Dei, pag. 95, eo nomine denotari uxores quibus clerici, principalem Ecclesie militiam ascriberentur, essent legitime coniuncti Erudere copulati: sed istorum opinio explosa fuit à Gothofredo, in not. ad Cod. Theodos., lib. 16, tit. de Episc., leg. 44, ubi ostendit Græcum vocabulum à Nicænis Patribus adhibitum, nequaquam conjugem, sed feminam significare omnino extraneam, nulloque parentelu vinculo clerico devinctam. Alii cum Christiano Lapo, in not. ad præfat. can., tom. 1, pag. 21 et seq., eâ voce designari opinantur agapetes. Erant autem agapetes Deo devota femine, quas Deo pariter sacrati viri, per quamdam spirituales adoptionis speciem, sibi in matres, sorores aut filias asciscébant, et pietatis fovendo studio aut certè prætextu, secum domi retinebant. Quia verò hujusmodi contubernium, easi fortasse plerumque flagitio careret, flagitii tamen periculo et suspitione nunquam profectò vacabat, semper fuit ab Ecclesiâ improbatum. In illud acriter invecus est Cyprianus, epist. 62, ad Pomponium episcopum. Patres Antiocheni scribentes ad Dionysium papam, apud Eusebium, lib. 7, cap. 50. Paulo Samosateno, synodali sententiâ è patriarchatu dejecto, maximo crimini dederunt quòd subintroductos haberet, suisque clericis permitteret mulieres: *Quid hæc referre attinet (aitant) subintroductos, ut Antiocheni vocant, mulieres tam ipsius quàm presbyterorum ejus ac diaconorum? in quibus non hoc solum, sed etiam alia insonabilia crimina, quarum convicius est, et quarum ipsas reos esse conticet, nihilominus tegit ac dissimulat, ut illos sibi obnoxios habent.* Ad eundem autem scopum propulsandi ab Ecclesiâ agapetarum pestem, ut eas vocat Hieronymus, epist. 22 ad Eustochium, collineasse Patres Nicænos, cum clericis vetuere ne subintroductos haberent mulieres, cum aliis sensis laudatis Lupus; quamvis reverè non statim voti compotes facti fuerint, siquidem eundem abusus vehementer postea inclamârunt Gregorius Nazianzenus, in carmine continente præcepta virginum, Hieronymus, cit. epist. 22, epist. 125 ad Rusticum monachum, et epist. 128 ad Gaudentium, Chrysostomus, teste Palladio in ejus Vita, aliique Patres.

V. Verbum, etsi nullus neget, mulieris subintroductæ vocæ, etiam agapetæ comprehendi, præter eas tamen quæcumque aliam feminam extraneam designari, evidentè demonstrârunt Gothofredus, cit. loc., et Ferdinandus Mendoza, de confirmando Concilio Eliberitano, lib. 2. Equidem Honorius et Theodorus Junior imperatores legem sanctionis canonici Nicæno accommodatam, non tantùm cum feminis, sed cum sororum nomine assumptis, sed cum quibuslibet extraneis consortium habere, clericis interdixero, exceptis matre, filia et sorore germanâ, in quibus æreum consanguinitatis vinculum omnem removet sævi criminis suspitionem: Eum, qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortis sororis appellationis non decet. Quicumque igitur, ejuſque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extranearum sibi mulierum interdicta consortis cognoscant; hæc tantum eis facultate concessa, ut matres, filias atque germanas, intra domorum suarum septa continent. In his casu nihil sævi criminis existimari sædus nature permittit, leg. 19, cod. de Episc. et Cleric. In eundem sensum Nicænam canonem exposcere quotquot illum renovârunt posteriora concilia. Carthaginense IV anni 398, cap. 46, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 982, ait: *Clericus cum extraneis mulieribus non habitat.* Arelatense II anni 452, can. 5, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 775: *Si quis clericus à gradu diaconatus in solatio suo mulierem, præter aviam, matrem, filiam, septem vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, à communionem alienus habeatur. Pari quoque et mulierem, si se separare noluerit, perire percellat.* Ilerdense anni 524, can. 15, tom. 2 ejusdem Collectionis, col. 1096: *Familiaritatem extranearum mulie-*

rum, licet ex toto sancti Patres antiquis monitionibus præceperint ecclesiasticis vitandam, id tamen non obis visum est, ut qui talia probabatur, si post primam et secundam communionem se emendare neglexerit, donec in viâ perseverat, officii sui dignitate privetur. Averdense anni 535, can. 16, tom. cit., col. 1185: *Episcopi, presbyteri atque diaconi ita sanctæ conscientie luce resplendant, ut effugiant probitate acium maleficorum obloquia... Fugiant his extranearum mulierum culpa libertas; et tantum cum avâ, matre, sorore vel nepte, si necessitas tulerit, habitent; de quibus nominibus, ut priorum canonum series continet, nefas est aliud quàm natura consistit suspicari.* Concilium Romanum, congregatum à Zacharia papâ anno 745, can. 2, tom. 3 ejusdem Collectionis, col. 1927: *Ut presbyteri vel diaconi subintroductos mulieres nullo modo secum audere habitare, nisi forsitan matrem suam aut proximitatem generis sibi habentes, que suspiciones effugiant, sicut in synodo Nicard confirmetur.* Concilium Moguntinum anni 815, can. 49, tom. 4 ejusdem Collectionis, col. 1016: *Omibus clericis feminas secum in domibus suis habere, ultra licentiam canonum, firmiter est contradictum.* Remense ejusdem anni 815, can. 22, ibid., col. 1020: *Ut à sacerdotibus omnis suspicio mulierum funditus eradicetur; cum quibus etiam nulla habitatio eis concedatur, præter illam que in Nicard synodo permittitur, id est, matrem aut sororem, vel eas tantum personas, à quibus omnes suspiciones effugiant.*

VI. At veniam quam Nicæni Patres clericis dederant cohabitandi cum matribus, filiis et germanis sororibus, nonnihil ampliavit concilium Carthaginense III anni 397, illam non solum ad feminas extendens, remotioribus sive consanguinitatis, sive affinitatis gradibus, isdem conjunctas, sed etiam ad eas quarum indigerent famulatu: ait quippe canone 17 relato dist. 81, can. 27, ut eam omnibus omnino clericis extraneæ femine non cohabitent, sed solum matres, avie et matertera, avia, sorores et filie fratrum aut sororum, et quotcumque ex familiaribus, domesticâ necessitate, etiam antequàm ordinarerentur, jam cum eis habitabant; vel si filii coram, jam ordinatis parentibus, uxores acceperint; aut servæ non habentibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit. Ex opposito concilium Forojuliense anni 791, cap. 4, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 858, ob turpe et nefarium quod perpetrari contigerat factum, præfatam licentiam revocavit, nec deinceps permittendum statuit ut clericus cum ulâ prorsus muliere, ne matre quidem exceptâ, cohabitaret, inquit: *Ut juxta Nicard venerandi definitionem concilii, nullus potius subintroductas mulieres secum in domo propriâ habere, vel privatè cum eis cohabitantes conversari; et, quæcumque de quibusdam infirmitatibus carentibus suspitione, Clementibus aliquo modo inde legatar indultum, nos tamen omnes omnino hæc necessarium vetare prosperitatis, eò quòd experimento didicerimus, illarum velamento, alias licentias ad eos aditum venienti, perditionis causam habuisse.* Forojuliensi consensere concilium Nannetense incerti anni, can. 5, tom. 6, part. 1 ejusdem Collectionis, col. 457: *Prohibendum et modis omnibus interminationem est ut nullus sacerdos eas personas feminarum, sicut et in canone insertum continetur, de quibus suspicio esse potest, in domo suâ habeat. Sed neque illas quas canones concedunt (quæ, instigante diabolo, etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pedisse quis illarum) scilicet matrem, amitam, sororem; Moguntinum anni 888, cap. 10, tom. 6, part. 1 ejusdem Collectionis, col. 406: *Ut clericis interdictor mulieres in domo suâ habere, omnimodis decernimus. Quamvis enim sacri canones quasdam personas feminarum sicut cum clericis in una domo habitare permittant, tamen, quod multum dolendum est, sæpè audivimus per illam concessionem plurima scelera esse commissa... Et idcirco constituit hæc sancta synodus ut nullus presbyter uliam feminam secum in domo propriâ permittat, quatenus oc-**

casu male suspitionis vel facti iniqui penitus auferatur; et concil. Metense ejusdem anni 888, cap. 5, cit. tom. 6, part. 1, col. 411: Sacerdotes... nequaquam in sua domo secum aliquam feminam habeant, nec matrem, nec sororem. Verum Innocentius III, scite perlegendus non esse facile præsumendum scelus, à cujus turpitudine natura ipsa quodammodo abhorret, neque rationi consentaneum reputans legem ferri ad præcauendam periculum quod rarissimum est, Nicenum canonem restituit, eaque feminas clericorum ædes incolere permisit, quas Niceni Patres nullâ aspersione obliquâ suspitione existimârunt: rescribens enim ad episcopum Pistoriensem, in cap. A nobis, 9, de Cohabitat. clericor. et mulier., ait: Cum clericis quoque non permittas confiterendas habitare, nisi fortè de illis personis existant, in quibus naturale factus nihil permittit sævi criminis suspicari.

VII. Hæc posteriori Innocentii III decretali nemo dubitaret contrariis synodorum sanctionibus modo allegatis derogatum fuisse, nisi constitutio Nannetensis inserta foret compilationi decretalium Gregorii IX, locumque haberet in cap. 1, de Cohabitat. cleric. et mulier., etsi falsò ibi ascribatur concilio V. aguntino, in quo etiam legitur, aliis tamen verbis renovata; sed, postquam in codice juris communis relata est, nemò revixisse, sed vim ac robur universalis legis videtur lapsus adeptus. Hæc ratiocinatione decepti aliquot episcopi, se juri communi instituisse putârunt, cum clericis veterè ne cum ullâ prostris feminâ, licet ætissimò sibi consanguinitatis nexu obstrictâ, cohæderent. Verùm aliter sensere peritissimi sacrorum canonum interpretes, quibus compertum cum sit jurum contrarietatem esse vitandam, nec facile in eadem canonum collectione admittendam, ita res visa est componenda: Decretalis, inquam, Innocentii III regulam constituit universalem communiter observandam, Decretum Nannetense ponit regulæ limitationem in specialibus quibusdam eventibus adhibendam. Itaque priori est iudicandum, cum unius diocesis clericis certa norma præscribitur, ad quam omnes se componere debent; posteriori insistendum, cum de hoc aut illo agitur, cujus mores sunt depravati, et cum quilibet prostris muliere consuetudo suspecta. Quamobrem, licet in diocesi contingat turpe incestus flagitium semel aut iterùm ab uno aut altero clericorum perpetrari, non ideo fas erit episcopo à communi regulâ recedere, et non sine populi admiratione ac scandalo, quasi omnes haberentur ejusdem enormis criminis aut rei aut suscepti, statim edicere ne ullus in posterum clericorum cum nepte, amitâ, sorore aut matre cohæderet: sed, si quemquam reperiat dubiæ famæ, cujus cum consanguineâ contubernium etiam apud probos et prudentes viros malè oleat, illi cui certè congruit regulæ limitatio separationem injungat, eâ tamen adhâbitâ circumspectione et cautela quam rerum circumstantiæ exposcant, ne delictum quod latet potest. Non propterea tamen constitutionem improbanus quâ episcopus omnem eam mulieribus cohæitationem clericis interdicit, nisi ipse prius, eorumdem qualitibus examinatis, illam pravâ suspitione vacare comperit: hoc quippe aliud non esset quàm sibi decernendum reservare nam hæc vel illa femina cadat in censuram, an potius in limitationem regulæ Nicenæ ab Innocentio III innaxate. Ita sanctum legimus à S. Carolo Borromeo in suo concilio provinciali Mediolanensi 1, in cujus part. 2, Actor eccl. Mediol. part. 1, pag. 19, habetur: Quoniam non solum vultum cavere, verum etiam omnem mali suspitionem fugere oportet, ne in cujusquam offensionem incurremus; in ædibus ac canonicorum alicujus clericorum domicilium et usui adificatis, aut aliis in quibus ipsi habitant, feminas quascunque, etiam quocumque sanguinis, cognationis aut affinitatis vinculo eis conjunctas habitare prohibemus, nisi episcopus in alicujus urgenti necessitate aliter faciendum esse duxerit, cujus conscientiam in hoc vultu overnamus. Ejusmodi S. Caroli edictum, plurimùm tamen mitigatum, nos servari præceptum à

parochis nostræ Bononiensis diocesis, quibus convivere permittimus cum feminis usque ad tertium consanguinitatis, et primum ac interdum etiam secundum affinitatis gradum sibi conjunctis; cæterarum verò nominis ad nos deferri jussimus, ut, earum conditione inspectâ, deliberarem an sine ullius offensione possent parochorum ædes incolere. Quia porro hoc notum edictum, etsi tantâ indulgentiâ lenitum, pluribus nihilominus visum est asperum et severum, illud ab obloquentium dieteris vadicavimus in cit. nostrâ instit. 83, ubi plurima ad rem facientia videri possunt accumulata.

VIII. Cæterum exceptio ista, quæ tum à canonico, tum à civili jure admittitur quoad personas naturali fœdere conjunctas intra certos gradus in quibus, licet diversi sint sexus, inhonestum aliquid suspicari communiter non licet, tunc locum habet cum agitur de clericorum et mulierum cohæitatione. Quamvis autem, ex quidam falsò præsumptâ rationis paritate reprehendendas nonnulli judicaverint synodales quorundam episcoporum constitutiones, quibus severè vitatum fuit ne in eodem lecto simul cubore permittantur fratres et sorores septennio majores, neve eundem ætatis filii aut filie in eodem cubili unâ cum patre et matre retineantur, nimis tamen patens est hujusmodi censure injustitia, et magna, quæ intercedit, differentia inter cohæitationem in unâ domo, et condormitionem in eodem lecto. Porro in concilio Mediolanensi IV, quod habetur part. 1 Actor eccl. Mediol., ita statutum legitur, pag. 316: *Parochus, ut diligentissimè poterit, et episcopus imperialis, tum auctoritate suâ, tum etiam, si opus erit, secularis magistratûs ope implorat, ut maximeperè curet, ut ne cum feminâ quocunque vel arcissimè propinquitatis gradu conjunctâ, mas simul cubet, etiam si ambo puerili ætate sint, ita tamen gradatiscubi, ut aliqua inde suspicio, periculum occasione impari flagitii committendi existere possit. Nec verò paupertatis, angustie habitacionis excusationi locus facile relinquatur, quominus istiusmodi impuriatæ occasio omnia præcidatur, cum hæc potius atque adeò sub dio jacere satius esset. Item in synodo Fulgentensi à bonæ memoriæ episcopo Baptistellio celebratâ anno 1722, quæ recognita et approbata fuit in congregatione particulari, cujus secretarii munus nos tunc in minoribus constituti obvimus, illud idem præscribitur cap. 7, num. 8, et prohibitio redigitur ad eos qui septimum ætatis annum compleverint; deinde verò, sequenti capite 9, inter casus episcopo reservatos recensetur eorum delictum, qui curam gerentes filiorum aut nepotum diversi sexus, permittunt eos simul, mares nimirum et feminas septennio majores, in eodem lecto cubare.*

CAPUT V.

Novitatis notam non coadit constitutio synodalis, quæ antiquam diocesis et regionis consuetudinem, justis de causis toleratam approbatamve, abrogare nititur; ubi de jejuniis sabbati, de more alicubi vigente vescendi die sabbati carnis aut interioribus et extremis animalium partibus; item de onis et lacticiis, de carnisbus avium et amphibiorum diebus jejuniis retandis aut permittendis.

I. Pæcularium quoque consuetudinum, quæ ab antiquo tempore in diocesi et regione receptæ, et justis de causis tolerate aut approbate dignoscuntur, æquum est ab episcopo rationem haberi, ne in constitutionibus synodalibus adversus eas imprudenter insurgens, novatoris nomen sibi meritò acquirat. Episcopus Malacitanus, anno 1682, quæsitivâ à sacrâ congregatione concilii, an in civitate Malacitanâ, quæ ut ipse portus maritimus abundat piscibus, tolerari possit ut diebus sabbati comedantur interiora et extremitates animalium, prout practicatur in aliis partibus Hispaniarum propter piscium pesuriam et caritatem. Videbitur fortassè cuiquam absque ullâ hesitatione respondendum statim fuisse negativè; sed alia fuit sententia sacre congregationis concilii, quæ probè considerans non esse

immature et præpropere decreto præcedendam consuetudinem alicubi ex rationabili causâ communiter receptam, die 14 novembris ejusdem anni, episcopo subscripsit ut de moribus vicinibus in regno Granate, in quo sita est civitas Malacitana, sacram congregationem diligenter edoceret; si enim in toto pariter regno usis invaluisset prædictas animalium partes die sabbati comedendi, nihil certè eadem censuisset innovandum; innovatoni siquidem tunc obstuisset illa eadem ratio, propter quam diximus à S. Carolo Borromeo non fuisse obstrictos Mediolanenses ad adjuvandum quadragesimali jejuniu feriam quartam Cinerum, tresque insequentes dies. Etenim, ut rem paulò altius repetamus, de præcepto sive jejunandi, sive abstinendi à carnibus die sabbati, non una, sed varia sunt, multisque mutationibus obnoxia Ecclesie disciplina. Orientales unicum sabbatum post parascevem consecrabant jejuniu; ceteris verò per annum recurrentibus, non solum non jejunabant, sed eodem ferè solenni ritu quo diebus dominicis sacros celebrabant conventus et synaxes: quod testantur Athanasius, hom. de Semente; Socrates, lib. 5, cap. 22, et lib. 6, cap. 4; Cassianus, instit. lib. 3, cap. 2, innuit Augustinus, epist. olim 148, nunc 54. Quinimò erat illis persuasum nequaquam licere Christianis, etiamsi spontè vellent, sabbato jejunare; quam persuasionem inde ortam plerique cruditi opinantur, quòd Marcion hæreticus partem hæreses suas fecisset jejuniu sabbati: is quippe, referente Epiphano, hæres. 14, sabbato jejunandum docebat, in odium Dei Judæorum, mundi hujus aspectabilis Creatorem, quem malum impiè assererat; Catholici verò orientales, ne hujus Marcionis errori viderentur favere, sabbatum festâ celebritate colebant. In ejusdem porò erroris abominationem, idem eruditi autumant à Joanne III, episcopo Constantinopolitano, excusum fuisse canonem 56 eorum qui dicti sunt Apostolici, ubi deponuntur clerici, et segregantur laici, sabbato jejunantes: *Si quis clericus inventus fuerit die dominicâ jejunans, vel sabbato, præter unum solum, deponatur; si verò laicus sit, segregetur.* Quoniam autem subsequenti ætate alia in Oriente exortæ sunt hæreses, ut Marcianistarum, qui distincti erant à Marcionitis, autoremque habebant Marcianum Trapezium, Lampelianorum, Chorozeorum et Adelphianorum, de quibus Cotelierus, in Constitut., lib. 5, cap. 15, et Combefisius, Histor. Monothelit. pag. 461, quarum sectatores, ex vanâ et superstitiosâ observatione, sabbato jejunabant, ut ab his discernentur Catholici orientales, magis magisque à sabbati jejuniu abhorruerunt; et quia auctor Constitutionum consuetudines Orientalis Ecclesie præcipuè enarrat, idcirco pluribus in locis, præsertim lib. 5, cap. 15, jejuniu sabbati districtè prohibet.

II. Hujusmodi Orientalium morem nunquam damnâvit Ecclesia Romana, ut, præter alia, ostendit constitutio nostra pro Italo-Græcis edita, que incipit *Etsi pastoralis*, et extat tom. 1 Bullarii nostri, num. 57, ubi mirimè, § 9, num. 8 et seq., tolerandus edicitur apud Græcos, in Græcâ parochiâ habitantes, esus carnum diebus sabbati per annum, si sine scandalo fieri possit, et dummodò id ad alios quoscunque, præter eorundem Græcorum personas, non extendatur, ne ad ipsos quidem eorum famulos Latini ritus. Putavit sanè Albaspinus, Observat. lib. 1, cap. 15, in ipsâ quoque Romanâ Ecclesia usitatum olim fuisse ut diebus sabbati per annum carnes apponerentur. Attamen jam à seculo IV fuisse in eâ sabbati diem esurialibus annumeratam, discimus ex Hieronymo, epist. 78, olim 28, ad Lucinium Baticum, et Augustino, epist. 82, olim 19, ad Hieronymum; epist. 36, olim 86, ad Casulanum, aliisque in locis. Neque oppositum quemquam opinari patitur auctoritas Innocentii I, qui seculi V initio, ad Decentium Fugubium episcopum, cap. 4, num. 7, ex recessione Petri Constant, col. 839, in hunc modum scripsit: *Sabbato vero jejunandum*

esse ratio evidentissima demonstrat: nam, si diem dominicam, ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, non solum in Paschâ celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, ac sextâ ferâ propter passionem Domini jejunamus, sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitium atque lætium tempora illius videtur inclusum.... Non ergo nos negamus sextâ ferâ jejunandum; sed dicimus et sabbato hoc agendum. Ejusmodi enim Ecclesie Romane institutum, cui nonnulli oblectantur, post maturam discussionem, à S. Silvestro parâ stabili lege firmatum, asserit Nicolaus I, epist. 70, ad Hinemarum et ceteros episcopos in regno Caroli constitutos, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 310, inquit: *Cum de jejuniu sabbati, tempore S. Silvestri confessoris Christi, sit satis discussum et disputatum, atque ut celebraretur per omnia definitum, nullasque post hæc ausu temerario contra illud statutum venire aut saltem mutare præsumperit.* Neque audiendum putamus nuperum editorem operum S. Leonis in dissert. de Jejuniu sabbati in Ecclesia Romana, cui astipulator Natalis Alexander dissert. 4, ad secul. II, art. 6, contendentem, aut in hanc Nicolai epistolam, scribarum oscitantia, mendam irrepsisse, aut à Nicolau memoriam lapsam, Silvestrum pro Innocentio supposuisse; citem Innocentius I, loc. cit., jejuniu sabbati de novo non præcipit, sed jam antea in Ecclesia Romanâ religiosè observatum, tanquam certum assumit, causamque adducit cur id factum fuerit, uti ex ejusdem verbis liquet; præterea Socrates, qui medio eodem seculo V scripsit, diversos referens mores Orientum et Occidentum, sabbati cultum respicientes, cit. lib. 5, cap. 22, ait: *Cum omnes ubique terrarum ecclesie per singulas hebdomadas die sabbati sacra mysteria celebrent, Alexandrini tamen et Romani vetustam quamquam traditionem secuti, id facere detrectant.* Vetusnam autem traditionem nequaquam vocasset, que paucis antea annis ab Innocentio I esset in Romanam Ecclesiam inducta.

III. Ecclesie Romane usum sectatæ quidem sunt pleræque, non tamen omnes occidentales ecclesie. Id disertè asserit Augustinus, cit. epist. 36, ad Casulanum; addique in Africa maximè contigisse ut una ecclesia, vel unius regionis ecclesie, alios habent sabbato prædentes, alios jejunantes. Atque ut alias prætereamus, ecclesiam Mediolanensem, quamquam à Romanâ non longè dissitam, sabbati jejuniu ne Quadragesimæ quidem tempore observasse, solo excepto sabbato magno ante Pascha, affirmat Ambrosius, de Elia et Jejun., cap. 10, num. 34, tom. 1 oper. col. 545: *Quadragesima totis, præter sabbatum et dominicam, jejunatur diebus; idemque Ambrosius ab Augustino adhuc catechumeno interrogatus quid agendum esset Monicae matri suæ, Mediolani tunc degenti, respondit: Quando hic sum, non jejuno sabbato; quando Romæ sum, jejuno sabbato. Ad quancunque ecclesiam veneritis, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis aut facere; quod in eadem epistolâ Augustinus refert. Ex hæc porò ecclesiarum etiam occidentalium hæc in re discrepantiâ evenisse potamus ut idem Nicolaus I, qui scribens ad episcopos Gallicanos, sabbati jejuniu contra Græcorum incursionis strenuè propugnauerat, Bulgaris recens ad fidem conversis, solius sextæ feriæ, non autem sabbati, jejuniu indixerit: noluit quippe Nicolaus jugum illis imponere, quod multæ etiam occidentales ecclesie subire detrectaverant, quemadmodum ipsemet non obscure indicavit in respons. ad consult. Bulgar., cap. 4, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 555: *Nos tamen vobis, qui, ut prætulimus, adhuc rudes estis, et lacte, tanquam parvuli, nutriendi, non grave potuimus jugum, donec ad solidum cibum veniatis, imponere.* Quocirca errasse credimus virum ceteroquin doctissimum Christianum Lupum, cum in Scholis et Notis ad can. conciliorum tom. 3, pag. 107, ex hoc Nicolai loco intulit jam ejus*

etate sabbati jejunium in Romanâ Ecclesiâ excoluisse: hinc siquidem opinatio expressè contradict ipsemet Nicolaus in laudatâ epistolâ ad Gallicanos episcopos, in quâ disertè assertit S. Silvestri papæ institutum tunc fuisse Romæ sanctè ac religiose observatum; *Nullusque post hæc, ait, ausu tenerario contra illud statutum venire, aut saltem mutare præsumserit; cum potius è diverso Sedis Apostolicæ institutio, et Ecclesiæ Romanæ sequens observantia, ejusdem salutiferi constituti cœcutrix fuisse hucusque reperitur.*

IV. Hæc autem probabile fatemur, quod ibidem Lupus contendit, ejusmodi nimirum Romanæ Ecclesiæ disciplinam nunquam Hispaniam pervasisse; quamvis enim Albaspinaus, Observat. lib. 1, cap. 15, Natalis Alexander, cit. dissert. art. 6, Binghamus, Origin. eccles. lib. 20, cap. 5, § 6, vol. 9, alique, eam receptam existant à Patribus Eliberitanis, can. 26, ubi servare: *Eriorem corrigi placuit, ut omni sabbati die jejuniorum superpositiones celebremus*, atamen aliis videtur hæc verbis jejunium sabbati potius corrigi et respu tanquam insolitum et de novo *superpositum*. Verùm, etsi legem, de quâ est sermo, à Patribus Eliberitanis latam dicamus, eam saltem non diù in Hispaniâ perseverasse, sed contrario usi abolitum, colligitur ex epistolâ Adriani I, ad Egilam archiepiscopum Toletanum, in quâ, si vera refert Mariana, de Reb. Hispan. lib. 7, cap. 6, Pontifex acriter illum objurgat, quòd, Græcorum more, smeret in suâ diœcesi carnes edidit diebus sabbati; sed adhuc certius evincitur ex concilio Coyacensi, celebrato anno 1050, sub Ferdinando rege Castellæ, in cujus cap. 11, tom. 6, part. 1 Collectionis Harduini, col. 1028, præcipitur jejunium sextæ feriæ, nullâ factâ sabbati mentione.

V. Porro, quia nemo libenter diù sustinet jugum à quo alios passim videt substractos, ex hæc disciplinæ varietate tandem effectum est ut consuetudo sacrandi jejunio diem sabbati, in toto Occidente pedetentim defecerit, atque ita demùm obsoleverit, ut S. Gregorius VII, in concilio Romano anni 1078, cap. 8, relato in can. 51, de Consecrat., dist. 5, non ausus avitam disciplinam ex integro instaurare, satius duxerit fideles commovere ut à carnium esu eâ die abstinerent: *Quia dies sabbati apud sanctos Patres nostros non abstinentiâ celebris est habitus, nos eorumdem auctoritatem sequentes, salubriter admonemus ut quicumque se christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carniû eadem die (nisi majori festivitatis interveniente, vel infirmitate impediente) abstineat.* Si hujus constitutionis verba ad severum vocarentur examen, non facile utique esset definire an esus carniû sub gravi præcepto illis prohibeatur: etenim ex unâ parte verbum *admonemus*, non præceptum, sed morum importat consilium, uti benè Barbosa, tract. de Diction., dist. 12; at ex aliâ, verba quæ sequuntur: *Quicumque se christianæ religionis participem esse desiderat, videntur aliter facientibus comminari anathema*, quod sine gravi culpa ferri sanè non potest. Sed questioni aditum oculos Innocentius III, in cap. *Consilium*, de Observat. jejun., ubi ab episcopo Bracharensi de illis interrogatus, qui propter debilitatem in sabbato carnes sumunt, rescripsit: *Respondemus quòd super hoc consuetudinem tuæ regionis facias observari.* Si enim solam loci consuetudinem spectandum voluit, non obscure profectò insinuavit Innocentius nullum eâ de re extare Ecclesiæ præceptum. Hinc communiter apud doctores invaluit opinio, licere die sabbati carnes comedere, ubicumque earum esus à receptâ consuetudine non est interdicitus; Glossa in citat. can. *Quia dies*, verb. *Admonemus*, de Consecrat., dist. 5; Glossa marginalis citans Ostensensem, in can. de Esu, de Consecrat., dist. 5; S. Antoninus, in Summ. theol., part. 1, tit. 16, cap. unic.; Sylvester, in Summ., verb. *Jejunium*, num. 28; Fagnanus, in cit. cap. *Consilium*, num. 19 et seq., de Observ. jejun.; Pirhing, ad lit. 46, lib. 5 Decretal., num. 2, vers. *Ex quo inferitur*; ut in aliquibus Galliarum diœcesibus, quarum incolæ per

omnes dies sabbati, qui singulis annis intercedunt inter solemnitatem Nativitatis Domini et Purificationem B. Mariæ Virginis, carniû liberè vescuntur; cujus consuetudinis, tanquam in aliquibus Gallicanorum præsulum synodis memoratæ, et minime reprobatæ, mentionem faciunt Thomassinus, in tract. de Jejunio, part. 2, cap. 6, et de l'Isle, in Historiâ jejunii, cap. 5, pag. 187.

VI. At, ad propositum regrediendo, non ignorabat sacra congregatio concilii, in pluribus Hispaniarum, præcipue Castellæ, Galliciæ et Majoricæ regnis, antiquam vigere consuetudinem, cujus originem difficile est divinare, ut ita in sabbato carniû abstererent, ut simul vescerentur interioribus extremisque animalium partibus; sicuti testantur Navarrus in Manual., cap. 25, num. 120, vers. *Sexto posset*; Covarr., Variar. lib. 4, cap. 20, num. 8, vers. *Hispani omnibus sabbatis*; Rodriguez, Question. regular. tom. 3, quæst. 45, art. 3, vers. *Castellani Hispani*; Vivald, in Candelab. aur., cap. 14, de Quadragesimâ et Jejunio, num. 40. Si itaque eadem consuetudo viguisset etiam in regno Granatæ, imprudenter egisset episcopus Malactanus, si illam abrogare tentasset.

VII. De hæc ipsâ consuetudine nobis in Apostolicâ Sede residentibus agendum et cognoscendum fuit. Cum enim clar. mem. Philippus V, Hispaniarum rex catholicus, nobis exponi fecisset, in suis Castellæ, Legionis et Indiarum regnis hunc morem ab immemorabili tempore inductum esse, ut sabbati diebus animalium intestina ac extremæ partes, ut sunt pedes, aleæ et colla, comederentur; verùm ad scrupulos omnes ex animis hominum timorata conscientia evellendis, auferendamque licentiosæ occasionem edendi reliqua cum scandalo et derisione, optimè factum fore, si predictorum regnorum incolis tandem permitteretur quascumque animalium carnes diebus sabbati comedere; nos omnem opportunitam diligentiam adhibuimus ut et expositæ rei subsistentiam planè compertam haberemus, et totò statuere possemus an, hujusmodi petitioni annuendo, animarum utilitatibus consuleri essemus, aut potius aliquod ipsis detrimentum allaturi.

VIII. Cum autem omnes, quorum fide ac consilio hæc in re usi fuimus, in eam sententiam conveniant, ut satius esse judicaverint id quod petebatur concedere, siquidem perique jam publicè et frequenter receptæ consuetudinis limites transgrediebatur, idque malum non aliâ ratione corrigi poterat, quam vel omninò interdicendo, ne sabbati diebus extreme et internæ animalium partes comederentur, id quod maximas in iis regionibus turbas excitasset; vel permitiendo ut cæteræ omnes animalium partes ibidem predictis diebus comedi possent, nos, datis ad archiepiscopum Nazianzenum, apostolicum nuntium per Hispanias constitutum, litteris in formâ brevis sub datâ diei 22 januarii anni 1745, eidem facultatem concessimus ut, vers. existentibus narratis, nostro nomine et auctoritate permitteret ut per eas regiones, in quibus asserta immemorabilis consuetudo vigere dignosceretur, quæcumque animalium carnes diebus sabbati alioquin jejunio non dicatis, comedi possent: *Fraternitati tuæ per præsentem committimus et mandamus, ut nostro nomine nostrâque apostolicâ auctoritate permittas et indulgeas ut in regnis Castellæ, Legionis atque Indiarum, per dies sabbati (quibus tamen neque abstinentiâ consuetudine Quadragesimæ, neque aliud jejunium præcipitur) quibuslibet animalium partibus fideles vescantur; eam verò conditionem adjicimus, nempe si consuetudo hujusmodi postremas animalium partes edendi diebus sabbati jam dudum in isdem regnis invaluerit, et à veritate aliena minime sint pericula nobis exposita, et ipsa certò subeunda videntur, si carniû esus ad certas animalium partes solam redigatur.* Quod hic inserendum duximus, utpotè Hispanis præsulibus usui futurum, si quando in suis synodis de carniû esu diebus sabbati decernerentur aliquid labuerint.

IX. Non id nobis propositum nunc est, ut antiquæ severioris disciplinæ rationem circa jejunium exponamus, de qua satis diximus in nostrâ institutione 15 Bononiensi olim clero populoque propositâ: nec etiam de eâ lege, quæ vetitum est diebus jejunii ova et lacticia comedere, cum de hâc etiam, deque illius origine sermosem habuerimus sequenti insitit. 16. Hoc unum innuendo monemus, commensuram, tantamque hodiernis temporibus haberi regulam, circa jejunium et qualitatem cibi diebus esurialibus adhibendam, quam S. Thomas Aquinas summâ sapientiæ et equitatis ratione tradidit, ut etiam fatetur Thomassinus in tract. de Jejun., part. 2, cap. 6, num. 25. Itaque Angelicus, 2-2, quest. 147, art. 8, docet Ecclesiam lege interdictum esse jejunantibus esum carniarum eorum animalium quæ in terrâ oriuntur, et in terrâ vitam ducunt; item in jejunio Quadragesimæ vetita esse ova et lacticia, quæ tamen aliis jejunii diebus, pro variâ locorum ratione, alicubi permittuntur; generaliter verò concessum esse jejunii tempore piscibus uti, quod eorum carnes, minore spirita et robore quàm animalium terrestrium referre ac præditæ, magis apte sint reprimendis sensuum cupiditatibus, qui proprius est jejuniorum finis. Hanc S. Thomæ doctrinam egregie pro more suo illustrat Sylvius, in cit. art. 8, quest. 147. Sed, licet adeo clara et perspicua sit, nihilominus ad omnes controversias de medio tollendas minimè sufficiens visa fuit.

X. Nemo sanè, quod sciamus, id hodiè contendit, ut avium carnes jejunii tempore vesci liceat; quod olim Orientales contempsisse et factitasse comperitum est, cum dicerent avium genus æque ac piscium ex aquâ ortum ducere, ut testatur Socrates, *Histor. cit. cap. 22, scribens: Alii omnino ab omni animantium genere abstercent; alii inter animalia pisces solos comedunt, alii cum piscibus volucres etiam maculorum, easque ex aquâ, ut est apud Moysen, nasci asserunt.* Sed illud in controversiam sæpè vocatur, an hæc aut illa animalium species ad piscium naturam pertineat, secundo; an inter animalia te restrit, aut volatilia, vel potius aquatilia annoverari debeat; et consequenter an licet diebus jejunii eorum carnes vesci.

XI. Sanè, præstatum superius regulis inherendo, nonnulli auctores docent standum esse hâc in re vigenti consuetudini; adeoque, si alicujus animalis carnes jejunantibus apponi ante non consueverunt, ejusmodi carnes eo numero habendas esse, ut diebus jejunii illis uti non liceat; si autem usitatum fuerit ut animalis illius carnes jejunantium mense extruantur, minimè dubitandum esse quin ex eo genere sint, quo vesci licitum est etiam jejunii tempore. Ita docet Abbas in rubricâ de jejuniorum Observantiâ, ubi hæc habet: *Ex quo non habemus in hoc jus specificum, recurrendum ad consuetudinem loci. Servet ergo in hoc consuetudinem.* Ita etiam Azorius, part. 1, l. 7, cap. 10, quest. 6. in fine; Reginaldus, lib. 4, cap. 15, sect. 1, num. 145; Gobat, in Quinario, tract. 5, caso 25, à num. 222 ad 224; cardinalis Correa, de Jejunio, part. 5, art. 5, dub. 10, num. 85, ex quo deducunt licitum esse diebus esurialibus comedere ranas quæ in aquâ vivunt, testudines quoque licet terrestres, minimè verò quædam volucrum aquatiliam genera, quæ nimirum illis consuetudo favet, his autem contraria dignoscitur.

XII. Consuetudinis porrò vim non negabimus. Sed hoc merito admonendum censuimus, ut videatur an hæc aut illa consuetudo vera et legitima dici debeat, et an apud pios probosque viros recepta sit; ne fortè abusus et corruptelæ pro judicandi et agendi normâ accipiantur. Quod si de consuetudinis existentia aut de illius qualitate dubitetur, existimant aliqui exquirendum esse medicorum judicium, ut ab his statuatur an animalia de quibus dubitatur ad piscium naturam propriè accedant, an verò ad terrestrium genus pertineant. Hinc Tamburinus, ubi de viperinis carnes jejunii tempore comedendis in utramque partem disputavit, medicorum denique judicio questionem defi-

niciendam remittit. Sed, cum medicorum sententiæ rarè inter se conveniant, quod nobis frequenti experientiâ comperitum est, id maxime advertendum judicamus, ut relata superius S. Thomæ doctrina semper præ oculis habeatur, nimirum eam fuisse Ecclesiæ mentem in sanciendo pro diebus jejunii ciborum delecta, ut comprimenda ac minuenda carnis concupiscentiæ per salutarum abstinentiam consuleret: ex quo sequitur ut, si delium subsit an esus carniarum alicujus animalis jejunii tempore licitus sit an illicitus, nec adsit legitima et recepta consuetudo, quæ controversiam dirimere valeat, hoc maxime examinari debeat, an hujusmodi animal simile sit aut dissimile his quorum esus diebus jejunii interdictus est, et an illius carnes humano corpori validius nutriendo et roborando idoneæ dignoscantur; quod ubi ita esse appareat, profectò inter eas annumerari debent, quæ jejunantibus apponi nequeunt; quemadmodum latè probat idem Tamburinus tum lib. 4 in Decalogum, cap. 5, § 1, num. 10, tum etiam ad quartum præceptum Ecclesiæ, cap. 5, num. 2. Si autem nec hisce regulis insistendo questionem definire fas erit, nil tutius episcopo suaderi poterit, quàm ut abstineat à decretis super eâ in synodo edendis; sed potius ad Apostolicæ Sedis judicium rem deferat, ut sæpè aliis sanctissimæ ecclesiarum antistites omni tempore fecisse dignoscantur; inter quos S. Augustinus Anglorum episcopus, et S. Bonifacius episcopus Moguntinus, qui in similibus casibus ad sanctam Sedem recursum habuerunt, et pontificia oracula pro definitionum suarum normâ acceperunt. Videantur Acta sanctorum ordinis S. Benedicti apud Mabillonium, secul. III, part. 2, pag. 72 Venetæ editionis.

XIII. Quod autem spectat ad ova et lacticia, quibus vesci in jejunio quadragesimali vetitum esse diximus, in aliis verò per annum jejunii alicubi licitum esse, ubi nimirum hujusmodi consuetudo viget, nil aliud observandum habemus, nisi quod inter propositiones ab Alexandro papâ VII proscriptas sub die 18 martii anni 1666, hæc habetur num. 32: *Non est evidens quod consuetudo non concedendi ova et lacticia in Quadragesimâ obliget.* In cæteris verò jejunii extra Quadragesimam, sicuti ab episcopo prohiberi non debent ova et lacticia in his locis in quibus eorum usus legitimè consuetudine jam pridem inolevit, ita in aliis locis, quæ hanc consuetudinem non habent, prudentis episcopi officium est synodalibus decretis cavere ne antiquæ disciplinæ rigor paulatim mollescat, ut optimè præstitit quondam archiepiscopus Neapolitanus Matruis cardinalis Carafa in synodo provinciali, anno 1576 celebratâ, et Gregorij papæ XIII auctoritate confirmatâ; cujus vestigia secuti sunt illius successores, nimirum cardinalis Philominus per edictum à congregatione Romana inquisitionis confirmatum, et cardinalis Pignatelli in synodo diocesana, anno 1726, habitâ; quæ monumenta colligit, et retulit Milane exercit. 28, in prædictam propositionem ab Alexandro VII damnatam.

XIV. Non desunt sanè, qui dicant, certis in locis ob magnam piscium penuriam, à longo jam tempore invecum esse consuetudinem comedendi ova et lacticia etiam in Quadragesimâ. Id peculiariter asseritur de Eboracensi et Ægydiensi diocesis in Lusitaniâ; et in constitutionibus synodalibus ecclesiæ Ulysiptensis hæc eadem consuetudo memoratur lib. 2, tit. 3, decret. 1, § 2, atque additur illius vigore tum ova tum lacticia in Quadragesimâ sine peccato commodi posse. Hanc eandem vim hujusmodi consuetudini tribuit Nogueira in Expositione bullæ Cruciatæ Lusitanicæ concessæ, disput. 22, sect. 9, cinnque, sect. seq., adversus opinionem à se assertam objicit relictæ propositionis damnationem ab Alexandro VII factam, respondet non aliam esse illius pontificis mentem, nisi ut consuetudo servari omninò debeat ubiqueque vigere dignoscitur; sed ex hoc minimè sequi ut

eadem consuetudo obliget in locis atque regionibus in quibus non adest, et in quibus alia viget contraria consuetudo. Quod quidem responsum a veritati et rationi consentaneum sit, aliorum iudicio expendendum libenter relinquimus, dummodo docti sint, et de conscientia: suae puritate animarumque salute religiosè solliciti.

CAPUT VI.

Invisa novitatis censuram merentur synodales constitutiones, quibus damnari aut prohiberi velint consuetudines quorundam generaliter approbatæ; ubi de solutione dotis à sanctimonialibus faciendâ monasterio in quo professionem emittunt; deque aliis prestationibus quas canonici quidam, morum canonicatum professionem aut fructus adepti persolvere solent.

I. Ex eodem innovandi pruritu derivari videretur consuetudo quâ episcopus simoniacum dietitans, quidquam solvere pro ingressu in religionem, prohiberet sanctimonialium eorumque consuetam dotem exigere à puellis sese Deo devotissimas: siquidem, quamvis eam dotis perquisitionem perique doctores improbaverint, usus tamen ubique receptus illam approbat; quodque magis est, sacra congregatio concilii, die 18 septembris 1685, à simonia immunitatem pronuntiavit, uti habetur lib. 55 Decretor., pag. 510, à terg., eademque questione in unâ Bononiensi iterum examinata die 14 aprilis 1725, sacra congregatio in eadem persistit sententiâ, tom. 5 Theor. resolut., pag. 155 et seq. Hanc autem mentem sacre congregationi injecti S. Thomas, cujus doctrinam in hac postremâ causâ Bononiensi, pro nostro quo tuncungebamur secretarii munere, eidem insinuavimus. Querit Angelicus doctor, 2-2, quest. 100, art. 5, ad quartum, an licitum sit aliquid ab his exigere qui in religionem sese recipiant, et distinguendum respondet, quo nomine illud exigitur: si exigitur pro ipso ingressu seu admissione in religionem, tanquam ejusdem pretium, illicitum et simoniacum esse ait; si pro sustentatione illius qui monasterium ingreditur, ut Deo et religioni mancipatus, monasterii sumptibus perpetuâ victiet; et iterum tunc distinguendum inquit: aut enim monasterium aliunde habet unde necessaria alimenta religioso subministret, et non potest illum ad aliquid solvendum adigere; aut necessariis redditibus caret ad subeundum onus religiosum alendi; et tunc tantum percipere poterit quantum ad illius alimoniam reputabitur necessarium: *Pro ingressu*, inquit, *monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium; licet tamen, si monasterium sit tunc, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterii exhibere; sed accipere aliquid pro victu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterii opes.*

II. Huic D. Thomæ doctrinæ, cui S. Bonaventura in Apologetico contra adversarios fratrum Minorum, quest. 18, S. Raymundus, lib. 1, tit. 1, § 22, S. Antoninus, part. 2, cap. 5, § 18, Dionysius Carthusianus, lib. 2, de Simonia, aliique communiter astipulantur, adherens, ut diximus, sacra congregatio concilii, eamque semper præ oculis habens, sæpius in primis decrevit, à singulis sanctimonialium cœnobiiis, ad normam decreti Tridentini, sess. 25, cap. 5, de Regular., tot esse moniales recipiendas quot episcopi iudicio ex communibus redditibus aut consuetis elemosynis sustentari possunt; censuit deinde, à monialibus, intra præfixitum numerum comprehensis, seu in demortuorum locum subrogandis; nihil esse monasterio pendendum, nisi interim monasterii redditus fuerint imminuti, nec amplius pares sint consueto sororum numero sustentando; ab his verò que ultra præfixitum numerum recipiantur, dotem persolvendam dixit, cujus fructibus ali queant: quemadmodum refert Fagnanus, in cap. *Non amplius*, de Instit., num. 24, ubi ita prosequitur: *Verum sacra congregatio super negotiis episcoporum et regularium,*

animadvertens sanctimonialium monasteria sine dotium subsidio diu sustineri non posse, et propter ingruentes necessitates et casus inopinatos plerumque ad inopiam redigi, summo pontificibus approbationibus, prudenter sanxit ut dotales elemosynæ à monialibus numerariis persolverentur, tametsi numerus esset taxatus ad mensuram reddituum monasterii. Equidem experientiâ compertum eam sit opulentissima monialium monasteria paulatim ad inopiam vergere, et quæ, paucis antea annis, quadragesimæ, ex. gr., monialibus necessaria ad victum largè suppeditabant, hodiè nihilominus, quamvis novas interim dotis lucrata fuerint, vix sufficientes proventus habere ad eandem numerum alendum, quod quâ ratione contingat planè ignoramus, hinc, ne consuetas Deo sacrarum virginum numerus in monasteriis decreseat, et de reddituum sufficientiâ eadem monasteria fiant securiora, prudentissimè cautum est ut omnia indefinitè habeantur pro indigentibus atque indigentia nomine ab omnibus omnino puellis, religioni nomen dantibus, præscriptam dotem recipiant.

III. Scimus hanc communem monasteriorum præxim, sacrarum Urbis congregationum responsis corroboratam, non probari à Van Espeno, qui in suo tract. de Vitio simoniae circa ingressum religionis, cap. 2, carpit in primis Christianum Lupum, eò quòd in Notis ad can. 19 concilii Niceni II. illam in Belgio etiam vigentem à culpâ absolverit; et subinde, c. 5, § 5, absolute asserit contra jus naturale et divinum peccare monasteria quorum proventus sunt sufficientes ad numerum aliquem religiosorum sustentent, et tamen nullum gratis ad monasterium admittant; additque omnia que ad hanc consuetudinem coherentiam adduci solent, vana esse effugis jam olim improbata ab Innocentio III. in cap. 40, de Simonia, ubi ait: *Quoniam simoniaca labor adeò plerumque moniales interfecit, ut vir aliquis sine pretio recipiant in sorores, paupertatis præterea volentes hujusmodi vitium palliare. Neque ignoramus hanc eandem opinionem, à Van Espeno hactenac, plurimorum menti insidiasse, qui illam episcopis suadere conantur, ut eâ tandem inbuti, sanctimonialium cœnobiiis compellant ad tot saltem puellas sine dote recipiendas, quæ ad consuetum sororum numerum explendum in monasterium admittuntur. Quocirca operæ pretium est istorum opinionem, quam auctoritate pervertimus, etiam rationibus refellere.*

IV. Eximius Suarez, tom. 4, de Relig., lib. 4, de Simon. cap. 17, accuratè expendens allegatum D. Thomæ locum, optime animadvertit illicitum quidem et simoniacum esse aliquid recipere ab ingrediente religionem, sive illud recipiatur tanquam pretium ingressus, sive recipiatur pro opere quod sibi monasterium assumit, sustentandi religiosum, ad quod ceteroquin subeundum sufficiunt monasterii redditus, uti asseruit D. Thomas; hoc tamen interesse inter utrumque discrimen, quòd in primo casu simonia que committitur est juris naturalis et divini; in altero verò est juris tantum ecclesiastici; etenim, pergit Suarez, quemadmodum matrimonium civile considerari potest in ratione Sacramenti et in ratione contractus civilis, cui annexum est onus alendi conjugem et familiam; atque hujus intuitu exigitur dos à puellâ, quam pro ipso Sacramento accipere simoniacum foret, ita etiam matrimonium spirituale, sive professio religiosa, est status quidem spiritualis, et est præterea contractus quidam humanus inter religiosum et Religionem, que se obligat ad illum sustentandum. Quare, concludit Suarez, solâ spectatâ rei naturâ, quamvis nihil rassi, exigi pro ipso statu religioso, qui spiritualis est, posset tamen exigi pro hoc opere alendi per-sonam religiosam, quod est temporale et pretio astimabile. Verum, quoniam jus ad alimenta è monasterii proventibus percipienda profuit ab ipsâ professione religiosa, ideo Ecclēsia, ne ullâ ratione pretium pro illâ accipi videtur, districtè vetuit quidquam ab eo exigi, cui monasterium necessa-

ria ad victum stipendia subministrare potest. Haec enim Suarez. Investigat deinde Thomassinus ejusmodi ecclesiarum prohibitionis initia, et part. 3 de vet. et nov. Eccles. Discipl., lib. 1, cap. 51, num. 8, observat septem prioribus seculis plures quidem latas fuisse leges ad compescendam monachorum avaritiam, alimentorum obtenta, pecuniam ab iis extorquentium, qui sese Dei ac religionis obsequiis mancipabant; sed simul notat unicuique earumdem scopum fuisse acrere à religiosis immoderatum divitiarum studium, et fovere monasticam paupertatem, non autem impedire simoniam, quam nulli adhuc in mentem venerat posse in hoc negotio committi. Omnium prima, septima synodus, quae est Nicæna II, celebrata anno 787, ejus criminis reos in simoniacorum classem retulit: nullum quippe inter ipsos ac sacrorum ordinum nundinatores discrimen faciens, can. 19, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 498, ita statuit: *In tantum insolentis avaritiae facinus in rectores ecclesiarum, ut etiam quidam coram qui dicuntur religiosi viri atque mulieres, obliviscentes mandatorum Domini, decipiantur, et per avarum introitus accedentium tam ad sacratam Ordinem quam ad monasticam vitam efficiant.... Si quis ergo inventus fuerit hoc faciens, si quidem episcopus vel abbas extiterit, vel quilibet de sacro collegio, aut desinat, aut deponatur, juxta secundam regulam sancti Chelcedonensis concilii. Abbatissa vero ejiciatur de monasterio, et tradatur in alio monasterio ad subjectionem.* At alii canones, per idem ferè tempus editi, eandem exteroquin prohibitionem instaurantes, nullam simoniae fecere mentionem. Sic synodus Francofordiensis anni 794, can. 16, ibid., col. 906, ait: *Auspicimus quod quidam abbates, cupiditate ducti, praevia pro introitibus in monasterium requirant. Ideo placuit nobis et sanctae synodo, ut pro suscipiendis in sancto ordine fratribus nequaquam pecunia requiratur.* Neque simoniae meminuit Alexander III in concilio Lateranensi, cap. 10, etsi eundem abusum proscribat, inquit: *Monachi non pretio recipiantur in monasterio.... Si quis exactus pro sua receptione affirmi dederit, ad sacros ordines non ascendat. Is autem qui acceperit officii sui privationem multetur.* Posteriores tamen pontifices, praecipue Clemens III, cap. 25, et Innocentius III, cap. 50 et 40 de Simonia, Nicæni concilii canonis adherentes, simoniae labe foedatam pronuntiaverunt, quicumque pro religionis ingressu pecuniam ex pacto aut solvit aut solvit in commodum monasterii, quod exteroquin nullam premitur egestate: cum enim monasterium potest suis sumptibus religiosi indigentis prospicere, illa pecunia dari praesumitur tanquam pretium ingressus et admissionis in religionem; quando autem lex Ecclesiae aliquid fieri vetat ob praesumptionem simoniae juris divini, simul efficit ut ejusdem legis transgressor fiat reus simoniae juris ecclesiastici; quemadmodum explicat atque exemplo beneficii ecclesiastici illustrat Suarez, cit. loc.

V. Cum itaque versemur in simoniâ quae ortum habuit à solâ lege Ecclesiae, mirum esse non debet hanc potuisse nunc severius accipi, nunc justis de causis aliquantulum emolliiri, prout vel augetur vel minuitur praesumptio venditionis rei spiritualis, seu verius animi illam nundinandi, in qua praesumptione fundatur. Atque, ut missa faciamus antiquiora hæc in re particularium ecclesiarum inter se discordantia statuta, quae videri possunt apud citatum Thomassinum, concilium Cameracense anni 1565, tit. 18, cap. 12, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 599, nullam pecuniae pactioem in Monialium ingressu tolerandam statuit, nec praetendam permisit canobii inopiam, ad aliquam recipiendam, quae in monasterium conferret dotis subsidium: *Absesse, ait, omnino vult sancta synodus à religionis ingressu labem, etiamque speciem detestabilis simoniae. Quocirca praecipit serio sacros canones inaccuta, ne monachi vel moniales aliquem vel aliquam ad professionem recipiant, mediante*

*aliqua pecunie aut muneris pacto: ne ad quidem ex causâ, quod plures alere non possint sine aliquo subsidio; ubi tamen notanda sunt illa verba: Absesse vult à religionis ingressu labem, etiamque speciem detestabilis simoniae; ex quibus apparet dotis pensationem non damnari à concilio tanquam simoniacam, sed prohiberi ad longius avertendam omnem simoniae speciem. Contra S. Carolus Borromeus, quo certè non alius solertior sacrorum canonum custos, prioris disciplinae tenacior, et concilii Tridentini fidelior interpres, in concilio provinciali Mediolanensi I ejusdem anni 1566, part. 5, veluti jam certum ponit, à singulis monialibus in ipso monasterii limine aliquam pecuniam summam penes probum virum deponi, professionis tempore monasterio tradendam, inquit, part. 1 Act. eccles. Mediol., pag. 47: *Quod, professione factâ, elemosyna gratis ad profectum sustentandam monasterio datur, id quo tempore puella religionis habitum suscipit, apud virum monialibus et coram superiori probatum deponatur, ut nullo impedimento tam monialibus praestari esse possit; et in concilio Mediolanensi II anni 1569, cap. 2, inter capita quaedam ad moniales pertinentia, part. 1 Act. eccles. Mediol., pag. 75, ab episcopo praescribi vult elemosynam dotalem, à singulis monialibus, alimentorum nomine, monasterio pensandam, inquit: *Episcopus praeterea tam impensas arduas, quae et in religionis ingressu et tempore professionis fieri solent pro vestitu aut pro aliis rebus, ad ipsas puellas vel monasterii usum commoditate pertinetibus; tum pecuniam etiam summam praescribit, quam puella alimentorum nomine monasterio det; nisi census, aut alia bona immobilia, quorum annui fructus, ejusdem judicio, ad ea alimenta satis sint, monasterio attribuatur. Mediam viam inquit concilium Turonense, habitum anno 1585, quod cap. 17, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1451, insinuat, moniales, intra praefixum ab episcopo numerum, gratis omnino admitteudas; ultra numerum verò, cum justâ dote. Sed concilium Avenionense anni 1594, tit. 50, de Sanctimonialibus, ibid., col. 1865, idem prorsus servari jussit, quod S. Carolus sanciverat. In hæc opinionum varietate, diu anceps hæserat sacra congregatio concilii, et quandoque propenderat in Turonensium Patrum sententiam, sicuti à Fagnano acceptimus; sed, cum experientia didicerit nullum reperiri adeo opulentum sanctimonialium cenobium, quod ad reparanda quotidiana suorum redituum decreta non egest novarum dotium accessione, firmiter tandem amplexata est S. Caroli decreta, eaque religiose observari voluit; quod non solum constat ex allegatis ejusdem decisionibus, sed adhuc clarius ex aliâ, quae refertur in Bibliotheca Praemonstratiensi, pag. 556, cujus verba sunt: *Non vestiantur moniales, nec admittantur ad habitum, nisi prius parentes, vel illi ad quos carum cura spectat, promptam habuerint pecuniam pro dote, vel elemosynâ consentâ, et illam deposuerint solvendam monasterio post emissam professionem. Etenim, uti ad rem perpendit Cabassutius, in Theor. et Prax. jur. canon., lib. 5, cap. 5, num. 15, non est expectanda, sed praevocanda arcta et extrema monasteriorum necessitas, ne secus ea sequantur gravissima mala, quae in animarum dispendium gravem monasteriorum inopiam plerumque comitantur: Videmus, inquit Cabassutius, in permultis virginum monasteriis, ad gravem inopiam reductis, fuisse eo quandoque reductos praestatos, ut, solâ clausurâ, virgines ad proprios parentes transmissis nutriendas, suasque operas, ne à propriis parentibus repellerentur, famulitiam et officia pro pane apud eos quaerendo locuturas. Vidimus multoties, facili dissipatis monasteriorum exiguis facultatibus, necesse fuisse, quasi in communi naufragio, ut singulae moniales privatim suo victui consulere, suas operas externis pretio ad vitam subsidium exhibere, proprietatem rerum, quaecumque corrådere possent, sibi ad vitam privata necessitates asserere, tempora orationi vel lectioni destinata****

manum labori insumerent, colloquia cum externis, à quibus subsidium aliquod sperant, miscerent; ex quibus contingeret omnem interiorem et exteriorem disciplinam prorsus evanescere.

VI. Si hæc secum animo revolvat episcopus, non statim illicitum et simoniacum pronuntiabit dotale subsidium, quod à puellis sese in religionem recipientibus exigitur, neque faciles aures præbebit satisfactioni hominum, qui, ut propriæ parcant pecunie, suasque filias sine ullo sumptu religioni alendas tradant, n̄ posteriorum opulentiam exaggerant, novamque pecuniam illis collatam in inutilis ac voluptuosos sumptos erogari clamitant. Non idcirco tamen negamus interdum expedire dotis quantitatem imminui, et quandoque etiam prorsus remitti; sed, quod in peculiaribus circumstantiis, et consultâ prius sacrâ congregatione concilii, fieri decet, non poterit synodali constitutione generatim atque universim faciendum decerni. Illud autem curabit episcopus, ne ultra præfinitam dotem, monasterio pendendam, alia pecunie summa à puellis extorqueatur, in monialium commodis aliöse usus impendenda, qui ad puellæ sustentationem nequaquam pertinent; id quippe cum nullâ ratione honestari valeat, adhuc remanet sub censurâ extravag. 1. de Simoniâ, inter comm., ubi Urbanus V utriusque sexûs regularibus distincte inhiuit ne ante aut post ejusquam in religionem ingressum, quoscumque pastus, prandia, seu cenes, pecunias, focalia, aut res alias, etiam ad usum ecclesiasticum, seu quævis pium usum alium deputata vel deputanda dicitur vel indirectè petere vel exigere quoquo modo præsumant.

VII. Modum quoque imponet sumptuosis apparatusibus, musicis contentibus, conestatiombus, aliisque hujusmodi quæ cum magno familiarum impendio alicubi fieri solent in monialium ingressu et professione: omnem siquidem mundanam pompam, omnem profanum luxum dedecore spirituales nuptias, quas eligit puella quæ Deo et religioni se devovet, scitè ponderat Navarrus in tract. de Reditiibus ecclesiasticis, in fine questionis primæ, pag. 150 edit. Romanæ anni 1584, ubi hæc ad rem scripsit: *Quid, queso, dicemus ad prodigas illas expensas et profanos apparatus fieri solitos ex pacto tacito vel expresso, dum puellæ vel ingreditur in monasterium, vel professionem emittunt? Quid aliud moderatius quam ut hæc vehementer interdiciantur et culpentur, et puniantur illæ quæ taliter faciunt? Et simul etiam doceantur quam honestè appareat cunctis hæc insipientibus, modesta quedam humilisque temperantia, spirituali juncta contemplationi, quam pomposa profanitas, mundanæ cuidam admixta voluptati, in funeralibus ejus quæ per professionem moritur mundo, et nascitur vel exerescit Deo.* Videatur etiam Tournely in Theologiâ morali, in append. de Simoniâ, cap. 4, sect. 3, ubi prædicta omnia amplissimè confirmantur.

VIII. Non multùm dissimiles iis præstationibus, quæ nomine dotis à monialibus persolvuntur monasteriis in quibus professionem emittunt, sunt alia quedam quas canonici solvunt vel ex consuetudine, vel ex antiquis ecclesiarum statutis, cum primùm ad suorum canonicatum possessionem, aut cum ad fructuum et distributionum participationem admittuntur. Hinc, sicuti moniales in primo casu de nullâ simoniæ labe notari possunt, et falleretur, si secus judicaret, episcopus, ita idem dicendum est in secundo, si debite circumstantiæ concurrant. Gregorius IX, in cap. *Jacobus*, de Simoniâ, consuetudinem reprobat quorumdam canonicorum, qui fratribus in eorum collegium receter admissis quosdam pecuniarum proventus capere non permittebant, donec eos in prandia lautè tractassent. Sacrum etiam Tridentinum concilium, sess. 24, cap. 14, de Reform., episcopos hanc curam committit, ut diligenter cognoscant de hujus generis consuetudinibus atque statutis, ne fortè aliqua simoniæ aut avaritiæ labe in præscribendis exigendisque ejusmodi solutionibus se ingerat. Idque confirmat et

latib; declarat sanctus pontifex Pius V, in suâ constitutione 64, quæ incipit: *Durum nimis*, Bullar. Roman. tom. 2, quæ constitutio refertur et innovatur in alterâ recentiori Innocentii papæ XII, incipiente: *Ecclesiæ catholice*, quam videre est num. 51, in Bullario peculiari ejusdem Innocentii XII. Cum verò harum legum sanctiones tunc locum habeant cum ad hujusmodi solutiones recens inductæ, et sine debitâ facultate sunt institutæ; aut, si ab antiquo tempore in usu sunt, cum nec in Ecclesiæ utilitatem, nec in aliud opus pium erogantur, sed inter canonicos dividuntur, ut rectè jam observarunt doctores scribentes in cit. cap. *Jacobus*, videlicet Joannes Andreas, num. 4; Bultrius, num. iidem 4; Ostiensis, num. 2; Zabarella, num. 3; Boich., num. 8, de Simoniâ, et colligitur ex ipso concilio Tridentino, loc. cit., ibi: *In usus pios non convertuntur*; utque etiam optimè advertit sacra congregatio concilii, nobis in secretarii munere tunc constitutis, in causâ Cassanen., propositâ et resolutâ die 3 decembris 1718, cujus summam videre est tom. 1 Thesauri resol., pag. 155, et in aliâ Janen. Pactionum, propositâ die 19 decembris 1722, decisâ verò die 16 januarii 1723, de quâ tom. 2 prædicti Thesauri, pag. 256 et 261, cum jam in eadem sententiâ præciserat S. Carolus Borromeus, dum in executionem Tridentinorum canonum conciliaria sua decreta ederet, relatâ à Thomassino, de Beneficiis, part. 3, lib. 1, cap. 61, num. 15; aut denique cum eadem solutiones convertuntur quidem in utilitatem Ecclesiæ et in usus pios, sed excedunt valorem fructuum qui ex præbendâ canonicali sex mensium spatio proveniunt; quod vetatum est in citatâ constitutione S. Pii V, § 4, hinc est quòd, ubi ejusmodi solutiones ab antiquo tempore legitime inductæ, et justam quantitatem non excedentes, utiliter et piè impendantur, si eas episcopus, ab prætensum simoniæ vitium, reprobandas abolendasque stateret, inconsulto potius novitatis studio quam restaurandæ disciplinæ zelo flagrare se ostenderet. Sanè in cit. cap. *Jacobus*, expressè reprobantur etiam convivia et prandia in canonicorum ingressibus paranda, et meritò quidem; cum hæc neque in Ecclesiæ aut sacrarii beneficium, nec in usus pios cedant, sed privatorum solatio et voluptati deserviant. Verùm, cum magnæ pierumque difficultates occurrere soleant in receptis usibus abolendis, ubi præsertim antiquâ consuetudine nitantur, haud inopportunum erit hic annotare quòd, præter veterem quandam causam Polinianen., in dictâ congregatione concilii judicatum anno 1584, de quâ lib. 4 Decretor., pag. 9; altera quoque, cujus titulus erat: *Brugen.*, majore partium studio ibidem proposita fuit die 15 augusti 1729, et die 3 sequentis mensis septembris definita, in quâ dictum fuit tolerari posse consuetudinem ab immemorabili tempore vigentem, ut novus canonicus ceteros capitulares convivio excipiat; dummodò id spontè ab eo fiat, et moderate frugalitatis leges serventur, ut videre licet tom. 4 Thesaur. resol., pag. 356 et pag. 342, item tom. 5, pag. 54, § *Consuetudo*. Et in eadem sententiam resoluta fuit alia causa Leodien. proposita die 13 juli 1735, et relatâ in ejusdem Thesauri tom. 6, pag. 141. Quorum decretorum aequitati magnopere suffragatur tenor cap. *Sanè*, inter Extravag. commun. de Simoniâ.

CAPUT VII.

De aliis quibusdam conciliis à probis viris optimo sanè studio propositis, quæ tamen in synodali constitutionibus adoptata odiosam novitatis speciem induissent; ubi de cantoribus eunuchis, ac de musicâ et instrumentis musicalibus in ecclesiâ tolerandis vel prohibendis; item de lacte infantibus præbendo; et de sectione cæsareâ.

I. Hoc etiam procul dubio ad episcopi officium pertinet, ut synodaliibus decretis ecclesiasticæ musica rationem, quatenus in diœcesi suâ opus esse cognoverit, ad certas regulas exigat atque componat; ut

V. Hæc omnia pleno quidem robore subsistunt; neque enim immutata est Ecclesie disciplina, quæ irregularitatis notam inurit eunuchis qui, extra necessitatem salvandæ vitæ, mutilationi suæ assensum præbuit; neque à peccato immanis, juxta communem sententiam paulò ante expositam, habendus est ille qui, præter ejusmodi necessitatis casum, id agit, etiam ad conservandam vocis suavitatem, et ut idoneus ecclesiæ cantor evadat. Unde, etiamsi adhuc in usu esset, quod olim servatum fuit, ut nemo castrari posset, nisi de licentiâ episcopi, quemadmodum ex Theodoro Balsamone colligitur, et refertur per Janum à Costâ, ad tit. decretal. de corpore Vitiatæ, ac per Thomassinum, de Benefic. part. 2, lib. 4, cap. 82, num. 5, crederemus episcopum nequaquam hujusmodi licentiam concedere posse ob eum finem ut idoneos cantores sacris ecclesiarum concentibus compararet; urget enim semper in oppositum adducta ratio, nunquam licitam esse membrorum humani corporis amputationem atque jacturam, nisi cum totum corpus aliâ ratione ab interitu vindicari nequit; nec sufficientem esse causam ad id faciendum, sive mandandum aut permitendum, quòd ecclesiæ chorus acutus vocibus opus habeat. Verumtamen, quod hic querimus, hoc demùm est, an in presentibus rerum ac temporum circumstantiis, cum nempe secularis potestas, quidquid civiles leges contra statuerint, haud infrequentes puerorum evirationes impunè fieri, saltem dissimulando, permittit, nec ampliùs ad id episcoporum licentiâ postulat; cum in ecclesiis jam pridem invecata est ea musicæ ratio, quæ vix aut ne vix quidem absque eunuchorum vocibus sustineri valeat; cumque istorum voces in ecclesiarum concentibus, et quidem in ipsâ Romani Pontificis capellâ, à multo jam tempore audiri consueverint; an, inquam, in his circumstantiis prudenter se gereret episcopus, qui synodali decreto à choris musicis ecclesiarum suarum eunuchos cantores eliminaret; an verò per hoc in hominum reprehensionem et odium, non sine publice tranquillitatis perturbatione, tanquam importune novitatis auctor meritò incurreret.

VI. Ad hos itaque terminos redactâ questionis summâ, non admodum difficilis videtur esse responsio; eaque, pro nostrâ quidem judicandi acendique ratione, piorum ejusmodi virorum stolidis atque consiliis, de quibus initio dicebamus, contraria esse deberet, hæc saltem de causâ, ne episcopus, cui populorum auctor ad manus suam utiliter gerendam maxime necessarius est, eorum animos à se ultrò abalienare, sibi que molestias et offensiones sine causâ parare velle videatur. In hæc nos sententiâ duæ res confirmant, de quibus in citatâ nostrâ encyclicâ epistolâ fusiùs egimus. Una est, quòd, cum in concilio Tridentino à quibusdam episcopis ecclesiasticæ discipline studiosius propositum fuisset ut cantus musicus ab ecclesiis omnino tolleretur, nec nisi Gregorianus canendi modus in ipsis retineretur; cum tamen alii rectè animadvertissent, per hujusmodi novitatem innumeris querelis atque perturbationibus aditum apertum iri, hoc demum consilium captum fuit, non ut musici cantus in ecclesiis prohiberentur, sed ut, certis propositis regalibus, ad pietatis et gravitatis normam reformarentur. Altera est, quæ paucis abhinc annis examinata fuit questio de usu organi aliorumque instrumentorum musicorum; quæ scilicet ab aliquibus optimo zelo ductis, ut in prædictâ nostrâ epistolâ innuimus, ab ecclesiis revocanda esse dicebantur; in quo quidem pontifici socielli nostri, ac metropolitano Lugdunensis ecclesiæ, aliarumque ecclesiarum, in quibus eorum usus nunquam receptus fuit, exempla ipsi favebant. Sed cum alii per organo aliisque instrumentis in ecclesiarum musicâ retinendis, pari studio certarent, et satis appareret quàm difficile futurum esset eorum usum tollere ab his ecclesiis in quibus jam pridem invecata erat, satius visum est mediam viam tenere; nec omnia scilicet musica instrumenta in ecclesiis permittere, nec omnia prohi-

bere; sed, organo aliisque nonnullis instrumentis retentis, ea demum ab ecclesiarum choris eliminare, quæ theatralibus ludis potius quàm sacris locis et actionibus convenire visa sunt; ut in eadem epistolâ nostrâ distinctiùs declaratum per nos fuit.

VII. Ab his duobus exemplis sapiens episcopus colligere poterit optimum omnium consilium fore, non ut ab ecclesiarum musicâ eunuchorum voces removeat, sed ut potius caveat, ne theatralis modi ad ecclesiasticos concentus transferantur, neve theatralibus instrumentis ecclesiæ personent. Contra verò, si qui ex ecclesiis cantoribus clerici sunt, ne hi in scenam ascendant; quòd religiosi-simè observatur à musicis pontificis capellæ. Denique, si eam in dionosi consuetudinem invenerit, ut musici in ecclesiis, etiamsi clerici non sint, superpellicio induti, officio fungantur, vel eam, ut hominum aspectui contentes non pateant, sed post transeantem, seu crateri choro præfixam sese contineant, laudabiles hujusmodi mores à violatis servari studiosissimè curet.

VIII. Illud denique cavendum est episcopo, hæc præsertim ætate, quæ revixisse videatur viri illi Athenienses, de quibus Actiorum cap. 17 dicitur: *Athenienses autem omnes, et advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi; ne scilicet istiusmodi hominum suscitibus ad ea attendenda inducatur, quæ licet ecclesiasticam disciplinam non respiciant, civilis tamen republice instituta, communemque vivendi rationem invertant.* Rem enarrabimus, quæ paucis antea annis nobis contigit. Infantes spurii, quos projectos decimas, ad hospitale domicilium civitatis Bononiensis delati, interdum à nutricibus alebantur, celticâ læ, aliisque contagiosis morbis infectis; ex quo fiebat ut miseri illi pueruli lacum unâ cum lacte sugentes, aut citò interirent, aut perpetuò ægrotaarent. Ad prospiciendum tot innocentium infantium indemnitati, alium non suppetere modum fuit nobis insinuatam, quàm illos enutrire lacte caprino, aut vacæ, quod maximam analogiam habere cum succo, quo fetus humanus nutritur in utero matris, ostendit egregias physicos Cyrillus in Notis ad Emullerum, edit. Neapol. Quò verò magis ad ejusmodi consilium abessendum nos inducerent, illius auctores nobis exhibere formam vasis affabre elaboratâ, per quod hæc infantium ori poterat commodè instillari. Fuert autem illud vasculum, jubente supremo Gallie senatu, ubi de eadem re erat deliberandum, adinventum, et delinatum à regio architecto du Val. Vidimus præterea libellum, Gallico idiomate conscriptum, cui titulus: *Traité de la communication des maladies et des passions; ejus auctor pluribus argumentis probare conatur plurimum expedire republice felicitati ut omnes prorsus infantes à caprâ potius, aut vacrâ enutrantur, quàm à matre aliâve muliere, ne pravis animi affectionibus, quibus mulieres plerumque scaten, imbuantur. At, qui ita ratiocinantur, non animadvertunt se injurios esse in naturam ejusque Auctorem, cujus summa providentiâ non aliâ certè de causâ voluit ut in ipso puerperio matris ubera lacte intumescerent, nisi ut inde nata proles vite caperet alimentum. Haud equidem inficiamus licetis qualitatem ab infantibus hausti plurimum conferre ad eorumdem mores in bonam aut malam partem inclinandos, quod bene advertit Cornelius à Lapide, in cap. 21 Genes., vers. 7; sed hoc eodem argumento conficimus, non esse brutorum lacte enutriendos, ne brutorum affectiones in se deriverent, brutalesque induant mores; ad quod allusit Ovidius, cum ait:*

Nec lac bibi ille lævæ;

et Virgilius:

Hircæque adobruunt ubera tigres;

quæ omnia ad rem ponderavit Mapheus Vegius Laudensis in suo opere de liberorum Educatione, lib. 4, cap. 4. Quamobrem, ne violaremus iustissimum non solis hominibus sed et cæteris animantibus à naturâ inditum, inter quæ nullum sanè erit reperire, à quo

genita proles relinquatur enutrienda alterius speciei bruto, curavimus quidem ut nutrices perfectâ fruentibus valetudine predictos infantes lactarent; sed præstitum nobis à novitatum studiosis consilium ad tempestivam quo nutrices inveniri nequeant, et necessitas urgeat in eorumdem locum subrogandi vacas seu capras; quod evenisse Romæ, cum sæva ibi grassaretur pestilentia, narrat cardinalis Gastaldus in suo tract. de avertendâ et profligandâ Peste, cap. 3, num. 3 et 4.

IX. Plures etiam audivimus episcopo insinuantes ut gravi præcepto compellat matres ad proprios filios suis uberibus lactandos; neque istorum insinuatione, ritè expensa, deprehenditur prorsus irrationabilis; etenim non solum Ecclesiæ Patribus, sed etiam ethnicis philosophis turpe et absonum visum est, ut mater filium, quem in utero aluit, postquam peperit, alteri tradat enutriendum. Illas certè reprehendit Phavorinus philosophus apud Aulum Gellium, Noct. Atticar. lib. 12, cap. 1, inquit: *Quod est enim hoc contra naturam imperfectum, atque dimidiatum matris generis, peperisse, ac statim ab sese abjecisse? Atuisse in utero sanguine suo nescio quid quod non videret; non alere nunc suo lacte quod videat jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem?* Easdemque impicitatis insinuat Messala apud Tacitum, dialog. de Orat. Ex Patribus verò S. Ambrosius, lib. 4 de Abraham, cap. 7, num. 63, tom. 1 oper., col. 503, ex eo, quòd Sara lactaverit filium, infert: *Proccantur feminæ meminisse dignitatis suæ, et lactare filios suos. Hæc enim matrum gratia, hic honos, quo filios propriis commendat viris.* Et Gregorius Magnus, lib. 11, epist. 64 ad Augustinum, Anglorum episcopum in respons. ad interrogat. 10, tom. 2 oper., col. 1158, respondit pravam consuetudinem effecisse ut *mulieres filios quos gignunt nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant. Quod videlicet (addit) ex solâ causâ incontinentiæ videtur inventum: quia, dum se continere nolunt, desipiunt lactare quos gignunt.* Eodem modo loquitur Clemens Alexandrinus, lib. 3 Pædagog., Chrysostomus, hom. de Nativ. Machab., alique Patres, quos adducit citatus Mapheus Vegius Laudensis, de liberor. Educat., lib. 1, cap. 4, in Biblioth. maxim. veter. Patr., tom. 26; Cornelius à Lapide, in cit. cap. 21 Genes., vers. 7; Theophilus Raynaudus, de Agno cereo, cap. 5, num. 4 oper. tom. 10; Natalis Alexander, in Theolog. dogmatico-morali de Sacram. Matrim., lib. 2, cap. 3, § 2, regul. 17.

X. Quamobrem nonnulli theologi, apud laudatum à Lapide, à gravi culpâ non excusant matrem quæ absque legitimâ causâ se subtrahit ab onere sibi à naturâ imposito, propriam lactandi prolem, quod, observante Magno Basilio, hom. 9 in Hexæmeron, nulla quantumvis crudelissima terra subire detrectat; sed meliùs Navarrus, Manual. cap. 14, num. 17, cui subscribit à Lapide, illam solius peccati venialis ream facit; urgente verò legitimâ causâ, ab omni culpâ absolvit.

XI. Cùm autem, non una, sed multæ occurrere queant legitimæ causæ, propter quas matres licitè se à predicto onere subducunt, ut puta si lacte careant, si malâ afficiantur valetudine, si numerusâ indigeant prole, et propriâ huic procreandæ, priusquam consenscant, operam dare cupiant; idcirco episcopus, ne novatoris notam obtineat, abstinere debet à prælo præcepto ferendo; sed potius nobiles et divites mulieres, à quibus dumtaxat solent filii lacte enutriendi nutricibus tradi, seriò monebat atque hortabatur ut sanctissimas feminas imitentur, quæ suis uberibus filios lactarunt, uti Sara Isaac, Rebecca Jacob, Anna Samuelem, ac ipsa Dei Genitrix sanctissima Virgo Maria Filium suum Christum Dominum. Quâ de re Natalis Alexander, loc. nuper cit., ita scripsit: *Christianas mulieres adhortari operæ pretium est, ut filios suos probris lactent uberibus, non alienis nutricibus tradant.*

XII. Fuerunt etiam qui abolendum in partu propo-

nerent usum sectionis cæsareæ; per quam nempe, mortuâ muliere gravidâ, si fetus in illius utero adhuc vivere judicaretur, chirurgicâ manu extrahitur, ut lapizetur, eisque nutritioni ac vitæ omnî ratione consulatur. Auctores autem citabant hujusmodi sectionem respicientes, eamque veluti sævam et inutilem condemnantes, videlicet Paracæum, Guillelmæum, Ronflicum, Hornum, Mauricæum, aliosque asserentes fieri non posse ut fetus post matris mortem vel uno temporis momento vitam producat, cùm si unâ cum matre interire necessario debeat; quæ sententia est Gasparis Bahuini, Roderici de Castro, Nerii, aliorumque nonnullorum de rebus anatomicis scribentium. Nos tamen istorum consilii obsecundandum nobis esse non duximus; quinimò injungere et incutere non omisimus, ut, quoties mulier aliqua decederet, quæ fetum in utero vivum habere crederetur, hic, cùm primum posset, per sectionem cæsaream ab illius corpore extraheretur.

XIII. In quo non modò Juris civilis auctoritatem præ oculis habuimus; cùm in L. *Vetat*, ff. de Mortuo miserendo, ita scriptum sit: *Vetat*, seu, juxta aliam lectionem, *negat lex regia, matrem que prægnans mortua sit, humari, antequàm partus ei excidatur. Is, qui contra fecerit, spem animantis cum gravidâ peremisse videtur*; verum etiam in primis nostrorum theologorum doctrinam secuti sumus, quorum dux est Thomas, 3 part., quæst. 68, art. 11, ad tertium, ubi ita scribit: *Si tamen mater mortua fuerit, vivente prole in utero, debet aperiri, ut per baptizetur.* Hoc idem disertè prescribit Rituale Romanum, tit. 7, de baptizandis Pueris, § 5. Item Instructio a S. Carolo edita pro recli administratione Sacramenti Baptisimatis, sub tit. de his quæ parochus curet, cùm timetur de partu, Actor. eccles. Mediol. part. 4, pag. 502, ac Rituale cardinalis Santorij, lib. 1, pag. 18, prout etiam aliud promulgatum à cardinalè de Rohan, de Baptismo, num. 5. Et sanè, ubi reverâ mortua sit mater, et vivus putetur fetus in illius utero inclusus, nullus gravis auctor inveniri poterit, qui sectionem cæsaream, utpote crudelem atque inutilem, damnet; præsertim cùm plura exempla suspitent vivorum fetuum è matrum defunctorum corporibus è ratione extractorum; quorum aliqui tandem vitalem spiritum duxerunt, donec Baptismo lavacro ad meliorem vitam regenerari potuerint; alii verò longius vixisse, et ad virilem ætatem, ac etiam ad senectutem pervenisse dignoscuntur. Videatur hæc de re, ex theologis quidem, Theophilus Raynaudus, tom. 14 operum, in tractatu cui titulus: *De ortu infantium per sectionem cæsaream*, cap. 2; ex medicis verò, auctor Lexici universalis rei medicæ, quod Anglico primum sermone conscriptum in Galicam linguam translatum habetur, tom. 2, in verb. *Cæsarea sectio*; item Heisterus, Institutionum chirurgicarum tom. 3, part. 2, sect. 5, cap. 3, pag. 70 editionis Neapolitanæ anni 1749. Ad comprobandum verò nullitatem et necessitatem sectionis cæsareæ, cùm præsertim, defunctâ matre, conjicere licet illum prolem in utero extinctam non esse, peculiarè librum edidit Franciscus Emmanuel Cangiama, impressum Panormi anno 1745, in quo solidis argumentis et multâ eruditione susceptam causam agere non prætermittit. Porro in regestis Gregorij pape IX, quæ in scriinis Vaticanis asservantur, ad annum 2, adest illius pontificis epistola 20, ad doctores facultatis theologicæ Parisiensis conscripta, quæ etiam impressa legitur in Annalibus Raynaldi, ad annum 1228, num. 29 et seq., et apud Balæum, tom. 3 Historiæ Universitatis Parisiensis, ad dictum annum, in quâ magno zelo et doctriâ invehitur in eos qui philosophicis subtilitatibus, et incerte semper naturalium rerum scientiæ iniitias, positos à Patribus terminos transferre, probatasque sacris pastoribus atque theologis agendi regulas immutare præsumunt.

CAPUT VIII.

De censurâ notâ nimie severitatis, synodalibus constitutionibus falso interdum mutâ; ubi de præscribendâ veste oblongâ et nigri coloris clericis in sacris constitutis, aut beneficium ecclesiasticum possidentibus.

I. Plures synodales constitutiones sunt in invidiam adductæ falsâ criminatione nimie severitatis, quæ tamen expensæ ad sacrorum canonum normam, deprehensæ sunt eorumdem rigorem potius temperasse. In nonnullis synodis aut episcoporum edictis, iusti sunt clerici sive in sacris constituti, sive ecclesiasticum beneficium possidentes, veste uti oblongâ nigri coloris, quam *talarem* appellamus, adjectâ penâ in contumaces. Adversùm has sanctiones, quas nimio rigore conspersas discutabant, provocârunt ecclesiastici ad sacram congregationem concilii; sed semper provocantes succubuere; quod videre est in nostrâ institut. 71, et in epistola pastorali bonæ memoriæ cardinalis Lanfredini editâ in civitate Æsinâ, anno 1740, pag. 287 et seq. Nihil quippe visum est corrigendum in decretis quæ fulciebant auctoritate Tridentini, sess. 14, cap. 6, de Reform., ubi oportere ait clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre; subditque: *Omnes ecclesiasticæ personæ, quantumcumque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia aut beneficia quatuorcumque ecclesiasticâ obtinuerint, si posteaquam ab episcopo suo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini ac dignitati congruentem, et juxta ipsius episcopi ordinationem et mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus ac officio, et beneficio ac fructibus, redditibus et preventibus ipsorum beneficiorum, necnon, si semel correpti, denudò in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum et beneficiorum hujusmodi coerceri possint et debeant.* Neque clerici episcopi edicto contravenientes suam idcirco excusare valent contumaciam, quod Tridentino talaris vestis non meminert: siquidem non ipsorum, sed episcopi iudicio statuumdum à Tridentino permittitur quænam vestis eorum ordini et dignitati conveniat. Quocirca synodus provincialis Mechliniensis, anni 1607, tit. 18, cap. 4, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1958, Tridentini mentem sapienter interpretata, decrevit: *Quoniam mundana curiositas quotidianas advenit levitates, omnis ille habitus quibuslibet ecclesiasticis personis interdicitur sit, à quo episcopus abstinendum mandavit.* Deinde, qui nolit se sacrorum canonum prorsus imperitum ostendere, fatèri cogitur nullam aliam, nisi talarem, esse vestem clericorum propriam, eorumque statui maximè convenientem. Equidem quanquam ultrò concedamus Sirmondo apud Labbeum, tom. 2 Concilior., pag. 1817; Thomassino, de vet. et nov. eccles. Discipl., part. 1, lib. 2, cap. 43; Binghamo, Orig. eccles., lib. 6, cap. 4, § 13, volum. 2, aliusque eruditus affirmantibus quinque prioribus seculis civiles clericorum vestes modestâ tantum formâ, à communibus laicorum vestibus discrepassè, quod rectè colligi agnoscimus ex epist. 4, num. 2, Celestini I ad episcopos provincie Viennensis et Narbonensis, anno 428 datâ, ubi quosdam sacerdotes reprehendens, qui, relicto habitu communi, *pallium* assumpserant, philosophorum proprium, ait: *Unde hic habitus in ecclesiis Gallicanis, ut tot annorum, tantorumque pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur? Discernendi à plebe vel cæteris sumus doctrinâ, non veste; conversatione, non habitu; mentis puritate, non cultu;* attamen nemo, putamus, inficiabitur, insequebatur seculis cepisse clericos etiam in exteriori corporis cultu à laicis discerni. Etenim S. Gregorius Turonensis, qui seculo VI vixit, Hist. Franc. lib. 5, cap. 14, cum vestium distinctionem jam inductam invenit, inquit: *Merovechus tonsuratus est, mutataque veste quæ clericis uti mos est, presbyter ordinatur.* Eandemque indumentorum differentiam ante seculum VII receptam in Ecclesia Orientali, constat ex synodo Trullanâ, habitâ anno 688, quæ illam jam ante præceptam asserit, ejusque observacionem can. 27 incul-

cat, inquit: *Nullus eorum qui in cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque iter ingrediens; sed utatur vestibus quæ itis qui in clerum relati sunt attributa fuerint. Si quis autem tale quid fecerit, unâ septimanâ segregetur;* tom. 5 Collectionis Harduini, col. 1671. Illud porrò vestium discrimen in hoc potissimum situm fuisse, quod vestes clericorum, licet nondum à laiculis in colore discreparent, sicuti citatus Thomassinus, cap. 46, existimat, essent tamen oblongæ, atque ad talos usque ferè productæ, ex pluribus conjunctis conciliis. Concilium Germanicum, auctoritate S. Bonifacii anno 742 celebratum, atque à synodo Liptinensi insequentis anni 745 receptum et approbatum, can. 7, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 1921, presbyteris et diaconis vœnit, ne *sago*, id est breviori veste, laicorum more, uterentur: *Decrevimus quoque ut presbyteri vel diaconi, non sagis, laicorum more, sed casulis utantur, ritu servorum Dei.* Et synodus Romana, à Zachariâ papâ eodem anno 743 habitâ, can. 5, idem præcipit, decernens ut episcopus, presbyter et diaconus seculari indumento minimè utantur, nisi, ut concedet, *tunica sacerdotali*; ibid., col. 1927. Quibus in locis neminem suspicari credimus sermonem esse de veste, non civili, sed sacrà; cui enim in mentem veniat, ut communibus vestibus induti ad altare accederent saceris operaturi? Omnibus quippe compertum est nunquam licuisse christianæ religionis ministris divina celebrare mysteria sine specialibus, atque ad eum tantum usum destinatis sacris indumentis; sive hic ritus ab ipsis apostolis fuerit traditus, quod existimat cardinalis Bona, Rer. liturgic. lib. 1, cap. 24, alique plurimi, quos nos allegavimus in nostrâ instit. 21, sive immèdiatè post apostolos fuerit præscriptus, quod nullus in quæstionem adducit. Ambo propterea concilia intelligenda sunt de veste communi diaconorum et sacerdotum, quæ ab uno vocatur *casula*, ab altero *tunica*; sed utraque erat *talaris*. Casula enim, teste Rabano, Instit. clericor. lib. 1, cap. 21, dicta est per diminutionem à *casâ*, eò quod totum hominem tegat, quasi minor casa. Quamobrem Joannes Diaconus, in Vita S. Gregorii, lib. 2, cap. 45, etiam monachorum vestem appellavit *casulam*. Et similiter *tunicam*, vestem fuisse quæ ad talos usque descenderet, constat ex Tullio, qui, orat. 2 in Catinian., milites Catinianæ deridebat, quod *manicatis et talaribus tunicis essent amicti*; atque ex Hieronymo, Quæst. Hebr. in Gen. cap. 37, oper. tom. 5, col. 363.

II. De posterioribus seculis res certissima est, nullique obnoxia dubitationi, cum innumeris occurrant conciliorum canones, congesti à Thomassino, cit. lib. 2, cap. 50 et 51, vestem talarem clericis præscribentes. Quinimò adeò ejus usus invaluit, ut opus fuerit præcidere nimiam vestium talarum longitudinem, quæ in luxum, et pompam cœperat degenerare; quocirca Innocentius III, in concilio generali Lateranensi anni 1215, can. 16, relato in cap. 15, de Vit. et Honest. clericor., de clericis loquens, statuit: *« Clausa deferant desuper indumenta, nimâ brevitate vel longitudine non notanda; »* et concilium Toletanum anni 1524, can. 2, syrmatâ, id est, oblongas vestes, humum verrentes, clericis prohibuit: *« Nullus clericus supertunicale, vel tabardum deferat ita longum, quod, si ad pedes contingat, nullatenus tamen per terram trahatur; cum hæc, non honestas, sed superfluitas et indecentia censeatur; »* t. 7 Collect. Hard., col. 1488.

III. Ad recentiora porrò tempora descendendo, fere omnia quæ post Tridentinum celebrata sunt concilia, clericos adgerunt ad gestandum vestem talarem, et quidem nigri coloris, ad quem, uti Thomassinus observat, non erant antea certâ lege stricti, sed poterant alio quolibet, modò decenti et modesto, uti S. Carolus Borromæus, in suo concilio provinciali Mediolanensi I, part. 2, de clericorum vestitu loquens, part. 1 Actor. eccles. Mediol., pag. 18, ait, *An omni vestitu color tantum niger adhibeatur ...;* ex

terna vestis simplex ac talaris erit. In concilio Mechliniensi anni 1570, tit. de Vit. et Honest. cleric., cap. 3, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1195, jubentur clerici majorum ordinum, cum in publicum procedant, *vestire vestem talarem.* Concilium Remense anni 1585, tit. de Clericis in genere, num. 8, ibid., col. 1292: *Veste ecclesiastica, cæque talari ac deenti utantur omnes clerici.* Concilium Burdigalense ejusdem anni, tit. 21, ibid., col. 1539: *Vestes eorum sint talares.* Quodque notabilis est, concilium provincie Narbonense anni 1609, cap. 44, tom. 11 Collectionis Harduini, col. 44, clericos etiam noctu incedentes ad deferendam vestem talarem obligavit: *Noctu incedentes ex causâ rationabili, togas talares deferant.* Provincialibus conciniunt innumere synodi dioecesanæ, congestæ à Genetio, Theol. moral. tom. 2, tract. 1, cap. 9, et in appendice ad synodum Fulginatensem episcopi Baptistelli, pag. 172 et seq.

IV. Quare sacrorum canonum rigorem non augeat, sed emolliunt synodales constitutiones quæ obligationem deferendi vestem talarem, à pluribus conciliis omnibus clericis generatim impositam, ad solos limitant clericos majorum ordinum, aut ecclesiasticos possidentes beneficium; et majori adhuc indulgentiâ lenitum reputari debet episcopale edictum solos compellens sacerdotes ad eam saltem indendum, cum ecclesiam ingrediuntur sacris operaturi; cujusmodi illud est quod à nobis promulgatum fuit in nostrâ diocesi Bononiensi, de quo plura in nostrâ instit. 54 et instit. 71.

CAPUT IX.

A severitatis notâ vindicatur synodalis constitutio, quâ clericis interdicitur usus comæ supposititiæ, vulgò parruccæ.

I. Clericalem modestiam dodecere plerisque episcopis visa est coma suppositiva, vulgò *parrucca*, cujus proinde usum clericis in suis synodis inhibere. Ita quippe statutum comperimus in diocesanâ synodo Melitensi anni 1705, sess. 3, cap. 1; Pisanâ anni 1708, cap. 25; Montis Falisci anni 1710, cap. ultim.; Portalegrensi, 1714, sess. 3, cap. 1, aliisque allegatis à Thiers in tractatu inscripto: *Histoire des parrucces.* Licet autem etiam ejusmodi prohibitiones sanctorum Ecclesie legibus essent accommodatæ, ut mox ostendetur, nihilominus clericorum querelas non evasere, qui nimiam prætextentes earumdem severitatem, eas eludere tentarunt, sed frustra, quoniam sacra congregatio concilii illas sustinuit, suisque corroboravit decretis; et solum aliquando censurarum pœnas in prohibitionis transgressores ipso jure illatas nonnihil censuit mitigandas. Sarnellus, episcopus Vigilienis, anno 1697, usum comæ fictitiæ suis clericis ademit sub penâ excommunicationis ipso facto incurrendam. Appellatur ecclesiastici ad Sedem Apostolicam; sed in congregatione particulari, habitâ 20 maii 1699, edictum approbatum fuit quoad clericos constitutos in sacris, aut beneficium ecclesiasticum possidentes; quod verò attinet ad clericos minorum ordinum, nullum obtinentes ecclesiasticum beneficium, responsum est penam esse moderandam, sed, firmâ remanente prohibitione, in contumaces alius pœnis animadvertendum, ad normam sacrorum canonum, et sacri concilii Tridentini, cap. 6, sess. 23 de Reform., uti habetur lib. 49 Decretor., pag. 206, et referunt memoratus Sarnellus, ad calcem, tom. 3 Epistolar., in discurs. adversus licitissimos ecclesiasticorum comas, cap. 15, et Monacell., in Formul. legal., in append., tom. 1, fol. 359, num. 19 et 20. Ab hujus particularis congregationis sententiâ ne latum quidem unguem discedens episcopus Melphitensis, anno 1721, omnes quidem clericos à gestandâ comâ ascitiâ abstinere jussit; sed idem faciens discrimen quod prædicta sacra congregatio duxerat observandum, clericos majorum ordinum, aut ecclesiastico beneficio donatos, ab eâ deferendâ pœnâ sequenti penâ excommunicationis; cæteros verò alius pœnis, arbitrio suo, irrogandis. De hujusmodi edicti viribus, quod tanquam nihilum severum

traducebatur, disputatum fuit in sacrâ congregatione concilii, die 8 augusti 1722, cùmque nos, qui tunc temporis ejusdem sacre congregationis secretarium agebamus, omnia quæ ad illud fulciendum erant opportuna, descriperimus in consueti folio, quod præ nostro munere exaravimus, fuit quoad omnes sui partes approbatum, uti videre est tom. 2 Thesaur. resolut., pag. 206 et seq.

II. Porro, ne quispiam deinceps contra similia decreta, quæ ab episcopis fiant, missitare audeat, si sacre congregationis auctoritati, uti par esset, non acquiescat, rationes audat à nobis in præfata causâ Melphitensi indicatas, propter quæ coma fictitia jure ac merito ecclesiasticis interdicitur. Consuevisse olim feminas alienis capillis caput exornare, eruitur ex Martiali, qui pluribus in locis eas carpit, quæ propriam sanctitatem hæc ementiâ itaque obtegant. Sic lib. 6, epig. 10:

*Jurat capillos esse, quos emit, suos
Fabulla. Namquid illa, Paulle, pejerat?*

Et lib. 12, epig. 21:

*Dentibus, atque comis, nec te pudet, uteris emptis;
Quid facies oculo, Lætia? non emitur.*

Ad eundem morem illudit Ovidius, l. 3 de Arte, etc.:

*Femina procedit densissima crinibus emptis,
Proque suis, alios efficit ære suos.*

In Anthologia pariter occurrit epigramma Lucilii in quamdam Nicylam, quæ emerat galericium atrum, ut, dissimulata senectute, canos suos velare posset, quod Adrianus Junius, libell. de Comâ, cap. 1, Latine sic reddidit:

*Fingere te perhibent quidam, Nicylla, capillos,
Quos mercata atros ipsa foro extuleras.*

Quare Hieronymus, epist. 38 ad Marcellam, num. 3, inquit: *Nec numerus annorum potest docere quod vetula sint, quæ capillis alienis verticem strunt;* atque epist. 130, ad Demetriadem, milibrem cultum describens, num. 7, ait: *Quando eras in seculo, ea quæ erant seculi diligebas, polire faciem purpurisso, et cæcussâ ora depingere, ornare crinem; et alienis capillis turritum verticem struere;* turritum verò verticem vocat, quia ex alienis capillis tutulus efficiebatur, quem Lucanus nominat *turritam frontis coronam*, et Prudentius in *Psychomachia*, femina lascivæ atque superbæ turritum caput tribuit:

*Turritum tortis caput accumulârât
Crinibus.*

In hunc vanum mulierum luxum invehitur Tertullianus, lib. 2, cap. 7, de Cultu feminar., iniquis: *Si non pudet enormitatis, pudeat iniquitamentâ, ne exuvias alieni capitis, forsân immundâ, forsân nocentis, et gehennæ destinati, sancto et christiano capiti supparetis.* Eundemque reprehendit Clemens Alexandrinus, Pædagog., lib. 3, cap. 11, ubi ait: *Alienorum capillorum appositiones sunt omnino rejiciendæ, et externas comas capiti adhibere est maxime impium, quo fit ut mortuis pilis cranium induantur. Cui enim manus imponit presbyter? Cui autem benedicit? Non mulieri, quæ est ornata, sed alienis capillis, et per ipsos alii capiti.*

III. Ex hoc verò quod Patres hanc fœditatem in solis feminis reprehendunt, infert Christianus Lupus, in dissert. de S. Leonis IX Actis, cap. 15, eam tunc omnibus ubique viris fuisse incognitam, ac primùm in Angliâ sub Guillelmo II, aut ejus successore Henrico I, in fine XI aut initio XII seculi, cœpisse ab iisdem usurpari; quod tamen monstrum, addit, diu in eâ tantum insulâ latitasse, nec alias permeasse regiones. At Thiers, in citato tractatu, cap. 1, pluribus probat jampridem dictum capillitium ab effeminatis viris adhibitum, quod præ cæteris, quæ idem auctor ibidem adducit, nobis suadet Rufus Festus Avienus, poeta christianus, Augustino cœvius, qui carmine 10 equitem manifestè describit, cujus caput erat suppositiâ comâ redimitum, iniquens:

*Calvus eques capiti solitus religare capillos,
Atque atlas nido vertice ferræ comas.*

Hujus ab adverso Boreæ spiramina præstant

*Ridiculum, populo conspiciende, caput.
Nam mox dejecto nituit frons nuda quæro,
Discolor, appositâ quæ fuit ante, comâ.*

Cæterum, quidquid sit de tempore quo hujus generis tegumen, ab alienis capillis emendicatum, cøperit à vitis adhiberi, neminem reperiri putamus, qui credat illud etiã à clericis antiquitùs usurpatum. Eoquis sibi animo fingat licuisse unquam clericis extraneam comam suo capiti superinducere, qui sacre militiæ per comæ abscissionem ascriberantur, ita ut idem esset clericum fieri, ac detendi? uti observat Mabillonius in præfat. ad sec. III Act. Benedict., part. 1, num. 18 et 19, quique semel detonsi nunquam deinceps comam alere, sed semper attonso capite incedere tenebantur; quod constat ex synodo circa annum 450, sub S. Patricio in Hiberniâ celebratâ, can. 6, Collectionis Harduini tom. 1, col. 1791; ex cap. 66 Martini Bracarensis, tom. 3 ejusdem Collectionis, col. 598, atque ex concilio Tolitano IV anni 655, can. 44, eod. tom. 3, col. 588. Quinimò nullâ ratione fingere possumus fuisse unquam usum comæ fictitiæ in clericis toleratum, cum potius quilibet eorum qui comam laxare præsumeret, etiã invitus et reluctans per archidiaconum jussus sit delonderi à concilio Agathensi anni 506, can. 2, relato dist. 25, can. 22, et à Alexandro III, in cap. 7 de Vit. et Honest. clericor.: *Clerici, qui comam nutriunt et barbam, etiã invitî à suis archidiaconis tondentur.*

IV. Ad eò porro verum est clericos à ficto capillito ad hæc usque postrema tempora abhorruisse, ut synodi lam provinciale quàm diocæsanæ, à Tridentino ad præcedentis sæculi finem coactæ, illis duntaxat inhibuerint capillos intortos, cincinnatos, sen calamistratos gestare, nullâ suppositivæ comæ factâ mentione. Sic synodus provincialis Mediolanensis I, part. 2 Actor eccl. Mediol., part. 1, pag. 18: *Ita sint abraso capillo, ut tonsura conspicua sit omnibus. Comam verò et barbam ne studiosè nutriant: capillis simplicem cultum adhibeant.* Synodus provincialis Bituricensis anni 1584, tit. 25, c. 3: *Clerici crines calamistratos ac rectoris non habeant.* Diocæsanæ synodus Ravenatensis anni 1607, tit. de Vit. et Honest. clericor., cap. 1: *Capillos ne gerant calamistratos, nec supra frontem emittentes.* Synodus Lucensis anni 1625, de Vit. et Honest. clericor., cap. 1: *Comas calamistratas, more feminarum, ne gestent.* Synodus Amalphanæ anni 1630, eod. tit., c. 2: *Cincinnos et comam ne nutriant.* Ex hoc autem quòd tot synodi, de clericorum honestate sollicitæ, fictiliam comam, quæ certe majorem præ se ferit vanitatem, quàm proprii capilli studiosè cincinnati, silentio præterierint, utique argumentum elicitur, inquit laudatus Thiers, ad probandum, non dùm clericos ausos fuisse ab extraneis capillis illum ornatum quærere, quem ex propriis suo capiti aptare prohibebantur. Sed, cum postea eodem muliebri cultu et ipsi delectari cøperint, huic abusu contra clericalem honestatem insolentem obstitère posteriores synodi, quarum nonnullas indicavimus, ab eodem Thiers accuratè collectæ; rectè quidem: nam per ficti capillitii usum tonsura clericalis, à sacris canonicis tantoperè commendata, prorsus exolescit, omnesque canones eliduntur, quibus capillis affabrè commendandis clerici abstinere jubentur. Ad hæc, nullâ ratione est in clericis tolerandum, quod etiam heterodoxus auctor Martinus Schoockus, exercet. 24, de Comâ et Barbâ, in fin., in omnibus Christianis improbat, inquit: *Ingenue profiteor me non videre quomodo alienæ hæc capitis exuvie excusari possint, cum omni ævo apud omnes nationes eadem exosæ fuerint.*

V. Quæ hætenus diximus, rationabilem et juri conformem ostendunt synodalem constitutionem, clericis interdientem usum comæ supposititiæ. Sed, quoniam non potest legislator singulos prævidere peculi res casus, omnesque suâ lege complecti, expedit profectò ut in ipsâmet constitutione, sen edicto, facultatem quâ cæteroque potest, sibi expressè servet,

fictum capillitium illis permittendi, qui, medicorum judicio, valetudinis causâ, eo indigent: quod prudenter factum animadvertimus in diocæsanâ synodo Bononiensi anni 1698, lib. 3, cap. 1, ubi similis constitutio hæc mitigatur limitatione: *Nisi ex causâ nobis vel vicario nostro cognitâ, indulgendam ad tempus arbitramur;* atque in synodo Asculanâ anni 1718, cap. 20: *Nisi ex justâ et rationabili causâ dispensationem impetaverit.* Caveat tamen episcopus ne hanc veniam elargatur, nisi, præter causam, etiã comam ipsam, quam clerici gestare cupiunt, diligenter prius examnaverit: non alia siquidem est isdem, præcipè si sint in sacris constituti, permittenda, nisi quæ nullam præ se ferat vanitatem; sed ita tã sit moderatio ac modestiâ concinnata, ut omnibus manifestè appareat eam ob meram necessitatem, non ad luxum et pompam, ad capitis non ornamentum, sed tegumentum, adhiberi. Cavebit præterea ne ulli sacerdoti licentiam concedat missæ sacrificium celebrandi cum ascitiâ comâ; quamvis enim Theophilus Raynaudus, oper. tom. 15, de Pileo et cæteris capitis Togminibus, sect. 2, § *Nunc è contrario*, circa finem, et Pasqualigus, de Sacrif. nov. leg., quæst. 832, licere opinentur sacerdoti sacris operari cum ficto capillito, ita suo capiti aptato, ut à verâ et naturali comâ internosci nequeat, atque insuper apud sæpè citatum Thiers, cap. 20, extet licentia, cardinali Hieronymo Grimaldi, archiepiscopo Aquisi, cuidam sacerdoti concessa, missam celebrandi cum comâ supposititiâ, attamen certum est Raynaudum et Pasqualigum falli, ac cardinalem Grimaldum suæ potestatis limites prætergressum; etenim, uti benè ratiocinatur Reiffenstuel, ad lib. 3 Decretal., tit. 1, num. 91, nemo sanæ mentis inficiari potest; per fictum capillitium sacerdotis caput velari et cooperiri; in altari autem cooperto capite ministrare, ne episcopo quidem permittendum, statuit Zacharias papa in concilio Romano anni 745, cap. 15, relato dist. 1, de Consecrat., can. 57: *Nullus episcopus, presbyter aut diaconus, ad solennia missarum celebranda præsumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere; quoniam et Apostolus prohibet viros velato capite orare in ecclesiâ; et qui temerè præsumperit, communionem privetur.* Cuiuslibet verò contemptum est non posse episcopum relaxare legem à superiore latam, neque alteri illam licentiam imperiri, quam sibi metipsi concedere nequit. Quocirca sacra rituum congregatio die 31 Januarii 1626 et 24 aprilis ejusdem anni, apud Gavantium in comment. ad rubr. Missal., part. 2, tit. 2, decrevit: *Nemo audeat uti pileolo in celebrationem missarum, sine expressâ licentiâ Sedis Apostolicæ, non obstante quâcumque contrariâ consuetudine.* Cùmque in congregatione particulari, ab Alexandro VIII anno 1690 deputatâ, fuerit spectatim discussus articulus, de quo in præsens tractamus, an scilicet pileoli nomine comprehendatur etiã comâ supposititiâ, ita ut neque cum hæc fas sit sacerdoti sine dispensatione Papæ missam facere, etiãsi illa sit decens et modesta, qualem Pasqualigus et Raynaudus permiserunt, responsum fuit, comprehendî; sicut refert Ursaya, Institut. criminal. lib. 1, tit. 10, § 4, num. 51, in cujus quidem decreti sequelam Innocentius XII, per suos apostolicos nuntios, locorum ordinarios moneri jussit, ne quemquam permitterent, sine Apostolicæ Sedis privilegio, cum adulterino capillito sacrosanctum peragere missæ sacrificium; quemadmodum refert citatus Reiffenstuel. Quæ omnia uberius à nobis expensa fuere in citato folio pro sacrâ congregatione concilii exarato, atque in nostrâ insit. 34 et insit. 96.

CAPUT X.

Alia ejusdem censuræ synodalibus constitutionibus immeritò inuste exempla; ubi de ludis, et venatoribus, choreis, spectaculisque, quæ clericis interdiciuntur.

1. Post vestes et fictam comam, earumque fucos, ad quasdam clericis vetitas actiones sermonem convertimus. In can. 42 et 43, aliàs 55, inter vulgares Apostolicas, sub anathematis pœnâ arcentur clerici at

alearum lusu : *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aleae aique ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communitioe privetur. Similiter etiam laici.* Et concilium Eliberitanum, can. 79, tom. 4 Collectionis Harduini, col. 258, quotquot aleis luderent à communi se separandos decrevit : *Si quis fidelis alea, id est, tabula, luserit nummos, placuit eum abstinere; et, si emendatus cessaverit, post annum poterit communitioe reconciliari.* Putat quidem Albaspiciens, Observat. ad hunc canonem, quod idem fideles aleis ludentes fuisse tam gravi poenâ punitos, quia tunc temporis, quo nondum extincta erat ethnica superstitio, effigies falsorum numinum habebantur pro numeris, eorumque nomen invocari solebat, ut felicissimus eveniret et alea jactus; at, si res ita se habuisset, longè adhuc graviori poenâ in ludentes fideles, tanquam in idololatras, fuisse animadversum; quocirca invidiosè putamus alearum lusu omnibus quidem Christianis, sed speciatim ecclesiasticis prohibuit, ob eandem rationem, propter quam illum damnarunt Cornelius Tacitus, in lib. de Moribus Germanor., cap. 24, et Ammianus Marcellinus, lib. 14, cap. 19, et lib. 28, cap. 22, quia nimirum per illum homines ad fraudes, fallacias, mendacia, pejus, furta, aliaque enormia scelera inclinarentur. Alea siquidem (aiebat Petrus Blesensis, epist. 74) *perjurii, furti, sacrilegii mater est.* Quâ etiam de causâ vetustae leges Romanorum, quas laudat Taylor, duct. Dubit. lib. 4, cap. 1, aleatores exilio, aliisque multarunt severis poenis, et Justinianus imperator, leg. 1, cod. de Aleatoribus, sancivit ut victus in alea lusu, non posset conveniri; et, si solvisset, tam ipse quam ejus heredes, etiam post tringenta annos, haberent repetitionem adversus victorem.

II. Sed utrumque praetati canones explicentur, nullo pacto declinari possunt posteriores Ecclesiae constitutiones, quae clericos ab alearum, taxillorum, aliisque ludis cohibere. Atque, ut praetereamus antiquiores canones, congestos à Christiano Lupo, in Notis ad can. 50 Trullanum, tom. 2, pag. 948, synodus Romana sub Eugenio II, can. 41, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 66, adeo indecorum putavit sacerdotem ludis operam dare, ut non ludentes quidem spectare fas illi esse statuerit : *Sacerdos sedule divina debet perscrutari et ammonere eloquia..... Quamobrem ludis abiquos coram se fieri non delectetur. Transgressor quippe inventus, ammonitioe episcopi ulterius agere desinat; sin autem, canonicè judicetur.* Eugeni autem prohibitionem instauravit Innocentius III, in concilio generali Lateranensi, relato in cap. 15, de Vit. et Honest. clericor., clericis praecipiens : *Ad aleas et taxillos ne ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Quotquot autem post Innocentium celebratae sunt synodi, huic decretali inhaerentes, ab isdem ludis clericos quam longè abesse jusserunt. Ita quippe sanxere concilium Biterense anni 1255, can. 24; Salisburgense anni 1420, cap. 4; Tolosanum anni 1475, can. 11, aliaque congesta à Thomasio, de vet. et nov. eccles. Discip., part. 3, cap. 46.

III. Quamvis porrò sacri canones alearum duntaxat et taxillorum ludi plerumque meminerint, omnem tamen lusu prohibere voluisse, à fortunâ potius quam ab industria et arte pendente, opportunè animadvertentur Valensis, ad tit. 1, lib. 3 Decretal., num. 12, et S. Antoninus, Summ. part. 2, tit. 1, cap. 25. Quinimò Tuldensis, ad tit. cod. de Aleatoribus, magis adhuc generatim accipiendam voluit simul legum civium prohibitionem, quam ad omnem lusu, lucri causâ exercitum, extendit, inquires : *Non tantum tesseraum lusus, sed quaecunque alius, pertinet à fortunâ eventui, imò vel à quâlibet pendens, continetur, et in lucrum exercitius improbat.* Quare concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 12, de Reformatione, non ab hoc aut ab illo, sed universim ab illicitis ludis clericis abstinendum edixit; episcoporum scilicet iudicio relinquens determinare, pro diversis personarum, locorum et temporum conditionibus,

quam essent illiciti reputandi. Tridentino concilio obsequens S. Carolus Borromeus, in suo concilio provinciali Mediolanensi I, part. 2 Actor. eccl. Mediol., part. 1, pag. 19, accuratum habuit delectum ludorum, quibus fas, quibus nefas esset clericis sese oblectare; quibus potissimum abstinere voluit à ludo aleae, et tesseraum, ac talorum, atque à globis quae malleis ligneis impelluntur, item follis, id est, pile majoris. Alia verò alibi celebrata concilia, unanimè pariter consensione, lusu alearum, seu pictarum pagellarum, et taxillorum, clericis indecentem atque illicitum declararunt; alios verò ludos plerumque speciatim non nominarunt, sed generatim omnem ludum clericis vetitum dixere, qui eorum statui indecorus videretur. Ita concilium Bordigalense anni 1585, tit. 21, de Vita et Morsu cleric., tom. 40 Collectionis Harduini, col. 1539 : *Ab alea, tesseri, chartis, et quovis alio vitio et indecoro ludo, cum privatim, tum publicè penitus abstinere.* Concilium Aqueense anni 1585, tit. de Vit. et Honestat. clericor., ibid., col. 1545 : *Ne pagellis pictis, aut alea alicujus hujusmodi ludi genere ludant, aut ludentes spectent.* Narbonense anni 1607, cap. 44, tom. 11 Collectionis Harduini, col. 44 : *Non ludant aleis, tesseri, chartis, aut alio ludo prohibito vel indecoro, praesertim publicè.*

IV. Dubitari autem solet an inter indecoros, ac proinde illicitos, recenseri debent ludus scachorum. Illum certè damnavit S. Petrus Damianus, opus. 20, cap. 7, tom. 3 oper., graviter objurgans Florentinorum episcopum, secum iter agentem, quem scachus ad fallendum tempus semel lussisseprehenderat; cùmque episcopus, ad se excusandum, scachos ab aleis distinguere conaretur, S. Petrus ibidem episcopi excusationem in hunc modum refellit : *Scachum Scriptura non ponit, sed utriusque ludi genus aleae nomine comprehendit. Quapropter, dum alea prohibetur, et nominatim de scacho nihil dicitur, constat procul dubio utrumque genus uno vocabulo comprehendit, unitas sententiae auctoritate damnatum.* Et, ne quispiam Damianum nimio zelo abreptum existimet, audiat cardinalem Baronium, ad annum 1061, num. 42, ita illum ejusque sententiam defendentem : *Quem sciolus quispiam redarguit hallucinatum, dicit sub aleis redigi scachos, quos non ut aleas dubia fortuna voluit, sed humani ingenii acumen exercet. Sit utrumque velit, ad Pauli sententiam redigendi procul dubio sunt sacerdoles, quâ ut non licere quâ non expedit; non licere quâ non adificat.* Neque Damiano refragatur concilium Mexicanum anni 1585, confirmatum à Sixto V anno 1589, quod, lib. 3, tit. 5, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1671, scachorum ludum licitum reputans, clericis permisit : *Damianus quippe episcopum reprehendit, qui in spatiosa domo cum commentum turbâ resedit, inquit astantibus, vespertinum tempus in scachorum vanitate consumperat; concilium autem Mexicanum clericos ludere permisit in occulto tantum, honestae recreationis causâ, et adjectâ lege ne multum pecuniae in eum lusu impenderet : Scachis, inquit, aut in aliis ludis permisis, ne ludant in locis publicis, aut in domibus quò ad id multitudo hominum convenit, veluti in domibus aromaticorum aut tonsorum. Si autem in occulto ludos licitos hujusmodi exercuerint, numerosa pecunia in eis non intercedat; aliter enim pro qualitate excessus corrigitur.*

V. Haec, quae jam diligenter à nobis expensa sunt in nostrâ institut. 27, non abs re hic duximus referenda; ad nostrum etenim collineant scopum absolventi à nimia severitatis censura episcopales constitutiones, arcetes clericos ab alearum, taxillorum, alicujus similis ludo. Non proinde tamen quisquam nos oblitos existimet doctrinâ D. Thomae, quam lib. 10, cap. 2, num. 2, commemoravimus, posse nimirum ludum non solum culpa vacare, verum etiam ad virtutem eutrapeliae pertinere; nam, ut ibidem, duce eodem S. Thomâ, insinuavimus, tot ad illum coherentium requiruntur conditiones, ut ex earum defectu facile in vitium degeneret, praesertim in oculo-

siasticis, à quibus vix potest sine scandalo exerceri. Neque eosdem nimium ludo indulgentes à culpâ eximit consuetudo quam veluti manifestam corruptelam jamdiu improbativè Innocentius III, in cap. *Inter dilectos*, 41, de Excessib. præclator, ubi clericum alcarnum lusui addictum, et obtentu consuetudinis Galliarum clericorum, quâ ferè universi clerici sic frequenter ludunt, sese excusantem, in hunc modum refellit: Nos, qui ex officii nostri debito pestes hujusmodi extirpare proponimus, atque ludos voluptuosos (occasione quorundam sub quâdam curialitatis imagine ad dissolutionem materiam devenitur) penitus improbanus excusationem prædictam, quæ per prævam consuetudinem, quæ corruptela dicenda est, palhatur, frivolam reputantes; cùm in illis magis plectibilis sit offensâ per quos ad excusandas excusationes in culpis delinquentis auctoritas usurpatur, etc. Quomobrem, licet superius laudatus Alrovitus nimium rigidam existimaverit synodalem constitutionem episcopi Vasionensis, in sacrâ congregatione concilii die 20 decembris 1687 examinâtam, quâ excommunicatione lata sententiæ percellerant sacerdotes aleis vel taxillis ludentes, conclusit tamen poenam quidem esse mitigandam, sed prohibitionem ratam ac firmam habendam; sicuti cit. cap. 2, num. 2, lib. 40, retulimus.

VI. Detectâ calumniâ impactâ synodali constitutioni clericos deterrenti ab illicitis ludis, eluenda remanet alia, quæ alteri attingitur synodali statuto, quo iidem cohibentur à venatione. Scimus quippe nullam fortasse episcoporum sanctionem fuisse unquam majori conatu impetitam, et tanquam nimium severam per omnium ora traductam, quam ea quæ ecclesiasticis prohibet venationis exercitium, quod nedum honestum, sed, ad animum relaxandum, interdum necessarium plerique dicunt; et tamen, si vera fateri oportet, non faciliè aliam inveniemus constitutionem quæ sit juri communi conformior, et in quâ versè Ecclesiæ spiritus magis eluceat. Venationem siquidem episcopis, presbyteris et diaconis vetuit synodus Agathensis anni 509, cap. 55, relato à Gratiano, dist. 34, can. 2, atque à Gregorio IX suis Decretalibus inserto, in cap. 1, de Clerico venatore, etsi ubique falso ascribatur concilio Aurelianensi: *Episcopi, presbyteris, diaconibus canes ad venandum ut accipitres habere non liceat. Quod si quis talium personarum in hæc voluntate detectus fuerit, si episcopus est, tribus mensibus se à communione suspendat; presbyter duobus mensibus se abstineat; diaconus uno ab omni officio vel communione cessabit*; tom. 2 Collectionis Harduini, col. 1004; quem canonem totidem verbis renovavit concilium Epauense anni 517, can. 4, ibid., col. 1043. Concilium verò Germanicum anni 742, can. 2, relato in cap. 2, de Cleric. venat., et concilio Aurelianensi pariter attributo, ait: *Necon et illas venationes et silvaticas vagationes cum canibus, omnibus servis Dei interdiximus, et ut accipitres et falcones non habeant*; tom. 3 Collectionis Harduini, col. 1920. Poenam porro à concilio Agathensi episcopis, presbyteris et diaconis venationi operam dantibus irrogatam, iterum isdem inflictam reperimus in antiquâ Collectione canonum penitentialium, ab auctore anonymo conscriptâ ante seculum IX, quæ extat tom. 1 Spicileg. Lucæ Dacherrii, pag. 555. Cùmque subdiaconatus, qui olim minoribus accensebatur ordinibus, fuerit postea inter sacros cooptatus, quod seculo XI evenisse colligitur ex Micrologo, de ecclesiast. Observat., cap. 8, asseritque Morinus, de sacr. Ordinât., part. 3, exercit. 12, prouide sub eadem poenâ etiam subdiaconos venatores comprehensos voluit sexta synodus anno 1265 habita à Nicolao Celant, episcopo Andegavensi, cap. 2, tom. 1 Spicileg., pag. 729. Et quia canones aliqui ad prohibentes aut præcipientes clericis, sacris initiatis, illud idem præcipere aut prohibere consueverunt etiam clericis minorum ordinum ex Ecclesiæ stipendiis vicitantibus, idcirco concilium Parisiense anni 1212, part. 1, cap. 3, statuit: *Prohibemus etiam*

ad venandum vel aucupandum, aut venationi sive aucupationi inseriant; tom. 6, part. 2 Collectionis Harduini, col. 2001, et concilium apud Montem Pessulanum anni 1215, can. 7, ibid., col. 2047, addidit ut, si quando clerici beneficiarii sese venatoribus comites adicerent, quod tamen rarissimò fieri permisit, nequamquam illis liceret esse venatoriis propriâ manu gestare: *Nec episcopus, nec clericus cathedratis, vel conventualis ecclesiæ, vel alius clericus de beneficio ecclesiastico vivens, aves venatorias habeat in propriâ domo. Et, si aliquando exeat cum laicis ad venandum, gratiâ spatiandi, quod raro fieri expedit, propriâ manu hujusmodi aves non portet*. Cui concinit concilium Albiense, anno 1254 celebratum à Zoeno, episcopo Avinionensi, Apostolica Sedis legato, cap. 15, tom. 1 Spicileg., pag. 722: *Aves venatorias præterea quascumque clericus in sacris ordinibus constitutus, vel alius qui de beneficio ecclesiastico sustentatur, in publico manu propriâ deferre non præsumat*. Alia plura à venatione clericos ablegantia concilia congesta sunt à Gonzalez, in c. 1, de Cleric. ven., num. 3, atque à Thomassinò, de vet. et nov. eccles. Discipl., part. 3, lib. 3, c. 46.

VII. Quare mirum non est quòd Petrus Blesensis, epist. 56, ad Gualtherum episcopum Roffensem, atque epist. 61, ad archidiaconum Salisberensem, adeò vehementer objurgat clericum venatorem, ut se valde timere simul affirmet, ne is in ultimo ulticis iræ die inter hædos, non inter Christi oves, sit numerandum. Nihilominus cardinalis Papiensis, epist. 48, artis venatoriæ patrocinium quodammodo suscipere non dubitavit; sed, ut bene observat Thomassinus, cit. cap. 46, num. 10, tam arcis eam circumscriptis limitibus, ut vel sic damnasse magis illam quam defenditasse videatur; fatetur quippe nec sibi videri, posse episcopos et parochos venationi tuo vacare; sed eam non esse improbandam ait in cardinali, cui nulla incumbat animarum cura. Ita nimirum Papiensis, propriam potius quam aliorum causam agens, suum excusavit nimium venandi studium, de quo fuerat in consistorio à cardinali Atrebatensi reprehensus. At laudatus Thomassinus, quanquam Papiensis factum excuset, eò quòd valetudinis tantum causâ et medicorum consilio aliquando venationi indulgeret, quod ipsemet testatur, ejus tamen sententiam, cardinales à communi lege universim eximentem, pluribus convellit argumentis. Plura pariter in clericis venatores accumulavit Theophilus Raynaudus, in opere inscripto: *Mala à bonis Ecclesiæ*, lib. 2, sect. 3, cap. 4, num. 26 et seq., oper. tom. 12, pag. 210, et in altero opere cui titulus: *Religiosus loricator*, præsupposit. 1, tom. 17, pag. 195, ubi inter cætera affirmat venationem etiam hoc nomine debuisse clericis interdici, quòd ea sit quoddam quasi bellum, aut saltem belli simulacrum et præludium, sicuti illam dixere Xenophon, lib. 1 de Venat.; Tullius, lib. 1 de Naturâ deorum; Philo, lib. 1 de Vitâ Moysis, probatque Mercurialis, lib. 3 de Art. gymnast., cap. 15.

VIII. Verùm, cum duo sint venationum genera: alia siquidem est clamorosa, alia quieta; illa magno armorum, canum, accipitrum apparatus et tumultu exercetur, ut aprî, cervi et majores feræ capiuntur; altera solis laqueis et retibus, aut etiam armis, sed paucis adhibitis canibus, ad occidendum lepores, vulpes, aliasve minores feras, sine ullo strepitu instituitur; hinc orta est questio inter doctores an utraque sit clericis interdicta. Solam quidem clamorosas illis vetitam affirmant Glossa in cap. 1, verb. *Voluptate*, de Cleric. venat.; Sylvester, verb. *Venatio*, vers. *Quantum verò ad personam*; Bellett., Disquisit. clerical. part. 4, tit. de Discipl. cleric., § 19; Lessius, lib. 2 de Just. et Jur., cap. 5, num. 40; Barbosa, in cit. cap. 1, num. 2; Pirhing., ad tit. de Cleric. venat., num. 3; Reiffenstuel, ibid., num. 5 et 6. At, licet hæc opinio communior sit magisque inter doctores recepta, opposita tamen videtur certè juri conformior: siquidem allegati canones à venatione clericos arcent, quæ, non armis, sed solis avibus venatoriis, puta fal

esse aut accipere, ac propterea sine ullo tumultu et strepitu exerceatur; uti illos legenti est manifestum. Accedit quòd, quanquam in jure receptum sit, ex homicidio merè casu, ab eo perpetrato qui operam dabit rei licite, nullam incurri irregularitatem, quod planè colligitur ex cap. *Lator*, 9, cap. *Dilectus*, 15, cap. *Ex literis*, 14, cap. *Ex literis*, 15, et cap. *Significasti*, 16, de homicidio; nihilominus sacra congregatio concilii sapienter irregularem declaravit clericum qui, cum vacaret venationi, non clamorosa, sed quiete, hominem fortuito interfecerat; quod utique argumento est eam existimasse omnem venationem, etiam non clamorosa, esse clericis prohibita. Verum, cum fortasse sacra congregatio ita declaraverit, eò quòd non satis compertum habuerit, à clericis de quibus agebatur omnem adhibitam fuisse diligentiam ad evitandum homicidium, quod profectò necesse est, ne ex illo, quanquam ex licito opere, absque dolo, subsequatur, inducatur irregularitas, quod cum communi docent Covarr., in Clem. *Si furiosus*, 2 part., § 4, num. 2; Ugolinius, de Irregul., cap. 18; Avila, eod. tract., 7 part., disp. 6, sect. 1, idcirco controversia remanet adhuc indecisa.

IX. Ex hæc verò opinionum varietate factum est ut episcopi in suis synodis, etsi unanimi consensione decreto instituerint concilii Tridentini, quod, sess. 24, cap. 12, de Reformat., canonicos ecclesie cathedralis ad illicitas venationibus et aucupis abstinere jussit, non omnes tamen convenerint in determinando quænam venatio esset clericis licita, quænam illicita; in aliquibus quippe synodis quæcumque venatio est ecclesiasticis interdicta; in aliis sola clamorosa; in quibusdam à venatione prohibetur solis diebus festis; in aliis nullà die venari permittuntur sine episcopi licentiâ; alibi à venatione deterrentur penâ suspensionis; alibi solâ penâ pecuniariâ. S. Carolus Borromeus in suo concilio provinciali anni 1565, part. 2, Act. eccles. Mediol. part. 1, pag. 19, de clericis loquens, absolutè ait: *A venatione abstinendum; in synodo verò diocesana XI, Act. eccles. Mediol. part. 2, pag. 414, iidem inhibuit alere et habere canes vel catellos; atque in concilio provinciali Mediolanensi V anni 1579, part. 1, ibid., pag. 214, etiam laicos tempore Quadragesimæ festisque diebus à venatione compescuit; quod ipsum iterum vetuit in edicto de observatione Quadragesimæ, Actor. part. 5, pag. 442, equidem auctor homil. 55, de Quadrages., inter Opera Ambrosii, relate in can. 15, dist. 86, jejunium cum venatione ritè componi posse, negavit: An patris illius jejunare, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirat; sed vulgus congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus sylvasque perlustrat? Et Nicolaus I, respondens ad consulta Bulgarorum, num. 44, nulli fas esse putavit tempore Quadragesimæ venationi indulgere: Nulla ratio sit in quadragesimali tempore venationibus uti; venantes enim nihil præter carnes captant. Ut ergo nihil carnale sectari videamini, decenter à carnibus captandis, in quadragesimali præcipuè tempore, vobis est abstinendum. Quamò enim jejunii tempore arctius est divinis cultibus insistendum, laxiò est in cunctis mundi nocivis oblectamentis longius recedendum, præsertim cum neminem, nisi reproborum, venationis exercuisse, sacra designat historia; tom. 5 Collectionis Harduini, col. 569. Quibus postremis verbis ad illud idem alludit Nicolaus, quod consideraverat Hieronymus in psal. 90, relatus in can. 11, dist. 86: *Fas venator eras; quoniam peccator eras. Et positus non invenimus in Scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem; piscatores invenimus sanctos.**

X. Ex quibus omnibus conficitur non posse nimis severitatis notâ aspergi synodalem constitutionem; ablegantem clericos, præcipuè majorum ordinum, aut ecclesiasticum presidentes beneficium, à venationis exercitio. Etenim nonnisi temerè reprehenditur constitutio cui juris communis sanctiones, et S. Caroli Borromæi auctoritas patrocinantur.

XI. Magis autem temerè nimii rigoris censura appingitur synodali statuto, quo ecclesiastici à choreis, comædiis aliisque spectaculis longè abesse jubentur et gravioribus adhuc penis percussantur, quos chorea ducere, aut personatos incidere, aut comædiæ actores esse non pudet. Quis enim abloqui audeat de hæc sanctissimâ constitutione, vero Ecclesie spiritus referat, omniumque conciliorum auctoritate manitâ? Enim verò, sive antiquitas, sive recentiores post Tridentinum coactas synodos percurramus, omnes vehementer clericis successisse comperimus ab hisce fœdis oblectamentis sese non continentibus. Synodus Laodicena, circa annum 372 celebrata, cap. 54, relato de Consecrat., dist. 5, can. 57: *Non oportet, ait, mini atros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, que aut in nuptiis aut scenis exhibentur, interesse; sed, antequàm thymelci ingrediantur, surgere eos de convivio, et obire.* Synodus Venetica anni 465, et Agathensis anni 506, unum eundemque canonem formârunt, Gratiani Decreto, dist. 54, can. 19, insertum, hisce verbis conceptum: *Presbyteri, diaconi, subdiaconi, vel deinceps, quibus docendi iuxura licentiâ non est, cum alienarum nuptiarum eritent convivio, nec his cætilis miscantur, uti anatoria cantantur et turpia, aut obscenæ motæ cervorum choris et saltibus effrenantur; ne auditus aut obtutus sacris mysteriis deputatus, turpissimè spectaculorum atque verborum contagione polluantur.* Has sanctissimas leges renovavit S. Carolus Borromeus in suo concilio provinciali I, part. 2, Act. eccles. Mediol. part. 1, pag. 19, ita decernens: *Clerici personati non incèdent, choreas prius aut publicas non agent nec spectabunt... Fabulis, comædiis et lascivitiis, aliisve profanis et inanis spectaculis non intererunt, ne aures et oculi sacris officiis addicti, turpibus et impuris actionibus sermonibusque distracti, polluantur.* Sancti Caroli vestigia calcârunt Patres concilii Burdigalensis anni 1585, tit. 21, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1559; Bituricensis anni 1584, tit. 25, can. 6, ibid., col. 1486; Aqueusis anni 1585, tit. de Vit. et Honest. clericor., ibid., col. 1545, idem iisdemque ferè verbis edicentes quod ille statuerat. Et S. Franciscus Salesius, in suis synodalibus Constitutionibus, part. 3, tit. 4, ipso facto à divinis suspensus voluit sacerdotes eò sceleris devenientes, ut choreas nedùm spectare, sed et ducere audent.

XII. Nimis porrò laxa, ne dicam apertè erronea et scandalosa est doctrina quam tradidit Lucius Ferrarius, in sua Bibliotheca canonica, tom. 2, verb. *Clericus*, art. 4, num. 17, ubi, etsi fateatur non esse clericis permittendum comicos agere, seu comædiarum actores esse, attamen à gravi culpâ eosdem absolvit, comædiis spectantes quantumvis turpes atque obscenas, dammodò ex illarum auditione nullum sibi imminere prævideat probabile periculum lapsus, eorumque presentia nullum in populum ingerat scandalum: *Verum, ait, si comædiæ audiantur, ob solum tantæ curiositatem, absque periculo probabili lapsus, atque nisi res turpes represententur, et modus representandi sit turpis, probabilis est non esse peccatum mortale, ex parte scandalum, quòd modo videtur cessare, et non esse, quia frequentissimè est clericis comædiis interesse.* Quis enim est qui non intelligat rerum obscenarum vel solum narrationem pravis animi motus in audientibus excitare, eosque sensim ad interitum disponere, juxta illud Apostoli effatum I ad Corinth. 15: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala? Quò igitur ratione, quo pacto venire poterit, ut suæ spiritualis ruinae periculum declinet, qui eandem turpium rerum theatri interest representationi, quæ plus certè efficacitatis habent ad spectantium mentes perturbandas, animos commovendum, et tandem ad peccatum inducendum? Quocirca etiam mollioris ethice sectatores ejusmodi comædiis damnosæ, et nedùm clericos, sed laicos quoque eas insipientes, vix unquam gravem culpam evadere communi calculo ducunt cum D. Thomâ, in 4, dist. 16, q. 4, a. 2, quest. linc. 2: *Ad secundam questionem dicendum quòd lapsus**

modi spectacula, si sunt rerum turpium et ad peccatum provocantium, studiosa eorum inspectio peccatum est, et quandoque in eis tanta potest libido adhiberi, ut sit etiam mortale; unde à tali inspectione omnes se arcere debent.

XIII. Supervacuum autem reputamus pluribus prosequi hoc ceteroquin gravissimum argumentum, quoniam jam illud copiose pertractavimus in nostrâ instit. 57, et instit. 76, ubi plura in comœdiarum et chorearum detestationem ex probatis auctoribus excerpta accumulavimus. De eodem argumento legi etiam potest secunda pars Summæ theologicæ S. Antonii, lib. 3, cap. 6 et 7, theologicis notis illustrata, atque epistola 5 et 30 in Append. ad Theolog. dogmat. et moral. Natalis Alexandri, et Thomassinus, cit. part. 3, lib. 5, cap. 45 et 46.

CAPUT XI.

Insuperò nimis severitatis insinuatè constitutio præscribens sacerdotibus assiduam lectionem antiquorum canonum penitentialium.

I. Tantâ diligentia majores nostri disquirebant quæ unicuique peccato esset imponenda penitentia, ut si enorme aliquid audiret perpetratum crimen, quod vel ratione sui, vel ratione adjectæ circumstantiæ, quamdam peculiarem et graviorem redoleret nequitiam et turpitudinem, simul statim conveniret episcopi ad deliberandum quæ penitentia genere esset illud expiandum; reque maturè discussâ ac tandem deliberatâ, singuli parocis suis quod communi consensu statutum fuerat significabant. Hujus vetustissimæ Ecclesiæ praxis locupletissimus testis est S. Cyprianus multis in epistolis, præcipue epist. 14, 18, 55 et 62, eamque pluribus monumentis comprobat doctissimus Morinus de Pœnit., lib. 4, cap. 47, lib. 6, cap. 14 et 15. Tantâ præterea momenti negotium aestimabatur ut peccatores dignam suoque reatu æquam subirent penitentiam, ut interdum etiam Romani Pontificis eâ de re exquireretur sententia; et quandoque ad eandem ipse reus remitteretur judicandus, quâ et quantâ penitentia à Deo atque ab Ecclesiâ reconcilia-tionem consequi mereretur. Theodebertus Francorum rex Vigilium papam interrogavit quâ penitentia ple-tendus esset qui fratris sui uxorem duxerat; cui interrogationi Vigilus satisfecit epistola ad Cesarium Arelatensem episcopum, quam habemus tom. 4 Concil. Gallie, pag. 246. In concilio Lemovicensi anni 1031, tom. 6 Collectionis Harduini, part. 1, col. 891, decretum est: *Si episcopus parochianum suum cum testibus, vel literis, Apostolico ad penitentiam accipiendam direxerit, ut multoties pro gravissimis fieri solet reatibus, in quibus episcopi ad dignum hæsitant penitentiam imponendam, hic talis licet à Papâ remedium sumere voret; ibidemque circa finem, factum narratur ejusdam militis Vasconis, qui, jubente Vasconum duce Sancio, seniore suum occiderat, sed postea penitentia ductus episcopum adiit, à quo hoc accepit responsum: Nescio tibi consilium ferre penitentia; sed vade quantocitius ad Papam Romanum. Si tibi ille penitentiam concedit, et ego gaudeo, et confirmo; si te ille objecerit, nunquam nec à me, nec ab aliquo invenies penitentiam.*

II. Quam autem aut episcopi, aut pontifices maximi certo crimini semel imponendam staterant, penitentia in codicem referebatur, qui Liber penitentialis est nuncupatus, ut deinceps regula esset ad quam inferiores sacerdotes se conformarent; et, ne quisquam ab eâ recederet, episcopus in suâ synodo, atque in diocesi visitatione, id potissimum investigabat, an quilibet presbyter librum haberet penitentialem sæpe diocesis proprium, et an, secundum quod ibi præscriptum erat, pro modo culpæ, penitentiam injungeret. Discimus id ex Barchardo, apud quem, lib. 1, cap. 94, inter ea quæ episcopi in diocesis synodis querere debent, hoc interrogat. 58 continetur: *Est aliquis qui modum penitentia sibi injunctam non custodierit? atque ex regione, suam canonum collectionem à modo exordiente visitandi ecclesiis, ubi cap. 95 hæc singulis presbyteris ab episcopo aut archidiacono faciendâ præponitur interrogatio: Si habent Peniten-*

tiale Romanum vel à Theodoro episcopo, aut à venerabili presbytero Bedâ editum, ut, secundum quod ibi scriptum est, interroget confitentem, aut confesso modum penitentia imponat.

III. Multi ex hisce libris penitentialibus, ab episcopis exaratis, perierunt; atque utinam ille extaret quem accuratissimè conscripserat Cyprianus, ut ipsemet, epist. 52 ad Antonianum, testatur; inde enim exactissima præcorum Patrum in penitendis peccatis diligentia loculentum haberemus testimonium; sed, licet plures ex illis desiderentur, plures tamen, sapientissimo Dei consilio, ad nos pervenerunt, ut ex illis discamus quomodo fuerit in Ecclesiâ catholicâ veræ penitentia spiritus. Antonius Augustinus ad suam Juris canonici epitomam antiquam atextit Penitentiale Romanum, in novem titulos distribuit, in quibus varia recensentur criminum genera, atque ex conciliis, summorum Pontificum epistolis, ac Patrum sententiis, penitentia describuntur pro singulis imponenda; et fortassè hic liber ille idem est quem Nicolaus I se misisse scribit ad Bulgaros, in responsione ad eorum quesita, cap. 75: *Judicium penitentia, quod postulatis, episcopi nostri, quos in patriam vestram misimus, in scriptis secum atque deferent; aut certè episcopus qui in vobis ordinabitur, hoc, cum oportuerit, exhibebit;* tom. 5 Collectionis Harduini, col. 578. Post Gratiani decretum in editione Romanâ habentur canones penitentiales, desumpti ex Summâ Astensi; eisdemque canones, à mendis purgatos, qui librariorum incuriâ in eos irreperant, laudatus Antonius Augustinus ad-jecit libris penitentialibus, Romano, Bedæ, et Rabani, opportunis et eruditis notis à se exornatis. Alios antiquos libros penitentiales in lucem protulit Morinus, in Append. ad tract. de Pœnit.; alios evulgavit Martene, tom. 2, de antiq. Eccles. Ritib.; liber ven. Bedæ de Remediis peccatorum, editus est tom. 6 Concilior. Collectionis Labbeana; Capitulare Theodulfi episcopi Aurelianensis, publici juris fecit Baluzius, tom. 7 Miscellaneor., pag. 21; Muratorius binos Penitentiales ex Italicis deprompsit bibliothecis, alterum scilicet ex codice MS. capituli canonico Veronensium, alterum ex codicibus MS. monasterii Bobiensis, atque ambos edidit tom. 5 Antiquit. Ital. mediæ ævi, dissert. 68. S. Carolus Borromæus non solum vulgatos canones penitentiales, sed innumeros alios, ex antiquis conciliis aliisque libris penitentialibus in unum collegit, per decem distribuit Decalogi præcepta, eorumque lectionem summo-perè sacerdotibus commendavit. Eandem verò S. Caroli collectionem, ad sacerdotum Penitentia Sacramentum administrandum instructionem, densò typis Romanis imprimi jussit Gaspar cardinalis Carpineus tempore pontificatus Innocentiæ XII, cujus erat in Urbe vicarius.

IV. Jam verò, si episcopus in suâ synodo antiquos canones penitentiales renovaret, suisque constitutionibus annexerit, animo inducendi confessarios ad penitentias imponendas quæ pro unoquoque criminis sunt in illis præscriptæ, non solum rigidissimæ ethice-sectorem se ostenderet, sed rem planè impossibilem tentaret; etenim hæc nostrâ luteolâ ætate, quâ fideles à pristino morum nitore et sanctitate defecerunt, tot interdum gravissimis sceleribus onerati ad sacramentale forum quidam accedunt, ut, si lisdem secundum antiquos canones penitentiales foret injungenda penitentia, hæc ad tot annos esset protrahenda, qui integrum eorundem vite cursum non ex-juarent modò, sed excederent; quod in cit. dissert. bene ponderavit Muratorius.

V. At, si episcopus suis synodalibus constitutionibus canones inserat penitentiales, vel eorundem studium, et cognitionem sacerdotibus suadeat, aut etiam præcipiat, non ut illos, jam à multis seculis obsoletos, ad usum revocet, sed dumtaxat ut eorundem notitia confessariis prodesse queat, ad aliqualem proportionem servandam inter diversas peccatorum species et penitentiam pro singulis imponendam; ac præterea ut idem confessarij inde argumentum de-

sumant ad aperiendum poenitentibus admissorum scelerum gravitatem, quæ tam longâ, tam asperâ, tamque fornicandâ vindictâ, etiam in hæc vitâ, ab Ecclesiâ coercerentur; si, inquam, hoc tantum consilio id ab episcopo fiat, statim constitutiones synodales inclamare, turbas cedere, clerum et populum adversus eas conciliare (quod aliquando factum scimus), res planè inalterabilis est, atque à nullo cordato viro ferenda. Enimverò quam reprehensionem meretur episcopus qui plurimum et sanctitate et doctrinâ præstantium præsulum vestigia premit? Quid à S. Carolo hæc in regestum fuerit, jam audivimus. Quid alii fecerint aristites, mox subnectemus.

VI. In famigeratis constitutionibus Matthæi Giberti, episcopi Veronensis, ecclesiasticæ disciplinæ ante Tridentinam synodum instauratoris solertissimi, cap. 48, tit. 6. statuitur: *Confessarii canones poenitentiales quasi quædam regulas ediscant... ut scient illos postea sapienter et discretè moderari, secundum peccati circumstantias, et contritionis qualitatem.* Joannes Franciscus Bonhomius Vercellarum episcopus, qui floruit post Tridentinum, in suis generalibus decretis ecclesiasticæ reformationis, pag. 213, loquens de confessario, ait: *Canonesque item poenitentiales rectè memoria teneat, ut singulis criminibus congruam satisfactionem injungere valeat, simulque ipsis poenitentibus, ut promptius ac libentius, quod jussi erunt ipsi præstent, diligenter exponat quàm benignè hodiè Ecclesia sancta gravissimas antiquorum canonum poenas in mitiores commutandas esse censuerit.* Hoc ipsum à Catechismo Romano ad tit. de Poenit. hisce verbis insinuat: *Ut poenitentes suorum scelerum gravitatem magis agnoscant, opere pretium erit eis interdum significare quæ poenæ quibusdam delictis, ex veterum canonum præscripto, quæ poenitentiales vocantur, constitutæ sint.* In concilio provinciali Florentino, habito anno 1518, atque à Leone X confirmato; pag. 120 et seq., integri referuntur antiqui canones poenitentiales, quibus hæc præfiguntur verba: *Hi sunt poenitentiales canones quos hic in fine subnectendos duximus ad sublevandam simplicium clericorum imperitiam, ut, cum viderint certam à jure poenitentiam imponi, ipsi melius arbitrium suum informare possint, quomodo, attentis confessione, fetu, lacrymis, et dolore, dispositione, et facultate confitentium, poenitentias salubriter moderari possint: nam qualitas temporum nostrorum, in quibus non solum merita, sed et corpora defecerunt, non patitur rigorem antiquorum canonum permanere; sed necesse est illud à discreto sacerdotis judicio temperari.* In synodo America, habita anno 1595 ab episcopo Antonio Mariâ Gratiano, cap. 146, legitur: « Poenitentialem canonum jure impositas singulis sceleribus poenas poenitentiasque nôsse confessoribus perutile fuerit, cum ut ex iis ipsi melius certiusque statuere valeant quæ cuique peccato definienda poenitentia sit, tum ut poenitentes ipsi à confessoribus de prisca moris severitate edocti, quanto nunc benignius cum illis pia mater Ecclesia agat intelligentes, hanc saltem ei gratiam referant, ut peccatorum consuetudine ob id diligentius abstineant. » In synodo Pragensi, celebratâ anno 1605, et jussu cardinalis episcopi de Harrae recensâ anno 1650, tit. de Poenit., dicitur: « Confessarii canones poenitentiales memoria mandent, ut singulis criminibus congruam satisfactionem injungant. » In synodo Osnaburgensi anni 1628, cap. 17, habetur: *Requiruntur in sacerdote scientia canonum poenitentialem.* Similes episcoporum Italiae synodales constitutiones recensentur à Genetto, tom. 4, Theolog. moral., tract. 6, cap. 7: videlicet, Cosmæ de Torres, episcopi Perusini; cardinalis Jacobi Sabelli, archiepiscopi Beneventani; cardinalis Joannis Baptistæ Lenii, episcopi Ferrariensis; ven. servi Dei cardinalis Pauli de Arcio, episcopi Placentini; cardinalis Bonifacii Cajetani, archiepiscopi Tarentini; cardinalis Cybo, sacri collegii decani, episcopi Veltterni; cardinalis Jacobi Boncompagni, decessoris nostri in archiepiscopatu Bononiensi.

VII. Quæ autem hucusque dicta sunt de poeniten-

tialium canonum utilitate, pluribus argumentis confirmat cardinalis de Aguirre, ad can. 11 et 12 concilii Toletani III, tom. 2 Collect. maxim. concilior. Hispan., eaque nituntur etiam auctoritate D. Thomæ, qui, quodlib. 3, quæst. 43, art. 1, docet quidem non esse nunc poenitentiam præscribendam ad exactam normam antiquorum canonum, sed simul expeditè ait ut confessarius poenitentem significet quanta poenitentia pro singulis ab ipso perpetratis flagitiis expandi esset olim ab Ecclesiâ definita: *Videtur satis conveniens quod sacerdos non oneret poenitentem gravi pondere satisfactionis: quia, sicut parvus ignis à multis lignis superpositis de facili extinguitur, ita posset contingere quòd parvus affectus contritionis in poenitente nuper excitatus, propter grave onus satisfactionis extingueretur, peccatore totaliter desperante.* Unde melius est quòd sacerdos poenitentem indicet quanta poenitentia esset sibi pro peccatis injungenda, et injungat sibi nihilominus aliquid quod poenitens tolerabiliter ferat, ex cuius impletione assuehat ut majora impleat, quæ etiam sacerdos sibi injungere non attentasset; et hæc, quæ præter injunctionem expressam facit, accipiant majorem vim expiationis culpæ præteritæ ex illâ generali injunctione quæ sacerdos dicit: *Quidquid boni feceris, sit tibi in remissionem peccatorum.*

VIII. Licet autem unienique canones poenitentiales ad eum finem, quem hucusque indicavimus, percurrerent facile pateat quàm graves olim fuerint poenitentia à peccatoribus subeunde; attem, quis crederet? Non defuerunt, qui aliquem ex iisdem canonibus laxitatis nomine ausi sint reprehendere. De canone loquimur ex Urbani II epistolâ desumpto, quem referunt Baronius in Annalibus ad annum Christi 1089, num. 11, et Gratianus, causâ 23, quæst. 5, can. *Excommunicatorum*; in quo nempe modica et levis poenitentia præscribitur ei qui excommunicatum occiderit. En canonicus verba: *Excommunicatorum interfectoribus, prout in Ordine Ecclesiæ Romanæ didicistis, secundum intentionem, modum congruæ satisfactionis injunge.* Non enim eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos, zelo catholicae matris ardentes, aliquos eorum trucidasse contigerit. Ne tamen ejusdem Ecclesiæ matris disciplina deseratur, eo tenore quem diximus, poenitentiam eis indicio congruentem, quæ divinæ simplicitatis oculos adversus se complacere valeant, si forte quid dupliciter, pro humanâ fragilitate, in eodem flagitio incurrerint. Hunc textum illustrans cardinalis de Turrecrem., in Comment. scribit quòd si quis vero zelo ductus excommunicatum occiderit, nullam erit poenitentiam; cui tamen subijciendus est saltem ad cautelam, si dubitet eum odio vel irâ ad id impulsum fuisse.

IX. Ut autem intelligatur nihil esse in relato canone quod veteri canonice severitati repugnet, prænotandum est communis olim fuisse, ex deplorabili temporum corruptelâ, privatas quædam inimicitias, quæ non solum inter eos quibus præcipua illarum causa intercedebat, sed etiam inter eorum consanguineos et affines gerebantur, et diris modis exercebantur. Hæ vocabantur *faidæ*; de quæ vis fuscâ agit du Cangius in Glossario ad scriptores mediæ et infimæ latinitatis, edit. Paris. 1733, in verb. *Faida*, et in dissertatione ad Joinvillam de privatis Bellis. Porrò circa medium sæculi XI utraq; potestas, ecclesiastica nimirum et secularis, ut privatas hæc inimicitias, seu potius privata bella, ex quibus tot hominum strages ac bonorum devastationes oriebantur, de medio tollerent, conjunctis viribus plura moliri cœperunt. Quæ cum ad tantum malum poenitens extirpandum non succederent, ut illud saltem intra modum aliquem coercerent, certos per hebdomadam dies præfuerunt, quibus ab homicidiis atque rapinis cessandum abstinendumque esset, qui dies *treugas Domini* appellati fuerunt; ut videre est apud Pagium, Critic. in Annal. Baroni ad ann. Christi 1034, num. 3 et 4, et apud Gonzalez, in cap. *Treugas*, qui est Alexandri III, de *Treugâ* et Pace, num. 9. Hæc igitur treugas Domini infringentes excommunicacionis sententiam incurrerant. Cum autem Urbanus II pontifex in præciatâ sua decretali de iis

loquatur, qui hujusmodi violatores, et ob id excommunicatos, intercessissent, neque verò dispositionem suam ad alios quorumcumque excommunicatorum interemptores extendat (id quod ab aliquibus male creditum fuit), satis patet non eum descivisse ab antiquâ discipline severitate adversus homicidas, sed prudenti moderatione ecclesiasticam legem atemperâsse juxta temporum circumstantias, quæ id maxime postulabant, ut impuniti non abirent violatores teuge Domini, per quam unicè privatorum bellorum calamitatibus modus aliquis afferri poterat. *Si raptores istos, pacisque violatores, ab utràque potestate proscriptos, occidi contingeret à quoquam privato, zelo justitiæ; non homicidii poenâ canonicâ et ordinariâ, sed leviori et remissiori satisfactione culpam illam diluendam docet Urbanus II, qui de hoc solo genere excommunicatorum intelligendus est, non autem de omnibus excommunicatis, ut quidam sibi malè feriat persuaserunt. Cujus interpretationis eò lubentius hæc memini, quod eò leviori posse nihil videatur invidia quæ, ob textum hunc malè intellectum, creari solèt adversus summos Pontifices. Ita scribit Petrus de Marca, de Concord. sacerdot. et imper. l. 4, c. 14, n. 5.*

CAPUT XII.

A nimia severitatis notâ vindicatur synodalis constitutio quæ mulieribus vetat vanos ornatus, cum ad Pœnitentiæ et Eucharistiæ Sacramenta accedunt.

I. Duo gravissimi theologi sapienter admodum et doctè de mulierum ornatu agunt. S. Thomas, 2-2, quest. 169, art. 2, docet mulierem quæ eo fine se ornât ut intuentis ad libidinem provocet, lethale peccatum committere. Admittit quidem licitè uti posse ornatus eam quæ matrimonio juncta est, si modò id faciat ut placeat viro suo, ne is alienas mulieres concupiscat, sed ipsius tantum amore contentus sit; at quæ mulieres neque nuptæ sunt neque nubere volunt, si tali ornatu virorum amorem sibi conciliare in animo habeant, lethaliter eas peccare idem S. doctor affirmat; cæterum, si levitate quâdam ad se ornandas ducantur, veniale tantum culpam contrahere. Deinde in responsione ad secundum, ubi de fuce agit, quo mulieres quædam faciem pingere consueverunt, statuit eas etiam gravi se scelere obstringere, si propter lasciviam, vel in Dei contemptum, hujusmodi pigmentis utantur; et tamen, pro eâ quæ præstat judicium æquitate, distinguit inter eam casum, cum mulier fuce utitur ut speciosa ac pulchra appareat, quæ reverè pulchra ac speciosa non est: et alterum, cum fuce ac fignento obducere duntaxat intendit vultum aliquod corporis atque deformitatem, quæ mox eo alioquin se alia fortuitâ causâ ei advenit; atque in hoc secundo casu peccatum lethale mulierem non admittere existimat.

II. Iisdem vestigiis insisit S. Antonius, in Summa, part. 2, tit. 4, cap. 5, de Præsumptionib., § 5 et § 8, ubi de muliebri ornatu disserit, qui rarius in singulis regionibus aut locis in usu est; et quidem, si pravo animo ac consilio eos ornatus mulieres adhibeant, lethale; si verò vanitatis potius causâ id faciant, veniale peccatum eas committere, ait. Verùm, cum accidere posse prævideat ut qui oculum adjecti sic comptæ et ornate mulieri, non tam hujus culpam quam vitio suo ad concupiscentiam inflammatur, prudenter animadvertit quòd, dum intentio ac mens mulieris improba non est, peccati occasio accepta potius dici debet, quam data. Sylvius tamen, in comment. ad citatum articulum S. Thomæ, optimè monet quòd, quando ornatus illi justis modestie finibus non contentur, licet patrio more et consuetudine excusari dicantur, nihilominus confessariorum et concionatorum est prudenter operam dare stultis ejusmodi consuetudinibus extirpandis.

III. Duorum, quos hic adduximus, theologorum, doctrinâ et sanctitate insignium, sententiam auctoritatemque libentissimè sequimur; ac prudentissimo quoque Sylvii consilio facilè assentimur. Neque verò episcopo suaderemus ut eam provinciam pienam laboris atque periculi susciperet, ut synodalis constitutioque unum aut alterum muliebrem ornatum

proscriberet. At, si mulieribus graviter præcipiat ne vanis ornatus comptæ ad ecclesiam se conferant, multoque magis si eisdem ad Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ accedere prohibeat, nisi omni vanitate deposita, ac pectore præsertim aperto, decenter compositæ incedant; tum certè, si constitutioni synodali (ut aliquando evenisse novimus) aliqua severitatis duritiæque nota innotat, negligi omnino hæc debet, neque bonæ necessariæque legi præsidium denegabitur, quo debitam executionem sortiatur.

IV. S. Paulus apostolus, Epist. 1 ad Corinth., cap. 11, mulierem, dum Deum orat, velo caput suum obtegere jubet, propter angelos. Hunc Apostoli locum interpretantes Estius, Cornelius à Lapide, et Calmet, qui etiam concordantes citant aliorum interpretum sententias, existimant mulieribus Apostolum præscripsisse ut caput velo obduceret in argumentum stup ipsarum modestie ac pudoris, præcipuè verò cum sacra mysteria celebrantur, ob reverentiam quam erga bonos angelos adhibere debent, qui semper in templo præsto sunt, et sacris altaribus astant. Sed ut ex ecclesiasticæ potissimum discipline praxi justum de hæc re judicium efformari valeat, si à sanctissimis, qui ante nos fuerunt, episcopis, quique optimi regiminis laude magnopere celebrantur, passim in synodus statutum fuisse constat ut mulieres ecclesiam ingredienti, multoque magis ad Sacramenta accedentes, absterneant omninò à vanis ornatus, et vestimentorum luxu qui christianam modestiam dedecet; æquus erit qui similia statuta atque decreta, ab egregio aliquo ætatis nostræ episcopo edita, veluti inaudite severitatis speciem referentia dimittere audeat, aut vituperare?

V. Porrò S. Carolus Borromæus non semel hæc in re quid observandum sit edixit, id est, part. 4 Actor., pag. 514 et seq., et pag. 718, atque in concilio provinciali 1, part. 2 constitutionum, Actor. part. 1, pag. 8, quibus in locis observare est quomodò mulieribus vetet ne vestibus plus æquo splendidis, aut diffluentibus, atque caudatis utantur, ne capillos calami stris intorqueant, vultum fuce deliniant, præcipuè verò ne ad Sacramenta accedant pectus apertum habentes, aut tenuissimo velo involutum, cum ita undecunque coopertas eas esse velit, ut nihil nudatum, præter vultum, appareat. Ibidem videtur licet quo pacto illas à Sacramentorum usu repelli omninò jubeat, si fortè dissimili ratione et modo ad ea accedant. Videatur etiam synodus auctoritate Apostolicæ Sedis celebrata ab episcopo Atrebatensi anno 1656, et à Sylvio loco supersus citato commemorata, in qua similiter mulieribus districtè præcipitur ne ad ecclesiam se conferant, neve ad Pœnitentiæ et Eucharistiæ Sacramenta accedant, gutture et pectore discoopertis. Italicis etiam nostrates synodos valere licet: Amerinam scilicet, ab Antonio Marâ Gratiano episcopo habitam anno 1593, cap. 77; Farsensem, à cardinali Carolo Barberino coactam anno 1685, cap. 9; Æsinam, à cardinali Petruccio celebratam eodem anno, tit. 14; Nonantulanam, à cardinali de Angelis abbate congregatam anno 1688, cap. 12; Fulginatensem, ab episcopo Baptistello convocatam anno 1722, cap. 19, num. 5; et hæc quidem synodus ultimo loco memorata, cum à quibusdam immeritò carperetur, in contradictorio judicio propugnata est ac vindicata, quo tempore nos in minoribus constituti munere secretarii congregationis concilii lungebamur, ut alibi diximus. Quòd si tot tantosque presules S. Caroli Borromæi legibus et institutis miro consensu inhaerentes, immodicæ severitatis arguere temerarium esset, sequitur ut aliorum quoque constitutionum, in quibus similia jubeantur, eo nomine reprehendere sine temeritate vitio non liceat.

VI. Denique nullo pacto prætermittendum est celebre edictum, jussu ven. Dei servi Innocentii papæ XI promulgatum, confirmatumque à sanctæ memoriæ Clemente XI, die 5 julii 1713, quo disertis verbis prohibetur ne ad sancta Sacramenta, præsertim Pœnitentiæ et Eucharistiæ, illæ mulieres admittantur, quæ cum delictâ modestiâ ad ea non accedunt, quæque

numeros peccatus veste, seu panno, aliove integumento, quod translucentium non sit, operum non habent. Quae quidem edicta, licet per organum cardinalis Urbis vicarii proposita, ab eius pontificibus uti Romane urbis episcopis tantummodo lata fuerint, possunt tamen et debent per regulam et exemplo à ceteris episcopis haberi et suscipi ut, cum eorum normam secutos se esse ostenderint, opposita ipsis nimiae severitatis nota continuo evanescat.

CAPUT XIII.

Exemplis ostenditur quantum sit severitas in synodalibus constitutionibus evitanda, et singularim disseritur de constitutione prohibente usum tabaci ante eucharisticam communionem; atque expenditur alia constitutio quae interdicitur clericis ne secularium patrocinio et favore ecclesiastica beneficia assequi studeant.

I. In superius citato concilio provinciali Mexicano, habito anno 1585, quod cardinalis de Aguirre, in praefat. ad tom. 4 Concilior. Hispan., num. 16, à Sede Apostolica approbatum affirmat, lib. 3, tit. 13, § 13, cit. tom. 4, pag. 356, ita cautum legitur: *Ob reverentiam quae Eucharistiae percipiendae exhibenda est, precipitur ne ullus sacerdos ante missae celebrationem, aut quavis alia persona ante communionem, quidquam tabaci, picetive, aut similitum, medicamentum causâ per modum fumalis evaporationis, aut alio quovis modo percipiat.* Haud absimile edictum anno 1642 promulgavit cardinalis Borgia archiepiscopus Hispanensis, quo sub poena excommunicationis latae sententiae jussi sunt sacerdotes à tabaci usu abstinere, ante missae celebrationem, alterâ post eandem celebratam horâ.

II. His suffulti auctoritatibus, Clericatus, de Sacram. Euchar., decis. 54, num. 12, cas. 2; Natalis Alexander, in Theolog. dogmat. et moral., tom. 1, in append. 1 variar. Epistolar., epist. 45; Sarnellus episcopus, tom. 6 Epistol. ecclesiastic., epist. 30; Hurtado, Resol. moral. tom. 2, tract. 11, cap. ultim., docuerunt oportere ac decere ut episcopi in suis synodis edicant ut à nemine ante missae celebrationem, aut sanctissimae Eucharistiae perceptionem, tabaci folum mandatur, quod à plerisque fit ad sputa et phlegmata ex ore projicienda, aut illius fumus atrahatur, vel in pulverem reductum naribus ingeratur; quia valde indecens illis visum est ut quis ore et naribus tabaco consumpatis, ejusque redolens graveolentiam, ad sanctissimum accedat Eucharistiam. Fuerunt praeterea qui tabaci usum ante accessum ad sacram communionem jam omnibus ab Ecclesia vetitum putarunt, eo quod etiam illius fumus in os injectus, et pulvis naribus attractus, jejuniū frangat naturale. Ita quippe opinati sunt Alphonsus de Leone, in Quaest. moral. de Chocolate, part. 2, § 4, num. 10 et seq., et Lezana, tom. 3, verb. *Eucharistia*, n. m. 10. Sed istorum opinio confutata est à Pasqualigo, in Praxi jejunii, decis. 458; Dianâ, in Edit. coord., tom. 2, tract. 1, resol. 121; Hurtado, cit. loc., num. 393, et cardinali de Lugo, Respons. moral. lib. 1, dub. 9; siquidem nec tabaci fumus, nec pulvis naribus ingestus, est vera comestio, aut potatio, quibus duntaxat naturale jejuniū solvitur. Aliqua tamen difficultas adhuc remanet de tabaci folii masticatione, quâ naturale jejuniū violari, si aliquid succi ex illo expressi in stomachum trajiciatur, tanquam certum asserit citatus de Leone, cui etiam Pasqualigus et Diana consentiunt, dummodo non fortuito, et praeter intentionem id contingat. Sed addit Hequet, in suo tract. de Dispensat. quadragesim., tom. 2, part. 3, cap. 18, nunquam fortuito, sed necessario id evenire; siquidem qui tabaci folium dentibus conterit, id ipsum animo intendit, ut scilicet illius succo stomachus à pituita et phlegmate abstergetur. Ex adverso autem Zaccnas, Quest. medicolegal. lib. 9, tit. 7, quaest. unic., num. 33, citatus cardinalis de Lugo, num. 5 et seq., eoque teste, plures theologi Neapolitani, ab ipso interrogati, censent nullâ ratione per tabaci masticationem frangi jejuniū naturale, quia ejus succus, quanquam in stomachum delabatur, non est aptus ad nutriendum, sed duntaxat

ad stomachi fibras irritandas.

III. Verum quidquid sit de hâc quaestione, quam in melio relinquimus, de solo agentes tabaci fumo, aut pulvere naribus attracto, illud idem hic repetimus, quod jam lib. 10, cap. 3, num. 2, praenotavimus, mirum nequaquam hodie expedire ut illius usus sub censurarum poena interdiceretur: etenim, quanquam olim quamdam praese ferret turpitudinem atque indecentiam, propter quam Innocentius X et Innocentius XI excommunicatione percellerunt quotquot tabacum sumere auderent intra Vaticanam basilicam, atque Urbanus VIII sub eadem poena idem antea fieri vetuerat intra ecclesiam diocesis Hispanensis; hodie tamen, cum à communi consuetudine sit adeo cohaerens, ut nulli prorsus scandalum praebet, ad admirationem causet, quod bene perpendit Lazarus Benedictus Aglioruccius, Instit. jur. canonic. tom. 1, pag. 187, nimium profecto severum se praeberet episcopus, si Mexicana altarumque similium synodorum vestigium insistens, aut omnibus ante sacrae Eucharistiae perceptionem, aut solis sacerdotibus ante missae celebrationem tabacum interdiceret, adjectâ praesertim in transgressores censurarum poena. Quapropter, cum nos in minoribus constituti, sacrae congregationis concilii secretarii munus obiremus, semper episcopis auctores fumus ut ejusmodi constitutionem, jam aliquando formatam, à suis synodis subtraherent, ne nimii rigoris notam incurrerent, aditumque aperiret subditorum querelis ad sacram congregationem concilii deferendus; quod multo magis isdem consulendum ducimus, postquam sanctae memoriae Benedictus XIII, exploratum habens à tabaci usu omnem nunc abesse inhonestatem atque indecentiam, illum sumere permisit intra Vaticanam basilicam.

IV. Alia nimii rigoris exempla nobis suppeditant saepius in hâc lucubratione commemorata decreta synodalia episcopi Midensis. Inter ea, quod decimum erat in ordine, praeter infamiae notam, atque etiam excommunicationem ipso facto incurrendam, ad officium aut beneficium assignandum statim inhabilem decernebat quicumque, sive secularis sive regularis, pro illo aut obtinendo aut retinendo potestatis secularis auxilium et patrocinium postulasset. Undecimum verò decretum, ad ordinarii arbitrium, suspensionem pronuntiabat, qui eoodem pariter beneficio retinendo aut obtinendo, modo illud non esset jurispatriatus, commendatitiam epistolam à quocumque laico ad sumum ordinarium impetraret. De hujusmodi decretorum firmitate, in sacra congregatione concilii, ad quam à sacra congregatione de propagandâ Fide remissa fuerant, examinanda, actum est die 24 augusti 1686, et decisum, revocanda, eo quod nimio essent rigore conspersa, onusque imponerent intolerabile. Equidem S. Carolus Borromaeus, quem nemo certe dicet plus aequo indulgentem, aut ecclesiasticae disciplinae in sua provincia stabilendae minus studiosum, ad eundem eradicaandum abusum, cui Midensis episcopus obviare voluerat, in suo primo concilio provinciali Mediolanensi, part. 2, Act. eccles. Mediolan. part. 1, pag. 14, decretum formavit longè suavius, hisce verbis conceptum: *Qui beneficium ecclesiasticum vacans multis et ambiosis precibus per se vel per alios petenti, eo facto ita reddatur indignus, ut per biennium in eum neque illud, neque aliud beneficium conferri possit.* Nulla hic à S. Carolo irrogatur excommunicatio, nulla innotuit suspensio; non perpetua, sed temporaria, ad duos tantum annos duratura, inhabilitate ad beneficium assignandum afficitur, qui non unâ officiosa epistola, sed multis iteratis atque ambiosis precibus illud ab episcopo conatur extorquere. Si intra eosdem limites se continisset episcopus Midensis, nimii rigoris notam profecto evasisset.

CAPUT XIV.

Non potest à nimia severitate excusari synodalis constitutio adigens seculares ad missam Deique verbum audendum in ecclesia parochiali omnibus dominicis aliisque festis diebus.

I. Inter easdem Midenses constitutiones quinta secularis omnes adiebat ad audiendam missam parochialem dominicis aliisque solemnioribus festis diebus, atque inibi Dei verbum auscultandum, fideique rudimenta addiscenda. Sexta prohibebat regularibus ne monitionibus atque hortationibus plebem à parochiali ad suas evocarent ecclesias, ut prædictis diebus missæ sacrificio ac concioni in illis interessent. Septima denique declarabat unumquemque teneri tempore paschali atque in mortis articulo sua peccata confiteri proprio parcho vel alteri sacerdoti ab eodem parcho delegato.

II. Etiam hujusmodi constitutiones discussæ fuere in præfata congregatione, atque conclusum septimam esse defendendam; quintam autem et sextam ita mitigandas, ut per eas monerentur quidem, non autem cogerentur fideles missæ et concioni in parochiali ecclesia adesse. Etiam, ad istarum primam quod attinet, duò multumque olim diù-putatum fuit quinam sit proprius ille sacerdos, cui tempore paschali ab unoquoque fideles peccata aperienda præcepit Innocentius III in concilio generali Lateranensi, can. 21, relato in cap. *Omnis utriusque sexus*, de Penit. et Remiss., iniquis: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata, saltem semel in anno, fideliter confiteatur proprio sacerdoti*. Joannes Launoius, in libro qui inscribitur: *Explicata Ecclesie traditio circa canonem: Omnis utriusque sexus*, prolixè hoc argumentum versans, pluribus probat proprii sacerdotis nomine parochum designari. Verùm, quanquam nemo id audeat inficiari, nemo tamen, salvâ fide, negare potest etiam summum Pontificem in totâ Ecclesia, et episcopum in commissâ sibi diocesi proprium esse sacerdotem, qui fidelium confessiones excipere, ac facultatem illas excipiendi alteri delegare valeat; siquidem, uti nos ipsi, in nostrâ instit. 18, prænotavimus, qui oppositum sentirent, in errores incidere Joannis de Polliaco proscriptos à Joanne XXII, apud Raynaldum ad annum 1321, à num. 20 usque ad 58. Tenerè quippe affirmaverat Polliacus quòd *stante omnis utriusque sexus edicto in concilio generali, Romanus Pontifex non possit facere quòd parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti confiteri, quem dicebat esse parochialem cui atque*; et rursus, quòd *Papa non potest dare potestatem generalem audiendi confessiones, imò nec Deus, quin confessus habenti licentiam, teneatur eadem confiteri proprio sacerdoti*. Hosce autem errores, auditis prius theologorum suffragiis, damnâvit Joannes XXII, et, ne eosdem quisquam deinceps docere, defendere et disseminare præsumeret, distinctè vetuit constitutione editâ Avinionè 8 kalendas augusti, sui pontificatus anno 5, easdemque assentones, iterum à nonnullis vindicatas, convixit Alexander V, anno 1409, constitutione quæ incipit: *Regnans in excelsis*. Sed nihilominus adhuc remanet controversia an præfata facultas, quam nullus Catholicorum summo Pontifici atque episcopis adjudicat, ita ab illis delegari aliis sacerdotibus, ut velint à fidelibus, peccata sua tempore Paschalis istis aperientibus, satisfieri canonis *Omnis utriusque sexus*. Negarunt quamplures ex antiquis, quos tamen strenuè confutarunt S. Thomas, Jur. c. contra impugnantem religionem; S. Bonaventura, tract. *Quare fratres Minores prædicant, et confessiones audiant*; Joannes Gerson, de Statu privilegiatorum, considerat. 5, 6 et 7; Egidius Carlierus, in 4. Sent., dist. 17; Adrianus, in 4. quest. 5, de Confessione; etiam, aiebat Adrianus, quemadmodum proprii licentia sacerdotis sufficit quominus juxta præceptum concilii gener. alis teneatur confiteri proprio sacerdoti, ita sufficere videtur licentia episcopi, summi pontificis, aut eorum quibus ad hujusmodi negotia commiserunt suam potestatem, ut est vicarius episcopi, et penitentiarius Papa.

III. Sed tot tantorumque doctorum auctoritate, cui etiam totius christiani orbis suffragatur consuetudo, minime perterriti aliquot recentiores auctores, non dubitarunt dimicare pro necessitate confessionis fa-

ciende proprio parcho; inter quos Bonaventura Basseau, in suo Theopnilo parochiali, part. 4, art. 15; Juenin, de Sacram., diss. 6, quest. 3, cap. 4, art. 5, § 1 et 2, et Van Espen, Jur. eccl. univ. part. 2, tit. 6, cap. 3, quibus in locis præterea continentur eam quoque esse synodorum Galliar, totiusque Gallicani cleri sententiam. Verùm istorum argumenta perverit Natalis Alexander, Hist. eccl., dissert. 4, ad sec. XIII et XIV, ubi insuper pluribus allatis monumentis evidenter demonstrat Ecclesiam Gallicanam longè aliud sensisse quam isti venditent auctores; enimverò concilium provinciale Rotomagense anni 1581, cap. 37; concilium provinciale Aqueense anni 1585, tit. de Penit., et Cameracense anni 1586, regulares ab episcopo approbatos, secularium confessiones paschali tempore audire posse aperte docere; idemque perspicuis verbis declararunt diocessanæ synodi Tolosana anni 1550, Claromontana anni 1538, Suesionensis anni 1571, et Lugdunensis anni 1577. Coetus autem totius Gallicani cleri satis inculcetur mentem suam aperuit, cum 25 aprilis anni 1683 librum approbavit, quem pro confessione factâ cuilibet sacerdoti, ab episcopo approbato, scripserat P. Bagottus, societatis Jesu presbyter, aliumque proseripsit contra Bagotti doctrinam evulgatam.

IV. Accedunt constitutiones summorum Pontificum. Clemens VIII, apostolicis litteris, anno 1592 ad Belgas datis, omnibus fidelibus licitum pronuntiavit, Quadragesimæ, Paschatis et alio quovis tempore, religiosis Mendicantibus, presbyteris societatis Jesu, et aliis privilegiatis confiteri, dummodò ab ordinariis fuerint approbati; præcepitque archiepiscopo Cameracensi et episcopo Atrebatensi ut parochos in officio continerent, ne prohiberent plebem sibi subditam, quominus regularibus tempore paschali confiteretur: *Præsenti nostro decreto, ait, sancimus, tam dictis fratribus Mendicantibus et presbyteris dictæ societatis Jesu, quam aliis privilegiatis prædictis, quibus id à Sede Apostolicâ indultum est, idoneis tamen et ab ordinario approbatis, peccata sua, etiam quadragesimali, et paschali, et quovis alio tempore confiteri licitè posse; dummodo tamen idem seculares Christi fideles Sacramentum Eucharistiæ die festo paschalis Resurrectionis in propria parochiâ ad eorum parcho sumant*. Eandem porro controversiam iterum excitatam inter archiepiscopum Burdigalensem et regulares, Innocentius X, constitutione editâ 7 idus februarii, anno 1645, incipiente: *Exponit nobis, deservit: Non potest archiepiscopus Burdigalensis prohibere regularibus habentibus privilegia apostolica, ne à dominicâ Palmarum usque ad dominicam in Albis inclusivè administrare valeant personis secularibus Sacramentum confessionis*.

V. Utramque constitutionem eludere tenat citatus Juenin, inquit à Clemente VIII atque Innocentio X definiti quidem integrum esse Christi fidelibus confiteri regularibus, à locorum ordinariis legitime approbatis, quovis tempore, etiam paschali, nequaquam autem decerni pro confessiones regularibus factas fieri satis canonis *Omnis utriusque sexus*. Ad vanum hoc esse cingulum, ad pontificæ declinanda decreta adinventum, nefno non videt. Etiam, quia seculares tempore paschali, solâ exceptâ dominicâ Resurrectionis, sacchissimam Eucharistiam liberè percipere possunt in ecclesiis regularium, eam tamen inibi percipientes, non satisfacunt præcepto annuæ communionis, quod superioris lib. 9, cap. 16, num. 3, ostensum est; idcirco Clemens VIII id in suo decreto expressè cautum voluit. Idem itaque declaravit, si per confessionem factam regularibus annuæ confessionis præcepto satisfieri noluisset. Denique nullam similem interpretationem patitur constitutio Clementis X, incipiens: *Superna*, promulgata 11 kalend. junii anni 1670, quâ conceptis verbis decernitur, qui paschali tempore regularibus ab episcopo approbatus sua peccata aperiat, satisficere canonis *Omnis utriusque sexus: Eos, inquit, qui dictis religiosis, simpliciter approbatis, paschali tempore confessi fuerint, constitutioni*

que incipit: Omnis utriusque sexûs, quoad confessionem daturus, satisficere censendus. In eodem insuper constitutione definitum idem pontifex fas esse fidelibus egrotantibus, absque aliâ aut episcopi aut parochi licentiâ, sacramentalem confessionem peragere apud regularem jam semel ab episcopo approbatum, hæc tantum subiectâ lege, ut regularis qui infirmi confessionem excepit, teneatur de illâ certiore facere ejusdem infirmi parochum: *Regulares simpliciter ab ordinariis approbatus posse in diocesi episcopi approbantis quovis anni tempore, et quorumcumque etiam infirmorum confessiones audire, absque ullâ parochorum vel ipsius episcopi licentiâ; de quâ tamen confessione teneri dictos religiosos eorumdem infirmorum parochum illicet certiore reddere; et hoc posse illi ab episcopo sub parâ suspensionis à facultate audiendi confessionis præcipi; sufficere tamen ut certioratio hujusmodi fiat saltem per scripturam apud ipsam infirmam relinquendam.*

VI. Quæ cum ita se habeant, non poterat episcopus Midenensis obligationem, à quâ fideles saltem per prædictas constitutiones soluti jam sunt, illis iterum imponere, eosque præcepto adigere ad sacramentalem confessionem soli parochio aut de solius parochi licentiâ alteri sacerdoti faciendam tempore Paschatis, aut instanti mortis periculo; quapropter jure meritoque fuit prædicta constitutio, sacra congregationis judicio, castiganda.

VII. Quod verò alias spectat laudatas constitutiones Midenenses, vetus pariter controversia est, sub finem præsertim seculi XV in Germaniâ inter parochos et fratres Mendicantes summâ contentione agitata, num fideles teneantur diebus festis parochiali missæ interesse. Causa delata est ad Sixtum IV, qui, rationibus utrinque allegatis serò expensis, tandem die 17 junii 1478 illam definiit, editâ constitutione quæ incipit: *Vices illius, relatâ in extravag. 2, de Treugâ et Pace, ubi inter alia præcipit ut fratres Mendicantes non prædicent, populos parochianos non teneri audire missam in eorum parochiâ diebus festis et dominicis; cùm jure sit tantum illis diebus parochianos teneri audire missam in eorum parochiali ecclesiâ, nisi forsan ex honestâ causâ ab ipsâ ecclesiâ se absentarent; ex quâ decretali liquidò constat jure communi cautum esse ut singuli fideles diebus festis missæ adsint parochiali. Inducta autem est ea obligatio ante concilium Sardicense, in quo Osius episcopus, can. 14, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 648, inquit: *Maximè superiore concilio fratres nostros constituisse ut, si quis laicus in eâ in quâ commoratur civitate tres dominicos dies, id est, per tres septimanas, non celebrâsse contentum, commensatione prioretar; nomine quippe contentis designari missam solemnem, in quâ populus cum suo pastore unum efficit cœtum, unamque representat ecclesiam, communiter annotârunt canoniste. Sardicensem canonem renovavit concilium Quinisextum, can. 80, decernens, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 1030, ut, si quis in civitate agens, tribus diebus dominicis, in tribus septimanis, unâ non contentus, si sit quidem clericus, deponatur; si serò laicus, sequeatur. Ut huic porro præcepto satisfaceret, in synodo Nannetensi, can. 4, relato in Decretales Gregorii IX, cap. 2, de parochiis, statutum est ut dominicis et festis diebus presbyteri, antequàm missas celebrarent, plebem interrogent si alterius parochianus in ecclesiâ sit, qui, proprio contempto presbytero, ibi missam velit audire. Quæ si invenerint, statim ab ecclesiâ ejiciant, et ad suam parochiam redire compellant; tom. 6, part. 1, Collectionis Harduini, col. 457, et in ejusdem concilii can. 2 additur: *Nullus presbyter alterius parochianam, nisi in itinere fuerit, vel placitam ibi habuerit, ad missam recipiat. Eandem legem atque obligationem plures inculcârunt posteriores synodi, quæ adducit Natalis Alexander t. 1 Theol. dogmat. et moral., lib. 2, de Sacram. Eucharist., art. 5, regul. 10.***

VIII. Verum licet sanctionibus derogatum nunc est non solum contrariâ consuetudine, quam jam suâ ætate multis in locis inductam innuit S. Antoninus, Summa. theolog. part. 2, tit. 9, cap. 10, docens non

peccare qui die festo missam audit extra parochiam, ubi consuetudo viget illam audiendi in quâlibet ecclesiâ; verum etiam posterioribus summorum Pontificum constitutionibus: siquidem Leo X, constitutione editâ die 15 novembris 1517, disertè ait: *Auctoritate apostolicâ, tenore præsentium, notum facimus, omnes Christi fideles, qui, non contempto proprio sacerdote parochiali, in ecclesiis fratrum ordinum Mendicantium, dominicis et festis diebus missas audiant, satisfacere præcepto Ecclesiæ de missâ audiendâ, nec in aliquam labem mortalis peccati percurrere incurre, S. Pius V, suis apostolicis litteris, datis 17 kalend. septembris 1567, definiit: *Christi fideles audiendo missas in ecclesiâ fratrum hujusmodi, diebus dominicis aut festis, præcepto Ecclesiæ de illis audiendis satisfacisse censentur; Clemens VIII, in brevi quod incipit: *Significatum, dato anno 1592, hæc statuit: *Præsentî nostro decreto sancimus, secularibus universis libere missas diebus dominicis et aliis majoribus festis audire in ecclesiâ tam fratrum Prædicatorum quàm aliorum Mendicantium, necnon etiam societatis Jesu, licet posse, dummodo in contemptum parochialium ecclesiarum non faciant.****

IX. At nihilominus non desunt auctores, inter quos Juenin, de Sacramentis, dissert. 5, quest. 7, cap. 2, art. 2, et Van Espen, Jur. eccl., part. 2, tit. 5, cap. 2, propugnantes, ne hodiè quidem, citra grava peccatum, fas esse fidelibus, solemnioribus saltem diebus festis, rei divinæ alibi quàm in propriâ parochiâ interesse; neque enim juri communi derogatum sinit per præfatas constitutiones, quibus potestas fit secularibus missam audiendi in ecclesiis regularium, quoniam in illis hæc adjicitur limitatio, nimirum: *Dummodo id non faciant in contemptum parochialium ecclesiarum; est autem impossibile, pergant, contemptum abesse, cùm lidem, sine ullâ rationabili causâ, à propriâ se subducant parochiâ. Verum hæc explicatione præfata summorum Pontificum indulta penitus evertuntur; nullo etenim opus fuerat privilegio ad hoc ut fideles, legitimâ urgente causâ, alienam adirent ecclesiam, ut ibi missæ assisterent sacrificio, quod ex præfatis juris communis sanctionibus perpicuum est; quare, ne dicamus Leonem X, S. Pium V et Clementem VIII, verbis lusisse, nec quidquam specialis privilegii regularibus concessisse, necessariò fateri debemus cum Azorio, Instit. part. 1, lib. 7, cap. 6, quest. 4, in fin.; Fagundes, lib. 2, cap. 5, num. 9, aliisque ab his citatis, nomine contemptis ab illis intelligi actum aliquem distinctum ab ipsâ auditione sacri extra parochiam, quo quis sive expressè, sive tacitè, se à proprio pastore aversum ostendat.*

X. Sed quæ hæcenus diximus solum astruunt libertatem rem divinam quâlibet anni die audiendi in ecclesiis regularium. Quid autem dicendum quoad alias ecclesias nullo privilegio hæc in re à Sede Apostolicâ donatas? Integrum hodiè omnibus esse in quâlibet ecclesiâ, modo non sit capella seu oratorium privatam, sacris mysteriis interesse, quia contrariâ consuetudine, in toto christiano orbe receptâ, derogatum est præcepto audiendi missam parochialem, docent Sylvester, verb. *Missæ*, 2, quest. 5; Navarrus, Manual. cap. 21, num 5; Trullenç, in Præcept. Decalog., tom. 1, lib. 5, cap. 1, dub. 6, num. 5, pluribusque allegatis, Barbosa in Collectan. ad Trident., sess. 22, de observand. et evitand. in celebration. miss., num. 21, de Offic. et Potestate parochi, cap. 11, num. 14 et seq., addentes insuper non posse hodiè episcopum præcipere suis subditis ut se sistant missæ parochiali, quia non potest delere consuetudinem, quæ cùm viget in toto orbe, jam induit naturam juris communis. Et sanè, cùm versemur in lege merè ecclesiasticâ, etiam Juenin, cit. loc., in fin., § 5, admittit potuisse legitimâ prescriptione abrogari; et Van Espen, quamvis eam in Belgio minimè abrogatam contendat, num. tamen 15 fitetur solere episcopos monere quidem atque hortari, non verò ullo judiciali actu populum compellere

ad interveniendum missæ parochiali. Enimverò, non præcepto adigendam, sed hortationibus ad id alligendam plebem, statuit Tridentinum, sess. 22, in decreto de observand. et evitand. in celebrat. miss., ubi episcopus in hunc modum alloquitur: *Moneant eundem populum ut frequenter ad suas parochias, saltem diebus dominicis et majoribus festis, accedant.* Tridentino obsequens S. Carolus Borromeus, in suo concilio provinciali Mediolanensi VI, Act. eccl. Mediol. part. 1, pag. 302, ab omni abstinentiæ præcepto, plures adduxit rationes quibus plebem ad parochialem missam suaviter adduceret: *Hæc nostræ monitione, inquit, eos universos et singulos cohortamur, ac per viscera misericordie Jesu Christi obsecramus atque obtestamur, ut, quoties in suis viciniis, oppidiis et suburbis, oratoria, capellis aliisque ecclesiis habeant, ubi sanctissimam missæ sacrificio interesse possint, frequenter tamen, dominicis saltem aliisque solemnibus festis diebus, ad suam quique parochialem ecclesiam conveniant, ubi à Parocho, cui eorum cura commissa est, verbo Dei pascantur, fidei christianæ rudimentis, aliisque animarum salutis necessariis præceptis erudiantur, ad sanctissima Sacramenta religiosius percipienda instruantur.* Hortationibus pariter et suasionibus usi sunt ven. Dei servus Joannes Ribera, archiepiscopus Velestinus, in suâ diocesanâ synodo, habitâ anno 1584, tom. 4 Concil. Hispan., pag. 285; S. Toribius, archiepiscopus Limanus, in suâ diocesanâ synodo VII, coactâ anno 1592, ibid., pag. 689, aliique plures episcopi in suis synodalibus constitutionibus, apud Genottum, tom. 6, tract. 4, cap. 7, quæst. 5.

XI. Si istorum vestigiis inhaesisset episcopus Midensis, suamque constitutionem verbis formasset tantum hortatoriis, nulli fuisset reprehensioni obnoxius, sed quia præceptum adiecit, hoc fuit expugnandum; quemadmodum, jubente eadem sacrâ congregatione, sæpius antea expunctum fuerat ab aliis similibus synodalibus statutis, uti videre est apud Azorium, cit. cap. 6, quæst. 6, in fin.; Pasqualigam, de Sacrific. nov. leg., quæst. 1208; Barbosa, loc. cit., atque in declarationibus ejusdem sacræ congregationis impressis Lugd. an. 1640, n. 11.

XII. Majus negotium facessere poterat obligatio imposita Dei verbum audiendi in propriâ parochiâ. Idem quippe Tridentinum, quod agens de auditione missæ in ecclesiâ parochiali, verbis utitur dumtaxat hortatoriis: *Moneant populum; loquens de divini verbi auscultatione, alia adiecit verba quæ videntur præceptum, et obligationem inducere: Moneantque episcopus (ait sess. 24, cap. 4, de Reform.) populum diligenter, teneri nunquamque parochiæ suæ interesse, ubi commodè id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Idem discrimen animadvertit, qui nullum Tridentini verbum non est diligenter rimatus, S. Carolus Borromeus in super citato concilio Mediolanensi VI, loc. cit., pag. 301, ubi hæc habet: *Sacra Tridentina synodus acumenica ab episcopis fideles non solum hoc moveri voluit, ut frequenter ad proprias parochiales ecclesias saltem dominicis diebus festisque majoribus accedant; sed illud etiam diligenter ostendit, nunquamque teneri, ubi commodè fieri potest, parochiæ suæ interesse ad audiendum verbum Dei.*

XIII. At, cum Dei verbum, ex ejusdem Tridentini decreto, sess. 22, cap. 8, à parochiis vel per se vel per alios sit annunciandum et explicandum inter missarum celebrationem, quod antiquissimè esse institutum notat cardinalis Bona, Rer. liturgicar. lib. 2, cap. 7, num. 6, inquit: *Hic mos, nunquam interrupta serie, ab initio Ecclesiæ usque ad nostra tempora servatus est, ut proximè post Evangelium sermo, sive homilia, vel tractatus ad populum haberetur; hinc, si fideles obstringerentur præcepto illud in propriâ parochiâ auscultandi, tenerentur pariter missæ parochiali adesse, à quâ tamen obligatione eos solutos pronuntiamus.* Ad hæc difficultatem evitandam, varias doctores inire vias. Suarez, tom. 1, de Religione, lib. 2, cap. 16, num. 10, opinatur ideò Tridentinum, verbo teneri, cam addidisse limitationem, ubi commodè id fieri potest, ut tali pacto significaret sibi in animo non esse fideles absoluto præcepto obstringere, sed tantum monere atque hortari. Ad hæc ait Suarez, si aliquid urget præceptum audiendi Dei verbum, illud, non ex lege positivâ Ecclesiæ, sed ex lege profuit charitatis sibi debite, quâ quilibet tenetur habere curam animæ suæ, non solum adhibendo mediâ simpliciter necessaria, sed etiam utilia, quæ sæpè est conciosam audire. Licet porò lex charitatis, pergit Suarez, non obliget ad concionem audiendam in parochiâ, Tridentinum tamen parochiam nominavit, quia ibidem à parocho semper inter missarum solemnium concio haberi debet, quod idem Tridentinum sibi decrevit. Eandem doctrinam amplexatus Rodriguez, Quæst. regal. tom. 1, quæst. 45, art. 7, Tridentinum intelligendam docet, cum, urgente charitatis præcepto se reficiendi pabulo divini verbi, hoc nunquam commodius et utilius audiri potest, quam in ecclesiâ parochiali. In idem recidit quod tradunt Fagundes, lib. 2, cap. 1, num. 10, et Bonacina, disp. 5, de tertio Decalogi præcepto, quæst. unicâ, punct. 2, num. 27 et seq., nimirum, tunc solum teneri fideles parochiali interesse, cum necessaria fidei rudimenta, quæ ceteroquin ignorant, sibi addiscere nequeant; aut cum prævident alios suo exemplo pertrahendos ad concionem, à quâ secus non sine gravi eorumdem animarum dampno se subducerent; quem tamen casum moraliter impossibilem rectè simul advertunt. Sed fortassè melius Zerola, in Prax., part. 1, verb. *Prædicatio*, vers. Ad 4; Trullench, cit. tom. 1, lib. 5, cap. 1, dub. 4, num. 11, aliique sentiunt obligationem, si quæ unquam fuit, auscultandi proprium parochum verba facientem ad suum populum, ablatam nunc esse per contrariam consuetudinem, cum passim viri pii et docti aliò se conferant ad sacros audiendos oratores; ac proinde, inquit Zerola, sacrâ congregatione concilii sæpius declaravit non posse ordinarium mulctis et penis subditos adigere ad conciosam auscultandam in parochiâ; quod etiam testatur Barbosa in Collectan. ad Trident., sess. 24, cap. 4, num. 17. Mirum propterea non est quòd præceptum hæc de re latum ab episcopo Midensi, tanquam nimium severum, fuerit, ex ejusdem sacræ congregationis sententiâ, præcidendum.

LIBER DUODECIMUS.

DE CONSTITUTIONUM SYNODALIU QUÆ JURI COMMUNI ET APOSTOLICIS SANCTIONIBUS ADVERSANTUR INSUBSISTENTIA. ITEM AN ET QUATENUS LICEAT ALIQUID, PRÆTER JUS COMMUNE, IN SYNODO STATUERE.

CAPUT PRIMUM.

Firmitate caret synodales constitutiones juri communi et apostolicis sanctionibus adversantes; multoque ad hæc rem comprobendam afferuntur exempla.

I. Cæterum statuta ab omnibus custodienda dicitur

in cap. 1 de Constitutionibus, potissimum autem ab episcopis, qui sunt custodes sacrarum regularum, uti habetur in can. *Cum sitis*, 9, quæst. 3, quique in sui consecratione se ad id arctissimo obstringunt juramento, ut in cap. *Ego N.*, de Jurejurando. Quo

circa nihil magis vulgatum est quam quòd synodalis constitutio contra jus commune et apostolicas sanctiones, nullius sit roboris et firmitatis; quod manifestè constat ex cap. *Quod super his*, de Majorit. et Obed. notatque Fagnanus, ibidem, num. 26, atque in cap. *Sicut olim*, num. 8 et seq., de Accusat.

II. Plures porrò synodales constitutiones juri communi obvias recenset Bottus, in tract. de Synodo, 3 part., art. 1, concl. 1, et plurib. seqq. Alias plures nos simul cocervavimus eodem vitio infectis, eodemque nomine improbatas. A jure communi sancitum est capitulum ecclesie cathedralis præcedere debere capitulo collegiatae; eum autem in synodali-bus constitutionibus Casarangustanis decreta fuisset promiscua sessio inter canonicos cathedrales et cano-nicos collegiatae, in Romanae rote auditorio decisum est ejusmodi constitutioni nihil esse defendendum, decis. 3, num. 11, part. 5, tom. 1 Recent. Jure com-muni spectato, abbates regulares, nullam gerentes animarum curam, non tenentur accedere ad diocæsanam synodum, quod, lib. 3, cap. 1, num. 8 et seq., ostendimus. In synodali-bus constitutionibus Pamplonensibus idem ad synodum accedere jussi sunt; sed in rote auditorio fieri ab ejusmodi præcepto ab-soluti, decis. 9, post Margan, ad Constitutiones apo-stolicas. A capitulis et monasteriis deputari solent vicarii temporarii, ad nutum amovibiles, qui anima-rum curam exerceant in parochiis, isdem capitulis seu monasteriis unitis, à quibus tamen de jure com-muni possunt etiam sine causâ divelli ac removeri, modo remotio fiat absque dolo, et non ex odio. In ci-tatis constitutionibus Pamplonensibus statutum fuit ne isdem, iudiciâ causâ, è cure exercitio evocarentur, uti habetur decis. 121, coram Cocchio; sed, eum contigisset remotionem sine causâ fieri, rota, decis. 866, num. 29, coram Cerro, illam sustinuit, nullâ habita ratione synodalis constitutionis. Bonifacius VIII, in cap. *Consuetudinem*, de Clericis non resident., in 6, statuit distributiones quotidianas canonicis et aliis beneficiis ecclesiarum cathedralium et collegiatarum tribui non debere, nisi ipsi divinis officiis reipsâ adfuerint, exceptis illis quos infirmitas seu justa et ratio-nabilis corporis necessitas, aut evidens Ecclesie utilitas excusaret; eamque constitutionem innovavit sacra Tridentina synodus, sess. 24, cap. 12, de Re-form., et observari præcepit, non obstantibus contra-riis quibuscumque statutis et consuetudinibus. Itaque, cum deinde quesitum fuerit utrùm in synodo diocæsanâ rectè decerni potuisset, ut absentibus, extra predictos casus exceptos, distributiones capiendi jus esset, negativa prodit resolutio, propterea quod inferior superioris legem tollere, eique derogare nequit; ut latè probat Passerinus, in commentariis ad cit. cap. *Consuetudinem*, n. 175, de Clericis non resi-dent., in 6.

III. In causis beneficialibus admittitur appellatio suspensiva, ab eo interposita, qui in primâ instantiâ succubuit; et solum post sententiam definitivam, apud Sedem Apostolicam sive in petitorio, sive in possessorio promulgatam, ad compescendam lili-gantium malitiam, est locus sequestrationi fructuum, per textum in Clement. unic. de Sequestrat. posses-s. et fruct. Nihilominus aliquot episcopi fas sibi esse putarunt, hanc appellationem suspensivam in suis synodis reprobare, nec demceps admittendam decernere; neque id perperam se fecisse arbitra-bantur; etenim Lancaell., de Autentis, part. 2, cap. 12, limit. 48; Sperell., decis. 85, num. 4; Garcias, de Benefic., part. 9, cap. 4, num. 50, asserunt posse episcopum in suâ synodo aliquas appellationes sus-pensivas è medio tollere. Verùm hæc assertio tole-rari duntaxat potest, cum appellatio in suspensivo non est expressè admissa, et concessa à jure com-muni, cui profectò nullus, præter supremum legisla-torem, potest derogare; quare rectè Fagnanus, in cit. cap. *Sicut olim*, num. 80 et seq., de Accusat.,

ait: *Si circa judicia illorumque expeditiones furivi de-cernendum, meminisse oportebit non posse episcopos nec synodum provincialem* (manus itaque diocæsanam) *causam que sui naturâ aut ex juris dispositione sum-maria non sit, summariam efficere, neque breviorum cau-dere instantiam, aut ea que de jure communi in rebus summaris servanda sunt, præcidere, minisque appella-tiones in casibus, in quibus alias permittuntur, prohi-bere.*

IV. In nonnullis synodis et quorundam capitulo-rum statutis, ab ordinibus et beneficiis arcetur de-scendentes ex Judæis. Ejusmodi quoque statuta sa-cris adversari canonicis, est manifestum: hi siquidem, consentiente Apostolo, 1 ad Timoth. 3, ubi in epi-scopum ordinari vetuit *neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli, solos neophylos, id est, recens ad fidem conversos, irregulares pronun-ciantur*. Ita decreverit concilium Nicaenum, can. 2, Laodicenum, can. 3, Arelatense II, can. 1. Descen-dentes autem à Judæis nunquam ordinem et benefi-ciorum dixere incapaces; quinimò Alexander III, in cap. *Eam te*, de Rescriptis, ad episcopum scribens Tor-nacensem, in canonicum recipi jussit, qui ex Judaismo ad christianam fidem fuerat conversus: *Mandatum dedimus, et præceptum, ut P. (qui de gente Judæorum originem duxit, et divinâ gratiâ fidem Christi suscepit) in canonicum recipere, et præbendam sibi conferre de-beant*; et infra: *Pro eo verò quòd Judæus existerit, ipsum indignari non debes*; etenim, quod ibidem notat Glossa, *de Judæis conversis Ecclesia fundata fuit; et rectè prosequuntur Covarr., in Clement. Si fuitissus*, part. 1, § 2, num. 8, conclus. 5; Sanchez, in *Summ.*, lib. 2, cap. 28, num. 11; Ferosin., tract. 2 Crimi-nal., ad cap. *Ex speciali*, num. 48, de Judæis. Quam-obrem predictas synodales constitutiones, ob juri communis resistentiam, irritas declararunt Abbas in cap. *Ad decorem*, num. 4, de Instit.; Solorzan., de Jure Indiarum, tom. 2, lib. 3, cap. 19, num. 3; Pegas, de Competentiâ inter archiepiscopum et num-tium, part. 5, cap. 4, § 6, num. 16. Aliter dicendum foret si in beneficii erectione à fundatore cautum esset ne unquam illud conferatur descendenti à Judæis: quoniam in beneficii fundacione permittitur fundatori leges et condiciones illi apponere etiam juri communi adversantes; sicuti ad rem animadvertunt Solorzan., loc. cit. verb. *Sed licet*, et Ferosin., in cap. *Ex speci-ali*, num. 35, de Judæis. Idem iudicium ferendum esset, si summus Pontifex justis de causis statuisset ne in aliquâ regione descendentes à Judæis promo-veantur ad ordines; quod reapse in regno Portugaliæ servari jussit Sixtus V suis apostolicis litteris, datis die 15 januarii 1588, et confirmatis à Cle-mente VIII, die 18 decembris 1600, quarum execu-tionem iterum inculcavit sacra congregatio sancti Officii epistolâ ad collectorem ejusdem regni datâ anno 1611.

V. Quod diximus de Judæis, etiam in his locum sibi vindicat, qui originem ducunt ab aliis infidelibus. Quocirca, cum in nonnullis regionibus, et speciatim in civitate Charchien., invaluisse consuetudo ab ordi-nibus excludendi descendentes ab Indis, seu, ut vo-cant, à *Mulatis*, de illius robore disputatum fuit in sacra congregatione concilii die 13 februarii 1683, et decisum Indos, Nigros, omnesque ab illis sive per pa-ternam, sive per maternam lineam descendentes, ab ordinibus recipiendis prohiberi non posse, si cæteris polleant qualitatibus antiq. dotibus à sacris cano-nicis præscriptis. Côtinenter ad hæc, data fuerunt litteræ ad Indiarum aliosque per Hispanias et regnum Portugaliæ constitutos episcopos; cùmque archiepi-scopus Ulyssiponen. renuisset ordines cuidam con-ferre, qui à Mauris traheret originem, suas præ-tereas synodales constitutiones, ab ordinibus exclu-dentes quotquot à Mauris, Nigris, alteriusve nationi, infidelibus provenirent; re maturè discussâ in sacra congregatione concilii, die 13 januarii 1683, respon-

sum est prefatas synodales constitutiones, utpote ob-
sistentes juri communi, nullius esse roboris.

VI. Non tamen ideo improbamus constitutionem conditam à sepius laudatâ provinciali synodo Mexicanâ, quæ, lib. 1, tit. 4, § 2, Maurorum aliorumque infidelium filium circumspicere admodum ordinibus initiari præcepit, inquit: *Mexici tam ab India quam à Mauris necnon ab illis qui ex altero parente Æthiops nascuntur, descendentes in primo gradu, ne ad ordines sine magno defectu admittantur*; tom. 4 Concil. Hispan., pag. 505. Aliud quippe est descendentes ab infidelibus, ab ordinibus prorsus excludere; aliud, cum cautela et defectu illos promovere. Primum improbavimus, alterum commendavimus, ne secus homines suspectæ fidei sacris addicantur ministeriis. Etenim, quamquam Ecclesia ex hominibus eraherit ab infidelitate conversi, nunquam tamen neophyti inter sacros Ecclesiæ ministros cooptari permisit, nisi antea probati, certum saxe fidei dedissent testimonium. Nam et tempore opus est (ait concilium Nicænum, cit. can. 2, tom. 1, Collectionis Harduini, col. 325, loquens de ordinatione neophyti) *ei, qui catechizatur, et post Baptismum probatione quæ plurimâ; et, in can. 5 Arabico, ab Echellensi edito, ibid. col. 477: Quicumque recens baptizatus fuit, cujus fidei adhuc non dignoscitur experimento certitudo, ne episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinetur*. Quantum verò temporis neophyti probationi sit præmittendum, priusquam eidem aditus aperiat ad ordines, non convenient doctores. Alii unum annum satis esse putant, quia miles in jure civili, exacto militæ anno, dicitur veteranus; alii biennium requirunt, quia Gregorius Magnus, oper. tom. 2, col. 1056, lib. 10, indict. 3, epist. 24 relatâ in can. 6, 19, quest. 3, conversos ad religionem vetuit ordinari priusquam biennium in conversione compleant; alii exigunt decennium, quoniam decennium in jure dicitur longum tempus, et infra illud non reputatur, l. Super longi, Cod. de Præscript. long. temp., ubi interpretes; alii demum cum Covarruvia et Gilalino de Irregular., cap. 3, quest. 3, cum nullum hæc de re sit certum tempus definitum à jure, id relinquunt arbitrio episcopi, cujus est pendere an recenter ad fidem conversi tantæ sint virtutis atque in fide constantiæ, ut ecclesiastica ministeria illis tunc committi valeant. Quæ autem divinus de neophytis, congruere possunt etiam eorundem filiis, si experientia compertum sit eos aliquando in fide nutasse; nam et istos probare oportebit, priusquam ordinibus initiarentur, quemadmodum prudenter sancitum fuit in laudatâ synodo Mexicanâ; non exinde tamen licebit inferre eos posse itidem absolvi ac perpetuò ab ordinibus arceri; multoque minus ab illis excludi poterunt infidelium nepotes, prosepotes, atque abnepotes, quod in aliis allegatis synodis decretum fuerat.

VII. Inter ceteras facultates quas Apostolica Sedes per bullam *Cruciate* Hispaniarum regni concedi solitam elargitur, numeratur etiam potestas absolvendi à censuris. In constitutionibus synodalibus Pampilonensibus et Salamantinis declaratum est absolute nonem virtute bullæ *Cruciate* impetratâ prodesse in utroque foro; in quarum constitutionum obsequium eandem opinionem tutati sunt nonnulli doctores apud Frances, variar. Resolut. cap. 20, num. 171 et seq.; sed, cum vera theologorum sententia doceat facultatem absolvendi à censuris in bullâ *Cruciate* concessam solum respicere forum infernum, atque hæc theologorum sententia falsiatur constitutione Urbani VIII, quam refert et expendit Wigandt, in tract. 48, append. 2, exam. 2, de sanctæ *Cruciate* bullâ, num. 48; ideoque prefate constitutiones, veluti obviante Constitutioni apostolicæ, rescisse fuere à rotâ, decis. 14, coram Merlino, et novissimè impugnate à Patre Ludovico Nugueira, in Expositione bullæ *Cruciate*, disput. 15, sec. 5.

VIII. Episcopus Larinensis in suâ synodo, habitâ anno 1728, sibi licere putavit novam erigere dignitatem cantoratus, quæ nunquam antea fuerat, in suâ ecclesiâ cathedrali. De hæc synodali constitutione anno 1732 disputatum fuit in sacra congregatione concilii, et decisum eam viribus carere; jurè sic quidem communi permittitur tantum episcopo de novo erigere simplex officium, aut etiam cum consensu capitali antiquam redintegrare dignitatem, quæ olim in suâ ecclesiâ extiterit, et fuerit postea suppressa; sed illam de novo institere, ad solam pertinet Apostolicam Sedem; quemadmodum docent Abbas, in cap. *Cum accessisset*, num. 4, de Constit.; Fagnanus, in cap. *Dilecto*, num. 7, de Præbend.; Corrad, in Praxi beneficiar., lib. 2, cap. 2, num. 28 et seq.; cardinalis Petra, ad const. 2 Eugenii III, sect. unic., num. 35, et, teste citato Fagnano, jam pridem declaratum fuerat ab eadem sacra congregatione concilii.

CAPUT II.

Ad tuendum synodalem constitutionem contrariam juri communi, frustra adducitur studium servandæ ecclesiasticæ disciplinæ; sigillatim verò examinantur constitutiones clericos ovium clericalium jurium possessione deturbantes, sed non impletas ab illis conditiones à concilio Tridentino præscriptas.

I. Initiatus primâ tonsurâ, aut etiam constitutus in minoribus ordinibus, non fruitur privilegio fori nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum et tonsuram deferens, alicui ecclesiæ ex mandato episcopi inseruiat, vel in seminario clericorum, aut in aliquâ scholâ, vel universitatē, de licentiâ episcopi, quasi in viâ ad majores ordines suscipiendos versatur. Verba sunt Tridentini, sess. 25, cap. 6, de Reform. Clerici quoque conjugati, qui cum uicis et virginibus contraxerunt, modo *licetque ecclesiæ scribitur vel ministerio ab episcopo deputati, eidem ecclesiæ scribant vel ministrent, et clericali habitu et tonsurâ stantur, eodem gaudent fori privilegio*, juxta textum in cap. *Clerici*, de Cleric. conjugat., in 6, confirmatum à Tridentino, cit. loc. Qui autem predictas non implet conditiones, et præcipuè si habitum et tonsuram non deferat clericalem, etiam nullâ præcedente monitione, remanet ipso jure spoliatus fori privilegio; quod eum communi docet Fagnanus, in cap. *Si quis*, num. 21 et seq., de Foro competent. Dubitatum autem fuit an clericus non conjugatus, nullumque possidens ecclesiasticum beneficium, si clericales vestes abiciat, aliis gaudent clericilibus privilegiis, puta exemptione reali ab oneribus laicalibus, privilegio cap. *Odoardus*, de Solut., ac similibus; nec defuerunt doctores qui docerent eum unâ cum habitu quem deponit omnia simul à se abicere clericalia jura, quibus propterea remanent facto ipso spoliatus; putantur quippe solius privilegii fori expressam mentionem à Tridentino fieri, quia illud præcepit e. t., sub quo cetera comprehenduntur; cardinalis de Luca, in Annotat. ad Tridentinum, disc. 24, num. 55; Rota, coram Priolo, decis. 299, num. 14 et 15, et decis. 304, à num. 48, part. 47, et decis. 40, num. 10 et seq., part. 18 Recent.

II. Hæc doctrina, utpote magis apta ad clericos continendos in officio, multum arrisit cuidam antistiti Theatino, qui proinde eâ innoxius, in suâ diocesanâ synodo declaravit clericos conditionibus deficientibus in prefato Tridentini decreto præscriptis, ipso jure omnibus exui privilegiis clericilibus. Eisdem porrò synodali constitutioni insistens archiepiscopus Theatinus, successor illius qui synodum celebraverat, ab omnibus clericorum exemptionibus excidisse pronuntiavit quosdam clericos, qui in habitu et tonsurâ non incesserant. Sed, cum quidam eorum ab hæc archiepiscopi sententiâ appellasset ad sacram congregationem concilii, hæc die 10 junii 1684, nullâ habitâ ratione synodalis constitutionis, respondit illum amisisse

dumtaxat privilegium fori. Etenim solum studium adigendi clericos ad gestandas vestes clericales, non potuit synodo Theatinæ esse sufficiens causa cur clericis adimeret privilegia, quæ, juxta probabiliorum et communiorum sententiam, Tridentinum relinquunt intacta; siquidem, cum versetur in materiâ penali, odiosa et restrictivâ juris communis, Tridentini verba non esse extendenda ultra privilegium fori, quod unice exprimitur, sentiunt Gonzalez, ad regul. 8 Cancellariæ, gloss. 5, § 5, num. 74; Garcias, de Benefic. part. 2, cap. 5, num. 5, in fin.: Comitol., Respons. moral. lib. 6, quæst. 20; Scacæ, de Cambiis, part. 3, § 7, gloss. 5, num. 162, verb. *Contrarium*. Eadem quoque fuit constans et perpetua sententia sacre congregationis concilii; quod ex pluribus evincitur ejusdem decisionibus. In causâ Aqueñ., mense februario 1589, lib. 5 Decretor., pag. 257, censuit, clericos, qui decreto concilii, cap. 6, sess. 25, de Reform., privilegio fori non gaudent, non intelligi privatos privilegio canonis; et die 3 decembris 1622, lib. 12 Decretor., pag. 115, cum quesitum fuisset an, ut clericus uti possit beneficio capituli Odoardus, requirerentur conditiones præscriptæ à sacro concilio, sess. 25, cap. 6, responsum fuit decretum concilii non admittere clericis non habentibus qualitates quæ exprimitur cap. 6, sess. 25, nisi privilegium fori, et cætera firma remanere sub dispositione juris. Idemque deducitur ex aliis responsis ab eadem sacra congregatione datis in *Nathus* 10 maii 1623, lib. 15 Decretor., pag. 291; in *Salutarium exemptionis* 9 februarii 1664, lib. 24 Decretor., pag. 50, et in *Senogallien.* 6 junii 1680, lib. 31 Decretor., pag. 117, et videre est apud Fagnanum, in cit. cap. *Si quis*, de For. compet.

III. Ad eundem finem clericos inducendi ad obtemperandum Tridentini decreto, conditionesque servandas ibidem statutas, aliquando episcopi in suis synodis protestati sunt se nunquam ad suum forum revocaturos clericos delinquentes, qui illarum aliquam non versassent, sed eos relictuos coercionis potestatis secularis. Verum, cum ejusmodi constitutiones paratas animadvertimus in synodis ab amicis episcopis, priusquam promulgarentur, ad nos transmissis, semper deleidas existimavimus; quidquid enim sit, an possit episcopus clericum alicujus criminis reum, qui conciliarias conditiones non implevit, puniendum relinquere judici seculari, hoc unum tamen certum est, nunquam scilicet impediri episcopum, quominus illum, sive exlebs, sive conjugatus sit, semper valeat à iudice seculari repetere, atque ad suum forum revocare, quemadmodum definiit sacra congregatio concilii in unâ Muranâ 21 januarii 1594, et in unâ Valentianâ 27 martii 1627, et bene prosequitur Pignatelli., consult. 46, tom. 1. Allegatum quippe Tridentini decretum solum operatur, ut nequeat à clerico, qui præscriptas ibidem conditiones implere neglexit, declinari forum seculare, non autem privat episcopum jurisdictione et facultate illum tanquam sibi subditum puniendi. Hoc autem posito, perspicuum est contrariam protestationem, ab episcopo in synodo factam, aut non coherere juri communi, aut imprudentiâ notari; vel enim episcopus id unice animo intendit, significare nimirum, deliberatum sibi esse, nunquam clericum, de quo est sermo, à foro seculari ad suum se deinceps evocaturum; et imprudentis utique consilii est publicâ protestatione se obstringere ad nunquam exercendam facultatem quâ ceteroquin poterit; vel intendit se suosque successores impedire, ne unquam à iudice seculari repetere valeant clericum delinquentem, qui ob non servatas conciliarias conditiones fuit ab eodem comprehensus; et hoc perperam attentat, quia in ipsius arbitrio non est abdicare, multoque minus successoribus auferre jura episcopalia à jure communi ipsis concessa.

IV. Quod verò ordinarius possit jure suo clericos tam cælibes quam conjugatos, etsi non habeant requisita à Tridentino, sibi vindicare, atque à iudice laico, à quo fuerant comprehensi, repetere, debitis-

que in eosdem poenis animadvertere, sæpius definitum est à sacra congregatione, apud Sperellum, decis. 17, num. 33 et 34, quibus addi potest decretum aliâs editum, atque archiepiscopo Neapolitano, sacra limina visitanti datum, cujus verba sunt: *Ad tertium, factâ relatione sanctissimo domino nostro super causâ Leodien.* die primâ ejusdem in sacra congregatione concilii propositâ et resolutâ, Sanctitas sua approbavit opinionem eorum qui majores munero fuerunt in voto, clericos etiam non habentes requisita cap. 6, sess. 25, de Reform., licet ipsi tanquam contravenientes ordinationi sacri concilii, non possint pro se allegare privilegium fori, nihilominus subesse jurisdictioni episcoporum, seu ordinariorum, illorumque cognitioni, nedum in causis, in quibus idem episcopi, seu ordinarii prævenerunt, verum etiam in quibus non prævenerunt, sed illos à manibus iudicis laici repetunt, quando clerici ad hæc clerici permanent, videlicet si neque à jure, neque ab homine, per declarationem seratis servandis factam, privilegii clericibus denudati, seu privati sint; die 9 novembris 1650, lib. 14 Decretor., pag. 346. Die verò 1 augusti 1634, occasione propositionis factæ relationis statûs ecclesiæ Neapolitanæ, Sanctitas sua, ad removendam omnem difficultatem, jussit omnino servari supradictam opinionem. Id ipsum fuerat antecessor concilium die 18 decembris 1595, lib. 8 Decretor., pag. 155; die 12 junii 1608, lib. 11 Decretor., pag. 55, et die 14 martii 1620, lib. 12 Decretor., pag. 37.

V. Quod verò specialium attinet ad clericos conjugatos, extat responsum ejusdem sacre congregationis in *Alatrina* jurisdictionis die 27 martii 1685, cujus verba sunt: *Incarceribus Frusionis detentor, nomine curiæ episcopalis Alatrinae, Dominicus Colacicus clericus conjugatus, ut prætextus homicidii reus. At, prætextente fisco curiæ secularis, carceratum esse ad hæc remittendum, tanquam non habentem requisita sacri concilii ad effectum gaudendi privilegio fori; controversia delatu juxta ad sacram congregationem immunitatis, ex cujus decreto resolvendum proponitur dubium: An, præveniente episcopo, vel volente vindicare clericum, possit, licet non habeat requisita. Sacra, etc., respondit: Affirmative.* Post hæc à nobis exarata, typis impressa est Bibliotheca canonica Lucii Ferraris, cujus supra meminimus, atque in ejus tom. 2, verb. *Clericus*, art. 2, num. 60 et seq., plura congesta vidimus de jure episcopi in clericos conjugatos, quæ, cum opus fuerit, legi poterunt.

CAPUT III.

Ad ea confirmanda, quæ nuper dicta sunt, statuitur an et quando liceat clerico iterum induere clericales vestes quas antea dimiserat; an liceat episcopo ordines minores, unâ cum subdiaconatu, uni eidemque persone eadem die conferre; et an irregularitate afficiatur qui, nullâ impetratâ absolute à censura quâ est irretitus, ascendere præsumit ad altiores ordinis gradum.

I. Nihil frequentius quam quod à clericis clericalis habitus dimittatur, et dimissus pro libito resumatur. Illum autem resumentes, modo id non faciant in iraudem, sive cælibes sint, sive conjugati, ad pristina restituantur clericalis ordinis privilegia; quod communiter tradunt doctores in cap. unic. de Clericis conjugatis, in 6, speciatim Passerin., num. 30. et latè Paninoll., decis. 6, annot. 6, num. 48 et duobus seq., decusque est à sacra congregatione concilii in *Meliten.* fori 7 maii 1672, lib. 27 Decretor., pag. 379, idemque de clericis, qui, dimissâ militiâ, cui nomen dederant, iterum vestes induunt clericales, docent Carena, resolut. 11, num. 16; Oril., in observat. ad resolut. 4 Campanæ, num. 4, et nota, decis. 355, num. 9 et 10, part. 4 Recen. Hinc porro fit ut propter delictum ab ipsis eo tempore perpetratum, quo laicorum more induti incedebant, coerceri nequeant à iudice laico, postquam sine dolo et fraude vestem laicalem in clericalem iterum commutaverunt, uti notant Pignatelli., consult. 45, per tot., tom. 1; Paninoll., cit.

decis. 6, annot. 6, num. 22, et sæpius declaravit sacra congregatio concilii, signanter in Nuseanâ 19 decembris 1584: *Sacra, etc., respondit, clericum conjugatum, qui post dimissum habitum et tonsuram clericalem deliquit, quamvis pro eo delicto in curiâ laicali citatus, et in contumaciam condemnatus fuerit, si deinde, modo non in fraudem, reassumpit habitum et tonsurâ, Ecclesiæ inseruiat, juxta decretum sacri concilii, cap. 6, sess. 25, non posse à giudice laico propter idem delictum in carcerem conjici, aut personaliter distingui.* Itemque respondit in Nullius 19 decembris 1596. Tunc autem præsumitur clericus habitum quem deposuerat in fraudem resumere, cum illum induit, postquam à potestate seculari comprehensus atque in carcerem conjectus, ex eo se pro fugam subtraxit, aut postquam è carceribus, præstitâ cautione parendi judicis sententiâ, dimissus fuit, inquit Fagnanus, in cap. *Magnus*, num. 75, de Oblig. ad rationem, in quo tamen rerum eventu, non secularis, sed ecclesiastici judicis esse inspicere, ac decernere an reverè fraus adfuerit, docet ibidem Fagnanus, num. 74, et respondit sacra congregatio in unâ Aquilanâ apud Pignatellum, ead. consult. 45, num. 6.

H. Disputatur duntaxat num de fraude constare debeat, etiam ut iudex laicus possit contra prælati clerici bona realiter procedere, vel solum ut in ejusdem personam animadvertere queat. Non enim, quoad hoc, semper in eadem sententiâ perstitisse visa est sacra congregatio. Ea quippe quandoque proferre visa est in opinionem quæ fraudem necessariam putat, ut potestas secularis possit manum injicere in personam clerici, qui post patratum delictum clericalem habitum resumpsit; sed de fraude nequamquam inquirendum autumat, et contra delinquentis bona liberè procedat, ad quod satis esse arbitrat, clericalem habitum fuisse post delictum resumptum, quin sit investigandum quo animo id factum fuerit; uti videre est apud Fagnanum, cit. loc.; Passerianum, in cap. univ. de Cleric. conjugat., in 6; et Orill., in observ. ad resolut. 4 Campanæ, num. 18. Aliquando autem eadem visa est fraudem exigere in utroque casu; ita ut, eâ seclusâ, nequeat iudex laicus neque in personam, neque in bona procedere clericis, qui habitum resumpsit. Ita quippe colligitur ex ejusdem responso dato in causâ Papien. 25 maii 1626, lib. 15 Decretor., pag. 7, quod allegant etiam del Bene, de Immunitate, tom. 1, cap. 4, dub. 25, num. 11, et Tondut., de Præventionem, part. 2, cap. 55, num. 5. Quamvis, si contra clericum agatur tantum civiliter, seu ad solam poenam pecuniariam, longè facilius admittatur fraudis probatio; si enim ipse habitum resumat, postquam citatus fuit ad tribunal seculare, censetur illum resumere in fraudem, et propterea non potest in eo iudicio civili forum declinare laicale; quod docent Orill., ubi supra, num. 27; Formosini, in cap. *Proposuit*, quest. 7, per tot., et signanter n. 7, de Foro competentis, censuitque sacra congregatio concilii in Sabinen. privilegii fori 30 martii 1686.

III. Hæc præmittenda fuere, ut faciliorem viam sternerent ad ea que statim ad rem nostram dicturi sumus. Ad præcavenda mala que ex hæc liberâ habitûs et tonsuræ dimissione, et liberâ potestate utrumque clericorum insigne quodcumque resumendi, orantur, atque ad evitandas insuper contentiones inter utramque potestatem, secularem scilicet et ecclesiasticam, quæ plerumquæ hæc de causâ excitantur, nonnulli episcopi in suis synodis edixere ne deinceps ulli clericorum liceret, absque ordinarij licentiâ, clericales vestes et tonsuram deponere, depositasque resumere; simulque decreverunt ut clericalis habitus, sine episcopi licentiâ resumptus, nulli suffragaretur ad iterum assequenda clericalia jura. Verum, cum clericus constitutus in minoribus possit jure suo, quodcumque voluerit, ad secularem statum redire, ac pro suo pariter libito ad ecclesiasticum inde reverti, reversus autem, statim ac habitum clericalem, quem

abjecerat, denuò induit, à jure communi ad omnia restituatur clericalia privilegia. que antea amiserat; ejusmodi constitutiones, contrarium decernentes, omni carenti robore et efficacità; quo libè advertant et probant Ricc. part. 2 Decis. cur. Neapol., decis. 468; Donat. Anton. de Marinis, Resolut. jur. lib. 1, cap. 49, num. 5 et seq., et, quod magis est, præfatas synodales constitutiones, emper irritas pronuntiavit sacra congregatio concilii. Eivem in Marsicanâ clericatûs consulta, « an sustinator constitutio synodalis generaliter prohibens ne ullus clericus prima tonsurâ dimittat habitum, neque coram notario seculari, neque sine licentiâ episcopi, respondit: *Negative*, » die 7 septembris 1677, lib. 29 Decretor., pag. 500. Jam autem antea in Oppiden. die 10 maii 1635, lib. 15 Decretor., pag. 176, id ipsum hisce verbis decreverat: « A prohibitione generali, ne clerici reassumere possint habitum clericalem absque auctoritate ipsius episcopi, abstinendum. » Et in Mutinen. 14 decembris 1647, lib. 18 Decretor., pag. 437, interrogata, « an idem episcopus constituere possit in eadem synodo, ut clerici, qui semel habitum clericalem deposuerunt, non possint illum reassumere absque expressâ ejusdem episcopi licentiâ, » responderat: *Negative*. In causâ verò Nullius, seu Neapolitanâ, 8 augusti 1654, lib. 19 Decretor., pag. 384, propositâ questione, « an clericus in minoribus constitutus, qui dimisit habitum clericalem, possit absque licentiâ episcopi illum reassumere, quando adest constitutio synodalis prohibitiva, ne reassumatur absque prædictâ licentiâ, » sacra, etc., censuit, « posse, absque licentiâ episcopi, non obstante constitutione synodali prohibitivâ, cum non sit permissa. » Et in causâ Pennen. die 19 julii 1692, lib. 24 Decretor., pag. 476, ad simile quesitum respondit, *dandum esse ad prædictum decretum in causâ Neapolitanâ.*

IV. Ad obvianum autem incommodis quibus episcopi per præfatas constitutiones occurrere cupiebant, alia ipsis à jure parata est via, quam sine offendiculo calcare possint. Præcipiant itaque clericis vel per publicum edictum, vel per citationem singulis factam, ut, incedant in habitum et tonsurâ, atque alicui inseruiant ecclesiæ, præfinito congruo tempore ad utrumque præstandum; hoc autem elapso, ter illos commoneant ut præcepto obtemperent, ad normam textûs in cap. *Contingit*, 2, de Sententiâ excommunicationis; advertant tamen, hæc in re non satis esse unicam monitionem, quæ tribus æquivalet, sicuti observat Glossa in Clementinâ 1, verb. *Tertio*, sed requiri tres distinctas, ut, alius citatis, docet Fagnanus in eod. cap. *Contingit*, num. 8; post trimonitum verò monitionem, adversus inobedientes, in suâ persistentes contumaciâ, sententiam ferant, quâ declarent eos propriâ culpâ excidisse clericalibus jurbus, neque deinceps restituendos fore ad privilegia quorum suâ perverciâ se præbuerunt indignos. Quòd si, post hæc sententiam, clericales vestes iterum induere præsumant, non propterea tamen à seculari foro se subtrahant, sed remanebunt eidem subjecti, perinde ac laici; quemadmodum tradit Fagnanus, loc. cit., atque ex sententiâ sacre congregationis immunitatis confirmat Monacell., in Formul. legal. practice. tom. 2, tit. 15, foraul. 4 cum tribus sequentibus.

V. Haud nullum à nuper enarratis absimile erat repagulum, quod prædictæ libertati clericorum exuendi iterumque induendi clericalem habitum, apponebat meditatibus Calaritanus archiepiscopus. Significaverat in sacra congregatione concilii, in suâ diocesi ingentem reperiri numerum clericorum conjugatorum, quorum plerique, in clericalis ordinis dedecus, artes viles exercebant, et quandoque enormia perpetrabant facinora; ex quo consequabatur, ferè semper ab archiepiscopo, pro tuendâ corum exemptione, siquæ fori jura propugnando, contentendum esse cum potestate seculari. Ad hæc autem non levia mala cohibenda, potestatem sibi fieri poterat conferendi eadem die uni eidemque personæ

minores ordines et subdiaconatum; tali enim pacto clericus adeo obstrictus et mancipatus remaneret ecclesiae, ut non amplius integrum illis foret ad seculum regredi, et vilibus artibus vacare; quod in aliis ejusdem regni diocesis, ad eandem eradicandos abusos, jam moribus receptum addidit. Super hisce archiepiscopi postulatis nos, qui tunc temporis ejusdem sacrae congregationis secretarium agebamus, opportunam elaboravimus dissertationem, quae extat tom. 4 Theaur. resolut., pag. 162, in qua, post accuratè examinatum textum in cap. 2, de eo qui furtivè Ordinem suscepit, et cetera expensa, quae à dctoribus ad rem allegantur, episcopi precibus abutendum conclusimus. Sacra verò congregatio, nostro sensui adhaerens, die 21 februarii 1728, archiepiscopi instantiam rejectit; non enim derogandum censuit juri communi, ad propulandos abusos qui aliis juris remediis poterant coerceri.

VI. Ad rem pariter quam versamus aliud pertinet decretum, quod alius episcopus secum deliberaverat publicandum. Cautum est in jure ut si quis suspensus ab ordinis exercitio ordinem exerceat, fiat statim irregularis, per textum in cap. Apostolica, 9, de Clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante, cap. 1, de Sententiâ excommunicationis, in 6, et cap. 1, de Sententiâ et Re judicatâ, pariter in 6. In nonnullis diocesis eò usque processerat clericorum audacia, ut, quavis suspensione irretiti, ab exercitio se abstinere ordinum quibus erant initiati, attamen, nullâ impetratâ absolute à censurâ, ad superiores ordines ascendere non dubitarent. Episcopi, in quorum diocesis haec frequentis eveniebant, ad eorum sacrilegam cobibendam temeritatem, cùm inutilis experti fuissent alii, quae jam adhibuerant, remedia, quaesierunt à nobis in minoribus tunc constitutis, an sibi las esset eos synodali decreto declarare irregulares.

VII. Huic interrogationi indubitanter respondimus, id nequam ab episcopis posse decerni; apud omnes enim canonistas, principii loco est, irregularitatem à solo jure, et non ab homine, induci posse; à jure autem irregularitate quidem afficiuntur, qui, contemptâ quâ ligantur, censurâ, in suscepto ordine solemniter ministrant; nunquam verò irregulares pronuntiantur, qui cum ejusdem censurâ vinculo ad superiorem ordinem ascendere praesumunt. Scimus enim verò, non defuisse doctores, quibus visum cùm fuerit, ascensum ad altiores ordines quoddam esse exercitium inferioris ordinis jam suscepti, idcirco docere irregularitatem à jure in primo casu irrogatam, etiam secundum complexi. Ita inter ceteros tenuerunt Angel., in Summ., verb. Irregularitas, § 22; Sylvester, ibid., quaest. 2; Navarra, consil. 26, de Temporalibus ordinat., lib. 1; Covarr., in cap. Alms mater, part. 2, § 5, de Excommunicat.; Majol., de Irregularit., lib. 4, cap. 54, num. 4 et seq.; Pax Jordan., Elucidat. tom. 1, lib. 5, tit. 6, num. 582; Vulp., Resolut. moral., resolut. 105, num. 10. Sed simul non ignoramus veriore et communiore esse sententiam oppositam, quae, nunquam sacrilegii reum fateatur, qui sciens se censurâ vinculo obstrictum, superioris ordinis gradum audacter conscendit, eum tamen ab irregularitate absolvit; quam quidem sententiam amplexata est sacra congregatio concilii in Carinolen. seu Neapolitanâ ordinationis, die 31 januarii 1688, siquidem recipiens altiore ordinem, non nisi improprie dicitur solemniter ministrare in inferiori ordine, à cujus exercitio est suspensus; in hac autem materiâ odiosa et penali, non censetur cadere sub legis censuram, quod non nisi improprie legis verba comprehendunt; uti oppositè ratiocinantur Suarez, de Censuris, disput. 42, sect. 5, num. 2, et disput. 31, num. 57 et seq.; Sayr., de Censuris, cap. 16, num. 22; Layman, Theolog. moral. lib. 4, tract. 5, cap. 5, num. 5; Sorb., in Compend. privileg. Mendic., vers.: Sed hæc advertenda est; Bonacina, Oper. moral. tom. 1, de Censuris, disput. 7, quaest. 5,

punct. 4, num. 2; Diana, Oper. moral. tom. 5, tract. 5, resolut. 17, num. 2; Antonell., de Reg. eccles. lib. 2, cap. 11, num. 6; Vulp., in Prax. judic. for. eccles., cap. 8, num. 32; Barbosa, de Potest. episc., part. 2, allegat. 16, num. 15, in fin.; Tambur., Oper. moral. tom. 2, lib. 10, tract. 4, cap. 14, num. 8; Ferosin., in cap. Vel non est corpus, de Temporalibus ordinat., quaest. 3, num. 15 et 14; Bard., in Select. Moral., lib. 1, quaest. 12, per tot.; Gilib., de Irregularit., cap. 5, quaest. 2, connect. 5; Legana, in Summ., tom. 2, verb. Irregularitas, num. 4, vers. 2: *Id etiam dicendum de suspensio.*

CAPUT IV.

Ad ampliore præmissorum confirmationem, expenditur casus clericorum, qui, postquam primò tonsurâ insigniti, ac etiam ad minores ordines promoti fuerunt, ad majores ascendere recusant; vel majoribus ordinibus initiati, ad sacerdotium promoveri non curant; an scilicet et quâ ratione ab episcopo cogi possint ad superiores ordines suscipiendos.

I. Dictum est in superiori capite de Calaritano archiepiscopi consultatione, qui cùm videret in sua diocesi non paucos clericos conjugatos ad sordidas artes se abjicere, aut se flagitiis contaminare, ut scandalia hisce obviam iret, secum deliberaverat, quemcumque deinceps minoribus ordinibus initiaret, eundem simul ad subdiaconatum promovere; super quo sacrae congregationis concilii sententiam exquirere, contrarium responsum tulit. Alii autem episcopi animadvertentes dioceses suas repletas esse minoribus clericis in otio et luxu viventibus, id consilii ceperant, ut eos ad sacros ordines suscipiendos compellerent, praefixendo ipsis congruum tempus, intra quod ad majores ordines ascendere deberent; quo elapso, si præcepto non obtemperassent, omnibus clericalibus privilegiis expertes fierent, et laicalis fori jurisdictioni subicerentur; id autem, quò plus solemnitatis et roboris haberet, in suis synodalibus constitutionibus inserere cogitaverant. Verùm, cùm nostrum hæc de re iudicium exquireretur, respicere non dubitavimus hujusmodi consilium erroneum esse, et ad effectum aliter perducendum non posse, quàm cum aperta ecclesiastica disciplina violatione, et proximo periculo replendi sanctorum villosis et sceleratis hominibus, ad quorum ingressum meritò luxisset Ecclesia, prophetar., Thren. 4, vocibus utens: *Vidit gentes ingressas sanctorum suam, de quibus præceperat ne intrarent in Ecclesiam tuam.*

II. In cujus sententiae confirmationem satis fortassè fuisset ostendere quòd, licet antiquitùs ea disciplina vigerit, ut filii impuberes ad tonsuram et ad lectoratum à parentibus oblato, ab Ecclesiâ acceptarentur; quæ de re nos ipsi egimus in epistola ad assessorem S. Officii conscriptâ sub die 15 decembris 1751, n. 4, quæ typis vulgata, deinceps inserta fuit Bullario nostro, tom. 5, num. 54; licet etiam in ecclesiasticis monumentis exempla non desint ordinationum per vim factarum; cujusmodi fuit ordinatio S. Augustini, qui, ut mos gereretur populo tumultuanti, invitatus ad sacerdotium promotus fuit, uti narrat Possidius in ejus Vita, et nos alius retulimus in nostrâ instit. 72, § Tertio loco, pag. 350, et qualis etiam fuit ordinatio Maccodoni celeberrimi anachoretae, de qua Theodoretus in Historia religiosa, c. 5; nihilominus hodiè severissimis legibus vetite sunt ordinationes coactae. Siquidem justum est ut nemo crescere compellatur invitatus. Ita olim pronuntiavit S. Gregorius Magnus, cujus verba relata sunt in can. Gesto, dist. 74, cum quibus concordant ea quæ leguntur in can. Ubi ira, eadem distinct. ea Denstantius, quòd, si posthac quidem tale pressu-pueris, et aliquem sua episcopum, seu presbyterum, seu diaconum, invitatus fuerit fortè credideris, ordinationes tibi Ravennatis ecclesiae et Aemiliensis noveris asserendas; adeò ut, juxta vigentem canonicam jurisprudentiam, si quis gravi veroque metu coactus ad ordinationem accedat, et ordines suscipiat, valida quidem habeatur illius ordinatio, et character ordinis ipsius

minime impressus; sed nihilominus eadem ordinatio illicita reputetur, nec ordinatus astrictus remaneat continentiae voto, quod annexum est ordini collato; quemadmodum deducitur ex decretali Innocentii III. in cap. *Majores*, de Baptismo, et ex aliis prohibitionibus, quas nos consuevimus in nostrâ epistolâ ad vicegerentem Urbis, datâ die 23 februarii 1747, et impressâ tum seorsim, tum in eodem Bullario nostro, tom. 2, num. 28, super quibus etiam nonnulla collegimus in nostro tractatu de Sacrificio miss. (Vid., vol. 24.)

III. Sed, ut ipsam propositam questionem, simulque responsi nostri rationem accuratius expendamus, præmittendum est aliquos esse tum simplices clericos, aut minoribus ordinibus initiatos, tum etiam subdiaconos, diaconos, qui beneficium ecclesiasticum nullum possident; alios verò esse ecclesiasticis beneficiis præditos, quibus annexum est onus suscipiendi ordines sacros, vel etiam presbyteratum. Quod itaque ad illos pertinet, qui cum tonsurâ aut minoris ordinis gradu beneficium nullum obtinent, quomodo hi compelli poterunt ad suscipiendum ordinem sacrum, cum ipsis Ecclesia permittat uxorem, dummodò virginem, ducere; et nihilominus, si habitum et tonsuram clericalem non deserant, et ecclesie ministrare pergant, clericalibus privilegiis eosdem gaudere consentiat? Quod quidem à Bonifacio VIII statutum legitur in cap. *Clerici*, de Clericis conjugatis, in sexto, et rursus instauratum à sacro Tridentino concilio, sess. 25, c. 6, de Reformatione, ut alibi in hoc ipso opere expositum fuit. Fatemur equidem omnes clericos, juxta Ecclesie mentem, eo loco haberi, ut sint in eâ ad majores ordines suscipiendos, quemadmodum exsequens pronuntiat idem concilium in cit. c. 6, cujus etiam lex est in ejusdem sess., c. 11, ut *nemo his* (minoribus nempe ordinibus) *initiatu quem non scientia spes majoribus ordinibus dignum ostendat*. Verum nil aliud inde inferri potest, nisi caveandum episcopis esse ne clericalem tonsuram aut minores ordines aliis conferant, quam his de quibus merito conficere liceat, aliquando tales futuros, et ad majores ordines cum Ecclesie utilitate promoveantur; non autem exigendum esse ab ipsis tonsuram, aliisque minores clericis, ut etiam invitè ad majores ordines ascendant. Nec aliter judicandum videtur de subdiaconis aut diaconis ecclesiastico beneficio carentibus. De his enim præfata Tridentina synodus, c. 12 et 15 ejusdem sess. 25, plura quidem præscripsit, pluraque proposuit, quæ in ipsis veluti necessaria conditiones requirerentur, ut ad diaconatum, seu respectivè ad sacerdotium dignè promoverentur; at non ulterius progressa fuisse dignoscitur, ut subdiaconum cogi voluerit ad diaconatus ordinem ascendere, aut diaconum invitè sacerdotio initiari. Neque verò desunt exempla virorum examiâ probitate, ac etiam illustri sanctitate præditorum, qui, cum ad subdiaconatus ordinem pervenerint, in eo per totum vite cursum perseverarunt, quive ad diaconatum usque progressi, nunquam ad sacerdotium ascenderunt; sive sublimem gradûs celestium pertimescentes, sive christianam animi demissione existimantes se his dotibus atque virtutibus carere, quas sacri canones in promovendis ad superiores hosce ecclesiasticæ hierarchiæ ordines requirunt.

IV. Hæc autem intelligenda sunt de clericis, tum minoribus tum majoribus, qui ecclesiastica beneficia non obtinent. Jam verò videndum de his, qui hujusmodi beneficiis fruuntur. Quos quidem certum est teneri ad eum ordinem suscipiendum, quem natura postulat beneficium quod unusquisque obtinet. Etenim sacra Tridentina synodus, c. 12, sess. 24, de Reform., episcopi is mandat ut *nequaquam deinceps ad dignitatem, canonicatum aut portionem recipiant, nisi qui eo ordine sacro aut sit initiatus, quem illa dignitas, præbenda aut portio requirit, aut in tali ætate, ut infra tempus à jure et ab hac sanctâ synodo statutum initiari solent*. Cum autem hi qui beneficium acceptarunt, simul etiam acceptaverint onus ascendendi ad ordinem beneficio annexum,

æquum est eos à superiore compelli ad hujusmodi ordinem assumendum; vel, si hæc obligationem implere recuseint, eosdem adepti beneficio privari. Quod statutum jampridem fuit ab Alexandro III, in celebri suâ decretali *Cum in cæciliâ*, § *Inferiora*, de Electione, cum quâ concordat altera Gregorii X, que incipit: *Licet*, eod. tit., in sexto. Atque his constitutionibus, que extant in corpore juris canonici, adlenenda est Innocentii III epistola 150, regist. 14, que scripta est ad apostolicum legatum ab ipso in Lombardiam directum, cui, ut provideretur necessitati quarandam ecclesiarum sacerdotum ministerio carentium, ita scribit: *Si quos inveneris in ipsis idoneos ad gradum sacerdotii assumendum, tu illas, ut se ad superiores ordines faciant promoveri, per subtractionem beneficiorum, appellatione cessante, compellas*.

V. In actis sæpè dictæ congregationis concilii Tridentini interpretis, ad annum 1685, annotatum invenimus proposita fuisse ab episcopo Malacitano nonnulla dubia circa clericos tonsuratos, aut in minoribus ordinibus constitutos, qui cum ecclesiastica beneficia obtinerent, ad majores ordines promoveri non curarent; nimirum quesitum fuisse an ad superiores hujusmodi ordines suscipiendos adigi possent, illiæ pœnâ privationis beneficiorum; quod verò mentionem præmitti deberent ut ad enumeratam pœnam reipsâ intelligendam canonicè procedi posset; quod si fortè illi, adventibus ordinationum temporibus, examini quidem se sisterent, sed reprobari mererentur, quoties id evenire opus esset, antequam ad privationem beneficii processeretur. His autem perpensis, sub die 25 martii ejusdem anni prædicta congregatio nullum generale responsum dandum esse censuit, sed illud in casibus particularibus daturam se edixit, in quo sanè eam sapientissimè se gessisse extendendum est. Nam primò episcopus de compellendis omnibus clericis beneficiatis ad sacros ordines suscipiendos agebat; quasi verò beneficium nullum foret, cui annexum non esset onus ascendendi ad ordinem sacrum; cum constet, plura esse que ex ipsâ juris dispositione, præter clericatum tonsuram, aut ordines minores, nihil ultra requirunt, ut sunt canonicatus ecclesiarum collegiarum; quarum scilicet canonici, nisi propriis constitutionibus obstringantur ad suscipiendum ordinem sacrum, hand sanè ad id arcantur jure communi, quod nihil aliud in eis requirit, præter ætatem annorum quatuordecim, et clericalem tonsuram, ut latè probant Corrad., in Praxi beneficior., lib. 2, c. 12, à num. 68; Garcias, de Benefic., part. 7, c. 4, num. 59; Narbona, de Ætate annor. 14, part. 4, num. 2; Tondut., Quæst. beneficior., part. 2, c. 3, § 12, num. 1 et 2; Pax Jordan., Elucubr., tom. 2, lib. 10, tit. 20, num. 9; Ventriglio, in Praxi for. ecclesiast., notab. 6, § 1, num. 11; card. de Luca, de Benefic. discurs. 17, num. 17. Idque etiam ab ipsâ congregatione concilii, re acriter disputatâ, definitum fuit in Romanâ juris interessendi capitulo et percipiendi distributiones, 18 maii anni 1686, ubi, quoad canonicos ecclesie collegiæ S. Marie in Cosmedin de Urbe, decisum fuit eos compelli non posse ad subdiaconatus ordinem suscipiendum, adeoque eosdem, etsiam in sacris ordinibus constituti non essent, servitium choro peragendo, distributiones rectè lucrari.

VI. Præterea, cum fieri possit ut hi qui ratione beneficii ad ordines sacros et ad ipsam quoque sacerdotium assumendum obstringuntur, legitimo aliquo impedimento detineantur, quominus id, etiam volentes, implere valeant; et in his reum circumstantiis æquum non sit ita eos ad ordinationem compellere, ut, nisi obtemperaverint, beneficio priventur, facile potest vix fieri potuisse ut aptum generale responsum ad proposita Malacitani episcopi dubia conceperetur. Equidem lex canonica in cap. *Ut abbates*, de Ætate et Qualit. præficiend., nullum quantumvis justum impedimentum ad eos excusandos admittit, acque omnes, qui beneficii causâ ad sacrum ordinem assumendum tenentur, si id reipsâ non præstent, beneficio eadere

jubet: *Quod si, aliqui justâ causâ prolabente, presbyteri aut diaconi esse non potuerint, prædicationes amittant.* Sed in alio capitulo ejusdem tituli, quod incipit: *Quævis à nobis, Alexander papa III* distinguit eorum eorum qui pro solâ voluntate resunt ascendere ad ordines sacros, quos ex lege beneficiorum quibus fruuntur suscipere debent, ab eorum casu qui libenter ad ordinationem accessuros fore profitentur, nisi occultis suis peccatis ab eâ arecentur; et illos quidem, omnî appellatione remotâ, compellendos esse statuit ad majores ordines recipiendos, per amissionem locorum et beneficiorum subtractionem; his autem qui ob occulta sua crimina ordinari recusant, præferendos esse decernit alios inferiores in Ecclesiâ, quævis sit vita probabilis; ipsos verò beneficiis privandos, nisi fortè in aliis ecclesiis servis, etiam ad sacros ordines non promoti, valde utiles fuerint. At demum in clementinâ *Ut si*, eod. tit., de *Ætate et Qualit.*, cum panæ quædam adjiciantur in eos qui se promovendi non faciunt ad ordines suis beneficiis annexos, justî tamen impedimenti excusatio non rejicitur; quod indicant interjecta illa verba: *Justo impedimento cessante.* Et sane interpretes juris canonici variâ impedimentorum generâ distinguunt: alii unam classem faciunt eorum quæ à culpâ proveniunt, quæque pravisa forsân fuerint antequâm beneficium acceptaretur; alteram verò eorum quæ neque culpabilem causam habent, neque pravisa sunt; et quidem posterioribus hisce sufficientem excusandi viam tribuunt, prioribus autem denegant. Alii, aliâ vi iudicantes, existimant beneficio privandum esse eum qui ordinari non potest propter impedimentum perpetuum, vel longo tempore permanens; secus autem, si ad ordinationem areat ad tempus non adeo diuturnum, quamvis culpâ suâ impedimentum hoc temporaneum contraxerit; ut puta, si quis, accepto vulnere, ad ordinationem accedere non possit eo tempore quod ipsi præstitum est ad ordinem sacrum suâ cipi.

VII. Cæterum contra id quod superius posuimus, de non adigendis minoribus clericis ad suscipiendos ordines sacros, nisi beneficium obtineant, quod hujusmodi promotionem requirat, et quidem eâ lege, ut, sub penâ privationis ejusdem beneficii, jure compelli possint ad assumendum ordinem illi annexum; contra hoc, inquam, systema non alia nobis occurrit exceptio, seu limitatio, præter eam quam aliquando inducere potest Ecclesiæ necessitas. Quæ quidem alteri cultibet respectui præponderare debet, atque sufficere dicenda est, ut etiam ii qui aliunde ad ordinem sacrum, aut ad sacerdotium promovendi non tenentur, et ad majores ordines, et ad sacerdotium ipsum ascendere compellantur. Id rectè deducitur ex can. *Consuluit*, et ex can. *Placuit*, dist. 74, quorum posterior legitur ordine 51 in integro Codice canonum Ecclesiæ Africane, qui Latine et Græcè editus habetur in Labbeâ conciliorum Collectione, tom. 2. Huic canoni immixtus Bosquetus, in notis ad eum, epistolam 150 Innocentii III, cum antea demonstrasset minores clericos cogi non posse ut ad sacros ordines ascenderent, sic deinde conclusit: *Atterd, ubi videtur Ecclesiæ necessitas id exposcitur, quantumlibet reluctantes clericos promovere potest episcopus.* Quæ in re nimadvertens dignum est statutum concilii Turonensis, anno 1585 celebrati, tit. 14 de Paroeciis, Presbyteris, et aliis Clericis, § *Novam illi etiam*, ubi de clericis agitur ejusmodi beneficia possidentes, quibus fruendis, non Ordo sacer, sed simplex tonsura requiritur; et tamen ita decernitur: *Si necessitas, vel utilitas ecclesiarum ad majores ordines suaverit ordinari, volumus, per amissionem locorum, necnon fractuum, ipsorumque beneficiorum subtractionem, sacrorum canonum auctoritate, per episcopos ad talium ordinem susceptionem, dummodo idonei sint, cessante appellatione, compelli;* tom. 10 Collectionis Hardaini, col. 1422. Neque temerè addita ibi sunt ea verba, *dummodo idonei sint*; etenim, cum olim epi-

scopus Feretranus sacre congregationi concilii exposuisset magnam esse in suâ dioecesi sacerdotum penuriam, quævissetque an propterea sibi liceret aliquot ex suis subdiaconis atque diaconis ad presbyteratus ordinem promoveri, quantumvis eâ scientiâ minime præditi essent, quæ in promovendis ad sacerdotium requiritur; negativum ipsi responsum datum fuit; simulque graviter injunctum ut illos in sacre doctrine studiis exerceendos curaret, donec idonei ad sacerdotium evaderent; interim verò pro necessitatibus populi regularium operâ uteretur. Hanc resolutionem refert Fagnanus, in cap. *Quævis*, num. 18, de *Ætat. et Qualit. prædic.*, et dignis laudibus prosequitur Thomassinus de vet. et nov. Eccl. Discipl., part. 2, lib. 1, cap. 87, num. 15. Cum quæ etiam optimò congruit ejusdem congregationis institutum, et regula quam sequitur in admittendis regularibus ad curam animarum in parochiis secularibus; quos scilicet, accidente dispensatione Apostolicâ, tunc demum ad id muneris deputari posse censet, cum idonei sacerdotes seculares non adsint, quibus animarum cura committi valeat, et cum pro eorum deputatione instet episcopus, propter necessitatem aut utilitatem Ecclesiæ; ut videre est apud eundem Fagnanum, in cap. *Quod Dei timorem*, num. 17, de Statu monachorum, et nos ipsi latius exposuimus in nostrâ constitutione, quæ incipit *Cum asper*, Bullarii nostri tom. 5, num. 54.

VIII. Ex hactenus dictis satis eruitur quæ sit in hoc rerum genere sacrorum canonum mens, et Ecclesiæ disciplina. Quam si quis conferat cum relato superioris consilio, quod quidam episcopi sibi proposuerant, et approbati petierant, ut nempe clericis tonsuratis, aut in minoribus ordinibus constitutis, indistinctè præfigerent terminum intra quem ad ordines sacros ascendere deberent, alioquin privilegio fori privati remaneret; haud difficile erit eorum petitionis incongruentiam agnoscere. Sed, quoniam eorundem animus ad rectum procal dubio finem ferelatur, nec aliud ipsis propositum erit quàm ut ea scandala ab Ecclesiâ tollerentur, quæ ab inferioribus clericis de ulteriori promotione non cogitantibus, et interim inertem vitiosamque vitam doctibus, sæpè proveniunt; idcirco nonnulla hic annotare jurebit, quæ ad optimum hujusmodi intentum aliâ ratione assequendum æquè conferunt. Si enim agatur de iis qui jam ad tonsuram et ad ordines minores admissi sunt, jam de his constat quòd clericalem habitum et tonsuram deferre, ac Ecclesiæ servitium impendere tenentur, eamque morum et vite rationem servare, quæ sacros Ecclesiæ ministros maxime deceat. Quòd si beneficium ecclesiasticum obtineant, perspicuis sanctionibus cautum est ut quidquid pro clericis in sacris ordinibus constitutis à sacris canonibus statutum habetur, id etiam quoad illos procedere censeatur. Si igitur tonsurati, et minorum ordinum clerici tonsuram et habitum non deferant, Ecclesiæque, ut par est, non inserviant, ipsa Tridentina synodus meritis in eos penas constituens, fori quoque privilegio expertes eos esse jubet; neque minus in clericis beneficiatis, licet sacro ordine minime præditi, animadvertendum decernit, quatenus in habitu et tonsurâ non cedant aut honestam et religiosam vitam non ducant: consentientibus apostolicis Constitutionibus, quæ contra illos usque ad privationem beneficiorum procedi volunt. His itaque legibus observatis, ac debite executioni demodatis, non solum à regulâ exorbitans, sed etiam supervacaneum agnosceretur propositum consilium cogendi clericos minores, aut beneficiatos aliunde non creatos, ut sacros ordines ac etiam presbyteratum suscipiant. Si autem de iis agatur, qui deinceps in clerum ascribendi, minoribusque ordinibus initiandi sunt, de quibus episcopus veniat se in eadem villa et scandala ea alii prædè ascripti et initiati, probabantur; præterquam quod relato canonice statuta, quæ ad ordinatos in officio continendos valent his etiam qui in posterum ordina-

tantur aptari possunt et debent, illud potissimum ad tractanda clericalis orationis decora idoneum consilium erit, ut clerici non ordinem plures, quam Ecclesie necessitas et utilitas postulare videantur; hoc semper prae oculis habendo, facilius esse magno in numero decipi, et in ordinandorum turba aliquos existere, qui immerentes in clerum irrepant; satius verò esse paucos et bonos, quam multos pravosque. Ecclesie ministros habere. Quòd si praeterea debitum suspendatur studium in discutiendis qualitatibus ordinandorum, quas nempe sacri canones in iis requirunt, ut dignè in clerum ascendant, si optimatum et potentium commendationibus hæc in re minime deferatur; minuetur profectò ambientium numerus, simulque corruptelas et scandala, quæ in clericorum multitudie facile occurrunt, si non omnino tolli, magna tamen ex parte evitari continget, absque eo quòd opus sit ad novi generis remedia, sacris Ecclesie canonibus ignota, confugere. Has quidem agendi regulas non ipsi, hujus nostri pontificatus exordio, ecclesiarum presulibus inculcare non omisimus per epistolam encyclicam datam ad omnes patriarchas, primates, etc., quæ incipit: *Ubi primum*, et impressa est Bullarii nostri tom. 1, num. 2. Totam verò hæc materiam eruditè admodum tractavit Agnellus Honoratus, canonicus Aversanus, in quadam sua dissertatione typis impressâ Neapoli, anno 1742, in quâ etiam, pag. 127, de prædictâ epistolâ nostrâ honorificam mentionem fecit.

CAPUT V.

Ne obtentu quidem reuocandi abusus à rebus sacris, potest in synodo quidquam constitui contra jus commune; quomobrem viribus carere quædam synodales constitutiones respicientes sponsalia et matrimonia clandestina, etiam iusta ac sociata atque ad graves eliminandos abusus viderentur quodammodo necessarie.

I. In diocesi Valentini sæpissimè eveniebat ab uno eodemque cum pluribus sponsalia contrahi; atque inde fiebat ut graves inter utriusque partis consanguineos orirentur discordiæ, et frequenter in iudicio litigandum esset quænam sponsalia prevalerent, abisque forent preferenda. Ad prospiciendum diocesis tranquillitatem, et tot præcedenda litigia, rogatus fuit archiepiscopus ut in sua synodo statueret nulla atque irrita in posterum futura sponsalia quæ sine præsentia parochi duorumque saltem testium contraherentur; sed prudens archiepiscopus prædictis sibi precibus abavit; tantam quippe potestatem sibi inesse non existimavit extendendi ad sponsalia decretum Tridentini sess. 24, cap. 1, de Reform. matrim., quo irrita sunt clandestina conjugia. Actum fuit de hæc re in sacra congregatione concilii, quæ archiepiscopi sententiam approbavit, ejusque commendavit consilium: siquidem Tridentinum in citato decreto nihil innovavit circa sponsalia, eaque reliquit sub dispositione juris communis, juxta quod etiam remotis arbitris, validè contrahuntur. Congregationis responsum habetur lib. 1 Decretor., pag. 99, et pag. 126. Legi etiam potest nostra instit. 46, ubi proluxè de hæc materia disserimus.

II. Alter archiepiscopus ad eliminandum abusum, nimium in dies in sua diocesi inolecentem, ut matrimonium contractari, nulla præmissâ illius denuntiatione, infirmitatis pretextu, parochum accesserent, et coram eo, licet invito et reluctantè, ac duobus testibus, matrimonium inirent, constitutionem promulgavit, quâ, ademptâ parochi facultate assistendi matrimonii quibus non præcessissent debite denuntiationes, matrimonia ita contracta, nulla atque irrita decrevit, et declaravit. Sed, re delatâ ad eandem congregationem concilii, hæc, teste cardinali de Lugo, Respons. moral. lib. 1, dub. 45, archiepiscopo mandavit ut quatuordecim suam revocaret constitutionem: omisso quippe denuntiationum sine episcopi dispensatione, reddidit utique matrimonium illicitum, non tamen efficit invalidum; necque in episcopi potestate est

novum statuere impedimentum dirimens, quod à solo summo Pontifice potest induci; uti pluribus demonstrat Sanchez, de Matrim. lib. 7, disp. 1, num. 9, et Pontius, lib. 6 de Matrim., cap. 4, num. 12. Quocirca eadem sacra congregatio concilii, apud eundem Sanchez, lib. 5, disp. 21, num. 12, validum definit matrimonium celebratum coram parochio, cui ab episcopo sit generatim interdictum ne matrimoniis assistat: *Congregatio cardinalium respondit valere matrimonium contractum coram parochio cui interdictum est ab episcopo ne interueniat*. Is enim adhuc est verè parochus, suæque retinet parochiæ titulum, et propterea omnibus præstat qualitatibus quæ Tridentinum exposcit ad matrimonii validitatem; prohibitio autem episcopi solùm operatur ne ille licite, non itidem ne validè assistat.

III. Aliud esset de matrimonio celebrato contra interdictum Papæ, manum decreto irritante; siquidem, cum Papa possit per suam universalem legem novum impedimentum dirimens matrimonio apponere, potest etiam in aliquo speciali eventu prohibere ne inter peculiarias personas matrimonium contrahatur, simulque decernere ut, contra suam prohibitionem, contractum sit irritum; quemadmodum antètaxat Alexander de Nevo, et Calderinus, in cap. *Tua*, de Sponsâ duorum, doctentque Barbosa, in cap. *Ad dissolvendum*, num. 4, de Dispensat. impuber.; Leander, oper. moral. tom. 2, tract. 9, disp. 25, de Impedimentis matrimonii, questio. 5; Becan., in Summ., tit. de Sacram., cap. 49, quest. 1, num. 6; Schmalzgræber, ad lib. 4 Decretal., tit. 16, num. 9. Sola verò prohibitio, sine decreto irritante, producit duntaxat impedimentum impediens, non autem dirimens matrimonium; quomobrem Alexander III, in cap. *Ex litteris*, de Matrim. contract. contra interdict. Eccles., validum pronuntiavit matrimonium initum contra episcopi inhibitionem, et adhuc pendente litè super prævisis sponsalibus à contrahentium altero cum aliâ personâ stipulatis. Quòd si idem Pontifex in cap. *Tua fraternitas*, de Sponsâ duorum, irritum declaravit matrimonium contra episcopi inhibitionem contractum, potest aliud matrimonium antea initum, sed nondum carnali copulâ consummatum; non idèò secundum matrimonium irritum dixit, quia esset celebratum contra episcopi interdictum, sed quia ei aliud obstat matrimonium, quod licet duntaxat ratum, adhuc tamen induxerat impedimentum dirimens alterius matrimonii postea attestati; quod integram decretalem legentem manifestè patet, ponderatque Gonzalez in cap. *De muliere*, de Matrim. contract. contra interdictum Ecclesie, num. 2.

IV. Non prohibetur tamen episcopus severissimis precibus illorum refrænare proterviam, qui contra interdictum Ecclesie matrimonium contrahere præsumunt; quod cum communi tradit Sanchez, lib. 5, disp. 46, num. 7, notans in super eas potius non esse à jure præsumptas, sed ejusdem episcopi permitti arbitrio. Verùm etiam in his decernendis cavere debet ne suâ abstat libertate, et jus commune infringat; quòd alio exponemus exemplo. In synodo Salmanticensi fuerat olim edita constitutio, cujus mensurâ Covarruvias in 4 Decretal., 2 part., cap. 6, num. 4, quâ, excommunicatione late sententiæ inmodabantur contrahentes matrimonium non præmissis publicationibus à Tridentino præscriptis; et præterea decernebatur hæc excommunicatione irrelatos, statim esse evitandos, licet non essent publicè ac nominatim denuntiati. At ejusmodi constitutio, quoad secundam sui partem, sustineri minime potest, quoniam evitandos pronuntiatur, qui, juxta canonicas sanctiones, evitandi nequaquam sunt: in celebri enim extravaganti Martini V, incipiente *Ad evitanda*, editâ in concilio Constantiensi, evitandi decernuntur solùm excommunicati, publicè et nominatim denuntiati, ac publicè et notoriè clericorum percussores: uti ponderat Sanchez, de Matrim. lib. 5, disp. 46, num. 10, et cardinalis de Lugo, cit. dub. 45, num. 5. Quamvis verò Fagnanus, in cap.

Quod à prædecessore, num. 55, de Schismaticis, probare conetur evitandos etiam esse quoscunque qui facti notorietate certò dignoscuntur in excommunicationem incidisse, juxta posteriorem sanctionem concilii Lateranensis V, sess. 11, § Statuimus autem, ejus tamen doctrina ferè committere rejecta est, cum ubique moribus sit recepta laudata constitutio *Ad evitanda*; quod testantur Suarez, de *Cons.*, disput. 9, sect. 25; Layman, *Theolog. moral.* lib. 4, tract. 5, part. 2, cap. 4, num. 1; Cabassut., in *Theoria et Praxi juris canon.*, lib. 5, cap. 11, num. 5; cardinalis Albius, de *Inconstantia in fide*, cap. 18, num. 25; Engel, ad lib. 5 *Decret.*, tit. 39, num. 55; Wiestner, *ibid.*, num. 65; Reiffenstuel, num. 438; quod etiam superius innuimus lib. 6, cap. 5. Illud tamen, quoad hanc Martini V constitutionem *Ad evitanda*, mirum videri potest, quòd, cum ab eo pontifice in Constantiensi concilio edita fuisse dicatur, nulla tamen illius mentio vel minima occurrat sive in Actis ejusdem concilii, quæ ab Hermanno Vonderhardt collecta et sex voluminibus in folio edita fuerunt, in quibus minutissima quæque habentur, quæ singulis diebus in concilio gesta asseruntur; sive in tot aliis monumentis ad idem concilium pertinentibus, quæ extant in Labbeanò concilio- rum Collectione, tom. 12 edit. Parisiensis; sive in aliis innumeris prolati à Dominico Mansio in suo *Supplemento*, tom. 4. Quare tota illius constitutionis auctoritas desumitur ex testificatione S. Antonini, qui cum per extensionem refert tum in 5 part. sac. Summæ historial., tit. 22, cap. 6, § 4, tum etiam in 5 part. sac. Summæ theologice, tit. 25, cap. 2 et 3, ubi eorum dicta refellit, qui vel assererent propositam quidem in concilio fuisse prædictam constitutionem, sed Patrum suffragiis, et Italica præsertim nationis sententiâ rejectam fuisse, vel eam ita editam fuisse, ut ad quinquagesimum duntaxat vigere deberet; contra quos docet eandem non modò propositam, sed etiam acceptatam in concilio fuisse, eiq; perpetuam vim et auctoritatem fuisse tributam; quarum rerum testem appellat Julianum tunc auditorem generalem camere apostolicæ, deinde cardinalem S. R. E. insignem illius ætatis virum, et jurisprudentiâ maximè celebratum. Hæc super re videri etiam possunt annotationes in *Summa* S. Antonini, in editione illius operum Veronæ adornatâ anno 1740.

V. Sed, ut ad matrimonia redeamus, et ad decretum concilii Tridentini super eorum celebrationis formâ, cum in cit. cap. 1, sess. 24, de Reform. matrim., arbitrio ordinarij relicto sit potestas statuere in parochia qui cum minore quàm duorum aut trium testium numero hujusmodi contracta interfuerit; sicut etiam in testes qui sine parochio, vel alio sacerdote de ipsius parochi vel ordinarij licentiâ, suam ipsam contractibus presentiam impendere præsumperint; delictum aliquando fuit an stante bonâ fide sustineri posset pro valido matrimonium coram parochio et unico teste contractum. At sæpè dicta congregatio concilii, die 14 januarii 1625, negativè respondit, ut relatam habetur lib. 28 *Decretor.*, pag. 4, à terg., et 5. Eadem tamen, proposito dubio super validitate matrimonii contracti coram duobus testibus sine parochio, in loco ubi hæreticus tantummodò minister residet, catholicus autem parochus, aliusve sacerdos, vel omninò non aderat, vel illius adveniendi libera potestas non erat; omnibus facti circumstantiis ritè perquisitis, pro validitate respondit die 30 martii anni 1629, ut legitur lib. 26 *Decretor.*, pag. 198, à terg., et 199. Et hæc quidem congregationis sententiæ inhæ- rere se ostendit Sylvius, in comment. in *Supplem.* ad 5 part. D. Thome, quest. 45, art. 5, quest. 4; Platellus, in *synopsi Cursus theologici*, part. 5, cap. 7, § 8, de *Clandestinis matrim.*, num. 1125; Pontas, in *dictionar. Casuum conscientie*, verb. *Impedimentum clandestinitatis*, cap. 20; Gamaelæus, in 5 part., tract. de *Matrim.*, cap. 28, in fin.; cardinalis de Luffra, in 4 lib. *Sentent.*, tom. 5, disp. 22, art. 5, § 4; Glicicatus, de *Sacram. Matrim.*, decis. 55 num. 25.

VI. Illud etiam præfato Tridentini decreto additum legitur, ut decretum ipsius in singulis parochialibus ecclesiis pluries promulgari et populo explicari deberet, atque in unaquaque parochiâ suam robur post triginta dies habere inciperet à die primæ publicationis in eadem parochiâ factæ, numerandos; cit. cap. 1, in fine. Cum igitur ad judicandum de conciliaris legis vigore in unoquoque loco præmittenda videretur probatio publicationis decreti in ecclesiis parochialibus ipsius loci pridem explete; jam hoc pro regulâ habetur, ut ubi facta præsumatur ejusdem decreti publicatio, ubicumque constat jam usu receptam esse ut matrimonium coram parochio et duobus vel tribus testibus, tanquam in executionem decreti concilii Tridentini, celebraretur, ut aperte legitur in quâdam resolutione, à prædictâ congregatione editâ 26 septembris anni 1602, quæ refertur lib. 10 *Decretor.*, pag. 47: *Publicatio- nem præsumi, ubi id decretum fuerit aliquo tempore in parochiâ tanquam decretum concilii observatum; et con- cordant ea quæ enumerata leguntur in aliâ superius citatâ resolutione diei 30 martii 1609.*

VII. Jam verò, cum in diocesi Kioviensi, atque in totâ Ruthenâ provinciâ, nunquam promulgatus fuisset sæpius laudatum decretum Tridentini sess. 24, cap. 1, de Reform. matrim., ad præcedentia nihilominus scandala quæ in clandestinis conjugis, in maximam animarum perniciem, proveniebant, in diocesana synodo Kioviensi, habitâ die 11 octobris 1619, atque in synodo provinciali Ruthenâ, habitâ die 6 augusti 1626, constitutiones sunt editæ, in quibus irrita declarata sunt matrimonia aliter quàm coram parochio et duobus vel tribus testibus celebrata; eodem planè modo quò à Tridentino statutum fuerat, licet nulla Tridentini fuerit in illis facta mentio; simulque jussi sunt singuli Rutheni parochi eas synodales constitutiones per suas ecclesias quomprimùm promulgare, sicuti etiam à Tridentino fuerat præscriptum; iis qui post hanc publicationem sine parochi et duorum saltem testium presentia matrimonium contraxerunt, juncta est separatio, et veluti nullo inter se legitimo connubiù federe obstrictis, libera facta est potestas transeundi ad alia vota.

VIII. De hisce decretis acriter disceptatum fuit cum in S. congregatione de propagandâ Fide, tum in sacrâ congregatione concilii. Scripserunt in utramque partem theologi et canonistæ, quorum nonnulli existimârunt nihil esse dubitandum de validitate constitutionum quæ adamussim respondebant et verbis et menti concilii Tridentini; quod idèò non fuit expressè nominatum, ne illius nomine auditio Rutheni schismatici, quibus est in visum, magis magisque ab unione retraherentur, et ne similiter Græci ab orthodoxâ Ecclesiâ separati, occasionem inde arripere sperandi in vulgus Latinos velle suos mores et ritus in ipsorum Ecclesiam invehere; quæ tubumiam nobis impingunt ut plebis animum à Latinis avertant, atque in schismate obduratum detineant.

IX. Alii ex adverso fuerunt in sententiâ præfata synodalia statuta, quatenus Tridentinum omninò conformia, viribus tamen carere; quod hæc ratiocinatione manifestè confici sunt arbitrati: Tridentinum aduult suum decretum quo irrita fecit matrimonia clandestina, quæpiam afficere et ligare, nisi post triginta dies ab ejusdem decreti publicatione factâ in parochiâ in quâ ipse degit; ut patet ex verbis decreti quæ supra retinimus; et in parochialibus ecclesiis Ruthenis nunquam prædictum conciliare decretum fuit promulgatum; itaque matrimonia iniù aliter contracta quàm Tridentinum præscripserit non possunt esse irrita virtute decreti ejusdem Tridentini. Unicè igitur restat ut irrita sint virtute constitutionum à synodis Ruthenis editarum, eadememque synodorum nomine atque auctoritate, per singulas parochias promulgatarum. Hæc autem contingere nequaquam potest: nulla quippe peccaliaris synodus potest inducere novum impedimentum dirimens matrimonium, seu hujus contractu novam formam præscribere: sed est ad id ne-

cesaria suprema auctoritas vel concilii oecumenici, vel summi Pontificis.

X. Hanc postremam opinionem amplexata est sacra congregatio, quæ, die 2 decembris 1628, rescripsit synodalia decreta Ruthena per parochias publicata non potuisse firmitatem adinere matrimonii contra formam in iisdem statutum contrahendis, et propterea valida definit matrimonium clandestinum, inita post eorundem decretorum promulgationem; quod, ut hinc necessario consequbatur, reintegrari jussit conjugia hoc tantum nomine rescissa, quod aliter essent celebrata quam synodales exposcerent constitutiones; conjugesque eâ de causâ separatos ad cohabitationem instaurandam adegit; idque, etiamsi post separationem alias celebrasset nuptias, quarum validitati obstant primæ jam legitime contractæ. Ut porrò deinceps incommoda averterentur, quæ ex clandestinis proveniant matrimoniis, eadem congregatio consulit Sanctissimo ut per suas apostolicas litteras in formâ brevis, iisdem ferè verbis conceptas, quibus Tridentinum ultit, conjugia aliter quam coram alterutrius contrahentium paroco et duobus aut tribus testibus in posterum contrahenda, irrita decerneret, easque litteras per singulas parochias Ruthenas præcepit promulgari.

XI. Eandem sententiam in quâ, post novum examen, eadem congregatio persistit die 20 martii 1629, approbavit confirmavitque Urbanus VIII, simulque deputavit particularem congregationem quæ de modo deliberaret, quæ litteræ apostolicæ essent formande. Habita est hæc congregatio die 20 aprilis 1629, eaque suggerente, scripta fuere duo brevita: alterum, in quo demandabatur publicatio decreti concilii Tridentini expressè et nominatim; alterum, in quo ipsemet Pontifex, verbis tamen à Tridentino acceptis, et factâ in super Tridentini mentione, nullius roboris decernebat nuptias quæ sine paroco et testibus in posterum fierent. Utrumque apostolicum breve transmissum fuit ad nuntium apostolicum, eique insinatum ut, nisi ab expressâ publicatione Tridentini turbas et tumultus excitandos prævideret, uteretur primo brevi; si minus, urgeret promulgationem secundi per quamlibet parochiam, non tanquam decreti Tridentini, sed tanquam constitutionis pontificiæ; parochiis autem in jungeret ut populo declararent pontificiam constitutionem vim habituram post tringinta dies ab ejusdem publicatione in parochiâ factâ numerandos, quemadmodum etiam Tridentinum in suo decreto cautem voluit. Litteræ quoque date sunt ad archiepiscopum Kioviensem, quibus, post plurimum commendatum ejusdem studium abducendi fideles à clandestinis dispositionibus, fuit suaviter quodammodo reprehensus quòd deliquisset contra jus commune, ascribendo sibi potestatem quâ certò carebat.

XII. Ex quibus satis abundè demonstratum arbitrans nunquam permitti episcopis aliquid in suas synodales constitutiones inserere quod juri communi atque apostolicis Constitutionibus refragetur, etiamsi illud necessarium repoteretur ad evellendas corruptelas, et rerum sacrarum tuendam religionem.

XIII. A traditâ tamen regulâ excipitur constitutio synodalis quæ sit corroborata apostolicâ confirmatione; ab hæc enim tantas accipit vires ut prævalent juri communi, cui ceteroquin sit contraria; sicuti advertunt Gonzalez, ad regul. 8 cancellariæ, in 3 annot., num. 215 et seq.; rota, decis. 60, num. 4 et seq., part. 9, recent.; quod tamen est intelligendum, si confirmatio apostolica sit in formâ specificâ, ut assuit, non in communi; latam quippe inter hæc duo confirmationum genera intercedere discrimen alibi demonstrabitur.

XIV. Hic autem monendos censemus synodalia legum latores, ne facile putent Sedis Apostolicæ confirmationem in formâ specificâ accessuram esse eorum statibus quæ juri communi et Constitutionibus apostolicis contraria dignoscantur; non quia satis auctoritatis in eadem Sede non sit ad derogandum cui-

libet positivæ legi ecclesiasticæ; sed quia ita fert illius institutum et consuetudo, ut in peculiaribus quædam casibus, si graves causæ ita suadeant, dispensationes à legibus generalibus aliquando concedere non recuset; ipsas tamen leges pro cæteris casibus in suo vigore subsistere velit; cum Romanus Pontifex sacrorum canonum atque constitutionum à prædecessoribus suis editarum, quod licet, custodem se ac vindicem præbeat, ac etiam sanctioris illius disciplinæ assertorem, quæ gravium theologorum aliorumque sapientum piorumque virorum consensu comprobatur.

XV. Quin etiam ipsa Apostolica Sedes cavere solet ne quid novi contra jus commune receptasque doctorum opiniones sine gravi causâ decernat. Quo in genere memoriâ tenemus, sub pontificatu Clementis XI, à viris quibusdam, doctrinâ et zelo præstantibus, expositum fuisse quòd in provisionibus prioratum, præceptoriarum, aliarumque dignitatum, et commendarum ordinis Hierosolymitani, non rarò eveniebat ut preces, pactiones, et munera intercederent; unde, cum hujusmodi dignitates atque commende, juxta communem canonistarum opinionem, inter beneficia ecclesiastica, licet manualia, recensentur; ad eradicandos abusos, optimum factu videbatur declarare prædicta munera, pactiones, aliaque conditionis aut avaritiæ molimina, pro simoniacis habenda esse; addeoque eos qui talia egissent, omnibus iis penis subiectos esse debere, quas sacri canones in simoniacos statuerunt.

XVI. Hujus rei examen nobis tunc in minoribus existentibus, et sacre Romane inquisitionis consultoris munus gerentibus, commissum fuit. Nos autem prolixo elaboratoque scripto demonstravimus primùm negari non posse quin ex sententiâ canonistarum, et ex fori opinione, Hierosolymitani ordinis prioratus, præceptorie atque commende pro beneficiis ecclesiasticis manualibus haberentur, et, juxta eam opinionem, materia et subjectum simoniæ in ipsis esse censeretur. Verùm tamen subjicimus id à theologis nequaquam admitti, et quidem horum sententiam gravissimis rationibus innixam esse. Cæterum insinuare non omisimus dandam esse operam, omniique ratione agendam esse, ut relati abusos omnino tollerentur; cum et injustum et pessimi exempli esset ut quæ præmia ex præclari ordinis instituto destinata sunt iis qui magna et diuturna ipsi ordini servitiâ præstiterint, interventibus pactis, officiis, atque muneribus distribuèrentur; quod tamen aliâ viâ efficiendum esse censuimus quàm per ejusmodi declarationem, quæ definiretur ejusdem ordinis prioratus, præceptorias atque commendas ecclesiastica beneficia esse, in quorum collatione et provisione simoniæ crimen admitti posset, quod penis adversus simoniacos statutis puniendum esset.

XVII. Porrò ad essentialiam beneficii ecclesiastici, juxta theologos, id necessariò requiritur, ut ei annexum sit alicujus spiritualis ministerii exercitium, utque idem in personam clericali characterè insignitam conferatur; quæ duo cum in commendis ordinis Hierosolymitani minimè reperiantur, idcirco putant beneficiorum denominationem et qualitatem idem propriè non competere, et consequenter neque simoniæ materiem in illis esse. Ita sentiunt Suarez, de Religione, tom. 1, lib. 4, cap. 27, num. 6 et seq.; Victoria, Prælect. de Simoniâ, num. 45; Giladine, de Simoniâ, quest. 20, consecr. 7; Diana, in Edit. coord., tom. 5, tract. 7, resol. 36, per tot., et concordant alii plures theologo à nobis allegati in dissertatione, de quâ supra; ubi etiam advertimus in eandem sententiam convenisse theologos tam facultatis Parisiensis in quâdam consultatione per eos editâ, et relatâ apud Saute-Beuve, tom. 2, cas. 72, tum Salmanticensis universitatis, quorum auctoritatem citant PP. Salmanticenses in Theolog. moral., tom. 4, tract. 19, de Simoniâ, cap. 2, punct. 9, num. 65, et seq.; tum denique infra scriptos theologos Romanos, qui olim de hac ipsâ questione interrogati, consulta-

tionibus suis scripto exaratis eandem opinionem tueri non dubitarent; nimirum P. Alpharum sacrae penitentiarie theologum, societatis Jesu; item theologos collegii Casanatensis, ordinis Praedicatorum, et P. Gerardum Capasi ordinis Servorum B. M. V., ac P. Leandrum Porcia ordinis S. Benedicti congregationis Cassinensis, qui postea inter S. R. E. cardinales cooptatus fuit.

VIII. His omnibus per dictum pontificem Clementem XI maturè perpensis, conscriptae fuerunt ab eo litterae in formâ brevis ad magnum magistrum ordinis Hierosolymitani sub die 11 februarii anni 1719, incipientes *Inclytum ordinem*, quae legi possunt in Collectione selectorum brevium et epistolarum ejusdem pontificis, typis impressâ, tom. 2, pag. 694 et seq., quae quidem litterae libenti et grato animo ab eodem magno magistro exceptae fuerunt (ut colligitur ex altero brevi ad eum dato, quod extitit eodem tom. 2, pag. 712, in quo citatur illius epistola in gratiarum actionem ad Pontificem scripta die 21 juni praedicti anni) ac etiam in cancellariâ ejusdem ordinis registratae fuerunt. In his igitur Pontifex, commemoratis prius quae circa materiam de qua agitur praescripta sunt in ipsius ordinis statuti auctoritate apostolica confirmatis, tum etiam solemnè iurejurando quo singuli praepositi aliasque commendas, seu dignitates ordinis pro tempore oblitentes profiterentur se illas neque pretio, neque pactis aut pollicitationibus adeptos esse, et quidem abominandam hanc corruptelam ecclesiasticis neque ad secularibus legibus damnatam et poenis iudicis severissimè prohibitam gravibus verbis detestatus, omnes et singulas electiones seu collationes et provisiones quas ab ratione procurari aut fieri contingerent nullas et irritas esse et fore. nec ullo diuturnae possessionis aut bonae fidei obtentu sanari posse, decrevit: eos autem qui aditum sibi ad praepositorias, commendas, dignitates, aliaque ordinis beneficia sua movera pravis ejusmodi artibus munire contenderent, quique his consentirent, poenas omnes à sacris canonibus et à saepe dictis statutis praescriptas incurrere, iisque re ipsâ subijciendis esse declaravit; eandemque poenas, quatenus opus esset, innovavit, et adversus praetensum fortè non usum seu contrarium usum restituit et redintegravit. Verumtamen abstinendum censuit ab ea declaratione quam quidam fieri postulaverant, quod scilicet praedicti ordinis prioratus, praepositorias, aliaque dignitates atque commendas, tanquam benefici ecclesiastica, materiam et subiectum simoniae constituerent; proindeque ii qui pactationes et munera in exuscandis earum collationibus et provisionibus interponerent, quique his consentirent, simoniacorum poenis puniendi forent. Justam enim rationem habendam esse duxit contrariae theologorum sententiae, quam hujusmodi decreto edito damnare visus fuisset: simulque abusum idoneis remediis corrigere et propulsare non praetermisit.

CAPUT VI.

Firmitate non carent synodales constitutiones, aliquid decernentes praeter jus commune: quod multis firmitate exemplis.

I. De his quae sunt à jure praetermissa, non prohibetur episcopus aliquid in sua synodo decernere quod ad ecclesiasticam disciplinam in concedit sibi diocesi aut reparandum, aut promovendam conducere arbitretur: ejusmodi quippe statuta non sunt contra canones, sed praeter canones, iisque praeterea robur adiungit et fulcimentum; quod ex his palam fiet quae mox enarrabimus.

II. Et ne recedamus ab exemplo matrimonii, de quo in superiori capite pluribus egimus, Innocentius III in concilio generali Lateranensi, relato in cap. *Cum inhihito*, de clandestinis desponsat., matrimonium, priusquam celebretur, publicè in ecclesiâ denuntiari praecipit, eademque publicationem ter faciendam statuit Tridentinum, cit. cap. 1, sess. 21, de reform. matrim., nisi episcopus aut omnes de-

nuntiationes aut earum aliquam remittendam censuerit; quod ejusdem iudicio et prudentiae relinquitur. Parochus autem matrimonio interesse presumens cui legitime non precesserint denuntiationes, suspensione ab officio triennio duraturâ aut etiam graviori poenâ plecti iubetur in cit. cap. *Cum inhihito*, § final., à qua quidem suspensione, cujus tempus est à jure determinatum, non posse eundem intra triennium ab episcopo absolvi docent Sanchez, de Matrim., lib. 5, disp. 52, num. 2; Gutierrez, de Matrim., cap. 75, num. 22; et Pontius, lib. 5, cap. 57, num. 11. Ipsi verò contrahentibus, quia Ecclesiae mandatum in re sanè gravi contemptum, condignam poenitentiam injungendam, in eodem cit., § final., statuitur. Testibus tamen qui ejusmodi matrimoniis assistunt nulla poena neque à concilio Lateranensi neque à Tridentino reperitur imposita; à nihilominus plerumque dioecesanae synodi etiam in illos duxerunt animadvertendum poenâ excommunicationis late sententiae. Quamvis porò Soto, in 4, dist. 23, quest. 1, art. 2, § *Quo igitur*, absonum visum sit à particulari synodo Nam in praedictos testes irrogari poenam, à qua iudicanda concilia generalia abstinuerunt, ac proinde praefatas constitutiones irritas existimaverunt; rectius tamen earum rem validitatem propugnat, atque à Soti argumentis vindicat Sanchez, cit. lib. 3, disp. 46, num. 8; etenim, cum testes praefati assistentiam praesent matrimonio ab Ecclesiâ interdicti, graviter protectò in Ecclesiâ leges delinquant: quapropter synodales constitutiones, eorum culpam debitè coercentes poenâ nihil agunt contra canones, sed canones ipsos tuerentur ac foverent: sicuti animadvertit etiam Fagnanus, in cit. cap. *Sicut olim*, num. 78, de Accusati, ubi loquens de synodo provinciali, quae in re, quam in praesens versamus, non plus auctoritatis habet quàm dioecesana, ait: *Non tamen horum potestas adeò restringitur quin multa statuere possint circa ea quae totam provinciam concernunt, praeter jus commune, suisque decretis jus contrarium adjuvare, addendo novas poenas, vel antiquas augendo.*

III. Praeterea frequens occurrit in synodis dioecesanis decretum quo sponsus prohibetur ante contractum matrimonium in una eademque domo cum sponsa habitare; idque prudenter constitui solet propter periculum evidens ne inter eosdem sponsos copula habeatur ante matrimonii celebrationem. Quòd si id foret contingat, nonnulli episcopi adversus delinquentes easdem poenas statuendas putarunt quae pro stupri crimine in jure decernuntur: non quia ejusmodi copulam verum stuprum esse censent; hoc enim communis opinio respicit, ut aliàs à nobis demonstratum fuit in nostrâ instit. 46, Latinae editionis pag. 246, § *Nihil aliud*, sed ut severitas poenae sponsos in delictum proclives ab eo perpetuando contineret. Quò in re non se contra jus commune, sed praeter illud agere et decernere existimarent. Illic olim ratione se gessit ven. servus Dei Robertus cardinalis Bellarminus in sua synodo episcopali Capuae celebratâ: cujus revisio cum nobis aliàs demandata fuisset, quo tempore illius beatificationis causa sub pontifice Clemente XI discutiebatur, nos quidem judicavimus nihil in eo synodali decreto contineri quod sacris canonibus adversum dici posset; sed aliquid duntaxat canonice dispositioni adjectum fuisse, per quod illius vigori et observantiae magis consuleretur; atque haec sententia nostra à congregatione sacrorum rituum comprobata fuit die 4 februarii anni 1714. Et sanè de subsistentiâ et aequitate iudicii à sacra congregatione profati dubitari non potest, neque debet: verumtamen animadvertere licet constitutionem de qua agebatur non eo fine tunc examinatum fuisse, ut decerneretur an sustineri et executioni demandari deberet, cum tunc ante annis condita fuisset; sed ut videretur an errorem aliquem contra fidem contineret, aut doctrinam novam vel peregrinam et communi Ecclesiae sensui contrariam. Quapropter, praemisiss non obstantibus, minime dubitabimus hoc episcopis consilium praebere, ut ab-

tineant ab eo exemplo in suis synodalibus statutis sequendo, neque poenâ stupri puniendum decernant sponsum qui mulierem sibi desponsatam, ante celebratum matrimonium, ad copulam adduxerit. Si enim hujusmodi constitutionis vis et substantia in iudiciu adduceretur, valdè verecundum esset ne pro illius reprobatione responderetur; utpotè quæ non tam præter jus commune quàm contra illud facta videri possent. Sanè, cum anno 1573 episcopi provincie Mediolanensis, ad congregationem concilii recursum habentes, exposuissent nimis frequenter in eâ provinciâ delictum ejusmodi admitti, proindeque ad illud eliminandum (quoniam post concilium Tridentinum non amplius id obtinebat, ut sponsalia de futuro ob copulam in matrimonio de presenti transirent) hanc legem statuendam cogitarent, ut quicumque sponsus inventus esset ejus criminis reus stupratoris poenâ puniendus esset; sacra congregatio respondit: *Non posse: sed ambos graviter arbitrio ordinarii dantaxat esse puniendos*; uti legitur lib. 1 Decretor., pag. 2, et à terg.; et videre est apud Fagnanum, in cap. 18 quâ fidem, num. 15, de Sponsalibus.

IV. In rem pariter cadit quod supra dicebamus de clerico in minoribus constituto aut solâ primâ tonsurâ initiato, nullum possidente ecclesiasticum beneficium, quem privilegio fori gauderi voluit Tridentinum, cit. sess. 25, cap. 6 de Reform., nisi habitum et tonsuram deferat, atque alicui ecclesie ex mandato episcopi inserviat. Quale autem servitium debeat ab eo ecclesie præstari ut exemptionem nanciscatur à foro licali, non fuit à Tridentino definitum. Quare, cum de re agatur à jure prætermisâ, licet episcopo illam in suâ synodo determinare, normamque præscribere servitii à clerico impendendi ecclesie cui est adscriptus; quemadmodum censuit S. congregatio concilii in Oppiden. clericali servitii 10 jan. 1660, lib. 22 Decretor., pag. 6, ubi ita legitur: *Quandoquidem non raro controversiæ oriuntur circa frequentiam et qualitatem servitii præstandi per clericos, ad effectum ut, junctis cæteris requisitis, fori privilegio gaudeant, supplex querit episcopus Oppiden. an clericus incedens in habitu et tonsurâ clericali, qui semel in hebdomadâ, vel quater, ter, bis, aut semel in mense sacerdoti celebranti ministrat in sacrificio missæ, vel qui superpellicio quoque indutus toties aliis interest divinis officiis, deatut ecclesie inservire ad præscriptum sacri concilii Tridentini, ita ut fori ecclesiastici privilegio gaudere debeat; an verò longius præstandum servitium, et quod, et quantum. Sacra congregatio concilii censuit remittendum arbitrio episcopi.*

V. Unum tamen cavere debet episcopus, ni mirum ne unâ cum qualitate servitii ita etiam designet ecclesiam cui sit præstandum, ut simul declaret fori privilegia in alterâ exerceat ecclesiam: sacra quippe congregatio concilii jam aliâs decidit clericum fori privilegium non amittere, citâms ecclesie inserviat sine mandato episcopi; aut non illi quam episcopus designavit, sed alteri famuletur ecclesie: quamvis enim Tridentinum voluerit cum inservire ecclesie ex mandato episcopi, hæc tamen conditio mandati episcopi, adeo levis visa est sacre congregationi, ut illius defectus non satis sit ad spoliandum fori privilegio clericum cætera quæ potiora sunt ab eodem Tridentino præscripta exactè adimplentem: uti videre est apud Fagnanum in cap. Si quis, num. 21 et seq., de Foro competenti, et adhuc clarior constat ex responso ab eadem sacra congregatione dato in Senogallien., die 25 januarii 1605, lib. 10 Decretor., pag. 54, cujus verba sunt: *Sacra, etc. censuit oratorem clericalem habitum et tonsuram deferentem, quamvis alteri ecclesie quam illi cui ex mandato episcopi ad inserviendum adscriptus fuit inserviat, nihilominus privilegio fori gaudere. Atque iterum in Neapolitanâ, die 1 februarii 1614, lib. 11 Decretor., pag. 159, cum eadem congregatio fuisset consultâ: An clericus in minoribus ordinibus constitutus, clericalem habitum et tonsuram deferens, atque ecclesie inserviens, gaudeat privilegio fori, si alicui*

ecclesie ab episcopo ascriptus non sit, respondit: Gaudere.

VI. Neque hæc sacre congregationis responsa alteri adversantur Tridentini decreto ejusdem sess. 25, cap. 16, de quo nos ipsi superius egimus, lib. 11, c. 2, ubi mirum vestigiis iulærens sexti cænoni concilii Chalcedonensis, neminem in posterum oronibus iudicandum decrevit, qui illi ecclesie aut pio loco pro ejus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus; simulque sacris interdiciendum præcepit, qui, inconsulto episcopo, ab ecclesia se proripit cui fuit alligatus. Aliud siquidem est clericum posse compelli ad inserviendum ecclesie ab episcopo designate; aliud, posse fori privilegio idèd privari, quòd non illi, sed alteri ecclesie snum servitium impendat. Primum certè, non itidem alterum, ex allegato Tridentini textu consequitur; quinimò ex hoc apertè conficitur, solâ suspensione à divinis aut interdictione ascensus ad superiores ordines, ejus esse puniendam contumaciam, qui, inconsulto episcopo, ab ecclesia recedit qui in sui ordinatione fuit mancipatus, uti in suis suffragiis hæc sner per diligentem clucubratis concluderunt Carolus de Vecchiis et Prosper Fagnanus, celebres olim sacre congregationis concilii secretarii, quæ extant lib. Memorialium 52, pag. 16.

VII. Ad rem quoque presentem exornandum faciunt, quæ Eugenius IV, in suâ constitut. 27, § 13, Bullar. tom. 3, part. 5, pag. 59, et Rituale Romanum, tit. 9, præcipiunt; mirum recens natos infantes, quamprimum commode poterit, esse baptizandos; at neque Eugenius, neque Rituale, tempus præliant intra quod sint ad ecclesiam deferendi, ut salutaris aqua abluantur; ac propterea integrum erit episcopis illud determinare; quod à S. Carolo Boromœo atque ab aliis episcopis in suis synodis sapientissime factum videntur. Complures hæc de re constitutiones in diocesanis synodis editas collegerunt Clericatus, de Baptismo, decis. 25, num. 5 et seq., et Eusebius Amort, Theolog. scholast. tom. 2, tract. de Sacram. Baptismi et Confirmationis, § 1, quest. 5, quæ plerumque concordant in præfinito terminum cetero dierum ab infans natiuitate, ultra quos illius Baptismus deferri non debeat. Equidem in Ecclesie historia exempla non desunt novulorum qui etiam à christianis parentibus orti, et christiane fidei dogmatibus imbuiti, Baptismus usque ad provecum aetatem suscipere distulerunt. Ita narratur de Constantino Magno imperatore, qui quamvis ante annum ætæ vulgaris 312 religionis nostræ veritatem agnovisset, tamen Baptismo regeneratus non est ante annum 324, in urbe Româ; vel, si Eusebio deferendum sit, Nicomedie duntaxat anno 337 baptizatus fuit. Illius exemplum secutus est Constantinus filius, qui paulò ante mortem, hoc est, anno 361, Antiochiæ Baptismus suscepit. Theodosius similiter, cum gravi morbo Thessalonice correptus fuisset, Baptismus sibi ministrari petiit et obtinuit; sed postea convulsi. De S. Ambrosio Mediolanensi episcopo et Ecclesie doctore, narrat Paulinus Notarius, Baptismus tunc ei collatum fuisse, cum ad sacram ordinationem jamjam evchendus esset. Nec quisquam ignorat S. Augustinum anno ætatis sue trigesimo tertio baptizatum fuisse. Verùm ex peculiaribus factis hujusmodi nec exemplum nec norma desumi debent, quamvis reprehendenda generaliter non sint, ubi agatur de probis viris aut sanctitate illustribus, qui Baptismi susceptionem usque ad provecum ætatem justis de causis differendum sibi esse iulæverunt. Tertullianus etiam et S. Gregorius Nazianzenus in eam sententiam propendere visi sunt, ut satius esset regenerandos ad Sacramentum Baptismi adultos accedere. Sed, cum tunc opinioni contraria sit Ecclesie traditio, juxta quam infantibus recens natis, quo citius fieri potest, Baptismus conferri, nec in aliud tempus remitti debet, hæc habenda est pro regulâ, quæ omninò est obtemperandum. In Catechismo Romano, ex decreto concilii Tridentini edito, part. 2, de Sacram. Baptismi, ubi agitur de præcepto suscipiendæ

Baptismum, hæc habentur: *Quam legem non solum de his qui adultæ ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia et auctoritas confirmat.* Hoc idem late probant et evidenter demonstrant scriptores catholici de controversiis agentes: qui etiam animadvertere non omittunt, Ecclesiam legibus, inter irregulares, et nunquam ad sacram ordinationem admittentes, recessitoe fuisse eos qui Baptismum, cum possent, tempestive suscipere neglexerant, sed in infirmitate constituti, et in lectulo decubentes, mortis metu ad eum suscipiendum adducti fuerant. Porro, ut observat Maldonatus, de Baptism., tom. 1, c. 2, quest. 7, nec predictus mos differendi Baptismum usquam in Ecclesia communis fuit, idèque ad imitandum proponi nequit; nec aliud ferè spectant plerique ex iis qui baptizari differabant, quàm ut interea peccandi libertatem non amitterent: *Erant enim summum æcclesiam inter Christianos illis, post Baptismum, peccare.* Reliquum est hic admonere præfatam octo dierum dilationem minimè permissam censeri debere, ubi vitæ periculum puero in lucem edito imminere videatur; sed, cum æterna illius animæ salus periclitetur, salutare lavacrum ei statim impendendum esse; idque etiam per laicam personam, si præstò non sint Ecclesiam ministri, juxta statum Eugenii IV, in concilio Florentino, part. 5 Actor., in Decreto pro Jacobinis, ubi admonet non esse per quadraginta aut octoginta dies, sed aliud tempus, juxta quorundam observationem, sacram Baptismi differendum, sed quævis ritibus commode fieri potest debere conferri: ita tamen quod, mortis imminente periculo, mox sine ulla dilatione baptizetur, citam per laicum.

VIII. In citato Rituali Romano, tit. 34, legitur: *Nallum corpus sepeliatur, præsertim si mors repentina fuerit, nisi post debitum temporis intervallum, ut nullus omninò de morte relinquatur dubitandi locus.* Neque hic certum tempus determinatur, quod effluere debeat priusquam cadaver humetur, Providè tamen cum in actis ecclesie Mediolanensis, tum in aliis synodis tum provincialibus quàm diæcesanis, cautum est ne cadaver sepulture mandetur, nisi post duodecim ab obitu horas, si mors sit ex morbo secuta; et, si repentina vel violenta fuerit, nisi post viginti quatuor horarum intervallum, quomodomodò fusc habetur in annotationibus ad synodum Fulgentianam episcopi Baptistelli, c. 24, num. 6; hoc siquidem non est contraire, sed obsequi Rituali Romano, quod certo de morte constare voluit, priusquam cadaver humetur. Sunt sanè qui tempus magis diuturnum respirant, ut de secuta morte judicium certum proferi possit; quò de re fusiùs à nobis actum est in nostro opere de Canonizat., lib. 4, part. 1, c. 21, num. 10 et seq. Sed ad effectum de quo nunc agitur, satis esse putamus indicatis legitis morem gerere. Quæ enim in dicto opere de Canonizat., loc. cit., inseruimus, ad alium effectum ibi adducta sunt, ut scilicet certum judicium proferri valeat de miraculis resuscitationis mortuorum, quæ in congregatione sacrarum Rituum approbata proponantur; ubi omninò necesse est præcedentem mortem demonstrare per rigorosas probationes: ejuismodi sanè non requiruntur neque requiri possunt ad hoc ut sepulture mandetur cadaver hominis qui defunctus reputatur; rectè enim talis creditur, quoties adsunt secutæ mortis indicia, quæ moraliter certa sunt, quæque communiter pro indubiis habentur.

IX. Habenti jus non tantum ad beneficium, sed in ipso beneficio, et quidem ad eò certum et manifestum, ut nequeat rationabiliter in questionem adduci, permittitur à sacris canonibus pecunià redimere vexationem sibi injustè illatam; quod desumitur ex cap. *Dilectus*, 28, de Sim., docentque S. Thom., 2-2, q. 100, art. 2, ad 5, et in 4, dist. 25, quest. 7, art. 2, questione 1, ad 7; S. Antonius, in Summ. theol., 2 p., tit. 1, cap. 4, § 2; Toletus in Summ., lib. 5, cap. 90; Suarez, tom. 1, de Refig., lib. 4, de Sim., cap. 50; Valentio, tom. 3 Comment. theol., disp. 6, quest. 10,

punct. 5, Gibellinus, de Simoa, quest. 13; Navarrus, Manual., cap. 23, num. 102, et consil. 48, num. 44, de Simoa; Gonzalez, in cap. *Mathæus*, de Simoa, num. 2; Barroza, ibid., num. 4. Neque à sacris canonibus cautum est interesse debere auctoritatem episcopi ut quis titi conscientia possit pecuniàm solvere, ne possessione exturbetur beneficii, quod justè et legitime obtinet. Nihilominùs S. Carolus Borrom., scitè perpendens facile in hoc negotio posse quempiam hallucinari, atque, obtenta redimendâ injustè vexationis, veram committere simoniam, sicuti contigit illi quem Lucius III, in cap. *Mathæus*, de Simoa, simoniacâ labe fedatum agnovit, eò quod pecuniàm dedisset, ne ei retardaretur possessio prelatore, ad quam, utpote electus à majori parte capituli, habebat quidem jus ad rem, nondum tamen jus perfectum et absolutum in re, quod, juxta citatum textum in cap. *Dilectus*, necessario requiritur ut possit injusta vexatio pecuniæ solutione propulsari; quomodomodò benè ponderant citati S. Thomas, S. Antonius, Suarez et Gonzalez, et fusc nos explicuimus in nostrâ instit. 93, ubi ex professo de hæc re tractavimus; hæc, inquam, de causâ S. Carolus in concilio provinciali I, part. 2, Actor. eccl. Mediol. part. 1, pag. 14, nemini licere sivevit, ad redimendam injuriam vexationem in causâ beneficii, quiddam solvere, aut cum adversario transigere, sine episcopi assensu: ejus rei investigare an pecuniâ solutio, seu iura inter se de beneficio contententes pactio, quasi earent fraude et simoniæ suspitione: *Ne redimenda vexationis specie, aut, in causis beneficiorum simoniacæ pactiones intercedant, nemini licere volumus, ad redimendam vexationem, ne in casibus quidem jure permissis, pecuniàm dare, quidquam pactio aut transigere, nisi episcopi consensus accesserit; ejus partes erunt et perspicere diligenter an adsit aliqua fraus, et ubi rem fraude carere et jure permissam esse cognoverit, non denegare ei qui poterit facultatem se à vexatione liberandi.* His consensu sunt alie constitutiones synodales, nimirum concilii provincialis Ravenatis, anno 1569 à cardinali Julio Feltrio de Ruere celebrati, esp. 6, ut nulli liceat in casibus à jure permissis sese à vexatione redimere absque ordinariâ licentiâ, qui, re diligenter inspectâ et cognitâ, quod juri et æquitati consentaneum videbitur, pro sua conscientia decernat et admittat; item synodi Ravenatis habitæ anno 1607, de Beneficiis, num. 4, quod nulli liceat in casibus à jure permissis sese à vexatione redimere absque episcopi licentiâ, cui, re diligenter inspectâ et cognitâ, quod juri et æquitati consentaneum videbitur, decernat et admittat; tum etiam concilii provincialis Beneventani, anno 1656 congregati, tit. 31, num. 2, ne, redimenda vexationis specie, in casibus beneficiorum simoniacæ pactiones intercedant, ne in casibus quidem jure permissis, pecuniàm dare, quidquam pactio aut transigere, nisi episcopi consensus accesserit, etc. Qui contra quàm decretum à nobis est, fecerit, episcopi arbitrata plectatur, et quod actum fuerit irritum sit ac nullum. Similia habentur in concilio provinciali Neapolitano, habito anno 1685, tit. 36, in synodo Auximânâ anni 1595, in synodo Ravenatis, habitâ anno 1610, et in synodo Æsina, habitâ anno 1685 tit. 36.

X. Diversum judicium ferendum esset de aliâ quam subjicimus constitutione. A concilio Lateranensi sub Innocentio III, in cap. *Omnia* utriusque serie, de Penit. et Remiss., cui concilii Tridentinum, sess. 13, can. 9, de sacrosancto Eucharistia Sacramento, omnes fideles obstricti sunt præcepto sacram Eucharistiam percipiendi, saltem in paschale. Tempus porrò paschale, ad huc obtemperandum præcepto, quindecim dierum spatium, hoc est, à dominiâ *Palmarum* usque ad dominicam in *Albis*, concludi de larav Eugenii IV, in sua constitutione 24, tom. 5, part. 5, Bulhar., pag. 55, quod superius nos, lib. 9, cap. 16, num. 5, prolixius explicuimus. Hoc positò, videri posset episcopo amplissimam regenti diocesim, us sibi esse tempus paschale in sua præsertim synodo ulterius etiam prorogare, puta usque ad festum *Astronô-*

nis dominice, vel sanctissimæ Trinitatis; eò vel magis, quòd ita opiniatur nonnulli doctores, ut Parhng., ad tit. de Pœnit. et Remiss., sect. 1, § 4, notab. 5, et Pasqualig., de Sacrificio novæ legis, quæst. 647, num. 1, quorum sententiæ adhærent videtur etiam sacra congregatio conciliæ, ut videre est apud Fagnanum, in cõp. *Omnis*, num. 46, de Pœnit. et Remiss. Et sanè, cum olim archiepiscopus Paormitanus ab eà confirmari postulasset decretum à se in synodo editum, quo, ob civitatis amplitudinem, et ministrorum penuriam, dictum tempus paschale ita protraxerat, ut à feriâ 4 Clueneri inciperet cœnoretur, et dominicâ in *Albis* desineret, eadem sacra congregatio, die 31 januarii 1682, respondit ut archiepiscopus *streretur jure suo*. Nos tamen in similibus casibus aliter judicandum putavissimus, nec hujusmodi synodales constitutiones sine approbatione apostolicâ vim ullam obtinere censuissimus; cum non decernant quod est à jure prætermisum, sed, contra jus, limites ampliat ab ipso jure præfinitos. Quocirca cardinalis Castelmus, archiepiscopus Neapolitanus, probè noscens tantam sibi non esse potestatem, usque ad diem Ascensionis protendendi tempus intra quod à suis subditis satisfieri posset paschalis communionis præcepto, illam sibi fieri petiit à sacra congregatione, quæ, ob ingentem numerum populi Neapolitanam urbem incolentis, petitionem prorogationem concessit die 20 martii 1694, quam idem cardinalis in summa inseruit diocesanam synodum, eodem anno celebratam; idemque præstitum fuit ab ejus successore cardinali Pignatello, in synodo quam habuit anno 1725.

XI. Ad eandem pertinet species, quod hic subnectere opportunitum ducimus. Si quis commissi peccati mortalis sibi conscius sit, quamvis corde contritus de ipso sibi esse videatur, non debet tamen, sine præviâ sacramentali confessione, ad eucharisticam mensam accedere. Hoc præceptum, quod pro omnibus constitutum est, eos etiam sacerdotes comprehendit, qui ex officio missam celebrare tenentur, cum nec his liceat, nisi præmissâ sacramentali confessione, missarum sacra facere, si confitentem modus ipsis suppetat: *Modò non deest illis copia confessoris. Quòd si, necessitate urgente, sacerdos, absque præviâ confessione, celebraverit, quamprimum confiteatur*. Ita statuit concilium Tridentinum, sess. 13, de Eucharistiâ, cap. 7.

XII. Nonnulli docuerant novissima hæc concilii verba præcepti vim non habere, sed tantam consilii. Visum est aliis verbum illud *quamprimum* intelligendum esse de primâ confessione, quam suo tempore quando-cumque sacerdos perageret. Verùm hujusmodi assertiones damnatæ fuerant Alexandri VII. pontificis maximi decreto, die 18 martii 1666 edito, ut patet legenti propositiones 58 et 59, inter eas quæ eodem decreto descriptæ sunt. Sed non idèò sublatae sunt omnes hæc de re controversiæ. Quamvis autem auctores morales communiter sentiant ad conciliaris præcepti implementum sufficere, si sacerdos intra triduum confiteatur, ut videre est apud Vivam, ad supradict. proposit. 59, num. 5, et apud Milante, exercitat. 55 in eand. proposit. 59, § *Collige quarto*; nihilominus id nobis cautius consilium videretur, ut episcopus controversias hujusmodi in collationibus seu conferentis de casibus moralibus, quæ inter ipsius clericos haberi solent, discutendas relinqueret; nec quidquam circa illas in synodo, sine prævio Apostolicæ Sedis oraculo, decernendum susciperet; hoc tamen studiose curando, ut in prædictis collationibus moralibus eorum theologorum sententia viveret, qui mediâ viâ inter rigorem et laxitatem incedere solent.

CAPUT VII.

Aliæ proferuntur synodales constitutiones, quæ non idèò mutarant, quòd aliquid statuerint præter jus commune.

I. Jusserat Clemens VIII diocesis Calaguritaneæ beneficia clericis duntaxat *patriamonalibus* conferri; quinam autem essent inter patriamonalia recensendi, non

explicit. Quocirca, ad amputandas lites quæ frequenter in foro agitabantur, non aliquis eò polleret qualitate quam requirebat Clementina constitutio, episcopi in suis synodis necessarium putarunt eandem constitutionem declarare. Edixerunt propterea *patriamonalibus* nequaquam habendos, qui mercede conducti in loco habitabant, sed ad veram patriamonalitatem requiri domicilium, incolatum et civitatem. Adversùm ejusmodi synodales constitutiones provocatum fuit ad sacre rote auditorium; sed, animadversum cum fuerit Clementinam constitutionem aliquæ certè indigere explicatione, nullamque magis rationi atque æquitati congruere, quàm quæ à prædictis synodis data fuerat, rota illas censuit sustinendas, decis. 98, num. 2, coram sanctæ memoriæ Alexandro VIII, et decis. 241, num. 6, coram Pentingerio.

II. Ad obtundendas similiter lites suprà decisis à clericis solvendis è suorum beneficiorum prædiis alteri locatis, episcopus Abulensis in suis synodalibus constitutionibus anni 1557 sancivit ut eorumdem prædiorum conductores priùs fructus detraherent clericis debitos atque ex reliquis sibi obvenientibus decimas penderent. Etenim hæc constitutio fuit in iudicium tractata; sed rote auditorium scitè perpendens nihil per eam fuisse juri communi derogatum, sed modum duntaxat præscriptum, et quidem rationabilem atque apprime aptum ad obviandum litigiis, quò à quolibet, pro suâ ratâ decimæ persolverentur, eam approbavit decis. 1734 num. 17 et seq., coram Coccino.

III. Haud levis pariter fuit disputatio, in pluribus tribunalibus olim agitata, an saltemeretur statuta, consuetudines atque ecclesiarum constitutiones, etiam synodali decreto roborata, quibus cavetur ut fructus primi anni cujuslibet beneficii, non illi qui beneficium obtinuit, sed defuncti antecessoris hæreditibus obveniant. Rote auditorium ejusmodi sive consuetudines sive constitutiones quoadam improbativè in decisionibus relatis à Garcîa, de Beneficiis, part. 10, cap. 5, num. 141 et 142. Sed deinde, mutata sententiâ, eandem validas pronuntiavit decis. 1055, coram Seraphin., decis. 669, num. 2, part. 4 divers., et in Leonien. canonicatûs et scholæ-teriæ, 10 maii 1660, coram Bourlemont. Hæc autem posterior opinio prevaluit atque ab omnibus ferè auctoribus recepta et propugnata est: siquidem præfata statuta non auferunt beneficiario annales sui beneficii redditus, sed hosce eidem reservant post mortem pensandos; idem quippe beneficium transit in successorem cum eodem onere tradendi hæreditibus decessoris redditus primi anni, et sic deinceps; quocirca nihil in illis est quod simoniam sapiat, aut quod adversetur vel constitutioni Joannis XXII, in extragag. *Sucepti, ne sede vacante*, inter comm., vel decreto Tridentini, sess. 24, cap. 14, de Reform., vel constitutioni 145 S. Pii V, tom. 4, part. 5, Bellar., pag. 109, vel denum constitutioni 117 Innocentii XII, tom. 9 Bellar., pag. 415; in his enim solum damnantur illicitæ pactiones atque pecuniæ erogationes in aliorum canoniarum commodum; non verò prohibetur dilatio solutionis reddituum primi anni ad tempus mortis beneficiarii, ut ei iuste reddantur exequiæ, et æs alienum, si quo forte gravatus decesserit, solvatur; quemadmodum optime expensum fuit à sacra congregatione concilii, quæ post maturam articuli discussionem, nihil in prædictis constitutionibus reprehendum invenit, in Civitate. statutorum, die 24 martii et 9 junii 1580, lib. 106, Positionum, pag. 9, atque in Mediolanen., 15 maii 1580, tom. 115 Positionum, pag. 205; idemque tradunt Suarez, de R. lig. tom. 2, tract. 4, lib. 4, cap. 20, num. 9; Azor., Institut. part. 1, lib. 12, cap. 4, quæst. 4; Leo, Thesaur. for. Eccles. cap. 52, num. 6; Guierrez, canonic. Quæst. lib. 4, cap. 29, num. 50; Garcias, cit. cap. 5, num. 137 et plurib. seqq.; Barbosa in Collect. ad Trident. sess. 24, cap. 14, num. 3 et 8, et de Canonicis, cap. 15, num. 51; Panimoll., decis. 51, annot. 1, num. 17 et seqq., tom. 1; Meau., in observat. ad jus Leonicæ, part. 3, observ. 277, et fuit

Pitoniis, Discept. ecclesiasticæ, part. 3, discept. 57.

IV. In diœcesi Toletanâ, ecclesiarum sacrariis præfecti tot elemosynas pro missis in iisdem ecclesiis celebrandis accipiebant, quibus satisfieri impossibile foret, quare, ut fidelium pietas elemosynam erogationibus fraudaretur, archiepiscopus in suis synodalibus constitutionibus jussit ut singuli ecclesiarum præfecti quolibet trime-tri et de perceptis elemosynis, et de celebratis missis exactam sibi rationem redderent; quod si missæ numerum non excoquerent ab elargientibus elemosynam præscriptam, liberum sibi esse voluit eandem celebrationem alteri ecclesie committere. Etiam ejusmodi constitutio acriter impugnata est apud sacræ rotæ tribunal; plerisque enim videbatur archiepiscopus suæ potestatis limites prætergressus, quasi sibi jus usurpâset piam commutandi fidei-um voluntatem, qui in illâ speciali ecclesiâ sacrificium pro se offerri volebant, in quam consuetam contulerant stipem. Verùm rotæ auditorium cum ponderaverit non fuisse ab episcopo absolutè sancitum ut missæ extra ecclesiam celebrarentur, cui fuerant elemosynæ oblatæ, sed duntaxat præscriptum quid faciendum foret quando in illâ tot missæ celebrari non poterant, quæ oblatæ elemosynis responderent; cumque simul perpenderit aliquod temperamentum necessariò adhibendum fuisse, non in prædicto casu, à jure communi non prævisio, proorsus eluderentur fideles elemosynam elargientes; utque idem speciale fructum, quem, erogatâ stipè, exoptabant, ex sacrificio assequerentur, si non in illâ quam designaverant ecclesiâ, alibi saltem oblati; idcirco laudatam constitutionem commendavit approbavitque decisis. 1456, et decisis. 1522, coram Coccino.

V. Haud absimilis quæstio sæpiùs delata est ad sacræ congregationem concilii, à quâ petitum fuit quid foret agendum cum ingens elemosynarum copia in unam conferretur ecclesiam, ut tot missæ celebrarentur in uno certo et designato ejusdem ecclesie sacello, quas tamen ibidem celebrare esset impossibile; et sacræ congregatio censuit missarum celebrationem non esse ultra hebdomadam differendam, sed in aliis saltem ejusdem ecclesie sacellis explendam. Ne autem imponeretur fidelibus elemosynas erogantibus, per scriptam tabellam, in visibili ecclesie loco exponendam, notificari jussit, suscipiendis in posterum missarum oneribus satisfactum utique iri in altari à benefactoribus designato, si tamen intra unius hebdomadæ spatium fieri posset; sin minus, in aliis ejusdem ecclesie altaribus, juxta sacræ congregationis rescriptum.

VI. Notissima est constitutio concilii Lateranensis sub Alexandro III, in cap. *Quoniam*, de Jure patronatûs, in quâ decernitur ut, vacante beneficio juris patronatûs, si patronorum suffragia discessa fuerint, neque in eandem conspèrent personam, *ille præficiatur ecclesie, qui majoribus jussit meritis, et plurimorum eligitor et probatur assensum*. Quocirca, si ex decem patronis quatuor præsentent Petrum, tres Joannem, et reliqui tres Antonium, Petrus, si aliis idoneus sit, erit de beneficio instituendus, quemadmodum ad dict. cap. annotârunt Abbas, num. 15, Gonzalez, num. 2, Barbosa, num. 4, Fagnanus, num. 15, dummodò tamen presentatio non fiat à pluribus tanquam constituentibus unum collegium; tunc enim eum solum qui à majori parte totius collegii, puta sex ex decem, presentatur, esse instituendum, iidem doctores advertunt cum Lambertino, de Jure patron., lib. 2, part. 5, quest. 4, art. 4. Si verò is qui majora reulit suffragia non reperiat idoneus, poterit aliter presentatus à paucioribus, qui se dignum et idoneum præbeat, de beneficio institui, sicuti iidem doctores prosequuntur. Jam verò episcopus Pamplonensis, in cujus diœcesi frequenter occurreret prædictæ patronorum in presentando discessionibus, in suis synodalibus constitutionibus edixit, si deinceps contingeret presentatum à majori parte idoneum non reperiri, non esse admit-terendum presentatum à minori, sed novam ab omnibus

presentationem faciendam. Patârunt nonnulli hæc constitutionem contra juri communi, ex cujus censura, quando à majori parte presentator indignus, totum jus presentandi devolvitur ad alios, quinquam numero pauciores; ac proinde qui ab his nominatus fuit atque idoneus repertus, non videtur posse, sine injuriâ, beneficio privari. Verùm rotæ auditorium, in quo de præfate constitutionis viribus est disputatum, illam ratam habuit, validamque pronuntiavit, decisis. 125 et 1105, coram Coccino. Siquidem in primis, non omnes patroni, sed tantum ecclesiastici, presentantes indignum, excidunt pro eâ vice jure presentandi, ut tradunt Sylvester verb. *Jus patronatûs*, quest. 7, dist. 2; Lessius, de Just. et Jur. lib. 2, cap. 54, num. 29; Layman, lib. 4, tract. 2, cap. 15, num. 7; Vallens, ad tit. de Jure patron., § 5; Barbosa, in cap. *Cum autem*, de Jure patron., num. 5. Deinde hæc ipsa pena ne patronos quidem ecclesiasticos afflicta, qui non scienter, sed ignoranter indignum presentant; quibus propterea iura semestre permittit alium idoneum presentare, docent Azor., Inst. part. 2, lib. 6, cap. 22, quest. 6, in fin.; Piching, ad tit. de Jure patron., num. 104, verb. *Aliud verò*; Wiestner, eod. tit., num. 135, alique ab Azorio citati. Præfata autem constitutio Pamplonensis potuit commodè intelligi de solis patronis laicis, aut, si etiam ecclesiasticos comprehendit, potuit locum sibi vindicare in eventa quòd iidem non scienter, sed ignoranter presentaverint indignum; quamobrem nihil in eâ depreheensum est quod juri communi refragaretur; quanvis enim etiam deur in utroque casu liberum esse episcopo admittere idoneum à minori patronorum numero presentatum, ad eum tamen admittendum nullo jure compellitur; quinimò, in cit. cap. *Quoniam*, postquam jussus est instituere, qui plurimorum eligitor et probatur assensum, statim subjungitur: *Si autem hoc sine scandalo esse nequeerit, ordinat autistes ecclesiam, sicut melius eum, secundum Deum, viderit ordinandum*.

VII. Denique opus est annotare aliqua interdum à sacræ Urbis congregationibus edi responsa, quæ, licet juri communi sint conformia, non tamen labefactant contraria synodorum statuta, quæ alicubi justis de causis vigeant, neque ab istis in posterum reverendis quæpiam excusant. Ita, quamvis à sacræ congregatione concilii sæpiùs decisum fuerit, *de rigore juris, non posse à parochis prohiberi ne in publicis oratoriis, nisi intra suæ parochie fines, missæ celebrantur ante missam parochialem*; quod totidem verbis legitur lib. 16 Decretor., pag. 551 et 545, nihilominus, si episcopus in synodo, aut etiam extra synodum, contrarium juserit, ne populus retrahatur à missâ parochiali et concione in eâ per parochum haberi solitâ, episcopi prævultum prævalebit, eique erit obtemperandum etiam ex ejusdem sacræ congregationis sententiâ, quæ die 25 maii 1652 respondit, *constitutiones synodales disponentes ut diebus festis missæ celebrari non debeant in aliis ecclesiis, nisi celebratâ missâ in ecclesiâ parochiali, esse observandas*, uti habetur lib. 19 Decretor., pag. 191, et videri potest in nostrâ inst. 44. Similiter à sacræ rituum congregatione anno 1705 plura emanârunt decreta ad ditinendas contentiones inter parochos, et capellanos coarctationem contra parochie ambitum existentium excitari consuetas; sed in iisdem decretis expressè cautum est ea locum non habere ubi aliud ab epi copo in suis synodalibus constitutionibus statutum fuerit, quod à nobis pariter uberius explicatum est inst. 105.

CAPUT VIII.

Nonnulla recensentur rerum circumstantiæ, in quibus dubitari potest an liceat episcopo aliquid edicere contra jus commune aut apostolicas sanctiones; ubi de facultate episcopi clericum suspendendi ab ordinis exercitio ob occultum crimen, in foro externo non probatum, tunc examinandi alienos subditos cum proprii episcopi dimissoria ad ordinationem accedentes; et de non permittendâ alienatione rerum ecclesiarum absque Apostolicæ Sedis assensu.

I. Tales quandoque emergunt rerum circumstantiæ,

à jure communi non prævisæ, ut ex quadam *Enciclica*, seu tacitâ ipsiusmet juris permissione, liceat episcopo jus commune relaxare, seu aliquid contra ejusdem severitatem indulgere; præsertim si res dilationem non patiat, nec facile summus Pontifex consuli queat, ejusque suprema auctoritas implorari; sicuti docent Abbas, in cap. final. de Constit., n. 10; Felinus, in cap. 1, n. 49, eod. tit.; Barbosa, de Offic. et Potest. episc., alleg. 93, num. 32, et colligitur ex responso dato à sacrâ congregatione concilii in causâ Egitanien., die 19 aprilis 1692, de quâ lib. 22 Decretor., p. 237, et seq.

II. Non idè tamen fas etiam erit episcopo hæc facultatem ex merâ juris benignitate atque indulgentiâ sibi competentem in suâ synodo exercere et quodammodò ostentare, edicendo scilicet per modum universalis statuti, quod solum in aliquo specialissimo casu est sibi permissum; id quippe ambitionem saperet et temeritatem; quod scitè animadvertit Fagnanus, in cap. *Sicut olim*, de Accusat., num. 80, iniquens: *Ad evitandum omnem ambitionis et præsumptionis suspicionem, abstinendum erit à promulgandis novis decretis, quæ juri communi et pontificiis constitutionibus nimis consonant, etiam in casibus aliis permissis*. Quamvis enim ducibus secularibus contra Cæsareas leges aliquid statuere sit in eisdem permissum, leg. 1, ff. de Constit. princip., et leg. *Omnes*, ff. de Just. et Jur., nunquam tamen episcopus datum est quiddam contra canones decernere, uti ponderant Panormitanus, in cap. final., num. 9, de Consuetudine, et in cap. *Quod super*, de Majorit. et Obed., num. 1; Felinus, *ibid.*, num. 2; Antonius de Butrio, in cap. 1, num. 3, de Translat. episc. Rem, uti hæctenus consuevimus, congruis exponemus exemplis.

III. Concilium Tridentinum, sess. 14, cap. 1, de Reform. decrevit: *Ei, cui ascensus ad sacros ordines à suo prælato, ex quâcumque causâ, etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extrajudicialiter, fuerit interdictus, aut qui à suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla, contra ipsius prælati voluntatem, concessâ licentiâ de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus et dignitates, sive honores, ressituto suffragetur*. Ex quibus verbis colligitur posse episcopum ob occultum crimen etiam extrajudicialiter cognitum non solum clericis prohibere ascensum ad superiores, ordines sed etiam à suscepti jam ordinis ministerio eosdem interdicere; quamvis enim in secundâ decreti parte, ubi de suspensione est sermo, non iteretur illa verba: *Etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extrajudicialiter*, constans nihilominus et perpetua sacræ congregationis concilii sententiâ fuit, ob continuationem sermonis censi repetita, eaque utrumque casum complexi. Ab episcopo siquidem Aleriensi interrogata, et an verba illa: *Ob occultum crimen quomodolibet, etiam extrajudicialiter*, expressa duntaxat in primâ parte periodi, censeantur repetita in secundâ parte; ad eò ut inde colligi valeat, prælatum nedùm posse ob occultum crimen extrajudicialiter interdicere suo subditò ascensum ad ordines, sed idem ob occultum crimen posse etiam extrajudicialiter illum suspendere ad ordinibus jam susceptis, sacrâ congregatione, die 24 novembris 1657, re sedulo examinatâ, censuit non recedendum ab antiquis declarationibus, super hoc eodem dubio pluries datis ac proinde affirmativè respondit, lib. 21 Decretor., pag. 134. Et coherentèr ad hæc responsionem, decem sacrâ congregatione, die 16 decembris 1730, sustineri dixit *suspensionem à divinis, ab episcopo Capriano ex informatâ tantum conscientiâ duobus sacerdotibus inflictam*, uti videre est in Thesaur. resolut., tom. 5, pag. 81, idemque responsum dedit in causâ Oritanâ, seu Tarentinâ, 20 augusti 1733, ejusd. Thesaur. tom. 7, pag. 115.

IV. Ad eò porrò verum est posse episcopum, virtute prædicti decreti, ex causâ sibi notâ clericum interdicare tam sacrarum exercitiò quàm ascensu ad altioris

ordinis gradum, ut neque teneatur *causam suspensio-nis, seu delictum manifestare ipsi reo, sed tantum Sedi Apostolicæ, si suspensus ad eam recursum habuerit*; quod totidem verbis à sacrâ congregatione responsum legitimus episcopo Vercellensi, die 21 martii 1645, lib. 17 Decretor., pag. 170 et seq. Atque, universum loquendo, episcopum remittent alicui ordines conferre, nullo jure obstringi ad manifestandam causam cur eum repellat, neque ei qui repulsus est illam competere appellationem, sed tantum permitti adire Sedem Apostolicam, eique suas querelas exponere, eadem sacrâ congregatio disertè declaravit, cum ad cardinalem Antonium Barberinum, archiepiscopum Remensem, apostolica limina visitantem atque hæc ipsâ de re sacræ congregationis sententiâ asciscitantem, die 21 aprilis 1668, in hæc modum respondit: *¶ Cum nullus ordinari debeat quem episcopus suæ ecclesiæ utilem aut necessarium non judicaverit, congregatio non semel declaravit ab hujusmodi iudicio nullam dari appellationem, sed recursum duntaxat ad Sedem Apostolicam, quæ juxta ipsius congregationis sententiâ, per Gregorium XIII fel. record. approbatam, quotiescumque ordinatus recusaverit quemcumque ordinare, metropolitano aut viciniorepiscopo committit, ut ab eodem ordinario prius requirat causam recusationis, quo legitimam non allegante, licet illi eundem recusatum ordinare. Itaque, si qui ex diocesanis episcoporum eminentiæ vestræ provincialium Sedem Apostolicam advenit, juxta prænarratam formulam eorum quærimoniis consulatur; cui formulæ ut unam in præsens addatur, censuerunt expedire E.E. PP. videlicet ut metropolitano aut viciniorepiscopus, antequàm commissas sibi partes exequi aggrediantur, paternè curent, ut illi denno apud suos episcopos per tres vices suppliciter petant.* Lib. 16 Litterar. visitationis sacrarum liminum, pag. 401.

V. Ex hoc verò quòd suspensus ab episcopo ob occultam causam, quam tamen episcopus sibi notam asserit, appellare nequeat ad superiorem, necessariò consequitur quòd si nihilominus appellationem interponere, ejusque obtentu in altari ministrare, seu quovis modo suum ordinem solemniter exercere præsumat, statim incidat in irregularitatem. Quidquid enim in contrarium senserint nonnulli doctores, ita expressè definivit sacrâ congregatio concilii in Sagone. 21 junii 1623, lib. 24 Positivo rum, pag. 1, ubi hæc adnotantur: *Episcopus Sagoneis ex facultate sibi attributâ decreto concilii, cap. 1, sess. 14, ex causis sibi notis suspendit parochum ab exercitiò curæ: sed ille appellavit et, præcepto episcopi contempto, celebravit, et curam exercit. Queritur an à dictâ suspensione detur appellatio, ita ut parochus, non obstante appellatione interpositâ, per exercitiò curæ effectus fuerit irregularis. Sacra congregatio concilii censuit ab hujusmodi suspensione non dari appellationem, et parochum qui Sacramenta ut supra ministravit irregularitatem contraxisse.*

VI Sed quanquàm hæc verissima sint, attamen reprehensibilis foret episcopus, si in suâ synodo declararet se delinquit, ex privatâ tantum scientiâ, penâ suspensionis à divinis animadversurum in clericos quos graviter deliquisse conpererit, quamvis eorum delictum non possit in foro externo concludenter probari, aut illud non expedit in aliorum notitiam deducere: ejusmodi siquidem constitutio quamdam dedideret ambitionem, atque potestatis ostentationem; ipseque episcopus traduceretur veluti in superbiam elatus, quasi vellet tantum in suum clerum sibi dominatum astruere, qui in exosam degeneret tyrannidem.

VII. Idem porrò dicendum esset in hoc altero casu. Jubet sacrâ Tridentina synodus, sess. 23, cap. 3, de Reform., episcopum qui sacras ordinationes per semetipsum habere nequiverit, subditos suos non alter quàm jam probatos et examinatos ad alium episcopum ordinandos dimittere. Itaque, ex eam-

muni et receptâ sententiâ, minime tenetur episcopus ad quem directæ sunt litteræ dimissoriæ, super hujusmodi ordinandorum idoneitate examen insituere, aut de sufficienti tituli ad quem ordinantur inquirere: ut videre est apud Fagnanum, in cap. Cùm recedendum, num. 52, de Præbend. et Dignitat. Nullâ tamen lege prohibetur, si velit, eorum merita prudenter expendere, et novo etiam examini eosdem subijcere; juxta celeberrimam resolutionem sacre congregationis ejusdem concilii interpretis, editam in causâ Nallius 16 januarii 1595, quæ legitur lib. 7 Decretor., pag. 80, à tergo, ubi ad propositum dubium: An episcopus ordinans alienos subditos seculares cum dimissoriis proprii episcopi auctoritate eos examinatos faciat et idoneos repositos, tenetur hujusmodi attestatiōni deferre, vel etiam possit eosdem ordinandos examinare; responsum prout: *Posse episcopum ordinantem, si voluerit, attestatiōni proprii episcopi deferre, sed non teneri.* Et concordat alia ejusdem congregationis resolutio super dubio ordinatiōis edita die 17 januarii 1625, quæ extat lib. 45 Decretor., pag. 71. Hoc tamen locum non habet quoad episcopum auxiliarem seu suffraganeum cui ad supplendas episcopi diocessani vices assumpto et deputato eorum committuntur ordinationes qui ab ipso diocesis ordinario præsele examinati et probati fuerunt. Episcopus namque auxiliaris jus non habet novum de illis experimentum capiendi; sed, si aliqua justa causa ipsum retrahat, ne aliquem, licet ab ordinario probatum, sacris initiandum existimet, poterit dumtaxat, ne etiam aliquando debebit, ab illius ordinatione abstinere: quemadmodum ab eadem congregatione concilii decretum fuit, dum nos illius secretarii officium gerebamus, in causâ Elbores, dubiorum propositâ die 2 augusti et definitâ die 22 ejusdem mensis anno 1721, cujus expositio legitur in Thesaur. resolut., tom. 2, pag. 65 et pag. 69. At episcopus alterius diocesis ordinarius, ut supra diximus, regulariter loquendo, potest eos, qui cum proprii episcopi dimissoriis ad ordines à se suscipiendos accedunt, quantumvis ab ipso dimittente examinatos et approbatos, ad examen revocare. Verumtamen, ob causam in precedenti paragrapho allatam, minime commendandus esset, si quis in ipsâ synodo declarandum proferturque censetur propositum sibi esse omnes alienos subditos ad sacram ordinationem apud se accedentes examinare, quantumvis à proprio ordinario approbatos ejusque testimonio quoad hoc in litteris dimissoriis munitos.

VIII. Nihil magis tritum quam legem quamlibet humanam, etiam canonicam, posse contrariâ consuetudine, quæ sit rationalis et legitime præscripta, abrogari, juxta textum in cap. final. de Consuetudine: et nihil aliud, si alicubi reapse evenerit ut contra aliquam juris communis vel Apostolicæ Sedis sanctionem prævalerit consuetudo quam oporteat tolerare, non propterea fas erit episcopo in suâ synodo constitutionem edere eidem consuetudini conformem, et canonicam adversantem instituit: etenim, sicuti optime ratiocinatur Barbosa, cit. allegat. 95, n. 29, quod consuetudo prævaleat contra legem superioris, id oritur ex ipsius superioris consensu, qui eam, etiam suæ legi obviantem, cum rationalis et diuturna est, statuit tolerandam in cit. cap. final. de Consuetud., unde fit, ut ejusdem superioris auctoritati, et jurisdictioni nihil per illam censeatur detractum: at, si inferior consuetudini, superioris legi contrariâ, suo peculiari statu vires adijcere velit, videbitur profectò auctoritatem sibi arrogare delendi legem superioris; quod in nullo rerum eventu esse eidem permissum, paulò ante præmonuimus. Quid autem in prædictis circumstantiis, antiquæ scilicet consuetudinis à lege dissonantis, sit ab episcopo agendum, exemplo suo indigitavit S. Carolus Borromeus.

IX. Celebris est constitutio Pauli II in extravag. *Ambitiosæ*, de reb. ecclies. non alienan. inter commu-

quâ rerum ad ecclesias pertinentium alienationes sine beneplacito apostolico fieri prohibentur; et factæ, irritæ decernuntur. Cùm autem nonnulla sint loca, in quibus hæc constitutio non est moribus recepta, disputatur inter doctores, an ea nihilominus suas illidem habeat vires; affirmantibus plerisque, aliis negantibus, cæteris verò distinguuntibus inter alienationis contractus firmitatem, et penas contrahentibus ab eadem inflictas: sicut quippe, alienationem sustineri nequaquam posse, quia beneplacitum apostolicum requiritur, tanquam ejusdem forma, sine quâ actus, ubicunque gestus fuerit, subsistere nequit; contrahentes verò in locis, ubi predicta constitutio recepta non est, non obtento Sedis Apostolicæ consensu, à censuris, aliisque penis absolvant, in eadem statutis, que videri possunt apud Quarantum in Compendio Bullarum, verb. Alienatio, num. 48; Thomam de Bene, de Immunit. Eccl., cap. 17, dub. 22; Hartadum, de Congruâ, tom. 1, lib. 1, resolut. 2, § 5; Corradum, in Praxi dispensationum, lib. 9, cap. 1; Donatum, Rer. Regular., tom. 1, tract. 14, quest. 5; Pacion., de Locat., c. 14, § 1 per tot.

X. Jam verò in diocesi Mediolanensi, quo tempore ei præerat S. Carolus Borromeus, mos invaluerat alienandi bona ecclesiarum, inconsultâ Apostolicâ Sede. Re tamen discussâ in quâdam congregatione theologorum, et canonistarum, singulis hebdomadis haberi consuetâ, coram vicario generali, cujus erat adjudicare, an alienatio esset cessura in evidentem ecclesie utilitatem, consideravit ex una parte sanctissimus archiepiscopus Carolus, neque improbari, neque facile evelli posse hanc suæ diocesis consuetudinem, quæ vetustissima erat, atque in eâ egerat radices; at ex alia absentem eidem videbatur, Mediolani non receptam asserere Paulinam constitutionem, quam Pius IV et S. Pius V paulò ante confirmaverant, atque ubique jusserant custodiri. In hoc rerum statu, quamvis in suis synodis omnia singulatim, atque accuratè digresserit, quæ ad rectam conducerent suæ diocesis administrationem, nihil de hæc materiâ censuit deliberandum, sed per abbatem Spetianum, summum in Urbe negotiorum gestorem, Sedem Apostolicam consulit, ejusque sententiam poposcit: cùmque audivisset, summum Pontificem exoptare ut Paulina constitutio in diocesi Mediolanensis mores induceretur, supremi pastoris voluntati statim obsequens, die ultimâ aprilis 1584, catalogum promulgavit censurarum, et criminum, à quibus absolvendis facultas per sacros canones, concilia, et constitutiones apostolicas, est simpliciter confessario adempta, ubi inter cæteras censuras hæc etiam recensuit, num. 48 Act. eccl. Mediol., part. 6, pag. 395: *Qui bona ecclesiastica alienant, et alienata recipiunt absque Sedis Apostolicæ auctoritate. Paulus II*, in extravag. *Ambitiosæ*; quæ quidem ratione significavit, quæ in hæc Extravaganti statuta sunt, etiam Mediolani esse religiose servanda.

XI. Epistola S. Caroli ad Spetianum, ejusdemque Spetiani ad S. Carolum responsa retulit sapiens à nobis laudatus Altovitus in expositione causæ Mediolan. de Reb. ecclies. non alienan. sacre congregationis concilii examini subjectæ die 14 martii 1682; quibus addidit epistolam ab eadem sacra congregatione mense novembris 1655 datam ad dominicum Li tam, archiepiscopum Mediolanensem, et postea S. R. E. cardinalem, quæ eidem injunctum est, ut Paulinæ constitutionis observationem urgere; ex quibus omnibus intulit Altovitus, extravagantem *Ambitiosæ* jam dudum in diocesi Mediolanensi receptam. Altoviti sententiæ adhasit sacra congregatio, quæ præfatâ die 14 martii 1682, allegatum decretum anni 1655 renovavit, eique omnino parendum rescripsit. Quare Bonacina, auctor Mediolanensis, Oper. moral. tom. 1, tit. de Alienat. bonor. ecclesiasticor., disp. 2, punct. 5, proposit. unic., sine ulla hæsitatione asseruit Pauli II sanctionem vigere in diocesi Mediolanensi, etiam quoad censuras, aliasque penas, solâ exceptâ priva-

trone beneficii ante sententiam, quam, licet in eadem Extravaganti inducatur, credit non esse Mediolani receptam.

XII. Quod à S. Carolo in hoc gravi negotio gestum est, novum præbet episcopis, ad quam in simili eventu se debeant conformare. Quamvis itaque in sua diocesi invaluisse deprehendant antiquam consuetudinem, sacris canonibus, atque apostolicis constitutionibus contrariam caveant, ne illam synodali constitutione roborent, et fulciant; sed, priusquam aut eam divellere, aut confirmare aggrediantur, Sedis Apostolicæ sensum exquirant, ejusque responsum expectent.

XIII. Ita in re haud absimili se gessit episcopus Liparitanus. In antiquis canonibus potestas datur episcopo, novum monasterium in sua diocesi construere volenti, donandi eidem quinquagesimam partem reddituum ecclesiæ suæ: *In ecclesiam vero, quæ monasticis non informabitur institutis, aut quam pro sua magnificentia voluerit sepulchris, conferre permittitur centesimam partem census ecclesiæ cui præsidet*: uti habetur in can. 5 concilii Toletani IX anni 655, relato à Gratiano in can. Bone 12, quæst. 2. Toletanum canonem nonnihil limitavit Innocentius III, in cap. *Apostolicæ*, de Donationibus, ubi statuit, non solum non posse episcopum de suæ ecclesiæ proventibus plus donare, quam ei sit à præfato canone concessum, sed neque permissam ibidem reddituum summam, aut etiam minorem, è suâ ecclesiâ distrabere, alterique elargiri, si id in grave cedat suæ ecclesiæ detrimentum: *Hoc semper est observandum, quòd unus episcopus, vel alius, non solum non debet amplius, sed nec tantum, aut minus cum gravi ecclesiæ suæ detrimento conferre: sive simul, et semel id facere velit, sive pluries, et successivè, eisdem, vel diversis ecclesiis conferendo*. Inspectâ hujusmodi canonum permissione, sibi licere putabat memoratus episcopus Liparitanus, aliquam partem suæ mensæ reddituum distrabere, atque in perpetuum elargiri capitulo cathedralis ecclesiæ, ad augendas distributiones quotidianas, quibus allicerent canonici ad continuum servitium impendendum ecclesiæ: nullum quippe grave detrimentum, per eam reddituum distractionem, suæ aliàs locupletæ mensæ sibi inferri judicabat: at nihilominus obstitere dubitavit eum præfatam constitutionem Pauli II, tum juramentum in sui consecratione præstitum, juxta formam præscriptam in Pontificali, quæ sic sonat: « Possessiones verò ad mensam meam pertinentes non vendam, nec donabo, neque impignorabo, nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu capituli ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice: et, si ad aliquam alienationem devenere, pœnas in quâdam super nos editâ constitutione contentas eo ipso incurrere volo: » cujus quidem juramenti virtute, episcopos omni se abdicare potestate quidquam alienandi, etiam in casibus sibi aliàs à jure permissis, docent Navarius in tract. de Alien. rer. ecclæs., num. 11, et seq.; Layman, Theolog. moral., lib. 3, tract. 4, cap. 10, num. 9; Passerin., de Stat. homin., tom. 1, quæst. 185, art. 7, num. 306; Pirhing, in 3 Decretal. tit. 13, sect. 3, § 7, num. 57. In hæc itaque dubitatio noluit ipse judicis partes assumere, suoque judicio questionem dirimere; sed quesivit à sacri congregationis concilii: « An absque Sedis Apostolicæ beneplacito poterit, aut possit applicari in perpetuum capitulo ecclesiæ cathedralis dictam ratam, scutorum videlicet 876 reddituum mensæ episcopalis in causam distributionum; et sacra congregatio, die 5 martii 1689, respondit negativè.

CAPUT IX.

De dubitatione aliquando ortâ, an, et quando licet episcopo, in suâ præsertim synodo, præferre quantitatem reddituum patrimonii, aut beneficii, ad cuius titulum quis possit ad sacros ordines promoveri.

1. Aliud nunc adducendum superest exemplum, respiciens titulum sacræ ordinationis: quod ut ritè

exponatur, atque ad propositum referatur, nonnulla sunt præmittenda. Nemo ex clero seculari sacris ordinibus initiari potest, nisi prius legitime constet, cum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad vietum honestè sufficiat, pacificè possidere.... *Patrimonium vero, vel pensionem obtinens, ordinari non poterunt, nisi quos episcopus juxtaaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate ecclesiarum suarum*: quemadmodum totidè in verbis sanctorum est à concilio Tridentino, sess. 21, cap. 2, de Reform. Ut huic decreto morem gererent episcopi, ferè omnes in suis synodis certam præscriperunt quantitatem reddituum, qui in eâ diocesi censerentur sufficientes ad hon. stat. sustentationem clericis; id quippe non potuit à Tridentino determinari, cum à regionum pendeat varietate: curarunt præterea obvare fraudibus, quæ nimium frequenter ab eis committuntur, qui ad titulum patrimonii promoveri petunt; quibus etiã aditum occludere studuit sacra congregatio concilii pluribus sanctionibus, et decretis, quæ nos retulimus in nostrâ instab. 26. Et, quoniam majus fraudis periculum, quod in patrimonii constitutione timetur, est, ne illud factum sit, aut à quodam tertio assignatum cum pacto, inter se et clericum inito, ut hic ad sacros ordines promotus, si aliunde acquirat, unde honestè vitare queat, bona sibi in patrimonium assignata, eorumque usumfructum domino restituat, et relinquat, propterea sacra congregatio, ad hæc fraudem longius propellendam, sæpius definitivè non solum non licere clerico patrimonium distrabere, ad cuius titulum est ordinatus, sed neque cum aliis bonis cujuscumque generis, sine episcopi licentiâ, illud permutare, quod ex pluribus constat decretis in cit. instab. allegatis, quibus alia hic subnectimus, nimirum in Terracinen. 20 julii 1619, lib. 12 Decretor., pag. 17, et die 16 novembris 1686, lib. 56 Decret., pag. 419, ubi hæc leguntur: *Quæritur an verba illa concilii in cap. 2, sess. 21: Atque deinceps alienari, & etc., intelligenda sint, ut, postquam ordinatus adeptus fuerit, unde vivere possit, requiratur etiam licentiâ episcopi? Sacra congregatio censuit requiri licentiâ, quominus ordinatus sit adeptus; quod quidem responsum sacriæ congregationi dandum voluit ad similem questionem die 12 julii 1687 hisce verbis propositam: An bonus ad commod. non sustentationem postea quæsitus, vel beneficio sufficiat, ad po., statim patrimonium evanescat; vel potius requiratur expressa subrogatio honorum, seu beneficii assecuti, ab episcopo faciendâ loco patrimonii: quâ subrogatione expressè non factâ, patrimonium adhuc vigeat, nec expiret, prædicta clausulâ non obstante.*

II. Hæc obiter. Ad titulum verò beneficii quod speciatim attinet, Innocentius XII, in celebri constitutione *Speculatores*, tom. 9 Bull., pag. 575, sancivit, neminem posse, ad titulum beneficii in alienâ diocesi obtenti, ab istius episcopo ordinibus initiari, nisi beneficium tot ei annos redditus subministret, qui, detractis oneribus, ad congruam ejusdem sustentationem sufficienti. Excitata deinde controversiâ, an sufficientia esset prælinienda ad normam taxæ synodalis vigentis in diocesi domicilii, an potius in eâ diocesi, ubi situm est beneficium, sacra congregatio, ut eam dirimeret, hanc adhibuit distinctionem: aut beneficium continuam exposcit et perpetuam residentiam, aut ejusmodi obligationis vinculo beneficiarium non obstringit; si secundum, sufficientia erit desumenda à taxâ synodali, præfixâ in loco, ubi beneficiarium domicilium habet: si primum, à taxâ præscriptâ in diocesi, in quâ beneficium possidet: sicuti colligitur ex responsis datis in Alatrînâ, die 9 julii 1701, lib. 51 Decretor., pag. 595, à tergo, in Arminiens. ordinationis, 10 januarii 1708, lib. 55 Decretor., pag. 25, in Romanâ, seu S. Agathæ Gothorum, 27 martii 1715, lib. 65 Decretor., pag. 219, à tergo. Huic eidem distinctioni adhesit, eamque supremâ suâ auctoritate corroboravit Innocentius XIII in suâ constitutione incipiente *Apostolici ministerii*, iniquens § 7: *Cum etiam, juxta memoratam Innocentii XII, prædecessoris*

constitutionem, ratione, ac titulo beneficii in alienâ diœcesi obtenti, non aliter liceat ordines ab episcopo ejusdem diœcesis suscipere, quàm si Beneficium prædictum sit ejus redditus, ut ad congruam vitam sustentationem, detrahis oneribus, per se sufficiat; declaramus, sufficientiam ejusmodi præfiniendam esse, non juxta taxam synodalem, sive morem, pro promovendis ad sacros ordines vigentem in loco prædicti beneficii, nisi tamen illud continuam, et præcisam residentiam requirat, sed juxta taxam, vel, eâ deficiente, juxta morem in alio loco domicilii vigentem.

III. Hisce decretis, facili alicui persuasum erit, omnes diremptas quæstiones sacræ ordinationis titulum respicientes. Verùm non ita se res habuit: etenim, cum beneficio, ad cuius titulum quis promoveri exposcit, plerùmque annexum sit onus celebrandi puras missas, alia supererat enodanda difficultas; nunc scilicet ad delinendum, an beneficiario tot ex beneficio obviant redditus, quot, juxta taxam synodalem, vel regionis consuetudinem, reputantur sufficientes ad vitam honestè traducendam, detrahenda sint onera missarum, quibus beneficium prægravatur; an potius soli sint æstimandi beneficii fructus, nullâ habita ratione adjecti oneris missarum.

IV. Non una erat hæc de re doctiorum sententia. Opinabantur plerique, onera missarum esse detrahenda, cum liberum est beneficiario illis vel per se, vel per alium satisfacere; secus verò, cum missas per se ipsum celebrare tenetur: siquidem in primo casu, si in morbum incidat, quo à celebrando præpediatur, debet alteri sacerdoti consuetam elemosynam elargiri, ut missas faciat; ac proinde, si morbus diuturnus sit, periculum erit, ne beneficiarius ad extremam redigatur mendicitatem, cui sacri canones, ac præcipuè Tridentinum obviare voluerunt, cum titulum sive patrimonii, sive beneficii in clerico seculari exegerunt, ut ad sacros ordines valeat promoveri: ejusmodi autem periculum idem doctores abesse aiunt in secundo casu; qui enim tenetur missas celebrare per se ipsam, tempore, quo ægrotat, aut alio detinente legitimo impedimento, nullâ afficitur obligatione celebrandi per alium; quemadmodum, aliis allegatis, tradit Leander, Oper. moral. tom. 2, tract. 8, disp. 7, quæst. 49.

V. Arbitrabantur alii, missarum onera in neutro casu esse detrahenda: etenim cum elemosyna, qua sacerdoti datur, sit quasi stipendium suæ sustentationis, ut ait D. Thomas, 2-2, quæst. 100, art. 2, ad 2, nulla ratio patitur, eam excludere à sensu reddituum, qui sufficientem sustentationem sacerdoti suppeditant. Neque in contrarium facit, quod tempore

infirmittatis sacerdos, cui liberum est celebrare per alium, huic teneatur elargiri stipem, ad sui cæteroquin alimoniam, necessariam; hic siquidem casus infrequens est, quem jura non respiciunt; secus in constitutione patrimonii habenda pariter esset ratio ingruentis belli, imminents aliactionis, similisque infortunii, cui obnoxia sunt prædia in patrimonium assignata. Ad hæc, etiam sacerdotem, cui onus incumbat celebrandi per se ipsum, si impediatur infirmitate, quæ sit diuturna, teneri suæ obligationi satisfacere per alium, rectius docent cardinales de Lugo de Sacram. Euchrist. disp. 11, sect. 2, num. 48 et 49, Diana in Edit. coord. tom. 2, tract. 1, resolut. 59, Passerin. de Stat. homin. tom. 2, quæst. 537, art. 4, num. 1120, quorum sententiam sectata est sacra congregatio concilii in Romanâ celebrationis missarum, 4 junii 1639, in acta in aliâ Romanâ, 2 octobris 1721, ac proinde nullum, quantum atinet ad rem præsentem, videtur ponendum discrimen inter eum, qui tenetur missas per se ipsum celebrare, ac alterum, cui potestas est celebrandi per alium.

VI. In hæc opinionum varietate satius duxerunt aliquot episcopi sacræ congregationis concilii sententiam efflagitare: et nos, qui eidem eramus à secretis, ut Patres unico intuitu omnia inspicerent, quæ ad materiam pertinerent, quod semper consuevimus, cum difficultior occurreret, examinandus causæ articulus, diligentem exaravimus dissertationem, quæ extat tom. 2 Thesaur. resolut. pag. 214, ubi ejuslibet ex diversis, quas retulimus, auctorum sententis præcipua expendimus rationum momenta. Actum fuit de hæc questione die 8 augusti 1722, iterumque die 24 aprilis 1723; ac tandem die 17 julii ejusdem anni decisum, rem esse relinquendam conscientie, et arbitrio ordinariorum, qui spectatis locorum, et personarum conditionibus, vel in particularibus eventibus statuatur, vel etiam in synodo per modum legis decernant, an onera missarum sint, aut non sint detrahenda à redditibus beneficii, è quibus ordinandus suam honestam sustentationem est percepturus.

VII. Quamobrem, absque periculo obvianâ juri communi, et sacro concilio Tridentino, tutò poterit episcopus in suâ synodo non solum præfinire quantitatem proventuum, qui censeantur sufficientes ad alimoniam subministrandam clerico, suam incolenti diœcesim, sed etiam statuere et determinare, num inter ejusmodi proventus sit numeranda, an potius detrahenda stipes respondens numero missarum, ad quas celebrandas clericus sive per se, sive per alium adigitur lege sibi indictâ à fundatore beneficii, quod possidet.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

DE CÆTERIS AD DIOECESANAM SYNODUM PERTINENTIBUS.

Ut quæcumque ad hoc argumentum pertinent, exequamur, nonnulla supersunt adnotanda, quæ aut in fine synodi, aut, synodo jam absolutâ, fieri solent; et, quæ exinde oriuntur, difficultates restant brevitè enucleandæ.

CAPUT PRIMUM.

De verbo Placet, quo synodales constitutiones solent alicubi ab adsstantibus approbari.

I. In pluribus diœcesibus usus invaluit, ut, lectis synodalibus constitutionibus, omnium, qui synodo adsunt, exquiratur consensus, per verbum *Placet*, à singulis exhibendus. Huic verò consuetudini astipulatur Pontificale Romanum, quod agens de ordine ad synodum, ait: *Post hæc leguntur constitutiones, si quæ sint, per synodum approbandæ: ex quo colligi videtur, consensus saltem majoris partis eorum qui synodo intersunt, necessarium esse, ut constitu-*

tiones per episcopum editæ robur obtineant, et efficaciam, parendique obligationem in universam inducant diœcesim, juxta ea, quæ de sensu, et vi verbi *Placet*, leguntur in Comment. nov. ad concilium Eliberitanum, tom. 1 Collectionis conciliorum Hispanie cardinalis de Aguirre pag. 327. Equidem Joannes Petrus Gibert in suo Corpore juris canonici tom. 1, part. 1, ut. 18, satis prolixam concinnatam dissertationem de auctoritate presbyterorum in synodo diœcesanâ, ubi pluribus suadere conatur, eosdem ad synodum vocatos habere votum decisivum; additque, quòd, si hoc illis abjiceretur, consultivum saltem debeat omninò iisdem attribui.

II. Verùm, rem aliter se habere, mater compellitur, qui declinare velit errorem Aerii, à Calvino renovatum. Acrius, presbyter Arianus, quarto Ecclesie sæculo, cum episcopatum, quem ambiverat, non fuisse assuetus, ut se ipsum solaretur, docuit, nihil plane

discriminis intercedere inter episcopum et presbyterum; sicut refert S. Epiphanius, hæres. 75. Exiitque Aeril hæresim, inclinante seculo XIV excitavit Joannes Wiclefus, à quo eadem hausit Calvinus, qui Instit. cap. 8, num. 52 asserit, episcopum nullum habere in presbyteros dominatum, sed eas tantum partes, quas habet constat in senatu, ut referat de negotiis, sententias roget.... et, quod communis consilio decretum fuerit, exornatur. At Ecclesie catholice firmissimum dogma est, episcopos esse superiores presbyteris non solum potestate ordinis, sed etiam jurisdictionis. Hanc veritatem, contra Calvinum, definiit Fridestinus, sess. 25, de Sacram. Ord., can. 6; eandemque iterum impetit à Calvini associâ Salmasio, sub larvato nomine Wallonis Messalini, strenue propugnavit Petavus tribus de eccl. Hierar. libris; idemque contra Blondellum, ejusdem sectæ calvinianæ ministrum, præstitit Natalis Alexander, dissert. 44 in Hist. eccl. secul. IV.

III. Ex eo porro quod episcopi sint superiores presbyteris potestate jurisdictionis, necessario consequitur posse ab illis leges ferri quibus presbyteri, etiam inviti et reluctantes, coguntur obtemperare: ut enim optime aiebat Gerson de Potest. eccl. , considerat. 4, tom. 2 oper., part. 4, p. 250: *Potestas ecclesiastica jurisdictionis in foro exteriori est potestas ecclesiastica coercitiva, que solet exerceri in alterum, etiam invitum, ad dirigendum subditos in fidei beatitudinis aternæ.... Propriè verò dicitur jurisdictio facultas seu potestas propinqua dicendi vel sententiandi jus in alterum, etiam invitum.* Hanc eandem potestatem episcopi asseruerunt omnes antiqui Patres. Etenim S. Jusitius, apolog. 1 ad imperatorem, num. 67, rationem reddens discipline quam Christiani ab apostolis acceperant, singularem prepositum supra fideles constitutum commemorat, cui reliqui subderentur atque obedirent. Et Dionysius, Corinthiorum episcopus, qui circa annum Domini 100 vivebat, scribens ad Pnytum, Grossiorum episcopum, apud Eusebium, lib. 4 Hist., cap. 25, agnovit profectò in episcopo auctoritatem suos clericos obstringendi legibus et præceptis; cum Pnytum admonerit *ne grave onus utilitatis fratrum cervicibus tanquam necessarium imponat, sed eus que in plerisque hominibus inest infirmitatis rationem habeat.* Idem fatetur S. Irenæus, lib. 4, adversus hæreses, cap. 26, num. 2, inquit: *Quapropter eis qui in Ecclesia sunt presbyteris obviare oportet his qui successione habent ab apostolis, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum Patris, acceperunt.* Et magis aperte Cyprianus, epist. 27, ad Lapsos: *Inde à Christo Domino, per temporum et successionem vicem, episcoporum ordinatio et Ecclesie ratio decurrit, ut Ecclesia in episcopos constituitur, et omnis actus Ecclesie per eundem præpositum gubernetur.* Hieronymus verò, quem frustra Blondellus in suas partes trahere tentavit, quomvis nonnullis in locis, præsertim in comment., cap. 1, epist. ad Titum, et epist. 85, ad Evagrium, subsobscure loquatur, alibi tamen, mentem suam clarè explicans, catholicum dogma tætere: etenim epist. 52, olim 2, ad Nepotianum, num. 7, tom. 1 oper., col. 260, ait: *Esse subiectus pontifici tuo, et quasi animæ parentem nasci:* et epist. 41, olim 54, ad Marcellam, num. 3, col. 187, hoc inter Catholicos et Montanistas ponit discrimen: *Apud nos apostolorum locum episcopi tenent: apud eos episcopus tertius est: in dialogo verò adversum Luciferianos adeò manifestè totam potestatem jurisdictionis in unius diocesis episcopo reponendam potavit, ut secus unitatem Ecclesie consistere non posse affirmaverit, num. 9, tom. 2 oper., col. 182: *Ecclesie salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non extors quædam et ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficiunt schismata quot sacerdotas.* Missa fitimus alia quamplurima cum ejusdem Hieronymi, tum S. Ignatii martyris, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Origenis aliorumque Patrum in eandem rem luculenta*

testimonia, que videri possunt apud laudatos Petavium, Natalem Alexandrum, Bellarminum, lib. 1, de Clericis, cap. 14, et Josephum Binghamum, Orig. Eccl., tom. 1, lib. 2, cap. 1, § 2, qui quidem auctor, licet heterodoxus, nihilominus hæc in re à Catholicis non dissenit.

IV. Non ideo tamen negamus consuevisse, imò et quandoque in rebus gravioris momenti debuisse etiam episcopos, priusquam quidquam decernerent, inferiorum presbyterorum consilium et sententiam exquirere, ut tali pacto majus pondus majoremque auctoritatem suis decretis concillarent. Ita quippe cautum legimus, can. 55, al. 27, inter Apostolicos, ex versione Dionysii Exigui: *Episcopus gentium singularum acire convenit quis inter eos prius habeatur, quem velat caput existimat, ut nihil amplius præter ejus conscientiam gerant quam illa sola sibi quæ prochie propriæ et vilis que sub eò sunt competunt. Sed nec ille præter omnium concilium faciat aliquid. Sic enim sanauinitas erit, et glorificabitur Deus per Christum in Spiritu sancto.* Concilium verò Carthaginense IV, cap. 22, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 980, præcepit ut episcopus sine concilio clericorum suorum clericos non ordinet, itz ut civium concilium et testimonium quaerat: et, cap. 25, ut episcopus nullius eorum audiat absque presentia clericorum suorum. Quamobrem auctor Constit. apost., lib. 2, cap. 28, presbyteros appellavit consiliarios episcopi; et Hieronymus, lib. 2, in cap. 5 Isaiæ, vers. 5, tom. 4 oper., col. 51: *Et nos, inquit, habemus in Ecclesia senatum nostrum, eorum presbyterorum: quem quidem sacerdotum senatum Origenes in Mattheum comparat senatui in quilibet civitate constituto, à quo civitatis negotia administrantur. Quamvis porro istius senatus caput et princeps esset episcopus, ejus solius sententia ceterorum placito præponderaret, attamen Cyprianus ab ipso sui episcopatus exordio hanc sibi metipso legem indixerat nihil ut aggrederetur rei que sua ecclesie gubernationem respiceret sine ejusdem senatus consilio, nec sine totius plebis consensu: quod ipsemet testatur epist. 5, ad presbyteros et diaconos scribens: *Ad id verò quod scripserunt mihi comprehensiveri, Donatus et Fortunatus, Novatus et Gordius, solos rescribere nihil potui, quando à primordio episcopatus mei statueram nihil sine consilio vestro, et sine consensu plebis, meâ prius sententiâ gerere.* Videri potest de hoc argumento Alteserra in Viadicis ecclesiasticæ jurisdictionis, lib. 11, cap. 42.*

V. Verum, cum postea in quilibet diocesi nimium auctus fuerit sacerdotum numerus, quos proinde difficile foret episcopo, quoties sibi opus esset, in unum convocare, atque in consilium adhibere; inde factum est ut soli canonici ecclesie cathedralis, quos jam ferè ubique recepta Crodogangi institutio, seu communis vitæ ratio, aetiori vinculo, veluti membra cum capite, episcopo devinciebat, fuerint in ejusdem consiliarios asciti: quemadmodum observat Mabillon, t. 2 Annal. Benedict., ad annum 857, ac prosequitur Thomassinus, de vet. et nov. Eccl. Discipl., part. 1, lib. 3, cap. 9 et seq. Et profectò ambigi non potest quia etiam hodiè jure decretalium canonici ecclesie cathedralis sint consilarii nati episcoporum; adeò ut non liceat episcopo aliquod gravis momenti negotium aggredi et deliberare inconsulto capitulo. Novit tunc discretionis prudentia (inquit Alexander III, in cap. Novit, de his que sunt à Prælat. scribens ad patriarcham Hierosolymitanum) *qualiter tu et fratres tui unum corpus sis, ita quod tu caput et illi membra esse probantur: acde non decet te, omissis membris, aliorum consilio in ecclesie tua negotiis uti: et in seq. cap. Quanto, ad eundem: Præteritanti tua mandatum quatenus concessionibus et confirmationibus, et aliis ecclesie tuae negotiis, fratres tuos requiras, et eorum consilio, vel sanioris partis, eadem peragas et pertractes; et que statuenda sunt statuas, et errata corrigas, et evellenda dissipas et coellas.*

VI. Sed licet episcopus teneatur sui capituli con-

(Quarante-trois.)

alium exquirere, non propterea tamen tenetur illud sequi, nisi in casibus à jure expressis. Latum siquidem intercedit discretio inter consilium et consensum: ubi enim jura capituli consensum exposcant, illud facere cogitur episcopus quod major pars canonicorum faciendum concluderit; sui verò solum exigunt capituli consilium, ubi obligationi faciet satis, si canonicos consulat, quin deinde ullà adigatur lege ad eorundem amplectendum sententiam: quod colligitur ex cap. *Cum ofit.*, 7, de Arbitr., et cap. 1, de Capell. monac., traditque cum communi Gonzalez, in cap. *Cum in veteri*, 52, de Elect., num. 4. Nec proinde frustraneum erit reputandum canonicorum consilium: etsi enim episcopus non tenetur illud sequi, consulentium tamen rationibus instruitur atque edocetur ne inconsideratè et precipitanter agat: ut ad rem ponderat Sylvester, verb. *Consilium*, et Engel ad tit. de his que sunt à praelat., num. 1, que etiam causa est cur Romanus Pontifex non solent ardua negotia sine fratribus suorum, id est S. R. E. cardinalium, consilio decernere, quanquam sciat supremæ suæ potestatis exercitium ab eorundem assensu nequaquam pendere: quod scitè annotarunt Glossa in cap. *Fundamenta*, verb. *Contingeret*, de Elect., in 6; Hieronymus Gonzalez, ad regul. 8 Cancell., loss. 46, num. 62; et Menoch., præsumpt. 54, n. 24, b. 6.

VII. Secuti porrò cardinales, quia sunt assessores, Jollaterales et coadjutores Papæ, uti eos vocat S. Bernardus, lib. 4, de Considerat., ad Eugenium, idè, cum à Papâ in consilium adhibentur, tenentur quid eorum Deo sentiant ingenue aperire: *Caus per ipsam Romano Pontificem* (verba sunt Nicolai III, in cit. cap. *Fundamenta*, de Elect., in 6) *in quibuscumque negotiis contingeret eorum pœi consilia, in consulendo per omnia liberi, eidem Romano Pontifici in omnibus que pro tempore imminere liberè consulant et assistant; nec possant sine culpâ consilium suum reticere, aut ambiguis verbis obductionem proferre, etiamsi prævideant illud ab aliis cardinalibus atque ab ipso Pontifice respondendum; quod recè tradunt Joannes Hieronymus Albanus, de Cardinalatu, quest. 10, et Hieronymus Platus, de cardinalis Dignitate et Officio, cap. 28; ita cathedralium ecclesiarum canonici ab episcopo requisiti debent mentem suam eâ quâ utique decet modestiâ, sed pari animi sinceritate manifestare, etiamsi de rebus consulantur in quibus sciunt liberam esse episcopo ab eorundem canonicorum consilio deviare.*

VIII. Quænam autem sint res de quibus episcopus deliberare nequit sine consensu capituli, et quænam illæ quas decernere valet, audito duntaxat capituli consilio, fuscè explicant doctores ad cit. tit. de his que sunt à praelat., nec presentis instituti est eas singulatim recensere. Usum tamen animadvertimus, multùm scilicet hæc in re deferendum esse locorum consuetudini, quâ induci potest ut episcopus solutus sit ab obligatione quâ cæterequin, spectato jure communi, teneretur requirendi sui capituli consensum aut etiam consilium: quod apertè colligitur ex cap. *Ea societur*, de his que sunt à praelat., et ex cap. *Non est*, de Consuetudine, in 6, docentque Stephanus Gratianus, Discept. forens. cap. 100, num. vit.; Zerola, in Prax. episc., part. 1, verb. *Capitulum*, num. 8; Barbosa, de Canonis, cap. 42, num. 19; Fernosinus, de Potest. capituli sed. vac., tract. 2, quest. 1, num. 4.

IX. Jam verò, ut hæc que præmisimus ad rem nostram accommodemus, cum hodiè cujuslibet particularis ecclesie senatus, non ex omnibus diocesanis sacerdotibus, sicut olim, sed ex solis constituitur canonicis ecclesie cathedralis, necesse utique non est ut episcopus novas constitutiones in synodo promulgatoris totius cleri sententiam efflagitet, sed satis est, si sui capituli consilium exposcat, etsi illud sequi non tenetur, nisi in ipsis constitutionibus aliquid decernatur de re, puta de ecclesiâ parochiali alicui

collegio aut *novissimo* perpetuè uniedâ; ad quam jura majoris partis capitularium exigunt consensum. Quinimò ab eâ ipsâ obligatione petendi capituli consilium solutus erit episcopus qui per legitime præscriptam consuetudinem jus sibi acquisierit novas leges condendi et publicandi inconsulto capitulo: quod reapse contigisse in diocesi Gerundensi testatur Romaguerra, ad constitutiones synodales Gerundenses, lib. 1, tit. 1, c. 1, n. 20, et, siquidem contrarium eadem est disciplina, obstringeretur episcopus non solum consilium, sed etiam sui capituli consensum expetere, ubi idem capitulum id juris ex antiquâ consuetudine silâ vindicasset. Constant hæc omnia ex pluribus sacre congregationis concilii que subnectimus responsis.

X. In causâ Urgellen., anno 1581, lib. 5 Decretor., pag. 52, questum fuit « an, stante concilii Tridentini cap. 2, sess. 24, constitutiones editæ, aut que in synodalibus constitutionibus de cætero fiunt, de consensu capituli fieri debeant; an verò episcopus per se facere constitutiones, et publicare eas possit: et sacra congregatio respondit: « episcopum in synodo diocesanâ per se constitutiones facere posse absque consensu et approbatione cleri; requirendum tamen consilium capituli, licet id non tenetur sequi episcopus, præterquam in casibus à jure expressis. »

XI. In causâ Burgen., 5 jûlii 1627, lib. 15 Decretor., pag. 267, eadem interrogata « an archiepiscopus Burgen., in decernendo et statuendo ea que sibi licè visa fuerint opportuna, in synodo diocesanâ tenetur sequi consilium sui capituli: » respondit « archiepiscopum teneri requirere consilium capituli, non autem illud sequi, circumscriptâ consuetudine immemorabili, vel aliâ legitime præscriptâ, necnon alio legitimo et sufficienti titulo, super quibus capitulum poterit particulariter audiri. »

XII. Apud episcopum Sarnelium in suis epistolis ecclesiasticis, lib. 2, epistola 20, pag. 49, extat epistola ab eadem sacra congregatione data ad patriarcham Venetiarum die 27 aprilis 1592, in qua hæc habentur: « Sacra congregatio, per libellum amplitudinis tue nomine porrectum consulta, respondit eandem amplitudinem tuam in synodo diocesanâ facere posse constitutiones absque consensu et approbatione cleri: debere tamen requirere consilium capituli, licet illud non tenetur sequi, nisi in casibus à jure expressis, non obstante quod ex formâ Romani Pontificalis in celebrandâ diocesanâ synodo expressè habentur, ut constitutiones in synodo publicande, à Patribus per verbum *Pfacet* confirmentur. »

XIII. Aliâ ejusdem sacre congregationis epistola ad episcopum Oriolanum data 17 maii 1599, refertur à cardinali de Aguirre, tom. 4 Concil. Hispan., p. 748, cujus verba sunt: « Sacra congregatio cardinalium concilii Tridentini interpretat, scriptis consulta respondit licere episcopo ad eumque pertinere cogere synodum diocesanam absque consensu et consilio capituli. In eâ autem constitutiones eundem episcopum edere et promulgare posse absque consensu et approbatione cleri; debere tamen requirere consilium capituli, tametsi illud sequi non tenetur, præterquam in quibusdam casibus à jure expressis. »

XIV. Capitulum Hispalense adversus archiepiscopum qui diocesanam synodum absque suo consensu congerat, ad sacram congregationem concilii provocavit, ejusque examini hæc inter cætera dubia subjecit: « primò, an ipse archiepiscopus sine consensu dicti capituli possit indicere et convocare diocesanam synodum; secundò, an ipse archiepiscopus sine consensu dicti capituli possit in diocesanâ synodo condere statuta et constitutiones de rebus gravibus et arduis...; quartò, an sit necessarius assensus cleriorum synodo interesseotium, ita ut major pars contradicendo possit omnium seu alterius constitutionis exitum retardare. » Et sacra congregatio, die 26 no-

veniens 1689, respondit: « ad primum affirmativè; ad secundum affirmativè; debere tamen archiepiscopum requirere consilium capituli, licet illud non teneatur sequi, præterquam in quibusdam casibus à jure expressis; ad quartum negativè. » Videri poterunt de hæc re dissentientes Bottus, in tract. de Synodo, 5 part., num. 157 et seq.; cardinalis de Luca, de Jur. adlet., disc. 56; de Aste, archiepiscopus Hydruntinus, in Methodo sacre visitationis, part. 5, § 2, num. 6 et 7; et Synodicon ecclesie Beneventane, in append. ad concilium provinciale III, pag. 26 et 27.

XV. Posito autem quòd episcopus, priusquam synodales constitutiones promulget, sui capituli consilium exposcere debeat, quò melius et maturius suam capitulares sententiam pendant, decet profectò ut illas ante synodum singulis canonicis expendendas tradat, omnibusque deinde in unum congregatis quid de hisdem sentiant requirat et audiat. Postquam verò capitulum suum protulit iudicium, in episcopi arbitrio erit aut illi acquiescere, aut in suo proposito persistere, prout magis expedire judicaverit: uti enim optimè videbant Patres concilii provincialis Rothomagensis anni 1581, tit. de Episc. et Capit., num. 28, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1225, non caput membris, sed membra capiti obsequi atque obtemperare debent: *Declarat hæc sacra synodus, præcipuum in ipsis ecclesiis auctoritatem et rerum gerendarum potestatem ad episcopos pertinere, eosque consilio et operâ capitularem et dignitatem jurari debere, ut membrorum capiti coherentium et obsequentium.*

XVI. Quòd si episcopus, inconsulto capitulo, novas constitutiones ediderit atque in synodo promulgaverit, illæ profectò, utpote deficientes à normâ à jure præscriptâ, firmitate carebunt; quamvis, si justæ et rationabiles deprehendantur, sanari queant à sacra congregatione concilii: quod aliquando factam testatur cardinalis Petra, in Comment. ad constit. 1 Benedicti XII, sect. unice., num. 17, tom. 4, pag. 124.

CAPUT II.

De synodi subscriptione.

I. Quoniam in dioecesanâ synodo nullus est præter episcopum qui jurisdictionem habeat et potestatem ferendi leges, quod ex hæcenus dictis planè liquet, docentque Bellarminus, lib. 1, de Conciliis, cap. 4, et Suarez, lib. 6, de Legib., cap. 15, num. 8, manifestò exinde conficitur solius episcopi, alteriusve qui ejus loco synodo præsit, esse synodales constitutiones suâ firmare subscriptione: sicuti optimè movit Scarfantou, in not. ad Ceccoper., tom. 2, lib. 4, tit. 5, in animadvers., num. 47. Sed quamquam hæc res competissima sit, nec jurè possit in questionem adduci; nihilominus canonici ecclesie metropolitanae Hispanensis acriter olim dimicârunt pro astruendo sibi jure subscribendi unâ cum archiepiscopo synodalia decreta. Verùm, cum causa delata fuerit ad sacram congregationem concilii, hæc parvi faciens quòd Altiovius, sacre congregationis secretarius, in suo consultivo suffragio, quod penes nos extat, testatus fuerat, aliquas nimirum à se repertas dioecesanâ synodos Hispanenses quibus canonici post archiepiscopum subscripserant, contra eosdem pronuntiavit: ad dubium quippe hæc verbi præpositum: *An capitulum, seu concilium ab illo deputandi ad interessendum celebrationi synodi, debeant unâ cum archiepiscopo subscribere synodo dioecesanâ; die 26 novembris 1689 respondit negativè.*

II. Neque canonicis suffragatur exemplum concilii generalis, cui etsi Romanus Pontifex vel per se, vel per suos præsit legatos, omnes subscribunt episcopi: siquidem episcopi in concilio generali summo Pontifici assident, non tanquam meri consiliarii, verùm etiam tanquam iudices; uti ostendunt cardines Turrecrenata, Summ. eccl. lib. 5, cap. 65 et 64; Melchior Canus, de Locis theol., lib. 5, cap. 5, quest. 2; et Bellarminus, cit. lib. 1, de Conciliis, cap. 18. Canonici autem ad dioecesanam synodum vocantur tan-

quam meri episcopi consiliarii, non verò ut iudicis partes ibidem assumant: quapropter non debent synodo subscribere, ne videantur sibi usurpare censoriam et judicariam potestatem, quam ex subscriptione inferri animadvertit laudatus Canus, Loc. theol. lib. 5, cap. 5, pag. 154, Patavin. edit. ann. 1614, inquit: *Consiliarii, qui non sunt simul iudices, non solent iudicio sententiarum subscribere. At in synodali sententiâ (loquitur de concilio generali) non Pontifici solus, sed cæterorum episcoporum subscriptiones apponuntur. Sicut igitur sine dubio iudices.*

III. Ex eo porrò quòd episcopi in concilio generali sint veri iudices, cave ne inferas teneri Romanum Pontificem in ferendâ sententiâ majorem partem iudicium sequi, eorumque doctrinam approbare: etenim, uti ratiocinatur idem Melchior Canus, quamvis omnes episcopi sint veri iudices, supremum tamen iudicium est à Christo Domino suo in terris vicario commissum, eidemque munus demandatum quotquot in errorem dellexerint, sive pauciores, sive plures numero fuerint, ad veram fidem revocandi, juxta illud quod Petro dixit Christus Luc. 22: *Regem pro te et non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus, non unum et item alterum, sed sive paucos, sive multos, confirma fratres tuos.* Quocirca Damasus p. p. scribens ad episcopos per Illyricum constitutos, numerum concilii Ariminensis contemnendum dixit, eò quòd illi non accesserit Romani Pontificis sententiâ, atque prævalenti multitudinè unum Vincentium Capuanum, aliosque paucos opposuit episcopos qui contra concilii iudicium steterunt: *Neque enim, ait, præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimonia congregatum; quando constat neque Romanum episcopum, cujus ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincentium, qui tantis annis episcopatum ineluctabiliter catodice, neque alios talibus præbuisse consensus: apud Petrum Constant, epist. Roman. Pontific. tom. 1, col. 486. Hanc supremam Romani Pontificis supra cæteros episcopos prærogativam agnovit œcumenica synodus Florentina, cui solus Eugenius IV, qui eidem per se præfuerat, subscripsit delinens: *Ego Eugenius catholicae Ecclesie episcopus, ita definitus subscripsi: ceteri verò, licet Pontifici assiterint tanquam conjudices, in Pontificis tamen reverentiam se abstinentur à verbo definitus, solumque dixerunt: *Ego N. episcopus subscripsi: cum ceteroquin in aliis conciliis quibus summus Pontifex per suos præfuit legatos, ac præsertim in Tridentino, quilibet subscripserit delinens, exceptis procuratoribus absentium, qui ad suffragium decisivum non fuerint admissi; quod alibi fuit à nobis annotatum. Plura quæ ad rem faciunt legi poterunt apud Gravianum, de Causâ efficiente conciliorum, tom. 8 Biblioth. maxim. Pont., pag. 895; et Perrimezium, tom. 1 Dissert. eccl., diss. 5, pag. 162 et seq.***

IV. Quia verò etiam in concilio provinciali episcopi suffraganei adsunt tanquam iudices, ita ut eorumdem aut majoris partis eorum sententiâ prævaleat sententiâ metropolitani, quod colligitur ex can. *Archiepisc.*, 9. quest. 5, docentque Turrecrenata, in can. *Per singulas*, ead. caus. et quest., ac Fagnanus, in esp. *Sicut olim*, num. 104, de Accusat., propterea ejusdem synodi decreta omnes subscribunt. Quem morem retinendum vidimus etiam à concilio provinciali Romano anni 1725, cui præter summum pontificem Benedictum XIII, qui illi præfuerat tanquam Romano provincie metropolitanus, omnes subscripserunt quotquot intervenerant cardines, episcopi et procuratores absentium. Et, siquidem quòd à majori parte conclusum est jam habet vim legis totam obligantiam provinciam, etiam illi qui ceteroquin dissenserunt coguntur aliorum acquiescere iudicio: ac synodalia statuta acceptare, subque corroborare subscriptione: quamquam illi qui se gravatos sentiunt suppetat remedium appellationis ad Sedem Apostolicam. Ita rectè definitum fuit à concilio provinciali Narbonensi anni 1689, cap. 29, in fin., tom. 11 Collectionis Harduini,

col. 52 : Quo absoluto et factis acc. amantibus, decretis ejus manus propria tam episcopi quam procuratores subscribunt, licet in omnibus nomine proprio non consentiant : judicium enim senioris et majoris partis prevaleat, et quod conclusum fuerit à pluribus censetur approbatum. Quod non obstante subscriptione, si in aliquibus quis se gravatam tenuerit, vim juris per appellationem ad summum Pontificem, provincialis concilii iudicem, ei patere declaramus. Quòd si quis ad hoc pertinaciter sue adhererit opinioni, ut majoris partis sententiae cedere recusaverit, cum aut è consensu expelli, aut anathemate percelli, jusserunt Patres concilii Toletani VIII, anni 655, cap. 11, tom. 5 Collectionis Harduini, col. 965, aientes : Cum verò quælibet sancta synodus agitur, aut pacificè inter pontifices quæpiam defuitur, si postiores per nescitiam vel contumaciam fortè dissentiant, aut communiti plurimorum sententiae cedant, aut ab eorum cetera cum dedecore confusionis abscedant, aut excommunicationis animo sententiam hant.

V. Quòd verò attinet ad presbyteros provinciali synodo quandoque presentes, non unam semper fuisse comperimus in re quam versamus Ecclesie disciplinam : ad plures quippe ex provincialibus synodis presbyteros unà cum episcopis fuisse vocatos, eorundemque aeta subscripsisse, constat tum ex concilio Arelatensi I, habito anno 514, cui plures presbyteros, quinque et diaconos, atque etiam exorcistas subscriptos legimus in ejusdem actis editis à Sirmondo ; tum ex concilio Romano I, sub Symmacho anni 499, cui 68 presbyteros, et 7 diaconos subscriptos invenimus : tum denique, ut alia plurima prætermittamus, ex alio concilio Romano sub Gregorio II, anni 721, ubi episcopi, presbyteri et diaconi, sub hac formulâ decretis ab ipsis omnibus communi nomine promulgatis subscripserunt : *Opportunus, gratiâ Dei episcopus ecclesie Narturacensis, huic consilio à nobis promulgato subscripsi. Sisinnius, S. R. E. tituli S. Sixti presbyter, huic consilio à nobis promulgato subscripsi. Mutus, humilis diaconus sanctæ Sedis Apostolicæ, huic consilio à nobis promulgato subscripsi* : tom. 2 Collectionis Harduini, col. 902, et tom. 5, col. 1866 et seq. Verùm quæquam illius fuerit in potestate episcoporum presbyteros atque interdum etiam diaconos ad concilium provinciale cum jure suffragii admittere, postea tamen suffragium decisivum concessam fuisse solis abbatibus habentibus jurisdictionem quasi episcopalem, eruitur ex concilio Leodoniensi anni 1075, in quo cautum fuit ne quis in concilio loquatur præter licentiam à metropolitano concessam, exceptis episcopis et abbatibus, qui pariter ejusdem concilii statuta subscripserunt : tom. 6 ejusdem collectionis, part. 1, col. 1538. Nec mirum est abbates fuisse hæc prerogativa donatos, cum iidem, sive ex privilegio, sive ex consuetudine, jus etiam acquisierant interveniendi conciliis œcumenicis : quod profectò jam ante concilium Constantiense contigisse asseruit cardinalis Cameracensis in scheludâ eidem concilio oblata, apud Emmanuelem à Schelstrate, iniquis : Item sciendum est quòd quando in conciliis generalibus soli episcopi habebant vocem definitivam, hoc fuit quia habebant administrationem populi... postea additi fuerunt abbates eisdem de causâ, et quia habebant administrationem subterranam. Quamobrem iidem, atque ob eandem rationem, jurisdictionis scilicet quam exerceant in subditos, ordinum quoque regularium superiorum generales subscripserunt decretis concilii Florentini, et Tridentini.

VI. Alii verò presbyteri nullâ fruentes jurisdictione quasi episcopali, à provincialibus conciliis sunt exclusi, exceptis dumtaxat canonicis ecclesiarum cathedralium, qui sunt ad illa invitandi ut vel per se vel per suos intersint nuntios seu procuratores ; uti habet textus in cap. *Etsi membra* ; de his quæ fiunt à prelati sine consensu capituli, ubi Innocentius III ait : « Provincia Senonensis capitula cathedralium ecclesiarum ad nos querimoniam transmiserunt, quòd archidioniscus Senonensis et ejus suffraganei procura-

tores eorum nuper ad provinciale concilium convocatos ad tractatum eorum admittere noluerunt. Visum fuit nobis et fratribus nostris ut capitula ipsa ad hujusmodi concilia debeant invitari, et eorum nuntii ad tractatum admitti, maximè super illis quæ ipsa capitula contingere dignoscuntur. » Non tamen prefatos canonicos eorumque procuratores aliam habere vocem, nisi merè consultivam, juris communi : vestigia sectantes discretè declararunt Patres concilii provincialis Burgundensis, anni 1585, cap. 54, tom. 10 Collectionis Harduini, col. 1579, ubi, agentes de concilio provinciali, edixere : « Capitula cathedralium ecclesiarum specialim ad synodum invitentur, eisque liceat delegare ex suis capitulis canonicos qui synodo intersint, ac eorum mandata referant. Sciant autem se in synodo tantum consulti, non autem decernendi, potestatem habere. » Cùmque in alio concilio Burgundensi, celebrato anno 1621, procurator capituli Senonensis contendisset omnes procuratores capitulorum in concilio, in rebus conciliaribus de dirigendis, vocem decisivam habere, communi Patrum sententiâ jussus est suam opinionem, tanquam erroneam atque Ecclesie praxi et Romani Pontificis decretis contrariam retractare : simulque statutum ne quis deinceps eandem tenere, docere et propugnare audeat : « Sacro approbante concilio, decretis ultimè concilii provincialis Burgundensis inhaerentes, opinionem quorundam qui ausi sunt asserere præter episcopos quosdam etiam alios habere vocem decisivam in concilio provinciali, ut erroneam judicamus ; quibuscumque deinceps eandem proponere, in conciliis agitare, docere et tenere prohibentes : » tom. 11 Collectionis Harduini, col. 152.

VII. Non solum autem canonici ecclesiarum cathedralium eorumque procuratores auctoritatem non habent quidquam decernendi in concilio provinciali, sed poterunt etiam è congregationibus quæ sessionibus præmitti solent excludi cum à Patribus de re aliqua est in illis pertractandum quam propagare nequeant sine violatione juramenti aut obedientiæ debitæ superiori, vel alia subest justa causa eos non admittendi ; quemadmodum docent Fagnanus, in cit. cap. *Etsi membra*, num. 14 ; et Pirling, ad eundem tit., § 5, num. 19. Ex quibus concludimus unam eandemque esse conditionem capitulorum ecclesiarum cathedralium in synodis tam provincialibus quam diocesanis : etenim tam ad istas quàm ad illas sunt vocandi, in utrisque votum habent merè consultivum, et neutrius decreta subscribunt.

CAPUT III.

De synodalium decretorum revisione et approbatione.

I. Cùm in provincialibus conciliis quæ antiquioribus Ecclesie seculis cogebantur, recens suborta hæresis interdum damnarentur, et gliscentes per provinciam errores sollicitè curâ præfocarentur ; inde factum est ut eorundem acta per synodalem epistolam ad Romanum transmittentur Pontificem, ut, accedente primæ Sedis et Jesu Christi in terris vicarii approbatione, quod in illis particularibus episcoporum actibus fuerat deliberatum tanquam fidei dogma ab omnibus reciperetur orthodoxis, unaque esset ubique omnium fides. Hujus discipline testimonium perhibent Patres concilii Carthaginiensis et Milevitani, ejusdem anni 416, qui, post proscriptos Pelagii et Celestii errores, quod à se gestum fuerat Innocentio I totius Ecclesie principatum tenenti significarunt, rogantes ut apostolicae suæ auctoritatis sollicitudinem et robur conciliaribus statutis adjiceret. *Hoc itaque gestum* (scripserunt Patres Carthaginenses, tom. 1 Collectionis Harduini, col. 1214) *domine frater, sanctæ charitatè tam infirmam duximus, ut statuta nostra mediocritatis etiam Apostolicæ Sedis adhiberentur auctoritatibus. Et Patres Milevitani, ibid., col. 1221 : Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in Sede Apostolica collocavit, talemque nostris temporibus præstitit, ut nobis potius ad culpam negligentiam valeat, si apud tam venerationem quæ pro*

Ecclesiâ sunt suggerenda tacuerimus. Innocentius verò litteris ad eosdem datis, eos hoc nomine plurimum commendat, quòd scilicet exquirentes primæ Sedis oraculum, eorumque quæ à se gesta fuerant confirmationem ab eâdem petentes, sanctissimæ Ecclesiæ legibus obtemperaverint, et prisca calceaverint instituta Patrum, qui, « non humanâ, » ait ad episcopus Carthagine congregatos, « sed divinâ decrevêre sententiâ, ut, quidquid, quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad hujus Sedis notitiam perveniret; ut totâ hujus auctoritate justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur; indeque sumerent ea, terræ ecclesiæ (velut de natali suo fonte aque cunctæ procederent, et per diversas totius mundi regiones puri latices capitis incorrupti manerent) quid præcipere, quos abnere, quos veluti cæno inemundabili sordidatos, mundis dignâ corporibus undâ vitaret: » et ad Patres Milevitanos: « Diligenter ergo et congruè apostolice consultis honoris arcana (honoris, inquam, illius quem præter illi quæ sunt extrinsecus sollicitudo manet omnium ecclesiarum) super anxiiis rebus, quæ sit tenenda sententiâ: antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper ab orbe mecum nostis esse servatam... Præsertim quoties fidei ratio ventulatur, arbitrator omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse: » apud Petrum Constant. Epist. Roman. Pontific. tom. 1, col. 889 et 896. Eandem confirmationem à Zozymo papâ petisse alia dicitur ad Africanâ concilia, contra Pelagianos pariter coacta, testatur mox citandus Prosper, in libro contra Calloterum, et constat ex ejusdem Zosymii epistolâ, quam ex MS. codice Vaticano profert Baronius ad ann. 417, num. 49 et seq. Similiter Cæsarius, Arclatensis episcopus, confirmationem synodi II Arosicæ: postulant à Felice papâ, cuoq; præmotu, impetravit à Bonifacio II; quod narratur in Vita ejusdem Cæsarii, lib. 1, sub fin.; apud Mabillonium, in secul. I Benedictin., pag. 646, Venet. edit.; et colligitur ex epistola Bonifaci, tom. 2 Collectionis Harduini, col. 4109.

II. Ab apostolicâ verò confirmatione provinciale concilium mutari infallibilem auctoritatem, ita ut in fide errare nequeat, rectè docent Melchior Canus, de *Lo.* theolog. lib. 5, cap. 4, conclus. 5; Bullarminus, lib. 2 de Conciliis, cap. 3; pluribusque argumentis ostendit Thomassinus, dissert. 9, in concilia Carthagenense et Milevitana. Enumerò, nisi res ita se haberet, aium Canus et Bellarminus, non possent dici irreformabili Ecclesiæ judicio proscripti errores Helvidii, Pelagii et Priscilliani: quorum primus damnatus est a concilio Telensi confirmato a Sacerio; alter à præfatis conciliis Africanis confirmatis ab Innocentio et Zosymo; tertius à concilio Toletano confirmato à Leone Magno: quæ quidem concilia fuêre tantum provincialia. Accedit quòd Augustinus et Prosper rem contra Pelagium omnino collectam sunt arbitrati, postquam Africanorum antistitum synodalis sententiâ in eundem prolata ab Apostolicâ Sede fuit approbata. Augustinus quippe, serm. 151, olim 2, de Verbis apost., num. 10, tom. 5 oper., col. 645, inquit: « Jam de hac causâ duo concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam: inde etiam re-cripta venerunt. Causa finita est, utinam aliquando finatur error: » Et rursum, lib. 2 oper. imperfect., contra Julium, num. 105, tom. 10 oper., col. 995: « Quid adhuc queris examen quod jam factum est apud Apostolicam Sedem; quod denique jam factum est in episcopali judicio Palestino...? Damna ergo hæresis ab episcopis non adhuc examinanda, sed coercenda est à potestatibus christianis. » Prosper autem contra colat., cap. 21, aliâ 41: « Tunc istorum machinæ fractæ sunt..., quando beate memorie Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit, quando Pelagium ad profendam in se suos pue sen-

tentiam Palestinorum episcoporum synodus coarctavit, quando Africanorum conciliorum decretis beate recordationis pape Zosymus sententiæ suæ robur annexit, et ad impiorum detractionem gladio Petri dexterâ omnium armavit antistitum. » Quare non immeritò laudatus Thomassinus, loc. cit., num. 1, ait: « provinciales synodos ab Apostolicâ Sede confirmandas esse, et, ubi confirmata fuerint, tunc in auctoritatis summum columnen eas recipi, nec posse ab eis citra hæreses discrimen provocari. »

III. Hæc de provincialibus synodis, in quibus hæreses damnabantur, et quid fide tenendum esset decernebatur. Hodiè verò, etsi plerumque in ejusmodi synodis fidei causæ non pertractantur, sed sola condantur decreta disciplinam respicientia, ut tamen antiquæ consuetudinis aliquid remaneret vestigium; ea, antequam promulgentur, transmissi jussit Sixtus V ad sacram congregationem concilii; non quidem ut postea confirmationem reportent à Sede Apostolicâ, sed ut corrigatur, si quid fortassè in ipsis aut nimis rigidum, aut nimis rationi congruum deprehendatur: *Provincialium verò* (alloquitur Pontifex sacram congregationem concilii suâ constit. 117, tom. 4 Bullar., part. 4, pag. 396), *ubivis terrarum illæ celebrentur, decreta ad se mitti præcipiet, eaque singula expendet et recognoscat*: atque ita esse moribus receptum fidem faciunt concilia provincialia, Valentium anni 1565, Toletanum anni 1582, Mexicanum anni 1583, quorum decreta à sacrâ congregatione concilii, ad quam missa fuerant examinanda, leguntur emendata in Collectione conciliorum Hispaniæ cardinalis de Aguirre, tom. 4. Concilium pariter provinciale Narbonense anni 1609, ab eâdem sacrâ congregatione recognitum et correctum, testatur cardinalis Arigonius in epistolâ datâ 27 novembris 1611, quæ ad ejusdem concilii calcæum refertur, tom. 11 Collectionis Harduini, col. 54. Ejusdem congregationis judicio subjecta decreta concilii provincialis Salernitani narrat cardinalis Lancellotti in suâ attestatione exarata die 23 augusti 1616. Et nos ipsi, cum ejusdem congregationis secretarii munus gereramus, scimus ejus judicio fuisse suppositas sanctiones synodi provincialis Ruthenorum, quæ, preside Hieronymo Girmaldo, archiepiscopo Edesseno, in regno Poloniæ nuntio apostolico cum facultatibus legati de latere, et postea S. R. E. cardinali, habita fuerat anno 1720.

IV. Non semel tamen accidit provincialia concilia non solum à sacrâ congregatione concilii recognosci, et, si opus fuerit, emendari, verum etiam à summo Pontifice, ita petentibus metropolitani à quibus sunt celebrata per apostolicas litteras confirmari. Etenim Gregorius XIII, per suum speciale breve approbavit quantum et quantum ex conciliis provincialibus Mediolanensibus, S. Carolo Borromeo coactis: quod narrat Giussaus, in vita S. Caroli, lib. 6, cap. 2, et nos supra memoravimus. Synodus quoque à Petro, episcopo Bentensi, vicario apostolico in Tuniki, celebrata in pago Diughieu provincie Kinam die 14 februarii 1670, quæ provincialis potius quàm diocessana indolem videtur præ se tulisse, post ejusdem examen præmissum à sacrâ congregatione de propagandâ Fide, confirmata fuit à Clemente X per apostolicas litteras datas 23 decembris 1675, quæ extant inter Constitutiones apostolicas pro missionibus Sinarum, Tuniki, etc., typis Parisiensibus impressas anno 1676, part. 1, pag. 121 et seq. Similiter à Paulo V approbatum concilium provinciale Mecliniense anni 1607 constat ex ejusdem brevi quod conciliaribus statutis atexitur Harduini suæ Collectionis tom. 10, col. 1969. Apostolicâ itidem confirmatione roborata fuêre duo concilia provincialia Beneventana, annis 1695 et 1698 habita à Vincentio Maria cardinali Ursino, archiepiscopo Beneventano, qui postea summus pontifex est renuntiatus, assumpto nomine Benedicti XIII, quod videre est in Collectione conciliorum provincialium Beneventanorum, editâ Romæ 1721, pag. 577 et 604. Idemque Benedictus, cum supremum pontificatum

teneret, nonnulla approbavit concilia provincialia, uti Avenionense, celebratum anno 1725, atque Ebrudinense anni 1727. Et eos ipsi, postquam ad Petri cathedram evecti fuimus, confirmavimus synodum provinciam coactam in monte Libano, per nostras apostolicas litteras datas 1 septembris 1741, et evulgatas unâ cum Actis consistorii semipublici habiti 15 Julii 1744, iterumque impressas Bullarii nostri t. 1, pag. 74 et seq., et tom. 2, in appendice, pag. 33 et seq.

V. Quibus positis, posset quis dubitare an prædicta provincialia concilia ab Apostolica confirmatione vires accipiant universam obligandi Ecclesiam, perinde ac si essent constitutiones pontificæ, juxta illud Justiniani effatum, in leg. 1 cod. de vet. jur. Enur. : *Omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impendimus*. Sed hanc difficultatem diluunt Suarez, lib. 4, de Legib., cap. 6, num. 10, et Fagnanus, in cap. *Canonum statuta*, num. 15, de Constitut., opportunè momentis confirmationum robur quidem adicere actui confirmato, sed nequaquam illum extendere, nisi aliter superior expresserit, sicuti arg. leg. *Aurelia*, etc., ff. de Liberat. legat., docet Baldus, in leg. 1, in fin. cod. *Si adfers. rem judic.*; ex quo concludunt prædictorum conciliorum decreta, quanquam à summo Pontifice approbata, nisi sint clausa in corpore juris communis, de quibus duntaxat loquebatur Justinianus, provincia limitate non prætergredi : quod respè de præfatis conciliis provincialibus Mediolanensibus à Gregorio XIII confirmatis omnes doctores sentire idem Fagnanus observat.

VI. Non omnia autem que hucusque de provincialibus dicta sunt nostris congruunt diocesanis synodis : harum quippe constitutiones statim possunt ab episcopis publicari, quin ullâ obstringantur obligatione illas transmittendi ad sacram congregationem concilii, ejusque expectandi iudicium. Haud equidem ignoramus Antonium Mariam Gratianum, episcopum Americanum, suam, quam sæpius laudavimus, synodum habitam anno 1595, typisque Venetis anno 1597 impressam, inscripsisse Clementi VIII, atque in epistola nuncupatoriâ ita Pontificem alloquitur : *Com igitur mihi antiquissima cura fuerit, quanquam diu ac variè interpellata, diocesis hujus synodum habere, quæ habita his triginta annis non erat, in eoque omnem morem atque ecclesiasticarum rerum rationem maximè ex Tridentini concilii præscriptis condere constituerique, accessit animam cogitatio volumem ipsum decretorum, priusquam cederem meis, ad te mittendi libique dicandi. Non quidem eo consilio ut fulgorem ac majestatem nominis tui præferens quasi commendatus inde spectatusque prodiret, sed, cum sancire atque promulgare hujus generis quidquam nos ante probatum tibi fas jusque nemini sit, ut tuo arbitrio, tuæ ditioni, quæ deo fide reverentiâque subjecerem. Id demum habiturus ratum sanctamque, quod in, cujus haud dubiè celesti afflato voluntas regitur, cuique celestis maxime instar fuerit, sciendum comprobantibusque esse censuris. Verùm hæc unice referri debent ad Gratiani obsequium et reverentiam erga Sedem Apostolicam, non verò ad necessitatem consulendi summum Pontificem, ejusque approbationem obtinendi : siquidem, si jus commune spectemus, ab hoc liberam habet episcopus facultatem ferendi et promulgandi leges quas opportunas duxerit ad rectam suæ diocesis administrationem, independenter ab ullâ superioris confirmatione; uti bene Suarez, cit. cap. 6, num. 9 et 10. Si verò consideremus paulò ante indicatam Sixtinam constitutionem, hanc solam loqui animadvertimus de synodo provinciali, cujus acta ante promulgationem recognoscenda statuit à sacrâ congregatione concilii; nequaquam autem complecti deprehendimus decreta synodi diocesanæ, de quibus nihil de novo decernit, sed cujuslibet episcopi prudentiæ atque arbitrio, cui antea permittebantur, ea relinquit. In hæc sententiâ fuit sacra congregatio concilii, quæ rogata ut recognosceret acta diocesanæ synodi Strougolensis, die 17 Junii 1615,*

respondit : *Se non convenisse revidere et approbare, nisi synodos provinciales, ex constitutione Sixti V., et quod idcirco episcopus uteretur jure sibi ex sacro concilio competente* : lib. 17 Decretor., pag. 484. Quocirca in hæc nostrâ commentatione falli jam diximus cardinalem de Luca et Van Espenium, asserentes diocesanæ synodos robore et efficaciâ carere, nisi à prædictâ sacrâ congregatione approbentur.

VII. Competere propterea nobis est non deesse episcopos qui suas constitutiones in synodo promulgandas ad aliquem virum doctum rerumque ecclesiasticarum apprime peritum, in Urbe commorantem, mittant, ejusque de illis consilium et iudicium exquirant, aut etiam aliquem cardinalem, sacre congregationi concilii ascriptum, cuius rogent ut eas legat et corrigat ; quod sæpius à nobis, cum in minoribus essemus, factum meminimus, ut amicorum antistitum indulgeremus petitionibus. At hæc ab episcopis ex merâ sunt cautela, ut nimirum sui cleri et populi querimonis aditum occludant, non ex ullâ quæ teneantur obligatione; neque enim idem sacre congregationis judicalem sententiam, sed peculiaris personæ iudicium expatunt et consilium : sacram quippe congregationem non solere diocesanæ synodis recognoscere, nisi adversum ejusdem decreta ab aliquo fuerit appellatum, et modo ab ipsismet accepimus, et asseruit cardinalis Carafa, ejusdem olim præfectus, in suâ epistola anno 1586, ad quemdam episcopum datâ, quæ à pluribus refertur auctoribus, et novissime edita est à Miglioruccio, Instit. canonic. lib. 1, tit. 3, num. 26, pag. 55, cujus verba sunt : *Non est in more positum apud Patres illustrissimos qui Tridentini concilii decretis interpretandis præfecti sunt, diocesanæ synodos recognoscere, sed provinciales tantum emendare. Quare, ut voluntati atque pastoralis amplitudinis tue zelo in tua synodi correctione quoquo modo satis per me feret, illud pro me in te et Ecclesiam tuam charitate mihi sumpsit, ut synodum ipsam percurrerem simulque et annotarem quæ notata digna visa sunt, quemadmodum licet in extremis ipsis synodi pagellis, ubi nostras animadversiones ascripsimus, inspicere. Quod superest tamen, tu clerusque tuus in sollicitissima constitutionum observatione nescit incumbere : memores unam optimam legem esse, legem observare. Valete in Domino.*

CAPUT IV.

De synodaliu decretorum promulgatione, et quomodo in diocesi inducant obligationem.

I. Certum est ad legis substantiam pertinere ipsius legis promulgationem, quæ ad totius communitatis notitiam devenire queat, leg. *Leges sacratissimæ*, cod. de Legib. et Rubr., novell. 66; etenim, cum lex sit regula morum, non uni aut alteri personæ, sed toti proposita communitati, debet omnibus ita significari, ut ad omnium aures pervenire valeat ; quod aliter fieri nequit quam per ejusdem legis promulgationem. Modus autem quo hæc promulgatio sit faciendâ non est speciatim à jure præfinitus : quare meritò Suarez, lib. 4, de Legib., cap. 15, num. 8, asserit leges ab episcopis latis sufficienter promulgari, si aut publicè legantur in ecclesiâ cathedrali, aut voce præconis in plateâ civitatis astantibus sigillatim, aut scripte affigantur in loco publico ad hoc designato. Quinimò, si statuta synodalia, non populam, sed solùm respiciant diocesis clerum, aliâ non indigent publicatione ab eâ distinctâ quæ fit in ipsâ synodo cui interest præcipua pars ejusdem cleri : siquidem Innocentius III, in cap. *Ad hæc*, de Postulat. prælat., disjunctivè ait legis vinculum in omnes protendi : *cum solemniter editur, aut publicè promulgatur* ; nulla autem lex magis solemniter editur eâ quæ fit in consensu præcipua partis eorum in quos fertur.

II. Factâ porro synodaliu constitutionum promulgatione, nullius temporis determinatum spatium interfluere necesse est ut ille parendi obligationem inducant, sed statim unamquamque ligant qui e arum

dem notifiã quoquo modo habuerit. Licet enim in jure civili tantum sit leges imperiales non obligare, nisi post duos menses ab earum promulgatione in singulis provinciis factã, juxta textum cit. novell. 66 ejusque rubr., et insuper disputetur inter doctores an idem locum habeat in legibus pontificis pro universã Ecclesiã latis; in quã questione affirmativam sententiam tenent Navarrus, Manual. cap. 23, num. 44; Sotus, lib. 1, de Just., quest. 1, art. 4; negativam verò propugnant Suarez, lib. 3, de Legib., cap. 18; lib. 4, cap. 15; Menoch., de Arbitrar., cas. 185, num. 8, alique magis communiter: omnes tamen fatentur legem latam ab inferioribus, nisi aliud ipsemet legislator decernat, statim post promulgationem unumquemque efficere: quod tanquam certum ponunt Otiensis, in Summ., tit. de Constit., § *Quando*; Navarrus, cit. loc., et cons. l. 1, num. 16, de Constit.; Suarez, cit. cap. 18, num. 9; Azor., Instit. part. 1, lib. 3, cap. 3, quest. 2.

III. Neque ad declinandum synodalem constitutionum vinculum potest auctoritas Gratiani, qui initio dist. 18 scripsit: *Episcoporum concilia sunt invalida ad definiendum et constituendum, non autem ad corrigendum. Sunt enim necessaria episcoporum concilia ad exhortationem et correctionem, que, etsi non habent vim constitutionis, habent tamen auctoritatem imponendi et indicendi quod aliàs statutum est, et generaliter seu specialiter observari præceptum.* Hæc siquidem nimium inconsideratè atque oscitantè à Gratiano placita observat ibidem Glossa, verb. *Constituendum*, inquit: *Illud non est verum, quia episcopi bene possunt condere canones episcopales, et archiepiscopus provinciales: quia quilibet populus et quilibet ecclesia sibi potest statuere aliquid jus: annotavit Cabassutius, in Theor. et Prax. jur. canon., cap. 1, in fin., ubi Gratiani errorem redarguit. Etenim, cùm episcopi positi sint à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, Act. 20, usque collata sit potestas solvendi et ligandi, Matth. 18, sive hæc sit immediate à Christo Domino, sive à summo Pontifice, nemo, salvè fide, potest jurisdictionem illis abdicare snas oves legibus obstringendi, quibus obtemperare cogantur: quod ex iis liquet quæ lib. 4, cap. 4, et lib. 5, cap. 4, diximus, et latè probat Suarez, lib. 4, de Legib., cap. 4. Quocirca apud omnes juristas principiù loco est, synodales constitutiones facere jus particulare ab omnibus observandum qui in constitutis territorio degunt: rota, cor. *Seraphino*, decis. 813, num. 3; decis. 14, num. 7; decis. 13, num. 6; decis. 16, num. 9; decis. 18, num. 15; lib. 14, ad ornat. card. de Luca, et decis. 471, num. 5, part. 14; decis. 212, num. 3, part. 15; decis. 163, num. 18, part. 17 Recent., decis. 123, num. 14, cor. *Herrera*; decis. 7, num. 19, cor. *Molina*: et et prosequitur Romagnera ad constitutiones synodales Gerundenses, lib. 1, tit. 1, cap. 1, num. 55 et seq.*

IV. Ex eo porrò quòd potestas ferendi leges sit in episcopis aut immediate à Christo, aut à summo Pontifice, cui est à Christo immediate collata, necessario etiam consequitur earum firmitatem nequaquam pendere à populi acceptatione, sed ab unico legislatore vires sortiri quibus unumquemque quantumvis reluctantem constringant, nisi fortè à justitiã certò deficient, ex cuius defectu sint irritæ: quemadmodum bene perpendit Suarez, cit. lib. 4, de Legib., cap. 46, per tot., ubi merito etiam animadvertit oppositam opinionem, quam aliqui ausi sunt venditare, componi non posse cum fide, quã credimus Ecclesiã regimen fuisse à Christo commissum Romano Pontifici, in cuius sollicitudinis partem ceteri vocati sunt particularium ecclesiarum antistites.

V. Quòd si quis legis *subjectum*, ut aiunt, hoc est, personas inquirat quæ diocesanæ synodi decretis ligentur, paucis re-pondetur ad eorumdem observationem edigi quotquot incolunt episcopi diocesim, cujuscumque sint status et conditionis, nisi speciali privilegio ab eisdem subtrahantur jurisdictione: Sua-

rez, lib. 4, de Legib., cap. 19, num. 5. Quinimò regulares, eorum exemptione non obstante, parere coguntur diocesanæ synodi sanctionibus, in iis quæ respiciunt curam animarum, aut Sacramentorum administrationem, juxta decretum Tridentinum, sess. 25, cap. 14, de Regular., atque apostolicis constitutionibus concilii textum explicantes: decretis pariter subjiciuntur quæ materiam concernunt, in quã subsunt jurisdictioni delegatæ episcopi, juxta decisionem Innocentii IV, in cap. 1, de Privileg., in 6: *Salvis nihilominus casibus aliis in quibus eos episcoporum jurisdictioni subesse canonica præcipit insinuat*: quod prolixius explicimus lib. 9, cap. 13, num. 4 et seq. Notat præterea idem Suarez, eod. lib. 4, cap. 20, num. 10, aliquando ad evitandum scandalum et fugiendam difformitatem à cæteris dioceseos membris teneri regulares obtemperare constitutionibus synodalibus, à quibus ceteroquin ratione sua exemptionis essent soluti; quamvis simul advertat non semper illas transgredientes fieri gravis culpæ reos, sicuti ceteri qui episcopali juri plenè subduntur.

VI. Aliqui nihilominus doctores quos citant Azor., Instit. part. 4, lib. 7, cap. 19, quest. 2, et Diana, part. 1, tract. 9, resolut. 56, et part. 10, tract. 11, resolut. 56, specialem questionem movent de jejuniis ab episcopo vel per edictum vel per synodalem constitutionem toti diocesi indictis, ad quæ religiosè servanda etiam regulares compellunt: durum quippe et absolum illis videtur regulares, austerioris vitæ genus professos, licitè posse iis diebus epulari quibus cæteris inter quos versantur est abstinentia præcepta. Admittit præterea nullum, quantum ad rem attinet, posse assignari discrimen inter legem episcopi indicientem jejuniis et legem quæ dies aliquis festus per totam diocesim celebrandus edicitur: huic autem posteriori obtemperare debere etiam regulares statuit Tridentinum, sess. 25, cap. 12, de Regul.: *Dies festi quos in diocesi suã servandos idem episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam regularibus, servantur*: unde inferunt pari ratione eosdem obstringi lege jejuniis ab episcopo latis. Verùm Suarez, cit. loc., num. 5: Azorius et Diana, locis cit.; Bonacina, de Præceptis Eccles., disp. ult., quest. 1, punct. 6, num. 5; Lacroix, lib. 3, part. 2, num. 1274; cardinalis Cozza, de Jejunio, part. 3, dub. 4, num. 65; Pontas in suo Dictionar., verb. *Jejunium*, cas. 16, etiam à prædicta synodali lege regulares liberos pronuntiant: semel enim posita eorum exemptione ab episcopi jurisdictione, nulla est efficax ratio cur hoc speciali episcopalis jurisdictionis actu ligentur; quòd enim colere tenentur dies festos ab episcopo præscriptos, sicuti et servare interdictum ab eodem episcopo promulgatum, id provenit ex peculiari sanctione Tridentini, quod in hisce duobus casibus regulares suppositis jurisdictioni ordinarij, à quã ceteroquin in omnibus aliis non nominatim exceptis sunt prorsus exempti. Quòd autem idem regulares austerioris vitæ genus elegerint, hoc probat utque eos obligari ad jejunia, aliasque corporis macerationes præscriptas in regulis ordinis cui sunt ascripti, quæque insuper à prelato regulari cui subsunt forsitan isdem de novo indicantur; non autem probat adigi etiam ad jejunia indicta ab episcopo alicujus prelati cujus jurisdictionis et imperio non subjacent: quinimò, quia plura sustinent onera cujuslibet regularis instituti propria, arguunt non est ut etiam alia cogantur subire quæ suis diocesanis imponit ordinarius loci in quo degunt.

VII. Verùm, si aliqua regularium communitate antiqua invaluisse consuetudo servandi jejunia quæ episcopus sive in synodo, sive extra synodum, aliquoties indicit; nullus dubitat ad ea deinceps servanda eandem communitatem compelli posse: tunc quippe jejuandum obligatio non oritur ab episcopi jurisdictione, sed ab ipsa consuetudine quæ vim habet inducendæ legis obligationem: quemadmodum opportunè monent omnes laudati doctores. Similiter, non ab episcopi præcepto, sed à jure naturali jejuare coguntur regu-

lares illis diebus quos episcopus jussit esse esuriales, si non jejunantes scandalum præbent aliis; quod jam cum Suarez prænotavimus. Quocirca à culpâ non excusamus eos regulares qui illis ipsis diebus quibus tota diocesis à vetitis cibis abstinet, ut episcopi edicto morem gerat, ad suam ostentandam exemptionem se splendide epulatas palam et publicè gloriantur: hæc enim vana ostentatio non potest non afferre audientibus gravem offensionem, præsertim si jejunium fuerit ab episcopo imperatum ex publicâ causâ, puta ad placandum Deum ut ingens aliquod malum aut imminens mali periculum à diocesi avertat. In synodo diocesana cardinalis Capponii, archiepiscopi Ravennatis, habiti anno 1627, titulo de Observatione dierum festorum, num. 17, habentur hæc verba: *Prædecessor noster, Petrus videlicet cardinalis Aldobrandinus, unanimitè totius cleri acclamatione, libitoque in pleno senata sapientum ac totius populi antiquæ civitatis Ravennæ assensu, perigilium sancti Apollinaris protectoris ac patroni jejunio ab omnibus nostræ diocesis celebrandum in primâ synodo statuit, ac pronuntiavit: et hoc ipsum in subsequentibus synodis archiepiscoporum confirmationem obtinuit, et jejunium prædictæ diei observatur in universâ diocesi tum à secularibus, tum à regularibus. Sanctæ memoriæ Clemens XI, ut singulis annis celebraretur memoria liberationis et periculo terremotûs quo urbs Roma afflictâ fuit, statuit jejunium quotannis esse servandum pridie diei festi Purificationis beate Mariæ Virginis; uti legitur in ejus Vitâ editâ Urbini anno 1727, lib. 2, num. 36, pag. 98; et quamvis hoc jejunium fuerit à dicto pontifice demandatum, uti Urbis episcopo, usque ad præsentem diem observatur à secularibus et regularibus in Urbe degentibus.*

VIII. Capitula itidem exempta obnoxia sunt synodalibus constitutionibus quæ versantur circa reformationem morum et discipline; quod à sacrâ congregatione declaratum testata sunt concilia provincialia Mechliniense et Namuroense, relata à Van-Espen, Jur. Eccles. univ., part. 1, tit. 18, cap. 4, num. 8, intactâ in reliquis remanente eorundem capitulorum exemptione, quæ in hoc præcepto sita est ut episcopus extra visitationem procedere nequeat contra aliquem canonicum sine duobus adjunctis è gremio capituli, ad normam Tridentinâ, sess. 25, cap. 6, de Reform., quamvis eadem capitula sine adjunctis pro suo arbitrio visitare queat, juxta aliud ejusdem concilii decretum, sess. 6, cap. 4, de Reform., quæ duo decreta à nobis expensa et invicem conciliata fuere in causâ Januæ jurisdictionis, de quâ tom. 2 Thesaur. resol., pag. 192 et seq.

IX. Difficultas de his esse potest qui de episcopi diocesi quidem sunt, sed extra diocesim versantur, mox tamen ad illam redituri; de his quippe dubitatur an absentie tempore diocesanis constitutionibus obstringantur, censurisque afficiantur in eorundem transgressores litis. Communiter verò respondent doctores particularibus loci statutis non obligari qui extra statutis territorium degit; juxta apertam decisionem Bonifacii VIII, in cap. final. de Constitut., in 6: *Statuto episcopi quo in omnes qui fursum commiserint excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus fursum extra ipsius diocesim committentes minime ligari noscuntur: cum extra territorium jus dicenti non pareatur inopè: quæ est sententia Pauli jurisconsulti, in leg. final., ff. de Jurisdic. Aliud autem esse aiunt de præcepto alicui ab episcopo facto ne, ex. gr., aleis ludat, sub pœnâ excommunicationis ipso facto incurrendâ: cum quippe cui tale præceptum injunctum est, si extra diocesim aleis ludat, in excommunicationem incidere isdem doctores affirmant. Ratio discriminis est quia lex seu statutum per se et immediatè respicit territorium seu diocesim, eique quasi coheret, ac proinde non potest obstringere qui extra territorium seu diocesim existit; præceptum verò afficit immediatè personam ejusque veluti ossibus hæret, quocumque terrarum discesserit: S. Antonius, part. 2,*

tit. 6, cap. 2, § 2; Covar., in cap. *Alma Mater*, part. 1, § 10, num. 5; Suarez, de Legib., lib. 5, cap. 32, num. 1, et lib. 4, cap. 19, num. 1; Layman, in cit. cap. final., de Constitut., in 6, num. 5; Pirhing, ad eundem tit. de Constit., num. 55 et 59.

X. Verùm prædicta communis assertio limitanda est in illo qui è diocesi egreditur solo animo declinandi synodalis statuti obligationem; quamvis enim nonnulli doctores etiam hæc à statuti vinculo solutum arbitrentur, melius tamen cum, in legis fraudem discedentem, legis vinculum secum ferre eoque constrictum manere defendunt Manuel, tom. 1 Summ., cap. 219, num. 12; Vasquez, in 3 part., quest. 98, art. 2; Rebell., de Oblig. just., lib. 2, quest. 7, sect. 5, num. 16; Layman, Theolog. moral. lib. 1, tract. 4, cap. 11, num. 9. Neque hodie fas esse videtur ab hac sententiâ recedere, postquam sacra congregatio concilii illegitimum pronuntiavit matrimonium, non servatâ Tridentinâ formâ, ab his celebratum qui solo animo illud clandestinè contrahendi recesserunt à loco ubi Tridentinum est promulgatum, et se ad locum contulerunt in quo promulgatum non est; quam declarationem, usâ roboratâ auctoritatè, Urbanus VIII, inseruit brevi ad archiepiscopum Coloniensem dato anno 1627, uti narrat cardinalis de Lago, lib. 1 Respons. moral., dub. 56, eidemque declarationi alie plures consonant decisiones quæ ab eadem congregatione prodierunt, diligenter à nobis collectæ, et relatae in nostrâ Inst. 55, num. 8 et seq. Etenim, cum neque sacræ congregationi neque summo Pontifici in animo fuerit novam rogare legem, sed præexistentem, jam à Tridentino indictam, explicare, jam exinde conficitur ex utraque sententiâ qui in legis fraudem è loco se subducit ubi ea viget, sub lege nihilominus comprehensum ejusque nexu devinctum manere. Accedit quòd Clemens X in constitutione quæ incipit: *Suprema*, editâ 24 maii, et publicatâ 2 augusti 1670, declaravit posse regularem in diocesi in quâ ad excipiendas confessiones est approbatus, *confiteentes ex aliâ diocesi à peccatis in ipsâ reservatis, non extem in illâ ubi idem confessor est approbatus, absolvere, nisi eodem patientes noverit in fraudem reservationis ad alienam diocesim pro absolutione obtinendâ migrasse.* Ex quo iterum manifestum sit dolum et fraudem nemini patrocinari ad evadendum legis vinculum, eamque fraudem verò ab illo committi qui solo animo legem eludendi è loco se proripit ubi illa viget.

CAPUT V.

Quibus modis cessare possit obligatio inducta à synodali statuto.

I. Siquidem de essentiâ legis est perpetuitas in eo sensu quem fuscè explicat Suarez, lib. 1, de Legibus, cap. 10, per tot., certum proinde est synodales constitutiones, nisi revocentur, in suo robore permanere, quamvis episcopus à quo sunt editæ è vitâ decesserit, aut se episcopatu abdicaverit, aut ad aliam sit translatus ecclesiam: quod apud omnes canonistas indubitatum asserunt Barbosa, de Offic. et Potest. episc. part. 5, allegat. 95, num. 25; Fagnanus, in cap. A nobis, 1, à num. 5 usque ad fin., de Sent. excommun.; Antonell., de Regim. Eccles. episcop., lib. 1, cap. 1, § 6, num. 70; card. de Luca, in annotat. ad Trident., disc. 50, num. 15; Reiffenstuel, ad tit. de Constit., § 4, num. 70; Romaguera, ad consuit. synodal. Gerunden., lib. 1, tit. 1, cap. 1, num. 20. Non ita certum est, an episcopi morte cessent statuta ab eodem extra synodum facta, et per simplex edictum promulgata. Hæc quippe statuta vires amittere, neque amplius urgere, autumant Bertacchini., tract. de Episc., part. 2, lib. 4, decis. 15; Riccius, decis. 149, num. 2, part. 1; Zerola, Prax. enise. part. 1, vers. *Edicta, § Ad tertium*; Sperellus, Vor. eccles. decis. 14, num. 21 et 22; Barbosa, cit. loc., inde inferentes per episcopi obitum cessare casum reservationem, nisi facta fuerit in synodo. At melius alii episcopi statuta, etiam extra synodum, audito tamen consilio capituli, factis et promulgatis

candem attribunt perpetuitatem quam omnes concedunt synodalibus constitutionibus: siquidem etiam illa suas vires et efficaciam unice mutuuntur ab auctoritate et jurisdictione episcopi, quæ eadem prorsus est, sive in synodo, sive extra synodum exercetur. Accedit expressa decisio Gregorij IX, in cap. ultim., de Offic. legat., ubi ait: *Nemini dubium esse volumus quin legatorum Sedis Apostolicæ statuta, edita in provincia sibi commissâ, durent tanquam perpetua, licet eandem postmodum sint egressi*: nam si statutum legati perseverat postquam ejus jurisdictione per egressum ejus extincta est, idem dicendum esse de quolibet episcopi statuto, merito ibidem observat Glossa, vers. *Statuta*, quam sequuntur Jason, in leg. *Stipulationum*, ff. de Verb. oblig., num. 5 et 4; Fredericus de Senis, consil. 46, alique quos allegat Reiffenstuel, cit. tit. de Constit., § 4, num. 70, ubi simul docet hanc eandem potestatem condendi statuta in perpetuum duratura competere capitulo, vacante sede episcopali.

II. Quod autem diximus, synodales constitutiones esse perpetuas, non est ita accipiendum, quasi nequeant ab eodem episcopo ejusve successore revocari: etiam perpetue dicuntur hoc tantum nomine, quòd scilicet sint regulæ stabiles, propositæ communitati, quæ moraliter eadem perseverat; atque insuper quæ, spectatâ earumdem naturâ, durant post mortem legislatoris, nisi ab ipsomet aut à successore abrogentur: nequaquam verò perpetue dicuntur, quasi sint immutabiles; cum interdum novæ emergentes rerum circumstantiæ illas delendas atque abrogandas suadeant: uti benè ratiocinatur Suarez, cit. cap. 10, num. 15. Quare si postremæ synodi decreta aliis adversentur quæ in prioribus fuerant edita, posterioribus erit inlucendum; qua jus posterus derogat priori: quemadmodum ad rem ponderat cardinalis Jacobatus, de Conciliis, lib. 6; ad quod allusit etiam S. Augustinus, in lib. 2, de Baptismo contra Donatistas scribens, cap. 3, num. 4, tom. 9 oper., col. 98, sæpè priora posterioribus emendari; cum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat.

III. Præter revocationem verò à legislatore ejusve successore factam, alii duo sunt modi quibus diocesanos incolæ synodalium constitutionum jurgum exentere possunt: primò, si nunquam illas earumve aliquam moribus recipiant, seu observare incipiant: secundo, si, postquam receptæ fuerant, per contrariam consuetudinem ab earumdem vinculo se solvant. Ad primum quod attinet, quantum leges, potissimum ecclesiasticæ, à populi acceptione nunquam pendunt, attamen, cum eadem nunquam à populo recipiuntur, peccant quidem eas non recipientes, sed tandem desunt obligare; quoniam præsumitur nolle legislatorem cum maximo animarum dispendio suæ legis vinculo diè irritum tenere communitatem quæ nunquam passa est se eo constringi: uti benè ratiocinatur Suarez, lib. 4, de Legib., cap. 16, num. 9. Quantum verò temporis necessarium sit ut lex nunquam usu recepta censatur tacite revocata, lit gant doctores. Certum solum videtur nullum temporis spatium esse necessarium quando legislator scit suam legem non recipi, et, eam commode possit ejusdem observationem urgere, dissimulat taciteque, neque in transgressores animâ lertit: tunc quippe, post paucos actus à superiore toleratos, præsumitur quòd idem per hanc ipsam conventum suam legem tacite revocet, nolitque eâ obstringere communitatem cui displicet: Suarez, cit. loc., num. 10 et 12. Ad difficultas est quando lex ab initio respicitur, ignorante legislatore. Ne in hoc rerum eventu quidem ullam determinatum temporis intervallum necessarium existimat Felinus, in cap. 1, num. 15, de Treug. et Pac.; et Bott., in tract. de Synod., art. 2, num. 65, quorum sententiâ, post paucos transgressionis actus, prudens viri iudicio definiendos, censetur pariter lex abrogata. Alii è diametro oppositi, quos sequitur Fagnanus, in cod. cap.

de Treug. et Pac., legem, etsi nunquam usu receptam, urgere nihilominus putant, donec non effluerit tempus 40 annorum, intra cuius spatium quotquot legi non parent, cuius materia sit gravis, à gravi culpæ reatu non evasunt. Alii demùm, quorum opinionem *præcè certam* arbitratur laudatus Suarez, num. 11, docent ad delendam legem quæ nunquam à communitate servari cœperit necessarium et sufficiens esse decennium, nam, ex unâ parte, ejusmodi temporis spatium satis est ut consuetudo seu præscriptio dicatur longi temporis, juxta Glossam, in cap. ult. de Consuetud., in 6, atque ex alâ brevius videtur exigi ut lex nunquam usu recepta desinat obligare, quam requiratur ad abrogandam legem quæ diu in moribus comprobata. cum autem ad hoc postremum requiratur ad summum tempus 40 annorum, ut statim dicemus, videtur ad primum satis abunde esse decennium.

IV. Cum vero agitur de lege jam populi moribus firmatâ, ad illam contrariâ consuetudine abrogandam communiter exigunt doctores 40 annorum spatium; quoniam tantum temporis necessarium est ad præscribendum contra Ecclesiam, per textum in cap. *De quartâ*, aliusque de Præscript. Verum plerique ex recentioribus non improbabiler opinantur satis esse consuetudinem decem annorum: nam, teste Suarez, lib. 7, de Legib., cap. 18, apud omnes in confesso est tantu temporis consuetudinem vires habere abrogandi legem civilem, nec contrarium reperitur sanctum pro lege canonica: neque enim (sunt hujus sententiæ patrum) exemplum præscriptionis, per quam aufertur ab Ecclesiâ jus proprietatis sive in re, sive ad rem, puta jus percipiendi decimas, comparari potest consuetudini, per quam sine Ecclesiæ detrimento ejusque bonum jacturâ tollitur obligatio legalis: secus quippe lex latâ à Romano Pontifice non posset abrogari, nisi per consuetudinem 100 annorum; tantum enim temporis requiritur ad præscribendum contra bona et jura Ecclesiæ Romanæ, cap. *Ad audientiam*, 15, et cap. *Si diligenti*, 17, de Præscript. Ita ratiocinatur Lessus, lib. 2, de Just. et Jur., cap. 6, num. 46; cardinalis de Lange, de Just. et Jur., dispnt. 7, sect. 6, num. 91; Pirhing, ad tit. de Consuetud., § 6, num. 39, alique ab his citati.

V. Quod porrò dicimus, legem sive nunquam receptam, sive receptam, contrariâ consuetudine deleri, intelligendum est dummodo consuetudo ceteras habeat condiciones quæ à jure in eâ exposuntur, præcipue in can. *Veritate*, cum seq. dist. 8, cap. *Ad nostram*, et cap. fin., de Consuetudine: et primò quidem, ut sit rationalis, hoc est, neque juri divino, neque naturali contraria, nec expressè à jure reprobanda, aut in legislatoris contemptum injecta: deinde, ut à majori communitatis parte liberè et spontè sit inducta, pluribusque ac continuè actibus frequentata, animò legem tollendi: ac demùm, ut adsit consensus legislatoris, non quidem expressus et *personalis*, quem cum aliis necessarium voluit Pontius, lib. 6, de Matrim., cap. 6, num. 7, sed consensus legalis et iudicialis, qui mirum jam habetur per leges et canones omnem consuetudinem populi moribus inductam approbantes, eique vires tribuentes abrogandi legem: quod communissimè sentiunt doctores congesti à Suarez, cit. lib. 7, cap. 18, num. 14.

VI. Si itaque incidat questio an constitutio synodalis desierit obligare, eò quòd, aut tolerante episcopo, nunquam fuerit ab aliquâ communitate recepta, aut, postquam fuerat moribus comprobata, contrariâ consuetudine sit deleta, res erit decidenda juxta indicatas doctrinas quas prolatis enormant juris canonici interpretet, ad tit. de Consuetud.

VII. Inactensis de cessatione legis in communi. Verum, manente legis obligatione quoad totam communitatem, potest quis à legis vinculo subdici per dispensationem à superiore impetratam: quam quidem dispensationem, si sermo sit de lege seu constitutione synodali, obtineri posse ab episcopo qui legem tulit, ejusque in episcopali cathedrâ à successore, nullo au-

pigiti; omnis enim res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur, juxta cap. 4, de Regul. jur., quod ad rem perpendunt Navarrus, in Summ., cap. 25, num. 74; Azorius, Instit. part. 1, lib. 5, cap. 15, quest. 5; Suarez, lib. 6, de Legib., cap. 15, num. 8, Barbosa, de Offic. et Potest. episc., allegat. 34, num. 2 et 3. Neque ad aliquem eximendum à Synodali statuti observatione tenetur episcopus exquirere consensum aut consilium capituli, quamquam de ejusmodi consilio illud ediderit: jura enim potestatem dispensandi uni committunt episcopo, nullà factà capituli mentione, cap. *At si clerici*, § *De adulteris*, de Judicis, cap. *Cum ex eo*, de Elect., in 6, quod, aliis allegatis, ponderat Suarez, cit. loc., num. 10, et prosequitur Romaguerra, ad constit. synod. Gerunden., lib. 4, tit. 1, cap. 1, num. 52. Ut tamen licitè dispensationem elargiatur, justa requiritur causa: siquidem recta ratio suadet neminem esse à communi lege absque legitima causà eximendum, praesertim si dispensatio uni concessa aliis causam praebet obloquendi de superiore, quasi sit acceptor personarum: Navarrus, cit. cap. 25, num. 5; Azorius, cit. cap. 15, quest. 5, in fin.; Suarez, eod. lib. 6, cap. 18, num. 4 et seq.; Barbosa, cit. loc. num. 5. Dispensationem verò superioris constitutione, etiam sine justà causà datam, validam propugnant doctores, quos adducit et sequitur Suarez, eod. lib. 6, cap. 19, num. 6 et seq.; qui tamen oppositum tenent: quando inferior aut ex privilegio, aut episcopatù relaxat legem à superiore latam, puta, cum episcopus aliquem eximit à lege summi Pontificis: hanc enim dispensationem nullà urgente justà causà ab inferiore concessam, non solum illicitam, sed invalidam, omnes doctores pronuntiant; quia non censetur superior potestatem dispensandi super sua lege impertiri, nisi ex causà rationabili; ac proinde, qui, hac non existente, dispensationem elargitur, suae potestatis limites praetergreditur: Abbas, in cit. cap. *At si clerici*, num. 10, de Judic.; Barbosa, cit. allegat. 34, num. 4, in fin.; Reiffenstuel, ad tit. de Constitut., § 18, num. 178, alique communiter.

VIII. Non eo tamen jure quo suae dioecesanæ, relaxare potest episcopus constitutionem synodi provincialis s. Haec quippe condita est à cœtu episcoporum tanquam constituentium unum mysticum corpus altioris jurisdictionis quam in singulis reperitur episcopus; ac propterea censetur lex lata à superiore, cui inferior jure ordinario nequit derogare: Suarez, lib. 6, de Legib., cap. 15, num. 4. Et, quoniam etiam archiepiscopus, quamvis concilio provinciali praesideat, attamen est illo inferior; à metropolitano enim ad concilium provinciale, tanquam ad superiorem, appellari posse ait Glossa, ultima in cap. penult. de Appellat., in 6; hinc rectè infert idem Suarez, ibidem, num. 5, neque archiepiscopus potestatem habere relaxandi, seu aliquem per dispensationem solvendi à vinculo constitutionis editae à concilio provinciali. Quocirca rectè ait cardinalis Cozza, de Jejun., part. 3, art. 9, dub. 4, num. 5, neque episcopo neque archiepiscopo jus esse abrogandi obligationem jejunii in provinciali synodo i. dicit.

IX. Unanè hic difficultatem movent Bottusi, de Synodo, part. 2, art. 4, num. 12, et Barbosa, cit. alleg. 34, num. 7, nun scilicet integrum sit episcopo aut prorsus delere constitutiones synodales à se factas, aut aliquem ex justà causà ab illis eximere, quando eisdem auctoritate summi Pontificis sunt confirmatae. Verum, cum ex dictis liquet constitutiones synodi dioecesanæ non solere à summo Pontifice confirmari, si questio circa eas duntaxat versaretur, inutilis foret et supervacanea: at, siquidem etiam de constitutionibus synodi provincialis, quae nonnunquam Pontificis auctoritate roborari diximus, dubitari potest an apostolicà confirmatione munite nihil tamen minus abrogari queant in alia provinciali synodo; idcirco opere pretium est aliquid de hac controversià delibare. Non una est hæc in re auctorum sententia. Baldus, in leg. *Omnia*, cod. de Testam., universim

docet statutum inferioris à superiore confirmatum non posse deinceps, sine superioris consensu, ab inferiore revocari. Oppositum sentit Bartolus, in ead. leg. *Omnia*, ubi expressè tradit confirmationem superioris nullam præbere obstaculum inferiori, quominus legem à se rogatam pro suo libito revocare queat. Ulterque tamen melius alibi suam aperit mentem: Baldus enim in leg. *Ex placito*, num. 42 et seq., cod. de rer. Penult., et Bartol., in leg. *Omnes populi*, ff. de Just. et Jur., duplicem distinguunt legis confirmationem: unam vocant *essentialè*; alteram *accidentalè*: essentialè dicunt quæ est necessaria ut inferioris statutum vires habeat obligandi; quod obtingeret, si interior, nisi fulciretur auctoritate superioris, potestatem non haberet suos subditos novi statuti nexu obstringendi; confirmationem accidentalè appellant quando inferior habet potestatem ferendi veram legem quæ talis sit, viresque habeat obligandi, sed solum ad majorem ejusdem legis auctoritatem et robur confirmationem petit à superiore. Hæc porro distinctio præmissa, aucto docent statutum primi generis à superiore confirmatum non esse ab inferiore revocabile: quoniam reputatur lex superioris lata ad petitionem inferioris: statutum verò secundi generis, siquidem etiam post superioris confirmationem adhuc censetur lex inferioris, qui illius condenda auctoritatem habebat, aint posse ab inferiore revocari; quod probant ex cit. leg. *Omnia*, cod. de Testam., in qua decernitur, testamentum, licèt confirmatum ab imperatore, posse nihilominus à conditore revocari.

X. Aliam distinctionem adhibet Panormitanus, in cap. *Cum accessissent*, de Constit., num. 2, et in cap. *Dilecto*, num. 10, de Præbend. Aut, ait, statutum respicit duntaxat favorem et commodum statutumque; et tunc confirmatio orientà à superiore statuentes non impedit ne illud delere valeant: etenim Innocentius III, in dicto cap. *Cum accessissent*, de Constit., rescribit potuisse canonicos Tullenses rescindere statutum quod ipsimet considerant, abolendum nihilominus in sua ecclesià officium primiceriatu, quoniam idem statutum fuisset ab Apostolicà Sede confirmatum: aut statutum pertinet ad publicum bonum; et tunc, inquit Panormitanus, sine consensu summi Pontificis à quo fuerit confirmatum non potest à statutibus rescindi aut relaxari; quoniam jam effectum est jus superioris, cui nemo privatus potest derogare, leg. *Jus publicum*, ff. de Præcat., cap. *Si diligenti*, de Foro comp.

XI. Verim, ut alias prætermittamus doctorum opiniones quas recenset Suarez, lib. 6, de Legib., cap. 26, ceteris preferenda videtur sententia Fagnani, in cap. *Si quis*, § 3, num. 14 usque ad 24, de Confirmatione utili, vel inutili, ubi distinguendum docet inter confirmationem, quam vocant *in formà communi* et confirmationem *in formà specificà*. In formà specificà fieri dicitur cui præmittitur causæ cognitio, et singula statuta diligenter expenduntur, ac deinde, nullà adjectà conditione, auctoritate Apostolicà cum clausulâ *motu proprio atque ex certâ scientiâ*, confirmantur. In formà communi confirmari dicuntur statuta quæ non singularim examinantur, neque approbantur à Pontifice *motu proprio et ex certâ scientiâ*, atque Apostolicè auctoritatis robur illis non adjectur absolutè, sed solum conditionatè, videlicet, *si justè, canonice, aut providè facta sint*; et *dummodo sacris canonibus, Tridentini concilii decretis et Constitutionibus apostolicis non adversentur*: quam postremam conditionem omnibus statutorum confirmationibus *in formà communi*, hodiè exprimi atque opponi solere idem Fagnanus, num. 18, testatur. Jam verò, pergit Fagnanus, statuto confirmato *in formà specificà*, cum naturam induerit legis pontificis, nulli inferiorum fas est derogare: statutum verò confirmatum *in formà communi* integrum est statutibus delere, atque ab illius obligatione aliquem ex justà causà subtrahere: etenim talis confirmatio nihil novi juris aut efficacit-

tatis illis tribuit quæ antea carerent. De prædictâ duplici confirmationis specie atque utriusque effectibus lusé agunt Suarez, lib. 8, de Legibus, cap. 18, per tot.; Garcias, de Beneficiis, part. 5, cap. 2, num. 231 et seq.; Barbosa, ad cap. 1, et cap. 4, de Confirmat. util. vel inutili; Pirhing, cod. tit., num. 3 et seq.; atque ibidem Engel, num. 5; Reiffenstuel, num. 4.

XII. Dicendum nunc restat an synodali constitutionum vires infringantur seu retardentur ob interpositam ab illis appellationem ad superiore[m]. Sed nullo negotio hæc difficultas eluitur: nam, cum ejusmodi constitutiones, non unam aut alteram personam, sed universam respiciant diocesium, apud omnes in composito est interpositam ab illis appellationem non esse admittendam in suspensivo: quod latè demonstrant Cappon., discept. 167, num. 4 et seq., tom. 5; de Aste, in Methodo sac. visit., part. 5, § 2, num. 24; Coccin., decis. 1486, num. 1 et 2, et decis. 1522, num. 1 et 2; Romaguerra, ad constit. synod. Gerunden., lib. 1, tit. 1, cap. 1, num. 46. Accedit synodales constitutiones ad unum plerumque collineare scopum, correctionis nimirum et reformationis morum; in quâ materiâ sacri canones non admittunt appellationem, nisi in devolutivo, per textum in cap. *Irrefragabili*, de Offic. ordin., et cap. *Ad nostram*, de Appellat., innovatos à Tridentino, in cap. 1, sess. 22, et cap. 10, sess. 24, de Reform., quas quidem saluberrimas sanctiones nos ad unguem servari jussimus in nostrâ constitutione 48, § 21, nostri Bullar. tom. 1, pag. 137. Et quanquam doctores hanc assertionem ita limitant, ut appellationi, etiam in suspensivo, locum esse affirmant, cum episcopus, servato ordine judiciario, in aliquem animadvertit, atque in ejusdem correctione nimium excedit, à justitiæ et æquitatis sentiti deflectens, juxta latè deducta per Fagnanum, in et. cap. *Irrefragabili*, num. 6 et seq., de Offic. ordin., et in cap. *Ad nostram*, de Appellat., per tot., hæc tamen limitatio non afficit synodales constitutiones: hæc quippe non se habent per modum peculiaris sententiæ contra aliquem latæ, cui sit præmittendus ordo judiciarius; sed sunt leges universim editæ ad cleri populique mores corrigendos et reformandos, quas appellationem in suspensivo prorsus excludere scilicet considerat Pignatellus, consult. 72, tom. 1.

XIII. Quanquam porrò à synodali bus statutis de jure admitti possit appellatio in devolutivo, hæc tamen ipsa à prudenti superiore non est statim atque ad cuiuslibet querelam admittenda; ne episcopi deterreantur à suis cogendis synodis timore litium quas postea subire cogantur ob malè teritorum hominum adversus synodales constitutiones querimonias et frivolas appellationes. Quare ad hæc præcavenda incommoda, cum appellatio interponitur ad sacram congregationem concilii, satius erit ut ejusdem secretarius appellantes compellat ad designandas singulas constitutiones contra quas reclamant, eosque simul adigat ad momenta rationum exponenda propter quas eas irrationabiles, nimium graves et onerosas, aliove vitio contentundum infectas: hæc verò omnia idem secretarius significabit sacræ congregationi, quæ in hunc modum rite instructa providè decernet an appellatio sit admittenda, an potius rejicienda veluti inanis et calumniosa. Hæc methodus à nobis, cum predicto secretarii munere fungeremur, adhibita fuit in gravi controversiâ excitatâ adversus synodum Fulminatensem, habitam anno 1722 ab episcopo Baptistello: eoque pacto ex innumeris causæ articulis ab appellentibus propositis paucos selegimus qui videri poterant aliqua discussione digni, eosque duntaxat sacræ congregationis iudicio subiecimus, in quibus tamen idem appellantes succubuerunt, causamque in omnibus obtinuit episcopus: quod videre est in eadem synodo typis impressa, pag. 285.

XIV. His autem opportunum erit adjicere cavendum esse episcopo ne sub censurarum pœnâ injungat cle-

ricis ut synodali constitutionum codicem sibi emanet. Etiam, præter ea quæ circa moderatum usum censurarum in hujus operis lib. 10, cap. 2, prænotavimus, ejusmodi edictum, utpote ingerens aliquam suspicionem turpis quæstus, fuit expressè improbatum à sacræ congregatione concilii in causâ Larinen. decretorum synodali, die 30 augusti 1732, de quâ tom. 5 Theaur. resolut., pag. 587 et seq. Ne autem editæ constitutiones ullo unquam tempore in oblivionem veniant, consilius erit vestigia sectari sæpius à nobis laudati Antonii Mariæ Gratiani, episcopi Amerini, qui suis clericis præcepit ut synodalia statuta crebriò pervolverent, memorie mandarent, sibique diocesim subinde visitandi exactam de illis rationem redderent: *Nam quemadmodum* (inquit in sæpè citatâ suâ synodo, cap. 1066) *magno opere illi collaudabuntur quos studiosè in eorum lectione versatos intelligimus; ut quorum notabilis negligentia tarditasque visa fuerit, pro eorum merito acriter à nobis corripientur atque objurgabuntur.*

CAPUT VI.

De visitatione sacrarum liminum, et relatione status ecclesie, quæ à quolibet episcopo et prælato inferiore teritorum separatam habente Apostolicæ Sedi faciendæ est.

I. Visitatio sacrarum liminum, quam singuli episcopi et prælati teritorum separatam habentes statis temporibus explere debent, et relatio status propriæ ejusque ecclesiæ quam eâ occasione exhibere jubentur, res sunt à materiâ synodi haud quidem alienæ, quin imò cum eâ valdè connexæ; tum quia dum ecclesiarum status exponitur Apostolicæ Sedi, solet hæc episcopos et prælatos qui fortè synodum, cum possent, non habuerunt, ad illius celebrationem excitare; tum quia episcopi et prælati qui synodum celebraverunt, id ipsum exponere non omittunt in relatione status ecclesiæ; in quâ etiam sæpè se referre solent ad constitutiones in synodo editas circa varia rerum capita quæ ejusdem relationis objectum constituunt. Quare opportunum visum est presentem tractatui finem imponere agendo de visitatione sacrarum liminum ac relatione status ecclesiæ quæ ab unoquoque presule Apostolicæ Sedi, ut innuimus, faciendæ est: cum maximè Fagnanus, in cap. *Ego N.*, num. 22, de Jurjurando, asserere non dubitaverit ipsam sacrarum liminum visitationem episcopali bus synodis quadam ratione equiparari: *Colligi potest hæc visitationem liminum nunc aliquâ ex parte assimilari synodis episcopali bus.*

II. Celebris est Sixti V pontificis maximi constitutio, quæ incipit: *Romanus Pontifex*, quæque inter illius constitutiones in Bullario Romano impressa legitur, tom. 4, part. 4 nov. edit., num. 24, quæ scilicet omnibus patriarchis, primatibus, archiepiscopis et episcopis, etiam si S. R. E. cardinales fuerint, præcipit ut, antequam consecrationis munus suscipiant aut pallium assequantur, vel, si de unâ ad aliam ecclesiam transferantur, antequam hujus regimini et administrationi se immisceant, si quidem in Romanâ curiâ presentes sint, in manibus S. R. E. diaconi cardinalis in ordine prioris, extra curiam verò in manibus antistitis ad hoc à Sede Apostolicâ delegati, singuli ex præscriptâ formulâ jurent se statis temporibus in ipsâ constitutione expressis limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli personaliter visitaturos; sin autem legitimo impedimento detineantur, id ipsum impleturos per aliquem de sui capituli gremio, seu alia ecclesiasticâ dignitate vel beneficio præditum, cui quidem, donec hujus rei grati adfuerit, permittit Pontifex ut canonicam atque præbendam seu beneficium fructus et distributiones lucratur, perinde ac si divini officii et cœoro interesset; ut aliàs à nobis expositum fuit in nostrâ institut. 107, § 9. Si verò ex canonicis et dignitatum non adstet quem mittant ad limina, sacerdotem aliquem diocesanam, legitimum mandato munitum, ad Urbem dirigere jubentur; eâ-

que occasione Romano Pontifici rationem reddere de pastoralis officii implemento, deque omnibus quæ ad ecclesiarum suarum statum pertinent, ac cleri et populi mores et disciplinam amandarum ipsis commendatarum salutem concernunt. Cæterum variam locorum atque dioecesium ab Urbe distantiam summâ æquitate ratione perpendens Pontifex, huiusmodi visitationem aliis quidem episcopis tertio quoque anno, aliis autem quarto, aliis quarto, aliis demum singulis decenniis obeundam præscripsit. De impedimentis verò ob quæ unusquisque episcoporum sacra limina, non per seipsum, sed per procuratorem adeunda sibi reputet, an iusta sint et an legitime prohibentur, prædicto cardinali in diaconorum ordine priori examinandum iudicandumque commisit. Sed, cum idem Sixtus deinde in alterâ constitutione super erectione plurium congregationum S. R. E. cardinalium editâ, inter alia officia congregationi cardinalium sacri concilii Tridentini interpretum iniuncta, hoc etiam demandaverit ut postulata discuteret quæ ab episcopis proponuntur, et in relationibus statûs ecclesiarum quas dictæ visitationis occasione exhibent ut plurimum inseruntur, iisque opportuna responsa daret; hinc factum est ut examen illud quod antea apud cardinalem primum diaconum fieri debebat, nunc apud memoratam congregationem peragatur: uti etiam observavit Fagnanus, in cit. cap. *Ego N.*, num. 45, de Juris iurando.

III. Abstinentium hæc autem ducimus ab exponendis controversiis olim in prædictâ congregatione agitata tam super qualitate impedimenti quo episcopus à personali sacrorum liminum visitatione rectè excoisetur, quam super documentorum genere quæ ad idem impedimentum legitime probandum afferri debeant, ac demum super personâ procuratoris ad obeundas episcopi vices delegandi; de quo disputatum fuit an liceret canonicum aliquo dioecesanum sacerdotem, non præcisè in eum finem ablegatum, sed jampridem in Urbe commorantem suisque res ibi agentem, ad visitationem peragendam procuratorem constituere; et an sacerdotem regularem mittere et deputare liceret. In hoc enim rerum genere jam dudum facilis atque remissius agi coepit, et pristinus rigor progressu temporis vade temperatus est, habitâ ratione gravium expensarum quæ ad Romanum iter conficiendum episcopos subeunde sunt, graviorumque onerum quibus episcopales mensæ, vel temporum calamitate, vel aliis de causis, subijciuntur. Unde, si episcopus, justo quolibet impedimento detentus, à sacrâ congregatione licentiam petat visitandi limina per procuratorem, atque etiam in eum finem deputandi canonicum aliquem aut sacerdotem dioecesis suæ jam in Urbe existentem et privatus suis rebus vacantem, vel etiam ordinarium suum negotiorum gestorem seu agentem, de rebus ecclesiæ et dioecesis probè instructum, dummodò ecclesiastico characterè sit insignitus; factâ Romano Pontifici per secretarium ipsius congregationis instauratæ illius relatione, non ita frequenter rejici solet, ut olim evenisse constat; sed petita licentia et facultas passim benignè conceditur. De regulari tamen sacerdote, cum mentio quidem fiat in citâ Sixti V. constitutione, § 4, sed pro eo tantum casu quo clerus in dioecesi deficiat, adjectâ lege, ut sacerdos regularis probus et religiosus sit, ecclesiæque ac dioecesis res et negotia optimè cæleat; atque hæc etiam enuncietur in formulâ juramenti quam recitat episcopus dum ad suscipiendum consecrationis munus accedit, quæque inserta est Pontificali Romano, ubi sic legitur: *Et, clero deficiente omnino, per aliquem alium prædyterum secularium vel regularem spectatæ probitatis et religionis, de supradictis omnibus plenè instructum*: hinc est quod si regularis aliquis sacerdos deputari velit, nonnihil difficultatis offendi solet: cum præsertim sit deficiente capituli et cleri secularis; quæ non probatâ, nequaquam admittatur procurator regularis sive à dioecesi missus, sive jampridem in Urbe de-

gens; nisi fortè agatur de ecclesiis in remotissimis regionibus constitutis, unde difficillimum est specialem procuratorem de gremio capituli aut cleri secularis ad visitanda apostolorum limina Romam transmittere.

IV. Nonnullas itaque alterius generis questiones in præfatâ congregatione concilii discussas et definitas breviter hoc loco indicabimus. Et primum, cum in Sixtinâ constitutione inter eos qui singulis decenniis ad sacrorum liminum visitationem adiguntur non alii recenseantur quam episcopi Asiatici, et qui in novis terris orientalibus, meridionalibus, occidentalibus et septentrionalibus existunt; episcopi Iiberniæ olim postulârunt ut, eorum paupertatis ratione habita, ipsis concederetur singulis pariter decenniis semel delegata eadem visitationem explere: quod eis ob allegatam paupertatis causam à sacrâ congregatione, amnente Pontifice, indultum fuit die 10 maii 1631, ut annotatum reperitur, lib. 44 Decretor., pag. 422, quântumvis in ipsâ Sixti V. constitutione de his nominatim statutum fuisset ut quarto quoque anno ad id tenerentur. Eadem lex de visitandis quarto quoque anno apostolorum liminibus in dictâ constitutione imponitur episcopis Gallis, Quæsitum itaque fuit an episcopus Carpentoracensis singulis quadrienniis, vel potius trienniis, ad huiusmodi visitationem teneretur: et quidem perpenso quod comitatus Vemennus, non secus ac Avelionensis, licet non de Gallia, in Gallia tamen partibus situs est, ut dictum fuit in decis. 80, num. 1 et seq. post., Tondut., de Pensionibus ecclesiast., et in Disquisitionibus legalibus Pauli de Gandecombe, cap. 12, num. 1 et pluribus seqq.: dicta congregatio de 19 februarii 1718, dum nos secretarii illius munere fungemur, merito censuit episcopum Carpentoracensem singulis tantum quadrienniis sacra limina visitare debere: ut videre est tom. 1 Thesaur. resolut., Urbini. edit. pag. 25.

V. De aliis præterea controversiis actum et pronuntiatum fuit quæ pertinent ad personas prædictæ visitationis, et reddende rationis lege obstrictas. Quæsitum nempe aliquando fuit an id oneris incumberet episcopis quibus coadjutor ab Apostolicâ Sede datus fuisset. Summus autem pontifex Clemens VIII, die 25 februarii 1592, respondit satis esse ut vel episcopus ipse, vel coadjutor, illius nomine, visitationem expleret, et relationem statûs ecclesiæ exhiberet: idque relictum fuit in Acta dictæ congregationis concilii, lib. 75, supplicum libellorum pag. 29. Accidit aliquando, gravibus id studentibus causis, ut regius aliquid principis, in legitimâ ætate nondum constitutus, alicui ecclesiæ præceatur, adjecto eidem certo administratore ad hoc ut meliori dioecesis regimini consulatur. Cùm itaque dubitatum olim fuerit an huiusmodi administrator apostolorum limina visitare, et statum ecclesiæ sibi quoque ad regendum commissæ Apostolicæ Sedi representare teneretur, sacra congregatio concilii, die 13 augusti 1622, respondit administratorem tam proprio nomine quam etiam principis episcopi, cujus partes in ecclesiæ gubernio adimplet, Sixtinæ constitutionis præceptum servare debere. Complures sunt episcopi titulares de quibus, lib. 2, cap. 7, à nobis est actum, qui scilicet ordinati sunt episcopi alicuius ecclesiæ in his regionibus constituti, quæ ab infidelibus occupantur. Andieucensis in tractatu de Episcopo titulari, part. 4, § 1, num. 209, negat huiusmodi episcopos Sixtinâ lege teneri; utpote qui Ecclesiarum suarum statum planè ignorantes, illius relationem facere nullo modo possunt. Verum Fagnanus, in cit. cap. *Ego N.*, num. 82 et seqq., de Juris iur., rectè animalverit quod, cum in visitatione sacrorum liminum, præter venerationem erga sanctorum apostolorum cineres, debite Romano Pontifici submissionis et obedientiæ actus contineatur; cùmque etiam episcopus titularis, licet absens et impeditus quominus ad suam ecclesiam accedat, de hujus tamen statu aliqua identidem cognoscere possit, quæ Pontifici referenda sint, et quo-

rum occasione aliquid in eju-dem ecclesie utilitatem proponendum occurrat: hinc affirmandum videtur episcopos quoque titulares ad Sixtinæ bullæ observantiam teneri: cui sententiæ adheret etiam Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discipul., part. 2, lib. 3, cap. 42, num. 12 et 13.

VI. Neminis ignotum est in S. R. E. cardinalium collegio sex esse episcopos, suburbicarios nuncupatos, Ostiensem videlicet, Portuensem, Sabinese, Albanensem, Prænestinum, et Tusulanum. Hi non solum ad residentiam minimè obligantur; verum, si præter unum ex ecclesie suburbicariis, alterius forsitan episcopalis ecclesie præsidere sint, apud alteram hanc residere tenentur: quod declaratum fuit ab Urbano VIII, per decretum die 23 novembris 1653, editum et impressum post Dissertationes cardinals Brancatii, in calce videlicet illius cui titulus: de Optione sex episcopatum, pag. 67. Quæri autem solet quæ ratio sit cur sex memorati cardinales episcopi suburbicari ad residentiam minimè obligentur. At, omnissis sententiis et opinionibus quæ nihil habent probabilis, ea verior censenda est quæ à prædicto quoque cardinali Brancatio, in cit. dissertatione, et ab aliis communiter approbatur, hanc illis à residendi lege exemptionem concessam esse, partim ob assiduam assistentiam quam Romano Pontifici præstant, partim ob modicam earum diocesium distantiam ab urbe Romæ, in quâ ipsi residentes faciliè possunt earumdem regimini, invigilare, atque omnia adimplere quæ in residentie, si non materialis, at saltem formalis obligatione continentur. Ab hæc enim nullo pacto exempti censeri debent; cum etiam ad peragendum suarum diocesium visitationem, ad formam sacrorum canonum et concilii Tridentini, teneri eos definierit Alexander VII, consistoriali decreto quod refert laudatus cardinalis Brancatius, in cit. dissert., pag. 55, subjungens: *Post hæc scripta sanctissimus dominus noster Alexander VII, Spiritu afflatus divino, in consistorio 5 idus octobris, in quo ad optionem admitti futurus, decreto sancit ut omnes sex episcopi visitare teneantur proprias suas dioceses, ad præscriptum sacrorum canonum et concilii Tridentini.*

VII. Quòd si adversùs hæc objiciatur quòd cardinalibus ad alicujus ecclesie suburbicarie optionem admittis, alterius etiam ecclesie, si quam fortè prius obtinebant, retentio conceditur; et, cum apud hanc, ut supra diximus, residere debeant, nequaquam ipsis faciliè erit suburbicarie diocesis regimini debitam curam impendere: hoc primum respondendum, Urbanum VIII, in præallegato decreto cardinales illos magnoperè commendasse, qui, cum episcopali cuijunque ecclesie præessent, vel à suburbicari episcopatus optione abstinuerant, vel ad hunc per optionem ascendentes, priore ecclesia se addicaverant. Addeimus deinde ulterius etiam progressum fuisse Clementem XII, in sua constitutione quæ incipit: *Pastorale officium*, impressâ in Bullario Romano postremæ editionis, tom. 15, num. 22, adjecticentem § 7, quòd, cum cardinalis alicujus ecclesie præsul, si ad episcopatum suburbicarium ascendat, priorem ecclesiam retinere nequeat sine speciali Romani Pontificis indulto; in hujus porrò indulti concessione plura perpendenda sint ab ipso Pontifice, et præsertim an ecclesia illa posteriori sit ad id propinqua, ut pastoralis curam utriusque commodè impendere summe ministerium rectè implere valeat; innovando etiam, § 9, laudatum Alexandri VII decretum de visitatione ecclesiarum et diocesium per cardinales episcopos suburbicarios, ad præscriptum sacrorum canonum et decretorum concilii Tridentini, faciendâ.

VIII. An verò hujusmodi suburbicari cardinales episcopi ad visitationem sacrorum liminum, et ad relationem statûs propriæ cuiusque ecclesie juxta Sixtinam constitutionem teneantur, controversia olim fuit: de quâ cum in congregatione concilii die 9 januarii 1616 actum fuerit, sacra congregatio ita

rescripsit: *Agendum esse cum sanctissimo domino nostro, ne illos obstringat; sed potius benignè declarat non teneri ejusmodi onus subire, cum sint quotidie in conspectu sanctitatis sue.* At summus pontifex Paulus V, ut in Actis ejusdem congregationis annotatum legitur, lib. 19 suppl. Lbeller., pag. 887, hujusmodi declarationem edere noluit; sed dixit nec velle se illis id oneris imponere, si aliis non teneantur: *verum expedit sibi placere ut et ipsi constitutionem observent.* Denique Clemens XII, in sua citatâ constitutione, § 9, jure ac meritò declaravit ipsos verè obligatos esse ad Sixtinæ constitutionis observantiam: *Neon relationem statûs earumdem ecclesiarum et diocesium quibus præsumt, ipsi Pontifici, juxta constitutionem san. mem. Sixti papæ V, prædecessoris quoque nostri, quæ incipit: Romanus Pontifex, exhibere.* Quod quidem jure ac meritò à Clemente XII factum fuisse diximus. Cum enim in Sixtinâ constitutione episcoporum etiam cardinalium expressa mentio fiat, cumque idem cardinales episcopi suburbicarii dioceses suas gubernare et visitare teneantur, nec ab alio episcopalis officii onere exempti sint præterquam à residentia materiali, ut supra diximus: difficile sanè erat intelligere quâ ratione à Sixtinæ constitutionis lege immunes censeri possent.

IX. Qui verè sub illius constitutionis sanctione minimè comprehenduntur, si sunt præsulæ quos inferiores et tertiæ speciei prælatos appellant; qui nempe proprium territorium habent verè separatim, in quo ipsi soli independenter à quocumque episcopo omnimodam spirituales jurisdictionem in clerum et populum exercent; de his enim in præfata constitutione neque verbum ullum legitur, neque sententia quæ ad illos directè pertinet. Sed, cum nobis semper incongruum visum fuerit hujusmodi prælatos, Apostolicæ Sedi immediatè subjectos, debitum erga ipsam obsequii et obedientie actum, apostolorum lumina statûs temporibus visitando, non exhibere, nec de eorum diocesis seu territorii statu tam materiali quàm formali relationem facere; postquam ad summum pontificatum nullis nostris meritis evecti fuimus, non modò prædictam Sixti V constitutionem confirmavimus, sed ejus præterea legem atque sanctionem extendimus ad abbates aliosque inferiores prælatos, jurisdictionem quasi episcopalem et territorium separatim habentes: quibus, ad normam ejusdem Sixtinæ constitutionis, certa temporum spatia præfinitum quibus singuli vel per se ipsi, vel per certos idoneos procuratores, sacra apostolorum limina visitare et relationem statûs suarum ecclesiarum atque districtum exponere debent; juramenti quoque formulam præscribendo quo eorum quilibet, dum ad hujusmodi prælaturas et dignitates promoventur, ad prædicta adimplenda se obstringere debent: ut videre est in nostrâ constitutione quæ incipit: *Quod sancta*, die 23 novembris anni 1740 editâ, et in Bullario nostro impressâ, tom. 1, num. 7.

X. Complura rerum capita, circa quæ versari debet relatio statûs ecclesie occasione visitationis sacrorum liminum, prædictæ congregationi concilii exhibenda, indicata sunt à Fagnano, in sæpè cit. cap. *Ego N.*, de Jurejurando, ubi materialem ecclesie statum à formali aptè distinguendo scrirevit. Quæ autem ab eo scripta fuerunt adaptavit etiam et retulit Van Espen, Juris Eccl. univ. part. 1, tit. 13, cap. 2, num. 22. Sed, cum nunquam publicâ auctoritate prædisset instructio super modo conficiendâ relationem tam materialis quàm formalis statûs ecclesiarum atque diocesium, prout ab Apostolicâ Sede requiritur, summus pontifex Benedictus XIII, in concilio Romano à se celebrato, mandavit hujusmodi instructionem concilii à prædictâ congregatione concilii. Cujus cum nos secretarii munus tunc gereremus, simulque in eodem concilio Romano doctoris in decretis officio fungeremur, ideò ejusdem instructionis conficiendâ cura nobis injuncta fuit. Eam itaque à nobis exaratum subindeque probatam et publicâ auctoritate donatam unusquisque con-

sulere potest, impressam in calce prædicti concilii Romani, et iterum in Bullario nostro, tom. 2, in appendice, pag. 1 et seq. Eique inherentes, quicumque relationes hujusmodi facere tenentur, nihil desiderandum relinquunt quod circa materialem atque formalem ecclesiarum suarum statum Apostolicæ Sedi sit aperiendum.

XI. Illud præterea animadvertimus, dum sæpè dicte congregationi concilii operam nostram in secretarii officio impendebamus, ob multiplicem negotiorum quæ in eâ agitantur copiam, plerumque evenire ut relationibus statum ecclesiarum per episcopos oblati sive transmissis seriùs aliquantò responderetur. Quare, ad supremum pontificatum evecti, aliam congregationem in prioris illius subsidium deputavimus, ac veluti ejusdem congregatiõis concilii appendicem constituimus, quæ in hujusmodi relationibus examinandis reddendisve opportunis responsis unicè occuparetur. Hanc autem ex competenti numero præsulum Romanæ curiæ compositam volumus, eodem cardinali in ipsius præfectum deputato qui congregationis concilii præfectus est; eodemque secretario qui alteri est à secretis. Itaque nova hæc congregatio statis diebus coram dicto cardinali præfecto cogitur; et, referentibus præsulibus quidquid in relationibus sibi respectivè distributis continetur, ad propositas quæstiones idonea parantur responsa; quæ deinde ejusdem cardinalis præfecti judicio expensa, ac per eum, quatenus opus sit, ad summum Pontificem relata ab eoque approbata, debitis temporibus expediuntur: uti latius statutum legitur in alterâ constitutione nostrâ super novæ hujus congregationis institutione et officio, prædictâ die 23 novembris 1740 editâ, cujus initium est: *Decet Romanum Pontificem*, cit. tom. 4 Bullarii nostri, num. 8. Et nos quidem congregationem hanc pluribus vicibus coram nobismetipsis haberi volumus: responsa quoque perlegimus quæ ex illius sententiâ et consilio usque in hunc diem ad epi-copales relationes transmissa fuerunt; nulli parcentes labori aut diligentie tum in propositis quæstionibus examinandis atque solvendis, tum in indicandis ac suggerendis opportunioribus rationibus pro felici regimine earum dioecesum quarum relationes expendebantur.

XII. In toto autem hujus capitis decursu non alium auctorem citavimus ejus legis quæ à singulis episcopis sanctorum apostolorum limina certis temporibus visitare, et statum ecclesiæ suæ Apostolicæ Sedi exponere tenentur, præter unum pontificem Sixtum V, ex quo non illud à quopiam inferri volumus pontificem hunc primum fuisse qui cam legem et consuetudinem invexit. Antiquissimum porò simulque illustre hujus rei monumentum habemus in ecclesiasticâ Historiâ, epistolam nimirum à Patribus concilii Milevitani ad S. Innocentium I, pontificem maximum, scriptam, in quâ deplorabilem exponentes statum ecclesiarum Palestinæ atque Africae, quas Pelagiani plurimum perturbaverant, et apostolice pastoris opem implorantes, ita scribunt: *Quia te Dominus, gratiæ suæ præcipuo munere, in Sede Apostolicâ collocavit, talentum nostris temporibus præstitit ut nobis potius ad culpam negligentia valeat, si apud tuam venerationem quæ pro Ecclesiâ suggerenda sunt tacuerimus, quàm ea tua possis vel fastidiosè vel negligenter accipere; magnis percussis infirmorum membrorum Christi pastoralè diligentiam, quæsumus, adhibere digneris. Neque minus ad id significandum, de quo nunc agimus, perspicua sunt verba quibus sanctus Pontifex in suâ responsione nititur, nempe: Diligenter et congruè apostolice consultus honori; honori, inquam, illius quem, præter illa quæ sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium ecclesiarum super anxius rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam secuti quam toto semper ab orbe necum nôstis esse servatam. Has duas epistolas videre licet in editione operum S. Augustini, quæ, curantibus monachis congregationis sancti Mauri, rodrici Parisiis anno 1679, tom. 2, pag. 620 et 629.*

Præterea S. Gregorius Magnus episcopis per Siciliam constitutis indidisse inventur, et, cum antea tertio quoque anno Romam accedere tenerentur, deinceps nonnisi semel singulis quinquenniis hujusmodi iter suscipere deberent; ut ipse scripsit ad Cyprianum diaconum, in eâ insulâ residentem, epist. 22, lib. 7, tom. 2 operum, col. 866 et seq.: *Novit dilectio tua hoc olim consuetudinem tenuisse ut fratres et coepiscopi nostri Romam semel in triennio de Siciliâ convenirent; sed nos eorum labori consentientes constituisse ut suam hinc semel in quinquennio præsentiam exhiberent. Similis episcoporum obligatio, diversa tamen pro ecclesiarum ab Urbe distantia, eruitur etiam: ex concilio Romano, anno 745 habito à S. Zachariâ papâ, can. 3, tom. 3 Collectionis Harduini, col. 1927: *Uti, juxta sanctorum Patrum et canonum statuta, omnes episcopi qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacebunt, qui propheta sunt, annuè libris mensis miiù sanctorum principum apostolorum Petri et Pauli liminibus præsententur, omni occasione spoliât: qui verò de longinquo, juxta chirographum suum impleant.* Formula juramenti ab episcopo electo præstandi descripta legitur in decretalibus Gregorii IX, in pluries citato cap. *Ego N.*, de Jurejurand., ubi inter cætera hæc habentur: *Apostolorum limina singulis annis aut per me aut per certum nuntium visitabo, nisi eorum (Romanorum nempe Pontificum) absolvar licentiâ.* Ejus formulæ auctor existimatur S. Gregorius VII; evidens est enim error Caroli Molinari, qui cam ipsi Gregorio IX attribuit, ut rectè ostendit Gonzalez, in Commentar. ad cit. text. Inter Innocentii III rescripta unum adest quod spectat ad patriarcham Antiochenum, qui, cum juxta obligationem suam quarto quoque anno ad visitanda apostolorum limina, reddendamque rationem administrationis ecclesiæ suæ, Romam venire debuisset, neque id, certis impedimentis obstantibus, executus esset, excusationes suas ad Pontificem miserat. Qui sanè eas benignè admisit, sed simul patriarcham admonuit ne in posterum officio deesset. Facti series exponitur in Historiâ pontificiæ jurisdictionis quam edidit Roussel, lib. 5, cap. 1, num. 11. Sub Alexandro IV compertum fuit nonnullos episcopos, ut ab incommodis se eximerent, indulta specialia postulando impetrâsse ne statis temporibus tenerentur ad apostolica limina se sistere, et relationem statum suarum ecclesiarum exhibere. Verùm Pontifex, editâ constitutione, omnia indulta hujusmodi eòsque concessa abrogavit; ad videre est apud Raynaldum ad annum Christi 1257, num. 50, et sequentia verba in citatâ constitutione adjecti: *Non est facile recedendum ab eo quod à prædecessoribus nostris super hoc divi exco-gitatum extitit et obtentum.* Denique, ut alia antiquitatis monumenta omitamus, in opere P. Thomæ à Jesu de omnium gentium salute procurandâ, lib. 7, pag. 291, inter quæstia ex parte patriarchæ Maronitarum proposita Gregorio XIII, qui Sixtum V in summo pontificatu immediatè præcessit, hoc etiam relatum legitur: *Præterea, cum Pontificæ Romanæ statuat jubeatque singulos episcopos uti amarinos omni tripertito Romam venire de ecclesiarum ipsorum statu destitutos; num et nostri ad idem teneantur necne, sufficiatque, propter itineris difficultates Turæarumque pericula, quæpiam eorum nomine delegare.* Responsum autem subjicitur, quod sic habet: *Ob magnam locorum interca-pedinem denegandum non videtur quod petunt, ut satis sit unoquoque triennio unum, episcoporum omnium nomine, Romam destinari.**

XIII. Non itaque Sixtus V hanc legem primus invenit quâ catholici antistites ad visitanda limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli, et ad referendum Apostolicæ Sedi ecclesiarum suarum statum obligantur; cum et unum et alterum hujusce legis caput tot antea seculis viguisse constet; et satis appareat utrumque consequens esse illius primatus quo Romanus Pontifex in universâ Ecclesiâ potitur. Verùm tamen hoc Sixto tribuendum est quòd visitationum tempora singulis episcopis congruè ratione determinaverit

quodque aliquos specialiter deputaverit qui postulata in episcoporum relationibus proposita expendere iusque opportune responderent.

CAPUT VII.

De relatione status ecclesie, de qua actum est capite superiori, et de primâ ejusdem parte.

I. Sicuti superiori capite diximus à summo pontifice Sixto V statutum fuit tempus quo ab episcopis sacra limina visiterentur: eidemque mandatum est ut relationem status suarum ecclesiarum à sacra concilii congregatione postea considerandam examinandamque transmitterent. Quoniam verò nulla fuerat unquam edita instructio quâ tanquam regulâ in eâ relatione efformandâ uterentur episcopi; hinc de hæc re actum fuit in concilio Romano quod anno 1725 in Lateranensi basilicâ, presidente fel. mem. Benedicto XIII, habitum est: nobisque, qui tunc in minoribus constituti munere interpretis sacrorum canonum in eodem concilio fungebamur, ea cura commissa ut instructionem ipsam efformaremus. Promptè parvimus: et quæ à nobis tunc facta fuit instructio, ea ipsa est quæ post Romanum ipsum concilium typis impressa legitur; sicuti etiam in append. ad tom. 2 nostri Bullarii, num. 4. Eademque nobis causam dedit ut in hoc et sequentibus capitulis quedam animadversione et scitu digna insereremus: quare iterum illam ad calcem hujus libri dabimus impressam.

II. In plures paragraphos ea dividitur instructio: in quorum primo significatur episcopus, ut in relatione status ecclesie, præter accuratam descriptionem confinium diocesis, aliarumque multarum rerum quæ in dicto paragrapho legi possunt, privilegia quoque atque prærogativas exponant quibus eorum ecclesie decorantur. Ibi tamen nonnondum eosdem censuimus, non semper hæc peragenda sibi esse, sed primâ tantum vice quâ sacra limina visitantes Apostolicæ Sedi ecclesiarum suarum statum exponunt: deinde verò necessarium non esse ut semper hæc eadem repetant; sed satis futurum, si ad ea se referant quæ in superioribus relationibus significaverunt: nisi quod interea in diocesi mutatum fuerit, aut novi aliquid contigerit quod statum ecclesie materiale inverterit, et tanti momenti sit ut exprimendum merito videatur.

III. Quod ut exemplis planius declaratur, quandoquidem cardinales qui episcopatus obtinent suburbicarios à sacris liminibus visitandis exempti non sunt, tenenturque et ipsi relationem status suarum ecclesiarum exhibere; optimum factu erit, si cardinalis decanus, cum primum de Ostiensis ecclesie statu relationem conficiet, magnum illud commemoret privilegium quod inter omnes est Ostiensi episcopo peculiare, consecrandi Romanum Pontificem, nisi fuerit antea episcopali characteris insignitus. In Vitâ S. Marci pontificis, qui anno 556 S. Petri cathedram implevit, apud vulgatum Anastasium sic legitur: *Hic (S. Marcus) visitavit ut episcopus Ostiensis, qui consecrat episcopum Urbis, patto vivitur.* Sed Binus et Labbeus, in notis, hanc consuetudinem, ut Romanus Pontifex ab episcopo Ostiensi consecraretur, S. Marci pontificatu vetustorem esse contendunt. *Nam Dionysius papa a Maximiano Ostiensi episcopo consecratus fuisse legitur.* Celebris est S. Augustini textus in Breveculo collationis tertie diei cum Donatistis, cap. 16, num. 29, tom. 9, col. 571: *Nec Romanæ Ecclesie (episcopum) ordinaat aliquis episcopus metropolitano, sed de proximo Ostiensi.* Textum hunc S. Augustini non videtur rectè intellexisse et bene in rem suam adhibuisse Sigonius, de Regno Italiæ ad annum 682, cum scripsit, ex summis pontificibus primum qui à tribus episcopis Ostiensi, Portuensi, Veltrensi fuerit consecratus, Leonem II fuisse, contra morem superioribus temporibus usatum quibus solus Ostiensis hoc munereungebatur; quod tamen tradit Ciacconius, in Vitâ S. Leonis II. Sed eorum error notatur ab aliis accuratè observantibus Romani Pontificis consecrationem semper fieri

consuevisse à tribus episcopis; ac inter eos Ostiensem non modò locum obtinuisse, sed primas semper partes egisse, ita ut reliqui duo episcopi suburbicarii assistentium personam gesserint. Ad Augustinum quod attinet affirmantem, ut supra diximus, summi Pontificis consecrationem, non ab aliquo metropolitano, sed ab O-tiensi episcopo peragi solitam; illius verba non ita intelligenda esse dicunt, ut à solo Ostiensi, sine aliis duobus episcopis, Romanus Pontifex consecrationis munus acciperet; sed ut, nullo ad id vocato à remotioribus partibus metropolitano, ejusdem consecratio à proximo Ostiensi episcopo perageretur. Videri hæc de re possunt Mabillonius, in Comment. prævio ad ordin. Roman., pag. 118 et seq.; Pagius ad annum Christi 682, num. 6; et in Vitâ S. Marci, num. 5; Sassiis, in notis ad Sigonium; Vignolius, in notis ad Vitam S. Leonis II, num. 4. Neque verò contra hæc scilicet. Clementis papæ XI exemplum aliquis afferat, qui, cum nondum in episcopali ordine constitutus esset quando summus Pontifex electus est, non ab Ostiensi, sed à Portuensi episcopo consecrationem accepit. Hoc enim idè factum est quia tunc Ostiensis vacabat ecclesia; ut rectè monet Borgia, in Historiâ Veltrensis ecclesie, circa finem. Quæ omnia singulare episcopi Ostiensis privilegium demonstrant, quod ab eodem in primâ quam exhibet relatione status ecclesie merito commemorandum censuimus.

IV. Salisburgensis etiam archiepiscopalis ecclesia privilegio condecoratur singulari planèque digno, quod in primâ relatione status ecclesie ab imoque archiepiscopo faciendâ memoratur; idque in eo situm est ut quatuor cathedralibus per Germaniam ecclesiis, nimirum Gurgensi, Chiemensi, Seccoviensi, et Lavantini, quotiescumque illas vacare contingerit, episcopus ipse constituit. Jus istud, quod archiepiscopus Salisburgensis in prædictarum ecclesiarum collatione exercet, in medium adduxit episcopus Guadiensis, cum in concilio Tridentino ageretur de illius canonis promulgatione quæ statuitur eos esse veros episcopos quos Romanus Pontifex *in partem sollicitudinis* elegerit; aiebat enim archiepiscopus Salisburgensis quatuor hosce episcopos creare absque eo quòd Romani Pontificis auctoritas eâ in re interveniat; idèque canonis verba reformanda censebat. Verùm cum cardinalis Simonetta ad hujusmodi objectum comiter respondisset id fieri quidem ab archiepiscopo Salisburgensi, sed ex Sedis Apostolicæ privilegio, valde reclamatum est à Patribus adversis orationem episcopi; nec ante quieverunt quàm is æquiori sermone quæ dixerat explicaverit. Hæc omnia fusè narrat cardinalis Pallavicinus, in suâ Historiâ concilii Tridentini, lib. 19, cap. 5, num. 5; Redingius, in Hist. ejusdem conc., tom. 4, tract. 10, sect. 1, § 1, pag. 44; Rigantius, in Commentariis ad regul. 1 cancell. § 7, n. 57.

V. Quæ cardinalis Simonetta tunc affirmavit solido quidem fundamento mixta dignoscentur. Etenim, si de Gurgensi episcopatu agatur, Alexandro II, pontifici maximo tribuendum est quòd archiepiscopus Salisburgensis hanc supra eum exercet auctoritatem. Nam summus ille Pontifex Gebardo archiepiscopo Salisburgensi facultatem concessit ut quamdã diocesis sue paræam in cathedralem erigeret, quæ quidem Gurgensis ecclesia fuit; eidemque Gebardo ejusque in archiepiscopatu successoribus indulisit ut hujusmodi ecclesie episcopum eligerent, ordinarent consecrarentque Bulla Alexandri referent à Cansio, Lection. antiq. novæ edit. tom. 3, part. 2, pag. 456 et seq., et à cord. Baronio, in Annal. ad annum 1070, num. 42. Et quia schismatis tempore in Gurgensi episcopatu eligendo consecrandoque, ab Alexandri II lege decessum fuerat; hinc Alexander II, anno 1179, declaravit nihil pristini juris ex eo detractum fuisse archiepiscopo Salisburgensi. Orta deinde est questio inter eundem archiepiscopum et capitulum quod sibi assererat jus eligendi Gurgensem episcopum; sed delecti arbitri judicârunt provisionem Gurgensis eccle-

sive ad archiepiscopum pleno jure pertinere; coramque sententia à Lucio III confirmata fuit anno 1181. Constitutiones tam Alexandri III quam Lucii III videri possunt apud Hansizium, Germaniæ sacræ tom. 2, pag. 299 et seq., et pag. 505 et seq. Cùm verò Ferdinandus I, imperator, novam excitasset controversiam, contendens nominationem Gurgensis episcopi sibi deberi; res anno 1568 ita composita est ut archiepiscopi privilegium arctioribus limitibus conclusum remanserit: siquidem statutum fuit ut archidux Austriae duos sibi ordine succedentes episcopos nominet; Salisburgensis verò archiepiscopus tertium libero jure constituat: sicuti legere est in Historiâ episcopatum Germaniæ, edit. Bruxell., anno 1722, tom. 2, pag. 97; et apud citatum Hansizium, Germaniæ sacræ tom. 2, pag. 8 et pag. 605.

VI. Hæc pertinent ad privilegium archiepiscopi Salisburgensis circa Gurgensem ecclesiam, quoties vacaverit, conferendam. Ad privilegium nunc progrediendo quo tribus aliis ecclesiis, Chimensi, Secco-viensi, et Lavantini, episcopos similiter constituere dignoscitur; legitur in libro Taxarum ecclesias illas fundatas atque donatas fuisse ab archiepiscopo Salisburgensi Eberardo à Truchsen; primam videlicet anno 1214, secundam anno 1219, tertiam anno 1221; item primam in cathedrali erectam fuisse ab Innocentio III, duas reliquas ab Honorio III, eosdemque Pontifices Salisburgensibus archiepiscopis indulgisse ut singulis hujusmodi ecclesiis pro tempore vacantibus episcopos eligerent et consecrarent. Indulta hæc commemorantur in bullâ Nicolai V, anno 1447, pro corumdem confirmatione editâ, et in alterâ sequenti anno emanatâ, in quâ declaratur ex Germaniæ concordatis præjudicium nullum in his privilegiis allatum esse. Quod etiam confirmatur duabus apostolicis constitutionibus, alterâ Pauli II, anno 1466, alterâ verò Clementis VII, anno 1524, editis, quæ referuntur ab Hansizio, cit. tom. 2, pag. 480 et seq., et pag. 518, et pag. 589 et seq.

VII. Quamvis verò in mox dictis Clementis VII literis metropolitica auctoritas enuncietur (quod anasæ alicui præbuit affirmandi potestatem illam Salisburgensibus archiepiscopis in sæpè dictis ecclesiis esse ex jure metropolitico, non ex apostolica auctoritate), tamen animadvertere quisque potest, quòd, cùm Clemens VII ad privilegia se referat à suis prædecessoribus concessa, in his autem nulla fiat mentio juris metropolitici; id satis est ut, eo excluso, omnia in auctoritatem apostolicam referantur. Præterquam quòd, cùm in jure metropolitico duplex auctoritas considerari possit, ordinaria scilicet et delegata, ut rectè colligitur ex cap. *Irrefragabilis*, § *Ceterum*, de Officio ordinarii; faciliè et pronum est ita Clementis VII literas intelligere, ut quod in ipsis de metropolitica auctoritate enunciat, non quidem ad ordinariam, sed ad delegatam auctoritatem, atque ita ad Apostolicæ Sedis privilegium referatur: sicuti profundè probat Rigantius, in Comment. ad regulam primam cancellariæ, § 7, à num. 15 ad 33, et præcipuè num. 41 et 42.

VIII. Notum est omnibus quòd, cùm fel. rec. Clemens papa XI multa atque insignia privilegia archiepiscopo Ulyssiponensi concessisset, atque inter alia ut patriarchæ titulo, ad instar patriarchæ Venetiarum, decoraretur, ut legitur in ejusdem Clementis constitutione quæ incipit: *In supremo apostolatus*, in ejus Bullario, num. 86, hæc postea anno 1720 alteram addidit prærogativam, statuens ut ad eum peculiari jure pertineret sacro oleo Lusitanum regem in brachio ungere, de quo unctionis ritus sermo est in cap. nunc. de sacrâ Unct., ut colligitur ex apostolicis ejusdem Clementis literis, in formâ brevis dipto anno expeditis, quarum initium est: *Sacrosancti apostolatus*.

IX. Itaque deest quàm maxime ut in primâ relatione status ecclesiæ Ulyssiponensis, à singulis patriarchis et Apostolicam Sedem transmittendâ, neququam si-

leantur eximia privilegia eidem ecclesiæ concessa: inter quæ illud commemoratione dignum omnino est quo Lusitani regis inunctio patriarchis attributa fuit. Cùm in minoribus adhuc essemus, commissa nobis fuit cura examinandæ utrum ejusmodi privilegium regem ungeri, quod pro Ulyssiponensi patriarcha postulabatur, deberet illi ab hæc S. Sede concedi. Dùm operi insisteremus, animadvertimus à nobis fuisse ungenderum Lusitanorum regem ab Eugenio IV anno 1456 archiepiscopo Bracharensi fuisse collatum. Hæc autem non adeò faciliè hujusmodi jure spoliari posse videbatur: cùm memorie proditum sit Alexandrum III, pontificem maximum, fortiter restitisse Henrico Anglorum regi sacram filii sui unctionem ab archiepiscopo Eboracensi fieri cupienti; propterea quòd privilegium ungeri regis jampridem Cantuariensi archiepiscopo tributum fuerat: et Clementem V eadem de causâ revocasse privilegia quæ circa regis unctionem pluribus Angliæ episcopis concessa fuerant, quòd scilicet hujusmodi jus et privilegium à multo jam tempore Cantuariensis archiepiscopus obtinuerat: quæ omnia videre licet in Annalibus ecclesiasticis apud cardinalem Baronium, ad annum 1170, et apud Raynaldum, ad annum 1508, numero 48, circa finem.

X. Illud etiam nobis in ejus quæstionis examne occurrit, Alexandrum IV, summum pontificem, cùm episcopis Pragensi atque Olomucensi commississet ut unctionem regis Bohemice, quam archiepiscopus Moguntinus eo tempore electus, sed nondum confirmatus, administrare nequibat, ipsi peragerent, adeò cautè in hæc re se gessisse, ne Moguntino cupis id munus erat aliquod præjudicium afferret, ut emolumenta omnia quæ in occasione unctionis à se explendæ consequentur fuisset, eidem post confirmationem servata esse voluerit; ideoque prædictis episcopis mandaverit ut eadem illi fideliter tradèrent: sicuti legere est in dicti Alexandri papæ epistolâ apud Raynaldum, ad annum Christi 1260, num. 48.

XI. At nihilominus, habita ratione illustrium meritatorum quibus Lusitaniæ rex Apostolica Sedes favorem sibi conciliaverat, dùm nuper, instante Pontifice, Venetorum republicam acerrimo bello cum Turcis contendente, validis ministratis auxiliis, opportunè juberet; cæmia quoque honorum decora perpetuantes quæ, eodem rege supplicante, archiepiscopo Ulyssiponensi ad patriarchæ dignitatem evecto collata fuerant, regiamque liberalitatem erga ipsam patriarchalem ecclesiam largiter effusam, ingentem denique sollicitudinem quæ idem rex efflagitabat ut ungenderum in posterum regum munus patriarchæ Ulyssiponensi concederetur: faciliè in eam sententiam descendimus, quam etiam scriptis promere non dubitavimus, ut non obstante privilegio ab Eugenio IV episcopis Bracharensibus concesso, Lusitani regis unctio jure patriarchæ conferri posset: eum maxime videatur quodannodùm convenire ut ritus hujusmodi ab eo episcopo peragatur qui regi magis acceptus sit: quemadmodum ad rem nostram appositè perpendit Rodericus à Ghuna, archiepiscopus Bracharensis, in tractatu de Primatu Bracharensis ecclesiæ, cap. 36, num. 4, ubi argumentum confutans Garcia de Loaisa qui primatum archiepiscopi Toletani in universâ Hispaniâ ex eo potissimum colligebat quòd ejus esset regem ungeri, postquam plura in contrarium partem exempla attulit, ita concludi: *Igitur non ad primates vel presules tantum Toletanos hoc spectat officium, sed ad illos quos elegit ungenderus rex*. Nec dubitatur Romani pontifices hujusmodi gratias catholicis regibus impertiri; sicuti rectè observatum fuit à Josepho Catalano, ad Pontif. Roman. tom. 1, tit. 20 (quod opus multis post annos editum est quàm nostrum illud votum scriptis vulgatum fuerat), ubi § 1, sub num. 12, hæc habet: *Constantillud quoque ex veris maximorum pontificum literis, ipsos non senel ad regum preces episcopos designasse à quibus illi corumque successores in posterum*

consecrarentur. Demùm in nostrâ nos sententiâ maximè confirmavit exemplum Clementis pape VI, qui, etiamsi non ignoraret quid ab Alexandro IV actum fuisset pro regis Bohemæ ungenidi jure, ut supra narravimus, Moguntino archiepiscopo conservando, nihilominus, postquam Pragensis ecclesia in archiepiscopatum erecta fuit, Joanne Bohemæ rege petente, hoc idem jus à Moguntino ad Pragensem archiepiscopum transiit: uti videre est apud Raynaldum, ad annum Christi 1344, num. 65. Nostri bisce animadversionibus aliam majoris ponderis addidit pontifex ipse Clemens XI, eamque in suis apostolicis litteris expressam voluit: privilegium scilicet Eugenii IV à Brachorensi archiepiscopo nunquam fuisse executioni mandatum, cum is reverè nunquam Lusitanorum regem unxisse legatur. Quibus omnibus rationibus simul junctis, indultum quod petebatur pro patriarchâ Ulyssiponensi ejusque successoribus expeditum fuit.

XII. Tria hæc exempla adducta à nobis sunt, ut optimum factu ostenderemus, si episcopus sacra primo lumina vistorum in exponendo ecclesiæ suæ statu illius prærogativas et privilegia recenseat. Primum à remotioribus temporibus petitum est; secundum à mediis; tertium ex proximis. Alia in eam rem adjuvare superfluum esse. Sed, quoniam præterea in primâ relationis parte dicendum est de iis que pertinent ad erectionem episcopatus, ad ecclesiæ cathedralis situm, et ad confinia diocesis, nonnulla referemus recentiora exempla, ex quibus aliquid luminis desumere poterunt episcopi, ut primæ relationis parti ex debito satisficiant.

XIII. Celebris fuit, non in Germaniâ modò, sed in universo etiam orbe catholico abbatia Fuldensis. Quibus et quàm insignibus ornata fuerit prærogativis, quibus tum apostolicis tum Cæsareis privilegia decorata, legi potest in Historia Fuldensi à Browero editâ anno 1612, et in aliâ Historiâ pariter Fuldensi à Joanne Frederico Schannat bispè impressâ anno 1729. Hanc celebrem abbatiam nos ipsi in episcopatum eximus; ita tamen ut et privilegia omnia quibus antea fruebatur integra manerent, et ipsius regularis status nequaquam in eâ mutaretur; cum scilicet novus episcopus in eâ constitutus, non solum Fuldensis episcopus, sed etiam Fuldensis abbas nuncupari debeat; quæ in abbatem posthæc electus erit, idem intelligendus sit ad episcopatum electus: monachus verò decanus, tresque capitulares monachi quorum antea erat abbatem eligere, iidem, vacante abbatiali dignitate, electionem peragere debeant; hoc uno injecto discrimine, quòd qui prius eligebatur nomen abbas Fuldensis erat, in postera verò electus, et abbas, et episcopus Fuldensis electus esse censetur: quemadmodum in nostrâ constitutione super hoc editâ fusius præscribitur.

XIV. Hujusmodi Fuldensis episcopatus fundatio digna planè est in primo relationis capite referatur: cum et peculiaris sit, et memoriam renovet eorum episcopatum qui olim, ante Anglicum schisma, in Majori Britannia erant; ad quos videlicet soli monachi eligebantur. Abbates enim monasteriorum erant similiter monachi, eorumque electio à monachis fiebat: qui autem in abbatem eligebatur, idem etiam intelligebatur electus episcopus. Porrò novem erant cathedrales ecclesiæ in quibus hujusmodi disciplina recepta fuerat et vigeat. Eadem recensentur tom. 2 operis ab Henrico Wharton anno 1691 editi, cui titulus: *Angliæ sacra, sive: Collectio historiarum partim antiquitatis, partim recenter scripturarum de archiepiscopis et episcopis Angliæ, à primâ fidei christianæ susceptione ad annum 1540* Earum quoque mentio habetur in apostolicis litteris Urbani pape VIII incipientibus: *Plantata in agro dominico, datis anno 1653, ibi: Quoniam verò inter privilegia, gratias, indulgentias et facultates ac prærogativas ordinis et congregationis Nigrorum nuncupatorum monachorum S. Benedicti, ac illius monasteriorum in Angliâ, fuerunt jura cathedralia novem ecclesiarum, nimirum archiepiscopatus Cantuariensis*

episcopatum verò Wintoniensi, Dunelmensi, Eliensi, Wigorniensis, Nordwiciensi, Rossensis, Bathoniensi et Coventrensis, quorum episcopatum cathedræ sitæ fuerunt et collatæ in monasteriis ejusdem ordinis, ex conditione, seu consuetudine, ut capitula dictorum cathedralium ecclesiarum, omniaque jura capitularia manerent, et essent in conventibus et monachis eorumdem monasteriorum, qui monachi, cum priore suo, erant earundem ecclesiarum canonici primarii, et capitula cathedralia constituebant, episcopi verò quasi abbates eorumdem conventuum et monachorum tam ad sedem abbatialem quàm etiam episcopalem eligebantur, etc. Super quo jure predictis monachis ordinis S. Benedicti conservando et perpetuando à diversis Romanis pontificibus prædecessoribus nostris etiam diversæ litteræ emanarunt, repulsis contradictoribus, et predictis juribus illis, et integris reservatis eisdem monachis usque ad infelix schisma Henrici VIII, Angliæ regis.

XV. Opportunè hæc etiam mentio occurrit celebri monasterii Montis Casini, cujus abbatialem ecclesiam pontifex Joannes XXI, qui ab aliis dicitur XXII, in cathedralem erexit, voluitque ut monasterii abbas esset etiam episcopus et episcopalem jurisdictionem in designatis locis finitimis exerceret; relictosque monachis eligendi jure, decemvit ut qui abbas à monachis subinde eligebatur simul etiam episcopus haberetur electus. Apostolicæ Joannis litteræ referuntur ab Ughellio, Ital. sacr. tom. 1, secundæ edit. pag. 572, et part. 2 Historiæ abbat. Casin. P. abbatis Gattola, seculo IX, pag. 515 et seq. In hoc statu ea ecclesia perseveravit usque ad tempora Urbani V, qui, cum ingens disciplina monastica detrimentum ex hæc institutione derivatum accepisset, primò quidem abbatialem et episcopatum proventuum administrationem retinuit, eosque in restaurandis monasteriis ecclesiæque ædificiis impendi jussit; deinde abbatialem dignitatem ad eum statum revocavit in quo erat ante Casinensis episcopatus erectionem: secuti videre est in ejus consultatione apud Ughellium, loc. cit., pag. 573, et apud P. abbatem Gattola, pag. 517.

XVI. Cùm Charissimus in christo filius noster Josephus, Lusitaniæ et Algarbiorum rex fidelissimus, nobis exposuisset aerem in insulâ S. Thomæ in Africâ adeò gravem esse ac perniciosum, ut qui ex Europâ illuc adveherentur, aut vitam celeri morte mutantur, aut graves subirent infirmitates, quod experientiâ compertum erat; sequè idèò necessitate compulsus fuisse ut gubernatorem, aliosque regiois ministros ac tribunaia transferret ad castrum S. Antonii nuncupatum, quod situm est in insulâ que dicitur Pri. cipis, intra districtum ejusdem diocesis insulæ S. Thomæ: suas nobis preces exhibuit ut cathedram etiam episcopalem ab insulâ S. Thomæ ad insulam Principis, et ad prædictum castrum S. Antonii transferrenus, quod quidem castrum, is omnibus ornamentis et prærogativis decoratum que civitatem deceant, rex ipse jam civitatis titulo auxerat. Fidem præterea regiam obligavit se ibi insignem ecclesiam cathedralis suis sumptibus ædificaturam, que Deo in honorem S. Antonii solemnè ritu postea consecraretur. Addidit insuper se paratum congruus reditus, seu prebendas singulis canonicis assignandas, postquam ad idem castrum se contulissent fixaque sedem ibi collocassent; et prospecturum ne antiqua cathedralis ecclesiæ, Deo in honorem S. Thomæ dicatæ, omninò deserta sacrisque destituta ministris relinqueretur. Quibus omnibus maturè perpensis, nos denum præcibus regis annuentes, indulsumus ut, postquam ea que promissa fuerant adimpleta fuissent, cathedra episcopalis ab insulâ S. Thomæ ad dictam castrum S. Antonii transferretur. Episcopo autem jussimus ut post transitum ad novam sedem et ipse, et qui ipsi in eâ cathedrâ sufficerentur episcopi, insularum S. Thomæ et Principis denominarentur: secuti legitur in nostris apostolicis litteris in formâ brevis, datis die 31 Januarii anni 1754, quarum initium est: *Super sæcula.*

XVII. Hanc igitur translationem, cum primùm episcopus insularum S. Thomæ et Principis sacra limina visitaturus ecclesiarum suarum statum Apostolicæ Sedi exponet, silentio præterire non debet. Quæstio celebris est, et apud jures, citius frequenter agitata, utrùm oppidum in quo non sedet episcopus civitatis titulo appellari possit. Videri possunt Alecius, in cap. *Perniciosam*, num. 1 et seq., de Officio ordinarii; Joachimus Cluten, in *Syllog. rerum quotidianar.*, thes. 22, in nous, literâ *D*; Laurentius Osm., in tract. canonico politico de Jure episcopali, thes. 15, in notis, literâ *C*; Besold., in dissert. jurid. politicæ, de Jure universit., cap. 1, § 7; Loæus, de Jure universit., part. 1, cap. 2, num. 14; Raynald. Cors., *Indagat. jur.* lib. 5, cap. 5; Linnæus, de Jure publico, lib. 7, cap. 1, num. 16; Gaspar Klock, de *Contribut.*, cap. 5, num. 2; Rebuff., in *Praxi beneficiarâ*, part. 1, tit. de Ereccione ecclesiarum in cathedralibus, num. 5 et 6. Et alii quidem, ut assolet, eam opinionem sequuntur ut locus qui caret episcopo civitas dici nequeat: alii contra civitatem sine episcopo esse posse propugnant; tum quia civitates fuerunt ante institutos episcopos, ut observat etiam Glossa, in cap. *Si civitas*, de Sent. excommun., in 6, tum quia, si forte contingat episcopum à civibus interfici, ea quidem poena inter alias in sacrilegam civitatem indigitur, ut sede episcopali perpetuo careat, non ideo tamen civitatis titulo et jure spoliatur: sicuti colligitur ex textu, in can. *Ita nos*, 25, quæst. 2, et observat Decius, in cap. *Episcopalia*, num. 9, de Privilegiis.

XVIII. Nos quidem semper arbitrati sumus civitatis honore potiri posse locum qui episcopo careat, dummodo abunde illustris sit, iisque doctus et prærogati-vis ornatus quæ civitati conveniunt, et à supremo principe, cui talis auctoritas sit, civitatis jure et appellatione donetur. Ita fel. rec. prædecessor noster Benedictus papa XIII, tanquam dominus temporalis et princeps, oppidum Roncilionis in civitatem erexit; jussisque ut in posterum civitas diceretur, et incolæ civium titulo decorarentur. Non ideo tamen episcopalem sedem in civitate Roncilionis constituit; sed voluit ut, quemadmodum superiori tempore, ita deinceps episcopo Sutirino subjecta esset, nec is in eâ sedem habere teneretur: sicuti videre est in ejus constitutione incipiente: *In supremo militantis*, quæ est 225, tom. 12 novi Bullarii. Parem nos etiam honorem contulimus oppido Pergule; ita tamen ut nova civitas Eugubino episcopo, ut antea, subdita remaneat, neque hic ullo pacto ad residendum in eâ compelli possit; sicuti videri potest in nostrâ constitutione quæ est 61 tom. 3 nostri Bullarii. Contra verò persuasum semper habuimus quod statim ac episcopalis sedes in aliquo oppido fuerit stabilita, etiamsi illud antea civitatis jure non gauderet, eo ipso ad civitatis gradum assurgat, ipsique omnia civitatis privilegia debeantur: signumque canonici juris regula est, ne in villis et pagis, sed solum in urbibus episcopalis dignitas statuatur; uti decretum legitur in can. *Episcopi*, et in can. *Illud sanè*, dist. 80, et in cap. *Episcopalia*, de Privilegiis. Quomobrem Romani pontifices, cum in aliquo oppido cui nec episcopus antea fuerit, nec titulus civitatis, episcopum primò constituunt eodem tempore quo illud sede episcopali exornant, simul etiam civitatis honore illud adaugent, sequenti nimirum formulâ mentes: *Oppidum N. in civitatem, ecclesiam verò in cathedralem pro uno episcopo, etc., erigimus et institui-mus*; uti Fagnanus animadvertit in cap. *Episcopalia*, num. 15, de Privilegiis, ubi etiam exemplum memorat Sixti V, qui eâ ratione oppida Montisalti, S. Severini et Tolentini in civitates erexit, et episcopali sede decoravit. Illud demùm censuimus, si forte oppidum aut castrum aliquod jam à seculari principe honorem obtinuerit civitatis, et justæ causæ non desint ob quas episcopalis cathedra ad novam civitatem transferatur, hoc fieri conveniens esse, et quidem per viam simplicis

translationis; cum nec sacrorum canonum lex aliud requirat, quam ut episcopales cathedre in populosis urbibus, tantoque honore dignis, minime verò in locis obscuris et infrequentibus, statuantur: et nulla necessitas exigat ut locus qui a tea civitatis jure gaudebat, iterùm in civitatem erigatur ut novum episcopalis sedis honorem consequatur. Quo pacto, licet nemò nobilis esse possit, qui ingenium non sit, si quis tamen ingenium suo nobilitatis honore donandus sit, nequam indiget speciali privilegio quo ipsi tribuantur ingenuitatis jura, quæ jam obtinebat; ut optime ad rem nostram advertunt doctores de hæc materia tractantes.

XIX. Ad diœcesis confinia, quæ, ut diximus, in primâ relatione solent ab episcopis memorari, factum mov referendum pertinet: cum celeberrimus cardinalis Ximenes de Cisneros magnam illam expeditionem in Africam aggressurus esset, cum Ferdinando rege convenit ut si Orani civitas ab infidelium potestate eriperetur, ecclesiæ Toletanæ jurisdictioni subijceretur, eaque conventio et aqua visa est, et suum facile obtinuit effectum. Compertum enim fuit Orani urbem nunquam fuisse episcopali cathedrâ ornatam, nulloque prorsus jure titularum quemdam Auriensem episcopum eam sibi civitatem vindicare, tanquam in assignatâ sibi diœcesi constitutam. Quæ in hoc negotio tunc agitata et acta fuerunt, referuntur ab Alvaro Gomez, de Rebus sancti Francisci Ximenii, lib. 5, fol. 125. Et de hæc ipsa re loquitur etiam Thomassinus, de Beneficiis, part. 1, lib. 1, cap. 27, num. 9. Orani postea civitas, quæ expugnata tunc fuit, in potestatem rursus Maurorum venit. Cum verò eam armis iterùm subegisset clarissimæ memoriæ Philippus V, Hispaniarum rex catholicus, eandem cardinali de Astorgâ archiepiscopo Toletano restitutam voluit, tanquam illius diœcesis membrum et partem; cardinalis autem nihil intentatum reliquit ut catholicam religionem ad pristinum splendorem in civitate revocaret. Hoc itaque celebre factum, cujus etiam meminuit præsul Idefonsus Clemens de Arostegui, in suâ Concordiâ pastorali, part. 1, cap. 5, num. 41, in primâ Toletani archiepiscopi relatione jure ac merito erit commemorandum.

CAPUT VIII.

De relatione statûs ecclesiæ, et secundâ ejusdem parte.

I. In hæc secundâ relationis parte plura rerum capita attinguntur. Primum respicit residentie præceptum, quod an plene obtemperaverit docere debet episcopus. Secundum pertinet ad episcopos, nulli archiepiscopo, sed sanctæ Sedi immediate subjectos; qui referre debent an archiepiscopum delegerint, cujus synodo provinciali unâ cum illius suffraganeis debeat interesse. Tertium denique exponenda docet, si quæ fortè adsint, impedimenta quibus ab implendo munere episcopali detineantur.

II. Ad primum quod spectat, nos sanè episcopos ut residentie legem servarent graviter admonere non prætermisimus in nostris encyclicis litteris, anno 1740 editis, ac deinde impressis Bullarii nostri tom. 1, num. 2. Sed fusi in nostrâ constitutione, cujus initium est: *Ad universæ*, anno 1746 emanatâ, quæ est 18 tom. 2 ejusdem nostri Bullarii, cum omnes nostrorum prædecessorum constitutiones ad residentiam spectantes retulerimus, atque confirmaverimus; singulas fermè leges in ipsis præscriptas et à sacris pastoribus servandas exponere et declarare curavimus; legitimis quoque causas indicavimus, ob quas episcopi permittitur à propriis sedibus aliquandù abesse; simulque cautelas ab his adhibendas ne animarum regimen, ipsis absentibus, aliquid detrimenti patiat. Episcopus igitur in suâ relatione red-

diturus rationem de hoc districto residendi præcepto, si nostram citatam constitutionem attentè legerit, faciliè intelliget an illi satisfecerit, an ab eo deceferit.

III. In superiori lib. 7, cap. 1, num. 7, sex esse asseruimus episcopatus suburbicariis: Ostiensem, Portuensem, Sabinensem, Albanensem, Prænestinum, et Tusulanum; quos nempe in titulum obtinent sex illi S. R. E. cardinales, qui in sacro collegio episcoporum ordinem constituunt. Illi etiam ostendimus hos episcopos cardinales, etiam si Romæ resident, ac suam summo Pontifici operam præsentent, de non impletâ residendi obligatione reprehendi non posse. Quia verò aliquando contingit ut non solum unum ex suburbicariis ecclesiis, sed simul etiam alteri præsent, quæ suburbicaria non est, idcirco de hac consuetudine instituendis nobis est sermo, videndumque in quarum utrâ hi cardinales episcopi debeant residere, ut suo muneri satisfaciant.

IV. A. Tridentino concilio, præter alia in præcedentibus decretis statuta, sess. 7, cap. 2, de Reform., interdictum legitur ne quælibet persona, in quacumque dignitate constituta, duabus episcopalibus præsit ecclesiis sive in titulum, sive commendæ jure. Porrò in cardinalis Brancatii dissertatione de Optione sex episcopatum, pag. 62 et seq., multa leguntur decreta summorum pontificum ante Tridentinum concilium cardinalibus permittentium ut, præter quamcumque aliam episcopalem ecclesiam, habere etiam possint alteram ex suburbicariis. Post Tridentinum verò concilium, vener. cardinalis Bellarminus anceps fuit et dubius utrùm liceret cardinalibus habere eodem tempore duas ecclesias, quarum una cardinalitatis esset, altera non esset: *Tinendum est ne fortè non sint in conscientia tui qui aliquando duas ecclesias habent, unam cardinalitatis, alteram non cardinalitatis.* Clemens verò VIII, pontifex maximus excitato dubio ita respondit: *Quoad illam polygamiam, ea interdum in istis est episcopatibus cardinalitatis, circa quos nihil immutandum dicimus, eam à prædecessoribus nostris, etiam post concilium Tridentinum, res hæc examinata fuerit, et ita constituta; et turbare ordinem collegii, et redarguere facta prædecessorum nostrorum, et tot cardinalium, non visa fuit nobis res quæ sine scandalo fieri possit.* Et summus quidem pontifex Urbanus VIII, in suo decreto die 28 novembris 1653 edito, dixit, hanc consuetudinem invaluisse; atque *ad se non laudari, nec improbari; commendari verò cardinales aliarum ecclesiarum episcopos, utpote cardinale Borromæum piæ memorie, et alios qui optione hujusmodi abstinerunt.* Ad hanc rem examinandam congregato particularis habita fuit jussu Alexandri VII, die ultimâ junii anni 1666, in qua, etsi non omnes initio in eadem opinione convenerint, plurimum tamen seculorum consuetudine consideratâ, conclusum denique est nihil esse innovandum; atque decretum fuit *ecclesiam ordinis cardinalitatis habendam in titulum, cum hic adhæreret essentialiter dignitati cardinalatus; alteram verò ecclesiam in commendam; propterea transiituros ad episcopatum cardinalitum absolvi potius debere à vinculo ecclesie cui jam præsent, eamque in administrationem accipere; idcirco improbatum fuit optio episcopatus Tusculani, quam cardinalis Sabellus, archiepiscopus Salernitanus, ita admitti postulaverat ut archiepiscopus sibi relinqueretur in titulum, episcopatus autem sibi in commendam, seu in administrationem concederetur.* At Clemens XII, prædecessor noster, hujusmodi ecclesiarum conjunctioni in unius cardinalis personâ salutrem modum imposuit per suam constitutionem, quæ incipit *Pastorale officium*, et est 22 tom. 13 Bullarii novi Romani; ubi nimirum, § 7, non solum il cardinales commendatarum qui, dum unam aliquam episcopalem ecclesiam obtinent, ab epone alterius ex suburbicariis abstinent; sed præterea dicitur quòd, si quando eveniat cardinales alteri jam ecclesie præfectos, ad aliquam ex suburbicariis

ecclesiis per optionem aspirare, Romani Pontificis partes esse debent animum sedulò advertere et deliberare *utrum expediat eis concedere administrationis, seu alio nomine, retentionem alterius ecclesie cui antea præerant, ac in primis utrùm ambobus sint invicem adeò propinque ut pastorem curam utriusque commodè impendere summe ministerium rectè implere valeant.*

V. Ex eo autem quòd cardinalis episcopus à prioris ecclesie vinculo absolvatur, ut dictum est, cum, debitis concurrentibus circumstantiis, alterius ecclesie suburbicarie optio ipsi conceditur, non defuerunt qui hoc inferre se posse judicaverint, majori jam libertate gaudere posse hujusmodi cardinalem in illius ecclesie regimine, quam administrationis titulo retinet; idcirco in ejus potestate esse quodcumque illam dimittere, neque proprio ac rigoroso præcepto residendi apud illam obstringi. Quod quidem et recte rationi et ecclesiastica regula adversatur. Aliquam enim veritatis speciem habere posset, si nihil aliud in proposito casu intercederet, præter absolutionem à vinculo prioris ecclesie. Sed cum eidem sic absoluto illiusmet ecclesie retentio in administrationem unico eodemque contextu concedatur, unicuique deprehendere licet canonicam hanc esse loquendi formulam, idcirco adhibitam ut excludatur duarum ecclesiarum in titulum retentio, non autem ut cardinalis episcopus ab iis obligationibus eximatur, quibus utriusque ecclesie optimo regimini intendere, advigilare tenetur. Neque verò gubernium ecclesie quam administrationis nomine retinet, pro limbo dimittere potest; cum, juxta vigentem praxim, summi Pontificis assensus ad id antea requirendus sit; eoque impetrato, solemnibus dimissionis actus scripto redigendus, et proprio dimittentis chirographo sit roborandus. Tantum verò abest ut rigorosa lege residendi apud ecclesiam administrationis nomine retentam solutus censeri valeat, ut contrarium omnino disertè statutum fuerit ab Urbano papa VIII, in superius allegato decreto, cujus hæc sunt apertissima verba: *Insuper sanctitas sua declaravit dubium hæcenus nullo modo fuisse, nec esse debere, residentiam cardinalium archiepiscoporum ac episcoporum exitisse, et esse apud alias ecclesias metropolitanas seu cathedrales sibi commissas, non autem apud sex ecclesias cathedrales titulares eorumdem cardinalium, in quibus cardinales ordine priores præesse solent, etc.; et propterea eos qui aliis ecclesiis supra dictis præsent, et apud eas non residerunt, nec resident, non fecisse nec facere illarum fructus suas, etiam sub prætextu quòd allicui ex dictis sex ecclesiis præsideant, et in Urbe commoretur.* Quod quidem decretum nos etiam confirmandum duximus in antedictâ nostrâ constitutione 18, § *Et quoniam*, nostri Bullarii tom. 2. Itaque extra dubium est cardinale episcopum in exhibendâ Apostolica Sedi relatione status illius ecclesie quam in administrationem retinet, dum aliam suburbicariam per optionem adipisceretur, de residentia apud illam servatâ docere debere, simulque de vigilantia et curâ alterius regimini impensâ: si eam nimirum, cum potuit, præsens visitavit; si ordinationes, confirmationes, atque episcopalia munia aliquando apud ipsam exercuit; si denique illius administrationi, quantumvis absens, opportunè consulit ant per episcopum suffraganeum, uti fieri solet in duabus ecclesiis, Ostiensi et Sabinensi, aut per idoneum expertumque vicarium. Harum siquidem ecclesiarum regimini rectè applicari potest præceptum concilii Lateranensis sub Leone X habiti, ubi, dum agitur de episcopatibus qui tunc temporis à cardinalibus etsi non residentibus faciliè obtinebantur, ita statuitur: *Omni conatu suo provident inseriri cathedralibus, dignos et idoneos vicarios, seu suffraganeos, prout consuetudo fuerit, cum dignâ competentè mercede apponentes.* Videndus hæc de re Thomassinus, de Beneficiis, part. 1, lib. 1, cap. 27, num. 6.

VI. Soli non sunt cardinales qui ex tacita Romanorum pontificum dispensatione duos retineant episcopatus, cardinalitium scilicet in titulum, alterum vero neque cardinalitium, neque suburbicarium, in administrationem, vel commendam. Etiam in Germania nec defuere, nec desunt presulum aliquorum exempla, quibus indultum est ut tres simul, et quatuor etiam episcopatus obtineant. Ita enim expedire censetur catholice religionis utilitati, cujus valde interest in illis regionibus episcopos esse magnâ auctoritate et potentia præditos, ne eadem religio ab hæreticis opprimatur. Legi de hac re possunt cardinalis Pallavicini, in *Historia concilii Tridentini*, lib. 24, cap. 12, num. 11; alter Pallavicini, in *Delens. Romani Pontificatus*, tom. 1, lib. 45, cap. 17, § 1, pag. 657; Thomassinus, tom. 2, de Beneficiis, lib. 5, cap. 20, num. 15; Fagnanus, in cap. *Dudum*, § 2, num. 20, de Electione. Alios colligit Rigantius in *Regulam primam cancellariæ*, § 7, num. 167 et seq., ubi multa refert exempla hujusmodi retentionum quas Romani pontifices episcopis per Germaniam, sublimioris præsertim generis, ex prædictâ causâ concesserunt.

VII. Verum felicis recordationis prædecessor noster Clemens papa XII, cum sapienter animadvertisset, ex eo quod uni eisdemque personæ tot episcopales ecclesie permitterentur, eam ab Ecclesiâ catholicâ utilitatem que sperabatur, minime percipi, ex pastoralis officii sui munere huic rei remedium aliquod censuit adhibendum. Itaque, cum vidisset plurimum episcopatum consecutionem ex earum litterarum concessione pendere, quibus eligibilitas indulgetur; cum scilicet, hujusmodi indultorum vigore, qui unicuique habebat episcopatum, et ad alium transire non poterat, nisi per ordinariam postulationis viam, faciliorem exinde semitam sibi aperiret ad aliam ecclesiam assequendam; duo saluberrima decreta edidit, quorum altero, tanquam regulâ, uteretur in posterum congregatio consistorialis; altero autem brevium secretaria. Hæc typis impressa, quantum scire potuimus, cum nondum fuerint, optimum esse ducimus hæc ea inserere ut perpetua eorum memoria servetur, et ut executioni opportunè mandentur; cum ea plurimum conferre posse putemus, nisi ad tollendam penitentiam, at saltem ad cohibendam in Germania immoderatam in unâ eisdemque personâ episcopatum pluralitatem.

VIII. Primum pro congregatione consistoriali sic habet: *Sacratissimus dominus noster Clemens papa XII animadvertens nihilimò expedire quòd episcopi in Germania, etiam sublimibus familiis orti sint, tam facile concedatur dispensatio ad effectum retinendi simul tres, vel quatuor, ac etiam quinque cathedrales ecclesias, quarum præsertim temporali quoque domutu poluatur, præsertim cum experientia conspectum sit eas dioceses ab hæreticorum erroribus magis esse immunes, quarum singula ab uno gubernantur episcopo; hinc majorem deinceps circumspectionem in hoc adhiberi mandat, nec solum attendi exempla, sed peculiare perpendi singulorum casuum circumstantias, habitâ mirum ratione temperans, personarum, et ecclesiarum; ita quidem, ut dispensationem impericulis normis tamotus potissimum à majori ecclesiarum ipsarum bono ac utilitate. Quòd si is qui officii jam præsent ecclesie, iuxta de causâ à Sede Apostolicâ aut jure fuerit concessam, aut deinceps concedi contigerit indultam eligibilitatis ad aliam, declarat sanctitas sua non per hoc cessari debere concessam dispensationem ad effectum simul retinendi prædictam quoque aliam ecclesiam, postquam electio peracta fuerit; sed, antequam electio ipsa à Sede Apostolicâ confirmetur, suam maturitate esse examinandam an utilitas vel necessitas talium ecclesiarum, et catholice religionis tændæ ratio postulet, impertiri hujusmodi dispensationem pro omnium retentione, vel potius in ejusdem electionis confirmatione potè oportet decretum de aliâ ecclesiâ dimittendâ*

Declarat itidem sanctitas sua non consentire ut indiscriminatim, nulloque defectu, et sine causâ cognitione, tribuatur episcopis facultas retinendi simul plures dignitates, aut canonicatus cathedralium vel collegiarum ecclesiarum, tam in Germaniâ, quam in Polonia regno; per hoc quippe divino cultui non mediocriter detrimentum affertur, ecclesie debitis fraudantur obsequiis, et ecclesiastica stipendia, que congruè plurimum ministrorum Dei sustentationi destinata sunt, in unam collata personam, incitantem præbent ad luxum. Mandat itaque sanctitas sua, eadè quàm hæcenus forsam factum fuerit, hæc etiam in re in posterum agi, et, exemplis sepositis, spectari inprimis id quod, juxta locorum, ecclesiarum, personarumque conditiones, ad ampliore Dei gloriam expedire visum fuerit. Ne autem saluberrimi hujus moniti memoria obsolescat, vult sanctissimus Pater præcessor hoc decretum assertari apud acta sacræ congregationis rebus consistorialibus præpositis, atque illud ab ejusdem congregationis secretario pro tempore, quotiescumque opportunum fuerit, in memoriam revocari eorum qui his de rebus consilium Pontifici maximo daturi sunt. Hæc die 6 Jan. an. 1751.

IX. Altero decreto, quod pro brevium secretariâ conditum est, ita cavetur: *Quoniam invaluerit usus dispensandi præsertim cum sublimibus personis, ut plures episcopatus in Germaniâ simul retinere possint ob eam quidem justam et laudabilem rationem, ut adversus hæreticorum consus catholicam religionem opibus, auctoritate, potentia sortiam lectam tueantur; ex inconsultâ tamen hujusmodi dispensationum frequentiâ, immoderatoque usu, gravissima in christianam reipublicam incommoda nascere posse exploratum satis est: vix enim, ac ne vix quidem sperari potest ut qui tribus, vel quatuor, vel etiam quinque cathedralibus ecclesiis, magno locorum intervallo disjunctis, præsit cum summa etiam in temporalibus potestate, eos omnes solerter, ac fructuosè, et cum animarum sibi commissarum salute regere valeat. Quo sanè fit ut ob pastorum absentiam, et curarum, quo ad temporales dioceses pertinent, copiam, neglectâ spirituali diocesium cultura, nec Catholicorum mores, qui à veteri instituto deflexerint, corrigi, nec ecclesiastica disciplina vitio redintegrari, nec dogmata à fide aliena extirpari; nec eorum reuovo polluti homines ad religionis orthodoxæ veritatem reduci commodè possint. Itaque, ne plurimum episcopatum in unâ personâ consecratio, sacris aliocum legibus adèd imita, quæ ex apostolicâ auctoritate in ædificationem reic aliquando permittitur, perniciosè cedat in destructionem, de consilio plurimum venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium decernimus, et mandavimus, ut in posterum ei qui nisi jure præsit ecclesie, non nisi causâ cognitione præmissâ concedatur indultam eligibilitatis ad aliam; si verò hujusmodi indultum justâ pariter causâ concedendum videatur ei qui jam duos regat ecclesias, semper eidem indulto inseratur conditio ut prædictam ecclesiam, ad quam eum eligi contingat, non aliter possit obtinere quàm si quam maluerit, ex prioribus dimiserit. Tres denique obtinenti ecclesie indultam eligibilitatis ad aliam nullo modo tribuatur. Enitè autem rogamus atque obsecramus in Domino Romanos pontifices accessores nostros, ut ipsi quoque memores sapientissimi moniti Tridentinorum Patrum in cap. 18, sess. 25, de Reformat., salubrem hæc moderationis normam in dispensationibus prædictis omnino servari curent. Datum in palatio nostro Quirinali, hæc die 5 januarii 1751.*

X. Supra jam observavimus cardinalem qui duos habet episcopatus, alterum suburbicarium in titulum, et alterum in administrationem, perpetuam debere statuere residentiam in eo cujus est solùm administrator; idèoque in relatione statûs ecclesie, ostendere debere se residentis præcepto, juxta prædictam regulam, satisfecisse. Non invenimus adhuc fuisse statutum in quânam ex multis ecclesiis quas in Germaniâ ex dispensatione quis obtinet, ro-

siderare debeat, ut ejusmodi præceptum adimpleat, eique se obtemperasse in relatione demonstrare valeat. Quare locum hic habere posse videtur canonici juris regula, juxta quam, si ex indulgentiæ Romanæ Sedis quis plura obtineat beneficia, quorum unumquodque annexam habeat incompatibilem residenti obligationem, in digniori magisque titularis presentia indigente residere debet, *cum oporteat eum in majori Ecclesia deservire*; verba sunt textus in cap. *Extirpandæ*, de Præbendis; qui textus eodem modo intelligitur à doctoribus relatis à Frasso, de Patronatu regio Indiarum, capite 27, numero 11 et sequentibus.

XI. Qui dicuntur capellani majores regum, variis titulis insigniti fuerunt, sicuti videri potest in tractatu Josephi Carafæ, in Capella regis, pag. 128. Is qui hoc munere fungitur apud catholicum regem, quinque etiam ejusdem tituli magnus elemosynarius, patriarcha Indiarum titulo decoratur. Quamvis verò in Indis Occidentalibus maris Oceani, quarum patriarcha is appellatur, complures episcopi sint, et catholica religio vigeat et floreat; cum tamen nulla ibidem existat patriarchalis ecclesia, nec ullum hujusmodi ecclesiæ capitulum, non potest is ad titulum sui patriarchatus episcopalem consecrationem suscipere, aut pallium petere; neque jurisdictionem sive voluntarium, sive contentiosam in Indiarum aut Hispaniarum regionibus exercere; nec ad ipsas quidem Indias se conferre sine expressâ licentiâ Romani Pontificis. Quare illius patriarchalis dignitas ad merum redigitur honoris titulum, ex quo nullum residentie onus exurgit. Ut autem episcopali characterè non careat, aliqua ipsi ecclesia, in partibus infidelium sita, confertur in titulum, cujus ratione sacræ consecrationis munus eidem impenditur. Quæ omnia colliguntur ex Actis in consistorio secreto die 20 januarii anni 1734, cum piæ memoriæ prædecessor noster Clemens XII præclarum sacerdotem Alvarum de Mendoza, nunc S. R. E. cardinalem, Indiarum patriarcham renuntiavit in locum cardinalis Borgiæ Indiarum tûdem patriarchæ, simulque ipsum Pharsaliensî ecclesiæ præfecit; eaque omnia quæ hactenus dicta sunt, de patriarchali Indiarum titulo exposuit.

XII. Non desunt in ecclesiasticis historiis aliquorum exempla, qui consecrati episcopi sunt honoris causâ, et ut magnis eorum meritis præmium aliquod rependeretur, nullo peculiaris ecclesiæ titulo ipsis tributo, sicuti egregie advertit Christianus Lupus, in Comment. ad can. 6 concilii Chalced., et aperte habemus ex Sozomeno, in Histor. Eccles., lib. 6, c. 24. *Adde his Barsen et Eulogium, qui ambo post creabantur episcopi, non ubi alicujus, sed honoris causâ, qui veluti vitæ piæ anteaque compensati illis in propriis monasteriis deferabatur*; et ex Nicephoro Callisto, lib. 11, cap. 40, ubi sic legitur: *Latitè et propterea Barsen et Eulogius, qui ambo post longum monastici exercitii certantem episcopi sunefacti, non in urbe aliqua, sed honoris gratia in monasterio suis episcopalem consecuti sunt consecrationem*. Hæc hodiè immutata est disciplina; neque ullus consecratur episcopus, nisi ut certe præficiatur ecclesiæ, vel actualiter ab ipso regende, si pateat ad eam accessus, vel saltem habitualiter, si ad eam sub infidelium jugo gementem accedere prohibeatur; cujus generis si sunt episcopatus qui in partibus dicuntur. Itaque, cum capellani majores, sive magni elemosynarii regum, juxta apostolica privilegia ipsis concessa, episcopali characterè præditi esse debeant ut in capellis regum peragere valeant functiones episcopales; sicuti cumulate à nobis ostensum est in epistola ad cardinalem de Lanceis magnum elemosynarium, sive capellanum majorem regie capelle Sardinie regis, tunc per nos scriptâ, cum ipsum in Nicosiensem archiepiscopum consecravimus, quæ epistola inserta est in Bullari nostro, tom. 2, num. 56; cum autem in personâ magni elemosynarii regis catholici, patriarchatus Indiarum, ex dictis, acquet

esse episcopalis tituli fundamentum; hinc est quòd, ut characterem habeat episcopalem, seposito patriarchæ Indiarum titulo, alter ipsi confertur, et veri quidem episcopatus titulus, cujus Ecclesia, quamvis infidelium tyrannide oppressa luceat, re ipsâ tamen Ecclesia est episcopalis.

XIII. Sequitur modò aliud caput de metropolitano ab iis episcopis eligendo, qui nulli archiepiscopo subsunt, ut illius, quem elegerint, provinciali concilio intersint. Sacrum Tridentinum concilium, sess. 24, de Reform., c. 2, antiquas sanctiones canonicas renovavit, quibus archiepiscopi jubentur habere singulis tribus annis provinciale concilium; et in regestis congregationis concilii, lib. 29 Decretor., pag. 355 et seq., reperitur epistola plurimè eruditissimè et doctrinè referta, à cardinali Hieronymo Grimaldo archiepiscopo Aquisextensi ad summum Pontificem data, et à Pontifice remissa ad eandem congregationem, in quâ conciliorum provincialium necessitas et auctoritas comprobatur. Patres autem Tridentini concilii animadvertentes, plures reperiri episcopos qui, cum nulli archiepiscopo, sed uni sanctæ Sedi sint immediatè subjecti, nunquam interfuturè essent provincialibus conciliis, quibus archiepiscoporum suffraganei tantummodò adesse consueverunt; sequens loc. cit. condiditè decretum: *Item episcopi qui nulli archiepiscopo subficiuntur, abque viciniam metropolitani semel eligant, in cujus synodo provinciali cum illis interesse debeant, et quæ ibi ordinata fuerint, observent, ac observari faciant. In reliquis omnibus eorum exempto et privilegia salva atque integra maneant*. Cùmque aliqua sint ecclesiarum cathedralium capitula quæ Apostolicæ Sedi immediatè subjecta se esse contendunt, quantumvis eorum episcopi certo metropolitano subficiantur; hinc excitata est controversia, utrùm hujusmodi capitula teneantur parere decretis illius concilii provincialis cui eorum episcopus interfuerit. Responsum dedit sacra congregatio concilii, et quidem à summo Pontifice confirmatum, teneri: *Sunt nonnulla capitula ecclesiarum quæ prætendant se exempta et immediatè Sedi Apostolicæ subjecta, licet eorum episcopi isto privilegio minime gaudeant, sed sub sint metropolitaniis. Modò queritur an sicut episcopus exemptus tenetur semel eligere metropolitani, ejusque concilii provincialibus interesse, et decreta in illis condita observare, idem dicendum sit de istis capitulis exemptis; vel potius dicendum sit ut decreta illius concilii provincialis cui interfuerit illorum episcopus non exemptus, observari debeant. Sanctissimus dominus noster, etiam ex sententia sacræ congregationis concilii, declaravit ita debere observari*. Ita legitur lib. 1 Decretor., pag. 51, anno 1575. Tridentine sanctionis habita fuit ratio in concilio Romano, coacto aupto 1725. Cùmque eidem aliqui episcopi interfuerint, qui à metropolitani jurisdictione immunes, et Sanctæ Sedi immediatè subjecti, archiepiscopum sibi non delegerant, ad cujus synodum provinciam accederent, jussi sunt, canonicis etiam poenis indictis, electionem hujusmodi statim ꝑ fericare; idemque absentium significatum fuit; ac insuper particularis instituta congregatio quæ decretum hæc de re conditum exequendum curaret.

XIV. Hæc congregatio habita fuit die 28 maii ejusdem anni 1725, editaque ab ipsâ sunt consultissima decreta, quæ nos supra inuimus, sed non retulimus, ut auri, per extensum. Idèoque, cum à nullo adhuc, quem sciamus, auctore impressa fuerint, optimum ducimus ea huic capiti inserere:

Examinato diligenter decreto sacri concilii Tridentini, sess. 24, cap. 2, de Electione metropolitani per episcopos qui nulli archiepiscopo subficiuntur, ad effectum perducendâ, concordibus et uniformibus votis fuit resolutum, ut sequatur:

Primo, archiepiscopos qui non habent suffraganeos, non teneri eligere metropolitani ad effectum conveniendi in ejus concilio provinciali;

Secundò, sex cardinales episcopos urbium Romæ ad-jacentium, non teneri, ut supra;

Tertiò, episcopos omnes qui sunt inter provinciam Capuanam et Pisanam, non teneri eligere metropolitanum ad effectum præfatum. Eos nihilominus qui, vel quorundam antecessores, jam semel post Tridentinam elegerunt metropolitanum, teneri stare electioni; proat etiam episcopos qui à provinciâ Romanâ inter dictas Capuanam et Pisanam constitutâ divisi fuerunt, et assignati suffraganei ecclesiarum in metropolitanas electarum, eidem subesse debere;

Quartò, episcopos verè immediatè subjectos Apostolicæ Sedi, qui sunt extra præfatas provinciam Romanam, ubiqueque locorum existentes, omnino teneri eligere metropolitanum, juxta decretum concilii Tridentini, sess. 24, cap. 2, de Reformat., quatenus ipsi vel eorum antecessores jam non elegerint;

Quintò, abbates aliosque prælatos inferiores nullius diocesis, habentes jurisdictionem quasi episcopalem in clerum et populum, cum territorio separato, teneri eligere metropolitanum, ut supra;

Sextò, episcopos, abbates, et prælatos inferiores, qui debent, ut supra, eligere metropolitanum, etsi non te-neantur eligere viciniorum, debere tamen, juxta dictam decretum concilii Tridentini, vicinum eligere; quod est intelligendum de non nimis longè distante, habita ratione regionum.

XV. Inter episcopos qui ut metropolitanum sibi ad prædictum effectum eligerent à congregatione compulsi sunt, alter Papiensis fuit, Lucensis alter; sicut legitur in regestis prædictæ congregationis habitæ, ut dictum est die 28 maii 1725. Et hi quidem plura obtendere non omiserunt, ut metropolitani electionem declinarent; sed eorum contentiones et studia in irritum cesserunt, rejectis eorum instantiis per eandem congregationem habitam die 41 februarii 1726. Cùm verò felicis recordationis Benedictus PP. XIII justis gravibusque de causis episcopatum Lucensem in archiepiscopatum erexerit, nullo tamen ipsi ascripto suffraganeo, ut patet ex ejus constitutione incipiente: *Inscrutabili*, in novo Bullario, tom. 42; et cum nos Papiensi episcopato unitum perpetuò voluerimus titulum archiepiscopi Amasie in partibus infidelium, sicuti videre est in nostrâ constitutione quæ incipit: *Ad supremum*, in nostro Bullario, tom. 1, num. 74; hinc uterque præsul ab eligendi metropolitani lege immunis evasit, juxta primam superiùs inserti decreti caput. Ad episcopos verò quod spectat, qui Capuanam et Pisanam provinciam interjacent, multò ante fuerat pronuntiatum non adigi eos metropolitanum eligere; sicuti videri potest lib. 4 Decretorum congregationis concilii anni 1585, pag. 55. *Sacra, etc.*, cœnuit decretum cap. 2 de Reformat., sess. 24, non habere locum in episcopis qui sunt in provinciâ Romanâ. De provinciâ Romanâ inter Capuanam et Pisanam loquitur Innocentius III, in cap. Sua nobis, de Officio vicarii. Nos de ipsâ mentionem fecimus in superiori lib. 2, cap. 2, num. 5, ubi etiam rationum momenta attulimus, ob quæ hujusmodi provinciæ episcopi ab eligendo metropolitanò eximuntur. Itaque alteri huic relationis capiti finem imponentes, censuimus, faciliè ex dictis quælibet episcopatum colligere posse nam ad eligendum metropolitanum obstringatur, et quomodò de injuncti sibi oneris implemento docere debeat.

XVI. Tertium superest caput, in quo disserendum est de impedimentis quibus episcopi aliquando ab exercendâ propriâ auctoritate suoque munere per-agendo detinentur. Ex his nonnulla profuunt à potestate laicali, alia ab ecclesiasticis ipsis, qui exemptionum prætextu ab ordinariâ episcopi auctoritate se subtrahere contendunt. Nos, licet de his omnibus in superioribus libris et capitulis egerimus, aliqua tamen hic etiam additari sumus; et quoniam de hæc re superiùs agentes, non prætermisimus ea quoque indicare remedia quæ ad hujus generis incommoda et

absurda tollenda, et olim à sacris canonibus, et novissimè à Tridentinâ synodo constituta fuerunt; idcirco, ne hic actum agere videamur, sermonem duntaxat instituimus de gravissimo quodam præjudicio adversus episcopalem auctoritatem intentato, quod nostrâ ætate parùm abfuit quin altas radices figeret, nisi Apostolica Sedes opportunos illi obices opposuisset. Quam in rem cùm nos, in minoribus adhuc constituti, nonnihil consilii et opere contulerimus, muneris nostri postmodum esse duximus, in supremâ Petri cathedrâ nullis licet nostris meritis collocati, quæ tunc rectè statuta sunt, tæri et confirmare.

XVII. Quandoquidem prælatorum inferiorum tres sunt classes et species, ex quibus ultima, majorisque momenti, eorum est qui, exceptis iis quæ ordinis sunt, reliqua omnia peragunt quæ pertinent ad jurisdictionem ordinariam in clerum et populum unius vel plurium oppidorum seu castrorum, quæ quondam in diocesi proximi episcopi continebantur, sed ab ipsâ exinde avulsa fuerunt, juxta ea quæ supra diximus, lib. 2, cap. 41, num. 2 et seq.; invaluerat jam in tribunalibus quædam opinio, posse hanc auctoritatem inferiori prælato conspescere etiam in vim tituli colorati unâ cum præscriptione quadragenariâ.

XVIII. Opinio hæc non minis episcopis quibusdam zelo præstantibus, quàm multis in canonico jure peritis, minis tuta visa est, atque etiam periculi plena. Cùmque de hæc re nonnulli episcopi apud felicis memorie Clementem papam XI conquesti fuissent, summus Pontifex peculiarem deputavit congregationem, quinque cardinalibus totidemque presulibus compositam, in quâ hujusmodi opinionis vis ad trutinam revocaretur. Porrò inter cardinales delecti sunt Franciscus de Jodice, Vallemianus, Parraccianus, Corradinus, et Scottus; inter præsules verò Petra, postea cardinalis, Lancetta, Cerrus, Ansides, qui eodem cardinalatus dignitate ornatus est, nosque ipsi tunc sacre concilii congregationi à secretis. Nobis autem peculiariter id oneris impositum fuit, ut materiam scripto expanderemus atque discerneremus; quare satis longam dissertationem typis impressam edidimus; quâ opportuno tempore congregatis omnibus communicatâ, propositum fuit, rigidoque subjectam examini dubium: *An ad tramites sacrorum canonum, sacrique præsentis concilii Tridentini, possit inferior prælatus territorium separatum, et jurisdictionem ordinariam, et quasi episcopalem in clerum et populum, cum ipsius episcopi exclusione, in aliquo speciali loco acquirere per quadragenariam præscriptionem unâ cum titulo colorato; omniumque suffragis ita rescriptum. Unanimiter responderunt non posse; sed pro acquisitione territorii separati, prædictæque jurisdictionis, omnino requiri uti clerum et antequamque substantiis apostolicum privilegium, aut consuetudinem immemorabilem cum suis auxiliis requisitis ritè probatam, per quam apostolicum privilegium de jure præsumi valeat.* Hæc congregatio habitâ fuit die 3 januarii 1721. Omnibusque ad Clementem XI per nos relatis, summus idem Pontifex ea benignè approbavit, et confirmavit die 14 januarii ejusdem anni. Decretum insertum est editamque in ejus Bullario; eoque nobis tanquàm regula proposita, plures controversiæ inter episcopos et prælatos inferiores exortæ, à nobis jam in B. Petri cathedrâ sedentibus definitæ fuerunt, non sine consilio et assensu tribunalium, aut congregationum particularium ex peritissimis in canonico jure viris, coram nobis sententiam dicentibus, compositarum; sicuti videri potest in nostrâ constitutione 33, in Bullario, tom. 2.

XIX. Et sanè, si villam, castrum, aut oppidum esse ponamus inter confinia diocesis alicujus episcopi, nullâ ratione nulloque juridico fundamento prælatus inferior asserere sibi valet ordinariam jurisdictionem supra clerum populumque ejus oppidi, castrî, vel loci, nisi privilegium exhibeat apostolicum

quo Romanus Pontifex locum ipsum a potestate episcopi subtrahat, eidem episcopo interdicit ne ordinariam jurisdictionem in illo deinceps exerceat; in ejus autem locum subroget prælatum inferiorem, eumque constituat oppidi sive castrî ordinarium, cum omnimodâ in clerum et populam jurisdictione: *Sicut unire episcopatus, atque potestati subicere alienæ, ad summum Pontificem pertinere dignoscitur*; verba sunt Coelestii III, in cap. *Sicut unire*, de Excessib. prælat., quibus conformia sunt alia Joannis XXII, in extravag. *S des Apostolica*, de Concessione præbendæ. Gravia sunt autem magnæque ponderis verba ab Urbano II prolata in Claromontano concilio, habito anno 1095, cum, restituito Arelatensi episcopatu, eoque ab Ecclesiâ Cameracensi avulso cui olim unitus fuerat, uti fuscè narratur in Galliâ christiana, tom. 2, pag. 215, de pontificia Auctoritate, contra Cameracensis episcopi clamores et querelas desereret coactus fuit; quemadmodum videre est apud Stephanum Baluzium, in Addit. ad lib. 4, de Concordiâ sacerdotum et imperii, cap. 15, et in Collectione conciliorum Harduini, tom. 6, part. 2, col. 1656, ad quod etiam confirmandum magnopere conferit epistola S. Bernardi 151 ad Mediolanenses. Celebris Fagnanus, in cap. *Cum contingat*, num. 28, de Foro competenti, cum Leonis X privilegium considerasset Piscienâ preposito indultum, in quo ipsi ordinaria jurisdictione in personas ecclesiasticas ejusdem loci, a Lucensi episcopo avulsa, tribuitur; pro separato præposito territorio judicium tulit. Postmodum verò felcis recordationis prædecessor noster Benedictus papa XIII, anno 1727, Pisciensem episcopatum instituit, ejusdem oppidi collegiatam ecclesiam erigens in cathedralem. Verum idem celestis auctor, in cap. *Cum ab Ecclesiâ*, num. 43 et ser., de Officio ordinarii, cum examinanda sibi proposuisset Pratenâ præpositi privilegia, atque advertisset eum reverâ esse in Pistoriensi diocesi, nullamque ipsi favere apostolicum privilegium per quod oppidum Prati a potestate Pistoriensi episcopi avelleretur, et jurisdictione ordinaria in illis clerum et populam præposito Pratenâ tribueretur, contra ipsum pronuntiavit; sed, ut controver-sie finis tandem imponeret, Innocentius X, pontifex maximus, Pratensem ecclesiam extulit in cathedralem, eamque per unumquem, que *aque præcipualis* dicitur, cum episcopatu Pistoriensi perpetuo conjunxit. Apostolicæ Innocentii l. t. t. de hac erectione et conjunctione impressæ sunt apud Ughellum, Ital. Sacr. tom. 3, secundæ editionis anni 1718, col. 325.

XX. Complurimum eruditorum opinio est, hujusmodi privilegia esse recentia, neque ullum reperiri quod seculum duodecimum antecedit. Verum, translato imperio romano à Grecis ad Francos per Leonem III, summum pontificem, restitutaque Occidentis dignitate imperiali, que ex malâ Grecorum administratione sple-dorem summi amiserat, inventur quoddam privilegium monasterii Centulensis in Galliâ a summo Pontifice in Caroli Augusti coronatione concessum, quod ab antiquo codice transcriptum, impressum legitur, apud Mabillonium, in Annalibus Benedictinis, lib. 26, pag. 524. In eo, instantibus Jesse, Ambianensium episcopo, et Angilberto abbate, non modo conceditur ut monasterium in villa Centulæ situm, unâ cum omnibus ecclesiis, clericis, militibus, colonis et hominibus, ab abbate ita pacificè possideatur ut nulla ipsi molestia aut ab aliquo roge aut ab aliquo episcopo inferatur; non solum monasterium Romanæ Sedi subijctur, ac, ne desit omnino, qui potestate ordinis in eo exerceat, archiepiscopus Remensis, aut quisquam ex ejus suffraganeis ad id designatur (quæ omnia ad meram quandam passivam exemptionem cum aliquo jurisdictionis activæ jure supra determinatum hominum cœtum reduci facile possent); sed, cum præterea Pontifex ecclesiasticam omnem curam in villa Centulæ abbati committat, et ab eadem exercendâ Ambianensem episcopum, in cujus diocesi villa continetur,

excludat: *Ipsius autem totius villæ, quæ Centula nuncupatur, curam ecclesiasticam retineat, nec in aliquo episcopo Ambianensî sedes de ecclesiis aut clericis ejusdem loci se intromittat, nisi fortè voluntas abbatis illum rogando invitaverit ut aliquam consecrationem vel ordinationem seu prædicationem exerceat.... nihil amplius quàm secundum suam utilitatem abbas permiserit, ibidem episcopus perficiat*: id saluti esse videtur ut affirmare liceat abbatem ejus monasterii a summo Pontifice constitutum fuisse villa Centulæ ordinarium, villamque ab Ambianensi diocesi penitus separatam: in quo tota sita est vis privilegii apostolici, cujus præsidio inferior prælatus jurisdictionem quasi episcopalem et ordinariam acquirit supra clerum et populam loci alicujus, qui, cum antea ad diocesim episcopi tanquam pars pertineret, prælato inferiori veluti in diocesim, Romani Pontificis auctoritate, assignatur.

XXI. Nemo est igitur qui prælato inferiori suum oppugnet territorium separatam cum jurisdictione supra clerum et populam in ejusdem territorii districtu degentem, si apostolice munatur privilegio quo id ipsi perspicue concedatur. Majus difficultatis momentum vertitur circa privilegia præsumpta, hoc est ex immemorabili consuetudine petita. Aliqui enim, quorum agmen ducit Ostiensis, in cap. *Cum contingat*, de Foro competentis, vim hanc immemorabili inesse pernegant. Contra verò alii docent posse à prælato inferiori territorium separatam acquiri, si ab immemorabili tempore in aliquo loco, non unam aliquam, sed omnem omnino jurisdictionalium actuum speciem ita solus exercuerint ut episcopus, in cujus diocesi locus comprehendebatur, toto eo tempore nullam in his partem habuerit, nulloque pacto sese immiscuerit. Ita, post Archidiaconum, docet Joannes Andreas, in cap. *Cum episcopus*, sub num. 1, de Officio ordinarii, n. 6; iisque assentitur Fagnanus, in cap. *Nullus*, num. 22, de Parochiis. Porrò hæc opinio in antedicto decreto anni 1721 ac in successivis nostris apostolicis constitutionibus fuit comprobata: inest quippe immemorabili ipsa etiam apostolica auctoritas, quoniam is qui ejusdem præsidio fulcitur potest quodcumque apostolicum privilegium allegare.

XXII. Qua verò hujusmodi facultas ei minimè competet cui sola favet quadragenaria, quantumvis juncta cum titulo colorato, nimirum cum ejusmodi titulo, qui, si accuratè inspectariatur, nullus planè est atque inefficax; hinc rejecta fuit, eorum opinio qui contendebant posse à prælato inferiore territorium separatam acquiri contra episcopum in vim præscriptionis quadragenariæ titulo colorato conjunctæ. Fisi enim aliqui referantur canones qui prædictæ quadragenariæ, titulo colorato roboratæ, efficacem vim tribuant ad passivam exemptionem acquirendam, sicuti videre est in cap. *Auditis*, de Præscriptionibus, et in alio pariter *Auditis*, de integrum Restitutione, et in cap. *Ex ore*, de Privilegiis, qui textus de exemptione passivâ intelligi omnino debent; vel etiam ad peculiarem aliquem activæ jurisdictionis actum præscribendum, uti patet ex cap. *Dilecto filio*, de Officio archidiaconi; cap. *Irrefragabili*, de Officio jud. ordinar.; cap. *Cum contingat*, de Foro compet.; cap. *Cum olim*, de Præscriptionibus; cap. *Acceduntibus*, de Excessibus prælat.; nullus tamen canon adest in universo jure canonico quo talis ac tanta vis statuatur in præscriptione quadragenariâ cum titulo colorato conjunctâ, ut propterea prælatus inferior, excluso episcopo, jure possit sibi territorium separatam constituere, omnemque invadere activam jurisdictionem.

XXIII. Omnibus autem quæ huc usque diximus constitutis, antedictum decretum anni 1721 ita prosequitur: *An autem, admissa vero apostolica privilegio, de sui naturâ apto ad separationem territorii, et concessionem jurisdictionis ordinariæ quasi episcopalis in clerum et populam, cum exclusione episcopi, in aliquo de-*

terminato loco, sed aliquam rationabilem dubietatem aut disputationem admittente, subsequens uniformis quadragenaria, aut per aliud legitimum tempus continuata observantia, favens praelato inferiori in quolibet actu specie ordinariæ et quasi episcopalis jurisdictionis, deservire valeat pro dicti apostolici privilegii interpretatione; prædicti eminentissimi DD. et RR. PP. dixerunt id dependere à singulis casuum et factorum circumstantiis: et sic dandum esse responsum à suis iudicibus super hæc re in casibus particularibus.

XXIV. Rectè perpendenda sunt ea verba: Admissio verò apostolico privilegio de sui naturâ apto ad separationem territorii, et concessionem jurisdictionis ordinariæ quasi episcopalis in clerum et populum, cum exclusione episcopi, in aliquo determinato loco: his quippe excluditur privilegium apostolicum, quod passivam solummodo præstet exemptionem; hoc enim satis aptum non est, tantæque virtutis, ut possit territorium à reliquâ diœcesi divellere, et ordinariam quasi episcopalem jurisdictionem supra clerum et populum, episcopo ademptam, in praelatum inferiorem transferre. Animadversione etiam digna sunt alia decreti verba: Subsequens uniformis quadragenaria, aut per aliud legitimum tempus continuata observantia, favens praelato inferiori in quolibet actu specie ordinariæ et quasi episcopalis jurisdictionis: quibus verbis indicatur ad tollendum dubium super privilegio exortum, et ad vindicandam in vim privilegii ordinariam praelati inferioris auctoritatem, haud esse satis exercitium continuatum multorum actuum in unâ tantum jurisdictionis specie; sed necessariam esse ejusmodi observantiam quæ omne genus actuum jurisdictionalium complectatur. In his enim solummodo circumstantiis haberi potest ratio consuetudinis quadragenariæ, sed loco signi et effectus jurisdictionis à summo Pontifice jam antea concessæ, nunquam verò tanquam fundamenti et causæ ejusdem jurisdictionis: sicuti egregiè advertit auctor tractatus de Libertatibus Eccl. Gallic., lib. 8, cap. 7, num. 5. Non igitur ad consuetudinem seu usum attenditur quasi ad causam jurisdictionis, sed potius tanquam ad effectum et signum illius.

XXV. Et hæc sunt quæ hoc loco duximus inserenda ut episcopi in suis relationibus impedimenta recentis quæ à praelatis inferioribus pati solent circa librum suæ pastoralis jurisdictionis exercitium, omnia rectè perpendant, et ad hæc normam revocent; nec nisi jure conquerantur, si quas habeant querelas in hoc rerum genere ad Apostolicam Sedem deferendas.

CAPUT IX.

De relatione status ecclesiæ, et tertio ejusdem capite.

I. In tertio capite relationis ab episcopis in visitatione sacrorum luminum faciendæ comprehenduntur ecclesiæ suorum capitula, canonici, parochi, alique ecclesiastici viri clerum secularem componentes. De his omnibus in hoc et sequenti capite nos breviter aliqua delibabimus, non ut materiam universam lundus exhaustamus, sed ut ea exponamus quæ sæpè observavimus ab episcopis in hujusmodi relationibus commemorari.

II. De capitulorum canonicalium immunitate ab eorum jurisdictione aliquando conquesti sunt episcopi. Huic sanè querelæ locus esse in Italiâ non potest: nullum enim meminimus esse in Italiâ capitulum à quo contra episcopos excitata fuerit hujusmodi controversia, si duo capitula excipias, Genuesæ et Veronensæ: quorum primum solemnè sacre concilii congregationis judicio causâ cecidit, cum nos eidem congregationi à secretis essemus, die 4 Julii anni 1722, sicuti videre est in folio à nobis tunc exarato, edoque tom. 2 Thesauri resolutionum, pag. 193; secundum verò ab episcopi sui jurisdictione liberum se qui-

dem esse contendit, et patriarcham Aquileiensem, sive (ut hodiernus est ordo) archiepiscopum Utinensem, illius provinciæ metropolitanum, in suum immediatum superiorem agnoscere se profiteretur; quæ res hodie pendulium consultationum alique tractatum obiectum est. Quem verò locum in Italiâ non habet hæc controversia, illum sanè frequenter ultra montes habet, præcipuè in Hispaniâ, ubi plura canonicorum capitula episcoporum suorum jurisdictioni subesse acerrimè negant. Si eruditè præstanda sit fides, vera et potissima causa quâ factum est ut hoc sibi jus contra episcopos arrogaverint, sequè in eo statim posuerint ut se suæque omnia, ac ipsius cathedrales pluresque alios per diœcesim constitutas ecclesias, episcopi auctoritate sepositâ, regerent et administrarent, bellorum tumultibus ascribenda est. Cum enim, occupatis ex inavimâ parte per Saracenos Hispaniis, earum legitimi reges plerumque in campo vitam ægerent ut civitates et regna ab eorum potestate vindicarent, eosque episcopi ad bella comitari necesse habebant; hinc faciliè evenit ut canonicorum capitula, absentibus episcopis, in antedicto jure se stabilirent. Non idèò tamen negabimus à Romanis pontificibus post seculum X varia concessa fuisse privilegia quibus aliquot ecclesiarum capitula tam in Hispaniis quàm in aliis orbis catholici partibus ab episcoporum jurisdictione exempta sunt. Divinus autem, post seculum X: quoniam superiori tempore, dum suam episcopi jurisdictionem exercebant cum consulto consensu suæ ecclesiæ canonicorum, quemadmodum loquitur Joannes VIII, in quodam privilegio Pictaviensi ecclesiæ concessio, nulla erat occasio canonici propter quam à summo Pontifice ejusmodi privilegia peterent quibus ab episcoporum jurisdictione immunes fierent. Vide Thomassinum, de Benefic., part. 1, lib. 3, cap. 55, num. 10, et cap. 41, num. 8. In ecclesiis Bituricensi, Lemovicensi et Pictaviensi, hæc esse dicitur capitulorum prærogativa, ut independentes ab episcoporum auctoritate per suos decanos jus dicant, ferantque sententias contra canonicos, beneficiatos et capellanos eorum ecclesiis inservientes; sicuti videri potest apud Choppin, de sac. Polit., lib. 4, cap. 2, et in Monasticon., lib. 4, cap. final.; et apud Tondut., Quæst. benefic. 62, num. 2. In aliquibus Germaniæ capitulis tunc solum episcopi auctoritas esse dicitur procedendi contra canonicos, beneficiatos, aliosque ecclesiæ ministros, quando capitulorum decani, in jure reddendo negligentibus, justitiam potentibus administrare recusent. Vide de hæc re Pirhing, in Jus canonicum, lib. 2, tit. 2, sect. 3, § 1, num. 74; Wagnereck, ad cap. Cum contingat, 13, num. unic. de Foro competenti. Et quidem Saravia in suo tractatu de Adjunctis, quæst. 1, num. 41, asserere non dubitavit nunquam tantam vim habitura fuisse duo illa capitula, Bollovacense in Galia, et Colonienæ in Germaniâ, ut sese validè viriliterque opponerent præsulibus suis, tum cum ambo, sicuti legimus in historicis, à fide catholica defeecerint, nisi fuissent à jurisdictione suorum episcoporum immunita.

III. Alexander III, pontifex maximus, in cap. Recipimus, de Privilegiis, sapienter animadvertit et admonet ut quoties aliquid (et sic etiam capitula et canonici) ab episcoporum subjectione immunes se esse contendunt, inspiciantur privilegia, et eorum tenor diligenter expendatur. Neque enim semper hujusmodi privilegia eam habent vim de qua sibi quisque blanditur; ut scilicet privilegatus ab episcopali jurisdictione omninò substatant. Id sanè ex his privilegiis non sequitur quibus ecclesiæ aliqua aut capitulum sub protectione B. Petri aut Romanorum pontificum recipi dicitur: non item ex his quibus conceditur et statuitur ut nemo excommunicationis sententiam in canonicos ferre valeat, præter Romanum pontificem ejusve legatum; neque etiam ex his quibus aliquis annui tributi, seu censûs præstatio eidem Romano pontifici aut Apostolicæ Sedi persolvenda decernitur.

Sed necesse omnino est ipsam exemptionem apertis verbis dicere concedi, ecclesiamque illam, seu hominum eorum de quo agitur, non *exsistat* aut *refertur*, seu *supponitur*, ut scribentes in foro loquantur, sed dispositis ab ordinari jurisdictione immunem, uni autem Ecclesie Romanæ subjectam, et ad eam nullo medio pertinentem declarari. Quæ omnia satis expressa habentur in sacris canonibus aliis per nos allegatis in nostrâ constitutione, quæ est 40 tom. 2 Bullarii nostri, sicuti quisque videre poterit qui eam legerit.

IV. Porrò hujusmodi privilegia, quibus ante Tridentinum concilium plura ecclesiarum capitula ab episcoporum suorum jurisdictione exempta et Apostolicæ Sedis immunitate subjecta fuerant, ejusdem concilii generalis decreto abrogari et de medio tolli volebat cardinalis à Lotharingâ; idque in concilio proponere et magno zelo ac fervore Patribus suadere non prætermisit; quemadmodum narrat cardinalis Pallavicinus, in Historiâ ejusdem concilii, lib. 25, cap. 5. Et quavis decretum in illius sententiam minime perlatum fuerit, atamen Patres juris episcoporum tam providè consultum esse voluerunt, eorumque auctoritatem cum capitulorum et canonicorum immunitatibus ita rectè composuerunt, ut quicumque episcopus capitulum habet à suâ jurisdictione exemptum, dummodò exemptio legitimi privilegii imitator, et non intusruptâ observantiâ roboretur, non jam ipsam exemptionem incensare, et de eâ conqueri debeat, sed potius in suâ relatione exponere teneatur an ea diligenter à capitulo et canonicis præstari curaverit quæ sacrum concilium episcopis omnibus ab hujusmodi exemptis capitulis atque canonicis exigenda mandavit.

V. Duo sunt textus Tridentini concilii ad materiam hæc pertinentes. Primus habetur in cap. 4, sess. 6, de Reformat., ubi sic legitur: « Capitula cathedralium et aliarum majorum ecclesiarum, illorumque personarum, nullis exemptionibus, consuetudinibus, sententiis, juramentis, concordiis, quæ tantum suos obligent auctores, non etiam successores, tueri se possint, quominus à suis episcopis, vel aliis majoribus prelatibus, per seipsum solos, vel illis quibus sibi videbitur adjunctis, juxta canonicas sanctiones, toties quoties opus fuerit visitari, corrigi et emendari; etiam auctoritate apostolica, possent et valent. »

VI. De capitulis exemptis ibi procul dubio synodus loquitur; quoniam et obtentis exemptionibus derogat, et auctoritatis apostolicæ mentionem facit, ut eâ episcopus moniat. Vult autem episcopus hæc etiam capitula, eorumque canonicos visitare posse, corrigere et emendare, tam per seipsum solos quam cum adjunctis sibi personis eorundem arbitrio deligendis. Quo nihil amplius desiderandum videtur ut jure possimus asserere in facultatibus episcopi esse, quicumque exemptione, quocumque privilegio, et quâlibet etiam immemorabili consuetudine nihil obstante, capituli et canonicarum visitationem peragere, eosque pro meritis corrigere et punire, absque eo quod teneatur alios in consilium assumere multoque minus aliquem ex canonicarum aut beneficiarum numero sibi adjungere; cum in illius voluntatis arbitrio positum sit alterius auxilio hæc in re uti aut non uti; utendo autem, ex quolibet hominum genere adjunctos sibi deligere: quemadmodum aperte rescripsit sacra congregatio concilii in causâ Zamoren., lib. 15 Positionum, pag. 806: « Præsupposito quòd capitulum Zamorense est exemptum de consuetudine immemorabili, quaeritur an possit episcopus visitare ecclesiam, illiusque canonicos beneficiatos, et alias ecclesie personas per seipsum, vel an debeant intervenire adjuncti, aut alie persone de ecclesiâ, vel extra eam, qui nunc procedit solus episcopus cum secretario et notario. Congregatio concilii respondit posse per seipsum solum, absque adjunctis. » Animadvertenda in hæc resolutione sunt ea verba: per seipsum, quæ planè respondent

aliis à Tridentino concilio in citato cap. 4 adhibitis: per seipsum; ex quibus evidenter inferatur episcopum, quoties capituli exempti visitationem seorsim sustinere velit, id quidem posse, sed eam per seipsum explere debere, nec operam hæc alteri committere posse: sicuti egregiè advertit Fagnanus, in cap. Provarationes, num. 11, de Censibus: contra verò, id licitum esse episcopo, dum universæ diocesis, vel partis illius visitationem peragit, juxta decreta in cap. 5, sess. 24, et sicuti congregatio concilii perpendit in causâ Hispanen., die 12 martii anni 1595, lib. 7 Decretor., pag. 98: « Sacra, etc., censuit ordinarium volentem visitare in vim capitis quarti, sess. 6, teneri per seipsum; volentem autem visitare ex cap. 5, session. 24, posse per suam generalem vicarium aut visitatorem, si tamen legitime impeditus fuerit. »

VII. Nonnulli olim arbitrati sunt episcopum hujusmodi exempta capitula visitatum teneri duos ex canonicis sibi adjunctos adhibere, ex eâ potissimum ratione quòd et concilium in suo decreto ad jus commune se referat his verbis: juxta canonicas sanctiones, et jus commune duos aut tres cathedralis canonicos episcopo visitanti adjungat, uti videre est in cap. 17 juxta, de Off. jud. ordin., quam olim sententiam rota Romana amplexa fuisse dignoscitur. Verùm, cum et concilii verba: juxta canonicas sanctiones, rectè referri possint ad alia quæ proximè consequuntur: toties quoties opus fuerit; nec extra omnes dubium positum sit quòd etiam ex regulâ juris communis teneatur episcopus exemptum capitulum visitaturus duos sibi canonicos adjungere, ut videri potest in cap. Debeat, de Offic. jud. ordin. inter Extravag. commun.; contra verò certissimum sit à Tridentino concilio (quod multo post habitum fuit quàm statutum id existit in jure communi) decretum fuisse immunita capitula visitari posse per episcopos sive solos, sive illis quibus sibi videbitur adjunctis, nullus jam relate opinionis locus esse potest: idèoque meritò fuit à sacrâ concilii congregatione rejecta: cujus judicium à summo pontifice Gregorii XIII approbatum fuit et confirmatum, uti disertè testatur Fagnanus, in cit. cap. Ut juxta, num. 57, de Offic. jud. ordin.

VIII. Alter de hæc ipsâ re concilii Tridentini textus continetur in cap. 6, sess. 25, de Reformat., ubi, post confirmationem eorum omnium quæ in antedicto cap. 4, sess. 6, statuta fuerant, eandem materiam de capitulis et canonicis ab episcopi jurisdictione exemptis prosequendo, transitus fit ad aliam causam quo episcopus extra visitationem contra aliquem de capitulo procedere velit: idque ab episcopo fieri non posse statuitur sine consilio et assensu duorum capitularium, quos anno quolibet inempte teneatur capitulum designare ut possint episcopo semper adesse, si is extra actum visitationis in aliquem ex canonicis procedere velit. Quia verò, cum episcopus solus sit, canonici autem duo, facile evenire posset ut hi inter se conspirarent, unitisque sententiis contrariam episcopi opinionem eladerent; idèò concilium providè statuit ut duorum canonicorum sententiæ simul junctæ unius tantummodò suffragii vim habeant, et ut episcopi quidem sententiæ prævaleat, si alter ex canonicis suum illi judicium adjungat: si autem canonici ambo in contrariam sententiâ juncti perseverent, nec episcopus à suâ dimoveatur, tunc intra sex dierum spatium ad tertii electionem procedendum fore decernit, præscriptâ etiam hujusmodi electionis formâ: sicuti fassus legitur in dicto cap. 6, sess. 25, ubi etiam prædenter statuitur quid faciendum sit, si timeatur ne certorum criminum reus fugam arripat; nimirum, posse tunc episcopum solum, etiam extra visitationis actum, ad necessariam personæ detentionem procedere, firmâ tamen reasente obligatione adhibendi adjunctos in cause prosecutione.

IX. Si duo hæc concilii decreta, quæ sunt nimirum in cap. 4, sess. 6, et in cap. 6, sess. 25, de Reformat.,

aptè inter se comparantur, quod non omnes faciunt; haud difficile erit Tridentinorum Patrum mentem deprehendere: quæ scilicet et liberum esse voluit episcopus jus visitandi capitula, etiam exempta, per seipsum solos et absque adjunctis; et nihilominus eisdem exemptis capitulis preservandum censuit privilegium, ut extra visitationem non possit episcopus contra canonicum quælibet procedere, nisi duobus aliis canonicis ad id sibi adjunctis, ac de eorum consilio et assensu, eo modo quem paulò ante explicavimus. De duorum hujusmodi textuum conciliatione, ac de duorum casuum distinctione, cum scilicet episcopus aut procedat in *visitatione*, aut *extra visitationem*, opportunè tractant Barbosa, in notis ad cap. 6, sess. 25, num. 3, de Reformat., et de Canonicis, cap. 28, num. 2; Tondut., *Quæst. benefic.* tom. 1, cap. 61, num. 2; Solorzan., de *Jure Indiar.* tom. 2, lib. 3, cap. 14, num. 66; rota, decis. 745, part. 4 *Diversor.*, et in *Giennæ. Adjunctorum*, 13 februarii 1702, coram bon. mem. Molines (quæ est decis. 13 in *Mantissâ ad cardinalem de Luca*, tom. 1, lib. 3), et in *Taracoen.* coram bon. mem. de Ulmo (quæ est decis. 9, post Prosperum in suo tractatu de Territorio separato); et præcipuè num. 7 et seq., ubi, Taracoeni capitulo contendente non posse episcopum contra canonicos agere extra visitationem, nisi duos sibi adjunctos assumeret, juxta præscriptum ejusdem constitutionis Benedicti XII et concilii Tridentini in cit. cap. 6, sess. 25, contra ipsam capitulum judicium fertur; propterea quòd allegata quidem constitutio ad casum de quo tunc quærebatur nequaquam pertinere visa est; Tridentinum verò decretum locum habere non potest, nisi capitulum aliunde probetur exemptum, quod de Taracoeni capitulo tunc dici posse rota non censuit. Et quidem ipsa etiam congregatio concilii Tridentini interpres in eâ semper fuit opinio, non esse locum decreto de adjunctis, quod legitur in cit. cap. 6, sess. 25, de Reformat., nisi cum et agitur de capitulo ab episcopi jurisdictione exempto, et episcopus contra canonicum procedere intendit *extra visitationem* sicut colligitur ex variis ejusdem congregationis responsionibus ad postulata episcoporum: *Episcopus Brixien. ad observationem decreti concilii Tridentini*, sess. 25, cap. 6, *suppletur declarari in ea quæ observanda injunguntur episcopo extra visitationem procedenti contra cathedralis et collegiarum ecclesiarum capitula et eorum personas adè indistinctè locum habeant, ut, etiam si capitula hujusmodi exempta non sint, ea nihilominus episcopus observare teneatur. Sacra, etc., censuit dictum cap. 6, sess. 25, haberi tantum locum in capitulis exemptis.* Similis planè est alia responsio quam Faventino dedit episcopo: *Episcopus Faventinus rogat an canonicos et quoscumque alios sue ecclesie delinquentes possit sine capituli seu cujusvis alterius interventu corrigere, non obstante concilii Tridentini decreto*, sess. 25, cap. 6, *quod, ut ipse existimat, de exemptis à jurisdictione episcopi duntaxat, et non de aliis, intelligitur. Sacra, etc., censuit ita esse intelligendum dictum cap. 6, sess. 25.* Etique concordat alia responsio episcopo Gadicensi: *Diebus præteritis fuit petita pro parte episcopi Gadicensis declaratio sacræ congregationis, quod decretum concilii cap. 6, sess. 25, dum loquitur de adjunctis, non habeat locum, nisi in capitulis exemptis, et propterea petebatur declarari quòd episcopus Gadicen. non obligetur dicto decreto, nec teneatur assumere adjunctos capitulares, quia capitulum non est exemptum, etc. Sacra, etc., censuit, si verum est capitulum Gadicense non esse exemptum à jurisdictione ordinarii, non habere in eo locum decretum illud concilii*, sess. 25, cap. 6. Omnes hæc responsiones editæ sunt anno 1573, et leguntur lib. 4 *Decretor.*, pag. 71, pag. 152, à terg., pag. 156, à terg., et pag. 157.

X. Multa alia ad canonicos pertinentia aliquando ab episcopo exponuntur in relationibus statûs suarum ecclesiarum quas ad S. Sedem de more transmittunt: nunc scilicet interesse quidem choro canonicos, non

tamen canere, neque chori psalmodiam suis vocibus comitari, sed, indicto sibi silentio, nulloque facto laborum motu, inferiores ministros è suis scamnis canentes audire, eo sub obtentu quòd solam in choro præsentiam sibi impostam esse putent; nunc autem in quibusdam ecclesiis cathedralibus atque capitulis, non singulis horis canonicis, sed aliquibus tantum interesse canonicos; aliquando eosdem quotidianum ecclesie servitium nequaquam impendere; alios, postquam ecclesie certorum annorum numero deseriverint, eidem omninò valedicere, denique in aliis cathedralibus et collegiatis ecclesiis canonicum theologum suo munere non perfungi. Nos de his omnibus hæc aliqua proforemus, etque remedia breviter indicabimus quæ solent à congregatione concilii in suis responsionibus afferri et episcopi adhibenda proponi.

XI. Et, ut ab iis canonicis summas exordium qui arbitrantur muneri suo se satisfacere, si choro præsentem intersint, silentium tamen servant et officia divina elatâ voce non canant, dicimus id tolerari nullo modo debere aut posse, et canonicis clarè significandum ipsos, si ita in choro se gerant, nequaquam in foro conscientiarum fructus suos facere. Nihil enim aperta est Tridentini concilii lex, sess. 24, cap. 12, de Reformat., ubi, de canonicis loquens, ita decernit: *Omnes verò divina per se, et non per substitutos, compellantur obire officia, et episcopo celebranti aut alia pontificalia exercenti assistere, et inservire, atque in choro, ad psallendum instituto, hymnis et canticis, Dei nomen reverenter, distinctè, devotèque laudare.* Concilii decreto conforma omninò sunt sacræ congregationis judicia quibus contraria quælibet consuetudo veri abusûs nomine compellatur, et talis esse declaratur. Nec alter senserunt provincialia concilia quæ aut paulò ante aut paulò post Tridentinum habita sunt, quorum auctoritates relatæ à nobis sunt in nostrâ instit. 107, § 3 Latine editionis, et à Van-Espen in suo opusculo de Officio canonicorum, part. 3, cap. 2, § 2. Nostra etiam extant decreta super hæc verâ et rigorosâ canonicorum obligatione, auctoritate apostolica edita; tum scilicet in constitutione quæ incipit: *Cum semper*, et est 105, § 24, in nostro Bullario, tom. 1, tum in alâ ejus initium: *Præclara decora*, § 6, tom. 5 nostri Bullarii, in supplemento, n. 4. Auctoritates insignium in jure canonico scriptorum relatæ sunt in antedictâ nostrâ instit. 107, quibus addi etiam potest Clericatus, in suis *Eroticis*, ecclesiasticis, cap. 18, quest. 16, ubi nonnulla refert decreta sæpè dictæ congregationis concilii, ab illius secretario indicata eandem canonice Patavino qui illum de hæc ipsâ re de qua modo agimus interogaverat. Theologorum auctoritates allegat Van-Espen, loc. cit., § 3, ubi plures ex illis citat qui, etsi habeantur tanquam benignioribus sententias addicti, nihilominus docent et probant teneri canonicos, præter præsentiam in choro, in conceniendis divinis laudibus, aliorum cantum suis etiam vocibus comitari: quod nisi faciant, fructus atque distributiones malè illiciteque percipere. Pilatus, auctor recens, in suo tractatu de *Origimibus juris pontifici*, tit. 12, de Canonicis, pag. 54 et 55, quædam capitula memorat in quibus à canonicis substituantur alii sacerdotes qui horas divinas pro ipsis absentibus cantent. Sed hoc ad rem nostram non facit. Etiam, ut auctor ipse egregiè animadvertit, locum id habet quando canonicis, justis ex causis impeditis, interesse choro non possunt: et, nisi tunc essent qui in horis canonicis recitandis ipsorum absentium vicariam operam gererent, non dies modò et integrè hebdomadæ, sed menses etiam elaberentur quibus ab officio divino vacaret choro. Quod longè abest à casu nostro, in quo de iis canonicis agitur qui, choro præsentem eùm sint, à cantandis divinis laudibus abstinent. De sacerdotibus autem qui in recitando officio divino canonicorum sustinent vices, quibus dotibus præditi esse debeant et in quibus circumstantiis liceat canonicis vicariâ eorum operâ in

choro uti, satis fusè disserit Van-Espen, loc. cit., § 3. At idem, in superiori § 4, canonicos graviter admonet ne privata sua statuta magni faciant, iisque animis confidenter imitantur, si forte id in ipsis assertum legatur: canonicos nimirum, in choro presentes, ad cantandas vocaliter horas canonicas non obligari; cum et sacris canonicis, et Ecclesie præscriptis, et ipsi naturali rationi statuta hujusmodi adversentur.

XII. Primum atque præcipuum canonicorum omnium institutum, sive metropolitanis, sive cathedralibus, sive collegiatis inserviant, hoc est, ut in choro divinum officium integrum recitent. In omnibus etiam hujusmodi choris missa conventuali quotidie cum cantu celebrari debet, atque hæc canones debitis horis sunt peragenda. Ita per sacros canones statutum legitur, ut in Clementinâ 1, in celebrat. missar., ubi hæc habentur: *Necnon ut in cathedralibus, regularibus et collegiatis ecclesis horis debitis devotè psallatur: in aliis vero convenienter et debite celebratur divinum diurnum et nocturnum officium.* Ita etiam legitur in cap. *Dolentes*, eodem titulo: *Districte præcipientes in virtute obedientie, ut divinum officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrent pariter et devotè: et in cap. Presbyter*, sub eodem titulo: *Septies in die laudem dicit tibi, qui septenarius numerus à nobis impletur, si matutinum, primam, tertiam, sextam, nonam, vespere et completorii tempore, nostras servitium officia persolvamus.* Et ad missam conventualem quod spectat, sic legitur in cap. *Cum creatura*, eodem titulo: *Et pro festo vel feriâ, secundum temporum congruentiam missarum solemniam et conventualiter celebratis et faciatis conventualiter celebrari.* De officio parvo B. Mariæ Virginis, de officio defunctorum, de psalmis gradualibus, de psalmis penitentialibus, certis quibusdam diebus à canonicis in choro recitandis, distinctæ leges habentur in rubricis; in quibus etiam statutum quibus diebus ad quotidianam missam conventualem secunda aut tertia conventuales pariter missæ superaddendæ sint. Circa prædictorum officiorum celebrationem observanda sunt quæ S. Pius papa V præseribit in sua constitutione 64, in qua declarat quando eorum recitatio ad præceptum et obligationem, et quando ad pietatem duntaxat et devotionem pertineat. De hæc materia nos egimus in cit. instut. 107, § 1, necnon in nostro tractatu de Festis Domini nostri Jesu Christi, et B. Virginis Mariæ, ubi de officio S. Mariæ in sabbato dicendum occurrit. Quod spectat ad missam conventualem, non solum celebranda est ex præcepto quotidie, sed etiam pro benefactoribus in genere quotidie applicanda: uti videre est in nostrâ constitutione 103, § 11 et seq., nostri Bullarii tom. 1, in quâ contraria quælibet consuetudo, etiam immemorabilis, reprobat; relicta tamen congregationi concilii facultate indulgendi ut, quibusdam concurrentibus circumstantiis, missa conventuali, quæ singulis diebus pro benefactoribus in genere offerenda esset, solis festivis diebus pro iis applicetur. At si, præter primam, etiam secunda et tertia conventuales missæ celebraretur, satis declaratur nullum esse generale præceptum per quod secunda etiam et tertia pro benefactoribus in genere sint applicandæ: nisi fortasse antiqua invaluerit consuetudo per quam inducta fuerit hujusmodi obligatio. Eorum tamen pietas commendatur qui, licet ex nullâ antiquâ consuetudine ad id teneantur, nihilominus secundam etiam et tertiam, præter primam conventualem missam, pro benefactoribus in genere applicant.

XIII. In aliquibus cathedralibus et collegiatis ecclesiis canonicæ proventus exigui admodum sunt, distributiones verò tenuissimæ. Factum hinc est, ut canonici se non teneri aliquando contenderint omnibus horis canonicis in choro interesse; sed satis suo muneri ac debito fecisse censuerint, si, exempli gratiâ, missæ et vespere, vel matutino et laudibus, non autem reliquis officii divini partibus presentiam suam et operam præstitissent: præcipuè cum non aliter egerint qui eos in eisdem canonicatibus præcesse-

runt. De hæc re nonnulli episcopi in suis relationibus sacram congregationem certiorum fieri voluerunt, et quid sibi faciendum esset ab eâ petierunt. Cardinalis Cajetanus in sua Summa, verb. *Horæ canonicæ*, num. 14, sententiam suam pro hujusmodi canonicis tulit; et Cajetanus in eadem opinione secutus est Suarez, de Religione, tom. 2, lib. 4, cap. 10, num. 5. Sed, quoniam ex hujus sententiæ praxi hoc facillè absurdum consequi posset ut non integrum divinum officium quotidie in choro recitaretur; cum vix sperandum videatur ut, aeventibus è choro aliquibus ex iis qui ad has vel illas horas canonicas teneri se non putant, alii semper inveniantur qui ex peculiaris pietatis instinctu, nullo licet præcepto astringi se existiment, eadem in choro recitaturi remaneant: idcirco nunquam hujusmodi canonicorum intentioni suffragata sunt Apostolica Sedis judicia: quin imò eorum episcoporum zelus maximè commendatus est qui se canonicis ut contententibus opposuerunt. Cum verò de capitulis magno canonicorum numero constantibus actum fuit, in quibus vel proventus essent admodum tenues, vel servitium chori assiduum et quotidianum, ob aeris inclementiam aut ob ecclesie distantiam à centro urbis in quâ canonici et beneficiati domicilium habent, nimis grave esset, permissum potius fuit ut alternatim choro frequentarent, eorum scilicet media pars per unam hebdomadam, reliqua vero per alteram; ita tamen ut tempore adventus et quadragesimæ, ac in omnibus diebus festis de præcepto, necnon per totam octavam solemnitatis corporis Christi, aliisque diebus quibus id convenire corporis iudicio visum fuerit, omnes ad eorum officia divina celebranda accederent. Nec dissimili ratione provisos indulgentiæ reperitur quoad horam recitandi in choro divinum officium. In aliquibus metropolitanis et cathedralibus ultra montes matutinum canitur de mediâ nocte; eademque consuetudo in aliquibus etiam Italiae ecclesiis obtinere dignoscitur. Sed, quoniam sub mediæ noctis appellatione ea etiam comprehenditur noctis pars quæ est aurora finita; hinc ejusmodi consuetudo et disciplina inducta est, ut matutinum circa auroram paulò ante solis ortum in choro recitaretur. De hæc re plura nos ipsi scripsimus in cit. nostrâ instut. 107, § 4. A venerabili cardinale Bellarmino scriptæ fuerunt constitutiones pro capitulo et canonicis Montis Politiani, eademque etiam summi Pontificis auctoritate approbata et confirmata fuerunt. In his autem statutum fuit ut eâ quam diximus horâ canonici in chorum conventum matutinum decantarent, exceptis hiemalibus mensibus, quibus indulgentum est ut ad horam post ortum solis matutini principium in choro protraheretur. Cum verò postmodum experiendo compertum fuerit, ob illius climatis rigorem et frigus eam horam esse incommodam et sanitati corporum periculosam esse, permissum fuit à sacra congregatione ut à mense novembris ad mensem aprilis matutinum recitari posset antecedente vespere. Porrò responsa quæ à sacra congregatione data fuerunt ad ejus generis postulata de quibus hucusque diximus, relatâ à nobis sunt in foliis quæ olim, in minoribus constituti, pro munere secretarii ejusdem congregationis exaravimus, et præsertim in eo quod collectum fuit pro causâ Atrien. propositâ die 5 decembris, et resolutâ die 19 ejusdem anno 1722, item in alio in causâ Iserniensi. propositâ atque decisa die 26 januarii 1725, et in alio in causâ Anglonen. propositâ atque decisa die 2 octobris 1723. Quæ quidem folia, una cum resolutionibus, typis impressa leguntur in Thesaurò resolutionum ejusdem congregationis, diebus et annis supra notatis, et omnia extant tom. 2 dicti Thesauri, pag. 247 et 252, pag. 355 et 357, et pag. 583.

XIV. Chori exercitium, si continuum fuerit et quotidianum, magnum certè incommodum et laborem afferre non dubitatur; et ideo rara sunt ea capitula quorum canonici alicujus temporis vacatione non gaudeant, sive quia sic fuerit in eorum status præscri-

ptum, sive quia ex antiquâ consuetudine hoc fuerit inductum, ut à continuis chori laboribus aliquo tempore conquiescant. Neque justa episcopis occasio est in eorum relationibus coquerendi de suis canonicis quod fruantur his vacationibus, dummodò tres menses annis singulis non excedant; aut dummodò non contendant easdem à spatio duorum mensium, vel alio minori tempore quod ab eorum constitutionibus aut ab antiquâ consuetudine ipsis permittitur, ad tres integros menses extendi. Sacra Tridentina synodus, cap. 12, sess. 24, de Reformat. ita statuit: *Præterea obtinentibus in fidei cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus præbendas aut portiones, non liceat, vigore consuetudinis aut consuetudinibus, ultra tres menses ab fidei ecclesiis quolibet anno abesse, salvis nihilominus eorum ecclesiarum constitutionibus quæ longius servitii tempus requirunt.* De hoc conciliari decreto, deque resolutionibus circa illud à sacrâ congregatione emanatis latè actum à nobis est in citatâ nostrâ instit. 107, § 6, ubi etiam animadvertere non omisimus prudentes episcopos hoc sedulo curare debere, ut canonici aliqui chori servitio addicti vacationibus sibi à statuto aut à consuetudine permissis ita utantur, ut congruus semper numerus ex eorum respectivè cœtu remaneat, qui divinis officiis in choro ritè celebrandis sufficiat.

XV. Porro, si quotidianum et non interruptum chori servitium, communi hominum iudicio laboriosum et grave censetur, multò sanè gravius atque molestius progressu temporis visum est nullum, donec vixeris, servitium istud videre, quantumvis diuturno annorum curriculo cum assiduitate et diligentia laude inserveris. Equidem nullus est in iure canonico textus quo privilegium exemptionis à choro concedatur canonicis qui multorum annorum spatio operam suam eidem choro laudabiliter præstiterunt: uti rectè observat Navarrus, in concil. 12, lib. 5, de Clericis non residentibus. Cùm tamen animadvertens fuerit in lege Mosaicâ Levitum illum qui à 25 ad statum annum 50 in templo ministerium suum accuratè implevisset, ab omni deinceps opere et labore liberum et immunem declarari, uti legitur Numer. cap. 8; veteranis autem militibus honestam missionem et à belli laboribus immunatam ipsâ civilium legum æquitate concessam fuisse, uti colligitur ex l. A. numeribus, ff. de Vacat. et Excusat. muner., et ex l. f. cap. De veteranis, lib. 12; cùmque præterea in congregatione concilii, non improbandum, sed tolerandum olim visum fuerit capituli ejusdem statutum expressè permittens ut, si quis canonicus per annos 40 chorum laudabiliter frequentasset, ab ejus servitio deinceps sine fructuum et distributionum jacturâ abstinere posset; eaque congregationis sententia et resolutio à fel. record. Gregorio papâ XIII approbata et confirmata fuerit, sicuti videri potest apud Garciam, de Benefic. part. 5, cap. 2, § 1, num. 544; hanc consuetudinem universalis invaluit, ut canonici, et alii, qui chori servitio addicti sunt, si per annos quadraginta laudabilem illi operam impenderint, ab eodem in posterum frequentando absolvantur; fructus tamen, atque distributiones eodem, quo antea, modo percipiant. Cùm nobis officium secretarii prædictæ congregationis commissum fuit, jam stabilitam invenimus regulam, et consuetudinem hujusmodi exemptionis, quam vocant *jubilationem*, post quadraginta annorum servitium concedendæ, cum imballo percipiendi fructus, et distributiones. Adhuc tamen multa supererant solvenda difficultates: videlicet, utrum in quadraginta annorum numero ille etiam annus computandi esset, quibus canonicus absuit ab ecclesiâ, sive quia infirmitate detentus fuit, sive quia facultatem obtinuit, disciplinarem addiscendarum causâ, in aliquâ studiorum universitate versandi, sive quia longè à servitio chori, pro ipsius tamen ecclesiæ utilitate, debuit ex canonicorum consensu aliquod ministerium implere; præterea utrum, dato caso, quo quis per viginti annos beneficiatâ personam

sustinuerit, per alios verò viginti in canonicorum ordine eidem ecclesiæ inservierit, aut viginti priores annos alicujus canonici coadjutorem egerit, et totidem, post obitum coadjuti, in ejusdem canonicatûs et præbendæ possessione inserviendo transegerit; utrum, inquam, ad efficiendum requisitum quadraginta annorum numerum, diversa hæc atque distincta inter se munera, et tempora conjungi possent. Et nos quidem, ut muneri nostro satisfaceremus, omnem adhibuimus diligentiam in perlustrandis, ponderandisque actorum, et resolutionum registis, ut generali regulâ constitutâ, hæc omnes, alique similes difficultates, quæ quotidie proponebantur, in posterum de medio tollerentur, aut faciliè solverentur. Duo præsertim à nobis exarata sunt, et typis edita folia: alterum pro congregatione, quæ habita fuit die 24 septembris 1718, alterum verò pro congregatione habitâ die 17 decembris ejusdem anni. Ambo videri vossunt impressa tom. 1 Thesauri resolutionum, pag. 11 et seq., et pag. 144 et seq., ubi ad calcem posterioris hujusce folii relata sunt responsa sacræ congregationis, quibus tanquam normâ uti possunt, et debent episcopi, tum ut servitium chori, à canonicis adimplendum, rectè dirigant, et moderentur, tum ut pœdenter omnia perpendant, si fortè de canonicis, indulto jubilationis gaudentibus, in relatione statûs ecclesiæ sermonem instituendum putent. Sanè, cùm nobis propositum non sit, ut de jubilacionibus canonicorum, aliorumque choro inservientium, hic expressè agamus, satis erit lectorem remittere ad ea, quæ in prædictis foliis exposuimus, et ad præfatæ congregationis resolutiones, quas ibi retinimus. Advertendum duntaxat hic est, quòd is, qui jubilacionem obtinuit, non solum amplius non tenetur choro interesse, sed neque residere in civitate, aut loco, ubi sita est ecclesia cathedralis, sive collegiata, in quâ canonicatum, aut præbendam, aliudve beneficium chorale obtinet; sed in illius potestate est, domicilium alibi figere. Quâ in re melior est jubilati conditio, quàm illius, cui datus est coadjutor. Hic enim, licet à servitio chori immunis evadat, adhuc tamen à civitate, vel loco ecclesiæ suæ abesse non potest, nisi peculiare super hoc ipso indultum obtineat, quod etiam ad certum definitum tempus tantommodò concedi solet. Hæc tamen jubilacionum privilegia tantisper insinuât, quòd, licet beneficiarius hujusmodi neque choro interesse, neque in loco residere teneatur, potest nihilominus ad ecclesiæ servitium rursus ab episcopo evocari, si, propter illius absentiam, divini cultûs ratio detrimentum aliquod subire dignoscatur; prout apertè statuitur in antedictis decretis, et clarè colligitur ex decretali Gregorii IX in cap. Cùm ad hoc, de Clericis non resident.

XVI. Inter alia saluberrima decreta, quæ renovata sunt in Tridentino concilio, illud est etiam, quod legitur cap. 1, sess. 5, de Reformat., ubi statutum fuit, ut in omnibus ecclesiis cathedralibus peculiaris præbenda constitueretur pro uno sacræ theologiæ lectore, cujus esset exponere, et interpretari sacram Scripturam, in quâ continetur magnus ille thesaurus salutaris doctrine, quem Spiritus sanctus liberaliter hominibus est elargitus. Porro decretum istud diximus in Tridentino concilio renovatum fuisse; siquidem hujusce institutionis exordia deprehenduntur in concilio IV Lateranensi, quod sub Innocentio III celebratum fuit, et ex quo desumptum est cap. Quo nonnullis, de Magistris. Historica monumenta, quæ pertinent ad erectionem præbendæ theologiæ in singulis cathedralibus, et collegiatis ecclesiis, videri possunt apud Thomassinum de veter. et nov. eccles. Discipl. part. 4, lib. 2, cap. 10, et apud Van Espen, Jur. eccles. univ. tom. 4, part. 1, tit. 11, cap. 6. Neque hæc nobis aliud addendum remanet, nisi quòd summus pontifex Benedictus XIII in sua constitutione, quæ incipit: *Pastoralis officii*, anno 1725 editâ, non solum episcopos omnes excitare curavit, ut in suis cathedralibus, et collegiatis theologiæ præben-

dam erigerent; sed præterea jussit, ut eadem per concursum dignioribus, et aptioribus conferretur, iisque solùm, qui magistrerium, et lauream in sacrâ theologia vel consecuti jam fuissent, vel intra annum consequi possent.

XVII. Juxta præsentem ecclesiasticorum studiorum methodum, negari non potest, ea in varias classes esse distincta; altera enim est eorum, qui sacras Scripturas interpretantur; altera eorum, qui theologicas disciplinas sive scholasticæ, sive dogmaticæ exponunt; altera moralistarum, qui de agendis, et vitandis in praxi disputant; altera demùm eorum, qui sacros canones profitentur. Hæc diversarum classium distinctio occasione dedit nonnullis episcopis, ut Sanctæ Sedi aliquando in suis relationibus representarent, pro cleri utilitate, et instructione magis expediens fore, si à canonico theologo in suis cathedralibus et collegiatis theologia moralis traderet, quàm si idem divinas Scripturas exponeret; ex eâ potissimum ratione, quòd sacrarum Scripturarum explanationem à concionatoribus intelligere clerus faciliè possit; theologiam verò moralem ab aliis ferè, quàm à canonico theologo, addiscere nequeat. De hæc etiam re actum fuit, cum nos à secretis essenens sæpè dictæ congregationi concilii; quin etiam typis impressas fuit discursus quidam noster, in eâ congregatione relatus, quæ habita fuit die 5 junii an. 1725, qui legitur in Thesaurò resolutionum, tom. 2, pag. 519. In eo probavimus, decretum illud Tridentini concilii, sive ejus verba considerentur, sive ratio habeatur praxi, et consuetudinis sequentium temporum, æque comprehendere Scripturarum sacrarum expositionem, ac theologice scholasticæ disciplinam, et à canonico theologo non magis suo muneri satisfieri, si sacros Scripturæ libros explicet et declaret, quàm si in theologia scholasticâ clerus erudiat: dummodò hæc talis sit, qualem Melchior Casus tradendam, addiscendamque suadet in suo lib. 8 de Locis theologiceis, cap. 1; et quidem nos etiam indicavimus in nostrâ institutione 42, pag. 220 et seq., quæ scilicet circa questiones gravis momenti, et utilitatis versetur, easque pertractet, attatis divinx Scripturæ testimoniis, conciliorum decretis et Patrum auctoritatibus. Ulterius annotavimus, nonnullorum episcoporum mandato laudabiliter factum esse, ut per canonicum theologum ea traderetur theologia, quæ est de conscientis et moribus dirigendis: id unum verò minimè decusum fuisse, nam, juxta concilii mentem, canonicus theologus suum munus satis adimplet, si explicando juri canonico operam præstet. Sanè professores juris canonici aliquando præbendam theologalem se posse consequi conciderunt, etiamsi laureâ doctorali in sacrâ theologia insigniti non fuissent; satis esse censentes se lauream reportasse in jure canonico. Et quidem inficari non possumus, aceto inter sese vinculo copulari theologiam moralem, et canonici juris scientiam, sicut in citato discursu ostendimus: nihilominus, cum hodiè hæc facultates, tanquam ab invicem distinctæ, diversâ ratione tractentur, et magisteria seorsim conferantur, statueritque concilium, ut is theologus canonicus eligatur, qui in sacrâ theologia sit doctor; meritò à sacrâ congregatione responsum fuit, ad consequendam præbendam theologalem, generaliter loquendo satis non esse, ut quis in jure canonico doctoris gradum adeptus fuerit; in casibus tamen particularibus videri posse, an expediat eandem præbendam alicui sacrorum canonum magistro conferre, qui scilicet cum juris canonici lectione ea quoque conjungere valeat, quæ pertinent ad theologiam moralem: quod sanè ab aliquibus magis cum laude præstitum fuisse, et adhuc præstari dignoscitur, ut patet ex eruditissimis eorum operibus typis impressis. Videatur responsum ejusdem congregationis ad dubium propositum die 5 junii 1725, in Thesaurò resol., tom. 2, pag. 521.

XVIII. A canonicis ad parochos transeundo, occurrant olim in episcoporum relationibus frequentes

eorum querelæ de nimia facilitate, quâ admitti dicebant appellationes, ab ipsorum judicio interpositas ab aliquibus, qui in concursibus ad vacantes parochiales ecclesias indictis postpositi fuerant. Sanè parochiales ecclesias dignioribus conferendas esse, atque iis, qui reate, moribus, doctrinâ, prudentiâ, cæteris antecellant, statutum habetur in can. Si fortè, dist. 63; in cap. Quoniam, de Jure patronatus, et in cap. Constitutis, de Appellationibus. Quod ut executioni fideliter mandaretur, in sacro Tridentino concilio cap. 18, sess. 24, de Reformat., lata fuit lex de concursibus habendis in collatione earum parochialium, quæ vel ad liberam ordinarii collationem, et provisionem pertinent, vel juris patronatus ecclesiastici sunt; ut scilicet collator ex prævio examine concurrentium, tum quosdam doctrinam, tum quosdam alias requisitas qualitates, digniorem inter ceteros dignoscere valeat, eique parochialem ecclesiam regendam committere. Sacri concilii sanctionibus obsecundando sanctus Pius papa V, in suâ constitutione 55, in antiquo Bullario, tom. 2, declaravit, ut, si quis de judicio episcopi quereretur, quòd parochialem ecclesiam immerenti contulisset, vel ei, quem ipse meritorum cumulo superaret appellationem interponere posset vel ad metropolitanum vel ad Apostolicam Sedem; eo interim, qui ab episcopo defectus fuisset, in parochiæ possessione manente.

XIX. Sed, quoniam nihil est tam sanctum, ex quo in infinitâ circumstantiarum rerum et casuum varietate, aliquid non nascatur absurdum; hinc est, quòd superioribus temporibus, si quis à judicio episcopi provocasset, et coram iudice appellationis probare voluisset se magis doctum et idoneum, majoribusque meritis commendatum esse quàm is qui sibi in concursu prælati fuerat, id aliter obtinere non poterat, quàm ipsum cumulum vocando ad novum examen coram appellationis iudice habendum. Ex quo hæc sanè inconvenientia sequebantur: primum, quòd contra-juris regulas appellatio admittebatur, antequam gravaminis probatio fieret; alterum, quòd qui in parochiali ecclesiæ possessione jam erat, eam deserere cogebatur, ut coram iudice appellationis personaliter se sisteret, neque solùm ad curiam metropolitanam pergere, sed, si appellatio ad Sedem Apostolicam interposita fuerat, ad Urbem etiam ex longinquis regionibus venire jubebatur, ut novo examine se subiceret, novoque facto periculo ostenderet se meritò unum ex omnibus ad regendam parochiam ab episcopo electum fuisse: tertium denique, quòd, cum inter primum, et secundum examen, non breve temporis spatium plerùmque intercurrere deberet, faciliè evenire poterat, ut, qui in primo examine minoris doctrine specimen dederat, idèoque à parochiali ecclesiâ exclusus meritò fuerat, secundo se doctiorem prolaret, aptioremque eo, cui ecclesiâ ab episcopo collata fuerat; assiduo enim studio, magnâ cum animi contentione interea adhibito, eam sibi doctrinam comparare poterat, quâ tempore prioris examinis certè carebat. Itaque periculum erat, ne iudicium episcopi, in parochiali ecclesiæ collatione prolatum, superioris iudicis sententiâ irrationabile declararetur, non sine episcopalis existimationis detrimento, licet absque ulâ ipsius episcopi culpâ; siquidem is iudicium suum interposuerat super priore concurrentium experimento, in quo procul dubio appellans ille nimis idoneus cumulo suo agnitus fuerat; superioris autem iudicis sententiâ eadebat super novo eorundem concurrentium examine, in quo is, qui antea fuerat postpositus, idèò forsân alteri preferendus apparebat, quòd interim majorem doctrinam improbo labore acquisierat.

XX. Episcoporum querelæ in hoc rerum genere nos ipsi olim sæpè dictæ congregationi concilii representare, pro secretarii munere quod gerebamus, omninò necessarium duximus; ac prædictorum, aliorumque inconvenientium seriè scripto exponentes, eorum originem in eo sitam ostendimus, quòd exa-

mina concurrentium ore tenus fieri solebant. Quae consuetudo si tolleretur, jubereturque, ut in posterum examina hujusmodi scriptis consignarentur, ita ut unusquisque concurrentium tam consuetam expositionem Evangelii, quam resolutionem moralium questionum, quae proponuntur, scripto exaratas exhibere deberet; tunc demum futurum diximus, ut malis hisce omnibus occurreret. Porro, retentâ consuetudine nihil scribendi ex istis, quae à concurrentibus dicebantur, absurda illa omnia necessariò consequi debebant: cum neque prohiberi possent appellationes eorum, qui se iudicio episcopi gravatos esse contenderent; neque verò iudex appellationis aliter de praesentio gravamine cognoscere posset, quam ipsos concurrentes vocando ad novum examen coram se habendum; quo indieto, jam parochus adeptam ecclesiam relinquere cogebatur, alioque malis omnibus, quae supra narravimus, aditus aperiebatur. Quod si, vocali examine sublato, nova induceretur consuetudo, ut concurrentium experimenta proprio ipsorum characterè scriberentur, et scripta ea assignata in actis servarentur, nullus praedictis incommodis relinqueretur locus. Interpositâ enim appellatione, cum acta concursus ad superiorem iudicem transmittenda essent, tunc primum et facile ostendimus fore, ut, iis tantummodo inspectis, et visis explicationibus Evangelii, ac responsionibus datus ad theologica quesita in concursu proposita, iudex appellationis decerneret, an rectè appellatum fuerit, necne, et an rationabiliter, aut secus, ab episcopo iudicatum fuerit; absque eo quòd provisos ab episcopo ecclesiam suam relinquere cogeret, ut iterum examini se subiceret. Ubi etiam opportunissimum fore diximus, si inter acta concursus, authentica documenta servarentur, à singulis concurrentibus prolata super peculiaribus meritis et qualitatibus, quibus se ad parochialem ecclesiam adipiscendam commendari censuerunt. Certam est enim, non eum semper, qui majori doctrinâ et scientiâ pollet, ad regendam parochialem ecclesiam magis aptum censeri debere: contingere autem posse, ut aliquis doctrinæ suae merito confidens, à iudicio episcopi provocet; cum tamen hic alterum illi praetulerit, non quia doctiorem, sed quia sufficienti simul doctrinâ praeditum, simulque aliarum qualitatum cumulo magis commendatum, ideòque ad curam animarum aptiorem existimaverit. Hâc itaque novâ methodo concursibus habendis praestituta, conclusimus, fore et neque tolleretur concessa appellationis remedium, neque tamen adeò frequenter, aut levi de causâ, hujusmodi lites ad superiora tribunaia deferrentur; delatæ verò, facili ratione, et sine magno concurrentium incommodo definiti possent. Quae omnia à nobis peculiari dissertatione comprehensa, praedictæ congregationis examini subjecta fuerunt die primâ octobris anni 1720, ejusdemque congregationis decreto, die 4 sequentis mensis novembris edito, plenissimè adoptata et comprobata. Quare, accedente lel. record. Clementis papæ XI auctoritate, inencyclia litteræ ad episcopos conscriptæ fuerunt, quibus indicatus fuit novus ejusmodi ordo in habendis concursibus ad parochiales ecclesias exinde servandus. Discursus noster typis impressus est, legiturque in Thesaurio resolutionum tom. 4, pag. 582 et seq.; resolutiones verò pag. 595 et seq. Encyclica epistola expedita fuit die 30 januarii 1721, et est in ordine octava in Bullario Clementis XI, inter ea quae spectant ad congregationem concilii. De omnibus autem latius etiam disserimus in nostrâ institutione 7 Latinæ editionis.

XXI. Sublati per opportunum hujusmodi remedium iusti episcoporum quærimonii, quibus causam dabant antiqua methodus, quâ et concursus habebantur, et admittabantur appellationes eorum, qui episcopali iudicio gravatos se esse contendebant; aliud instantis generis aliquando in eorum relationibus inventum fuit: ut scilicet alteri malum, quod in aliquibus diocesisibus frequens admodum est, opportunè providere-

tur. Sæpè enim contingit, ut ii ipsi parochi, qui vel à patronis laicis nominati, examine facto, idonei et habiles ab episcopo reperti sunt, vel, si parochiales ecclesiae proviso per concursum facta est, in ipso concursu doctiores aptioresque iudicanti, ideòque cæteris competitoribus prelati fuerint, temporis decursu, indocti et inhabiles compertiantur, aut tales evadant; cum post adeptam animarum curam necessarium studii exercitium omnino reliquerint. De hoc etiam actum fuit in dictâ congregatione concilii, dum nos illius secretarii officium gereremus, instantibus nonnullis episcopis, et præcipuè Legionensi, in relatione status ecclesiae suae; cui, re discussâ in congregatione diei 15 decembris anni 1725, responsum fuit, *observanda esse antiqua decreta*, quae quidem ad sequentia reducuntur; nimirum, prædenti episcopo in re tam gravi non esse inconsideratè procedendum; non esse præbendas nimis faciles aures fallacibus vulgi vocibus clamantis imperitum parochum esse et administrandæ parochiæ ineptum; si verò de ejusdem imperitiâ et ignorantia probabiles notitiæ et gravia argumenta suppetant, tunc in potestate episcopi esse, etiam extra visitationem, omni iudicii formâ seclusâ, hujusmodi parochum ad examen revocare, quamvis aliâ ab eodem episcopo in præcedenti examine approbatus fuerit. Ita olim sacra congregatio respondit episcopo Pamplionensi, die 22 septembris anni 1668, sicuti legitur in libro Decretorum 26, pag. 108: *Cum sub die 15 januarii 1667, ad instantiam episcopi Pamplionensis ab hac sacra congregatione resolutum fuerit, primò, posse episcopum examinare parochos, et rectores semel approbatos ad curam animarum, quando adest vehementis suspicio de illorum imperitiâ; secundo, posse ad hujusmodi examen procedere etiam extra visitationem; tertio, ad dictum examen faciendum, haud necesse esse, ut iudiciales probationes imperitiæ præcedant: nunc supplicat episcopus ipse, per hanc sacram congregationem ulterius declarari, an in actu visitationis diocesis possit episcopus examinare parochos, quotquot visitat, etiamsi contra illos, vel aliquem ipsorum, non vigeat suspicio imperitiæ: et congregatio respondit: Negativè. Cùmque ex vehementi suspicionem, sive ex semiplenâ probatione imperitiæ, liceat episcopo ad examen revocare parochum illum, quem ipsemet olim ad animarum curam approbavit; nullò magis id agere poterit, si agatur de parochis in hujusmodi officio à prædecessoribus episcopis constitutis. Quâ de re nulla sunt congregationis responsa. Primum est diei 26 augusti 1628, lib. 15 Decretorum, pag. 520, a terg. : *Sacra, etc., censuit, episcopos successores posse, superveniente rationabili causâ, iterum ex officio etiam extra visitationem, examinare parochos aliâ ad ecclesias parochiales approbatos.* Secundum diei 13 Januarii 1653, lib. 15 Decretorum, pag. 146, à terg. : *Sacra, etc., respondit, episcopos successores, superveniente rationabili causâ, posse etiam: ex officio iterum examinare tam in visitatione, quam extra, parochos, quamvis regulares, approbatos tempore provisionis parochialium.* De hac ipsâ materiâ videri potest nostra institutio 9 Latinæ editionis. Comperit verò per novi examinis experimentum parochum insecuti et imperitiâ, locum habere debet sacri Tridentini concilii decretum, quod extat cap. 6, sess. 21, de Reformat., ubi statuitur, ut episcopi, etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegati, hujusmodi parochis illiteratis et imperiis coadjutores, aut vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum eidem pro sufficienti victu assignare possint.*

XXII. In hujus capituli complementum nihil remanet aliud, quam pauca quædam referre, quae pertinent ad subjiciendos iterato examini sacerdotes sive seculares, sive regulares, quibus facultas excipiendi sacramentales fidelium confessiones ad certum determinatum tempus data fuit. Etiam episcopi, et ordinarii jure meritoque contendunt, eo determinato tempore elapso, ex. gr., completo anno, ad quem aliquibus

facultatem audiendi secularium confessiones impertiti fuerant, posse se iterum ad examen eos revocare, et novum de eorum doctrinâ periculum facere; contra verò obniti, et conquiri solent de hæc re sacerdotes, præsertim regulares. In hæc materiâ videri potest nostra institutio 86, in qua apostolicas constitutiones retulimus, quibus tribuitur et asseritur episcopis hæc facultas; quâ, licet contra elamitent regulares, spoliari non possunt. Excipiendus est tamen casus, quo potestas audiendi secularium confessiones aliquibus regularibus, prævio examine, per eosdem episcopos concessa fuerit sine ulla temporis limitatione. Tunc enim illis sic approbata concessam potestatem adimere, aut suspendere nequeunt, nisi fortè contraria aliqua supervenerit causa, et quidem ad ipsas sacramentales confessiones pertinentes, juxta Innocentii X constitutionem, quæ incipit: *Cum sicut accepimus*; de qua nos ipsi mentionem fecimus in nostrâ constitutione, super Anglicanis missionibus editâ, cujus initium est: *Apostolicum ministerium*, num. 9, datâ die 30 maii 1753, cui locus est in tom. 4 nostri Bularii.

XXIII. Aliquando etiam episcopi in suis relationibus questi sunt de ecclesiasticis diocesis suæ, quod proprii status dignitatem indecoris, viliusque ministeris, et muneribus fœdent, eaque agunt, quæ secularis ipsos maxime dedecent. Quibus aliud remedium suaderi, aliudve consilium præberi non potest, quam ut contra delinquentes utantur jure suo ad *tramites sacrorum canonum*: sicuti etiam legitur in constitutione Innocentii XIII, quæ incipit: *Apostolici ministerii*, quam ejus successor Benedictus XIII postea confirmavit, quæque pro ecclesiasticæ disciplinæ in regni Hispaniarum conservatione edita fuit. Alia præterea sunt ecclesiasticorum actiones, de quibus Sanctam Sedem consulere in suis relationibus studiosi et vigilantes episcopi non omiserunt: de quibus in sequenti capite agemus.

CAPUT X.

In quo subsequitur tractatio de tertiâ parte relationis status ecclesiæ.

I. Cùm olim ex veteris officii nostri debito percurrerem relationes status ecclesiarum, quæ ab episcopis transmittuntur; cùmque ad summi pontificatus apicem nullis licet nostris meritis evecti, plures haberimus coram nobis congregationes, ut et perspecta nobis essent, quæ de cleri moribus referuntur ab episcopis, et opportuna ipsis remedia ad invecos abusus eliminandos indicare possemus, atque ita eò clarior elucesceret maxima, quæ afflictorum omnium ecclesiarum sollicitudo: animadvertimus, leviter et modestè satis attingi quedam veluti capita, ex quibus aiebant episcopi certos quosdam in clerum irrepisse, atque irrepere abusus, qui sanè ipsis culpe verti non poterant; propterea quod in episcopi auctoritate hæc positum erat ecclesiasticos sibi subditos, rescriptis congregationum, aut brevibus apostolicis, quodam quasi clypeo, se obtegentes ad recti normam revocare.

II. Nonnulli reperiuntur quibusdam in civitatibus et diocesisibus seculares sacerdotes, qui medicam et chirurgicam artem profitentur. Id autem sacerdotali muneri, et dignitati indecorum haberi, quandoque testantur episcopi: et tamen aiunt, prævis superioribus indicatis rescriptis, et brevibus, artes hujusmodi per sacerdotes tuto, palamque exerceri.

III. Ne res diversæ simul commisceantur, plures accendendæ sunt casuum species. Sunt enim nonnulli, qui, dum in laicorum numerum recensebantur, medicam artem exerceverunt, ejusque deserendæ animo ad ordines promovendi postulant: sunt alii quibus mens est agris curandis operam studiumque impendere etiam cùm sacris ordinibus fuerint insigniti. Nec in unum veluti acervum conijciendi sunt seculares, et regulares clerici; neque medica cum chirurgicâ arte permiscenda. Inest quippe singulis re-

centis casibus, quod peculiari animadversione expendantur.

IV. Si quis adhuc laicus physicum egit, vel etiam chirurgum, dummodo suam ipse artem optimè noverit, omnemque diligentiam ac studium juxta artis præcepta adhibuerit in agris curandis, licet eorum aliquis è vivis excesserit, nullâ, si strictæ canonum censuræ insistere velimus, irregularitate innodatur: *Tandem physici, vel chirurgi, si periti sint in arte, et nihil omiserint de contingentibus, et habuerint super hoc sanam conscientiam, poterunt promoveri, si causâ eorum aliquid in homine contigerit*: sunt verba S. Petri Cælestini in suo Opusc. 7, part. 4, sect. 1, cap. 5, tom. 25 Biblioth. Patr., pag. 822. Attamen constat, in hæc ipsâ facti specie à congregationibus, et secretariâ brevium, quasdam dispensationes quas vocant *ad cautelam*, concedi consuisse; vel quia hi, qui medicam artem exerceverunt, subindeque ad sacros ordines promoveri exopta. t. licet nullius certæ culpe meminerint, quæ ipsorum conscientiam perturbet, cùm tamen certò non sciant, semper usos fuisse omnibus ab arte præscriptis regulis ad expellendum morbum, qui agrorum intererit, sibi tunc consulere cupientes, rescriptum vel breve dispensationis ab irregularitate *ad cautelam* satagunt obtinere; vel quia non de-unt cautiore episcopi, qui renuntiant manus imponere medicam artem professis, nisi aliquid profecerant hujusmodi dispensationis breve, seu re scriptum: verentur enim, ne physicus in tantâ curationum frequentia quandoque aliquid, quamvis præter animum, deliquerit. Verùm, cùm talia rescripta, vel brevia, non conserverint indulgeri, nisi prius audito episcopo, cui ea cura mandatur, ut distinctè referat casus omnes animadversione dignos, eorumque peculiare circumstantias, insimulque exponat, quoniam consilio orator ad ordines sacros promoveri exposcat; quisque faciliè intelligere potest, licet omnibus sedulo præmissis, si quid minus rectum consequatur, illud minime ascribendum esse brevibus, vel congregationum rescriptis, sed parum accuratè relationi ab eo transmissæ, qui cum investigare omnia, ac referre deberet, aliqua tamen prætermisit, quæ, si perspecta fuissent, concessionis brevis, vel rescripti moram impedimentumque injecissent; vel saltem ascribendum esse humanæ imbecillitati, quæ afortum fraudibus, et machinationibus nimis est obnoxia.

V. Sermonem nunc convertentes ad eos, qui, quæ antea exerceverunt, medicam artem etiam post susceptos ordines profiteri volunt, præmittendum ducimus, juxta veterem Ecclesiæ disciplinam, veritam hand fuisse, artis medicæ exercitationem us, qui in sacris ordinibus constituti essent. *Salutat vos Lucas medicus*, legitur in Epist. ad Coloss. cap. 4, vers. 14. Sanior ac receptor opinio vult, ibi ab Apostolo designari S. Lucam evangelistam, huncque egisse medicum, etiam postquam ad sacerdotalem gradum consenderat. In Vita S. Juvenalis Narvicensis episcopi, apud Bollandistas, dicitur ille ex Africâ Romam accessisse *presbyter, arte medicus*. Testatur Rufinus, lib. 10, cap. 50, S. Eusebium episcopum Verecellensem, post Alexandrinum concilium, Orientem atque Italiam peragrassæ, quo in itinere *medici pariter, et sacerdotis fungebatur officio*. Ad veterem hunc morem eò magis comprobandum eruditi viri utuntur quoque hunc Theoloretici epistolis, quarum altera est 114, altera 115, ad Apellam, quibus commendatur Petrus sacerdos, *qui hanc artem, medicam scilicet, cum ratione tractat, et hanc moribus exornat*. Denique inter Edessense ecclesiæ clericos, qui decima actione Chalcedonensis concilii in causâ Iux sub-cripserunt, alter sic subscriptus legitur: *Savas diaconus, qui doctor medicus*. Verum, qua subinde ecclesiæ, justis ac urgentibus de causis, interdicendum censuit monachus et majorum ordinum clericus, medicæ artis exercitium, ut videre est can. 6 concilii Remensis, habito sub Innocentio II, anno 1131, et can. 9, concilii Lateranensis eodem sedente pontifice celebrati anno

1159, in collectione Labbeanâ, tom. 10, col. 984 et col. 1004; hæcque disciplina constabillata fuit ab Alexandro III, in cap. *Non magister*, et ab Honorio III, in cap. *Super specula, ne clerici, vel monachi*, ac denique protracta et ampliata fuit ad clericos quoque minoribus tantum ordinibus initiatos, sed ecclesiasticum beneficium possidentes; hæc sequitur, necessarium non esse his omnibus apostolicum indultum, ut medendi artem valeant exercere. Quapropter omni prorsus destituitur fundamento eruditus conatus Agnani, regii physici in Galliâ, qui anno 1636, tractatum typis edidit, Gallico idiomate conscriptum, cui titulus: *Presbyter medicus*, in quo illud sibi probandum assumit, nihil esse tam congruum, quam quod medicus semper sit sacerdos, vel monachus.

VI. Quodlibet dispensationis indultum, indole quâdam suâ, duo hæc requirit: justam videlicet causam, hujusque legitimam probationem; ut et superior aut conscientiâ imploratam auctoritatem suam præstare possit, et orator obtento dispensationis beneficio uti valeat. Itaque, cum res est de secularibus clericis, sacris ordinibus insignitis, qui artis medicæ exercendæ facultatem implorat, pro obtinendâ dispensationis causâ plerumque offertur, civitatem, oppidum, vel pagum, in quibus clericus artem profiteri cupit, destituti penitus seculari medico, facultate hujusmodi satis instructo; vel si qui fortè adsint biæ medici, ad eum tamen numerum dicuntur non pertingere, qui agris in civitate, oppido, vel pago curandis sufficiat. Est et alia legitima dispensationis causa desumpta ex clerici, ipsiusque familiaris egestate, quæ non nisi honesto lucro, ex arte medicâ percipiendâ, levâri possit.

VII. Si autem sermo sit de regularibus, animadvertimus primò, summos pontifices nonnulla artis medicæ exercendæ privilegia concessisse regularibus in missionariis ablegatis, propterea quod fuerit experientia satis certum, conferre id plurimum ad ampliorem faustumque missionum progressum. Inspectiatur constitutio Clementis X, cui initium: *Cum sicut dilectus*, tom. 7 Bull. nov. Rom., pag. 57 et altera Clementis XII, incipiens: *Cum sicut*, tom. 14 ejusdem Bullar. Hujusmodi verò facultates, regularibus missionariis tribuuntur, omninò exercendæ sunt ad normam decreti congregationis de propagandâ Fide; in quo sequentes provide conditiones recensentur: *Ut videbuntur missionarius sit in arte medicinæ peritus; ut eam gratis exercet; ut absque incisione, et odusione operetur; ut in loco, ubi missionarius degit, non sint medici, et chirurgi laici, vel sint heretici, aut Hebræi.* Quod verò spectat ad eos regulares, qui, ex instituti sui ratione, hospitalium curam et administrationem obtinent, ejusmodi sunt ii, qui regulam S. Joannis de Deo profitentur; illud prænotandum est, facultatem exercendi medicinam extra hospitalia eorum curæ et regimini subjecta, ab Apostolica Sede tantummodò concedi posse: cum ejus concedendæ auctoritatem apostolicis nuntiis et superioribus regularibus ademerit Urbanus VIII, uti videre est in ejus constitutione relatâ in Bullar. predictæ religionis, pag. 227 et pag. 242. Ut autem in eum finem cum præfatis regularibus dispenseretur, una hæc subesse potest justa causa; quod nimirum in civitate, oppido, vel pago, is licetorum medicorum numerus non habeatur, qui ad ferendam ægrotorum indigentis opem necessarius videatur. Si enim posuimus plures in aliquâ civitate adesse medicos suam artem probè calentes, quis credat unum aliquem, et quidem religiosi ordinis professorem, tantâ præ cæteris excellentiâ præstantem ibidem existere, ut medicæ artis exercitium ipsi interdiceret, in publicum vergat populorum incommodum? Diximus, casum hujusmodi vix credendum videri posse: attamen Ordericus Vitalis ad annum 1059, de Radulpho monacho hæc habet: *Ut in grammaticâ, et dialecticâ, in astronomiâ quoque nobiliter eruditus est, et musicâ. Physicæ quoque sententias tam copiosè habuit, ut in urbe Salernitanâ, ubi maxime medicorum schola ab antiquo tempore habetur, neminem in medi-*

cinâ arte, præter quamdam sapientem matronam, sibi parum inveniret. In duabus S. Bernardi epistolis, 67 nimirum et 68, quæ inscriptæ sunt monachis Flavianensibus, agitur de quodam monacho, qui è cœnobio auferent, propterea quod abbas eum sæpè sæpius extra monasterium ad agras curandos dimittebat; eaque ratione ipsum à regularis instituti observantiâ abstraheret: *Abbas meus habebat me, non monachum, sed medicum. Cogebat servire, imò ipse serviebat per me, non Deo, sed seculo; quando, ne secularium malevolentiam incurreret principum, mederi me compellebat.* Hæc leguntur in epistolâ 67. In subsequenti verò epistolâ 68, postquam idem sanctus retulerat hujusmodi factum ab abbate pernegari, hæc verba concludit: *Ipsum, qui hoc dixit, falsitate arguitis. Si mentis sit, nescivus: ipse viderit. Sed hoc scivus, quia sicut per se ipsum, ut vos fatemini, sicut per vos, ut ipse testatur, hoc fecerit, in magno interim periculo fuerit.*

VIII. Neque verò clericis, et monachis illimitatâ, ac arbitrariâ conceditur artis medicæ exercendæ facultas, sed in ipsis indulti litteris nonnullæ satis providæ conditiones apponuntur. Et primò quidem in omnibus dispensationum litteris conditionalia hæc verba inscribuntur; medicinam scilicet exercendam absque incisione, et odusione; quæ verba desumpta sunt ex decretali Innocentii III, in cap. *Sententiam, ne clerici, vel monachi.* Cum verò indultum clerico seculari, majoribus ordinibus insignito, in eum finem conceditur, ut propriam, familiarique suæ inopiam levare possit, in litteris clausula hæc apponitur; videlicet, indultum eò usque vim habiturum, quòsque orator certos ecclesiasticos reditus, vel residentiale beneficium fuerit assecutus. Olim altera quoque clausula inserebatur hujusmodi brevibus, et rescriptis, quæ vetabatur medico ecclesiastico quidquam vel à sponte offerentibus accipere. At, quia evidens suberat periculum, ne hujusmodi præceptum infringere, et quia insuper clausula ipsa minimè congruere videbatur dispensationibus illis, quæ clericis conceduntur, ut sibi, et indigenti familiæ possit consulere; idèò, illâ sublata, mitior altera inserta est, quæ ecclesiastico medico prohibetur quidem, ne quid exposit, at integrum ipsi relinquatur sponte oblata recipere, præterquam si à vero egero offerantur; neque enim ei permissum quidquam à viris pauperibus, quantumvis sponte offerentibus, accipere. Dispensationis denique litteris quæ ad regularium favorem expediuntur, ea semper inest modificativa clausula, ut nihil penitus ab ipsis recipiatur, sed artis subsidia infirmis per eos gratis omninò exhibeantur.

IX. Cum et indultorum causas, et conditiones, quibus illa circumscribuntur, et temperantur, recensuerimus; reliquum est, ut de probationibus disseramus, quæ ad verificandas causas in precibus expressas requiruntur. Quicumque sit orator ecclesiasticus, secularis vel regularis, nunquam oblata preces obsequantur, vel breve expeditur, priusquam episcopus retulerit de viri peritâ in arte medicâ, deque civitatis, oppidi, vel loci, ejusdem medicæ operam exposcentis, non affectatâ indigentia. Quinimò, si ecclesiasticus in ordine religioso professus sit, superioris regularis præterea relato exquiritur circa mores illius subditi extra hospitalia religionis medicum agere cupientis; utque præterea constet, quod utroque numeri, medendi scilicet ægrotis in hospitalibus religionis languentibus, aliisque extra degentibus, possit cumulate satisfacere. Quod si quandoque maxima locorum distantia, vel urgens allegata necessitas efficiat, ut, non expectatâ ordinarii relatione, rescriptum expeditur vel breve dispensationis transmittatur; illa tamen, unâ cum universo negotio, ad ordinarium diriguntur in formâ, quam vocant, commissariâ: ita ut ad illum pertineat sedulo explorare, an cause in supplici libello exposite veritati insistantur; si autem minus verè reperiantur, ab obte re gratis executione absteat; perspecta quippe est protestatio Alexandri III pontificis in decretali *Si quando*, de Rescriptis, cui

successores Pontifices semper adhererunt, et adherent: *Patienter sustinebitis, si non feceris quod prout nobis fuerit in innovatione suggestatum.*

X. Rebus autem sic se habentibus, si etiam malo fato contingat ecclesiasticum aliquem, non satis in arte peritum, agris curandis operam suam præstare, vel medicum se exhibere aliquo in loco sufficienti medicorum laicalium copiâ non destituto, vel denique, obtento indulto pro eo loco in quo laicorum professorum copia non aderat, ad alium locum transire illorum numero redundantem; faciliè quisque intelliget hujusmodi abusus nequaquam potuisse vel posse referri in eum qui indultum exercendæ artis concesserit; sed ei adscribendos esse qui, vel incuriâ et negligentia, vel aliâ de causâ id fieri passus est ac patitur, quod ne fieret, pro viribus debuisset ac deberet obsistere.

XI. Chirurgiæ verò exercitium longè difficilius ecclesiasticis permittitur: hujusmodi enim indultum seculari vel regulari clerico tunc tantummodò concedi consuevit, cum nullus omnino adest in loco laicus chirurgiæ professor, qui incolis illius operâ indigentibus præsto esse possit: tuncque insuper, ad avertendum irregularitatis periculum, in rescripto vel brevi inseritur ut plurimum clausula: *citra incisionem, vel adusionem.* Celebris planè est decretalis Innocentii III, in cap. Tua nos, de Homicidio, in qua irregularitatem contraxisse declaratur monachus, qui cum artem optimè calleret, eamque, non spe lucri, sed christianæ charitatis affectu exercebat, tumorem qui in mulieris gutture excreverat ferro secuit, simulque eam monuit ne se aperto aeri exponeret, quod quidem præceptum quia mulier transgressa est, diu, ut segetes colligeret, ventorum inclementiam perpessa fuit, ex hæc vitâ decessit: *Nos igitur interuenti tuæ recordamur, quòd, licet ipse monachus maxime deliquerit, alienum officium usurpando, quod sibi iunctivè congrueat, si tamen causâ pietatis, et non cupiditatis, id egerit, et peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemque studuit, quam debuit, diligentiam adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium ejus accidit, adeò reprobandus, quòd non, post satisfactionem condignam, cum eo misericorditer agi possit, ut divina valeat celebrare; alioquin interdicenda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore.*

XII. Medicam et chirurgicam artem subsequitur advocacionis officium, quod in tribunalibus præstatur ecclesiastici, sacris ordinibus insigniti, in vim rescriptorum et brevium quæ concedi consueverunt, et ex quibus ingenus assertitur abusus series in eversionem canonicæ disciplinæ profluere. Conquestio tamen nullo fundamento innititur, tum quia perexiguis est hujusmodi rescriptorum et brevium numerus; tum quia, si de rescriptis agitur, hæc quidem non aliis casualis verbisque contexta sunt, quam quæ in canonicis sanctionibus habentur; adeò ut dici potius mereantur declarationes eorum quæ à sacris canonicis hæc de re constituta reperiantur, quam juris canonici relaxationes. Enimverò neque rescripta neque brevia monachis unquam, aut canonicis regularibus, conceduntur; quod planè consonum est decretali *Clerici*, alterique *Ex parte tuâ*, de Postulando. Seculari autem clerico minorum ordinum, etiam beneficiato, item subdiacono, imò et sacerdoti, jus ipsum canonicum permittit ut se advocatos in tribunalibus quidem ecclesiasticis liberè exhibeant; in laicalibus verò, et eorum seculari iudice, si causa ibidem agitata propriam ipsorum, vel ecclesiæ cui præsent, aut eis scripti sunt, vel denique miserabilium personarum rem utilitatemque respiciat: quemadmodum legere est in cit. cap. *Clerici*, et in cap. *Cum sacerdotis*, de Postulando, recteque expendit etiam Fagnanus, in cap. *Nugus*, num. 2, de Obligatis ad rationem. Cùm ergo in rescriptis præindicti casus tantummodò exprimentur, clarè patet per hujusmodi indulta ecclesiasticis secularibus facultatem fieri advocacionem

exercendi in hismet facti speciebus, in quibus sacri canones hoc ipsis indulserunt. Optimè novimus studium juris civilis videri posse non omnino decere ecclesiasticum, sacris præsertim ordinibus insignitum; et tamen, sedulo hoc studio non præmisso, neminem posse de re ipsâ fieri, et agere advocatum. Verùm extrinseca hæc civilis studii cum ecclesiasticæ vitæ instituto repugnantiã evanescit, si perpendatur tam arctam nostro hoc tempore inter jus canonicum et civile intercedere connexionem, eaque ita sese mutuo adjuvare, ut qui optimè primum nosse cupit, alterius scientiam sibi comparare debeat. De hæc coherentiâ à nobis actum est superiori lib. 9, cap. 10 et seq. Mabillonius, de studiis monasticis disserens, quoad juris canonici cum civili consonantiam hæc habet, part. 2, cap. 5, num. 5: *Monachos parum docet hujusmodi studium. Præterea ipsis à S. Basilio interdicitur in epistola ad S. Gregorium, sicut etiam ab Alexandro III, pontifice maximo, præter alios qui omittuntur. Quod tamen de his videtur intelligendum qui id expressè præstentur; secus verò respectu illorum qui legem vel institutionem universalem duntaxat ideam sibi comparare cupiunt, ut inde ad jus canonicum percipiendum facilius se introducere valeant, vel etiam ut ad rectè iudicandum de variis quæ contingunt actionibus disponantur ingenia. Quod apposuit Petrus Blesensis annotaverit, inquit: *Bonum est scire leges, sed non ad quantum, non ad iniquam juris compendium, sed ad inquisitionem veritatis, et iudicij æquitatem. Plurima etiam in Theodosii ac Justiniani Codicibus extant, quarum scientia superiores maxime decet. Domini Gothofredi nota in Theodosianum Codicem eruditionum cupidè undique sentent. Quæ hæcenus dicta sunt, ad congregationum rescripta pertinent. Fatemur in brevibus paulò liberalius agi. Sacerdoti enim seculari qui scientiæ et juris peritiæ famam sibi comparavit, indulgetur ut in tribunalibus etiam laicalibus possit tam civiles quam criminales causas agere, prout advocati laici solent, dummodò in criminalibus iudiciis ad defensionem tantummodò scribat et agat; nec ei interdicitur quin laborum præmium possit exposcere; superadditur tamen, eoque advocacionis exercitium eidem permitti, quòsque certos ecclesiasticos rediis in congruam sustentationem aut beneficium residentiale fuerit assecutus. Unde patet dispensationem in hunc finem ipsi concedi, ut habeat unde honestum sibi victum valeat comparare. Quapropter, si sacerdoti vel ex patrimonialibus bonis, vel ex fructibus beneficiorum ac pensionum, quas fortè celasset, congrua suppeterent alimenta; noverint episcopi ablatam sibi non fuisse auctoritatem interdicens hujusmodi sacerdoti ne concessis in brevi facultatibus utatur; quod quidem tunc etiam locum haberet, cum sacerdos ita in advocati muneribus versaretur ut offensivis et scandali occasionem exteris exhiberet. Rebus autem sic in suo lumine constitutis, difficile admodum videtur in illis quidquam reprehensione dignum posse inveniri.**

XIII. Affirmare quidem non possumus nos legisse in relationibus status Ecclesiæ querelam ullam adversus resignationes beneficiorum, animarum curam, vel onus residentie, et chorales servitii annexum habentium, quæ in favore certæ personæ fieri et admitti consueverunt; sicuti nec quocumque episcoporum conquiri legitimus de coadjutoris cum futurâ successione, quæ sunt non solum de ecclesiis cathedralibus, sed etiam de parochiis, canonicatibus, aliisque inferioribus beneficiis; negare tamen non possumus quin ore tenens sæpe jactari audiverimus hujusmodi querelas, easque etiam invenimus penes aliquem auctorem excerptas. Nec enim desunt qui contendunt, per hujusmodi resignationes et coadjutorias, repleri dioceses sacerdotibus et ministris parum idoneis, easdemque esse sacris canonicis et concilio Tridentino contrarias. At, licet ultro concedamus minimè probandum fore, si hujusmodi resignationes in excessivâ numerum extrescerent, (isdemque, nullo præmisso

conditionum ac causarum examine, nullo personarum huiusmodi delectu, aditus patefieret; facili tamen evincere possumus resignationes ipsas et coadiutorum deputaciones, proficuas et necessarias esse, quoties intra congruum numerum consistant, nec aliter admittantur quam cum ex præviâ accuratâ discussione constiterit nullam ex requisitis causis et conditionibus desiderari; qui planè stylus est quem Apostolica Sedes servare consuevit; easdemque ostendere possumus nec juri canonico, nec Tridentini concilii decretis adversari.

XIV Resignatio in favorem vel favore certæ personæ, illa dicitur quæ parochus, canonicus, vel alius quilibet beneficiarius, suum beneficium in superioris manus dimittit, eo tamen animo, et expressâ conditione adjectâ, ut parochia, canonicatus, beneficiumve dimissum, certæ designatæ personæ conferatur; adeò quidem ut, si superior alteri quàm designatæ personæ beneficium conferret, irritis planè esset collationis actus, juxta Glossam, in cap. *Ultim. il primo*, verb. *Traditam*, de Restit. spoliator. Quam in rem plurimum conert textus in cap. *Cum universorum*, de rer. Permut., in quo hæc proponitur facti species: Duo præbendam obtinentes, non impetratæ superioris auctoritate, inter se egerant ac convenerat de propriis præbendis sibi mutuò transferendis ac permulctis; cum autem alter, præbendam alterius jam consecutus, suam ipse, non in alterum illum, sed, contra intam conventionem, in tertiam extraneam personam transtulisset, pronuntiat Pontifex eum qui contra jus et privatâ auctoritate præbendam suam alteri resignaverat, eâ carere non debere, sed posse illam repetere, propterea quòd deceptus fuerit, dum conditionem resignationi adjectam alter implere detrectavit. Superior autem, penes quem potestas est admittendi hæc resignationes factionatas, et in favorem, unus est Romanus Pontifex: cum enim illæ adversentur litteræ et positivæ sanctioni juris scripti in can. *Plerique*, 8, quæst. 1, consequitur privatam hanc auctoritatem esse Romani Pontificis, quippe qui unus positivo juri supereminet, et, quoties opus est, jus ipsum relaxare potest, juxta cap. *Significasti*, de Elect., et cap. 1, *Proposuit*, de Concess. præbendæ.

XV Adversus hujusmodi beneficiorum dimissiones favore certæ personæ, non solum antea actis, sed nostris quoque temporibus, plures cumulantur querelæ. Dicunt enim aliqui, dum hæc resignationibus locus relinquatur in parochialibus beneficiis, è medio tolli concursum à concilio Tridentino præscriptum; subdunt fieri exinde ut ad parochiales, canonicatus, et reliqua beneficia, personæ plerùmque immerentis assumantur; innuunt insuper resignationes ut plurimum dirigi à resignante in personas sibi sanguine junctas, quòd speciem quandam habet hereditariæ successio- nis in ecclesiasticis beneficiis improbatæ; in dubium denique revocant an, ob inserta pacta et conventio- nes, actus ab omni simoniae suspicione immunis pronuntiarî possit.

XVI. At contra, si æquioribus oculis percurratur nimia frequentia casuum quibus parochi, canonici, vel beneficiarii, ex contracto morbo, vel ob ingravescentem ætatem, inhabiles efficiuntur; si perpenderit animi nonnunquam, quæ humana imbecillitas est, reperriri parochos et canonicos opportuna litterarum scientiã destitutos; si seriò animadvertatur indicatum à jure remedium adjungendi sacerdotem adjutorem scœcensibus, et malâ valitudine affectis, non semper in usum redigi, neque per eum urgentibus indigentibus plenè consulti posse; si tandem secum quisque pendat, facili quidem esse proponere ut illiteratus parochus à parochiali officio removetur, eidemque substituatür idoneus vicarius, at id ipsum perficere non adeò facile, vel saltem non nisi post diuturnas lites et perturbaciones obtineri posse; cum cæteròquin paratum opportunumque suppetat remedium ex resignatione quam sæpè parochus in favorem personæ sibi exceptæ libenter exhibet, quinimò sibi permitti

enixè postulat; æquus erit unquam qui receptam disciplinam, sive morem, carere jure possit? Uti satis prudenter observat Redignus, in Historia concilii Tridentini, sess. 24, pag. 363.

XVII. Si autem hæc rationes in unâ veluti lancis parte appendantur, in alterâ verò statuatur quæ superius objectæ fuerunt, nullò negotio posteriores prioribus præponderare dignoscunt. Insuper unicuique ex oppositis rationibus non deest penularis et satis firma responsio. Et primò quidem asserebatur per resignationes parochialium favore certæ personæ tolli saluberrimam concursus disciplinam. At hæc satis valida haberi posset objectio, si omnes, vel saltem pleraque parochialium, præviâ resignatione, conferretur; secus verò, dum perpaucæ et insuper peculiaribus urgentibus causis, parochialium resignationes recipiuntur. Quilibet episcopus potest hæc sibi perspectum efficere, modò diocesis suæ parochias recenscat, et quæ per concursum, quæ per resignationem collatæ compertuntur, enumeret; perspicit enim numerum parochialium quibus servatâ concursus formâ præpositus fuit parochus, longè superexcedere evigium illum parochiarum numerum, quæ resignationis fuerint concessæ. Asserebatur secundo loco, ex invectis resignationibus consequi ut ecclesiastica beneficia in immeritas personas conferantur. Verùm, præterquam quòd reponi posset id ipsum sæpè etiam usuenire, dum prævio solemnî concursu liberè rectores seliguntur, cum hominis non sit omnia inspicere atque prospicere; in omnimodam propositæ objectionis eliminacionem mox infra subjicietur methodus quæ in admittendis resignationibus observatur, ut inde dignosci valeat an quiddam intactum relictum fuerit, quo dignis pateat, indignis ostium ocludatur; quod sanè quilibet rei perspicuitate compulsus, id ita esse fatebitur; et, si secus quandoque contingat, id minime collatoris culpæ ascribendum esse. Tertio loco proponebatur animadversio, resignationes de quibus sermo est, inter consanguineos plerùmque celebrari; quòd speciem quandam damnatæ per sacros canones hereditariæ successio- nis in beneficiis ecclesiasticis præ se fert. In primis autem animadverti et illud poterat, plurima extare resignationum exempla quibus non in consanguineos vel affines, sed in extraneos plene beneficia fuerint translata; deinde aquiri animo perpendi, imaginem illam hereditariæ successio- nis penitus abesse cum nepos, consanguineus, vel affinis, digni et idonei compertuntur; eoque casu nihil obstare quominus beneficia illis resignari valeant. Lupus Ferrariensis, in epist. 73, archiepiscopus Senonensem exoravit ut cuidam parocho qui ob hebetiorem colorum aciem suo mune-ri satisfacere non poterat, virum emeritum, illum propinquum, substitueret: *Peto ut, ad supplicationem Gerohaldi presbyteri, N. diaconum, ejus propinquum, in ipsius titulo dignemini ordinare, quoniam difficultate usus frequenter non sufficit sacerdotale munus implere*. Hincmarus Remensis, hæc nomine accusatus, quòd nepotem suum in episcopum Loudunensem ordinasset, objectam accusationem ita retulit: *Reputatur etiam mihi quòd le nepotem meum gratiã propinquitatis episcopum ordinaverim, quasi non et alii per me sint ordinati episcopi qui non sunt mihi carne propinqui; et nolunt attendere mihi, hoc reputantes, quia non impedit ad quemquam ordinandum carnis propinquitatis, si ordinandus fuerit electus et petitus secundum ecclesiasticas regulas*. Flodoardus quoque in Historia hæc de seipso commemorat: *Ego verò fractus ætate, et attritus infirmitate, ministerio me abdicavi prelaturæ coram eodem prævulo qui, me hoc absolvens, imposuit illud Flodoardo nepoti meo, septuagesimo ætatis meæ anno*. Insuper quicumque in rerum usu aliquandò versatus sit, perfacili testari poterit consuevisse Deum optimum maximum etiam ex hoc humano in carnem et sanguinem affectu utilitatem et non exigua commoda in suam Ecclesiam derivare. Beneficiarius quippe qui consanguineum in beneficio sibi successorem exoptat, in id etiam studiumque suum impendit, ut illum bo-

nis moribus imbutum scientiæque instructum, proposito honore dignum exhibeat, Ecclesiam quoque, ejusque bona et ædificia, sacra tacta servare non negligat, ut expensarum incommoda expectato sibi successori subeunda non relinquat. Quarto tandem ac postremo loco concludatur resignationes ejusmodi annexas semper habere conventiones, pacta, conditiones, ut non tenerent in suspicionem simoniacæ labis veniendum. At, cum recensitis pactis et conditionibus id tantummodo caveatur, ut dimissum beneficium transferatur in designatam personam, aut ad summum ut à resignatario certa aliqua pensio dimittenti quotannis persolvatur, nunquam affirmare licebit hujusmodi resignationum actus simoniâ divino jure proscripiti infici; sed, si quod vitium inest, fatendum erit id juri ecclesiastico positivo duntaxat adversari, ejusque censurâ damnatum esse; juxta doctrinam Glossæ in cap. *Ex parte, il primo*, de Officio judicis delegat., et in cap. *Cum pridem*, verb. *illicitæ pactionis speciem*, tit. de Pactis. Ex quo illud porro consequitur, si recensita pacta distinctè exposita, planè perspecta et comprobata fuerint à summo Pontifice, resignationem nec simoniacam esse, nec illicitam, cum illius actum et annexa pacta omnia rata fecerit si qui universo ecclesiasticæ juri superior est, illudque potest suâ auctoritate relaxare, nisi rectè concludunt auctores. Quin imò tantùm abest ut in resignationibus favore certæ personæ simoniacum crimen passim lateat, ut ex illis potius validum remedium proderit ad eliminandam simoniam illam divino jure damnatam. Certis quippe allatis relationibus detectum est in quibusdam regionibus ubi rumor increbuerat resignationes favore certæ personæ non amplius locum aut exitum habituras, invectionem fuisse occultum ac perniciosum abusum, quo fictitia beneficia erigebantur eo consilio, ut illa subinde cum veris parochiis et canonicatibus permutterentur, certâ aliquâ super hinc parochialibus et canonicatibus pensione constitutâ; quâ quidem improbâ methodo id assequabantur, quod alias jure obtinissent, si parochialium aut canonicatum resignationes in favorem certæ personæ, juxta receptum stylium, factæ fuissent et admisse.

XVIII. Quæ hæcenus disputata sunt, satis superque esse debent ad eradicandam tandem, si fieri unquam poterit, zizaniam, quæ identidem disseminatur. Verùm, quia intrinsecis rationibus quandoque præpallere solent auctoritates, et res judicatæ tribunalium, licebit nobis has superaddere notitias. Arnulphus Ruzzus, in magnâ Parisiensi curiâ consiliarius, tractatum scripsit Juris regaliorum, ubi privilegio 52, num. 2, assertit discussam olim fuisse questionem, an resignatio favore certæ personæ valida sit, an verò simoniacæ dici mereatur. Plures affert ipse rationes ad vindicandam actus validitatem, eumque purgandum omni suspitione simoniacæ labis; sed subinde refert supremæ curiæ decretum quo hujusmodi renuntiationes irritæ ac simoniacæ declarantur. Verùm, ut hujusmodi iudicati vis pondusque expendatur, satis esse videtur hoc unum monere: firmas nimirum in Galliâ et validas haberi beneficiorum regio juri subjectorum resignationes in favorem certæ personæ coram rege peractas: quo posito, quis valeat percipere quo unquam jure eadem licita sint, nulloque simoniæ vitio infectæ, si coram rege peragantur; contra verò nullæ sint, irritæ, ac simoniacæ, si fiant coram Pontifice maximo, actum comprobante et acceptante? De jure hoc regio, fusiori calamo, scripsit auctor tractatus de Regalia, part. 2, cap. 7, pag. 70, quo in loco ejusdem juris imbecillitatem demonstrat. Cabassutus verò in Theoriâ et Praxi juris canonici, lib. 2, cap. 12, num. 12, si jus regium tueretur, pontificium saltem non oppugnat: *Resignationem in favorem*, inquit, *ius prohibet; ideoque omnes in favorem factæ resignationes nullius sunt momenti, nisi fuerint admissæ à Papâ, cujus potestatis est de communi jure dispensare. In Gallia tamen multorum seculorum usu et consuetudine præscriptum est ut tempore regalium fiant beneficiorum resignationes in alterius certæ personæ*

favorem coram rege, qui solus ac pleno jure vacantia in regulari beneficia conferat. Secluso Papâ, et rege, nullus potest resignationes in favorem admittere; nec ipse Pape legatus, nisi hoc specialiter in mandatis habeat.

XIX. Certum est Galliarum oratores in concilio Tridentino entis studii proposuisse ac suasisse ut prescriberentur omnino resignationes in favorem certæ personæ fieri solitæ, asserentes sanctionibus canonicis adversari, quod possit quisquam sibi in beneficio successore quærere ac seligere; uti videre est apud Thomassinum, tom. 2, lib. 4, cap. 50, in fin.; et Van Espen, Jur. Eccles. univers. part. 2, tit. 27, cap. 1, num. 19. Quæ tamen certum est eorum instantiam apud Tridentinos Patres minime obtinuisse; quod fatetur etiam Natalis Alexander, in suâ Theologia dogmaticâ, tom. 2, lib. 2, cap. 6, regul. 8: *R. g. un christianissimorum ad Tridentinam synodum oratores in mandatis habuere ut resignationum in favorem abrogationem postularent, ac diligenter urgerent. Id tamen obtinere non poterunt. Potestas enim ipsas approbandi penes summum Pontificem remansit; episcopi autem aliisque collatoribus est adempta.* Satis enim fuit sacro concilio tollere et abrogare mandata de providendo gratas quæ expectativa dicuntur, et reservationes mentales; quemadmodum videre est sess. 24, cap. 19, de Reformat.; hæcque omnia fuerunt executioni demandata, et adhuc religiosè servantur.

XX. Vetus est Apostolicæ Sedis consuetudo quâ resignationes favore certæ personæ recipiuntur. Pervoluit enim datariæ regestis, compertum est Clementem V, qui in Pontificem maximum electus fuit anno 1305, easdem admisisse, ejusque exemplum secutos esse successores pontifices, ipsumque S. Pium V, auctorem celebris constitutionis, inter suas 48, quâ data fuit norma resignationibus que coram ordinariis fieri, et ab eis admitti possunt; et quoties adversus hujusmodi resignationes controversia aliqua excitata fuit, haud neglectum est fundamenta quibus illa imituntur, sedulâ investigatione perpendere. Clemens enim XI, sanctæ memoriæ pontifex, congregationem haberi voluit à viris doctrinâ rerumque usu tunc Roma: præstantibus, in eâque discuti an resignationes favore certæ personæ essent proscribendæ; et, quantum abrogandæ minime viderentur, quibus conditionibus easdem moderari et cohiberi expediret; concordique omnium suffragio pronuntiatum fuit resignationes tolli non oportere; sed nec easdem in partem recipi debere quoad parochiales, dignitates, canonicatus, et reliqua beneficia residentialia, nisi præcesserit ordinarii relatio de resignatarii moribus, doctrinâ et habitate; et quoad parochiales hoc superadditum fuit, ut resignatarius ætatis suæ annum trigessimum ageret, quamvis ex juri communis præscripto, qui vigesimum quartum annum exegerit, rectè parochialis præponatur, uti constat ex cap. *Cum in cunctis*, § *Inferiora*, ubi Abbas, num. 2, et Eaganus, num. 10, de Elect. Ordinarii itaque in id animi maxime intendant, ut accuratam, reclamque, dum exquirunt, relationem faciant; et, si de resignatione parochialis agatur, eandem non transmittant, nisi præhabito examine illius in quem ammarum cura transferenda proponitur, coram examinaturibus synodalibus; si verò res sit de canonicatibus, aliisque beneficiis residentialibus exposcentibus, quin et de beneficiis nullo residentiali onere gravatis (quandoquidem nec horum resignatio sine præviâ ordinarii relatione nunc recipitur, quamvis vigens antea praxis id minime requireret), secluso partium studio, et personarum acceptione post habitâ rerum veritatem exponant et referant. Eoque pacto jam nulla erit occasio vociferandi, ex resignationibus que fiunt et admittuntur favore certæ personæ, id evenire ut parochiales, canonicatus, beneficiacæ omnia viris immeritis repleantur. Inspectiatur doctus et accuratus Rigantius, in Commentariis ad regul. 45 cancell., § 3, à num. 1 ad 41, ubi quæ hæcenus disputavimus, pluribus ipse recensat, et reliquas omnes hæc rem affligentes notitias collegit.

XXI. Proximum à resignationibus favore certæ personæ locuri obtinent coadjutoria: cum futurâ successione, de quibus idem quod de illis iudicium ferendum est: nimirum nec excessivum illarum numerum esse approbandum; at ne eas quidem reprobandas, quæ concedi solent quibusdam impellentibus circumstantiis, plerumque ex eo provenientibus quod qui ecclesiam, aut præbandam, vel quodlibet aliud ecclesiasticum beneficium obtinent, impares evaserint obediens muneribus eorum ecclesie, præbandæ, aut beneficio annexis; quodque difficile admodum sit idoneum alium virum reperire, qui debita ecclesie obsequia, curam, servitium exhibere velit, non proposito ipsi certo future successione præmio. In decretalibus, sub tit. de Clerico ægrotante, et præcipue in cap. de Rectoribus, cavetur, ut coadjutori congrua portio ex ecclesie redditibus assignetur, quia ibi agebatur de coadjuto temporaria ægritudine correpto quo tandem convalescente, coadjutoria cessare debebat. Verum in aliis duobus capitulis, quorum alterum incipit *Tuanos*, alterum *Consultationibus*, nullum planè habetur verbum de congruâ coadjutori ascribendâ; ex quo plures juris canonici interpretes inferendum duxerunt, in duabus hisce decretalibus rem esse de coadjutore ob perpetuam coadjuti ægritudinem, et cum iure future successione deputato; hasque proinde coadjutorias iuri canonico cognitias esse atque probatas, eoque magis, quia pro illis validissimum suppetit argumentum ex can. *Quamvis*, 7, quæst. 1, in quo dum agitur de coadjutore qui adjungendus erat episcopo à pluribus annis ægrotanti, et de cuius valetudine iam ferè nulla spes suberat, hæc apostata legitur verba: *Qui, etiamsi episcopo qui nunc ægrotat, superstes extiterit, loco ejus debeat consecrari.*

XXII. Verum, ad planè vindicandas coadjutorias cum futurâ successione, validissimum nobis argumentum suppeditat solemnia quadam facta quæ in historia ecclesiastica referuntur. Illustre illud planè est, quod medio circiter tertio seculo contigit. Cùm enim, è vivis erepto Severo, pax et tranquillitas Orientali Ecclesie fuisset restituta, celebris Narcissus ad suam remeavit Hierosolymitanam Ecclesiam; at, quia illi utiliter præesse non poterat, cùm centesimo jam ageret ætatis annum, Palesstinæ episcopi, Narcisso annuente, cleroque universo, et populo consentiente, in cathedrâ Hierosolymitanâ collocarunt S. Alexandrum tunc in Cappadocia episcopum, qui per id tempus illic advenerat sacra loca visitaturus; atque hoc pacto Narcisso adjunxerunt episcopum adiutorem cum iure successione post Narcissi mortem in Hierosolymitano episcopatu obtinendæ. Quæ agendi methodo binas dispensationes Palesstinæ episcopi concessisse videntur: alteram, quæ episcopum ab unâ ad aliam Ecclesiam transferentem; alteram verò, quæ duos in eadem sede constituerent episcopos, quod ita Hierosolymitanæ Ecclesie utilitas et necessitas postularet. Narratur id ab Eusebio, lib. 6 Histor. Eccles., cap. 9; à Nicephoro, Histor. Eccles., lib. 5, cap. 10; à Papebrochio, in Histor. Chronol. episcoporum Hierosolymit., num. 60, tom. 3, mens. maii. Adductæ verò animadversiones leguntur penes Thomassin., de veter. et novæ Eccles. Discipl., part. 2, lib. 2, cap. 55, num. 10, ubi post relatam electionis Alexandri historiam, hæc subdit: *Eodem affliti Spiritu charitatis sancto episcopi provincie duplici subscribere dispensationi, ut et Alexandrum priores Ecclesie reatu solerent, et coadjutorem illum Narcissi, ac coepiscopum darent. Eo invitabat utilitas, eò necessitas agebat. Erat enim Narcissus centum annos natus, et Alexandri non paulò imminutus erat virtutum fastigium, quam sedis Hierosolymitanæ. Iu compensata est dispensatio duplex à concilio provinciali. Et, si fides adhibenda est erudito Ruinart, in Acta martyrum, et peculiariter in Acta S. Alexandri, ex hoc celebri factio coadjutorie cum futurâ successione suam repetit originem: Cujus quidem facti nullum exemplum in Ecclesia tunc temporis præcesserat; ad quod proinde episcoporum coadju-*

torum, qui jam nunc frequentiores sunt, origo refertur.

XXIII. Perspectum omnibus est quod exiit quarto seculo contigerit S. Augustino in Hipponensem episcopum assumpto. Valerius præclarus episcopus, non minus adversâ valetudine quam senio connectus, exoptabat ut S. Augustinus, tunc tantum sacerdos, sibi in Hipponensi cathedrâ assideret coepiscopus, ut unâ simul eidem Ecclesie præesset, et demum sibi decedente esset in universo pastorali regimine successor: *Formidans idem venerabilis senex, Valerius nempe, et sciens se corpore et ætate infirmissimum, egit secretis litteris apud primalem episcopum Carthaginiensem, allegans imbecillitatem corporis sui, ætatisque gravitatem, et obsecrans ut Hipponensi Ecclesie ordinaretur episcopus, quo suæ cathedræ non tum succederet, quam consacerdos accederet Augustinus.* Hæc leguntur in Vita S. Augustini scriptâ à S. Possidio, cap. 8, ubi etiam narratur quòd, cùm Megalium episcopum Calamensis, Numidia primas, Hippenam pervenisset, Valerius, adjunctis sibi reliquis episcopis ibidem præsentibus, clero populoque nedum consentiente, sed etiam plaudente, effecit ut Augustinus tunc presbyter Hipponensem acceptaret episcopatum, cumque unâ cum ipso Valerio administrandum regendumque susciperet. De hac suâ electione Augustinus, in epist. 113, alias 110, loquitur, et concurtur, eo quia, vivente adhuc Valerio, fuerit Hippone episcopum ordinatus, quod contra Nicæne synodi sanctionem attentatum asserbat: *Adhuc in corpore positio beatæ memoriæ patre et episcopo meo Valerio, episcopus ordinatus sum, et sedi cum illo; quod concilio Nicæno prohibuit fuisse nesciebam, nec ipse sciebat.* In eadem epistolâ S. doctor refert Severum episcopum Melvitanum, propterea quòd valde metueret ne, post sui obitum, tumultus ac contentiones excitarentur in designando successore, rem ita gessisse, ut, vivens adhuc, futurum sibi in episcopali sede successorem jam electum conspiceret; et quanvis in eam rem solius tantum cleri accesserit consensus, ideoque complures merito vererentur ne ob neglectum penitus populi iudicium perturbations et dissidia orirentur, cùm primum rei gestæ ratio perspecta fieret; placuit nihilominus omnipotenti Deo ut pacatum res exitum haberet: *Deo placuit, tristitia fugata est, gaudium successit. Ordinatus est episcopus quem præcedens episcopus designaverat.* Ipsa sunt Augustini verba, post quæ subdit, omnibusque discrete significat, se velle sibi in Hipponensi Ecclesia successorem sacerdotem Eraclium: *In omnium vestram notitiam perfero: presbyterum Eraclium mihi successorem volo; ita tamen ut, dum viveret, nollet se pastoralis curæ et sollicitudine penitus eximere, sed adiutorem sociumque in illis perterendis habere sacerdotem Eraclium, uti legitur num. 6. Quæ quidem sancti pastoris voluntas concordat omnium plausu comprobata fuit. Et sicuti tunc non adiuvi qui maximas Deo optimo gratias non retulerit, ita neminem nunc reperire est qui in relatâ facti serie perspectissimum coadjutorie cum futurâ successione exemplum non agnoscat; veluti etiam rectè perpendit Petrus de Marca, de Concord. sacerdot. imperii, lib. 6, cap. 8, num. 8: Valerius Hipponensis episcopus Augustinum in ecclesiâ suâ ordinari episcopum fecit, ut coadjutor et coepiscopus esset; ita ut, novo more, inquit Paulinus, non tam succederet quam accederet. Cæterum ordinationem illam probavit cleri et populi consensus, et episcoporum provincialium. Canones nihilominus Nicænos in eâ violatos esse fatetur Augustinus, non quia ipse successor Valerio destinatus esset, sed quia episcopus unâ cum illo fuit. Quippe concilium illud veterat ne duo episcopi essent in unâ Ecclesiâ. Nam, quod spectat ad electionem successoris, sibi in eâ reprehendebat, modò fieret cum consensu cleri et plebis, id est, eorum ad quos jus eligendi pertinebat. Certe ipsemet Augustinus successorem sibi constituit Eraclium in plenario ecclesiæ suæ cœtu; cui electioni ut accederet cleri et populi Hipponensis consensus, effe-*

cit, et acta consensûs eorum per notarios excipi jussit.)

XXIV. Sacræ igitur antiquitati probatæ quoque noscuntur coadjutoria cum futurâ successione, quoties ea sit præstulis conditio, ut administrationi et gubernio Ecclesiæ utiliter amplius præesse non valeat; quoties designatus coadjutor et meritis polleat, et rerum agendarum scientiâ; quoties denique in coadjutore cooptando, ne aliena jura lædantur, eorum exquiratur obtineaturque consensus, quorum suffragiis episcopi electio esset perficienda. Hæcque planè methodus illa est, quæ constanti usu recepta nostris hisce temporibus servatur. Neque enim prælati coadjutorem sibi exposcentis preces recipiunt, nisi claris ac undique certis probationibus doceat se conceditæ sibi Ecclesiæ utiliter administrandæ imparè evasisse; nisi ad eundem planè perscrutandæ gradum demonstrat postulatum coadjutorem doctrinâ, pietate, prudentiâ, cæterisque dotibus instructum esse, quæ ipsum prælatûrâ dignum, ejusque numeribus sustinendis idoneum constituent; nisi demum, ubi agatur de ecclesiasticâ dignitate quæ præviâ electione vel nominatione conferri solet, eorum proferat consensum qui eligendi vel nominandi jure poluntur. Utque insuper illud declinetur incommodum quod S. August. contigisse conqueritur, dum ipse à Valerio in Hippo-nensis Ecclesiæ coadjutorem assumptus fuit, quicumque episcopi coadjutor constituitur, consecratur quidem et ipse episcopus, ut, dum coadjutus legitimum detinetur impedimento, ordinis munia obire possit; at titulum non consequitur illiusmet Ecclesiæ, cujus administrationi ac regimini allaborat, ne duo simul sedant in unâ episcopali sede episcopi, sintque duo unius Ecclesiæ sponsi; sed titulo solummodo donatur aliquis Ecclesiæ in partibus infidelium sitæ; à cujus vinculo tunc demum solvitur, cum, vitâ functo episcopo cui adhæserat coadjutor, administrandam assumit jure suo Ecclesiam cui antea adjutricem operam uti coadjutor præstiterat.

XXV. Ignota nobis non est responsio quæ recensitis hucusque rationibus, claris ceteroquin ac planè perspicuis, opponitur. Objicitur nempe locum iis esse, cum agitur de coadjutore in episcopali Ecclesiâ, vel insigni aliquo monasterio statuendo; secus verò, si res sit de parochiis, canonicatibus, cæterisque inferioribus beneficiis residentiam annexam habentibus; facile siquidem intelligi posse justam subesse necessitatem occurrendi indigentibus episcopalis vel abbatialis Ecclesiæ, etiam per coadjutorem cum jure futuræ successions adscitum, si episcopus vel abbas ex infirmitate, ingravescente ætate, vel alio quovis impedimento, gravissima onera sibi imposita perferre non valeant; at non ita facile captu esse quenam tanta urgeat necessitas ut parochia, vel canonicus, inhabili effecto, statim adjungatur coadjutor cui non modo spes, sed certum jus succedendi in beneficio addicatur, cum et parochus in curâ animarum obeundâ satis à vicario sublevari et adjuvari possit, et quodcumque capitulum, utpote ex pluribus canonicis et beneficiatis compositum, quamvis aliquis ex ipsis jure impedimento detentus perpetuò abesse cogatur, valeat quam facillè absentis onera in reliquis ita distribuere, ut nullum Ecclesiæ divinoque cultui detrimentum irrogetur; quo quidem seposito detrimento, omnis illico cessat legitima causa quæ coadjutoriam justificare possit. Posito autem legitima ac urgentis causæ defectu, consuetæ audiuntur oblocutiones, ex coadjutoriis videlicet insurgere votum captandæ mortis alterius, et expectativæ gratias, à sacro Tridentino concilio proscrip-tas, in usum revocari.

XXVI. Verum, si episcopo aut abbati rectè adjungitur coadjutor, etiam cum jure futuræ successions, ne, illis justo aliquo impedimento præpeditis, episcopatus vel monasterii regimen negligatur, vel detrimento aliquod subeat, quamvis fortè posset episcopi suffraganei aut vicarii operâ rebus omnibus oportunitè consulti; itaque eâ de causâ, quòd experientia comper-

tum sit Ecclesiæ longè utilius esse, potius quàm à suffraganeo seu vicario, regi administrarique per idoneum coadjutorem qui regiminis curas et sollicitudines eò libentius aggrediat, quò tutiorem spem fovet se in susceptis numeribus diutius permansurum, si coadjuto episcopo vel abbati superstes fuerit; cur unquam reprobandus erit longèque removendus à parochialibus coadjutor cum jure successions, quotiescumque parochus, inhabilis factus, officii sui partes implere reipsâ non valeat; quoties coadjutor non constituitur, nisi ex præcedentibus legitimis documentis constet de illius merito et idoneitate; ac demum quoties manibus veluti tangitur, recto animarum gubernio aptiorem utilioreque evadere sacerdotem coadjutorem cum futurâ successione, quolibet alio sacerdote qui, nulla spe fretus obtinendæ parochialis, mercenariam operam suam præstet? Præterea, quòd ad canonicos atinet, quamvis capitulum non ad eò exiguo canonicorum numero constet, cum tamen quandoque contingat nonnullos ex iis in capituli negotia expedienda incumbere, aliquos jubilationem emeritis, alios demum aliis de causis choro non interesse, indeque non exiguum divini cultus detrimentum oriri; quis unquam bonâ fide contendere poterit hisce urgentibus circumstantiis haud licere adjungere canonico ætate circum et Ecclesiæ non amplius inservire valenti, coadjutorem cum futurâ in canonicatu successione? Huc totâ re perductâ, non nisi per summam injuriam delictatur aut redintegrari expectativas gratias à concilio Tridentino proscrip-tas, dum admittuntur coadjutoria cum annexo futuræ successions jure; siquidem coadjutoria nunquam ferè expediuntur, nisi expressus coadjuti præcesserit consensus, qui in expectativis nullo modo requirebatur; aut per coadjutorias pravum induci votum captandæ mortis coadjuti, cum idem, et potiori fortè jure, asseri posset de episcoporum et abbatum coadjutoriis, et tamen nil tale obmurmuretur, vel certè spernatur, si quid ejusmodi exaudiri contingat; cumque etiam possit idem de illis affirmari, quibus pensiones reservantur super episcopatibus, abbatibus, parochiis, et canonicatibus, nec tamen tale quid obijciatur; cumque demum præponderare omnibus debeat necessitas consulendi Ecclesiæ, quâ inspectâ, omnem planè vim ac pondus amittunt, non minus exaggeratam alienæ mortis votum, quam jactata hereditariæ successions species in sanctuarium illata: *Tota coadjutoriarum amaritudo considerari potest vel in voto captandæ mortis, in quo fundatur reprobatio expectativarum, vel in successione quasi hereditariâ in beneficio, vel in eo quòd per hujusmodi gratias minus idonei in Ecclesiâ ingeuntur. At primam excluditur per consensum et requisitionem coadjuti; neque enim datur coadjutor invito, nisi in casu dilapidationis, cum ablatione administrationis, à quâ de jure veniat perpetuò suspendendus, aut in casu dementiae. Secundum excluditur per litteras commendatitias aut episcopi, aut capituli, de qualitatibus coadjutoris, et indigentia Ecclesiæ. Tertium accidit contra mentem summi Pontificis ex sinistra informatione, quæ in quâlibet gratiâ provisioni intervenire potest. Ita optime disserit Joannes Solier in Notis ad Institutiones canonicas Lancellotti, lib. 4, tit. 16, de Coadjutore, § 1; quod etiam repetitum legitur à Filescæ, de sacrâ episcoporum Auctoritate, cap. 14, § 2.*

XXVII. Neque verò dissimulare volumus ea quæ de coadjutoriis cum futurâ successione à concilio Tridentino fuerunt constituta. Cum enim in eo sedulâ disquisitione disceptatum fuisset an penitus tollendæ essent hujusmodi coadjutoria, in eam demum sententiam itum est, quæ expressa legitur sequenti decreto, cap. 7, sess. 25, de Reformat., quo cautum fuit ne in posterum coadjutoria eventuale quocumque in beneficio locum obtinerent: *In coadjutoriis quoque cum futurâ successione idem posthac observetur, ut nemini in quibuscumque beneficiis permittantur. Verum, cum exinde perpensus rectè fuisset perfacillè fieri posse ut episcopatus vel monasterium, ob contractam*

ab episcopo vel abbate rerum gerendarum inhabilitatem, ingens aliquid detrimentum subirent, non abnuunt concilium in hac facti specie coadjutoris cum futurâ successione locum relinquere, dummodò tamen allatae causae à summo Pontifice rectè perpense eisdem quae probatae fuissent, et designandus coadjutor iis omnibus polleret qualitatibus quae ad probum salisque idoneam praelatum efformandum desiderantur: *Quod si quando ecclesiae cathedralis aut monasterii urgens necessitas aut evidens utilitas postulet praelato dari coadjutorem, is non aliàs cum futurâ successione detur, quàm haec causa prius diligeniter à sanctissimo Romano Pontifice sit cognita, et qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quae à jure et decretis hujus sanctae synodi in episcopis et praelatis requiruntur.* Cum igitur concilium in universum coadjutorias cum futurâ successione interdixerit in omnibus beneficiis ecclesiasticis, subindeque à generali sanctione exceperit episcopatus et monasterio, nullo penitus verbo facto de inferioribus beneficiis, validum exinde illis suppedit argumentum, quò coadjutorias cum futurâ successione ab inferioribus beneficiis excludunt. Inspiciatur Fagnanus, in cap. *Nulla*, num. 69 et seq., de Concess. prebende.

XXVIII. Hujusmodi argumenti vim sanè agnoscimus; at nihilominùs arbitratur neque potuisse neque voluisse Tridentinos Patres vinculum injicere Romani Pontificis, non justis ac validis arguentibus causis coadjutores cum futurâ successione inferioribus beneficiis valeret constituere; sed tantùm voluisse monitum quoddam iis relinquere, ne suam hisce coadjutoris praesentem auctoritatem, nisi cum reipsâ debitae circumstantiae id exposculent: eùm nempe alia reverà non suppetat ratio Ecclesiarum necessitatibus consulendi; utque hujusmodi coadjutoriarum numerum in immensum exerescere non sinant, ne collatorum jus omninò, vel magnâ ex parte, impediatur, neve ecclesiasticorum cœtus justâ fraude tur spe concurrendi, et assequendi beneficia quae identidem per dioeceses vacare contingit.

XXIX. Neque profectò arbitraria est hujusmodi interpretatio. Inmittit enim textui ejusdem concilii in cap. 21, sess. 23, de Reformat., ubi haec leguntur: *Postremò sancta synodus, omnia et singula, sub quibuscumque clausulis et verbis, quae de morum reformatione atque ecclesiasticâ disciplina, tum sub sel. rec. Paulo III ac Julio III quàm sub B. Pio IV, pontificibus maximis, in hoc sacro concilio statuta sunt, declarat ita decreta fuisse, ut in his saltea semper auctoritas Sedis Apostolicæ et sit, et esse intelligatur.* Inmittit præterea usui ac consuetudini jam inde statim post concilium observatae, et in hæc nostra tempora productæ: cui quidem in ejusmodi circumstantiis quantum ponderis et auctoritatis insit ad rectam legum intelligentiam assequendam, nemo ignorat. Vix enim absoluto concilio ac dimissis Patribus, cardinalis Navagerius ad suam Veronensem Ecclesiam reversus, seque prostratâ valetudine sentiens affectum, à pontifice Pio IV petit obtinuitque sibi in coadjutorem cum futurâ successione in eadem Ecclesia adjungi clericum Augustinum Valerium, sororis suae filium, qui subinde ad cardinalitum dignitatem assumi promeruit; quâ in re suum illi favorem præstitit S. Carolus Borromeus, agendo apud eundem summum Pontificem avunculum suum ut contrariis quibuscumque derogaret, utpote qui Augustini merita optimè noverat: quemadmodum legere est in illius Viâ à Joanne Venturâ conscriptâ, et hoc ipso anno 1754 Venetiis prelo restituta, pag. 35. In dataria quoque requestis extant exempla coadjutoriarum cum futurâ successione in beneficiis inferioribus quæ sub pontificatu tum Pii IV, post absolutum concilium, tum S. Pii V, tum cæterorum successorum pontificum fuerunt expeditæ. Inmittit tandem aliis quoque ejusdem sacri concilii capitibus. Præganatâ siquidem et universalitâ sunt verba capituli 2, sess. 7, de Reformat.: *Nemo, quâcumque eorum dignitate, gradu, aut præsententiâ*

præfulgens, plures metropolitanas seu cathedrales ecclesias in titulum sive commendam, aut alio quovis nomine, contra sacrorum canonum instituta, recipere et simul retinere præsumat. Præganatâ item et universalitâ sunt quoque verba cap. 7, sess. 14, de Reform.: *Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum et per insidias, ab aluci avelli debeat; qui suâ voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi crimen id nec ordine judiciario probatum, nec aliâ ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit; nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat; sed omni ordine ac beneficio et officio ecclesiastico perpetuò careat.* Præganatâ denique et universalitâ sunt pariter verba capituli 5, sess. 24, de Reformat. matrim.: *In contrahendis matrimoniis, vel nulla omninò detur dispensatio, vel raro, idque ex causâ, et gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, et ob publicam causam.* Attamen, his minime refragantibus, perspectrum est omnibus Apostolicam Sedem dispensasse anteaets temporibus, et identidem dispensare super retentione plurium episcopatum in quibusdam regionibus, ubi id in catholicâ religionis utilitatem vergere iudicatur; quemadmodum superius quoque animadvertimus. Nec etiã de sunt exempla dispensationum quibus indulgentur esse homicidii voluntaris, ad ordines jam promotus, ut sacra altaris ministeria obire possent; imò et aliqua reperire licet, quamvis rara admodum, exempla similis et majoris dispensationis concessæ iis qui voluntarij homicidii crimen perpetrarunt, antequàm ordinibus initiarentur; sive conciliare interdictum eos tantum afficiat qui antequàm ordinarentur hominem interfecerunt, sive ad eos quoque protendatur qui post susceptos ordines hujusmodi crimine sese obstrinxerunt: quâ de re videndum Fagnanus, in cap. *Henricus*, num. 25 et seq., de Clericis pugnantis in duello. Ad hujusmodi autem lenitatis ac clementiæ gradum adduci se Romani Pontifices passi sunt, non primis quibusque supplicantium precibus, sed postquam pluries exhibitas oblationes rejecerant; postquam gravissimum crimen publicè ac insigni delinquentis penitentia expiatum fuisse constabat; postquam denique ab ordinario loci aliusque ecclesiasticis viris habita fuerunt certa et planè authentica testimonia tam de expleus peculiaribus penitentiæ actibus, datoque præclaræ virtutis exemplo per diuturnum probatæ vitæ tenorem, quàm de spirituali utilitate quæ in proximis per eum qui dispensationem petit obtventura speratur, quoties illi ad majores ordines ascensus indulgeretur, sive eorumdem antea adeptorum exercitium resititatur. Complura tandem exempla suppetunt dispensationum super impedimentis matrimonij concessarum, ac solutionum pecuniæ in earum concessionibus injunctarum. De omnibus his legi potest cardinalis Pallavicinus in Historia concilii Tridentini, lib. 23, cap. 8, num. 21, ubi plene ostendit tum prædictorum omnium necessitatem, quamvis conciliaris obstat prohibitio; tum exacte inde pecuniæ in pietatis opera erogationem; tum denique inculpabilem agendi rationem à S. pontifice Pio V initam, qui successoribus omnibus præsertim reliquit lenitatis exemplum, ne asperiores ac difficiliore in denegandis dispensationibus sese exhibentes, Christi fidelium animas præceptis ad perditionis barathrum propellant. Nunc autem ad coadjutorias revertentes, ex præadductis rationibus atque exemplis colligimus coadjutorias etiam cum futurâ successione in beneficiis inferioribus reprobari, aut illicitas reputari non posse. Cæterum perperam jactari deimus, per ipsas innumeris ministris dioceses impleri: dùm, ut superius latè disserimus, iisdem non patet aditus, nisi urgeat Ecclesiæ necessitas, cui aliter satis consuli non posse legitimis probationibus doceatur; ac nisi simul ex allatis authenticis documentis planè constet coadjutorem virum esse beneficio dignum aptumque ad recte ac sedulò implenda munera qua

ipsi, dum designatur coadjutor cum futurâ in eodem beneficio successione, exercenda demandantur.

XXX. Aliquando episcoporum querelis locus factus est ob exemptionem nonnullis ipsorum subditis concessam ab illorum jurisdictione ordinariâ. At id rarò admodum et non sine gravissimâ causâ factum, est, aut fit: petens enim exemptionem à suo ordinario probare debet scævitem contra se exercitam, aut justum timorem quòd ea exerceatur. Videantur Lotterius, de Re beneficiariâ, lib. 1, quest. 24, num. 50 et seq.; Pignatellus, consult. 424, tom. 10; et rota, decis. 280, part. 5, tom. 1 Recent. Nec petitæ exemptioni via aperitur, nisi auditò ordinario ipsoque fraternè admonito ut mitius agat; et juxta praxim congregationis episcoporum et regularium, etiamsi adsint probationes scævitiæ vel justî timoris, ut plurimum prohibetur tantùm ordinario ne procedat ad actus retractabiles excommunicationis, suspensionis, interdicti, carcerationis, sequestrationis, seu alterius similis detentionis, nisi prius aut eadem congregatione aut metropolitano certioratis, et obtentâ ab ipsis facultate procedendi. Quòd si aliquis in flagranti, uti dicitur, fuisset deprehensus in aliquo gravi delicto, tunc ordinario nunquàm intelligitur subtracta facultas procedendi adversùs predicto modo delinquentem, juxta responsum ejusdem congregationis editum diè 5 martii 1660, quo nihil moderatius excogitari potest.

CAPUT XI.

De quarto capite relationis status ecclesiæ.

I. Pertinet quantum caput ad regulares de quibus hoc ipso tractatu jam plura disseruimus: idèòque perpauca nunc supersunt addenda, eaque minime spectantia ad regulares in propriis claustris degentes, sed ad eos potius qui mallent extra religiosas domos vagari, aliosque illos qui è claustris ob parata crimina fuerunt expulsi; de quibus non destiterunt episcopi in relationibus status suarum Ecclesiarum opportunas instructiones et providentias excoercere.

II. Perspecta cunque est concilii Tridentini sanctio sess. 25, cap. 19, de Regularibus edita, quâ cavetur ut quilibet regularis suam oppugnatam professionem, si quinquennium ab eâ emissâ neclum fuerit evolutum, eamque nullam fuisse contendat, uti violenter extortam, *per vim et metum*, vel quâ immaturè factam, *ante ætatem debitam*, vel ob aliam hujusmodi causam, *aut quid simile*; debeat sua jura proponere coram superiore suo et ordinario. Complures extant regularium ordinum constitutiones quibus statuitur ut, si quis habituali corporis ægritudine, v. g. comitiali morbo, afflictor, eamque, rogatus, ante professionem non pateleceit, quamvis jam professus, è religione ejiciatur. Si hujusmodi questionem intra quinquennium à de emissâ professionis excitari contingat, nonnulli episcopi in relatione status Ecclesiarum exposuerunt contendere regulares eam unius regularis superioris judicio definiendam, nec episcopum posse in hoc definiendo negotio se immiscere, propterea quòd concilium Tridentinum episcopos tunc solum conjunctos esse voluerit, eùm, quinquennali spatio nondum exacto, professio nulla dicatur, tanquam expressa *per vim et metum*, vel *ante ætatem debitam*, aut *aliâ simili de causâ*, qualis nullatenus dici valet ea de quâ nunc sermo occurrit, eum scilicet regularis in ipsâ votorum nuncupatione rogatus an aliquo habituali morbo laboraret, morbum ipsum reticuit. Verum constans atque perpetua sacra congregationis concilii sententiâ fuit in hæc quoque facti specie per superiorem regularem et ordinarium, junctis suffragiis, causam cognosci ac delinri oportere: neque enim jure contendî potest concilium suam legem coercuisse ad ejus tantum generis judicia in quibus professio tanquam facta per vim et metum, vel ante præscriptam ætatem, irrita diceretur; siquidem de cæteris quoque similibus casibus per ea verba: *aut quid simile*, mentionem fecit. Ratio autem quâ Tridentinis Patribus suasit nec hujusmodi iudicium unius

superioris localis sententiæ reliquerint absolvendum, sed mallent episcopalem quoque auctoritatem accedere, non solum sibi locum vindicant eorum professionis nullitas ex vi et metu, vel ex incompletâ ætate desumitur; verum etiam eùm professio nulla assentur, ex quo professus corporis vitium reticuit, licet interrogatus fuerit ut, si quòd inesset occultum vitium, patefaceret. Sacra congregatio decreta à nobis relata fuerunt in folio quod pro imposito nobis olim secretarii munere exaravimus in causâ Burgen. quæ proposita fuit et ad normam prefatorum decretorum decisa diè 15 aprilis 1720, uti videre est tom. 1 Thessaur. resolutionum: eandemque congregationis sententiam nos ipsi complevi sumus atque firmavimus in nostrâ constitutione cui initium: *Si datam hominibus*, 47, § *Cum etenim*, tom. 2 nostri Bullarii.

III. At hic non est controversiæ finis. Sanè de jure communi valida est regularis professio, etiam ab eo emissa qui aliquo habituali morbo detinetur, nec illum ante professionem, quantumvis interrogatus, denuntiat. Ut autem irrita fiat, necesse omninò est ut id in constitutionibus ordinis à S. Sede approbatis peculiari sanctione edicatur; quemadmodum rectè animadvertunt Navarra, consil. 48, num. 2, lib. 5, tit. de Regularibus; tota coram Ubaldo, decis. 58, num. 2 et seq., et decis. 594, num. 1 et seq., coram eodem. Neque tuto affirmare hec nullitatem professionis per constitutiones ordinis fuisse inductam, quoties professus, requisitus, ægritudinem suam calaverit, quamvis constitutiones et illam pandi jubeant, ac protestentur aliàs illegitimam fore professionem; sed opus est ut illam reipsa nullam fore declarent, si contra statutam legem ab aliquo emissa fuerit: veluti optimè expendunt Fagnanus, in cap. *Qui presbyterum*, num. 85 et seq., de Pœnit. et Remiss.; Bordon., in Controvers. moral., controv. 24, de Mat. profess., quest. 9; cardinalis Petra, ad Constit. apostol., tom. 2, pag. 525. Positâ autem professionis nullitate, disquirendum tantummodò superest, non quidem an religio, jurbus utens ex nullitate professionis sibi competentibus, professum valeat expellere; sed non professio liceat se vindicare in libertatem exeundi è religione, quamvis hæc ultrò eundem retinere consentiat.

IV. Non semel hujusmodi casus in questionem venit, et ad illius decisionem congregationis concilii auctoritas implorata fuit. In constitutionibus ordinis Capuccinorum quæ à S. Sede in formâ specificâ confirmatæ fuerunt, cap. 2, hæc leguntur: *Qui elephantia, morbo caduco, aut aliâ infirmitate contagiosâ afficitur, non recipiatur. Et, si quis talis receptus fuerit, eò quòd interrogatus talen infirmitatem manifestare noluerit, declaratur religionem ad eum retinendum minime velle esse obligatum*. Perspicua sunt verba quoad ipsius religionis facultatem ejiciendi professum qui morbum quo tenebatur reticuit, quamvis de eodem antequàm religioni se devoveret interrogatus fuerit; quemadmodum scitè animadvertit P. Bartholomæus de Vecchis in libro inscripto: *Præcis observanda in admittendis ad religionis statum novitiis*, disput. 15, dub. 15, num. 4 et seq.; et præcipue num. 8. Itaque, quotiescumque superiores regulares consenserunt ut sic professus abscederet, testimoniales litteras ipsi tradentes quibus ille declarabatur regulari observantiâ solutus, imò extra eam factus, ex eò quòd, rogatus licet, occultum perpetuumque suæ valetudinis vitium reticuerat, ne fortè suspicaretur aliquis ipsum veluti incorrigibilem è religione expulsum fuisse, temperamento hujusmodi Romanae congregationes commendare non destiterunt. At, eùm religio postulationibus hujusmodi professi abire cupentibus obsistit, contentique sibi uni relictum esse jus impugnandi ejusmodi professionem, non autem illi qui contra constitutionem præscriptam illam emisit, tunc ingens perfectò difficultatam pelagus commotum est. Visum est enim aliquibus nullo modo percipi posse cor correctivus contractus, si quoad alterum ex contrahentibus nul-

us remanet, nullus itidem esse non debeat respectu alterius; spectatque æqualitatis conditione huiusmodi contractui intrinsicæ, si primo licitum est nullitate uti eamque iudicio persequi, cur eandem ipsam proponere alter prohibeatur? Ita disserunt Capon., discept. 53, num. 33 et seq.; P. de Vecchis, citat. oper., disput. 13, dub. 15, num. 4, et num. 8; et P. Thesaurus, ex Capuccinorum familiâ, in libro cui titulus: *Expositio in regulam fratrum Minorum S. Francisci*, cap. 2. Alii è contrariâ parte opinantur, iustitiæ et æquitati maximè congruere ut decepta religio iure suo utatur, ejiciendo ejusmodi nulliter professum; at iniquum esse et à juris regulis peralium ut deceptor ex propria fraude compendium utilitatemque percipiat: quæ verò correctivæ contractibus inesse dicitur æqualitas, eam dicunt locum obtinere debere quando contrahentes omnes id quod debuerant bonâ fide præstiterunt: nullatenus autem cum ipsorum aut culpabilis deprehenditur, veluti in dies comprobatur in matrimoniali contractu, in quo conjux innocens id iure petit quod aliter delinquens petere prohibetur.

V. Dùm in minoribus constituti prædicto munere secretarii congregationis concilii fungebamur, res tulit ut opportunus fieret huiusmodi disputationi locus in quadam causâ provinciæ Romanæ Capuccinorum nullitatis professionis, propositâ die 31 Julii 1723, et 8 Julii sequentis anni 1724. Folia tunc typis vulganda contingere, et congruis animadversionibus exornare non prætermisimus, uti videre est tom. 2 et 3 Thesauri resolutionum. Affirmari tamen non potest questionis nodum resolutione tunc editâ fuisse solum: quapropter in superius indicatâ nostrâ constitutione cui initium: *Si datam hominibus*, quæque est 47 tom. 2 nostri Bullarii, in aliud tempus congruam questionis decisionem reservavimus, uti patet ex § *Itaque prædictis omnibus*. Quare, cum nonnulli episcopi in relatione statûs Ecclesiarum suarum opportuna sibi monita justamque hæc in re procedendi normam tradi expecterint, asserentes factum quandoque esse ut simul cum regulari superiore cognoscere deberint an professus qui, ut supra, rogatus corporis vitium per fraudem retinebat, ad proponendam nullitatem professionis admitti deberet, contradicente licet religione, quæ eundem sibi addictum retinere intendebat, nil curans inductam à constitutionibus illius professionis nullitatem, quam, non in professi favorem, sed in proprium commodum utilitatemque statutam affirmabat; non aliud responsum tunc dari potuit, neque deinceps dabitur, quousque questio dirimatur, quam ut evolvantur libri, dissentientium scriptorum momenta expendantur, nec eorum tantummodò auctoritas, sed præsertim allata per ipsos rationes introspectantur; cique opinioni sententiâ aptetur quam is qui iudicis auctoritate fungitur probabiliorem esse deprehendet. Etenim inter propositiones à ven. servo Dei Innocentio XI 2 martii 1679 proscriptas, secunda numero recensetur ista: *Probabiliter existimo iudicium posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*.

VI. Subsequuntur modò regulares profugi ac desertores, hoc est, à religione apostatæ, atque ii qui definitivâ sententiâ à proprio regulari ordine repulsi fuerunt: cum enim hi omnes vivant extra claustra, neque reverâ exiguis sit eorum numerus, non leve negotium facessunt episcopis in spirituali regimine obeundo: quâ de re plerique in relatione statûs suarum Ecclesiarum sapius conquesti sunt. Malum negari non potest; ejusdemque causæ satis superque perceptæ sunt: præsertim item compertuntur remedia quibus etiam controversiæ præres è medio sublata fuerunt: ideòque tantummodò reliquum est ut ea episcopi indiligenter, excitenturque ipsi ad eadem in praxim deducenda.

VII. Redundantem nimis regularium numerum putant aliqui, et valdis quidem rationibus innixi, potissimam causam esse cur tot reperiantur profugi, apostatæ et objecti, diœceses inficientes. Ita disserit

gravissimus societatis Jesu theologus Franciscus de Ribera in Oseam, cap. 2, num. 101: *Indicavimus longi temporis usus nullam esse certiorum ac præsentiorum religionibus pestem quam multitudinem. Nam quæ dicuntur pestes, et sunt ambitiones, avaritiæ, voluptates, contentiones et emulationes, ex multitudine oriuntur. Ac si quis putat in magnâ hominum multitudine mortificationem et humilitatem, et pacem concordiamque animorum conservari posse diù, id putat quod neque in hunc diem usque factum est, neque fiet. Quid est (inquât Salomon) quod facti? Ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? Ipsum quod faciendum est. Pauci qui perfecti essent, aut qui ex animo ad perfectionem properarent, omni tempore inventi sunt; multi qui diù, nullo. Senex est jam mundus; non mutabit mores, opinor. Quod pretiosum est, rarum semper fuit; et stultorum infinitus est numerus. Contentant alii excessivam profugorum, apostatarum ejectorumque multitudinem ex nimia facilitate profugere quâ ad habitum recipiuntur quicumque se religioni offerunt; tum ex contemptu regularium quæ ad uniuscujusque vocationem novitatibus tempore probandam statuta reperiuntur; ex quâdam denique animorum propensione, semper proclivi ad novitiorum professionem admittendam ut religiosorum numerus exerescat. In suis recentibus decretis super admissione novitiorum ad regularem habitum et professionem, anno 1596 et 1599 evulgatis; iterumque expressum à pontifice Innocentio XII, in suo decreto de ejectis et ejiciendis, edito sub anno 1695: *Ad quia nimia sine defectu facultas recipiendi quoscunque religionis ingressum petentes, et à religione forsân alienos, duram satis tractu temporis necessitatem parit eosdem de claustris ejiciendi*. Neque nos prætermisimus in prædictâ nostrâ constitutione 47, tom. 2 nostri Bullarii, alias superaddere animadversiones eodem spectantes. Alii demum autumant rem huiusmodi, cæteròquin gravissimam, non aliter quam nunc se habeat procedere posse, ex quo Tridentini concilii decreta atque ordinum regulæ et constitutiones ab Apostolicâ Sede approbatæ nequaquam observentur. Concilium quippe, sess. 23, de Regularibus, cap. 5, statuit ut in monasteria et cœnobis, sive immobilia bona possideant, sive non, is tantummodò recipiatur religiosorum numerus qui ex monasterii redditibus vel consuetis elemosynis alii possint: *In prædictis autem monasteriis et domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituitur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis elemosynis commodè possit sustentari*; quod quidem saluberrimum præceptum ab Innocentio XIII innovatum fuit in suâ constitutione incipiente: *Apostolici ministerii*, § 14, subinde confirmatâ in formâ specificâ à summo pontifice Benedicto XIII, per aliam cui initium: *In supremo militantis Ecclesiæ*. Ordinum verò regularium institutores in suis constitutionibus, à S. Sede approbatis, optima ediderunt præcepta ad rectam novitiorum institutionem, domorum probationis gubernium et vocationis explorationem, quam maximè accommodatâ. Denique Clemens VIII in præfatis suis decretis omnia prudentissimè statuit ac jussit quæcumque conducere possent ad tutam certamque explorationem spiritûs novitiorum qui ad solemnem votorum nuncupationem recipi exposcunt.*

VIII. Hujusce instituti nostri ratio non patitur ut quæ sit vera mali de quo nunc agimus causa investigemus; quamvis fortassè, si id persequi liberet, non admodum difficilem provinciam ægredieremur: omnes quippe relate sententiæ in unam commodè restringi possunt; cum inter eas non aliud reipsâ discrimen intercedat quam quod oritur ex diversitate verborum quibus unusquisque ad exprimendos animi sensus utitur. Verùm quomodocumque sese res habeant, cum id nobis tantum sumperimus ut remedia

recenseremur à S. Sede præscripta, ne spirituale dioecesium gubernium et administratio à religiosis fugitivis, apostatis et expulsis perturbetur et evertatur; dabimus operam ut, quâ breviore et clariore fieri poterit ratione, assumptam provinciam obeamus: solemniter tamen ac omnino necessaria protestatione præmissâ, quantumvis ingens sit prologorum, apostatarum ejectorumque religiosorum numerus, nihil præsertim detractum censi debere ingenti merito religiosorum cœtum, quibus veluti firmissimum nuntimentis Ecclesia fulcitur, nec insigni cæterorum religiosorum virtuti qui in claustris piè sanctèquè vivunt, et quorum probatissimæ vitæ ratio Catholicis quidem ad virtutem est stimulus, hæreticis autem confusio: nisi appositè ediderit Theophilus Raynaudus, tom. 17 suorum operum, et præsertim in eo quod inscribitur: *De apostasiâ à religiosis ordinibus*, pag. 17 et seq.

IX. Apostasia à Latinis propriè *desertio* appellata est; idemque sonat apostata ac desertor: uti conjicere licet ex leg. *Desertorem*, ff. de Re militari. Quandoque etiam apostata dicitur prævaricator, et Hebræis *Bechal*. Cùm igitur apostasia nil aliud sit quàm recessus ab eo vitæ instituto quod quis eâ mente assumpserat ut eidem perpetuò adhæreret; cùmque possit aliquis à fide catholicâ, quam amplexus fuerat, deficere; alius à clericali statu semel assumpto recedere; alius demùm è regulari instituto cui se devoverat se subtrahere: consequitur tres numerari apostasiæ species. Prima *perfidia* dicitur, altera *ordinis*, tertia *monachatus*. Inest procul dubio prioris speciei apostasiæ atrox crimen; cùm per ipsam apostata à fide catholicâ penitus deficiat, ut Judaismum, paganismum, aliudve infidelitatis genus sequatur, et quidem spontè, non autem per vim aut ex incusso mortis metu: hoc quippe posteriori casu qui fidem fallit, apostata proprie non est, sed dicitur *lapsus*, et canonicis poenis coercetur, uti legere est in can. 61, inter eos qui Apostolici nuncupantur: et, si delicti sui ex animo poenitentis revertatur, veniam faciliè consequitur, uti constat ex can. 6 synodi Ancyranæ. De hujusmodi apostatis nunc nobis non est sermo, neque de apostatis ab ordine; sed de apostatis à statu regulari, quorum crimen quamvis excusatione dignum reputetur ab apostata Marco Antonio de Dominis, lib. 2 de Republ. eccl., cap. 12, acriter tamen perstringitur à Petro Blesensi, epist. 13, in quâ scribit: *Quid est claustralem ad seculum redire, nisi cœli habitatorem, cadere in infernum?* et à S. Anselmo, lib. 3, epist. 15, ubi ponderosis hisce verbis monachum corripit qui ab assumpto regularis vitæ instituto deflectere cogitabat: *Nihil salubrius potuisti incipere; nihil periculosius potes relinquere*. Hujus etiam criminis gravitatem pervalidis rationibus demonstrat Turrianus, Theophilus Raynaudus et Gonzalez, in cap. *Consultationi*, num. 5, de Apostatis.

X. Pœnales erant in monasteriis carceres in quos criminosi monachi detrudebantur. De illis disserit, ipsorumque describit horrorem circa medium sæculi XIV, Stephanus archiepiscopus Tolosanus in suâ epistolâ ad Joannem regem. Si autem illis mancipabantur monachi gravibus delictis obnoxii, consequitur omninò ut in illos conjici debuerint à regulari statu apostatæ; quemadmodum in rem nostram ratiocinatur Ayrmannus, auctor heterodoxus, in Comment. Historic-juridico de monasterii Carcere, pag. 46: *Gravissimum quidem monachorum delictum putatur esse apostasia, et apostatæ in specie dicuntur qui, post professionem factam, religionem deserunt sine transitu ad aliam, et cum animo non revertendi ad eam*. Fugitivi autem habentur qui à monasterio ad tempus discedunt, non abjecto prorsus revertendi animo. Juxta vigentem nostris hisce temporibus disciplinam, apostasia inter graviora crimina recensetur. Verùm Ecclesia, pia mater, pro summâ quâ utitur commiseratione ac indulgentiâ, minimè recusat amplecti apostatas qui admissum errorem ex animo dolentes ad relictam vitæ regularis professionem revertuntur.

XI. Celebris est Gregorius IX decretalis incipiens: *Ne religiosi*, sub tit. de Regularibus et Transemitibus ad religionem, per quam pontifex, gravibus indictis poenis, præcipit superioribus regularibus ut profugos et apostatas inquirant, atque in monasteria recipi, omniaque ipsis ad victum necessaria suppeditari curent, ut per canonicæ poenitentiae remedia crimina expiare possint. Hoc idem, ante Gregorianam constitutionem, statutum fuerat in concilio Aurelianensi I, in concilio Tolotano VII, et in Constantinopolitano II, quorum verba exseribuntur ab Hæftenio, in suis Disquisitionibus monasticis, part. 2, lib. 8, tract. 4, disq. 8. S. Benedicti Regula, quæque illi contententent sunt Cisterciensium, eremitarum S. Augustini et Carmelitarum discealatorum constitutionibus, redemptibus fugitivis et apostatis janam usque tertio patere jubent, eamque non nisi post quartam defectionem occludi; quâ nempe secuta, cùm profugus et apostata incorrigibilis reputetur, ad formalem illius expulsionem proceditur, de quâ hoc ipso capite rediit sermo. Videatur idem Hæftenus, cit. loc., ubi genuinum hunc esse Regulæ S. Benedicti sensum demonstrat; tum etiam Calmet, in eadem Regulam S. Benedicti, tom. 1, cap. 29. Præterea non negligit Apostolica Sedes gratiosa identidem pronulgare indulta quibus cisalpinis apostatis quatuor, transalpinis autem octo mensium spatium præfinire solet, ut, si ad religionem revertentes suam fateantur culpam, et à superioribus veniam et absolutionem humiliter petant, spondeantque melioris vitæ propositum deinceps servare. ab omnibus poenis quibus propter apostasiam obnoxii facti fuerant, misericorditer liberentur. Exactis verò terminis in indulto prælinitis, præter congregationem episcoporum et regularium, si fugitivi et apostatæ ad apostolicam poenitentiarium quocumque tempore recurrant, ipsa, pro tributis sibi facultatibus, paratam se semper exhibet ad eos excipiendos, ad agendum cum superioribus ordinis ut poenæ per ipsos incurse discretâ moderatione temperentur, ad efficiendum denique ut humaniter recipiantur et habeantur, ac etiam, certis urgentibus circumstantiis, ut promerita poenæ ipsis omninò relaxentur; imò, si res ita postulare videatur, eisdem permittitur ut ad alium religiosum ordinem transire valeant: quemadmodum constat ex nostrâ constitutione quæ incipit: *Pastor bonus*, 95, § 33, t. 1 nostri Bullarii. Et quia sæpè contingit ut apostata non solum defectionis sit reus, sed ante defectionem alia quoque patrarit crimina, ob quæ à religione puniri debuerat, paratusque esset ad reditum, dummodò, præter relaxationem poenæ propter apostasiam sibi debita, immunis quoque fieret ab aliis quibus ejusmodi delicta ipsum obnoxium reddiderant; tunc poenitentiarie officium, pendens hinc immoderatam apostatæ instantiam, inde verò ob oculos sibi statuens perpetuam sibi proprium commiserandi propositum, charitativam sibi curam sumit expendendi unâ cum superioribus regularibus, præter delictum apostasiæ, cætera quoque crimina et poenas ipsis debitas, atque efficit ut eadem aequâ moderatione componantur.

XII. Hæc benignâ agendi methodo utitur Apostolica Sedes erga religiosos fugitivos atque à regulâ et professione apostatas, quotiescumque ex animo dolentes ad ovile quod deseruerant ultrò redeunt. Quapropter episcopus rem aggreditur summâ laude et apostolico munere planè dignam, si, cùm in suâ dioecesi fugitivum aliquem vel apostatam deprehenderit, nihil relinquat infectum quo illi voluntarium ad religionem reditum suadeat, nedum eidem sua spondens officia, sed etiam ipsi demonstrans summam lenitatem, requiritatem, moderationem, quam, interpositâ sacræ poenitentiarie vel congregationis episcoporum et regularium auctoritate, ad religionem rediit experitur. At, si forte reperiretur aliquis qui, ut satis superque evenire quandoque solet, obfirmatâ malitiâ id unum animo volveret ut effrenem procul à claustris vitam viveret, præstò sunt Ecclesiæ canones et decreta ad

quorum normam hujusmodi refractoriorum audacia compescatur, et quorum auctoritate si utantur episcopi, apostatae et fugitivi in illorum dioecesibus turbas minime concitabunt.

XIII. Tridentinum concilium in id molitum allaboravit ut regularibus apostatandi occasione subtraheret. Ejus rei perspicuum nobis exhibet probationem primo loco id quod statutum legitur c. 11, sess. 14, de Reformat., ut transitus ab una ad aliam religionem recte atque ordine fiant; quoniam, eorum arrepta opportunitate, haud raro professi in apostasiam excurrerant. Animadvertit pariter regulares illos qui se nulliter professos fuisse contendebant, nonnunquam esse usque audaciae processisse, ut regularem habitum exuerent, et è claustris discederent: quapropter cap. 19, sess. 25, de Regularibus, statuit ne hi ullo modo audierint, nisi postquam ad suum monasterium rediissent; voluitque in contumaces, tanquam in apostatas, animadverti: *Quòd si antea habitum spontè dimiserit, nullatenus ad aliquidquam quancunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur: interim verò nullo privilegio suae religionis juretur.* Sciens insuper à regularibus ansam detinendi claustra, et huc illucque vagandi, quandoque captari ex falso praesumpti necessitate coniugendi ad ordinis superiores; hinc cap. 4, sess. 25, de Regularibus, edixit ne id cuiquam liceret, nisi praebentia eorumdem superiorum expressa facultate: cavite ut, si quispiam eo sub obtentu extra claustra sine superiorum litteris deprehenderit, is apostatarum poenis per ordinarium loci subiciatur: *Nec liceat regularibus à suis conventibus recedere, etiam protractu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine praedicto mandato, in scriptis obtento, repertus fuerit, ab ordinarius locorum, tanquam desertor sui instituti, puniatur.* Denique Tridentini Praes, eodem cap. 4, opportuna decreta ediderunt pro regularibus ad publicas universitates studiorum causâ per suos superiores ablegatos, stantes ut in monasteriis degant, utque in eos extra conventus manentes à locorum ordinariis procedatur: *Illi autem qui studiorum causâ ad universitates mittuntur, in conventibus tantum habitent: alioquin ab ordinariis contra eos procedatur.* Providis hisce concilii Tridentini sanctionibus perpetuo firmiterque adhesit Apostolica Sedes, novas identidem evulgando constitutiones et nova mandata, prout occurrence casuum necessitas, et sententiarum discrepantia inter auctores qui de fugitivis et apostatis egerunt, expetere visa est.

XIV. Ut paulò superius innumis, Tridentinum concilium opportunè cavere non destitit ne religiosus ex uno in alium ordinem transeundo, vel protugus vel apostata evadat; decernens ut transitus semper fieri debeat ad ordinem in quo vigeat regularis claustralis observantia. Jam verò, praeter decreta congregationis concilii anni 1624 ab Urbano VIII approbata, quibus univeque regulari superiori praecipitur ne religioso sibi subdito facultatem faciat transeundi ad aliam religionem, licet strictiorem, nisi ex indubiis sibi documentis certò constet alterius illius superiorum promptum paratumque esse ad eum recipiendum, et nisi rem ita disposuerit ut idem religiosus à suâ ad alteram religionem rectè pertranseat; Benedictus XIII pontifex, in suâ constitutione incipiente: *Licet sacra*, 112, tom. 12 Bull. Roman. novissima editionis, inherens eidem conciliarum sanctioni, non modo transitum vetuit ab una ad alteram religionem, etiamsi de apostatâ transfereudo ageretur, quoties in eâ ad quam fit transitus claustralis regularis observantia non vigeat, sed hoc insuper addidit ne cui liceret ad quemlibet militarem aut hospitalarem ordinem commeari, quamvis in eo regularis claustralis observantia vigeret, nisi forte is esset ordo S. Joannis de Deo: quemadmodum etiam à nobis declaratum fuit in nostrâ constitutione super facultatibus majoris poenitentiarum et officii poenitentiarum,

que incipit: *Pastor bonus*, et est 95, § 35, tom. 1 nostri Bullarii, in cuius praecedenti § 33 opportunè monuimus ut, dum apostatae facultas tribuitur ad aliam religionem transeundi, diligenter caveatur ne per hujusmodi transitum iteratè fugae vel apostasiae aditus pateat: *Adhibitis tamen is cautionibus quas ad referendam vagandi licentiam necessarias seu opportunas judicaverit.* Similiter, ut paulò supra expressum est, sacrum Tridentinum concilium pro apostatâ haberi voluit regularem illum qui professionem à se emissam ex capite nullitatis impugnare contendens, claustra deserit, exiitque regularem habitum; simulque prohibuit ne audiatur is, nisi monasterium repetat, abjectumque habitum resumat. Nos itaque providè huic sanctioni inhaerentes, in nostris litteris incipientibus: *Si datam*, 47, § *Accuratam*, tom. 2 nostri Bullarii, postquam constituimus in iudicio nullitatis professionis designandum adhibendumque esse detensorem, qui validitatem professionis teneat, neque verò iudicium pro absoluto habendum esse statim ac semel contra validitatem professionis pronuntiatum fuerit, sed optus esse ut prior sententia alterâ conformi editâ confirmetur; illud consentaneè superaddimus, regularem qui post obtentam primam sententiam, alterâ non expectatâ, monasterium habitumque deserit, obnoxium fieri poenis in apostatas sancitis: *Nos enim praesentium tenore decernimus, ac sub poenis adversus apostatas sancitis districtè prohibemus, ne quis sub clypeo unicae resolutionis, pro concessione restitutionis in utrumque obtentâ, è religiosis claustris migrare multoque minus habitum regularem deponere audeat sui praesumat.* Illud insuper supra innumis ab eodem concilio decretum fuisse, ut regularis qui, non praebentis facultatis litteris, sub obtentu coniugendi ad superiores, à suo conventu abscedit, tanquam apostata coerceatur. In quo ne putaret aliquis sanctam synodum oppresso abutuisse confugium ad superiorem, à quo jus sibi reddendum exposcat, doctores et congregationum quoque decreta in hoc conveniunt ut à concilio interdictus fuerit hujusmodi recursum, recurrens autem apostatarum poenis subjectus, si absque praviâ facultate è claustro discedens ad superiorem arripit litteri, quando recurrendi causa vel nulla, vel admodum levis affertur; nullatenus verò cum vera, urgens et gravioris momenti subest recurrendi occasio. Videatur Barbosa, in cap. 4, num. 9, sess. 25, de Regularibus et Monialibus. Optimè etiam rem pertractat versatissimus Ricciullus, archiepiscopus Consentinus, de Jure personarum extra Ecclesiae gremium existentium, lib. 8, cap. 2, n. 25 et seq., ubi, post accuratè discussum articulum, ita concludit: *Dicendum est ergo mentem concilii fuisse subtrahere religiosis inanes affectatosque praetextus quibus submissè sepe nonnulli, levissimis ex causis, conventu exibant; et quòd in suis casibus intellexerit religiosos esse puniendos, tanquam sui ordinis desertores, etiamsi recedant sub praetextu accedendi ad suos superiores ad hoc ut, quantum fieri possit, in proprio officio et obedientia continentur, et vagandi occasio ipsis auferatur.* Et recens auctor Ferraris, in suâ Bibliotheca canonica, verb. *Apostasia*, num. 29 et seq., sedulo collegit quidquid fuerat in hanc rem ab auctoribus scriptum et à congregationibus decretum. Denique, cum, ex theologorum et canonistarum sententiâ, apostasia sit criminosis recessus à religione, et nemo reipsâ apostata fiat, nisi qui à claustris abscedat animo derelinquendi religiosum statum, ex his principis nonnullae profufluxerunt quaestiones, ut, puta: an qui à claustro recedit ut in aliam strictiorem vel laxiorem religionem transeat, non praebentia à superioribus facultate, apostata dici debeat, cum is reverâ religiosae vitae propositum non deserat: an insuper tanquam apostata traduci valeat qui procul quidem à claustro vagatur, sed regularem retinet habitum, vel, si ipsum exiit, satis tamen apparet illi non eâ mente ab eo fieri ut religioni perpetuo valeat. De his aliisque hujus generis controversiis plura disserit Theophilus Raynaudus, tom. 17, in tract. de Apostasia

à religiosis ordinibus, pag. 5 et seq. Quò magis autem illæ delectant dum penes auctores subtiliter tractata leguntur, cò molestiosè accidunt dùm pro occurrentium casuum necessitate definiendâ proponuntur: negotium enim facessunt episcopis, cosque in duram adigunt necessitatem tolerandi in propriis dioecesibus fugitivos et apostatas, absque eo quòd uti valeant remediis à concilio Tridentino et ab apostolicis constitutionibus sibi paratis. Quod cum serò animadvertisset congregatio concilii Tridentini interpres sub pontificatu Urbani VIII, ipso pontifice expressè annuente, inter cætera sub annum 1624 edita decreta, hoc quoque inseruit: *Rursus statuit ut fugitivi et apostatae, sive habitum regularem deferant, sive non, possint ac debeant ab episcopo loci ubi moram trahunt in carceres conjici, ac superioribus regularibus consignari, secundum regularia instituta puniendi.* Ex quo sequitur ut in praxi et ad effectum de quo agitur apostata censi debeat regularis qui in claustris non degit, quique ab illis, non præobtentâ à superioribus veniâ, abscessit, vagaturque, sive religiosa indumenta gestet, sive dimiserit; sive redeundi animum retineat, sive abjecerit; idcòque debeat ab episcopo, tanquam apostata, carceribus mancipari, evindeque suis superioribus tradi corripiendus quemadmodùm pergit citatus Ferraris, num. 16: *In praxi communiter accipiuntur et tractantur ut veri apostatae, qui extra claustra sine superiorum licentiâ, habitu etiam retento, et cum animo redeundi ad religionem, vagantur.* Non idcirco tamen episcopus sequitatem exuere debet erga illos regulares, qui, ut se ab immoderatâ superioris localis severitate subtrahant, ad suum prælatum superiorem confugiant, et in diocesi non consistentes, arcepto insistent itinere, ut tandem ad eum locum pertingant, in quo superior oppressionis vindex commoratur; si enim hi carceribus includerentur, et religioni restituerentur, hoc reverâ esset afflictionem addere afflictio, oppressioni vires subministrare, atque injustitiâ se adiutorem præbere: veluti scilicet perpendit idem auctor, prædicato loco, num. 29 et seq. Nec, ad hujusmodi notam declinandam, satis esset in excusationem afferre justitiam administrari dùm reprimuntur recursus qui nullo inniuntur fundamento, vel qui absque legitima causâ interponuntur, quemadmodùm nos quoque superius innuimus: hanc enim questionem assumere non pertinet ad ordinarium cuius dioecesim regularis pertransit, sed spectat ad superiorem ad quem provocavit; cuius pariter erit quoque cognoscere quantum insit ponderis eorum excusationibus de quibus supra dicebamus, qui aiunt se utique de religione recessisse, sed ut alteri nomen darent, vel vagasse quidem, sed regulari habitu retento, et fixam semper animo gerentes edeundi sententiam. Hic igitur superior harum omnium causarum pondas expendit, eas discernendo quæ, quanvis in foro conscientie valere possint, attamen in foro externo viribus planè omnibus destituuntur; ac etiam diligenter perpendit an proprii forsân ordinis constitutiones, à summis Pontificibus confirmatæ, apostasie reum ejusque poenis obnoxium discernant religiosum qui propriam religionem deseruit, etiam ad hoc ut se in aliam recipiat, non expectatâ veniâ prælati qui solemnia illius professionis vota excepit. Facti hujus speciem ex constitutionibus apostolicis expendunt, quoad societatem Jesu, Castropalaus, de Voto religiosæ obedientiæ, disput. 4, punct. 16, num. 7; quoad congregationem verò clericorum regularium S. Pauli, Rotarius, in suâ Theologiâ moralî regularium, tom. 1, lib. 5, cap. 3, punct. 4, num. 8. Id autem minimè adimit episcopo jus facultatemque carceribus mancipandi et superioribus suis tradendi eum regularem qui in suâ diocesi moram trahit extra claustra, sive abjecto, sive retento habitu, quidquid tandem causæ pro ipsam afferatur ad arreptam fugam vel apostasiam vindicandam, excepto mox indicato casu quo regularis, ut se ab illatis injuriis ac vexationibus redimat, rectâ per diocesi transit

ut ad locum perveniat in quo superior suus commoratur.

XV. A fugitivis et apostatis progreditur sermo ad regulares à religione expulsos tanquam incorrigibiles, de quibus plura edixit statuitque Apostolica Sedes. Tempore summi pontificis Pii IV, ejusque auctoritate, congregatio concilii nonnulla evulgavit decreta quæ procuratoribus generalibus ordinum fuerunt intumata, in quibus constitutum fuit ut si qui fortè religiosi malè morati et desperatè emendationis in religionibus invenirentur, acrioribus poenis à suis superioribus plecti deberent, claustrali etiam coliberetur carcere, nullatenus tamen à religione expellerentur; eaque decreta innixa fuerunt sententiæ veterum jurâ canonici interpretum, quos latè recensuit Fagnanus in cap. *Ne religiosi*, n. 37 et 38, de Regularibus, ubi omnia colligens quæ à sacrorum canonum glossatoribus scripta fuerunt, in hæc concludit: *Ex quibus patet jura loquentia de expulsiōe regularium non esse accipiēda de expulsiōe à monasterio seu ab ordine, ita ut in seculo vivant, sed à communione et commercio aliorum regularium tantum.* Uno verbo, tunc id tantummodò actum est, ut præcaveretur periculum ne religiosus nequam et incorrigibilis alios inficeret, ipsam carceribus inclusum à cæterorum religiosorum consuetudine segregando, absque eo quòd extra religionem et claustra expelleretur, in longè deterius tum propriæ salutis discrimen, tum et aliorum complurium cum quibus in seculo manens versari posset.

XVI. Hujusmodi decretum non arripit, nec arripere poterat ordinum regularium procuratoribus: neque enim negari potest in maximum vergere incommodum unum pluresve religiosos ad longum et indefinitum tempus carceribus mancipatos detinere, et ministros semper paratos habere addictosque spiritualibus et temporalibus hujusmodi inclusorum indigentibus, quorum gravia crimina spem omnem emendationis adiungunt. Itaque experientiâ compertum est semper urgere periculum ne carcere detenti in desperationem ruant, aut contra ne superiores locales consilium capiant apertum ipsis ad fugam aditum relinquendi, ut se tandem tot incommodis ac perturbationibus expediant. Quapropter, cum procuratores generales tempore Urbani VIII novas preces exhibuissent, ipso concedente et approbante Pontifice, habita fuit anno 1624 congregatio concilii in quâ decretum fuit ut incorrigibiles à religionibus, sententiâ definitivâ editâ, expellerentur: quemadmodùm videre est penes Fagnanum, in cit. cap. *Ne religiosi*, num. 52 et seq., de Regularibus, ubi sub num. 56 testatur omnium suffragia in hæc sententiam convenisse. Cùmque iterum eadem quæstio sub Innocentio XII, anno 1693, in sacrâ concilii congregatione proposita et discussa fuisset, id maxime urgentibus procuratoribus generalibus ordinum, ob eas causas atque rationes quas inferius recensuimus, rescriptum prodit, retinendum omninò esse morem ejiciendi incorrigibiles ab ordine et religione, veluti sacris canonibus et Patrum auctoritatibus conformem, hoc est, præfinitæ à sanctis monasticorum ordinum fundatoribus methodo omninò consentaneum: *Firmis ac in suo robore semper manentibus prædictis decretis de apostatis* (hæc autem sunt decreta anno 1624 evulgata), *etiam secundum eam partem ubi agitur de ejectione et ejiciendis, tanquam sacris canonibus et communitori sanctorum Patrum menti conformibus.*

XVII. In decretali Innocentii III, Cùm ad monasterium, de Statu monachorum, perspicuis verbis indicatur expulsio professi qui à damnatâ rerum proprietate divelli non potest: *Si verò post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monitione præmissâ, de monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi peniteat secundum monasticam disciplinam.* Non admodùm absimilis eadem formâ usus est Honorius III, in decretali *Ea quæ, de inficiat sanas oves.* Septem in Regula S. Benedicti indignantur agendi rationes quibus aberrantes monachi ad rectum iter reducantur et compel-

antur, quemadmodum videre est apud Smaragdum, Bernardum Cassinensem, Boerium, Ostiensem, Turcrematam, et specialiter apud Haefterum, part. 2, tract. 4, Disquisit. monast. lib. 8, disquisit. 6. Earum autem novissima est ejectio in monasterio: *Quòd si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur abbas ferro abscessione, ut ait Apostolus: « Auferte malum ex vobis »* De hac ipsa expulsionis disserit Fructuosus episcopus, c. 8: *Si se corrumpere non permisserint, foras projiciantur;* et c. 14, de eo qui, licet carceri inclusus, in sua perveracità obfirmatur et insordescit, ita statuit: *In collationem deductus, exvatur monasteri vestitus, et induatur quas olim adduxerat secularibus, et cum confusionis notà à monasterio expellatur.* Commemoratur quoque hunc morem veluti suo aëvo vigentem Isidorus Pelusiota, lib. 1, epist. 318: *È fratrum tranquillitate foras ablegetur, ne tumidos fluctus ac vertiginis placiditas et quietis ipsorum moribus excitet. Nam hoc quoque lex nobis sub parabole sortice præscribit, cum eos qui lepra laborant extra castra emittit.* Quæ omnia evincunt quàm verum sit, quod in supra exscriptis verbis decretorum anni 1693 indicatur, ejectionem nimirum eorum quorum emendationis nulla est spes reliqua sacris canonibus congruere, et veteribus monasticis institutis. S. Thomas, quodlibet. 12, art. 36, quæstionem proponit *utrum aliquis religiosus expelli debeat propter peccatum de religione, respondetque tunc demùm hujusmodi expulsionis pœnæ locum fieri, cum jam nullus sperandæ correctionis locus relinquatur: « Non debet religio infligere talem pœnam, quandùm vult corrigi: quoniam, sicut est excommunicatio in Ecclesià, ita est expulsio à religione: et idèò dicendum quòd nullus est, nisi propter contumaciam, expellendus, sed est sequestrandus in carcere, vel alio modo. »* Ita quoque disserit S. Bonaventura circa Regulam S. Francisci, quæst. 14. Et quamvis, post prædicta quoque Romanorum Pontificum decreta, Van Espen, in suo Jure ecclesiastico, part. 1, tit. 27, c. 7, num. 10, addubitat num. hujusmodi ejectionis disciplina nostris hæc temporibus, vel saltem suis regionibus conveniat: *Multum dubito num. moribus nostris hæc congruant, nemo tamen unus est qui rem ad justè et æquè normam expendens, eorum audaciam non improbet qui reprobandam censent incorrigibilium ejectionem, postquam eadem tam perspicuè ab Apostolicà Sede in suis decretis comprobata fuit, atque præscripta.* Adeantur Gonzalez, in cap. *Ne religiosi*, num. 5, de Regularibus; Tamburinus, de Jure abbatum, tom. 3, disp. 8, quæst. 7; Haeftenus, cit. disquisit. 8; Ricciullus, de Jure personarum extra Ecclesiæ regimen existentium, lib. 8, c. 10, num. 6 et seq.; Gubalvus, in suo tractatu de Clausurà regulari, disquisit. 2, c. 4, § 8, et § 11, num. 57, ubi, postquam eorum recensuit sententiam qui expulsionem monachorum à religione et monasterio se infensos exhibent, hæc habet: *« Perstandum tamen est in communissimà ceterorum omnium sententià, quos singillatim recensere nihil attinet, et quam usu consueti atque auctoritate § 8 cit. satis superque stabilivimus, quam etiam apertissima ratio demonstrat, cum et bonum commune totius corporis minus membri abscissione sæpè curandum sit, et religionis integritas ac sanctitas ejusmodi strumarum rescatione servanda. »*

XVIII. Constablito autem hoc primo capite de expulsionis incorrigibilium in religione, in congregationibus habitus sub pontificatu Urbani VIII, progressus factus est ad alia duo capita: quorum primum erat de his quæ antea concurrere et probari debebant ad hoc ut religiosus posset incorrigibilis pronuntiari, evindeque de religione expelli; alterum de agendi ratione quæ cum ejusmodi ejectione servanda foret. Qui enim contrariam ejectionis sententiam imberbant, liberè asserebant, ejectionibus in usum revocatis, et amplam aperiri viam invidiæ, malevolentiæ improboque alieque superioris regularis animo, ut intensum sibi religiosum de religione impunè ejicere valeret; et simul, omni subtracto freno ejectionum libidini, fore ut illi in decretis semper ruerent, verique filii perditionis

efficerentur. Ad occurrendum propterea priori incommodo, in decretis congregationis concilii anni 1624, ab eodem Pontifice, ut sæpè nominamus, confirmatis, cautum fuit ut si religiosus incorrigibilis censeretur, et effectum procedendi ad illius ejectionem, qui planè omnibus notatus esset improbitatis characteribus quos jus canonicum recenset atque requirit ut quis incorrigibilis dici valeat: *« Ut in posterum è religionibus nullus legitime profusus ejici possit, nisi sit verè incorrigibilis: verè autem incorrigibilis minimè censeatur, nisi concurrant ea omnia quæ ad hoc ex juris communis dispositione requiruntur, sublatis hæc in parte statutis et constitutionibus ejusque religionis et ordinis etiam à Sede Apostolicà approbatis et confirmatis. »* Nec satis id congregationi fuit; sed voluit insuper ut ad constituendum reum inemendabilem deberet præterea carceribus in jejuniò et penitentia per integrum annum mancipari: quò demùm evolutò, nisi resipisceret, sed obfirmatà malitià perveracè deprehenderetur, tunc denique à religione procul abiceretur: *Ne contagione pestiferà plurimos perdat, tanquam pecus morbida ac membrum putre ejici tandem possit.* Edixitque demùm, ut ejectionis sententià à superiore generali ordinis, adhibitis in consilium sex ex gravioribus patribus, in capitulis seu congregationibus generalibus designandis, pronuntiaretur.

XIX. Jam verò sequenti anno 1625, instante cardinali de Lugo, protectore ordinis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, proposita, discussa et declarata fuerunt nonnulla dubia ad majorem præcedentium decretorum elucidationem tendentia. Congregationis resolutiones, super his editæ, impressæ leguntur penes Pasqualium super controversiis Laurenti de Franchis, num. 1085, pag. 302. At majoris momenti sunt decreta ab eadem congregatione, sedente Innocentio XII, eoque, ut dictum est, approbante, sub anno 1695 evulgata, in quibus, instantibus procuratoribus generalibus ordinum regularium, et conquerentibus grave nimis religioni esse per integrum anni spatium reos carceribus addictos habere, remque nimis protrahi si ad incorrigibiles è religione expellendos prælati generalis sententià expectanda esset, annalis carcer in penitentia et jejuniò statusus in decretis Urbani VIII, ad sex menses contractus fuit: et provincialibus, in designatà cuique provincià, tributa fuit facultas ejiciendi è religione incorrigibiles, consultis tamen et assentientibus sex aliis ex eadem provincià religiosis designandis in congregatione provinciali et confirmandis à superiore generali; cui etiam reservata fuit auctoritas ad examen revocandi, et confirmandi aut infirmandi ejectionis sententiàs à provincialibus, juxta præscriptam methodum, pronuntiatis: salvo tamen jure Apostolicæ Sedis et auctoritate ejusdem congregationis concilii, quotiescumque ejectus ad ipsam mallet recurrere, seu provocare, quemadmodum mox infra docebitur. Et, quia in conficiendis processibus super criminibus plures sæpè occurrerant difficultates, opportunè super hoc etiam decretum est, ut scilicet validi ac legitimi censerentur processus qui in unoquoque ordine vel religione ad normam illius regularium, constitutionum, praxis et consuetudinis confecti fuissent. Porro, ad absolvendam exequendamque incorrigibilium ejectionem, nonnulla indulta facilioris et expeditioris methodi, nihil tamen immutatè rei substantià, à pontificibus successoribus concessa feruntur quibusdam religionibus, videlicet fratribus Minoribus de Observantià, à Benedicto XIII, die 6 decemb. 1729, Capucinis et minoribus conventualibus, à Clemente XI; 5 februarii 1759. Nostrum autem non est nunc hujusmodi indulgentior tenorem ad examen revocare, sicuti nec enodare innumeras quæstiones ab auctoribus excitatas super intelligentià decretorum Urbani VIII et Innocentii XII; quæ enim hæcenus adducta sunt eo tantùm consilio protulimus ut primum illud caput illustraretur quòd respicit incorrigibilitatem, ex quâ fit ejectioni locus.

XX Scandam nunc sequitur caput quo præscri-

bitur agendi ratio erga ejectos servanda, non solum a religione ex qua expulsi fuerunt, sed etiam ab episcopo in cuius diocesi domicilium forte statuerunt. Theologi atque ac canonice pluribus disputant an ejecti à religiosis ordinibus obstricti maneant substantialibus religiose professionis votis, nimirum castitatis, paupertatis et obedientiæ, et reliquis etiam votis nonnullorum ordinum instituto annexis, cuiusmodi est votum perpetui quadragesimalis victus quoad fratres Mimimos S. Francisci de Paula, et alterum quoad fratres B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, videlicet se in pignus dedendi, ut inopes Christi fideles captivos redimant. Ulterius deinde progredientes, inquirunt an expulsi diocesano episcopo parere debeant, cum nec ullam ipsi unquam sponderint obedientiam, nec ab eâ eximantur quam suis superioribus regularibus voverunt: item, posito quod episcopus ius aliquod in eos nanciscatur, an possit de sententiâ ejectionis à religione in ipsos latâ cognoscere: præterea num religio, post latam huiusmodi sententiam, ejecti reditum curare teneatur: denique, num, habitis respicientiæ argumentis, ipsum religio recipere teneatur. Navarrus quippe, in comment. 2 de Regularibus. num. 36, tuetur superius dedicatam decretalem *Ne religiosi*, de Regularibus, eos minime afficere qui iustè et per definitivam sententiam ejecti fuerunt. Et quidem summi Pontifices haud destiterunt excitatas huiusmodi quæstiones per organum sacrarum congregationum enodare ac definire, simulque episcopis facilem sternere et indigare viam cui insistant, ne ab ejectionis eorum dioceses incolentibus assiduis sollicitudinibus fatigentur. Decretis anni 1624 tantum legitur à superioribus regularibus nuntiantiam esse episcopo sententiam editam expulsionis alicujus à religione: *Illico expulsionis sententiam eidem ordinario nonficare teneatur*; idque solummodo ut ipsam perspectam habeat, nullatenus verò ut possit de illius iustitiâ aut iniustitiâ cognoscere; hoc quippe, ut præmonimus, est sanctæ Sedi reservatum, juxta decreta anni 1695: *Salvâ securitate sanctæ Sedis, sacre congregationis concilii, in casu seorsus et appellationis, auctoritate*. Vetitum quidem est expulsi habitum religionis induere: at, quousque extra claustra commorantur, uti debent clericali habitu, ordinarii loci jurisdictioni subesse, et mandatis obsequi: *Sic verò ejecti*, pergunt decreta anni 1624, *quamdiu non redierint ad religionem, in habitu clericali incendant, atque ordinarii loci jurisdictioni et obedientiæ subsint*; quod nullatenus obiniri posset, nisi ejectionis sententia ordinario esset perspecta, veluti superius notatum est, et ipsa subdunt decreta. Insuper, huiusmodi extorres, quousque extra religionem manent, ab exercitio ordinum in religione susceptorum perpetuâ suspensione interdiciuntur, quam loci ordinarius nec relaxare nec moderari valet: *Item, ut ejecti, extra religionem degentes, sint perpetuò suspensi ab exercitio ordinum, subiectâ ordinis locorum facultate dictam suspensionem relaxandi aut moderandi*. Et Fagnanus, in cap. *Ne religiosi*, num. 41, de Regularibus, testatur se auctorem congregationi fuisse ut in citatis decretis prælatam suspensionem apponeret: *Unde, nobis suggerentibus, in decretis de regularibus apostatis et ejectionis appositum fuit illud caput, ut ejecti, extra religionem degentes, sint perpetuò suspensi ab exercitio ordinum*. Denique, ex iisdem decretis anni 1624 omnis conticescit disputatio an etiam post legitimam ejectionis sententiam religio reditum expulsi urgere ipsumque reducere excipere debeat, quotiescumque ordinarius in cuius diocesi domicilium habuit fidem faciat de ejusdem probatâ vivendi ratione, emendatâque et ad virtutem compositis moribus, quorum certas habeat et validas probationes: « Ac postremò esse innovandam, et suæ beatitudinis auctoritate innovat constitutionem fel. record. Gregorii IX, relatum in cap. final. de Regular., ac propterea declarat eam constitutionem in his quoque vindicare sibi locum, servandamque esse, qui iuste, definitiveque, ac juris ordine servato, expulsi fue-

rint; dummodò tamen in expulsi huiusmodi subsint spes evidens emendationis, ex litteris saltem testimonialibus ordinarii, cuius conscientiam in his litteris concedendis sacra congregatio serio overavit. Non verò ordinarii quod pertinet ad concedendas præfatas satisfactiones nimia angantur sollicitudine, non abs re erit monere ejectos, etiam post latam in eos expulsionis sententiam, tum substantialibus religionis, tum cæteris sui ordinis peculiaribus votis indubie obstringi; ita tamen, ut castitatis quidem votum sine exceptione ab eisdem sit custodiendum, reliqua verò paupertatis, obedientiæ, et si quæ alia eorum professioni annexa sint vota, moderationem quamdam in ipso usu et praxi patiantur. Neque enim ab ejectione requiri potest summa illa paupertas cuiuscumque proprietatis nescia, quam ceteroquin, in claustris manens, servare debuisset, cum ea sibi comparare debeat quibus vitam tolerare possit; sicuti nec obedientiam proprio superiori regulari exhibenda, cum sit eum à religiosorum cœtu et societate depulerit. Id autem longe potiorum jure affirmare licet de reliquis alicui religioso instituto peculiaribus votis, licet in professione nuncupatis, quorum scilicet vis quoad expulsos à religione quodammodo suspensa remanet. Hæc omnia rectè discussa et explanata videre licet ad terminos juris communis, à Galibano, in citato tractatu de Clausurâ regulari, disput. 2, cap. 4, § 14, consecrar. 8 et seq., ad normam verò decretorum Urbani et Innocentii exposita à Ferraris in suâ Bibliotheca canonica, verb. *Eficere*, num. 49 et seq. Quocirca nihil rigoris ac fortè etiam iniustitiæ argueretur ordinarius ille qui testimonium emendatæ vitæ reditusque ad bonam frugem denegaret ejectione, propterea quòd cum non deprehendisset quidquid ipsius ordinis constitutionibus cavetur, ejectionis tempore exactè servantem. Satis enim ipsi esse debet, si inculpate vitam duxit, si poenitentiae signa dedit, remotus à seculo, modestus, ac pietatis et misericordiae spiritualis et temporalis operibus deditus; uno verbo, si manifesta et tuta emendationis ac respicientiæ argumenta præ se tulit.

XXI. Antequam recensita decreta anni 1624 evolvantur, in provinciali Limanâ synodo, coactâ anno 1583, sanctum fuerat ut regulares sacerdotes, è religione ejecti, ab omni prorsus ecclesiastico ministerio per episcopos prohiberentur, multoque magis ne ad cuiuscumque beneficii ecclesiastici associationem admitterentur. Publicatis autem prædicto anno 1624 decretis Urbani VIII, cum nonnulli è societatibus Jesu religiosi, post nuncupata tria simplicia castitatis, paupertatis et obedientiæ vota, ab eâ dimissi reperirentur, non defuit qui contenderet hos pro ejectionis omnino habendos, idèoque à susceptorum ordinum exercitio suspensos, et, tanquam inhabiles, ab ecclesiasticis muneribus obviendis et beneficiis assequendis procul arcendos. Quæstionem hanc attingere noluit archiepiscopus; sed in relatione statûs suæ ecclesie eandem detulit ad sacram concilii congregationem, quæ, die 11 februarii 1662, hunc in modum rescripsit: *Congregatio concilii respondit religiosos societatis, post tria vota simplicia duntaxat, vigore privilegiorum ejusdem societatis dimissos, non comprehendi in constitutione Urbani VIII de apostatis et ejectionis*.

XXII. Perspectum cuicque est clericos regulares societatis Jesu, exacto probationis tempore, nequaquam se à religione obstringere solemnibus castitatis, paupertatis et obedientiæ votis, quemadmodum in cæteris religiosis ordinibus observatur; sed emitti ab iis simplicia quædam castitatis, paupertatis et obedientiæ vota, quibus addicuntur ipsi quidem religioni, adeò ut abscedere nequeant, nec gradum respicere à superioribus sibi designatum, sive ad solemnem professionem, sive ad conditionem conditorum advocentur; sicuti nec ad aliam religionem transire, licet strictioris observantia, Carthusianâ tantummodo exceptâ, uti videre est in constitutione Gregorii XIII cui initium: *Decret Romanum Pontificem*, quæque in formâ specificâ confirmata fuit à Clemente XI per suam incipientem: *Sacri*

apostolatús, quæ num. 264 relata est in part. 2 t. 11 Bull. novi Romani, ex quarum etiam constitutionum lege, ad legitimum validumque reddendum hujusmodi transitum, summi Pontificis vel præpositi generalis facultas requiritur; at integrum adhuc est religioni eosdem dimittere, votisque nuncupatis exsolvere. In instituti formulâ summo pontifici Julio III, anno 1550, oblatâ, et ab ipso confirmatâ per apostolicas literas incipientes: *Expositi debitum*, habetur coadjutores formatos et scholasticos à societate approbatos vota vovere simplicia, sed quibus teneantur quamdiu præpositus generalis in societate eos retinendos esse censuerit. Tempore summi pontificis Sixti V propugnârunt aliqui eos qui simplicia vota emisserant dimitti non posse, nisi servatâ ordinarij iudicij formâ. Verùm Gregorius XIV, in suâ constitutione anno 1591 editâ, cujus initium: *Ecclesiæ catholicæ*, statuit nihil innovandum esse, et præfatos religiosos, nullo confecto processu, nullâque servatâ iudicij formâ, dimitti posse: *Sola facti veritate inspectâ, culpa vel rationabilis causæ tantum ratione habita, ac personarum, aliarumque circumstantiarum, quarum consideratio sit eum charitate et prudentiâ conjuncta*. Quapropter in quintâ congregatione generali societatis, habitâ anno 1595, decreto 58 declaratum fuit ad instituti substantiam pertinere id quod sequitur, nempe non esse necessarium ut in dimittendo formâ iudicialis servetur. Proindeque, si in dimissione clerici sui presbyteri societatis Jesu iudicialis forma non servatur, si de illius qui dimittitur incorrigibilitate non disputatur, si dimissionis causa plerumque ex eo desumitur quòd religiosus minimè valeat inceptum curriculum laudabiliter persequi, et ad societatis institutum vitam exigere, jure optimo è congregatione concilii declaratum fuit pœnalâ, quæ supra diximus, decreta in apostatas et ejectos lata, eum non afficere qui prædicto modo jubetur è societate abire; adeoque hunc ad ministeria et beneficia ecclesiastica obeunda et assequenda idoneum esse: cujusmodi declaratio apposita quoque fuerat in decreto 50 nonæ congregationis generalis ejusdem societatis Jesu, coactâ anno 1630, ubi ipsi societatis nomine declaratum fuit, quantum ad ipsam attineret, nihil obstare iis qui post simplicia vota ex eadem dimissi fuissent, quominus ecclesiastica beneficia et officia assequi possent, si cæteroque digni, et ad ea obtinenda idonei dignoscerentur.

XXIII. Illud autem quandoque obstat prædictis religiosus è societate Jesu, eâ ratione dimissis, quòd, dum in eadem versabantur, sacris ordinibus initiati fuerint, non ratione patrimonii, aut beneficii ecclesiastici quo potirentur, sed ad titulum religiosæ paupertatis: subinde enim dimissi, nullumque patrimonium vel beneficium obtinentes, hoc solo nomine suspensioni sunt obnoxii; id quod aliquando vexationem intulit ejusdem societatis superioribus, cum non defuerit qui eos in iudicium provocaret, contendens sibi annuam præstationem à societate constituendam esse, propterea quòd nec ipse haberet unde vitam tolerare posset, et nimis grave illi esset perpetuâ suspensione submoverti ab exercitio ordinum quibus fuerat insignitus in ipsâ religione, quæ si eum dimisit, id minimè certè factum, quia ipse gravioris criminis reus aut incorrigibilis iudicatus fuerit.

XXIV. Sanè Tridentinum concilium, sess. 21, c. 2, de Reformat., vetat clericum quemlibet secularem, beneficium vel patrimonium non habentem, ad ordines promoveri; et S. Pius V pontifex, in suâ constitutione 75 incipiente: *Romanus Pontifex*, Bullar. tom. 2, declaravit concilii statum extendi quoque ad religiosos qui, antequàm professionem emittant, ad sacros ordines promoveri velint. Hoc itaque retento themate, prohibebantur patres societatis suos religiosos post vota simplicia offerre sacris ordinibus initiandos, quotiescumque beneficium vel patrimonium non possiderent. Verùm Gregorius XIII illos hoc speciali donavit privilegio, ut ipsorum religiosi, post tria simplicia vota, et ante emissam solemnem professionem, pos-

sent ad sacros ordines promoveri, quamvis omni patrimonio et beneficio destituerentur, veluti abundè demonstrant Thesaurus, de Pœnis ecclesiasticis, part. 2, cap. 11, sub. num. 5, § *Limita ut non procedat*; Sanctarcell., variar. Resolut. part. 1, quæst. 49, à num. 5 ad num. 12; Sanchez, Consil. moral. lib. 7, cap. 1, dub. 35, num. 12; Pirhing, ad lib. 1 Decretal. tit. 11, sect. 1, num. 75; Barbosa, ad cap. 2, sess. 21, num. 5 et 6; Gallemart, in Remissionibus ad idem cap. 2; Pasqualig. ad Lauret. de Franchis, part. 1, num. 352; Rigant., ad regul. 24 Cancellariæ, § 3, num. 169 et seq.

XXV. Quod itaque pertinet ad annuam præstationem quæ contendebatur à societate persolvenda ei qui sacris ordinibus initiatus dimitteretur, nec habens unde viveret, idcirco suspensione illegatus remaneat, difficultatis summa potissimum considebatur in quâdam pollicitatione quæ à societate facta ponebatur, alendi nempe ad ordines promotos, eum eos dimitti contigisset. Dum nos ipsi, in minoribus constituti, officio secretarij congregationis concilii fungemur, hujusmodi petitionem quidam proposuit, qui ordinibus insignitus, deinde è societate dimissus fuerat; disceptatumque de eâ fuit die 23 februarii 1722, in causâ Neapolitanâ congruè, uti videre est tom. 2 Thesauri resolutionum. Et, quamvis rejecta fuerit petitio, eo potissimum nomine quòd actor à suo regulari superiore facultatem ascendendi ad sacros ordines surripuerat, falsò asserens se, antequàm religioni nomen daret, ad titulum patrimonii fuisse primâ tonsurâ initiatum; pro eo tamen quòd pertinet ad præsuppositam illam obligationem à societate factam, eum nos in sacram congregationem authentica attulissetis regesta, ostendentes certum haudquaquam esse ejusmodi pollicitationem ab eo prodixisse, qui legitimâ ad id facultate polleret, vel, si jure facta, acceptatam eam fuisse ab eo cui ejusdem acceptanda inesset auctoritas, vel denique, si jure et tacta fuerat, et acceptata, eandem vim suam non amisisset post superius indicatum Gregori XIII privilegium; siquidem illa exhibita ponebatur sub pontificatu S. Pii V, cum scilicet patres societatis Pianâ obstringebantur lege de non promovendis ad sacros ordines religiosi non professis, nisi beneficium vel patrimonium obtinerent: aperuit hoc aditum, stravitque viam apostolicæ constitutioni quam deinde Benedictus XIII edidit, incipientem: *Injuncti nobis*, quæ est 223, tom. 42 novi Bullarii Romani, quâque declaravit societatem Jesu non teneri nec obligatam esse ad ullam subministrationem sive congruæ sustentationis, sive alimentorum, sive alio quoacumque titulo et causâ illis faciendam, qui post biennium probationis et emissionis votorum simplicium, extra dictam societatem à suis superioribus ejiciuntur, tametsi, dum in eâ permanebant, ad sacros etiam presbyteratús ordinis sine beneficio ecclesiastico ac patrimonio, et ad titulum religiosæ paupertatis promoti fuerint. Peræquâ sanè constituto, provida et omnino congruens præcedentibus tribunalium iudicatis, in quibus, quoties post constitutionem Gregorii XIII proposita fuit, toties rejecta conspicietur petitio à prædictis religiosi promotâ, ab iis, inquam, qui post biennale probationem, votorumque simplicium nuncupationem, ad sacros, etiam presbyteratús, ordines promoti, deindequæ à societate dimissi, vitæ subsidia exposebant, eò quòd patrimonium non haberent, nec beneficium, fuerantque ordinibus initiati ad titulum religiosæ paupertatis, dum inter societatis alumnos recensentur. Harum rerum iudicatarum series inspicere potest penes Pignatelli., consult. 92, tom. 10; et Lacroix, Theol. moral. l. 6, part. 2, num. 2196 et seq.

XXVI. Quæcumque hactenus disseruimus, tum in facultate quam habent superiores societatis Jesu dimittendi ex eâ religio non servatâ iudicij formâ, tum in eorum qui sic dimissi fuerint habitate ad ministeria et beneficia ecclesiastica obtinenda, tum denique de suspensione ab ordinum susceptorum exercitio, cui subjacent tunc solum eum ecclesiastica

beneficio aut patrimonio destituuntur, facile est intelligere ad eos tantummodo societatis religiosus pertinere qui post consuetum biennalis temporis lapsum simplicia castitatis, paupertatis et obedientiæ vota voverunt; non autem ad eos qui, exacto statuto curriculum, regularem professionem emittentes, solemnium castitatis, paupertatis et obedientiæ vota nuncuparunt. Hos enim si superiores velint in societate ejicere, debent judiciale ordinem servare, eorumque incorrigibilitatem evincere; ipsi autem sic expulsi perinde habendi sunt ac reliqui omnes ex aliis religionibus ejecti. Neque enim societas hæc in re ullo peculiari privilegio donata est; et, si quod etiam obtinisset, eo jam uti non posset; nimis quippe amplæ ac validæ derogatione Urbanus VIII præcedentia quæcumque privilegia sustulit: quod rectè animadvertit quoque cardinalis de Lugo, dum in quâdam consultatione die 16 januarii 1624 exarata, quam nos manuscriptam in formâ authenticâ inspeximus, hæc de re sententiam rogatus, sequens edidit responsum: *Facultas major societatis ad expellendos professos quam sit in aliis religionibus hodiè ablata est, meo iudicio, ab Urbano VIII, per decretum editum in sacra congregatione concilii Tridentini, anno 1624, ubi omnino prohibetur ne in ullâ religione professus ejici possit, nisi sit verè incorrigibilis, et probetur per annum, etc. At revocantur omnes constitutiones et privilegia pontificia cujuscumque ordinis cum clausulis derogatoriis strictissimis. Quare, quoad professos ejiciendos, credo societatem nunc non habere plus potestatis quam alias religiones. Ita iudico, salvo, etc.*

XXVII. Ad institutum de ejectis à religione sermonem pertinet alia quæstio, cujus definitionem episcopi quidam ab Apostolica Sede pro certorum casuum, in suis diocesisbus occurrentium, necessitatibus postulant. Jam supra dictum est hujusmodi ejectos obstringi castitatis, paupertatis et obedientiæ votis; eâ tamen, quoad postrema duo vota, sen quoad illorum observantiæ formam, moderationis aptetur ac congruat. At nonnulli aliquando fuerunt qui contenderent vota in quibusdam religionibus emitti solita, haudquam solemnia, sed simplicia tantum censeri oportere; idèque, si aliquem hujusmodi ordinum religionis ejici contingeret, quamvis non negaretur ipsum simplicia vota custodire debere, si tamen matrimonium contraheret, non posse illud irritum et nullum, sed tantummodo illicitum pronuntiari. Excitata hujusmodi disputatio fuit quoad religiosos laicos Cistercienses. Nosque ipsi rem definiendam esse duximus cum consilio congregationis particularis, quam coram nobis coegimus, et in quâ infra scriptum decretum editum fuit: quod, quia certam normam et jam secutis, et in posterum obventuris casibus potest exhibere, nec hæctenus ullibi impressum legitur, idè optimum existimamus hic illud per extensum inserere.

DECRETUM

SUMMI PONTIFICIS BENEDICTI XIV.

Prævio consilio particularis congregationis ab ipso deputatæ cardinalium de Gentibus, Cavalchini, Tamburini et Besotti, necnon archiepiscopi Damasceni, congregationis episcoporum et regularium, atque ejusdem congregationis particularis secretarii, super dubio: An vota quæ à conversis Cisterciensibus emittuntur, simplicia sint vel solemnia.

XXVIII. Delatâ ad penitentiarie apostolicæ signaturam controversiâ de votis quæ in professione à conversis Cisterciensibus emittuntur, an simplicia sint vel solemnia, eadem à dubii definitione se abstinent, eo potissimum sub obtentu quòd de eâ agendum esset in congregatione episcoporum et regularium, cui jam exhibita fuerant suffragia patrum generalis et procuratoris generalis ordinis Cisterciensis. Sed, cum nec ab hac ulum usque iudicium adhuc prodidisset, op-

portunum et congruum fore reputantes si rem totam ad nos avocaremus, in congregatione particulari coram nobis habendâ discutendam, supradictorum cardinalium et secretarii congregationem deputavimus; quæ habita coram nobis die 16 currentis mensis martii, unanimi censuit suffragia vota à conversis Cisterciensibus in professione emissa, non esse simplicia, sed solemnia.

Et sanè, si in ipso familia Cisterciensis exordio, quòd seculo XI contigit, monachis conversi adjecti fuerunt, ut monachi in claustris solitudini et contemplationi vacarent, et conversi domos illas regerent in quibus utilia hominum necessitati parabantur, et sic de conversis statutum est; tuncque deflauerunt, se conversos laicos barbatos licentiâ episcopi sui suscepturos, eosque in vitâ suâ, et in morte, excepto monachatu, ut semetipsos, tractaturos, uti legitur in Exordio Cisterciensis cœnobii, tom. 4 Bibliothecæ patrum Cisterciensium Tissier, autumantis citatum opusculum esse S. Stephani, abbatis Cisterciensis;

Si, coacto Lateranensi concilio II, anno 1129, sub pontifice Innocentio II, statutum esse nulla futura matrimonium quæ post professionem ferent à conversis; si hoc ipsum confirmatum fuit in concilio Romensi, habito sub Eugenio papâ III, qui in minoribus fuerat abbas SS. Vincenti et Anastasi Romæ ad Aquas Salvias, sanctique Bernardi discipulus; si pontifex Alexander, hujus nominis III, in suâ decretali quæ incipit: *Non est vobis*, sub tit. de Regularibus, æquali erga abbatem obedientiæ jugo respondit esse subjectos tum monachos, tum conversos ordinis Cisterciensis; suadent hæc omnia quòd vota à conversis Cisterciensibus in professione emissa, non simplicia sunt, sed solemnia: quod etiam fuit animadvertum à Mabilonio, monachorum institutorum peritissimo, in suâ præfatione in part. 2 seculi VI ordinis S. Benedicti, § XI.

Nec, ut ab hoc sensu quis recederet, quidquam prodesse potuerunt verba quæ à conversis Cisterciensibus in professione emittuntur: *Pater, promitto tibi obedientiam de bono usque ad mortem*. Præterquam quòd enim compertum est quinque prioribus Ecclesiæ seculis nullam in emittendâ professione verborum formam fuisse præscriptam, et quòd nec etiam juxta præsentem disciplinam unius instituti regularis professione concordat in verbis cum professione alterius instituti; cum alumni S. Benedicti promittant stabilitatem loci, conversionem morum, atque obedientiam secundum Regulam S. Benedicti; alumni S. Domnici voveant obedientiam secundum Regulam S. Augustini; alumni S. Brunonis secundum conversionem promittant; quæ promissio æquipollere videtur promissioni conversorum Cisterciensium obedientiæ de bono usque ad mortem:

Vis in eo consistere visa est, quòd ad effectum de quo agitur, nedum verborum, sed cæterarum quoque extrinsecarum circumstantiarum ratio habenda est. Cùmque in libro antiquarum Definitionum ordinis Cisterciensis, dist. 14, cap. 1, tit. de Receptione et Professione conversorum, legatur quòd, post expletum novitiatus annum, conversus ad capitulum monachorum accedens, prostratus primò veniam petat, et deinde surgens ad imperium abbatis, et interrogatus, spondeat stabilitatem suam, post quæ abbas dicat: *Dei tibi Deus perseverantiam*, omnesque respondeant: *Amen*; quòdque, omni proprietate relicta, suorumque honorum factâ, prout libuerit, et maxime favore pauperum, distributione, flexis genibus, jungat manus, easque ponat inter manus abbatis, eique promittat obedientiam de bono usque ad mortem; abbasque respondeat: *Dei tibi Deus vitam æternam*; respondentibus omnibus: *Amen*; quæ omnia quoque leguntur in Rituali Cisterciensium, lib. 6, de Ritu suscipiendi fratres, cap. 6, sub titulo de Receptione et Professione conversorum:

Accessus ad capitulum, non tempore novitiatus, sed post novitiatus expletum per integrum annum, promissio stabilitatis post interrogationem de eâ factam, et ejusdem acceptatio facta ab abbate, cujus est

professionem admittere, solemnitas proprietatis abdicatio, genuflexio ante abbatem, et cætera solemnia, quæ comitantur promissionem obedientiæ de bono usque ad mortem, æternæ vitæ precatio, memoratæ obedientiæ correspondens, satis innuunt professionem esse solemnem, in eaque implicitè et virtualiter contineri vota castitatis, paupertatis et obedientiæ, quæ, utpote juncta professioni regulari, non simplicia sunt, sed solemnia, juxta responsum Bonifacii VIII, in cap. unic. de Voto, et voti Redemptione, in sexto.

Unanime interessentium congregationi suffragium pro solemnitate votorum, quæ à conversis Cisterciensibus in professione emittuntur, fuit à nobis in ipsa congregatione ore tenus approbatum. Hoc ipsum à nobis presentis nostro decreto confirmatum, quod nostro sigillo munitum archiepiscopo Damasceno congregationis episcoporum et regularum, et particularis congregationis secretario, manibus nostris consignamus, demandantes ut illud referat inter acta congregationis episcoporum et regularium, et decreti exemplar ad penitentiarium apostolicum, et congregationem cardinalium concilii Tridentini interpretum, inter sua acta asservandum, transmittat; ut unanimes in posterum sint sententiæ de solemnitate votorum quæ à conversis Cisterciensibus emittuntur. Datum ex palatio apostolico Quirinali, hæc die 21 martii 1747.

XXIX. Præcipuum hoc est solemnitas voti castitatis, quod sacro ordini, vel religiosæ professioni est annexum, ut irritum reddat matrimonium, quod quisquam audeat exinde contrahere, per textum in cap. *Meminimus*, et cap. *Insinuante*, qui clerici, vel votentes. Simplex autem votum castitatis non nisi illicitum constituit matrimonium, atque efficit ut conjux, qui se hujusmodi voto obstrinxit, potere quidem nequeat à conjuge, eidem tamen petenti debitum reddere teneatur: prout docet S. Thomas in 4 Sent., dist. 38, quæst. 1, art. 3, quæst. 2, ad tertium, et ad quartum. Verum, quia ex Romani Pontificis auctoritate fieri potest, ut vera religio ea quoque sit, in qua simplicia tantummodò vota emittuntur, utque insuper vota simplicia impedimentum dirimens matrimonii constituunt; siquidem Romanorum Pontificum constitutionibus statutum reperitur, eos, qui societati Jesu nomen dederint, veros fieri religiosos simplicibus tantum castitatis, paupertatis et obedientiæ votis, post probationis biennium emissis, et simplex castitatis votum, quo se tunc obstringunt, matrimonii esse dirimens impedimentum, quemadmodum videre est in constitutione Gregorii XIII, editâ anno 1582, incipiente: *Quanto fructuosius*, et in alterâ vulgatâ anno 1584, cui initium: *Ascendente Domino*, in privilegiis autem pro instituti confirmatione emanatis, expressa inest declaratio, quòd vota prædicta votentes obstringant, quousque idem in religione permaneat, eorum autem vinculo exsolvatur, statim ac à superioribus è societate dimissus fuerit: hinc porro consequitur, ut, quamvis matrimonium, à religioso in societate adhuc manente attentatum, nullum irritumque esset, licet initum post simplex duntaxat castitatis votum, ejusmodi tamen censi non posset, imò validum legitimumque esset matrimonium, si illud post dimissionem è societate contraheret: veluti latius demonstratur in Collationibus ecclesiasticis Parisiensibus de *Matrimonio*, quæ editæ fuerunt à cardinale de Noailles illius urbis archiepiscopo, tom. 2, lib. 3, collat. 1, § 3.

XXX. Ultimo loco in Urbani VIII et Innocentii XII decretis cavetur, debere religionem alumnus sui ejecti reditum urgere, eumque iterum in sinum recipere, quotiescumque ordinarius in cujus diocesi versatus est, tale de illo testimonium perhibeat, ut cum conjugere liceat re ipsâ ad bonam frogem redisse. Cum autem quandoque contingat, regularem haud fuisse decreti sententiâ à religione expulsum, veluti incorrigibilem, sed, ob atrox aliquod crimen, ad præfinitum temporis spatium, puta septennium, vel decen-

nium, ab eadem religione damnatum fuisse ad triremes; inde exorta est questio, an, exacto penalis temporis cursu, ipsum religio recipere, et ad convictum, ut antea, admittere teneatur. Extra controversiam positum est religiosum ad triremes damnatum religionis vota servare debere eo modo quem infelix ejus conditio patitur; ut evincunt Donatus, in Prax. rer. regular. tom. 1, tract. 8, de hjectis, quæst. 23, et tract. 9, de Galeotis religiosorum, quæst. 16 et 17; Rotarius, in Theolog. moral. regular., tom. 1, lib. 3, cap. 2, punct. 8, num. 7. Absolutè verò penâ ipsi irrogatâ non æquè conveniunt auctores. An religio eundem teneatur in cœnobium recipere. Docent nonnulli id oneris religionibus nullibi impositum reperiri; et, si eadem ad recipiendos hujusmodi alumnos, tam magnâ infamiâ notatos, superioris auctoritate adigantur, licere solummodò eos admittere sine cucullo, Tertiariorum habitu indutos, atque vilioribus religiosæ domûs muneribus habere addictos. Contra alii, nullâ distinctione adhibita, arbitrantur religionem omninò teneri ad hujusmodi religiosos recipiendos. Ita disserit Donatus, cit. loc. tract. 9, quæst. 22, et latiori calamo Rotarius prædicato loco, num. 23. Cum nos congregationi concilii à secretis essemus, quibusdam instantibus episcopis, propositum hoc dubium fuit, sed non definitum: opportunum enim visum est, procuratores generales ordinum prius audire, quam ulla ederetur resolutio. Contigit id die 24 martii 1725, uti videre est tom. 3 Thesauri resolutionum. Ideòque, cum nulla hæc de re affert resolutio possit, neque damnatis ad triremes ob aliquod crimen aptari posse videantur summorum pontificum Urbani et Innocentii decreta, scripta de religiosis incorrigibilibus, qui longè gravioribus delictis sunt obnoxii, et quorum pervercia nimis constans deprehensa est, nec penali sex mensium carcere vinciri potuit; quod ad illos pertinet, integrum erit episcopis vel cum superioribus ordinis agere, vel sanctæ Sedis auctoritatem implorare, ut, quâ ratione magis expediens fore judicabitur, eidem à religione recipiantur. Si autem hoc obtinere non valeant, noverint episcopi id oneris sibi tantummodò incumbere, ut eorum vivendi rationem studiosè speculentur, ne alios inficiant, majorisque dedecore notam regulari ordini imponant. Neque verò sinant hujusmodi religiosos, qui sacerdotis fuerint, sive extra claustra remaneant, sive iterum à religione fuerint in societatem vitæ recepti, sacrosanctum missæ sacrificium celebrare, si remigaverint, vel si fuerint ad triremes damnati ob aliquod delictum, cui de jure infamia est annexa: extat enim decretum Urbani pape VIII, quo declarantur perpetuò irregulares sacerdotes tam seculares, quam regulares, qui ad triremes vel perpetuò, vel ad definitum tempus damnati, remigaverint. An verò simplex damnatio ad triremes infamiam importet, et consequenter irregularitatis notam damnato inurat, id inter doctores controversitur. Sed communis opinio est, utro procul dubio damnatum irregularem esse, cum sententiâ lata est ob delictum quòd secum fert infamiam de jure. Ne autem ea quæ jampridem à nobis tractata sunt licitum superfluo labore discutienda resumamus, percurrat lector quæ fusè deduximus, cum munere secretarii congregationis concilii in minoribus fungeretur, quæque ab ipsâ congregatione benigè probata fuerint in causâ *Lavellanæ*, seu *Romanæ*, propositâ 8 junii 1726, et resolutâ 6 julii ejusdem anni, uti videre licet tom. 3 Thesauri resolutionum.

XXXI. Non deerunt fortassè qui dicant omnia quidem ab Apostolica Sede provisâ sapienter fuisse, quæ ad rectè moderandam regularium incorrigibilium ejectionem idonea essent, quæque etiam episcopis opportuna forent ad evitandas aut submovendas perturbaciones quæ sibi ab hujusmodi ejectionis inferri possent; verum non satis forsân cogitatum fuisse putent de casu, qui sæpè nimis usu venire dignoscitur, cum scilicet ejectionis sententiam ejectionis, contra se latam, aut nullitatis, aut injustitiæ vitio arguit, et ab eâ appellat;

quo nempe casu duplex exurgere solet difficultas. Dubitatur enim primò, quomodo episcopus se gerere debeat cum expulsus, qui à sententiâ ejectionis suæ provocavit, et provocat: deinde, quâ ratione expulsus ipse in regionibus florè à Romanâ curiâ et Urbe remotis degens, et ut plurimum omnium rerum inopiâ pressus, provocationis beneficio iuri, juvareque valeat; cùm, in decretis præsertim Innocentii XII, sacris congregationibus Urbis cognitio validitatis ac justitiæ hujusmodi sententiarum fuerit delegata. Sanè Angelopolitani archiepiscopi procurator, qui anno 1662 ad Urbem accesserat sacra lumina visitaturus, in relatione statûs prædictæ ecclesie posteriori hoc dubium proposuit, petitque, ut, spectatâ maximâ quæ intercedit inter Angelopolitanam et Romanam urbem distantia, ecclesiasticus iudex in iis partibus designaretur, ad quem ejectionis iura sibi contra ejectionis sententiam competentiâ posset deducere. Congregatio autem concilii, die 11 februarii 1662 habita, Pontifici consuluit, ut ipsum archiepiscopum Angelopolitanum in iudicem ecclesiasticum delegatum per eas regiones designaret, eorum quo regulares expulsi, de ejectionis suæ sententiâ conquirentes, possent iura sua in gradu appellations proponere, absque eo quòd ad Romanæ curiæ tribunalia causam deferre cogerentur. In eâ verò, quæ tunc edita fuit, resolutione, congregatio ulterius progressa non fuit ad investigandum, delinquentisque modum, quo episcopus se gerere deberet cum religioso ab ejectionis sententiâ appellante, dum vigore ipsius appellations sententiâ pendet suspensa. Verùm, quod tunc omissum, postea opportune præstitum fuit: cavet enim, ne quispiam, licet intra terminum à lege præfixum ab ejectionis sententiâ appellaverit, possit extra carceres sua iura experiri; sed, si eadem proponere velit, omnino debeat sese in carceribus constituere. Cùm autem provocans carceribus detinetur, non est cur episcopus de eo sollicitus sit; quem scilicet studiosè observare, ac custodiis et tantummodo debet, cùm procul à claustris in suâ diocesi versatur. Quæ super hoc prædiit congregationis resolutio, sequens est, excepta ex lib. 98 Decretorum, pag. 524.

Lycien. ejectionis à religione.

• Pater N. N. ob plura crimina per eum, ut præteritur, in religione patrata, et de quibus, licet pluries punitus, adhuc non resipuerat. Init de mense septembris superioris anni, per sententiam patris generalis incorrigibilis declaratus, et uti talis, à religione ejectionis. Appellavit orator ab hujusmodi sententiâ ad hanc sacram congregationem sub prætextu notoriæ nullitatis et injustitiæ, præsertim ob non servatam formam decretorum ejusdem sacre congregationis, ratorum in consti. 28 san. mem. Urbani VIII, et in novissimâ constitutione sanctissimi domini nostri editâ 4 martii 1695. Actisque transportatis, ac religione auditâ, et informante, dignabuntur EE. VV. declarare:

I. • An constet de assertâ incorrigibilitate oratoris; et, quatenus negativè,

II. • An idem orator veniat religioni restituendus in casu, etc.

• Die 15 novembris 1698, sacra congregatio concilii rescripsit: Orator se constituat in carceribus formali bus religionis, et postea providebitur. »

CAPUT XII.

De quinto capite relationis statûs ecclesie.

I. Ad moniales pertinet hoc quintum caput. Tridentinum concilium, sess. 25, cap. 15, de Regularibus et Monialibus, statuit, ne religiosa professio ante decimum sextum ætatis annum expletum, et non exacto novitatis anno, emittatur: *Nec qui minore tempore, quàm per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur.* Si quæ verò nuncupata professio duabus hisce conditionibus destituatur, irritam eam declarat, ac omni plausu vi obgandi expertem: *Professio autem antea facta, sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus regulæ, vel religionis, vel ordinis observationem, aut ad alios quos-*

cunque effectus. A præscriptâ autem regulâ exemptos voluit eadem sancta synodus PP. societatis Jesu, qui plerùmque neminem, nisi evoluto saltem probationis biennio, ad professionem recipiunt; uti videre est sequenti cap. 16: *Per hæc tamen sancta synodus non intendit aliquid innovare, aut prohibere, quin religio clericorum societatis Jesu, juxta pium eorum institutum, à sanctâ Sede Apostolicâ approbatum, Domino et ejus Ecclesie inservire possint:* quod Fagnanus quoque animadvertit in cap. Ad Apostolicam, num. 15, de Regularibus. Eandemque synodus, postquam, c. 18, anathemate percussit audientes cogere mulieres, ut se religioni devoteant; simulque declaravit, ea omnia, quæ tum ante professionem, tum in ipsâ professione præstanda decreverat, locum habere debere in quibuscumque monasteriis, non solum episcopo, sed etiam alteri cuilibet prælato subjectis: hæc addidit verba: *Ab his tamen excipiuntur mulieres, quæ penitentes, aut convertitæ appellantur, in quibus constitutiones earum servantur.* Hinc autem orta est disputatio, an postremorum hujusmodi verborum vis, ea tantummodo complectatur, quæ in ipso cap. 18, qui inserta sunt, decreta leguntur, vel potius ad ea quoque protendi debeat, quæ prædicato cap. 15 continentur; adco ut, si in monialium penitentium, sive convertitarum constitutionibus, probationis annus ante professionem explendus minimè præfinitur, valida post concilium censi possint vota in hujusmodi cœnobiis emissa sine prævio annali experimento, utpote contra conciliarum quidem sanctionem, sed tamen ad normam sanarum constitutionum exacta. Itaque congregatio concilii Tridentini interpres, propositam hanc questionem definiens, respondit, quod præscriptum fuerat cap. 18, ad præcedentia quoque capita, atque adeò ad ipsum etiam cap. 15 referri: quemadmodum testatur Fagnanus, in cit. cap. Ad Apostolicam, n. 29 et 30, de Regularibus, et post ipsum Passerinus, de Status hominum, tom. 3, quæst. 189, num. 55. Congregationis resolutio edita fuit die 2 martii 1606, et sequentibus verbis concepta: *Congregatio respondit, si ex instituto, vel constitutionibus convertitarum ad professionem admitti consueverint absque anno probationis, decretum ejusdem concilii quod convertitas, nihil earum institutis, aut constitutionibus circa probationis annum detrahasse.*

II. Nullum sanè de hæc controversiâ offendimus postulatam in relationibus statûs ecclesiarum ab episcopis ad Sanctam Sedem transmitti solitis; verum ætatem, annumque probationis commemoravimus, in quemdam veluti apparatus ad ea, quæ mox tractaturi sumus. Exploratum cuique est, post contractum, sed nondum consummatum matrimonium, indulgeri conjugii, qui capit aliquam ex approbatis religionibus ingredi, bimestre spatium, quo de incedendo vitæ statu deliberet, juxta præscriptum in cap. *Ex publica*, de conversione conjugatorum. Quia verò alteri conjugii religionem ingredi nolenti non licet ad alia vota migrare, nisi alter reipsâ se religioni obstringat, solemnè nuncupatâ professione; si hæc, ut supra monuimus, non nisi evoluto probationis anno emitti potest, dubitarunt nonnulli episcopi, in quorum diocæses id evenit, an is quoque casus sub conciliari lege, amalem novitatum requirente, comprehendatur: eâ scilicet de causâ, quòd alter conjux graviori afficiatur incommodo, dum per integrum anni spatium suâ libertate uti prohibetur; fierique etiam posset, ut hujusmodi onus ad biennium protenderetur, ex quo conjux religionem ingressus, postquam in eâ regularis vitæ tirocinium inierat, jamjam excurrente anno, posset ex eo ad aliam religionem transire, ibique annale experimentum instaurare. At nimis generalia sunt concilii verba cap. 15, ideòque dicendum est, illa propositam quoque facti speciem complecti; ita quidem, ut, nihil obstantibus circumstantiis quantumvis urgentibus, si à conjugæ religionem ingressus, nondum evoluto novitatis anno, emitteretur professio, irrita ea penitus esset ac nulla;

(*Quarante-six.*)

neque propterea conjux, qui in seculo mansit, possit se liberum asserere, ad effectum transeundi ad alia vota. Dispensatio igitur opus est, ut probationis tempus contrahatur; hæcque non nisi à Romano Pontifice, qui supra concilium est, indulgeri potest. Neque vero hujusmodi dispensationis legitima deest causa: habita ratione nimis evidenti incontinentiæ periculi, in quod adduceret is, qui secum jam de matrimonio ineundo constituerat, si diutius ab alio matrimonio contrahendo abstinere deberet. Videndus Passerius de Statibus hominum, tom. 3, quæst. 189, num. 56.

III. S. Pius V pontifex, suâ constitutione 109 in bullario Romano, quæ relata est in novum bullarium ordinis Prædicatorum tom. 5, num. 95, monachibus novitiis, quæ S. Dominici institutum amplecti sunt, indulgit, ut in mortis articulo religiosæ professionis votaovere possint, quanvis necdum exacto probationis anno, dummodò tamen ad ætatem professioni emittendæ necessariam perlegerint. Ex hæc constitutio nonnullæ inter auctores excitatæ sunt quæstiones. Prima quidem, an ipsa complecteretur puellas educationis causâ in monasteriis ordinis S. Dominici commorantes. Hæc de re actum fuit in quâdam causâ Neapolitanâ, in quâ congregatio die 14 martii 1705, rescripsit, professionem puellæ, educationis causâ in monasterium monialium S. Dominici receptæ, nullam fuisse, licet in exitu vitæ emissam, propterea quòd religiosæ probationis annus non præcesserit, uti videre est discept. 24, tom. 2, part. 2, bon. mem. advocati Ursayæ. Altera, an, exclusis licet à Pianæ constitutionis indulto puellis educandis, eodem saltem uti possint novitiæ ejusdem ordinis Prædicatorum. Tertia, num, propter privilegium communicationem, ad cæterorum quoque regularium ordinum novitiis atque novitiis eadem constitutio pretendi valeat. De his consulti possunt auctores materiam pertractantes. Hic verò nil aliud opportunè monendum, quam plures reperiri, auctores qui sese ab omni negotio facillè expediunt, dicentes, sublato censeri debere memorandum S. Pii V privilegium, ex quo Gregorius XIII, editâ constitutione, ad sacrorum canonum, concilique præscriptum revocavit quidquid amplius S. Pius V in regularium favorem constituerat. Quarta denique, an, posita Pianæ constitutionis efficacità, cui nihil à Gregorio pontifice fuerit derogatum, si novitiæ, quæ in proximum vitæ discrimen adducta, nondum evoluta probationis anno, professionem emisit, convalescat, teneatur ipsa novitiam implere, et lactam professionem ratam habere, aut aliam ex integro nuncupare. Adeatur Rodericus, quæst. Regul. tom. 3, quæst. 15, art. 6; Diana, Editionis coordinatæ tom. 7, tract. 1, resol. 160 et 161; Pelizzarius, tom. 1, Manual. regul. tract. 2, cap. 7, quæst. 24, et tract. 3, cap. 2, quæst. 3, qui plerumque hæc etiam in re regularibus favent.

IV. Ad eorum assertiones roborandas plurimum conferre possunt quæ in Historiâ ecclesiasticâ leguntur de his religiosis, qui *Monachi ad succurrendum* dicebantur, iique erant, qui imminenti mortis periculo territi, monasticæ professionis insignia sibi tradi postulabant, eâ spe ducti, fore ut ex susceptâ hoc modo publicâ poenitentia æternæ vitæ participes fierent. De hisce monachis *ad succurrendum* eruditè admodum more suo agunt Mahillonius in Præfat. ad seculum I Benedictinum, num. 105, § *Tertiam denique*, et in Præfat. 1, in seculum III, num. 21, § *Quocirca*, itidemque in Præfat. 2, in seculum IV, num. 191, § *Priorem ob causam*; Christianus Lupus in suis notis ad concilia generalia et provincialia, tom. 3 vetustioris editionis, in notis ad primum decretum S. Leonis IX, pag. 589 et seq.; Hælltenus in suis Disquisitionibus monasticis, tom. 2, lib. 5, tract. 7, disquisit. 2; recensque eruditus Piazza in suo opere inscripto: Christianorum in sanctos sanctorumque Regum, etc., propensâ Devotio, part. 1, cap. 17, num. 25 et seqq.

V. Indubaria quippe est, hosce monachos *ad succurrendum* nuncupatos, si convalescent, religioni, quam per professionem voverant, mansisse perpetuò addictos, adco ut ex eâ abeuntes, apostasiæ rei fierent. Celebre est opusculum XVI beati Petri Damiani, scriptum ad Gisleerum episcopum Auximanum, in quo eorum assertionem pervulidè oppugnat, qui affirmare audebant, piam quidem rem esse, et ad æternæ vitæ meritum valdè utilem, in mortis articulo monasticum induere habitum, et ipsam quoque professionem emittere; at hujusmodi professioni non eam inesse vim ac efficaciam, ut, si ager convalesceret, adigeretur propterea reliquum vitæ spatium in monasterio exigere. Laudatum opusculum legi potest tom. 3, cap. 2 Operum ejusdem, impressionis anni 1745, pag. 181. Memorata autem erronea opinio synodali decreto proscripta fuit. Et nunc inter eruditos tantummodò questio est, an proscriptionis decretum fuerit editum in synodo coactâ sub Stephano X, vel potius sub Leone IX, uti videtur apud Christianum Lupum cit. loc. pag. 595.

VI. Verùm, quidquid sit de recentis quæstionibus, et quidquid olim fuerit de his monachis *ad succurrendum*, quorum nullo hodiè vestigium superest, quidquid demùm in ipsâ quoque S. Pii V constitutione, nùm scilicet derogatum ipsi fuerit à Gregorio XIII, pro opportuno videtur, pro eo quod pertinet ad ecclesiasticum regimen, monere episcopos, quòd, si novitiæ ordinis S. Dominici, in idoneâ quidem ætate constituta, sed nondum legitimum tirocinii tempus emensa, in mortis articulo professionem emisserit, hæc utique illi proficua esse poterit ad spirituales effectus, ad assequendas nimirum indulgentias, acquiri solitas ab illis, quæ ritè solemnem professionem emittunt; nunquam verò ad temporales effectus, videlicet ad tribuendum monasterio actionem, quâ dotem, ac reliqua bona sic professione monialis petere valeat. Ita censet Fagnanus in cap. *Sicut nobis*, à num. 22 usque ad 54, et præsertim num. 55 de Regularibus, cujus sententiam amplèxæ est etiam congregatio concilii in causâ Narven. professionis, propositâ 22 junii 1745, et resolutâ 25 januarii 1744, in quâ cum questio esset de novitiâ quæ in extremis constituta, post vigesimum secundum novitiatus mensem emiserat professionem in monasterio, cujus constitutionibus biennale experimentum ante professionem requirebatur, validum sanè congregatio declaravit hujusmodi actum, sed ad spirituales tantummodò gratias lucrificandas. Porro, hæc retentâ, servatâque regulâ, quæ firmissimis innititur fundamentis, aditus intercluditur libibus, et compescuntur vociferationes secularium, temerè plerumque inclementium, magnas, imò excessivas esse, quæ monasteriis, cæterisque piis locis fiunt, temporalium bonorum accessiones: quod etiam nos ipsi, dum munere secretarii concilii fungemur, non negleximus significare episcopis in relatione status suarum ecclesiarum exquirentibus, quoniam se modo gerere, quidve judicare deberent de professionibus in aliquibus suarum diocesium monasteriis nuncupari solitis à monialibus novitiis proximam mortem presentientibus, quæ licet legitimam ætatem implevisset, nondum tamen præfinitum tirocinii spatium plenè exegerat.

VII. Animadvertimus, haud leve negotium facessere episcopos, quod satis frequenter contingere solet, ut mulier, post inita sponsalia, vel etiam post matrimonium de presentî celebratum, postulet, seu in monialium monasterium recipi, evolutò novitiatus anno, ad regularem professionem admitti; atque eam difficultatem oriè ex innumeris quæstionibus et controversiis, quas hæc de re auctores, nunquam, ut assolet, inter se convenientes, excitârunt; dum ignoratur, quæ sit sententia sacrarum Urbis congregationum iudicio probata atque recepta: et sic, qui rebus administrandis definiendisquæ præest, deprehendere nequit, ubi tutò consistat, quod esset ipse ceteroquin facillimum, si perspectum haberet, ultra ex sententiis

sibi invicem oppositis in Romana curiæ tribunalibus obtineat. Hoc itaque nos, repetentes ea, quæ diuturno complurium annorum circulo præ manibus habuimus, exponendum sumimus.

VIII. Si de simplicibus sponsalibus agatur, hoc est de promissione nubendi certo viro factâ, ac per mutua repositionem ab ipso acceptâ, quamvis etiam juramenti religione fuerit utrinque firmata, dummodo ultra processum non fuerit, neque sponsi carnali copulâ sese cognoverint, prohiberi non potest mulier quin monasterium ingrediatur, exactioque probationis anno, solemnità religionis vota profiteatur. Ita rescriptis Alexander III, in decretali *Commissum*, de Sponsalibus: quo tamen loco subdit, salius fore mulieri, si, antequam monasterium ingrediatur, ut juratam fidem præstet, matrimonium contrahat: *Fraternitati tuæ taliter respondemus, quòd talius est ei, religione juramenti servatâ, prius contrahere, et postea, si elegerit, ad religionem migrare.* Textum hunc nonnulli ita interpretantur, ut consilium potius quam præceptum præ se ferat; uti videre est penes Sanchez de Matrimonio, lib. 1, disput. 45, num. 7. Alii tamen rectè perpendunt, pontificiam constitutionem locum sibi vindicare in eâ facti specie, quâ mulier de religionis ingressu adhuc deliberans, nondum reipsâ monasterium ingressa fuerit. In his enim circumstantiis potest utique sponsa, absque eo quod admirationem ingerat, jurisjurandi fidem liberare, matrimonium inire, exindeque ad claustra properare; quod profectò non eveniret, si mulier jam monasterium ingressa, subinde aut in ipso monasterio manens, matrimonium iniret, aut ex eo egressa, nuptias celebraret, et postea claustra præteret. Ita disserit Gonzalez in Commentariis ad præc. text.; latiorque calamo rem persequitur Pirhing, ad tit. Decretal. de sponsal. et matrim. lib. 4, tit. 1, num. 82 et 85. Sed, cum in sponsalibus, juxta nunc vigentem stipulationem formam contractus atque juratis, apponi solet non solum contrahendi, sed et consummandi matrimonii obligatio; hæc sanè recentior receptaque praxis fortassè potest efficere, ut executioni mandari nequeant, quæ statuta sunt in decretali *Commissum*; ut scilicet matrimonium ad formam juratæ promissionis contrahatur, deinde verò mulier in religionem et claustra se recipiat; neque enim, non secutâ consummatione, satis impletum dici posset juramentum, quod tamen unum in causâ fuit, ut pontifex præcipere ei, quæ matrimonium se contracturam juraverat, ut matrimonium prius celebraret, subindeque, si libuisset, ad claustra migraret. Verùm, quamvis dispositio memorata decretalis *Commissum*, aptari nequeat propositæ juratæ sponcioni, contrahendi videlicet, simulque consummandi matrimonium; huic tamen omnino congruere videtur effectum illud: *Propositum, aut promissum non infringit, qui in melius illud commutat*; quod legitur in decretali *Pervenit, de Jurejurando.* Neque in juratâ consummandi promissione videtur contineri casus, quo ipsi sacri canones à consummatione abstinentium probant atque collaudant, juxta alteram decretalem in cap. *Ad nostram*, 21, de Jurejurando; ubi, cum quidam jurejurando pollicitus esset, se in causis omnibus judicii solemnità servaturum, Innocentius III pontifex rescripsit, Juramentum in hunc, qui sequitur, modum esse interpretandum: *Quantum et secundum approbatum intellectum rectè possit intelligi, quòd jurasti, ut in omnibus causis ordinem judicium observares, in illis videlicet, in quibus est ordo judiciorum observandus.*

IX. His circa sponsalia explicatis, sequitur ut agamus de matrimonio, rato tamen, nec consummato; integrum est enim mulieri, quæ matrimonium tantum celebravit, non autem consummavit, in monasterium se recipere, ibique solemnità religionis vota nuncupare. Per hanc autem votorum nuncupationem matrimoniali vinculo viri exsolvitur, ipsique liberum est ad alias nuptias convolare, juxta rescriptum Alexan-

dri III pontificis, in decretali *Verim, de Conversione* conjugatorum, et juxta definitionem sacre Tridentinæ synodi in cap. 6, sess. 24, de Matrimonio. Animadvertendum tamen est, privilegium hoc esse concessum tantummodò religiosæ professioni, emissæ in aliquâ ex approbatis religionibus, in quibus nimirum emissæ castitatis, paupertatis et obedientiæ vota, solemnium vim et naturam obtinent; nunquam verò professioni emittit solite in quibusdam plarum mulierum cœlibus, veluti Tertiariarum, Beguinarum, aut Oblatarum, quarum vota, non inter solemnia, sed intersimplicia recensentur, juxta constantem, atque conformem sententiã tribunalium tum rotæ, tum congregationis concilii, quæ sæpè sapius matrimonia ab illis post castitatis votum contracta, valida pronuntiârunt, ex quo ejusmodi vota simplicia fuerint, non autem solemnia. Id ipsum obtinet quoad viros in militariibus ordinibus professos; exceptis duntaxat Hierosolymitanis equitibus, qui viri sunt religiosi, cùm sese trino, solemnique castitatis, paupertatis et obedientiæ votis obstringant, quemadmodum rectè animadvertunt Escannius in propugnaculo Hierosolymitano, disquisit. 6, cap. 2; Adde, ad Ludovis. decis. 87, num. 15, et ideò quæ in hæc equestri religione emittitur professio, matrimonii rati, et non consummati vinculum dissolvit, et, si quod inde contrahatur matrimonium, irritum facit: uti ad rem nostram subdit Sanchez, de Matrim. lib. 2, disp. 8, num. 8. At non eadem vis est, et prærogativa professioni in reliquis militariibus ordinibus nuncupatæ, in quibus, non indefinita, sed plerumque conjugalis castitas, vel à secundis nuptiis abstinentia vovetur: uti scitè disserunt Mendo, de Ordinibus militariibus, disquisit. 5, quæst. 3, num. 17; Pontius, de Matrimonio lib. 9, cap. 7; cardinalis de Lauræa, tom. 5, in 4 lib. Sent., disp. 16, art. 15, num. 292 et seq.; Clerical. de Sacramento. Matrim., decis. 15, num. 18.

X. A matrimonio rato, sed non consummato, progrediendum est ad matrimonium consummatum. De quo illud est præmittendum, quòd, quidquid sit de quibusdam exemplis, quæ in ecclesiasticâ historiâ leguntur, nonnullarum scilicet mulierum jam nuptiarum, quæ, viris planè incitis, ad religiosâ claustra confugerunt, vel de viris, qui, uxoriibus nihil tale opinantibus, monasticam vitam professi sunt; cùm tribuenda hæc sint peculiari divino afflatu, uti vigenti per ea tempora ecclesiasticæ discipline, quæ ad monasticum institutum fovendum, ampliandumque magnopere intendebat: nostris sanè temporibus, si de matrimonio agatur consummato, nequit uxor sine consensu viri, aut vir sine consensu uxoris, religiosam et claustralem vitam amplecti: quemadmodum perspicuè inferitur ex decretali Alexandri III, in cap. *Verim, de Conversione* conjug. Consensum autem hujusmodi liberum esse oportet, ac voluntarium; si enim fuisset per vim metumve extortus, posset atque, qui ipsum præstitit, alterum conjugem, licet jam claustra inclusum, ex his revocare; uti rescriptis Innocentius III, in decretali *Accedens*, eodem tit. Et, quamvis etiam consensus omnino fuisset liber, insuperque conjug., monasterium ingressus, religiosam professionem emisisset, si alter conjux, ea quæ sacris canonibus constituta sunt, ex parte suâ non præstet, integrum ipsi est, professum è claustro revocare, licet professio ab eo validè emissâ fuerit; juxta celebre rescriptum laudati pontificis Alexandri III, in decretali *Præterea*, de Convers. conjug. Quapropter, si in aliquâ diocesi contingat, sicut nupta mulier in religionem se recipiat, noverit episcopus, id sibi vel maxime incumbere, ut et legitimum liberque præcedat viri consensus, et is præterea præscriptas à sacris canonibus condiciones implere non omitat.

XI. De quibus sanè conditionibus aliqua hic adnotare volentes, duo à sacris canonibus præscripta commemorimus. Primum, ut, si alter conjugum velit in monasterium sese recipere, ibique se Deo devovere, id ei nullatenus concedatur, nisi alter quoque conjux

canonibus ingrediatur, et in eo regularem professionem emittat. Satis perspicuus est textus in can. *Quia Agatho*, 27, quæst. 2, ubi hæc leguntur: *Quem tamen* (de Agathone sermo est ab uxore ad religionem properante) *ita suscipiendum esse cognosce, si et uxor illius similiter conuersi voluerit; nam, dum unum ut oratione corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est, partem conuerti, et partem in seculo remanere.* Huic consonat sequens canon *Scriptis nobis*, in quo continetur rescriptum Nicolai pontificis ad reginam Theutbergam, quæ cum esset Lothario nupta, religioni nomen dare exoptabat: *Qui nos scripsimus, non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam coniux ejus Lotharius elegerit.* Idemque pontifex ad Lotharium scribens, hæc habet: *Nam licet sit scriptum: Quod Deus coniungit, homo non separat; Deus tamen et non homo, separat, quando divini amoris intuitu, ex consensu utriusque conjugis, matrimonia dissoluantur. Aliter autem fieri mutam separationem vestram prohibemus.* Neque clarior esse potest Alexandri III decretalis in cap. *Cum sis*, de *Convers. conjug.*: *Ignorare non debes, sanctorum Patrum constitutiones contra riarum, ut vir, uxore sua, aut uxor, viro ejus non assumente religionis habitum, debeat ad religionem transire.* Hæc est prior regula à jure canonico iradita. Sequitur altera, quam prioris limitationem merito dixerit; quæ nimirum sancitur, posse alterum conjugem, post matrimonium etiam consummatum, fieri religiosum, licet alter ejus vestigia sequi detrectet, dummodo tamen hic protractæ ætatis sit, ab omni incontinentiæ suspitione immunis, et, si inter seculares versari maluerit, simplicis castitatis voto se obstringat; his quippe positis peculiaribus circumstantiis, alteri ex conjugibus fit facultas ingrediendi religionem, alteri verò manendi in seculo; veluti prosequitur Alexander pontifex in præcitata decretali *Cum sis*, de *Convers. conjug.* En ejus verba: *Inde est quòd auctoritate apostolica prohibemus, ne in episcopatu tuo virum, vel uxorem, nisi uterque ad religionem migraverit, transire permittas.* Verum, si ita uxor senex est, et sterilis, quòd sine suspitione possit esse in seculo, dissimulare poterit, ut, eà in seculo remanente, et castitatem promittente, ad religionem transeat vir ejusdem.) In quem textum Glossa verb. *Dissimulare*, observat, hujusmodi verbo verum permittendi et approbandi vim inesse. Quod eò magis dicendum est, dum quidquid decretum legitur in prædicato cap. *Cum sis*, confirmatur quoque in subsequentibus decretalibus sub eodem titulo de *Conversione conjugatorum collectis*, quarum uni initium est *Uxoratus*, alteri *Ad apostolicam*, et alteri *Significavit*. Et, quamvis in primâ ex illis, nimirum in decretali *Uxoratus*, habeatur, continentiæ votum à conjugè jam senex, qui in seculo remanet, emittendum, *publicè in conspectu Ecclesiæ* nuncupari debere, exiende tamen non sequitur, solemne illud esse; nam, sicut inferius demonstrabimus, illud tantummodò continentiæ votum solemne censetur, quod est sacro ordini, vel regulari professioni adnexum: sed hoc tantummodò ex laudatâ decretali inferitur perpetuæ continentiæ votum à manente in seculo concipiendum, et ritè perficiendum esse coram testibus, et superiore ecclesiastico, ne unquam de illius nuncupatione dubitari possit.

XII. Si hæcæ vias, quæ à sacris canonibus indicantur, quæque accuratè semper servatæ fuerunt ab Urbis congregationibus, insistet episcopus, nihil offendet, quòd justam dubitandi causam ei præbeat, ubi casus se obtulerit nuptæ mulieris, quæ monasterium ingredi, ac regularem professionem suis loco et tempore emittere velit. Difficultates, quæ aliquando occurrunt, et de quibus interdum congregatio concilii sententiam rogata fuit in relatione status ecclesiastici, inde profluxerunt, quòd aut vir absterget ingredi religionem, sed mallet duntaxat sacro ordine, et presbyteratu in seculo initiari, quamvis uxor inter moniales proliferetur; aut nonnulli ex viris contenderint se in seculo manere posse, nec idèò obstringi debere

ad simplex castitatis votum emittendum, in casu videbent, quòd conjugalis fides fracta per adulterium fuerat ab uxore, quæ subinde facti penitens, in monasterium se abdere decreverat, et religiosæ vitæ institutum amplecti, ac vivere.

XIII. Cùm dictum fuerit superius, quoties uxor religiosam in monasterio vitam amplectatur, debere et virum ingredi monasterium, ibique monasticæ professionis vota emittere, nisi eà sit ætate, vel conditione, quæ omnem incontinentiæ suspitionem excludat, satis verò esse, ut in seculo se simplicis castitatis voto obstringat, si ab hujusmodi suspitione, maxime per ætatem, vindicetur: ambigi jure nequit, quin in hæc posteriori facti specie, possit vir, si velit, ad sacrum ordinem, indeque ad sacerdotalem gradum in seculo descendere: si enim læt ipsi in tali casu indulget, ut simplicis castitatis voto illigatus in seculo permanent, cumlatius legem implet, si sacris ordinibus initiatur: cum castitatis votum, sacris ordinibus annexum, solemne sit et habeatur, juxta decretalem in cap. univ. de *Voto*, in 6, cujus hæc sunt verba: *Illud solum votum debere dici solemne, etc., quòd solemnizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam, factam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis.*

XIV. Nodus igitur difficultatis est potissimum in eo casu, qui vir nec ætate grandævus, nec ob alias circumstantias ab incontinentiæ suspitione remotus, juxta canonum sanctionem deberet solemniam religionis vota nuncupare; quod tamen ipse abuit, sacrum tantummodò ordinem suscipere intendens, vel ad sacerdotalem gradum in seculo ascendere. Instante Veronensi episcopo, casus hujusmodi propositus fuit in sacra congregatione concilii habitâ 18 decembris 1728, eoque licet ad iteratum examen revocato, nulla tamen prodiit resolutio, uti videre est tom. 4 *Thesauri resolutionum*; propterea quòd existimatum non fuerit, virum, qui à florente, quam agit, ætate ad voluptatem allicitur, per susceptos in seculo sacros ordines dici posse ab incontinentiæ periculo procul abesse, atque adèò opportunis cautionibus præsidisque munim, qualis evaderet, si se in monasterium abderet, ibique religiosam emitteret professionem. Haud tamen diffitemur, quin aliqua afferri possint exempla episcoporum, qui nuptæ mulieri facultatem fecerint se Deo dicandi in monasterio, dum vir sacerdotio inter seculares initiatur, licet is, haud grandior, sed virentem ageret ætatem. Hoc autem idèò fortassè factum, quòd perspicuissima fuerit viri probitas, certoque præcongnitum, quantum quidem humana conditio patitur, fore, ut sacris ordinibus obstrictus, illibatam castitatem servaret; quòd potissimum intendunt sanctiones canonum jubentium, virum ætate florentem, religionem ingredi, quoties uxor inter moniales ad religiosam vitam ducendam se recipit. Nemo sanè ignorat veterem illam, satisque arduam, quæ olim fuit, controversiam, an, sicut matrimonii rati, sed non consummati vinculum per religiosam professionem dissolvitur, ita per sacri ordinis assumptionem diremptum illud pronuntiarî jure possit; cùm sacer ordo, atque ac religiosæ professio, sit impedimentum nedum impediens, sed dirimens etiam matrimonium. Cardinalis Ostensis in *Summa*, eandem sacro ordini vim tribuit ad dissolvendum matrimonium ratum nec consummatum, quam habet regularis professio. Oppositam essentiam alii sunt secuti, impensis monentes quòd, nullâ super hoc allatâ, nec evulgatâ pontificâ definitione, periculosum nimis est O-tiensis opinioni subscribere. Verum, cùm postmodum Joannes XXII suam ediderit constitutionem, quæ incipit *Antiquæ*, sub titulo de *Voto*, et voti *Redemptione*, in Collectione ejusdem decretalium, tit. 6, indubium firmique mansit, quamvis matrimonium ratum, sed non consummatum, dissolvat religiosa professio, minime tamen per susceptionem sacrorum ordinum dissociatum illud censeri oportere. Porro, si ad casum de quo agimus exemplum ejusmodi accommodetur, unusquis-

que faciliè noverit non satis tutò egisse episcopos illos qui quandoque facultatem fecerunt ad sacros ordines concedendi viro licèt juniore cuius uxor sanctimonialium vitam amplectebatur, longèque rectius fuisse facturos si, ubi peculiare facti circumstantiè id suadere viderent, eosdem monuissent ut opportunam à Sede Apostolicà dispensationem implorarent, cùm nulla de hoc pontificia exstet definitio.

XV. Verùm, si hoc questionis caput de viro juniore qui, uxore monasticam vitam vovente, non inter regulares profiteri, sed inter seculares sacerdotes initiari contendit, nullo pontificio rescripto aut constitutione fuit definitum; haud tamen illa desiderantur quoad alterum caput deviro florentis ætatis cuius uxor, admissi adulterii poenitens, vult sese in monasterium abdere, ibique, nuncupatà regulari professione, crimina sua expiare. Actum de eà re fuit in congregatione particulari habità coram fel. record. Innocentio papà X, in eaque statutum fuit, legitimà adulterii probatione non deficiente, nimirum quoties aut mulier ipsa crimen confessà sit, aut illius delictum notorium fuerit, aut deique iudex sententiam tulerit super dicitio ex capite adulterii; si uxor religiosam in monasterio vitam eligat, non cogi virum, licèt florentem ætate, religionem ingredi, sed satis esse ut ab eo simplex castitatis votum in seculo nuncupetur. Ita testatur Lezana, qui memoratà congregationi coram Pontifice habità interfuit, in suo consult. 50, num. 27. Hinc consonant aliæ à congregatione concilii editæ resolutiones, in causâ nimirum Lucanâ, decisâ 14 novembris 1682, lib. 52 Decretor., fol. 479, et in Ferraricâ, 2 maji 1695, uti videre est lib. 45 Decretor., fol. 225; dùmque nos ipsi in minoribus constituti eidem congregationi à secretis essemus, in causâ Januen. 2 maji 1722, ut patet ex tom. 2 Thesauri resolutionum, ubi insertum est folium quod tunc à nobis elucubratum et typis impressum congregationi obtulimus.

XVI. Hæc sunt quæ hic opportonè afferenda diximus ut demonstraremus quomodo se gerere debeat episcopus, si aliqua nupta mulier monasterium ingredi et religiosum institutum profiteri velit: nimirum quando et quâ ratione illius instantiæ valeat obsecundare. Quæ tamen nullatenus obstant quominus, si peculiare alicujus facti circumstantiæ temperamentum aliquod vel generalis regulæ relaxationem exposcere videantur, Apostolicæ Sedis auctoritas imploratur, quæ ex legitimis causis potest consuevitque opportunas dispensationes indulgere. Quoadmodum mox supra monuimus, probato adulterio, si uxor adultera, saniore initio consilio, se religioni devoteat, non eo onere gravatur vir, licèt junior, ut monachus fiat; sed satis est ut simplici castitatis voto inter seculares se obstringat. Turbavit id aliquando non neminem, qui ad S. Sedem supplex confugit ut à prefati voti nuncupandi onere fieret immunis, fortasse etiam pertimescens ne, mortuâ quocumque in claustris uxore, adempta sibi esset facultas transeundi ad alias nuptias. Cùm enim uxor quæ consensus virum sacro ordine initiari, eò è vivis crepto, prohibeatur alteri nubere, ut constat ex cap. *Seriatim*, distinct. 32, et si quod ab ipsâ attentetur matrimonium, ecclesiasticis sanctionibus irritum fiat, uti videre est apud Sanchez, de Matrim., lib. 7, disput. 40, per tot., dubitanti non omninò temerè posset num idem quoque pronuntiandum esset in alterâ facti specie quâ, uxore solemniter professâ, simplici autem castitatis voto per virum nuncupato, vellet hic, post illius mortem, ad alias nuptias convolare: par enim ratio inesse videtur utrique speciei, nimirum reverentiæ habendæ erga solemne votum, licèt ab altero conjugè emissum: quam rationem inuit S. Thomas, in 4 Sentent., distinct. 27, quæst. 1, art. 2, ad 2. Quòd si hujusmodi ratio non satis idonea censeretur, initium tamen matrimonium semper esset illicitum, propterea quòd votum castitatis, licèt simplex, oporteat esse perpetuum. Itaque in proposito casu, allato episcopi testi-

monio de religiosâ vitâ, probatisque moribus oratoris, datum ipsi fuit ut, prefato voto non emisso, liber inter seculares versaretur: hicque fuit exitus præindicate causæ Januen., quamvis antea decretum fuisset ut vir votum simplex castitatis voveret in seculo, si uxor adultera regularem emitteret professionem. Hæc omnia, dùm in minoribus secretarii congregationis munere fungeremur, collegimus in foliis à nobis editis in causâ Ulyssiponensi 22 novembris et 6 decembris 1727, uti videre licet tom. 4 Thesauri resolutionum. Sacri enim canones adigunt quidem vitam ætate florentem ad professionem in monasterio nuncupandam, vel, quatenus in provecâ jam ætate constitutus sit, ad emittendum in seculo simplex castitatis votum, dùm uxor religiosum institutum amplectitur, at non tunc cùm jura matrimonii sunt læsa: si enim hujusmodi jura ab uxore per adulterium læsa fuerint, quòd tunc juniore viro in seculo manenti imponitur onus emittendi simplex castitatis votum, præscriptum dici debet ad quamdam veluti tutorem cautionem; cui quidem stricto iure locus non est quoties antea cta viri vita nullam future incontinentiæ suspicionem ingerit. Insuper olim, proprio instante episcopo, dispensatio concessa fuit henè merito viro, sexagenario majori, ut sacerdotalem gradum ascendere posset, dummodò ejus uxor, quæ agebat ætatis annum 58, perpetuam castitatem voveret, absque eo quòd monasterium ingrederetur et professionem emitteret regularem, cùm ceteroquin ipsa eximit honestatis specimen semper præbuisset. Hujusmodi indultum concessum fuit nobili viro Parisiensi in congregatione habità 6 maji 1645, uti videre est lib. 47 Decretorum, pag. 471, à terg. Nos ipsi quoque, allatis precibus defuncti cardinalis de Almeyda, patriarchæ Ulyssiponensis, auditò prius voto officii nostri penitentiarie, non recusavimus facultatem facere spectato viro, licèt ætate non admodum provecâ, consendendi ad sacros ordines, dummodò uxor simplex castitatis votum coram cardinali patriarchâ nuncuparet, postquam tamen se in aliquod monasterium recepisset, cavissetque idonee se professionem emissuram, cùm primum congruam dotem monasterio persolvendam fuisset consecuta. Denique, cùm Panormitanus archiepiscopus retulisset se in diocesi reperisse virum et mulierem conjuges ex quibus, cùm ambo affecte valetudinis essent, et septuagenariam ætatem propè attingerent, vir quidem sacerdotali ordine insigniri exoptabat, at uxor, licèt in id consensus ultrò præberet, tamen ad id tantummodò, et vix quidem, adduci poterat ut tertiariæ habitum indueret, cùmque archiepiscopus pro dispensatione supplicaret, re ad congregationem concilii delatâ, hæc quidem pro dispensatione votum tulit, hæc tamen superadditâ conditione, ut vir uxorque diversas ædes incolerent: uti cernere est in resolutione editâ 20 maji 1752, quæ nostris litteris in formâ brevis datis 13 septembris ejusdem anni, fuit confirmata. Tunc autem necessaria habitâ fuit dispensatio, propterea quòd in decretali *Conjugatus*, de Convers. conjug., cautum legatur: *Nullus conjugatorum est ad sacros ordines promovendus, nisi ab uxore continentiam profutentia fuerit absolutus*: relata autem verba, *continentiam profutentia*, minime congruere visa sint tertiariarum instituto quòd uxor amplecti cupiebat. Superadditâ verò fuit cautela distinctas inhabitandi domos, ex rationibus quas in nostrâ insit. 83 attulimus.

XVII. Hactenus dictum est de iis quæ ad ingressum mulierum in monasterium et ad professionem tempore suo ab ipsis emittendam pertinent. Nunc opus est aliqua attingere quæ moniales jam professas respiciunt; ex iis nimirum quæ episcopis aliquando querelarum argumentum præbuerunt in relatione status ecclesiæ ac diocesis ad S. Sedem transmissâ. Vulgaris ac communis olim evaserat querimonia de confessariis monialium. Nonnulli enim ex prelatibus quæquò se alienos prestabant à concedendo alicui moniali confessario extraordinario, posteaquam illo uni-

verso monasterio omnibusque monialibus datus fuerat, putantes nimirum hanc esse rectam spiritualium monialium regimini formam. Insper, cum nonnulla monialium monasteria certi ordinis regularibus reperiantur subjecta, exponebantur ab episcopis aliquarum monialium quærelæ cupientium habere nonnunquam confessarium extraordinarium alterius instituti, regularem, vel secularem sacerdotem. Sedulæ disquisitioni res fuit subjecta sub Innocentio XIII. in congregatione particulari, cui, cum nos in minoribus à secretis essemus, plurimum laboris ac operæ hanc in rem scripto verboque contulimus; tuncque prodit ejusdem pontificis constitutio cui initium: *Apostolici ministerii*, quæ edita potissimum fuit ad instaurandam in Hispaniarum regnis ecclesiasticam disciplinam, subinde verò confirmata fuit ab ejusdem successore Benedicto XIII. Eadem planè materies nobis ad summum pontificatum evecitis fuit ad iteratam trutinam revocata, id vel maxime expositibus pluribus episcopis probisque viris ecclesiasticis; habitoque desuper sedulo accurateque examine, nostram edidimus constitutionem incipientem: *Pastoralis curæ*, quæ est num. 56, nostri Bullarii tom. 2, quæ episcopos insinuavimus ut faciles se omnino præbent in concedendo confessario extraordinario singulis etiam monialibus illum ex justâ causâ petentibus, quamvis antea universo monialium cœtui extraordinarius confessarius datus fuerit, juxta Tridentini concilii præscriptum, sess. 25, de Regularibus, c. 10; atque insuper cavimus ut unusquisque superior regularis, saltem semel quotannis, monialibus sibi subjectis confessarium extraordinarium designet è clero seculari, vel ex altero regulari instituto sacerdotem; eoque id negligente, episcopus loci id efficiat, quod regularis superior præstare debuerat. In eadem constitutione rationes et fundamenta exposuimus, quibus hujusmodi sanctio innititur; cujus executionem si episcopi urgere non omittant, omnis conticescet quærela; episcoporum autem nemo amplius vereri aut dubitare poterit, rectène an secus agat, dum facilem se exhibet in concedendo confessario extraordinario certæ alicui moniali, postquam ipsum universo monialium cœtui jam concesserit; namque sibi quis aliquid possit vindicare in designandis confessariis extraordinariis monialium regularibus subjectarum, ut aliquando, vertente anno, confessarium extraordinarium habeant regularem alterius ordinis, vel secularem sacerdotem.

XVIII. Longè difficilior est questio de vitâ communi suis in monasteriis à monialibus servandâ. Sanè Regesta congregationum, tam concilii quam episcoporum ac regularium, plena sunt variis hæc de re postulationibus. Ut vitæ communis prærogativa innotescant, satis est pendere quòd, emisso cœlitus Spiritu sancto solemnî Pentecostes die, ipsam illicò primò Christi fideles Hierosolymis amplexi fuerunt, quemadmodum nôsse licet ex Actibus apostolorum, cap. 2: *Omnes qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia; possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout unicuique opus erat;* et cap. 4: *Neque quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessores agrorum aut donorum erant, vendentes afferebant prelia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes apostolorum; dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Huic veteri disciplinæ regularium ordinum institutores suum velut ædificium superextructum voluerunt, communis vitæ usum suis sæcutoribus prescribentes, eidemque fundamento religiosæ vitæ institutum inmixtum voluit Ecclesia, dum, proscriptâ à virorum mulierumque monasteriis proprietate, communia omnia inter eos esse voluit. A Tridentino concilio, sess. 25, de Regularibus et Monialibus, cap. 1, id enixè urgetur, ut vota obedientiæ, paupertatis, castitatis, necnon communis vitæ, serventur: *Atque inprimis, quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientiæ, paupertatis et castitatis, ac si quæ alia sunt abæcipiæ regulæ et ordinis pecuniaria vota, et præcepta, ad eorum respectivè essentiam, necnon*

ad communem, vitam, victum, et vestitum conservanda pertinentia, fideliter observent. Sequenti autem capite prohibentur religiosi atque religiosæ bona quæcumque, sive mobilia sive immobilia, uti propria habere; edicunturque ut, si quæ ipsis res immobiles aut mobiles assignentur, statim superiori tradantur, *conventuique incorporentur.* Consonant Clementis VIII et Innocentii XII, Romanorum pontificum constitutiones; haud enim difficile captu est quòd si in unâ eademque religiosâ domo alique monialium à suis consanguineis certam annuam præstationem, quam *livellum* dicunt, recipiant, cæteræ non item, dum hæc in angustiis vivant, illæ autem lautius se gerent, ibi facile regnabit superbia, et concitabuntur invidia atque amulationes, quæ vitia religiosam humilitatem pessumdant, mutaque charitatis vinculum dirumpunt. Insper non omnes moniales, quæ hujusmodi annuas præstationes recipiunt, illas semper erogant in suas indigentias; sed eas quandoque improvido consilio proijciunt, ut amicos extra monasterium degentes muneribus cumulent, quod extremum inferi claustrali ac religiosæ vitæ exitium.

XIX. Neminem reperire est, qui veritatem hanc, meridianâ luce clariorem, ultrò non fateatur. Difficultas versatur in maximis removendis obstaculis quæ passim occurrunt, cum agitur de restituendâ in monialium monasteriis communi vitâ; quæ, quamvis in earum regulis indicta sit, observata tamen jam tum, cum illæ quæ actu in monasterio degunt, illud ingressæ sunt, et professionem nuncupârunt; neque enim facile in usum revocari potest, ubi non omnes moniales in illius acceptationem conveniunt, sed, his assentientibus, abnuunt illæ; et ubi ex neglectâ rerum curâ, ac improvidâ administratione, vel ex adversis casibus, annui redditus monasterii impares deprehenduntur congruæ monialium sustentationi, ac perforandis munerum claustralium expensis, quamvis eadem intra summâ moderationis limites colubentur, nisi inter moniales adsint nonnullæ quæ peculiares annuas præstationes et perenne charitativum subsidium à suis consanguineis exigant. Celebres planè sunt monialium constitutiones quæ ab eximio præsulè Joannè Matthæo Giberto, episcopo Veronensi, fuerunt conscriptæ anno 1551, editæ verò sub anno 1559, atque iterum anno 1565, à Bernardo cardinali Navagerio evulgatæ, quas quæ insuper secutus est S. Carolus Borromeus, teste Carolo à Basilicâ Petri, Novariensi episcopo. De vitâ communi hæc loquitur Giberto, cap. 5: « Volumus etiam, quemadmodum præcipiunt earum regulæ, quas voto solemnî observare promiserunt, et secundum vitam apostolicam, quæ vitæ religiosæ et monachalis substantia est, ut vivatur in communi de omnibus tamen vestimentis et calcamentis, quàm cibo et potu, omnique alia re; et ut abbatisa, juxta monasterii facultates diligenter commensuratas, consulat necessitatibus sororum discretè et benignè quoad victum et vestitum, aliaque pro cellis necessaria, gerens se veluti provida materfamilias in domo rectè moderatâ, cui non nisi unum est marsupium; prævidendo scilicet, initio anni, occurrentes suarum filiarum necessitates, simulque redditus et solitas eleemosynas, ut omnibus providere queat. »

XX. Communi vitæ non repugnant subsidia quæ monialibus exhibentur à consanguineis. Fortasse enim animadversum fuit non posse plerumque fieri ut ex certis solummodò monasterii præventibus opportunus victus cultusque suppeteret monialibus, et reliquæ nec exiguè perforantur expensæ, sine quibus diu esse monasteria non possunt. Verum id communis vitæ ratio exposcit ut omnia in manus coalescant præpositæ, quæ pritis consilere debet indigentis illius monialis cui annua præstatio à consanguineis penditur, et quidquid reliquum fuerit, in cæterarum inopie levamen erogare. Ita definitivè congregatio concilii anno 1586, responsum præbens postulationi cuiusdam in Indiis episcopi, uti videre est lib. 4 Decretor.,

pag. 114, à terg. : « An moniales privatim possint habere aliquos reditus pecuniarum, sive aliquos census relictos, et legatos ab aliquibus consanguineis, vel aliis personis pro earum subventione. Sacra, etc., respondit non posse; sed omnia ad manus abbatisse delerri oportere, quæ in primis illius monialis necessitatibus debeat providere; » quod etiam ratum habuit anno 1601, in causâ Valloisletanâ, quemadmodum constat ex lib. 10 Decretor., pag. 11, à terg. : « Sacra, etc., respondit, regularibus sive viris, sive mulieribus, non licere quidpiam proprium possidere; sed, quidquid acquisiverint, et ex donatione, elemosynâ, à parentibus vel aliunde obtulerint, rectè ad manus superioris esse deprehendum, qui prius prospicere debuit necessitatibus illius cujus opera vel contemplatione partum fuerit, et reliquum in totius monasterii usum convertere. » Æquitate ac prudentiâ refertæ sunt hujusmodi resolutiones, quamvis haud videantur ad amissum congruere severiori vitæ communis instituto, quod exposcere videtur perfectam æqualitatem, et quamcumque prædilectionem excludere, nec aliam in expensis regulam agnoscei quàm singulorum indigentiam, nullâ penitus habitâ ratione hujus, illiusve religiosi, aut monialis, quorum gratiâ munera seu præstationes in communes loculos pervenerunt. Et tamen nec ipsa quidem ad hoc commendata temperatio satis esse videtur ad præcavendas aut compescendas monasteriorum perturbaciones, ubi de invehendâ aut restituendâ in ipsis vitæ communis observantiâ ageretur; cum difficillimum actu sit ut moniales quæ anteaot tempore elemosynas à suis consanguineis acceptas in proprios usus, vel in alterius monialis sibi benè vitæ indigentias sublevandas impenderent, novam indicatam methodum, nullis excitatis turbis, amplectantur. Si autem peculi usus ad supra indicatam normam redigi velit quoad futura tempora, nimirum quoad illas tantummodò moniales, quæ post novam editam legem monasterium ingrediuntur, ibique professionem emittent, illud insuper subest periculi, ne consanguinei remnant annua ipsis constituere subsidia (quibus subtractis, religiosæ communitatis redditus ut plurimum illius subsistentiæ impares dignoscuntur), ex quo scilicet, si ea constituere et pensitare debeant, velint tantummodò in sibi conjuncte religiosæ, non autem in cæterarum commoda expendi. Et, quamvis nonnemo proposuerit hujusmodi incommodo satis consuli posse, si, vitalitatis præstationibus sublatis, augetur summa dotis cuiuslibet moniali, cum proficitur, constituendæ; alii tamen exinde futurum monuerunt, ut dissensiones eturgia non solum non compescantur, sed ageantur potius; quin etiam contentiones atque dissidia inter monasteria et puellarum consanguineos, indeque inter geminas potestates, ecclesiasticam et secularem, effervescant.

XXI. Hæc omnia non eo consilio afferuntur, ut improbetur studium eorum episcoporum qui in monialium cenobio perfectam vitam communem invehere pro viribus conantur; superius enim affirmatum fuit commendabilem eam esse, constitutionibus præterea nonnullorum monasteriorum fuisse præscriptam, plurimumque conducere ad paupertatis votum religiosius custodiendum, et sartam tectamque servandam monasticam disciplinam; quibus insuper addemus à sacris congregationibus plures insumatum fuisse episcopis ut non alias sinerent monasteria ingredi, et in iis religiosam professionem emittere, præter illas quæ se communis vitæ instituto religiosè custodiendo promptas paratasque exhibeant; uti videre est apud Fagnanum, in cap. *Monachi*, num. 69, de Statu monachorum. Sed, quæ supra diximus, ad hoc exposita fuerunt, ut, priusquam manus operi admoveatur, res diligenter pertententur; in primis annuus monasterii census suppetatur, ut compertum fiat an necessarius omnibus ejusdem expensis sufficiat; deinde ne minus atque terroribus, sed hortationibus et spiritualibus exercitiis reverentem moniales ad exoptatam collapsæ

disciplinæ instaurationem; audiantur prius omnes et singule, non quasi ipsarum in id colligatorum suffragia, vel consensus exquiratur, sed ut earundem exploretur animus, et deprehendantur an et quæ hujusmodi reformationi libenter acquiescant, aut contra obducantur, et quo in numero recensentur illæ quæ ætate aut auctoritate graviore habentur. Id omne colligitur ex pluribus responsis à duobus congregationibus, nimirum episcoporum et regularium, atque concilii, datis ad postulata episcoporum qui ab ipsis consilium opemque implorârunt ut propositum, quod meditati fuerant, invehendæ in monasteria suarum diocesium vitæ communis, ad optatos exitus possent perducere. Servetur itaque rerum omnium perfecta communio, ubi illa viget. Detur etiam opera ut ubi non obinet, introducat; sed semper præ oculis habeantur quæ plurimæ sese objiciunt difficultates. Cùmque de oportunitis adhibendis remedijs cogitatum fuerit, si haud lemerè conjiçiat fore ut tentatum opus in irritum cedat, vel, eo suscepto, plus incommodi sit inde peritescendum quàm sperandum utilitatis, res in aliud tempus protrahatur; interea verò in id studium omne atque industria conferatur, ut monialium singulæ in communem arcam monasterii pecuniam inferant, quam ex annuis præstationibus sibi, postquam professionem emiserunt, constitutis recipiunt, seu quam suarum manuum laboribus lucræ sunt, atque lucrantur; utque de universâ pecunî summâ superiorissimam certiorum faciant, nec sine præobtentio illius consensu pecunias utantur, et tunc quidem in causas tantummodò honestas et necessarias, ab eadem præpositâ approbandas; eisque demùm efficaciter suadeatur et apertè denuntiatur nullum iis esse hujusmodi peculi dominium, sed merum usum, huncque, ut superius diximus, omnino subjectum præposite arbitrio ac voluntati; idèoque eas semper paratas esse oportere, nullis objectis impediendis, sed aquo potius libentique animo assentiri, ut eadem præposita, sic expositibus monasterii rationibus, in illius sublevandis indigentias pecuniâ ab ipsis depositâ utatur. Hæc omnes condiciones recensentur ab auctoribus qui de re tractârunt; eorumque dicta collecta leguntur in tractatu de Vita communi, Romæ impresso anno 1695. De illis et nos verba fecimus in nostro opere de Canonizatione sanctorum, lib. 3, cap. 41, num. 12. Cùmque deinde aliquis nimia severitate eas in suis operibus oppugnaverit, quædam typis traditæ fuerunt responsiones, anonyma altera, Verona cusa, altera Patris Milante ex Dominicânâ familiâ, in quibus præmissorum omnium æquitas validis rationibus asseritur et propugnatur.

XXII. Exploratum est omnibus in Historiâ ecclesiasticâ parumper versatis, canonicos olim ecclesiarum cathedralium vel insignium collegiarum servitio adscriptos, certo cuidam communis vitæ instituto fuisse obstrictos. Perspicui sunt hæc de re canones conciliorum Aquisgranensium, alterius nimirum habitu anno 789, alterius verò anno 816; item concilii Moguntini, necnon Turonensis anno 815 coacti. Nec opus est ut hic de hujus disciplinæ relaxatione disseramus, cum sibi quisque possit quæ nôsse cupit comparare ex libro composito à pissimo Gerhodo, præposito Reicherspergensis, de corrupto Ecclesiæ Statu, et ad pontificem Eugenium III directo, aliisque ejusdem auctoris operibus, quæ habentur in Thesaurò anecdotorum P. Pezii, tom. 2, part. 2. Animadvertimus quidem, cum vetus hæc strictiorque disciplina vigeret, canonicos unam eandemque domum incoluisse, pari quoque habitu, communique mensâ usos, nihil habuisse peculiare, quod in proprias singuli indigentias expendere, sed omnia omnibus ex ecclesiæ redditibus suppetiisse. Ad eum, labente tempore, communis vitæ institutum ad id redactum fuerit, ut una esset omnibus domus, idemque refectorium, simulque omnes ecclesiasticis functionibus interessent, ad hoc, ut canonici frequentes in chorum convenirent, invaluit usus segregandi certa quedam emolumenta, distri-

buenda iis qui horis canonicis presentes intererant, quorumque absentis participes esse non poterant. Jam denique, si una vel altera cathedralis ecclesia excipiat, perpaucas nunc temporis reperire est capitula canonicorum secularium qui sub eodem tecto commorentur, et in communi vescantur refectorio: proprias enim aedes quisque habet, fruiturque præbende suae fructibus, suisque distributionibus. Eruditam perlegimus dissertationem, quæ erit numero nona, in Viam beatæ Claræ Ariminensis, opus canonici Josephi Garampii, quod in publicam lucem quamprimum prodibit. In quâ quidem dissertatione collectum invenitur quidquid ad exordium, progressum, lapsumque pertinet communis vite inter canonicos; et ex insertis in eâ monumentis perspicue infertur quòd, postquam choro interessentibus certa emolumenta constitui cœperunt, quæ illa lucrabatur, eisdem et sua fiebat, expendebatque liberè in propriis usus, cum illorum dominus esset pleno jure, quemadmodum et hodiè sunt canonici quoad chorales distributiones. Sanè quæ à monialibus servanda est vita communis, nequaquam talis esse debet ac illa quæ intermediis temporibus inter canonicos vigeat. Nec enim satis est ut intra eadem clausura vivant, ut sumant in uno refectorio cibum, utque communitatis obeant onera. Sed si proventus habeant, vel annuis præstationes sibi à consanguineis constitutas, hoc insuper scire debent non penes se esse illarum dominium, sed usum tantummodo, atque hanc superiorissimæ arbitrio et voluntati omnino subjectum; ac remitti, obstringi se paupertatis voto, indeque fieri ut ipsarum conditio, quoad livellorum cæterorumque subsidiorum usum, valde differat à conditione canonicorum quoad chorales distributiones, etiam eorum inter quos medio illo tempore vita communis obtinebat.

XXIII. Ab instituto de monialibus sermone non recedentes, addemus novissè nos ex relationibus statûs ecclesiarum, quandoque excitatum fuisse questionem, utrùm episcoporum jus esset, an potius ad superiores regulares pertineret, opportunam facultatem largiri cupientibus alloqui moniales, vel iis qui monasterii claustra ingredi debent ex legitimâ ac necessariâ causâ, quoties res est de monialium monasterio regularibus subjecto. In concilio Tridentino, sess. 25, cap. 5, de Regularibus, ita cautum legitur: *Ingressi intra septa monasterii nemini liceat, cujuscumque generis, aut conditionis, særis, vel etatis fuerit, sine episcopi vel superioris licentiâ in scriptis obtentâ, sub excommunicationis pœnâ ipso facto incurrendâ. Dure autem tantum episcopus vel superior licentiâ debet in casibus necessariis; neque alius nullo modo possit, etiam vigore cujuscumque facultatis, vel indulti hætenus concessi, vel in posterum concedendi. Disjunctiva particula est in verbis concilii, ubi de episcopo vel superiore agitur. Quare congregatio ejusdem concilii interpres aliâs respondit hujusmodi facultatis impediendæ jus esse penes superiores regulares quoad monialium monasteria eisdem subjecta; nisi tamen consuetudo obtinisset ut ab episcopo solo, vel ab episcopo simul et regulari superiore, licentiâ concederetur, cum sit servanda consuetudo; uti constat ex resolutione editâ in quâdam causâ Nullius, 17 Julii 1597, lib. 9 Decretor., pag. 24. En verba: *Sacra, etc., cessavit facultatem concedendi licentiâ accedendi ad colloquium cum monialibus regularibus subjectis, spectare ad ipsos superiores regulares, nisi in loco esset consuetudo legitimè præscripta, ut hujusmodi licentiâ etiam quoad monasteria quæ regularibus subiacent, ab episcopo tantum, vel ab episcopo et superiore regulari conjunctim, obtineatur; tunc enim consuetudinem esse observandam. Verùm, cum de mandato Pontificis res hæc ad iteratum examen fuisset adducta, definitum fuit, quoad ipsa quædam monasteria regularibus subjecta, minime satis esse ad hoc, ut monasteria septa quocumque etiam urgente casu ingredi liceat, in id veniam obtinuisse à superiore regulari; sed opus omnino esse ut et episcopi licentiâ accedat, nihil obstante contrariâ etiam immemorabili**

consuetudine. Reque ad summum pontificem Urbanum VIII delatâ, non solum is ratum habuit quidquid definitum fuerat, sed addidit, ubicumque in more positum fuisset ut hujusmodi facultates ab episcopo solo concederentur, eundem unum, non autem regularem superiorem, easdem impertiri debere. Colliguntur hæc omnia ex rescripto ad episcopum Bellunensem dato sub die 17 Junii 1650, lib. 14 Decretor., pag. 500: *Tumetsi aliâs sacra congregatio concilii declaraverit litteras ingrediendi septa monasteriorum monialium exemptarum, et regularibus subjectarum, ex verâ tantum necessitate, quæ moniales respiciat, concedendas, seu accedendi ad loquendum cum monialibus, pertinere ad ipsos tantum superiores regulares; nihilominus sub die 15 Novembris 1620, quò magis clausura observationi consuleretur, facultate sibi à sanctissimo domino nostro tributa statim et decrevit ut delinceps intra hujusmodi septa nemini ingredi liceat, nisi licentiâ in casibus necessariis concedatur, neminem à superioribus regularibus dictorum monasteriorum, sed etiam à locorum ordinariis obtentâ fuerit, non obstantibus contrariis quibuscumque legibus, statutis, consuetudinibus, etiam immemorabilibus. Postremo autem, ad revocandam omnem dubitationem quæ ex hujusmodi decreto farsam oriri posset, negotio iterum in sacra congregazione proposto, etque sanctissimo domino nostro relato, die 21 Julii 1650, sacra sanctitas declaravit hujusmodi licentiâ à superioribus regularibus non esse petendam in illis locis in quibus adesset consuetudo ut ista ab episcopis tantum concedatur; hoc enim casu statim et decrevit talem consuetudinem esse observandam, et ipsorum episcoporum tantummodo licentiâ sufficere, etiam prælatiæ quoad ipsos regulares. Idem planè rescriptum fuit tum episcopo Camerinensi die 10 Decembris 1655; uti videre est lib. 15 Decretor., pag. 14, tum episcopo Perusino, qui hanc questionem proposuerat in relatione statûs suæ ecclesie, quemadmodum deprehenditur ex rescripto edito die 10 Januarii 1657, lib. 15 Decret., pag. 465. Idem archiepiscopo Montis-Regalis, qui eandem questionem attigit in relatione itidem statûs ecclesie suæ, uti cernere est in responsione datâ 7 Augusti 1658, lib. 16 Decretor., pag. 86 et seq. Idem denique archiepiscopo Neapolitano, uti constat ex rescripto die 18 Novembris 1645, lib. 17 Decret., pag. 520 et seq. Ex iteratis hisce rescriptis, pontificiâ quoque auctoritate, ut supra monimus, roboratis, omnis planè aditus præclusus esse debet disputationibus ac controversiis hæc de re antiquitas excitatis; ideoque nil aliud est reliquum, quam ut episcopi prædictorum decretorum executioni advigilent.*

XXIV. Lex clausuræ, monialium claustris indicta, non solum ab ingressu monasteriorum repellit tam viros quam mulieres, nisi et necessitas urgeat, et opportune facultates præobtentæ fuerint, uti jam dictum est; sed etiam districtè prohibet moniales è claustris egredi. Hujusce discipline constitutio ac firmitas jure optimo assertur Bonifacio VIII pontifici, quemadmodum deprehenditur ex ejus decretali, cui initium *Periculoso*, de Statu regularium, lib. 6: *Præsentis constitutione, perpetuâ irrefragabiliter valiturd, sancimus universas et singulas moniales presentes atque futuras, etc., in quibuslibet mundi partibus existentes, sub perpetuâ in suis monasteriis debere de cætero permanere clausurâ. Quam Bonifacii decretalem amplexæ sunt successive particulares synodi, ejusque executionem et observantiam plurimum commendârunt; uti videre est in synodo Coloniensi habitâ anno 1510, ubi hæc leguntur cap. 28: *Nulla mulier solemne votum continentie emittat, quæ non elegerit sub clausurâ certâ vel approbatâ alicujus ordinis remanere, etc. Moniales sub perpetuâ in suis monasteriis clausurâ maneat, ac nulli, nisi de illius ad quem pertinetur specialis licentiâ, ingressus vel accessus pœnt ad easdem, etc., juxta constitutionem domini Bonifacii. Similia statuta leguntur in provinciali synodo Ravennatensi 1514, et in alterâ itidem Ravennatensi 1517, in Beneventanâ anni 1551, in Bituricensi anni 1556, et in aliâ Beneventanâ ay-**

nodo coacta anno 1378. Nec ullum, quem noverimus, offudit obicem Bonifacii constituto. præter paupertatem monasteriorum, in quibus moniales fame perissent, nisi è claustris prodeuntis victum sibi ex hominum liberalitate circumeundo queritasset; ut testatur Guillelmus Durandus, de Modo celebrandi concilium generale, part. 2, tit. 25, ubi notat nullam aliã ratione fieri posse ut exactæ clausuræ lex recipiatur et observetur, nisi simul districtè statutum fuerit ne plures in singula monasteria admittantur moniales, quàm annuis ejusque monasterii redditibus ali possint: *Provisio domini Bonifacii de includendis monialibus non servatur*; non scilicet aequè in singulis monasteriis, ex eà nimirum ratione quam statim subjicit: *Quòd multæ sunt quæ si includerentur, non haberent unde viverent*; idèoque opportunum proponit remedium, videlicet: *Quòd non reperiantur plures quàm possint de earum redditibus sustentari*.

XXV. Prohavit sancta Tridentina synodus prudens Durandi consilium; etenim, cap. 3, sess. 25, de Regularibus sanxit ut in monasteriis et domibus tan virorum quàm mulierum, bona immobilia possidentibus vel non possidentibus, è tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis elemosinis commodè possit sustentari; et cap. 5 ejusdem sess., constitutione instauravit Bonifacii VIII, eamque religiosè servari jussit, facultate insuper facta episcopis implorandi brachium seculare ad hujusmodi legis executionem urgendam et asserendam.

XXVI. Ipse tamen pontifex Bonifacius VIII, cui, uti dictum est, acceptam ferimus clausuræ firmitatem, rectè prospexit ejusmodi casum dari posse quo monialis aliquo laboraret morbo, ejus contagio reliquis moniales posset inficere; et quidem in hac facti specie ægrotanti moniali egressum è claustris indulsit: *Nisi fortè tanto et tali morbo eviderent earum aliquam laborare constaret, quòd non possit cum aliis absque gravi periculo seu scandalo commorari*. Postea verò S. Pius V, in suà constitutione incipiente: *Decori et honestati*, quæ est num. 8, tom. 2 Bullarii veteris, in recentiori autem impressione tom. 4, part. 2, num. 13, facultatem egrediendi è monasterio tribus hujusmodi casibus, magni nimirum incendi, lepræ, et epidemiæ, seu pestis, circumseripsit. Hoc tamen satis non fuit ad compescendam scriptorum licentiam, quin statim inter se disceptare cœperint, an scilicet verbis et litteræ Piæ constitutionis sine exceptione sit adherendum, vel potius relinquatur locus benigniori interpretationi, juxta quam liceat monialibus è claustris egredi, si casus evenierit, non quidem in Pianâ constitutione disertè expressus, sed expresso simillimus, et in quo par ratio vel etiam fortior subesse possit.

XXVII. De hac questione jam disserimus superiore lib. 9, cap. 15, num. 8, ubi etiam aliqua attingimus de episcopi auctoritate necessariò implorandâ, quotiescumque monialis egredi debeat à monasterio, quamvis regularium regimini subjecto. Quod tamen episcopis maximam sollicitudinem ingerere animadvertimus, illud est, quod sæpè nimium evenire dignoscitur, ut aliqua monialis, affecta valetudinis causâ, cœli mutatione indigeat, aut necesse habeat salubres aquas potare, carumve balneis mergi, et quidem in locis in quibus ex ipso naturali fonte erumpunt; vel, quod deplorabilis, insaniam et furorē correpta, aut phthisi vel scorbutio infecta, ad eum profligatæ valetudinis statum redacta dignoscatur, ut si in monasterio maneat, verendum sit ne cæteras moniales inficiat. Magnum hæc negotium facessunt episcopis, non sanè quia ad eos spectat facultatem imperitari hujusmodi monialibus egrediendi è monasterio, aliòve commigrandi; id enim Apostolicæ Sedi privatè reservatum est; sed quia ab hac ipsâ Apostolica Sede nihil de his rebus statuitur, nisi ipsorum episcoporum prehabita informatione exploratæque sententiâ, vel etiam, ubi maxima locorum distantia non patiatur ut episcoporum relationes expectentur, expeditior iniur

via quæ res in formâ, ut inquit, commissariâ, ipsorum judicio terminanda committitur, tuncque id oneris imponitur presuli, ut disquirat seriòque investiget an vera sint exposita, et an omnes concurrant circumstantiæ quibus egressus è claustris permitti debeat; quod quidem onus et alia subsequitur cura, efficiendi nimirum ut quo tutiori et honestiori fieri potest loco monialis excipiat et collocetur. Sub ipsa pontificatus nostri primordia delatum ad nos fuit in quibusdam regnis complures moniales commorari extra claustra, è quibus, curandarum infirmitatum, aliisve de causis exierant; et quidem magnum exactum esse temporis spatium ex quo plures earum recesserant, nec adhuc de redditu cogitari; denique easdem è monasterio prodisse vigore facultatis obtente à quibusdam qui sibi ejusdem impertiendæ jus auctoritatemque asserabant. Nos autem ex apostolice muneris nostri debito non negleximus invecio abusu opportune consulere, jubentes moniales regressi ad sua monasteria, penitusque abrogantes assertam sibi à quibuslibet auctoritatem indulgenti monialibus exvendi licentiam. Videntur nostra constituto, cui initium *Cam sacram*, quæ est num. 21, tom. 1 nostri Bullarii. Inspiciatur et alia, quæ incipit *Salutare*, num. 40, eodem tom. 1 nostri Bullarii, quæ quidem, exceptis locorum ordinariis qui, servatâ superius indicatâ methodo, justisque urgentibus causis, facultatem ingrediendi monialium septa viris mulieribusque elargiuntur, admittit cæteris omnibus auctoritas quam in id sibi sumebant; ita ut nec ipsæ cardinalium congregationes, ad quas fortè recursus fiat, decretum ullum in hoc rerum genere edere possint, nisi re ad Pontificem delatâ, ipse supremum assensum suum interponat.

XXVIII. Joseph Gibalinus, Societatis Jesu sacerdos, plura conscripsit opera, inter quæ illud est sanè peraccuratam, quod edidit de Clausurâ regulari monialium. Hoc autem in opere, disquisit. 1, cap. 6, pluribus disserit de duobus Bonifacii VIII et S. Pii V Constitutionibus, inquirens nimirum an posterior hæc sit antiquioris illius constitutionis amplificatio; et qui fiat ut in Pianâ constitutione lepra recensetur inter causas legitimas quibus liceat moniali è monasterio exire, cum cæteroque Alexander III, in suâ decretali *Perennis*, de Conjugio leprosorum, vetet ne à viri uxore, neve vicissim ab uxore vir, ob lepram sejungantur. Et ipse quidem, statuto inter lepram et lepram discrimine, ut altera nimirum contactu et consuetudine propagetur, aliosque inficiat, altera verò ægrotanti tantum adherere, ipsamque solum afficiet, propositam quæstionem perfacile absolvit. Disserit inde de contagiosis morbis, deque urgenti, quâ interdum moniales tenentur, necessitate ebibendi aquas calidas in ipsis locis ubi è terrâ erumpunt; et quædam attingit de balneis, quibus uti jubentur moniales ad invalescentem morbum expellendum. Ad nos hic tantummodo, quod proximum respicit, persequemur, ut notum sit episcopis quoniam modo se gerere debeant, cum eorum relatio et sententia exquiritur super precibus alicujus monialis è claustris egredi cupientis, vel cum ad ipsos causa egressus, totum negotium in formâ, ut inquit, commissariâ, remittitur, quod quandoque fieri supra dictum est.

XXIX. Quoties igitur contingat, quod non admodum rarò evenire solet, ut ex medicorum sententiâ monialis ægrotans aeris et cœli mutatione indigere dicatur, illud primum sedulo investigandum est, an exposita veritati nitantur; an medicus qui de his testatur, talis sit ut ei meritò fides adhiberi possit, vel potius expediat alterius quoque medici explorare sententiam. Tum, comprobata facti veritate, facile moniali indulgetur facultas ad certum tempus transeundi ad alium salubrioris aeris locum, dummodo in alio monialium monasterio ejusdem vel alterius instituti collocetur, ac relento semper onere redeundi ad monasterium unde discesserat, cum exactum fuerit præfinitum tempus ad experiendum salubrioris aeris beneficium. Hujusmodi licentiæ à congregatione episcoporum et

regularium, ex sibi tributis facultatibus, expeditur, præhibita semper informatione episcopi; vel saltem ab ipsâ hujusmodi transitus ad eundem episcopum, seu ordinarium, in formâ commissariâ delegatur. In dirutâ Aquileiensi civitate insigne extat monialium monasterium sanctæ Sedi immediatè subiectum; cùmque aeris temperies in eâ urbe quibusdam anni mensibus insalubris admodum sit et gravis, eâ tempestate inveniunt moniales ex antiquâ consuetudine Aquileiense monasterium deserentes, in aliud se conferunt melioris caeli, et mox Aquileiam repetunt, cùm per anni tempus licet. Aliud est, si moniali: quæ noxium sibi experta est sitam et cælam illius monasterii in quo professa fuit, cupiat in aliud transferri salubrioris aeris, in quo reliquum vite spatium exigit, exinde nunquam ad primum monasterium reversura. Tunc enim vel ad apostolicæ pensitentiarie officium, vel ad congregationem episcoporum et regularium instantia delertur, siquidem utrumque tribunal hoc jure fruitur et auctoritate, ut præfatam transitum concedat; non tamen sine debitis injunctis conditionibus, pro eo quod spectat ad dotem secundo monasterio pensitandam; nec sine opportunis cautelis quoad legem clausuræ, ut minimum fieri poterit, ledendam; incongruum quippe esset ut ex monasterio legi clausuræ subiecto, fruedi etiam salubrioris aeris causâ, transitus indulgeretur ad aliud monasterium, vel religiosam domum Oblatarum, quæ clausuræ lege non obstringuntur; neque enim sine exemplo est, quòd monialis aliqua è monasterio in quo vigelat clausuræ lex, in aliud trahatur monasterium, vel religiosam domum hujusmodi legi minime obnoxiam, contenderit se propriæ clausuræ vinculo solutam esse, eâ ratione allatâ, quòd clausuræ lex, non personarum, sed loco fuerit annexa.

XXX. Ad mineralium aquarum haustus et balnea progrediendi facultas à solo Pontifice, ut dictum est, indulgetur. At neque Pontifex, neque congregationes, quarum is consilio in hujusmodi concedendis licentiis utitur, satis dignoscere poterant quid in peculiari casuque facti specie tutò definire valeant, nisi episcopi se eisdem exhibent adjutores, studiamque sumam in id conferant, opportunis à medicis exquirendo notitias, ut certò deprehendant an remedium quòd iisdem medicis ex aquis repetendum viderent, sit reapse moniali ægrotanti necessarium; si enim illo monialem omninò indigere affirmetur, durum nimis esset ægrotantem ab eo prohibere, si verò non usquequaque eo opus sit, licentiâ quæ indulgeretur providis clausuræ legibus nimis adversa et perniciosa censeretur debet. Neque verò hic finem habet sollicitudo et diligentia ab episcopis adhibenda: posita quippe præfati remedia, ac pròinde etiam è monasterio exeundi necessitate, sedulo advertendum est cuiam concedantur moniales è clausurâ egressæ. Nec enim indiscriminatim cuique tradendæ, sed commendandæ sunt vel fidei potris, si superstes vivat, vel patruorum, vel fratrum, siquidem matris matris sint, integrique monialis, vel denique matris custodia; hisque omnibus deficientibus, advocandæ sunt honestæ mulieres arcto consanguinitatis vinculo moniali conjunctæ; et, si nec istarum copia suppetat, confugiendum est ad matronas omni exceptione majores. Insuper indicendæ leges atque cautiones, quæ in itinere et in statione observentur; regressi autem certum temporis spatium est præsumendum; moniali denique interdiciendum ne monasticum exuat habitum, ad hoc, ut se ubique monialem esse meminerit.

XXXI. De morbis tandem discernendum superest. Percurrentibus itaque tum decretalem Bonifacii VIII. tum memoratam S. Pii V. constitutionem, tum denique quidquid tradunt auctores Piam constitutionem interpretantes, eamque etiam ultra casus in ipsâ recensitos benignius protendentes, seposito semper irruentium undique flammarum incendio, quòd, cùm monasterium vastes, januas quoque pandit, ut inde subigentes moniales vitam servare possint; satis

constat, omnia redigi ad illud morborum genus, quorum contagione aliæ quoque moniales indici possent, si ægrotâ monialis in monasterio detineretur ibique curaretur. Loquitur quidem Piam constitutio de peste et epidemiâ: at id minime accipiendum de peste ac epidemiâ, quæ urbem, in quâ monasterium situm est, invaserit; hoc quippe casu magis consultum erit monialibus, dum monasterii septis inclusæ, à reliquorum consortio, atque ita à contrahendo sævienti morbi veneno fient remotiores, quàm si ad consanguineorum denses transferrentur: sed intelligendum est de peste atque epidemiâ, quæ monasterium ipsum aggressa, unam, alteramve monialem corripuerit: quemadmodum rectè avisadverit congregatio episcoporum et regularium in litteris ad archiepiscopum Avenionensem datis 20 septembris 1720, cùm timeretur ne ea urbs teterrimum pestis infortunium subiret. Hic autem re adductâ, præter studium ab episcopis adhibendum in exquirendâ à medicis tum morbi qualitate, tum periculo, ne aliæ benè valentes infliciantur, investigandum insuper est, dum adsit in monasterio segregatus aliquis locus, quo detineri valeat monialis morbo correpta; nam possit in praxim redigi, ut in monasterium inducantur seculares famule, quæ ægrotanti inserviant, absque eo quòd cum cæteris monialibus versari debeant; quatenus verò monasterium hoc destitatur comodo, nem illud invenire liceat in alio monasterio, vel religiosâ Oblatarum domo; semper enim longius evitanda pericula, dum monialis in proprio detinetur monasterio, vel ad aliud transfertur, quàm si secularibus personis, quantumvis arcto consanguinitatis vinculo junctis, concedatur. Si autem neutro ex præindicatis modis ægrotanti moniali consulti possit, nihil aliud est reliquum, quàm ut, adhibitis superioris expressis cautionibus, monialis consanguineorum fidei et curæ committatur. Assiduus rerum usus nos edocuit, quàm arduum sit omnes omninò fraudes detegere ac declinare; cùm medicis faciliores, quàm par est, sese præbent in testificationibus subscribendis; moniales verò vel maxime exceptent, ut tollantur incommoda quæ sibi ac universo monasterio ab ægrotante sorore afferuntur; consanguinei denique ut plurimum proniores sint ad monialem suis ædibus excipiendam. At hæc non efficiunt quin omnia tentanda sint, ut edhilitæ fallaces artes eludantur. Quòd autem severior adhibetur trutina, eò infrequentiores erunt postulationes ad extorquendam facultatem discendæ è monasterio; siquidem experientiâ perspectissimum est, concedendi facilitatem, petendi facilitati et audacia aditum patefacere.

CAPUT XIII.

De postulatis quæ in relatione statûs ecclesiarum ab episcopis proponi solent et primum de iis quæ ad ipsos episcopos spectant, quatenus in ordinem episcopalem ingressi sunt, ecclesiæque regimen susceperunt.

I. Quoniam de iis quæ in subsequentibus Instructionis capitibus, sexto nimirum, septimo, et octavo, continentur, plura jam hoc ipso in opere, prout occasio tulit, attigimus; ne ea, quæ superiora dicta sunt, repetamus, transeundum nobis esse censuimus ad illa quæ exponenda sædet novum et ultimum ejusdem Instructionis caput: quo scilicet invitatur episcopi, ut, si quæ habent postulata, sibi, suarumque ecclesiarum regimini opportuna, proponant; promptamque sibi opem, vel saltem consilium, ab Apostolicâ Sede, et ab ipsâ congregatione concilii expectare jubentur. Cùm autem animadversum à nobis fuerit, quædam interdum postulata ab episcopis proponi, quæ propriam ipsorum personam respiciant; ab his initium ducentes, in præsentî capite agemus de iis quæ spectant ad ipsos episcopos in ordinem episcopalem ingredientiæ, suarumque ecclesiarum regimen suscipientes: ut deinde gradum faciamus ad ea quæ ipsis in episcopatus administratione versantibus occurrunt; ac demùm ad alia quæ pastoralis oneris dimissionem, aliquando ipsis necessariam optalamque, concernunt.

II. Episcopos quidam in relatione status suæ ecclesiæ obortum sibi exposuit dubium de propriæ ordinationis valitudine, propterea quod consecratus fuisset ab uno episcopo, altero tantum seculari presbytero assistente; cum exterorquin per litteras apostolicis dispensatum cum eo fuisset, ut consecrari quidem posset ab uno tantum episcopo, sed assistentibus illi duobus sacerdotibus in dignitate ecclesiastica constitutis.

III. Plures hæc de re sententiam suam rogati fuerunt, inter quos nos ipsi, cum in minoribus constituti munere secretarii congregationis concilii fungeremur: quare sequentes animadvertiones à nobis tunc exhibite fuerunt.

IV. Primum videlicet animadvertimus, circa questionem, an episcopi consecratio ab uno tantum episcopo peracta, nulla sit, an tantummodo illicita, tres circumferri auctorum sententias. Quarum altera est pro nullitate; eamque tenent Morinus, de Sacram. Ordin., part. 5, exercit. 4, cap. 2; Toumely, de Sacram. Ordin., impressionis Paris. anni 1729, pag. 455. Altera nullum idem irritamque assertit ejusmodi ordinationem, nisi pontificio indulto, seu dispensatione concessum fuerit, ut eadem ab uno tantum episcopo perageretur; huicque opinioni adhæret Piette, part. 6 suarum theologicarum Questionum de Sacram. Ordin., quest. 13, § 1 et 2. Tertia denique propugnat, quamvis, juxta disciplinam à sacris canonibus præscriptam, episcopalis ordinatio ab uno episcopo, aliis duobus episcopis ei assistentibus, sit peragenda, uti legitur in can. *Episcopis*, et can. *Episcopum*, dist. 64, et can. *Porro*, dist. 66; tamen, si ab uno episcopo habeatur, reliquis duobus nec actus, nec presentibus, nec cooperantibus, ratam esse et validam, quantumvis illicitam: siquidem plures in sacrâ antiquitate occurrunt antistatum ordinationes ab uno tantum episcopo peractæ, quæ redarguantur quidem uti illicitæ, sed minime rejiciuntur ut irritæ ac nullæ: neque verò insipiam legitur, episcopum, ab uno antistite consecratum, jussum fuisse consecrationis munus iteratò recipere ab episcopo cui alii duo episcopi cooperarentur. Videri hæc de re possunt Thomassinus, de vet. et nov. Eccles. Discipl. part. 2, lib. 2, cap. 12, per tot., et præcipuè num. 4; Cabassutius, in Notitiâ Eccles. seculi IV, in notis ad can. 4 Nicænum; Christianus Lupus, ad Concilia generalia et provincialia, tom. 4 prioris edit., pag. 29, et pag. 35; Hallier, de sac. Ordinationib., part. 2, sect. 5, cap. 2, art. 2, per tot., et potissimum § 3; Van Espen, Jur. eccles. part. 1, tit. 15, de Con. erat. episc., cap. 1, per tot., et signanter num. 7; Boucat, tom. 5 de Ordinis institutione, disput. 6, sect. 6, punct. 2, pag. 443; Juénin, de Sacramentis, dissert. 9, de Ordibus in specie, quest. 1, de Episcopatu, cap. 4; ex auctoribus verò, qui omnium manibus tenentur, Diana, in Edit. coordin., tom. 4, tract. 8, resolut. 27, et pluribus sequentibus, et nominatim resolut. 29; Solorzano, de Jure Indiarum, tom. 3, cap. 6, num. 58; Azorius, Instit. moral. part. 2, lib. 3, cap. 50, § *Sed quid dicendum*. Inter eos autem qui recentioribus temporibus Romæ scripserunt, quosque post latum à nobis suffragium inspexiimus, bon. mem. cardinalis Gotti, tom. 15 suæ Theologicæ, quest. 5, de Episcopatu, dub. 4, § 1 et 2, et modernus Joseph. Catalanus, tom. 1 ad Pontificale Romanum, pag. 198 et seq., quibus in locis pluribus tenentur, episcopi consecrationem ab uno episcopo peractam, illicitam quidem esse, sed validam firmamque, quamvis, nullo præbentio pontificio indulto, seu dispensatione, celebrata fuerit.

V. Animadvertimus secundò, quòd, etsi affirmari nequeat, ab hæc Sanctâ Sede fuisse definitam prædictam questionem, an episcopi consecrati, quam unus expleverit episcopus, irrita sit et nulla, an potius tantummodo illicita; nemo tamen inficias ferit, quin probabilior et magis plausibilis sit tertia opinio, quæ, ut diximus, validam esse propugnat, quamvis illicitam, ejusmodi ordinationem; hæcque amplivi fuerint, et in præxim redegerint Romani pontifices, qui frequenter

indulta elargiuntur, ut in remotioribus regionibus, in quibus laud faciliè tres episcopi una convenire possunt, ordinandis consecrationis munus recipiat ab uno episcopo, duabus ipsi assistentibus dignitatibus, vel duobus etiam simplicibus sacerdotibus: quod porro nullatenus præstarent, nisi probabiliter arbitrentur sententiam illam, quæ assertit validam firmamque, ac tantummodo illicitam esse ordinationem; quam unus peregerit episcopos; idèoque in suâ potestate esse, illiciti actus nota non ab eâ remove, impertiendo facultatem, ut ab uno tantum episcopo expleri possit. Sanè, cum olim S. Pius papa V votum congregationis concilii hæc de re exquisisset, responsum ipsi datum fuit sequentis tenoris, ut notatum reperitur in lib. 10 Regestorum, pag. 16: *Cum san. m. m. Pius V consultisset congregationem concilii, an in provincia in quâ episcoporum copia haberi non posset, dispensandum esset, ut, loco duorum episcoporum, qui consecrationi interesse debent, sufficienter abbatem, duos alii habentes dignitates ecclesiasticas, congregatio, secunda sententiam majoris partis theologorum, quos tunc consuluit, responderet dispensationem esse concedendam.*

VI. Quinimò, præter eam facti speciem, quâ episcoporum copia haberi non possit, parisi quoque valoris habita est altera, quæ, licet tres episcopi convenire commodò valeant, prudens tamen œconomia exposcit, ut consecrato ad tempus occultâ maneat, nec ulli, nisi certis adventibus rerum circumstantiis, innotescat. Et quidem, hæc impellente ratione, fel. record. Alexander Papa VII indulsit, ut pater Sebastianus ex Carmelitarum discalceatorum familia, cum ad Orientales Indias apostolicam visitationem obiturus remeare deberet, secretò in pontificio sacello ordinaretur episcopus Hierapolitana à solo Porphyriensi episcopo, suppletibus vicibus duorum episcoporum assistentium binis Vaticanæ basilicæ canonicis presbyteris, Lucâ Holstemo, et Francisco Mariâ Phœbeo: quemadmodum habetur in Historiâ Vitæ memorati Sebastiani episcopi, Romæ editâ anno 1719, lib. 2, cap. 2, sub initium.

VII. Tertio denique animadvertimus, sicuti valida est, sed illicita, episcopi consecratio, quam unus peregerit episcopos duobus assistentibus sacerdotibus, dum apostolicum non processit indultum, quo ita fieri permissum fuerit; non assimili ratione validam haberi debere, et tantummodo illicitam, episcopalem consecrationem, quam peregerit unus antistes, uno assistente presbytero, quoniam in obtentâ dispensatione, seu indulto, ac lex ascripta fuisset, ut duo astarent presbyteri: utroque enim casu omnia concurrunt ad actus validitatem necessariam: et utroque casu aliquid desideratur, quod ad ejusdem actus solemnitatem, et præscriptorum rituum observantiam pertinet; quandoquidem in primâ facti specie deest duorum antistatum presentia à sacris canonibus statuta; in alterâ verò desideratur presentia duorum sacerdotum, quos Pontifex adhibendos voluit.

VIII. Credi autem nullo modo potest, voluisse Pontificem, ut suis mandatis in Brevi expressis major inesset vis et efficacia, quam quæ canonum sanctionibus passim tribuitur. Nec enim omnes canones, qui aliquid servandum statuunt, nullitatis vitium statim inducunt iis actibus, qui aliter gesti fuerint; nisi expressum contineant decretum, quo irritum et nullum pronuntietur quicquid secus fieri contingat. Idem ergo affirmandum erit de lege, quam Pontifex in Brevi indixerit. Si autem illi obtinet in iis rebus quæ ejus potestati et auctoritati subiciuntur, quid dicendum erit de illis, quæ (sicuti hæc est, de quâ loquimur) quoad validitatem à Christi Domini auctoritate dependent? Quæcumque igitur in utroque casu præscribuntur, nihil aliud sunt quam providæ regulæ ad necessariam ritus honestatem et decantiam constitutæ; quæ si omituntur, illicitum quidem erit actus, non verò irritus et effectus vacuum.

IX. Iis omnibus rationum momentis adductis, asseruimus, episcopi consecrationem ab uno episcopo,

nuoque assistente sacerdote peractam, quamvis in Brevis cautum fuisset, ut duo adherentes sacerdotes, validam fuisse, quamvis illicitam; atque huic sententiae firmis etiam adhesimus, perpendentes inaudium planè non esse, episcopum aliquem consecrationis munus suscepisse ab uno episcopo, aliquid tantum, vel etiam nullo assistente sacerdote: dùm in Collectione apostolica constitutionum, brevium et decretorum pro sacris missionibus Sinarum et Tunkini, Parisiis reusâ anno 1676, part. 1, pag. 41 et seq., exhibetur Breve Alexandri VII, quod vicariis apostolicis superstitionibus indulgetur ut in episcopum proficere valeant sacerdotem, utque illius consecratio ab uno episcopo, duobus simplicibus sacerdotibus, vel etiam nullo planè assistente, perficiatur.

X. Cùm autem reliqui etiam, quos Pontifex tunc consuluit, nostrae sententiae adhaesissent, eandem probavit idem pontifex in suis litteris datis die 26 novembris 1718, ubi, *denonnullorum gratium virorum, praesertim Romanae curiae praetorum, evinã sacrorum canonum scientiã, singularique fide et integritate conspicuorum, qui de mandato eorumdem cardinalium rem naturè examinarunt, et consecrationem hujusmodi validam, licet illicitam, esse censuerunt consilio, etc., salutariibus poenitentis tam ordinario quàm ordinato injunctis, ratam firmamque, sed illicitam, consecrationem pronuntiavit.*

XI. Frequentior est alter casus, quo nonnulli, antequàm in episcopos eligantur, quædam ineunt pacta et conventiones cum canonicis mox eos electuris, eorumque observantiam jurejurando polliceri non dubitant; at, cùm subindè eos et promissæ, et jurassè poeniteat, relaxationem contractæ obligationis et juramenti, vel in relatione statûs ecclesiae, quam congregationi concilii exhibent, vel immediatè ab ipso Romano Pontifice exposcent.

XII. Contingunt hæc in Germaniã, ubi vigens est apud canonicos jus eligendi episcopum, exclusis cæteris de clero, eoque magis et laicis. Cujus quidem juris veluti fundamenta jecere duo imperatores Otho IV et Fridericus II; ille nimirum anno 1209, hic verò anno 1213, in suis diplomatibus relatis apud Lunig, tom. 1 Spicil. ecclesiast., pag. 467; et Goldastum, Constit. imperial., tom. 1, pag. 290. At in eodem subindè canonicè constitutum firmatumque fuit in concordato inter Nicolaum V pontificem et Fridericum III, totamque Germanicam nationem, anno 1448 inito. Hoc autem jure eligendi episcopum capitulis asserto, inolescere cepit et usus quædam ineundi pactiones conventionesque inter eligendum et canonicos: quæ quamvis fortassè, cùm primum invecta sunt, ad publicam referrentur utilitatem, optimumque regimen diœcesis, ac ipsius quoque principatûs cum episcopali dignitate conjuncti, non ita multò post in eversionem juris episcopalis, privatumque nonnullorum, et potissimum electorum, commodum utilitatemque deflexere; ut videre est tum in satis proluxâ dissertatione Schwarzii de Capitulationibus episcoporum Germaniæ, tum in opere Herbipoli impresso sub annum 1697, inscriptoque: Factum et Jus juramenti episcopalis, sive Capitulationum.

XIII. Claræ memoriæ Carolus V imperator abusus hunc expressè detulit ad Adrianum VI pontificem, datis ad eum litteris anno 1522, quæ referuntur à Goldasto, Constit. imperial. tom. 1, pag. 417, necnon in libro inscripto: Imperatorum imperique Gravinina, part. 2, pag. 357, edit. Francofurt. anni 1725. In his autem litteris, inter cætera absurda, num. 85, exponitur juratum pactum, quo caveatur, ne episcopo, in ullâ omninò quantùmvis gravi, ac etiam intolerandâ facti specie, liceat contra ipsos electores procedere, aut obsistere iudicibus et officialibus capituli, quidquid tamen agendum susceperint, aut decernendum putaverint: quæ excogitata methodo, securitatem delinquendi, remotâ quacumque poenæ formidine, nanciscabantur capitulares: *Naliam in episcopum, seu prælatum eligunt, nisi se prius jurejurando astrinxerit, planèque devoverit, litteris quoque interdum, instrumen-*

*tisque sigillo probè munitis caverit, ipsis, ipsorumque ordinatis iudicibus, ac officialibus, in nullo utcumque gravi, vel inhonesto, intolerabilique proposito, se contrarium fore, ac, si quando eos delinquere contingerit, impunè eis per ipsam, ut hoc sibi liceat. Minus absolum erat quod Aeneas Sylvius enarrat in suo libro de Moribus Germanorum, pag. 1045, quamvis et is hoc ipsum improbare non omittat: *Statutum habent, quo cautum est, ne quem canonicorum decanus corripial, nisi majori parte capituli consentiente; alque ita fit, ut omnes passim discolori aberrent, compensantesque sibi quisque invicem crimina, impunes abeant.**

XIV. Vel sola communis canonici juris sanctiones satis superque fuissent, ut pronuntiari tutò posset hujusmodi pacta, quamvis juramento firmata, damnabilia esse, et nullo modo servanda. Perspicua est decretalis in cap. *Sicut nostris*, de Jurejurando, ubi narratur, quòd Tuderitinus episcopus, priusquam ad eam sedem eveheretur, unâ cum reliquis canonicis in pactum consenserat, per quod imminuebatur ecclesiae redditus, quòdque insuper hujusmodi pactio jurijurandi religione vallata fuerat. Nihilominus, episcopo post peractam electionem id, quod juratus promiserat, præstare renuente, Innocentius III pontifex maximus Amerino episcopo mandat ut omnia in pristinum restituitur; de juramento autem, et pactione ita rescribit: *Nos igitur saluti ejus, episcopi videlicet, paternâ volentes sollicitudine providere, pro juratione incautâ imponi et fecimus poenitentiam congruentem: et nihilominus attendentes quòd juramentum, non ut esset iniquitatis vinculum, fuerit institutum, et quòd, non juramenta, sed perjuria potius sunt dicenda, quæ contra utilitatem ecclesiasticam attentantur, apostolico delegato, quæ supra innumis, exequenda committit. Consonat et decretalis Contingit, de Jurejurando, in 6. Atamen religiosi Germaniæ episcopi suis in synodis diœcesanis, vel provincialibus, non præteriserunt memorata pacta quantùmvis jurata improbare, simulque definire, eadem nullo modo esse servanda: quemadmodum videre est in diœcesanâ synodo Herbipolensi, habitâ anno 1435, et in duabus provincialibus synodis, alterâ Coloniensi, Moguntinâ alterâ, hæbitis sub Paulo III pontifice maximo, relatisque in præcitato libro: Factum et Jus, Herbipoli impresso, pag. 367. Id ipsum præstiterunt Romani pontifices, quemadmodum evincunt monumenta in prædicato libro fideliter exscripta.*

XV. Et primò quidem Martinus V, uti ex eodem libro habetur, cardinali Juliano, suo, et Apostolicae Sedis legato, in mandatis dederat, ut Sigismundi imperatoris precibus studiisque obsecundans, irrita ac nulla pronuntiaret pacta, quæ Bambergensis episcopus cum suo capitulo inierat, licet is jurasset se promissa præstaturum, nec emissi juramenti absolutionem petiturum, quin imò nec eâ quidem spontè oblata se unquam usurum. Accesserunt postmodum duæ Romanorum pontificum constitutiones, in Bullarium Romanum relatae: S. Pii V altera, cui initium: *Durum nimis et incommodum*, altera Gregorii XIII, incipiens: *Inter apostolicas*, quæ sæpè memoratis pactis, sui capitulationibus vim omnem et efficaciam ademerunt. Cùm Clemens VIII cardinalem Madrutium legatum de latere misisset ad Rodulphum imperatorem, inter cæteros abusus, quibus ipsi pro viribus consulendum demandavit, recensita fuerunt capitulationes et pacta de quibus nunc occurrit sermo; uti nôsse licet in citato libro, Herbipoli impresso, pag. 374. *Episcoporum jurisdictione pro contrariis sacris canonibus capitulationes et pacta constringitur.* Capitulationes verò, quæ canonici Colonienses, Brivinienses et Uratislavienses, cum suis episcopis ante electionem inierant, decretis suis obliterarunt, proscripteruntque Urbani VIII, Innocentius X et Alexander VII, summi pontifices: quemadmodum in sæpè memorato libro, pag. 375 et seq., pag. 27, et pag. 280 et seq., videri potest.

XVI. Verùm semelior actus, quo abrogata fuerunt hujusmodi capitulationes, quamvis juratae, procul dubio est constituto fel. record. Innocentii papæ XII,

Et enim Herbipolensis episcopus anno 1678, antequam eligeretur in episcopum, cum suis electoribus in certa quædam pacta convenerat, quorum observantiam juramento pollicitus fuerat: sed, cum subinde datam juratamque fidem servare detractaret, eaque de causâ, œcerrima lis, et controversia excitata fuisset, composita illa fuit mediante concordia, seu transactione, quæ viguit ad vitam paciscentis episcopi. Eo autem è vivis crepto, cum in successorem episcopum electus fuisset Joannes Godofridus de Guttenberg, isque similiter, anno 1684, cum electoribus quasdam jurasset capitulationes, subindeque ad Sanctam Sedem recursum habuisset, ut à præstiti juramenti vinculo solveretur; hujus rei examen magistro Teutonici ordinis delegatum primò fuit. Renuente autem capitulo jura sua coram eo deducere, causa peculiaris congregationis in Romanâ curiâ deputatæ judicio discutanda dirimendam commissa fuit: pluribusque ab anno 1692 et deinceps editis resolutionibus, tandem Innocentius pontifex anno 1695 suam evulgavit constitutionem incipientem: *Ecclesie catholice*, quæ in illius Bullario legitur, num. 51, quoque summo omnium plausu per Germaniam excepta fuit, ac etiam à Lünigio per extensum relata legitur in Select. scriptor. illustr., pag. 450.

XVII. Per eam itaque Innocentius pontifex non solum prædecessores Pii et Gregorii suorum prædecessorum sanctiones confirmat et innovat; sed, ut absum capitulationum, pactionum, conventionum, concordatorum ac statutorum radicibus evellat, pactiones et capitulationes ante electionem inter eligendum et electores iniuri solitas distinguit ab aliis quæ sunt electione iam absolutâ: et quidem illas quæ electioni præcedunt omnes omnino interdicit, nullasque ac irritas fore declarat, edicens ne ipse, quantumvis juramento firmata, servari debeant: *Districtè prohibemus et interdicitimus ne capitulationes, pactiones, conventiones, concordata seu statuta hujusmodi ante ipsam quidem electionem seu etiam postulationem de cætero inire, condere, aut facere audeant quovis modo seu presumant; itaque proinde, quatenus de facto contra præsentis nostræ prohibitionis formam inita, condita seu facta fuerint, nulla, inania, invalida, irrita viribusque et effectu penitus et omnino vacua, ac nullius roboris et momenti esse et perpetuò fore, neminemque ad illorum seu cujuslibet eorum, etiam si juramento vallata sint, observantiam teneri aut obligatum existere vel fore decernimus et declaramus.* Reliquarum autem quæ electionem subsequantur executionem suspendit, quousque supremo S. Sedis judicio subjectæ, cognite probatæque fuerint: *Quæ vero, electione seu postulatione hujusmodi secuta, quomodolibet iniuri, conditi seu fieri contigerit, ad nos seu eundem Romanum Pontificem pro tempore existentem quamprimum deferri, atque ita nostro et Sedis Apostolicæ judicio subijci precipimus; suspensâ interim eorum omnium et singulorum executione, donec et quousque ab eadem Sede, sine cujus auctoritate nihil omnino in similibus pactionibus, aut apostolicæ confirmationis robur in totum vel in partem ceperint.*

XVIII. Invehitur Schwarzius, præcitate dissertationis § 20, in pervicacem quorundam reluctantiam, quæ satis superque contra enuntiatas pontificias constitutiones in Germaniâ invaluit: *Hinc illæ lacrymæ, hinc illæ siles atque querimonie, quæ dudum in Germaniâ agitatae, nullis pontificiis constitutionibus atque legibus compositæ, nihilo secius etiamnum valent eò magis quo mirus in hisce rebus Germani RR. PP. leges ferre possunt.* Atque utinam memorati auctoris objurgationes destituerent fundamentum! Vni functo Joanne Philippo cardinali de Lamberg, Passaviæ episcopo, capitulum de more ad electionem processit successoris. Electores nonnulla pacta et conventiones eum eligendo contra præscriptum bullæ Innocentianæ iniierunt, utque, apparenti aliquâ specie suaderent se nihil adversus eam attentasse, apostolicum beneplacitum reseivaverunt, non distinguentes quod ibi statutum de

pactis post electionem initis à præcedenti omnimodâ reprobatione et prohibitione pactionum quæ ante electionem fieri contingat. Verum summus pontifex Clemens XI hujusmodi pacta ne quidem in examen adduci permisit, prout conveniens et necessarium fuisset, si post electionem absolutam electus cum suis electoribus in ea convenissent; sed eadem continuo rejecit ac irrita et nulla declaravit, utpote contra præscriptum constitutionis Innocentii papæ XII celebrata. En verba Pontificis in sua consistoriali allocutione 52: *Confirmamus et approbamus electionem, sicut præmittitur, factam à præfatis capitulo et canonicis Ecclesie Passaviensis, etc., prævia tamen cassatione, refectione et abolitione capitulationum seu pactionum ab eisdem capitulo et canonicis ante ipsam electionem cum reservatione apostolicæ confirmationis iniutarum, et per eorum quemlibet juramento vallatarum, quas propterea, juxta formam novissimæ constitutionis Innocentii XII, prædecessoris nostri, quæ incipit: Ecclesie catholice, ne ex quovis temporis lapsu aut ex quocunque aliâ causâ tacitè vel expressè per nos et Sedem Apostolicam approbatæ seu confirmatæ censi vel præsumi unquam possint, disertè et expressè nullas, irritas et invalidas, viribusque et effectu omnino vacuas, ac nullius roboris et momenti esse et perpetuò fore, neminemque ad illarum seu cujuslibet earum observantiam teneri aut obligatum existere vel fore, perinde ac si illæ nunquam facte, inite ac juratæ fuissent, declaramus; ac tam ipsi electo quàm omnibus aliis quocunque juramentum de observandis capitulationibus seu pactionibus hujusmodi ab eis, ut præfertur, præstitum, quatenus opus sit, relaxamus.*

XIX. Scimus quidem non deesse theologos ac canonistas docentes pacta et capitulationes iniuri posse à canonicis etiam ante episcopi electionem, dummodò pacta seu conventiones et capitulationes honestæ sint, et non in privatorum commodum, sed in publicam tantummodò vergant utilitatem. De hac re latè disserit Westner, in suis Institutionibus canonicis, lib. 4, tit. 6, num 142, editionis Monachii. Nec desunt qui exemplum adjiciant pactionum à cardinalibus in conclavi ante pontificis electionem initorum, quæ, cum ad optimum Ecclesie regimen, et ad catholicæ religionis utilitatem et amplificationem unicè tendant, à pontifice noviter electo custodiri omnino debere atque servari affirmant. Hisque premissis, contendunt vetuisse quidem Innocentium XII pacta et capitulationes quæ ante electionem fierent; sed illius prohibitionem respicere tantummodò illicita pacta, et potissimum ea quæ ad labefactandam immutandamque episcopalem auctoritatem directa sint, nullatenus verò illa quæ publicam utilitatem et providum Ecclesie ac diocæsis regimen apertè respiciant.

XX. Haud inficiamur magnam esse in abstracto hujusce ratiocinii casum. At simul etiam affirmare non dubitamus illud in specie de quo agimus omni planè fundamento destitui. Utque propositum capitulorum conclavis exemplum et medio tollamus, dicimus primò sæpè quidem ea fuisse inita, sed exinde etiam sæpè sæpè dissidia animorumque offensiones ortum habuisse, veluti nosse licet ex epit. 181 cardinalis Papiensis ad Paulum II conscriptâ. Secundo non deesse magnæ auctoritatis doctores qui omni ratione propugnent Pontificem nequaquam obstringi ad servanda memorata pacta seu capitula, quanvis justa et ad commune bonum directa, ac etiam jurjurandi religione firmata; propterea quod deceat quidem Pontificem maximum optima quæque sectari et agere, sed minimè congruat supremæ quæ pollet auctoritatis pactionibus et conventionibus ad hoc aut illud obstringi. Adeatur Azorius, Instit. moral. part. 2, lib. 4, cap. 5, quest. 10. Pre cæteris vero fursiori calamo rem persequitur cardinalis Jacobatus, in suo tractatu de Concilio, lib. 7, tit. de Capitulis conclavis, qui impressus legitur in secundo Apparatu ad collectionem conciliorum Labbei editionis Venetæ, et signanter pag. 559, § Unde videretur. Tertio, inter dissertatio-

tiones cardinalis Brancatii, Romæ anno 1672 typis editas, alteram adesse inscriptam : *De capitulis concavis*, quâ pluribus in unum collectis ostendit hujusmodi capitula seu pacta conclavis, ut plurimum electioni fuisse præposita, eaque quoties communi omnium placito fuerint comprobata ac per se justa sint, et publicam utilitatem proficuumque Ecclesiæ regimen respiciant, potiorique jure, si juramento firmata fuerint, servari quidem in conscientia, et custodiri oportere ab electo in pontificem, *secundum vim directivam*; quin tamen ipse in foro externo, et *secundum vim coactivam*, cogi valeat ad aliquid præstandum ex iis quæ antequam pontifex inauguratus fuisset sponderat atque juraverat. Quo pacto satis consultum putat tum reverentiæ quæ promissioni ac juramento debetur, tum etiam pontificis dignitati et auctoritati. Quartò denique, pacta seu capitula conclavis nunquam post constitutionem Innocentii XIII inita fuisse; et quidem nostris hinc temporibus hanc inevitabiliter servari consuetudinem ad unusquisque, cum primùm cardinalis fuerit reatuitatis, pontificis quædam constitutiones omnibus notas et tyj is vulgaritas servare spondeat et juret; idemque juramentum instaurat quodò conclave ingreditur, absque eo quòd alia conventiones, aut pactiones, quantumvis justæ et laudabiles, superaddantur. Quinimò is qui in pontificem electus est, postquam supremam sedem conscenderit, jurare debet constitutionem Innocentii XII incipientem : *Romanum decet*, per quam modus imponitur largitionibus ac donationibus aliando à Romanis pontificibus in consanguineos effusus, quamvis idem et in suâ ad cardinalatum promotione, et in ingressu conclavis, ejusdem executionem et implementum jurejurandò promiserit.

XXI. Eo igitur argumento quod ab exemplo capitulorum conclavis petebatur vel hæc vel illâ ratione è medio sublato, objectioni nunc directè respondentes, asserimus nihil magis Innocentiæ constitutioni adversari quàm propositam illius interpretationem atque limitationem. Cum enim experientiâ compertum fuisset pacta et conventiones quæ inter capitulares ante electionem fiebant privatam plerumque commodum utilitatemque respicere, atque insuper in episcopalis jurisdictionis imminutionem, et aliquando etiam in detrimentum redditum Ecclesiæ vergere, Innocentius XII, de adhibendo remedio sollicitus, districtè vetuit ne pactiones illæ aut conventiones ante electionem conficerentur, et, si quæ initæ ac etiam juratæ fuissent, eas declaravit nullatenus servari debere. Simil tamen integrum servare volens capitulis jus incundi cum suis episcopis honestas conventiones et capitulationes, permisit ut, absolutâ jam electione, de us agi posset, quoniam tunc temporis electus in episcopum liberè valet obistere, summe assensum denegare iis quæ contra suam auctoritatem vel contra rectum diocesis regimen proponi contingerent. Ne autem episcopus falli aut fallere posset, addidit insuper laudatus pontifex, ut hujusmodi conventiones seu pacta post electionem stipulata Apostolicæ Sedi fideliter representari deberent, ab eâ discutenda et approbanda, quatenus approbatione digna judicarentur. Rebus autem sic stantibus, quis unquam affirmare audebit ea tantummodò pacta ante electionem conventa ab Innocentio XII proscripita fuisse quæ iniqua et irrationalia dignoscerentur, non autem ea quæ per se licita et honesta essent? cum maximè eorum quæ ante electionem inita lorent examen atque judicium Apostolicæ Sedi minime reservaverit, sed ea absolute et indiscriminatim nulla et irrita pronuntiaverit; illa verò dumtaxat S. Sedis examini et disquisitioni edixerit subiacienda quæ electionem subsequantur. Quare, juxta memoratam erroneam interpretationem, melioris conditionis effecisset pacta ante electionem inita quàm cetera quæ electionem consecuta sint, quod sanè percipi nullo modo potest.

XXII. Nec reponere juvat justas et honestas pactiones interdicti non posse; nam quædam idèò vetita sunt

quia per se mala; alia verò idèò mala sunt quia vetita; in horum autem classem referenda sunt pacta quæ, per se quidem spectata, fortè possent aqua videri, sed æqua tamen respicà non sunt, cum eo tempore fuerint stipulata quo eadem inire non licebat, juxta receptum illud effatum : *Aliqua prohibita quia mala, aliqua mala quia prohibita*.

XXIII. Actum hæc ipsa de re fuit anno 1727, in congregatione rebus consistorialibus præpositâ, in quâ cum proposita fuissent dubia an constitutio Innocentii XII ea etiam capitula, seu collegia afficeret quæ ex viris mulcricibus composita, et unius abbatissæ seu præpositæ regimini subjecta sunt; et un memorate constitutioni, quatenus pacta electionem præcedentia interdicti et irrita, obnoxia essent quæcumque pactiones sive conventiones, honestæ licet et justæ; congruis responsionibus dubia dirempta fuerunt, decretumque impressum legitur penes Riganium, in regul. 9 cancell., part. 1, § 2, num. 420 et seq. Cum autem responsa illa probaverit Benedictus papa XIII, jussurique insuper ut editæ resolutiones apostolicis literis in formâ brevis confirmarentur, id verò sub eodem pontifice præstium non fuerit; idcirco muneris nostri esse censimus quod prætermissum tunc fuit implere : quare apostolicas literas ipsius decretum continentes et confirmantes expediri jussimus, quæ cum nondum ullibi impressæ legantur, eas hic inserere opportunum duximus.

BENEDICTUS PP. XIV.

Ad perpetuam rei memoriam.

Pastoralis regiminis sollicitudo ex alto nobis immerentibus commissa exigit ut non solum curemus novas leges, si quando rerum conditio aut necessitas postulat, condere : sed etiam ea quæ à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris providè ac salubriter constituta sunt apostolicæ confirmationis robore confirmare. Aliàs siquidem à congregatione rebus consistorialibus præpositâ emanavit decretum tenoris sequentis, videlicet : Cum san. mem. Innocentius PP. XII, per constitutionem editam die 22 septembris 1695, quæ incipit : *Ecclesie catholicæ*, innovatis etiam pluribus aliorum prædecessorum Pontificum constitutionibus, districtè interdixit ne, occurrente ecclesiæ sive monasteriorum quorumvis vacatione, pactiones ullæ, sive capitulationes, aut concordata, aut statuta, adversus sacrorum canonum et apostolicarum Constitutionum dispositionem, ab iis ad quos personarum prædicendarum electio pertinet, ante electionem vel postulationem fiant; et, ubi ubiominus inita fuerint, ea prorsus irrita et invalida nec observanda esse, etiamsi juramento munita fuissent, declaraverit et decreverit; quæ verò post electionem seu postulationem fieri contingeret, ea ad Romanum Pontificem deferri ejusque judicio subijci, suspensâ interim eorum executione, donec à Sede Apostolicâ impetrata fuerit confirmatio, præcepit, prout in memoratâ constitutione uberius continetur; dubitatum verò fuerit primò, an sub eâ comprehendantur etiam monasteria feminarum, vel capitula seu collegia quæ juxta nonnullarum provinciarum consuetudinem sunt mixta ex maribus et feminis sub unius abbatissæ seu præpositæ sive priorissæ regimine; secundò, an prædicta constitutio eas etiam afficiat pactiones quæ in ecclesiarum vel monasteriorum ip-orum utilitatem edunt, vel quæ aliqui, si per se spectentur, non judicantur illicita : hæc, ad tollendâs hujusmodi dubitationes et animarum pericula tutius submovenda, congregatio particularis consistorialis à sanctissimo domino nostro deputata censuit, si sanctitati suæ videbitur, declarandum et decretandum, sub præmissâ constitutione Innocentii XII, ejusque omnibus præscriptionibus, etiam quoad inflictas penas, omninò comprehendi etiam monasteria vel capitula seu collegia mixta ex utroque sexûs personis regimini vel jurisdictioni unius abbatissæ seu præpositæ sive priorissæ subjectis, ac de ejusmodi etiam monasteriis, capitulis, sive

collegiis, præfatam constitutionem esse intelligendam, perinde ac si de iis quoque expressa et specialis mentio habita fuisset, adeoque pactiones, capitulationes, concordata seu statuta quæcumque hujusmodi, occasione electionis personæ predictis monasteriis, sive capitulis et collegiis præponendæ, tum facta, tum quæ deinceps fieri contingeret, tametsi interpositâ jurisjurandi religione roborata, omnino obnoxia esse et fore prohibitioni, nullitati, pænæ, cæterisque omnibus et singulis ordinationibus, decretis et declarationibus respectivè in eâ, ut præfertur, constitutione contentis, et, quatenus opus sit, ad hujusmodi etiam monasteria, vel capitula sive collegia mixta ex utriusque sexûs personis præfatam constitutionem esse extendendam. Præterea, cum valdè ecclesiasticæ disciplinæ intersit omnem ambitiosæ cupiditati aditum præcludere, ac providere ne ullo modo, etiam indirectè, læsa remaneat libertas eligendi personas magis dignas magisque idoneas, quæ assentiri forsân recusarent iis pactionibus quibus aliæ minus idoneæ ad obtinendum electionis commodum annerent; similiter declarandum et decernendum censui memoratâ constitutione affici eas etiam pactiones ante electionem vel postulationem initas, quæ cæteroque ecclesiis ipsis vel monasteriis utiles sint, vel quæ intrinsecus et per se considerata nullam mali suspensionem redoleant, sed quæ ideò malæ sunt quia jure humano et per sacros canones sive apostolicas Constitutiones, ac præsertim illam Innocentii XII interdicturam, quò verò ad eas quæ post electionem vel postulationem fieri contingerent, servandam itidem esse memoratam Innocentii XII constitutionem, ut scilicet illæ statim ad summum Pontificem deferantur et Sedis Apostolicæ judicio subjiciantur, suspensâ interim earum executione, donec ab eadem Sanctâ Sede, sine cujus auctoritate nihil omnino in similibus pacisci fas est, confirmatio- nis robur in totum vel in partem obtinerint. Factâ autem per me infra scriptum præfatæ congregationis secretarium de præmissis relatione sanctissimo domino nostro, ejusdem congregationis sententiam sanctitas sua omnino approbavit, atque ita ab omnibus ad quos pertinet perpetuò et inviolabiliter servari et judicari mandavit, cum omnibus etiam derogationibus præfatæ constitutioni Innocentii XII insertis, necnon litteras apostolicas in formâ brevis super præsentis decreti confirmatione et approbatione expediri jussit. Datum Romæ hæc die 16 augusti 1727. P. cardinalis Corradinus, Dominicus Rivera dictæ congregationis secretarius. Loco ⁊ sigilli. Hujusmodi autem tam pro- vident ac salubre decretum, quò firmius subsistat, et servetur exactius, tenore præsentium apostolicæ auctoritatè approbamus et confirmamus, ac de novo, quatenus opus sit, statuimus et innovamus, atque illud ab omnibus cujuscumque ordinis, status ac dignitatis in perpetuum servari et custodiri præcipimus et mandamus: decernentes easdem præsentis litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis ad quos spectat, et pro tempore quando- cumque spectabit, in omnibus et per omnia plenissimè suffragari, siquæ in præmissis per quoscumque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, judicari et definiti debere, ac irritum et inane si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari: quibuscumque in contrarium facientibus non obstantibus. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub anno Piscatoris, die 15 juli 1734, pontificatus nostri anno 14. »

XXIV. Quæ hucusque deducta sunt viam veluti sternunt responsionibus quæ dari possunt episcopis in relatione status ecclesiæ suæ referentibus se, ante suam electionem, conspiciat generis pacta seu conventiones iniisse. Illorum namque oculis subjicienda sunt tum quæ ab Innocentio XII statuta fuerint, tum culpæ reatus ab iis contractus qui adversus pontificæ legis sanctionem talia gesserunt, tum denique obliga-

tio nihil planè præstandi in vim emissa: promissionis, etiam jurejurando firmatæ; ac tandem veniam peten- tibus, salutari aliquâ penitentia impositâ, relaxari poterunt pænæ quibus obnoxii propterea evaserunt. Si verò conventiones post electionem initas fuerint, non aliud est rescribendum quàm ut easdem exami- nandas discutientesque exhibeant. Et quidem satis providum et salutare iniretur consilium, si generale decretum ederetur pro omnibus ecclesiis in quibus jus viget eligendi episcopum, ut novus antistes in primâ relatione status ecclesiæ ad Sedem Apostolicam transmittendâ, singulatim recensere deberet conventiones quæ post peractam sibi electionem stipulate seu etiam ab ipso juratæ fuerint, ad hoc ut, canonicâ discussione præmissâ, approbentur; nisi tamen id antea præstiterit, nimirum eas, cum electio- nis confirmationem petat, jam transmissit, ejusdem- que Apostolicæ Sedis judicio subjecerit.

CAPUT XIV.

De postulis quæ spectant ad episcopos in ecclesiarum suarum administratione versantes, et ad rectum eorum muneris implementum: ubi de petitione coadjutoris aut episcopi suffraganei.

I. Animadvertimus nonnullis in relationibus ab episcopis quandoque representari deteriorem propriæ valetudinis statum, indeque necessitatem adjungendi sibi coadjutorem cum futurâ successione, vel episcopum suffraganeum, vel aliam aliquam adjutricem operam implorandi, propterea quòd eò adacti sint ut ipsi per se nequeant præstare omnia quæ muneris sui esse intelligunt. Aliquem etiam quandoque fuisse animadvertimus qui animum panderit dimittendi ecclesiam, vel vôtum transeundi ad aliam; asserens procul dubio fore ut si aliò translatus fuerit, divinis obsequiis et animarum salutî promovendæ studiosius et utilius valeat allaborare, quàm si ei quam actu obtinet adhaereat ecclesiæ.

II. Nullum itaque ex hujusmodi postulis reverâ pertinet ad congregationem concilii: à duris fortassè videbitur ad postulante severiori quâdam brevitate rescribere ut instet apud eum penes quem est hujusmodi rerum notio atque auctoritas, ut adeat nimirum summum Pontificem, qui hæc causas consuevit ad congregationem consistorialem pro voto et consilio delegare. Lenior et gratior evadet respon- sio, si in eâ res ita explanetur, ut episcopos intelligat congregationis concilii non esse quod petitur vel proponitur; ad illud autem obtinendum illas et illas condiciones desiderari; hisque reapse concurrentibus, non defuturos seu cardinalem congregationis præfectum, seu secretarium, omnia ad summum Pontificem deferre, ut ipse directè ac per se petiti- onibus annuat, vel eas examinandas remittat ad con- gregationem consistorialem, vel ad alios quos ma- luerit, ut ipsorum perspectâ sententiâ, quod optimum erit constituat.

III. Deputationi coadjutoris cum futurâ successione in epi- copatum, quoties episcopus ad sibi incumben- tia munera obunda impotens evaserit, locum reliquit sacra Tridentina synodus, dum illius dationem Romano Pontifici reservavit, quemadmodum hucus ostendimus cap. 10 hujus libri, num. 21 et seq. Vul- garis quædam ferabatur opinio, quæ apud omnes prope modum forensis invaluerat, coadjutorem cum jure fut- ure successiois Transalpiniis tantummodò, nunquam autem Italis episcopis adjungi. Verùm cum nostris hæc temporibus Januensis archiepiscopus, inabilis factus, coadjutorem sibi dari expetierit; eâ arreptâ opportunitate, seriò investigavimus an evulgata illa opinio subsisteret, eamque omnino planè fundamento destitui comperimus. Quòd si rariora per Italiam oc- currunt exempla concessionum coadjutoris cum fut- urâ successione in episcopali sede, id ex eo proces- sisse oportet, vel quòd nulla illi postulaverit necessi- tas; vel quòd episcopus qui hæc auxiliari operâ indige- bat instantiam non proposuerit; aut quia reperit

fuerit nemo qui tantum onus sibi vellet imponere, unico futuræ successionis præmiæ sibi proposito; aut denique quia ecclesiæ aut diocesis necessitatibus facilius poterit satisfieri per vicarii apostolici deputatorem. Itaque nihil dubitavimus quin Januensi archiepiscopo, jam ad Ecclesiæ regimen ob senectutem minus idoneo, coadjutorem adjungeremus cum futurâ successione, quod et ipse expectabat, et illius urbis atque diocesis spirituali procuratori expediens fore videbatur: isque coadjutor datus est qui etiam nunc temporis uti archiepiscopus laudabiliter Januensi præest Ecclesiæ, quam antea per aliquot annos administraverat uti coadjutor, episcopali characterè insignitus cum titulo ecclesiæ in partibus infidelium sitæ, juxta praxim quam etiam alibi indicavimus.

IV. Suffraganeus, juxta strictiorem nominis significationem, est ille episcopus qui archiepiscopo sive metropolitano subjectus est: eamque vocem nonnulli derivatam putant à suffragio sive voto quod episcopus archiepiscopo sive metropolitano subjectus in hujus electione ferebat. Ita Magri, in suo vocabulario ecclesiastico, verb. *Suffraganeus*. At suffraganeus et ille dicitur episcopus qui alterius diocesis administrat, in eâque præstat quæ ordinis sunt et jurisdictionis. Deque hujusmodi suffraganeo loquitur Lateranense concilium, sub Leone X celebratum, cum agens de cathedralibus ecclesiis que S. R. E. cardinalibus commendatæ reperiuntur, ita statuit, ut ejusmodi cardinales *omni conatu suo provideant inseriri cathedralibus, dignos et idoneos vicarios seu suffraganeos, prout consuetudo fuerit, cum dignè competenti mercede appointes*; uti videre est apud Thomassinum, de Benefic., part. 1, lib. 1, cap. 27, num. 6. Suffraganeus denique, juxta vigentem hæc temporibus loquendi morem, dicitur etiam ille episcopus titularis qui ea dumtaxat quæ sunt ordinis exercet in aliquâ diocesi in quâ episcopus non residet, vel si resideat nequit ob ingravescentem ætatem aut malè affectam valetudinem, vel ob diocesis amplitudinem, ordinationes habere, Confirmationis Sacramentum administrare, aliæque episcopalis ordinis munera peragere.

V. Fagnanus, in cap. *Episcopalia*, num. 48 et seq., tit. de Privileg., decretum consistoriale commemorat editum à S. Pio V circa hujusmodi episcopos suffraganeos in hæc verba: *Pius V, post concilii Tridentini publicationem, decreto suo consistoriali sancivit non esse hujusmodi episcopos creandos, neque in suffraganeos dandos, nisi ecclesiis cardinalium, et illis tantum qui solent habere, et cum certo stipendio perpetuo ad minus ducentorum aureorum de carnè super fructibus illius ecclesiæ qui propriâ auctoritate ab ipsis percipi possint, et quod nullibi possint pontificalia exercere sine expressâ licentiâ Sedis Apostolicæ, nisi in illâ diocesi cui datus est suffraganeus; sed postea paulatim et ampliatum fuit etiam ad episcopos non cardinales, et dos acta est ad ducatos trecentum ex decreto sacre congregationis rerum consistorialium.*

VI. In Regestis congregationis consistorialis disceptionem offendimus ad eisdem congregationis secretario exaratum, in quâ ipse testatur inter consistorialia acta decretum hoc habere reperiri. Nos tamen addemus extare certè quidem aliud decretum an. 1565, editum à Pio IV pontifice, et relatam à Raynaldo ad annum Christi 1565, sub num. 23, in quo postquam Pontifex retulit nonnullis extare episcopos suffraganeos ad pontificalia exercenda olim constitutos in aliquibus episcopatibus que cardinales quidam alique prælati retinebant, et quorum Ecclesiæ episcopum suffraganeum habere consueverant; qui quidem suffraganei, postquam sibi ducentorum ducentorum seu alterius summæ pensionem super fructibus mensæ episcopalis decerni obtinuerant, præstito consensu in omnimodam vel partialem hujusmodi pensionis cessationem sive extinctionem, exinde per orbem cæsariæ in alienis diocesisbus pontificalia

exercerant; severo evulgato decreto hujusmodi cessationes fieri interdixit, factasque nullum vigoribus habere declaravit, et canonicas penas in eos statuit qui illas attentassent: ad extremum concludens suffraganeis minimè licere ullius generis pacta vel promissiones circa pensiones ipsas vel penitus vel ex parte extinguendas inire, sed illis integris, donec vixerint ac suffraganei munera obierint, gaudere ipsos et frui debere, easdemque nullo modo cessare seu extinguui, nisi cum suffraganei ipsi translati fuerint ad aliquam ecclesiam apud quam residere teneantur, et cui propria sit mensa et reditus pro episcopi sustentatione. Nec sine opportunâ providentiâ reliquit alteram facti speciem juxta quam suffraganei, reservatos sibi fructus percipientes, absentes ab eâ ecclesiâ cui in suffraganeos addicti fuerant. Voluit enim ut si ultra congruum temporis spatium à Tridentino concilio præfinitum à residentie loco absentiam produxissent, pensionem exigere nequirent; si verò residentiam ipsam non dextere relinquissent, nec ipsa quidem pontificalia in alienis diocesisbus, quamvis in id ordinari loci licentia et facultas accederet, exercere possent.

VII. Putarunt nonnulli vel errasse Fagnanum, dum S. Pio V decretum ascripsit quod editum fuit à Pio IV, vel saltem typographi errorem irrepisse in editionem operum ipsius Fagnani, et pro Pio IV scriptum fuisse Pium V. Nos autem hujusmodi conjecturis assentiri non possumus. Etenim agit quidem utrumque decretum de suffraganeis; utrumque meminit annuæ pensionis ducentorum ducentorum super mensæ fructibus imponende: sed, cum tot alia intercedant inter utrumque decretum discrimina, veluti cuique percurrunt Raynaldum et Fagnanum faciliè apparet, percipi nullo modo potest unum idemque decretum esse quod, licet re ipsâ auctorem habuerit Pium IV, subinde tamen per errorem aut oscitantiam fuerit S. Pio V tributum. Probabilis itaque credi potest Pium IV decretum suum edidisse, exscriptum per extensum à Raynaldo; suum itidem evulgasse S. Pium V. Hujus autem veritati non obstat quòd inter acta consistorialia non reperitur; tum quia inauditum non est monumentum aliquod temporis injuriâ deperire; tum quia celebris Fagnanus cui et singularis doctrina, et peculiaris diligentia, et publicorum numerum exercitum, auctoritatem conciliant, decreta sententiam non adeò distinctè retinisset, nisi de eo ipsi plenè confisset; tum denique quia vel hodiè, quoad episcopos suffraganeos, datur opera ut quidquid decreto S. Pii V cautum fuerit impleatur.

VIII. Ut alibi quoque monitimus, cardinales obinentes episcopatus suburbicariis quibus eorum dignitatis titulus adheret, à perpetuæ residentie onere eximuntur, cum in Urbe maneant ut opere et consilio præstò sint Romano Pontifici. Cardinalis autem sacri collegii decanus, qui plerumque est Ostiensis et Veltternensis episcopus, suum habet et ipsius S. Pii V concessione suffraganeum; uti videre est in Historiâ Ecclesiæ et civitatis Veltternæ, editâ ab antiste Borgiâ, archiepiscopo Firmano, lib. 4, pag. 441. Cardinalis item episcopus Sabinensis, ex concessione Urbani VIII eâdem prerogativâ gaudet; quemadmodum deprehendi potest ex Hierarchiâ cardinalium ab abbate Piazzâ elucubrâtâ, et ex opusculo P. Andreæ societatis Jesu, de Episcopis cardinalibus suburbicariis, pag. 81. Hæc suffraganeis episcopis sue constitutæ sunt et quidem tutissimæ præstationes; idemque omnia quæ sunt ordinis exercet in diocesi sibi respectivè assignatâ; nequeunt tamen quæ jurisdictionis sunt ultra tenus attingere, nisi cardinales quibus uti suffraganei operam suam præstant eosdem vicarios quoque generales constituent, uti sæpè fieri consuevit, quò expeditior sit utriusque potestatis administratio. Cæteri cardinales episcopi suburbicarii ut plurimum hujusmodi suffraganeum episcopum habere non solent. Verum si, cardinaliâ fidè interpositâ affirmaverint indoverè se hujusmodi auxilio in

periodicis secretariis discursu dicitur decrevisse Urbanum VIII, ut et ipsis episcopus suffraganeus concedatur: neque desunt quoad hinc suburbicariis episcopatus, Albanensem videlicet et Tusulanam, huiusmodi concessionum exempla.

IX. Quod verò spectat ad reliquos cardinales qui episcopatum quidem, sed non ex suburbicariis, aliquem obtinent, nullo ipsi peculiari privilegio gaudent habendi episcopum suffraganeum, sed eodem jure ac ceteri episcopi utuntur: hisque suffraganeus adjungitur episcopus quoties legitime in id conditiones concurrunt; quæ quidem, uti supra innuimus, huiusmodi sunt. Primò, ut vera, nec affectata, urgeat necessitas sive propter habitalem morbum quo episcopus afflicteret, sive ob illius proveciorem ætatem, sive ob nimiam diocesis amplitudinem; ita ut ipse non valeat omnia ordinis munia per se sedulo obire. Secundo, ut episcopus ipse, dum hæc causas Pontifici exponit, simul etiam supplicet ut designatus ecclesie sacerdos in suffraganeum sibi adjungatur, oriturque Pontificem ut sic designato sacerdoti titulum conferat episcopalis ecclesie in partibus constitute; quo valeat ea præstare quæ ab episcopali charactero et ordinis potestate dependet. Diximus autem ut *applicet Pontifici*, propterea quòd nemini jus est et auctoritas nominandi vel presentandi aliquem ut suffraganeus fiat, utque titulum obtineat alicujus episcopatus titularis, quantumvis eidem jus et facultas competere nominandi et presentandi ad eum episcopatum in quo suffraganeus constituitur. Hujus enim generis negotia unius Sancte Sedis auctoritati reservata sunt; eaque ad suffraganeum concedendum iustis episcopi indigentibus precibus adducitur. Tertio, ut doceat de consuetudine jampridem inducta ut episcopati inserviat et operam suam præstet episcopus suffraganeus: etenim coëgregationis consistorialis præsta plena sunt investigationibus in ipsa habitus ut evinceretur episcopatum illum aut illum habere consuevisse suffraganeum episcopum. Quarto, ut tercentorum ducatorum certa præstatio suffraganeo constituitur; quemadmodum cautum est superius indicato decreto. Porrò de necessitate, de consuetudine, deque annua præstatione disquirere, ad congregationem pertinet consistorialem: quòd verò spectat ad qualitates personæ designatæ ab episcopo in suum suffraganeum, constare de illis debet ex processu qui vel in Urbe vel extra Urbem efformari solet super iisdem capitibus de quibus quoad promovendos ad ecclesias episcopales disquiri consuevit. Quoniam verò nonnullæ dioceses tam latè patent ut unus non sufficiat episcopus suffraganeus, et quia etiam aliquando contingit ut constitutus olim suffraganeus inhabilis evaserit; his positis casibus, minime recusavit Apostolica Sedes alterum quoque episcopum suffraganeum concedere, cui quidem novum tercentorum ducatorum subsidium in congruam constituendum est, nihil planè imminuta sive læsà alià congruà priori suffraganeo assignatà; veluti statutum animadvertimus in decreto concessionis secundi suffraganei quem consistorialis congregatio Pragensi archiepiscopo indulserat; cui nempe decreto, edito die 19 augusti 1699, hæc apposita leguntur verba: *Salvo tamen remanente pari assignatione (tercentorum scilicet ducatorum) olim factà episcopo Samadien. donec in vita agat. Huic decreto consonum est aliud quo Moguntino archiepiscopo alter suffraganeus adjunctus fuit, datum die 29 januarii 1705: Cum assignatione congruæ tercentorum scatorum de camera (sermo est de suffraganeo), salvo tamen remanente abò huiusmodi congruà pro episcopo Coronensi super mensur archiepiscopalis prædictæ fructibus assignatà. Ut autem suffraganei episcopi honestum sibi victum et cultum parare valeant, cum præterquam annua tercentorum ducatorum præstatio nequaquam sufficiat; si canonice tum aliquem obtineant aut alia beneficia, quantumvis naturâ suâ cum manere suffraganei incompatibilia, faciliem se in eos præbere consuevit Apostolica Sedes,*

TH. XXV.

illorum retentionem iis concedendo, adjectis tamen opportunis legibus et conditionibus ut divinus cultus exinde minime, quoad fieri poterit, detrimentum patiatur.

X. Ad harum itaque regularum normam proceditur in episcopi suffraganei concessione: unde si quis episcopus in relatione status ecclesie ad congregationem concilii detulerit necessitatem quâ urgeat habendi suffraganeum, ex iisdem efformari poterit responsio ad antistitem inquirentem, et opportunâ quoque notitiâ desumi eique suppeditari, ut is de suscepto consilio promoveat vel abjiciendo secum statueret possit. Ut autem res hæc in postulantiæ æquè et respondentium utilitatem magis illustretur, optimum factu arbitratur singulares quasdam concessionum licè indicare quas aliquando, ex concurrentium circumstantiarum varietate, congregatio consistorialis indulgendas esse censuit, quasque re ipsâ subinde à Romanis Pontificibus, ejusdem congregationis consilium sequentibus, indultæ fuerunt.

XI. Suffraganei non consueverunt insigniri titulo archiepiscopi, sed episcopi titularis. Quoties autem in aliquo episcopatu constitui solet suffraganeus, si huic collatus est titulus certi alicujus episcopatus in partibus infidelium siti, eumque mori contingat, non idem successori episcopo suffraganeo concessit titulum quem prædecessor obtinuit; sed semper immutatur, ne ea sensim invalescat opinio titulum illum annexum esse officio ac muneris suffraganei in eo nominatum episcopato obeundo. Rogavit Ulyssiponensis patriarcha ut suffraganeum quem sibi dari poscebat titulo archiepiscopi decoraretur. Momentum et pondus exhibitis precibus superaddidit majestas fidelissimi Lusitanorum regis. Itaque proposita instanti in congregatione consistoriali, hæc summo Pontifice approbante, petitis assuit, eâ tamen adjectâ clausulâ: *Pro hæc vice tantum, et dammodo huiusmodi concessio non transeat in exemplum, veluti legere est in decreto emanato die 5 octobris 1718. Et quidem penes acta congregationis asservatur declaratio à fidelissimi regis oratore exposita, quâ agnoscere se professus fuit ex recensitâ gratiâ minime arguendum esse futuris temporibus oportere memorati patriarchæ suffraganei archiepiscopi titulo condonari.*

XII. In Hispaniis, Germaniâ et Lusitaniâ frequentiores occurrunt episcoporum suffraganeorum concessionum, propterea quòd ut plurimum parate habeantur probationes consuetudinibus jampridem receptæ; quæ minime non probatâ, ut supra monuimus, huiusmodi gratiâ indulgeri non consuevit. Apud Gallos non obtinet hic usus. At nihilominus illustris ecclesia Lugdunensis, quoties vera sic tulit necessitas, ex peculiari gratiâ, huiusmodi concessione sive inducto donata fuit, confecto, coram nostro apostolico processu super qualitatibus episcopi suffraganei, constitutâque congruâ super fructibus mensa: quemadmodum habetur ex decreto edito 19 maii 1711, et ex altero diei 16 martii 1734, itidemque ex alio emanato die 28 januarii 1755, quo quidem, specialitè in gravescente Lugdunensis archiepiscopi ætate ejusdemque malè affectâ valetudine, ad concessionem suffraganei processum fuit, hisce tamen verbis circumscriptam: *Non esse locum deputationi, cum ecclesie Lugdunensis non sit perpetua consuetudo habendi suffraganeum; considerandum tamen sanctissimo at, attentâ gravi archiepiscopi ætate infirmâque ejusdem valetudine, eidem Nicolao Nazarre (hic autem erat quem sibi deposcebat archiepiscopus in suffraganeum deputari) titulum episcopalem in partibus infidelium concedere dignetur, ut in eadem diocesi Lugdunensi pontificalia exercere possit: addito quòd canonice et præstantiam quam obtinet in ecclesiâ seculari collegiâ parochiali S. Nazarii Lugdunensis diocesis retineat.*

XIII. Quoad Italiam, haud ita facilè occurrunt exempla suffraganeorum cum assignatione congruâ ad veram

(Quarante-sept.)

et rigorosam formam præcæti decreti S. Pii V, non quidem ex eo quòd nulli adsint episcopi hæc auxiliari operâ indigentes; sed quia vel propter redituum ecclesiarum tenuitatem, vel propter aliarum pensionum reservationes, fieri fortassè non posset ut ex mensæ fructibus annua portio detrahi valeret suffraganeo persolvenda: eoque magis quòd, cum suffraganeus non deat ecclesiæ, sed episcopo, ejusque officium et munus esset statim ac moritur episcopus cui suffraganeus adjunctus fuerat; uti colligitur ex Glossâ in cap. *Quoniam*, verb. *Vicarium*, de Offic. ordin., et fusiùs rem persequitur Fagnanus, in cap. *Episcopalis*, num. 58 et seq., de Privileg.; facili evenire posset ut, si successor episcopus recitaret uti auxiliari operâ suffraganei prædecessori suo concessi, vel ecclesiæ sine suffraganeo remanere deberet, vel, si episcopus alterum sibi deposceret, nil haberet quod ipsi super relictis ecclesiæ in causam congrue attribueret; vel si denique in hujus favorem transferenda esset annua pensio alteri primitiùs assignata, alter hæc ad angustias rediret, in dedecus episcopalis characteris et dignitatis. Hæc omnia nos olim in minoribus adhuc agentes perpendendo deduximus in congregatione consistoriali particulari, ad quam delata fuerat instantia boæ mem. cardinalis Badoarij tunc Brixienis episcopi, qui tunc propter affectam aetatem, tum propter diocesim suæ amplitudinem, in quâ 70 hominum millia numerabantur, et quidem magnâ ex parte in asperis et montosis regionibus constituta, summopere necessarium sibi esse aiebat episcopum auxiliarem ejus operâ in sacrorum munerum exercitio levaretur. Itaque instantius et obtinimus à prædictâ congregatione rescriptum fieri quòd consideretur Pontifici ut titulum ecclesiæ in partibus infidelium site conferret nobili cuidam sacerdoti Brixienis, præposito ecclesiæ collegiæ sanctorum Nazarij et Celæ, jam mitræ et baculi usu gaudenti, simulque ecclesiasticis redditibus et patrimonialibus bonis ad honestissimum vite cultum sufficientibus satis instructo, cui onus imponeretur opportunam operam ferendi prædicto cardinali episcopo in his quæ ad ordinis ministeria in ead. diocesi adimplenda spectarent; atque hæc omnia nihil imminuere episcopalis mensæ redditibus. Duo sunt ejusdem congregationis decreta super his edita die 18 septembris 1711, et quidem ambo à Romano Pontifice comprobata ac debite executioni demandata. Hæc eodem servatâ methodo, successivis temporibus in Italiâ opportuna auxilia tum memorato Brixienis episcopo tum archiepiscopo Mediolanensi comparari consueverunt. Idemque exemplum, gravis imis urgentibus circumstantiis, ad aliquem transalpinum episcopatum fieri subinde tractatum; quemadmodum, ultra superiùs citatum exemplum Lugdunensis ecclesiæ, altera sese offert res similiter gesta in ecclesiâ Vaccinensi per id tempus quo cardinalis de Altian eadem præerat episcopus; quemadmodum noscere licet ex decreto congregationis consistorialis die 12 decembris 1720 evulgato.

XIV. Abbates jurisdictionem quasi episcopalem, verumque territorium separatim habentes, olim ad sacra limina visitanda et ad exhibendam relationem statûs suarum ecclesiarum non adhibebantur; propterea quòd Sixtus V pontifex in sua constitutione de solis episcopis mentionem fecerat. Verùm, cum nos perpendimus hujusmodi prælatos quibus separata proprii territorij procuratio ac ordinaria jurisdictio comperit, nec aliud quiddam præter episcopalem ordinem de se videtur, haud decere esse exemptos ab onere visitationis sacrorum liminum, et æquo jure à relatione statûs suarum abbatissarum et jurisdictionalium districtuum, Sixtinam legem ad ipsos etiam extendimus; veluti videre est in nostrâ constitutione cui incipit: *Quæ æneta*, tom. 1 nostri Bullarij, num. 7. Cum itaque nonnulli ex his abbatibus per amplas dioceses et longè latèque protensa territoria obtineant, fieri facile potest ut aliqui ex illis eidem episcopum suffraganeum sibi dari expo-cant, quo suos subditos

gravi levem incommodo aliò se transferendi ut sacris ordinibus intersent aut christum confitentur. Hujusmodi instantia ad congregationem consistorialem olim delata fuit ex parte militaris ordinis S. Jacobi de Spalhâ, petentis ut sibi concederetur episcopus suffraganeus qui in personas suæ spirituali jurisdictioni subjectas ordinis potestate ac muneribus fungeretur. At parùm felicem exitum tunc habuit hujusmodi petitio, uti videre est penes Fagnanum, in cap. *Episcopalis*, à num. 53 ad finem, de Privilegiis. Verùm cum, succedente tempore, demonstratum fuerit emittantur militiam quibusdam in locis plenâ potestati spirituali ordinariâ jurisdictione, ilique omninò opus esse episcopo qui ordinis munera obiret, seposito titulo episcopi suffraganei, concessus ipsi fuit episcopus insignitus titulo ecclesiæ in partibus, cui data fuit facultas exercendi pontificalia in locis tantummodo ordinariâ jurisdictioni dicti militaris ordinis plenè subjectis; eidemque in causam congrue designata fuit certa annua præstatio; quemadmodum noscere licet ex posterioribus quibusdam memoratæ congregationis consistorialis decretis, quorum alterum editum fuit 10 martij 1660, alterum 20 januarij 1684, et alterum 25 septembris 1732. Antequàm Fuldensis abbatia in episcopatum à nobis erigeretur, iugens exarserat inter illum abbatem et Herbipolensem episcopum controversia: cum hæc jurisdictionem ordinariam sibi assereret in loca curiæ et regimini abbatis Fuldensis subjecta; contendente vicissim abbate omnimodam in prædicta loca spirituum jurisdictionem sibi competere, et territorium sibi esse positum separatim exemptum à jure Herbipolensis episcopi. Hæc vigente controversiâ, cum Fuldensis abbas Pontifici supplicasset ut unum ex suis monachis capitularibus crearet episcopum in partibus, ad hoc ut in his locis quæ omnimodæ suæ jurisdictioni subjecta contendeat ordinis munia exerceat, annuit ejusdem precibus Pontifex, monachoque in episcopatum assumpto concessit ut quam obtinebat præposituram regularem retineret; veluti pondit decretum congregationis consistorialis editum die 25 januarij 1728, additâ tamen clausulâ: ut hujusmodi concessio sine præjudicio juri non minus Herbipolensis episcopi quàm abbatis Fuldensis facta haberetur. Contigit etiam quandoque ut summi Pontifices per se, nemine instanti, cogitaverint de emerito aliquo ecclesiastico ad episcopatum in partibus promovendo, ut in potestate ordinis uteretur in quorundam loca ab ordinariâ episcoporum jurisdictione exempta, et Sanctæ Sedi immediatè subjecta; vel de quibus saltem his erat ac ordinariæ alicujus episcopi jurisdictioni, ac potius suprema Sedis auctoritati immediatè subiceretur. Cum celebris P. Augustinus Calmet electus fuisset abbas monasterii S. Petri Senonensis, ordinis S. Benedicti, congregationis SS. Vitonis et Adalphi, Nullius seu Tulen. diocesis, illius electio in abbatem fuit ab Apostolicâ Sede confirmata, atque insuper, non minus ob regionis necessitates quàm ob eximia ejusdem novi abbatis merita, oblati illi fuit episcopalis titulus in partibus, unâ cum facultate exercendi pontificalia in exemptis Lotharingiæ locis. Verùm (id quod honoris causâ eximii illius viri dixerimus) humillimas ipse quidem gratias egit pro electionis suæ confirmatione, at, honestissimâ propositâ excusatione, ab oblati episcopatu acceptando abstinuit; uti colligitur ex ejusdem epistolâ ad Benedictum XIII pontificem, datâ kalendis novembris 1728, tum quia nimirum ad episcopalem dignitatem curasque assumptas, studia sua persequi, tum quia abbatiam ipsam cæ quæ decebat curâ et sollicitudine administrare nequiveret: *Nec enim poterit servus tuus deinceps otiosè studiis incumberè literarum accurare, nec fratrum suorum curæ, nec propriæ abbatiæ regimini, nec congregationis suæ utilitati.* Pontifex autem epistolari suo brevi dato die 12 septembris 1729, commendare non destitit animi moderationem emeriti illius religiosi viri; quem proinde ab onere ipsi jam destinato immunitum esse

ius sit, aliâ intâ ratione ut spiritualibus animarum indigentibus occurreretur: *Animi tamen tui moderatio que supplicibus litteris fuisque precibus proposito honori sese adducere conata est, nos de conferenda dignitate sententiâ deduxit; ita tamen ut præclaram quam gerebamus de tuis meritis opinionem amplius confirmaverit, eoque te honorum laudibus digniorem probaverit, quò studiosius et eximia religioſum modestam oblatiſ præmiis antetaliâ.*

CAPUT XV.

De postulatis, quibus aliâ extraordinaria subsidia in episcoporum levamen, seu aliqua honoris insignia, ad ecclesiarum decus augendum, petantur.

I. Anno 1753, episcopus Conceptionis de Chiloe in America relictâ, intra diocesis suæ fines comprehendi provinciam nuncupatam Chiloe, ex aliquot insulis constitutam, quas incolunt Catholici; hanc autem regionem tercentarum leucarum spatio ab episcopali sede distantem esse; ideoque unum tantum modò episcopum, Didacum Montenerum nomine, ausum fuisse eò se conferre; propterea quòd terrâ iter habere, ob insidias barbarorum periculosum; mari verò longè sit periculosius. Addebat in suâ relatione episcopus, jam à pluribus annis per eam provinciam nemini Confirmationis Sacramentum fuisse collatum; quapropter instabat vehementer, ut aliquot sacerdotibus, eò profecturis, à summo Pontifice potestas fieret ministrandi Confirmationis Sacramentum, adhibito tamen oleo per episcopum benedicto. Ejusmodi instantiâ ab aliis quoque episcopis suarum ecclesiarum statum referentibus ad congregationem concilii frequentes delatæ fuerunt. Et, quamvis eadem congregatio tantò non fuisset auctoritate, ut simplici sacerdoti expetitam facultatem possit tribuere; hinc tamen non sit, quin ipsa, perpensis, probatisque propositæ instantiæ momentis, consilium suum et preces penes summum Pontificem interponere debeat, ut deprecanti episcopo, quod justè postulat, indulgeatur. Superius fusè jam demonstravimus, episcopum esse ordinariam Confirmationis ministrum; posse tamen hoc munus ex pontificio indulto simplici quoque sacerdoti delegari, neque deesse hujusmodi concessionum, sive indultorum exempla: uti videre est lib. 7, cap. 7 et cap. 8. Quare omnis difficultas eò redigitur, ut justa ratio et causa proponatur, ob quam dispensatio sive indultum concedi merito possit. Neque enim extraordinarii ministri expetenda est opera, ubi minister ordinarius per se ipsum agere valet; quemadmodum in rem nostram rectè perpendit Saærez in 3 part. D. Thomæ, tom. 3, quest. 72, art. 11, disp. 56, sect. 2, § *Tertia* pars. Quoties autem gens aliqua, sive diocesis pars, deficiente ordinario Confirmationis ministro, sacramentum hoc suscipere nequit, satis id esse dicendam est, ut extraordinario ministro, simplici nempe presbytero, delegetur facultas illud administrandi per eum regionis tractum, adhibito tamen oleo ab episcopo benedicto; ut etiam rectè advertit cardinalis de Lugo in suis Responsis moralibus, lib. 1, dub. 6, num. 4. En ejus verba: *Causa requisita ad hanc concessionem, non debet offerre secum necessitatem simpliciter et absolute, cum hujus sacramenti usus et susceptio non sit de necessitate salutis; sed sufficit, quòd talis concessio necessaria existimetur, ut in incolæ alicujus provincie, vel certe unguis pars eorum non debeat hoc sacramento esse defectu ministri: que causa sufficiens judicari solet à Sede Apostolica ad hanc effectum.* Huic autem fundamento et rationi nos ipsi adhaesimus, eòdem per nostras Apostolicas litteras in formâ brevis hujusmodi indulta tribuimus archiepiscopo Limano, et episcopo Quitensi; illi nimirum sub die 12 februarii; huic verò 8 junii 1751. Priori nempe facultatem fecimus designandi, deputandique sacerdotem aliquem sive secularem, sive regularem, qui oleo ab ipso archiepiscopo benedicto Confirmationis Sacramentum administraret incolis loci *de la Cerra del Saf* nuncupati, in Indiis Occidentibus, propterea quòd ipsi archiepiscopo non

liceret ad eum locum, quamvis intra fines suæ diocesis situm, appellare; alteri autem auctoritatem concessimus deputandi religiosos ex ordine Minorum S. Francisci strictioris observantiæ, ut oleo ab ipso itidem benedicto Christi fideles incolentes loca ab ipsis residentiæ loco valde disitis confirmarent. Utramque tamen facultatem seu indultum decennii spatio conclusimus.

II. Ecclesias consecrare, ut cuique compertum est, ad diocesanum episcopum pertinet; qui, si fortè, consecrationem aggredi per se nequeat, potest ad eum poragendam aliam episcopum advocare; sed minime ipsi licet id muneris simplici presbytero, etiam cum sacris oleis per ipsum episcopum benedictis, exercendum delegare: hujus quippe rei facultas uni Romano pontifici reservata est, quemadmodum fassus evincunt Gonzalez, in cap. *Agna*, num. 3 et seq., de Consecrat. eccles.; Van-Espen, Jur. eccl. part. 2, tit. 16, num. 10; Pirhing, ad lib. 3 Decretal., tit. 40, cap. 5, § 1; Schmalgruber, ad eund. tit., § 1; Tamburini, de Jur. abbat., tom. 1, disput. 23, quest. 7. Quâ in re annotatione placè dignum est quòd legitur in concilio Hispanensi II, habito anno 619, cui præfuit S. Isidorus, ubi nimirum Agapii Cordubensis episcopi factam, qui ad consecrandas ecclesias quandoque simplices presbyteros delegerat, tanquam adversus canonicas sanctiones attentatum, à Patribus improbatum atque damnatum: *Septimo examine relictum est nobis venerandissimum quoddam Agapian, Cordubensis urbis episcopum, frequenter presbyteros destinasse qui, absente pontifice, altaria erigerent, basilicas consecrarent. Quod quidem non est mirum id præcepisse sicut ecclesiastica disciplina ignorare, et statim à seculari militia in sacerdotale ministerium delegatum. Ergo ne ultra talis à nobis licentiâ usurpetur, communi sententiâ statuendam oportuit; scientes quia sicut presbytero illicita consecratio est altaris, ita et constitutio. Insuper si ecclesia jam consecrata polluantur, à nemine potest, præterquam ab episcopo diocesano, reconciliari; nec licet episcopo hujusmodi ecclesie reconciliandæ facultatem simplici presbytero delegare, quantumvis æquam ab episcopo benedictam adhibiturus esset; eum hoc etiam summo Pontifici reservatum sit, ut simplici presbytero facultatem reconciliandæ ecclesie polluta, que prius fuerat consecrata, indulgere valeat; quemadmodum legere est in decretali Gregorii IX incipiente *Agna*, de Consecratione ecclesie. Porro illa verba, quæ prius fuerat consecrata, haud inconsultò adjectimus; nam si simpliciter benedicta fuerit, tunc idem Gregorius IX, in cap. *Si ecclesia*, de Consecrat. ecclesie, statuit, nullâ præsententiâ delegatione, per simplicem sacerdotem, adhibita aquâ benedictâ, quam sanctam sive iustitalem vocant, posse ecclesiam pollutam reconciliari.*

III. Ex relationibus statûs ecclesiarum quas plurimas percurremus, nunquam reverè deprehendimus aliquem episcopum postulasse ut sibi permitteretur alicujus ecclesie consecrationem simplici sacerdoti delegare. Haud tamen indicabimur extare exempta concessionum sive indultorum quibus summi Pontifices ex urgentissimis causis hujusmodi facultatem dederunt alicui simplici sacerdoti, aliquo tamen gradu vel dignitate decorato. Paulus III, pontifex maximus abbati Ludovico, ejusque in Einsidensis monasterii regimine successoribus, donec certa rerum circumstantia maneret, consecrandarum ecclesiarum tribuit facultatem. Litteræ apostolicæ datæ fuerunt die 18 decembris 1542, et deinde confirmatæ à summo pontifice Pio IV die 9 februarii 1562, quarum hæc sunt verba: *Quòd ipse Ludovicus, et pro tempore existens abbas monasterii hujusmodi, durantibus diebus hærcibus, præfatum monasterium, et quæcumque ad illud pertinentia, ecclesias, oratoria, cœmeteria et loca hæcenus consecrata et benedicta, quovis modo pro tempore polluta, reconciliari, et nondum consecrata et benedicta, necnon calices, patenas, libros, vestimenta et alia mobilia, ac etiam tabernaculo custodit Eucharistiæ consecrare et benedicere.*

IV. At si in episcoporum relationibus exempla non

occurrunt eorum qui auctoritatem petierint delegandi simplici presbytero consecrationem ecclesie, quam ipsi justo aliquo impedimento detenti peragere nequirent, non tamen desiderantur similia illustrium abbatum exempla qui in relatione status suorum abbatiarum rogantur ut sibi liceret subjectas sibi et ecclesias solemniter rita dedicare; tum scilicet ut episcopum quem advocare potuissent itineris molestia levarent, ac nimis sumptibus in id necessariis parcerent; tum etiam ut hoc spiritualis solatii genus perberent fidelibus suae jurisdictionis subjectis, atque capitulis praclatum suum intueri solemnem hunc actum Augusto ritu peragentem. Celebris planè est Campidonensis monasterii abbatia, quemadmodum noscere licet ex *Analectis Patris Mabillon.*, in itineris Germanici Descriptione. De illius antiquitate, privilegiis atque prerogativis insignibus, fusiori calamo agit Bruschius, in Serie monasteriorum Germaniae illustrium. Abbatialis ecclesia fuerat ab Adriano I pontifice consecrata: at, cum seculo XVII, Suecico bello saeviente, fuerit solo aequata, indeque à fundamentis praclaro plane aedificio restituta, ideoque oporteret ut novum templum solenni rita inauguraretur; Campidonensis abbas facultatem sibi fieri petiit eandem consecrandi, pluribus et satis validis allatis momentis rationum, atque inter alia exponendo novam ecclesiam laesse gravibus monasterii sumptibus restitutam, populoque incredibili quodam gaudio perfusum iri si viderent consecrationis ritum ab ipsomet eorum praesule peragi. Nos autem, his omnibus perpensis, atque praesertim hoc minime futurum primum ejusmodi concessionis exemplum, dum, praeter superius commemoratum, novimus abbatem Corbeiensem plures ex apostolice indulgentiae consecratisse, apostolicas litteras ad Campidonensem abbatem expediri jussimus, datis die 12 martii 1748, in quibus haec verba leguntur: *Hujusmodi supplicationibus inclinatis, tibi eandem ecclesiam monasterii Campidonensis, juxta praescriptum in rituali Romano, servatis aliis de more servandis, recepto prius oleo sacro ab episcopo benedicto, pro hoc vice tantum, consecrandi facultatem auctoritate apostolica temore praesentium tribuimus et impertimur.* Haec sequenti mense maio, solenni ac planè splendidè ecclesiasticè pompà, novi templi consecratio per abbatem celebrata fuit.

V. Ex haecentis narratis facile intelligent abbates aliique praclati inferiores, jurisdictionem quasi episcopalem exercentes, si qui fortè in suis relationibus hujusmodi facultatem consecrandi ecclesias postulare delibaverint, quid sibi responsi expectare valeant à congregatione concilii. Siquidem ipsis demonstrandum erit hujus generis indulta difficilè admodum ab Apostolica Sede concedi, nec nisi iustis de causis, ac certis urgentibus circumstantiis, atque legitimis adjectis conditionibus aliis impertita fuisse. Non eandem profectò difficultatem fore dicemus ubi agatur de facultatibus quas sibi quandoque indulgeri petant episcopi, ut scilicet aliquem simplicem sacerdotem delegare possint ad reconciliandas ecclesias consecratas, quae casu aliquo pollute fuerint; siquidem Innocentius IV, in suis Commentariis ad cap. *Aqua*, de Consecrat. eccles., pro hujusmodi concessionum usa amplissimum testimonium tulit: *Audiatibus ante quòd Papa pluribus episcopis indulsit quòd per simplices sacerdotes possent reconciliare ecclesias, aquà tamen primùm per episcopum benedictà.*

VI. Prestantiora honoris insignia quae aliquando ad ecclesiarum suarum decus augendum concedi sibi postularunt episcopi, haec sanè dicenda sunt, nimirum croceae crucis praesatio, et usus pallii certis anni diebus, et in sacris quibusdam actionibus in Pontificali Romano descriptis, quamvis ecclesiae non metropolitanae, sed simplici cathedrali praesentent. De his quidem hoc ipso in opere jam actum fuit, nimirum superiori lib. 2, cap. 6, nec nobis unquam in mentem venisset eorum tractationem resumere, nisi episcopus Quinqueecclesiensis in Hungaria pallium sibi concedi impensis rogasset in relatione status ecclesiae suae, ad

quam, nobis jubentibus, rescriptum fuerat nos minime praetermissuros exhibitas preces sedulo expendere.

VII. Itaque ex his quae superius diximus nonnulla hic repetenda necessariò ducimus. Primò videlicet, quavis pallium sacrum sit insigne Romano Pontifici praecipuum, cepisse tamen Romanos Pontifices illud ipsum indulgere, non omnibus quidem archiepiscopis, sed paucis quibusdam, et ea fortasse de causà, quòd hi ab ipsis constituerent vicarii apostolici: quapropter vetustioribus temporibus uni per universam Galliam Arelatensi archiepiscopo pallium concessum legitur, in Hispaniis Hispalensi, Salonitano in Dalmatià, Ravennati in Italià, Siracusano in Sicilia, Calaritano in Sardià; uti eruditè demonstrat cardinalis Bona, *Berum liturgicarum lib. 1, cap. 24*, pergitque Thomassinus, de Beneficiis, part. 1, lib. 2, cap. 54, num. 7, et exeunte dumtaxat seculo VIII eam obtinuisse consuetudinem ut omnibus indiscriminatim archiepiscopis pallium indulgeretur; quemadmodum videre est tom. 2 operum posthum. Mabillonii, ubi inserta legitur erudita dissertatio Theoderici Raimart, de Pallio archiepiscopali, pag. 457, cap. 11.

VIII. Secundò iterum dicimus per ea quoque tempora quibus haud omnes indiscriminatim archiepiscopi pallio decorabantur, sed paucis et insigniores, quique insuper in provinciis vicarii apostolici fungebantur, à Romanis Pontificibus etiam simplices quosdam episcopos fuisse pallio insignitos. Hujus rei exempla afferuntur à cardinali Bonà, loc. cit., idque ipsum animadvertens quoque fuit à Garnerio, in appendice ad librum Diurnum, dissert. 3, num. 26, in notis ad cap. 4. Porò, quidquid sit de pallii concessionibus quae à nonnullis traduntur per S. Linum aut per S. Silvestrum indulta, uti videre est apud Saulinum, in Vita S. Marci pape, non libenti animo assentimur cardinali Baronio, ad ann. 556, et Pagio, Breviar. gestor. Rom. Pont. tom. 1, in Vita S. Marci, qui auctoritate libri Pontificalis primum exemplum concessionis pallii simplici episcopo facte acceptum referunt S. Marco pape, qui hoc insigni donavit episcopo Ostiensem, ob eam quae jam tum fruebatur prerogativam consecrandi Romanum Pontificem, qui non antea episcopus inunctus fuerat. Et sanè in haec usque tempora Ostiensis episcopus utroque potitur honore, consecrandi nimirum Pontificem, uti alibi diximus, simulque gestandi palium eà tantummodo in functione. Quapropter cum Pontifex Ostiensi episcopo pallium elargitur, inter cetera haec ad eum verba dicit: *Ut eo ritus in consecratione summi Pontificis; uti advertunt bon. mem. cardinalis Petra, tom. 5, ad consil. 3 Pi II, sect. unic.;* et recentior Catalanus, in suis Comment. ad Pontifical. Roman., part. 1, tit. 14, § 3, num. 5. Nec spernendum est quod legitur apud Robertum in supplemento ad Sigebertum, ubi disserens de pallio quo utitur Ostiensis episcopus, inquit: *Habet pallium solummodo ad ea quae pertinent in ordinatione et consecratione Romani Pontificis; quod ipsam refertur ab Alteserrà in Commentariis ad cap. *Cum in jactu e*, de Presumptionibus.*

IX. Tertio recognoscimus vehementissimas in Ecclesia olim exarsisse contentiones inter episcopos suffraganeos pallium consecratos et archiepiscopos quibus illi subdebantur, utraque tamen parte minus rectè contendente. Annuuntur siquidem nonnulli simplices episcopi qui pallio fuerant decorati se propterea subtractos fuisse à jurisdictione metropolitani cui subdebantur, seque posse archiepiscopos appellare et inscribere: quemadmodum noscere licet apud de Marrà, de Concordià, lib. 7, cap. 23, num. 7; ex Garnerio, praecitato loco, num. 52 et 53; Thomassinus, de Beneficiis, part. 1, lib. 2, cap. 56, num. 41; Durazio, in suo Glossario, recentioris editionis, tom. 5, verb. *Pallium, § Episcopi*, ubi etiam subdit hanc veluti regulam nonnullos inducere voluisse, ut inter aequales, nimirum inter duos pallio utentes, is

præcedere deberet qui primus pallium fuisset consecutus. Hæc et alia injus præsumpta sunt contra usentem summorum Pontificum, qui, dum pallio honestantur aliquem episcopatum, nunquam in animo habuerunt hujus tantummodò indulti vi episcopum pallio insignitum subducere à metropolitani sui jurisdictione, vel quidquam de hujus juribus aut præminentis detrachere, sed in eo duntaxat episcopi decus augere, ut in quibusdam solemnibus actionibus certis que designatis diebus, licet arciepiscopali titulo et jure destitutus, posset pallium induere. Injustam itidem causam tuebantur metropolitani, qui, ut sortam tectamque suam jurisdictionem servarent, ausi sunt aliquando contendere ne à Pontifice pallium ulli suffraganeorum concederetur, nisi suus et comprovincialis episcoporum consensus accederet; integrum enim semper esse debet Romano Pontifici hujusmodi sacris honoris insignibus condecorare quemlibet episcopum, absque in quod alienum arbitrium investigare ac sequi teneatur.

X. Quartò tandem hic demò sublimus Romanus Pontifex, dum suffraganeos episcopos pallio honestant, omni studio et sollicitudine cavisse ne ullam metropolitani afferrent præjudicium quoad ipsorum auctoritatem, jurisdictionem et præminentiam, in suffraganeos pallio decoratos obtinendam. Perspectissima hujusce rei argumenta habentur superiori lib. 2, cap. 6, et in præcitata quoque dissertatione P. Ruinart, de Pallio archiepiscopali, pag. 487, tom. 2 oper. posthumi P. Mabillonii. Eystetensi episcopo, nos justis et gravibus de causis insulturno concessimus crucem sublimem præ se ferendi, his tamen additis conditionibus: *Nex tamen in præsentia archiepiscopi, nisi de ipsius consensu, et salvo in omnibus jure metropolitico*; uti videre est in nostrâ constitutione: *Ad pastoralis*, num. 135, Bullarii nostri tom. 1. Simile privilegium, quò cum altero utendi pallio, præfinitis functionibus et diebus, nos ipsi concessimus episcopo Warmiensi et Sambienis, ob eas causas quas in nostris litteris recensimus. Quia verò episcopus hic Apostolice Sedis immediatè subjectus est, non oportet pro metropolitani juribus quidquam cavere: veròtamen ipsi interdictioni fuit ne extra diocesis suæ finis obtentis honoris insignibus uteretur, quamvis ordinarii loci consensus accederet, neve in regni aut in sacri Romani imperii comitiis, ac ne in ipsâ quidem suâ diocesi, quoties aliquis sacre Romane Ecclesie cardinalis, aut Apostolice Sedis nuntius adesset; quemadmodum legere est in nostrâ constitutione: *Romana Ecclesia*, quæ prima est in supplemento ad tom. 3 nostri Bullarii. Denique, si Herbipolensi episcopo, Moguntini archiepiscopi suffraganeo, pallii honorem detulimus, id præstitimus hæc additis cautionibus: *Salvo in omnibus jure metropolitico ecclesie Moguntinæ, illiusque archiepiscopi pro tempore existentis, et nihil inmutato præcedentis ordine inter ipsos Herbipolenses aliosque episcopos, sive ejusdem, sive alterius provinciæ, hæcenus de jure, usu aut consuetudine in quibusvis functionibus, concessibus aut comitiis servari solito*; uti perhibent nostre littere quæ tom. 4 Bullarii nostri inserentur.

XI. Quò quidem in re illustrâ secuti sumus duorum prædecessorum nostrorum exempla, nimirum S. Leonis IX et Alexandri II, Romanorum Pontificum. Quod enim ad S. Leonem attinet, cum anno 1006, Francofurti habitum fuisset concilium ad erectionem novi episcopatus Bambergensis stabilendam, uti videre est apud cardinalem Baronium ad prædicatum annum, ubi ejusdem concilii acta refert, cumque territorium quod novo episcopato fuerat in diocesi designatum subjectum antea fuisset Herbipolensi episcopo, hic sane vehementer erectioni obstiterat: at eam impedire nequivit, cum et S. Henricus I imperator opportunis fudas et annuos redditus ad novum episcopatum erigendum contulisset, et Joannes papa XVIII seu XVI suam in id interposuisset auctoritatem; quemadmodum noscere licet apud Barre, in Historiâ generali Germaniæ, tom. 3, pag. 503. Licet

autem nunc temporis episcopatus Bambergensis Apostolice Sedis immediatè subjectus sit, nullique proinde subditur archiepiscopo, uti videri potest tum apud Jacobum Wilhelmum Inholium, in notitiâ sacri Romani Germanici imperii, lib. 5, cap. 3, pag. 117, num. 5, tum apud Miræum in Notitiâ episcopatum orbis christiani, verb. *Bambergæ*; at superioribus temporibus Bambergensis episcopus suffraganeus erat Moguntinæ archiepiscopalis ecclesie. Itaque Henricus II petiit à summo pontifice Leone IX ut Bambergensi episcopo pallium quibusdam solemnioribus diebus adhibendum indulgeret. Annuit autem Pontifex, tum ut votis obsecraret imperatoris id vehementer optantis: *rogatu filii dilectionis nostræ imperatoris Henrici*; tum quia in ecclesiâ Bambergensi humatus fuerat Clemens II pontifex, ejusdem ecclesie antea episcopus: *pro veneratione antecessoris nostri piæ memoriæ domini papæ Clementis, primùm ejusdem urbis episcopi*; tum denique in piam recordationem S. Henrici I imperatoris, qui uti adnotatum est, episcopatum fundaverat: *præfata ecclesie constructoris benignissimi*. Verùm quia, uti præmonimus, Bambergensis ecclesia tunc erat Moguntinæ subjecta, idcirco Pontifex clausulam hæc superaddidit: *Salvo auctoritate domini metropolitani Moguntinæ ecclesie*; quemadmodum videre est apud Papebrochium, in Comatu historico de Romanis Pontificibus, ubi de Clemente papâ II agit. Quod autem spectat ad Alexandrum II, hæc privilegium gestandi pallium indulsit Burcardo Albertsadiensi, cujus ecclesia et tunc erat et nunc quoque est ejusdem Moguntinæ metropolis suffraganea. In hujus autem concessionis diplomate relato à Leibnizio tom. 1 Scriptor. Brunswicæ, pag. 126, hæc leguntur: *Salvo auctoritate et magisterio sanctæ metropolis Moguntinæ ecclesie, salvo quoque fratre tuorum coepiscoporum et ordine et loco*.

XII. His positis notionibus, proprias accedentes ad expendendam pallii postulationem, quam Quinqueeclesiensis episcopus in relatione status suæ diocesis proposuit, quàmque congregatio concilii ad nos detulit; hoc præmiâ profitentibus, si quando nos eandem duxerimus admittendam, cum minime ignoremus episcopum Quinqueeclesiensem inter suffraganeos archiepiscopi Strigoniensis recenseri, non aliter à nobis optatum illi privilegium concessum iri quàm salvo, ut jam est, jure et auctoritate memorati archiepiscopi, nullisque additis cautionibus omnino necessariis ne in episcoporum ordinem turba contentionesque immittantur.

XIII. Redactâ autem questione ad ipsius petitionis merita et ad æquitatem concessionis enuntiatio semper modo temperandæ, illud in discussionem venire potest, ubi pallium quod expetit Quinqueeclesiensis episcopus eidem indulgeret, an id reputari debeat privilegium quo nunquam illius prædecessores gavisi fuerunt; an potius redintegratio ad prærogativam alii eisdem prædecessoribus concessam, uti plures astant; quibus etiam curæ est animadvertere hæc mirandam esse si desiderantur monumenta expostulati obtentique pallii ab episcopis Quinqueeclesiensibus, propterea quòd Quinqueeclesiensis civitas fuerit anno 1545 à Turcis occupata, et non nisi anno 1686 Catholicorum armis ex illorum manibus vindicata; illius notitiis monumentisque omnibus ita turbatis atque in omnem partem dispersis, ut, licet Quinqueeclesienses episcopi pallio usi fuissent, nil mirum foret nullum superesse hujusce rei vestigium. Adeatur Peterffy, Synodor. Hungar. part. 2, pag. 412, in præfatione ad synodum diocesanam à Quinqueeclesiensi episcopo habitam anno 1714.

XIV. Illud certum est, Calanum episcopum Quinqueeclesiensem seculo XII tantâ prohibitæ famâ excoluisse, ut ipsi Apostolica Sedes pallii honorem detulerit; cujus rei amplissimus testis est Innocentius III, in suâ epistolâ, quæ in editione Bosqueti habetur, lib. 1, num. 12, ac etiam in librum Decretalium relata est in c. *Cum injurante*, de Præsumptionibus, cujus hæc sunt

verba : *Cum in iuventute ad Quinqueeclesiensis episcopus ad se matrem, honestum et providum exhiberit, ut ab Ecclesiâ Romanâ meruerit pallio decorari.* Cum autem sub idem Calixtus, jura etate confectus, nullis machinationibus impetitus, à Balâ III et Emerico Hungariæ regibus accusatus fuisset de incestuoso stupro nepti illato, injuriose criminatiosis notione episcopo Auriensi ab Innocentio III pontifice delegatâ, triumphavit accusati anti-thesi innocentia, cui, juxta vigentem tunc temporis disciplinam, canonice purgatio delata fuit; uti deprehenditur ex præfato cap. *Cum in iuventute, de Purgationibus*, et ex cap. *Cum in iuventute, de Purgatione canonica*.

XV. Satis id fuit auctori Topographiæ magni regni Hungariæ, ut assereret pallium esse prerogativam specialis Quinqueeclesiensis episcopi : *Præcipua loci hujus auctoritas prerogativa est quod pallio, solis archiepiscopis, patriarchis et Papæ proprio, donari soleant. Ornamentum hoc a se pergrinum, quia paucissimis in orbe episcopis concessum; quemadmodum videre est, lib. 3, cap. 14, § 5.* Satis et id habuerunt canonice Germaniæ ut idem assererent; uti videre est apud Piching., in 1. I Decret., tit. 8, n. 5; Ancelet., ad eundem tit., n. 4; Pichler, eod. tit., n. 5; Schmalzgrueber, n. 4, § *Ex speciali Sedis*. Imò id unum in eandem sententiam impellit quoque alios ex aliis nationibus canonistas, veluti Alteserram, præcitato loco; Vallens., ad tit. Decretal., de Auctoritate et Usu pallii, § 1, num. 6; Azorium, Institut. moral. part. 2, lib. 5, cap. 34, quest. 5. At qui attentius expendit memoratum pallii concessionem quâ Quinqueeclesiensis episcopus honestatus fuit, in eam facile sententiam devenit, nil aliud illam fuisse quàm personale indultum, quod simul cum indultu episcopi vitæ evanuerit : quemadmodum seipsum animalvertit cardinalis Ostiensis in Summâ, ad tit. de Auctoritate et Usu pallii, num. 3, ubi sic ait : *Aliquibus etiam conceditur (pallium videlicet) ex privilegio personali sicut Quinqueeclesiensi, et infra de Præsumptionibus, c.* Cum in iuventute. *Sed hoc extinguitur cum personâ.*

XVI. Quapropter si pallii honorem Quinqueeclesiensis episcopo deferemus, concessionis nostre fundamentum statuemus partim in debitâ veneratione erga sanctum fundatorem illius ecclesie, nimirum S. Stephanum Hungariæ regem, cujus diploma in eam rem editum impressum est apud Ineh-der, Annal. eccles. regn. Hung. pag. 290; et in Topographiâ ejusdem regni, pag. 270; partim etiam in recensitâ quasi communi opinione quâ vulgò creditum est realea fuisse, non autem personale, quæ olim episcopo Quinqueeclesiensi concessa fuerat pallii prerogativam; præterea in iteratis precibus ex parte Quinqueeclesiensium episcoporum hæc de re ad Sanctam Sedem delatis; denique in studiosis officiis quibus hoc idem à nobis postulavit charissima in Christo filia nostra Maria Theresia nunc Hungariæ regina in Romanorum imperatricem electa. Similia enim rationum momenta aliis expenderunt prædecessores nostri dum petitionibus aliis per episcopos propositis annuerent, ut patet ex ipsis superius memoratis exemplis concessionis pallii Hambergensi episcopo factæ. Si quis autem collecta aspicere cupiat exempla concessionum pallii quæ Romani Pontifices contulerunt in archiepiscopis per ea tempora quibus pallii honor, non omnibus, sed paucis tantummodò archiepiscopis tribebatur, vel in simplicibus episcopis, non minus ubi præclara eorum merita quæ hujusmodi insignibus decorabantur quàm ob interpositas pro iis preces ab Imperatoribus vel regibus; legat opus de Potestate et Politâ Ecclesie, eruditè compositum à P. Bianchi, tom. 5, part. 1, lib. 3, cap. 2, § 2, num. 5, et eodem cap. 2, § 4, tum. 41.

XVII. Latini titulares patriarche Constantinopolitani, Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani, quemadmodum et archiepiscopi in partibus pallii honore non fruuntur : usus enim pallii propriæ cujusque provincie finibus circumscribitur, ut constat ex titulo

Decretalium de Auctoritate et Usu pallii : hi autem omnes extra provinciam suam commorantur. Sanè, per volutis diaris rerum consistorialium, unum tantummodò offendimus exemplum concessionis pallii, quod præfatos quatuor patriarchas decoravit Clemens X pontifex in consistorio secreto, habito die 20 aprilis 1671, uti narratur in diaris manuscriptis Fulvii Servantii in pontificio Sacello caremoniarum magistri, tom. 4. Verùm ea concessio est peculiaris gratia præfatorum tunc existentium patriarcharum personis tributa. Et quidem exemplum illud minime secuti omnes successores Pontifices, quibus satis fuit patriarchis et archiepiscopis in partibus designatis et consecratis in dulgere ut, absque honore pallii, patriarchæ et archiepiscopi appellari, eoque titulo uti possent, non obstante contrariâ sanctione Innocentii III pontificis in c. *Nisi specialis, de Auctoritate et Usu pallii*. Clemens XI pontifex patriarcham Antiochenum constituit celeberrimum cardinalem de Tournon, cum ipsum ad Sinas apostolicum legatum misit, et eidem non detulit pallii honorem. Nos verò Papiensi episcopatu titulum archiepiscopi Amasiensis perpetuo univimus; uti videre est in nostrâ constitutione *Ad expressum*, 74, tom. 4 nostri Bullarii. Cum autem anno 1753 Carolus Franciscus Durinum, tunc S. R. E. cardinalem, ad Papiensem episcopatum promovissemus, et oblata nobis in consistorio fuisset instantia ut ipsi honorem pallii concederemus, petitioni quidem annuimus; sed factâ tamen declaratione nos ei pallium deferre, non quidem ob titulum archiepiscopi Amasiensis, sed ob privilegium Papiensis ecclesie, cujus episcopus ex iis est personis qui ab antiquis temporibus in quasi possessione hujusmodi concessionis esse dignoscuntur.

XVIII. De Orientalibus patriarchis catholicis aliis disceptatum fuit an, si pallium Latinum exposcerent, id eis indulgendum foret; in relationibus enim statibus suarum ecclesiarum ad congregationem de propagatione Fidei de more transmissis, adveniente quoadmodum fuerunt ejusmodi pallii petitiones. Advocatorum consistorialium collegio ascripti, à Clemente XI pontifice jussi fuimus rem expendere; eaque demum in particulari congregatione habita, coram ipso Pontifice ad examen revocata, affirmativum prodit responsum, et consequenter Pontifex Latinum pallium patriarchæ Alexandrini concessit. Quæ à magno hoc Pontifice indulta fuit pallii concessio viam velut nobis stravit ad similes concessiones pontificatus nostri tempore expediendas : inter quas et illa recensenda est quæ hoc ipso anno vertente patriarchæ Armenorum in Galiciâ pallium detulimus in consistorio habito die 22 juli 1754. Quia verò, dum hujus prædecessorem pallio decoravimus in consistorio diei 25 septembris 1750, allocationem habuimus quâ universa rei materies continetur, optimum censuimus hæc eam per extensum apponere :

VENERABILES FRATRES,

Septimus supra trigesimus jura præterit annus, ex quo, cum Samuel Capasulis patriarcha Alexandrinus, post ejuratum schisma, pallii honorem à prædecessore nostro fecit recori. Clemente papâ XI per legitimum procuratorem humillimè petisset, placuit eidem summo Pontifici plurimum S. R. E. cardinalium ac prælatorum, quos inter nos ipsi fuimus cooptati; congregationem coram se habere.

Congregationem autem, uti evenire solet, non una fuit opinio atque sententia. Putabant quippe nonnulli honorem Latini pallii patriarchæ atque archiepiscopis Græcis minime concedendum : alii contra, non mero licet longè minores, inter quos fuimus et nos, factu optimam judicabant pallium patriarchæ Græco, si de ejus fidei integritate constaret, idemque humillimas huic Sanctæ Sedi preces porrigeret pro consequendo pallio, quod proprium dignitatis suæ est ornamentum, pallium, inquam, concedere. Inter plurimas quæ ad hanc sententiam confirmandam tunc allate sunt rationes, potissima ex S. Gregorii Magni gestis petita fuit. Cum enim Orientales Illyrici ecclesie

Græco rita procul dubio uterentur, nihilominus tamen magnus ille Pontifex pallium mittere ad Joannem primæ Justinianæ archiepiscopum non dubitavit: rati nam nos ejus consecrationem habere, dirigentes pallium, indicamus: quemadmodum in ejus epistolis legitur, tom. 2 operum, edit. Parisiens. ann. 1705, lib. 2, indict. 10, epist. 22, col. 585. Hoc ipso honore decoratum etiam fuisse ab eodem summo Pontifice Joannem Corinthiorum episcopum, metropolitum Helladiæ, liquet ex aliâ ejus epistolâ, ibid., lib. 5, indict. 15, epist. 57, col. 788, in quâ hæc habentur: *Pallium, sicut per epistolam postularis, direximus. Andream etiam antiqui Episcopi metropolitani honore pallii donatum, testatur ejusdem summi Pontificis epistola data ad episcopos ejus provincie, ibid., lib. 6, indict. 14, epist. 8, col. 797, in quâ inter alia hæc leguntur: Andreæ fratri et coepiscopo nostro pallium nos direxisse cognoscite. Et ut ad tempora novis remota descendamus, tradidit Innocentius III summus pontifex cardinali à se in Armeniam legato pallium, ut eo Joannem patriarcham Armeniæ catholicum ornaret; uti ex epistolâ deprehenditur ejusdem patriarchæ relatâ inter Gesta illius summi Pontificis, num. 117, ubi hæc habentur: *Pallium à vestri beatitudinis delegatum sollemnitate celebri ac cum omni humilitate suscipientes, proutisimus, etc.* Cui exemplo conformis aliud est Gregorii IX, qui et ad patriarcham Armenorum pallium transmisit, et id ut faceret sese ideò perunctum dixit, quia à summis pontificibus decessoribus suis sic factum fuisse constat, epist. 593, apud Raynald., ad annum 1259, num. 85: *Petitum à te pallium, quod olim antecessoribus tuis fuit ab Apostolica Sede concessum, jam quasi præ nimia retinuit consumptum, etc., fraternitati tue per nuntios mittimus ante dictos.**

Haec cum his exemplis adductis prædictus decessor noster Clemens XI præfatus Samueli Capasulis patriarchæ Alexandrino pallium concedere statuit; nos, qui eo tempore advocati consistorialis manere fungebamur, delecti falmas ut illud in semipublico consistorio pro eodem patriarchâ postularimus. Cui petitioni annuens summus idem Pontifex, post habitam piam eloquentemque more suo orationem, pallium concessit. Integra eorum actorum series refertur tum inter consistoriales laudati pontificis orationes, publicâ luce donatas, à pag. 159 ad pag. 156, tum inter ejusdem Brevia et Epistolæ typis impressas, tom. 2, pag. 316 et seq. Hisce ergo vestigiis nos pariter inhaerentes, cum tempore nostri pontificatus Romam venisset Petrus Abrahamus Vartabiet, qui, cum esset archiepiscopus Alepinus, ab Armenis catholicis postulatæ fuerat in patriarcham Armeniæ Minoris atque Ciliciæ, post confirmationem ejusdem electionem, admissamque in semipublico consistorio, majori quâ potest sollemnitate, pallii petitionem, manibus ipsi nostris in pontificiâ, quam in festo Conceptionis B. Mariæ Virginis immaculate celebravimus, capellâ, pallium illius humeris imposuimus. Neque ipsum solum, sed in aliis postea semipublicis consistoriis Cyprianam patriarcham Antiochenam Græcorum Melchitarum, et Simonem Petrum Evodium, qui à Damascenâ ecclesiâ ad patriarchatum Antiochenum Maronitarum erectus fuerat quorum uterque pallium à nobis per legitimos procuratores suos instanter atque humiliter postulaverat, post confirmationem ipsorum electionem, pari honore decoravimus.

Porro, cum ex hac ad meliorem vitam concesserit prædictus Petrus Abrahamus Vartabiet, archiepiscopi Armeni, clerici et populus, juxta Orientalem disciplinam, ad supplendas defuncti patriarchæ vias postulaverunt Jacobum Vartabiet, qui Alpiam ecclesiam aliquot annos egregiè administravit, sibique Petri nomen assumpsit. Illorum verò postulationem cum nos, audito prius congregationis de propagandâ Fide suffragio, admisserimus, ejus nunc nomine per legitimum procuratorem pallium à nobis enixis precibus petitur. Novus hic patriarcha vir profectus est magi meriti; archiepiscopalem Alepinam ecclesiam

rexit multâ cum laude; pro amplificandâ fide catholica Galata, Angôræ et Alepi plurimum laboravit, multasque persecutiones ab hæreticis excitationes pertulit, cum ter carceribus inclusus et bis in exilium fuerit amandatus. Quibus meritis illud etiam accedit quod cum patriarcham habuisset sibi proximè superiorem qui à nobis honore pallii donatus est, neque quidquam inter utrumque discriminis intercedit, nisi quod ille pallium impetraturus Romam venit ipse per se, hic verò per procuratorem à se ad id muneris legitime designatum eandem à nobis gratiam humiliter deposcit. Quâ in re quidquid antiquioribus temporibus factum sit, quibus, ut notat eruditus scriptor Petit in suis Adnotationibus ad Pontificatûs Theodori, honor pallii minime concedebatur, nisi iis qui Romam venissent cumque per se à summo Pontifice petissent; pluribus tamen abhinc seculis consuevit Apostolica hæc Sedes pallii honorem etiam per procuratorem petentibus concedere, subactâ quoque consuetudine sequentibus temporibus introductâ legatum mittendi quoties absentem petentique pallium largiebatur.

Itaque pallium quod electus patriarcha Minoris Armeniæ atque Ciliciæ à nobis postulavit, concessimus; sermonemque hunc nostrum concludimus, ejus procuratori injungentes ut id ipsum nostro nomine eidem pallium tradens dicat, quod nos ipsi decessori suo præsentem olim diximus; scilicet, pallium non esse duntaxat dignitatis ornamentum, sicuti scripsit S. Isidorus ad Erminium, juxta interpretationem Habert Notis ad Pontificale Græcorum, sed textum esse lanæ, non lino, et circa collium delerri, ad eam ovem significandam quam, cum esset amissa, bonus Pastor quæsit, invenit, suisque humeris impositam ad ovile reportavit.

XIX. Exhibitum nobis non ita pridem fuit exemplum litterarum apostolicarum Leonis page X, anno 1675 typis cameracibus impressum, quibus Maronitarum patriarchæ tunc existentis, nomine Petro, pallium conceditur, idemque de corpore B. Petri sumptum cum ipsis litteris eidem transmitti dicitur. Datur sunt litteræ apud S. Petrum anno Incarnationis dominicæ 1515, kalendis augusti, pontificatus Leonis anno tertio. Leonina concessio tum nobis, tum fortè ceteris vocatis ad examen de pallio Latino concedendo aut non concedendo, patriarchis Orientalibus, ignota erat: at, quatenus ejus notitiam habuissimus, nullum in eâ à nobis presidium constitutum fuisset. Maronitæ quippe in sacris indumentis Latinos ritus et mores sequuntur; veluti desumitur ex epistolâ Innocentii III ad Jerusalem patriarcham Maronitarum, quæ scripta fuit anno 1215, et cujus initium est: *Quia divina Sapientia bonitas. En verba epistolæ: Statuentes ut pontifices in Maronitarum teraciis constituti vestibus et insignis pontificalibus sibi congruentibus, juxta morem Latinorum, utantur, Ecclesiæ Romanæ consuetudinibus se in omnibus studiosius conformantes.* Quâ de causâ tum ipse Innocentius, tum ceteri ejusdem successores, et ipse quoque Leo X, sacra paramenta, calices et patenas, Romano more elaboratas, tum ad patriarchas Maronitarum, tum ad ipsum Petrum liberaliter et muneri titulo transmiserunt, ut eis in re sacrâ uterentur; veluti colligitur ex memorati patriarchæ epistolis ad eundem pontificem Leonem X relatis, tom. 14 Collectionis conciliorum Labbei, col. 546 et seq. Quibus sedulo perpensis, nemo est qui non videat Leonis factum erga Petrum patriarcham Maronitarum insepultum potuisse existimari ad comprobandum quod aliis patriarchis Orientalibus, diversum omnino ritum sequentibus, Latinum pallium concedi deberet. Aptius pro eâ re comprobandâ profectò fuisset monumentum quod præteritis mensibus invenimus inter regesta congregationis de propagandâ Fide; invenimus enim, die 9 junii 1642, inter theologos et canonistas ad examen accitos sermonem habitum fuisse de concedendo aut denegando patriarchis Orientalibus Latino pallio, quoties, emissâ hanc professione, pro eo obtinendo preces et instantiæ fuissent exhibite, et con-

moni calido resolutum fuisse pro pallii concessione, ad trames textus in ep. *Antipa*, de Privilegiis: licet enim tempore quo prodit praescripta decretalis duo patriarchae essent Latini, Constantinopolitanus videlicet et Antiochenus, reliqui tamen duo, Alexandrinus et Hierosolymitanus, erant Graeci ritus, et tam his quam illis facta legitur pallii concessio. At quod tunc à nobis ignoratum praetermissum est, nunc à nobis, post habitam resolutionis notitiam, libentissime exponitur, cum ex eo mirificè confirmetur quae olim à nobis dicta sunt, et quae tum à Clemente XI, nostro praedecessore, tum à nobis postmodum facta sunt.

XX. Post haec, ad petitionem episcopi Quinque-eclesiensis redeuntes, adjicimus optatam ab eo concessionem pallii et juris erectae crucis praeferenda, post dictatum à nobis hoc caput, indultum illi per nos fuisse, servatis omnibus cautelis et conditionibus superius indicatis; ut patet ex nostris litteris apostolicis super hoc editis hoc ipso anno 1754, kalendas septembris, quae in tum. 4 nostri Bullarii inseruntur.

CAPUT XVI.

De postulatis episcoporum qui aliquando in relatione status ecclesiarum facultatem petunt abdicandi episcopatu, aut se ad aliam ecclesiam transferri rogant: deque nonnullis controversiis occasione translationum hujusmodi excitatis et à sacra congregatione defutis.

I. Venerabilis cardinalis Bellarminus exiguum, sed satis notum, tractatum edidit de Officio primario summi Pontificis, quem Clementi VIII pontifici maximo inscripsit: nonnullis eidem representans ecclesiasticae disciplinae corruptelas quibus occursum omnino esset. Pontifex autem haud passus est opportuna responsiones ab eo desiderari.

II. Quod sexto loco absurdum cardinalis ad Pontificem detulit, insolentia fuerunt episcopatum resignationes: à sexta res est episcopatum resignatione sine legitima causa: nam, si tam arctum ac penè insolubile vinculum inter episcopum et ecclesiam, et canones docent, unde sit ut tam facile vinculum istud quotidie solvi videamus? Alii, retentis fructibus, ecclesiam resignant; ac si quis uxorem repudiet, et dotem retinet. Alii, divites ex redditibus ecclesiae effecti, renuntiant episcopatu, ut ad majora sibi viam aperiant. Alii neposibus sedem renuntiant, ut specie renuntiationis possideant sanctuarium Dei. Alii malunt in Romanâ curiâ referendarij esse, vel clerici, quam extra curiam sacerdotes magis. Denique alij causantur aeris insalubritatem, alij proventus exiguis, alij populi proterviam. Sed Deus novit an iste iustae sint causae resignationis, et utrum hujusmodi episcopi querant quae sua sunt, an quae Jesu Christi. à Clemente verò VIII sexta huic exposultioni hoc reddidit responsum: *Nos resignationes difficultè admittimus, novissè examatis causis in congregatione rerum consistorialium; et aliquando admittimus ad ineptitudinem resignationum.*

III. Proposito itaque postulato de ecclesiâ abdicandâ, congregatio concilii rescribere facile posset ut episcopus orator congregationem consistorialem adeat; huic quippe rescripto ipse Clementis VIII viam veluti straxisset videtur. At, retentâ quam superius insinuavimus methodo, apud fortè videri posset responsum, si episcopo demonstraret nullam planè episcopatus resignationem à Pontifice probari aut admitti, nisi canonice allatâ causâ; eandemque judicandi agenda rationem servari à congregatione consistoriali, quoties illi hujusmodi precam examen à Pontifice delegatur: canonicas autem causas recenseri in decretali *Nisi cum primum*, de Renuntiatione: has verò, quavis numero plures recensentur, ad unum tamen veluti fontem universas referri; ut scilicet tunc demum, et non aliàs, licet episcopo ecclesiam dimittere, cum clarè pateat ipsum conceditæ sibi plebis salutè prodesse amplius non posse: ut

perspicuis verbis statutum legitur in decretali *Licet*, de Regularib., ubi haec habentur: *Unde, quando potest episcopus praesens pariter et professe, non debet cedendi licentiam postulare, aut etiam obtinere; et recte docet S. Thomas, 2-2, quaest. 185, art. 4, ad primum. Unde episcopus de abdicandâ ecclesiâ nullatenus cogitare potest, nisi cum noverit se à pastoralis munere implendo prohiberi: sive porro impedimentum ab ipso proficiat, ut si fortè is reus esset alicujus criminis ex eorum genere quae illius officii et ministerii executionem impediunt; aut si malè affecte valetudinis habitum laboret; si illiteratus sit aut irregularis: sive ex causis extrinsecis impedimentum oratur, veluti ex improbitate populi, aut scandalo: quemadmodum scite animadvertit Fagnanus, in Commentar. ad eundem cap. *Nisi cum primum*, § 13 et seq., de Renuntiatione. Neque etiam abs re erit monere inspiciendum esse utrum ecclesiâ quam dimittere intendit sit exsolvendæ annuae pensioni idonea, et tali quidem pensioni quae ad honestam ipsius sustentationem sufficiat, vel potius ipse aliunde habeat quo seipsum possit honestè alere atque tractare, absque eo quòd ecclesiæ fructus annuâ pensione onerentur. De his omnibus congregationi consistoriali exhibentur articuli, in quorum demonstrationem testes inducere aliasque probationes afferre intendit episcopus; si tamen ipsa congregatio eos, tanquam relevantes, admittere consentiat, neque verò eosdem, utpote nullius momenti, rejiciendos decernat.*

IV. Ex veteri nec intermissâ Ecclesiæ disciplinâ, consueverunt identidem ex regularibus ordinibus assumi emeriti religiosi qui alicui ecclesiae administrandæ praeficiantur episcopi: cumque aliquando contingit ut ex his aliqui veniam petant abdicandi se episcopatu, multum quidem proderit in ipsâ responsione constitutionem commemorare Benedicti XIII pontificis maximi, incipientem: *Custodes*, impressaque tom. 6 Bullarii ordinis Praedicatorum, quod editum et illustratum fuit à P. Antonino Breaud, nunc ejusdem ordinis generali magistro, ubi pag. 582, haec verba leguntur: *Deverimus, volumus et precipimus ut monachi, medicantes et ejusdemque alterius instituti regulares, specialissimè etiam mentione digni, qui episcopatu sibi primum collato, quocumque de causâ, ac in posterum abdicare permissi fuerint, claustra sua religiosè repetere omnino teneantur et debeant, his tantum exceptis qui à nobis, sive à Romanis Pontificibus antecessoribus aut successoribus nostris, obtinuerint vel obtinebunt facultatem expressam sivecui claustra, nec alicui moxeri quod cum vitâ claustrali exerceri non possent, ex peculiari voluntate nostrâ, vel eorumdem antecessorum aut successorum nostrorum, speciebus adici, quod quidem manus respiciat territorium et obsequium nostrum vel antecessorum nostrorum, sive hujus sacrae Apostolicae Sedis. Quod est planè consonum duobus decretis suorum pontificum Alexandri VII et Clementis XI, de quibus meminit ipsa Benedictina constitutio. Haec autem commemoratur etiam à praesule Alexandro Borgiâ, archiepiscopo Firmano, in Vitâ ejusdem Benedicti XIII, num. 48: *Decretum quoque ut qui ex monasteriis alique regularibus ordinibus ad episcopatum assumuntur, si apud ecclesiam sibi commissam non commoverent, aut si illas dimittant, ad claustra ordinis sui revertantur.**

V. Subsequitur postulatum de translatione ab unâ ad aliam ecclesiam. Idem cardinalis Bellarminus, in praescripto tractatu de Officio primario summi Pontificis, ad Clementem VIII, haec habet de translationibus, passim complectens quaecumque hâc de re in sacris canonibus habentur: *Quia res est facilis translatio episcoporum, de unâ ecclesiâ ad aliam. Translatio enim episcoporum, secundum canones atque usum veteris ecclesiae, non debet fieri, nisi ad ecclesiam necessitatem vel majorem utilitatem: neque enim instituta sunt ecclesiae propter episcopos, sed episcopi propter ecclesias. Nunc autem quotidie translationes fieri videmus et solum de causâ, ut episcopi vel honore vel opibus au-*

gentur. Aliam quoque adversus translationes cardinalis superaddidit rationem, desumptam ex magno animarum detrimento: *Præsertim cum id sine cuiusvis detrimento fieri nequeat, ut experientiam ipsam docet. Neque enim episcopi ecclesias diligunt, quas brevi se deserturas sperant ut ad alios commodiores transeant.* Cùm autem Clemens postifex ad hoc caput rescripserit per hæc verba: *Nos eam difficultate transferimus: et non defutimus monere principes per nos et nuntios nostros: potest exinde erui quod appositè ad huiusmodi postulatum respondeatur.* Qui enim desiderium suum prodit ad aliam ecclesiam commigrandi, monendus est opere omniò ut ecclesie necessitas aut utilitas id suadeat; n-que verò à Pontifice aut à congregatione consistoriali admitti pœborique translationem ad aliam ecclesiam, nisi præter demonstratam causam, episcopus transferendus plures annos priori ecclesie præferit, et nisi simul constet quàm benè de ipsâ meritis fuerit: in quem finem etiam, cùm res est de translationibus, congregationi consistoriali exhibentur articuli super quibus examinandi sunt testes. Celebre est regium decretum in Hispaniarum regnis anno 1656 evulgatum, quo rex omnibus consiliariis suis interdixit ne sibi essent auctores rogandi Pontificem ut transferret episcopum à minori ad maiorem ecclesiam, ad quam ipse nominandi iure potiretur, nisi postquam episcopus octo vel decem annos priori ecclesie laudabiliter præfuisset. Adeatur Fermosines ad rubricam et titulum de Translatione episcopi, quest. 5, cap. *Licet in totum*, num. 15 et 16; de Sanctis, in Examine consistoriali, cap. 15, num. 165. Illud itidem animadversione dignum est in hæc translationum materia, quòd, licet cardinales qui aliquem episcopatum obtinere eodem se abdicare permittantur absque rigorosa cause probatione, quotiescunque ad residendum in Romanâ curiâ sese conferre velint, proprio sibi munere perfunctum, ut scilicet operâ consilioque præstò sint Romano Pontifici, veluti expendit Fagnanus, in cap. *Nisi eam pridem*, num. 57, de Renuntiatione; si tamen ad aliam episcopatum non suburbicarium transferri postulent, de ipsorum translatione agendum est in congregatione consistoriali, et in eâ probandæ sunt translationis causæ, et quidquid præterea opportunum est, ad hoc ut ipsa congregatio valeat consulere Pontifici ut petitam translationem auctoritate suâ indulgeat. Inter acta ipsius congregationis consistorialis duo extant decreta eadem die, nimirum 30 iunii 1655, edita, quarum alteram est de cardinali Joanne Stephano Dughio, qui, cùm Adjacentis ecclesie in Corsicâ esset episcopus, ejusque cœli gravitatem atque intemperiem ferre non posset, ad alium episcopatum transferri se expetebat. Congregatio autem censuit: *Si sanctissimo domino nostro riam fuerit ex eadem à vinculo prædictæ ecclesie Adjacentis absolutum transferri posse, præsertim quod insigne ræxæ agendarum domi forisque dexteritate et prudentiâ collecta, et, quod caput est, magno domus Dei zelo, alteri ecclesie perutilis futurus esse videatur.* Alterum est de cardinali Cesare Facchinetto, qui eam et ipse affectâ valetudine laboraret, et habitualis morbus Senogallie, ubi sedebat episcopus, contraxisset, pro translatione ad aliam ecclesiam rogaverat, hincque congregatio censuit: *Si sanctissimo domino nostro ita videbitur adesse causas absolvendi prædictum continentissimum dominum cardinalem Facchinettum à vinculo quo prædictæ ecclesie Senogallieus tenetur, et ad aliam transferendi, præsertim quòd in regione prioris Ecclesie, quantum per valetudinem licet, ita laudabiliter se gesserit, ut omnino dignus videatur qui ad aliam ecclesiam transferatur, apud quam, Deo dante, meliori valetudine utens, sanos et uberiores fructus in rinea Domini faciat.* Plurima alia huiusmodi decreta, que nullo negotio congeri possent, præmittuntur. Adcò verum est, quod innuit Van-Expèn, Jur. eccles. univers. tom. 1, part. 1, tit. 15, cap. 4, num. 22, nihil planè immutatum esse circa translationum disciplinam, in eo quod pertinet ad potissimam illarum

causam; quod perinde est ac dicere, quoad necessitatem et utilitatem ecclesie: *Porrò licet mutati non nihil sit disciplina quoad ipsam translationis formam, semper tamen mansit et immobit inconcussa Patrum regula, quòd non nisi necessitate aut utilitate cogente translationes episcoporum fieri possent; nec minus hodie quàm ætate sanctorum Patrum, culpabiles sunt episcopi qui avaritiâ aut ambitione ducti de unâ ecclesia migrant ad aliam.*

VI. Percurrentibus nobis veteres relationes quædam occurrerunt postulata, occasione translationum huiusmodi ab episcopis proposita, quibus congregatio concilii opportuna responsa, à summis deinde pontificibus comprobata, exhibere non destitit: quorum aliqua hæc à nobis indigebantur eo consilio ut vel prædicta postulata non amplius proponantur, vel si ea proposita contingat, in promptu sit tutam eisdem responsionem aptare.

VII. In nonnullis relationibus episcoporum qui ab unâ ad aliam ecclesiam translati fuerant, proposita legitur questio quoad fructus prioris ecclesie; nimirum ad quam u-que diem liceat episcopo translati percipere fructus ac redditus ecclesie à qua discedit. Questionis nodus in eo situs est ut definitur tempus quo prior ecclesia reip-sâ vacare dici possit. At cùm jam decretum fuerit eandem eo temporis articulo vacare quo Pontifex in consistorio episcopum à vinculo prioris ecclesie solutum proguntiat, quamvis necdum litteræ apostolicæ super provisione alterius ecclesie ad quam transfertur expedita fuerint, ideòque hujus possessionem apprehendere nequeat; hinc necessariò sequitur licere episcopo redditus prioris ecclesie percipere usque ad illud tantummodò temporis momentum quo à summo Pontifice in consistorio ab illius vinculo absolvitur: si quos verò fructus post illud tempus decursos perceperit, ad eosdem restituendos omnino teneri. Sanè temporis punctum quo inducitur prioris ecclesie vacatio definitum fuit à congregatione concilii, post maturum examen, in quòdam resolutione quæ confirmata fuit ab Urbano papà VIII, per apostolicas litteras datas die 20 martii 1625, et impressas post tractatum Barboæ de Officio et Potestate episcopi, editionis Lugdunensis pag. III: *Ecclesiam à qua episcopus de suo consensu transferetur, ab eo tempore vacare quo idem episcopus ab illius vinculo in nostro, et pro tempore existentis Romani Pontificis, consistorio absolvitur; etiam ante explicationem litterarum apostolicarum vel adeptam secundu ecclesie possessionem.* Quòd verò dictum est episcopum posse prioris ecclesie fructus usque ad prædictatum tempus percipere, ad eorum autem restitutionem teneri, si quos exinde decursos perceperit, id ex ipsâ profuit naturali ratione: nec enim justum est ut is fructus habeat qui legitimo ad id titulo destituitur; uti rectè animadvertit Garcia, de Beneficiis, part. 2, cap. 6, num. 41, et cum cæteris doctoribus prosequitur Rigantius, ad regular. 2 cancellariæ, § 5, num. 58 et 59, tom. 1.

VIII. Quamvis Urbani VIII litteræ per se satis clare sint ac perspicue, nihilominus plures quoad eorum intelligentiam excitatae sunt controversiæ, de quibus hic brevissimè, quantum fieri poterit, dicturi sumus: sermonem redigentes ad ea que pertinent ad rem presentem, nimirum ad postulata per episcopos in relatione statûs ecclesiarum propositâ, quibus, diu recriberetur, opportunum exhibitum fuit responsum.

IX. Declarat Urbanus in supra relatâ apostolicâ litteris ecclesiam vacare ab eo tempore quo episcopus ab ejusdem vinculo fuit in consistorio solutus. Hinc ortum est dubium an, si quod beneficium in ejus ecclesie diocesi vacaverit post præfatam tempus, novum expeditis litteris super provisione alterius ecclesie ad quam transferatur, minusque captâ istius possessione, possit episcopus illud conderre. Super quo tribus alia constanter responderant quòd, sicuti non licet episcopo suos facere fructus qui post solutum in consistorio vinculum spiritalis conjugii excur-

runt, ita nec ipsi integrum est beneficium conferre ex eo tempore vacantia; quae nimirum debent perinde censeri ac si vacasset ipsa sede episcopali vacante. Eiusmodi iudicata, non quidem revera à congregatione concilii ad episcoporum consultationes respondente, sed ab aliis Romanae curiae tribunalibus prolata, indicantur à Rignano, cit. loc., et à de Sanctis in suo Examine consistoriali, cap. 5, num. 25 et seq.

X. Ad relationes verò status ecclesiarum, responsaque iisdem exhiberi solita, proprie spectat inquisitio illa, cuiusnam sit ecclesiam universamque dioecesim administrare per id temporis spatium quod inter solutionem vinculi in consistorio peractam allatumque de secuta iam huiusmodi solutione nuntium intercedit: neque enim defuerunt qui suspicarentur ecclesiam atque dioecesim sub nullius regimine tunc esse; propterea quod nequeat illud re-sidere apud episcopum, cuius spirituali vinculum iam in consistorio à summo Pontifice solutum fuit; nec etiam illud sibi vindicare valeat capitulum, quòd, donec praefati vinculi solutionem ignorat, incognitam quoque habet ecclesiae vacationem. At, si percurratur tum congregationis resolutiones, tum breve Urbani eas confirmantis, coegetur quisque fateri oportuit provissimè nullus sit qui medio tempore inier solutum vinculi et allatum de eà nuntium regimen et administrationem ecclesiae gerat: in iis quippe cautum statutumque legitur jurisdictionem penes episcopum esse debere, quòsque nuntiatum ipsi fuerit recessum iam in consistorio fuisse vinculum quo is ecclesiae obstringebatur: eo autem nuntio ad ipsum perlato, addicere illic se debere exercitio eijusdemque jurisdictionis, hancque universam in capitulum transferri: *Posteaquam verò ex testimonio seu documento secretarii sacri collegii, vel alio modo, huiusmodi absolutiois notitiam episcopus translatus habuerit, illico eum exercitio ordinariae jurisdictionis abstinere debere, eamque in capitulum transire; ita ut statim capitulum eadem jurisdictione uti, sedem vacantem publicare atque officialem seu vicariam, ad dicti concilii praesertim, constituere possit et debeat.* Neque ex eo quòd episcopo progregetur jurisdictionis exercitium ad illud usque tempus quo noverit summi cum ecclesia spiritali coniungim diremptum fuisse, contendit ullo modo potest praedictum quoque apud ipsum manere facultatem conferendi beneficia quae eodem intermedio tempore vacare contingat; jurisdictionem enim ad dioecesim regimen necessaria in suspensio manere nequit; at contra nil prohibet quinominus beneficiorum collatio differatur, donec de illis disponat is ad quem pertinet beneficia rectore viduata, episcopali sede vacante, conferre.

XI. In decretali Si episcopus, de supplenda Negligenti. praetor., in 6, cautum est ut, si episcopus paganorum aut schismaticorum captivus fiat, in capitulum transeat ecclesiae administratio eò usque tamen retinenda quoad capitulum ipsum opportunum eà de re notitiam perierit curaverit ad Sedem Apostolicam, cui reservatum est ad praescribere quae deinceps agenda erunt; quemadmodum colligitur ex illis verbis: *Donec per Sedem Apostolicam, cuius interest ecclesiarum providere necessitatibus, super hoc per ipsum capitulum quam cito commodè poterit consulendam, aliud contingerit ordinari; ut sententia expendunt doctores in praefato. textum.* At id minime locum habet ubi episcopus, quamvis ab hostibus captus fuerit, in eà tamen conditione versatur ut eà dioecesim suis literis accipere, et suis ipse recurrentibus epistolis opportuna ad rectum dioecesim regimen mandata indicare valeat: uti sapienter decrevit congregatio concilii in causà Hiberniae administrationis ecclesiarum, proposità et definita die 7 augusti 1685. Quod tunc propositum fuit dubium, sequens est: *An casu quo episcopus ab hereticis captus detineatur, non ita tamen arcte custoditus ut ipsi ejusque dioecesis facile non sit, saltem per literas, inter se agere, ejusdem episcopi jurisdictione intel-*

ligatur suspensa et ad capitulum ecclesiae cathedralis devoluta. Responsum autem fuit: *Jurisdictionem non esse suspensam.* Ex quo sanè exemplo evincitur, omnem ab Apostolica Sede adhiberi curam ne dioeceses recto opportunoque regimine destituantur, sive sedes per episcopum obtitum vacet, sive quolibet alio ex capite populus suo pastore careat; simulque eandem huic meliùs modo firmiter adhaerere, ut penes superstitem episcopum sit administratio, rerumque omnium cura, quòsque valeat is ecclesiae praesesse, et donec huius regimen alteri committi valeat.

XII. Et hic usque deducta confirmari posse videntur hic quae à nobis statuta sunt in nostris literis apostolicis expeditis die 26 januarii 1755, et transmissis ad venerabiles fratres episcopos, apostolicos vicarios Indiarum Orientalium, quasque hic referre, uti dicitur, per transennam non inopportunum esse existimamus. elsi animus sit eas inserendi in quartum tomum nostri Bullarii. Ili apostolici vicarii ordine et characterè episcopali sunt decorati. Nonnulli habent coadjutorem cum futurà successione; nonnulli dicto coadjutore carent: et quando aliquis ex his vitam cum morte commutabat, non erat qui regeret populum defuncto commissum, et longum tempus erat expectandum antequam novus apostolicus vicarius in Urbe eligeretur; in loco enim qui à defuncto vicario regebatur, nec canonice nec ut plurimum clerus reprobabatur qui ad electionem vicarii capitularis procedere posset. Ad averianda itaque imminenda mala, statuimus quemcumque vicarium apostolicum Indiarum Orientalium, carentem coadjutore cum futurà successione, debere ex clero seculari vel regulari eligere vicarium generalem habilem atque idoneum, qui tantum apostolicus delegatus, eventiente obtitu vicarii apostolici, regimen et gubernium assumat apostolice vicariatus usque ad captam vicariatus apostolice possessionem à novo vicario apostolice per Sedem Apostolicam constituendo: praedicto vicario generali concessimus omnes et singulas facultates quae vicariis capitularibus eijusdemque cathedralis ecclesiae, Sede vacante, de jure competunt, necnon usum et exercitium earum facultatum quibus apostolicus vicarius episcopus, dum vivebat, utebatur, iis tantum exceptis quae requirunt ordinem et characterem episcopalem, vel non sine sacrorum oleorum usu exercentur; et, urgente necessitate, praedicto vicario generali potestatem dedimus consecrandi calices et patenas, atque altaria portatilia, cum sacris tamen oleis ab episcopo benedictis: ut ex benignà lectione litterarum apostolicarum supra memoratarum aperte colligi poterit.

XIII. At, ad in-tantum redeundo, ex serpe memoratis Urbani VIII literis rectè deducitur prioris ecclesiae fructus ab episcopo percipi non posse postquam ab illius vinculo fuerit in consistorio absolutus, tribunalium autem iudicata superaddunt nec ipsi hecè disponere de beneficiis quae vacare contigerit postquam in consistorio spiritali illud coniungim fuerit dissolutum. At fatendum est easdem apostolicas litteras de episcopo loqui qui in translationem suam consenserit: à quâ episcopus de suo consensu transferitur; neque praeterea dubitandum quin valde rationi consonum sit ut quae de beneficiis proderunt tribunalium iudicata, in eà priter hypothesis rectè procedant, quâ episcopus sciens et vel expressè vel tacitè conventionem ad aliam ecclesiam transferretur; tunc enim, cum hinc confluit scientia et consensus episcopi qui est transferendus, illic enodatio vinculi quo is priori ecclesiae obstringebatur, nihil planè desideratur eorum quae ad prioris ecclesiae vacationem sunt necessaria; quamvis certa notitia de iam secuta spiritalis coniugii solutione ad episcopum non perveniat, nec is novas bullas expederit, multoque minis alterius ecclesiae possessionem nactus fuerit. Si verò huiusmodi vinculi solutio fiat in seipso planè episcopo, isque ad aliam ecclesiam transferatur sine pravià suâ scientiâ aut consensu, non videtur locus amplius esse posse disposi-

tioni brevis Urbani, aut præindictis tribunalium judicialis; sed, non obstante sæpè memorati vinculi dissolutione in consistorio peractâ, videtur potius episcopus iam rectè fructus percipere, tùm etiam validdè beneficia conferre posse, quòsque, sibi nuntiâ vinculi evadatione, suum ipse consensum eidem accommodaverit, vel, eo denegato, summus Pontifex, justis urgentibus causis, illius consensus defectum suppleverit, vidueritque ut peracta ad alteram ecclesiam translatio suum sortiatur effectum. Quæstiones hæcæ expendant Barbosa, de Officio et Potestate episcopi, part. 3, alleg. 419, num. 7 et seq., et de Sanctis, in Examine consistoriali, cap. 5, num. 41 et seq.; ubi collecta legi possunt quæcumque in hæc rem ab aliis tradita sunt. Verùm nos ab hisce controversiis abstinébimus: quævis enim aliis temporibus exempla non desierint translationum episcoporum absque eorum consensu peractarum, hæc tamen subinde interdicitæ fuerunt; et patet ex monumentis eruditè collectis à Christiano Lupo, in can. 15 Dictatus S. Gregorii VII. Quamobrem, cùm juxta vigentem disciplinam translationes nunc minimè fiant, nisi præviâ scientiâ et consensu episcopi qui ab unâ ad aliam ecclesiam est transferendus, supervacaneum est præindictæ quæstionis examen instituere.

XIV. At, si inutile est de præmemorata controversiâ disputare, abs re tamen videri non debet sequentem expendere, aliâ in Polonice regno excitatam, ubi, ex ejusdem regni systemate, frequentiores contingunt episcoporum translationes. Illic siquidem antiquitas ea obtinuerat consuetudo ut, dum à rege tenioris et inferioris ecclesie episcopus ad pinguiorem digniorisque sedem nominatur, futuro sibi in prioris episcopatus regimine successori relinquere fructus omnes qui maturaverant ex eo die quo fuerat ad digniorem episcopatum nominatus: sed cùm quidam subinde sibi licere putaverint utriusque episcopalis mensæ fructus colligere, nonnulli episcopi in relatione statûs suarum ecclesiarum, et ipse quoque rex, per apostolicum nuntium vehementer postulârunt ut à Sanctâ Sede statueretur translatam episcopum, adeptis sibi fructibus secunde ecclesie, debere omniâ successori dimittere fructus primæ Ecclesie à die suæ nominationis maturatos.

XV. Assumpto per congregationem concilii, ex Pontificis jussu, hujuscæ quæstionis examine, mandavit eadem Prospero Fagnano insigni canonici juris perito, et tunc eadem congregationi à secretis, ut sententiam suam eâ de re exponeret. Ipse autem ad trutinam revocato ait eadè an episcopus ad alteram ecclesiam nominatus percipere, ac sibi rectè acquirere possit prioris ecclesie fructus ex eo tempore maturatos, quo ipse ad alteram Ecclesiam nominatus fuerat, duas posuit distinctisque facti species: quarum altera hæc est: *Aut episcopus nominatus, ante admissionem nominationem per Papam, non solum percipit, sed etiam consumpsit fructus* (prioris videlicet Ecclesie), *ita ut non extant; et non videtur arctandus ad solvendum illorum estimationem; quia injustum esset ut teneretur restituere fructus quos percipit et consumpsit non solum ut bonæ fidei possessor, sed etiam ut doubtful et verus episcopus illius ecclesie; et alioquin videretur liberatus à vinculo ecclesie suæ per solum regis nominationem; altera verò sequentibus verbis concepta est: Aut verò episcopus nominatus à rege fructus nondum consumpsit (loquitur scilicet de fructibus primæ ecclesie), sed illi adhuc extant; et tunc fortè absurdum non esset ut illos dimitteret successor.*

XVI. At Fagnanâ sententiâ minimè receptam fuisse oportet. Siquidem datis eâ de re litteris ad nuntium apostolicum ut opportunas notitias exquireret ab episcopis quorum major prudentie opinio in eo regno esset, hiscæ demùm ad Urbem allatis, cùm animadversum fuerit malum omne promanare ex cupiditate eorum qui ad alteram ecclesiam nominati, minimè curabant prioris administrationem relinquere, et apostolicas litteras suæ translationis expedire,

ut diutius frui possent proventibus utriusque episcopatus; prius videlicet, quia nondum fuerant à vinculo quo ei alligabantur per Sedem Apostolicam absoluti; alterius autem, propterea quòd, juxta reguli consuetudinem, ex die secute vacationis fructus omnes in futuri præsalis commodum asservabantur; cùmque insuper deprehensum fuerit ex hoc ipso aliud profluere absurdum, ut nimirum episcopus ad priorem illum episcopatum nominatus protraheret Apostolicæ Sedi suam exhibere nominationem, ac provisionis litteras expedire, eò quòd prædecessor episcopus omnes prioris ecclesie fructus jam perciperat, et aut consumpsit, aut secum ad alteram ecclesiam transtulerat: summus pontifex Urbanus VIII, edito decreto constituit ut, si in posterum cathedralis aliqua ecclesia in regno Polonice quatuor tantum mensibus vel breviori temporis spatio vacasset, liceret quidem novo episcopo fructus hujusmodi vacationis tempore maturatos suos habere, juxta veterem regni consuetudinem; at, si ecclesia ulterius vacasset, nec integro quadrimestri datus ipsi fuisset sponsus et pastor, tunc qui à quarto mense fructus maturarent, nullâ aliâ factâ declaratione, statim intelligerentur, non quidem novo episcopo, sed certis quibusdam piis operibus in decreto designatis addicti. Quo sanè decreto præindictis duobus incommodis fuit efficaciter consultum. Etenim, animadversâ illius lege, episcopus minori ecclesie prefectus, si à rege ad majorem nominetur, sollicitam dabit operam ut suam nominationem quamprimum exhibeat, ad hoc ut novæ ecclesie sibi designatæ provisionem à Sede Apostolicâ impetrare, ac bullas expedire possit; sciens nimirum novæ hujus ecclesie fructus sibi duntaxat relinquere ad quartam usque mensem à die illius vacationis: qui verò fuerit ad eam ecclesiam nominatus, ex quâ episcopus ad aliam transfertur, haud negliget quantocius bullas obtinere; sciens et ipse obnoxium se esse sanctioni præindicti decreti, quoniam expeditionem suam protulerit ultra quadrimestre à die vacationis, hoc est à quo die antecessoris sui translatio in consistorio admisa fuerit.

XVII. Urbani VIII decretum est hujusmodi, exscriptum ex lib. 12 Decret., pag. 254 et seq.: « Cùm in regno Polonice, ubi excrebre sunt episcoporum translationes, jamdiu isoleverit abusus, ut episcopus ad aliam ecclesiam transferendus, de industria differat se à primâ ecclesia liberare, ac litteras apostolicas suæ translationis expedire, ut eò diutius utriusque episcopatus fructus assoquat: prioris nempe, cujus vinculo nondum à Sede Apostolicâ exsolutus est; et posterioris ad quem transfertur, cujus fructus universi à die vacationis ecclesie sibi integrè reservantur; cùmque inde etiam fiat ut successor in episcopatu unde ille translatus est negligat et ipse suæ provisionis bullas expedire, quippe cùm intelligat se diu saliturum ecclesie oera universa absque illis fructibus quos omnes prædecessor episcopus aut ante translationem consumpsit, aut ad aliam ecclesiam secum asportavit: sanctissimus dominus noster hujusmodi corruptelam, quæ cedit in grave ecclesiarum in spiritalibus ac temporalibus detrimentum, pastoralis ejus sollicitudine ac zelo magnopere cupiens de medio sublata iri, ex sacre congregationis cardinalium concilii Tridentini interpretum sententiâ, statuit atque decrevit ut, si qua cathedralis ecclesia intra fines regni Polonice deinceps vocaverit spatio quatuor mensium duntaxat, vel infra, liceat quilibet episcopo successori sibi fructus vindicare pro ratâ temporis vacationis hujusmodi, juxta antiquam illius regni consuetudinem; verùm, si infra prædictum terminum ecclesia de pastore non fuerit provisâ, fructus pro ratâ illius temporis quo sedes post quartum mensem vacabit, nullatenus successori, sed integrè fabricæ illius ecclesie, quatenus indiget, alioquin sacristie illius, absque aliâ declaratione, applicati conscantur: et ejusdem ecclesie capitulum, cui sanctitas sua hæc in parte necessariam facultatem imper-

tur, omnino curare debeat ut applicatio hujusmodi quamprimum sortiatu effectum. Quod si et sacristia sufficienter instructa reperiat, liceat eidem capitulo, consulto tamen prius episcopo successore, ac prout illius approbatione, hujusmodi fructus in alios pios usus pro loco et tempore utiliores insinere, non obstantibus constitutionibus apostolicis, statutis, consuetudinibus ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romae die 25 decembris 1621. His autem Urbani VIII mandatis, quae superius, num. 7 et 10, et in praesenti attulimus, sub admittitur episcopis occasio postulata proponendi ut super hujus generis questionibus edoceantur; vel certe quidem iisdem propositis planis congregationi et tunc subministratur rescribendi modus.

CAPUT XVII.

De postulatis respicientibus obvianda quaedam, seu scandala in diocesi eliminanda.

I. A postulatis ad ipsamet episcoporum personas perniciosis gradum nunc facimus ad alia quae diocesis regimen administrationemque attingunt. Haec inter illud primo loco recensendum est, quo petitur et aliqua scandala diocesim inficientia auferantur. Nos autem eâ mente haud sumus ut hâc tractatum veluti elucubrare velimus ad indicandas regulas quas sequi debeat praesal ut singulares personas emendat atque coerceat quae in varia delicta errataque prolata consueverunt. Ludovicus Abelly, episcopus Ruthenensis, librum edidit inscriptum: *Episcopalis sollicitudo in Enchiridion*; in cuius postrema parte, quae inscribitur: *De virtutibus quae episcopum maxime decent*, summo studio collegit et divinarum Scripturarum textus, et dicta Patrum quibus dirigitur episcopus atque edocetur, quâ ratione se gerere debeat dum eos corripit punitive quae reprehensione vel animadversione digni reperiantur. Celebris est S. Gregorii liber *Regulae pastoralis*, quo tum omnia complectitur explanatque, tum dimisso planè animo haec de se loquitur, in lin.: *Dum monstrare qualis esse debeat pastor incipit, pulchrum dextera hominem pictor fecit; atque ad perfectionis litas dirigo, qui adhuc in delictorum fluctibus versor*. Quae verba expendens cardinalis Baronius ad annum Christi 500, haec habet: *Es se vinculo aetatis obstringere voluisse videtur, ut quae alios scribendo docuisset, primus ipse opere implere satageret, exemplar sibi optulit pastoris velut in tabula picturae ob oculos ponens, ut seipsum in eandem imaginem transformaret.*

II. Nostrum hoc institutum atque propositum publicos quosdam spectat gravesque abusus quibus humanae leges opportunum adhibere remedium possunt ac debent, juxta doctrinam S. Thomae, 1-2, quae-t. 91, art. 4, in corpore: *Lex humana non potest omnino quae male sunt punire vel prohibere; quia, dum auferre vellet omnia mala, sequeretur quod etiam multa bona tolleretur, et impediretur utilitas boni communis, quod est necessarium ad conservationem humanam. Ut ergo nullum malum improbitum et innoxium remaneat, necessarium fuit in evadere legem divinam, per quam omnia peccata prohibentur*; quod ipsum disertius declarat, art. 2, quae est. 96: *Lex humana non prohibentur omnia vitia à quibus virtutibus abstinent, sed solentur graviora à quibus possibile est majorem partem multitudinis abstinere, et praecipue quae sunt in nocentiam aliorum, sine quorum prohibitione societas humana conservari non possit*. Haec autem sunt quibus episcopi in suis postulatis remedium exposcere consueverunt; quibusque nihil accomodatius affiri potest quàm modos indigitare quos alii proliè sapientesque ecclesiarum pastores ad eadem eradicanda secuti sunt.

III. Quotiescumque res fuit de religione ac fide catholica, quae in periculum et discrimen adduci visa est, seu cum actum est de publico propulsando scandalo, quo populi mores palam infliciebantur; postquam sancti praesules, quantum in ipsis positum erat, hujusmodi periculis et corruptis propulsandis alla-

borarunt, non negaverunt secularem principem appellare, ejusdem zelum ardenteribus studiis excitantes adversus errorem qui diocesim vel jam invaserat vel prope erat ut invaderet, seu adversus publicum scandalum ipsâ in diocesi invalens. In Bibliotheca Patrum, tom. 4, edit. Lugdun., insertum est praclarissimum Julii Firmici Materni Commentarium de *Errore profanorum religionum*, ad Constantium et Constantem augustos, tanquam commendatum à cardinali Baronio ad annum Christi 537, in quo summa adhibita eloquentiae vi auctoritatem potestatemque obtestatur Constantii et Constantis imperatorum, ut nihil intestatum relinquunt, quo idololatria à Constantino Magno eorum parente profligata, post ejus obitum, Romanâ in urbe vel alio quolibet in loco nequaquam vires reciperet. Exscriptum legitur in Gratiani decreto pulcherrimum illud S. Isidori effatum: *Potestates necessariae non essent, nisi ut quod non praevaleret sacerdos efficere per doctrinam sermonem, potestas hoc impleat per disciplinam terrorem. Saepè per regnum terrenum caeleste regnum proficit; ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiae agunt, rigore principum conterantur; ipsamque disciplinam quam Ecclesia humiliter exercere non praevaleret, cervicibus superborum potestas principalis imponat; quemadmodum videre est canone Principes, 25, q. 5. Ipsique Tridentini concilii Patres, saluberrimo illo opere jamjam ad finem propeante, non dubitarunt monere principes ad operam suam ita praestandam, ut quae decreta sunt ab haereticis depravari aut violari non permittant, sed ab his et omnibus devotè recipiantur, et fideliter observentur.*

IV. Publicis offensionibus et scandalis consultissimum aliquando remedium adhibuit Ecclesia, studens criminosis quibusdam actionibus alias substitueret rectas caelestique praemio dignas; atque ita religionem impietati subrogavit, sanctaque inductâ metamorphosi, quod improbum erat in bonum immutavit. Nemo non scit quid essent Lupercalia quae ab Evandro, ut ferebatur, instituta, mense februario celebrabantur. Ut autem probabilis fert opinio à S. Gelasio I pontifice seculo V proscripta fuerint, subrogatâ in ipsorum locum pia supplicatione quae festo die Purificationis B. Mariae Virginis ab Ecclesia habetur; quâ de re sermonem nos ipsi habuimus in Historiâ memoratae festivitatis. Assumptum hoc ipsum comprobant tum id quod ab aliis quoque animadversum est de quibusdam gentium, Hebraeorumque ritibus, quos Ecclesia sanctitatis adoptavit quò faciliorem illis viam sterneret ad veri Numis cultum aspectendum; tum etiam innotere res profanae quae olim ethnice superstitioni inserierunt, deinde verò in sacros ecclesiarum usus et ornamenta translate fuerunt; ut novissimè multâ eruditione demonstravit Joannes Maragonius in suo opere Romae impresso sub anno 1744. Eademque pia mater Ecclesia, humanae infirmitati indulgens, minime recusavit certas quosdam consuetudines quae antea apud paganos idololatrias in usu erant, dum ethnicam superstitionem sequerentur, quoad fieri poterat, retinere, iisdemque jam Christi fidem amplexis permittere; dummodo eodem exinde facientes quae antea praesliterant, longe aliud hujusmodi actionibus obiectum finemque statuerent. Haec agendi rationem secutus est S. Gregorius, epist. 76, lib. 11, oper. tom. 2, col. 1176 et seq., dum per Augustinum reliquoque sanctos viros, in Britanniam ablegatos, Christi fidem in Anglorum gentem inivit: *Et quia boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hinc de re aliqua solemnitas immutari; ut die dedicationis vel natalitii sanctorum martirum quorum illic reliquiae ponuntur, tabernacula sibi circa eandem ecclesiam quae ex fanis constructa sunt, de ramis arborum faciant, et religiosis curivis solemnitates celebrent. Nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem Dei in eorum suum animalia occidant, et Doctori omnium de sinceritate sua gratias referant; ut, dum eis aliqua exteriora gaudia re-*

terrestur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant. Loquitur quidem certè S. Gregorius de nuper ad fidem conversis; sed quæ ab ipso affertur ratio, vel iis commodè aptari potest quæ quamvis in Christi fide nati educatione fuerint, adduci tamen non possunt et insulata quedam perversa et scandali plena, eorumque animabus exitiosa, derelinquant: unde optimum erit si, exteriori actione reventâ, detur opera ut factum ipsum intentionis rectitudine alioque fine eidem præstituto, veluti emundet sanctusque efficiatur: *Nam duris mentibus simul omnia abscondere impossibile esse non dubium est; quæ is qui locum summum ascendere nititur, necesse est ut gradibus vel passibus, non autem saltibus, evehetur.*

V. Multâ denique patientiâ utentes Ecclesie præsules, nec unquam omittentes, opportunis oblati occasionibus, in publica crimina invehi, atque etiam, quantum fas erat, canonicis penis animadvertere, temporis beneficio id à Deo consecuti sunt, ut eradicata conspicerent vitia, quæ hominum providentia nunquam existimasset fore ut debellari evellique possent. Satis superque perspectum est quid essent Faidæ, de quibus superiori lib. 11, cap. 11, num. 9, privatorum nempe inimicitiz, instar habentes privati belli quo vastantur omnia. Alexander III pontifex, in concilio Lateranensi, vehementiori quo potuit studio hæc de re cum episcopis egit, ut hi populos ad pacem allicientes, hujusmodi scandalum radicibus evelerent: *Præcipimus ut episcopi, ad solvendo Deum et ad salutem populi habentes respectum, omni trepidatione sepositâ, ad pacem firmiter tendendam mutuum sibi conciliam et auxiliam præbent.* Verùm, cum satis superque prospexisset malum hoc adè invaluisse, ut nullo modo sperari posset illud uno veluti ictu eradicatum iri, ad id conversus est ut tempora staret indutiarii, quæ essent religiosissimè inter inimicos servandæ ab adventu Domini in octavam usque diem post Epiphoniam, et à Septagesimâ ad integram octavam Pasche; quemadmodum videre est in cap. *Tregas*, de Tregâ et Pace, quod scilicet caput ad hujusmodi Faidas seu privata bella pertinet: *Nec enim intelligi possunt de bellis; quæ, si justa sint, quocumque tempora tentanda sunt; si injusta, nullo: uti animadvertit Cironius ad titulum Decretalium de Tregâ et Pace.* Quamvis autem, eo adhibito remedio, haud statim datum fuerit ad optatum finem peringere; tamen, cum ignis, veluti sæper inducto cinere, tantisper coopertus fuerit, subinde progressu temporis per Dei gratiam penitus extinctus est.

VI. Celebre est exemplum purgationum vulgarium, nimirum cadentes ferri, transitus per prunas arduentes, aliorumque ejusmodi experimentorum, quæ olim in morem inducta fuerant ad aliquos innocentiam ostendendam. Exempla hæc pereruditè collegit Juretus super epistolam 74 Ivonis Carnotensis. Haud omiserunt Patres illa oppugnare, veluti experimenta et pericula quibus Deus ad miracula tentabatur; ut rectè expendit S. Thomas, 2-2, quæst. 95, art. 8; quin inò Ecclesia, compluribus editis sanctionibus, eadem interdixit; quemadmodum videre est in toto titulo Decretalium de Purgatione vulgari. Permansit nihilominus in Italiâ nostrâ, et præsertim Florentie ejusmodi abusus; veluti deprehenditur ex eo quod tentatum fuit, exesente seculo XV, in celebri causâ Hieronymi Savonarole. De his purgationibus vulgaribus nos etiam ipsi verba fecimus in nostro lib. 5, de Canonizat. sanctor., cap. 55, num. 5. Noctris autem temporibus, quæ Dei miseratione est, nullum superest harum rerum vestigium. In Westphaliæ regionibus ea supererat corrupticla, ut in sagis atque veneficis inquirere, eos dejiciendo in aquam frigidam, ita manibus pedibusque ligatis, ut, cum natate non valerent, si submergerentur, innocentes censerentur, si verò supernatarent, pro reis haberentur. At id ipsum quoque nunc de medio sublatis, et à iudicibus hujusmodi experimenta proscripserunt: veluti, post del Río et Zypæum, testatur Van Espen, Jur.

Eccî. univ. part. 3, tit. 8, cap. 4, num. 59.

VII. Torneamenta, ludi quidam erant gladiatorii haud absimiles; pærumque eorum in iis homines interfici contingebat. Vetuit eadem Constantinus in lege unâ cod. de Gladiatoribus. At nihilominus hoc malum ad novissimos usque imperatores viguisse oportet; cum proscripserit legatur torneamenta in concilio Romano sub Innocentio II, can. 14, atque iterum damnata noscantur in Remensi synodo sub Eugenio III, can. 12; ac denique in concilio Lateranensi sub Alexandro III, cap. 20; et in Decretalibus sub titulo: de Torneamentis. Ob eandem ipsam causam, nimirum ob vitæ discrimen dimicantibus impendens, gravioribus indictis penis vetita fuit taurorum agitatio in constitutione S. Pii V, quæ est num. 48, et cui initium est: *De salute.* Ut enim evincatur in hujusmodi ludis pergrave subesse vitæ periculum, satis superque sunt quæ leguntur in fragmentis ejusdem Ludovici Monaldeschi apud Muratorium, Rer. Italicar. script. tom. 12, pag. 555; et apud Marangonium, in Memoriarum sacrarum profanusque amphitheatrum Flavii Urbis, pag. 54. Siquidem in quâdam taurorum venatione Romæ intra amphitheatrum Flavium, vulgò dictum Colosseum, institutâ anno 1552, duodeviginti equites ex nobilissimis Urbis familiis evocati, novemque vulnerati fuerunt. Tam provide atque animabus corporibusque salubres sanctiones suo nimis diu caruerunt effectu, cum nihil ab instituto deflexum fuerit: at cum id fuerit patienter latum, simulque nihil unquam prætermisissimum quo earundem sanctionum custodia argueretur, res perducta est ad tolerabiliorem agendi rationem, juxta quam, si torneamenta sunt, non nisi permissis opportunioribus cautionibus ludentur, remoto, quoad fieri potest, humane vitæ periculo; uti etiam expendunt Abbas et Barbosa, in cap. 1, de Torneamentis, et post Navarrum, Azorium aliosque perplures, Schmalzgrueber, ad præfatam titulum Decretalium de Torneamentis. In Hispaniarum quoque regnis, ubi adhuc viget usus agitationis taurorum, ita temperata res est, ut, dum venationes habentur, nihil planè prætermittatur ad præcavenda pericula hominum venationi sese exhibentibus; neque verò permittatur festis diebus easdem instituire: quemadmodum neque ludi Circenses dicti, juxta legem Theodosii quintam in codice Theodosiano, de Spectaculis, celebrari poterant festis diebus: *Quod theatrorum atque circensium voluptate per aversas arbes earundem populis derogat.* Præterea eidem taurorum agitationi interesse prohibentur regulares. Itaque Gregorius XIII et Clemens VIII Piana constitutionis rigorem plurimum temperarunt; uti videre est apud Thesaurum, de Penitis ecclesiast., part. 2, verb. *Ludos*, cap. 2.

VIII. Viget adhuc, quod sanè molestè patimur, abusus bæchanalium: sic enim passim appellantur, nec forsitan immeritò, utpote quæ ab ethaicorum festis in Bacchi honorem institutis originem ducere existimantur. Ut autem ea è christianâ republicâ eliminentur et penitus aboleantur, optare quidem possumus, assequi verò aut sperare vix possumus, adeò altas hujusmodi abusus duritiam temporis decursu radices egit. Nos prædecessorum nostrorum vestigiis inherentes, pro viribus allaboravimus ut illius temporis scandala, si non penitus tollerentur, at saltem aliquâ ex parte corrigerentur: quemadmodum videre est in nostrâ constitutione incipiente: *Inter cætera*, 45, tom. 2 nostri Bullarii. Cùmque, inter cætera, Christi fideles excitaverimus ad preces Deo optimo maximo offerendas ut ipse Ecclesie suæ adsit, quò tandem aliquando liceat pacatè, senotique deterioris mali formidine, bæchanalia penitus abolere; sperandum est fore ut aliquando de bæchanalibus id accidat quod factum supra memoravimus de Faidis, de purgationibus vulgaribus, aliisque pravis consuetudinibus quæ olim publicè inter Christianos viguerunt, Ecclesie prælati in eas vehementer quidem, sed diù frustra inclamantibus.

IX. Hisce potissimum viis atque rationibus sapien-

tiores ecclesiarum praesules in emendandis populorum moribus instituisse noscuntur. Neque tamen negari potest quin, publico aliquo prodente scandalo, episcopi semper ad summum Pontificem recursum habuerint, ut de certiori adhibendo remedio edocerentur, simulque ab ipso opportunitis auxillis juvarentur. Quoniam Apostolica Sedes omnium ecclesiarum mater esse ex ipso Veritatis ore cognoscitur, dignum est ut, si quid usquam dubitationis emergerit, quod ad animarum salutem pertinet negotium, ad ipsam, velut ad magistrum et quodammodo fontem caelestis sapientiae, recurratur; quatenus ex illo uno capite ecclesiasticae disciplinae lumen prodeat, quo, discussis ambiguitatum tenebris, totum corpus Ecclesiae perspicuo veritatis nitore clarescat. Haec sunt ipsa verba B. Petri Damiani, in opusculo septimo ad S. Leonem IX pontificem, ante cap. 4, tom. 5 impressionis anni 1745. Sicul etiam inficari nemo poterit quin Romani Pontifices, utpote qui omnium ecclesiarum necessitatibus occurrere consueverunt, opportunis perquisitis, demonstratis exhibitisque remediis, cumulatissime, quantum in ipsis fuit, iuvavit episcopos qui ad Apostolicam Sedem, tanquam unitatis centrum et aliarum per orbem ecclesiarum magistrum confugerunt. Quod ut sibi quisque persuadeat, licet alloquia meridiana luce clarior sit, inspiciantur uno vetuli oratorum coepectu tot summorum Pontificum epistole decretales, constitutiones apostolicae, bullae, brevia, quae maximam bibliothecarum partem efformant impleantque Vaticanum archivum. Insuper ipse qui datur cuiuscumque episcopo deferendi in relatione status suae ecclesiae quidquid ipsi negotium facessit, quoque parat redditurque ad quoslibet opportuna responsio; magnum atque indubium suppeditant argumentum ingentis sollicitudinis qua Apostolica Sedes omnia providere non cessat, ut animas Christi sanguine redemptas ad salutis semitam revocet dirigatque. Silentio praetere possimus ea quae pontificatus nostri tempore praestita fuerunt, cum jam pleraque eorum divulgata fuerint in tomis nostri Bullarii. At, postquam tot tantisque adhibuimus curas ut irrepentibus malis remedium aliquod afferreemus, tria haec a nobis edicenda et profitenda existimamus: primum quidem nos nihilominus ingentis culpa reos nos ipsos agnoscere quod non omnia praestiterimus quae praestanda fuissent; quapropter in animo contrito et humiliato Deum optatum maximum rogamus ut innumerabilibus negligentis nostris dignetur ignoscere: alterum verò, quatenus statuimus atque decrevimus, ea omnia decrevisse nos ac statuisse, haud quidem ex ingenio et arbitrata nostro, sed prae oculis semper habentes ea quae fuerant à praedecessoribus nostris sapientissime constituta; tertium denique ut ea caveamus quae hucusque cauta fuerunt, utque praescriptas à nobis regulas indicereamus occasionem nobis exhibuisse aut fratrum nostrorum episcoporum recursus rectè ad nos habitos, aut eorumdem relationes de ecclesiarum suarum statu ad congregationem concilii de more transmissas.

X. Porro, inter alias plures, videtur constitutio nostra quae incipit: *Nihil profecto*, 60, nostri Bullarii tom. 4, ubi distinctè interdicitur nonnulla publica spectacula quae certis in dioecibus celebrantur. Adeatur quoque constitutio cui initium: *Prohibe Romae Pontificis*, num. 47, tom. 5 nostri Bullarii, qua confirmatur praedecessoris nostri constitutio contra sectam de liberi Muratori, seu dea Frances-Maçons vocitatum, imploratorumque adversus eos secularium principum et potestatum auctoritas. Proderit et percurrere alteram constitutionem cuius exordium est: *Detestabilem*, editam divulgataque anno 1752, et in tom. 4 nostri Bullarii inserendam, per quam innovantur veteres omnes praedecessorum nostrorum constitutiones in detestabilem nimiumque propagatum de-illum absum, atque insuper damnantur quorundam assertiones, qui, dum rem per se est, ut loquuntur, in abstracto discutiant, anquam

nimium viam sternelant et ipsi monomachiae perpetranda, et illius reis ad effugiendas penas in ipsos statutas. Inter cetera verò in eodem decreto est recensitas inibi penas, ipso iure, et ante omnem iudicis sententiam, à transgressoribus incurrendas eosque ecclesiasticà sepultura carere debere, si decedant ex vulnere in duello accepto, quamvis extra locum conflictus occubuerint, obtinuerintque à peccatis simul à censuris absolutionem: eo plane modo quo in Lateranensi concilio cautum fuit ne in loco sacro tumularentur illi qui in torneamentis decedebant, licet, antequam extremum vite spiritum ederent, non incerta poenitentiae signa exhibentes, absolutionem retulissent: Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quatenus et poenitentia non negatur, ecclesiasticà tamen carere sepultura: ut legitur in cap. Felicitis, de Torneamentis. Decedentibus quippe in torneamentis ecclesiastica sepultura universim denegatur; sique tantummodo ab hac sanctione eximantur qui, cum ad statutum torneamentis locum, haud quidem dimicaturi, sed alio consilio accesserint, subito insperatoque casu ibidem occumbunt: Nos verò attendentes quod his tantum, sicut credimus, ecclesiastica sepultura debet interdici qui ad torneamentum animo id faciendi tantum accedentes decedant ibidem, fraternitati tuae mandamus, quatenus, si tibi considerit quòd praefatus J. ad praedictum torneamentum, non animo ludendi, sed percipiendi credita pervenisset, licet ibi fortuito casu obierit, corpus eius dispensativè ecclesiasticè tradi facias sepulturae, maxime si dominicam corpus accepit, et sacri olei fuerit unctione perunctus. Sunt haec ipsa verba Alexandri III, in cap. Ad cautelam, eodem tit. de Torneamentis. Denum in sepe memorata constitutione nostrà, catholicorum principum zelus, religio pietasque excitantur ne sese reos aut tremendum Dei tribunal constituant, si, supremà suà auctoritate interposità, iustisque iudicis penis, ad eradicanda è suis dioecibus duella summo quo debent studio et conatu non allaborerint.

CAPUT XVIII.

De postulatis ad indulgentias festorumque dierum cultum pertinentibus.

I. Sacrum Tridentinum concilium, sess. 25, in decreto de Indulgentiis, postquam definitur Ecclesiam à primis usque temporibus usam fuisse potestate à Christo Jesu sibi traditè largiendi indulgentias, eosque anathemate percusserat qui aut illas veluti inutiles traducebant, aut perfrictà fronte negabant inesse in Ecclesia earundem conferendarum auctoritatem, subdidit: *In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem et probatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina evanescat.* Quod ipsum vel antea providè caverat Innocentius papa III, in concilio Lateranensi, ex quo desumptum est cap. Cum ex eo, de Poenitentia et Remissionibus. Praedicta autem Tridentina synodus, sess. 21, de Reformat., cap. 9, alterius constituit ne indulgentiae per alios indicerentur quam per episcopos aut ordinarios locorum, quos etiam ad exquirendum eà in re consilium duorum de capitulo obstrinxit: *Indulgentias verò aut alias spirituales gratias, quibus non idè Christi fideles decet privari, decernere per ordinarios locorum, adhibitis duobus de capitulo, debitis temporibus populo publicandas esse decernit.* Denum, sequenti sess. 25, in citato decreto de Indulgentiis, advertens, haud ita facile fore omnes recensere ac tollere abusus qui ex superstitione, ignorantia et irreverentià, veluti fontibus, promanaverant, quibusque prospiciendum fuisset, mandavit eosdem ab episcopis diligenter exquiri, ac in unum collectos proximo provincialis synodi iudicio subijci, subindeque omnino ad summum Pontificem deferri: Ceteros verò (de abusibus loquitur in indulgentiarum materia investis) qui ex superstitione, ignorantia, irreverentià, aut aliunde quomocumque provenerint, cum ob multiplices locorum et provincialium, apud quas hi committuntur, corru-

ptelas commodè nequeant specialiter prohiberi, mandat omnibus episcopis ut diligenter quisque hujusmodi abusus Ecclesie sue colligat, eosque in primâ synodo provinciali referat, ut aliorum quoque episcoporum sententiâ cogniti, statim ad summum Romanum Pontificem deferantur. » En itaque peculiare quoddam monitum episcopis datum, ut, si qui abusus ad indulgentiarum rem pertinentes per eorum dioceses inoleverint, eos (quoniam provincialium conciliorum convocatio per hæc tempora neque frequens neque satis expedita esse dignoscitur) in relationibus statim suarum ecclesiarum fideliter referant, simulque opportunitum ipsis ab Apostolicâ Sede remedium implerent.

II. Periculosum nonnullis videtur hoc rerum genus nimis diligenter scrutari et excutere; propterea quod, si tunc urget necessitas exponendi opportuna remedia ne Christi fidelibus imponatur, inde obstat timor ne, detectâ per ipsos indulgentiarum insubstantiâ, quæ antea eos latuerat nec eis denuntiata fuerat ab iis qui rerum veritatem ipsis sine furo demonstrare debebant, turbentur illi, offendantur, indeque occasionem arripiant obloquendi in eos qui ecclesiastici regiminis veluti habenas moderantur. Verum haud ita difficile et arduum est viam adinvenire per quam ex hoc impedito, ut isti putant, labyrintho evadatur. Si enim in indulgentiarum discussione quam in suâ diocesi instituit episcopus, aliquas repererit quæ dubie fidei sibi videantur, non negligat easdem recensere in relatione statim suæ ecclesie, unâ cum rationibus et argumentis quibus in eam sententiam circa illas adducitur; quod cum ipse præstiterit, onus erit congregationis concilii hujusce rei notionem remittere ad alteram congregationem indulgentiarum, cui Clemens IX pontifex auctoritatem tribuit *falsas, apocryphas insidietasque indulgentias typis imprimi vetandi, impressas recognoscendi et examinandi, ac, ubi nobis seu Romano Pontifici pro tempore existenti retulerit, nostrâ seu illius auctoritate rejiciendi*; quemadmodum legere est in ejus constitutione 36, cui initium: *In ipsius pontificatus, editâ an. 1669, § 2.* Quoties autem, examine facto, hujusmodi delatas indulgentias apocryphas declarari contigerit, si rogetur Pontifex ut indulgentias apocryphas veras canonicasque indulgentias subrogare velit, et (uti sperandum est) consonum votis rescriptum obtineatur; non solum hæc ratione incommodis omnibus cumulâtè consultum erit, sed insuper fideli populo spiritualis veræque lætitiæ occasio exhibebitur. Urbanus II pontifex, antequam ad Claromontanum concilium se conferret, solemnî ritu consecravit ecclesiam monasterii Basini, eamque decoravit nonnullis privilegiis, quæ recensentur à cardinali Baronio ad annum Christi 1088, et à P. Mabillonio, tom. 5 suorum Annalium ordinis S. Benedicti. Obscurioribus temporibus prælati aliqui fortè nimis exactus in ecclesiâ lapidem apposuit, cui inscripta legebatur concessio nonnullarum indulgentiarum de quibus nullum extabat legitimum monumentum. Cùm præfati monasterii abbatia commendata fuisset Henrico nunc S. R. E. cardinali Henriquez, tunc apud catholicum regem Apostolicæ Sedis nuntio, isque gravem hunc errorem deprehendisset, non distulit rem universam ad nos deferre: nos autem minimè prætermittimus apocryphas indulgentias indulgentias substituere veras, et ad justam disciplinæ moderationem compositas, quas arbitramur jam inscriptas fuisse novo lapidi in eadem ecclesiâ apponendo. Episcoporum reclamaciones adversus immodicas indulgentias quibus ecclesie filiales basilicæ nostræ Lateranensis, seu eidem subiecte aut aggregate, ditatas se esse contendebant, aliam reserârunt compluribus libris et controversiis inter certos quosdam episcopos et dictæ Lateranensis basilicæ canonicos, sibi asserentes facultatem communicandi controversas indulgentias filialibus aggregatisque ecclesiis: at, cùm hi nunquam legitimas probationes reperire potuerint ut quod sibi ex antiquâ epistole et majorum exemplo assumebant satis firmam

rent, nos indulta omnia, privilegia et indulgentias sic ab iisdem communicatas eoque suspendimus, donec controversa facultas certis et authenticis monumentis prolatis perspicuè demonstraretur; aliasque interim concessimus indulgentias ad vigentem praxim Apostolicæ Sedis magis accommodatas, quarum participes fierent fideles qui designatis diebus ecclesie prædictæ basilicæ filiales eique subjectas seu aggregatas visitassent: uti videre est in nostrâ constitutione cui initium: *Assidue sollicitudinis*, num. 45, tom 3 nostri Bullarii.

III. A Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, seu rectâ per se, seu de congregationum consilio, tam multe apocryphæ indulgentiæ prospectæ fuerunt, ut inde quilibet episcopus facile deprehendere possit quænam sint indulgentiæ quarum publicatio in diocesi permittenda non est: ipse autem Pontificum bullæ, brevia et decreta sparsim relata inveniuntur toto opere de Indulgentiis, quod accuratè composuit P. Theodorus à Spiritu sancto, congregationis indulgentiarum sacrarumque reliquiarum consultor. Quoties autem aliqua occurrat indulgentia de quâ nulla mentio fiat in memorato opere, perfacile est deprehendere utrùm ea apocrypha sit an non; dùm qui illam evalgat et subsistentem propugnat, debet autographum proferre concessionis monumentum, vel saltem indigitare locum ubi illud asservetur. Proindeque, si conferatur indulgentia quæ populo monatur cum autographo concessionis aut cum authentico ejusdem exemplo, fit illic potest an illa apocrypha sit necne; eamque quippe est: « Ne edantur summaria, nisi collationata et subscripta ab ordinario loci seu ejus vicario. Bullarum transumptis fides ne adhibetur, nisi sint collationata, et subscripta, et sigillo munita alicujus metropolitani seu ejus vicarii. Omnes indulgentiæ episcopis inspiciendæ et examinandæ tradantur; qui legitimas probabunt, reliquias nullâ auctoritate roboratas rejiciant: » uti legitur in Formâ habendi conc. provinc., part. 8 Actor. eccles. Mediolan., pag. 1205.

IV. Est tamen hæc opportunè monendum nonnullas reperiri indulgentias quæ sine temeritatè notâ in dubium revocari nequeunt, quarum authenticitatem earum indultum non proferatur, cùm antiquissimâ constantique traditione insistantur, ac tacitâ vel expressâ Romanorum Pontificum confirmatione roborentur. Talis est, ut aliquo utamur exemplo, indulgentia Portiunculæ, quæ nonnec desamit à parvâ illâ capellâ prope Assisium sitâ, quam S. Franciscus, ordinis Minorum fundator, ab abbate montis Subasii ordinis S. Benedicti obtinuit, ut ibi, unâ cum fratribus, posset novi instituti sui functiones peragere, quæque nunc temporis sita conspicitur intra augustum templum S. Mariæ angelorum reginæ dicatam. Fertur itaque S. Franciscus plenariam indulgentiam à Deo implorasse pro iis omnibus qui peccatorum criminum penitentes, eaque sacramentaliter confessi, memoratam capellam visitassent; idque ipsi à Deo in eadem capellâ concessum fuisse: hoc tamen addito, ut ipse eandem indulgentiam impetraret ab Honorio III, tunc Romano pontifice. Qui quidem certior factus consonum id esse divinæ voluntati, anno 1225, indulgentiam plenariam perpetuè concessisse dicitur omnibus qui ex corde penitentes ac confessi, sæpè dictam capellam seu parvam ecclesiam visitassent à vespere calendarum augusti ad vespere sequentis dies.

V. Nonè nullam extat authenticum monumentum sive de petitione S. Francisci, sive de concessione à Honorio III illius precibus factâ. Ceterum affertur testimonium Petri Callanni affirmantis se propriis auribus audivisse S. Franciscum præfatum indulgentiam in concione annuntiantem, habentemque præ manibus quandam chartam eujus summam referebat omninè consonam iis quæ supra memoravimus. Extant insuper testimoniones jam inde ab anno 1277 exarate à duobus religiosis fide dignis, referentibus se integras

ejusdem facti historiam audivisse à P. Matthæo de Marignano, qui unus fuit ex sociis S. Francisci, quique cum ipso Perusiam se contulit ad pedes Honorii III, cum is, Dei voluntatem suspiciens, indulgentiam de qua sermo habetur est elargitus. Hæc omnia annotata reperiuntur in authentico monumento bibliothecæ Colberinæ, quod publici juris fecit Stephanus Baluzius, in suis Miscellanis, lib. 4, pag. 490, et confirmantur publico quodam instrumento rogato jussu antistitis Conradæ episcopi Assisicensis anno 1555. Denique, præmissâ etiam communi consensione historicorum omnium et scriptorum subsequentium temporum, quos olim nos ipsa collegimus in opusculo ad hæc ipsam rem pertinente, et anno 1721 Fulginei typis impresso; cum Romani Pontifices sæpè meminerint de indulgentiâ hæc uti ab Honorio III concessâ, quemadmodum videre licet apud Waddingum, in Annalibus ad ann. 1225, num. 4, et 2, iidemque postea illam extenderint ad universas ecclesias ordinis S. Francisci, ut in memorato nostro opusculo demonstravimus: esset perfectò magne temeritatis eandem in dubium revocare ex eo quòd nullum afferatur primitivè concessioni authenticum monumentum. Pari ratione judicandum de indulgentiâ plenariâ quotidianâ, quæ dicitur rogatu Constantini imperatoris à S. Silvestro concessa cuilibet in stata gratiæ Lateranensem ecclesiam visitandi, quæque descripta legitur in veteri marmoreâ tabulâ intra eandem ecclesiam existente, et in antiquo codice in archivo capiti asservato. De hæc enim non solum desideratur authenticum monumentum, sed graves insuper in ipsâ facti narratione offenduntur difficultates, habito præsertim respectu ad disciplinam sæculi IV, quo concessa dicitur; uti etiam inferius annotabimus, et latius animadvertit Papebrochius, in Propylæo, dissert. 8, et in Responsionibus ad P. Sebastianum à S. Paulo. At nihilominus temeritatem saperet hujusmodi indulgentiam nunc uti dubiam traducere: ejus quippe legitimum fundamentum statuendum est in comprobatione Romanorum Pontificum, qui cum scriptis, et non quidem perfunctoriis, sed in ipsis etiam pastoralibus ecclesiæ visitationibus, viderint quæ in memorato lapide enarrantur, amoveri tamen eum vel emendari non jusserunt: veluti scitè animadvertit idem Papebrochius, cit. dissert. 8, num. 4: *Quævis enim nequeat officere Pontifex, ut à Silvestro data sint indulgentiæ quæ datæ non fuerant, facere tamen potest ut ea resera istis nunc obtineantur, atque ac si ab ipso Silvestro promissæ essent.* Cui quidem firmissimæ rationi adherentes nos in memoratâ nostrâ constitutione quæ incipit: *Assidua sollicitudinis*, § 7, ubi res est de indulgentiis ipsius ecclesiæ Lateranensis, ita statimus: *Omnes et singulas indulgentias, etc., quæ jamdudum, ipsis Romanis Pontificibus scientibus et consentientibus, publicè in eadem ecclesiâ propoi consueverant, etiam de illarum primarâ concessione certa monumenta nunc non appareant, etc., approbamus et confirmamus, eidemque basilicæ, perinde ac si per presentes ex integro ipsi concederentur, sine ullâ contradictione competere declaramus atque decernimus.*

VI. Verùm, cum, extra prædictas gravius monumenti circumstantias, ipsum concessioni documentum est necessariò explorandum, nonnunquam accidit ut offendantur difficultates quæ eas falsas seu apocryphas suadescent, vel quæ saltem cautiore reddere debeant episcopos ne eorâ fide illas approbent, sed judicium suum eorumque cohibeant, donec de iisdem offeratur Sanctæ Sedis oraculum. Porro semper affuit in Ecclesiâ facultas concedendi indulgentias, semperque aliquis in eâ viguit hujusmodi concessionum usus; ut colligitur ex Epistola secundâ B. Pauli apostoli ad Corinthios, cap. 2, et ex Tertulliano ac S. Cypriano, quorum testimonia accuratè collecta fuerunt à catholicis controversiarum scriptoribus: non semper tamen idem fuit hujusmodi facultatis usus; quemadmodum sæpè movet Papebrochius, in citatâ Responsione ad art. 14, num. 22: *Omnes ubi Ca-*

tholici agnoscent amplissimam à Christo vicariis suis circa peccatores et poenarum etiam temporalium remissionem concessam esse potestatem. Usus verò potestatis illius varius esse potest pro temporum, personarum aliarumque circumstantiarum diversitate, et ex Ecclesiæ iudicio mutari etiam potest. Hanc verò affirmare possumus nonnullorum esse eruditiorum sententiam, nimirum omnium primam indulgentiæ plenariæ concessionem, de qua certò constat, eam esse quam Urbanus papa II anno 1095 impertitus est iis qui religionis causâ ad recuperandam Terram Sanctam militaturæ sese conferrent. Hujus concessioni documentum impressum est t. 10 Conciliorum Labbei, col. 507. Hanc indulgentiæ plenariæ concessionem cæteris omnibus quæ cognita sint antiquitatis prærogativâ antevertere demonstrat vener. servus Dei cardinalis Thomasius, in suo Commentario circa concessionem indulgentiarum, relato in tom. 7, pag. 126 ejusdem operum quæ hoc ipso anno 1754 Romæ adeò accuratè et eruditè typis imprimenda curavit P. Vezzosi clericus regularis, in Romano archigymnasio Historiæ ecclesiasticæ professor. Suspectam ergo aliquis habere posset aliquam plenariam indulgentiam quæ ante prædictum tempus concessa asserrerat. At id sufficienti fundamento destitutum esse alii dicere possent, afferendo quæ extant in Actis Ecclesiæ Orientalis collectis operâ et studio Emmanuelis à Schelstrate, t. 2, dissert. 1, c. 5, p. 761 et seq., ubi latè agit de concessionibus indulgentiarum etiam plenariarum ante tempora summi pontificis Urbani II, et etiam cætera de quibus eruditus Amort in recenti Historiâ indulgentiarum, part. 1, sect. 2, pag. 46, editionis Venetæ, sect. 4, pag. 105, et sect. 7, pag. 155.

VII. Nonnullæ aliquando occurrunt indulgentiæ quibus absolutio à poenâ et à culpâ concedi dicitur. Hujusmodi dicendi formula tollitur præteritorum seculorum questoribus, quos licet affirmare veros fuisse auctores tempestatum quas Ecclesiæ propter indulgentiarum causam perpessa est. Clemens V pontifex, in Clementinâ 2, de Poenit. et Remiss., loquens de hujusmodi questoribus, deque publicationibus indulgentiarum quæ per ipsos fiebant, non dicit solitas fuisse hæc formulâ uti à poenâ et à culpâ; ut eorum verbis utamur: quo satis ostendit Pontifex incongruum omninò fuisse hujusmodi dicendi modum; quemadmodum animadvertit Navarrus in Commentario de Anno jubilei, decimo notabili, num. 46. Et reverè cardinalis Cusanus, Apostolicæ Sedis per Germaniam legatus, fidelester asseruit Apostolicam Sedem nunquam consuevisse indulgentias impertiri hæc adhibitâ phrasi: *Ipse in synodo provinciali, nobis audientibus, Magdeburgi per ipsam celebrandâ, dicebat: Sedes Apostolica nisi verbis à poenâ et culpâ indulgentias nunquam dare coaverit.* Leguntur hæc in magno Chronico Belgii. Non ignovimus aliquos extare theologos contententes per indulgentias tolli posse peccata venialia, etiam quoad culpam; ac simul novimus valdè dubiam esse ejusmodi sententiam eamque minimè coherere sanctoribus theologice principis, uti evincunt Suarez, in 3 part. S. Thomæ, tom. 4, disput. 50, sect. 1, num. 11; Passerinus, de Indulgentiis, quest. 7, num. 82; P. Theodorus à Spiritu sancto, in supra citato tractatu de Indulgentiis, tom. 1, cap. 5, § 1. Si quæ autem reperiuntur indulgentiæ in quibus remissio quartæ, exempli gratiâ, vel septimæ partis peccatorum venialium concedi dicatur, accipiendum est de remissione temporalis poenæ, quam quis propter eum criminum numerum promeritus fuerit, non ante tamen obtinenda quam post obtentam remissionem culpe iis modis atque rationibus quibus juxta Christi Domini præscriptam à peccatorum reatibus expiamur. In Glossario mediæ et infimæ Latinitatis Ducangii, ampliato per monachos congregationis S. Mauri, tom. 3, lit. I, verb. *Indulgentia*, extat exemplum ejusmodi indulgentiæ datæ ab Urbano III pontificatûs sui anno primo. At in monumento Pontii, archiepiscopi Arelatensis, quod relatum legitur

tom. 3 Spicilegii Lucae Dacherii, recentioris impressionis, pag. 383, leguntur mox referenda verba, quibus præallegata interpretatio maxime iuvatur et comprobatur: *Denique illos qui de minoribus peccatis sunt confessi et habent acceptam penitentiam, si venerint ad dedicationem prædictæ ecclesiæ, etc.* (consimilis quippe dedicationis occasione Urbanus III supradictam indulgentiam concessit), *absolvimus de unâ mediæ acceptæ penitentia.* His itaque positis, si quæ reperiatur indulgentia superius allatis verbis seu formulis expressa, prudens episcopus satis justum sibi esse arbitrabitur causam habendi suspectam illius concessionem. Si verò exhibitum concessionis monumentum agnoverit authenticum esse, quod non ita facile contigerit, poterit illud congruâ interpretatione declarare.

VIII. Alias itidem reperire est indulgentiarum millenorum annorum quæ à Romanis Pontificibus concessæ sunt. Sunt qui asserant Alexandrum III concessisse Anconitanis dominicâ primâ uniuscujusque mensis indulgentiam tot annorum quot arenæ grana simul junctæ hominis manus continere possunt. Verùm cardinalis Baronius, ad annum Christi 1177, num. 59, narrationem hanc refert inter fabellas rite exerpandas. Porro Sotus, in 4 Sentent., dist. 21, quest. 2, art. 1, § *Quòd si arguas*, asserere non dubitavit fuisse hæc omnia commenta quæstorum. Estius autem in eundem lib. 4 Sent., dist. 26, § 40, in fin., aperte ait conflictas commentitias esse hujusmodi concessionem, ac nullatenus Sanctæ Sedi tribuendas. Denique venerabilis cardinalis Thomasius, in præcitato Commentario, postquam innuit omnium primam indulgentiam plenariam, uti superius relatam est, eam esse quam Urbanus II euntibus ad recuperationem Terræ Sanctæ largitus est, quamque illius exemplo confirmant et innovant Callixtus II, Eugenius III, Clemens III et Innocentius III, dum eadem urgebat ratio Terræ Sanctæ ex hostium manibus redimendæ; addit se nullum aliud exinde reperisse exemplum indulgentiæ plenariæ ante eam quam primo anno sancto indixit Bonifacius VIII, silentio transmittens indulgentiam portuiculae, ex eo fortassè quòd ipsa quasi immediatè à Christo Domino concessa fuerit: et, postquam multâ eruditione toto illo opere demonstravit quantâ moderatione usi sint Romani Pontifices in indulgentiis concedendis, quas scilicet paucorum plerumque annorum largiri solebant, sapienter concludit incredibiles ac plane improbables esse concessionem indulgentiarum millenorum annorum; eoque magis quòd assertæ concessionem plerumque ad ea tempora referuntur quibus maxime viguit prænotata moderatio.

IX. Demùm quandoque magnificè prædicantur nonnullæ indulgentiæ, hoc addito, concessas eas fuisse in *formâ jubilæi*: quâ quidem in re cautos admodum oportet esse episcopos, uti rectè monet Suarez, in 5 part., tom. 4, disput. 50, sect. 4, num. 8. En illius verba: *Adnotare debent qui demittunt vel prædicant indulgentias non simplicem indulgentiam plenariam nomine jubilæi pronuntiant, ne fortasse aliqui decipiantur, putantes, non tantum propriam indulgentiam, sed etiam alios favores seu privilegia eis concedi; quia nomen jubilæi, juxta naturam et adequatam significationem, hæc omnia in rigore complectitur.* Clemens VI, qui pontifex creatus est anno 1342, primus fuit qui annum sanctum à cenenario ad quinquagenarium annorum curriculum contrahens, in ipsâ indulgentiæ concessionem usurpavit *se* verbum *jubilæum*. Itaque, si aliqua proferatur indulgentiæ concessio inscriptam habens hanc *jubilæi* denominationem, eaque enuntiatum tempus antevertat, poterit utique prudens episcopus dubiam illam suspectamque merito habere. Illud insuper accedit à Clemente VIII aliusque aliorum pontificum decretis abrogatas fuisse indulgentias in *formâ jubilæi* concessas. Quare quamvis sibi facultatem asserit indulgentiam aliquam publicandam in *formâ jubilæi* debet omnino exhibere concess-

sionis litteras, enuntiatam formulam præ se ferentes, ac insuper ostendere datas eas fuisse post pontificatum Clementis VIII, et post alia decreta ejusmodi gratias abrogantia. Videatur hæc de re P. Theodorici in suo citato tractatu de Indulgentiis, part. 2, cap. 4, § 2.

X. Jam verò gradum facientes ad festorum dierum observantiam, sive potius ad postulata hanc ipsam rem attingentia; illud hic non inopportune præmonendum existimamus inter opera servilia piscationem quoque recensendam esse, quotescumque ad lucrum exerceatur, idèquò diebus festis piscari non licere: quemadmodum latè demonstrat Suarez, de Religione, tom. 1, lib. 2, cap. 28, num. 1. Nihil tamen minus Alexander III pontifex, suis litteris datis ad archiepiscopum, non Triburinensem, ut in editis, sed Trevirensem ejusque suffraganeos, juxta opinionem Gonzalez, relatisque in cap. *Licet*, de Feris, indulsit ut, cum pauperes illius regionis ad se suasque familias sustentandas piscari cogentur, liceret ipsis dominicis reliquisque diebus festis, exceptis tantummodò solemnioribus qui per annum coluntur, aleces piscari, si per eos dies ad litus illas adnatae contingeret; dummodò, absolutâ piscatione, congruum inde conquistæ pecuniæ partem ecclesiæ, pauperibusque distribuarent. Ex eo textu id colligunt doctores, quotescumque res ipsa urgeat piscandi necessitas, ex eo fortè quòd certis potissimum anni temporibus pisces ad littora ferantur idèquò non nisi præfatis temporibus capi possint, licere pauperibus piscatoribus, etiam diebus festis piscationi operam dare, dummodò id non fiat in Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, et Corporis Christi solemnitatibus, ac dummodò lucrum ex aliqua parte ecclesiæ et pauperibus communicetur; idque, non ex consilio, sed ex præcepto, uti notat Gonzalez, in prædicatum textum, num. 5. Ad hujus forsân indulti exemplum, Sixtus V pontifex, oblatiis sibi precibus ab abbate et monachis monasterii castri S. Felicis de Guixols, ordinis S. Benedicti, diocesis Gerundensis, concessit pauperibus illius castri incolis, ut dominicis cæterisque diebus festis piscari possent à præcedenti mediâ nocte usque ad auroram, deindeque post meridiem, petitâ tamen obtentâque veniâ ab abbate monasterii, et insuper deposito penes ipsum totius lucri triente, in restaurationem et fabricam ecclesiæ (quæ non minus est ecclesiæ conventualis ipsius monasterii quam parochialis universi oppidi) erogando. Verùm, cum ex hujusmodi subsidii partem aut nihil ecclesiæ fabricæ proficisset, propterea quòd misci piscatores eligant potius à piscatione cessare, quantumvis ad victum eâ ratione sibi querendum necessitate urgerentur, quàm uti privilegio eâ conditione concessio totam lucri partem ecclesiæ pensarent; quâ nimirum lege per eos impletâ, ac supputatis cùmque retiniquæ expensis, nihil prope modum ipsis reliquum erat; cùmque ordinarius id ipsum in relatione statûs ecclesiæ suæ representasset, simulque pro opportuniore providentiâ supplicasset: congregatio concilii habita die 24 augusti 1720, dum nos in memoriis illius secretarii munere fungebamur, consilium dedit Pontifici ut antiquas illas apostolicas litteras confirmaret, à tertiâ tamen ad septimam partem contractâ pensione in posterum ecclesiæ persolvendâ per eos qui festis diebus piscationi operam dare vellent: quemadmodum videre est tom. 1 Theauri resolutionum, et in nostrâ constitutione cui initium est *Ab eo tempore*, num. 144, § 27, nostri Bullarii tom. 1.

XI. Opportunè hic commemoranda occurrunt quæ postremis hæc temporibus fuerunt, instantibus episcopis, statuta quoad cultum et observationem dierum festorum, in levamen pauperum qui ex suis laboribus viciantur, utque, imminuto festorum numero, quæ festa observanda supersunt religiosius custodiantur, adeoque tollantur tot scandala quæ ob festorum dierum frequentiam sacris diebus per-

petrari contingit. Typis editi sunt Augustæ Taurinorum Epistole selectæ Joannis cardinalis Bona. Duæ ex his scriptæ sunt Joanni Baptistæ Thiersio, auctori tractatus de festorum dierum immunitate; et hæc sunt 238 et 259 et in hæc postremâ auctorem redarguit autumentem posse episcopum in propriâ diocesi festa in universâ Ecclesiâ recepta tollere, officii divini recitationem et jejunia transferre; subdique ea tantum fieri posse à Romano Pontifice: *Hæc sanè nimia potestas non solum censoribus à sacrâ congregatione deputatis, sed omnibus passim viris doctis displicuit, et merito; nam communes Ecclesiæ leges, ritus et consuetudines ubique receptæ, ejus duntaxat auctoritate tolli vel mutari possunt cujus est in universam Ecclesiam auctoritas et potestas; atque in ingens fieret disciplina et hierarchiæ ecclesiasticæ perturbatio.* Anno 1727, coacta fuit Tarracone provincialis synodus, in quâ, postquam Patres dellexerunt animum interitum ex violatione festorum dierum certò obvenerientem, preces offerendas esse decreverunt Benedicto XIII, pontifici, ut hujusmodi incommodò prospiceret; eamque in rem eidem pontifici proposuerunt, ut singulis quidem dominicis certisque aliis solemnioribus diebus festis deberent Christi fideles et missæ sacrificio interesse, et ab operibus servilibus abstinere; certis verò diebus festis minus solemnibus, quos iidem expresserunt, integrum esse fidelibus, auditâ missâ, rebus quisque suis vacare, pauperibusque victum sibi ex suis laboribus comparare. Pontifex autem oblatum consilium probavit ac ratum habuit, adeoque juxta preces indulisit; prout nos ipsi alius exposuimus in quodam nostro scripto, quod primum est in Collectione Scripturarum spectantium ad imminutionem dierum festorum Lucae impressâ anno 1748, ac etiam insertum legitur in nostro opere de Canonizatione sanctorum, lib. 4, part. 2, cap. 16.

XII. Quid autem pontificatus nostri tempore acciderit, quæ ipsi adhiberent diligentia, quol et qualia in eam rem à nobis expetita fuerint consilia, quæque nobis reddita fuerint, quam denique interimus rationem, latè expressum est in nostro decreto incipiente: *Non nulli menses*, quod impressum est tom. 2 nostri Bullarii, num. 63, ex cujus lectione noverit quisque nunquam nos in illâ diocesi stansisse aut indulsisse festorum dierum immunitatem seu reductionem, nimirum ubi, integro manente præcepto quoad dominicos reliquosque solemniores dies, audiendi missam et abstinendi ab operibus servilibus, cesset, quoad reliquos minus solemnēs, obligatio vacandi à servilibus operibus, perstante tamen onere audiendi missam, nisi petentibus et instantibus episcopis, de quibus ea semper nobis fuit, critique firmissima opinio, non solum eos divini cultûs studiosissimos, sed etiam optimè conscios tum indigentiaæ suorum diocesanorum, tum inobservantiaæ dierum festorum per suas respectivè dioceses invecere. Itaque hæc agendi ratio à nobis inita atque servata jure traducè non potest quasi per ipsam læsa et in contemptu; adducta fuerit constitutio Urbani VIII, qui festorum dierum numerum definivit, neque facultatem fecit ut in aliquo ex his posset populus, auditâ missâ, ad servilia opera se convertere; aut quasi per eandem imminutus fuerit divinus cultus. Etenim si festi dies ad Dei cultum pertinent, ad Dei quoque honorem et reverentiam pertinet ecclesiarum immunitas. Si autem Urbanus VIII pontifex festorum dierum numerum definivit; alter quoque pontifex, nimirum Gregorius XIV, certos casus recensuit quibus delinquentes nequaquam juvari deberent ecclesiasticæ immunitatis beneficio, quod tamen reliquis omnibus involubiter præstandum esse decrevit. Quòd si, non obstante Gregorianæ constitutionis lege, procedentibus temporibus, cum ex novis contingentibus factis animadversum fuerit necessarium omninò esse casuum exceptorum numerum adangere et ecclesiasticæ immunitatis limites certis coercere, quò frenum aliquod mitteretur auctoritatè improborum hominum qui ad ecclesiam confu-

gebant; idque præstitum fuit absque eo quòd facta dicatur injuria Gregorianæ bullæ, aut detractum honori et reverentiæ Dei domibus debita: potuit similiter ex novis, iisque urgentibus causis consilium capi ut nonnihil immutaretur ex eo quòd suâ constitutione circa festorum dierum observantiam statuerat Urbanus, sine illius constitutionis injuriâ, et absque eo quòd labefactus propterea dici possit divinus cultus.

XIII. Nicolaus I pontifex in responsione ad questionem 93, inter ea quæ ipsi à Bulgaris proposita fuerunt, ecclesiæ Romanæ disciplinam, tunc temporis vigentem populis illis recens ad fidem conversis exponens (quemadmodum videre est tom. 8 Collectionis conciliorum Labbei impressionis Parisiensis, col. 546) ita rescipit: *Quid de his agendum decernimus qui pro quibuscumque culpis ad ecclesiam fugiunt requirunt; sed, quamvis ea sacri canones quæ leges mundanæ sanciant custodienda flagitent, et leges circa quosdam immiserordes apparent; nos tamen, qui non spiritum hujus mundi suscepimus, si quispiam ad ecclesiam fugerit, non illum, nisi suâ voluerit sponte, ab eâ dicimus educendum. Denique, si quosdam latrones diversorum criminum rei ad asylum templum Romuli fugientes indemnitate consequantur; quantò potius hi qui ad templum Christi confugiunt facient delictorum remissionem suorum adipsi debent, et jam sibi à suscepto juramento præstito omni pristina securitati restitui!* At cum procedentibus temporibus deprehensum fuerit ex eo systemate sapienter pietque constituto, ut scilicet per indefinitum asylū jus debitus Dei domibus honor et reverentia conciliaretur, non tam optatum intentumque effectum obtineri quam reis improbisque hominibus ansam præberi ut facilius in deteriora quæque prolaberentur; satius visum est graviora aliqua crimina excipere, quorum rei, si ad ecclesiam confugissent, asylū jure nequaquam gauderent; quemadmodum videre est in can. *Sicut antiquitas*, 17, quæst. 4; cap. *Immunitatem*, et *Immitte*. ecclesiar. cap. *Pro humani*, de Homicidio, in 6. Et quia nec id satis erat ad compescendos improborum excessus, aliam invère rationem Romani pontifices, concedendi nimirum nonnulla indulta quibus tribuatur facultas extrahendi ab ecclesiâ jure graviorum criminum, quamvis hæc inter excepta à jure non recenserentur. Sed, cum ex hujusmodi litterarum concessionibus innumere perturbaciones et querele sæpè orientur, prælaudatus pontifex Gregorius XIV suam vulgavit constitutionem quæ est septima tom. 2 Bullarii Romani, in quâ plures casus recensuit ac definivit in quibus delinquentes ecclesiasticæ immunitate nullatenus juvari deberent; hoc tamen districtè cavendo, ne ipsius constitutionis lex ad alios casus, licet æqua vel etiam peior ratio urgere videretur, extendi aut amplari posset. Et sanè quilibet persuadere sibi jure poterat per Gregorianam constitutionem sublatas penitus fore controversias omnes; verum longè aliter sese res habuit. Cum enim hominum improbitas in dies creverit, adactusque fuerit numerus reorum quorumdam criminum, quæquamvis non expressa in Gregorianis literis, per se tamen gravissima et republicæ exitiosa dignoscebantur, seculares autem principes opportunas instantias ad Sanctam Sedem, ut par erat, detulerunt; hinc fel. record. prædecessor noster Benedictus papa XIII, sedulo præhabito examine, sanam vulgavit constitutionem cui initium: *Ex quo divina*, quâ non solum à medio sustulit plures controversias ab auctoribus excitateas ut frustraneam redderent casuum exceptionem à Gregorio factam, sed alios etiam superaddidit casus quibus in posterum ecclesiasticæ immunitatis beneficium delinquentibus minime suffragari deberet. Nos latè omnia exposuimus in nostrâ institut. 41 inter impressas latino idiomate, ubi insuper recensere non prætermisimus ampliores providentias à recol. mem. decessor. nostro Clemente XII captas, cujus vestigiis nos ipsi insistere non negliximus ex quo nullis nostris meritis eidem in B. Petri cathedrâ subrogati fuimus,

XIV. Quibus omnibus ita peractis, cum nemo contenderit detractum quiddam honori Gregorianæ bulle, aut innummum fuisse obsequium sacrosanctis ecclesiis præstandum et cultum omnipotentis Deo debitum; nullò minùs affirmari poterit contemptam fuisse bullam Urbani VIII, aut innummum fuisse divinum cultum propterea quòd nos ipsi commoti publicis et manifestis cimitibus quibus festi dies profanabantur, nec ignorantes his ipsis diebus pro ecclesiæ cauponis frequentari, adhaerendum nobis esse duximus prudentibus consiliis atque iteratis precibus episcoporum, nec negligendos ploratus pauperum qui ex officio aliquo sibi victum quaeritant; ideòque propositum systema amplexi sumus, atque diversis in locis stabilivimus ut scilicet omnibus dominicis aliisque solemnioribus diebus festis, non solum missa audiat, sed etiam absteineatur ab operibus servilibus, reliquis verò diebus festis non ad cœlestibus, auditò sacro, liceat pauperibus ad sua quemque officia divertere.

XV. Quæsierunt Bulgari à Nicolao I pontifice quibusdam festis diebus à servilibus operibus abstinere deberent. Pontifex autem, in response ad quaesitum 11, hujusmodi dies recensuit, qui sanè pauci numerantur, uti legitibus enuntiatam responsonem patebit. Deinde ulterioris progressus, eosdem edocuit quid fieri oporteret ut festi dies debito cultu celebrarentur. Ex ipsa S. Pontificis verba, cit. tom. 8 Collectionis Lobbei, col. 522: *Sanè sciendum est quotiam ideò in diebus festis ab opere mundano cessandum est, ut liberius ad ecclesiam ire, psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoris sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquis divinis intendere, elemosinas indigentibus ministrare valeat Christianus.* Denique concludit quòd, si quis die festo nil aliud præstare velit quàm statuto tempore orationi vacare, quod tamen hand ita parùm videri posset, reliquum verò diei consuetis aliorum dierum occupationibus mundanis tribuere; satius fuisset aliquo laborioso opere se exercere quo posset indigentibus proximis, et consequenter propriae familiae inopiã forsan laborantium opem ferre: *Quæ omnia si quis negligens orationi tantùm vacare voluerit, et ad cæteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius illi fuerit ipso die, B. apostoli Pauli præceptis obaudiens, laborare manibus suis ut haberet unde tribueret necessitatibus patientibus: quemadmodum ipse, qui, licet Dominum ordinasse dicat ut qui Evangelium annuntiare de Evangelio viveret, non tamen usus est hac potestate, sed manibus suis laborabat ne quem eorum quibus Evangelium prædicabat gravaret.*

CAPUT XIII.

De postulo proposito quoad onus ministrandi Sacramenta fidelibus peste injectis, dum ea grassatur, ac de modo ministrationsis tunc temporis peragendæ.

I. Inter gravioris momenti postulata illud sanè recensendum est quòd vicarius apostolicus Juliae Casaresæ (nunc vulgò *Algeri*) proposuit circa onus episcopis aliisque animarum curam exercentibus incumbens residendi, et gregem sibi concredtum non deserendi, cum ipsam Deum immisso pestis flagello affligi permitit, necnon ministrandi Sacramenta peste contactis: satis enim superque frequens hujusmodi casus occurrit tum in dictâ civitate Juliae Casaresæ, tum in aliis regionibus Turcarum imperio subjectis.

II. Illud ab omnibus indubitanter admittitur, quòd quicumque curam gerit animarum ac residendi obligatione tenetur, non potest à designato sibi residentia loco recedere ut pestis periculum effugiat: ideòque, saviente licet peste, et residere debet, et residentia non materialis tantum, sed etiam formalis, ut inquit, onera adimplere; operando nimirum et laborando pro spiritualibus et corporalibus concredita sibi plebis necessitatibus. Gravissima pestis que Mediolanum invasit dum S. Carolus Borromæus illius civitatis archiepiscopus sedebat, die augusti 1576 sævire cepit;

ut firmatur in Notis ad ejusdem sancti archiepiscopi Vitam à Giussano descriptam, pag. 275, num. 8, Mediolanensis editionis anni 1751. Cum autem sanctus presul animo fortè prospiceret nonneminem fore qui, parùm æstans incumbens sibi animarum curam, facile consilium cepisset ut alium in suas vices substitueret seque à residentia loco subtraheret, dubium hoc ad congregationem concilii definiendum delitit; nun scilicet residere teneretur qui curæ præerat animarum, quamvis urgeret periculum contrahendi pestem et ex illâ occumbendi. Responsum autem fuit residendi obligationem vel tum vigere, eaque obstringi non modò parochos, sed et episcopos, quemadmodum videre est in rescriptis mensis octobris et decembris ejusdem anni 1576, relatis apud Fagnanum in cap. *Clericos*, num. 57 et seq. de Clericis non residentibus, quibus pontificia quoque Gregorii XIII accessit approbatio: unde, post hujusmodi rescripta sive resolutiones, aditus locusque amplius relinquere non potest eorum doctorum opinionum qui affirmarunt et docuerunt licere et qui animarum curam exeret, à residentia loco abscedere, modò sacerdotem idoneum adiuventum qui, accedente episcopi licentia, vices ejus adimplat; veluti rectè perpendit Muratorius in suo tractatu de Peste, lib. 2, cap. 4, pag. 359, primæ editionis Mutinensis. Quia verò tunc aliquis fortassè excipiendo allegaverat permissum esse ei qui animarum curam administrandam suscepit, propter inimiticitias et persecutionum timorem, à residentia recedere, per textum in cap. *Ad supplicationem*, de Renuntiatione, ideòque posse eum à quo jure aufugere ex loco quem pestis invasit, cum in utrâque lacti specie æquale subeat vitæ discrimen; animadversum sapienter fuit quòd, cum inimiticitias et persecutiones sint peculiare quiddam prælati vel parochi tantummodo personam respicientes, mirum videri non debet si ob eas causas liceat his à residentia loco aufugere, cum illi ibidem remaneant qui sine propria vitæ periculo ea erga populum præstare possunt que parochus prælatique præstare tenentur: uti rectè demonstrat S. Thomas, 2-2, quæst. 185, art. 5. At longè secus sese res habet in altero pestilentia casu, cum scilicet contagiosa luis periculum quæ omnibus imminet, ideòque neminem reperire est qui absque vitæ discrimine possit ea peragere que ab episcopo aut a parochio ex eorum officii debito requiruntur: quapropter episcopo parochoque id onus relinquatur ut propti muneris officia per se ipsos obeant, suamque vitam pro concreditarum sibi animarum bono in discrimen adducant: veluti planè concluditur ex can. *Adversitas*, § *Hoc tunc servandum*, 7, quæst. 1; et ex can. *Tres personas*, 25, quæst. 4, quibus ea accedunt quæ latiori calamo deducta videri possunt apud Fagnanum, cit. loc., num. 47 et seq.; et in nostro opere de Canonizatione sanctorum, lib. 3, cap. 16, à num. 14 ad 17, ubi egimus de justâ vel injustâ fugâ quam animarum pastores, subortis persecutionibus, arripiant. Celebris est in rem hæc S. Augustini epistola, num. 225, ad Honoratum episcopum Thuvensium, quam S. Possidius necessariò legendam censet sacerdotibus, ut, excusatis in se turbis et persecutionibus, rectè se gerere valeant; quamque paucis verbis conclusam relert sacerdos Petrus Ballerini in suis eruditissimis doctis Notis ad Summam theologiam S. Antonini, part. 1, tit. 5, cap. 1, col. 558, edit. Veronen. anni 1740: *Sanctus doctor universim statuit pastoriibus illicitum eo in periculo à suis gregibus recedere, idoneis licet vicariis relictis; tum vero eum solum casum fugæ approbat, ac supplendi per alios, cum periculum proprium solius pastoris est, uti cum pastor ipse per se ad necem quaeritur, non autem cum periculum commune est pastoris et orium.*

III. Asseruimus episcopum parochumque, savientia peste, formalis residentie officii obstrictos esse: neque enim difficile captu est intellim planè fore eorum residentiam si materialiter tantum resident, neque pro vicibus in concrediti sibi gregis spiritualis

ac temporale bonum allaborarent. Itaque, quoties divino consilio et hominum peccatis sic expositibus, civitas vel gens aliqua pestis infortunio afflictata fuisse legitur, ejusdem quoque De providentiâ factum novimus ut identidem celebre fieret sacrorum pastorum regimen: episcopis aliisque animarum rectoribus ejusmodi virum accessione roboratis, ut apostolicum ministerium, vel dum maxime grassabatur pestis, cumulatè implevisse dignoscantur, tum populos exemplo et predicatione ad poenitentiam adhortantes, tum pauperes effusa liberalitate sublevantes, Ecclesie verè Sacramenta suis ipsis manibus administrantes pestilenti morbo infectis, parvipenso, quod maximum subiebat, propriè vite discrimine.

IV. Quomodo S. Cyprianus se gesserit erga suam gregem peste afflictum, licet deprehendere ex ejus libro de Mortalitate, cujus etiam agendi rationem accuratè admodum descripsit Pontius diaconus in ejusdem Vitâ, cap. 2, num. 17 et seq., apud Bollandistas, ad diem 14 septembris, et apud Runart, in Acta martyrum. Celebres planè sunt S. Gregorij Magni epistolæ, altera ad Boninum episcopum Carthaginensem, altera verò ad Præfectum Narnensem episcopum, quas videre est lib. 10, epist. 65, et lib. 2, epist. 2, quibusque indicatur ratio quâ episcopi illi gerere se debebant dum lucas grassabatur, afflictos scilicet erigendo populos, eosque hortando ut precibus et erimum expiationi insistentes Omnipotentis Dei iram placare studerent. In Historia Francorum à S. Gregorio episcopo Turonensi conscriptâ, lib. 9, num. 22, recensetur illustre I cum Theodori episcopi Massiliensis, qui cum à suo episcopatu abesset præterea quod Childbertum regem allocuturus ad illius aulam contere se debuerat, quamvis ipsi nuntiatum fuerit contagiosâ lucè Massiliam infectam esse, nihilominus ad suam sedem reverti non dubitavit, ibidem omnia que sui muneris erant executurus. Sanctorum acta peccurentibus complura occurrunt ejusmodi pastoralis rei exempla. Adeantur Bollandiam ad diem 20 martii, in Vitâ S. Cuthberti episcopi Lindisfarnensis, cap. 9, num. 81; ad diem 2 martii, in additionibus ad Vitam S. Antonini Florentiæ archiepiscopi, cap. 4, lit. G; ad diem 24 juli, in supplemento ad vitam B. Joannis Tausimiani Ferrariensis episcopi, § 5, num. 28. Videtur etiam altera ejusdem beati Vitæ, quæ postremò Mantuæ typis edita est, ad cap. 19. Alia quoque ejusmodi monumenta collegit Thomassinus, in suo tractatu de Benefic., part. 2, lib. 3, cap. 67 et seq. In hujusmodi argumenti tractatione minime silentio prætermittimus quæ præstitit S. Carolus Borromeus dum præmemorata dira pestis Mediolanum afflixit; justique laude fraudari quodammodo videretur magnum adhuc in humanis Degens Massiliensium episcopus, nisi hic exscriberentur verba excerpti ex brevi Clementis XI pontificis, quod ad eum dedit sub die 15 septembris 1720, in Collectione brevium ejusdem pontificis, tom. 2, pag. 775, ut debita commendatione prosequeretur egregios labores ab eo exantillatos dum Massiliensis civitas ad ultimum penè exitium, saviente peste, adducta fuit. Ibi enim, post alia, sic ait Pontifex: *Eæ quibus omnibus te animam tuam, boni Pastoris exemplo, pro omnibus fides tuæ creditus dare paratum esse, adeoque peste afflatis frequentè miserere, paterno affectu consolari, opportunitate morbis ad implorandum à divina bonitate peccatorum veniam excitare, illis usuper Ecclesie Sacramenta propriis etiam manibus administrare, nis animi qui non tam morbo quam fames prenuuntur necessaria ad vitæ sustentationem alimenta conquirere, omnia demum optime diligentissimaque prævalis officia cumulatè obire percepimus.*

V. Est in suâ quisque diocesi episcopus Sacramentorum Confirmationis et Ordinis minister; nec alius quisquam, licet episcopali characterè insignitus, potest, non præobtentâ ab eo licentiâ sacram Confirmationem Ordinesve conferre. Non sane eventu facti-

lis, sed tantum mente conceptus proponeretur casus eujuspiam qui peste laborans ordinibus initiari exposceret; percommodè enim is posset in pestis exitum hujusmodi religiosè voluntatis implementum conferre. Reipsâ verò frequens esse potest casus eorum qui, saviente peste eâque correpti, sacro chrismate inungi se flagitent. Dum superius commemorata pestis majore vi in Mediolanenses grassabatur, hæc ipsa in re S. Carolus Borromeus insigniora exhibuit charitatis exempla: quemadmodum legere est in illius Vitâ à Giussano descriptâ, lib. 4, cap. 8: *Noverat plures in populo esse nondum sacro chrismate inunctos, quò fidelium animos ad sustinenda præceptorum onera post Baptismum confirmari catholicè eligio docet. Et, quanquam probè sciret ejus Sacramenti vinum inter necessaria ad salutem remedia minime numerari, omnia tamen ex amore potius quam necessitate metuenti, duram videbatur tot hominum millia caelesti hoc auxilio immunita relinquere.* Pergit Giussanus ingenueque refert dum id à S. archiepiscopo intra urbem peragebatur, vix ulum aduisse periculum ne ipse peste inficeretur, ob eximiam magistratum vigilantiam qui neminem peste correptum intra urbis mœnia detineri patebantur; verum eumdem voluisse his etiam Sacramentum Confirmationis impertiri qui extra urbem detinebantur, nec eos prætermisisse qui manifesto morbo laborabant: ad eò ut ex ipsis nonnulli, recepto Sacramento, statim occubuerint. In annotationibus autem ad eandem Vitam à Giussano elucubratur legitur S. antistitem, cum vidisset complures ad hospitalis cancellos confluere, sacro chrismate inungi deprecantes, ad familiarem suum, *Moniam* nomine, conversum, eumdem consuluisse quid sibi eî in re præstandum esset: cumque is respondisset se haud tantum sibi sumere ut proprio archiepiscopo consilium daret, verum se illi semper adhaeraturum, nec unquam ab eo recessurum, quicquid tandem is aggreddi constituisset; tunc S. archiepiscopus militum custodiæ præcepisse ne ad cancellos accedentes, Confirmationis Sacramentum recepturos, repelleret: multibus autem jussa facientibus, non solum sacro chrismate inunxisse quotquot ad Sacramentum suscipiendum à cancellis caput extulerunt; sed cum serscutatus fuisset nunquid alii superessent qui caperent sese eodem Sacramento roborari, eidemque renuntiam fuisse adesse quidem et alios, sed non posse eos ad cancellos progredi propterea quòd extremam animam agentes in grabatis jacerent, constanti animo hospitalia ingressum, iis quoque Confirmationis Sacramentum administrasse.

VI. Heroicum hoc S. Caroli factum flagrantis ejusdem charitatis illustre est argumentum. At, cum Confirmatio non sit Sacramentum omnino et absolute ad æternam salutem necessarium, difficile erit fieri episcopum obstringi ad illud peste laborantibus administrandum, etiam cum proximo vite sue periculo; eumque ab administratione cessantem, dum agrotantes hoc spirituali presidio fovèri exposcant, peccare. Sed longè aliter se res habet in eo quod pertinet ad sequentia duo Sacramenta, Baptismum scilicet et Poenitentiam. Neque enim homo primi Adæ filius ad statum gratiæ et adoptionis filiorum Deo transire perscundum Adam Jesum Christum Salvatorem nostrum, nisi sacro Baptismate ablutus, vel saltem flagranti ejusdem desiderio fuerit expiatus: *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei;* legitur Joann., cap. 3. Poenitentia verò Sacramentum lapsi post Baptismum æque necessarium est ac Baptisma, in quo nondum regenerati fuerunt, ad hoc ut æternam salutem consequi valeant: *Est autem hoc Sacramentum Poenitentia lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regenerati ipse Baptismus:* sunt verba sacri concilii Tridentini, sess. 14, cap. 2, in fine. Cum itaque gemina hæc Sacramenta ex absolute necessitate ministrari debeant etiam pestifero morbo correptis, dum hæc vel maxime grassatur, hoc primum asserimus pa-

rochorum onus id esse proprium, episcopos verò ad hujusmodi Sacramenta peste afflatis administranda minimè obstrictos esse, nisi cum nemo alius adesset qui id præstare posset. Episcopi namque se habent veluti universales cause, quæ proximè et per se non operantur effectus illos qui à causis particularibus induci debent, nisi cum rariores aliqui urgentioresque casus usitatum rerum ordinem immutaverint; parochi verò tanquam particulares cause sunt constituti, ideòque proximi administri Sacramentorum quæ populo ministrari oportet: quemadmodum rectè docet S. Thomas, quodlibet. 1, art. 14, in corpore, et quodlibet. 3, art. 17 ad 5; ac in rem nostram pergit Sylvius, in supplemento, sive additionibus ad 5, part. 3, S. Thomæ, quæst. 32, art. 3, § *Priusquam respondeatur*. Quapropter, cum S. Carolus Borromæus, ut supra dictum est, præindictam quæstionem sive dubium ad congregationem concilii detulisset, haud quidem dubitanis ipse ne fortè parochi non tenerentur enuntiata duo Sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ, grassante peste eaque laborantibus, etiam cum propria vitæ disserimine administrare; sed ut conquisitas quasque excusationes admineret iis qui laxioribus opinionibus innixi jamjam contendebant se ab ejusmodi onere subtrahere (uti optimè animadvertit Thomassinus, de Beneficiis, part. 2, lib. 3, cap. 70), cœperantque in dubium revocare an sacerdotes annuarum curæ præpositi peste tempore adstringerentur, cum vitæ periculo, peste contactis per parochias suas Ecclesie Sacramenta administrare: interpellata congregatio rescripsit, ejusque rescriptum ab ipso quoque Gregorio XIII pontifice fuit comprobatum, debere omnino parochos residere, et per se vel per sacerdotem à se delegatum, ab episcopo verò approbatum, Sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ parochianis suis peste laborantibus ministrare: *Die 10 septembris 1576, factâ sanctissimo relatione in consistorio, sanctitas sua decrevit scribendas simpliciter litteras ad cardinalem Sanctæ Præcedis (nimirum S. Carolum Borromæum), quibus significetur, dubio in congregatione proposito et ad sanctissimum relato, sanctitatem suam decrevisse parochos tempore pestis teneri omnino residere in suis ecclesiis parochialibus; posse tamen per alium idoneum ministrare parochianis suis peste infectis Sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ*. Hæc autem ea est resolutio quam nos superius innuimus, quamque affert Egnanus in cap. Clericos, num. 43, de Cleric. non resident. ubi etiam satis ad rem annotat ideò definitum fuisse teneri eos quibus cura imminet annuarum Sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ ministrare suis parochianis aut directè per se, aut adhibita operâ alicujus sacerdotis, ut supra diximus, ab ordinario approbati; quod, cum non omnes passim, sed aliqui tantummodò ex parochianis pestilentis morbo inficiantur, nolent profectò it, qui bene valent, Sacramenta recipere à parocho quem scirent eadem administrasse peste infectis.

VII. Equidem tutò affirmari nequit decretas illas litteras subinde conscriptas fuisse, et ad S. Carolum transmissas; cum nihil planè de his occurrat in Urbis hujus aut in Mediolanensis Ecclesie regestis: *Num hoc congregationis et Pontificis responsum ad S. Carolum missum fuerit ignoro: nulli enim vitæ ejus scriptores hanc declarationem eidem traditam memorant, solisque litteras incidant quæ, antequàm negotium decidetur, jussu Pontificis scriptæ ad eundem fuerant per Carnitiam, ubi idem pontifex zelum ejus quo mortis periculum contemnendum duxerat macinè commendans, auctoritatis sanctorum Patrum obligationem ejuscumque Christiani, nedum episcoporum et parochorum, in ejusmodi necessitatibus inculcabat*. Hæc scripsit qui eruditus elucubravit adnotationes ad Summam S. Antonii, loc. cit., col. 559. Nosque illius sententiam facillè amplectimur, putamusque litteras nequaquam transmissas fuisse: harum enim tenor de duobus tantummodò Sacramentis, Baptismi et Pœnitentiæ, loqui debuisset, neque verò ad duo reliqua Sacramen-

ta, ad Eucharistiam nempe moribundis in viaticum deferendam et ad extremam Unctionem ipsis imperitandam, se extendere, nisi præhabito novo examine novæque editæ definitione. Hanc autem minimè necesse fuit ab Apostolica Sede exposcere, quoniam magnus Carolus Borromæus, herocicè incensus charitate, Baptismo, Confirmationem, Pœnitentiam, sacrum viaticum extremamque Unctionem peste contactis per se administrare non dubitavit: quemadmodum legitur apud scriptores illius Vitæ, quos collegit Theophilus Raynaudus, tom. 18 suorum operum, in eo quod inscripsit de Martyrio per pestem, part. 3, cap. 2, num. 15 et seq., suoque præcedens exemplo, parochos reliquosque Mediolanensis urbis sacerdotes ad idem peregrandum, contempto vitæ periculo, adtulit. Præterea in quinto suo concilio provinciali, quod post aliquot annos ab extinctâ pestilentia habuit, opportunas descripsit regulas in Sacramentorum administratione servandas, quotiescumque, hominum criminibus sic exigentibus, Deus populum immisso pestis flagello castigat.

VIII. Percurratur memorata Mediolanensis quinta synodus provincialis, quæ, pluribus licet objectionibus acriter oppugnata, tamen ab Apostolica Sede meruit comprobari; et ex titulo inscripto: *Cautio in sacerdote ministrante*, alteroque: *Cautio in sacerdote qui ministravit*, ac altero itidem: *De Baptismo infanti peste laboranti suspecto ministrando*, poterit quisque facillè deprehendere S. Carolum haud redactum voluisse onus parochorum, reliquorum curam animarum habentium, ad Baptismi et Pœnitentiæ ministrantem, sed etiam ad reliqua duo Sacramenta ministranda protendisse. Verum id fortasse satis non esset ad evincendum quòd ea quæ in quinta Mediolanensi provinciali synodo de duobus Eucharistiæ et extremæ Unctionis Sacramentis statuta fuerunt, vim legis auctoritatemque ubique terrarum obtinere debeant: provincialis quippe synodi auctoritas illius provincie in quâ celebrata est finibus circumscriptur; neque verò quæ ipsi quandoque accedit Apostolica confirmatio ejusdem auctoritatis fines ampliare censetur: quemadmodum hoc ipso lib. 15, cap. 3, num. 5, ostensum est. Investigandum est ergo an, separata quinta provinciali synodo Mediolanensi, possit aliunde probari debere parochos, etiam cum propria vitæ disserimine, suis parochianis peste infectis Sacramenta viaticum extremamque Unctionem ministrare. Questionem hanc instituit Suarez in 3 part. D. Thomæ, tom. 4, disput. 44, sect. 3, ubi, sub num. 17, in hæc concludit: *Dico tenèò absolutè teneri parochum viaticum ministrare infirmis tempore pestis cum ordinario periculo contagii quod in tali occasione esse solet; etiamsi in particularibus casibus excusari possit, si periculum multum augetur et proximi necessitas nimium diminuitur*. *Hæc conclusio est magis pia, et judicio meo valdè necessaria ad bonum regimen animarum, ne facillè tanto bono in illâ necessitate priventur. Eamque confirmat usus Ecclesie; nam omnes parochi timorati hoc observant, etiamsi intelligant ægros esse dispositos per Sacramentum Confessionis. Episcopi etiam illos compellunt ad Eucharistiam ministrandam: quod non esset justum si ipsi ex vi officii non tenerentur. Populo item magnum esset scandalum si parochus subditos suos sine viatico morti sineet. Signum ergo est ejusdem obligationis*. Igitur, juxta Suaresii doctrinam, hæc veluti generalis regula est, parochum, quamvis imbibendæ pestis periculum adsit, obstringi sacratissimum viaticum ad ægros deferere. Exceptio autem ab eodem proposita, juxta quam parochus ab onere hujus Sacramenti ministrandi excusatur, ad eam facit speciem in praxi relictur quâ parochus debet Pœnitentiæ Sacramentum compluribus eo indigentibus et in proximo vitæ periculo constitutis ministrare, cùmque interim aliquis jam confessus sacro viatico refici exoptet, verendum esset ne tempus deliceret excipienti confessiones aliorum pœnitentia expiatione indigentium et in exitu vitæ versantium; vel etiam ad eum casum quo paro-

¶ Sus solus reperitur, nec alius adsit sacerdos cuius opera juvetur, imò nec alius quisquam presbyter qui, parochia decedente, ad eius vices supplendas subrogari valeat, ideòque parochus ipse meritò pertimescat ne, si ambo Sacramenta tam Pœnitentiæ quàm sacri Viatici omnibus ministraret, mortem vitare non posset, populumque, ut aiunt, sine hostiâ et sacerdote relinquere. Ita disserit Suarez in proposita exceptionis declarationem, num. 19 : *Exceptio autem in conclusione posita per se clara est, potestque faciliè ex dictis circa præcedentem intelligi et ad particularia applicari. Nam, quæ voticum minus necessarium est quàm confessio, facilius potest in particulari occurrere excusatio : præcipua tamen erit, si ad audiendas aliorum confessiones necessarium sit alios sine viuiçio dimittere : vel si parochus sit solus, et nimium periclitetur ejus vita si utrumque Sacramentum omnibus velit ministrare, et maxime si in illius defectum non possit faciliè alius sacerdos substitui. Et similes circumstantiæ in particulari expendendæ sunt ; obligatio autem generalis negari nullo modo debet.* Disserensque subinde idem Suarez de Sacramento extreme Unctionis, num. 20, ait parochos reliquosque animarum pastores obstringi ad hoc etiam Sacramentum ministrandum dum pestis grassatur, quatenus tamen id præstare valeant absque morali vite periculo : neque enim hujusmodi Sacramentum omninò necessarium est ad æternam salutem, cum prævia ut plurimum habeat gemina alia Sacramenta, Pœnitentiæ scilicet sacrique Viatici, quibus fidelium salutem, quantum necesse est, cumulate consultatur. Addit verò idem auctor omni ratione allabandum esse parocho, ut sibi expeditior suppetat facultas extreme Unctionis peste infectis administrandæ ; ideòque debere ipsam sui omnibus sese remediis et cautelis instruere quæ, peritorum iudicio, ad arcendum morale periculum imbibende pestis idonea existimantur : quibus quidem adhibitis, si aliqua adhuc de periculi dubitatione teneatur, non ideo ipsum levari onere extreme Unctionis peste laborantibus administrandæ, cum hæc postea deenda sit nimium meliculus animi affectio.

IX. Sylvius, in supplemento, seu in additionibus ad 3 part. S. Thomæ, quest. 52, art. 3, conclus. 3, pag. 586, edit. Antuerpiens., proficitur se nolle damnare sententiam auctorum affirmantium licere parochio abstinere ab administrandis duobus Sacramentis, Eucharistiæ et extreme Unctionis, peste laborantibus, qui paulò ante peccata sua sacerdoti sacramentaliter confessi sunt, modò absit periculum scandalii : *Etsi nolimus damnare parochos illos quò doctorum istorum sententiam secuti hæc duo Sacramenta Eucharistiæ et extreme Unctionis non ministrant peste infectis recenter confessis, modò absit scandalum ; at statim intrepidè subdit : Securior tamen et verisimilior est aliorum sententia, parochum sub mortali peccato teneri administrare Sacramentum Eucharistiæ suis parochianis peste vel alio morbo contagioso infectis, etiam cum propria suæ vite periculo, nisi per aliquem alium id fiat, et nisi quædam circumstantiæ occurrant propter quas meliù possit excusari ; repetitæ omnia quæ superius recensimus Suarezii sententiam referentes ; ejusque sententiæ in omnibus subscribit quoad propositas generalis definitionis exceptiones. Progreditur inde, conclus. 4, ad extreme Unctionis Sacramentum, ibique etiam Suarezii doctrinam sese conformat ; subdens tamen tum dentium parochum teneri, etiam cum evidenti vite periculo, extremam Unctionem parochiano suo peste laboranti ministrare, cum hic alia duo Sacramenta Pœnitentiæ, et sacri Viatici non susceperit.*

X. Quæ hæc tenens attulimus, cum alie gatorum graviam doctorum auctoritati, quodque magis est, sanioris theologie principii quæ apud eosdem perlegi possunt imitantur, satis solidum fundamentum suppeditant ut postulato per vicarium apostolicum Julie Casaræ proposito rescriberetur sacerdotibus animarum curæ præpositos obligatione teneri ministrandi per se vel per alios idoneos sacerdotes Christi fidelibus peste

corruptis, non obstante contraheadæ pestis periculo, non solum duo illa Baptismi et Pœnitentiæ Sacramenta, juxta veteres superius recensitas definitiones, sed et duo reliqua sacri Viatici et extreme Unctionis : nec omisum est ipsam quoque afferre quintæ synodi provincialis Mediolanensis auctoritatem, non quidem per modum legis nisi *coactivam* obtinentis, sed veluti regulam *vi directivâ* pollicentem, ut aiunt jurisprudenti.

XI. Quod vicarius apostolicus Julie Casaræ exhibuit postulatum in causâ quidem fuit ut de duobus Sacramentis Eucharistiæ et extreme Unctionis præter Baptismum et Pœnitentiâ administrandis rescriberetur ; sed eo potissimum animo ipse fuit, ut edoceret quoniam se modo gerere deberet quoad certas quasdam cautelas quibus utebantur sacerdotes in Sacramentis ministrandis, ne peste inficerentur. Quæ à vicario apostolico delatæ fuerunt cautelæ haud erant ex physicis remediis petitæ ; certum quippe est Sacramenta ministrantem peste infectis, non modò posse, sed et plerumque debere eis vii, quò valeat sospes duntius munus suum persequi, neque cogatur conceditum sibi populum, tunc maxime ipsius operâ indigentem, deserere. Alterius generis sunt delatæ cautiones, deque his nunc disserendum est.

XII. Diximus supra nequaquam obstringi episcopum, saltem ex iustitiâ, Confirmationis Sacramentum peste afflatis ministrare ; id tamen prestitisse S. Carolum Borromæum dum dira lues Mediolanum populabat, eoque admirandum præbuisse diœcesanis suis universo orbi heroicæ virtutis exemplum. Joannes Chapeaville, archidiaconus, canonicus et vicarius Leodiensis, integrum edidit tractatum de Necessitate et Modo ministrandi Sacramenta tempore pestis, qui Moguntia typis impressus prodiit in lucem anno 1612, in eoque nihil planè attingit de Confirmationis Sacramento per episcopum ministrando. Verùm, si quem unquam episcopum laudabile studium incenderet sectandi exemplam S. Caroli Borromæi, sacroque Christianæ confirmandi suos diœcesanos peste laborantes, vii ulli cautelæ præscribendæ adhibendæque locus fore videtur : perbrevis namque est actio, quoties ad certum aliquot personarum numerum confirmandum redigatur ; nec quidquam est quod resecuri valeat vel ad ipsam actionem breviorē efficiendam, vel ad avertemdam à ministro, quantum fieri potest, imbibendæ pestis periculum.

XIII. Ritus descriptus in Pontificali Romano, à Clemente VIII et Urbano VIII Romanis pontificibus approbato, is est : Episcopus Spiritum sanctum invocat super eos qui Chrismate sunt uncti ; seque dexterâ manu à fronte ad pectus signat ; inde manus protendit ad eos quibus Sacramentum est administraturus, iterum super eos invocans Spiritum sanctum. Sacræ recitandæ preces in eodem Pontificali leguntur : ubi deinde subjungitur quòd episcopus intingit pollicem in sacrum Chrismâ, quod est oleum ex olivis expressum immixtumque balsamo jam benedicto, et, dum cruce signat frontem illius qui Sacramentum suscipit, formam pronuntiat ; quâ absoluta, confirmatigenam leviter percussit, eidem pacem annuntians, recitandis nonnullis aliis precibus ibidem expressis, benedicit eis quos confirmavit.

XIV. In toto sacre hujus actionis decursu nil aliud repetire est quod ad eam contrahendam arcendumque ab antistite contagiosis periculum omniti possit, præter ritum illum precitendi cuilibet confirmati genam ; qui ritus ideo fuit invecus ut confirmatus meminerit paratum se esse oportere ad adversa omnia pro Christi fide viriliter perferenda, uti legitur in Catechismo Romano. De hoc ipso ritu nos alias egimus in nostra Inst. G. § ult., et plura eruditè disserunt Martene, de antiquis Ecclesiæ Ritibus, lib. 1, cap. 2, art. 5, num. 15. Latet adhuc quo tempore primùm inoleverit hujusmodi ceremonia, quæ, cum ad essentiam et validitatem Sacramenti non pertineat, prætermitti sane posset : sicuti etiam, ad sese celerius

expediendum, episcopus missas facere posset postremas illas preces que collato jam Sacramento recitantur. At, quæ unquam cautio esset hæc? Quamque sibi majorem securitatem, si illa uteretur, episcopus polliceri posset? Fortasse, eâ adhibita, nil aliud consequeretur quàm ut ab his qui adessent improbaretur et parùm religiosus præsul existimaretur.

XV. Si quis autem fortè id proponeret, quod (uti inferius animadvertemus) ab aliquibus suggestum fuerat quoad extremam unctionem peste contactis administrandam, ut scilicet ad consignandam confirmandi frontem salutiferæ crucis signo adhiberetur penicillus intinctus in oleum balsamò immixtura, absque eo quod minister proprio pollice infectum peste signandum contingeret; ambigendum valdè esset an id fieri jure posset, et an validum fore Sacramentum hæc ratione collatum. Legatur Suarez, tom. 3, in 3 part. D. Thomæ, disput. 33, sect. 3, in fin., ubi proponit questionem à nullo alio præcedenter propositam, an sit de essentia ut unctio fiat proximè manu et pollice episcopi, vel eadem peragi possit medio aliquo instrumento, puta penicillo aut alio simili; respondetque unctionem fieri debere pollice dextræ ipsius episcopi chrismate tincto, de necessitate præcepti, cum sit res gravis et ab Ecclesiâ servata; et præscripta in ritu tradendi dictum Sacramentum: et deinde subdit probabile sibi videri esse etiam essentialè et necessarium necessitate Sacramenti ut unctio fiat immediatè manu seu digito episcopi. Et Suarezium sequuntur de Marius, ad 3 part., quest. 72, art. 42, cap. 5, in fin.; Reginaldus, tom. 2, lib. 28, cap. 2, num. 10; Layman, lib. 5, tract. 2, cap. 2, num. 5; Clericatus, de Confirmatione, decis. 56, num. 12; Lacroix, lib. 6, part. 1, num. 380; Diana, in Edit. coordin., tom. 1, tract. 2, resolut. 6, num. 4.

XVI. Plures questiones de hoc Sacramento instituunt theologi. Prior est an apostoli ipsà manuum impositione Confirmationis Sacramentum ministrarent: id quod affirmant aliqui quibus perspicuum in hæc rem videtur textus Actuum apostolorum, cap. 8, vers. 17, et cap. 19, vers. 6; alii verò contendunt, apostolos usos etiam fuisse sacro chrismate, licet nulla de eo in Actibus occurrat mentio: cum prioribus ipsis Ecclesiæ seculis adhibitum memoretur chrisma in Confirmationis ministratura. Altera questio est an sola manuum impositio sit huic Sacramenti materies. Affirmant itidem nonnulli, ex his nimirum qui pro certo habent apostolos eorumque successores per plura secula hoc Sacramentum solà manuum impositione contulisse. Alii contra teneunt materiam remotam huic Sacramenti esse sacrum chrisma; illius autem applicationem confirmandi fronti cum signo crucis penicillam esse materiam proximam: in id proferentes Eugenii IV pontificis decretum pro Armenorum instructione editam. Alii verò manuum impositionem et chrisma simul jungentes contendunt utriusque esse Sacramenti materiam; ita ut sola impositio manuum sit materia inadæquatam, itidem materia sit solum chrisma, utriusque autem simul junctum adequatam completamque Sacramenti materiam constituant. Reliqui tandem, cum satis assequi non possint quo alio pacto dici valeat, juxta ritum nunc temporis in Ecclesiâ Occidentali vigentem, imponi manus super confirmandos ab episcopo Sacramentum ministrante; siquidem ea manuum protertio versàs confirmandos, quam episcopus habet dum primas recitat preces, nequaquam manuum impositio super eos jure ac propriè dici posse videtur; addito etiam quòd aliquando non parùm temporis intercedit inter memoratam manuum protertionem et admodionem sive applicationem sacri chrisomatis eorum frontibus qui confirmantur: idèò rem ita temperant, ut etiam hodie in Occidentali Ecclesiâ vigere dicant disciplinam imponendi manus in ministrando Confirmationis Sacramento, cum sine admotione atque impositione manùs iungi nequeat illis frontibus qui confirmantur; atque ita

manuum impositionem cum applicatione sacri chrisomatis propriis jungunt et nectunt.

XVII. Porrò ex his que hactenus allata sunt satis colligitur hoc planè communiter theologos sibi sumere ut uno alterove modo teneantur inesse in administratione Confirmationis manuum impositionem. Difficile autem foret certum illi locum statuere si daretur confirmandi frontem penicillo iungi posse. Si quis autem reponeret eidem locum non desse quoscumque recipiatur illorum sententia qui manuum impositionem agnoscent in earundem extensione que fit per episcopum dum priores recitat preces; præter ea que paulo ante dicta sunt, hæc superaddi posset satis firma replicatio: quòd, cum episcopus sub functionis exordium primam orationem recitet, simulque manus protendat super eos qui presentes adsunt Sacramentum suscepturi, nec amplius eandem orationem repetat manusque protendat ad eos qui presentes non aderant cum primùm hæc præstitit, sed paulatim subingressi sunt in locum eorum qui chrismate inuncti recesserunt; cùmque huicmodi agendi ratio communiter recepta sit et passim servetur, nemine penitus contendente propterea nullum irritum esse Confirmationis Sacramentum sic administratum iis qui in locum priorum successerunt: satis id est ad evincendum manuum extensionem que prædictam tempore fit ab episcopo super confirmandos, neque reipsa esse neque censeri cam manuum impositionem que ad validitatem Sacramenti requiritur. Verum quidem est à quibusdam non improbari penicilli usum in ministrando extremæ unctionis Sacramento; at simul satis constat in hoc Sacramento impositionem manuum non requiri, sed unctione tantummodò opus esse, que pollice æquè ac penicillo perfici potest. Si verò alius quispiam, eisdem assumpti tenax, hoc allegaret et in medium proferret manuum impositionem locum indubiè habere in collatione trium ordinum quos hierarchicos vocant, episcopatus nimirum, presbyteratus et diaconatus, et tamen eam expleri atque agnosci in instrumentorum porrectione quam collator ordinum præstat suscipientibus; sat erit animam ad ea referre que superius, lib. 8, cap. 10, ad notata fuerunt, ut perspectè fiat infirmitas huicque assumpti: cui propterea, veluti nimis labili fundamento, uncti non potest ritus hactenus in Ecclesiâ inusitatus, ministrandi nimirum adhibito penicillo Confirmationis Sacramentum.

XVIII. Quod spectat ad Baptismatis administrationem, nihil planè est quod non prævidit cuiusque cumulata non prospexerit præfata quinta Mediolanensis synodus provincialis: cujus sanctionibus consentanea tradunt tam qui antea quàm qui subsequentibus temporibus scripserunt. Illud pro regulâ receptum est, ut recens nati infantes de quibus periculum esse videtur, ne statim intereant, ilicò baptismalibus undis abluantur, prætermisissis usitatis ceremoniis et solitis ritibus; qui, si idem baptizati superstitès vivant, ab Ecclesiâ supplentur, ommissa formâ et ablutione, uti annotatum est in Rituali Romano. Id ipsum planè servandum venit cum baptizatur infans qui ex matris utero prodit peste infectus, seu qui morbi suspicionem secum affert, propterea quòd ex matre jam peste infectâ genitus fuerit: *Infans nuper natus peste laborans, aut eo nomine suspectus quia a matre pestifero morbo affectâ ortus est, quamprimum, ob instans mortis periculum, à sacerdote peste laborantium curam gerente, infusionis ritui baptizabitur, aliis statim ceremoniis tunc non adhibitis, etc. Postea, si infans superstes erit, quamprimum ab omni suspitione liber erit, in ecclesiam parochialem suam sacerdoti parochio offerretur, qui ex Ecclesiæ instituto reliquas status ceremonias ei adhibebit.* Sunt hæc concepta verba sæpè dictæ quintæ synodi provincialis Mediolanensis, tit. de Baptismo infanti peste laboranti suspectore ministrando. Præstat quoque in hæc rem illud commemorare quod ipsemet S. Carolus scripsit ad cardinalem Gabrielem Paleotum in quâdam epi-

stolâ relatâ in notis ad illius Vitam, per Giussanum conscriptâ, lib. 4, cap. 8, lit. B, pag. 322, nimirum, ob sæventis pestis calamitatem, adductum se fuisse ut nonnihil deflecteret à veteri Ambrosianæ Ecclesiæ disciplinâ, juxta quam baptizandus infans sacro fonti immergeretur, permittendo ut administraretur Baptisma adhibito infusionis ritu: *Licet enim nunquam mori Borromæus timuit, tamen vivere etiam nunquam recusavit; imò in epistolâ quâdam ad Palatum episcopum Bononiensem affirmat inventatum pro et temporum calamitate aliquantulum Baptismi administrandi Ambrosianam ritum, et, mentione infantis omissâ, aquâ infusâ ablatâ recentem natos tam primum consuevisse, ut aliquo modo pestis contrahendæ periculum præcaveretur.*

XIX. Sequitur nunc, juxta ordinem hoc in capite statutum, ut de Pœnitentiæ Sacramento pauca dicamus. Porrò circa rationem seu modum illud administrandi, grassante peste, vel in ecclesiis, cum viri, ac femine peccata sacerdoti aperire cupiunt, vel in privatis domibus, cum necesse est eas ingredi ad excipiendam peste laborantium confessionem, non est cur hic pluribus disseramus; sufficit enim lectorem remittere ad eandem quintam synodum provinciam Mediolanensem, cujus sanctiones, unâ cum concordantium scriptorum auctoritatibus, retulit Pontas in suo Dictionario casuum conscientiæ, tom. 1, verb. Caratus, cas. 4; et Muratorius, in suo tractatu de Peste, lib. 3, cap. 4, pag. 355 et seq. Hic autem, pag. 364, æquum ceaset et praxi usque servandum quod docent Zambranus, Granadus, Layman, Coninchius, Hurtado, Turrianus, Suarez et Diana; licere nimirum absolutionem impertiri peste infecto, quamvis nondum integram peccatorum confessionem expleverit, quoties confessarius probabiliter veretur, ne et ipso pestilenti morbum contrahat vel ex nimio fœtore, vel ex disturniore morâ cum egrotante habendâ. Hæc sententiæ adhaeret quoque Pasqualigus, in Theoriâ et Praxi jurium, obligationem et privilegiorum eorum qui in periculo aut articulo mortis constituentur. Percurrat eisdem quæstio 142, num. 3 et seq. At sententiam hanc acriter oppugnat Marchinus, in suo tractatu de Peste, part. 3, cap. 4, num. 3 et seqs, potissimum æ ratione nixus, quòd confessarius qui integram pœnitentiam confessionem non audit exploratum non habet ejusdem conscientiæ statum, neque dici potest proprio muneri satisfacere; est enim ipse animæ medicus: quapropter sicuti corporeæ vitæ medicus suo certè deesset muneri si egrotanti pharmacum aliquod præscriberet non exploratâ prius ac probè cognitâ illius morbi naturâ et statu; ita, inquit ille, affirmandum est suo muneri planè deesse spiritualem animæ medicum, cum pœnitentiam absolvit non auditâ prius integrâ illius peccatorum confessione, et satis habens aliqua tantum ex iis intellexisse. Addit insuper agi hæc de validitate Sacramenti ad æternam salutem necessariâ, idèque, ex rei naturâ et pontificum decretis, oriri obligationem amplectendi eam sententiam quæ tutam proponit et requirit remedium. Ita disserit præcitus auctor cum aliis non paucis: qui quamvis pœnitentiam ab integritate confessionis aliquando excusari posse admittant, tunc scilicet cum, si quod peculiare factum confessario aperiat, grave aliquod damnum aut sibi aut alteri obventurum haud temerè pertimescat; ipsum tamen confessarium negant posse, absque lethali peccati *noxâ*, sese subtrahere ab onere audiendi integram confessionem, etiam peste contracti qui integrè confiteri cupit, quantumvis illi contrahendæ pestis periculum se objiciat; cum propriam ipse vitam in concredendam sibi animarum salutem cuilibet periculo exponere teneatur.

XX. Disserendum tandem superest de administratione duorum Sacramentorum Eucharistiæ et extreme Unionis. Quæ in re si sustineri totò potuisset quæcumque à S. Carolo Borromæo gesta fuerant non tam ab illius heroicæ perfectionis studio quam à cons-

uanti lege et obligatione profluxisse, facile omnino fuisset ad propositum à vicario apostolico Julii Cæsaris postulatum respondere: nimirum duo illa Sacramenta fidelibus peste correptis eadem planè ratione ministranda esse, quâ benè valentibus administrantur: ita enim se præstitit S. Carolus, atque ita quoque cavet in suo quinto provinciali concilio. Quod etiam perspicuè deprehenditur ex duabus ejusdem epistolis ad Ariminensem episcopum datis, alterâ quidem die 18 Julii, alterâ verò die 5 Augusti anni 1577, quæ referuntur ab eo qui clucubratis annotationibus locupletiorum facit sancti præsulis Vitam à Giussano conscriptam, præcitato loco. Et quidem in priore epistolâ ita legitur: *Scribis istic diciturum à me fuisse adhibendum cochlæar quo agris sacra altaris mysteria porrigerem. Hæc certum habet, id officii munus semper meis præstitum fuisse, quibus etiam sacro oleo morientes inunxi. Cor enim ad humanâ ope subsidium mutaver, cum mihi Deum affore certò sperarem? Fatendum tamen est quædam mihi indicata remedia nunquam fuisse neglecta. Secundæ verò epistolæ hæc alia sunt verba: Aliquorum metu inductus erat hæc mos, silentiæ initio, ut argenteo cochlæari infirmorum labiâ Christi corpus offerrent; sed in quodam congregato theologorum cœtu sancitum est ne id deinceps auderent; imò prohibitus est potius etiam porrigenâ nus, qui tunc prius receptus cum sacerdotibus fuerat, mox deinde intermissus. Denique in præcitatâ suâ quintâ provinciali synodo, tit.: *Cautio in sacerdote ministrante, ita decretum fuit: In omni Sacramento, multòque magis in sanctissimâ Eucharistiâ ministrandâ, corebit ut vitandis periculis vel suspitionibus evadâ, ne quid vel minus, quod novum sit, administrationis ritum introducat, nec instrumentum aliud quòd simile ad ministrandam pro dignis vel adeò in his ipsis adhibeat. At, retentâ superius indicatâ animadversione, quòd scilicet S. Caroli gesta heroicis factis recensentur, nec provinciali synodo Mediolanensi legis auctoritas tribui potest extra Mediolanensis provinciæ fines, necesse fuit aliunde examen ac definitionem propositæ questionis repetere.**

XXI. Docent nonnulli vel ipso pestis tempore, ac etiam urgente contrahendi morbi periculo, nihil planè deflectendum esse ab usitato ministrandæ Eucharistiæ ritu; idèque sacerdotem teneri eandem suismet manibus agro ministrare: idque non minus ut vigens disciplina sarta tecta servetur, quam ut omne arceat inconveniens quod posset facillè contingere quoties aliis ac aliis modis Eucharistia ministraretur: Bonacina, de Sacramento Eucharistiæ, disput. 4, quæst. 5, punct. 2, sub num. 9; Capisnech., in Quæst. moral., quæst. 2, pag. 81; Escobar, tom. 5, quæst. 1, lib. 20, problemat. 98; Tamburin., in Methodo SS. communionis, cap. 5, § 10, num. 21; Quart., ad Rubricas Missalis, part. 2, tit. 10, sect. 5, dub. 5, difficult. 3; Lacroix, tom. 2, lib. 6, part. 1, num. 486.

XXII. Mitiores alii sunt qui perpendentes ex unâ parte obligationem, quâ in mortis articulo constituti tenentur sanctissimum viaticum suscipere, ex aliâ verò onus quòd sacerdoti incumbit ut illud iis ministraret; optimum factu esse putant omnem operam dare, ut facillior, quoad fieri potest, et expeditior evadat ministratio, atque ita omnis causandi seque excusandi facultas admittatur iis qui nimîa contrahendi morbi formidine omnem rationem comminiscuntur quâ onus ministrandæ Eucharistiæ peste laborantibus à se removeant. Itaque hi teneant quoties injuri possit ratio seu methodus haud indecens ministrandi peste contactis sacrum viaticum, absque eo quòd sacerdos manibus ipse suis Sacramentum in os ægroti immittere cogatur, illius usum minime esse interdicendum; Bissus, in suâ Hierurgiâ, verb. Eucharistia, pag. 408; Pasqualig., in Theoriâ et Praxi jurium, obligationem et privilegiorum eorum qui in periculo aut articulo mortis constituentur, quæst. 265; Gobat., tract. 4, cas. 81, num. 453 et seq.; Mancina., in tractatu visi-

tandi infirmos, part. 8, dub. 18; Vener., in Examine episcoporum, lib. 4, cap. 46, num. 47, Bartholomæus Gavantus, in Euchirid. episcopor., verb. *Pestis*, num. 7.

XXIII. Alii tandem huic ipsi sententiæ adherentes, ac eorumdem doctorum quos nuper citavimus vestigia sequentes, varios proponunt modos ministrandi Eucharistiam peste correptis, absque eo quod minister id propriis manibus præstet: ex quibus sanè modis aliqui improbantur, veluti minus tuti atque decentes; nonnulli verò satis apti existantur, congruentesque functioni peragendæ tempore pestis ab eo qui sacrum viaticum ministraturus timet ac nudis manibus illud ministrans pestulenti morbo corripitur.

XXIV. Primæ classis accensentur sequentes modi: inserendi nimirum Eucharistiam in panem domesticum vel inter duas non consecratas particulas extremâ earum parte madefactâ ut sibi invicem adhercant, commonefacto inde ægrotante delitescere intra panem domesticum, vel inter particulas non consecratas, sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum. Hanc alii methodum exhibent, aureo scilicet vel argenteo forcipe Eucharistiam apprehendendi, aut eam colloquendi super extremitate oblongæ laminae quæ in semicirculi formam desinat, atque ita eandem exporrigendi ægroti qui peste laborat. Est etiam qui suggerat ministrari posse sacrum viaticum manibus chirothecis indutis. Neque desunt qui consentiant ut, dum periculum pestis imminet, plures sacratæ particulae tradantur rectè se habentibus, qui eas religiosè servent, ac, ubi peste corripiantur, cum debità veneratione suscipiant. Improbantur itaque omnes recensiti modi, vel ob periculum gravis alicuius inconvenientis perfacile eventuri quoties aliquo ex his modis Eucharistia ministraretur, vel ob indecentiam quæ, alio alioque ex illis in proximum deducto, nullatenus evitari posset.

XXV. Ex secundâ classe sunt alii mox recensendi modi: apponendi scilicet Sacramentum in mensula decenter paratâ, sacerdote commonefaciente infirmum ut eo vescatur, nec inde abscedente quòdque ægrotans sacram partem sumpsit ac deglutierit: quâ in re exequendâ nonnulli addunt posse sacram partem inuniti vasculo in quo vinum non consecratum vel aqua haustus continetur, eaque ratione facilem aequè ac decentem modum haberi dicunt ut sacerdos non cogatur manibus ipse suis Sacramentum infirmi labiis admoveat: atque hi sunt probati modi. De duobus hæc classibus, tam scilicet de reiectionis improbatæ quàm de receptis atque probatis modis ministrandi Eucharistiam infectis peste, congruenter ad ea quæ hucusque adnotavimus disserunt Chapeville, in tractatu de Necessitate et Modo ministrandi Sacramenta tempore pestis, à quest. 30 ad quest. 35; et Sylvius, in additionibus ad 3 part. D. Thomæ, quest. 32, art. 3, conclus. 4, pag. 589 et seq. in Galliâ, sive in aliquibus illius regni diocesis, sacrum viaticum peste infectis ministratum involutum chartâ, vel brevi lineo panno, qui ibi constituitur unde possit ab ægrotante apprehendi; veluti testatur Pontas, præcitato loco. Fertur præsul de Maribus Archiepiscopus Smyrnæ, ejusmodi nempe civitatis quæ frequenter peste obsidetur, indulgere consuevisse ut Eucharistia poneretur super mensulam qui imposita fuisset albae mundæque chartæ plagula, quæ, susceptâ ab ægroti sacrâ particula, statim igne combureretur. Et quidem auctores proclives sese exhibent in eam opinionem quæ admittit ut Eucharistia in mundo decente loco deponatur, ex quo eam suscipiat assumatque is qui peste laborat. Videantur Leander, part. 2, tract. 7, de Eucharistia, disput. 4, quest. 20; Passerinus, in 3 part. S. Thomæ, quest. 62, num. 35 et 34, qui valdè mirantur Dianam, tom. 2, tract. 2, resolut. 100. Editionis coordinatæ, hunc quoque modum improbare, cum cæterorum ipse alibi docuerit si æger deglutire nequeat sacram partem, condendam eam esse in vasculo unâ cum aqua vel vini non consecratâ haustu, ut ita

eam æger facilius absorbere valeat. Siquidem in hæc quoque facti specie contingit quòd is qui sacro pabulo reficitur illud è sacerdotis manibus immediate non sumit: quod planè illud est quo præfatus auctor impellit ad rejiciendos modos quos cæteri in Euchiridâ peste laborantibus ministrandâ adhibendos proposuerunt, atque probantur.

XXVI. Muratorius in tractatu superius citato, de Peste, lib. 3, cap. 4, pag. 566 et seq., valdè proclivem se ostendit in aliquam idoneam honestamque rationem quâ et minister potestent morbo laborantibus Eucharistia, et simul ministrantium indemnitati consulatur; sentè animadvertens haud oportere ex ritibus qui secundis rebus atque temporibus religiosè servantur metri ac definire eos qui luctuosissimum temporum durâ necessitati possint congruere. Vult tamen id omne moderandum ac definiendum esse iudicio episcopi cuiusque loci, nec integrum esse singulis sacerdotibus eam quam quisque malucrit rationem selgere. Porro, congruenter ad hoc idem systema, post accuratum rei examen, rescriptum fuit postolato vicarii apostolici Julii Casareæ; videlicet, advigilandum ipsi esse quam maxime ut peste correptis Sacramenta ministrarentur: quo verò ad modum administrandæ Eucharistiæ, si sacerdotes deprehendisset alienos atque abhorrentes à ministratone suis manibus peragendâ, modum ipse statueret, auditio prudentum consilio, atque præ oculis habito decore in tanti Sacramenti administratione servando, ut quidquid eidem repugnans deprehenderet omnino usurpâri prohiberet. Neque enim facile visum est à longè interroganti responsum reddere quo certus modus certaque ratio in eunda præscriberetur; ad hoc enim omnino fuisset opus ob oculos habere omnes circumstantias, easque præsertim quæ possent regioni congruere, ac perspectos habere modos qui, dum aliâs pestis, eâ in regione satis superque frequens, grassaretur, in usum et praxim fuerunt deducti.

XXVII. Suarez, tom. 3, in 3 part. S. Thomæ, disput. 82, sect. 2, questionem instituit an omninò necesse sit ut is cui Eucharistia ministratur, alius sit ab eo qui eam administrat; et consequenter an liceat laico sibi meti ipsi Sacramentum hoc ministrare: respondetque licere id laico quies in extremam mortis necessitatem conjunctum se sentiat, nullusque reperiri possit sacerdos qui ipsi Eucharistiam ministret. Quam in rem utitur exemplo Mariæ Scotorum reginæ, quæ, antequàm martyrium subiret, Sacramentum, *quod apud se habebat, propriis manibus sumpsit, cum summiis onivium laude; et quomvis fortassè habuerit ampliam circa hoc Pontificis concessionem. tamen etiam sine illâ piè et sanctè fecisset.* Cardinalis Bona, Martene et Morinus, monumenta afferunt omni exceptione majora ad evincendum laicos, juxta veterem disciplinam, dominici corporis participes fieri consuevisse, accipiendo à sacerdote eucharisticum panem eumque suis manibus in proprium os intendo: quod quomvis nunc temporis obsoleverit, haud tamen damnari mereatur sacerdos qui sacro viatico reficiendus, annuente sacerdote ministrante, illud manibus susciperet, atque ad os suum ipse admoveat. Egitimus ipsi hæc de re in nostro opere de Canoniz. t. sanctor., lib. 3, cap. 38, num. 17, et in alio opere nostro de Sacrificio missæ, sect. 1, n. 343, et sect. 2, num. 165, latine editionis. Verùm, redeundo ad veterem usitatum morem, exploratum est consuevisse viros in nudas manus Eucharistiam excipere, mulieres vero in album pannulum. Georgius, tom. 3 Liturgiæ Romani Pontificis, cap. 19, num. 4, querit an albus ille pannulus in quem mulieres sacram Eucharistiam excipiebant, ut eam inde suis manibus suscipere, appellaretur domesticale, uti contendunt Baronius, Binus, Sirmondus et Mabillonius; an potius dominicale esset ac diceretur velum illud quo caput obtegebant cum ad sacram mensam accedebant. At, quidquid sit de eruditâ hæc controversiâ, illud certum est, per plura secula laicos qui sacrâ communione reficiebantur in proprias manus,

excepisse Eucharistiam suisque iisdem manibus illam in os intulisse; feminas verò Eucharistiam suscepisse in album pannulum eandemque subinde suis et ipsas manibus ad os transulisse. Idcirco si nullo expresso precepto cavetur ut, dum laici sacrae communionis participes sunt, alia sit ministrantis, alia verò suscipientis persona; si pluribus labentibus seculis Eucharistiam acceperunt laici, viri quidem in nudas manus, mulieres autem in album pannulum; si huic rei nil aliud obijciat quàm subsecutus contrarius usus; neque modò contenditur ut, hoc sublato, mos ille vetustior universim redi. tregretur, sed tantummodò ut certo nec ita frequenti casu, servientis scilicet pestis, ad faciliorem et expeditiorem reddendam ministratorem sacri viatici miseris moribundis exhibendi, remoto simul à ministris, quantum fas est, oppetende mortis timore ac periculo, possit episcopus, adhibitis in consilium sapientibus viris, modum aliquem aptamque ejusmodi ministratorem rationem permittere, quamvis ei juncta esset implicita veluti facultas ut is qui sacro Christi corpore reficitur suis ipse manibus sacram partem apprehendat atque in os suum inferat: magnis profectò animis opus est ut tam æqua, tam proficua moderatio improbetur ac rejiciatur, miseris ægrotos eò calamitatis adigendo ut proximum incurant periculum ex hæc vitâ decedenti sine viatico: quemadmodum animadvertit Pontas, verb. *Communio*, cas. 18, subdique etiam Muratorius, loco supra citato.

XXVIII. Thomas cardinalis Cajet., in Com. ad e. 26 S. Math., v. 26, ad illa verba: *Accipite et comedite*: scribit quæ sequuntur: « Adverte hic quòd, sicut Ecclesia laudabiliter pro reverentiâ Eucharistiæ non utitur Eucharistiæ cibo, nisi jejuna (excepto extremæ ægritudinis articulo), licet Dominus inter cœnam dum communicaverit discipulos, ita laudabiliter pro reverentiâ Eucharistiæ abstinere ab isto modo manducandi: *Accipite, comedite*; ut non nisi sacris manibus tangatur Eucharistia. Verum, ad imitationem Christi, communicare tali modo in articulo necessitatis, non esset inconveniens: sicuti etiam non jejunos, ut dictum est, in articulo necessitatis communicamus. Esset autem necessitatis articulus, si tempore epidemici non haberetur sacerdos qui propè offerret Eucharistiam, et loquendo super preparato loco diceret communicaturis propè expectantibus et adorantibus: *Accipite, comedite*; possent enim reverenter accipere et comedere sicut fecerunt Christi discipuli, qui acceperunt à Jesu, non manu ad manum, sed ex mensâ, cum sederent multi in tantâ distantia, ut manus Jesu manibus eorum non possent jungi. Crediderim ego quòd sicut unum calicem communem omnibus tradidit, ita in unâ patinâ panem in duodecim buccellas fractum manibus propriis tradidit: et quòd hinc Ecclesia usum patinarum apostolicâ traditione acceperit: ita quòd sicut calicem unus discipulus dedit alii, ita patinam cum pane sancto propinquioribus Jesu remotionibus successivè proppererint. » Hactenus Cajetanus. Doctri na hæc displicuit Ambrosio Polito Catharino, archiepiscopo Compæx, scriptori suppari ipsi Cajetano; ambo enim horrerunt sub initium seculi XVI: nec dubitat Catharinus tanquam reum *contemptus* et irreverentiæ erga Eucharistiam Cajetanum traducere sequentibus verbis, pag. 421, lib. 5 annotationum contra Commentaria Cajetani, edit. Lugdunens. anno 1545: « Quòd novum quoque modum ministrandi hoc Sacramentum Cajetanus tradidit, videlicet per manus laicorum, et instrumenta inanimita, ob metum contagionis, et ut etiam ipsi peste laborantes propriis manibus sibi ministrarent, spectare ad contemptum tanti Sacramenti non dubito. Præterquam enim quòd est hæc nova et singularis ejus traditio, adversatur etiam aliorum doctrine. Nam Petrus de Palude, in 4, longè prudentius docet in quæcumque causâ non licere laicis nec sibi nec aliis hujusmodi Sacramentum ministrare. Quantò minus hoc permitti debet peste laborantibus, qui plerumque manâ contriipiunt; et quantò etiam

minus per instrumenta inanimita! » Sed Catharinus excessisse in censurâ, tum quia non fideliter Cajetani sententiam retulerit, tum quia non admodum solidè eam impugnaverit, facillimè ostenditur. Cajetanus non concedit laicis, tempore pestis, tangere manibus Eucharistiam; sed illam à sacerdote depositam in loco apto, admoto ore assumere. Nec sumentes hoc modo dicerentur propriè ministri Eucharistiæ, sed cooperarentur ministratorem; ut sanè omnes laici cooperantur dum ore à sacerdote suscipiunt Eucharistiam: uti scitè notavit Gabriel Henaus, tract. de Eucharistiâ, disput. 15, sect. 5, num. 45, qui, licet pluribus confirmet solum sacerdotem esse ministrum hujus Sacramenti, tempore tamen pestis, juxta Cajetani placitum, admittit infirmis posse porrigi in patinâ vel alio mundo vase ex quo, ore admoto, sumant: nec proinde concedit in tal' eventu infirmum fore ministrum Sacramenti. Paludanus verò, in 4 Sentent., dist. 23, quæst. 1, nil habet contra sententiam Cajetani: solum enim docet in genere ministrum Eucharistiæ esse sacerdotem, de quo nemo dubitat; de eventu verò pestis tacet omninò. Quod addit Catharinus de manâ non est ad rem: si qui enim sint laborantes peste qui etiam manâ correpti deprehendantur, cum dignè et reverenter ob maniam sumere non possint, neque à manibus sacerdotis sumere debent. Cæterum pro sententiâ Cajetani tempore pestis, præter supra cumulatòs, stant quoque Hieronymus Veneris archiepiscopus montis Regalis, in Examine episcoporum, lib. 4, cap. 46, num. 47; Marchantius, in Horto pastorum, tract. 6, lect. 3; Novatus et alii.

XXIX. Administratorem eucharistiæ Sacramenti subsequitur demùm extremæ Unctionis ministratio, de quâ quidem parùm nobis disserendum est, quod pertinet ad partes corporis sacro oleo liniendas, cum jam constitutum sit ut, dum contagiosi morbi grassantur, ad evitandum contagionis periculum sufficiat inungere organum illius sensus qui patentior sive inunctioni magis expositus se offert, proferendo interim Sacramenti formam sequenti ratione: « Per istam sanctam unctionem et suam pissimam misericordiam indulget tibi Dominus quidquid deliquisti pro visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, » etc., uti supra, lib. 8, cap. 3, num. 4, ostendimus. Videri quoque possunt Natal. Alex., in sua Theologia dogmatica et moralit., t. 1, l. 2, de extremâ Unctione, c. 3, reg. 6; Hermier, in tr. de Sacram., l. 3, de extremâ Unctione, c. 2, § *Quæres utrum plures*; Tonnelly in suis prælectionibus theologicas, de Pœnitentiâ et extremâ Unctione, § *Quæres tertio*, pag. 35, impressionis Parisiensis anni 1728; modernus Benedictus Gaetani, episcopus Colensis, in sua Disceptatione historica de extremâ Unctione, cap. 8, pag. 98; et omnium latissimè Diana, in Editione coordinatâ, tom. 1, tract. 3, resol. 60. Quapropter illud tantummodò discutendum superest an tempore grassantis pestis liceat Sacramentum extremæ Unctionis ministrare seu unctionem sensus peragere, adhibita oblongâ virgâ cujus extremæ parti alligatus sit firmiterque adhaereat gossippi pugillus sacro imbutus oleo, quò scilicet contingatur et liniatur pars illa corporis quæ sola in-tingitur cum Sacramentum peste laboranti administratur.

XXX. Ratio hæc sive methodus ministrandi extremam Unctionem probatur à Saintebeuve, tom. 3, cas. 88, ac fertur etiam in proximè deducta per plures Gallie dioceses quas pestis incesserat; uti testatur Pontas, præcitato loco, verb. *Communio*, cas. 18, et verb. *Curatus*, cas. 4. Consentium plures alii auctores: Sylvius, in additionibus de 3 part. S. Thomæ, quæst. 52, art. 3, ubi disserens de sacerdote extremam Unctionem ministrante ei qui peste laborat, hæc habet: « Uti potest virgâ oblongâ, verò tamen oleo tinctâ, sic ut perficiatur unctio, etc. Peractâ autem unctioe, virgam ejusmodi aut purgabit, ac in similem usum servabit, si aurea sit vel argentea, propter reverentiam Sacramenti; vel igne comburet, si sit lignea: » et ante Sylvium id ipsum docuerat Chapeville, in cit.

tract. de Necessitate et modo ministrandi Sacramenta tempore pestis, quest. 59, ubi rectè concludit, dum, sævente peste, Sacramentum extremæ Unctionis hoc modo ministratur, nihil desiderari quod ad substantiam pertinet, sive ex parte formæ, sive etiam ex iis quæ præstanda sunt à ministro, qui verè dicitur ungere, licet memoratà virgè utatur; quomodò eum scribere affirmamus qui ad litterarum characteres efformandos calamo utitur. In Rituali Romano, in ordine ministrandi hoc Sacramentum hæc verba leguntur: *Deinde, intincto pollice in oleo sancto, in modum crucis ungit infirmum*: ex quibus oritur obligatio, semotà necessitatè causâ, sectandi præscriptam ibi methodum, ita ut qui secùs agit peccati reatum incurrat. At quoties adsit gravis urgensque necessitatè expeditos facilesque inveniendi modos quibus pestifero morbo infecti hujus Sacramenti participes fieri possint, nulla subest justa ratio quæ possit episcopum memorari ne facultatem faciat sacerdotibus extremæ Unctionis Sacramentum superiùs indicato modo ministrandi. Videatur hæc ipsa de re Pæsqualigus, memorato opere, quest. 556, ubi, postquam sedulâ curâ collegit doctores qui in eandem sententiam consentiunt, hæc addit, num. 5: « Dicendum est extremam Unctionem ministrari posse mediante aliquo instrumento ex causâ rationabili, qualis esset ad evitandum periculum infectionis tempore pestilentie. Ratio autem est quia, etiamsi minister utatur instrumento aliquo, adhuc tamen verè et in communi existimatione dicitur ungere; siquidem frequenter unctio solet fieri mediante aliquo instrumento: et ideò salvatur quòd minister sit causa effectiva unctionis, ex generali ratione quòd actio quæ fit mediante aliquo instrumento dicitur esse immediatè ab agente principali, cum instrumentum non agat nisi in motum ab illo. » Præter auctores autem inibi ab eo congestos, huic quoque sententiæ subscribunt Suarez, in 5. part. S. Thomæ, tom. 4, disput. 44, sect. 5, sub num. 10, pag. 549, Venetæ impressionis anni 1605; Gribald., de Sacramentis in genere, tract. 1, cap. 1, dub. 4, num. 26; Rosignol., tom. 16, part. 2, de extremâ Unctione, quest. 5, art. 5, num. 5 et 6; Lacroix, lib. 6, part. 2, de extremâ Unctione, num. 2115; Wigandi, in Tribunali confessoriorum, tract. 14, exam. 4, sub num. 107 et 117; Duhamel, tom. 7 Theologie, tract. de extremâ Unctione, dissert. 2, cap. 1, sub num. 2; Diana, in Edit. coord., tom. 2, tract. 4, resol. 54 et 55; Zuecherus verò, in Decisionibus cleri Patavini anni 1708, casu 1, discussu mense octobris, dub. 2, in hanc ipsam sententiam cò propensioem se esse fatetur, quòd eam admissam et traditam videat ab iis quoque qui in Eucharistiâ ministrandâ non consentiunt posse sacerdotem aliam inire rationem quàm ut sacram particulam in os ægroti peste laborantis propriis manibus inferat.

CAPUT XX.

De postulatis spectantibus ad Christi fideles Turcarum imperio subiectos.

I. Retulerunt Albanie episcopi pauperes Catholicos illius regionis hanc plerumque artem exercere, ut naves suas onerent tormentis bellicis tum majoribus, tum minoribus, ensibus, plumbis globulis, intrato pulvere, ære, ferro, chalybe, funibus, rudentibus, aliisque rebus ad onerarias æquæ ac bellicas naves instruendas necessariis, eaque omnia ad Turcas transvehant: neque verò hanc artem intermittere eos posse, tum quia Turcico imperio subduntur, ejusque gravissimo premuntur jugo, nec alâ ratione arduosam vitam tolerare suasque inopes familias sustentare valent; tum etiam ut habeant unde tributum iisdem Turcis persolvant, quo non solute, omninò perderentur. Quoniam verò hæc omnia ecclesiasticis sanctionibus prohibentur, subdiderunt iidem presules facere se non potuisse quinominus à Sanctâ Sede implorant pro Catholicis sibi subditis privilegium quod et eorum conscientiam solaretur, et facultatem iis afferret id

ipsum persequendi, sublato periculo incurrandi pœnas et censuras indictas in eos qui ad quod à memoratis populis hucusque facilitatum esse latebantur.

II. Sanè præmissa omnia canonicis sanctionibus esse velita, perspicuum fit ex cap. *Ita quorundam*; ex cap. *Significavit*; cap. *Quod olim*; cap. *Ad liberandum*, de Judeis et Saracenis; cap. *Multa*, lib. 5 Extravagantium communium; cap. unic. de Judeis, inter extravagantes Joannis XXII, præter id quod legitur in bullâ *Cæne Domini*, quæ singulis annis iterum solemniter publicatur. Præterea similis prohibitio deferendi arma et bellica instrumenta ad hostes reipublicæ ex civilibus etiam legibus oritur, nimirum ex l. *Nemo*, cod. *Quæ res exportari non debeant*; l. final. cod. de Pœnis.

III. Putarunt nonnulli interdictum illud, ne arma ac bellica instrumenta deferantur ad Turcas, originem simul et causam duxisse à cruce signatorum expeditionibus toties indictis atque susceptis ad Terram Sanctam ex hostium manibus redimendam, propterea quòd hujusmodi bellicorum instrumentorum ad Turcas transvectio eo tempore facta magnum detrimentum christianæ rei inferre potuisset: ideò quoties cruce signatorum expeditio non habetur, et quoties bellum in Turcas actu non ferveat, locum hujusmodi sanctionibus esse non debere. Nos autem haud quidem inficiabimur nonnullas ex prædictis prohibitionibus tunc prodidisse cum sacrum bellum à cruce signatis gerebatur, et memoratæ rationi proximè innivas fuisse. Hujusmodi planè est illa quam B. Gregorius X edixit in suâ constitutione 2, cui initium: *Adaperit*, n. 2, part. 2, tom. 5 Bullarii Romani novissimæ editionis: *Nonnulli maledictionis alumnî, solo nomine Christiani, terrena dantactæ, non celestia sapientes, et imitentes perniciosis luerorum studiis ut in voluptuosâ vitæ fœcibus latius debacchenitur, victualibus, armis, vasis, navibus et aliis necessariis, causâ damnati quæstas, Christi muniant inimicis, ut ad impugnationem fidei et Christianorum, ac Terræ Sanctæ depressionem, robore fortiori sic nuntii consurgant*. At negabimus, et jure quidem negabimus, omnia interdicta hujusmodi fuisse tunc evulgata dum cruciatæ haberentur, nec alium ius finem statutum fuisse quàm Terræ Sanctæ ex Turcarum manibus vindicationem; tum quia similis prohibitio, uti monimus, inserta legitur bullæ quæ adhuc quotannis in die Cæne Domini publicatur; tum quia eadem præcipuè inuitur improbitati ipsius actionis, ex quâ naturaliter sequitur ut potentiores et animosiores fiant christiani nominis hostes, atque ita Catholicorum respublica facilius opprimatur ac subvertatur.

IV. Docent alii, justis urgentibus causis, semotoque semper animo juvandi Turcas, posse Romanum Pontificem pauperes Christi fideles donare privilegio asportandi arma atque militaria instrumenta ad Turcas, dummodò cum iis actu bellum non ardeat. Ita disserit Alerius, de Censuris, lib. 5, cap. 11, disput. 8. Inò contenditur hujusmodi privilegio Januenses à Sixto IV et Julio II pontificibus, Venetos autem à Martino V pontifice fuisse donatos; uti videre est penes Sayrum, de Censuris, lib. 5, cap. 11, num. 36; Selastianum verò Lusitanicæ regem à Gregorio XIII id ipsum obtinuisse, quemadmodum evincitur ex hujus pontificis brevi incipiente: *Exponit nobis*, relato num. 72, part. 5, tom. 4 citati Bullarii. At nullum fortassè ex hujusmodi exemplis eidem casui de quo nunc agimus congruere meritò dici potest. Licet enim in prædictis Januensium Venetorumque privilegii expressa legatur facultas exccrendi, etiam dum bellum geritur, cum Turcis mercaturam; iisdem tamen in privilegii semper excipiuntur arma: idque tantummodò indulgetur ut vendantur funes pro navibus ad eorum portum appellentibus, ac insuper quædam stanni, plumbi, æris et aurichalici species, ut rectè observat cardinalis Toletus, in suâ Instructione sacerdotali, lib. 4, cap. 25, num. 10. Nec quidquam ab iis discrepat privilegium Lusitano regi concessum, cum in ipso facultas fiat Catholicis qui ex Lusitanicæ aliusque regis navigant

ad caput de Gues, aliasque Africæ regiones, ut transvehere possint ad infideles, ipso quoque belli tempore, merces aliasque res universas, exceptis tamen his quæ bullâ *Censuræ* Domini asportari prohibentur: *Ad caput de Gues et cæteris Africæ partibus, etiam belli tempore, commercii causâ, se transferendi, ac ibidem commensus, merces, victualia et quæcumque alias res, non tamen in litteris diæ Censuræ Domini legi solitis prohibitis, deducendi, transvehendi et transportandi.*

V. Regiâldus rem supra modum acens, tuetur interdicta hujusmodi neque locum neque vim obtinere, quoties ea quæ Christi fidelibus obvenit ex negotiatione utilitas, major sit damno quod ex armorum bellicorumque instrumentorum transvectione ad Turcas obtenturum timetur. Verùm hæc sententiam oppugnant Mendoza, et latius Diana, coordinate Editionis tom. 5, tract. 1, resolut. 46. Ideoque alii, rem ad theologia principia exigentes, advertunt ignea tormenta diversi moduli, seu enses, modico numero ad Turcas transvehere, cum in ipsos bellum non geritur, esse quid per se ac naturâ suâ indifferens, modò id non fiat iniquo animo et consilio nocendi Christi fidelibus; ideo autem pravum evadere se etiam excommunicationis penâ vindicari, propterea quòd Ecclesia, justis urgentibus causis, hoc fieri interdixit. Ex quo inferunt, cum pauperes Christi fideles, quidquid in hoc genere agunt, haud certò eo consilio præstent ut detrimentum inferant illis qui unam eandemque cum ipsis religionem profitentur, sed tantummodo ut inopes familias suas alant, et habeant unde tributum possint persolvere, atque ita impendentem suo capiti ruinam evadant; conticescere omninò in hæc facti specie ecclesiasticam legem, eamque, tanto urgente incommodo, non obstringere. Ita disserunt Ugolinius, de *Censuris*, part. 2, cap. 7, § 1, num. 4; Sayrus, eodem tract. de *Censuris*, lib. 5, cap. 1, sub num. 54; Castropalaus, *Oper. moral.* part. 6, disput. 5, de *Censuris*, punct. 8, num. 47; Duard., in bullâ *Censuræ*, lib. 2, can. 7, quest. 12, num. 2 et 3, et quest. 58, conclus. 1, num. 15; Bonacina, *Oper. moral.* tom. 5, de *Censuris*, in bullâ *Censuræ*, disput. 1, quest. 8, punct. 4, proposit. 4, num. 15; Filiucius, *Oper. moral.* tom. 1, tract. 16, cap. 6, de *Censuris* in particulari, quest. 7, num. 147; Schmalzgrueber, in lib. 5 *Decretal.*, tit. 6, de *Judicis*, sub num. 47.

VI. Alii insuper opportunè animadvertere non præmittunt Christi fideles Turcarum imperio subjectos, si iisdem sibi imperantibus arma suppeditent, vel ad designatum ab ipsis locum eadem transvehant, dummodò id peragant remoto semper iniquo animo nocendi Christi fidelibus, haudquaquam fieri obnoxios canonicis sanctionibus, quibus indefinitè ac universim id fieri prohibetur: Navarrus, *consil.* 5 et tribus sequentibus, lib. 5, tit. de *Judicis*, Leander, in *Quest. theol.*, part. 4, tract. 5, de bullâ *Censuræ*, disput. 5, quest. 5; Salamancenses, in *Cursu theologico morali*, tom. 2, tract. 10, de *Censuris*, cap. 4, punct. 6, excommunicat. 7; Schlara, in *Theologia bellicâ*, tom. 5, lib. 5, difficult. 24, num. 22; Franciscus à Breno, in suo *Manuali missionariorum*, tom. 2, lib. 1, cap. 2, quest. 2, et præcipuè num. 6 et num. 9, eodem planè modo quo ab omni culpâ insanus censentur miseri illi Christi fideles qui in Turcarum trineibus captivi, unâ cum illis remanent agunt, cum Turcicæ in Christianorum naves impelluntur, si id quod faciunt verberibus et durâ servitutis lege coacti faciunt, nihil extorqueat ipsi in Christi fideles animo infensi: Alterius, de *Censuris*, lib. 5, cap. 10, § *Hæc opinio*; Azorius, *Institut. moral.* part. 1, lib. 8, cap. 25, quest. 17; Molina, de *Justitiâ et Jure*, disput. 215, tom. 1; Theaurus, de *Pœnis ecclesiasticis*, part. 2, verb. *Arma*, cap. 8, § *Quæres primò*; Tolet., *Instruct. sacerdotal.* lib. 1, cap. 24, num. 6; ibique Adden. à Breno, tom. 2 *Manual. missionariorum*, lib. 1, cap. 2, quest. 2, ubi demonstrat quantum intersit discriminis inter hæc facti speciem et alteram de qua sermo est in propositione 54, inter proscriptas ab Innocentio XI, ubi pro-

ponitur famulus qui metibus duntaxat ne ab hereticis oculis aspicatur, malè tractetur aut domo expellatur, scalam admoret, ostium reserat, vel quid aliud præstat ejusmodi, ut herum ipsum alienas sedes iniquo consilio pervadere nitentem adjuvet.

VII. Albanensibus itaque episcopis qui in relatione status suarum ecclesiarum petitionem de qua hucusque disserimus pro miseris Christi fidelibus sibi subditis ad congregationem de propagandâ Fide detulimus, post accuratum rei examen, conscriptæ fuerunt ac datæ encyclicæ litteræ die 14 martii 1747, quibus auctoritate nostrâ mandatum ipsis fuit ne molestiam afferrent miseris illis Catholicis, si suis navibus ad Turcas, nullo inter hos et Christi fideles indicto bello, transvehent sclopos majores atque minores, sarissas, gladios, plumbeas glandes, nitratum pulverem, chalybem, ferrum, aurichalcum, æs, fumes aliaque ad onerarias aut bellicas naves struendas idonea; adhibito tamen modo quoad numerum et quantitatem, quemadmodum plerumque fieri dignoscitur; ac firmè ceteroquin et illæz remanente prohibitione transvehendi, sive pax vigeat, sive bellum ardeat, mortaria, incendiarias pilas, tormenta bellica majora, plumbeus, aut ferreos majoris moduli globos, ipsosque sclopos ingenti numero, quod tamen, ut supra diximus, rursus contingit: quâ imitâ ratione, satis provisum patet ut et prohibitio, quantum necesse est, sarta tecta servetur, et miseris illis Christi fidelibus, nihil iniquo animo molientibus in religionis sodales, facultas relinquatur comparandi sibi victimam, ac evadendi violentias atrociores persecutiones sibi ab iniquis dominis imminentes.

VIII. Gravioris momenti fuit aliud postulatam ab archiepiscopis, episcopis, parochiis ac missionariis ejusdem provincie Albanicæ propositum: an scilicet permittendum sit Catholicis ibidem sub Turcarum imperio degentibus et Mahumetanum aliquid nomen sibi imponant, eoque se compelli faciant, ut ita possint liberi commercii commodis cum Turcis gaudere, simulque evadere pensationem certi ejusmodi exigui censûs sive tributii quod solvere debent omnes qui, cum Turcæ non sint, in Turcarum regionibus commorantur, ac denum ut à persecutionibus gravissimisque penis se eximant quibus obnoxios fieret quisquis, à Mahumetane impietatis erroribus ad Christi fidem translatus, Turcico se nomine compelli non faceret: nam si deinde christiano aliquo nomine se nuncupari pateretur, perfacile Turcis esset conjicere, ac etiam planè deprehendere, illum ad christiana sacra transiisse; quâ re detectâ, haud sanè præmitterent ea parare atque exequi quæ ipsorum legibus sanciantur in eos qui ab eorum sectâ ad nostram religionem convertuntur.

IX. In concilio provinciali sive nationali Albano, habito sub Clemente XI pontifice anno Domini 1705, sancitum fuit, cap. 5, ut à Sacramentorum communionem repellereotur Christiani illi qui Christi fidem in corde se mente servant, ab exteriori tamen ejusdem professione desistant, sectantes extrinsecus Turcicam vivendi rationem, et Turcicis nominibus sese vocitari permittentes: *In Turcarum consortio Turcico more vitam degant, dies jejuniis sacros eam carnium profanant, et Mahumetanis nominibus vocitantur; in congregatione tamen fidelium christianis mores induunt, et officia peragunt Christianorum.* Id ipsius quoque decretum fuit in nostrâ constitutione cui initium: *Inter omniagenas*, quæque est num. 89 tom. 1 nostri Bullarij, super disciplinâ incolarum regni Servie finitimarumque regionum, ubi, § 5, inter cætera quæ Christianis interdiciuntur illud recensetur, ne Mahumetana nomina assumant: *Nomina Turcica, quorum nec memores esse debent, per labia sua assumere; idque, licet omni asseveratione testentur se Christi fidem in corde fovere, itaque non absimile fuit responsum quod, re prius in congregatione universalis inquisitionis sedulo examinatâ, redditum fuit archiepiscopis, episcopis, parochiis et missionariis Albanensibus: quibus etiam seriò*

injunctum fuit ne patiantur Christi fideles Turcica nomina assumere sique se compelli facere, sive ut à tributi pensatione se subtrahant, sive quicumque illà de causâ: eos verò qui, ejuratis Mahumetanis impietatibus, Christi fidem amplexi sunt hortentur opportunitè ut, quatenus de suâ firmitate et constantiâ pertimescant, ex illis regionibus abscedant, seque transferant ad alias Turcico imperio non subjectas; eùm nec his licere debeat pristinum Turcicum nomen retinere postquam in Christo renovati sunt, nihilque prosit utrisque in violatam in corde fidem servare, dùm nimis aperte, uti prænotatum est, in exteriori ejusdem confessione deficiant. Hæc omnia latius persecuti sumus nuperimâ nostrâ encyclicâ epistolâ incipiente: *Quod provinciale concilium, editâ die primâ augusti anni 1754, quæ inseretur tomo 4 nostrâ Bullarû: Districtè prohibemus ne quilibet ex Christi fidelibus, quocumque casu vel pretextu, aut in quibusvis excogitabilibus circumstantiis, eadem Turcica seu Mahumetana nomina, ut Mahumetani credantur, assumere audeant; et mox infra: Illos desinere qui ex Mahumetanis Christiani sunt facti, vel qui istorum sunt filii, si de suâ in fide constantiâ diffident, verenturque ne à Turcica deponant novitia, dominantium pænes luceant, easdemque subire formident, serio admonentis ut omnino regiones illas occultè deserant, et ad terras Christianorum accedant atque confugiant, in quibus et Deus qui dat escam omni carni, et fideliùm charitas minime ipsis deerit, maxime si episcoporum commendatitiis epistolis munimur.*

X. Nemo christianus potest ullam omninò extrinsecis actionem edere eo consilio ut Turcâ vel alterius ejusvis secte professor existimetur, quamvis intimo corde sanctam Christi fidem firmiter tenet. In veteri Testamento, Eleazarus, amicis hortantibus ut ad declinandam necem ex immolatione edere simularet, respondit statim sibi deliberatumque esse non solum ab eâ, sed etiam ab edendi specie abstinere, ne cæteris offensionis et scandali esset, atque ita animam suam in æternum perderet: Non enim atati nostræ dignum est fingere, ut multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, et ipsi propter meam simulationem, etc., decipiuntur, et per hoc maculam atque execrationem meæ senectutis conquirant. Nam etsi in præsentî tempore supplicis hominum eripitur, sed manum Omnipotentis nec ritus nec defunctus effugiam: uti legere est lib. 2 Machabæorum, cap. 6. Redemptor verò noster Dominus Jesus Christus aperte enuntiat se extremâ universalis judicii die illos nequaquam in suos agnitarum quos in hæc vitâ degentes quodammodò puduit ipsius sectatores se profiteri: *Qui me erubuerit et meos sermones, hæc Filius hominis erubescet eum venerit in majestate sæc.* In Luca: cap. 9. Inter eos autem qui curam hominibus erubuerunt se Christi sequaces ostendere, si procul dubiò recensebuntur qui temporales compendii causâ alterius religionis se esse simulaverint. Et, quamvis Apostolus, 1 ad Cor., cap. 9, affirmet se cum Judæis tanquam Judæum, cum gentilibus tanquam gentilem conversatum fuisse, opportunè tamen annotat S. Augustinus, epist. 40, aliâ 9, et epist. 82, olim. 19, ad peregrisse Apostolum ex charitatis impulsu, quo omnibus familiariter utebatur, ut omnes lucrificeret: abstinens cum ethnicis à legalibus, quæ, antiquato jam præcepto non amplius necessario servanda erant; eorumque usum resumens quoties inter Judæos versabatur, quoniam adhuc vota non fuerant: sique ita redactis ad naturam actus per se indifferentis, prout magis ad fidelis incrementum conducere noverat, iisdem abstinere vel utebatur.

XI. Ecclesiæ Annates percurrentibus tria occurrunt genera libellaticorum, quorum aliî, savientibus persecutionibus, fidem negabant, eaque de re obtinebant à magistratibus libellam seu litteris consignatum testimonium se idolis sacrificasse fidemque Christi negasse; aliî verò numeratâ pecuniâ emebant securitatis libellum quem fidem publicam, sive recentiori voca-

bulo *safraz conductum*, appellare licet, eoque pacto obligationem declinabant sese sistendi et Christi fidem publicè ac palàm profitendi; aliî denique nec fidem negabant, nec quidquam illi contrarium actu exercebant, sed, ut securitate gauderent, à magistratibus impetrabant libellos quosdam, seu scripta testimonia, quibus dicebantur idolis sacrificasse, quamvis id esset à veritate alienum. Petrus Annatus, in suo Apparatu ad theologiam positivam, lib. 3, art. 7, tit. de Lapsis à fide, hæc habet: *Duo fuerunt libellaticorum genera: aliî qui fidem negabant; aliî verò qui non negabant, sed palàm profiteri non audebant, et, ne ad id cogerentur, id pecuniâ redimebant, securitatis accipiendo libellos ut supplicia evaderent; ubi, cum Annatus de primo tantum et secundo libellaticorum genere mentionem faciat, nos de duobus hæc nunc disserendo, primum quidem improbatum, alterum verò toleratum fuisse affirmabimus; quemadmodum etiam pluribus demonstravimus in nostro Opere de Canonizatione sanctorum, lib. 1, cap. 2; hos quippe novissimos assimilare licet iis qui de propriâ constantiâ dubitantes, savientibus persecutionibus, fugam arripiebant vel latitabant. At non minus quam primum illud improbatum quoque fuit tertium genus libellaticorum, eorum scilicet qui neque verbo neque scripto declaraverant se quidquam impiè aut fecisse aut facturos esse contra fidem, sed solummodo ad securitatem sibi asserendam, possi fuerant ut in attestations libello à magistratibus dato, assereretur ipsos sacrificasse ac negasse Christum; veluti ad rem nostram scribit auctor Vite S. Cypriani, quæ editioni Baluzianæ præmissa legitur, sub num. 6: « Existimo itaque libellaticos nec voce nec scripto impiè quidquam aut facturos promississe, aut à se factum declarasse, sed idcirco vituperatos et justè pœnitentiæ addictos fuisse, quòd securitatis libellos à magistratibus impetrasset eâ lege et conditione ut in actis publicis scriberetur eos sacrificasse et Christum negasse, quamvis neutrum commisissent; » quod etiam animadvertit Sylvius, in 2-2, quest. 3, art. 2, conclus. 5: « Sequitur secundo excusari non posse libellaticos de quibus Cyprianus, epist. 33, 51, 52, et in tractatu de Lapsis, qui, eùm scirent sibi non licere idolis sacrificare, pecuniâ libellum obtinebant testantem saltem in effectu quòd sacrificasset, ut sic evaderent tormenta quæ cæteri cogebantur sufferre. Quamvis enim licet verticali pendere ne quis urgeatur aut idolis sacrificare, aut aliter fidem catholicam deserere, non tamen licet accipere testimonium sacrificii quasi per te facti, etsi non feceris. » Ex quibus satis colligi potest Ecclesiæ spiritum esse aversari qui, quamvis fidem intrinsicè veluti oclusam servant, faciunt tamen ipsi, vel suo nomine aliquid fieri patiuntur, quod legitimam inducat suspicionem eosdem à fide defecisse.*

XII. Consentiant aliî quoque theologî, ex quibus cardinalis Cajetanus, in Commentar. ad 2-2, quest. 3, art. 2, § 1, hæc tradit: « Aliud est occultare propriam fidem, et aliud profiteri alienam fidem, sive accidat utrumque verbo sive alio signo. Et profiteri alienam fidem nullo pacto licet. Et propterea, sicut mortaliter peccaret si quis diceret se esse Judæum aut Mahumetanus, ita mortaliter peccaret si uteretur veste aut bireto, aut quocumque alio signo proprio Judæis aut Mahumetanis. » Cardinalis Toletus, in Instruct. sacerdot., lib. 4, cap. 2, de Modo et Necessitate fidei, num. 5, id ipsam affirmat: « Quamvis autem semper non sit necessaria fidei exterior confessio, tamen semper est necessarium non manifestare aliquam sectam; non enim idem est non ostendere se esse Christianum, et ostendere se esse infidelem. Illud enim non semper est illicitum, sed tantum in duobus casibus positis, etc.; hoc autem semper illicitum. Unde qui transiens per infidelium terras vestiret se vestibus quibus soli infideles utuntur, ut ab aliis distingueretur, peccaret mortaliter, secundum communem sententiam: ut qui in terris Turcarum ligaret caput tobacâ albâ ne à Turcis oo-

cideretur vel comprehenderetur : similiter qui Romæ vel in alijs similibus locis, Judæorum pileo uteretur ut occultari posset : qui etiam alijs similibus uteretur usu communem vel lege solis infidelibus deputatis. » Ipsi que præcatus Sylvius, post firmatum sequens ceteroquin tutissimum effatum theologicum : « Eodem præcepto quo jubeatur assensus veræ fidei, etiam jubetur ejusdem fidei professio exterior. Ergo similiter quo præcepto prohibetur assensus falsæ fidei, etiam prohibetur istius fidei exterior professio. Qui autem simularet falsam fidem exterius, profiteretur illam ; ergo peccaret contra præceptum fidei ; » illud in rem nostram deducti consequens : « Ex his sequitur, non licere Christiano uti illis rebus, vestibus et signis ex quorum usu merito colligi posset esse desertor veræ fidei, vel alienæ professor. Quare, cum pro diversitate gentium, locorum et temporum, diversa inveniantur signa sive per legem sive per consuetudinem significantia, videndum est an significant distinctionem nationis à natione, an religionis à religione. Si prius duntaxat, licet eis uti absque periculo fidei, sicut licitum est lingua seu idiome nationis illius uti : si posterius, non licet. Ratio prioris est quia usus talium signorum neque ex sua naturâ, neque ex institutione, neque ex consuetudine significat professionem alicujus sectæ. Considerandum tamen est ne ex tali usu sequatur scandalum, neve tunc signa illa assumantur quando fides est profitenda. Ratio posterioris est quia uti talibus signis est profiteri se esse illius sectæ ad quam significantia sunt per legem aut consuetudinem instituta. Sic olim signum erat infidelitatis jurare per fortunam Cæsaris, apud Eusebium, lib. 4, cap. 14 ; thus ad imperium ethnici imperatoris adolere, etiamsi coram idolo non fieret, apud Nazianzenum, orat. 5 ; sacros codices tradere, apud Augustin., lib. 7, de Baptismo, cap. 2. »

XIII. Et, quamvis nomina ad designandas secerandasque personas, non autem religiones, inventa sint, idcirco affirmari posse videatur Christi fidelem nomina Turcica assumentem vel retinentem, nullam ingerere suspicionem defectionis à Christi fide, quemadmodum Christianus viator vel incolæ in regionibus Turcico imperio subjectis Turcicas induit vestes, ne irridatur atque vexetur, absque eò quòd possit eum quisquam redarguere ; neque enim vulgares communesque vestes in usum inductæ fuerunt ut à religione religio secerentur, sed ad contempnam corporis nuditatem, uti tuetur Valens, in Concordiâ juris pontificii cum Cæsare, sect. 4, pag. 382 : *Quando actiones vel signa habent alium usum, et in alium finem præcipiunt de se vel ex usu seu institutione referuntur ; verbi gratiâ, vestes gestare quibus ad tegendum corpus Turcæ uti solent, etc., adhuc intelligi potest quòd illis utatur bonâ intentione ac fine ; et tunc qui decipitur, existimans talem personam esse infidelem, non habet sufficiens fundamentum ad id prudenter iudicandum ;* haud tamen magnopere allaborandum est ad hujusmodi animadversionis infirmitas detegatur.

XIV. Quidquid enim sit de primitivâ nominiu institutione, illud in nostri casus hypothese certum est, Turcicum nomen esse signum et notam quâ non modò homo ab homine, sed à religione religio distinguatur ac discernatur. Turcæ sodales suos Turcas noscere volunt, ut possint ab iis qui Turcæ non sunt tributum exigere, certoque scire qui secum in religione consentiant ; utque has sibi notiones comparent, hoc statuerunt systema habendi pro Turcis eos qui Turcico nomine compelluntur. Et sane si Christi fideles, dum tribuunt pensationem volunt evadere, vel minime videri à Mahumetanâ sectâ ad Christi fidem transisse, nomen Turcicum aut assumunt aut retinent ; nihil præterea Jesiderari posse videtur ut tutò concludere liceat nominiu institutioni, ad secerendas hominum personas primitivis excogitæ, ex communi tacitæque consensione aliam accessisse vim, secerendi nimirum religionem à religione, Christianam videlicet à Mahumetanâ ; atque in praxi idem omninò esse Turcicum sibi

nomen imponere, vel præhabitu retinere ac se Mahumetanæ sectæ addictum, si minus verbo, at facto quidem certè profiteri.

XV. Hic autem re perductâ, incongruum illiò detegitur præallegatum Turcicæ vestis exemplum. Quandoquidem, semotâ quilibet aliâ questione, si quod adist indumenti genus quod ex formâ, veli aliisve adherentibus circumstantiis, habeatur veluti tessera sive nota quæ religionem à religione secerent, nunquam eo uti licebit, quantumvis allegari posset superioris similis exceptio, nimirum vestes primitivis compositas contextasque fuisse ad obtegendum nuditatem frigusque depellendum : uti scilicet observat cardinalis de Lugo, in suo tractatu de Fide, quæst. 14, sect. 5, § 1, num. 82 : *Si ergo esset vestis quæ propter circumstantias vel institutionem sua esset determinata ad significandam negotiationem fidei, sicut sunt verba vel voces ex natura sua ad significandam mentem, idem omninò dicendum esset de veste illâ quod de vocibus dicitur : atque idèò, sicut nullo casu fidelis licet proferre vestes quibus significatur ipsum esse alterius sectæ, ita nunquam licebit ei usus talis vestis habentis æquè determinatam significationem ac habent voces. Non repugnat autem quod circumstantiæ tales sint, in quibus vestis possit habere significationem æquè determinatam ac habent voces, et à quâ non possit abstrahi.*

XVI. Hæc aliaque plura expensa fuerunt antequàm publicaretur et ad interrogantes episcopos transmitteretur prememorata epistola cui intimum : *Quod provinciale concilium.* Quin etiam sapienter animadversum fuit quòd si simulatio istiusmodi diutius protraheretur, eaque subinde à Turcis, quod satis superque facile esset, detegeretur, præter obventurum sanctæ religioni nostræ dedecus apud ipsosmet Turcas, hi rectè ex hoc ipso occasione arripere eamdem acrimia iniquisque insectandi ac persequendi : *Unde opportuna præbetur Turcis ipsis occasio Christi fideles omnes tanquam hypocritas et deceptores existimandi, atque adèò jure ac merito persequendi ;* sunt ipsa encyclicæ verba. Illud insuper annotatum fuit, permisso Christi fidelibus Turcici nominis usu, latiore exinde iis qui se hoc pacto pro Turcis exhibent, aditum patellieri, ut seu ex pravâ voluntate, seu ex durâ rerum conditione, ad alios progrediantur actus Mahumetanæ sectæ protestationem includentes, servatâ additioe animo Christi fidei, atque ita se pro Christianis inter Christi fideles, pro Turcis verò cum Mahumetanis gerere non reformident ; quemadmodum aliàs nomino asseruit fieri à Christianis Chium insulam incolentibus, prolatis quibusdam monumentis quæ anno 1710, typis impressa circumferebantur.

XVII. Ad fidei nostræ professionem similiter pertinet alterum exhibitum postulatum circa Christianos illos qui cum antea ad Mahumetanam impietatem dellexerint, inde reuocados ad sanctam Christi fidem iterum revertuntur ; an scilicet hi, non solum errores detestari debeant in congregationibus Christi fidelium, cum inviolabili promissione in posterum abstinendi à quibuscumque actibus falsæ sectæ professionem præ se ferentibus, sed insuper debeant Turcis, etiam cum vite periculo, reditum suum ad Christi fidem significare. Extat hæc de re decretum congregationis sacræ inquisitionis editum die 18 Julii 1630, quod penes cardinalem Albium, de Inconstantia in fide, cap. 8, num. 29, impressum et sequentibus verbis conceptum legitur : *Utrum apostatæ à fide ad penitentiam redeuntes cogendi sint ad retractandum explicitè et publicè coram infidelibus, cum periculo vite, sicut negarunt fidem ; an vero sufficiat coram fidelibus publicè abjurare apostasiam in proprijs balneis, que sunt captivorum carceres, et implicitè apud infideles, abstinendo ab actibus infidelitatis, et deponendo habitum : sacra congregatio censu apostatas à fide redeuntes ad penitentiam omninò debere abjurare apostasiam coram fidelibus captivis quibus dederunt scandalum, in proprijs carceribus, publicè et explicitè. At coram infidelibus non videtur hoc necessarium, sed sufficit ut coram ipsis abstineant ab actibus*

infidelitatis, deponantque habitum protestativum falsæ religionis: et curent ut successu temporis cognoscant eam infideles vel ab ipsis vel ab aliis eorum abjuratorem, licet id etiam cum periculo vitæ.

XVIII. In concilio tamen provinciali Albano, superioris memorato, cap. 2, dum agitur de hujusmodi apostatis ad fidem redeuntibus, sancitur quidem ne Sacramentorum fiant participes, nisi, factâ quibus abjuratone, publicè se more Christianorum gerant, iisdemque interdicitur ut in posterum quidquam agant quod Mahumetanæ sectæ professionem includat; at nihil additur quo iidem obstringantur efficere ut eorum respicientia et abjuratio progressu temporis infidelibus perspecta fiat, etiam cum propriæ vitæ discrimine. Insuper cum in veteri tùm in recentiori Ecclesiæ disciplina nihil planè occurrat de hujusmodi onere sive obligatione; annotantque opportunè theologi præceptum extrinsecæ fidei professionis, qualis esset manifestatio illa emissæ abjuratōnis infidelibus faciendâ, recenseri inter præcepta affirmativa, quæ utique non semper neque ad semper obstringunt. Accedit denique quod verba illa decreti à cardinali Albitio allati: *Et curent ut successu temporis cognoscant etiam infideles vel ab ipsis vel ab aliis eorum abjuratorem, licet id etiam cum periculo vitæ*; nil aliud sunt quam verba theologorum, qui tunc sententiam suam rogati fuerunt; quæ tamen minime excerpta leguntur in decreto quod in archivo sacræ inquisitionis asservatur et hæc formulâ conceptum est: *In generali congregatione habitâ die 18 Julii 1650, relato casu transmissa à congregatione de propagandâ Fide, proposito à fratre Francisco Longobardo orânis Minorum missionario Tuneti in Africa, videlicet an apostatæ à fide christianâ ad penitentiam redeuntes cogendi sint ad retractandum explicitè et publicè coram infidelibus cum periculo vitæ, sicut negârunt fidem, an verò sufficiat coram fidelibus publicè et explicitè abjurare apostasiam in propriis balneis, quæ sunt capitavorum carceres, et implicitè apud infideles, abstinendo ab actibus infidelitatis, et deponendo habitum; sanctissimus dominus noster censuit apostatâ à fide redeuntes ad penitentiam non teneri ad abjurandum apostasiam publicè coram infidelibus, sed sufficere ut eum abjurent in balneo coram fidelibus, abstinendo ab actibus infidelitatis, ac deponendo habitum infidelium, quatenus sit protestativus falsæ religionis; si verò sit æquivoocus, posse illum deferre. Quod si ex illâ delatione, ratione personæ, aliqua oriatur suspitio, teneri aujungere cum primum poterit. Itaque allato genuino decreti contextu, proposito postulato fit satis.*

CAPUT XXI.

De postulato proposito circa matrimonia in infidelitate contracta ab his quæ postea ad christianam religionem convertuntur.

I. Matrimonii inter infideles contracti vinculum solvitur ubi alter ex conjugibus ad Christi fidem convertitur, alter verò requisitus ut vel eandem fidem amplectatur, vel thori societatem sine contumeliâ Creatoris servare consentiat, utramque conditionem obfirmate recusat. De hæc materiâ actum à nobis est superiore lib. 6, cap. 4, num. 5. Nec omittendum hæc esse ducimus id quod die 25 Januarii 1605 responsum fuit episcopo hæc ipsâ de re sensitanti, sicut videri potest lib. 10 Decret., pag. 55: *Sacra congregatio censuit ita respondendum, sumimè posse predictos ad veram fidem conversos accipere alias fideles uxores, nisi prius consentierint utriam primæ voluerint cum eis permanere, vel non. Quod si noluerint cohabitare, vel si voluerint, non tamen absque contumeliâ Creatoris, vel ut conversus ad mortale peccatum pertrahant, tunc posse eos alias fideles accipere uxores. Si cohabitare absque Creatoris contumeliâ velint, et absque eo quod conversos ad mortale peccatum pertrahant, quamvis veram agnoscere fidem noluerint non posse conversos alias fideles accipere uxores. Non sufficere ea quæ proponuntur, nempe loci distantiam, difficultatem ac præsumptionem, cum constare debeat de voluntate ipsarum uxorum infidelium.*

Neque aliud hæc in re addendum remanet. nisi quod superiori ecclesiastico onus incumbit adhibendi vigilem curam ne, infideli conjuge in societatem thori consentiente, id mali sequatur, ut neophytus ad vomitum redeat, et in pristinas infidelitatis tenebras prolatabatur. Cohabitatio cum infideli conjuge, etiam remotâ Creatoris contumeliâ, videtur vitia à concilio Toletano IV, in can. *Judici qui Christianas*, 28, quæst. 1. Eadem tamen expressè permittitur cap. *Quanto*, et cap. *Gaudemus*, de Divortis, quæ multo tempore post Toletanum canonem edita fuisse constat. Non desunt tamen theologi clari nominis qui, gravi spectato periculo cui ex societate cum infideli conjux fidelis exponitur, etiamsi ille sine Creatoris contumeliâ se cohabitaturum polliceatur, adhuc tamen societatem hujusmodi illicitam esse contendunt. Videri hæc de re possunt Pontius, de Matrim. lib. 7, cap. 48, num. 8 et seq.; à Breno, in Manual. missionariorum. Oriental., tom. 2, lib. 3, cap. 5, quæst. 1, num. 16. At satis rectè sentire videtur Cabassutius, qui in Theor. et Prax. jur. canon., l. 5, c. 25, n. 10 et 11, hujus dubii resolutionem pendere affirmat à casuum circumstantiis et moribus religionum.

II. In relationibus episcoporum atque missionariorum, sequentes duo casus sæpè reperti sunt occasione præbuisse ut postulata proponerentur congregationi de propagandâ Fide, et ab hæc deinde, ut moris est, ad congregationem concilii vel ad alteram universalis Inquisitionis transmitterentur. Primus videlicet de infideli aliquo ad Christi fidem converso, qui, propriæ sectæ errorem sequendo, plures duxit et habet adhuc uxores: cùmque ignoretur an prima ex istis christianam religionem amplecti velit, secunda verò ut tertia ad id promptam se exhibeat, dubitatur an permitti possit marito ut, priore illâ relicta, posteriori de ejus animo ad conversionem parato satis constat deinceps adherere, etiamsi prima dumtaxat justa uxor ex omnibus censeri debeat, uti docet S. Thomas, in 4 Sent., dist. 59, quæst. unic., art. 5 ad 4, quem passim sequuntur alii theologi, sicut videre est apud Sanchez, de Matrim., lib. 2, disput. 73, num. 4 et 5. Alter casus est cùm aliqui, qui in statu infidelitatis matrimonio juncti erant, christianam religionem amplexi, christianum conjugem accipere cupiant, sed penitus ignorant ubinam gentium sit primus conjux, et utrum adhuc sit inter vivos, cùm in captivitate incidit à multo tempore et in longinquis remotasque regiones abductus fuerit. His itaque eventibus casibus, incerti quid consilii caperent, quamque agendi rationem et regulam sequerentur, tum ordinarii præsules, tum missionarii, prædictæ congregationis et Sedis Apostolicæ sententiam exquisierunt.

III. Duo summi pontifices S. Pius V et Gregorius XIII opportunus hoc in genere agendi regulas statuere non omiserunt, juxta quas efformate semper eximè sunt repositiones ad ejusmodi postulata, quoties ab his regionibus transmissa fuerunt, de quibus in apostolicis dictorum pontificum litteris actum fuit. Cùm enim hæc certas quasdam regiones unice respiciant, minime possunt ad alias extendi, quantumvis id suadere videretur identitas, aut paritas rationis; quemadmodum paulò post observabimus. Et quidem S. Pius V, in apostolicis suis litteris quarum initium est: *Romani Pontificis*, impressis in 5 part. Constitutionum apostolicarum pro missionibus Sinarum et Turckini, etc., edit. Paris. 1676, exponit, quòd Indis qui plures in infidelitate uxores habuerant, si quando ad fidem convertentur, in more positum erat ut eam quisque uxorem retineret quæ secum quæ Christum Deum agnoscere ejusque fidem amplecti consentiebat. Id verò magnus scem ferebat difficultates; cùm et sæpissimè contingeret ut illæ quæ cum marito christianam religionem amplectebantur uxores primæ non essent; et aliunde verum nimis esset eodem Indos ab iis mulieribus divellere quæ unâ cum ipsis ad Baptismum sese offerbant. Itaque, ut his difficultatibus malisque occurreret, sanctus pontifex eorumque

tem edidit declarationem : *Idem nos statui dictorum Indorum patrum affectu benignè consilere, atque ipsos episcopos et ministros hujusmodi scrupulis eximere volentes, motu proprio et ex certâ scientiâ, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, ut Indi, sicut præfertur, baptizati et in futurum baptizandi cum uxore quæ cum ipsis fuerit baptizata et baptizabitur remanere valeant, tanquam cum uxore legitima, aliis divisiis, apostolicâ auctoritate, tenore præsentium declarationum matrimonium hujusmodi inter eos consistere. Gregorius verò XIII, in suis litteris incipientibus : Quoniam sæpè contingit, quæ impressæ habentur apud Pontium, de Matrim., lib. 7, cap. 48, num. 22, cum exposuisset pericèpe contingere ut ab Angolâ et Æthiopiâ ac Brasiliâ in captivitatem abducerentur, et in remotas longè regiones deferrentur homines uxorem habentes, femineque conjugali nexu conjunctæ; qui autem vel quæ in propriis regionibus remanebant sese dispositos vel dispositas exhiberent ut christianæ religioni nomen darent, et Christi fidelem conjugem accipere se velle ostenderent; magnas illi excitari solere difficultates utrum matrimonium, sine quo Baptismus fortassè non sumerent, inire possent : propterea quòd ignoraretur nam primus conjux cum quo in infidelitatis statu matrimonium contraxerant, adhuc in vivis esset : his omnibus expositis, opportunum comparare volens remedium episcopis, parochis et societatis Jesu presbyteris ad excipiendas sacramentales confessiones approbatis, qui in his regionibus degerent, facultatem et auctoritatem concessit dispensandi cum quibuscumque utriusque sexûs Christi fidelibus incolis dictarum regionum, et servis ad fidem conversis, qui ante Baptismum matrimonia contraxerant, ut eorum quilibet, etiam superstitè conjuge infidelè, et ejus consensu unimè requisito, responso non expectato, matrimonia cum quovis fideli, alias tamen ritè, contrahere, et in eis postea carnali copulâ consummatis, quod vixerint, remanere fidei valeant. Cùmque idem pontifex animadvertisset fieri posse ut post secundum initum matrimonium primus conjux repentè prodiret, affirmans se præpeditum fuisse quominus voluntatem suam de amplectendâ religione christianâ manifestaret, vel etiam se jampridem christianus ritus amplectum fuisse antequàm secundum illud matrimonium celebraretur; idcirco in iisdem litteris hoc additum expressumque voluit, ut, his non obstantibus, secundum matrimonium validum et firmum haberetur : *Quæ quidem matrimonia, etiam postquam immoventer conjuges priores infideles suam voluntatem justè impeditis declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida et firma esse.**

IV. Apostolicarum hujusmodi Constitutionum tenorem perpendentes nonnulli, arbitrati sunt prædictos Romanos pontifices in favorem fidei extraordinariâ suâ auctoritate uti voluisse quâ matrimonium in infidelitate consummatum dissolvere valebant. Sunt enim theologi, et quidem magni nominis, qui in Romano Pontifice hujusmodi potestatem agnoscent, eâ potissimum adductâ ratione quòd vinculum matrimonii rati inter fideles multò fortius sit matrimonio inter infideles consummato : unde, cùm Pontifex illud auctoritate suâ dirimere possit, multò magis hoc alterum dissolvere valebit. Ita ratiocinatur Navarrus, consil. 3, lib. 3, à num. 12, tit. de Conversione infidelium, quem sequuntur Sanchez, de Matrimonio, lib. 2, disput. 47, per tot.; et Layman, Theol. moral. tom. 2, lib. 5, tract. 10, part. 2, cap. 3, sub num. 2. Verùm negari nequit complures alios esse huic opioni contrarios; qui scilicet negant matrimonii rati vinculum inter fideles fortius esse vinculo matrimonii quod inter infideles fuerit consummatum : matrimonium enim ratum eam Christi Domini unionem significat quæ se per gratiam animabus justorum communicat; matrimonium verò consummatum eam representat unionem quâ idem Dominus noster per incarnationem cum Ecclesiâ sese conjunxit, juxta Innocentii III res-

ponsum, in cap. *Debitum*, de Bigamis : ex quo sequitur minimè certum esse principium illud, quòd scilicet matrimonium inter fideles ratum fortius sit vinculo matrimonii inter infideles consummatum. Legi potest ven. cardinalis Bellarminus, Controv. tom. 2, lib. 2, de Monachis, cap. 38, § Ad primam rationem, et tom. 3, lib. 4, de Sacramento Matrimonii, cap. 4, § 1 et seq. Et quidem matrimonium etiam inter infideles consummatum unionem illam significat Christè cum Ecclesiâ per incarnationem; sicuti egregè advertit cardinalis de Laurea, de Matrim., disput. 16, art. 11, § 6, num. 251. Quod ad eòdè veritatè conformè censuit Vasquez, in 5 part. D. Thomæ, tom. 4, disput. 2, sub num. 57, ut absque erroris notâ id negari non posse docuerit : *Habet ergo hujusmodi infidelium matrimonium quiddam necessarium est ut sit signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ : idque neque aliò verum est, et sine notâ aliqâ negari non posse censent.* De hâc materiâ fusè nos ipsi egimus, cùm in minoribus officio secretarii congregationis concilii fungeremur, in Discursu quædam exaravimus in elucidationem ejusdem cause Florentinæ, propositæ die 29 martii 1727, quique editus legitur tom. 4 Theauri resolutionum. Itaque ad ea quæ ibi diximus hic nihil addemus : sententiam verò nostram de præmissis constitutionibus declarantes, dicimus duos illos summus pontifices expositis sibi difficultatibus consulturos, nihil aliud egisse quàm canonicarum legum rigorem temperare in eo quod pertinet ad judicalem interpellationem quæ infideli conjugi faciendâ esset, utrum velat ad fidem converti, illius mentis declarationem expectando per congruum tempus ab ipsâ lege aut à superiore ecclesiastico constitutum. Id satis apertè colligitur ex ipso brevi S. Pii pape V, ubi legitur hæc verba : *Maximè quia difficillimum foret primam conjugem reperire. Idcirco clarè etiam inferatur ex aliis Gregorii XIII litteris, in quibus inter cætera hæc habentur : Dummodò constat, etiam summarè et extrajudicialitè, conjugem absentem moneri legitimè non posse, aut monitum, intra tempus eidem monitioni præfixum, suam voluntatem non significasse.* Matrimonium ab infidelibus in statu infidelitatis initum et consummatum divina lex solvit, cùm, altero conjugum ad fidem converso, alter neque converti vult, neque sine consummatione Creatoris colubitate consentit; juxta præceptum Apostoli in epistolâ 4 ad Corinthios, cap. 7. Ex hoc principio alterum veluti consequens deductum fuit, ut conjux conversus conjugem infidelem requirere ac interpellare debeat ut mentem suam super eâ re apertè declaret. Verùm si aut ignoretur ubi quæ infidelis degat, ac moralitè impossibile judicetur in hujusmodi cognitionem venire, aut si, ejusdem habitâ notitiâ, legitima interpellatio eidem fieri non posse dignoscatur; cùm in hisce circumstantiis aliqui magne æstimationis auctores interpellationem omitti posse censeant, plenamque fideli conjugi libertatem esse dicant ut novas nuptias, dummodò cum personâ catholice, contrahat; nemo non videt quantò majori jure, iisdem urgentibus circumstantiis, summus Pontifex ab eâ interpellatione faciendâ examere possit fidelem recens conversum, eique liberam nuptias cum alio fidei permittere. Id autem est quod in apostolicis suis litteris duo illi Romani pontifices præstiterunt, admittendo scilicet in favorem fidei loco formalis et rigorosæ interpellationis extrajudicalem illam notitiam, quòd vel omninò ignoretur ubi quæ gentium degat infidelis conjux, vel saltem ratio non suppetat eundem judicialitè interpellandi, atque huic interpellationi præfixam notitiam subrogando. In quo profectò nullas extraordinariæ illius potestatis usus apparet quâ vinculum matrimonii in infidelitatis statu consummati dissolvere in animo habuerint; sicuti egregè animadvertit Pontius, de Matrim., lib. 7, cap. 48, num. 22 : *Dispensavit certe, ac supplèvit (loquitur de S. Pio V) monitionem jure præscriptam.* Similem etiam dispensationem concessit Gregorius XIII, etc. Nec verò ex eâ dispensatione colligitur dis-

solvisse Pontificem matrimonium consummatum infidelium; sed cum Pontifex possit jus divinum interpretari, et ex divino privilegio dissolvatur matrimonium in favorem fidei cum infidelis non vult cohabitare cum fidei, declarat Pontifex eum casum verificari quando tanto tempore fidelis non requiritur ab infideli, et tanta terrarum spatia impediunt, atque adeo jam tunc posse uti divinâ concessione, et ad secundas transire nuptias.)

V. Verricellus in suo tractatu de apostolicis Missionibus, tit. 4, de Privilegiis regularium, quæst. 98, dub. 16, diversæ videtur esse sententiæ, et in eam propendere, ut prædictæ apostolicæ constitutiones solutionem vinculi matrimonii in infidelitate consummati reverè importent: etenim animadvertit Gregorium XIII in suis litteris usum esse sequentibus verbis: *Nos attendentes hujusmodi connubia inter infideles contracta vera quidem, non tamen adeo rata censeri ut, necessitate suadente, dissolvi non possint*; præterea eandem concessisse episcopis, parochis et missionariis facultatem dispensandi cum neophytis ut cum fidei possint matrimonio conjungi, etiam superstite conjuge infideli, et ejus consensu minime requisito, responso non expectato. Verùm ex his inferri rectè non potest Pontificem matrimonium in infidelitate contracta et consummata apostolicæ autoritatis plenitudine dirimere. Si quidem in iisdem Gregorii litteris expressa mentio fit juris divini, quo matrimonii vinculum tollitur si conjux infidelis ad viam veritatis venire renuat: nec alia episcopis, parochis et missionariis dispensandi facultas conceditur quam super judicialis interpellationis rigore, ut supra observavimus. Quod majorem videtur involvere difficultatem, illud est, quòd ex Gregorii pontificis definitione conjux ille qui post fidem susceptam novo se connubio cum fidei sociavit, jubetur in eo perseverare, etiamsi primus ille infidelis repente compareat, ostendatque se justis ex causis præcipitum fuisse quominus voluntatem suam de eadem fide amplectendâ manifestaret, et, quod magis est, etiamsi affirmet et probet se jam fuisse christianum, sacris initiatum quo tempore alter conjux, se absente et ignorante, secundum matrimonium contraxit; quod quidem non videtur fieri aliter posse, nisi vinculum matrimonii in infidelitate iniit et consummati dissolvatur et auferatur. Sed eadem semper recurrit superius allata responsio: primum scilicet matrimonium nequaquam dici posse solum à summo Pontifice, bene verò à jure divino; nihilque in hæc re à Pontifice fieri quàm, peculiaribus ita suadentibus circumstantiis, rigorem judicialis interpellationis auferre. Non inficiamur, soluto matrimonio ex capite impotentia: quæ judicatur esse perpetua, si forte contingat ut, post novas nuptias à non impedito conjuge celebratas, conjux ille qui perpetuo impotens credebatur subeundis matrimonii oneribus reddatur idoneus, debere alterum illum conjugem, secundo thoro relicto, ad primi jura redire, juxta sanctiones canonicas in cap. *Laudabilem*, et cap. *Fraternitatis*, de Frigidis et Maleficiis, et can. *Requisivisti*, 53, quæst. 1, præter alia plura quæ legi possunt apud S. Thomam, in 4 Sent., dist. 34, quæst. 1, art. 2. Sed hoc ad rem nostram non facit. Matrimonium enim ab impotente impeditoque contractum non aliâ de causâ dirimitur nisi ratione impotentia: impedimentique perpetui; nam si hæc perpetua non essent, sed temporaria, nullus profectò fuisset locus matrimonii vinculo dissolvendo: itaque, impotentia impedimentoque cessantibus, secundi matrimonii nullitas delegitur, et primi stabilitas revisita. Contra verò, cum dirimitur matrimonium, vel quia judicialiter interpellatus primus conjux actu renusavit christianam fidem amplecti, aut saltem sine contumeliâ Creatoris cohabitare, vel quia hujusmodi judiciali interpellationi, apostolicâ auctoritate et ratione circumstantiarum, subrogatæ fuerunt ad eundem effectum extrajudiciales notitiæ, de quibus supra; in hæc casibus, si conversus alteri nubat, secundum

hoc matrimonium ita validum et firmum est, ut et ipse ad priorem conjugem amplius reverti nequeat, et primus conjux suo illud omne perdidit quod in contrahendo priore matrimonio acquisierat. Primum enim matrimonium eo ipso momento, et quidem irrevocabiliter, solum remanet, quo conjux conversus ad alias nuptias cum fidei transivit; sive quia in hæc libertatem vindicatus fuerit jure divino, propterea quòd infidelis conjux, judicialiter interpellatus, evangelicæ veritati aut innocuæ cohabitationi se denegaverit, sive quia peculiare rerum circumstantiarum aperuerint indulto apostolico, quo sublata fuit interpellandi necessitas: quod quidem indultum, cum nulli conditioni sit alligatum, secundi matrimonii validitatem et firmitatem perpetuò asserit, et reditum intercludit ad prima connubia, etiamsi quis probare contenderet primo conjugi interpellato non fuisse liberum respondere, vel cum jam tunc christianæ religioni amplectendâ paratum fuisse, imò ante illam diem quâ secundum matrimonium à conjuge converso celebratum fuit ipsum quoque Christo nomen dedit et Baptismum suscepisse.

VI. Quemadmodum supra diximus, duæ illæ S. Pii V et Gregorii XIII constitutiones certas quasdam regiones tantummodò complectuntur: neque verò, ut superius pariter asserimus, extendi possunt ad alias, quantumvis rationis et circumstantiarum paritas aut identitas id suadere videatur; quod etiam animadvertit Verricellus, de apostolicis Missionibus, tit. 4, de Privilegiis regulari, quæst. 98, num. 181. Porro inter facultates quæ episcopis et vicariis apostolicis Asiæ, Africa et Americæ, necnon præfectis missionum in iisdem partibus tribuuntur, hæc etiam quæ sequitur legere est, his verbis expressam: *Dispensandi cum gentilibus & infidelibus plures uxores habentibus, ut post conversionem et Baptismum quam ex illis materint, si etiam ipsa fideles fut, retinere possint, nisi primò voluerit converti*. In quâ quidem formulâ nulla fit mentio de facultate dispensandi super juridicâ illâ et formali interpellatione quæ primo conjugi fieri debet, ut mentem suam de Christi fide amplectendâ declaret, et subrogandi in illius locum aut extrajudiciales notitias, aut alias circumstantias et argumenta, quæ suadent improbabile omnino esse primum conjugem ad christianam religionem converti velle: id quod expressè concessum legitur in duabus illis apostolicis constitutionibus S. Pii V et Gregorii XIII. Itaque locus est inquirendus quâ ratione se gerere debeant illi quibus permittitur esse ejus formulæ usus, si ignorari contingat quas regiones incolat primus conjux, et maxima appareat probabilitas eundem, si juridicè interpellaretur, religioni christiænæ minime consensurum. Facile est huic malo remedium, cum casus in his regionibus accidit quæ non magno à nobis intervallo distant; ut colligitur ex decreto congregationis concilii edito die 8 junii 1614, lib. 11 Decret., pag. 100. Decreti verba sunt hæc: « Hoc supplicii libello in sacra congregatione concilii Tridentini proposito, ac deinde ad sanctissimum D. N. Paulum V relato, sua sanctitas die 21 junii 1611, ex sententiâ congregationis facultatem fecit illustrissimo ordinario Neapolitano ut possit dispensare cum hæc juvene quæ ante susceptum Baptismum in partibus Turcarum matrimonium contraxerat, ut, superstite etiam conjuge Turcâ, et consensu ipsius minime requisito, et responso non expectato, matrimonium cum quovis fidei contrahere possit, ita ut etiam postea, si ipse infidelis vel ad christianam religionem converteretur, vel cum eâ cohabitare paratus esset sine injuriâ Creatoris, tamen hoc matrimonium posterius ratum et indissolubile maneat, dummodò tamen ipsi illustrissimo ordinario summarie et extrajudicialiter constet conjugem absentem moneri legitimè non posse. » Cum vero casus in aliquâ à nobis remotissimâ regione contingit, tunc ea necessitas, quâ facultatem illam à Romano Pontifice petere, eamque ab Urbe expectare coguntur episcopus et missionarii, ut Christianos recens conversos ab hujusmodi juris solemnitatibus eximere

valcant, res est profectò ob immensas locorum distantias gravissimis subjecta molestiis atque difficultatibus. Opportunum igitur foret premissæ formulæ illud ipsum adungere quod de omittendâ interpellatione primi infidelis conjugis in laudatis duorum pontificum litteris continetur; ne missionarii in eas adducatur angustias ut, periculo proprio, opinione illam non satis tutam in praxi sequantur, quæ scilicet ponit iudicalem interpellationem licite omitti posse quoties aut fieri reipsâ nequit, aut, si fieret, nullius utilitatis fore reputatur; de quâ opinione actum à nobis est superiore lib. 6, cap. 1, num. 3. Illud autem procul dubio necessarium existimamus, ut, cum responsa dantur interrogationibus et postulatis quæ circa hanc materiam ex variis orbis partibus ab congregationibus Urbis delectantur, percunctantibus aptè significetur ut, cum à neophyto matrimonium contrahitur cum secundo vel tertio conjugio eandem Christi fidem amplexo, propterea quòd primus in infidelitatis tenebris remansit, omninò curent ut consensus inter eos sub debitâ formâ renovetur: nullius enim roboris, divinâ æquè ac naturali lege, fuit consensus ille quem ipsi antea in infidelitate sibi mutuò præstiterunt, prioribus nuptiis constantibus. Quòd si in apostolicis litteris, aut in prædictâ formulâ, de eo consensu iterando nulla fit mentio, satis tamen id ex sacrarum legum sanctionibus aptè deducitur: nec ullas esse potest locas dispensationi quæ à consensû renovacione in hujusmodi casibus eximat. De hac re videndi sunt Sanchez, de Matr., lib. 2, disp. 35, et Sylvius, in supplemento seu additionibus ad 3 part., quæst. 45, art. 2, quæst. 2, ubi pluribus probant etiam tunc à conjugibus renovandum esse consensum, cum summus Pontifex talem dispensationem concedit cuius vi revalidatur aliquid matrimonium quod initio, propter impedimentum dirimens, fuit nullum et irritum; cum enim invalidus fuerit consensus ille quem in primo contractu conjuges præstiterunt, nullam omninò vim habere potest pro eodem postea revalidando.

VII. In supradicto autem casu nullum asserimus esse locum dispensationi per quam ab iterando renovandoque consensu conjuges eximantur. Quamvis enim in aliquibus circumstantiis concedatur quædam dispensationes quæ dicuntur in *radice matrimonii*, per quas renovandi consensûs necessitas tollitur, sicuti auctores docent, et sicuti factum observamus in apostolicis Clementis XI litteris incipientibus: *Apostolicæ dignitatis*, datis die 2 aprilis 1701, aliisque Clementis XII quarum initium est: *Cum dudum*, et quæ impressæ leguntur num. 142, § 3, tom. 14 novi Bullarii; certum tamen est hujusmodi dispensationes, quibus matrimonium redditur validum, et proles ex eo genita legitima nuntiatur, absque ullâ renovandi consensûs necessitate concedi quidem aliquando, gravissimis urgentibus causis, et quatenus conjunctio conjugum extrinsecam speciem habuerit justî matrimonii, neque copula fuerit manifestè fornicaria; sed tunc solum cum impedimentum propter quod matrimonium irritum fuit nequaquam ortum habuit à jure divino vel naturali, sed à lege duntaxat ecclesiasticâ quam positivam vocant, et cui summus Pontifex derogare potest; non sanè agendo ut matrimonium nulliter contractum non sit contractum fuerit; sed effectus illos de medio tollendo qui ob hujusmodi matrimonii nullitatem ante indultam dispensationem ac etiam in ipso contrahendi matrimonii actu producti fuerunt: juxta Clementinam *Quoniam*, de Immunitate ecclesiarum. De his copiosè actum à nobis est in *Folius* quæ olim, in minoribus à secretis congregationi concilii operam nostram navantibus, edidimus in causâ Pragen. matrimonii, propositâ die 15 julii 1720, 16 januarii 1725, 28 augusti ejusdem anni, et tandem resolutâ die 18 sequentis septembris, sicuti videri potest tom. 1 et 2 *Thesauri* resolutionum. Satis hic sit quæ tunc ibi retulimus atque firmavimus innuisse: quibus inherentes, concludimus omninò renovandum esse consensum, cum alter conjugum conversus ad fidem in matrimonii societate remanere

vult cum secundo vel tertio conjugio qui eandem fidem susceperit: etenim matrimonium cum his in infidelitate contractum propter impedimentum juris divini et naturalis omninò irritum fuit, et in hoc casu locus non est concedende dispensationi quæ à renovando consensu evimere conjuges possit: eo vel magis quod, cum ambo in thori societatem consentiant, nullam esse potest illius generis periculum quale animarum directoribus sæpè objicitur ubi impedimentum aliquid dirimens quod uni solum ex conjugibus notum est, alteri verò prorsus ignotum, debet huic etiam aliâ ratione manifestari ut novus ab utroque assensus opportune obtineatur; sicuti præscribitur in illis dispensationum litteris quæ à penitentiarâ apostolicâ in hujusmodi casibus expediri solent, eo conjugis postulante quem non latet impedimentum. Tunc enim illi cui cura commissa est manifestandi impedimentum et matrimonii contracti nullitatem, jure ac merito timendum est ne conjux alter qui impedimentum dirimens ignorabat renovare consensum negat, atque ita matrimonium solum remaneat. De hoc casu nos fusiore calamo egimus in nostrâ institutione 87 *Latinæ* editionis.

VIII. Ad eam itaque quæ hucusque diximus extra omnem dubitationis aleam collocanda, nil aliud remanet nisi ut ostendamus matrimonium infidelitatis tempore à viro cum feminâ celebratum, vivente aliâ cum quâ anteriori se conjugio obstruxerat, nullum et irritum extitisse tum lege divinâ tum naturali. Non ita institutum fuit à Deo matrimonium ut unus vir cum pluribus feminis, sed ut unus cum una duntaxat conjungeretur. *Vir adhaerebit uxori suæ*. Ita legitur Genes. cap. 2. Quemadmodum etiam: *Erunt duo in carne unâ*. Quòd si ejusdem Genes. cap. 4 legitimus Lamech duas eodem tempore uxores habuisse, Adam et Sellam; ejusque postea exemplum plurimos secutos fuisse, adeo ut Deut. cap. 21 de mulierum pluralitate sermo habeatur tanquam de re quæ jam in morem transierat, idèoque habebatur tanquam legitima consuetudo quam unusquisque tutâ conscientiâ et sine ullius reprehensione sequebatur: *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam et alteram odiosam*, etc.; factum id fuerat ex indulto divino, post diluvium, et præsertim patriarchæ Noe concessio, ut majori quâ fieri poterat celeritate multiplicaretur humanum genus. Sed cum Christus Dominus, in Evangelio Matthæi, cap. 19, matrimonium ad pristinum monogamiæ statum conditionemque restitutum esse voluerit, præmissa Genes. verba resumens: *Erunt duo in carne unâ*, atque ita concludens: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro*. *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*: ex hoc satis superque probatum remanet non posse quolibet virum nisi cum unâ feminâ matrimonium habere; adeoque ex lege divinâ matrimonium illud irritum et nullum esse quod, primâ uxore non adhuc morte sublata, cum aliâ aliâque muliere celebretur: quemadmodum rectè animadvertit Innocentius III, in cap. *Gaudemus*, de Divortio, et confirmavit concilium Tridentinum, sess. 24, de Matrimonio, can. 2, ubi ita definiendo decrevit: *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nullâ lege divinâ esse prohibitum; anathema sit*.

IX. Juri divino jus naturale succedit in iis matrimoniis irritis faciendis quæ, primâ uxore vivente, cum aliâ vel aliis pluribus ineuntur. Et quamvis huic veritati objiciatur quòd olim à Deo, sicuti dictum est, permissa fuit polygamia, idèoque hæc dici non posse videatur naturæ lege prohibita; facilis tamen est et clara responsio: bifariam scilicet ac in duo veluti generâ naturæ præcepta distingui; et eorum quidem aliqua esse tanquam primigenia aliorum principia; alia verò veluti consequentia quæ à primis illis oriuntur. Prima illa invariabilem quandam rectitudinis regulam in se continent quæ nullius mutationis aut dispensationis esse capax: ut est præceptum amandi Deum, abstinendi à mendacio, aliisque divinæ legis capita quæ in Decalogo exponuntur. Posteriora verò

regulam pariter continent rectitudinis; ita tamen ut, circumstantiis rerum et personarum mutatis, et ipsa mutari possint, mediante dispensatione, quæ tamen à solâ potest auctoritate divinâ procedere. Tale est præceptum de innocente non occidendo, à quo Deum legitimus dispensasse, cum imperavit Abrahamo ut filium unigenitum Isaac sibi in sacrificium offerret. Itaque ad hanc secundam naturalium præceptorum classem referenda est lex monogamiæ, circa quam aliquando Deus ad tempus indulisit ut, eâ non obstante, plures, ut supra diximus, duci possent uxores. Ita docent graviores inter theologos S. Thomas, in Supplement. ad 3 part., quæst. 65, art. 1; ven. cardinalis Bellarminus, de Sacr. Matrimonii, lib. 1, cap. 10 et seq.; Estius, in lib. 4 Sent., dist. 35, § 1 et seq.; Sylvius, in Supplement. ad 3 part. S. Thomæ, quæst. 65, art. 1 et seq. Docent quidem Durandus et Abulensis juri naturæ polygamiam non repugnare. Quamvis autem singularis hæc eorum opinio dici non possit à Tridentino concilio fuisse proscripta, cum in eo damnata unicè fuerit eorum sententia qui polygamiam jure divino vitatam non esse contenderent, sicuti in allato concilii canone aperte conspiciatur, censuram tamen non fugit doctrinæ improbabilis et alienæ à communi sententiâ aliorum theologorum docentium polygamiam divino æquæ ac naturali juri, eo modo quem supra inimus, esse contrariam. Imò non deest qui solidis fundamentis innixus, post recensitam monogamiam ex parte viri inter præcepta naturalia secundæ classis, eandem contendat ex parte femine inter præcepta primæ classis annumerandam; tum quia una mulier pluribus nupta maritus difficilè admodum fecundatur, et proles obnoxia est nullis in educatione periculis; tum quia in veteri Testamento multi quidem leguntur homines sancti pluribus uxoris eodem tempore copulati, sed nullam omnino reperire est inter sanctas feminas quæ plures maritos uno eodemque tempore habuerit.

CAPUT XXII.

De postulato proposito circa matrimonium inter duos Calvinistas in Transylvaniâ contractum, cum alter ex his, ejuratâ hæresi, ad fidem catholicam conversus esset.

Formula quâ hæretici Calvinistæ in celebrandis matrimoniis utuntur, ex eorum rituali libro seu formulario desumpta, hæc est: *Dicat minister ad contrahentes: Jungite manus; et dicat: Vir, interrogo te primò, præter hanc personam quam manu tenes, alteri causâ matrimonii dedistine manum, fidem ac donum, vel non? Resp.: Non dedi. Secundo: Amasne illam? Resp.: Amo. Tertio: Accipisne illam in uxorem? Resp.: Accipio. Ad feminam inde conversus, eodem modo de eisdem etiam interrogat. Habitisque ab utroque conjuge responsionibus, minister ita prosequitur: *Dic, vir: Verus Deus, qui est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, perfecta sancta Trinitas, unus verè æternus Deus, ita te adjuvet in tuâ verâ fide, quod personam quam manu tenes amas, ex amore illam accipis in perpetuam uxorem, illâ contentaberis, cum illâ poteris, nec illam, tuâ et illius vitâ durante, nec in sanitate, nec in infirmitate, nec in felici, nec in infelici statu, nec in illâ illius æternâ decore, quoadusque in suâ honestate et puritate permanserit. Ita te Deus adjuvet.* Eadem postea, conversus ad feminam, repetit.*

II. Cùm autem inter virum et feminam calvinistas in Transylvaniâ intum fuisset modo prædicto matrimonium, factum postea fuit ut femina, ejuratus illius sectæ erroribus, religioni catholice nomen daret, et, primo marito calvinistâ in vivis adhuc agente, alteri viro catholico nuberet. Hoc matrimonium occasionem dedit Transylvaniæ episcopis interrogandi num matrimonium quod mulier recens conversa cum viro catholico celebraverat validum habendum esset, an nullum. Quod quidem dubium solvi non posse dignoscitur, nisi prius certò considerit an primum matrimonium, ab eadem muliere cum viro calvinistâ contractum quo tempore et ipsa in eadem hæresi versa-

hatur verum firmumque fuerit, an potius nullum et irritum.

III. Scholasticis disputationibus prætermisiss, illius videlicet questionis omissio examine, utrum insolubilitas matrimonii consummati, donec uterque conjux vixerit, procedat à jure naturali necne, id certum est, perpetuam illius firmitatem à jure divino scripto fluere: sicuti evidenter inferitur ex cap. 2 Genesis, et ex cap. 19 S. Matthæi, quemadmodum advertit summus pontifex Bonifacius VIII, in cap. unic. de Voto et voti Redemptione, in 6, et post eum egregiè observaverunt Patres concilii Tridentini in doctrinâ de Sacramento Matrimonii. Nec minus certum haberi debet matrimonii vinculum nequaquam dissolvi si ab alterutro conjugum fides conjugalis adulterio frangatur. Quod enim à Christo Domino dicitur apud S. Matthæum, cit. cap. 19: *Dico autem vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur: et qui dimissam duxerit, mœchatur:* non ita debet intelligi, ut, interveniente fornicatione, locus esse possit ejusmodi dimissioni quâ matrimonii vinculum dissolvatur, sed divortio duntaxat sui dimissioni quæ colabitationem tollat, intacto conjugalium vinculo remanente: sicuti explicat Tridentinum concilium, can. 7, sess. 24, de Sacramento Matrimonii. Ex his planè consequitur matrimonium inter virum et feminam contractum quo tempore ambo calvinianæ sectæ ad hærentibus validum firmumque censendum esse, tametsi cum cæteris ejusdem hæresis sectatoribus falsò opinati fuerint matrimonium etiam quod vinculum, adulterio interveniente, dissolvi, si quidem credendum est eos generali voluntate contrahere voluisse matrimonium validum, juxta Christi legem, idèque etiam adulteri causâ non dissolvendum. Privatus enim error nec antiponit debet, nec præjudicium afferre potest generali quam diximus voluntati, ex quâ contracti matrimonii validitas et perpetuitas pendet, et consequenter inducitur nullitas secundi matrimonii, quo femina, post susceptam catholicam fidem, primo adhuc vivente marito, alteri se conjunxit.

IV. Evidens hæc de re videtur esse Innocentii III textus in decretali *Gaudemus*, de Divortii, ubi ita legitur: *Qui autem secundum ritum suum legitimum repudiavit uxorem, cum sâle repudium Veritas in Evangelio reproboverit, nunquam, eâ vivente, licitè poterit aliam etiam ad fidem Christi contractum habere.* Sanè Moyses, Deut. cap. 24, propter Hebræorum cordis duritiam, eisdem permisit ut possent uxores suas repudiare. Quiddam autem sit de eâ controversia quæ inter theologos agitur, utrum, concesso per Moysen, ut majus malum evitaretur, libello repudii, quicumque illum darent, quique reciperent, à penâ quidem liberarentur, sed non à culpâ, an verò hujusmodi indulti vigore ab utraq; immunes evaderent; de quâ questione nos egimus in nostrâ constitutione 58, quæ incipit: *Apostolici ministerii*, tom. 2 nostri Bullarii: quiddid, inquam, sit de eâ questione, hoc certum est, sublato per Christum Dominum Mosaicæ legis indulto, sicuti legitimus apud S. Matthæum, cap. 19, et apud S. Marcum, cap. 10, matrimonioque ad pristinum indissolubilitatis statum redacto, sublato quoque fuisse prohibitumque libello repudii. Quo tempore nos à secretis eramus congregationi concilii, ex parte cujusdam Græci catholici propositum fuit dubium an ipsi permitterendum esset ut secundam uxorem duceret, adhuc primâ vivente, quam repudiaverat ex causâ adulterii in judicio manifestè probati, impetratâ præterea à iudicibus facultate ut novum cum alterâ matrimonium iniret; Græcorum enim opinio est, quam vel maxime in praxi tuerent, adulteri causâ matrimonii vinculum solvi, quantumvis contra definitum fuerit tum in decreto de Unione Armenorum, edito à summo pontifice Eugenio IV, in publicâ concilii Florentini sessione, habitâ anno 1439, tum in cit. can. 7 concilii Tridentini de Sacramento Matrimonii, tum etiam in fidei professione pro Græcis Orientalibus stabilitâ, tum denique in instructione Clementis VII

pro Italo-Græcis, quam nos confirmavimus in nostrâ constitutione *Etsi pastoralis*, quæ est 57. § 8, Bullarij nostri tom. 1, in quibus omnibus locis solemniter asseritum fuit catholicum dogma adversus errorem Græcorum, qui ob adulterium contendunt matrimonij vinculum dirimi, nec satis habent thori divortium aut habitationis dissidium fieri. Prædicto autem proposito dubio, et re maturè discussâ, responsum fuit Græcum illum, vivente primâ uxore, quantumvis adulterâ, ad alias nuptias transire non posse: sicuti legi potest tom. 3 *Thesaur. resolut.*, in congregatione habita die 15 januarii 1724, in causâ cui titulus: *Dubium matrimonij*, cujus elucidandi gratiâ nos tunc discursum didimus, distribuendumque curavimus, qui indicato ioco reperitur impressus. Præterea eodem anno sub die 13 aprilis admissum pro valido reperimus matrimonium quod inter virum et mulierem in Helvetiâ coram ministro hæretico celebratum fuerat; etiamsi pro certo haberi posset utrumque conjugem in eodem errore versari, quod scilicet, perpetrato adulterio, matrimonij vinculum solvi posset. Videatur etiam hæc de re Schmalzgrueber, ad tit. decretal. de Conditionibus appositis, § 5, num. 129.

V. Sed casus hic non omninò coincidit cum casu nostro. Non enim nunc sermo est de matrimonio inito inter duos Calvinistas, quibus hoc per errorem tantummodò persuasum fuerit, matrimonij vinculum adulterij causâ dissolvi; sed agitur de ejusmodi matrimonio quod à duobus Calvinistis ita fuerit celebratum, ut, præter errorem supradictum, id etiam in pactum conditionemque deduxerit, et expressè in ipsâ matrimonij stipulatione conveniret, quod, si ab alterutro conjugalis fides fracta fuerit per adulterium, conjugii societas etiam quoad vinculum soluta remaneat. In quo rerum statu locum habet celebris decretalis Gregorij IX. in cap. *Si conditiones*, de Conditionibus appositis, cujus hæc sunt verba: « Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta si alter dicat alteri: Contrahe tecum, si generationem proles evites, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditioerem, aut si pro questu adulterandam te tradas: matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu, licet aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant, propter ejus favorem, pro non adjectis haberi. » Cui conformis est alia ejusdem Gregorij IX. decretalis quæ legitur in novo Bullario ordinis Prædicatorum, tom. 4, num. 150, ubi hæc habentur: « Cùm in Sclavonia partibus consuetudinem pessimam, quæ dicenda est veritus corruptela, esse proponas, juxta quam sub eâ conditione mulier conjungitur viro, si sibi placuerit in matrimonio retinenda, aliquin reddenda parentibus sine mutilatione vel fractione membrorum; nos tibi super hoc propter animarum periculum consilium postulanti taliter respondemus, quod, cùm contra substantiam matrimonij talis conditio inseratur, pro eo quod ad tempus nec debet nec potest matrimonium celebrari, sic contrahentes monendi sunt propensè et hortandi ut de novo inter se matrimonialiter contrahant secundum formam Ecclesiæ consuetam. Quod si fortè non fecerint, deamurari debet eisdem quod, non matrimonium, sed contubernia sunt potius inter eos, nec legitimè, sed fornicariè commiscetur. »

VI. In laudatâ decretali *Si conditiones*, animadvertendum est duo à Pontifice distingui genera conditionum: primum videlicet earum quæ sunt contra substantiam matrimonij; alterum verò illarum quæ aut turpes sunt, aut executioni mandari non possunt et impossibiles nominantur. Et quidem quod spectat ad conditiones primi generis, si ille in matrimonium contractu apponatur, declarat summus Pontifex matrimonium per eas nullum et irritum reddi; si verò in matrimonio contrahendo appositæ solùm fuerint conditiones secundi generis, illicitum quidem, fieri matrimonium, ad minimè nullum; conditiones autem pro non appositis haberi. Porrò, hæc inter pami

generis conditiones eam non recensuerit summus Pontifex quæ conjuges de matrimonio solvendo conveniunt si alter eorum adulterij crimem patierit; attamen, cùm hæc conditio reverà contraria sit substantiæ matrimonij, cujus, ubi consummatum fuerit, perpetuum esse debet vinculum, et, ambobus conjugibus viventibus, indissolubile; hoc satis profectò est ut, si hujusmodi conditio seu pactum in matrimonio contractu apponatur, matrimonium illud nullum et irritum censei debeat. Celebriores enim canonice, super laudatum textum celeberrimos, docent omnes quidem conditiones quæ in eâ decretali à summo Pontifice recensite sunt matrimonij substantiæ re,ugnare, sed eas minimè solas esse: cùm præter illas alie non desint quæ si in matrimonio federe contrahendo inserantur, nullitatis vitium in illud inducunt. Ita docet Abbas in dictum cap. *Si conditiones*, num. 2: *Et licet textus hic ponat tria exempla istarum conditionum contra substantiam, tamen multa alia possunt reperiri. Et super eundem textum ita prosequitur Ancharanus*, num. 2: *Adverte quod ista tria ponuntur in textu gratiæ exempli; nam idem esset ubicumque esset eadem ratio. Consentit Joannes Andreas, Henricus Boich, numer. 5; Alexander de Nevo, numer. 3; Fagnanus num. 2, in dictum cap. Si conditiones, de Conditionibus appositis.*

VII. Præterea theologi et canonistæ non solùm rationem inquirunt cur nullum remaneat matrimonium in cujus contractu insertæ fuerint conditiones ipsius substantiæ ac naturæ contrariæ, sed etiam quæ sit ratio illius discriminis unde fit ut validum firmumque haberi debeat matrimonium eorum qui, nullâ appositâ conditione hujusmodi, alteri nubunt, etiamsi falsam illam opinionem forent, quâ putent matrimonium ipsum, fractâ per adulterium fide, solutum in; contra verò nullum et irritum censendum sit matrimonium eorum qui, præter eum errorem quò imbuti sunt, conventionem etiam adjucent de matrimonij dissolutione quoad vinculum, interveniente adulterio. Super quo ita ratiocinantur: Quicumque contractum vult, necesse est ut ejusdem substantiam velit; ideòque, si contrahentes in matrimonij federe ineundo conditionem apponunt illius substantiæ contrariam, certissimum hoc est argumentum, nequaquam eos in veri matrimonij contractum consentire: sine contrahentium autem consensu matrimonium esse non potest. Quòd si expressa illa conditio de matrimonio ob adulterium dissolvendo apposta minimè fuerit, quantumvis contrahentes in eo fuerint errore, ut matrimonij vinculum per adulterium dissolvi posset, nihilominus locus est præsumptioni ut, dum matrimonium prout à Christo institutum fuit inire voluerunt, illud omninò perpetuum ac, interveniente etiam adulterio, indissolubile contrahere voluerint; prævalente nimirum generali quam diximus voluntate de matrimonio juxta Christi institutionem ineundo, eaque privatum illum errorem quodammodò absorbente: quo fit ut matrimonium ita contractum validum firmumque maneat. At ubi contrahentes in ipso matrimonij contractu expressam apposuerunt conditionem de dissolvendo quoad vinculum matrimonio in casu adulterij, jam fieri nequit ut error particularis absorptus maneat à generali voluntate contrahendi matrimonium prout à Christo Domino institutum fuit, sed potius voluntas generalis ejusmodi extinguitur et suffocatur ab errore particulari, qui manifestè prævalet ac dominatur: atque hinc oritur nullitas matrimonij in quo contrahendo apposta fuit conditio ipsius substantiæ contraria. Ita casum a casu distinguunt docent cardinalis de Lugo, de Sacramentis, disput. 8, sect. 8, num. 125 et seq; Sanchez, de Matrimonio, lib. 2, disput. 29, num. 41; Marin, in Theol. specul. et moral., tom. 4, tract. 23, disput. 5, sect. 4, num. 57; Gobat, tract. 10, cas. 19, num. 707; cardinalis de Laurea, de Matrimonio, disput. 17, art. 10, num. 185. Salmanticenses, in Cursu moral., tom. 2, tract. 9, de Matrim., cap. 4, dub. 2, num. 26; et Iusius Schmalzgrueber, in lib. 4 Decre-

tal. tit. 19. de Divoritiis, à num. 64 ad 76; et ante ceteros egregiè advertit auctor Glossæ in cap. *De infidelibus*, verb. *Esse matrimonium*, de Consanguinitate et Affinitate. En ejus verba: *Ipsi* (videlicet illi qui eâ voluntate ineunt matrimonium ut, concurrentibus repudiij causis, se illud solvere posse arbitrantur) *contrahunt eo proposito ut, cum voluerint, separentur, dato libello repudii; sed hoc est contra substantiam matrimonii. Respondeo: Si hoc pactum exprimat in ipso contractu, nec inter eos, nec inter Christianos esset matrimonium, sed non copulatur ex pacto, licet postea abijciant uxorera de facto.* Videri etiam potest et relegi quod à nobis deductum est superiori libro 7, cap. 6, num. 9.

VIII. Doctrinam hanc secuta est semper atque constanter congregatio S. Officii, quoties eidem examinanda se obtulit validitas matrimonii vel inter duos Calvinistas, vel inter catholicum et calvinistam contracti, cum scilicet vel ambo conjuges, vel alter eorum in eâ opinione versaretur ut matrimonii vinculum adulterii causâ dissolvendum foret. Ita colligitur ex respensione datâ ad dubium olim ab episcopo Bostnensi propositum, quod ita conceptum fuit: *An sit validum matrimonium contractum inter catholicum et schismaticum hæreticum, cum intentione sedandi vel solvendi matrimonium*: ac die 2 octobris 1680 ita resolutum: *Si ista sint deducta in pactum, seu cum istâ conditione sint contracta matrimonia, sunt nulla: sin aliter, sunt valida.* Hoc idem confirmatur ex quâdam decisione solemnî quam eadem congregatio nobis presentibus edidit die primâ augusti 1748, cujus hoc erat subjectum: « Sempronius calvinista diocesis Albensis Transylvaniæ, ante quinque annos, coram curione suo calvinistâ (nam ipsimet admittunt clandestina matrimonia valida) sub conditione: *Contraho tecum, si, vel quamdiu manseris in honestate conjugali, vel si fidem thori servaveris, contraxit matrimonium cum Sempronîa calvinistâ.* Hæc Sempronium aliquoties infideliter deseruit: redire noluit. Sempronius tædio affectus, et ut animæ salutî conduceret, fidem catholicam suscepit. Angitur nunc et dubitat num recipere teneatur in hæresi calvinianâ remanentem veram, an putativam uxorem; item quis foris ejusdem in causâ divortii quoad vinculum, Calvinistarum an Catholicorum. » Primo huic casui secundus subjectus erat his verbis expressus: « Titius calvinista coram ministro ejusdem sectæ et testibus, in diocesi Albensi Transylvaniæ, contraxit matrimonium cum Titâ calvinianâ ante annos viginti sub predictis conditionibus. Iidem nunc recenter conversi ad fidem catholicam dubitant an, ad hoc ut simul manere possint, consensum, et quidem coram parochæ et testibus, renovare teneantur. » His autem dicta congregatio ita satisfacit: « Matrimonia in utroque dubio relata nulla prorsus esse. Et ad primum dubium specialiter, Sempronium non teneri ad recipiendam uxorem in hæresi calvinianâ manentem; imò nec teneri ad recipiendam eam si ad catholicam fidem converteretur: posse tamen ad catholicam fidem conversam recipere, si velit, in uxorem, renovato coram parochæ et testibus utriusque consensu, si nullum aliâs inter eos intercedat impedimentum; indignum prorsus esse recurrere ad Calvinistas pro declaratione divortii quoad vinculum; stante veritate expositorum, matrimonium illud nullum suâ naturâ corruiere: nec simpliciter et absolute indigere Sempronium declaratione fori ecclesiastici ut possit ab assertâ uxore separari. Et ad secundum dubium, debere recenter conversos renovare consensum coram parochæ et testibus, ut tanquam legitimi conjuges in conjugio remanere possint. »

IX. His igitur principijs positis, videlicet nullum atque irritum esse matrimonium in quo contrahendo apposta fuerit conditio aliqua ejusdem substantiæ contrariâ; conditionem autem de matrimonio ob adulterii causam dissolvendo ejusdem matrimonii substantiæ quàm maximè repugnare; valida verò censenda esse matrimonia ab his contracta qui, licet sibi

persuadeant, adulterio interveniente, matrimonii vinculum solvendum esse, id ipsum tamen nullo modo in pactum conditionemque deducunt; at irrita et nulla esse connubia in quibus id expressum consultò fuerit tanquam pactum atque conditio; hisce, inquam, principijs positis, dubium illud quod à Transylvaniæ episcopis propositum fuerat de matrimonio à viro et femina calvinistis cum expressâ illâ conditione contracto, facillè solum fuit editâ respensione die 20 maii præsentis anni 1754, nimirum fuisse nullum omnique effectu carere debuisse. Quia tamen ex aliquibus documentis quæ transmissa tunc sunt et examini subjecta, non nemo argui posse putabat eam conditionem non ita in Calvinistarum matrimoniis apponi ut, conjugali fide violatâ, dirimendum foret conjugij vinculum, sed ut divortium tantummodo faciendum esset quoad thorum; alii verò, supradicto Calvinistarum Rituali considerato, et admissio etiam hunc esse verum illius conditionis sensum, ut solutionem matrimonii quoad vinculum importet, tamen dici posse contendebant eandem in contrahendi matrimonii actu non ita apponi ut contractum ipsum et contrahentium, consensum conditionalem efficiat; sed potius eidem contractui superaddi postquam perfectum jam et completum fuit per mutuum illam respensionem: *Accipio*; hinc, antequàm super proposito postulato respondentium ederet, opportuna adhibita fuerunt diligentie et eorum omnium haberetur clara et certa cognitio ex quibus negotii resolutio pendebat. Acceptis autem indubiis documentis, perspectum fuit et exploratum eam desertionem de qua pascitur in celebrandis matrimoniis Calvinistæ, si datam fidem fregerint adulterio, nequaquam dici posse simplicem thori separationem seu divortium, sed veram matrimonialis vinculi solutionem. Si enim eorum quis fuerit de adulterio convictus, alter innocens conjux ad novas nuptias liberè transire solet: ipsique hæretici iudices, ubi de unius crimine legitimas probationes adesse cognoverint, potestatem innocenti conjugi faciunt ut novo matrimonio cum alio conjuge jungatur. Quod verò spectat ad formam contrahendi in calviniano Rituali descriptam, licet conditio de conjuge tamdiu non deserendo donec ipse in honestate permanserit non immediatè legatur apposta post verbum illud: *Accipio*, sed in subsequenti duntaxat juramento inseratur; nihilominus, cum hoc jurandum non aliâ de causâ proferatur nisi ut præmissum illud verbum: *Accipio*, debitam eo firmitatem accipiat, facillè intelligitur unum eundemque esse actum, qui ex superioribus respensionibus et ex subsequenti jurejurando efformatur, quique paucis verbis sic exprimi potest: *Accipio te, et juro quòd non deseram donec in honestate permanseris.* Contra verò non satis percipi valet quomodò conditio illa matrimonii solutionem importans, ab ipso contractu ita divelli possit ut non illius pars constitutiva dicenda sit, sed quedam potius appendix quæ eidem jam completo perfectoque adjiciatur.

X. Ut autem ea magis magisque confirmetur quæ paulò ante diximus de nullitate illius matrimonii cui apposta fuerit conditio aliqua illius substantiæ contrariâ, ad textum in cap. *Si conditiones*, de Conditionibus appositis, haud inopportuna erit aliqua hic verba facere de casu quodam olim in questionem adducto, cum nos, in minoribus constituti, secretarii congregationis concilii munere fungeremur, quemque tunc expendentis, satis longum discursum de more edidimus, qui typis impressus legitur tom. 3 Thesauri resolutionum, in causâ Ulyssiponen. Occidentali. propositâ, et resolutâ die 8 juli anni 1724. Vir et femina sequenti modo matrimonio se junxerant. In hoc ambo convenerant, ut matrimonium quidem coram Ecclesiâ celebrarent, at illud nequaquam consummare deberent, sed post quindecim dies mulier monasterium ingressa monialis habitum susceperet, deinceps evolutu probationis anno, regularem professionem solemniter nuncuparet, omni juri renuntians quod in mariti personam ex

matrimonio sibi acquirere potuisset. Et quidem mulier declaraverat se id plenâ libertate fecisse ac promississe; consenseratque ut, si ab his factis et conditionibus defecisset, matrimonium nullum irritumque declararetur. Concors per omnia fuit reciproca stipulatio viri, omniaque scriptis consignata fuerunt et significata testibus qui matrimonii celebrationi praesentes esse debebant, ipsique parochi coram quo inuendæ erant nuptiæ. Quamvis verò in ipso celebrandi matrimonii actu nequaquam iteratè aut expressè fuissent ejusmodi conditiones, attamen, omnia præcedentibus et subsequentibus simul junctis, simulque perpensis, nullus erat locus suspicandi conjuges ab iis promissis et conditionibus de quibus in vicem convenerant recessisse: sicuti nullus ostendit celebris tunc advocatus Pitonius, qui matrimonium illud totis viribus impugnabat; ut videre est in ejus disceptatione typis impressâ tom. 3 Disceptationum ejusdem, discept. 58. Celebrato juxta modum hucusque expositum matrimonio, validum illud firmumque fuisse contendebat femina, ac vehementer instabat ut sibi à viro matrimonialia obsequia præstarentur. Contra vir pro matrimonii nullitate pugnavat, affirmans se ab omni matrimoniali onere prorsus immunem, sibique liberum esse novo connubio cum alterâ se copulare. Variæ fuerunt Ulyssiponensium tribunalium sententiæ; sed, causâ ad congregacionem concilii delatâ, matrimonium illud declaratum fuit nullum per eundem sæpè laudatum textum in cap. *Si conditiones*, de Conditionibus appositis. Ea enim conventio in pactum expressè deducta, quâ mulier à se abdicavit potestatem in corpus viri, et vir similiter potestatem in corpus mulieris, apertè contraria est substantiæ matrimonii, sicuti docet S. Thomas, in 4 Sent., dist. 28, quest. unic., art. 4, ad 3, cui consentiunt S. Bonaventura, Adrianus pontifex, Richardus, alique inter antiquos, quos memorat sequiturque Sotus, in 4 Sent., dist. 29, quest. 2, art. 3; neque dissentiunt recentiores, Sanchez, de Matrimonio, lib. 5, disput. 10, per tot.; Layman, lib. 5, tract. 10, part. 2, cap. 7, num. 9; Gonzalez, in cap. *Si conditiones*, sub num. 8, de Conditionibus appositis; Salmanticenses, Opem moral. tom. 2, tract. 9, de Matrimonio, cap. 7, dub. 3, per tot., et præcipuè § 35.

XI. Quia verò it à quibus illius matrimonii validitas propugnabatur, ad ostendendum eam conditionem non esse contra substantiam matrimonii, nonnulla exempla ab ecclesiasticâ Historiâ petita proferebant, eorum scilicet qui matrimonio se junxerant, simulque inter se convenerant de castitate in conjugali statu servandâ et matrimonio non consummando; præter id quod ex evangelico textu didicimus de matrimonio S. Virginis cum sponso suo castissimo S. Joseph, adversum fuit virginitatem in matrimonio à multis quidem piè et religiose fuisse servatam, qui tamen usui abrenuntiârunt, non potestati; ideoque dici non poterant apposuisse in nuptiarum contractu conditionem matrimonii substantiæ contrariam. Non enim matrimonii substantiæ repugnat matrimonio non uti, sed uti non posse, sicuti ostendit Mastrius, in 4, disput. 7, num. 162, ubi sic scribit: *Essentia matrimonii consistit in mutuo dominio et subjectione corporum per ordinem ad usum matrimonii; sed potest subsistere dominium et subjectio corporum cum predictâ obligatione. Cum enim dominium distingatur ab usu, potest verum dominium subsistere cum obligatione seu conditione non utendi re ipsâ.* Mastrio adhibet Clericus, de Sacramento Matrimonii, decis. 20, num. 21.

XII. Negari non potest hinc responsioni multum probabilitatis inesse, præsertim cum plures alii præter laudatos auctores recenseantur qui eam sententiam propugnant. Sed et illud citam negari non potest, complures alios esse tum theologos, tum canonicos, qui oppositum doceant, contententes utramque conditionem esse contra substantiam matrimonii, tam eam scilicet quâ contrahentes mutue corporum po-

testati in antecessum renuntiant, quàm illam quâ hujusmodi potestatis actum et usum sibimetipsi interdicunt. Videndum est hæc de re Schmalzgrueber, ad tit. de Conditionibus appositis, § 5, num. 119 et seq. Porro, ut dubium de Ulyssiponensium matrimonio propositum solveretur, minimè necesse fuit inquirere quænam ex duobus relatis opinionibus prevaleret deberet; in utraq; enim rectè pronuntiari poterat pro nullitate matrimonii de quo tunc agebatur, quemadmodum congregatio reipsâ pronuntiavit. At iis qui valida agnoscent superiùs enuntiata matrimonia de quibus ecclesiasticâ Historia loquuntur, celebrata nimirum inter virum et feminam quibus ex christiæ perfectionis studio propositum erat, quique etiam mutuâ promissione convenerant ut à matrimonii consummatione abstinere, uti factum narrat à S. Puleheriâ imperatrice, dum Marcianum Augustum in conjugem simul et imperii consortem accepit, et inter alios plures, iis, inquam, necesse omninò est de viribus et substantiâ secunde ex prælati opinionibus studiosè disquirere. Ne sermonem hunc nostrum extraneis questionibus abrumpamus, ab hæc abstinendum nobis esse censuimus. Sed, cum in nostro tractatu de Festis B. Virginis Mariæ satis multa dixerimus de matrimonio ab eâ inito cum S. Josepho, cujus commemorationem lætè Ecclesia die 25 januarii, pucis hæc complectemur ea quæ in prædicto opere nostro fusius exposuimus; quo intelligere quisque possit ex hoc sancto B. Virginis matrimonio nihil inferri posse contra supra expositam firmatamque veritatem, matrimonium nempe illud irritum esse in quo aliqua conditio apposita fuerit quæ ejusdem substantiæ repugnet.

XIII. Qui affirmant B. Virginis matrimonium cum S. Josepho in solis sponsalibus consuisse, ii temerè falsòque opinantur. Itaque pro certo tenendum est primò matrimonium inter eos contractum fuisse verum et ratum; secundò, B. Virginem, antequàm cum S. Josepho matrimonio conjungeretur, votum quidem emisisse castitatis perpetuò servandæ, cæ tamen additâ conditione, si ita Domino placuisset; nam sub Mosaicâ lege oportebat generacioni insistere tam mulieres quàm viros; tertio, cum eadem B. Virgo ante celebrationem matrimonii ex peculiari revelatione intellexisset volunt servandæ castitatis propositum divinæ voluntatis assensu comprobati, hujusmodi voto jam se absolutè obstrinxisse; quartò, ante ipsum quoque matrimonium, Deo pariter revelante, manifestatum B. Virgini fuisse simile S. Josephi propositum de servandâ in matrimonio virginitate; denique cum B. Virgo et S. Joseph matrimonice sese conjunxerant, nullam omninò apposuisse conditionem: idque satis est ut affirmemus nihil ex eo matrimonio colligi posse quod veritatem illum evertat, scilicet nullum et irritum esse matrimonium in quo contrahendo adjectur conditio illius substantiæ contraria. Hæc est S. Thomæ doctrina, in 4. Sent., dist. 50, quest. 2, art. 1, quest. 2, ad 2. En ejus verba: *B. Virgo, antequàm contraheret cum Joseph, fuit certificata divinitus quòd Josephus in simili proposito erat; et ideo non se commisit periculo nubens; nec tamen propter hoc aliquid veritati deperit, quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum: talis enim conditio, cum sit contra naturam bonam, scilicet prolem procreandam, matrimonium tolleret.*

CAPUT XXIII.

De postulatis aliquando propositis circa præsentiam parochi in matrimonii celebratione: et de matrimoniis conscientie nuncupatis.

I. Tridentini concilii decretum, cap. 4, sess. 24, de reformatione matrimonii, quo statutum fuit ut matrimonium coram proprio parochi, aut alio sacerdote de ejusdem parochi aut episcopi licentiâ, et duobus testibus celebraretur, ita ut matrimonium aliter celebratum irritum sit, occasione aliquando dedit

episcopis postulandi quinam verus nubentium parochus esse intelligatur. Porrò nos olim decreta congregationis concilii, ejusdemque responsa hæc de re edita, collegimus in nostrâ Institutione 35 et 46, Latinæ editionis. Quare, ne hic eadem quæ dicta jam sunt repetamus, quædam tantummodò responsa hoc loco adijcimus quæ data fuerunt episcopo Giennensi anno 1581, et relata habentur lib. 3 Decretorum, pag. 59 et seq. Episcopus siquidem, Ecclesiæ suæ statum referens, nonnulla dubia discutienda proposuit, quorum hoc primum fuit: « Utrum prohibitiõne factâ ab ordinario ne parochus aliquos desponsaret, ita tollatur jurisdictio ipsius parochi ut ad contrahendum matrimonium contra talem prohibitionem non sit legitimus parochus. » Huic autem talis fuit data responsio: « Valere matrimonium contractum coram parochi cui interdictum est ab episcopo ne interveniat. » Secundum: « Utrum matrimonium in quo intervenierit vicarius parochi, non invitus, sed volens, contra prohibitionem tantum ordinarii, sit validum vel potius invalidum, quia non intervenit sacerdos habens jurisdictionem, cum sit sublata ab ordinario. » Secundò: « Esse validum. » Tertium: « Si invitus et compulsus per vim adsit sacerdos dùm contrahitur matrimonium, præcedente vel non præcedente dictâ prohibitione, utrum tale matrimonium subsistat. » Tertio: « Subsistere. » Quartum: « Si sacerdos affuerit, nihil tamen eorum quæ agebantur vidit neque audivit, utrum tale matrimonium validè contrahatur, vel potius tanquam sine sacerdote nullius sit ponderis et momenti. » Quarto: « Non valere, si sacerdos non intellexit: nisi tamen affectasset non intelligere. » Quintum: « Si adsit sacerdos, dùm contrahitur matrimonium, casu non cogitans se esse ad id vocatum, sed aliud agens, audit duos inter se contrahentes matrimonium, utrum sit validum tale matrimonium, in quo fuit præsens, non tamen certioratus, nec ad id expressè vocatus, neque interponens suam auctoritatem dicto vel facto; vel potius sit nullum, quasi assistentia auctoritativa per concitium requiratur, et non nuda vel causalis præsentia. » Quinto: « Valere, etiamsi parochus aliam ob causam adhibitus sit ad illum actum. » Hujus responsionis summa à Fagnano refertur in cap. *Quoniam*, num. 29 et seq., de Constitutionibus, et in cap. *Litteræ*, num. 5 et seq., de Matrim. contracto contra interdictum Ecclesiæ. Quæ verò ad quartum dubium fuit data responsio, cum alio convenit ejusdem congregationis iudicio edito die 29 aprilis 1593, ut ex lib. 7 Decret., pag. 106, à tergo in quâdam causâ Ulyssiponensi: *S. congregatio censuit, si vera sint quæ narrantur et parochus affectaverit non intelligere, matrimonium valere.*

II. Multiplex hoc relegendes congregationis decretum quo dubius Giennensis episcopi satisfecit, opportuna maxime duximus alia quedam hic observanda proponere, quæ et aliquando subministrârunt et subministrare in posterum materiam possunt ad respondendum postulatis episcoporum, in ecclesiarum relationibus interrogantium circa parochorum præsentiam in matrimoniorum celebratione à Tridentino præscriptam.

III. In eo decreto inter alia statuitur validum esse matrimonium quod fuerit initum vel coram parochi, vel coram parochi vicario, etiamsi illis ab episcopo interdictum fuerit ne matrimonii celebrationi assistentiam præstarent. Super quo sanè nulla videtur excitari posse gravioris momenti difficultas. Cùm enim ea non sit episcopo auctoritas ut possit inducere impedimentum dirimens quod non est, aut aliquod matrimonium quod ex canonum præcepto nullum irritumque non sit, nullum irritumque statuere, ut firmat Barbosa de Offic. et Potest. episcopi, part. 2. allegat. 32, num. 93; et Natalis Alexander, in Theologia dogmat. et moral., tom. 2, lib. 2, de Sacram. Matrim., in consecratis articulis, seu in regulis praxim spectantibus, reg. 9: illicitum quidem erit matrimonium, si celebretur coram eo cui episcopus hujusmodi celebrationi adesse vetuerit; graviter etiam peccabit is qui,

spretâ superioris prohibitione, eidem assistentiam præberit: at nullâ ratione dici poterit matrimonium ipsum nullitatis vitio subjacere.

IV. Statuitur etiam in eo decreto validum et firmum esse matrimonium cui legitimus sacerdos, non spontè, sed invitus et coactus affuerit. In quam opinionem conveniunt scriptores, uno excepto Segurâ cui contraria sententia magis aridet. Videndi Barbosa, de Offic. et Potest. parochi, part. 1, cap. 21, num. 46; cardinalis de Lauræa, in 4 lib. Sentent., tom. 3, de Matrim., disput. 22, art. 10, num. 244, et fusè Schmalzgrueber, ad lit. decretal. de clandestinâ Desponsatione, § 5, num. 237 et seq., ubi auctores qui sunt ejusdem opinionis enumerat. Et reverè, cùm parochi præsentia verificetur, etiamsi per vim inducta sit, idemque parochus fidem facere possit Ecclesiæ celebratum verè fuisse coram se matrimonium, etiamsi illius celebrationi spontè non interfuerit, sed coactus; nihil videtur in hoc casu desse quod necessarium ad matrimonii validitatem judicatur. Unde in l. *Coram Titio*, 209, ff. de verbor. Significat., ita legitur: *Scire autem, non etiam velle, is debet; cum, eo invito, rectè fit.*

V. Definitum etiam legitimum in eodem decreto validum fore matrimonium cui interfuerit parochus, licèt non accessus ad eum finem, sed falso aliquo nomine ad id fraudulenter inductus. Neque id generaliter intènciari quis poterit. Aliqui tamen sunt qui ad matrimonii validitatem satis esse putant ejusmodi præsentiam parochi, quâ contrahentium verba ita audiat intelligatque ut testimonium certum de matrimonio coram se inito ferre possit: cujus sententiæ patroni videri possunt relati à Grimaldo, de Sacramento Matrimonii, tract. 40, cap. 7, dub. 12, à num. 98 usque ad num. 101. Alii verò, probabilius opinantes, admittunt quidem validum fore matrimonium celebratum coram parochi qui alio quàm matrimonii obtentu vocatus fuerit, sed nihilominus necessariam putant eundem parochum antea moneri accessitum eum quidem fuisse diverso nomine, reverè autem ut matrimonii celebrationi interesset. Videantur Pontius, de Matrim., lib. 3, cap. 21, num. 4; Cabassarius, in Theor. et Prax. jur. can., lib. 3, cap. 26, num. 12; Schmalzgrueber, loco citato, num. 254 et seq., præcipue num. 256, ubi affert resolutionem congregationis concilii sequentibus verbis conceptam: *An sit matrimonium, si duo contrahant per verba de præsent, proprio parochi præsentè, et aliis requisitis non omissis, cû contractu parochus formaliter adhibitus non fuit, sed dum forte conviviè vel confabulationis, vel aliud tractandi causâ adesset, audit hujusmodi contractum geri, et postea alter contrahentium velit ab hujusmodi contractu ratione defectûs resiliere. Sacra congregatio respondit posse, nisi alia intervenierint quæ parochum à contrahentibus adhibitu fuisse arguant. Eadem resolutio refertur à Pontio, loco citato, qui deinde ita subdit: *Quare de hoc amplius dubitari non licet.* Concordat Natalis Alexander loco supradicto, reg. 10. Videri etiam potest eadem resolutio in opere Joannis Gallenart ad concilium Tridentinum, edito Tridenti anno 1737, nimirum ad sess. 24, cap. 1 reformat. matrimonii, pag. 256, § *An sit matrimonium.**

VI. In supra relato decreto matrimonium illud effectum carere statuitur cui parochus ita sit præsens ut neque videat contrahentes, neque auribus eorum verba percipiat: eo enim casu præsentia parochi tanquam merè physica considerari debet, quæ ad matrimonii validitatem non sufficit, juxta id quod in eadem congregatione definitum fuit in causâ Romanâ super dubiis matrimoniorum, die 7 martii 1700, in quâ, cùm ea res Innocentii XII pontificis jussu diligentè examine discussa fuisset, eorum improbatâ fuit opinio qui contendebant ad validitatem matrimonii præsentiam parochi merè physicam satis esse. Parochus enim interest matrimonium tanquam testis auctorizabilis pro Ecclesiâ; quæ, cum in aliis duobus ab tribus testibus ad matrimonium initè contrahendum necessariis non eas qualitates requiratur quæ illos omni exceptione ma-

jores constituent, uti fusè demonstrat Sylvius, operum tom. 5, edit. Antwerp., in var. resolut., verb. *Matrimonium*, X, § *Ad secundum*, idcirco parochi presentiam voluit ut in illius probitate maximum veritatis fundamentum statureret: uti colligitur ex Historiâ dicit concilii scriptâ à cardinali Pallavicino, lib. 22, cap. 4, num. 5, et num. 12. Parochus autem non potest testem agere tantè in Ecclesiâ auctoritatis, nisi et videat contrahentes, et vel eorum audiat verba, vel, ea non percipiens, signa saltem videat et intelligat quæ mutuum significant utriusque partis consensum, juxta textum in cit. lib. *Coram*, ff. de verb. Sign., cujus verba sunt hæc: *Coram Titio aliquid facere jussus, non videtur presente eo fecisse, nisi is intelligat. Itaque si furiosus, aut infans sit, aut dormiat, non videtur eorum fecisse.* Cui conformis est can. *Testes*, 5, quæst. 9, ubi Glossa, in verb. *Præsentia*, inquit: *Dum tamen intelligant; nam aliter non dicuntur presentes:* et can. *In primis*, 2, quæst. 1, ubi eadem Glossa, verb. *Præsentia*, subdit: *Et intelligente: alias non diceretur præsentia:* præter multò plura quæ videri possunt apud Fermosinum, in tract. 2, tom. 2, de Offic. et Sac. Ecdl., in cap. 2 et 3, de Officio archiepiscoposbyteri, quæst. 1, num. 63 et seq.; et apud cardinalem de Lauræa, loc. cit., art. 10, num. 240 et seq.

VII. Quamvis verò in dubium aliqui revocaverint utrum parochus in matrimonio partes agat testis auctorizabilis pro Ecclesiâ, cum non desint theologi clari nominis qui parochum volunt esse Sacramenti ministrum, eidemque tanquam ministrantem assistere, juxta ea quæ vidimus in superiori lib. 8, cap. 15, alii verò contenderint non eam fidei concilii mentem ut ad validitatem matrimonii parochus propriis oculis conjugum intueri, et propriis auribus mutui eorum consensû verba percipere deberet; alioquin ea matrimonia penitus sustulisset quæ fiunt aut per interpretem, aut parochus contrahentium idioma non intelligit, cum parochus contrahentium, utroque vel altero conjugum longè absente; siquidem in primo casu parochus verborum quæ à contrahentibus proferuntur significationem minime percipit, sed ad ea se refert quæ aut inter res; in secundo verò neque contrahentium excipit verba, neque personas aspiciet, sed solum intuetur procuratorem, ejusque intelligit verbi: at tamen istorum ratiocinationes satis proleto non sunt ad evitendam rectè constitutam firmitatemque sententiam de necessariâ ejusmodi præsentia parochi in matrimonio celebratione, quâ et contrahentes oculis suis aspiciat, et mutuum eorum consensum auribus suis excipiat.

VIII. Quæstio enim fieri solita, quam nos inuimus superiore lib. 8, cap. 15, quamque insolutam, uti par erat, relinquimus, in eo sita est, utrum matrimonium minister sit parochus, an potius ipsimet contrahentes, sicuti magis communiter auctores docent, sint matrimonii ministri. Sed esto sit parochus, nunquid ex hoc inferri poterit eundem non etiam agere partes testis auctorizabilis ejusdem Sacramenti? Sicuti fieri videmus in Sacramentis Ordinis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, extreme Unctionis, quorum sacerdotes ita ministri sunt ut etiam testium munere apud Ecclesiam fungantur, si forte opus sit ut eorundem administratio comprobetur. Ubi autem sacerdos non solum matrimonii minister, sed simul etiam illius testis auctorizabilis censeatur, necessariò fatendum est quod superioribus diximus, nimirum eundem et contrahentes videre, et eorum verba intelligere omninò debere.

IX. Quod autem pertinet ad ea matrimonia quæ per procuratorem aut per interpretem fiunt, cum nullam nobis onus incumbat expendendi utrum quæ per interpretem contrahuntur valida et iusta sint; et solum innuere sufficiat nequaquam deesse qui eorum validitatem impugnent, sicuti videri potest apud Clericum, decis. 36, de Sacramento Matrimonii, num. 6, et apud Pontium, in tractatu de Matrimonio, lib. 5, cap. 24, num. 9 et seq.; idcirco sermonem redigentes ad ea matrimonia quæ per procuratorem fiunt, hoc primum asserimus, reperiri in veteri Testamento

matrimonium Isaac cum Rebecâ per procuratorem Eliezer initum, sicuti legitur Genesis cap. 24; insuper statutas esse in jure canonico conditiones ad validitatem matrimonii per procuratorem celebrandi necessariò servandas, quæ leguntur in cap. *Procurator*, de Procuratoribus, in 6. Præterea communem hanc esse opinionem, matrimonia quæ per procuratorem fiunt, etiam post Tridentinum concilium, valida esse; eademque nostris etiam temporibus celebrari, et antehac celebrata fuisse, præsertim inter principes: quomodò Henricus IV Galliarum rex Mariam Mediceam duxit; et Hispaniarum regis filia cum Austria archiduce per procuratorem Ferrarise eorum Clemente papâ VIII matrimonium inivit. Theologos quidem prudenter consulere ut qui matrimonio per procuratorem conjuncti sunt vel iterum ipsimet coram parochis et testibus matrimonio jungantur, vel saltem quod ipsis absentibus actum esse præsentis ipsi coram ecclesiâ ratum habere declarent: sicuti videtur esse apud Salmanticensis, in Cursu morali, tract. 9 de Matrimonio, cap. 5, dub. 4, num. 84. At hoc minime necessarium reputari, sed majoris duntaxat cautela gratiâ faciendum suaderi; sicuti post Sotum, Sanchez, Gutierrez, Rebellionum, Bonacinam aliosque, latetur Rosignolus, de Matrimonio, part. 4, tom. 6, contract. 15, disquisit. 1, § 21, num. 3. Verum id satis non est ut asseramus ad validitatem matrimonii, quod ab ipsis conjugibus presentibus coram parochis et testibus celebratur, nullam esse necessitatem ut parochus ipsos contrahentes oculis videat, suisque auribus eorum verba percipiat. Cum enim concilium ea matrimonia quæ per procuratorem fiunt de medio tollere noluerit, necesse fuit ut liberum antiquo systemati curam relinquere; idcirco permitteret ut qui per alium facit, per se ipsum facere videatur; et ut possit quis per alium, quod potest facere per seipsum: sicuti videtur in cap. *Potest quis*, et in cap. *Qui facit*, de Regulis juris, in 6. Sed tamen ex eo quod concilium ratum esse voluerit matrimonium per procuratorem celebratum, in quo parochus neque conjuges ipsos oculis suis conspiciat, neque ex eorum ore mutuum percipit auribus suis assensum, inferri non potest definitum aut permissum ab eo fuisse ut, ubi vir et femina coram parochis per seipsum matrimonio conjungi volunt, quolibet ejusdem parochi presentia sufficiat ad matrimonii validitatem, etiam non visis ab eo contrahentibus, et eorum non percepto consensu.

X. Hoc igitur posito, videndos esse omninò à parochis contrahentes, eorumque percipiendum esse consensum, aliqua tantummodò difficultas oriri potest ex iis verbis, quæ in laudato decreto legitur: *Nisi tamen affectasset non intelligere*: cum enim antea veluti per regulâ statuat irritum esse matrimonium si parochus conjuges non intellexerit, ea deinde subditur limitatio: *Nisi tamen affectasset non intelligere*. Cujus limitatio ut verus sensus intelligatur, opus non est intamam propriamque hujus verbi *affectasset* significationem studiosius inquirere et penetrare, quemadmodum juris civilis interpretes faciunt in l. *Quod ait lex*, § 2, ff. *Ad legem Juliam*, de Adulteriis; sed, quoniam totum decretum iis verbis expressum est quibus passim utitur curia, opportunius esse videtur predicti verbi sensum juxta communem et usitatum in curiâ loquendi modum interpretari. Affirmandum nonnulli decretum illud de eo parochi intelligendum esse qui et videt, et audit, sed se nec videre nec audire simulat. Ita sentit Neesen, in suis tractatibus de Justitiâ et Jure, tract. 8, quæst. 6, de Sacram. Matrim., dub. 4: *Potes quid, si pastor occidat aures et oculos, et noli intelligere quid agatur, an matrimonium sic contractum erit validum. Respondeo, si non intellexerit nec advertit quid actum sit, tunc matrimonium non valere, quia tunc reverà non est moraliter præsens, ita ut possit testificari de matrimonio contrahendo: secus dic, si advertit quid agatur, sed affectat non intelligere, aut dûtà opèrà fingit se non intelligere.* Hæc tamen verbi intelligentiâ minime probatur à Pontio, in tractatu de Matrimonio,

lib. 5, cap. 21, num. 12, et quidem merito; neque enim necesse fuerat decretum condere ad id stabilendum de quo nullum est dubium, verum scilicet et validum matrimonium iniri obi parochus et videt, et intelligit, etiamsi se nec vidisse nec audisse mentiat. Alii verò matrimonium irritum esse dicunt quod parochus reverà non videt neque intelligit contrahentes; etiamsi idèò non videat neque intelligat quia ipsemet consulto videre et intelligere noluit, ipsemet sibi videndi et intelligendi modum ademit: ex eà nimirum ratione, quod minimè poterit eorum verum quas reverà non vidit nec intellexit auctorizabile testimonium Ecclesia ferre, quantumvis ipse sibi impedimentum creaverit ut non videret nec intelligeret. Ita ratiocinantur inter nostros cardinalis de Lauræa, in 4 lib. Sentent., tom. 5, disput. 22, art. 10, num. 266; Monacellus, in Formul. legal. pract., 3 part., tit. 2, formul. 5, num. 10 et 11; Giribaldus, tract. 10, de Sacramento Matrimonii, cap. 7, dub. 12, num. 102. Hæc igitur est horum auctorum opinio, irritum semper et nullum esse matrimonium si conjuges nec videantur nec audiantur à parochis; idque non solum si ab extrinsecà aliqua causà, externoque impedimento adempta fuerit parochi videndi audiendique potestas, verum etiam si ipse sibi impedimentum ultrò creaverit ne videret neque intelligeret. Itaque, re benè consideratà, istorum opinio cum eà quam superius exposuimus sententià convenit; ut scilicet exceptio illa: *Nisi affectasset non intelligere*, de eo duntaxat casu accipienda sit quo parochus rēpsā viderit et audiverit, sed simulct falsoque asserat se nec vidisse nec audivisse. Alii denique affirmant matrimonium validum fore quod celebratum fuerit coram parochi qui, si nec vidit nec intellexit, ipse sibi in causà fuit ut non videret nec intelligeret; propterea quòd vel aures sibi obstruxerit vel faciem velaverit ne audire et aspicere cogeretur. Et hic verus videtur esse illius decreti sensus, sicuti colligitur ex Fagnano, in cap. *Quoniam*, num. 25, de Constitutionibus; et in cap. *Quæsiam*, num. 7 et 8, de Pœnit. et Remissionibus. Neque enim ulla haberi debet ratio affectatæ ignorantie illius qui, cum videre et audire commode posset, ipse sibi voluntarium posuit impedimentum ne videret audiretque, juxta regulam textûs in cap. *Inhibitiò*, § *Si quis verò*, de clandestinâ Desponsatione; et § *final*; et can. sen., dist. 57. Neque porro æquum est ubi arbitrio factoque parochi pendeat libertatem matrimonii impedire. Illud autem obijcere minimè prodest, adhibendum esse à parochi industriam omnem et diligentiam ad impedienda hujusmodi matrimonia; cumque canonicas pœnas incurrere, et signanter in suspensionem ab officio ad triennium incidere, si præsentiam præstet alicui matrimonio quod fieri præsumatur vel sine præscriptis denuntiationibus, vel sine præviâ dispensatione illius qui super observantiâ eorumdem denuntiationum dispensare potest: juxta decretalem in cap. *Cum inhibitiò*, de clandestinâ Desponsatione. Quamvis enim verum sit audientum esse parochi pro viribus ut hujusmodi matrimonia fieri prohibeat; multoque magis eidem cavendum esse ne eorum celebrationi voluntariam præsentiam exhibeat, ex his tamen hoc tantummodo sequitur, ut ipse datà operà non debeat iis interesse; ut occasione præstandæ iisdem assistentiæ, quantum fas est, evitare teneatur; ut, etiamsi forte circumventus aliove obtenta accessit fuerit, contrahentes serò monere debeat matrimonia hujusmodi sine gravi culpâ celebrari non posse; sibi autem dictam esse legem ut eosdem contrahentes, si id quod deliberantur rēpsā perfecterint, ad superiorem deferat à quo gravi penâ plectendi erunt; præterea se et animo et voluntate à præstandâ eorum nuptiis præsentia longè abhorrens, cum hujusmodi contrahendi ratio à sacris canonibus improbetur: at nihil necesse est aures obturare, velare faciem aliisque hujus generis facere, que ad id solum valent, ut animos contrahentium aliquando scrupulis torquant: qui scilicet,

quamvis ut plurimum nesciant illicita ab invalida distinguere, adhuc tamen non solum matrimonium, uti destinaverant, contrahere, sed etiam consummare non prætermittunt; utrumque enim perficere in animo habent, quoties circumvento aut deprehenso parochi, coram eo proferunt verba ad mutuum consensum significandum idonea. Neque timendum profectò est ne occultum remaneat matrimonium eà ratione perfectum, indeque adliùs aperiatür ad celebrandum alterum matrimonium, primo illo adhuc constante atque vigente. Quamvis enim hujusmodi matrimonium sit clandestinum *de jure*, utpote astutè atque dolosè sine præviis denuntiationibus celebratum, sicuti docet Sanchez, de Matrimonio, lib. 5, disput. 1, quest. 1, probaturque ex sequentibus verbis textûs in cap. *final*. de clandestin. Desponsat: *Si quis verò hujusmodi clandestina conjugia inire præsumperit; at tamen rēpsā nequit ut rēpsā et, ut aiunt, de facto occultum remaneat: cum et parochus illud ad episcopum deferre, et episcopus adversus contrahentes judicialiter procedere debeat. Et sanè quicumque humanarum rerum ignarus non est, poterit ex propriâ experientiâ testari pleraque matrimonia que in parochialibus ecclesiis præviis denuntiationibus publicè et ritè celebrantur, nisi conjuges fuerint alicujus speciatè familie vel dignitatis, ut plurimum ignorari; at nullum fuisse clandestinum hujusmodi matrimonium coram parochi dolosè accitò aut malitiosè deprehensio sine præviis denuntiationibus iniquis, cujus rumor et fama per universam parochiam et civitatem pervagata non fuerint, tum propter conatus à parochi ad illud impediendum adhibitos, tum propter ipsius matrimonii delationem episcopali curiæ ab eodem parochi factam, tum denique propter judiciales processus ab episcopo adversus contrahentes institutos.*

XI. Ex hactenus dictis recte colligitur prædicta verba: *Nisi affectasset non intelligere*, de eo casu accipienda esse quo parochus invitatus ad matrimonium contractum adhibitus idèò nec vidit nec percipit quia datà operà neque videre voluit neque percipere, cum tamen et videre et percipere naturaliter potuisset eadem ratione quâ testes ad eum ipsum actum adhibiti et vidisse et percipisse fatentur. Celebratus fuit anno præterito 1755 causa Carthaginen. matrimonii, in concilio congregatione agitata et iudicata, in quâ agebatur de quodam matrimonio contracto coram parochi domi suæ inopinatè deprehensio, qui virum quidem aspexerat ejusque verba perceperat, feminam verò nec viderat nec audiverat. Porro, cum ex iis qui controversiæ iudices sedebant totidem ex una parte pro matrimonii validitate, totidem verò ex alâ pro illius nullitate opinati fuerint, opportunum nobis visum est congregationem ipsam coram nobis indicare; jussis priùs theologis alicui aliisque juris canonici professoribus sententias suas hæc de re scriptis exponere: qui sanè, maximià diligentia ac labore collatis inter se tum theologorum et canonistarum placitis, tum decretis ejusdem congregationis, et actis similium causarum que alias coram ipsâ agitatae fuerunt et ab eâ definitæ, in hoc faciliè convenerunt, ut ad matrimonii validitatem necessariam omnino esset contrahentes à parochi videri; eorumque verba mutuum consensum exprimentia ab eodem audiri: eo scilicet principio præ oculis habito, quòd si parochus matrimonio interest tanquam testis Ecclesiæ auctorizabilis, nullo modo poterit de matrimonio contracto fidem facere ubi nec utrumque viderit conjugem, nec utriusque consensum audiverit. Sed cum lætam ipsam de quo agebatur accuratè perpensum fuerit, ejusque circumstantie omnes diligenter excussæ, manifestò conperiturum est quòd si parochus mulierem non vidit ejusque verba non intellexit, hoc idèò evenit quia ipse obliuato animo eamdem videre et audire noluit, cum eam faciliè videre et audire potuisset, quemadmodum benè viderant rectèque audiverant testes ad eum actum adhibiti. Itaque pronuntiatum fuit, nobisque annuentibus sententia prodit pro matrimonii validitate.

XII. Magnam aliquando præbère materiam episcoporum interrogationibus et postulatis ea matrimonia quæ conscientia appellatur; quærentibus scilicet iis in quorum diocesis frequentè ejusmodi matrimoniorum consuetudo inoleverat quâ ratione circa illa esse gerere deberent. Matrimonia conscientia ex olim esse intelligebantur quæ inter virum et feminam absque ulla solemnitate celebrabantur: quæque hoc modo ducebatur femina concubina nomine appellabatur: sicuti videre est in can. *Christiano*, dist. 34; et can. *Is qui*, ead. dist.; et in hoc ipso opere nostro, superiore l. 9, c. 12, n. 2 et seq., ubi hanc materiam præbè tractavimus. Matrimonium etiam conscientia illud fuit de quo sermo est in cap. *Quod nobis*, de clandest. Despons. matrimonium videlicet occultè intum, quod vulgari et manifestari non debeat quamdiu conjugibus ipsis illud publicè non placuisset. Hujusmodi matrimonium probatio, sicuti et legitimum natalium prolis ex eo susceptæ, à solo testimonio pendebat viri et mulieris affirmantium sese vero matrimonio conjunctos esse. Hoc tamen testimonium nullius erat roboris et momenti, si fortè contemptum fuisset aliud matrimonium ab altero ex conjugibus publicè celebratum, multoque magis si reperti fuissent filii ex hoc publico matrimonio suscepti; nam tunc ex solo duorum conjugum testimonio neque occultum illud matrimonium satis probatum, neque legitima conditio prolis ex eo matrimonio susceptæ satis asserta dici potuisset: sicuti in laudatum textum scribendo affirmant Innocentius, Ostiensis, Joannes Andreas, Abbas et Fagnanus. In pluribus Germaniæ locis, etiamnum sæpè contingit quædam fieri matrimonia quæ dicuntur ad *Morganaticam*; eaque sunt quibus vir nobilis, post susceptos ex primâ uxore itidem nobili liberos, eâ defunctâ, cum continentia leges sine uxore observare non possit, coram parcho et testibus, obtentâ prius à proclamationibus opportuna dispensatione, alteram ex humilioribus ordine ducit, additâ conditione ut tam mulier quam filii ex eo matrimonio nascituri nihil sibi juris ex eo acquirere possint, præterquam ad ea quæ ad victum sunt necessaria. Hujus conditionis vi et mulier à participandâ mariti dignitate excluditur, et filii ab omnibus titulis, numeribus et paternorum avitorumque honorum successione extranei censentur. De his matrimoniis Germani scriptores tam justitiam quam theologi passim loquuntur; eaque legitime contrahi tuerunt, tum *quoad substantiam*, ut dicunt, tum *quoad modum*: primum, quod ad substantiam pertinet, quia inveniunt ut in continentia peccatis aditus intercludatur: secundum, quod spectat ad adjectas condiciones et pacta, quia hæc eò tendunt ut filii ex primâ nobili uxore suscepti, alique qui ad hæreditatem et bona, deficientibus iisdem filiis, jus habeant, ab omni præjudicio reddantur immunes. De his ipsis matrimoniis ad *Morganaticam* à nobis actum est alibi, in loco scilicet mox à nobis significando. In tomo 3 Institutionum juris publici, aliquibus notis illustratarum per Joannem Fridericum Pfeffingerum, pag. 1310, sermo est de his matrimoniis ad *Morganaticam*. Ad nostris hisce temporibus ea dicuntur matrimonia conscientia quibus vir et femina coram parcho, aut altero sacerdote ab eo cui hæc sit auctoritas deputato, et duobus testibus familiaribus, sed omissis ex iudicio denuntiationibus, connubio junguntur. Omnis cura adhibetur ut hæc matrimonia occultâ remaneant, ad evitandâ hominum improbandum dieteria, aliasque molestias quas facillè subirent conjuges propterea quòd alter ex his nobilis sit, ignobilis alter obscuræque familie; et quia non palam innotescunt, matrimonia conscientia dicuntur. Cum nos munere secretarii congregationis concilii fungeremur, die 9 septembris anni 1724, episcopis quibusdam instantibus, propositum fuit dubium utrùm matrimonia hujusmodi, conscientia nuncupata, licita censenda essent; eaque acceptâ occasione, exarare non prætermisimus et in publicam lucem edere quas-

dam annotationes quibus materiam hanc totam illustrare curavimus; quæ typis impressæ leguntur in Thesaurò resolutionum, tom. 3, in causâ qui titulus: *Dubium matrimoniorum*, quæ proposita quidem fuerat anno et die qui supra, sed non judicata; sicuti neque definita fuit in eâ congeogatione quæ habita est die 2 decembris ejusdem anni, propterea quòd sacra congregatio differendum censuit iudicium donec maturè perpensa et constituta fuissent quæ necessariò requirerentur ad hæc matrimonia licitè perficienda: si enim ad recti normam exacta non fuerint, culpâ non vacant, quantumvis, celebrata eorum fuerint coram parcho et testibus, valida et rata procul dubio debeant reputari.

XIII. Inficari nemo poterit hunc esse Ecclesiæ spiritum ut publica inter fideles matrimonia celebrentur; ideòque eam occultis hujusmodi nuptiis nequaquam favere: sicuti eruitur ex sex primis canonibus à Gratiano collectis in causâ 30, quæst. 5, præter tot alia conciliorum decreta relata in Collationibus ecclesiasticis Parisiensibus de Matrimonio, t. 1, l. 1, col. 4, § 2. Hoc autem Ecclesiæ spiritus et præteritis semper temporibus viguit, et nostris quoque etiamnum durat, cum à Tridentinâ synodo renovatum fuerit Lateranensis concilii decretum de publicis denuntiationibus pluries ante matrimonii celebrationem in ecclesiâ faciendis. Omnibus etiam clarè patent certia quædam mala et absurda quæ ab occultis matrimoniis et conscientia nuncupatis nascentur, de quibus fusè agit in diocis Collationibus, loco cit.; et à Giberto, Consultat. canonic. de Sacramento Matrimonii tom. 2, consultat. 63, quæst. 1: et in nostrâ constitutione, quam paulò post indicabimus. Equidem Sainé-Beuve, tom. 4, resolut. 161, adduci non potest ut matrimonia conscientia licita fateatur, nisi cum conjuges inter se vivere consentiant, non uti conjuges, sed ut frater et soror. Hæc tamen opinio nimis est à communi sensu remota, cum casus alii certè non desint in quibus superior dispensare necessariò debet à publicis denuntiationibus, et matrimonia conscientia permittere, quæ scilicet coram parcho et duobus testibus familiarissimis inveniunt, eo quidem fine ut occultâ maneant, sed simul etiam ut conjuges, non uti frater et soror, sed uti vir et uxor inter se conversentur. Nonnulli ex hujusmodi casibus recensentur in prædictâ collatione Parisiensi, et in citatâ consultatione Giberti; aliosque nos ipsi innumeros in nostrâ constitutione quæ incipit: *Satis nobis*, in tom. 1 nostri Bullarii, num. 35. Et quidem in eâ constitutione, quæ in formâ brevis epistolari directæ est et transmissa ad omnes episcopos, nos ea resumptimus quæ in concilii congregatione tunc minime delimita adhuc pendebant. Cumque maturo et diligenti examine ea omnia perpensissemus quæ visa sunt necessariò requirenda ut matrimonia conscientia possint aliquando permitti, quæque sint adhibenda cautiones ut proles ex his matrimoniis nascitura et ritè educetur, et nullum accipiat detrimentum sive in his quæ pertinent ad vitæ sustentationem, sive in probatione legitimum natalium quos ex hujusmodi matrimoniis reverà sortietur: ea omnia in dictâ epistolâ distinctè exponere non omisimus, opportunas regulas indicando quibus in hujusmodi casibus rectè procedi valeat. Quare si in posterum dubia et postulata circa hæc matrimonia conscientia ab episcopis proponantur, nihil aliud videre esse præstandum quam eos monere de observandâ et executioni mandandâ prædictâ constitutione nostrâ, quæ etiam apostolicæ penitentiarie officium pro norma utitur quoties de matrimoniis hujusmodi agitur: ut videre est in alâ constitutione nostrâ cuius initium est: *Pastor bonus*, § 39, Bullarii nostri t. 1, num. 95.

CAPUT XXIV.

De nonnullis postulatis ad rem beneficiarum spectantibus.

I. Non hic sanè propositum nobis est ut omnia recen-

seamus postulata ab episcopis Apostolicæ Sedis proposita, et singulari iisdem redditis responsiones; hoc enim opus esset, non unâ alterâve capituli paginâ, sed vix pluribus voluminibus concludendum. Superioribus capitibus nonnulla gravioris momenti retulimus et expendimus postulata ex his quæ nobis præmanibus habere contingit; unde liceret episcopis apertè deprehendere Sedem Apostolicam nunquam cessare quin et perspicua dubiis in rebus exhibeat responsa, et opportunam, quoad fieri potest, opem auxiliumque afferat ad eos levandos assiduis gravibusque sollicitudinibus quibus satis superque obsidentur ac veluti opprimuntur qui curæ præsumunt animarum. Hoc itaque capitulo agemus, ut ipsa pandit illius inscriptio, de aliquibus postulata ad rem beneficiorum spectantibus; deinde operam opusque hoc nostrum concludemus proximo novissimoque capitulo, expeditas regulas quas sequi debent episcopi dum suis in diocesis missarum reductiones faciunt: animadvertimus enim quamvis ab episcopis etiam extrarelationem statû suarum ecclesiarum huiusmodi facultas postuletur imminuendi per diocesim missarum onera, tamen sæpè sapius id ipsum in memoratâ relatione præstari.

II. Cùm sanctæ memoriæ pontifici Pio V innotuisset complura identidem in beneficiorum resignationes ac permutationes irrepere absurda, secundo pontificatûs sui anno constitutionem evulgavit incipientem: *Officium*, quæ est n. 42 inter ejsdem pontificis constitutiones in antiquo Bullario, edit. an. 1586, p. 992, quâ ordinariis suspendit ad tempus auctoritatem admittendi beneficiorum resignationes et permutationes, usquedum ipse de eadem re opportunius statuisset. Proximo autem anno alteram edidit constitutionem incipientem *Quanta*, quæ est 58 Bullar. veter., tom. 2, in quâ, postquam nonnullas statuerat moderationes ac declarationes circa tempus et modum quibus in posterum admittendæ essent ab ordinariis beneficiorum renuntiationes quæ à beneficiis in ipsorum manibus sunt, prohibuit episcopis aliisque collatoribus in quorum manibus cujuslibet beneficii resignatio fieret ne idem beneficium cujus resignationem admisissent, aut suis aut resignantis consanguineis, affinibus vel familiaribus conferrent. In editiõibus memoratæ constitutionis S. Pii V, incipientis, ut dictum est: *Quanta*, hæc leguntur verba: *Cræterim præcipimus atque interdiximus ne ipsi episcopi aut alii collatores de beneficiis et officiis resignandis prædictis, aut suis, aut admittentium consanguineis, affinibus vel familiaribus, etiam per falsam circumscripturam in extraneos collationum, audeant providere*: ubi deprehenditur sanè manifestus typographi error; neque enim legendum est *admittentium consanguineis*, sed utique *dimittentium consanguineis*; uti optimè notavit Fagnanus in cap. *Non sine*, num 45, de Arbitris, et latius persequitur doctus præsul Marcellus Severolus, quem, tum honoris causâ, tum amoris quæ illum, dum viveret, procecuti fuimus, libenter hic nominamus. Videatur præsupra Allegatio typis edita, quæ est ordine 50 inter Allegationes Hieronymi Palma junioris, auct. num. 4. Juvat et illud animadvertere in libro 7 Decretalium, qui sub pontifice Clemente VIII in publicam lucem emittendus erat, sed, ut alibi diximus, idè evulgatus non fuit quia, cum in ipsum identidem inserta fuerint Tridentini concilii decreta, sicuti prohiberi non poterant canonistæ quin ea interpretarentur, ita aditus patefactus fuisset violandæ summæ pontificis Pii IV constitutioni, quâ vetantur privati homines sacrum Tridentinum concilium commentari atque interpretari, cum id sacra cardinalium congregationi, ejusdem concilii interpreti, privativè sit reservatum; in hoc, inquam, Decretalium libro 7, cap. 1, de renuntiatione, animadvertere juvat insertam S. Pii V bullam, in quâ verbo *admittentium* substitutum legitur *dimittentium*. Videri etiam potest nostra Institutio 91, Latine editiois, § *Attamen licet*.

III. Præstatutis itaque in laudatâ S. Pii V constitu-

tionem finibus quibus vel nunc licet episcopis beneficiorum renuntiationes admittere, firmâ tamen semper prohibitionem ne eadem beneficia suis aut resignantium consanguineis, affinibus vel familiaribus conferant, Cremonensis episcopus in relatione statûs ecclesiæ suæ sequens congregationi concilii quæsitum proposuit, an videlicet, si parochus paræciam in episcopi manibus renuntiaret, episcopus verò concurrentibus omnibus quæ in Pianâ constitutione requiruntur, renuntiationem admitteret, cum ad eam ritè conferendam concursum debeat indicare, licitum ei esset suos aut resignantis parochi consanguineos, affines et familiares ad concursum admittere, et alicui ex ipsis paræciam conferre, quatenus dignior præ cæteris deprehensus fuisset. Congregatio autem rescriptis id episcopo minimè licere, nec debere ad concursum admittere præromeratos suos vel resignantis consanguineos, affines vel familiares: quod rescriptum Gregorius XIII pontifex suâ auctoritate comprobavit.

IV. Eiusmodi congregationis responsum innotuit à Fagnano, in cap. *Non sine*, num 53, de Arbitris, nosque hic illud per extensum referimus exscriptum ex libro primo Decretorum, pag. 145 et seq., ad annum 1573; quod ipsum præstitum in memoratâ nostrâ Institutione 91, præcitato loco: « Quærit à sacra congregatione sacri concilii Tridentini episcopus cremonensis, an constituto sanctissimæ domini nostri Pii papæ V felicitæ recordationis, data Romæ sub die primâ aprilis 1568, super relaxatione prohibitionis de non admittendi resignationibus per ordinarios, dum prohibet ne beneficia per resignationem per episcopum vel alium collatorem, etiam ex justâ causâ admissam, vacantia conferantur consanguineis vel familiaribus episcopi vel resignantis, habeat locum in ecclesiis parochialibus, et beneficiis curam animarum habentibus, quæ per concursum magis idoneis conferri debent ex decreto concilii Tridentini, cap. 18, sess. 24, ita ut si familiaris aliquis episcopi vel consanguineus resignantis comparuerit, et in concursu ad huiusmodi beneficium curatum, ut supra vacans, cum aliis se examinari petierit, admitti non possit, et si admissus ad examen, et uti idoneus ab examinatore relatus fuerit, ei beneficium conferri non possit. Sanctissimus dominus noster, etiam ex sententiâ S. congregationis concilii, declaravit locum habere, et idè monendum episcopum ne huiusmodi familiares vel consanguineos admittat ad concursum. »

V. Haud ita multo post contigit Patavii vacasse paræciam, non quidem ex parochi resignatione, qualis erat facti species à Cremonensi episcopo proposita, sed ob ipsiusmet parochi obitum; cùmque episcopus concursum indixisset, et ad illum admisisset familiarem suum, eique etiam, quoniam dignior iudicatus fuerat, paræciam contulisset, excitata est quæstio an huiusmodi episcopi factam Pianæ constitutioni adversarentur. Congregatio verò, in iuxta potissimum prævidicte resolutioni à Gregorio XII confirmatæ, affirmative respondere non dubitavit. At cum providus secretarius animadvertisset casum vacationis per obitum longè differre à casu vacationis per resignationem, durumque nimis et asperum fore unum casum alteri exæquare, id namque esset S. Pii V constitutionem et Gregorii XIII responsum non tam declarare quàm ampliare, communicatâ re cum rote auditoribus quos in suam sententiam proclives deprehendit, rem totam detulit ad Sixtum V pontificem, qui, omnibus accuratissimè perpensis, usque confirmatâ quæ statuta fuerant à Gregorio XIII, declaravit bullam Pianam locum sibi vindicare in parochialibus per resignationem vacantibus, et episcopum quidem in hoc casu ad concursum recipere non posse suos, aut resignantis consanguineos, affines vel familiares: ut quoties paræcia vacaret per obitum, bullam Pianam nihil obistere quin ad concursum prælati consanguinei, affines et familiares admittente-

rentur, et alicui etiam ex ipsis, si quidem dignior fuisset deprehensus, parochialis ecclesiae conferretur. Hæc quæ à summo Pontifice sapienter constituta fuerant, congregationi referre secretarius non destitit: congregatio verò omnia commendavit, iussitque ut deinceps Pontificum mandatum religiosè executioni mandaretur.

VI. Habentur hæc omnia in libro Memorialium 107, pag. 248. En verba: « Consideratis suprascriptis resolutionibus congregationis ad constitutiones in casu Cremonensi et Patavino, manu bon. mem. cardinalis Alciati annotatis, annuadversum fuit primam declarationem congregationis emanasse circa constitutionem felicis recordationis Pii V, sub dat. 4 aprilis 1568, quæ prohibet ne beneficia per resignationem ab episcopo, vel ab alio inferiori admissam vacantia conferantur consanguineis vel familiaribus episcopi vel resignantis; et in his terminis fuisse à felicis recordationis Gregorio XIII approbatam: sed eandem postea in casu Patavino fuisse applicatam, et extensam ad parochiales vacantes etiam per obitum, ut ad eas non possint concurrere familiares episcoporum. Quæ extensio cum visa esset durior, nec appareret super eâ solitas discussiones congregationem fecisse, minusque ad iudicium sanctissimi fuisse relatum; volui, antequam in generalem observantiam deduceretur ex quâ periclitari potuissent plurimæ provisiones aliàs factæ, et quæ in posterum fieri contingeret, cum ex hoc capite aliquot provisiones in rotæ auditorio impugnantur, ab ipsâ rotâ quid sentiret exquirere: cui pariter visa fuit extensio potius quam declaratio satis dura; præsertim quia in vacationibus per obitum cessat illa ratio suspectarum paciorum et fraudum quæ in resignationibus facilius intervenire possunt. Quamobrem dictarum resolutionum cum præmissis motis factâ relatione sanctissimo domino nostro ut dictaret quid vellet observari; sanctitas sua decrevit declarationem congregationis, approbatam à felicis recordationis Gregorio XIII, retinendam esse juxta terminos constitutionis piæ memoriæ Pii V in parochialibus vacantibus per resignationem admissam per episcopum et inferiores collatores; occurrente autem vacatione parochialium per obitum, non esse arcendos à concursu familiares aut consanguineos ipsorum ordinariarum, sed iisdem conditionibus et legibus censendos esse cum aliis concurrentibus, ex formâ concilii Tridentini, et constitutionis ejusdem Pii V de Provisionibus parochialium, etc. Quod decretum in congregatione habût die 15 junii 1589, cum retulisset, fuit ab illusterrimis dominis commendatum; et juxta illud in posterum respondendum erit in casibus occurrentibus, etc. » Quoties igitur parœcia per resignationem vacaverit, si eandem suo vel resignantis consanguineo aut familiari conterat episcopus, aperit peccat in litteram Piane constitutionis, prohibentis ne beneficia in episcoporum manibus resignata personis supradictis conferantur: at si iisdem conferat parœciam, quæ per obitum vacaverit, nullatenus Piane bullam lædit, quippe quæ non nisi de vacationibus per resignationem loquitur. Etenim in vacationibus per resignationem facile irrepere possunt ex fraudes dolosique circumtus, qui aut nullo modo, aut saltem difficilîus, in vacationibus per obitum possunt occurrere. Itaque patet primò quam prudenter constitutum fuerit discrimen inter unum et alterum vacationis modum; deinde quomodo gerere se debeant episcopi cum hujusmodi casus contigerint, absque eo quòd congregationem de illis consulant; denique cui regulæ iutò ad hæerere debeat eadem congregatio in responsionibus dandis ad ejusmodi postulata, si quæ fortè proponi contingat. Legatur Corradus in praxi beneficiarâ, lib. 3, cap. 4, sub num. 10, § *Nec tamen*, ubi etiam testatur ita respondisse cardinalem Lancelotum, congregationis concilii præfectum, episcopo Castrensi, die 3 Junii 1617, atque ita pariter firmasse rotam in decisione eorum Cordubæ,

quam ibi integram affert. Videri etiam potest Ventriglia, in Praxi, annot. 2, § 2, num. 11 et num. 13.

VII. Concursus quem Tridentinum concilium præscripsit, nunc temporis non solum obtinet quoad beneficia quibus animarum cura annexa est, quæque digniori inter concurrentes ab episcopo conferri debent, sed etiam quoad reliqua beneficia curata quæ conferuntur à Romano Pontifice, eo quòd, aut ob secutam in mense apostolico eorumdem vacationem, aut ex alio reservationis vel affectionis titulo, ejusdem dispositioni sunt reservata. Id nos ipsi statuissemus in nostrâ constitutione incipiente: *Cum illud*, quæ est 68, § 19 et 20, nostri Bullarum tom. 1, ubi episcopis mandavimus ut quoties vacaverit aliquod beneficium Sanctæ Sedi reservatum, cui annexa sit animarum cura, opportunâ facultate sibi per nos directè collatâ concursum indicare non præmittant; et siquidem agatur de beneficiis reservatis ratione mensis in quem incidit vacatio, hujusmodi concursus acta ad datarium apostolicum minime transmittant, sed tamen significare non negligant quem ipsi magis idoneum in Domino censeant: quo verò ad cætera omnia beneficia curata ex alio quocumque titulo præterquam ratione mensis Sanctæ Sedi reservata, acta concursus ad datarium mittant, sese abstinentes à iudicio ferendo quisnam sit cæteris dignior et aptior; facultate tamen ipsi factâ significandi per familiares litteras, ad Pontificis datarium conscriptas, quem ipsi censeant digniorem, et an quispiam ex his qui ad concursum admissi sunt occultâ aliquâ ut laboraret. Quod autem nuper asserimus bullam S. Pii V nequaquam ob stare consanguineis et familiaribus episcopi quæ ad beneficia curata per obitum vacantia, et ad ipsomet episcopo conferenda, possint concurrere; id multò potiori jure affirmandum erit de beneficiis curam animarum annexam habentibus, et Apostolicæ Sedis dispositioni inservatis. Diximus potiori jure, cum pro his stet regula quæ docet Piane constitutionem locum non habere in his beneficiis quæ, licet in manibus episcopi resignentur, eorum tamen collatio, non ad ipsum episcopum, sed ad alium spectat; quæ regula à Gregorio XIII fertur etiam comprobata fuisse. Videatur additio ad decis. 53, num. 25, præsulis Ansaldi, qui obicit rotæ decanus, quemque libenter nominamus non tam mutui amoris gratiâ qui inter nos et ipsum, dum viveret, intercessit, quam ejusdem meritum titulo.

VIII. Eadem constitutio 58 S. Pii V, de quâ hæctenus disseruimus, occasionem præbuit gravi controversiæ ab archiepiscopo Mechliniensi anno 1685 ad congregationem concilii delatæ; ad videlicet quæ in illâ continetur prohibitio conferendi beneficia in manibus episcopi resignata ejusdem episcopi aut resignantis consanguineis, affiniibus vel familiaribus, vim quoque habeat in beneficiorum permutationibus. Reperta tunc fuit quedam resolutio edita in causâ Feretrânâ, die 25 februarii 1675, in quâ congregatio affirmativè responderat. At cum novo instaurato examine deprehensum fuisset memoratam resolutionem propositæ questioni minime congruere, cumque insiguires in Romanâ curiâ canoniste plures in causâ deceptiones elucubrassent, ipseque Altovitus secretarius in suis votis nulla collegisset: ea videtur fuisse congregationis sententia, ut beneficiorum permutationes quæ eorum ordinariis fiunt, dummodo bona fides intercedat et fraus omnis abstet, sub Piane constitutionis dispositione minime comprehendantur.

IX. Permutationes beneficiorum non complectitur bulla S. Pii V, quia, licet ipse in suâ constitutione 42 suspensam voluerit, quousque alter statuisset, facultatem quâ ordinari gaudebant admittendi beneficiorum resignationes et permutationes, cum tamen subinde in suâ constitutione 58 eandem suspensam facultatem ordinariis restituerit, de resignationibus

ita locutus est, ut opportunos quasdam novasque restrictiones et cautelas circa illas induerit ac statuerit; at de permutationibus ita indefinitè decrevit: « Ad hæc beneficiorum et officiorum permutationes admittere quæ canonicis sanctionibus et apostolicis constitutionibus permittuntur. »

X. Complectitur tamen Piana consuetudo permutationes quæ malâ fide ac fraudulenter coram ordinariis fiunt, quia S. Pontifex in eadem constitutione, uti supra dictum est, eas tantum permutationes admitti concedit quæ sint sanctionibus canonicis consonæ; quod perinde est ac dicere, quæ respiciant utilitatem vel necessitatem Ecclesiæ, aut in quibus permittantur utilitas quodammodo in utilitatem vergat Ecclesiæ. Quapropter si quæ permittantur beneficia, valde disparis sint redditus, si is qui pinguis beneficium obtinet provecâ jam est ætate ac infirmâ valetudine, illudque permutare velit cum beneficio tenuioris redditus quod suus vel episcopi consanguineus obtinet, hujusmodi permutatio non est ad canonum normam exacta: quinimò dolosa est, ideòque Piana constitutioni adversatur. Atque hæc in terminis edita fuerat memorata resolutio anni 1673. Ad confirmanda verò quæ hæctenus dicta sunt, facili nobis esset alia plura hic congerere: sed, ne quid detractum videatur iis qui tantâ cum laude in id ipsum operam studiumque suum impenderunt, alegamus lectorem ad citat. allegationem 30 præsulis Severoli, editam, tom. 3 Allegationum Palmæ; ad additionem præsulis Ansaldi, decis. 53; ad disceptationem denique 29 celeberrimi Pitonii, ubi omnia optimè comprobata atque firmata leguntur.

XI. Qui illegitimos nates sortitus est, ex sacro canonum lege irregularitati subjacet; ita ut nec Ecclesiæ ordinibus initiari, nec ullum ecclesiasticum beneficium consequi possit. Quapropter dispensatione ipsi opus est ad ordines atque ac ad beneficia obtinenda. Sed si de minoribus ordinibus agatur, ac de beneficiis animarum curam annexam non habentibus, episcopus potest propriâ auctoritate cum illegitimo dispensare. Ut autem illegitimos ordines majores et beneficia quibus cura imminet animarum obtineat, solius Romani Pontificis dispensatione fieri potest. Perspicua est decretalis Bonifacii VIII, in cap. *Is qui*, de Filii presbyterorum, et alius illegitimè natis, in 6. Irregularitas autem quæ illegitimos obstringit, haud provenit ex eorum culpâ, sed, ut jurisperiti aiunt, ex defectu; quemadmodum latè disserit Gonzales, in cap. *Ut filii*, num. 8, de Filii presbyterorum. Porrò qualis sit hujusmodi defectus egregie declaratur à S. Thomâ, in 4 Sentent., dist. 25, quæst. 2, art. 2, quæst. 3: *Ordinatus in quâdam dignitate præ aliis constituitur. Ideò ex quâdam honestate requiritur in eis claritas quædam, non de necessitate Sacramenti, sed de necessitate præcepti; ut scilicet sint bonæ famæ, bonis moribus ornati, non publicè poenitentes. Et quia obscuratur hominis claritas ex vitiosâ origine, ideò etiam de illegitimo thoro nati, à susceptione ordinum repelluntur, nisi cum eis dispensetur: et tantò est difficilior dispensatio, quânto eorum origo est turpior.*

XII. Hæc planè est disciplina quæ nunc temporis obtinet; sed ab aliis temporibus obtinuisse dignoscitur: quippe can. 15 Nicephori confessoris, tom. 7 Conciliorum Labbeanæ Collectionis, col 1299, sequentia verba leguntur: *Qui ex concubinâ, et scortis, et ex bigamis, et trigamis nati sunt, si virtutibus præditè appareant, et sint sacerdotio digni, ordinentur. In ipsi decreto Gratianj, dist. 56, plures collectæ inveniuntur auctoritates Veterum Ecclesiæ Patrum, qui parum solliciti de ordinandorum origine et natalibus, eos tantummodo ab ordinibus repellunt qui propriis improbis moribus constituntur indigni. Et quamvis can. 1 cit. dist. 56, qui desumptus est ex concilio Claromontano habito sub Urbano II pontifice, hæc legantur verba: *Presbyterorum filios à sacris altaris ministeriis removemus; subdit tamen Gratianus: Sed hoc intelligendum est de illis qui paternæ incontinentiæ imi-**

latores fuerint. Verùm si morum honestas eos commendabiles fecerit exemptis et auctoritatibus, non solum sacerdotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt. Haud ita facili est statuere tempus quo primùm induta et recepta fuerit disciplina repellendi ab ordinibus atque ac à beneficiis illegitimos ob solam natalium maculam. Quod probabili conjecturâ affirmari potest, illud est, hujusmodi disciplinam initium duxisse ab exclusione illegitimæ sacerdotum prolis; idque in eum finem ut quodam quasi freno cohiberetur parentum incontinentia: inde verò ad filios quoque illegitimos laicorum ampliata fuisse; ac demùm ex unâ in aliam provinciam gentemque propagatam processu temporis, et præsertim post publicationem decretalium Gregorii IX, vim auctoritatemque disciplinæ ac juris communis in universâ Ecclesiâ obtinuisse. Videndus est Christianus Lupus, tom. 3, in synodis generales et provinciales, cap. 12 dissertationis 1 proœminialis, ubi fusiori calamo expressa reperitur opinio quæ paucis collegit Van-Expensa Jur. Eccles. univers., part. 2, tit. 10, cap. 3.

XIII. Tridentini concilii Patres, totos ad reformationem morum, et maxime clericorum, curandam intentos, nimimè fugit caput hoc de illegitimis filiis clericorum: ideòque, sess. 25, cap. 15, de Reformatione, ut opportuniis quo poterat modo cohiberetur clericorum incontinentia, ecclesiarumque decori consulere, sanxerunt ne filii clericorum illegitimi possent beneficia consequi in iis ecclesiis in quibus eorum parentes obtinissent obtinentive beneficium aliquod, licet dissimile, neque in iisdem ecclesiis ministrare possent, nec etiam pensionem ullam habere super fructibus beneficiorum quæ possidentur fuerunt ab eorum parentibus possessa: *Ut paternæ incontinentiæ memoria à locis Deo consecratis, quos maxime puritas sanctitatisque decet, longissimè arcerent, non licet filiis clericorum qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in ecclesiis ubi eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticum habent aut habuerunt quodcumque etiam dissimile beneficium obtinere, nec in dictis ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum quæ parentes eorum obtinent vel alii obtinuerunt habere. Et quia optimè prospexerunt saluberrimam hanc legem perfacili fraudari posse, factâ inter patrem et filium beneficiorum resignatione, declarârunt hujusmodi resignationes nullas censi debere, nullasque pariter et omni effectu vacuas collationes quæ fraudulentas hujusmodi resignationes fuissent consecutæ: Ad hæc, reciprocæ resignationes, si quæ positæ à parentibus clericis in favorem filiorum fient, ut alter alterius beneficium consequatur, in fraudem hujus decreti et canoniarum sanctionum factæ omnino censeantur: nec collationes secutæ vigore hujusmodi resignationum, seu altarum quarumcumque quæ in fraudem factæ fuerint, ipsi clericorum filiis suffragentur.*

XIV. Ex hujusmodi conciliaris sanctione effecturus est ut nonnulla postulata fuerint ab episcopis in relatione statûs ecclesiarum proposita: quorum aliqua spectant ad beneficia atque officia quorum consecutio interdicta dicebatur sit à concilio filiis illegitimis clericorum; alia verò respiciunt personas ipsas clericorum eorumque filiorum extra legitimas nuptias procreatorum. Et primò quæsitum fuit an filius illegitimus parochi jam deluncti manus confessorari obire possit in eâ ecclesiâ quam pater, uti parochus, obtinuit: et quidem inspectis veteris illius concilii: *Quoquo modo ministrare, negativum responsum redditum fuit episcopo Oritano, ut colligitur ex rescripto dato 20 Junij 1648, lib. 18 Decret., pag. 492, à tergo: Queritur an filius illegitimus parochi jam defuncti possit audire confessiones in ecclesiâ, in quâ pater fuit parochus, vel saltem sit locus dispensationi. Sacra, etc., respondit non posse. Quæsierunt iidem Calaguritanus et Pampilonensis episcopi an cum pater fuisset in quâdam ecclesiâ capellanus ad nutum amovibilis, possit illius filius illegitimus in eadem ecclesiâ capellaniam ad nutum pariter amovibilem obtinere. Rescriptum verò fuit hoc*

nimium interdictum esse; fortasse ex eo quod concilium loquatur de beneficiis et pensionibus, huiusmodi autem capellanie ad nutum amovibiles beneficia proprii nominis et in titulum collativa non sint, multoque minus pensiones: *Sacra*, etc., censuit oratorem non *prohiberi per decretum concilii, sess. 25, cap. 15, quominus tanquam capellanus ad nutum amovibilis possit inseruire eidem ecclesie ad lidem ut capellanus pater olim eas inseruierit*. Ita rescriptum fuit Calaguritano episcopo sub annum 1585, lib. 4 Decretor., pag. 40. Nec assimilis fuit responsio data ad episcopum Pamplonensem anno 1587, uti videre est lib. 4 Decretor., pag. 226, à tergo. Est autem planè singulare responsum datum Ostunensi episcopo. Quidam dignitatem obtinens in Ostunensi ecclesia suscepit filium illegitimum, qui, cum apostolico indulto ad sacros, etiam presbyteratus, ordines suscipiendos, et ad sacrificium celebrandum, tam superstitè patre quam eo defuncto, habilitatus fuisset, semper in cathedrali ecclesia sacrum fecerat, ideoque, ex quòdam inibi vigente consuetudine, contendeat se fieri debere participem nonnullorum proventuum et emolumentorum que sacerdotibus eidem ecclesie inservientibus post certum servitii tempus prestare consueverant. Proposito itaque ac discusso dubio, responsum fuit præcensum jus nequaquam competere filio illegitimo, nec posse hunc ad ejusmodi participationem admitti. Hoc enim intercedit discriminis inter superiorem facti ipsiorem à Calaguritano et Pamplonensi episcopis propositam et hanc de qua loquimur, quòd juxta illam, pater beneficium propriè dictum in eà ecclesia non obtinuerat, concilium autem de eadem loquitur quo pater filii illegitimi ecclesiasticum beneficium in eadem ecclesia possederit: ubi eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticum habent, vel habuerunt; in eadem verò Ostunensi presbyteri, pater verum in ecclesia obtinuerat beneficium; quo posito, vetat sancta synodus filium quoquo modo ministrare in ecclesia ubi pater beneficium ecclesiasticum habet, habiturè. Rescriptum quod redditum fuit Ostunensi episcopo legitur in registis congregationis ad diem 15 aprilis 1684, idemque confirmatum fuit die 22 junii 1686. Videri quoque possunt hæc ipsa de re Piringh, in lib. 1 Decretal., tit. 17, § 4, num. 55; Fermosin., ad cap. 1 et seq., quest. 1, num. 19 et seq., de Filiis presbyterorum; Garcias, de Beneficiis, part. 1, cap. 5, num. 48 et seq.; Fagnanus autem in cap. *Ad extirpandas*, num. 19, de Filiis presbyterorum, rectè ad rem nostram animadvertit quòd quamvis filius illegitimus possit esse capellanus amovibilis in eà ipsa ecclesia ubi pater quoque capellaniam amovibilem obtinuit, hoc tamen ipsi filio non licebit si pater beneficium ecclesiasticum in eadem ecclesia obtinuerit: *Concilium Tridentinum disertis verbis prohibet ne illegitimi in ecclesiis ubi eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticum habent vel habuerunt, possint quoquo modo ministrare. Unde ex concilio illegitimus prohibetur esse capellanus amovibilis in ecclesia in qua pater fuit institutus*.

XV. Gradum nunc facimus ad postulata que ipsas parentum filiorumque personas attingunt; et primò de iis disseremus que ad parentes spectant. Quæsitum itaque olim fuit an possit pater consequi beneficium à filio dimissum: quoniam cautum est quidem ne filio liceat obtinere beneficium quod pater possedit, at nullibi statutum reperitur patrem repelli debere à consecratione beneficii quod habuit filius. Si sermo sit de filio legitimo, non potest in consequi beneficium à patre præhabitu, ne in beneficiis deferendis species hereditarie successione inducatur: at non prohibetur pater obtinere beneficium quod filius antea habuerat, cum hic cesset memorata species hereditarie successione: quandoquidem, juxta usitatum naturæ ordinem, filius solet esse hæres patri, non pater filio. Annotata reperitur hujusce questionis resolutio lib. 9 Decret., pag. 87: *Sacra*, etc., *re diligenter examinata, censuit, quantum filius legitimus prohibetur immediate obtinere ecclesiam patris,*

non tamen patrem prohiberi etiam immediate obtinere ecclesiam filii. Quod autem definitum est de patre legitimo, ipsum videlicet consequi posse beneficium quod ejusdem filius legitimus proximè possedit, locum quoque habet quoad patrem filii illegitimi: potest quippe ipsi deferri beneficium quod præmemoratus ejusdem filius illegitimus proximè obtinuit, tum quia et ab hoc casu præcise abest species hereditarie successione, tum quia paternæ incontinentin memoria revocatur si filius patri, non ita si pater filio succedat. Videatur Sanctarellus, variar. Resolut. quest. 79, num. 11 et seq. Consona quoque est congregationis resolutio relata lib. 15 Decretorum, pag. 567: *Dubitatur an pater possit immediate obtinere beneficium filii illegitimi defuncti, quod est de jure patronatus laicorum. Die 2 decembris 1628, Sacra, etc., censuit patrem legitimum posse utique absque dispensatione obtinere immediate beneficium filii illegitimi*.

XVI. Sequuntur postulata que filiorum personas respiciunt. In quodam olim proposito postulato quæsitum fuit an conciliare interdictum loquens de filiis illegitimis officiat etiam filios illegitimos quidem natos, sed legitimos: sed facilis fuit responsio, conciliarem sanctionem protendi quoque ad filios legitimos, exceptis iis qui, illegitime nati, per subsequens matrimonium legitimati fuerint; juxta decretalem in cap. *Conquestus*, et in cap. *Tanta, qui filii sint legitimi*: quibus addenda sunt ea que nos ipsi collegimus ac digessimus in epistola nostrâ incipiente: *Reddite nobis*, Ballarii nostri tom. 1, num. 415. Quapropter rectè Fagnanus, in præcit. cap. *Ad extirpandas*, num. 55, hæc scripsit: *Quæro an prohibito concilia, cap. 15, sess. 25, extendatur etiam ad filium legitimum. Cardinalis Alciatus hæc annotavit: Concilium dicit: Filiis clericorum qui non ex legitimo matrimonio nati sunt, et sic excluduntur legitimi, qui non sunt nati ex legitimo matrimonio. Hoc credo verum in legitimo per rescriptum principis; secus si filius caset legitimus per subsequens matrimonium, quia talis venit appellatione nati ex legitimo matrimonio, etiam in materia strictâ*.

XVII. Dubitatum quoque fuit num filius illegitimus obtinere valeat beneficium quod ejus pater antea possedit, ubi huiusmodi beneficium, non rectè ac proximè à patre transferatur in filium, sed à patre dimissum collatum fuit tertio alicui qui illo reipsa possederit, subinde verò iterum vacaverit. In jure communi sive in decretalibus statutum est clerici filium, quamvis legitimum, consequi non posse beneficium patris, nisi in vim apostolicæ dispensationis; eo tamen excepto casu quo beneficium à Patre in aliam personam translaturum prius fuerit: si enim exinde persona hæc obierit, vel quocunque alio modo vacaverit beneficium, utique licet filio legitimo beneficium patris habere; in hæc enim casus hypothesi oculos non perstringit invisa illa species hereditarie successione ab ecclesiasticis beneficiis merito arcedenda. Perspicuus est textus in cap. *Ad extirpandas*, de Filiis presbyterorum, ubi hæc leguntur: *Fraternitati tue mandamus quatenus si qui filii presbyterorum provincie tue tenentur ecclesie in quibus patres eorum, tanquam persone vel vicarii, nulla personâ mediâ, ministrarunt, eos (sive gentili sint in sacerdotio, sive non) ab eadem ecclesia non differas amovere: ibique Glossa, verb. Amovere, inquit velitum id fuisse ne videantur beneficia per quandam veluti hereditariam successione deferri; proindequæ dùm intermedia aliqua persona beneficium obtinuit, cum tunc evanescat species illa hereditarie successione, nihil amplius obstat filio quin, si legitimus sit et idoneus, beneficium assoquat. Consona quoque est definitio aliter cap. *Dilectus filius*, eodem titulo, ubi decretatur solum pontificem dispensare posse cum filio legitimo ut beneficium proximè à patre possessum valeat obtinere. Rem hanc videre est latè discussam à Sanctarello, variar. Resolut. quest. 79, num. 1 et 2.*

XVIII. Habent hæc quidem locum quoad filios

legitimos tantum. Nihilominus summus pontifex Clemens VII existimans fieri posse ut quæ à sacris canonibus statuta fuerant in favorem filiorum legitimum (quos diximus patris beneficium consequi posse, quoties intermedia aliqua persona idem beneficium jure obtinuerit) traduci possent ad filios quoque illegitimos, constitutionem primus evulgavit, quæ est num. 30 veter. Bullar., tom. 1, quæ ad hujusmodi latiore interpretationem eliminandam, præmemoratis canonice sanctionibus in hæc parte latè derogavit. Inspecit autem hujusmodi constitutione, multoque magis expensis concilii Tridentini verbis, indicato superius postulato rescriptum fuit non licere filio illegitimo habere beneficium quod ejus pater præhabuit, licet intermedia aliqua persona beneficium ipsum possederit: uti deprehenditur ex veteri resolutione anni 1589, lib. 6 Decret., pag. 27: *Sacra, etc., censuit prohibitionem cap. 5, sess. 25, habere locum, etiamsi medio tempore beneficium ab extraneo obtentum fuerit; et ex alterâ anni 1606, lib. 11 Decret., pag. 157: Sacra, etc., censuit Fabium predictum, utpote illegitimum, nullo pacto obtinere aut possidere posse beneficium S. Martini olim ab ejus patre, ut proponitur, obtentum, quamvis alius medio tempore illud obtinuerit: ac denique ex iis quæ scripsit Fagnanus in cit. cap. Ad extirpandas, num. 7 et seq., de Filiis presbyterorum, ubi sedulo animadvertit post concilium locum amplius non esse distinctioni an filius proximè an potius mediâ aliquâ intercedente personâ in beneficium patris succedat, nisi ubi de filio legitimo agatur.*

XIX. Magis ambiguum proindeque accuratori investigatione dignum fuit aliud postulatum, videlicet an nepos legitimus, ex patre tamen illegitimo progenitus, capax sit beneficii quod avus antea possedit; et an, posita nepotis legitimi capacitate, illud ipsum obtinere valeat, etiam superstitè avo. Actum fuit hæc de re non solum in congregatione concilii, sed etiam in rota auditorio; et quamvis in congregatione concilii semel et iterum scissa fuerint suffragia, nihilominus tandem sententia frequentiori congregatorum calculo comprobata, atque etiam rotali judicio consona, prodit favore nepotis legitimi ex patre illegitimo progeniti, quamvis avus qui beneficium antea obtinuerat adhuc viveret: ipseque pontifex Gregorius XIII, qui rem per se iterato examini subijcere voluit, congregationis resolutionem approbavit. Hæc omnia accuratè referuntur à Fagnano, in cit. cap. Ad extirpandas, à num. 35 ad finem, de Filiis presbyterorum. Congruunt quoque sequentium temporum resolutiones, uti videre est in causâ Nullius, diei 17 martii 1593, lib. 7 Decretor., pag. 99: *Sacra, etc., censuit nepotem legitimum ex filio illegitimo non comprehendere decreto cap. 15, sess. 25; et in aliâ causâ Tricaricen., 23 januarii 1610, lib. 11 Decretor., pag. 73, à tergo: Sacra, etc., respondendum censuit prohibitionem concilii quæ habetur cap. 15, sess. 25, non comprehendere nepotes legitimos ex filio illegitimo; isdemque conceptis verbis rescripsit congregatio in aliâ causâ sub die 11 decembris 1621, lib. 12 Decretor., pag. 85. Quod quidem potiori jure obtinere debet cum pater illegitimus legitimatus fuit, uti eadem congregatio rescripsit postulato quod exhibitum fuerat à cardinali Facchinetto, Senogalliensis episcopo, die 9 novembris 1647, lib. 18 Decretor., pag. 413 à tergo: Eminentissimus cardinalis Facchinettus, episcopus Senogallien., supplicat hanc sacram congregationem pro declaratione infrascripti casus: An contra filium legitimum natum ex patre naturali legitimo adsit repugnantia sacri concilii Tridentini, cap. 15, sess. 25, de Reformat., ita ut non potuerit presentari ad Ecclesiam parochialem de jure patronatus suæ familiae. Sacra, etc., respondit non adesse repugnantiam sacri concilii quominus filius legitime natus ex patre naturali legitimo potuerit ad ecclesiam parochialem de jure patronatus presentari.*

XX. Perpersum etenim primò fuit loqui concilium de paternâ incontinentiâ: *Ubi paternæ incontinentiæ*

memoria, etc., longissimè arceatur; in proposito verâ facti specie nullam offendi paternam, sed avitam tantummodò incontinentiam, de quâ non loquitur concilium. Secundò quamvis jure civili prohibetur pater filium spurium sibi hæredem scribere, nihilominus non interdicti avo hæredem institueri nepotem legitimum ex suo filio spurio, modò id non fiat in fraudem legis, et ut filius spurius hoc pacto indirectè consequatur id quod directè assequi non valeret. Videatur cardinalis Palæotus, de Nothis Spuriisque, cap. 55. Tertio tandem quoties lex durior esse videtur, ut in proposito casu, quamlibet æquiorè interpretationem esse recipiendam, ut, quoad fieri potest, ejusdem legis asperitas temperetur.

XXI. In concilio Lateranensi habito sub Innocentio III conditum fuit decretum, relatum in cap. *In quibusdam*, de Pœnis, quo indefinitè sancitum est si forte is qui jus patronatus obtinet alienus ecclesiæ, ejusdem rectorem interdicat, non modò ipsum reliquosque omnes ad patronatus jura vocatos ab hujusmodi jurbus cadere, sed insuper ejusdem interdictoris descendentes ad quartum usque gradum, utpote irregulares à clericorum ordine repellendos: *Sed etiam usque ad quartam generationem posteritatis talium in clericorum collegium nullatenus admittantur; quod rectè notârunt Piribius, in lib. 5 Decretal., tit. 57, § 6, num. 26; Gubalinus, in Synopsi censurarum, verb. Homicidium, num. 5; Thesaurus, de Pœnis eccles., part. 2, verb. Homicidium, cap. 4, num. 4; Gutierrez, canonic. Quest. lib. 2, cap. 80, num. 7. At celebris Joannes Andreas, ad præcit. text. in cap. *In quibusdam*, num. 8, de Pœnis, dubium proposuit an memorata conciliaris sanctio afficeret quoque filios natos antequàm interficeretur rector; cupiensque legis rigorem æquiore interpretatione temperare, amplexus est defenditque negativam sententiam. Quamvis verò eidem contradicentem sese præstiterit Zabarella, in citat. cap., num. 5, afferens tanquam sibi convenientem cardinalem Ostiensem (qui tamen nihil penè habet eâ de re), nihilominus affirmari potest sententiam Joannis Andreae, qui asperitatem legis æquiore interpretatione moderatur, eique minimè subijcti filios ante patrum homicidium progenitos, nunc temporis esse receptam, omniumque propenodum calculo comprobata: quemadmodum late demonstrant Chartarius, de Pœnis innocentiæ, art. 1, num. 188, vers. *Hæc tamen*, cum plurib. seq.; et Sanchez, super præcepta Decalogi, tom. 1, lib. 2, cap. 27, à num. 6 ad finem. Hanc ipsam sententiam amplexa est quoque congregatio concilii in quodam dubio super petitâ dispensatione proposito ac definito die 2 augusti 1628. Irregulares præterea sunt filii ex hæretico patre geniti, uti deprehenditur ex cap. *Quicumque*, § *Hæretici*, et ex cap. *Statutum*, 15, de Hæreticis, in 6. Et quidem pater etiam post ejuratum hæresim irregularitate tenetur, idèoque dispensatione indiget ad ordines suscipiendos, uti patet ex plenè deductis per Sanctarellum, de Hæresi, cap. 25, dub. 1. At, relicta à patre hæresis, eoque ad Ecclesiæ sinum reverso, filii, juxta æquiorè et magis receptam interpretationem scribentium in prædicatis textus, irregularitate solvuntur. Ita etiam docet Suarez de Censuris, disput. 45, sect. 3; latèque pergit cardinalis Albitius, de Inconstantiâ in iude, cap. 24, num. 75, et seq. Idemque præterea admissum fuit à sæpè dictâ congregatione concilii, uti videre est in quâdam epistolâ illius auctoritate et nomine conscriptâ anno 1591, lib. 7 Epistoliarum, pag. 277, atque insuper ex responso reddito in quâdam causâ Romana, 21 maii 1718, dum nos, in minoribus constituti, ejusdem secretarii munere fungeremur. Sed ad confirmandam propositam sententiam, in potè legitimo ex filio spurio laventem, magis etiam conferre videtur exemplum bullæ S. Pii V incipientis: *Quæ ordini*, num. 117, tom. 2 veteris Bullarii, quâ Pontifex vetat clericis hæredes scribere suos filios illegitimos, qui quidquam testamento relinquere iisdem, eorumque filiis ac de-*

scendentibus, consanguineis et affinis, sive ipsi filii illegitimi superstitēs sint, sive antea obierint, sive relinquenda bona ex ecclesiae relictibus, sive ex patrimonialibus bonis fuerint comparata. Dicit planē nequit quos quantosque excitārit motus hujusmodi constitutio. Et quidem, omisso examine illius quæstionis quam plures tunc agitārent, an scilicet constitutio obset legato alimentorum quæ pater etiam ecclesiasticus suis filiis illegitimis præstare tenetur, plerisque iuentibus et acriter propugnantibus hanc mentem Pontifici nequaquam fuisse: quod ad rem nostram propius facit, non defuerunt qui eandem constitutionem interpretantes, fustori calamo docerint ac defenderint indefinitam illam prohibitionem in eā scriptam, ne ulla dispositio in commodum filiorum, descendentium, consanguineorum, ac etiam affinium filii illegitimi, ab ecclesiastico patre fieri possit, ita accipi et temperari debere, ut tunc solum obtineat cum dispositio expressē quidem in favorem hujusmodi personarum fuerit exarata, sed tamen eā mente eoque proposito fine, ut per eam iuxta filius ipse illegitimus, atque ita indirectē et per circuitum eod pvenatur quod directē pertingi non potuisset. Videatur Lucidorus, in suo tractatu de Illegitimis, cap. 15, ubi pluribus demonstrat filiis illegitimis clericorum deberi alimenta non minus ex bonis patrimonialibus patris quam ex relictibus ecclesiasticis; deinde, sequenti cap. 29, num. 20, ostendit officii huius implemento nullatenus obstare bullam Pianam; ac denique, cap. 50, num. 2, pluribus evincit bullam Pianam, adimentem patri clerico facultatem legandi consanguineis sui filii illegitimi, intelligendam esse de legato sive dispositione quæ in memoratos quidem consanguineos confertur, sed eo consilio ut in ejusdem filii illegitimi commodum cedat. Porro decretum illud concilii Tridentini, sess. 25, cap. 15, de Reform. editum, de quo hucusque disserimus, fusē illustrat Passerinus in suo tractatu de Electione, cap. 25, num. 251 et seq., ubi, collectis concordantium doctorum auctoritatibus, in eandem sententiam concludit quam nos, uti conciliaris sanctionis intelligentiæ magis consentaneam, attulimus. Mentionem quoque facit resolutionum congregationis ejusdem concilii interpretis; sed cum nec earum verba transcripserit, nec loca indicaverit unde æsumi possent, occasione non præbuit eandem opportunē afferendi, ut inquit, *per extensum*, indicatis regestis ex quibus eas excerptimus.

XXII. Cùm aliquando Romanus Pontifex justis de causis dispensationem indulget illegitimē natus ut ad sacros ordines valeant promoveri, in ipsis dispensationum litteris inseritur clausula: *Dummodò paternæ incontinentiæ imitator non sit*. Avenionensis archiepiscopus, anno 1653, quæsiit quonam modo se gerere deberet designatus executor, ut, expressam clausulam verificando, ejusdem legi se conformaret. Congregatio autem rescriptis postulatum planē simile propositum olim fuisse ab episcopo Sarzanensi, ipsique redditum fuisse responsum die 25 decembris 1596, hisce verbis conceptum: *Sacra, etc., respondi clausula illi: Dummodò paternæ incontinentiæ imitator non sit, etc., litteris dispensationis opposita non aliter per episcopum satisfieri quam in querendo quod nihil bonis moribus indignum comperit: quòd si integro decennio dispensandus probè vici, debere exequi litteras dispensationis, quantum prius incontinentiæ nomine suspectus esset; sed hoc casu debere episcopum accuratius inquirere ad audendum priori vitæ suspensionem*. Ita legitur lib. 19 Decret., pag. 296, à tergo.

XXIII. Aliquando etiam, ob justas tamen et graves causas, à summo Pontifice dispensatur cum filio illegitimo ut beneficium olim à patre possessum, sive pensionem aliquam super illius fructibus consequi possit: cùmque in litteris dispensationis quæ super hoc dari solent apposita non legatur expressa derogatio Tridentino concilio, antiquioribus temporibus non nemo ex episcopis interrogando quæsiit an dispensationem deberet executioni demandare. Neque

porro negari potest quin in ipsis Urbis tribunalibus hæc ipsa de re in utramque partem disputatum fuerit. Verùm, cùm idem Tridentinum concilium, sess. 25, cap. final., perspicuè declaraverit *omnia et singula sub quibuscumque clausulis et verbis quæ de morum reformatione atque ecclesiasticè disciplinā in eo statuta fuerunt, ita statuta et decreta intelligi debere, ut in his salva semper auctoritas Sedis Apostolicæ et sit, et esse intelligatur*; hoc satis est ut removeatur necessitas expressæ derogationis, proindeque sufficiat ad hoc ut derogatum censeatur oppositæ conciliaris sanctioni, si Pontifex aliqui ipsi contrarium indulerit aut decreverit, supplicemque libellum, seu aliàs archetypum litterarum apostolicarum exemplar, suā ipse manu signaverit: juxta definitionem editam à S. Pio V per schedulam sui motus proprii relata à Garcìa, de Beneficiis, part. 4, cap. 3, num. 52 et 53. Atque hæc est sententia in quam, post longas disputationes, communi consensu convenerunt tum abbreviatores cancellariæ apostolicæ et rotæ Romanæ auditores, tum etiam congregatio cardinalium concilii Tridentini interpretum. Videatur Fagnanus, in cap. *Nulla*, num. 86, de Concessione præbendæ.

CAPIT. ULTIMUM.

De facultate imminuendi seu reducendi legata missarum, quam episcopi sæpè in relatione statūs suarum ecclesiarum sibi concedi postulavit.

I. Inter episcopalis sollicitudinis onera haud sanè novissimum locum tenere censendum est illud quo sacri pastores obstringuntur majori quæ possunt curâ advigilare ut suis in diocesisibus pia legata debitæ executioni mandentur, præscriptæ celebrentur missæ, eademque juxta piarum fundatorum voluntatem applicentur. In decretali epistolâ S. Gregorii papæ relata in cap. *Nos quidem*, de Testamentis, sanctissimus Pontifex Calaritano episcopo studiosè injungit ut det operam quò religiose ejusdum mulieris, cui nomen Theodosia, impletur voluntas, quæ ab illius hærede nondum fuerat executioni demandata: *Voluntas ut fraternitatis tuæ edificetur studio* (de monasterio loquitur quod pia testatrix jussisset edificari), *ordinandisque omnibus, res atque redditus qui relictis sunt per te loco ipsi venerabili sine imminutione aliquâ societuri. Sic enim et ante tremendum Judicem tuum sententiam remissionis effugies, et, secundum piissimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates episcopali supplicis studio*. Similia planè præcepta habentur in Moguntinâ synodo, relata in cap. *Si hæredes*, de Testamentis. Celebre est rescriptum Gregorii papæ IX, in cap. *Tua nobis*, eodem tit., ubi assertit id oneris esse episcopo ut legata pia curet impleri, etiamsi cavisset testator ne episcopus se ei rei quomodocumque immisceret: *Licet etiam à testatoribus ad contingere interdici; propterea quòd nequeat privata testatoris dispositio generalem canonis vel legis sanctionem immutare ejusque effectum impedire; ut constat ex l. Nemo potest, ff. de Legatis primo: nec aliud datum est pii operis fundatori quam ut certum aliquem designare ac constituere valeat exectorem, seu etiam lium conceditum munus segniter obeundi alium subrogare; tunc enim episcopus interponere se nequit, nisi cùm substitutus quoque segnis ac negligens predehendantur: sed hoc demum casu ad episcopum devolvitur onus ac cura exequendi quòd alii neglexerunt: Verum omnibus exequi detrectantibus, tandem fiet devolutio ad episcopum, neque hoc prohiberi poterit à testatore. Ita in commentariis ad prædictatum textum in cap. *Tua nobis* annotat Fagnanus, num. 3, de Testamentis. His consonat concilium Tridentinum, in cap. 8, sess. 22, de Refor., ubi agens de executione piarum voluntatum et dispositionum que sive inter vivos, sive per ultimam voluntatem prodierint, ita cavet: *Episcopi etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegati, in casibus à jure concessis, quibus verbis innuitur ea facti, species quæ alter in alterius supplementum datus fuerit executor: Omnium piarum dispositionum tam in ultimâ**

voluntate quam inter vivos sint executores. Quod autem spectat ad missarum celebrationem, in decretis Urbani papæ VIII confirmatis ab Innocentio XII per suam constitutionem cui initium : *Nuper à congregatione*, hæc verba leguntur : *Meminerint igitur et satagent ordinarii ut à personis et in ecclesiis quoquo modo, etiam in vim decretorum concilii Tridentini, sibi subjectis, missæ eâ quâ par est fide et diligentia celebrentur, et cuncta et singula decreta hujusmodi omnimodæ executioni demandentur; nequam justitiam recurrentibus seu instantibus reddentes, sed ex officio tum in visitationibus, tum in aliis actibus et modis quæ expedire et convenire toties judicaverint inquirentes, ne aliquid committatur, pervertatur, differatur vel omittatur quod his omnibus et singulis decretis adversetur.*

II. Hæc autem omnia comprehendunt quoque prælatos inferiores habentes territorium separatam et jurisdictionem quasi episcopalem in diocesi sibi assignatâ, in quâ videlicet possunt quidquid potest in suâ diocesi episcopus, iis tantummodò exceptis quæ pendent ab ordinis potestate. Ad cujus rei probationem, in materia de quâ agimus, illud retulisse sufficiat. Cum vacasset Milevitana ecclesia, voluissetque vicarius capitularis ad instantiam procuratoris fiscalis aggredi examen implementi oneris missarum, excitata controversiâ non id ab eo præstari jure potuisset, congregatio concilii rescipit vicarium capitularem non potuisse modò, sed et debuisse etiam ex officio hujusmodi investigationem assumere; quemadmodum vicarius est ex resolutione editâ 15 Aprilis 1684, cum vicarius capitularis, vacante sede, succedat in omnem jurisdictionem quæ *jure ordinario* episcopo competit, uti etiam firmatum fuit in superiore lib. 2, cap. 9.

III. Neque ad hujusmodi onus à se amovendum licet episcopis ad ea confugere quæ aliquis eorum allegasse deprehenditur, suam nimirum auctoritatem coerceri ac præpediri a tribunali fabricæ S. Petri in Vaticano. Neque enim illius tribunalis auctoritas ad omnes aequè regiones tenditur, ita ut possit quoscumque negligentes vel contumaces ad legata pia missarumque onera implenda cogere. Quare in locis tribunalibus fabricæ non subjectis integra perfectò et absolutissima manet episcopis hujusmodi rerum potestas. Neque verò memoratum tribunal in ipsismet sibi subjectis locis jurisdictionem suam exercere potest, nisi ad supplendam episcoporum negligentiam; ab obitu namque piorum testatorum datum est episcopis integrum anni spatium, quo labente, nihil planè aggredi potest fabricæ tribunal, juxta constitutiones 3 et 9 Clementis VII, uti rectè advertit quoque Ursaya in compendio privilegiorum reverendæ fabricæ, annexo suis Disceptionibus ecclesiasticis, tom. 1, n. 65: *Quæres an intra annum remaneat illata jurisdictio episcoporum, etc. circa executionem piarum dispositionum. Respondet affirmativè, etc. Post annum verò statim cessat episcoporum jurisdictio, et subintrat fabrica, etiamsi judicium terminatum non fuerit.* Itaque fabrica nonnisi post elutum ab obitu testatoris annum illius piarum voluntatum executioni se immiscet; veluti etiam annuadventum Maranta, resp. 20, num. 75 et 76, part. 1; et resp. 68, num. 1 et seq., part. 3; Rubens, de Testam., cap. 8, num. 284 et seq.; Ursaya, præcit. loc.; Raynaldus, in suo voto 178; et rota, decis. 122, num. 2 et seq., part. 6 Recent., eo planè modo quo in aliquibus synodis seculorum XIV et XV cautum legitur, ut si intra annum executores à testatore designati illius voluntatem non impleverint, hujus executionis cura ad episcopum devolvatur; quemadmodum videre est apud Thomassinum, de Beneficis, part. 3, lib. 1, cap. 24, cum. 40 et 41. Si autem nec episcopus intra anni spatium legatorum piorum onerumque missarum executionem aggressus fuerit, neque post annum tribunal fabricæ quidquam eâ in re præstiterit, et rebus sic utrimque quiescentibus longius effluxerit temporis spatium, locus adhuc est cumulativè seu concursu inter episcopum et fa-

bricam, reique voto penes eum relinquitur qui ipsam præoccupaverit.

IV. Onera missarum, uti cuique perspectum est, diverso jure censentur, prout variis ex principis sive causis proflunt. Primum sanè merito habetur earum missarum onus quæ celebrandæ sunt et applicandæ, quia ita lege cautum est. Alterum est earum quæ idè celebrari et applicari debent, quia ita mandaverunt pii fundatores per suam dispositionem vel inter vivos stipulantes, vel supremis tabulis consignatis. Ad primam classem referenda est missa quam quisque parochorum singulis diebus festis pro populo celebrare et applicare jubetur; item missæ conventuales quas capitula ecclesiarum metropolitanarum, cathedralium et collegiarum, omninò debent singulis diebus pro suis universim beneficioribus celebrare et applicare. Videatur nostra constitutio cui initium : *Cum semper oblati*, 105, tom. 1 nostri Bullarii, ubi pluribus agit de obligatione enuntiatas missas celebrandi et applicandi. Secunda verò classis, uti dictum est, sunt missæ quæ vel perpetuè vel ad longum remotumque temporis spatium celebrandæ sunt et applicandæ, propterea quòd ita jusserunt pii fundatores, quarum proinde onera *perpetua* dicuntur; item illæ quæ semel celebratæ et applicatæ nequaquam iterantur, aut ad summum certis quibusdam vicibus iterantur ad implendum numerum à pio testatore designatum; proindeque *adventitiæ* seu *manuales* vocitantur. De hujusmodi missarum implemento fusius disserimus in nostrâ Institutione 56, Latina editionis, ad quam, ne actum ageat videamur, nos omninò referimus. Illic verò satis erit innuere in præmemorata constitutione Innocentii XII incipiente : *Nuper à congregatione*, sancit ut in singulis ecclesiis secularibus ac regularibus adsit catalogus sive tabella onerum, quæ ad perpetuum vel ad certum definitumque tempus imposita ipsis ac respectivè acceptata fuerint; utque itidem in sacrario duo asserventur libri in quorum altero perpetua hujusmodi sive temporaria onera, in altero verò missæ manuales et adventitiæ inscribantur, unâ cum fidelitè ac distinctè annotatione subsequenti utrorumque implementi. Auctori operis cui titulus : *Ichnographia*, sive : *Delineatio exemplarumque vitæ et officii episcopalis*, à pio et docto sacerdote sub anno 1719 Romæ editi, postquam monuerat episcopum jure suo atque, ut aunit, *ex officio* esse piorum legatorum cogitorem, judicem, executorem, emque propterea debere omnem curam et sollicitudinem adhibere ne eadem occultentur, neve ipsorum obliteretur memoria, § 29, pag. 164, magnopere commendat cautiones hæc de re adhibitas in concilio provinciali Mediolanensi V, reliquisque Romæ iunctis et institutis à felicis recordationis Clemente papâ XI, ad perpetua missarum onera vindicanda et exequenda, uti videre est in ejus Bullario, quas quidem ut omninò dignas quæ in singulis diocesisbus sedulè episcoporum imitatione observentur; quod sanè à nobis libenti animo confirmatur. Itaque hæc est hujusmodi cautionum summa, ut conficiatur index sive tabella distinctimè annotata, præfata perpetua et temporaria missarum onera, una cum indicatione testamenti aut alterius legalis actus à pio testatore exarati, et designatione loci, ecclesiæ nimirum in quâ peragenda sint sacra, sicuti etiam numeri missarum, ac temporis quo eas celebrari oportet. Hujus enim tantummodò indicis sive tabellæ presidio, si recto ordine et cum exactâ monumentorum indicatione confecta fuerit, facilè ac tuto deprehendere licebit an onera fuerint ex fide adimpleta; id quod ex solis libris constare certò non potest, utpote quibus demonstrari quidem poterit subsequente celebratio, juxta decisionem 572 Rucchi, part. 3, vel etiam oblati sacrificii applicatio, si qui illud obtulit sacerdos annotavit se etiam illud applicasse, juxta instructionem quântum impressam penes Monacellum, tom. 3, pag. 217, num. 14, sed ex his non evincitur celebrata fuisse et

applicata ea omnia sacrificia quae celebranda sunt et applicanda ut piis fundatorum dispositionibus integrè satisfiat. Praeter libros ergo opus est etiam tabellâ quae cum illis conferatur: tabellâ autem nullam fidem obtinere potest, nisi concordet cum publico documento in quo pius fundator suam voluntatem expresserit.

V. Cùm regularium ecclesiarum plerumque sint ab episcopi jurisdictione exemptae, eas ipse visitationi non subdit; dâque in eas visitandi jus non exercet, levatur onere disquirendi an missarum onera fuerint sedulo et accuratè adimpleta; idque superiorum regularium curae et sollicitudini relinquunt. At satis id non fuit ad praecavendas tollendasque omnes controversias quibus caeteroquin congregatio concilii non destitit opportuna afferre remedia. Potest episcopus, ex conciliari sanctione et ex satis notâ constitutione Gregorii XV pontificis, uti jurisdictione delegatâ in ecclesiis parochialibus regularium quoad ea quae curam animarum concernunt. Hâc ipsâ de re nos quoque constitutionem edidimus incipientem: *Firmandis*, num. 109. Bullarii nostri tom. 4, in quâ annotatum est quidquid praestari potest ab episcopo sacram visitationem obeunte in ecclesiis regularium quibus annexa sit animarum cura. Porro regesta congregationis concilii percurrentes, invenimus in quâdam causâ Lucanâ, propositâ 31 Januarii 1682, disputatum fuisse dubium an in hujusmodi regularium ecclesiis, annexam habentibus animarum curam, liceret episcopo recognoscere rationes onerum missarum, propterea quod hujusmodi rationum dispendio ad curam pertineat animarum; et quamvis si qui jura episcopi tuebantur antiquam quamdam afferrent resolutionem editam in causâ Vulturaria. 17 maii 1655, confirmatam in aliâ causâ Narnien. die 15 Julii 1669, lib. 26 Decretor., fol. 257, ubi inter caetera ab episcopo peragenda dùm parochiales ecclesias regularium visitat; recensetur etiam vigilantia circa implementum onerum *missarum et anniversariorum ex piis dispositionibus*; censuit nihilominus congregatio non esse sibi caecis oculis inherendum ejusmodi verbis, quae quasi per transeunam in decretum irrepsisse potuerant, sed rescriptis ut audirentur regulares. Causa autem, hoc edito rescripto, contigit; fortassè quia defensores episcopi Lucanâ augurati sunt fore ut auctoritas explorandi ac recognoscendi tabellâ onerum missarum in ecclesiis parochialibus regularium, huic tantummodo rationi immixta quod possit episcopus ejusmodi ecclesias visitare *in concensibus curam animarum*, coerceretur ad missam parochialem, quam parochus, uti praemonimus, singulis diebus festis pro populo sibi concedito celebrare et applicare debet.

VI. In regularium domibus et ecclesiis erecte quandoque reperiuntur laicorum confraternitates, quibus proprium est altare sive capella in ipsi regularium ecclesiis. Inaemere superioribus temporibus de his excitatae fuerunt quaestiones an scilicet episcopi liceret memoratas capellas seu altaria visitare, et, quatenus id possent, quid subiciendum esset aut non esset visitationi. Decreta his de rebus edita à congregatione cardinalium negotiis episcoporum et regularium propositâ impressa reperimur penes Matthaeum, in *Officiali curia*, cap. 44, num. 46; Lantuscum, in *Theatre regular.*, verb. *Confraternitates*, num. 15; Bassium, in suo tractatu de *Sodalitatibus*, quæst. 45. Verùm perspicua satis et juri consentanea est resolutio congregationis concilii, in quâdam causâ Nuceriae paganorum, propositâ et decisâ 25 Junii 1629, uti videre est lib. 14 Decretor., fol. 115, à tergo, quam hic offeremus, propterea quod in ipsâ peculiariter statuitur de rationibus missarum revivendis recognoscendisque, de quo nunc nobis est sermo: *Sacra, etc., inherendo declarationibus aliis factis, censuit confraternitates laicorum in ecclesiis regularium exemptionem intactam subesse jurisdictioni et visitationi episcopi, illarum ab eo visitari posse, necnon illorum ca-*

pellas in iisdem ecclesiis regularium existentes, in hi, tamen quae confraternitatum administrationem respiciunt, et, si confraternitatibus incumbit onus mantinendi altare et illius cultum, episcopum posse visitare circa ea quae respiciunt ipsam mantinentionem, cultum et ornamento altaris seu capellae, onera missarum atque divinarum officiorum ibidem celebrandarum, et circa ea omnia quae ad obligationem eorundem confratrum relationem habent. Huic consona sunt reliqua decreta relata eodem lib. 44, pag. 15; lib. 19, pag. 205; lib. 21, pag. 508; lib. 40, pag. 658.

VII. Et quoniam de missis in ecclesiis regularium celebrandis disserimus, non erit abs re alterius quaestiones resolutionem hic superaddere. Cùm pius fundator jussisset ut aliquot missae quotannis pro expiatione animae suae celebrarentur in quâdam regularium ecclesiâ ab eo sacerdotem quem suus haeres sive legatarius designasset; cùmque hic vellet presbyterum secularem eligere, exhibens tamen regularium sacratio quidquid opus est et conferri solet pro consumptione sacrorum utensilium aliisque expensis ad missarum celebrationem necessariis; orta hinc fuit occasio ut in causâ S. Miniati, propositâ die 15 Novembris 1685, sequentia dubia efformarentur et dirimenda proponerentur. *Primo, an legatarius possit deputare sacerdotes seculares qui missas à testatore praescriptas celebrent in ecclesiâ regulari, praesenti conventui congruâ contributione pro usâ sacrorum instrumentorum et aliis ad celebrationem missae necessariis. Secundo, an dicti regulares, praesenti eis contributione praefatâ teneantur praestare potestatem, ut praedictae missae in eorum ecclesiâ celebrentur. Tertio, an casu quo regulares ex rationabili causa id negent, sicut legatarius onus missarum in aliâ ecclesiâ arbitrio ordinarii impleri facere. Et ad omnia affirmativum redditum fuit responsum; quod quidem consentaneum est his quae annotavit cardinalis de Luca, de *Legatis*, discurs. 25, per tot.*

VIII. Episcopale onus advigilandi ut pie dispositiones missarum celebrationem et applicationem, de qua hoc capite agitur, religiosa executioni committantur, subsequitur eorundem missarum deductio sive earum numeri imminutio. Verùm, ne quid ambiguum in hujus materiae intelligentiam irroget, praenotandum est nonnullos actus aliquando minus rectè appellari reductiones missarum; alios verò et dici et reverà esse missarum reductiones; aliquos etiam ordinariâ episcopi auctoritate perlici posse, alios autem peragi non posse, nisi praeventâ in id Apostolice Sedis facultate, quae, ex excepto in curiâ usû, dicitur facultas reducere missas; de qua, postquam nonnulla annotaverimus quae praenovisse oportet ad ambiguitatis errorisque periculum removendum, hoc capitulo fusiùs disseremus.

IX. Atque, ut exemplis res clarior fiat, si quis fortè contenderet testamentum in quo scriptum est legatum missarum imperfectum esse, non quidem in his quae solemnitates respiciunt, cùm factum fuerit ad formam cap. *Relatum*, de Testamentis, sed in eo quod pertinet ad completum absolutamque testatoris voluntatem, quam abluisse affirmet, et super eo conformem votis suis referat sententiam; tollitur quidem ab hujusmodi sententiâ onus celebrandi missas legato demandatas; at nihilominus iudicium hoc non nisi improprie reductionem missarum appellaveris. Si tunc haeres non potuisse testatorem onera missarum imponere, propterea quod nihil proprium haberet quod scripti oneris implemento posset addicere, aut si testator, cùm satis in bonis haberet, pro dote missarum celebrandarum designavit quidem constituitque fundum aliquem, aut debitoris nomen legitimum totamque, sed medio tempore inter testamentum et subsequutum obitum, voluntariâ alienatione praedictum nomenve debitoris in dotem constitutum distraxit; ita ut fiat locus controversiae an juris regula quae docet legatum periri quando res legata, non necessariò et coactè, sed voluntariâ alienatione

distrahitur, uti cautum legitur l. *Rem legatam*, et l. *Legatum*, § *Pater*, ff. de admend. vel transfer. Legat., obtinere quoque in legatis pus; quã quidem in re nonnulli adhaerent sententiã neganti, Jason l. *Qui est testamentum*, eod. de Legatis; Traquell., de Privilegiis causã piã, privil. 41; Genuen., Pract. eccl. quast. 267; Amastaz, de Causis piis, lib. 1, cap. 13, n. 14; Pasqualig., de Sacrificiis novã legis, quast. 110, per tot.; alii verò opinionem affirmantem tinentur, Mantica, de Conjectur. ultim. volunt., lib. 12, tit. 6, num. 5; Menoch., de Præsumptionibus, lib. 4, presump. 167, num. 15 et seq.; Clarin., Controv. forens. lib. 1, cap. 69, num. 25 et seq.; in his rerum circumstantiis, si hæres ex altero capite absolvatur ab implemento oneris missarum, actus hujusmodi dicitur quidem, sed minus recte, reductio missarum. Non assimilis est altera facti species quã quis contenderet extinctam peremptamque esse obligationem celebrationis missarum, non ideò quòd annuum legatum in animã expiationem scriptum ultra decemum non protrahatur; hæc quippe propositio est 45 inter proscriptas ab Alexandro VII pontifice, 18 martii 1666: *Annuum legatum pro animã relictum non durat plus quàm per decem annos*: eademque doctè admodum refellitur à Vivã et à Milante, in Notis ad ipsam propositionem; sed quia elapsum sit tempus quod implemento seu celebrationi missarum statuerat pius fundator, vel definerant alicujus ordinis regularis constitutiones; veluti definitum est in constitutionibus fratrum Minorum S. Francisci de Paula, quibus sancitur ut missarum onera non assumantur ultra quinquagesimum annum implenda, sed ita dumtaxat, ut, quinqueagesimo elapso anno, hujusmodi onerum fundatores adjuverunt communibus suffragiis missarum quæ à religiosis indefinitè ac universim pro benefactoribus celebrantur, quod à nobis etiam approbatum fuit in nostris apostolicis litteris incipientibus: *Paternã sollicitudinis*, editis anno 1749, in quibus recensetur universa rei series, unã cum rationibus opportunisque cautelis adhibitis: si itaque ostendatur reipsã præterlapsum esse tempus à testatore vel à constitutionibus ordinis præfinitum, atque ideò decernatur cõssãse obligationem celebrationis missarum, actus hic etiam improprie dicitur missarum reductio. Neque enim aut hic, aut ceteri superiùs allati actus, si rectè loqui velimus, eo nomine designari possunt; sed potius dicendi sunt declarationes ac judicata quibus definitur onus missarum vel nulliter impositum, vel resolutum irritumque factum, vel denique satis impletum fuisse. Ut autem præfatos actus omnes præstare possit episcopus haud opus est ut sibi apostolicam auctoritatem imploret; quandoquidem ea omnia limites ordinariã jurisdictionis nequaquam excedunt.

X. Utque hanc prosequamur tractationem de missarum imminutionibus quæ minus rectè ac proprie reductiones appellantur, observare juvat incredibilem planè zelo semper advigilasse Apostolicam Sedem ne pia benefactorum vota fundentur, neve acceptentur redditus aut recipiantur manuales elemosynæ pro celebratione et applicatione missarum, absque eo quòd missæ reipsã celebrentur et applicentur, ne ita imminusus veluti acervus fiat missarum quæ celebratæ non fuerint nec applicatæ, quæque nec possint in posterum celebrari et applicari. Ut veritas hæc manifestè cognoscatur, satis est ut legantur Urbani VIII decreta, confirmata ab Innocentio XII in præcitatã suã constitutione, ubi ad præcavendum ejusmodi absurdum statuitur ne cui liceat acceptare onera perpetua missarum antequàm ab episcopo. quoad ecclesiã sibi subjectas, quo verò ad exemptas ab earum superioribus, prælabitum fuerit diligens opportunarum rerum examen, ad hoc ut novorum onerum implementum in tuto collocetur; item ne aliæ recipiantur adventitiæ elemosynæ missarum, quoties jam celebratæ non fuerint missæ pro quibus antea

oblata fuerat ac recepta elemosyna; vel saltem ne nova acceptentur stipendia, nisi missæ celebrari possint *infra modicum tempus*, quod, juxta interpretationem subsequentium decretorum congregationis concilii, unius mensis spatio continetur, ut videre est in nostrã Institut. 56, § *Non minorem*. Sancitur insuper ut sedulã investigatione suppetentur annui monasteriorum redditus, et quoad monasteria quæ res soli non possident, accurato calculo expendantur elemosynæ quæ annuatim ut plurimum colligi solent; idque, ut justa ratione definiti possit numerus religiosorum qui in monasterio sive conventu alii possunt, ne ceteroquin, statuto in ipsis religiosorum numero super-excedente conventus aut monasterii vires, aditus pateat oneribus assumendis recipiendisquæ elemosynis missarum quæ subinde nullã ratione impleri valeant.

XI. Cùm aliquando relatum fuerit eòsque excrevisse piorum offerentium liberalitatem, ut nullã omninò ratione celebrari possent sacrificia pro quibus elemosynas offerebant, quæ tamen si recusantur, exinde, ut minimum, consecuturas hominum offensiones et animorum discordias, fidelium verò pietati ac religioni multùm detractum iri: his nihilominus parvipensis, illud semper inculcatum fuit ut omni studio ac sollicitudine assumptorum onerum implementum curaretur, adaugeretur capellanorum numerus; et, si id fieri non posset, monebantur saltem pii offerentes tot missas celebratum iri quot reipsã celebrari posse contingeret; eos verò pro quibus celebrari nequiverissent missæ quas sibi elemosynam offerentes deprecabant, futuros participes fructus missarum quæ in ecclesiã pro benefactoribus in genere offeruntur; vel saltem id actum iri ut missæ per eos optatæ in aliã ecclesiã juxta eorum intentionem celebrantur; idque, publico patentique loco appensã tabellã, omnibus nuntiatur.

XII. Patet id ex subsequenti decreto quod in causã Senogallien. editi congregatio concilii: « Sacra congregatio, etc., censuit, secundum ea quæ propointur, confratres societatis Confalonis S. Virginis Mariæ nuncupatæ dell' Incancellata, terræ Corinaldi, Senogallien. diocesis, onus missarum præteritarum supplere debere per alios capellanos. De cetero verò non suscipienda esse nova onera missarum, nisi sacrista, vel alius minister missarum numero describendo atque elemosynis accipiendis pro tempore præficiendus, admonuerit singulos qui elemosynas offerunt, tam magno missarum numero celebrandarum illorumque intentioni satisfieri non posse ipsã missarum celebratione ac sacrificii applicatione, sed tamen eos participes fore missarum quæ singulis diebus in dictã ecclesiã pro benefactoribus celebrantur. Id verò ut commodius præstare valeant, loco quo ponitur elemosynæ palam assignatur tabella in qua eademmet declaratio distinctè et clarè descripta sit, aded ut sacrista vel minister, ut supra, accipiens oblationes præmittat declarationem, vel tabellam indicet offerentibus; quibus cautionibus adhibitis, accipi tuto posse quascumque elemosynas. » Die 13 junii 1626, lib. 15 Decretor., pag. 22 et 23; cui consonum est illud decretum editum in causã Lancianen. 14 novembris ejusdem anni 1626, lib. 15 Decret., pag. 142, à tergo et seq. Quod verò spectat ad alterum modum qui subinde frequentius in praxim deductus fuit, monendi nimirum pios offerentes, per tabellam publicè propositam, missas quæ celebrari nequiverissent in ecclesiã vel ad altare ubi eas offerri oportuisset ut eorum menti ac peculiari devotioni satisfieret, vel tractu temporis celebratum iri cum primùm ad fieri licebit, vel ad aliam ecclesiã delegatum iri inibi celebrandas; extat hæc de re ejusdem congregationis decretum, quod hic atextere peropportunum est: « Sacra, etc., censuit missas pro quibus usque in hanc diem receptæ fuerunt elemosynæ esse quantocitiùs in eadem ecclesiã, juxta oblatorum intentionem celebrandas; in posterum verò novas elemosynas nullatenus recipi debere, nisi præviã expressã et clarã monitione per

sacristam, seu per alium ipsis elemosynis recipiendis prepositum, faciendâ offerentibus, non posse tam magnum numerum missarum in eadem ecclesiâ seu altari confestim celebrari, sed quòd vel tractu temporis ibidem, cum commodè fieri poterit, vel in aliâ ecclesiâ celebrabuntur. Id verò ut factius innotescat, loco ubi elemosynæ pro missis offeruntur assignandum esse tabellam in quâ præarrata, admonitio dilucide descripta sit. ad eò ut sacrista vel præfatus præpositus elemosynis colligendis, aut offerentes ut supra, expressè admoneat, vel tabellam indicet, quod si nihilominus Christi fideles elemosynas largiri voluerint, posse eas recipi, et missarum celebrationi ad forum antedictæ monitionis et diligenter, et quamprimum fieri possit, satisfaciendum. » Die 8 martii 1659, lib. 21 Decr., pag. 570, à terg. et seq.

XIII. Innituntur hujusmodi resolutiones seu decreta præfati Urbani VIII decretis, in quibus hæc leguntur : « Quamvis onera suscepta infra modicum tempus adimpleri nequeant, si tamen tribuens elemosynam pro aliarum missarum celebratione id sciat, et consentiat ut illa tunc demum celebrantur cum susceptis oneribus satisfactum fuerit; decretum non prohibere quominus eo casu elemosyna accipiatur pro isdem missis juxta benefactoris consensum celebrandis. » Hæc autem vestigia nos ipsi sectantes, postquam, in hærendo his quæ præscripta jam fuerant in constitutionibus ordinis fratrum Minorum S. Francisci de Paula, isdem concessimus ut perpetua missarum onera in eorum ecclesiis ultra quinquagesimum annum non durarent, quo tempore elapso, pii benefactores participes fierent sacrificiorum quæ in universo ordine pro benefactoribus in genere offeruntur, non prætermittimus hoc superaddere, ut de his certiores fierent quicumque constitissent onera perpetua missarum religiosi ipsius ordinis demandare: quemadmodum noscere licet ex præcitata nostra apostolica constitutione cui initium: *Paterne sollicitudinis*.

XIV. Satis notum est singulare privilegium, quo in Hispaniarum et Lusitaniæ regnis fruentur sacerdotes omnes, sive seculares, sive regulares, ut die commemorationis omnium fidelium defunctorum possint singuli tres missas celebrare. De hoc privilegio egimus in nostrâ constitutione incipiente: *Quod expensis*, Bullar. nostri tom. 2, num. 61, in eaque definitum est sacerdoti tres missas celebranti non licere quocumque titulo, præter unius missæ elemosynam, aliquid quidem recipere. Ne autem per hoc saltim aditus patefieret elemosynis recipiendis quarum missæ subinde offerri negligenterentur, eâ mente videlicet ut possent aliquando in assumpti oneris implementum addici reliquæ duæ missæ, quæ præter primam celebrantur die commemorationis omnium fidelium defunctorum, id eò et hoc expressè sanctione vetitum fuit: *Neque porrò missarum onera non adimpleta, pro quibus elemosynæ jam receptæ aut attributi redditus jam percepti fuerint; nos enim volumus hujusmodi onera impleri per celebrationem missarum quæ indulto nostro permittuntur*. Neque silentio prætereundum est quòd, cum singuli sacerdotes societatis Jesu singulis hebdomadis unam missam celebrare teneantur juxta intentionem præpositi generalis, cui peculiaris reservata est facultas applicandi hujusmodi missas, in ejusdem societatis congregatione generali XII habita anno 1682 editum fuit sequens decretum, num. 8 : « Postulatum ab ipso (scilicet præposito generali) item fuit ut congregatio definiret sine societatis menti consentaneam missas quas singuli singulis hebdomadis jubentur ad intentionem generalis celebrare posse ita ab eo applicari, ut per illas satisfacta obligationi quam alii quicumque susceperint aut suscepturi sint recipiendo elemosynas pro missis celebrandis. Unanimi consensu responsio est id non consentiendum deinceps societati nostræ consentaneum, nec debere illâ ratione præpositum generalem sacra quæ à nobis celebrantur ita applicare, ut, quicumque tandem illi sint, quidquam inde sibi aut aliis lucrentur, seque aut alios ab onere

quod, accepto stipendio aut elemosynâ, nunc aut alias vel ipsi vel alii contraxerint liberos præsent. » Congruit hoc decretum communi regulæ quæ jubet ut qui elemosynam recepit celebret applicetque missam pro offerente; ac semper, quoad fieri potest, interclusum sit inter eos qui omnia meditantur, et ut justissimè huic legi et piorum offerentium voluntati fraudem faciant. Cum autem collegium quoddam memoratæ societatis, quod scriptum fuerat hæres, adjecto onere habendi aliquot capellanos amovibiles qui pro testatoris animâ singulis hebdomadis certum missarum numerum offerrent per anni spatium, ex merâ oblivione ab impositi oneris implemento cessasset, quasitum fuit an id quod intermissum fuerat suppleri posset per applicationem à præposito generali faciendam earum missarum quas supra diximus ab eo applicari posse. Sed cardinalis de Lugo, dub. 50, lib. 4 suorum Respons. moral., respondit ac firmissimis rationibus defendit id minime licere.

XV. Et tamen, quæ credat? adhibitis licet omnibus hæcuscup expressis curis et diligentis, aliisque quamplurimis quæ recensere longum est, vix credi potest quot afferantur instantiæ ad obtinendam remissionem seu condonationem missarum non celebratarum, pro quibus tamen recepta est elemosyna, vel percepti fructus in charitativum stipendium pro earum celebratione et applicatione semel additi. Et quidem hujusmodi quoque condonationes sive remissiones ab aliquibus dicuntur reductiones missarum; sed minus rectè et omninò improprie, cum hæc præteritum tempus solummodò respiciant, verè autem et proprie dictæ reductiones futuro tempore providant. Condonationibus faciendis immiscere se nequit episcopus, utpote quæ privativè reservata sunt auctoritati Romani Pontificis, qui vel immediate per se ipsum, vel per organum poenitentiarie apostolicæ, et nonnullam congregationis concilii, sed frequentius per organum congregationis fabricæ S. Petri, examinatis piis omissionum causis, opportune providet, prout in Domino magis expedire judicat, ex spirituali thesauro Ecclesiæ supplendo quidquid in oneribus implementis peccatum est; in suffragium autem et expiationem animarum pro quibus ommissa sacrificia offerri debuerant, congruum missarum numerum celebrari quotidie mandat ab aliquibus capellanis huic muneri addictis Vaucanâ basilicâ, cujus fabricæ, veluti ecclesiæ catholicorum omnium studus ac devotione merito semper celebratæ, modica illa elemosyna, *compositio* dicta, præter reliqua pia opera, pro facti circumstantiis ac pro prætermisso sacrificiorum numero, persolvenda imponitur iis qui condonationes exposunt: quarum insuper rescripta et decreta, ut omnibus fraudibus occurratur, sequenti clausulâ debent esse munita, juxta constitutionem Innocentii XII: *Mortuus esse voluit condonationes et reductiones ab eadem Sede, non nisi ex rationabili causâ, seu equâ commiseratione, compositiones vero à dictâ fabricâ utente suis facultatibus et privilegiis, non nisi ex causâ pariter rationabili, et cum d'ausulis opportunitis, et præsertim cum illa: Dummodo malitiosè non omiserint, animo habendi compositionem, alias gratia nullo modo suffragaretur, admitti consuevisse et solere*.

XVI. Missarum itaque reductio, proprie loquendo, ea est quæ futurum tempus respicit: de quâ nunc plura disserenda et investiganda sunt. Primum est an ejus stande facultas episcopis proprio jure competat; alterum, an S. Sedes, quatenus episcopi eâ facilitate carere deprehendantur, consueverit illis eandem indulgere; tertium quoniam modo hujusmodi concessionis indultum expeditur; quartum denique quam methodum sequi debeant episcopi dum delegatis facultatibus uti debent.

XVII. In decretali cui initium est: *Ex parte*, 12, sub tit. de Constitutionibus, cum Eduensis ecclesiæ canonici præbendarum numerum imminuisset, quamvis ejusdem ecclesiæ proventus nullam penitus detrimementum subissent, Honorius III mandavit Cabilonensibus

episcopo ut auctoritate Apostolicæ Sedis, ac de consilio Eadensis episcopi, suppressas præbendas restitueret, abrogatis omnibus que fuerant à capitulo attentata. Ex hoc textu Abbas, num. 2, et Imola post Glossam, verb. *Diminuti*, cum elicitur consequentiam, videlicet canonicos, etiam sine Apostolicæ Sedis indulto, et ex propria tantummodo auctoritate id ipsum quod fecerant jure præstituros fuisse, si ecclesiæ reditus fuissent immutui. Huic autem sententiæ inherentes complures doctores quo colligit sequiturque Pasqualigus, de Sacrificio novæ legis, quæst. 1165, absolute docent posse episcopum ordinari suâ auctoritate missarum reductionem seu imminutionem decernere atque perficere, quotiescumque fundorum reditus pro missarum celebrandarum elemosynis assignati decrementum subierint. Alii verò ad hoc ipsum statuendum hæc animadversione utuntur, nimirum, quamvis pius fundatorum voluntates immutari iisque derogare nequeat episcopus, cum id supremæ Sedis Sanctæ auctoritati reservatum sit, ex textu in Clementin. *Quia contingit*, tit. de religiosis Domibus, ubi Glossa, verb. *Sedis Apostolicæ*, hæc habet: *Nota per hæc litteras solum Papam alterare posse usum illorum que per fideles donata sunt vel relicta*: nihilominus dici non posse piis fundatorum voluntates immutari iisque derogari, si, dum proventus imminuti sunt, fiat quoque ab episcopo onerum impostorum, hoc est missarum, consentanea reductio: uti disserit Fagnanus, in cap. *Ex parte*, num. 41 et seq., de Constitutionibus. Sed Adversa, quæst. 11, de Eucharistiâ, sect. 19, vers. *Item aliqui*, oppositam sententiam tuetur, eâ potissimum ratione nixus quòd sacrum Tridentinum concilium, loco mox infra indicando, episcopis facultatem concesserit reducendi seu imminuendi missarum numerum: id quod nullatenus præstitisset si episcopis hujusmodi facultatem quasi nativam et ex jure ordinario competere existimasset. Voluit insuper Tridentinum ut ab episcopo reductiones fierent in synodo diocesanâ; quod item multò minus episcopis præscripsisset si putasset eorum ordinariæ jurisdictioni inesse potestatem reducendi missas: constat enim concilium haudquaquam de coarctandâ, sed de amplificandâ adlegendâque jurisdictione episcoporum cogitasse.

- XVIII. Postquam memorati concilii Patres, sess. 25, de Reform., cap. 4, reulerunt eòsque exerevisse numerum missarum quas piis fundatores celebrandas reliquerunt, ut eorum voluntati nullo modo satisfieri posset, constitutum verò elemosynam adeò esse tenendam ut nemo reperiretur qui tam exiguo proposito stipendio inunctum onus subire vellet; ita demùm decreverunt: *Sancta synodus, cupiens hæc ad pius usus relicta quo plenius et utilius potest impleri, facultatem dat episcopis, ut in synodo diocesanâ, itemque abbatibus et generalibus ordinum, ut in suis capitulis generalibus, re diligenter perspectâ, possint pro suâ conscientia in prædictis ecclesiis quas hæc provisione indigere cognoverint, statuere circa hæc quidquid magis ad Dei honorem et cultum atque ecclesiarum utilitatem videant expedire; ita tamen ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro suarum animarum salute legata ea ad pius usus reliquerunt*. Nos hic missas faciemus quæstiones excitatas circa præmissi textus conciliaris interpretationem; ac tantummodò paucis monebimus, constantem atque perpetuam fuisse sententiam congregationis ejusdem concilii interpretis facultatem hujusmodi episcopis à concilio tributam nullum sibi loquendum vindicare quoad missas quas piis testatores in beneficiorum fundationibus statuerunt; uti colligitur ex rescripto episcopo Ferrariensi reddito die 5 martii 1597, lib. 9 Decretorum, pag. 7, à verbo: *Sacra, etc., censuit, ex decreto concilii, cap. 4, sess. 25, de Reform., non licere episcopo reducere onera missarum beneficio in fundatione imposita*: itidemque ex altero ad archiepiscopum Mediolanensem dato incise octobris ejusdem anni, quod legitur lib. 5 Decretor., pag. 58, quemadmodum etiam inferius annotabimus: sed vim habere duntaxat quoad reliquas missas vel testamento vel

factâ inter vivos bonorum assignatione præscriptas, dummodò tamen inunctum onus ante concilium acceptatum fuisset, ipsaque reductio fieret in proximâ diocesanâ synodo post expletum concilium Tridentinum habendâ: *Sacra, etc., dubio per manus delato ac maturè pensato, censuit facultatem reducendi onera missarum tributam episcopis ex decreto cap. 4, sess. 25, de Reformatione, intelligi tantum de primâ synodo post idem concilium celebratâ, ac de oneribus missarum celebrandarum ante idem concilium impositis*. Quia autem archiepiscopus Florentinus, prætermisissis quidem hisce regulis, sed bonâ fide, ad nonnullarum missarum reductionem processerat; eadem sacra congregatio, attentâ bonâ fide archiepiscopi, reductionem jam factam convalidavit: addidit tamen ne de prædicti conciliaris textus interpretatione redintegraretur quæstio; sed si quod unquam de eò dubium proponeretur, exscriptum superius decretum sciscitantibus traderetur: *Et illustrissimî Patres mandarunt D. Secretarium dare hoc decretum omnibus petentibus absque eo quòd amplius fiat verbum in congregatione*. Ita constitutum fuit die 15 decembris 1629, quemadmodum legere est lib. 14 Decret., pag. 206, à tergo.

XIX. Hæc sunt quæ ex jure communi desumi possunt, et in concilio Tridentino statuta reperuntur. Verùm cum deinde superaccesserint decreta Urbani VIII confirmata, uti sæpè monuimus, in constitutione Innocentii XII, omnis jam conticescit quæstio, et missarum reductiones procul dubio Apostolicæ Sedis auctoritati privative reservatæ sunt; quemadmodum expressè cautum legitur in præcæditis decretis: *Districtè prohibet atque interdicit ne episcopi in diocesanâ synodo, aut generales in capitulis generalibus, vel aliàs quoquo modo, reducant onera ullâ missarum celebrandarum, aut post idem concilium imposita, aut in limine fundationis; sed pro his omnibus reducendis aut moderandis, vel commutandis, ad Apostolicam Sedem recurratur, que, re diligenter perspectâ, id statuet quòd magis in Domino expedire arbitrabitur: aliquam reductionem, moderationem et commutationem hujusmodi, si quas contra hujus prohibitionis formam fieri contigerit, omninò nullas atque inanes decernit*. Quia autem nemo, subtilius commentando, in questionem revocaverat an Urbani pontificis decretum agens de oneribus acceptatis afficeret quoque onera nondum acceptata, adeò ut non quidem liceret episcopo reducere seu imminuere onera que per acceptationem ratihabita fuissent, sed tamen posset eadem reducere antequàm agnoscerent et acceptentur, si reditus in eorum implementum assignatos impares deprehenderit: idem definitum rescriptumque fuit ne id quidem licere episcopo, ipsique nullam hodiè relictam esse facultatem reducendi missas, exceptâ duntaxat eâ factâ specie quâ testator ipse hæc facultatem episcopo tribuisse dignoscatur, cum illius voluntas sit religiosè custodienda; quemadmodum licet agnoscere ex superiore lib. 5, cap. 10, num. 2, ubi decreta ex quibus hæc omnia comprobantur attulimus. Adecatur quoque Pasqualigus, de Sacrificio novæ legis, quæst. 1168.

XX. Missarum itaque reductio Apostolicæ Sedis auctoritati reservatâ, vix dici potest quantâ rerum faragine ex hoc uno capite obrueretur congregatio concilii, cui hujusmodi reductionum cognitio committebatur; quæque proinde, ut aliquâ hujus oneris parte sese levaret, id demum concilii cepit, ut episcopis sæpè delegaret facultatem reducendi missas in eorum diocæsisibus, traditâ tamen simul instructione cui se ut peragendâ reductio conformare deberent. De hæc instructione postea redidit sermo: interea verò annotabimus id hodiè frequenter usuenire, ut episcopis communicatâ hujusmodi instructione committatur missarum reductio, reservato tamen congregationi jure admittendi recursus, ac de his cognoscendi, quotiescumque aliquis contendat vel nullatenus imminuendum fuisse onus, vel saltem reduci non debuisse eâ ratione ac formâ que in illius reductioe adhibita fuit,

XXI. At si magnum negotium facescebant reduc-

tiones missarum quas per dioeceses et in ecclesiis ordinariis episcoporum jurisdictioni subjectis peragi oportebat; maximum profectò illud erat quod obicatur ex reductione missarum quam regulares in suis ecclesiis ac monasteriis fieri postulabant: ex quo videlicet Urbanus pontifex in suis decretis facultatem reducendi missas non solum episcopis, sed etiam regularium ordinum generalibus ademerat; itaque illius successoribus Alexander VII, Clemens X et Clemens XI, nonnullis regularibus ordinibus indulserunt ut à suis generalibus in ecclesiis et monasteriis ordinis missarum reductiones peragi possent. Cùm verò nos ipsi, dùm in minoribus constituti munere secretarii congregationis concilii fungeremur, Innocentio XIII predecessori nostro exposuerimus valdè opportunum fore si quæ aliquibus tantummodò generalibus ordinum data fuerat facultas ad omnes protenderetur, simulque statueretur quosnam in consilium adhibere deberent generales in ipsâ reductione conciliandâ; utque etiam definiretur non modò temporis spatium intra quod reductio absolvenda esset, sed etiam quantitas ad quam exigenda ac constituenda foret missæ perpetuæ elemosynæ; ac denique prohiberentur regulares nova missarum onera acceptare, nisi præhabita facultate à superioribus maioribus proprii cuiusque ordinis: Pontifex omnia probavit, atque decreto super his edito cautum fuit ut generales ordinum in quolibet sibi subjectâ provinciâ duos pluresve idemque religiosos designarent qui singula ad accuratum examen revocarent, suamque de totâ re sententiam transmitterent ad ipsam generalem, qui, adhibitis in consilium suis assistentibus, seu aliis sibi benè visis, reductionem perficeret, statuta pro singulis missis perpetuis elemosynâ annuorum scutorum sexaginta moneta Romanæ: hoc autem indultum ad triennium tantummodò perduraret. Innocentii XIII decretum insertum legitur in alio decreto benedicti papæ XIII impresso in conc. Romano quod anno 1725 celebratum fuit, tit. 15, cap. 8; ubi Benedictus pontifex Innocentianum decretum, pro regularium ordinum generalibus confectum, ampliavit ad omnes episcopos qui eidem concilio Romano interfuerunt, ac etiam ad eos qui iusto impedimento detenti certum procuratorem suum ad illud ablegaverunt. Neque hæc aliud addendum superest nisi quòd deinceps frequentes fuerunt, ac etiam adhuc esse non desinunt, tam prorogationes statuti temporis concessæ regularibus qui intra triennium missarum reductiones facere aut omni ex parte absolvere non poterunt, quam extensiones præfati indulti quo donati fuerunt episcopi qui concilio Romano interfuerunt, favore aliorum episcoporum qui eam facultatem sibi communicari petierunt quamvis concilio Romano non interfuerunt, qui que illam identidem postulare pergunt; quemadmodum agnoscere licet ex præcitate hujusmodi oper. lib. 5, cap. 10, num. 5.

XXII. Cùm itaque facultates episcoporum quoad missarum reductiones non aliunde nunc deriventur quàm vel ex ampliatione indulti quo donati fuerunt episcopi qui concilio Romano interfuerunt, vel ex instructione quam congregatio concilii dat ad eos episcopos quibus, summo Pontifice annuente, hujusmodi reductionis peragenda delegat facultatem; hoc primum statuendum est, quosnamque ex his duobus capitibus proficiat memorata facultas, circumscriptam eam esse ad missas tantummodò, neque protendi ad reliqua pia legata piæ dispositiones inter vivos quibus, exempli causâ, elemosynas pauperibus distribui aut inopes virgines dotari præcipiatur. Et quamvis in ipsâ instructione legantur hæc verba: Pia legata et missarum onera, si tamen integræ instructio percurratur, satis apertè deprehendetur cohiberi eandem ad onera missarum, de quibus salinde semper deque earum elemosynâ ibidem agitur atque disponitur. Cùm autem concilium Romanum æquè ac instructio missarum oneribus duntaxat provideant, non debet episcopus se extendere vel ad dotalia subsidia, vel ad elemosynas,

vel ad quamlibet aliam dispositionem, ex câ juris regulâ quæ docet facultatem ad certas res datam ad alias diversi generis produci non oportere: uti rectè animadvertit Navarrus, in Manual., cap. 12, num. 79; et in rem nostram pergit Fagnanus, in cap. Ex parte, num. 52, de Constitutionibus.

XXIII. Quòd si aliqua proponeretur dispositio que simul et missarum onera et elemosynarum distributionem aliave pia opera comprehenderet, et quidem ob redditum tenuitatem necessarium dignosceretur ad aliquam impositorum onerum reductionem devenire; reducenda potius sunt reliqua opera, non autem missarum numerus; juxta præxim apud congregationem concilii receptam, de qua Fagnanus, in cit. cap. Ex parte, num. 54, de Constitutionibus, pluribusque resolutionibus comprobata, et præsertim in quâdam resolutione sive rescripto quod redditum fuit litteris episcopi Cremonensis mense junio anni 1586, et legitur lib. 4 Decretor., pag. 161, à terg., et 162: *Quatenus ab habente potestatem reductio faciendâ sit, reducenda potius elemosynas quàm missas.* Tunc autem tantummodò locus fieri posset reductioni missarum, integris manentibus reliquis piis operibus, cùm eorum communis fundator in suâ dispositione certum fundum pro celebratione missarum, ac certum itidem fundum ad reliquorum piorum operum implementum designasset, fundus autem missarum celebrationi addictus imminutionem aut detrimentum aliquod subisset; ut rectè annotat Pasqualigus, de Sacrificio novæ legis, quest. 1191, vel cùm ex ipsis dispositionis verbis totaque contextu colligi posset eam fuisse testatoris mentem ac desiderium, ut, si quando ob imminutos honorum redditus onera quoque deberent imminui, reduceretur potius missarum numerus quàm elemosynæ et reliqua pia opera; veluti pergit Passerinus, de Statu hominum, tom. 2, quest. 187, num. 1101. Nam cùm superius memorata regula, ut scilicet quoties reductionis peragenda urget necessitas integro relicto missarum numero, reducantur potius reliqua pia opera, laudatur præsumptè mens ac voluntati fundatoris, qui proclivior fuisse censendus est in illud ipsum opus ex quo majora anime suæ suffragia obventura prospiceret, quale est incrementum altaris sacrificium, idcirco, si conjiciatur et ex ipsis illius verbis totaque pertrastatâ dispositione eruat ipsam propensiori affectu ac voluntate exoptasse reliquorum piorum operum implementum quàm celebrationem missarum, quandoquidem et reliqua pia opera sunt Deo accepta et anime valdè proficiua, mirum videri non debet si in hæc facti specie cùm factas fuerit locus reductioni seu piorum operum imminutioni, hæc potius missæ quam reliqua pia opera subjiciantur: eò vel magis quòd, juxta graves receptasque sententias, sancta et salubris consuetudo multiplicandi suffragia et sacrificia pro defunctis minimè efficere debet ut obsolescat æquè sanctus et salutaris usus elemosynas pro pauperibus erogandi; sed exoptandum summopere est ut illa servetur et alter non negligatur; quemadmodum licet quoque addiscere ex auctoritatibus Patrum quas collegit Muratorius ad fin. cap. 12 sui operis de christiana Charitate.

XXIV. Et hæc quidem dicta sint ut propositi argumenti tractatio planior evadat. Cæterum, si pro reductionibus faciendis omnis episcoporum auctoritas vel ex ampliatione indulti in concilio Romano concessi, vel ex memoratâ instructione proficiens, ad missarum onera cohibetur; perfacile capta est quoties ita res ferant ut vel missarum numerus vel reliqua onera sint imminuenda, ab horum onerum reductione debere episcopos abstinere, et congregationem concilii adire, ipsi rem universam deferentes, ejusdemque definitionem expectantes.

XXV. Eadem verò facultas episcopis alteritro ex indicatis modis collata, quamvis ad missarum tantummodò reductionem contracta, complectitur tamen et anniversaria, juxta congregationis judicium hæc ipsa de re pensam in pluribus resolutionibus, quas collegit

Fagnanus in sæpius cit. c. *Ex parte*, num. 30, de Constitutionibus, ac etiam protenditur ad missas solemnes et cum cantu celebrandas, quemadmodum nos infra annotabimus : non autem ad eas porrigitur missas quarum celebrationi ecclesia, vel sodalium sive collegium, ex initio contractu sese obstrinxerunt. Et quamvis de hæc exceptione nullum fiat verbum in concilio Romano, perspicua tamen sunt instructionis verba : *Exceptis instrumentis sui contractibus super quibus manus opponere non debeat, nisi in casu judicialis instantie pro illorum rescissione, titulo lesionis*. Et hæc planè affirmari potest, non modò antiquioribus, sed etiam proximis temporibus post idem concilium Romanum, fuisse congregationis concilii sententia, semper retenta et manifestata quotiescumque casus tulit ut huiusmodi quæstio discutienda ac definienda proponeretur.

XXVI. Annotatum fuit etiam superius, si res exigenda foret ad normam sanctionis concilii Tridentini, à quo tributa fuit episcopis facultas reducendi missas in proximà synodo diocesana prius ipsam concilium habenda, non licuisse episcopo immuere seu reducere missarum numerum in beneficiorum fundatione constitutum : cuius rei hæc afferri potest ratio, quòd scilicet non immeritò dici potest acceptatum fuisse missarum onus per quemdam quasi contractum utrinque obstringentem : *Fundatio et donatio illa habet se per modum quasi contractus ultrò citraque obligatorii, seu donationis sub modo; quam cum episcopus admiserit, et provisos, dum institueretur, non recusaverit, non potest modò onus detractare*. Sunt hæc ipsa Fagnani verba, quibus in rem nostram utitur in sæpè cit. Commentar. ad cap. *Ex parte*, num. 24, de Constitutionibus. Consonum his est congregationis rescriptum redditum relationi quam olim occasione visitationis sacrorum liminum exhibuit episcopus Burgi S. Domini. Rescriptum die 11 maii 1630 signatum apparet et legitur lib. 14 Decret., pag. 288, à terg. : *Sacra, etc., libellum remisit ad ordinarium Burgi S. Domini, qui, reipsum more perspecto, supradicta missarum celebrandum onera, non tamen vigore contractus vel conventionis suscepta, aut in fundatione apposita, ad proportionatam redditum quantitatem pro suo arbitrio et conscientia moderaret*. Nec difformes sunt reliquæ in similibus quæstionibus editæ resolutiones; ut videre est in Macerat. oneris missarum 15 novembris 1637, lib. 75 Decret., pag. 636; et in Montis Poltiani 3 septembris 1716, lib. 66 Decret., pag. 429. Cùmque nos ipsi, aliquà etiam adhibita diligentia, perlustraverimus decreta post concilium Romanum à congregatione emanata, ut agnosceremus an ipsa, exceptas non videns missas per contractum acceptatas à reducendi facultate per sæpè dictum concilium tributà, novum sibi systema novamque iudicandi regulam statuisset, certò deprehendimus, quoties suborta fuit controversia super missarum reductionibus per generales ordinum factis in vim prædictæ facultatis à concilio Romano ipsis tributæ, ex eo quòd ad minorem numerum reducerint missas per contractum acceptatas, congregationem nullas irritasque huiusmodi reductiones declarasse : quemadmodum videre est in Romanà reductionis onerum missarum 18 aprilis 1733, lib. 38 Decret., pag. 165, à terg.; in Faventina oneris missarum 27 februarii 1734, lib. 84 Decret., pag. 94, à terg.; in Nolanà reductionis missarum 14 martii 1759, lib. 89 Decret., p. g. 55 et 73, à terg. Quapropter tutò concludi posse censemus episcopos quibus facultas est reducendi missarum onera vel ex concilii Romani ampliatione, vel ex sæpius memoratà instructione, non posse missarum numerum in contractu præscriptum ac viessim acceptatum minuere seu reducere, quamvis imminuti fuissent redditus ob eum finem assignati; sed, hæc fortè proposità facti specie, oportere uti iudicis partes assumant, investigantes an talis sit quæ obvenit redditum imminutio ut, juxta recepti juris regulas, sufficiat ad rescindendum contractum, vel saltem ad eundem ad justè

æqui normam redigendum : quod etiam satis rectè tuetur Monacell., tom. 4, Formul. legal., pag. 85 editionis Romanæ, num. 466.

XXVII. Postquam demonstratum est quænam missarum onera reducè possint, disserendum supersè de causis ob quas reductionem peragere liceat, necnon de circumstantiis in quibus locum sibi vindicare potest reductio, ac de quodam quasi limite ultra quem protendi nequit ipsa reductio; uno verbo, de reliquis omnibus quæ necessaria sunt ad huiusmodi opus ritè rectèque absolvendum, et ne peracta ab episcopis reductiones censuris molestisque investigationibus obnoxie flant.

XXVIII. Causas Laque ob quas fas est reductionem aggredi plerùmque, imò fortasse semper, suppediat decrementum redditum qui fuerant pro onerum implemento assignati; aliquando verò adducta per episcopos in suis synodis missarum elemosyna : quo nimirum fit ut, quamvis initio id quod constituit fundator in præscripti oneris supportationem ad illius implementum satis haberetur, nihilominus, actis subinde missarum elemosynis, impar deprehendatur, nec ullus reperiri valeat sacerdos qui, oblatà juxta veterem taxam elemosynà, missam celebrare velit, proindeque is cui onus est curandi hujuscemodi missarum celebrationem, si veli imposito sibi oneri satisfacere, cogatur sacerdotibus celebraturis pinguiorem elemosynam largiri : et has quidem causas indignitavit quoque Tridentinum concilium, præcitat. cap. 4, sess. 25, de Reformatione.

XXIX. Sed quamvis præmonstrate cause non modò reipsa adsint, sed etiam fuerint planè comprobatæ, non tamen illiò fas est missarum perpetuarum reductioni manus admove. Diximus autem missarum perpetuarum : cùm enim res est de missis manualibus pro quibus nimirum celebrandis receptæ sunt elemosynæ, si earum celebratio neglecta sit, locum obtinere non potest reductio, sed condonatione aut compositione opus est quæ, ut supra monuimus, supremo Sanctæ Sedis iudicio et auctoritatè reservatæ sunt. Disserendo itaque de missis perpetuis ut hæc jure deducantur, aliquid amplius inspicere opus est; nimirum an adsit quispiam qui contingentem redditum imminutionem supplere teneatur : si enim inveniatur aliquis hæc obligatione obstrictus, non debet episcopo de missarum reductione peragenda cogitare, sed potius hunc cogere ut quod contigit decrementum supplet et emendet, quo injuncta à pio fundatore missarum onera cumulatè impleatur.

XXX. Si quis levissimam hæc simulque saluberrimam curam assumeret præcunctandis ex iis qui testamento vel codicillis, seu etiam quocumque actu inter vivos, perpetua missarum onera imponunt, et fundum pro eorum implemento constituunt, an, eveniente casu quo minuantur huiusmodi fundi redditus, seu ex alià causà impares evadant elemosynæ præstandæ pro singulis missis testamento vel alio actu præscriptis, an, inquam, velint ut id quod deerit ex reliquo suo patrimonio suppleatur; an potius consentiant ut missarum numerus reducatür ad mensuram reliquorum ejusdem constituti fundi redditum; acceptumque super hoc à pio benefactore responsum referretur in actum illum quem ipse exarari jubet, præcideretur sanè perniciosissima seges tot litium que et olim agitata fuerunt, et nunc quoque apud iudicum tribunalia effervescente conspiciuntur. Verùm cùm id hætenus præstitum non fuerit, iure pertinescendum est ne in posterum etiam negligi peragat; atque hæc est illa necessitas ut superiorum ecclesiastico perspectæ sint receptæ iudicandi regulæ quas sequi debet ut justè interpretatione piorum benefactorum voluntati sese conformet, rectoque iudicio definat an ubi redditus per eos relicti ad perpetuam missarum oneris implementum impares reperiantur, debeant ipsorum hæredes ad supplementum ex reliquo patrimonio conferendum urgeri, vel potius factus sit locus demandati oneris reductioni.

XXXI. Jam illud inficiari non posse videtur si pius fundator numerum expressit missarum in animae suae celebrationem celebrandarum, exempli causa, unam pluresve in dies singulas, vel tot missas in annum, licet in eam finem nominatim hunc aut illum fundum addiderit, nihilominus in favorem animae amplectendam esse praesumptionem sive conjecturam per quam praescriptus missarum numerus integer nihilque imminutus relinquere debet; quicquid verò ad eam implementum desideratur, suppleendum praestandumque est ab haerede: quemadmodum satis rectè annotant Genovensis in Praxi, quest. 187, per tot., et nominatim num. 5; Pasqualig., de Sacrificio novae legis, quest. 1025, num. 4, et per tot.; Bassorinus, de Statu hominum, tom. 2, quest. 187, art. 4, num. 984; Pax Jordan., Elucubr. eccles., tom. 2, lib. 4, tit. 1, num. 574; rota, decis. 117, à num. 7 usque ad fin., part. 17 Recent. Sed cum praesumptio seu conjectura cedere debeat non solum veritati, sed etiam aliis oppositis fortioribus praesumptionibus, nitem nemini videri debet si, ad accuratè investigandam pii benefactoris voluntatem, monentur episcopi ut diligenter expendant tum singula tum universa dispositionis verba; haec enim est tutissima regula per quam voluntates disponentium facilius assequi et certius interpretari poterunt.

XXXII. Opinati sunt nonnulli quoties testator uno eodemque verborum contextu praescripserit sacrificiorum offerendorum numerum, simulque fundum pro necessariis ad id elemosynis designaverit, hujusmodi fundum non quidem demonstrare, ut aiunt, sed taxativè designatum censeri debere; adeò ut, eo imminuto, locus non sit coactivo supplemento, sed potius missarum reducendarum facultate uti oportet. Ita docent Roman., in Singulari, 450; Mantica, de Conjecturis, lib. 12, tit. 6, num. 24 et 25; Menoch., de Praesumptionibus, lib. 4, praesumpt. 147, num. 43 et seq.; Castil., Controvers. juris lib. 4, cap. 54, num. 20 et seq.; rota, decis. 456, num. 54 et seq., coram Merlino. Alii verò, non plene huic conjecturae fidentes, suadent ut pii fundatoris dispositio sub alio veluti aspectu consideretur; observando nimirum an exordietur ab oneris impositione, vel potius à fundi designatione: et siquidem dispositio exordietur à designatione fundi seu dotis cujus redditus in praescripti oneris implementum sint erogandi, indeque progrediatur ad exprimendum definiendumque missarum onus, tunc aiunt dotalis fundi constitutionem videri taxativè factam; ita ut, eo evicto, seu aliis redditibus imminutis, vel auctà stipendii taxà, non ad supplementum, sed ad reductionem missarum superioris curà converti debeat: si autem ab onere incipiat dispositio, indeque pergat ad fundum constituendum, tunc obstringi debere haeredes ad suppleendum quod deest; juxta theoriam Felini, in cap. Super litteris, de Rescriptis, quam optimè illustratam videre est ab olim congregationis secretario de Vecchis in suo voto impresso apud Crispin. in Visitatione pastorali, part. 2, § 18, num. 6, et à quà nihil deflectere debet episcopus, quoniam in ipsà etiam instructione, per congregationem transmissa solità, cum alicui facultas conceditur reducendi missarum onera, eadem pro regulà praescribitur, ut ex sequentibus verbis apparet: « Quomodo autem se gerere debeat in executione quoad legata taxativè vel demonstrativè concepta, sanctitas sua amplitudini tunc notificandum jussit quòd, maturè pensatis ac perfectis dispositionibus et foundationibus quibuscumque quibus praefata missarum onera annexa reperiantur (exceptis instrumentis seu contractibus super quibus manus apponere non debeat, nisi in casu judicialis instantiae pro illorum rescissione, titulo lesionis), illa legata seu foundationes erunt taxativè concepta si fundatores legando aut aliquo modo disponendo orationem seu dispositionem prius inchoaverint ab assignatione fundi, et subinde missarum onus adjecterint, et hoc casu hujusmodi onera ad rationem elemosynae manualis, ut supra, moderari possit;

secus verò si fundatores orationem seu dispositionem inchoaverint ab impositione oneris, et subinde fundum assignaverint; tunc enim onus dicitur demonstrativè conceptum, ac fundatorum haeredes per amplitudinem suam cogendi sunt ad perpetuam dieti oneris sustentationem, et ad suppleendum summam deficientem tam pro praeterito quàm pro futuro tempore. » Nec etiam ab hujusmodi regulà recedere liceat illis qui ad reductiones faciendas facultatem obtinuerunt ex ampliatione indulti in concilio Romano concessi, quantumvis de eà in ipso concilio nullum verbum fiat; est enim haec instar juris regulae, atque ideò semper interposita conseri debet, quamvis litteris expressa non legatur.

XXXIII. Si autem pius testator jubeat suum haereditatem dare legatario, non fundi reditus, sed fundum ipsum, ut ex fructibus inde obvenientibus missarum celebrandarum stipendia desumat, ad nihil ultra cogitur haeres quàm ad id ipsum fundum seu bona legata extrahenda; nec potest ullà ratione urgeri ut supplet quod succedentibus temporibus ad integrum absolutumque missarum oneris implementum deesse contingat: veluti fusiùs demonstrat Pasqualig., de Sacrificio novae legis, quest. 1026, num. 5, confirmatque rota, decis. 455, per tot., coram Cerro. Haeres quippe id tantummodo praestare debet quod ei demandatum est à testatore. Quòd si, progrediente tempore, traditi fundi redditus imminuantur, ad legatarium pertinet, omissa haerede, apud legitimum superiorem instare pro oneris reductione; ad eamque obtinendam docentur de obveniente sibi damno, tum de reddituum imminutione cui ipse propria culpa causam non dederit, tum denique ostendere integrum sibi non esse urgere haereditatem ad praesertim id quod deesse compertum est, ad hoc ut juxta testatoris voluntatem cumulatè satisfiat. Legimus, et sedulo quidem, vota presulis Altoviti, qui per plures annos magnà cum sui nominis laudem manus secretarii congregationis concilii sustinuit, et ejus sententia ac judicio ipsa quae congregatio in variis causis discutendis ac definiendis plurimum contulit; ubique agnovimus superiùs allatam distinctionem pro norma propositam et solidè assertam. Ita in quodam illius voto elucubrato in causa Firmanà reductionis missarum, proposità die 24 augusti 1686, haec habentur: *Ubi legatur species per haereditatem consignanda legatario, si ista pereat vel diminuat postquam fuit consignata, perceptio et diminutio hujusmodi cedit damno legatarii, neque haeres ad aliud quidpiam tenetur: si verò pereat vel diminuat postea haereditatem, antequàm legatario tradatur, perceptio et diminutio cedit damno haereditatis, qui proinde tenetur, supplere.* Atque alio in voto exarato in causa Brixien. proposità primò decembris 1685, postquam pro regulà posuerat in dubio existimandum esse fundum demonstrativè, non autem taxativè, designatum fuisse, ita pergit: « Attamen haec regula procedit vel quando fuit legata quantitas, vel quando fuit legata res in genere, vel quando fuit legata res in specie, quae remanet penes haereditatem habentem onus curandi celebrationem; vel quando res legata fuit ab haerede consignata legatario, non quidem ex praescepto testatoris, sed ex propria voluntate, et ad effectum tantummodo se eximendi à praefato onere curandi celebrationem. At secus est quando testator gravavit haereditatem ad tradendam legatario rem legatam, et eidem legatario injunxit onus curandi celebrationem; hoc enim casu haeres, consignatà legatario re legata, liberatur, et eveniente casu quo illius annuus redditus evadat impar oneri missarum, non tenetur supplere. » Consultò autem superiùs diximus immensum haereditatem fieri alio onere praestandi supplementi si morem gesserit testatori, qui jusserit designatum fundum tradi legatario: nam si testator mandasset ut legatario tot praestarentur fructus quot satis esset ad injunctam missarum celebrationem, quantumvis haeres bona stabili redditus satis idonei semel tradidisset, attamen supplementi onus declinare non posset, si fortè subinde contingeret ut, ob subsecutam fructuum imminutionem, vel ob

augmentum impare, traditū fundi redditus imposito oneri sustinendo taxare eviderent : uti subdit idem præsul Altovius in voto quod ipse conscripsit, et congregatio probavit in quidam causā Lucanā reductionis missarum, propositā die 15 Decembris 1685 : « Quando enim testator mandat ab hærede suo consignari tot bona quorum redditus sufficiant pro celebrando certo numero missarum, tunc dicitur legata species, quæ stat in obligatione taxatæ cum sæclit per consignationem. Quando verò mandat consignari tot fructus qui sufficiant pro dictâ celebratione, tunc dicitur legatum genus : et fructus sufficientes sunt in obligatione demonstrativè : unde, licet hæres assignet tot bona quorum redditus de tempore assignationis sufficiant, attamen, illis pereuntibus vel ad minorem quantitatem reductis, tenetur hæres supplere ex redditu aliorum bonorum. » Novimus quidem has esse subtiliores forensium disquisitionum commentationes : nihil tamen minus ab eis afferendis abstinendum nobis esse non duximus, cum usui esse possint episcopis, ad hoc ut in reductionibus missarum peragendis, hujusmodi regalis ac veluti recepti juris principis insistentes, tuis et à quacumque cavillatione immunis præstare valeant missarum reductiones quas ipsi suis decretis statuerint.

XXXIV. In quilibet rectè constitutâ ordinatâque diocesi, certâ taxatione definitæ sunt missarum elemosynæ, quemadmodum monimus quoque superiori lib. 5, cap. 8, num. 11 : et alia quidem perpetuis missarum oneribus constituta est taxatio, alia verò missis manualibus : si autem pro elemosynâ missæ cantatæ nulla extat synodalis taxatio, aderit tamen, vel certè adesse debet, in unâqueque diocesi recepta quedam consuetudo ad ejus normam elemosynæ quantitas determinetur. Qui perpetuas missas reducunt vigore facultatum sibi indultarum per vim ampliationis concilii Romani, missarum reductionem ita componant, ut pro quotidianâ missâ perpetuâ annuam statuam elemosynam sexaginta scutorum monete Romanæ : Unamquamque missam perpetuam moderari valeat et reducere ad rationem scutorum sexaginta monete Romanæ pro quâlibet. Cum autem inter missas reducendas reperta sunt missæ cum cantu celebrandæ, congregatio concilii in causâ Romanâ 5 februarii 1725, ita providè rescripsit, uti videre est lib. 75 Decretorum, pag. 75, à terg., et seq. : « Sacra congregatio, etc., cessit, quod missas cantatas quæ habent redditus sufficientes ad rationem elemosynæ currentis pro missâ cantatâ, juxta morem regionis et cujuscumque diocesis in quâ siti sunt conventus, esse omnino celebrandas et applicandas juxta præscripta in legatis seu foundationibus : quo verò ad alias missas cantatas quæ non habent redditus sufficientes, ut supra, juxta morem cujuscumque diocesis, faciendam esse illarum reductionem in unoquoque conventu ad eam numerum qui celebrari poterit, habitâ ratione reddituum cuiuslibet legato seu foundationi assignatorum, et supraddictæ elemosynæ de presentî vigentis in unâqueque diocesi pro missis cantatis : factâque modo præmisso reductione, quidquid ex redditibus cuicumque legato seu foundationi assignatis supererit erogandum esse in celebrationem tot missarum lectarum : et tam missas cantatas reductas quam lectas esse collectivè applicandas pro animabus et juxta intentionem eorum qui missas cantatas reliquerunt. » Verùm, quia nonnulla reperiantur onera missarum cum cantu celebrandarum quibus aliud annexum est onus ut aliquot præterea celebrentur missæ private seu lectæ : idè, propositâ questione quænam adhibenda esset methodus in reductione peragenda ubi elemosynâ pro missis cantatis addicta magnam rectorum fructuum partem absorberet, eadem congregatio die 4 augusti memoratî anni rescripsit : Sacra congregatio censuit

quando aliquod legatum est complexivum missæ cantatæ et missarum lectarum, tunc omnes legati redditus, si non sufficiant pro utroque onere adimplendo, erogandos esse in celebrationem tot missarum lectarum, deletis onere missæ cantatæ : uti videre est lib. 75 Decretorum, pag. 451, à terg. Insuper, cum reductio fit in vim præmemorate concilii Romani ampliationis, magnâ quoque animadversione dignum occurrit aliud quod in concessis facultatibus continetur, nimirum ut remitti seu condonari possint missæ retroacto tempore nec celebratæ nec applicatæ, hæc tamen adjectâ lege, ut infra octavam commemorationis omnium fidelium defunctorum singulis annis anniversarium celebretur in expiationem animæ illorum pro quibus, ex lege perpetuarum foundationum, offerri et applicari debuissent memorata sacrificia præcedenti tempore omnia : Ab hætenis omisâ missarum perpetuarum celebratione misericorditer absolet, etc. Uno die infra octavam commemorationis omnium fidelium defunctorum unum anniversarium, in tabellâ onerum monasteriorum describendam, celebretur, et applicetur pro animabus illorum pro quibus præfate missæ perpetuæ erant celebrandæ et applicandæ, et hætenis non fuerint celebratæ et applicatæ.

XXXV. Cum verò missarum perpetuarum reductio, ob insufficientiam reddituum, ab episcopo fit vigore facultatum in sæpè dictâ instructione contentarum, tunc sanè reductio componi debet ad manusalem, ut inquit : nimirum statuendum est ut tot in posterum celebrentur missæ quot celebrari possant, non quidem constitutâ pro iis elemosynâ ad eam mensuram quâ missarum perpetuarum elemosynâ in concilii Romani indulto taxatione, sed juxta eam quantitatem quæ vel ex synodali taxatione, vel ex receptâ regionis consuetudine, præstatur pro singulis missis quas fideles diem, ad manus traditâ sacerdotibus elemosynâ, celebrari curant : Juxta proportionem cujuscumque legati reddituum quantitatem, ad rationem elemosynæ manualis, inspecto regionis more, pro suo arbitrio et conscientiâ reducere ac moderari possit et valeat : idque etiam faciendum decernitur quamvis ea esset piæ dispositionis forma, ut vel expressè vel tacitè impositum præ se ferret onus supplendi redditus causa aliquo imminutus, si, opportunis adhibitis diligentis, vel hæredes ad id obstricti, vel bona ab ipso fundatore provenientia, reperiri non possint : In casu verò quo, factis judicialibus et possibilibus diligentis, etiam per edictum sub præd. censurarum, vel hæredes cogendi, vel fundatorum bona, non reperiantur, aut fundationes ipsæ haberi nequeant, tunc onera ipsa ad eandem rationem elemosynæ manualis reducere possit. Hujusmodi autem reductioni peractæ et absolutæ nulla alia adjungitur clausula, præter hanc unam : Quod si redditus auferantur, augeri quoque debeat missarum numerus. Denique has omnes reductiones aggredi et perficere potest episcopus non solum dùm, sacrâ institutâ visitatione, diocesim perlustrat, sed etiam cum ab eâ cessaverit : Tam in actu visitationis quàm extra, ut habent ipsa instructionis verba. Querit tandem Pasqualigus, de Sacrificio novæ legis, quest. 1182, an episcopus qui ab Apostolicâ Sede obtinuit facultatem reducendi missas suæ diocesis possit etiam reducere perpetua missarum onera regularibus in eadem diocesi commorantibus imposita : idque eidem licere non dubitat, quotiescumque regulares ipsi hæc in re illius delegatam auctoritatem implorent : neque id putat aut ipsorum regularium exemptionem aut Sanctæ Sedis jura ullo modo ledere : Possunt in hoc se subjicere, neque præjudicant Romanæ Sedis, quia possunt se subjicere cum consensu ejusdem Romanæ Sedis. Dùm autem Pontifex concessit cuicunque ut possit reducere onera missarum suæ diocesis, concedit etiam implicite quòd regulares diocesis possint se subjicere episcopo in ordine ad obtinendam reductionem.

Instructio

SACRÆ CONGREGATIONIS CONCILII

PRO EPISCOPIS, ARCHIEPISCOPIS, PRIMATIBUS ET PATRIARCHIS,

Super modo conficiendâ relatione statuum suarum ecclesiarum, quas occasione visitationis sacrarum liminum eidem sacræ congregationi exhibere tenentur.

Summus pontifex Sixtus papa V, qui tempora statuit quibus singuli episcopi, archiepiscopi, primates et patriarche per seipsos, vel per eorum certum nuntium, visitare tenentur limina beatissimorum apostolorum Petri et Pauli, antiquissimæ observantia inherendo, sedum voluit ut, ultra sacrarum liminum visitationem, Romano pro tempore Pontifici de toto eorum pastorali officio, et de rebus omnibus ad ipsarum quibus præsent ecclesiarum statum, ad cleri et populi disciplinam, animarum denique que illorum fidei credite sunt salutem, quovis modo pertinentibus rationem redderent, uti fusius habetur in prædicti Pontificis constitutione que incipit: *Romanus Pontifex*; sed in aliâ etiam constitutione que incipit: *Innocens æterni Dei*, sacræ congregationi præpositæ interpretationi sacrosancti concilii Tridentini curam demandavit prædictam rationem, que dicitur: *Relatio statûs ecclesiarum*, perpendendi et examinandi, ac postulatis in eadem proponendis respondendi.

Sixtinae hæc constitutiones suo non caruerunt effectu tum quoad sacrarum liminum visitationem, tum quoad relationem statuum ecclesiarum: sed cum nulla unquam edita fuerit instructio pro dictis relationibus exarandis, factum hæc est ut aliqua ex eis aliquando fuerint exhibite abundantes in superfluis, et aliquæ aliquando deficientes in necessariis: cümque ad hæc avertenda, in synodo Romana hoc anno 1725 à sanctissimo domino nostro Benedicto papâ XII habita in basilicâ Lateranensi, præscriptum sit ut instructio hæc omnia à sacrâ concilii congregatione ederetur, hæc idcirco instructio publici juris sit, ut in relationibus statuum suarum ecclesiarum ad eandem sacræ congregationem in posterum transmittendis curent episcopi, archiepiscopi, primates et patriarche, ipsi se conformare, et suas relationes ad quedam distincta capita reducere: quorum primum ad statum ecclesie materialem, secundum ad personam ipsius hærentis, tertium ad clerum secularem, quartum ad clerum regularem, quintum ad moniales, sextum ad seminarium, septimum ad ecclesias, confraternitates et loca pia, octavum ad populum, et ultimum denique referatur ad postulata que ab ipso referente sacræ congregationi proponuntur.

§ 1. De primo relationis capite, pertinente ad statum ecclesie materialem.

In hoc primo relationis capite sequentia erunt exponenda:

I. Institutio.

II. Confessio.

III. Privilegia et prærogativæ episcopatus, archiepiscopatus aut patriarchatus.

IV. Numerus civitatum, oppidorum aut locorum qui episcopatus, archiepiscopatus aut patriarchatus subjecti sunt.

V. Status cathedralis, metropolitane aut patriarchalis ecclesie, unâ cum numero canonicorum et aliorum servitio chori addictorum; et an erectæ fuerint præbende pontificiariae et theologicæ.

VI. Status ecclesiarum collegiarum, unâ cum numero pariter canonicorum et ceterorum qui choris earum intersunt, et an in collegiatis erecta sit præbenda theologicæ.

VII. Status et numerus ecclesiarum parochialium, necnon aliarum ecclesiarum et oratorum in episcopatu, archiepiscopatu aut patriarchatu, existentium; referendo signanter an cathedralis, metropolitana aut patriarchalis et collegiata, oratoria, necnon parochiales ceteraque ecclesie, sint sacris suppellectilibus instructæ, et quænam ex eis habeant redditus pro fabricâ assignatos.

VIII. Numerus monasteriorum tam virorum quàm mulierum; exprimendo an aliqua ex monasteriis virorum sint subjecta suæ jurisdictioni; et an et que mulierum monasteria sibi subjecta sint, vel prælatis regularibus.

IX. An adsit in diocesi seminarium clericorum, quot clerici in eodem alantur, an fuerit statuta taxa, et in quâ quantitate, et an aliqua beneficia fuerint eidem unita, et in universum quanam et quot sint redditus prædicti seminarii.

X. Numerus hospitalium, collegiorum, confraternitatum et aliorum locorum piarum que sunt in episcopatu, archiepiscopatu aut patriarchatu, et quanam sint eorum redditus.

XI. An adsint montes pietatis, et quot sint, unâ cum aliis consimilibus ad statum materialem ecclesie spectantibus; cum advertentiâ tamen ut plena statûs materialis relatio in primâ relatione tantum que fit ab episcopo, archiepiscopo aut patriarchâ, exhibetur: in subsequentiis etiam relationibus satis erit quod ipsi se referant ad primam, nisi aliquid novi pertinet ad dictum statum materialem contigerit, quod referens notificandum sacræ congregationi existimaret.

§ 2. De secundo relationis capite, pertinente ad ipsam episcopum, archiepiscopum, primate et patriarcham.

In hoc capite exponi debent:

I. An residentia præceptum, à sacris canonibus, concilio Tridentino et constitutione Urbana præscriptum, adimplerit; et an aliquo et quo tempore abierit, et an ultra menses conciliares, et an cum vel sine Sedis Apostolicæ licentiâ.

II. An et quoties diocesis sibi commissæ visitationem expleverit.

III. An per se vel per alium episcopum sacras ordinationes expleverit, et Sacramentum Confirmationis administraverit.

IV. An et quoties synodum diocesanam coegerit; et, si episcopus nulli archiepiscopi subjectus sit, an ad synodum provincialem ejus archiepiscopi, quæ ad termines Tridentini eligere tenetur ut ejus synodo provinciali intersit, accesserit; et, si sit archiepiscopus, an synodum provincialem habeat, et quanam suffraganei eidem interfuerint.

V. An verbum Dei per seipsum prædicaverit, et an legitimo concurrente impedimento, viros idoneos assumpserit ad hujusmodi prædicationis officium salubriter exequendum.

VI. An habeat depositarium pecuniarum, et multarum pecuniarum, et an eadem fuerint piis usibus applicatæ.

VII. Quænam taxa, et an Innocentiana, in suâ cancellariâ observetur.

VIII. An aliquid habeat quod sibi obstat circa exercitium episcopalis officii, jurisdictionis ecclesia-

sticæ, necnon tuendæ libertatis et immunitatis ecclesiarum.

IX. An aliquod pium opus peregerit pro ecclesiâ pro populo, aut pro clero.

§ 3. *De tertio capite, ad clerum secularem pertinentente.*

In hoc capite exponendum erit :

I. An canonici cæteri que choro addicti cathedralis, metropolitanæ aut patriarchalis ecclesie, necnon collegatarum, choro jugiter intersint.

II. An, ultra matutinum, laudes cæterasque alias horas canonicas, quolibet die celebrent missam conventualem.

III. An quolibet die eam applicant pro benefactoribus.

IV. An suas habeant constitutiones, et eas punctualiter observent.

V. An qui obtinent præbendam pœnitentiarum aut theologalem adimplent quæ adimplenda sunt, et quomodo.

VI. An parochi in suis parochiis resideant.

VII. An librum matrimonii et baptizatorum, aliosque libros quos ad normam Ritualis Romani retinere debent, retineant.

VIII. An aliqui ipsorum indigeant aliorum sacerdotum operâ ut Sacramenta populo administrent.

IX. An iidem per se vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis et festis solemnibus, plebes sibi commissas pro suâ et earum capacitâ pascant salutaribus verbis, docendo quæ seire omnibus necessarium est ad salutem, juxta monitum Tridentini et præcæti concilii Romani.

X. An, saltem dominicis et aliis festis diebus, in suis parochiis fidei rudimenta et obedientiam erga Deum, et parentes, pueros cæterosque hoc adjutorio indigentes doceant; et an et qui eis operam præstant in hoc opere adimplendo, et an fructuosè hoc opus adeo necessarium in singulis parochiis proficiat.

XI. An singuli parochi cæteri que curam animarum exercent singulis dominicis festisque de præcepto missam applicant pro populo eorum curæ commissio.

XII. An et quæ præmittantur antequàm quis ad primam tonsuram et minores ordines admittatur, et an sacris ordinibus initiandi, ante ejusmodi ordinis sacri receptionem, piis meditationibus, vulgò spiritualibus exercitiis, vacent per aliquot dies in aliqua domo religiosa.

XIII. An omnes prædicti vestes jugiter deferant clericales, et an, quoad fori privilegium, servantur disposita à sacrosanctâ synodo Tridentinâ, sess. 23, cap. 6, de Reformat., et à constitutione sanctissimi domini nostri Benedicti papæ XIII in eodem concilio Romano emanatâ.

XIV. An habeantur conferentie theologicæ moralis seu casuum conscientie, et etiã sacrorum rituum, et quot vicibus habeantur, et qui illis intersint, et quinam profectus ex illis habeantur.

XV. Quam sint mores cleri secularis, et an aliquod in eo adsit scandalum quod remedium indigeat potentiori.

§ 4. *De quarto capite, ad clerum regularem pertinentente.*

In hoc capite exponendum erit :

I. An regulares curam animarum exercentes, qui episcopali jurisdictioni, visitationi et correctioni, subsunt in his quæ ad curam pertinent et administrationem Sacramentorum, munus sibi commissum fideliter adimplant, juxta ea, quæ in precedenti capite dicta sunt de parochiis secularibus.

II. An aliquis regularis extra monasterium degat : an aliqui adsint in diocesi à suis superioribus, servatis servandis, cæcè, vel aliquis fuerit regularis intra claustra monasterii degens, sibi qui extra ea ita notoriè deliquerit, ut populo scandalo fuerit : et quomodo in his casibus in sic delinquentes animadvertit.

III. An suâ jurisdictione delegatâ usus sit in extendâ visitatione conventuum et granciarum monasteriorum in quibus religiosi non aluntur in numero à sacris constitutionibus præfixo; et quinam sint religiosiorum mores in dictis conventibus et granciis degentium.

IV. Denique an aliquod habeat cum regularibus offendendum in exercitio jurisdictionis delegatæ in illis casibus in quibus eadem ipsi tributa est à sacro concilio Tridentino, vel à Summorum Pontificum constitutionibus, signanter à bullâ Clementis papæ X quæ incipit *Superna*.

§ 5. *De quinto relationis capite, ad moniales pertinentente.*

In hoc capite exponendum erit :

I. An moniales episcopo subjecte suas servant constitutiones.

II. An clausura in earum monasteriis inviolatè custodiatur.

III. An aliqui abusus in iisdem monasteriis irrepserint, qui consilio auxilio sacra congregationis indigeant.

IV. An præter ordinarium confessorum, alius extraordinarius ab ipso bis aut ter in anno fuerit oblatas.

V. An dictorum monasteriorum redditus fideliter administrentur, et monialium dotes fuerint persolute, et quomodo erogantur.

VI. An in monasteriis monialium quæ sunt prælatis regularibus subjecta curaverit in clausura dictarum sanctimonialium fuerit exactè observata; et an contra inobedientes et contradictores per censuras ecclesiasticas et alia jura remedia processerit.

VII. An harum monialium confessarii regulares, sive ordinarii, sive extra ordinarii, fuerint ab ipso approbati antequàm earum confessiones exceperint.

VIII. An, adhibitis superioribus regularibus, singulis annis egerint rationem administrationis ab his qui administrant bona pertinentia ad hæc monialium monasteria regularibus subjecta : et an fideliter eorum redditus administrentur, et alia fuerint adimpleta quæ præscribuntur in bullâ Gregorii XV quæ incipit : *Inscrutabili*.

§ 6. *De sexto relationis capite, pertinente ad seminarium.*

In hoc capite exponendum erit :

I. Quot sint in seminario alumni.

II. An in ecclesiastica disciplina rectè instituantur.

III. Quibusnam studiis vacent, et quo profectus.

IV. An cathedrali, et aliis locis ecclesiæ, diebus festis inserviant.

V. An cum consilio dnorum canonicorum seniorum, à se electorum, necessaria pro recto regimine statuerit.

VI. An illud aliquo modo visitet, et operam det ut constitutiones adimplantur.

VII. An statuta sit taxa ad tramites concilii Tridentini, eademque exigatur; et an aliqui sint morosi in ejus solutione.

§ 7. *De septimo capite, ad ecclesias, confraternitates et loca pia pertinentente.*

In hoc capite exponendum erit :

I. An in sacristiis omnium et singularum ecclesiarum exposita sit tabella onerum missarum et anniversariorum, ad tramites decretorum san. mem. Urbani VIII, et an eis punctualiter satisfactum sit.

II. An in confraternitatibus, scholis aliisque locis piis, punctualiter executioni mandentur pia opera à testatoribus inuncta.

III. An quolibet anno sibi fecerit reddi rationes aliorum locorum administratoribus.

IV. An montem pietatis sive charitatis visitaverit, et an idem habeat redditus qui superabundant sustentationi ministrorum aliisque necessariis expensis; et in quas causas redditus illi erogentur; et si quid exi-

gatur ab illis qui pecuniam, aut frumentum, si agatur de monte frumentario, et ab eo recipiunt.

V. An infirmorum hospitalia visitaverit, reddituum rationes ab administratoribus exegerit, et an infirmis accessaria, quoad salutem animæ et corporis, in eis subministraverit.

§ 8. *De octavo relationis capite, ad populum pertinente.*

In hoc capite exponendum erit :

I. Quam sint populi mores, et an in pietate proficiat.

II. An aliquis irreperit abusus aut prava quedam in eodem inolverit consuetudo quæ consilio indigeant et Sedis Apostolicæ adiutorio.

§ 9. *De ultimo capite, ad postulata pertinente.*

Ultimo loco episcopi, archiepiscopi, primates et patriarchæ, qui suarum ecclesiarum relationes ad sacram transmittunt congregationem, si quæ habent postulata proponenda pro suarum regimine ecclesiarum, proponere poterunt, cum clarâ facti et omnium circumstantiarum expressione; et quatenus postulata

spectent ad negotia forensia, exponant an ea sint in aliis tribunalibus introducta, an adsint super isdem aliorum tribunalium sententiæ, ut, omnibus maturè pensatis, possit sacra congregatio congruum suppeditare prædictis postulatis responsum.

Et hæc sunt quæ opportuna visa fuerint ut in hæc instructione inserantur. Quòd si aliqua fuerint quæ episcopi, archiepiscopi, primates et patriarchæ, pro suarum indigentia ecclesiarum atque ecclesiarum addenda existimaverint, sciant sibi liberum esse addere quæ ipsis addenda videbuntur, et ad notitiam sacre congregationis deferre; quæ ex charitatibus et iustitiæ normâ per se expedit quæ poterit, et majora ad summum Pontificem deferret, qui fratribus suis episcopis, quantum cum Domino licet, gratificari semper exoptabit.

G. card. Onicus prefectus

Loco † sigilli.

P. Archiepisc. Theodosiæ secret.

Appendix,

VARIAS CONTINENS QUÆSTIONES QUIBUS OMNIMODÈ PERFICITUR TRACTATUS NOSTER DE MATRIMONIO, SIVE QUASDAM RERUM OMISSARUM RIMAS EXPLENDO, SIVE POSTERIOREM OPINIONEM EXHIBENDO QUOAD RES LIBERAS, CIRCA QUAS UNA TANTUM OPINIO PROLATA EST, AC SPECIATIM CIRCA POTESTATEM CIVILEM QUANTUM AD IMPEDIMENTA, etc.

QUÆSTIO PRIMA.—*De infidelium cum fidelium matrimoniis.*

In quibusdam circumstantiis infideli fidelis nubere potest, infra exponetur. Admittendo autem illud matrimonium licetè contrahi posse, queritur utrum ad dignitatem Sacramenti evehatur. Indubiè sacramentum non suscipit infidelis, cujus manifesta est ad Sacramentum incapacitas. An verò pariter gratiæ sacramentalis incapax est pars fidelis? Adversè accedunt opinionones. Volunt alii utrumque contrahentem per modum unius ad materiam Sacramenti concurrere; si ex unius parte materia non inveniat idonea, neque ex alterius parte; atqui ubi deficit materia, deficit Sacramentum; ergo, etc. Undè naturam contractus sequitur Sacramentum. — Quam alii sententiam impugnant.

QUÆSTIO II. — *De matrimoniis quæ per procuratorem ab absentibus contrahuntur.*

Nobis occurrunt duæ quæstiones, 1° an quoad contractus rationem sit validum per procuratorem matrimonium? 2° an Sacramenti ratione induatur tale matrimonium? — 1° Omne removendum est dubium ergà primam quæstionem, etiam post concilium Tridentinum. Etenim cur non valeret contractus per procuratorem? Dummodò consensus contrahentium fuerit plenus inter absentes, per procuratorem contrahi potest. 2° Quia nec Christus qui voluit ad dignitatem Sacramenti evehere matrimonium, nec ipsa Ecclesia conubiale in sua naturâ alteraverunt contractum. 3° Denique nome apud nostros principes mox invaluit sponsas per procuratorem ducere? Hæc conubia nunquam improbat Ecclesia, et proinde valent saltem quoad contractus. Ex istis concilii Tridentini: *Parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, dicat: Ego vos in matrimonium conjungo, putant immeritò quidam theologi, requiri sponsorum presentiam ut interrogentur. Quemadmodum enim diversi contractus à partibus per procuratores licetè contrahuntur, ita partes eadem per pro-*

curatores respondere queunt, siquidem per deputatos sint realiter presentes. Cæterum procuratio de quâ hic agitur plurimi characteres accedere debent. 1° Consulenda est lex generalis quâ in pari casu usus est Bonifacius VIII, et quæ vult specialem esse procuracionem, 34, § *de Ritu nuptiarum*, cap. *de Procur.* 2° Rem per semetipsum exsequi debet procurator, nisi consentiendi per alium facultas fuerit ei specialiter commissa. 3° Procuracionem nec expressè nec etiam tacitè revocari necessarium est. Infirmitatem enim illa procuratio, si interè duceretur uxor altera, vel etiam si mutaretur mandatum. In primo casu, id est, si revocata fuerit procuratio, jam non necessarius matrimonio existit consensus; nullum est ergò matrimonium. Nobis obijcietur: Vel procuratori revocatio fuerit denunciata et benè nota, vel non. Attamen putant communiter scriptis constitui procuratorem haud esse necessarium, nisi pronuntiaverit alter loci lex specialis. Nihilominus rem aliter agendam rationaliter judicatur. Quoad verò private conditionis viros, nunquam eis tale matrimonium erit permissum nisi eorum mandatum indubiè probetur.

Disputant theologi quoad secundam quæstionem. Dant alii matrimonio per procuratorem rationem Sacramenti, alii verò negant. Priores veritati propiis accedere judicamus.

Num Ecclesia toleravisset matrimonium per procuratorem si illud ratione Sacramenti careret? Ea saltem matrimonia à partibus per procuratorem contrahentibus esse iteranda per ipsas imperavisset. Porrò nunquam ea matrimonia improbat Ecclesia, nunquam à partibus esse iteranda imperavit. Habent insuper ea matrimonia omnia quæ valent ad verum Sacramentum, nempe materiam quæ est consensus, et formam, sive ponas eam in verbis parochi, sive in verbis contrahentium, sive in testium et legitimi sacerdotis presentia. Ille nil aliud est forma quam quod agit Ecclesia agendi intentio. Tandem si ad ea matrimonia non accederet ratio Sacramenti, nunquid cum ritibus cunctis matrimonii Sacramento in Ecclesiâ

celebrarentur? Numquid sacros ritus profanis permitteret Ecclesia? Cum verò hanc opinionem nonnulli impugnent, et ea sit tantum probabilis, partes quæ per procuratorem contrahere, per se ipsos et coram testibus et parochia, et cum consuetis solemnitatibus contrahere debent. Consensum renovando, omnes removebunt scrupulos, et à secundo sacerdote, conditionatè tamen, matrimonium confirmabunt.

Obj. 1° Absentes alia Sacramenta per procuratores accipere nequeunt. Damnavit enim Bonifacius VIII opinionem eorum qui per litteras absolutionem dari posse concedebant. Ergo nec matrim., etc.

—*Resp. neg. cons. et par.* Paritas admitti non potest, si verè in matrimonio contractus agatur. Porrò quis affirmaret non iniri contractum in matrimonio quod per procuratorem inter absentes perficitur? Queu verò contractum amplectuntur alia sacramenta? — Longè abest matrimonium à pœnitentiæ Sacramento. Pœnitentiæ enim Sacramentum, nil aliud est quàm merum iudicium. Ut iudicet confessorius agnoscenda sunt pœnitentiæ quadam requisitæ dispositiones. Porrò nisi præsens sit pœnitens et confessorio corperiat, quomodo agnoscì potest an requisitas ad absolutionem habeat dispositiones? Sufficit verò consensus ad matrimonium et consensus per procuratorem semper dari potest.

Inst. Repugnat ab aliquo dormiente gratiam recipi posse. Atqui illud eveniret, si quidem per somnum mandantis procurator contrahat; quod fieri potest. — *Resp. neg. maj.* Cur enim per somnum gratiam non possemus accipere, si eam recipiant per baptismum infantes et insani? Porrò illud indubium est, et tamen nil adhuc de gratiâ possunt excogitare. Cæterum non ignorare debent contrahentes in quo tempore eorum celebratur matrimonium. Expedi enim ut ad gratiam accipiendam sint parati. — *Inst. iterum.* Hoc modo peccat contrahens dormiendo, si dum non habet ipse gratiam, contrahat procurator. — *Resp.* Ille qui ita contrahit, non præcisè peccat in somno, sed in eo tempore quo non ignorat perfici matrimonium, si ad gratiam requisitas dispositiones non acquisiverit. Illud verò peccatum, vel potius sacrilegium non auctè à matrimonio rationem Sacramenti. Non aliter de conjugibus qui per se ipsos contrahunt connubium reis peccati lethalis. Gratiam non accipiunt, sed non minus est Sacramentum quod inierunt matrimonium.

Obj. Cùm Galliam gubernaret Carolus octavus, sibi dedit uxorem Annam de Armoricâ, à Maximiliano Austriaco per procuratorem desponsatam. Hoc est benè notum. Atqui si validum esset per procuratorem matrimonium, hunc si præsertim non deesset ratio Sacramenti, præfatum matrimonium non fuisset contractum, siquidem ut Sacramentum, sit perpetuum et indissolubile matrimonium.

Resp. Affirmat temporis historia illud per dispensationem S. pontificis admissum esse. Non desunt simulim dispensationum exempla, forte quia non tam pro conjugis perpetuis quàm pro sponsalibus tunc existimantur ut pacta. Quo tamen remoto Maximilianus cum nuda matrimonium per procuratorem fuisse in alium probabimus. Etenim, ex more gentium, Anna utotè sanguine regio nata, non poterat inire connubium, rege non consentiente, et insuper quàmvis tate minor et cognatorum orbata consensu nuperat aximilano.

Obj. 1° Quod iniri connubium dirumpere potest conversus infidelis et ad novas convolare nuptias; ergo, si placeat, primam servare conjugem et consequum cum eâ renovare potest.

Resp. Non hic revocanda est exceptio de quâ jam locuti sumus, siquidem de duobus ad fidem conversis infidelibus hic et nunc agatur. Ergo penitus evanescit argumentum.

Obj. 2° Haud tangebat Sacramentum consensus in infidelitate datus; ergo conversus quoad Sacramentum consensum renovare potest.

Resp. Illud supponi nequit. In consensu ad matrimonium requisito non potest disjungi respectus. Insuper *nego consequ.*, à consensu enim qui idem est ac materia Sacramenti, eventus copula carnalis ac proinde contractus.

QUEST. III. — § 1. *Utrum à principibus secularibus matrimonium dirimentia statui possint impedimenta.*

Principes leges institunt quoad effectus civiles matrimonii, bona dotemque conjugum determinent sicut et illorum successorem, nemo eis jus illud denegabit. Quorum potestatem in hæc materia solius æquitatis ac justitiæ limites agnoscit. Imò statuunt pro fidelibus qui sub eorum ditione inciderunt dirimentia impedimenta; an eos deceat illa potestas infra videbimus. Qui principibus jus tale non agnoscent eâ ratione iniuntur; nempe contrahentium voluntatem à principibus attingi non posse, et non esse lædendam hujus potestatis absentia bonum publicum affirmant. Non quaerimus pariter utrum de facto dirimentia principes staterint impedimenta, utrum ad hoc potestate induantur, hoc veniet in tempore opportuno. In eo ergo tota est controversia: Utrum christianorum matrimonium princeps insignare possit? Utrum ei liceat quasi vinculum seu naturalem contractam dirumpere ita ut Sacramento jam non sit materia, ac proinde Sacramentum? Omnes ferè extranci principibus de quâ nunc agitur negant potestatem. Eam contra tenent permulti. Principes, aiunt alii, ex nativâ potestate omnes contractus ad bonum publicum tendentes, et consequenter vinculum matrimoniale dirimere possunt. Ex quo verò matrimonium ad Sacramenti dignitatem exivit Christus suam perdidit potestatem que nunc, ut res sacra, fori positus est ecclesiastici. — Contendant alii, et Sanchez præsertim, principes ex jure innato christianorum matrimonii posse opponere impedimenta quibus dirimantur. Juxta eorum opinionem, non principes eo jure spoliavit Christus, Ecclesia verò sibi soli tam sacri juris usum reservavit. — Qui huic sententiæ adversantur prædicant principes frui nativo jure completo et independenti ex quo oriri possunt impedimenta quæ christianorum sibi subditorum dirimant matrimonium. Unde propositio: Fruuntur principes eâ potestate que eos ex naturâ rei decet et quæ nec per Sacramenti institutionem, nec per Ecclesiæ reservationem privati sunt; fruuntur eâ potestate quam adhibuerunt spissimè non improbate Ecclesiâ. Atqui eâ est quoad impedimenta dirimentia principum potestas.

1° Illa potestas ex naturâ rei principes decet. Ad illud duo requiruntur et sufficient: 1° Ut ipsorum auctoritas matrimonialiter attingat; 2° ut principibus facultas quoad vinculum dirimendi matrimonium detur. Porrò hæc duo sunt certa. Quodcumque enim ad societatis commoda tendit naturaliter principibus auctoritati competat. Atqui matrimonium ad societatis commodam naturaliter tendit, siquidem ex matrimonio effluit societatis origo. Cæterum si fateantur omnes principem de aliis contractibus judicare posse, quantò magis de matrimoniali! Non minus quàm alii bonum societatis amplectitur ille contractus. Ergo, etc. Insuper: Bonum publicum indesinenter tueri debet suprema potestas. Porrò aliquando magni refert ut dirimatur contractus matrimonialis. Insufficienter enim caverentur abusus, si prædictus tantum prohiberetur contractus. Indè enim qui legis violationem meditarentur, omnem metum possent exuere, cum valeret contractus, imò cum indissolubilis remaneret; ergo 1° fruuntur principes eâ potestate que ex naturâ rei eos decet; 2° per Sacramenti institutionem eâ non privati sunt principes. Matrimonium enim, quavis ad Sacramenti dignitatem erectum, contractus naturalis et civilis semper remansit; naturalis, ut hoc constat; civilis utpotè influens naturaliter in bonum societatis; ergo principum auctoritas matrimonialiter attingit. Et si res ita non esset, eos qui nostram fidem amplectuntur aut quorum regna invadit religio, atti-

quid de suâ potestate perdentes existimare deberemus. Porro illud est absurdum. In eo solem adversarii religionem principibus odiosam facere desiderarent; ergo 2°, etc.

3° Nec per Ecclesie reservationem. Nec est talis reservatio, nec esse potest. 1° Non est; dicant enim adversarii in quo tempore perfecta est? Ex qua causâ ad hoc possent argumentari? Num ex principum ad hoc incurriâ? At ex eo quod principes matrimoniorum curam Ecclesie omni ð concesserint, non idè jure suo sese spoliaverunt. Num, quid ex lege Ecclesie? At nobis ostendatur decretum per quod hanc reservationem sibi fecerit Ecclesia? Ergo, 4° non facta est reservatio; 2° nec esse potest. Etenim ut illud fieri posset, Ecclesia que nullo jure in temporalia regum gaudet, principibus quod ex ipsâ rerum natura tenent jus arripere debuit-et. Atqui illud nec potuit nec voluit, ut est manifestissimum. Ergo 2° nec esse potest. Ergo nec per Ecclesie reservationem eâ potestate principes privati sunt. Ergo ea reservatio nec est, nec esse potest.

4° Quam adhibuerunt potestatem, non improbane Ecclesia. Plurimi auctores multis exemplis probant illius potestatis viguisse exercitium. Affirmant Ecclesiam, nedum leges principum de quibus agitur improbare, sæpissime contumasse suasque leges. Hoc patet ex illis verbis canon. 5, concil. Lateran. de prompitis: *Conjunctiones consanguineorum fieri prohibentur, quia eas divina et sæculi leges prohibent*; ergo.

Obj. 1° Matrimonium est Sacramentum; atqui nihil possunt principes quoad Sacramentum; ergo nihil possunt quoad matrimonium; ergo nihil possunt in statuendis matrimonium dirimentibus impedimentis.

Resp. dist. *neg.* Matrimonium est Sacramentum simul et contractus, *concedo*; Sacramentum tantum, *nego*; similiter *dist. minor.* Nihil possunt quoad Sacramentum, id est, sub ratione Sacramenti, *conced.*; quoad verò matrimonium ratione contractus, *neg.* Ex dictis satis solum est presens argumentum.

Inst. 1° Nihil aliud est contractus quàm materia Sacramenti Porro si principibus subjaceret contractus ita et Sacramentum; ergo, etc.

Resp. *neg. antec.* Nobis permitatur exemplum. Numquid dicendum est posse aliquid in Eucharistiæ Sacramentum qui ex vino hausit acetum? Ita de principe quoad matrimonium. Ex eo quòd effecerit ut qui erat antea legitimus, talis esse desinat contractus, nùm aliquid potest in Sacramenti matrimonii substantiam? ergo, etc.

Inst. 2° In eo casu, qui pravus est princeps impedire poterit ne suorum matrimonia dignitate Sacramenti assequantur. Atqui illud repugnat; ergo.

Resp. *neg. neg.* Ut enim princeps prefatus posset impedire ne suorum matrimonia Sacramenti dignitatem assequantur, eorum matrimoniales rumpere contractus deberet. Porro absurdum e-est supponere principem etiam prævissimum omnes contractus matrimoniales irritatum. Et si, quod non est admittendum, talis princeps inveniri posset, ipsius leges ut tyrannicæ et injuste non obigerent; ergo.

Obj. 2° Ex concilio Tridentini dispositionibus, causæ matrimoniales ad iudices ecclesiasticos pertinent, anathematis pœnâ in eos injunctâ, qui adversam tenerent sententiam: atqui principes non sunt Ecclesie iudices; ergo matrimonialibus causis sese immiscere nequeunt.

Ad quæ: Causæ matrimoniales Ecclesie iudicibus competunt, *conced.*; solis Ecclesie iudicibus, *neg.* Quâ de causâ Tridentina synodus hæc statuerit enunniando omnem vim argumenti contundimus. Annuadvertendum est enim eâ ætate Reformatores penes solos principes seculares causas dici matrimoniales et iudicia exquiri voluisse: quibus refragantur, sancta synodus prefatam sententiam edixit. Nos autem, quibus placet ut utriusque tribunal adetur, anathemati nos non subjacere censemus. Scimus contra sententiam nostram nonnulla consurgere, dicique posse

malè quadrare ut utraque potestas dirimentium impedimentorum arbitrium assumat, ne conflictari invicem possint, si quando, ex gratiâ, princeps et Ecclesia simul diversa decernerent, sicut in suspensio maneret validitas matrimonii.

Gravus quam reipsa est malum ominantur adversarii; non enim utramque plenâ potestate gaudere asserimus; sunt et erunt cuiusque sui limites. Spirituale curat Ecclesia, temporali invigilat princeps, ambo ab bonum tendunt; hæc enim de causâ Deus duplici societati hominem assignavit, fiesque certos in utriusque jurisdictione consecravit, quos non excedendo, omnia prosperè edunt. In vanum etiam concluderet ingruente principem inter et Ecclesiam dissidio, validitatem in suspensio manere: quod fieri duplici tantum modo potest: Vel enim princeps consecratum ab Ecclesia impedimentum irritat, vel directè adversatus, nullitate adhibita jubet quod nullitate allatâ velat Ecclesia: nihil in utroque casu incerti remanet de matrimonii validitate; siquidem in primo casu, canonico impedimento in vanum princeps absolvere vel eximere vellet sibi subjectos, jam tum excederet suæ potestatis terminos, et sibi negato jure abuteretur; quod etiam nuper à Pio sexto pontifice damnatum est, ut hæreticali fonte derivaret sententia posse potestatem civilem abolere vel restringere aliquid impedimentum Ecclesie judicio sanctum. Sciel ergo in hoc casu, qui canonibus sacris se minus doclem, principe permitte, præstat, irritum esse coram Deo matrimonium; sed civiles effectus parturum esse. Longè adhuc minus validitas in secundo casu dubio subiectetur. Hic dicendum est, ut semper, melius esse parere Deo quàm hominibus; si ergo, quod incredibile et inauditum est, ita Ecclesia foret inimicus princeps, ut matrimonium vetitum juberet, inter hujus præceptum et Ecclesie vetitum nulla datur electio; resistendum est principi; hic enim nominis noxia et impta lex potuit ab illo constitui; patet enim in omnibus Ecclesiam, in disciplina suâ erroris non capacem, præterea et in terrenorum regimine nihil statuisse quod politica societatis fundamenta quassaret; imò sanxisse quod ea stabilet.

Concludamus ergo ex prædictis: 1° In matrimonio de duplici versari debere potestate sententiam, ecclesiasticâ scilicet et civili. 2° Si dirimens impedimentum contractum naturalem irritet, qui ante Sacramentum existere debet, qui priorum locum obtinet, Sacramento locus non supererit. 3° Si ex Ecclesie decretis nullitas profecta sit, contractus etiam civilis abrupti debet, ex eo quod princeps qui contractus naturalis est rector, non possit absque contractu naturali civiles concedere effectus; utque Ecclesia naturali contractui obstitit, nec ejus legibus derogari fas est; sequitur et civilem contractum esse caducum. 4° Inde discant confessarii quanto studio non modò ecclesiasticâ, sed et civilia indagari debeant impedimenta. 5° Ut verò leges queque in imperio commorantem obligant, sic fideles et infideles principi impedimenta constituentis reque esse subditos; dimi contra Ecclesie præcepta et vetita nominis ad Christi filios attinent et extenduntur. Hæreticos et schismaticos, apostatasque etiam, jus illud prohibitionis cohibet, ut rectè ex Benedicti XIV decisionibus inferitur, quantum quibusdam res incerta visa sit. 6° Non sine peccato mortali posse contrahi matrimonium impedimento dirimente subsistente; siquidem, Sacramento ipsi gravi contumelia ingeritur, quod contrahens scit nullum effici per id impedimentum; ideoque sacris abutitur, profanationisque crimine pollutur. Aliunde nullus est qui non gravissimum materiam fateatur in questione esse; qui autem in gravi materiâ præcepti se contemptorem præstat, lethaliter peccat; ergo, etc. 7° Necessitati et ignorantie quæ depelli nequeant, tantum concedi ut sine peccato mortali impedimentis dirimentibus detogetur; necessitati quidem, si cum affini propinquus, vel cum raptâ aut hæreticâ in insu-

lam tempestate aliquis projiciatur: ignorantia, dum modò non sit incerta contrahentis tribuenda. 3° Non verò sufficit ut gravissimum tantum sequatur incommodum ex non contractu matrimonio; nam et gravissima etiam est auctoritas præcepti, interque commodum et præceptum nullam fas est statuere paritatem, cum æquè gravis sunt. Præcepti autem auctoritas hæc è ponderosior est, quòd de eorum numero est que ad publicum bonum pertinent, incommodum autem non nisi privatum lædit; ergo, ut privatum publico postferri bono debet, etc.

Supra jam diximus multum interesse conscientiarum rectori ut apprimè noscat quid juris tum ecclesiastici, tum civilis gentis quam colit dispositionibus statuatur; ut in praxi facilius hæc collatarum absolvi queat, patrias de matrimonio vinculo leges lectorum Gallicorum oculis subjiciamus, non forsitan et alienigenis instiles.

§ 2. *Quæ sit vis impedimentorum ad formam internum.*

Priusquam ad impedimentorum enumerationem eorumque enumerationem transeamus, in ipso limine habendum est, multis asserentibus à constituentibus leges Gallicæ vim non aliam fuisse eorum decretis ad dictam, quam que competit dispositionibus unice statum civilem incolarum et subjeutorum tractantibus, nullo proinde modo ad naturam ipsam contractus attendisse; unde sequeretur, quod naturale fœdus, impedimentis legalibus nihil virtutis concedi contra ipsum, et deduceretur his in foro conscientie adhaerendum non esse. Contra quas consequentias et dubia è quibus eliciuntur, sic argumentamur.

Impedimenta civilia verè matrimonii fœdus etiam naturale dirimunt, si illius constituentes effectum ipsis et dare potuerunt et dare voluerunt. An potuerint ex prædictis patet; superest ut probetur an voluerint; atqui voluisse patet. Ergo, etc.

Probatur affirmatio de voluntate legislatorum. 1° Ex legis vocabulis et expressionibus. Animadvertendam est leges seu prohibitorias, seu diremptorias matrimonii his verbis scopum suum significare: *Non erant nuptiæ, art. 146; non datur faire nuptias, art. 147 et 228; non possunt inire nuptias, art. 148; nuptiæ prohibentur, art. 161, 162, 165; nuptiarum nullitas exceptanda est, art. 184, 187, 190 et seq.* Quid ergo hæc sibi volunt? ipsum naturale fœdus abrumpi; nemo enim est qui non fateatur in primo et secundo gradu civili nuptias incestuosas in ipso contractu naturali rescindi et annihilari; atqui de his agens Codex non aliis verbis quam supra citatis utitur in art. 161, 162, 165, quibus exploditur matrimonium in his gradibus contractum; ut actio legis significetur, dantur verba nuptiæ prohibentur. Si autem attendas quid valeat talis declaratio, patebit ex Gaii texta: *Si, inquit, cœlerint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur.* Hæc confirmat art. 190 sic redactus: *« Le procureur du roi..... peut et doit demander la nullité du mariage du vivant des deux époux, et les faire condamner à se séparer. »* Si ergo adhuc subsisteret naturalis contractus, quâ ratione posset et deberet procurator regius separationem provocare?

2° Ex legis discussione: Consequentibus enim primis Codicis ordinatoribus quòd à theologis non nisi ad Sacramentum pertinet, et à jurisperitis non nisi ad pactum idonea responsa obtinuit, satis demonstrat in mente eos habuisse duplici sub respectu rem totam intæri; directoribus autem verbis Portalis hæc expressit, asserendo nullitates antiquas novas substitui nullitates easque ejusdem esse generis,..... parochumque officario publico locum et munus suum concessisse. Alio in loco addit de matrimonio tractatum fuisse intrinsicè et in se spectato, consideratis ejus naturalibus effectibus.

Concordant etiam jurisperitorum eà de sententiâ opiniones.

Cum ergo nunc pateat duplici probatione, scilicet verbis et caractere, legem suam voluntatem protu-

luisse, imò et executione sanxisse, evidens est eam ad naturale fœdus prohibitionum suarum vim extendisse, quod in questione erat.

Solvantur objecta.

1° Nemo est qui inficias eam legem in Galliâ matrimonium non spectare nisi sub respectu civilium ejus effectuum: in hæc sententiam enim concurrunt et verba ipsa Constitutionis 1791 Codicis inserta priori reductioni, et quasi evidentiora emissa in ejus confectione; ergo intactum servat contractum naturalem; ergo non nisi hujus contractus effectus annihilat.

R.: *Disting. maj.* Lex matrimonium non spectat nisi sub respectu civilium effectuum, excluso Sacramento, etc.; excluso contractu naturali; *neg.* Qui illud evenit non ignoratur; omnia olim matrimonia, etiam hæreticorum, coram parochis contrahenda erant; libertate autem conscientie et religionis datâ, per consequentiam contractus validitas non jam è præsentia parochi, sed è consensu publicè dato certisque formulis pendere cœpit: sacerdoti Sacramento dato, magistratui contractus cura commissæ sunt, huic per exclusionem Sacramenti, illi per exclusionem contractus. Unde Toullier de hæc questione consultus, ait: *« Codex civilis matrimonium spectat ut contractum juris naturalis, à creatione originem ducentem cujusque forme civili jure reguntur. »*

La loi doit être athée; tale certissimè principium adoptari multis factis probavere legislatores, quod rectè significat legem de rebus que pertinent ad conscientiam statuere nil debere; atqui si lex taceat de his que ad conscientiam spectant, intactus ab eâ remanebit contractus naturalis, qui ex conscientia certissimè pendet.

R. *neg. min.* Ex discussione enim Codicis et supra memoratis satis patet legem, per verba hæc *lex matrimonium non spectat, etc.*, et per allatum dictionem, nil significari nisi 1° nullam à legislatoribus excludi religionem, sed et per consequentiam indifferentie sue, nullam ipsis incumbere curam de præceptorum cujusque religionis executione; aliunde nullam nec admitti nec depelli religionem; sed eò minis contractum naturalem omittent, ut contra plerique eum in legislatoris arbitrium totum vindicarent; nec sequitur legislatorem jus suum abdicasse, eò quòd in religionis dominium incurere noluerit, cum voluntas ejus aliunde manifestè appareat.

3° Matrimonialia impedimenta non nullitatem pœci juris secum trahunt, siquidem judicio ad eam pronuntiandam opus est; ergo per se ipsa non vinculum naturale abrumpt.

R.: *disting. maj.* Si per nullitatem pleni juris, intelligatur jus ipsum dissoluti matrimonii, *concedo;* si per hoc verbum, intelligatur jus convolvendi subitò ad alias nuptias, *nego;* nulla enim est lex que, quantum jus tribuat civilis, sed pertinet ad publicum commodum, arbitrio unius personæ sine auctoritatis vigilantia permittatur, ideòque non caret jure suo civilis, sed ejus applicatione indiget. Judicis autem sententia propriè matrimonium non dissolvit; quod enim in lege nullo modo asseritur, sed dissolutum jam prius pronuntiat. Periculosissimum enim fuisset quomque statuere in re tam momentosâ sui juris judicem et compositum.

4° Ex prædictis responsis patet duplicem contractum ad minus absolvi, ideòque duplicem opus esse ministro; atqui unitas matrimonii sic hæditur; ergo

R.: *Neg. min.* Non enim unum esse desinit quòd à pluribus conflatur; sic contractus à duplici tabellione notandus, non licè duplex est quod vicissim unusquisque subscripserit. Duplicitas enim non in instrumentorum multiplicitate consistit, sed in effectuum varietate; atqui hic unus superest effectus matrimonium scilicet, ad quod duo concurrunt veluti instrumenta, contractus civilis et contractus canonicus, ita ut sit perfectum et absolutum.

5° In Codice reperies duplicis generis impedimenta que sunt nullitatum cause; absoluta scilicet, in omni

cas; proponenda, et à publico vindice proponenda; relativa, quæ tantum per aliquod præscriptum tempus valent; atque quod ab initio invalidum fuit non potest tractu temporis convalescere: ergo hæc nullitates ad naturalem contractum non ab initio dissolutionem impigerant.

R. : *Dist. min.* Non possunt tractu temporis invalida convalescere aut vi solius legis, *conc.*; conditione autem impletâ, *neg.* Licetum est enim de futuro contingenti conditiones ponere, quibus adimpletis vis datur vel admittitur contractui, quibus non adimpletis, nunquam reverâ contractus extitit, ita in hoc casu, vel nullitas jure, vel injustè invocata est: si jure, nullum unquam extitit matrimonium; si impie, nunquam existere cessavit. Aliis alia placet explicatio: Matrimonium seihcet ex initio per ipsa impedimenta nullum esse, sed posse à legislatore præfiri tempus quo desitutum jure incelamandi, et detur exceptio legalis.

6° In discutiendâ lege de Matrimonio, plurimi, etiam numero præstantes, expressè dixerunt se de contractu naturali non curare, sed solummodò respectus civiles ordinare. Ergo peccat probatio ex eorum intentione sumpta.

R. : *Neg. cons.* Namque constat tantummodò plures non ecclesiastica tetigisse, quæ sui non erant muneris; quod ex ipsâ discussionis historîâ haud dubium remaneret. Ut autem valeret objectio supra dicta, necesse foret ut legislatores nullo discrimine unquam contractum naturalem à contractu civili ipso sejunxissent, quod evidenter non est; siquidem articulo 201 expressis verbis dicitur: « Le mariage qui a été déclaré nul produit néanmoins les effets civils tant à l'égard des époux, etc. » — Ergo per hanc vocem *deklaratum ut nullum*, solummodò intelligi potest quoad naturale fœdus. Summi momenti hæc responsioem autumamus; quæ enim in matrimonio alia percipi queunt ac contractus triplex, naturalis, civilis, religiosus? atque evidenter à mente legislatorum aberat utrius ex his; secundi effectus numerantur; in quo ergo nullitas vim habet, nisi in tertio se naturali?

Recapitulatione ergo concludetur: Legislatores et potuisse, et voluisse fœdus naturale abrumperè dirimentibus impedimentis.

Exceptio

Inter dirimentia impedimenta præeminet illud quod non invenit, sed ex antiquis renovavit et ampliativæ Codex: Hoc autem an pacti naturalis virtuti detrahatur, videndum est. Ad imitationem minorum capitæ et servorum pensæ in jure Romano constitutorum, Codex morte civili quosdam reos perstringit. Magna hinc oritur inter jurisperitos controversia; qui pro dissolutione cujusque vinculi et naturalis stant, animadvertunt art. 25, C. C. contineri hæc verba: « Par la mort civile... le condamné est incapable de contracter aucun mariage qui produise un effet civil: Le mariage qu'il avait précédemment contracté est dissous... son épouse et ses héritiers peuvent exercer les droits et les actions auxquelles sa mort naturelle donnerait ouverture; » addunt expressis verbis art. 227 scriptum: « le mariage se dissout... » par la mort ou par la condamnation devenue définitive de l'un des époux, à une peine emportant mort civile. » Quibus certè expressus et directus clouqi arduum esset, statque multarum curiarum assensus. Per hoc verbum *dissolvitur*, Merlin Duacensis completam omnis contractus ripturam intelligit. Alter sentit Toullier, qui præterdit nonnisi de civilibus sermonem haberi; atque de uno locutus exclusionem facit alterius: adde quod in pœnalibus semper favorabilis sit causa patentis, sique in dubio hic pro condemnato standum esse: abolitione divortii anno 1817 statutam et assecratam indissolubilitatem matrimonii, ideòque comprehendi in hac abolitione, si olim inuisse crederetur, etiam naturalis contractus exclusionem. — Inter hæc in damnatum etiam nos inclinamus, quamquam legis ferrea sint et minacia verba; quidquid autem sit, nobis rectè et benè manet

invisum, eâ ductis ratione quòd alia impedimenta ceetis-ime ordini publico tutando invigilent; hic autem tantummodò de fictione legalis rem versari, quæ homo vivus in mortuis annumeratur, dicimus in foro externo, non autem in interno hæc legem esse obligatoriam; ita ut adultera conjux nobis videretur, qui vivente conjuge et damnato, alias nuptias contraheret.

§ 5. *Enumeratio impedimentorum ex Codice civili.*
Multa Codex civilis impedimenta communia habet cum canonibus sacris; de his nulla extat controversia, atque utroque jure damnatur qui istis subiacet impedimentis. Multa codex prætermisit in sacris inscripta canonibus; ab his nullo modo dispensare aut voluit, aut posset. Tandem duo addidit in canonibus non enumerata: cum legislatori licitum sit nostro iudicio et leges diremptorias statuere, eorum virtutem agnoscimus.

His præmissis, transitum ad enumerationem impedimentorum, ex ordine hic indicato, scilicet, 1° communium; prætermissorum; additorum.

Punctum 1. *Communium utriusque juri impedimenta.*

Sunt error, conditio, cognatio naturalis et affinitas, cognatio legalis, vis et metus, ligamen, amentia, ætas.

1° Error.

Error nuptias solvit ex consequentiâ quam deducere jubemur ab art. 146: « Il n'y a pas de mariage lorsqu'il n'y a point de consentement. » Atque consensus erroneus non et propriè consensus; non ergo existit matrimonium; quod confirmatur art. 1409: « Il n'y a point de consentement valable, si le consentement n'a été donné que par erreur. » His addatur art. 180: « Le mariage qui a été contracté sans le consentement libre des deux époux ou de l'un d'eux, ne peut être attaqué que par les époux, ou par celui des deux dont le consentement n'a pas été libre. Lorsqu'il y a eu erreur dans la personne, le mariage ne peut être attaqué que par celui des époux qui a été induit en erreur. » Quid autem sibi velit lex per *errorem in personâ*, discutiendum est. Exemplum hujus erroris in substitutione Læx inventur, quæ suadente patre Labano, Jacobi thorum usurpaverat loco Rachelis. Nullum porrò erat tale connubium. Nostris autem moribus si illud exemplum de novo, quod difficile est, præstaretur, evidētissimè error circa personam naturalem contractum annihilaret, reclamante eo qui deceptum se fuisse cognovit. Quid juris autem si persone status civilis erroris causa fuerit? v. g., sacerdoti nupsit mulier laicum se profertenti: illo casu per conditionis impedimentum annihilaretur matrimonium, ut supremâ curia decretum fuit 14 januarii 1852. — Si verò mulier quondam damnato ad tiremes nupsit ambiguitur; Bituricensis curia annulationem consecravit, iudicio suo 6 augusti 1827; sed stare contra supremæ curiæ et legis intentionem non potuisset iudicium istud, si ad appellationem usque deductum fuisset, namque vel liber à pœnâ erat, vel non qui tiremes subierat: si absolvisset pœnam, nullo modo incapax erat etiam civilium; imò longè minùs naturalium contractuum. Si autem subsisteret pœna, nullum proorsus esset matrimonium, non erroris contemplatione, sed vi mortis civilis quæ infamanti pœnâ affligitur. Hinc sequitur nonnisi ad substitutionem personæ extendi casum erroris, quæ adhuc fine non recipiendi protegitur ex art. 181. « Dans le cas de l'article précédent, la demande en nullité n'est plus recevable, toutes les fois qu'il y a eu cohabitation continuée pendant six mois depuis que..... l'erreur a été reconnue par l'époux. » De errore circa impotentiam accidentalem et immedicabilem dicitur, si ante matrimonium extiterit, evirato conjuge, (Ricomagensis curia, 30 junii 1828) quod severius ducimus.

2° Conditio.

De servorum connubiis colaniarum regulis statutum; in Galliâ autem nullus servus reputari potest, terrâ libertatis declarata. Superest ergo ut mortuorum civiliter matrimonium discutatur. Quid juris de

matrimonio mortui civiliter contracto vel contrahendo art. 25 dispositiones ferunt ad numeros 6, 7 et 8.... « Il est incapable de contracter un mariage qui produise aucun effet civil. — Le mariage qu'il avait contracté est dissous, quant à tous ses effets civils. — Son époux et ses héritiers peuvent exercer respectivement les droits et actions auxquels sa mort naturelle donnerait ouverture. » Confirmantur illæ dispositiones art. 227, n. 3. « Le mariage se dissout..... 5° par la condamnation devenue définitive de l'un des époux à une peine emportant la mort civile. » Ex ipsis istis dispositionibus, ex accuratâ legis in his verbis *quant à tous ses effets civils* insistentiâ, concludendum est nullo modo ad vinculum naturale et fori interni rumpendum vergere legislatoris intentionem, et per art. 25, temperatam fuisse absolutam articuli 227 immoderatam. Quod expressè confirmat Rogron in annotationibus ad art. 25. De eo autem qui cum mortuo civiliter bonâ fide ignorans contraxerit, deque ejus liberorum sorte, quid juris in suspensio remansit questio. Qui acerbam sententiam tulerunt, dicunt mortui civilis condemnationem satis patere, ut omnibus nota videatur, nemine legem ignorare reputando; qui contra stant, et ad clementiora proclives sunt, art. 201 invocant: « Le mariage qui a été déclaré nul produit néanmoins les effets civils tant à l'égard des époux qu'à l'égard des enfants, lorsqu'il a été contracté de bonne foi; » et art. 202: « Si la bonne foi n'existe que de la part de l'un des époux, le mariage ne produit des effets civils qu'en faveur de cet époux et des enfants issus du mariage. » Quo articulo non excluditur mortui civiliter conjux, cum de matrimoniorum casu annihilandorum fit sermo; ergo et inter eos qui bonæ fidei beneficio in civilium effectuum incomulitate perstant, annumerandi sunt conjux et liberi ejus qui, mortuus est civiliter, inscio conjuge altero. Qui accedit supremæ curiæ sententia 15 januarii 1816.

3° Cognatio naturalis et affinitas.

Illius exempla tribus articulis continetur 161, 162, 163, quorum hæc verba sunt: Art. 161: « En ligne directe, le mariage est prohibé entre tous les ascendans et descendans légitimes ou naturels et les alliés dans la même ligne. » Art. 162: « A ligne collatérale le mariage est prohibé entre le frère et la sœur légitimes ou naturels, et les alliés au même degré. » Art. 163: « Le mariage est prohibé entre l'oncle et la nièce, la tante et le neveu. » Ex his sequitur verbum *affines* legitimos et naturales parentes complecti, ita ut inter viduam filii naturalis et patrem hujus filii incestuosæ essent nuptiæ. Ut vero subsistat impedimentum illud, necessè est ut paternitatis adsint indicia legaliter probata, id est, recognitio parentum, nam interdicatur paternitatis inquisitio, necnon et maternitatis, nisi perquirenti adsint inchoatæ per scriptum probationes.

Ex art. 162 sequitur me cum frater mei defuncti viduâ etiam naturalis non posse contrahere matrimonium, quod tamen lege 1832 16 aprilis permissum, dummodò à rege poscatur et hic assentiat; istæ nuptiæ, reipublicæ temporibus admisse, hodie reviviscere possunt, quamvis eo in casu, frater mei uxor in locum sororis consideranda sit.

Ex art. 163 sequitur non posse in uxorem duci sororis proneptem, quia parentis ei loco sum. Sic se habet legis extensio, quæ familiæ relationes constituit. Ex quo videt omnitur in eo articulo consuetæ cæterorum præcedentium formula, de affinis et naturalibus parentibus, sequitur inter nepotes et neptes naturales et affines, patruosque, amitas, avunculos, materteras non prohiberi matrimonium. Quibus articulis 164 et lex 16 aprilis 1832 novam virtutem sententiis inculcat.

4° Cognatio legalis.

Per adoptionem fingitur hæc cognatio, cujus dispositiones, quoad matrimonium, continentur in his art. 348 verbis: « Le mariage est prohibé entre

l'adoptant, l'adopté et ses descendants; entre les enfants adoptifs du même individu; entre l'adopté et les enfants qui pourraient survenir à l'adoptant; entre l'adopté et le conjoint de l'adoptant, et réciproquement, entre l'adoptant et le conjoint de l'adopté. » In quibus notandum est fictionem hanc legis quoad cognitionem spectat, non aliâ ratione se habere in linea rectâ collaterali, quàm ex articulis 161, 162 statutur; adoptantemque patri naturali assimilari, adoptativosque liberos sororum et fratrum loco adoptato proponere. Latius ergo extenditur jus civile in his prohibitionibus, quàm jus canonicum, quo inter adoptatos matrimonium permittitur. Cæteris vero nubere personis, art. 163 enuntiat, quum lex nihil statuerit, non vetatur, quamvis difficilius defenderetur, causa matrimonii cum ascendentibus adoptantis contracti, eò quòd de his lex sileat; honestas verò publica et assimilatio supra indicata adversus has nuptias insurgere videntur.

5° Crimen.

Per hoc intelligebatur dispositio art. 298 de adulteris: « Dans le cas de divorce pour cause d'adultère, inculpé, l'époux coupable ne pourra jamais se marier avec son complice. » Lege autem 8 maii 1816, abolito divortio, successit separatio quoad thorum et mensam: Queritur autem an vigeat adhuc impedimentum adulterii? Respondere las est negativè, cæ præsertim ratione, quòd in lege omittatur, nulloque modo sit separatio, quæ vinculum matrimonii strictè conservat, cum divortio, quòd illud expressè rumpebat, conferenda.

6° Vis et metus.

Ex articulo 1109 jam citato derivat hoc impedimentum dirimens, et ex art. 1111, quod sic: « La violence exercée contre celui qui a contracté l'obligation est une cause de nullité, encore qu'elle ait été exercée par un tiers autre que celui au profit duquel la convention a été faite. » Quamvis enim singulari verborum derivatione dicatur quòd *voluntas coacta tamen voluntas est*, quasi-consensus absentia in jure et apud quemque cum vocabulis non nugantem talis voluntas et sit et reputetur. Mera enim voluntas ejus qui periclitatur et metuit, non est arguendum vel consensus suum tribuendi, sed periculum effluendi quomodo libet. Talis debet esse metus, ut in homine constantissimo cadat presentique et magno periculo accessit. Consulendum est quid eo casu statuendum relata ad tetatem, sexum conditionemque vim perpessi: art. 1112. Nec solummodò cum exerceatur in contrahentem vis, consensus vitiat, sed etiam cum illata fuit in ejus vel ascendentes vel descendentes art. 115. Non materni paternive timor odii pro consensu irritando valeret: 1114.

7° Ligamen prioris matrimonii.

Ex his verbis educitur Codicis art. 147: « On ne peut contracter un second mariage avant la dissolution du premier. » Art. 188 additur: « L'époux au préjudice duquel a été contracté un second mariage, peut en demander la nullité, du vivant même de l'époux qui était engagé avec lui. » Si quis hujus articuli vim spreverit, bigamie crimine se inficit, et ad tremas ab quinque ad viginti annos damnationem incurrit (340 Cod. pén.). Eadem pœna mulcetur officarius publicus qui se socium hujus violationis prestilisset; nec possent talibus pœnis se subducere, nisi bonam fidem suam et probrent et invocarent, v. g., si se falsâ mortis declaratione deceptos fuisse ostenderent.

Hæc annotanda est questio quæ obviam se præbet omnibus, cum de ligamine matrimonii agitur, scilicet an validum sit matrimonium contractum cum viduâ ante decimum mensem ab obitu prioris mariti; cuique enim patet art. 228 sic inscriptus: « La femme ne peut contracter un nouveau mariage qu'après dix mois révolus depuis la dissolution du mariage précédent; » Queritur, inquam, an hic articulus sit prohibens tantum vel sit dirimens. Resp.: Prohibens tan-

inmodò est si plurimorum sententiæ sit adhaerendum. Qui aliam tenent dicunt : 1° Confusioni partus esse obviandum ; 2° publica honestati consulendum ; 3° verbo *ne pœnt* absolutum aliquid et strictum sonare quod æquivoca non toleret ; 4° nullam adesse sanctionem nisi articuli 192, qui longo post tempore additus est. Contra quæ dicimus : Nullitates non esse lege silentè constituendas : atqui ex eo quòd lex puniat officiarium qui sua proposita neglexit, certissimè non vult alias et majores cuivis infringere ; præcavere debuit lex, et præcavit ; sed providentiâ tantùm malo futuro obistere volens, ad eò severâ multatione uti rigidius judicaret. Sic etiam curia suprema, 29 octobris 1811, sententiam tulit de muliere quæ uno post matrum delictum mense nupsisset. De pueri qui tunc mense octavo aut nono potuisset edi, magistratura sorte conjecisset et judicasset.

8° Amentia.

Paulinùm detorqueri lex debuit ut ad amentem perveniremus, utpote matrimonio orbandum ; intacta autem restat questio : an amentia conjuges dividere debeat ac possit, et an matrimonium vinculum per motum istum impetatur. Distingendum est certissimè. Ex eo enim principio quòd consensus ante omnia sit essentia matrimonii, sequitur amentem, id est qui consuevit sese imbecillitatis, dementiæ vel furoris signis proderere, non certè posse contractui voluntatem, quâ orbus censetur, apponere ; ergo de contrahendo matrimonio questio factis est, et certè inire nequit. Potest etiam ad mensem qui matrimonium præcessit extendi impedimentum dirimens ex art. 503 : « Les actes antérieurs à l'interdiction pourront être annullés, si la cause de l'interdiction existait antérieurement à l'époque où ces actes ont été faits. » Superveniens autem morbus non matrimonium contractum rumpit, siquidem conjugum in officiis est sese invicem in infirmitatibus allevare, non deserere ; cavendum tamen est ne periculum in urgentibus veniat uxor, vel conjux, ideòque procuratori re, jo, deficiente conjugis querelâ, munus persequendi et obtinendi interdictionem committitur.

9° Etatis defectus.

Ex art. 144 sic constituto : « L'homme avant 18 ans révolus, la femme avant 15 ans révolus, ne peuvent contracter mariage. » Ille præcipuè indicatur finis matrimonii, scilicet procreandum liberorum. Olim ad 14 annos nubere poterant viri, ad 12 femine ; unde miseriam sobolem conjuges debiliores edebant cum imperiorum discrimine et gentis perditione : addi potest etiam in hoc casu impotentie naturalis infirmitatem quoque animi adesse, nec verè consensum fuisse ab utroque datum. Regi licet, graves si cause adsint, tollere ætatis impedimentum.

Punct. 2. *Prætermissa impedimenta in Codice civili, quæ sacris ascribebantur canonibus.*

Sunt vota, cognatio spiritalis ; disparitas cultus, ordo, honestas publica, raptus.

1° Vota.

Olim votis solemnibus absoluti, nubere vetabatur, nuptias si interfuerint hæc vota in iura contractis, rumpebatur matrimonium. Nunc autem de votorum validitate in Galliâ non est questio agitata, siquidem abolita sunt perennia itemque simplicia quoad potèrè vota, per constitutionem 13 februarii 1790 et 3 septembris 1791. Postea autem lex promulgata est, quâ sacerdotes et monachi, qui nubere velent, à juramento eximerentur erga constitutionem præstandam, aliundeve apostasia una alteri sufficere est. Evidentissimè autem si gubernio placeat aliquam religiosam domum approbare, quæ vota solemnia exigeret, reviviscerent omninò impedimenta quæ votis illis pronuntiantur.

2° Cognatio spiritalis.

Haud difficilè noscitur cur novi legislatores, spiritalibus ante omnia aut infensis, aut indifferentes, cognitionem spiritaliam abjecerint. Addendum est

in id impedimentorum genus jam quasi oblivium injici, et apud curias regales et tribunalia jam desuisse actionem dari ad persequendum hujus impedimenti consequentias.

3° Disparitas cultus.

Lex non ea quæ sunt religionis curans et prospiciens, necessariò cultus disparitatis vim abolere debuit ; proclamavitque conscientie libertatem in ipsa constitutione 1789.

4° Ordines sacri.

In ordinibus sacris constituti nequaquam matrimonio inire vel inita servare jure civili antiquo poterant, cum omnia æruens et subvertens Conventus nationalis, quod apud omnes sacrilegii nomen et odium secum traxerat, in consuetudinem et honorem vertere aggressus est. Ast post Concordatum anni 1801, cœpere matrimonia publica presbyterorum apud gubernantes nullo favore excipi, et magis ac magis obsolevit mos populo contemptu jam damnatus. Sed silet Codex de illo impedimento, et in jure constat non deberi nec posse adijci quæ non lege continentur, præsertim cum sint prohibita. Quamvis autem in nostris legibus non speciali articulo inscribatur, veritum esse sacerdotibus ne nubant, et eorum postea liberos nil nisi spurios esse, illud patet ex famosa sacerdotis Dumonteil, totiesque dictâ causâ apud omnes gradus curias, tandemque 14 januarii die 1852 absolutâ in curiâ supremâ seu Cassationis. Sufficit ut historicè hæc causa exponatur ; inde patet jam imperii legibus annumerari impedimentum Ordinis. Jam Parisiensis curia anno 1828 sententiam dederat presbyterorum nuptiis malè consentaneam. Sed in eo tempore, religio catholica religio status vocabatur ; quod ex anno 1830 à constitutione abesse scimus. Quamvis ergo non ad eò faustis product causa auguris, sententia tulit : Eo quòd veteri jure ordines sacri matrimonio contrahendo obisterent ; eo quòd illud impedimentum naturæ canonicum in Galliâ admissis et ab ecclesiasticâ potestate, et à civili ; primis nostris Conventibus legislativis suspensum jus interdum, virtualiter fuisse per concordatam 1801 restitutum, et articulis 6 et 26 legum organicarum : sic priscis canonicibus quod ad disciplinam pertinet vim esse redditam. Quòd si Codex civilis ordinum susceptorum non directis verbis impedimentum pronuntiaverit, non aliâ ratione sinit, quàm quòd concordatui posterior, illum tanquam legem consideraverit de quâ ambigi non poterat, et quæ inter civilia de quibus agebat, locum habere necessum non erat ; non eo silentè, abrogari decreta et statuta concordatû qui ut lex imperii semper habitus est ; constitutione 1814 sancitum fuisse concordatum, in eò et constitutione 1830, quæ ipsius verba ad punctum expressit. His de causis matrimonium ab ecclesiastico contractum annihilat. Quibus suffragata est suprema curia hæc recapitulatione motivorum, 21 februarii 1855 : ex eo quòd inferuntur ex articulis 6 et 26 legis organicæ concordatûs geminalis anni X presbyteros catholicos tunc temporis canonicibus submitti in Galliâ receptis, et consequenter canonicibus ecclesiasticos à matrimonio contrahendo prohibentibus, nec his derogari per Codicem et constitutionem, appellatam detracti à postulatis jabei. Fixum ergo et immotum remanet impedimentum ex ordinibus sacris susceptis.

5° Honestas publica.

Honestas publica, quæ de sponsalibus exoritur, non ut impedimentum admittitur. In hoc verè casu vim habent articuli 1442 : « Toute obligation de faire ou de ne pas faire se résout en dommages et intérêts, en cas d'inexécution de la part du débiteur, et 1441-1449, de hujus indementis proportionè et pretio.

6° Raptus.

Impedimentum non ex se ipso, sed ex derivatione sensûs admittit, siquidem aut est violentus, aut tantum seductionis. Si violentus sit, in præcatis articulis de vi ac extorto consensu ponantur et annulationem

contractus reperias; si seductione absolvatur, rursus occurrit impedimentum ex defectu consensuum parentum. Nedium verò ex seipso sit impedimentum, ex eo concluditur quòd in fine articuli 540 dicitur: « Dans le cas d'enlèvement, lorsque l'époux de cet enlèvement se rapportera à celle de la conception, le ravisseur pourra être déclaré père de l'enfant »

Punct. 3. De adiutis per Codicem civilem impedimentis. Duo sunt impedimenta Codicibus superaddita, de quibus non concordant canonici sacri; defectus scilicet consensuum paterni, et defectus formalitatum. Agemus itaque

1° De defectu consensuum parentum.

Articulis 148 et sequentibus constituitur hoc impedimentum; art. 148 sic se habet: « Le fils qui n'a pas atteint l'âge de 25 ans accomplis, la fille qui n'a pas atteint l'âge de 21 ans accomplis, ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leurs père et mère; en cas de dissentiment, le consentement du père suffit. » Inde sequitur patrem, utpote caput familiae, auctoritate gaudere, iudexque dicitur in casu dissentis; sequitur reipsa et matrem esse consulendam, officiariumque publicum non nuptias celebrare debere, nisi consensus maternus afferatur, aut ejus dissentis legaliter explodatur, dummodo se formaliter oppositam nuptias significaverit. Si demens, absens, mortuus civiliter sit unus è conjugibus, quod indicat art. 149 his verbis: « Dans l'impossibilité de manifester sa volonté, » alterius consensus sufficit, etiamsi mater ad secundas nuptias superstes convolverit, nihil à pietate filium arertere debente. Ex art. 150, deficientes patrem et matrem supplent avi et avia. Si dissensus sit inter avum et aviam ejusdem linea, avi consensus sufficit; si inter lineam paternam lineamque maternam representantes, scissio sententiarum consensui aequivaleret. Ille enim per lineam non per capita suffragia dantur, ita ut si in linea paternâ avia tantum supervisit, obtinetur in linea maternâ et avia, avia quae lineam representat voluntas dissensus constituit validum inter utramque lineam, et matrimonio contrahendo locus datur. Ipsi filii naturales huic praescripto subjacent ex art. 158: inter quos distinguendum est an sint recogniti vel non. Si prius, articulis 158 valet sic redactus: « Les dispositions contenues aux articles 148 et 149.... sont applicables aux enfants naturels légalement reconnus; » si posterius, adhibetur art. 159 sic ferens: « L'enfant naturel qui n'a pas été reconnu, ou celui qui, après l'avoir été a perdu ses père et mère, ou dont les père et mère ne peuvent manifester leur volonté, ne pourra, avant l'âge de 21 ans révolus, se marier qu'après avoir obtenu le consentement d'un tuteur nommé ad hoc. »

Animadvertendum est, artic. 100 praescribi quid juris deficientibus omnibus parentibus in linea ascendenti: « S'il n'y a ni père ni mère, ni aïeuls ni aïeules, ou s'ils se trouvent dans l'impossibilité de manifester leur volonté, les fils ou filles mineurs de 21 ans ne peuvent contracter mariage sans le consentement du conseil de famille. »

Non verò ad haec limitatur paternam maternam in filios auctoritas, quâ non ante triginta annos liber esse nemini masculo licet, nec femina ante annos viginti et quinque completas; siquidem statuitur articulis 151, 152, 153, 154, 155, ut actus obsequiosi reverenter propositum exprimentes, patri et matri superstitibus, eorumque defectu, avo et avia aut eorum superstitibus significentur, tribus iteratis vicibus, coram diserto ad minus interposito spatio inter unumquemque ex his actibus. Revertentibus autem parentibus post has solemnitates matrimonium celebratur; adduntur eadem de liberis naturalibus.

Adduntur articulis 156 et 157 poena adversus officiarium publicum vel non instructos tribus actibus obsequiosis, vel oppositionis deletrice sententiâ filios filiasve ad contrahendas nuptias admisisset; unde sequitur non esse aliâ sanctione consecrata illa impe-

dimenta quàm illâ praefecti mulctatione, nam qui dicit de uno negat de altero, nec amplianda est lex restringens libertatem matrimonii.

Idem esset dicendum de impedimentis quibus obstringuntur matrimonia militarium virorum, statuto scilicet quòd milites gregarii concilii administrationis consensu ad nuptias contrahendas indigeant, ipsique officiarum consensu ministri belli. Quibus omissis, non alia poena est quàm muneris solvendae pensionis amissio.

2° Omissio et defectus formarum seu solemnitatum à lege requisitarum.

Solemnitates in hoc praesertim consistunt, ut honorum fiat publicatio et coram officario publico, et non clandestino more fiat matrimonium. Haec in sequentibus articulis comprehenduntur: Art. 65: « Avant la célébration du mariage, l'officier de l'état civil fera deux publications à huit jours d'intervalle, un jour de dimanche, devant la porte de la maison commune. Ces publications, et l'acte qui en sera dressé énonceront les prénoms, noms, professions et domiciles des futurs époux, les noms, prénoms, professions et domiciles de leurs pères et mères. Cet acte énoncera en outre les jours, lieux et heures, où les publications auront été faites; il sera inscrit sur un seul registre qui sera coté et paraphé... et déposé, à la fin de chaque année, au greffe du tribunal de l'arrondissement. » Art. 64: « Un extrait de l'acte de publication sera et restera affiché à la porte de la maison commune, pendant les huit jours d'intervalle de l'une à l'autre publication. Le mariage ne pourra être célébré avant le troisième jour, depuis et non compris celui de la seconde publication. » Art. 65: « Si le mariage n'a pas été célébré dans l'année, à compter du délai des publications, il ne pourra plus être célébré qu'après que de nouvelles publications auront été faites dans la forme ci-dessus prescrite. » Art. 106: « Les deux publications ordonnées par l'article 65.... seront faites à la municipalité du lieu ou chacune des parties contractantes aura son domicile. » Art. 107: « Néanmoins, si le domicile actuel n'est établi que par six mois de résidence, les publications seront faites en outre à la municipalité du dernier domicile. » Art. 108: « Si les parties contractantes ou l'une d'elles, valet, relativement au mariage, sous la puissance d'autrui, les publications seront encore faites à la municipalité du domicile de ceux sous la puissance desquels elles se trouvent. » Quod significat hic satis accuratè notandum ut non in his error possit obrepere, filios usque ad 25 annos completos, filias usque ad 21 annos sub manu vel potestate esse ascendendum; ergo ad eorundem ascendendum domicilia promulganda sunt publicationes. Post hanc ratem, non jam sub manu sunt ascendendum liberi, idèque non consensus, sed eorum sententia benevola requiritur, idèque publicatione opus non est in eorum domicilio. Quòd si agatur de liberis quibus non supervisunt ascendentes, publicationes ad municipii domum sunt mittendae, in quo cohaesit concilium familiae convocatum; siquidem sine convocatione et congregatione membrorum, non exstat concilium.

Pergimus: Regi licet et ejus officariis gravi de causâ secundâ publicatione eximere contractures matrimonium. Art. 170: « Le mariage contracté entre Français et entre Français et étrangers, sera valable, s'il a été célébré dans les formes usitées dans le pays, pourvu qu'il ait été précédé des publications prescrites par l'article 65 au titre de l'état civil.... » Haec sistimus; magnam enim controversiam suscitavit art. 170 multotiesque discutiendam. Quidam asserunt in casu articuli 170 absolutè dirimi matrimonium, omissis publicationibus, et supremæ curiæ ipsius non bene fixa vobis apparet sententia. Anno enim 1831, 9 martii, haec statuit: Ut certissimè omne matrimonium publicè celebrandum est; ut publicitas nuptiarum in Galliâ initarum ex publicationibus artic. 65 assecuratur; et celebratione coram officario civili competente; ut verò matrimonia in extraneis regionibus inita coram

officiario publico extraneo cum localibus formulis, nullam in Gallia vim habent, nisi his publicationibus quæ commendantur articulis 63 et 170 præcedentibus instruantur, unde concludendum est his deficientibus solemnitatibus invalidum esse matrimonium..... annullat, etc. Anno autem 1835 et 1836 15 junii eadem curia hæc pronuntiavit: Ex eo quòd ab absoluto matrimonio plures anni effluxerunt, nullo reclamante nec patre mariti, nec ipso marito, qui annos obtinuit necessarios ut consensu paterno non recurrere cogeretur, ex eo quòd constanter legitime uxoris vices, nomen, tractatum et famam obtinuerit filii uxor, matrimonium confirmatur. Anno 1837, eadem curia in sensum severiorem rursus matrimonia his publicationibus destituta accipit, et iterum scindit. Unde dicendum est incertissimas inter Codicis questiones ista versari.

Diximus 2° coram officario civili competenti celebrandum esse matrimonium. Superest ergò ut rectè domicilium stet notum et fixum, quod articulis pluribus est discutiendum; namque, ut cognoscatur cui officario sit delegandum munus has publicationes promulgandi, sciendum quo sit domicilium loco ascriptum.

Art. 102 fert: « Le domicile de tout Français, quant à l'exercice de ses droits civils, est au lieu où il a son principal établissement. » Art. 103: « Le changement de domicile s'opérera par le fait d'une habitation réelle dans un autre lieu, joint à l'intention d'y fixer son principal établissement. » Art. 104: « La preuve de l'intention résultera d'une déclaration expresse faite tant à la municipalité du lieu qu'on quittera, qu'à celle du lieu où on aura transféré son domicile. » Art. 105: « A défaut de déclaration expresse, la preuve de l'intention résultera des circonstances. » Ut hic videre est, incertissima fieri potest lex, siquidem in aliquibus casibus, jam arbitrio iudicis ex art. 105 permittitur domicilii suscepti confirmatio. Multa supersunt quæ omittimus de domicilio prefectorum publicis muneribus. Sufficit ut rectè notetur ex intentione et facto simul concurrentibus, electionem domicilii iudicandam esse: atqui in istâ circumstantiâ, quantum necesse sit de domicilio constare patet ex articulo 191 sic præfato: « Tout mariage qui n'a point été contracté publiquement, et qui n'a point été célébré devant l'officier de l'état civil compétent (id est, officario assistente publico domicilii unius è conjugibus), peut être attaqué par les époux eux-mêmes, par le père et mère, et par tous ceux qui y ont un intérêt né ou actuel, ainsi que par le ministère public. » Queritur nunc quid juris sit, si quis domicilium suum conservaverit, et in alio loco sex mensibus degerit, ad domicilium acquirendum matrimonio contrahendo requisitum ex articulo 107? Utrum est domicilium cuius officario publico sit recurendum? Respondent plerique jurisconsulti reabè domicilium: alii verò ex articulo 157 censent ultimum domicilium unicè valere; nam expressè in favorem matrimonii hic articulus est conflatus, et legislatoris intentioni standum potius quàm mutationibus privatorum. Ut verò fatentur omnes realis domicilii coram officario contractum matrimonium valere, dicendum est eligendam esse tutorem partem, et huius domicilii officarium publicum celebrandis nuptiis esse præferendum. Quid autem juris, si abdicato priori domicilio, nondum sex menses absolvent in novo qui nubere vult? Censemus his verbis *de dernier domicile* rem explorari, quamvis placuerit quibusdam nullum tunc affore domicilium, ideòque nullum contrahendo matrimonio locum. Nam abdicatum domicilium non minus domicilium est, et domicilium ultimum, seu præcedens; novum nondum acquiritur; ideòque nondum existit. Usquedùm verò novum detur, quamvis abdicatum, prius valere debet ad actus civiles. Attamen ut de eâ re controversiis exoritis, hanc conciliationem sententiarum non sine metu afferre possentis, nisi ex experientiâ constaret nullam occasionem huius litis

movendæ præstari, semper vel uno, vel alio è conjugibus, domicilium habente. Queritur tandem an valeant per procuratorem matrimonia quibus ob stare videretur præsentia nuptias contractuorum coram officario publico. Valent quoniam enim valet pro principiibus, pro civibus valere debet.

3° De celebratione publicâ nunc dicendum est. Præscribitur articulo 191 supra citato: supersunt art. 192 et 193 qui eum complent. Art. 192 sic se habet: « Si le mariage n'a point été précédé des deux publications requises, ou s'il n'a pas été obtenu des dispenses permises par la loi, ou si les intervalles prescrits dans les publications et les célébrations n'ont point été observés, le procureur du roi fera prononcer contre l'officier public une amende qui ne pourra excéder 300 francs, et contre les parties contractantes, ou ceux sous la puissance desquels elles ont agi, une amende proportionnée à leur fortune. » Art. 193: « Les peines prononcées par l'article précédent seront encourues par les personnes qui y sont désignées pour toute contravention aux règles prescrites par l'art. 165, lors même que ces contraventions ne seraient pas jugées suffisantes pour faire prononcer la nullité du mariage. » Atqui fert citatus art. 165: « Le mariage sera célébré publiquement devant l'officier civil du domicile de l'un des époux. » Quid autem per hanc vocem *PUBLIQUEMENT* sit intelligendum, exprimit art. 75: « Le jour désigné par les parties, après les délais des publications, l'officier de l'état civil, dans la maison commune, en présence de quatre témoins, parents ou non parents, fera lecture aux parties des pièces relatives à leur état..... » etc. Ergo publicitas consistit in adiunctis his circumstantiis, municipii domo, coram publico et officario, cum quatuor testibus; queritur verò quid juris, si minore numero constarent testes, ut duo vel tres? Respondit curia suprema 22 juillet 1807 et 21 junii 1814 non nullitatis matrimonii locum dari; etiam duo suffecerunt, iudicante curiâ Gratianopolitanâ, anno 1827. Nunc redeamus ad articulos 191 et sequentes.

Queritur an valeant matrimonia absque præscriptis statuts horum articuloorum contracta? Nullis invalida visa sunt, lexque directis verbis eloqui apparet: clandestina enim ex hoc sequerentur matrimonia. Animadvertendum est in articulo 191 dari procuratori regio non munus, sed facilitatem matrimonio sine his solemnitatibus contracto obstandi: imò dicendum est nuptias *in extremis*, ut aiunt, valere, quamvis in domo municipii non celebrantur, ut patet ex sententiâ curiæ supremæ 21 junii 1814. Etiam iudicatum est ab eadem curiâ 31 augusti 1824, et coram non competentem magistratu celebratum valere matrimonium, eùm hoc solummodò ipsi inficiat. Hæc fert illa sententia, quâ probatur non ad eò ferream esse legis interpretationem. « Ut citatum matrimonium exploditur eò quòd articulis 165 et 191 C. C. derogatum fuerit, quòd si ipsis liceat conjugibus nullitatem expetere matrimonio ex eo quòd derogatum sit articulo 165, perinde ac si articulo 184 nullitatem expeterent matrimonii contracti adversus dispositiones art. 144, 147, 161, 162 et 165 C. C., hic tamen extat inter utramque legis omissionem maxima disparitas, quia ista directè legi adversantur, dum contra, his etiam probatis, ex articulo 193 licet iudicibus circumstantiis respicere que ad bonum familiarum moralemque publicam attinet, videndumque an directè has omissiones reputare debeant quasi publicitatis absolute delictices, et clandestinitatis caractere indutas; his de causis, matrimonium approbatur. »

De vi huius omittent nullitatem sub respectu legalit.

Inter nullitates alix sunt absolutè dirimentes, alix sunt in quibusdam solummodò istâ vi instructæ. In principio manet omni ope succurrendum esse matrimonio. Quas ergò exceptiones nullitatis opponere liceat, iam indicavimus, sed hic recapitulatione melius patefaciemus. Nullitas ex defectu consensûs, propter vim et errorem nonnisi à conjugibus et à conjuge

non libero aut decepto invocari potest, et tantummodo cum non sex menses cohabitationis effluxerint. Absoluta ergo est in genere, relativa autem in effectu, siquidem pendet à conjugum voluntate et lapsu certi temporis. Nullitas ex consensu parentum non allato non nisi ab omissis parentibus et à conjugis qui illo indigebat consensu expeti potest; sique integro anno sileant, nullitas exceptione repellitur.

Nullitas ex defectu ætatis invocari nequit, ex quo conjuges sex menses cohabitaverint post indicatam à Codice ætatem, vel cum uxor inter sex menses conceperit, quippe fecunditate virilitatem mariti probavit, et nullitas ex defectu ætatis præcipue eà de causâ constituta est, quòd mente et corpore vir aut uxor debiores viderentur, si ante præscriptam ætatem nuberent.

Nullitati ex cognatione obviari nequit, daturque publici ministerii curis tutanda et obijcienda. Eadem dicimus de nullitate ex adoptione, quæ cognationem etiam parit. Idem de affinitate, etiam obtentis dispensationibus.

Nullitati ex defectu præsentis officarii, ut vidimus nuper, medetur per curiæ supremæ memoratum iudicium, quod Rogron ad articulum 191 citat ut extractum ex Collectione jurisprudentiæ Sirey, t. 24, 1, 560, 31 augusti 1824, quamvis dicatur officarium non competentem quasi privatum civem nullo jure et nullâ auctoritate instrui. Absoluta verò erit nullitas ex ordine sacro, si reviviscere putentur antiqui canonones, cui etiam adjungendi opera est nullitatem ex morte civili defluentem.

Multa adhuc de matrimonio dicenda superessent, nisi appendicis et tabellæ limitibus coerceri cogere-mur: hæc satis pro communibus casibus; animad-vertent certè studiosi lectores in codice nostro plurima adhuc seu emendanda, seu amplianda, seu delenda, seu explananda esse; nec mirum, cum legislatoribus adeò exiguum temporis spatium fuerit concessum, ut immensum antiqui juris chaos illustrarent, nihilque in orbe perfecti sit, nisi ipse orbi conditor, Deus.

§ 4. De quibusdam consecratoris practicis.

Queritur utrum contrahendo fideles presentiam civi-
vili magistratûs requirere in conscientia teneantur? —
Resp. 1.º Illud prorsus est indubium. Non omit-tenda est quæcumque Codicis sententiâ de impedimentorum natura. Et primò ad illud tenentur contrahentes in senti-entia quam sustinimus. Matrimonium enim quoad fœdus naturale dirimit formalitum quas præscripsit lex defectus. Imò, ex adversariis, huic obligationi subjunguntur. Nam adversarii aliquod in sua opinione non possunt non servare. Atqui non intelligitur du-bium in rei tam gravis praxi. Insuper, Codicis impedi-
menta, ex omnium communi sententiâ saltem sunt prohibentia. Porrò ut præfata magistratûs presentia in matrimonio requiratur, illud sufficit. Certum est esse obtemperandum legi civili quæ in justis limitibus inclusa religionem minimè lædit, et ex cuius contem-
ptu mala oriri possunt. Atqui... , etc. 1.º Lex de quâ hic agit in justis limitibus includitur. Ex eo quòd enim ad societatis bonum tendat matrimonium, jus habet exigendi princeps illud palam fieri, et regulas quæ de ejus probent publicitate instituendi; 2.º ut manifestissimum est, lex ea non lædit religionem. Ad hoc consultantur Bened. XIV et Pii VI decisiones; 3.º ex contem-
ptu hujus legis mala oriri possunt, sive erga priva-tos, sive erga religionem: erga privatos, quia ut concubinarios tum conjuges lex haberet, iuribus conjugii civilibus uti non possent, et non aliter ac spurii eorum filii existimarentur: erga religionem; namque ut lege civili non agnoscantur Ecclesiæ matrimonia, conjuges qui coram parochis tantum hodie contrahunt, aliud iure matrimonium ad municipalitatem eras poterunt; unde innumera pro religione infausta, scilicet benè nota adulteria, scandala, morum et Ecclesiæ contem-
ptus.

Queritur 2.º utrum coram Ecclesiâ primùm vel coram

municipalitate connubium fieri debeat? — Resp. 1.º : Observatis ritè utriusque legis præceptis, ad validita-tem contractûs parvi refert primordium. 2.º Si verò futuri de Sacramenti dignitate meditentur, municipa-
litate priùs adeant, et ibi de omnibus, circa natu-ram impedimentorum, Codicis dispositionibus benè cognoscant. Ut enim contractûs naturale fœdus Codicis impedimentis subjicitur, omnimò necessaria est contractûs validitati presentia magistratûs; ergo con-tractus tantum inchoatus nuptiali benedictione induer-
tur, si conjuges priùs adeant ecclesiam; ergo ex eis qui contendunt sacerdotem esse ministrum, non existi-teret Sacramentum, quia jam debite materiæ forma deficeret. Ergo ex his qui contrahentes habent ut mi-nistros, recipietur Sacramentum ad municipalitatem, si verum est nisi perfecto contractu recipi non posse. Ergo ex eo quòd Codicis impedimenta contractum natu-
ralem infirmant, non sat Sacramenti dignitati et vali-ori providebitur. Neque huic sat erit provisionis si ma-
trimonium quoad civiles effectus solummodo Codicis attingatur impedimentis. Illa enim opinio omne du-bium excludere non potest, et quando agitur de Sa-
cramento certum incerto longè est antependendum. 3.º Denique quidquid sit, illud certissimum est; scilicet parochum non esse conjuncturum eos qui nondum contraxerint ad municipalitatem. Eà de re lex est severissima: pecuniarias multas, carceres et etiam deportationis penam parochi qui præscriptum non observaret, merito pollicetur. Etenim, ut infra demon-strabimus, quænam difficultates ex hujus legis contemptu non sæpissimè oriuntur? Ceterum parochus invigilet, 4.º ut civilem ecclesiastica celebratio quamprimùm sequatur, et iterea non cohabitent con-
juges; 2.º ut, si canonicum interveniret impedimen-
tum, municipalitatem, nisi sublato per dispensatio-nem impedimento, adire caveant.

Queritur 3.º utrum liceat sacerdoti conjugere eos qui jam contraxerunt civiliter, quorum verò contractus civiles quosdam nullitates patitur? — Resp. 1.º : *Distin-guendum est.* Vel ita secreta est illa nullitas civilis ut eam denuntiare nemo possit, vel non; in primo casu, cum validus est civilis contractus, cur nuptialem denegaret benedictionem sacerdotis? Si coram lege civili sit validus contractus, per nuptialem benedictionem fiet etiam validus coram Ecclesiâ. Res autem si ita non se habent, deneganda est benedictio nuptialis, ut jam supra diximus. Hinc intelligant sacerdotes quanti suâ refert impedimentorum legis civilis cog-nitio, ne fortè incensentur aut incuriâ magistratûs civiles infirmetur Sacramentum necnon et contractus.

Queritur 4.º quid de illis qui non coram magistratu civili, solâ verò coram Ecclesiâ iniere matrimonium? —
Resp. 1.º : Ex opinione quæ nobis probabilior videtur et quæ certissimè tutior est quoad prælatorum natu-
ram impedimentorum, qui haud coram magistratu contraxere, maritaliter vivere abstineant. 2.º Quòd si prole non indigeant, illius legitimitatem, contrahendo coram magistratu, instituant, nisi tamen ad aliam ægendi rationem gravissimas ob causas adduceatur. 3.º Novum contrahere matrimonium caveant, nisi con-sultus fuerit episcopus; inde enim forsitan oriuntur scandala, inde adversariorum opinio circa Codicis im-
pedimentorum naturam evaderet obfirmata. 4.º Nec jam ambigua res videtur si in utroque foro matrimo-nium fuerit initum, sequendum est enim quod in praxi probabilius est: atqui ut multò probabilius vali-dum esse secundum matrimonium putamus. 5.º Si tandem coram magistratu civili solummodo fuerit actum secundum matrimonium, an erit à parochis benedicendum? Nonne potius priori matrimonio ser-
vanda erit benedictio? In eo casu consulatur epis-copus.

Queritur 5.º : Quid de his qui in utroque foro ini-erunt matrimonium, qui verò civili subjacent impedi-
mento? — Resp. 1.º : Ipso facto validum est matrimo-nium, si temporaria et quæ non amplius possit invo-cari nullitati subjaceat. Hæc est opinio eorum qui

conditionales existimant hujusmodi nullitates. Plurimi autem sunt casus in quibus ea sententia non admittitur ut certa, et nullò tutius est, matrimonium, modo quo infra dicemus, inter partes privatim rehabilitari. — 2°. Contra verò si adhuc revocari possit nullitas temporaria, eo ipso matrimonium manet nullum vel saltem suspensum. Conjuges interea copula abstineant. Eos qui nullitatem ipsimet invocare velent, sacerdos deterreat, quia longè tutior est hujusmodi matrimonii confirmatio. — 3°. Quòd si nullitati nequeat mederi, non jam licitum est conjugibus ut matrimonii quod probabiliter non existit. Tum sui matrimonii nullitatem invocent, vel, ut non adsit occasio peccandi, ad separationem sese determinent. — 4°. Si denunciata fuerit nullitas, eadem ac de matrimonio religiose sed non civiliter inito sunt dicenda.

QUÆSR. IV. — *De bannis civilibus.*

Quid à lege civili de bannis statutum est? — *Resp.*: Duo requiruntur. 1° Futurum matrimonium per duas

dies dominicas sese immediatè sequentes et *domù communis* coram janua pronuntiari debebit; 2° et illa denuntiatio ad hoc scripta, per omne tempus inter duas publicationes effluxurum, ad valvas ejusdem domùs manebit affixa. Cod. civ. art. 63 et 64. — Insuper illud est annotandum. A die publicationis ultimæ usque ad matrimonium due intersint dies integræ. Quòd si verò ab ultimâ publicatione in annum non perficiatur matrimonium, iterabuntur proclamationes.

Obj. Quo in loco sint pronuntiandæ proclamationes? — *Resp.* Ut omnes quasi suum domicilium habent ad municipalitatem loci quem inhabitant, ibi proclamationes fieri debent; ita ut si contraheutes diversas civiles parochias incolant, in utraq; sunt denunciandi. Si unus ex contrahentibus sex menses habitations in suo presentis domicilio solum enumerat, ad ultimi domicilii municipalitatem erit proclamandus. (ANONYMUS.)

Discours

DE L'ÉVÊQUE DE MONTPELLIER

SUR LES MARIAGES DES PRINCES DU SANG ET SUR LA PUISSANCE CIVILE EN FAIT D'EMPÊCHEMENTS.

Le roi Louis XIII ayant soumis à l'assemblée du clergé de 1635 la proposition ci-dessous. Si les mariages des princes du sang, qu. peuvent prétendre à la succession de la couronne, et particulièrement de ceux qui en sont les plus proches et présomptifs héritiers, peuvent être valables et légitimes, s'ils sont faits, non seulement sans le consentement de celui qui possède la couronne, mais en outre contre sa volonté et sa défense; l'assemblée nomme cinq commissaires, lesquels, après avoir consulté tous les docteurs de ce temps-là, firent la réponse suivante par l'organe de Monseigneur l'évêque de Montpellier :

Toute la difficulté est tombée dans l'examen de cette proposition sur la doctrine du Sacrement de mariage; si bien qu'il importe, pour bien résoudre cette proposition, d'établir certaines maximes en guise de principes sur le fait des mariages.

Le premier principe est que le mariage, selon l'école, a trois usages, ou, pour mieux dire, trois fins : l'une appelée pour cela *in officium naturæ*; l'autre fait considérer le mariage comme le maintien de la société civile, et ainsi le mariage est *contractus civilis communitatis*. La troisième fin est de regarder le mariage, qui, d'une société naturelle et d'un contrat civil, est élevé à la dignité surnaturelle de sacrement par le bénéfice de la loi évangélique.

Le second principe qu'il faut supposer en la doctrine des mariages, c'est que les mêmes conditions qui forment la perfection du contrat civil, les mêmes forment les perfections du même contrat en qualité de sacrement; comme aussi les mêmes défauts qui rompent le contrat civil, les mêmes contribuent à la dissolution de ce même contrat comme sacrement.

Le troisième principe, c'est qu'au mariage il faut considérer sa cause, sa nature et son effet. La cause du contrat, soit civil, soit sacramentaire, c'est le consentement des deux volontés qui opèrent le vouloir du mariage. Selon S. Thomas, ce n'est autre chose que le rapport et la relation des deux parties à une même fin, la conjonction maritale : *relatio duorum ad unum finem maritalis conjunctio*. L'effet du mariage est l'union extrême, la réciproque et mutuelle acceptation que les deux parties font l'une de l'autre à la présence de l'église.

Le quatrième principe est que l'union extrême qui se fait des deux parties au mariage produit une autre union plus noble et plus élevée, mais intérieure et spirituelle, des deux parties avec Jésus-Christ leur époux. La raison est que le mariage, en qualité de sacrement, est de droit divin, qui élève les prétentions des mariés à une fin surnaturelle et éternelle; et le mariage pris de cette sorte a pour son auteur Jésus-Christ, Dieu incarné : voilà pourquoi nulle puissance du monde, ni même celle de l'Eglise, ne peut rien changer au sacrement de mariage, ce privilège n'étant réservé qu'à son instituteur, Jésus-Christ.

Il est du mariage comme des autres merveilles de sacrements de l'Eglise, où l'Incarnation du Verbe a fait un heureux mélange et une association fortunée des choses supérieures avec les inférieures, des spirituelles avec les sensibles, des grâces invisibles aux signes extérieurs et visibles; si bien que les sacrements sont comme informés de l'Esprit de la grâce, à la manière des corps animés des âmes qui les vivifient.

De là vient que comme l'expérience des choses nous apprend que ce qui empêche que l'homme ne soit homme, n'est pas le défaut de sa forme, sujette au changement; car l'âme de l'homme est inaltérable et immortelle; mais c'est par le défaut du corps, si sujet au changement, que, manquant des organes pour recevoir son âme et sa forme, la nature est trompée dans son dessein, et, pensant former un homme, elle produit quelquefois un monstre : la raison est que le corps mal disposé n'a pas été susceptible de l'âme raisonnable, la forme qu'il attendait.

Il en faut ainsi dire des sacrements, composés de

signes qui sont visible; et d'une grâce invisible, comme de matière et de forme. La grâce est hors de prise à toute altération, car elle est céleste et divine; mais seulement le signe qui lui sert de matière est susceptible de changement, dont la détérioration et le dépérissement est la cause que cet élément et ce signe est une matière incapable de la noblesse et de la dignité de la forme sacramentaire.

Par exemple, dans le baptême, on considère l'eau élémentaire pour sa matière, la grâce baptismale en vertu des paroles pour sa forme. Cette forme céleste et sacrée est hors d'atteinte à la mutation; mais si l'eau se crouppit, se pourrit et se change, l'infinction qui se fait par l'eau sur l'enfant, avec les paroles, n'est pas le sacrement de baptême, et l'enfant n'est pas baptisé. La raison est à cause que la matière a été changée, et n'a pas été capable de recevoir la forme du sacrement.

Au Saint-Sacrement de l'autel, le vin est la matière, et la transsubstantiation au sang de Jésus-Christ est la forme introduite, en vertu des paroles saintes et sacrées du Sauveur; mais si ce vin s'aigrit et devient vinaigre, quelque prononciation que le prêtre fasse des saintes paroles, il n'y a pas de sacrement; ce n'est pas que la forme puisse recevoir changement, mais c'est la matière. Ce vin qui est aigri n'est plus vin, qui est la matière instituée par Notre-Seigneur au Saint-Sacrement de l'autel.

Il en est ainsi au saint sacrement de mariage: sa matière c'est le consentement des deux parties, marqué dans le contrat civil; sa forme est l'acceptation mutuelle des deux parties en Jésus-Christ et son Église, où se remarque que cette forme adorable ne peut jamais recevoir aucune mutation, et que la matière est un être qui n'est pas physique seulement, mais un être politique, et plus sujet à l'altération que le physique, par un nombre innombrable de circonstances, dont les suites et les conséquences attirent à changer tellement la matière disposée pour le sacrement de mariage, qui est le consentement mutuel des deux parties en Jésus-Christ, qu'elle est incapable et inhabile de recevoir la forme du sacrement de mariage.

Ces maximes bien entendues, qui servent comme de plan à tout le discours que j'ai à dire, et comme de fondement des preuves que je dois rapporter, j'entre dans les opinions des docteurs que nous avons consultés.

Tous conviennent unanimement que les mariages des princes du sang, et principalement les plus proches et présumptifs héritiers de la couronne, contractés au préjudice du prince qui possède la couronne, et contre ses défenses, tels mariages sont invalides et nuls; ils ne diffèrent les uns des autres qu'aux moyens divers, allégués par les uns et par les autres; et tous ces moyens se réduisent à deux.

Les premiers docteurs prennent leur opinion de la résolution de tels mariages, par le droit des rois et des princes souverains, et disent que leurs droit est de pouvoir établir des empêchements dirimants, dissolvants, et rompant le mariage.

Et pour ôter toute ambiguïté de ces termes, qui sont équivoques, on peut penser que rompre quelques choses c'est les dissoudre, présumé qu'elles ont été unies, et cela ne se peut pas entendre au mariage; car depuis que Dieu a conjoint les parties, les hommes ne les peuvent pas séparer, à raison que tels mariages ont leur matière et leur forme assorties de tous points.

Mais quand on dit que les princes souverains peuvent établir des empêchements dissolvants des mariages, c'est-à-dire, que les princes souverains peuvent établir des lois et des ordonnances aux mariages, dont l'observation n'étant pas gardée par les contractants, la matière de tels mariages n'est pas bonne, elle est altérée, et tels empêchements sont cause que semblables mariages sont invalides et nuls.

Ces docteurs soutiennent leur opinion par les appuis de quantité de preuves. La première, que les princes souverains, qui sont ethniques et païens, ont pouvoir d'établir sur leurs sujets, soit païens, soit chrétiens, des empêchements dissolvant leurs mariages. La raison est que ces princes ne peuvent pas être liés aux conditions de la loi chrétienne, à laquelle ils ne croient pas. Ils concluent donc de là, que les princes souverains et chrétiens ont le droit d'établir des empêchements dissolvant les mariages, parce que tant s'en faut que la loi de la grâce ait diminué les pouvoirs et l'autorité des souverains, qu'au contraire elles les a élevés à un plus haut point de puissance et de dignité.

Tant s'en faut que la loi de grâce ait déchargé les sujets de l'obéissance qu'ils doivent à leurs princes souverains, qu'au contraire, elle a resserré cette obéissance par des liens et des étreintes plus fortes: d'où s'ensuit que les princes chrétiens souverains ont plus de puissance et d'autorité d'établir des empêchements dissolvant aux mariages, que les princes souverains et païens, et les sujets chrétiens plus obligés aux lois de leurs souverains, qui regardent les mariages autrement que les païens.

La deuxième preuve est, que toute puissance souveraine établie de Dieu, doit être assortie de tous pouvoirs et conditions nécessaires à la fin pour laquelle elle est instituée, c'est-à-dire, pour le gouvernement des peuples; car autrement toutes les puissances souveraines auraient été en vain et inutilement instituées de Dieu. La puissance des princes chrétiens souverains est une puissance établie de Dieu: *Dei minister est in bonum*, dit S. Paul, aux Rom. 13: *vindeat in iram et qui malum agit, non enim sine causâ gladium portat*.

Il est donc nécessaire que la puissance souveraine et chrétienne ait l'assortement de toutes les conditions nécessaires pour le gouvernement de leurs peuples; et, entre ces conditions, le pouvoir d'établir des empêchements dissolvant les mariages est une des principales et nécessaires; car si un prince prévoit que par les dits mariages, les princes de son sang, contre sa volonté, peuvent faire des alliances avec les ennemis de son état, dont les suites funestes lui peuvent faire appréhender le bouleversement de ses provinces, sa captivité et l'égorgeement de ses peuples, la destruction des autels et de la religion, il serait privé de l'autorité nécessaire au gouvernement de son état et de ses peuples, s'il n'avait le pouvoir d'établir des empêchements à tels mariages. Les prohibitions ne sont pas suffisantes, parce que les mauvais mariages demeureraient toujours en leur entier, et la suite du mépris du prince souverain prendrait accroissement par la durée des mariages que le prince n'aurait pu empêcher; les empêchements dissolvants sont donc nécessaires.

La troisième preuve est qu'il ne peut y avoir d'obstacle ni d'empêchement à un prince, qui bride sa puissance à ne pouvoir mettre des empêchements dissolvants aux mariages; et pour examiner ces obstacles, ils ne peuvent procéder que de deux chefs, ou du chef du contrat de mariage comme contrat civil, ou du chef du mariage comme sacrement.

Ce ne peut être du premier chef, car le contrat civil n'est contrat que par l'autorité que lui donne le prince séculier, comme la reine et le fondement de la vie domestique, économique et politique, et le soutien des familles, et pour la vie de la société humaine.

A cause que le mariage entretient l'un par l'autre naturel attaché au sang, et lié et conjoint; l'autre, par les intérêts des marchandises, des héritages et des biens de fortune.

Pour confirmer davantage, c'est qu'il est constant, qu'avant les conciles et les saints canons, il y avait sur la terre des princes souverains; qu'alors les mariages étaient contractés sous les lois et les ordonnances établies par les princes, ordonnances dont ils

étaient les maîtres; et le mariage même des païens, quand ils se convertissaient à la foi catholique depuis ce mariage qui n'était que civil avant leur conversion, devenait ensuite sacrement en Jésus-Christ et en son Eglise.

Tellement que du chef du contrat civil, les princes souverains ne peuvent pas être privés de la faculté d'établir des empêchemens dissolvant les mariages, parce qu'ils sont les maîtres des lois, des ordonnances et des coutumes, sur lesquelles sont fondés les mariages.

Ces obstacles ne peuvent pas venir non plus du chef du mariage en qualité de sacrement; car depuis qu'une fois un mariage a toutes les conditions qu'il faut pour un sacrement complet, les rois et les princes n'y peuvent plus toucher, puisque l'Eglise même n'y peut rien changer.

Ce fut le sujet pour lequel les Pères du concile de Trente, en la sess. 24, ch. 4, furent bien empêchés alors qu'il fut question de déclarer nuls et invalides les mariages clandestins, lesquels avaient été valides; et connaissant très-bien qu'on ne pouvait pas rien changer, ni en la forme ni en la matière totale du mariage, ils furent contraints de descendre au contrat civil, dont les conditions peuvent être changées, non-seulement par l'Eglise, mais encore plus par les princes souverains, établis de Dieu aux lois et aux ordonnances de leurs états.

La quatrième preuve, c'est qu'un roi, quand il lui plaît, peut enjoindre ou défendre à un particulier de se marier ou de ne se pas marier, quand la considération du bien public l'y oblige. Tous les auteurs en demeurent d'accord, et entre eux *Becanus*. Donc par même raison un prince souverain peut établir des lois générales de prohibition ou de permission des mariages pour le bien public de son état; l'exemple en est rapporté par l'*Histoire du concile de Trente*, que le pape Paul IV défendit à Jeanne d'Aragon, femme d'Ascarne Colonne, qu'elle n'eût à marier aucune de ses filles sans son congé; qu'autrement le mariage, quoique consommé, serait nul, d'autant qu'Ascarne Colonne était rebelle, et qu'il ne lui voulait pas permettre d'acquiescer par le mariage de ses filles, de nouveaux partisans, à la faveur desquels il se fortifiait en sa désobéissance. En quoi Paul IV n'agissait pas comme pape, qui, en cette qualité, embrasse tout le monde, comme un père fait son enfant, dans les bras de sa dilection; mais il agissait comme prince souverain, qui veillait au repos et à la tranquillité de ses états.

C'est peu que des exemples mondains; cette preuve a aussi des exemples dans l'Écriture sainte, bien riches et bien remarquables: en la Genèse, chap. 28, Isaac appelle Jacob, le bénit et lui commande: *Noli accipere conjugem de genere Chanaan*, et en la Genèse, chap. 24, Abraham appelle son serviteur Eliezer, et lui dit qu'il le conjurait, en cherchant une femme pour son fils, de n'en pas prendre une entre les filles des Chananéens: *Ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum inter quos habitò*.

Exemples riches et admirables, qui méritent bien d'être examinés; car dans la loi de Dieu, il n'y avait point de loi qui défendit les mariages du peuple d'Israël avec les Chananéens; pourquoi donc Abraham ne veut-il point donner à Isaac une jeune chananéenne? pourquoi Isaac ne veut-il pas non plus que Jacob son fils épouse une chananéenne? Est-ce comme pères qu'ils firent ces défenses à leurs enfants, ou comme princes? Ce fut comme princes, et non pas comme pères. La raison en est belle: Abraham avait reçu de Dieu la bénédiction et le don de prophétie; il prévoyait qu'un jour la terre de Chanaan était promise à la postérité de ses enfants dans les siècles à venir; que sa progéniture, après longues années, devait un jour conquérir la terre de Chanaan, perdre et ruiner ses peuples, et dissiper la semence des Chananéens: tellement que quand Abraham fait ces défenses à son

fils, de ne pas prendre une femme des filles de Chanaan, c'est en qualité de prince, qui ne veut pas associer et faire goûter la malice des Chananéens à ses sujets, et qu'il prévoyait par prudence à l'assurance de ses états futurs, en le lui défendant; et dès lors il voulait que la terre de Chanaan et ses habitants fussent suspects à ses enfants.

Ces docteurs donc prouvent qu'un prince souverain et chrétien peut établir des empêchemens dissolvants au mariage, puisqu'un prince païen le peut, et que son autorité est en plus forte considération, puisqu'il (1) est établi de Dieu pour le gouvernement de ses sujets; qu'il a le glaive en la main pour punir les rebelles à ses ordonnances, et prévoir par ses lois aux maux et aux malheurs qui peuvent arriver à ses états par les mauvais mariages, puisqu'il est le maître des lois dont il est législateur; et que ceux qui contractent au préjudice de ses ordonnances, font des contrats imparfaits, puisqu'il a devant lui des exemples des papes, qui comme princes temporels ont employé leur autorité pour l'empêchement dissolvant des mariages; que l'Écriture sainte autorise les rois et les souverains à prescrire aux princes de leur sang de ne prendre point de femme qu'aux familles où il leur plaît.

Après tant de raisons qui pressent et qui convainquent les esprits les plus rebelles à la pensée de ces docteurs, ils se sont eux-mêmes formé des objections.

La première objection est qu'il semble que les empêchemens dissolvants blessent la liberté des hommes, leur plus riche parure; car comme les mariages se font par les inclinations libres et raisonnables, c'est faire injure à la raison, et priver l'homme de la liberté qui le rend homme, que de vouloir lier par des empêchemens dissolvants, les mariages par l'autorité d'un prince séculier.

Il répondent à cette objection, qu'entre les choses supérieures et inférieures, il y a une certaine ordination inviolable, ce me semble, qui roule incessamment sans jamais interrompre son cours, et il en faut excepter certaines rares rencontres, où cette ordination doit être rompue par nécessité, quand la conservation de l'être total, soit physique ou moral, dépend de cette interruption.

Ainsi Aristote a dit qu'il y avait bien de la différence entre un bon homme et un bon citoyen: *Aliud esse bonum virum, aliud esse bonum civem*; car pour être homme de bien, il faut suivre l'observation ordinaire des lois de Dieu et de l'état; mais pour être bon citoyen, il faut quelquefois quitter les autels, pour aller au rempart combattre les ennemis de l'état et les tuer.

Il en est de la sorte au monde politique. L'ordination naturelle laisse le choix à nos inclinations, quand il est question des mariages ordinaires; mais il faut quelquefois forcer ses voientés, et obéir au prince souverain, qui défend et prohibe les mariages qu'il lui plaît: et en cela, l'autorité des princes souverains, à l'égard des mariages de leurs sujets, principalement des princes de leur sang, leurs présomptifs héritiers, est plus grande que l'autorité des pères sur leurs enfants, à cause que l'autorité souveraine du prince embrasse et contient en soi le bien public, et non l'autorité paternelle.

La deuxième objection pose en fait que les princes souverains, lorsqu'ils étaient païens, avaient puissance d'établir des empêchemens dissolvant les mariages; mais que ces mêmes princes, devenus chrétiens, avaient mis ce pouvoir au pied de la croix, et cédé cette autorité à l'Eglise de Dieu.

La réponse des docteurs est triple: 1° Ils demandent où cette cession des rois en faveur de l'Eglise est écrite? en quel concile, en quel canon, dans quelle

(1) Il ne faut pas prendre cette proposition dans un sens exclusif, comme si le prince païen n'était pas établi de Dieu, *non est potestas nisi à Deo*,

coutume, dans quelle ordonnance et quelles lois ?

2° Ces docteurs estiment que les souverains ne doivent pas céder cette puissance à l'Église, sans laquelle ils ne peuvent pas régir leurs peuples, ni satisfaire à l'obligation qu'ils ont à Dieu de gouverner leurs états.

3° Ils soutiennent que les princes ne peuvent pas céder cette puissance à l'Église. La raison est qu'il en est des lois de l'état comme des provinces de l'état : les rois ne peuvent céder à un étranger les provinces de leur état, à cause que les provinces n'appartiennent pas au prince seulement, mais aussi aux sujets par indivis : les rois y ont part et les sujets aussi. Ainsi en est-il des lois ; elles sont comme le lieu et le ciment des rois ; elles lient ensemble le prince et ses sujets : si bien que l'établissement des lois, dissolvant le mariage, regarde l'autorité royale par le commandement, et l'entretien des sujets par l'obéissance, tellement que le roi ne peut pas se départir de son droit à l'établissement des empêchements dirimant les mariages, puisqu'il n'appartient pas à lui seul, et qu'il appartient aussi bien à ses sujets par indivis comme à lui.

A quoi il faut ajouter que les lois regardent un état comme les ordonnances du médecin regardent le corps humain ; elles ne sont prises dans le détail que comme les remèdes contre les maladies pour un temps, contre les humeurs peccantes du corps humain ; et les lois sont des réglemens provisionnels contre les humeurs peccantes des membres particuliers des corps politiques ; mais, en général, le médecin n'a point d'autorité d'établir des remèdes s'il n'y a des maladies ; et les remèdes regardent plus le malade que le médecin.

De même en vain les souverains établissent-ils des lois et des empêchements dirimant des mariages, s'il n'y a des sujets pour les observer ; et les ordonnances portant empêchement dissolvant les mariages regardent plus les sujets que le prince : voilà pourquoi les rois n'ont pu céder ce pouvoir à l'Église.

La troisième objection dit que les rois, possible, n'ont pas cédé ce pouvoir à l'Église ; mais elle dit que l'Église étant la mère et la supérieure des rois chrétiens, elle leur a ôté ce pouvoir qu'ils avaient d'établir des empêchements dissolvant des mariages.

La réponse des docteurs est qu'ils demandent où il est écrit que l'Église ait ôté ce pouvoir aux rois ; en quel concile, en quel canon ? D'autant qu'en matière de fait, l'histoire et l'Écriture sont nécessaires ; et il ne se trouvera pas que l'Église ait jamais ôté aux rois le droit d'établir des empêchements dissolvant les mariages ; mais il se trouvera que les rois ont toujours usé de ce droit en tous temps ; que s'il y a quelques canonistes qui disent que l'Église ait ôté ce droit, c'est depuis cinq cents ans ou environ qu'ils parlent ainsi ; et les canons n'en disant rien du tout, leurs discours doivent être pris comme de particuliers interprètes, et non pas comme les canons qui portent autorité.

Il est néanmoins important de répondre, disent ces docteurs, à une autorité du concile de Trente, qui semble fortifier cette troisième objection. C'est en la sess. 24, au chap. 9, où le concile de Trente, sous peine d'anathème, défend à toutes personnes de quelque grade, dignité et condition qu'elles soient, d'empêcher directement ou indirectement, ou de forcer ceux qui leur sont sujets ou autres, en la liberté de se marier.

Sur quoi ces docteurs, pour interpréter l'intention du concile, et qu'il n'a pas entendu renfermer dans cette défense les rois, les empereurs et les princes souverains, ni leur ôter le droit d'établir des empêchements dissolvant les mariages, disent deux réponses : la première, que par l'histoire du concile de Trente, il paraît que Guillaume, évêque de Barcelonne, fit une opposition à cette défense, en faveur des princes souverains. Il en alléguait même les raisons, et l'exemple du pape Paul IV ; et fut la cause que l'on ôta du

décret les noms d'empereurs, rois et princes. La deuxième réponse des deux docteurs, pour la justification de l'intention du concile, c'est la maxime des canonistes, qu'en tout le cours des conciles qui obligent les rois, empereurs et princes souverains, même aux articles de la bulle *In cœna Domini*, ces mots d'empereurs, rois et princes y sont employés ; et où ils ne sont pas employés, les canons ne les obligent pas : ce que Barbosa a assuré puissamment.

De toutes ces réponses, ces docteurs concluent que pour le bien de l'état, les sujets sont forcés d'assujétir leurs inclinations et leur liberté au choix de leur mariage ; aux ordonnances et aux lois du prince souverain ; ce qui est un droit que les rois n'ont jamais cédé à l'Église par effet ; bien plus, que jamais ils ne l'ont pu ni dû céder, à cause que c'est un droit duquel leur conscience les oblige d'user pour le bien de leurs peuples, et que ce droit qui regarde leur dignité souveraine, est un droit qui concerne et qui touche aussi les sujets.

Si bien qu'il ne faut pas s'étonner si l'Église même n'a pu ôter aux rois et aux souverains le droit d'établir des lois et des empêchements dissolvant les mariages.

La deuxième opinion des docteurs porte plus loin l'étendue de l'autorité royale ; car ils ne doutent pas que les rois et princes souverains n'aient droit d'établir des empêchements dissolvant les mariages ; mais ils ajoutent qu'encore qu'il n'y ait point de loi écrite dans un état qui résolve les mariages, deux maximes cependant sont certaines.

La première, que l'usage et la coutume tiennent lieu de loi dans un état.

La deuxième, qu'en France l'usage et la coutume établissent comme une loi fondamentale de l'état, des empêchements dirimant et dissolvant les mariages des princes du sang, et présomptifs héritiers de la couronne, faits au préjudice de la volonté, et contre la défense du roi.

Ils prouvent la première maxime, disant que la coutume et l'usage ont vigueur de loi dans un état : en premier lieu, par la définition de la coutume : *Consuetudo est jns quoddam moribus institutum, quod pro lege scripta suscipitur, cum deficit lex scripta*. Isidor., lib. 5 Orig., cap. 3, ou bien : *Tacitus populi assensus multorum annorum observatione inveniatur*.

En second lieu, qu'il faut considérer la coutume en trois manières, selon lesquelles elle s'établit. La première, quand le peuple fait la coutume, et que le roi l'approuve par une approbation authentique. La seconde, quand le peuple fait la coutume, et que le prince la tolère. La troisième, quand une coutume s'introduit d'elle-même, et s'acquiert par le laps de temps et par la suite des années, comme par une prescription, par le tacite consentement du prince et des peuples.

En toutes ces trois manières, la coutume s'autorise sur la puissance royale, comme sur un fondement auquel elle se rapporte, comme à l'unité de son principe, par la relation de la dépendance du bien de l'état, et de la conservation de ses peuples à la personne du prince souverain, ainsi qu'à leur chef, qui donne vigueur comme aux membres du corps de son état.

La raison est que le peuple faisant la coutume, elle n'a néanmoins aucune force qu'en tant que le roi l'approuve, selon la première manière, ou qu'il la tolère selon la seconde ; ou bien, selon la troisième, quand par la considération du grand temps pendant lequel la coutume s'établit, l'équité morale fait juger que le roi veut bien cette coutume ; car il a le pouvoir de la défendre, et tant qu'il laisse la coutume en sa force et vigueur, il s'en fait une loi.

En troisième lieu, la coutume est une loi si forte, par cette dernière considération, qu'elle prévaut bien souvent sur le droit positif : si son usage regarde l'Église, c'est une loi ecclésiastique : s'il regarde la

police d'un état monarchique, ou autre, c'est une loi politique, monarchique, démocratique ou aristocratique.

Que si la coutume en son usage regarde l'Église et la police civile de la république, c'est une loi ecclésiastique et civile. Les autorités en font foi : *Gregorius IX, cap. Cum tanto, de Consuetudine* : « Non est levis auctoritas, nec tamen est usque ad id valitura, ut vel juri positivo debeat prejudicium generale, nisi fuerit rationabilis et legitime prescripta. »

Innocent III. de Clericis conjugatis, cap. Cum olim, où répondant à une question : si le fils d'un prêtre peut être pourvu aux ordres sacrés ; il répond que oui : *Nisi regionis consuetudo repugnet. (Glossa super hoc.)* Et Sanchez, de Matrimon. lib. 7, disp. 4 : *Sic ergo consuetudo facit aliquam involuntatem, qui alias eligibilis est ; sic et qui legitimus est ad matrimonium contrahendum, per consuetudinem fit illegitimus.* Cap. Super, de Cognatione spirituali ; eadem glossa in cap. Dillectio, de Consanguinitate et Affinitate : *Consuetudo praesudat juri in matrimoniis, ut personas legitimas ad contrahendum faciat illegitimas.*

De même, Alexandre III, ensuite du troisième concile de Latran, qui est le onzième concile général de l'Église, enquis par l'évêque d'Amiens, si le mariage avec un chât. est valable ? il répond : *Licet Ecclesia Romana non consueverit, propter naturalem frigiditatem, aut propter alia maleficia, legitime conjungens dividere ; si tamen consuetudo ecclesiarum Gallicanarum habet, ut ejusmodi matrimonia dissolvantur, nos patienter tolerabimus, si secundum illam consuetudinem mulieri, cui voluerit, in Domino concesserit nubendi facultatem.* In append. conc. Lateran., pag. 50, cap. 28.

Par où il paraît que deux coutumes contraires en deux églises, selon ce saint Père, ne se détruisent pas par la force du droit, lequel ne pouvait pas être dans l'une, qu'il ne combattit l'autre, parce qu'elles étaient contraires et opposées en leurs usages.

Contre ces autorités, deux objections sont alléguées, et aussitôt résolues par ces docteurs. La première objection, c'est une autorité d'Innocent III, in capit. Tuus dudum, de Sponsibus. Ils répondent que l'ordonnance d'un pape est abrogée, quand un de ses successeurs en fait une autre qui y déroge : qu'ainsi l'ordonnance d'Innocent III a été abrogée par le canon de Grégoire IX, énoncé ci-dessus.

La deuxième objection, c'est que : *Matrimonium finis jure poli, non fori, dit la maxime* : que les mariages sont du droit divin et non de l'humain ; et ils répondent que oui, en qualité de sacrement, et à l'égard des empêchements constants et assurés, error, totum, etc., mais qu'aux empêchements dirimants qui précèdent de la coutume et de l'usage, c'est une permission du ciel sur la terre, qui n'offense point la dignité inviolable du sacrement, tant que la coutume en rend le contrat imparfait.

Reste la deuxième maxime à prouver, qu'en France il y a des coutumes qui tiennent lieu de loi, qui sont des empêchements dirimants le mariage, quand les princes du sang plus prochains, présomptifs héritiers de la couronne, contractent mariage au préjudice de la volonté et contre la défense du roi.

La preuve de cette maxime est une question de fait, qui demande des exemples. Quiconque se contentera des exemples positifs des mariages des princes du sang, contractés selon le bon vouloir et les ordonnances du roi, il trouvera que les histoires de nos rois en fournissent. Mais qui recherchera des exemples de la transgression des commandements et volontés des rois, par les princes du sang qui se sont mariés contre les défenses de leurs majestés ; ce sont rares exemples, que l'histoire évite à marquer, parce que ce sont des actes de désobéissance signalée, qui blessent le dessein de la loi salique, et la succession de nos rois par les enfants au trône de leurs pères.

Entre plusieurs néanmoins, il est nécessaire d'en rapporter, pour faire voir que cette coutume est éta-

blie en France, que les princes du sang ne se peuvent marier au préjudice des volontés du roi et contre sa défense.

Le premier exemple, c'est le mariage de Judith, veuve du roi d'Angleterre, fille de Charles-le-Chauve, avec Baudouin, grand forestier de Flandre, et depuis comte de Flandre. Cette histoire est rapportée par Flodoard, liv. 4, chap. 12 de son Histoire. Baudouin enlève Judith, de son consentement, de la ville de Seais. Au rapport de Hincmarus, Charles, père de Judith et son roi, fit déclarer par ses parlements le mariage non valablement contracté, et assembla les prélats de son royaume à Seais, qui excommunièrent Baudouin et Judith. Le pape Nicolas intervint, pria et intercède auprès de Charles-le-Chauve en faveur de Baudouin et de Judith, et il obtint leur pardon ; et l'histoire marque que Baudouin et Judith furent remariés de nouveau, en l'absence, à la vérité, du roi Charles-le-Chauve, mais en présence de toute la cour.

De cette histoire voici les remarques qu'il en faut tirer : la première, que Baudouin, pendant la colère de Charles-le-Chauve, demeura avec Judith comme avec sa femme : et pro uxore usus est ; la deuxième, c'est l'honneur vigoureuse du pape Nicolas I, et principalement au fait des mariages, car quand Lothaire, roi d'Italie et d'une partie de la France, frère unique de l'empereur Louis, et neveu de Charles-le-Chauve, eut épousé deux femmes, toutes deux vivantes, encore que son clergé le favorisât à Metz et à Cologne, Nicolas I excommunia Lothaire et le contraignit de quitter sa dernière femme, et de reprendre la première ; il fit plus : il déposséda les deux archevêques de Trèves et de Cologne, qui avaient autorisé le désordre de Lothaire ; tellement, qu'il est facile à juger que, si le mariage de Baudouin et de Judith eût été valable, et que Charles-le-Chauve eût entrepris d'user d'un droit qui ne lui eût pas appartenu pour rompre le mariage de sa fille avec Baudouin, fût contre son gré, le pape Nicolas eût usé de censures ecclésiastiques, et non pas de prières à l'endroit de Charles-le-Chauve : *Non jussa missimus, sed preces obtulimus, epist. 21.* La troisième remarque, c'est que Charles-le-Chauve n'entreprit pas la résolution du mariage de Judith comme père de Judith, mais comme son roi. Hincmarus le témoigne : *Quia in hominum regem et leges secuti peccatum est, tant la loi du siècle, c'est-à-dire la coutume, a de force.*

Le deuxième exemple, c'est de Louis-le-Bègue, fils de Charles-le-Chauve, qui se maria contre son gré ; il en eut deux enfants, Louis et Carloman. Charles-le-Chauve use de son droit ; il résout le mariage, il force Louis-le-Bègue à épouser Adelpheide ; et depuis, le pape Jean VIII, venu en France, ne voulut jamais approuver le mariage premier, ni déclarer Louis et Carloman légitimes ; et Eudes, fils de Robert, comte d'Avignon, déclara que la succession appartenait à Charles, posthume du second mariage de Louis-le-Bègue, et non aux premiers enfants du premier mariage, tenus pour bâtards.

Le troisième exemple est le mariage contracté entre Maximilien et Anne, duchesse de Bretagne, dont parle Noyon (1), en la Vie de Henri VII, et Polydore Virgile, liv. 26 de son Histoire d'Angleterre ; Belleforest, en la Vie de Charles VIII, chap. 156 ; Bertrand d'Argentré, en son Histoire de Bretagne, liv. 15, ann. 455.

Ce mariage avait été contracté entre absents, et n'avait point été consommé ; mais si les autres conditions nécessaires au contrat eussent été bonnes, le mariage aurait demeuré valide. Mais parce qu'il avait été fait sans le consentement de Charles VIII, roi de France ; Charles VIII use de son droit, il envoie ses ambassadeurs en Angleterre, déclare le

(1) Dans le *Némoire de M. Talon* : *Basson*, vraisemblablement *Baron*.

mariage nul, par le manque de son consentement; et de fait le mariage fut nul, et Maximilien épousa depuis Marguerite de Milan; Charles VIII épousa Anne de Bretagne, et de ces mariages il y eut des enfants, et ces seconds mariages demeurèrent valides.

Tant il est vrai de dire que les princes et les souverains ont le droit d'établir dans leurs états des empêchements dirimant et dissolvant les mariages, non seulement par la loi écrite, selon la première opinion des docteurs; mais bien plus, car selon la seconde, l'usage et la coutume une fois approuvés ou tolérés, ou par le laps de temps agréés par le roi, ont dedans les états la force et la vigueur au-dessus même de la loi écrite et du droit positif: coutume qui règne en France, où les rois sont en possession de rompre et de résoudre les mariages contractés par les princes de leur sang plus prochains, présomptifs héritiers de leur couronne, au préjudice de leur volonté et de leur défense. Auguste loi écrite dans le cœur des peuples français, comme la loi salique. C'est la conclusion des docteurs, qui non contents de nous dire leur avis ou leur opinion en leur conscience, ils l'ont encore signé de leur seing manuel. Nous vous les avons rapportés.

Mais souffrez que j'ajoute aux pensées de ces doc-

teurs une dernière qui me reste: qu'il semble que cet usage et cette coutume qui fait loi en France, est fille de la loi salique en faveur des souverains. La raison est, que qui dit Français, dit courtois; et le même courage des peuples qui a établi la loi salique en faveur des souverains, afin que leur obéissance eût pour objet des princes et des rois d'une même famille, par la ligne de la succession masculine; le même courage et la même générosité des Français, a voulu que les rois établissent des empêchements dissolvant les mariages des princes du sang faits contre leur gré; et imprimassent un genre de déférence aux princes naturels, afin que dans le mélange du sang de leurs rois il n'y en eût point d'étranger, qui ne fût rendu familier et domestique, par le consentement que les rois apporteraient aux mariages des princes de leur sang et leurs successeurs, pour éviter aux malheurs qui n'avaient que trop brouillé dans les états, quand l'esprit des femmes étrangères, aliéné par les inimitiés particulières de la famille royale, s'empara par leurs attraits des esprits des princes du sang leurs maris, et font prévaloir leurs intérêts et souvent les fortunes de leurs maisons étrangères sur les ruines de la famille royale et de l'état.

INDEX RERUM.

TRACTATUS DE ORDINE. (Auctore PERRONE.) 9-10
 PROCEMIUM.
 Caput primum. De Sacramenti Ordinis veritate. *Ibid.*
 Propositio. Ordo sive sacra ordinatio est verè et propriè
 Sacramentum à Christo Domino institutum. *Ibid.*
 Difficultates. 12
 Cap. II. De multiplici ordinum numero et dignitate. 14
 Propositio prima. Est in N. T. sacerdotium visibile et
 externum à Christo Domino institutum, quod non
 est omnibus commune, sed apostolorum proprium,
 externo ritu in Ecclesiâ propagandum cui competit
 vera Sacramenti ratio. 16
 Difficultates. 19
 Propositio II. Præter sacerdotium sunt in Ecclesiâ catho-
 licâ alii ordines et majores et minores, per quos velut
 per gradus quosdam in sacerdotium tenditur. 24
 Difficultates. 27
 In doctrinam capituli superioris scholia. 55
 Caput III. De episcoporum præstantiâ supra presby-
 teros. 59
 Propositio. Episcopi sunt presbyteris superiores jure
 divino. *Ibid.*
 Difficultates. 42
 Caput IV. De sacræ ordinationis materiâ, formâ, sub-
 jecto et ministro. 49
 Propositio. Episcopi habent potestatem ordinandi quæ
 non est illis cum presbyteris communis. 56
 Difficultates. 57
 TRACTATUS DE ORDINATIONIBUS ANGLICANIS.
 (Auctore KENRICK.) 59-60
 DE COELIBATU ECCLESIASTICO, seu DE CONTINEN-
 TIA LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA. (Perrone.) 65-64
 Propositio prima. Continentiæ lex sacris ministris
 imposita certissimum habet in antiquissimâ Ecclesiâ
 traditione fundamentum. *Ibid.*
 Difficultates. 66
 Propositio II. Continentiæ lex sacris ministris impo-
 sita est clericali statui convenientissima. 70
 Difficultates. 75
 Propositio III. Continentiæ lex neque juri divino neque
 juri naturali adversatur. 78
 Difficultates. 80
 Propositio IV. Continentiæ lex sacris ministris impo-
 sita, quin societatis bono adversetur, illud potius

mirificè promovet. 85
 Difficultates. 90
 SOETTLER VITA. 101-102
 DE OFFICIIS SACERDOTALIBUS ET PASTORALI-
 BUS. *Ibid.*
 MONITA PRÆVIA AD EOS QUI AD STATUM ECCLESIASTICUM,
 ET MURUS PASTORALE ALIQUANDO SUSCIPENDUM AN-
 HELANT. *Ibid.*
 MONITA GENERALIA DE ECCLESIE MINISTRORUM ET I-
 PRIMIS PASTORUM DIGNITATE EORUMQUE MINISTERII
 PRÆSTANTIA AC DIFFICULTATE. 107-108
 CAPUT PRIMUM. De iis quæ parochus observare debet
 erga seipsum. 110
 Cap. II. De iis quæ pastor observare debet circa
 domum suam et administrationem rerum tempora-
 lium. 129
 Cap. III. De iis quæ pastor observare debet erga pa-
 rochianos suos. 135
 Articulus primus. De quibusdam generatim obser-
 vandis. *Ibid.*
 Art. II. Pastor debet parochianos suos cognos-
 scere. 159
 Art. III. Pastor debet parochianis suis bonum præ-
 bere exemplum. 140
 Art. IV. Pastor debet pro parochianis suis orare. 142
 Art. V. De instructionibus suis oïvibus tradendis à
 pastore. 145
 § 1. De necessitate prædicationis, et dotibus in-
 prædicatoris requisitis. *Ibid.*
 § 2. De iis quæ prædicator præstare debet, et
 modo illa præstandi. 148
 § 3. De orationis sacræ partibus et dispositione. 163
 § 4. De actione externâ oratoris sacri. 167
 § 5. De variis prædicationis et instructionum
 generibus. 171
 § 6. De materiis instructionum. 177
 § 7. De instructionibus catecheticis. 186
 § 8. De sermonibus à pastore habendis certis
 anni tempestatibus et circumstantiis, 199
 Art. VI. De sollicitudine pastorali. 201
 § 1. De vigiliantiâ pastorali. *Ibid.*
 § 2. De visitatione parœciæ. *Ibid.*
 § 3. De tollendis abusibus et introducendis usibus

<i>piis.</i>	202	CAP. IV. De matrimonii mixtis.	339
§ 4. De privatis parochorum monitionibus, et correctionibus.	204	Propositio prima. Conjugia inter catholicos et a catholicos regulariter illicita sunt, utpote graviter improbrata jure naturali et divino, atque à jure ecclesiastico penitus interdicta.	343
§ 5. De peculiari curâ parvulorum.	205	Difficultates.	347
§ 6. De curâ patrumfamilias.	207	Prop. II. Non nisi Romani Pontificis dispensatione licite possunt iniri conjugia mixta; graviter proinde peccant sacerdotes catholici, qui absque pontificâ dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro coonestarent.	352
§ 7. De pace et tranquillitate inter spirituales subditos fovendâ.	208	Difficultates.	356
§ 8. De curâ pauperum et infirmorum.	210	Prop. III. Non possunt acatholici, quin omnia tendant æquitalis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ, neglectis canonicis sanctionibus, contrahuntur.	360
Art. VII. De celebratione officiorum divinorum.	212	Difficultates.	368
Art. VIII. De Sacramentorum administratione.	214	MONITUM.	385-386
CAP. IV. De iis quæ pastor agere tenetur erga parochos terminos, sacerdotem suas vices gerentem, aliosque.	221	SANCHEZ VITA.	<i>Ibid.</i>
CAP. V. De iis quæ parocæ vacantis administrator servare tenetur.	224	SOAREZII MONITUM AD LECTOREM.	387-388
CAP. VI. De iis quæ nuperus pastor servare debeat.	225	COMPENDIUM TOTIUS TRACTATUS DE S. MATRIMONII SACRAMENTO R. P. THOMÆ SAN- CHEZ, ORDINE ALPHABETICO DISPOSITUM.	<i>Ibid.</i>
TRACTATUS DE MATRIMONIO.	229-250	MOSER VITA.	601-602
PROŒMIUM.	<i>Ibid.</i>	DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.	<i>Ibid.</i>
CAPUT PRIMUM. De matrimonio in se spectato.	<i>Ibid.</i>	Caput primum. De impedimentis matrimonii in genere, ac de prohibentibus in specie.	<i>Ibid.</i>
Propositio prima. Matrimonium est verè et propriè unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum.	252	De impedimentis impedientibus.	<i>Ibid.</i>
Difficultates.	255	De impedimentis dirimentibus.	<i>Ibid.</i>
De materiâ, formâ atque ministro Sacramenti Matrimonii.	241	Cap. II. De impedimento erroris.	605
CAP. II. De matrimonii proprietatibus.	249	Cap. III. De impedimento conditionis.	604
Propositio prima. Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divinâ prohibitum.	251	Cap. IV. De matrimonii servorum sine consensu dominorum, et filiorumfamilias sine consensu parentum.	<i>Ibid.</i>
Difficultates.	253	Cap. V. De voto et ordine.	606
Prop. I. Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro conjugè ad fidem converso, nolit alter cum eo pacificè vivere, vel non consentiat habitare sine contumeliâ Creatoris.	256	De ordine specialim.	608
Difficultates.	260	Cap. VI. De cognatione.	610
Prop. II. Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum dirimitur.	271	De jure naturæ.	611
Difficultates.	272	De jure ecclesiastico. (Varia disciplina.)	613
Prop. III. Propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugè dissolvi non potest matrimonii vinculum.	275	De jure divino positivo.	615
Prop. IV. Non errat Ecclesia cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi.	276	Pœna.	<i>Ibid.</i>
Difficultates.	280	Cap. VII. De cognatione spirituali.	<i>Ibid.</i>
Prop. V. Non errat Ecclesia cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.	288	Cap. VIII. De cognatione legali.	617
CAP. III. De impedimentis matrimonii eorumque statuenturum facultate.	289	Cap. IX. De affinitate.	618
Propositio prima. Potest Ecclesia constituere impedimenta matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit.	295	Varia disciplina.	619
Prop. II. Ecclesiæ nomine à Tridentinis canonicis 3 et 4 non reges et secuti principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur.	296	Quo jure dirimat.	620
Difficultates.	297	Cap. X. De publicâ honestate.	621
Prop. III. Recensiti Tridentini canones dogmatici sunt et fidei regulam constituunt.	303	Varia disciplina.	622
Difficultates.	302	Cap. XI. De impedimento criminis.	624
Prop. IV. Præfati Tridentini canones non de adventitiâ ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intimâ, originariâ ac propriâ Ecclesiæ potestate loquuntur.	307	De solo adulterio.	<i>Ibid.</i>
Difficultates.	311	De solo homicidio.	<i>Ibid.</i>
Prop. V. Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta matrimonium dirimentia, quæ scilicet matrimonii vinculum afficiant.	320	De homicidio cum adulterio.	625
Difficultates.	326	Monitum practicum.	<i>Ibid.</i>
Prop. VI. Cause matrimoniales spectant ad iudices ecclesiasticos et quidem cause omnes ad solos ecclesiasticos iudices spectant.	335	Cap. XII. De cultûs disparitate.	<i>Ibid.</i>
		Cap. XIII. De matrimonii Catholicorum cum hæreticis.	626
		Quo jure illicita.	627
		Quis in iis dispenset.	<i>Ibid.</i>
		Consuetudo non sufficit, licet diu tolerata.	628
		Regulæ practicae.	630
		Summarium illius decreti.	<i>Ibid.</i>
		An parochus illis licet assistat.	631
		Responsum Summi Pontificis.	632
		An Sacramenta talibus administrari possint.	635
		Cap. XIV. De impedimento vis.	634
		Cap. XV. De impedimento ligaminis.	635
		Cap. XVI. De clandestinitate.	637
		Cap. XVII. Varia quæstiones circa hoc decretum resolvuntur.	659
		Quæstio prima. Quis censendus sit parochus proprius.	<i>Ibid.</i>
		Quæst. II. Qualis præsentia parochi requiratur et sufficiat.	642
		Quæst. III. Quid si parochi proprii præsentia haberi	

- non possit. 643
 Quæst. iv. Quid si parochus sit intrusus. 643
 Quæst. v. De ministro acatholico. *Ibid.*
 Quæst. vi. De formalitatibus coram magistratu laico, juxta leges civiles præstandis. 646
 Cap. XVIII. De impotentia. 648
 Cap. XIX. De raptu. 649
 Cap. XX. De potestate constituendi impedimenta matrimonium dirimentia; ac primò de statu quæstionis, atque de erroribus circa hanc materiam. 650
 Cap. XXI. De potestate Ecclesie. 655
 Cap. XXII. De vero sensu canonis 4 judicium episcoporum Belgii; item summi pontificis Pii VI. 659
 Declaratio ac definitio summi pontificis Pii VI circa verum sensum ejusdem canonis 4. 662
 Cap. XXIII. De potestate civili circa matrimonium. 665
 Cap. XXIV. Impedimenta à solâ potestate civili constituta matrimonium Christianorum quoad vinculum dirimere non possunt. 668
 De vero sensu canonis 12, sess. 24. 669
 Sententia Facultatis theologicæ Universitatis Lovaniensis, circa potestatem principum. 674
 COLLECTIO DECLARATIONUM AC DECRETORUM ROMANORUM PONTIFICUM CIRCA VARIA DUBIA MATRIMONIUM CONCERNENTIA. 679-680
 INSTRUCTIO cardinalis CAPRARA, legati à latere in Gallia, circa revalidationem matrimoniorum nulliter initorum. 704
 DECRETUM quo apostolicæ facultates demandantur. 707
 DE BONITATE ET LICITATE MATRIMONII. (Auctore DROUIN.) 714-712
 Caput primum. Nuptiarum bonitas ac sanctitas contra Manicheos assertur. *Ibid.*
 Cap. II. Contra Pelagianos ostenditur sic nuptias esse bonas, ut tamen concupiscentia mala sit. 725
 Descriptio brevis status innocentie et status peccati. 726
 Cap. III. Contra Jovinianum demonstratur meliorem nuptias esse virginitatem aut continentiam pro Deo susceptam. 734
 DE SOLEMNITATIBUS AD CONTRACTUM MATRIMONII REQUISITIS. (Auctore eodem.) 744-742
 Caput primum. De sponsalibus. *Ibid.*
 Cap. II. De Bannis, sive proclamationibus matri monii. 750
 DE RITIBUS MATRIMONII CONFERENDI. 755-756
 § 1. Describuntur cæremonie inter Latinos solemnnes. *Ibid.*
 § 2. De Græcorum cæremoniis. *Ibid.*
 § 3. Immeritò matrimonii cæremonias hæretici reprehendunt. *Ibid.*
 Canonis Tridentini de contractu et Sacramento Matrimonii. 757
 DE MONOGAMIA. (Ex Theol. Nanceiensi.) 757-758
 Conclusio. A creatione ad diluvium vixit monogamiae lex; post diluvium in illâ lege Deus dispensavit; ipsam verò Christus Dominus, omni revocata dispensatione, primitivæ integritati restituit. *Ibid.*
 Solvuntur objectiones. 760
 DE CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO. (Auctore Bihurt.)
 Articulus primus. Utrum possit esse matrimonium sine consensu conjugum? *Ibid.*
 Art. II. Qualis debeat esse consensus. 766
 Petes 1° ad quid teneatur qui licet consensit. *Ibid.*
 Petes 2° utrum pars decepta teneatur alteri simpliciter assertenti se non consensisse credere, et ab usu conjugii abstinere. *Ibid.*
 Art. III. Utrum matrimonium ex metu initum sit irritum, et quo jure. 768
 Petes 1° quæ mala debent timeri ut censeatur gravis metus. *Ibid.*
 Petes 2° an si minima mala timeantur, sed timens sit pusillanimis et timidus, censeatur etiam metus gravis irritans matrimonium. *Ibid.*
 Petes 3° an metus reverentialis censeatur gravis. 769
 Solvuntur objectiones. *Ibid.*
 Petes 4° utrum matrimonium ex metu gravi initum et jure positivo nullum, firmetur juramento. 771
 Petes 2° utrum si coactus ad contrahendum matrimonium, similiter cogatur ad consummandum, possit licite. *Ibid.*
 Petes 3° quæ sint pœnæ cogentium ad matrimonium. *Ibid.*
 Petes 4° utrum proles nate ex matrimonio defectu consensûs aut ratione alicujus impedimenti nullo, sint legitimæ. *Ibid.*
 Art. IV. De matrimonio conditionato. *Ibid.*
 Art. V. De objecto consensûs matrimonii. 772
 Solvuntur objectiones. 775
 Art. VI. Utrum ad matrimonium requiratur necessariò consensus parentum. 775
 Solvuntur objectiones. 778
 Art. VII. Quomodo matrimonium invalidè contractum ratum effici possit et debeat. 780
 Petes utrum saltem ille novus consensus unius partis non debeat aliquo signo exteriori exprimi. 782
 Petes an si in rescripto dispensationis ponatur hæc vel similia verba: *Dispensatio ut inter se publicè et servatâ formâ Tridentini contrahant*, possint nihilominus renovare consensum inter se sine parocho et testibus, si jam prius contraxerant coram illis. 785
 DIGRESSIO HISTORICA utrum inter B. Virginem et S. Josephum fuerit verum matrimonium. 784
 THOMÆ EX CHARMES VITA. 785-786
 DE CASTITATE IN USU MATRIMONII SERVANDA. *Ibid.*
 § 1. De obligatione petendi et reddendi debiti. *Ibid.*
 § 2. De his quæ à petendo vel reddendo debito impediunt. 787
 § 3. De fine quo exercendus est actus conjugii. 788
 § 4. De modo quo exercendus est actus matrimonii. 789
 § 5. De tactibus, aspectibus obscenis, etc. inter conjuges. 790
 MONITUM. 789-790
 DE MINISTRO, MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS SACRAMENTI MATRIMONII. (Ex Theol. Nanceiensi.) *Ibid.*
 § 1. De ministro Sacramenti Matrimonii. *Ibid.*
 Conclusio. Probabilis videtur Matrimonii Sacramenti ministrum solum esse sacerdotem. 791
 Solvuntur objectiones. 792
 § 2. De materiâ et formâ Sacramenti Matrimonii. 797
 Conclusio. Materia Sacramenti Matrimonii est ipse matrimonialis contractus, quatenus externus et sensibilis; forma verò verba sunt quibus sacerdos eidem contractui benedicit. *Ibid.*
 § 3. De effectibus Sacramenti Matrimonii. 798
 MONITUM. 797-798
 SS. D. N. BENEDICTI PAPÆ XIV DE SYNODO DIOECESANA LIBRI TREDECIMI. 799-800
 PREFATIO. *Ibid.*
 LIBER PRIMUS. Notiones, quæstionesque præliminæ. 805-804
 CAPUT PRIMUM. De synodi nomine, et synodorum divisione. *Ibid.*
 Cap. II. De synodi diocesanæ utilitate. 809
 CAP. III. Quo titulo sit cohonestanda synodus diocesanæ, et quomodo inscribenda ejusdem decreti. 812
 CAP. IV. An synodus diocesanæ pertineat ad potestatem ordinis, vel jurisdictionis; et an ad legem diocesanam, vel ad legem jurisdictionis. 815
 CAP. V. De loco in quo synodus diocesanæ habenda est. 818
 CAP. VI. De tempore quo cogenda est synodus diocesanæ. 821
 LIBER SECUNDUS. De his qui synodum diocesanam cogere possunt. 813-814
 CAPUT PRIMUM. An Romanus Pontifex cogere possit synodum diocesanam. *Ibid.*
 Cap. II. Jus Romani Pontificis congregandi synodum tam provincialem quàm diocesanam, explicatur et confirmatur. 826
 CAP. III. De cardinali Urbis vicario. 830

- CAP. IV. De archiepiscopo. 832
 CAP. V. Generalia de simplici episcopo. 835
 CAP. VI. De episcopo privilegium habente gestandi pallium, et crucem ante se deferendi. 837
 CAP. VII. De episcopo titulari. 840
 CAP. VIII. De vicario generali episcopi. 842
 CAP. IX. De vicario capitulari. 844
 CAP. X. De vicario apostolico. 848
 CAP. XI. De prelado inferiori. 852
 CAP. XII. De episcopo Latino, in cujus diocesi Graeci sacerdotes et clerici degant. 859
LIBER TERTIUS. De vocandis ad synodum, ordine sedendi, et sacris vestibus, juxta proprium cujusque gradum adhibendis. 865-864
CAPUT PRIMUM. De prelati regularibus et secularibus. *Ibid.*
 CAP. II. De abbatibus, prioribus, guardianis conventuum subjectionem jurisdictioni episcopi, tanquam Sedis Apostolicæ delegati. 868
 CAP. III. De obtinentibus dignitates, personatus, officia, et de vicariis tum generali tum foraneis. 871
 CAP. IV. De canonicis ecclesie cathedralis, et collegiatarum. 875
 CAP. V. De parochiis. 877
 CAP. VI. De obtinentibus beneficia simplicia, ceterisque presbyteris et clericis diocessis. 878
 CAP. VII. De fratribus capellanis sacre religionis Hierosolymitanæ, curam animarum habentibus, aliisque eidem religioni inservientibus. 880
 CAP. VIII. De beneficiariis, capellanis, aliisque aggregatis ecclesie in solo Lateranensi fundate; de protonotariis et subcollectoribus spoliarum; ac de ecclesiasticis privilegiatis alme domus Laurentianæ. 882
 CAP. IX. De laicis. 886
 CAP. X. De ordine sedendi in synodo. 890
 CAP. XI. De indumentis episcopi, aliorumque, qui synodo diocesanae intersunt. 895
 CAP. XII. De panis quibus fiant cibarii non necessarios ad synodum, nisi legitime destineantur impedimento. 899
LIBER QUARTUS. De officialibus, seu ministris synodi, suam nimirum operam synodo præstantibus, aliisque qui pro futuris eventibus in synodo eliguntur. 905-904
CAPUT PRIMUM. De officialibus primi generis. *Ibid.*
 CAP. II. De iudicibus querelarum, et excusationum. 905
 CAP. III. De testibus synodalibus. 906
 CAP. IV. De punctatoribus. 909
 CAP. V. De iudicibus synodalibus. 910
 CAP. VI. De iudicibus conservatoribus. 914
 CAP. VII. De synodalibus examinatoribus. 917
 CAP. VIII. Expenduntur alia ad synodalia examinatorum officium spectantia. 925
LIBER QUINTUS. De gerendis in synodo. 927-928
CAPUT PRIMUM. De publicis supplicationibus, missis, allocutionibus, sermonibus et acclamationibus. *Ibid.*
 CAP. II. De legendis in synodo, et fidei professione in ea emittendâ. 935
 CAP. III. De scrutinio. 936
 CAP. IV. De auctoritate reservandi casus, eorumque reservatione in synodo faciendâ. 940
 CAP. V. Quædam sint atrociora et graviora crimina reservanda, cum eorum aliis ad materiam pertinentibus, et signanter quoad regulares. 945
 CAP. VI. De jure exigendi cathedralicum, in synodo ut plurimum solvendum. 949
 CAP. VII. De nonnullis questionibus cathedralicis respicientibus. 952
 CAP. VIII. De elemosynâ missarum, et ejus taxatione in synodo ut plurimum faciendâ. 956
 CAP. IX. De advertendis ab episcopo in statuendis missæ elemosynis, evellendisque abusibus circa eas gliscentibus; et ne confessarii easdem à penitentibus exigant. 961
 CAP. X. De missarum oneribus minuendis. 964
 CAP. XI. De ratione reddituum seminarii à deputatis in synodo reddendâ, et de nonnullis ad eandem deputatos pertinentibus. 966
 CAP. XII. De nonnullis monitionibus in synodo faciendis. 970
LIBER SEXTUS. De constitutionibus in diocessana synodo edendis, earumque conscribendarum methodo. 971-972
CAPUT PRIMUM. Summi statusuendorum in diocessanis synodis. *Ibid.*
 CAP. II. Quâ methodo, quoque sermone stylo conscribendæ sint synodales constitutiones. 974
 CAP. III. Quomodo utiliter in unâ, inutiliter in aliâ synodo decernuntur; ubi nonnulla de oblatis, eremitis, et Graecis degentibus in diocessibus episcoporum Latinorum. 975
 CAP. IV. Aliis exemplis demonstratur, non omnes constitutiones omni synodo aequè congruere; ubi multa de Judeis degentibus in terris Christianorum. 979
 CAP. V. Quæ in præcedenti capite dicta sunt, novo confirmantur exemplo, communicationis videlicet Catholicorum cum hæreticis in divinis, atque adeo etiam matrimonii Catholicorum cum hæreticis. 985
 CAP. VI. De his quæ provisæ sunt super matrimoniis in his atque in aliis in Hollandiâ et in regionibus Fœderatorum Ordinis domino in Belgio subjectis; quæ scilicet in synodis eorum regionum, non autem in aliis, inseri et manifestari convenit. 988
 CAP. VII. De aliis quibusdam respicientibus matrimonium quæ à Catholicis contrahuntur in regionibus infidelium, aut hæreticorum principum dominio subjectis, vel quæ in regionibus catholicis inveniuntur inter Catholicum ex unâ parte, et hæreticum occultum ex alterâ; de quibus similiter nequaquam in omnibus synodis agendum est. 991
 CAP. VIII. De constitutionibus synodalibus ad missæ sacrificium spectantibus, quæ peculiaribus quibusdam diocessibus, non verò aliis, congruere possunt. 996
 CAP. IX. De communione sub utraque specie quoad laicos, clericos et sacerdotes non celebrantes; de quâ etsi quibusdam in synodis actum fuerit, in aliis tamen non expediret sermonem institueri. 1004
 CAP. X. De vernaculâ divinarum Scripturarum lectione alicubi prohibendâ synodali decreto, si abusus irreperit; si tamen nullus abusus sit, hæc de re silere præstabit. 1007
 CAP. XI. Recens subortus in diocesi abusus, modò reverè talis sit, et remediis canonicis suboveri valeat, necessarium interdum reddit constitutionem, quæ in aliâ fortè synodo redimèret; ubi de confessariis qui penitentes astringerent ad sibi aperiendum nomen complicitis in peccato; item de denuntiatione confessoriorum sollicitantium ad turpia, et de sollicitantibus ad alia illicita. 1016
LIBER SEPTIUS. De his quæ cavenda sunt in constitutionibus synodalibus, ac de pertinentibus ad sacramenta Bapt., Confirm., Penit. et Euchar. 1015-1016
CAPUT PRIMUM. De cavendis quoad questiones nondum definitas; ubi de questione an sit de jure divino residentis quoad habentes curam animarum. *Ibid.*
 CAP. II. Iterum de cavendis quoad questiones nondum definitas; ubi de eâ an clerici beneficiarii sint domini vel administratores fructuum suorum beneficiorum. 1018
 CAP. III. Regula in præcedentibus capitibus tradita limitatur. 1024
 CAP. IV. Præcipuè abstinendum à definiendis questionibus respicientibus Sacramenta; ubi de intentione ministri requisitâ ad validitatem Sacramenti. 1025
 CAP. V. Nonnullæ recensentur questiones, spectantes Sacramentum Baptismi, à quibus in synodo definiendis est abstinendum; ubi de Baptismo collato

Infanti in matris utero latitanti, necnon infanti qui aliquam
sui partem ex utero matris emisit. 1028
CAP. VI. De formâ conditionatâ Baptismatis, alteriusve
sacramenti characterem imprimentis; ubi de Baptismo
collato infanti qui jam indubitanter mortuus, per miracu-
lum ad vitam creditur revocari. 1032
CAP. VII. De Sacramento Confirmationis relativè ad pro-
sphyteros Græcos, qui illud pueris post Baptismum admini-
strant et primò de ministro hujus Sacramenti. 1039
CAP. VIII. De adhibendo chrismate ab episcopo benedi-
cto, si presbyter uti minister extraordinarius Confirmationis
Sacramenti admittitur; et an ad solum summum
Pontificem, excluso episcopo, pertineat jus delegandi sim-
plici sacerdoti dicitur Sacramenti administrationem. 1042
CAP. IX. Finit imponitur questio de pueris qui post
Baptismum à presbytero confirmantur. 1043
CAP. X. An Confirmatio pueris mox decessuris sit admi-
nistranda. 1030
CAP. XI. De evitandis in synodo questionibus theologicis
circa Eucharistiæ Sacramentum; ubi de viatico exhibendo
noctis, his qui eadem die Eucharistiam susceperunt; item
de communione dandâ reus capite damnatus, et de negandâ
peccatoribus publicis et manifestis. 1035
CAP. XII. De viatico pueris exhibendo, de usi qui, per-
severante eodem morbo, insistant viatico sibi
exhiberi: de frequentu aut quotidianâ communione. 1038
CAP. XIII. De Sacramento Pœnitentiæ, et signanter de
questione, ejusque usu in synodalibus constitutionibus,
quod necessitate in aliquis delectatione Dei in attritione
ex metu gehennæ conceptâ. 1062
CAP. XIV. De confessione prohibita confessorio qui est
in opere carni complex criminis cum poenitente peractâ.
1067
CAP. XV. De formâ conditionatâ in Sacramento Pœni-
tentiæ. 1069
CAP. XVI. De confessione facta in mortis articulo loco,
aut etiam mulieri, deficiente sacerdote. 1076
LIBER OCTAVUS De Sacramentis extremæ Unionis, Or-
dinis et Matrimonii. 1085-1093
CAPUT PRIMUM. De extrema Unctione: de materiâ hujus
Sacramenti, de oïi benedictione ab episcopo peragenda,
nullâ tamen in synodo factâ prohibitione presbyteris Græcis
illud benedicendi, et catholicos Græci ritus inungendi,
si in Latinarum diocesis Græci inhabitant. *Ibid.*
CAP. II. De formâ Sacramenti extremæ Unionis. 1089
CAP. III. De corporis partibus inungendis. 1091
CAP. IV. De Sacramento extremæ Unionis ministro;
quidve episcopi Latini, in quorum diocesis Græci inha-
bitant, statuere valeant de eorum ritu hæc in re. 1093
CAP. V. De subiecto hujus sacramenti, et presertim de
more Græcorum sanos alios inungendi; et quid de eo epi-
scopi Latini, in quorum diocesis Græci inhabitant, in
synodo disserere possint. 1097
CAP. VI. De eodem subiecto extremæ Unionis, et si-
gnanter de ætate, in quâ eadem pueris exhiberi potest;
ubi etiam de amentibus et furiosis. 1100
CAP. VII. De tempore quo infirmis extrema Unctio est
exhibenda. 1105
CAP. VIII. De ordine quo extrema Unctio infirmis ad-
ministranda est; et de reiteratione ejusd. Sacramenti. 1106
CAP. IX. De cautelâ in constitutionibus synodalibus adhi-
benda, cum in eis agitur de Sacramento Ordinis. Phira de
questione utrum in cujuslibet ordinis minoris collatione
verum conficiatur sacramentum. 1109
CAP. X. Nihil in Synodo est decernendum de trium hier-
archicorum ordinum materiâ et formâ. 1116
CAP. XI. De protestatione in aliquas synodos insertâ, et
per archidiaconum, episcopi nomine, ante ordinationem
repetitâ, per quam episcopus ordines collaturis protesta-
tur se intentionem non habere ordinandi irregulares aut
canonico impedimento irretitos; et de ordinatis ad majores
ordines ab episcopo in missâ non ab ipso celebratâ, sed
à sacerdote. 1121
CAP. XII. Quam circumspiciat sit in synodo loquendum
de ministro Sacramenti Matrimonii. 1123
CAP. XIII. Ex eo quod præsentia parrochi necessarii
nunc sit ad vires tribunandis Christianorum contumibus,
recurrat questio, jam antea à nominalis excitata, an scilicet
ille sit Sacramenti Matrimonii minister. 1129
CAP. XIV. Corrigitur falsa doctrina quæ in quorundam
synodos irrepit, quoad idem Matrimonii Sacramentum,
1134
LIBER NONUS. De cavendis in synodo, quæ auctoritatè et
juribus Apostolicæ Sedis refragari possunt, reu de non
assumendâ definitione controversiarum jurisdictionalium
inter potestatem ecclesiasticam et sæcularem, de sobrio
in synodo usu legum civilium; et de non ledendis privi-
legiis regularium. 1157-1158

CAPUT PRIMUM. Nihil in synodo decernendum, quod pœ-
judicium inferat auctoritatè et juribus Apostolicæ Sedis;
ubi de falsitate assertionis tribuentis episcopo potest ten-
tationum in suâ diocesi, us duntaxat exceptus, que
toto Ecclesiæ statum respiciunt, quodquid Papa sibi
specialiter non reservavit, et incidit de erectionibus
monasteriorum et domum regularium. 1157-1158
CAP. II. Ex his dictis decernitur quibus in casibus fas sit
aut non sit episcopo relaxare impedimenta dimittenti
matrimonium. 1141
CAP. III. De pontificis auctoritatè lesione in eo quod
pertinet ad dispensationes matrimoniales inter unam par-
tem catholicam et alteram hereticam. 1148
CAP. IV. Examen institutum synodalibus constitutionibus,
ascribentis episcopo facultatem absolvendi ab hæres. 1149
CAP. V. Alia eventurum argumenta Gallicanorum aucto-
rum de eadem questione. 1155
CAP. VI. Eadem jura Romani Pontificis leduntur etiam
per synodalem constitutionem, infingentem degradationis
penam clericis quorundam atrociorum criminum reis.
1157
CAP. VII. De lesione jurium Apostolicæ Sedis in unione
beneficiorum, quæ seminaris fit ab episcopis in vim de-
creti concilii Tridentini cap. 18, sess. 25, de Reformatione.
1165
CAP. VIII. Quomodo se gerere debeant episcopi erga
Apostolicam Sedem, si quam fortè pontificiam constitu-
tionem de aliquo disciplina capite pro suis diocesis munus
opportunitate esse censent. 1167
CAP. IX. Nulla in synodo decidatur controversia quæ in
materiâ jurisdictionis vertatur inter potestatem ecclesiasti-
cam et sæcularem. 1171
CAP. X. Leges civiles cum moderatione et detecta in sy-
nodo allegandæ. 1179
CAP. XI. Exempla legum secundi generis, quæ scilicet
sunt à jure canonico correctæ et improbatæ. 1182
CAP. XII. Exempla alia legum civilium à jure canonico
correctorum. 1185
CAP. XIII. Gravis dubitatio, an quædam lex civilis esset
à jure canonico recepta, an potius abrogata. 1189
CAP. XIV. De legibus civilibus à jure canonico neque
correctis neque expressè approbatis. 1191
CAP. XV. Nihil in synodo constituendum, quod regularium
privilegia lædat. 1193
CAP. XVI. Modus adhibendus in constitutionibus respi-
cientibus regulares. 1200
CAP. XVII. Alia exponuntur earundem querelarum
causæ. 1203
LIBER DECIMUS. De censuris, de usuris et contractibus;
necnon de malevis pecuniariis. 1209-1210
CAPUT PRIMUM. Censuræ, præsertim latæ sententiæ, syno-
dali constitutionum transgressoris, non nisi sobriè et
circumspectè infligantur. *Ibid.*
CAP. II. Auctoritatè et exemplis improbatum immoderatus
usus censurarum latæ sententiæ. 1214
CAP. III. Interdum decerni potest censura latæ sententiæ
ad cohibendam culpam quæ in se spectata est levis, si
ob adjectas circumstantias fiat gravis. 1216
CAP. IV. Quid de usuris in synodo decerni possit. 1219
CAP. V. An et quando usuræ suspicione vacent quidam
sæculares contractus, de quibus interdum est in synodo
agendum. 1224
CAP. VI. A cambus localibus activis, omnique alâ qua-
estiosa negotiatione, quantumvis in se licitè et laicis per-
missa, per synodalem sanctionem cohibeatur clericis.
1228
CAP. VII. Quid sentendum de contractu quem vocant
triu. contractuum; an à synodo permitti, an potius pro-
scribi debeat. 1232
CAP. VIII. Contractus cujuslibet diocesis proprii et pecu-
niales in synodo examinentur. 1234
CAP. IX. De malevis, seu penis pecuniariis. 1236
CAP. X. De malevarum seu penarum applicatione seu
destinatione. 1240
LIBER UNDICESIMUS. De novitate et severitate quæ in
Constitutionibus synodalibus evitandæ sunt; ubi multa de hu-
jusmodi notis aliquando synodalibus constitutionibus im-
positis innotuit. 1245-1244
CAPUT PRIMUM. De falsâ novitatis notâ, quæ synodalibus
constituitur inibus quandoque innotuit; ubi de constitutioni-
bus sancti Caroli Borromei sero sua eccl. sâ. *Ibid.*
CAP. II. De falsâ notâ novitatis, quæ opponitur consti-
tutionibus synodalibus, quibus ordinandorum multitudini
modus imponitur, ac regulæ et remedia canonice præscri-
buntur, ut clericorum ordinationes debito modo fiant.
1249
CAP. III. Ab eadem novitatis notâ nonnullæ vindicantur
synodales constitutiones, Alatinæ videlicet, Ulyssiponen-

ses, Barchinonenses, Herbipolenses et alia 1279
 CAP. IV. Quenam sit novitas in diocesim non inducenda, et primò, ne veteris disciplina restituentis studio contra recentiores leges aut consuetudines generaliter receptas decereta fiant. 1283
 CAP. V. Novitatis notam non evadit constitutio synodalis quæ antiquam diocesim et regionis consuetudinem, justis de causis toleratam abrogare nititur; ubi de jejuniis sabbati, de more alioqui vigente vesendi die sabbati caribus, aut interioribus et extremis annuum partibus; item de ovis et locumis, de caribus avium et amplioribus diebus jejuni vendandis aut permittendis. 1270
 CAP. VI. Invisæ novitatis merentur synodales constitutiones quibus daminari aut prohiberi velint consuetudines quedam generaliter approbatæ; ubi de solutione dotis a sanctimonialibus faciendæ; deque aliis prestationibus quas canonici quidam suorum canonicatum professionem aut fructus adepturi persolvere solent. 1277
 CAP. VII. De aliis quibusdam consiliis à probis viris optimo sanè studio propositis, quæ tamen in synodalibus constitutionibus adoptata odiosam novitatis speciem induissent; ubi de cantoribus eunuchis, ac de musicâ in ecclesiâ toleranda vel prohibenda; item de lacte infantibus præbendo, et de sectione cæsareâ. 1282
 CAP. VIII. De censoriâ notâ nimis severitatis, synodalibus constitutionibus falsò interdum inustâ; ubi de præscribendâ veste oblonga et nigri coloris clericis in sacris constitutis, aut beneficiis ecclesiasticis possidentibus. 1289
 CAP. IX. A severitatis notâ vindicatorum synodalis constitutio quæ clericis interdicitur usus comæ suppositivæ. 1291
 CAP. X. Alia ejusdem censure synodalibus constitutionibus immeritò inustæ exempla, ubi de ludis et venationibus, choreis spectaculisque, quæ clericis interdicitur. 1295
 CAP. XI. Immeritò nimis severitatis insinulatur constitutio præscribens sacerdotibus assiduum lectionem antiquorum canonum penitentialium. 1301
 CAP. XII. A nimis severitatis notâ vindicatorum synodalis constitutio quæ mulieribus vetat vanos ornatus, cum ad Pœnitentiam et Eucharistiam accedunt. 1303
 CAP. XIII. De constitutione prohibente usum tabaci ante eucharisticam communionem; atque expenditur alia constitutio qua interdicitur clericis ne sæcularium patrocinio ecclesiasticæ beneficia assequi studeant. 1307
 CAP. XIV. Non potest à nimis severitate excusari synodalis constitutio adigens sæculares ad missam Deique verbum audendum in ecclesia parochiali omnibus dominicis aliisque festis diebus. 1309.
 LIBER DECIMUS. De constitutionum synodalium quæ juri communi et apostolicis sanctionibus adversantur, insubsistentiâ. Item an et quatenus liceat aliquid præter jus commune in synodo statuere. 1315-1316
 CAPUT PRIMUM. Firmitate caret synodales constitutiones juri communi et apostolicis sanctionibus adversantes *Ibid.*
 CAP. II. Ad tuendam synodalem constitutionem, contrarium juri communi, frustra adducitur studium servandæ ecclesiasticæ disciplinæ; sigillatim vero examinantur constitutiones clericos omnium clericatum jurium possessione disturbantes, ob non impletas ab illis conditiones a concilio Tridentino præscriptas. 1318
 CAP. III. Statuitur an et quando liceat clerico iterum induere clericales vestes quas antea dimiserat; an liceat episcopo ordines minores una cum subdiaconatu una eisdemque personæ eadem de conferre; et an irregularitate afficiatur qui, nullâ impetratâ absoluteione à censurâ quæ est irritus, ascendere præsumit ad aliorum ordinis gradum. 1320
 CAP. IV. Expenditur casus clericorum qui, postquam primò tonsurâ insigniti ac etiam ad minores ordines promoti fuerint, ad majores ascendere recusant; vel majoribus ordinibus initiati, ad sacerdotium promovendi non curant; an scilicet, et quâ ratione ab episcopo cogi possint ad superiores ordines suscipiendos. 1324
 CAP. V. Ne obtentu quidem removiendi abusus à rebus sacris, potest in synodo quidquam constitui contra jus commune. 1329
 CAP. VI. Firmitate non caret synodales constitutiones, aliquid decernentes præter jus commune 1335
 CAP. VII. Alia præferuntur synodales constitutiones quæ non ideo nituntur, quod aliquid statuerint præter jus commune. 1341
 CAP. VIII. Nonnullæ recensentur rerum circumstantiæ, in quibus dubitari potest an liceat episcopo aliquid edicere

contra jus commune aut apostolicas sanctiones; ubi de facultate episcopi clericum suspendendi ab ordinis exercitio ob oculum crimen, in foro externo non probatum; item examinandis alienos subditos cum proprii episcopi dimissionis ad ordinationem accedentes; et de non permitteudâ alienatione rerum ecclesiæ absque Apostolicæ Sedis assensu. 1344
 CAP. IX. An et quando liceat episcopo in suâ præsertim synodo præferre quantitatem reddituum patrimonii aut beneficii, ad cuius titulum quis possit ad sacros ordines promoveri. 1349

LIBER DECIMUS TERTIUS. De cæteris ad diocesanam synodum pertinentibus. 1351-1352
 CAPUT PRIMUM. De verbo *Placet*, quò synodales constitutiones solent ab astantibus approbari. *Ibid.*
 CAP. II. De synodi subscriptione. 1357
 CAP. III. De synodali decretorum revisione et approbatione. 1360
 CAP. IV. De synodali decretorum promulgatione, et quam in diocesim inducant obligatione. 1364
 CAP. V. Quibus modis cessare possit obligatio inducta à synodali statuto. 1368

CAP. VI. De visitatione sacrorum liminum et relatione status ecclesiæ quæ a quolibet episcopo et prælato inferiore, territorium separatim habente, Apostolicæ Sedis faciendæ est. 1374
 CAP. VII. De relatione status ecclesiæ; pars prima. 1381
 CAP. VIII. De eadem relatione; pars secunda. 1388
 CAP. IX. De eadem relatione; pars tertia. 1399
 CAP. X. Sequitur tertia pars ejusdem relationis. 1415
 CAP. XI. De eadem relatione; pars quarta. 1429
 CAP. XII. De eadem relatione; pars quinta. 1449
 CAP. XIII. De postulatis, quæ in relatione status ecclesiæ ab episcopis proponi solent; et primò de his quæ ad ipsos episcopos spectant, quatenus in ordinem episcopalem ingressi sunt, ecclesiæque regimen suscepserunt. 1468

CAP. XIV. De postulatis quæ spectant ad episcopos in ecclesiarum suarum administratione versantes, et ad rectum eorum numerum implementum; ubi de petitione coadjutoris aut episcopi suffraganei. 1478
 CAP. XV. De postulatis, quibus alia extraordinaria subsidia in episcoporum levamen, seu aliqua honoris insignia, ad ecclesiarum decus augendum petuntur. 1485
 CAP. XVI. De postulatis episcoporum, qui aliquando in relatione status ecclesiæ facultatem petunt abdicandi episcopatum, aut sead aliam ecclesiam transferri rogant; deque nonnullis controversis occasione translationum hujusmodi excitatis, et à sacra congregatione definitis. 1495
 CAP. XVII. De postulatis respectibus absurda quedam seu scandala à diocesi eliminanda. 1505
 CAP. XVIII. De postulatis ad indulgentias, festorumque dierum cultum pertinentibus. 1508

CAP. XIX. De postulato proposito quoad onus ministrandi Sacramenta fidelibus peste infectis, dum ea grassatur; ac de modo ministrations tunc temporis peragenda. 1517
 CAP. XX. De postulatis spectantibus ad Christi fideles Turcarum imperio subjectos. 1533
 CAP. XXI. De postulato proposito circa matrimonia in infidelitate contracta ab us qui postea ad Christianam religionem convertuntur. 1541
 CAP. XXII. De postulato proposito circa matrimonium inter duos Calvinistas in Transylvania contractum, cum alter ex his, ejurâtâ hæresi, ad fidem catholicam conversus esset. 1549
 CAP. XXIII. De postulatis aliquando propositis circa præsentiam parochi in matrimonio celebratione; et de matrimonii conscientiam nuncupatis. 1556
 CAP. XXIV. De nonnullis postulatis ad rem beneficiorum spectantibus. 1564
 CAP. CXX. De facultate nuntiandi, seu reduendi legata missarum quam episcopi sæpè in relatione status suarum ecclesiarum sibi concedi postulavit. 1576

INSTRUCTIO SACRÆ congregatæ concilii, etc. 1593-1594
 APPENDIX, varias continens questiones quibus omnimodè perficitur tractatus noster de Matrimonio, sive quedam rerum omniarum rimas explendo, sive posteriorem opinionem exhibendo quoad res liberas, circa quæ una tantum opinio prolata est, ac speciatim circa potestatem civilem quantum ad impedimenta, etc. 1595-1600
 Discours de l'Évêque de Montpellier sur les mariages des princes du sang et sur les puissances civiles en fait d'empêchement. 1619-1620

INDEX RERUM. 1629-1630